
6
1 E
4

6
1 E
4

ETYMOLOGICVM TRILINGVE.

Opus pernecessarium;

EX LIBRIS SACRIS, PROBATISSIMIS Philologis, Philosophis, Historiographis, Poëtis, & aliis Scriptoribus diuersis in vnum corpus collectum.

ANTIQVITATIBVS, ET ANIMADVERsionibus passim respersum, vocabulis insuper iis, quæ transierunt ex primigeniis linguis in ius Latinitatis, locupletatum.

Auctore IOANNE FVNGERO Leouardiensi Frisio.

NOVA EDITIO.

Cæteris omnibus emendatior, multisque dictionum asteriscô designatarum centuriis auctior facta.

LVGDVNI,

Sumptibus ANTONII DE HARSY.

M. DCVII.

Cum priuilegio Regis.

CLARISSIMO,

REVERENDISSIMOQVE D.D.

EMANVELI CHALOM, IN PRÆFECTVRA

Lugdunensi Consiliario Regio, necnon Illustrissimi D. D. Archiepiscopi Lugdunensis generali Vicario.

PLATO, Philosophorum omnium facilè Princeps (reuerendissime Domine) optimè inquit, primos comparandæ scientiæ gradus esse ὄνομα καὶ λόγον. Ad hunc vsum multi veteres ac neoterici cuiuscunque professionis viri eximij suam operam dederunt. Præ cæteris Fungerus ETYMOLOGICVM *ex varijs artibus deductum edidit, quod maximè illustratum, & plusquàm mediâ parte auctum operâ & labore viri celeberrimi, tibi humiliter do dicóque. Huius nomen taceo, propterea quòd famæ alioquin & memoriæ est laudatissimæ ob tot tantaque suæ doctrinæ incomparabilis exhibita specimina (magno quidem totius Galliæ nostræ honore, & exterarum nationum veneratione) in multis voluminibus, quæ vel ipse conscripsit, vel perdoctis notis argumentis aut animaduersionibus perlustrauit. Quamuis autem materia, quæ hoc in opere tractatur, non sit vbique tam ardua, quàm tui ingenij celsitudo meretur ac postulat, nihilominùs tamen illud tuæ committere tutelæ non erubesco quia tuam erga literatos omnes, qui aliquid dignum aggrediuntur, singularem beneuolentiam omnibus sic perspectam noui, vt eorum scripta sub felicibus auspicijs tuis in lucem prodire nunquàm vereantur. Verùm ad libri huius vtilitatem accedo, quam paucis equidem perstringam, ne Sus Mineruam docere videatur. Hîc igitur Grammatici plurima habent quæ sua scire interest, quoad vim & originem vocabulorum eorumque proprietatem. Nónne Dialectici inter alias definitionis species tradiderunt τὸν κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν ὅρον, cui etiam locum Aristoteles Cicero & alij concessêre? Annon originationum materia ad Medicos spectare videbitur, sine qua medicamentorum, herbarum & morborum ferè omnium nomina vix possint explicari? Maxima in Historiis reperiuntur difficultates, si nominum etyma ad lucidam explicationem non aperirent. Exemplum vnicum addam. Quis, obsecro, Thesei historiã intelligat, nisi eum ἀπὸ τῆς τῶν γνωρισμάτων θέσεως crediderit appellatum? Etymologiam callere debet Physicus, vt rerum naturalium abditissimam syluam penetret. Non minùs*

prodest Iurisconsultis vocabulorum originaria cognitio. Theologia denique (scientiarum omnium Regina) hoc adiumento opus habet, qu sacrarum dictionum quamplurima significationes dignoscantur, quarum obscuritas vel ignorantia ad lapsum impellit, vel hæreses parit insignes. Magnum igitur fuit atque laudabile n stri Autoris consilium q i verba omnia ita inuestigat (hæc rerum notæ dicũtur) vt totam Rempublicam literariam summoperè a iuuet. Nullus tamen non relinquetur locus iis, qui magis studio maledi en s impelluntur, quàm Lynceis oculis aliquid obse uandi, quem ipsi non arripiant, vt verbis dentatis librum hunc dilacerent, aut liuidis suis dentibus pertinaciter corrodant. Quapropter, vt virulentos huiusmodi inuidiæ stimulos longè arceat repellátve, te illi Patronum inuictissimum deligere decreui, sub cuius clientela tutissima delitescens, in publicum inuulneratus perueniat, diuq́ permaneat. Certus enim sum, à dignitate summa nominis tui illustrissimi plurimum huic operi splendoris accessurum, meumq́ hac in dedicatione humillima aduersùs sciolos quoscunque animum defensum iri. Quòd si munusculum hoc tibi gratum cognouero, vt maiora posthac offerantur, pro viribus mihi enitendum perficiendumq́ proponam. Vale. Ex Bibliopolio nostro Lugdunensi, Calendis Februariis, anno Redemptionis humanæ millesimo sexcentesimo septimo.

Tuus in perpetuum deditissimus, obsequentissimúsque, ANT. DE HARSY.

Ad beneuolum Lectorem.

EN tibi, beneuole Lector, Etymologicum, opus pro mediocri ingenij facultate elaboratũ, in quo non ex classicis modo auctoribus, Poetis, Oratoribus & Historicis quibusdam, at sæpe etiam ex iure ciuili, arte Medica, & literis sacris ea in acię produxi, quæ cognoscere hominis (opinor) est non tantùm hærentis circa prima illa elemẽta siue cunabula, verum bonis quoque literis seriò addicti. In quo dum versor atque distineor, semper operam dedi, vt absurdis reiectis, amplecterer verisimilia, nullum iniuria grauarem, cuique deferrem suum iudicio (quantum potui) incorrupto. Si quando reiecta auctorum siue Maiorum gentium, siue Minorum sententia (in inquisitione enim veritatis nulla est personarum habenda ratio) placidè id ago & moderate, nõ præposterè, superciliosè aut cristis erectis, vt solent, qui suis laudibus nimium indulgent. Antiquitates Romanas vbique multas in sua loca conieci, quo lucubratio hæc passim aliquid in occursum ferret lectu aut notatu dignum. Quod alphabeticum ordinem secutus sim, non autem singula in certas vocabulorum classes digesserim, Isidorum aut Varronem secutus, factum ea de caussa, vt vnicuique hic, quod forte requirere posset, beneuolè & simpliciter offerrem. Potuissem quidem (fateor) insistere, atque adeo legere huius aut illius vestigia: Sed vt ab initio placuit hic ordo, ita cùm plusculum progressus essem, duxi eum non immutandum. Non malè itaque habebit, si hoc habitu & colore Pandoram hanc meam sine fastu, sine vermiculato & polymito apparatu in medium producam. Fateor item; Meum non est dicere cum Flacco:

Exegi monnmentum ære perennius,
Regalique situ pyramidum altius.

Etenim ἐκ μοισᾶν ἀγαθὸν κλέος ἔρχεται ἀνθρώποισι, sicut Theocritus canit. At probãdi nihilominus, quantum reor, vniuscuiusque conatus in hoc studiorum stadio, nec euestigio damnanda, quæ forte aliorum censura non assecuta videntur summum decus & culmen. Quid, quòd materia hæc primo quidem aspectu simplicior sit. At si cortice detracta nucleum eximas, si non oscitanter singula perquitas, haud parũ inde fructus redundare & redire posse comperies. Ideoq; nec magni viri, Plato, Aristoteles, Cicero, Liuius, Virgilius, Varro, Isidorus, dum funiculum ad lapidem adaptant, etymis inquirendis operam impendere erubuerunt. Scribit & A. Gellius inter alia de Antistio Labeone libri 13. ca. 10. præter disciplinam iuris ciuilis ipsum cęterarum quoque bonarum artium non expertem fuisse. Nam, inquit, in Grammaticam ac Dialecticã, literasque antiquiores altioresque penetrauerat, eaque præcipuè scientia ad enodandos plerosque iuris laqueos vtebatur. Alios quoq; Iuriscõsultos originationibus vocum explicandis seriò deditos & occupatos fuisse, ex postliminij, possessionis, tutoris, & iniuriæ vocabulis constat. Prudenter quidem: Cùm vel teste Platone primi cõparandæ scientiæ gradus sint ὄνομα καὶ λόγος. Recte etiam idem in Cratylo dictum censet τὸ ὄνομα παρὰ τὸ μαίεσθαι ὄν, à perquirẽdo scilicet, quidnam sit illud, quod proponitur, id est, quænam eius natura & vis sit. Quo modo Festus τὸ nomen ἐτυμολογεῖ, quòd notam rem faciat nobis, quasi dixeris nouimen. Cicero in Topicis non annotationum (vt malè nunc prę se ferunt Isi-

dori exemplaria) verum notationem, quòd verba rerum ſint notæ, vult appellatā. Sed & συμβολον ab Ariſtot. 1. περὶ τῆς ἑρμηνείας nominatur, quæ vox Latinis nidem ſignificat notam, eo quod rem quamque deſignet, vt ait Boetius. Veriloquiū alias appellans, fortè quòd ἔτυμον Græcis ſit verum, oratio λόγος. Et quoniam nulla eſt ars, quin nominum enodationes origineſque requirat & inueſtiget ad euitādam obſcuritatem, decerpēda fuerunt ex omnibus aut certè variis etyma diuerſa, inque hunc librum velut in communem apothecam deponenda, ne maximè neceſſariis omiſſis, ac proinde ſupina quadam negligentia laborans velut in tranſcurſu ſummis digitis hęc perſtrinxiſſe ac demulſiſſe videret. Etſi non eā inficias à multis & diuerſis ingeniis plura cumulari potuiſſe. Quemadū etiam ex multiplici materia, hodie & ante multas ætates à veteribus feliciter tractata, liquidò cōſtare poteſt, non in vnum omnes ſuas dotes effudiſſe Naturam. Vnus hoc altero illud dexteriùs tradidit & explicauit. Et quamquam nemini non certis locis aliquid defuit copioſius & felicius tractatum ab alio, probandus nihilominus fuit cuiuſq; labor, cùm non vnus omnia animo complecti potuerit in hac imbecilli natura. Si ob eā cauſſam etiamnum aliquis abolenda cenſeat talium ſcriptorum monumenta, age deſtinet eadem cenſura fornacalibus flāmis, quidquid hactenus fuit minus abſolutum. Eliminet eadem ratione multa partim veterum, partim recentiorum auctorum μνημεῖα, qui ita per extremam (quod fertur prouerbio) funem incedere nequiuerunt. Nemo iam amplius Ariſtotelem habeat aut legat. Neque vllus reponat in loculamentis Plinium, Liuium, Plutarchum, Ælianum, Pauſaniam, Galenum, Iuriſconſultorum Pandectas, aut quidquam aliud, eo quod multo plura ab aliis cumulari potuiſſent in eadem materia collimantibus eundem in ſcopum. Quod porro omnium vocum notationes non attulerim, verti etiam mihi vitio non poſſe crediderim, quod omnium rerum notationes non extent. Vnde Iſidorus Origin. libr. 1. cap. 28 Non omnia, inquit, nomina à veteribus ſecundum naturam ſunt impoſita. Sed & quædam ſecundum placitum, ſicut & nos ſeruis poſſeſſionibuſque interdum, ſecundum quod placet noſtrę volūtati, nomina damus. Hinc eſt quòd omniū nominum etymologiæ non reperiantur. Quia quædam non ſecūdum qualitatem, qua genita ſunt, ſed iuxta arbitrium humanæ voluntatis vocabula acceperunt. Hęc ille. Prǽterea ſcire te velim ſubcīſiuis horis laborem huc qualemcumque creuiſſe, interpoſita quiete praxi & inſtitutioni cùm ſcholaſticæ, tum domeſticæ, quo ſemper aliquid aggerem pro modulo meo in Reipublicæ vtilitatem, ὁ γὰρ φεύγων μύλην, ἄλφιτα φεύγει, καὶ ὁ πηλὸς ἢν μὴ δαρῇ, κέραμος γίνεται. Tandem verò addito colophone & manu extrema contuli cum viris bonis & eruditis, vellentne mihi eſſe editionis auctores. Cumque ſinguli affirmarent non eſſe illi inuidendam lucem, verecundè tandem obſecutus eorum iudiciis ex abdito in publicum eduxi, ratus tamen præter decorum oratoriam veſtem hiſce induere, quæ breuibus & acciſè erant tractanda, nuſquam interim nodum in ſcirpo quærens, nemini iniuriam inferens contra æqui & boni leges. Placuit ergo decerptis hinc inde floribus, talem meſſem ex ſegete facere, id quod feliciter mihi ceſſarum ſpero, in quo omine vt deſino, ita ſaluere, imo æternum valere te iubeo. Leouardiæ Anno 1604.

IN ETY

IN ETYMOLOGICVM CL. V. IOANNIS FVNGERI.

Ρωμαϊκῆς γλώσσης προκατάρξεις εὖ διαγνῶναι
Τῶν παλαιῶν τε σοφοῖς καὶ πόνος ἐστὶ νέοις.
Ἔξοχος ἐν πᾶσιν ΦΟΥΓΓΗΡΟΣ, πλείονα πάντων
Ἀξιόγνωστα ὁμοῦ κἀξιόπιστα γράφων.

Idem Latine.

NOminibus Latinis cognoscere quæ sit origo,
Multa olim doctis cura hodieque fuit,
FVNGERVS *palmam hanc aufert priscisque nouisque,*
Plura, magis scitu digna fideque, notans.

Aliud.

AD proprios reuocans Romana vocabula fontes
FVNGERVS*, lingua fons nouus est Latia.*

I. B. Vulcainus

CL. V. D. IOANNI FVNGERO.

VEriloquos edens nobis FVNGERE *labores,*
Ductaque de primis nomina nominibus,
Grande opus aggredieris, magni post orsa Catonis,
Varronisque manum, Scaligerique manum,
Hos sed tempus edax, hominumque incuria fregit,
In te nil torpor, nil valet ira Croni.
Non tibi perpetuo congesta & parta labore
Eripient alij, publica fama tua est.
Iam quoque Vandalicos securus despicis ignes,
Non est Barbaries hæc metuenda tibi.
Sed quamdiu genium Phœbi, mentemque Catonis
Varronis pectus, Scaligerique animum
Cognoscet quisquam, tam diu tua nomina Musa
Cantabunt Latiis condita Originibus,
Et super astra procul felici sidere vectus,
Contemnes Geticas Vandalicasque minas.

P. BERTIVS

IN ETYMOLOGICVM D. D. IOANNIS FVNGERI I. V. D. PRÆCEPTORIS AC COGNATI SVI HONORANDISSIMI.

DVm formas teneram studiis, FVNGERE*, iuuentam,*
Cuius ego quondam pars quotacunque fui,
Gratulor & merito mihi, gratia, famaque nunquam
Respondere tuis vlla potest meritis.
Dum Latij teregis primæuos nominis ortus,
Nomen ab occasu protegis ecce tuum.

FESTVS HOMMIVS Frisius.

IN ETY

IN ETYMOLOGICVM IOANNIS FVNGERI EPIGRAMMA

D. TZOMERI FABRI Iurisconsulti.

Natura rebus, vnde tot facies noua,
Et mille discrepantium inuicem modis
Formæ alterantes, fecerit sagax simul
Impresseritque docta notas discriminum,
Quæ nuncupandis simbola mox hiisdem forent
Siue Opificis adhuc Maximi à manu calens,
Spiraminisque plenior Diui pater
Primus, latentis intuens caussas boni,
Rerum creatas modo primitias omine
Bene congruentis consecrarit nominis
Solertioris, an anticipans mortalium
Vis ingeni, magister an Vsus artium,
Communis aut Necessitas promiscua
Viam indigentiæ secuta ingesserit
Meditata varias noticnum formulas,
Quodcumque tandem est (neque fors eum locum
Sortita creditur) vnde natus vocibus
Affectus ille, qui notandæ tum rei
Pronuntiantis ore concinnus cadit:
Aut promus ille mysticus occultæ indolis,
Absconditasque virium caussas loquens,
Vsusue deriuatus à præsagio:
Certe vetus illa nobilior; atque impetus
Excelsioris cura dicendi emphases
Linguæque nuncupantis capere symbola,
Sonitus abessent quantulum bruti modis,
Tenuitque principum studia: Iuuit virum
Quodcumque facis sordidæ tersum lue
Elegantioris imbuere acredinis
Pectus fluento, vocum quoque scrutarier.
Momenta, & hoc palmarium arbitrarier.
Inde abditis à principiis arcessere:
Vbi omnium dum te labores contuor
Æquasse artificis gloria vnum indaginis,
Grater Iuuentæ Præsidem nactus meæ
Mihi? Grater an amplius patriæ quod vspiam
Surgentis indolis? Cui dum impensius
Prodesse tot iam publicis curis studes
Perfectiori fretu hoc ἀπετελέσματος
Confessionem, vt veriloquio rem eloquar,
Gaudentibus præsagij fide exprimis,
Facundia quantum aut triplicis linguæ, Artium, aut
Scientiarum nobili illa Laurea
Datum eminere singulis, te Dædalæ
Genio manus vnum omnium fungi vice.

ETY

ETYMOLOGICVM TRILINGVE,

EX HEBRÆIS, GRÆCIS, LATINIS AVCTORIBVS VARIIS, LONGO LABORE, ET ORDINE ALPHABETICO COLLECTVM.

Auctore

IOANNE FVNGERO Leouardiensi, Frisio:

Hac editione innumeris locis emendatum, & multis dictionum centurijs locupletatum.

A

NON modò Hebræorum, Græcorum, Latinorum, verùm etiam Chaldæorum, Arabum, Ægyptiorum, Phenicum, Samaritanorum, & aliorum populorum Orientalium, primæ literæ nota est. Sed Latinis tantū illa nota litera est: Græcis ἄλφα dicitur, quòd à prima & principe Hebræorum litera *Aleph*, vnico א designata mutuatur. Quamuis enim tria hæc elementa (quæ vnicam literam A indicāt nempe אלף sonent *aleph*, si quis tamen voluerit pro arbitrio alia subscribere, poterit ex tribus iisdem elementis componere ἄλφα. Grammatici nonnulli Ἄλφα, à verbo Ἄλφω deducunt, vel Ἀλφάνω, i. inuenio. Quidam ab Ἀλφάζω, excogito: quod perinde est. Sed contrà, ab *alpha*. vel *Aleph*, verba illa Græca deriuata esse dicere malim: quū ante natos Græcos Hebræa lingua, cuius א prima est litera, ante & post diluuium exaudiretur. *Aleph* litera Hebræis ita mansit vt apud alios populos paululum sit immutata, alii enim Olaph, Alaz, Elif, &c. pronūtiant: ita tamen vt primaria & linguarum antiquissima Hebræa perdurauerit in hūcvsque diem intacta. *Alpha* autem vnum est ex illis elementis quæ nomen suum apud omnes Græcas dialectos immutatum retinuerunt. Est indeclinabile, numeróque declarando adhibetur, & primū significat, sicut Βῆτα secūdum, γάμμα tertium, itidémq; in cæteris Ἀλφηστής, inuentor, excogitator: & generali epitheto homines Ἀλφησταὶ dicuntur, quòd artes & scientias excogitauerint atque inuenerint,

Vide *Aleph.*

A & Ω in apocalypsi,cap.1.8.11.& 21.6.& 22.13.id est principium & finis,primus & vltimus, is ante quem nihil est, per quem factum est quicquid factum est.quique vt omnia intereaur,superstes illis omnibus manet. Cur autem Christus primam & vltimam Græcorum potius quam Hebræorum vel Syrorum literam protulerit,Theologis meditandū relinquimus.

A A Græcis cum vario accētu interiectio admirantis, attoniti, perterrentis minātis & ridentis passim apud Poëtas & classicos auctores occurrit;vt Latinis sæpissimè, adiecta aspiratione vel t litera. A' ἆ ἀ vel ridentis, vel saltem exultantis aduerbium,siue interiectio efficit nonnunquam apud poëtas.

A,ha exclamātis vox apud Ieremiam 1.6.& 14.13.Ezech.4.14 & 20.49.Lugētium item,Ioel.1.15.quæ voces apud alios populos receptæ sunt: Latinis Au, eheu, & eiusmodi voces vsurpantibus.

Aaron Mosis frater, & *montem cantici* designans, *nominis* auspicium trahit ab *Har monte*, & *ran cantauit*,quæ vox Hebræa,an Latinorum ranæ, clara voce coaxanti,occasionē dedit?ita nonnullis visum. Sed ineptè:nisi quis ex quolibet quidlibet fingere velit.*Rana* Hebręis est clamare fortiter, siue hoc fiat in lætitiæ vel tristitiæ cantu Ranis ergo coaxātib. non propriè canentibus,quid cum Aharōne?Sequimur potius eos qui Aharonem,*montem*, Siue *virum montanum*: aut *docentem*,vel *concipientem*, ab *har*, monte, vel ab *harar*, concipere. vel à *zahar*, docere, interpretantur. Vox est merè Hebræa,& cum aspiratione scribitur, *Aharon*. Græci A'άρων. Summi huius sacerdoris pontificalis ornatus constabat ex *tunica byssina*, quæ talaris erat,arcte corpori adhærens.& strictis manicis:ex tunica hyacinthina pariter talari, colore eodem,& manicis strictis,ad extremam & imam oram, id est, ad pedes limbum habens purpureis, coccineis, & aureis tam floribus,quam gemmis distinctum, à quo duo & septuaginta aurea tintinnabula, aureáque mala dependebāt. His adde *Ephod*, elegans & absque manicis palliolum, quod septuaginta ἐπωμίδα verterunt, Aquila ἐπίραμμα, ambobus vtrinq, humeris solitū imponi, hiacinthoque, purpura, cocco, & auro contextum: Item duas tantæ magnitudinis gemmās auro inclusas, vt sena Patriarcharum nomina continerent insculpta, & cingulum seu latam zonam stamine byssino, floribus ac gemmis puniceis, purpureis, aureisque intertextam. Hęc ornamenta sequitur pannus amplitudine palmi in quadrum, distinctus iisdem,quibus Ephod, coloribus:annuli aurei quatuor,& cathenæ aureæ, cum tiara siue galero,vel infula,*vt alii volunt*, lineo scilicet palliolo sphæræ dimidiatæ figuram obtinente, & sacerdotibus omnibus communi.

Ordine autē magis perspicuo Aaraonis Sacerdotis antiqui sanctis vestibus & ornamentis: instructi,à capite ad pedes, exemplum ex descriptione Mosis addimus. In capite igitur 1.*Cidaris* siue tiara,cuius vox hebræa à verbo *tsanaph*, i.ambiuit & operiit, deducitur.Ambiebat enim & operiebat caput,eo ferè modo quo Orientalium incolarum Tiara. Ea linea siue byssina omnis erat,simplicissimæ candidissimæque albedinis. 2. Super ipsam, & è regione partis anterioris ipsius alligabatur cum vitta hyacinthina *Lamina* seu bractea *aurea* ex auro puro,hoc elogio insculpto,Sanctitas Ichoræ.3.super humeros *Amiculum*, siue ornamentum humerale, à lumbis ad summos humeros pertingens, Summi Sacerdotis tantum, quod alii *Superhum.raie* vocāt,quatuor alas in quatuor extremitatibus habens; quarum superiores super humeros flexæ pectorale catenulis aureis sustinebant, inferiores verò ad latera Sacerdotis flexæ per annullos inferiori pectoralis parti cōiungebantur. 4.*Baltheus* Amiculum decenter

ter stringẽs.5.*Lapides* duo pretiosi,quos alii Sardonychas,alii Onychinos dicũt, humeralibus amiculi impositi, a quibus catenæ duæ vtrinque pendebant cum insculptis 12.nominibus filiorũ Israel.6. His catenis auri puri opere tortili pendebat Sacrum *pectorale* iudicii, seu iuris, quadratum duplicatum,spithamę vnius tum longitudine, tum latitudine sua, in quo quatuor ordinibus duodecim pretiosi lapides inserti erant cum nominibus duodecim filiorum Israël. Annuli aurei quatuor pectoralis angulis aptati erant, vt amiculo commodè iunctum maneret cum suis catenis & vittis hyacinthynis. Contextum autem erat ex auro, hyacintho, purpura & murice dibapho atque bysso internexo opere artificiosissimo.7. Sub Pectorali & Amiculo apparebat *Tunica* Superior, quã alii interpretãtur amiculi pallium. Hyacinthina tota erat:in cuiusmedio os fuit transmittendo Sacerdotis capiti aptatum, & limbus circumquaq; ne laceraretur. In fimbriis erant mala granata hyacinthina, & purpurea, & coccinea dibapha circumquaque;& tintinnabula aurea circumquaq;,admixta.8. Sub illo pallio erat *Tunica Linea* vel xylina, siue stola, ad pedes Sacerdotis pertingens. 9.Gestabat Sacerdos sub illa tunica *Femoralia* linea ad tegendam carnem nudam, à Lumbis vsque ad ima femina. 10. Posita erant in sacto illo pectorali, iuris vel iudicii *Vrim & Tummin* (i Illuminationes & perfectiones seu simplicitates) supra cor Sacerdotis coram Iehoua ingredientis. Quæ & qualia fuerint non constat.Et Sextum est non nu merari inter ea quæ artificibus cõmissa sunt facienda, sed Mosi soli à Deo data, vt ea sacto pectorali inderet, prout fecisse legitur, Leuitic. 8.8. ac propterea nonnulli existimant Deum iussisse pectorale fieri duplicatum, Exod. 28 16. (vbi hæc omnia mystica, Christũ eiusq; officium Sacerdotale depingentia, teguntur.) vt Vrim & Tummim intus reponerentur & ab vtraque parte laterẽt. Sed de his plus satis.

Abba,Syriaca vox agnoscit ἀναδίπλωσιν τȣ̃ *Ab*, quæ vocula patrem denotat Hebræis. Christus in precatione sua *Marci* 14.36. coniungit nomini patris, sicut & Paulus *Rom*.8.15.*& ad Galat*.4. 6.cum dicit, *Spiritum gementem in pectore nostro clamare Abba pater.* Reduplicationem vult Augustinus Syriacè & Græcè fieri,vt scriptura Deũ ad Syros & Græcos pertinere significet.Alii emphaticẽs id fieri docent, vt videlicet pii bis & perpetuò Deum patrem suum ingeminando inuocent, sicut facere solet tum gemitus ardor, tũ natura inuocationis Deum solicitantis : Quod & Erasmo probatur, *Rom.8.*

Sed quid fiet Marco,apud quẽ Christo etiam tribuitur Ἀϐϐὰ ὁ πατὴρ, qui tamen non sanè Græco,sed Syriaco sermone(& Syra interpretatio hodie *Abba abi*,id est, Abba, Pater mi, legit) est loquutus?videtur ergo nonnullis hæc ratio magis arguta quàm solida:ac potius existimant vt ὁ πατὴρ sit additum ab Euangelista, Syriacam vocem vt explicaret, *Abba Gr. Αππα*, consonantiũ duarum in v digamma mutatione. Et Abba Syris Pater, Papa idem Egyptiis significat. Descendit ab hac voce, *Abbas*, summus monasterii gubernator, qui ætate,eruditione, & pietate vice patris aliis est, aut esse debet. Vt dignitatis vocabulum esse nonnulli velint. Neque magnopere repugno, cùm & eo modo vsurpetur vocabulum patris. At interim descendat à primitiuo *Ab*.à verbo, אבה *Aba*,id est velle, concupiscere,desiderare,acquiescere,vnde,אב *Ab*, voluntas, desiderium Hebræis, quibus etiã *Ab* id est,Pater, est etiã Prior,Antiquus, Primus Doctor, Dominus, Rector,magister;Denique Pater natura,ætate, honore,cura,authoritate,fidei propagatione, Doctrina (vnde & filii Prophetarum eorum discipuli nominabantur)officio,inuẽtis, moribus:vnde illud

Iohann 8.44. vos ex patre Diabolo estis: & Ezech. 16.3 pater tuus Amorræus pro Patrono item. Vt vno verbo dicam, *ab* Hebr. tā latè patet, quàm πατὴρ Græcis, & Latinis Parens & Pater. Græcis enim πατὴρ ἔργων, βίβλου, & bellum omnium pater vel parens dicitur, quòd miras rerum conuersiones pariat & efficiat. aliis linguis vox Patris metaphoricas illas significationes exhibet. Vide *Pater.* Quam in rem facit, quod Alciato *l. 1. C. de in ius voc.* ea vox patrem significet, cui respondet in Nouella Iustiniani & *l. reddentes. C. de summa Trinitate.* ἀρχιμανδρίτης. Iam vero ab Abbate fit Abbatissa monialium antistes, quæ Nouellā 133. dicitur Iustiniano ἡγούμενη. Et consuetudinem appellādi hoc nomine cœnobiorum præfectos etiam Hieronymi ætate inoleuisse, docet ipsemet *4. in Matthæum libro.*

Abbadon vel potius Abaddon, Apocal. 9. 11. angelus Abyssi Græcè ἀπολλύων *perdens*, deducitur ab Hebræo אבד *abad*, perdidit, dissipauit, Hinc Grecè ἀπολλύω perdo, & φθείρω, φθίω, perdo. fœdo. Nam Abaddon iste est spiritus immundus & homicida. Eadem vox perditionem & interitum designat *Psalm. 88.* 12. rem perditam, *Iobi 26.6.*

Abana, i. Lapideus vel ædificatio: siue, Pater, Obsecro nūc Damasci flumē. 2. Reg. 5. 12. Aliis Amana. historicis Adonis vel Adonius Hebr. אבנה.

Abacus, ἄβαξ mensæ excelsæ genus ad exponenda omnis generis vasa factū, ab Hebræo אבק *abac*, id est, eleuatus est.

Abelonii vel *Abeliani* hæretici memorantur ab Augustino epistola ad Quoduuldeum olim exstitisse in agro Hipponensi, nomine suo adoptato à filio Adæ Abelo. Viuere dicti sunt sub cōtinentiæ professione mares & fœminæ, ita vt debitum sibi inuicem non persoluerent. Verùm puerum & puellam adoptabant in eiusdem coniunctionis pacto successores suos futuros.

Abel, Hebr. הבל *Hebel*, Gr. Ἄβελ, Admi filius minor natu, à Caino fratre primogenito interfectus. Dictus *Hebel*, à matre Eua, i. vanitas, vilitas nēpe vilior habitus respectu primogeniti, quē mater semen benedictum promissum putabat. Oritur hoc nomen à verbo הבל *Habal*, id est, vanus fuit, euanuit, viluit, vilis factus est. Cognationémque habet cum אבל *Abal*, id est, lugebat; & cū בהל *Bahal*, id est, exterritus est; irem cum בלה *Bala*, i. vetustate corruptus est, & נבל Nabal, id est, emarcuit flauescendo, hæc enim significata omnia tendunt ad vanitatem. Hinc Lat. *Bulla*: vt homo est bulla, id est, vita eius est fluxa & caduca instar bullæ in mari. Irem Gr. φαυλίζω vilipendo, φαυλίζομαι vileo, vilesco; φαῦλος vilis; vanus, homo nihili, contemtus. Et Lat. vileo, vilesco, vilis. Quū autem temporum progressu inter Adami posteros sacræ historiæ de creatione mundi & hominis, de Adami lapsu, instauratione religione, liberis & posteris, à Mose scripta veritas, inter Caini ante diluuium & Noachi post diluuium posteros, non satis fideliter cōseruata, tandem euanuerit & in fabulas conuersa sit, miris Satanæ artificiis, nonnulla de Abelis Sacrificio iam olim à profanis & impiis hominibus suggillato, libet addere, quæ viam aperient lectori, vt de tota Ethnicorum mythologia, per innumeros libros qui hodie teruntur à multis, attentius cogitet, & iudicium ferre possit. Docet Moses Genes. 4. Cainum primū obtulisse sacrificium Deo è frugibus terræ: Abelem verò eidem sacrificasse postea ex gregis sui primogenitis, cuius sacrificium fuerit Deo gratum, nō item Caini. Vnde inuidia commotus in Abelem fratrem Cainus, eum insidiose interfecit. Sacrificium illud Ethnici repræsentarunt, scribentes Iouem & Prometheum Cœlo suo suo Sacrificium obtulisse, in quo Promethei potiores partes fuerunt, Iouis autem peiores. Nam addunt propterea Iouem in Prometheū excanduisse, eumque postea afflixisse, & misere

miserè ad torméta sæuissima móti Caucaso affixisse & alligasse. Sic Homerus, Hesiodus, Æschilus, Plato, Cecero, alii. vetustissimus Ethnicorú (qui Ioues quáplurimos habuerunt) Iupiter fuit Cainus Mosis, vt in explicatione vocis Dii gentiú videre licet. Abel igitur fuit antiquissimus Prometheus. Nam vti Ioues multi ad antiquissimi illius imitationé dicti sunt, sic & Promethei, præsertim à Græcis (vt ex Pausaniæ lib. 2. & 7. facilè colligi potest) qui vanitatis ambitionisque lue correpti res vetustissimas, maioribus notas, interpolarunt, veras obscurarunt, vt suæ Genti vetustaté mundi omnem adscriberent, & falsò. quorum errorem Chronologi quidam veteres & recentiores sequuti Prometheum in annos aliquot post Noachi Diluuium reiecerunt; quum omnium consensu ille antiquissimo Ioui æqualis ętate ac tempore fuerit. esto igitur hæc inter Prometheum & Abelem cōparatio. Abel cum Caino fratre simul vixit lógo tempore, & vsquequo ab eodem interfectus est. Sic Iupiter & Prometheus vna simulq; floruerunt & conuersati sunt, Phurnuto lib. de Nat. Deor. teste. Abel & Cain fratres erant: sic Iupiter & Prometheus consanguinei Illi fuerunt primi homines, viri heroës & præstātissimi: Isti ab Græcis primi mortalium habiti sunt, adeo vt cæteri homines à Prometheo ficti & ex luto formati dicantur: fueruntque hi duo viri illustres, atque heroës primi & summi. Iupiter & Prometheus inter se comparantur ab Ethnicis, tāquam coæui, & virtutibus pares, inquit Plato, 2. epist. ad dionysium. Et vt Iupiter Deus à posteris habitus est, sic & Prometheus, teste Hesiodo in Theogonia, cuius etiā ara augusta habita fuit in Attica, remansitque Diutissime, quemadmodum tradit Pausan. lib. 1. Abel primus cum Caino fratre Sacrificauit Deo, fuitque hoc primum hominum sacrificium: sic Iupiter & Prometheus omnium primi Cælo sacrificarunt. Abel primus animal mactauit & obtulit Deo: Sic Prometheus ille antiquissimus primus bouem mactauit Deo, Plinio teste, lib. 7. cap. 56. Cainus propter sacrificium inuidit fratri suo, quod potior gratiorq; Deo fuisset Abelis oblatio. proptereaque Abelé, semotis arbitris, in Oriente occidit: sic Iupiter in communi sacrificio (quod primum omnium fuit) inuidit Prometheo consanguineo suo, quoniam in eo potiores Promethei partes fuerant, eumq; crudelissimè eam ob causam ad Orientem in monte Caucaso, id est in solitudine, afflixit. Abelis sacrificium idcirco Deo gratū apparuit, quòd cœlitus ignis delapsus illud consumpsit: Prometheus post sacrificium suum ignem de cælo rapuisse, quem hominibus postea contulit, ex veterum Ethnicorum traditione fertur. Ita Hesiodus & Hyginus in fabul cap. 66. & 144. quod Plato in Philebo interpretatur fuisse Dei in Prometheum ipsum munus, nō autem Promethei furtum. Ignis autem vsum & inuentionem in Græcia Pausanias lib. 2. tribuit (ex recentiorum fabulis) Phoroneo. Hyginus præterea scribit Prometheum instituisse, vt in sacrificiis pars victimæ Deo adoleretur, pars conuiuio reseruaretur: id quod in veris sacrificiis, & tunc etiam in Abelis sacrificio obtinuit. In summa, constat sacrificia rē esse antiquissimā, adeoq; & ipsis Arcadibus (qui primi mortalium habiti sunt, & luna ipsa priores) vsurpatam: Hygin. cap. 66. & 274. Denique Prometheus dictus est Προμηθεὺς, non proprio nomine: sed ita cognominatus, à fide & prudentia, quod res futuras præuideret: vti & Abel ex fide & prospicientia futuri, atque in mundum venturi Messię sacrificauit, proptereáq; Deo gratū sacrificium obtulisse dicitur. Vnum obiici potest; nimirum Abelē nullos reliquisse liberos; Prometheum autem plures. At Græci ex in re decepti sunt æquiuocatione nominis, dum filios recentissimi nescio, cuius Promethei, vetustissimo illi temerè

& falso tribuunt, tempora confundentes. Nec Deucaliō Thessalus Promethei primi filius fuit. Porrò Cainum prius ex terræ frugibus obtulisse sacrificium seu donum Deo, verum est: Abelem verò postea ex gregis sui primogenitis. Cuius veritatis hæc inter Ethnicos vestigia apparent: nempe, Quòd ipsimet scribunt primùm oblationes diis ex frugibus terræ factas & datas: postea verò victimas seu animalia eisdem oblata fuisse. Quòd vtrumque ex Ethnicorum scriptis probandum est. Ac primum quidem terræ fruges oblatas Deo fuisse docet Theophrastus, vt refert Theodoret. lib. de Græcanicis affectibus. Vnde vult eas frugum, veluti spicarum tritici, florum, fructuum, arborū oblationes, *θυμιάματα*, id est, odores & suffitus appellatas, non autē *θυσίας*, id est, sacrificia & mactationes. *θυμίαμα* enim ἀπὸ τοῦ θυμιᾶν id est, vaporem vel suffitum emittere, deducitur. Vnde & *Thus* Latinis, quòd sit suffimentum, odore, dum adoletur, gratissimum. *Sacrificium* autem, vt ait Isidorus, dicitur quasi Sacrum factum, quòd prece mystica Deo consecretur. aut, vt malunt alii, à sacrum & facere, id est, mactare. Nec enim quæuis actio sacra sacrificium est: sed ea demum, in qua victima Deo fit, id est, iugulatur & mactatur. Sed ne in longiorē dissertationem incurramus, de oblationibus frugum & animalium consulat lector studiosus Platonem lib. 6. & de legibus. Plutarch. Conuiual. quæst. lib. 1. cap. 5. Plinium in procemio lib. 1. & lib. 18. c. 7. Isidorum, Festum, D. Augustin. lib. 10. Ciuit. Dei, cap. 16. Arnob. lib. 7. Cyrillum adu. Iulia. præterea quæ de sacrificiis suo loco dicuntur in hoc opere.

Abelmehula oppidum tribus Manasses cis Iordanem nomen habet ab *Abel* luxit, & *mehula* chorea. Nomina Hebręa persequi, & huic Etymologico inserere omnia, non fert animus. Ea tantum relicta sunt, quæ in prioribus editionibus occurrūt: ne quis nos aliquid de Io. Fungeri consilio & labore detraxisse conquereretur.

Abies, ἐλάτη, appellata Isidoro, quòd prę ceteris arboribus longe eat, & in excelsum promineat. Natura eius terreni humoris expers, vt habile ac leue sit lignum fabricandisque nauibus accommodatum.

Abigail patris exsultatio, an non à voce *Ab*, & *Gail*, *exsultatione*?

Abigei Iurisconsultorum, sunt Oratorum abactores, ab abigendo dicti. Genus id furum olim in Hispania fiequés, teste quoque Virgil. Georgic. 3. his verbis: *Aut impacatos à tergo horrebis Iberos*, id est, abactores, sicut interpretatur Seruius tandem subiiciens hæc verba: *Nam omnes fere Hispani acerrimi sunt abactores.* Talem Mercurium fuisse fingunt Poëtę: Talis Cacus boum Herculis abactor. Etymon vero nostrum confirmatum video ab Vlpiano *l. 1. ff. de abigeis. qui pecora*, inquit, *ex pascuis & armentis abigunt, proprie dicuntur abigei.* Iidem Gręcis *ἀπελάται*. Imperatores grauissimas in huiuscemodi fures pœnas statuerūt. Iustinianus enim in legibus Georgicis luminibus priuari (τυφλοῦσθαι) voluit, etiamsi tantummodo vnum bouem essent furati: Etenim bos vnus abactus efficit crimen abigeatus, vt respondit Callistratus *l. vltim. ff. de abig.* eiusque pœnam Adrianus esse voluit aut metallum, aut gladium. Mosaica lege, quæ legitur *Exodi 22.* expiari non poterat hoc crimen, nisi restitutione quinque pecudum pro vna.

Abigere, Hebr. *Nadak*, quod etiam propellere & dispergere, atque errantem reddere significat; abigeorum propriū: & *Nahag*, ducere, quod vigilanter prædam ducant: & *Naschab*, flatu impellere; isti enim velut flatu, nempe multa cum festinatione & cupiditate prædam abigunt & veluti flantes impellunt. Abactorem *Schakats*, id est, Superbum, audacem, ad quoduis facinus audendum paratum, vocant Hebræi, vt & leoni etiam hoc nomen indunt, propter audaciam

ciam in præda faciēda. Græcis Ἐλαύνω, Abigo, Expello, Stimulo, Incito, Exagito, Verbero, Pulso, agito, quæ significationes Abigeis mirè conueniunt. Claudius Iurisc. scribit, Quantitatem discernere furem ab abigeo: qui enim vnam suem surripuerit, vt fur coërcebitur; qui gregem, vt abigeus. Multò autē grauius suppliciū à legibus in abigeos, quam in cæteros fures constitutum est: tum ob grauius damnum, tum quod fures ædibus nostris possimus excludere, pascua autem maiora sint, quàm quę muro cingi possint. Quem Vlpianus Abigeum, Paulus lib. 5. sent. cap. 18. Abactorem vocat. De pœnis Abigeorum addo. Circa abigeatū lex diuina distinctione vsa est, Exod. 22. 1. 4. Aut enim pecus proximi abigebatur, aut occidebatur, aut vendebatur, pro boue vendito aut iugulato, abigeus pœna quintupli, pro parua pecude quadrupli mulctabatur. Si furtum in manu abigei viuum deprehēderetur, vina duo restituebat. Cum enim animalia difficilius custodiri, neque in arcis, cubiculis, vel stabulis etiam suis recludi semper queant, vt pecunia; sed pastum in latos campos agantur, grauiori pœna consulitur eorum securitati, quò magis periculo sunt exposita. Leges Romanæ Mosaicam non sequuntur. Hæ enim furem manifestum, id est, qui ἐν αὐτοφώρῳ, & antequam rem furtiuam, quo destinauerat, pertulerit, vel perduxerit, eamque adhuc secū habere deprehensus fuerit, in quadruplum damnant: non manifestum in duplum: Mosaica, hunc contra in quadruplum damnat, illū in duplum. Qui enim animal furto abactum occidere simul, aut vendere fuit ausus, in eo maior obstinatio & obduratio se prodit, atque inuestigandi ratio difficilior est, neque vllum resipiscentiæ signum nec spes apparet. Quare merito grauiorem pœnam scelus duplicatum, imò triplicatum meretur.

Abimelech tantundē ac *pater meus rex.* Est enim *Abi pater meus, melech rex.* Nomen id inditum filio Ierubaalis, qui fratres suos septuaginta numero omnes trucidauit, rerum ea ratione potitus in Israele, *Iudicum. 9.*

Abinadab. vnde nomē accepit? A munificētia sua. Est enim *nadab, fuit liberales facere.* Hinc Abinadab, id est *pater meus munificus.* Nomen id inditum ei legimus, in cuius ædes illata fuit arca Domini, postquam ab hostibus esset reducta, Eleazaro filio sanctificato in eiusdem arcæ custodiam, *Regum. 1. cap. 7.*

Aborigines gens antiquissima Italiæ, quæ prima tenuit agrum, qui nunc est populi Romani, sub Saturno tantę iustitiæ rege, vt neque seruierit sub eo quisquam, nec priuatæ rei quidquam habuerit, vt apud Iustinum & alios legitur, quasi *sine origine* dicti. Liuius scribit *libr. 1.* sub initium, hosce Italię populos indigenas vna cum Troianis, qui cum Ænea in Italiam venerunt, vno nomine appellatos *Latinos.* Aliam à priori nominis originem tradit Dionysius *Antiquit. 1.* cum eo modo dictos vult Græcis à sedibus montanis. Etenim ὄρος est mons, estque Arcadicum montium habitatione delectari. Atqui à Gręcis oriundam hanc nationem existimat idem. Stephano ἀβερίγινες dicti sunt antiquissimi populi, qui primi tenuerunt agrum illum Romanū, ita dicti, quasi absque origine & velut è terra nati. Possunt & aliarū vrbium primi cultores Aborigines dici, vt Græcè Αὐτόχθονες, ac si sint terrigenę. Iidē Græcè appellantur πρωτογενεῖς, id est, primogenitores, à quibus generis originē cæteri trahunt. Dicuntur & ἐγχώριοι, id est, indigenæ, ac si dicas eo loco nati.

Abraham Patriarcha primùm appellatus *Abram,* id est, *pater excelsus.* Inde verò mutato nomine ipsius ab Optimo Maximoque rerum parente Deo *Genes. 17.* dictus est *Abraham,* id est, *pater multitudinis excelsus,* cōflata voce ex *Ab-ram, &* *Hamon, multitudine.* Vt dicendum quidē foret, omnibus plene cōpositis, *Abram Hamon.* Atqui, vt cacophonia euitetur,

exte

exteruntur hic literæ quædam, ſicut in aliis fieri ſolet nominibus, diciturque *Abraham*. Sed integrum ex prædicto capite locum, vel potius verba Dei continentia etymon nominis ſubiicio: *nec vltra vocabitur nomen tuum Abram, ſed erit nomen tuum Abraham, quia patrem multarum gentium conſtitui te*. Placet hæc nominis originatio. Minus placet, qui ab *Habar* deriuant, quod eſt Hebræis, tranſire. Siquidem Euphraten tranſiſſe legitur iuſſu diuino, relicta patris domo. Antequam enim tranſiret, dictus eſt *Abram*: A tranſitu vero *Hebræus*. Vnde Septuaginta non Abram Hebræum vertũt, ſed Abram περάτην, id eſt, eum, qui traiicit ac penetrat. Spectant huc ea Theodoreti ἐγὼ οἶμαι ἑβραίους ὠνομασθῆναι, ἐκ τοῦ τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ ἀπὸ τῆς τῶν χαλδαίων χώρας εἰς τὴν παλαιστίνην ἐλθεῖν τὸν εὐφράτην πόταμον διαβάντα· ἑβρὰ γὰρ τῇ σύρων φωνῇ ὁ περάτης ὀνομάζεται.

Auguſtinus lib. 16. de Ciuit. Dei, cap. 3. tractans verba Moſis, Geneſ. 10. 21. vbi Sem vocatur pater omnium filiorum Heberi, Non fruſtra, inquit in progenie Sem primus & ſolus nominatus eſt Heber, & prælatus eſt etiam filiis Sem, cùm quintus nepos eius fuerit: niſi quia verum eſt quod traditur, Hebræos ex eo eſſe cognominatos, tanquam Heberæos. Cùm & alia poſſit eſſe opinio, vt ex Abraham, tanquam Abrahamei dicti eſſe videantur. Sed nimirum hoc verum eſt, quod ex Heber Heberæi appellati ſunt: ac deinde, vna detracta litera, Hebræi. Quam linguam ſolus Iſraël populus potuit obtinere, in quo Dei ciuitas & in Sanctis peregrinata eſt & in omnibus Sacramentis adumbrata. Hæc Auguſtinus. Ergo Abram Hebræus ab *Heber* poſtero Semi patris omnium Hebræorum, non ab *Habar*, ſiue tranſitu. Mutatio & incrementum nominis (*Abram* pater excelſus vocatur: Abraham, pater multitudinis, ſeu multarum, nempe gẽtium) teſſeræ fœderis, quod Deus cum illo pepigit, vice additur: vt nomen auctum admoneat non fore vnius familiæ patrem, ſed orituram illi progeniem ex immenſa multitudine præter communem naturæ modum Ideo toties Dominus hanc promiſſionem inculcat: ipſa enim promiſſio nihil vulgare promitti admonet.

Abſalom, id eſt Pater pacis, per antiphraſin dictus eſt, vt Parcę quod eminin parcant. Fuit eñ filius ille Dauidis belli, ſeditioniſque fax omnis aduerſus patrẽ.

Abſceſſus, Gręce ἀπόστημα, vel ἀπόστασις, ab abſcedendo ſiue diſtando nomen inuenit, quòd corpora in eo diſtent atque diſcedant, quæ prius ſe inuicem contingebant. Duo numerant abſceſſuum genera: Vnum, cùm phlegmone in pus cõuerſa, pus ipſum velut in ſinu coctum hæret. Alterum, cùm nulla prorſus præcedẽte phlegmone, ab initio ſtatim humor aliquis coaceruatur. Huiuſmodi ſunt, *Atheroma*, lentum humorem pulti ſimilem (quæ Græcis eſt ἀθήρα) tunicæ cuidam neruoſæ vel membranæ includens: *Meliceris*, tenuem humorem ſimilem melli intus complectens: *Steatoma* humorẽ τῷ στέατι, id eſt, ſeuo vel potius adipi perſimilem incluſum habens: *Oedema*, laxus & mollis tumor, dolore vacans, quippe initium trahens ex pituita: *Empyema* quod nihil aliud quam flatuoſus eſt ſpiritus, alias ſub cute, alias ſub membranis collectus, quæ circumfunduntur oſſibus, aut viſcus aliquod amplectuntur. alij Empyema propriè pus inter thoracem & pulmonem effuſum eſſe dicunt. His adde ganglia, ſtrumas, carcinomata, ſcirrhos, de quibus ſuis in libris Medici, cùm veteres, tum neoterici.

Abyſſus immẽſæ ꝓfunditatis vorago, Hebręis Tehom ab ἀ priuatiua, καὶ βυσσοῦ fundo, nomen arceſſit: vel παρὰ τὸ βύω, βύσω, βέβυσμαι, βέβυσαι vnde βυσσὸς καὶ ἄβυσσος, εἰς ἣν οὐδεὶς ἀστράπτει διὰ τὸ βάθος: vel deniq; παρὰ τὸ βύω τὸ καλύπτω ita Etymologicon magnum. Auguſtinus nõ ſolùm de aqua dici Abyſſum, verum etiam

tiam de quauis humida natura, Apud Æschylum adiectiuè dicitur ἄβυσσον πέλαγος, id est, pelagus tam altum, vt fundo vacet, nec sine periculo nauigetur, sicut Euripides ἄβυσσα χάσματα dixit. In sacris literis accipitur metaphoricè pro immēsis calamitatibus, quibus obruimur: Item pro immensa Dei potentia & occultis eius iudiciis, *Psalm. 36.* Itē, pro carcere seu loco damnatorum: Luc. 8.31.& Apocal. 9. 1. &c. pro deiectionis & humiliationis intimo gradu. Rom. 10. 7. pro terrarum ingenti tractu Amos. 7. 4. Hebræi etiam profunditatem aquarum *Tsula* nominant, à *Tsal. l*, Obtegere, q. d. profundum aquis obtectum, vt agmine leni profunda fluunt flumina. Eodem nomine appellatum inuenio lacum, & Proserpinæ sacellum.

Academię nomen Athenis primum inclaruisse, apud omnes ferme autores conuenit: sed dubia controuersaque origine, & significatu vario. Etenim Græcorum alii ciuitatem, alii lauacrū, gymnasium alii interpretati sunt, prout ex diuersis fontibus putant ductum Qui ciuitatem, hi Academiam, velut ἀγὴν ἤ δὲ ἀγωγὴν τῶν δήμων, id est, honoratam aliquam tribuum & familiarum collectionem atque conuentum composita voce dixerunt. Qui lauacrum (vt Hesychius autor est) appellauerunt nomine Academię, ij ex Hebræo fonte, παρὰ τὸ καζῆν, τὸ κοσμεῖν, id est, ab ornando Academiam dici voluerunt, eo quod lotionis vsu corpora colerentur, fierentque elegātiora. Atque hanc lauacri significationem duobus argumentis sibi visi sunt Attici confirmare; situ loci, & ritu illius Academiæ. Situ, quia lauacrū fuit prope vrbem cum nemore iunctū: Academiæ ritu, quia solebant studiosos iuuenes ex eo abluere, quum ad certos quosdam & legitimos studiorum gradus conscendissent. Qui autem pro gymnasio acceperunt, plerique omnes statuunt fuisse nomen impositum ex Academo, siue Hecademo, laudato viro. Hunc enim autorem fuisse tradunt Academiæ, eique de suo nomine, quum ex priuata possessione publicam faceret, studiorum causā, indidisse nomen. Pausanias Atticis, *Extra vrbē, proximè herōū, virorūmque fortium sepulchra, est Academia: priuati olim hominis ager, nunc gymnasium.* Laërtius Platone, *Reuersus Athenas Plato commorabatur in Academia. Est autem hoc gymnasium suburbanum nemorosum, à quodam heroë, cui nomen fuit Academo, vel Hecademo, Dictum.* quod confirmat versibus Eupolidis & Timonis. Quam in sententiam item dixit Horatius, lib. 2. epistolar. *Atque inter Syluas Academi quærere verum.* Sed aliquid amplius addamus, quod ad verum accedat, in Academiarum honorē & Academicorum iuuenum gratiam. *Cadmus*, vel potius *Kadmus*, Phœnicium nomen est, ex Hebræa matre lingua ductum: & significat Antiquum, vel Anticum, vt promiscuè scribebant veteres: quemadmodum autē vocem *Anticus*, Latini olim, & Latinorū progenitores Tyrrheni, id est, Osci & Ethrusci, à Phœnicibus orti vsurpabant; sic Phœnices suam appellationē Kadmi Nam ab his Tyrrheni, & per hos Latini, vt filii nepotesque ab auis & maioribus suis, voces quamplurimas, vsum vero vniuersum linguarum suarum acceperunt Illis igitur Kadmus, his anticus vel antiquus dictus est. quisquis tempore, situ, loco, ordine, dignitate, officio, vel actione & procuratione, antestabat cæteris. *Tempore*, vt quū Virgilius diceret, *Vrbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni, Karthago* &c. atq; hoc sensu Tullius eleganter Attico, lib. 9. epist. 11. *Treis* (inquit) *epistolas tuas accepi postridie Iduum: erant autem III. III. pridie Id. data. igitur antiquissima cuique primum respondebo.* Et hæc de tempore *Situ*, aut θέσει, vt quum antica aut postica pars templi ex auguraculo designabatur: qua ratione veteres anticam, vt air Verrius, pro ianua posuere. Atque hoc per literam c scribi διακριτικῶς iam vsus obtinet. *Lo-*

eo,vt quum ea quæ ante nos sunt in cõspectu nostro volumus intelligi, & ortum Solis auricam cœli partem nominamus, quemadmodum Hebræi & Syri *Kedem. Ordine*, vt quum Principes in Senatu Rom. sententiam rogabantur, quẽ vocat Tullius, act. 5. in Verrẽ, *antiquiorem in Senatu sententiæ dicendæ locum*, & victores in ludis *antegerionem* (sic enim habetur in Glossario vetere) obtinere. Dignitate & pretio, vt est apud Virgilium, *Nec mihi iam patriam antiquam spes vlla videndi*: & narrat Cicero, *antiquiorem regi Deiotaro fuisse laudẽ & gloriam, quam regnum & possessiones suas*. Item, Officio dignitati coniuncto, vt quum in templis & sacris *Antistites*, in Academiis *Antecessores* dicerentur; nimirum quia officio placuit dignitatem & locum respondere. *Actione* denique & *procuratione*, vt quum homines aut etiam ordines alii aliis occurrunt, & fiunt quolibet cõgressu inter se obuiam; quomodo anteueniendi verbũ Latini vsurparũt: & Καδαμεν hominem cœcum, qui in omnia incurrit & impingit obuia, dixerunt Salaminii. At Kadmum quidem illum, cuius historiæ frequenter meminerunt, nec à tempore Antiquum dici constat: nam fuerunt longè antiquiores alii. nec à situ & loco: nam magis Orientales alii, quam hic fuit, pariter in Græciam migrauerunt. ordine multò minus: nam αὐθάδας Græci homini extero nunquam fuissent concessuri, & in Illyricum deinde pulsus est Græcorum inuidiâ, vt narrant historici. Restat igitur, vt aut à dignitate officióque (vt credibile est) aut ab actionibus suis habuerit appellationem Kadmi. A dignitate igitur officióque cum dignitate iũcto, velut πρεσϐεῦτα, fuisse apud suos dictum, res ipsa loquitur, & præclaras actiones eius ex officio consequutas. Kadmi enim hæc fuit dignitas, quod fuerit filius Agenoris Tyriorũ regis in Phœnice agro: officiũ, quòd dux fuerit migrãtibus copiis à patre: actio, quòd opere & sermone omnibus præfuerit. Hunc verò autores alii Aegyptium, alii Milesium fuisse putant: alii diuersos fabulantur exstitisse, sic innumeræ fabulæ ex hoc, velut ex equo Troiano & origine Cadmea prodierunt. Etenim Aegyptii hũc hominem sibi vindicare cupientes, à se prædicabant ortum. Ita enim Philo apud Eusebium, lib 1 præparat. Euãgel. cap. vlt. *Ex Misor (Aegyptio) genitus est Taautus, qui primorum elementorũ scripturam inuenit, hũc Aegyptii Thoth, Alexandrini Tooth, Græci verò* Ἑρμῆν *Mercurium appellauerunt*. Eũdem sibi Libyes arrogant, Herculem appellantes. fuisse Tyrium Phœnices gloriantur, & fatentur Græci. Veruntamen hi, vt aliquid detipiant de Phœnicum laude, & vertant in rem suam, Cadmum alterum narrant fuisse, genere Milesium, qui primus oratione prossa condere instituit historiam. Omnes autem vnum & eundem fuisse fatentur Mercurium, qui literas Aegyptios & Græcos docuerit, quamuis diuersis appellationibus, & in Africam præterea detulerit. Hic ergo Hermes Græcorum, siue Mercurius, proptetea *Kadmus* fuit nominatus, quòd quum literarum ornamento instructus esset, ab omnibus est princeps habitus dignitate officioque, & hominum congressus expoliuit humaniorum literarũ & studiorum adiumento. Atque hoc iã olim fuit Mercurii in Græcia epitheton, Varino teste: ex quo Bœoti illum ἐπικοέρ γικῶς dixerunt Καδμῖλον, vt est apud Lycophronem. hic autẽ ipse, siue Kadmus sermone Phœnicio, siue Taautes vel Taautus Aegyptio, siue Lybico Hercules, siue Hermes & Cadmilus Græco pro sua sapientia, vbicunque locorum fuit, instituit literarum ludos, & homines ad vitam humaniorem & liberaliora studia reuocauit, fodinas lapidum metallorumque, & conflaturam (vt aiunt) inuenit, & demonstrauit multis: exposuit denique congressuum, commerciorum, & negotiationum commo

commoda nauigationibus. Quapropter etiam nauigium, comparatum ad nauigationes instrumentum, Hebræis & Syris appellatur *Thebe*, quam Græci appellant πλοῖον: ex quo vrbes *Thebæ* apud Aegyptios & græcos dictæ, regio *Thebais*, & conjugata omnia. horum verò beneficiorum omnium vestigia passim remāserunt. Hinc enim *Cadméa* siue *Cadmia*, in re metallica & *Cadmîtis* dicta in gemmario genere. Inprimis autem nobilia & illustria rei literariȩ documēta comparent in locorum appellationibus. Nam in Aegypto Heptanomorum regio atque Thebaica nomos *Chinnucpoliten* (quem corruptè Cynopoliten dixerunt) *Hermopoliten. Heracleopoliten, Athenopoliten, Lycopolîten*, vel *Lyceopolitē, Hermonthiten* habuit: opida *Chinnuc-polin*, vulgo Cynopolin dictam, *Hermopolin, Antæos, Lyceopolin* siue *Lycópolin, Heracleópolin, Hermium, Hermonthida*, & innumera id genus alia, ex aduentu & institutione Kadmi. Vt verò in Ioniā cōmigrauit, eam compleuit iisdem fermè nominibus. Mons Cadmus habitationi fuit, regio Lyconia. gymnasia secundum flumen Lycum, Heracléa duplex: & ex Kadmilo per aphæresin Miletus dicta (vnde literæ Milesiæ, pro magicis. & vicus eodem nomine quondam) Bargilia, Milassa, quam Mylassam scribunt, mons Phœnix, & vicus eodem nomine, &c. vt in Africa *Libyphœnices* sub Karthagoniis, & opidū *Hermæa* dictum. Ex Ionia verò in Bœotiā processit Kadmus, vbi *Cadméam* siue *Cadmiā* arcē Thebarum gymnasiúmque statuit, *Thebas, Tanagram, Géphyram*, pro eo quod est Cephyram, vel Cephuram, id est τελετῆς, initiationis & purgationis locum; & montem *Lyconem* seu *Helyconem* (non Heliconem, vt imperitè à multis scribitur) celebrem effecit. Postea Argini Cadméos, Bœoti Gephyræos Tanágrica sede ejecerunt. Itaque hi Athenas diuerterunt, id est in Athenarum δήμους siue agos, à quibus in ciuitatem recepti, doctrinis quamplurimis, prȩsertim literarum studiis humanioribus coluerunt illam, vt Herodotus in Terpsichore narrat & confirmat luculentissimè. Qua autem ratione Thebis in Bœotia gymnasium Kadméa siue Cadmîa fuit appellatum, eadem quoque Athenis factum. Etenim à *Tanagræis*, id est (si etymon spectes) παραδώσεις studiorum exponentibus in mediū hospitibus *Athenæ* dictæ sunt, vt sedes τῶν παραδώσεων doctrinarúmque omnium, & Ἀθῆνα dea studiorum fictâ, Minerua seu Pallas à Cadméis vero Kadméa siue Kadmia appellata, locus studiorum à Gephyræis aduenis institutus. Est enim hæc prosthesis, a vel e, Cadmeo generi cum in Libya tum in Atthide vsitata Libyes & Afri στοὰν Estoam dicūt, *Stephanum* Estephanum, *Cholam* Acholam, *Tzephin*, *Aspin* opidū, & similia multa. Attici verò in eundem modū Θήναν, Ἀθήναν, Θήνας Ἀθήνας, Λυκῶνα Ἑλυκῶνα, Καδμέαν siue Καδμίαν, Ἀκαδημίαν vel Ἐκαδημίαν pronuntiant. Est igitur propriè quidem Academia, σύστημα vel coetus hominum exercentium studia literarum: & in iis se se occupantium: metonymicè vero locus vbi exercentur studia docendo discendoque. Nam quod Athenienses olim suæ illi Academiæ speciatim hoc nōmē arrogauerunt, & alii κατ᾽ ἐξοχὴν ei tribuerunt; id ambitione illorum factum est, & horum ignoratione. Ambitio fuit Atheniensium, quòd qui αὐτόχθονες vel Aborigines semper in Græcia haberi voluerunt, ij gloriosa isthæc studiorum nomina suæ ipsorum genti ac soli vindicauerunt; & certas eorum origines plerunque de industria corruperunt, vt omnem scientiæ doctrinarumque laudem aliis præriperent. Nam etiam (quod longè fuit grauius, & factu indignissimum) eos turpiter oppresserūt per quos profecerant. Gephyræos enim vel Cephurȩos aduenas, qui ipsam Atthida literis exornauerant, exceperunt durissimis & acerbissimis conditionibus, teste

Herodoto: nec vnquam, nisi deleto ferme illorum nomine potuerunt cóquiescere, vt Dea ipsorum Pallas pro studiorum & humanitatis parente, ipsi verò pro germanis studiorum alumnis & administris soli haberentur. Sed illa insignis fuit in aliis gẽtibus ignoratio, quòd ex inscientia historię veteris, exterarũq; linguarum imperitia laborãtes, id quodámodo cesserunt Atheniensibus, quod prius ad ipsos quàm ad Atheniẽses peruenerat. Cur enim Iones, cur Bœoti, parem laudem non fuissent assumturi sibi? Nempe maluerant ipsi Kadméos & Academias eijcere ex suis finibus, quàm exterorum ferre diu consuetudinem: illi verò τυραννικώτερον Kadmeis à Gephyra pro mancipijs abusi sunt, dignitatem verò scientiæ & gloriam Academiarum sibi reseruarunt. Sic iniuriam fecerunt Iones & Bœoti Cadméis semel; Athenienses eisdem semper, dum stetit ipsorum Respublica. Et hoc fortasse nomine Atheniẽses ingeniis Bœotis illuserunt, & falso prouerbio vellicarunt aures Bœoticas. Quapropter Romani iure optimo (quorum maiores à Phœnicibus humana studia & politiores literas acceperant) Phœnicas suos πρεγόνους quodammodo vindicauerunt, & celebre illud nomen *Academiæ*, opus & gloriam ad posteros Phœnicum ab hostibus, id est, à Græcis ad gentem suã transtulerunt. Atque hoc pacto id consequutum est, quod poëta Claudianus scribit in panegyrico de Manlii Theodori consulatu; *In Latium spretis Academia migrat Athenis.*

Multo tempore post Cadmum Phenicem, (quem temporib. Iudicum Israelitarum vixisse ferunt) principes philosophorum sectę duæ natæ sunt, è quibus reliquæ propagatæ. Vnam *Ionicam* dixere, alteram *Italicam*, vtrãque ex locis in quibus floruit, nominatam. Ionicę princeps fuit Thales Milesius, qui tempore captiuitatis Babylonicæ floruit. Hic discipulos & successores habuit Anaximandrum, Anaximenem, Anaxagoram, Archelaum qui primus ex Ionia Athenas phylosophiã transtulit. Hic Magister fuit Socratis, cuius Plato discipulus, huius successor Speusippus, qui Xenocratem reliquit, ille Polemonem, cui Crates & Crantor successerunt, qui omnes Academici dicti sunt, & veteris Academię principes. vt autem quæ de *Academia* & *Academicis* Græciæ subiicienda sunt gratiora & vtiliora sint legenti, quędam altius repetenda videntur. Philosophiam (primaria & maximè generali diuisione) triplicem constituunt eruditi, Dogmaticam, Academicam, Scepticam. *Dogmatica* est, quæ decreta & sentẽtias (id δόγμα Græcis) ponit, & adnuit aliquid abnuitque. *Academica*, quæ incerta omnia facit, aut quædam tãtùm probabilia, integrâ semper iudicandi potestate. *Sceptica*, quæ ipsa illa probabilia tollit, nihil definiẽs, nec hoc ipsũ, Nihil definire. Quintuplex *Academia* à Sexto Empirico, & ante eum à Cicerone facta; *Vetus*, *Media*, *Noua*, *Philonia*, seu quarta, *Antiochea*, vel quinta. *Vetus* est, cui Socratẽ & Platonẽ auctores faciunt: à quib. illa εἰς ἑκάτερα ἐπιχείρησις, id est, instructio in vtramque partem disserendi manauit. Nam cum prisci omnes, Barbari, Pythagorei, Græcanici, ad id tempus, Physica, Mathematica, atque alia Philosophiæ tractassent tãtum; & dogmata magis ratione, quàm ratiocinatione vsi prompsissent; primus *Socrates* logicam excoluit & adhibuit, dissertationemque induxit, quasi explorationem veritatis. Itaque de se fatetur, apud Platonem variis locis, nulli alii, quàm rationi, se credere: hanc non sermone longo, sed interrogationibus se reperire: ideóque fungi se officio velut obstetricis, & tentando rogandoque aliorum sententias, vt fœtum in lucem educere: Nihil se scire, neq; aliud quàm se ambigere, & alios reddere ambigentes: denique profiteri se vnum eorum qui libenter redarguerentur, paritérque

argue

arguerēt. Verè ἀπερηματικὸς siue Academicus, sed tamen cum modo: multa enim ponit asseritque, & rerum scientiā fatetur, earum certè quæ νοητὰ sunt, id est sub intellectum cadūt, sicut opinionem in his quæ αἰσθητὰ, id est, sensu capienda. Hæc Speusippus, Xenocrates, reliqua Platonis Schola tenuit, vsque ad Arcesilam: nisi quod Aristoteles aliquid mutauit de Ideis (quæ Platoni sunt τὰ νοητὰ) & earum vicem vniuersalia, quæ vocātur, induxit. Atque ista igitur vetus Academia, bono Iudicio dogmaticis accersenda, sed temeritate assentiendi spretà, & cautione inducta. At *Media* illa iuit longius; quæ ducem Arcesilam habet, ignorantiæ (vt Lactantius ait Instit. lib. 3. cap. 6.) magistrum. Nam is turbator in bene adhuc constituta philosophia exortus, Nihil sciri adfirmauit, nec illud quidem ipsum, quod Socrates sibi teliquisset. Itaque famosam illam ἐποχὴν (assensus retentionem) induxit, & dogmata nulla ipse posuit, & omnia aliorū oppugnauit. Secuta est *Noua*, Carneade auctore, qui de Arcesilæ rigida illa & cōtra sensum omnem ac consuetudinem pertinacia remisit aliquid & laxauit. Nam ille ἀκαταληπτὰ quidem omnia posuit, id est, Nihil percipi posse: sed à rebus tamen verum falsumque nō sustulit; à nobis tātùm κριτήριον sine artem iudicandi ac discernendi. Itaq; hac re ab Arcesila abiuit, negante verum aut falsum esse: irè aliā, quod & si assensum retinerer, non tamen probabile aliquid, aut contra, negabat: id est πιθανὸν non tollebat, Arcesilæ factum. *Quarta*, Philonis fuit, quem à Carneade, & eius discipulo, suo præceptore, Clitomacho, abiisse, Cicero aliiq; testantur: quā parte, haud satis liquet. Videtur tamen propiùs ad veterem & Platonicam accessisse, nec Epochen plenè seruasse, cum sapientem opinari non prohiberet. Sed & comprehendi quædam posse aiebat; etsi non Stoicā illa & certa Phantasiā, cui similis alia obrepere non possit. *Quinta*, Antiochi, qui Philonis auditor, Euidentiæ ac Sensuum causam suscepit, & re ad Stoicos accessit, Academici tamen nomine retento. Itaque Academiā Veterem visus est instaurasse, etsi de κριτηρίῳ cum Stoicis sentiebat; imò (ait Cicero) si perpauca mutauisset, germanissimus Stoicus. Eius sententiam totā, ex iis quæ Varro apud eundem Ciceronē disserit, est videre. *Sceptici* Supersunt quibus Pyrrho dux & auctor fuit. Eorum sententia, Res ex æquo indifferētes incertas, injudicabiles: ideo nec sensus, nec opiniones nostras verum aut falsum dicere. Ergo nec ipsis fidem habendam, sed opinationis expertes manere nos debere, sine inclinatione, sine motione, de quaque singula re dicentes. Nō magis est quàm non est, Non magis hoc quàm illud, Nihil definio, Omni rationi ratio opposita reperitur, Est non est, neque non est. Ex quibus facilè quid senserint, aut potius nō senserint, dijudicare: cum propria illorū affectio sit Ἀῤῥεψία, nulla motio aut inclinatio in hanc illāue partem. Ex quo & Ἀφασία sequitur, id est, nulla Dictio aut Affirmatio: cùm omnia æquali rationum pondere librētur. Itaque Scepticos videmus ab Academia Veteri & Noua dissentire: à Media Arcesilę ægrè abjūgas, & qui introspexere verum Pyrrhonem illum adfirmarunt. Tamen Sextus Empiricus, similitudinem fassus, aliquid differre in eo vult: quòd Arcesilas Epochen bonum esse dicat, malum Assensionem, idque secūdum Naturam: Pyrrhonii minimè, sed secundum id quod apparet. Et hæc quidem prolixe satis de *Academia* & Academicis.

Academiarum varia nomina, ad quatuor capita, personas, officia, loca, & adiuncta, referuntur, de quibus alphabeti ordine, quem hoc opus sequitur agendū erit: nempe Cœnobium, Collegiū, Domus prophetarum, Lycæum, Synagoga, Asceterium, Athenæum, Cynosarges, Diatriba, Didascaliū, domus doctrinæ,

Heracléum, Hermæum, Ludus, Maleteterion, Museú. Phrontisterion, Schola. Studium, Gibha, Labratha, Monasteriū Peripatus, Stoa. Amalthea, Gymnasiū, Heracleum, Xystus.

Academici Philosophi, ex instituto magistri sui Platonis suas habuerunt disputationes in Academia, quæ alterum erat Athenis gymnasiū, vel potius (*vt in Platonis vita scribit Laertius*) nemorosus in suburbio locus hoc nomine appellatus à quodā Academo, de quo prolixè in Academia (vt antea dictum) Et quidem Academię veteris princeps habetur Plato, mediæ Arcesilas, nouæ Lacydes, *vt idē refert in procemio.* ἐποχὴν illi καὶ ἀκαταληψίαν sunt amplexi, etsi modestiores non promiscuè omnibus sensui obuiis, sed tantū obscuris & subtili ratiocinatione indagandis rebus adhibuerint. Alioqui quænam absurditas postularet, vt lucernam aliquis sibi in meridie accendat? Contendere nihil sciri, aut omnia ignorari? Semper ἐπέχειν, καὶ μὴ καταλαμβάνειν? Effecit res ista, vt affirmaret Lactantius nihil in se habere certi Philosophorum doctrinā, & nihil veri: Eos sapiētiam professos exhibere stultitiam: Ciceronem ipsum à nullo vehemētius, quam à Cicerone refutari.

Acapna ligna ab α priuatiua dicta, & καπνὸς *fumo.* Siccata enim in furno, aut ad solem, aut vetustate, non edunt fumum, cum admouentur foco.

Accensi, milites, quorum Vegetius meminit *lib. 2.* quòd ad res necessarias acciperentur, sunt appellati. Hos alii *Adscriptitios*, alii *Optiones* vocant. Varro *lib. 3. de vita pop. Romani*, Accensos dictos iudicat, quod Decurionibus Centurionibusque accenserentur. Vult etiam eosdem esse Ferentarios, quod quidem armis, quæ ferrentur, non tenerentur, depugnarent. Sunt & *Accensi* magistratuum ministri itidem ab acciendo siue vocando dicti, quorum *4. de lingua Latina* meminit. Consulum enim iussu acciebant Quirites ad concionem instar præconis. Solitos etiam Accensos inclamare meridiem ostendit hoc Ælii versu. Vbi primum Accensus clamarit meridiem.

Festus Accensos scribit fuisse milites, qui in locum mortuorum subrogabantur, & ad accessum adiiciebantur. Item, Adscriptitii (inquit) veloti quidā scripti dicebātur, qui supplēdis legionibus adscribebantur: hos & accensos dicebant. Asconius autem sic habet, accensus est nomen ordinis & promotionis in militia: vt nunc dicitur princeps, vel commentariensis, aut cornicularius Accensi & præconis officia in hoc conueniebant, quòd vterque ad imperium nutumque magistratus præsto esset: verùm in hoc differebant, quòd præco in comitiis, concione, iudiciis, si quid pronuntiandum recitandúmve esset alta voce recitabat: Accensus verò ad magistratum homines priuatos accersebat.

Acephalitæ seu Acephali, nominati hæretici, quòd essent *sine capite*, id est, Hæresis auctore. Capita aliquot Chalcedonensis concilii impugnabant, duarum in Christo naturarū proprietatem negantes. Meminit eorum Isidorus *Etymolog. 8. cap. 5.* Gratianus *cap. quidam autem q. 3.* Rusticus diaconus dialogo in lucem edito horum dogmata ex Eutychis hæresibus desumpta refellit. Acephali mihi Dicti videntur, quòd nemo videri vellet auctor & caput renouati erroris detestandi. Nam propter damnatum Eutychen, nemo audebat hæresin profiteri aut apertè & expressè eam doctrinam prædicare: sed variis modis & clam eam renouabant. Ii etiam Μερεςυσίται dicti sunt: quia è duabus naturis vnam tantùm confusam fecerunt.

Acceptilatio, quæ nihil aliud est Alciato, quam ficta solutio *l. 1. C. de transaction.* vel potius imaginaria solutio, cum interrogatione & respōsione vtrique parti à nexu absolutio contingat, à voce *acceptum*, appellationem deriuat. Si enim vnus dixerit; *Habesne acceptum, quod per stipulationem tibi promisi, vel debui?* Et alter respon

respondeat, *Habeo, acceptúmque fero, acceptilatio facta censetur; ejúsque acceptum ferre tantundem, atque fateri me accepisse.* Vlpianum vide ad *l. plerúmque. ff. de acceptilat.* In genere sciendum, inutilem eam esse, quibus casibus inutilis fuisse nouatio, aut nihil egisse censeatur.

Accola ab accolendo, Itaque non appellandus hoc nomine, qui domicilium habet in aliquo loco. sicut Accursius voluit, sed qui prope locum aliquem habitat, qualis Danubii vel Hæmi accola, & apud Virgilium *accola Vulturni* Hebr. *Schaken*, à verbo *Schakan*, id est, iuxta habitare, & in vicinia commorari Hebræorum magistri diuinam maiestatem *Schekina* vocant. quòd suæ Ecclesiæ cohabitet & adsit vbique locorum præsens. Græci πάροικον dicunt, quòd prope aliorum domos habitet. Liuius lib. 1. libr. primo. *Pastor, accolla eius loci nomine Cacus, &c.*

Acetabulum nomen vasis, cui infunditur acetum, inde ad mensuram translatum, & quidem ad imitationem Græcorum ab *aceto* nomen deducit. Nam illi ὀξύβαφον vocant. Liquidorum mensurã esse liquet ex compositione istius acopi, quod apud Celsum inscribitur ἐλαιώδες, & neruos iuuat. Ait enim: *Instillaturque sabinæ quam optimi mellis acetabulum.* Censet Agricola capere acetabulũ duas vncias eu dimidia, sicut Quartarius recipit quinque, Hemina decem, Cyathus sescunciam, drachmã, & scripulum, Sextarius ipse vncias viginti. Eadem Gabeni mensura, qua quinam sint vsi, haud satis constat: Nisi quod apud Hesychiũ legas; χάβεια, ὀξύβαφα, ἤτοι τρυβλία. Plinius *libri 9. cap. 30.* nominat Polypi acetabula seu calices, sinus brachiorum, quos Græci κοτυληδόνας vocant.

Et ita in corporibus humanis dicuntur pyxides quibus coxendices insiguntur, & circa quæ vertuntur ossa coxarũ. Acetabula sunt etiam præstigiatorum vascula siue caliculi, quibus adstantium oculos perstringũt. Latini etiã herbam quandam hoc nomine vocant, quam & Græci κοτυληδόνα, quod folia habeat concaua, & quodammodo in acetabuli formam tornata. Alio nomine vmbilicus Veneris dicitur. Hebr. *Kebara* quam vocẽ fere omnes interpretantur Scutellam: Alii conferunt cum verbo *Raka.* id est, diducere, propter acetabuli capacitatem.

Achaia, ἀχαΐα Peloponnesi regio Ptolemæo, olim dicta ὠλενος & ἴας, *vt apud Diodorũ legimus*, & αἰγίαλος, *vt apud Pausaniam*, ab Achæis nomen inuenit, quã gentem vult Strabo ex Thessalia ductã in Peloponnesum. Genti huic familiare fuisse, nutrire comam, docet Homerus, cum eos καρηκομόωντας vocat, id est, κομῶντας τὰ κάρηνα καὶ πολύτριχας. Asseribam Eustathii verba ex Iliad. 2. ἴδιος ἦν αὐτοῖς, inquit, κόμην τρέφειν, οὐ μόνον ἐς καλλος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ φοβερὸν, οὕτω γὰρ καὶ λίαν χαιτήεις φοβερώτεροι τοῦ μὴ χαίτην ἔχοντος. Solitos & illos ἁρματομαχεῖν χραμίτας δέρασιν, affirmat idẽ Iliad. 16.

Acheron infernalis iuxta Poëtas fluuius, primus omnium mortuorum animas excipiens, cuius non tantùm Poëtæ, verùm etiam in Phœdone meminit Plato, ab α priuatiua, καὶ τοῦ χαίρειν, idest, *gaudendo*, deducit nomen: vel ἀπὸ τοῦ ἄχη ῥέειν, *quod fluat riuis molestiarũ & luctuosis vndis.* Scribit enim Pausanias in Atticis, *insuauissimã fuisse fluminis huius aquã, & eius alumnam albam fuisse populum, sicut Oleaster fuit Alphei, populus nigra Eridani.* Ideo doctissimus Homeri interpres Iliad. 13 φασὶ γὰρ ἡρακλέα ἐκεῖ διὰ τὴν κέρβερον κατελθόντα καὶ ἰδόντα, καὶ φυτὸν, καὶ τῆς φυτείας θαυμάσαντα στεφανώσασθαί τε καὶ ἀναγαγεῖν, καὶ ἤλω δόξαι ὡς ἄκαρπος δὲ ὁ ἀχερωὶς τῷ ἅδῃ ἐτάχθη, διὸ καὶ ἰτέαι καὶ αἴγειροι τῆς περσεφόνης πλήρεσι λειμῶνα.

Cur autem Acheron primus excipit mortuorum animas? quia cùm morituri sunt homines, torpor quidam mentem animumque ita labefactat, vt propinqua mors facilè esse sentiatur. tunc enim conscientia rerumque malè gestarum memoria

memoria animum pertubat: quæ palus Acherusia & molestissima est primùm traijcienda, vt Græci veteres finxerunt, in volucris istis mysteria mortis & vitæ constringentes & occulantes. Neque enim in hac vitæ peractæ inuestigatione potest animus non bene informatus non magnopere commoueri. Cereris autem siue terræ filius Acheron dicitur, quoniam vniuersa animi molestia aut perturbatio, aut ex acquirendarum aut seruandarum facultatum studio vt plurimum nascitur. Tradunt etiam hunc fluuium Titanibus aduersus Iouem pugnantibus præbuisse; quoniam multæ iniquæ cogitationes aduersus sacra Dei mandata insurgunt, quas si animus diutius aluerit, à vera Dei lege desciscit, & in brutorum naturam, summam impietatem, fœdamque apostasiam delabitur. Vbi verò peccatrix anima serio resipiscens, omnem spem in Dei clementia & benignitate collocauerit, tū mœror ille dilabitur, & anima sursum elata lubens ad Dei thronum contendit. Fluuius hic insuauissimæ dicitur aquæ, quoniā vitæ nostræ ratio, diligenter expensa, multas habet insuauitates.

Achilles Thetidis & Pelei filius Græcorum omnium fortissimus, dictus videtur Nazianzeno ab α priuatiua, καὶ τοῦ χιλοῦ, *cibo*, quòd ceruorum tantùm medullis pastus & educatus sit à Chirone. Quod etymon Eustathius etiam mox principio Iliados inter alia refert his verbis: οἱ δὲ τῷ ἐνὶ λ. σεμνηγορήσαντες, ἀπὸ τοῦ ἄχος τοῖς ἰλιεῦσιν ἤγουν λύπην τοῖς τρωσὶν αὐτὸν γενέσθαι. ἢ ἀπὸ τοῦ στερητικοῦ καὶ τοῦ χιλὸς, ὅ ἐστιν ἐκ τῶν σποgίμων τροφή. οὐ γὰρ χιλῷ φασὶν ἤτοι δημητριακῷ καρπῷ ἐτράφη ὁ ἥρως ἀλλὰ ζώων μυελοῖς βρεφόθεν ἴσως δὲ καὶ ὠμῶν προβάτων κατὰ τὸν ἰμηρικὸν Ἕκτορίδην Αστυάνακτα Forte hinc est ποδάρκης καὶ πόδας ὠκὺς Homero. Alii respicientes ad fabulam Argonauticā 4. ab Apollonio descriptam, ab α priuatiua, & χείλεος *labro* nomen deducunt, quasi *sine labro hominem* dixeris, vtpote exusto sub igni, eo quod non esset ambrosia perunctum, dum ille admodum infans lugeret. Dictus tamen propterea Pyrissous, vt ex hoc Agamestoris in Thetidem epithalamio cognosci potest:

παιδνῷ δ' ὄνομα θῆκε πυρίσοον· ἀλλ' ἀχιλῆα

πηλεὺς κίκλησκε, χείλεος εἵνεκά μιν

κείμενον εἰνὶ κόνει σποδιῇ ἐπὶ πῦρ ἀπάμεροε,

χείλεος αἰθομένου ἀπροτάτως ἐτέρου.

Sunt, qui etiam dictum volunt ἀπὸ τοῦ ἄχος λύειν id est, *soluendo dolore*. Medicus enim fuit à Chirone medicinam veterem edoctus, quæ in herbarum cognitione tum temporis cōsistebat. Ab Homero nominatus est δῖος, χάριν ἀνδρείας, ait Eustathius, καὶ πτολίπορθος, id est, *vrbium expugnator*.

Iliados 16. velocissimos eidem equos tribuit:

τῷ δὲ καὶ αὐτομέδων, inquit, ὕπαγε ζυγὸν ὠκέας ἵππους,

ξάνθον καὶ βάλιον, τὼ ἅμα πνοιῇσι πετέσθην,

τοὺς ἔτεκε ζεφύρῳ ἀνέμῳ ἅρπυια ποδάργη

βοσκομένη λειμῶνι παρὰ ῥόον ὠκεανοῖο

Hos equos proprios sibi habuisse dicitur, sicut alcymbium, & hastam, quæ a Polo monte polias est dicta. De ea Homerus Iliad. τ.

ἐκ δ' ἄρα σύριγγος πατρώϊον ἐσπάσατ' ἔγχος

βριθὺ, μέγα, στιβαρὸν, τὸ μὲν οὐ δύνατ' ἄλλος ἀχαιῶν

πάλλειν, ἀλλά μιν οἶος ἐπίστατο πῆλαι ἀχιλλεύς.

Apollinem, qui habitus semper à Troianis inter ἀγυιέας θεοὺς, interfecisse tandem Achillem vulnerato eius calcaneo, refert Quintus Calaber *libr. 3.*

Porrò vt Æneas apud Virgilium principis optimi, pacis bellique, artibus illustris ideam refert: longe antea Homerus Achillem in Iliade, Vlyssem in Odyssea, magni herois imaginē lectori depinxit.

Acidalia dicta Venus, quòd homini-bus,

bus iniiciat cutas, quas ἀκή nominant Græci, vel quod ἀκίδας *spicula* vocent, quæ vna cum arcu tribuuntur Cupidini. Vnde Ἰοξαλκὴς dictus est Orpheo. Et Tibullus:

Sancte veni dapibus festis, sed pone sagittas,
Et procul ardentes hinc, precor, abde faces.

Acies exercitus, ferri, gladii, vel cuiuscunque alterius rei ab ἀκονᾷν vel ἀκονᾷν, quod est acuere nomen accepit.

* *Acies* in re militari, pro statione seu præsidio exercitus, vbi milites custodias agunt מצב *Matsab*, & מצבה *Matsaba*, à verbo יצב *Iatsab*, stetit erectus, stetit dispositus, adstitit firmus, perstitit. Idem significat quod נצב *Natsab*, stetit instar statuæ in pedes erectæ: & cognationem habet cum צבא Tsaba, militauit, stetit in exercitu & ordine suo. Hinc per apocopen ςάω, ἵςημι, ἵςαμαι, sto. Præterea acies militiaris, iuxta quosdam סדר *Seder*, id est, Ordo, series, dispositio dicitur: τάξις, aciei ordo, pugnandi locus: τάξιν λιπεῖν, locum in acie deserere. Idem, ערך *berec* significat, & militum in acie pugnantium turmas seu totum exercitum, à verbo *barac*, Ordinauit, disposuit, instruxit ordine iuxta æstimationē seu dignitatem & munus cuiusque à primo ad vltimum. Hinc rego, rectifico, & ὄρχατος, locus arboribus aut vitibus apto ordine consitus.

* *Acies* falcis, gladii, & similium quæ secant, cæsimque ac punctim feriunt & lædunt, צור *tsur*, à *tsor*, quod inter varia in arctum & acutum reducere significat. Speciatim *tsur* petram quæ aciem habet angustam & acutam indicat. Et psal. 89. 44. de acie gladii intelligitur.

* *Acies* oculorum, γλήνη, κόρη, Cicero 2. de nat. Deor. Acies ipsa qua cernimus, quæ pupula vocatur, ita parua est, &c. Virgil. Æneid. 12. Ardentes oculorum acies ad mœnia torsit. Acies animi, ingenii, mentis. sæpius occurrit apud Ciceronem, qui & in Catilinaria 1. dicit hebescere aciem authoritatis senatus patimur. Acies orationis in Plauti Epidico.

Acilia Calphurnia lex lata legitur anno 686. à M. Acilio Glabrione & C. Calpurnio Pisone Coss. vt, qui ambitus essent damnati, iis neque magistratum capere, neque in Senatum legi liceret, & mulctarentur pecunia. Meminit eius Dio *lib. 36.* vt & Cicero pro Murena, pro Cornelio, & in eam orationē Asconius. Exstitit & Acilia de repetundis, quæque comperendinationem cum ampliatione iussit esse sublatam, quæ vtraque rei potius caussa, quam accusatoris, esse videtur constituta.

Aconitum nominatum asserit Solinus ab Heracliensi portu Acone, vbi maximus eius prouentus, *teste Strabone libr. 12.* Ascensius dictum vult in Senecæ Medea, quod inter cotes nascatur, quas Græci nominant ἀκόνας. Quippe loca amat petrosa. Approbare videtur originationem hanc Plinius *Natur. histor. lib. 27. cap. 3. Nascitur*, inquit, *in nudis cautibus, quas ἀκόνας vocant:* nisi legere malis, *cotibus*. Quanquam & Ouidius cautem nominat Metamorphos. 8. cum inquit: *Quæ quia nascuntur dura viuaria caute, Agrestes aconita vocant.* Alii putant deriuari à Græco ἀκονίτι, *absq; puluere*, quòd iuxta herbam nullus inueniatur puluis. Poëtę fabulantur natam ex Cerberi spumis. Caussa & origo fabulæ est, quòd prope Acherusiam specum, quæ inferorum credebatur porta, & qua Cerberus putabatur eductus, frequens illa conspecta fuerit. Quatuor eius genera recensentur: *Pardalianches*, vel myoctonon, quòd Pantheras, mures, & reliqua fere animalia occidat: *Theliphonon*, quòd radix eius imposita seu extrinsecus adhibita fœminarum pudendis, imo quadrupedibus, vnius diei spatio interficiat. Reliqua duo genera communi nomine *Cynoctonon* & *Lycoctonon* dicuntur à Dioscoride.

Hebr. ראש *Rosch*, in genere texicum:

& Speciatim de aconito dictum à nonnullis.

Acte dicta olim Attica ab Actæo, vt quibusdam videtur, aliis ab Actæone, sicut Attica ab Atthide Cranai filio. Rectius Strabo Græcam dictionem ἀκτὴν profert, vt pote, quæ nobis est *littus*, vt inde vitiato nomine, Attica sit dicta.

Actio, ab agendo. Varro 4. *de lingu. Latin.* Actio, quòd in agitatu est. Secundum Celsum nihil aliud est iure ciuili, quàm ius persequendi in iudicio, quod nobis debetur. Actionum diuisionem non subiicio, ne cornicum oculos configere velle videar. Satius erit eam petere ex Iurisconsultorum libris.

* *Actio*, conatus, studium, molimen, opus Hebr. עאליליה *balila* dicitur & plurali numero *Mahalalim*. Sed obseruādū est, quum in actionibus humanis multa occurant inconsideratè admodum & deprauato mentis iudicio commissa, radicem huius vocis esse verbum עלל *halal*, quod significat, infantiliter loquutus est, insipiẽter protulit quæ in cor ascenderunt, ausus & conatus est aliquid infantium more. Hinc עלל *holal* infans. Et certè actiones nostræ vt plurimum (vt alio nomine à verbo eodem desumpto vtar) sunt תעלולים *Tahalulim*, ludicræ, pueriles exercitationes, lusiones, infantiæ. Quid sumus denique aliud quàm infantes? פעל *Pohal*, & *Pehula* etiam est actio, & opus absolutum, à verbo *Pahal*, Operatus est expoliendo aliquis, perpoliuit, perfecit expolitè. Hinc φαλύνω, & Lat polio, expolio, φαλιός, politus, splendidus.

Actus, itidem ab agendo, maximè si Comœdiæ vel Tragœdiæ partem intelligas, vt & Græcis τὸ δρᾶμα ἀπὸ τοῦ δρᾶν, eo φ οἱ δρῶντες μιμοῦνται, quòd actores rem veram imitando efficiant, *vt Aristoteles in poetica docet*. Actus fabulæ quinque esse debere censet Horatius in arte poetica, astipulante Donato. Ait enim:

Neue minor, neu sit quinto productior actu
Fabula.

* Scaliger, poetices libro 1 cap. 1. Actus, inquit (de comœdia loquens) est dictus ab actionibus communibus: quia totum genus δραματικόν. est enim pars fabulæ, continens diuersas actiones pro diuersitate partiū. Denominati autẽ sunt ab ordine, qui numero quinario cōplectitur neq; enim plures pauciorésve qui nis esse conuenit. Distinguebantur autẽ interuentu cuiuspiam nouæ personæ olim. Postea sæpe aliter factum inuenias.

Etsi Cicero 1. ad Q. fratrem, tertium actum extremum facere videatur, & alii nonulli eruditi quatuor actibus iustam fabulę magnitudinem expleri velint. Est & actus rustica seruitus non eiusdem quidem significationis, sed eiusdẽ verbi originem agnoscens.

Adagium dictum Festo, quod ad agẽdum sit aptum: Aliis (*sed paulo ineptius*) quasi circumagium, quod circumferatur per hominū ora, aut potius circumagatur. Græce παροιμία dicitur, à παρὰ & οἶμος, id est, ὁδὸς, quasi *passim vagans per hominum ora*.

Adam generaliter significat hominem, vt Psalmo 94. *Deus nouit cogitationes Adam, id est, hominum*, specialiter verò protoplastum, *qui primus homo damnauit secula pomo*. deriuatur ab אדם *Adam, rubuit*, vel, אדמה, *Adama rubra terra*, ex qua ille formatus fuit, sicut & *homo* ab humo Latinis, vel potius ἔρως à Græcis: est enim animal sociale Vide, *Homo*. Primo modo appellatiuum est nomen, altero propriū. Pertinet huc locus ille Genes. 1. faciamus Adam, id est, *hominem*. & mox, *Creauit deus Adam* (id est, hominem) *ad imaginem suam; ad imaginem Dei creauit eum: marẽ & fœminam creauit eos*. Inde *Adduxit ad Adam omnia animalia* Item, *Adduxit mulierem ad Adam*. Atque his vltimis locis propriū est nomen primi hominis. Interdum quoque significat corruptum & veterem hominem. Aliquando Christum *Corinth. 15. 45*. Vtque constet, potuisse Mosem

Mosem instrui à maioribus in creationis mundi rerumque aliarum descriptione, quas illi traditione longa inde ab Adam primo homine acceperant, en continuatam longo ordine annorum vitæ seriem à Deo. Nam primum hominem Adamũ vidit Mathusalem. Ad hunc enim se vita eius porexit. At Mathusalem vidit Sem filium Noæ: Sem attigit ætatem Iacobi: Iacob ætatem Hamrę patris Mosis. Poterat ergo Moses accepisse à suo patre, quæ is audiuerat, Iacobum accepisse à Sem commemorante ea, quę Mathusalem viderat, & ab Adamo sibi tradita ad posteritatem trãsfuderat. Quoad Corpus igitur, Adam, Rufus, ruber, id est, è terra rubicunda vel subrufa, siue ex puluere terræ, vel puluis de humo creatus Et sufflauit Dominus Deus in nares ipsius halitum vitæ: sic factus est homo anima viuens. Genes. 2.7.

* Porro in historia Mosis de Adami, seu primi hominis creatione multa obseruatu dignissima occurrunt, quæ lectori considetanda, paucis nunc descripta relinquimus, 1. de hominis dignitate & præstantia, siue creatorem, siue creaturam, & Creationis modum ac finem spectemus. 2. de humani corporis fabrica, vbi de materia, forma & partibus corporis, de sensibus externis eorũque organis, oculis, natibus, auribus, ore cum palato ac lingua, ac tactu. De internis sensibus, eorundemque organis 3. de corporis externis partib. aliis, capite, collo, pectore, humeris, brachiis, manibus, digitis, cruribus, tibiis, pedibus, costis, mammis, Dorso & eius spina. 4 de internis & latentibus, nempe sub cute musculi, nerui, arteriæ, venæ variæ cũ molli carne cõpactæ, ossa maximo numero: deinde cerebrũ & membranæ in capite, in pectore cor sedes vitæ ita in medio pectoris situm, vt eius mucro sit sub mamilla sinistra: & hepar, fons sanguinis sub dextra. Ventriculus item, prima alimẽti sedes, extremæ gulæ parti in medio adhærẽs. Deinde pulmones ventilabrum cordis, eoque vitæ conseruatio, ad latus itidem dextrum, & lien ad sinistrũ: Sub pulmone cista fellis, Vena caua, vnde reliquæ omnes pendent, spinæ adhæret. Et magna arteria, quam vocant Aortam, è qua, vt è fonte, cæteræ fluunt, ad sinistrum cordis ventriculum, à quo etiam nascitur, posita est. Postremo renes & intestina: Spiritus item vitales & animales è corde ad cerebrũ, ascendentes & è cerebro ad cor motu plane mirabili descendentes. 5. Sequitur consideratio de Anima, in qua de ipsius essentia atque natura, facultatibus, vnitate, origine, coniunctione cum corpore, facultatum mirandis operationibus, & immortalitate. Hic variæ occurrunt medicorum, Philosophorum, theologorum definitiones de anima humana, quæ vera est substantia, eaque incorporea & immaterialis, ac proinde spiritualis, cuius potentia triplex; vegetatiua, Sẽsitiua, Intellectiua. Vegetatiuæ partis tres præcipuæ facultates, altrix, auctrix, generatrix. Sẽsitiuæ, partes duæ, vis apprehẽsiua & motiua. Apprehẽsiua in sensus externos & internos distinguitur. Externi, tactus, gustus, olfactus, auditus, visus: Interni, Sensus cõmunis, Phantasia, Memoria, vbi de somno, & Vigilia. Motiuæ facultatis vires sunt vitalis. pulsatrix & respiratrix, imperãs: Appetitus sensibilis, affectus oẽs quorum duo capita, voluptas & dolor: dein loco motiua. Pars autem intellectiua multam amplectitur meditationem, de vi humani intellectus, de intellectu patiente, agente, speculatiuo, practico. Sequitur de vnitate & origine animæ humanæ multiplex disputatio, præsertim an anima sit ex traduce. Alias considerationes omittimus. Sed eximia est de imagine Dei in homine contemplatio, quæ quatuor quæstiones amplectitur, id est, An solus homo imago Dei sit, & ad imaginem Dei factus. 2. An totus factus fuerit ad imaginem Dei, tam corpore quàm anima, an verò sola ani-

mã. 3. Quid sit hæc imago, quibusve in rebus consistat. 4. In quem finem creata sit ad Dei imaginem. Hîc cogitandum de Iustitia originali, de libero ante lapsum arbitrio, de variis item ad statum primi hominis, prius quàm peccaret, conditionibus, quoad corpus & animã. Deinde, de lapsu & instauratione hominis. De multiplici statu filiorum Adami sub peccato & gratia. Hîc vero præceptum insigne valeat & audiatur, *Nosce teipsum*. In eo nos quidem acquiescimus.

Adamas. Gemmæ huic nomen inditum vult Plinius, quod impetus hominum & iracundiam domet: Alii ab α priuatiua & δαμάζω, *domo*, quod nullis ictibus cedat, ne ferro quidem, limæ, scalpro, & malleo inenarrabili duritia resistit. Calorem ignis non admittit. Imò deprehenditur incudibus ita ictum respuens, vt ferrum vtrimque dissultet, incudesque ipsæ dissiliant. Raro hic magnitudinem fabæ, oui nunquam excedit. Rumpi dicitur sanguine hircino. Nec aliter feras nationes, quas domare nunquam potuerunt Romani, Christi sanguine emollitas, scribit Cyprianus libro *de duplici martyrio*. Ab hac gemma, vel ab α priuatiua καὶ δαμάζω dictus Origenes Adamantius, quod nullo lucubrandi labore edomaretur. Sex enim voluminum millia ab eo scripta proditum ab Hieronymo. Etsi in hac pertinaci labore edendi varia in lucem, doctrinam varam haud satis rimatus fuerit, sicut & Epiphanius docet libro *de mensuris & ponderibus*.

* Hebræis Adamas *Halō* dicitur à verbo *Halam*, id est frangere, cõterere, cõtũdere ꝙ ceteros lapides pretiosos facile conterat, ab eis minimè conteratur. 2. *Chochith*, id est, nitidissima gemma, à verbo *Zachadh*, id est purificare, mundare, Mundum & sincerum esse à labe. Adamas certè est omnium lapillorum nitidissimus. 3. *Schamir*, Ieremi 17. 1. à verbo *Schamar*, Custodire, seruare, durare. Nam Adamas durissimus lapillus durat, facilè custoditur, quòd tempus edax rerum nihil in eum possit: & quòd sit indomitus atque inuictus, Adamas dictus est.

Adiantum, herba semper virens, quam Gaza interpretatus est *Veneris capillum*, nomen hoc suum habet, quòd folium eius aqua perfusum non madescat, quod est Græcis διαίνειν. Testatur & illud Theophrastus *l. b. 7. histor. plant. cap. 13.* & ex Theophrasto Plinius *lib. 22. cap. 21.* Etiamsi Brasauolus se eius rei falsitatem expertum dicat.

* *Admeti* Thessaliæ regis & Alcestidis fabula Græcis decantatissima, fraude spiritus mendacis, veritatem in iniustitia detinentis, conficta, & tragico cothurno induta est. Quod paucis verbis indicandum est. Stolida Græcorum & Latinorum veterum insania, Hebraicæ id est veræ religionis, planè ignara, & inepta de diuinis rebus, longorum errorum velo inuoluta cogitatio, dum nihil certi de vero Apolline & certissimo sanitatis datore inueniret, multos Apollines confinxit, non secus in hoc, atque in cæteris Diis, stultissima & absurdissima somnia protrudens. Verus Apollo Dei filius, cuius corpoream imaginem Sol visibilis (& facies eius lucida vt Sol visa est, Matth. 17. 2 Apocal. 1. 16. & fulgebũt iusti in cælis sicut Sol, Matth 13 43.) oculis nostris repræsentat, ver omnium seculorũ, Orbẽ vniuersum mortis caligine pressum noua vita, noua luce, noua pulchritudine exornans, (nec alia de causa formosissimus & imberbis iuuenis Apollo habitus) charitate sua patrisque summa erga nos dilectione de cælo deiectus, delapsus, descendens, greges & armenta pauit Admeti, siue potius *Adameti* vel Adami. Nam humanum genus, Adami posteros, peccato ad pecuinam quandam vitæ rationem redactos (& oues errantes sæpissimè dicũtur in scripturis) Admeti seu Adameti greges palates Christus collegit, & Ecclesiæ caput cõstitutus est: pastor equidem

dē vetissimus, bonus pastor, pastor animarum, & pastorum princeps frequenter nominatus. Admeti igitur etymon & Græcanicum commentum ad veritatis fontem si reducamus, & veritatis iucundam analogiam & etymologiam vtilem habemus.

Adonis, Veneris minister, *teste Seruio*, Priapi pater, Myrrhæ & Thiantis filius, amatus à Venere monitusque, vt feras immitiores caueret, & ab eadem inter lactucas occultatus, tandem verò occisus ab apro, quem impetebat venando iuxta Phurnutum nomen trahit ἀπὸ τοῦ ἅδειν τοῖς ἀνθρώποις, quòd hominib⁹ canat. Forsan legendum ἁδεῖν, quod est *placere*. Sacra in huius honorem instituta Adonia sunt dicta. Ea celebrari solita Athenis commemorat Aristophanes ἐν τῇ εἰρήνῃ. Adhibebantur autem sacrificiis cuiusuis generis autumnales fructus, qui ἀκρόδρυα dicuntur Græcis. Nam de celebrantibus Adonia canit Theocritus hoc modo:

> πὰρ μὲν οἱ κεῖται, ὅσα δρυὸς ἄκρα φέροντι.

Quid apud Assyrios actum sit in Adoniis, declarat Lucianus in Syria Dea his verbis: καὶ ἐς μνήμην τοῦ πάθεος, τύπτονται ἑκάστου ἔτεος, καὶ θρηνέουσι, καὶ τὰ ὄργια ἐπιτελέουσι· καὶ σφισι μεγάλα πένθεα ἀνὰ τὴν χώρην ἵσταται. ἐπεὰν ἀποτύψωνταί τε καὶ ἀποκλαύσωνται, πρῶτα μὲν καταγίζουσι τῷ Ἀδώνιδι, ὅκως ἐόντι νέκυϊ. μετὰ δὲ, τῇ ἡμέρῃ ἑτέρῃ ζώειν τέ μιν μυθολογέουσι, καὶ ἐς τὸν ἠέρα πέμπουσι. Meminit & Pausanias lib. 1. cultus Veneri simul & Adonidi instituti Assyrio ritu. Assyrios imitati sunt Paphii in Cypro, vbi celeberrimum eius exstitit fanum, tum Phœnices, qui Ascalonem tenuerunt in Palæstina. A Phœnicibus edocti Citherii susceperunt eadem sacra, quæ Ægeus Atheniēsibus tradidit. Orpheus Solem eum esse voluit, quantum ex hymno ipsi inscripto apparet. Sed cùm in eo diuersus sit ab omnium aliorum opinione, malo persistere in eo, quod antea dictum, Veneris scilicet esse ministrum. Itaque simul cum Venere cultum à Romanis accepimus. Mortem enim eius etiam in sacris lugere fingitur. Hinc Ouidius. 1. de arte amandi.

Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis.

Refertque adeo Macrobius simulacrum eiusdem Deę in mōte Libano olim conspectum, capite obnupto, specie tristi, faciem læua manu intra amictum sustinente, lacrymis visione (*vt ait*) conspicientium manare creditis.

* De Adonide idem quod de Admeto cogitamus; fabularum in volucris spiritu mendacem Græcis & vatinis ethnicis imposuisse, & Adonin seu Adonidē ad verā etymologiam, nēpe Hebræā, reuocamus. Moses Genes. 2. 8. scribit dominum Deum plantasse, id est, plantis ornasse hortum in Edene seu Hedene ab Oriēte, vbi collocauit hominem quē creauerat. Hęc vox *Eden* seu *Heden*, significat quidem delicias siue deliciarum locum, quem Chaldæi & Persæ (teste Xenophone lib. de institutione, & expeditione Cyri) vocant *Pardeis*, Græci παράδεισον, Latini Paradisum, figuratè ad beatas sedes supra omnes cœlos accommodatum, Luc. 23. 43. 2. Corinth. 12. 4. Apocal. 2. 7. Est autem *Paradisus* omnis locus amœnissimus, & voluptatis plenissimus, vt etiam A. Gellius definit, quem etiam viridaria à Latinis dici putat, lib. 2. cap. 20. nos appellamus *Vergiers*, ad primum illum *Hedenis* viridarium respicientes, in quo si Adam nō peccasset, viriditas & amœnitas summa durasset sine interruptione. Hæc autem ad nomen Hebræum *Heden* alludunt, cuius significationem referunt ac retinent. Imò vox ipsa Græca ἡδονὴ, id est, voluptas, ab Heden deducta, totum de Venere & Adonide figmentum in odium veritatis à fabularum & mendaciorum architecto dolosè fabricatum & miseris Ethnicis oblatum, ac idolum suppositum detegit. Inde Adonis regio siue Edonis (quæ Edene est) sed vitiose

à Græcis pronuntiata, vt pote rerum ignaris,& Adonis,pro Edenis,vel Edene. Porro Adonis horti, & horti Hesperidum (vt & Elysij Campi) tam celebres in Ethnicorum scriptis, quidpiam quoque his simile, atque aliquod horti nõ Adonici sed Hedenici vestigiũ fuisse censeri possunt: de quibus Plinius lib. 19.cap 4.Regis Adonis horti nobis sunt Adami,verè Regis Hedenis,horti.Adonis autem à Græca voce ἡδονῆς apud Græcos (quos Latini sequuti sunt) nomen sumentis horti, qui in prouerbium abierunt, veritatem (inuito mendacio) cõfirmant Item, quòd veneris amasius, propter summas Edenis voluptates, cõfictus est, idem testatur. Cæterũ Hesychius scribit Α'δωνιν à Phœnicibus nominari τὸν δεσπότην, dominum, vocabulo ad Hebraicum Adonai accedente. Nec omittam quod Græci in Adonis sacris, præter simulachra quædam, in pompa ferebant hortulos quosdam in testis, vnde illis pronerbium Α'δώνιδος κῆποι, de rebus leuiculis parumque frugiferis, & ad breuem voluptatem idoneis vsurpatum: sed originem totius de Adonide figmenti, obscurè indicans, Orpheus Adonin solem vocauit, & qui hunc sequuti sunt, finxerunt Adonim ab apro hirsuta & aspera fera ictũ, quòd aspera sit hyems & hirsuta, per quam Solis vires paulatim deficiũt: res omnino veneri inimica,quæ per aëris temperiem viget. Cùm sol igitur in signis sex australibus extiterit per Zodiacũ incedens, breuioresque fiant dies ac longiores noctes,tum dicitur Adonis apud inferos morari: cum verò signa Borealia longiores dies effecerint, tunc est apud Venerem, per quam omnis venustas, (omnisque nitor aruis restituitur.Quod Orpheus nõ prætermisit dicens Adonin (Solem) modò esse apud superos,modò apud inferos.

Adorare Latini vocant aliquid deuotè colere; vt non solum in eo sint gestus externi, sed animi quoque affectio addicta ad seruiendum. Græci προσκυνεῖν dicunt, magis de gestibus externis, & quia in adorando demittunt corpora ad terram, canum adulantium & heris supplicantium more submissorum,nihil non adorato, quem superiorem agnoscunt, oblaturi. Priscianus ab Ador, hoc est frumento sacrificiis destinato deriuat,vt & Nonius. Hebr. סגד *Sagadh*, id est,flexus est, flexit se, incuruauit se capite.Vide v.6.Psal. 95. gestus externi adorantium Deum occurrunt,qui ita interpretantur, vt prostrationem totius corporis in terram, manuum & pedum extensionem,capitis humerorum & pectoris inclinationem, genuum flexionem & incuruationem in terram. Adorationis internæ nomina varia occurrunt,quę fidem,spem,timorem filialem, mentis eleuationem, supplicem misericordiæ implorationem, ardentem orationem,gratiarum actionem, continẽt.

Adrastea alio nomine Rhamnusia & Nemesis, Dea nocentium vindex, & olim cum alis, instar Victoriæ & Cupidinis, efficta, cuius Athenis Phidiaca fuit statuarum corona capitis in ceruos incisa, cum victoriæ sigillis,læua fraxinum gestãte, dextra Phialam cũ Æthiopibus cælatis, sicut in Atticis scripsit Pausanias, obtinuit nomen παρὰ τὸ ἔστι αὐτὴν οὐκ ἄν τις ἀποδράσαι, id est quòd eã effugere nemo possit vel ab Adrasto rege, qui primus (Strabone teste) ei templum ędificarit,vel παρὰ τὸ ἀεὶ δρᾶν, *quòd sine fine operetur*, iuxta Phurnutum; vel iuxta Pausaniam ab α priuatiua, & διδράσκειν *fugere*, vel δρασμοῦ *fuga*, quòd nemo malus Dei vindictam effugit Itaq; Theætetus nominauit δαίμον' ὑπερφιάλοις ἀντίπαλον μερόπων, Deam temerariis & superbis contrariam. Equidem etymon nostrum etiam ab Aristotele approbatum, libro *de mundo*, cùm scribit dictam Nemesin, ἀπὸ τῆς ἑκάστῳ διανεμήσεως. Ἀδράστειαν δὲ, ἀναπόδραστον αἰτίαν εἶναι κατὰ φύσιν, quòd pro vi naturæ nemo hãc caussam effugere queat.Legem

Adra

Adrasteæ, apud Platonem vide in Phædro. Interdum autem Adrastea redditur *Inuidia*, vt quũ dicitur ἀπεῖη δὲ ἡ ἀδράςεια absit (dicto) Inuidia.

Adriaticum mare, quod & *mare superum* dicitur, auctore Plinio, Saturnium siue Cronium, ab Apollonio, Adrianum, à Flacco carminum *lib. 1. ode 16.* accepisse nomen suum vult Alexander ab Alex. *cap.28.* ab Adria Thuscorum colonia, quę septem millia passuum distat à mari, estque oppidum agri Piceni. Dicitur & Hadriaticum mare, à Plinio *lib. 3 cap. 15.* Adriacum. Etymi nostri veritatem confirmat Polybius *lib. 4.* scribens in hunc modum: *Adriaticum mare ab Adria Thuscorum colonia, quæ inter ostia Padi condita fuit, est appellatum.* Hodie *Venetum sinum appellant.*

Adulatio & adulator à laudando deriuari poterunt, literarum metathesi. In os enim hic homines laudare solet. Festum Pompeium astipulari video. Profligandum enim & exterendum apud eum ludendi vocabulum censeo, potius quàm retinendum. Etsi à canum adludentium moribus ortum videatur hoc nomen, qui adblandientes Dominis voce, gestuque caudę, imò corporis totius, Græcis dicuntur σαίνειν. Sit ergo adulatio, quasi *adlaudatio* dicta.

Alii etiam existimant ab accedendo & ludendo dictum verbũ adulari, quod dum adulatores ad diuites & prodigos accedunt, multiplici cauillo ludere, facere aliis delicias, & stultis illudere soleant, experientia quotidiana teste. Nonnullis adulatores κόλακες dicti, quasi σκώληκες, id est, vermes, nempe diuitum. & ita apud Athenæũ Anaxilas poëta. Quidã ἀπὸ τῆς κόλης, à vẽtre deducũt, cuius isti sunt mãcipia. vel ἀπὸ τοῦ κολάζειν, id est, à puniendo, cruciando: sunt enim principũ pœnæ atque pestes certissimæ. Sed Adulatorum innumera ferè sunt præsertim apud Græcos poëtas cognomina & epitheta, quæ lubens prætereo, ne adulatorũ miseriis adulari velle videamur. Alii auspicium nominis trahunt ab aulis, quasi *adaulationem* dixeris. Et apud Plutarchum sunt αὐλικοὶ κόλακες, aulici assentatores. Ouidius itẽ canit, *Agmen adulantum media procedit ab aula.* Etenim in his plurimus eius est vsus, dum nemo verum profiteri studet, vel Philosopho teste, qui nullam præter equitandi artem plenè & perfectè à magnatibus ac regibus percipi aiebat, quòd equus adulari non didicisset. Quia autẽ circa ollam, culinam, & apparatum mensæ adulator versatur, hinc parasitus & ollaris amicus vocari solet, qualis apud Terẽtium Gnatho. Græci κόλακα vocant, siue ἀπὸ τοῦ κόλου, id est, τῆς τροφῆς, *alimento*, vnde & ψωμοκόλαξ dictus? Gall. *vn happelopin, vn poursuyuant de repeues franches*, mensarum assecla, parasitus. Dulcis paronomasia portò est inter κόλακας & κόρακας, adulatores & coruos. Alii adulatorẽ, ab animi imperfectione metiuntur, quod sit κόλος, id est, *mutilus, non integer.* Androcides Medicus ἀπὸ τοῦ κολλᾶσθαι deriuasse legitur, quòd se facilè aliis adglutinet assentator. At quo pacto? Admirando, mores alterius imitando, applaudendo, floccos & plumas legendo. Vnde τὸ κροκιδίζειν adulatoriũ verbum Obnoxius huic morbo, cui nihil est frontis, nec vlla cura pudoris aut honestatis. Admittitur præcipuè à corruptis & laudis cupidis hominibus. Quantum verò det mali semel admissus, docent hi versus Diphili:

κόλαξ στρατηγὸν, καὶ δυνάστην, καὶ φίλους
καὶ τὰς πόλεις ἀνατρέπει κακούργῳ λόγῳ.

Socrates etiam interroganti *quæ omnium pessima essent animalia*, respondisse legitur: *Si de feris sentis, tyrannus: Si de cicuribus, adulator.* Et Diogenes *melius censuit incidere* ἐς κόρακας, *quam in* κόλακας, *cum corui tantum mortuos, adulatores etiamviuos dilanient.* Crates iuuenem magna adulatorum turba stipatum videns dixisse fertur: *Verè me miseret solitudinis tuæ. Neque enim persistunt reflante vento, verum cum fortuna cedunt, multum ea ratione à vero*

amico

amico diuersi.

* Hebræi adulatorem *Macalik* appelãt, à verbo *Calak*, (vnde Græcorum κόλαξ) diuidere, partiri, leniri, blandiri, quæ significationes adulatori apprimè conueniunt, siue vitium ipsum adulationis, siue effecta consideramus. Adulator enim verba sua diuidit à cogitationibus, aliud sentit, aliud loquitur, & ad nutum eius cui adulatur se accommodat. lenia non vtilia profert, blanda, placentia, sed dolosa & lubrica sunt eius verba. Vide Psal. 12. 3. & 73. 18. vbi plurale *Calakoth*. id est, blanditias, adulationes, & lubrica loca significat. Amici medeci inquit ille, & amicorum dicta medicaméta. Adulatores autem lenimenta quædam verborum offerunt, quibus animis faciunt fucum: blandiuntur & vulnera fouent, quæ veritas curat acriter. Adulari, inquit Valla, lib. 5. cap. 69. est inseruire & adniti, vt fauorem emereamur quoquo modo, vel voce, vel gestu. Estque tractum ἀπὸ τοῦ δούλου, quod seruum significat. Est enim sanè quàm seruile, homineque ingenuo minimè dignum, ad alterius nutũ non modò vultum sed etiam sensum & verba, buccellæ causâ, conuertere.

Adulterium propriè dictum, cùm in fidem thori peccat coniugatus aut coniugata, vel (*vt exprimantur & species*) cum vxorato maritata, *vt David cum Bethsaba*, aut coniugatus cum vidua, sicut *Semiramis cum aliquot maritis, Iuda cum Thamar*; aut vxoris cum puella, *vt Proclus cum Sarmaticis virginibus*: aut liberi cum maritata, *vt Paris cum Helena*, *Ægystus cum Clytemnestra*, quasi ad alterum thorum, quo semper respicit adulter, nomen accepisse videtur. Vt rectè eum adulterum esse scribat Tryphoninus *l. fugitiuus. ff. de verb. signific.* qui alienam matrem familias corrumpit. Eo sensu dicit Penelope apud Ouidium: *Obrutus insanis esset adulter aquis.* Dicitur Μοιχεία, quasi μὴ οἶκος. nam familias confundit, illegitima soble, interdum etiã dissipat & euertit. Vel dicitur ab ἔρχομαι, id est, peregre abeo hoc est diuerto ad alium thorum, qui concessus nõ est: aut certè, quòd adulteri studiosè obseruẽt discẽdentes domo maritos, vt illi subrepant, & alterius thorum turpiter inuadant. Turpissimũ peccatum istud sæpe regna & vrbes euertit, reges solio deiecit, Magistratus mutauit aut Reip. statum, Cæsarum plerosque apud Suetonium ignominiosa morte deleuit, idque iusto Dei iudicio. Quas vero pœnas Ethnici passim, (*vt taceam interim de lege Iulia*) in adulteros constituerint, ex Æliano, Plutarcho, Liuio, & aliis cognosci potest.

* Hebræi Adulterium *Niuph*, adulterũ, *Noeph* appellant, à verbo *Naaph*. id est, adulterium cõmittere; vel à verbo *Nuph* id est, agitare, quasi hoc verbo adulterii turpitudinẽ indicãtes. Discrimẽ constituũt inter *Naaph*, & *zana*. quòd *Naaph* de adulterio, *zana* de scortatione generaliter accipitur. In decalogo tamẽ sub adulterio prohibito cõtinetur etiã fornicatio simplex: quoniã in secunda tabula ea cõtinentur, vel præcepta vel prohibita, quæ directè proximum respiciunt. Græci μοιχείαν, μοιχὸν, μοιχεύειν, dixerunt. Latini Mœchum & adulterum thori alieni corruptorem appellarũt. Impropriè autem & figuratè transfertur adulterium ad alia; vt Adulteria naturæ, pro operibus nõ verè naturalibus, Adulteria mercis pro fraude; Adulteria arborum, pro insitionibus, apud Plinium: Adulterare tabulas, monetam, iudicia, &c. quæ omnia dicta, corrumpere & corruptionem significant, vt adulter alieni thori corruptor dicitur. Pauca quædam subiicio: Vt omnia animo ac cogitatione percurras, adulterio fœdius crimen, atque hominum societate inter se perniciosius vix vllum reperies. Nam cætera quidem fermè omnia delicta propriæ turpitudinis finibus continentur: adulterium quoddam veluti vitiorum agmẽ trahit: nempe sacri coniugij impiam solutionẽ, morum profanam corruptelam, impudẽtiam insanabilem, prolis cõfusionem,

fam-

familiæ euersionẽ, veneficia, cædes, furta, facultatum direptiones, falsa testimonia, hæredum & hæreditatum confusiones horrendas, &c.

Aduocatus, nomen generalius Patrono, ab *aduocando* nomen deducit, sicut παράκλητος ἀπὸ τοῦ παρακαλεῖν, quod nomen tribuitur à Christo Spiritui Sãcto, *Ioan.14*. Sicut enim est aduocati, instruere cliẽtẽ suum, quid facto sit opus, cõsolari eũdem & exhortari, desideriũ eius exponere in iudicio, atque adeo intercedere apud eum, qui iurisdictioni præest, suamq; in iudicio præsentiam commodare & ius suggerere, vt 2. in Verrem scribit Asconius, ita Spiritus Sanctus in omnẽ nos ducit veritatem, consolatur testimonium præbens, quod simus filii Dei, quem propitium habemus, excitatq; ne frigeamus in studio pietatis, & denique intercedit pro nobis inenarrabilibus gemitibus clamans assiduè *Abba, pater*.

Æacida patronymicum ab *Aeaco*. Appellatus est eo nomine Pyrrhus Epyrotarum rex, qui bellum intulit Romanis ambiguo isto Apollinis responso cõfirmatus: *Aio te Aeacida Romanos vincere posse*. Retulit enim genus paternũ ad Aeacum Iouis filiũ. Aeaci filius fuit *Peleus* Achillis pater. At huius filius fuit Neoptolemus, cui puero itidem à capillitii colore nomẽ erat *Pyrrho*. Vnde successores *Pyrrhidæ*. Atqui [illegible]c eiam filius fuisse legitur nomine *Pyrrhubia*, quoadusq; Tharritam regẽ intermedii silentio premuntur. Tharritæ filius fuit *Alcetes*, Alcetę *Arymbas*, Arymbę *Aeacides*, Aeacidæ *Pyrrhus*, de quo hic nobis sermo. Pindarus κλυτὰς ἀρετὰς appellat Æacidarum virtutes, ipsos vero αἰχμητὰς καὶ ἀρηϊφίλους. Vnde scribit Cicero de diuinatione 2. Poëtam Ennium suggillasse Æacidarum genus, vt stolidum, quod appetentiores essent belli.

* Aeacus, ex Aegina Asopi filia & Ioue natus mortuorũ Iudex cũ Rhadamãtho & Minoe fingitur à Poëtis. quod mythologi ita exponunt. Parcæ vbi alicuius stamina expleuerint, ac dies instat suprema, tunc morituri hominis animus id præsagiens vniuersam vitæ suæ rationem expendit, atq; ad prę̨sentiã & iudicium cõscientiæ omnia prę̨terita peccata reuocat. Nã cùm animę̨ nostrę̨ partim rationẽ dominari dicãt sapiẽtes, partim rationi illam minimè obtẽperare, rursus expers rationis pars in iracũdiã propẽsa est, pars alia cupiditate ducitur. Rhadamãthus & Aeacus, primi iudices, si quid per iracundiã, aut prauũ aliũ affectũ patratũ est, dijudicãt. His accedit ratio ipsa pro Minoe, quæ rursus si quid à priorib. judicibus non sit discussũ, aut quicquid est ambiguũ examinat. Ethnici iudices istos Iouis filios dixerunt, quòd anima nostra, in qua sunt illæ prædictæ iudicãdi facultates, diuina est, & ab anima mundi, (vt isti voluêre) tanquam aliqua eius portio, in hæc corpora profecta. At enim quid fuit illis anima mundi, nisi deus omnipotens, qui omnia curat, gubernat, dispertit ac distribuit, viuificat? Quòd fabulati sunt Aeaci precibus formicas in homines fuisse conuersas ita explicant; Quum Aeginetæ aliquando perrari essent in insula, nec prædones repellere facilè possent, in speluncis tanquam formicæ delituerũt: eos Aeacus naues ædificare docuit, & ad exercitia reuocauit bellica. quare timore excusso, paulatimque viribus inimicorum resistere docti è speluncis in apertum prodierunt: inde è formicis in homines conuersi dicuntur. Zetxes, hist. 133. Chiliad. 7. Strabo autem lib 8. fabulæ locum datum fuisse scribit, quia Aeginetæ formicarum more terram fodientes, vt agriculturam exercerent, pro ædibus fossas incolebant, sumptib. parcentes, & in speluncis fruges terræ recondebant: sed melius ab Aeaci sapiente viro instituti è formicis homines euasisse finguntur. Hoc ipso Græci apud Iouem deprecatore vsi sunt: quia virorum bonorum, iustorum & temperantium

preces posśut vel vniuersis ciuitatibus à Deo veniá & calamitatū finē impetrare.

Aebutio lex à L. Æbutio Tribuno plebis lata, vt 12. Tabul capita, quæ Reipub. propter antiquitatem & res absoletas inutilia essent, abrogarentur: solæ legis actiones centumuiraliū caussarum manerent. *Gellius lib. 16. cap. 10.* Præter hanc fuit & alia eiusdem generis cū Licinia, qua rogatum fuit, *vt potestas nulla curatione non modo iis, qui de aliqua curatione aut potestate tulissent, sed nec eorū collegis, cognatis, affinibus mandaretur.* Huius mentionem facit Cicero *in Agraria 2.*

Aedepol, iurandi modus frequēs apud Comicos quasi *per ædem Pollucis.*

Aedes, si numero singulari pro templo accipias, ab *edendo* sumsisse videtur nomē, iuxta Plauti illud: *Si vocassem vos in ædem ad prandium.* In templis enim post sacrificia epulari solebant. Sin multitudinis numero accipias, ab *aditu*, quod eas plano pede adirent, cum Varrone deducas licet. Festus Grammaticus tamen haud absurdè dictā vult *ædem*, quod *in edito posita sit loco*, vel *quòd in ea æuum degatur*, quod Græcis est *αἰών*.

Ædes, Domus, domicilium, omnis locus & receptaculum capiēs aliquid: & per Synecdochen sumitur continēs pro contento: vt ædes pro tota familia: בית *Baith, Beth.* vide *Domus.*

Ædes, palatium, basilica, domus regia, in qua primùm occurit אולם *Vlam*, vestibulum, ab אלם *Alam*, strictim colligauit, quod vestibula palatiorum sint politis & firmiter iunctis lapidibus cōstructa, tum ad pompam & ornatum, tum ad palatii ipsius longiorem durationem. ארמון *armon*, palatium, domus sublimis, excelsa, basilica seu regia domus instar arcis magnæ, cincta mœniis, arx. Cognationem habet, cum רם *Ram*, & רמם *Ramam*, excelsus fuit, elatus est. Hinc *ἔρυμα*, arx, propugnaculū; *ἐρυμνόω* munio; *ἐρυμνὸς* munitus; *ἐρυμνότης* munitio. hinc mœnia בירה *bira*, arx, munitissima. Hinc *βάρις*, turris, domus munita: & *βάρεις*, inquit Hieronymus, sunt magnæ & in modum turrium ædificatæ ædes. Hinc per inuersionem radicis est Latinum vrbs. טור *Tur* est ordo ambiens per circuitum. Inde טירה *tira* (vnde turris) castellum & omne ædificiū habens suum ambitum, vel quod ordine quodam exstructum est, quasi circulo circumscriptum.

Aedes etiam pro templo, & loco sacro sumitur, vt Psal. 76. 3. fuit in Salem tentoriū Dei & habitaculū eius מעונתו *Mehonatho*, à מעון *Mahon*, mā̄sio, habitaculum. Cognatione respicit ad נעם *Naham*, amœnus fuit, iucundus fuit, significat ergo mansionem amœnam, & sua cuique mansio videtur jucundior peregrinis locis. Hinc *μένω* & *μείνω*, maneo, *μονή*, mā̄sio, *μίμνω* & *μίμνω*, *μιμνάζω*, maneo, *διαμένω* permaneo, קדש *kodesch* sanctuariū, locus sacer, à verbo *kadasch*, Sacer, consecratus, sanctus fuit: metaphoricè præparatus est, mandatus, deputatus in vsum sacrum. Hinc per metathesim literarum, & ק leniter prolato fit *ἁγιστέω* & *ἁγιστεύω*, purifico, sanctifico, veneror, *ἁγιστία* purificatio & *ἁγιάζω* sanctifico. Huc etiā alludit Latinum adiectum castus. In sacra enim Dei æde omnia sancta & sacra esse oportet.

* *Ædificare*, ædem facere, exstruere, reficere vel instruere. בנה *vana*, ædificauit. ædificauit, extruxit, laborauit in ædificiis exstruendis, instaurauit ædificium: cognationem habet cum בין *bin* intellexit, & cum פנה *Pana* respexit. Oportet enim architectum intellectu disponere partes ædificiorum, vt rectè cohæreant & se mutuò respiciāt, alludit item ad אבן *eben*, id est, lapis: nam lapides sunt potior pars ædificii. Hinc est *πονέω*, *πονῶ πονέομαι*. Laboro, exerceor in laborādo, vel in extruēdis ædificiis. *Οἰκοδομέω*, ædifico, ædis seu domus fundamentum & basin pono. *Οἶκος* enim domus, & *δέμος* & fundamentum & basis ædificii, *δομέω* item signif. ædifico; *δόμη*, *δόμος* ædificium, domus. Aedificium,

ciū. בניה *Binjah*, בנין *binjan*, *δόμη, οἰκοδή*, *&c.* ædificatur בנה *boneh*, *οἰκοδομ®*: ædificatio, seu ædificandi actus, *οἰκοδομία*, *Biriah*, ab eodem Hebr. verbo בנה *bana*.

Aedilis, Etsi Aedilium munus etiam fuerit ministrare Tribunis plebis, probri matronas accusare, fœneratores coercere, popinas inhibere, iniqua pondera corrigere, de aleæ lusibus cognoscere, incēdia arcere, cloacas publicas & aquæ ductus curare, frumentum oleumque conuehere, ne vrbs annonæ penuria laboraret, vtque plebiscita in Cereris æde asseruarentur, operam dare: tamen à sacrarum ædium publicarum & priuatarum cura potissimùm nomini eorum occasio data. Auctor nobis est Varro, cui se Festus adiungit cum Fenestella. Dionysius quoq; lib. 6. *ἀφ' ἑνὸς ὧν πράττουσιν ἔργων, ἱερῶν τόπων καλοῦνται ἐπιμεληταί*, ædiles ab vna parte sui muneris curatores ædium dicuntur. Addit, à Græcis etiam *ἀγορανόμος* dicitur, vt & apud Dionē legitur. Theophilus *ἀστυνομικοὺς* vocat. Sed hi erant Aediles plebis, qui numero ab initio fuerunt duo, *teste Pomponio l. 2. ff. de Orig. iur.* & Fenestella *libro de Magistrat. Rom. cap. 13.* qui simul prodit duos tandem Aediles alios à Iulio Cæsare creatos, qui quoniam frumento præessent, *Cereales* sunt appellati. *Curules* vero ii, qui ex patribus creati sella curuli vehebantur. Plutarchus vocat eos in Mario *Aediles maiores*. Er vt ad Fenestellam relabar, *erat*, inquit, *id etiam haud leue ædilitatis munus, vt sua quisque Aedilis factus impensa ludos pro modo patrimonii ac dignitatis suæ celebrandos procuraret.* Cuius instituti M. Cicero in iis libris, quos *de officiis* inscripsit, cum de sua & Magni Pompeii ædilitate meminit, locuples est testis. Asconius Pedianus ait: Pompeium, Aedilem creatum, theatrum, quod sua impensa ædificauerat, magnificentissimis ludis, in quibus currus cū elephantis induxerat, dedicasse. Ibi rum muneris Aedilium erat, discernere loca, & cuilibet ordini pro dignitate assignare, quemadmodum de Attilio Serrano & L. Scribonio Aedilibus scripsit Valerius. Quod si quispiam aut iumentum morbosum, aut vitiosum vēdidisset pro integro & sano, ædilium edicto succurrebatur emtori. Imo quidquid vitiosarū rerum pro syncero, vel fractum pro integro vsquam venisset, ædilitio edicto redhiberi solebat. Sicut enim Prætores, ita & Aediles sua in vrbe proponebant edicta, quorum illustre exstat in Pandectis exemplum. Belle item & scite alludit ad ea Plautus Captiu. *Act. 4 scen. 1.* Cū enim Ergasilus parasitus quædam, imperiose in piscatores & lanios ædilitatē gerens, sine populi suffragio edixisset, audiens Hegio, *Euge*, ait, *edictiones ædilitias hic quidem habet.* Aediles Curules mox, vbi Kalendis Ianuariis iniissent magistratum, proponebant edictum, in quo, quemadmodum de singulis controuersiis ius essent dicturi, populum præmonebant, eratque magistratus instar præturæ annalis. Aquæ dandæ atq; vendendæ ius eosdem habuisse, non exstantibus in Republica Censoribus, iādudum constat. Estque dignum obseruatione, quod à Lucio Ioanne Scoppa in Collectaneis est annotatum, legem Romæ fuisse latam, ne quis Romanorū quid scriberet, nisi prius ad Aediles Curules accessisset & ab ipsis impetrasset veniam scribendi. Illi quippe scriptoris vires & perpendebant, & pro cuiusque doctrina potestatem scribendi concedebant. Petendæ ædilitati definitus erat annus 37. Qui verò gesserant, ædilitii sunt dicti, & ad minimum spatium biēnii interponendum erat, inter Aedilitatem atque Præturam, si ad hanc aspirare vellent.

* *Aedilium* tres ordines fuerunt. Alii enim Plebeii alii Curules, alii Cereales. *Plebeii* dicti, quod ex plebe crearentur, & plebis proprii magistratus essent. Duo primum creati anno Vrbis cclx. & eodem anno Tribuni plebis. Horū munus, quæ plebis vtilitatem spectabant

diligenter curare. Accisa sub Claudio & Nerone Cæsaribus eorum potestas. Aediles *Curules* cur instituti refert Liuius ad finem lib. 6. 1. decadis. Creati sunt anno vrbis CCCXXCVII. Horum munus ex 7. Verrina id colligitur, ludos sacros & solennes faciendos procurare, Sacrarum item ædium & vrbis conseruationem: Prouidere vt templa, theatra, stadia, fora, porticus, Curiæ, basilicę, atq; mœnia magnificis operibus reficerentur & ornarentur. Sed non contenti his functionibus, etiam annonę aliarúmque rerum curationem & cognitionem sibi vindicarunt & multa cum Aedilibus plebeiis communia habuerunt. Omnium autem ad eos pertinebat, caussas & lites redhibitionum, id est, in quibus agebatur de rei corruptæ vitio, quā quis aut vendidisset, aut commutasset, dirimere: ideoque vbi Kalendis Ianuariis magistratum inierant, non aliter atque Prætores edictum proponebant, in quo quemadmodum de singulis controuersiis ius dicturi essent, populum præmonebant.

Aeditimus quasi *ædis intimus* Varroni, alio nomine *Aedituus*. Etsi idem Varro *1. de re rustica, cap. 2.* probare videatur magis vocabulum prius, quam posterius fictum recenti nouitate, sicut scribit A. Gellius *libr. 12. cap. 10.* Vt ea forma sit dictum, qua finitimus & legitimus. Interim non inconcinne æditunm quoque dici ab ædibus tuendis existimauerim. Νεώκορον vocant Græci. Id quod ideo adiicio, vt quilibet Firmicum intelligat, scribentem *lib. 4.* Si Luna ad Iouem à Mercurio feratur, facit Neocoron.

* Hebræi Aedituos templorum, in quibus idololatræ conueniebant, כומרים *Komarim* appellarunt, vel ab adolendo thure, vel à stigmatibus quę corpori suo inurebant, vel ab ardore quo sua sacra peragebant, vel ab atratis & nigris vestibus: à verbo כמר כמר *Kamar*, id est, Crematus est, incensus est crebris inflammationibus, qua voce eiusmodi hominum insania designatur. Cognationem habet cum verbo חמר *Chamar*, Efferbuit. Aeditimi & Æditui (νεωκόρου) diuersā notationē tradit Sosipater lib. 1. Aeditimus, inquit, dicitur, qui ædem seruat, quasi ædis intimus: Aedituus ab æde tuenda.

* *Aedon*, Philomela & Luscinia dicta est, ἀπὸ τοῦ ἀεὶ ἄδειν, id est, à perpetuò canendi quasi instituto, quod etiam tunc canat, quum reliquæ volucres silent. Virgil. *Quodq; leues calami quod suauis cantat Aedon.*

Aegeum mare, æstuosum & nauigantibus infestum ob interiectos scopulos, maris mediterranei pars, & Græciam ab Asia disterminans, mare Græcum Thucydidi & Polyæno, tulisse quibusdam videtur nomen ab Aegea Amazonum regina, quæ perierit in eo. Nonnulli, in quibus Suidas, ad Aegeum Thesei patrem referunt, quem in hoc mare sese præcipitem dedisse referunt, quum nauim filii, qua ille in Cretam ad Minotaurum vectus fuerat, nigro cum velo (quod sibi cum nauclero amissi filii signum conuenerat) redeuntem videret. Strabo lib. 8. ab Aegis Eubœæ oppido ita nominatum putat. Et lib. 13. ab Aega Aeolidis promótorio. Plinio cap. 12. lib. 4. à scopulo, qui inter Tenedum & Chiū exstat, quem Græci vocarūt αἶγα. Apollonii Scholiastes vult accepisse nomen ἀπὸ νήσου αἰγῶν καλουμένης, ab insula Caprarum dicta. Lycophronis interpres, ἔτι δίκην αἰγὸς ἢ κῦμα, quod fluctuet instar capræ. Etymon Plinii lubentius equidem amplector.

Aegis, Iouis scutum seu parma, non aliunde nomen inuenit, quàm quòd facta & concinnata fuerit ex pelle capræ, quæ αἴξ est Græcis. Secundum alios ἀπὸ τοῦ ἀΐσσειν, quod irruere significat. Ab hoc Iouis scuto omnia postea Deorum scuta eo nomine sunt appellata. Nam & Herculis scutum, Aegidem vocat Hesiodus. De Mineruæ scuto Virgilius:

Aegidaq; horrificam, turbatæ Palladis arma.

Certatim

Certatim squamis serpentum, auroque polibant,
Connexosque angues, ipsamque in pectore Diuæ
Gorgona defecto vertentem lumina collo.

Horatius item lib. 1. Carm.

Iam galeam Pallas & ægida,
Currúsque & rabiem parat.

* Hoc verisimile est, non à capra, parma, aut Aega Panos vxore Iouem Aegiuchum cognominatum, sed à ventorum & turbinum conuersionibus, quas Iupiter commouet, Græcè ἀιγίδας & καταιγίδας appellatas: vt meteorologici interpretantur. Scuta Iouis fulgura, turbines, quibus θεομαχῶν vesaniam facilè ferat & in eos suæ impietatis tela retorqueat.

Sic Palladiam Aegidem dicit Lucanus lib.7.

Aegyptus non Africæ regio, quod aliqui volunt, vtpote à qua disterminatur ostio Canopico (distat illud à Pelusiaco, Damiata nostra, 60.M. passuum) verùm Asiæ, cui scriptorum pars bona annumerat, Dionysio Afro εὔβοτος, εὐλήμωντε, κ᾽ ἄγλαα πάντα φέρουσα, olim quoque à triquetra figura vocata Delta, sortita nomen hoc suum videtur multis ab Aegypto Danai Argiuorum regis fratre. Hebræis מצרים *Mitsraim* dicta à Misraim filio Cham, nepote Noah, *teste Zonara*, & Iosepho *libr. Antiq.1.cap.7.* vel potius à צור *Tsar* afflixit. A Mitsraim, qui eam terram & regionem possedit hoc nomine *designatur à Prophetis, Græci autem αἴγυπτον dixerunt. *Musri*, Aegyptius: *Mitsrith*, Aegyptia mulier. *Olim* regio Melampodum, μελαμπόδων χώρα, Apollodoro: μύαρα Stephano: Thebæ, θῆβαι, Herodoto: *Chemia* χήμια, in Aegyptiorum sacris, vel potius Chamia à Chamo Noachi filio. Aegyptum vsq; hodie Aegyptiorum lingua *Kam* vocari scribit Isidorus. Regnum Aegypti quod ab anno Mundi 2000. ad 3942. durauit, fere duo millia annorum, in prouinciam redactum ab Augusto Cæsare: hodie verò Turcis subiecta est Aegyptus, quæ nonnullis ita dicta, quòd ὑπὸ τοῦ αἰγὸς ὕπτιος κεῖται, id est, quod sub signo Capri seu Capricorni supina iaceat. Eustathius Odys 8. deriuat ἀπὸ τοῦ αἶγας πιαίνειν, quod pinguefaciat capras. Sunt nónulli, qui etymon deducunt à Zethone Bel Sothosi rege, quem Zethum nominat Eusebius, Tacitus Cepheum, qui annos regnauit 59. & nomen Aegypti magni, id est, bellatoris promeruit. Nam גאת *agath* agmen militum significat vel alam. Filios hic dicitur reliquisse duos, Aegyptum ac Danaum: *Aegyptus* natu maior successit in regno patri multis seculis ante Christi natiuitatē. Vtut hæc habeant sese, originem tamen generis trahunt à Misraim. Nam idcirco Hebrǽi regionem simul & incolas Misraim dicunt: Arabes *Mesre*, at incolas Chibith, *teste Leone Africano libr.8.* Pinetus scribit à Turcis hodie dici *Elchebits*. Theuetus ab indigenis vocari vult *Chibith*. Olim quoque ἀερία, ἀετία, ποταμῖτις, ὠγυγία, μελάμβολος, ἡφαιστία & Aethiopia dicta ob habitantes illic Aethiopes, vt ab Eustathio & Stephano scriptum. Aegyptū describunt Geographi: nos autē etymologias inuestigamus, & hæc addimus. Aegyptus à Prophetis nonnunquam מצור *Matsor* appellatur, id est, munita per paronomasiam videlicet, nominis Mitsraim, ab arcibus & munitissimis ciuitatib⁹, quas passim habuit ad aquas. *Rahab* item, רהב, id est, robur, superbia, cognominata est Aegyptus, ob stultam confidentiam & contumaciam ferocissimam, quam in ea Prophetæ reprehendunt Isai. 51. 9. Nonne tu es ipsa (manus) quæ excidisti רהב *Rahab*, Aegyptum, Superbam? Matsor originē ducit à verbo צור *Tsor*, Angustauit, in angustum coarctauit, arctè colligauit. *Rahab*, à verbo רהב *Rahab*, roborauit, euexit, euectus est, superbiuit.

Aelia lex de duabus colonis Latinis deducendis, vna quidem in Brutios, al-

tera agrum Thurinũ, *vt meminit Plinius lib.34.& 35* lata fuit à Q. Aelio Tuberone Tribuno plebis, P. Cornelio Scipione Africano & Tiro Sẽpronio Longo Cos. Alia lex *Aelia*, cuius frequens apud auctores mentio, cum lege *Fusia*, vt quoties ageretur cum populo, Augures de cælo obseruarent, magistratus obnuntiandi & legis lationi intercedendi potestatem haberent. *Aeliam* Sentiam tulisse legitur Sext. Aelius Catus cum C. Sentio Saturnino, Consules ambo, vt serui pœnæ caussa vincti à Domino, vel torti, propter noxam & nocentes inuenti, traditive, vt ferro aut cum bestiis depugnarent, aut in custodia seruati, aut inusta nota insignes, si quãdo mitterentur manu, dedititiorũ vt essent numero, non ciues Romani: Vt minorem 30. annis seruum vindicta aut testamento manumittere non liceret, nisi probata apud cõsilium caussa: Ne Dominus annis 20. minor manumitteret seruum, nisi pariter probata apud consilium caussa: Ne Dominus in manumittendo seruo vel serua de contrahendo matrimonio legem ei imponat, quæ libertatem ciuis Romani imminuat: si secus faxit, ad eius legitimam hæreditatem ne admittatur. Vide tit. Instit. *quib. ex causs. manumitt. non licet, l. qui soluendo. l. si is qui, l. si non lex. ff. de hered. instit. l. sciendum. ff. de verbor. significa.* Eadem lege decretum, si inopẽ libertũ non aluerit patronus, vt tum ipse, tũ liberi ipsius priuentur ipsius hæreditate, nisi heres sit institutus: postremò à bonorum possessione remoueatur, præterquã secundum tabulas. Aelianũ quoq; ius à Sexto Aelio dictum, qui actiones composuit & librum populo cõmunicauit.

Aemilia, vel per y Aemylia lex, ne censura amplius quinquennalis, sed annua aut semestris esset, ab Aemylio Dictatore est lata anno 229. Memoratur & lex Aemylia de clauo à prętore pangendo, quam tulere ex SC. Genutius Auentinẽsis, & L. Aemilius Mamercinus Cos. anno 390. Fuit quoque Aemylia tribus à gente Aemilia nomen sortita, cuius Liuius meminit *lib. 38.*

Aemylius Paulus dictus videtur nonnullis ἀπὸ τῆς ὁμιλίας, id est, *colloquio.* Falsum. Cur enim non potius ἀπὸ τῆς αἱμυλίας deducimus, id est, *facundia?* Plutarchus equidem scribit in Numa, iuxta opinionem aliorum, hunc regem vnum è quatuor filiis suis appellasse Mamercum à filio Pythagoræ, ab eoque Æmyliorum familiam dictam, innuente Numa eius viri in dicendo leporem ac suauitatem, quæ Græcis est αἱμυλία.

Aeneas, Heros Troianus, partim ex Troianorum bello decennali, partim ex Virgilio notus, aut nomen habet παρὰ τὸ αἰνὸν τὸ δεινὸν terribile, aut παρὰ τὸ αἶνος, ὃ σημαίνει τὸν ἔπαινον, id est, à laude. Post mortem is veteribus Iupiter Indiges dictus.

Aenigma, quod obscuram sententiã per occultam rerum similitudinẽ enuntiatam definiunt Donatus & Diomedes, obscuriorem allegoriam Fabius, nec Tryphone Grammatico dissentiente, nomẽ deriuat παρὰ το αἰνίζεσθαι, αἰνίττεσθαι, quod obscure & perplexe loqui significat. Alio nomine dicitur *griphus.* * Hebræi חידה *Chidhah*, à verbo *Chodh*, & in prima coniugatione *Chadh* חד, id est, proposuit ænigma seu problema, protulit quæstiones difficiles & obscuras, quibus magis animi quodam acumine, quàm certa indagine explorantur secreta: theses arduas excitandi animi gratia attulit in medium. Cognationem habet cum חדד *Chadhadh*, acutus fuit. Est enim ænigma propositio acuta & arcana, & cum verbo חג *Chagh*, id est, circinauit, quòd ænigma veluti in circulum hominis cogitationem includat, vt se extricare inde facilè non possit. Proponi solebant olim in conuiuiis ænigmata, dicta propterea κυλίκεια ζητήματα καὶ συμποτικά. Reges olim quæstionibus ænigmaticis delectatos fuisse cõstat, non solũ ex Alexandri vita apud Plutarchũ & Phrygio fabulatore, verũ

etiam ex literis facris & Iofepho, qui prodit, regum omnium fapientiffimum Salomonem Hiramo Tyriorum regi familiariter fua vtenti cõfuetudine fæpenumero quæftiones huiufmodi propofuiffe, quas Hiramus plerumque foluerit per Abdemonum adolefcentem Tyriũ, magnam alioqui foluturus pecuniæ mulctam & 1. Reg 10. dicitur Reginam Seba ad Salomonem acceffiffe, vt eum quæftionibus occultis & ænigmaticis tentaret. Inter Græcos Theodectẽ Phafelitem Ifocratis difcipulũ inueniendis foluendifque ænigmatibus promtiffimũ fuiffe, fcribit apud Athenæum Hermippus. In eadem palæftra verfatum apud Romanos Pub. Nigidium cum M. Varrone contendentem fatis eft exploratũ. Quin Saturnaliiis ludicris infperfa fuiffe ænigmata quædã oblectatoria, auctor eft A. Gellius in Noctibus Atticis. Mitto hic Samfonis ænigma propofitum triginta iuuenibus, & ex bonis auctoribus quædam in medium do, vt hoc ftudio vnufquifque agnofcat delectatos etiam fapientiæ filios. Nam tale illud Hefiodi: πλέον ἥμισυ παντός. Virgilius Ecloga 1.

Dic, quibus in terris (& eris mihi magnus Apollo)
Tres pateat cæli fpatium, non amplius, vlnas.

De glacie:

Mater me genuit: eadem mox gignitur ex me.

Notum & Sphingis ænigma, *animal primum quadrupes, inde bipes, & tandem tripes*, vt pote homo, de quo vide Aufoniũ in Gripho ternario. In cõuiuio feptẽ fapientum, Plutarchus multa profert ænigmata, quæ ingenia multum exercere poffunt, fi interpretatio reticeatur: vt, Quid eft omnium antiquiffimum? Quid robuftiffimũ? Quid pulcherrimũ? Quid fapientiffimum? &c. Notũ ex Plutarcho, Valerio, & aliis, mortuum ingeniorum fontẽ Homerum, cùm foluere nequiuiffet propofitum à pifcatoribus ænigma. Oblectatũ pariter ænigmatibus Demetrium Phaletæum, conftat ex eius fcriptis, vt interim multa fapientũ ænigmata relinquam aliis, & hifce iam finem opportunè imponam. Satius enim hîc libaffe quædam & leuiter perftrinxiffe, quam nimia diligentia faftidiũ mouere.

Aenobarbus ab eius fimili barba dictus Romanis, affirmante id etiam Alex. ab Alex. *lib. 1. cap. 9.*

* *Aequitas*, Latinis eft mitigatio man fueta ex æquo & bono ftatuens de alterius facto. Græcis ἐπιείκεια dicitur ab ἐπί, iuxta, & εἰκὸς cõueniens vel fimile, quod à verbo εἴκω, id eft, affimilor, ducitur. Hinc ἐπιείκεια, conuenientia feu congruentia pœnæ ad factum. Eft enim refpectus hic inter duo, quorũ fimilitudo & iufta æqualitas quæritur. In lege furti Adolefcens fame compulfus furripuit piftori aliquot panes. Lex iubet illum fufpendi: Sed iudex facti circumftantiis expendens; iuuenis eft (ait) nec malitiofè peccauit, fed compulfus neceffitate: ideo non conuenit tanta pœna huic facto, fed mitior. Hebræis מישור *Mifchor.* de qua voce vide fequentem dictionem. Et צדק *Tfodek* à *Tfadik*, iuftus; item *Iofcher*, ישר, à *Iafchar*, rectus, planus, æquus fuit.

* *Aequor* mare dicitur, quod æquam fuperficiem habeat, fiue quòd planum fit, nullis iam à tempeftate fluctuãtibus procellis. Hebræis מישור *Mifchor*, id eft. planities, locus planus fine montibus & vallibus, Deuter. 3. 9. Metaphoricè pro pietatis femita Pfal. 143. v. antep. & pro iuftitia atque æquitate Pfal. 67. 5 à verbo ישר *Iafchar*, id eft, rectus fuit, æquus & planus fuit: & metaphoricè placuit: nihil enim vifu iucundius & magis gratum quàm placidum mare. Græcis Πέλαγος, id eft, τὸ πλάτος τῆς θαλάσσης. quafi τὸ πλαγος, vt pote τῆλε τῆς γῆς ὄν, vt volunt Etymologici. Vnde math. 18. 6. πέλαγος τῆς θαλάσσης medium & profundũ maris, vbi ob profunditatẽ aquę pacatiores apparent: Cicero Quæft. Academ. Quid tam planum quàm mare? ex quo etiam æquor illud poëtæ vocant. Æneid, 1.

Gens

Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor. Item: *Heu, quæ nunc tellus, inquit quæ me æquora possunt Accipere?* Nonnunquam æquor pro planitie ipsius terræ. Cic. de Diu. 1. sic enim Ægyptii, sic Babylonii in camporum patentium æquoribus habitantes, &c. Hebræis vox *Mischor* etiam significat planiciem terream, Deuter. 3. 9. & Dei populus cognominatur figurata dictione ישרון *Ieschurun*, id est, rectus, æquus, æquabilis. Item homines Recti, æquitatis amantes, מישרים *Meschar im*, numero plurali, *Rectitudines* appellantur, id est, homines æqui, recti, in quorũ animis nihil præceps, anfractuosum, inæquale, sed omnia æqua, plana, recta apparent. Cantic. 1. 4. *Meschar im* (id est, homines recti, qui sunt ipsa æquitas) dilexerunt te.

Aer, ἀπὸ τοῦ ἀεὶ ῥεῖν, quod semper fluat, vel παρὰ τὸ αἴρειν τὸ κουφίζειν eleuando: κουφίζονται γὰρ ἐν αὐτῷ καὶ αἴρονται τινὰ ζῶα: vel παρὰ τὸ ἄω τὸ πνέω spito ἀήρ: ἡ γὰρ κίνησις αὐτοῦ ποιεῖ τὴν ἄνεμον. Aliis videtur esse metathesis τῆς ἥρας, id est, Iunonis, cui aer dicatus legitur: Nam quod Hesiodus in Theogonia τὴν ἠέρα χρυσοπέδιλον filiam facit ῥέας καὶ κρόνου, intelligi debet ὁ ἀὴρ ὑφ' ἡλίου καταλαμπόμενος. Apud eundẽ sæpenumero accipitur pro tenebris vel re inuisibili, quę Græcis dicitur ἀορασία inuisibilitas. Vt cum dicit Dæmones magni Iouis consilio mortalium esse custodes, οἵ ῥα φυλάσσουσι δίκας καὶ σχέτλια ἔργα

ἠέρα ἑσσάμενοι, πάντη φοιτῶντες ἐπ' αἶαν. Theocritus Eidyl. ρ. accipit pro inferis. Ait enim:

ἀέρι ποικὶ κρυπτὸς, ἴδεν πάλιν οὐκέτι νέος.

Aerem inter quatuor elementa humidissimum statuerunt Peripatetici: Galenus aquam. Solui controuersia potest, si vt medicamentum humidissimam dixeris aquam, humidissimum aerem vt elementum.

Aerem Hebræi vocant שחק *Scachak* à verbo *Schachak*, id est, comminuit, contudit, excauauit tundendo. Est enim admodum tenuis & veluti comminutus atque globum terræ & maris ambiens, fornicis instar. 2. vocant etiam רוח *Renath*, à verbo רוח *Ranach*, id est, auram captauit, aura fuit. Cognationem habet cum רוח *Roach*, efflauit ventum seu halitum espirauit. Hinc αὔρα Græcis & *aura* Latinis. Quidam Hebræi vt & Chaldei, אויר *auer* appellant, quæ dictio etiam cũ aura & aëre conuenit. 3. Nominant item רקיע *Rakijah*, id est, extensionem vel expansionem, quod aër sit veluti velum subtilissimũ inter orbes cælestes & terrã expansum, à verbo רקע *Rakgah*, expandit, extendit distendit. Cognationem habet cum קרע *Karah*, disrupit. Nam quoties libet Deus aërem velum illud tenuissimum veluti dirumpere videtur, vt meteoris igneis & aqueis fiat via. Hinc ὀρέγνυμι extendo, ὀρεκτὸς extensus. Item ῥήγνυμι scindo, ῥήσσω seco, &c. Aer proprie dicitur totum illud spatium quod tres regiones continet à terra ad Sphæram Lunæ, in quibus fiunt varia meteora, plus multò habẽs raritatis quã inferiora elementa. Ideo comparatuè à Virgilio inane vocatur. Namque canebat vti magnum per inane coacta Semina. Dictus aër, vt quidam autumant, ἀπὸ τοῦ αἴρειν, quòd terrã ferat subtilior aeris pars, vbi ventosi ac procellosi motus existere non possunt ad æthercam patrẽ pertinet: crassior autem quæ volucribus permeatur, & quadraginta stadiis (si fides habenda Posidonio) à terra distat, quum sit turbulẽtior & exhalationibus humidis veluti corpus quoddam induat, terræ deputatur, atque ex se multas format species. Nam aer agitatus ventos facit, vehementius concitatus tonitrua ignesque varios, contractus nubila, cõspissatus pluuiam, congelatis nubibus niuem, distentus serenum efficit.

Aera, nomen in epochis & temporũ supputationibus valde vsitatum Chronologis, olim vero Hispanis in tempore notando peculiare præ ceteris nationibus, vt meminit Vasæus: videtur nõnullis acces

lis arcessere nomen ab ære in tributum & census dare iussо Cęsatis Augusti edicto, quod nomine eius scriptū & publicatum suspicantur, cùm inito Triumuiratu cum Lepido & Antonio, imperiū orbis velut censum hereditatemque paternam essent inter sese partiti, atque ille tota Hispania esset potitus. Quòd autem ab illo edicto hæc temporis designandi ratio sit orta, docet præter alios Isidorus *Etymolog. 5. cap. 36.* his verbis: *Aera singulorum annorum constituta est à Cæsare Augusto, quando primum censu excogitato Romanum orbem descripsit.* Dicta autem æra ex eo, quòd omnis orbis æs reddere professus est Reipublicæ. Aliis hæc ratio minimè probatur, vt nec natum inde vocabulum sit, vtpote multo antiquius. Cùm, referente Nonio Marcello, etiam Lucilius Poëta eo sit vsus hoc modo: *Aera summa subducta improbe* Erat enim æra numeri nota in moneta, quantum valeret ea, designans. Estque hæc temporis per æras ratio in Atragonia sublata à rege Petro eius nominis quarto, anno Domini 1358. teste Vasæo ex Antonio Beuteto: In Castella vero anno 1383. à rege Ioanne eius nominis primo: Postremo in Portugallia ab Ioanne primo anno 14 5. posteaquam Sepram Africæ vrbem vi bellica Sarracenis ademisset: atque ita cautum communi omnium Hispaniæ regum decreto, vt à Christi natiuitate numerarentur in posterum anni. Sed quoad etymon nominis, aliter visum Genesio Sepeluedæ, *vt idem Vasæus refert.* Er vt ille operæpretium duxit inter alia suis adiicere, ita prorsus his nostris interserenda nemo negare queat, cum annotatio eius hac de re nō solum ingeniosa, sed etiam sit erudita. Huius vocis (*æra*) quam, inquit, Isidorus noster, auctor alioquin grauissimus, & fere posteri ad æream monetam & tributum ab Augusto Cæsare in descriptione orbis imperatum referendam falso putarunt, rationem paucis explicabo. Veteres enim initio (vt equidem pro cōperto exploratúmq; habeo) scripturas claudentes, tempus ad hunc modum adscribebant: *Acta fuerūt hæc*, exempli gratia, *Cordubæ pridie Cal. Mai. Annus erat Augusti Cæsaris centesimus quinquagesimus.* Deinde breuitatis caussa sic verba ad annum pertinentia signabant. *A. ER. A. CAES. CL.* initia duntaxat verborum punctis distincta pro totis verbis notantes, vetustissimo properantium librariorum more. Postea librariorum tabellionumque temeritate & inscitia ablatis punctis, scribi cœpit, Æ R A C E S. Quo errore latius serpente, quæuis annorum ab aliquo velut capite deducta ratio primum ab Hispanis, inde à cæteris Astrologis æra vocari cœpit. Hæc Sepeluedæ coniectura verisimilis, tanrùm nulla ab eo auctoritate certa confirmari potuit. Reiecit itaq; cā L. Andreas Resendius credens, neq; ab ære dando vocatam ęram, neq; ab hero, vt somniant nonnulli, sed simpliciter à numeri nota, quod æra sit nota vel supputatio, *vt Faustus interpretatur.* Et ad hāc rationem Alphonsus Hispaniarum rex suam temporum supputationem appellauit æram.

* Locus Fausti Reiensis (vel Regiensis) episcopi lib 1. de Spiritu S. hic est, *Sacer numerus, dicimus: quia trecenti in æra siue supputatione*, &c. Aeram dicit esse supputationē, siue Cōputum. Rufus Festus in Breuiario, *Parebo libēs præceptis, quippe cui desit facultas latius eloquendi: ac morem secutus calculonum, qui ingentes summas æris breuioribus exprimunt, res gestas signabo, non eloquar.* Aearas summas dixit. Isidorus ex Canonibus Euangelicis Græcis Eusebii Cæs. semper Aeras dicit, quod Græcus scriptor ἀριθμούς. *Per singulos Euangelistas numerus quidam capitulis affixus adiacet: quibus numeris subdita est æra quædam minio notata, quæ indicat in quoto Canone positus sit numerus, cui subiecta est æra. Verbi gratia, si est æra prima, in primo Canone*, &c. Hildericus Gallus, æqualis Isidoro *æras*

dierum dixit pro numeris dierum. Aera igitur est numerus, computus ψηφισμός. *Aera summa* Lucillius supra citatus vocat, quas *Aeras* Rufus Festus. Quæ autem veteres *Aera* vocabant in rationibus, ea vulgus hodiernum item vocant, à verbo quod primum est in notatione Aeræ. Inde etiam sumebatur pro debito Varro, *Aes defrudasse coponem, Obuam luto obleuisse, tum portitores æra induxere.* æra vocat portorium, quod pro vini subuectione debebatur. Inde verbum adærare, in rationes referre. Eugenius Panegyristes; *hoc ego salarium, quantum ad honorem pertinet, adæratum accipio, & in accepti ratione perscribo.* Ex his omnibus satis constat Aera, & postea Aeras esse ἐν κέλλυβεν καὶ τὸν κερματισμόν. Quare vt Aera Latinis est verbum mensariorum, campsorum, collybistarum; sic etiam apud Hebræos recentiores פרט *Perat.* Et minutas summas, quæ maioribus subiiciuntur, Iudæi vocant *Perat.* Sed cùm Aera Cæsaris non solùm Hispania vsa sit, verùm etiam Africa, Gallia, Italia, eius origo non videtur repetenda ex Hispania, neque ex triumpho Domitii Caluini. De Africa habemus testem Synodum Carthaginiensem secundam, cuius titulus ita conceptus; *Concilium Carthaginiense secundum habitum* Aera CCCCXXVIII. *circa tempora Siricii Papæ.* De Gallia, *Concilium Arelatense tertium* XIIII. Episcoporum Aera CCCCXCI. De Italia, Leo Papa Epistolâ XXIX. *Data Sextodecimo Kalendas Aprilis, Valentiniano Augusto Septies, & Auieno viris clarissimis Consulibus*, Aera CCCCXLVIII. In fine XXIII epist. & sequentis, ponitur, *Asterio & Protogene Coss. Aera qua supra.* vt paucis omnia, *Aera* Cæsaris Hispanica, quæ & Africana, Gallicana, Italica, significat computum & numerum annorum, ab VIII. anno Iuliano: nec vox Hispanica, nec Hispanis tantummodo in vsu, sicut scriptores Hispanici & alii voluerunt. De Aegyptiorum, Aethiopum & aliorum Aeris scribere, huius Etymologi ratio minimè patitur. Superiora nobis suppeditauit Magnus Scaliger in præclaro opere de emendatione temporum.

Aerarium publicæ pecuniæ locus, qui Romanis erat ædes Saturni, sub quo homines sponte sua sine lege fidem rectumque colebant, vocabuli auspicium trahit ab ære, quod omne pecuniæ genus significat. Nam Plinius scribit, veteres vsos æreis nummis ouium atque boum effigie à Seruio Tullio signatis. Hinc nihil aliquem in ære habere dicimus, & eundem obæratum: Item æs alienum, meum, tuum, circumforaneum, datum videlicet ad vsuram. Exstat & verbum *æruscare*, quod Festo est pecunias vndique colligere. Quid, quod, auari quasi æris auidi sint dicti Nigidio. Pro aureis nummis accipi docet Vlpianus *l. etiam. ff. de verbor. significat.* Quinimo æris copiam & vsum prius apud mortales exstitisse, quam ferri & aliorum metallorum, docet Hesiodus, Plinius, & alii. Quare Thusci, referente Macrobio, primum æneo vomere sunt vsi. Et ante percussum à Seruio nummum vtebantur Romæære rudi, *vt notat Plinius.* Quo rectè ab ærea moneta, quæ prima omnium in vsu fuit Romanis, locum seruandæ publicæ pecuniæ destinatum, dixerint ærarium, non argentarium, aut aurarium, vt in Saturnalibus notat Macrobius. Hinc Tribuni ærarii apud Ciceronem I. ad Atticum, & à tribuendo ære Festo dicti; Hinc Quæstores ærarii, apud Tacitum *Annalium* 13. Hinc Scribæ ærarii, apud Ciceronem pro Cluentio. Nummi autem ænei fuerunt, Dupondius, as, semis, triens, quadrans, sextula, & aliæ fortassis assis partes. Differt ærarium à fisco ita, vt illud sit populi, hic principis.

* Aerarii sacri meminit Ioasi regis Iudæ historia, 2. Reg. 12. ver. 9. 10. Illud ærarium

rium vetus interpres Gazophylacium reddit, quæ dictio quinquies occurrit in Nouo Testamento, nẽpe, Marc. 12. 41. bis & 43. Luc. 21. 1. Ioann. 8. 20. Templi (inquit noua interpretatio) vocata est ita regio quædam, conferendis oblationibus destinata. Quidam fiscum interpretatur: ego, si quid mutare velim, Aerarium vocare malim. Græcis *γαζοφυλάκιον*. Gaza *γάζα, ης, ἡ*, Persica vox, teste Hesychio, significans apud eos *τὸ βασίλειον*, seu *τοὺς ἐκ τῶν πολλῶν φερομένους φόρους*, aut *τὰ τίμια*, id est, Regiam cum supellectile & instrumento suo, seu tributa & reditus, aut res pretiosas. Idem *γάζαν* exp. etiam *πλοῦτον*, Opes, diuitias: Suidas *θησαυρὸν*, thesaurum. id est supellectilem & opes pretiosiores quas recondimus. Vnde *γαζοφύλαξ* custos gazæ seu thesauri, Præfectus ærario. Et gazophilacium Suidæ thesaurophylacium dicitur, Græcis *ταμεῖον*, & *δημόσιον*. Iosephus scribit *γαζοφυλάκιον* fuisse locũ non in interiore seu sacratiore tẽplo Hierosol ymitano, sed in ipso ingressu sub porticibus. Oblationem Deo factam, seu *δῶρον τοῦ θεοῦ* Hebræi קרבן *Korban* appellant, & Chaldaica formâ *Korbana*, Syra autem *Ko. bona*: à verbo *Karab*, i. appropinquauit, obtulit. Hoc etiã nomine Ærariũ Ecclesiasticum seu *γαζοφυλάκιον* Christi tempore significatum fuisse nonnulli putant. Syris gazophylacium, בתגזא *Bethgazza*, domus gazæ seu ærarii dicitur.

Aerfecomes, qua dictione Iuuenalis vtitur Satyra 8. ab *α* priuatiua deducitur, & *κείρω* tondeo, cuius futurum apud Aeoles *κέρσω*, & *κόμη* coma.

Aerumna, Hebr. היה *haija*, ab interiectione dolentis הוי *hoi*, *hei*, *heu*. solent enim ærumnosi suspiriis crebris ex imo ductis exclamare *haija*, heu, hei mihi, Gall. *helas*. Sunt qui id nominis deriuant ab ære, id est, pecunia, quod eius gratia homines magnos subeant labores. Viderint illi. Ego haud inepte deduci posse existimauerim *ἀπὸ τοῦ αἴρειν*, id est, *tollendo*. Quid enim citius ærumnã curis conficit hominem, cum illis emaciatus tandem marcescit.

* Variis nominibus exprimitur Hebr. 1. עצב *hetsb*, עצבון, עצבה *hitts.bon*, *hattsba*, mæror, ærumna, tristitia: quod nomen *hetsb*, vt & *hots.b*, idolis etiam tribuitur metaphoricè, quod omnium ærumnarum & dolorum causæ sint. Gr. *ἡ λύπη*. 2. און *Auen*, quæ vox & animi & corporis ærumnas conplectitur, atque sæpius vanitatem denotat: à verbo און *On*, doluit animo, ærumna affectus est & molestia ob rei dilectæ priuationem. in 1. coniugatione אן *An*, doluit. Hinc *ἀνιάω* lamentor, mœreo; *ἀνιάω ἀνιάζω*, doleo, ærumnis conficior, *ἀνία* molestia, *ὀδύνη*; ærumna, ægritudo laboriosa. 3. עמל *hamal*, Aerumna ex labore proueniens, *πόνος*, *μόχθος*. Latinis *malum*, generaliore voce: à verbo עמל *hamal*, durum laborem exercuit, & in 1. Coniugatione *hamal* & *hemel*, laborauit cum molestia & dolore. Hinc *μόλος* labor.

Aes æris, Hebr. נחושה *Nechuschah*, siue נחשת *Nechoscheth*, à verbo נחש *Nachasch*, id est, Auguratus est, augurium fecit, diuinauit, ominatus est, certas coniecturas habuit: Nominis rationem quidam esse autumant, quòd ex æris tinnientis sono forsan obseruatio quædam fieret in auguriis, diuinationibus, & eiusmodi coniecturis: vel quòd æs ad varios vsus probatos & improbatos accommodetur. Alii, quòd coloris subruffi sit, instar paruarum linearum in serpentum pellibus. Proprie *Nechoscheth* metalli illius species est, quam æs, vel cuprum, appellant. Metonymicè est virulenta illa & damnosa materia, quam Aes madefactũ generat, Latinis Aerugo: Græcis *βρῶσις*, quasi comestio seu erosio. erodit enim metalla à quo sensu synecdochice ad omne virus transfertur: metaphoricè verò ad sordes profluentes ex aliquo propter scortationis frequen-

tiam & assiduitatem; Ezech. 16. 36. & 24. 11. Quin & pro pedica ænea seu ferrea metonymicè sumitur, Thren. 3. 7. & Synecdochicè pro metallis omnibus, 1. Reg. 7. 4. Porro quia firmum & durissimum est Aes, ideo & absolutè, & cum ferro, prouerbiale est hominis duri & immobilis, Ierem. 6. 28. frons æris dicitur de impudente & peruicace, qui nullis admonitionibus mouetur: Esai. 48. 4. Aeris murus, Ierem. 1. 18. Aeris portæ vel Ianuæ, Psal. 107. 16. Aeris montes, Zach. 6. 1. vngulæ æreæ, Mich. 4. 13. Aes vt putre lignum reputare, Iob. 41. 18. Sunt & alia multa de ære prouerbialiter dicta ab Hebræis, quæ lectori studioso scrutanda relinquimus. Aes in Nouo Testamento à Syro interprete pro pecunia vel moneta sumitur: in his verbis Matth. 10. 9. *Ne comparate æs in zonis vestris*: & Marc. 12. 41. *Spectabat quomodo turba immitteret æs in gazophylacium.* vbi vtroque loco æs Latinorum, & χαλκὸν Græcorum exposuit per נחשׁא *Nechascha*, signific. monetam in vsu apud Iudæos, ex ære conflatam, & numis certi ponderis constantem. Porro Sancti Euangelistæ vocabulo τοῦ χαλκοῦ, Syrus נחשׁא *Nechascha*, & Aeris Latini interpretes vsi sunt, Græcos & Latinos priscos imitati. Græcis etenim, Atticis inprimis, vocē χαλκοῦ siue χαλκὶς pro pecunia in genere positam testātur Pollux lib. 9. Aristophanes, & variæ appellationes passim apud authores probatos occurrentes. *ἄχαλκος pecunia carens*; *ἀχαλκεῖν pecuniâ carere*; *χαλκολογεῖν numos colligere*; *χαλκιδίζειν* & *χαλκιδεύεσθαι*, *cõgerendo nimiæ pecuniæ studio incumbere*, idem quod Chalcidissare, quod ad mores Chalciēdsium in Eubœa insula accommodat Erasmus, quod essent ad rem attentiores & omnium rapacissimi. *χαλκισμος, ludi species* apud Homeri interpretem: *χαλκιδῖτις πόρνη, meretrix*, à vilitate numi quo pudicitiam suam prostituit: *χαλκὸν κόπτειν* καὶ *σημαίνειν, numos cudere ac signare.* Similiter apud Latinos æris vocabulū vsitatū fuisse in specie quidem pro numis æreis; generatim verò pro quibusvis numis, ex infinitis locis probare possunt grammatici. Hinc apud Terentium legimus, *Aere ancillam emptam suo*: & ap. Plautum, *Redit miles, æs petit.* Cato, *fundum* (inquit) *æribus suis emptum possidebant. Aere mutare*, est pecuniâ emere aut vendere, apud Plinium, Columellam & alios. Hinc *in ære alieno esse*, dixit Cicero, pro alteri pecunias debere. & notum est peruulgatum illud, *Qui non habet in ære luat in corpore*, hoc est qui mulctam pecuniariā persoluere nequit, supplicio aliquo puniatur. *Aes circunforaneum* sumitur pro pecunia fœneratitia, apud forum à trapezitis in tabernis quæ circum forum sub perticibus erant, ad vsuram accepta. *Aere dirutus* miles, cui pecunia stipendiaria ignominiæ causa adempta. *Aerarium*, locus Romæ in æde Saturni, asseruandæ pecuniæ publicæ destinatus. *Aerarii milites prætores, tribuni, quæstores, Scribæ*; quorum apud Varronem, Tacitum, Ciceronem, frequens mentio. *Aeruscare*, pro pecunias vndique colligere, apud Festum; vnde sunt Aeruscatores, Chaldæi, vilissimi homines cibū quæstumq; vndiq; ex mendaciis fallaciisq; captantes, apud Gellium. Aesculanus vel Aerinus Deus apud Augustinum, qui pecuniam hominibus largiri antiquitus ab Ethnicis credebatur, perinde vt Deus *Argentinus* & *Aurinus*, quem *Mamonam* Syri lingua sua vocabant. Adærare, Codic. lib. 12. pro ad pecuniæ æstimationē redigere. *Obæratus* apud Liuium & Cæsarem, pecunia aliena oppressus Aeratus etiam Ciceroni, subærari, pecunia obligari, vnde subærati numi, ὑπὸ χάλκοι numi ære admixto adulterati.

Aeschines adolescēs ἀπὸ τοῦ αἴσχους pudore.

Aesculapius dictus, teste Phurnuto, ἀπὸ τοῦ ἐυκλῆσθαι καὶ ἀναβάλλεσθαι τὴν κατὰ τὸν θάνατον γινομένην ἀπόκλισιν, *ab excludēdo & reiiciendo factum per mortem interitum.*

Sed

Sed impressi codices habēt pro ἰυκλῶθ, ἰτάθαι,quasi qui casset & vanum efficiat mortis accessum. Alii deriuare malūt ἀπὸ τῦ τὰ ἀσκιλῆ τῶν νοσημάτων ἤπια ποιεῖν, ab eo,quod, quæ morborū aspera sunt, mitia reddat. Nonnulli deducunt etymō ab priuatiua, & σκιλλεῖν, id est, mori, quod homines grauissimis morbis affectos seruaret. Quoniam verò hic medicinæ fertur inuentor, institutus ab Apolline patre, ideo dictus ἀπαλεξίκακος, malorum propulsator. Significauit etiam haud obscurè Maro medicinæ eū repertorem,cùm canit hoc modo:

Tum pater omnipotens aliquem indignatus ab vmbris
Mortalem infernis ad lumina surgere vita.
Ipse repertorem medicinę talis & artis
Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad vndas.

Et verò, cū tres Æsculapios commemoret Cicero *3. de natur. Deor.* primum hunc Apollinis filium, quem Arcades colucrunt,inuenisse specillum,& vulnus obligasse, tradit. Excoluit sanè medicinam, receptus propterea in numerum Deorū, sicut scripsit Cornelius Celsus. Crediderim & hanc ob caussam consecratum illi serpentem salutis signū, vtpote à quo multa remedia procedant in hominum genus. Equidem Theriaca medicamentum multis morbis profligandis perutile, præcipue à vipera, quæ κατ' ἐξοχὴν τῦ θηρὸς vocabulo accipitur,nomē suū deducit. Huc refer,quod prodiderunt Romanorum historiæ. Nā cum Q. Fabio Maximi filio Gurgite, & D. Iunio Bruto Scæua Coss. pestilentia ingens infestaret vrbem & agros,& cōsultis libris Sibyllæ quæsitum esset, quinam finis,aut quod remedium eius mali ab immortalibus Diis obtineri queat, inuentum in istis libris, accersendum Æsculapium Romam Epidauro. Missi proinde legati, cùm perducti essent ad Æsculapii templum, anguem, quem ibi pro Æsculapio colucrant, sponte pergētem ad Romanorum nauem, Romam vexerunt, eiusque aduentu fertur sedata pestis, vt pote cùm egressus esset in insulam Tyberinam, vbi templum ipsi dicatum, cui canes adhibebantur, quòd is canis vberibus enutritus credatur. Cubabant & ibi ægroti valetudinis caussa. Vnde qui morbo leuatus non erat, apud Plautum his verbis Deum incusat:

Migrare certum est iam nunc è fano foras,
Quando Æsculapi ita sentio sententiam.

Eandem ob caussam redimitum legitur caput ipsius lauro. Quodque Gallū Aesculapio debere se dixit Socrates propediem moriturus, non aliam significationem habet, quam quòd Philosophus diuinitatem animi sui maioris mundi diuinitati copulaturus, animorum medico ideo Gallū debere se dixerit, quod solutus ab corporea mole se tū prorsus conualuisse arbitraretur. Fuit & signum salubritatis gallina, immolari eidem solita, non equidem alia de caussa, quam quòd caro eius leuissimæ digestionis sit, & languidis accommodata. Pausanias scribit a Cyrenaicis immolatā ipsi fuisse capram,forte quia nutritum eū aliqui à capra ferunt: Vel quia sanitati aduersarium animal est capra perpetuò laborans febri. His adde Ἄπιν seu τῦ ἤπιν vocabulum ipsi tributum, quod ægrotantium dolores medicamentis leniret. Et quia Asclen quendam Epidauri tyrannū sanauerat, ex huius & ἤπιν nomine cōpositum τῦ ἀσκληπιῦ nomen fingunt nonnulli. Quidam mythologi quicquid de Aesculapio legitur ad rerum naturalium considerationem pertrahunt: & sanè quidquid de Diis commenti sunt Græci veteres, primum habuit naturalē historiam tot narrationū, quibus tandē dementatum est miserum vulgus, fundamentum. Dicitur Aesculapius Apollinis & Coronidis filius hæc Phleggæ nata. Pheggas autem calor est solis, ἀπὸ τῦ φλέγειν, id est, combutere. Coronis,

huius filia, est vis illa aëris modicè humectatá. quæ solis accipit salubrem impressionem. Nisi enim solis calor aëra purget ac rariorem faciat, & nisi vis quædam humoris in ipsa aëre relinquatur à calore, nulla esse potest salubritas. Cùm igitur è calore & humore temperato illa nascatur, iure dicta est *Coronis*, παρὰ τὸ κεράννυσθαι. Pausanias i Achaicis asserit Aesculapium nihil esse aliud quàm aëra. Et certè cognomina ei tributa (nempe ἠπιοδότης, mitis dator, αἰγλαήτης, aspectus splendidi, ἰατρὸς, medicus: salutifer, Opifer, &c.) id satis indicāt. *Hygiea* eius filia dicitur, quæ nihil aliud est quàm bona valetudo. Est siquidem aëris temperies nō homini solùm, sed cunctis animalibus ac plantis admodum salubris. Ex vi solis aër assiduè mouetur & generatur: ideo filius Apollinis Aesculapius: & quoniam id fieri non potest, nisi per quandam ipsius aëris mistionem, idcirco mater eius dicta Coronis. Ex aëre ita affecto nascitur Hygiæa, salubritas, & Aesculapius aër sanitatis artifex medicinæque repertor. Ideo alia eidem filia tribuitur, *Iaso*, ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι, à medendo scilicet dicta. Hæc autem omnia Sol per anniuersarias sui cursus conuersiones, vicissitudinesque frigoris & caloris hominibus impertit: quare Titane, Sicyoniorum oppido, signum Aesculapii salubritatis signum vocatum est. Draconem ei dicarunt, & duo baculum amplectebantur dracones, quia Sol Aesculapii id est, aëris pater, quasi senectutē exuens, ab arietis principio vires incipit resumere, donec ad annuum senium, sub cancri signo perueniat. fit in hac iuuenta & senili ætate multarum stirpium, herbarum, animalium ortus. Accedit vis oculorum quæ maximè Soli conuenit: nam ὄφις, id est, serpens, ab aspiciendo dicitur. Sol autem (draconem veteres Ethnici soli dicarunt, quem ab acuto visu nominatum dicunt) omnia videre existimatus est. Quæ non sola ratio fecit vt coruus illi sacer putetur; sed etiam illa quòd hæc auis sit auspiciis accommodata. Nam non solùm artis medendi peritus fuit Aesculapius, sed etiam diuinandi; quæ scientia ad medicinam pertinet, vt ex Hippocratis & aliorum, qui de medicorum prognosticis scripsere, libris constat. Hinc effectum est etiam vt gallum Aesculapio etiam tribuerint ob vigilantiam & diligentiam erga morbo laborantes. Baculum gestabat cum serpente inuoluto, quoniam medicina est quasi fulcimētum humanæ vitæ sensim labētis, & anguis in remediorum applicatione prudentiam & vigilantiam cōmendat.

Simulacrum eius passim formatum ab Ethnicis barba intonsa, cùm tamen pater eius Apollo exhiberetur informis luxuriante tantùm capillo, vt quidem solem semper viridi iuuēta frui, at quæcunque generantur ab illo ocyus aut serius in senium vergere ostenderetur. Solitum ita formari Aesculapium, patet etiam ex improbitate Dionysii Regis, qui auream barbam demi huic iussit, quòd minimè conueniret Apollinē patrem imberbem, ipsum verò conspici barbatum, vt refert Valerius *libr.1.cap.2.* Apud Sicyonios tamē simulacrum eius imberbe exstitisse factū ex ebore & auro notat Pausanias. Innuit idem Lucianus in Ioue tragœdo his verbis: ὥστε μὴ μειρακιεῦ πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ λέγε θαῤῥῶν ἤδη τὰ δοκοῦντα, μὴ αἰδεσθεὶς εἰ ἀγένειος ὢν δημηγορήσεις. καὶ ταῦτα βαθυπώγωνα καὶ εὐγένειον οὕτως υἱὸν ἔχων τὸν Ἀσκλήπιον.

Aestas ab æstu dicta Varroni, quasi vsta Isidoro, vt aliis ἀπὸ τοῦ αἴθεσθαι ardendo.

Hebr. קַיִץ *Kaits* à verbo קִיץ *Kits*, æstiuauit, & in 3. cōiugatiōe הֵקִיץ, *Hekits* euigilare fecit, quoniam in æstate omnia euigilant, seu reuiuiscunt, quæ in hyeme mortua videbantur. Gr. θέρος, à verbo θέρω, callefacio quod eo tēpore omnia magis caleant.

Aetas, ab αἰὼν Gr. deductum: ab hoc enim

enim æuum æuitas,& per syncopē *ætas*, Hebr.חת *heth*& דור *dor*.Prior vox significat etiam tempus,& opportunitatem temporis, vnde ἔτος, annus, vnius anni spacium, ab עת *ætas* commodè fluit, & Galli de homine vegeto & florenti ætate dicūt, *id est* ..*chet*, rectè se habet. Vox posterior. דור *Dor*,est ætas durabilis,seculum circiter 100. annorum , à verbo *Dor*, perdurauit, diu habitauit,durauit, fuit durabilis, in aliquo certo loco per totam vitam habitauit.Hinc *δηρὸν*, *δαρὸν*.*diu*; *δηρὸς* diutinus : & latinum *duro*, quem Galli sequuti sunt,verbo *durer*, & nomine *duree*,quæ Herb.:דורה *Dora*.quę tantùm plurali דורות doroth, *durees*, legitur Græcis ἡλικία ,quæ ætatem senilem,adolescentem,staturam,seculum significat : cuius primigenia vox ἡλίκος, *quantus*:vel(vt alii volunt)ἥλιος,Sol,cuius ætas & firmitas semper durabilis.

* *Aeterum* propriè & verè illud esse dicitur,quod nō solùm neque principium sui esse,neque finem habet:verùm etiam quod tale est,vt in sua essentia seu natura nihil habeat prius vel posterius. Ac proinde æternum id propriè vocatur, quod non solùm semper est, sed etiam, quod idem semper est.In re enim æterna,tria hæc insint oportet:vt careat principio, vt nullæ mutationi successionive sit obnoxia, eóq; nullum habeat finem. Duabus vocibus (עד & עולם *Hadh*. & *Holam*,)*Hebræi* æternitatem significant. Vtraque autem à tali est radice,vt significetur res, cuius neque initium neque finem possis reperire, sed eadem semper sit.Radix prioris vocis significat *vsque ad*,vsque quò. Hac indicatur æternitas: quòd ea,tam à parte,antè(vt Scholæ loquuntur) quàm à parte, pòst, si pergere quis velit , vt inueniat vel principium, vel finem,neutrum vnquam inuenturus sit; sed plus vltrà progredi semper ita cogatur, vt peruenire possit nunquam vsque ad, nempe vel ad principium, vel ad finem. Significatur ergo res, eadem semper manens , nulli obnoxia mutationi,nullive fini. Posterioris vocis,quā seculum vertunt, frequens mentio in Prophetis & Psalmis : & sæpè pro æternitate ponitur.Radicem habet à verbo, quod Latere & occultare significat.Hoc verò nomine ideo designatur æternitas quòd æternitatis principium & finis simpliciter lateat : seu quòd nullum in ea principium,aut finis,aut successio reperiri queat.*Græci* duabus vocibus æternitatem notant. Prior est ἀΐδιος ab aduerbio ἀεὶ *semper*. Quid sit autem ἀΐδιος docet Phauorinus: Ἀΐδιος (inquit) ὁ ἀεὶ ὤν, ὁ μηδέποτε ἀρξάμενος, μηδὲ λήγων, nempe simpliciter , hoc est qui non desinit non solùm esse, sed neque etiam desinit talis esse,qualis erat, & est, nec desinere potest. Ita illa tria hîc etiam habemus veri æterni propria:nempe vt sit sine principio,sine successione & sine fine. Altera vox frequentior est , nempe αἰώνιος , ἀπὸ τοῦ αἰῶνος. Quid est autem αἰών, nisi ἀεὶ ὤν ? At si ἀεὶ ὤν, ergo neque principiū habet,neq; mutationem vllā, neque finem. *Latini* suam vocem Aeternitatis ab æuo deducunt : quasi sit æuiternitas. *Æuum* autem à Græco αἰῶνος deductum esse nemo dubitat, Proinde Latinis etiam *Æternum* propriè illud est,quod semper est,principio scilicet & fine omni carens. Idem docet collatio temporis cum Aeternitate. Tempus enim opponitur Aeternitati , & temporariū æterno. Proinde si intelligas quid sit tempus, tum è contrario quid sit Aeternitas intelliges. In tempore tria sunt, principium , successio, finis. Tempus enim est mensura motus in re mobili, eoque numerus est prioris & posterioris in motu : propterea quòd in omni motu est prius & posterius , eoque successio. Illa autem duntaxat possumus metiri tempore,quę principium aliquod & finem habent in quibus est prius & posterius , eoque mutationi obnoxia sunt. Quare temporaria sunt,quę initiū sui esse habent & finem, & quæ citra successionem,propter prius & posterius esse non

est lingua Persica ἀποςελικός. Nam in ea lingua פרסתגאן *Peresthegan*, sunt ἀπόςολοι & פרסתגאבי *Peresthegani* ἀποςελικός; quod nomen proprie conuenit summo sacerdoti, aut ἀρχιερεῖ potius quàm Regi. falsò igitur Prestegiani (vel PreteIoãnem aut presbyterum Ioannẽ, barbatè) vocarũt, qui ex itineratio Poli Veneti hariolati sunt eundem esse regẽ Asianum cum נגוש *Negusch*, id est Rege Aethiope: quòd vterque Christianus esset. Cõstat certè ante trecentos annos quosdam Aethiopes reges in Asia, præsertim in Drangiana, finibus Susianæ, & in India latè imperasse; donec Imperatores Tartarorum eos tota Asia depulerunt, victos prius, vt aiunt, à Cingi Tartatorum rege, interfecto Vncam eorum imperatore. Deinde adijciunt à Cincano filio Cingis, & eius filio Bachino Cam omnes illos Aethiopes penitus ex Moin & Sinarum regno ejectos, & in Africæ extima vsque compulsos. Nobis verò permirum videtur, gentem hodie nauticæ rei penitus ignatam adeo terra marique potentem fuisse, vt ab Aethiopia ad Sinas vsque imperij fines propagarit. Nũquam hoc qui Abissinorũ mores & vitã penitus cognita habuerit. Hi Arabicè dicuntur Elhabaschi. Vnde vulgo Abassi & Abasseni (à nostris Abissini) vocantur. Quod est argumentũ, eos non esse Αἰθίοπας αὐτόχθονας, sed ex Arabia illuc traductos. Nam Αβασηνοὶ collocãtur in Arabia turifera à vetere scriptore Vranio apud Stephanum. In Seueri autem Imperatoris numismate sculptũ est Αβασηνῶν. atqui Seuerus Imp. dictus est Arabicus, non autem Aethiopicus. Quare sine dubio ex Arabia oriũdi sunt. Huc accedit lingua, qua sacros libros scriptos habent, quæ à vera Aethiopica tantum discrepat, quantum Italica & Illyrica, Germanica & Hungarica, Hæc autem lingua, qua in sacris vtũtur, elegantissima est, si modò cultura adhibeatur. Vocatur autem געז *Ghiani*, id est, libertas, quòd nimirum ea sola vterentur Arabes illi victores, qui Aethiopiã insiderunt. Aduentitiam fatentur Aethiopes ipsi qui eam Chaldaicam vocãt Tametsi enim propius abest ab Hebræa, quàm à Chaldaica: tamen hoc argumento ipsi met fidem faciunt nó esse ibi natam vbi nunc colitur, & ex solis libris à solis sacerdotibus discitur. Ipsi sanè Aethiopes dicũtur, & quidem ij qui Hebræis Chuschim: sed sunt meri Arabes σκηνῖται. Adad Axumorũ rex primus in Aethiopia imperante Iustiniano, Christianismum prædicari curauit. Et historia Ecclesiastica Aethiopes Christianos Αξουμιτας vocat, quibus Abaseni vel Abissini successerunt.

Ætna Siciliæ mons igniuomus, non ab Ætna Cœli & Terræ filia, non à loci genio cognomine, vt scripsit Castor, nec ab Aetna nympha Cereris & Vulcani disceptatrice, vt Dion Collatianus tradidit, nomẽ arcessit, sed ἀπὸ τοῦ αἴθειν, *ardendo*. De ea notatu digna ista Virgilii ex 3. Aeneidos:

Sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis
Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem picee, & candente fauilla:
Attollitque globas flammarum, & sidera lambit.
Interdũ scopulos auulsaque viscera montis
Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exæstuat imo.

Pindarus eiusdem montis flammas describit Pyth. 1. hoc modo: Σικελίατ' αὐτοῦ πιέζει στέρνα λαχνάεντα κίων δ' οὐρανία συνέχει νιφόεσσ' Αἴτνα τιθήνα. τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλάτου πυρὸς ἁγνόταται ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ δ' ἁμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ αἴθων', ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας φοινίσσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖαν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ. κεῖνο δ' Ἁφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν δεινοτάτους ἀναπέμπει, τέρας μὲν θαυμάσιον, θαῦμα δὲ καὶ παρεόντων ἀκοῦσαι, Siciliaque

xit singulare quiddam, confinxit aliquid cogitando, commentus est, fabulam finxit. Hinc fortasse Gall. *Badin*, & *badiner*. Cognationem habet cum בדד *badhadh* solus fuit, solitarius degit; qui enim singularis est, & aliorum communionem consiliáque spernit, plerumque stultus est & nefanda cogitat. Solitudo vt plurimum belluina. Affinitate etiam alludit ad בטא bitté, effutiit temere: & cum nomine אופן *Ophan*, i. Rota, *Afaniæ* conueniunt: nam rotæ in modum voluuntur & currunt stultorum hominum voces. vide Mythologia. Afaniæ, ὑθλήματα, nugæ: ὑθλέω, nugor, deliro, desipio: ὑθλᾶς, nugatores, φλυαρᾶς, *badin*, *bauards*, Gall.

Affines vnde nomen deducant, nemo melius Modestino Iurisconsulto docebit, cuius verba sunt: *Affines viri & vxoris cognati dicti ab eo, quòd duæ cognationes, quæ diuersæ inter se sunt, per nuptias copulentur, & altera ad alterius cognationis finem accedat.*

Africa, magna terræ habitabilis portio, Gr. Λιβύη, ad Orientem Aegypto & Nilo flunio, ab Occasu Oceano Atlantico terminata; à Meridie Oceanum Australem, ad Septētrionē mare Libycum seu Mediterraneum spectat. Hodie diuiditur in quatuor partes, Barbariam, Numidiam, Libyam, & Nigritarum terram. *Barbariam*, quam meliorem censent, mari Atlantico & Mediterraneo, Atlante monte, & Burcha regione, contermina Aegypti, circumscribunt: *Numidia*, quæ illis Biledulgerid dicitur, & dactylos producit (vnde Arabibus non alio nomine quàm dactylifera regio nominatur) Atlantico mari ab Occidente terminatur, & Atlante monte à Septentrione: Orientem versus excurrit ad Eloacat vrbem ab Aegypto centum millibus distantem. Libyæ deserta arenosa illi à Meridie sunt. Libya verò, lingua Arabum *Sarra* appellatur; Hebr. *Siya*, id est, desertū. A Nilo ad orientem Solem habet principium, indéque ad mare Atlanticum versus Occidentem pergit. Numidia illi Septentrionalis est, in Meridie Nigritis se iungit. Nigritarum terra, nomen aut ab incolis nigro colore affectis, siue à flumine Nigro, qui hanc lambit regionem, sumitur. Hæc habet à Septentrione Libyam, à Meridie Oceanum Aethiopicum, ab Occidente Gualatæ regnum, & ad Orientem Goagæ regnum. Intima Africa Abissinos continet sub imperio magni Negusch seu Aethiopiæ Imperatoris, quem barbarè Prostegian nominant. Vide *Aethiopia*. Libyes nonnulli putant originem traxisse à Mitzraiim Noachi nepote, qui genuit *Lahabaos* Genes. 10. 13. Inde temporis progressu coloniæ ex Aegypto & Aethiopia superiore in Africam & Æthiopiam intimam penetrarunt.

Africa nonnullis descendit ab Afro ex Hercule genito, vel vno ex posteris Abrahæ. Nugæ. Nam quis Andabata non cernit compositam dictionem ab α priuatiua, & φρίκης, horrore vel frigore, cum siticulosa & grauissimis ardoribus obnoxia sit regio. Facit nobiscum, *Isidorus 14. Originum. cap. 5.* quoad sententiam, nisi quod paulo aliter versetur in etymo, cum dictam asserit Africam, quasi apricam, quod sit aperta cœlo vel Soli, & sine horrore frigoris. Nisi tamen malis apud eum legere *Aphricam* pro *Apricam*, cum illa sequentia, sine horrore, egregie huic scripturæ conueniant. Leo Africanus scribit *Arabica* lingua regionem hanc dici Iphrichiam, à verbo *Faraca*, id est, diuisit, eo quòd ab Europa mari mediterraneo, ab Asia flumine Nilo sit separata: Vel (*quod alii volunt*) ab Ifrico Arabiæ felicis rege, qui hanc regionem incoluerit omnium primus.

* *Afflictio*. Fligo, verbum antiquum, de-

iicio percutio; forsitan à sono ferientium in pugna, per onomatopœiam. Inde affligo, confligo, infligo, profligo, conflictus &c Affligo, ex ad & fligo, prosterno & in terram deiicio: opprimo item & malè mulcto. Variis nominib' afflictio designatur ab Hebræis, quæ breuiter perstringemus, vt eius etymologia magis ac magis appareat. *1.* איד *Ed*, calamitas, nocumentum: cui corespondet אור *vd*, titio; afflictione enim vrimur. Hinc ἄτη nocumentum. 2. אנוש *Anusch*, ab *Anasch*, morbo lethali laborauit, fuit grauiter afflictus. Inde אנוש *Enosch*, homo miser, vir mortalis, qui subiectus est variis & magnis afflictionibus, ac tandem mortis dolores subire cogitur. Hinc νοσέω ægroto, νόσος morbus, afflictio, ægritudo 3. כיד *Kid*, grauis afflictio, cædes: hinc κήδω noceo, destruo: & Lat. cædes. 4. עני *honi*, κακώσις, ταπείνωσις, miseria, afflictio, humiliatio: ab ענה *hana*, considerauit, cogitauit, & in 2. coniugatione passiua הענה *hehena*, afflictus est. rectè; nam vexatio & afflictio dat hominibus piis intellectum. Hinc νοέω ἐννοέω, cogito, intelligo; & μετανοέω redeo ad meliorem mentem, & ad cogitanda quæ fecerim. 5. פיד *Pid*, cognationem habet cum כיד supra expos. euentus malus, perditio, exilium. Hinc φθέω perdo. 6. צר *tsar*, צרה *tsara*, ציר *tsir*, angustia, afflictio, à צור *tsor*, constrinxit, afflixit, arctè colligauit, compressit. Inde *Serrer* Gall. & quum de afflicto dicunt, *Il a le cœur serré*, cor habet constrictum. 7. עצב *hetsch*, ab *hatsab*, afflixit, mœrore affecit, hinc σοβέω quatio, ἀνασοβέω conturbo: σοβέομαι consternor. 8. קצר *kotser*, à *katsar*, decurtauit. In afflictione enim constringuntur & coarctantur omnes animæ facultates, ac veluti dedecurtantur.

Agamemnon ἀγαμέμνων, ὡς ἄγαν μίμνων, valde & ad miraculum vsque perseuerans, dictus Platoni *in Cratylo*. vel ἄγαν μνήμων, i. eximia memoria præditus. Nec enim virum principem aut exercitus imperatorem somnolentum, stupidum, immemorem esse conuenit. Hunc ἀγαμέδοντα dictum veteribus prodit Eustathius Iliad. 6. his verbis: οἱ δὲ παλαιοὶ εὑρεθῆναί φασιν ἐν πολλοῖς ἀγαμέδοντα λεγόμενον· ὥσπερ καὶ τὸν ἀχιλλέα ἀθηλέα. Ab Homero dicitur idē κρείων rex, & ποιμὴν τῶν λαῶν pastor populorū: A somno Iliad. β. νήπιος, i, stultus vel ineptus, vtpote ὃς οὐκ ᾔδει, ἅ ῥα Ζεὺς μήδετο ἔργα.

Agapæ, quas exactè Tertullianus in Apologetico describit, *cap. 39.* & quarum fortasse mentio fit, in epistola Iudæ, *12. v.* conuiuia erant in primitiua Ecclesia à Christianis cœnæ Domini coniuncta appendicum instar, sicut & læta conuiuia in veteri testamento sacrificiis adiuncta legimus, ἀπὸ τοῦ ἀγαπᾶν, id est, *amando* sortita sunt nomen. Agitabantur autem ex collectis donationibus, prout apparet ex Cypriani verbis sermone *de eleemosynis*, idque in templis, quem morem iam tum etiam Paulus Apostolus emendare conatus fuit, & tandem prohibitum legitur *cap. 28.* Concilii Laodiceni. Habebatur tamen in iis pauperum ratio vsque adeo quidem, vt vel ad absentes per Diaconos portiones quasdam mitterent. Verba Iustini ea de re sunt hæc: οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστος προαίρεσιν, ὃ βούλεται, δίδωσι, καὶ τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ προεστῶτι ἀποτίθεται. καὶ αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὀρφανοῖς τε καὶ χήραις, καὶ τοῖς διὰ νόσον ἢ διὰ ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς οὖσι, τοῖς παρεπιδήμοις οὖσι ξένοις, καὶ ἁπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρείᾳ οὖσι κηδεμὼν γίνεται. i. *Diuites, si libet, pro sua quisque voluntate conferunt: collecta deponuntur in manus præpositi seu Ecclesiæ ministri & pastoris. Is autem subuenit pupillis, viduis, ægrotis, egenis, vinctis quoque & peregrinis: in summa fit curator omnium inopum.*

Agareni, qui & Saraceni & Ismaelitæ dicuntur, *Sozomeno teste*, item Arabes, Scien

Scenitæ, auctore Ammiano, Hebræis Chasluhim, *vt scribit Arias Montanus* ab Agar Abrahæ ancilla dicti, quæ & aduenam significat Hebræis.

Agenor Phœnicis filius, pater Europæ, ἀπὸ τῆς ἠνορέης, id est, fortitudine obtinet nomen.

* Imò verò ab Hebræo trahere originem putamus nempe אגן-אר *Aggan-or*, id est Crater lucis; quod nomen Phœnices Noacho patriarchæ tribuerunt, qui post diluuium literas, artes, bona omnia nouo mundo reddidit, & fuit verè crater lucis & cornu copię scientiarum, opificiorum, agriculturæ, & aliorum commodorum ad vitam humanam pertinnetium. Vetustissima nomina, de quibus Græci gloriantur, ab Hebræis fluunt.

Huius filius fuit & Cadmus Thebanæ conditor arcis, *Agenorides* inde vocatus. Vide *Academia*.

Agenoria Dea, quæ ad agendum incitabat. *Augustinus*.

Ager. Varronis verba sunt: *Ager dictus est, in quã terram quid agebant, & vnde quid agebant fructus caussa*. Id Græci dicunt ἀγρόν. Plus esse agrum quam fundum, voluit Valla, sed contra Florentinum, qui fundi nomine omne ædificiũ omneq; agrũ cõtineri voluit. Ager compascuus, qui pecori communiter pascẽdo est destinatus. Ager Decumanus, publicus populi Romani ager, decumarum conditione & pẽsitatione agricolis attributus, qui *aratores* dicebantur. Vectigalis ager, qui & *prouincialis* & *tributarius* est dictus, solum habebat tributarium. Vetus lex fuit, *ne quis ciuium Romanorũ supra quingenta agrorum iugera possideat: Ne quis supra centum capita maioris armenti, minoris quingenta pasceret*. Quantum verò huius legis publicatione erecti sunt multitudinis animi, in spem fortunæ melioris, tantum locupletum spiritus odio ac ira incendebantur, ad Reipub. euersionem spectare clamantes.

* *Ager*, ab ago, agis, dictus ꝙ in eo aliqd agatur; vel (vt Donatus ait, quòd in eo multa sint agẽda. Quintilianus lib. *1*. scribit Græcũ esse, nã ἄγρος Latinè rus dici potest. & villa χώραγρος dicitur. villa autẽ à vallo, i. aggere terrę nũcupata, quod pro limite cõstitui solet. Et possessiones quæ dicuntur, itẽ fundi, prædia, rura, agri sunt. Sed hoc differũt, quòd agri sunt possessiones latè patẽtes, publici priuatiq;, quos initio non mancipatione, sed quisq;, vt potuit, occupauit atq; possedit: vnde & nũcupati. fundus autem dictus, quòd in eo fundatur vel stabiliatur possessionis testimonium; & tam vrbanum quam rusticum ædificium fundus intelligitur. Agros quos antiqui bello ceperant & prædæ nomine possidebãt, prædia dixerunt: vel Prædia, quasi Præuidia, quod ex iis apparet quid præuisũ sit à Patrefamilias vt sibi suisq; prouideret. Agros incultos, nempe dumeta & pascua, veteres Rura dixere. Agrorũ nomina multa sunt, Cõpascuus, Alluuius, Arcifinius, Noualis, Squalidus, Vliginosus, Subsciuus, de quib. consule Grãmaticorũ & dictionum expositores. Nos enim etymologias præcipuè inuestigam⁹ hoc opere. Ager Hebr. יגב *Iagheb* à verbo יגב *Iaghab*, i. suffodit terram cauando (quemadmodum foditur vinea ad plantandum vites, vel ad conserendas arbores) circumfodit ad leuandum puluerẽ, vt terra indurata alleuetur & dissoluatur. vides vno verbo totum agrorum cultũ depingi. Aliud nomen Ager apud Hebræos obtinet; & שדה *Sadeh* dicitur, & *Sadai*, quod cognationem habet cum שדי *Schaddai*, qua voce Deus indicatur, Omnipotẽs, cui soli est omnis sufficientia, & qui largitur omnib. vitã, & victũ ad sufficientiã. Certè ager sedulò cultus agricolę sufficit quę ad frugalitatẽ cõducũt. Cognationẽ habet etiam cũ verbo שדה *Schada*, i. humorẽ collegit: nã terra humida feraces agros reddit. Agros qui colit generali nomine Agricola, γεωργὸς i. terrę cultor. יגב *Iogheb*, Hebr. terræ fossor & euersor dicitur peculiari nomine

Atator, vinitor, arborator, &c. designatur. Hebræi agricolam vocant etiã אכר *Ichchar*, telluris perfossorem, à verbo *Achaph*, vt nonnulli volunt, quod significat, curuatus est, & agricolarum habitum ferè perpetuum demonstrat.

* *Agger*, tumulus, cumulus à verbo אגר *Agar*, cõgessit, aggregauit. Hinc ἀγείρω, ἀγύρω, &c. congrego, aggrego: ἀγορά, forum, hominum aggregatio & veluti cumulus. Lat. etiam gero, cõgero. Dicitur etiam Hebr. סוללה, *Solla*, coacervatio terræ stratæ, à verbo סלל *Salal*, Strauit, cõstrauit instrauit. Hic σαλάω, σαλάττω, moueo. *Lat. Solũ*, id quod rei cuipiã pro fundamẽto subiicitur, & צבור *Tsibbur*, à צבר *Tsabar*, congessit in aggerem, contraxit in aceruum, cumulauit. Gr. χῶμα dicitur opus ipsum quod οἱ χόοντες reliquerunt, i. agger, qui ex terra lapidibus, lignis coaceruatur, muniendi loci vel appugnandi gratiâ: & deriuatur à χέω, fundo, vel à χοῦς, i. terra egesta & fossilis, vel humo in tumulum aggesta, tumulus. Inde χέω, educo χοῦν, aggerem duco, & χῶμα, item χωμάτιον, aggellus, paruus agger, vel etiam paruus tumulus. χῶμα idem Hesychio quod σωρὸς, aceruus, cumulus.

* Agmen, multitudo, cohors, copia militum: אגף *Agaph*, ἄγημα, ala militum, & *agaph* cognationem habet cum *Acaph*, curuauit, reflexit; nec multum abludit à כנפים *kanaphaim*, i. alæ volatilium, & à גפים *Gappim*, i. pinnacula ædificiorum; quæ omnia contrahunt nomen à reflexione: nam ala in exercitu est laterale agmen militum.

Agesilaus, nominatus *Pluto*, διὰ τὸ ἄγειν τοὺς λαοὺς, quod populos agat vel ducat.

Aggeus vel *Haggeus*, sacerdotem significans celebrãtem festa Domini, nomen accepit à חגג *celebrauit*, per syncopen חג in ordine sexto.

Agnus dictus Varroni, quod sit pecori agnatus. Festo deducitur à Græco ἁγνὸς, quæ vox *castum* significat, eo, quod pura sit hostia, & immolationi apta. Agnam nigram solitam immolari tempestati Græco ritu, ex Aristophanis ranis & Flacco didicimus. Agninam quoque despicatui habitam à veteribus, tanquam vilissimam, apparere etiã videtur ex his stomachantis Parasiti verbis in Plauti Capt. *Insuper super me seruas, à laniis vendi agninam pro arietina*. Apud Philonem quoq; in presbeutico, agninæ carnes, v t insuaues illuduntur à Caligula: Sic enim scribitur: καὶ φαμένου τινὸς ὡς πολλοί γε καὶ τὰ προχειρότατα ἄρνεια οὐ προσφέρονται, γελάσας, εὖγε εἶπεν, οὐ γὰρ ἔστιν ἡδέα.

* *Agnus*, ex nonnullorum doctorum sententia, Hebr. חג *Chag*, vel molliore sono *hag*, à verbo חגג *Chagag*, festũ celebrauit circuitionibus, choreis, tripudiis, subsiliuit, saltauit, tripudiauit, sanctificauit diem festum, solenni ritu festũ celebrauit. Quoniam diebus festis, (qui חג dicuntur) offerebantur agni, hoc nomine melongmicôs חג *Chag*, agnus animal tripudians subsiliens dictus, a qua voce Hebræa Agnus Lat. Gr. ἀμνὸς כבש *Kebes* etiã, & כשב *Kesseb* dicitur agnus, seu fœtus ouis anniculus. Cognationẽ habet cum כבש *Cabsach* subegit & כבס *Cabas* lauit candidè. Nam agnus est domablis, facilè subigi potest, & natiua lana plerumque est candida.

Agonotheta nominatus ἀπὸ τοῦ τιθέναι τὸν ἀγῶνα, id est, ponendo *aut decernendo certamine*. Erat enim is, qui olim præmia certantibus proponebat, quæ tandem cedebant victoribus. Iulius Pollux ἀγώνων διαθέτην, id est, *certaminũ præfectum vocat*; Eundem esse Agonothetam cum Athlotheta, nec esse alterum ab altero separandum, idem Pollux eos coniungens indicat his verbis: ἀγωνοθέται, ἀθλοθέται, ἀγώνων διαθέται, ἄθλων ἐπιμεληταὶ, &c. τὸ δὲ πρᾶγμα ἀγωνοθεσία, ἀθλοθεσία, &c καὶ ἀθλοθετεῖν, ἀγῶνας διατιθέναι, ἀγώνων ἐπιμεληθῆναι.

* Αγων, certamen; ἀγωνοθέτης certaminum præses, iudex, arbiter moderator. componitur ex ἀγὼν & θέτης, quod in compo

compositione tãtùm vsurpatur, & positorem significat, vt in νομοθέτης. Hîc autem dispositorem, διαθέτην potius sonat. Nam Eustathius ἀγωνοθέτας exponit οἱ τοὺς ἀγῶνας εὖ διατιθέμενοι, id est, qui certamina bene dispenunt & administrant, hoc est omnia quæ ad certamina pertinẽt. Suidas annotat ἀγωνοθέτην esse in scenicis (sub. certaminibus) ἀθλοθέτην in gymnicis. Scenica vocantur apud Hesychium musica. אגף agaph, agmen militum: נגף Nagaph, prostrauit consternauit. Inde ἀγὼν & eius composita. Si quis ex חגג agag chag id est, pugnauit vult deductũ, nõ repugno.] Agonothetæ erãt Hellanodicæ in certaminib. Olympicis quibus obsecundabant Mastigophori exsequentes eorum imperium aduersus eos qui turbarent, aut præter morem ac ordinem sacrorum ludorum quippiam agerent. Ornatus eorundem erat purpura cum sceptro seu virga, forte quod, vt fertur Mercurius in Arcadiam profectus duos dracones dimicare visos interposita virgula diremisse, illi etiam ludos moderati fuerint, finémque illis ipsis præmiis propositis imposuerint. Quod de Mastigophoris morem gerentibus Hellanodicis dictum, confirmare prorsus videtur locus hic Synesii in fine περὶ προνοίας: εἰ δέ τις εἰς τὴν σκηνὴν εἰσβιάζοιτο, ἐπὶ τοῦτον ἑλλανοδίκαι τοὺς μαστιγοφόρους ἐκλύουσι. Ita Pausanias in Eliacis agens de Licha verberato, τὸν δὲ ἡνίοχον, inquit, νικήσαντα ἀνέδησεν αὐτὸς ταινίᾳ, καὶ ἐπὶ τούτῳ μαστιγοῦσιν οἱ ἑλλανοδίκαι. Factum enim id in stadio à brabeutis seu designatoribus Hellanodicarum auctoritate ostendit Thucydides de eodem Licha *lib.5.*

* *Agricola*, אכר *Iccar*, qui prolongat sulcos, cùm verbo ארך *Arac*, cognationem habet, vel ab eo deriuatur & significat prolongatus est, protensus, & in longum ductus est; quod de sulcis commodè dicitur. Hinc Lat. *Aro.* & Gr. ὀρέγω, &c. produco, extendo in longitudinem. Vide *Ager.* יגב *Iegheb*, terræ fossor Agricola dicitur, à *Iaghab*, fodit, suffodit. Gr. γεωργός, terræ cultor.

Agrippa quasi *egre pedibus natus*, quod isti primi omnium in partu prodierint. Alii ab *agro partu* nominatum volunt. Inditum id nomen legimus. Menenio Agrippæ, quem facetissimo Apologo concordiam inter plebem, quæ secesserat, & Senatores seruasse commemorat Liuius. Inditũ quoque Cornelio Agrippæ homini quidem (vt verum fatear) docto, sed deplorato & admodum infami ob Magicas artes. Tristem eius exitũ vide apud Petrum Crinitum libro *de honesta disciplina.* Fuit & Agrippa (vt alios mittam) gener Augusti, quem Augustus naualí corona donauit, vt Plinius scribit, post debellatum in Sicilia Pompeii filium: cuius rei etiam Virgilius meminit *Æneid. 8.*

Agrippina, Vbiorum (Vbios appellat Strabo *libro 4.*) colonia, ab Agrippina Augusta Germanici vxore, Agrippæ & Iuliæ filia, in hoc oppido ad Rhenum nata, nomen deducit. hodie Colonia Agrippina, Coelln incolis. Sustulit ex Agrippina Germanicus liberos nouem, quorum duo infantes, tertius puer extinctus fuit. Ceteri superstites patri fuerunt, tres quippe filii, Nero, Drusus, & C. Cæsar, filiæ totidem, Agrippina, Drusilla, Liuia. Mortuo tandem marito Pandateriam est relegata. Vrbs autem illa amplissimi iam nominis collocatur ab Ammiano in secunda Germania, Sextus Aurelius Galliæ tribuit, dictaque Colonia, qđ Agrippina illuc nouos traduxerit colonos, vt à Romanis fieri solebat.

Aiax Odyss. *n.* dictus Eustathio διὰ τὸ αἶ, ὡς ἄξια αἰαγμάτων πάθοντος αὐτοῦ, quod doloribus digna sit passus. Duo ab Homero & Poëtis produntur Aiaces: Vnus Telamonius, alter Oileus. Primus ille iudicatus Græcorum fortissimus, Achille è viuis sublato, qui frustratus armis Achillis, & propterea in rabiẽ versus seipsum obtruncauit. Alter eodem tempore Locrensium rex, pedibus velox

lox, & hastæ vibrandæ peritus, capta Troia Cassandram virginem & vatem in templo Palladis violauit. Quapropter domum rediens à Pallade fulmine exustus fuit in mari cum naui sua, vt refert Virgilius *Æneid.1.*& Ouidius *in Ibin.*

Aius Locutius Deus à loquendo nomen adeptus, quod præmonuerit Romanos de aduentu Gallorum, cuius Liuius meminit *libro 5.* Cicero *1. de Diuinatione*, Plutarchus *libro de fortuna Romanorum & in Camillo. Quid ergo? Aius iste loquens, quando eum nemo norat, ajebat, & loquebatur; vnde & nomen adinuenit.* Cicero lib.2. de diuinat. Αἴω spiro. Ædes huius Dei ponitur a P. Victore in 8. vrbis regione. Quamquam Cicero & M. Terentius Varro tantum aram, non ædem ipsi structam scribant apud Agellium.

* *Ala*, אברה *Ebra*, penna grandior seu vberior, à verbo אבר *Abar*, volauit, remigauit alis seu pennis vberioribus, quibus aues in volando vtuntur, & se tollunt in altum. Hinc ἀβαρταὶ volucres, & paulò longius ductum verbum πτέρυξ, & πτερύζω, alas moueo, volatu feror in altum. כנף *Canaph*, ala flexuosa auis. Hinc κνάπτω flecto; & metaphoricè dicitur de ala seu axilla corporis humani, de ala vestimenti, de ala seu extremitate & angulis terræ, de ala equitũ quæ exercituum est tutamen.

* *Alacer*, ol. adacer, ἄδακρυς. id est, nõ tristis, alacris, qui non lacrymatur. מגיל *Meghil*, à verbo גיל *Ghil*, exultauit, tripudiauit, exiliit præ animi gaudio hinc ἀγαλλιάω, exulto gaudio. vnde fortasse Gall. *gaillard*, & *gay*, item *agil.* ou *agile*, Hebræam vocem respiciens. Alacer etiã vel alacris dicitur Hebræis טוב-לב *Tobleb*, q.d. bonum cor, seu bono corde, id est, jucundo corde præditus, Cui respondet εὔθυμος, qui est animo tranquillo: & ἀκραιφνής, sincerus, quid non mixtus, sed qui in fronte quod in corde latet ostendit.

Alamania nomen suum arcessere videtur ab Alamannis seu Alemanis incolis, quorũ in vita Proculi meminit Flauius Vopiscus dicens, Alemannos ab eo non sine gloriç splendore contritos. Lãbertus Hortensius ἀγελαίους nominatos vult *Alemannos*, quasi *allerlen Man* vel *allerlen tsamen gelesen Bolck* collectitios viros, vel hominum colluuiem innuens. Hinc Agathias *lib.1.de bello Gothorum*: Alemanni, si Asinio Quadrato viro Italicensi fides est præstanda; qui res Germanorum diligenter perscripsit, aduentitii sunt, & ex varia hominum colluuione conflati quod sane corũ cognomento præfertur. Sunt alii, qui propter virilitatem eo nomine donatos existimant, quasi dixeris *all Man*: Cum animo sint virili pariter & corpore, quod illis plerumque neruosius atque solidius, quam Gallis aut Italis. Magis id equidem placet, quàm quod Iaso Maynus magnus alioqui Iurisconsultus, & vir disertus, in sua illa ad regem Maximilianum oratione persuadere conatur, cum scribit, dictam Alemaniam, quasi *alam magnam*, deducto inde pariter Alemannorum nomine. Sunt autem Alemanni superioris Germaniæ populi, quemadmodum inferioris Germaniæ Franci, insederuntque loca inter Mœnum, Danubium, Rhenum, fontemque Danubii ad syluam Martianam, quas sedes hodie obtinent *Sueui*, sicut etiam auctorum testimoniis non reprobandis poterit demonstrari. Scribit enim Paulus Diaconus *libr.18.* gestorum Romanorum in vita Mauritii Imperatoris de Droctulphe. Longobardorum duce hoc modo: *Iste Sueuorum, hoc est, Alemannorum gente oriũdus, inter Longobardos creuerat, & quia erat forma idoneus, ducatus honorem meruerat.* Plura in hanc rem apud alios inuenias: At nobis properantibus hæc pauca sufficient.

* *Alamani*, Ἀλαμάνοι, populi Germaniç finitimi, vocantur à Stephano, inquit, Ortel. in theatro Geogr. Alamani Arnobio: Alemani Ammiano, aliisque Hi, vt ex Ami.lib.18.21.& 26.patet, cõfines habe

habebant cum Gallis, Rhetis & Burgũdionibus à quibus in Capellatii regione terminalibus distinguebantur. Idem, lib. 18. ad Padum fluuium aliquãdo eos habitasse iussu Theodosii Imp. tradit. Horum meminere etiam Vopiscus & Spartianus. Posterioribus verò seculis omnes fere Germani Alamani dicti fuere, & etiam nunc sic ab omnibus exteris Europæis appellantur. Hebræi populum copiosum, qui sua multitudine collecta obtegit superficiem terræ vocant עם *am*, numero plurali עממים *hamamim*. Migrationes & mutationes gentium ac rerum humanarum vicissitudines innumeræ, nominum & linguarum origines obscurarunt. Nos digitum ad fontem intendimus.

Alani, quos Massagetas vocat Dio, Lithuanos Vvillichius, Iunio dicti videntur in Batauia sua, quasi *al an*, quod pergendum esse significat. Imò potius על-עם *Al-ham*, id est, excelsus populus, siue locorum & sedium originem, siue robur & multitudinem istorum consideres. Mutasse sedes suas certum est: quinam fuerint, & vnde venerint aliquãdo in orbem nostrum; dubitant magni autores. Ptolemæus inter Scythicas gentes collocat longe ad orientem. Sunt, qui constanter affirmant Gothicum genus hominũ esse, inter quos Procopius libro 3. de bello Vvandalico. Rursum ii fere omnes eos inter Scythas recentent, ac iuxta Tanaim & Mœotidem paludem sedes habere affirmant. Dubitatur quoque, quibus ducibus sint suis terris egressi, nisi quod Moscouitæ à nonnullis *Rozolani*, quasi dicat, *Russi Alani*. Aut si referenda eorum origo ad insulam Scandianam, credi potest eos Alandos fuisse, qui inter Scandiam & Finningiam habitant, & in vicinam Russiam commigrasse.

Alani, vel, vt Ptolemæus legit, ἀλαῦνοι sunt Lithuani apud Vvillichiũ in Tacitum. Alanorũ frequens est mẽtio apud Claudianum. Meminit eorum quoque Dionysius, Lucanus in Domitiano, & Lucianus in Toxari, qui dicit eos cultũ & linguam communen habere cũ Scythis. Caucasigenas hos cognominat Sidonius. sunt ibidem montes quoque cognomines Ammiano, lib. 31. Alani & Roxolani ponuntur à Ptolemæo & Plinio in Sarmatia Europæa. Iuxta Tanaim fluuium & Mæotidem paludem eos describit Iosephus. Consule de his quoque Egesippum, libr. 5. cap. 50. Ortel. in Thes. Geograph.

Alastor Elei filius & Nestoris frater, vt auctor est Asclepiades, alias pessimus Dæmon & genius infestus ἀπὸ τῦ ἀλᾶσθαι *errando* dictus, siue quod ἄλαστα nefaria atque intolerabilia commiserit & intulerit vt Chrysippus interpretabatur. Appollodorus παρὰ τὸ ἀλιτεῖν deduxit, quod ea relinquere significat, quæ nec aquæ aspersione, neque dierum numero tolli queant. Quo Alastor sit, cuius animi labes nec euanescere diuturnitate, nec expiationibus elui possit. Dictus & Iupiter Alastor Menandro, quod eos vlciscatur, in quos ἄλιστα committũtur. Sententiam Apollodori recitauit Plutarchus *in quæstion.* nomine auctoris suppresso. Sed & furiæ significantur eodem nomine, διὰ τὸ τῦς ἀλάστορας καὶ παλαμναίυς κολάζειν. Apud Claudianũ recensetur Alastor inter equos Plutonis. Communiter homo dicitur *sceleratus, exitialis, communis aliorum corruptela*, ἁμαρτωλὸς, ὁ φονεὺς, διὰ τὸ ἄξιον εἶναι ἀλαστὸν ἢ ἀπηλαυνεσθαι, ait Eustathius Iliad. δ. Vel ὁ διὰ μέγεθος τῶν πεπραγμένων αὐτῷ λιτῆς μὴ καταξιύμενος, qui ob enormia ab ipso facta scelera non habetur dignus precibus.

Ἀλάστωρ, ab ἀλαστέω, indignor ob mala, ἄλαστα, id est, quæ nunquam obliuioni tradentur. Primigenia vox est λήθω, celo, occulto; λήθομαι, obliuiscor: λῆστις, seu λήθη obliuio. אלץ *Illets*, molestauit, afflixit. cognationem habet cum לוץ *Lots*, illusit. Hinc ἀλύω molestè fero, ἀλαστέω, crucior, ægrè fero, ἄλες & ἄ-

λυς, mœror, molestia, λαιγής, molestus, ἀλυσθαίνω, angor, crucior, exanimor. sic de Dalila famosa illa meretrice quæ Sāsonem pessundedit historia sacra refert Iudic. 16. 16. quod אלצתו *Allesischu* molestaret eū ita, vt anima eius deficeret ad mortem. Genius ille meretricius fuit vel τὸ ἀλάςωρ; & voces cōueniunt. Α'λαςία etiam fecit, vt quidā nomine ἀλαςώρ⊕ intellexerint mentem sibi grauissimorū scelerum consciam, quæ à seipsa tollere, vel eis conueniens remedium applicare non possit.

Alauda, teste Plinio, vocata legio noua galearum cristis insignis idque ab auis nomine, quæ aliis Cassita & Galerita dici consueuit. Galeis militum adiicere cristas, quo speciem redderent terribiliorem, earum fuit inuentum, tandemque à Græcis receptum, qui galeis etiam addebant setas equinas. Hinc Homerus λόφον dicit ἱπποχαίτην & κυνέην nominat ἵππουριν, nempe ἐξ ἱππείων τριχῶν τὸν λόφον ἔχουσαν.

* *Alauda* auis. Græcis κόρυδος & κορυδαλὸς dicta, forsitan ἀπὸ τοῦ καλῶς ᾄδειν, à suauitate cantus: vel ἀπὸ τοῦ κηλεῖν καὶ τέρπειν τῇ φωνῇ τοὺς ἄνδρας. Ab apice (inquit Plinius) galerita appellata quondā: postea Gallico vocabulo etiam legioni nomen Alauda dedit. Sed genus duplex, nēpe cristatæ & non cristatæ quæ alauda est. Quum autem veteres Galli homines quosuis ætate prouectos *Altē* vel *Alden* vocarent, accidit vt milites qui galeis cristatis vterentur dicti sunt alaudæ, i. veterani, & priuilegio quodā bellico hac in parte gaudentes festiuè quidam timidos & pugnam detrectantes milites, lepores galeatos nominauit Cicero ad Atticum. de Antonio scribēs *Antonius* (inquit) *cum legione Alaudarū ad vrbem pergere.* De instructis militibus loquitur. vt de alauda aliquid poëticum inseramus, vt à crista κόρυδος Græcis à Theocrito dicitur ἐπιτύμβιος, quod tumbum patris in capite gerat erectum, ea forma qua in Egypto pyramides videntur. Apologum de alauda narrat & ridet Aristophanes in Auibus. Contēdit Gopius Al-auden veteranos milites fuisse vocatos, Sed non meminit vocem illam à Germanis conseruatam fuisse veterum Francorum & Germanorū (quos Plinius Gallos appellat) propriam Inde etiam Alaudium apud eos qui de feudis scripserunt significat proprium cuiusque liberi hominis patrimonium, quod pleno iure sic tenetur, vt eo nomine nulla neque gratia, neque merces, neque opera debeatur. Ab alaudis veteranis militibus, Alauda seu Alodia, id est feuda libera, de francaleud, Gall. dicta sunt: quod militibus strenuis & de republ. bene meritis prædia sint olim donata & iuste distributa, quibus senio & labore confecti alerentur. Gesmerus scribit alaudam Arabice dictam *alcanabir*, cuius etymon fortasse קן *Ken*, nidus, à קנן *Kinnen*, nidiculatus est. Quod verò commune est omnium, proprie dictum est de alauda.

Alba longa Italiæ ciuitas in dorso montis Albani ab Ascanio ædificata, inque longum porrecta post annos triginta à portento scrophæ elapsos, quæ partu vno triginta subrumos albosque porcellos ediderat Lauinii ab Ænea deprehensos, quemadmodum Virgilius scribit, non aliunde, quam ab istius suis colore nomen arcessit. Sed ex 3. Æneidos verba Poetæ subiicio:

> *Signa*, inquit, *tibi dicam: Tu condita mente teneto.*
> *Cùm tibi sollicito secreti ad fluminis vndam*
> *Littoreis ingens inuēta sub ilicibus sus,*
> *Triginta capitum fœtus enixa iacebit,*
> *Alba, solo recubans, albi circum vbera nati:*
> *Is locus vrbis erit: Requies ea certa laborum.*

Propertius etiam lib. 4. *Et stetit Alba potens alba suis omine dicta.* Hanc vrbē ponunt etiā Lucanus & Strabo in Lario, adiungūtq; nemori Aricinæ Dianæ. Tādem ve

dem vero Tullus Hostilius tertius Romanorum rex funditus eam euertit. Fuit & Alba cognomine Pompeia in Gallia togata. Vnde Albéses dicti. Nam à priore Alba nominati *Albani*. Alba Iulia Daciæ vrbs est à Iulia Augusta Antonini Imperatoris Romanorum matre nomen suum deducens.

* *Alba augusta*, ἀλβαυγȣ́στα, Elicococorum vel Heluorum aut Helucocorũ in Gallia Narbonensi. Alba regalis, Hungarię vrbs. Alba Varcaonensis in Hispania. Aliæ vrbes hoc nomine occurrunt apud Geographos.

Albania Asiæ regio ad Mæotidẽ paludem vsque sese extendens, vbi omnia Straboni ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα, à fluuio Albano suum nomen deducit.

* *Albania* antiquo vocabulo dicitur Britanniæ insulę Septentrionalior pars; quam Latini Scotiam appellant, & vernaculè *Scotland* nominatur. Ab eius mediterrancis incolis autem, qui auitam linguam hactenus retinent, etiamnum *Albain* vocatur. Britanniam magnam, quæ Angliam & Scotiam amplectitur, *Abionem*, vel ab albis rupibus, vel ab incolarum albedine dictam volunt nonnulli. vide *Albus*.

Album Prætoris, ab albedine consecutum est nomen. Erat quippe tabula, in qua is sua proponebat edicta, eaque dealbata, hoc est, in tabulis dealbatis. Vnde λεύκωμα appellant Græci, matriculam nonnulli. Ælius Lampridius appellasse videtur pyctatium in Alexandro Seuero. Theophilus de eo ad §. *pœnales. Instit. de action.* hoc modo: ἄλβον λέγεται τὸ ἔδικτον, διὰ τὸ λευκοῖς γεγράφθαι γράμμασι, *album dicitur edictum, quod albis scriptum sit literis.* Falsum. Neque enim edictum album est appellatum, sed tabula dealbata, siue gypsata, in qua Prætor proponebat edicta, vt ciuibus constaret, quod ius de quaque re esset dicturus, & illi ea ratione præmunire se possent. Atqui absurde nimis albis literis propositurus fuisset edictum in tabula alba, nulla colorum diuersitate distinguente literas (*vt est alioqui necesse in scriptura insigni & absoluta*) à materia subiecta, cum hæc eiusdem cum literis coloris magis obscuratura quam expressura esset edictum. Multa de hoc albo in iure ciuili mentio, quod qui corruperat, eius bona veteri iure publicabantur, at nouo iure deportari solebat. Legitur & Album Decurionum: Item Album Iudicum, cuius Tranquillus in Claudio meminit his verbis: *Splendidum virum Græciæque prouinciæ principem, verum Latini sermonis ignarum non modo Albo Iudicum erasit, sed etiam in peregrinationem redegit.* Album Citharœdorum protulit idem Suetonius in Nerone hoc modo: *Ac sine mora nomen suum in album profitentium Citharœdorum iussit adscribi, sorticulaque in vrnam cum ceteris demissa intrauit ordine suo.* Iulius Pollux nominat *lib. 8.* τὸ τῶν πολιτῶν λεύκωμα. Hinc tritus loquendi modus, esse in albo, vel non esse in albo. Plinius in Præfatione Naturalis historiæ: *Cum hanc operam*, inquit, *condicerem, non eras in hoc albo.*

* *Albus*, album, albedo, לבן *Laban*, à verbo *laban*, quod in tertia coniugatione est הלבין *hilbin*, i. albuit, produxit albedinem. Inde igitur Lat. albeo, albo, dealbo. Festus, *Albũ* (inquit) *quod nos dicimus, à Græco* ἄλφον (mutato β in φ) *appellatum est. Sabini tamen alpum* (inde Alpes montes, perpetua niue albi) *dixerunt.* Alibi: *Vitiligoni corpore hominis macula alba, quã Græci* ἄλφον *vocant, à quo nos album.* Nos autem ab Hebræis albũ habemus, quib. Luna לבנה *Lebana*, q. d. Albana, ab albedine quæ in eius facie apparet, nominatur. λευκὸς albus, & λευκαίνω dealbo paulò longius à primigenia voce recedit.

Alcaira, vel Alcairum, vel Alcayr, vel Alchabyr, veteribus Mẽphis aut (*vt alii*) Babylon Ægypti, quod Babylonii hanc olim ædificauerint, sede à regibus impetrata, *teste Strabone*, frequentia Merca-

torum toto orbe celebris, hodie *Cayre*, Hebræis נופ, *Noph.* nomen suum deriuare videtur à קרוה *Kiriah*, ciuitate, quæ Chaldæis est קרתא, *Karta*. Sed aliter visum Leoni Africano in descriptione Africæ, quam primùm edidit Arabica lingua. Verba eius sunt: *Atque vt a nominis etymo exordiar, Alcairum vocem Arabicam vulgari Europæorum idiomate corruptam dico: Quod rectè el Chaira, quæ vox corticem significat, nũcupetur.* Memorabile est, quod Fabricius Tigurinus, & alii in suis peregrinationibus commemorant, quotidie circiter duodecim equitũ millia passim obambulare per hanc vrbem foculos in capitibus gestantium, qui quibusuis id postulantibus pro mercede cibos statim coquunt in platea, cum hic magna lignorum penuria sit. Vastata semel, restaurata tandem fuit à Geonco huius prouinciæ gubernatore. Hodie in ea residet Imperatoris Turcarum nomine *Beglerbegus*. Residet & Græcorum Arabumque Patriarcha cum alio Coptitarum Patriacha.

* *Alcayrus*, habet pro Aegyptiorum & Arabum more articulum AL præfixum, vt in vocibus Alchymia, Al Koran vel Alfurcan, *Al*Kahol, *A*manach, & aliis apparet. Cayrus, vel Caïrus, trisyllab. Nonnullis κατ' ἐξοχὴν sic dicta videtur, q. d. vrbs vel ciuitas, ab Hebr. קרת *Kereth*, cuius radix est קרה *Kara*, contignauit, fecit vt multæ trabes sibi inuicem occurrant & coaptentur. à *Kara* igitur *Kaïrus*, ciuitas, nempe innumeris trabibus, per ædes varias coagmentatis, ædificata.

Alcedo auis nidificans in mari circiter dies quatuordecim tempore hyemali, *teste præter Aristotelem & Plinium Ouidio*, mari interim mira serenitate pacato; eo dicta nomine quasi *Algedo*. Græcis eadem ἀλκυών, παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν, quod in mari concipiat. Hinc Halcyonia dies illi incubationis, quorum & Simonides Poëta meminit; sed vndecim tantum illi tribuens, sicut Philochorus nouem, Demagoras septem, *cui Ouidius adhæret*. Inde Plautus in Penulo: *Quam mare dulce est, cùm ibi Halcedo pullos educit suos*. Eruditi metaphoricè eodem nomine eos accipiunt dies, quibus fora conticescunt, aut tempus, quo Dei Ecclesia militans in hac lacrymarum valle intermedia tranquillitate ac pace fruitur, inter duros persecutionum fluctus. Videre hanc auem admodum est rarum. Fere enim circa Virgiliarum occultationem apparet, & vbi per portum nõ plus, quã nauem circumuolauerit, statim auolat, & nusquam amplius apparet. Meminit eius Aristoteles *5. Animal. cap. 8. & libro 9. cap. 14.* Plinius *libr. 10. cap. 32.* Ouidius *Epistola Leandri ad Heronem*, & *Metamorphos. 11. Nidi Halcyonum admirationem habent*, inquit Plinius. *Pilæ quippe figura paululum eminentiores, ore perquam angusto, grandium spongiarum similitudine, intercidi non queunt. Franguntur ictu valido, vt spuma arida maris. Nec vnde confingantur inuenitur: Putant ex spinis aculeatis.*

Alchymia. Vide *Chymia*. Sed placet hîc pauca quædam ex eruditiss. Casaubono adscribere. Is ita in Animaduers. Athen. lib. 11. cap. 8. Ambix vasis nomen est, quo antiqui ita fermè vtebantur, vt nos hodie eo quod sermo vernaculus *alambicẽ* vocat eius mentio in Græcorum medicorum libris: vt apud Dioscoridem libro quinto, vbi Plinius calices vertere maluit Græca alia dictione, quàm istam retinere. Arabes primi frequentarunt huius vasis vsum: à quibus nos didicisse testatur nomen hybrida. Eiusdem naturæ cùm alia vocabula quædam sunt, tum in primis famosissimæ artis Alchymiæ nomen: nam quod ajunt ita dictam, quasi ἁλὸς χυμεῖαν, quia finis eius sciẽtiæ proximus vltimo sit, sal illud θαυματουργὸν de cunctis rebus extrahere; cinislonum recens commentum est, parum salsum, & omnino falsum. Hæc ille.

Alcides nominatus Hercules ἀπὸ τῆς ἀλκῆς *robore*, vel (quod fabulosum) ab auo Alceo. Vide *Hercules*.

Alcma

Almaria Batauiæ ciuitas, quam Adrianus Iunius non futili coniectura dictam vult à lacubus, quos *Meeren* dicimus, ac proinde vocandam Almeriam, quasi *al Meer*.

Alcoranus Mahomethi, in quo formā religionis falsæ, *adiutore Sergio Monacho Nestoriano*, procudit, multis splendidis mendaciis, ineptiis, & veteratoriis strophis, illecebrisque plenam, dum impia superstitione suos inescans legem & Euangelium abolet, polygamiam & pellices pro libitu indulget, Paradisum promittit illis qui ferro & igni grassati fuerint in Christianos, in Deum caussā malorum reiicit, Mariam Mosis sororem Christi parentem facit, Solem & Lunam equis incedere tradit, ex sanguisuga hominem fieri docet, seipsum iudicem cum Deo prædicat, porci esum abominatur, quatuor vxores preter pellices concedit, diuortium approbat, Circumcisionem iubet, apostolatum suum ab astrorum eiaculationibus demōstrat; vt reliqua præstigiatoris somnia omittam, nomen inuenit ab Al & Coran, quæ voces Arabibus legem Dei & verbum, quod ille mentitus fuit, significant. Aliis cum Ioanne Cuspiniano dictum malunt à præceptorum collectione, Alfurcanum videlicet, ob discretum capitulorum tractatum, quæ Arabes nominant *azoras*.

* *Alcoranus*, omisso articulo *Al*, arabibus & aliis Orientalibus vsitato in nominibus, est lectio, & deriuatur à verbo קרא *Kara*, i. vocauit appellauit, clamauit, legit, prædicauit. Inde קריאה *Keria*, prædicatio; & מקרא *Mikra*, cōuocatio, concio, lectio, collectio literarum vel pronunciatio verborum. & hoc nomine Scriptura Sancta appellatur, Nehem. 8. 9. eo quòd legi debeat. Inde Arabes, i. pseudoprophetæ sui librum קרן *Koran*, dilectionem, seu legendam, vel legendū volumen, præfixo articulo אל *al*, appellarunt.

Alea. Lusus aleæ an à milite inuentus, cui nomen erat Aleæ, *vt prodit Isidorus*: Credat, qui velit. aleam Palamedes in castris Græcorum contra Troianos reperit, dum otia miles ageret; vt author est Philostratus in Heroicis Gr. κυβεία, lusus aleæ, lusus tesserarum: ipsa ludendi actio aleâ seu tesseris, & generalius, Alea. κύβος, tessera: quidam ex omni latere quadratum, certis quibusdam punctis distinctum, quo luditur in alueolo, seu βέλος ἑξάπλευρος, vt Eustathius exponit. πεττεία, Calculorum lusus. hæc honesta habita est, quæ nullā subit aleam, sed ingenio peragitur & arte. Κυβεία verò, quæ aleæ nomine continetur, interdicta infamisque, Romanis etiam legibus habita est. Legibus sanè, cum ciuilibus tum canonicis interdictum inuenio, quod nec Flaccus ex parte ignorauit, cum 3. *Carminum* canit: *Nescit equo rudis Heres ingenuus puer, Venarique timet ludere doctior, Seu Græco iubeas trocho, Siue malis vetita legibus alea.* Hinc Lenticulā Antoni collusorem aleæ cōdēnatū apud Ciceronē inuenias. Qui ea ludunt, à veteribus aleones, à nobis aleatores dicuntur, illiberales omnes & sordidi, *vt 4. Ethicorum docet Aristoteles.* Primos omnium Lydos eam excogitasse vult Herodotus *in Clio*, Plato *in Phædro Theu, cui dicata est Ibis.* Accipitur etiam hæc vox apud bonos auctores pro fortuna & euentu, vt cum Cicero à Plinio prædicatur *extra omnem ingenii aleam positus*, id est, extra omnem sortem & euētum ingenii. Ita Apuleius Metamorph. 4. *Ancipitis machina subiit aleam*, id est, fortunam & dubium euentum.

Aleph, א prima Hebræorum litera, vt ἄλφα Græcorum, nonnullis significat Bouem, aliis Doctrinam, aliis principem; quod primariū in literarū serie locum obtineat. exinde veteres Græci *Alepha*, & per syncopen *Alpha* pronūciarunt. Christus se nominat Ἄλφα & Ω μέγα, primum & vltimum. vide initio huius Etymologici, A.

Alexandria celebre Ægypti emporiū

Straboni *μέγιστον ἐμπορεῖον τῆς οἰκουμένης ἐργαστήριον παιδεύσεως* (nam celebris ibi schola fuisse legitur) quam Democrates Mathematicus primũ delineauit, Nazianzeno & aliis ab Alexandro conditore arcessit nomen.

* Huius nominis octodecim vrbes numerant Eustathius & Stephanus. 1. Egypti. 2. Troadis. 3. Thraciæ. 4. Neartorum Ichthiophagorum. 5. Opiana circa Indiã. 6. Indiæ. 7. Ariæ, gẽtis Parthyeorum. 8. Ciliciæ. 9. Cypri. 10. Cariæ ad Latinũ. 11. Bactriæ, seu iuxta Bactram. 12. Arachosiæ. 13. Macarenæ, quã Mixates Fluuius alluit. 14. Sotianorũ, Indicę gẽtis. 15. Arachosiæ, vel iuxta Arachosiã, contermina Indiæ 16. ad Melam sinũ. 17. Sogdianæ, vicina Paropomisadis. 18. ad Tanaidẽ fluuiũ, cuius meminit quoq; Arrianus. Primã, nempe Aegyptiam, *λεοντόπολιν* quoq; vocatã scribit Eustathius & Stephanus, qui eã etiã *πόλιν*, per excellentiã dictã obseruat. Cognominata etiã est *φάρος*, & *σεβάστη*, i. Augusta, item Iulia, Claudia, Domitiana, & *ἀλεξανδρεία*, eodẽ teste. A recẽtioribus nonnullis vocatur Scanderia, Alexãdreta, Alexandrona: sed inter Europæos Alexandria Aegypti nominatur. Præter has 18. vel ab Alexãdro Macedone, vel ĩ huius Principis honorem & memoriam conditas Alexandrias, aliæ in variis partibus Orientis ad numerum decem, & in Europa quædam leguntur. Stat enim adhuc in Insubriæ finibus Alexandria. Paraphrastes Chaldæus, Ierem. 46. Alexandriã vocãt אלכסנדריא *Alachsanderaia.*]

Quod verò Cedrenus scribit *ῥακάστην* dictam, approbare nõ possum, si de vrbe ipsa intelligat, vt nec Plinii, Stephaniq; sentẽtiã, quibus, vt & Pausaniæ, *Rhacotis* appellata olim fuisse videtur. Ad Strabonẽ magis inclino, cui Hæarotis Alexandriæ pars est, olim vicus: Vt eum Alexander ambitu vrbis, quam condidit, fuerit cõplexus, indito nihilominus nomine suo, sicut maximæ eruditorũ parti probari video. Vide *No.*

* *Ales*, alitis, quælibet volucris, sic dicta, ab alis gerendis. *ἴλη* dicitur de grege, turma, & ala militari, & metaphoricè ad alites referri potest quę vt plurimum gregatim volant: vt ala etiam figuratè ad axillam in corpore humano refertur. עוף *Hoph*, aies, omne quod volat. ab עף *Haph*, volauit, & celerem in aere agitationem alarum significat. Inde auis Lat. Cognationem habent hæ voces cum עף, עיף, עוף *Hajeph, jahaph, hayph.* i. defatigatus est: nam aues continuo volatu fatigantur, *ὄρνις* & *οἰωνὸς*, idem, nẽpe auis, ales: & Tam de majoribus quàm de minoribus dicitur; quidã *οἰωνὸς* proprie dici putãt de majorib. auibus, carniuoris, auspiciis ethnicorũ seruientibus.

Alexipharmaca, remedia cum auxilio, quæ primum sibi locum vendicant inter pestis curationes, dum in venenũ agunt sua natura, ex aduersa parte reluctante quoque hominis natura, vt ita in medio conclusum venenum premãt ac perimant, nomẽ inuenerunt *παρὰ τὸ ἀλέξειν*, quod est *iuuare*, & remedio, quod *φάρμακον* est Græcis.

* *Alexia*, Cæsari Mandubiorũ in Celtis oppidum, Alesia Paterculo scribitur & Diodoro. Polycen. libr. 8. *ἀλασία*. Rob. Cœnalis dicit *l'Aussois* Gall. hodie vocari. q. d. Alexiæ locus. Est regio seu pars ducatus Burgũdiæ. Gabriel Simon Lussoiã vocar, sua nẽpe lingua Italica, Cænalemque interpretatus. Paradinus verò scribit Alexiæ vrbis hodie nihil exstare (quod de innumeris aliis, seculorũ curriculo planè deletis dici potest) præter speciosi magnique nominis vmbram: nempe. *Alize*, quæ obscurus vicus est. huic subscribit Vigenereus.

Algeo an non ab *ἀλγεῖν*, quod est *dolere* Græcis?

Alica ab *alendo*. *χόνδρον* nominant Grȩci, quę apud Græcos ex Zea vel spelta fieri solebat. Meminit eius Galenus 1. *de alimentis libro.*

Allegoria est sensus mysticus verbis translatis propositus, ad quem vel vtilitatis

tatis

tatis vel necessitatis causa, à sensu historico transimus. quo facit nomen ἀλληγορίας, ὅτι ἀλλο ἀγορεύει παρὰ τὸ ἀκουόμενον; quemadmodũ παραβολὴ ὅτι παραβάλλεται τινὶ, ac vtrinque similitudo vel dissimilitudo quæritur. Hebræi allegoriam generali nomine *Maschal* משל appellant, quæ vox idem est ac prouerbium, parabola, sententia præpollens & habẽs dominium inter reliquas, à radice משל *Maschal*, id est, imperauit, dominatus est. Er certè sermo allegoricus vel parabolicus & figuratus efficax est ad mouendos affectus.

Alleluia, vox ab Hebræis ad Latinos translata, idem valet, quod *Dominum laudate*, ab הלל *laudauit*, & יה vno ex sacris Dei nominibus. Scribendum quidem foret. *Halelujah*, cùm apud Hebræos legas הללויה: Sed placuit hic cõsuetudinem receptã sequi, id quod paucos (*spero*) offẽdet, veniã cũ aliis daturos.

Allium quod est Latinis, σκόροδον Græcis, Arabibus *Chaum*, & *Thum* ab olendo dictum est Isidoro. Non hic dissimulandum, etsi nolim super allio multa, Gallos pugnax alioqui animal incitari ad pugnam magis allio in cibum dato, quod Græcis est σκοροδίζειν.

* *Aloe*, succi amarissimi herba, quæ à nõnullis semperuiuum marinum appellatur, putredini resistens, visui vtilis, ad quam alludens Plautus & prouerbialiter loquutus dixit, vitã hominis plus aloes quàm mellis habere. Ab Hebræis effertur numero plurali אהלים *ahalim*, & אהלות *ahaloth*: Gr. ἀλόη & ἀλλαὴ.

Alogi vel Alogiani hæretici nominati videntur Isidoro, quòd λόγον θεοῦ, qui est Christus, negarent esse Deum & Dei filium. Etenim significationem vocabulumque τοῦ λόγου apud Ioannem repudiabant. Eidem Berilliani à Berillo Bosnẽsi nominati leguntur, qui aiebat λόγον θεοῦ non prius fuisse, quam ex Maria nasceretur. Semen hoc fuit sparsi deinde magna cũ pernicie Samosateniani & Arriani erroris, tum quoque Mahumetismi ex multarum hæreseων colluuie cõflati.

Alpes montes, qui Germaniam disterminant ab Italia, & hanc à Gallia, tanquam muro natiuo, quosque Albia & Alpionia veteres dixisse scribit Strabo, Stephanus ἄλπεια & ἀλπεῖους nominat σαλπίους Lycophron, *vt fertit, commentator* eius Isacius, Silius *libro 3.* clausas niuibus rupes, suppostaque cœlo Saxa. nomen suum acceptum ferre videntur candori, quod eorum iuga perpetuis niuibus albescant. Sanè *alpum* dixisse Sabinos ait Festus, quod *album* posteri Latini dixerunt: Vt credi possit nomen illis inditum à niuium cãdore. In Liguria sunt vrbes, Albium Intemeliorum, & Albingaunum seu Albium Ingaunorum dicta quasi Alpium Intemelium, & Albium ingaunum. Isidorus Alpium nomen vult esse Gallicum. Alpes, inquit, propriè montes sunt Galliæ, de quibus Virgilius, Aërias Alpes. dicendo aërias verbum expressit à verbo: nam Gallorum lingua Alpes montes alti vocantur. Buchananus rerum Scoticarum 1. etsi non multum ab hac opinione discedat, cum de Albione insula agit, cui etiam nominis id tributum nonnulli putant ab albedine, tamen montibus non colorem, sed altitudinem nominis occasionem dedisse, quod cum Alba multarum vrbium sit nomẽ in Italia, Gallia, Hispania, omnes in collibus, aut prope colles sint sitæ: Deinde quod Strabo absque discrimine hæc nomina, *Alba, Alpa, Alpia, Albionia*, in eadem altitudinis significatione, velut ab eadem radice declinata agnoscat, ideoque has voces maximè vsurpari ostendat, vbi Alpes se attollere incipiunt. Atque hinc fortasse Mela non in Histriam modò, sed & Byzantium vsque ad Exini littora expassa montana Alpium nomine donat Quãquam alias idem Buchananus, si quis afferat meliora, facilè se in eius sententiã transiturum profiteatur. Mõtes hos tribus partitionibus secuit C. Sempronius Rufus Sextus meminit *in Epitome ad Valentinianum*

lentinianum Augustum, Alpium maritimarum, Cotiarum, Rheticarum, Noricarum, Pannonicarum: Tacitus Pannonicarũ, Cotiarum, Graiarum, Iuliarum, Pœninarum, & Rheticarum. Sed præcipuè videndus de iis Simlerus libello quẽ de *Alpibus* inscripsit, vt & Silius *libro 3.* quo nullus Poeta luculentius de iis egit, inter Latinos. Italiæ autem respectu attolluntur eorum iuga, à Tergesto in intimo sinus Hadriatici recessu, qua Boreas spectatur, modico terræ intervallo, ingẽti altitudine, tenduntq; recta in occasum, prominentque in Veragros atque Sedunos vsque: Vnde in Austrum flexa obiecta fronte Ligusticum mare excipiunt.

Alpheus Peloponnesi fluuius, Gemistio ῥοφεὰς, Sophiano Rophea, quem olim (*vt auctor libelli de fluminibus refert*) στύμφηλον καὶ νύκτιμον dixerunt, oriens in Arcadia iuxta vicum Ascam, etsi Pausanias in Arcadicis fontes eius iuxta Phylacum collocet, ibique auctum aquis fontanis in campo Tegeatico demergi, & rursum iuxta Ascam oriri scribat: non equidem nomen trahit ab Alpheo Solis nepote in eo submerso (*fabulosum id enim*) verum inde, quod maculas & impetiginem purget. quam ἄλφον nominãt Græci. Sunt enim verba Strabonis: φασὶ δὲ καὶ τὸν ἀλφειὸν ἀπὸ τῆς τῶν ἀλφῶν θεραπείας ὠνομάσθαι. Crediderũt veteres, primo eius auctore Timæo, quod poculum Olympiæ in Alphæum deiectum (*casune an consilio, incertum*) postea in Arethusa fuerit repertum, & proinde subterraneo eum meatu subter mare labi, & in Sicilia Arethusæ misceri. Narrat enim hoc Pindarus, quem Maro secutus ait:

Alpeum fama est huc Elidis amnem
Occultas egisse vias subter mare, qui nunc
Ore Arethusa tuo Siculis confunditur vndis.

Sed abrogatur rei fides à multis scriptoribus, vt & à Geographo Strabone, vel hoc argumento, quod Alpheus, cum euoluitur in mare, nullum circa mare hiatum habeat, in quẽ effusus subterlabi queat. Adde nec eo impetu delabi in mare, vt aquas potabiles per tantam pelagi vastitatem secum in Siciliam peruehere possit.

Altare, quasi *alta ara*. Loco enim editiori erigi solebat: id quod & Apollonius Argonauticon 2. his innuit verbis: βωμὸν αἰγιαλῷ ἀναστήσαντες ἀνάκτιον, aram *erigẽtes in littore sublimem*.

* Veteres Ethnici in ædificijs à terra eleuatis sacra faciebant diis superis; in terra diis terrestribus; in effossa, Diis inferis. Altare superis tantùm cõsecratũ erat: ara tã superis quàm inferis erecta במה בום *Bom*, excelsus fuit: במה *Bama*, excelsum, locus eminentior, in quo ædificantur sacella, templa, altaria. Hinc βωμὸς altare, ara: ἐπιβωμίζω, sacrifico in excelsis; βῆμα, tribunal, locus editus, מזבח *Mizbeach*, altare, in quo sacrificantur pecora, à verbo זבח *Zabach* sacrificauit, victimam immolauit, mactauit ad sacrificandum. מקטר *Miktar* etiam dicitur altare super quo adolebãt, à verbo קטר *Katar*, suffitum fecit, adoleuit, odores incendit, incensum fecit ex rebus fragrantibus.

Althea alio nomine *Ibiscus*, Græcis ἀλθαία, ipso nomine medicam se esse herbam profitetur, παρὰ τὸ ἀλθαίνειν, id est, medendo nomine deducto, vel παρὰ τὸ πολυαλθὲς καὶ πολύχρηστον αὐτῆς, quod inter primas vtilis sit, & plurimis vtilitatibus redundet. Eadem audit ἀγρία μαλάχη, *agrestis malua*. Vires eius à Dioscoride descriptas inuenies lib. 3. cap. 139.

Aluus. Nominis huius origo ab *alẽdo* manauit, quod cibi, quibus alimur, dum tenues venæ, quas *meseraicas* vocãt, succum ex chylo tractũ deferunt ad Hepar, in eã delabantur disseminenturue. Alui purgationem, vt & dentis euulsionem primum inuenisse creditur, Æsculapius tertius, Arsippi & Arsinoæ filius, sepultus in Arcadia non procul a Lusio flumine, cuius Cicero meminit *3. de natura Deorum*.

Alytarcha

Alytarcha idem fortè cum agonotheta vel athlotheta, videtur Cuiacio. Obseruationum *libr. 11. cap. 13.* ex Fauorino, quē plerique omnes hactenus secuti, appellatus hoc nomine, quod præesset *alytis*, id est, mastigophoris in publicis ludis. Rhabdophoros sanè seu mastigophoros ab Elæis Alytas vocatos ex Etymologico Lexicographi tradiderunt. Non improbo. Verùm cùm ludis in illis sæpe contingeret gaudio dissolui, Alytarcha autē præesset huic ludorum lætitiæ, quā pro suo arbitrio moderabatur, malunt alii sic appellatum παρὰ τὸ ἀλύειν, id est, *lætando & gestiendo*, quo vocabulo etiam Homerus est vsus Odyss. 6. cum inquit: ἢ ἀλύεις τι ἶρον ἐνίκησας τὸν ἀλήτην; vbi Eustathius idē esse tradit τὸ ἀλύειν quod ἐκλύεσθαι τῇ χαρᾷ. Aut tādem deduci poterit ἀπὸ τῆς ἄλης, quam ibidem atq; alibi etiam Eustathius dicit esse ῥυπασμὸν à sordibus scilicet, quæ strigili abradūtur ex vnctorum Athletarum corporib. in gymnasiis, alio nomine strigmenta, Græcis γλοιὸς καὶ τὰ ῥύπη. Etsi extremum hoc sacrosanctum minime velim.

* *Amalthea*, & Amaltheæ cornu viget in poëticis fabulis, originē vocis ignorantibus. Ἀμάλθεια & ἀμαλθεῖον gymnasium est bibliotheca instructissimum & confertissimum, ex origine Hebræa dicitur & ducitur. Nam vox מלה *Male* à verbo מלה *Malah*, plenus fuit, Amaltheæ cornu satis superq; demonstrat. Sed soliti sunt Græci quicquid ab Hebræis per Phænices didicerant, fabularū suarum velis obscurare, vt apud populū polytheian inueherent. Cicero vocat Attici bibliothecam, propter variam & magnam bonorum librorum copiam, Ἀμαλθεῖον, lib. 1. 8. 11. & 2. 16.

Amanus mons Arabiæ, Ptolemæo Ciliciæ, quem & melanrium prius vocatū scribit Isacius, deriuatur ab אמן *verax fuit*: Angustiæ eius aperientes Syriam dicuntur Amanicæ portæ vel Pylæ, sicut alias & Pylæ Caucasiæ, Caspiæ, Sarmaticæ.

* *Amare* quid sit melius quisque sentit quam à quopiam explicari queat. Dicēdū tamē est aliquid de hoc verbo, vt in clariorem ipsius cognitionem adduci facilius possimus. Latini nullam huius verbi etymologiam afferentes, tantùm ostendunt plus esse amare quàm diligere, sicut videre est plerisq; in locis apud Ciceronem; id quod tamen non semper verum esse contendunt viri docti. Videtur similis differētia ab Aristotele quoque obseruata fuisse, qui Ethic. lib. 9. cap. 5. discrimen facit inter εὔνοιαν & φιλίαν, seu inter bene alicui velle, & inter aliquem amare. Omnis enim qui amat, etiam bene vult, sed non cōtra: quia plus est amare, quàm bene velle. Amare autē, de omnium sentētia, nil aliud est, quàm animo erga remaliquam affici, & affectu in illam ferri & inclinari: ita vt in ea adepta animus noster atq; affectus conquiescat. Hoc significat verbum Hebręū אהב *Ahab*, quod est non solùm aliquid velle, verum etiam in eo iam comparato acquiescere. In præcepto, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, verbum est אבה *Abah*: sed hoc idem metathesi tantùm facta vnius literæ, nempe *Beth*, acquiescere significat: vt vera diligendi significatio quietem appetitus atque affectus amātis, in re amata, complectatur. Idē vox Græca ἀγαπᾶν significare mihi videtur: id quod Cicero aliquando vertit, *Contentum esse*: alii, carum gratumque habere: quòd in ijs propriè acquiescamus quæ cara habemus. Phauorinus quidem ait ἀγαπᾶν esse quasi ἄγειν τὸ πᾶν, hoc est, ἄγειν seipsum κατὰ τὸ πᾶν, id est, omni modo & toto animo in rem dilectam. Sed alii sentiunt ἀγαπᾶν esse ab ἄγαν & παθεῖσθαι, quod est valde & perfectè in re amata acquiescere. Ita ἀγάπη significat vehementem affectum ardentemque amorem, quo quis alicui se se intimè adjungit, & in eo totus quiescit seseque oblectat. Vnde & Pater cælestis de filio suo, hic est (inquit) filius meus ἀγαπητός. Et mox qua-

si etymologiam subdens, rationemque reddens ait, In quo mihi complaceo, seu acquiesco. Ac certum est tria in vero amore repetiri: affectum, quo erga aliquam rem inclinamur, desiderium quo in eam rapimur, vt ei vniamur: & gaudium quo in ea iam acquisita, nobisque vnita conquiescimus, eaque sumus contenti. A verbo φιλῶ, i. amare, multi volunt deduci nomen filii; vt filius sit quasi φίλος. Est enim parentum in filios Amor magnus & constans.

* Amaritudo מרה *Mara*, מרורה *Merora*, מרירות *Merirut*. Amarus, מרירי *Meriri* & מר *mar*. fel itẽ, quod amarũ sit, מררה *Merera*, à verbo, מרר *Marar*, amarus fuit, amaricatus est mutatus est in amaritudinẽ: & per translationẽ, mœruit, affectus est mœrore. Idẽ significat qd מרה *Mara*, & habet affinitatẽ cũ מיר *Mir* & ימר *iamar*, mutauit, vt cum dulce mutatur in amarum. Hinc μέρομαι, mœreo, sum corde & animo amaro. Lat. amaresco, amarico, amarus, amarũ. Item μορμύρω, Lat. murmuro, i. Amarus sum corde.

Amasias rex Iudæ, tantundem significans, atque robur Iehouæ, nomen trahit ab אמץ *corroboratus fuit*, & יה *Deo*. Valentinum dixerint Romani.

Amazones gens muliebris & bellicosa, Herodoto, Straboni, Plutarcho, Curtio Iustino, & aliis decantatissima, olim quoque σαρρομάτιδες & σαυρομάτιδες dictæ, Stephano & Eustathio testibus, *peltiferæ* Poetis Latinis, Scythiam primum iuxta Tanaim, inde prope Thermodoonta inhabitantes, & Troianorum aduersus Græcos auxiliatrices, appellationem hanc habent ab α priuatiua, & μαζὸς *papilla* seu *mamma*, vt vult Eustathius in Dionysium, quod adurerent dextras infantium mammas, vt ad sagittarum ictus & dimicandũ cum hoste expeditiores forent, sicut & Iustinus *libro* 2. prodit. Vel dictæ Amazones ab α priuatiua, & μάζης *pulte* seu *pane*, eo, quod viuerent carnibus ferarum, non pane, id est, παρὰ τὸ μάζης μὴ χρῆσθαι. ἀλλὰ κρέασιν, vt *Etymologicon* habet: Vel ἐπιλαμβάνουσι ζώνην καὶ πανοπλίαν ἤμων καὶ ἐθέριζον quod zonam accipientes & armaturam, velut meterent æstatemque traducerent. Seruio videntur dictæ quasi ἅμα ζῶσαι, quod simul sine viris viuant, quod etymon primo ex superioribus minus probandum censeo. Homerus nominat ἀντιανείρας, id est, *viragines* seu *masculas bellatrices*. Fuere & tales, si credimus Diodoro; ad mare Hyrcanum, & in Libya, imo hodie *sicut Hispani tradunt*) ad flumen dictum *Rio de las Amazones* apud Americanos. Sed & maximam Atlantici maris insulam quãdam habitatam ab illis, apud eundem Diodorum inuenias. Amazonium pectinem dictum ab Amazonibus chorũ fuisse putat Turnebus, quo puellæ recta serie inter se pectinatim implexæ in modum Amazonum saltabant.

* *Ambactus*, Ennio seruus mercenarius, δοῦλος μισθωτὸς loquelaris, διάγγελος qui loquendi gratia huc illuc circummittitur. Apud Cæsarem lib. 6. de bello, Gall. domesticus, & cliens dici videtur. Malim mercenarium intelligere qui tamen in aulis magnatum versatur, ab ambio fortasse dictus, vt explorator & delator; qui noua vetera captat, quæ postea referat ad dominum, eiusque mandata aliis denuntiet. Cliens, id est, qui herum suum vel in periculo constitutum comitatur, id est, Cæsaris ambactus, originem ambactus, nonnullorum iudicio, sumpsit à verbo אבק *Abak*, pugnauit, pugnis colluctatus est, descendit in arenam.

* *Ambages*, ab ambio, verborum circuitus, περιαγωγή, עקלקלות *hakalkaloth*, Obliquitates, prauitates; à verbo עקל *hikel*, lubricauit, lubricum fecit, peruertit sæpius, obliquauit, curuauit. Cognationem habet cum עגל *hagal*, i. rotundus, circularis: & cum קלל *Kalal* circinauit, rotulauit. Quid enim est ambitus vel ambiguitas verborum aliud quàm circulatorum ars vt incautos facilius decipiant?

Ambages, apud veteres Grãmaticos, verba frustratoria. Ambagio Varroni dict. pro adagio, qđ ambiat orationẽ, neq; in vna aliqua re cõsistit sola. Adagium autẽ quasi abagium vel ambagium: in adagio enim aliud dicitur, aliud intelligitur.

Ambaruale sacrum eo refert originem, quod victima arua ambiret. Hinc *Ambaruales hostiæ*, quæ circum arua duci solebant ab iis, qui pro frugibus faciebant vt & Festus Pompeius sentit. Sacrificii huius Virgilium quoque mentionem fecisse in Bucolicis, cum de Daphnidis apotheosi agit, notat Macrobius. Ait enĩ:

Hæc tibi semper erunt, & cũ solemnia vota
Reddem⁹ Nymphis, & cũ lustrabimus agros.

Vbi lustrare nihil est aliud, quam circuire; Peractum autem istud hoc modo. Victimas, suem videlicet, ouem & taurũ (vnde *Suouetaurilia* appellatum hoc sacrificium) maturis frugibus ter circum arua ducebant: Omnes inde clamantes pone vestigia legebant, quorum vnus ornatus corona querna solẽni saltatione, composito carmine Cereri cantabat laudes, ac postquã libassent vino lacteque, antequam fruges meterent, immolabant Cereri porcam. Testis idem Virgilius Georgic. 1. vbi sic scribit:

Cuncta tibi Cererẽ pubes agrestis adoret,
Cui tu lacte fauos & miti dilue Baccho:
Terque nouas circũ felix eat hostia fruges,
Omnis quã chorus & socii comitentur ouãtes,
Et Cererẽ clamore vocẽt in tecta: neq; ante
Falcem maturis quisquã supponat aristis,
Quam Cereri torta redimitus tẽpora quercu
Det motus incompositos & carmina dicat.

Meminit huius sacrificii cui præerant fratres aruales, etiam Tibullus *libro 2. Elegia 1.* Neque verò à rusticis tantùm fiebat, sed etiam à Romanis fines agri Romani lustrantibus inter quintum & sextum lapidem. *vt auctor est Strabo libr. 5.* & ex eo notat Turnebus Aduersar. *lib. 6S. cap. 1*. Nominabãt & *Amberualia*, vno nomine, vt reliqua festorũ dierũ nomina. Et *Amburbia* dicebant, cum vrbs & pomœrium lustrabatur. Vopiscus in Aureliano: *Cantata carmina, amburbium celebratum, ambarualia promissa*: Quẽ locũ producit & idem Turnebus. Etsi Scaliger ad vocem *Amterminum* apud Festum *Amburbia ab Ambarualibus* non distinguat.

* *Ambaruales* hostiæ appellabantur inquit Festus, quæ pro aruis à XII. fratribus sacrificabantur. Hi fratres erant sacerdotes numero duodecim huic Sacrificio præfecti primùm à Romulo instituti, quos fratres aruales vocabant. Ambarualis hostia est, quæ rei diuinæ causa circum arua ducitur, ab iis qui pro frugibus faciunt.

* *Ambarum*, succi, vel fungi odorati genus, quod à recentioribus Græcis ἄμβαρ appellatũ est, & Lat. *Ambra*, de quo multa nobiliss. Scaliger, exercit. 104. cõtra Cardan. sect. 10. Vide *Succinum*.

Ambiorix corruptũ vocabulũ à nomine *Amorges*, vt & ἀμόργης apud Nicetã.

* *Ambiorix*, si Goropio fides adhibẽda, nobilis Eburonum rex, significat eũ qui magistratus siue princeps Ambactorum vel Clientum est, prole multa beatus & diues. Vide supra *Ambactus*.

Ambitus crimen honoris male affectati, & proinde seueris legib. coërcitũ à Romanis, à circumeundo nomen inuenit, quod qui magistratus petebãt suis interim diffidẽtes virtutibus, tribus circuire solerent, & eas corrumpere cum largitionibus, tum pollicitis. Plura de hac re vide in *Candidatis*.

* *Ambitus* est etiam crimen auaritiæ apud veteres. Lucillius

Aurũ atq; ambitio species virtutis vtriq; est.
Quantũ habeas, tãti ipse sies tãtiq; habearis.

Nec enim minores sunt circuli & ambitus auarorum in opibus vndiq; corradendis, quàm eorum qui honores cum vitæ dispendio, animarumque iactura venantur. *Impiger extremos currit mercator ad Indos, per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.* Ambitus morbo, crimine valde laborat auarus ille.

Ambix, vasis nomẽ est (ἄμβιξ) vasis nomẽ est apud Athen. li. 11. quo antiqui ita

fermè vtebantur, vt nos hodie eo quod sermo vernaculus *alambic* vocat, ἄμβικες fuisse φοξίχαλυς Labris in acutũ desinentibus dipnosophista testatur. אביק *Abik* Hebr. est fistula per quã aqua fluit in balneum. Inde ἄμβιξ, & addito articulo al, tandem *alembic*.

Amblyopia oculorũ hebetatio, vel acies oculorũ iners, oriẽs ex spiritus crassitie, humorũ simul crassitie & lẽtore, vel qa tunicæ densantur, aut vehemens accidit capitis percussio, aut ex sublimi casus, resoluto vel cõtuso visorio neruo, descẽdit ἐκ τοῦ ἀμβλὺ ὃ σημαίνει τὸ ἀσθενές, qđ est *imbecille*, & ὤψ ὠπὸς *oculo siue aspectu*.

Ambo, ἄμφω, & nõ dicitur nisi de duobus. Hebr. שנים *Schenaijm*, duo nomen cardinale masculinũ, dualis numeri tantũ, à verbo שנה *Schana*, mutauit, iterauit, secũda vice repetiit. שתים *Schettaiim* duæ, nomen cardinale fœmininũ dualis numeri tãtũ. Ambo, Ambę perdidit ambos oculos & ambas manus. ἀντλεῖν ἀμφοτέραις χέρσιν, haurire ambabus manib. Nonnulli putãt deriuari posse ab Hebr. עם *him* cum, & בו *Bo*, introiuit: nã inter duos fit congressus. Iudicet lector.

*Ambrones Festus scribit subita inundatione maris eiectos patriis sedibus fuisse. id ridet Strabo qui eius sententiæ auctorem facit Ephorum, quẽ Festus sequitur. Quod ait, turpis vitæ homines dictos inde Ambrones, nẽpe rapinis & prædationibus se suosq; alẽtes, in glossis Isidori ita legitur; *Ambro*, deuorator, consumptor patrimoniorum, decoctor, luxuriosus, profusus. Ambrones, ἀμβρῶνοι. q. d. circa escam occupati, in ea quærenda, curanda toti.

Ambrosia Deorũ cibus, de cuius etymo magnũ Etimologicon Græcum hoc modo: ἀλβροσία, τροφὴ, ἧς βροτοὶ οὐ μετέχουσιν, ἢ ἧς οὐκ οἶόν τε βροτὸν ἅψασθαι ἐστιν οὖν βρῶσις βροσία, καὶ κατὰ στέρησιν καὶ πλεονασμῷ τοῦ μ. ἀμβροσία, *ambrosia*, *diuinum nutrimentum, cuius non fiunt participes mortales, aut quod attingere homini mortali possibile nõ est. Dicitur igitur* βρῶσις (*esca*) & *hinc* βροσία, *inde priuatiua* α, *addita* & *Pleonasmo* τοῦ μ. *ambrosia*. Consona enim illa interponitur soni melioris gratia. Quoniã aũt immortaliũ Deorũ fingitur cib⁹, ideo de Ioue Martialis: *Iupiter ambrosia satur est, & nectare viuit*. Quinimo solis equos ea pasci canit Ouid. Est quoque noctis epitheton, vt ἀμβρόσιος somni, eo quod sit θεῖος καὶ θαυμαστός, quod *diuinus* sit & *admirabilis*. Odyss. δ. interpretatur Eustathius *ambrosiã* ἀγαθὴν ἐλπίδα. Iliad. ν. docet idẽ ex Pausania esse florem, itidem γένος συνθέσεως scil ὕδατος ἀκραιφνοῦς, καὶ μέλιτος, καὶ ἐλαίου παγκαρπίας, genus cõpositionis ex *aqua pura, melle, & omnis generis fructu olei*. Dioscorides tradit, herbam esse trium fere palmorũ, foliis rutæ, iisq; circa imũ caulem exiguis. Rusticis hæc coronaria est ad æstum quidẽ arcẽdu, quam tamẽ officinæ *Pelemoniã* esse ostẽdunt. Apud Iones Dionysii festa, q̃ Romani vocarunt *Liberalia*, Plinius *Vinalia*, sunt τὰ ἀμβρόσια dicta, *vt in Hesiodum testatur Tzetzes*.

Ambrosius, ἀμβρόσιος, *diuinus*.

Ambubaia, Hebr. *Abub*, & Syr. *abbuba* 1. Corinth. 14 7. tibia, multa habẽs foramina fistula. Gall. *aubois*. Ambubaiæ igitur idem est ac si dicas, tibicines. Fuisse has mulieres infames & impudicas, suspicari licet. quod Suetonius in Nerone scribat: *Cœnitabat nõnũquã & in publico, naumachia preclusa, vel Martio campo, vel circo maximo, inter scortorũ totius vrbis ambubaiarum ministeria*. Sũt, qui etymõ earũ deflectũt ab, *am*, *circũ*: & nomine *Baiarũ*, quod ibi lasciuę quædã mulieres fuerint versatæ. Alii volunt (vt supra dictũ) purã putam vocem esse Syriacã, nẽpe אבובא *abbubaia*, vel אנבובא *anbubaia*, ab *Abub*, αὐλὸς dein addita litera m. vt ex *Sabeca*, סבכא apud Danielẽ, *Sãbuca* Latinis facta est. Præterea Ambubaiæ Romanæ qđ Syræ mulieres fuerũt q̃ in circo & aliis locis Ædilẽ metuẽtib habitantes duplici quęstu se sustentarũt. Nã & corporis vulgo faciebãt copiã, & tibias inflari atq; organa quædam pulsare norãt, quę vna secum ex patria attulerant Romã: Huius auctores habeo Angelũ Caniniũ

Iose

Iosephum Scaligerum, & Casaubonum. aliis Ambubaiæ dictæ videntur quòd ebriæ balbutirent, & nimium vini bibétes effutirent quicquid veniret in buccā. Babys tibicen prouerbium fecit, *Peius Babys tibia Canit.* Huic ambubaiæ successerunt, de quibus meminit Horatius *ambubaiarum collegia*, &c.

Amen, dictio in calce orationum posita, optantis est particula, idem significans, quod *fiat*, quasi האמן *verum fiat* vel *efficiatur*. Præter hāc significationem solet esse frequenter in sacris Euāgeliis assertoria particula significans *vere*. Apud tres priores Euangelistas vnice & semel ponitur, vt, *Amen dico tibi*: Apud Ioannē verò geminatè, vt, *Amen, amen dico vobis.* Vtrūque certitudinē & assertionem indubitatam designat, siue ab אמן deriues, *id est, verax fuit*, siue ab האמן *verum fiat* imperatiuo Niphal, litera ה aut tenui spiritu initio dictionis ob vsum diuturnum euanescente. Ideo de ea vocula rectè Hieronymus in Matthæum: *Amen*, signaculum est orationis Dominicæ, quod Aquila interpretatur, fideliter: Nos possumus dicere, Verè.

* *Amen*, אמן, *Amen* Heb. id est, veritas, verè, certè: *Ammin*, אמין Syris, à verbo אמן *Aman*, id est, verax & fidelis fuit, tutatus est fideliter, enutriuit bona fide, præfuit fideliter, deriuatur. Inde *Omen*, *Amena*, *Amana Æmun*, *Æmuna Æmeth*, veritas, fidelitas, fides, certitudo constantia: *Amina* item, id est, verè profectò, certè. אמן *Aman* item dicitur bonus opifex, artifex qui fideliter exercet & perficit quod suscepit faciendum. Et Amon, fidus atque industrius opifex. Verbum autem illud אמן *Aman* confirmandi ac stabiliendi significationē habet: vnde eius deriuata (inquit D. Tremellius) firmitatis & stabilimenti significationem continent. Nam *Æmuna* fides dicitur à firmitate sua, quòd non sit fluxa & euanida res, sed constans & immutabilis: ita quoque נאמן firmū & stabile significare vel illud Isaiæ probat cap. 22. 23. vbi dicit se infixurum seruum suum Eliakim instar claui in loco נאמן *Neeman*, id est, firmo: & in versu vltimo eadem vox repetitur. Dictio quoque אמת *Æmeth* veritatem significans, à firmitate significationem suam accepit, quòd nihil sit firmius veritate. Sic אמן *Amen*, quod in fine gratiarū actionum, præcationum, promissionum, &c. adeo frequenter legitur, nihil aliud denotat, quam promissiones certas esse, & certa fide amplecti, precantes constanti fide expectare quæ petunt, & ita in reliquis. Inde Syri traxerūt vocem אמין *Ammin*, qua sæpe vtitur Christus nunc simplici, nunc geminata, ad eorum quæ dicit maiorem asseuerationem. quæ perinde significat ac si diceret, Certè, siue constāter dico vobis: & vbi geminatur idem aduerbium, intelligendum est, sed in superlatiuo, quasi dicatur, Certissimè, siue Constantissimè dico vobis. Vocum enim ingeminatio Hebræis, Chaldæis & Syris superlatiuum supplet.

Amentum Plinio auctore ab Ætolo Martis filio inuentum vna cum iaculo, Seruio lorum, quo hasta media religatur (vnde *hastæ amentatæ*, δόρατα ἀγκυλωτὰ δόρατα) ἀπὸ τοῦ ἄμματος vinculo vel nodo nomen arcessit. Solebant quippe iacula manu mitti, aut loro reuincta excuti. Astipulatur Onomasticon, cum ait: *Amentum lorū*, ἔχανον. Et Glossę: *Amentū*, ἄμμα ἀκοντίων, i. *vinculū iaculorum.* Itē, *Amentum*, ὅθεν κατέχεται ἡ λόγχη, *id quo tenetur hasta.* Addenda & Festi verba: *Amenta, quibus, vt mitti possint, vinciuntur iacula, siue solearum lora; ex Græco, quod est* ἅμματα, *sic appellata, vel quia aptantes ea ad manum trahunt.* Latini etiam nodum appellant, vt doctissimus Lipsius indicat ex Silio & Statio Poliorceticon 4. Hinc *amentare* verbum apud Lucanum.

Amethystus gemma purpurei coloris nomen hoc ferens, quod obsistat ebrietati, vel (*vt Plinius scribit lib. 37 cap. 9.*) quod vsque ad vini colorem accedens, priusquam eum degustet, in violam de-

finat. Quamquam Magorum vanitas ebrietati resistere promittat. Nihilominus τὰ ἀμέθυσα remedia nominat Greci, quę adhibentur aduersus ebrietatem. Atque ipse Plutarchus *libro de poetis audiendis* gemmam esse affirmat, qua vtūtur quidam aduersus ebrietatem in symposiis. Georgius Agricola scribit, eundē Ion dici à violaceo colore. Et quia ad Venerem facit, addit *paederota* & *amerota* aliquando vocari, mitti autem ex Thaso Cypro, Galatia, Armenia minore, Arabia petræa, India, Ægypto, sicut & Plinius prodit. Ab hac gemma vocat Martialis amethystinas mulierum vestes, respondentes scilicet colore.

* Hebr. Amethystum vocant אחלמה *achlama*, quod nomen alii ad adamantē referunt. At Pagnini sententiam hic sequuti sumus. Descendit à verbo חלם *Chalam*, somniauit. Hunc lapidem afferre somnia gestantibus Hebræi magistri censent.

Amsegetes, cuius mentio in *12. tab.* fit, ab ambitu & frangendo dictū auctor est M. Varro *de lingua latina lib. 6.* Vide & *l. via ff. de seruit. rust. præd.* Ibi enim lex illa 12. tab. explicatur à Caio. Vide *Anfractus*

Amicitia: ex amore nominata, *vt Cicero in Lælio scribit*, meminitque *1. de natura deorum*.

* Hebr. אהבה *Ahaba*, à verbo אהב *Aha*, Amauit, dilexit. Hinc ἀγαπάω, & ἀγάπη. Dicitur etiam ידידות *Iedidouth*, & cognationem habet cum דוד *Dodh*, cognatus, amicus de cognatione. Hinc ἡδὺς, suauis, iucundus, ἡδύτης suauitas. Nihil enim amicitiā suauius & iucundius. φιλία. Vide *amare*, & *Amor*. Obiectum eius secundum Aristotelem amabile. In genere definitur mutua, & latens beneuolentia inter illos, qui se vltro citroque bonis afficere student. In specie est amicitia virtus, qua solum boni & studiosi propter similitudinē inter sese conglutinantur. Species eius sunt tres pro differentia amabilis, nempe obiecti. Nam vt hoc triplex, honestum, vtile, iucundum, ita tres ei assignantur species, quarum prima quidem ab honesto pendet, altera ab vtili, tertia à iucundo, iuxta Philosophum. At nihil firmitatis & cōstantiæ habent duæ postremæ. Nam qui amicitiam vtilitate & delectatione sua metiuntur, non colunt alios, quia sunt boni, sed quia vtiles & iucundi. Adsunt quidem afflante rerum successu, at ea restante & relabente diffugiunt procul. Laidem Plutonemque venantur & spectant, non honestum virtutemue, cuius possessio sola stabilis, nec nisi morte dirimitur diuelliturque. Quo necessariò sequatur veram amicitiam nullis rebus asperis & aduersis dissolubilem, cum contumeliam & iniuriam ignoret tantū inter bonos, non patitur impios ac sceleratos versari: Eam nō tolli vel labefactari intercapedine locorum, non tradi obliuioni, non penitus extingui. Inter duos, non inter multos reperias, quod duo facilius, quam multi, similitudine bonorū morum coalescāt. Facilius quoque vni, quam multis, mentis arcana committas. Imo facilior erit paucorū in vnam virtutem consensio & conspiratio. Ne dixeris regibus & imperatoribus multos esse amicos. Nam veri non sunt, ac potius ficti: Habuit quidem Alexander Aristippos multos, sed vnum tantum Callisthenem aut vnum Clytum. Res rara talibus verus amicus. In vniuersum amicitiæ veræ est, nihil facere contra officii rationem, non suam vtilitatem amicorum vtilitati preferre, nec amicorum caussa in honestatem ac pietatem committere quidquam. δεῖ γὰρ συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι τῶν θεῶν, vt dixit Pericles, auctore Gellio lib. 1. cap. 3.

Amineum vinum Italicum dictum vult Seruius, quasi *sine minio* sit, id est, *rubore*. Fallitur vir magnus, cum & vinum hoc & vites vtræque appellationem trahant à regione. Etenim Aminei fuerunt, qui locum istum inhabitabant, in quo natum postea vinum Falernum, *vt testatur Macrob.* De vineis Columella hoc modo

do: *Nomentanea vineæ nobilitate sequuntur Aminææ*. Virgil. Georg 2. *Sunt & Aminææ vites, firmissima vina*. Legendum aliqui putant, *Ammineæ*. Sed contendendum acrius haud existimo, maximè cum Auson. *epist.* 5. scribat: *Solus qui Chium miscet & Ammineum*, & contra Serenus cap. 29. *Amineam* dixerat *vitem* prima breui, atque ita diuersa modulatione vocem istam extulerunt Poëtæ. Vtque ad Virgil. redeam sciendum & Plin. *lib.* 34. principatũ inter vina tribuere Aminæo propter firmitatem senio quoque proficientem. Grammatici ex Galeno probant *Cæcubũ*, *Falernũ*, & *Aminæum*, voces esse synonymas. Notandum & apud Varron. *Scantianam vinum* dici, quæ alio nomine est *Aminæum vinum*: vt refert Plin. *libr.* 14. *cap.* 4. & ex Plinio alii. Denique meminit Aminæi vini Iurisconsultus Trebatius *l. vlt ff. de tritico, vino, & oleo legato*.

* *Amita*, patris mei soror, quasi à me tertia, vel quia à meo patre amata; πατρὰ δελφη, ἡ πρὸς πατρὸς θεία, τηθὶς Hebr. דודה *Dodha*, à דוד *Dodh*, amicus, dilectus, patruelis, ab amoris affectu in consanguineos: item abstractè pro amicitia; ac si amita idem esset atque amica, propter eius affectum erga fratris prolem.

Amon rex Iudæ, fidelẽ & veracem significans deriuatur ab *Aman verax fuit*.

* *Amor*, Hebræis *Ohab*, à verbo *Ahab*, Amauit, Dilexit, Charum habuit: & per metathesin *Ebah*, à præterito perfecto *Haba*, id est, concupiuit, voluit, acquieuit. Græcis ἥβη, Pubes, oblectatio, & pubertatis dea est, Latinis Hebe: quod amor sincerus nunquam senescat, sed vegetus, florens, & perpetuò virens, Oblectet, atque amatos viuificet charos habeat, desideret in eis acquiescat. Ἔρως item Græcis dicitur, & amor gloriæ φιλοτιμία, sui φιλαυτία, patriæ φιλοπατρία est. Ἔρως autem ab ἐράω amo, & ἐρᾶν amare, cupere, appetere. Cognationem habet cum voce ἑταῖρος sodalis socius, collateralis, amicus, familiaris: vt sanè hæc omnia in amore nomina concurrunt. De laudato & sincero amore loquentes, dicimus passionem esse animi, qua erga aliquem ita afficimur, vt nostri obliti in eũ, eiusque obsequiũ feramur. Transformat enim amantem in personã amatam, & illius animum cũ huius ita coniungit, vt ibi verè dicatur esse animus amantis, vbi est persona dilecta. Vnde & συμπάθεια oritur qua non minus amans sentit dolores & incommoda amati, quàm amatus ipse: & contra non minus ille capit voluptatis & lætitiæ ex huius commodis & felicitate, quam is ipse cui hæc cõtingunt. Talem esse verum amorem in nobis ipsis, sensu & experientia didicimus. Quum autem de Dei erga nos amore cogitamus, quicquid imperfectionis, vitii, ægritudinis in nostro occurrit affectu, totum illud tollamus oportet: ac tunc affectũ ipsum, nempe amorem, omni imperfectione defæcatum Deo tribuendum esse disci mus, differt igitur amor Dei & noster ratione triplici, id est, amor quo Deus saluandos homines complexus est æterna bonáque voluntas seu firmum ab æterno propositum eorum miserendi, illis bene faciendi, eosque seruandi, noster amor initia, progressus, incrementa, gradus suos habet. 2. Actualis beneuolẽtia Dei suos amantis est immensa, æterna. Nostra verò exiguis admodum limitibus & beneficiis terminatus. 3. Deus in suis dilectis propter Christum redemptorem ita acquiescit sese oblectat, eosque incomprehensibili amore complectitur, vt amor hominis erga hominẽ, sit tantùm immensæ illius flammæ scintillula quædam. Vt paucis omnia, amor summus, perfectus, omni ex parte absolutus, & verè amor in Deo: noster autem, quãtumuis sincerus, næuis nõ paucis laborans, imperfectus, & admodum languidus: attamen Deo placens, si ad Deum refertur, quẽ audire par est præcipiẽtem, Diliges dominũ Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum.

[illegible]

* *Ammon.* Vide *Cham*

* *Amnis.* Vide *Riuus*, & *Fluuius* Amnis dictus existimatur ab Am, circũ, & No, Fluo: quoniam flexuoso meatu labitur. vel ab Ambio: omnia enim flumina circumeunt, ideo cornuta pinguntur; & serpentis in morem voluũtur. Falluntur autem qui a Græco ἀμνὸς deduci malunt, quid enim amni cum agno? Suidã obtendunt, qui ποταμὸν esse dicit. vt fuit Amnisus Cretæ fluuius. Loquutus sit ille de fluuio Amnio vel Amniso. i. de nomine proprio, nõ de genere. Nymphæ amnisidæ apud Callimachum ab Amniso Cretensi, vel alio eiusdem nominis dictæ videntur, Amnis ab amœnitate, Isidoro dicitur lib. 13. cap. 21.

* *Amœno, as*, delectatione afficio. Amæna (inquit Festus) dicta sunt loca, quæ ad se amanda alliciant, i. trahant. In ea sententia Varro. Contra Verrius Flaccus & Seruius, quòd sine munere sint (mœnio enim, fructũ capio significat) nec quicquã in his officii. quasi amœnia vel amunia. i. sine fructu. Inde etiam qui nihil præstant. Immunes vocantur. Isidor. lib. 14. cap. 8. Amænus טוב *Tob* pulcher, iucundus aspectu. *Tub*, amœnitas. נוה *Naua*, iucunditas, amenitas; & נעם *Nahaam* amœnus fuit. Hinc per metathesim literarum est ἀαμένη, i. vitetum amœnũ; & Lat. Amœnitas; item amœnus.

Amphibia ἀμφίβια, animalia, quæ partim in aqua, partim in terra versantur, ideoque dicta τὰ ζῶα ἐπαμφοτερίζοντα, nomen compositum habent ab ἀμφὶ καὶ βίος quod vtramque terrestrem quippe & aquaticam vitam agant. Tales Rana, Castor. lutaria testudo, Scincus, Crocodilus, Phocæ, Hipopotami. Cicero, lib. 1. de Nat. Deor. Bestiarum terrenæ sunt aliæ, partim aquatiles, aliæ quasi ancipites, in vtraque sede viuentes.

Amphisbæna serpens in geminum cõsurgens caput (vnde & biceps Lucano) quorum vnum loco naturali, alterum eo loco, quo cauda, quę equidem caussa, vt circulatis tractib. nunc in hanc partẽ, nunc in illam repat, ab ἀμφὶ circum, & βαίνω eo, nomen accessit. Negant tamen aliqui duo illi capita à natura tributa. Etsi forte biceps est visa, factum id putant errore naturæ, quæ in fœtibus mõstrosis sæpe vni corpori duo affingit capita, aut pedes brachiaque duplicata, sicut etiam in monstrosis hominum partubus est videre. Genas hæc habet tam latas, vt oculos abscondant, & propterea visu orbata videatur. Pellem habet densam & duram, variis punctis distinctã. Symptomata comitantia morsum eius, similia sunt illis, quæ in viperæ morsu contingunt. Itaque eadẽ aduersus vtrũque prodita remedia. Pellis eius pollere dicitur vi discutiẽdi torpidarum manuum frigus breuissimo tẽpore recalescentium, si syluestris oleæ ramum ea vestitum aliquandiu versauerint. Ipsa etiam prima omnium, & antequam incipiant canere cicadæ, prosilit è sua cauerna. Tũ si eam mulier vterum ferens supergressa fuerit, abortire creditur ob venenosum vaporem à serpẽtis corpore elatum, qui sua malignitate fœtum suffocat, & Galenus libro de Theriaca tradit, & Nicãder lib. de venenis.

Amphiteatrum. Amphiteatra integra circulari figura aut ouali eaque oblõga strui solita Romæ, vt in iis gladiatorii ludi, & cõclusarum ferarum venationes exhiberentur, nominis originem ducũt ab ἀμφὶ circũ & vndiquaq; καὶ τοῦ θεᾶν spectando. Eorum area dicebatur cauea & arena, eo quod cõspergeretur arena, vt certãtes sine offensione caderẽt. Amphitheatri forma talis erat, vt cingeretur quaqua versum gradibus lapideis, ita quidem vt vnus in alium, atque item alium largius sese extẽdens latior subinde assurgeret, & populo confidenti venationum contemplandarum copiam faceret. Sustentabatur altissimis porticibus inferius multis peruium portis, vt cuilibet absque alterius molestatione, integra esset egrediundi facultas. Duo autẽ Romæ extitisse produnt auctores.

Horum

Horum vnum, quod laudibus tantopere prosecutus est Martialis, ab Augusto destinatum Vespasianus exstruxit, Titus filius dedicauit ex Cęsaris Scaligeri sententia. Exstitit & Veronæ amphitheatrum ex marmore totum, quod Lipsius ante Augusti tempora exstructum suspicatur, libello de amphitheatris extra Romam, cap. 2. Illud etiam sciendum, quoduis amphitheatrum ex duobus cõstitisse theatris, de quibus suo loco exactius.

* *Amphitheatrum* (inquit Lipsius) Colissæum hodie dicunt, qui spectaculi olim locus fuit & ludicræ voluptatis: prisci Amphitheatrũ, & sæpe Caueam, sæpe Arenam. tria enim hæc nomina reperio. Amphitheatrum Græca voce ideo, quia gradus circum vndique, & sedilia continenter disposita ambibant in orbem. Cauea Latinis, ab interiore parte quæ concaua, & capaci quodam profundo. Arena, quod arena locus sternebatur, in vsum pugnæ. Tertullianus adu. Marcion. *Quid? non in omnem libidĩ ebulis? non frequentas solennes voluptates Circi furentis, & Caueæ sæuientis, & Scenæ lasciuientis.* Prudẽtius; *Quid puluis Caueæ semper funebris, & illa Amphitheatralis spectacula tristia pompæ?* Iterũ Tertullianus *Asperioribus numinibus Amphitheatrum consecratur, quàm Capitolium. Omnium Dæmonum Templum est.* Non igitur ludicræ voluptatis, sed sæuitiæ, immanitatis & totius impietatis Locus, de quo Prudentius, *Hæ sunt delitiæ Iouis infernalis, in istis arbiter obscuri placidus requiescit Auerni.* Ioui Latiari, & Saturno Amphitheatrũ dicatũ, quib⁹ humano sanguine litũ est. Peculiari libro quicquid ad Amphitheatrum pertinet Lipsius descripsit, additis variorũ Amphitheatrorum, quorum rudera extant Romæ, Veronæ, Polæ, Nemusi, Doueonæ ad Ligerim, nominibus & iconibus.

Amphitrite Oceani filia, vxor Neptuni, mater Tritonis, *vt scribit Hesiodus*, apud Poëtas Oceanum ipsum significans, ἀπὸ τῦ τρέειν ἀμφοτέρωθεν dicta, quod terreat à parte, vt olim dixit Grammaticus Orion. Alii ab ἀμφὶ & τρέχειν dictam existimant, eo quod terram circumeat, vel ἀμφιτρίβειν circumterendo, quod terrã vndique terat & lancinet.

Amphora mẽsuræ genus apud Romanos, vel potius vas vtrimque ansas habens, ita vt portari posset, duarumque vrnarum capax, ex Græcorum fontibus descendit, quibus etiam ἀμφορεὺς dicitur *mensura*. Etsi Latini cum terminationis mutatione, & genus & formam mutarint. Esse autem mensuram liquidorum, constat ex Collumella *lib. 12. cap. 20.* vide *Cadus.*

Ampia Labiena lex, quam T. Ampius, & T. Labienus Tribuni plebis Q. Cæcilio Metello Celere, & L. Afranio Coss. anno 693. tulerunt, vt Cn. Pompeius victor ex Asia ludis Circensibus corona aurea & omni triumphantium cultu vteretur. Scenicis autem prætexta coronaque aurea, *teste Velleio libro 2.*

Amplustria nauium ornamenta Festo, quæ quia amplius quid erant, quam necessitas, aut vsus postularet, eo nomine sunt dicta.

* *Amtermini*, qui circa terminos P.Ro. viciniæ manent. Non erant in agro Romano, sed in vicinia. Cuius rei quatuor genera ponit Varro: Gabinum, Peregrinum, Hosticum, Incertum. Qui enim in iis agris habitabant, erant Amtermini agri Romani. Ager Romanus fuit quicquid ambaruali vel amburuiali sacrificio vno die lustrari poterat. Porrò primum Amterminos puto, qui postea Amitermini, dictos, id est, ἀμφιτέρμονας. Non solùm autem Amitermini dicti sunt, sed & antermines quia etiam termen dicebant, auctore Varrone. Hæc nobilis. Scaliger in Festum.

Amuleta ab *amoliendi* verbo deducta, sicut & ἀποτρόπαια παρὰ τὸ ἀποτρέπειν, quod est *auertere*, à quo ipso verbo ἀποτρόπαιος dictus Iupiter est Luciano. Est autem *amoliri*, *recedere* vel *tollere* Terẽtius

Andria: *Proinde hinc, vos amolimini. Nam mihi impedimento estis.* Res autem huiusmodi de puerorũ collis olim suspensas ad repellendum inuidiam indicare videtur Varro *lib.6.* his verbis: *Pueris turpicula res in collo quædam suspenditur, ne quid obsit, bonæ scæuæ caussa. Quænam illa turpicula res? fascinum, virile pudendum, sic dictum, quod fascinum, depelleret.* Etsi & fascinus Deus eius depulsor sit habitus, eadem veterum vanitate, quemadmodum quoque Dea Cunina, *auctore Lactantio lib.1.cap. 20.* his verbis: *Et Cunina, quæ infantes in cunis tuetur, ac fascinum submouet.*

* *Amussis*, filum (inquit Budæus) quod fabri materiarii rubrica oblinunt aut alio colore. Festus autem regulam vocat ad quam aliquis adæquatur. Normam & amussim idem esse putant. Hebr. משך *massac*, pertraxit, traxit, produxit cum mora. Inde nonnullis deriuatur ille funiculus, ἐπὶ σπάθην pertractus, & cum mora productus. Alias voces omitto, etymologiam conuenientiorem expendens.

Anabaptistæ, qui pædobaptismum negant, nec nisi grandiores, qui fidem oris confessione profiteri possunt, aspergendos eo lauacro volunt, nixi fundamento admodum lubrico, παρὰ τὸ ἀνὰ καὶ βαπτίζειν, id est, *retingendo* deducunt nomen. Strinxerunt calamum in eos Oecolampadius, Bucerus Vrbanus Regius, Iustus Menius Duncanus, Ioannes à Lasco, & alii præstantes viri, ad quos vnumquemque remitto. Idem error olim Eunomianis damnatus, *vt est apud Nicephorum lib. 11. cap. 11.* Damnatus quoq; in Donatistis *Concilio 1. Carthag. ca. 1.* Primus tamen inter veteres auctor eius Hilarius diaconus, *vt testatur Ecclesiastici Annales.*

Anabathra, vox, qua *sat.7.* vtitur Iuuenalis, significans scalas & gradus superiores scansiles, quibus ad pulpita sternebatur aditus, nomen deflectit παρὰ τὸ ἀναβαίνειν ascendendo.

Anachoreta, * Ἀναχωρήτα, qui solus per deserta, ἐρήμους, & ab eo ꝙ procul ab hominũ conuersatione procul recesserit, nũcupatur Ἀναχωρεῖν enim, secedere, & ἀναχωρῆται, Secedẽtes significat. Ita etiã Rabanus lib. 4. cap. 6. de proprietate sermonis, Anachoretas & heremitas pro iisdem ponit Pyamon abbas apud Cassianum, coll. 18. cap. 4. eos anachoretas vocat, qui prius in cœnobiis instituta in secreta solitudinum loca demum secesserint: cuius professionis se quoque participem esse dicit.] Talis anachoreta fuit Paulus ille scortea indutus veste, in qua tamen Hieronymus se conspici malle dicebat, quàm in purpura regali; item Timotheus, Hilarius, Onophrius, Antonius ipse, & Ammo, cuius Athanasius in vita Antonij meminit. De eiusmodi Iustinianus in Nouellis: *οἱ μέν τινες αὐτῶν ἐν θεωρίᾳ καὶ τελειότητι διαζῶντες βίον, ἰδιάζειν ἔχουσιν οἰκημάτιον, οὓς καλεῖν ἀναχωρητάς τε καὶ ἡσυχαστὰς εἰώθασιν* Hieronymus scribit id genus monachos nihil secum ad deserta pertulisse, excepto pane & sale. Idem affirmat primum eius vitæ auctorem Paulum, illustratorẽ Antonium, sed principem Ioannem Baptistam, quem locustis in eremo vixisse docet Euang. historia.

Anadiplosis ἀναδίπλωσις, *reduplicatio* Latinis, Rufiniano παλιλογία, qua vltima versus dictio vel clausula iteratur principio versus sequentis παρὰ τὸ διπλοῦν duplicando nomen deriuat Virgilius Æneidos 6:

Deiphobum vidi lacerum crudeliter ora,
Ora manusq; ambas.

Idem Æneid. 10. *Sequitur pulcerrimus Astur, Astur equo fidens.*

Sic Psalm. 124. *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem,*
Hierusalem quæ ædificatur.

* Analogia, ἀναλογία, est forma deducendæ vocis, quæ fit aut à recta, aut à contraria: à recta, veluti quum locum παρὰ τὸν λέχον dicimus: quia proportio seu analogia est inter locũ & locatum λόχος insidiæ dicũtur, quia veteres Græci lo-

ci locum, prisca & abolita voce, sic appellabant. loquor, non à loco; vt ait Varro, Sed παρὰ τὸν λόγον. Quare? quia proportio est inter mediam & tenuem mutam. Locus autem cum sermone nullam habet proportionis seu analogiæ affinitatem. Deducta volunt Grammatici quædam à contrario, vt libitinam quæ nemini libeat. Quidam irridere visi sunt hoc consilium Grammaticorum. Nos tamen neque probamus rationes quib. ad id sentiẽdum adducti sunt. Hæc nobilis. Scaliger, poetices lib. 3. ca. 90. Vide *Bellũ, Furia, Libitina, Lucus, Mons, Parca.*

Anaphora, Plutarcho & Rufiniano ἐπαναφορὰ, Rutilio παρίσωσις, nobis *relatio*, quando videl. initio versus idem verbum repetitur, παρὰ τὸ ἀναφέρειν, id est, *referendo*, vel *reducendo* nomen arcessit. Virgil. Æneid. 1. Venere alloquente Cupidinem:

Nate meæ vires, mea magna potentia solus,
Nate patris summi qui tela Typhoea temnis.

Ita Homerus ter repetit Nirei nomen Iliad. 2. Sophocles ἔρως in Antigona bis, Flaccus otium ter Ode 16. Et Martialis lib. 2.

Solus qui veteres Myronis artes
Solus Praxytelis manus, Scopaq́;,
Solus Phidiaci toreuma cœli,
Solus Mentoreos habes labores.

Anastrophe Rhetoricum schema, Rutilio ἐπιστροφὰ, quæ nihil est aliud, quam eiusdem dictionis repetitio in fine trahit nomen παρὰ τὸ ἀναστρέφεσθαι inuertẽdo. Tale istud: *Pœnos populus, Romanus iustitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit.*

* *Anathema* duo significat Hebræis, nempe 1. Obligationem, seu rerum quarũcunque munificum & liberale donũ quod alicui præparatur, vel quod offertur Deo ad eleuationẽ. Hebr. תרומה *Teruma*, à verbo *Rum*. In 1. Coniugatione, רם *Ram*, altus fuit, eleuatus est. in 2. רומם *Romem*, eleuauit, exaltauit, euexit. In voce passiua רומם *Romã*, eleuatus, exaltatus est. Inde nomina *Rã*, Altus. *Rũ*, *Rom, Rum, Ramuth, Roma, Marom*, Elatio, Altitudo, Excelsũ; *Romemuth*, Exaltatio: *Teruma*, Oblatio in altum sublata, & *Terumia*, Collatio, collatiuum. 2. חרם *Cherem*. Anathema, desolatio: Si de hominibusdicitur significat internecionẽ, si de inanimatis significationem separationem spoliorum, quæ ex pacto internecionis hostium, aut ex conditione euersionis alicuius oppidi (sicut de Ierichuntino legimus, Iosu. 6. & 7.) Deo deuouebantur. A verbo חרם *Charam*, desolauit, in desertum redegit, excommunicauit, anathemate feriit. Si de animatis creaturis dicitur, significat eos tollere de vita, hoc est interficere & gladio desolare. Si verò de rebus inanimatis vsurpatur, significat eas separare à cõmuni vsu, & ad solitariam quandam conditionem deuouere. Contrarium est verbò רחם *Racham*, misertus est: nam desolare, seu anathematizare, est sine vllo affectu misericordię deuastare & perdere. Hinc Græcis ἐρημόω, desolo, redigo in solitudinẽ & vastitatẽ, ἔρημος solitarius, ἐρημία solitudo, locus desertus, ἐρήμωσις desolatio, ἐρημώτης vastator. Græci ἀνάθημα vocarunt quicquid Diis suis dicatum & consecratum à publico priuatóque prophano vsu eximebatur. Ἀνάθεμα autem piaculum, seu rem diis inuisã. Sic Hesychius, ἀνάθεμα ἐπάρατος, ἀκοινώνητος, quod significat hominem execrabilem & exclusum à rerum communione. Hoc discrimen vocum (ἀνάθημα & ἀνάθεμα) postea non seruatum est. Nã 70. interpretes in veteri testamento aliquoties *Cherem* vertunt ἀνάθημα, non ἀνάθεμα, & Iustinus resp. 121. ad Orthod. Ἀνάθεμα, inquit, repositum est separatum dicitur Deo, quod in communi vsu non amplius recipitur, vel quod abalienatum est à Deo propter malitiam significans ἀνάθεμα etiam ἀναθήματος loco sumi. Huius rationem reddit Chrysostomus in 9. cap. epist. ad Rom. Quia (inquit) tã in donariis quàm in piaculis est χωρισμός. Donariis enim abstinemus tãquã re deo cõsecrata: pia-

culis itẽ, quod sint Deo inuisa. Cõgruit vtrique χωρισμος. Donaria eleuantur ad spectaculum quod significat verbum ἀνατιθέναι: Piacula item ab eodem verbo ἀνατιθέναι, quod etiam significat interficere, ἀποθανεῖν. nam piacula vita & luce, indigna habebantur. Porrò ἀνάθεμα proprie sumptum, i. vt significat piaculum & חרם *Cherem* geminum adhuc videtur. i. Ant enim significat ipsam rẽ pollutam, vt homines pollutos. Sic Oedipus est ἀνάθεμα, i. homo odiosus Deo, & indignus qui viuat Ierichuntini cum tota ciuitate & omnibus facultatibus sunt Cherem, vita & luce indigni, imò dignissimi ad vnum omnes qui penitus deleantur & funditus pereant. Et tales si superstites mansissent, iram Dei prouocare, totasque gentes polluere dicebantur. Sic Hesiodus scribit vnius ob noxã, Sæpe totam ciuitatem puniri. Tale anathema est, Num. 18. & 1. Sam. 15. Talia anathemata (sed prorsus immeritò) habiti sunt olim Christiani, ac si essent hominum pessimi deoque inuisi & exosi. 2. Significatur illa voce hostia ipsa piacularis, quæ aliorum scelera expiare credebantur, vt fieri solebat in expiationibus vrbium, exercituum, familiarum, agrorum, &c. ex ignoratione piacularis hostiæ Christianorũ. Tales, *deuoti* dicebantur, si sponte mortem subirent, quod apud Græcos & alios populos frequens fuit. Aliâs inuiti rapiebantur, vt in decimatione exercituũ, &c. Græcis eiusmodi homines καθάρματα dicti. at si quando in mare præcipites darẽtur περιψήματα dicti sunt; quod discrimen Suidas obseruauit; & Apostolus vtranque vocem appositissime cõiunxit, 1. Corinth. 4. 13. Quoniam terra marique habebantur damnabiles Apostoli. & Tertullian. Apologet. cap. 30. ostendit quid Ethnici de Christianis senserint. Apostolus, Rõ. 9. pro Iudæis cupiuit fieri anathema; & Moses, Exod 32. deleri de libro vitæ. Anathemate feriuntur, Galat. 1. 8. qui aliud Euangelium quàm Apostolicum, annũciant. Tandem Ecclesia hac voce vti cæpit: & in grauissimis atque peruicacibus peccatis addidit anathema, quo supplicio seueriter per multos annos vsa est. Huic inferior fuit pœna, nempe temporalis excommunicatio, quę dicebatur ἀφορισμὸς, i. separatio ad tempus, donec Ecclesiæ peccator satis fecisset. de qua potestate Theologi prolixè disserunt.

Anathema duplici modo scriptum à Græcis, nempe ἀνάθημα per η, & ἀνάθεμα per ε. Ἀνάθημα vocant Latini *donarium*, Græci alio nomine ἀφιέρωμα, suãq; appellationem sortitum παρὰ τὸ ἀνατιθέναι *reponendo*, vel *suspendendo* & *consecrando*. Huiusmodi donariis exornatum fuisse legitur Delphicũ Apollinis templum. Ostenduntur & huiusmodi Christo à discipulis *Luc. 21.* ἀνακείμενα vocat Herodotus. Vide & Polluc. libr. 1. At ἀνάθεμα *piaculum* erat, res quippe Deo inuisa, & vltimam detestationem Hebræis significans, auctore Hieron aut rem aliquam indignam hac vita, cui vox *herem* respondet apud Hebræos. Vtitur hac voce Paulus Apostolus. *Rom. 9. & ad Corinth. 12.* Sic Ierichuntini cũ omnib. bonis erãt *therẽ*, id est, indigni hac vita. Sic Oedipus erat ἀνάθεμα, indignus, qui viueret, nempe ἐπάρατος, eaque vox pariter descendit παρὰ τὸ ἀνατιθέναι. neque enim solum reponere significat, verum etiam occidere, mori, ἀποθανεῖν. Proinde sacri homines quorũ capita Diis inferis erãt deuota, censentur eodẽ nomine.

Ancilla Grãmaticis nõnullis dicta ab *an*, id est, *circum*, & *cella*. Vt ea dictione ministerii sedulitas & labor significetur, vel potius suũ deriuat nomẽ ex Festi sententia à veteri verbo *anculare*, quod tum temporis *ministrare* significabat.

* *Ancilla*, θεράπαινα, à θεραπεύω, seruio, colo, obsequor, delinio fomentis, vel obsequiis. Αμων, à δμάω, domo subiicio, quasi domita seruitute, *Ancilla* serua Hebræi אמה *Ama*, famula, cuius humerus seu cubitus ad seruitutẽ est promptus. Cognationem habet hęc dictio cum אם *Em*

ma

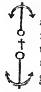
mater;‏אמן‏ *Aman*, fidelis fuit. requiritur enim ab ancillis fides, & prompta voluntas erga matresfamilias. Anclare (postea Ancillare) ministrare. Anclator ὑπηρέτης, minister, seruus.

Ancona vrbs agri Piceni, quam prius Picenam vult dictam Cato in Originibus, quoniam in angusto duorum promontoriorum ex aduerso coeuntium inflexi cubiti forma est sita, tulit & inde nomen. Etenim vlna cubiti Græcis est ἀγκών. Hodie regio, cuius Ancona metropolis est, dicitur *Marchia Anconitana*. Strabo scribit, *lib.5.* conditam Anconam in ora Galliæ Cisalpinæ à Syracusanis profugis propter tyrãnidem Dionysii Iuuenalis, & vult esse Doricæ originis orbem. Papias Catinusque historici ad Dolopes Thessaliæ populi fundamenta reiiciunt, alii quoque ad Ancũ Martium regem Romanum, vt se in incerti auctoris chronico legisse tradit Leander. Tingi hic olim solita est purpura, velut in altera Tyro.

* Anconam nobilitauit I. Cæsar Scaliger hoc tetrastico:

Deuictrix pelagi tutis anfractibus Ancon
Ostentat placidi commoda rara sinus.
Nimirum Dea, quæ voluit capere Vrbis honores.
Lenia sic voluit reddere Sceptra maris.

Ancora, ἀπὸ τοῦ ἀγκύλου, id est, *curuo*, & * *ρέω fluo*, nominis auspiciũ trahit.

Maximã & validissimam nautæ appellãt sacrã, quã eiicere solent in extremo periculo Isidorus inter notas sentẽtiarum ponit hãc ancoræ notã * rei alicuius magnæ indiciũ, sicut eadem inuersa hac forma † vilissimę, aut inconuenientius aliquid denuntiatum significabat. Sitne verò *anchora* scribendum, an *ancora*, etymon nominis, satis mihi explicare videtur.

Ancora, ἄγκυρα. Docti quidam deducũt ab Hebr ‏עגן‏ *haga*, i. retardauit: quòd ancora, quam ‏עגון‏ *bagguh*, nauis cursum retardat.

Ancus Martius Romanorũ rex quartus, quem Cœlium montem inclusisse pomærio auctor est Strabo, quiq; fossas circum vrbẽ duxit nomine Quiritũ dictas, ianiculum muro cinxit, facto supra Tybetim põte sublicio. Politorio Latinorum vrbe excisa, & Latinis in vrbem ascitis montem Auentinũ habitandum concessit, si Seruio credimus Æneid. 6. ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος, id est, *cubito*, quem habuit incuruum, nomen inuenit.

Gloss. Ancus, Mãcus, κυλλὸς, λεβδὸς. κυλλὸς autẽ interpt. debilis, claudus, mutilatus λοξὸς, cernuus, obstipus, incuruatus, Qui Latinè Ancus, Gr. χαλιαγκών, qui cubitum breuiorẽ altero habet.

Ancyle. Sic aliqui, sed perperam. Legitimo enim modo scribẽdũ *ancile*. Placet hic optima Isidori subiicere verba ex 18. Orig. cap. 12. *Ancile vocatur scutũ breue & rotundũ, de quo Virgilius: Leua ancile gerebãt.* Et ancile dictum ab ancisione, quod fit ab omni parte ancisum & rotundũ. Hinc Ouidius: *Idq; ancile vocant, quod ab omni parte recisum: Quęque notes oculis, angulus omnis abest.* Dicitur ancile (ne te hoc etiã lateat) regnãte Numa Põpilio, cum pestilens annus esset, cecidisse de cœlo, & simul auditam vocem, potẽtissimam omnium ciuitatem fore, quã diu id in ea asseruaretur. Itaq; facta sũt eius generis plura, ne ab aliis discerni possit cœleste. At maxime probatum Mamurij opus qui præmij loco nomen suum in posterũ inter Saliorum carmina, qui ea duodecim numero æneis baltheis succincti, gladiisque armati mense Maio circumferebant, cani postulauit, adeoq; obtinuit, sicuti auctores produnt Alij dicunt inclytum hunc fabrum, cum vndecim alia scuta ita ad cœlestis istius similitudinem fecisset, vt internosci non possent, arte sanè exquisitissima, atq; ideo Numa præmiũ pollicererur, quodcumque peteret, non mercedis loco pecuniam petiisse, sed gloriam, vt videlicet Salij suum nomen inter carmina canerẽt, idq; multis postea obscuratũ fuis-

ſe annis, cum carminibus Pyrrhichij modulo abſolutis Veturius Mamurius caneretur. Etſi Plutarchus & Varro ſcripſerint, Veterum Memoriam cani ſolitā. Legimusquoque eidem Mamurio diem conſecratum, quo pellem feriebant virgis ad artis ſimilitudinem: Sed plura, ſi placet, vide hac de re apud Ouidium *Faſt. 4.*

* *Androgynus* ἀνδρόγυνος, qui vtrūque, habet ſexum, nempe maris & fœminæ; cuiuſmodi Hermophroditū fuiſſe Poëtæ fabulantur, Mercurii & veneris filiū: ἀνὴρ & γυνὴ Cicer. de Diuinat. Quid ortus Androgyni? nōne fabulę quoddā monſtrum fuit? Chald. vt Munſterus refert, idem dixit ארתנ:פינים *Anthropigim*, cui eſt ſexus vterque; ab anthropos & gyné. id eſt, homo mulier.

* *Anfractus*, vel etiam Anfractum neutro genere apud Varronem & Nonium Marcellum, obliquus viarum flexus in ſeſe recurrens, Hebr. עקלקלה *bakalkallah*, & num. plurali *bakalkalloth*. & *bakalkallotham*, obliquitates, anfractus, quod etiam ad cordis prauas ſemitas refertur, Pſal. 125 v. vlt. à verbo עקל *bakal*, id eſt, peruertit, obliquauit, intorſit, obtortum reddidit, curuauit. Cognationem habet cum עגל *bagol*, id eſt, rotundus, circularis; & cum קלק *Kalaka*, circulauit, rotulauit. Græcis περίοδος circuitus, ambitus, circulus: & metaphoricè ad ſermonem, imo & ad hominis ſcripturam, in quibus anfractus varii virgularum, commatum parentheſεων, hyperbatων, interrogationum, priuſquam ad finalem periodum perueneris tanquā viæ variæ viarumque diuerticula occurrunt. *frago* antiquum, (inquit literatorū princeps, conject. in Varronem) vt tago, pago; eſt lentare. flectere, παρὰ τὸ φράγνυν, vnde φραγνυμι. Quòd ſignificaret lentare, vt Lentare remum, Virgilio; & lentare arcum Statio ab eo φράγνυν, & φράττειν dici cœptum, pro ambire. Inde anfractus & Anfractum. Et Latinum, priſcum *fraxare*, obire, circuire vigilias, à frago: vt à Veho, vexo; Tago, taxo, fraxatores ergo, cuſtodes circumjentes vigilias. Nam ſunt duo genera eorum, ἐφεδρεύοντες, καὶ περίπολοι. Ab eadem origine *frequens*, qui ſæpius fraxaret vigilias.

Annus ab *innouando* iuxta Honorium nomen inuenit, quod reditu ſuo cuncta nouet, vel ſeipſum innouet rediens in orbem. Varro annum dictum quaſi *circulum* putat. Quia vt parui circuli annuli, ſic magni dicebantur *anni*. Affinis his ſimul literis & origine eſt anus, eā partē ſignificans, qua ſedemus, & quam honeſte ſilemus. Atteius Capito deduxit à temporis circuitu, eo quòd *am* veteribus ſignificauerit circum, vt apud Catonem *am* terminum, idem quod circum terminum. Sunt qui etiam ab annulo deducunt, quòd in ſe redeat annuli in modum. Vnde Virgilij iſtud: *Atque in ſe ſua per veſtigia voluitur annus.* Feſtus ἀπὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ Græcorum, vel ἔτους deriuat. Sic enim meliores Feſti codices habent. Addit autem: *Et quod nos triennium, illi vocāt* τριέτηρον. Quin ἐνιαυτὸς ἀπὸ τοῦ ἐν ἑαυτῷ ἰέναι, quod in ſeipſum eat, dictus eſt Græcis, conueniente eorum etymo ſenſui etymi noſtri partim ex Varrone, partim ex Atteio & Catone prolati.

* Nonnulli putant (inquit nobil. Scaliger in Varronem) annum à Græco ἔνος deduci. Quos ſanè arguit primùm ſcriptura, quòd veteribus vno *n* ſcribebatur: Deinde ſignificatio, quòd propriè circulum ſignificat, vnde diminutiuū anulus, & anus podex, eodem modo quo Græcis quoque δακτύλιος vtrumque ſignificat, & podicem & anulum Et mirum in Syriaca quoque lingua, quod anulum ſignificat, idipſum & pro ipſa quoque parte pudenda ſumi. Hebr. Annus שנה *Schana*, à mutatione & reuolutione ſeu iteratione dicitur, quod videlicet annus annum perpetua ſerie ſequatur, vt & ἐνιαυτὸς Græcis à verbo Schana, id eſt, mutauit, iterauit, ſecunda vice repetiit. Seculorum ſane reuolutio, iteratio eſt

atque

atque secundaria repetitio annorum qui in seipsos p Solis repetitos labores suaque per vestigia voluuntur.] Noto porro duplicem esse annum: *Naturalem* atque *ciuilem*. Naturalis congruit ad cursum Solis peragrantis 12. Zodiaci signa: Ciuilis alius atque alius apud gẽtes diuersas. Iterũm Naturalis vniformis & semper sibi constans: Ciuilis pro instituentium arbitrio varius. Apud Ægyprios initio menstruus fuit, sicut Plutarcho in Numa placet, aut (*vt Censorino*) bimestris, postea quadrimestris, *vt est auctor Solinus*, denique solaris dierum 365. quem κυνικὸν siue canicularem vocabãt, quod incoatum fuerit eius initium à mense, quo oritur *canicula* sidus. Apud Arcades fuit annus trimestris iuxta quatuor temporum vices. Apud Cares & Acarnanes semestris, Apud Hebræos mensium 12. ad Lunę cursum, falluntur que profani homines, qui spatia vitæ longioris in sacra historia tradita referunt ad annos Aegyptiacos. In Italia apud Albanos obseruatus legitur *annus decimestris*, apud Lauinos *mensium tredecim*: vt ibi constaret ex diebus trecentis & septuaginta quatuor. De Romanorũ annis non leuis est controuersia. Alij decimestrem fuisse volunt, argumento nominis, quod vltimus mensis dictus fuerit *December*, quasi *decimus imber*, Ianuario & Februario tãdem adiectis, quę est Liuij, Varronis, Ouidij, Censorini, & aliorum sententia. Nec abhorret plane à vero, cum & Græci decem mensium annum habuerint, vt Aeones Græciæ populi vetusti. Nec alium Homericum annum fuisse, censent veteres Grammatici ad illud Neptuni nymphã à se compressam alloquentis: χαῖρε γύναι φιλότητι, περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ τέξεις ἀγλαὰ τέκνα. His addunt Albanorum exemplum, quorum annus ex tot mẽsibus constabat. Alii contra ab initio 12. mensium annum Romanum faciũt, nec mouet eos argumẽtum à Decembri ductum, aut ab Albanis. Censent enim Albanos, vti oriundos ab Asiaticis, 12. habuisse menses, & negãt duos menses esse adiectos à Numa, sed tantum confusum ordinẽ ab eo digestum, correctumque, etsi de ordine mẽsiũ, qui nunc seruari solet, iterum certamen fit. Sunt, qui Numæ tribuunt, vt Ianuarium ab agmine ad initia reduxerit, in honorem prisci Latinorum regis Iani. Sunt qui deferunt Tarquinio Prisco, inter quos Iunius Gracchanus: Alii Decẽuiris, *vt Ouid. Fasto. 2.* Nonnulli etiam Cõsulibus primis, inter quos Plutarch. In Ouidii aut Iunii sententiam in re ambigua abire malim. Cæterum quomodocunque sese res illa habuit, siue 12. Romuli annus, siue 10. tantùm menses (cui sententiæ astipulari me nõ pœnitet) habuerit, illud equidem constat, Romuleum annum mensésque perturbatos parum Solis aut Lunæ cursui congruentes fuisse. Ideo Numa ad hanc rem animum adiiciens, ad Lunæ 12. menses Græcorum exemplo annum reduxit, constituitque eum (*vt Liuius & Plutarchus sentire videntur*) dierum trecentorũ quinquaginta quinque. Ita subuentum imperitiæ Romuli, sed tantùm in parte. Nã cùm ille ipse annus dissentiret à Sole, futurúmque in progressu esset, vt hyberni menses in æstatem, & æstiui in hyemem inciderent, quæsitũ est huic rei remedium à Numa, & inuẽtum remedium intercalationibus, atque eius ipsius à Græcis, qui cũ ex Hipparchi traditione didicissent solem ambire suum circulum diebus 365. clarè tamen viderent anno suo vndecim dies deesse, quos appellarunt ὑπερβαίνοντας transcendentes, mensem repererunt ἐμβόλιμον, id est, *insititium*, quẽ diebus illis multiplicatis ad finẽ tertii cuiusq; anni adiiciebãt: Itẽ vt tertius annus mẽsiũ esset tredecim, & vltimus mensis ἐμβόλιμος dierũ 33. Annus Grecis dicitur ἐνιαυτὸς, ἀπὸ τοῦ ἐν ἑαυτῷ ἰέναι dictus, *quod in seipsum meat*; quod illorum etymon stabilit nostrum illud superius. Sequimur autem hodie Cæsaris descriptionem, qui eum CCCLXV. dieb.1,

diebus descripsit Aegyptios imitatus diuinarum rerum conscios, & valde peritos, éstque institutum & directum anni huius σύςημα ad circuitum Solis, non Lunæ. Si quis scire velit caussas & rationes, quare à Ianuario auspicati fuerint Romani, Plutarchum videat *in quæstio. Rom. quæstio. 19.* Reliqua omnia leget & percipiet affatim apud Scaligerum *libro. de emendatione temporum.*

* *Antecessor*, qui ante alios incedit, qui præcedit, præest, idque variis modis theoricis & practicis, ἡγέμων, quod alios agat, impellat ad officium præstandum: Hebr. נגיד *Naguidh*, dux princeps, præcipuus, eximius qui coram populo est, & ei indicat quid faciendum sit à verbo נגד *Naguadh* indicauit corā, nunciauit præsens, monstrauit, & digito repræsentauit. vox Græca inde fluit, & gall. *Guide*, ductor, qui per vias ignotas alios ducit.

* *Antesignanus*, qui ante signa militaria incedit. & in acie collocatur. πρόμαχος, qui ante signiferum aut vexilliferum promptus & paratus ad pugnam cōspicitur. Pro ipso vexillo fere à nonnullis sumitur, sed priorem significationem retinemus. Hebr. דגול *Daghul* à דגל *Deghel* vexillo, & *Daghal*, vexillum erexit. Vide *Vexillum*.

Anthracinum lugubris & nigra vestis Varroni. Ανθραξ enim nobis est *carbo*. Apuleius 2. Asini: *Vmbrosum demonstrat cubiculum, matronam flebilem fusca veste contectam.* Anthracinū describere voluit.

Antia lex ab Antio Restione lata, vt, qui magistratus esset, magistratumue capturus, ne quo ad cœnam, nisi ad certas personas itaret. Legis latorē, quoad vixit, foris non cœnasse, ne testis fieret legis contemtæ, scribit Macrobius.

Anthropomorphitæ simpliciores hæretici, Deum quippe rati membris præditum humanis, quæ passim illi tribuuntur in scripturis imbecillitatis nostræ respectu, nomen obtinent ἀπὸ τῆς μορφῆς *forma*, καὶ τοῦ ἀνθρώπου *homine*. Alias illi dicuntur Audiani, *vt patet ex Epiphanio, Augustino, & l. Arriani. C. de hæret. & Manicheis.* Quod nomen primum inualuit sub Damaso Episcopo Romano sub annum à Christo passo 338. Lactātius nominat Anthropianos *lib. 4. cap. 30.* Hæreseos huius caussa potius fuit θράσος καὶ ἀμαθία, confidentia & imperitia, quā κακία, ingenii peruersitas, vt Epiphan. prodit. *Antichthones*, qui oppositam nobis terram insederunt. scil. illi, qui inhabitant Americam ab anis nostris patefactam, *vt plurimi volunt*, nomen deducūt ab ἀντὶ *contra* & χθὼν *terra*. Dicuntur & *Antipodes*, quod contraria nobis vestigia figant, distantque à nobis diametro toto, medio terræ centro interposito. Idem illis nobiscū nihil est, sed cōtraria omnia. Nam cum nobis est æstas, illos premit hyems: cùm nobis dies, illis nox est. Ita vt ridiculus sit in his explodendis Lactant. *lib. 3 de falsa sapientia*, equidē nimis longe carpendi studio prouectus.

Antichresis, quæ contrahitur, si quod ita pignori detur, vt vsum fructumque rei pro vsuris creditor habeat, nomē obtinuit ab ἀντὶ & χρήσεως & vsu. Exempla huius exstant. *l. si ea lege. C. de vsuris.*

Antichristus, ἀντίχριστος, id est, *Christo contrarius*, vel qui Christo se confert, ab ἀντὶ & Christo composita dictio est. Etenim præpositio ἀντὶ in compositione non solùm contrarietatem, sed etiā exęquationē collationémque significat, vt apud Homerum ἀντίθεος, Deo cōtrarius, vel Deo æquiparandus: ἀντιθέην ἄλοχος, vxor diis similis propter virtutē vel pulchritudinem: ἀντιάνειρα, *virago*, ἰσανδρος, quales Amazones erant. Etsi ἀντίθετον contra positum, ἀντίθεσις oppositionem significet tātùm. Hoc modo dixit Ioannes, multos esse Antichristos, seductores intelligens, qui se Christo opponūt. Item tales censendos, qui Christum negant in carne venisse. Interim non ignorandum, in literis sacris vnum præ aliis Antichristum celebrari perditionis filium, qui supra omne id, quod dicitur Deus,

-us, se elaturus, inque templo Dei surus sit, cui peculiariter id nominis dicatur. Atque eum Paulus *2. Thess. 2.* ἀντικείμενον, id est, *contrarium* vocat, eo od Deo & piis aduersetur, interficiē- tamē à Deo spiritu oris sui. Fit quo- eius mentio in Apocal. vbi S. Ioan- numerum eius esse dicit *666*. Nomi- verò ex illis resultātia, aut numerum im prodentia varia excogitauit vetu- s. Nam Irenæo & Hippolyto nomen tichristi est ΤΕΙΤΑΝ, id est, *gigas*, od harum literarum summa numerū dictum reddat: *Ticinio* ΛΑΜΠΕΤΙΣ: *ethe* ΛΑΤΕΙΝΟΣ: *Primario* ΝΤΕΜΟΣ. Memorabile denique Sibyllino carmine iam olim prædi- m, *periturum Antichristum lino*, quod n pauci eruditi de libris & typogra- ia intelligunt.

Antidotum, idem quod ἀλεξιφάρμα- , proprie medicamentum significans, od ore sumitur contra venena, ab ἀντὶ καὶ δίδοναι, quod contra detur, ob- uit nomen. Græci quoque ἀλεξιτήριον ellarunt. Quamuis autem hoc voca- um proprie ad ea medicamenta, quæ potu aduersus serpētum morsus hau- iur, accommodari debeat iuxta nō- los, alij tamen vtroque indiscrimi- im sunt vsi. Olim enim non tantùm ersus deleteria, verùm etiam aduer- ferarum ictus vel morsus, eaque vi- quæ ex prauo victu erant oborta, da- lebant antidota, suntque illis adeo traria totius substantiæ dissidio, vt nutent & obtundant, vimque omnē iam infrænent. Pertinent ad hoc ge- , quæcunque pestilentes aliosque e- emicos morbos profligant, qualis *riaca* aut *Mithridatium*.

Hebr. רפואה *Rephua*, i. Medicina, reme m, רפא *Rapha*. medicatus est sanauit, auit morbū. Inde φαρμακεύω. medeor.

Antiochia metropolis Syriæ, & ex timis totius mundi vrbibus vna, sita luuium Orontem, Iustiniani tēpore opolis dicta. Hebræis *Reblatha* vel *Re- bla*, vt in Ezechielem monet Hieronymus, iuxta Suidam nomen inuenit ab Antio- cho rege, qui eam conditam antea à Se- leuco post mortem Alexandri restaura- uit. Pomponius Lætus etiam Nisibim dictam tradit in suo Romanarum histo- riarum compendio. Hanc quondam oc- cupauit Lucullus, obsedit Sapores. Ibi- dem omni sæuitiæ genere sæuiit Gallus cum satellitibus per lupanaria & taber- nas noctu oberrans, & singulos notans, qui de Cæsare malè sentirent, id quod antea in vrbe Roma Gallienum fecisse est proditum memoriæ. Hadrianum hāc vrbem odio habuisse, apud Spartia- num legas. Eidem infestus fuit (*ex Am- miano quod liquet*) Iulianus scripto Mi- sopogone inuectiuo libro in contume- liosos & contumaces eius ciuitatis in- colas. Hîc primum sedem fixit Aposto- lus Petrus. & Apostolorum discipuli di- cti sunt Christiani. Synodus hîc habita damnauit olim Paulum Samosatenum, qui voluit Christū esse ψιλὸν ἄνθρωπον, id est, *merum hominē*. καὶ οὐκ εἶναι θεὸν ἐνυπόστατον *vt loquitur Epiphanius*.

Antipherna, donatio, quam maritus propter dotem vicissim donat vxori, dictio composita ex ἀντὶ & φερνῆς, dote.

Antiphila amasia apud Terent. ἡ ἀντὶ φιλοῦσα *vicissim amans*. Antipho apud eundem ab ἀντὶ καὶ φάος, quasi *lumē ad- ferens* contrarium appellatus, vel ab ἀντὶ καὶ φάσκειν, *quod contra dicat vel faciat*.

* *Antiquus*, Vetus, priscus, ab Ante & æuo, vt Varroni placet, q. d. qui ante æuum nostrum vixit. Sed origo est He- bræa. עתק *Hathak*, prouectus est, quod de variis motibus, & de annis ac vitæ curriculo intelligitur. Inde atque anti- quus, ætate prouectus, quod Danielis 7. cap. v. 9. de Deo, qui antiquus dierū nominatur, occurrit. קדמה *Kadma*, ante, antiquitas à קדם *Kiddem*, anterior fuit. Est aliquando temporis, & aliquando loci, perinde vt sol præoccupat orien- tales partes tam loco, quam tempore. Inde *Kedem*, Oriēs, principium anterius,

plaga Orientalis;item ante, pridem,antè,antequam.Et *Kadmus*,Antiquus, Orientalis Gr.Antiquus ἀρχαῖος παλαιὸς qui vt ante cæteros,& ab initio, aliis ortum dedit,quod de Deo propriè dicitur creaturarum respectu: fuit enim est ἄναρχος principio carens,æternus & ante secula.

Antistes, primus in ordine Ecclesiæ sacerdos,& supra se nullum agnoscés,ab *ante* & *stando* nomen arcessit.Hinc Ouidius, etsi transferat id nominis ad hominem à sacris alienum tamen sancti epitheton ipsi apponit, *Elegia 14 libro tertio Tristium*.

Antitheton,contra positum,ab ἀντιτίθεσθαι.Rhetorica figura est, & alias dicitur *Contentio*, vtimurque ea,cum per cótraria verba aut sentétias amplificamus seu declaramus aliquid.Paulus Roman. 8.*Si secundū carnē vixeritis,moriemini: sin spiritu facta carnis mortificaueritis viuetis.* Itē *Littera occidit,spiritus viuificat.*Tale & illud: *Vicit pudorem libido,timorem audacia.* Item:*Nam nostri ingenij, vestri auxilij est.* Contraria enim contrariis debent opponi, atq; in his singula singulis, & bina binis,nonnunquam sententiæ sententiis,quale illud: *Dominetur in concionibus, iaceat in iudicijs.* Aquila Romanus vocat oppositum ex contrariis, τὸ ἐναντίον Hesychius. Vsus eius διδακτικός: παράλληλα γὰρ μᾶλλον τἀναντία γνωρίζεται, *contraria enim inter se composita magis elucescunt*,inquit Aristoteles.

Antlia, machina haustoria in naui etymon nominis sui dedicat τῷ ἀντλεῖν, quod nobis est *haurire*.

* *Anubis* ab Ægyptiis Mercurius vocatus est, inquit L.Gyraldus libr.9 histo. deor.vbi multa recēset ex Plutarcho de Iside & Osiride, quæ ad Ægyptiorum mythologiam pertinent De Anubi hæc Diodorus Siculus Canis tū venationi, tum ad custodiam prodest. Propterea Deum,qui apud Ægyptios vocatur, capite fingunt Canino. Isidis & Osiridis custodem.Virgil Æneid lib.8. paucis omnia hoc versu,*Omnigenūque deūm monstra, & latrator Anubis.* Quo loco Seruius;húc volunt, inquit, esse Mercuriū: ideo capite canino pingitur; quia nihil est cane sagacius.Sed etymon persequamur. Ab Hebræo נבח *Naba* Latrauit, dictus est Anubis, latrator. & sunt qui lingua Ægyptia Anubin canem dici affirment. Ægyptii igitur sub canis effigie Deum coluerūt. Goropii in Hermathena etymologias de Anubi multis de causis repudiamus, nec ideo describimus, vt quæ parum ad pietatem & rei veritatem faciant,

Anus gen. fœm. nominata videtur eruditis ab α priuatiua,& τοῦ νόος, *mēte*, quod velut *amens* fit & *sine sensu* Græcorum sanè prouerbium, γραῶν ὕθλος *vetularum nugæ*.Sed & Tullius peculiariter huic ætati deliramenta asscribit.Idem in Catone adolescentibus petulantiam tribuit,senibus stultitiam.Quod haud absque ratione dixerit Menandri: πολὺ χεῖρόν ἐστιν ἐρεθίσαι γραῦν, ἢ κύνα.Quis etiam nescit deliros & bis pueros senes. Verū enimuero, quid si à multitudine annorum deducas?Fieri id posse docet Festus Pompeius. Verba eius digna relatu sunt hæc: *Anus dicta ab annorum multitudine: Quoniam antiqui non geminabant consonātes.*Etsi prius etymon quoq; subiiciat.

**Anus*,hebr.זקנה *Zekena* à verbo זקן *Zakan*, Senuit: quod cognationem habet cum זנק *zinnek* prosiliit, prouectus est: nam illi senes sunt, qui in multos dies prosilierūt γραῦς. Vetula,à vetustate; & ab annorum multitudine *Anus* vocata. veteres non anni sed ani pronunciabant & scribebant:vnde *Anulus*, quod in gyrum voluitur, & anus vetula, quæ multos anos seu annos in orbem complicatos, aliosque aliis succedentes viderat. Hebræam originem Græcæ iniuriosæ præferre malumus:nec enim omnes anus aut vetulæ amentes & insensatæ dicendæ sunt.

* *Anus*,ani,ano, gen. masc. & prima producta, pars posterior, podex.ita dictus

ctus ab orbiculari forma, vt anulus. Quidam à voce נחש Nacasch, serpens, quærunt etymon per metathesin inductum ח in ה mutantes, & hanas formantes. sed prius etymon admittimus, posteriore longius petito. nisi quis serpens hieroglyphicè annum in se per vestigia sua voluentem significare dicat.

Apamea vel Apamia, Græce ἀπάμεα, vrbs Tetrapolis Syriç, vel Bithyniæ iuxta Ptolemæum ad Propontidem, condita quondam à Nicanore, nomen trahit ab eius vxore ex sententia Strabonis, *libro vndecimo*. Appellari etiam hoc nomine vult Sophianus. Myrleam dictam (μυρλεῖαν) scribunt Suidas & Stephanus. Protulit ea nobis Philosophum Numenium.

Aper, sus agrestis, ἀγριώτερος σῦς, in vulgato isto carmine apud Plutarchum: μήκετι, νυκτὸς ὕαρ ἦκεν ἀγρότερος σῦς, ab asperitate ferarum arcessit nomen apud Varronem. Alio nomine dicitur Græcis σύαγρος, σῦς ἄγριος, κάπρος. Tantus huic animali impetus, tantus animus pugnacitasque, vt prouocatus à venatore vltro pugnam ineat, & in ostentata tela irruat, tantum abest vt timidus & perculsus fugiat. Vnde is, qui rixas contentionesue quæritat, ὖν ἐρίνειν dicitur Græcis. Robur eius fulmineum miratur & Oppianus Ceterum ferocitatem tantam declinari posse docuit Democritus, si quis cancri vngulas & pedes alligatos gestarit, fides rei erit penes auctorem. Hoc certum, fulminis vires, quas eidem tribuit Ouidius, Metamorph. 1 nō profuisse in vniuersali orbis terrarum cataclysmo. Aper Calydonius nomen habuit à Calydone Ætoliæ vrbe, in cuius descriptione, quoniam idem Ouidius Metamorphos. 8. egregie expressit igneam agrestis animalis naturā & admodum ferocem, carmina eius ordine subiiciam.

Sanguine (inquit) *& igne micant oculi, riget horrida ceruix,*
Et seta densis similes hastilibus horrent,
Stantq; velut vallum, velut alta hastilia seta
Feruida cum rauco latos stridore per armos
Spuma fluit, dēte; æquantur dentibus Indis,
Fulmē ab ore venit, frondes afflatibus ardēt.

Aphec Samariæ ciuitas, prope quam filii summi Antistitis Heli occubuerunt, descendit à verbo אפק *vim intulit*.

Apex summitas pilei, iuxta Festum & Turnebum, deriuatur ex multorum Grāmaticorū sententia, ab apere verbo antiquo, quod *comprehendere* significabat. vnde aptus is qui conuenienter alicui iunctus est. Hæc Festus.*Pilea sacerdotum Romanorum apices vocabantur. Dionys. Halic. lib. 2. de Saliis loquens, καὶ τὰς καλουμένους ἄπικας ἐπικείμενοι ταῖς κεφαλαῖς, πίλους ὑψηλοὺς εἰς σχῆμα συναγομένους κωνοειδές, οὓς Ἕλληνες προσαγορεύουσι κυρβασίας. i. *gestant etiam capitibus* quos vocāt apices, fastigiatos in Coni formam pileos: Græci appellant kyrbasias. Est autem à parte totum Apex enim propriè erat insigne, id est, fastigiū, quale hodiè in pileis honorariis doctorum, quos vocant. Nam totus pileus flameum dicebatur: vnde flamines dicti. Quos Græci (inquit idem auctor) στεφανηφόρους, Romani Flamines vocant, sic dictos à gestatione pileorum & coronamentorum, quæ etiamnum gestant, flammea nominantes. Porro desinebat in conum, vnde *apex* dictus. Summum autem fastigium vocabant Tutulum. Addebatur virgula ex felici arbore, quæ in flaminibus dicebatur Stroppus, in flaminicis Inarculum. Totus Apex filo Laneo velabatur: dicebatur Apiculum. Ab hoc putat quasi filamines dictos Varro. Infra mentum pertinebant amēta, quæ pileum retinebant. Dicuntur offendices quod se mutuò offenderent & conuenirent. Solius tamen flaminis Dialis pileum dicebatur Albogalerus: fiebat enim ex hostia alba, Ioui cæsa, quæ dicebatur Idulis: de qua Ouidius, Idibus alba Ioui grandior agna cadit. Hęc magnus Scaliger coniectan. in Varronem.

Aphrica, Græcorum Libye, Chamesia in sacris literis, Arabibus, *Iphrichia*, à verbo *faraca*, quod eorum lingua est *diuidere*, ex Ioannis Leonis sententia; Æthiopibus *Alcebulan*, Indis *Besecath*, vt tradit Theuetus. videtur primarium hoc nomen ab Afro vno ex posteris Abrahæ è Cethura. Hunc enim in has terras exercitũ deduxisse, & hostibus deuictis ibi concedisse auctor est Iosephus. Alii nominatam volunt ab à priuatiua, & φρίκης *horrore*, quòd magnus & perpetuus ibi sit æstus. Huius tertiæ partis orbis terrarum iuxta veterum sententiam, pars interior magna ex parte sterilis est, & ob torridam perustamque zonã prope inhabitabilis. Ioannes Leo diuidit in quatuor partes, *Barbariam*, *Numidiam*, *Libyam*, & *Nigritarum terram*, ad fluuium Nigrum sitam, eamque in quindecim regna distribuit. Ab aliis Geographis præcipuæ eius regiones memorantur, *Mauritania duplex, Tingitana & Cæsariensis, Numidia, Africa proprie dicta*, in qua exstitit olim vrbs nobilissima Carthago æmula Romani imperij. *Cyrenaica*, *Ægyptus*, & *Æthiopia*. Strabo facit eam *lib. 17. Geographici operis* Asia & Europa minorem, imò inferiorem virtute, quod maxima mediterraneæ pars & regio circa Oceanum sit deserta, & magna ex parte incertis vagantium hominum sedibus distincta. De figura eiusdem subiicit hæc: ἔστι δὲ ὀρθογωνίου τριγώνου τὸ σχῆμα, ὡς ἄν τις ἐν ἐπιπέδῳ νοήσειε, *figura eius est, si quis in plano consideret, rectangula triquetra.* Inter symbola apud eruditos scorpius Africam semper significauit, non aliter, atque Hispaniam cuniculus, Italiam equus. Credo, quod ingens atque adeo perniosa in ea regione scorpionum sit multitudo, aduersus quos Strabo ait remedia ab indigenis excogitata, allio, cum dormitum eunt, pedes & lectos illinere.

Aphrodite dicta *Venus*, ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ, i. *spuma*, ex qua fingitur nata. Arnobiũ vide aduersus gẽtes, *lib. 4.* Virgiliũ *Aeneid.* 5. Ouidium *Fastorum 4.* & *Metamorphos.* 4. & alios plures. Didymus nominatam eandem voluit παρὰ τὸ ἁβρὸν τῆς διαίτης à *vita mollitie*: β enim litera cognata videtur literæ φ. vt videre est in Symposio Platonis & Luciani iconibus. Cypria hæc Venus alias audit, & Cytheræa, culta olim à Syris & Phœnicibus, ideóque eadem cum Astarte eorum populorũ Dea, id quod discere mihi visus sum ex his Herodoti verbis *lib. 1.* Nam vbi nominauit τῆς οὐρανίης ἀφροδίτης ἱρὸν τὸ ἐν Ἀσκάλωνι πόλει τῆς συρίης, addit, ἔστι δὲ τοῦτο ἱρὸν (ὡς ἐγὼ πυνθανόμενος εὑρίσκω) πάντων ἀρχαιότατον ἱρῶν, ὅσα ταύτης τῆς θεοῦ, καὶ γὰρ τὸ ἐν Κύπρῳ ἱρὸν ἐντεῦθεν ἐγένετο, ὡς αὐτοὶ λέγουσι κύπριοι καὶ τὸ ἐν Κυθήροισι, φοίνικές εἰσιν οἱ ἱδρυσάμενοι ἐκ ταύτης τῆς. Συρίης ὄντες. Ex quibus lux dari potest Diodoro non Erycinæ tantum, & Cytheræ, & Paphiæ, sed etiam Syriç appellationem tribuenti Veneri iuxta illud Orphei:

εἴτε καὶ εὐλιβάνου συρίης ἕδος ἀμφιπολεύεις.

Quo accedit, quod in sacris literis plerique interpretes, interquos Theodoretus & Procopius Gazæus, nomen Astartes altero τῆς Ἀφροδίτης vocabulo explicarunt, quodq; Cedrenus in compẽdio historiarum & Suidas idem numen vtriusque esse testati sint, hoc quidem apud Græcos, at illud apud Syros.

* Apis, ἄπις, Bouis nomen apud Ægyprios, quem pro Deo colebãt, vnde Israelitarũ confictum idolũ in deserto. אבס *Abas* Hebr. significat, saginauit animalia pascẽdo ad præsepe, obesus & pastus fuit ad presepium. Dicitur tantum de animalibus ad presepia ligatis, vbi saginantur. Apis igitur ab *Abas*, nempe bos saginatus. Valla lib. 4. *Bos proprie dicitur qui castratus est vt aptior aratro fiat, aut vt saginetur.* D. Augustin. lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 5. *Ille bos, quem mirabili varietate decepta Ægyptus, in honorem eius delitiis affluentibus alebat, quoniam eum sine sarcophago viuum venerabantur, Apis non Serapis vocabatur.*

atur. אבוס *Abus*, præsepe. Inde βῦς βος lile & Apis, bos ad præsepe, ex eadem adice אבס *Abas*. Vnde *Serapis*.

Apis, vel (vt quidam volunt) apes, in om inat. singul. nobile & notū insectū. nel & cerā conficiens, quod sine pedib. nasci videatur, vt Virgilius existimare utatur hoc vers. Georgic. 4. *Trunca pedū rimo, mox & stridētia pēnis*, &c. nēpe animalcula illa ex vitulina pelle nata. Gr. μέλισσα, Hebr. דבורה *Deborah*, ab operū ordine, vel à leui murmure instar soni verborum. radix enim est דבר *Dabar*, loquutus est, mentem suam verbis expressit, quod animo concipiebat, sermone disposuit. Apes enim in mellificio & mente & sermone quodā vti videntur. *Rabar* cognationem habet cum רבד *Rabad*, i. strauit flosculis seu tapetiis ad decorem pertinētibus. Sermo enim sapiētum floridus & figuratus esse solet: Apū opus singulari quadā & eleganri forma cōpositū. Quoniā verò ex boue mortuo nascuntur apes, vt constans fama fert, & apis, bos, Ægyptiis & Hebrǽis dictus est, à voce אבוס *Abus*, apis, bos, & à boue Apis muscæ genus illud, mel & ceram conficiens, nomen traxisse iuxta nonnullos existimatur.

Apius dictus Æsculapius, q. ægrotantium dolores medicamentis leniret: ἤπιος enim *blandum* significat.

Apocha, quæ est datæ vel solutæ pecuniæ confessio, ἀπὸ τοῦ ἀπέχειν, id est, *recipiendo*, deductum nomen. Eam quippe dat creditor debitori, cum se numeratā à debitore pecuniā recepisse fatetur.

Apodyteriū Epiphanio *libr. 2. panar.* pars balnei, in qua illi, qui balneum ingressuri erant, vestes deponebant apud Capsarium, qui (*vt scribit Vlpianus*) certa mercede vestimenta in balneis seruanda suscipiebat, ἀπὸ τοῦ ἀποδύειν exsuendo nomen deriuat. Quo vocabulo video Pliniū vsum *& in Epistol. & in Panegyr. suo.*

Apolides ab α priuatiua nominati, & πόλεως *ciuitate*. Exsules enim hi sunt, qui incertis vagantur sedibus.

Apollo, qui medicinæ pręses atq; inuētor fingitur, item Citharœdus, Sagittarius. Deus vaticinii & inter Musas medius, semper imberbis, vt paulò post dicā. videtur Platoni in Cratylo nomē suū deducere ἀπὸ τοῦ ἀεὶ βάλλειν τὰς ἀκτῖνας, *quod semper emittat radios*, vel ἀπὸ τοῦ ἀπολύειν *soluendo*, cum Medicus sit, iuxta illud Ouidii:

Inuentū medicina meū, opiferque per orbē.
Dicor, & herbarū subiecta potentia nobis:

Crysippo Philosopho idem nomē deduci videbatur ab α priuatiua, καὶ ἔτι μόνος ἐστί, οὐχὶ πολλοί: Cum & Latini Solem (*qui idem cū Apolline Macrobio*) quòd sit solus, vocatum existimauerint. Huc respiciunt & illi, qui dictum Apollinem volūt, ὅτι μὴ μετὰ πολλῶν συναριθμούμενός ἐστι. Speusippus eundē quidē cū Sole fecit, sed dictum voluit Απόλλωνα, ὡς ἀπ' ἄλλων καὶ ἄλλων τόπων τὰς ἀνατολὰς ποιούμενον, quod ab aliis atque aliis locis exo riatur. Sūt qui etiā nominatū hoc modo volūt. ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα, *quod exanimet & perimat animalia pestē immittēs intēperie caloris.* Cornificius nomen deducit ἀπὸ τοῦ ἀναπέλλειν, quod intra mundi circuitum, quem πόλον vocāt, impetu latus referatur ad ortum: Phurnurus ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦν καὶ λύειν, *quod substantiam & tenebras ad simplicitatē dissoluat.* Ad appellationes eius aut epitheta quædā venio. Etenim appellatum Sandaliariū inuenio à sandalio simulacro, quod sandaliis ornatū ab Augusto Cæsare ex strena, quam ipsi equites Kal. Ianuariis in Capitolio præbebant, dedicatum fuit in quodam vico regionis quartę. Dictus est ἀγυιεύς indito nomine à viis vrbis: Αλεξίκακος, quod malorū haberetur depulsor. Vnde Horatianū illud lib. 1. Satyr. 9. *Sic me seruauit Apollo*: Nā q mala depellit, etiā seruat. Idē *Palatinus* dictus pariterq; *Actiacus*, *Naualis & Paretonus*, à templo scilicet, quod Augustus ipsi in mōte Palatino, deuictis naualí prælio ad Actiū Antonio & Cleopatra, ex marmore Lunēsi fecit, addita positarū sibi argēteatū

& aurearum statuarum donatione. Valuæ stabant ex ebore auratis interim picturis ornatæ. Ab arcu aureo, quem ipsi tribuunt Poetæ, dictus τοξότης, τοξοφόρος, χρυσότοξος Pindaro. Etsi ἀργυρότοξον nominet Homerus in hymnis Sosianus Apollo simulachrum fuit Apollinis cedrinum Romam aduectum ex Seleucia, inque æde collocatū, cuius Plinius meminit *lib.13. cap. 5. Cœlispex* appellatus à simulacro ita formato, vt aspiceret cœlum. *Nomius*, non ex pastorali officio, quod regis Admeti pauerit pecus, sicut Homeri commentator ex Apollodoro notat, verùm quia Sol pascit omnia, quę terra progenerat; quæ Macrobii sententia est, & mihi summopere placet. Idem cognominatus λοξίας duplici ratione: Vel παρὰ τὸ λοξὰν ἔχειν τὴν ἴαν, ὅ ἐστι φωνὴν, quòd obliquam habeat vocē propter tortuosa responsa, dum verbis inuersis & flexis, id est, tropo mutatis per anfractus & ambages obscure aliquid significaret: Vel παρὰ τὸ λοξῶς ἰέναι τὸν ἥλιον διὰ τοῦ Ζωδιακοῦ, quòd Sol obliquè per Zodiacum incedat. Aegyptiis autem dictus est *Horus*: Vnde & Sol eo nomine eisdem vocatus, *teste Macrobio, & Censorino libro de die Natali*. Deli olim fuisse legitur ara Apollinis γενήτορος, quam velut inuiolatam & nullo animalium sanguine commaculatam adorasse proditur Pythagoras, *apud Diogenē Laertiū*. Meminit eius Valerius Flaccus *Argon.5.* cum ait. *Ventum Phœbi genitoris ad aras*. Et quia in Lesbo exstitit simulacrum ramos Myricæ tenens, dictus est & inde *Myricæus*. Delphinii nomen apud Plutarchum inuenio ad finem libri, πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα, deducta appellatione à duce Cretensiū Delphino, cuius ductu posteri tenuerunt locū, quē peculiarem sibi Deus delegit. Quo reiiciēda videatur eorū opinio, qui fabulantur eū sub specie Delphini adnasse Delphos, vbi præcipuus eius institutus est cultus. Meminit etiā *Delphinij* Appollinis Demosthenes ἐν τῷ κατ' Ἀριστοκράτους, item ἐν τῷ πρὸς Βοιωτὸν, &c. Adocides ἐν τῷ περὶ μυστηρίων Pausanias in Atticis, & Pollux *li.8.c.* περὶ τῶν ἐν ἀθήναις δικαστηρίων. *Magnus* dictus Apollo legitur simulacrum habuisse Syracusis, quod Carthaginēses inde auectum emiserunt Tyrum, cuius ciuitatis incolæ per superstitionē aureis cathenis ad basim simulacro adiectis prohibere voluerunt ipsius ab oppido suo secessū, *teste Diodoro lib.17*. Etsi Alexāder expugnata postea vrbe sustulerit hasce cathenas indita Philalexandri appellatione, *vt idem refert loco prædicto*. Quod Carthaginenses miserint Tyrum, apparet ex his eius verbis *libro 13.* ἐχόντων δὲ γελώων ἐκτὸς τῆς πόλεως Ἀπόλλωνος ἀνδριάντα χαλκοῦν σφόδρα μέγαν, συλήσαντες αὐτὸν ἀπέστειλαν εἰς τὴν τύρον *Thuscanicus* Apollo exstitisse legitur in bibliotheca templi Augusti quinquaginta pedum, à pollice incepta dimensione, dubium æréne an pulchritudine mirabilior. Plinium vide *lib. 13. cap.7. Boedromius* idem dictus & cultus Athenienfibus à voce currentis exercitus ad vrbem, cuius in hymno meminit Callimachus, ibidem καρνεῖον vocans. *Thymbræus* appellatus, *vt Strabo scribit libr. 13.* à Thymbra campo, qui Troiæ proximus fuit. Apud Sicyonios dicatum olim legitur templum Apollini *Lycæo* ea de caussa, quod ferantur lupi aliquando gregibus eorum fuisse infesti, vt nullum possent ex re pecuaria percipere fructum. Quare consulto Deo responsum acceperunt corticem detrahendum ex ligno quodam arido, quod humi iacebat, eumque admixtum carnibus feris exponendum: quas cum illi gustassent, internecione perierunt. Dictus & πατρῷος *patrius*, teste in Atticis Pausania, & προστατήριος, quem velut præsidem in vestibulo domus Athenienses colebant. *Tortoris* Apollinis simulacrum cultum fuisse in vrbe scribit Suetonius, dictumque existimat Sabellicus à vico, in quo venalia pependerint tortorum flagella. Idem *Sminthens* dictus à mure sta-

tuæ

tuæ pedibus ſubiecto, quem ſua lingua Cretenſes nominabant σμίνθον, cuius ſimulacrum fuit Chryſæ nominis veritatem ſeruans, ait Strabo. Meminit eius quoque Homerus *Iliad.1.* & Ouidius *Faſtorum* 6. Vtque multa contraham in pauca, dictus *Clarius* ab oppido Claro in Colophoniorum finibus, non ab inſula Claro: *Cynthius* à Cyntho monte Deli: *Leucadius* ab æde prope Leucadem in Actio promõtorio: *Tharrhæus* ab vrbe Tarrha in Creta: *Grynæus* à Grynæo Myrineorum oppido: *Daphnæus* à lauro, quam Græci nominant δάφνην: *Pegaſæus*, à templo, quod habuit Pegaſis in promontorio Magneſiæ: *Pythius*, à Pythone ſerpente ſagittis Apollinis confecto *Spodius*, à cineribus (τῶν σποδῶν) ex quibus (ſacrificiis factis) ara eius Thebis fuit conſtructa ſupra lapidem *Sophroneſtora*. Apud Pauſaniam legis ſtatuam erectam Apollini μηλίατη, *ſiue a mālo, ſiue à vita paſtorali* nomen arceſſat. Dictus pariter θυραῖος, quod ineuntis & exeuntis anni arbiter haberetur, & χρυσόκομος *ab aureo radiorum fulgore.* Cum Sole enim idem habetur, vt ſæpius dixi. Multa alia exſtant eius nomine. At præcipua ex iis adferre volui tantum, ne actum agerem, aut aliorũ meſſem demererẽ. Ad ora[illegible]a venio, quæ vt multa habuit, ita am[illegible]ibus & ſtrophis obſita ſi diligẽter animũ aduertas. Nullũ autem Delphico clarius exſtitiſſe quoad cultũ religionẽque proditum vno omnium teſtimonio: De cuius origine copioſè agit Herodotus *lib.1.* Diodorus Siculus *de geſtis Philippi*, Plutarchus *in oratione conſolatoria ad Apollonium*, & Iuſtinus *lib.24.* Sed ex reſponſis animaduertere eius obſcuritatem, operæpretium erit. Imminente cũ exercitu Xerxe, & territis Græciæ vrbibus reſpõdiſſe legitur Athenienſibus, ſaluos eos fore in muris ligneis. Crœſo impoſuit vel potius illuſit his verbis: *Crœſus Halym penetrans magnam peruertet opum vim*: Pyrrho hoc modo: *Aio te Æacida Romanos vincere poſſe*: Philippo amphibologia quadrigæ, cum ille de oppido ſibi metueret, cui nomen erat *quadrigæ*; oraculo ſpectante capulum gladii, quo eum Pauſanias poſtea transfodit. Is enim quadrigæ cælaturam habebat. Multam huiuſmodi reſponſorum ſyluam vide apud Peucerum *de diuinationum generibus.* Sed age, inſeramus etiã his de Phœbo nugis, templi Delphici Apolinis ſitum ex 24. *Iuſtini. Templum*, inquit, *Apollinis Delphis poſitum fuit in monte Parnaſſo in rupe vndique impendente: Ibi ciuitatem frequentia hominum facit, qui ad affirmationem maieſtatis vndique cõcurrentes in eo ſaxo conſedere. Atque ita tẽplum ciuitatemque non muri, ſed præcipitia, nec manu facta ſed naturalia præſidia defendunt, prorſus vt incertum ſit, vtrum munimentum loci, an maieſtas Dei plus hîc admirationis habeat. Media ſaxi rupes in formam theatri receſſit. Quam ob rem hominũ clamor, & ſi quando accidit turbarum ſonus, perſonantibus & reſonantibus inter ſe rupibus, & multiplex audiri, ampliorque quàm editur reſonare ſolet. Quæ res maiorem maieſtatis terrorem ignaris rei & admirationem ſtupentibus plerumque adfert. In hoc rupis anfractu media ferme montis altitudine planies exigua eſt, atque in ea profundum terræ foramen, quod in oracula patet: Ex quo frigidus ſpiritus quodam velut vento in ſublime expulſus, mentes vatum in vecordiam vertit, impletoſque Deo reſponſa conſulentibus dare cogit.* Ab Apolline dicti ſunt ludi *Apollinares*, inſtituti occaſione inuenti carminis Marci vatis, quod Apollini ludos vouendos cenſebat, quibus Prætor is præeſſet, qui populo plebique ius daret ſummum, eumque Diuum perduelles omnes extincturum: At Decemuiros Græco ritu ſacra hoſtiis facturos. Ad id carmen expiandum, id eſt, procurandũ, diem vnum ſumſerunt. Altero die factũ S.C tum, vt Decemuiri libros *de ludis Apollinis* inſpicerent. Inſpectis illis cenſuerunt patres ludos Apollini vouendos ac faciendos. Cũ hi primo celebrarẽtur, excitatã legitur plebem repẽtino hoſtis

adu en

aduentu, eidem occurrisse & mox in fugam datum terga vertisse. Hos ludos populus spectare solebat laureatus, stipe data pro cuiusque facultatibus. Quoniã verò eidem recitatione fabularum commendabantur, T. Sulpitio Potito & C. Licinio Stolone Coss. cùm vis pestilentiæ intolerãda vrbem vexaret, inter alia cœlestis iræ placamina, instituti sunt acciris ex Hetruria ludionibus. Estque notandum, eos ludos coronatum spectasse populum, ciues epulatos fuisse in propatulo, apertis ianuis, matronas supplicasse. Brutus, cùm esset Prætor, absens hos ludos fieri curauit, maxima administrationis parte ad Atticum pertinente. Quapropter per epistolam rogauit M. Tullium, vt eos spectare vellet. Repetitur etiam apud bonos auctores Accium Poëtam cõdidisse fabulam nomine Brutum, ex cuius titulo suspicari licet, celebratam eam his ludis scenicis fuisse, quos Brutus absens fecit. Sunt qui pestis gratia celebratos affirmant, alii verò Victoriæ caussa, in quorum sentẽtiam eundum esse facilè iudicabit, qui, quæ antea de Martio vate ex Macrobio attulimus, diligentius examinarit. Cumque antea incerto die fierent, tulit legẽ P. Licinius Varus, vt dies ante tertium Nonas Quintiles his ludis foret status, qui deinde perpetuo sacer haberi est cœptus, qua de re videndus Liuius *libro 27.* Sacri habiti sunt Appollini cygni, quod cantu vitam finientes (etsi multi id negent) & velut diuinatione præditi alterius vitæ bona præsagiant, præuidentes etiã, quid in morte sit boni, *vt Cicero ait in Tusculanis.* Alia ratione per coruũ eundem significari voluerunt nonnulli, nempe quod mediis æstiui temporis feruoribus solis beneficio pullos excludat, idcirco peculiare aliquid sibi intercedere cum Sole existimãtes. Quamquã alii auspicatissimo Oraculorum Deo inauspicatissimum hoc animal datum voluerint, vt antipharmacum, quomodo & caper Baccho, & asinus datus Sileno. Gallus vero eidem dicatus, eo quod insitum illi videatur, *vt Proclus scripsit,* numen Apollinis aduocare, & velut assurgenti applaudere vocem edens lucis vẽturæ prænunciam. Etiam Gryphes Apollineo currui succedere finxerunt veteres: Vnde *Grypheneum* vocatum Phœbum annotarunt non pauci. Quod eidẽ dedicatus sit lupus ob aciem oculorum est factum, qua noctis tenebras euincit etiam nocte intempesta, & in prædis inuadendis post famem nocturnam antelucanum tempus obseruet. Vnde in Aegypti regione, quæ Thebais dicitur Geographis, simulacrum Appollini, forma lupi dicatum, plurimi notarunt. Sed & arietem cum crocodilo, scarabæo, accipitre & leone ipsi consecratũ legimus. Inter inuenta video ipsi ab Agathone Platonico, Diodoro & Ouidio medicinam deferri. Addit Diodorus artem diuinandi, Musicam & citharam, Heroicũ versum acceptum ei fert Plinius. Vnde Tibullus: *Nec prosunt elegi, nec carminis auctor Apollo.*

* *Apollonium,* Ἀπολλώνιον dixerunt alii quod Athenienses Lycæum: id quidem ab Apolline (vt Græcorum vanitas argutabatur olim) sed longè alio respectu quàm ille putabant. Nã vt Græci *Λοξίαν,* ita Phænices Appollinem à caligine & obscuritate dixerunt responsorum eius, quæ *adeo flexiloqua erãt & obscura,* inquit Tullius, lib. 2. de Diuinat. *vt interpres egeat interprete.* Apolloniũ verò gymnasium non tam ab Apolline (vt putatur) dictum est, quàm à rerum obscurarum, & quæ in vulgo nesciũtur declaratione. Id enim proprium est virorum literatorum munus, & Gymnasiorum ornamentum: ex quo opida quamplurima variis in regionibus consequuta sunt Apolloniæ nomen: & in Thebaide Aegypti fuit *Apollopolis,* id est, Apollinis ciuitas, & ab ea nomos *Apollopolites* apud Plinium, lib. 5. natur. hist. cap. 9.

Apophoreta, dona, quæ in magnificis conuiuiis à cœna dari solebãt conuiuis

domum

domum ferenda, παρὰ τὸ ἀποφέρειν sunt appellata, quod *auferre* vel *tollere* est nobis. Certe Martialem ipsummet ita accepisse hoc nomen, intelligi posse videtur ex *libro eius 14. Epigram. 1.* cum inquit: *Premia conuiuæ det sua quisque suo.* Et Ambrosius in exhortatione ad virgines: *Qui ad conuiuium magnum inuitantur. apophoreta secum reportare consueuerunt.* Et in Epistola ad Romanos: *Ad quod omnes inuitati: apophoreta duplicia consequuntur.* Atque ita etiam Turnebus.

Apophthegmata, quæ Erasmus dicta quædam acuta & breuia esse dicit, non cuiuslibet quidem, sed oratorum, legatorum, ducum, Imperatorum, complexus ea vno volumine; vt post eum Conradus Lycosthenes. nomen suum arcessunt παρὰ τὸ ἀποφθέγγεσθαι, quod est sententiose dicere, & paucis multa complecti. Rhetores dicunt apophthegma esse debere, λακωνικὸν, αἰνιγματῶδες, στρόγγυλον, συνεστραμμένον, *breue, obscurum, rotundum & acutum*; Sicut Stesichorus ad Locros: *Non oportere*, dixit, *petulanter & iniuste agere, ne cicadæ humi canerent*, id est, *ne deuastatis & complanatis omnibus herbis, arboribusque eradicatis, canere cogerentur humi in posterum.*

Apoplexia, morbus aliis attonitus, motu simul & sensu priuans correptos, qua de caussa *attonitos* eos nominat Celsus *lib. 3. c. 26.* à symptomate suo nomẽ inuenit. ἀπὸ τὸ ἀποπλήττειν *percutere* vel *repercutere* est nobis. Hinc ἀπόπληκτος *stupidus, attonitus, nihil sentiẽs, percussus, die geschlagene.* Quasi enim malleo pcussi, aut ictu fulminis tacti subito cõcidũt. Tũ stupẽt, quasdam velut ecstaseos notas præ se ferunt. Vnde Gaza modò *totius corporis torporem*, modò *attonitum stuporem omniũ membrorum resolutionem* apoplexiam dicit. Apoplecticos verò interdũ stupidos, interdũ attonitos. Etsi Montanus phasem potius dicendo velit tales ... ωτικοὺς. Vtcumque: Esse morbum sensus motusque totius corporis ... tionem, constat ex Paulo, Aetio, Alexandro & aliis, idque cum noxa principis animæ functionum, vbi iam cerebrum male affectum læditur præter naturam. Itaque libro definitionũ, qui Galeni operibus adiici solet, definitur hoc modo: ἀποπληξία ἐστὶ κατοχὴ διαιρέσεως μετὰ ἀναισθησίας καὶ παρέσεως τοῦ σώματος. Antiquissimus medicinæ dictator scribit de ea hoc modo: λύειν ἀπόπληξιν ἰσχυρὴν μὲν ἀδύνατον, ἀσθενέα δὲ οὐ ῥηΐδιον. In valida enim apoplexia resoluto cerebro nullus patet exitus animali spiritui ad neruos, nec tolli potest caussa coniuncta, moriente prius ægro propter sublatam quoque respirationem, quam adhiberi remedia possunt.

Apostolus, παρὰ τὸ ἀποστέλλειν *mittendo*. Misit quippe Dominus duodecim præcipiens & dicens: *Euntes prædicate dicentes: Quia appropinquauit regnũ cœlorum. Infirmos curate, mortuos suscitate, dæmones eiicite. Gratis accepistis gratis date.* Matth. 10. Misit eos vt Euangelium omni creaturæ, id est, homini tam pagano aut Ethnico, quam Iudæo annuntiarent. Imò vt pater Christum ablegauit in mundum, ita eos se mittere vel ablegare profitetur. Apud Demosthenem pro Ctesiphõte Apostoli sunt *apparatus classiũ & expeditiones maritimæ*, apud Iurisconsultos literæ demissoriæ, *l. demissoriæ. ff. de verb. signific.* apud Platonẽ *Epistol. 7.* demissoria nauigia.

Apotheca, quæ nunc ἐμφατικῶς accipi solet pro medicamentorum repositorio cum tamen de aliis quoq; intelligatur rebus, vt de librorum recõditorio, *l. quæsitum. §. instructo. ff. de fund. instruct.* de cella vinaria *l. videamus. §. qui vinũ. ff. locat.* de olei theca, *l. 1. de verb. signific.* de pecuniæ repositorio apud Pollucem *libr. 10. cap. 1.* arcessit nomen παρὰ τὸ ἀποτίθεσθαι reponendo. Legimus & ἀποθήκην τῶν ὅπλων. Frequens idem vocabulum Plinio & Columellæ.

Apotheosis, consecratio vel in Deos relatio, vsurpata quondã in Cęsaribus παρὰ τὸ ἀποθεοῦν arcessit nomẽ, id quod in

Characem vsque versus Ortum extendit. Arabes Troglodytis conterminos facit Heliodorus libr. 8. Hi eorum populi à Plinio quoque enumerantur: Aroei, Ascitæ, Autei, Azarei, Cabatani, Eldamarij, Esbonitæ, Cnebadæi Mardani, Masei, Orei, Rhetaui, & Scenitæ. Strabo addit Chaulotæos, Agræos, & Chatramotitas. Scriptura sacra Sabæos, Ismaelitas, Medanitas & alios nominat. Arabes Mauritaniam habitantes, Alarbes vel Alarabes hodie appellantur. Arabia Hebr. ערב *Harab*, à locis campestribus & desertis sic dicta. *Haraba* enim est solitudo, locus vastus vbi omnia promiscuè sunt confusa. Id autē de deserta propriè intelligendū videtur. *Kedar* etiam dicta est à קדר *Kedar* filio Ismaelis nati ex Agar Saræ ancilla, a qua Agareni, qui Arabiam occuparunt, & Saracenorum, nomen vsurparunt, qui olim Ismaelitæ dicti sunt.

Araris Galliæ Narbonensis fluuius, Ptolemæo ἄραρ, Ammiano *Sacona*, Polybio(vt vult Paradinus in Lugdunensi historia (σκόρας, auctori de fluminibus βριγκλὸς, si modo fidem ei habemus, videtur eidem ἐν τῷ περὶ ποταμῶν παρὰ τὸ ἁρμόζειν ab applicando deductus, eò quod per Allobroges in Rhodanum deferatur. Oritur in extremis Burgundiæ & Lotharingiæ finibus non procul à monte Velgeso, comitatum ac ducatum Burgundiæ intersecans. Iam illi nomen Lasone. Delatus autem Lugdunum vsque, vbi Rhodano miscetur nomen suum amittit.

Aratrum ab arando nomen arcessit. Olim cum vrbem essent condituri, capacitatem loci aratro designabant. Virgilius. *Interea Aeneas vrbem designat aratro.* Contra si exscindere ciuitatem volebant, & ob enorme ciuium delictum ius ciuitatis adimere, inducebant aratrum: Id quod in Carthagine, & Mediolano factum anno salutis 1163. constat ex historiis. Modestinus *ff. tit. quibus modis vsusfruct. amittat*: Si vsusfructus ciuitati legetur, & aratrum in ea inducatur, ciuitas esse desinit, vt passa est Carthago: Ideoque quasi morte desiit habere vsumfructum.

* *Aratrum* seu culter aratri, qui terram proscindit, & sulcos exarato in agro חרשות *Careschoth* Hebræis dicitur, חרש *Caresch*, arauit, protraxit sulcos. *Carisch*, aratio, procissio agri. Hinc etymon Latinum verbi aro, & nominum aratio, aratrum facile apparet vt & Gr. ὀρύσσω fodio: ἐξορύσσω effodio, & per apocopem ἀρόω, aro.

Arbaces præfectus ille Medorum, qui à Sardanapalo defecit, & ad quem Ionam missum nonnulli putant, nomen traxit ab ארה discerpsit. Hinc Hebræis leo ארי Chaldæis אריא.

Arbela ciuitas in tribu Nephthali & Galilæa superiore nomen accepit, consentibus ita nonnullis, ab ארב *insidiatus est*. Fuit & eius nominis ciuitas Assyriæ, quam montem *Beli* vel *Baal* interpretantur, forte à templi religione Baali erecto, Nam הר Hebræis est *mons*.

* *Arbiter*, qui iudicium fert inter litigantes, sententiáque litem dirimit, iudex, βραβευτής. ריב *Rub*. à *Rib*, vel *Rob*, litigauit, rixatus est. *Rub*. q.d. arub. Inde arbiter. Cognationem habet *Rob*, cum *Rabab*, multiplicatus est: lites enim pariūt multa verba, multas ærumnas, multas impensas. A *Rob*, Rabula, deducitur.

Arbitrium ab *arbitrando* dictum, apparet ex Plauti Capt. *Ne arbitri*, inquit, *dicta nostra arbitrari queant.*

* *Arbor*, אב *Eb*. אביב *Abib*. spica cum culmo seu calamo, à radice vsque ad summum. & אב *Eb*, pubes & pubertas; nam singulis annis, veris initio, arbores pubescere, & è radicibus ad fastigium(veluti ingentes & crassissimæ spicæ) virorem, florem & tandem fructuū vberes messes polliceri videntur. Magistri Hebræi quicquid in culmum ascendit, arborem seu lignum appellant. Dicitur etiam arbor עץ *hets*, Lignum habens suos ramos extensas ad formam

spinæ

multuatus est, sonuit tumultuosè, intonuit, fremuit, tumultuosus enim admodum est sonus & fremitus vndarum scopulis & littoribus allisarum. Hinc ὁρμάω, ὁρμέω, impetū facio, ὁρμὰ & ὅρμημα, impetus. A qua torrentis אפיק *Apik*, à verbo אפק *Apak*, i. vim intulit, impetum fecit, violenter egit. Cognationem habet cum אבק *Abak*, luctatus est: nam aqua torrentis videtur luctari aduersus quæcunque fiunt obuia. *Apik* igitur, quando de aquis, torrentibus, seu alueis dicitur, significat fluctum impetuosum, qui tempore pluuiali aquas habet densas & violenter decurrentes. fluit autem ab hac voce Gr. πυκάζω, stipo, munio. denso, inuoluo. 7.

* *Aquæ ductus*, ὑδραγωγία, ab aqua ducēda Lat. & gr. dictus vt Hebr. יבל Iabal, vel יבל Inbal, à verbo יבל Iabal, duxit, deduxit, adduxit. Hem תעלה *Thehalah*. i. ascensio, quæ quum aquis tribuitur (vt 1 Reg. 18. 32. & 2. Reg. 18. 17. Ezech. 31. 4.) significat aquæductū per quem aqua ascendit & perambulat; à verbo עלה *halah*, ascendit, conscendit in altū, sursum euectus est. Hin ἕλκω, verto, traho, ἐλάω, impello, ἀλέω, ἀλεύομαι, ἀλκάνω, ἀλύζω, ἀλυσκάζω, fugio. Est igitur aquæductus aquarū deductio, hoc est, quum alicūde aqua deriuatur, vt per cuniculos, impositis canalibus, aliò inducatur, siue ad bibēdum, siue ad irrigandum. Erat apud veteres ducendæ aquæ duplex ratio. Nā aut per subteraneos cuniculos ducebatur aut opere arcuato.

* *Aqua-intercus* Vide *hydrops*, seu *hydropisis*.

* *Aqualicus*, aluus quo sordes defluunt. Aqualiculus diminitiuū Vas in quo porci sorbent, Gr. γάστρον. Metaphoricè pro albo seu ventre sumitur. Pers. Sat. 1. *nugaris, quum tibi, calue, Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extet*. In quem locum erudit. Casaubonus, vt ex aquali, inquit, funditur aqua, sic ab illa parte vrina. sed Latini ea voce vsi variè, apud medicos interdum etiam pro ventriculo: quomodo Marcellus Empyricus accipit non semel. Seneca ad Lucil. *cùm peruenit cibus in ventrem, aqualiculi feruore concoquitur, tunc demum corpori accedit*. Heic stomachi ventriculus dicitur. Senecæ aqualiculus. Th. verò Gaza imam inferioris vētris partem, quam Aristoteles sub ἤτρῳ locat, & ἐπίσιον vocat, aqualicum dixit, &c.

Aquagium, quæ agium Festo. * Idem quod aquæ ductus ὑδρεχέω ἀγωγὸς. Pōp. l. hoc iure. de aqu. quotid. *Dum ne fundum Domino, aut aquagium riualibus deterius faciat*.

Aquarius signum cœleste ab nostris Astrologis hac (♒) nota expressum ab aquis nomen inuenit, quas constat eius exortu largiꝰ fundi. Itaq; ὑδρόχοον vocāt Græci, *fusionē aquæ* reddideris, in qua volutari pisces putat Manilius & Iouianus:

Hic tener humētes resupinat Aquariꝰ vrnas,
Ac (mirum dictu) riuos è sydere ducit.

Et inde:

Cuius ad exortum resupinat Aquarius vrnas
Stella micās, vnde irriguus deuoluitur amnis.

Aquilia lex de damno sine culpa iniuria dato, rogata legitur à plebe per Aquilium Tribunum plebis, apud Vlpianum *l. 1. ff. ad leg. Aquil.* cum eam plebiscitum esse scribit. Deducitur autem in capita duo, quorum nobis est vsus. Primo capite damnū hoc venit, quod quis ob seruum, aut pecudem per iniuriam occisum patitur. Nam quanti ea res acto retrorsum anno plurimi fuerit, tantum domino dare condemnatur hac lege, *vt etiam scriptum l. 2. l. ait lex. ff. eodem*. Quamquam damnum hoc æstimari atque sarciri oporteat, non ex nostri animi affectione, sed pro cōmuni atque adeo iusta istius loci æstimatione, in quo reus conuenitur *l. si seruum. ff. eodem*. Et pecudem intelligimus hic tantum eam, quæ gregatim pasci cōsueuit, quales equi, muli, asini, oues, boues & capræ, quibus Labeo annumerat sues. Altero legis capite veniunt damna reliqua rebus animatis aut inanimatis sine iure illata, occisione

robii 1. cap. 12. nempe *non dictum esse mensem à Venere, cum nullus dies lus per hunc à maioribus institutus sit Veri, nec, vlla Veneris laus in Saliorum carminibus celebretur. Cincio astipulari videtur Varro affirmans nomen Veneris, ne sub ibus quidem apud Romanos vel Latim, vel Grecum fuisse, atque ideo non posse nomen Aprilis ab eo deduci. Sed cum e ante vernum aequinoctium tenebrosum, potius nubibus obductum sit coelum, mare uigantibus clausum, terra niuibus, aqua & ima tecta, eaque omnia aperiantur hoc nse, essundentibus se pariter in germen boribus, aperiendo potius dictum Apri, sicut* ἀνθεστηριὼν *idem dictus Athenisibus, quod tum prodeant flores è terra. tamquam Verrius non neget constitutum lca, vt tum Veneri sacrum facerent mane.* Hæc fere Macrobius contra Pluchum in Numa, imo contra Fuluium iecum & Iunium Gracchum, quon mentionem fecit Varro *4. de lingua tina*, quique (*vt antea dictum*) à spuma ctum id nomen volunt. Et sane recere eo videntur illa Ouidii Fasto- n 4.

l Veneris mensem Graio sermone notatum
Auguror, à spumis est Dea dicta maris.
c tibi sit mirum, Graeco rem nomine dici:
Itala nam tellus Gracia maior erat.

rerum autem illud, quod labenti post pore ipsis huius mensis Calendis itutũ est Veneri, non negãte Verrio, n mulieres redimitæ myrteis sertis abantur, idem Poëta expressit in Fahis verbis:

è Deum colitis Latia matresque, nurusq;,
Et vos, queis vittæ, longaque vestis adest.
rea marmoreo redimicula demite collo,
nunc alii flores, nunc noua danda rosis est.
quoq; sub viridi myrto iubet ipsa lauari:
caussaque cur iubeat, discite, certa subest.
ore siccabat sudantes rore capillos,
Viderunt Satyri, turba proterua, Deam.
sit, & oppositæ texit sua corpora myrto,
Tuta fuit facto, vosque referre iubet.

Hebræis אביב *Abib*, Puber dicitur, Maturus, tempestiuus, tendens ad maturitatem: item substantiuè Pubes, Pupertas. & vsurpatur tantùm de terræ nascẽtibus, quæ verno tempore progerminãt vnde Georg. 2. Hinc omnis largo pubescit vinea fœtu. Deinde κατ' ἐξοχὴν pro spicavirente & maturescente. Quoniam vero Aprilis est mẽsis pubertatis, in quo terra aperitur, & terræ nascentia in Orientis tractu pubescunt, אביב *Abib* dictus est, primus mẽsis apud Hebræos, alio nomine ניסן *Nisan*, qui partim Martio, partim Aprili nostro respondet. *Aprilis* igitur, quasi aperilis, quòd terrã aperiat, mẽsis spicæ, pubertatis; alio nomine Hebræis זיו *Ziu* dicitur, à splendore seu nitore. nam זיו *ziu* Chaldæis idem significat quod Hebræis נגה *Nogah*, i. splendor, quia in secundo mense nempe Aprili, splendescunt & emicant omnis generis semina, atque in arboribus folia nascuntur. Plutarchus latinissans ἀπρίλλιον vocat. Græcis Θαργηλιών. Hebræi nonnulli Aprilem *Iiar* dicant, & *Nisan* Martium. Vide *Mensis* & *Pubertas*.

Aptera ciuitas Cretæ (aliis ἄπτερα, sed male) & forsan *Apteron* Plinii, sic dicta, quod Sirenes ibi contendentes cum Musis suasu Iunonis, & tandem victæ alarum iacturam fecerunt, quas illis Musæ emulserunt. πτερὸν enim est ala.

Apua Pisciculi genus admodum minuti & ex limo concreti, vt vult Aristophanis interpres in Equitibus, aliorũq; piscium esca, vel ex spuma nati secundum Athenæum *lib. 6.* non semine, vt tamen prodit Aristoteles *6. Historiarũ*, accessere videtur nomẽ ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ *spuma.* Vnde & ἀφρύα dicta, estque genus eius ἀφρῖτις, cuius & Oppianus meminit ad finem *libri primi*. Vocatur etiam ἐγγραυλις. At alia Plinii sententia *lib. 31. cap. 8.* quoad etymon, cum inquit: *Apuam nostri, ἀφύην Graeci vocant: Quoniam is pisciculus e pluuia nascitur.* Ergo παρὰ τὸ ὕειν, ἀφύη. Quoniam verò celerrime coquitur, inualuit περὶ τῶν τὴν ὀξὺ λαμβανόντων istud adagium: ἀφύα εἰς πῦρ, *ad*

enferenon possent, incredibilem ve-
;até prętenderűt.Quin Xenophő tra-
solos eos *indigenas Peloponnesi* fuisse.
Arcanum, secretum, occultum, ab
i,in qua quæ clausa sunt secreta ma-
t, vel ab arce, quæ vrbis pars est tu-
ma. לאט *Laat*, & לוט *Lot*, latuit, La-
uit, illecebrauit, inuoluit occultan-
Hinc *Lat*, arcanum, quod latet &
ultatum manet nisi detegatur. λήθω,
λήθω, lateo; item λάθρα, clam, &
ϑ. λήθη, λαϑότης obliuio, latito:
id res oblitę, lateant & occultæ sunt;
ec per reminiscentiam reuelentur.
autem memoria velut arca, vel arx,
ua tuto conseruantur & latent in-
iera quæ quum opus est proferun-
n aliorum commodum, vt erudito-
irorű colloquia & scripta testantur.
Archangelus, angelorum princeps.
est Iesus Christus Dominus noster,
nus ille Michaël (vox significat eũ
anquam Deus fortis est & æqualis
, Hebræa appellatione) cuius men-
n scriptura S. tũ apud Danielé, tum
Iudæ epistola, & in Apocalypsi.
ı Dominus & seruator noster ab
stolo D. Petro vocatur ἀρχιποίμε-
Pastorum princeps seu Archipa-
& vere Archiepiscopus, episcopo-
seu vigilű in Ecclesia Dei princeps
is interpres vertit רב רעותא *Rab*
utha, q. d. Magister, doctor, magi-
um, docentium. Nec enim prin-
us ille multus, magnus, eximius,
simus, in vlla re præterquam in
ına & disciplina, per quam filii
ıd salutem æternam adducantur,
ıit.]
Archimimus mimorum primus &
eps. *Archiatros* medicorum prin-
Architriclinus qui apparando con-
præest, *Architectus* ædificiorum
ras erigens, & machinas inter a-
pue struens: Quibus nominib.
ius origine Græcæ ἀρχων, id est,
is compositionis auspicium de-
trema syntheseos pars per se nota
est vnicuique

Archontici hæretici, ἀπὸ τῶν ἀρχόντων vel ἀρχῶν, id est, *Potestatibus* nomen trahunt, quas illi velut Deos quosdam secundarios habebant angelorum etiam ipsorum patres. Ab his mundum conditum aiebant resurrectionem carnis negabant. Tetra hæc pestis spargere cœpit virus suum sub Constantio Constantini Magni filio.

Arcticus circulus ἀπὸ τοῦ ἄρκτου, id est, *vrsa*, à cuius priori pede describitur, nomen inuenit. Descriptus est ille à Gemino præstantissimo scriptore, *vt & Scaliger notat in Manilium*, his verbis: ἀρκτικὸς μὲν οὖν ἐστὶ κύκλος ὁ μέγιστος τῶν ἀεὶ θεωρουμένων, κύκλων ὁ ἐφαπτόμενος τοῦ ὁρίζοντος καθ' ἓν σημεῖον, καὶ ὅλος ὑπὲρ γῆν ὑπολαμβανόμενος, ἐν ᾧ τὰ κείμενα τῶν ἄστρων οὔτε δύσιν, οὔτε ἀνατολὴν ποιεῖται, ἀλλὰ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς περὶ τὸν πόλον στρεφόμενα φαίνεται.

Arcturus, stella supra media Arctophylacis crura, vt scribit Proclus in libello *de sphæra*, quasi ἄρκτου οὐρά, id est, *Vrsæ* (nempe maioris) *cauda* nomen accepit. Hebræi כימה *Kima* nominant Sidus illud cæleste, cuius ortus & occasus ciet frigus & procellas, atque in angulo aquilonari existit. Eius mentio fit Iobi 9.9 & 38.31. Amos. 5. 8. Quidam Orionem, alii (quos sequimur) Arcturũ vertunt. Hinc χεῖμα, χειμών, hyems, tempestas χειμάζω, hyemo, χειμάζομαι, tempestatem fero. Virgilius, Æneid. 3.

Sidera cuncta notat tacito labentia cælo:
Arcturum, pluuiásque Hyadas, geminósque Triones,
Armatúmque auro circumspicit Oriona.

Seruius in Virgilium collocat arcturum pone caudam in signo Booræ, qui plerisque idem cum Arctophylace censetur, vt Arato, qui canit hoc modo:

ἀρκτοφύλαξ, τόν ῥ' ἄνδρες ἐπικλείουσι βοώτην
οὕνεχ' ἁμαξαίης ἐπαφώμενος εἴδεται ἄρκτου.
καὶ μάλα πᾶς ἀρίδηλος. ὑπὸ ζώνῃ δέ οἱ αὐτὸς
ἐξ ἄλλων ἀρκτοῦρος, ἑλίσσεται ἀμφαδὸν ἀστήρ.

Quæ Cicero reddidit in hunc modum:

Arctophylax, vulgo qui dicitur esse Bootes,
Quod quasi temone adiunctam prae se quatit
vrsam.
Huic autem subter praecordia fixa videtur
Stella micans radiis, Arcturus, nomine claro

Aliquando etiam accipitur pro ipso Boote. vnde Suidas, ἀρκτοῦρος λέγεται καὶ αὐτὸς ὅλος ὁ βοώτης.

* *Arcus*, instrumentum notum, quo sagittæ emittuntur; ab arcendo dictus, quod eminus arceat hostem, non cominus propulset, sicut ensis aut hasta. Hebr. קשת *Kescheth*. cognationem habet cum קשה *Kaschah*, durus fuit: est enim instrumentum rigidum, neque facilè tenditur. Alludit ad קש *Kosch*, illaqueauit: nã hominibus & feris insidiamur cum arcubus vt eos interimamus sagittis emissis. Hinc τοξεύω, sagitto, iaculis peto; τόξον arcus, & alia deriuata. קשת *Kaschath*, τοξότης, Sagittarius dictus Ismael, Genes. 21. 20. Arquites antiquitus dicti arcu præliantes, quos nunc sagittarios vocant Galli *Archers*. τόξον etiam deriuant à טוחה *Taca*, i. emisit sagittam, remotissimè, quod sine arcu fieri nequit.

* *Ardelio*, homo inquietus, & huc atque illuc semper volitans, saliens, atque omnibus negotiis sese immiscens; πολυπράγμων Hebr. דלק *Dolek* à verbo dalak, insectatus est aliquem festinanter, magnis passibus, ardente animo. A dolek ardelio, in quem lepidè epigrammatarius, *vis dicam quid sis? magnus es ardelio.*

Ardea auis quæ culpat aquas, cum nesciat ipsa natare ab *arduo* dicta, quod volet in altum. Quare & Seruius quasi *arduam* dictam *ardeam* scribit in istum Virgilii locum: *Notasque paludes Deserit, atque altam supra volat ardea nubem.* Est & eius nominis Latii ciuitas ita nominata à regionis ardore, quo respexit Martialis, vel potius ab augurio auis Ardeæ, quæ Græcis ἐρωδιὸς est, παρὰ τὸ ἐν τοῖς ἕλεσι διατρίβειν, sic affirmante Gaza. Huc sanè respexit Maro Æneid. 7. cum canit:

Quam dicitur vrbem
Acrisioneis Danae fundasse colonis
Præcipiti delata noto: Locus Ardea quondã
Dictus auis, & nunc magnum manet Ardea nomen.

* *Ardor*, ab ardeo Hebr. חרר *Carar*, & *Arar*, si leniter pron. vstus est. Inde *Arcur*, ardor, adustio. Ab *Arar*, vror, & ardor, dicitur etiẽ Ardor, seu incendium, combustio, inflammatio, בערה *behera*, à בער *bahar*. arsit, accensus est, deflagrauit. Et metaphorice significat in ira & furore agere. Vnde homo furiosus iracundus, & omnia bruto impetu perpetrans בער vocatur. Hinc πυρέω, ardeo, comburo; & πῦρ ignis, Lat. ferbeo, furo. Irafuror breui est. Si fortiter pronuncias n *Carcur* est morbus ardens febris, cui cognarum est, vel à quo fluit vetus nomen *Querquera*, i. febris magna & grauis, vt Festus ait, & Plautus confirmat in Friuolaria, Lucillius item & alii. Hinc etiam *areo*, *aridum*, oriuntur, si mollior sit pronuntiatio.

Area, quòd frumenta in ea *terantur* & *arescant*, dicta Varroni. Festus ita ab *arescendo* deriuat, vt ad locum ipsum referar, quæ generare potest nihil. A similitudine huius appellantur & areæ loca in vrbe pura, & vacua, non ædificiis, constructa.

* *Area*, Hebr. גרן *Goren*, à גור *Gur*, aut *Gor* quod inter alia significat congregare, quod in area colligentur & comportentur fruges. Cognationem habet cum אגר *agar*, i. congregauit, collegit. Hinc מגורה *Megura*, horreum, locus seu receptaculum frugum. Cui conuenit χωρίον, villa. Græcis *area*, ἅλως, l. in 2. mutata Area etiam, seu ἅλως, *halos*, est corona, seu circulus siderum, vt loquitur Seneca, in quæst. Nat. id est circulus apparens circa Lunam & Solem.

Areopagus, Grece ἄρειος πάγος, *Martius vicus* vel Colliculus, nomen *teste Pausania in Atticis*, adeptus suum, quod Mars ibi primus, Halirrhotio interfecto, iudicio se sistere fuerit coactus. Hic senarus

Areopa

Areopagitarum, quem velut alteram ancoram populari imperio adhærere voluerat Solon, iudicium exercebat de cæde, vulnere de industria facto, de incendio, veneno, si quis eo dato necem attulisset, & parricidio, iis tamen exceptis, qui adulterum deprehensum cum vxore interfecissent. * præcipue verò de impietate, sicut apparet ex eo quod de Theodoto illo Atheo narrat Laertius. Huc iniustè pertractus est D. Paulus, vt de noua doctrina rationem redderet, Act. 17. 19. Laertius refert Socratem ab Areopagitis damnatum, quòd non eosdem atque ciuitas deos putaret, & noua numina inueheret. Fuit hæc curia iudicum Atheniensium sita non procul Acropoli, nempe circiter *προπύλαια* quæ vocant, vt testatur Pausanias: ideòque Areopagus vocata est, quasi Martium collem dicas; vel quod Marti consecratus esset collis iste, vel quod primus Mars (vt fabulantur) cædis causam in eo iudicio dixisset.] Antequam actio intenderetur, cogebantur actor & reus grauissimo se iureiurando obstringere, & bis inde caussam orare. Iudices autem sedebant in duobus argenteis scabellis, quorum vnum, *teste Pausania*, Contumeliæ, alterum Impudentiæ dicebant, atque ita noctu & sub dio summo cum silentio audiebant caussas, ademta conciliandorum affectuum facultate, ne iudicum animus à norma recti deflecteret, vt est apud Hermogenem. Inter iudices, qui numero erant nouem, erat & regi locus, qui corona, *vt ait Pollux*, deposita iudicabat. Athenæus prodit ex Hyperidis sententia *libro 13.* si quem in caupona cœnasse comperissent, prohibuisse eum ascendere in Areopagum. Eosdem puerum dānasse, qui oculos coturnicibus eruerat, scribit *Quinctilianus*. Diligenter etiam inquirebant, quid ageret Atheniensium vnusquisque, vel quo quæstu se sustentaret, *auctore Valerio*. In numerum eorū cooptabatur nemo, nisi & stemmate nobilis, & perspecta virtute dignus censeretur Græciæ totius iudex, sicut in Areopagitico Isocrates prodit. Vtrū Solon Senatum hunc instituerit, dubitant eruditi. Etsi enim Plutarchus affirmet, ex Isocrate tamen colligi non potest. Neque Laertius vllam institutionis mētionem facit in eius vita. Sunt qui ante Solonem fuisse produnt, sicut intelligi potest ex illis, quæ de *Marte (fabulosè tamen)* prodita leguntur memoriæ.

* *Argentum*, Hebr. כסף *Ceseph* (pr. Késeph) metallum est post aurum in magno pretio, idque cùm infectum, tum factum. Infectum, quod rude impolitum & nondum elaboratum est, inque massa adhuc constitutum quo sensu dicitur, Iob. 28. 1. *Est argento eductio.* factū quod elaboratū est, *εἰργασμένον*, siue in laminas diductū sit, siue in vasa aliámve supellectilē fabricatum: tanquā si argēteū dicas, aut ex argēto factū, argentóve tectum aut opertum: quo sensu dicuntur instrumenta argenti, Genes. 24. 53 & cādelabra argenti, *1.* Chron. *28. 15.* aliaque huius generis infinita, Latinis vsitata, & quidem absolutè argenti voce posita. Secundo, significat *Ceseph* pecuniam siue monetam, eamque inprimis argenteam, per metonymiam materiæ: quo tropo aurum, pro moneta aurea, lapis pro pondere, ferrum pro compede ferreo, lignum pro numella, linum pro ellychnio in scripturis S. ponuntur. De hoc sensu argenti luculentissimè testantur loca Deuteron. 2. 28. & *1.* Reg. *21. 6.* & Psal. *15. 5.* Matth. 25. *18. 12.* Act. 3. 6. &c. Innumeras autem loquendi formulas de argento apud Mosem & prophetas occurrentes adscribere, non est huius instituti. Græcis *ἄργυρος ου, ὁ*: argentū, ipsa materia: *ἀργύριον* verò pro numis pecuniave sumptū est. Hinc Pollux expressè testatur, Græcis *ἀργύριον* etiam dici *τὸ νόμισμα*: & Varinus scribit, *ἀργύριον πᾶν νόμισμα εἴτ' ἐν χαλκῷ, εἴτ' ἐν ἀργύρῳ, εἴτ' ἐν χρυσῷ*, argētum esse quemlibet numum siue in ære, siue in argento, siue in auro.

varia Græcæ vocis ἀργυρίου coniugata relinquimus quæ ex lexicis facile colligentur. Latini argenti vocē cōsensu sumunt; *Emunxi* (inquit ille) *argento senes*: & apud Ciceronem in Topicis, *Pecuniæ nomen argenti retinet*. Hinc *argentum signare, cudere, conficere, consumere, in stipendiū imponere, fœnori locare* protritæ apud eos phrases. *Argentarium facere*, i. vsuram pecuniis exercere; *argentariam dissoluere*, i. foro cedere; & argentum præsentarium pro pecunia numerata dixerunt. Tertiò, *Cheseph* non tantùm pecuniam significat, sed diuitias, opes, facultates & quicquid in patrimonio consistit, res stabiles siue soli, & mobiles vt Iurisconsulti loquūtur. Quo sensu pecuniæ vocem etiam Latini Synecdochicè vsurpār. Porrò Hebræi sic sumunt, partim absolutè, partim addito nomine auri. Absolutè, Genes. 31. 15. *Etiā ne comedendo comederit argentum nostrum?* Addito nomine auri, vt Deuteron. 8. 11. 12. &c. Caue tibi ne obliuiscaris Iehouæ, &c. quum argentū & aurū auctū fuerit tibi. Sic Psal. 105. 37. Eccl. 2. 8. Esai. 2. 7. Hos. 2. 8. & alibi. Hoc tropo Abraham כבד בכסף *Cabed baccéseph*, grauis in argēto hoc est, diues, locuples, amplis fortunis præditus dicitur, Genes. 13. 2. Et, vt Græci loquuntur, fuit χρημάτων ἀνὴρ, πολύχρυσος, πολύχαλκος, ἀργυρῖτα, pecuniarum vir (*homme de moyēs*) multi auri & æris, argento abūdans. Ad etymō quod attinet, Hebræis *Ceseph*, metonymiá effecti, à כסף *Casaph*, dicitur, quod desiderare, cōcupiscere ex tota anima, valde expetere significat: vnde natum Syrorū *Cesupha*, i. desiderium, amor, deliciæ. Est enim argentum (vt & aurum) siue factū, siue infectum, siue etiam signatum, ita comparatū, vt eius desiderio nemo non summè teneatur. Hinc eius causâ omnia faciunt homines, inquit Cicero. Verùm & subiecti metonymiâ, *Ceseph* i. pecunia, ab amando vel desiderando dicitur: propterea quòd iis quos amamus, pecuniā cōtribuere vulgo solemus aut debemus, iuxta antiquorū, etiam Gētilium morē: apud quos olim receptū, vt quū aduersā fortunam passus esset aliquis, amicorū atq; sodalium facultatib. subleuaretur. accipiebat is autem pecuniæ summam aliquam eâ lege, vt si Deus aliquando meliora daret, quantū illi erogatū esset, tātūdē ipse restitueret. Et hâc illi pecuniam vocabant ἔρανον, i. amatoriam, ab ἐρᾷν. amare: vt factū ipsum ἐρανίζειν, respectu plurimùm accipientis, vel ἔρανον συλλέγειν dātis respectu, & ἔρανον εἰσφέρειν. Syris deinde & Chaldæis, *Cesaph*, metonymiâ adiuncti dicitur à *Cesaph*, quod significat pallescere ratione habita coloris. Argentum enim est albū, qui color palloris est particeps. Huc Salomō respiciēs Ecclesi. 12. 8. vocauit medullam in spina dorsi *Chebel hacceseph*, funem argenteum, i. album. Est enim medulla illa alba, vt argētū. funē verò, quia à cerebro per spinā dorsi, vt funis descendit. Græci huc respiciētes ἀργύριον dixerūt quasi ἀργὸν quod idem esse ac λευκὸν, i. album Eustathius testatur. Hinc χῆνα ἀργὴν exposuit λευκὴν, i. albū anserem: & ἀργάντα ταῦρον, albicantem taurum: quumque hic color propri⁹ sit argēti, vt auri proprius est flauus, ideo κατ' ἐξοχὴν color candidus, solo splēdore ab albo differēs. qualis in niue, argento polito, & margaritis visitur, dicitur argēteus; quē Theocritus Græcè reddidit ἐκλευκον λευκοφαὲς, ἄτερ, κυανὸν: Hesiodus, ἀργυρεὸν, ἀργύφεον: & Nonnus, ἀργὸν, ἀγλαὸν (ἀπὸ τῆς ἀγλης) ἀργυροειδές, ἀργυροφεγγές, &c. Latini, Græcos imitati, ab eodem colore albo, qui ipsis ἀργὸς dicitur, argentum vocarunt. Vnde Isidorus: *Argentum*, inquit, *non longè à Græca appellatione distat. Hoc autem illi ἄργυρον vocant quum mirum in modum illud dum candidum est, impressum corpori lineas nigras reddit.* Hæc de argento.

* *Argo*, gen. fœm. ἀργὼ, prima nauis fuisse creditur à Græcis instructa (Phœnices enim longe ante, vt & naues Salomonis nauigarunt) qua Iason cū Græciæ

nobi

nobilibus in Colchida, auri reperiendi gratia, nauigauit. Hanc volunt ab Argo architecto ita denominatum: al ii à velocitate. ἀργὸς enim, velox. Alii ab Argiuis qui in ea vecti sunt, vt Cicero refert, lib. 1. Tuscul. quæst. De Argo & heroibus Argonautis vide Apollonium & Valerium Flaccum.

Argonautæ, seu nautæ nauis Argus, qui ad vellus aureum rapiendum nauigarunt Colchos per Phasidem duce Iasone, quique in vrbe Cyzico templum extruxerunt Rheæ, Ioui Vrio, vt Etesias placaret, sacrificarunt, *vt refert Apollonius lib. 2.* Sed de illis aliàs plura.

Argos, Peloponnesi oppidum Ptolemæo, quibusdam videtur dictũ ab Argo Phoronei nepote. Quare quidam etiam φορονικὸν vocãt, *vt Refert Pausanias*, necnon Stephanus, apud quem dicitur simul ἴασον & δίψιον. Strabo habet πολυδίψιον καὶ φορωνικὸν. Eustathius tradit à Sophocle nominatũ δωρικὸν καὶ ἱππόβοτον. Ex quibus appellationẽ vltimam apud Homerum quoque inuenias Iliad. γ, vt & apud Theocritum εἰδυλλ. λα. Ita & Euripides in Iphigenia ἄργος ἵππειον vocat. *Aptum equis* dicit Horatius, Homericum illud epitheton exprimere volens, *lib. 1. Ode 7.* Plinius in hoc tractu duo oppida cõmemorat, quorum vnum Hippium, alterum Dipsium vocat. Nec omittendum interim aliquos ad Argum Iouis & Niobes filium (sed fabulosè) originem referre nõnullos ad Argiuos, qui huc nauibus aduecti ferebantur. At incerta hæc omnia, suísque difficultatibus & tenebris inuoluta. Apud Poetas legas passim Iunonem hanc vrbem, vt & Mycenas Spartamque magna prosecutam fuisse beneuolentia. Eadem de patria Homeri ausa contendere iuxta vetus illud:

ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου·
σμύρνα, ῥόδος, κολοφὼν, σαλαμὶν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι.

Argumentum oratio rei dubiæ fidem faciens, dictum Isidoro, quasi *arguta mentum.* [Est enim argutæ mentis proprium vt sua dicta vera esse persuadeat, idque firmis rationibus.] Alii ab arguendo deriuant, vnde & nomen argumentationi, quam Cicero tamen ita ab argumento distinguit, vt argumentum sit ratio dubiæ rei fidem faciens, argumentatio argumenti explicatio: petuntur argumenta ex locis Dialecticis qui sunt velut signa & indices manusque mercuriales ipsa argumenta monstrantes.

Arista partes spicæ acutissimæ & summæ, nomen habere videntur Grammaticis, quod primum arescant.

* *Arista*, Gr. ἀθὴρ pars illa in spicis, quæ est instar setarum vel pilorum horrentiũ, vnde etiam Lat. horreo, fortasse à שער *Saar* ducit originem, significat enim horruit, & שעיר *Sahir* hirsutus fuit. *Virgil. Aeneid. 8. Romuleoque recens horrebat regia culmo.* Aristæ etiam vento agitata & sibilantes שבלים *Schibbollim* dicuntur, à sibilo decursum aquarũ imitante. Arista, ἀθέρα, ἀθερίνη. ἀνθέριξ. Hanc ab ariditate Grammatici Latini dictam putant, quòd sit omnino arida. Nos horrida, propter horrorem pilorum. Pers. Satyr. 3. *Alges, quum excussit membris timor albus aristas,* id est pilos.

Arma ab hostibus arcendis dicta existimat Varro, Festus ab *armis*, id est, *humeris*, à quibus illa dependent. Tolerari potest vtrumque: Etsi posterius etymon literarum affinitate præualeat.

* *Arma* propriè sunt Scuta, inquit Scaliliger not. in Varronem, vt, *Tarpeia necata armis Sabinorum*, i. Scutis, *& ancilia arma*, sunt scuta, Arma itaque ab armo, quia in eo gestarentur. Armus commissura brachiorum ab humeris. Itaque ab ἁρμὸς dicta. Generali nomine Hebræis arma, seu quæuis instrumenta bellica כלים *Chelim* appellantur. *Cheli* propriè est vas, i. instrumentum omnis rei. Generale nomen rebus plurimis tributum sæpe instrumentis musicis, pacificis, bellicis. Hinc χέλυς, Chelys, testudo. Item κέλυς Securis: & κελία, instru-

mentum ad fodiendum terram. Hinc Latinum *Cala*, id est, fustis & Calones, serui qui militum instrumenta bellica lignea ferebant, vel ipsis ligna & alia necessaria ministrabant.] Quid eorum appellatione contineatur expressit Iustinianus Nouella περὶ τῶν ὅπλων 87. quæ nolumus loco suo mouere. Quoad etymon Varronis rectè cum Caio Iurisconsulto fustes simul ac lapides aliaque huiusmodi ad hostes arcendos comparata dixerimus arma. Et iam vsus recepit omnium generum instrumenta eo nomine complecti. Quamobrem rusticorum arma dicuntur rastra, ligones, crates, aratrum, & similia. Ait quippe Virgilius: *Dicendum & quæ sint duris agrestibus arma.* Apud eundem legimus & *arma Cerealia*. Cicero in Oratore: *Sed videant, quid velint, ad ludendumne, an ad pugnandum sunt arma sumpturi.* Arma Scholasticorum quis etiam nescit? *Coquinaria arma* dixit Plautus. Quin fraudes insidiæque dicuntur arma Virgilio, cum ait: *Et quærere conscius, arma.* Apud Poetam Apollonium etiam ὅπλον pro nautico fune accipi inuenias. Et Homerus Odyss. ζ. ὅπλῳ ἐυςρέφει σφεῖως κατέδησαν. Apud Romanos Velites & Pilani gestare iussi gladium, pila, parmamq;. Qui hos ętate excedebant, appellabātur hastati, qui armaturam ferebant. Splendentibus armis militem incedere volebat Auidius Cassius, qui quoque Syriacis legionibus luxuria diffluentibus singulorum arma septimo quoque die inspexit. Arma item pleraq; Romanorū ex ære fuisse haud ignorandum. Quippe prius æris quam ferri vsus innotuit. Ideoque χάλκεα, id est, *ænea arma*, pro ferreis accipi apud Poetas inuenias. Apud Græcos iure militari cautum constat, si quis scutum in acie misisset, vt capite lueret. Si gladium, vt leuiori afficeretur pœna, quod plus sit, se incolumem ab hoste tueri, quam hostem perdere, etiam cum sua pernitie.

* *Armi* nomine, in quo arma gestarētur, non tantum humeros, sed quæ ab humeris pendent brachia & manus, nec non quæ manibus arma tractantur, puta gladium, pugionem, sicam, &c. intelligimus, quod Festus expressit, his verbis, *Arma propriè ab armis dicuntur, id est, humeris dependentia, vt scutum, gladius, pugio, sica, & ea quibus propè præliatur, sicut tela quibus procul.* Verbum חרם *Charam*, i interfecit excidit, sustulit de vita, vnde χάρμη Græcis, i. pugna prælium, arma Latinis cudisse videtur. Arma, inquir Isidorus, vel ab armis dicuntur, i. humeris, vel ἀπὸ τοῦ ἄρεος, id est, à Marte. Generaliter omnium rerum instrumenta sunt: vnde & vbi reponuntur armaria dicta sunt.

Armenia, quę duplex est, *Maior & minor*, nomen accepisse creditur ab Aram filio Sem. significat autē Aram hominē elatum corde & dignitate. Alii à montibus trahunt, qui eam circumquaque cingunt. Etenim הר *Har*, Hebræis est *mons*. Ita *Bergensis ditio* in Germania à situ montoso nomen arcessit. Sacrę literæ vsurpant nomen *Ararat*, quod exstat *Genes. 8. Reg. 19. Esaia 37. Iere 51.* Neque abludit Armeniæ nomen. Arias Montanus existimat Armeniam maiorem, quam *Turcomania* est Mercarori, ab Hebræis dici *Aram*, Minorem *Vs* & *Ararat*. Hanc quondam ademta Mithridati post cæsas copias apud Gabyram ciuitatem ad se transtulerunt Romani. Victus ibidem, à Pompeio nocturno prælio, direptis castris, & quadraginta millibus cæsis *vt monet Eutropius Romana historia lib. 6.*

Armentum Varroni ab arando dictum, quod eam maxime ob caussam compararent boues, vt aliquos inde ad arandum deligerent: Vt armentum sit appellatum quasi *aramentum*. At Festus id pecorisgenus appellat, quod ad armorum genus idoneum est. Varroni astipulor, cum quo facit & Alciatus, imo Modestinus, qui scribit *l. seruis ad fin. ff. de legat, 3.* armento legato boues contineri, non etiam ouium aut caprarum greges.

* Grammatici dicunt etiam alia animalia,

lia, inter maiora, armenta nominari posse, quamuis ad arandum aut ad bellum inutilia. [Nam cerui inter armenta ponuntur à Virgilio, lib. 1. Æneid. vbi de ceruis loquens; *hos tota* (inquit) *armenta sequuntur*. Et Georgic. libr. 4. monstra maris vocat immania Neptuni *armenta*. Dixerunt etiam antiqui Armentæ, arum, plurali numero: vt Pacuuius apud Nonium, *Tu cursu frontes pascere armenta soles*. בקר *Bakar*, armentum: bos, pecus, nomen collectiuum, armenta & pecora complectens. *Boker*, armentarius, pecorarius, qui armenta & stercora quærit atque curat: à verbo *Bikker*, quæsiuit, requisiuit diligenter, summa cura perlustrauit aliquid summo mane. Hinc ἀκριβόω, diligenter cognosco, cum deriuatis. Vt armentarium & pastoris diligentiam notent Hebræi. Mane & diluculum, atque emicationem diei *Boker* appellant. Et inde fortasse βόσκω, pasco.

Armilla ab armis vocata Etenim antiqui brachia cum humeris armos dicebant, *vt in Romulo scribit Plinius Secundus*. Donati leguntur armillis ab imperatoribus viri in militia versati & militaribus muneribus functi, sicut & milites gregarij quandoque ob strenuè nauatam bello operam aut editum facinus præclarum aliquod.

* *Armilla*, fortasse ab ὅρμος monile, & ὁρμίσκος paruum monile, & ὁρμάνη, tete, monile confectum opere retiario, multiplicibus fibulis qualis in torquibus, cathenis, armillis, monilibus, & aliis, quę vocant, ornamẽtis externis vidẽtur. cõuenit voci Hebrææ צמיד *Tsamid*, quã interpretantur armillam, à verbo צמד *Tsamad*, Coniugatus & ita combinatus est vt alter alteri adhæreat, vt in armillarum anulis apparet, tum dicitur etiã armilla nempe colli, vel brachiorum, vel tibiarum ornamentum אצעדה *Etshada*, à verbo צעד *Tsahad*, processit cum pompa & ornatu.

Arnon torrens Moabitarum in tribu Ruben, qui in mare mortuum tandem effunditur, deriuatur à רנן *Ranan*, quod *exclamare* & *exsultare* præ lætitia significat.

Arphad, ciuitas in Damascenorum terra apud Ieremiam, descẽdere videtur ab אר luce, & פדה *redemit*.

Arrha vel arrhabo partem significãs pretii in ipsa venditione pacti, quæ certos nos facit de eo, quod est residuum, persoluendo, descendere videtur Isidoro à re, pro qua datur: Aliis à Græco ἔῤῥαγες, quo quid *firmum infractumque* significatur.

* *Arrhabo*, Hebr. ערבה *Harubbah* & ערבון *herabon*, à verbo ערב *Harab*, id est, fidem interposui, interposito arrhabone fidejussi, vadimonium promisi. Syri ארבון *Harrhabon*. Inde Paulus 2. Cor. 1. 22. ויהב רהבונא, *vejaheb rahabuna*, *& dedit arrhabonem*, &c. Arrha vel arrhabo, id est, quod datur in emptione & venditione, in testimonium vel signum contractus mutui. Sunt & arrhæ sponsalitiæ, quas vtrinque sponsus & sponsa dant in signũ fidei datæ & implendi matrimonii. Arrhabo, teste Varrone, pecunia est sic data, vt reliquum reddatur. Nonnunquam idem quod pignus. Ambrosius, *Annulo suo subarrhauit me Dominus meus*. Gall. & Itali vocem Hebræam, Syrã, vt & Grecã ἀῤῥάβων, nec non Latinorum arrham, amplexi sunt. Ab codẽ verbo ערב *harab*, id est, commiscuit, fit מערב *Maharab*, commistio, mistura, quæ si dicitur de plagis mundi significat occasum Solis spectantem ad vesperam, vbi dies cum nocte commiscetur: si de mercatoribus & negotiatoribus, cõmercium siue negotiationem denotat, quę in commiscẽdis seu cõmiscendis mercibus cõtestet, vbi fides variè interponitur, arrha multiplex datur, &c.

* *Arrogans*, superbus, elatus instar mõtis tumescentis: Hebr. יהיר *Iahir* cognationem habet cum הרר *harar*, siue הר *har*, mons. Semper enim altum sapit. Hinc αἰωρέω & αἰωρίζω attollor, superbio ἄιωρος sublimis, μετέωρος altus. Qui

ibi

ſibi multum arrogat & tribuit, atque ſuper alios effertur animo *γαυρὸς γαυρῆς* arrogans, inſolens ſuperbus.

Ars, an *ἀπὸ τῆς ἀρετῆς*, i. *virtute* nomē arceſſit? Ita viſum Grammaticis quibuſdam. Quare & veteres artem pro virtute accepiſſe, notatum à Diomede. Quin teſte *Auguſt lib. 4. de ciuitate Dei*, ars ipſa bene recteq; viuendi virtus à veteribus eſt definita. Non deſunt quoque qui idē nomen ab arādo deducunt ſatis ineptè. Artis definitio exſtat apud Lucianum, & Prolegomenis Hermogenis talis: *τέχνη ἐςὶ σύςημα ἐγκαταλήψεων συγγεγυμνασμένων πρός τι τέλος εὔχρηστον τῶν ἐν τῷ βίῳ*, i. interprete Quinctiliano lib. 2. c. 18. *ars eſt, quæ conſtat ex præceptionibus conſentiētibus & coexercitatis ad finē vtilem vitæ.* Etſi apud Hermogenem legas, *ἐκ καταλήψεων*, *Artium* genera ponuntur quatuor. Vnum *θεωρητικὸν* quod in contemplatione & rerum cognitione conſiſtit, qualis *arithmetica*, *aſtronomia Phyſiologia.* Alterum *πρακτικὸν*, quod vbi ceſſauit ab actione, nullum poteſt oſtendere opus, qualis *ars ſaltatoria.* Tertium *ποιητικὸν* factiuum in operis conſummatione finē accipiens, qualis *ars pictoria*, *fabrilis & ſtatuaria.* Quartum *κτητικὸν* acquiſitorium, cum ſtudio & labore aliquid acquiritur, qualis *ars Piſcatoria & Venatoria* Ad primū genus refertur cum Dialectica, tum Rhetorica, ad tertium Medicina. * Eſt etiā ars, quæ conſtat ex præceptorum collectione, ab Arcto, quòd arctis præceptis, id eſt, anguſtis & breuibus, concludatur, vt ars Donati, Ariſtotelis, &c. Ars item in rebus externis, politicis, domeſticis, ſiue in virtute, ſiue in vitio poſita; qua quis non facile falli, ſed magis alios quo vult, deducere poteſt: *τέχνη* techna, fraus. Virgil. de Sinone, lib. 2. Aeneid. *Dolis inſtructus & arte Pelaſga.* Ars habet compoſita, inter quæ iners, ſolers, artifex. Hebr. opus ingenioſum, ſapienter diſpoſitum & ad finem perductum חשב *Cheſchob* nominant, à verbo *Chaſchab*, id eſt, Cogitauit ſapienter, ex cogitauit ingenioſè. Cognationem habet cum *Chaſchaph.* inueſtigauit, vt ſolent periti artifices. Hinc per radicis inuerſionem *ψηφίζω* & *ψηφίζομαι* computo, cum deliberatione decerno; *σοφία* ſapientia, *σοφίζω* & *σοφίζομαι* ſapienter loquor, *σοφὸς* ſapiens. Addo Hebræos hominem rerum peritum, artificem, aſtutum vocare ערום *Harum*, vnde Ars, & gnarus. Item חרש *Charaſch*, eſt artifex. Vnde ars facilè deriuatur. Eligat lector.

Arſacidæ dicti Parthorum reges, ab Arſace Scytha, qui latrociniis memorabilis, cùm oppreſſiſſet Mādragoram Seleuci præfectum, quo tempore L. Manlius atque Attilius Regulus conſules erant, Hyrcaniam occupaſſet, Seleucum profligaſſet, Parthorum opes potentiāque inprimis confirmauit. Eo n mortuo affectarunt hoc nomen, qui ſubſecuti ſunt reges. Ita Athenienſium reges *Cecropidæ* ſunt dicti à Cecrope, Imperatores Romani Cæſares à Cæſare Iulio, Aegyptorum reges Pharaones, à quodam Pharaone.

Arſinoe ciuitas Cyrenaica ſeu Pentapoleos, quam Ptolemæus condidit nomine Philadelphus, inque gratiam vxoris fratris ſui Arſinoes ſic appellauit, Teucheira aliâs dicta. Straboni ciuitas eſt Aegypti ad Nilum, quæ olim Crocodilorum dicta ciuitas eſt niſi forte hāc aliam quis dixerit. Stephanus nominat *Taucheiram*, & alio loco *ταύχειραν.* Mercatori dicitur *Teacara*, Oliuerio *Trochara.* * Ad ſinum Arabicum ſita eſt, & Cleopatris dicta: hodie Sues, Gilio, quam Bagulſtephon Moſes appellat, & alia eſt ab Aegyptia. Tres fuerunt eiuſdem nominis ciuitates maritimæ in Cypro. Alia item Pentapoleos in Africa oppidum: & in Aetolia, aliiſque prouinciis: ita vt quatuordecim huius nominis vrbes ex Geographorum & hiſtoricorum monumentis conſtat.

Artabazes Armeniæ rex & Ponti, filius Mithridatis, iuxta quorundam coniecturam conuenit cum vſitata Turcis appellatione

ione *Bassa*. Sicut & Turcorum nomi-,qui in ea sunt dignitate, cum eadem mare & componere videmus Paulũ ium. Vt Artabazes sit idem, quod *Magnus Bassa*.

Artaunum, ἄρταυνον, Germaniæ vrbs ad Ptolemæum. *Aurach* haud procul Tubinga arcem putat Io. Heroldus. r. Appianus *vuirkburg* interpretatur. c Marcopolim & Peapolim antiquidictam, scribunt Irenicus & Althamus ex abb. Spanheymense Auentino n Pœonia. Vulgus Latinorum eam tbipolim nũcupat, vocabulo Latinoco *Vuirt-burg* interpretantes. Est ceerrima ducatus Francouiæ ciuitas.

Artaxeres, chaldaicè ארתחששתא *magnum & strenuum bellatorem* significans, ninis originem habet à חרר *efferbuit*, duit, & שחת *interemit, vastauit*.

Artemon quasi erectus remo, trochlea *vt docet libr. 10. Vitruuius*, qua trahunin nauibus funes, & armamenta exantur. Bayfius tamen maius velum, iatus ascititiũ velum interpretatur. cis dicitur ἀρτέμων Plutarcho ἀκά-. Erasmus Actorum 27. interpreta*antennam*.

Arteria, Philareto *de pulsibus libro* & ibus aliis nuncupatur ἀπὸ τοῦ τηρεῖν ἀέρα, quod aerem spiritumque vitaseruet. Aliis placet deriuari παρὰ τὸ ἀείρειν, quod est, *attolere*. Aristoteles inditum nomen διὰ τὸ ἀρτηρῶσθαι τῆς καρδίας, *quod dilatetur cum corde*: Alii ὸ τὸ ἀέρα. quod *venas secum suspen-*. Spiritus *semitam* appellat Plinius, *spiconceptaculum* Agellius, ἀγγεῖον τοῦ ματος. Pollux, loquentes omnes de a arteria. Etsi alioqui aliæ arteriæ que ex corde ortæ & propagatæ tum atque adeo calorem vitalẽ sani impartiant, & vicissim ex venis uinem hauriant, tanquam nutritum, vehiculum & recreationem tuum. Certum enim est, eas συναῦσθαι ταῖς φλεψὶ καθ' ὅλον τὸ σῶμα, vt nus loquitur. Motum earum, quem Græci σφυγμὸν, Latini *pulsum* appellant maximè explorant Medici in ea parte, quæ diuaricata iuxta flexum cubiti & maximè superficiaria excurrit ad os radii propre καρπὸν, in quem locum mittuntur digiti, vt de virtute cordis & spiritus vitalis constare queat.

* *Arteriam* Hebræi בית-בלע *beth-belah*, Domum absorptionis, quòd aerem spiritumque vitalem veluti absorptum in se contineat. Arteria aspera, τραχεῖα ἀρτηρία, est fistula exterior colli, ab ore protensa ad pulmonem, per quam spiritus attrahitur & emittitur. De pluribus aliis hoc nomen dicitur; est nẽpe arteria magna, coronalis, venosa: sunt & arteriæ apoplecticæ, siue carotides, siue lethargicæ, de quibus prolixè medici: inter quos consule Gorræj definitiones.

* *Arthritis*, ἀρθρῖτις, morbus articularis, ita dictus, quòd τὰ ἄρθρα, hoc est articulos & iuncturas infestet. Arthriticus articularius, Plauto; qui hoc morbo laborat. Cicero ad Pœtum, *Non arbitror cocum etiam te arthriticum habere*. Ἄρθρον, articulus, artus, compages, nodus: ossis caput seu processus aut finis, rotundus, qui in alterius ossis cauitatem inseritur. Hebræi vocant hunc morbũ חולי-רגלים *Choli - Raglaym*, id est, dolor pedum, synecdochicè. nam χειράγρα est arthritidis species, vt & in aliis articulis corporis humani nonnunquam creatur.

Artotyritæ vel *Artotyritæ*, eidem Epiphanio cum Pepuzianis, nomen traxerũt ἀπὸ τοῦ ἄρτου, pane & τυροῦ caseo, quos offerre solebant Dominicam cœnam corrumpentes. Errori suo prætexebant ptimorum hominum morem offerentiũ terrę & ouiũ fructus, *vt refert Augustinus*.

Aruales fratres dicti sunt sacerdotes, quos Romulus instituit primus, seque inter illos duodecim numero appellauit, fratrem ab aruo scilicet, id est, *agro arato*, sed nondum sato. Quamquam nutricem Romuli Accam Laurentiã semel in anno sacrificantem pro agris, duodecim eius filiis sacrificium præcedẽtibus,

hunc ritum lampridem incoasse affirment aliqui, & Romulum, vno ex filiis defuncto vita, in mortui locum successisse, atque ita continuatum hunc ritum, cum collegio Arualium fratrum. De terminis moris hos cognouisse docet eruditè Cuiacius *11. obseruat cap. 5.* ex glossis veteribus, in quibus scriptum exstabat hoc modo: *Aruales sodales*, οἱ περὶ ὅρων διαγινώσκοντες δικασταί. Contra Turnebus Aduersar. *libro 21. cap. 1.* non de terminis hos iudicasse scribit, sed alios iudices, mutuato nomine à fratrum Arualium vocabulo. Insigne eorum erat, infula alba cum spicea corona. Nam & Accam in isto sacrificio talem coronam dedisse Romulo testantur aliqui. Vide plura apud Agellium, *lib. 6. c. 7.*

Arundo, Canna, calamus: item calamus aromaticus quē mercatores vendebant, & olim magnam acquisitionem & negotiationem cum eo exercebant. Nomen item mensuræ ad formam canonæ seu calami, & os longum à flexura cubiti ad humerū, קנה *kana*, & *kane* Chal. חרדי *hardi*, arundo, Gr. κάλαμος, Calamus.

Aruspex aliquibus ab *ara*, id est, à sacrificiis, vel potius victimis inspiciendis in ara nominatus vide *Haruspex*.

* *Aruum*, ab aro vt paruum à parum, larua à lara. Dicitur ager aratus, & ad sementem paratus Gr. ἄρουρον, ab ἀρόω, aro: ἀρόωσις, aratio: ἀρουροπόνος, agricola: & apud Homerū, Iliad. 2. ζείδωρος ἄρουρα, alma tellus. Hebr. שדה *Sadeh*, à verbo שדד *Sidded*, occauit terram ad complanandum eam, contudit glebas in agro, sarculauit, fregit glebas. Dicitur etiam שדי *Sadai* campus, ager, aruum, & affinis est vox illi qua Deus omnipotens שדי *Schaddai*, cui soli est omnis sufficiētia, & qui omnibus largitur sufficientiā. Agricultura enim veteribus tantopere laudata abundè suis alumnis necessaria sufficiebat. Vnde illud dictum, *O fortunatos, bona si sua norint Agricolas.*

* *Arx*, ab arceo, quia arcet seu prohibet hostes, ne progrediantur vel ingrediantur. ἀκρόπολις, ἄκρα, à Chaldæo nomine הכרא *hacra*, munitio, locus editus pręsidium, 2. Sam. 5. 7. Festus in voce *Ocris*, ὄκρις, idem atque ἄκρις, Seu ἄκρα veterum dicta profert, quæ Ocrem & arcem eiusdem significationis esse demonstrant. ἄκρος, summus, excelsus. Arces enim veterum in locis editis constructæ, sicuti multa rudera etiamnum variis locis reliqua demonstrant. Solinus ab Arcadibus arcē dictam putat, quod ii munitissimos quosque colles sub Euandro tenuerint. Quod etymon coactum videtur.

* *As*, assis, vel etiam *assarius*, & ἀσσάριον, numi minuti species; assis quidem capiens denarii tantùm dextantem, i. partem decimam, adeo vt deni asses facerent denarium: Assarius assis semissem, *Tressis* apud Persium dicitur, qui tres asses vix valet, homo nullius pretii, quem Latini triobolarem appellant. Syrorum אסר *Assar* genus fuit monetæ, admodum minutæ, ponderis quatuor granorum hordei. Huius numi meminit Christus, Matth. 10. 29. *Nonne duo passerculi assario veneunt?* de Assis & assarii particulis, consulat lector rei numariæ scriptores. As ab ære deducitur Varroni. Eiusdem appellatione complectuntur Iurisconsulti hæreditatem Sed etymologiam scrutamur.

Asbestos, idem cum lapide amiātho, sic dictus, quòd ignis non inquinet ipsius splendorem, etiamsi in eum coniiciatur sordidus, sed potius extrahatur nitidus, pariter nomē suum accepit, quòd accensus non exstinguatur, factis ex eo in lucernis thryallidibus, donec aliquid olei superfuerit.. Linum esse aliqui putant. Plinius appellat viuum, *lib. 19. cap. 1.* Zoroastres Bostrychiten, quod similis esset asbestos pexis mulierū crinibus. Aliis Polia & Corsoides est dictus. Pausanias *Carystium* dixit, quod *ad Carystum* effodiatur. Et quia similitudinem habet cum alumine scisso, dicitur etiam alumē

à qua

quadrigario: *Ardentes*, inquit Plinius, *in focis conuiuiorum ex eo vidimus mappas sordib. exustis splendescentes igni magis, quàm possēt aquis.* & me puero à fide dignis cõmemoratũ sępius, visas consimiles mappas, igni videlicet splendescentes, apud Comitem Megensem Frisiæ præfectum, qui in Comitis Arēbergēsis successerat locum. Athenis quoq; aureæ Mineruæ lucernę, quã Callimachus fecerat, inerat chryallis ex lino Carystio, *vt Pausanias scriptũ reliquit*, id quod & hodie in multis regionib. est vsitatum, ait Agricola. Traditũ pariter Brachmannos Indorum Philosophos ex eo vestes sibi cõfecisse. Quin funebres regum tunicæ inde fieri solitæ, vt corporum cinis à lignorum cinere seclusus cõdi posset sepulcro. Quanquam autē Plinius scribat linũ hoc (sic enim vocat) rarũ esse inuentu, cũque inuentũ fuerit, excellentium margaritarũ pretia æquare, tamē hodie satis vili pretio vendi, cũ in Norici metallis magna eius extet copia testatur idem Georgius Agricola. Certè nihil aliud est, quã plumosum illud alumen, quod exstat in officinis medicorum, quippe scissilis & friabilis lapis. Qui cum etiam manibus neatur atque texatur, lini quoque nomen promeruit.

Ascalon vrbs Palestinæ Ptolemæo, cõponitur ab אש *igni*, & קלון *ignominia*. Duodecies occurrit nomen eius in historia sacra & propheticis libris, nempe *Aschkelon*, Philisthæorum Ciuitas & Satrapia magni nominis, Gr. *ἀσκάλων*, cuius Strabo & Mela meminerũt Philistinæ Isidoro, & Geracis Cedreno. A שקל *Schekel*, i Siclo, alii eã deriuant: quòd esset emporiũ celebre, vbi multa pecuniæ permutatio & appensio.

Ascanes siue Tuscones, *die duntschē* nomine simul & genere: vt quibusdã placere video, descendũt ab Ascenetz filio Gomer, nepote Iapheth. Olim isti incoluerũt Armeniã, nũc Germaniam, *vt volunt eidem*. Etsi Tacitus haud leuib coniecturis euincere conetur *αὐτόχθονας* siue indigenas esse Germanos. Suffridum vide *li. 1. c. 5. de Frisiorũ origine*. Significat autē Ascanaz sacerdotē ignis, deriuata appellatione ab אש *Esch, igni*, & כנה *cana, basi* vel כהן *Cohen, sacerdote*. Quod dixi ab Ascenetz descendere Germanos, affirmari quoque video ab Eusebio *in Chronicis*, & Hieronymo *in Hebraicis quæstionibus*. Nec refert appellari eos à nobis *die Teutschen*. Etenim Ascenaz, *vt plurimi eruditi censent*, cum Tuiscone est idem, à quo etiam pagus vel cœnobium Tuitiũ e regione Coloniæ inque Vbiorum finibus nomen etiamnum seruat.

Ascaburgum Taciti, quod aliqui cum Althamero Cymbricam interpretantur in Cliuensi ducatu, alii cum Rhenano Doesburgu in Geldria, conflata vox est ex *πύργυ* turri, & *Asci* proprio, vt reor nomine.

Ascites Hydropis genus *ἀπὸ τοῦ ἀσκοῦ*, id est, *vtre* appellationem trahit, quod, cũ in eo intumuerit abdomē, siquidē cõcutiatur, sonitum reddat, qualem vter nõ omnino aqua repletus edere solet, si modo in hãc, modo in illã partē deuergas. Plus enim in eo se humoris promit, quam spiritus, ideoque opponitur ei *Tympanites*.

Asdod vrbs Palęstinę, Hebræis alio nomine *Azotus*, vt testatur Hieronymus, nominis originē trahit ab אש *Esch*, igni, & דוד *Dodh* dilecto. Vrbem hanc vnde triginta annos oppugnatã & obsessam à Psammetscho, qui in Ægypto quatuor & quinquaginta annos regnauit, tandemque expugnatam, apud Herodotum inuenias *lib. 2.*

Ascia Fabrorum dolabra, qua illi ad aspera ligna polienda vtuntur, ab ascindendo videtur dicta.

* *ἀξίνη* Gr. חצן *hotsen*, armatura, genus pro specie. Dolabra enim pro quouis armorum genere, sumitur. Hebrææ voci respõdet alia armorum species, nempe Ensis, & Asciç cõuenit Chald. חצינא *hatscina*, vnde Acinacis, gladius Persicus. Gal. *hache*. Sũt aliæ voces Hebrææ, asciã,

dolabrã,Securim denotãt, quas omittimus; quòd ab etymo abscedant longius.

Asia pars orbis terrarũ maxima, si Herodoto in Melpomene sua fidem habemus, tãq; fertilis & opima, vt & agrorũ vbertate præstet,& fructuũ varietate,tũ pascuorum magnitudine & rerũ earum multitudine quę exportantur (vnde *Asiaticus luxus* pernities Romæ) iuxta Lydos fabulosè à Promethei vxore est appellata, iuxta alios non minus fabulosè ab Asia Martis nepote. Maxime illa Alexãdri expeditionib. innotuit. Diuiditur à Strabone *lib.2.* in Asiam extra Taurũ & intra Taurũ præcipuis eius populis cõmemoratis. Quæ intra Taurum est eam *Asiam minorem* vocant, Turcæ Constantinopolitani *Natoliam*, complectiturq; *Bithyniam Calatiam,Cappadociam,Lyciã, Ciliciam,& Pamphiliam.* Herodotus nominat terrã intra Halyn. Plinius auctor est olim *Chroniã* dictã, dein *Thessalim*, postea *Maliandem*. Pôte quandoq; iunctam Asiam Europæ à Xerxe rege Persarũ, cui non notũ ex historiis? Sed de ea expeditione videndus Herodotus, & alii scriptores Græci.

* *Asia* in quinque partes, secundum eius imperia, hodie diuiditur. *1. Prima* pars, Europæ contigua, magno duci Moscouiæ paret, mari glaciali, Obij fluuio, Kytaia lacu, & linea inde ducta ad Caspiũ mare Isthmoque qui inter hoc mare & Pôtũ Euxinum est, terminata. 2. *Secunda*, magno Chamo Tartarorũ Imperatori obedit; cuius fines à meridie sunt mare Caspium, Iaxartes fluuius, Imaus mons: ab Ortu & Septentrione Oceanus: ab Occidẽte, ducis Moscouię regnum. *3. Tertiam* partẽ Turcæ Occupãt; cõtinetq; quicquid terrarũ est intra Pôtũ Euxinũ, mare Aegeũ mediterraneũq; Aegyptum, sinum Arabicũ, Persicũque, Tigrim fluuiũ, mare Caspiũ, & Isthmũ, quẽ inter hoc & mare Euxinũ Geographi depingunt. 4. *Quarta* regnũ Persiæ, quod hodie à Sophis gubernatur, comprehendit, habetq; Turcas ab Occidẽte, Tartariã à Septentrione: & in Oriẽtem fermè ad fluuiũ Indũ extenditur: à Meridie verò mari Indico, olim rubro, alluitur. Quinta pars regiones cæteras obtinet, quas nũc Indias, vti & olim nũcupãt, quæ non ab vno solo, vt aliæ, sed plurib. Regulis (nã quęlibet illius regio propriũ fere habet principẽ, quorũ nõnulli etiã magno Chamo vectigales sunt) moderatur. Sed neq; hoc prætereũdũ, q loca maritima permulta Lusitanus (hodie Hispanus) possidet, aut sibi tributaria fecit. Quę Asię adscribũtur insulę numero ferè innumero, has habent præcipuas; nempe Cyprum & Rhodũ in mediterraneo mari: Taprobanam & Zeilam in Indico Oceano; vbi quoque à Lusitanis detectę sunt duæ Iauę, Borneo, Celebes, Palohan, Mindanao, vbi & Gilolo cum Moluccis aromatiferis hodie clarescunt. Tum Iapania, & nuperrime inuenta noua Gunea: sed hæc vltima, an insula sit, an terræ Antarcticæ connexa, nondum constat. Ex *Ortelii* magno Theatro.

Asinarij appellati sunt olim Iudæi ab Ethnicis Molone & Appione Alexãdrino, quod aureum asini caput in tẽpli sacrario asseruarent ac adorarent, eo quod Mose duce asinorũ beneficio inuenissẽt aquas. Proditum id à Cornelio Tacito *Annaliũ 21.* cuius verba Tertullianus refert *in Apologetico suo.* Falsum autẽ omnino id esse docet Iosephus scriptor historiæ & templi Iudæorum sacerdos. Sed ô insaniam! Non tantum Tacitus in hanc gentẽ delirat, sed & omnes veteres magno consensu, Strabo, Plutarchus, Iustinus. & apud Suidã Damocritus. Ausi & Romani crimen idem impingere Christianis, dum Christi odio hoc eos nomine appellarent. Neq; id satis. Christum ipsum dedecorarunt picturis impurissimis. Quid non audet Spiritus erroris, profanos discipulos nactus.

Asparagus dictus quibusdam videtur, quod *ex asperis legatur virgultis & scapo sit aspero, non laeui.* Ceterum cum & Græci ἀσπάραγον agnoscãt, ab illis dixerim accepisse

pisse Latinos, etsi cōtra me stēt Isido-s, Festus, & omnium doctissimus Var-. Amici equidem omnes, at magis a-ica veritas.

Aspis serpens, ἀσπὶς, cuius ictus tam est halis vt nullo ferè remedio possit cu-ri, nisi confestim partes illæ, quæ tum eius sunt passæ, præcidantur, vel si propriam vrinam hauserit percus-s, alioqui torpore & somno periturus, *scripsit Varro*, dicta Isidoro, quòd ve-na morsu immittat & aspergat. Etsi edibilius, vocem eā Romanos à Græ-s accepisse * *Hebr.* פתן. *Pethen.* Co-iationem habet cum פתח *Pathah per-asit*, per antitphrasim, quòd videlicet inimè sit persuasibilis, sed aurem di-genter obturet, & surda fiat aduersus cataméta *Psal.58.5.* Hinc πύθων serpés, φθόνος inuidia & φθονέω inuideo. qđ iim magis Lethiferum inuidiæ vene-? Antiqui tria aspidis genera fecerunt. uædam enim χερσαίας *terrestres*, quædā λιδώνιας *hirundinaceæ*, & aliæ πτυάδες, est, *spuentes*, quæ vt maximæ sunt om-ū, ita hoc præ ceteris habent peculia-, vt non tantum morsus, sed etiā saliua venenosa. Ab huiuscemodi serpente thalē sibi morsum inferri passa Cleo-tra Ægypti regina satius existimās sie ori, quàm captiuam circūferri in triū-io, *vt Refert Ælianus.* Incurabilem eius orsum asserit quoque Moses in Can-is, etsi tam exiguus sit, vt prope sen-m oculorum effugiat propter subtili-tem veneni. Quid, quod & Ælianus pidis ictui vel nullum vel rarum ad-odum remedium inueniri tradat, & sos vix quatuor horas superesse. Eusta-ius prodit eā lethiferū somnū morsu ducere, Plinius percussos corpore & mno necari Qua de caussa somniculo m eā appellauit Sisenna. Et Nicander:

σαρκὶ μὲν ὅττι τι δῆγμα φαάνεται, ὅτι δυσαλθές.
ἴδος ἐπιφλέγεται, καμάτῳ δ' ἄτερ ὅλλυται ἀνήρ.
ὑπνηλὸν δ', ἐπὶ νῶκαρ ἄγει βιότοιο τε-λευτήν.

Nec tamē vlla vides ī presßi vulnera morsus,
Nec dignus fatu tumor ictū corpus adurit.
Sed qui læsus homo est, citra omnem fata laborem.
Claudit, & ignauo moriens torpore fatiscit.

Asplenū ἄσπληνον, vel (vt alij) *aspleniū*, herba, q̄ alias *scolopēdriū* vocāt Pharma-copolę, *Ceterach*, foliis triētalibus, iisque multis prædita scolopendrię animalis ę-mulis, & ab vna radice prodeuntibus su-bterque flauescentibus ac hirsutis: no-men assumsit hoc suum ab α priuatiua & *splene*, quod bene faciat spleneticis aut lienosis, imo lienem absumat Dioscori-dem vide *lib.3.c.151.* & Plinium.

Assecla, qui spe emolumenti diuites se-quitur, à sequendo nomen deducit.

Asseres dictos volūt, quod parieti assi-deant. Vide *Tabula.*

Assiduus XII. Tab. legib. dictus, qui plu-ribus, assibus atque fortunis locuples e-rat, *teste Alex. ab Alex. li.6.c.10.* Assiduus autem, qui est idem cum continuo, ab as-sidēdo nomē deriuat.* Assiduus, qui ad-est. Cicero de petitione Cōsulatus: *Iā as-siduitatis* (inquit) *nullum est preceptum: ver-bū que ipsum docet, que res sit. Prodest quidē vehementer nūquā deesse, &c.* Plautus iocā-do extulit verum etymon, in Truculen-to: *Postidea ego tota tecum, mea voluptas v-sque ero assiduo.*

Assyrii, qui primā Monarchiā imperii amplitudine ac diuturnitate reliquis spe-ctabiliorem adusque Sardanapalū obti-nuerunt, quoad originem, referuntur ad Assur filiū Sem, ab eodē deducto nomi-nis auspicio. Nec discrepat nominis enū-tiatio, quē Eustathius ἀσσυρεῖς fecit. Eā-dē originem habet Assyria, *Plinio teste*, Adiabene dicta, cuius illi sunt incolæ. Quod Dion scribat à barbaris *Attyriam* nuncupatā, imputandū est dialecto. Ety-mologicon de Assyria hoc modo: ἀσσυρία. ἡ βαβυλωνία. τὸ μὲν πρῶτον ἐκαλεῖτο εὐφράτις ὕστερον δὲ χαλδαία· τὸ τελευταῖα δὲ ἀπὸ ἀσσούρου τοῦ σοῦσου ἀσσυρία ὡς ξενοκράτης ἐν πρώτῳ χρονικῶν. De assyriis ip-

sisinet inde subtexit: ἄρηνται παρὰ τὸν ἀσάραχον τὸν ἔθνους ἐπικρατήσαντα. ἐκβολῆ τοῦ κ. ἄσσαρες, καὶ τροπῆ, ἄσυρος καὶ σαραγών, ἀσσύριος.

Astarte, quę vel ex Herodiani testimonio Venerem significat (etenim ἀστάρτη, non ἀστροάρχη legẽdum apud eũ ex emẽdatione Clariſsimi viri *Petri Fabri*) non ἐκ τοῦ ἄστρου id est, astro denominationem habet, vt voluit non solum Suidas, sed etiã Herodianus ipse cum scribit: ἀστάρτη ἡ παρ' ἕλλησιν ἀφροδίτη λεγέται ἐκ τοῦ ἄστρου ἐπωνυμίαν πεποιήκασιν, αὐτὸν γὰρ εἶναι τὸν ἑωσφόρον μυθολογοῦσιν, sed est potius vox Syriaca, aut à Syriaco vel Hebræo idiomate detorta, greges, diuitias, coronã, lucos, & alia quæpiam significãs. Sũt qui hoc numẽ peculiariter Sidoniis tribuant, vt Moabitis Chamum, & Ammonitis Molochũ. meminit autẽ eius Cicero *3. de Natur. Deor.* Varro *4. de ling. lat.* Stephanus Byzantius libro περὶ πόλεων, Tertullianus aduersus Gnosticos libro, & plures alii. Ab eadẽ nomẽ trahit Asteroth vrbs regia & Metropolis regni Basan, cuius incola legitur fuisse Iobus. Quid, quod Veneris vbẽ intelligunt ac reddunt eruditi? Si Hebræorum tamen fontes inspicias, compositum videbitur nomen ab עש *Asch* stellarum congregatione vel constellatione, & תור *tor*, quæ vox & lustrare, & certã dispositionem significat. *Asch* quibusdam est Arcturus & *Tor*, ordo gyrãs: Hinc ἀστήρ, astrum, Stella ἀστάρτη Syrorũ Venus. Sed Metaphorice hoc dictum alii putant, quòd oues, multo numero congregatæ, instar astrorum vel syderũ ordine moueantur. * *Astartè*. lubens adscribo quæ eruditissimus Casaubonus libro 8. Animaduer. in Athenæum, capit. 8. scribit, Explicat (inquit) dipnosophista vnde sit hoc receptũ in Syrorũ res, vt pisciũ esum abominentur. Gatim quandam fuisse reginã Syriæ, quæ hoc prima instituerit, & edicto cauerit. Nam quæ vulgo dicebatur *Atergatis*, ex sentẽtia Antipatri Stoici *Gatim* esse nominã-dã, quoniã verè edictum à Gatide fuisset aliquando promulgatum; *Ne quis ἄτερ Γάτιδος*, i. *prater Gatidem pisces vellet esse* vulgus, veritatis ignarũ, ipsã quidem Atergatim nominare, à piscibusverò abstinere. Hęc Athenęus ex *Antipatro* Stoico, cuius sectæ homines nusquam ineptiores, quàm in scrutandis antiquorum vocabulorũ causis. Tã enim verum etymũ istud est, quã vera illorum sententia, qui Hierosolyma dicta sic esse tradiderunt, ἀπὸ τοῦ τὰ ἱερὰ σύλαν. Incredibilis sanè Græcorum hominũ in hoc genere stupor incredibilis confidentia. Certũ est nomen Atergatis, (vel vt alii scribunt) Atargatis, corruptum esse ex Astarta. Nam Atargatis eadẽ quæ Derceto, Strabone teste. *lib.* 18, Derceto autem & Astarte eiusdem Deæ nomina sunt. Atharã prius vocatam scribit geographus, sed fortasse ibi legẽdum Ἀθάρα non Ἀγάρα. Syrorum pura puta vox est עתרה, Ἀθάρα. quanquã in sacris literis semper scriptũ עשתרות, *Astaroth*, numero multitudinis: quẽ & LXX interdu seruarũt, vt Iudi. 2. 13. Hæc ille, *Astaroth*, vel *Haschtharoth*, idola fuisse ouiũ forma, à Sidoniis culta, tradunt docti interpretes, vt & è Pelischtæis. Vide 1. *Sam. 31. 10. & 1. Regul. 11. 5. 33.* & 2. Reg. 23. 14. Locum 1. Reg. 11. 5. & 33. nonnulli vertũt Haschtorehã, Deã Sidoniorũ, quã molliore sono Astarten dicunt. Alii Haschtoreth, deũ Sidoniorũ, id est idolũ. Enallage est numeri, & Deus seu idola Sidonis accepta intelliguntur hoc nomine, Pagnino *Aschtara* est grex. & *Aschtaroth* greges ouium: vide Deuter. 7. 13. & 28. 4. 15. 51, Mercerus, credunt nonnulli (inquit) Astartem Veneris multimammię simulachrũ fuisse, quæ ob prolis fœcunditatem coleretur. & haberetur nutrix omnium viuentiũ. Kimchi simulachrũ ouis figura factum fuisse arbitratur, vt nomen sonat. Addo literatorum principis in notis ad Berosum sententiã. In sacris literis (ait) Baal & Astarte coniunguntur & Astarte עשתרת *Aschtoreth*, dicitur. Sed idigenis Aschtẽ

Aschtéreth dicta videtur, vñ Astarta nō Astorta dicta vt eadē videatur fuisse Astarte cū Cęlesti quæ בעלת שמים *Bahaleth Schamaym*, κυρία ὀυρανȣ̃, *Domina cœli*, Βααλτις & διώνη Philoni Bybliēsi Græcis Ο'υρανία, Cęlestis, & Karthaginiēsiū πολιȣ̃χος dicta est) & proinde cū Iunone vt & Augustinus quoq; putauit. Alii Lunam, alii venerē dicūt: & Philo Bybliēsis asserit Phœnices Astartē Venerē dicere. Herodotus etiā τὴν ȣ̓ρανίην ab Arabibus *Alilat* (quæ luna corniculata est) dictam scribit. Sed & illā cælestē Herodot⁹ & alii Venerē esse dicút. Astarte igitur Phœnicum eadem & Iuno, & Venus, & luna fuerit De Astarte multa I. Faber Doctiss. I. c. & Polihistor, Semestrium lib 3. cap. 1. 2. 3. quæ studioso lectori abunde satis facere possunt.

Astrea siue iustitia, quam de superis vltimam has terras reliquisse canit Ouidius, dicta quibusdam videtur, quòd Astræi Gigantis ex Aurora sit filia, quod fabulosum esse nemo ignorat.

Astus, i. *astutia*, Grεce πανȣ̃ργία originē trahit à Græco ἄςυ, oppido videlicet, in quo qui assiduò versantur, versutiores euadunt, atq; adeo astuti, quod nomen itidem originē suam ex opinione multorum fert acceptam eidē voci, qua olim per ἐξοχὴν significābant Athenas. Nam & ciues eius ἄςȣς & ἀςικȣ̀ς dictos ex Stephano didicimus.

* *Astutia*, Hebr. ערמה *harma*, à verbo ערם *haram*, concinnè disposuit, coaceruauit decenter, apte coagmentauit, vt solent astuti & prudētes homines consilia sua componere. vel quoniam astutia est robur ingenii: cognationem habet Latina vox cum Hebræa עצמה *hatsma*, id est, robur. Quanti enim valeant & quàm robusta sint prudentia consilia, nouit omnis ætas.

Astyanax Hectoris filius, non παρὰ τὸ ἀνάσσω, quod est *regnare*, sed παρὰ τὸ ἀτανῶς ἔχειν τȣ̃ ἄςτεος τὸν ἕκτορα sed quod sedulo vrbem Hector seruaret, & defenderet, nomen habet, teste ipso Homero, Iliad. 2. cum ait: τὸν ῥ' ἕκτωρ σκαμάνδριον ἂν καλέεσκεν, ἀυτὰρ οἱ ἄλλοι ἀςυάνακτ' οἶος γὰρ ἐρύτο ἴλιον ἕκτωρ.

Asylum ἱερὸν τὸ τίμιον καὶ τηρȣ̃ν τȣ̀ς οἰκέτας, inquit Suidas: *sacellum* videlicet, aut locus sacer, seruos aut alios eo fuga delapsos seruās: cōposita dictio est ab α priuatiua, & συλάω *spolio, violo, diripio*. Nullus enim illinc abripi poterat, sed erat immunis & liber, loci beneficio. Primum asylum erexisse dicitur Cadmus, cùm Thebas conderet: etiamsi alii institutum hoc ferant ab Herculis primum nepotibus. De aliis eius generis templis aut ædificiis locisque nihil hic addā amplius. Id dico: Cùm propter impunitatem huiusmodi locorum beneficio indultam enormia committerentur scelera, tādem Tiberiū Cæsarem, ne ea forēt in posterū impunita, abrogasse, & antiquasse inueteratas asylorum immunitates.

* Asyla vocantur ab Hebræis ערי מקלט *haré-miklat*, vrbes receptus. קלט *Kalat* enim, excipere, atque retinere quippiā significat Coniunctionem eam, qua surculus in arboris truncū insitus coalescit cum trunco à quo est receptus, vocant קלישה. Et in sacris literis קלוט *Kalut* (vnde fortasse Calus Gal.) vitiū est corporis, cùm membrum, quod naturâ separatum esse debebat, alteri est membro agnatum: veluti si duo digiti in vnum sunt concreti; aut quæ bifida esse debebat vngula, est enata solida.

Atanus nominatus Festo, quod aui sit tata, i. *pater*. Quæ vox à pueris primum balbutiētibus proferri solet. Hinc Cato: *Cum cibum ac potionē pappas ac buas docēt, & matrem mammam, & patrem tatā* Martialis quoque lepidus Poëta, atq; vtinam non tam obscœnus, quam doctus, vetulā quandā irridet, quæ iam ætate confecta puerilibus verbis vti solebat *matrem* appellans *Mammam*, & *patrem tatam*.

Ate Iouis filia iuxta Homerum nomē deducit à verbo ἄτω; vel ἄω, id est βλάπτω *lædo*, sicut & Poëtæ versus indicat, sic se habens πρέσβα διὸς θυγάτηρ ἄτη, ἣ

πάντας

πάντας ἀᾶται, Ate prisca Iouis Proles, quæ læserit omnes Mortales. Huic Noxæ repellendæ & placandæ oppositæ sunt Litæ Iouis filiæ, tantò tardiores, quantò grauior est Ate.

* *Ate*, prout ab Homero & Hesiodo describitur, reducit ob oculos Euę träsgressioné, ex reliquiis veritatis, de qua poëtæ illi quidpiam inaudiuerauit. lib. 19. Iliados. Homerus autẽ Iouem (Adamum) omnium mortalium sapientissimum, tamen à Iunone (Eua) vxore sua olim deceptum fuisse. Hesiodus lib. 1. Oper. & Di. aliam ex veteri & traditione conceptam fabulam proponit, dicens, à Pandora muliere (quæ omnium fœminarũ & formosissima & prima condita à Diis fuerat) mala omnia in orbem sparsa fuisse. Eandem in Theogonia *καλὸν κακὸν* appellat, teste Cyrillo, lib. 3 contra Iulianum. Hebr. חטאה *Cattaa*, peccatrix; *Catta*, peccator, à חטא *Cata*, peccauit, vnde *ἄτη* nocumentum, culpa, noxa, qualis humano generi Eua fuit.

* *Ater*, obscurus, niger, ab atterendo dictũ: quod quę atterũtur obscura fiant, nigredinem & liuorem cõtrahant. *μέλας* Ater humor, atra bilis, ex frigido & sicco humore vel succo composita, melancholia, vel melancholicus humor dicitur. Quoniam verò hic color & humor subtristis est, inde fit vt quicquid infelix, funestus & nefastus existimatur ater dictus sit. Inde atri dies, &c. Hebr. קדר *Kadar*, id est, Ater fuit: cognationẽ habet cum קטר *Kitter*, suffumigauit, vt olim in funeribus consuetudo fuit: fumus autem & suffitus atram formam habet & aliis rebus indicit. Hinc per metathesin, subiuncta litera *ν* fit *ἄνθραξ* carbo, *ἀνθρηκίας* ater. Hinc etiam tetricus. *Koder*, atratus: *Kadriech*, Atritas, nigredo: & קדרון *Kidron* torrens, vulga Cedron, ab atritate seu nigredine aquarum.

* *Atergatis*. vide *Astarte*, & *Decreto*.

Athamas non admirandus, nomenque filii Aeoli eiusdemque Thebarum regis, nomen deducit *ἀπὸ τοῦ θαυμάζεσθαι*, id est, *admiro* quam actionem adimit il *α* priuatiua.

Athenæ, vrbs nobilissima Græciæ, & alter eius oculus, ingeniorum & eruditionis fons, vbi nunc tantum dirutorum mœnium rudera & piscatorum casulæ cimicum improbitati admodum obnoxiæ, vt ex fide dignis habeo, quam ab Attio quadrurbem vocatam scribit Festus, etymi occasionem traxerunt, à Minerua, quæ est Græcis *ἀθήνη*. Sunt illæ Pomponio Melæ *lib. 2.* clariores quam, vt debeat indicari. Euripidi apud Athenæum dicuntur *ἑλλάδος ἑλλάς*, id est, *Græciæ Græcia*, seu *Græciæ compendiũ*, Thucydidi *πόλις πρώτη ἐν τοῖς ἕλλησι καὶ παιδευτὶς ἑλλάδος*. Diodorus nominat *κοινὸν πάντων ἀνθρώπων παιδευτήριον*. Strabo *σοφῶν οἰκητήριον*, Aristides *σοφίας πρυτανεῖον*, Demosthenes *ὀφθαλμὸν ἑλλάδος*. Quod autem aliqui ciuitatis nomen ab Adonai Hebraica voce deducunt, eo quod Cecrops conditor vrbis (nam hinc *Cecropidæ* dicti) Aegyptius fuerit, & proinde consuetudinem habuerit cum Hebræis, plane reiiciendum existimo. Equidem à Minerua, quæ vrbis Dea tutelaris fuit, deriuant omnes, *vt & Seruius Georgic. 1.*

* *Athenæum*, *Ἀθήναιον*, olim dicebatur locus gymnasiũque publicum, vbi rhetores & poëtæ exercebantur palam. Sic Lãpridius in Alexãdro Seuero, *ad Athenæum*, inquit, *audiendorum & Græcorum & Latinorum Rhetorum vel Poëtarum causa, frequenter processit.* Hoc autem ab ara *Ἀθήνας*, id est, Palladis plerique omnes putant appellatum: qualis fuit Lugduni olim ad Rhodanum, vt Iuuenalis satyra 1. testatur his verbis;

Palleat, vt nudis pressit qui calcibus anguem,
Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram,

Erat enim gymnasium eo in loco celebre, vt innuit Strabo, ob confluentem Rhodani & Araris: cuius rei hodie superest documentũ, puta cœnobii quod in eo tractu situm est vernacula appellatio. Verùm, neque Athenarum, neque

ίνας, id est, deæ ipsius Palladis partus Athenæum, si ad summum & verum us ortum respexeris: sed Phœnicia appellatio perinde significans ac si ctorum vel doctrinæ locum, doctri-e celebrem appellaueris. Phœnices m & ·yri doctrinam à tradendo no-iant quasi *παράδοσιν*: disciplinam ve-percipiendo, quasi *παραλημμένην*: a doctrina à magistris & præcepto-is traditur, & disciplina ab audienti-percipitur: Doctû verò hominē ap-ātTinaui vel *Thani*. ex eo *Ἀθήνα* di-Minerua & doctrina Dea: *Ἀθῆναι*, s *Athenæ*, quas *doctas* Ouidius vocat; *e humanitas, doctrina, religio, fruges, in-ges ortæ, atque in omnes terras distributæ* *...tur*, vt ait Tullius, Orat pro Flacco: *...aum*, doctrinæ doctorúmque ho-im doctrinam suam fideliter tra-ium locus, & literarum sedes: *An-*enique, *κατὰ μετάθεσιν*, & *Atheno-*'s Aegypti nomos, & compositum gra, de quo plura vide in *Aca-a*.

thletæ, qui olim circumduci à præ-solebāt, vt publice inquireretur in & nudi decertabāt, vnde illa *ἀποδύ-ἀπογυμνάσασθαι* apud Thucydidem, Pollux Onomastico notat *lib.* 3. quasi *ἄθλιοι*, id est, *miseri* sūt dicti. io ad Thrasybulum. Nullum quip-minum genus hoc genere calami-. Nolo quidquā tanti viri auctori-ecisum. Alioqui non male ab *ἀ-*quod fit per syncopen ab *ἄθλων*, *certaminibus* deflecti queant.

ilia lex de dedititiis, quam tulit L. s Tribunus plebis de dedititijs, vt-Campanis, Attelanis, Calatinis, & inis. Fuit & alia Atilia Marcia, quā L. Atilius & C. Marcius Trib C. Iunio Bubulco Bruto i . Q. Æ-Barbula ii. Cos. anno c d x l i i. uni militum seni à populo crea-in quatuor legiones.

tia lex de vsucapionib. lata à quo tinio, ne videlicet vsucapi posset res furtiua, sed eius perpetua foret auctoritas nisi venisset in eius potestatem, cui fuerat surrepta. Meminit eius Agellius *lib.17.c.9.* Paulus *l.4. de vsurpat.*

Atlas, Phurnuto nominatus videtur *ὡς ἀταλαιπώρως ἀποδιδόασι τοὺς ἐμπεριεχομένους αὐτῷ λόγους*. Vide cetera apud eūdē. Ab hoc Atlante Promethei fratre mons Atlas dictus, quem Herodotus cœli columnam dici scribit ab indigenis. Situs hic in interiore Libya (nam alter eiusdē nominis proximus est Herculis columnis) nunquam diuulsis ab eius cacumine nubibus, nec æstate, nec hyeme, ob altitudinem. Ideoque fabulantur Poëtę suis eum humeris olympum ferre: Item in eum Atlantem Mauritaniæ regem conuersum, atque mutatum, cui Virgilius eam etiam attribuit formam, vt caput pinniferum cinctū atris nubibus vento & imbri pulsari canat, humeros niuibus tegi, mēto flumina præcipitari, barbam glacie rigere.* *τάλας*, laboriosus *ταλάω*, suffero, sustineo. per metathesin & inuersionem Atlas. de quouis homine supra modum laborioso dici potest. Vt literariorū laborum, bellicorum negotiorum, politicarum rerum Atlas. נטל *Natal* Hebr. tulit sustulit. Inde *τάλας*, *Ἄτλας*.] Ab eodem Atlante proculdubio nomen habet insula Atlantis, cuius Plato meminit in Timæo & Critia, quā Mercator, & alii non pauci Americam esse contendunt. Atlanticas insulas duas angusto admodum freto disiunctas describit Plutarchus *in vita Sertorij*, Beatas illas ac fortunātas, & decem stadiorum millibus ab Africa remotas scribit. Plinius quoque duas numerat in Atlantico mari, Ptolemæus sex Sunt qui *Spagnolā* & *Cubam* esse volunt. Diodorus Siculus commemorat *libro* 4. amplissimam quādam insulam occidui oceani prope Africam nomine Tritoniam, in qua habitauerint Atlantini Meminit & eius Proclus in Timæum, Marcellum quedā Æthiopicarum rerum scriptorem citans ad eam historiam confirmandam.

hil timeat, τρέσαι enim eſt Græcis *timere*.

Atta vetus vox Sabina Græcanicæ originis, vt Sabinorum pleraque, παρὰ τὸ ἄττειν deducitur, quod *ſubſilire* ſignificat, & *nuſquam firmè pedem figere*. Vnde apud Iulianum ὥσπερ οἱ ταχύτατοι τῶν ὀρνίθων ἢ ἂν θέλωσιν ἄττοντες. Ex quo intelligimus, quinam proprie ſint Attæ, nempe οἱ ἄττοντες, qui inter ambulandum ſtare neſciunt, ſed ſemper quaſi ſubſiliunt. Vnde Feſtus: *Atta* appellantur, qui propter vitium crurum aut pedum plantis non inſiſtunt, ſicut hunc locum addendo particulam *non* Caſaubonus emaculauit. Cognomen Attæ fuiſſe legimus T. Quintio togatarum fabularum ſcriptori, qui mortuus eſt Romæ centeſima ſeptuageſima Olympiade, *vt Hieronymus in Chronico Euſebii obſeruat*, ſepultus via Præneſtina ad lapidem ſecundum.

Attellanæ fabulæ, ab Oſcorum ciuitate Attella appellationem ſunt mutuatæ. Nam ibi primùm ſunt cœptę, argumētis dictiſque iocularibus ſimiles ſatyricis fabulis Græcis. Inducebātur in illis perſonæ obſcœnæ, ſicut Satyri in fabulis, quas ab iis ſatyras dicebant. Plura de iis Diomedes & Donatus *in Terentium*.

Attica Græcię regio, quæ & Ἀτθὶς eſt dicta iuxta Euſtathium, item ποσειδωνία, μοψοπία, Hellas quoque Solino, & ἀκτικὴ Appollodoro, nomen trahit ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, id eſt, *littore*, quod maxima pars eius oblonga ſatis & Sunium vſq; montibus porrecta obuertatur mari. Nō ergo mirum & ἄκτην dictam, ſicut & ab Euſtathio, & à Strabone notatum vides.

* *Atys*, Rheæ amaſius, in pinū mutatus, vt Græci nugantur. Vide *Sagaris*.

Auarus, æris auidus, *Gellio teſte lib. 10. cap. 5.* *φιλάργυρος, amans argenti, φιλοχρήματος, amans opum, nempe caducarum. Auaritia, φιλαργυρία, æris auiditas, pecuniæ ſeu argenti amor. Hebr. בצע *batſah*, corraſit, abraſit, à iactus ſint. Cognationem habet cum *Batſah*, vulnerauit: & cum *batſah* afflixit. nec enim corraduntur opes quin pauperes multi affligantur & conterantur. *Betſah* turpe lucrum, quum per fas & nefas corradun- tur diuitiæ. Quod etiam auarus ſemper omnia appetat, quæ poſſidet relinquat, & ſpe res alias iam deuoret, nec vnquam ſatietur, כִּלַי *Kilai* dictus eſt, à כלה *Killa*, conſummauit ex toto, conſumpſit. Nunquam enim ſatur eſt, nec modum cupiditati ponere poteſt.

Auceps, qui vel quæ aues capit, ὀρνιθοθήρας; יקוש *Iakoſch* vel *Iakuſch*, à verbo *Iakoſch*, tetendit laqueos, inſidiatus eſt. Hinc ἰξεύω, aucupor, ἰξὸς viſcum quo auiculæ implicatæ capiuntur.

Auctor verbale nomen ab augeo iuxta Soſipatrum, quo modo ſcribendum potius, quam t. inſerta cum aſpiratione, exiſtimant nonnulli. Sed cum Græcorum αὐθέντης idem ſit illis, cum Latinorum auctore, putant alii poſteriore potius modo ſcribendum. Quando vox illa primum Latinorum auctori ſignificatione reſponderit. Antea enim αὐτόχειρα notabat, qui propria manu aliquid patrat, *vt etiam Alciatus animaduertit*:

Audax ſapere videtur nonnullis quid originis Græcanicæ, Græci enim αὐθάδην vocant *audacem & temerarium*, αὐθάδειαν *audaciam temeritatemque*. Feſtus ab auide, id eſt, cupide agendo deflectit.

* *Aue*, Hauo vox ſalutantis apud Plautū in Pœnulo, vnde Latini fecerunt ſuum *Haue*, & ſine aſpiratione *Aue*. Pœni illud Hauo ab Hebræis maioribus ſuis mutuati ſunt. חוה *Chaua*, & molliore aſpiratione *Haua*, viue, χαῖρε, ὑγίαινε. Hebræi & Syri ſalutationem illam alia voce, nempe שלום *Schalom*, i. pax, efferebant. Sed cum perſonæ ratio habebatur, adiiciebatur *Doni*, quod & ipſum detruncatum ex Adonai. *Hauudoni*, הוה דוני, χαῖρε κύριε, quod Gallicè diceremus, *Dieu vous gard Sire*. Ita enim Pœn. apud ingenioſum Comicum, P. *Hauo*. M. *Salutat*.--- Item: Ag. *Salua hunc rurſum Pæ-*

*nice verbis meis.*M 1. *Haudoni.* -- In tertio Anthologiæ, epigrammate Meleagrum Tyrium:

Ὃν θεόπαις, ἥνδρωσε Τύρος, Γαδάρων θ' ἱερὴ χθών,
Κῶς δ' ἐρατὴ μερόπων πρέσβυν ἐγηροτρόφει.
Ἀλλ' εἰ μὲν Σύρος ἐσσί, ΣΑΛΑΜ. εἰ δ' οὖν σύγε Φοῖνιξ,
ΑΥΔΟΝΙΣ. εἰ δ' Ἕλλην, ΧΑΙΡΕ· τὸ δ' αὐτὸ φράσον.

In vulgatis codicibus trajectio literarũ facta est, & ναύδιος pro αὐδονίς. Ἀυδονίς autem pro αὐδονί scripsit poëta: non quod ita dicerent Pœni, sed quia magis alludit ad desinentiam Græcam. Ἀυδονί igitur Pœnis idem est, quod Σαλὰμ Syris, χαῖρε Græcis. Hæc Nobiliss. Scaliger, Notis in fragmenta Berosi.

Auentinus mons, seu collis vrbis Romę, quem Fabius Pictor Rumurium quoq; dictum affirmat, à *vehendo* est appellatus Varroni, aut ab auibus, quæ se eo à Tyberi ferebant, aut ab Auentino Albanorum rege, Pompeio, Dionysio, Liuio & Ouidio testibus, qui ibidem sepultus fertur: aut ab hominum aduentu, qui ad commune Latinorum templum ibi ædificatum commeare solebant: aut denique ab aduehendo. Siquidem olim mós iste paludibus disclusus à reliquis fuit. Cinctum eum muro ab Anco Martio & additum vrbi, omnes prope Historici memoriæ prodiderunt. Nec omittendũ, dictum quoque fuisse Murcium hunc montem: quæ lectio placet apud Pompeium in ea dictione, vbi alii legunt *Murcum*. Nam subdit sub eo mõte fuisse *Murciæ* Deæ sacellum, à quo inditum proculdubio huic monti nomen.

Auernus Campaniæ lacus Plinio in sinu Baiano, Straboni ἄορνος, quem Cæsar repurgauit, dictus quasi ἄορνος. Nec fuit his coniectura. Nam aquis eius adeo grauem exhalauit odorem, vt aues superuolitantes necaret. Vnde & apud Poetas pro inferno accipi videas. Etymõ nominis approbat etiam Virgilius Aeneid. 6. his verbis:

Inde vbi venere ad fauces graue olētis Auerni
Tollunt se celeres.

Et infra:

Quam super haud vllæ poterant impunè volantes
Tendere iter pennis, talis sese halitus atris
Faucibus effundēs supera ad cõuexa ferebat:
Vnde locum Gray dixerunt nomine Auernum.

Scribit & Strabo percrebuisse apud accolas famam, aues superuolātes spiritus exhalentis grauitate exanimatas in eum decidere, tanquam abriperentur ad Plutonem, cui propterea sacrum habitum est stagnum, facit & Silius huius paludis mentionem *lib. 8.* qua iter esse canit ad vndas Acherõtis. Et Lucretius *libro sexto*, pariter comprobās Etymon nostrum:

Principio, inquit, *quod auerna vocant, non nomen id ab re*
Impositũ est, quia sunt auib. cõtraria cunctis.

Solus his cõtratius Aristoteles, q libro θαυμασ. ἀκουσμ. iter alia scribit: ὅτι δὲ οὐδὲν διίπταται ὄρνεον ἐν αὐτῷ, ψεῦδος. οἱ γὰρ παραμενόμενοι λέγουσι κύκνων πλῆθος ἐν αὐτῷ γίνεσθαι. Sed maiori parti adhæremus.

Augur ab auiũ garritu, ex quo augurium. Constitui solebant augures à sacerdotibus viri illustres, quales Marcellus & Cicero fuerunt, qui diuinabāt seu certi aliquid ex auibus prædicebant. Cũ autem, Aristotele auctore, diuinatio sit duplex, *Naturalis* vna, *Artificialis* altera, & naturalis, sit ista, quā auis volatu suo, voce, gustatione ex insperato prædicit, cuius etiam Virgilius meminit, cũ ait: *Ante sinistra caua monuisset ab ilice cornix*, sciendum Artificialem esse interpretationem Auguris, qua diuinationem naturalem rapit in suam significationem. Festus vult, augurem dictum ab auib. & gerendo, quia per eum auium gestus educitur. Magis placet, quod sequitur, dictum eum ab auium garritu. Fit enim augurium propriè auium garritu & voce, sicut auspiciũ auium volatu. Gerere autem & ab eo verbo descēdēs gestus, externum habitum, quē corpore quis repræsen

præsentat, designare videtur. Hinc oratorum gestus, item mimorum, quos illi exprimunt in proscenio.

* *Augur*, generali voce nec non speciali designatur ab Hebræis. Quem vis diuinatorem & futurorum præscium, ex volatu & garritu auium, ex inspectione partiũ corporis humani, ex creaturis variis coniicientem, sanctis denique prophetis oppositum: nec ex prudẽti rerum naturalium vel politicarum consideratione iudicantem: doctorum quorundã indicio ידעוני *Iidhoni*, diuinum (Gall. diuin) diuinatorem nominant προγνώστην, hariolum, sciolum, futurorum præsagũ: à verbo ידע *Iadhah*, nouit, cognouit, comprehendit vi mentis, atque intellectus, quæ postea proferret. Hinc εἴδω, ἰδέω, ἰδέω, ἴσημι, ἴδμη, scio, noui, conspicio. Item δαήω, δαίω, scio, cognosco, δαίμων, quasi δαήμων, sapiens; οἶδα, noui, & Latinum video. Specialis designatio diuinorum, seu diuinatorum vel diuinantium multiplex est, pro vt videre licet in commentario doctiss. Penceri de diuinationibus. נקש *Nakasch*, augur, & Auguriũ, *Nekaschim* augures à verbo *Nikesch*, auguratus est augurium fecit. affine est verbi לחש *Lakasch*, mussitauit, susurrauit. Augures enim incantatores, & eiusmodi impostores detestandi, siue per aues, serpentes, & alia instrumenta Spiritui erroris efficaciæ inseruiant, susurris & obscurorũ verborũ mussitationibus sibi suis[que]; discipulis illudũt. Hinc per aphæresin primæ radicalis deriuatur, οἰωνίζομαι, διώνίζομαι, auguror, οἰωνιστής augur, οἰώνισμα οἰωνισμὸς & οἰωνὸς, auguriũ, οἰωνιστικὴ vaticinatio, οἰωνιστικὸς, augurale.

Augustales nũcupatos fuisse scribit Vegetius *libro* 2. *rei militaris*, qui primos ordines in bello ducebant, quod ad id munus eos promouisset Augustus. Hebræi agmen militum אגף *agaph* nominant, Inde Gr. ἄγημα, & Lat. *Augustales*, agminum ductores: *Ag.* seu capitaneus Ianissarorũ n, apud Turcas Arabiã oriundos. Summus agminum ductor, Imperator, Augustus, Chald. אוגוסטלא *Augustala*, *Augustor* item, & *Augustus*. Erat & Augustalis Aegypti præfectus, cui imperium instar Procõsulis erat cõcessum. *l. vnica. ff. de Off. Præf. Augus͡t.* Quando & à quo sit constitutus, apud Tacitum inuenias *libro* 7. qua de caussa, apud eundem, *Annalium* 2. Augustalis etiam erat Sexrumuir iudex municipalis à Decurionibus factus, *l. si quos C. de Decurionibus lib.* 10.

Augustus, antea nominatus Octauius & Thurinus ab augendo imperio nomen arcessit. Paulo aliter Suetonius, cuius subiicio verba. *Postea*, inquit, *C. Cæsaris & deinde Augusti cognomen assumpsit. Alterum testamento maioris auunculi, alterũ Munatii Planci sentẽtia, cũ quibusdã censentibus Romulum appellari oportere, quasi & ipsum conditorem vrbis, præualuisset, vt Augustus potius vocaretur, non tantùm nouo, sed etiam ampliore cognomine, quod loca quoque religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur ab auctu, vel ab auium gestu gustuue, sicut & Ennius docet scribens: Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est.* Aurelius Victor ob victoriam nomen hoc illi datum scribit, quòd cum etymo priore facit. Sed Suetonio fauet rursus Dio auctor bonus *Rom. Hist. lib.* 53. cum scribit reliquis nominibus repudiatis tandem appellatum illũ hoc nomine à Senatu, quasi amplior ipse foret hominis natura: πάντα γὰρ τὰ ἐντιμότατα καὶ τὰ ἱερώτατα, αὔγουστα προσαγορεύεται. Ita augustum marmor, augustæ fores, & augusta dicitur papirus. Porrò ab Augusto appellatus est mensis antea Sextilis dictus, *ut & Octauianus apud Eusebium*. Idem nominatus *Gendopoiler*, apud Macedones λῶος, Hebræis, אלול *Elul* ab אליל *Elil*, i. nihilum, nihil, quoniã in hoc mense, qui sextus est Hebræis, in quo segetes demessæ erant, in terra Canaan & in campis atque agris nihil supererat. Respõdebat autẽ partim Iulio, partim Augusto nostro.] Augustalia etiã dies reditus Augusti Romã Suetoniũ legat, si quis de eo plura requirat.

* *Augustus*, nomen adiectiuum, dicitur Sanctus, & dignus quem religiosa quadam veneratione obseruationéque colamus, Ouid.1. Fast. *Sancta vocant augusta patres, Augusta vocatur Templa sacerdotum, ritè dicata manu*. Augusta, i. augurio consecrata, inquit Seruius in Virgilium, Hebræis, Augustus vir הנכבד *Hannicbadh*, à verbo כבד *Cabedh*, i. grauis fuit, honoratus, gloriosus, magnę ęstimationis, appellatur. Gr. σεβάσμιος, σεμνὸς, ἱερός. A Cabedh, per syncopen κυδάω, κυδαίνω, κυδιόω, glorior, veneror: κῦδος gloria. Quoniã verò viri graues, honorabiles, gloriã cincti, non leuĩ sed graui & lento passu, incedũt; hinc fit vt Hebræi grauitatem in motu & pondere nomine ab eadem radice deducto nuncupare soliti sint כבד *Cabodh* gloria, honor: כבד *Cobedh*, grauitas pŏderis: & כבדות *Cibduth*, grauitas motus, seu tarditas.

Auidus à non vidẽdo propter nimiam cupiditatem appellatus est Festo, sicut amens, qui non est compos mentis.

* *Auis*, dicta nõnullis ab auiis, hoc est, locis remotis & secretioribus, quibus aues maxime delectantur. ὄρνεον, παρὰ τὸ ὄρνυσθαι. dicitur etiam ὄρνις, ales, παρὰ τὸ ὄρνυμαι: & πετηνὸς, volucris, à πέτομαι, volo, as, vel à πετάω extẽdo, eleuo. Hebr. עוף *Oph*, auis, q. d. afis, est nomen collectionem significans. Omne id quod volat, à verbo עף *Aph*, volauit. Nominatur etiam עיט *hayt*, q. d. auit, vnde auis, à verbo *hit*, vnde ἀετὸς, aquila (species pro genere) à volatu festinante & indefesso. Itẽ εἰθύω, impetu feror, θέω, θόω, curro, festino, quod auibus maximè conuenit.

* *Aura*, lenior ventorum flatus, αὔρα, fortasse à חריש *Cheris* vel *heris* (molliore sono) filuit. Quoniã verò, quoties Deo visum est, lenior & silens aura in eurum vehementem & minime silẽtem momẽto cõuertitur. Ideo ex *eodem* verbo heris deriuatur חרישית *harischit*, i. vehemẽs, vt vetus Eurus, qui flatu suo aures fere surdas reddit. Si quis autem fortius pronũciat, vt scribitur *Carischit*, inde fluũt, Caurus, Corus, Circius, venti vehementes.

Aulæum alio nomine tapes & περιπέτασμα, quo parietes & aulę solẽt obduci ac tegi, appellatũ putat Seruius, quod in aula Attali regis primũ fuerit inuentum. Varro auctor est, *aulæa suspendi consueuisse ad puluerẽ excipiendũ, cũ camera vsus ignoraretur*. In apparatu scenæ sterni ea solita in terra tradit in Terẽtiũ Donatus: Fuisse autẽ pictum ornatum, & ex Attali regia Romã aduectum, pro quibus, *inquit*, posterior ætas siparia accepit.

* *Aulæum*, tentorium, אהל *Ohel*, ab אהל *Ahal*, fixit tentoriũ, erexit aulæum. Hinc αὐλίζω habito in tentoriis & sub aulæis, αὐλαῖον aulæum, velum picturis variegatum; αὔλιον domicilium; αὖλις tentoriũ, & castra: quoniam in castris multa sunt tentoria & aulęa ducum, atque militum.

Auris. Grammatici notantes παρήχησιν quãdam ab hauriendis sonis appellatam asserunt, præeunte Marone hoc hemistichio: *Vocemque his auribus hausi*. Sic οὖς Grammaticis Græcis παρὰ τὸ ἀΐω deduci solet. *Heb. אזן *Ozen*, a verbo *Izzen*, audiuit. Inde נזם *Nezĕ*, inauris, & per aporopen οὖς auris, ἀκούω, audio, auribus percipio.] Est autẽ auris pars capitis qua audimus sine spiratione: ἄπνευν adiecit Aristoteles, quo perstringeret Alcmæonem, qui capras auribus respirare aiebat. Componitur ex cartilagine & carne admodum modica.

Aurichalcum, ab ære & auro cuius colorem imitatur, nomẽ adeptum, alio nomine orichalcũ ἀπὸ τοῦ ὄρεος, id est, mõte (ex montosis enim locis eruitur) appellari solet.

* *Aurichalcum* ductum (inquit Isidorus lib. 16. c. 19.) quòd & splendorem auri & duritiã æris possideat. Cõpositum nomẽ ex Lat. & Gr. Lingua. Aes enim χαλκὸς Gr. vocatur. fit autẽ ex ære & igne multo, ac medicaminibus perducitur ad aureum colorem vide *Orichalcum*.

Aurora dicta nõnullis quasi *aurea hora*, aliis ab *aura*. Neutrum commodè reiicias. Notandum quoque cum aurea dicant, &

cant,& Homero ῥοδοδάκτυλος, id est, *roseos habens digitos*, videri posse nomen latinum vtriusq; vocis, auri quippe & rosæ primarias accepisse syllabas; vt ex his velut cōpositum nomen aliqui putent.

Aurum nominatū ab auertendo, quòd eius cupiditas animum peruertat, sunt qui existimant. Festus deducit ab ὀρεῖν, quod nobis est custodire. Hippocrates nomen inditum credit à nomine inuentoris: alij à coloris auroræ similitudine. Quid, si ita sit appellatum, quasi ὡραῖον pulcrū? Quid si ab externo *Vr*, quo ignem intelligi constat, cuius flammam imitatur nitore, aut à Sole, quem Orum appellant Ægyptij, quem, itidem refert colore? Equidem Chymici Solis eum nomine appellant. Nihil tamen hîc temere affirmo. Plinius scribit triplici modo inueniri, vtpote fluminum ramentis, quo nullum est absolutius, quippe cursu & attritu politum. Item puteorum scrobibus, & montium ruina. Quod puteis effoditur, canalitium vocant, idque tunditur, lauatur, vritur, molitur in farinam, quæ deinde igni excocta in massas redigitur. Aurum, quod statim suum est, nec ignem expertum, ἄπυρον vocant Græci: Contra quod vsque eo cogitur, dum argentum omne separatum fuerit, ἄπεφθον, cum quo idem aliqui volunt, quod dicitur *obrizum*. Sed cui ex candido colore inest argentum, λευκὸν Græci, *argentosum* Latini vocant. Coronarium aurum definit Agellius lib. 5. ca. 6. quod aureæ coronæ Imperatori ob honorem triumphi solitæ mitti, addi consueuit. Baptista Egnatius in Capitolinum illud, quod oppida nouis Imperatoribus sub coronarum specie offerebāt. Aurum lustrale dictum, quod quarto quoque anno pendebatur, vt ait Zonaras. Aurum glebale, quod nomine possessionum, cuius mentio fit *l. 2. C. de prætor. & honor. præt. libro 12.* Auro autem puro color est fuluus & nitor præcellens, maximè polito, idemque igni liquescit & fundi potest. Verùm tantum abest vt consumatur, vt vnum ex omnibus metallis nihil de sua magnitudine deperdat, sed quo sæpius & diutius etiam in magno catino arserit, eo melius præstantiusque fiat. Adde, nullis acribus, quod genus sunt sal, nitrum, acetum, succus immaturis vuis expressus, aqua ex atramento sutorio, consumi aut imminui nulla rubigine aut ærugine infestari. Malleo percussum adeo dilatatur, vt ex singulis eius denariis quinquagenę plures ue efficiantur bracteæ, quibus aurifices vtuntur: triplo plures quibus pharmacopolæ & pictores. Tenuatur insuper in fila modo cum lana bombycina, modo & sine lana. Cum argento viuo & plumbo de pondere contendit, sed superat vtrumque. Insigne metallum, & tamen à veteribus Germanis contemtum. Quid, quod auri argentique metalla sint prohibita à Paulo Æmylio Macedonibus, ferri verò & æris permissa. Plura vide apud eos, qui de metallis & fossilibus scripta iamdudum diuulgarunt.

* *Aurum*, Hebræis זהב *Zahab*. primùm à colore sic dicitur, nempe flauo seu fuluo, qui auro peculiaris est. Nam mutata צ vocis צהב *tsahab*, *flauum* seu *fuluum* notantis colorem, in ז (quæ elementa, quia eodem organo, dentibus videlicet linguâ pulsatis, efferentur, inter se alternant) fit זהב *Zahab*, aurum, tanquam flauum, seu fuluum, scilicet metallum. Inde poëta quidam aureos numos indicans dicit, *An de moneta Cæsaris decem flauos?* Et Virgilius, *fuluum mandauit sub dentibus aurum*: Verbum צהב *Tsahab* significat flauus seu fuluus fuit, & instar aurei coloris, fulsit vt aurū. Vnde Leuitic. 13. 30. 32. 36. & Esdr. 8. 27. Deinde, Syro Chaldæis *Tsahab* duo significat: id est exhilarescere seu lætari. 2. Irritare seu instigare. facit enim sæpius aurum, vt sui possessores hilaritate atque lætitia perfundantur: contra auro carēs, seu ἀχρήματος, perpetuâ plerūque tristitiâ contorquetur. Ab irritando quoque seu instigando aurum prudenter dici videtur: quia in specie ad voluptates impellit &

ritet *Zahab* monetam auream, siue auro cusam indicas, dictum occurrit in Ben-Syræ senětia *compara tibi*, inquit, זהבים *Zehabim*, aureos (numos ex auro conflatos, percussos, signatos) *& quaslibet opes*, &c. Grammaticorum regula est, Nomina metallorum & reliqua ὁμογενῆ plurali carere: vnde quum aurum & partes auri, adeóque tota massa significantur, nonnisi singularis numerus locum habet. Rectè igitur, vsurpata pluraliter voce auri, aureos numos vertemus. Græci quoque & Latini aurum à certis locis denominatum accommodarunt figurata locutione ad aurum probatissimum & omnibus numeris absolutum. Hinc enim Κολοφώνιον aurum Græcis, Lydum ac Dalmaticum Latinis est dictum. *Colophonium* quidem ideo quòd, vt Zenodotus auctor est, apud Colophonios, Ioniæ incolas, aurum, optimum reperiatur. Etsi κολοφώνιον etiam dictum videri potest ἀπὸ τοῦ κολοφῶνος, quo quid finitum significatur, teste Festo, ac si dicas aurũ suis numeris finitum, extremamque perfectionem adeptum: qua ex voce nata phrasis est, apud Platonem inprimis, κολοφῶνα ἐπιτιθέναι, i. vltimam manum, & velut fastigium seu apicem imponere. Lydum verò vocarunt, à Lydia, Asiæ minoris regione, nomine Cræsi regis & Pactoli fluminis auriferi nota, cuius incolæ primi aurum argentúmque signasse Herodoto dicuntur. *Dalmaticum*, à Dalmatiæ regione nuncuparunt, quoniam & ipsa, in eaque præsertim ciuitas Gadera, auro omniq́ue rerum pretiosarum affluentia abundabat: in quâ aurum inuẽtum est sub principatu Neronis, tantâ copia vt quinquagenas quotidie libras effunderet, vnde versus ille Martiani, *Dalmaticum superet aurum Scythicósque lapillos*. Et Statii, *Robora Dalmatico lucent satiata metallo*. De Auro Obryzo, Ophirio & Vphazio, vnde suis locis *Ophir* & *Vphaz*. Alia auri cognomina supersunt excutienda. 1. חרוץ *Charuts* & si propriè aurum significat malleo contusum, vel concisum, à verbo חרץ (*karats* (vnde fortasse *Carat*, & vt e 22. *Caruts*, Gallis, id est eximium) concidit, præscidit, contudit: accommodari tamen potest ad omne aurum, quod humo effoditur aut eruitur, ab eodem, verbo, quod etiam excidit, excauauit, exsculpsit, significat, ac si aurum ex imis terræ vel montium visceribus indicas excisum & prolatum. Docto Vvaser, lib. 1. de antiquis Numis Hebr cap. 7. aurum ideo etiam *Charutz* vocari probabiliter videtur, quia summo nationum consensu præfinita ac decisa cæterarum rerum est mẽsura. כתם *Cethem* dicitur aurum insigne, optimum, præstantissimum, à verbo *Catham*, emicuit, fulsit, resplenduit instar micarum auri. Et nonnullis *Cethẽ* (pron. Kethem) Auri massa est promicans, & quæ fulgida est, qualis Arabica, &c. Tale aurũ, formâ aliâ, מ *men* nimirũ in præfixo מכתם *Mictã* dicitur regio Psalti, qui Psalmos aliquot suos, nempe 16. 56. 57. 59. & 60. eo inscripsit, ob insignem videlicet argumenti dignitatem, ac si dicas Psalmos aureos, hoc est maximè insignes & illustres, qui sunt (vt loquitur Aben-Ezra) pretiosi instar auri præstantissimi; vel tanquam clymodium habens auri micas insertas & fulgentes, aut sicut κειμήλιον ex solido & splendido auro factum, instar pretiosissimi cuiusdam Aureoli. בצר *Betzer*, siue *Betzar*, pro auro lectissimo occurrit tribus locis apud Iobum, nempe cap. 22. v. 24. & 25. Item cap 36. v. 19. Apud eundem cap. 28. v. 15. legitur, *Non posset dari* סגור *Seghor pro ea*: sapientia videlicet, quam velut rem pretiosissimam comparat cum auro asseruato in cista, seu gazis concluso. סגר *Saghar* enim significat clausit, cõclusit, inclusit. Inde *Seghor*, clausura vniuersa est, & ad aurũ metonymicè refertur qđ in cista claudatur & recondatur. Hoc sensu Latinos laurum à Græco ἀρῶν custodire, vel asseruare, dixisse Festus vult: & θησαυρὸν certum est dici παρὰ τὸ τι-

θέσῃ εἰς ἄυριον, ab aſſeruatione in craſtinum: ſiue, vt Iſidorus vult, παρὰ τὸ θὶς, quod Græci repoſitum dicunt, & à Latinis aurum, quod iunctum ex Græco Latinoque ſermone ſonat repoſitum aurum, hoc eſt optimum & præſtantiſſimum: ſi quidem pretioſa ſingulari cura cuſtodim⁹. Quid ſi dicas (inquit Vvaſer us) *Seghor* oriri à *Saghar*, quatenus verbum illud etiam tradere in manum ſignificat, per peculiarem ſenſum concludendi: quo ſenſu vſurpatum legimus. 1. Sam. 26. 8. Pſal. 78. 50. & alibi. Sane nulla res in toto hominum conſortio crebrius & frequentius, citiuſque, de vna manu in aliam traditur, quàm aurum monetale: vt fit quando vel nummum cudimus, ſignamus, commouemus, commutamus, exercemus, occupamus, collybo curamus, æruſcamus, ære mutamus, verſurâ ſoluimus, nomina diſſoluimus facimus, exigimus, rationes putamus, haſtæ ſubiicimus, ab haſta emimus, alia que ad rem aurariam ſiue monetariam pertinentia perficimus.

* *Aurum* ita dici putat Iſidorus, quod obradiet ſplendore ſiue luciditate, ignis nimirum in colorem Plinius lib. 33. cap. 3. addit tale aurũ obrizum vocari. Pindarus & Lucianus αἰθόμενον πῦρ, ardentem atque ideo valde lucentem ignem appellant. Hebræi verò, Chaldei atque Syri נאור Naor à voce אור Or, lucem ſeu ſplendorẽ ſignante, quod Poëtæ Latini interpretantur aurum fulgens ſiue fulgurans, nitidum ſiue nitens, rutilum ſiue rutilans, illuſtre ſiue clarum, micans ſiue radiãs, aliiſque nominibus, ad Solem etiam accommodatis Aurum Græcis χρυσὸς, variis cognominibus & epithetis inſignitur aliquoties χρυσοῦς dicitur pro χρυσοῦς στατὴρ *Aureus ſtater*, vt Latinè quoque Aureus reperitur pro Aureus nummus. Et oui vitellus, Seu τὸ λεκιθῶδες dicitur τὸ χρυσοῦν, quoniam nimirum flaui ſeu fului atque aurei eſt coloris. Nonnulli χρυσὸς à χρωατίζω, otno deriuant: alii à χρώζω, coloro, colorem adſciſco. Aurum Galli *Or*, Itali & Hiſpani *Oro*, ab eadem voce Hebræa אור *Or*, propter eius ſplendorem, ornatum, lucidum colorem, vocarunt. Sed & Latinè Aurũ idem Iſidorus à ſplendore ſiue luciditate dictum vult. *Aurum*, inquit, *ab aura dictum, id eſt, à ſplendore, quod repercuſſo ære plus fulgeat*. vnde poeta, *Diſcolor inde auri per ramos aura refulſit*, hoc eſt ſplendor auri. Naturale enim eſt, vt metallorum ſplendor plus fulgeat, luce alia repercuſſus. Hinc & Aurarii dicti, quorum fulgor ſplendidos reddit. In eandem ferè ſententiam Feſtus ſcribit. Quoſdam aurum à ſimilitudine auroræ coloris nomen traxiſſe exiſtimare.

Auſonia, quæ propriè Auruncorum eſt terra inter Campanos & Volſcos, iuxta mare, *vt in Lycophronem ſcribit Iſacius, imo Ioannes Tzetzes*, non ab Auſone Regis Itali filio, ſed ab Vlyſſis & Circes, vel (*vt alÿ*) Calypſus filio nomen arceſſit. Eam enim Italiæ partem is inſedit, vrbemque Aruncam condidit, ſicut & Feſtus teſtatur. Tandem vero id nominis à parte ad totam Italiam penetrauit, vt cuique eſt notum. Et ab Auſonia mare dictum *Auſonium*.

Auſpicium dictum Grammatici volũt, quaſi *auiſpicium* ab auibus ſpectandis, quarum quædam erant Oſcines, quædã præpetes. Latius tamen aliquando extendit ſe vocabulum iſtud: Quando non ex auibus tantum, ſed etiam ex pedeſtribus obſeruata conſtet à Romanis auſpicia. Scribit quippe Feſtus *lib. 14.* Pedeſtria auſpicia nominabantur, quæ dabãtur à vulpe, lupo ſerpente, equo, cæteriſque animalibus quadrupedibus. Si forte hoſtiæ profugiſſent ab ara, aut perculſæ mugitum dediſſent, aut in aliam partem corporis, quàm oporteret, cecidiſſent, piacularia reddebant auſpicia, quæ triſtia ſacrificantibus portendebãt. Perennia nominabant, *auctor Feſto*, cũ amnẽ aut aquã, quæ ex ſacro oriebatur auſpicato tranſirent. Ita Magiſtratus in campum

pum euntes, vt agerent aliquid, Petroniam profluentem in Tyberim transibant auspicato. Sumebat quoque auspicia ex acuminibus spiculorum, pilorum, ensium, de prælii euentu bono, si splenderent, si non essent retusa, si non sordida, nec quendam horrorem præ se ferrent. Arnobius 2. aduersus gent. *Martium discrimen obeuntes spem prælij sumitis, & ex acuminibus auspicatis.* Lætum similiter successum augurabantur portendi, si signa vellenti signifero non reniterentur, sed facilè sequerentur: vt aduersam fortunam, si vix magno conatu conuellerentur. Caduca vero auspicia nominata animaduerto, si quid in templo excidisset, vt si virgæ excidissent manu. Liquida à Plauto in Pseudolo & Epidico quæ certa ostenduntur cœlo sereno: Regia, quæ Regibus auspicia faciũt, quales inter reliquas alites numerantur columbæ. Vnde Æneæ apud Maronem legas geminas columbas à matre in auspicium missas. Quin Cæsari originẽ inde trahenti prospero fuisse ostento proditũ memoriæ. Græcis dicitur auspicium διωνοσκοπία, quam Homeri interpres *Iliad. 2.* esse tradit τῆς μαντικῆς εἶδος. Auspicii inuentor fertur Tiresias Thebanus, vt augurii Caras, Aruspicii Delphus, ignispicii Amphiaraus, interpretationis somniorum & ostẽtorum Amphictyon, Astronomiæ Atlas Vide Peucerum, Commentat. de variis diuinationum generibus.

Auster, ab hauriendis aquis dicitur Latinis, vt Græcis νότος, παρὰ τὸ νοτίζειν, *humectando*, vel τῆς νοτίδος humiditate. Quo sapienter moneat Imperator medicus in Aphorismis: *Austri auditum hebetant, necnon capitis grauitatem, segnitiem seu lentitudinem, & corporis laxitatem adferunt.* Opplet enim cerebrum vaporibus madefacto neruorũ principio, membranis verò neruisque resolutione laxatis humidus natura ventus.

Authentica, id est, Nouellæ Constitutiones Iustiniani nomẽ istud ex quorundam opinione obtinuerunt tãquam scripta originalia quędam habentia certam ac iustam auctoritatem. Est quippe auctoritas Græcis αὐθεντία, vt αὐθεντεῖν suam auctoritatẽ accommodare significat. Alciatus scribit. Accursium primum trãslationem Nouellarum non quidem auctore Iuliano patritio & Exconsule vsurpatam (legitimum proculdubio Iustiniani partum, attamen reiectam vt spurium à Doctoribus) sed barbaram illam & Bulgari tempore factam, quam maluit interpretari, authenticam appellasse, quòd ex ipso originali Græco, *vt vocant*, ad literam esset traducta. Quod autem authenticum sit ipsũm originale, docet *l. sancimus. C. de diuers. rescript.* Originale, *inquam*, ex quo præcipuè auctoritas ipsius auctoris relucet, αὐθεντικῶς cum auctoritate. Cicero ad Atticum: *Atque eam loqui quiddam αὐθεντικῶς narrabat, auctore certo.* Eodem spectant rationes authenticæ, *l. Pomponius. ff. fam. ercisc.* & tabulæ authenticæ, *l. cetere. in fin. ff. eod.*

Autumnus Festo ab *augendo* dictus, quod tum maximè augeantur hominũ opes coactis agrorum fructibus.* Prius Auctumnus, inquit Scaliger, ab Augeo, vt farctor, fartor: Sarctor, Sartor, vnde sarcina: Auctor, autor, vnde autumo: auxilium ab Augeo. Porrò Hebræi Autumnum cum hyeme, quasi eius initium coniungunt. & חרף *Coreph* à *Caraph*, id est, rigidè tractauit, appellant. Hinc Græcis ὀπώρη autumnus seu fructuum ætas; ὀπωρινὸς autumnalis, ὀπωρίζω fructus colligo. Autumnus vel Auctumnus, quòd tunc maximè augeantur hominum opes, coactis agrorum fructibus.] Varroni dictus à sole *libro quinto, de ling. Latin.* Sed locus suspectus, & mutilus, quem vellem emaculatum & restitutum à Critico quodam. Inæquales nominat Ouidius autumnos *in Metamorph. libris*, intellige repentina caloris, frigoris, humoris, & siccitatis, mutatione Quo mirum non sit, gra-

uissimos tum ex cacochymia oriri morbos, vel ipso Hippocrate teste in *Aphorismis*.

* *Auus*, ἄβ€ος, à nomine ב *Ab* Pater, ita Hebr. dictus à voluntate & affectu paterno in suos liberos. Auus, patris mei pater, à verbo אבה *Aba*, voluit, acquieuit, propensionem habuit erga quempiam: & a verbo אוה *Aua*, auide concupiuit, valde appetiuit. Tenerrimi enim & propensissimi sunt auorum affectus erga paruos nepotes seu filiorum suorum liberos. Ab auo *auunculus*, i. matris meæ frater.

* *Auxilium*, repentinum & inspetatum subsidium, adiumentum. Ita dictum (inquit Varro) ab auctu, quum, accesserant qui adiumento essent, βοήθεια, à βοηθῶ, q. d. τὴν βοὴν θέω, ad clamorem accurro. עזר *hezer*, à verbo *hazar*, iuuit, auxiliatus est: cognationem habet cum hazar, firmus fuit, & זרע zeroha brachium. In brachiis enim firmitas & fortitudo auxilii. à verbo *hazar* descendit gall. *hazard* & *hazarder*, i. cum periculo experiri, & auxilium ferre, præsertim quum de bello & pugna committenda agitur.

* *Axilla*, dicitur locus ille concauus subter brachium, quem poëtæ alam vocant: quia in eo pili quasi pennę nascuntur. Ab ala axilla, vt à mala maxilla, à palo paxillus. Axilla autem est ab Hebræo nomine אציל *Atsil* à verbo אצל *Atsal*, celauit sub axillis, asseruauit sub axillis Quod etiam ita penes, apud, & prope nos est, ita vt veluti sub axillis reconditum videatur, אצל *Etsel* propositione, quæ signif. apud penes, iuxta, designatur. Inde Latinis Axilla, celo, tanquam sub axilla teneo absconditum. Gall. *Aisselle*. Gr. μασχάλη, ad Hebræam vocem accedit.

* *Axinomantia*, ἀξινομαντία, diuinationis species per secures & dolabras, quas Græci ἀξίνας appellant. Plinius de gagate lapide loquens lib. 36. cap. 19. *Hoc* (*inquit*) *dicuntur Magi vti in ea, quam vocant axinomantiam*. Præstigiæ Spiritus mendacis, cuius mancipia miseris hominibus fures & occultos scelerum authores nosse cupientibus illudunt.

Axis ἄξων, mundi diameter, circa quem voluitur. Item teres ille stipes, circa quem vertitur rota, nominis auspicium deducit παρὰ τὸ ἄγειν, quod *ducere* & *agitare* significat. Astrologi tamen nonnulli distinguunt axem à diametro, quòd hic plura, quàm axis, complectatur. Omnis siquidem axis diameter, at non contra omnis diameter axis. Etenim in sphæra cœlesti solæ eæ diametri nominari possent axes, circa quas fit aliquis motus, quæ quidem sunt paucæ. Præcipuus autem axis est ille, qui protenditur à septentrione versus austrum per medium terram. Innumeræ interim diametri assignari possunt, omnes nimirum lineæ transeuntes per centrum sphæræ. Imò, & planæ figuræ diametros habent, vt circulus, &c. non autem axem, qui tantùm in solidis corporibus ex eorum iudicio reperitur.

* *Axis*, pars septentrionalis, quem polum arcticum quidam appellat. Cicero, lib. 1. Tuscul. ita describit borealem & Australem axem seu verticem: tum globum terræ eminentem è mari; fixum in medio mūdi vniuersi loco, duabus oris distātibus habitabilem & cultum, Quarum altera, quam nos incolimus, sub axe posita ad stellas septem, vnde Horrifer Aquilonis stridor gelidas molitur niues: Altera australis ignota nobis (hodie cognita) quam vocant Græci ἀντίχθονα, Hæc ille. Polum antarcticum designat. Supra duplicem Axem mundi Sphæram volui doctrinæ gratia Cosmographi docuerunt: in cumque finem ad poli seu verticis vtriusque ad Boream & Austrum axes imaginati sunt, vt fundamētum sternerent astronomicis & Geographicis descriptioribus. Quemadmodū enim in axe duplici consistens globus firmo ordine & ad eundem punctum suis

nis momentis recurrente voluitur: ita ecesse fuit in cęli cursu nomina fingere quibus mens studiosa detineretur, vt res ipsas ordine perciperet. *Axis*, Hebr. בריח *Beriach*, vectis, obex, pessulú ianuæ agiens ab vna extremitate ad aliam, regulú: à verbo ברח *Barach* fugit festinanter & procul, instar venti. Equidem nihil velocius sphęra cęli, quouis ocyor Euro. רוח ruach ventus. *Βέγχ-* fugitiuus, *βράχυς* subitus, & Lat. breuis, festinus, qui subito labitur.

Axungia, adeps suillus inuertatus aut cum sale, aut sincerus. descendit procul dubio ab eo, quod *ἀξύγγιον* est Græcis. Alii ab *axe* & *vngendo* non ineptè deflectunt. Apud veteres mos fuit, vt mariti nouæ nuptæ domum intrantes axungia postes inungerent, quòd arbitrarentur ita solemnitate omnia mala ab eius domo arceri.

Azania regio Æthiopiæ Ptolemæo & Arriano ab *Azano* fluuio, quem commemorat Ptolemęus, nomé inuenit. Fuit & appellata eo nomine Arcadiæ pars, ubi aquarum penuria laborabat, *ἀπὸ τῆς ἀζης ariditate*, vel (quod præualet) *παρὰ τὸ ἀζάνειν exarescendo*, vel *ἀζαίνειν exsiccando*. Etsi Pausanias dictam malit (fabulosè tamen) ab *Azane*, quem ex Erato genuit *Arcas*.

Azeka vrbis tribus Iudæ significans maceriam, deducitur ab עזק *sepiuit*.

B.

Secunda Hebræorum, Græcorum, latinorum litera: Beth Hebræis, בית. Græ. *βῆτα* beta, aliis vita aut veta, de quare certant Grammatici, & adhuc judice lis est, argumentis vtrinque prolatis. Nec nostrum est ferre sententiam. Beth in hoc etymologico, pro non loco v. retinemus. Quod ad græcam pronuntiationé characteres apponemus, de quibus sentiat & pronuntiet lector pro suo arbitrio. Latini b. ab v perspicue discingant & secernunt.

Baal, originaliter Hebræis *Dominum* aut *Maritum* significans, nomen fuit Sidoniorum Idoli, quemadmodum legis *1. Reg. 16.* sub nomine cuius Phœnices cú Sidoniis Solem colebant, sicut grauissimi auctores prodiderunt. Siquidem historiæ Phœnicú scriptor antiquissimus Sanchoniatho, apud Eusebium *de præpar. Euangel. libro primo*, ipsos solem pro Deo habuisse docet, eumque vocasse *Beelsamen* id est (Phœnicum lingua) Dominum cœli, quem Græci juxta atque Latini esse voluerunt *Iovem*. Itaque & Pœni oriúdi à Phœnicibus *Samen* dicebant cœlos, *Dominum Baal*, & *Iovem*, *Baal-samen*, id est, *Dominum cœli*, teste Augustino, non solùm Afro, sed etiam linguæ Pœnorum admodum perito. Atque hæc nomina acceperunt cùm Afri, tum Sidonij ab Hebræis, qui dominum cęli nominat בעל-שמים *Baalschamajim*. Assyriis idem Deus dictus est *Bel ἰμώνυμος* cuidam Assyriorum regi, qui primus omnium statua ipsi erecta diuinum honoré accepisse legitur, vt & multi apud alias nationes reges, *testibus Arnobio, Lactantio & Augustino*, iacto ita detestabili fundamento idololatrię. Etenim tales fuisse leguntur,

Romulus & Liber pater, & cum Castore Pollux.

Post ingetia facta Deorú in tépla recepti.

Idoli ergo nomen, cuius in sacra Eliæ historia multa métio, cuique filios suos offerebant Iudæi, genu flectebant & adolebant, vt apparet *ex 7. Ieremiæ*, peccátes sanè grauius vitulorum cultoribus, ab Hebræo בעל deductum. Quam verò frequens spectatus cultus eius fuerit, vel inde conijcere licet, quòd pro quouis idolo accipiatur *Iud. 2. Osee 2. & 2. Paralip. 23.* Itaque iungi solet nomen illud cú alius vocibus, vt *Baal-Berith*, dominus fœderis, *Baalzebub* vel *Beelzebub* (in idé enim recidit Hieronymo) dominus muscæ, *Baalpeor* idolú ignominiæ, vel quod colebatur in monte Peor, *Beel-phegor* Moabitarum idolum *Numer. 25.* idem cum *Baal-peor*. *Baal-gad*. Dominus turmę, *Baal-hermon*, dominus anathematis:

Baal-mehon, dominus habitaculi: *Baal-Peratsim*, dominus diuisionum: *Baal-thamar*, Dominus palmę, *Baalim*, plurali numero, domini, patroni, mariti, possessores. Est & *Baal-Hazer* ciuitas, in qua Absalon apparato lautissimo conuiuio omnium tonsoribus, ob sororem stupratam, fratrem suum trucidari curauit, Dominumque atrij significat.

* *Baal*, vt Hebræis Baal בעל, ita Tyriis Baal; vnde Carthaginenses coloni Tyriorũ nomina sua ita frequenter terminant; חני-בעל *Hanni-baal*, *Hasdru-baal* (per contractionem Hannibal, &c.) Babyloniorũ *Bel*, Latinis Belus, fuit Beel & Baal Carthaginiensium. Et tamen vtrunque confundunt Græci & Latini. Qui Virgilio Belus, id est Baal, aut Syriacè *Beel*. Claudianus, 1. panegyr. in Stiliconem de rege Persarum loquens,

—— —— ritúque iuuencos
Chaldæo strauere Magi. Rex ipse micantem
Inclinat dextra pateram, secretáque Beli,
Et vaga testatur volventem sidera Mithram.

Baal igitur & Belus, tam Tyriis, quàm Pœnis & Babyloniis, nomen Dei: quod tamen apud istos populos. (Hebræorũ idioma sequutos) etiam ab hominibus vsurpabatur. Hebræis בעל verbũ, vnde *Baal* nomen (i. maritus, Dominus, herus vir, possessor, & omnis qui habet dominiũ in rem propriam & sibi subiectam) significat adamauit peramauit, flagrauit, amore erga personam vel rem aliquam vt illa potiatur. Si de coniugibus dicitur, significat maritare, seu cõcumbere legitimè, item dominari in vxorem tanquã maritus. Idolorũ cultores quàm ardẽter בעלים *Baalim*, seu deos suos venerentur & colant, nemini ignotum. Quum vero prisci illi Baalitæ quemuis Deum vel patronum, quem sibi delegerant Baalis nomine generatim nominarẽt, vt deinde alium ab alio certis attributis distinguerent, variis epithetis vsi sunt. Inde *Baal-sephon*, dolũ.t. Aegyptiorum *Baal-peor* Moabitorum, *Baal-Berith* Sichemitarum, *Baal-zebub* Acaronitarum, &c. Sed Hebræi χλευαστικῶς *Baal-Zebub*, Dominum muscæ vocabant, vt illis mos est Gentium deos nunquam suo nomine appellare. Qui ergo *Baal-Simen*, vel *Baal Schamasim*, Deus cæli, Phœnicibus: Græcis Ζεύς, Latinis Iupiter, Hebræis *Baal-zebub*, id est, Patronus ridiculus, abominabilis, res nihili, dictus est. Sic Bethel domus dei fuit tandem Hebræis Betheven domus vanitatis. is *Beel-zebub* perstringitur. 1. Regu. 1. 2. & à Christo seruatore apud Euangelistas: ab Ethnicis Iupiter Olympius, Ζεὺς ἐλυμπι© dictus, & in insula Tyri cultus, vbi & ἀςὴρ ἀςεροπητης. Vt autẽ Iupiter בעל שמים *Baal Schamaim*, κύριος ὀρανȣ̃, *Dominus cæli*, *Sic* Iuno בעלת · שמים *Baalath Schamaijm*, κυρία ὀρανȣ̃, *Domina Cæli*, dicta est. Vnde Philo Bybliensis Βαάλτιδα vocat. Hæc nos docuit eruditissimus Scaliger, in notis ad fragmenta Berosi, & lib. 6. de emendatione temporum.

Baba notæ stultitiæ homo tempore Senecæ, trahere videtur notationem ab infantum voce *Ba*, quam idẽtidem proferunt absque iudicio & ratione. Vnde Græcorum βαβάξ, ὁ φλύαρος: Item βαζειν *loqui*, *&* βαβάζειν *vagire vel loqui* inarticulatè. * Prima vox infantium, *Ba*, vel *Pa*, quam duplicant pronunciantes *baba*, *pa-pa*: ideo Baba, est infans, ad loquendum ineptus. Hebr אב *Ab*, pater, Abba Syris.

Babel vel *Babylon* ciuitas duplex, vna Ægypti Arabicè *Mazar* aut *Micir*, Chaldaicè Alchabyr, Heb. *Misraim*, iam *Cairo* vel *Alcairo*: altera Ptolemæo Assyriæ siue Babyloniæ vrbs primaria nota ex sacris literis, ædificata à Semiramide secundum Diodorum, cùm potius ampliauerit absolueritque fundatam prius à Nemroth, nomẽ aliquibus ferre videtur (posteriorem intelligo) à Belo, facta reduplicatione, sicut etiam asserit Etymologicon magnum. Originationem hanc reiiciunt alij, vt falsam, quòd nomen obtinuerit à cõfusione linguarum. בבל *Babel*, nomen sumpsit à confusione linguarum, & idem est ac confusio, Genes.

nes. 11.9. ideo cognatione respicit ad verbum בלל *Balal* confudit, commiscuit. Prisci illi Babelis Architecti, confusione linguarum deiecti sunt. *Babel*, gall. *babil*, loquacitas, & qui nescit quid dicat, vel de quibus rebus loquatur, *babillard*, garrulus, loquax, appellatur] Sua igitur cognatione alludit Babel ad verbum *Balal*, & cõfusionem illam linguarum σύγχυσιν reddiderunt septuaginta, *vt & Cedrenus historiarum lib. 1.* Sita hæc fuit ad fluuium Euphraten, distans ab Hierosolyma centum & septuaginta miliaria versus orientem, totius sanè Chaldææ caput, quam regionem sancti Patriarchæ שנער, id est, *dentis excussionem* vocarunt, quod Nimrodus hoc in loco vicinos populos omnes superauerit atque subegerit magna felicitate. Fuisse hãc Susam veterum existimat Sabellicus, *vt & Ioannes Bodinus in historico suo Compendio*, sed errore admodum graui, cum Susa, Susianæ metropolis, sit Memnonia Herodoto & Æliano dicta, longe dissita à fluuio Euphrate. Strabo complexam eam scribit in ambitu 385. stadia, id est, Germanica miliaria 12. Vt haud immerito Aristoteles prouinciam appellet. Pausanias in Arcadicis dicit, fuisse πόλεων, ἃς τότε ἥλιος ἶδε, μεγίστην: Iam verò nihil de ea superesse; ἔτω, ait, τὰ ἀνθρώπινα πρόσκαιρα, καὶ ὐδαμῶς ἐςὶν ἰσχυρά. Iuxta rudera tamen eius conditam aliam Babylonẽ à Saracenis traditur in historiis Turcarum. Expugnatam & captam veterem Babylonem testantur historiæ à Cyro primo Persarum Monarcha, cùm pristinum Euphratis alueum, deriuato in alias partes flumine, reddidisset transibilem vado, penitus verò euersam à Xerxe quarto Persarũ Rege, Instaurare eam conatus fuit Alexander, sed incassum, immatura morte præuentus.

* Est & Babylon mystica quam describit magnus Theologus Apocalyps. 14. 16 17. & 18. capitibus,

* *Bacca*, baccę, non à Baccho deducitur, sed primigenia vox est, & significat minutiores arborum fructus, vt lauri & oliuæ. Vide Plin. lib. 15. cap. 24. magna & baccis differentia, inquit, &c Virgil. 2. Georgic. *Et strati* baccis Syluestribus agri. *Oliua bacca*, Horat. 2. Serm. Sat. 4. *Lauri Bacca*, Virgil. 1. Georg. *Bacca* etiã à similitudine dicuntur gemmæ & lapilli. Horat. 2. serm. Satyr. 3. & Epod. 8. Baccæ arborum differũt ab acinis, quòd acini densius nascantur, vt in vuis: baccæ, dispensius & rarius. τὰ ἀκρόδρυα, & τὰ σύμφυλα. Bacca gemma, μαργαρίτης.

Baccalaureus, quem magistri nomine contineri vult Alciatus *l. qui præcipua. de verb. significat.* & quidem ex Pauli sentẽtia. (*Lytam* nominat Imperator) sumsisse videtur nomen *à laurea bacca*. Itaque dictus *Baccalaureus* quasi *Baccalaureatus*. Neque enim ignotum lauri arboris mysterium, quod Apollini & Musis sit sacra. Quapropter Aphthonius habuit eam pro symbolo vaticinij, & μαντικὸν φυτὸν appellauit Dionysius. Eadem coronabantur Apollinis simulacra, proditumque memoriæ à Serapione Ascalonita, apposita lauro noctu ad capita, vera somnia videri. Est & symbolum facultatis Poëticæ tum Victoriæ. Constat enim in Pythiis certaminibus peculiariter victores coronatos fuisse lauro, cui Delphicæ nomen erat. Ab illo deinde more ad laureatos Poetas, quales auorum memoria Sabinus & Franciscus Petrarcha, imo iuris mystagogos, res ipsa translata. Et quanquam vsus baccarũ lauri velut ridiculus in desuetudinem abiit, remansit nihilosecius nomen, vt recte notat Boetius Lordazulfanus, Frisius, in erudita sua oratione, quam habuit Duaci de titulis & insignibus Academicorum honorum.

Bacchus βάκχος ἀπὸ τοῦ βακχεύειν Eustathio, quod est *inconditio vlulatu bacchantium instar personare.* Etymologicon magnum hęc habet: βάκχος, μαινόμενος, παρὰ τὸ βάζω βαξω, βαχος καὶ πλεονασμῷ τοῦ κ βάκχος. ὡς ἰαχὴ, ἴαχος καὶ ἴακχος. οἱ γὰρ μεθύοντες πλείονι τῇ φωνῇ καὶ ἐνθουσιῶντες

λέγων

χρῶνται, Paulò ante idem: βακχεύω, σημαίνει τὸ μεθύσκομαι· καὶ βακχευτής, ὁ μεθυστὴς παρὰ τὸ βάκχος ὃ σημαίνει τὸν οἶνον. Idem *Liber Pater* dictus, vel quod poti mortales vino, cuius ille fertur inuẽtor, liberius loquantur, vel quod liberet animum à curis, tristitiamquè pellat, iuxta Ouidij istud:

Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit,

Tunc dolor & curæ, rugaque frontis abit.

Alij tamen appellatum hoc nomine volunt, quod libationem præbuerit, vel quod pro Bæotiæ libertate pugnauerit, aut à liberando, quòd eius sacra *(vt Seruius scribit)* ad animæ purgationem pertinerent. Aliqui etiam dictum putant *Liberum*, quod sit liber & vagus. Etenim, secundum Aristotelem, cum Apolline hic vnus & idem, astipulante Macrobio. Vnde verò Dionysius dicatur, suo explicabitur loco. בקר *Bakar*, bos, generale nomen animalia maiora complectens. Festus. Bucerum pecus, de bubus dicimus. Nonius, Bucerias, boum greges. Bacchis, bos, taurus, ab Ægyptiis cultus. Macrobio teste. à בקר vacca Lat. Bacchus, ab Ethnicis Taurus cognominatus, & illi cornua tributa cognomen etiam factum ταυροκέρως, Tauricornis. ταυρόμορφος etiam dictus, κεραῖος cornutus, βουγενὴς boue genitus, βουκέρως & δικέρως, bucerus & bicornis. בקר *Bekar*, Chald. liberare. Hinc Bacchus, cognomine liber, & passim liber Pater] Iam tantùm cognomina seu epitheta eius quædam celebriora subtexam, quæ pleraque vini in conuiuiis effecta, prout homines inter pocula prudenter vel imprudenter se gerunt, sapientes Ethnici descripserunt, miro Spiritus erroris artificio, ne ab idolis homines ad verum deum conuerterentur. Hæc autem cognomina, eo modo considerata sub vna velut tabula hic conspicere & legere nõ erit inutile. *Bassareus* est dictus. Orpheo βάσσαρος. Sed vnde? Polluci & Hesychio ἀπὸ τοῦ βάζειν, i. *dicendo*, vel *clamando*: Ennius quoque tãquã εὖ υἱὲ bene fili, quod fabulentur ea verba dixisse Iouem, cùm in leonẽ mutatus interfecisset Gigantẽ. Idem audit ναρθηκοφόρος, quòd ferulam gerat, eo quod persuasisse dicatur mortalibus, vt ferulis vterentur pro ligneis baculis, quibus versi in furorem præ nimio vini potu se inuicem impetebant ac trucidabant. Alij existimant, dicatam ipsi ferulam ea de caussa, quod asini ea vescantur auidius, leui sanè commento. Magis arridet, quod à Plutarcho traditum libro *de instituendis mulieribus*. Docet enim hãc simul cum obliuione Baccho dedicatam, quòd virga admonitionem significet, qua pueros castigare soliti sunt veteres, innuere volentes, quæ per ebrietatem sunt admissa, puerili tãtùm indigere castigatione. Obliuionem addebant, indicantes non oportere meminisse, quæ inter pocula essent dicta factáue, iuxta vetus illud; μισῶ μνήμονα συμπόταν, *odi memorẽ compotorem*. Portò dictus Orpheo βρόμιος, *bromius*, ἀπὸ τοῦ βρόμου *sonitu*: Brisæus παρὰ τὸ βρίθειν *grauando*, vel παρὰ τὸ βρίζειν, quod præ potu & vino dormire significat, *sicut Gyraldus notat*. Nominatus & Phlyus, ἀπὸ τοῦ φλύειν τὸν οἶνον, quod vinum lætificet, *vt docent interpretes Apollonij*. Vtque Ouidius canit:

Vina parant animos, faciũtque caloribus aptos,

Cura fugit multo, diluiturque mero.

Idem Euraphiotes παρὰ τὸ ἐρράφθαι, quod Iouis femori fuerit insutus, vel ἀπὸ τοῦ ἐρίφου *hædo*, vel ἐρίδος *contentione*: Itẽ apud Orpheum ταυρόμορφος *tauriformis*. ταυροκέφαλος *tauriceps*, βουκέρως *bucerus*, & δικέρως *bicornis*, Nicandro κεραῖος *cornutus*, aliis, κερατοφόρος *cornua gerens*, imo ταῦρος *taurus*, vel quia primus omnium boues iugo iunxisse feratur, quæ ratio est Diodori, vel quòd aliqui crediderint eum esse filium Ammonis, cui affingitur caput arietinum. Phurnutus refert cornua ad audaciam, quòd vinum reddat homines audaces. Certe in prælia quandoque

doque inermem trudit : Pauper deiectus alioqui animo , tum ſe erigit & cornua ſumit. Quique placidus eſt alias, tum beluinus, furioſus & truculentus euadit. In eam rem ait quoque Iſacius: κερατοφόρος δὲ αὐτὸς ἐςὶν, ἐπειδὴ ὁ οἶνος πινόμενος πολὺς τοὺς ἄνδρας ἐκμαίνει. Et paulo post : ζωγραφεῖται καὶ φαντάζεται κερασφόρος , ὅτι τοῖς φιλοίνοις ἡ ἀλογία προσκεῖται δίκην ζώων τετραπόδων. Athenæus lib. 2. refert inter pocula κέρας, additque veteres vinum ex cornib. bibiſſe & lympha diluiſſe , atq; hinc factum, vt cornua tribuerentur Dionyſio. Plutarchus in Problematib. hoc modo: *Quid eſt , quod Eleorum mulieres Bacchum celebrantes precantur , vt bouino pede ad ſe veniat. Huiuſmodi enim eſt hymnus :* ἐλθεῖν ἥρω Διόνυσε ἅλιον ἐς ναὸν ἁγνὸν σὺν χαρίτεσσιν ἐς ναὸν τῷ βοέῳ ποδὶ θύων. *Bis inde inferunt:* ἄξιε ταῦρε. *An quia* βουγενῆ *appellant & taurum hunc Deum nonnulli; An magnum eundem bouinum intelligunt , quemadmodum poeta* βοῶπιν *magnos habentem oculos &* μεγάλαυχον *magna iactantem? An magis , quia bouis eſt innoxius? Cornigerum autem eum rogant, vt lenis lætuſque veniat ? An quod aratrica ſementis principem & inuentorem hunc Deum putant?* Hæc ille. Sed & Σαβάζιον appellat Orpheus , Sabadium Macrobius cuius & Ariſtophanes mentionem facit cum in Auibus , tum in Veſpis, vbi Commentator notat inditũ nominis Baccho à Thracibus , eiuſq; ſacerdotes dictos σαβοὺς , & appellationem eam auctore Heracleote, habere à ſacris. Barbaros enim σαβάζειν dicere τὸ εὐάζειν, καὶ τὸν εὐασμὸν σαβασμὸν ſignificaurẽ verbũ εὐάζειν nõ modo θρηνεῖν, etiã καλῶς ὑμνεῖν, *vt tradit Phauorinus.* Dictus præterea Bacchus Lyſius , *vt eſt apud Pauſaniam in Bœotiis,* παρὰ τὸ λύειν ſoluendo , vel quod ſoluerit vinctos à Thracibus Thebanos, vel quod ſoluat animum à curis: Lenæus quoque ἀπὸ τοῦ ληνοῦ torculari ex Diodori mente , non quod leniat mentem, *vt putauit Donatus:* Θρίαμβος ἀπὸ τοῦ θρεῖν *accinendo* καὶ ἰαμβίζειν *maledicendo*: Et Dithyrambus, vel quod in ſpecu διθύρῳ eſſet nutritus vel ἀπὸ τοῦ δὶς εἰς θύραν ἀναβαίνειν, quod bis ianuam ingrediatur, aut deniq; quod vinum reddat τὸ ςόμα δίθυρον , *vt etiam Gyraldus ex Phurnuto notat.* Cultus denique Bacchus Sycites à Lacedæmoniis, quòd crederent ab eo inuentam ficum. Itaque apud Naxios eius ſimulacra modò fieri ſolita ex vite, modo ex ficu: Inde quoq;, opinor eſt, quod Dionyſiis præter amphoram vini & vitem, quę præferebatur, hircũq; qui trahebatur, cophinum etiam geſtare mos erat caricis repletum , *vt eſt auctor Plutarchus in Moralibus.* Solebant quoque appingere Bacchu Delphinum, quòd non ſolùm ad fabulam ſpectat , vtpote Dionyſium ad mare fugiſſe , ſed etiam ad hiſtoriam, quod vinum aquæ marinæ permixtum facilius cõſeruetur, ſicut ex patruo agricola ſe didiciſſe ſcribit Columella. *[Delphini græca nomẽclatura ad delphacẽ, porcũ eadem lingua ſic dictum, accedit. Etenim delphinus ad porcum terreſtrẽ maximè accedit: & maris ſus Germanis & Francis dicitur Quoniam Bacchus, i. ebrietas , homines in porcos transformat , nautas Tyrrhenós in delphines mutaſſe fingitur, & hic piſcis meritò ei eſt appictus.]Qui ipſi ſacrificabant, ramos abiegnos geſtabãt, quod hæc quoq; arbor præter hederam & quercum ipſi eſſet ſacrata. Sacerdotes tamen plerũq; fuerunt fœminæ iam dictæ Mænades ab inſania , iam Thyades ab impetu & furore, iam Mimallones, quod imitarentur Bacchum. Comitati illum finguntur Bacchæ, Satyri, Sileni, cum Cymbalis & ſtrepitu, quocumq; incedat , circa eum tigres, pantheræ & Lynces, à quibus trahitur eiuſdem currus , *ſicut Ouidius 3. & 4. Metamorphoſeon tradit.* Denique (vt finem faciam) creditus idẽ iuuenis imberbis atq; idem laſciuus. Quare θηλύμορφον, id eſt, *vultu præditum muliebri* nominat cum Euripides in Bacchis.

* *Bacchus* antiquiſſimus à Noacho no-

men sumpsit. Et Græci qui ab Hebræis quicquam accepisse videri nolebant, literas quasdam nominum propriorum mutarunt, vt de veterum inuentis, tanquam suæ genti propriis audacius glorientur. Noachus patriarcha est is, qui primus vitem plantauit, viniquè vsum hominibus mõstrauit, Genes. 9. 20. Inde *Boachus* primùm, quasi *Noachus*: & per aphæresin vnius literæ postea *Bacchus* ab Ethnicis dictus est, primus vitis ac vini habitus inter mortales repertor & sator. Vnde & *Lenæus genialis consitor vuæ* cognominatus est, vt scribit Ouid. lib. 4. Metamorph. Nec vero dubium multis est, quin Bachi nomen non à sono bacchantium, vt nonnulli putant, sed à veteri Noachi appellatione sit deductum, tandem *Bacchus* ab etymi nesciis pronuntiatum sit. Itaque cum Cantharo Bacchus pingebatur, vt ait Arnobius, lib. 6. contra Gentes: & vetustissimus Deorum cẽsebatur, etiam ante Liberum & Vranium natus, quemadmodum libr. 2. capit. 2. Lactantius commemorat. Denique huius veritatis ignoratione multę de hoc antiquissimo Baccho fabulæ confictæ sunt, vt tradit ac conqueritur Diod. Sicul. lib. 4. cap. 5. Nec verò Bacchus iste, inter maiores deos, cælo vel Ioue genitos, relatus, est ille Dionysius Thebanus, à Græcis tantopere celebratus: sed vetus ille, Nysius, ex Nysa Indiæ monte, cuius etiam meminit Arnobius lib. 5. Verùm Græci vetustissimum illum Boachum, id est Noachum, sua laude spoliarunt, qua nouum suum Bacchum impudenter exornarent atque commendarent. Nec verò Noachus Boachus & Bacchus solùm; sed & *Oenotrius* quoq;, Οἰνότριος Grecè, ἀπὸ τοῦ οἴνου, appellatus est. Multis enim modis posteritas hoc tantum Noachi beneficium celebrare voluit. Itaque variis eum insigniuit nominibus. Sed multis postea seculis, qui vini culturam ex Græcia in Italiam attulerunt, & regioni nomen, & sibi vetustissimi Bacchi inuentum tribuerunt: vt Cenottius ille nouus, Atcas alio nomine dictus, qui laudem illam in Italia stultè vsurpauit, vt pote vanissimus Græculus, qui suo sensu cunctos mortales mensus est, vitis, vinique repertorem sese iactitans & posteritati venditans. Vide *Ianus*.

Bacchara oppidum inter Moguntiam & Confluentiam dictum nonnulli volunt, quasi *Bacchi ara*, ob vini nobilitatem & copiam.

Bactra seu Bactriana Asiæ regio vltra Assyriam, πάμφορος Straboni πλὴν ἐλαίου, cuius regionis gentem Iosephus deducit à Gether filio Sem, nepote Noah, nomen deflexit à flumine Bactro vel eiusdem nominis vrbe. Similia exempla etiam de Siciliæ vrbibus inuenias. Sic enim Stephanus: Ἀκραγάντες φησὶ δὶς, ἔτι πλείσαι τῶν Σικελῶν πόλεων ἐκ τῶν ποταμῶν ὀνομάζονται. Vrbs vero Bactrum, antea Ariaspe dicta, patria fuit Tamerlanis istius, qui Baiazetum victum captumque pro suo habuit delectamento. Quid, quod aliqui velint, fluuium dedisse occasionem eius etiam nomenclaturæ. Ab Onesicrito proditum memoriæ, sepulcrales canes alitos à Bactrianis, quibus senio confectos parentes obiicerent dilacerandos. Rex eorum fuit quondam Zoroastres, sapiens vir, aut potius magus, vtpote, qui pugnam editurus statariã tenebras hostibus offudisse legatur. Vnus hic quoq; inter tot hominum millia risisse legitur, mox vbi iam esset natus.

* *Baculus*, à Baccho inquit Isidorus. & à baculo bacillus per diminutionem: βάκτρον, βακτήριον βακτηρία, fustis, scipio quo nitimur. βάκλον item. Ab Hebræis vario nomine designatur. חטר *Choter*, baculus impolitus, rudis, rudicula מקל *Makkel* baculus leuis, inde per metathesin literarum κάλαμος calamus. מטה *Matte*, baculus cui nitimur, & quem manu extendimus, à נטה *Nata*, inclinauit, extendit. פלך *Pelec*, & per metathesin פכל *Pekel*, baculus, quasi dic. paculus, palus.

...alus, paxillus. Inde Chald. בקלא *bakl.u*, ...aculus. שבט *Schebet*, hinc σκῆπτον Scipio, σκῆπτρον, sceptrum, & Lat. Stipes. σκήπτω, innitor Sceptro. משען *Mischan*, ...ulcrum, Scipio, à verbo *Schaban*, innius est firmiter. Baculus.

B.h.r.m ciuitas in Tribu Beniamin lectos nempe בחורים significans, nomen obtinuit à בחר *elegit.*

Baiæ locus vicinus Cumis circa mare Campanū, calidis aquis situsq; amœnitate insignis fuisse proditur. Vnde ibi ...cta conuiuia, comessationes, cantus & ...mphonias, *testis est Cicero pro M. Cœlio.* ...trabo etiam lib. 5. ἐν ᾗ αἱ Βαΐαι καὶ τὰ ...ερμὰ ὕδατα τὰ καὶ πρὸς τρυφὴν καὶ πρὸς ...εραπείαν νόσων ἐπιτήδεια, *quo in littore ...nt Baiæ & calidæ aquæ, cùm ad luxum, ...m ad morborum sanationem idoneæ.* Et ...laccus de illis: *Nullus in orbe locus Ba...s prælucet amœnis.* Nomen autem indi...m à Baio Vlyssis socio indicat non ...lùm Silius Italicus, sed etiam Strabo ...is verbis: τὰς δὲ Βαΐας ἐπωνύμους εἶναι ...ἐγῶσι Βαΐου τῶν Ὀδυσσέως ἑταίρων τινός.

Baiulus, antiquis Operarius, Festo te...e. Olim etiam tabellarius, vt notat ...m. Marcellin lib. 15. 18. & 27. speciatim ...icitur, qui mercedis gratia onera ferre ...nsueuit. Hebr. נשיל *Natil*, portator, ...ror, à verbo נטל *Natal*, tulit, porta...ir. Hine per aphæresin ταλάω τάλλω, ...λάω, suffero; ἀνατλάω tolero, & τλῆμι ...olero, τλητὸς tolerabilis, τλῆσις patien...a, ὀτλέω, ὀτλεύω laboro, perfero, ὄτλος ...bor, ἀθλέω, ἀθλεύω miser sum, tolero, ...uersa fero, & Latinū tollo, tolero. Ac...dit baiulus ad aliud nomen Hebr. nē... סבל *Sabal*, portans onus, à verbo *Sa...el*, baiulauit, portauit onus graue, ge...auit onus grande impositum. Cognationem habet cum בולס *balas* (vnde ba...ulo) comportauit. A *Sabal* sabulum, i. a...na grauis & ponderosa. Gr. βαστάζων, ...ρταξ, φορτοβάκτης. φορτὶς nauis onera...a, φορτίον, Sarcina, onus, pondus. φορ...γὸς bajulus, φόρτος onus. φορτόφορος ...ajulus, onera ferens.

* *Balatrones*, inquit Festus, quod de calceamentorum coriis eraditur. nimirum παρὰ τὸ βάλλειν. Inde despicati & nugatorii homines dicti Balatrones. Italis hodie Balatro *Belitroni*, Gallis *belitre.* Tamen nihil dubium (inquit Scaliger in Varronem) quin fuerit conuitiū in eos quos abominabantur: & baratrones prius dictos, tanquam dignos qui in baratrum conjicerentur, ex Atheniensium consuetudine. Lucretius: *Aufer ab hinc lacrumas, baratro: compesce querelas.* lib 3. Balatro homo nihili, nullius pretii, qui omnia confundit, nec vilia à pretiosis discernere potest בליל *belil* Hebr. à verbo בלל *balal*, & בל *bal*, confudit, vnde Babel. Idem dici potest נבל *Nabal*, vilis, stultus, φαῦλος Nebulo. Balatrones dictos putat Porphyrion à balatu, i. vaniloquentia.

* *Balbus*, ψελλός, blæsus, qui linguæ vitio verba nequit exprimere, vel qui se blæsum fingēs aliis illudit עלג *hilleg.* cognationem habet cum לעג *lahag*, subsannauit, vt solent scurræ per irrisionem aliorū, præsertim balborum, loquelam minus aptamimitari.

Baleares insulæ Hispaniæ intra columnas Herculis sitæ, vt Gades extra columnas, βαλιαρίδες Ptolemæo, Straboni βαλεαρίδες, χοιράδες Apollonio, παρὰ τὸ βάλλειν, i. *iaciendo* vel *torquendo* nomen deducunt. Fundam n. inuenisse feruntur, eaque de caussa dixisse Virgilium Georg. 1. *Stuppea torquentem Balearis verbera fundæ.* Strabo tamen videtur inuentionem fundæ potius referre ad Phœnices, quando ait funditores optimos esse, & eam artem exercuisse magnopere, ex quo tempore Phœnices eas insulas occuparunt. Addit, circa caput tres fundas gessisse ex melancræna iunci genere confectas, longas ad logius dirigēdos ictꝰ, breuesad feriēda propinqua, & mediocres ad mediocres missus. Ab his insulis deuictis Metellus Balearicus est dictus, qui adnauigās primùm, supra tabulata extendit pelles ad ictus funda-

rum excipiendos.

Balena, belua marina, quam Græci φαλαίναν vocant, *auctore Festo*, φ in β mutata, sicut burrum dicunt Latini loco πύῤῥος & *buxum*, vbi Græci πύξον. Vide *Cete*.

Balneum idem cum βαλανεῖον Græcorum, quod παρὰ τὸ βάλλειν τὰς ἀνίας, *à mittendo seu abigendo dolores*, dictum Grãmatici volunt.* quod & D. Augustinus confirmat, confess. lib. 9. c. 12. *Visum mihi est*, inquit, *vt irem lauatum, quod audieram inde balneis nomen inditum, quia Græci* βαλανεῖον *dixerint, quòd anxietatem pellat ex animo.*] Vnde λουτρὰ ἄκη πόνων παρ[illegible] sunt Athenæo. * Hebræum verbum טבל *Tabal*. significat tinxit, immersit ex parte aliqua. Inde βάπτω immergo, λάπτω parũ tingo. A *Tabal*, priore syllaba dẽpta balneũ, in quo tingimur & ex parte aliqua mergimur, nonnulli deductum putant. Suidas βαλανεῖον dictum putat παρὰ τὸ βαλάνους, quòd antiqui ad illud succendendum glandium cortices subiicerent: etymon longius petitum, doctiorum iudicio frigidis, & calidis, vel calefactis aquis lauabantur calida βαλάνεια dicta, quòd lassitudinem pellerent, vt vult Plautus in mercatore: *Nunquam edepol omnes balneæ mihi hanc lassitudinem eximent.* Et primùm quidem sanitatis gratia comparata balnea non negandum, tam apud Græcos, quàm Romanos, nempe vt sæpius abluere possent sudorem & corporis sordes, cùm lini vsus rarior esset apud illos, iam post ambulationes, iam post exercitationes & alias necessarias operas. Siquidem Commodum Imperatorem octies lauisse legimus in die, septies vero Gordianũ Iuniorẽ & Rhemnium Grammaticum. More etiam cõsueto lauabant ante cœnã cũ Romani, tum aliæ gentes. Apud Plutarchũ enim legimus, cum Thales sapientum vnus conuiuium accessisset, recusasse eum lauare, quòd se iam vnctum diceret. Bersabeæ lauatio itidem sub vespertinum tempus est instituta. Sed quantopere exoleuerit tandem balneorum sobrius & rectus vsus, in meram luxuriã & mollitiem mutatus, locuples esse poterit testis Clemens Alexãdrinus, qui 3. *Pædag. cap. 5.* libidinosum abusum hoc modo perstringit: Primò, quòd ædificia nimis & sumtuosa & artificiose fuerint compacta; καὶ περιφόρητα, quæ circumferri possint, & syndone tecta. *Deinde*, quòd sellis argenteis, vasis escariis & potoriis ex auro & argẽto cõflatis vterentur. *Tertiò*. quòd tam mulieres, quàm viri, inter lauandum cœnarent, & se inuicem vino obruerent, exposita & congesta omni sua supellectile ad ostentationem, mulieres verò exsuto cum vestibus omni pudore se nudas extraneis spectatoribus seu corporũ cauponibus præberẽt, cum ex aspectu nascatur amor. *Denique* reprehensionem suam aurea hac sentẽtia concludit: οἴκοι μὲν ἂν τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς οἰκέτας αἰδεῖσθαι χρή: ἐν δὲ ταῖς ὁδοῖς τοὺς ἀπαντῶντας: ἐν δὲ τοῖς λουτροῖς τὰς γυναῖκας: ἐν δὲ ταῖς ἐρημίαις ἑαυτοὺς πανταχοῦ δὲ τὸν λόγον, ὅς ἐστι πανταχοῦ, καὶ χωρὶς αὐτοῦ οὐδὲ ἕν. Idem porro auctor *eodem libro lib. 9.* demonstrat immodicũ balneorũ vsum animi corporisque vires obtundere & eneruare. Hinc à veterib. balnea ἀνθρωπογναφεῖα, id est, *fullonicas hominũ officinas* appellatas, quòd citius, quàm par erat, detererẽt corpora, & pannosa efficerent. Tandem verò cõcludit: τὸ μὲν ἄριστον λουτρὸν τῆς ψυχῆς ἀποσμήχειν ῥύπον, καὶ τὸ πνευματικόν. Studiũ Romanorũ erga balnea vel inde etiã animaduertas, quod P. Victor vltra octoginta numeret, Agrippa cẽtũ & septuaginta gratuita populo præbuerit, quę postea in infinitũ sunt aucta, *teste Plinio lib. 36. cap. 15.* quod Ædiliũ munus fuerit corrupta & collapsa restituere, idque inprimis etiã populares Imperatores Gordianus & Seuerus habuerint curæ: Etsi posterior ex his mixta balneæ prohibuisse legatur, quæ antea Commodus non vetuerat, Varius permiserat. Seneca

eca scribit *aquam argenteis epistomiis* ndi *solitam, inque balneis Libertinorum* mmas *calcari indignatur*. Sergium Oram voluptarium hominem etiam Penses instituisse balneas, sicut proditum à alerio *lib.9.cap.1.* & à Macrobio 3. *Samal.cap.15.* immodicum etiam arguit udium erga luxum istum atque mollitiem. Quo accedit, quòd additæ fuent balneæ Athletarum gymnasiis. Et e quis existimet tantùm Imperatorum mporibus fuisse in vsu, equidem sciẽm totiuscorporis lauãdi mentionem ud Homerum fieri crebro. Partes aum balnearum (sic enim fœminino gere publicas appellãt, vt balnea prinainxta Grammaticos) potissimũ quin le recensentur ab auctoribus. Primam minabant Græci ἀποδυτήριον, *Spoliarium* Latini, in quo vestes deponebant: Aliqui Tepidarium, quod ibi aer teret. Hanc sequebatur cella, pars Gale prima, testudinis instar constructa, rem continebat planè calefactum ab ni sine fumo accenso, quam idcirco ... ξηρὸν θόλον, id est, *siccam testudinem* vocant. Romanis erat *Caldarium*, Senecæ *latorium*, Ciceroni *Vaporarium*, nonllis *Laconicum*, à Laconibus, Græcis ἱκανὸν καὶ πυριατήριον. Cellam istam quebatur cella Caldaria, quam *Lauam* appellare licet, & *baptisterium*, ἀπὸ βαπτίζειν. Continebat in se solium ladi gratia comparatum. Vnde & *lam*, quasi *lauabrum* nominari solebat. rs quarta, Galeno tertia, solio constafrigido, quòd ibi frigida perluerent. Vnde *Frigidariũ* appellat Vitruuius, lus ex Ægina medicus ψυχρολουτρον. s denique quinta, Galeno quarta, locerat, in quo detergebatur sudor, & ta detersione vngebantur. Qua de ssa dicebatur Græcis ἀλειπτήριον & ἐλαιοθέσιον. Habebãt autem *guttum*, seu *guttatim oleum fundens*, quo vteban ad inungendum. Apuleius nominat ... ampullam, fierique solebat vt ...mum è bubulo cornu. Nobiliores enim habebant è cornu Rhinocerotis. Vnde Iuuenalis, *Magno cum Rhinocerote lauari Qui solet.* Instrumentum, quod comparatum erat ad abradendas corporis sordes seu strigmẽta post frictiones, erat, *strigilis*, à stringendo nomen ferens; Græcis στλεγγὶς. Erat & ἐνδρομὶς vestis quædam balnearia, hirsuta & villi longioris. Qui opus peragebant, *balneatores* dicebantur, & Aliptæ siue vnctores Sed de his plura qui velit, legat Fumanelli librum *de balneis aqua potabilis*, & Franciscum Marium de partibus ædium *lib 1, cap.10.* & D. Stukium li.2. antiquit. Conuiuialium, cap.25. Vbi de balneis atque vnctionibus veterum ante epulas vsitatissimis, & de Balnearum veterum vsu, forma partibus accuratè disserit. Mihi iam ad alia festinandum.

Balsamum, βάλσαμον, Iudææ frutex, duorum cubitorum altitudine & semper virens, folio rutæ, & viti similis tantumque in Iudæa & Ægypto nascens, vitro, lapideue, aut osseo cultello sub ortum canis incisus fragrantissimĩ odoris succum emittit. Præstantissimum eius oleum intra triduum vulnera sine dolore sanat. Hebręi vocant בעל שמן *dominum olei*, quibus ex verbis compositum videtur balsami nomen Iustinus & Strabo *16. Geographiæ* viridarium eius tãtummodo Iudææ tribuunt, vt & Plinius *lib.12.ca.25.* at hic propagatam hanc stirpem addit non secus, atque in collibus vites, vbi potiti essent Romani Iudææ. Balsami fructum seu semen *Carpobalsamum* vocant, in cuius defectu supponẽdam Leucon radicem censet Fuchsius *libro de compositione medicamentorum*, reprehensus tamen in eo, & merito quidem, ab Andræa Matthiolo in Dioscoridem.

* *Balsami* succum, quem Opobalsamum latini & à Græcis acceptum dicunt, Hebræi, נטף *Nataph*, i. guttam balsami sua sponte stillantis ligno inciso, nominant: Græci interpretes στακτὴν. Alia ... humorem quemuis ex arboribus fluen-

tem, atque in iis residentem significat. & in genere ad balsamum refertur. Vide *Resina*.

* *Baltheus*, cingulum sacerdotale, feminum, militare. Sosipatro teste: Tuscum est vocabulum. Plinio funiculum, & in neutro genere lora ad alligandum apta, vt etiamnum à materia zonas coriaceas *courroyes* Gall. dicimus, quarum vsus multiplex. Varro baltheum dicit esse cingulum è corio bullatum. Baltheus quo Sacerdotes Iudæi in ministerio suo cingebantur, ne diffluerent vestes, duplex fuit, preciosus, & vilis אבנט *Abnet*, à quo nonnulli balteum pertrahunt: alij ab אזור *Ezor*, cingulum; vnde στερὶς; & στερίζω, firmo seu fulcio cingẽdo lumbos. ζωςὴρ: inde *Zona*, generalis denominatio, vt & cingulum.

Bambalio. In nominis huius origine sua debetur laus Adriano Turnebo, qui *Aduersar. 17. cap. 14.* scribit hoc modo: *Pater vxoris Antonij propter hæsitantiam linguæ stuporemque cordis, vt à M. Tullio Philipp. 3. ei obiicitur, Bambalio vocatus fuisse dicitur.* Proinde quæritur, quis sit Bambalio, à Criticis. Ego nomen per diminutionem ad risum factum arbitror, vt, quemadmodum dicitur à scepariuum Sceparnio, sic à βομβάλειν βομβαλίων. Est autem βομβάλειν *tremere* & *dentibus crepitare*, & *labiis balbutire*. quod & algentibũs vsuuenit & stupentibus quoque, & balbutientibus, & ore tumultuantibus, & in loquendo colluctantibus & hæsitantibus, maximè tamen commissione labrorum balbum elidentibus sonum, quod & βομβαλύζειν, & παμφαλύζειν dicitur. Quæ omnia per Onomatopœiam sunt effićta, vt & βομβαλυβόμβαξ apud Aristophanem, & βομβὸς, & inde factũ nomen bombardæ. Fit & apud Dionem cum in oratione Ciceronis, tum in oratione Caleni mentio Bombalionis.

Baptismus vox Græca & proprie *immersionem* vel *intinctionem* significans, à verbo βάπτω *intingo* & βαπτίζω *immergo* deduci potest. Vnde & טבל vocant Hebræi à verbo טבל *tinxit*. Hinc טבול *tinctus* vel *baptizatus*. Per metalepsin βαπτίζειν est *abluere* vel *lauare*. Quapropter dicit Marcus *cap. 7.* Iudæos habuisse varios baptismos, id est, lotiones poculorum & vrceorum. Communis hæc Christianorum tessera & verè sacramentum cõtinet hoc pactum, quod initur primum ab omni Christiano cum Deo, facta vtrimque obligatione, & aquę intinctione subsecuta. Requiruntur hic secundum Augustinum, Homilia 80. duo, verbum scilicet, & elementum, vt ita fiat sacramẽtum. Effectus eius, peccatorum remissio. Nam quid aliud vult Petrus *Actorum* 2. cum iubet, vnumquemque baptizari ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ χριστοῦ εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν? Iteratione̅ baptismi exosam fuisse veteribus, nec concessam, probari potest non solùm ex Iustino & Cypriano, qui alioqui ab hæreticis baptizatos retingendos esse dicebat, verùm etiam ex iure vtroque, vtpote *cap. quamuis de Consecrat. distinct. 4. l. 1. 2. 3. Cod. ne sanctum bapt. reiteretur.* Qui iam Anabaptistæ audiunt, à multis eruditissimis viris solidis argumentis & scripturis sunt euersi ac confutati. Nobis vlterius in hoc scribendi genere progredi non licet.

Barathrum, siue, vt alij putant, βέρεθρον, locus Athenis instar putei profundus, in quem deturbabant κακούργους, sicut in κιάδαν Lacedæmonii, descendit ex Græco βαθὺς, *auctore Festo*. Alii tantùm ea loca hoc vocabulo comprehendi existimantes, in quæ demerguntur flumina, παρὰ τὸ βαίνειν, id est, *ingrediendo* deducunt, quasi ἄβατα dixeris, quod præ cauitate peruia non sint. Macedones etiam ζέρεθρον dixerunt, *notante Eustathio, Iliad. μ.*

* *Barba*, Hebr. זקן *Zakan*, à verbo זקן *Zaken*, i. senuit, senex fuit. Cognationem habet cum *Zinnek* זנק, prosiliit: nam senes dicendi sunt, qui in dies multos prosilierunt. Senium verò barbam producit. Nonnulli, quòd ex אבב *Abab*

אב *Eb*

Eb, i. pubertas deriuetur quę capilli-
mi indicat, per metathesin baba, vnde
iba tandem educta sit, existimant, pro
ore populorum, liquidas (qualis est r)
ile repudiantium vel admittentium.
ii à Græco πάππος parpam. dein bar-
m trahunt. πάππος est barba labro in-
iori adnascens, superior μάςαξ, vel
ςαξ (Gall. *moustache*) dicitur. πάππος
iugo & flos carduorum: adolescenti-
s autem lanugo seu barba adnascens
bnitur. Per conuersionem literarum
in β ex πάππα fit βάββα: & per ana-
ophen ἀβ̓βαβ Hebr. אבב *Abab*, vnde
rba quasi *baba*. idque propter litera-
n b & p affinitatem. Gr. πώγον, &
ιον; vnde γενειάω, barbam emitto,
besco. & mentum Græcè dicitur ἀν-
ήων, ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ πρότερον ἐξανθῆν τὸ
ιον. Clemens Alexandrinus lib. 3. pę-
g. cap. 3. ait Deum Opt. Max. tanti fe-
le canos, vt eos simul cum prudentia
ferit hominibus adesse. Lactantius
n, lib. de Opif. Dei, cap. 7. *Barbæ ratio,*
uit, *incredibile est quantum conferat ad*
poris maturitatem dignoscendam, *& ad*
rentiam sexus, *vel ad decorem virilita-*
et roboris: vt videatur omnino non consta-
i fuisse totius corporis ratio, si quicquam
er esset effectum, Nonius Marcellus eos
nū impuberes appellari scribit, qui-
; propter teneram ætatem nulla pars
poris pilat, quia verò barba, vt ma-
arum vestimentum à natura produ-
ir, Virgilius barbam nomine vestis
igniuit, Aeneid. *lib. 7. Aurea cæsaries ol-*
uque aurea vestis. Ideóque Nonius &
uius impuberes inuestes notant fuis-
appellatos.

Barbarus, qui ita loquitur, vt sermo
s aberret à puritate Latini sermonis,
e est, qui solœciz t loquendo. Vt si
s *guerram* dixerit pro bello, *gardiam*
vigilia. Primùm tamen barbarus est
tus, qui ineptè sonabat linguam Grę-
n, *vt aliqui scribunt.* Cum enim inqui-
Athenis Græcè loqui inciperent, fę-
in vocem βάρβαρ proprumpebant.

Vnde κατ' ὀνοματοποιΐαν barbari, qui
quamuis linguam perperam sonant. Lu-
cianus de mercede conductis: καὶ φωνὰς
τὴν ἐμμαίαν φωνὴν βαρβαρίζων. Apud eū-
dem βάρβαρος ἐπιςολὴ *epistola barbarica.*
Quin *barbar* Arabica lingua est murmu
rare, seu vti vocis inculto sono, ideoque
ab Arabibus Africani *Elbabar* sunt di-
cti: Sunt etiam, qui nominis originem
manasse putant à דבר, *Dabar*, quæ vox
Hebręis significat verbum, vltima sylla-
ba duplicata, quæ peperit *ba ba*, sed A-
rabum maximè, cum eorum lingua He-
braicæ sit affinis. In Imperatorum Con-
stitutionibus Barbari sunt dicti, qui non
parebāt Imperio Romano, quod ipsum
& Alciatus docet *ad l. scriniis. de palu. sac.*
larg. 12 Cod. Veteribus barbari erant &
illi, qui non erant Græci: Et Barbarū, τὸ
οὐχ ἑλληνικόν. Vnde Sophocles, τὴν βάρ-
βαρον γὰρ γλῶσσαν οὐχ ἐπαΐω, *linguā enim*
Barbaram, id est, non Græcam, haud intelli-
go. Testis huiusce rei & Festus, qui scri-
bit Plautum idcirco Næuium Poetam
Latinum barbarum dixisse, testatumq;
seipsum barbarè vertisse, cum fabulam
ex Græco transtulisset in suam. Et Apo-
stolus Romanor. 1. ἕλλησίτε καὶ βαρβά-
ροις, σοφοῖς καὶ ἀνοήτοις, ὀφειλέτης εἰμί. I-
terum apud Plautum Potitium sacerdo-
tem Romanum barbarum appellari in-
uenias. In Prologo Asinarię *Barbarè* pro
Latinè positum. In Captiuis quoque Bar
baricum ius legas. Eadem ratione Lati-
ni auctores non vtentes lingua Roma-
na barbaros dixerunt omnes, sicut &
Cicero Afros, Gallos, Hispanos *in episto-*
lis ad Q. Fratrem. Imo Lacones hospites
& peregrinos dixisse barbaros, annota-
tum ab *Eustathio ex Herodoto in 3. Iliados.*
* *Barbarus* quid significet declarat Stra-
bo lib. 14. his verbis. Ego arbitror ab ini-
tio confecto nomine eos barbaros ap-
pellatos, qui difficulter, asperè, ac duri-
ter, vt blæsos, balbósque dicimus. Sumus
enim ad confingenda cognata rebus no
mina ingeniosi; qualia apud nos permul
ta sunt, vt κελάρυξις, κλαγγὴ, ψόφος. Βοὴ,
κρότος, i.

κρότος, i. murmur, clangor, strepitus, vox, crepitus: quorum plurima iam propriè proferuntur. Omnes itaque qui crasse loquūtur, Barbari dicti sunt, quales nationes omnes extant, prȩter Græcos. Quare illos proprie Barbaros appellauit; ac initio quidem per conuitiū, quasi duriloquos & crassilingues: postea verò eo nomine abusi sumus, tanquam communi ac gentili, distinguentes eos à Græcis. Nondum enim commercium & multa consuetudo erat cum Barbaris quod ex crassitudine linguæ, & quadam vocalium instrumentorum ineptitudine, non ex linguarum vernaculis prouenieb at. Hæc ille. Barbarus Hebr. לעז *Lohes*, vnde λαός, populus, vulgus, & λέως. Item λᾶας, Lapis: vulgus enim, barbarum, stupidum, tum in sermone, tum in iudicio vt plurimum apparet, belluáque multorum capitum meritò appellatur.

Bardus, Nonio, ingenio tardus. Ait enim: *Græci tardos dicebant* βραδεῖς Homerus Iliad. 23. βάρδιςοι μὲν ει ἔσαν καλλίτριχες ἵπποι. Plautus Persa: *Nimis tandem me quidem pro barda & pro rustica reor habitam esse abs te.* Nec multum dissentit Festus, cùm stultum interpretatur, eundemque à tarditate ingenii dictum. βραδὺς enim Græcis est *tardus*. Eadem vocis significatio exstat apud Ciceronem libro de fato: *Zopyrus*, inquit. *Physiognomon, qui se profitebatur hominum mores naturamque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoscere, stupidum esse Socratem dixit & bardum, quod iugula concaua non haberet.* Zasius autem strenuum virum & bellicosum opponit bardo, hoc est, tardo prædito ingenio, *titu. de feud. success.*

* Bardus, Hebr. בער Bahar, i. brutus, iudicio prudentiáque, pecoris instar, destitutus, furiosus, donec dometur & ad bonam mentem renouetur. A verbo Bahar, i. exarsit, furenter egit, vt bruta solēt furioso impetu ferri ad ea quę appetunt. Qui odit correptionem, inquit Sapiens, Prouerb. 12. 1. בער brutus est. Græcis βάρδιςος q.d. βράδιςος, piger, minime tardus; pro βραδύτατος, tardissimus Lat ad euphoniam *bardus*, non bradus. βράδυς autem à βαρὺς, grauis, molestus, deriuatur.

* Bardi, Βάρδοι, ἀοιδοὶ παρὰ γαλάταις, inquit Hesych. Et Festus, Bardus Gallicè cantor appellatur, qui virorum fortium laudes canit, à gente Bardorum. Ammianus Marcellinus hist. lib. 15. de veteribus Gallis id est Celto-Galatis disserens, ex Timagene inter multa hæc tradit: A Phocæa Asiaticus populus, Harpali inclementiam vitans, Cyri regis præfecti, Italiam nauigio petiit. Cuius pars in Lucania Veliam, alia condidit in Viennēsi Massiliam Dein sequutis ætatibus opida aucta virium copia, instituere non pauca: sed declinanda varietas sæpe satietati coniuncta. Per hæc loci hominibus paulatim excultis viguere studia laudabilium doctrinarum, inchoata per Bardos, Eubages & Druydas. Bardi fortia virorum illustrium facta, heroicis composita versibus, cum dulcibus lyræ cantitarunt. Hęc ille. Lucanus longe antea scripserat.

Vos quoque, qui fortes animas, belloque peremptas,
Laudibus in longum vates dimittitis æuū,
Plurima securi fudistis carmina, Bardi.

Strabo libr. 4. Apud Gallos eximio in honore sunt Bardi, Vates, Druydæ. Bardi quidem laudationibus rebusque poeticis studēt, Vates autem (Eubages Marcellino) sacrificiorum naturaliumque causarum curæ dediti. Druydæ præter naturalium causarum studia, moralem disciplinam exercent D. dor. Sicul. lib. 6. cap. 9. Sunt & apud Gallos melodiarum poetæ, quos appellant Bardos. Hi cum organis veluti cum lyra cantant, hos laudantes, alios vituperantes. Nonnulli Bardos, à Bardo, Dryi; quarti Celtogalatarū regis filio, originem ducere putant, cuius Bardi instituto cantores & poetæ, priuilegiis honorificis gaudentes, &

entes,& alta pace fruentes,fortium virorum gesta celebrarent,& ad virtutem, ortitudinem præsertim bellicam, superstites accenderent. Quam consuetudinem sequentibus seculis posteri diligenter coluere, quemadmodum Gallo-Celtica historia demonstrant.

Baro.Dictum id nomen cum ex Albeici mente, tum Alciati libro *de singul. ctrā.cap.32.ἀπὸ τȣ̃ βαρὰν*, quod est *grauare*. Vnde eum pro graui, generoso & insignis auctoritatis homine accipi *παρ.97.5*.Baldus *cap.innotuit.de electio.* eum intelligit, qui merum mixtumq; imperium principis concessione in aliquo astro oppidóue obtinuit.

Baro possim apud scriptotes barbacos & feudistás pro Satrapa (vt Persæ ocant & Optimate sumitur.2. pro ma· seu viro, vt & hodie in Picardia. *ban*.3 pro Vassallo.4.pro Capitaneo, & larchione. Veteres Latini Baronem o bardo & stolido accipiebant,vt Cicro nonnunquam & Persius Satyt. 5. tiorem sententiam sequentes Bato emon primigenium mutuatur ab Hexis, qui illustrem virum בר *bar*, apllant Inde purus, qui inter alios excllit. Virruti enim honor olim deferetur,non nomini auito.

B*arzillai* filius luxuriantis,à בר *Barsi-* & זלל *Zalal,in luxu vixit.*

Basilæa ad fluuiū Birsum & Rhenum, detur Beato Rhenano nomē arcessèà traiectu, q Gallis sua lingua est *Pas*, Basilea quasi *Passilea* sit dicta.Aliquis nominatur *Rauracorum Augusta*, vt *ugspurg Vindelicorum Augusta*. Diuiur in partes duas, quarum vna olim itas Episcopalis obuertitur Galliæ: tera, quæ minor Basilæa, Germaniæ. nguntur sibi inuicem tamen interdio ponte.Ciuitas equidem insignis, que adeo celebris cum ob eruditorum onumenta & artem typographicam. n ob sepultum ibidem Erasmū Belgii nen, efformata etiam in ænea sepullamina eiuseffigie,sparso instar Sirenum capillitio.Basileā luculenter descripsit Christianus Vrstisius,vir doctus.

Basilica domus ampla & spatiosa & caussarum cognitioni destinata ἀπὸ τȣ̃ βασιλέως,id est,*rege* dicitur Festo.Significat alioqui idem nomen & iudicem.

Basiliscus serpentis nomen Græcam originēm agnoscens *regulum* denotat Latinis.Is adeo venenatus fertur, vt vel solo visu enecet, quadrupedes feras, & aues,sibilo abigat quoslibet alios serpētes, aerem vero vicinum ita inficiat, vt arbores & herbæ inde emoriantur. Eūdem vita cassum auiculæ aut aliæ bestię attingere non audent,vbi fœdum cadaueris odorē semel perceperint.Scribunt nonnulli,si basiliscus equū attigerit,nō equum tantummodo mori, sed & eum, qui insidet.Aduersus tantam pestem dimicare dicitur mustela, imo sæpe (quæ est singularis naturæ prouidentia) conficere.Atque hæc ex triuio & scriptoribus nonnullis, cum multa, quæ de eo sparguntur,sint admodū eruditis suspecta.Nam quod gigni eum dicunt ex ouo galli, ex diametro pugnare fatetur Albertus Magnus cum naturalibus rationibus.Galenus *10.de medicam.simpl.*nunquam se eum vidisse scribit, totāq; eius historiam in dubium vocat. Ambigere etiam non immeritò quis possit de tam pestifera oculorum vi, quamquam pro ea stet magna scriptorum caterua: Item fueritne Basilisci corium, quod appensum fuisse legitur in tēplo Dianæ : Fueritne ad ædem Luciæ sub fornice stabulatus Basiliscus, Leone Pontifice:etsi id scriptum sciam à magno viro.

Bassareus dictus est Bacchus, παρὰ τὸ βάζειν vociferando vel clamando,quod facere id soleāt ebrii. Alii deducere malunt à genere vestis vel pellis Lynci detractæ quam *bassaram* vocari tradit Eusebius. Atque hinc *Bassarides* dictæ sunt *Bacchæ*.Papinius:*Et tu bassaridum rotator.*

Batauia inferioris Germaniæ regio ad ostia Rheni, quo nomine olim denotabatur ea Hollādiæ pars,quæ hodie inter

veterem Rhenum & Vahalim fluuios à Lobico ad Oceanum vsque duob. quasi brachiis constringitur, nobisque indigetatur *die Betube* ἀπὸ τῆς βαθύτητος, *profunditate* seu *cauitate*, vt & Hollandiæ Germanicum nomen indicat, originem suam accessit. Hinc auctor Panegyrici Maximiano dicati: *Penè, vt cum verbi periculo loquar, terra non est: Ita penitus aquis imbuta permaduit, vt non solum, qua manifestè palustris est, cedat ad nixum, & hauriat pressa vestigium, sed etiam, vbi paulò videtur firmior, pedum pulsu temtata quatiatur, & sentire se procul motu pondus testetur.* Aliter Iunius in sua Batauia: Cuius verba etsi non apponam, videtur tamen ea ipsius sententia, vt potius dicta Batauia sit à Batauo quodã orto regio Gallorũ sanguine, qui condidisse creditur *Batemburgum*, voce ista *Batonis* peculium sonante & præferente, quasi dixeris *Batem have oste goed.* Ego me maxime procliuem difiteri non possum in istud etymon, quod proximè ad rei naturam proprietatemq; accedit. Incolæ huius regionis sunt Bataui, qui quàm vehemens, quàm pernitiosum gesserint olim bellum cum Romanis, ex Annalibus Taciti discendum, qui eos etiam prodit didicisse ab hostibus vti testudine in oppugnatione, sicut Turcæ bombardarum vsum acceperunt à nobis, cum magno Reipub. dãno, & rerum nostrarum iactura.

*Batualia, locus in quo singulari cõgressu se exercebant duo illi qui Batuarores dicebantur. Batuere enim ferulis volitari, aut verberare, significat: vt apud Suetonium in vespasiano legimus, inquit Scaliger coniect. in Varronem. Quæ inter ludendum & duos fiebant, tandem ad multos & seriò, nempe ad cædes per tractum est. vt voces illæ quas Galli retinent, *battre, bataille, batailler*, fidem faciunt. Batuere, percutere, verberare, pugnare. Plaut. Cassina, Sculponeis quibus batuatur tibi os. Sueton. in Caligula, *Mirmilonem è ludo secum batuentem, & ponte prostratum confodit ferrea fica.* חבט *Chabat*, vel, molliore sono, abat, Hebr. est excutere, decutere fructus ex arbore, vel grana ex spicis & folliculis, bastre, abatre. Inde batuere & batualia.

Bauaria Germaniæ prouincia ab Auaribus Hunnorum reliquiis, qui Noricis expulsis hic consederunt, adiecta litera B, est appellata. Eadem & *Baioaria* à Boiis Cisalpinæ Galliæ populis dicta, qui sedes suas in eadem regione habuisse leguntur. Veteres *Nericum* dicebant, à quo Noricus ensis Horatio. Ab oriente contermina illi Hungaria, ab Occidente *Sueuia*, à Meridie *Italia*, à Septentrione *Franconie* & *Boemia*. Plures & cultiores vrbes nulla habet Germaniç prouincia, diuiditurq; in Episcopatus quatuor, *Salsburgensem, Patauiensem, Phrysingensem* & *Ratisponensem.*

Bdellium specie gũmi deriuatur בדלח uius fit mẽtio *Genes. 2.* in descriptione aradisi. Alii lacrymam esse volunt, gũmi modo concretam. Optimum censetur, quod cortice, ligno & sordibus caret, clarum, transtucens, amaro gustu, intus pingue, & mollescens tactu subactum. Tale Arabicum gummi ex Acacia Ægypti spina manans, Galeno *Thebaicum*, gummi cedri, cerasi, Iuniperi & elenii.

* *Beatus* Hebræis *Aschré* plurali numero dicitur. Cuius rei rationem hanc adferunt, quòd nemo ab vno aut altero bono beatus vocari & esse possit: Sed si quis pluribus affluat bonis, tum felicis & beati nomine meritò appellari queat. Ad sententiam & rem ipsam quod attinet, consentiunt omnes, tam profani quam sacri scriptores, ita se rem habere. Rationem etiam nominis *Aschré* quam adferunt, non repudiamus. Græci beatum vocant μακάριος, nomen deductum à priuatiua, seu negatiua particula, & ἀπὸ τῦ κὴρ, quo nomine mors significatur, teste Fauorino. Mortis autem nomine, incommoda, miseriæ, & mala omnia designantur. Ex iis duabus harum vocum significationib.

& ety

& etymologiis, duas præcipuas beatitudinis partes colligimus: quarum vna est, ab omnibus liber sis malis: altera vt omnibus affluas bonis, atque ita affluas, vt nihil præterea appetas. Sic Cicero in Tusculanis: *Neque vlla alia* (inquit) *huic verbo, quum beatum dicimus, subiecta notio est: nisi secretis malis omnibus cumulata bonorum omnium complexio.* Sic Boëthius, 4. lib. de consolat. Philosophica; *Beatitudo* (ait) *status est omnium bonorum aggregatione perfectus.* Sic Moses, Deuteron. 33. 29. quum nomine Dei pollicitus esset Israëlitis, præsens in omnibus, & aduersus omnia incommoda, Dei auxilium summamque securitatem, & deinde bonorum omnium copiam, concludit, *Aschréche* Israel, *Beatitates tibi, Israel.* Beatus item Græcis *εὐδαίμων*, & *εὐτυχὴς* dicitur. prius nomen nonnulli ad animi bona, rerum multarum peritiam præsertim; posterius ad externa seu fortunæ bona referunt. Sed beatus is propriè dici non potest, qui Dei fauore destitutus vmbram tantùm bonorum persequitur, nec vnquam adipiscitur.

Beelzebub. Vide *Baal.*

Belgium, cuius incolæ Belgæ, quorum plerosq; à Germanis ortos & Rhenum antiquitus transgressos, Gallis expulsis, ibi consedisse propter loci fertilitatem commemorat Cæsar *Commentariorum* 1. Horum appellatio refertur à quibusdam ad innatam genti in dimicando ferociam. Nam *balgen* (inquit Iunius) est *manus conserere.* Alii vsurpatum nomen hoc à Cæsare de populis Galliæ, qui iam inferiores Germaniæ prouincias incolunt, & translatum à *vvelsche* posita litera *g* pro *sch* & *v* consonante hoc loco permutata cum *b*, vt apud Græcos identidem fieri videre est apud Plutarchum Dionem & alios.

Belial Nonnulli volentes hoc nomen *hominem inutilem* significare, deriuant à בלי *absque* & יעל *profuit.* Alii contendentes eodem Dæmonem intelligi, deriuant à בלי *absque*, & על *altissimo.* Aquila vertit *Apostatam.* Sanè Paulus appellat satanam Belial 2. *Corinth.* 6. *Quæ communio*, inquit, *Christo cum Belial?* Chaldæus interpretatur malignitatem. Hieronymus retinet nomen Hebræum, vt cuique pro arbitrio interpretari liceret. Quamquam aliàs filios Belial idem filios intelligat Diaboli, homines quippe malignos. Quapropter *παρανόμους* reddiderunt septuaginta. Sed & idem Hieronymus alibi deducit à בלי & עול, quod sit *absque iugo.* Sed primum etymon approbat Kimhi Iudæus. Quod licet maxime probem, vt & eodem auctore illud בלי מועיל, quod nulli sit commodus, tamen cur reiici & reprobari debeant notationes sequentes, non video.

Bellaria olim, *teste Pompeio*, solebāt dici res aptæ bello, seu bellica instrumēta Huius auctoritate moti alii dicta volunt *bellaria* omne genus mensæ secundæ, quod vt illa belli, ita hæc mensarum sint instrumēta: siue (*vt alii volunt*) à bonitate, quod secundæ mensæ bellè & splendide essent instructæ. Franciscus Patritius existimat bellaria dicta, quòd *bellatoribus sint opportuna*, notatione quidē ingeniose sed non satis aptè excogitata. Aliis per Antiphrasin videntur dicta, vt minime bella & bona, quod corpori simul & animo noceant, quod haudquaquam censoriè damnandum. *Vide*, inquit Flaccus, *vt pallidus omnis*

Cœna de surgat dubia, quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoq; prægrauat vnà.

Veteres Latini appelabant *mensas secundas*, Græci *δευτέρας τραπέζας*: Item *τραπέζας ἐπιδορπίας, ἐπιδορπίσματα, ἐπιδορπισμοὺς. μεταδόρπια*, *vt apparet ex* 14. *Athenæi*, vbi Archippi & Herodori id testimoniis probatū legas. Aristoteles *libro de Ebrietate* olim *τραγήματα* appellata tradit. Nempe τὸ *τραγεῖν φάγειν* Suidæ. Et, vt Eustathuis notat Odyss. 2. ἐν τῷ

τρώγειν καὶ τραγεῖν, τρωγάλια, τράγημα, τραγηματίζω. Dicũtur & ἐπιφορήματα. Illationes dixerint Latini ab inferendo, quasi *fercula secunda*. Athenæus testatur a Platone dici ἐπιτραπεζώματα, οἷον τὰ ἐπιτιθέμενα ταῖς τραπέζαις βρώματα. Sed & πέμματα appellatur. Vnde πέμματα τὰ ἀττικά, *bellaria Attica*. Sunt autẽ illa Suidę πλακούντια, Eupoli ἀρτύματα. Attamen notandum, intellexisse veteres nomine *secundæ mensæ* quosuis cibos, suaues præsertim ac delicatos, qui expletis iam cibo & potu conuiuis ad excitandum rursus famem sitimq; apponi solebãt. Nam hic finis erat mensæ secundæ. Non minus itaque eleganter, quam vere appellauit Plato παραμύθια τῆς ἡδονῆς *solatia voluptatis*. Romanorum autem mẽsas secundas (duas enim veteres habebant, *teste Seruio Æneid. 1.* vnam carnis, alteram pomorum) non cõcinnata fuisse ex saccharo, nec vario sapore condita, at potius ex arborum fructibus constitisse, testis est Plinius *lib. 12. cap. 2.* Sic Pollux bellaria esse scribit *myrtidas, caricas, & mespilos*. Menedemo bellaria fuisse pyra & mala punica, tum matura, tum præcocia, sæpe caricas, prodit *Diogenes Laertius* Plutarchus scribit in Artaxerxe reges Persarum de more regio initiandos pro bellariis terebinthum gustasse. Alii poma intulerunt cum melle: Nonnulli vuuas, ficus, pyra: Plato ficus, fabas, myrthi baccas, & glandes de fago: Aliqui etiam papaueris semen cum melle & lactuca ad somnum conciliaudum. Ex quibus apparet, quam longe nostra ætas discesserit ab illa veterum consuetudine, quantum incrementum sumserint lautitiæ multorum morborum caussa. Vide D. Stukium, Antiq. Conuiuial lib. 3. cap 2.

Bellerophon, quem vxor Præti criminata legitur, quòd sese interpellasset de stupro, ab ipsamet oblato, quasi βουλὴν φέρων, id est, *consilium ferens* nomen accepit. Quod enim consilium sanius esse potuit, quam sibi ab illis in speciem blandientibus voluptatibus temperare; Quin & Homerus ἀγαθὰ φρονέοντα δαΐφρονα Βελλεροφόντην, id est, *bona cogitantem sapientem Bellerophontẽ canit*, id quod etymon nostrum etiam confirmat.

Bellona Martis soror nomen inuenit à bello, antea iuxta Varronem Duellona appellata. Illam Marti in bella cunti currum & equos parare fabulatur Statius. Hyginus refert ab ea inuentam acum, quæ Græcis dicitur βελόνη: Imo ab hac eius deductum nomen. Quidam etiam Martis vxorem faciunt. In æde ipsius, quæ olim I X. Vrbis regione extitit versus portam Carmentalem, dari solebat senatus illis exterorum Legatis, quos admittere in vrbem nolebant: Item, Ducibus redeuntibus à bello columella ante ædem erigebatur, quæ bellica vocabatur, inque eam hastam iaciebant, cum bellum indiceretur. Sacerdotes ipsius ab Arrone Bellonarii dicti feriebant se ipsos cultris, vt proprio sanguine numen placarent. Vaticinabantur autem furentes. Fingebatur etiam hæc Dea pugnas ciere flagello. Inde Virgilius, Æneid. lib. 8. *Et scissa gaudens vadit Discordia palla, Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.* Et Lucanus 7. *Sanguineum veluti quatiens Bellona flagellum.* Græcis dicitur Ἐνυώ.

Bellum per antiphrasin quibusdam *quasi minime bellum* nuncupatum. Hæc communis Grammaticorum opinio. Alii ex duello contrahunt nomen, sicut ex *Dis bis*, & ex *Duini bini* factum volunt. * Initio Duellum, quod fuit à duobus. Nam licet multi sint milites, duæ tamen partes sunt, & inter duos tantùm primum bellum fuit ac quemadmodum dis bis, duonum donum, buonum bonum, sic duellum bellum.] Atque hæc Varronis sententia etiam approbata ab Alberico Iuriscõsulto. Festus à *beluis* vult dici, quod beluarũ perpetua dissentio sit. Cassiodorus *lib. . cap. 30.* à Belo, quod is primus ferreum gladium produxerit, vt & pugna ipsi nomina-

nata videtur à pugnis, quibus se primū lacessebant. Inter omnes sententiam Festi summopere probo. Nam & Cicero inquit Offic. 1. *Temere in acie versari, & manu cum hoste confugere, imanne quiddam & belluarum simile est.* * imò belluæ à bello, cùm bestiæ prius dicerentur.]

Benacus Lombardiæ Transpadanæ lacus prope oppidum Pischeriam oriens, quæ condita est primum à Scaligeris Veronæ principibus, nomen adeptus videtur ab oppido Benaco, quod in hoc tractu collocat Leander, & extitit olim vbi nunc Tusculanus est vicus. Quo falli videatur Antonius Sabellicus, cum *Decad. 3. lib. 3.* scribit, dictum *Benacum* quasi *penes Nacum* Tridentini agri oppidum. Ptolemæus vocat βεναkον.

* *Benedicere*, est bene ominari, fausta precari, & animi fauorem studiumque iuuandi declarare Græci εὐλογεῖν, i. εὐφημεῖν, quod interpretantur τὰ καλὰ καὶ πρέποντα λέγειν. Hinc εὐλογία & εὐφημία benedictio, καλὴ λέξις. Cum tribuitur Deo significat bona præsentia nouis ornare & confirmare: cùm verò homini, tum significat animi gratitudinem declarare, laudando; aut promptitudinem iuuando, congratulando, bene precando. Hebr. ברכה *Beracha*, à verbo ברך *Barac*, Precatus est, benedixit, beatum prædicauit; item flexit genu. Vocat enim genu ברך *Berec*, quod flectitur ad aliquem in benedictionibus, item in salutando & valedicédo. Græcis βρέχω, flecto: & Latinis precor. Atque per metathesin posito μ pro ב μακαρίζω, beatifico. Cæterū *Barac* est verbum medii, id est sumitur in vtrāque partem, & maledicere significat, vel est peculiaris Hebraismus, & εὐφημισμὸς, quando rem infaustam modesta voce vel ἀντιφραστικῶς exprimimus. Sicut enim Hebræi meretricem appellant sanctam, item Maledicere benedicere dicunt, ne vocis absurditas auribus sit offendiculo. Vt de Naboth dicitur quòd benedixerit Deo & regi, 1. Reg. 21. 13. id est ea pronunciauerit quæ silentio obruenda sunt. Idem occurrit verbum, Iob. 2. 10. Nam vtroque loco verbum *Barac* legitur. De Iosepho Moses narrat, Gen. 41. 43. quòd clamauerunt ante ipsum, *Abrec* אברך, *flecte genu*, quod imperandi modo dicitur, Gall. dicimus, *Qu'on s'agenouille*. Alii aliter interpretātur. Sed nos ad verbum *Barac.* respeximus, quod benedicere nō modò verbis, sed hoc corporis gestu & habitu significat.

Beneuentum Italiæ ciuitas in Samnitibus nominata olim *Maleuentum* à primis colonis Græcis propter iniuriosum horribilemque ventum, quē frequenter patitur, *vt & Procopius tradit.* Ex Dalmatia spirare dicitur, & tanto quandoque fremitu in hunc locum è directo oppositum irruere, vt in medio furore oppidani prodire vix audeant. Sed ab illis dissedūt, qui tributum hoc nomen volunt ob editam ingentem stragem à Sulpitio Petilioque Coss. cuius Liuius meminit *lib. 9.* Nec tamē Liuius quidquam de nominis mutatione instar Plinij: Verum ominis boni gratia vocari cœptum Beneuentum, cùm eo deduceretur colonia, scribit *lib. 14.* Tulit hæc ciuitas nobilia sane ingenia, & in primis Orbiliū Grammaticum ex Horatio notum, qui eum plagosum nominat. Tulit quoque Roffredum & Odofredum Iurisconsultos, quorum hic diu Bononiæ ius ciuile professus fuit. Ibidem Ianuarius Episcopus affectus martyrio cum duobus Diaconis.

* *Beneuentum* veteres dixerunt μαλόεντα, maluentum, vt σιπόεντα Sipuntum ὀπόεντα Opuntū. Sic ergo Maloëta, Maluntū, & Maluentū, vt Auruncū Auer-runcū. Prius siquidem dixerunt Sipuentum, Opuentum, Maluētum. Sic ὑδρόεντα, Hydruntum: quanquam & ipsum dixerunt ὑδροῦντα ab ὑδροῦς, vt est apud Stephanum: Sed sic semper ex ὑδρόεις contractum. Quod proprium est Dorū idiomatis, à quibus Tarentini & magna pars Græciæ. Hæc Scaliger in Festū.

Beniamin filius dextræ, compositum nomen ex בן *filio* & ימן *dexter fuit*. Ita enim nominatus à patre, cùm mater in partu *Ben-oni*, id est, *filium doloris* vocasset.

Berenice Ægypti vrbs sita ad sinũ Arabicum Ptolemæo, quæ tribus syllabis *Bernice* dicitur ab Arriano i Periplo maris rubri, creditur condita à Ptolemæo Lago, qui & ab vxore sua indidit nomẽ. Zieglerus nominat *Chasair*, Niger *Alchaser* In idem recidit. Quippe *al* articulus est Arabicus, additus à *Nigro*, sicut alias factum videmus in *Almanach, Almagesto*, & *Alcairo pro Cairo*, & similibus.

Bes, bis triens, Festo. * Inepta etymologia inquit, & morosa. Prius Des dicebatur, vt duonus bonus: duellus bellus. Auctor Varro. At ita in partes suas secatur vel tribuitur, vt ab vncia ad octo fiat partium incrementum. ab octo ad duodecim fiat deminutio. Cùm ergo ad octo peruentum est, tunc de asse deminuendum in ratione partium ineunda Non enim, vt ante, quadrans, triens, semis dicitur, quæ variarum adiectione incrementum capiunt: sed deest vncia, deest sextãs. deest quadrans: id est deũx, dextanx, dodrans. Ergo ab octo de asse deminuitur, vnde Des, dessis, Dictus primum, à veteribus, & hęc est vera etymi ratio.

* *Beth*, בית Heb. Domus. Inde composita multa, quorum nomina in veteri testamento, quæ enumerare haud necesse est. Sed illud obseruãdum, quod quæuis loca, personas, creaturas alias, res quasuis continentia nomine בית Domus, ædis, domicilij, receptaculi, designari. Inde schola, carcer, stabulum, tẽplum, balneum, ager, pharetra, chirotheca, sepulchrum, domus doctrinæ, vinctorum & custodiæ, iumentorum, ararum, lotionis, sementis, sagittæ, manus, seculi & mortuorum appellatur. Multa alia einsmodi occurrunt in Hebræo & Chaldæo contextu nomina quæ describere non fuit opus. Beth-el, domus Dei, Beth-auen domus vanitatis, &c.

Bethlehem ביתלחם *domus panis*. Eadem ciuitas Euphrata dicta, *vt in præparat. sua Euangelica censet Eusebius*, vbi ad Domini Christi præsepe, quem ibi natum constat ex 2. *Matthæi*, aliquot libros scripsit Hieronymus. Stephano est Βηλέμα. At quoniam Matthæus mentionem facit Bethlehem Iudæ, quæ sita erat in Tribu Iuda Hierosolymis duobus ferè miliaribus distans, apparet appellationes eas adiectas ad differentiam alterius ciuitatis nominis eiusdem, quę collocatur *in Tribu Zabulon*, id est, *in Galilæa*.

Bethsan ciuitas in tribu Manassis, vbi Saul violentas manus sibi ipsi intulit, appellationem trahit à בית *domo*, & ישן *dormiuit*, domus quietis.

Bethschemesch vrbs Leuitarum in Tribu Iuda à Beth sæpius repetita, voce & שמש sole est appellata domus solis.

Bethulia vrbs, in qua Iudith Holophernem vino madidum & profundo immersum somno obtruncauit, rectè deduci poterit à בתול *virgine nubili*, & יה *Deo*. Virginis domus.

Bethsar, arx munita quinque tantũmodo stadiis Hierosolyma distans petræ domum significat, quasi dixeris ביתצור. vnde notatio deduci potest.

Betica vel (vt alij) *Bethica* vlterior Hispaniæ pars, qua se flectit in fretum, prouincia fertilis, nunc Granadæ regnum, nomen trahit à Bethi fluuio nauigabili, qui eam perlabitur. In hac sitę *Corduba* & *Hispalis* colonię quondam Romanę.

Betula, arbor virgarum fasches supeditãs quibus puerorum prauitas coercetur à לבט *Labat*, vapulauit, virgis cæsus est, nomen obtinere videtur, hinc per aliam metathesin πλήτ7ω percutio.

Bezoar lapis, cui aduersus venena & pestem maxima vis inest, atque adeo quidem, vt, quidquid toxica elidere creditur, per ἀντονεμασίαν *bezoardicum* dicatur, vt & *pulueres bezoardici*, ex Arabum lingua

ngua originem arcessit. Hi quippe an-
dota pugnātia cum veneno *Bezahart*,
uasi vitam cōseruantia, vocant. Carda-
us corruptè legit *Bezar*, asserens Pazar
emmam esse mollem & coloris cine
i, magnitudine auellanę, in Pely orië-
lis Indię regione repertam. Indi *Bazar*
omercalem dixerunt lapidem : Item
azar denotat forum, in quo exercen-
ır mercimonia. Vt inde potius eymon
educere potuisset, vir alioqui acutus
catus.

Bibliotheca β. βιβλίων θήκη librorū theca.

Bidental. Moris erat apud veteres Eth-
icos vt icti fulmine, quo loco fuerant
xtincti, ibi relinquerentur, neque in-
ır aliorum cremarentur. Locus ipse,
dental dictus, sacer habebatur, ac cer-
s cerimoniis, prout libris fulguralibus
agetis & aliorum Etruscorum conti-
batur, sacra eo loci fiebant : neque id
mel solùm, sed in posterum etiam re-
giosé locus colebatur, aris etiam ibi
ositis & reliquo sacrificiorum appara-
. Ex hoc rite fulguritum describit Per-
is Sat. 2. *An quia non fibris ouium, Er-
nnaque iubente, Triste iaces lucis, euitan-
mque bidental, &c.* Appellat *bidental* ip-
m fulguritum, poetica licentia : nam
lgo ita vocabant locum, cui religio
opter talem casum accesserat, qui in
edio extincti cadauer habebat : quod
eo bidentibus sacrificaret, inquit Fe-
is. Ergo vt Lucilius *carcerem* appella
hominem dignum carcere, vel qui
pius carcerem inhabitauerat : sic Per-
is *bidental* hominem, cui mortuo bi-
ntal est factum (vel qui sceleratissi-
is fulgor in caput suum attrahit, &
cui fulguritus futurus est) loco conse-
tro, & circumsepto, atque altari ad-
cto. Hęc D. Cassaubonus in Persium.

Bidentes primum dictas comperit A.
llius in commentariis ad Pontificiū
pertinētibus, quasi *bieunes*, inserta li-
a & lōgo vsu voce corrupta. Attamē
ginus Iulius bidentes hostias appel
i scripsit, quæ per ætatem duos dentes habent eminulos vel altiores. Vide Gellium *libr. 16. cap. 6.* priori sententiæ astipulatus fuit *P. Nigidius libro*, quem de extis composuit. Ait enim, appellari bidentes non oues solas, sed omnes hostias bimas. Neque tamē dixit, cur ita appellarentur. Hinc Bidental templum istud, in quo bidentibus hostiis sacrificabatur. * *Bidentes* (inquit Scaliger in Varronem) erant hostiæ, quæ & cornigeræ essent, & duos dentes eminulos haberent: in qua sentētia est Festus, etiam si aliter disputetur apud Gellium. Hesychius, κεραΐδες, τῶν προβάτων τὰ θήλεα τὰ ἔνδων ὀδόντας ἔχοντα. Aliter, vt puto, si carerent illis, ἀτελεῖς erant, vt ad sacrificia ineptæ. Nam si bidens dicta est quasi biens, cur bidentis, non bidennis, aut biennis dicitur? Atqui magis aperit etymon, quod & ambidentes apud veteres vocarentur.

Biga, currus, qui à binis equis iunctis trahitur, vt triga & quadriga, qui à tribus aut quatuor. Bigas primum iunxisse creduntur à Romanis & Græcis Phryges, quadrigas Erichthonius *teste Plinio lib. 7. cap. 56.* Tertulliano libro de spectaculis *cap. 1.* & Virgilio *Georgic. 3.*

Bildad Iobi amicus, nominatus videtur à בלה *Balah inueterauit*, & דוד *Dodh, amico.*

Bileam Propheta, qui stellam dixit orituram ex Iacob, & virgam prodituram ex Israele *Numer. 24.* vetustatem populi aut eiusdem confusionem significans, deducitur à בלה *inueterauit*, & עם *populo.*

Biremes naues fuisse legimus, quæ geminum habebant remorum ordinem, *vt recte monet Isidorus*, non quæ binis agitabantur remis, *vt refert Baysius libro de re nauali.* Ab Erythræis feruntur primum inuentæ, sicut triremes ab Amocle Corinthio, *Thucydide teste*, quadriremes à Carthaginensibus, *Aristotele auctore.*

Birota vehiculi genus nomen suum duabus rotis acceptum fert. Eius mentio fit in Codice Theodosiano de cursu publico in hæc verba: *Statuimus Rhedæ nulle*

mille pondo tantummodo superponi, birotæ ducenta, veredo triginta. Notandum idem vehiculum ab vetustissimis Æolibus dictum πετέριτον ab inferioris ætatis Græcis δίκυκλον. At rheda τετράκυκλον fuit. Vnde error doctissimi Iunii, qui apud Eunapium vertit quadrigas.

Birrhia proprium nomen in Andria Terentij. Adrianus Iunius in Commentario de Coma legendum putat *Pyrrhia.* Quod si recte existimat, à flauo colore, quem Comici tribuunt seruis, quique πυῤῥὸς est Græcis, & conficta fuerit appellatio, scribendumque erit potius *Pyrrhia*, *P* consonante in *B* mutata.

Bisextus vel *bissextus.* Quandoquidem iuxta Iulii Cæsaris emendationem, reuocato exactius anno ad Solis cursum quem confici videbat diebus 365. & horis circiter sex, singulis annis quadrans diei superest, id est, horæ 6. & proinde quatuor annis quatuor quadrantes, qui coiuncti diem efficiunt vnum, iussit cum quarto quoque anno 23. Februarij inter Terminalia & Regifugium intercalari, ante eum videlicet diem, qui est sextus Cal. Martias: Vt bis eo anno dicatur, *sexto Cal. Mart.* Atque hinc nomẽ Bisexto. Inde est, quod Celsus Iurisconf. doceat *l. cum bisextum. ff. de verb. signif.* nihil referre, vtrum priore an posteriore die sit natus, cum biduum illud pro vno tãtum die habeatur. Græci ἐμβόλιμον vocant. Postea cum annus à Iulio sic ordinatus iterum conturbatus, atque confusus esset incuria ac negligentia, redegit eum rursus ad pristinam rationem Octauius, inque eius ordinatione Sextilem mensem suo cognomine nuncupauit, sicut disertis verbis scribit Suetonius. Meminit eius rei quoque Iosephus Scaliger *de emendat. temporum lib. 5.* Si hunc annum inuestigare quis velit, diuidat numerum annorum Christi numero quaternario, & quando nihil residuum fuerit facta diuisione, ne fractio quidem, annus is erit bisextilis.

* Primum bisextum celebratum est anno secundo à cæde Cæsaris desinente, qui erat quartus Iulianus incipiens, post tres quadrantes confectos. Itaque pro 18. horis, 24. intercalatæ. Hoc vitium serò deprehensum, anno Iuliano 38. C. Martio Censorino, C. Asinio Gallo Coss. correxit Cæsar Augustus hoc modo. In 37. annis Iulianis duodecies intercalatum est, cùm tamen ei interuallo nouenæ intercalationes duntaxat congruerent. Tres igitur illæ intercalationes, quæ supra nouem celebratæ erant, duodecim annis sine bisexto transire iussis, emendatæ sunt. Postea reditum est ad iustum intercalandi modum. Nam annus primus post illos duodecim, qui fluxerunt sine bisexto, is fuit primus cui imputatus est quadrans. Ideo quartus ab illo exactus accepit bisextum, anno Iuliano 53. cycli Solis 1?. qui erat (vt vulgus, putat) octauus à nato Christo filio Dei. Idque bisextum primùm omnium ritè celebratum fuit: cùm à primis Kalendis Iulianis, ad illam vsque diem, rationes bisexti coturbatæ fuissent. Hæc nobiliss. Scaliger, lib. 4 magni Operis, paulò post initium.

* *Blæsus*, βλαισὸς, qui linguam habet impeditam, aut malè pronunciat. Vide *Balbus.*

Blasphemia, quæ proprie intelligitur conuitium & contumelia in Deum eiusve religionem, de qua lex exstat *Leuit 24.* cum insigni exemplo & pœna; impropriè vero in hominem, nomen habere videtur παρὰ τὸ βλάπτειν τὴν φήμην, quod lędat famam. Christus Dominus distinguẽs inter blasphemias *Marci* 3. omnes dicit expiabiles & remissibiles esse præter eam, quæ committitur in Spiritum Sanctum, nempe agnitæ veritati reclamare, & agnitos errores tueri, cũ Spiritus sancti proprium sit doctrinam propagare, in omnem veritatem ducere, afflatu suo tenebras noctemque dispellere. Mos erat Iudæis cũ blasphemiam aliquam audirẽt, scindere vestes, ait Rabanus, sicut Paulus & Barnabas, cum cul-

in cultu eos diuino prosequerentur, :stes suas scidisse legimus.

Blasphemia nonnullis etiam ita dici- r, quòd sit φήμη βλάπτουσα τὴν δόξαν ἑτέρου, i. sermo lædens alterius existima- onem, vnde blasphemia illis idem est uod κακολογία, αἰσχρολογία, quale vi- im solet vt plurimum esse in popula- ous, teste Pindaro. Alii deducunt à di- ione βλάξ, quæ piscem significat adeo utilem, vt ne quidem à canibus aliis- animantibus attingatur. Hinc pro ipido, stolido & inutili sumitur. At in asphemia non solùm inest stoliditas inutilitas, sed voluntas etiam nocen- , quantum in blasphemis est, qui ma- licis vocibus, ceu telis acutis, aliorum nā trāsfigere conentur. Virtus oppo- a nominatur εὐφημία studiū bene lo- :endi de aliis, & εὐφημεῖν bene ominari, ne precari, qđ dilectionis est propriū. ecatum Blasphemiæ est primùm in fectu, quando quis dona Dei depri- t vel nulla æstimat in aliis, nec tanti it quāta sunt. Deinde in excessu, dum ia vltra modum extollit, aut virtutes bona quæ insunt in vitia conuertit. cedit sermonis abusus, dum in exe- tiones beneficia summa verrūtur ab qui pessimè de Deo diuinisq; myste- sentiunt & loquuntur, quod Atheis, phanis ingratis, blasphemis homi- us solenne est. Quā multi viuunt, qui risti vulnera, corpus, sanguines, mor- n iurandi formulas impiè conuertūt, men & dignitatem domini Seruato- ue nostri horrēdis suis vocibus pro- identes. Hinc apud Græcos ἀρὰ dici- & κατάρα dicitur, i. execratio. Et He- is נאצה *Neatsah*, à verbo נאץ *Naats*, ritauit aliquem conuiciis, execratus respuit & spreuit cū detestatione in- fit maledictis, blasphemauit, subsan- iir. Et גדוף *Ghiddoph*, à verbo *Ghiddeh*, perauit, conuitiatus est, inuectus est liquem verbis atrocibus. Omnes an- llæ significationes blasphemiæ con- niunt. Græcis κτυπέω, vitupero, & ὀξ- ύνω, irrito, cum *Naats* & *Ghiddeph* He- bræis conueniūt. Aliæ sunt cognatæ vo- ces Hebræis, nempe אלה *Ala*, à verbo Ala, i. dejerauit, obstrinxit se juramento ad aliquid, cum imprecatione mali seu perditionis. Et חרפה *Cherpha*, à verbo חרף *Charaph*, Exprobrauit, conuitiatus est, rigidis verbis excepit, vituperauit. Per metathesin חפר *Chaphar*, perforauit & pudefactus est: nā opprobriis & blas- phemis ac maledicis vocib. perfoditur cor, vt pudefiat. Accedit item ad verbū חרם *Charam* desolauit; quid enim aliud sunt blasphemiæ quam desolationes? siue blasphemantem, siue blasphe- mantis auditores, siue hominem vel Deum blasphemiis conscissum consi- derare velis.

Blaterare Festo *stultè & percupidè loqui*, Nonio *per mendacia confingere*. Festo pla- cet astipulari, cum Græcis βλὰξ *stultum* aut *fatuum* significet, vnde vox ista na- ta videtur.

* *Blaterones*; hoc genus homines (in- quit Gellius, lib. 1. c. 15.) in verba proue- ctos, loquutuleios, & blaterones, & lin- guaces dixerunt. Hebræi blaterāte ex- primunt verbo inusitato צפף *Sahaph* (à quo Soph ista, merus blatero) & in 2. coniugatione *Siph seph*, i. Garriuit more auium, mussitauit stridula voce. Quid enim Sophistarum in Ecclesia, in Curia, in aula vaniloquiū aliud quam garritus, stridor & clamor importunus vel absurdissima omnium mussitatio?

Boas, qui in vxorem duxit Ruth, quā- tū coniicio, nomen inuenit à בוא *venit*, & אז *tūc*. Alii exponunt, In fortitudine.

Bœotia regio in finibus Græciæ, olim Aonia dicta; item Ogygia, Messapia, Cadmia, *vt ex Thucydide prodit Stepha- nus*, nec non Hyantis, *teste Strabone*, & ἄρ- νη Diodoro. cuius incolæ apud Solinum dicuntur Leleges, ἀπὸ τοῦ βοὸς, id est, boue trahere creditur appellationem, quòd Cadmus huius ductu ad eum lo- cum peruenerit, vbi postea condidit Bœotias Thebas. Vrbs huius regionis

fuit Ascra, Hesiodi patria, sita ad Heliconis radices. Scribit eam esse χῆμα κακὸν, θέρει ἀργαλέην. Ibidem ponitur Orchomenus, πολύμηλος Homero, Pindaro καλλίπωλος καὶ χαρίτων πόλις, Tyresiæ quondam oraculo celebris: Item Thebæ ἑπτάπυλοι Bacchi, Herculis, & Pindari Linique Poetarum patria, & Cheronæa Plutarchi. Incola Bœoti literarum contemrores ac stupidi fuerũt (hinc Bœoto aere nati, & sus Bœotica) sed ἀνδρεῖοι Eustathio, pugnaces Straboni

Bohemia, cuius incolę Ptolemæo βαῖμοι Straboni βόλοι, nominis originẽ defert Boiis, qui ab Alpib. descenderunt in planiciem, cùm antea tenuissent loca vicina Mediolano vsque ad Rhetos. Strabo equidem ex Gallia eos in Italiam migrasse scribit *lib 4*. Eosdem verò eiectos suis domiciliis à Romanis apud Tauriscos cõsedisse, & cum Dacis bellum gessisse tradit *lib.5*. Malè tamen totam eorũ gentẽ euersam ac funditus excisam scribit. Quid enim aliud Bohemia, quã Boiohemia *der Boian heym*? Sane ea de causa nominat Paterculus eandem regionem *Boiohemum*, Tacitus paulò contractius *Boiemum*, satis indicantes ab incolis tractam nominis originem. De Tauriscis tamen quod scribit, minime erroneum existimandum, cum quondam *Taurisci* nunc *Norici* appellati Rhetis & Vindelicis contermini sint, nec absurdum sit etiam, eos ad finitima loca progressos.

Boia Festo, Collare vinculorum genus, siue ligneæ sint illæ, siue sint ferreæ. Hinc procul dubio Germanicum *Boeyē*.

Bombarda factitium nomen ab ardendo, & bombo seu sonitu, quem edit, cum disploditur. Quis fuerit eius inuentor, nondum constat. Certum id, inuento eo post hominum memoriam exstitisse nil terribilius aut etiã perniciosius. Polydorus existimat *lib.3.c.18*. dæmonem quendam mõstrasse mortalibus, vt non modo armis inter sese, verum etiam fulmine dimicarent.

Bona. Appellatio bonorum, inquit Vlpianus, *aut est naturalis, aut ciuilis*. Naturaliter bona ex eo dicũtur, quod beant, hoc est, beatos faciunt. Inde *beati* appellati sunt *diuites*. Plautus in Penulo: *Bonam ego quàm beatam esse primo dici mauelo*. Et Seneca Controuers 3. *Insolens malum beata vxor*. Idem Epist. 3. *Nunquam vidi hominem beatum indecentius*.

* *Bonus Bonum*, ab Hebræis voce *Tob* significatur, quæ nõ modo bonum, sed etiam pulchrum, Iucundum, Gratum, Amabile, Suaue & deliciosum indicat, vna vocula complectente omnia quæ de bono dici possunt. Græci hanc vocẽ, nomine ἀγαθὸς, posteriore Syllaba ad Hebræam alludente, deinde καλὸς & χρηστὸς. Variæ autem *Tob* acceptiones, sũt Boni proprietates. *Tob* enim, seu ἀγαθὸν, & Bonum, non solùm in se est perfectũ: sed etiam aliis vtile, suaue, decorum iucundum. Vide Genes.2.9. Psal.34. 9.1. Sam.9.2. Ester,1. 10. variæ enim significationes istæ vocis *Tob* occurrunt his locis. Si corporale bonum est, has etiam proprietates habet corporales: Si spirituale, Spirituales. Talis autem est Deus, nempe *Tob*, τὸ ἀγαθὸν, καλὸν, χρηστόν. Proinde animo vera veri Dei cognitione prædito. Est Deus summa lætitia, suauitas, iucunditas, vtilitas, felicitas. Grecę voces idem docent atque Tob Hebr. Si verum est quod Græci tradunt, ἀγαθὸν esse ἀπὸ τοῦ ἀγαστοῦ, quod significat admirabile, & summa dignum admiratione; consentaneum est nomen ipsi rei. Quò quid enim præstantius, excellentius, dignius; vtiliusq; est, eò magis illud admiramur, simul & appetimus. Hæc autem indicantur nomine ἀγαθὸς, quòd omnis generis bonũ amplectatur, & in se & in aliis. At quando est cum articulo τὸ, plerunque; & quum de Deo prędicatur, semper bonum significat omnibus numeris absolutum. Hoc autem est, non solùm in quo nihil perfectionis desiderari potest sed etiam quod alios omni bon

bonitatis genere cumulat. Καλὸν Significat id quod pulchrum & honestum est. Philosophi, qui Bonum id esse definierunt quod sui desiderium in aliis & appetitum excitet excitaréue potest, Pulchrum idem re ipsa & subiecto quod Bonum, esse docent. A forma enim est, quòd aliquid creatum sit bonum & pulchrum. Propterea, Solitum est in Scholis dici, quòd Bonum & Pulchrum conuertuntur: sed differre tamen ratione demonstrant quoniam Pulchrum ad facultatem animæ cognoscentem & intelligentem spectat: Bonum autem ad appetentem atque volentem. Pulchra enim dicuntur, quæ visa placent, & intellecta probantur: Bona verò, quæ appetuntur & desiderantur. Consentanea sunt hæc cum sacris literis. De arbore vetita legimus in Genesi visam fuisse Euæ & bonam ad vescendum, & pulchram oculis, aspectuque delectabilem. Ita eadem res, diuersa ratione, & bona & pulchra esse potest: eóque & placere, & appeti. Sed placere sine cognitione non potest: appeti autem omnino, etiam incognita, potest. Nam & grauia locum deorsum, tanquam sibi bonum ac cômodum; leuia verò locum sursum appetere dicuntur: eóque ad illum, nisi quid obstet, naturaliter feruntur. vnde etiam alia colligitur differetia inter pulchrum et bonum: quód bonum, rationem habet finis (ad finem enim quæque res suâ fertur naturâ, tanquam ad suum proprium bonum:) sed pulchrum habet formæ rationem. vnde & pulchra formosa vocâtur. Proinde cæcus, quàm aliqua res sit formosa vel deformis, percipere nequit: quæ verò bona, atque suauis, vel vtilis, facilimè: eóque bonitatem appetere. sed de pulchritudine iudicare non potest. χρηστὸν significat ad quod est placidum, benignũ, humanũ. Et ita Latini bonum virum vocant, qui humanus est, facilis, comis affabilis tractabilis, apertus liberalis Hoc sensu, Deum quoque bonum esse dicimus: quod qui amplius intelligere desiderat, perlegat quæ de Bonitate Dei describuntur, Exod. 33. & 34. Capit. vnde colligere facile est Deum non modo in seipso, verum etiam nobis perfectè bonum esse. Addo, Hebræis *Tob*, bonum, significare quicquid prosperum est, felix, commodum. Lux dicitur *Tob*, Genes. 1. 4. vtilis grata, jucunda, præstantissima. Deus Tob nominatur Psal. 34. 9. quam vocem apostolus nomine χρηστὸς expressit, 1. Petr. 2. 3. Moses infantulus, Exod. 2. 2. Tob. i. decorus, pulcher appellatur, & cap. 11. epist. ad Hebreos, v. 23. ἀστεῖος, elegans, venustus. Eccles. autem 8. capit. 13. v. Bonum (*Tob*) non erit impio, id est, non prosperè aget, felicitas illi non erit. *Tob*, quies, prosperitas, Psalm. 25. 13. Anima eius in bono morabitur. fructum vberem terræ significat Ies. 1. 19. facultates diuitis, Genes. 24. 10. Abundantiam rerum omnium, Deuter. 6. 11. Prosperum statum, Prouerb. 11. 10 fertilitatem, Exod. 3. 8 Deuter. 8. 7. Reliqua studiosis expendenda relinquere par est; nam ad fontes digitum intendimus. Cum voce illa conuenit verbum *Iatab*. quod in coniugatione Kal significat, Bonum vel Bene esse, Placere, iucundum esse, Pulchrescere dirigere componere, disponere, decorare, Aptare, Exhilarare, quæ omnia commodè ad superius dicta referuntur Qui Plutarcho ἀγαθὸς πρὸς τὸν πόλεμον, & Xenophonti τὰ πολεμικὰ ἀγαθὸς, Liuio *bonus bello* dicitur.

Boo verbum bobus & vaccis propriũ vnde, nisi à Græco βοᾶν?

Boreas ventus Septentrionalis, ἀπὸ τῆς βοῆς *clamore* dictus, καὶ τοῦ ῥεῖν fluendo. Hæc & Nonii ex Homero sententia. Verum Eustathius aliam nominis rationem adferês dictum eum vult, quod τὰ βορὰν, id est, *alimonium* præbeat frugibus ad maturitatem suo flatu perductis. Sed prius etymon amplecti malo. Neque enim calore suo generationem

& frugum augmenta promonet instar Zephyri, sed frigore potius nocet, tum volatu impetuoso, quo instar aquilæ bacchatur nonnunquam, alterum inde nomen Aquilonis obtinens. Imo nullus impetuosior ventus, quem *furere* propterea dicit Ouidius Elegia de Nuce.

Bos, à Græco βοῦς, qui & ἀπὸ τοῦ βόσκειν dicitur, id est, *pascendo*. Bos Luca nominatus elephas Pyrrhi regis bello, Anno ab V.C. 971. eo, quod plurimum tum temporis visus esset in Lucania. Latini alio nomine *Trionem* vocant, quasi *terionem* quod terram terat. Neuius: *Trionem hic moderatur rusticus.* Dignum notatu, quod passim proditum ab auctoribus, ex mortui bouis putrescentibus reliquiis nasci apes. Quod quia etiam Ælianus tradit vltimo cap. libro 2. περὶ ἰδιότητος τῶν ζώων, verba eius in medium dabo. καὶ ἀποθανὼν δὲ βοῦς, inquit, γενναῖόν τι χρῆμα καὶ ἀξιέπαινον. μέλιτται γοῦν ἐκ τῶν ἐκείνου λειψάνων ἐκφύονται ζῶον φιλεργότατον καὶ καρπῶν τὸν ἄριστον καὶ γλυκύτατον ἐν ἀνθρώποις παρασκευάζει τὸ μέλι.

* *Bos*, propriè dicitur, inquit, Varro, qui castratus est, vt aptior aratro fiat, aut vt saginetur. βόσκω pasco, βόσκομαι pascor, βοῦς *Bos*, altile, ab Hebræo אבס *Abas*, i. Saginauit animalia pascendo ad præsepe, obesus & pastus fuit ad præsepium. Dicitur tantùm de animalibus ad præsepia ligatis, quæ subsistendo & pedibus conculcando stramenta, pascũtur. Cognationem habet cum בוס *bos*, calcauit pedibus. אבוס *Ebus*, bubile, præsepe, vbi boues saginantur. Patalis Bos Planto, qui diuersa cornua habet & patentia.

Bosphorus vel potius *Bosporus*, cum Græcè dicatur βόσπορος, ἀπὸ τοῦ βοὸς καὶ πόρου nomen arcessit, quod vel bos traiicere possit natando. Testis interpres Apollonii, cuius verba subiicio. βόσπορος ὀνομάζεται διὰ τὸ δοκεῖν τὴν Ἰὼ βοῦν οὖσαν διὰ πορεύεσθαι τὸ ἀπὸ Βυζαντίου καὶ ἀπὸ χαλκηδόνος ὁ ἄγριμα. Admiscet tamen nonnihil ex fabulis, Bosporus ab auctoribus celebratur duplex: Vnus Thracius iuxta Byzantium, alter Cymmerius à populis Cymmeriis dictus, qui in introitu Mæotidos paludis fixas habuerunt sedes frigidissimam incolentes regionem. Vnde quicumque terras frigoribus obnoxias habitant, appellari solent Cymmerii, quales etiam fuerunt isti Italiæ populi, qui regionem inter Baias Cumasque insederunt, in qua erat conuallis circundata satis eminenti iugo, solemnec vespertinum nec matutinum videns. Sciendum etiam, apud bonos auctores alia Thracii Bospori exstare nomina. Stephanus enim scribit dici portum Byzantii, item φωσφόριον. Bosporum Hellespótium nominat Tzetzes, Strabo Byxantiacum os, Arrianus fretum Mysium, Herodotus Bosporum Chalcedoniæ, Pindarus ostium Euxini, Apollodorus πόρον, id est, *meatum* vel *Thracium traiectum*. Hac copias suas transportauit Darius bellum gesturus cum Alexandro.

* *Botrus*, βότρυς, ab Hebræis variè designatur. ענב *hanab*, vua cognationem habet cum ענף hanaph, ramus, racemus. Nã vitis primùm producit ramos, deinde vuas. פרט *Peret*, est granum sparsim relictum in vindemiatione, à verbo *Parat*, exhilarauit, lætificauit. Botrus enim & vinum inde expressum hominis cor lætificat. Hinc per metathesin φαιδρόω exhilaro, φαιδρὸς hilaris: & per radicis inuersionem τέρπω delecto. Dicitur etiam botrus אשכל. *Escol* à verbo שכל *Schachal*, i. orbus fuit: nam botrus auulsus à vite, sequitur veluti quædam orbitas.

Brabantia dicta Iunio quasi *breed-land* quòd sit velut tænia vel fascia lata, vt ita significetur regionis latitudo. Etiãsi non malè etiam traxeris à *Bratasbantio* Bellouacorum oppido, vocabuli mole contracta & considente per Grammaticam συνίζησιν.

Braban

Brabantiæ ducatus Mosa, Scaldi, Sabi, ...neta, fluminibus ferè circumscribi... t. Hollandia & Geldria eam à Septen... one respiciunt; Leodiensis diœcesis Oriente; Namurcensis comitatus & ...nnonia à Meridie. Flandria illi est ab ...cidente, Scaldique fluuio ab ea ex ...rte dirimitur. Regio, nobilis, amœna, ...ctuum omnis generis feracissima, in ...imis Meridiem versus. Continet mar...ionatus duos, nempe S. Imperij (cuius ...tuerpia metropolis est) & Berghen... ducatum Arschotanum, Comita...n Hoocstratanum, Megensem, & ...ntecroiũ: viginti sex ciuitates vallis, ...sique & muris circundatas: circiter ...inti oppida libera: pagos septingen... Huius regionis incolę olim fuerunt ...ibiuariti & Aduatici. De quibus ...lta I. Goropius in antiquitatibus ...tuerpianis.

Braccæ Isidoro sunt dictæ, quod sint ...ues, & corporis verenda iis velen..., quasi dixeris βραχῆς ἐσθῆτας. Imò ...ccæ sunt βράκη vel βράκια, hoc est, ...η vel ῥάκια, inquit Casaubonus, qui ...imè assentitur Diodoro Siculo exi...tanti βράκας vocem esse Gallicam, ...ec Hesychio, qui scribit: βράκκαι, ...αι διφθέραι παρὰ κελτοῖς. Ait enim ...dorum *libro 7.* Galatas anaxytidas ...are braccas. Hieronymus rursus ad ...iolam de veste sacerdot. & Ambro... *Offic.* 1. appellant braccas feminaquibus velantur pudenda. Græci ...σκελῆ vocant. Quamquam Flaccus ...scelida acceperit pro ornatu femi..., & Porphyrio apud eundem esse ...t ornamentum pedum circa crura, ...i nominis sumta interpretatione. ...is autem braccis nominata ea pars ...iæ *Braccata*, quæ alias Narbonensis ...incia audit, apud Ptolemæum κελ...λατία ναρβωνησία, Occitaniam, ...inciam, & Delphinatum comple...s. A braccis etiam *Bracarii* dicti ...carum artifices Lampridio *in vita* ...*i.* Nec tamen soli Galli vsi sunt braccis: Imò & Medi & Asiæ populi Legitur enim in obscœno carmine: *Medis laxior, Indicisque braccis.* Ouidius Tristium 5. de Getis.

Pellibus & laxis arcēt mala frigora braccis,
Oraque sunt longis horrida tecta comis.
Item:
Hos quoque qui Graia geniti creduntur in vrbe,
Pro patrio cultu Persica bracca tegit.

Brassica à præsecādo, nominata Festo. * Ortulanum olus, πρασική, vt βασιλική, Ὀμφαλικός, Basilica, Vmbilicus.

Brachium idem cum eo, quod est Græcis βραχίων, quæ dictio secundum Festum deducitur à βραχὺ, quod est *breue*. Perottus trahit ἀπὸ τῆς βραχείας. Malè. βραχύτητες enim dicere debuisset. * Hebr. זרע *Zarah*, i. Seminauit proiecit dispergendo semen. Inde *Zeroha*, brachium, quo semen spargitur. Et sæpe nomen illud vsurpatur pro robore brachij, hinc στερέω, firmo, &c. brachium enim est membrum firmissimum. Alij etymon longius petunt. חבק *Kabak*, i. amplexus sum: priore Syllaba detracta superest *bak*, vnde βαχίων, & tandem βραχίων, brachium, quoniam brachiis amplectimur.

Breuiarium, opus concisum, quo nomine sacerdotes Pontificij appellant encheiridion, quod ipsis semper ad manum est, & in quo canonicas horas habent excusas, à breuibus nomen obtinuit. Quod sint *breues* aut *breuia*, indicat Zonaras Carthaginensi concilio his verbis: βρέβιοι ἢ ἐπιτομὴ λέγεται ἢ σύντομος γραφή. Sic in Galba dixit Suetonius breuiarias rationes.

Briareus gigas, παρὰ τὸ αἴρειν, id est, *tollendo* vel *auferēdo* adeptus est nomen, quasi sit βέρα, id est, *vorago omnium mundi partium*, ait Phurnutus. Amantinam securim tribuit ei Ouidius Fastorum 3. Fingitur & ἑκατόγχειρ *centimanus*. Vnde id nomen ob varium instrumentorum vsum tributum Archimedi à Marcello in Syracusarum obsidione, legimus

apud Plutarchum in eius vita. Hesiodus *μεγάθυμον* vocat in Theogonia. Cognomenti loco nomen idem adiectum Herculi, obseruarunt Pindari interpretes. Ideoque centum, columnas ipsius, Briareos, dictas. Hæc ex fabulis, quæ pariter non omittenda, quandocumque res ipsa exegerit.

Brimo dicta est Hecate, *παρὰ τὸ βριμᾶν*, quod est *irasci, fremere, minari*: Vel *ἀπὸ τῦ βρόμυ*, i. crepitu aut ignis strepitu. Est enim *βρι* particula intensiua. Namque inde *βριήπιος* & *ὄβριμος ἄρης*, *late perstrepens & potens Mars*. Apud Propertium meo quidem iudicio (repugnát enim Mineruæ mores, pro qua antea legebatur Sais) optimè Turnebus corruptum versum restituit hoc modo:

Mercurio sanctis fertur Bœbeidos vndis.
Virgineum Brimo *composuisse latus.*

Antea enim legebatur: *Mercurioque Sais.*

Brisæus, dictus Dionysius, vel à Brisa promótorio Lesbi vel *παρὰ τὸ βρίθω grauo*, vel *παρὰ τὸ βρίζω pra cibo & potu dormio*, aut à *βρύω madefacio, irrigo*, aut deniq; à byrsa, i. *corio* vel *pelle*, vt monet Gyraldus, cuius hic verba ponere pudet.

Britannia, Septentrionalis, insula, *βρετανία* Tzetzi in Hesiodum, triangulari forma, & proinde Siciliæ similis, totoque à nobis orbe diuisa, atque adeo omnium insularum totius Europæ maxima: Solino alter orbis, hodie Anglicum simul & Scoticum regnum cum Hibernia suo complexu claudens, olim & *Albion* dicta, ab albis rupibus, quæ eo nauigantibus in conspectum veniunt omnium primæ, etsi hæc nominis origo Buchanano minime probetur, ob rarum tum temporis feræ nationis cum Latinis commercium. Is defert etymi originem secundum nonnullos regi Britoni. Malim cum Buchanano illis ascribere, qui Britones sunt dicti. Tres enim gentes totam hanc insulam tenuerunt antiquitus, *Britones* inquam, *Picti* & *Scoti*. Neque ignotum, à parte quadam præcipua nominari frequenter totum. Atque hinc forte Galli omnes Britannicas fœminas appellant *bretas*, *i* vocali in *e* mutata, & loqui Britannicè est eidem *bretter*, vt idem prodit. Quin Aquitaniæ promontorium est nomine *Capbreton*. Addo quod Beda suis monumentis prodiderit, austrinam insulæ partem occupatam fuisse à Brittonibus, septentrionalem à Pictis inhabitatam. Et licet plerique veteres scriptores incolas Britannos vocent, tamen & *Brittones* dictos constat ex Martiale. Dionysius Afer vocat *βρετανὸς*, eliminata altera *τ*, Poetica scilicet licétia. Totum insulæ tractũ diuidit Xiphilinus ex Dione in superiorẽ & inferiorẽ Apud Sextũ Rufum legitur *Britãnia prima Britannia secunda. Flauia, & Maxima Cæsariẽsis. Vallẽtiã* addit Marcellinus Alii diuidunt in *Scotiã*, quæ inclaruit nomine Caledoniæ syluæ, & *Britanniam*, quæ & Angliæ nomen agnoscit, quod olim Angli populi eum occupauerint Brittonibus expulsis, aut certe Saxones reginę Anglę auspiciis ac ductu, aut denique quod nostri orbis sit *angulus*. Incolæ vt plurimum sunt statura procera, & adeo venusta facie, vt Gregorius Pontifex, cùm forte Anglorum pueros videret Romæ, bene eos *Anglos* vocari dixerit, eo quod vultu *angelorum instar* niterent, & proinde administrandum illis esse iter salutis æternæ. Strabo scribit *initio libri* 4. proceta esse eorum corpora: cuius rei argumentum id profert, quòd se adolescente Romæ viderit Britannos, qui etiam altissimos homines superabãt pedis semisse. Addit simpliciores fuisse Gallis & magis Barbaros. At quę iam in illis barbaries? Potius alios homines eorũ comparatione barbaros dicas. Adeo exculti mores, adeo humani, adeo imbuti humanioribus disciplinis, omni feritate detersa.

Britannica herba, Germanis inferioribus seu Belgis communi quorundam opinione *Lepelbladen* (etsi non pauci rẽ in controuersiam vocẽt) inprimis conducens ad profligandam scelotyrben & stoma

tomacacen, trahere videtur originem nominis ab insula Britanniæ, ex qua in Hollandiam, Zelandiam, Frisiam, & circumiacentia loca delata lætum proventum facit. Ita visum multis legentibus Plinii vestigia. Lapsus tamẽ hic Iunio videtur imperitia linguæ, qui propterea originem vocabuli dedicat cespitibus, quos patrio vocabulo *Brittas* vocant, & quibus etiam aggerum moles vallant aduersus impetũ maris. Hæc ille in Batauia vir equidem doctus, & naris, quod aiunt, emunctæ. Verum enimuero Plinium hic sequi malo, quam Iunium, cum haud insolens sit herbis à solo natali nomina & cognomina imponi. Tale Rha ponticum, Absinthium Ponticum, Conyza Medica, Celtica Nardus, Petroselinum Macedonicũ, & Thamarindus Indicarum palmularum fructus, ne quid amplius addam in re certa & omnibus nota. Accedit, quod nos Frisii, quorum lingua haud ita multum discrepat ab ea, quæ Batauis vernacula est, non cespites, sed cespitum frusta vocemus *Brieten* agrestq; non iis, sed prælongis & crassioribus frustis ligonum opera dettritis, & terrę ablatis (*Soden* nostrates vocãt) muniamus, vt vir magnus in aliquid noui comminiscẽdo leuiter hic cespitasse videtur mihi. Morbi isti, quorũ modo facta est mẽtio, (*στομακάκην* dico & *σκελοτύρβην* ex Plinio) vnius Scorbuti nomine censentur ab eruditis. Pro partium item varietate, in quibus signa se promunt plus minusve, iam hoc, iam illud sortitur nomen. Et quoniã populariter affari solet, dabo in medium διαγνωστικὰ vel ἀποδεικτικὰ signa iamdudum approbata, quibus agnosci possit & simul ab aliis morbis dignosci. Nam in τῇ στομακάκῃ gingiuarũ caro mollior, tosciis vaporibus exæstuantibus ab impuris visceribus vi caloris perfusa, in humorẽ serum fluidumque exurgit. Hippocrates ... vocat, Galenus οὖλα πλαδαρὰ *gingiuas madore laxas*. Venæ linguæ substratæ turgent. Nonnunquam exest & exulcerat gingiuas acrimonia humoris, quæ quidem Græcis sunt οὖλα διαβεβρωμένα. Tum dehiscũt cruento ichore vbertim effluente. Hanc putredinem sequitur luxata dentium compages, qui simul nigrescunt, quandam velut syderationis ideam ementientes. Adest & animæ fœtor perpetuus seu δυσωδία ex eadem humorum putredine, & dolor affectarum partium, quoad à squalido isto succo obsessæ & inebriatæ distenduntur. In Scelotyrbe autem labant genua ex infirmitate, vt recti obambulare non possint crura obrigescunt, dũ se succus ille grauis insinuat in artuum compagines. Rigorem hũc sequitur dolor initio grauis & obscurus, vtpote in suræ tibiarumque musculos penetrans, qui quouis exercitio multum solet exasperari. Sæpe resoluuntur crura. In femoribus & tibiis emergunt maculæ summam defœdãtes cutem, initio floridæ & rubræ, qualia a nuperis pulicũ morsibus in cute στίγματα sunt, verùm tractu temporis decolaratę & plumbeæ euadunt. Nonnullis crura molli tumore grandescunt, deuergente humore impetu suo ad corporis infernas partes: At aliis gracilescunt, ita vt vix ossibus hæreant, superueniente præsertim ἀτροφίᾳ. Atque hæc de morbi istius signis, quæ placuit adiicere, si forte eo quoque modo aliquid fructus ex hisce nostris manare queat.

Brixaba mons adiacens fluuio Tanai, qui postea κριοῦ μέτωπον, id est, *frons arietis* est dictus, *teste Plutarcho libro de fluminibus*. Alludit autem ad Phryxi fabulã & vocem. Itaque ἀπροσδιόνυσον haud erit, si adiiciantur, quæ ab eodem Plutarcho attexuntur. *Tanai*, inquit, *adiacet mons, quem indigenæ vernacula lingua βριξάβα, id est, arietis frontem appellant*. Sumtam fabulam dicit à Phryxo, qui cùm se recepisset in montis iugum, corpusque dedisset somno, proinde armati quidam conscendissent ad eum, excitatus fuit ab aurei velleris ariete & Colchos delatus.

Brizo insomniorum Dea existimata

παρὰ τὸ

παρὰ τὸ βρίζαν, quod est *dormire*, deducit nomen.

Bructeri Vvestphaliæ populi, βυσάκτεροι Ptolemæo, obtinuisse nomen videntur Iunio à perpetuis paludibus, quas,inquit,*bruchen* vocamus: Vt sint *bructers*,id est,acolæ paludum. Dissident tamen auctores, quibusdam eos collocantibus ad vrbem Monasterium, vt & Vvillichio placet: aliis ad montem, quẽ à Bructeris vocatum volunt *Broccsberg*, vt Peucero & Melãthoni videtur. Christophorus Pyramius designat eisdem regionem, quæ nobis dicitur *Tlant ouerysel*. Strabo certè non longe remouet ab hisce locis *lib. 7. Geographiæ*, cùm scribit à Druso victos in Amasia fluuio prælio nauali.

* *Bruchus*, genus vermis, herbas & arborum frondes erodens, παρὰ τὸ βρύκαν τὸ ἐσθίαν. ילק *Ielek*, cognationem habet cum verbo לקק *lakak* lambit. Hinc ὀλέκω perdo, ὀλέκομαι pereo, λυκέω destruo, corrumpo; λικμάω Lambo βρῦχες bruchus.

Bruma. Optimi Grammatici dictam censent brumam, quasi βραχὺ ἦμαρ *dem breuem*. Id enim anni est tempus, quod dies breuiores habet. * Bruma à Brumo, Baccho. βρόμιος Brumus, quòd in id tempus inciderent, in quo festa erant Bacchi. Ouid. de alteris liberalibus; *Acceptus Geniis illa december habet*. Scaliger coniect. in Varr. Hebr. סתיו *Sethau*, vltima pars hyemis, bruma. Hinc Græci mutato ו in β literam eiusdem instrumenti dicunt ςίβη, 1. frigus, pruna.

Brundusium Calabriæ vrbs ad mare Adriaticum, Brundusium Plinio, modo macula non subest, Ptolemæo βρεντέσιον. aliis Brenda, vt monet Festus, contracto nomine, nomen inuenit à forma ceruini capitis, quod sua lingua Messapij Brundusium appellare solebant. Verba Strabonis sunt: τῇ δὲ μεσσαπίων γλώττῃ βρεντέσιον (sic Stephanus habet) ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐλάφου καλεῖται. Commodus hinc traiectus & nauigatio in Epirum, Ceraunia, Dyrrachium, imò in Græciam omnem ac Asiam, propter commodum discessum accessumque multis portubus vno ore clausis, qui sinum (*vt Strabo scribit*) intus excipiunt. In hac vrbe obsessus fuit à Cæsare Pompeius: vnde cum esset dilapsus, translatum est bellum in Thessaliam. Florus scribit, tantum olim opibus potentiaque valuisse, vt Salentinorum haberetur caput. Liuius nominatim inter duodeuiginti colonias recenset, quæ bello Punico altero rẽm populi Rom. milite pecuniaque iuuerunt. Ciuis hinc fuit Pacuuius Tragicus Poeta Ennii ex sorore nepos, qui tandem Tarẽti decessit.

Bruta tellus ob grauitatem dicta Horatio. Nam *brutum*, ait Festus, antiqui dicebant *grauem*. Ex Etruscorum librorum doctrina, inquit Scaliger. in quibus etiã eodẽ modo bruta fulmina dicebãtur.

Brutus, inquit Æmilus Probus, stultitiã finxit: Vnde is *Brutus dictus*, id est *stupidus, tardus, aut stultus*. Ouidius Fastor. 2.

Brutus erat stulti sapiens imitator, vt esset
Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.

Etenim cum iuuenes regii proficiscerẽtur Delphos, additus hic eis omnes delectamenti gratia sambuceum baculum repletum auro dono dedit Apollini: A quo responsum fuit, cum summam Romæ potestatem obtenturum, qui primus omnium oscularetur matrem. At hic casum simulans terram est osculatus. Factum ergo, vt, cum ob stuprum Lucretiæ illatum in exilium egisset Tarquinios, primus Consul creatus fuerit Romæ. Fuit & alius Brutus Cæsaris percussor, idem Catonis ex Seruilia sorore nepos, cui de belli euentu noctu sollicito terribile illud phantasma, quod se malum eius genium profitebatur, apparuit.

* *Bubo*, βύας, auis nocturna, Hebr. כוס *Cos*. huius vocẽ ploratui seu vlulatui similẽ esse nemo nescit. Ideo Nycticorax dicitur, *Kuts* Germanis, q̃ vox ad Hebraicam alludit. Arabes (referente Gesnero) *Kus*, Persę

cum ingressus esset saltatorium ludum *Cus*, Persæ *hakus*, Chaldei *Kiphupha* nominanr. Hæ voces autem Stridorem bubonis exponunt, vt & Græca Latináq;, per onomatopœiã. A bouis mugitu bubonem appellati scribit Priscianus. Cómunis est generis: Ouid. lib. 8. Metamorph. *Ignauus bubo, dirum mortalibus omen*. Virgil. lib. 4. Æneid *Solàque culminibus feralis carmine bubo.*

* Bubo, βȣβὼν, tumor præter naturam, in quacunque corporis parte proueniens, sed maximè circa inguina. βȣβὼν pubes, ab Hebr. אבב *Abab*, pullulauit. Vnde בב *Bob*, pupus & pnber fuit. Quoniam ergo tumores illi pullulant, & veluti puerascunt in corporibus, ad pubem primum, deinde ad cæteras partes referuntur, atq; à voce Hebr. originem ducunt.

Bubona, boum Dea, *vt Augustinus tradit.*

Buccina à bucca qua inflatur, appellata nonnullis: Aliis à boum voce, quorum mugitui quid simile reddit. Festus: *Buccina, quam nos appellamus, Græci βυκάνην à similitudine soni dicunt.* Erat autem buccina *cornu recuruum*, vt apparet ex eo Ouidii: *Caua buccina sumitur illi Tortilis in latum.* Hinc [buccinator, qualis Triton ille Neptuni apud Poetas, qui, vt Virgilius canit *longas emugit voces*, & hoc signo fluctus & flumina, quãdocunque velit, reuocat. Si etiam Propertio fides, *Buccina cogebat priscos ad verba Quirites*, æuo scilicet Romuleo. Inde Dionysius lib. 2. *τȣ̀ς δημοτικȣ̀ς ὑπηρέτας τινὲς κέρασι βοείοις ἐμβυκάνοντες ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον.*

Bucephalus equus Alexandri, & capite & nomine Bucephalus fuit. Bouinum enim nomen istud exprimit caput, seu natutale caput intelligas, seu formam capitis bouini corpori impressam, sicut de Thessalis equis legimus appellatis hoc nomine ex tali nota illis inusta.

Buda sita ad Danubium ciuitas, nomen sumsisse creditur à Buda Attilæ regis Hunnorum fratre, vel à Budinis Scythiç Europææ populis, quos Græci, sed non rectè Gelonos vocant, ait Herodotus. Sed & hæc quondam fuit regis Hungariæ, & inferioris Pannoniæ metropolis, tandem vero Christianis erepta à Solymanno Anno Salutis 1526.

Bulimia composita dictio à particula βȣ, quæ est *ἀυξητικὴ*, & λιμȣ̃ *fame* Hãnc etiã animaduertas in *βȣπάνα*, *βȣμαςὸς* apud Varronem *lib. 2. cap. 5.* qui & *βȣπαῖδα* dixit *magnum puerum βȣπαῖδα magnos habẽtem oculos.* Meminit olim eius famis Erasistratus libro *διαφέρων* 1. Caussam eius cum Medici, tũ Aristoteles in Problematibus adfert frigidum acidúq; humorem, quẽ osculum ventriculi intus à splene absorpsit, quiq; astrictione alimõta in ventriculi fundũ protrudit, & famẽ contumacem indesinenter accersit. Dissolui eam meri potione docet Hippocrates *lib. 2. Aphor. 21.* Verba eius sunt: *λιμὸν θώρηξις λύει.* Est autẽ *θώρηξις* Eustathio *Iliad. ζ. οἰνοποσία κὶ ἀκρατοποσία, vini potio.* Nec mirum, cum caussa eius sit frigida intẽperies stomachi, vel acidus succus sanguinem venarũ vẽtriculi sua frigiditate cogens. Galenus tradit *8. de medicam. κατὰ τόπȣς* profligari caninam hanc famem olfactu aceti, pulegii, aut terræ irrigatæ aceto aut si quis panem deuoret madidum mero. Solum panis odorẽ aduersus eam valere, scribit Plutarchus *in Symposiacis*, adiecto insuper Bruti exemplo, qui Dyrrhachio Appolloniam profectus & hoc morbo tentatus, eo modo refocillatus fuit.

Bulla quæ cordis figura apud Romanos olim de ingenui pueri collo solebat suspendi, dicta videtur Festo *ἀπὸ τῆς βȣλῆς*, *quod ætas illa alterius consilio sit regenda.* Tullius Verrina 3. *Bulla in toga prætexta erat ornamentum pueritiæ, indicium atq; insigne fortunæ.* Similiter testatur Plutarchus in Romulo, *τȣ̀ς παῖδας ἀυτῶν φέρειν τὴν καλȣμένην βȣ́λλαν* Hinc Iuuenalis Satyra 14. *Ludit & heres Bullatus, paruoque eadem mouet arma fritillo* Æmilianus apud Macrobium *Saturnal. 3. c. 14.*

cum ingressus esset saltatorium ludum plus in eo vidit pueris virginibusque quingentis, & in his vnum puerum bullatum petitoris filium non minorem annis duodecim, cum crotalis saltantem. Hinc apud Persium nugæ bullatæ pro puerilibus nugis. Nec alio spectat Virgilius Æneid. 6. scribens de puerili agmine hoc modo: *It pectore summo*

Flexilis obtorti per collum circulus auri.

* Hebr. נבל *Nebel*, i. vter, Lagena, hydria. Bulla & ampulla, propter tumorem & cauitatem, inde deriuantur. Nam bulla est veluti lagunucula.

Ceterum ingenuorum bullam auream fuisse sciendum: Libertinorũ verò scorteam, *vt scriptũ reliquit Asconius.* Tarquinii Prisci filium 14 annos tantummodo natum, hoste in acie cæso, bullâ primũ omnium donatum accepimus ex Liuio. Vt haud mirum sit ab iis olim gestatam, qui victis hostibus triumphum agebãt. Sciendum ad hæc, pueritia exacta bullã solemni festo Laribus suspendi solitam, sicut puellarum puppæ Veneri Argiuæ, cum iam essent viro maturæ. De bullis testatur equidem Persius his verbis:

Cũ primũ pauido custos mihi purpura cessit,
Bullaq; succinctis Laribus donata pependit.

* *Bulla*, in aquis, ampulla, q. d. ampla bulla tumor excrescẽs in aquis & momẽto euanescens, πομφόλυξ, ebullitio. Hebr. נבע *baha*, elicuit, fecit ebullire. Cognationem habet cũ *Nabah* scaturiuit: nam aqua scaturiens elicit & ebullire facit aquas: accipitur quoque de extractione puris & saniei, quæ instar bullarum est. Hinc πύον, pus deriuata. Quoniam vero sanies illa quæ ex corporibus impuris suppuratur, iudesinẽter fluit, ebullitiones, eiusmodi nomen plurale tantũ habẽt apud Hebræos, & quidem geminatum, vt hominem verè esse meram bullam doceant, quam nisi Dei clementia cohibeat & transformet, nihil aliud apparet quam אבעבעת *Ababhbuhoth*, i. Ebullitiones, suppurationes vehemẽtes, quę generant pus & saniẽ indesinẽtem.

Bumastus vuæ maioris genus apud Plinium *lib. 4. cap. 3.* & apud Virgilium *in Bucolicis*, Græce βούμαστος, originem nominis refert ἐπὶ τὸν βοῦν bouem, καὶ μαστὸν mammam, quod mammarum bouis similitudinem repræsentet.

Buprestis animal simile Cantharidi κατὰ τὴν ἰδέαν καὶ τὴν δύναμιν, *vt ait Galenus*, in Italia tamen rarum, vt docet Plinius, quodq; inter herbas maximè fallit bouem, deuoratumq; tacto felle ita inflammat, vt præ tumore rumpi videatur, ab hoc effectu nomen accepit. Nam πρήθειν τοὺς βοῦς est *vrere & inflammare boues*. Meminit huius Nicander *de venenis 2.* vbi aduersus hoc malum commẽdat pyra syluestria myrtiq; baccas, quod non solùm refrigerent, sed etiam astrictione sua ventriculum roborent.

Burgundiones vel *Burgundi*, quos aliqui existimãt esse Βουγούντους Ptolemæi, multis ex testimonio Orosii videntur appellati à Burgis, qui lingua Latina limitum castella designant, eamq; appellationem primum in Augusti principatu consecuti. Etymi nostri approbatorem habemus quoq; Paulum Diaconum *lib. 2.* Chald. ברגד *Burgad*, Burgus, Gal. *bourgade* A frequentia oppidorum burgundos dictos nonnulli volũt. Facit horum mentionem Zozimus in Imperatore Probo, quem tradit cum numerosa Burgundionum & Vandalorum multitudine prælio decertasse. Germaniæ eos accolas non semper fuisse, sed extremas Septentrionis oras, ipsamq; Scythiam incoluisse, atque ita Gothis sese permiscuisse, aut eos habuisse saltem vicinos, non pauci docent. Hos inter Sidonius Apollinaris ad Maiorianum, qui eos inter extremos Septentrionis populos recenset. Sed & Gothicam sobolem esse prædicat Agathius *lib. 1.* Idem alibi à Scythis & Hũnis deducit, si sunt modo, quos ille Burguziones vocat. At eos anno post Christum natum 280. à Gothis penitus victos, suisq; sedibus eiectos, tradit in Panegyrico ad Maximianum

mianum Augustum Mamertinus. Itaq; migrarunt in Germaniam,& aliquandiu vagi tandem has sedes vi occuparunt.

* *Burgundia* duplex est:altera inferior, quę & Regia,vocatur:hęc Ducatûs nomine gaudet;olim Æduorum regio. Altera superior, quæ & Imperatoria appellatur, & Comitatus nomine cēsetur. Hanc quondam tenuerunt Sequani. Comitatus confinia sunt à Septentrione Lotharingia Germaniáque superior, ab Occidente inferior Burgundia. Heluetii claudunt illi Latus Orientale:& ad meridiem Allobroges & Segusianos adspicit. Ducatus Limites sunt Campania & Vellaunodunenses à Septentrione, ab Occidente Niuernenses & Borbonēses, à Meridie Lugdunenses. Rhodanus fluuius ducatum versus Orientem à Sabaudia & Burgundiæ Comitatu separat.

B*urgus*,quod nomen aliquando significat castra(*Herodianus* στρατόπεδα καὶ τὰ φρούρια *appellat*) Item τὰ ἐπικείμενα στρατόπεδα ταῖς ὄχθαις τῶν ποταμῶν, propter literarum vicinitatē ἀπὸ τοῦ πύργου(solet enim esse literarum β & π mutua quędā enallage)dictus videtur, notante id primum clarissimo viro Hadriano Iunio *Animaduers.5.cap.6.* Iuuant eum Glossæ veteres,cum literę tamen vnius iactura. Etenim pro,*bugus*,scribendū *Burgus*. Sic enim turris nomen vsurpatum ab Ammiano *libr. 28.* Vegetius eodem nomine appellat castellum paruū *lib.* 4. id quod conuenit cum τῷ βουρίῳ Herodiani. Et quia vt plurimum erectos legimus burgos in regionum limitibus aduersus hostiū impressiones, qui illis impositi fuerunt Præsidiarii,iam quidē,Limitanei iā Castellani sunt dicti. Inde nostratibus nomen *eens Castelleins* vtpote qui in castello suam obtinet auctoritatem. Tandem verò in ciuitates mutati burgi, vt indicant nomina *Vuirtsburg Marieburg Friburg Ausburg* etsi quædam castella nomen istud etiamnum referuent.

Buris curuatura aratri deducitur Seruio Georgic. 1. ἀπὸ τῆς τοῦ βοὸς οὐρᾶς, quòd caudæ bouis in modum sit facta.

B*usiris* Ægypti rex nomine crudelitatis infamis apud Poëtas ἀπὸ τοῦ βοὸς καὶ σύρειν nomen habere creditur. Nam vt furibundū taurum pede arreptū retinuisse legitur Milo, ita Busiris solus duos fertur traxisse boues robore propemodum incredibili. Hospites ille mactare solebat, eadem tandem pœna affectus ab Hercule in Ægypto. Etsi Strabo neget Busyrim vnquam regem aut tyrannum ibi fuisse.

Bustum ab vrendo deducit nomen. Est namq; bustum locus, in quo corpus est vstum atq; sepultum. Quod & Festum non auersari video. Sūta vox autem ex legibus 12. Tab. quarū verba sunt hæc: *Bustum ne vsucapito.* Quæ sanè Decemuiri acceperūt ex legib. Solonis,qui dudū antea sanxerat, τύμβον μὴ χρήσει λαμβάνειν. Verrius etiam bustum vocauit locum, vbi tantùm cadauera cremantur. Vnde Claudianus peritè quidem in Ætnæ flammis celebrat etiam Enceladi gigantis Bustum. B*ustuariæ mulieres* dicuntur veneficæ, quòd sequi soleant busta, vt Poetæ multis locis declarant. Quod *Bustuarias mœchas* dixerit Epigrammatographus *lib. 3.* intelligendum de diobolaribus scortillis, quæ inter Busta pene in propatulo prostabant.

* *Buttubata.* vt nugarum facilis & obuia materia, ita nomina multa à veteribus excogitata (inquit eruditiss. Scaliger not. in Festū)vt Buttubata, à puerorū vocib. quas primas in infantia discūt; *bu,tu,ba,ta.* *Bu* est bibere. vnde buæ potus, & vinibuæ Lucillio ebriosæ. *Tu* est appellatio cibi. *Ba* pro *ma*, aut māma matre. *Ta* pro tatta seu patre. Hæc ille, & plura in eam rem. Pueli nostri etiānū ita ludunt: cibumq; ac potionem Pappas ac buas, matrem mamma, patrem tata & dada appellant. Sed manum de tabula, ne bis pueli senes audiamus.

Butyrum vnde descēdat, indicat resolutio cōpositę dictionis in simplices, nēpe ἀπὸ τοῦ τοῦ βοὸς τυρὸν, bouis *aut vaccæ* [illegible]

Plinius quoque testatur ex bubulo lacte plurimũ fieri butyri. & inde esse nomẽ.

Hebr. חמאה *Kema*. Cognationem habet cũ verbo חמה *Kama* calidus fuit, quod verũ: Siue butyri confectionem ex lacte coagulato & per frequentem agitationẽ calefacto, Siue eius effectũ aspicias.

**Byrsa*, Pœni nouo, postquam à Pygmalione Phœnicum rege pulsi fuissent, anno locum in continente occuparũt, quẽ Βύσρα vocarunt, id est, arcem. Nam בצרה *Botsra* est ὀχύρωμα, castrum (à verbo בצר *Bitser*, muniuit) idem quod vltimis temporib. imperii Romani Burgus. Sed Hellenismus non patitur Βύσρα dici. Quare Βύρσα dictus est locus appellatione in Græcam euphoniã deflexa, & causa appellationis ad fabulam corii bubuli relata. Sic etiam idem Pœni, cum in insula Gadiũ aduersus Hispanorum & Numidarũ insultus sese muniuissent, ab eo locum *Gadir* vocarunt, id est, φραγμὸν, vt Græci tradunt, vel sepẽ, vt Solinus. Hoc enim planè גדר *Gader* (à verbo *Gadar*, Sepiuit, circũsepiuit) significat. Βύσρα igitur, deinde Βύρσα dicta est arx Karthaginis. Arx quoq; Moabitarũ Βυσρα vocabatur, Ierem. 48. 24. Βώσαρα etiam Ptolemæo in Arabia felice est בצרה *Botsra*. Itaq; tam Βώσαρα quam Βυσρα idem est. Nam Hebræi pronuntiant *Botsra*, Syri & Arabes *Busra*. Sic etiam Idumæorum Bysræ mentio Isai. 34. 6. & Amos 1. 12. Hoc posterior Latinitas Burgum vocauit. Hæc eruditissimus Scaliger Not. in fragmenta Berosi.

* Byssus, genus candidissimi lini, ex quo fiebant vestes subtilissimę. Heb. בוץ *bus*. Idem quod בד *bad* linũ candidissimum. Hinc Græci & Latini βύσσος, βύσσινος, bissus, byssinus; ab Hebræa voce.

Byzantium Carthaginensium olim colonia, nunc Turcici tyranni sedes, nominata videtur Peucero quasi *Beth-zona*, domus cauponæ Lygos appellari solebat à veteribus, vt colligere licet ex Plinii *lib. 4. cap. 12.* Tandem à Cõstantino Cæsare, qui eam restaurauit & mœnib. cinxit, Constantinopoleos nomen obtinuit. Recentiorib. scriptoribus Græcæ dicitur νέα ῥώμη. Sed enim nominis originationẽ aliã inuenio apud Nicephorũ *Eccles. historiæ lib. 7. c. 47.* quã, licet suo relinquã auctori, apponam tamẽ. *Byzas* inquit, *genere Græcus temporibus Manasse Iudæorũ regis vrbem paruam sub suo nomine construxit, quam homines barbari incolentes, propterea quod suis vterẽtur legibus, & essent agrestiores, Romanorum imperio subiicere se noluerunt.* Eundem imperasse in hac vrbe scribit Diodorus, cùm Argonautæ redirent Colchis. Imo à Byzante exstructam innuit non obscurè Claudianus. Etsi à Pausania conditam velint Iustinus & Isidorus, negante Æmilio Probo, qui saltem ab eo expugnatam scribit, vt & alii pleriq; tradiderunt. Complectitur hæc fatalis imperatorum sedes in ambitu tria miliaria Germanica cum dimidio. Episcopum habuit Ioannem Chrysostomum. Vixerunt ibidem *Gemistius Pletho, Themistius, & Maximus Planudes.*

C

* C Latini Alphabeti tertia litera, affinis tertiæ Hebręi & Græci elementarii literæ ג & γ atq; κ, vt vox גמל *Gamal*, κάμηλος, camelus ostendit: multaque inter legendum eiusmodi occurrunt, quæ studiosi obseruare facilè possint. Nec enim ea describere fert animus aut requirit operis institutum.

Cabala vel *kabala* vniuersam illam secretiorem diuinæ legis expositionem significans, teste Pico Mirandulæ comite, non animis insitam natura, aut à parentibus propagatam vsuve animaduersam, aut ex libris humanis deprompptam, sed ex ore Dei à Mose acceptam promulgatamque & Prophetarum animis à Deo infusam, cõtinua deniq; successione à patrib. viua voce susceptã, deriuatur à voce Chaldaica קבל *Kibbel*, i. excepit manu, *accepit*, vel *suscepit*. * Cabala, i. scientia de diuino auditu: vel per manus patrum filiis tradita. In veteri Glos

ri Glossario *Cabille*, *διδασκαλία*, *παιδεύσεις*. In capitulis Patrū legitur משה קבל *Mose Kibel*, i. Moyses audiuit, hoc est accepit legem in monte Sinai. vnde Kabala dicitur, ab auditu acceptio.] Itaque boni auctores interpretantur receptionem, & quandam similitudinem habere dicunt eius expositionis, quam dicimus Anagogicá, ceteris ideo sublimiorem, quòd nos sursum ducat à terrenis ad cœlestia, à sensibilibus ad intelligibilia, à temporalibus ad æterna, à corporalibus ad spiritualia, & ab humanis ad diuina. Fuit ergo Cabala doctrina, quæ per cipiebatur auditu solo (qualia & Aristotelis erant *ἀκροάματα*) idque ab iis, qui annum ætatis 40. excessissent. Fuisse autem talem Kabalam, etiam apparet ex Esdræ *libr.4.cap.14*. Capnio symbolicam Philosophiá appellauit, & ex ea Pythagorica manasse symbola affirmat, nec tantum in ea literas & nomina rerum esse signa, verum etiam res rerum. Veteres parum de ea prodiderunt, excepto Simeone filio Hagai. Scriptum quippe הגיגה libro solemnitatis, cap. דורשין אין non prædicantur, nemini quidquam licere mandare literis de Cabala. Ex Christianis tamen Ioannes Picus Capnio, Iustinianus Nebiensis Episcopus, & Ægidius Vitarbiensis plurima de ea tradiderunt, quæ suis lubenter auctoribus relinquam.

Caballus à caballo dictus Isidoro, quod gradiens impressa vngula concauet terram. Horatius *Optat ephippia bos, piger optat arare caballus*. Sub Imperatoribus Quirinalem montem dictum caballum, annotant Onuphrius & Georgius in sua Roma.

* *Caballus*, *καβάλλης* Gr. non quiuis equus dicitur, inquit eruditiss. Casaubonus in prolog. Persij, sed iumentum dossuatium *ταλαίεργον*.

Horatius----*olitoris aget mercede caballū*, aut pistrinense.

Ausonius,

Cui subiugabo de molarum ambagibus
Qui machinali saxa voluunt pondere
Tripedes caballos, terga ruptos verbere.

Ideo literatores Græci *καβάλλης* dici putarunt ab iniiciendis oneribus, quod voce *καββάλλειν* Doribus vsitata pro *καταβάλλειν* putabant significari. ab istis terga ruptis transtulerunt ad cuiuscumque equi *εὐτελισμὸν* ac vilitatem declarandam. Lucilius, *Succussator tardus caballus*; cui opponitur apud eundem, *equus gradarius, optimus vector*. Seneca, epist. LXXVII. *O quantum erat seculi decus, imperatorem, triumphalem, censorium, (quod super omnia est) Catonem, vno caballo esse cōtentum.* Videtur deriuatus Caballus à verbo Hebræo חבש *Cabas*, ligauit, superimposuit, & propriè dicitur de ephippiis equo aut mulo imponendis, quod Latinis est sternere. A Cabas igitur Caballus, & Gall. *Cheual*. Horat. Optat ephippia bos, piger optat arare caballus. A *Cabas* *καπαλίζω* sub iugū ago iumenta. Suidas Etymon longius petitum profert, & caballum dici vult. *ἀπὸ κάπης ἀλις ἐσθίων*, quòd abundè in præsepi edat. *καννάβη* caput equi, vel potius Kar-kabi lingua Pœnica, Hebrææ cognata, A *κάβη* *καβάλλης*. & cabus. Isidorus, *Crabrones (q. d. cabones) vocati à Cabo, id est, caballo, quod ex eo creentur.* Iterum à Cabas seu (molliori sono) habas, *ἵππος* equus dictus est: hobin Gall. Astucco, equus gradarius.

* *Cabiri* dij Samothracū, ex Phœnicum institutione, quorum lingua *Cabir* idem est atque potens. Fortasse ab Hebr. אביר *Abbir*, fortis, robustus: vel à כביר *Cabbir*, copiosus. De his prolixe Gyraldus Syntagm. 1. Duos constituit Iouem & Mercurium. Calcuguauinus in Equitat. Dialogo, quatuor, Cererem, Persephonem, Ditem, Casmilum seu Mercurium. Strabo tres, lib. 10. & tres Cabiras. Horum sacra valde recondita, potentia formidabilis Ethnicorum vulgo quæ scrutari non fert animus. Sunt enim reliquiæ lutulentæ à puro fonte veritatis tota via recedentes po-

ſterorum Noachi incuria.

* *Cacabus*, κακκάβες, vaſis aut lebetis ſpecies,à קב *Kab* , Seu קבב *Kabbab* cauauit,excauauit. Eſt enim cacab⁹ cõcauus. קב *Kab* etiã Cabus,eſt menſura frumentaria continens ſextam partem ſati. Cacabi meminere Pollux & Atheneus,ollam atque patinã æſtimantes. Vox à Sono & ſtrepitu aquæ bullientis conficta, vt nonnulli arbitrantur.

Cachinnus,riſus ſolutus & effuſus profluxit à Græcis. qui eadem ſignificatione καγχασμὸν dicunt, quippe ἔκχυτον καὶ ἄσπετον γέλωτα *effuſum & inenarrabilem riſum.* καγχάζω,effuſè rideo, cachinnor. Chal. גחך *Gecac* , in cachinnos erupit. Hebt. צחק *iſacek* , in riſum effuſus eſt. Idem etiam verbum שׂחק *Sacak* Inde *Cachinnus.*

Cacula Feſto militis ſeruus, ex Plauto. Is eidem dicitur ἀπὸ τοῦ κάλου ligno, (inde *Calones*) quod tales armari ſint ſoliti fuſtibus , & ligneis clauis ad dominorũ tutelã.*Cacula* δοῦλος στρατιώτου. Gloſſ.

Cacus, cuius Ouidius meminit in Faſtis ἀπὸ τοῦ κακοῦ appellationem videtur ſortitus , vt ſoror *Caca* , quæ tamen boues furto ablatos Herculi indicauit. Poeta ipſemet indicare id tacitè videtur,cum ait:

Cacus Auentinæ timor atq; infamia ſyluæ.
Non leue finitimis hoſpitibuſque malum.

Cadauer appellatum , non quaſi caro vermibus ſit data , ſicut quibuſdam placet,ſed à cadendo potius,quia iam ſtare nõ poteſt,ait Iſidorus. Alludere videtur Lucanus ad finem libri 6.his verbis:

Carminib⁹ magicis opus eſt herbiſque cadauer
Vt cadat.

* πίπτειν Cadere,vnde τὸ πτῶμα , cadauer , quod animã corpus ſpoliatum in terram ex qua ſumptum fuit cadat , & reuertatur.Hebrei à verbo Nabal, quod ſignificat cadere , decidere , *Nebilah* , i. cadauer deducũt, quod cum *Nabal* nomine conuenit. *Nabal* autem eſt homo, vilis , abiectus, ſtultus , nihili : vt certè mera vanitas,miſeria & res nihili videtur corpus exangue & ad putredinem ſubito vergens,à *Nabal*, Lat.labo,labes. Anni mortuorum labuntur,nec redeũt. Olim cadauera perfundi ſolebant vnguento , id quod proditum à Virgilio, Valerio, Ennio,Iuuenale, Papinio,& aliis.Sed & Propertius: *Cur nardo flamma non oluere mea?* Atque hinc eſt,quod Plinius ſcribit,luxuriam adhibuiſſe defunctis vrendis vnguenta & odoramenta, quæ Diis colendis genuerat natura. Ante vnctionem tamen , quam pollinctores facere ſolebãt,corpora lauari à proximis,amicis mos erat.Virgilius Æneid.6.

Per calidos latices & ahena vndantia flammis
Expediunt , corpuſque lauant frigentis, & vngunt.

Et Ennius:

Tarquinij corpus bona fœmina lauit & vnxit.

Interim per interualla conclamabantur. Vltima poſt ſeptem dies facta conclamatione conburebantur. Vnde Terentius:

Deſine,iam conclamatum eſt.

* Cadméa ſiue Cadmia , Καδμεία, olim vrbs Thebarum dicta,Strabone teſte,& arx quoque Thebarum fuit appellata, vt autor eſt Plutarch.in vita Pelopidæ. Gymnaſium verò cùm apud Thebanos, tum apud Bæotos reliquos Καδμεία, Cadméa,fuit appellatum à Cadmo,ſiue Cadméis autoribus.Vide *Academia.*

* *Cadus*,כד *Cad.* κάδδος, κάδος, vrceus, vas teſtaceum,ad varios vſus,κώθων poculum barbaricum , capax decem cotylarum: & κώθων poculum militare.

Cæcilia lex cognomento Didia lata à Q.Cæcilio Metello & T.Didio Coſſ.ne multis de rebus coniunctim vna rogatione ad populum ferretur : Item vt in promulgandis legibus trinũdinum ſeruaretur. Meminit eius Cicero *Philip. 5. pro Domo ſua , & ad Atticum Epiſt. 1.* Paulus Manutius exiſtimat Cæciliam Didiam non vnam eſſe legem , ſed duas diuerſa ſententia latas. Eſtitit & lex

Cecil

Cæcilia Gabinia ab Aul. Gabinio Tribuno plebis, L. Metello, & Q. Marcio Rege Coss. ne ius diceretur de iis pecuniis, quæ versura facta essent sumtæ: *Ne s. prouinciales homines a Romanis exhaurirentur. Ne grauior vsura, quā centesima, exigeretur.* Fuit & lex Cæcilia de iure Italiæ, & tributis tollēdis lata à Q. Cæcilio Metello nepote, L. Afranio & Q. Cæcilio Metello Celere Coss. Item Cæcilia de fullonibus, quam tulit Cæcilius Metellus: Caius autem Flaminius & Lucius Æmilius Censores ferendam ad populum dedere, cum illis non liceret. Lege quoque Cæcilia restituit pristinam auctoritatem censoribus, abrogata lege Clodia, Q. Cæcilius Metellus Pius Scipio Consul cum Cn. Pompeio Magno. Meminit eius Dio *lib 4.*

* *Cades*, כִּיד *Cid.* Affinitate alludit ad כחת *Cathath*, cudit, condidit. Hinc *κήδω καὶ κήδω*, noceo, destruo Et lat. tædo.

Cædua sylua à cædendo quin nomen habeat, quis dubitet? Caius de verborum significat. *Sylua cædua est, vt quidam putant, quæ in hoc habetur, vt cæderetur.* Seruius eam intelligit, quæ succisa ex stirpibus aut radicibus suis renascitur.

Cælebs, vir sine vxore, aut vxor sine viro, quod cœlo vitam dignam agat, dictus est Festo, cui cōuenit etymō Isidori & Hieronymi. Leges XII. Tab. habebant inter alias & illam: *Cælibes esse prohibento.* Postea Papia & Poppea legibus inductæ sunt pœnæ, quæ tamen infirmātur *l.1. & l.2. C. de infirm pœn. cælibat.*

* *Cælestis*, Iuno dicta est Pœnis. Qui Baal Hebræis, *Ζεὺς ὀλύμπιος*, id est בעל שמים *Baal Schamaiim*, Deus cæli, vel Baal-Semem à Tyriis nominabatur. Et Iuno, tanquam Iouis coniux, *Baalath-Schamaijm*, *κυρία οὐρανοῦ* appellata fuit. Græcis, *οὐρανία*, Cœlestis. Fuit *πολιοῦχος* Karthaginis,

Quā Iuno fertur terris magis omnibus vnā
Posthabita coluisse Samo-----Pingebatur autem illa Cœlestis apud Karthaginenses leoni insidens, dextra fulmen, sinistra sceptrum gestans. Tertullianus in Apologetico, *ad bestias* (inquit) *impellimur, certè quas Libero, & Cybele, & Cælesti applicatis.* Christiani enim leonib⁹ obiiciebantur. In sacris literis *Baal* & *Astarté* coniunguntur & Astarté עשתרת *Asthhoreth* dicitur. Sed indigenis *Asiberoth* dicta videtur: vnde Astarta non Astorta dicta. vt eadem videatur fuisse Astarte cum Cœlesti, & proinde cum Iunone, vt & Augustinus quoque putauit. Alij Lunam, alij Venerem dicunt. Militiam enim cœli veteres Orientales, à veri Dei cognitione seculorū progressu recedentes, coluerunt Philo Bybliensis testatur Phœnices Astartē pro Venere tenuisse. Herodotus autem *τὴν οὐρανίην*, ab Arabibus *Alilat*, i. Lunam Corniculatam & nascentem, dictam. Sed & ipsemet Herodotus & alij *οὐρανίην* Venerem esse dicunt, quæ Arabibus antiquitus *Chobar* dicebatur. Astarté igitur Phœnicum, eadem & Iuno (Cœlestis Pœnorum) & Venus, & Luna fuerit. Varro Astartem & Taauten Phœnicios comparat cum Serapi & Iside Ægyptiis. Sed Philo Bybliensis Taauten Phœnicum dicit primum omnium Deorum fuisse, quem Ægyptii vocauerint *Thoht*, Greci *Ἑρμῆν*: quod profectò est Hebræorum תהו *Thohu*, sicut *Βαῦ* ex בהו *Bohu* fecerunt, qua voce noctem à Phœnicibus ait designari. Ita Phœnices Deos suos ex vetustis Hebræorum libris mutuati, falsò interpretati sunt. Hæc nobilissimus Scaliger, in eruditissimis notis ad Berosi Chaldæi fragmenta.

Cælia lex, quam tulit Cecilius Tribunus plebis Q. Cœlio Metello Balearico & T. Quinctio Flaminio Coss. vt etiam in perduellionis iudicio, quod Cassia lege Tabellaria exceptum erat, populus non voce, sed tabella sententiam ferret, *Cicero 3. de legibus.*

Cælius mons, vel Cœlius, vnus ex septem montibus Romæ inclusis, quem Tiberius Imperator Augustum vocari voluit, *vt in eius vita scribit Suetonius*, cùm

etiam;

etiam Querquetulanum dictum testatur Tacitus, a Cœlio Vibenno Tusco nobili duce, qui cum manu sua auxilio dicitur venisse Romulo, suam habet appellationem. Ita Varro, cui nec Dionysius abrogat fidem nec Tacitus scriptor diligens & bonus.

Cælum, instrumentum ad cælandum vel sculpēdū. cælte: מקלעת *Miklahath*, à verbo קלע *Kalah* cælauit, sculpsit. Cælatura γλυφή. Cælum γλυφίον, Scalpellum.

Cerimoniæ appellatæ videntur à Ceritibus Hetruriæ populis, quòd hi capta & occupata à Gallis Senonibus Roma, sacra Romanorum à Vestalibus inuecta benignè receperint, atque adeo reseruarint, donec Camillus recuperasset patriam, *teste Liuio libro ab V.C. 5.* Memores ergo Quirites beneficii tanti, omnia postea ad cultum religionis pertinentia vocarunt cæremonias. Etsi alii à carendo deducant (*Non potest enim religio exerceri illis destituta & carens*) & alii, quod Græci [illegible], à caritate. [illegible] lingua Sanctus, à quo cerimonia, vt à Sancto Sanctimonia. & mysticum erat nomen Iani *Cerus manus* in carmine Saliari quamuis & creator bonus exponatur à quibusdam veteribus Nonnulli à Cerere cerimonias: propterea Glossarium, *cerimonia, δημήτρια.* Hæc Scaliger in Festum.

Cæsar. De huius nominis origine sunt opiniones eruditorum variæ. Nonnulli enim à cæso elephanto deducunt, quem Pœni, quorum lingua ex Syriaca fluxit, nominant *cæsam*, hoc est כשירא Nonnulli à *cæsaria*, cum qua primus in Iulio rum familia in lucem prodiit Iulius Cæsar. Verisimilior eorum sententia, qui id nominis primum illi inditum existimant, qui matris vtero erat excisus. Etiamsi Festus Pompeius tales potius *Cæsones* appellandos existimet. Multi hanc in sententiā eunt, Suidas inprimis, qui inquit in Iulio: καῖσαρ, οὕτως ὀνομάζονται οἱ ῥωμαίων βασιλεῖς ἀπὸ ἰȣλίȣ τȣ μὴ γεννηθέντος. Vt quidem ab hoc Iulio ita nato reliquis Cæsaribus tributum innuat hoc nomen. Etsi nihil ea de re in vita eius sit proditum à Suetonio. Spartianus quoq; varia quidē adfert de nominis etymo in Ælio Vero, cùm Cæsarem dictum scribit, vel quòd elephantum, qui Maurorum lingua dicitur Cæsar, interfecerit, vel à cæsariæ, aut oculis cæsiis, vel quòd vtero fuerit excisus, at nihil applicat ad Iulium nostrū. Quod autem Plinius scribat *lib. 7. c. 9.* Primum Cæsarem à cæso matris vtero dictum, & ea de caussa cæsones appellatos, de hoc nostro etiam, nisi violenter, torqueas, intelligi non potest. Quanquam alias Solinum cum suis non probem, cùm eodem loco perperam distincto verba illa, *Primusque Cæsar à cæso matris vtero dictus*, trahant ad Scipionem cognomento Africanum. Atque hæc omnia contra Suidam, eosque qui legunt vestigia Suidæ numero permulti. Quorum sententiam cùm etiam reiicere ac damnare non ausim, quid aliud agam, quam τὸ ἐπέχειν? Hoc certum, Cæsarum appellationem non familiæ sed dignitatis fuisse. Quantum ad monarchiam Cæsaream, sciendum multos initium eius constituere IV. Nonas Semptembris, in quem diem incidit memorabilis Augusti victoria de M. Antonio & Cleopatra regina Ægyti, *teste Dione libro 51. Xiphilino in Epitome, Suetonio, Eutropio, & aliis*, Nam & multi primum Cæsarem (si nomine isto Imperatoriam maiestatem accipias) Augustum fuisse volunt, non Iulium. Ideo Seuerus apud Lampridium:

Video P. C. quid vos moueat ad hoc nobis addendum. Augustus primus, primusq́ huius auctor imperij.

Cæsarea Palestinæ ad mediterraneum mare, olim turris Strabonis dicta, *vt tradit Ptolemeus*, Stephano καισαρεία, Apollonia & Colonia prima Flauia Plinio; nobilis Basilio Episcopo, Cornelii Centurionis baptismo, & vbi Herodes percussus

percussus ab Angelo phthiriasi obiit, à Cæsare nomen obtinuit, in cuius honorem magnificentius albo marmore fuit cõstructa. Cæsarea Philippi, ad radices montis Libani ædificata. Alia Cappadociæ, & Mauritaniæ, de quibus Ortelius in Thesauro Geographico. Cæsareas etiam vrbes à regibus passim per orbem terrarum in honorem Augusti conditas apud Suetonium legas, tum apud Pomponium Lætum in Diocletiano.

Caieta ciuitas Campaniæ, antea αἰήτη dicta, teste Diodoro, nomen suum Virgilio deducit ab Æneæ nutrice, cùm ait:

Tu quoque littoribus nostris, Aeneia nutrix,
Aeternam moriens famam, Caieta, dedisti.
Et nunc seruat honos sedẽ tuus, ossáque nomẽ
Hesperia in magna (si qua ea est gloria) signat.

Strabo Caietam vult dici non ab Æneç nutrice, sed potius à curuitate, quod curua omnia Caieta vocent Lacones. Ridiculum, quod Caietam quasi coactricem ætatis dictam Fulgentius affirmet. Nam apud antiquos, inquit, *caiatio* dicebatur *puerilis cædes*. Sunt etiam qui casu concrematam hoc loco classem Troianorũ scripserunt, atque inde Caietam ἀπὸ τοῦ καίειν dictam, quod accendere & adurere significat. Landinus scribit in prædictos Virgilii versus, tradere quosdam, olim vbi nunc Caieta, modicum fuisse castellum Epicæ, sic ab Epica vrbe Harleæ vocatum, Caietæque mentionem etiam Homerũ facere. Ceterùm præterea concludit nihil. Quid multis? Virgilio astipulatur pars melior auctorum, vti quoq; Silius & alii. Portum habuit hæc vrbs semper celeberrimum, quem amplissimè refectum atq; ædificatũ ab Antonino Pio scribit Iulius Capitolinus.

Cain vnicus orbis terrarum hæres, fratris Abeli tamẽ *parricida*, appellationẽ trahit à קנה possedit: Hinc קנין possessio. Cain ergo possessor. Ab hoc dicti Hæretici *Cainiani*, quippe Cainum fratricidam adorantes, *vt meminit Isidorus Origin.8.* Testatur & Septimius Florens *de Hæret. præscript. libro.* magni eos fecisse Cain quasi conceptum ex potenti virtute, quæ in ipso sit operata. De Caino plura alibi. Vide *Dii* Gentium.

Calabria pars Italiæ, olim Messapia dicta, *vt est apud Solinum*, & Iapygia, *sicut testatur Strabo libro 6.* recentioribus temporib. Apulia, & ab Hydrunte vrbe terra Hydrũtina, maxime alias Salentinorum nomine nota ex *Sempronio, Plinio, Mela & Ptolemæo*, primum hoc nomen arcessere creditur à καλῶς βρύειν, vel καλὰς ῥεῖν, quasi rerum omnium vbertate affluentem dicas. Optimarum enim rerũ ibi vberrimus prouentus. Frons eius extima spectat ad ortum: Excurrit in Ionium: Hinc in oram Macedonicam, vt Dyrrachium & Apolloniam expeditus est traiectus. Calabri hospitis Xenia abierunt in prouerbialem figuram; de rusticanis & leuibus, quæque onerent accipientem magis, quàm leuent.

Calamitas dicta grando, *interprete Donato*, quod calamos comminuat. Vide Budæum *ad l. ex conducto* § *1. ff. loc. iti.* *כמל *Kamal*, calamitosus fuit, succisus est in calamo seu culmo. χάλαζα. Quoniam verò in calamitate suspiria ex intimis visceribus seriò ducuntur, Hebr. dicta est הויה *haija*, ab הוי *hoi*, heu, interiectione dolentis.

Calamus, arundo à Græco κάλαμος, qui παρὰ τὸ καλῶς ἀμᾶσθαι, *quod bene metatur & congregetur*, nomen inuenit. Hebr. קנה *kaneh*, Canna, calamus.

Calanus Gymnosophistarum vnus appellatus hoc nomine, quod secum congressos Indica voce, Calé, id est, salue cõpellaret, cũ reuera nomẽ haberet Sphinæ, teste Plutarcho in Alexandro. Tandẽ hic ex peruetusta Sophistarum consuetudine seipsum sacrificauit in conspectu Macedonum, effusis primum precibus & crinium primitiis in ignem coniectis, vt & alius Indus Sophista assecla Cæsaris, tot interiectis annis, fecisse legitur apud eundem Plutarchum.

Calare verbũ, quod veteribus erat vo-

care aut conuocare, trahitur παρὰ τὸ καλεῖν Græcorum, קרא Kara, Hebr. vocauit, clamauit. occurrit alicui clamore nominis expressi. Hinc κράζω clamo: & paulatim r mutata in l. Hinc *Calata comitia*, quæ, *teste Fenestella lib. 2. cap. 7.* calari solebant per lictorem. Rudis enim vetustas calare dixit Latina forma, pro vocare. Postea, cũ verbũ id exoleuisset, retentum est tamen Calatorum comitiorum nomen in his tantum quæ pro collegio Pontificum habebantur, vel testamentorũ condendorũ caussa fiebant, idque religionis cuiusdam & antiquitatis ratione. Agellium vide *lib. 15. cap. 27.* Porro ab eodem Græco verbo καλεῖν appellatus *Calator*, vt monet Festus, quod semper vocari posset ob seruitutis necessitatem.

* *Calatores*, Sacerdotum præcones, Calator minister sacrorum, καλήτωρ, κλήτωρ.

Calathus, alio nomine qualus & quasillus; quippe sportula, in qua reponebãtur τὰ κᾶλα ligna. Nã descendit à Græco κάλαθος, cuius etymon apud Eustathium tale, κάλαθος, παρὰ τὸ ἐκ κάλων, ὅ ἐστι ξύλων κυκλωτῶς δεδέσθαι, γίγνεσθαι λέγεται. Idē vult καλάθους ἰδίᾳ λέγεσθαι τὰ εἰς τὴν τῶν δημητριακῶν καρπῶν συγκομιδὴν ἐπιτήδεια σκεύη. Tandem translatũ hoc nomen ad tritici, vuarum & lactis vasa.* Calathus, quasillus, Hebr. סל Sal, vnde *Cal*, & *Qual*, tandem *Calathus*, & Quasillus, à סלסלות *Salsilloth*, in plurali.] Sed & de liliis Virgilius Ecloga 5.

Tibi lilia plenis
Ecce ferunt nymphæ calathis.

Apud eundem Ecloga 5. accipitur pro calice vinario. Ait enim:

Vina nouum fundã calathis Aruisia nectar.

Ita apud Martialem Epigrammat. *libro nono*, ex mente interpretis sui:

Expendit veteres calathos, & si qua fuerunt.
Pocula Mentorea nobilitata manu.

Et apud eũdem in Distícho Calathi:
Nos Satyrus, nos Bacchus amat. De calathi forma vide Marcellum 4 Dioscoridis.

Calceus indumentũ pedis nomen accessit à calce. * נעל *Nahal*, calceus, calceamẽtum, quòd supernè corrigia tanquam pessulo obfirmatur à verbo *Nahal*, i. obserauit ostium pessulo. ὑπόδημα, καλτίκιον. Notandum hîc alia fuisse apud veteres calceamenta virorum, alia mulierum, alia histrionum Tragicorum, alia Comicorum, alia principum & Magistratuum, & alia plebeiorum. Σικυώνια, inquit Hesychius, γυναικεῖα ὑποδήματα, notũq; de illis Socratis morituri iudicium. Cothurni autem Tragicorum erãt, socci Comicorum, Lunati Patriciorũ Romæ, quos eosdẽ esse cũ mulleolis monuit Iacobus Ræuardus Varior. *lib. 1. cap. 8.* Fuerunt & mullei olim calcei gestati à regibus Albanis, demũ ad Patricios vsumq; mulierum trãslati. Sic crepidis primùm vsi sunt senatores, mox equites, demum & milites. Lunatos calceos scribit Isidorus à Romulo inuentos assuta Luna, quæ tamen in eis non sideris formam, sed notã cẽtenarii numeri significabat, quod initio Patricii essent tantummodo centum. *Mullos* seu mulleolos, de quibus modo dicebam à *mullando*, id est, suendo appellatos vult Festus; Adrianus Turnebus à rubro mulli colore, quòd fuerint purpurei. Fuerunt & Romanis in vsu calcei albi imo coccinei, id quod tamen de virorum calceis intelligendum esse probat Iustus Lipsius Electorum *libro cap. 13.* Nam fœminas luteis & galbis vsas ab eodem probatur adducto sententiæ firmamento ex Aureliano Vopisci. Iacobus Ræuardus ostendit loco supra citato nonnullos calceos pretiosis etiã gẽmis exornasse & distinxisse. Perones nõ intelligit cum Seruio rusticos, sed cum Tertulliano calceos puros, quib per niues, imbres, & glaciem vtebantur, vt his verbis Iuuenalis indicat.

Nil vetitum fecisse volet, quẽ non pudet alto
Per glaciem perone tegi.

Quodque Vlpianus ait, præfectum vigilum

gilum calceatum ambulare vel oberrare debere, trahendum putat ad perones, nō ad mulleolos. Soleas autē dixerūt veteres, quę plātas tantū infimè tegebāt, superiori parte habenis vinctas. Vt quidē calceus pedem magis stringeret, quam solea. Vnde id Pauli Æmilii *Nonne hic calceus pulcer? At nescis, qua ex parte pedem meum torqueat.* Si plures calceorum species Græcis vsitatas quis velit, Pollucis Onomasticon videat *lib. 7. c. 22.*

Calculus à calcando quidni sit dictus? Quid: An non calcatur pedibus? An verò applaudendum Turnebo, qui *17. Aduers. c. 17.* scribit hoc modo: *Apud Priscianum lib. 6. legimus in Lucilio calces pro calculis, vnde & calculi nomen per diminutionem deductū.* Calces enim vocat calculorum ludum, nisi hallucinor, cum ita scribit: *Naumachiam licet hæc, inquam, alueolumque putare, &*

Calces delectos te, hilo non rectius viuas.

* Calculus, מעד *Mehad*, à verbo *Mahad*, vacillauit, nutauit, lapsus est. vacillant enim, qui minutos lapillos seu calculos in calceis sentiunt, aut qui iter faciunt per lapidosa & arenosa loca.

Calculis et olim subducebant rationes: Vnde & pro ipsis rationib. accipi solent. Hinc *Calculatores* dictos arbitror qui cōficiendis rationib adhibentur, non geometras, *vt Accursius & Alber. existimant.* Græcis dicitur ψῆφος, atque hinc ψηφίσαι calculatores.

Caleb cordatum hominem imo toto corde Deo adhęrentem significans deriuatur à כל omni, & לב vel לבב corde.

Calendæ. Solebant Romani appellare hoc nomine primum cuiusque mensis diem. Singulos quippe mēses distribuit Romulus in Kalendas, Nonas, & Idus. Sunt autem qui dictas Kalendas volūt, quasi colendas. Etenim primo die mēsis feriabantur in honorem Iunonis. Ouid. *Vindicat Ausonias Iunonis cura Kalendas.* Sed errant illi, cùm reuera (*vt & Macrobius refert*) ἀπὸ τοῦ καλεῖν, id est, vocando appellationem habeant, quod Pontifex temporibus priscis, antequam Fasti à Cn. Flauio scriba publicarentur inuitis patribus, nouæ lunæ aspectum primum notaret, visamque nuntiaret sacrificulo regi. Tum Pontifex minor vocato in Capitolium plebe ad audiendum, quot dies à Calendis ad Nonas, quarum tutela Deo carebat, superessent, pronuntiabat. Oportebat enim die Nonarum populares omnes, quotquot essent ruri, in vrbem confluere, vt à rege sacrorum caussas acciperent, atque adeo scirent, quid esset faciendū eo mense, sicut Macrobius scribit. Cum his facit Varro *de lingua Lat. lib. 5.* Græci caruerunt Calendis. Nam Attici diuiserunt menses in δεκάδας. Prima δεκὰς dicebatur πρώτη, secunda μεσοῦσα, tertia εἰκάς. Idque factum, quia omnes illorum menses erant τριακονθήμεροι. Sic & Persæ in πεμπάδας distribuerunt, Hebræi veteres in πεμπάδας, δεκάδας, & εἰκάδας. Gręcis etiam ἱστάμενος μὴν, id est, mēs instās aut iniēs dicebatur ad decimum diem, veteribus vsque ad vigesimum: φθίνων vero mensis inclinatus & deficiens à vigesima die adusque trigesimam. Vnde cum Homerus dicit Odyss. ξ τοῦ μὲν φθίνοντος μηνός, τοῦ δ' ἱσταμένοιο, id est, περὶ τριακάδα καὶ νουμηνίαν, inquit Didymus. Nullæ ergo Græcorū Calendæ. Vnde Augustus, *teste Suetonio*, ad Cal. Græcas soluturos dicebar, quos nūquā soluturos indicare volebat. Calendaria sacra, vt ait Seruius, si qua ratione dilata fuissent, repeti poterant, cùm anniuersaria differri atque iterari non possent. Dicta autem Calendaria, quòd fieri solerent singulis calendis in honorem Iunonis. Cur ita? Veteres (*vt scribit Plutarchus in Quæstionibus*) annum Iouis, menses Iunonis esse existimarunt. Itaque omnium Calendæ ipsi sunt consecratæ quæ & inde Calendaris est dicta.

Calendarium, vt vocant, à Calendis nomen accepit, in quo præter corporum cœlestium loca dies singuli, item nouilunia & plenilunia, cum aliis quibusdā

configurationibus consignantur. *Ephemerides* eadem significatione vsurpātur. Alias significat quoq; librum fœneratitiarum rationū. Mensiū enim Calendis exigebātur pecuniæ,quæ fœnori dabātur

Calienarium operimentum capitis,quo vocabulo vsus est Septimius Florens libro de pallio,& Arnobius *libro 6*.à Græco καλυπτὴρ trahi videtur.

Caligula Imperator nomen accepit à caliga , calciamenti militaris genere. In castris enim est natus. Vnde Ausonius: *Caius cognomen caligæ cui castra dederunt.* Hinc caligati milites eidem Poëtæ. Trāquillus in Augusto : *Coronas vallares ac murales , quæ honore præcellerent, sæpe etiam Caligatis tribuit.* Erant autem eorum caligæ clauulis confixæ. Vnde *clauularius cursus* est militaris.

Calix nonnullis dictus videtur, quòd calidum ex eo bibant. Falsum. Nam descēdit à Græco κύλιξ,quæ vox & eā appellationem habet quasi κύκλιξ, quod circuli in modū calix sit totūdatus. Hāc vocem Festo restituendam existimo, cū κύλιξ vrnam significet,aut bouem , qui alterū cornu habet contortum. Aliquib. tamen dici videtur κύλιξ quasi χύλιξ, παρὰ τὸ χύειν fundendo,vt & Etymolog. magnum docet. Apud bonos auctores sæpe accipi videas pro poculo, imo pro vase maiori. Cicero Tuscul. 3. *Quid hic calix mulsi? Impinguandus est , vt plorare se desinat.* Varro quoq; nominat apothecas triclinares,melicas,calenas obbas,& calices Cumanos,&(*quod minus placere dixi*)à caldo siue calido deriuat. Poëta Ouidius posuit Fastorum 5. pro vasis. in quibus legumina & olera decoquūtur, ideoq; statuit ad ignem. Verba eius sūt:

Stant calices. Minor inde fabas , olus alter habebat:

Et spumat testa pressus vterque sua.

Hebr. כוס *Chos*, Calix habens operculum : phiala seu patera rotunda, in modum rosæ germinantis seu lilii repandi.

Callidus. Callidos appellat Cicero *libro de Natura Deorum*,quorum tanquam manus sic animus vsu concalluit. Hinc calliditas quædam prudentiæ pars, quæ ita versatur in paruis,vt prudētia in magnis, *auctore Aristotele.* πανοῦργος , ערום *harum* à verbo *haram*,callidè & concinnè composuit,aptè coagmentauit,vt solent homines callidi & prudentes magno judicio & astu quodam sua componere consilia. Hinc ἁρμόζω, ἁρμόττω, coapto , compono congruenter , ἁρμονία,&c.

Calliope nouem Musarum vna,Heroicorum Poetarum præses à vocis bonitate nomen accepit. Etenim ὄψ vox est, καλὸς pulcer & bonus. Mater hæc fertur fuisse Orphei iuxta Antipatri illud: οἱ δὲ πολλὰ καλωδύραντο θύγατρες μνημοσύνας , μάτηρ δ᾽ ἔξοχα καλλιόπη. Sic Lini mater fertur *Urania*.

Callirhoe fons Athenis,qui & ἐννεάκρουνος est dictus à nouem salientibus siphonibus,id est,fistulis fundentibus aquam, παρὰ τὸ καλῶς ῥεῖν, quod pulchre & bene fluat,nomen accepit.

Calo. Calones militum serui,inquit Festus, qui ligneas gerebant clauas , quas Græci κᾶλα vocant. Is quoque, qui vtitur huiusmodi telo, dicitur *clauator.* Eiusceemodi seruos idem Festus & *caculas* appellari,paulò ante notauimus ex Plauto,cui vetus Glossariū astipulatur , cùm ait:*Cacula*, δοῦλος στρατιώτου Sed & calam dixere Latini. Ait nāque Lucilius:*Scinde puer calam,vt caleas*,id est,frange fustem, & fac focum. Vt nec opus est Græcum hoc etymon quærere. Sed maximè ineptiunt , qui *calones* à Calendis deriuant, incerta aut nulla potius fide quod eo die cibaria acciperēt. Erant & alii militum ministri nominati lixæ,quorū proprietas erat., *vt Nonius Marcellus notat*, vt aquam, quam veteres lixam dicebāt, subministrarent,sicut calones ligna,propterea ire soliti lignatum.

Calumnia mutata videtur quibusdum nomen,quasi καλὸν μῶσα, *alterius immunuens bonum.* Etenim falsa intēdit crimina ca

na calumniator. Quod ipsum tamen quia verbum *caluor* significabat veteribus, vt & frustrari, haud desunt, qui inde ius vocabuli deducant, quos inter Oldendorpius *Action.10.* Vsi sunt ea voce quoque Decemuiri *in legibus 12. Tab.* hoc modo: *Si caluitur, pedemue struit, manum endo iacito.* Explicat hanc legem Caius *l. si caluitur. ff. de verb. significat. Manum endo iacito*, tantundem ac *iniicito, inque ius rapito.* De hoc veterum more in prehendendo inque ius rapiendo & antestando, non obscura apud auctores testimonia. Horatius Satyra nona *lib. 1.*

Casu venit obuius illi
Aduersarius, & quo tu turpissime? Magna
Exclamat voce: Et licet antestari. Ego cōtra
Oppono auriculā: Rapit in ius, clamor vtrinque.

Hic notandum, si antestatus non esset actor, manumque nihilominus iniecisset reo, iniuriarum potuisse postulari: Item ad antestationem minime admissum fuisse seruum. Quo spectant illa Plauti in Curcul. *Hoccine pacto indemnatum atque intestatum ab ipi?* Item: *Seruon' antestarit Ph. Vide, C. Hem, vt scias me liberum esse.* Recte etiam monet Barnabas Brissonius, quæ de antestatione sunt dicta, ab Atheniensibus esse translata, qui pariter suas προσκλήσεις in vsu habebant. Est enim προσκαλεῖσθαι per citatorem in ius vocari, quem κλητῆρα dixerunt. Siue enim publico siue priuato experiatur aliquis iudicio, oportebat aduersarium ita ad magistratum vocari, deinde conceptis quibusdam verbis actionem intentare, eamque intentionem tabellæ magistratus inscriptam scribæ aut paredro dare. * *Calumnia* Hebr. כלמה *Celimma*, à verbo כלם *Calam*, contumeliosis verbis exagitatus est. διαβολή. fortasse à דבה *Dibba*, id est, fumus, infamia, (ac si dicas infumia) fama quæ instar fumi latè dispergitur. Quid est calūnia? fumus in alicuius famam sparsus. עשק *hoschek*, à verbo *haschak*, decepit, sycophantā egit ad euertēdū aliquē. συκοφαντία, συκοφάντης.

* *Calx*, calcaneus, extrema pedis pars, seu pes imus, à calcando; planta pedis, & tali pars ima terram calcans; πτέρνα, σφυρόν. עקב *hakeb*: inde κύβος cubus, talus, taxillus, pars pedis, os prope calcaneum. Sumitur itē vox Hebræa pro fine & extremitate, quemadmodum & calx Latinis. *Calx*, fem. gen. est lapis vstus, deinde cōminutus, & ita calcatus vt in puluerem redactus & cum arena & aqua mixtū, cæmentū materiariis optimum præbeat. גיר *Ghir*, q. d. קיר *Kir* paries, nam calce diluta parietes oblinuntur. Hinc χρίω oblino: Gric, quibusdam Galliæ locis, i. calx seu gypsus. ἄσβεστος, calx viua, quod sit velut inextinguibilis, & ignem in se latentem contineat.

Calyptra dictio Græca significans muliebre capitis tegmen, κάλυμμα τῆς κεφαλῆς Polluci, παρὰ τὸ καλύπτειν *operiendo* appellationem trahit.

* *Camelus*, κάμηλος, גמל *ghamal*, Arab. *Gemal*, Chald. *Gamela*. Varro lib. 4. *Camelus suo nomine Syriaco in Latinum venit.* Persis *Gangamela*, domus Cameli ex Strabone lib. 17. Descriptionem Cameli accuratam habet C. Gesnerus hist. Animalium lib. 1. de Quadrupedibus viuiparis, vbi Camelopardali, Camelo & Dromade.

Camilla, à Casmilla deducta, litera detracta. Innuit id Maro, cum ait: *Matrisque vocauit Nomine Casmillæ, detracta parte Camillam.* Sic iam dicitur *Camœna* pro eo, quod erat veteribus *Casmœna*, teste Varrone. Nominis originem ad canendi verbum, vel ad carmina, referendam censet Festus Pompeius, cum Musam significat. Camillus quoque in genere masculino sacrificiorum minister, vel puer in nuptiis vas cumerum ferens, vt scriptis mandatum à Varrone *libro de lingua Latina 6.* Cōtinuisse illud nubentis vtensilia, & à cumerarum similitudine, quæ sunt palmeæ vel spartæ ad vsum popularem, appellatum fuisse constat.

Caminus, Græce κάμινος, nominatus videtur Isidoro ἀπὸ τοῦ καύματος ardore,

vel potius à verbo *καίειν*, quo alludere videntur verba de tribus pueris in fornacem coniectis in Danielis Historia: ὑπηρέται, inquit, τοῦ βασιλέως καίοντες τὴν κάμινον νάφθῃ, καὶ πίσσῃ, καὶ στυππίῳ, καὶ κληματίσι, ministri regis accedentes fornacem naphtha, & pice,& stupa, & sarmento. Hinc Heliocaminus locus, ad quem sol hybernus accedens ipsum calefacit. quæ dictio exstat. *l. arborem. ff. de seruit. vrba præd.*

Caminus, rogus, focus, in quo ignis fouetur calefaciendi gratia, Hebr. אח *Ach.* Hinc ἄυω & ἵυω, incendo, illumino: ἄυως aurora, dies, pro ἀὼς ἠώς: χόανος furnus. Aliæ voces Græcæ ab eadem Hebræa fluere videntur.

Camænæ dictæ sunt Musæ, quasi Canenæ, à canendo. His consecratum lucum, in quo cum Nympha Egeria collocutus fuisse dicitur Numa, committere nequiui, quin ex Plutarcho adiicerẽ.

Campana. Creduntur campanæ circa annum 400. primùm repertæ à Nolano Episcopo, à Campania habere nomen, cuius oppidum est Nola, in qua Augustum vitam legimus cum morte commutasse. Fuit autem Paulinus vir vitæ sanctimonia spectabilis: Cui cum campanarum defertur inuentio, ad Ecclesiæ vsum trahenda est tantũ, quando (si longius recepras) etiam gentiles consueuerint æra campanasque pulsare, si quis è vita decessisset, vt annotatum inuenio à Theocriti scholiaste peruetusto. Campanam legem nominat Cicero *2. ad Atticum*, legem Iuliam, quam Iulius Cæsar & M. Calpurnius Bibulus tulerunt anno ab V. C. 691. vt ager Stellas maioribus consecratus, item Campanus ad Reipub. subsidia vectigalis relict⁹ plebi diuideretur. Dio eã optimã fuisse dicit.

Campania, fertilissima Italiæ regio, iuxta nonnullos deducit vocabuli sui auspicium à campis, vel potius campestribus locis: Alij ab opulentissima vrbe Capua, cuius incolæ Campani sunt dicti, Liuio summopere celebres. Blondus appellationem trahit à campis Leborinis, quos Plinius Capuę vicinos memorat. Tanta ibi fertilitate est ager, vt Dionysius se arua trifera, id est, afferentia ęstiuam sementem post hybernam, & autumnalem post ęstiuam, vidisse confirmet. Testatur & Strabo libro 5. Campaniam omnes totius Italię partes rerum ad vsus humanos affluentia, tum amœnitate longissimè superare. Vasa quoque eiusdem regionis solebant olim esse fictilia ob argillę copiam, qua redundat ob soli bonitatem. Indicare id quidem videtur Flaccus *Satyra 11. lib. 2.* his verbis: *Qui Veientanum festis potare diebus Campana solitus trulla.* Idem eiusmodi vasa Campanã supellectilem vocat *Satyra 6. libr. 1.* Sunt, qui iam Terram laboris nominant. Nec mirum, cum omnia ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα ex terra prodire iamdudum desierint. Alij ita intelligunt, quod cùm primis ager regionis huius ob fructuosas arationes ad culturę labores sit idonea. Quo merito Plinius felicem appellare potuerit *lib. 3. Natur. Histor. c. 5.*

* *Campus*, ita dictus, inquit Varro, quòd fructus ex agro plano capiebant, alij à capiendo, quòd animalium seu rerum aliarum multitudinem facilè capiat. Vel potius, vt Scaliger in Varronem obseruauit, ab eo quod Siculi circum aut hippodromum καμπὸν vocabant à flexu equorum & quadrigarum quę ibi certabant. Inde omnia plana καμποὶ dicti: poetę vocant Æquora terrę. Vnde καμπτήρ metæ. Pacuuius Tantalo, citante Nonio: *Extremum intra camptaerem, ipsum Iam pregreditur Parthenopeum.* Hęc ille. Campus, planities, איל *Eil*, vnde vallis, seu locus planus mõtanis & arduis, pręruptis oppositus. ככר *Kiccar*, à forma dicitur campus, quòd sit vt plurimum orbicularis. Inde χῶρα regio. שדי *Sadheh*, ager, campus, cognationem habet cum שדד *Sidded*, occauit, contudit glebas in agro. Nam ager & quiuis cultus locus indiget occatione & contusione glebarum.

glebarum. πεδίον, campus, qui pedibus frequenter teritur, à פדן *Paddan*, vt nonnulli sentiunt, quæ vox idem illis significat ac ager, campus, regio. שרון *Saron*, nomen loci fertilissimi in genere planiciem, & campum vndiquaque apertum significat, à שור *Sor*, contemplatus est.

Cancellarius, à cancellando nomen obtinuit, id est, ab actis cancellatim lineis dispungendo, quòd eius sit principis scripta cancellare, si fuerint iniqua: contrà, si bene scripta, signaculo obsignare. Aliis placet à cācellis natum hoc nomen, quòd scriptores Cancellarium significent, cùm aliquem à cancellis esse aut agere cancellos dicunt. Cassiodorus 1. *Institut. diuin. & human. script.* de Marcellino loquens: *Is*, inquit, *adhuc Patricij Iustiniani fertur egisse cancellos*. Eiuscemodi virum vult Budæus ingenio esse versatili, omnium rerum cognitione virtutumque genere instructum, omniaque in numerato habere.

Cancelli per diminutionem dicti, qui ab antiquis dicebantur cancri, auctore Festo. Sunt autem ligna modicis internallis in transuersum connexa, quibus fenestræ consueuerunt muniri.

Candelabrum factū nomen à candela & labro, vel potius λαβεῖν accipiēdo. Varro & Festus simpliciter à candela deriuant. * נר *Ner*, Candela ardens & lucens, à נור *Nor*, præbuit lucem. Conuenit cum verbo אור *Or*, Lucem dedit, luxit, quod de aurora & luce matutina diei dicitur. Inde מנורה *Menora*, Candelabrum, in quo lucens candela ponitur. *Candela* autem quòd cādida omnia propter lucem ostendat, & ab atris discernat.

Candidati dicti sunt Romæ, qui Magistratum aliquem se petere apud populum profitebantur, à candida toga, qua induti in comitium venire, & considere in colle solebant, vt conspici possent ab vniuersis, *quemadmodum tradit Macrobius lib. 1. Saturnal. capit. 16.* Eosdem quoque oportebat profiteri nomina sua ante Comitiorum diem, apud eum videlicet Magistratum, qui habiturus erat comitia. Tum si digni haberentur, quibus aliqua Reipub. pars gubernanda cōmitti posset, recipiebantur. Sin minus, patiebantur repulsam, neque tum populus eos creare poterat. Professio autem, quæ integro ante Comitia anno inchoari solebat, posita erat in amicorum & populi voluntate concilianda. Eum in finem adiungebant sibi Nomēclatores, à quibus ciuium discebant nomina, vt suo quemque nomine salutarent, Cicero (*vt alias quoque dictum*) nominat hos Monitores quòd admonerēt petitorem: Festus fartores, quod ciuium nomina in aures Candidati clam velut infercirent. Ambibant, hoc est, circuibant non solum Romæ in foro tributim, curiatim, hoc est, per singulas tribus & curias, verum etiam in conciliabulis, Italiæ, vbi negotiandi caussa versabantur ciues. Præhendebant eorum manus rogantes, sui vt meminisse vellent. Quinimo corpore nudato vulnera & cicatrices ostendebāt, vt se Magistratu eorumque suffragiis maximè dignos declararent: Neque id satis. Postremis tandem temporibus obtinuit mos, vt præsenti pecunia emerent suffragia, cōparatis ad tale negotium interpretibus, per quos inducebatur pactio, teste Asconio, item Sequestribus, apud quos deponebatur pecunia, & Diuisoribus, qui singulis nummos distribuebāt. De quibus corruptis moribus videndus etiam Plutarchus *Problemate 49.* Quantum ad candidam togam, à qua natum Candidatorum nomen, sciendum ex Isidoro candidam diei, cui albedinis caussa addiderant cretam. Vnde cretatam ambitionem optimè vocat Persius *Satyra quinta*. Plus enim est aliquid esse candidum, quàm album. Albus color natiuus propriè lanæ est: Candidus propriè splēdens ille, & arte formatus. Ideo Polybius λαμπρὰν dicere maluit Candidatorum togam quamplurimis locis, quam

λευκήν

λευκήν. Vt coacti fuerint Tribuni plebis, ambitionis tollendæ gratia, promulgare legem, ne cui album in vestimentum addere petitionis caussa liceret. Pro candida huiusmodi veste vsurpatam καθαρὸν, id est, puram, à Plutarcho obseruauit Bayfius *de re vestiaria libro*. Ab his candidatis seu candidatorum more, dicuntur iam medicinæ aut iuris candidati. Candidatus principis Vlpiano *l. vnica.ff.de offic.quæstor.* qui principalibus libris in Senatu legendis vacabat. Etsi Fenestella eadem in re Epistolis legendis eum vacasse scribat *lib.2.cap.3.*

Caninum prandium A Gellio *lib. 13. ca.29.* abstemiū, quod vino careāt canes.

* *Canis*, κύων, κυνὸς, Hebr. כלב *Celeb.* cognationem habet cum כבל *Cebel*, copula, locum. Assuescit enim loris. & affinitate alludit ad קלס *Calam*, calumnia affecit. Canis enim maledicus homo figuratè dicitur. Hinc κολαβάω, & Lat. Culpo. Item cauillor & cauillatio. Canes à veteribus custodes vocati; contrà custodiæ præfecti canes dicti sunt. Plautus in milite canes vincula esse dicit.

Capella, quàm oratorium nonnulli vocant βαρβαρικῶς, dicta Papiæ, quod capiat τὸν λαὸν, id est, populum. Acquiesco ingenio viri.

Capillus, quasi capitis pilus.

Capis, Ciceroni in Paradoxis *Capedo* & *Capeduncula*, fictile genus poculi seu vrnæ, à capiendo nomen arcessit, vel quia capax esset & ampla, vel quia erat ansata, vt quidem prehendi posset. Vsus eius erat in sacrificiis.

* *Capitalis* lucus, vel potius locus, apud Festum, qui legem habet, vt capital sit, qui quid in eo violarit. Ouidius capitale templum Mineruæ captæ intelligit cum scribit fast. 111.

Aut quod habet legem, capitis, quæ pendere pœnas.

Ex illo iubeat furta recepta loco.

Capital, crimen capitis periculo dignum, Plaut. Nunquam ædepol fugiet, tametsi capital fecerit. Capitalis homo, perniciosus. Capitalis oratio, ira, morbus. Capital Festo, linteum quoddam, quo in sacrificiis vtebantur. Facinus item, quod capitis pœna luitur. Cicero 2. lib. de legibus. Qui non paruerit, capital esto.

Capitecensi ciues Romani, qui ob rei familiaris tenuitatem non ære censebantur, verum capitibus. Neque enim vltra mille quingenta æris in censum referebant domi, idcirco proli suscitādę destinati, & Sacramento militiæ soluti.

Capitium capitis tegmen Nonio Etsi Varroni 4. *de lingua Latina* dictum videatur quod capiat pectus, vt & Turnebo placet. Quin locus Varronis quem Nonius adducit, docet fuisse non capitis, sed pectoris tegumentum. Neque id. inquit, ad orbita matrumfamilias instituti, quod eæ pectore & lacertis erant apertis, nec capitia habebant.

Capitolinus Iupiter, qui & Opt. Max. audit, quod velit & possit omnibus prodesse, à Capitolino monte appellationem deducit. Habuit enim in eo templum, quod vouerat Tarquinius Priscus bello Sabino, iactis iam fundamentis, mox sociorum studiis à Seruio Tullio, & denique; capta Suessa à Tarquinio Superbo hostium spoliis exstructum, & inde de nouo dedicatum, regibus iam pulsis, ab Horatio Puluillo. Cumque idem L. Scipione & C. Norbano Coss. Conflagrasset, 65. annis supra centum elapsis, curam eius victor Sylla suscepit. A Ioue Capitolino dicti sunt ludi Capitolini, quòd instituti essent in eius honorem seruato ab hostibus Gallis Capitolio. Fiebant autem à Vicanis, id est, vicorum magistris prætextatis, inque iis Sardi venales proclamabantur, & senex aliquis, *teste Plutarcho Quæst. Rom.quæst.53.* ludibrii gratia producebatur puerili bulla collo appensa.

Capitolinus mons, antea Saturnius dictus & Tarpeius, κρόνιος Halicarnasseo, ταρραῖος Stephano, vbi tamen substituendum ταρπαῖος, primùm hoc nomen obtinuit

obtinuit à capitolio, quod in eo fuit exstructum.

Capitolium Ciceroni Deorum domicilium, cuius iacta sunt fundamenta à Tarquinio Prisco, confecto bello Sabino, & cuius dedicatio est facta, Plutarcho teste in Publicola, εἴδοις Σεπτεμβρίαις, ὃ συντυγχάνει περὶ τὴν πανσέληνον μάλιστα τοῦ μεταγειτνιῶνος, ab inuento ibi humano capite nomen inuenit, testibus Dionysio, Varrone, Pomponio Læto, Plinio, & aliis innumeris. Vt vanum & pro nihilo habeam, quod à Toli capite ibidem inuento aliqui trahere conētur appellationem ex *Arnobii 6*. Estque sciendum præterea, tempore decemuiralium legum nomen huic loco fuisse arcis Tarpeiæ, quòd illic situm esset saxum Tarpeium, à quo deiici solebat qui falsum testimonium dixisset, & arces multas ab hac vna eximia arce Capitolii nomine extra Romam donatas. Nam Capuæ Capitolium fuisse constat, & aliud Beneuenti.

* Capitolium, ita vocabant quam Græci ἄκραν, quòd esset κορυφὴ τῆς πόλεως. At fabula capitis inuenti ad gentis nobilitatem. Capitolium ergo Latina vox, vt Pergamum in Phrygia. Hæc Scaliger in Varr.

Cappadocia Asiæ minoris regio, quam Strabo in duas Satrapias à Persis diuisam tradit, eam quippe, quæ Magna dicitur & Cappadocia ad Taurum, & alteram, quæ pontica dicitur & Pontus, quam Arias Mōtanus ex Onkelo esse docet Hebræorum Caphthorim; Henricus Stephanus in Itinerario suo Sareā Stephani, quæ, inquam, apud Strabonē & Dionysium nominatur λευκοσυρία, equorum altrix Plinio (vnde & Dionysius Afer incolas δαήμονας ἱπποσυνάων vocat) nominis originem ab amne Cappadoce trahit. Habitasse in ea regione dicuntur olim Amazones, quarū celeberrima fuit regina Penthesilea. Inter vrbes maxime præclara Mazaca, quam Claudius Imperator Cæsaream appellauit, sicut Eusebius tradit: Item Tyana, à qua nomen Apollonio Tyanæo, de quo exstant Philostrati libri. Incolæ regionis nominantur Cappadoces, quos dignitatem sacerdotalem habuisse proximā dignitati regali testatur Strabo Imo ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦ αὐτοῦ γένους ἦσαν οἱ ἱερεῖς τοῖς βασιλεῦσι, quæ sunt eiusdem auctoris verba. De omnibus in vniuersum vt etiam de Cilicibus & Cretensibus, hactenus sparsum constāti fama, mēdaces eos esse & fraudulentos. Vt tandem inoluerit prouerbium: τρία κάππα κάκιστα. De eorundem ingenio & natura id quoq; mirū, quòd cùm liberi essent, libertatem à Romanis sint deprecati, asserentes se malle viuere sub regibus, quàm eam diutius ferre. Atq; hæc de Capadocia & incolis eius.

Capra, à carpendo, quod omne virgultum carpat. Festus vel à crurum crepitu, vnde & antiquis crepæ dictæ sunt capræ: vel quòd capra captet aspeta. Hebr. עז *hez*, à verbo עזז *hazaz*, roborauit, obfirmauit. Sunt enim cornua caprarum, veluti robur & arma earundem. Vox Græca αἲξ ab Hebræa ducit originem Hinc ἰσχύω valeo, Sum robustus. *Caprea*, δορκὰς à δέρκειν videre. צביה *Tsebija*, à צבה *Tsaba*, stetit erectus. vt solent eiusmodi animalia sursum erecta pascere.

Caprotina nonæ à caprifico deductæ. Auctor Varro, qui libro de lingua Latina 5. scribit hoc modo: *Nonæ Caprotinæ, quod eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres sacrificant, & sub caprifico faciunt, & è caprifico adhibent virgā.* Varroni addo Macrobiū qui 1. *Saturnal. cap. 11.* scribit; Nonas Iulias Caprotinas Nonas dictas, quòd illo die Caprotinæ Iunoni liberæ pariter ancillæq; sacrificarent sub arbore caprifico in memoriam benignę virtutis, quæ ancillarum animis pro conseruatione publicæ dignitatis apparuit. Hæ enim (*vt in pauca contraham*) soporatis vino viris in hostium castris ex arbore caprifico adhærente castris signum Romanis dederunt: qui cum re-

pentina incursione victoriam obtinuissent, memor Senatus beneficii non solùm manumisit ancillas, dote etiam ex publico constituta, verum etiam diem ipsum Caprotinas Nonas à caprifico nũcupauit sacrificio statuto, quod cele brandum erat annua solemnitate. Plutarchus appellat in Romulo etiam Capratinas. Scribit enim eũ diẽ, quo Romulus excessit viuis, plebis fugã vocari, quod populus tũ repentina regis morte fuerit cõsternatus: Vocari autem Nonas Caprotinas siue Capratinas, eoq; diẽ exeuntes Romanos sacrificasse apud Paludem capræ, vel potius Capreæ. Nam & apud Ouidium Fastorum 2. Capream legis. Versus eius sunt:

Est locus, antiqui Capreæ dixere paludem:
Forte tuis illic Romule iura dabas.
Sol fugit, & remouent subeuntia nubila cœlum,
Et grauis effusis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus æther:
Fit fuga: Rex patriis astra petebat equis.

Capua nobilissima Campaniæ vrbs, Ptolemæo καπύη, olim Vulturnus, vt scribit Liuius, & Osca, *vt tradit Sempronius*, ex quorundam sententia nomen habet à Capy, sanguinis Troiani homine. ἀπὸ τοῦ κάπυ τοῦ τρωικοῦ: inquit Stephanus. Aliis nomen obtinuit ab vrbis campo. At Liuio 4 ab V. C. placet appellatam ab agro campestri. Seruius, cùm explicat illum Virgilii versum: *Et Capys, hinc nomen Campana ducitur vrbi*, priori etymo astipulatur. Similiter Lucanus lib. 2. cum ait:

Trepido discedens agmine Magnus
Mœnia Dardanii tenuit Campana coloni.

Quam nominis originem tanta auctoritate fultam non est quod quisquam reiiciat; Etsi nonnulli dictam putauerint à capacitate & abundãtia, quasi omnem vitę fructum capiat, sicut Diodorus sentire videtur. Hæc illa ciuitas, quam principem omnium vrbiũ Italiæ secundum Romam nominat Liuius, & vbi miles Annibalis otio & luxu corruptus primum marcere incepit, & Pœnus (*vt verba Plutarchi adiiciam*) primam ruentis fortunæ caussam contraxit. Sæpe deliberasse Senatum de transferendis eo sedibus, ex Liuio didicimus. Non omittendum etiam, quod prodit Tranquillus, paulo ante, quàm Cæsar Dictator interfectus fuit in curia, tabulam æneam inuentam in vetusto monumento circa Capuam, in qua ciuitate Capys fertur sepultus, ita conscriptam literis verbisq; Græcis, vt indicarent, quando Capyos ossa essent detecta, tum demum nasciturum quendam ex stirpe Iuli obtruncandum consanguineorum manu. Quæ quidem historia si vera, vtique Liuium, Strabonem & alios damnat, qui ab agro campestri nominatam tradiderunt.

Caput qui dictum volunt ἀπὸ τῆς κεφαλῆς vel κάρας à ראש *Rosch* Hebr. eiusdem significationis vocabulo, non adeo rem ipsam assecuti videntur, atque illi, qui duce Varrone etymi rationem inde arcessunt, quod inde initium capiant sensus & nerui. Est equidem virtutis animalis domicilium, rationis sedes, propter oculos, in sublimi positum, deniq; hominis potissima pars, quæ propterea synecdochicωs accipi quandoq; solet pro homine toto. *l. 2. ff. de publ. iudic.* vt & in eo, quod dici solet, noxa caput sequitur. Plato in Timæo diuinissimum appellat. Quare & prę aliis corporis partibus veneramur illud in Microcosmo. Tradunt quoque Platonici ad mundani orbis similitudinem esse compactum, in eoque duos animæ circuitus esse locatos. Et vt Deus in omnia, ita caput in reliqua mẽbra obtinet principatũ. Cumq; veteres singulis corporis partibus singulos præficerent Deos, & proinde genua Misericordiæ, dextram Fidei, frontem Genio, aures Memoriæ, supercilia Iunoni, oculos Cupidini, renes & inguina Veneri, pectus Neptuno, talos & plantas Thetidi, pedes Mercurio, dorsum

sum Plutoni consecrarent, solum caput Ioui Opt.Max. sacrarunt, qui, sicut caput neruorum sensuumque principium est, ita credebatur auctor esse vitæ & omnium rerum motus. Apud bonos scriptores accipitur etiam caput pro principio aut eo, quod est præcipuum in re aliqua. Sic Psalmo 74. *Contriuisti capita draconum subter aquas* Cui addendum illud Genes. 3. *quod semen mulieris sit contriturum caput serpentis.* Cum etiam 1.Geneseos legitur בראשית *Bereschith* quod in principio significare nemo ignorat, vertit id Aquila ἐν κεφαλίδι, quasi parum intersit, dixeris in capite, an in principio. A capite etiam capital facinus dici voluerunt veteres, quod capitis pœna luitur. Plautus in Menæch. *Iam etsi capital fuerit, facile asseruabit.* Capitalis caussa Apuleio, qua agitur de hominis capite & salute: Capitalis homo Ciceroni in Antonium pro exitiali & pestifero. *Capitale* pariter iudicium Iurisconsultis, in quo agitur de capite, id est, de hominis vita. Hebræa vox *Rosch.*, & caput corporis, & caput exercitus, seu capitaneum, & quodcunque summum in quacunque re conspicitur significat. Hinc ἄριστος optimus, qui caput est rei. turris fastigium, montis vertex, &c. *Rosch* appellatur. Caput, Summa pars corporis, & in eo vertex *Rosch.*

* Carbasus, כרפס *Carpas*, genus lini, vel serici miræ tenuitatis, ex quo conficiebantur vela & vestes seu pallia varii coloris. Hinc κάρβασος Gr. carbasinæ vestes dicuntur, quæ auro & purpura intertextæ sunt.

Carcer, quasi arcer ab arcendo Varroni dictus. robat hoc etymon Vlpianus *Lant damnum §.f..ent, ff. de pœnis: carcer,* inquit, *ad cõtinendos homines haberi debet.* Romæ carceris curam commissa erat Triumuiris, vt eorum interuentu sumeretur supplicium, sicut apud Pōponium legere licet. *Lib. orig.iur.* & apud Ciceronem de legibus & in Catilinam. Duas carceris partes præcipuas fuisse non ignorandum quippe *Tullianum* & *Robur*. Nam primum carcerem ædificauit rex Ancus: Tullianum additū à Seruio Tullio. At Robur is erat locus, ex quo Noxiorum præcipitatio fiebat, teste Valerio, vt strangulatio in Tulliano, *teste Cicerone in Vatiniū*, ceterū per carnificem, idque iussu Triumuiri capitalis. Summatim: Ad coercendam hominum audaciam comparatus est carcer. Hinc illa Ciceronis 7. *in Verrē. Quæret, quamobrē fasces prætoribus præferantur? Cur secures datæ? Cur carcer ædificatus? Cur tot supplicia more maiorum in improbos constituta.* Denique dignum notatu carceres primum ex topho lignoque constitisse, quos Claudius Imperator marmoreis permutauit. Varia carcerum apud diuersas gentes nomina suppeditabit Alex. ab Alex. *Genial. dierum lib.3.cap. 3.* ad quem vnumquemque remitto.

Carcer, φυλακή, custodia: δεσμωτήριον vinctorum locus. Hebr. בית-סהר *beth-Sohar*. domus rotunda, i. turris. כלב *Celeb*, claustrum, à כלא *Cala*, clausit. Hinc cella, cellula *Carcer*, à coërcendo: circus, & circi carceres, intra quos cursores coercentur. Chal. כרך *Cerac* seu *Kerac*, i. Carcer: & periphrasticè, בית-אסירין *bith-asirin*; domus vinctorum.

Carchedon, Africæ quondam caput & vrbs æmula Romæ, olim κινδύσσα, quod Stephanus tradit, item κακκαβὴ & καδμεία iuxta Eustathium, Ἀφρικὴ Suidæ, Appiano Byrsa, quam & Tharsin in Biblis dici existimat Hermolaus ex Eustathio & Suida, Chartada alibi Solino, nomen id primum fert acceptum Carchedoni conditori, *vt meminit Appianus.* Celeberrimum & notissimum eius nomen Carthago, quod ipsam arcessere volunt nonnulli à cartha, id est, tergore taurino; quod ipsum & βύρσα significat Græcis. Etsi non totam Carthaginem, sed tantùm arcem eo nomine exprimi significet Appianus. Atqui partem pro toto sæpe accipi quis ne-

scit? Rectè ergo Maro, censente ita & Nannio, primariam hanc Aphricæ vrbem hoc nomine appellauit Æneid. 1 cum ait:

Dux fœmina facti,
Deuenere locos, vbi nunc ingentia cernes
Mœnia, surgentemque nouæ Carthaginis arcem:
Mercatique solum. facti de nomine Byrsam,
Taurino quantum possent circumdare tergo.

Vide *Byrsa*, & *Karthago*.

Carchemis: vrbs Syriæ adiacés Euphrati, cuius mentio fit, Ieremiæ 46. tulit nomen à בר *ariete*, vel *agno*, & מיש *abstulit, amouit*: In tertia coniugatione חמיש *subtraxit*: Vel potius à בר *ariete*, & כמוש *idolo Chamos*.

Cardialgia, dolor & morsus oris ventriculi, ab acrimonia humoris appellationem deducit, ἀπὸ τοῦ ἄλγεος dolore τῆς καρδίας id est, corde quod nomē ori ventriculi tributum à veteribus propter affinitatem & mutuum cū hoc Parēchymate consensu demonstrat. *Galenus 2. de placitis Hippocratis & Platonis*, Huc pertinent & illa eius verba: καρδιαλγεῖν ἐστὶ τὸ στόμα τῆς κοιλίας ὀδυνᾶσθαι.

Cardinales, à cardinibus deriuat Pierius. Nam *veluti*, inquit, *cardines in ostiis admittendi & excludendi arbitri videntur, ita illi admittendorum exigendorumque operum, quæ ad Christianam pietatem & cōcessam summo Pontifici authoritatem, potestatemque tuendam faciūt, auctores honorificentissimi habentur.* Alii ita à cardine dictos volūt, vt, veluti cardine regitur ostium, ita ecclesia regatur bono eorum consilio. Quibus astipulatur *cap. sacrosancta ad fin. 21. Distinct.* Atque hos olim appellatos Consiliarios à Romanis, docet *c. Eccles. 12. q. 2.* alii, à Cardinibus, seu vrbis Romæ regionibus & parœciis primum dictos asserunt.

*. *Carere* lanam, vetus verbum (inquit Scaliger) pro ξαίνειν. vnde & carduus & carminare. Quare perperam in Menæchmis Plauti lectum carpere; cùm & Nonius quoque carere retineat. Carere verò sine dubio, παρὰ τὸ κάρειν, ἐκκαρεῖν: non vt Varro.

Cares incolæ Cariæ, quæ Asiæ minoris est regio, & primum λέλεγες sunt dicti, *teste Herodoto*, quosque Mausolos vocat Sthephanus, dicuntur obtinuisse hoc nomen à Cara primo auguriorum inuentore.

Carmenta Arcadum regis filia, futuri præscia, nurus Pallantis, qui auus fuit Euandri, literarum quoque Græcarum peritissima, à carmine nomen deductum habet. Plutarchus ἐν ῥωμαϊκ. dictam putat, quòd *careat mente* præ afflatu. Sic enim scribit: ἔστι δὲ τοῦ ὀνόματος ἔτυμον, ἐστερημένη νοῦ διὰ τὰς θεοφοράσεις ὅθεν οὐ τὰ κάρμινα τῇ καρμέντῃ τοὔνομα πάρεσχον, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκλήθη διὰ τὸ τοὺς χρησμοὺς ἐν ἔπεσιν ἐνθουσιῶσαν ᾄδειν. Alii matrem Euandri fuisse dicunt. Erectam huic aram legimus ad portam Carmentalem, inque honorem eius celebrata Carmentalia vndecimo Ianuarii. Etymon nostrum approbatum leges à Dionysio Antiquit. Roman. *libro 1.* qui simul affirmat eam Themidem appellatam à Græcis, & dæmonis spiritu correptam futura populo præcinere solitam. Eadem cecinerat esse in fatis, vt natus Ioue & Alcmena Hercules immortalis ex mortali propter virtutem fieret. Quapropter cum filius eius Euander aduenisse Herculem didicisset, primus omnium diuinis eum dignatus est honoribus, exstructa extemporali ara præ nimio studio, & indomito iuuenco ei mactato. Habuit & templum Romæ *regione 19.* quod à matronis dedicatum scribit Plutarchus.

Carmen, quasi *canimen*, à canendo, vt quidem Grammaticis visum. Nec tantum versum pedibus alligatum significat, verum & formulam conceptis quibusdam verbis in aliquam solemnitatem compositum, & incerta numerorū lege cadentem: Sicut Feciales vt & alii, nempe Iurisc̄osulti, Salii, Patres Patrati, &c. suū quoddā carmē ad repetendas

das res bellumque inducendum habebant, item in capiẽdis vrbibus Romani. Quo sensu Liuius inquit *libro 1. Lex horrendi carminis erat.* Item Decad. 4. libr. 9. *Concione aduocata, cum solemne carmen precationis, quod præfari, priusquam populum alloquantur, magistratus solent, peregisset Consul, ita cœpit.* Accipi etiam solet pro incantamento, & verbis maleficis, quæ veneficiis addi solent, vt cum Virgilius canit:

Hippomanes, quod sæpe malæ legere nouercæ,
Miscueruntque herbas, & nõ innoxia verba.

Hebr. מזמור *Mizmor*, psalmus, Sermo ligatus, & oratio quæ verba non habet superflua à verbo זמר *Zamar*, amputauit, inutilia resecuit. Vel à *Zimmer*, cecinit: nam eiusmodi carmina canebantur.

Carna Dea humanis vitalibus persecta, cui sacrum mense Iunio fiebat pulte fabacea & larido, quòd his esculentis roborentur vires, à carne nomen inuenit. Hinc & Calẽdæ Iuniæ Fabariæ sunt appellatæ. Vide Macrobium 1. *Saturnal. cap.* 12. & Ouidium *Fastor.* 6.

Carnea Apollinis Festa, quorum Callimachus meminit, post Callimachum Theocritus, à Carnæo sunt dicta, quem Cereris filium fuisse fabulatus est Alcman. Imo Apollo Carnæus audit, à Carno Iouis & Europes filio, quod Praxilla Poetria scripsit, & recitat Hesychius. Vt ab ipso potius Apolline celebritas hæc nomen inuenerit, quæ nouem dierum spatio militaris cuiusdam conuictus specie sub tentoriis peragebatur.

Caro, quia propriè mortuorum est, à carẽdo videtur habere nomen, eo quod careat anima. Vnde Carnifex, qui carnem facit. Quanquam sint, qui à *cadendo* dictam velint. κρέας, vnde creo, & caro. & (vt quidam volunt) per metathesin literarum σάρξ, quæ ab Hebræo בשר *basar* deriuari videtur. De carnifice, qui apud Romanos vnus erat, digna Ciceronis verba, quæ ex Rabitiana huc trãsferantur. *Sed*, inquit, *moreretur prius acerbissima morte millies Gracchus, quàm in eius concione carnifex consisteret, quem non modo foro, sed etiam cælo hoc ac spiritu censoriæ leges, ac vrbis domicilio carere voluerunt. Hic autem in crucem agebat, lictor securi percutiebat.* Festus ait: *Carnificis loco habebatur is, qui se vulnerasset vt moreretur.*

Carpentum vehiculi genus prope simile petorito dictum quasi *carmentum*, literæ vnius mutatione, à Carmenta Euandri matre.

Carpo verbum à Græco nomine, καρπὸς, significante *fructum* deriuari videtur. Capra, *carpa*, vocabulum Etruscum, carpit enim summitates arbustorum.

Carræ nobiles morte Crassi, & Caracalli Imperatoris nece in Mesopotamia, à Carre fluuio nomen obtinuisse creduntur.

* *Carthago* Latinis, Χαρχηδὼν Græcis, Karthada Pœnis, ab Elissa natione Phœnissa quum rex Hiarbas rerum in Libya potiretur extructa est, & *Karthada*, idest, Phœnicum linguâ, noua ciuitas, mox sermone verso *Karthago* dicta. Stephanus tradit καινὴν πόλιν dictam, nempe Karthada Pœnicè. Item Κάδμειαν Eustathius scribit vocatam fuisse. Quod omnino contrarium est priori appellationi. Nam id significat παλαιάν. Ergo ita intelligendum, quam primum eam occupauit Elissa, quę Latinis & Gręcis Dido, eam παλαίπολιν, veterem vrbem, imitatione τῆς παλαιτύρου, veteris Tyri, dictam: quàm verò posteri amplificarint, eam vocatam νεάπολιν. Aliud nomen, nempe Chadteanech, ei tributum in Plauti Pœnulo, quem eruditissimè explicat nobilissimus Scaliger, not. in fragmenta Berosi. Hinc excepta sunt quæ hic de Charthagine scribimus. Vide *Carchedon*. Hebræis קרת *Kereth*, Ciuitas, dicitur, à tignorum constructione, à verbo קרה *Karah*, contignauit, fecit vt trabes sibi inuicem occurrant & coaptentur. Item קריה *Kiria*, & *Kiriathaiim*, *Ierem.* 48. 1. 22. Inde Phœnicibus & Phœnicum coloniis, aliisque Orientalibus *Kartha*, & *Karthada*, ciuitas, quam La-

tini molliore sono *Kerta* & *Certa*, vt Tigrano certa, Tigranis ciuitas &c Demonstrant, temporis progressu pronuntiarunt & scripserunt.

* *Carus*, preciosus, יקר *Iakar*, & *Iakkir*, à verbo *Iakar*, Carus & magni pretij habitus est. Cognationem habet cum קרא *Kara* vocauit: nam viri celebres vbique prędicantur & euocantur. Hinc χάρις gratia, res pretiosa & grata: χαρίζομαι gratum facio. Caritàs, carus, charitas, charus Latinis.

Caseus à coacto lacte dictus Varroni. * Oscũ. Casus apud Oscos erat παλαιός. Vnde Cascus & Casnar. Caseus ergo lac vetustum, coactum, ac concretum. Inde casies, caries. Nisi sit à καρυαι. καρυώδη vocat Theophrastus quę sunt vermiculata.] Is cum est recens & mollis, omnium consensu indurato & veteri præferri solet. Etenim magis alit & ocyus subit. Est quoque rarus & laxus densato & compacto vtilior. Culpatur, qui immodicè lentescit, quique ariditate friabilis est. Experimento præterea cognitum, quanto vetustior est, tanto eum acriorem esse, & concoqui difficilius: Item prouocare sitim, grauitatem animæ afferre, si copiosè sumatur. Bubulus difficilimè transit concoctus, inde ouillus, facilimè verò caprinus. Bubulo manu presso maxime delectatum Augustum scribit Suetonius.

Cassia lex, quam tulit C. Cassius Prætor, Dictatore Iulio Cæsare, vt in numerum Patriciorum, qui Senatui deessent, alii sublegerentur. Fuit & Cassia agraria lex, quam tulit Spur. Cass. Viscellinus III. Consul cum Proculo Virginio Tricosto Rutilo, anno 267. vti ex agro Hernicis ademto, quibus cum fœdus erat ictum, dimidium Latinis, dimidium plebi diuideretur, cuius Liuius *libro secundo*, & Valerius *libro quinto, capite octauo*, meminerũt. Alia lex Cassia, quam tulit Q. Cassius Prætor, Q. Ælio Pæto & M. Iunio Penno Coss. anno 596. vt Paulo Annicio & Octauio redeuntibus ex bello Macedonico cum victoria, quo die in vrbem triumphantes inueherentur, imperium esset, *teste Liuio lib. 45.*

Castalius fons, qui & Lebethrius audit, in Parnassi radicibus situs & Musis sacer, nomen tulisse fertur de virgine Castalia illic præcipitata metu Apollinis persequentis. Dicitur & fons Caballinus. & Græcis ἱπποκρήνη.

Castor, alio nomine fiber, animal admodum frequens Ponto à castrando dictus Isidoro. Testes enim, quos vocant castorea, *teste Plinio*, vrgente necessitate præmordet, ob hos se peti gnarus. Idem Apuleius & Cicero prodiderunt. Aliis dictus est κάστωρ quasi γάστορ, quòd ventricosum sit animal. Quod tamen etymon vellicant alii, existimantes cum Seruio nomen Latinum non recipere deriuationem Græcam. Equidem Græci τὸν κάστορα agnoscunt, Galenus, Dioscorides, & alii. Quo minus hãc excusationem admittam: Etsi interim obstrepant multi, stantes pro etymo isto priori cum Isidoro Etenim non pauci existunt, qui planè fabulosum arbitrantur, eum testes mordicus apprehensos sibi præcidere. Inuenitur quoq; in Hispania, *teste Strabone*, sed non ea bonitate, qua is, qui Pontum inhabitat sicut nec Hispaniense castoreum Pontico æquiualet, quod maximè est φαρμακῶδες.

Castra. De hoc nomine Isidorus: *Castra sunt, vbi miles steterit*. At dicta castra quasi casta, quod ibi castraretur libido. Rectè itaque Epaminondas apud Æmylium Probum: *Si principes Græciæ esse vultis, castris est vobis vtendum, non Palæstra.* Et apud Tacitum *Ælius Seianus statui voluit castrorum vallum procul ab vrbis illecebris*. Sed nec veteres milites ad matrimonium admittebant: Quanquam Seuerus inde domi vxores habere permiserit: imò Alexander Magnus, degenerans in eo à patre Philippo, etiam in castris ipsis vxores tulerit. Improbanda res cùm constet, quantopere blanditiæ voluptatum eneruauerint ferocissimum

alioqui

alioqui exercitum Pœni. Fuerunt autem Romanis duplicia castra, Æstiua & Hyberna. Illa rursus duplicia, ait Lipsius, à mansionis & moræ differentia. Si enim vna alteráque, aut paucæ omnino noctes in iis agendę sine alia additione *castra* dicebant, aut *mansiones*: Si diutius subsistendũ, *Statiua*. Diuidi solent & castra à forma, sicut notatum à Vegetio *lib.1.* ita vt alia sint quadrata, alia trigona, alia semirotunda. Circulari figura opus est, si exiguas copias videri velis: quadrata, si magnas: triangulari, si maiores. Munire castra & sub vallo totum exercitum cõtinere primus omnium docuit Romanos Pyrrhus Epirotarum rex cùm eius castris essent potiti. Ceterum in iis ponẽdis atque metandis inprimis explorabant salubritatẽ loci. Proinde cauebant, ne humilibus locis ponerẽt aut paludosis. Cauebant itidem, ne mons vicinus aut imminens altior esset, qui occupari posset ab aduersariis. Sæpe etiam castra mutabant, eoque remedio pariter vtebantur aduersus otium castrense. Quando iam castra erant metati, primo loco figebant signa, quæ hastis inferiori parte acutis infigebantur. Huc refero ista Vegetii lib.3 cap.8. *Prima signa suis locis intra castra ponuntur, quia nihil est venerabilius eorum maiestate militibus.* Longitudinem castrorum metitur Lipsius à porta Prætoria ad Decumanam: Latitudinem à principali dextra ad sinistram. Vias in illis agnoscit Polybius haud plures quinque. Tandem verò castra de nauibus quandoque dici, sicut ex 3. *Æneid.* notabam vbi Poeta ait, *nos castra mouemus*, ita velim Philologus hic ad calcem adiectum ne sinistrorsum accipiat.

Casus à cadendo *Festo Pompeio*. In iure est aliquando inopinatus rei euentus, aliquando facti species proposita, de qua disputatur. Casum fortuitum definire videtur Vlpianus, qui præuideri potest nullo humano consilio, *l.1.§ si eo tempore ff. de admi. re ad ciuit. pertin.* cuique humana infirmitate resisti non potest.

Catamitus, puer, Græca origine dictus Latinis, qui mercenarius est, ἀπὸ τοῦ μισθοῦ mercede. Talis Ganymedes à Ioue raptus ad stuprum, vt quidam volunt. Quanquam non pauci aliter fabulam intelligant, cùm raptum eum fingunt, vt esset Ioui à poculis, pręeunte Homero, quos inter Plato 1. de legibus damnans fabulam tam nefariè de præpostera Venere contra Iouem confictam.

Cataphractus miles, siue is pedes siue eques sit, vndique scilicet munitus, ἀπὸ τοῦ καταφράττειν, id est, *muniendo* nomen accepit. Vnde & nomen ipsi cataphractæ, quæ vox loricam vel thoracem denotat Latinis, rectéq; pedites cataphracti pro loricatis accipiuntur apud Liuium *libro 37.* Equitibus cataphractis plus periculi fuisse à peditibus, quàm ab equitibus, colligere licet *ex Ammiani 16.* Nonius ex Sisenna & Sallustio nominat cataphrattos vndique septos armis equites. Lege cataphractos. Apud medicos est & cataphracta genus deligaturæ, quæ iis adhibetur, quibus deligare iuxta iugulum conuenit latum ob scapularum, pectus, dorsum, aut latera, cui nomen inditum à similitudine thoracis Romani, quem cataphractam vocant, *vt scribit Galenus libro de Fasciis.*

Catapotia Latinis *pilulæ*, quasi *parua pilæ*, à καταπίνειν, quod *ebibere* aut *deglutire* significat, nomen sumserunt.

Catapulta machina bellica, sed duplex: Vna, quæ iaculabatur lapides & saxa: Altera, quæ tela & grandiores sagittas, iuxta Appiani illud in Iberico, καταπέλται μὲν ἐπέκειντο τοῖς πύργοις ὀξυβελεῖς τε καὶ λιθοβόλοι. accersisse videtur nomen ἀπὸ τῆς πέλτης quæ Hesychio auctore notat δόρυ καὶ ἀκόντιον, *hastam & iaculum.* Polybius numerat etiam inter λιθοβολικὰ ὄργανα. Turnebus vult interim tormentum, interim telum ea machina emissum designare. Apud Suidam supplicii genus est. Vtcunque. Vbi Archidamus catapultarium telum vidisset recens

recens allatum è Sicilia, dixiſſe legitur apud Plutarchum ὤλετο ἀρετά.

Cataphryges Hæretici, qui dicebant ſpiritus ſancti donum in ſe non in Apoſtolis exſtitiſſe, ſunt nomen adepti, quod in Phrygia innotuerint primum. Auctores Mōtanus, Priſca & Maximilla.

Catarrhus, κατάῤῥοος vel κατάῤῥους, ſi Latinè reddas, defluxus, ἀπὸ τοῦ κάτω ῥεῖν, *quod deorsū fluat*. Eſt quippe deſtillatio excrementorum capitis in corporis partes ſubiectas. Cùm in nares defluit, dicitur κόρυζα: cùm in fauces, βρόγχος: cùm in gurgulionem, σταφύλη & κίων. Si deſcendat in pectus & pulmonem, naſcitur peripneumonia aut aſthma: ſi in fauces & aſperam arteriam, raucedo: Si in ventriculum, appetitum ſubuertit: Si in inteſtina, alui profluuium citat. Propriè tamen catarrhus dicitur cùm in os, fauces, aut palatum delabitur. Volunt autem Medici huiuſce mali ſeminaria perpetua eſſe duo, calidum hepar, & frigidum ventriculum. Accedit externus & frigidus aer, aut exprimēdo, aut intro calore cogendo: calidus verò & auſtrinus caput replendo, & humores liquando. Sæpe in cauſſa intemperies cerebri calida quæ humores in cerebro diſſoluit & extenuat, pluresq; vapores à partibus ſubiectis attrahit, quā concoquere, aut per halitum expellere poſſit. Multò frequentius parit hoc malum magna cerebri imbecillitas, frigidaq; adeo & humida intemperies, cùm alimentū ad cerebrum miſſum nō digeritur probè. Vnde exſiſtit magnus excrementorum prouentus. Auget denique malum crapula, & à potētibus vinis orta nimia repletio

Catasta locus, in quo venalitii ſerui aſſeruabātur, appellatus καταςάναι *conſtituendo*. Illic quoniam magnus erat ſeruorum ſtrepitus, ait Martialis: *Heu quam linguis ſilet, non illam mille cataſtæ vincebāt.* Item alibi *auaram* vocat, Perſius *rigidam*, Tibullus *barbaram*, id eſt crudelem.

* *Catasta* deſcribitur ab eruditiſſ. Caſaubono, his verbis in Satyr. 6. Perſij; *Catasta* vox Romana, ſed Græcæ, vel potius Siculæ originis, vt aliæ non paucæ, quæ ab iſtis ad Romanos corruptæ & ſemibarbaræ tranſierunt, reliquis Græcis omnino incognitæ. Siculorum linguam Græcam multis modis vitiatam fuiſſe etiam illi norunt, qui ſolum Plautum attigēre à verbo καθιςάϑϑ, aut voce καταςασις facta eſt vox *Catasta*. ita dixerunt pegma ligneum, in quo ſuos venales collocabant cùm eos vendebāt, aut ad venditionem parabant. publicè mancipia fuiſſe in cataſta vendi ſolita indicat locus Plinij de Chryſogono Syllæ liberto, *Talem in cataſta videre Chryſogonum Syllæ*. Sed erant etiam in ædibus Cataſtæ, quas arcanas vocat Martialis epigrammate in Mamurram: à quo diſcimus ligneam fuiſſe cataſtam à tabulatis conſtructam. qui ſeruos emebant ſolebant nudare illos, & diligenter eſſent ne omnia membra integra & valida perſpicere: neque hoc ſolùm, ſed etiam ſaltare & aliis modis ſuæ agilitatis ſpecimen dare. quare Martiali *eques de cataſta* dicitur qui ibi fuerat vēditus: vt mirari nemo debeat, quod machinam ad torquēdum paratam, quę vulgo equuleus dicebatur, cataſtam etiam appellarint. In martyrologiis ſæpe legas in cataſtam martyres fuiſſe impoſitas. Prudentius de Romano martyre; *Emitto vocem de cataſta celſus*, & ſæpius alibi. nec ſolùm pro equuleo vſurpat; ſed pro quouis pegmate ligneo, cui imponi ſolent qui variis ſuppliciis afficiuntur. ita accipe cataſtas igneas in Periſtephanon hymno primo, & ſimiles locos in hiſtoriis martyrum. Hæc ille. קוט *Kot*, afflictus eſt, moleſtia eſt affectus & offenſus. Idem quod קטט *Katat*; quod affinitatem habet cum קוץ *Kots* compunctus eſt Inde κοτέω tædio afficior, affligor. In cataſta ſanè tædium & grauis afflictio.

Catechiſmus, vnde *catechizare* verbum, quo eſt vſus Tertullianus libro de corona militis, ſignificans nobis doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ elementare compen-

compendium, quod rudioribus traditur viua voce, & ab eisdem exigitur, descẽdit à verbo κατηχίζειν, sicut catechesis à κατηχεῖν, quod nihil est aliud, quã viua aliquid voce significare & instituere, quod est ἀπὸ ςόματος διδάσκειν, id quod nonnunquã fit simplici narratione, crebro tamen inculcata, vt *Act.* 21. aliquãdo pleniori institutione. Mos enim fuit in Ecclesia primitiua, vt baptismatis cãdidati viua voce fidei nostræ mysteriis imbuerentur, quod Paulus & Lucas κατηχεῖν vocant. Qui ergo docebãtur, Catechumeni dicebantur. *Auditores* nominat Tertullianus. Sed & νεόφυτοι dicti *grandiores catechumeni* nondum vel recẽs baptizati, qualis Ambrosius fuit, postulãte necessitate in Episcopũ electus aduersus Arrianos, qui Ecclesiã inuaserãt. At qui principia illa docebãt, Catechistæ sunt appellati, deducto vocabulo à κατὰ & ἠχεῖν, quod *sonare* imo *personare* significat, quòd in ea institutione sonora voce, summa item fide & diligentia, sit opus. Cicero Græca ista vocabula eleganter officiorum initio *circumsonandi* verbo expressit.

Catena dicta, quòd se capiendo teneat. Capit enim annulus annulum. Magis id placet, quàm si eum aspiratione scribas cathenam, quasi deriuetur à voculis Græcis καθ' ἕν, vt quidam existimarunt.

Catharticum medicamentum, καθαρτικὸν Grecè, id est, purgatorium παρὰ τὸ καθαρίζειν, id est, *purgando* deductum. Intelligunt autem catharticũ duobus modis: Vno, omnium communi, quod quouis modo excrementa expurgat: Altero, quo κατ' ἐξοχὴν. illud significat, quod purgat per vomitũ aut alui deiectionẽ. Pro facultatibus autẽ diuersis aliud dicitur φλεγμαγωγὸν, aliud, χολαγωγὸν, aliud μελαναγωγὸν. Purgatio ipsa, quæ est humorum sua qualitate molestorum euacuatio, vt definit Galenus *Commẽt. in Apho. 3. lib. 1.* dicitur medicis κάθαρσις. Etsi Hippocrates quandoque hac voce vacuationem istam accipiat, quæ fit pleuriticis per sputa sicut docet idem Galenus Comment. *in Aphor. 8. lib. 5.* In purgando vero obseruandus hic Aphorismus Hippocratis: οἱ εὖ τὰ σώματα ἔχοντες, φαρμακεύεσθαι ἐργώδεες, difficile est eos purgare, qui corpore sunt sano.

Catholica dicitur Ecclesia, id est, vniuersalis ἀπὸ τοῦ καθόλου, *quod generatim & vniuersè significat*, vel ἀπὸ τοῦ καθ' ὅλον, *quod est secundum totum*, sicut censet Eucherius Lugdunensis Episcopus, *formular. spiritual. lib. 2. cap. extremo.*

Catinus vel Catinum, vas escarium à capiendo Varroni dictum. Rectius id genere neutro dici quam masculino vult Isidorus. Ego vtroque modo à probatis auctoribus vsurpatum inuenio.

Catius Deus, qui homines faceret acutos & catos. *August. lib. 4. de ciuit. Dei. cap. 21.*

Cato, auctore Plutarcho in Catone Maiore, vir multarum rerum peritus appellari consueuit, quasi *catus*, id est, acutus & sapiens. Quapropter catus Ælius Sextus est Ennio, imo homo cordatus. Rectè ergo Porphyrio Catonem doctum & vsu politum hominem interpretatur. Rectè Cicero 1. in Verrem clarissimum & prudentissimum appellat. Cùm autem multis hoc nomen inditum constet, duos tamen fuisse maxime celebres, Censorium vnum à censura, Vticensem alterum, ab Vtica Africæ vrbe maritima dictum sciendum est, qui ne incideret in Cæsaris manus Pompeianis deuictis, quorũ partes fuerat secutus, ferro seipsũ traiecit. In Rhetorum scholis factum hoc eius miris sæpe præconiis est commendatum, tanquam hominis constantissimi, sapientissimi, fortissimi. At improbant Lactantius & Augustinus, cùm redemti simus sanguine agni immaculati, & nemini proinde liceat in se quidquam, quasi sui sit iuris. Norũt ipsi quoque gentiles, in primis Pythagoras, discedendum esse nemini ex hac vita sine Imperatoris, hoc est, Dei omnipotentis iussu. *Ingrati* est, inquit Egesippus lib. 3.

citius discedere, quam velit, & diutius viuere, quam ipse voluerit, qui donauerit. Proinde monet diuinus Socrates in Phædone, exspectandam esse necessitatẽ, qualis incumbebat ipsi bibituro cicutam. Equidem mera mollities & impatientia animi est αὐτοφονία, neque nobile ipsius lethum, *vt canit Flaccus ode vndecima, libro 1.* verum infame, turpe, dedecorosum. Tantùm abest, vt eiusmodi hominem inuictum, ἀπαθῆ, & ab omni parte beatum pronuntiare debeamus.

Catti, Germaniæ populi Cheruscis & Hermunduris finitimi, Georgio Fabricio & aliis Hessi, ex censura quorũdam assumserunt hoc nomen propter ferociã à felibus seu cattis, id quod attestatur & Iunius, qui addit Batauorum lingua viros virtute, id est, fortitudine præstantes, etiamnum vocari cattos. Alii (quod vix etiam arripuerim) dixisse putant Romanos Cattos pro Hessis, vt Attici θιασαλοι pro θέτταλοι: Nisi Chattos primũ dixisse probes, & tãdem, quo facilius pronuntiarẽt, aspirationem esse omissam. Principes horũ celebrantur à Tacito *2. & 11. Annalium* Arpus, Adgandestrius, & Catumerus. Prodit idem *libro 12.* crebra ab illis latrocinia fuisse agitata in Germania superiore. Tandẽ perdomitos eos cum Dacis post varia prælia à Cæsare Domitiano ex Suetonio didicimus, cui Martialis subscribit his verbis: *Ex Cattis gloria tota tua est.*

Catularia Porta Romæ dicta, quòd non longe ab ea ad placandum caniculæ sidus, inimicum frugibus rufæ canes immolarentur, quo ita fruges flauescentes ad maturitatem perducerentur. *Festus.*

Catuli propriè sunt canum per diminutionem distincti, vt ait Isidorus. Atqui iam aliorũ quoq; animalium catuli dicuntur vsurpatione auctorum lõga. Festus scribit, catulum esse & vinculi genus, cui interdum est nomen canis.

Catus idem quod callidus, παρὰ τὸ καίειν *comburendo*, vel etiam à cauendo.

Caucasus mons Scythiæ, Græcis ἄξενος, ἀπάνθρωπος, ἄβατος ἐρημία. in hospitalis, nullis inhabitata hominib. inaccessa solitudo, videtur Isidoro adeptus nomẽ à cãdore, quod orientali lingua *cassin* candorẽ ac niuẽ significet. Vnde Scythæ vicini nominãt eundẽ montẽ κρεάκασιν. Quæ omnia conueniunt scholiis Eustathii in Periegesin Dionysii, vbi scribit miseris ipsius incolis semper frigidam esse niuem, & frigus perniciose spirare.

Caudex appellatus est Appius Claudius, *teste Seneca libro de vitæ breuitate*, quòd omnium primus auctor fuerit Romanis, vt conscenderent nauem. Pluriũ enim tabularum contextu erat veterib. caudex. Agellium vide *lib. 10. cap. 25.* Hinc *caudicariæ naues* ex tabulis crassioribus factæ *apud Festum Pompeium.*

Cauea à cauo dicta Varroni, vt & conuallis.

Cauiares hostiæ dictæ, quod cauiæ, id est, pars hostiæ cauda tenus duceretur, vel potius (vt alii) diceretur, eaq; poneretur in sacrificio pro collegio Pontificum quinto quoq; anno. *Festus.*

* *Caula*, in qua concluduntur pecudes, מכלא. *Micla*, à verbo כלא *cala*, clausit, cohibuit. Hinc κλείω, κλῄζω, claudo, cõcludo κλεις, κλῄς, clauis; κωλύω impedio, κυλίω deuoluo.

Caupona, à rerũ, quæ ibi venduntur, copia. Isidorus à capiendo deducere mauult, quemadmodum etiam caupones, cum quibus eadem illi origo,

* *Caupo*, à caupona, & caupedia, siue cupedia dicta sunt omnia esculenta venalia, à cauponando, inquit Scaliger. Nã cauponari olim non de vna re, vt nunc, sed ad multa alia extendebatur, vt καπηλεύειν Græcũ. Itaque Ennius dixit *Cauponare bellũ*, quod desumpsit ex Æschylo, οὐ καπηλεύων μάχην. Quare Cupo caupo, cupa, caupa, apud Ciceronem in Pisonẽ, *Panis & vinum à propola, & de cupa.* Significatur eum nunquam de penu & promptuario viuere, sed de Caupona; quod Horatius vocat *de numerato viuere.*

Cupam

Cupam vocauit quam Virgilius Copã, & Copa Syrisca caput Graia redimita mitella. Vt à πίθηκος πίθων, à κάνθηλος κάνθων, Sic à κάπηλος κάπων. Vnde Latinè Caupo qui & Copo.

Caussa. Non possum præterire hoc loco, nimis præposteros esse nonnullos in etymis perquirendis, dum ineptam amplectuntur rationem in eo eruendo. Nã caussa nomẽ accepisse videtur illis, quasi καῦσις, quòd res velut ardore quodam accendat, & ad agẽdum inflãmet Fallũtur equidem: sicut & illi, qui à casu deducunt, etiamsi dicere videãtur aliquid. Nec magis probandi qui referunt ad chaos. Melior eorũ sentẽtia, qui à *cauẽdo* trahũt, quòd ea sit, quæ cauet, vt aliquid agatur, aut non agatur. Quæ enim puta putaq; nomina Latina etymon agnoscunt è Latio petitum, illa transmarina originatio nequaquam affingenda.

Cautes, aspera saxa in mari à *cauando*, quasi cauatæ, Isidoro sunt dictæ,

Cautio, quæ Græcis est ἀσφάλεια, vnde potius, quàm à cauendo deduci queat? Vulgo securitas dicitur, quo sẽsu accipit Põponius *l. plus cautionis. ff. de regul. iur. antiq. Alias instrumenta, tabulas*, syngraphas & chirographa eo nomine contineri, ostẽdit *l. lecta ff. si cert. petat. l. pen. ff. ad leg. falcid.* Interpres nouellarũ Iustiniani τὴν ἀσφάλειαν vertit cautelã, quo pacto etiã accipi cautionis vocabulum à Cicerone *21. de Oratore* refert Nonius Marcellus.

Cayster Asiæ fluuius, in quo cygnorum permagna fuit frequentia, ἀπὸ τοῦ καίειν fertur habere nomen, quòd sit propinquus τῇ κατακεκαυμένῃ, quæ Asiæ pars est prærorrida. Nullas illa fert arbores præter vitem, quæ ibi vinũ dat præstantissimum, quod Plinius catacecaumenitẽ ex hac origine dixit. Eustathius ἐτυμολογεῖ Il. β. hoc modo: κάϋστρος, ὁ ποταμὸς, ὡς διὰ κατακεκαυμένης ῥέων.

Cecrops, Atheniensiũ rex cui Agranus successit, Athenarũ, (*vt quidam volunt*) cõditor, origine dicitur Ægyptius Vt quidẽ Strabo neget vllam eius nominis rationẽ haberi in lingua Græca: Placet tamen aliquibus eorum coniectura, qui deductum volunt à Cherubim, eo quod instituisse feratur alatæ imaginis cultũ: Qua in noctuam inde mutata dedit occasionem calumniãdi Atheniẽses, quod tria pessima colerent monstra, quippe *populum, noctuam, draconem*. Equidem infessam primum Græciam à barbaris, apud Strabonem *libro 7. legas*. Nam ex Ægypto dicit, profectos Danaos, ex Phrygia Pelopem, Thraces in agrum Atticũ cum Eumolpo venisse, Æones & Hyãtes in Bæotiã, Therea in Aulidẽ Phocidis, Leleges & Pelasgos in Isthmũ. Ab hoc ergo Cecrope Atheniẽses dicti *cecropidæ*.

Cedar, nigredo, a קדר *ater fuit*. Fuit hoc nomen filii Ismaelis. *Genes. 25.*

Cedrus, κέδρος. Ex huius arboris ligno arca fœderis est fabricata, forte, quia neq; putrescit, nec cariem patitur. Hinc credo digna loqui dicuntur, qui ea scribunt, quæ nulla temporis iniuria abolebit. In sacris literis excelsioris potentiæ viros significat μεταφορικῶς, vel ὁμοιωτικῶς, vt *Psalmo 29. Ezech. 31.*

Celeres equites quos numero trecentos creauit Romulus, appellati fuerunt, quòd celeriter eos accurrere voluit, si quãdo Respub. opera eorum indigeret. Vel à Celere primo eorum præfecto, qui secundum locũ à regibus obtinebat, *teste Pomponio l. 2. ff de Orig. iur.* Hoc in numero fuit Iunius Brutus, qui auctor exstitit reges eiiciendi. Idẽ dicit Magistros equitum Dictatorib ita fuisse iunctos, sicut Regib. tribuni Celerũ. Quoniam verò trecenti erant, sciendum denos ex singulis curiis delectos. Sequebantur Regem, quocunque incedebat. Primi pugnam inibãt cum hoste vt protectores & antesignani. Postremi etiam ex pugna redibant.

Cella à celando, quòd in ea celari & cõdi quid soleat. Vt idẽ fuerit auctorib. quod ἀποθήκη repositorium. Hinc cella oleria, vinaria, apud iuris & rei rusticæ scriptores. Hodie accipatur quoque pro.

solitario loco & ab hominum conuictu separato, in quem se abdunt ad contemplandum. Vide *cap. priuilegium, de verbor. significat.*

Celox. paruum nauigium celeritati nomen ascribit.

Celsum, quod dicitur ἀπὸ τῶν κελήτων, qui sublimes feruntur equo, vt quibusdam videtur & inter eos præuio duce *Festo Pompeio.* At Isidorus à cælo dictum affirmat, quod sit sublimis & altus quasi cælestis. Vincit Festus, si nomen nomini compares: Isidorus, si sensum spectes.

Celtæ iuxta nonnullos, fabulosè tamē, appellationem trahūt à Celto Herculis filio. Auctor Parthenius, qui scripsit τὰ ἐρωτικὰ. Alii, cū robusta & valida natio fuerit, deducunt à Germanica voce *geltē* quòd potentia & viribus valuerint. Veteres enim eo nomine non solùm Gallos intelligebant, auctore Appiano Alexandrino, sed & Germanos, vt ex Herodoto aliisque eius, aut sequentis ætatis scriptorib. constat. Maximè tamen eos Germanos fuisse crediderim. Nā quod Aristoteles *Politicorum 7.* hunc morē tribuit Celtis, quòd recens natorū puerorū corpora explorarent ad fluuiū intingendo aquis, idipsum Germanorū moribus tribui apud Cæsarē, & Melā legas. Eodē refero Græci Poëtæ testimoniū de Celtis probātibus prolē spuriā vel legitimā Rheni lauacro Sūt enim Celtæ Germani, qui Celtica dicta Gallia expulsis Gallis, aut saltem iis permixti trans Rhenū flumen consederunt. Quo factum affirmante Dione libro 39. vt Celtæ vno nomine sint appellati, ἑκάτεροι οἱ ἐπ' ἀμφότερα τοῦ ποταμοῦ οἰκοῦντες, qui ex vtraque parte Rheni habitabant. Priora etyma nostra si cui displiceant, cōmodè ille eosdē Celtas deflectere poterit ἀπὸ τῶν κελήτων quodam equorum ad Pindarum genere, qui ab vno agitantur sessore. Germani, non multum abludente voce, nominant *ein Zelter*: Nos *centeller.*

Cenotaphium, monumentum memoriæ caussa factum, in quod nec corpus, nec reliquiæ sunt illatæ. Honorarius tumulus Suetonio, quale Virgilius Hectoris manibus ab Andromache erectum canit *Æneid.* 3. Hecubæ Ausonius in Epitaphiis, ἀπὸ τοῦ κενοῦ τάφου *vacuo sepulcro* nomen inuenit. Meminit eius & Iurisconsultus *l. 6. §. 4. ff. de rer. diuis.*

Censor. Censores, qui ex magistratib. maioribus erant, & à Consulibus Centuriatis comitiis creabantur, vtiliter sanè, quippe ad retinendum bonos mores & disciplinam in quouis statu, nomen tulerunt, quòd censione, id est, arbitrio eorum censeretur populus, *iuxta Varronē 4. de lingua Latina*, vel quòd censui præessent secundum Liuium *lib. 4.* Quanta illorum in omnes ordines censoria fuerit potestas, vel ex sequentibus liquere poterit. Cùm enim singulorū hominū mores vitamque obseruarēt, notare poterant quemcunque ciuem ignominia, siquidem arborem aut vineam non curasset, agrumue passus esset sordescere. Licebat illis equiti annulum & equum adimere, si gracilētum & strigosum parumque nitidum eum haberet. Senatorem quandoq; loco mouebant, sicut de Manlio scriptum, quod præsentibus liberis osculatus esset vxorem. Præfiniebant quoq; fullonibus modum in vestibus pingendis. A Scipione & Popilio Censoribus sublatas fuisse statuas omnes circa forum, quæ non erant positæ sententia Senatus apud Plinium legas *lib. 34. cap. 6.* Idem scribit *lib. 33. cap. 4* cōstitutum lege Censoria de numero metallicorum hominū, ne nimis multi aurifodinis adhiberentur. Notādum quoque duos tantummodo viros auctoritate & virtute insignes deligi solitos ad istud munus, & vt plurimum Consulares, nec post Martium Censorium vlli licuisse bis fungi hoc magistratu. Infaustum habebatur Censorem mori, quod mors Cēsoris calamitatem à Gallis illatā præcessisset. Quid quod vno mortuo, mox & Collegā magistratu abire oporteret,

teret, nullusque in demortui locum sufficeretur, *teste Liuio lib.4.5.6.9.* Et primùm quidem hic magistratus patriciorum tantummodo fuit, tandem quoque plebi communicatus. Anno ab V.C.311. sunt constituti Cẽsores primi, renouato Censorum delectu quinto quoque anno, *vt ex Liuii 4.& 9.constat.* Quanquam posterioribus tẽporibus integro quinquennio functi fuerint hoc magistratu. Intermissa cẽsura post annũ 667. restituta tandem legitur anno 683. Sublatam quoque Cẽsuram à Clodio Tribuno plebis inter ceteros eius perniciosos conatus legimus, ne videlicet aliquem Senatu mouerent, nec aliquem ignominia afficerent, nisi qui apud Tribunos accusatus & illorum quoq; sententia esset damnatus: At eam Q. Metellus Scipio Pompeii in consulatu collega integram Reipub. restituit. Sed pręcipuè census agendi gratia constitutos primùm censores, refert Pomponius *l.2. de Orig.iur.* sicut & Fenestella *cap.17.* probat. De hoc itaque nonnihil præsenti loco dicendum restat. Est autem census institutus primùm à Seruio Tullio, anno regni duodecimo, fortè ad Solonis exemplum, in enumeratione populi & facultatum cùm distributione tum æstimatione consistens. Auxit rex idem numerum classium, in quas populus Romanus erat distinctus, siue quod maior esset multitudo populi, siue discriminis subtilioris caussa, vt opes cuiusque magis distinctæ apparerẽt. Sex itaque classes fecit, *vt numerat Dionysius.* Quamquã Tubero, *Gellio teste libr.10.cap.28.* tantum quinque recenseat, nulla classis vltimæ ratione habita, quam Liuius tantùm cẽturiam appellare videtur. His autem classibus comprehensos tantummodo eos, qui arma ferre possent, rectè Fabius Pictor apud Liuium notauit, apparetq; ex ipsa classium descriptione. Nam prima classis erat eorum, quibus in censu erant centum millia æris aut supra, id est, nostratis pecuniæ circiter coronati mille. Arma gerebant ex ære, galeam, clypeum, ocreas, loricas, tela, hastam & gladium. Secunda classis erat eorum, quibus in censu erant septuaginta quinque millia æris aut supra vsque ad centum, *id est,* nostra pecunia coronati septingenti quinquaginta quinque, atque hi arma gerebant, galeam, scutum, ocreas, tela, hastam & gladium. Tertia classis eorum erat, qui in censu habebant quinquaginta millia æris, nostra pecunia coronatos quingentos, eaque erant in 20. centurias distributa, eodem discrimine, quo priores, id est, seniorum decem & totidem iuniorum. Arma his erant, *galea, scutum, tela, hasta & gladius.* Quinta classis eorum, quibus in censu viginti quinque millia æris, id est, pecuniæ nostræ coronati circiter ducenti & quinquaginta, distributa pariter in viginti centurias. His arma erant, scutum, tela gladius, verutum. Quinta eorum erat, quibus in ære erant vndecim millia æris, id est, pecuniæ nostræ coronati centum & decem. Pro armis habebant tela, fundas, & lapides, *vt ait Liuius*, inque centurias triginta fuit diuisa. Huic classi accenset Liuius tres cẽturias Cornicinum, Tubicinum & Accensorum. Dionysius contra in quartam reiicit, facitque duas centurias, & rectè quidem, sicut opinor, id quod in Liuio corrigẽdum. Sexta, non classis reuera, sed centuria fuit. In ea censione omnes, quibus infra vndecim millia ęris in bonis, cum aliquo tamen discrimine, vt quibus mille quingentum aut supra census esset, id est, nostræ pecuniæ Coronati quindecim, dicerentur Proletarii: Quibus infra, capite censi. Atque hi à tributis & militia diu immunes. Vide A. Gellium *lib.16.cap.17.*

Census. Vide *Censor.*

Centaurium herba, nominis originem habere creditur à Centauro Chirone, qui herbariæ Medicinæ haud imperitus fuit. Is cum Herculem suscepisset hospitio, & eius sagittas manibus

tractaret, decidit earum vna in pedem, cui vulnus inflixit, ex quo factum χειρώνιον ἕλκος Chironium vlcus, nēpe malignum, inueteratum, oras duras, callosas & tumentes habens, ex quo sanies non multa, sed tenuis exit, cum modico dolore, nullo autem malo odore aut inflammatione, cui interdum tenuis inducitur cicatrix, sed rumpitur iterum, atq; ita egre sanescit, etiamsi non serpat longè vllumque periculum fert. Idem τηλέφιον dici solet. Ad hanc rem alludit Poeta canens hoc modo:

Dūque senex tractat squalētia tela venenis,
Excidit, & læuo fixa sagitta pede est.
Ingemuit Chirō, traxitque è corpore ferrum,
Et gemit Alcides, Hæmoniusque puer.
Ipse tamen lectas Pegasæis collibus herbas
Temperat, & vana vulnera mulcet ope.

Vbi tamen in eo differt à reliquis, quòd Chironem nil opis à medicamētis accepisse scribat. Duplex Centauriū ponit Dioscorides, maiꝰ, quod Rhaponticum vult esse Ruellius, & minus, vtriusque *lib. 3*, abunde relatis.

Centaurus. Centauros omnes finxerūt veteres biformes, priori parte humana, posteriori equina, quòd, cùm primi in sua regione rationem domandi equos & procedendi cum eis ad bellum inuenissent, eiusmodi formam aspicientibus eminus viderentur repræsentare. Nomē datū ἀπὸ τοῦ κεντᾶν vel κεντᾶν τὰς ταύρους, quòd *tauros pungere & stimulare* significat. Vnus eorum (*vt reliquos faciam missos*) Monychus est dictus, indito nomine ab vngui, qui Græcis est ὄνυξ, & μόνος solus. Homerus sæpissimè epitheton hoc tribuit equis, quod solidis sint vnguibus, non, inquam, fissis. Quo vel inde biformis illa natura ipsis tributa magis probari queat. Palephatus *taurorum* abactores fuisse existimat, quos propterea stimulis pungebant, qui locus refertur & à Paulo Orosio *libr. 1. cap. 13.* sed paulò breuius & obscurius, quam res ipsa exigit. Fabulantur Poetæ, sicut & Diodorus refert, *lib. 5.* centauros omnes in Pelio Thessaliæ monte à Nymphis enutritos: Item natos ex illis Hippocenturos. Quod adeo fabulosum credidit Iustinianus, vt inutilis sit stipulatio, si quis Hippocentaurum sibi stipuletur dari.

Centesima vsura apud Romanos habita, cùm pars sortis centesima singulis mensibus penderetur, id est, de centum aureis vnus, atque ita quotannis duodecim. Fit eius mentio *l. 4. §. fin. ff. de nautic. fœn.*

Centumuiri iudices quidam fuerunt, non magistratus, etiam *Ouidio teste 3. de Ponto.* Audiendus de illis Festus, quo simul vocis origo constet. *Centumuiralium*, inquit, *iudicia à centumuiris sunt dicta. Nam cùm essent Romæ X X X V. Tribus, terni ex singulis tribubus sunt electi ad iudicandum, qui Centumuiri sunt appellati. Et licet quinque amplius quàm centum fuerint, tamen, quo facilius nominarentur, Centumuiri sunt dicti.* Hæc Festus. Sic interpretes septuaginta sunt nominati, qui sacra Biblia ex lingua sacra in Græcam transtulerunt, etsi numero fuerint 72. Meminit illorum *l. 17. ff. de inoff. testam. & Iustinianus. l. fin. C. de liber. præter.* De quibus autem controuersiis exercuerint iudicia, docet Cicero *1. de Oratore*, nempe de vsucapionibus, tutelis, gentilitatibus, agnationibus, alluuionibus, circūluuionibus, nexis, mancipiis, parietibus, luminibus, stillicidiis, testamentis ruptis aut ratis. At enim posterioribus temporibus multum creuit eorum iurisdictio, sicut in Fabio videre licet *lib. 4. cap. 1. & lib. 5. cap. 2.* Auctum eorum numerum ad centum & octoginta, manente tamen semper Centumuirorum nomine, testatur Plinius Iunior *6. Epistolarum. epist. 33. ad Romanum.* Diuidebantur quoque *in 4. Consilia.* Signum centumuiralis iudicii erat hasta in foro constituta, cuius Suetonius meminit in Augusto, *cap. 36.* vt Cicero *1. de Oratore* cum dicit, Centūuiros iudicasse posita in foro hasta. Vnde & hastæ præfuisse dicuntur. Sed & Martialis de

tialis de ea *lib.7. Hunc miratur adhuc centum grauis hasta virorum.* Moris huius etiamnum reliquiæ quædam in iudiciis apparent, cum iudex solemni baculo manibus prætento iudicij auctoritatem asserere solet. Est enim hasta fortitudinis nota: Ius autem inuiolabile & incorruptibile. Verùm alij Romanos hastam iudiciis præfixisse putant idcirco, quòd familiaris ipsius hastæ vsus fuerit domi & foris. Cum ergo legis apud Pomponium altera lege *de Orig. iuris*, cum esset necessarius magistratus, qui hastę præesset, Decemuiros Alitibus iudicandis esse cōstitutos, haud immeritò suspectus videri queat locus: Mihi sane placuerit pro Decemuiris Centumuiros legi, id quod Budæo etiā probari video *in annotationibus suis*, quamtumuis contra nitatur Zasius Decemuiros retinens, ductus Fenestellæ auctoritate.

Centurio, Græcè ἑκατόνταρχος, à *centum militum numero* nomen accepit. Nam & singuli Celerum præfecti, qui in tres centurias erant diuisi, dicebantur *Centuriones*. Tales in qualibet apud Romanos legione sexaginta fuisse (ex peditum enim millibus sex ea constabat) testantur Dionysius *libro 9.* Tacitus *Annalium 1.* Cinsius apud Gellium *libro 16. cap. 4.* & Isidorus. Omnes verò signum in galeis gestabant: Cristas fuisse crediderim de veterum more, aut literas quasdam seu titulos in iis effictos, vt dignosci possent. Insigne eorundem fuit vitis. Quo spectant illa Lucani libro 6.

Scæua viro nomē, castrorū in plebe merebat,
Ante feras Rhodani gētes, ibi sanguine multo
Promotus, Latiam longo gerit ordine vitem.

Scire etiam placet, qualem esse voluerint centurionem? Vegetium audi, qui *libr. 2. cap. 14.* scribit hoc modo: *Præterea sicut centurio est eligendus, qui sit magnis viribus & procera statura: qui hastas vel missilia peritè iaculetur & fortiter, qui dimicare gladio & scutum rotare doctissimè nouerit, qui omnem artem didicerit armaturæ, vigilans, sobrius, agilis, magis ad facienda, quæ ei imperantur, quàm ad loquendum paratus, &c. similiter eligendus est decurio, qui turmæ equitum præponatur, imprimis habili corpore, & loricatus, & armis circumdatus omnibus cum summa admiratione equum ascendere possit.* Pro armis autem habebant cataphractas, scuta & galeas ferreas. Munus eorum erat vigilias obire, *vt ex 2. Historiarum Taciti apparet*: Item munera militibus distribuere, negligentius operantes punire, *sicut Vegetius docet libro primo cap. 25. & libr. 3. cap. 8.* Eodem auctore vetus fuit consuetudo, vt primi pili centurio πρώτου πίλου ἄρχων *ex primo legionis principe* promoueretur, qui non solùm aquilæ præerat, verùm etiam quatuor centurias in prima acie ducebat.

Cepa, quod nihil aliud, quam caput sit, dicta est *Isidoro*. Dignum notatu, quod *lib. 19. cap. 6.* de ea scribit Plinius. *Allium*, inquit, *cepasque inter Deos iureiurando habet Ægyptus.*

Cephas, id est, Petrus, videtur Anacleto dictus *can. sacrosancta distinct. 22.* ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, id est, *capite*. Sed constat Syriacum esse vocabulum significans saxum aut petram. Fauet eidem Isidorus eiusdem linguæ imperitia lapsus, sicut videre est apud Eliam Thisbitem in dictione כפא.

Cerastes, κεράστης, *serpens*. Psyllis olim familiaris, totumque se sabulo tegens, & nihil præter cornua ostendens, vt aucupulas venetur ac alliciat, *vt legere licet apud Aelianum & Plutarchum in vita Catonis*, nomen inuenit ἀπὸ τῶν κεράτων, id est, *cornibus*, quæ aliquando præfert tantummodo duo, nónnunquam quatuor aut octo. Facilè se ad *S* literę figuram incuruat. Plura de eo vide apud Nicandrum *de Venenis libro*, Statiū *Thebaid. 1. Dioscor. lib. 7. cap. 17.* Aetium denique *lib. 4. cap. 26.*

Ceratum vel *Cerotum*, κηρωτὸν Græce, nomen deductum à cera κηρὸς. Constat enim ex oleis, gummis, succis, aliisque liquoribus cera vnitis, & substantia medium inter emplastrum & vnguentum.

Quamquam

Vlta suas merita cæde nocentis opes.
Cereri Euchleæ aries etiam mactari solebat. Passim autem templorum valuis coronas spiceas appendebant. Quin rustici spiceis eam coronis exornabant. Vnde Tibullus Eleg. 1. *Flaua Ceres tibi sit nostro de more corona*
Spicea, quæ templi pendeat ante fores.
Ideo, ni fallor, ἐυςέφανον eam nominat Hesiodus, sicut ςαχυςέφανον Epigrāma Græcum. Sacra eius etiam Rusticorum sacra à Seruio dici, & anniuersaria fuisse non ignorandum. En tibi Vergilii versus, qui id liquido ostendunt Georgic. 1.
In primis, inquit, venerare Deos, atque annua magna
Sacra refer Cereri, lætis operatus in herbis,
Extremæ sub casū hyemis, iam vere sereno.
Tunc agni pingues, & tunc mollissima vina:
Tūc somni dulces, densæq; in montibus vmbræ,
Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret:
Cui tu lacte fauos, & miti dilue Baccho:
Terque nouas circum felix eat hostia fruges,
Et Cererē clamore vocent in tecta: neq; ante
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quàm Cereri torta redimitus tēpora quercu
Det motus incompositos, & carmina dicat.
Eadē sacra θαλύσια & συγκομιςήρια dicta sunt Græcis. Sacerdotes porro albas vestes Cerealibus sumsisse, eo, quod Deæ lętæ sacra facerent inuenta Proserpina, vel certè ob colorem, quem in aristis cernimus tempore messis, docet Ouidius Fastorum 4. cùm ait:
Alba decet Cererem vestis, Cerealibus albas
Sumite, nunc pulli velleris vsus abest.
Magna quoq; olim opinio fuit, eos qui mysteria Cereris palā fecissent, aut, cum essent scelerati, interfuissent, perditū iri, ideoq; Neronē non ausum fuisse talib. mysteriis initiari. Restant ludi cereales ab eadem Cerere dicti, in quibus repræsentari solebat à matronis luctus Cereris ob raptam Proserpinam, eiusq; peregrinatio discursantis & face accēsa quęrentis filiam Grati cēsebatur futuri Diis si à lætis nec funere pollutis celebrarentur. Fieri quoque solebant octo dierum spatio in circo, proximo post Circenses die, sicut Ouidius testatur Fastorum 4. his verbis:
Circus erit pōpa celeber numeroq; Deorum,
Primaque ventosis palma petetur equis.
Hinc Cereris ludi, non est opus indice caussæ
Sponte Deæ munus promeritumque patet.
Atque hæc caussa fuit, vt Angelus Politianus *in Miscellaneis* Cereales eosdem cum Circensibus putaret. Exhibebantur in illis equestria certamina: Nuces, piper, & alia spargebantur in vulgus, ad captandum fauorem. Curabant eos, vt plurimum Ædiles plebis, qui si gladiatorios exhibuissent equestriū ludorum loco, omen erat, euersum iri popularem Reipublicæ statū. Scribit interim Liuius *lib. 30.* Dictatorem & equitū Magistrum ludos Cereales ex Senatusconsulto fecisse. Simulacra Deæ papauer manu gestare solebāt. Quapropter Callimachus *in Hymnis Cereris*, de sacerdotibus eius: γέντο δὲ χειρὶ Στίμματα καὶ μάκωνα, rectèq; noster Poëta *cereale* dixit papauer. effingebantur quoque simulacra eius mammosa & plena. Vnde *gemina* & *Mammosa Ceres* Lucretio.
Cereuisia, variis dicta nominib. aliorum iudicio, vtpote ζῦθος Galeno, ζῦθος Theophrasto, *zythus* Plinio, οἶνος κρίθινος Aristoteli, id est, *Hordeaceū vinū*, Hellanico βρῦτος, cùm Thracibus hūc potum tribueret, vt Hecatæus Pœonibus, Marcellino *Sabaia*, nomen suum à Cerere deducit, id est, fruge, quòd potio sit ex semine frumenti vario modo confecta, cuius vsus maior primis temporib. fuit apud mortales, quàm vini. Orosius scribit vsos ea potione fuisse Numantinos. Meminit & eius Florus *lib. 2.* vt & Plinius, qui eius inuentionem asscribit Libero patri. Herodotus & Strabo tradunt, fuisse olim communē Ægyptiorū potum, quorū regio vitiū est expers. Improbat eius vsum *lib. 2.* Dioscorides, appellans ζῦθον, sicut & Columella in hortulo suo. Meminit porro eius Plutarchus ebur zytho emolliri significans.

ΑΡΤΕΜΙΔΙ. Tantæ viuacitatis caussam reiicit Aristotel. 8. *de part. animal.* in fellis vacuitatem. Ait enim: αἴτιον δ᾽ εἶναι τοῦ πλείω ἐκεῖνον ζῆν χρόνον, τὸ μὴ ἔχειν χολὴν, ὡς ἄχολα ζῶα πάντα. Est quoque formidolosum & fugax animal, & proinde frigidum natura. Hinc Lucretius:

Et fuga ceruis
A patribus datur, & patrius pauor incitat artus.

Cessio à cedendo. Dicuntur autem *in iure cedere*, qui rei suæ dominium transferunt in alium. Hinc *cedere actiones* dicimus, quod illis licitum, qui contrahendo obligare se possunt: vt contra, qui se obligare non possunt etiam, cedere non possũt quales furiosi, surdi, muti, & pupilli, si tutoris auctoritas non accedat.

Cestus Veneris, cingulum varium pulcerrimumque ἀπὸ τοῦ κεντεῖν, quod est pungere, quibusdam nomen accepit. Sed quo minus cum illis faciam, est in caussa non solùm literarum ν & ς natura diuersa, verùm etiam quòd probabilius videam dictum κεστὸν ὡς κεκεσμένον, ornatum. Efficax enim esse fertur ad Amorum & Gratiarum illecebras, vt pote quo Venus Martem sibi conciliauit. Diuersus ab hoc pugilum cestus, quo Eryx. *Æneid.* 5. pugil idem, etiamsi prope effœtus, prouocat alios. Turnebus dici vult tanquam κεστὸν ἱμάντα *subtile lorum.* Quantum enim ex Homero colligi potest *Iliad.* ψ. Apollonii *Argonaut.* 2 Pollucis *lib.* 3. *cap.* 30. fuit cestus lorum crudum, glandibus plumbeis insutis rigens, quo dimicabant. Quapropter certare eo certaminis genere etiam à Polluce dicitur σφαιρομαχεῖν. Insignis pugil fertur fuisse Pollux & gemini fratres Broteasque & cestibus ambo inuicti, vt canit Ouidius *Metamorph.* 5.

Chærea adolescens Terentianus, παρὰ τὸ χαίρειν, *gaudere.*

Chalcanthum vel *Chalcanthus* atramentum sutorium, seplasiariis vitriolũ, quod vitri aut crystalli modo translucidum sit, cũ duplex sit, fossile sine natiuum, & factitium, appellationem habet, quod sit τοῦ χαλκοῦ ἄνθος, flos scilicet æris. Admodum corruptè Isidorus: *Chalcanthum dictum, quod Chalcidis est tymum, i. flos: Unde & apud Latinos æris flos appellatur.* Lege χαλκοῦ est ἄνθος. Quis dubitet, cum ipsemet dicat explicans, quæ præcesserant, apud Latinos *æris florem* nominari? Sed nec θύμον est Græcis *flos*, sed grata apibus herba, aut etiam cepa agrestis, quæ tamen θύμος audit.

Chalcis Eubœæ insulæ vrbs præcipua, sita ad Eurypum, olim στύμφηλος, ἁλικάρνα, ὑπόχαλκις, quæ nobis protulit insignẽ Philosophum Iamblichũ Porphyrii Apostatæ discipulum, à Chalcide Asopi filia (si Stephano credimus) deducit nomen.

Chaldæa Asiæ maioris regio, contermina Arabiæ, Stephano χαλυβδική, cuius incolæ olim κηφῆνες dicti, item ἀρφαξαδαῖς, *teste Iosepho* ab Arphaxat filio Sem aliquibus nominata videtur à rege suo Chaldæo, qui decimus quartus à Nino fuit. Itaque tandem & incolæ dicti Chaldæi, qui circa Babyloniam iuxta Euphratem habitarunt, vt prodidit Dicæarchus. Hi supra modum addicti fuerunt astrologicis commentis, quæ confutat Peucerus, cum astrologicam diuinationem pertractat. Sunt & Chaldæi apud Strabonem Asiæ minoris populi, quos vltra Trapezuntem ponit. Hi olim appellati fuerunt Chalybes ex piscatu viuentes, maxime Pelamydum & Delphinorum.

Chalybes Asiæ populi, quos proximos ponit Amazonibus Dionysius, non longè remouet Marcellinus, interpositis videlicet Dabis, non equidẽ rectè dicti sunt Chaldi à Scholiaste Dionysii, quod cum Chaldæis essent eidẽ, cùm sint appellandi χαλδαῖοι. Iam vero à Chalybe Martis filio dictos fuisse Chalibes nonnulli volũt. Fabulosum istud. Mihi summopere placet Melanthonis cõiectura, qui *Chalybes* etiam *Alybes* vult dictos,

quasi *Iobelus* à *Iobel*, quæ vox deriuari potest à יבל, vnde in hiphil הוביל protulit, *ad luxit*, nempe ex terræ visceribus atque cauernis. Alios enim horum vltra Pharnaciam sitos piscatione vixisse testatur Strabo, alios, qui continentem incolunt, metallorum effossione. Vnde ab Æschylo *σιδηροτέκτονες* vocantur. Dionysius & Apollonius *σιδηροφόρον* nominant eorum terram. Hinc & Chalybica securis apud Lycophronem pro ea quæ est ex optimo ferro conflata, vt *Noricus ensis* apud Horatium, pro eo qui etiam sit factus ex optimo ferro, quale tum temporis in Norico reperiebatur. Venerunt hi postea in Hispaniam *teste Iustino libro postremo*, & à Thubale Iapeti filio oriundi dicuntur, confirmante id etiam Iosepho. Quin ab Ezechiele Tubal ad septem triones reiicitur.

Cham. Huius appellatio non videtur Pencero alia esse ab Hammon. Reiicit autem commentitiam etymologiam Græcorum, qui ab atenis deducunt: Cùm reuera ab חמה *defluxerit*, quæ vox & שמש, id est, *solem caloremque* significat.

* *Cham*, Noachi filius, propter impietatem ethnicis notior, quàm pius Sem Et quem Moses Chamum vocat, eundē seculares scriptores antiquissimi Camessem nominant: huncque Zoroastē quoque fuisse volunt, hominē veneficum, Magiæ infamis magistrū, qui propter scelera à patre eiectus (vt olim Cainus ab Adamo) nomē Chamesenne, id est Chā impudicus & detestandus, sortitus est. Postea Cameses dictus. Vox *Esenus*, seu *Ezenus*, ab Hebræo *zanah* deriuata, fornicari animo & corpore significat. Multi post hunc fuerunt alii Cameses, inter quos fuit ille qui Aboriginibus in Italia præfuit. Et multis verisimile fit, Italos primos potius à Chamo vel eius posteris propagatos esse, qui ex Africa in Græciam & Siciliā trajecerint, quàm ex Iapeti posteris illis, qui in Asia vel Septentrionali Europę parte diu substiterūt. Ergo illi Chami siue Camesis filii Noe, velut primi autoris suæ gentis, & diutissimè & lubentissimè memoriam cōseruarūt, eamq; posteris postea tradiderūt. Ab eadem Cami, seu Chami voce, vidētur quoque, & in Oriēte quidē (vbi Chā cum Patre Noacho diu habitauit) hæc nomina velut illius vestigia formata relictaq; fuisse, Cābaia, de qua Strabo lib. 12. & Cābala, vbi sunt auri fodinæ, quæ nūc Cābalu, vnde Magnus Cā Tartariæ dictus qui illis locis imperat. Hinc Camæ & Camacę populi Scythię extremę & Orientalis, Plin. lib. 5. cap 17. Camina insula, lib. 4. cap. 3. & multa alia ad Orientem loca, quæ vestigia Cami demōstrāt. Iupiter Hammō, mutata ח in ה Cami nomen testatur. fuit enim post diluuiū nouus. Iupiter Cam fictus ab Ethnicis. Mon syllaba, temporis successu à Græcis ambitiosis addita, vt ab arena (ἄμμος Gr.) nomen Ammonis, tāquam Grecæ originis, deducerent In arenosa verò Cyrenaicæ regionis parte situ est Iouis istius Hāmonis tēplū. Herodotus lib. 2. mauult Amnonē vocari, i. arrietinū ἀπὸ τοῦ ἀμοῦ, quod idolum facie arietina pingeretur. At Chammō, vel Chāmoū, à Chamo ducitur. Est enim lingua & gens Ægyptia affinis Hebreæ. Aegyptii autem Chammoum pronuntiant, Hebræi Chammon, Græci Αμμον, ignorantes vocis verum etymon.

Chaonia pars Epiri mediterranea Ambraciotas attingnes, *vt de sacris Iunonis 3. scripsit Hellanicus*, à Chaone generis Troiani homine & Heleni fratre, à quo etiā inter venandum per imprudentiam occisus fuit, nomen arcessit. Is ad exstincti solatium omnes regni populos ab eius nomine Chaones dixit, regione Chaoniā, cùm antea diceretur Molossia. Virgilius: *Chaoniamq; omnem Troiano à Chaone dixit*. Exstitit hîc quondam Iouis Dodonæi templū. Ibidem repertæ amplissimæ quercus, Vnde *Chaonis arbor* est dicta Ouidio. Circa templum Iouis monti Tomaro subiectū olim columbæ huma-

na vo

na voce dederunt responsa: Vnde & *Chaonis ales* eidem columba, *de arte amandi lib.2.* dicitur.

Chaos quasi χύσιν, id est, *fusionem*, vel ἀπὸ τοῦ χεῖσθαι, id est, *fundendo* dictum existimant non proletarii scriptores: quòd Hesiodum eo nomine τὸ ὕδωρ, id est, *aquam* intellexisse velint. χυτὸν γὰρ καὶ ῥυτὸν τὸ ὕδωρ, inquit Philo Iudæus *lib. de mundo.* Eadem Plutarchi sententia lib. πότερον ὕδωρ &c. Ait enim: τοῖς πλείστοις ἀνωμαλῶς δοκεῖ τὸ ὕδωρ τοῦτον τὸν τρόπον παρὰ τὴν χύσιν. Vtque chaos Hesiodus, ita Thales aquam rerum principium esse & originem affirmauit. Communis enim veterum sapientum opinio erat, non esse mundum æternum, quod Aristoteles demonstrare conatur, verùm conditum à Deo. In hoc consentiunt omnium locorum & ætatum scriptores. Asseruerunt enim creationem Trismegistus Mercurius, Plato, Pythagoræi: Item Chaldæi, Græci Phœnices, Hebræi. Quorum sententias possem equidem referre quamplurimas, si ferret locus præsens. Hesiodi carmē, quod hausit ex Orpheo, est tale:

πάντων μὲν πρώτιστα χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
γαῖ' εὐρύστερνος πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
ἠδ' ἔρος, ὃς πάντεσσι μεταπρέπει ἀθανάτοισι.

Hunc imitatus Ouidius canit:

Ante mare & terras, & quod tegit omnia, cœlum,
Vnus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quē dixere chaos, rudis indigestaque moles,
Nec quidquam nisi pondus iners, congestaque eodem
Non bene iunctarum discordia semina rerū.

Ad aliorum sententias venio. Scribit doctissimus Grammaticus Festus Pompeius hoc modo: *Chaos appellat Hesiodus confusam quandam ab initio vnitatem hiantem patentemque in profundum: Ex eo & χαίνειν Græci, & nos hiare dicimus. Vnde Ianus detracta aspiratione nominatur ideo, quod fuerit omnium primus, & à quo rerum omnium factum putabant initium.* Hęc ille, quasi ab illa voce sit natum τὸ χαίνειν: Cum alij vice versa ἀπὸ τοῦ χαίνειν deducant χάος, id quod ad eos proxime accedit, qui haud satis pensiculantes infinitam Dei potentiam primam quandam materiam comminiscuntur, ex qua mundum creauerit Deus: Sicut & illi faciunt, qui aquam rerum esse dicunt principium. Quam illi opinionem forsan hauserunt ex sacra mundi historia, in qua mox apud Mosen aquarum mentio fit, vbi ait: *Et Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Proinde Cornutus, explicans veterum Philosophiam siue Theologiam, inquit: ἐστὶ δὲ χάος τὸ πρὸ τῆς διακοσμήσεως γενόμενον ὑγρὸν, ἀπὸ τῆς χύσεως οὕτως ὠνομασμένον, ἢ τὸ πῦρ, ὃ ἐστὶν οἱονεὶ χάος, καὶ αὐτὸ δὲ κέχυται διὰ τὴν λεπτομέρειαν. Quò hic turpiter impegerit diuinus Aristoteles iuxta Philonem lib. de mundo. Sunt eius verba: χάος, δὲ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης οἴεται τόπον, ὅτι τὸ δεξόμενον ἀνάγκη προϋποκεῖσθαι σώματι. Non desunt etiam, qui idem esse volunt cum תהו *Tohu*, & בהו *Bohu* quę in textu Hebraico sunt epitheta terræ, quæ inanis & vacua dicitur. Quod si admittas, nihil aliud est chaos, quàm sempiterna ante mundi creationem priuatio, & densissimæ rerum non existentium tenebræ, iterumq; reprehēdedus est Aristoteles, qui χάος ἀπὸ τῆς χώρας, id est, loco dici putauit, quasi veteres voluerint id rerū omnium fuisse receptaculum. Quod verò ab illis Hebraicis nominibus *tohu* & *bohu* nonnulli deriuant chaos, id facilè fieri potuisse putant, propter affinitatem literæ ת cum litera ח, & ita facilis lapsus fuerit à Tohu ad Cohu. Imo Aquila interpretatur κένωμα καὶ οὐδὲν, id est, vanitatem & nihil: Symmachus ἀργὸν καὶ ἀδιάκριτον, *otiosum indigestū*, Theodotion κενὸν & οὐδὲν *inane & nihil*, Chaldaica editio צדיא ורקניא tsadia vereecania, id est, *deformata & inanis*.

Charinus videtur nonnullis nomen trahere ab ea voce, quæ Gręcis est χαρις,

id est, *gratia*. Ex eodem fonte deriuant charitatem.

Charites Latinè Gratiæ ἀπὸ τῆς χαρᾶς, i. *lætitia*, sunt dictæ. Natas has esse fabulantur quidam ex Ioue & Venere, alii ex Venere & Libero patre, contra alii ex Ioue & Eurynome, ex quorum numero est Orpheus. Nomina earum *Thalia*, *Aglaia* & *Euphrosyne*. Aglaia, cuius loco alii *Pasitheam* statuunt, est nobis splendor: Thalia amœna pullulatio & viriditas, quæ semper conspici debet in beneficio: Euphrosyne est delectatio, quæ comitari & animaduerti in eo debet, in quem beneficium collatum fuerit.

Charon inferorum portitor, cuius Poetæ & Lucianus in Mortuorum Dialogis sæpissime meminerunt, κατ' εὐφημισμὸν dictus ὅτι χαρτὸν οὐδὲν ποιεῖ, *quod nihil dignum lætitia faciat*.

Chartaphylacium Latino græca dictio, ἀπὸ τοῦ φυλάττειν, id est, *seruando* chartam arcessit nomen. Est enim scrinium, in quo reponi solet: Et differt à papyro, quod hæc nasci consueuerit in Nilo, atque adeo materia sit, ex qua præparetur charta, quæ tum demum hoc, inquam, chartæ nomen adipiscitur, cùm expolita fuerit. Apud priscos mortales nullus chartarum erat vsus: sed primo scriptitabant palmarum foliis, vt est proditum à Plinio, inde quarundam arborum libris, mox tabulis ceratis, & plumbeis voluminibus, quibus monumenta publica consignari solebant.

Charybdis, locus in mari Siculo nauigantibus periculosus, vel potius mare vorticibus plenum, à Scylla, quæ nihil est aliud, quàm saxum monstro marino simile eminus aspicientibus, vbi etiam ob impingentes magno impetu regurgitantesque & reflexos aquarum fluctus sonus percipitur velut latrantium canum, & sagittæ iactu à Charybdi tantummodo distat, nomen habet ex Isidori sententia, quod occultis gurgitibus absorbeat naues. Vastis enim vorticibus attrahit, circumuoluit, &, *vt ita dicam*, deuorat naues, quarum fragmenta ad Tauronimitanum littus eiiciuntur. Virgilius.

Dextrum Scylla latus, læuum implacata Charybdis
Obsidet, atq; imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptũ fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat vnda.
At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exsertantem, & naues in saxa trahẽtem,
Prima hominis facies, &c.

Meminit eius & Homerus, meminit Ouidius, & alii plures voraginem eius describentes. Qua ratione. 3. *de Oratore* Cicero: *Charybdin bonorum, voraginem potius dixerim. Facilius enim ad ea, quæ visa, quàm ad ea, quæ audita, mentis oculi feruntur.* Idem de Aruspicum responsis: *Quam denique tam immanem Charybdin Poetæ fingendo exprimere potuerunt, quæ tãtos haurire gurgites posset, quantas iste Byzantiorũ Brogitarumque prædas absorbuit.*

Chelidonia salubris oculis herba, vt docuerunt χελιδόνες, i. *hirundines*, à quibus nomen inuenit. Dicuntur enim pullis hac ipsa restituere visum, *auctore Plinio*. Vnde & Gaza *Hirundinariam* appellar. Alii tamen nominis occasionem nõ petunt à visu restituto hirundinum pullis, sed inde potius, quod eo auium genere adueniente nascatur, & discedente exstinguatur. Innuere videtur id Theophrastus *lib. 7 cap. 14.* de historia plantarum, cùm inquit: τὸ χελιδόνιον ἅμα τῇ χελιδόνι ἀνθεῖ, id est, *Chelidonia simul cum hirundinis aduentu floret.*

Chemia Græcis χημεία, Arabibus *Alchemia*, addito articulo suo *al* (vt in *Almanach*, Kalendario, & *Alembico*, quia Græco ἄμβιξ, apud Dioscoridem descendit, imo in Almagesto Ptolemæi, quæ nihil est aliud, quam ἡ μεγίστη πραγματεία) nomen suum quibusdam arcessere videtur ἀπὸ τοῦ ἁλὸς καὶ χέειν, quod est *fundere* salem, vt Libanius monet *lib. 1. Epistol. Chym. Epist. 6.* & Henricus Kunrad Lipsensis *Confess. suæ cap. 7.* Sunt alij, qui non

qui non χημάαν vocant cum Suida, sed χυμάαν *chymiam,* ἀπὸ τοῦ χυμοῦ, id est, *humore vel sapore.* Recentiores *artem spagiricam* vocant ἀπὸ τοῦ σπᾶν καὶ ἀγείρειν, *ab trahendo & colligendo*, vt annotat Quercetanus. Per eam quippe dicitur, atque inde cogitur comprimiturque subtilis & spiritualis quædam natura in qua vis & effectus medicamenti præcipuè consistit. Qui artem eam vetustissimam esse affirmant, referunt eam ad *Tubalcaim* filium *Lamech.* Fabulosè quoque Ægyptio Hermeti tribuunt artem transmutãdi metalla in aurum & argentum. Atqui nos eiusmodi opiniones lubenter suis admiratoribus relinquimus. * מק & מקק *Mik.* & *Makak*, Hebr. dissoluit, liquefecit. Inde per metathesin χέω fundo: χυμὸς succus, humor. Præposito articulo Arabibus vsitato אל al, ἀλχυμία, liquefactio, fusio metallorum, succorum à siccis separatio. Quod si interpretationem communem verbi מקק *Makak* sequamur, i. Marcuit, emarcuit, resolutus est in marcorem, tabefactus est, alchymiæ, qualis à plerisque fingitur, finem habemus. Nam eiusmodi ciniflones omnia in nihilum multiplicãt, & tandem ipsimet tabefiunt, atque ad miseriam summam rediguntur.

Cherronesus terra insulæ in modum mari cincta, vno tantum eoque angusto spatio continenti adiuncta ἀπὸ τῆς χέρσου *terra* καὶ νήσου *insula* nomen obtinuit. *Peninsulam* dicunt Latini. Brachium, quo continenti adhæret, dicitur *Isthmus.* Nam Isthmus, *vt Apollonij interpres & Phauorinus habent*, est angustissima terra inter maria duo, quemadmodũ Porthmos angustissimum est Pelagus inter continentes duos. Celebrãtur Cherronesi quinque: Vna *Thracia*, altera, quæ Saxoniæ adhæret & *Cymbrica* audit: Tertia in India supra Gangen: Quarta, inter Pontum Euxinum & Mæotidem Paludem, quæ *Taurica* dicitur à Tauris Europæ in Scythia populis: Quinta, quæ omnium celeberrima, *Achaiam* tangens, nomine *Peloponnesus.*

Chersydros serpens nomen tulit, quòd sit animal amphibion qualis *Fiber, Rana, Crocodilus,* nempe in aqua & terra viuens. χέρσος enim *terra* est, ὕδωρ *aqua.* Latini *Natricem* quasi *natatricem* appellarunt. Vescitur ranis potissimùm & est cinereo colore, atque notis longam maculosus grandibus aluum, *vt legitur apud Virgilium.* Venenum eius tam est perniciosum, vt & mortuus interimat eum, qui exsecrabile eius cadauer attigerit, *vt refert Aelianus lib. 7. Animalium, ex veteri scriptore Apollodoro.*

Cherubim, quos Kimhi 3. *Reg.* 7. dicit fuisse imagines habentes figuram hominis, ceterùm alatas, Hieronymo sunt dicti ab כ similitudinis litera, quæ in principio cum scheua significat quasi, & רבים *magistris.*

Cherusci apud Tacitum, quos Vibius Sequester *Ceruecios* nominat, dicti sunt Iunio quasi *Reerys* Germanicis vocibus, quæ significant *eliminare* & *propulsare.* Hi enim hostem Romanum duce Arminio sedibus suis auertere gloriosum iudicarunt. Quidam eos esse existimant, qui sedes suas habẽt in Comitatu *Mansfeld.* Claudianus quoque in panegyrico Albis accolas facit, cum ait: *Et ingentes Albim liquere Cherusci.*

Chesbon regis Amorrhæorum metropolis, quę cessit in sortem tribus Ruben & Leuitarum, qui eam instaurarunt, nomen habet à חשב *excogitauit*: Hinc חשב *artificium.*

Chiliastæ hæretici, *millenarij* alio nomine ab eiusmodi numero, quem regno Christi assignarent.

Chilo dictus ἀπὸ τῶν χειλέων, vt *Labeones* & *Labieni* apud Romanos à *labris.* Lucretius nominat *labrosos.* Appellatus est hoc nomine & vnus ex septem sapientibus Græciæ, cuius hæc dicta, *Nosce teipsum, Ne quid nimis, Comes æris alieni atque litis est miseria,* cùm Delphici Apollinis templo aureis literis essent inscripta, creditum fuit descendisse è cœ-

lo Quin

lo. Quantum ad etymon, approbauit id Festus Pompeius, cui Cilo sine aspiratione is est, cui frons est eminentior, ac dextra sinistraque velut recisa videtur.

*Chylus, χυλὸς succus generaliter (inquit Gorræus) idem significat quod χυμὸς, tum apud Platonem & Hippocratem, tum apud veteres omnes Comicos. Est humor quidam incrassatus tam in animantibus quàm in plantis. Sed tamen in animantibus specialiter magis eum succum designat, quem ventriculus è cibis per concoctionem elicit, & qui sanguinis materia est. Hic enim à medicis propriè χυλὸς appellatur, quàuis generaliore quodam significato non is modò, verùm etiam & pituita, & sanguis. & reliqua omnia humorum genera sub eo nomine comprehendi posse videantur. אכל *Acal*, i. comedit. manducauit: כול *Col.* sustentauit: כלה *Cala*, absumptus est. Nam edere est cibum absumere, quo vita & natura sustentatur. Hinc χιλὸς pabulum, alimonia; χιλόω, pasco, sagino.

Chimæra monstrum Poeticum, cuius caput & pectus referebant leonem, venter capram, cauda draconem, iuxta illud Lucretii lib. 5. *Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra*, χίμαιρα Græcis capra. Explicantem eam fabulam vide Eustathium *Iliad.* 2.

Chios insula Aegei maris inter Samum & Lesbum, Ephoro Aethalia, Macris, & Pityusa Plinio, αἰθάλη Suidæ & Stephano, etiamsi Liuio *lib.* 37. diuersæ sint insulæ Macris, Chios, Aethalia, deducit nomen à niue, vel (quod alii volunt, & mihi minus placet à nympha Chione.

Chiragra idem in manibus, quod podagra in pedibus, componitur ἐκ τῆς χειρὸς manu, & ἄγρας feritate sine atrocitate doloris, sanguineo aliquo aut bilioso, aut denique pituitoso fluxu occupante articulos.

Chirurgus manuarius Medicus, ἀπὸ τοῦ χειρὸς καὶ ἔργου, id est, *à manu & opere* dicitur. Hinc χειρουργικὴ pars ista Medicinæ, quæ manuum opera perficitur, & omniũ est antiquissima. Tales quippe fuerunt Podalirius atque Machaon, qui militarunt ad Troiam, Asclepio nati, *vt cecinit Homerus*. Cœcutit hîc Isidorus, cum dictam vult chirurgiam à manu, quæ Græcis χεὶρ est, & *dieta*, quam Latini *regulam* appellant.

Chloris, florum Dea vel Nympha, alio nomine *Flora*, vnde *Floralia sacra*, quam ferunt meretricia arte magnas quæsisse opes, hæredemque scripsisse pop. Romanum, vt ex annuo fœnore bonorum suus dies natalis celebraretur, sicut mutato nomine ob turpitudinem, à floribus est dicta Flora, ita hoc nostrum ad idem plane respiciens ἀπὸ τοῦ χλωροῦ, id est, *viriditate* obtinuit. Meminit eius Lactantius *lib.* 1. *de falsa relig. cap.* 20. Eius ludos vocat Ouidius iocosos *Fastorum.* 5. vtpote in quibus mulieres consueuerunt nudari, quæ ibi ad satietatem vsque spectabantur à populo cateruatim tum confluente. Scribit Valerius Maximus non ausum fuisse populum, cum Cato ingressus esset theatrum, postulare, vt eiusmodi scorta nuda exhiberentur: Sed cum digressum, ne præsentia sua spectaculi consuetudinẽ impediret.

Cholera morbus, in quo ventriculus superno infernoque ore ad excernendũ vrens diuexatur, nomen sumsit à bile, quæ per eam affectionem copiosè effunditur. Vel sic dicta est, *(vt alii censent)* quòd materia, quæ per ventrem effertur ex intestinis excerni videtur, quę à Gręcis χολάδες nominantur Atque hinc χολεραικοὶ vel χολεριῶντες dicuntur, qui *Cholera* laborant.

Chorus Græce χορὸς, *multitudo canentium & saltãtium* cum tibicine, à χορεύω, quod est *tripudio*, deriuat nomen. Primum fiebat illud circa aras Deorum, *vt ex 6. Virgilii constat*, vbi & Seruius definit chorum multitudinem in sacra collectam. Tandem pars comœdiæ minus primaria inter actum & actum est facta, non præfini-

non præfinito numero eorum, qui concentum formabant. Constabat autem tam viris, quam mulieribus, *vt apparet ex Troade Seneca tragœdia*: Ex viris quidem, si fœmina esset laudanda: ex fœminis, si extollendus vir esset. Non placet hîc Isidorus, qui scribit: *Chorus est multitudo in sacris collectus, & dictus chorus, quòd initio in modum corona circa aras starent & psallerent*. Græca enim origine est dictio, nec aliò transferenda, si fontem spectes. Testatur id etiam aspiratio vocis, quæ non percipitur in coronæ vocabulo. A χορεύειν ergo deducitur, aut, si ita mauis, ἀπὸ τῆς χαρᾶς, id est, *gaudio*, quod à Platone, grauissimo sane auctore affirmari video in etymo choreæ. A choro porro dicitur *Choraules* nempe tibicen, qui fistula canit in choro, & à verbo *αὐλέω tibia cano*.

Christianus à Christo nomen accepit, ait Bernardus *in suis sententiis*. In actis Apostolorum legimus primùm eos, qui Christum & eius doctrinam profitebantur, fuisse dictos fideles, at Antiochiæ nominatos Christianos. Hinc latè sparsum hoc nomen per totum orbem terrarum, cùm ita appellet eos Tacitus, Suetonius quoque in Nerone, & C. Plinius *in Epistola ad Traianum Imperatorem*. Etymon porro nostrũ confirmatur *al. 1. C. de summa Trinit*. Sed manum de tabula.

Chremes senex apud Terentium ἀπὸ τοῦ χρέμπτεσθαι, quod enixè *exspuere* significat, siue *screare*, vt solent senes nõnulli. *Christiani à Christo dicimur, quemadmodum ab Israele Israelitæ, Sed Gentiles, inprimis verò Græci, nominum affinitate ducti, Christianos ἀπὸ τῆς χρηστότητος dixisse videntur. Sonat autem χρηστὸς beneficum, humanũ, benignum, liberalem. Hoc argumento vtitur Iustinus Martyr vt gentilium vesaniam refellat, non vt Christianos à Christo auellat; in 2. Apo. ad Anton. Imp. χρηστότατοι ὑπάρχομεν. Et mox χριστιανοὶ εἶναι κατηγορούμεθα, τὸ δὲ χρηστὸν μισεῖσθαι οὐ δίκαιον; i. *Cùm Optimi simus, Christiani tamẽ* (ac si omnium pessimi) *esse accusamur: at quod optimum est, odisse iniquum est*. Vicinæ sunt autẽ voces apud Græcos χρηστὸς & χριστὸς, quarum prior benignum, posterior vnctum significat. A priore Latini Chrestũ pronuntiant, quod cognomen fuisse Phocionis reperio, ob singularem beneficentiam. Et quãquam virtus illa χρηστότης Christianis aptissimè competat, non tamen inde nomen sortiti sunt. χρηστοτάτους fuisse Christianos liquet ex Iustino passim, & *Eusebio cap. 8. lib. 9.* vbi etiam Ethnicorum iudicio optimi habiti sunt. Verum non rectè hinc dici locuples testis est Tertull. in Apolog. cap. 3. *Sed & cùm perperam Chrestianus pronuntiatur à vobis* (*nam nec nominis est penes vos certa notitia*) *de suauitate vel benignitate compositum est*. Et Lactantius lib. 4. Instit. cap. 7. indicat Chrestum pro Christum malè per errorem ab illis dici. Verissima est sententia à Christo rege & pontifice dici Christianos. Christus porro παρὰ τὸ χρίεσθαι, vngi, dicitur: hinc χριστὸς vnctus. Nomen hoc Messiæ est, non quidem proprium: sed nuncupatio potestatis & regni, vt ait Lactantius. Respondet autem voci Hebreæ *Maschiach*, i. vnctus, à verbo משח *Massach*, i. vnxit oleo, perunxit, inũxit. Et ĩ voce passiua *Nimessach*, vnctus est. Inde *Mischach* & *Maschach*, vnctio.

Christus. Suidas: *χρηστὸς bonus ex caritate, sed non necessitate: χριστὸς oleo vnctus*, Hebraicè *Messias*, vnicus scilicet Dei filius, Saluator mundi, quem prædixerũt Prophetæ, prædicarunt Apostoli, testati sunt Martyres. Arcessit ergo nomen ἀπὸ τοῦ χρίειν, quod est *vngere*. Vnctus enim est oleo lætitiæ præ consortibus suis. Iustinus martyr scribit hoc modo: χριστιανοὶ εἶναι καθηγορούμεθα, τὸ δὲ χρηστὸν μισεῖσθαι οὐ δίκαιον, quasi ἀπὸ χρηστότητος deriuatum sit nomen. Haud rectè, nisi exprimere voluerit munus nostrum allusione quadam. Nam, vt Augustinus inquit *de doct. Chist. libro*, Christiani no-

men ille frustra sortitur, qui Christum minimè imitatur. Et Ambrosius: *Mendacium est Christianum se dicere, & opera Christi non facere.*

Chrysis meretrix Tetentiana ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, *auro.*

Chrysolitus, gemma, composito nomine ex auro τοῦ χρυσοῦ scilicet, & λίθου *lapide.*

Chrysopolis sic dicta Bithyniæ ciuitas Suidæ, Stephano, Ptolemæo & Xenophonti. Damalis Arriano: at quam Stephanus tamen prope Chalcedonem ponit, nomeu inuenit, quòd Persæ illic aurum colligerent ex aliis ciuitatibus.

Chrysostomus, Byzantinus olim Episcopus, quasi χρύσεον στόματος *aureum*, ob eloquentiam est dictus. Idem audit χρυσόλογος, χρυσόγλωσσος iuxta Suidam. Scribunt etiam fuisse eum non modo ἐλευθερόστομον, sed etiam πολυάργυρον καὶ φιλόπονον. Aristophanis comœdias dormiturus sub puluino abdebat, non secus ac Magnus Alexander Homerum, & Scipio Xenophontem.

Christophorus ὁ τὸν χριστὸν φέρων, *Christum ferens.* Fuit id nomen Christophoro Longolio Ciceroniano, viro equipem eloquentissimo.

Cibilla mensa rotunda à cibo dici videtur Varroni *4. de lingua Latina*: Eamque escariam fuisse existimat. Quo fit vt apud Festum *Cibilline* potius, quam *Cillibæ* vel *Cillibinæ*, legendũ existimem.

* *Cibus*, Omne id quo vescimur, variis nominibus ab Hebræis effertur. 1. אכל *Ochal*, siue אוכיל *Ochil*, siue אכילה *Achilah*, & מאכל *Maachal*, & מאכלת *Maacholet*, à verbo אכל *Achal*, id est, edit, comedit, manducauit, deuorauit. Propriè tribuitur ori, metaphoricè igni & gladio. 2. A verbo סעד *Sahad*, id est, fulciuit deriuatur nonnullis סעדה *Sahadah*, cibus sustentans & vitæ fulcrum, pastus, ἐυωχία. Inde illa Lat. *Tum victu reuocant vires*; &, *Cibo corpora refecta.* Et ex Hebræorum idiotismo, *frangam baculum panis.* 3. ברה *Barah*, i. delegit cibos lautiores, vt ex farre electos & paratos; comedit cibos delicatos. Hinc Græcis βρώω, βρώσκω, βιβρώσκω, βοράζω, voro: φρῶ, & φρώμαι, deuoro: nam cibi delicatiores auidè vorantur. Ab hoc verbo ברה *Barah*, deriuantur בר *Bar*, i. far, frumentum lautius ex quo cibus paratur hominibus: ברה *Barah* cibus sapidus & lautior, farreum, βορὰ, βρῶσις: ברות *Baroth*, Cibus lautior: בריה *biria*, pulmentum ex farre purissimo & lectissimo. 4. מטעמים *Mathammim* dicuntur Genes. 27. 4. pulmenta sapida, cibi delicati. Et מטעמות *Mathammoth*, dapes sapidæ, Prou. 23. 3. 6. à verbo טעם, *taham*, i. gustauit paululum seu modicum, degustauit, sensit gustum. Cognationem habet cum מעט *Mehat*, i. modicum: nam primoribus labris aliquid parum attingendo sentimus saporem. Hinc τομάω desidero, gustare cupio. Nomen טעם *taham*, gustus, sapor: Et metaphoricè, sensus, sententia, probatio, experimentum: vt Psal. 34. *Gustate & videte quam suauis est dominus.* 5. Commeatus, viaticum quod viatori datur, demensum cibi consueti dicitur ארחה *Arucha*, ab הרח *Arah*, iter longum fecit. In eo enim cibo & commeatu opus est 6. טרף *Tereph* à verbo Taraph, quod de feris dictum significat carpere: de hominibus autem, piis præsertim, idem est ac carpere: & Tereph esca est quæ carpitur, vt hoc sensu Psalmo 111. v. 5. sumitur. 7. לחם *Lechem*, Cibus, esca, panis, quicquid dentibus inciditur à verbo לחם *Lacham*. i. incidit dentibus vel ore gladii, proscidit, comedit, exedit mandendo & concidẽdo. Bellum vocatur *Lachem*, quod in eo fiat hominum concisio, dissectio, aliiq; alios vt cibum deuorent. Et cibus masticatus, iamjam conuertendus in nutrimentum in ventriculo *Lechum* appellatur. Sunt alia nomina, quæ omittimus, Hebræis vsitata, vt *Mazon*, *Path Bag*, *Nasid*, *Tsaid*, quæ quum ad cibum ordi-

narium

nariū,vel venationi paratū, vel ad ignē coctum referantur,linguæ sacræ præstātiam & varietatem meram demonstrāt, nec prolixius tamen explicantur, ne in immensum labor hic crescat. Nam supersunt etiam è Græcis & Latinis multa subiicienda. Quæ sequūtur. Græcę cibi appellationes ex homero plæreq; ferè omnes collectæ sunt, quas cū Hebræis lector conferre potest:Nempe Ἐδεσμα, Ἐδαρ,quasi ἔδαρ ab ἔδω:βρῶμα, βρῶσις, quasi ῥῶσις τῷ ζῶντι, id est robur viuentis Hinc forsan βροτὸς homo dictus, ω in ο verso, quia cibis homo indiget & fulcitur .τροφὴ quoque alimētum quoduis significat ἀπὸ τοῦ τρέφειν, alere, nutrire:vel(vt Plutarchus existimat) παρὰ τὸ τηρεῖν τὴν φύσιν, quod naturam sustētet. Ὀχὴ idem quòd τροφὴ :vnde Ζεὺς αἰγίοχος, qui à capra cibatus & nutritus est. Cibi etiam φαγήματα & προσφαγία dicuntur,ἀπὸ τοῦ φαγεῖν,edere:vnde fagum dictam voluntLatinis,quòd illius arboris fructus, primus fuerit variis terrarū locis victus vel cibus. Ὄψον,vt vult Eustathius in 10. lib.Iliados, est πᾶν τὸ συναμα σιτίοις ἐσθιόμενον,omne id quod cū pane editur.ἀπὸ τοῦ ὀψὲ serò, idque vel quòd serò siue circa vesperā non mane, veteres sicco pani aliquid cibi adderēt; vel quod delicatis & opiparis cibis serò voluptatis causa homines vti cæperūt.cùm initio simpliciorib.vsi fuissent. ὀψώνια vocarūt cibaria militū, quas antiqui dixêre τροφὰς, Latini stipendia, cum non modo pecunię numerarentur, sed etiam cibi,pro dignitatum & munerum ratione militaribus viris ad cōmodum commeatum darentur:atq; vt hac ratione militib.consuleretur, vt semper aliquid numorū in bulgis haberent,nec vexarētur prouinciales. πρόσαρμα quoque ἢ τῷ σώματι προσαυὴς τρέφη, alimētum corpori familiare & adhærescens. Μάσαξ, idem quod μάσημα siue μεμασμένη τροφὴ,cibus māsus,siue masticatus. Ἠΐα apud Homerum nonnunquam generatim significat quemuis cibum: aliquando παῖσόδια.ὅ ἐςὶ βρώματα εἰς ἴδον ἐπιτήδειας παρὰ τὸ ἰέναι, i. viaticum, id est cibos ad iter necessarios, ab eundo. vel propterea(vt Eustath. Annotat in 10. Iliad.)quod vitæ atque motus, siue progressus cibi sunt causæ.totum enim corpus permeant: vnde etiam epulæ dictæ sunt εἶσαι.Quæuis cibaria σῖτα,σιτία σῖτα, ἐπισίτια, ἐςιωτ.σμοὶ dicuntur: nonnunquam tamen σῖτος & σιτίον pro solo pane accipitur. vt cibus apud Latinos. Δαὶς, δαίσιον, δαίσιμον, ἐπίδαιτρον, esca, cibus, edulium esui aptum. ἐπιτραπέζωματα,cibi qui mensæ imponuntur, quæ Festo impomenta,q.d. mensis imposita. Lantinis *Cibus* variis appellationibus designatur. Eæ sunt in genere, victus, alimentum, Esca, Penus.Cibus Isidoro dictus quia capiatur ore. Cibatus, idem fere quod cibus.Ciborum innumerę ferè sunt differentiæ, quas ad sequentes classes reuocare licet. 1. Sumuntur aut ex plantis siue terrâ nascentibus, aut ex animalibus & animalium partibus, vel tandem ex iis quæ ab animalibus prodeunt,nec illorum sunt partes; vt sunt oua, lac, mel, sanguis. 2. Inter cibos sunt alimenta, & condimenta, seu gulæ irritamenta,ἀρτύματα,ἡδύσματα,ζωμεύματα. Optimum cibi condimentum fames, potionis sitis condimenta varia & multiplicia, valetudinis maxima nocumenta. Principem locum inter condimenta tenent, sal, acetnm, mel, saccharum. 3. cibi diuiduntur etiam in nanaturales & artificiales, de quibus multa leguntur apud Athenæum lib. 3. cap. 17.& 18.& lib 14 c.19.Pollucē lib.6. cap. 11.& lib.2.cap 12.Plinium lib. 18. cap. 7. 9. o.11 vbi de panis faciendi ratione, generibus, &c.pluribus disserit. 4. Multiplices sunt ciborū succi,vires,facultates. 5. Hominum cibi, secundum illorum naturam, constitutionem, ætatem, sexum,vitæ genus, consuetudinem, religionem, superstitionem, palatum, festiuitates,epulas considerantur.Horum autem species nonnulla suis locis ex-

plicatæ occurrunt.

Cimmerii & *Cimbri* Germaniæ populi, consentientibus propemodum omnibus, à Gomero Iapeti filio, qui item filius Noach siue Saturni fuit, sunt prognati. Vt facilè sit videre, quo referenda sit nominis origo. Quas chimeras & portentorum figmenta excogitauerit nasuta Criticorum quorundam turba in hoc nomine non intellecto, explicat Iunius perquam eleganter (vt solet) *in sua Batauia pag. 353.* Dignus qui videatur à bono Philologo.

Cilicia Asiæ minoris regio, Iosepho *Tarsus*, Hebræis *Chalah*, *teste Aria Montano*, hodie *Turcomania* & *Finichia*, vt refert Marius Niger, Isidoro videtur dicta à Cilice quodam, quem ortum Phœnice, Ioue ipso antiquiorem fuisse tradũt.

Cilicia. Si credimus Ariæ Montano, hanc Asiæ minoris regionem vocari *Chalah*, non absonum erit hinc deriuatum Ciliciæ nomẽ, cùm certũ sit multas regionum & populorum voces ex hac omnium prima lingua esse deductas. Iosephus & Stephanus nominãt *Tarsum.*

Cillo, quo nomine Petrus Crinitus vult denotari cinœdum, cum apud Ciceronem Salustius in Cillonum gregem transscribitur, eodem censore à verbo *cillo*, quod tantundem erat veteribus atque ceuere, hoc est, omni posthabito pudore turpiter sese mouere & agitare: Quod ipsum Seruius etiam cum Hyginus.

Cincinnatus. Etymon illud à prolixis & intortis capillis natum videtur, quos cincinnos dicunt Latini, non ab olei specie, quod *κίκι* vocant. Tributum nomen istud L. Quintio Dictatori, qui Spurium Melium regnum affectantem à Seruilio Hala equitũ, ante seditionem ortam, Magistro occidi iussit, *vt refert Liuius lib. 4.* ab V.C. Florus *libr. 1. cap. 26.* Sabell. *lib. 5. Ennead. 3.*

Cinxia dicta est Iuno, quod initio coniugii fieret cinguli solutio quo noua nupta erat cincta.

Cinnabaris maximè Dioscorides à *dracone* & *barro*, id est, elephanto traxit nomen, *vt scribit Isidorus*, ex vulgi opinione, quod cũ Plinio saniem draconis illisi Elephantorum morientiũ pondere, permixto vtriusque animalis sanguine, appellat. Hanc veterem ergo appellationẽ, *sanguinem* dico *draconis*, à vulgi opinione natam multi ex Græcis retinuerunt, ex eodem simul fonte originem Cinnabaris arcessentes, sed extra veritatem. Ita ex errore seritur error, & alter alterum trahit ad lapsum.

Circa dicta est herba à Circe, ꝙ ea fuerit vsa ad veneficia sua. Alio nomine dicitur *Mandragora*, quam semihominem vocat Columella in horto, quod radix in duas fibras velut in crura diuidatur. Vulgo persuasum est ab agyrtis, herbam hãc humanam effigiem repræsentare, nec effodi posse, nisi magno cum vitæ periculo, vt latius declarat *Matthiolus in Dioscoridem.* Vetus hæc fabula & superstitio, cùm & Pythagoras *ἀνθρωπόμορφον* appellarit. Ab eadem porro Circe dictus est *mons Circæus*, *Circæum oppidum*, *Circæum promontorium*, quod Circes domus est Melæ.

Circenses ludi, qui & Gymnici sunt dicti, à gymnicis exercitationibus, quæ in iis exhibebantur, videtur Seruio 3. *Georgic. & 8. Æneid.* tum aliis Grammaticis appellati, quasi circum enses, qui positi erant ab vna parte, ab altera constitutis metis circa flumen, vt esset ab vtroq; latere præsens ignauiæ periculum. Aliis à circumeundo placet deduci. Priori sententiæ video etiam Alex. ab Alex. astipulari *lib. 5. Genial. dier. cap. 8.* Cassiodorum 3. *Variarum ad Faustum*, & alios nõnullos. Sed cur non potius à circo magno, in quo agitari solebant, in Cereris Deæ honorem? Celebrabantur autem equorum cursu, vt indicat Tacitus *lib. 6* In pompa vehebantur Deorum imagines circum metas, *teste Varrone.* Macrobius: *Vehitur simulacrum Dei Heliopolitani ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum*

rum

rum Circensium simulacra Deorum. Ouidius Fastorum 4.

Circus erat pōpa celeber, numeroque Deorū,
Primaque ventosis palma petetur equis.

Conspiciebantur & illic aurigarum factiones quatuor, quæ nomina acceperunt à quatuor diuersis panni coloribus, viridi inquam, cœruleo, coccino & alio, quibus erant ornati. Verba Sidonii Apollinaris de illis sunt hæc:

Micant colores:
Albus & Venetus, virens rubensque,
Vestra insignia: Continent ministri
Ora & lora manu, iubasque totas
Cogunt flexilibus latere nodis.

Vtque aurigantium factio erat diuersa, ita diuersus erat fauor spectantium pro coloris varietate: vsque adeo vt & principes nonnullos hoc insanię flabello exagitatos legamus. Nam Prasinæ factioni addictus fuit Caligula, vt & Nero, & postea Verus, Venetæ Vitellius. Capitolinus in vita Veri: *Circensium tantum curam habuit, vt frequenter prouincialibus caussa eorum literas & miserit, & acceperit. Denique etiam præsens & cum Marco sedens multas à Venetianis passus est iniurias, quòd turpissime contra eos faucrit. Nam & volucri equo Prasino simulacrum fecerat, quod secum portabat.* Hactenus Capitolinus. Iustiniani vero temporibus tantam exortam Byzantij seditionem ex Prasinæ & Venetæ factionum contentione, vt quadraginta fere hominū millia sint trucidata, testatur Zonaras, post Zonaram, aut potius ex Zonara Cuspinianus.

Circinus dictus, quod *vrgendo* efficiat circulum. *Isidorus.*

Circiter à circum eundo Lustrat enim ille & circumit vigilias. Vtitur hoc vocabulo Vegetius *lib.3.de re militari.* Vbi tamen nonnulli legunt *circuitores.* Moneo, veteri æuó apud Romanos circūiuisse vigilias ipsos tribunos. Ait enim Liuius: *A custodibus probra in circumeuntes vigilias Tribunos iacta.* Idem de Imperatore Tito affirmat Iosephus, de Mario Sallustius, cui etiam Legatos iungit, de Centurionib⁹ Tacitus *histor.lib.2.* Ceterū Vegetij æuo Circitorum proprium hoc min⁹ fuit. Solitos illos aquilæ adiacere, notat Lipsius ad Polybiū, *5.de milit.Rom.*

Circuncisio, fuit Sacramentum veteris populi, à Deo institutū, in masculis solùm, præputium carnis amputans, ad significandam regenerationem hominis & confirmandas Dei promissiones ad certum tempus duraturum. Gręcis περιτομὴ à verbo περιτέμνω, circumcido, circumseco: cuius simplex est τέμνω, seco. Metaphoricè autem in epistola ad Romanos, cap. 2. περιτομὴ καρδίας circuncisio cordis. Et Iudæi rebelles Euangelio Incircuncisi corde nominantur, Act. 7. Hebræis מילה *Milàh* dicitur, à verbo מלל *Malal* Abscidit, rescuit: vel (vt alij sentiunt) à verbo מול *Mol* circuncidit, conscidit, præscidit, & dicitur tantùm de membris corporis. In i. coniugatione, *Mal* מל circuncidit, conscidit carnem præputij. Vide Genes.17.21. Exod 12. Deuter.30. Iosu.5.7.&c.

Circulus à circuitu est dictus. Sūt autē Circuli sphæræ numero decem: *Aequinoctialis* ἰσημερινὸς, *Colurus Aequinoctiorum, Colurus Solstitiorum, Zodiacus, Meridianus, Horizon, Tropicus Cancri, Tropicus Capricorni, circulus arcticus, circulus antarcticus.* Priores sex appellantur maiores, quatuor posteriores minores. *Æquinoctialis* inde deducit nomen, quòd cùm Sol eum orbem attigerit, æquinoctium efficiat. Est quippe ἴσον æqualis, ἡμέρα dies, vnde dictio conflata. *Coluri* duo, qui circa mundi polos se mutuo ad angulos rectos eosdemque sphærales dispescunt, ita vt vnus eorum per principia arietis & libræ feratur, alter per Cancri & Capricorni principia, ab eo nomen habent, quod Græci κόλουρον, id est, *mutilum* aut *truncatum* appellant. Zodiacus, qui dicitur δισκοειδὴς ἢ κυλινδροειδὴς, ἀπὸ τῶν ζῳδίων, id est, animalibus appellationem trahit. Animalia hìc dico signa illa duodecim, quæ cuique sunt nota vel ex iis, quæ singulis annis

vulgantur, ephemeridibus. *Meridionalis* μεσημβρινὸς paribus spatiis ab occasu & ortu distans, & reliquis circulis in sphęra materiali supereminens, ἀπὸ τῆς μεσημβρίας, id est, meridie dictus: Horizon circulus maximus pro locorum diuersitate varius, & totam sphæram dirimens in duo hæmisphęria, ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν, quod terminare est nobis, vel finire, eo quod terminet visum: Tropicus vterque ἀπὸ τοῦ τρέπειν, id est, vertendo, quòd Sol inde ad nos vertatur. Arcticus, qui est per polum arcticum descriptus: Antarcticus, qui per alterum Zodiaci polum excurrit: Vt facile & obuium vtriusque nominis sit etymon.

Circus. Quod Circes veneficæ hoc nomen aliqui acceptum ferant, *vt libro singulari de spectaculis Tertullianus notauit*, est extremæ cuiusdam inscitiæ signum. Habet nomen ab equorum cursu, quòd circum metas currerent, cùm ibi celebrarentur ludi, cui sententiæ se etiam Isidorus submittit cùm alibi, tum *lib. 18. cap. 28.* vbi & ornamenta circi recenset, oua quippe Castoris honori asscripta, quòd ex ouo natus credatur, Metam, & Obeliscum scilicet lapidem aspertimũ, qui in cuiusdam metæ figuram sensim consurgens & gracilescens, inque angustum verticem productus, & læuigatus artificis manu, formarũ innumeras notas repræsentabat veterum sapientiæ, quæ cõsistebat in hieroglyphicis notis certissimos testes. Adnumerat idẽ & carcerem. Atqui carceres primum ex topho lignóque fuerunt, quos cum marmoreis Claudius commutauit. Præter hæc ornamenta conspiciebantur illic gypseæ Deorum imagines, tum hostibus detracta spolia. Iam & illud notandum, consedisse quoque in circo maximo sortilegos, iuxta metas, qui sortes dabant, *vt tradit Acron*. Vt vero illas cõtemnebant grauioris cõditionis homines, qui in iis circulis versari erubescebant, ita qui nati erant humili loco, diuinatoribus sæpe se adiungebant. Quo spectat illud Horatij de seipso:

Fallacem circum vespertinumque pererro,
Sæpe forum, assisto diuinis.

Apud bonos auctores fit mentio circi Flaminii, qui ab hoc circo maximo diuersus erat P. Victor recenset octo vel decem. Sed de his omnibus non est dicendi locus.

Ciris nomen puellæ, quã Neptunus in auem eiusdem nominis & cristatam mutauit (*alaudam vocant alii*) à crispatis capitis capillis, qui cirri dicuntur, nomen inuenit. Ita nec fabulas aliquando omittimus, vt, qui his occupantur, ex hisce nostris nonnihil habeant, quod in rem suam vertant.

Cirrus quasi in circum tortus, *vt placet Grammaticis*, non ἀπὸ τοῦ κείρεσθαι, quod est tonderi, vt manifesto errore Isidorus interpretatur. Quamquam & perperam in expressis exemplaribus legatur κύρειν, cui substituendum κείρειν. Vide *cap. 1. lib. vndecimi.*

Cissybium poculum Hederaceum, quo vinum exploratur, an sit permixtum aquæ, ἀπὸ τοῦ κίσσου, i. Hedera, nomen inuenit.

Cisterna, dicta Festo, quòd sit cis, id est, infra terram.

Cithara, ἀπὸ τοῦ κινεῖν mouendo, quòd audientes ad amorem commoueat. Cicero de natura Deorum dictam eam scribit à forma, credo ab ea pectoris, quæ est *carinata*, & ab Hippocrate propterea *cithara* vocata. Artem canendi cithara tribuit Tzetzes Chironi, cùm eum Lycophronis locum enarrat: τὸν πατρὶ πλεῖστον ἐζευγμένον βροτῶν. Alij eius inuentionem deferunt Apollini: Nonnulli *Iubali*, longè ante Noachi seculum & diluuium: Genes. 4. 21.

Cithim appellata est terra Macedonum à *Kithim* filio Iauan, nepote Iaphet, scilicet à כתם *emicuit*, *Genes. 10. & 1. Maccab. 1.*

Clades. Grammatici veteres cladem volunt dictam à *clamando*: Quid si à verbo κλαδεύω, quod est *amputo* aut *frango*, deducas, sumta metaphora à tempestatibus

tibus quæ calamos comminuunt: *Lucanus lib. 10. Et cladem fouere Noti.*

Clam Præpositionem deducunt multi à veteri verbo *calim*, quam olim vsurpabant loco *clam*, vt *nis* pro *nobis*, *sam* pro *suam*, *im* pro *enim*. At Festus deducit à clauibus, quod his claudimus, quæ celate volumus; quod ego non improbo.

Clangor, proculdubio à Græco κλάγγειν. vel nomine κλαγγή. *Theocr. in Ptolom.* Philedelph. encomio: ὡς ἄρα νᾶσος ἔειπεν, ὃ δ' ὕψοθε κλάγξεν φωνᾷ. Neque enim tantummodo gruibus, verum & suibus hominibusque, imò sagittis, tribuitur apud Homerum.

Clarigatio est clara rei repetitio, qua vtebantur Romani, priusquam bellum hosti denuntiarent. Vel clara legatio, vt quidam volunt.

Clarius dictus Apollo, à Claro vrbe Asiæ, *vt ait Pomponius Mela*, vbi *Clarii*, inquit, *Apollinis fanum, quod Manto Tiresiæ filia fugiens victores Thebanorum Epigenos statuit.* Non procul ab vrbe ponit montem eiusdem nominis Isacius Lycophronis interpres, vt vel ab hoc monte trahi possit originatio. Certe vtramque à viris doctis probati video.

Claros, ciuitas Colophoni propinqua, quæ (*vt scripsit Nearchus*) sorte contigit Apollini; ἀπὸ τοῦ κλήρου, i. *sorte* deductum habet nomen. Alij à *lachrymis* Mantus filiæ Tiresiæ, quam pœnitebat relictæ patriæ, dictam malunt. Nam κλαίειν est *flere*. At κλάρος nunquam fuit aut erit Græcis lachryma, quod Raphael Regius nullo auctore affirmat. 1. *Metamorph.*

Classicum intelligit Isidorus cornu sic dictum, à *calando*, id est, à conuocando, *18. Etymolog.* Inter alia autem significat in militaribus rebus signum, quod datur ad pugnam. Hinc *classicum canere*, est milites iam in procinctu stantes excitare ad pugnam: Prouerbialiter, hortari & animare ad rem aliquam. Alii ductam volunt vocem à Classe, quod sono tali classes olim ad concionem vocarentur. Ait enim Liuius *lib. 7. Consul classico ad concionem vocat.* Et Dionysius lib. 2. τοὺς δημοτικοὺς ὑπηρέται τινὲς κέρασι βοείοις ἐμβυκάνοντες ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον; *plebem ministri quidam cornibus bouillis, id est, buccinis, insonantes ad concionem cogebant.* Propertius: *Buccina cogebat priscos ad verba Quirites.* Et ipse quoque Vegetius classici nomen buccinæ adaptat. *Classicum*, inquit, *vocatur, quod buccinatores per cornu dicunt.* Quamquam Suetonius in Iulio classicum soli tubæ adscribat his verbis: *Rapta ab vno tuba, ingenti spiritu classicum exorsus est.* Sed *in his talibus*, inquit doctissimus Lipsius, *quam τὸ πολεμικὸν siue τὸ παρακλητικὸν σημαίνειν, quod in pugna fiebat omni instrumento & cornuum, & tubarum.*

Classis, quæ veteribus erat populi, nauium & militum multitudo, ἀπὸ τῶν καλῶν, id est, *lignis*, est dicta Grammaticis, à quibus & calones detinuat Festus. Classis procincta erat, in qua exercitus ritu Gabino cinctus confestim initurus erat prælium. Plinius: *Vinum curas vigoremque animi impedit ad procinctum.* Est enim procinctus ipsa expeditio & bellicus apparatus, cum se exercitus cingens, imò stans in procinctu, ad belli aleam, vtcumque tandem ceciderit, seipsum parat. Totus populus Romanus in sex classes distributus legitur *apud Dionysium & Liuium.* De ista distributione vide quæ sint à nobis allata *in dictione Census.*

Clathrus nominis auspicium dedicat Græco κλεῖθρον.

Claudia familia Romana ab Appio Claudio Sabino accepit nomen, qui regibus exactis Romam venit cum quinque millibus clientum, parte vrbis illi ad habitandum concessa, *vt est notatum in Onomastico.* Ex hac familia oriundus est Appius Claudius cognomento *cæcus*, qui viam muniuit, quæ *Appia* dicta est, *Liuius lib. 9. Cicero in Catone*: quique sententiam de pace non ineunda cum Pyrrho in senatu dixit, *teste Cicerone Tuscul. 5. Plutarcho in Pyrrho, Pomponio l. 2. de*

Orig. iur.

Orig. iur. Non me latet tres Claudiæ gẽtis familias agnosci à bonis auctoribus, primam eorum, qui *Regillenses* sunt dicti ab oppido Sabinorum Regillo, Appij istius Clausi (nam postea dictus est *Claudius* iuxta Liuium) & Claudiorum patria; alteram eorum, qui nominantur Pulcri à P. Claudio Pulcro Cæci filio; tertiam Neronum, at omnes originem à primo illo trahere, nemo, opinor, inficias ibit. Quid, quod Nero nomen fuerit Sabinum significans strenuum & fortem hominem? *vt scribit in Tiberio Suetonius.* Ab eodem Claudia tribus est nominata, *vt scribit Seruius.* Vnde illud Virgil. 7. Æneid *Ecce Sabinorum prisco de sanguine magnum.*

Agmen agens Clausus, magnique ipse agminis instar,

Claudia nunc à quo diffunditur & tribus, & gens.

Claudiana tonitrua sunt dicta, quod Claudius Pulcer instituerit, vt ludis post scenam proiectus lapidum (*nam sic legendum reor in Festo*) sic fieret, vt veri tonitrus similitudinem imitaretur. Nã antea leues admodum & parui sonitus fiebant, cum claui & lapides in labrum æneum cõiicerentur. Fuerunt & Romæ quãdoq; præfecturæ Claudij & Claudii forum, quorũ locorum meminit Plinius *lib. 3 cap. 5.* Volaterranus *Geograph. 5. cap. de rebus Pisanorum.* Vt finem faciam, referebat denique genus suum ad Claudium Claudia Quinta, quæ nauem cum sacris Matris Deũ hærentem ad Tyberis vadum extraxit, precata palam, vt sequeretur, si pudicitia sibi constaret. Testis Liuius *lib. 9. Decadis 3.*

Claudus, quasi pedibus clausus.

Clauis, quòd claudat & aperiat dicta est Isidoro *vltimo Orig. lib. cap. 13.* Festus Pompeius & claudere & clauium ex Græcis fontibus descendere existimat: Quod quo pacto nobis probabit, nondum video.

Clausius vel *Clusius* dictus est Ianus, quòd valuæ eius clauderentur tempore pacis; & *Patulcius*, quòd paterent tempore belli. Vide *Ouidium Fastor. 1.*

Clausula, quam Græci *Colophonem* vel *κολοφῶνα* vocant, à breui conclusione est appellata. Hæc Festus.

Clauus à claudendo. Figitur enim, vt aliquid claudat siue contineat. Erat & apud Romanos clauus Annalis, qui singulis annis in ædium sacrarum parietibus solebat figi, vt inde numerus annorum colligeretur. Pangebatur primùm ab eo, qui summus erat Prætor. Tandem ad Consules & Dictatores solemnis iste ritus translatus fuit: Qui cum intermissus fuisset sæuiente peste, repetitus fuit ex seniorum memoria, dicentium eam, clauo quondam à Dictatore fixo, sedatam. Ideo C. Genutio & L. Æmilio Mamerco coss. cum graui morbo ciuitas affecta esset, Senatus L. Manlium Dictatorem dici iussit, claui figendi caussa. Fuit & illud factum à Cn. Quintio Dictatore, cũ quereretur Romę de veneficiis, & aliquot matronæ eo nomine dãnatæ essent. Erant autem, qui figebantur claui, ex ære conflati, ita, vt simul designarent numerum annorum. Trabales clauos propriè appellant, quibus committimus trabes. Et quoniam illi sunt validi & prægrandes, idcirco prouerbialiter & metaphoricè denotari his solet, quidquid est ingens, solidum & firmum. Clauus etiam vestimẽti est genus veluti quibusdam aureis clauis distinctum, quod & à palmarum similitudine dicebatur palmatum, & à verrucis clauo similibus vestis verrucata. Quod si latior ipsa vestis erat, *Laticlauus* *πολυσήμως* dicebatur, eaque Senatores soli & patricii induebantur. Horatius 1. *Sermon. Et latum demisit pectore clauum.* Ouidius ponit pro *senatoria dignitate.*

Cleanthes Philosophus dictus quasi *φρεάντλης*, quod noctu aquam hauriret è puteis. Hoc enim quæstu farciebat inopiam, vt haberet, vnde attentiùs interdum studiis vacaret. Laertius.

Clemens Donato *Adelph. Act. 1. Sc. 1.* dictus à

ctes à cultu mentis, ne illa vitiis contaminetur.

Clepsydra videtur inde Copernico dicta, quod singulari moderatione opus fuerit in addenda & subtrahenda aqua, pro diebus accrescentibus & decrescentib. Hoc scilicet κλέπτειν τὸ ὕδωρ, *aquam furtim subtrahere.*

Clericus ἀπὸ τοῦ κλήρου, id est, *sorte*, quòd sors & hæreditas sit Domini, sicut populus Dei apud Hebræos נחלה. Idem affirmat Hieron. *lib. de vita Cleric. ad Nepotianum.* Veteres patres postea hoc nomen transtulerunt ad Ecclesiasticorum ministrorum collegium. Talis *Ostiarius, Psalmista, Lector, Exorcista, Acolythus, Subdiaconus, Diacon⁹, Presbyter, Episcopus.*

Clerus Græcè κλῆρος significat sortem, *vt iam modo dicebam.* Petrus vtitur pro gregis Dominici portione, quę obuenit vnicuique pastori, prout quemque Spiritus sanctus præfecit. Postea tamen intellecta hæc vox est de cœtu sacerdotum atque pastorum, quod ipsi sint Dei sors quædam peculiaris.

Cliens. Origo nominis istius fluxit ex verbo *colo.* Nam inquit Isidorus: Clientes prius colentes dicebantur, à colendis patronis, qui quasi patres erant & defendebant eos aduersus omnem iniuriā. Clientelas autem & patrocinia primus instituit Romulus, cùm vellet arctissimo sibi inuicem vinculo plebeios atq; patritios esse deuinctos. Totam rē istam diligenter expedit & tractat Dionysius *Roman. Antiq. lib. 2.* vbi ait, *Romulum eam ad veterum Thessalorum imo Atheniensium morem instituisse, non tamen veteres in appellando secutum, verum negotium illud exornasse appellatione quadam honesta. Illi quippe superbè vtebantur Clientibus, opera illis parum decora iniungentes, nonnunquam malè mulctantes & verberantes, si quando iussa non præstitissent. Athenienses vocabant* θῆτας *ob ministeria, quasi* μισθωτοὺς, *id est, mercenarios; Thessali vero* πενέστας, *exprobantes eis hoc nomine humilem, astrictam, abiectamque fortunam. Tales Lacedæmoniis erant* εἵλωτας. *At Romulus pauperum tutelam nominauit patronatū. Quoad officia, oportebat patronos Clientibus respondere de iure, cuius illi rudes & imperiti erant, & absentium non minus curam gerere, quàm præsentium, pro affectis iniuria lites suscipere, impetum accusatoris sustinere, vtque compendio dicam, quietem ipsis à priuatis & publicis negotiis comparare. Vicissim Clientium erat, Patronos iuuare, si parum his esset, pecuniâ, in elocando filias, in redimendo captiuos cùm ipsos, tum filios ipsorum: priuatarum quoque litium perditarum æstimationes & mulctas pro ipsis soluere, non vt fœnus inde perciperent, sed vt referrent gratiam. Vtrisque commune erat, ne fas esset alteris accusare alteros, aut aduersum dicere testimonium, aut ferre suffragium, aut inter inimicos censeri. Quòd si quis deprehensus esset aliquid horum facere, tenebatur lege de proditoribus, quam Romulus sanxit: conuictumque criminis cuius licebat vt Diti sacrum interficere. Mos enim erat Romanis, quos vellent impunè occidi eorum corpora deuouere cuipiam Deo, præcipuè Diis Inferis, quod fecit Romulus. Manserunt itaque per multas ætates mutua Patronorum & Clientium officia, haud secus quàm cognatæ necessitudinis posteris per manus tradita. Et erat maxima nobilium laus habere clientes quamplurimos, tam hereditariarum clientelarum, quàm partarum virtute propria: Ingensque certamen erat vtrisque, ne vincerentur mutua beneuolentia, dum Clientes nullum patronis ministerium negarent, vicissim patroni nullo pretiò possent corrumpi, vt Clientibus negotium ab aliis facessi sinerent. Tanta erat illis in omni vita temperantia, felicitatemque virtute metiebantur, non fortunâ.* Hæc Dionysius. Iam & clientes comitabantur Patronos in plateis honoris gratia, quocunq; irent. Quapropter lassos Clientes Iuuenalis dicit Satyra 1. *De clientibus* multa quoq; fit mentio *in libris Codicis & Digestorum.* Græci ἐπιτρόπους appellant, ἀπὸ τοῦ ἐπιτρέπειν. Plutarchus tamen in Romulo retinet nomina Latina, κλιέντας, πατρό-

vus. Nunc verò *Clientem* nominant vasallium. Pergit Dionysius: *Nec tantùm in ipsa vrbe plebs tuta erat patriciorum patrocinio; sed & Coloniarum & sociarum ac amicarum ciuitatum, & bello subactarum quæque suos habebat patronos, quoscunque vellet, è ciuibus Romanis.* Proinde Cicero ad finem *Action. 1. in Verrem*: *Clarissimi viri nostræ ciuitatis, temporibus optimis hoc sibi amplißimum pulcerrimumque ducebant, ab hospitibus clientibusque suis, ab exteris nationibus quæ in amicitia Pop. Rom. ditioneque essent, iniurias propulsare eorumque fortunas defendere.* Atque hæc vt dicerem de Clientibus & eorum patronis, post nominis originem, operę pretium duxi.

Clima, segmentum mundi vel spatium contentum duobus parallelis, in quo dimidiæ horæ percipitur varietas in horologio, dicitur παρὰ τὸ κλίνειν, quod quæuis plaga intercepta duobus parallelis certo spatio declinet ab Æquatore. Cliuos vocat Pontanus climata *lib. 1. de rebus cœlestibus*. præter septem illa aridissima autem climata, in quæ terra vniuersa cogeretur, adduntur à Plinio exquisitissima subtilitate alia quinque, vt ita fiant numero XII.

Climax schema rhetoricum, quod Hermogenes vocat κλιμακωτὸν σχῆμα, quod est instar ἀναβαθμοῦ Platoni, & fit cũ per gradus itur ab aliis ad alia, ita vt semper proximum verbnm repetatur, ἀπὸ τῆς κλίμακος, id est, *scala*, nomẽ traxit. Vnde & gradatio dicitur Latinis. Exemplũ exhibet eius D. Paulus his verbis: *Afflictio operatur patientiam, patientia probationem, probatio spem, Spes autem non confundit.* Ex eodẽ fonte nati sunt anni, quos *Climactericos* vocãt, id est, *scalares*, septennario numero aut nouenario numero multiplicatos: Qualem esse periculosum illum annum 63. quo se vertẽte Augustum in gratitudinis signum obtulisse Diis sacrificium legimus, testatur Iulius Maternus: Quod numerus vterq; sit decretorius, & ad vitam succidẽdam quam plurimum valens. M. quoq; Varro pericula vitæ fortunarumq; grauissima fieri affirmat septenariis, quos κλιμακτῆρας nominant Chaldæi. & quanquam talis sit quinquagesimus quartus, & alii minores Climacterici, tamen præcipuè talem habitũ 63. apud veteres inuenio, qui & annum illum *Climactericum tempus* appellant per ἐξοχὴν, vt Plinius *Epistola 44.*

Clinia adolescens apud Terentium, παρὰ τὸ κλεινὸν, quod est *inclytum & celebre*.

Clio, nouẽ Musarũ vna, παρὰ τὸ κλέειν, id est, *celebrando* deducta. Ad quod etymon alludit Virgilius canẽs hoc modo.

Clio gesta canens transactis tempora reddit.

Clitellæ, quibus sarcinæ alligatæ portantur *secundum Festum*, deflectũtur παρὰ τὸ κλίνειν, decliue & vergẽs deorsum. Latera enim clitellarum imitantur quodammodo montium cliuos, sicut & dorsa iumentorum.

Clitipho adolescens, quasi τὸ κλειτὸν φῶς, *inclyta lux*.

Cliuus, à clino, quod est *inclino*. Cliuus Capitolinus dictus est Romæ locus & via, qua in capitolium ascendebatur. Natæ sunt de eo opiniones variæ, fortè idcirco, quòd varios aditus habuerit. Celebrata sũt olim in eo festa Floralia. Clius Suburranus ibidẽ erat, quo à frequentissimo vico *Suburra*, & à foro Romano recta per forum Neruæ accessus erat. Publicus cliuus est appellatus vel potius publicius, per quem à Capitolio descendebatur ad piscarium forum, & quod à bobus dictum *boarium*. Meminit eius Varro *de ling. Lat. lib. 4.* Cliuus *publicius*, inquit, *ab Ædilib⁹ plebeis publiciis; qui eum publicè ædificarunt.* Sic enim legendum arbitror, vel (si ita mauis) *plebis*, non *publicis*. Emendationem firmat Ouidius Fastorum 5. his verbis:

Plebis ad Ædiles perducta licentia talis
Publicios.

Idem

Parte locãt cliuũ, qui tunc erat ardua rupes:
Vtile nunc iter est publiciumque vocant.

Publicius ergo est dictus à Publiciis Ædilibus

dilibus plebis, vt *Publius* vel *Publilius vicus* à Publio, *Cosconius* à Cosconio apud Varronem. Vbi & quidam male habent Costonius. Sit appendicis hic loco, ciuitati Cliuio, quæ Cliuiæ Ducatus est caput, nomen inditum videri à colle, qui Belgis est *Cleef* & in quo eadem est sita. Robertus Cænais autem Cliuenses, qui alioqui vna cum ipsa regione reuera ab hac vrbe nomen arcessunt, quasi *Clauenses* dictos existimat, quòd clauas gestarent iussu Rodolphi.

Cloaca. Nominis huius origo manare videtur Festo *lib. 3.* à conluendo, quod in hanc confluat colluuies, *Vlpiano teste l. 1. §. 1. ff. de cloacis.* Primus cloacam fodere cœpit Tarquinius Priscus, qui mõtibus subfossis, receptaculum omnium vrbis sordium cloacam fecit, inq; tres ductus diuisit. Deinde plures cauatæ sunt fossæ, maximè post vrbem à Gallis captã, cum quiq; domicilium ædificaret aut repararet. Earum cura penes Censores esse solebat. Cloacina Venus est dicta, quòd Romæ in cloaca magna effigies eius fuerit inuenta. *vt docet Ioannes Viues.*

Clusinus Ianus, quòd tempore pacis portæ templi occluderenrur.

Clusure, quę sunt Suidæ τὰ ὀχυρώματα τῶν διαβάσεων, quo nomine vsus Nigidius apud Gellium à *cludẽdo*, id est, *claudendo* appellationem habent. Vtitur & hoc vocabulo Cassiodorus 2. *Variarum ad Faustum.*

Clypea vrbs Africæ; Plinio *Clupea*, olim Aspis, à clypei figura nomen inditum agnoscit.

Clyster, qui ægrotis per inferiora iniicitur ad repurgandum, emolliendum, restringendum, & sedandum dolorem, propriè ἀπὸ τοῦ κλύζειν dicitur, quod est *abluere, lauare.* In eum enim finem primùm est comparatus.

Cochleare vnde sit dictũ, & quis eius sit vsus, ostenditur hoc disticho à Martiale:
Sum Cocleis habilis, & nec minus vtilis ouis:
Numquid scis potius cur cocleare vocer?
Discimus etiã cochlearibus fuisse vsos, qui olim ouis aut cochleis vtebantur.

Cocles, an quasi *Ocles*, id est, vnoculus, *vt dixit Plautus in Curculione?* Equidẽ dictos Coclites, qui nascerentur altero lumine orbi, est apud Plinium *lib. 11.* & refert ex Plinio Carolus Sigonius *de Nomin. Rom. libro.* Quin Horatium Coclitẽ amisso altero oculo in prælio monophthalmum fuisse scribit Dionysius Halicarnassæus *lib. 5.*

Coctum, à cogendo dictum secundum Festum, quia coquendo coarctatur, vt ad vtilitatem vescendi perducatur.

Cocytus ifernalis fluuius, nomẽ arcessit παρὰ τὸ κωκύειν lamẽtãdo, vel *vt Seruius notat Aeneid. 6.* παρὰ τὸ κωκύειν lugendo.

Cæcum intestinum appellatum, in homine, quod ora habet duo exiguo admodum interuallo à se inuicem distincta, in tantum, vt vix discerni queat, sintne duo, an vnum, atque adeo in eo cœcutiat homo.

Cælebs vel cælebs *(vt aliis placet)* ab admiratione castitatis dictus est Fabio *libro 1. capit. 6.* Festo *libro 3.* Isidoro, & aliis, quasi *cœlestis*, eo quòd vitã agat cœlestẽ. Alia ergo Romanorum sententia & Lycurgi; cum illi cœlibes mulctauerint, hic legẽ tulerit, vt arcerentur æstate à ludis & spectaculis, hyeme verò nudi forum circumirẽt: alia quorundã Doctorũ Ecclesiæ, qui pro bono meritorio cœlibatum habuerunt. Atqui Augustinus Psalmo 29 *Quid prodest integra caro, mente corrupta? Melius est humile coniugium, quàm superba virginitas.* Nota quoq; Paphnutii historia. Et Paulus inquit: τίμιος γάμος ἐν πᾶσι: *Scortatores autem puniet Dominus.* Quæ non eum in finem huc adfero, vt continentiæ donum virginitatemq; eleuem, cùm Christus expressè dicat, nõ omnẽ capere verbũ hoc; verùm, vt paucis ostẽdã, hallucinari quandoque, qui, cùm vni pugnantiũ plurima deferunt, detrahunt mox alteri, quasi coniugium non sit bonũ, quia cœlibatus res est bona; *secundum Paulum.* Differunt enim cõiugiũ & virginitas, non ratione boni &

B 2

mali, sed potius ea ratione, quod cœlebs expeditior sit i subeūdis periculis, & perferēdis malis, at maritus de familia magis solicitus sit, *ut Paulus ait 1. Corinth. 7.*

Cœlius mons Romæ quartus, quem Romulus primum omnium muniuit, at Tullius pomerio inclusit, *ficut Dionysius & Liuius produnt*, iuxta Festum nomen accepit à Cœle (malim Cælio) ex Hetruria oriundo, qui Romulo contra Sabinos suppetias tulit. Idem cōfirmat Varro *libro quarto, de Lingua Latina.* Tacitus scribit, montem hunc olim appellatum fuisse Querquetulanum, quod arborum eiuscemodi copia esset ibi permagna, mox Cœlium dictum ab eo duce, cui cognomen erat Vibenno. Ab hoc ipso *Cœlimontium* appellata secunda vrbis regio, quam ibi collocauit Augustus eratque via propemodum plana, quæ eo tendebat. Itaq; Ouidius in Fastis:

Cœlius ex alto, qua mons descendit in aquū,
Hic, vbi nō plana est, sed properanda via est.

Solebant illic & Equiria ab equorum cursu dicta celebrari translata videlicet propter exundationē Tybris. Significat & illud Ouidius Fastorum 3. his verbis:

Altera gramineo spectabis Equiria campo,
Quem Tyberis curuis in latus vrget aquis:
Qui tamen eiecta si forte tenebitur vnda,
Cœlius accipiet puluerulentus equos.

Instituti fuerunt hi ludi à Romulo Marti patri, & celebrabantur. 3. Idus Martij.

Cælum an velut κοῖλον, *iuxta Varronem*, id est, conuexum exterius, quod in circulo est cauum an quasi cælatum, nempe stellarum signis, *iuxta Attilium Gallum*? Neutrum repudio. De cœli & cœlestium corporum motu vide Astrologos.

Cœmiterium nihil aliud, quam κοιμητήριον, quasi *dormitorium* dicas. Hebræi doctiores nominant בית חיים, id est, *viuentium domum.* Quibus vocibus resurrectionis corporum monemur & immortalitatis, quæ animę à Deo communicata est. Nam qui dormiunt, euigilant iterum. Et sicut Christus caput resurrexit, ita & nos eius membra resurgemus. Quo spectat celeberrimus ille locus Iob. 19. *Scio*, inquit, *quod meus redemtor viuat, inque nouissimo die de terra sim resurrecturus, & rursum circumdabor pelle mea, & carne mea, videbo Deum quem ipse ego visurus sum, & oculi mei conspecturi, & non alius.* Hæc spes reposita est in sinu meo. Vide etiam de resurrect. nostra Esaiæ *cap. 25. Daniel. 12. Hoseæ 13.* contra Sadducæos, Simonianos, Archonticos, Hierarchitas, Manichæos, Marcionitas, Valentinianos & Appellitas Exstant & eius probationes in natura sumtæ à Pelicano, Phœnice, ranis, muscis, arboribus, floribus, & seminibus: Item à ratione, quòd res imperfecta non sit capax absolutæ felicitatis, anima verò separata à corpore sit res mutila, ac proinde eam ad consequendum felicitatem corpori denuo oporteat coniungi.

Cœna, quam veteres appellabant vespernam, Isidoro à vescentium communione est dicta. Etenim κοινὸν dicunt Græci *commune.* Vnde Communicantes, qui communiter, id est, pariter conueniunt. Alia à coeundo deriuant, aut à nomine τῆς κοινωνίας, ἢ κοινῆς τότε γινομένης τῆς καθ' ἡμέραν τροφῆς, sicut pœna ἀπὸ τῆς ποινῆς. Hæc Plutarchi sententia. Rectam cænam apud Romanos appellatam, ad quam pauperes cliētes admittebātur, qui comitati fuerant patronos, rectà velut sequentes & insistētes vestigiis, cùm domum ingrederentur. Cœna feralis erat, quæ mortuis offerebatur. Quocirca Florid. 3. Apuleius: *Exclamanit viuere hominem, procul ignes amolirentur, rogum demolirentur, cœnam feralem à tumulo ad mensam referrent.* Feram enim veteres appellauerunt mortem. Cœna dubia, adipalis videlicet & varia, à dubitando est dicta, *Phormione teste apud Terentium, Cœna dubia*, inquit, *apponitur.* Get. *Quid isthuc verbi est?* Photm. *Vbi tu dubites, quid sumas potissimum.* Graues sunt illæ & insalubres, vt medicorum testantur scholæ. Quo merito Theo

to Theopompus Platonicas laudauerit, eo quod & postero die prodessent, *vt refert Hegesander apud Athenæum lib. 10.* * *Cœnæ deûm*, tenues, parabiles, non sumptuosæ, non splendidæ, de quibus Martialis, *Hæc tibi brumali gaudentia frigore rapa Quæ damus, in cælis Romulus esse solet.* Horat. *O noctes, cœnaque Deûm.* Addamus alias. *Cœna Saturnia*, κρόνιος βίος, frugalis, beata. *Hecatæ* cœna, Athen. lib. 6. Aristoph. in Pluto *Hecates* cœna, Ouid. Callimach. *Icci* cœna, Ælian lib. 11. variæ hist. Cœna *Philosophica*, Athen. lib. 5. & 10. *Musica* cœna, Plutarch. in præcept. Sanit. & Sympos. lib. 6. Plautus in Mostellaria, *Musicè herclè agitis ætatem, ita vt vos decet, vino, victu, piscatu, probo, electili, vitam colitis.* Vide Lamb. in Horat. lib. 2. Sat. 2. *Platonica* cœna, Plutarch. lib. 6. Sympos. *Rustica*, Horat. lib. 2. Sat. 5. *Laconica*, Plutarch. & Athen. passim: *Cynica, Timonia, Terrestris* de qua sapiens Prouerb. 5. *Melius est conuiuium oleris vbi sit dilectio, quàm bonis saginati, in quo sit odium.* Et hæc quidem de Cœnis seu conuiuiis parcis & mediocribus. *Magnifica* vero Cœnę, splendidæ luxuriosæ multis nominibus apud veteres Scriptores designantur: nempe Cœna *Dapalis*, Plin. lib. 10. c. 10. quæ diuersis & amplis dapibus constat: *Dapsilis*, Suetòn. in Vespasiano: & *Dapsitica*, Plaut. *Dapes* appellatæ sunt lautæ & magnificæ epulæ, à δαψιλιὲς quod largum, & δαψιλία quod largitatem & profusionem significat. Cœna *pollucibilis*, Macrob. lib. 3. Saturnal. c. 17. Cœna *recta*, Sueton. in Vespasiano & Augusto. Martial. *Promissa est nobis sportula, recta data est.* Eandem possis vnctam Cœnam appellare. Cœna *epularis, ganeata, glyscera, dubia* seu variis ferculis instructa: de qua Horat. in Serm. *Vides vt pallidus omnis Cœna desurgat dubia.* *Cœna popularis*, Plut. in Trinummo; *Ebria*, Plut. in Casina: *Adipalis, Regia, Cerealis*, &c. Cœnæ item *Sacerdotales* celebrantur, nempe Pontificales, Augurales, Saliares, Capitolinæ; Apul. lib. 4. & Martialis. *Non Albana mihi sit comessatio tanti, Nec Capitolina Pontificúmque dapes.* Mensæ item *Persica, Medica, Sybaritica, Syracusana, Italica, Asiatica, Milesia, Sicula, &c.* de quibus Athen. lib. 4. & 12. Aelian. item lib. 12. Mensæ item *Romanæ* & aliarum gentiū seu Principum, quas Athen. describit. Innumeris epithetis & cognominibus Græci Cœnas illas ornarunt, vt videre est apud Athenæum præsertim.] Distinguebant veteres cœnam in tres partes seu missus, de quibus vide ornamentum huius seculi Iustum Lipsium 3. *Antiq. lection.* vbi ait, primum missum dictunt antecęnam siue gustationem: secundum in quo præcipui & lautissimi cibi apponebantur, propriè cœnam: tertium, in quo bellaria, pomorum mensam siue mensas secundas. Solent & fercula appellari missus ab auctoribus Latinis, vt in Heliogabalo Lampridius: *Celebrauit*, inquit, *tale conuiuium, vt apud singulos amicos singuli missus apparerentur.* Et paulò post: *Sybariticum missum semper exhibuit ex oleo & garo, quem quo anno Sybaritæ reppererunt, perierunt.* Conuenit cum eo significato τὸ παραφερόμενον dictum ciborum ferculum à Platone de Republ. Antecænam veteres etiam *Promulsidem* vocarunt, quod ante mulsum daretur, *sicut in aduersariis à Turnebo notatum* Etenim primum haustum antiqui ad sitim leuandam è mulso sumebant infundendam, existimantes potionem dulcem vacuis & inanibus venis. Qui mos Varronis locum illustrat, 3. *de re rustica*, cùm scribit: *Faunus ad altaria venit, & mel ad principia conuiuij, & in secundam mens. m administratur.* Lusit in hac promulsidis voce eruditorum iudicio argutè scortillum illud apud Petronium, quod protracto pueri Cytonis peculio: *Hoc tam rude*, inquit, *belle cras in promulside libidinis nostræ militabit. Nam hodie post asellum diaria non sumo.* Athæneus nominat *lib. 4.* Prima fercula cœnæ proœmia, Hebræi פרפר אות של פכי חמון Quantum

ad ipsamet fercula, notandum consueuisse veteres principio cœnę ostrea prębere, vt præ ceteris in Sympoſiacis testatur Plutarchus: Item oua, *vt liquet ex lib. 1. Horatij Saty. 3.* Apud eosdem lactuca cœnam claudebat iuxta illud Martialis:
Claudere quæ mēsas lactuca solebat auorum,
Dic mihi, cur nostras inchoat illa dapes?

Exstat & apud Macrobium *3. Saturnal. cap. 13.* descriptio cœnæ Pontificis Metelli, vnde non solùm ordinem ciborum in singulis cœnæ partibus, sed etiam luxum veterum animaduertas. Inde licebit plura haurire in rem præsentem, sicut etiam ex Mercurialis variis lectionibus, *ex Cœlij Rhodigini antiquis lectionibus*, Plutarcho, Plinio, & aliis.

* *Cœna Domini.* Vide *Eucharistia.*

Cœnaculum locus, in quo cœnabant veteres. tandem vbi cœnare cœperunt in superiori domus parte, pars domus superior vniuersa appellata cœnaculi nomine, *auctore M. Varrone*, cui astipulatur Festus, cœnacula dici scribens, ad quæ scalis ascenditur. Vnde Syris est עליתא. Nec mirum diu retentum vocabulum priscum in tali significatione, cum etiamnum veteri vocabulo pistrinum eum dicamus locum, in quo grana teruntur versatilibus molis, cùm ante molarum vsum pinserentur in pilis, vnde & illi nomen. Sic loricam dicimus quæ iam ferro conficitur, cùm antea constaret loris. Possent similia referri sexcenta, in quibus etsi res ipsa & prima nominis origo exoleuerit, nomen nihilominus ipsum conseruatur in vsu.

Cœnobium quasi *κοινὸς βίος*, *communis vita.* In ipsis equidem Christianæ religionis cunabulis (ne dicam Pythagoręis id etiam vsitatum fuisse) haud ignorandum habuisse homines pios studiorum & pietatis officinas, quas tùm *cœnobia* appellabāt à victu inter eos communi, cùm nemo eorum sibi quidquam assereret aut vindicaret in ea vita fortunarumque communione. Huiuscemodi loca vocat Eusebius *φροντιστήρια* à commentationis studio, Philo Iudæus Ασκητήρια, quòd ibi diuinis contemplationibus se exercerent, alij *ἁγνευτήρια*, quod religionis meditatio mentes expurget.

* *Κοινόβιον*, locum, vbi communis quędam vita agitur ad sacratiorum studiorum commoditatem, & ad bonos mores, pia vetustas appellauit, ex quo in prisca Ecclesia licuit asceteria pietatis colere, & iuuentutem in rebus sacris informare. Hinc Cœnobiarchæ, & Abbates. Hodie seruatur nomen.

Cœnum. Nominis huius etymon propositum à doctis quibusdam haudquaquam reticendum. Sunt enim qui *ἀπὸ τοῦ κοινοῦ*, id est, *communi trahunt*, siue quod omnes eo communiter inquinentur, siue quod *κοινὸν immundum* quid etiam significet. Scribit enim Marcus *cap. 7.* Scribarum quosdam reprehendisse discipulos Christi, cùm vidissent eos panes commedere *κοιναῖς χερσὶν cōmunibus manibus*, id est, *pollutis.* Hinc *κοινοῦν* communicare *Matth. 15. Act. 10.* tantundem, atque polluere & inquinare.

Cœtus, nempe conuentus aut congregatio, à coeundo adeptus nomen.

Cognati quasi ex vno nati, quòd nascēdi initium habuerint idem, *vt scripsit Labeo.* Intelliguntur hoc nomine *ἐν πλάτει* omnes cōiuncti natura ex iustis nuptiis, *l. 4. §. 2. l. 10. ff. de grad.* specialiter soli per fœminas coiuncti: *ead l. 10. de gradi.* sicut ex Pauli verbis facile collegeris.

Cohors. Verba Isidori subiiciam *Cohors vocata, vel quod coarctet omnia, quæ sunt interius; id est, concludat, vel quod coerceat obiectu suo extraneos, & adire prohibeat.* Varro: *Cohors, quòd vt in villa ex pluribus tectis coniungitur, ac quiddam fit vnum, sic hæc ex manipulis copulatur cohors, quæ in villa dicta & appellata hoc nomine, quòd circa eum locum pecus coerceatur.* Hinc aues *cohortales* apud Columellam, quæ continentur intra villaticam cohortem, quales potissimùm gallinæ. Hæc illorum sententia. Alia Lipsij quoad originem, cuius en verba ex *2. de militia Romana*

mana capit. 4. Dictum de manipulis, è quibus conficitur deinde cohors. Ea vox origine Græcanica est,& χόρτος illis περιορισμὸς καὶ περιχάραγμα,siue(*vt Hesychius*)περιβόλος τῆς αὐλῆς,Vno verbo, quod clausum & septum in anteriore domo vel villa,χόρτον illi dixerunt, Latini *cohortẽ* vel *Cho. tem.* Nam & sic scribebant, & ita docent marmora vetusta. Etsi rursus alii deriuent, militariter accipiendo nomen, παρὰ τὸν χόρτον fœno, *quod fortasse iacerent sæpius in herba sub dio cohortes militares*, Sic Martialis *rauca cohortis aues* dixit. Vtque nonnihil addam de re militari,sciendum quâlibet cohortem decem cohortibus constitisse *auctore Vegetio.* Est & cohors peditum, vt turma equitum. Cicero pro Marcello: *Huius gloria Cæsar, quam es paulo ante adeptus, socium habes neminem. Nihil tibi cohors, nihil turma decerpit.* Quanquã nõ diffitear habuisse & singulas cohortes in legione equites suos at impares numero peditibus. *Milliaria cohors* quæ in legione erat prima, imò legionis caput, à millenario numero nomen inuenit, quod pedites haberet mille centum & quinque, equites autem centum triginta duos,*Cohors prætoria* dici solebat, quæ Prætori aut Consuli semper ad latus erat presto,dum versaretur in prouincia, eratque nihil aliud, quàm comitatus & satellitium eius.Erãt & aliæ duæ cohortes Prætoriæ:Vna *Euocatorum*,altera *Voluntariorum*, qui comitabantur Proconsules in expeditione, vt visi rerum periciores domum redirent. Apud Liuium nulla cohortium mentio: *Ut multi existiment à Mario primum has institutas adeoque dictas à cohortando.* Quod ea lege nõ improbo,si ad bellum hoc nomen retuleris, in quo cohortes se inuicem præliando cohortabantur. Quoad primam enim originem, præualebit Varronis & Isidori sententia.

Colaphus,κόλαφος,ἀπὸ τοῦ κόλου τῆς ἀφῆς. Vsus ea voce Paulus 1.*Corinth.4.& 2.Corinth.11.Petrus Epist.1.cap.2.* ...

Colchi Asiæ populi à Colcho Phasidis filio dicti Straboni. *Alii*, qui volunt Iudæorum esse propaginem, deriuant à כול *sustinuit.*

Coliphium luctatorum & Athletarum panis, quem in prandio tantum edebãt quòd in cœna carnem comederent, *vt refert Galenus Comment. 1.* ad Hippocratem περὶ διαίτης ὀξέων νοσημάτων,*Aphorism.18.*ἀπὸ τοῦ κώλου, membro inquam, & ἶφι robore,auspicium nominis trahit. Meminit eius & Iuuenalis *Satyra* 2. Sed malè ibi colliphium, cùm Græcè dicatur κωλίφιον. *Par mendum*,in Plauti Persa,cum ait: *Colliphia mihi ne incocta detis.* Alii dictum malunt à pane subcinericio,eodemque rotundo, qui Græcis est κόλλιξ. Vnde κολλικόφαγοι Aristophani,qui comedunt talẽ panem in Achaia.

Collactea vel Collactanea, eodem lacte nutrita.Exstat id nomen apud Iuuenalem *Satyra* 6.

Collatina porta vrbis, qua tendebatur Collatiam.

Collatinus appellatus Tarquinius Lucretiæ maritus, qui post reges exactos factus est Consul cum Iunio Bruto,forsan à ciuitate Collatia, quam Tarquinius cognomento Superbus ex collata pecunia in prima regione Italiæ constituit.Hic cùm in suspicionem venisset apud populum,cui nomen Tarquinii per se erat exosum, abdicauit se magistratu & vrbe excessit.*Plutarchus in Publicola.*

*Collecta.Quum variis precibus veteres Ecclesię serui in sacris cœtibus vterentur, posteri in quasdam formulas communes illas collegerunt, quibus Ecclesię cõtinerentur in exercitiis veræ pietatis.Hinc huic instituto inhæsit collectæ nomen, & consultum hac via fuit multorum ignauiæ,qui deinde preces ex liturgiis & agendis, non ex pectorum riuulis hauserunt. Alia temporum progressu accesserunt,quę in præsentia tractare non fert huius operis ratio. Tertulliani seculum *Collectas* vocauit ipsas Congregationes Ecclesiasticas: nec im-

proprie

propriè. Chriſtiani igitur colligi dicebantur, hoc eſt congregari in certum aliquem locum, ad audiendum verbum Dei, ad preces publicas, ad eleemoſynas conferendas, & ſimilia ſuæ profeſſionis exercitia. *Collecta um* autem pro pauperibus origo eſt peruetuſta Apud Iudæos in feſto Paſchatis dies octauus huic officio ſacro deſtinatus erat. Sic in feſto Tabernaculorum vltimus feſti dies collectæ erat. Hinc feſtum Hebræis dicitur *hezerah*, i. retentionis quod populus adhuc retineretur per diem illam, vt fierent collectæ pro pauperibus. Collecta Paſchatis dicebatur Domini Collecta, quod ad ſacros tabernaculi vſus deſtinaretur. Tabernaculorum autem collecta populi erat, nempe pauperum, quorum in primis cura habebatur.

Collecta, quatenus ſpecies eſt liberalitatis Chriſtianorum, ad pauperes ſubleuandos comparata, à ſtipe colligenda nomen ſuum arceſſit. In nouo Teſtamẽto cœpit à primis Chriſtianis, qui ſua bona contulerunt ad pedes Apoſtolorum, ne quid aliis Chriſtianis deeſſet. Mox tamen is mos deſiit, ne exhaurirẽtur omnes omnium facultates: & contulerunt deinceps ſinguli certam pecuniam: vt ex hiſtoria Apoſtolica & epiſtolis S. Pauli abundè liquet. Collecta enim Apoſtolo *1. Corinth. 16.* dicitur λογία, *quaſi* συλλογία *collectio*, item χάρις, id eſt, *gratia*, quod gratuito conferri debeat à nobis nomine Chriſti. Eadem *Act. 11. & Corinth. 9.* διακονία dicitur, quod ditiores hoc officii genere inſeruiant pauperibus, & εὐλογία *2. Corinth. 19.* id eſt, *benedictio*, quod diuinæ benedictionis ſymbolum ita pendimus de bonis noſtris; ſicut & λειτουργία, quod hoc genus ſacrificii gratiſſimum ſit Deo, & κοινωνία, quod ita facultatum priuatarum communio fiat, denique σπόρος, id eſt, *ſementis Chriſtianæ profeſſionis & veræ dilectionis.*

* *Collegium* propriè quidem ſocietas vel cœtus eorum eſt, qui ad rem, functionem, militiamue aliquam (vt Iurecoſſ. vocant) ſimul allegantur: non enim à legendo, ſed à legando, i. allegãdo dictũ. Metonymicè verò locus appellatur, idq́; κατ' ἐξοχὴν, vbi corpus & ſocietas eorum eſt qui literarum ſtudiis operam daturi ſunt. Hic quoque in priſca Eccleſia Chriſti fuit vſus olim: cuius rei veſtigium non ſanè obſcurum eſt in vulgo, quod etiam hodie multis locis Eccleſiæ collegiatæ nominantur. Hebræi tribus vocibus vtuntur, vt collegium deſignent. 1. כנוה *Chenauah*, à verbo כנה *Canah*, i. Cognominauit aliquem à proprietate & virtute ſua, tribuit alicui titulum à re præclarè geſta, vt inde cognoſcatur quis ſit, denominauit aliquẽ honorificis appellationibus. Hoc ſenſu Studioſos ſapientes, prudentes, &c. nominibus. 1. קהל *Kahal*, ἐκκλησία, i. congregatio, & metonymicè pro Collegii doctore, & Eccleſiaſt. Cognationem habet קהל *Kahal* verbum, i. Congregauit, cum קול *Kol*, i. vox, & להקה *Lahacah*, i. collectio. 3. בית אספים *Beth Aſuphim*, i. domus collegiorum, à verbo אסף *Aſaph*. i. contraxit ad conſeruandum, collegit. *Aſuphim* meminit hiſtoria S. 1. Chron. 26. 15. 17. Nehem. 12. 25. In his collegiis, quæ ad templi veſtibula erãt, Sacerdotes & Leuitæ allecti videbãtur, ſub inſtitutione eorum qui ordinaria vel extraordinaria vocatione id muneris exequebantur. Vide *Domus Prophetarum.*

Collina Dea, quæ collibus præſidebat, & tribus Collina, *vt Varro ſcribit quarto de lingua Latina*, à collibus Quirinali & Viminali, in quibus erat ſita, nomen arceſſent. Collis autem ipſe deductus ἀπὸ τῆς κολώνης, τῆς ἐξοχῆς *ab eminentia & tumulo.*

Collum fulcimentum & ſuſtentaculum capitis à columna dictum videtur nõnullis, aliquibus à cultu, quod torquibus ornetur, aliis denique à colle, quo aſſurgit ab humeris, collis in morem. Huius pars anterior gula, poſterior ceruix.

Collyrium

Collyrium oculorum medicamentum, quod variis modis fieri constat ex Celso, Græcè dictum κολλούριον vel κολλύριον, quasi τὸ κωλῦον τὸ ῥεῖν quod *fluxum oculorum sistat*. Cornelius Celsus nominis id etiam accipit pro fistularum medicamentis, docens quo pacto ad fistulas curandas fieri debeat. Suidas scribit χολλία, id est, *collyria esse pharmaca iatrica seu medicinalia*. Sed & panes mutilos appellari eodem nomine affirmat. *sicut suo loco exactius explicabitur.*

Colon intestinum obliquum & sinuosum, ideoque diutius alimenta retinens, quasi κοῖλον, hoc est, *cauum* dici videtur. Inde nomen *Colicæ passioni*, quæ oritur, quando crassus ac pituitosus humor est impactus eius membranis, aut flatus copiosior congestus est in idem intestinum, aut inflammatione distenditur ac molestatur, aut denique ab acribus & erodentibus humoribus vehementius affligitur.

Colonia, oppidum aut locus, in quem ciues suos ad incolendum deducebant Romani, qui, quòd agros colerent, dicti *Coloni*. Virgilius: *Tyrij tenuere* Coloni. Erant autem duplices coloniæ Romanis, quippe Romanæ iure Quiritium donatæ & Latinæ, quę ius Latii siue Latinitatis habebant. De ratione deducendi *Colonias* vel *Repub.* Coloniarum consulendus Carolus Sigonius, qui, quæ huc pertinent, omnia copiosissimè descripsit. Vnum id subiicio, imposita olim coloniis nomina ab iis, qui deducebant Colonias. Talis *Colonia Augusta Vindelicorũ, Colonia Claudia, Flauia, Traiana ad Rhenum*, quæ Bilibaldo est oppidum *Keyers vverd* & omnium notissima Agrippina, Episcopatu, Academia, & magno illo Alberto celebris. Tacitus de ea: *Agrippina Augusta (Augusti filia) quo vim suam sociis quoq; nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci imperat, cui nomẽ inditum ex vocabulo ipsius.* Bataui rebelles Romanos nullos peius tractarũt, quàm Vbios, quod eiurata patria Romanorum nomine *Agrippinenses* dicerentur. Sciendum & illud veteranos olim deductos, & velut limitaneis militibus agros ab hostibus captos eisdẽ distributos, sed ea lege ne vnquam peruenirẽt ad heredes, nisi eos, qui militarent. Quis autem fuerit modus designandorum agrorum per perticam, quæq; ratio fuerit sortitionis, cùm peruenissent in locum destinatum Coloniç, hauriri poterit ex Aduers. Turnebi *lib.2.c.32.& lib.26.cap.35.*

Colossus statuę moles turris instar, quippe centum & quinque pedes alta, an à Colosso artifice nomen habet (sic enim in quibusdam vulgatis exemplaribus legitur apud Festum) an à Caleno Lysippi discipulo, *vt in aliis habetur*? Nugamentum vtrũque. Vera Plinii lectio hæc est: *Ante omnes autem in admiratione fuit Solis colossus Rhodi, quẽ fecerat Chares Lyndius Lysippi supradicti filius.* Alii à verbo κολάζειν deriuãt, quod est *punire* aut *cruciare*. Erat is equidem cubitorum septuaginta altitudine, tantaque mole, vt pollicem eius pauci amplecti possent. Vnde & *terrori* erat aspectu, nec veneratione dignus. Quid, quod aliqui, cùm dictio sit Græca, & statuam significet truncatam, malint deduci à mutilo, quod Græcis est κόλον & ὄσσε *oculis*. Sic κόλος βοῦς *bos mutilatus cornibus*. Locutus sum hactenus de colosso illo potissimum, quem Rhodii habuere in portu suo Soli dicatũ, & tãta magnitudine, vt naues expassis velis inter crura trãsirent. Alius ab eo fuit æneus colossus, quẽ Nero in aureo domus vestibulo erexit opera Zenodori, qui accitus erat è Gallia, *teste Tranquillo.* Qui vero putant epistolã, quam Paulus scripsit ad Colossenses, ad Rhodios esse missam, vtpote à magnitudinis visendæ Colosso sic dictos, errãt. Nã Colossenses is dicere voluit à Colossis oppido Phrygiæ minori, *testibus Strabone & Plinio.* Quapropter eadẽ ad Colossẽses epistola Laodicensibus salutẽ nũtiat Apostolus, postularq; adeo, vt missa Colossensibus

Epistola Laodicensibus legatur, quæq; his erat destinata, vt ea Colossensib. vicissim communicetur, cum vtraq; vrbs.

Columba Varroni appellata ab ædiũ & turrium culminibus, quòd soleat in iis versari & habitare, eminéntiora fortassis loca petens ob suam timiditatem. Alii factum hoc nomen volunt à κόλυμβ@, quæ vox Græcis *vrinatorem* aut *natatorẽ* significat, cuius gestus refert colũba passis ad Solem alis supra tectum. Albertus Magnus inditum existimat nomẽ quod lumbos colat, vt Apollonius περιστερὰν, παρὰ τὸ περισσῶς ἐρᾷν, quod amet supra modũ. Certe lasciua est & Veneri sacra, si veterum ineptias spectes, qui currum Deæ ab his trahi fabulantur, vt suo dicetur loco. Itaq; apud Virgilium *Æneid.* 6. cùm de Ænea Veneris filio agit,

Vix, inquit, *ea fatus erat, gemina cum forte columbæ*
Ipsa sub ora viri cælo venere volantes,
Et viridi sedere solo: Tum maximus Heros
Maternas agnoscit aues.

Apuleius Metamorph 6. *At Venus terrenis remediis inquisitionibus abutens cœlum petit. Iubet construi currum, quem ei Vulcanus subtili fabrica stud of. poliuerat, & ante thalami rudimentum nuptiale munus obtulerat, limæ tennantis detrimento conspicuum, & ipsius auri damno pretiosum. De multis, quæ circa cubiculum dominæ stabulant, procedunt quatuor candidæ columbæ, & hilaris incessibus picta colla torquentis iugum gemmeum subeunt, susceptaque Domina læta subuolant.* Nota sunt etiam auis oscula & erga parem amor sincerus. Quo merito Suidæ, περιστερὰ sit ἆθλ@ φιλήματ@. Testatur & Aristoteles *de natura animalium 6.* ab osculis mutuis eas Venerem inchoare: quin per maris absentiam fœminas sese inuicem salire. Vt fanè haberi possit inter volatilia salacissimum genus. Columbæ Dodoneæ à templo Dodonæo Ioui sacro montique Tomaro subiecto, aut sylua Dodonæa, vbi quondam columbæ & quercus respõsa dederũt iuxta Probum Grammaticum, nominis traxerunt originem. Vnde Virgilius: *Habita Graiis oraculo quercus.* Quantæ proh dolor, tenebræ, quanta Cacodæmonis versutia.

Columna. Dictæ columnæ, *quod culmina sustineant*, inquit Festus. Olim in foro Traiani exstitit columna 140. cubitorũ altitudine, *vt refert Agellius libro 13. cap. 23.* quòd idcirco adiicio, vt intelligat vnusquisque paulatim columnas instar colossi alicuius ita erectas, vt rei quidem nullius essent fulcrum, rerum tamen gestarum memoriam complecterentur inscriptis victoriis, aut saltem testarentur per se, quid esset actum. Sic indices & metas laborum Herculis columnas in Gadibus erectas quis tandem nescit? Columnas enim primùm fuisse censeo cum magnis viris, & vbi illæ vetustate essent collapsæ, remansisse nihilominus hoc nomen monticulis duobus, vel duabus propinquis insulis quas rectè Pindarus *portas Gaditanas* appellat. Rotundarum columnarum apud veteres quædam erant *Dorica* & *Ionica*, quædam *Attica*, *Tuscanica*, *Corinthia*, atque earum capita dicta sunt capitella. De triumphalibus columnis & statuis Plinium vide *libro 34. capit. 5. 6. & 7.* Valerium *libro secundo, capite quinto.* Mirabiles duas columnas æneas à Chiramo erectas in templo Solomonis apud Iosephum vide *libro sexto, Antiquit. capite tertio.* Dion Cassius scribit *Traianum exstruxisse in foro ingentem columnam*, *siue* ad ostentationem operis, siue *vt esset loco sepulchri.* Solebant enim columnæ erigi à veteribus in defuncti memoriam. Hinc illa Ennii de Scipione: *Quantam statuam faciet populus, quantam columnam, quæ res tuas loquatur.* Talis Hadriano erecta potentiæ Romanæ atque splendoris testimonium dans etiamnum, ad cuius altitudinem summum commodissimus ascensus per interiores gradus, coclitis in modum circumductos. Decretæ etiam in columnis statuæ à Senatu fuerunt plerisque, memi

meminitque Plinius, *eundem Galbæ decreuisse statuam rostratæ columnæ superstantem*: Vbi tamen nonnullis placet vt *striatæ* legatur. Fuit & C. Menenio supra columnam statua dicata, habuitque illa Traiani columna, cuius modo ex Dione facta est mentio, superius positum colossum, vt eius nummi docent. Antiquissimum per columnam significari terminum. Quapropter regionum fines appellamus terminos, sicut in Africa sub Atlante monte, & in Asia ad Euphratem fluuium, & supra Armeniam, terminos Romani Imperii dixerunt columnas. Quo significato Prothei columnas pro finibus Ægypti positas notauit Seruius apud Virgilium. *Columna Mænia*, cuius Cicero meminit pro Sextio, locus erat, in quo ius dici solebat, sicut etiam ex oratione pro Cluentio intelligi potest.

Colurnum, quod ex corylo est, quam arborem viribus sua vicinitate nocere, experimento compertum: Vnde vt Ascolia instituta sunt Baccho, in quibus per vtres ex hircinis caprinisque pellibus saliendo lasciuire solebant, eo quod caper vitem rodendo vitiet, ita eiusdem antipathiæ respectu dixisse Virgilium putant: *Et in verubus torrebimus exta colurnis*: Sosipater putauit etiã colurnum barbarismum esse trãsmutatione literarum, cũ sit corylus arbor. Etsi Festus *colurnũ hastile* factũ potius velit ex corno.

Coma. In etymo explicando primũ Isidori verba adduco, qui ait: *Comas Græci à secando dicunt, vnde & κείρειν tondere.* Sic enim esse legendum etiam ante admonui. Quod autem statuit Græcum esse vocabulum, rectè facit, cùm ea lingua τὴν κόμην agnoscat. Quod præterea dicit comas esse non cæsos capillos, non excludo. Sed an ἀπὸ τοῦ κομεῖν, quod est *ornare, nutrire*, deriuari nequeat, prout monet somniorum interpres Artemidorus, significare scribẽs τὸ ἐπιμελεῖσθαι; An verò assipulandum illis, qui κόμην, quasi κόσμον, nuncupatum affirmant; An denique trahendum etymon ἀπὸ τοῦ κόπτειν id est, *cædendo*, vel κομᾷν, quod *capillos exornare* significat? Equidem κυρίως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς εἴρηται, inquit Etymologicum magnũ, id quod duo vltima valde confirmat. Alendi comam morẽ perusitatum Græcis notaui antea, cũ de Achaia agerem. Nam inde καρηκομόωντας ἀχαιοὺς nominat Homerus. Sed quæ subiicit Eustathius Iliad. β, etiam hic inserere operæpretium erit. λέγονται δὲ, inquit, τὸν μὲν ἄλλον πάντα χρόνον κομᾶν οἱ ἕλληνες, ἐν δὲ παιδὸς καιρῷ κείρεσθαι. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν καιρῷ ἀκμῆς ἤτοι τελείας ἡλικίας: τηνικαῦτα γὰρ πλόκαμον κείραντες ἀνετίθουν Ἀπόλλωνι κουροτρόφῳ καὶ ποταμοῖς, καὶ ἦν οὗτος μὲν ὁ πλόκαμος θρεπτήριος κατὰ τὸν Αἴσχυλον: πενθητήριος δὲ ὁ ὕστερος. Quatenus verò alenda, aut detondenda alicui sit coma, elegãter præscriptum legas à Musonio apud Stobæũ Sermon. 6. A comæ alendæ studio dicta Gallia Comata. Multa præterea de ea Hadrianus Iunius peculiari suo libello isti materiæ destinato, quę si transferam huc, quis aut commisisse piaculum, aut actum me egisse non dicat?

Comes. *Comitem*, inquit Vlpianus *l. item apud Labeonem. § comitem. ff. de iniur.* eum accipere debemus, qui comitetur aut sequatur: Vbi & pædagogũ inter comites numerandum docet. Sunt quoq; tãdem appellati hoc nomine, qui comitabãtur Proconsules: Præsides, Procuratores in prouincias, *l. Senatusc. filio. ff. de Offi. Præ.* Ammiani tẽporibus videtur Comes dictus, qui priscis Romanis erat Legatus, nostra ætate *cen Luytenant* penes quem absente duce, Rege, aut Imperatore, sũma erat potestas. Inde paulatim trãslatũ nomen ad eos, quos dicimus *generosos*, proximumq; à Duce gradum & dignitatem habent. Atq; eos alii donatos hoc nomine volunt, vel quòd eos multi comitentur, vel quòd debeant esse comes.

Commentariensis Asconio Pediano, qui commentariis præest. Huius meminit Paulus *l. in fraudem. de iure fisci.* Alias car-

ceris custos est, *l. ad commentarienses.C.de Custod.reor.* eo quod ab illo in commentarios referrentur eorum nomina, qui compacti erant in carcerem.

Comessatio iuxta festum suum obtinet nomen à vicis, qui Græcis sunt κῶμαι, iuxta alios à *comedēdo*, iuxta Lambinū à verbo κωμάζειν, quod lasciuire & *tripudiare* significat. Vnde Fuluius Vrsinus *comessari* dicendū existimat. Verbum autē κωμάζειν, vel Doricè κωμάσδειν, quo vtitur Theocritus *eid'.γ* vt & nomē κῶμος, descendit iuxta quosdam παρὰ τὸ κῶμα, id est, *alto sopore*, in quē solent incidere, qui tali κώμῳ, id est, *symposio* siue *festiuitati intemperatæ* interfuerunt. Erat autem κῶμος comessationum Deus veterib. & nocturnarum saltationum præses. Hinc κῶμον *iuuenilem procacitatem* & *intemperantiæ* festum vocarunt. Quo spectat quod in Supplic. Euripides dixerit κῶμον ἱεροῦ, id est, interprete Lascare, *nequitiā & Venereum conatū*. Aristoph in Pluto: ἔοικε ἐπὶ κῶμον βαδίζειν, *ire visus ad comessationem*, id est ad conuiuiū immoderatū atq; lasciuum. Notabile quoq; etsi relatū ab aliis cōsultāti Antigono an κῶμον adiret respondisse Menedemum: *Regis te filium esse memento, vt refert Laertius lib. 2.* Apud Aristophanem in Ranis κραιπαλόκωμος est vinolentorum hymnus. Nonio tamen κῶμος ἱεροῦς dicitur festi hilaritas in partem bonam.

Cometa, qui iuxta Physicos exhalatio est calida & sicca, pinguis & viscosa, astrorum virtute ad aëris regionē supremam elata & ibidem accensa, & cū aere in circulum mota, vnde auspicium nominis deducat, si non ἀπὸ τῆς κόμης, id est, *crine*, quem ferre videtur præ se? Vt rectè quidem Pontanus dixerit:

Est dirum mortalibus omen.
Spargens sanguineos flāmato vertice crines,
Ille quidē morbosque ferens inopinaque bella

Stellam itaque crinitam alii appellant. Lucanus *crinem horrendi sideris regna terris mutantem*, Aratus ἀστέρας κομόωντας quibus vt plurimùm squalliditas anni significetur. Et Cicero de Natura Deorum *2. Tum facibus visis cœlestibus, cū stellis his, quas Græci κομήτας vocant, quæ nuper bello Octauiano magnarum fuerunt calamitatum prænuntiæ.* Quocirca Maro: *Nec diri toties arsere cometæ.* Sunt enim prodigiosi & ominosi inferiori huic mundo significantes famem, pestem, bella, siccitatem, ventos, sterilitatem, æstum, terræmotum, inundationem, regnorumq; mutationem. Sic Seneca ait post cometam, qui Paterculo & Vopisco Consulibus apparuit, secutas esse continuas tempestates, in Achaia verò & Macedonia vrbes quasdam terræ motibus esse collapsas. Callisthenes tradidit, apparuisse quoq; cometam, antequam Helice & Bura tempestatibus in mari essent submersæ, quod accidit biennio ante Leuctricam pugnam. Aristoteles Meteor. 1. Flatus & squalores significari tradit his verbis: περὶ δὲ τοῦ τὴν σύστασιν αὐτῶν εἶναι πυρώδη, τεκμήριον χρὴ νομίζειν, ὅτι σημαίνουσι γιγνόμενοι πλείους πνεύματα καὶ αὐχμούς. Quod verò eidem principū & regum mortem sæpissimè denuntient, docēt historiæ. Quippe anno post Christi natiuitatē 304. insolitæ magnitudinis cometa Constantini mortē designauit. Alius effulsit anno Chrsti 603. quādo mox Mauricius cum vxore & liberis crudeliter est interfectus à Phoca. Non pauci quoq; cometæ præcesserunt anno 843. dissentionem & bellū fratrum Imperatoris Lotharii. Qui autem apparuit anno Domini 745. in Syria, eum ingens pestis est subsecuta, quæ sensim omnes matis insulas & totā Græciā inuasit, sicut fames ingens eū secuta fuit, qui est visus in Italia anno 945. Cultum cometam nusquā legimus, nisi Romæ in templo, quod Augusto admodum faustus esset, indicatus qui eo suscipiente imperium in ludis, quos faciebat Veneri Genitrici, nō multo post obitū patris apparuit. Credidit vulgus eo signo Cæsaris animam in Deos trāslatā. Quapropter insigne illud capiti simulacri, quod paulo post

est consecratū in foro,adiectū fuit. toteles refert inter cometas πωγω- id est,*stellas barbatas*, nempe quibus riori parte in speciem barbæ proli- romittitur iuba. Sunt & *Acontia*, iaculi forma vibrantur ocyssimo ficatu, quæ si breuiores fuerint in mucronem fastigiatæ, dicuntur *Xi-* Pithetes ἀπὸ τοῦ πίθου, id est,dolio is, eius quoque similitudinem re- Apud Senecam *Natur. q.1.* Pithias tur. Atque in huius concauo fumi- ucis figura spectatur. Ar *Ceratia* cor- iguram refert,qualis conspecta fuit. Græcia ad Salaminem nauale cer- en committeret. Hippeus equinas s celerrimi motus & circa se in or- euntes imiratur. Fiunt & hirci spe- i villorum iuba circumdati. Plinius lit cometam nunquam esse aut ver- in occasura cœli parte. Vtque dispa- unt omnes magnitudine, ita sunt miles colore. Aliis robur sine luce: s candor & purum liquidumque lu- Nonnullis flamma atque hæc non cera aut tenuis, sed multum circa se iens fumidi vaporis, qui equidem se futuri sanguinis omen ferunt, *vt* *cæ sentit.*

mitia quæ fuerunt populi conuen- id suffragia de re aliqua ferenda, à *ndo* sunt dicta. Genera eorum fuerūt , *Curiata*, *Centuriata*, *Tributa*. In pri- autem Romæ cunabulis omnia di itur Calata, à verbo καλεῖν, quòd no- st voco. Sed de singulis generibus dam sigillarim subiiciam *Curiata* ue Comitia erant, in quibus popu- uriatim, hoc est, diuisus per cērias agia sua dicebat. His primùm, ante- m in vsu essent cum Tributis Cen- ata, creati fueūt reges & alij Magi- us, item Tribuni cum Ædilibus ple- post reges eiectos secessionémque is à patribus factam. Ibidem fere- tur tū tēporis leges. *Centuriata* Co- a à centuriis sunt appellata, quas oginta numero primus instituit Ser- uius, *testibus Liuio, Dionysio, Floro, Eutropio.* Vt equidem in comitiis hisce populus diuisus centuriatim suffragia ferret. His creabantur Consules, Censores, interdum etiam Proconsules, sacrorum Reges, & militares Tribuni. Eisdem exerceri solebat perduellionis caussa, & agebatur de capite ciuis. *Tributa* porro Comitia fuerunt cum per tribus ex regionibus & locis suffragium ferretur. Erant Tribus populi Romani partes in vrbe locis distinctæ, & à tributo dando sic appellatæ, quemadmodum 3. *in Verrem actione* prodit Asconius, aut quia primum tres tantum fuerunt: Vnde etiā dicti Tribuni, *teste Dionysio*, quemadmodum luculentius suo notabitur loco. Ceterum Centuriata Comitia ex Senatus auctoritate fieri oportebat, qua in Tributis opus non erat, ideoque temporibus primis post habita Comitia fiebant quoque patres auctores, id est, cōfirmabant, quæ populus suffragiis suis iussisset, donec eo iure Senatui ademto constitutum fuit, vt antea, quam haberentur Comitia, in incertum Comitiorum euentum patres fierent auctores. Cum iam facti essent auctores, permitti oportebat edictum, quo certior redderetur populus, ad quem diem conuenire deberet. Atque hinc est, quod toties legatur in historiis, edixisse Consules Comitia, idque edictum publicè in tabella proponi solitum apparet ex 13. *Agelly c.14.* Curiata autem omniū fuerunt prima, quibus personæ interfuerūt duplices. Aliis enim conuocandi potestas fuit, vtpote Regibus primùm, & inde mutata Repub. Patriciis, Consulibus, Prætoribus, Dictatoribus, Interregibus, & nonnunquam Pontificibus: Aliis verò licuit in illis suffragium ferre, ciuibus quippe Romanis, & quidem iis tantum, qui in curias erant descripti. Qui enim extra vrbem domicilia habebant, non erant in curias relati, & proinde ferendi suffragium iure minimè gaudebant. Non licebat etiam Curiata ha-

beri, nisi intra pomerium, idque in foro atque adeo in Comitio, qui locus foro contiguus fuit, aut potius pars fori, initium sumens à porta Palatij, inque eam partem desinens, vbi postea fuit templum D. Mariæ Nouæ, *vt Marlianus docet.* Quantum ad modum habendi, indici oportebat ab aliquo magistratuum, & Augures auspicari, vt ex signis quibusdam, aut probarēt, aut vetarent aliquid. Adhibebantur enim Augures necessariò, quod nec Magistratuum nec legum Comitia haberi possent, nisi Augures adessent probassentque, *teste Cicerone 3. de legib. & 4. Epist. ad Att. Epistola vltima.* Plura à Sigonio & aliis de hac materia notata inuenias, quæ suis relinquo auctoribus ὡς τἀ [τῶν] τεμένων ἱερα. Illud vnum addidero, si quis, morbo Herculeo correptus ipsis Comitiis repentè cōcidisset, dissoluta ea fuisse, atq; inde Comitialem dictum hunc morbum, sicut his versibus tradit Serenus:

Est subiti species morbi, cui nomen ab illo,
Quod fieri nobis suffragia iusta recusat:
Sæpe etenim membris acri languore caducis,
Concilium populi labes horrenda diremit.

Sed de eo latius loco suo proprio.

Comitialis morbus, qui & sacer & Herculeus dicitur, quod eo laborauerit Hercules, nomē à comitiis accepit, quod illa, si quis concidisset, interrumperentur, *sicut Serenus docet.* Nonnulli sacrum dixerunt hūc morbum propter magnitudinem affectus, sicut Homero sacer est piscis, & sacra auri fames Virgilio, sacer ignis & os sacrum scholis Medicorum. Græci nominant ἐπιληψίαν, Plato, ἐπίληψιν ab intercipiendo vel apprehendendo, quod eisdem est ἐπιλαμβάνειν. Dicitur & morbus Lunaris, quique eo corripiuntur, σεληνιακοὶ *nonnullis est visum.* Quanquam alii nonnihil furoris Lunaticis adiunctum dicant. Est & illi morbi puerilis nomen. Qua de caussa puerilem passionem nominat Aurelianus, Lucretius primum *lib. 6.* Qui Sōticum vocant peculiariter errant in eo, quod applicant vni huic morbo, quod cōpetit multis. In genere enim ex XII. Tabul. Sonticus morbus est is, qui obest cuique rei gerendæ *l. 2. § si quis iudicio. ff. si quis caut.* Ælius Stylo significare dixit certum morbum cum caussa iusta vide & A. Gellium *lib. 20. c. 1.* Porrò hic ipse morbus est Plinio morbus despui suetus, Plauto morbus qui sputatur. Laborauit eo Iulius Cæsar, post Cæsarem Liuius Drusus, inter Philosophos Plotinus.

Comitium, locus in vrbe foro contiguus, vel potius pars fori, vt in Comitiis est dictum, videtur quibusdam nomen habere, quod Romulus & Tacius in hunc locum coierint ad fœdera ferienda. At Varro *4. de lingua Latina* datum id nominis affirmat, eo quod Curiatis Comitiis conueniret huc populus. Tradit Marlianus multis annis caruisse Comitium tecto atque ideo sæpe ibi in dicta Comitia ob ingruentem tēpestatem peragi non potuisse: Longo autem post tempore fuisse impositum tectum, cùm Annibal venisset in Italiam, idque postea restauratum à Cæsare. In eadem fori parte plurimæ fuerunt statuæ, item rostra, quæ L. Furio Camillo & C. Mænio Coss. condita fuerūt ex nauium rostris, quæ fuerunt Antiatibus ereptæ.

Comœdia, quæ ad Romanos est translata à Græcis antiquior Tragœdia, nomen inuenit à verbo κωμάζειν, quod est agere lasciuè, petulanter ad tibiam tripudiare, aut nocturnis amoribus operam dare. Vnde fortassis Ioannes Tzetzes Comœdiam esse dicit θαλείας εὕρεμα, id est, *inuentum Thaliæ*, quæ vox præter Musam iuuenum quandam celebritatem lætitiamque significat, in sua ad Hesiodum ἐξηγήσει. Alii deducunt ἀπὸ τοῦ κώμου, id est, comessatione: Nonnulli ἀπὸ τῆς κώμης vico, καὶ τῆς ᾠδῆς cantu, vel ἀπὸ τοῦ κόμμου, luctu. Nondum enim coactis in vrbem Atheniensibus, cùm Attica iuuentus circum pagos & compita, quæ-

pita, quęstus gratia, festum carmen cantaret, orta fuit Comœdia. Alii nominatam aiunt ἀπὸ τῶν κωμῳδιῶν viculis, quod humilium domorum septis concludatur, nō publicarum aut regiarum, vt Tragœdia. Rursus alii inde deducūt, ὅτι ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐκώμαζον, *quod iuuentus absolutis operis & largiori cibo refecta, vacui temporis otio abusa discurreret per pagos & lasciuiret in viis.* Scaliger Poet. i. παρὰ τὴν ᾠδὴν καὶ κώμας deriuat, id est, à *cantu & vicis.* Sunt denique alij, qui, quoniam noctu quondam Athenienses oberrantes per vicos nominatim compellabant ciues, à quibus iniuria erant affecti, spargentes in eos conuitia, & tandem carminibus de rebus huiusmodi factis, inque theatro recitatis, ἀπὸ τοῦ κώματος, id est, *somno, hoc nomen trahunt, quibus minimè possum astipulari.* Et magis adhuc delirant, qui dictam eam existimant ab insula Co, in qua Epicharmus inuentor Comedię exsulauit. Primi horum carminū compositores habiti sunt *Susarion, Tripodiscius, & Rhullus.* Sunt tamen alii, qui in Sicilia inuētam ferunt, cum quibus etiam Aristoteles in Poetica facere videtur. Nam Athēnis primus Crates tractare iam incepit. Græcorum Comœdiæ dictæ sunt *Palliatæ* à Pallio, quæ vestis Græcorum est propria: Romanorum verò *Togatæ*, ab habitu togæ. Togatarum iterum genera numerantur quatuor. Fuerunt enim, quæ dicebantur *Prætextatæ*, in quibus regum & Magistratuum agebantur negotia, quod Magistratuum toga purpura prætexeretur. Fuerunt pariter *Tabernariæ* dictæ, quod cum tabernis scenæ disponerentur & in iis inducerentur non Magistratus, aut reges, sed humiles & priuatæ conditionis homines. *Tertium* genus asscribitur Atellanis ab Atella Oscorum oppido sic dictis, quæ omninum maxime dicaces erant atque iocosæ. Nihil enim præter risum aucupabantur, etiam in ipsa verborum acerbitate. *Quartum* genus erat *Planipedarum*, quæ eo nomine sunt appellatæ ob argumenti humilitatem & vilitatem actorum, qui vtebātur in scena non cothurno, aut socco, pulpitóue, sed pede plano: In vniuersum sciendum Satyræ successisse Comœdiam nouam, quam νέαν appellauit Plato, inuētionem eius deferens Susarioni, & simul distinguens ab ea, quam nominat ἀρχαίαν, id est, priscam, & à Media, quam vocat λέσαν. Noua illa autem argumento magis communi generaliter ad omnes homines fuit accommodata, minus in se complectens amaritudinis, plus verò delectationis, vtilis interim sententiis, grata salibus, & apta metro, cum Archęa instar Satyræ magis in dicteris & scommatibus consisteret. Partes Comediæ iuxta Donatum sunt, *Prologus, Prothesis, Epitasis, & Catastrophe.* Crates quoque Mallotes & Dionysius distinxerunt in quatuor partes, sed aliis appellatas nominibus quippe in Prologum *chori melos, & Exodum*, Sunt verò quinque eius actus. Neque enim productiores neque contractiores esse debent scenicæ fabulæ, canente Horatio:

Neue minor quinto, neu sit productior actu.
Fabula, quæ posci vult & spectata referri.

Chorus Comicus in orchestram inducebatur, quæ dicta est postea λογεῖον. Hic cum Histriones alloqueretur, scenam spectabat: cum vero abiret, conuertebatur ad populum, & dicebatur στροφὴ, monente ita Gyraldo. Atque huic contraria ἀντιστροφὴ. Totius autem Chori transitus siue παράβασις fiebat, cum transiret à legitima statione in aduersum theatri prospectum, id quod fiebat, cum Poeta pronuntiare aliquid vellet sine histrionibus, præter rei subiectæ argumentum, vt idem monet. At παρηγορήματα erant, si ageret aliquid chorus intus, quod tamen exaudiretur in theatro, velut Ranarum Chorus apud Aristophanem, notandumque adeo earum cantica tibiarum modis temperata fuisse, quæ erant aut pares, aut impares, dextræ aut sinistræ. Dextræ grauitate sua seriem &

riem & dictionem Comœdiæ pronuntiabant: Siniſtræ & Serranæ acuminis leuitate iocum in Comœdia oſtendebant. Atque hæc ita quàm breuiſſime contrahere, inque locum præſentem coniicere placuit.

Compago vel Cõpages, à cõpingendo.

Compedes, *teſte Nonio*, ab impediendo ſunt dicti. Itaque *pedica*, cui pedes innecti ſolent: *Manica*, cui manus.

Compita dicta loca, quæ ſimul petuntur, vel vbi viæ competunt, qualia ſunt triuia, quadriuia, biuia. Vnde Ouid. *Seruet vt in ternas compita ſecta vias*. Celebrãtur in his Compitalia ſingulis annis in Larium honorem à Seruio, qui *Laris* alicuius familiaris credebatur filius, inſtituta. Etenim ruſtici finitis ſub id tempus ſationibus, & ſuſpenſis aratris, magna cum relaxatione animorum rum genio indulgebãt: Dionyſius tradit iuſſu regis etiam templa in compitis ædificata, vbi à ſeruis peragebantur anniuerſaria ſacra, tanquam Diis gratum eſſet ſeruile miniſterium. Illi ſubſcribit Plinius, cum ritum publicè colendi Lares in compitis traditum ſcribit à Seruio Tullio. Præſtitibus Laribus, quos Præſides vocat Plutarchus *in quæſtionibus*, Cal. Maij erectam fuiſſe aram, apparet ex Ouidio, qui dictos hoc nomine addit, *quòd præſtent oculis omnia tuta ſuis*, Faſtorum 5. Sed de his poſtea ſuis locis exactius. Id ramen haud omittendum 2. Calen. Ianuarij dedicatas illis fuiſſe ferias, & Antiochiæ bello votam ædem ab Æmilio Regillo in Campo Martio, Compitaliorum ludorum meminit etiam Suetonius in Auguſto.

Comtus, à coma, Iſidoro.

Computus, vox minus Latina, recepta tamen à Iulio Firmico & iunioribus quibuſdam, arceſsit nomen à computãdo. Græcis eſt ψηφισμὸς τῶν τȣ̃ ἡλίȣ καὶ τῆς σελήνης ἐτῶν, Iudæis סורהעבור id eſt, myſterium emboliſmi. Quod enim nos computum, id nominant Hebræi *embolyſmum*, nempe totum à parte. At annum embolimæum vocant מעברת ἐγκύμονα, id eſt, *prægnantem*, quaſi annus intercalaris menſem in ſeſe habeat, vt mulier prægnans fœtum in vtero. Et quamquam magna vis eſt τȣ̃ ἐμβολίζειν apud Græcos, cum etiam ſurculum in trũcum arboris fiſſum immittere ſignificet, præter intercalandi in hac materia ſignificationem, tamen emphaſis vocis עבור & elegantia eſt maior vllius alterius idiomatis voce. Vide Clariſſimũm Scaligerum *de emendat. tempor. lib. 7.* Cõtinet autem computus temporum illuſtriorum ſpatia atque diſcrimina, quæ ex cœleſtium luminum motibus accurate cognitis, & ſupputatis elicit: Vt ab ipſa aſtrologia diuelli non debeat. Talem Iulius Soſigenem habuit, Solon Thaletem. Vulgarem computum complectitur Ephemeridis nomine Venerabilis Beda, quæ ἀπὸ τῶν ἡμέρων, quos notat anni totius curſu, nomen inuenit. Diarium non malè appellaueris.

Concha & Cochleæ iuxta Iſidorum vocatæ, quòd luna deficiente cauentur, id eſt, euacuentur. Omnium enim, quæ cõcluduntur mari animalium concharumque membra incremẽto Lunæ turgeſcunt, ſicut euacuantur defectu. Alii *conchas* & *conchylia* deflectunt παρὰ τὸ χαίνειν, id eſt, *hiando*. Probabile id etymon. Conſtat enim à teſtis duabus, quæ facilè diuelluntur.

Concilium, auctore Feſto, *lib. 3.* dicitur *à populi conſenſu*, vel potius *à concalando*, id eſt, *vocando*. Ex more autem populi Rom. qui eo tempore, quo agebantur cauſſæ, conueniebat in vnum, & communi intentione tractabat, trahit Gratianus hoc nomen *cap. 1. Diſtinct. XV.* A. Gellius recitat *lib. 15. cap. 27.* ex Lælio Felice hanc inter Comitia & Concilium differentiam, vt *Comitia* dicta fuerint, cum vniuerſus populus conueniret in vnum: *Concilium* cum pars populi congregaretur. Quæ tamen differentia non anxiè ab aliis auctoribus obſeruatur. Sunt porro Cõcilia duorum generum.

Nam

alia sunt *Politica*, alia *Ecclesiastica*. ca, quæ coguntur nomine rerum nentium ad externũ Reipub. statũ, ando ferendæ sunt leges, eligendi stratus, bellum, gerẽdum, aut coms aliqua depellenda calamitas: Ecstica, quæ ab hominibus religiosis s, consultantibus de rebus Ecclesię ntur. Horum quędam particularia, ꝛc αἱ κατὰ τόπους σύνοδοι, quędã proalia aut Nationalia, σύνοδοι καθ' ἔθνας, quædã Vniuersalia, scilicet ex terrarum orbe non ex vna aliqua publica auctoritate & grauissimas ussas, congregata.

ncio, à cogendo dicta Varroni 5. *de Lat.* cuius verba subiicere omnia, m operæ erit, *Cogitare*, inquit, *à coest dictum*. Mẽs enim plura in vnum vnde deligere possit. Sic è lacte cocaseus est nominatus: Sic ex hobus *concio* dicta: Sic *coactio*, sic *com*nominatum.

cupiscentia, appetitus, voluntas, deũ aliquid habendi אביונה *Abijona*, אביון *Ebion*, egenus, qui res quibus oncupiscit & appetit; à verbo אבא voluit, cõcupiuit affectũ & propẽn habuit erga rem vel personam m. Hinc ἀβιάζω, cupio. Quemadm verò ab אבה deriuatur אב *Ab*, à quo auus, & omnes à quibus per ationem propagati sumus; & אבה oncupiscentia dicitur, ita membra æ genitalia seu pudenda dicimus è, *Abijona* nominata sunt. בוב *Bob*, fuit: אב *Eb*, pubes; Inde ὁ βούβων, ἡ nguina, & metaphoricos *faba* i. tes, propter formam. Gr. κύαμος & & testiculum significat. φάβα, σύσπορον, vulgare legumen. symbolũ goricum, κυάμων ἀπέχεσθαι. abstiam à rebus venereis, vt Erasmus & olunt, indicat. Summa, nomine cõcentię apud Hebręos, & causa conentiæ, naturalis præsertim, & inenta eius notantur. In eundem n duplicem βάλανος & *glans*, tum Græ. tum Latinis dicitur.

Condictio, in personam actio à condicẽdo, id est, denuntiãdo dicta, *ait Goclenius*. Quia olim denuntiatio adhibebatur in ea actione mouenda, hodie nequaquam Ideo Festus. *Condictio est in diem tertium eius rei, quæ agitur, denuntiatio*, teste Macrobio *Satur.* 1. *cap.* 16. petebatur ea actione à persona nõ corpus aliquod, sed certa præstatio, quam ex obligatione debebat. Fuit verò duplex: Vna aduersus eum, qui erat obligatus ex contractu, *Mutui, Commodati, Depositi, Pignoris, Emti, Locati, Societatis, Fiduciæ, Stipulatus, Negotii gesti, Præscriptis verbis*: Altera aduersus eum, qui obligatus erat ex maleficiis.

Congiarium, munus imperatorium, siue imperatoria donatio, *vt Seneca scribit de beneficiis* 4. Græcè λαμπρὰ ἐπίδοσις, nomẽ traxit à cõgii mẽsura, qui cõstat sextariis sex, sicut Volusius indicauit scribẽs hoc modo: *Quadrantal habet cõgios octo, sextarios octo & quadraginta: Nã octies sex efficiunt octo & quadraginta*. Et Fãnius.

A quo sextari nomen fecere priores
Crediderim, quod eos capiat sex cõgius vnus.

Idem ostẽdunt & verba Catonis *cap.* 57. vbi statuit, quantum vini sit familiæ bibendum. Vult enim mense quinto, sexto septimo, octauo, sextarium vnum in singulos dies bibendum. Inde seipsum declarans addit: *In mense congios quinque*. Cum n. menses dies vt plurimũ habeant triginta, & singulis diebus sextarius sumatur, euadunt sextarii triginta, qui cõgios efficiunt quinque *sicut notatum ab Agricola*. Ab hoc inquam nomine postea pecunia quæ dari solet beneficii gratia. *congiarium* est appellata. Solebant quippe imperatores præter stipendia donare milites pecunia & aliis muneribus ob strenuè nauatam operam. Quapropter legimus Tiberium post biennium regressum ad vrbem, triumphum, quem distulerat mœsta ciuitate clade Verriana egisse, & prandium inde populo mille mensis, congiarium, tricenos nummos distribuisse. Dedit & Augu-

D

ſtus ſæpenumero populo congiaria, at diuerſæ vt plurimum ſummæ, modò ſcilicet quadragenos, modò tricenos, nonnunquam ducenos, quinquagenóſque nũmos. Dedit & congiariũ C. Caligula bis, ſæpius Claudius Cæſar, ter etiã Domitianus. Suetonius in Cæſare Dictatore, *Omnibus circa eũ atq; etiã magna parte Senatus, gratuito aut leui fœnore obſtrictis, ex reliquo quoq; ordinum genere, vel inuitatos vel commeantes ad ſe, vberrimo congiario proſequebatur.* Sunt qui diſtingunt hoc modo donatiuum à congiario, vt donatiuũ ſit, quod militib datur: Congiariũ, quod amicis & populo, ſed dictum interim volunt congiarium à congio, imò ipſam menſurã congiariũ vocari, quòd primo congii olei vel vini darẽtur, inde res aliæ dari ſint cœptę, manente eadem appellatione. Vnde & *cadi congiarij* apud Plin. *lib.14.cap.* eiuſdem numeri capite.

Congius. vide *Congiarium.*

Coniugata, quæ ſub vnum velut iugum cadũt, *vt iuſtitia, iuſtus, iuſtè.* Græci vocant σύζυγα καὶ σύστοιχα. Argumenta ex hoc loco ſunt huiuſmodi: *Si compaſcuus eſt ager, ius eſt compaſcere, Chriſtus præſentia ſua ornauit coniuges, ergo approbauit coniugium.* In his ſeruãda Ariſtotelis regula ex Topicis: δῆλον οὖν ὅτι ἑνὸς ὁποιουοῦν δειχθέντος τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν συστοιχίαν καὶ τὰ λοιπὰ δεδειγμένα εἶναι. Non valet autem eorum conſequentia cũ antecedens de actione loquitur, cõſequẽs de habitu, cũ alia res ſit actio, alia res habit⁹. Nã actio euaneſcit, at durabilis eſt habit⁹. Vt, *Cãbyſes iuſtè fecit puniens iniuſtũ iudicẽ, ergo Cãbyſes eſt iuſtus.* Neganda conſequentia: Nã antecedẽs loquitur de actione, conſequens de habitu. Sed hæc exactius, cũ tractabuntur Dialecticæ præcepta.

Coniugiũ deducunt plurimi à iugo cõmuni, quo maritus iungitur vxori. Iſidorus ita: *Coniugium dictum, quòd ſint coniuncti.* Sic & coniuges à cõmuni iugo deducũtur, ſumta à bobus ſubditis eidem iugo metaphora. Vt appellatione hac lata etiam illi conprehendantur, qui nõ procreandorum liberorũ, ſed continentiæ cauſſa conueniunt, *cap. vlt. 32. Cauſſ. q. 2.* Romani dixerunt quoq; connubium à nubendo formatum, idque aiunt contractum, vbi æquales coeũt in nuptias, vtpote ciues Romani, pari vtiq; dignitate. Vtque de legibus cõnubiorum nõnihil addã, ſciendũ ingenuis libertinam vxorem ducere non licuiſſe, nec libertinis ingenuam, niſi lege Papia Poppæa, quæ hoc primũ conceſſit. Fuit & inter Patricios & Plebeios diſcrimẽ, ne videlicet Patriciis cũ plebeiis Romæ cõnubiũ eſſet, apparet ex *lege XII. Tab.* quę recitatur à Dionyſio *lib. 2.* tum ex oratione C. Canuleii Trib. plebis, apud Liuiũ *libr 4.* Habuit & multa capita lex Iulia de maritandis ordinibus: Nempe *ne qui Senator eſſet, quiue filius, nepos, proneposue ex filio, vel ex filia natus, cuius eorum eſſet, ſponſam vxorẽue, ſciens dolo malo habebat libertinam, aut eam, quæ ipſa, cuiusq; pater, materue artem ludicram faceret, feciſſetue, neue ſenatoris filia, neptiſue ex filio, proneptiſue ex nepote, filio nato, nata libertino, eiue qui ipſe, cuiuſue pater, materue artem ludicram faceret feciſſetue, ſponſa nuptáue ſciens dolo malo eſſet.* Itẽ. *ne quis Senator ex numero corpore quæſtũ facientiũ vxorem duceret. Ceteri autẽ ingenui prohiberẽtur ducere lenam, à lenone lenaue manumiſſam & in adulterio deprehẽſam, & iudicio publico damnatã, & quæ artem ludicram feciſſet.* Eadẽ lex à morte viti fœminis tribuit anni vacationẽ: A diuortio ſex menſiũ: Lex autẽ Papia Poppæa à morte viri trienniũ: à repudio annũ cũ mẽſib. ſex. Porrò ſtatuit, *vt ne quinquaginta annis minor nuberet ſexagenario, aut vir hac ætate minor quinquagenariam duceret vxorem. Vt omnibus ingenuis, præter Senatores, eorumue liberos vxores libertinas habere liceret.* In vniuerſum conceſſum ius connubii legibus maſculis tempore pubertatis, quã annis 14. definiuerunt quibus elapſis moueri in illis generationis vim. ſcribit Macrobius in ſomnium Scipionis, ſed fœminis biennio prius. Eteni τὰ θήλεα θᾶττον ἀῤῥένων καὶ νεότητα

καὶ

καὶ ἀμῶν λαμβάνουσι, *vt 7. de Animalibus tradit Aristoteles.* De ritib nuptiarũ, modoq; contrahendi cõnubia copiose scripserunt Andreas Tiraquellus, Carolus Sigonius & Barnabas Brissonius, ex quibus id vnum appono, tribus generibus quæsitas apud Romanos vxores, *Vsu, Farre, Coemtione*, & contra dissolutũ matrimonium, *Vsurpatione, Diffarreatione, & Remancipatione*, de quibus nimis longum foret omnia hic prosequi, cũ ex aliis illa commodius hauriri queant.

Conscientia, quæ tacitũ est animi & infallibile indicium, à communi iustitiæ regula productum, quã Deus omnibus hominibus insculpsit, & mille testium loco habetur, à *con* & *scire* eo modo est dicta, quo Græcis *συνείδησις* à *σὺν* & *εἰδέναι*, Hebræi idcirco vocant עדות חקנב *adoth bakanan, testimonium cordis seu internum.* Atq; hæc vultur est, qui iecur immortale Tityi perpetuo arrodens, pertẽtabat ac rimabatur interiora viscera, lacerari ac pũgi animũ scelerũ cogitatione significant, renascẽtib. velut de nouo fibris. Isocrates: *μηδὲν αἰσχρὸν*, inquit, *ποιήσας ἔλπιζε λήσειν· κἂν γὰρ τοὺς ἄλλους λάθῃς, σεαυτῷ γε συνειδήσεις.* Menander quoque:

συνιστορῶν αὑτῷ τι, κἂν ᾖ θρασύτατος,
ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ.

Quibus adiicio dignã notatu Philostrati sententiam *7. de vita Apolonij. ἣν δ' ἐς φαῦλα ὀλισθήσῃ ἡ τοῦ νοῦ στάσις, οὐκ ἐᾷ τοῦτον ἡ ξύνεσις οὔτε τὸ ὄμμα ὀρθὸν ἐς ἀνθρώπων τινὰ ἆραι, οὔτε ἀπ' ἐλευθέρας γλώττης φθέγμα, ἱερῶν τε ἀπελαύνει καὶ τοῦ εὔχεσθαι.*

* *Conscientia*, Hebr. *Leb*, לב. [illegible]ot, & אדות הלב. *Adoth haleb*, .i. rationes cordis, & Genes. 31. שהדותא *Schabadutha* i. testimonium. עד, *hed* testis: עדות, *hedoth*, testimonium. Iob 16. *Etiam nunc in cælis testis meus*, & conscius meus (ושהדי *véshabadi*) *in excelsis.* Hæ voces Conscientiam hominis graphicè depingũt, quòd sit Cor, in quo rationes, disceptationes, testimonia, concurrunt, quę hominem excusãt vel accusant, vnde cordis sibi conscii iudicium in seipso, contra seipsum, vel pro seipso, coram Deo & aliis. Græci *συνείδησιν* nominant, quos Latini imitantur, & conscientiam dicunt. Cõpositio *συνειδέναι*, item conscire, vnde *συνείδησις* & Conscientia subindicat latè patere illius scientiam. Habet enim eiusmodi compositio copiam & quandam congeriem rei subiectæ. Sed vt quàm late pateat illius cognitio appareat, rẽ subiectam & conscios testes respicere conuenit. Rem subiectam vocant *νοητὸν*, i. quod sciri potest. Latissimus campus. Consciẽntia enim nouit actiones nostras, tam bonas quàm malas, cogitationes, animi affectus, dicta, malè commissa, & omissa. Inde dicitur mille testiũ loco esse, domesticus testis, oculata ac vigilans: quia ex tota vita omnia dicta & facta ad censuram reuocat, adeo vt in minimis cogitationib⁹ sæpe acriter hæreat. Porrò non sola scit sed alii cum illa sunt testes dictorũ ac factorum nostrorum. 1. Deus testis & iudex. 2. Satã testis, accusator & aduersarius *ἀπ' ἀρχῆς*. 3. Homines, scelerum socii. Contrà pii homines bona conscientia fulti, suos testes habent innocẽtiæ suæ pios alios in terris, intra se conscientiam suam excusantem, in cælis ipsum Deum, quem non modò iudicem, sed & vindicem, & patrem in Christo patienter, alacriter, intrepidè exspectant.

Consilium à *con* & *salio* deducunt, quod plures rationes simul velut in vnã sententiam saliant, siue conueniant.

* *Constantia*, virtus inter pertinaciam & mollitiem constituta, perseuerat in veritatis professione. Hæretici in Ecclesia & cõtra Ecclesiam, Ambitiosi homines in Repub. Peruicaces & pertinaces in omni hominum genere, nullo modo Cõstantes dicendi sunt, quum iniusti sint, & boni propositi nullo modo tenaces. Peccant isti in excessu, sicut in defectu. Molles, qui cedunt periculis, veritatem deserunt, & mendacio adhærent. Mollities hæc dicitur *βλακεία* stoliditas, &

καυνέτης leuitas, quia facilè cedunt durioribus, sibiipsis non constant, nec in statione stare propter animi mollitiem possunt: timidi meticulosi, sub quouis lapide anguem latentem somniantes, labori succumbentes, malis cedentes, & turpem capessentes fugam. Inter hęc extrema, capite sublato Constantia incedit, Hebr. חזקה *Chezkah*, חוזק *Chozek*, גבורה *gheburah*. à verbo *Gabar*, Superauit, robustus fuit, prędominatus est aliis virtute. Hinc *Gibbor*, fortis; Dei epitheton: & Græcis κυβεράω, Latinis guberno. *Chezkah* fluit à verbo חזק *Chazak*, prævalidus & fortis fuit, obfirmatus est: & in 2. Coniugatione *Chizzak*, roborauit, indurauit. Vnde *Chezek*, *Chezkah*, *Chozek*, fortitudo, firmitas robur. Græcè βεβαιότης *Constantia* dicitur, à basi: nam vt columna in basi solida & firma stat, sic Constantes in professione sua minimè vacillant: sed sunt tetragoni, & robusti, vt ait apostolus, Ephes. 3.16. Dicitur etiã Constantia Græcis Εὐςάθεια, quæ duæ voces conueniunt. Bene stat enim, atque sibi constat vir iustus & propositi tenax. *Hunc si fractus illabatur Orbis impauidum ferient ruinæ.*

Constantinopolis Imperatoris Turcici sedes & vrbs Thraciæ, sita ad Bosporum Thraciũ, à Cõstãtino nomẽ inuenit cũ antea diceretur *Byzantium*. Eustathius ἄνθουσαν dictam tradit. Sed & Antonia à Seuero & filio eius Antonio est appellatã. Quin Lygõ dictã scribit Plinius. Alii πόλιν πέλτων, καὶ βασιλέων ἕςίαν vocãt. Synesius passim νέαν ῥώμην, *nouam Romã.* Hodie dicitur *Stãbolo.* In ambitu cõplectitur tria miliaria Germanica cũ dimidio, ita vt rectè κόσμος κόσμου à quibusdã nominetur. Fuit illa ciuitas olim libera, donec Alcibiadis ope tributaria esset facta Atheniensibus. A Iustiniani tempore sustinuit impetum *Saracenorum*, *Hungarorum*, *Bulgarorum.* Inde Francorum Imperio subdita Balduini opera. Sed recuperata tandem à Græcis, quibus ademit Mahometh eius nominis secundus, anno 1453. 29. Maii. sub Constantino Palæologo. Cum Basilicus ibi rerum potiretur, absumta est incendio instructissima bibliotheca, quippe in qua reposita erant centum & viginti librorũ millia, *teste Zonara*, qui etiam refert extitisse ibi δράκοντος ἔντερον, draconis intestinum longitudine pedũ centũ & viginti, cui aureis literis totum Homeri poema erat inscriptũ. Oriũdus fuit ex ea ciuitate Themistius Aristotelis interpres, prætoris ibi munere fũctus; cui addẽdus *Gemistus Pletho*, itẽ, *Maximus Planudes* Monachus, qui præter distichã Catonis & Metamorphoseõ libros Gręcè redditos, etiã Epigrãmata veterũ Poetarum Græcorũ in libros septem distinxit. Episcopus eius fuit Chrysostomus χρυσόλογος, cuius adhuc exstãt opera, vir apprimè doctus & pius, summæque auctoritatis, & Comœdiarũ Aristophanis assiduus lector, vt ita maiorem sibi cõpararet eloquentiam. Celebre eius dictum: ἔςιν πάντων κακῶν αἴτιον, τὸ μὴ ἀναγνώσκειν βίβλια ψυχῆς φάρμακα.

Consualia, quæ XII. Cal. Semptemb. celebrari solebãt dicta à Cõso cõsilii Deo, quòd publicæ ferię ei Deo tũ fierẽt & in circo ad aram eius à sacerdotibus ludi illi, quibus Virgines Sabinæ sunt raptæ. Affirmat & Festus dictas has ferias à Cõso cõsilii Deo, de quo Dionys. lib 2. hæc habet: *Primũ Deo arcanarũ cõsultationũ duci si dolus sibi ex sciẽtia eueniret, sacrificiũ quotãnis & ferias agẽdas vouit. Postea vero Senatui rẽ aperiẽs, vbi ipsi consiliũ istud etiam placuit, diẽ festũ & ludos indicit Neptuno, dimissis circa finitimas vrbes, qui inuitarent ad conueniũ & certamina, quæ tunc instarent, cum virorum, tum equorũ varia.* Et paulò post: *Ceterum festum, quod consecrauit tum Romulus, etiam nostra ætate Romani agitant Consualium nomine, in quo ara subterranea prope circum maximum sita: Refossa terra sacrificiis honoratur & libaminibus, & equorũ ac quadrigarũ cõmittũtur certamina. Deus enim, in cuius honorem ista fiunt, Consus à Romanis vocatur quem*

quidam

m nostra lingua interpretantur Nep-*n*. De hac ipsa ara & Consualium ne, vide Plutarchum *in Romulo*, vbi lli cõmissũ putãt errorẽ, cùm legi-*ptas virgines Sabinas XV. Cal. Sep*-*quo die Consualia*: Cum Kalenda-XII. Cal. Septemb. Festum illum asscribat. Erat itaque *Consi ara* (vt :aham in pauca) abdita in Circo mo terra aggesta, vt arcanum con-n esse debere significarent. Cum-elebrarentur ludi, fas erat omni-ccedere ad aram. In circo maximo os eos agitari mulis, notauit Festus. Iam assignat, quòd id genus qua edũ primo currui adiũctũ putetur. *suetudo*. Nominis huius etymõ nõ-deriuant à *consuendo*, sed perperam, reuera à *consuesco* descendat. Nam autus pro consuetudine *consuetu*-ixit.

nsul, qui Græcis est *ὕπατος καὶ* *ϐουλος*, à consulendo Reipub. nomẽ :. Vnde Opimium verè consulem pobat Carbo, cùm armis contra osos sumtis saluti patriæ consu-t, apud Ciceronem de Oratore li-Vbi tamen necessariò notandum, tantùm nominatum Consulem, *consulat*, id est, *prospiciat* communi ib. bono, sed etiam quòd senatum lumque Romanum de rebus pu-consulere & rogare consueuerit, ltationémque exercuerit. Siquidẽ exigitur homo, qui cõsilio sit præ-& possit consulere, quàm fiat a-onsulendi. Nominis huius occa-haud omittendum post reges exa-onstitutos fuisse Consules, penes summum vt esset ius, lege rogatũ Ne tamen regiam potestatem sibi erent, cautum est lege, vt ab eis care liceret, neue possent in caput niussu populi animaduertere. Tã-:oncessum, vt coërcerent inque em compingerent *l. 2. ff. de Orig*. nt autem Consules constituti duo nperio annali. Nec quemquam ad

eum honorem subuectum legimus, nisi prius per quæsturam, ædilitatem & prę-turam aditum sibi patefecisset. Gradatim e-nim ad summas dignitates prouehebã-tur. Inter Consulatum, præturamque intercedebat ad minimum biennii spa-tium, eratque illi capiendo definitus annus 43. Raro autem constat bis tertue collatum fuisse Consulatum in vnum. Nam septies Consulatum gessisse, pro-prium fuit Marii vnius. Absentem eum creari non licebat, nec fas erat anno se-quente fieri, qui præcedente fuerat. Cẽ-turiatis Comitiis ambo creari solebant. Designati cùm essent, Cal. Ianuarii Cõ-sulatum inibant, ascendentes Capito-lium & frequenti interim populo stipa-ti. Statim enim inibant Magistratum, nisi creati essent in interregno, aut in demortui locum. Ex Ciceronis *oratione 1. in Verrem* apparet recens creatos Cõ-sules à magna populi & propinquorum multitudine domum deductos. Qui ve-rò minor erat natu, huic comitiorum habendorum munus dari consueuit. Si-ne Consulis etiam, Prætoris, tribuni, vel alterius Magistratus auctoritate, cõ-uenire populo vel plebi aut clandesti-nos cætus habere nõ licebat. Et primùm quidem hæc dignitas tantùm in Patri-cios conferebatur postea tamen, ann. ab V.C. 387. plebeiis communicata & tan-dem planè ad eos translata anno 581. Mandabantur & illis bella, quæ cùm es-sent indicturi, procedebant cinctu Ga-bino toga nempe ita in tergum reiecta, vt vna eius lacinia à tergo reuocata ho-minem cingat. In Senatu sententias ro-gabant, inque iis rogandis toto post an-no eum ordinem obseruabant, quem ante tenuerãt *Ianuarij Calendis*. Insignia eorum fuerunt, sella curulis regia, & e-burnea, in qua ius dicebatur, Trabea seu purpurea prætexta, cum duodecim Lictoribus, qui fasces præferebant. Si quis de potestate eorum paucis plurima velit, Polybium legat *libro 6*. vbi inter a-lia scribit omnes Magistratus illis fuisse

subiectos, exceptis Tribunis Plebis, legationes in Senatum duxisse, fuisse cōmissum totum edictorum siue Senatusconsultorum negotium, bellicum apparatum ad eos pertinuisse, & proinde conscripsisse exercitus, constituisse millenarios duces, ex ærario publico sumtus fecisse. Hæc tamen eorum potestas plurimum restricta, quòd fuerit alligata ad auctoritatem Senatus, & lege Valeria à Consulibus ad plebem prouocare licuerit. Cùm iam gessisset Cōsulatum, dicebantur viri Consulares insigni argumento honoris ac dignitatis, atque ex illis sunt electi Dictatores, equitum Magistri, & Censores. De Honorariis Consulibus anno 718. primùm creatis vide Dionem *lib. 43.* Tantum illud præsenti loco, haud fuisse illos ordinarios, hoc est, tales (*explicante Turnebo Aduersariorum l.b.5.c.10.*) à quorum nomine anni supputatio ordinaretur, quod est præter alia magistratus illius singulare auctoramentum.

Consus. vide *Consualia*.

Contagium, altera pestis caussa, à contactu nomen inuenit. Requiritur in eo primùm, vt mutuo cohæreant corpora, inde vehiculum, quo vis putris ab vno corpore transuehatur in aliud, denique similitudo quædam: Quomodo *poma à pomis, vua ab vuis* in se recipiūt putredinem iuxta Nasonis illud: *Vuaque contacta liuorem ducit ab vua.* Subscribit nobis his verbis Isidorus: *Contagium à contigendo: Quia quem contigerit, hunc polluit.*

Conticinium, prima pars noctis, qua omnia quiescendi gratia conticescunt. Tempus illud extendebatur ad mediam noctem. Sic *conticinium* est dictum, quo conticescunt Galli, pars illa scilicet diei, quæ diluculum præcedit. Sed de partibus diei plura suo loco.

Contumelia, Græcis ὕβρις, Senecæ à *contemnendo* est dicta quòd, nemo aliquem, nisi quem contemnit, tali iniuria afficiat.

Contus instrumentum nauticum, & vox planè Græca. Vsus enim ea Homerus Odyss. *1.* sub finem. Vbi Eustathius duplicem eum facit: Nauticum vnum, & bellicum alterum: Priorem definit ὅπλον, τὸ τοῖς ναύταις χρηςὸν, *instrumentum nautis accommodatum*. Inde deflectit παρὰ τὸ κεντεῖν, id est, à stimulando.

Conuitium. Nominis huius origo secundum Nonium Marcellum à *vitiis* est, à cuius partibus stat Valla. Alii trahunt à *vito*. Et vt cuique suū placet, ita quilibet carpit & eliminat eorum sententiam, qui à voce deflectunt, quos tamen tueri conatur post Labeonem Festum & Alciatum, Forcatulus *in sua Necyomantia*, eo quod syllabæ quantitas satis euincat non deriuari à vitio cuius prima est briuis, nec à *conuito*, quę vox est Barbara, sed potius à voce, expensa vtrimque syllabæ ratione. Festi verba sunt hæc: *Conuicium à vicis, in quibus prius habitatum est, videtur dictum: Vel immutata litera, quasi conuocium.* Fecisse conuicium dicitur non tantùm is: qui vociferatus est, verū is quoque, qui alios ad vociferationem concitauit, vel qui submisit, vt vociferetur. Non tamen omne maledictum cōuitium est sed id solùm, quod cum vociferatione est dictum. Itaque Theophilus: *Conuitium* δέ ἐςιν, ἡνίκα τις ἐν ἐπισήμῳ τόπῳ τῆς πόλεως ὕβριν ἐπαγάγη μοί, ὥςε καὶ ὄχλον ἐντεῦθεν συναχθῆναι. Quin verbis quoque fieri docet Iurisconsultus *l.1 §. iniuriarum, ff. de iniuriis.*

Conuiuium. Etymon nominis huius eleganter expressit Cicero libro *de Senectute* his verbis: *Bene maiores nostri accubationem epularem amicorum, quia vitæ coniunctionem haberet, conuiuium nominarunt, melius quam Græci, qui hoc idem tum compotationem* (συμπόσιον) *tum concœnationem* (σύνδειπνον) *vocant.* Idem ad Pœtum: *Sapientius nostri, quàm Græci. Illi* συμπόσια *&* σύνδειπνα, *id est, compotationes & concœnationes, nos conuiuia, quod tum maxime simul viuitur.* De eadem voce sic Isidorus: *Conuiuium apud Græcos à compotatione* συμπόσιον, *apud nos verò à conuictu*

rictius

rectius appellatur: Vel quia vita coniunctionem habet. Item conuiuium dicitur à multitudine conuescentium, nam priuata mensa victus (sic enim legendum arbitror) *conuiuium non est, vel*) vt quidam habẽt) *priuata mensa est victus.* Græca vocabula præter ea duo, quæ antea sunt dicta, sunt varia, nempe ἑστίαμα, πότος, πότον, & πότοι in plurali, σισσίτια, σύνοδος, δοχὴ, συσσίτιον, συνουσία, δαὶς, εὐωχία, εἰλαπίνη, θαλία, θοίνη, θίασος, ἔρανος, συναγώγιον, ἀγάπη, ἐδητήριον, κώθων, κλητώριον, κυλικεῖον. Sunt & diuersa Hebræis nomina. * Inter ea maximè commune est nomen משתה *Mischté*, deriuatum à שתה *Schatha*, i. bibit sitiens, apponendo poculum seu potum ori. Hinc Latinum sitio, & Græcum nomen συμπόσιον, & Latinum Compotatio. In historia Esteræ semel & iterum, *Mischté Iajin*, conuiuium vini appellatur. Galli hospitium, vel Cauponam ingredientes, hospiti dicũt, da nobis bibere, *donnez nous à boire*: & quum alius alium ad conuiuium & mẽsam trahit: his verbis inuitat, *Allons boire*. 2. Hebræis etiam conuiuium מסב *Meseb*, discubitus epularis, siue accubario, vel circuitus dicitur, à סבב *Sabab*, quod accumbere significat. In circuitu, autem, vt & Orientalium plerique ferè omnes, vt in mensa rotunda discumbebant. 3. Vox quoque לחם *Lechem* (quæ proprie panem significat, & synecdochicè pro quouis cibo sumitur) etiam pro conuiuio vsurpatur, vt Dan. 5. dicitur de Belsezare rege, quod עבד לחם רב, *abad lechem rab*, fecit conuiuium magnum vbi cibus multus, ferculis regiis splẽdidus, conuiuis magno numero inuitatis, celebri pompa exceptis, est appositus. 4. Similiter יין *Iajin*, i. vinum pro compotatione & toto conuiuio, quod nullum est, si vinum desit, aliquando accipitur. Quidam dixit, pane, vino, colloquiis, iucunda constare conuiuia. 5. זבח *Zebach*, & טבח *Thebach* propriè quidem sacrificium & victimam significant, sed crebro pro conuiuiis vsurpantur quæ sacrificiis, præsertim pacificis, adhibita sunt. Vide 1. Sam. 9. 16. & 20. 6. מרזח *Mirzach*, Amos 6. 7. epulum proprie significat, vel (vt nonnulli volunt) coctionem, qualis in exequiis mortuorum fiebat; conuiuium funebre; Ierem 16. 5. elegãter autem Amos *Mirzach Miruchim* opponit, ac si quis diceret hodie. Pro lectis luctus, pro thalamis tumulos. 7. סעודה *Seheudach* quoque conuiuium dicitur à סעד *Sahad*, quod & corroborare & prandere significat. Hinc סעידמשתי *Sahid Mischté*, recreatio potus siue conuiuij, Iesai. 3. & סעודתא *Sehudetha*, cibus 2. Reg. 11. His adde ארחה *Arucha*, quod vulgo prandium seu conuiuium vertunt, Ierem. 4. & Prouerb. 15. cùm tamen, vt Grammatici monent, propriè consuetum seu vsitatum cibi demensum significet, vel etiam viaticum: ab ארח *Arah*, i. iter fecit. 8. כרה *Cherah* quoque à verbo *Charah* quod proprie scindere (cultellis & dentibus) significat, vt conuiuæ solent. Alias significationes verbum illud habet, quas prætermittimus, vt conuiuium nostrum tandem absoluatur. Ipsi autem conuiuæ dicuntur Hebræis מסבים à סבב, quod est *accumbere ad comedendum*, Græcis κλητοὶ, συγκλῖται, σύγκλητοι, συγκεκλημένοι, ἐπίκλητοι, παράκλιται, σύγκλιναι, ἀνακείμενοι, συμποσιασταὶ, σύνδορποι ὁμοδόρπιοι, ὁμοδίαιτοι, δαιταλεῖς, σύνθοινοι, θιασῶται, ἐνωχηταὶ, εἰλαπιναστὰι, ὁμοτράπεζοι, συμπόται. Finis conuiuij est non comessatio, aut compotatio, sed dulcis vitæ communio. Quo admodum scitè à conuiuiuendo conuiuium dixerint Latini, qui aliis voculis rem exprimunt, vt sunt, epulum comessatio, conuictus, prandium, cœna, Pastus, &c. * Eustathius in lib. 5. Odyss. nomine Ambrosiæ Homerũ nihil aliud allegoricè significare voluisse ostendit quàm φιλοτήσιον ὁμιλίαν τὴν συμποτικὴν, i. Consuetudinem, colloquiumque conuiuale,

uiuale, amoris amicitiæque plenissimũ. Plutarch.lib.4. Sympos. probl.1.conuiuij finem dicit esse συμπολιτικὸν,i. *Ciuilem*, qui sit φιλίας ἐπίτασις ἢ γένεσις δι᾽ ἡδονῆς, i. *amicitia vel generatio vel confirmatio,coniuncta cum voluptate.* Ac proinde ipsum conuiuium definit esse διαγωγὴν ἐν οἴνῳ εἰς φιλίαν ὑπὸ χάριτος τελευτῶσαν, i. *viuendi rationem,quæ per vini vsum, gratia seu suauis conuersationis beneficio,in amicitiã desinat.* Item lib.1.prob.1. τράπεζαν eleganter. φιλοποιὸν, *amicitiæ conciliatricem,*& alibi συντροφίαν,conuictum, εὐνοίας ἐπίτασιν, *beneuolentiæ incrementum*, & εὐνοίας ναὸν, *beneuolentiæ templum*, appellat. Sympos lib 7.probl. 6.conuiuium definit κοινωνίαν καὶ σπουδῆς, καὶ παιδειᾶς, καὶ λόγων, καὶ πράξεων: concludens ibidem, non quosuis, sed illos tantùm qui familiaritate & amicitia inter se sunt deuincti, conuiuia inter se debere agitare.

* *Conuiuia* multarum gentium & Rerumpub. optimè constitutarum commemorari possunt,quæ ad amicitiam & concordiam inter ciues firmandam & conseruandam à Sapientiss. legislatoribus fuerunt instituta. Athen. lib. 5. de cõuiuiis hospitalibus verba faciens dicit ea habere ἑλκυστικόν τι πρὸς φιλίαν, *vim quandam attrahendi alliciendique ad amicitiam.* Idcirco à sapientibus legislatoribus conuiuia φιλετικὰ καὶ δημοτικὰ, *amica & publica*, vt θιάσους, φρατρικὰ, ὀργεωνικὰ fuisse introducta ad priuatorũ, quæ inter amicos erant, conuiuiorum exemplum. Huiusmodi porrò conuiuia publica fuerunt & illa omnium, vt vult Aristot.in Politicis, antiquissima Italorum συσσίτια ab Italo, & Cretensium ἄνδρια à Minoe, & Lacedæmoniorum φιδίτια, quasi φιλίτια à Lycurgo instituta, & quæ Laconicis similia fuerunt, Carthaginiensium sodalitem atque collegiorum Syssitia. His adde Atheniensium συμπόσια in Prytanæo, in Panathenæis & Thesmophoriis, nec non Romanorum Charistia inter proximos, & cœnas in Capitolio, publicisque sacrificiis fieri solitas. Huiusmodi omnium conuiuiorum publicorum vnus finis fuit,ciuilis societatis,amicitiæ, cõcordiæque conseruatio. His antiquis similia sunt publica illa Ducum Venetorum conuiuia, quæ quater in anno nobilibus exhibẽt:& illa quotidiana Reip. Argentinensis, nec non φρατρικὰ, i. tribulia Heluetiorum conuiuia, quæ quidem omnia ad ciues ab odiis, inimicitiis, vindictæ studio, litibus,ad pacem, amorem, beneuolẽtiam mutuam reuocandum antiquitus fuerunt instituta. Neapolitanorum quoque regum institutum fuit, singulis annis statis quibusdam diebus parare nobilitati epulum ad ædem Mariæ coronatæ, adhibitis etiam præstantissimis matronis,vt nobilium & clarorum in vrbe hominum animi reconciliarentur, testis est Io. Põtanus lib.de continentia.

Coquina secundum nonnullos dicta, quasi *colina*, quod ignem ibi colerent, quibus Seruius astipulatur.

Cor, quod primum generatur in homine,origine sua respicere videtur Græcorum καρδίαν vel κῆρα. A corde est *corculum*, quo nomine veteres solertem & acutum hominem significabant. Appellatus ergo hoc nomine fuit prudens ille Nasica bis consul, & egregiè cordatus homo, catus Ælius Sextus. Quin Ennius Poeta bonus, quem adorãdum instar sacrorum vetustate lucorum profitetur Quintilianus, tria corda habere est dictus,iamque amentes excordes dicimus. Quid,quod animæ rationalis sedem in corde collocauerint Philosophi nonnulli, atque ideo eiusdem animæ rationalis partem cor appellari solere, ab Adamantio sit scriptum? Nam quod literæ meliores toties cor Dei nominãt, quid aliud etiã innuit,quã illud diuinæ sapientiæ mysterium, quod est à patre. Vt cum Dauid inquit: *Eructauit cor meũ verbum bonum.* Itidem hinc est,quod cõsilium & rerum agendarum radicem in

corde

corde posuerit Spurinna aruspex factu-rus auspicium. Cùm enim defecisset cor in extis bouis opimi, consternatus aie-bat, *vereri se, ne consilium & vita Cæsari de-ficeret*. Te statur & dominus *in corde resi-dere quod inquinet hominem: Hinc praua & bonas cogitationes oriri*. Homerus & alii Poëtæ tam Græci, quam Latini fon-tem quoque voluntatis statuunt. Sed de eo satis Plato in Theæteto probare niti-tur, *habere se cor admodum ceræ, cui facile imprimatur aliquid & proinde Homerum eo respicientem appellasse κέαρ*. Vt rem no-tatu dignam apponere hoc placuit. Nec omittendum credi à plerisque, *referente alibi Plutarcho*, cor pueruli nuper nati ponderare drachmas duas. Duas autem drachmas singulis annis ad quinquage-simum vsque accedere, atque hinc to-tidem detrahi adusque centesimum vo-luerunt Ægyptii. Physici tradunt timi-da animalia esse, quibus magnum est cor, cuiusmodi sunt lepus & ceruus, at esse audacia, quibus idem paruæ est mo-lis & quantitatis, calescente citius in eo sanguine animali calore, qualis est Leo. Aristoteles nominat cor *primum viuens & vltimum moriens*, malè tamen ἀρχὴν ἁ-πάσης κινήσεως καὶ αἰσθήσεως. Substantia eius cõstat ex carne spissa, solida, & ple-na fibrarum. Aristoteles consistere dixit ἐξ αἱματικῆς ὕλης, id est, sanguinis mate-ria. Itaque omnibus animalibus cor est, quibuscunque est sanguis, vt obserua-runt Philosophi, id quod etiam de ieci-nore est proditum. Est idem vitæ fons, & scaturigo. Quo Pythagoras minime negligendam cuique vitæ suæ curam e-rudite monuerit, cùm imperaret μὴ ἐ-σθίειν τὴν καρδίαν. Sinus eius siue ven-triculi (γαστέρες Hippocrati) sunt duo, in quorum altero generatur spiritus vitalis diutius in eo hærens. Quippe cùm illu[m] moueri & pulsare videamus frequenter, præciso antea capite, in animalibus. Ori-tur ex eo Aorta arteriarum omniũ ma-xima propago & origo, cuius pars v[n]a iugulum petit, altera d[eorsum] [illegible]-tur ad spinam, estque spirituum vagina. Sed & inde prodit arteria venosa. Arte-ria quidem, eo quod spiritum alio per-ferat: Venosa, quod simplici vestita sit tunica: Alias vt promptius sangui-nem, fumidum exudet: Alias vt sua du-ritie motum pulmonis non impediret.

Coralium vel *Corallium*, Græce κωράλ-λιον, κουράλιον, κοράλιον, κόραλλος, cùm tactu lapidescat, vt multi scribunt, quasi κοράλιον est vocitatum, ἀπὸ τῆς χειρός, manu, vt quidam volunt, Ouidius:

Sic & Coralium, quo primum contigit auras Tepore, durescit: Mollis fuit herba sub vndis. Plinium de eo vide *lib. 32. cap. 2.* vnde Matthiolus *2. in Dioscoridem* lapsum eius notauit, cum corallo baccas adscribit, quas nullas habet. Etenim ex trũco eius torno simul & lima formãtur: Mox Smy-ridis lapidis puluere & terra quadã, qua à Tripoli Aphricæ aduehitur, expoliun-tur & lucidam læuorem contrahunt, cùm iis diutius fricantur. Sunt qui λιθό-δενδρον appellãt; Alii δενδρίτης, eiusq; tã-tùm apud Indos pretium, quãtum apud nos margaritarum Indicarum.

Corbita dicta est *oneraria nauis*, quòd in eius malo solitus fuerit suspendi cor-bis: Sicut illæ naues, quæ paratæ erant ad bellum, galeam pro insigni habe-bant, pacificatoriæ caduceum.

Corbona, cuius mentio fit *Matth. 27. Luc. 21.* templi ærarium seu gazophyla-cium ex Syrorum vel Chaldæorum fon-tibus nominis originẽ traxit, apud quos קרבן propriè significat τὸ δῶρον. Fit & e-ius mentio *4. Reg. 12. & 2. Paralip. 23.* E-uerso deinde templo simul fuit euersum Gazophylacium, atque iterum restitutũ post restaurationem templi. Verum id non arca tantum fuit, in quam demitte-retur pecunia, sed locus amplus, in quo etiam Leuitarum primitię cum decimis erant repositæ, *Nehemia 10.* Legimus quoq; gazophylacio custodem præpo-situm, quem Esaias nominat *cap. 22.* ταμίαν τοῦ ἱεροῦ, id est, *quæstorem templi*. Iose-phus [illegible] gazophylacem.

* *Corbona* vel *Corbana*, vel *Corban*, *γαζοφυλάκιον* Græcis dicitur, *παρὰ τὸ φυλάττειν τὴν γάζαν*. fuit enim arca capacissima, in qua sacra pecunia reponebatur & custodiebatur, item locus iuxta quem arca illa constituta fuit. Vtrique, nempe arcæ & loco nomen בית גנזא *Beth-ginza* vel *ginzaia* quasi domum, i. locum gazæ vel gazarum, puta pecuniæ. Huiusmodi gazophylacium in veteri olim testamento fuit illud, in quo reponebatur pecunia sacra, quæ ad cultus Dei conseruationem offerebatur: ærarium templi, siue *ἱερὸς θησαυρὸς*, dictum Institutum illud, Christi temporibus durauit, imò ad templi vsque euersionem. Gazophylacii, seu ærarii templi fit mentio apud Euangelistas, Syrus interpres vocat בית גזא *beth-gaza*, locum pecuniæ. Lucas cap. 21. v. 4. eandem gazophylacii vocem interpretatur *τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ*, *dona Dei*, tanquam arcam, in quam dona Dei (i. Deo oblata) coniiciebantur, per metonymiã adiuncti. Quo tropo Mattheus etiam vsus, cap. 27. v 6. scribit primarios sacerdotes noluisse triginta argenteos numos mittere *εἰς τὸν κορβάναν*, hoc est, in *δῶρον*, seu *δῶρα*, vt loquitur Lucas: nisi malis post articulum *τὸν* sub audiri *τόπον*, vt Syrus suppleuit בית *beth*, i. locum seu domum donorũ *beth-corbana*. Hieronymus in 61. c. Esaiæ per *Dona* metonymicè intellexit arcam in qua dona eiusmodi Deo consecrata reponũtur. Scribit enim de Paula & Pãmachia *eas quicquid habuerint in dona domini portasse*: & Latini *donarii* vocem non tam pro re dicata Deo, quàm pro loco, in quo ipsa ponitur, vsurpant.

Corcyra maris Ionii insula Ptolemæo, quæ Homero dicitur *Σχερία*, Apollonio *κεραυνίη*, *κέρκυρα* Dionysio, aliis *φαιακία*, fertur à virgine *Corcyra*, quam fabulantur rapuisse Neptunum, sic appellata. Insula hæc circumflua Adriatico mari contra Epirum iacet, multum Homerica Odyssæa illustrata & Vlyssis hospitio decantata. Patet in longũ 97. M. Passuũ. Incolæ eius Corcyrenses multum olim polluerunt opibus quæ tamen à Tyrannis sunt euersæ, donec à Romanis in libertatem insula est vindicata, attestante idipsum Strabone his verbis: *Κέρκυρα δὲ παλαιὸν εὐτυχὴς ἦν, καὶ δύναμιν ναυτικὴν πλείστην εἶχεν ἀλλὰ ὑπὸ πολέμων τινῶν καὶ τυράννων ἐφθάρη, καὶ ὕστερον ὑπὸ Ῥωμαίων ἐλευθερωθεῖσα οὐκ ἐπῃνέθη, ἀλλ' ἐπὶ λοιδορίᾳ παροιμίαν ἔλαβεν: ἐλευθέρα Κέρκυρα, χέζ' ὅπου θέλεις*. Oriundi autem fuerunt Corcyrẽses à Corĩthiis, qui duce Chersicrate insulam illam occuparunt eo tempore, quo & ipse Archias Corintho profectus Syracusas coloniam deduxit. At Corcyrensium colonia Dyrrhacium. Itaque Strabo: *Δυῤῥάχιον Κορκυραίων κτίσμα*.

Cordus nominatus dicitur Mutius Scæuola à difficili & tardo partu, vt apud Suetonium *Cordus Cremcutius*, quòd difficulter esset editus à matre, item *Iulius Cordus* Historicus ille, quem Iulius Capitolinus se imitaturum profitetur in Gordianorum vita, & nostra fere ætate *Valerius Cordus* Medicus insignis. Sic corda frumenta, quæ serò maturescunt, & fœnum cordum apud Festum.

Corinthus vrbs Achaiæ ad Isthmum Peloponnesiacum, quondam dicta *Ἐφύρη*, *ἔφυρα*, *καὶ ἡλιόπολις*, arcemq; habens edito loco sitam, nomine Acrocorinthum, quamq; Cicero pro Pompeio Græciæ lumẽ appellat, à Corintho Orestis filio dicitur obtinuisse nomen, vtpote qui hanc à flammis vindicauit. In hac vrbe fuit olim templum Veneris *πάνδημος*, *vt præter Athenæum testatur Strabo lib. 8.* Ibidem versata fuit sumtuosissimæ Veneris scortum Lais, Corinthiaca cognominata, cum Sicula esset. Vexerat enim eam captiuam Nicias ex Hycaris Siciliæ in Græciã, quã postea diuẽdidit Corinthi. Post mortẽ extra vrbẽ ad lucum Craniũ virentẽ cupresso monumentum habuit insculpta ei leæna, quę priorib. pedibus arietem complectebatur, *auctore in Corinthiacis*

rinthiacis Pausania. Sed hanc vrbem L. Mumius Imperator solo æquauit florẽtem antea & præpotentem pecunia, sicut de ea scribit Thucydides *lib.1.* eo quod Romanorum legatos prætereuntes magnifica tecta ausi fuissent sordibus commaculare. Græcum Epigramma de re ista latere non debet lectorem. Est autem eiuscemodi:

τὸν μέγαν ἀκροκόρινθον ἀχαϊκὸν, ἑλλάδος ἄστρον
καὶ διπλῆν ἰσθμοῦ σύντροφον ἠΐονα,
λεύκιος ἐστυφέλιξε, δορυπτοίητα δὲ νεκρῶν
ὀστέα σωρευθὲις εἷς ἐπέχει σκόπελος:
τοὺς δὲ δόμον πριάμοιο πυρὶ πρήσαντας ἀχαιοὺς
ἀκλαύστους κτερέων νόσφισαν αἰνεάδαι.

Ouidius præter Horatiũ Bimarẽ vocat Fastorũ 4. sicut Græci διθάλασσον, quæ vox exstat *ca.37. Actuũ Apostolicorũ*, quòd inter duo maria esset sita, aut ea cõtueretur, *vt scribit Mela.* Hinc Statius *lib.7.*

Qua summus caput Acrocorinthos in auras Tollit, & alterna geminum mare protegit vmbra.

A Corintho porro dictum *Corinthiũ æs*, quod optimum erat, & *Corinthiaca vasa.*

Cornix auis annosa, nomẽ trahit à Græcorũ κορώνη. Annosã quod dixerĩ, nõ est de nihilo, cũ multa viuere dicatur secula. Est enim ausus Hesiodus nouẽ illi ætates nostras tribuere, quẽ est imitatus Virgilius in Epigrãmate, cùm ait: *Hos nouies superat viuẽdo garrula cornix*: Etsi hoc Fabulosũ existimet Plinius Nã & Theoni apud Aratũ ἐυνεάγηρα κορώνη tantundã, ac πολύγηρα. Vt nomen illud nõ pro nouẽ, sed pro multis ætatibus accipiat. Eandem (*cum in auguriis locum apud veteres habuerit*) Poetæ passim malum omẽ dedisse monent, si crõcitaret. Vnde Virgilius: *Ante sinistra caua monuisset ab Ilice cornix.* Propter garrulitatem reiecta dicitur à Pallade sapientiæ Dea, quòd illa minimè sapienti conueniat, imò meditationum priuigilio admodum sit infesta, & is adeo ad Dei naturam proximè accedat, qui multum tacere nouit, *teste Catone.* Quo rectè admodum canat Persius: *Nescio quid tecum graue cornicaris ineptè*: Cui verbo apud Græcos τὸ κρώζειν in garrientes respondet.

Cornu, à curuore vult dictum Varro *de ling. Lat. lib. 6.* Hinc Cornicen qui cornu canit. Sed malim, salua tanti viri auctoritate, deduci à Græco κέρας, vel ab Hebraico קרן cui propemodum scriptura coniungitur.

Corona. In etymo huius nominis enucleando laudem omnem tribuo, contra Quintiliani risum, Iosepho Scaligero, qui in commentariis suis ad Virgilii appendicem sic docet: *Choronam etiam veteres scribebant aspiratè, consc ii scilicet sibi eius etymi. Nam primùm veteribus* σίφανος, χορωνὶς *vocabatur*, παρὰ τοὺς χόρους. Simonides:

φοῖβος ἐσαγεῖται τοῖς τυνδάρησιν ἀοιδοῖς,
ἂν ἄμετροι τέττιγες ἀπημείψαντο χορωνῷ.

De coronarum generibus non hîc dicẽdi locus. Illud pretium operæ scire Philologos, querna insignitos olim corona, qui ciues seruassent, imò præ foribus Augusti & successorum suspensam, vt singulare ornamentum. Adiicere id volui tantùm de nostro, dum hoc loco alterius vestigia premo.

Corpus iuxta Isidorum dictum ex eo, *quod corruptum repetat.* Solubile enim atque mortale est, & aliquando soluendũ. Græci eleganter vocant σῶμα, quasi σῆμα, id est, *sepulcrum*, videlicet animæ, *teste Platone in Cratylo*, & δέμας quasi δέμοσμ vinculum, *vt affirmat Eustathius*, quòd in eo ligatus & constrictus sit animus. Quod ipsum innuit & Cicero in Somnio Scipionis, cũ inquit: *Qui è corporum vinculis tanquàm è carcere euolauerunt.* Atque hac ratione Platonici omnes hominem appellant *mentem*, & Aristoteles *hominem verum, rationalem animum esse* affirmat *Ethic.10.* Quippe illa parte verè homo est homo, cum immortalis sit, & omnis interitus expers, corpus autem obnoxium corruptioni in principia sua tandem resoluatur.

Cortina Apollonis à corde videtur appellata Varroni 6. *de ling. Lat.* quòd inde sortes primum sint æstimatæ. Sed manifestius librarii est error, & reponendum *corte*. Seruius putat ita dictum à corio, quo tectus erat Apollinis tripus: Alii à certitudine, quasi dixeris *certinam*: Nonnulli quod ibi *cor vatis* teneretur.

Coruus, vel à Græco κόραξ descendit, vel nomen habet à gutturis sono, quo crocire dicitur Plauto, at aliis crocitare, quod Græcis etiam est κρώζειν, *iuxta Pollucem*. Creditur hoc auium genus ore coire, vnde & Fellator est in suis Apophoretis Epigrammatario, quem velim quibusdam in locis castratum aut repurgatum prodiisse iamdudum in lucem, ne noceat auribus honestis: Sed negat hoc Aristoteles 3. *de Animal. generat.* in cuius sententiam discedendum existimo. Polybius apposité admodum describit machinam quandam, cuius vsus erat in naumachia seu prælio nauali, quæ & corui nomen ab hac aue habebat, *lib. histor. 1.* A coruo etiam dictus fuit Coruinus Valerius, qui Consule Camillo Furii Camilli filio præferocem Gallum certamine singulari confecit. Nam is galeæ ipsius insidens vnguibus & rostro insiliebat in Gallum. Romæ coruum fuisse, qui tempore matutino epulans in forum Tyberium, Germanicum & Drusum Cæsares nominatim, mox populum Romanum transeuntem salutabat, *scribunt Macrobius & Plinius.* Cum etiam Augusto redeunti, ex bello Acciaco coruus dixisset: Aue Imperator inuicte, viginti illum millibus nummûm emi curauit. Prior ille præcedente tibicine elatus duorum Æthiopum humeris inque Ridiculi campo sepultus legitur, in dextra parte Appiæ viæ. In auguriis hæc auis perinde ac cornix, significabat imbres. Vnde Nicandro est κόραξ ὀμβρήεντα κρώζων. Quia verò idem cantu volatuque prædicere credebatur apud veteres futura, idcirco etiam Deo diuinationis Phœbo legitur dicatus Et ex eo est *auis Phœbea* Papinio. Etsi Porphyrius & alii diuersas adferant caussas.

Corybantes, sacerdotes Cybeles Deum matris, qui festum eius Nonis Aprilis celebrarunt eo genere lusus, vt inter sese æneis clypeis concurrerent, ærisque tinnitum facerent non sine rythmica pedis dactyli compositione, præcipuum hoc nomen obtinuerunt ἀπὸ τοῦ κορύπτοντας βαίνειν, quòd inter saltandum iacerent capita. Vnde qui velut numine afflati tali se gestu proderent, κορυβαντιζειν dicuntur καὶ κορυβαντιᾶν, quo verbo vsus est Socrates *in Phædro Platonis.* A Dactylo vero pede & monte Ida dicti fuerint *Idæi dactyli*: Cureies, quod in Cretæ ciuitate Cyrba Iouis alendi gesserint curam, cùm tympana & cymbala pulsarent, ne vox Iouis vagientis à Saturno perciperetur. Multa de his Strabo *Geograph. lib. 10.* Alii tamen tradunt Corybantes nominatos ab oculorum pupillis, quas Græci κόρας appellant: quòd *ipsos Iouis custodes excubare & apertis oculis dormire* oporteret. Prius etymon magis receptum à bonis auctoribus. Iterum alii, qui idem nomen deducunt παρὰ τὸ κρύβειν, τουτέστι κρύπτειν ab occultando. Vnde nascentem Iouem ingenti strepitu celebrabant, *teste etiam Callimacho hymno εἰς Δία.*

Corycæi, quos clandestinos verborum & sermonum aliorum hominum auscultatores dicimus, à Coryci montis Pamphyliæ præcelsi & petrosi piratis sunt nominati. De his videndus est Suidas, qui de iis adducit veteris auctoris Euphorionis auctoritatem.

Corycius crocus. Vide *Crocus.*

Coryphæus, κορυφαῖος, quē Suidas πρῶτον τῶν χορευτῶν exponit, Latini *præsultorem* vocant, ἀπὸ τῆς κορυφῆς, id est, *capite* dictus.

Cos insula in Caria, *vt scribit Mela*, Stephano κόως, κῶς, κόος, κὼς, κῶ, κῶς, *Cos* & *Coa* Straboni, Ptolemæo κῶ aliis

aliis etiam *Nymphæa*, Plinio auctore, hodie *stancou*, optimi senis & artis Medicæ Dictatoris Hippocratis patria, deriuare dicitur nomen a Coo Metropis filia, quę ibi regnauit. Sed fidem esse volo penes auctores. Vinum ibi optimum nasci solebat nomine *Coum*, quod lubricum dicitur à Persio, forte quòd lubricet & molliat. Porro *Cos lapis* videtur Isidoro nomen habere, quod ferrum ad incidendum acuat.

Cossi dicuntur Festo *rugosi corporis homines* à similitudine vermium ligno editorum, qui *cossi* appellantur, & apud Phryges pontique accolas pro cibis habentur delicatissimis, *teste Plinio lib. 17. c. 24.* Quid? quod Cossus appellatus sit etiam Cornelius ex gente Corneliorum, militum olim tribunus, ab illa corporis rugositate, quam Cossi repræsentant.

Coturnix auis haud magno in pretio apud Romanos, auctore Plinio, quòd laborare crederetur morbo comitiali, à sono vocis etymon habet, *vt prodit Isidorus.*

Cotyttia sacra, impudica & peregrina vtpote sumta à Thracibus, & peruigiliis celebrata nocturnis apud Athenienses, à Dea Cotytto, quam ipsis præesse voluerunt, sunt nominata.

Cotyn appellat eam Æschylus, post Æscylum Synesius, imò Suidas, qui turpium præsidem eam coli affirmat. Multa de hac Dea & Baptis, quos quidam esse volunt Cotyttus sacerdotes, habes apud Politianum *in Miscellaneis.* Meminit eorundem Horatius, & Virgilius *in Poematiis.*

Crapula, Græcè κραιπάλη, dolor quidam & capitis vertigo à vino procedēs, ἀπὸ τοῦ κάρηνον πάλλειν, quod caput moueat, originationem nominis traxit. Confirmat id Plinius *Natur. histor. libr. 23. cap. 1.* de vino loquens, his verbis: *Capitis dolorem vertigines facit.* Ab hoc dicta crapula est.

Crater nomen Græcum, *Cratera* Latinum, inquit Seruius, ἀπὸ τοῦ κρατεῖν, quod est *tenere, capere*, nomine deducto. Sed quia pro vase accipitur, in quo vinum miscetur aquæ, dictum potius videtur ἀπὸ τοῦ κεράν, id est, *misceo*: Vel ἐκ τοῦ κρῶ κρήσω Ionicè: Vnde ἐπικρῆσαι & ἐπικεράσαι. Suffragatur huic etymo Eustathius in Homerum, & Athenæus *lib. 5.* Verba eius sunt: οἱ δὲ κρατῆρες αὐτοῖς (*heroibus*) ὥσπερ ἔχει καὶ τοὔνομα, κεκραμένοι παρέστησαν, at crateres, vt fert nomen, *mixti ipsis astiterunt.* Κρατὴρ φιλοτήσιος erat veteribus, quo se inuicem conciliandæ amicitiæ gratia post cœnam ad bibendum inuitabant. Vnde φιλοτησία pro ipsa propinatione & inuitatione accipitur. Quando in hunc locum incidimus, haud omittendum aliud poculum, aliud esse craterem. Ait enim Maro.

Pocula bina nouo spumantia lacte quotannis,
Craterasque duos statuam tibi pinguis oliui.

Notandum etiam magnum fuisse craterem Idem Maro: *Crateres magnos statuunt & vina coronant.* Item: *Tum pater Anchises magnum cratera corona Induit.* Et Statius: *Bacchus ī altos Crateras paterasque redit.* Docet & Plinius; Semiramidis craterem collegisse pondus talentorum quindecim. Sed quid admodum tritum crateris etymon silentio premo, nempe ἀπὸ τοῦ κέρατος, id est, *cornu deductum?* An non regum pocula ex cornibus olim fuisse prodit Philostratus? An non idem apud Pæones factū tradidit Theopompus? Habe & hoc, ne quid omissum male te habeat, lector.

Creo verbum, à Græca dictione κρέας: Vt creare sit idem, quod carnem facere. In sacris literis, *vt Genes.* & *aliis locis,* vbi in textu est ברא *Bara*, significat propriè fieri quippiam ex nihilo diuina potentia. Hinc Deus בורא, id est, *creator*, & בריאת עולם *creatio mundi.*

Crepida idem Latinis, quod Græcis κρηπὶς. Seruius fuisse scribit *calceamentum Tuscum*, quod corrigiis pedibus alligabatur. Virgilius: *Et Tyrrhena pedum circundat vincula plantis.* Suidas scribit

etiam κρηπίδα ἔναι θεμέλιον ἢ εἶδος ὑποδήματος. Maxime verò eo calceamenti genere vtebantur Græcorum Philosophi. Itaque qui accedebāt eorum scholas, crepidati erant vt plurimum. Quo nomine maleuolorum morsibus Scipio obnoxius fuit. Gellius vult crepidas ea esse calceamēta, quæ sp'eas vocant Romani, nostrates *toffels* aut *pantoffels*, in quorum Germanicorum vocabulorum etymis eruendis & pro singulari sua dexteritate è fontibus Græcorum deducendis Petrus Diara Medicus, & quondam Græcæ linguæ Professor Franekeræ, ita placuit, vt operæ pretium facturum me putem, si his meis adiecero. Quia enim à sutoribus huic calceamento inseritur suber, dictum existimatur quasi παντοφελλὸν, *totum suber*. An non scitè ariolatus? Isidorus à crepitu deducit crepidas, quòd mihi suspectum, cum Græcam originem agnoscat.

* *Crepidæ*, Græcorum propriæ, vt calcei Romanorum. Persius Crepidas nominans totum intelligit Græcorum studium φιλοκαλίας circa cultum; quo vsus esse illos elegantiore vel ex eo constat, quòd proceres Romani, cùm vellent animam remittere, atque hilarius viuere, Neapoli præsertim, vel Athenis, vel alibi inter Græcos, τὸ τετράγωνον ἱμάτιον, id est, pallium & crepidas assumebant: quod olim Scipioni, Sullæ, Antonio, atque aliis, ab eorum inimicis pro crimine est obiectum. Hæc Doctiss. Casaubonus in 1. Sat. Persij. Crepidæ, iuxta Grammaticos neotericos, à pedū crepitu dictæ, qui incedendo, dum subinde solea calcaneum ferit, excitatur. Tamen certius vocem Græcam dicere. κρηπὶς, ῖδος. ἡ. Basis, fundamentum. θεμέλιον, vt Suidas exponit. Et crepida vel calceamentum suberatum. Gellius lib. 13. cap. 20. Crepidas & crepidulas, prima syllaba correpta, id genus calceamentum appellauerunt, quod Græci κρηπῖδας vocant, eiúsque calceamenti sutores Crepidarios dixerunt. Calceamenti istiusmodi genus ignotū fuit Hebræis, quibus calceus נעל *Nahal* dictus, quòd supernè corrigia tanquam pessulo obfirmatur: & numero Duali נעלים *Nahalim*, Amos. 2. 6. à verbo נעל *Nahal*, i. Obserauit ostiū pessulo, clausit obice admoto.

Creta maris mediterranei insula, Iouis incunabulis & centum vrbibus quondā clara, olim *Aeria, Idæa, Cathonia, Curetis & Macara* dicta, nunc *Candia*, inditum habet nomen nonnullis à Creta Nympha Hesperidum vna: Aliis à Creto rege Curetum, sed pari incertitudine. Apollonius nominat eam Oaxida, Argonaut. 1. ab vrbe vel fluuio Cretæ Oaxò, ni fallor. Verba eius sunt:

δάκτυλοι ἰδαῖοι Κρηταέες, οὕς ποτε νύμφη
ἀγχιάλη δικταῖον ἀνὰ σπέος ἀμφοτέρῃσι
δραξαμένη γαίης οἰαξίδος ἐβλάστησε.

Dicta fuit & ἑκατόμπολις Græcis, ab vrbibus centum. Inde Virgilius:

Creta Iouis magni medio iacet insula Ponto,
Mons Idæus vbi, & gentis cunabula nostræ:
Centum vrbes habitant magnas, vberrima regna.

Optimè hic mihi arridet Strabo, qui inquit, tellurem hanc prius dictam κουρήτην (forsan à *Curetibus*) inde per syncopen κρήτην. Ab hac insula datum nomē Creticæ terræ, qua parum vtili ad medicamenta vtuntur maximè, quos vocāt pelliones. Hac olim felices & faustos dies notabant, vt infelices atro carbone. Qui eam à crescēdo dictā putant, minus placent. Plinius meminit *lib. 35. c. 16.* argētariæ cuiusdam cretæ. Nitorem quippe argenteum repræsentabat.

Crimē sunt qui hoc nomē deducunt à Græca voce κρίνειν, qđ est iudicare; sunt, qui à cerno voce Latina trahūt: Isidorus à *carēdo*. Quid arripias, haud facilè scias. Mihi haud absurdè deriuari posse videtur, παρὰ τὸ κρινομένον διὰ τῆς ὑποκρίσεως, ab eo, quod accusatur & damnatur.

Crinis videtur Pompeio nominatus ἀπὸ τῆς κρίσεως, id est, *discretione*. Quid sequitur? Nam iidem eos κρινίδας vocāt. Nescio quo hoc auctore dicat. At prius illud re-

illud recipio. Nam & hinc verbum discriminare, *vt notat Isidorus*, cuius sagacitatem in multis miror.

Critici dicti olim Grammatici, ἀπὸ τοῦ κρίνειν, id est, à *indicando*: Quod omnium scriptorum censores & iudices fuerint. Neq; enim tãtùm censoria quasi virgula notabãt versus, & subdititios libros, cùm videretur, submouebant, sed & alios auctores in ordinem redigebant, alios numero & albo eximebant. Talis Aristarchus fuit Alexandrinus ille, qui tamen oriundus fuit ex Samothracia, & sub Ptolemęo Philometore vixit *Olympiade 156.* inque Cypro decessit, homo tanto iudicio, vt Homeri versus non haberetur, quem ipse non probaret. Ab hoc aliorum scriptorum censores Aristarchos vocamus. Fuit & talis Polemó, & hoc nostro tempore quamplurimi monumentis in lucem editis clari, qui iam, vt audio, vno ore sapientem Poetam nominant Manilium, qui de astronomicis dixit: *Ornari res ipsa nequit, contenta doceri.* Etiamsi ipse, vt & Iouianus, Pontanus & Aratus, non parum lenocinij addiderit isti materię. Critici dies dicuntur & Medicis ἀπὸ τῆς κρίσεως, qua voce vsus est Galenus iam pro subita & repentina in morbo mutatione, iam pro turbatione, quæ excretiones & abscessus præcedit.

Crocodilus, elingue animal & Nilo frequens, oculis emissititiis, iisque hebetibus in aqua, sed acribus extra aquam, cuius vis omnis residet in cauda, qua implicat & conficit belluam, quamcunque arripuerit, ex ouo, quod haud multo maius est anserino, ad cubitos viginti duos excrescens aliquando, nomen habere creditur παρὰ τὸ δειλαίνειν τὰς κρόκας, *quòd littora fugiat*, οἱονεὶ ὁ περὶ τὴν γῆν δειλὸς, quasi qui sit in terra pauidus: Vel potius ἀπὸ τοῦ κρόκου καὶ δειλοῦ, quod timeat & auersetur odorem croci. Vnde qui mella conficiunt in Ægypto, sternunt crocum, vt ita eius odore insignis hic prædo arceatur à fauis. A croceo colore deductum nomen vult Isidorus. Tergum (ne id omittam) inuictum habet aduersus ictus omnes. Noctu latet in aquis: De die excubat in terra ad exercendum latrocinium, dum in tanta vetris ingluuie semper hiat ad prædam. Si quis hunc persequatur, fugit: Si quis fugiat, persequitur. Quare receptum illud; *Gloria Crocodilus*, quod quondam Petrus Talpa bonus Medicus symboli habebat loco. Nam & illa sequentem fugit, fugientem sequitur, *vt Seneca docet.*

Crocus & Crocũ, sicut Græcis κρόκος & κρόκον, accepisse videtur nomen interpreti Callimachi παρὰ τὸ θάλλειν ἐν κρύει, quod virescat & floreat in frigore. Libros croco inungi solitos scribit Lucianus. Corycius crocus est ab oppido Ciliciæ, quod Isidorus *lib. 14. cap. 3.* Coriscon nominat, addens inde plurimum & optimum venire crocum. Inde forte Cilicum florem appellat Statius *Silu. 2.*

Crudelis, quem Græci ὠμὸν metaphoricè appellant, quasi *crudum*, non *coctum*, nec *esui habilem*, à cruore quem sitit, Grammaticis est appellatus.

Crumena, quòd παρὰ τὸ κρεμᾶν, id est, *pendendo* sit dicta, non est quod cuiquam sit dubium, cum iuxta definitionem Nonii sit folliculus aut sacculus è brachio pendens. Etsi Epidicus apud Plautum à patre Stratippoclis crumenam sibi in collo dicat locatam.

* *Crumena*, pecunię receptaculum, aliis nominibus designari potest. Est enim Græcis βαλάντιον, μαρσίπιον, ἐριςὴς, σακκίον, &c. Latinis marsupium, loculus, sacculus, zona, bulga. Hebræis כיס *Cis*, vnde κίστη & κιςίς, & Latinũ cista: à verbo כס *Cas*, vel כסס *Casas*, i. annumerauit, collegit: numos enim vel paruo vel magno numero collectos crumena continet. Appellatur etiam צרור *Tseror*, à צרר *Tsarar*, i. ligauit, constrinxit, quoniam in crumena nũmi constringuntur. Et quia tenui corio, filo, vel membranula crumenæ vt plurimum conficiuntur, & saccu-

& facculi pecuniam continentes, 2. Reg. 5. 23. dicitur Gehazi ligasse duo talenta argenti in duobus crumenis, loculis, vel facculis, חריטים *Charitim*, à *Charit* vel *Chéret*, vnde Arabum *Carta*, i. membranulis, cui Latinum Charta, Chartula conuenit. Syri crumenam appellant *Casiphta*, à כסף *Ceseph*, hoc est argento siue pecunia q. d בית כסף *beth-ceseph*, hoc est, ἀργυροθήκην, vt Græci appellant. Item *Telika*. à שלך *Telak*, i. iniecit, vnde θυλάξ & θυλάκιον Græcis, i. Crumena, in quā pecunia cōiicitur. Et *Telik adesaki*, crumena Sacculorum, quasi multos habēs facculos *(bourse à plusieurs bourfillons)* cuiusmodi mercatoribus hodie in vsu. Zonam, cuius mentio apud Euangelistas Matth. 10. 9. & Marc. 6. 8. Syrus כיסא *Cisa*, i. Crumenam interpretatur: rectè. Græci enim ζώνην & βαλάντιον idem cēsent, teste Plutarcho in Tiberii Gracchi vita. Agellius eundem Tiberium dicentem inducit, *Quum Româ profectus sum, Zonas* (crumenas, bulgas) *quas plenas argenti extuli, eas ex prouincia inanes retuli*. Horatius etiam, *Ibit eò quo vis, qui Zonam perdidit*, i. crumenam, qui scilicet nihil habet numorum. Lucilius poeta Bulgam appellat crumenā vel facculum de brachio propendentem, folliculi instar formatū: quem Festus vocabulum Gallicum esse putat: vt certè Galli & Germani hodie ea voce *(bouge bougette, & bouges, bougettes)* vtuntur. Festiuè Plautus in Pœnulo ad quendam numis minimè onustum, *Tu qui Zonam non habes, quî in hanc venisti vrbem*; vbi duplex allusio, & ad vestem Pœnorum more distinctam, & ad pecuniam in zona gestari solitam, citra quam in vrbe sumtuosa non fat commodè viuitur.

Cruor proprie est sanguis frigore perstrictus: Vnde nomē habere videtur παρὰ τὸ κρύος, id est, *frigore*.

Crus ἀπὸ τοῦ κρούειν, quod ferire videatur, cum huc illuc ingreditur. Sed Isidorus: *Crura dicta, quod iis currimus & gressum facimus*.

Crux, in quam aguntur damnati, vt crus, ἀπὸ τοῦ κρούειν nonnullis, Isidoro, cui lubenter subscripserim, à cruciando. Cruci enim suffixos multum & diu cruciamus. Liceat hîc addere, quod Ioānes Cantacuzenus Imperator Constantinopolitanus memoriæ prodidit, crucem Domini ex tribus diuersis lignis, cupresso, pino & Cedro fuisse compactam. Sed fides sit penes auctorem. Est autem crux notum supplicij genus & instrumētum Romanis Iudæis & Græcis in puniendis facinorosis, sed abolitum in Testamento nouo ob reuerentiam passionis Christi. Imò ne liceat insculpere signum crucis silici, aut humi politis marmoribus à Theodosio & Valentiniano Impp. prohibitum fuit. Theodoretus scribit *sermone 6. de Prouidentia*, etiam Græcos, Romanos, Barbaros magno honore signum crucis prosecutos fuisse, quæ tamen erat maledicta per legem, iuxta illud, *Maledictus, qui pendet in ligno crucis*. Quid, quod eius vexillum sit erectum à Constantino aduersus Maximium? quod huius armatura Theodosius fretus hostes aggressus fuerit? Quod & eius tria trophæa celebribus locis sint statuta à Constantino? Quod denique Turcæ, hostes alioqui crucis, tamen signa crucis præ se tulerint in fronte aduersus pestem, vt est apud Nicephorum? Tanta illi postea reuerentia, tantus honos exhibitus fuit in gratam memoriam Domini, qui actus erat in crucem ab ingratis Iudæis.

Crypta, quo nomine iam intelligunt subterraneum locum, in quo Martyrum aut aliorum illustrium in Ecclesia virorum reliquiæ conseruantur ἀπὸ τοῦ κρύπτειν, quod *occultare* est, agnoscit nomē. Accipitur etiam pro loco abdito in ædibus. Ait enim Vitruuius: *In ædibus crypta horrea, apothecæ*. Iuuenalis Sat. 5 accipit pro *subterranea cauerna fornicata*, id est, cloaca. Meminit & eius verbi Cassidorus *li. 2. variar. cap. 51.*

Crystallus, τὸ διὰ τοῦ κρύους συσταλὲν ὕδωρ,

ὕδωρ, id eſt, *aqua frigore contracta*. Fit enim, auctore Plinio, & cõcreſcit vehementiore gelu, nec alibi reperitur, niſi vbi maximè rigent hybernæ niues, & glaciem eſſe apparet. Gignitur in Aſia & Cypro, maximè in Alpibus verſus ſeptentrionem, vbi nec æſtate vſque adeò Sol feruet. Oppoſitus hic ſolaribus radiis adeò rapit flãmam, vt aridis fungis vel foliis ignem præbeat. Vſus eius etiã ad pocula deſtinatur, vnde *Cryſtallina* ſunt Iuuenali. Nec quidquam aliud, quàm frigidum pati poteſt, vt bene dictum ab Iſidoro.

Cteſipho adoleſcens apud Terentium, τὸ τῆς κλήσεως φῶς, *patrimonii ſplendor*.

Cubiculum, à cubando dictum, quòd in eo interdiu aut noctu cubare & quieſcere ſoleamus. Feſtus deriuatum putat à militari lecticâ, quam Sabini *Cubam* appellant.

Cubitus brachii flexura dicitur, qđ ad cibos ſumendos in eo cubamus, *vt habet Iſidorus*. Capitur & pro menſura quæ cõſtat digitis viginti quinque, *vt ſcribit Vitruuius libr. 3*. Eſt & Geometricus cubitus ſex noſtros complectens, *Origine & Auguſtino auctoribus*. Sed ſunt alii, qui ex Græco idiomate id nominis fluxiſſe exiſtimant. Etenim ἀγκῶνα appellat Hippocrates κύβιτον. Scribit enim Galenus in explicatione difficilium verborum Hippocratis: κύβιτον τὸ ὠλέκρανον, ἔπεο καὶ ἀγκῶνα. διεσκρίδης δὲ τὸν κόνδυλον τοῦ βραχίονος οὕτως ὀνομάζεσθαί φησι.

Culcita (nam ſic potius ſcribendũ quã *culcitra*, contendunt aliqui Gloſſarũ V. & Pandect. Florentinarum auctoritate adducti) res ea, quæ fomento & floccis referta ſubſternitur alicui, à *calcando* vel *inculcando* eſt nominata. Approbat hoc etymon Varro *4. de ling. Lat.* Cicero *3. Tuſcul.* Eripiamus huic ægritudinem, quomodo collocemus in culcitra plumea. Vbi *r* litera infarcitur, vt & apud alios ſæpe, longa ſcribendi conſuetudine. Meminit eiuſdem vocis eodem ſcribendi modo Lampridius *in Heliogabalo*.

Culeus capaciſſimum menſuræ & vaſis genus, vtpote quod vrnas quadraginta recipiebat, ab *occulendo*, id eſt, claudendo quibuſdam deriuatur. Georgius Agricola *de menſuris Rom. lib. 1.* expreſſum vult eſſe nomen ex Græco, quod eſt κουλεὸς, vnde fit κολεὸς Ionica loquendi conſuetudine. Quòd ſit liquoris menſura, aſſerit Fannius, & poteſt intelligi cùm ex Plinii, tum Catonis verbis *libro de re ruſtica cap. 3. & 20.* Ait enim: *Si in dolium reſinam indes, in culeum P. iij. bene communito, inde in fiſcellam indito, & facito vt in dolio muſti pendeat.* Romani Græcos imitati etiam vtres vinarios & olearios *culeum* dixerunt. Imo eadem voce apud eos accipitur vter ille, cui olim inſui ſolebant Parricidæ, cum cane, gallo gallinaceo, vipera, ſimia, ſimillimis huic monſtro feris, vt ita in proximum flumen proiiceretur. Priſca vox eſt. vt quidem meminit Fulgentius *de priſco ſermone lib.* ex Plauti Vidularia, ſed admodum malè Iſidorus *in Gloſſis* cum tunica eam confudit, quæ ſcilicet ab iis induebatur, qui erant igne cremandi. Seneca *lib. 2. ad Lucilium*: Cogita illam tunicam alimentis ignium & illitam, & intextam, & quidquid aliud commenta eſt ſæuitia. Conſtat hûc culeum fuiſſe ἀσκὸν βόειον aut ὄνειον, id eſt, *vtrem vel corium bouinum aut aſininum*. Priori nomine appellat Theophilus *§. alia deinde. de publ. Iud.* vbi elegantiſſimis verbis eius inſtituti apud veteres rationem reddit, & vocat iſta animalia ὁμοιότροπα αὐτῷ *moribus ipſi ſimilia*. Addit: τὰ μὲν γὰρ ἀναιρεῖ τοὺς γονεῖς, τὰ δὲ τῆς πρὸς αὐτοὺς οὐκ ἀπέχεται μάχης. Primam legem latam de iis, qui parentes occidiſſent, opinatur Carolus Sigonius eo tempore, quo L. Hoſtius paulo poſt bellum Annibalis patrem interfecit, quam ſecuta eſt Pompeia, quam tulit cum M. Craſſo Cn. Pompeius cognomento Magnus.

Culina dicta videtur Nonio, quod ibi colerent ignem locupletiorem domus.

Cuma vrbs Campaniæ cunctas ferè &

Italiæ & Siciliæ vrbes superans antiquitate, à Chalcidensibus quidem est condita, at à Cumæis denominata, qui venerant ex Eubœa. Coloniæ enim ductores Hippocles Cumęus & Megasthenes Chalcidensis ita inter sese conuenerant, vt Chalcidensium esset colonia, & à Cumæis acciperet nomen. Alii *ἀπὸ τῶν κυμάτων*, id est, *vndis* vocatas volunt, quod littus proximum frequentibus tergoribus exstet, quibus illisæ fremunt vndæ. A Cumis *Cumæa* dicta *Sibylla*, quam Næuius *in libris belli Punici*, & Piso *in Annalibus* annotauit, estque inter decem Sibyllas numero quarta. Hodie vrbis istius tantùm ruinæ supersunt.

* *Cumulus*, ערמה *harma*, ab ערם *haram*, i. cõcinnè coaceruauit & composuit, vnde *ἁρμόζω, ἁρμόττω*, coapto, compono congruenter, *ἁρμονία*, harmonia, in qua vocum variarum aptus cumulus. תל *Thel* à תלל *Thalal*, accumulauit, & תולל *Tolal*, Cumulator. cognationem habet cum תלה *Talah*, & תלא Tala, suspendit in altum. Tumulus enim vel cumulus eminet. צבור *Tsibbur*, à צבר *Tsabar*, congessit in aggerem Lat. cumulus fluxisse videtur à גלם *Galam*. Glomerauit, quod cognationem habet, cum גלל *Galal*, voluit, volutauit. Hinc glomus & glomero cum compositis: item *χλαμύς* chlamys vestis glomerata: & Cumulus. Itẽ fluit à verbo כלא *Malè* & מלה *Mala*, i. plenus fuit, impleuit, expleuit. Inde *πλέω*, *ἀναπλέω*, impleo, repleo; *πλέον* plus, &c.

Cunabula lectos scil. infantium, & vbi nascuntur loca, à verbo *κύειν* quis dici nõ videt? A cunabulis verò & cunis *Cunina* veterum *Dea*, quòd infantulis & cunis præesset nomen habet. *Cuninus* verò *Deus* fascini erat auersor.

Cunctator appellatus est Fabius, quod cunctando seu moram trahendo Annibalem fregerit antea inuictum. Hinc illud Ennii,

Vnus homo nobis cunctando restituit rem,
Non ponebat enim rumores ante salutem:
Ergo postque magisque viri nunc gloria claret.

Eutropius quoq; lib. 3. *Missus aduersus Annibalem Q. Fabius Maximus. Is cum differendo pugnam ab impetu fregit, mox inuenta occasione vicit. Ita consilio parta victoria non minus clara, quàm quæ gladio perficitur.*

Cuneus est *collecta in vnum militum multitudo*, inquit Isidorus. *Vnde propter quod in vnum coit, & ipsa coitio in vnum, cuneus est nominatus, quasi conneus, eo quod in vnum omnes cogantur.* Hactenus ille. Vegetius lib. 3. *cuneum peditum multitudinem vocari* dicit, quæ iuncta cum acie primùm angustior: deinde latior procedat, & aduersariorum ordines rumpat: quod à pluribus in vnum locum tela mittantur: *Quam rem*, inquit, *milites nominant caput porcinum.* Typum eius habes apud Ælianum *lib. de instruendis aciebus.* Nec illud porro negligendum, facto cuneo perrupisse veteres medios hostes, vt est videre apud Cæsarem libr. 6. cum milites castris exclusi facto cuneo, & duce Trebonio mediam hostium aciem perruperunt. Apud Virgilium Æneid. 12. *dare cuneum*, est se in cunei formam componere. Talis autem peditum globus est Græcis *τάξις σφηνοειδὴς* & *στίφος*, inprimis Aristidi.

Cuniculus Cuniculi meatus subterranei suffossi in vrbium obsidione dedicant nominis etymõ eiusdẽ nominis animalibus, sub terra in cauernis suis delitescẽtibus. Festus in neutro genere appellat *cuniculum occultum* sub terra foramẽ, aut ab animali, quod simile est lepori, sic appellatum, quod subterfossa terra latere est solitum, aut à cuneorum similitudine, qui omnem materiam intrant findentes. Quod vero Vegetius à leporibus diriuans *libr. 4.* Zoilorum morsibus est impetitus, in eo à Stevvetio rectè excusatum inuenio Varronis auctoritate, qui *lib. 3. de re rustica cap. 12.* rectè tertium genus leporum cuniculum appellari scribit.

Cunina Dea, q̃ infantes in cunis tuetur, ac fas-

ac fascinũ submouet, Lactãtius *lib. 1. ca. 10.*

Cupa, ex qua bibere solebant veteres, iuxta illud Næuii: *Duas cupas mero plenas exhausit, à cauponibus nomen sumsisse videtur nonnullis.* Horatius etiam cum dicit *cupa potare magistra*, significat bibere nullo alio bibendi magistro adhibito, quàm ipsa cupa.

Cupedia dicuntur cibi lautiores, à cupiditate, quòd excitẽt sui cupiditatẽ. Hinc *Cupediarii*, qui eas vendunt. Quin macellum forum cupedinis nominabant. Varro nomen accepisse vult, quod ibi fuerit Cupedinis equitis dom᾽, qui fuerat ob latrocinium damnatus.

Cupressus arbor trifera, vtpote quæ fructus habet matutos ter in anno, mense Ianuario, Maio, atq; Septembri, ad nihil tamen vtiles, vnde prouerbiũ κυπαρίττου κάρπος, de re visu quidem speciosa, sed inutili, nomen traxit ἀπὸ τῆς κυπαρίσσου Grecorum, quæ est dicta ἀπὸ τοῦ κύειν παρίσους ἀκρέμονας, qđ ex æquo producat ramos & fructus. Quãquã alii originationẽ ducant à Cyparissa filia Boreæ Geltarum regis. Cùm enim hæc viuis excessisset, senit pater in eius tumulo hãc arborem, quæ inde ab eius nomine hoc iam suum obtinuit nomen, vt grauissimi auctoris Asclepiadis testimonio probant. Mox vero à satu eadem feralis & luctuosa haberi cœpta, adhibitaque sepulcris. Festus eius rei rationem reddit, quòd hæc arbor excisa nunquam repullulet aut renascatur, sicut ex mortuo nihil sperari potest. Qua de caussa, inquit, *in tutela Ditis esse* putatur. Quin & disertè monet mortuorum olim domibus appositam. Etiamsi mos iste non vsque adeo vetustus apud Romanos fuerit, quòd peregrina hæc arbor serò sit Romam aduecta, non multum ante ætatem Catonis. Diuitum tantùm ædibus adhibitam euincere conantur ex eo Lucani: *Et non plebeios luctus testata Cupressus.* Vtque paucis absoluam, est ea arbor, cui nec folia decidunt, nec vlla caries obrepit tẽporis iniuria. Vnde forsan obtinuit mos, vt arcæ fierent ex cupresso, quibus ossa eorum reconderentur, qui mortem oppetiissent in bello, vt Thucydides affirmat.

Cura dicta est, inquit Festus, quasi *cor edat*, vel quasi *cor vrat*. Iosephus Scaliger ad Festum etiam ἀπὸ τοῦ κόρου, id est *satietate* posse deriuari existimat.

Curatores, siue illi puberibus dentur, siue bonis administrandis aut distrahendis, siue operibus, seu municipibus, Reip. Tribubus, frumento, oleo, ventri, iudicio, de quibus multa in legibus Romanorum, omnes à cura sunt nominati.

Curetes, Græce κουρῆτες, Cybeles sacerdotes, ἀπὸ τῆς κουρᾶς, id est, *tonsura*, arcessunt nomẽ. Eustatihus 23. Iliad. κουρῆτες χλιδῶντα πλόκαμον τρέφοντες ὥστε παρθένοι ἁβρᾶς, κουρῆτες ἐκλήθησαν κουρᾶς ἕνεκα, *Curetes ad delitias alentes cincinnos venustè virginis instar, à tonsura nomen adepti sunt.* Approbat hoc etiam Strabo, sed addit, ab aliis sic appellatos aut ab Heroe quodã, aut à Curio mõte, qui imminet Pleuroni, vel à cura Iouis alendi. Alii iterum sic dictos aiunt, quod veluti κόραι, id est, *puellæ fluxas & longas induerent vestes* Aut ab oculorum pupillis, κόρας dicunt, de qua re in Corybantibus nonnihil allatum. Quidam hos oriundos volunt ex Acarnania, alii ex Ætolia, Eubœa, Creta, adeo fabulosa necnon incerta omnia. Horum certè inuentum armata illa saltatio πυῤῥίχη dicta, quã Cretenses exercuerunt. Itaque Dionysio Curetes nihil aliud fuerunt in Creta, quàm Salii apud Romanos. Strabo addit ex quorundam sententia eosdem esse *Curetes & Corybantes, & cabiros, & Idæos Dactylos, & Telchines*, qui sacra Iouis in Creta, & Matris Deûm in Phrygia cum armorũ tumultuosa agitatione, cumque strepitu cymbalorum, tympanorumque sonitu, necnon tibiis ac vociferationibus celebrabant.

Curia. Quin hæc à cura deriuet nomẽ, nec Palæmon negauerit. Asserit id Varro *lib. 2. de vita pop. Rom.* asserit & Festus

Grãmaticus doctus. *Curia*, inquit, *est locus, vbi publicas curas gerebant.* Trahit secum & Gazam in sententiæ communionem, qui *libro de senectute* ἀπὸ τῆς βουλῆς βουλευτήριον interpretatur. Quin ipse Cicero 4. in Verrem: *vt in curia Syracusis, quem locum illi* βουλευτήριον *vocant.* Sed hæc de voce illa in genere. Peculiares eiusdem significationes adhuc tres sunt non omittendæ. Prima est, qua partes illas triginta, in quas Romulus populum distribuit, significat; Altera, qua denotat ædes illas sacras, in quib partes illæ triginta sacris sunt operatæ: Tertia qua ædes illæ accipiuntur, in quibus habebatur Senatus. Primæ significationis meminit Halicarnasseus *lib. 2.* Pomponius *l. 2. ff. de orig. iur.* Estque notandum singulis curiis imposita fuisse nomina, vt cum Festo affirmat Liuius, singularum virginũ, quas rapuerunt Romani de Sabinis. Quamquam Varro atque Plutarchus *in Romulo* eos arguant mendacii. De sacris, quæ in illis fiebant, adduco verba Dionysii: *Sacra sua Romulus cuique curiæ partitus est, assignatis in singulas Diis & Dæmonibus, quos perpetuò colerent, sumtusque in hæc tribuit ex ærario publico: quæ quoties celebrarentur, aderant curiæ suis vicibus, epulumque diebus festis præbebatur Curialibus in aula curiæ propria.* Addit Festus *Calabram curiam dictam, vbi tantùm ratio sacrorum gerebatur*, quod & Varro *4. de ling. Lat.* confirmat. Iam autem huius significationis curiæ, tum eius, in qua Senatus cogebatur, meminit Varro his verbis: *Curiæ duorum generum sunt: Nam & vbi curarent sacerdotes res diuinas, vt curiæ veteres, & vbi senatus humanas, vt Curia Hostilia, quam primus rex Hostilius ædificauit.* Curiarum quoque triginta, quæ partes erant tribuum (singulas enim tribus numero tres in decem curias distinxit Romulus) tantum nomina supersunt octo, *Foriensis, Rapta, Vellẽsis, Velitia, Tifata, Titia, Calabra, Faucia*, vel *Saucia*, vt quidã volũt. Quin curiis triginta additæ tandem fuerũt & aliæ quinq;, vt ita in sua quisq; curia sacra faceret, & ferias obseruaret Curiarũ præfecti *Curiones* appellabãtur, quorũ officium erat præsidere sacris, festa & ludos populo denuntiare, & Ordinibus in militia præesse. Sacerdotium illud confirmauit Numa Pompilius, *vt lib. 2. Dionysius docet.* Singuli Curiones etiã eligebantur à singulis curiis, à quibus nomen habebãt, sicut Decuriones à Decuriis, in quas Romulus Curias distinxit, vt antea tribus distinxerat in curias. Curio maximus dicebatur, qui reliquis omnibus præsidebat, isq; omnium curiarum suffragiis creabatur comitiis Curiatis, in quibus populus curiatim suffragium ferebat. Nam & his à *Curiis* datum est nomen.

Curionem agnũ dixit Plautus pro *macro*, quasi qui cura esset emaciatus. *Festus.*

Curis, inquit Festus, Sabinis est hasta. Vnde Romulus *Quirinus*, quia eam ferebat, est dictus, & Romani à Quirino *Quirites* dicuntur. Quidam eum dictum putant à *Curibus*, quæ fuit vrbs opulentissima Sabinorum.

Cyanea. Vide post Cybelen, atque ea huc transfer.

Cyathus mensuræ & vasis genus apud Romanos ἀπὸ τοῦ χέειν, id est, *fundendo* dictus, aspirata in tenuem apud Latinos mutata. In simpuli locum hunc successisse scribit Varro *de lingua Latina*. Trãslatus inde ad mensuram, sumtusq; duodecies complet sextarium.

Cybele, alias parens deorum, & magna Mater, Dea Phrygia, quod in Phrygia coleretur maxime, & *Idea* ab Ida, Berecynthia à Berecyntho, à Dindymis *Dindymene* dicta, item *Philena* & *Pessinuntia*, quoad hoc primum nonnullis à Phrygię monte Cybello dicitur arcessere nomẽ, in quo exposita fuit, *vt scriptum ab Isidoro.* Quare Antisthenes Philosophus, cũ illi probro daretur Athenis, quòd non esset indigena, & mater, inquit, Deûm est Phrygia. Huic etymo astipulatur Strabo, Suidas & Festus, cùm locum in Phrygia aut montes nominant. Sed Festus

stus paulò ante in hunc modum: *Cybele mater, quam dicebant Magnam, ita appellabatur, quod ageret homines in furorem, quod Græci κύβιβεν dicunt.* Mendosus locus. Itaque eruditi in eo restituendo laborant. Gyraldus adnotat in vulgatis Festi codicibus legi κύβων, eáq; lectionẽ sequi plerosq; doctos. Ego tamen haud video, quo pacto lectio illa ferri aut excusari, aut denique interpolari possit apud Festum, si præcedentia spectes. Alij legunt κυβιστᾶν, non maiori felicitate. Rectius fecerit, quicumque substituerit κυβίσβαν, quod est κυβιστᾶν, ἢ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ῥίπτειν, id est, *saltando se in caput demittere* Nam & hinc κύβηβος est Græcis inclinatus. Seruius deducit eius nomen ἀπὸ τοῦ κύβιστᾶν τὴν κεφαλήν, à capitis scilicet ratione. Furibundo enim motu sacerdotes rotare solebant caput. Tribuit hoc etiam etymon Festo Gyraldus lapsus, opinor, memoria: Cùm nihil tale in eo habeam. Sunt iterum, qui à Cybelo primo huiusce Deæ sacerdote deducunt diuinando potius, quàm certum quid profitendo: Non pauci etiam ἀπὸ τοῦ κύβου, quod cubica figura sit terræ, & hic numerus dicatus sit eius numini. Alij ἀπὸ τοῦ κυμβάλου, id est, cymbalo, quo etiam vtebatur in eius sacris. At Solides Atticus voluit dici Cybelen, quasi κῦδος βέβαιον. gloriæ videlicet firmitatem, libro Theologumenon, *vt recitatur à Fulgentio Placiade.* Sacerdotes huius Deæ dicti sunt Galli, à flumine Gallo, qui Phrygiam perlabitur, quod qui ex eo bibissent, virilitatis parte se priuent, vt Festus scribit, & ab Ouidio confirmatur, tum Plinio, qui sacerdotes matris Deûm à Phrygiæ fluuio nomen traxisse disertè tradit. Præcidebant autẽ sibi didymos testa, quã vocãt, Samia, *vt idem Plinius lib. 11. cap. 49. & lib. 35. cap. 12 scribit,* idq; ad Atis imitationem, quẽ Cybele impudicè dilexit. Cũ enim perpetuam castitatem esset pollicitus Deæ, eiusque adeo iacturam fecisset cum Sagaritide nympha commisso stupro, correptus furore, cum domos ruere putaret, in solitudinem sese recepit, vbi cùm discurreret per Dindymi montis iuga, arrepto lapide seipsum castrauit. Vnde Ouidius:

Ah pereant partes, quæ nocuere mihi:
Ah pereant, dicebat adhuc, onus inguinis aufert,
Nullaque sunt subitò signa relicta viri.

Catullus tamen scribit puerum, cùm ex Gallo flumine bibisset, furore cuestigio correptum pro aquæ eius natura præsecuisse sibi verendas partes. Antistes horum Gallorum partim Græca partim Latina dictione dictus est *Archigallus*, quibus & stipem colligere permissum fuit, cùm id reliquis prohibitum esset. Dictos eos volunt à *saliendo* vel *saltando*, quod id facere solerent in sacris. Alij à quodam *Salio* oriundo ex Arcadia, quem Æneas à Mantinea deduxerit in Italiã quique iuuenes ἐνόπλιον saltationem docuerit. Sed præstat à saltando nomen deducere. In his sacris æra tinnitum dabãt (*megalesia* vocabãt Græci) pro more veterum, qui æs adhibere solebant rebus diuinis, *vt est auctor Macrobius*, cùm delinire aliquos, aut deuouere, aut exigere morbos volebant. Litabant illi porca, idque Nonis Aprilis. Vtebantur & tibia, iuxta illud Virgilij:

O vere Phrygiæ, neque enim Phryges: Ite per alta
Dindyma, vbi assuetis biforem dat tibia cantum.

Sed nolo prolixior esse, dum ad alia festino.

* *Cybele* Phrygia: frugum dea apud Ethnicos, Phrygia à verbo פרה *Parah* fructificauit, fruges dedit, quasi פוריה *Phorija*, frugifera fructificans, dicta doctis videtur. Cybele item à שבלת *Schibbeleth*, spica seu calamo frumenti. Huius asseclæ Corybantes, à חרב *Coreb* siue חרבה *Carba*, vel Caraba, i. siccitate, æstu, dicti, à verbo חרב *Carab*, arescere, æstu confici. Aestus enim sub Cybeles regno, nempe frugum collectione, dominatur,

Hinc figmentum quatuor leonum, qui deæ currum trahebant denotantur quatuor ardentes æstatis & Autumni menses; tunc enim Cybele per agros exultás vehitur à leonibus feris calidissimis & ferocissimis. Quòd etiam tot fruges terra pariat, Cybeles Deûm mater, id alma tellus quæ Adami posteros omnes effert & nutrit ita nominatur à verbo הבל Cibbel, peperit.

Cyanea, saxa in mari Euxino, quæ & συμπληγάδες dicuntur Straboni, πλάγκται Homero, *vt idem notat*, & Bosporo Thracio obuertuntur, à cœruleo colore nomen habent, qui κυάνεος est Græcis. Συνορμάδες πέτραι dictę sunt Eratostheni. *Petras, rupes & scopulos* appellant Orpheus, Apollonius, & eius interpres, Theocritus, Lycophron, Dionysius Alexandr. Nicephorus Gregoras, Iuuenalis, Flaccus, & denique Gyllius, qui eas ipsemet inspexit. Falluntur ergo Strabo, Herodotus, Plinius & Ptolemęus, qui insulas esse volunt.

Cyclades, insulæ maris Aegæi circa Delum in orbem sitæ, ἀπὸ τοῦ κύκλου nomen traxerunt, *vt cum Plinio tradit Solinus. Suidas & alij* Sporadum quoque nomine appellant, sed parum propriè. Huiusmodi sunt etiam (*vt commodum hæc addam*) Orcades Plinio sitæ ad Scotiæ partem septentrionalem. *De harum nomine inter auctores sat conuenit*, inquit Buchananus. *Rationem autem nominis nemo explicauit*. Plinius esse dicit, numero 40. Pomponius 30. Orosius 33. qui proximè ad verum accessisse videtur Buchanano. Ex his 13. tantum inhabitantur, ceteræ desertæ. Existimat tamen Seruius (*vt redeam ad Cyclades*) non ideo sic appellatas, quod in orbem sint sitæ, sed quod ordine lógo necesse sit circuiri, vel propter promontoria, vel quod est naturale, vt concitatoria sint maria terrarum vicinitate. At ego malo priori etymo me addicere, quòd à multo maxima feriptorum parte est confirmatum, nec tanti facere vnius Virgilij auctoritatem, qui *sparsas* dixit *per æquor Cycladas* (etiãsi id excusari possit in Poëta) quàm Latinorum & Græcorum de hac re communem sententiam. Has inter numerantur ab auctorib⁹, *Andrus, Gerestus, Ceus Caurus* alias *Antandrus* dicta, *Delus Tenos*, alias *Hydrusa* ob abundantiam aquarum, *Myconos Aiacis Oilei sepulcro nobilis* (*etsi quidam in Delo sepultum velint*) *Scyros, Syphnus, Meropio alias Acis, Seriphus, Prapesinthus, Cythnos*. Mela vix duodecim recenset. Parem numerum reddit Strabo. Sed fatentur postea plures accessisse. Certè Orosius *lib. 1. cap. 2.* tradit tres supra quinquaginta numero fuisse, earumque ab Oriente ptimam fuisse Rhedon, à Septétrione Tenoden, à meridie Carpathon, ab occasu Cytheram.

Cyclops, ἀπὸ τοῦ κύκλου τῆς ὄψεως, à visus aut oculi rotunditate, qui se circuli in motem habebat. Vnum enim dicũtur habuisse Cyclopes in media fronte, quod fingerent eos circa fulgurationes & fulmina versari, quę manifestum est fieri in aëre, qui in medio est situs. Per exochen solus hoc nomine Polyphemus accipitur. Eustathius inquit esse κύριον τῷ πολυφήμῳ.

Cygnus, à canẽdo dictus est Isidoro. Si enim vera sunt, quæ de hoc auium genere (multos enim iam video repugnare) à Platone, Cicerone, Philostrato, & aliis sunt tradita, argutum quid certandi studio emodulatur, maximè spirante Zephyro, qui ei cantum inspirat, tum vbi fatalem horam sibi instare animaduertit. Hinc cantio Cygnea: Hinc & Apollini habetur sacer, vt ex Platone refert Cicero *Tuscul. 1.* quòd ab eo diuinationem consecutus videatur, dum prouidens quantum in morte sit boni, cum cantu & voluptate pẽsum vitæ absoluit.

Cylindrus, Geometricum instrumentum ex ligno, & ad arua æquanda comparatum, aut lapis teres destinatus mulierum mundo, vt ostendit Plinius *lib. 37. cap. 6.* cùm de beryllis loquens malle dicit nõnullos facere ex illis cylindros,

quàm

quàm gemmas, nomen accepit ἀπὸ τοῦ κυλινδεῖν, id est, voluendo. Virgilius *Georg. 1. Area tum primum ingenti est æquata cylindro.* Quod rotundis lapidibus idē nomen sit inditum, inde est factum, quòd ad cylindri seu columnellæ speciem formati sint.

Cyllenius dictus Mercurius nonnullis, à Cyllene monte Arcadiæ, quem quidam *(vt auctor est Strabo)* dixerunt fulgere ad altitudinem 20. stadiorum perpendiculariter, & circa quem Plinius scribit albas merulas nasci, nec vsquam alibi: Aliis à nympha Cyllene, à qua fit educatus Mercurius. Ab eadem deductum nomen fatetur & Stephanus. Sed alij rursus à *via Cyllenia*, in qua sit enutritus, sic nuncupatum volunt: Verrius inde, quod sermo sine manibus omnia transigat, quibus qui carent κύλλοι vocantur, id est, *mutili.* Idcirco quadratus fingi solitus, eminente tantummodo capite, vt ex parte proditum à Festo.

Cymba fluuiatilis nauis, Græcè κύμβη, non locus nauis, vt visum est Isidoro, nomen illi inuenit, quod aquis incumbat. At alij inclinant παρὰ τὸ κύπτειν, id est, *inclinando.* Nota sanè est ex fabulis Charontis cymba, quæ rimosa & situ obsita sæpe fatiscere dicitur præ vetustate. A cymba porro dictū est cymbiū poculum, quod eius referret formam.

Cymothoe nympha, cuius mentionem fecit Virgilius Aeneid. 1. dicta ἀπὸ τοῦ θεῖν τὸ κῦμα, quod fluctus currat, *vt meminit Seruius.* Quod alij ab vndarum velocitate, id est, θοῆ τῶν κυμάτων deducant, non multum differt.

Cynici Philosophi dicti aut à gymnasio Cynosarge, in quo philosophatus fuit Antisthenes, aut à canina mordacitate, aut denique quod canum more in propatulo coirent. Sed in hoc dissidio Lactantii verba subiicio. *Quid loquar,* inquit, *de Cynicis, quibus in propatulo coire cum coniugibus mos fuit? Quid mirum si à canibus, quorum vitam imitantur, etiam vocabulum & nomen traxerunt? κύων n. Græcis est canis.* Quod sane res ita sese habuerit, indicat & Apuleius *Florid. 2.* cum de Cratete sic loquitur: *Duxit Cynicus puellam in porticum. Ibidem loco celebri, coram, luce clarissima accubuit, coramque virginē imminuisset paratam pari constantia, ni Zeno procinctu palliastri circumstantis coronæ obtutu magistrum in secreto defendisset.* Secundum tamen etymon confirmat Diogenes suo responso, qui rogatus, *cur canis appellaretur?* Respondit: *Quia iis, qui dant, blandior, qui non dant, oblatro, malos autem mordeo.* Alludit & eo Martial. lib. 1. his verbis:

Cerea quem nudi tegit vxor ab olla grabati:
Cui dat latratos obuia turba cibos.
Esse putas Cynicum deceptus imagine falsa,
Nō est hic, Cynicus Cosme. Quid ergo? Canis.

Impudentiam eorum incessit Augustinus *14. de ciuit. Dei, cap. 20.* Valerius *lib. 1. c. 15.* Ludouicus Viues *de Anima 31.* Lucianus *in dialogo*, cui titulus Cynicus est. Auctor sectæ iuxta Laertium fuit Antisthenes is, quem modo nominaui, qui Socratis audiendi gratia quotidie quadraginta emetiri solebat stadia, tum Sinopæus Diogenes, Menippus Phœnix, & Crates Thebanus.

Cynophalus animal Aegypto notum, vtpote quo sanctius habuerit nullum, quodque ipsum Tertullianus & Augustinus pro Deo Anubi acceperunt, qui colebatur facie canina, vtique ἀπὸ τῆς τοῦ κυνὸς κεφαλῆς, i. *capite canino* nomen accepit.

Cynosarges locus Athenis, Herculi sacer, Platoni videtur dictus à quopiam Cynosargo, aliis à cane vel albo vel veloci, vt censet Hesychius. Cùm enim Didymus, vel potius Diomus quidam, immolaret ad focum, abreptam eius hostiam canis albus, qui forte aderat, in alium locum abripuit. Huius rei caussa cùm esset admodum perculsus, responsum accepit à Deo, erigendam ibi esse Herculi aram, vbi victimam deposuisset canis. Quapropter factum, vt ab albo cane locus diceretur Cyno sarges.

* Græcæ

de statuam eius aliquando cum pectine Romæ dicatã cõstat à Romanis mulieribus, vt abrasum propter insuperabilẽ pruriginis ardorẽ capillitiũ restitueret. Estq; in comendo sexus huius studium singulare inprimis, vt vnicuiq; constat. Quare & in Faustinæ numismatis, vt iãdudum ab aliis est obseruatum, videas ipsius caput multis, & diuersis capillorum concinnitatibus exornatum.

Cyzicus vrbs clarissima & antiquissima, quam Ptolemæus in Mysia ad Propontidem ponit, exstructa fuit à Cyzico Gedeonis & Orphei ætate, 34. annis elapsis post Ilium, *teste Cedreno*, eademq; Hellesponti caput à condirore nomen accepit. Plinius tradit olim *Arconesum, Dolionim & Dindymin* vocatam, sed ponit eam in insula, quam Alexander continenti iunxit.

D.

DAci populi Germaniæ oppositi, & supra Istrum habẽres sedes versus eiusdem fluuii fontes, dicti videntur Isidoro, quasi *Dagi*, quod de Gothorum stirpe creati sint. Suspectum autem hoc mihi, cum historiæ prius Dacorũ, quam Gothorum meminerint. Incursiones enim eorum coercuit Cæsar Augustus, tandem & eos vicit. Inde impugnauit eosdem Flauius Domitianus, post hunc Traianus, qui tandem subegit, *vt scribit Suetonius*. Sed & aliam eorum originem colligere licet ex his Dionis verbis lib. 51. οἱ δὲ ἐπέκεινα, Δακοὶ κέκληνται, εἴτε δὴ Γέται τινὲς, εἴτε καὶ Θρᾷκες, τοῦ Δακικοῦ γένους τοῦ τὴν Ῥοδόπην ποτὲ ἐνοικήσαντος ὄντες, qui vltra Danubium degunt, *Daci*. vocantur, siue ii sint Getæ, siue Thraces, orti ab illis Dacis, qui Rhodopen quondam incoluerunt. Plinius etiã affirmat Græcos nominare Getas, quos Romani Dacos. Appellatos eos antiquitus Δάους putat Strabo: Daos vel potius Δάας nominat Eustathius. Eorum regio complectitur hodie Trãssyluaniã, Vualachiam & Moldauiam, & à quibusdam Thraciæ adnumeratur. Quidam ab ea disterminari dicunt. Ptolemæus ait à Septentrione Sarmatiæ parte, à meridie terminari Danubio.

Dactylus, pes constans ex prima longa, duabus posterioribus breuibus, nomen habet ἀπὸ τοῦ δακτύλου, i. *digito*, qui itidem ex tribus partibus constat, vna longiore, breuioribus duabus. Dactyli etiam sunt dicti *Corybantes* magnæ matris ministri, quòd quinque essent numero, quot quoq; digiti numerantur. Pherecydes tradidit eos fuisse γόητας καὶ δημιουργούς. Meminit eorum Apollonius Argonauticon 1.

Dædalus. Huic insigni statuario, qui exsul ob deiectum recto per inuidiam sororis suæ Perdices filium in Cretam ad Minoem sese recepit, quique labyrinthum exstruxit ad alterius, quippe Ægyptii, labyrinthi formam, & tandem etiam ex Creta profugit sibi & Icaro filio alis cera adglutinatis, vt fabulantur, ἀπὸ τοῦ δαιδάλλειν, id est, *ornando & variando* arcessit nomen: Vel παρὰ τὸ δαίειν, τὸ γνῶναι à cognoscẽdo: Vnde δάλαλος & literæ δ. pleonasmo δαίδαλος. Inter præclara eius opera numerata est compactilis sella, quæ in Mineruæ delubro apud Athenienses dicata fuit. Ex hoc vno etymo facilè est colligere, cur à Lucretio Dædala dicta sit lingua, apud Ennium *Mineruæ*, apud Virgilium *Circe*. Vide Festum. Est & δαίδαλος ingeniosus, δαίδαλμα opus scitum, ingeniosum. Tandem veteres omnes ligneas statuas, *Dædala* vocarunt, *inquit ille*. Falsum. Neque enim solùm simulacra fecit, sed & compactilẽ sellam, vt iã modò dictum. Quin architectus fuit, & traditum à multis, ædificandarum nauiũ rationem primum hunc inuenisse, atque inde natam de pennis fabulam. Quidquid ergo affabre & summo artificio erat elaboratum, id veteribus Poëtis Græcis δαίδαλον est dictum. Plato in Menone commemorat quædam δαιδάλου ἀγάλματα, quæ soluta aufugiunt, sed vincta manent. Vnde Socrates apud eundem in

Eutyphrone argumenta non consistentia Dædalæis operibus similia videri dicit. Sed de his satis.

Dæmon, Græce δαίμων quasi δαήμων, id est, *sapiens*. Multa enim pollet astutia tantaque sapientia & perspicacitate seu ἀγχινοίᾳ, quanta in nullis aliis est creaturis præter Angelos cœli indigetes. Placet hoc etymon Platoni in Cratylo ex sententia Hesiodi. Ait etiam, viros probos magnis honoribus affectos Dæmones fieri, iuxta hoc prudentiæ & sapientiæ nomen, post mortem, eique sententiæ libenter se assentiri, vt optimus quisque, siue sit viuus, siue defunctus, rectè vocetur Dæmon. Possidonius, *teste Macrobio Saturn.* 1. ἀπὸ τοῦ δαίειν, id est, *viendo*, deducebat, quòd constent ex substantia æthera. Eusebius vtrumque etymon reiiciens vult dictos ἀπὸ τοῦ δαιμαίνω, quod est *exterreo* & *pauefacio*, vt Dæmones solent. Augustinus Steuchus putat etiam ab Hebræo ׳ ד vel שדי, id est, *sufficientia* & *omnipotente* deduci posse. Ratio eius est, quòd magna vis nominum ex Hebraica lingua dimanauerit ad Græcos, atque adeo hoc nomen antiquum ex eisdem fontibus descendisse. De hac lingua, *inquit*, somniasse videtur Plato in Cratylo, cùm asserit Barbaram quandam linguam ceteris linguis nomina dedisse. Videntur ergo vetustiores Græci reiecta priore litera, aut iuncta cum sequenti, vocasse Daimones, qui vocantur Hebraicè *Sdaim*. Hinc si reiicias consonantem priorem, fit *Dai*, in numero plurali *daim*. Quod ne cuiquam mirum videatur, norit pleraque nomina Hebræa apud Græcos vel detractis, vel auctis syllabis inueniri. Apud Poëtas & Philosophos sæpe designat hoc nomen diuinam quandam potentiam & numen, vt cùm inquit Euripides: ὅταν δ' ὁ δαίμων εὐδίδῳ, τί δεῖ φίλων? Aristoteles quoque exordiens librum de mundo semper sibi Philosophiam visam fuisse dicit θεῖόν τι καὶ δαιμόνιον χρῆμα. At in sacris literis prauum illum spiritum propriè significat, quem Diabolum vocamus, ἀπὸ τοῦ διαβάλλειν, id est, *calumniando*, vt latius in hac voce dicetur. Dæmones, hoc est, *Deos aëreos*: vt eos nominabant veteres, maxima pars vetustatis agnouit. Primùm enim Hesiodus triginta prodidit eorum millia, infinitum numerum Iamblichus & Psellus. Plato agnouit in Cratylo & Epinomide, Plutarchus, Apuleius, Arrianus, Orpheus, Homerus, & omnes Chaldæi, at hi alios bonos, alios malos. Hesiodus disertis verbis de illis dicit: ἠέρα δ' ἑσσάμενοι πάντη φοιτῶσιν ἐπ' αἶαν. Eandem opinionem amplexus est Pherecydes, Zoroastres, Magi veteres, & Ægyptiaci sacerdotes. Quamquam dubitetur de Aristotele, qui nullas nouit substantias separatas à materia præter motores orbium *Metaphys.* 12 quem sequuntur Auerroes, Simplicius, Alexander, & multi alii Peripatetici, sicut Hæretici Dositheani, quos ex Simonis Magi schola prodiisse putat Theodoretus.

Dagon Deum Palestinæ Eusebii auctoritate adductus rectè à frumento, quod Hebræi vocãt דגן, deriuat Ioannes Drusius Hebraicæ linguæ Professor accuratissimus apud Franekerenses. Subdit ex eodem Eusebio Philonis Byblii locum in historia Sanchoiathonis, quã transtulit ex lingua Phœnicum in Græcam Δαγὼν, inquit, ὅς ἐστι σίτων, Dagõ qui Græcis dicitur Siton, id est, frumentum. Alii à דג, id est, pisce deducunt, quòd superior pars hominis, inferior piscis figuram repræsentauerit.

* *Dagon*. fallitur Philo Bybliensis. Nam aliud est Dagon, aliud דגן *Dagan*, σῖτος, frumentum. Dagon enim, vt Iudæi etiã narrãt, sculpebatur formâ piscis, (דג *dag* piscem significãte) nos autẽ scimus τὴν Δερκετὼ Syrorum Deam (quæ Syris *Atergata*, vnde locus in Syria Atergation, 2. Macab. 12. 26.) sculpi solitam supernè mulierem, infernè piscem. Melius igitur Dagonem Ἰχθυῶνα quàm σίτωνα, piscem

cem, quàm frumentum vertisset. Hæc eruditiss. Scaliger. Philonis verba refert Eusebius lib. 1. præpar. Euangel. c. 7. Patris regnum Vranus possidens, terram sororem vxorem duxit, ex qua quatuor filios sustulit, Ilion, quem & Saturnum dicũt, & Betylum, & Dagon, qui & frumentum seu frumentarius, & Atlantem. Subiicit Eusebius, Dagon autem frumēta inuenit atq; aratrum, ac ideo Iupiter Aratrius dictus est. Quæ exegeticè sunt posita ab Eusebio, vt Philonis dictum firmaret. Quæ si recipienda est (vt nonnulli cõtendunt) & dagon piscis דג, à דג *Dog*, piscatus est, à Philistæis, mari conterminis cultus, & dagon frumentũ vel frumētarius, à דגן *dagan*, i. frumentũ, in Ægypto, propter soli fœcunditatē Deus habitus, & ab aliis populis inde Iupiter Aratrius cognominatus. Ceterũ, ad Scaligeri sententiam accedũt alia dicta. Lyranus in 10. Exodi, *Idolum Dagon, quod colebatur à Philisthæis, habebat piscis caput* (legēdum opinor, piscis corpus, mulieris caput) *ideo vocatur dagon, quia Dag piscem significat.* L. Gyrald. de diis lib. 1. Sunt qui scribunt Dagon eandē esse cũ Derceto: vnde & eius templum Beth Dagon dicitur. Dagon verè piscem significat. Derceto autem, vel Deceto idem quod Semipiscis si Annii verba admittimus. *Diodorus (inquit) in 3. lib. scribit Semiramidem natam ex Dea Ascalonita quã Dercetem, id est semipiscem appellant.* Item. *Docent autē sacræ literæ hæc duo; primùm, Deã Ascalonitarum esse Dagon. Hebræa lingua dictam, quam iidem Hebræi piscem interpretantur.* Vide reliqua in voce *Dercetis.*

Dalmatia: populi bellicosi ad Istrum à Dalmatia nomen habent, quæ alio nomine dicitur quibusdam, sed perperam, Pannonia. Hos subegit Tiberius. Augustus totam regionē in Prouinciæ formã redegit, *vt tradit Aurelius Victor.* Totam Dalmatiam putat Appianus à Delminio oppido vocatam, quod hodie est Dama. Genuit ea Diocletianum, virum crudeli & exitiali in Christianos animo, quippe qui præter tormenta, quibus carnificinã exercuit, in libros etiã & scripturas sæuiit. Protulit & D. Hieronymum Stridone natum, quem *Latinorum* nemo lucubrando vicit. Dalmatica vestis quę est tunica sacerdotalis candida cum clauis ex purpura, à Dalmatia, vbi primum est texta, nomen accepit. Dalmaticus dictus fuit L. Metellus à Dalmatis subactis qui & Castoris ædem vetustate collapsam refecit, *teste Cicerone 3, in Verrem*, item pro M. Scauro.

Dama seruile nomen, & apud Horatium *lib. 2. Sat. 5.* libertini hominis, diminutionis forma est deductum à Demetrio, *vt vult Turnebus Aduersar. lib. 6. cap. 4.* Alioqui cur non ἀπὸ τοῦ δαμάζειν, id est, *domando* potius?

Damascus vrbs Syriæ, quam Iulianus vocat veram Iouis vrbem & Oriētis totius oculũ in epistolis, nuncupata est Ilidoro à Damasco dispensatore, quem Abraham futurum sibi heredem dixerat, antequam illi Isaac promissus esset. Nõnulli dictionem esse volunt conflatã ex Hebræo דם i. *sanguine*, & ἀσκοῦ *vtre*. Sed à ciuitate hac ipsa vult Atheneus *lib. 2.* nomen esse Damascenis prunis.

Damasippus, cuius nominis meminit Iuuenalis, equorum domitorem significat à δαμάζω *domo*, & ἵππος *equo*. Taxat satyricus *Satyra 8.* quemcunque nobilē fictitio hoc nomine, quòd tempore Neronis multis claris maioribus oriũdi aurigare in gratiam principis didicerint, qui (*vt est apud Tranquillum*) eodem studio tenebatur, vt ibi commentatores docent.

Damia Romanorum Dea, quæ alio nomine *Bona Dea* est dicta, cuius sacra non licebat viris adire, vnde & violata accepimus, cũ Clodius deprehēderetur in illis muliebri veste, ἀπὸ τοῦ δήμου, id est, *populo*, deducit nomen, pro quo Calēdis Maii sacrificium eius fieri solebat, dictũ Damium eandem originē sapiēs. Neque enim cum Festo intelligendum hoc nomen ἀντιφραστικῶς, quod minime

esset δημόσιον, id est publicum (in operto enim fiebat) sed quod in ædibus Pontificis summi fieret quotannis pro salute populi Romani. Intererant illis tãtùm mulieres, placabantque Deam teneræ porcæ abdomine. Multa etiam agebant sacrificiis Orphicis consentanea: Templumque eius situm erat in Auentino monte. Non pauci exstiterunt, qui hanc ipsam Medeam voluerunt esse, quòd esset in æde eius omne genus herbarum, ex quibus antistites medicamenta conficiebant. Quod verò ædem eius ingredi non licuerit viris, factum hoc dicunt ob enormem iniuriam, quam à Iasone ingrato homine perpessa fuit. Alii *Florã* esse a floribus dictam deam persuadere conantur. Nonnulli *Faunam* sic appellatam, quòd omnibus animãtibus faueat, eamque Fauni filiam, vel potius vxorem; *vt videtur Plutarcho*, quam Græci θεὸν γυναικείαν appellant, *vt & idem affirmat*. In Pontificum libris fatua indigitabatur, à fando nomen trahens, quòd infantes non prius vocem edant, quam terram attigerint. Sed & Opem vocabant, quòd ope & auxilio ipsius vita cõstet. Alii Proserpinam crediderunt, ideoque porcam offerri, quod animal illud segetem depascat, quam Ceres mortalibus communicauit: Iterum alii χθονίαν ἑκάτην, Bæotii Semelen, Romani *Dryada* puellam, quæ & ipsa Fauni est vxor. Denique sciendum, quòd Damiæ sacerdos Damiatrix sit appellata, cui nõ licebat myrtum eius sacris inferre, tum temporis matronas liberas & puras à re venerea inprimis esse oportere significarent, prout docet Plutarchus in quæstionibus Rom. quæst. 20. Atq; ea ratio (cùm myrtus Veneri sit sacra) magis arridet, quàm quæ ex fabulis adduci solet de patre, qui eam myrteis virgis grauiter exceperit, cùm de stupro ab eo interpellata parere nollet.

Damnum, à diminutione dictum vult Isidorus: Varro 4. *de lingua Latina* à demtione. Alii deflectere malũt παρὰ τὸ δάπτειν, id est, *vorando*, vel παρὰ τὸ δαπανᾶσθαι ab *insumendo*. Quæ omnia minimè reiicienda opinor. Damnum iniuria datum in lege Aquilia est Theophilo ζημία ἀδικῶς γενομένη. Vbi verò diminutionem proprie significat *§. at ex contrario. Instit. quib. alien. licet*, ibi. *sine dãno* reddidit δίχα πάσης δαπάνης. Infectũ damnum est, quod nondum est factum, futurum tamen veremur.

Danai iudices sunt nonnullis, qui deducunt ab Hebræo דן. *Dan*. Dicti & hoc nomine Græci ἀπὸ Δαναοῦ τοῦ Αἰγύπτου ἀδελφοῦ à Danao Ægypti fratre, *vt vult Eustathius Ilia*. 1. Reliqua de Græcis videbis suo loco.

Dani, qui sæpe à iunioribus confunduntur cum Dacis, & quos Eginarthus, eiusque seculi scriptòres *Normãnos* vocant, nonnunquam eos, qui sunt apud nos *Rutheni* & *Sueui*, propriè iam illi, qui *Denemarchers* dicuntur, ab Hebræo דן *Dan* videntur etiam deducere nomen. Vetustissimi auctores nullam horum mentionem faciunt. Florus ac Plinius de viris illustribus testantur eos, cùm primũ magna clade affecissent Romanos, tandẽ à Mario in Italia fuisse cæsos. Sũt enim iidem cum Cimbris. Quod quidẽ nomen etiamnum in Cimbrica Chersoneso repræsentant. Etiamsi Strabo à Cimmeriis factum hoc nomen censeat, quos supra Thraciam sedes habuisse testatur nomẽ *Bosphori Cimmerij*. Herodotus collocat eos ad fluuium Araxem, inque Lydiam infusos tradit *lib. 1*. Vtcũq; sit, tempore Marii verisimile est eos ex Dania & Holsatia in Italiam penetrasse, & iam ante ex Oriente ad hoc littus Europę esse progressos, sicut de Getis, Dais & Syeuis in historiis asseritur & à Melanthone est adnotatum.

Daniel iudicium Dei. Nam דן tantũdẽ ac *iudicauit*: אל *Deus*. Dei quippe iudiciũ ille exercuit inter presbyteros, cùm deprehensa eorum falsitate Susannã mortis faucibus eripuit. Visiones quoque & somnia, quibus per signa quædam & ænigma

nigmata monstrabantur futura, sagaci mente aperuit & explicauit.

Danista, Latinis fœnerator. Hunc quicunque à dando deriuant, errant cùm à Græco δανίζω deducatur.

Dantiscum. Vide *Gedanum*.

Danubius μέγιστος τῶν ποταμῶν Arriano *lib. 1. de reb. gestis Alexand. Magn. Herodiano lib. 6.* maximus fluminum *(vt & Rhenus)* sub ipso septentrione, vtpote qui 60. nauigabiles fluuios recipit, *vt auctor est Ammianus lib. 22.* quem lapideo ponte iunxit Traianus *teste Cassio Nicæo*, quem tamẽ postea demolitus est Adrianus, cùm metueret indomitarum gentium excursiones, arcessit nomen à copia niuium qua augetur, quasi dixeris Daniuium, vt placet Isidoro. Equidem crebriores apud Danubiũ niues, quàm pluuias cadere restatur Herodotus *lib. 4.* Alij, quorum in numero sunt Rhenanus & Vadianus, Danuuium olim dictum existimant, quasi Abnouium vel Abnobium, à monte Abnoba. Coniecturam hanc adiuuat priscum vocabulum *Abnaub*, cui Germani addentes D. dicunt *die Abnaub*, vel *Danauu*. Itaque non planè reiiciendam arbitror. Alij tamen à sono hoc nomen sortitum credunt: *teste Francisco Irenico*. Vnde forsan Mantuanus *sonantem*, Bartholinus *Vndisonantem* appellat. Cato in Originibus (quod multi fide adhuc dignius habent) à Danis eius accolis nomen trahit. Hinc Straboncm dicunt affirmare superiores illius partes maximè per Dacorum (qui sunt illis eidem cum Danis) regionem ferri. Quod denique alij δάνουβιν siue δάνουσιν dictum existimant, quasi calamitatis auctorem à Scythis, cùm in eius traiectu damnum accepissent, cùm antea ipsis diceretur Matoas, vt est apud Stephanum Græcè ἄστος, id est, *innoxius*, vt fabulosum & alienum à veritate reiicio. Est & huic fluuio nomen *Ister* tam veteribus, quàm Neotericis notũ. Versus fontes tamen magis Danubij nomẽ obtinet: ad ostia vergens, Istri, idque ex Strabonis sententia *libro 7.* Quin Istri appellatio antiquior est appellatione Danubii: Cum eius mentio fiat apud antiquissimos scriptores. Herodotum dico & Apollonium, non Danubij. Vt toto cœlo errent, qui Augusti primùm temporibus Istri eum nomen sortitum somniant, cum & in ipsa inquam Argonautarum expeditione apud Apolloniũ hoc nomen exstet, & ab eo iuxta Iustinum & Trogum Istria sit appellata. Quamuis Solini interpres vice versa ab Istria dictum existimet Istrum. Cùm autem ἴστρος dicatur Græcis, perperam à nonnullis scribitur Hister cum aspiratione, *vt & Tortellius notauit.* Fluuium hunc tam celebrẽ descripsit Lycophron sub aquæ Celticæ nomine apud Festum est *Addubanus*, nisi locus est deprauatus. Oritur sex milliaribus supra Tubingam, Creichgoiæ, inque pontum Euxinum tanto impetu effunditur, vt vltra 40. millia passuum in medio mari dulcem aquam exhibeat.

Dapalis dictus est Iupiter à Catone *libro de re rustica*, forte quod fierent ei sacra epulo dapali.

Daphne, Latinè & Græcè dicta est laurus ab intensiua particula δα & φωνεῖν, quod est *sonare*. Ingenti enim sonore cremari solet. Vnde futura colligebant, *vt & Porphyrius monuit*. Quocirca vaticinij symbolum eam esse non imperitè dixit Aphthonius, & vates dicuntur δαφνηφάγοι. Dionysius etiam in præceptis de Panegyricis scribẽdis μαντικὸν φυτὸν appellauit. Vide Pierium.

Daps teste Festo, veteribus res diuina, quæ scilicet fiebat aut hyberna semente aut verna, à Greco δαῖς deriuata videtur.

Dardanarius, Græcè παντοπώλης & σιτοκάπηλος, annonæ aliarumque mercium acerbus venditor, quique eas premit & onerat, à Dardano repertore eius nequitiæ, vel potius à Dardano mago, cuius Tertullianus cũ Typhone & Nectabi meminit, suum est nomen sortitus. Vt sit suspicio tales homines olim

& magiæ postulatos fuisse, quasi messes excantarent, & aliò traducerent, *sicut cecinit Virgilius.* Creditum id olim vel ex XII. Tabul. apparet, vbi id maleficij genus lex fuit lata. Dardaniorum mentio fit, *l. in Dardanarios. ff. de Pœnis.* Pœna in eos est constituta lege Iulia de Annona.

Dauid hominem significās dilectum, nomen habet à דוד, id est, *amico*.

Daunia dicta Apulia à Dauno Illyricæ gentis illustri viro. Festus.

Decas, etymologicis dicta quasi *δέχας*, quod omnem in se recipiat numerum. Vnde mundum, qui in se omnia complectitur rerum naturalium principia, hoc ipso significari docuerunt Pythagorici.

Decanus olim in militia dictus à numero denario. Cùm enim centuria diuideretur in decem contubernia, dicebatur horum præses & caput *Decanus*.

December mensis, Hebræis כסלו, *Cisleu*, Atheniensibus *ποσειδεὼν* in quo Saturnalia celebrare solebant cum Sigillariorum Festo Romani, quod decimus esset à Martio, nomen accepit. Amazonius est appellatus ab adulatoribus in gratiam Commodi Imperat. *vt prodit Ælius Lampridius*: At eam appellationem non adeo diu retinuit. Ex ordinatione Romuli dies primum habebat 30. ex Numæ deinde constitutione (*vt ita dicam*) 29. & denique ex Iulij Cæsaris ordinatione 31.

Decemuiri, qui creati sunt Romæ, vt promulgarent quas Sp. Posthumius Albus, A Manlius, & P. Sulpitius Camerinus in Græciam missi, ex inclytis Solonis & Lycurgi legibus, descriptas leges in patriam detulerant: quòd numero essent decem, sortiti sunt nomen: vt Duūuiri, quòd duo, Septemuiri, quòd septē; quindecimuiri, quòd quindecim; & Cētumuiri, quòd centum; etsi non ita præcisè, cùm essent numero octum & quinque, quæ ambæ dictiones vna dictione iungi & conflari non poterant. Sunt autem leges illæ dictæ leges XII. Tab. quod in XII. tādem tabulis propositæ fuerint (primùm.n. erāt tātummodo decem) & Decēuirales à decemuiris, quorum id opera atque auctoritate factum. Decemuiros epulonum cōstituisse Cæsarem Dictatorem auctor est Dio *lib. 43.* cùm antea septemuiri Epulonum vocari solerent. Pomponius auctor est fuisse etiam Decemuiros litibus iudicandis constitutos *l. 2. ff. de Origin. iur.* Adhibere solebant illi iudiciis hastam prætoriam, qua posita iudicium exercebant, quod etiam Centumuirale est dictum. Coloniæ porro deducendæ electos quandoque fuisse Decemuiros, vt & Triumuiros, Quinqueuiros, Septemuiros, Vigintiuiros, discimus ex *Appiano, Plutarcho, & Cicerone.* Hi postquam erant creati, colonos, qui vel sponte nomina dederant, vel sorte exierant, in agros lege definitos, atque in Coloniam, sub vexillo quasi exercitum aliquem deducebant. Vt que ad primos illos Decemuiros redeam, quos Pomponius grauiter lapsus constitutos scribit, vt leges peterent à ciuitatibus Græcis, cùm tres tantum emissi fuerint, quorum nomina paulò ante relata sunt, sciēdum, eos Centuriatis comitiis creatos habuisse primum ius conuocandi Senatum, confirmandi decreta. Aggressi quoque fuerunt Rēpubl constituere. Penes vnum erant fasces & reliqua Consularis potestatis insignia, in cuius locum alij seruatis vicibus succedebant, idque ad certos dies, donec tempus annuum elaberetur. Tādem verò Appij Claudij dominatione atque libidine Decemuiratus explosus fuit. *Dionysius, Liuius, Plutarchus, Fenestella.*

Decuma vectigal apud Romanos ex agris, qui frumenti decimam vel quamuis aliam partem soluebant. A Decumano vectigali Decumani dicti sunt publicani. A denario numero maximus fluctus dictus etiam est Decumanus apud bonos auctores. Silius lib. 14. *Non aliter Rhodopes Boreas a vertice praeceps.*

Cum sese immisit, decimoque volumine pontum Expulit in terras. Eadem mente Liuius Decumanam portam in castris appellat *lib. 3. ab V. C.* maximam & ab hoste auersam. Per hanc educebantur facinorosi, & desertores, in quos iure militari animaduertendum erat.

Decurio, à decem, vtpote qui denis equitibus *praeest*, *iuxta Festum.* Quidam dictos Decuriones volunt, quod primũ, cum coloniæ deducerentur, decima pars eorum qui deducerentur, consilij publici gratia cõscribi solita sit. Verior est prior sententia, ad quam proximè accedit Varro, qui primos singularum decuriarum dictos ait Decuriones.

Dedan Idumeæ ciuitas à Dedan filio Esau est appellata. דדים autem mamillas & vbera fœminarum significant.

* *Delator*, Hebr. רכיל *Rachil*, fraudulentus, impostor, negotiator qui dolis & fraude rem facit, à verbo רכל *Rachal*, negotiatus est. Leuitic. 19. 16. Ne incedas רכיל *Rachil* in populo tuo. Græcè μηνυτὴς & μηνύτωρ dicitur. Hinc μήνυμα & μήνυσις indicium, delatio. Significat autem verbum μηνύειν arcana & occulta patefacere. ἐνδάκτης etiam delator dicitur, & delatio ἔνδειξις, à verbo δεικνύω, Ostendo, Monstro, & composito ἐνδεικνυμι, defero, Indico, Accuso. Quum autem lingua, לשון *Laschon*, sit benedictionis & maledictionis instrumẽtum, pro personarum ea vtentium vel abutẽtium ratione, delator Hebr. איש לשון *Isch Laschon*, vir linguæ dicitur, i. linguax, *languard* Gallis, loquax & blatero: à verbo לשן *Laschan*, linguax fuit, obloquutus est, Obtrectauit, detulit aliquem lingua sua, detraxit falsa accusatione. Hinc λεσχηνεύτης obtrectator, λεσχηνεία detractio, delatio contumeliosa, λέσχη lingua. Delator is dicitur qui rem vel nomina defert, tum iusta, tum iniusta ratione.

Delila meretrix, nomen inuenit à דלל *exhausit*. Quid quæso eo etymo accommodatius. An non lupæ sunt *voragines, abyssi, putei, fouea, Scyllæ, Charybdes?* Quot iuuenum loculos non solùm, sed etiam vitam & sanguinem exhauriunt: Equidẽ qui eas accedit, ruit in mortem inque perniciem suam. Caue, caue, (quicunque vis esse saluus) ab hac illuuie.

Delius, iuxta Phurnutum, appellatus Apollo, ἀπὸ τοῦ δηλοῦσθαι, id est, à *manifestando*, vt Phanæus ἀπὸ τοῦ ἀναφαίνειν *illustrando*, vel ὅτι φαίνεται νέος *quod semper se renouet*. Solis (qui Apollinis nomine designatur) proprium. Sed alij à Delo insula nominatum volunt, in qua fertur natus.

Delos Cycladum omnium clarissima, & celebris Apollinis templo, Aristoteli dicta videtur ἀπὸ τοῦ δηλοῦν, id est, *aperiẽdo & manifestãdo*, quòd repente enata apparuerit. Olim etiã dicta fuit *(vt ex aliorum sententia hoc addam)* Asteria, Pelasgia. Lagia, Ortygia, κύνθος, Chlamydia, ἀναφὴ etiam Philoni, & Ortyx Antonino. Hodie ei nomen *Sdiles*. Tradunt nõnulli in Delo primum repertum ignem & inde *Pyrpilen* vocatam. Nec omittendum, quod à doctissimo Apollonii enarratore scriptum, de Delo, Asteriam à forma fuisse dictam, mox nomine mutato Ortygiam à sorore Dianæ. Fabulosa quidem omnia, sed omittẽda nequaquam, quando diligentiam nostram vbique aliis probare semel est constitutũ.

Delphi, vrbs Batauiæ nomen inuenit à fosso alueo, qui magno labore impensaque ad perpendiculum & lineam rectam est ductus ad portum, quem vocant *Delffshauen*. Exstitit & eo nomine Phocidis oppidum Pythij Apollinis tẽplo & oraculo insigne. Hinc Delphica illa oracula flexuosa & summopere ambigua, magno numero ab auctoribus sparsim citata. Defecerunt ea tandem, quod plerique ideo factum existimant, quòd exhausta sit cœlestis cuiusdã spiritus vis. Cicero *Diuinat. 1. Terra vis Pythiam Delphis incitabat, natura Sibyllam.* Et libro 2. *Euanuisse aiunt vetustate loci vim eius, vnde anhelitus fieret, quo Pythia mẽte incitata ederet oracula.* Diodorus etiam 6. & 10. Bi-

& 10. Bibliothecæ ortum huius Oraculi tribuit spiritui terræ, quem ἄσθμα vocant. Ipse enim Diabolus intermedio vapore occupare solebat Pythonissam, quæ sedens in tripode futura canebat, ac prædicebat. Sed enim cùm de vi non tãtùm naturali, sed etiã diuina agatur, quo pacto tãdem euanuit: Vetustate, inquies. At quæ vetustas, quę rem diuinam conficere possit: Quæ res terrea mentẽ mouere & extra se rapere queat, si originẽ halitui terræ deferre pergas? Dion auctor est solutum fuisse oraculum istud, hominibus iugulatis ad hiatum, vnde sacer prodibat spiritus. Falsum & illud. Nam & Delphicum oraculum, ita Iouis Hammonis, Panis, Tiresiæ & multorum aliorum mox sub aduentũ & paulo post aduentum mortemque Domini Christi obmutuit, qui sua virtute silentium eis indixit. Haud omittendum hoc loco, nonnullos arcessere eius nominis originem à pisce Delphino, sub cuius specie Apollo adnauerit Delphos, vbi præcipuè cultus fuit. Quãquam & Delphi antea fuerant Neptuno sacri, vt Calauria Tregeniorum insula Apollini, *vt est apud Pausaniam.*

Delubrum dicebant veteres fustem delibratum, id est, *decorticatum*, quem pro Deo venerabantur, *vt scribit Festus.* Asconius id reprehendens: *Sunt*, inquit, *qui delubra ligna delibrata, id est, decorticata pro simulacris Deorum more veterum posita existiment, sed male.* Varro *lib. 8. rer. diuin. vt recitat Macrobius* 1. *Saturn* scripsit alios existimare esse delubrum, in quo præter ædem sit area assumta Deũm caussa, vt est in circo Flaminio Iouis Statoris: Alios intelligere locum, in quo Dei simulacrum sit dedicatum, vt à Dei simulacro dedicato delubrum sit dictũ, sicut candelabrum appellarunt locum in quo figeretur candela. In qua significatione accepisse videtur Virgilius *Æneid. 2.* cum canit: *At gemini lapsi delubra ad summa dracones Effugiunt.* Et vt mox simulacrum hic nominaret, subdit: *Sæuæque petunt Tritonidis arcem. Sub pedibusque Deæ, clypeique sub orbe teguntur.* Seruius eodem libro dictum ait delubrum, quòd sub vno tecto plura complectatur numina, quia vno tecto diluatur. Alios autem affirmare scribit, delubrum esse locum ante templum, vbi aqua currat, dictum etiam à diluendo. Idem alibi ligneum simulacrum quoque delubrum dici, à *libro*, id est, à *raso ligno* factũ, quod Græcè ξόανον dicunt, affirmat. Iam verò generaliter pro templo accipi constat. Plinius *lib. 36.* Durat Cyzici delubrum, quo filum aureum commissuris omnibus positi lapidis subiecit artifex. Isidorus *Nunc sunt ædes (delubra)* cum sacris fontibus, in quibus fideles regenerati purificantur. Et bene quodam præsagio delubra sunt appellata. Sunt enim in ablutionem peccatorum. Fons autem in delubris locus est regeneratorũ, in quo septem gradus in spiritus sancti mysterio formantur, &c.

Demea senex in Adelphis Terentij, ἀπὸ τοῦ δήμου id est, *populo* dictus, quippe homo antiquis moribus & amans popularis status.

Demensum, vide *Dimensum*.

Demipho senex apud Terentium, τοῦ δήμου φῶς, *lux populi.*

Demosthenes dictus videtur Eustathio Odyss. ἢ, ὅτι σθένος τοῦ τῶν ἀθηναίων δήμου γέγονεν. Is enim populum Athenarũ suis orationibus, velut flabellis, incitabat & impellebat, quocunque visum erat Philippo Macedonum regi maximè aduersus, qui propterea vt ipsi cum aliis quibusdã oratoribus traderetur in manus, summopere adnixus fuit. Sed eam ipsius petitionem festiuo admodum apologo de lupis, canibus & ouibus elusit. Quin ipsemet Philippus fauorẽ eius auro argentóque sibi non erubuit conciliare. Nota enim est eius ἀργυράγχη. Ipse est, qui ad Laidem pro nocte vna maximũ auri põdus exigentem dixisse legitur: *Non emo tanti pœnitere.* Cetera mitto. Tantummodo genus intellige mortis.

Legitur enim, cùm ipsi nuntiatum esset Antipatrum aduentare in Calabriam, ad Neptuni templum se recepisse. Quo cognito cùm Antipater ad eum misisset Archiam Tyrium cum satellitibus, qui persuadere conabatur, vt secum pergeret ad Antipatrum, à quo esset nihil molesti perpessurus, in interiorem templi locum secessit, arreptoq; libro, quasi scribere pararet, hausit venenum calamo inclusum.

Denarius, à dando dictus, inquit Isidorus, quia pro nummis decē imputatur. Quid si deriues à numero denario. In militari enim stipendio semper pro decem assibus est datus. Cōmuni modo loquendi accipitur iam non pro certo pōdere aut nummo, sed pro quauis pecuniæ moneta, contra originem tamen & significationem primam.

Desultor à desiliendo dictus est Isidoro, quòd ad finem cursus desiliendo transiliret de equo in equum. Vnde Manilius: *Nec non alterno desultor sidere dorso Quadrupedum & stabiles poterit defigere plantas, per quos vadit equos: Ludes post terga volantum.*

Dentale pars aratri, cui vomis inditur, à dente nomen inuenit. Per synecdochē pro ipsomet aratro accipitur. Virgilius *Duplici aptantur dentalia dorso.*

Dentati Romanis sunt appellati, qui nascebantur cum dentibus, teste Plinio libro 7. cap. 16. Sic & alios à corporis partibus nominabant, vt eruditè à Carolo Sigonio est adnotatum; Tuditanos, qui caput simile malleo habebant; *Tudites* enim sunt Mallei, à tundendo dicti. *Capitones* etiam à capite sunt nominati, vt *Nasones* & Simi à Naso, *Frontones* à fronte, & à cincinnis *Cincinnati* à caluitie *Calui*, à crinibus crispis *Crispi*, ab oculis peruersis & detortis *Strabones*, *Lusci*, *Luscinii*, *Pati*, *Coclites* ab his oculorum vitiis, vt & Rauilia à rauis oculis, *Labeones* & *Chilones* à labris, *Silones* ab eminentibus superciliis, deducto vocabulo à Sileno, qui superciliis hirsutis pingi solebat: *Balbi* & *Blasi*, ab his ipsis linguæ vitiis; *Barbati* à barba, *Verrucosi* à verruca in labiis, *Ænobarbus* ab ænea barba, *Scaua* & *Scæuola* & *Læuinus*, qui læua vteretur pro dextra. Fuit & Scapula cognomentum *Corneliorum*. Axilla & Ahala *Seruiliorum*. Denique à crurum vitiis dicti sunt *Vari*: & *Vatia*, quibus in exteriorem partem crura flectuntur: *Atta*, qui propter vitium plantis insistunt, & attingunt magis terram quàm ambulant: *Plauti*, qui planis sunt pedibus, & nullam habent in medio concauitatem: *Pansa*, quibus pedes erant lati & pansi: *Planci*, quibus plani: Et *Scauri*, qui talos porrectos & tumentes habebant.

Dens ab edendo dictus Grammaticis. Etiamsi alii, sicut & Isidorus, à Græcis nomen deductum putent, qui dentem ὀδόντα vocant. Primi dentes sunt *Præcisores* dicti à præcidendo: Sequentes *canini*, quòd referant similitudinem dentium caninorum: Vltimi *Molares*, quia concisa atque confracta à prioribus subigunt ac molunt. Dens Theoninus, qui cessit in prouerbium prodente maledico, à Theone petulantissimo Poëta est dictus. Similiter *dentata charta* Ciceroni, à dente sumto vocabulo, maledica est & plena aculeis. Macrobius scribit post septem menses primum pueris emergere dentes, post annos septem eos excidere, renatis aliis aptioribus ad cibum comminuendum, eodemque anno absolui integritatem loquendi. Dentis euulsionem primum inuentum ab Æsculapio Arsippi & Arsinoæ non Apollinis filio, legere est apud Ciceronem 3. *de Nat. Deor.*

Dercetis Dea, quæ & Δερκετὼ Actesia vocatur, & à barbaris *Atergatis*, eadem quibusdam cum Rhea, nomen Athenæo ferre videtur, *libro 8.* quasi sit ἄτερ γάτιδος, id est, *Syrorum lingua sine piscibus*. Diodorus ait *libro 3.* iuxta Ascalonem lacum esse, vbi templum fuerit insignis Deæ, quam Syri vocant Δερκετὼ, *mulie-*

bri facie, reliquo corpore piscis figuram repræsentante, cuius filia Semiramis à columbis sit educata, & idcirco sacras genti esse aues Dea ista (pergam fabulari) pudore simul & dolore compulsa in stagnum se abiecisse dicitur in piscem conuersa. Vnde & Syri piscibus stagni istius abstinent. Meminit eius & Ouidius *Metamorph. 4.* & Lucianus *suo de Syria Dea sermone*.

* *Derketo*, quum Syrorum, id est, Philistheorum idolum fuerit, nō incommoda est eorum sententia qui existimant dagonem & dercetim idem significasse. דג *dag*, enim piscis est, à *dagah*, i. fæcundus fuit: δόκη piscis, Species, δοῦρις itē, & ζούρις lacertæ genus. A *dag* Hebr. δίκτυ rete in genere tū piscatoriū tū venatoriū in terra; vnde dyctinna Diana; & per anstrophen ἰχθὺς piscis, quasi ἰγδὺς, ac si *daga* in *agad* permutaueris A*daga*, degeto, tandem aliis deketo, & *derketo*. Quicquid sit, Diodorus scribit, Semiramidem natam ex dea Ascalonita, quam derketim, id est semipiscem vocant. Subiiciamus ex Annio quædam quæ ad Dagonis & Derceris etymon pertinere videntur. *Phorcus Lestrigonis frater detulit per mare colonias vt Berosus docet. Ob id Phorcum Deum maris loquax Græcia fecit fuit huic cognomen Portitor Latinè, Porthmeus Græcè, & Dagutus Aramicè, id est piscis porcus. Nam piscem dagon, & tuni vero porcum Aramei dicunt, vt exponunt periti Thalmudistæ. Dagutus ergo piscis porcus, id est Delphin. Nam ob peritiam nauticam & assiduam nauigationem figuratè dictus est Delphin ille phorcus.* Hæc Annius. Vide dagon. Nonnullis delphin *Meerschouin*, Gall. *Marsouyn* porcus maris dicitur, cum à figura rostri repandi, tum à grunnitu seu stridore. Lingua (inquit Plinius lib. 9. cap. 8.) huic contra naturam aquatilium mobilis breuis atque lata, haud differens suillæ. Pro voce gemitus humano similis. Sed hæc satis ad institutum nostrū. Hoc addo ex Scaligeri coniectaneis in Varronem. Astartē ea est quæ Astarot in diuinis literis vocatur. Id Phænicum lingua sonat greges κὶ τὰ μῆλα; tanquam suspiceris dictam à victimarum multitudine. Ea colebatur à Sidoniis, sicut Dagon à reliquis Phœnicibus & Assyriis Græcis dicitur Δερκετὼ καὶ Δερκέτις; nimirum detorta voce à Syriaco *Adardaga*. Significatio à pisce.

Deuerra Dea, *à verrendo* est dicta; venerabantur enim eam vt benè scopis domum verrere posset, *auctoribus Varrone & Augustino*

Deunx pars assis, qui diuiditur in vncias XII. vnde nomen habeat, liquet ex hisce Varronis, *A Duodecim vna dempta vncia Deunx*. Fuit & Deunx poculi genus, sicut & Sextans & Triens, vncia tū vndecim, intemperantibus & ebriosis magis, quàm sobriis conueniens. Martialis de seipso & Cinna:

Sextantem pote, tu potas Cinna Deuncem,
Et quereris quòd non, Cinna, bibamus idē.

Item arguit alterum eius Epigramma de Lusco Bibone ad Aulū. At Sextans temperatorum fuisse videtur. Nam tradit Suetonius Augustum Cæsarem sextantem bibisse, & sexies tantum admouisse ori in publicis conuiuiis.

Deus. Huius nominis volunt nonnulli esse Græcanicam originem, vt sit dictus Deus, quasi δέος, id est, *timor*. Nam primus in orbe Deos fecit timor, *ait Statius*: Nonne etiam in sacris legimus Deū esse timendum? Numer. 8. *Dominum exercituū sanctificabitis: ipse sit timor vester, & pauor vester*. David Psalmo 34. *Timete Dominum sancti eius, quoniam non est defectus timentibus eum*. Est autem Dei timor duplex: Vnus filialis, *vt vocant*, piis & filiis eius conueniens: alter seruilis, qui cum vera charitate consistere nequit: De quo agit *Ioan. 4. sua Epistola*. Alii autem deducunt à Græco nomine θεὸς cuius etymon Grammatici trahunt vel ἀπὸ τοῦ δέος, id est, *timore*, de quo antea, sed non analogicè aliorum iudicio, qui ex θεὸς non δέος Græcè, sed *Deus* Latinè fieri

fieri affirment. vel ἀπὸ τοῦ θεῖν, id est, *currendo*, quòd veteres Solem & Lunam, qui motu continuo agitantur, *Deos* vocarent, *auctoribus Eusebio & Eustathio.* Huic sententiæ astipulatur Moschopolus, & addit: θεὸς γὰρ ἕλληνες τὰ ςοιχεῖα ἔλεγον, ἀπὸ τοῦ τεθεικέναι. Præter hos sunt, qui à dando deriuant. Vnde Homerus Deos vocat *datores bonorum.* Et Iuuenalis: *Nam pro iucundis aptissima quæque dabunt Dij.* Et Seneca Phil. *Quidquid nobis bono futurum erat, Dominus & parens noster in proximo posuit. Non expectauit inquisitionem nostram, sed vltro dedit, natura aptissimè præssit.* Porrò alii dictum volunt, ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι, id est, *cotemplando videndo*, quòd omnia oculis eius subiecta sint, vel quòd nihil ei desit. * Alii ἀπὸ τοῦ αἴθειν, i. ἐπὶ καίειν, i. adurere & accendere, deducunt: quòd quicquid est in rebus caloris, vitæ, luminis, Deus hoc, aut immediatè, vel mediatè per causas secundas accendat. Vnde & *Ignis* appellatur, sed non eadem de causa. Aliquando enim propter potentiam suam in perdendis impiis, & propter iram aduersus peccata, vocatur ignis: vt Deuteron. 4. 24. & alibi hortatur Moses populum ad custodienda mandata Domini; causam addens; quoniam (inquit) *Deus tuus ignis consumens est.* Sæpenumero *Ignis* dicitur, propter suam lucidissimam maiestatem. Deus enim lux est, & dicitur habitare lucem inaccessam. Ideo etiam solitus fuit Deus apparere in flamma ignis, vt in rubo ardenti Mosi ostenso. Et populum duxit per desertum in columna ignis. Et in visione Ezechieli ostensa, se in forma ignis patefecit. Deus igitur Ignis appellatur; non vt est ignis elementaris, neque vt ignis stellarum ac cælorum: sed vt inenarrabilis splendor, qui est illius summa Maiestas. Putant nonnulli θεὸν dici quasi θεῖν à θῶ, quod accipitur pro dispono. Et hæc significatio Dei prouidentiam respicit, Sapientiam & omnipotentiam. Aliis dicitur θεὸς Ζεὺς, vel à verbo ζῆν quòd omnia viuificet & creatis essentiam, vitam & motum largiatur: vel Ζεὺς quasi Δεὺς, à δεύω, i. Rigo: quòd Dei benedictione omnia rigentur, renouentur, & in integrum conseruentur; vnde *Pluuius* Iupiter Latinis; *Arida nec pluuio supplicat herba Ioui*, & Græcis ὑέτιος. Aquilicem eũ vocat Tertullianus l. b. 3. adu. Marcionem, & eius sacra, Aquilicia, in apologet. Indiscriminatim apud Homerum Θεὸς cum Ζεὺς pro Ζεὺς solo legitur. Et nonnulli à Δὶς Δεὺς, ἐκ Διὸς, Græcorum (qui Ζεὺς pro Δὶς vsurpauere) Deum Latinis dictum putant. Ζεὺς item nonnullis originem habet à ζέω, i. ferueo, quòd Deus sit ignis consumens, vt paulò antea obseruauimus. Omnibus his sese opponunt, qui Deum ab Hebraica voce *Dai*, i. *sufficientia*, depromunt. Nam hinc dictus *Sadai*; quòd apud eum solum sit αὐταρκεία. Animaduertendum porrò & illud, apud plurimas gentes quatuor literis hanc vocem efferri & pingi. Hebraicè enim dicitur יהוה, Græcè θεὸς, Latinè *Deus*, Gallicè *Dieu*, Hispanicè *Dios*. Belgicè *Godt* Germanicè *Gott* Pel Chaldæis, *teste Philone in b blicis antiquitatibus.* Vt non parua suspicio sit factum hoc Hebræorum imitatione, qui lingua vtuntur omnium prima & antiquissima. Deum equidem esse constat ex sacris literis, ex eius operibus, ex consensu populorum, ex veterum cum Philosophorum, tum Poëtarum scriptis: At quis ille & qualis sit Deus, quis vnquam inquirere potuit? Plinius hic *lib. 2. cap. 7.* prorsus delirat. Non minus insanit & Epicurus, μονόγραμμον Deum fingens, quippe nulla rerum humanarum tangatur cura. *Si me roges*, inquit Cicero 1. de Diuinat. *quid sit Deus, aut qualis sit, auctore vtar Simonide, de quo cùm quæsisset hoc idem Tyrannus Hiero, deliberandi caussa sibi diem vnum postulauit. Cùm idem ex eo postridie peteret, biduum petiit. Cum sæpius duplicaret numerum dierum, admiransque Hiero quæreret, quid ita faceret? Quia quanto,*

inquit, *diutius considero, tanto res mihi videtur obscurior.* In eam quoque sententiam dixit Plato in Timæo: *θεὸν εὑρεῖν ὃ ῥάδιον, νοῆσαι δὲ ἀδύνατον.* Definit tamen alias mentem æternam & caussam boni in natura. Quibus verbis separat à Deo naturam? Id quod faciunt & alii, inter quos in Paradoxis Cicero hoc modo. *Tu cum tibi siue Deus, siue mater (vt ita dicam) rerum omnium natura dederit animum, &c.* Melius Seneca, qui, *affirmante Lactantio*, nihil aliud vidit esse naturam, quam Deum. Atque hæc de illa mente, quæ superat captum mentis.

Deuteronomium quinque librorum legis vltimus Hebræis secundam aut posteriorem legem *δεύτερον* videlicet *νόμον* significat. Septuaginta משנה תורה, cuius 8. Iosuæ fit mentio reddiderunt *δευτερονόμιον*.

Dextans decem vncias complectens, quasi *demto sextante* dictus Varroni. Fuit & poculi genus, de quo vide Deuncem.

Diabetes renum passio, in qua tenue albumq; lotium confertim & citò profluit, ob vehementissimam eorum vim attractricem, idque sine tinctura, Theophilo *lib. de vrinis ἀπὸ τοῦ διαβαίνειν* dicitur, quod est transire aut permeare. Non aliter enim perlabitur lotiũ, quàm aqua traducitur per siphonem, quem mechanici vocant *διαβήτην*, *teste Columella*. Appellatur & hic affectus *διψακὸς*, vel *ὕδρωψ εἰς ἀμίδα*, id est, *aqua intercus ad matellam.*

Diabolus, qui & *Princeps huius mundi* appellatur, *potestas tenebrarum, Malignus, πονηρὸς, Catulus Leonis, rugiens Leo, Tentator, Leuiathan, antiquus serpens, & Satan*, id est, *aduersarius*, à Græcis accepto nomine, *ἀπὸ τοῦ διαβάλλειν* descendit, siue quòd nos perpetuò coram Deo & conscientia nostra accuset, *vt in Iobi historia habetur*, siue quòd fictis criminibus electorum & fratrum innocentiam calumnietur, vel potius accuset, serens ita inimicitias, & homines à veritate abducens. Vt verus ille sit sycophanta si quis alius. Vnde Eustathius: *τὸ διαβάλλειν συκοφαντικὸν ἔχει τὸν νοῦν.* Placet hæc nominis origo vereribus simul & neotericis, atq; adeo Erasmo. Quo mirum videri queat cur Budæus aduersarium reddiderit. Dicitur quidem *ἀντίδικος*, id est, *aduersarius* in sacris literis, vt & *serpens*, aliaque ipsi nomina tributa paulò ante iam dixi: Nec tamen ideo Diabolũ rectè serpentem interpreteris. Vis esse tutus ab eius insidiis? Trismegistum audi: *μία φυλακὴ εὐσέβεια*, *vna & sola custodia pietas.* Quin idem subdit: *θεὸς γὰρ ῥύεται εὐσεβῆ ἐκ παντὸς κακοῦ.*

Diacodion, ἀπὸ τοῦ κωδείας, id est, *papauere*, ex quo fit, descendit. Sic *Diamoron* ex succo mori nomen sumpsit, vt opus haud sit de aliis eodem modo compositis medicamentis ex medicorum schola quidquam adiicere.

Diaconus, vox Græca, simpliciter quẽcunque ministrum significat, in sacris literis eũm, qui pauperum habet curam, non solùm *ἀπὸ τοῦ διακονεῖν*, id est, *ministrando*, verùm etiam, si credimus Eustathio & paulò longius aciem intendimus, à puluere, qui est *κόνις* & *κονία*, deduci poterit. Sed & *κονεῖν* quandoque idem, quod in *pulueribus desudare:* Inde *διακονεῖν*, qua voce Lucas Apostolus vtitur pro *cõuiuali ministerio.* Sic Matthæus 22. & Ioannes *secundo capite*, nomine Diaconi vtuntur pro eo, *qui mensæ ministrat.* Quo mirum haud sit, quod tradunt alii, generale esse Diaconorum nomen interdum, vt & Episcoporum, imò Presbyterorum. Vide Paulum 1. *Philipp.* qui & *Roman.* 13. Magistratus appellat modo *τοῦ θεοῦ διακόνους*, modo *λειτουργοὺς*. Inspiciendum & can. *Diaconi*, *Distinct.* 92. vbi huius rei vestigia apparent.

* *Diaconi* vox originem trahit à puluere & sudore, vt ex Eustathio obseruatum est. Hinc *κονεῖν* idem quod *ὑπηρετεῖν*, seruire, & in pulueribus desudare. Hinc *κονίστρα* idem quod *παλαίστρα*. Inde fluũt

διακο

διακονέω, & διάκονος, seruus ac minister, qui μεχρὶ τῶν κονιῶν κονεῖ, id est, vsque ad sudores, puluerulentos desudat. Ex quo colligim' Diaconos olim dicta mãcipia: quia diaconi sordida & seruilia munia heris suis expedirent, quamquam postea ad honestiora iidem adhibiti sint. Nam magistratus, vt & ministri Ecclesiæ, diaconi dicuntur, & pii omnes insigniũtur hoc nomine, quo vocationum Deo probatarum difficultas declaratur. Græci describunt Diaconum, vt sit ὁ αὐτοχειρ. δουλεύων, qui sponte seruiat. Alii ὁ διαφέρων τὰ κελευόμενα, quod intelligo de secretis dominorum suorum ad amicos deferendis, vt essent quasi viuæ epistolæ. Hebr. מְשָׁרֵת *Meschareth*, à verbo שָׁרֵת *Schereth*, ministrauit in templo & cultu diuino, seruiuit liberaliter & prompto animo. Plerumque de ministerio hominum liberorum & de rebus Ecclesiasticis intelligitur. Nã עֲבַד *Abadh* de mancipiorũ seruitute accipitur.

Diadema, fascia à διαδέω quod est *cingere, circumligare*. Quippe regij capitis redimiculum erat. Itaque apud Ammianum legimus obiectum fuisse Pompeio à suis obtrectatoribus, quòd regiæ maiestatis affectaret insignia, cùm vlceris tegendi gratia candida fasciola crus obligasset aliquamdiu. Nihil enim interesse dicebant, quam quis corporis partem hoc regio insigni redimeret. Plutarchus scribit, *libro de Alexãdri virtute*, Tigranem Armenium candidam fasciã regni insigne abiecisse ad pedes Pompeij, & ita regnum in prędam concessisse. Legimus & Alexandrum ipsum olim diadema sibi demsisse caussa vulneris obligandi, quo Lysimachus vulneratus fuerat in fronte: id quod Lysimacho regalis potestatis auspicium fuisse produnt auctores. Regum etiam Persarum Cidarin cærulea fascia, albo tamen colore distincta, circumibat. Huiuscemodi fasciolæ inuentor dicitur Bacchus. Sed apud Romanos primus Aurelianus istam capiti innexuit, *vt scribit Aurelius Victor*.

Atque hinc est, quòd cum Isidoro facere non possim, cùm dicit, esse diadema ornamentum capitis matronarum ex auro & gemmis contextum; quod in se circumactis extremitatibus retro astringitur.

Diæta, locum domus significat, vt apud Sidon. in Epist. cum ait: *Ex triclinio in Diætam siue cœnatiunculam fit transitus*, ἀπὸ τοῦ διαιτῶν, id est, *conuiuiis*, in ea paratis nomen accepit: vel (vt alij volunt) à διαιτάομαι, id est, *viuo* vel *versor*. Meminit eiusdem Suet. Claud. cum inquit: *In diætam cui nomen est Hermeum, recesserat*. Similiter diæta apud medicos, id est, *viuẽdi norma* & ratio, ab eadem verbi origine descendit. Vnde διαιτητικὴ *medicinæ pars victus ratione morbos profligans*, nec vltimo loco habendo, etiamsi à multis imprudenter & oscitanter omittatur.

Dialectica, cuius studium cognitionẽque primum tetram, aspernabilem & insuauem esse dicit Agellius, verùm vbi aliquantum processeris, dilucere in animo eius emolumentum, & sequi discendi voluptatem insatiabilem. Isidoro inde est nuncupata, quod disputet de dictis. Nam λέξις Græcis, est dictio Latinis. Rectius illi, qui παρὰ τὸ διαλέγεσθαι, quod est *disserere*, vel secundum Platonem λόγῳ χρῆσθαι, deducunt. Sicut enim *Astrologia*, quod astrorum scientiam tradat, est dicta: *Geometria*, quod terram metiatur eiusque naturam describat: *Arithmetica*, quod numerorum rationem doceat: ita equidem necesse esse arcessere nomen hanc artem à disserẽdo, quod διαλέγεσθαι est Græcis. Quod quia isti præstare non possunt, qui carent ratione, vt & τὰ ἄλογα, vel, inquam, rectius agant, qui commodè vtuntur ratione, optimè hoc verbum λόγῳ χρῆσθαι interpretatus est ille, qui post homines natos optimus Philosophus haberi & dici potest. Iuxta præcedens etymon ergo dialecticus disputator, διάλεξις *disputatio*, διαλεκτικὴ prudentia disputandi, nominari queat. Scribit & Alexander: ἡ δια-

λεκτικὴ λόγους ποιεῖται ἐν ἐρωτήσει καὶ ἀποκρίσει ἀπὸ γὰρ τούτου καὶ ὅλον τὸ ὄνομα αὐτῆ, *Dialectica differit interrogando & & respondendo: Ex eo enim nomen adepta est.* Ad hanc porro nominis originem, & eiusdem Platonicam explicationem alludunt, aut potius accedunt pleræque veterum & Neotericorum definitiones, vel eorundem descriptiones. Cicero enim 2. *de Oratore* artem bene differendi definit. Idem *in Bruto* artem esse dicit, quæ docet *rem vniuersam distribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando, ambiguam primum videre, deinde distinguere, postremo habere regulam, qua vera & falsa iudicantur, & quæ quibus propositis sint, quæque non sint sequentia.* Quod ipsum cadit inter animalia in hominem tantum recte ratione vtentem. Rursus ad Trebatium *diferendi diserendique rationem* appellat. Quia τὸ διαλέγεσθαι, vnde *Dialectica* nominatur, & *disserere*, vnum idemque valent, vt ait Perionius *Orat. 2. aduersus Ramum.* Posidonius olim definiuit verorum & falsorum neutrorúmque scientiam: Zeno *scientiam veri & falsi.* Augustinus *scientiā argumentandi, disserendi, definiendi, non ab hominibus pro arbitrio inuentam, sed in rerum ratione compertam.* Idem contra Academicos lib. 3 cap. 13. *huic scientiam veritatis* appellat, & *ad hominem sapientem pertinere dicit.* Quinimo *ipsam sapientiam* appellat *Dialecticam, aut sine qua sapientia esse non possit.* At vnde potius & melius ad hanc cœlestis flammæ radium perueniendi facultas datur, sapientiam dico, quàm disputando, differendo, conferendo? Vt enim ictu silicis elicitur ignis, ita differendo absque affectu prauo aperit se veritas. Quapropter sapientiæ symbolum statuerent *barsel*, id est, *ferrum*, sapientes Hebræi. Et rectè Plato rerum vmbras eos videre dixit, non res ipsas, qui Dialecticam ignorant, quæ est ὄργανον ὀργάνων Aristoteli, καὶ ἐξεταστικὴ πρὸς τὰς ἁπασῶν τῶν μεθόδων ἀρχὰς ὁδὸν ἔχουσα.

Dialectus, id est, idioma & linguæ cuiusque proprietas, à διαλέγομαι, quod est *dissero, loquor, sermocinor*, deriuationem habet. Antiquissima, & omnium aliarum mater, quæ paucis radicibus sed omnium significantissimis & absolutissimis, sapientum iudicio, cōstare dicitur, Hebræa est, ad quam accesserunt multæ Orientales, tanquam riuuli ex fonte, Syra, Ægyptia, Phœnicia, Arabica, Chaldæa, Persica, &c. Sunt verò Dilecti Græcorum, *Ionica, Dorica, Æolica, Attica, Communis.* Ionica dicta à Ione Iouis filio, *quemadmodum scribunt Poetæ*, qui à seipso nomen dedit huic linguæ, cùm in eam Græciæ partem commigrasset, vrbesque condidisset. Vsi sunt ea antiquissimi Poëtæ, *Homerus, Hesiodus, & inde Herodotus, Hippocrates, Archilochus, Anacreon.* Dorica, qua sunt vsi Dores, iuxta Parnassum & fluuium Asopum, scripsit *Theocritus, ante Theocritum Pindarus, Tarentinus Archytas, Simonides, Bacchylides, Cypselus, Alcman & Sophron. Aeolica* ab Hellenis & Pyrrhæ filio dicta vsi fuerūt *Alcæus* & *Sappho. Attica* Dialecto qua sunt olim Athenis locuti & in Attica regione, ediderunt monumenta ingenij sui *Dionysius Halicarnassæus, Demosthenes, Isocrates, Thucydides, Aristophanes, Xenophon, Plato, & similes.* Dictam eam nonnulli volunt ab Atthi filia Cranai, qui Atticæ regionis rex fuit, diuiditurq; in antiquam & nouam: Subdiuiditur in Chalcidem, Bæotiam, Cypriam & Pamphylicam. *Communis* denique, qua cōmuniter & vulgo vtebantur. Omnium autem elegantissima habetur Attica: Vnde & *Atticus lepos*, & *Attica Musa* prouerbij loco cesserunt.

Dialis Flamen, qui inter quindecim flamines maximæ erat dignitatis, primum constitutus a Numa, vt assiduè Ioui esset præstò, eique sacra faceret, iuxta Varronem dictus à Ione, vel (*si ita placet*) ἀπὸ τοῦ διὸς, à quo vita dari putabatur hominibus. Incedebat is veste insigni amictus, & ornatus albo galero. Sella vtebatur cu-

batur curuli. *Fabam*, inquit Festus, *nec tangere, nec nominare Flamini Diali licebat, quod ea ad mortuos pertinere putaretur.* Certe in sacris illis, *quæ Lemuria* vocabant, solebant noctu iactare fabas. Idem non vehebatur equo, nec licitum erat illi exercitum videre armatum, aut iurare, aut annulo vti, qui peruius non esset, aut hederam, capram, incoctamque carnem attingere. Sed nec fas erat illi sine apice versari sub dio, aut propagines è vitibus altius prætentis succidere, nodum in illa corporis parte habere, aut intimam tunicam exsuere, nisi in tectis locis, ne sub cœlo foret nudus, tãquam sub oculis Iouis. Crinem Dialis tondebat nemo, nisi qui liber esset. Præsegmina cum vnguium, tum capillitij subter siliquam arborem (alij legunt *felicem*) operiebantur terra. Si quis vinctus eius ædes intrasset, hunc solui erat necesse, & vincula per impluuium in tegulas subduci. Si quis verberandus procidisset ad eius pedes suppliciter veniam petens, hunc eo die verberari piaculum erat. Plutarchus scribit *quæstion. Roman. quæst.* 109. non licuisse flamini Diali tangere farinam, quod alimentum eius sit imperfectum & crudum: Fermentum verò, quòd ex corruptione sit natum, ipsamq; adeo farinam, cui miscetur, ita corrumpat, vt languidior fiat.

Dialogus, ὅτι δύο λέγουσι, propriè nõnullis dictus videtur. Sed cum plures aliquando introducantur, & proinde latius accipiatur vox ista, placet aliis deriuari ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι quod *disserere* & *sermocinari* significat: Vt Dialogus Latinis *sermocinatio* sit, aut *disputatio*. Laertius in vita Platonis dicit *esse Dialogum compositum ex interrogatione & responsione ex de re, quæ Philosophiam, vel Rempub. partes attingat, cum decenti & congrua personarum expressione, & verborum accurata compositione.* In quo genere scribendi primum scripsisse Alexandrum Scyræum testis est Aristoteles *lib. de Poetica.*

Diana, syluarum, nemorum viarum Dea, Iouis & Latonæ filia, eodem cum Apolline partu edita in lucem, *vt habent Poetæ*, apud Superos *Luna*, apud inferos *Proserpina*, dicta videtur Macrobio à *Iana*, quæ Varroni est *Luna*: Aliis ἀπὸ τοῦ *dies*, id est, Ioue quasi sit *Ioviana*: Nonnullis à deuiando, quasi sit *Deuiana*, propter studium venationis, in qua homines sæpe aberrant, vel quasi sit *Dewiana*: Aut denique παρὰ τὸ διαίνειν τὸ βρέχειν, ab *humectando* & *irrigando*. Vnde πολύμαστος dicta, *quasi Multimammia*... *omnium nascentium animalium nutrix.* Cognomina eius omnia non est quod proferam, Tauricæ atque Ephesiæ Dianæ nominibus tantum contentus. *Taurica* dicta est à Taurica regione, quæ in Scythia est sita, *auctore Plinio*. Huius populi immolabant Deæ hospites qui eo forte apulerant, magna immanitate, & ipsa capita parietibus affigebant. Vnde Mela: *Immanem famam habent, solere pro victimis aduenas cædere.* Sæuam itaque appellat Valerius Flaccus. Huic Agamemnon in Aulide mactauit filiam, aut certè mactasse creditur. Sic Teucer humanam hostiam immolauit Ioui apud Salaminem Cypri, vt & Saturno oblata fuit in Latio iuxta malè intellectum Oraculi versum: καὶ κεφαλὰς κρονίδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα, & Moloch in valle Gehennon. Tales hominum mactationes proculdubio inuexit Diabolus, internecinus humani generis hostis, à cuius præstigiis, astu & laniena liberet nos Omnipotens Deus per Christum. *Ephesia* nominata est Diana, ab Ephesо vrbe Lydiæ, vbi templum habuit ducentis viginti annis à tota Asia factum in solo palustri, ne terræ motus sentiret. Ne autem tantæ molis fundamenta in lubrico parum essent firma, primò ea substrauere carbonibus, inde lanę velleribus. Centum viginti septem columnis suffultum erat, quæ omnes altitudinem sexaginta pedum obtinebant. Trabes erant cedrinæ, simulacrum Deæ vitigineum, multis adiectis foraminibus, ex quibus

quibus nardus fluebat, vt medicatus humor aleret & contineret iuncturas: Ex cupresso constabant valuæ, nec nisi scalis ascendebant ad templum. Architectus eius fuisse dicitur Ctesiphō. Sacerdotes eius fœminas virgines esse oportebat, ac mares euiratos atque Eunuchos, qui, *Megalobyzi* dicebantur, vt à Strabone mandatum literis *libro 14.* vbi de templo Ephesio hæc habet: ἱερέας δ' εὐνούχους εἶχον, οὓς ἐκάλουν μεγαλοβύζους, καὶ ἀλλαχόθεν μετιόντας ἀεί τινας ἀξίους τῆς τοιαύτης προστασίας, καὶ ἦγον ἐν τιμῇ μεγάλῃ. ξυνιερᾶσθαι δὲ τούτοις ἐχρῆν παρθένους. Itaque templum idem παρθένων appellatum à veteribus inuenias, sicut Dea ipsa παρθένος a *Platone Comico apud Athenæum*, vbi agit de mullo. Sane de puellis virginibus Dianæ sacris addictis testatur, & Aristophanes in Nubibus, his verbis: ἥ τ' Ἐφέσου μάκαιρα πάγχρυσον ἔχεις οἶκον, ἐν ᾧ κόραι σε Λυδῶν μεγάλως σέβουσιν. Tādem vero Herostrati scelere conflagrauit ea ratione, vt pareret sibi famæ æternitatem, restauratumque fuit collatis mulierum ornamentis.

Diapasma, ἀπὸ τοῦ διαπάσσειν, quod est *inspergere*. Et quippe medicamentum, quod ad coercendos sudores corporibus inspergi solet. Plinius *libro 13. cap. 1. Siccis odoribus constant, quæ Diapasmata vocantur.* Martialis libr. 1. Epigramm. *Quid quod olet grauius mixtum Diapasmate virus:* vbi siccos intelligit odores, qui, *vt idem Plinius testatur lib. 21. cap. 19.* à balneis solebant inspergi, vt inarescerent corporibus. Cadunt sub hoc nomē pulueres illi, quos *Cyprios* vocant, eaque adeo composita omnia, quæ ex siccis odoribus fiunt sine oleo, aut alio liquore, ladano, & similibus.

Diarrhœa, alui profluuium (absque tamen intestinorum exulceratione) quo vacuatur pituita, vel bilis, altera syncera aut pituitæ permixta, oriens autem ex ἀναστομώσει ventriculi interni multitudine humorum aut qualitate maligna depravati, noti, nomen adepta παρὰ τὸ διαῤῥεῖν, quod *perfluere* vel *diffluere* significat.

Dictator, qui Romæ summam & semestrem rerum potestatem habebat, & testibus Liuio, Eutropio, Eusebio, Anno ab V. C. CCLII. Primum creatus fuit sedandæ seditionis & rei bene gerendæ caussa, cùm omnes Latini, auctore Octauio Mamilio, bellum Romanis mouerent, & proinde in magnis angustiis constituta esset Respublica, est appellatus, *auctore Varrone, libro quarto, de ling. Latin.* quòd à Consule diceretur, vel quòd eius dicto omnes audientes essent, quod & Plutarchus, & Dionysius, & Liuius docent. Dicebatur autem à Cōsule tempore nocturno ex Senatusconsulto, *vt docet Liuius libro nono.* Vnde Fabius Maximus, qui cunctando rem Romanam restituit, cùm esset dictus à populo Romano, cui creandi Dictatorē potestas non erat, non habitus fuit Dictator legitimus, verùm pro dictatore. Fenestella scribit ex Varronis auctoritate, esse appellatum Dictatorem, quod futuros Magistratus dictitare sit solitus. Primus Dictator fuisse dicitur T. Largius, vel Lartius (vt alij legunt) Consul. Habebat ille lictores & vniuersa Regū insignia, alioque nomine Magister populi est dictus. Apud Græcos similis huic erat αἰσυμνήτης, vt apparet ex Plutarchi Marcello. Qui vero proximam à Dictatore potestatem habebat, Magister equitum est appellatus, *testibus Varrone, Seneca, Cicerone, Liuio, Dionysio, Festo Pompeio.* Et quanquam imminentibus maximis periculis solitus fuerit creari Dictator, tamen notandum aliquando etiam creatum eum claui figendi gratia vt prolixè Liuius *libro septimo*, testatur. Nec omittendum, etiamsi regulariter semestris eius potestas fuerit, aliquando tamen prorogatum fuisse hunc Magistratum ad annum, vt contigit Camillo, cùm iterū esset Dictator, & bis L. Papyrio Cursori, & Q. Fabio Maximo.

Dictynna

Dictynna, vetè appellata Diana, nō Pallas (etiamſi hanc ita nominet Nicander in Alexipharmacis) nomen arceſſit à retibus, quæ *δίκτυα* ſunt Græcis. Britomartis enim Dea, quæ cum Dictynna eſt eadem, & Dianæ conſuetudine eſt vſa, retia ad venandum inueniſſe creditur, *auctore Diodoro*, qui ſimul reiicit eorum opinionem, qui dictam eam putant hoc nomine à retibus piſcatoriis, in quæ illa ſeſe proiecit, Minoe (*vt fabulantur*) inſequente concubitus gratia. Quod autem Diana hoc etiam nomine appelletur, in cauſſa eſt intima eius & familiaris (*vt paulo ante dixi*) cum Diana conſuetudo. Phurnutus *libro de Natur. Deor.* ſcribit nominatam, *ἀπὸ τοῦ δίκειν (ὅ ἐστι βάλλειν) δεῦρο τὰς ἀκτῖνας*, quod iaciat huc radios: vel *ἀπὸ τοῦ διικνεῖσθαι τὴν δύναμιν αὐτῆς εἰς πάντα ἐπὶ τῆς γῆς*. quod eius poteſtas permeet oīa quæ ſunt in terra. His nihil obſtātibus, non ſolùm *Dictynna*, vt eſt Dea ſingularis, ſed & ipſa Diana à retibus *Dictynna* ritè vocata videri queat. Eſt enim venationis Dea. Dicta eadem *ἀφαία παρὰ τὸ ἀφεθῆναι*, maximà ab Æginetis. Vnde Heſychius: *ἀφαία, δίκτυννα, ἄρτεμις*. De his omnibus recte Pauſanias in Corinthiacis, cuius verba ſubiicio: *χαίρειν δὲ αὐτὴν δρόμοις τε, καὶ θήραις, καὶ ἀρτέμιδι μάλιστα φίλην εἶναι. μίνω δὲ ἐρασθέντα φεύγουσα ἔῤῥιψεν ἑαυτὴν εἰς δίκτυα ἀφειμένα ἐπ' ἰχθύων θήρᾳ. ταύτην μὲν θεὸν ἐποίησεν ἄρτεμις. σέβουσι δὲ οὐ κρῆτες μόνον, ἀλλὰ καὶ αἰγινῆται, λέγοντες φαίνεσθαι σφίσιν ἐν νήσῳ τὴν βριτόμαρτιν. ἐπίκλησις δὲ οἱ παρὰ τοῖς αἰγινήταις ἐστὶν ἀφαία καὶ δίκτυννα ἐν κρήτῃ*. Plura de ea vide apud Strabonem 10. *Geographiæ*.

* *Dido* Carthaginis conditrix & regina, rogo matrimonium ſecundū dedit, teſte Tertull. ad apologet. finem. Et lib. de Monogam. Regina Carthaginis profuga, & in alieno ſolo & tantæ ciuitatis cùm maximè formatrix, cùm regis nuptias vltro optare debuiſſet, ne tamen ſecundas experiretur, maluit vri quam nubere. fabulas itaq; de ea texuit & Virgil. lib. 4. Æneid. Didonis nomen verū fuit אלישה *Eliſſa*, q.d. Dei mulier, heroina, mulierum præſtantiſſima, *Dido* דידה eſt *ὑποκοριστικὸν* nutricum. Eius maſculinum eſt דוד *Dauid*. Seruius F. Medii: *Dido vero nomine Eliſſa antea dicta eſt: ſed poſt interitum à Pœnis Dido appellata fuit, id eſt virago, Punicâ linguâ.* Certè Punica lingua tunc pene erat Hebraica. In Hebraiſmo autem Dido nihil tale ſignificat. Sed Græci & Latini de peregrino ſermone ſatis multa præpoſterè comminiſcuntur. Hæc eruditiſſ. Scaliger.

Dies dictus, quod diuini ſit operis, inquit Feſtus, ſiue ab Ioue eius, *vt putabant*, rectore, quem Græci *Δία* appellant (ſic enim legendum arbitror) ſiue quòd aër diurnus dehiſcat in candorem. Diuidi ſolent dies ab auctoribus ita, vt eorum alii ſint Aſtronomici, alii Politici, id eſt, ciuiles. Sunt enim *πολῖται* ciues, qui alio atque alio modo eos in vſu habent. Aſtronomicorum porrò alii ſunt Naturales, qui conſtant 24. horis, quod quidem interuallum eſt naturale, cum eo ſpatio, adiectis ſcrupulis 4. integer æquinoctialis conuertatur cum tanta portione: quanta arcui eclipticæ reſpondet, quem proprio motu ſol interim peragrat, & alii *Artificiales*, qui eo temporis ſpatio definiuntur, quod Solis ortum & occaſum interiacet. Sunt & Politicorum initia diuerſa. Nam Athenienſes incoarunt diem à Solis occaſu, vt & Iudæi; Chaldæi & Babylonii à ſolis exortu; Ægyptii & Romani à media nocte, Vmbri à meridie. Addo iam partes, quas Ciuili diei tribuebant veteres. Habuerant autem eas Romani primùm duas, quippe ante meridiem, & poſt meridiem *[illegible] id Cenſorino [illegible] die Natali*. Alii poſtea diuiſerunt in quatuor partes: Vnde *[illegible] prima, ſecunda, tertia, quarta*. Tandem plura diei noctiſque tempo-

ra notata, & propriis nominibus discreta, eo quod horæ ipsis primùm non essent in vsu. *Media* ergo *nox* tempus erat primum; Alterum, *media noctis inclinatio*, Tertium *Gallicinium*, Galli cantus; quartum *conticinium*, quod tum conticescerent Galli; quintum *diluculum*, cùm incipit dignosci dies; sextum, *mane*, quod à manando vult dictum Varro, quod tum ab oriente manet dies; septimum, *tempus antemeridianum*, quod designantes Græci dicebant πληθυούσης ἀγορᾶς, *conuenientibus scilicet tum in comitium viris*; octauum, *meridies*, quod tempus significare voluit Homerus, cum dixit, ὅταν δρυτόμος ἀνὴρ δόρπερ ὁπλίσσατε; nonum tempus *Pomeridianum*; decimum, *solis occasus*, quem Decemuiri in legibus suis *supremam tempestatem* nominauerunt, Solon ἐσχάτην ὥραν; vndecimum *vesperam*, quam βουλυτὸν dixerunt Græci; duodecimum *crepusculum*, quod res incertæ *creperæ* dicantur, idque tempus noctis an diei sit incertum exsistat; decimum tertium, *prima fax*, quòd tum lumina accendebantur; decimum quartum, *concubia nox*, quòd tum cubitum iretur; decimum quintum, *nox intempesta*, id est, nox multa, quia nihil agi est intempestiuum; decimum sextum, *inclinat o ad mediam noctem*. Distinguebant porro dies in Festos, Profestos, & Intercisos ex Numæ auctoritate, *vt tradit Macrobius*. Festi erant Diis dicati, Profesti hominibus ad rem publicam priuatámue administrandam concessi, quòd sint procul à numinis diuini religione, sic appellati, *vt tradit Festus*. Illos Cornelius Tacitus sacros, hos vocat negotiosos. Intercisi autem erant Deorum hominúmque communes. Quibusdam enim eorum horis ius dicere fas erat, quibusdam non erat. Festis inerant sacrificia, epulæ, ludi, & feriæ, quarum aliæ erant publicæ, aliæ priuatæ. Publicæ erant aut Statiuæ, aut Conceptiuæ, aut Imperatiuæ, aut Nundinæ. Statiuæ vniuerso populo communes certis & constitutis diebus, in Fastis erant notatæ, & ad eas referuntur *Agonalia*, *Carmentalia*, *Lupercalia*. Conceptiuæ erant, quæ quotãnis à Magistratibus vel sacerdotibus cõcipiebantur in dies certos, vel incertos, quales sunt feriæ *Latinæ*, *Sementinæ*, *Paganalia* & *Compitalia*. Imperatiuæ erant, quas Consules imperabant pro potestatis arbitrio. Nundinæ erant Paganorum, quibus conueniebant propriis negotiis vel mercibus prouisuri. Sciendum tamen publicas ferias solitas fuisse indici & proclamari singulis mensibus à rege sacrorum, & à prætore. Porrò profestis inerant *Fasti*, *Comitiales*, *Comperendini*, *Stati*, *Præliares*. Fasti erant, *teste Varrone*, per quos Prætoribus verba quædam legitima sine piaculo fari licebat, siue in quibus ipsum ius fatur, id est, dicitur, *vt scribit Priscianus*. Verba illa solemnia erant, *Do*, *Dico*, *Addico*. *Do*, inquam, potestatem citandi: *Dico*, id est, pronuntio sententiam in ea caussa, quam cognoui: *Addico*, si quis in iure cedat. Fiebat autem cessio hoc modo: *Hunc ego hominem siue hanc rem ex iure Quiritium meam esse dico*. Deinde prætor interrogabat eum, qui cedebat, *an contra vendicaret*: quo negante aut tacente, ei, qui vendicauerat, rem addicebat. Sanè Festo auctore addicere est, *idem dicere*, *vel approbare dicendo*. Inde addicti dicebantur veteribus, qui Prætoris pronuntiatione & iussu, cùm soluendo non essent, creditoribus vendebantur, quos & annexos vocabant. Iam verò Fastis contrariis dies erant Nefasti, per quos tria verba silentur, vt canit Ouidius, sciendumque ad rem militarem nihil attinuisse, vtrum Fastus vel Nefastus esset dies, sed ad solas priuatas actiones id respexisse. Comitiales dies erant, quibus cum populo agi licebat, quod Fastis prohibitum erat, quibus tamen lege licebat agere, iuxta illud: *Fastus erit per quem lege licebit agi*. Comperendini dicebant

cebantur, quibus vadimonium dicere concessum erat: Stati, qui iudicii caussa instituebantur cum peregrino. Præliares, quibus res suas repetere vel hostem lacessere fas erat, à quibus Iustos nempe continuos triginta dies, quibus vexillum rufi coloris propositum erat in arce, segregat Macrobius. Neque hic silentio prætereundum (ne negligentia peccemus) Fastos dies in Kalendario notatos fuisse litera F. Nefastos litera *N*, sicut *EN*, intercisi vel *endotercisi*, vt loquebantur veteres. Græci eos diuiserunt in ἐνέργους καὶ ἀέργους ἡμέρας, καὶ ἀποφράδας, καὶ ἑορτασίμους: aut ab æquatione temporis solaris. & lunaris in προθέντας ἡμέρας, ἐπακτὰς ἐξαιρεσίμους, ὑπερβάτους, ἐμβολίμους, ἐπαγομένας, περιττὰς, de quibus eleganter Iosephus Scaliger *de emendat. tempor. libro primo, capit. de diebus*. Præter has distinctiones, video etiam receptam apud veteres eam, qua alii dicebantur Atri, hoc est, impediti, religiosi, & tristi omine infames, alii non Atri. Diebus atris nusquam exibant, non peregre se conferebant, non operabantur sacris, nec fas putabant tum Iouem, aut Ianum, aut Superum quem quam profari. Sequebantur illi Calen. Idus & Nonas, & dicti quoque sunt Allienses, quod Q. Sulpitius militum tribunus pugnaturus ad Alliam aduersus Gallos, id quod male cessit, dimicandi gratia postridie Idus rem diuinam fecisset. De qua re copiose Verrius apud Agellium *libro quinto, capite 17.*

Diespiter est Pluto, quasi *Ditis pater*, quem alii *Orcum* vocant. Isidorus. Sed secundum Agellium *Diespiter* est Iupiter, id est, diei & lucis pater, quod perplacet mihi. Nam & Lucerius is dictus fuit à luce, *vt Seruius scribit*, vel quia lucis est caussa, vt habet Festus. Et Ennius: *Aspice hoc sublime candens, quem inuocant omnes Iouem.* Veteribus enim Iupiter erat Æther, vt Iuno aër.

Diffarreatio, genus sacrificii, quo inter virum & mulierem dissolutio fiebat, *vt Festus obseruat*, idcirco sic dicta: quod fieret farreo adhibito libo, nempe confarreationi contraria, qua contrahi solebat matrimonium, farreo libo facta in manus conuentione.

Digitus. Digiti vocati, inquit Isidorus, quod sint decem, vel quod decenter sint iuncti. Primus est *pollex*, quod inter ceteros polleat robore & dignitate, sic dictus. Non minus enim, quàm tota manus, semper is in officio est. Imò est velut vice alterius manus. Qua de caussa ἀντίχειρ appellatur à Græcis. Sunt & inutiles bello, quibus pollices abscissi fuerint, quod quidem Athenienses spectasse videntur, cùm Æginetarum iuuenturi pollices præciderent, nec populus classe valens in naumachiâ seu nauale prœlium secum vnquam descendere posset. Hunc, cùm fauemus & bene volumus, premere dicimur, *vt scribit Plinius libro 28.* Ascensum & fauorem alienæ victoriæ exprimebat etiam pollex sublatus. Vnde Horatius: *Fautor vtroque tuum laudabit pollice ludum.* Proximus pollici est *index* sic dictus, quod eum indicando & demonstrando porrigamus Persius: At *pulchrum est digito monstrari, & dicier hic est.* Idem erat silentii signum, si ori esset appressus Hinc Apuleius 1. Metamorphos. *At ille digitum à pollice proximum ori suo admouens, & in stuporem attonitus, tace, tace, inquit* Indicem qui sequitur *medius* dicitur, *obscenus, impudicus, infamis.* Diogenes ergo, cùm hospites aliqui anxie Demosthenem videre & cognoscere vellent, ostendit eum medio digito indicis loco porrecto. Quartus est *annularis*, quod in eo annulus gestetur, sic dictus. Cur autem is præ reliquis annulo est insignitus? Proditum est ab Aegyptiis, tenuem arteriæ ductum à corde natum in hunc desinere, ac proinde dignũ, qui hac velut corona insigniretur Quintus

& minimus *auricularis*, eo quod aurem scalpat, cui ob tenuitatem facilius inseritur, nomen accepit.

* *Dii Gentium.* Ethnici Deum verum nescientes numina sibi elegerunt & confinxerunt varia de quibus prolixè in eorundem libris descriptiones. Quum verò huius operis institutum requirat vt nominum origines & rationes indicentur, vnâ hac sectione collegimus multa de gentilium errorũ initiis, quoad πολυθεΐαν illam attinet, quæ vtinam lectori grata & vtilia sint. Narrat Moses, Genes. 6. 4. posteros Caini, ac Cainum ipsum (qui ante diluuium vixerunt) esse potentes illos, industrios & claros viros, qui à seculo, omnique hominum memoria celebres notique fuerunt, & per totum terrarum orbem, etiam post diluuium, laude insignes, quiq; fuerunt præstantissimis nominibus (nempe Saturni, Iouis, Mercurii Vulcani, Dionysii & similibus) etiam inter Ethnicos ipsos prædicati, ac rerum gestarum fama celebrati atque commendati. Postquam enim Moses Cainum Cainique posteros recitasset, addidit, *Isti sunt potentissimi homines, qui à seculo fuerunt viri nominis.* id est, celebres, & fama noti inter omnes mortales, etiam post ipsorum mortem, atque etiamnum Mosis seculo, & quum illa memoriæ literisque proderet. Ex quo perspicuè intelligitur eos, quos posteritas, & Mosis ætas & sequentia Gentium secula magnificè celebrauit, coluit, pro summis viris, fortissimis heroibus, imò etiam pro Diis habuit, fuisse Caini posteros, qui diluuium præcesserunt. Ii autem sunt quos Ethnici nominarunt Saturnos, Ioues, Mercurios Vulcanos, &c. sicut ex eorum scriptis apparet. Nam etsi pro Diis, Saturni, Ioues & alii, ab Ethnicis culti sunt, homines tamen, & quidem mortales, fuerunt: sed qui propter artes egregias à se primùm inuentas, immensaque illa dona in totum genus humanum à se primis collata innotuerant hominibus & apud posteros in admiratione fuerant, huiusmodi appellationibus donati celebratiq; sunt. Idem censet Cicero lib. 1. quæst. Tuscul. & Varro in lib. rerum diuin. test. D. August lib. 4. Ciuit. Dei, cap 24. & 27. & lib. 6. cap. 6. Præterea, obseruandum est istas Κρόνους, Δίας, Ἑρμῆς, & similium appellationes multis quidem datas & cõmunicatas fuisse: prout videlicet vnaquæque gens quempiam vel suæ originis autorem, vel suum benefactorem, vel primum sibi notũ virum strenuum & industriũ celebrare, & immortalem posteritati reddere voluit, studuitque. Vnum tamen fuisse, cui primùm, & à remotissimo seculo nomen hoc Saturni, vel Iouis, aut Mercurii, &c. fuit impositum: ad cuius similitudinem alii (& quidem illi primo & antiquissimo longè ætate posteriores) Saturni, vel Ioues, aut Mercurii, &c. postea nominati fuerint. Quod idem de mulierum dearum, quæ vocantur, nominibus, est sentiendum. Ergo plures reperientur, qui & diuersis temporibus, & à diuersis gentibus, & Saturni, & Ioues, & Vulcani fuerunt vocati: omnes tamen nomen ex admiratione illius (qui primus eo nomine dictus est) sortiti ac consecuti. Ex quo fit vt in Ethnicorum libris multos dici Saturnos reperias, multos item Ioues, &c. inter quos tamẽ vnus est vetustissimus, ex cuius laude & celebritate nomen illud alii sibi desumpserunt, vel impositũ habuerunt. Id quod locupletissimè ex Cicerone probatur. Ille enim lib. 3. de Natura Deorũ, plures Ioues, Saturnos, Mercurios, Soles & Vulcanos in diuersis nationibus variisque temporibus recenset. Verùm ex his vnum semper antiquissimum, & cæteris priorem, imò primum omnium sic demonstrat. Confirmat nostram sententiam M. Varro doctissimus Romanorum, qui teste D. Augustino, lib 19. Ciuit. Dei, cap. 22. alios Deos, ac proinde Saturnos, & Mercurios, & Ioues politicos: alios Naturales, alios fabulosos seu poëticos, in libris

bris rerum Diuin. scripsit. Confirmat Diodorus Siculus, qui lib. 1. Biblioth. cap 2 & lib.5.cap.1.eiusdem operis ostēdit alios fuisse Ioues, Mercurios, Vulcanos Ægyptiorū, alios vero Græcorum. Confirmat Eusebius lib. 1. de præparat. Euangel.cap. 7. & lib.2.cap 2. 3.4.5.vbi ex vetustissimorū Scriptorū Ethnicorū auctoritate ꝓbat Phœnices, Ægyptios, Phryges, Atlanticos, Cretenses, Gręcos, suos habuisse Ioues, Saturnos, Mercurios, &c. Idem legimus lib. 4. Arnobij contra Gentes. Nemo igitur miretur si quædam hac sectione ad Saturnū, Iouē & alios accommodemus, qui non omnibus iis qui Saturni, Ioues. &c. sunt dicti, conueniunt. Nos enim de primis illis agimus qui Saturni, Ioues, &c. vocati sunt, quique sunt celebres & potentes illi viri qui à seculo, id est statim ab ipso mundi initio fuerunt viri commendati posteris, & fama semper postea celebrati inter Ethnicos & in vniuerso terrarū Orbe. Cicero lib. de Leg. ait quosdam *Deos* semper pro Diis *habitos* fuisse ex infinita quadam hominum memoria: Alios vero fuisse *Adscriptitios*, quos in cœlum merita in vnamquamque gentē vocarunt: id quod etiam D. Augustinus obseruauit lib.8.cap 5.de Ciui.Dei Nam vt ait Pausan.lib.8. Dii postea sæpè sunt ex hominibus nati. His expositis, videamus ecquæ sunt veræ & primæ hominū seu generis humani propagationis vestigia seu reliquiæ. Ait igitur Moses primum fuisse Adamum, & Euam: ex quibus natus sit primogenitus Cainus, post Abelus, ex quo nulli posteri fuerunt superstites. Caino vero plures nati sunt tum filij, tum nepotes, tum abnepotes & posteri, viri celebres, insignes, industrii, numero decem, si Noemam filiam Tubalcaini his annumeres, vt Moses fecit. Quod si his decem Adamū & Euam addideris, fient omnes numero duodecim, qui procul dubio sunt duodecim illi Dii antiquissimi, *Dij maiorum Gentiū* ab Ethnicis appellati: inter quos duæ sunt fœminæ, nimirum Eua & Noema, id est Rhea siue Terra, mater Deorum omnium, & Venus. Decem autem sunt Mares à Mose numerati, cap. 4. Genes. nempe Adamus, Cainus, & eius posteri: id est Saturnus, Iupiter, &c. ab Ethnicis decātati. De nominibus & numero variæ quidem sunt Varronis, Ennij & aliorum sententiæ. Deas etiam plures quàm duas numerant. sed maior consensus in numero 12. deorum, qui antiquissimi censentur, planè acquiescit, & varia illa nomina, Telluris, Cereris, Iunonis, Vestæ, &c. ad matrem deorum, nempe Euam referenda videntur. Palladis, Mineruæ, &c. sunt Græcæ antiquitatis, de quibus suo loco. Saturnus ergo, Iupiter, Mercurius, Apollo, Vulcanus, Dionysius, Pluto, Mars, Neptun⁹, Ianus, Rhea, Ven⁹: Loco Adami Caini & Cainitarum, Noachi itē, suffecti, & ob caussas ante propositas Dij ab Ethnicis vocati sunt, & cæteris augustiores habiti. De quæstionib⁹ circa nomina & numerū obortis nihil mirū, in tā crassa de rebus diuinis & vera mundi historia inter Ethnicos cæcitate. Iā quædā specialiter declarāda sunt: vt vera esse, etiā ex ipsissimet Ethnicorū monumētis intelligātur, quæ scribit Moses. Dico igitur Adamū Mosis esse eū ipsū, quē posteritas verbi diuini nescia & cōtēptrix Latinè Saturnū, Græcè Κρόνον appellauit. Veterē Cainum Mosis, esse antiquissimū Latinorū Iouē, Gręcorū Ζῆνα, vel Δία, non autem recentem, quendam, aut vnius duntaxat gentis cognominem Iouem. Saturnum esse Adamum, etiam testibus Ethnicis, igitur hunc, qui primus orbi innotuit, ex his colligas quod Saturnus iste dictus videtur à verbo סתר *Satar*, i. Latitauit, abscondit se. Fuit autem hoc nomen vestigium fugæ & latitationis à Deo, quā post lapsum molitus est Adamus; Genes. 3.8. Nonnulli malunt Saturnum à satione dictum; quo sensu dicit Moses Adamum ex Edene pulsum à Deo fuisse, vt deinceps coleret terram & in vultus su-

dore panem comederet, Genes. 3.19.23. fuit enim primus in terris agricola, Satorque rerum & hominum. Saturnus Cœli filius, vt pote ex nullo superiore homine genitus, dicitur creditúrque ab Ethnicis, Cic. lib. 3. de nat. deor. Adamus autem Dei filius, seu à Deo creatus, Luc. 3.38. quoniam à Deo immediatè creatus est. En nostræ veritatis vestigia. Quòd Saturnus nominatur Κρόνος, vt Plato dicit in Cratylo, velut χρόνος, id est ab omni æuo existens: (est enim Adamus coæuus & contemporaneus mundo, ratione sui ortus) quòd sub solo Saturno seculum aureum ac primam mundi ætatem fuisse consentiunt omnes Ethnici, hæc proculdubio demonstrant hunc Saturnum fuisse verum Adamum, sub quo tum prima mundi, tum aurea fuit ætas, ante illius lapsum. Primus in orbe terrarum Saturnus imperium tenuit, si audimus Ethnicos: ergo Saturnus primus est ille Adamus, tum iure creationis, tum priuilegio ætatis, quum esset omnium hominū primus parens. Quod Saturnus dicitur maritus Rheæ, seu Cybeles, quæ eadem mater Deorum (id est hominum, qui primi ingenio & industria præstantes fuerunt) appellatur: imò & Pandora quoque nominatur, vt ait Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 5. & mater Iouis ab Euseb. lib. 2. cap. 3. præparat. Euangel. quæ mala omnia in mundum inuexit: id veritati de primo Adamo perspicuè favet. Hæc enim Rhea seu Pandora Eua est, Adami primi hominis vxor. Denique quod Saturno veteres Ethnici aperto capite, quemadmodum tradit Plutarch. in Rom. quæstionibus sacrificabāt, vt veraci & sanctiori Deo. Fuit enim Adamus, Caino filio, eiusque posteris lōgè religiosior ac sanctior. Et hęc quidem ex Ethnicorum monumentis declarant eundem fuisse veterem illum eorum Saturnum, & Adamum nostrum primum hominem: quæ sunt illustria nostrę veritatis vestigia, sicuti apud eosdem extant. Cæterùm plura quoque documenta sunt, maioráque ea, quibus probatur vetustissimum seu antiquissimum Ethnicorum Iouem fuisse eum ipsum, quem Moses Cainū vocat, Genes. 4 cap. veluti, quòd Iupiter ille (teste Platone in Euthydemo) cognominatur ἑρκεῖος, & φράτριος, Septorum, vrbium, tribuum consociationísque hominum præses: & πολιεὺς, vt ait Pausanias lib. 1. quòd vrbium curam habeat. Hæc planè conueniunt Caino primi Adami filio, quia primus (Mose assertore) vrbem cōdidit, societatémque hominum collegit in vnum locum. Sed & idem Iupiter cognominatur *Sabatsius*, vel (vt Græci mollius pronūciant) *Sabazius*, quemadmodum ex ipsorum Ethnicorum libris ostendit Clemens in Protreptico, Eusebius item lib. 4. De præparat. Euangel. & Arnobius contra Gentes lib. 5. Est autem Sabatsius vel Sabazius Iupiter, tremens, trepidus, à verbo Hebr. שבץ *Schabats*, vnde nomen 2. Samuel, 1.9 angustia, trepidatio, nempe Saulis ab hostibus circumclusi. Propriè enim verbum illud signif. circumclusit, inclusit, inseruit circumcludendo, quemadmodum lapillus arctè inseritur palæ annuli. Metaphoricè autem, quum de hominibus dicitur, significat, inclusus trepidauit, nullam euadendi viam obseruans, sed iugulum ictibus porrigens. Quid autem conuenientius Cainum demōstrare potest, qui propter fratricidiū reliquo vitæ tempore trepidus, pallens, & tandem in oppido à se constructo veluti in carcere strictè circūclusus est: & dū vagus fuit in ergastulis malæ conscientiæ mi[...] vixit indies moriens? Quod ad nomen Ζεὺς attinet, Græcis familiare, Pythagoræ Ζὰν, videtur ex voce Cain, sono peregrino pronuntiata fluxisse: vel, pro Ethnicorum omnia miscentium more, ex imitatione Adami vocantis vxorem suam חוה *Chaua*, i. vitā, & futuræ propagationis generis humani fontem fuisse nomen Ζεὺς impositum Caino, à suis posteris in ipsius velut autoris sui hono-

sui honorem & commendationem. Ac quidem facilè fuit Hebrææ linguæ corruptoribus ex קין *Kain* facere חוה *Chaua*, quę idem est atque Ζεὺς, & ζῆν, id est, vita, & vitæ seu viuendi principium dans alijs. Ergo vt grata Caini posteritas testaretur futuris seculis hunc originis suæ parentem Cainum esse eum, à quo post Saturnum primumque hominem, satum esset genus humanum, ζῆνα eum vocauit, quod idem est atque Chaua. Et certe hoc verum est Nam ex duobus Adami liberis (nimirum Abele & Caino) sine liberis interempto Abele, Cain superstes remansit, à quo postea genus humanum propagaretur. Itaque fuit nominatus Cainus Chaua, seu ζεὺς, viuentium pater. Quanquam alij malūt vocabulum ζεὺς, pro Δεὺς (à quo genitiuus Διὸς) substitutum esse facili vsitatáque literarum ζ in δ commutatione. Δεὺς autem vel à rigando, vt quidam volunt, quòd omnia irriget. vel, vt alij, à motu, quòd hic Iupiter metum sui omnibus incusserit, ne quisquam eum attingeret, quod Caino optumè conuenit, Genes. 4.15. Platonis iudicium in Cratylo est in declinatione huius vocis anomala contineri hanc sententiam, hunc hominem esse humani generis stirpem, δι᾽ ὃν ἄλλοι ζῶσι, nempe per quem & ex quo reliqui mortales propagati sunt, & viuunt. Et hæc quidem de nomine ζεὺς ex ipsorum Ethnicorum scriptis prolata satis ostendunt Iouem hunc eorum antiquissimum esse Cainum Mosis. Verum quoniam ea res ad damnandam idololatriam pertinet, eiusque originem explicandam (vt intelligatur eos omnes quos Ethnici pro Diis primos & communiter coluerunt, fuisse mortales homines, atque adeo ex impura stirpe; alios enim peculiares Deos & Ioues, & Saturnos, & primorum illorum nomine dictos, quos quæque gens postea sibi asciuit omitto) huius sententiæ aliquot alias rationes addam præterea, quò sit confirmatior, veriórque censeatur. Eæ verò sumuntur ex comparatione tum personæ, tum rerum, quæ à Caino & ab isto antiquo Ioue gestæ dicuntur ab ipsismet Ethnicis, & imprimis Poëtis. Nam vt lib. 1. cap. 11. ait Lactantius, *Vera sunt quæ loquuntur Poetæ, sed obtentu aliquo specieque velata.* Ergo fabulas veritati Poëtæ ethnici admiscuerunt, impulsi spiritu Satanico, partim vt veritas rerum verbique diuini certitudo nutaret & obliteraretur, partim vt his fallacijs & deorum suorum exemplis redderentur homines ad omne scelus & flagitium audaciores; vti Lactantius docet lib. 2. cap. 15. & ex eo D. August. in lib. 2. Ciuit. Dei, cap. 22. Verùm ad Caini & veteris Iouis Ethnicorum comparationem accedamus. Cainus fuit primogenitus Adami: Iupiter ille primogenitus antiquissimi Saturni. Cainus patrem suum Adamum spe successionis, præterquam ex seipso, priuauit, dum Abelem fratrem occidit: Iupiter patrem castrasse, Titanas expulisse dicitur, ne quis alius, præter se vnum, illi succederet: vt in Eutyphrone refert Plato. Vnde Iupiter iste ἀλάστωρ & παλαμναῖος, communis aliorum pernicies & homo sanguinarius dictus est, Lactantio teste, lib. 1. Cainus secundus fuit, qui tum propter ætatem, tum propter autoritatem, totius orbis princeps est habitus: Iupiter secundus dicitur toti mundo imperasse, patre suo expulso. Cainus fuit primus in Orbe homicida, propterea pulsus à patre, & in Oriente sedes habuit: Iupiter ille primus homicida malorum & scelerum publicè perpetrandorum reliquis mortalibus autor, quique ideo, sicut Arnobius scribit, ab Ethnicis homicidio colebatur: & vt tradunt Lactantius lib. 1. cap. 28. & Cicero lib. 3. de natura Deorum, in Oriente habuit imperium. Cainus primus sacrificasse Deo commemoratur, & propterea fratrem Abelem interfecisse: Iupiter dicitur primus Cœlo sacrificium fecisse, Lactant. lib. 1. & propterea Prometheo consanguineo suo iratus,

iratus, eum Caucaſo clauis affixiſſe, & feris propoſuiſſe dilaniandum. Cainus liberos habuit & nepotes, artium inuẽtores: Iupiter plures liberos; & Hyginus cap. 155. & Diodor. Siculus lib. 1. cap. 2. aſſerunt; qui artes mortalibus repererũt, velut Mercurium, qui paſtionem & primam mercaturam ex pecudibus, Apollinem qui muſicam, Vulcanum qui ferrariam artem inuenit. Veri Dei nomen primùm blaſphemari cœpit, & ipſius cultus deprauari. A Ioue antiquiſſimo tradunt Ethnici primùm ritus voluntarij cultus diuini, id eſt. idololatriæ inuẽtos, eundémque poſtea pro Deo cultum ibi eſſe, Lactant. Lib. 1. cap. 22. vbi & poſtquam fuiſſet ſepultus. Nam vt & Clemens Alexandrinus & Cyrillus lib. 10. contra Iulian. & Auguſtin. lib. 18. Ciuit. Dei, cap. 3. ibi primùm fuerunt falſorum Deorum templa, vbi eorum ſepulchra cernebantur. Id quod in impuriſſimo Mahumete & illius, quæ dicitur, Mecha, verũ apparet. Phlegeus quidam quicunque ille ſit ex poſteris Caini, primus Ioui diuinos honores tribuit, teſte D. Auguſtino. Sepulchrum autem Iouis iſtius non eſt in Creta inſula, ſed in Oriente. Nam Iouis Cretenſis, & longè antiquiſſimo Ioue poſterioris ſepulchrum. nomen, ætas, vitæ curriculum in Creta fuit. Cainus denique ſororem vxorem habuit, quam Philo Iudæus vocat Themech: Iupiter ſororem vxorem habuit, quam alij Themin eſſe volunt, alij Iunonem. Et hæc quidẽ de primis duobus gentium diis dicta ſunto, in ſtudioſi lectoris gratiam aduerſus Ethnicorum idolomanias. De alijs autem, nempe Mercurio, Vulcano, &c. ſuis locis dictũ eſt, quantum fert huius operis ratio.

* *Dilectio*, Hebr. אהב *Ahab, Oheb*, אהבה *Ahaba*, à verbo אהב *Ahab*, amauit, dilexit; quod cognationem habet cum אבה *Aba*, voluit, & cum יהב *Iahab* & תהב *Tahab*, Appetiuit. Hinc Græci, ſubſtituentes γ loco ה dicunt ἀγαπάω amo, & ἀγάπη, Charitas. Latinis hæ voces, dilectio, Charitas, amor, eodem ferè ſenſu ſumuntur, vt Græcis interdum ἀγάπη, χάρις, φιλία, habent quædam diſcrimina, quæ tamen non ſtrictè obſeruantur. Ἀγάπη, dilectio ardens videtur affectus copulans ſe ſe dilecto intimè: quod Græci videntur ipſa voce exprimere ἀγαπᾶν, hoc eſt ἄγαν ἔχειν πρὸς τὸ φιλούμενον, vel ἄγειν τὸ πᾶν, toto animo ferri in rem dilectam: & ἄγαν ποιεῖν κατὰ τὴν ποιότητα ταυτὴν, vehementer indulgere huic affectui. Quibus omnibus ardens & ſincerus exprimitur affectus erga rem amatam. Præterea ἀγαπᾶν pro φιλεῖν interdum ſumitur, & vtrumque ſignificat, nempe amare, & oſculari, quod eſt amoris teſtimonium. Inde ἀγάπη interdum idem quod φίλημα. Agapæ veterũ Chriſtianorum dicta ſunt conuiuia, quæ ſacram communionem vt plurimùm præcedebant, de quibus Apoſtolus; & certè dilectionis mutuæ in Chriſto præclara fuerant indicia, ſanctis oſculis teſtata, tádem verò propter varios abuſus ſublata. Menſa Domini propter huiuſmodi conuiuia, ἀγάπη à veteribus etiam dicta eſt.

Dilemma argumentandi modus vtrinque vinciens & conſtringens, & confeſſionem exprimens: Ciceroni *Complexio*, Suidæ τὸ διττῶς λαμβανόμενον φρόνημα, ἀπὸ τοῦ λήμματος, id eſt, *aſſumtione*, & δὶς aduerbio deducitur proculdubio.

Dimenſum, ſiue Demenſum, quod placet quibuſdam magis, quin à demetiendo ſit dictum non dubitarim. Etſi Donatus in Phormionem ſcribat hoc modo: *Serui quaternos modios accipiebant frumenti in menſem*, & id Demenſum dicebatur. Vtrum à *menſe*, an à *metiendo*, incertum. Hæc eorum cibaria ab Actore ſeruo diſtribui ſolebant, vt alias dicetur. Sed nec tantùm ad quaternos iuxta Donatum modios, vel ad quinos iuxta Senecam *Epiſtola 80.* diſtribuebant Demenſum, verum & certo pondere. Nam quid aliud volunt iſta Terentij? *Quod ille vnciatim vix, de Demenſo ſuo, Suum defraudans*

fraudans genium, comparsit miser? Appendi enim solebat, vel ipsis XII. Tabul. id affirmantibus, vbi legis: *Si volet, suo viuito: ni suo viuit, qui eum vinctum habebit, libras farris in dies dato.* Meminit & Dimēsi Plautus in Sticho sub Antiphonis persona, qui singulis Kalendis peti solitum hunc cibum affirmat disertis verbis. Horatius *lib. 1. Epistola ad Villicū;* diaria vocat, id est, diurnum victum, quem etiam *δίαιταν* à Græcis appellari testatur Cælius *lib. 12. cap. 18.*

Dina Patriarchæ Iacobi filia inditum nomen habet à lite & iudicio דינה enim litigiosam significans descendit à דין, quod est *contendere verbis in iudicio.*

Dindyma mons, Deûm matri sacer & Cyzico imminens, *ἀπὸ τῶν διδύμων*, id est, *gemellis* (gemina enim illic exstabant vbera vel iuga) nomen inuenit: aut, vt vult Horus, q de populis & vrbib. scripsit, *διὰ τὴν δίνησιν*, ob ratationē capil. lorū videlicet, quā ibi faciebāt fanatici.

Diobolare scortum, ab obolis duobus dictum, quos pro concubitu accipiebat. Artem meretriciam professas Plautus appellauit *prosedas*, quod ante stabula sederent, inquit Festus. Omnes autem meretrices Erycinam colebant Venerem, cui matronæ Romanæ ad Ægyptiorum imitationem mēse Augusto deferebant pudenda cum quadam sacrorum pompa. O turpe sacrum!

Diœcesis tantandem ac procuratio vel administratio, à verbo *διοικέω* Apud patres ad Episcopos referri solet, qui in primitiua Ecclesia sacra procurabant siue administrabant. *Diœceses*, regiones Episcopis, quas curarent, tributæ.

Dionysius dicitur Bacchus iuxta Platonem in Cratylo & Hesiodi interpretem, quasi *διδοίνυσος, παρὰ τὸ διδόναι τὸν οἶνον*, quod largiatur vinum: vel quasi *διάλυσος*; inuerso *α*, in *ο*, & *ν* in *λ*, quod curas soluat. Vinum enim, cuius hic auctor fertur, liberalius potum eximit solicitudinem mordentem pungentémque animi fibras. Hinc *μελίφρων οἶνος* Homero. Et Horatius: *Tu sapientium curas, & arcanum iocoso Consilium retegis Lyæo: Tu spem reducis mentibus anxiis, Viresque, & addis Cornua pauperi, post te neque iratos trementi Regum apices, neque militum arma*, Ob hanc caussam dictus etiam Alysius & Lyæus. Macrobius sic nominatum vult à Physicis, quasi *Διὸς νοῦν*, id est, *Iouis mentem.* Orpheus dictum innuit *ἀπὸ τοῦ δινεῖσθαι καὶ περιφέρεσθαι*, quòd *circumferatur in ambitum.* Eundem enim veteres esse volebant eum cum sole. Cleanthes deduxit *ἀπὸ τοῦ διανύσαι*, id est, *perficiendo.* Alii rursus *ἀπὸ τοῦ νύσσειν τὸν δία, τουτέστι τὸν νοῦν*, quod excitet mentem, quæ & Ioannis Diaconi sententia est His omnibus iuuat etiam fabulosam etymologiam subiicere Ferunt enim Iouem, cùm editus esset in lucem bis Liber pater, insuisse eum femori, inde verò portatum Nysam, quæ est supra Ægyptum, atque ibi educatum, ipsumque nomen Dionysii ab hoc educationis loco & Ioue patre datum obtinuisse. Ab hoc Dionysio dicta sunt eius sacra Dionysiaca, & Dionosiopolis, quam significasse videtur Ouidius in Tristibus, cum ait: *Et arces prætereat dictas nomine Bacche tuo.* Plura de eo in Baccho.

Diphilus, *διὶ φίλος*, Platoni in Cratylo.

Diphthongus, duarum vocum sonus? quippe *φθόγγος δυοῖν φωνηέντοιν.*

Diplois vestis militaris, vox est Græca origine, & duplicem amictum significat.

Diploma codicillus, quo beneficia à principibus impetrari solebant, dictum, quod in duplici tabella solitum sit olim concedi supplicibus, *vt vult Antonius Nebriss.* Alias appellantur chartulę complicatæ & lino traiectæ, quas bullas vocant, à Romano Pontifice datæ, & eius nomine obsignatæ. A verbo *διπλοῦσθαι*, quod est, *duplicari*, vera nominis origo descendit.

Dipondium duo pondera, id est, *libræ duæ*: Quoniam Pondus abusiuè libra est vna. *Isidorus.*

Dipsas serpens, quam torridam vocat Lucanus, ἀπὸ τοῦ διψᾶν, id est, *sitire* nomen arcessit, quod suo morsu absumto humore sitim inducat. Fertur tã exigua, vt, cum pedibus calcatur, non videatur, longitudine palmæ, capite exiguo collo crassiore. Ob sitim, quam inducit, est ei etiam nomen Situlæ. De eadem apud Isidorum Poëta:

Signifer ã iuuenẽ Tyrrheni sanguinis Aulũ
Torta caput retro dipsas calcata momordit:
Vix dolor aut sensus mentis fuit.

Diribitorium locus erat, in quo recensebatur exercitus, & stipẽdia militiæ numerabantur, *à diribendo*, id est, *distribuendo*: Vnde *diribitores*. Item dicebantur *diribitorium* locus, in quo versabantur ministri. *Pædagium* appellare videtur Plinius *in Epistolis*, ἀπὸ τῶν παίδων, id est, *pueris* siue *ministris.*

Dis appellatus est Pluto, quòd terrena vis omnis ac natura ipsi putaretur dicata: Nam & omnia decidunt in terras, & oriuntur ex iis. *Hæc Cicero.*

Disco, παρὰ τὸ διδάσκω, vel inusitato δάσκω.

Discus pertusus & planus lapis, quo nõ pueri solùm, sed & indolis heroicæ viri Græco more exercebantur & sese oblectabant, nomen trahit à δίσκω, quod est βάλλω, id est, *iacio.* iuxta illud Homeri Iliad. β. δίσκοισιν τέρποντο gratium lapidum iactu delectabantur. Vbi interpres; δίσκος ἐστὶ βαρὺς λίθος, ὃν ἐρρίπτουν οἱ γυμναζόμενοι. De discobolis, qui non inuncti nec planè nudi, sed tunicati nonnũquam & aperto capite certabant multa Hieronymus Mercurialis *artis Gymnast. lib. 2. cap. 12* ad quem diligentem lectorem ablego Isidorus cum disco etiam locum facit inter escaria vasa, dictum existimat, quod det escam.

Disputo, deriuatur à dis & puto, quasi verborum agitatione prorsus putum facio. Græci id vocant διαλέγειν. Hinc ἡ διάλεξις est *disputatio*, vel *sententiarum dubiarum, vel tanquam dubiarum per argumenta collatio*, quæ consistit ἐν τῷ δοῦναι καὶ ἀποδέξασθαι τοὺς λόγους, *vt cum Platone loquar.* Cauendum hic τὸ λογομαχεῖν aut λεπτολογεῖν, id est, de rebus tenuibus disceptare: Cum omnis disputatio de more Socraticæ scholæ moderatè exercitii gratia institui debeat, tum vt verum explores. Immodica verò inuoluit veritatem, & lites ex litibus serit, vt est videre in causidicis, qui dum acutius disputando caussis suis volunt patrocinari, sæpe calumniantur.

Dithyrambus dictus est Bacchus, ἀπὸ τοῦ δὶς εἰς θύραν ἀναβαίνειν, *quod bis ianuã ingressus fuerit.* Nam bis natum fabulantur, semel ex Semele, mox ex patris femore, cui conflagrante Semele insertus, erat. Vel quia in specu est enutritus, cui nomen erat διθύρα.

Diuergium amnis, *vt nominat Frontinus*, à vergendo indiuersum.

Diues. Semper mihi visi sunt haud malè sensisse, qui voluerunt diuitem à diuo dictum. Diues enim qui est, quasi diuus nullo indigere videtur. Quin ipsum colunt homines atque suspiciunt. Omnis enim res, Virtus, fama, decus, diuina, humanaque pulchris Diuitiis parẽt, quas quis construxerit, ille *Clarus erit, fortis, iustus, sapiens, etiam rex*, ait Horatius. Sed & ad Ditem, id est, Plutonem, diuitiarum etymon referri patet. Ex terra enim oriuntur illæ, & reuertuntur in eam. Isidorus vult, *diuitem ab ære dictum*, quod absonum: vel *quasi diu vescentem*, quod licet haud ita absurdum, tamen approbari non debet.

* *Diuitiæ*, Hebr. עשר *hoscher* à verbo עשר *hasschar*, diues fuit, ditatus est, locupletatus est. Cognationem habet cum עשר *hassar*, decimauit, accepit decimam partem, accepit decem (עשר *hesser*) nam ditari est decem, id est multis partibus, præ aliis locupletem fieri. In 4. Coniugatione התעשר *hithhasser*, simulauit se diuitem. Sunt enim diuitiæ admodum

fallaces

fallaces & incertæ. Huic verbo opponitur רש *Rasch* pauper. *Resch* & *Risch*, paupertas, egestas, penuria. Contrà Latinis res & diuitiæ fere idem, & Gallis *Richesses*. Ita ludunt filii Adæ in verbis & rebus. Alia vox Hebræa, רכוש *Rechusch*, cui Gallica conuenit, est Substantia & opum facultas, à verbo רכש *Rechasch*, id est. Comparauit substantiam, collegit facultates. *Diuitia* apud Latinos à Dite dicuntur, qui Græcis πλοῦτος, Pluto, rex inferorum locorum, vt vtrique indicarent diuitias perituras ex terra esse & in eandem redire. Plutonem dictum volunt à voce πολὺ, multum, & τῶ, hoc est, λαμβάνω. q. d. πολύστος, & per contractionem πλῦτος. Nec malè nam dinitiæ non tam dando quàm accipiendo & crescunt & conseruantur. Alii ἀπὸ τοῦ πηλοῦ, id est, à luto deducunt: quum diuitiæ nihil aliud quàm lutū sint, & quidem spissum, teste propheta. Materiā à terra sumunt, æstimationem & pretiū ab hominum stultitia. Eustath. lib. 1. Iliad. πλοῦτον ait dici, quasi πολύετον, ἢ πολλέετον: ὅτι ἐκ πολλῶν ἐτῶν ἐςὶ συνηγμένος: Longo enim tempore & vix tandem diuitiæ colligi videntur, multa cum sollicitudine.

Dium antiqui ex Græco appellabant, inquit Festus, vt à Deo ortum, diurnum sub cœlo lumen, ἀπὸ τοῦ διὸς. Vnde adhuc sub dio fieri dicimus, quòd non fit sub tecto. Et dium fulgur appellabant diurnum, quod putabant Iouis, vt nocturnum Summani.

Diuortium, quod apud Romanos primus Carbilius Ruga fecisse legitur, cùm ob vitium corporis repudiasset vxorem, inde C. Lentulus cum Metella, Antonius cum Mima, & ad quod confugiendum non est, nisi extrema necessitate vrgente, vtpote non concessum à Domino Christo, nisi ob adulterium siue πορνείαν, à *diuertendo*, id est, *discedendo*, deducitur nonnullis: Aliis à mentium diuersitate, vel quòd vir & vxor in diuersas partes vertantur. Quippe diuortium inter virum & vxorem fieri dicitur, iuxta Modestinum Iurisconsultum, sicut repudium dicitur sponsæ remitti. *l. inter diuortium. ff. de verb. significat.* Quanquam non ignorem hæc vocabula aliquando confundi & promiscuè sumi. Diuortisse non videtur mulier, quæ breui reuersa est. *l. quidquid. ff. de Reg. iur.* Et quoniam hæc vox ad alias quoque significationes referri solet, notat Isidorus *15. Etymm.* viarum flexus ea significari. Virgilius: *Abiiciunt equites sese ad diuortia nota.* Diuortia itinerum dixit Liuius *libro 4.* Doctrinarum diuortia apud Ciceronem legimus, aquarum diuortia apud eundem *libro 2. Epistol. ad Cœlium.* Imo Nonius Marcellus diuortium esse dicit rerum omnium separationem. Hebræi *Cerituth*, id est, abscissionem vocant, à verbo כרת *Carath*, id est, scidit, abscidit. Græci verò ἀποπομπὴν, dimissionem, & ἀποςάσιον, abscessum siue abscessionale, & βιβλίον ἀποςασίου, libellum repudii, item ἀπόλυσιν, dissolutionem nominant: vnde Latinæ voces diuortii & repudii *Repudium* nonnulli dictum putant, quasi reiectionem seu recusationem propter rem pudendam.

Doctor, à docendo. Quippe generale nomen quandoque fuit. Vnde tertio de Oratore *Isocrates* dicitur *Doctor.* Iam autem dignitatis euasit nomen, magno sæpe cum detrimento solidioris doctrinæ, cum hic gradus non vt laboris atque virtutis, verùm pecuniæ præmium in nonnullos confertur. Pulchrè ait Erasmus in quadam Epistola, *antiquitus non ideo quenquam pro doctore habitum, quòd Doctoris titulum mercatus esset, verùm quod præclaris artis operib. vel libris editis doctrinæ specimen edidisset.* Sed hæc missa faciamus. Hoc autem sit ἐν τῷ τῆς παραδόσεως μέρει, quod monet Alciatus, *Doctores legum magistros appellari, tanquam generali vocabulo, vtpote quo etiā Bacalaurei continentur cum Licentiatis.* At cur pileo ornantur, qui decorantur hoc titulo: E-

rat pileus priscis insigne virtutis admodum spectatæ, vt ea de caussa seruis libertate donandis impositus, & concessus fuerit. Vnde ad Pileum vocare, tantundem atq; ad libertatem vocare.

Dodona, ciuitas Epiri in Chaonia, nomen inuenit vel à Dodona vna Nympharum Oceani, vel à Dodona Iouis & Europæ filia iuxta fabulas, vel à Dodone fluuio, *vt Stephanus prodit*. Sed operæ pretium erit Eustathii in Dionysiũ verba adiicere: Δωδώνη inquit, ȣ̓ μόνον ἡ χώρα, ἀλλὰ καὶ πόλις ἦν δωδώνη ἀπὸ δωδώνης τῆς διὸς καὶ εὐρώπης ἢ ἐκ ποταμȣ̃ δώδωνος. Ab hac vrbe quernum illud *nemus Ioui sacrum Dodonæum* est dictum. vbi Iouis Dodonæi templum & oraculum vetustissimum fuit. Huius sacerdotes σελλοὶ, ab incubando χαμαικοιτοὶ dicebantut, *vt videre est apud Sophoclem in Trachin*. Quãquam & χαμευνάδες & χαμεῦναι sunt dicti. Quidam ex veteribus ex quercu hic oracula data tradiderunt, idq; à columbis, *vt Herodotus scribit ex sententia Dodonaorum Antistitum*, qui asseruere geminas ex Ægypto columbas euolasse, vtrãque nigram, & vnã quidam in Africam, alteram in hunc locum, vbi insidens fago locuta sit humana voce, erigendum ibi esse oraculum Iouis, quod postea est factum.

Dodrans pars assis vncias in se habet nouem, sic dictus, quasi dempto quadrante. *Varro*.

Doeg, solicitum significans, deriuatur à דאג *solicitus fuit*.

Dolabra dicta Isidoro, quod *habeat duo labra*.

Dolones, vaginæ ligneæ, in quib. pugio latet sub baculi specie, à dolo sunt nomẽ adepti. Ita Isidorus. Et Hesychius: δόλωνες ξιφίδια ἐν ξύλοις ἀποκεκρυμμένα.

Dolus. Nomen hoc creditur ortum à prisco themate δέλω, id est δελεάζειν, quod est fallere ac inescare. Aliter Donatus *in Eunuch. Actor. 3. Scen. 7.* Nam à lędendo, id est, minuendo, deflectit, cum etiam δόλος Græcis læsionem significet.

Dominicus dies est dictus, quòd in eo resurrectionis Domini Christi gaudiũ celebretur, q eo quidẽ resurrexit à mortuis. In huius rei memoriam scilicet cõmutarunt Christiani Sabbathũ Iudæorum, quod erat χρονικὸν, in hunc diem.

* *Dominus*, Hebræis duabus vocibus (*Adon*, & *Baal*) designatur. Sunt qui *Adõ* ad *dun*, id est iudicare, referant, & nomẽ *Eden*, i. Basis. Volũt enim *Adon*, Iudicẽ, & quasi sustentatorẽ, columen, columnam, fulcrum & basim familiæ vel Reipublicæ appellari. Domini populorum, Græcis. βασιλεῖς, i. bases populorũ dicũtur. *Baal* siue Bahal nomen à verbo *Bahal* fluit, quod significat dominari, dominiũ habere., possidere vt dominium, Maritũ esse, vxore potiri maritali iure. Primum enim dominiũ in familiis cæpit, & bonus princeps est in principatu, tanquam maritus cum vxore, nẽpe beneuolus, familiæ suæ prouidus & sapiẽs administrator. Κύριος (vt Græci Etymologici scribũt) ἐκ τȣ̃ κύρος ἐστὶ, κύρος autem significat ἐξουσίαν, i. autoritatem. Κύριος igitur alicuius rei ille dicitur, & est, qui ius, autoritatẽ seu ἐξουσίαν, & dominiũ in rem quampiam obtinet, cuius dicitur κύριος. Vnde Gallis *Sire*. Est enim hoc nomen ex eorum numero, quæ sunt πρός τι. Sic vox Latina *Dominus* idẽ significat, cũ scilicet qui ius habet in rẽ aliquã, tanquã sibi propriã. Et Iurisconsulti dominiũ (Gall. *domaine*) definiũt esse, ius illud quo rẽ facimus nostram, nobisque propriũ: Et dicitur à Domo, Dominus, qui domui præsit, ac in eã ius liberũ obtineat. Proinde Dominus est q imperat familię, & cui familia paret, seruitq; iure tenetur. Ius istud *Dominium* est & appellatur. Inde postea translatũ nomẽ ad quodlibet ius atq; Dominiũ: propterea quòd olim non fuerit dominiũ amplius atq; latius, quàm quod Domus habitationisque finibus contineretur. Vnde & conuiuia quæ domi celebrabantur dominia, à *Domus domino* qui ea celebrabat, vocabantur: & qui conuiuium faciebat,

Domi

Dominus consueuerat appellari. Hinc factum est, vt quicunque ius habet in aliquid, illius dominus appelletur. etiam si rem illam non possideat. Differt enim dominium à possessione: & sæpe dominus, à possessore. Qui itaque ius habet & imperium in vrbem & populum aliquem, vel in prouinciam & regnum, is propriè dicitur & est illius dominus. Si verò simpliciter in omnia & in omnes alios dominos plenum habeat & Liberum ius, is propriissimè & simpliciter Dominus, aut dominus dominantium appellari debet. quali nomine & titulo solus Deus dignus est: quippe qui absolutum, liberum, & æternum ius habet in omnia, quæ cœli terræque ambitu continentur. Proinde meritò Græci LXX. Interpretes nomen Iehouæ, Dei proprium, semper Κύριον, i. Dominum verterunt. Solus enim Iehoua Adonai, Dominus noster, domui huic magnæ, quæ cœlo & terra, necnon ijs quæ cœli & terræ ambitu, continentur, cõstat; præest, imperat, plenumque κῦρος, id est, ἐξουσίαν & ius habet atque summam autoritatem. Quare is etiam solus dignus est, qui simpliciter & absolutè dominus vocetur: sicuti re ipsa in S. Literis appellatur. Cur autem Hebræi maritum dixerint dominum vxoris & familiæ, inde est, quòd propriæ suæ vxoris & familiæ sit Dominus vnicus & possessor; vel saltem esse debeat. Idolum etiam Baal, id est, Dominus & maritus, quòd idolo suo, idololatra, tanquam suo marito & patrono adhæreat: ideo horrenda hæc pollutio, verum dominum & maritum Deum abnegans, Spirituale adulterium à Theologis appellatur. Deus autem est piarum animarũ & totius Ecclesiæ verus Dominus, maritus & possessor, vt S. Scripturæ passim prædicant.

Dominus cùm dicatur, cui seruitur, qua ratione Romanos *rerum dominos* vocat Virgilius, *gentemque togatam*: item conuiuij exhibitor eodem appelletur nomine vnde & *Domina conuiuia* dixit Lucilius in Satyris, adnotante Marcello, verisimiliter deriuatur à domo, *vt asserit Virgilius Zvvichemus Frisia decus tutl. Instit. de hæred. qualit. & differt.* Facit in eo cum Isidoro, qui *Etymol. 10.* dominum dictum scribit quòd domui præsit, & cunctæ familiæ dominetur, quod & mariti est, pro quo idem nomen accipi (*vt & hodie in Germania*) Nonius Marcellus notat, adiecto quoque Virgilij carmine Æneid. 9 (*onnubia nostra Reppuli, ac Dominum Æneam in regna recepit.* Appellationem hanc principum tãdem æuo receptam, (cum antea non nisi ad seruos aut conuiuij exhibitores, aut à Poëtis & amicis referretur) atque adeò accommodatam ad Principes ex Suetonij Augusto colligi posse videtur, qui à Domini appellatione semper abhorruit velut à maledicto. Id imitatus Tiberius pariter increpuit eos, qui ipsum dominum dixerant, *vt habet in suis Annalibus Tacitus.* Vtrumque secutus Alexander Seuerus etiam vetuit Dominum se appellari, *teste Lampridio.* At intermedij Principes adeo id nomen retinuerunt, vt, qui Cæsarem Dominum vocandum negaret, is periculum subiret vitę. Quapropter negantes id Galilæos omni tormentorũ genere exagitatos, quo Cęsarẽ Dominum agnoscerent, scribit Iosephus *libro de bello Iudaico 7. cap. 29.*

* *Domus Prophetarum, σεμνεῖον, ἀγγειτήσιον*, in prisca Iudæorum Ecclesia dicebatur Locus, vbi diuini illi & sancti Prophetæ discipulos, vt patres filios, docebant instituebántque in vera pietate, doctrina fidei, morúmque probitate, & consulentibus respondebant. Nam vtrique, Doctores, inquam, & discipuli ipsorum, Prophetæ dicebãtur, communi voce: *διακριτικῶς* verò hi filij Prophetarum, & illi Patres, vt Scriptura passim testis est.

* *Domus* explicationis & declarationis, *Beth-gelja*; Domus doctrinæ vel eruditionis, *Beth-vlphana*: Domus perquisitionis siue peruestigationis, *Beth-Mi-*

ponius.ff famil e cif. rectè etiã comprehẽdi poterit. Est & δόσις verbale Græcorum nomen, à quo recto filo defluere videtur. Sed quia vox illa à διδόναι descendit, parum aut nihil à Festi notione discrepabit. Iuxta Iurisconsultos duplex est dos. Profectitia vna, quam constituunt parentes, sic dicta, quòd ex bonis paternis rectà proficiscatur: Altera aduentitia, quam alicunde contulit extraneus. Quod enim aliunde obtingit, non ex bonis patris, id aduentitium haberi & dici solet. Dotem in bonis esse, sciendum. Quod si res mobilis data fuerit in dotem, alienari poterit veteri præcipuè iure, at res immobilis, constante matrimonio, nequaquam. l. i. lege Iulia. ff. de fund. dotal. Dico & sequestrationem dotis concessam, si maritus bona dissipet, vt mulier ex ea vna cum familia suum habet solatium. l. si cum dotem §. si vero. ff. solut. matrim.

Dothan, ciuitas in tribu Manassis, nomen accepisse videtur à דת, id est, *lege aut Constitutione*, cui æquiualet Chaldaicum דתא.

Drachma, δραχμή, nomen ponderis, numeri, mensuræ, dicta secundum Iulium Pollucem, quòd sit quasi manipulus obolorum, quem δραχμὴν vocant, παρὰ τὸ δράττεσθαι, quod comprehendere pugnúmque implere significat. Pondus eius non vnum vbique. Aegyptia enim obolum pendebat, scribẽte Cleopatra, δραχμὴ δὲ ἡ ἄλλη ὁμωνύμως καλεῖται αἰγυπτιακὴ ἥτις ἐστὶν μέρος τῆς ἀττικῆς δραχμῆς, ἄγουσα ὀβολόν, &. Attica ergo drachma obolorum sex, *vt & Suidas testatur post Diodorum, Xenophontem & Plinium*. Atque huic Medica respondet. Fuit eadem & nummus, sed argenteus, veluti & illi, qui inde componuntur, ἡμίδραχμον, δίδραχμον, τρίδραχμον, τετράδραχμον, & ὀβολός. Scribit enim Suidas: δραχμή, δὲ ὅλη νομίσματος ἀργυρίου. Idcirco & Alexarchus apud Athenæum, mutato loquendi more, nominauit τὴν δραχμὴν ἀργυρίδα Etsi Hesychius etiam δραχμὴν χρυσοῦ nominet. Fuit autem Atticis drachma nũmus æquiualẽs Romanorum denario, *vt multi volunt.* Græci enim scriptores reddituri Romanorũ *denarium*, conuertunt *drachmam*, & Latini reddituri Græcorũ *drachmam* conuertunt *Denarium*. Qui tamen rem exactius expendunt, non eundem esse Denarium cum drachma, euincunt, sed proximè eũ ad hãc accedere probãt.

Draco, animal peruigil & visu quàm acutissimo (*vnde aureo velleri & Hesperidum malis adiunctus custos*) παρὰ τὸ δέρκειν, id est, *videndo*, nomen deductum habet. Addit Eustathius Il. χ. δέρκειν tantundem hic esse, ac τῇ ὄψει καταπλήττειν, *terrere visu*. Inde Etymologicon magnum ὀξυδερκὲς ζῶον nominat. Atque ob hoc visus acumen Apollini dicatum draconem inuenio, quam prudentiam interpretantur, quæ omnia perspiciat. Apud Macrobium legitur Aesculapij simulacris ideo subiungi solitum draconem, quòd Medicum deceat acie mentis prænoscere in corpore mortalium commoda pariter atque incommoda. Regem optimum & tutelarem eius quoque pictura significabant Aegyptii, cuius videlicet sit pro subditorũ excubare salute peruigili cura, iuxta Homericum illud:

οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα,
ᾧ λαοί τ' ἐπιτετράφαται, καὶ τόσσα μέμηλεν.

Nec tantum sunt dracones terrestres, sed etiam alati, qui cum Aquila & Elephante confligunt: Item marini, octo aut nouem pollicum longitudine, quorum aculei sunt venenati, *teste Nicandro.*

Dromo, Terentianus seruus, à cursu nomen inuenit, qui Græcis est δρόμος.

Druidæ vel *Druides*, *vt loquitur Cæsar*, sapientes Galliæ, ἀπὸ τῆς δρυὸς, id est, *quercu* deriuari vidẽtur. Nihil enim habebant visco, & hac arbore, in qua nascitur, sacratius. Cœlo missum putabant, quidquid adnatum esset, ipsamq; arborem electam à Deo volebant. Sacra absque eiu-

dio nummo nomen sunt nacti, quasi qui duobus assibus æstimarentur, vel à pondere Dupondii, quod alio nomine est stater. Viglium vide §. *etsi plures. Inst. de hered. instit.*

Dux à ducendo. Est enim is, qui præest exercitui inque hostes ducit. Hinc bellum ducere dixit Virgilius. Vtebatur is olim consulatibus insignibus, & ab ipso arcessit nomen ducatus, regio vero, cui dux præest. Olim enim cum dux belli accepisset imperium à populo, bellumque ipsi foret commissum, ibat in capitolium, vbi solemnia verba pro Repub. nuncupabat: Inde paludamento, lictoribus, insignibusque imperii assumtis, recta ibat ad portam, vbi salutatus ab amicis prosequentibus cum officii gratia ac bene ominantibus ad bellum se conferebat. Huic militum nomina constare debere censet Vegetius. Omnium autem dux communissimus Imperator, cuius ductu dicebatur res gesta, cum ipsemet interfuisset auspiciis, cum tantum eius mandato.

Dynastæ dicti sunt reges, *vt quidē Straboni videtur*, quòd magna præditi potentia sint, ac populos, quorsum libet, sua vi atq; persuasione impellant. Græcis enim potentia est *δύναμις*.

Dysenteria, propriè *intestinorum exulceratio & fluxus*, cui semper coniungitur dolor cum torsione, vnde & rormina plerique interpretantur, à læsa particula nomen suum deducit, vel (*vt Aureliano placet*) à difficultate officii Græcis enim *ἔντερα* sunt intestina. Particulam verò *δὺς* significare volunt non difficultatem loci, sed dettimentum Auctor definitionum apud Galenum nominat, *ἑλκωσιν ἐντέρων μετὰ φλεγμονῆς καὶ ἀποκρίσεως αἱματωδῶν, ἢ τραγωδῶν, ἤδη καὶ ἀπολυμμάτων μετὰ τῦ δάκνεσθαι καὶ ἀλγεῖν τὴν κοιλίαν καὶ ἔντερα* Sciendū tamē alios, inter quos & ipse Hippocrates est appellare interdum dysenteriā non ipsam modò exulcerationē intestinorum, verùm omnem etiam cruoris per intestina vacuationem. Quo quidem modo morbi nomen tribuunt symptomati, sicut annotauit Galenus *Comment. 4. εἰς τὸ περὶ ἄρθρων, Aphoris. 40.*

E

E*Anus* dict⁹ est antea Ianus ab eūdo. * Eiana etiam, vt Pontificia indigitamenta habebant, Diana (prius Iana) dicta est: vnde etiam Dejana hodie in veteribus monumentis visitur. *Scalig.* in etymol. Varr.

Eber, à quo Hebraica dicta est lingua, nomen adeptus creditur à transitu vel peregrinatione. Hebræis enim עבר tantundem atque *transiuit*. Transiuit equidem ad vitam meliorem, cum viuendo annos quadringentos & 64. complesset. Ab hoc oriundus Abraham progenie ab eo sextus, & ab eodem Israëlitæ dicti Hebræi. Dignum notatu, quod ex sacris adfert Cedrenus, solum *Eberum Phalecı patrem nō consensisse in structuram Babylonicæ turris*: Itaque confusis aliorum linguis Eberi sermonem integrum permansisse. Ea est lingua, inquit, qua Adamus est vsus, & ab hoc posteri gentilitio nomine Ebræos se nominarunt.

* *Ebrietas*, שכרון *Schiccaron* à שכר *Schachar*, inebriatus est ebrius fuit ex sicera, ingurgitauit se potú dulci, qui facilè soler inebriare. Cognationem habet cum שקר *Scakar*, Scurriliter egit, temulenti enim scurrilia ferè omnia dicunt & faciunt. Inde *σίκερα* sicera, *σκαίρω*, salto vt ebrius, *σκαρίζω* tripudio. & Lat. Saccarū. potus enim factitius & facilè inebrians fit ex vino & saccaro, vt olim ex saccaro & melle. Commune nomen quo ebrietas à Græcis insignitur est *μέθη*, quod ortum videtur à *μέθυ* vino; quoniam sine vino aut potu alio generoso ebrietas non committitur. *Μέθυ* à *μεθίημι* deductum esse Eustathius sæpe testatur; vel quòd homines *μεθήμονας*, id est negligentes reddit, vel quòd eius vsu *μεθίενται εἰς εὐφροσύνην καὶ ἄνεσιν*, id est recreantur atque relaxantur. In eundem sensum Philo de plantatione Noe, Quidā,

ἐγβάτανα Mediæ metropolis, & condita à Seleuco, *teste Plinio lib. 6. c. 14.* à Caspio mari quinq; miliaribus Germanicis distans, deducta videtur ab עץ coxit, & בית *domo*, & חנה *gratiosa*.

Ecclesia deriuatur ab antiquo verbo καλῶ, quod est τὸ καλῶ, iuxta Eustathium Iliad. γ. cui & κολοιὸς ὄρνεον θορυβητικὸν καὶ κραυγαστικὸν ἐκ τοῦ καλῶ deducitur Iliad. ς. Vel potius tributū nomē παρὰ τὸ ἐκκαλεῖν quod est *euocare*; cū illa sit cœtus hominum ex vniuerso genere humano collect⁹ siue vocatus Quo pacto? Verbo & Euāgelio suo. Septuaginta vtūtur vocabulo συναγωγῆς. Apud Hebræos sunt in vsu vocabula עדה & קהל quæ ambo congregationem & euocationē significant. Inuenitur & מועד, & מקרא pro euocatione & congregatione multitudinis Posterius etymon eo magis placet, quòd Ecclesia nihil aliud sit, quā numerus hominum euocatorum, & nullus ad hunc cœtum accedat nisi euocatus à Deo. Sic legitur Abrahamum è Chaldæis, & è Pharisæorum cœtu euocatum Paulum. Et ipsemet Paulus sanctos nominat vocatos, *Rom. 1. & 1. Corinth. 1.* Augustinus Psalm. 81. *Ecclesia ex vocatione appellata est, synagoga ex congregatione.*

* Ἐκκλησία dicebatur Græcis Conuentus ciuiū, voce præconis domo euocatorū, ad audiendā sententiā senatus; vnde ἐκκλησιάζειν, concionari, in concionem aduocare, & ἐκκλησιαστὴς, concionator. Ecclesiā propriè vocarunt Græci populi vrbani conuentum; ὁ ἀκλησιν autem & διακλήσιαν, si ex agris simul rustica turba conueniret ad audiendū vel spectandum; σύγκλητος verò & συγκλησία erat τῶν ἐντιμῶν, i. Senatorum & Consulum conuentus, qui dicitur etiam βουλὴ, βουλευτήριον, & σύγκλητος. Dicitur etiam Ecclesia συναγωγὴ, i. collectio. Latini præstantiorem vocem retinuerunt, Iudaicam Synagogā honestè sepelientes: quāuis enim Synagogæ nomē cōmodo sensu vsurpetur ab Apostolis Iac. 2. 2. & Hebr. 10. 25. tamen quum Iudæi insolētius se efferrēt, repudiato quo superbiebant nomine, vocabulū ad Gentes vt & ad Iudæos pertinens ab apostolis ipsis eorumque discipulis est vsurpatū. Hebr. קהל *Kahal* significat cælum & congregationem populi, ad aliquid audiendū, quod omnium aut singulorum scire interfit. עדה *heda* quoque cœtus est, sed qui ad certam rem transigendam, & ad certum locum tempusque condictum cōueniunt; à verbo יעד *Iahadh.* i. condixit publica authoritate. Inde מועד *Mohedh*, Indictio, condictio. Et מועדים *Mohadhim*, conuentus, cœtus hominum, & loci quo homines indicto tempore cōueniunt. עד *Hedh* testem significat, à verbo עיד *Hidh*, confirmauit, testatus est. Ecclesia enim est testis veræ doctrinæ. Hæc vox non est absoluta, sed relatiua, dicta respectu Dei per præcones verbi, homines vocantis è mundo in regnum filii sui. Qui verò vocationi parent, & Ecclesiæ accedunt, dicuntur κλητοί, quasi ἔκκλητοι, appellati, vocati.

Echeneis piscis. Latinis *Remora* à *remorando*, ἀπὸ τοῦ ἔχειν τὴν ναῦν, quod nauem retineat, nomen accepit. Vnde Suidas nominat eum ναυκράτην, & veteres nōnulli Epigrammatarii vel anchoram ipsam echeneidos epitheto donant. Paruus hic admodum est & petris assuetus. Fertur *Actiaca pugna tenuisse prætoriam nauem Antonii* Tenuit & Caii Principis nauem cùm Antium nauigaret ab Astura, *testante id Plinio*, qui scribit eandē ob caussam amatoriis veneficiis infamem esse, tum propter iudiciorum ac litium moram. Sed hæc crimina vna laude cōpensat, quòd fluxus grauidarum vtero sistit, partusque ad puerperium contineat. In cibos tamen non admittitur. Meminit eius & Aristoteles *Animal.* 2 & fertur esse longitudine spithamæ, crassitie verò manubrii ligonis, colore herbaceo, dorso repando inque gibbum connexo, & corpore vndequaque pleno mucagine siue lētore, cuius vestigia serpendo, instar limacis, relinquit.

Oppianus vult esse sesquipedalem, & assequi formam anguillæ, quod pugnat cum omnium aliorum sententia. Magno porrò cum errore echeneidis vocabulo apud Lucanum superiori seculo substituerunt Echinum, cum ita legerent: *In mediis echinus aquis*: quæ vox primam habet breuem. Legendum ergo *echeneis*, quod vt ab aliis est animaduersum, ita proponendum duxi hoc loco.

Echinus marinus, lenticulari propemodum figura, cochleari crusta, scabritie varia, lineamentis crebris & rectilineis, quatenus in sphærica figura fieri potest, & iisdē, quib. terrestris, armatus spinis, sed magis micantibus, & nunc cocco, nunc purpura, nunc puniceo colore splendescentibus, *vt eleganter eū describit Ioannes Valerianus*, nomen habet vel παρὰ τὸ ἔχειν κατ' ἀντίφρασιν, quòd haberi non possit propter spinas, vel ἀπὸ ἔχειν ἑαυτὸν ἀφανῶν τῶν σαρκῶν ζῴων, quòd ita se cohibeat, vt nulla carniū signa appareant. Aiunt eum anno integro abstinere posse à cibo. Non est edendo, nisi recēs fuerit & crudus. Ius eius, si coquatur, summopere cōmēdat Galenus, Paulus, Aetius, & Plinius Secundus. Aptus est stomacho & mouet vrinā: Prodest ex interuallo Phreneticis & Epilepticis. Aetius scribit sumtum cum ex vino mulso & garo, subducere ventrem. Alii dicūt excitare & appetitum, expurgare vesicam, vrinā laxare. Basilius Magnus scriptū reliquit, *audisse se à quodam, qui affirmabat id se habere pro cōperto, echinum perturbationem maris præsentientem, correpto calculo haud exiguo subire ad fundum maris, & sub eo tanquam sub ancora se stabilire*, vt ea quidem ratione tutam nauigationem significare soleat apud Philologos.

Echo, quā resonabilem vocat Ouidius *Metamorph.* 3. Ausonius filiam aeris & linguæ, quæ resonat inter montium flexus, & coneauos valliū sinus, vbi scinditur resultans aer, quæ caussa etiam multis in locis voces reciprocas facit, ἀπὸ τοῦ ἠχεῖν, id est, *sonando* est appellata. Itaque idem Ouidius: Sonus est, qui viuit in illa Olympiæ arte mirabili porticus exstructa fuit, quam ἑπτάφωνον appellabant, eo quod septies redderet eandem vocem. Vnde Lucretius: *Sex etiam ac septem loca vidi reddere voces: Unam, cum iaceres*. De ea vide Erasmum *in Colloquiis*, Ouidium 3. *Metamorph.* Elegantes quoque cuiusdam Poëtæ Græci versus ex Echus persona responsantes ad finem referuntur. Libuit asscribere & simul explicationem adiicere, ne Latini soli fuisse videantur felices in hoc carminis genere. Sunt enim tales: Ἀχὼ φίλα μοι συγκαταίνεσόν τι· τί; Ἐρῶ κορίσκας· ἡ δὲ μοῦ φιλεῖ· φιλεῖ; Πρᾶξαι δ' ὁ καιρὸς καιρὸν οὐ φέρει· φέρει· Τὺ τοίνυν αὐτὰ λέξον, ὡς ἐρῶ. ἐρῶ· Καὶ πίστιν αὐτᾷ κερμάτων τὺ δὸς· δὸς· Ἀχὼ τί λοιπὸν, ἢ πόθου τυχεῖν; τυχεῖν. *Echo amica mea, audi aliquid: Quid? Amo puellam: Etiamne ista me amat? amat. At facultas potiundi ipsa non datur: Datur. Ipsa igitur ei dicas, quod amo: Amo. Et ei mercedem promitte: Mitte. Quid reliquum, nisi voti vt fiam compos? Compos.*

Ecligma, ἔκλειγμα, medicamentū, quod lingitur & lambitur veriùs, quàm deuoratur, & linguę subditū paulatim liquescit, Barbaris *Loch* βαρβαρικωτάτως *Lohoch* ἀπὸ τοῦ λιχμᾶν appellationē trahit.

Eclipsis, Solis aut Lunę defectus, quem obscurationem appellat Quintilianus, Plutarchus & Ptolemæus ἐπισκότησιν, Anaxagoras simpliciter σκιὰν, Cicero *defectionem*, Plinius *deliquium*, παρὰ τὸ ἐκλείπειν, id est, *deficiendo* nomē est nacta. Eclipsin Solis obseruasse creditur Mycænis primus Atreus. Contingit autem in coniunctione Lunæ cū Sole, cùm illa in capite vel in cauda Draconis fuerit, vel prope, vel intra has metas, interposito corpore Lunari inter aspectū nostrū & Solē ipsum, idq; in nouilunio. Eclipsis Lunæ semper cōtingit in plenilunio aut oppositione, si fuerit illa in capite cau-

dáue Draconis, aut prope. Idque aut vniuersaliter, aut verò particulariter per totam terrarum orbem, si directè versata fuerit in capite caudáue Draconis, aut particulariter, si prope intra metas eclipsi determinatas constiterit.

Ecliptica circulus maior in medio Zodiaci, cumque secundum latitudinem in duas æquales partes, octo videlicet graduum spatio definitas dirimens, nomen inuenit ab Eclipsibus, id est luminarium defectibus, qui cótingunt, cùm sub hoc circulo coniuncta fuerint luminaria, vt in eclipsi Solis: aut opposita, vt in eclipsi Lunæ.

Ecloga, ἐκλογὴ, *Poëmation* vel aliud scriptum pro veterum more excerptum παρὰ τὸ ἐκλέγειν, id est, *deligendo*, descendere quis nó animaduertat. Eclogarum personæ tituli sunt vice, nec temere in iis propositionem reperies, etiamsi apparere videatur in ea Virgilij: *Pastorum Musam Damonis & Alphesibœi*, & in hac Theocriti; Αἰάζω τὸν ἄδωνιν, ἐπαιάζουσιν ἔρωτες.

Edamum vrbs Batauiæ, siue (*vt iam vocant*) Ydamum, quod originem Yam seu Ydam fluentum prætexit, eiusque emissarium, cómuni appellatione *Dam* nuncupatum. *Iunius*.

Eden vrbs Syriæ ad Euphraten, & voluptatem significans, ab עדן Hebraica voce nomen deflectit.

Edenburgum ciuitas, totius Scotiæ metropolis, sedes regia, & episcopali cathedra nobilis, alias *Alata castra*, nomen id primum traxisse videtur à nobili munimento, vt dictum sit Edenburgum quasi *Edelburgum*. Distat à sinu maris & ostiis fluuiij *Forthæ* passibus plus minus mille. Suburbium eius versus occidentem ædificiorum cum frequentia rum splendore nihil vrbe inferius.

* Egenus ab egeo, inops, qui res sibi necessarias, quibus eget appetit. אביון *Ebjon*, à verbo אבה *Aba*, voluit, affectum & propensionem habuit erga aliquam rem. Cognationem habet cum אהב *Ahab* dilexit: item cum יאב & תאב *Iaab* & *Taab* appetiuit. Quæ egeno appetentissimo rerum quibus indiget conueniunt. Inde ἀβεάζω, cupio, volo. & Latin. aueo Desiderium item & appetitus אביונה *Abijona* dicitur: & אבוי *Aboi*, βαβαὶ, interiectio exclamantis propter egestatem. חסר *Chaser* etiam dicitur, à verbo חסר *Chasar* Eguit, inopiam habuit, passus est defectum. Hinc ὑστερέα ὑστερέομαι, deficio, egeo. Item per aphæresin στερέω στερῶ, στερίσκω; priuo; στέρησις priuatio, στερητικὸς priuatiuus: & חסר *Choser*, defectus, inopia, egestas. Certè egenus ab Ebjon, & Gallis *chose* qua egeni priuantur, à *Choser*, q.d In re nulla aut tenui, rebus indigens. Gr. ἐνδεὴς, ἄπορος. A prima voce *Indigus* non longè distat. Ἐνδέω, Opus habeo: ἐνδεῖς οὐδενὸς. Nihil tibi deest. Δέω, opus habeo, Indigeo. Quoad alteram, Πόρος transitus, traiectus; à πείρω, transeo, traiicio: Inde ἄπορος, transitum non habens: ἀδιέξοδος, per quem trásitus nobis minimè patet. Metaphoricè autem ἄπορος dicitur, qui rationem nullam inuenire potest, qua se ex difficultatibus, in quibus languet, expediat. Speciatim verò, id de egeno & rerum inope dicitur. Aliquoties de inope consilij sensúsque & rationis experte, Stupido & amente intelligitur: vt ἄπορος idem sit ac μωρὸς stultus: quemadmodum etiam egestas, inopia, bonorum animi vt & corporis defectum, variis idiotismis significat.

Eiraphiotes, εἰραφιώτης, dictus Dionysius ἀπὸ τοῦ ἐῤῥάφθαι, quod *femori Iouis fuerit insutus*, vel ἀπὸ τοῦ εἰρέφεσθαι *coronãdo*, vel ἀπὸ τοῦ ἐρίφου hœdo, *quod enutritus sit lacte caprino, vel ἀπὸ τῆς ἐρίδος contentione, quæ fieri solet inter potandum*. Hinc ἐριβρεμέτης audit.

Eislebia comitatus Mansfeldiæ metropolis appellationem suam consecuta putatur ab Iside Ægyptiaca, quæ, *Tacito teste*, Sueuicas oras, eisque vicina loca post mortem Osyridis mariti peragrauerit, sedesque fixerit hoc loco, qui fun-

dum fertilem non ſolùm habet, ſed etiam ſitum admodum ſalubrem.

Elam, quo nomine appellata Perſia, *iuuenem* aut *adoleſcentem*, ſignificans, deriuari videtur ab עלם *occultauit*. Hinc עולם *ſeculum æternum*, cuius finis abſcōditus eſt nobis.

Elaterium medicamentum ex ſucco cucumeris ſylueſtris, qui expreſſus ſiccatur inque paſtillos redigitur, bilem & pituitam ſupra & infra trahens ex ſententia Manardi *lib. 13. cap. 1.* ἀπὸ τοῦ ἐλαύνειν, id eſt, *impellendo & agitando* deduci poterit, quaſi agitatorium dicas Latine.

Elcana maritus Annæ matris Samuelis *Deique heredem* ſignificans, deriuatur ab אל *Deo*, & קנה *acquiſiuit*.

* *Electio*, Ἐκλογὴ, à verbo ἐκλέγομαι, Eligo, Hebr. מבחור *Mibchar*, à verbo בחר *Bachar*, elegit, ſelegit, Iuuenem Hebræi בחור *Bachur* nominant, quòd ſit idoneus ad aliquid agendum, nominatim ad militiam: item eum qui ad functionem aliquam præclaram obeundam accerſitur. Inde Electionis quatuor ſignificationes aſſurgunt. 1. Sumitur pro electione ad vitam æternam. Epheſ. 1. 4. Ioh. 13. 18. 2. Pro electione ad ſalutem, ſed in tempore facta: quum ſcilicet aliquis actu è mundo ſeligitur, & Chriſto Seruatori inſeritur. Hac electione, quæ prioris effectus eſt, omnes electi ante mundi conſtitutionem, dicuntur iterum eligi è mundo, quum per prædicationem Euangelij & per Spiritum Sāctum Chriſto inſeruntur: & regenerantur. 3. Pro electione, qua aliquis, ſiue electus, ſiue reprobus, externè è populis profanis & incredulis, in corpus populi Dei, per ſymbolum fœderis, vt per circunciſionem veteri teſtamento, & per Baptiſmum in nouo, cooptatur atque inſeritur. Sic totus populus Iſrael ſæpius à Moſe & Prophetis vocatur populus electus: quomodo etiam Petrus omnes Chriſtianos vocat electos. 4. Pro electione qua aliquis ad functionem quāpiam vel eccleſiaſticam, vel politicam, vel œconomicam legitima & deo probata ratione vocatur. *Electio* itē Græcis dicitur αἵρεσις, & Eligo αἱρετίζω & αἱρέομαι, quod verbum deriuatum videtur ab Hebræo ברר *barar*, i. purificauit vt electus habeatur.

Electrum, ἤλεκτρον. Vtrumque à Sole, qui Poetis dicitur ἠλέκτωρ. Huic color non vnus. Nam aliud candidum, quod præſtantiſſimum habetur: aliud fuluum & perſpicuum inſtar vitri, quod ὕαλον nominant Græci. Omne autem, igni admoto ardet, affrictuque calefactum plumas & alias res leues, vt magnes ferrū, ad ſe trahit ac retinet. Quam ob cauſſam Græcorum quidam ἅρπαγα nominauerunt. Sed præter electrum hoc, eſt quoque genus metalli nomine dictum eodem, cuius Plinius meminit *lib. 33. cap. 4.* Iſidorus *lib. 16. cap. 23.* Tertullianus aduerſus *Praxeam*, & Iuriſconſulti *diuerſis locis*.

Eleemoſyna quid aliud, quā ἐλεημοσύνη *miſericordia*, quæ & ἔλεος eſt Græcis? Per metalepſin aut κατάχρησιν ſignificat gratuita illa beneficia in proximum, quę ex miſericordia proficiſcuntur. Hebraica vox חסד *Chesedh*, vtramque ſignificationem complectitur. Non erit ergo eleemoſyna verè eleemoſyna, niſi benignitas à corde & interioribus viſceribus initium ſumat. Innuere videtur id etiam Sapiens *Prouerb. 22.* cùm inquit: *Qui pronus ad miſericordiam, benedicetur. De panibus enim ſuis dedit pauperi.* Et Auguſtinus Sermone de verbis Domini: *Duæ ſunt eleemoſynæ: Vna cordis, altera pecuniæ.*

Elegia, tetraſyllabica dictio, vel *Elegeia* quinque ſyllabarum, *vt eſt vſus Ouidius in Amor.* vel elegus, carmen quippe elegiacum, deducitur à Diomede παρὰ τὸ εὐλογεῖν τοὺς τεθνεῶτας, quod defunctorum in ſe laudes contineat: Vel ἀπὸ τοῦ ἐλέου miſericordia, quòd Tyrtęus & Græci eo metro ediderint ἐλεγείας. Planè idē ſentit Horatius, miſerabiles appellans elegos, quorum nomen propterea nonnulli e-

nulli etiam *ἰὰ lamentantium* voce deducunt. Dixit in hanc quoque sententiam Ouidius alio loco:

Flebilis indignos Elegeia *solue capillos,*
Ah nimis ex vero nūc quoque nomē habes.

Apud Græcos claruerunt in eo carminis genere Callimachus & Philetas Cous, quorum meminerunt Propertius & Ouidius, tum Mimnermus, cuius Horatius mentionem fecit, apud Latinos vero *Propertius*, *Catullus*, *Tibullus*. Quis primus inuentor fuerit, Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est.

Elementum dici vult Hieronymus *in Epistolam* Pauli ad Hebręos, quasi eleuamentum, quod cætera ex elementis initium sumant. Alij ab alendo deducunt. Materialia principia seu fundamenta compositorum corporum sunt elementa, Physicis numero quatuor, *terra, aqua, aer, & ignis*, in quæ illa denuo resoluuntur, cum intereunt, marcent & contabescunt. Superior est omnibus ignis eisdem leuitate præstans, natura calidus, siccus, rarus & leuis. Proximus huic aër nusquam purus, cuius est cuncta peruadere, penetrare, implere, natura calidus & humidus, ex Hippocratis sententia. Aqua, cuius est nutrire, fœcundare & humectare, omnium frigidissima est & humidissima. Terra autem frigida, sicca, & grauitate reliquis præpollens, multúmque materiæ rebus creandis suppeditans, suoque gremio fouens fœcunda rerum semina, quæ retinet in se, & stato tempore in lucem profert.

Elephantiasis vel ἐλεφαντίας corporis vniuersi cancer & melancholica extuberatio, intus à visceribus facto initio, & ad extimam vsque cutem continuato progressu, nec differens ab Arabum lepra, videtur Laurentio Vallæ appellata hoc nomine, quòd inter omnes alios morbos ita præstet, vt inter animalia elephas, referente id Petro Crinito *lib. de honesta disciplina 20. cap. vltimo*, cùm potius incurabilis morbi nomen ex ipsa cutis elephanti similitudine deducatur, quæ in laborantibus eo morbo est inæqualiter crassa, squamis exasperata, liuans, fœda, ex crasso & melancholico humore venenata qualitate imbuto originem trahens. Prima mali labes residet in iecinore & liene, atque inde vitium serpit. Humor, vt dictum, melancholicus est plus minúsue, siue fecis instar accumulatus, siue genitus ex vsta bile, siue syncerus, siue bili aut pituitæ permixtus. Nam pro mixturæ modo variæ sunt huius morbi differentiæ. Prius autem non perimit, quam totus homo membratim fuerit dilaceratus, vt scribit Aretæus, qui addit eundem morbum appellatum λέοντα vel λεόντιον propter extremarum frontis rugarum cum leonibus similitudinem. Archigenes, *vt est apud Aetium*, σατυρίασιν dixit cùm à genarum rubore & facie persimili Satyris, tum propter inexplebilem coeundi libidinem: Veteres ἡράκλειον, quod nullus eo morbo sit maior aut valentior.

Elephas, Etymologico magno quasi ἐλέβας dictus, quod per paludes incedat. διὰ γὰρ τὸ βάρος ἐν ὕδατι ἑλώδει τὰς ἐπιβάσεις τουτέστι τὰς μίξεις ποιεῖται, ob grauitatem enim in aqua palustri perficit ascensus, id est, coitus. Aut potius natum id nomē παρὰ τὸ ἐλεφαίρω, quod est *lædere* Latinis, vel ab ἑλίσσω, quod est implico aut inuoluo, ὡς ἑλιγμένην ἔχων τὴν ῥῖνα, quod inuolutam habeat proboscidem: ἢ παρὰ τὸ ἐν ἕλει ἐπιβαίνειν τῇ θηλείᾳ, quod fœminam ineat in palude. Alij ita: A λευκοῦ, id est, candido fit λεύκας, versione τοῦ κ in φ λέφας, hinc Pleonasmo τοῦ ε ἐλέφας. Est enim candidum in primis ebur. Hebræis dicitur פיל vnde & quidam arcessere audent nominis originem. Gaudet appellatione Hannonis: *Flectitur pollicitis*: Ad sensus enim humanos proximè accedit, adeo vt patrium quandoque sermonem intelligat. Honorē & gloriam vsque adeo ambit, vt ignominia notatus mortem præferat infamię. Fertur & noua apparente Luna se flumine purificare, tanto interim robore præ-

bore prædit9,vt turres olim ligneas cũ bellatoribus gestauerit. Etsi vtriusq; partis periculo in aciem educeret. Quapropter cõmunis etiã hostis est appellatus. Frequenter enim in suos se conuertit, teste Curtio *lib.8.* Hirtio de bello Africano, Plutarcho in Pyrrho. In prælium primi omniũ Persæ eum eduxisse ferũtur, vt primus omniũ Pyrrhus aduersus Romanos, cõpertumque nõ specie solũ, sed odore, stridore cristisque tum equos tum milites terruisse, astipulãte Ammiano *lib.25.* Ductos elephantos in triũpho L. Metelli Pontificis scribit Plinius *lib.8. c.2.* Sed & in gladiatorio munere in circum productos, & incessisse per funes, aliaque ludicra exercuisse, apud eũdem legas. Quodque mireris tam vastũ tãtoque robore animal suis tamẽ grũnitum timet, cumque Rhinocerote lethales exercet inimicitias.

Elcazar adiutorem Dei significans, deriuari videtur ab אל *Deo* & עזר *adiutore*, cui nomen Lazari respondet.

Eleusinia sacra Athenis in Cereris honorem instituta, quę facibus & tędis ac censis agitabãtur, vt ita Cererem filiam suam anxiè quærentem repræsentarent, ab Eleusinia Cerere nomen traxerunt. Nemini hæc propalare licebat. Itaque Varro interpretationem eorum omittit Pausanias verò & Numenius per somnium admoniti, ne explicarent, aut in vulgus efferrent. Tanti illa æstimata fuisse leguntur, vt Hercules iis initiari optauerit, quod tamen assecutus non est, teste Pausania.

Elicius ab eliciẽdo appellatus Iupiter, *teste Ouidio Fastorum* 3. Huic aram exstruxit Numa in Auentino. Plutarchus tamen in Numa deducere videtur id nominis ab ἰλίω id est, propitio.

Eliphas amicus Iobi & Themanites dictus à ciuitate Theman, distante Hierosolymis *decem miliarium spatio*, aurum Dei significat. Nam אל est *Deus* פז nihil aliud, quam *aurum bonum & purum*.

Elis Peloponnesi vrbs quibusdam appellationem arcessit ἀπὸ τοῦ ἡλίου sole. In eius enim tutela fuit. Apud eã celebrabantur Olympia quinto quoque anno in honorem Olympici Iouis. Vnde Olympias quatuor annorum spatium: & exinde per Olympiades cœperunt Græci numerare tempora, id quod primum ab Iphito institutum volunt nonnulli, quo tempore Lycurgus Lacedæmoniis leges concedebat. Alij, & quidem rectius, inductam credunt hanc Olympiadum festiuitatem tempore Sauli, & ad Imperium vsque Theodosij perductam desiisse tandem, quod tum per Indictiones computationem instituerint.

Elisa ab אל *Deo*, & שה *oue* vel *agno* nomen accepit: Sed Elisæus siue אלישה Dei salutem significans deducitur ab אל *Deo*, & ישע *saluauit*, à quo verbo etiam ישוע *Iesus saluator*.

Elizabeth, Dei mei saturitas vel iuramentum. Nam אל est *Deus* שבע *saturitas*. Commutata ita erit ע in ח quod tamen hactenus rarò obseruatum est fieri.

Elleborum vel *Elleborus*, Latinis veratrum, videtur Isidoro dici, quod circa elleborum quędam fluuium plurimum gignatur, vel potius nascatur. Commentitium hoc planè, siue ab Isidoro siue à Græcis profectum fuerit. Optimũ enim & præstantissimum olim inuentum fuit in Anticyra insula, vbi & sumebatur tutissimè cerebri purgandi gratia. A Græcis etiam dicitur Melampodium à Melampode ouium pastore, qui eo Prœtidas furẽtes sanitati restituit. Elleborũ nigrũ folia habet platani, sed minora & pluribus incisuris & subaspera nigriotaque, & caulem scabrum, tum florem, qui ex purpureo cãdicat & instar vuę est racemosus. Elleborũ album folia agnoscit plantaginis, sed breuiora nigriotaque, caulem quincuncialẽ & ferulaceum & tunicis bulborum obuolutũ, adeoq; radicẽ cepæ modo permultis fibris capillatam. Apud Hippocratẽ audit ἐκτομον

quamquam apud Dioſcoridem perperam ſcribarur ἰκτομον. Dicitur quoque πολύῤῥιζον. Atque adeo ſunt, qui etymon (ne id omittam) deriuant ἀπὸ τοῦ ἐλαν τὴν βορὰν, quòd auferat cibum. Validè enim repurgat, vſque adeo vt, ni modum ſerues, nimia purgatione ſua conuulſionem aliquando efficiat, maximè in corporibus ſanis, iuxta Hippocratem.

Elixum aliquid dicitur à lixa, id eſt aqua, quam eo nomine nominabant veteres, *vt ſemit Nonius Marcellus*, vel à liquore, *vt placet Varroni*. Hinc lixæ dicti militares miniſtri, qui aquam deferunt ad tentoria.

Elohim, Hebraice אלהים, quia ſæpe deprehenditur in Latina tranſlatione, inter hæc mea en locum facio. Eſt autem plurale ab אלוה. *Aben Eſra* dicit non ſignificare hoc nomen propriè diuinam eſſentiam, ſed potius nomen formale quo deſignatur infinita eius potētia. Nam ab אל, quod robur & fortitudinem ſignificat, trahit originem. Nec reprobanda ſententia Rabi Nachmani, qui אלהים arbitratur dici Deum, quaſi אלהם *robur eorum*, eo quod ſit, *vt idem ait*, הכחות בת, id eſt, virtus virtutum.

Eloth, id eſt quercetum, ciuitas maris rubri, ab ilicibus deriuat nomen. Nam אלה Hebræis eſt ilex, ſic etiam dicta ab איל, quæ vox arietem ſimul & fortem ſignificat.

* *Elul*, אלול menſis ſextus apud Hebræos in quo ſegetes ſunt demeſſæ in terra Chanaam, & campi ſunt vacui, nihilque in agris ſupereſt; à voce אליל *Elil*, quæ nihilum ſignificat. Reſpondet menſis Elul partim Iulio, partim Auguſto noſtro

Eluſo, quod altero oculo orbare ſignificat, ab e Præpoſitione & *luſco*, id eſt, altero oculo orbato homine iuxta *Lin. b. e. actione, ff. de condict. tritic.* compoſita eſt dictio. Et ſcribit Iulianus *ad leg. Aquil.* teneri hac Præceptorem, qui diſcipulum in diſciplina eluſcauerit.

Eluuies, quippe ſordes, quæ per cloacas & flumina repurgantur & reſidere ſolent, ab eluendo nomen deriuat. Hinc Marcellus purgationem interpetatur. Lucilius *libr. 26.* vt eluuiem facere per ventum velis.

Elyſius campus, ſiue Elyſiū, vel Inſulæ fortunatæ, quas alii ſtatuêre circa Ægyptum, alii circa finem Oceani, ponuntur à Virgilio apud Inferos tanquam locus diſtinct⁹ & ſeparatus ab eo loco, in quo noxii plectuntur. Canit ille hoc modo:

His demum exactis, perfecto munere Diuæ,
Deuenere locos lætos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, ſedeſque beatas,
Largior hic æther campos & lumine veſtit
Purpureo, ſolemque ſuum, ſua ſidera norunt,

Plato etiam in Phœdone, vnde Poëta hæc ſua deriuaſſe videtur, agnoſcit αὐτὴν τὴν γῆν καθαρὰν ἐν καθαρῷ κεῖσθαι τῷ οὐρανῷ, ἐν ᾧ περ ἐστι τὰ ἄστρα. Facit cum his Plutarchus in lib. εἰ καλῶς εἴρηται λάθε βιώσας, vbi agnoſcit τῶν εὐσεβῶν χῶρον, τοῖσι λάμπει μὲν ἡ ἀέλιος. Terram illam, quæ Platoni ſedes eſt bearorum, multi arbitrantur eſſe Paradiſum illum, cuius mentionem fecit Moſes, tanquam Plato ab Ægyptiis ea acceperit, cuius ſententiæ eſt etiam Iuſtinus Martyr in Parænesi ad Græcos, qui exiſtimat eundem locum ſub fabuloſis illis Alcinoi hortis ab Homero, qui in Ægypto peregrinatus fuit, expreſſum Idem confirmat Origenes *7. aduerſus Celſum.* Quin imo Homerus nominat ἠλύσιον πεδίον Odyſſ. 8. vbi conſtituere videtur ἐπὶ πείρατα γαίης, fines terrę. Euſtathius eo loco dictum putat ἠλύσιον πεδίον, διὰ τὸ ἐν αὐτῷ ψυχὰς διάγειν κατὰ μῦθον ἀλύσας, ὃ ἐστι χαρείσας, ἢ λελυμένας σωμάτων, quod iuxta fabulam degant in eo animæ corporibus ſolutæ, magna lætitia & voluptate perfruentes. Addit nonnullos opinari ab Elyſio piiſſimo quodam viro ſic nominatum, vel quòd οἱ ἐκεῖ ἔχωσι ἄλυτον, ἢ ἐστιν ἀφθάρτως, ἀθανάτως, quòd *qui ibi ſunt indiſſolubiliter*, id eſt, *incorruptibiliter & immortaliter ſe ha-*

M·

beant. Huic etymo cõsentaneum aliquo modo, quod ſcribit in Heſiodum Proclus. Verba eius ſunt: μακάρων δὲ νήσους εἰπὼν, παράδεισον αἰνίττεται, ἤγουν τὸ ἠλύσιον πεδίον παρ' αὐτοῖς λεγόμενον παρὰ τὸ ἄλυτα, τηρεῖν σώματα, ἢ παρὰ τὴν λύσιν τῶν κακῶν, *Beatorum inſulas cùm dicit, Paradiſum aut campum Elyſium ſignificare videtur, ſic dictum, quod corpora ſeruet indiſſolubilia, vel à ſolutione malorum.* Heſychius & alij nonnulli vocant χῶρον ἱερὸν, θεῖον, θερπνὸν, ἄφθαρτον, ἀκήρατον, ὃ καὶ παράδεισον λέγουσιν οἱ ἕλληνες, ἀπὸ τοῦ μὴ λύσιν ἔχειν, *quod ibi animæ à corporibus non ſoluantur.* Quamquam Seruius contra ἀπὸ τῆς λύσεως ductum putet Elyſium, quòd animæ piorum ibi poſt corporis & animæ diſſolutionem habitent. Poetæ vocant hunc locum etiam *Elyſias domos, beatorum ſedes, & fortunatas inſulas.* vt antea dictum. Horatius appellat *diuites inſulas*, Reddit vbi Cererem tellus inarata quotannis, & imputata floret vſque vinea.

Emancipatio, qua filius olim interueniente & ſuo, & patris aſſenſu, relaxabatur à patria poteſtate, quaſi è manu traditio nomen inuenit. Propriè illa de liberis dicitur, vt manumiſſio de ſeruis. Haberi ſolebat adhibitis non minus quinque teſtibus ciuibus Romanis puberibus, & præter hos alio eiuſdem cõditionis, qui appellabatur *Libripẽs*, eratque ea comparata ad ſimilitudinem vẽditionis, cùm hic pater naturalis filium ſuum patri fiduciario manciparet, id eſt, manu traderet, à quo numos pretii vice accipiebat. Quoniam verò ex lege filius à patre ita venundatus vſque ad tertiam mancipationem redibat in patris poteſtatem, propterea etiam ſecunda mancipatio & è iure ceſſio adhibebatur: Cumque iterum rediiſſet, tertia adhibebatur, & tum demum egreſſus putabatur è poteſtate patris. Nemo autem cogebatur emancipare filium, *l. filiusfamil. §. ſecundum vulgarem. ff. de leg. 1.* id quod tamen fallebat, cum pater durius tractabat filium, & nimium contra pietatem afficiebat verberibus. *l. final. ff. ſi quis a patr. ma.* Vel ſi turpia peragendi atque peccandi neceſſitatem imponebat, vel legatum agnouiſſet ea conditione, vt filium è manu mitteret: Tum enim vel inuitus cogi poterat Iudicis officio.

Emanſor vocatur miles ab *emanendo*, qui diu vagatus regreditur ad caſtra, iſq; tempore diſcernitur à fugitiuo, vt & à *Deſertore.* Etiamſi fugitiui nomen propriè referatur ad ſeruum, qui *(vt Ofilius definit)* fugæ cauſſa extra ædes Domini manſit, vt ſe à Domino celaret.

Embamma, contritus ſapor acido vino infuſus ad acuendum excitandumq; ſtomachum, cuius Vlpianus mentionẽ fecit, *l. ſi quis vinum. §. ſi acetum. ff. de trit. vin. & ol. leg.* nomen accepit à verbo ἐμβάπτειν, quod intingere ſignificat.

Emblema, ornamentum vaſorũ, quod addi poteſt & detrahi, ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλειν, id eſt, *imponendo* dictũ ait Antonius Nebriſſ. Vſus fuit hac voce Lucilius, cùm Albutium Scæuolam exagitat, *vt teſtis eſt Cicero de Oratore*, vbi lateribus accommodat ſiue teſſerulis quadratis, quibus ſolum in ædibus conſternitur. Itaque de vaſis ſolis tale opus intelligi nequaquam poteſt.

Emboliſmus, ἐμβολισμὸς, *intercalatio*, qua dies vnus Februario, qui inde mẽſis intercalaris audit, interſeritur, vt anni ratio conueniat cum Solis curſu, ab eodem verbo ἐμβάλλειν, quod iniicere ſignificat, nomen deriuat.

Emeritus miles dicitur, qui iam functus eſt ſuo munere, & vacationem impetrauit à militia. Tranquillus in Caligula: *Ceterorum increpita ætate, commoda emerita militia ad ſexcentorum milliũ ſummam reſcidit.* Papin. in ſyluis: *Cæſar ab emerito iubeat diſcendere bello.* Appellatus eſt hoc nomine ab emerendo, id eſt, *valde merendo.* Emeritus ergo valde meritus, vt *edoctus*, valde doctus: *lignum edurum*

edurum , valde durum. Nam sic dixit Virgilius *Eduramque pyrum , & spinas iam pruna ferentes.* Idem per translationem dixit *emeritos boues* pro defessis & à labore solutis, vt Iuuenalis *emeritam acam.*

Empanda dicta est in Paganalibus Ceres, *vt notat Iosephus Scaliger Coniectaneis in Varronem* , de qua intelligendus sit Varro *lib. 1. de vita pop. Rom.* cuius hæc apud Nonium leguntur verba : *Hanc Deam Ælius putat esse Cererem: Sed quod in asylum qui confugerent, panis daretur, esse nomen fictum à pane dando pandere, hoc est, aperire.* Ergo, *inquit Scaliger*, intelligit Empandam Deam paganorũ. Agnoscit & illud Festus. Paganalium verò, hoc est feriarum agriculturæ caussa susceptarum auctor est Seruius Tullius, *vt tradit lib. 4. Dionysius Halicarnass.*

Emphyteusis, species contractus ab emtione & locatione seiunctus, quo steriles agri perpetuò & ea lege concedantur, vt reddantur meliores plantatione, ab ἐμφυτεύω, id est, insero vel plãto, nomẽ habet. Cœpit enim primùm contractus hic eo modo, vt tantùm sterilia cõcederentur redigenda in statum meliorẽ plantationibus. Vnde ius Emphyteuticũ alio quidem nomine, sed Barbaro, *melioratio* dici cõsueuit. Ipsemet emphyteuta habet vtile dominium teneturq; annuam pensionem singulis annis persoluere dominis proprietatis, atq; adeo salua rei substantia. Emphyteusis verò vendi aut alienari nõ potest, donari potest, *teste Bartolo in l. 1. C. ne rei dom. &c.* Vendere tamẽ possint & legare melioramenta, vt vocant, *teste eodem Bartolo l. quicunque. Cod. de omn. agr. des.*

Empirica medicorum secta ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας, id est, *experientiæ* nomen deriuat. Hanc enim solã sectãtur Empirici, quorum ars *teste Galeno 2. de methodo* medendi, nihil aliud est, quã obseruatio & memoria quædam eorum, quæ visa sunt habere inter se cõsecutionem aliquam. De historia itaque per experiẽtiam iudicium facit, at rationalis per caussam diiudicat: Quam cum nancisci non potest, iudicium experientiæ committit. Hæresis medicinæ, quam is profitetur, est λογικὴ, vt prior ἐμπειρικὴ. Post has duas extremo loco subnata est μεθοδικὴ, cuius Professores pollicebantur sese totam artem docturos sex mẽsium curriculo, & sectam suã definiebant cognitionem euidentium communitatum finem Medicinæ sequentium. Nomẽ inuenerũt ἀπὸ τῆς μεθόδου, quæ via est certa & compendiaria tractandi aut docendi aliquam rem. Totã enim artem contrahebant in angustum, vt iam modo est dictum, & Galenus restatur *lib. de sectis.*

Emplastrum, ἀπὸ τοῦ ἐμπλάττειν dicitur, quod in vnã massam formare significat.

Encænia, quo nomine in genere fœminino vti poteris, aut in numero multitudinis ad modũ Saturnaliorum, vel Bacchanaliorum. vtpote quo modo tãdem vsa fuit Ecclesia, & anniuersariam solẽnitatem significans dedicationi templi adhibitam, nomen arcessit ab ἐγκαινίζω, quod est consecrare, dedicare, & innouare, quod tum innouetur aliquid, cum prophanus eius vsus aboletur, vel ad eũ vsum reducitur, in quem prius erat institutum. Sic *Exodi 40.* tabernaculum in deserto erectum certis ceremoniis dedicatum fuit, vasa *1. Reg. 7.* templum Salomonis *1. Reg. 8.* Zorobabel *1. Esdræ 6.* dedicauit idem, cum esset vastatũ à Babyloniis. Vrbis muros itidem dedicatos legimus *Nehem. 12.* Obseruatumq; fuit inprimis in veterum dedicatione, vt templa vni & vero Deo consecrarentur, vt diuinarum promissionum populus admoneretur, verbumque Domini proponeretur, sicut apud Esrã factũ fuisse legimus, vtq; Psalmi canerentur actis omnipotenti gratiis, quibus exercitiis diem totum insumebant. Hebræi nominãt חנכה *Chanucah* dedicationem, à verbo חנך, *Chanac*, quod *dedicare, initiare & consecrare* significat.

Enchiridion dictum, *inquit Isidorus*, quod

manu astringatur. χὲρ enim Græcè manus vocatur.

Enchusa Bataviæ Septentrionalis vrbs dicta creditur quasi *enckel huysen*. Cùm enim ædificia rara essent principio in vici modum, postea densiora sunt facta.

Endromis, genus vestis hirsutæ & villi longioris, qua vtebantur in gymnasiis ad arcendum ventos, pluuias, & frigus, dum versabantur in cursu, nomen accepit, quod eius esset vsus ἐν δρόμῳ, id est, *in cursu*. Quidam volunt eam etiam post certamina athletas sumsisse, ne refrigescerent. Martialis ergo:

Hanc tibi Sequanicæ pinguem textricis alumnam
Quæ Lacedæmonium barbara nomē habet,
Sordida, sed gelido non aspernāda Decembri
Dona peregrinam mittimus Endromida:
Seu lentū Ceroma teris, trepidūmue trigona,
Siue harpasta manu puluerulenta rapis:
Plumea seu laxi partiris pondera follis,
Siue leuem cursu vincere quæris Athan:
Ne madidos intret penetrabile frig° in artus,
Neue grauis subita te premat Iris aqua.
Ridebis ventos hoc munere tectus & imbres,
Nec sic in Tyria syndone tutus eris.

Engonasi ἐγγόνασι stella, quam Firmicus *ingeniculum* vocat, Ouidius *nixum genu*, Cicero *nixum*, Manilius *nixam genu speciem*, ἀπὸ τῶν γονάτων, id est, genibus accessit nomen. Fertur enim Hercules esse inter sidera relatus hac dimicantis specie. Etsi alii Thamyrin esse velint excœcatum à Musis, supplicemque ita prouolutum in genua.

* *Enoch* Caini filius à quo Enochia, prima in mundo constructa ciuitas nomen accepit, Genes. 4. 17. Vide *Vrbs*.

Enosch filius Seth, *vt constat ex cap. Genes. 4.* qui cœpit nomē Domini inuocare, à vitæ humanæ miseriis nomē habet, quod norunt Hebraicæ linguæ periti. Nam אנש verbū doloris est. Est & generale nomen ipsius hominis, qui Chaldaicè dicitur אנש. Sed nec ita malè ad eandem originem reduci poterit. Eusebius deriuasse videtur à נשה *nascha*, quod obliuisci significat, cùm Enosch in trāslatione ipsi sit ἐπιλήσμων. Est & verbum eiusdem linguæ נשא *seduxit*, in Niphal seductus est: Quam quidem originationem ausim æquiparare etymo Eusebii. Maximè tamē primā illā ab huius vitæ calamitatibus sumtā amplector, quod & Drusius facit *quæst. & Respons. lib. 2. q. 78*.

Enthymema, breuis & cōcisus syllogismus, Aristoteles συλλογισμὸς ἀτελὴς, itē ἀπόδειξις ῥητορικὴ *Rhetoric. 1. & alibi* ῥητορικὸς συλλογισμὸς, *& Topic. 1.* μερολήμματος συλλογισμὸς, argumentādi ratio admodū accōmodata Philosophorū cōcertationibus, quæq; cōstat ex probabilib. & signis, quę Græci εἰκότα καὶ σημεῖα vocant, deriuatur ἀπὸ τοῦ ἐνθυμεῖσθαι, quod est *animo concipere*. Philosophus maximè reprehendit vetustos Rhetores, quod nihil dixerint de enthymemate fundamento probationis, his verbis: οἱ δὲ περὶ ἐνθυμήματος οὐδὲν λέγουσιν, ὅπερ ἐστὶ σῶμα τῆς πίστεως, maximeq; probat Demōstratiuum enthymema, quod conficitur ex contrariis. Duo enim eius genera facit, *Demonstratiuum* vnum, alterum ἐλεγκτικὸν *redargutorium*.

Enyo soror & vxor Martis, *vt placuit Augustino*, ὡς ἐνιεῖσα, id est, *immittens vel addens animum pugnantibus*, est appellata, vel κατ' εὐφημισμὸν, q̄ nentiquā sit ἐνιὴς καὶ ἐπιεικὴς, *æqua & mitis*, iuxta Gyraldum.

Epactæ Latinè adiectiones, ἀπὸ τοῦ ἐπάγειν, id est, *inducendo* vel *adiiciendo* trahi videntur. Cum enim ante Iulium Cæsarē Romani 12. mensibus Lunaribus finirent annum, ipsa equidem luna viginti nouem lucente dies & dimidiū, ac proinde iuxta eius cursum dies conficerentur trecenti & quinquaginta quatuor, quo tēporis spatio vel potius anno lunari ad anni solaris rationē exacto vndecim dies supersunt necessarii ad complementum anni solaris, qui Græcis & Latinis dicuntur ἐπάκται, additi fuerunt intra 8. annos tres menses intercalares, quod tempus octocterida nominarunt. Hinc

Hinc factum, vt tres anni postremi singuli tredecim haberent menses. Hanc rationem confusiorem, in qua annorum initia non incidebāt in certum diem, ex consilio Sosigenis mathemathici emēdauit Iulius, à quo Iulianus annus nomē inuenit. Ille vero aut est communis, dierum 365. aut bisextilis, dierū 366. Vetus enim annus iuxta Astronomos continet non tantum dies 365. sed insuper horas fere sex. Hæ sex horę sunt quadrans diei vnius. Quatuor autem quadrantes efficiunt vnum diem. Ergo quarto quoque anno mense Februario intercalatur dies vnus, & talis annus nominatur annus bisextilis. Methodum Epactarum castigatam & cautionem earundem optimè tradidit Scaliger *de emendat. temp. lib. 8.*

Epanaphora alio nomine ἀναφορὰ, species παλιλογίας, quam διλογίαν nominat Demetrius, ἀπὸ τοῦ ἐπαναφέρειν, id est, repetendo arcessit nomen. Huius exemplum exstat apud Homerum Iliad. 2. cum de Nireo canit:

Νιρεὺς ἀγλαΐης θ' υἱὸς, χαρόποιετ' ἄνακτ☉:

Νιρεὺς, ὃς κάλλισ☉ ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε.

Epanodos Rhetorica figura, Latine *regressio*, vel *repetitio*, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, idest, via, nomenclationem deducit. Huius exemplum tale dedit Martialis:

Digna tuo cur sis, indignáque nomine, dicā:
Frigida es, & nigra es: Nō es, & es Chione.

Epaphus filius Ius, Inachi filiæ, quam legitur Iupiter trāsformasse in vaccam, addito Argo illo custode, qui centum luminibus cinctum habebat caput, tulisse videtur quibusdam nomen, ἐπιζεὺς ἐπαφησάμενος τῆς Ἰοῦς πάλιν εἰς γυναῖκα αὐτὴν μεταμόρφωσεν. Iuncta ipsius templa maternis templis habuit Ægyptus. Ceterùm illic dictus est Apis: vt iniiciatur suspicionis nonnihil, ab Apide forsan deductum Epaphi nomen. Scribit enim Herodotus libro 2. ὁ δὲ ἆπις κατὰ τὴν ἑλλήνων γλῶσσαν ἔπαφος.

Epenthesis Grammatica figura, qua medio dictionis aliqua litera iniicitur, vel etiam syllaba, ἀπὸ τοῦ ἐντίθημι, quod *infero* significat, nomen inuenit. Hanc non expressit Virgilius, cùm dixit: *Maneant in relligione nepotes*, vt existimat Isidorus, cum per diplasiasmum ita dixerit; verùm eo carmine, *Tribulaque, trahaque, & iniquo pondere rastri.* Quomodo & *nauita* pro *nauta* est dictus, & *induperator* pro *Imperatore*, vt constat cuiuis.

* *Ephebus*, ab אב Eb, id est, pubes, pubertas originem trahit, vt Græcum nomen ἔφηβος, ab ἡβάω, vel ἀπὸ τοῦ ἐφηβᾶν, vel q. ἐφ' ἥβης: item Latinum pubeo, pubesco. In adolescentibus enim *Eb*, אב, ἥβη pubes & lanugo flósque genarum apparet Ephebi, inquit Isidorus, à Phœbo dicti, qui φοῖβος, quasi ἔφοιβοι, quod ille comatus & iubatus sit, nempe radiis insignitus. Alij ita sentiunt. ἥβη pubes φόβη dicta, inde Latinis fabens παῖς puer, fabea, παιδίσκη, puella. φόβη iuba, coma, cæsaries, hoc nomen sortita, quod φόβην terrorem aspicientibus incutiat, quam etiam terrificam substantiua voce Ouidius nominat in metamorph. vbi de Ioue irato loquens, inquit, *Terrificam capitis concussit térque quatérque.* φόβη etiam de plantarum culmis & capillitio dicitur, teste Theophrasto de exerescēte calamo milij: & Plinius, Milij comæ (*phoba*) granum complexæ fimbriato capillo curuantur. Apud Theocritum vites ἆβαι cognominantur, id est, teneræ, virentes, recentes, puberes. *Pubentes herba* apud Virgilium: & Cicero Tuscul. qu. 1. *Vites Latifica Pampinis pubescere.* Porrò vt אב, *Eb*, pubertas, vnde ephebus, mollem & teneram ætatem significant, Gręci mollem, delicatum, effœminatum, ἁβρὸν appellarunt, q. d. ἆβον. & in medio inserta. Puella item mollis seu ancillula ἅβρα, ab ἥβη. Ἅβραν verò gentile seu ἐθνικὸν vocabulum nominat Eustathius, cuius idcirco non in Græca, sed in Hebræa Lingua quærimus originem.

Ephemeris, quæ Sempronio Asellioni Diarium est, Diurna Iuuenali in nume-

ro plurali, nempe libellus, in quo singulorum dierum acta continentur, ἀπὸ τῆς ἡμέρας, id est, *die* deducit nomen. Hodie Ephemerides (*intelligo minores*) accipi solent pro consignatione dierum singulorum totius anni, & locorum, quos Planetæ occupant vnoquoque die, vna cũ conformationibus siderum inter sese. Ab eadem origine fluxit Ephemerus nomẽ animalculi apud Hypanium fluuium, quod vitam vltra diem non prorogat. Vnde & homines omnes ἐφήμεροι dicuntur, non quod in diem viuant, sed quod vita eorum breuissima sit Prouerbialiter quoque *Ephemeri vita* de iis intelligi solet, qui statim emoriuntur, aut pereunt, *quod notat Erasmus*. Quid ni etiam de iis, quorum vita est breuis, etiamsi non moriantur statim? Sine piaculo puto hoc fieri posse.

Ephod, indumentum sacerdotale *iuxta Hieronymum*, quod in Exodo & Leuitico 70. est ἐπωμὶς, ab אפד id est, *cinxit* deducit nomen.

Ephialtes, ἐφιάλτης, morbus vel malum, in quo noctu aliquis opprimi videtur prægrandi mole: πνιγαλίων Dioscoridi, πνιγάλιων Themisoni, à suffocando, quòd æger in eo suffocari videatur cum difficili respiratione, παρὰ τὸ ἐφάλλεσθαι, id est, *insiliendo premendo*, & *inuadendo*, adeptus est nomen. Qua de caussa & veteres ἐπιβολὴν apellarũt. Latini *Incubum* ab incubando dixere. Imaginantur enim laborantes hoc malo aliquem sibi incumbere dæmonem aut vetulam, aut vim externam aliam, quæ pondere grauet: Quamquam tota caussa non sit προκαταρκτικὴ, id est, externa, sed προηγουμένη, id est, interna, quippe ventriculi cruditas & crapula, vnde gignũtur vapores crassi & pituitosi, qui elati ad cerebrum complent eius ventriculos, & prohibent facultates cerebri per neruos diffundi. Quapropter legimus & apud Suidam: Ἐφιάλτης, ἡ εἰς τὴν κεφαλὴν ἀναπέμπουσα ἀναθυμίασις ἐξ ἀδδηφαγίας καὶ ἀπεψίας. Vide & Macrobium de hoc elegãtissimè differentem in nomine Phasmatis *lib. 1. in Som. Scip.* Delineasse etiam videtur Ephialten Virgilius Æneid. 12 his verbis:

Ac velut in somnis, oculos vbi lãguida pressit
Nocte quies, nequicquam auidos extendere cursus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus: Non lingua valet, non corpore nota
Sufficiũt vires: Nec vox aut verba sequũtur.

Ephippium, equi sella, quis non videt referri ἐπὶ τὸν ἵππον ad equum? Horatius: *Optat ephippia bos, piger optat arare caballus.*

Ephorus, qui est idem, quod ἐπόπτης, *inspector*, ἀπὸ τοῦ ἐφορᾶν, id est, *obseruando* & *inspiciendo* deducitur. Lacedæmonios olim quinque Ephoros habuisse legimus in Cleomene Plutarchi. Prodit idem in Lycurgo hunc magistratum, qui prope idem cum tribunitia Romanorum potestate, fræni loco fuisse, quo paucorum potentia cohiberi possit nimium insolescens atque ferociens in Republica. Institutus fuit hic magistratus, quo tempore Theopompus regnauit, abolitus tandem sub Cleomene.

Ephraim deriuatur ab עפר *cinere* siue *fauilla*.

Epibatra scala nautica, qua in nauim conscenditur, ἀπὸ τοῦ ἐπιβαίνειν, id est, *ascendendo* originem trahit, vt & ἐπιβάτης *classiarius miles*, *epibata* dictus Vitruuio, *incensor* Lampridio ἰχώμενος Homero.

Epicedion, oratio, quæ de mortuo habetur, vel etiam carmen eo nondum humato, alio nomine ἐπιτάφιος λόγος. Epitaphium verò differens ab epicedio, post humationem inscribitur sepulcro. Apud Romanos primus funebri oratione collegam suum Iunium Brutum ornauit Valerius Publicola anno primo post reges exactos: quam orationem populo tam acceptam fuisse scribit Plutarchus, vt inde tractum sit, vt omnes viri boni ac magni laudarentur ab aliis, cùm fato

cùm fato concessissent. Atque is honos postmodum illustribus iuuenibus & claris mulieribus concessus fuit, *vt ex eodem Plutarcho, Dione & Suetonio apparet.* Legimus & Scipionem vt hominem diuinum à Maximo commendatum, & Appij Decemuiri laudes æquis auribus à populo fuisse acceptas. Apud Ægyptios defuncto rege eundem morem obseruatum fuisse constat, antequam ipsi iusta darentur. Apud Græcos primus Pericles carmine & laudib⁹ eos est prosecutus, qui occubuerant pro patria in bello Peloponnesiaco. Etiamsi alij eius auctorem ferant Solonem.

Epidaurus. Tres in Europa huius nominis fuerũt vrbes, vna in Liburnia, alteræ duæ in Peloponneso. De qua hîc mentio præcipuè fit, ea Peloponneso adscribitur, & à Plinio, Strabone, & Mela ad Saronicum sinum statuitur. Fuit & ea quondam μελιταία dicta auctore Stephano, & αἰμηρὰ, διὰ τὸ συχνὰ αἱμάσσεσθαι θύμασι τὸν ἐκεῖ βωμὸν τοῦ ἀσκληπιοῦ. *ficut Eustathius scribit.* Sophianus etiã μεροβασίαν vult appellatam. Niger existimat hodie *Pigiadam* nominari. Sed de Epidauri nomine scribit Eustathius, deflexum hoc eius nomen ἀπὸ τῶν ταύρων: Vt primum ἐπίταυρος sit dicta inde ἐπίδαυρος. Cultus hîc olim est Aesculapius Apollinis filius, ex cuius familia longa serie descenderunt Hippocrates & Aristoteles. Templi ipsius foribus tradit Clemẽs Alexandrinus hanc inscriptam epigraphen: ἁγνὸν χρὴ νηοῖο θυώδεος ἐντὸς ἰόντα ἔμμεναι.

Epigramma idem quod inscriptio, ab ἐπὶ & γραμμὴ, id est, scriptione deflectitur.

Epiphania apparitio, παρὰ τὸ ἐπιφαίνειν quòd eo die apparuerit Christ⁹. Duplex illa: Vna, qua indicio sideris Magis apparuerit: Altera, qua natus fuit pastoribus angelo nunciante apparens. *Isidorus.*

Epiphonema, rei narratæ vel probatæ summa acclamatio, addita ad augendam admirationem, τῷ ἐπιφωνεῖν, *acclamandi scil. verbo*, originem defert.

Episcopus, Nomen hoc, si primam τοῦ ἐπισκοπεῖν, id est, *inspiciendi originem* spectes, paulò latiori significatione à veteribus acceptum, quam accipi iam solet, operam dabo paulò prolixius, vt elucescat. Quippe vt ab antiquissimis incipiam, sciendum Homerum Hectorem suum Episcopum nominasse, quòd esset præcipuus ciuitatis Troiæ inspector & propugnator, eiusque curam gereret. Talis etiam ἔφορος dici possit καὶ ἐπόπτης. Fuit præterea *Magistratus Atticus* dictus ἐπίσκοπος, Prætor videlicet, qui mitti solebat in ciuitates, quæ erant sub Atheniensium imperio. In vltima lege *ff. de muner. & honor.* episcopi dicũtur, qui pani & cæteris rebus vænalibus præsunt. Ciceronem ipsum totius quoque oræ maritimæ à Formiis fuisse ἐπίσκοπον, exstat *Epistolarum familiarium libro 6.* Atque hinc ferè quotidie dabat epistolas ad Atticum. Quin & virginum sacrarum erat ἐπίσκοπος, *vt ex Plutarchi Numa apparet.* Eustathius Iliad. κ. de Hectore Homerico mentionem faciẽs: ἐπίσκοπον λέγει τὸν μελλόμενον εἰς πολεμίους κατάσκοπον ὃν οἱ ὕστερον πεῦθῆνα ἐκάλεσαν. λέγεται δὲ καὶ σκοπὸς ὁ αὐτός. Et paulo post eodem libro: ἐπίσκοπος, νῦν σκοπευτής. ἔτι γὰρ ἐπὶ προθέσεις καὶ ἀκρίβειάν τινα σημαίνει καὶ ἐπίτασιν ἐνεργείας, δηλοῖ καὶ τὸ ἐπιόψομαι, ὡς ἀλλαχοῦ εἴρηται. Paulus quoque Apostolus sub initium *Epistolæ ad Philippenses*, cùm salutem Episcopis nuntiat, Doctores & Presbyteros intelligit simul. Erat autem nomen Episcopi nomen dignitatis, Presbyteri verò ætatis in eadem persona. Itaque legimus apud Eusebium Irenęũ Romanos Episcopos, Anicetum, Pium, Hyginum nominasse Presbyteros. Et Ambrosius ad Ephesios: *Primũ, inquit, Episcopi appellabantur presbyteri, vt recedente vno sequens ei succederet.* Idem Epist. ad Timot. 1. cap. 4. *Episcopus est primus Presbiter.* Paulus iterum A-

Actor. 2.

ctor. 20. intelligit concinatores Ephesiorum, cùm inquit: *Attendite vobis & vniuerso gregi, cui vos Spiritus S. præfecit Episcopos.* Testatur & Hieronymus in quadam ad Rusticum epistola fuisse olim Episcopos & Sacerdotes. Tandem verò in schismatis remedium vnum quẽdam delectum à numero sacerdotum, qui esset & vocaretur Episcopus, eumque arbitror ab Iustino dici τὸν πρεϛεῶτα. Quæ omnia faciunt ad confirmandum nominis huius etymon generale. Sunt tamen, qui deriuatam appellationem existimant à צפה *speculatore*, id quod omnino approbare non possum.

Epistola. Quamquam tam vsitatum sit nomen hoc in lingua Latina, vt natum videri queat in ipsamet Roma, tamen Græcum origine παρὰ τὸ ἀποϛέλλειν *mittendo* est deriuatum. Vsus enim Thucydides hac phrasi, ἐπιϛέλλειν ἐπιϛολὴν *mittere Epistolam.* Cui verò perferenda ad aliquem datur Epistola, is Græcis dicitur ἐπιϛολεὺς καὶ γραμματοφόρος. Libanus Sophista definit ἐπιϛολὴν, ὁμιλίαν ἀπόντος πρὸς ἀπόντα, *colloquium siue sermonem familiarem absentis cum absente.* Quocirca Cicero *familiares* dicit *Epistolas.* Et ad Atticum, *Nolebam illum nostrum familiarem sermonem in alienas manus deuenire.*

* *Epistola* אגרת *Iggereth*, in qua multi sunt tractus linearum, & continentur verba multa, à verbo אגר *Aggar.* i. congessit aggregauit, & propriè de granis frumenti in aceruum aggregandis dicitur: metaphoricè autem de literarum characteribus in epistolam componendis. Cognationem habet cum גרה *gara*, traxit: & ארג *Aragh* texuit; nam textorem oportet aptè disponere fila stamini immiscenda. Hinc ἀγείρω, &c. Lat. aggero, congero, aggrego. ἄγγαρος tabellarius, & *Angariare* Latinis, aliquem adigere vt iter conficiat, & epistolas deferat ad alios.

Epistomium æramentum, quo ora salientium fistularum siue tuborum aquã emittentium obturantur laxantúrque, cum fuerit opus. Vsus est eo nomine Seneca in *Epistolis ad Lucilium.* Deductum autem παρὰ τὸ ἐπιϛομίζειν. *obturando.*

Epistylium, trabs imposita columnis secundum Festum. Est quippe ϛῦλος *columna.*

Epitaphium quod inscribitur sepulcro. Etenim τάφη *bustum* siue *sepulcrum.*

Epithalamium carmen nuptiale, quod decantatur in laudem sponsi & sponsæ, & quale primus omnium Salomon edicit in laudem Ecclesiæ & Christi, à thalamo, ad quem decantari solebat, nomẽ arcessit. Tale est inter profanes epithalamiũ Stellæ apud Statium, Iuliæ apud Catullum, Helenæ apud Theocritum. Hesychius nominat ᾠδὴν ἐπιγάμιον.

Epithema propriè veteribus malagma, quod mediis corporis partibus, ventriculo, cordi, iecinori & lieni admouebatur, ἀπὸ τοῦ ἐπιτιθέναι, id est, *imponendo* descendit.

Epocha in chronologia, cùm nihil sit aliud, quàm regni cuiusque aut Imperij initium & temporis quasi retinaculum, quo velut certo & fixo signo continentur historiæ, ne sine meta atque carceribus vagentur, nomen accepit ἀπὸ τοῦ ἐπέχειν, id est, *sistendo* vel *cohibendo*, aut denique *remorando.* Epochas à condito mundo ad Christi vsque natalem affabre admodum collegit Iosephus Scaliger *de emendat. temp. lib 6.* In Philosophia ἐποχὴ dicitur assensionis retentio, vt illa Pyrrhoniorum vel τῶν σκεπτικῶν, cuius Cicero meminit *in Acad. & Off. c. 1.* Aduersus hos strinxit calamum Galenus. Docuerunt siquidem, nullum esse datũ homini iudicium à natura, quo, collatis inter se omnibus, exactè posset quid cognoscere. Eóque nulla de re pronuntiandum esse censebant, sed semper de omnibus suspendendam esse sententiam. Quod facit contra sensus & doctrinarum κριτήρια. Vt meritò illa eorum ἀκαταληψία nimis latè extensa, adeoque ἐποχὴ nimium

nimium anceps, atque sollicita debeat explodi.

Epulæ quasi epulentiæ rerum dictæ sunt Isidoro. Et veteres Grammatici in eo differre volunt à dapibus, quòd Deorum & regũ sint dapes, epulæ priuatorũ hominum. Alii dictas volunt quasi *edipulas*, ab edendo. Sed earum aliquas inuenio fuisse funebres, cum in finem institutas, vt animi lugentium mœrore afflicti leuarentur aliqua consolatione, quæ à funere nomenclationem trahunt, & alias *Sepulcrales*, quas imponebant sepulcris, partim ad cõsolationem superstitum, partim ad testimonium honestatis eorum, qui fuerunt defuncti. Ad has manifestè alludit Ecclesiasticus cap. 30. his verbis: *Tolerabilior est mors ipsa, quàm valetudo aduersa, & morbus perpetuus. Perinde enim est vt ferculum splendidum, quod palato ægroto proponitur, & sicut cibi positi ad bustum sepulti.* Erant & epulæ *Ferales Græcorum, Militares, Hospitales, Regales, Pontificales, Nuptiales*, de quibus alias latius.

* *Epulæ* conniuales, cibo potuq; corpora refocillantes, variè diniduntur. Sunt enim 1. Conuiuia moderata, frugalia, atque etiam parca nimis atque sordida, quibus magnifica, splendida, luxuriosa opponuntur. 2. Conuiuiorum alia diurna, alia nocturna. Diurna trifariam diui di possunt, vt alia sint antemeridiana, alia meridiana alia vespertina. Antemeridiana siue matutina, quæ vel ante lucem, id est diluculo, vel mane quum Sol apparet, aut hora nona vel paulò ante meridiem agnntur, sunt ἀκράτισμα, ἄριστον, & διανηστισμὸς, quæ voce Ientaculi exprimuntur, quamuis nonnulli ea distinguant Δεῖπνον generatim pro quouis epulo, siue cibo, tum speciatim quadrifariam vsurpatur Antiquitus quidem & jentaculum, & epulum meridianum, & τὴν δορπίδα significabat: at, posterioribus temporibus pro Cæna siue epulo vespertino fuit vsurpatum Quid Hebræi de variis nominibus epularum sentiant, dictum est in voce *Conuiuium*. Apud Latinos cibus epulúmve meridianũ duobus vocabulis olim nominabatur, nimirum Cæna & merenda. Quo ad prius, de illo sic Festus. Cęna apud antiquos dicebatur, quod nunc est prandium. Vesperna, quam nunc Cœnam appellamus. Idem, meridianum cibum cœnam vocabant. De altero idem sic: Merendam antiqui dicebant pro prandio, quòd scilicet medio die caperetur. Nam meridio & meridior aliquando est meridianum cibum capere: vt apud Plautum, *Ientando, meridiando, comessando, pergræcando vitam ducere.* Merẽda postea pro cibo pomeridiano siue vespertino, Nonio teste, vsurpata est. Recentius vocabulum quo meridianum epulũ exprimitur est prandium, de quo fusius in voce Prandium. Vespertinum fuit quod Athen. lib. 1. videtur δείλινον appellare, nempe inter prandium & cænam Δείλης & δείλη crepusculum significat: vnde Cicero ad Atticum ὑπὸ τὴν δείλην dixit, pro vespertino tempore. Idem ἑσπέρισμα dicitur, teste Athen. lib. 1. cui respondet Vesperna. Lat Merenda teste Nonio, à recentioribus vsurpatur pro cibo pomeridiano, quia fit à merendo, siue mercede, quòd operariorum atque mercenariorum sit propria Apuleius antecœnium appellat: Græci γεῦμα, Gall. gousté Plura de Merenda apud Isidorum, lib 20. cap. 1. & 3. Δεῖπνον pro cæna, epulo nocturno, & post solis occasũ sumpto, à recentiorib. accipi dicit Eustath. lib 1. in Odyss. παρὰ τὸ δεῖν τότε ὕπνου quod tũc (i. paulò post) opus sit somno siue quiete. δόρπον etiam dicitur, vnde Scaliger Poët. lib. 1. cap. 5. Græci inquit, δόρπον παρὰ τὸ δόρυ παύειν militaris sanè vox: non enim curabant corpora, neque arma deponebant, nisi opere absoluto. Cœna, ἑσπέρισμα, teste Plutarcho, quasi κοινὴ dicta, ἀπὸ τῆς κοινωνίας, à communione; quòd nimirum Romani in prandio quidem soli atque seorsum (vnde etiam μονοφάγοι à Græcis sunt dicti) in cæna autem cum amicis ac

N

cumbentes cibum capere consueuerunt. Idem testantur. Isidorus & Scaliger locis paulò ante citatis. Post cœnam erant κῶμοι, ἐπιδορπίδες, δευτέραι τράπεζαι, Lat. Comessationes seu (vt vult Fest9) Comissationes, vel comassationes, ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, quod genio tũc procacius indulgerẽt, & lasciuiis nefandis frena laxarent Ethnici. Vt autem veteres alii aliis in cibo & potu parciores vel liberiores erant, ita hodie sunt qui vel prandio & modica cœna cõtenti, alii qui prandio, nonnulli qui cœnâ ætatem commodè, repudiatis aliis epulis, transigunt: contra non pauci reperiuntur qui quater vel quinquies in die cibũ sumũt. Populorũ varios mores hîc describere historici est, non etymologici. 3. Epulæ conuiuales secundùm quinque præcipuos vitæ humanæ (vt in tragicomediâ) obseruandos actus diuidi posse videntur. Hi sunt Natiuitas, educatio, muneris cuiuscunque susceptio, matrimonium, & mors. Sunt enim 1. Cõuiuia natalitia, eaq; duplicia, Puerperalia & Repotia. 2. Ablactationis & dentitionis conuiuia. 3. Munera publica varias epulas & cœnas exhibẽt apud veteres & recentiores, nempe Pontificales, Saliares, Augurales, &c. Regales Consulares, Cęsarianas, Militares, Mechanicas, Seruiles, Rusticanas. 4. In connubiis sunt sponsalitia, Nuptialia, Repotia, Syssiria, seu cõiugum, quotidianus & communis cõuictus pro facultatum & vocationis suæ ratione. 5. Sequuntur Conuiuia funebria pro gentium consuetudine, quæ varia apud Hebręos, Græcos, Romanos nomina sortita sunt, de quib. Speciatim suis Locis. 4. Quarta Conuiuiorũ diuisio fit secundũ personas, ita vt alia esse dicantur ciuiũ siue popularium, alia quæ cum peregrinis, hospitibus, & aduenis agitãtur. Hęc diuisio complectitur conuiuia, quæ vel ante vel post quãcunq; profectionem, peregrinationem, loci domiciliiue mutationem agitantur: item Conuiuia fæderatorum sacra & profana. 5. Quinta diuisio publica & priuata conuiuia respicit. 6. Sexta, Sacra & prophana, Iudæorum, Christianorum, Ethnicorum. 7. diuiduntur etiam epulæ secundum symbolas, collectas seu pecunias in cœnam communem collatas: item in Cœnas rectas, seu erogationes, & largitiones alimentarias, cùm publicas tum priuatas. De quibus omnibus prolixè, eruditè, D. Stukius in præclaro Antiquitatum Conuiualium opere, libris tribus quæcunque ad eiusmodi argumentum pertinent, complectente, accurata methodo disseruit.

Equidem tantundem ac *ego quidem*. Quocirca optimos auctores verbis primæ personæ semper ferè adiunxisse comperies.

Equiria, quæ tertio Id. Mart. celebrabantur Romæ, dicta, *vt ait Varro*, ab equorum cursu, qui instituebatur in campo Martio.

Equuleus, quem Sozomenus *lib. 5. histor. Ecclesiast.* lignum tortorium vocat, Prudentius stipitem noxialem, tormenti genus, nempe lignea catasta & cochleata ad intendendum ac remittendũ apta, idque ad exprimendum è noxiis veritatem, nomen habere quibusdam videtur ab equi forma, etiamsi alii ardentem laminam malunt interpretari. Sed res ita se habet, quantum ex bonis auctoribus colligere licet. Brachia pedesque eius, qui in equuleo torquendus erat, neruis quibusdam, quos fidiculas nominabant, alligabantur: Tum catasta intenta in altum erigebatur, vt ex ea, quasi ex cruce quadam miser ille penderet. Atq; hic primũ diuellebatur ossium compages: Inde candentibus eiusdem corpori laminis admotis, atque bisulcis vngulis ferreis lateribus laniatis, doloris acerbitatem augebant. Vtebantur ergo in hoc tormento & fidiculis & laminis. Fidiculas etiam vngulas dictas testatur Isidorus *Etimol. 5. cap. 27.* Meminit harum Cyprianus *Epistol. lib. 2.* vna equulei mentionem faciens his verbis: *Hasta illic &*

lic & gladius, carnifex presto est, vngula effodiens, equuleus extendens, ignis exurens. Meminit eius Cicero *in Ver. pro Deiotaro, Philip. 7.* Quintilianus *declam. vltim* Suetonius *in Tiberio,* Valerius *de patientia,* Seneca *22. Epistol. & lib. 3. de ira.* Rursus Cicero *pro Milone, Tusculan. 5. de finibus 4.* & alii auctores diuersis locis.

Equus. En tibi hic ipsamet Isidori verba. *Equi dicti, eo quod, quando quadrigis iungebantur, equabantur, paresque forma & similes cursu copulabantur.* Ab equo dicitur *eques, equiso, equiria, equuleus,* de quibus antea Equi generosi notas artificiose & pulcrè descripsit Virgil. *Georgic. 3.* Descriptionis initium est:

Continuo pecoris generosi pullus in aruis
Altius ingreditur, &c.

Ercisco, verbum tritum Iurisconsultis, deriuat Spiegelius in voce familiæ. ab ἐρκίζω, quod, inquir, est, *diuido.* Malè, Nam quod verbum tale vnquã agnoscunt Græci? Præstabit itaque deducere ab *arceo*, a vocali in *e* mutata, quòd in hæreditate diuidenda pars vna *arceatur* ab altera, id est, separetur, dum vtrique pars sua assignatur, quæ debet sufficere ex testatoris voluntate. Astipulatur his Festus, cùm inquit: *Erctum* (id est *hereditas*) *à coercendo* dictum, vnde & *erciscundæ* & *ercisci.* Ab eodem verbo Ercium dictum Iouem, nempe quòd ab hominib.. arceret mala, affirmat idem eodem loco Sed perperam & illud: Cum huius nominis origo planè sit Græca. Nam ἕρκος & ἕρκιον est septum. Hinc ἑρκεῖος Ζεὺς *Herceus Iupiter*, quem septitium reddit Budæus apud Aristotelem *de mũdo.* Cultum eum apud Athenienses testatur Hesychius.

Erebus. Nominis huius ratio deducta est, iuxta Phurnutum, ἀπὸ τοῦ ἐρέφεσθαι, id est, ab eo *quòd contegatur & ab alio contineatur.* Est autem Erebus obscurissimus inferni locus, vnde etiam esse noctem scribit & fabulatur Varro. Fortè quòd νὺξ à Poeta dicatur ἐρεβέννη, id est, *obscura*, ab *erebo nato* epitheto: Qua ratione etiam Eustathius τὸ ἐρεμνὸν, ἀπὸ τοῦ ἐρέβεος deriuat 4. Ilia Homeri. Etiãsi contra Varronem, erebum vna cum nocte ex prima illa confusione, quæ dicitur chaos, natum affirmet Hesiodus his verbis: ἐκ χάεος δ' ἔρεβός τε μέλαινά τε νὺξ ἐγένοντο. Sed nolumus de re illa λεπτολογεῖν. Hoc vnum addendum tamen, creditum à veteribus, homines in hac vita sceleribus nefandis contaminatos, absoluto naturæ penso, à furiis in Erebum trahi, *vt apparet ex Platone ad finem Axiochi.*

Eremodicium actio deserta, vt hoc verbum interpretatur Papinianus *l. 31. §. litt. ff. de negot. gest.* vel indicta caussa, id est, ἐρήμη δίκη. Pomponius: *Item in eremodiciis pupillo subuenitur.*

Eretum vicus in Italia fictilibus vasis, quæ ibi cum laude fiebant, celebris, nomen deducit ἀπὸ τῆς ἥρας, id est, *Iunone*, quæ peculiariter ibi coli solebat.

Ergasterium, locus, vbi aliquid fit, vt & ergastulum locus cui noxii ad opus aliquod agendum deputantur, ἀπὸ τοῦ ἐργάζομαι, quod est *operor*, originem trahit. Nonnulli ergastulũ dicũt esse locum, in quo lapides & metalla fodiuntur. Vnde Iuuenalis: *Nempe in Lucanos & Tusca ergastula mittas.* Et quoniã nihilominus illi, qui mancipabãtur eiusce modi operib⁹, compedibus erãt vincti, optimè ea videntur sese habere in Glossa Philoxeni: Ergastulum, τόπος ἐν ᾧ οἱ δεσμῶται ἐργάζονται. *Locus, in quo vincti operantur.* Apuleius, *Quindecim,* inquit, *liberi homines populus est, totidem serui familia, et totidem vincti, ergastulum.* Id de pleno legitimóque ergastulo dictum: aliás enim pœnalis ille carcer stat numero minore. Extrema necessitate coacti Romani quandoque & hæc mancipia in bellum armabant, de quibus sic Lucius Florus: *Seruitia (proh nefas) & ergastula armantur.* Et Plinius scribit Marium Cinnana dominatione reuocatum, rupis ergastulis exercitum fecisse.

Ergastulorum pœnam Regum. Ro-

manorum Seculo fuisse notam Liuius subindicare videtur lib. 2. decad. 1. Sed alii refragantur & ex Plutarcho veram Originem & tempus sub Gracchis consignat. Postquam enim diuites agrorum multitudine locupletati ad incommoda quædam adigerentur, serui barbari empti sunt à Romanis, qui agros colerent, & tunc ergastula completa his miseris, qui etiam ad aliud opus, nempe ad molituram, lapidum cæsuram, aquæ haustionem, non raro sunt applicati. Ergastula in villis, subterranea loca fuerunt depressa, sedibus & angustis fenestris distincta, prorsus ad carceris formam, contra fugam munita. Præfectus eiusmodi carceris Ergastularius Columellæ dictus. Et noxii detrusi in hæc ergastula, & Innoxii. De noxiis Lactantius libr. 5. cap. 19. *Qui seruorum nequissimus habetur, qui dominum suum fuga deserit, is verberibus, vinclis, ergastulo, cruci & omni malo dignus indicatur.* De innoxiis, Suetonius Augusto, cap. 32. *Rapti per agros viatores, sine discrimine, liberi seruique, ergastulis possessorum supprimebantur.* Qui in Ergastulis perpetim vincti habebantur & in ferro: apud quosdam in compedibus aureis: De illis Plautus suo more ludens, in Persa quendam inducit fatentem, *Plustulum annum fui præferratus apud molas tribunus vapularis.* De istis Tertullianus Libello de habitu mulierum: *Apud Barbaros quosdam*, inquit, *quia vernaculum est aurum & copiosum, auro vinctos in ergastulis habent.* Nec tantùm vincti, sed etiam inscripti, siue notis compuncti, semirasi, pertenui & aspero victu fulti. Ergastula quamplurima apud Græcos & Romanos per secula multa in vsu, ad principatum vsque Hadriani qui ea sustulit, præsertim in Italia, teste Spartiano. De Ergastulis multa Lipsius Elect. lib. 2. cap. 15. Hebr חנות *Chanúth* Ergastulum. Ierem. 37. 16. Quum ingressus esset domum carceris, & הַחֲנֻיּוֹת-וְאֶל *veél-hachanuyoth*, & locum vinctorum, id est, Ergastulum. A verbo חנה *Chanah*, id est, Mansit, resedit, Consedit, vincti enim quiescunt, & desidere coguntur, manibus operantes.

Erichthonius Vulcani sine matre filius terræ contentionem significat. Nam ἔρις lis est aut contentio, χθὼν terra. De eo Virgilius: *Primus Erichthonius currus & quatuor ausus Iungere equos:*

Eridanus Galliæ Cisalpinæ fluuius, Rex fluuiorum Poëtæ, & alio nomine Padus, ab Eridano est dictus, *inquit Isidorus*, solis filio, quem *Phaetontem* nominant, qui fulmine percussus in eundem fluuium deiectus est. Accessione tandem triginta fluminum defertur ille in Adriaticum mare, omnes Europæ fluuios, excepto Istro, superans, *vt aliqui volunt.* Cato tamen hoc nomen ortum tradit à duce coloniarum, & Padi nomen à picea arbore circa fontem tractum, quo Gallicè tum vocabatur Pades, *vt & Plinius ex Metrodoro tradit.* Addit idem Botigon vocatum Hetruscis & Liguribus, à sua profunditate. Ambrosius eleganter nominat hunc maritimorum cōmeatuum Italicis subsidiis fidum inuectorem. Turpis error Æschyli, qui in Iberia Eridanum esse dixit, & eundem appellari Rhodanum. Euripides & Apollonius in Adriatico littore confluere scripserunt Rhodanum & Padum, errore propemodum fustuario, *auctore Plinio cap. 2. vltimi libri.* Est etiam notandum, alium esse in Græcia Eridanum, qui se præcipitat in Ilissum, eumque ab Ouidio 2. *Metamorph.* ad huius differentiam nominari senem. Et libro 7. *Multa quoque Eridani placuerunt gramina ripis*, vbi suspicio est apud eruditos pro *Eridani* imperitiores scripsisse *Apidani.*

Erynnis dicta est Furia, quasi ἔρις τοῦ νοῦ lis mētis. Fingūt enī fabulæ eos, qui aliquid impiè sceleratéq; cōmiserint, agitari & perterreri Furiarū tædis ardentibus, *vt Cicero pro Roscio Amerino testatur.* Hinc Ouidius in Fastis: *Conscia mens vt cuique*

cuique sua est, ita concipit intra Pectora pro meritis spemque metumque suis. Et Menander.

συνιστορῶν αὐτῷ τι, κἂν ἦ θρασύτατος,
ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ.

Alij deriuant παρὰ τὸ ἐν ἔρα ναίειν, quod habitent in terra speculantes hominum facta, quæ aduersus Deum atque iustitiam committunt: Alij iterum παρὰ τὸ ἐρινύειν, quod indignari significat. Erinnyis auté à Talphusijs nominata est Ceres, vt olim in Thebaide cecinit Antimachus poëta, & Pausanias ostendit. Eodem nomine appellat eam Lycophrô in Alexandra, vbi interpres deriuationem nominis trahit παρὰ τὸ ἀρὰς ἀνύειν quod *imprecationes exsequatur*, vel παρὰ τὸ ἐν ἔρα ναίειν, vt & in Furiarum nomine iam nunc est dictum. Si de Furiis plura requiras haud contemnenda, *Eumenidas* vide.

Erro, quo nomine Planeta dicitur Latinis, ab errando inuenit nomen, sicut & seruus, quem Vlpianus erronem vocat, non quòd fugiat, sed frequenter sine caussà vagetur. Erro verbum non ineptè deflecti posse videtur παρὰ τὸ ἐρρειν, quod Eustathius interpretatur Odyss. *d.* ἐπιπόνως, τοῦτ' ἐστι μετὰ λύπης καὶ φθορᾶς πορεύεσθαι, sicut accidit viatoribus, qui à recta via deflectunt.

Errhina medicamenta, quæ in oblongam ac Pyramidis formam coacta naribus induntur ἀπὸ τῶν ῥινῶν, id est, naribus arcessunt appellationem. Nocent iis, qui imbecilliores habent oculos.

Erycina nominata est Venus, ab Eryce monte Siciliæ, in quo Æneas matri templum erexerat, iuxta illud Virgilij: *Erycino in littore sedem fundabat Veneri Idaliæ.* Diodorus tamen scribit constructum ibi templum Veneri multis donariis ornatum ab Eryce suo ex Bute filio. Fuit & Romæ ante portam Collinam Deæ huius ædificium, quod *Veneris Erycinæ* templum dictarunt, cui cum ædes sacra porticus adiacebat insignis.

Erythræum mare, quod ob scopulos ac petras latentes difficile admodum esse nauigatu docet Diodorus Siculus 4. *Historia*, & alij multi præter Diodorum vnde nomen inuenerit, multæ & variæ sunt auctorum sententiæ. Quidam certe ab adiacentibus rubri coloris montibus quos sol radiis excussit, arcessiunt nomé: Alij ab rubra arena: Nonnulli à fonte, qui multam aquam immittit mari: Aliqui ab aqua rubra, quod plerique tamé, & meritò quidem, reiiciunt. Veteribus maximè probatum fuit, à rege Erythra, siue Erythro Persei atque Andromadæ filio sic appellatum, qui primus iuxta Plinium rates inuenit in mari rubro. Strabonem vide libro 16. Plinium *libro sexto, cap. 23.* Hebræi nominant mare סוף *suph*, triplici de caussa, vel potius ob triplicem significationem, qua & finem, & iuncum, & procellam significat.

Esau factorem significans, & filius Rebeccæ deducitur ab עשה. Idem אדום dictus à rubedine. Nam אדם significat *rubuit*. Isidorus vult appellatum eum nomine priori, à coctione lentis rufæ, qua vendidit prærogatiuam, quam habebat ex primogenitura. Dictus idem & *Seir* quod hispidus fuerit nulla corporis læuitate insignis.

Esdras adiutorem significans, rectè deriuatur ab עזר adiuuit.

Esdrelom planities & vallis pulcra ad 4. vsque miliaria sese extédens, & 13. miliaribus ab vrbe Hierosolyma distãs, accepisse videtur nomen à סדר i. *ordine, vel dispositione abscõdita.* Nã עלם est *occultauit*.

Esquiliæ vel exquiliæ, quæ & mõtis Esquili vel Esquilini nomine dicũtur, adeptę sũt nomé (vt aliqui volũt) ab *excubiis* quas Romulus collocauerit in eo mõte cum diffideret Tatio: vt *Exquiliæ* quasi *excubinæ* sint dictæ. Agnoscit hoc etymon. Ouidius Fastorum 3. cum ita canit:

Adde quod excubias ibi rex Romanus habebat.
Qui nunc Exquilias nomina collis habet.

Alij, vt refert Varo, dictas volunt Exquilias, quod à Tullio rege, (quem Ex-

quilinum propterea nominat Solinus) fuerint exculta. Addit postea inter alios lucos extitisse ibi quoque lucum Iunonis Lucinæ, in quo quia supplicabatur Iunoni à viris & nuptis, subiicit prioribus Ouidius: *Illic à nuribus Iunoni templa Latinis. Hæc sunt (si memini) publica facta die.* Habuit & hic Virgilius domum, auctore Seruio prope Mecœnaris hortos, qui eo in loco erant constituti ob aëris salubritatem, cùm ea regio ante sepulcris vacaret. Neque illud prætereundû, Exquilias cum monte Quirinali & Viminali à Seruio Tullio additas fuisse ciuitatis pomerio, & colles habuisse præcipuè tres, Oppium, Cispium, Septimiû, teste Varrone. Ab eisdem Esquilina tribus dicta, cuius Dionysius, Liuius, Varro, Plinius & Festus meminerunt. Sed tandem tertium etymon huic môti adaptatum subiicio, dum aliqui arbitrantur dictum eum à quisquiliis, quod aucupes ibi quisquiliis sparsis aues illuderent. Non reiicio, attamen à bonis auctoribus minus approbatum inuenio.

Essæi, vel *Esseni*, vt nominat Iosephus, genus sectariorum apud Iudæos (fuerût enim olim Pharisæi, Sadducæi, & *Esseni*) qui iuxta eûdem Iosephum 13. Antiquit. omnia affirmabant fato subiecta, omniaque fieri eius decreto: animam hominis immortalem esse; & pro iustitia pugnandum vsque ad mortem; qui anathemata prohibebant templis; nulla sacrificia cum populo celebrabant; imò à cœtu hominum reliquorum se côtinebant peculiari quadam sanctimoniæ præsumptione; qui studio omni terram colebant & exercebant, opes etiam suas in vsum communem conferebant; nec seruos habentes, nec possidentes vxores atque adeo monasticam quâdam vitam ducentes, & lapidum, herbarum, ac animantium naturam admodum studiosè inquirentes, apud quos potandi edendique modus olim saturitate definiebatur quippe (*vt prodit Philo*) habitabant vicatim benefici erga suos, in diem tantùm viuentes, non gazis corradendis intenti, non telis, galeis, gladiis, aut scutis fabricandis, sed morali Philosophiæ, vt scirent quid expetendum esset, quid côtra fugiendû, nomen habent ab עשה fecit, ex quorundam sententia. Vt operarios eos interpretari possis. Philo tamen à sanctitate deducit, libro, cuius titulus *quod liber sit, quisquis virtuti studet.* Præstantiores autem hos habitos Pharisæis scribit Eusebius, dictique fuerunt θεωρικοὶ, id est, *contemplatiui.* Meminit eorum & Plinius *lib. 5. ca. 7.*

Etesiæ venti anniuersarij, vt ἐτήσια καὶ ἐνιαύσια ἱερὰ *anniuersaria sacrificia* Græcis, inde inditum agnoscunt nomen, quod certo anni tempore, vel potius vertente anno μετὰ τροπὰς, καὶ κυνὸς ἐπιτολὴν, non quidem ex alia atque alia parte cœli (sicut Agellius scribit) sed ab Aquilone spirare incipiat. Ἐνιαυτὸς enim Græcè, annus Latinè dicitur, ait Isidorus. Non rectè illud, nisi malè affecti sunt côdices. Debuisset enim dicere ἔτος, vnde & ἐτήσιον dicunt, quod annuum est nobis. Fatetur & Aristoteles in Meteoris eos ab Arcto spirare, contra Gellium, qui diuersas ipsis stationes tribuit. Plinius scribit post biduum exortus caniculæ spirare, eumque syderis ortum octo fere diebus antecedere véros, quos vocant προδρόμους itidem aquilonares & etesiis æstum solis molliri.

Etymologia, quæ originem vocabulorum comprehendit, descendit ἀπὸ τοῦ λόγου ἐτύμου, id est, à vero sermone. Quare Cicero rectè interpretatus est veriloquium. Fabius originationem reddit. Dicitur & Notatio, quod rem, de qua prædicatur, notam faciat, vt inquit Boethius. Hanc neminem patui facere debere vel inde constat, quod auctore Platone comparandæ scientiæ primi sint gradus ὄνομα καὶ λόγος. Neque putò, dum hæc mollior, me etiam versari in sterili fundo: Imo affirmare id possum, etiamsi somno monitus non essem, tale me opus cudere, antequam cuderem, id

quod

quod nescio quo modo obtigit, animine quadam sagacitate, an tacito instinctu, iam tamen me aggressurum, posteaquam nonnihil vtilitatis auguror inde in literariam rempubl. redundare posse. Faxit tantùm Deus vt incoatum opus eo initio, feliciter ad vmbilicum perduci queat.

Eua prima mortalium mater est, à חוה *Chaja*, deducto nomine, vt video placere nonnullis, quod Hebræis significat vixit.

* *Eua* ante peccatum אשה *Ischa*, tãquam par marito, i. *Vira* vocatur, vti maritus ipsius איש *Isch*, i. vir dicebatur, Genes. 2. 23. ac si fœmina, sicut nomine, ita potestate viro par esset, & æqualis. Sed postquam per peccatum viro subiecta fuit fœmina seu vxor, illique iam non par, sed subdita, Genes. 4. 16. nomen audit immutatum, nec amplius אשה, sed חוה. *Chauua* vel *Chaua*, Grecis & Latinis *Eua* (quemadmodum Apostolus Græcè cõuertit, 1. Tim 2. 13) appellata est. Dicitur autem disertè Adamus, (non autẽ Deus) hoc nomen Euæ vxori suæ, velut illius iam caput & dominus imposuisse. Genes. c. 4 20 & 1. Cor. 11. 3. Fuit enim Dominorum munus, rebus sibi subditis imponere nomẽ Genes. 2. 19. *Chaua* autem significat *Viuentem*, vel potius conseruãtem in vita; nam nominis huius interpretatio habet formam ex 2. coniugatione vel à verbo חוה *haua*, id est, fuit, extitit, ac si diceret Adamus Euam futuram matrem omnium viuentium. Idem significat, quod היה *haia*, id est, fuit, & in futuro erit. Nam vau & Iod sunt literæ commutabiles. Et cùm omnes tres radicales sint ex literis אהוי, hinc fit quod Græci in deriuatione verbi ab hoc themate nullam vsurpent & substituant consonantem, vt ἔω, à quo deinde εἰμί, id est. sum. Latini autem pro Vau ponũt f. vnde verbum antiquum *fuo*, à quo præteritum, *fuit*, hodie vsurpatur: item hinc *fio*. Vel deriuatur à verbo חיה *Chaia*, i. vixit, viguit, naturalem habuit vitæ vigorẽ. Nec multùm differt ab היה *Haia*, fuit: nam quemadmodum habet aspirationem duriorem, ita quoque significationem vegetiorem. Non enim significat tantùm aliquid esse, sed & vegetari seu viuere, in suo esse *Chaua* igitur Adami vxor dicta est quòd omnium hominum deinceps ad mundi finem mater esset futura: & vt luctus mulieris, quæ posteris suis causa mortis extitisset, minueretur, nempe ex spe prolis & diuinæ benedictionis, præsertim de benedicto semine, caput serpentis contrituro. Id nomen inditum verò, non vt causa ipsa primaria vitæ posteris esse suis Eua censeretur (cuius vitæ sunt vterque parens causa duntaxat instrumẽtalis) non item vt essentiatrix futurorum postea hominum statueretur. Hoc enim vnius Dei proprium est. Itaque, eruditorum iudicio, non eo vocabulo nominata est, quod cũ voce & nomine יהוה (quod vnius Dei peculiare est) thema commune haberet: sed quod cum animantibus eandem vocis originem retinet apud Hebræos, qui animal viuens, bestiam, feram חיה *Cheia* appellant. Et quamuis generale nomẽ sit omnium viuentium, rarius tamen hominibus tribuitur.

Euangelium ab εὖ & ἀγγέλλω, id est, *bene & feliciter nuntio*, quod apud Hebræos est בשר qua voce Prophetæ quoque vtuntur, cum de predicatione Euãgelij & beneficiorum Christi loquuntur. Κατ' ἐξοχὴν vocatur Euangelium doctrina & verbum Domini. Exstat & ea vox apud Homerum Odiss. ξ. sed pro nuntio tantum fausto & felici: Εὐαγγέλιον δέ μοι ἔςω. Et apud Isocratem εὐαγγέλια θύειν pro sacrificio accipitur, quod fiebat pro rei feliciter gestæ narratione. Aliud autem hoc Euangelium, de quo hæc dicta volumus, quippe appellatione spiritus significatum, quodque Dei potentia est ad salutem, & cordi, non lapideis tabulis imprimitur, instar legis, quodque Dominus Christus attulit cœlitus ex sinu patris ad salutem omnium

nium

nium, qui credunt in eum.

Euerriculum, retis piſcatorij genus, à verrenda aqua eſt appellatum. Nonius ita: *Euerriculum genus eſt retis piſcatorij, à verrendo dictum, vel quòd trahatur, vel quòd ſi quid fuerit piſcium nactum euerrat.*

Eucharistia. Vt olim epulum paſchatis dicebatur *tranſitio* vel *tranſitus Domini, Memoria: Signum, Solennitas, Feſtum, Feria Conuentus, Victima tranſitionis, Sacrificiū, Oblatio*, ſic & cœna Domini varias appellationes eſt ſortita. Dicitur enim à Paulo Menſa Domini, & κοινωνία, id eſt, *communio*, quam cum Chriſto, & eius corpore in vno pane habemus, à Luca Fractio panis. Dicitur & *ſymbolum*, & *myſterium* & *Sacramentum corporis & ſanguinis dominici*, memoria quoq; Paſſionis, σύναξις, id eſt, *coniunctio* vel *coagmentatio, Conuentus, Cœtus ſacer, Collecta*, & denique εὐχαριστία ἀπὸ τοῦ εὐχαριστεῖν, quod gratias agere ſignificat. Quippe in celebratione huius actionis ſiue myſterij gratiæ agendæ ſunt Deo. Quinimo Marcus Euangeliſta dicit: *Et accepto poculo εὐχαριστήσας, cum ſcilicet gratias egiſſet, dedit eis*, vbi antea dixerat εὐλογήσας, benedicendi vſus vocabulo. Vtroque enim verbo Apoſtoli indiſcriminatim vtuntur. Lucas & Paulus etiam habent εὐχαριστήσας.

* *Eucharistiam* Paulus 1. Corinth. 11. vocat Δεῖπνον κυριακὸν, Cęnam dominicã, idque partim propter veſperam, vel ſub nocturnum illud tempus, quo Chriſtus Paſcha ſecundum legem cum diſcipulis ſuis celebrauit, eique mox ſacrum corporis & ſanguinis ſui conuiuium ſubſtituit; partim verò ab am hore, vel etiam à fine. Nam & à domino inſtituta eſt, & in eius memoriam celebratur. vocatur item Poculū benedictionis quod eſt κοινωνία ſanguinis Chriſti, & Panis quem frãgimus κοινωνία corporis Chriſti. Item ἀγάπη à veteribus Theologis, quòd eſſet mutuæ Charitatis inter Chriſtianos ſymbolum, quum omnes ad cõmunem menſam ſacram accederent, vt vnus panis, vnum corpus, vnius corporis & ſanguinis Chriſti fierent participes. Tertullianus in eam ſententiam apologer. contra Gentes, *Cœna noſtra*, inquit, *de homine* rationem ſuam oſtendit: vocatur enim Ἀγάπη, id quod dilectio penes Græcos eſt. Appellatur etiam à veteribus ἱκκρίτως & ἐνιαίως, vt Dionyſ. cogn. Areopagitæ verbis vtar, Σύναξις & Κοινωνία: διὰ τὸ συνάγειν, vt idē interpretatur ἕνωσιν καὶ κοινωνίαν πρὸς τὸ ἕν, id eſt, quòd *reducit ſeu reuocat vnitatem atque communionem* (Eccleſiam, quę eſt communio ſanctorum) *ad vnum*, nempe Chriſtum. Addo ex eodem quæ ſequentur, *Diuiniſſima* (inquit) *vnius eiuſdemque panis atque poculi communis pacificáque μετάδοσις, diuinam illis ceu conuictoribus, vitæ morumque cōuictionem ſancit, & diuiniſſimi illius conuiuij, ceu exemplaris horum myſteriorum, memoriam ſacrã adfert.* De aliis Euchariſtiæ nominibus conſulat lector Theologorum ſcripta.

Eueſtigio, auctore Priſciano, dixerunt Romani, vel quod ſtans aliquis in eodē veſtigio facit (vnde à ſtando ſtatim quoque dicitur) vel quantum eſt tempus in promouēdo vno veſtigio, quod vtique breuiſſimum eſt: Idque vt probet citat locum ex 1. *in Verrem* vbi hæc legis: *Rediit ad ſe eueſtigio.*

Euganei populi Italiæ, qui olim habitarunt in Marchia Taruiſina, adepti nomen à ſua nobilitate. Siquidem εὐγενεῖς ſignificant Græcis claris ortos natalibus. Meminit horum Silius lib. 8. Et Plinius 3. Sed eos tandem ſedibus ſuis pepulerunt Veneti, à quibus tota regio dicta fuit Venetia.

Euhyus. Sic dictum Liberum fabulãtur, quòd cùm Dij bellum gererent cum Gigantibus, in leonem tum verſus Bacchus gigantem interfecerit. Ex quo Iouis audita vox eſt, εὖ υἱέ, *bene fili* Etiamſi id vanum nolui tamē committere, quin huic paginæ illinerem. Quæque enim ex ſuis fontibus ſunt explicanda.

Eumenides, cum quibus eadem ἐριννῦς, & quas

& quas Æschylus in Eum. describit his verbis: γραῖαι, παλαιαὶ παῖδες αἷς οὐ μίγνυται θεῶν τις οὐδ' ἄνθρωπος, οὐδὲ θὴρ ποτε· κακῶν δ' ἕκατι κἀγένοντο, ἐπεὶ κακὸν σκότον νέμονται, τάρταρόν θ' ὑπὸ χθονός, μισήματ' ἀνδρῶν καὶ θεῶν Ὀλυμπίων. Ab eodē noctis dicuntur filiæ, καὶ ἄπαιδες, κὴ ἄγαμοι, κὴ παρθένοι. Vnde prouerbium apud Suidam, αἱ παρθένοι ἐριννῦς. Nam ita primum eas vocarunt. At postquam tandem eas beneficio & consilio Apollinis placauit Orestes, Eumenides sunt dictæ οἱονεὶ εὐμενεῖς, ἢ εὐμενέστεραι τοῦ πρὶν, videlicet *benignæ* aut *certe benigniores quam ante*. Alii Eumenides dictas indicāt quasi minime εὐμενεῖς per antiphrasin, aut εὐφημισμὸν, vt sacer ignis à contrario in corporis morbis is dicitur, qui exsecrādus est. Sophocles, qui eas facit σκότου, κὴ γῆς filias, etymi rationem innuere videtur his verbis, καλοῦμεν εὐμενίδας, ἐξ εὐμενῶν στέρνων δέχεσθαι τὸν ἱκέτην σωτήριον, in Colon. Tres finguntur numero: Tisiphone ἀπὸ τοῦ τίσεως καὶ φόνου, id est, vltione & cæde dicta, Alecto ab à priuatiua & λήγομαι, quòd non designat, & Megæra παρὰ τὸ μεγαίρειν, quod odium & inuidiam mortalibus iniiciat. Earum epitheta sunt, ὀφιοπλόκαμοι, ἀδίκων τιμωροὶ κυανόχρωτοι, φοβερῶπες, & apud Inferos etiam dicuntur *canes*.

Eunuchus. Eunuchi nomē generale esse, docuit summus nomotheta Christus Iesus Matth. 19. cū inquit, esse Eunuchos natos de vtero matris, & esse Eunuchos, qui castrati sunt ab hominibus, quique seipsos castrarunt propter regnum cœlorum. Et quoniam εὐνοῦχος etiam *spadonem* significat, non malè Vlpianus ait de verb. significat. *Spadonum generalis appellatio est, quo nomine tā hi, qui natura spadones sunt, item Thlibiæ, Thlasiæ, sed etsi quod aliud genus spadonum est, continetur*. Quāquam alias propriè spado is est cui virilia sūt exsecta, ἀπὸ τοῦ σπᾶν, id est, *euellendo* dictus id quod sponte pati capitale erat ex lege Cornelia. Thlasiæ autem & Thlibiæ, qui testiculos non habent excisos, sed tantùm fractos, aut attritos, παρὰ τὸ θλάειν κὴ θλίβειν nomē deducūt. His adoptare licebat iure, nō pariter iis, qui impotentes & euirati erant natura. Ad etymon Eunuchi venio. Sunt qui dictum eum volunt ἀπὸ τοῦ εὖ τὸν νοῦν ἔχειν, quod bene affectā habeat mentē, quod haud æquè placet, atque illud etymon aliorum, ἀπὸ τοῦ εὐνὴν ἔχειν, *quod asseruet cubile*. In eum enim finem emi & cōparari à principibus solebant, vt vxoribus & filiabus interea, dum abessent, velut custodes & testes pudicitiæ adhiberentur. Primum autem omnium fecisse Eunuchos Semiramidem testatur Marcellinus: De qua re ipsa vide & Claudianū *lib. 1. in Eutrop*. Penetrarunt tandem in principum aulas, *vt est videre apud Lampridium in vita Alexandri Seueri*, & magni quandoque muneribus cum domi, tum foris in bello sunt functi, qualis ille Narses fuit tempore Iustiniani ὑπέρων ἐς τὰ μάλιστα δραστήριος. κὴ ἄλλως ἀγχίνοια τὰ παρεμπ.πτοντι, καὶ παρεσκευασμένος ἐν τῷ λόγῳ τὰ βεβουλευμένα, sicut describi solet. Lampridius paulò his infestior *per ditissimum hominum genus* appellat. Sed cur custodiæ fœminarum destinabantur? Quod eos continentes esse arbitrabantur, nec stuprum inferre, quā sententiā quoque esse video Sexti Philosophi *Hypot. c. 3. c. p. 31*. Quanquam eos olim in corruptione & adulterio à Turcis deprehensos ex eorum annalibus accepimus. Sunt enim ex iis, qui nihilominus tentigine laborant & coeunt, etiāsi nulla in semine sit virtus Liquorē enim emittunt, sed ad gignendum inualidum, *vt & Isidorus affirmat* Sed tertiam Eustathii etymologiam subiicio, cui εὔεργος est, ὁ ἐστερημένος ὀχείας. qui destitutus est vi seu potentia coeundi. Εὖνις enim adiectiuum *orbatum* significat, ὀχεὰ *coitum*. Fallit hoc tamen in nonnullis. *vt modo dixi, & ex Martiale ad Gellium apparet*. vox eorum acuta Cur ita? Superflui humoris id abundantia facit, qui arteriam, per quam sonus vocis ascendit crassiorē

efficiens meatum vocis coarctat, *auctore Macrobio.* Hinc haud facilè discernas, eunuchus an fœmina loquatur. Aliam tamen rationem adfero in spadonibus, vbi etiam in hanc rem plura. Videat & legat, quem plura legendi desiderium habet.

Euocati milites apud Romanos ex ciuibus, sociis, ex equite & pedite sumebãtur, verùm rogatione & precibus, atque id eo dicti Euocati secundum Lipsium. *l.d. Militia Romana.* Veterani enim fuerunt & militiæ gnari, qui expletis stipẽdiis sponte in gratiam Consulum aut Ducum militiam sumebant. Et quia sæpe literis aut nuntiis nominatim euocabantur, inde habuere nomen. Dio optimè: τῶν ἠυοκάτων σύστημα ὡς ἀνακλήτους ἄν τις ἑλληνίσας, ὅτι πεπαυμένοι τῆς στρατείας ἐπ' αὐτὴν αὖθις ἀνεκλήθησαν, ὀνομάσειεν. Addit ille *non solùm è ciuibus, sed ex Latio etiam euocatos, imò e coloniis & pro-uinciis, gradumque eorum sæpe fuisse sub vno aliquo vexillo dispositos, plerosque beneficiis astrictos.* Hi ab omnibus operibus erant immunes, præterquã ab hoste ꝓpulsãdo.

* *Euphrates,* Hebr. פרת *Perath,* al. *Phrath,* fluuius nominatissimus, à Strabone diligenter descriptus est, his verbis. Est Euphrates Tigride maior, plusque terræ peragrat; ex iis Tauri partibus quæ ad Aquilonem vergunt, confragoso ortu promanans, vnde ad Occidẽtem versus per maiorem (quam vocant) Armeniam fluit vsque ad minorem; & hac à dextris, Liscena verò à sinistris relicta, intorquet se deinde ad meridiem, simulatque Cappadociæ mõtes attigit: quos montes atque etiam Comagenes dextra, Læua verò Asicinsineg & Sophe-neg, maioris Armeniæ regiones præterlabens, proripit se in Syriam, rursusque reflectitur versus Babyloniã Persicúmque sinum. Vide Plinium, lib. 5. cap. 24. Hîc addere liber quę doctissimus Iunius scribit de Euphrate in verba Mosis, Genes. 2 v. 10. 11. 12. 13. 14. *fluuius autem procedit ex Hedene, ad irrigandum hortum, & inde se se diuidit, fertúrque in quatuor capita.* &c. Heden est non tota quidẽ Babylonia (regio) sed pars Babyloniæ. Tres partes habet Babylonia, si Ptolemæum sequimur scriptorem diligentissimum: summam Audanitida ad Euphratẽ fluuium, Mesopotamię conterminam: Mediānam Chaldæam iunctam Arabiæ desertæ: tertiam & infimam Merodaciam, quæ supernæ Strophis, infernè Sinu Persico terminatur. Harum posteriores duæ nihil ad Hedenem pertinent, cùm neque adeo sint fertiles, neque ad fines pertingant Assyriæ, vt facit Heden, Genes. 2. 14. Est ergo Heden Audanitis regio. Tantùm in eo discrimen est, quòd Seleuciam totamq; insulam, quam circumlambit Euphrates, Græci & Latini Geographi non Chaldeæ seu Babyloniæ, vt S Scriptura, sed Mesopotamiæ tribuerunt. [Euphrates nomẽ habet ab exundando feruenter & crescendo, פרת *Perath,* al. *Phrat.* Cognatione respicit ad פרה *Parah,* id est, creuit fructificando. Hinc πόρθμος & Latin. *fretum.* Item πορθμεύω, transfreto, transiicio quamlibet aquam.] Non oritur quidem Euphrates in Hedene (nam Euphratis ortus in Caranitide, Armeniæ maioris præfectura, est, vbi פק-פרת *Puk-Perath,* id est, profusio Euphratis appellatur, non autem Pyxirates, vt legitur apud Strabonem & Plinium lib. 5. cap. 24. sub radicibus montis quem Capotem accolæ nominant) sed delapsus per varios anfractus Hedenẽ vsque, procedit quatuor alueis siue capitibus: quod paulò plenius explicandum est. Qui procedit ex Hedene fluuius est vnicus, Genes. 2. 10. qui Euphrates hic, & Genes. 15. 18. Deuteron. 1. 7. & alibi passim Euphrates dicitur. Deinde huic fluuio non duo aut tres solùm, sed quatuor aluei tribuuntur ab iis qui diligentius rem exposuerunt. Nam Mela, lib. 3. cap. 8. Plin. libr. 5. capit. 26. Solin. capit. 50. alii etiam negligentius videntur perscripsisse Duo solum Euphratis alueos, propterea quòd

quòd alios aquæ ductus magis quàm naturales alueos esse putauerunt, aut disperire illos per Chaldææ solitudines. Ex Curtio autem, Herodoto, Diodoro Siculo & Dione constat, Euphratis partem suo ostio in sinum Persicum influere: ex Ptolomæo verò & Ammiano Marcellino tres seorsim extare Euphratis alueos: quartum denique probat historicorum omnium veterum recentiũque confessio. Quamobrem alueorum istorum ordinem, quo Euphrates per eos labitur, percurremus. *Primus* alueus est *Nahar-Sares*, id est diductum flumen siue (vt Ptolemæus vocat) *Baar-sares*, id est alueus fossatúmve deductum atque distractum: qui Straboni corruptè dicitur. Mahar-sares, Ammiano corruptius Marsias, Abydeno, apud Eusebium lib 9. præparat. Euang. *Ακράκανες*, quia in paludes abit exundantes ranis, quas אקרוקן *Akrukan* Chaldæi vocant. Plinio denique Narragas, pro eo quod est *Nahar-sagaz*, id est, dimotus & deriuatus fluuius. Atque hoc flumen propterea diductum siue diuulsum appellatur (id enim sonat *Sares* Chaldæorum linguâ) quod in paludes Chaldaicas vniuersum ducitur, deriuatúmque huc illuc in eis disperit atq; cõsumitur. *Secundus* alueus est פרת *Perath*, quẽadmodũ ab Hebræis atque incolis appellatur, vulgo Euphrates, Babylonem & Otrim permeãs, suóque ostio in sinum olim Persicum influens, donec eum præclusêre Orcheni & accolæ rigantes agros, adeo vt iam non nisi per Tigrim feratur in mare, vt ait Plinius, lib. 6. cap. 27. & Dion. Nicæus in Trajano, quam in sententiam illud Ammiani (lib. 23) oportet accipi, Ad Terodonas post iacturas multiplices pelago misceri Euphratem, id est, post deriuationes innumeras, quibus cũ accolæ minuũt quamplurimùm, aut in vniuersum perdunt. *Tertius* alueus est *Nahar-Malca*, id est, flumen regium, quem Ptolemæus nominat *βασίλειον*, Abydenus *Ἀρμακάλην*, per metathesin (regium fluuium exponit Ammianus) quòd alueum hũc studio operaque regum fuisse ductum putaret vulgus. Quam in sententiam Plinius, lib. 6. cap. 26. Sunt qui tradunt, inquit, Euphratem Gobaris præfecti opere deductum, vbi eum diximus findi (nempe ad vicum Massicen) ne præcipite cursu Babyloniam infestaret: ab Assyriis verò vniuersis appellatum Armalchar (leg. ex Ammiano, appellatur Nahar-malca) quod significat regium flumen. De hoc autem opere Ammian. lib. 23 & 24. copiosissimè: *Quartus* alueus deputatur *Tigri*, videlicet is qui supra Seleuciam in Tigrin delabitur: cuius aluei constitutionem cõmodissimè exprimunt hæc Ammiani verba, lib. 24 Animatus huiuscemodi primitiis miles ad vicum Mace præcta (Maia-piakia, id est, aquarum diuisio: Plinio Massice, id est, protractio) in quo semiruta muri vestigia videbantur: qui priscis temporibus in spatia longa prætentus munire ab externis incursibus Assyriam dicebatur. Hinc pars fluminis scinditur, largis aquarum fluminibus ducens ad tractus Babylonios interiores, vsui agris futura & ciuitatibus circumjectis: alia, Nahar-malca nomine (quod fluuius regum interpretatur) Ctesiphonta prætermeat. Et eodem libro; Ventum est hinc ad fossile flumen, Nahar-malca nomine, quod amnis regum interpretatur, tunc aridum. Id antehac Trajanus, posteáque Seuerus, egesto solo fodi in modum canalis amplissimi studio curauerat summo, vt aquis illuc ab Euphrate transfusis naues ad Tigridem commearent: tutissimumque ad omnia visum est, eadem loca purgari, quæ quondam similia Persæ timentes mole saxorum obruére multorum: hancque valle purgata, auulsis cataractis vndarum multitudine stadiis xxx repulsa classis secuta in alueum eiecta est Tigridis, &c. Nec obscurè hunc Ptolemæus vocat flumen per Seleuciam profluẽs in descriptione

Mesopotamiæ. Ex quibus locis omnibus id apertè constat, à probatissimis quibusq; autoribus Euphrati duos, tres, quatuor alueos liberè tributos esse: Duos, quum præcipua illius fluenta spectarent, Babylonium, & Basilium siue regium, quod postea duobus ostiis Tigrin petit, ad Seleuciam, & ad Mesenen siue Apameam: Treis, quum Nahar-sarem duobus illis adiũgerent; & regium flumen, quamuis duobus alueis distinctum, pro vno ducerent, aut etiam Mesopotamię, nõ Babylonię esse iudicarẽt: Quatuor denique, quum fluminis illius regii alueos duos distinguerent. In hunc modum tres recenset Ptolemæus in descriptione Babyloniæ lib 5. Ammianus autem lib. 23. Perfluunt, inquit, has easdem terras potiores ante alios amnes ii quos prædiximus & Marsias (Leg. Nahar sares) & flumen regium & Euphrates cunctis excellens: qui tripartitus nauigabilis per omneis est riuos, insulasque circumfluens, & arua cultorum industria diligentius rigans, vomeri & arbustis gignendis habilia facit. Quibus verbis ostendit euidentissimè, cur mediano riuo nomẽ Euphratis semper fuerit attributum, aliis verò nomina singularia. Iam verò agedum, hæc quo pacto cum narratione Mosis conueniant, expendamus. *Pischon* (nã ab Orientali termino facit initium Moses, de. Geographorum cõsuetudine) est *Nahar-malca*, *βασίλειος*, vel flumen regium, qui sub Apameam in Tigrin delabitur, eiq; suũ nomen adimit, in sinum vsque Persicum delatus cum Tigri. Est autem à maxima feracitate soli quam affert, ita nominatus. *Gichon*, Hedenis ab Occidente terminus, ex eo dictus est, quòd exundat facilè, atque huc illuc deducitur. Est autem in Scriptura duplex: vnus in Iudæa, alluens Ierusc halaima, 1. Reg. 1. 33. & 2. Chron. 32. 30. & 33. 14. qui ad nominis sui explicationem torrẽs quoque inundans appellatur, 2. Chron. 32. 4. Alter Hedenem irrigans, de quo hic agitur, nempe *Nahar-sares*, siue Baarsares, primus Euphratis alueus, Hedenem à Chaldæa reliqua disterminans Occidentem versus, & in Chaldaica palude disperiens. *Chiddekel*. Hedenis à Septentrione terminus, propriè quidem significat Tigrin: sed apud Mosen synecdochicè denotat superiorem Naharmalcæ vel Basilii alueum, qui supra Seleuciam influit in Tigrin & nomen eius mutuatur: quem alueum prisci Geographi manu factum fuisse rati non retulerunt inter Euphratis alueos; sed potius insulam, quam Euphrates cum Tigri efficit à Seleucia Apameam vsque, Mesopotamiæ, ac non Babyloniæ, tribuerunt, vt ante diximus. Quartus medium Hedenem dissecans, qui Babylonem vrbem influebat secabátque mediam, ex communi S. Scripturæ vsu & constantissimo autorum omnium testimonio, *κατ' ἐξοχὴν Euphratis* nomen obtinet: quod nomen (vt superiora Euphratis duo) propter vbertatem agri fuit impositum; quemadmodum non obscurè innuit auctor Ecclesiastici 24 28. & sequentibus Hęc Iunius de Euphrate.

Euphrates fluuius Mesopotamię de Paradiso fluens initio Pyxiratus, inde per Taurum erumpẽs Omira dictus, *auctore Plinio*, vel etiam *μῆδος καὶ ζαράνδα*, vt de fluminibus & mõtibus libro tradit Plutarchus, quemque Iosephus nominat *φέραν*, non tam nomen accepit *ἀπὸ τοῦ εὐφραίνειν*, id est, *lætificando*, quòd nulla res magis hominẽ lætitia perfundat, atque iustitia symbolo Euphratis significata, vt quidam ex Græcis Philosophãtur, verum ab Hebraica voce פרה quæ *fructum edere* significat, sicut ab eadem radice nomen *Ephraim* & *Ephrata* videtur deductum. Hanc etymi rationem probat & Isidorus, cùm nomen accepisse scribit à frugibus & vbertate. Hodie ab accolis *Aphorat* dicitur, quibusdã in locis *Frata*, & in regione Corasa Euphran. Pars Euphratis, quæ deriuatur

ex eo

ex eo versus meridiem, ne præcipiti cursu infestaret Babyloniam, vt Plinius tradit, ab vniuersis Assyriis nominatur Armalchar. Apud Eusebium *de preparatione Euangelica* legitur ἀρμακάλη, apud Zosimum *Narmalaches*, apud Ammianum *Naarmalcha*, vt ab aliis etiam est annotatum.

Europa, vnde nomen inuenerit, aut quis ei⁹ extiterit auctor, à nemine mortalium compertum scribit *lib.4. Herodotus*. Dicunt tamen aliqui, sed fabulosè, nomen hoc accepisse a nympha Oceani & Tethyos filia, vel potius Agenoris, quam Iouem trāsformatum in speciem tauri rapuisse fabulantur: Id quod alij à prædonibus factum interpretantur, quorum nauis tauri speciem præ se tulerit. Minima quidem hæc orbis terrarum portio, si compararetur, cum aliis, at si mores, leges, instituta, religionem, artes, & ea, quæ vitæ sustentandæ sunt necessaria, spectare velis, longè profectò præstantissima. Itaque prædicat eam Strabo *lib.2.* his verbis Εὐρώπη ἔχει πολὺ τὸ εὖφορον καὶ εὐτεχνον τοῦ βίου. A Portugallia ad Tanaim vsque sese extendit. Versus meridiem ad Ægeum mare excurrit. Eius populi dicuntur Europæi, quos Asiatici in vniuersum *Francos* appellant. Abissini quoque in Africa, qui Presbytero Ioanni parēt, nominār eos *Alfrangues*, regionem *Franckiam*, vt ex aliorum relatu cōstat, rū editis in lucē peregrinationibus.

Eurus quasi ἀπὸ τῆς ἠοῦς ῥέων, id est, *ab oriente* appellationem accepit. Aliis placet ἀπὸ τοῦ εὖ ῥεῖν. i. *bene fluendo* dictum.

Euxinus Pontus κατ' ἐξοχὴν dictus (ἀξενώτατον vocat Herodotus lib. 4. & θαυμασιώτατον) prius dictus ἄξενος, id est, *inhospitalis*, teste etiam Ouidio *5. de Tristibus*, idque propter importuosa eius littora, ventorumque & fluctuum vim, partim etiam ob accolarum feritatem inhospitalem. Inde εὔξενος, id est, *hospitalis* est dictus, quod Ammianus Marcellinus à contrario vult dictum. Ait enim: *A contrario per cauillationem Pontus Euxinus appellatur, vt euethe (malè euethen) Græce dicimus stultum, & noctem euphronē, & furias Eumenidas*. Alij sic dictum volunt, quod Græci eius accolas ἀξένους reddiderint εὐξένους. Solebāt .n. Orchilochiæ Dianę hîc hospite immolare, carnibus humanis vesci, cęsorum capita fani parietibus prefigere. Easdem ob caussas fere dictus est a Sophocle ἄξενος, à Lycophrone κακόξενος. Nōnulli etiā, *teste Boccatio*, à fluuio quodā Euxio in illud mare sese exonerāte nomē adeptum volunt. Mare Cimmerium nominat Herodotus post Herodotū Orosius, Caucaseū Apollonius lib.4. Mare Ponticū Plutarchus *in vita Pōpeij*. Hodie appellant mare maius. Itali *Mar Maiore*, Turcæ *Maurothalassam*, id est, mare nigrum.

Excommunicatio, quæ nihil aliud est, quàm alicuius religionem professi à fidelium cœtu per ordinarios Ecclesiæ ministros in nomine & virtute Christi facta exclusio, vt conseruetur εὐταξία Ecclesiæ, antiquitus Græcis dicta ἀφορισμὸς, vnde verbum ἀφορίζειν, quod erat Iudæis ἀποσυνάγωγον γίνεσθαι i. *eiici synagoga*, descēdit ab ex præpositione & *communionis* vocabulo. Vt enim putida mēbra abscindi præstat, ne reliquū corpus in cōmunionē corruptionis trahāt, ita satius est Hypocritas eiici aut separari à consortio fidelium, quàm vt sua cōtagione & labe alios afficiant, idque ad emendationem eius, qui vita sua & moribus se Christo & Ecclesiæ non ita probauit, vt debuit. Græca Ecclesia maximè in vsu habuit vocabulū ἀνάθεμα, vt est videre apud Chrysostomū, Eusebiū, & in Cōciliis, quod extremam detestationē significat: vnde τὸ ἀναθεματίζειν detestari, demouere, excōmunicare. Eodem vocabulo vtitur iā & Pontifex Romanus, cùm aliquem hoc fulmine ferit, cui respondet apud Hæbreos vox חרם *Cherem*, à verbo חרם *exterminauit, deleuit, anathemate percussit*. Habetur vox illa cū alibi, tū *Malach 4*. Significat & eadē dictio res Deo cōsecratas & ab vsu pu-

sequestratas, vt & apud Græcos μα, qui eo nomine denotabant ria diis ad templi parietes & colū- .... aspensa, ἀνακείμενα dicta Herodoto. Hinc & Plato dixit *de Republ. 2.* ἀναθήματα τοῖς θεοῖς ἀνατιθέναι. Reliqua vide in anathematis voce loco suo. Vide *Anathema*.

Exequiæ à sequendo sunt dictæ. More prisco enim præcedebat funus, sequebantur homines. Terentius: *Funus interim procedit, nos sequimur.* vel potius ab exsequendo, quæ vox *Tusc. l.1* pro funerare est vsurpata, *vt Monet Turnebus Aduersar. 9.* Quanquam mihi prius etymon perplaceat in ea etiam re, in qua verum dixit vir magnus.

Exercitus. Cicero 1. *Tuscul. Nostri exercitus primum vnde nomen habeant vides: Deinde qui labor & quantus agminis: ferre plus dimidiati mensis cibaria: Ferre si quid ad vsum velint, ferre vallum. Nam scutum, gladium, galeam in onere nostri milites non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus. Arma enim membra militis esse dicunt, quæ quidem ita geruntur apte, vt, si vsus feret abiectis oneribus, expeditis armis, vt membris, pugnare possint. Quid exercitatio legionum? Quid ille cursus, clamor, quanti laboris est?* Astipulatur Vlpianus *l.1. ff. de milit. testam.* vbi dicit ab exercitatione nomen traxisse. Varro: *Exercitus quod exercitando fit melior.*

Exibilare, quod est *sibilo expellere*, vt explodere cum *plausu eiicere*, deductum volunt ἀπὸ τοῦ σιφλοῦ, quod mollem & ridiculum significat. Vnde verbum σιφλώζειν, id est, *exibilare* & *deridere*, Gall. *siffler*.

Eximius, Macrobius Saturn. *lib 3. cap 5. Eximij*, inquit, *in sacrificiis vocabulum, non poeticum epitheton sed sacerdotale est nomen.* Veratius enim in Pontificalibus quæstionibus docet, eximias dictas hostias, quæ ad sacrificium destinatæ eximantur à grege, vel quod eximia specie quasi numinibus offerendæ eligantur: Nēpe animalia omnia mutila & imperfecta, sacrificiis inepta habebantur. Eximias hostias Græci σφάγια καὶ θύματα ἐξαίρετα potius, & τέλεια ἱερὰ, καὶ ἐκκρίτα, quam ἔξοχα vocant. Hinc & αἶγας τελείας nominat Homerus Iliad. α, & ταύρους κεκριμένους Odyss. ν. Etymologiæ nostræ astipulatur Festus Grammaticus bonus. Dixit & ea mēte Virgilius, *Quattuor eximios præstanti corpore tauros.* Vbi quod eximantur, *eximios* dixit: quod eligantur, *præstanti corpore* monstrauit. Talis ergo est hostia eximia. Nam iniugis dicebatur, quæ nunquam subdita fuerat iugo. Quænam Amberualis fuerit, suo dictum ait loco.

Exodium, inquit Pollux, est carmen, quod ècomœdiis exeuntes cantabant. Verba eius Græca sunt: καὶ μέλος δέ τι ἐξόδιον, ὃ ἐξιόντες ᾖδον. Dictum ergo Exodium quasi ἔξω τοῦ ὁδοῦ, *extra viam.* Liuius scribit lib. 7. ab V. C. *Exodia ridicula faisse mixta versibus, quæ iuuentus inter se more antiquo iactare cœpit, eaque conserta fabulis potissimum Atellanis.* Vnde Iuuenalis: *Vrbicus exodio risum monet Atellanæ.* Ad etymon nostrum alludit Festus, cùm exitum interpretatur. Eadem cum exodiis (ἐξόδια vocant) sunt ἐξώδια siue τὰ ἐξωδικὰ μέλη, de quibus cōmentator Aristotelis in Vespis hæc habet: τῶν χορικῶν μελῶν τὰ μὲν παρωδικὰ, τὰ δὲ στάσιμα, τὰ δὲ προωδικὰ, τὰ δὲ μεσωδικὰ τὰ δὲ ἐπωδικὰ, τὰ δὲ ἐξωδικὰ ὑποχωρητικὰ, ἅπερ ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τοῦ δράματος ᾄδεται. Tale ἐξωδικὸν est illud Aristophanis in Pluto; οὐκέτι νῦν γ' οὐκ ἔστ' μέλλειν οὐδ' ἡμᾶς ἀναχωρεῖν εἰς τοὔπισθεν.

Exodus. Exodi libro in sacris bibliis nomen dedit exitus Iudæorum de Ægypto. Ἔξοδος enim Græcè expeditionem siue profectionem significat.

Exorcista, ab ἐξορκίζειν, quod est *religionis timore obstringere* aut *compellere*, vel potius *adiuuare*. Est enim adiuratio contra Diabolum, *cap. ante decem dies. de Consecr. Distinct. 4.* Pomponatius scribit veteres Exorcistas ante coniurationem expurgasse corpora obsessorum ab atra bile. Iu-

bile. Humor enim hic, ſi quis alius, eſt admodum familiatis immúdo ſpiritui.

*Exorcizo. Ὄρκος Græcis à iuramenti religione deſumptum nomen eſt. Hinc verbum ὁρκίζω, ὁρκέω, ὁρκόω, iuro & iuramento obligo. Inde componitur ἐξορκέω, ἐξορκίζω, timore religionis obſtringo, compello: ἐξορκισμὸς, adiuratio, quæ vim religionis habere creditur; & ἐξορκιστής, qui tanquam Dei nomine adigit ad veri confeſſionem, aut ad factũ aliquod D. Auguſtinus adiuratorẽ vertit, & adiurationem ipſum Exorciſmũ. Alijs eſt Eiuratio, alijs coniuratio. Dicitur Græcis Theologis etiam βάσανος & βασανισμὸς, ex eo quod apud Euangeliſtas impurus Spiritus ad Chriſtum clamat, rogo te, μή με βασανίσῃς, ne me torqueas. Dici poteſt etiam ἐκβολὴ, quia ſcriptura in Chriſti & Apoſtolorum miraculis contra Satanam hac phraſi paſſim vtitur Hebręi verbum שבע *Schabah*, id eſt, iurauit cum vehementi affectu, vſurpant, & iuramentum, ſeu iuſiurandum שבועה *Schebuhah* dicunt.

Ezechiel Propheta fortitudinem Dei ſignificans nomen inditum habet à חזק *fortis fuit*, & אל Deo. Hic ex poſteris Aaronis, ſacerdos & Propheta, filius fuit *Bazi*, id eſt, *contemti*. Nam בזה tantũdem atque *contemſit*.

Exſta, vt placet Feſto, ab exſtãdo ſunt dicta, non quia Diis maximè exſtantibus proſecentur, ſed quòd ea Diis proſecari ſoleant, quæ maximè exſtant eminéntque. Infelix auſpicium habebatur, ſi in ipſis cor defuiſſet, aut in iecore caput. Muta exſta vocabant, ex quibus nihil diuinationis colligebant.

Extorris, qui extra terram eſt.

Exſul iuxta Iſidorum, qui extra ſolum eſt, ideoque monet conſonantem ſ medio inferendam, vt ſcribatur exſul. Solebat olim exſulibus aqua & igni interdici, quæ res duæ vitam humanam maximè continent, vt contra nuptæ aquam & ignem accipiebant & funus proſecuti, vbi rediſſent, ignem ſupergrediebãtur aqua aſperſi, quod genus purgationis ſuffitionem vocabant. Cicero dixit exſilium non eſſe ſupplicium, ſed profugium portumque ſupplicij. Verum quidẽ. At veteribus inſtar pœnæ erat, quòd homicidij rei in exſilium abirẽt, vt Tydeus Oenei filius abiit ſanguine Menalippi fratris pollutus, quem in venatione incautè occiderat. Solebant autem exſules lugubri veſte indui citra vllum ornatum, neque illis toga licebat vti, *teſte Plinio libro Epiſtol*. 4.

Exuuiæ ab exſuendo ſunt dictæ Pompeio, quod & ſerpentum exuuiis, & iis, quæ de hoſtibus leguntur conuenit.

F.

Faba, inquit Iſidorus Græca etymologia à veſcendo vocabulum ſumſit. φαγεῖν enim tantũdem atque comedere.

Faba Freſa dicta eſt, inquit idem, quod eam homines frendant, id eſt, frangant aut molendo comminuant. Ponit & duas eius ſpecies, vnam communem, alteram Aegyptiam. Erat illa Aegyptiis inſtar venerandi numinis tantæque religionis, vt eam neque ſererent, neque comederent, imò aſpicere vererentur, quod Theon Grammaticus apud Plutarchum enarrat *in ſympoſiacis*. Apud Romanos nec fabam tangere nec nominare licebat flamini Diali, quòd ea putaretur ad mortuos pertinere, inque eius flore exiſtimarent apparere literas luctus, teſtibus S. Pompeio & Plinio. Iaciebatur & Lemuralibus laruis, & parẽtalibus ſacrificiis adhibebatur. Alij exiſtimarunt mortuorum animas habitare in fabis. Vt haud mirandũ ſit propter eã perſuaſionem ſuſpectas fuiſſe veteribus. Docuit inter alia etiam Pythagoras, abſtinendum eſſe à fabis, ſiue vt caſtiorem agamus vitã, quod eæ ventoſitates generent & plenioris cuiuſdam nutrimẽti redundantiam, Veneremque cieant, ſiue quòd (*vt Plutarchus libello de liberorum educatione explicat Ariſtotelem ſecutus*) abſtinendũ eſſe moneat, à Reipublicę muneribus tractandis quòd in creãdis magiſtrati bus

nientibus ab intestato legitima hæreditatis portio, vel pars bonorum quarta non superfit, tantum dettahere singulis legatis, vt legitimam tandem ob iure debitam obtineant, non tam nomen habet à falce; vt ineptiunt quidam, vel à falcando, id est, amputando aut decidẽdo, quàm à C.Falcidio Trib. Pleb. qui eam tulit imperante Augusto, post legem tam Fusiam, quàm Voconiam, cautúmque fuit ea, ne cui plus legare liceat, quàm dodrantem bonorũ. Quare si testator vltra eam partem legasset, detrahere licebat siue vni, siue pluribus hęredibus singulis legatis tantùm pro rata portione, vt remaneret quadrans, *l.1.l.in ratione.ff.ad leg.Falc.*

Falcones dicuntur Festo, quibus digitorum pollices in pedibus intro curuati sunt, à falcis similitudine.

Falernus ager in Campania est dictus iuxta Silium Italicum à Falerno agricola, qui primus ibi vites coluisse dicitur. Hinc & vinum Falernum dictum, cui secundas tribuit Augustus quoad nobilitatem, cùm primas detulisset vino Setino. Cõmendat id Horatius plurimum. Martialis indicat nigri fuisse coloris his verbis: *Candida nigrescant vetulo crystalla Falerno.*

Fallo & Fallax videntur descendere παρὰ τὸ φηλοῦν à decipiendo. Scaliger etiam τὸ Fallax deducit à φῆλεξ. Varro deflectit à fando, quod vt dolus re, ita fallacia verbis committatur.

* *Falx*, מזמרה *Mazmera*, à verbo זמר *Zamar*, putauit, amputauit, resecuit inutilia & superflua. De falcula vinitoria, iuxta nonnullos intelligitur, quanuis ad messoriam nõ incommodè referri possit, & in genere ad ea omnia instrumẽta quibus messores, vinitores, & alii ad putationem & resectionem vtũtur. A *zamar* deducunt nõnulli verbũ antiquũ sarpere, sarpa pro vinea amputata, & sarmentum. מגל *Maggal* etiam dicitur falx rotunda, ferramentum aduncum quo segetes & herbæ desecantur. Cognationẽ habet cum גלל *Galal* voluit in rotũdum: falx enim incurua est. Dicitur etiã falx חרמש *Chelmesch*, Deuteron.16. 9.& 23.v.vlt.à verbo חרם desolauit, excidit, & משה *Mosch*, remouit attrectãdo: quòd falx secet & remoueat segetes. Scaliger, literarum decus, Coniectan. in Varronem, in hæc verba, *Has phancillas chermonesicè dicunt*, legit, *has falcillas Chermes Pœnicè dicũt.* Scio enim (addit) Chermes falces vocatas olim à Syris & Phœnicibus, quorum Colonia sunt Pœni in Africa. Et fieri potest, vt hoc dixerit Varro ex Magonis libris, qui Pœnicè scripti erant de re rustica. Hæc verò asseuerare vt vera nolumus. Scimus tamen ex eiuscemodi coniecturis sæpenumero veritatem erutam fuisse. פלך *Pelec* Chald. falx. Inde πέλεκυς securis, dolabra: nisi quis *Phelec* pronunciare velit, vnde *falx*.

Fama Græcè φήμη, à quo etiam vocabulo recto ductu descendit. Perottus & alii Grammatici deducunt à fando, respiciẽtes originem Latinam; quod quia ad descriptionem illam famæ accedit, Vergilii Æneid.4. vbi huic monstro linguas & ora tribuit, explodere nolumus. Carpit eam descriptionem Macrobius, at defendentem Virgilium vide Pontanum *in Antonio*.

Familia à famulando. Nã olim complectebatur tantùm famulos & famulas: Tantum abest, vt deducatur à femore, quod non satis hic perspicax Isidorus existimat. Quid? An non famulorum est famulari? Inde aliquot elapsis seculis mutata significatio in eo, quod herum ac heram, eorúmq; liberos, etiam complecti cœperit. Quo respexisse nonnihil videtur Vlpianus l. 1. ff. *de vi & vi arm.* Hinc & paterfamilias nomen inuenit. Tandem porrecta significatio ad totam cognationem sanguinis. Quamquam Festus antea vsum suum obtinuisse nomen familiæ in liberis hominibus velit: quorum dux & princeps vocabatur pater & mater familiæ (vnde familiæ nobilium Pompiliorũ, Valeriorum, Cor-

gatum & purum est à paleis. Hinc *far*, quod Latinis est nomen generale ad omnia genera frumēti; vt far triticeum, far hordeaceum. Item farreus, id est, ex farre confectus. ברות *Baruth* Cibus lautior farreum, fartinaceum. בריה *Birja*, farreum pulmentum ex farre putissimo & selectissimo. farris nomine certum quoddam frumenti præstantissimi genus intelligitur, quod primùm ab edendo *Edor*, deinde literæ primæ immutatione *Ador* appellatum est, & far adoreum ad differentiam hordeacei & aliorum nominatur. Dionys. Halic. far ζέαν, esse putat, quæ Lat. *Spelta*. *farina* à farre dicta, &c. *far* ab edendo, siue quod initio frāgeretur, vt vult Isidorus. Quod autem in Sacrificiis, panis ex farre ad aras offerebatur, inde adorea sacrificia dicta, sicuti etiam adorea laus. Plinius Zean à farre distinguit, & alii frumenti putissimi genus esse putant, farreum libum coniuges initio matrimonii simul comedebant, & hæc ceremonia cōfarreatio dicta; sicut cùm dissoluerentur nuptiæ, diffarreatio.

Fascia nomen habet, quòd in modum fasciculi corpus alliget.

Fascino verbum originem refert iuxta nonnullos ad τὸ βασκαίνειν Græcorum, quo & Paulus *ad Galatas 3.* vtitur, estque Grammaticis dictum quasi φαεσκαίνειν, id est, τοῖς φάεσι καίνειν oculis interficere. Quo spectat illud Virgilii: *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.* Nam interficiēdi vim oculis fascinatoriis inesse ostendit Plinius *lib. 7. cap. 2.* Festus putat & fascinū & fas deriuari à fando, quòd haud æque aliis probatur, cum idem Plinius prodat fascinatrices anus in India reperiri, quæ malefico aspectu noceant aliis Creditum quoque à Physicis tetricas, rugosas, verrucosas & iam edentulas anus, quarum giluus est color, noxam aliquam infantibus vel aspectu solo inferre. Prioris etymi Verrius est auctor, *teste Agellio lib. 16. cap. 12.* Sed non minus ineptè dictum volunt ab eo fascinum quasi βάσκανον, quam errare ἀπὸ τοῦ ἐρρῆν. & *fœneratorem*, quasi φανερότερον, quod genus id hominum speciem humanitatis ostentet. Pari absurditate (inquiunt) laborant, qui à fasce appellationem deducunt, quod premat quasi onere fascinatos. Proinde vt his omnibus me interponam, velim Festi Pompeii sententiam, qui à fando fascinum deriuat, omnibus aliis præpositam. Certum enim est, maximè verbis & tacita oratione expediri: Vnde diræ & imprecationes apud bonos auctores. Quin imo βασκειν verbum, est Græcis κακολογεῖν.* Hebr לחש *Lachasch*, id est, mussitauit, susurrauit, submissa voce loquutus est, vt facere solent incantatores, qui conceptis verbis clam sibilant. Cognationem habet cum נחש *Nachasch*, id est, serpens: nam serpentes eiusmodi verborum mussitatione & adiuratione retinentur & fascinati capiuntur. Psal. 58. de aspide dicitur, quòd non audiat vocem *Melachaschim*. fascinantium seu incantatorum mussitantium. Itaq; vt Hebræi à loquendo, sic Latini à fando, fascinum & incantationem ac carmina, à canendo dixerunt.] Refert Solinus esse in Africa genus fascinatorum, quod nimium laudando arbores, segetes, infantes, equos & pecudes perdat. Apud Turcas monachorum est genus, quod diris imprecationibus integras aliquando familias è medio tollat. Et Catullus dixit ad Lesbiam, lingua mala fascinare aliquid. Notum quoque incantatores ab incantando dici (ἐπαοιδοὺς vocant Græci) quibus à *murmurando* & *susurrando* imposuerunt nomen Hebræi. Et Virgilius tribuit eisdem carmina:

Carmina, inquit, vel cœlo possunt deducere
Lunam.

Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis.

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Atq; satas alio vidi traducere messes. Item:

Hæc si carminibus promittit soluere mentes,
Sistere aquā fluuiis, & flumina vertere retro,

Nocturnosque ciet manes: Mugire videbis
Sub pedibus terram, descendere montibus ornos.

Et Ouidius:

Cum volui, ripis ipsis mirantibus amnes
In fontes rediere suos, concussaque sisto,
Stantia concutio cantu freta, nubila pello,
Nubilaque induco, ventos abigóque vocóque:
Vipereas rumpo verbis & carmine fauces,
Et syluas moueo, iubeóque tremiscere montes,
Et mugire solum, manésque exire sepulcris:
Te quoque luna traho.

Quanquam ergo non diffitear fascinum & incantationes fieri aliquando malecorum & maleficarum oculis veneno imbutis, imo aliis modis infinitis propemodum, tamẽ cum ad hos verborum submurmurationes vt plurimum cócurrant, malim Festi etymõ amplecti, quàm quod ad oculos refertur, & à multis hactenus eruditissimis viris arreptum & scriptis illitum animaduerto. Appendicis loco sit hîc, quod Plinius scribit lib. 28. cap. 4. Fascini idolum suspensum fuisse sub curru triumphantium, vt eos tueretur à fascinatione. Quare Deum fascinum appellat non solùm infantium, sed & Imperatorum custodem.

Fasti, Fastorum libri, in quibus reges vel consules scribuntur, à fascibus dicti iuxta Isidorum, id est, à *potestatibus*. Vnde & Ouidius *libros Fastorum*, dixit, qui de regibus & Consulibus sunt editi. Festus Pópeius à fastis diebus, id est, festis vult nominatos, vt multi hac ætate nostra homines, & quidem eruditissimi Festũ accipiunt. Et ego sanè malim hîc Festo, quam Isidoro astipulari. Quippe cùm Fasti, auctore Seruio, sint libri continẽtes in sese computationem dierum & in quibus, teste Porphyrione, iuxta Cósules in ordinẽ digerebatur numerus annorum. Sũt igitur fasti propriè annales, addita dierũ & rerum gestarum cóputatione, differentes in eo à diurnis vrbis actis, quòd his res humiles, illis res magis illustres mãdarentur. Fatetur & Priscianus à fastis diebus esse nominatos, non quia festi, id est, Diis sint dicati, sed quia eiusmodi annales, cum dies fastos nefastosq; cótineant, decuit à cãdidiorib. ac meliorib. diebus nominari. Vnde à Festo festi dicuntur, nefastorum cóparatione. Fastorũ inuentionem nonnulli tribuunt Eudoxo Gnidio astrologo, Socratis auditori, & Platonis sodali. Excelluit in hoc genere olim Cassiodorus, hodie Sigonius & Onuphrius Panuinius.

Fateor Grammatici nonnulli à fando deducunt quasi vehementer fateor.

Fatũ, quod Chrysippus esse dixit sempiternam quandam & indeclinabilem rerum seriẽ, & cathenã voluentẽ semetipsam & implicantẽ per æternos consequentiæ ordines, quibus apta connexaque est, Cicero ordinẽ seriemq; caussarum, cum caussa caussam ex se gignit, & quam Græci εἱμαρμένην appellant, Seneca *necessitatem rerum omnium actionumque, quam nulla vis rumpat, in Naturalibus*, à fando deducunt Grammatici. Quidquid enim Dii fantur, id fatum esse dicunt, ait Isidorus Ineuitabile id esse dicebant Stoici. Vnde Curtius lib. 5. *Eludant videlicet, quibus temere negotia humana volui agique persuasum est. Equidem æterna constitutione crediderim nexuque caussarum latẽtium & multo ante destinatarum suũ quaque ordinem percurrere.* Quam tamen sententiam refellit Eusebius 6. *de praeparat. Euangelica*, & multi alii inter Christianos.

Fauilla, ab igni fouendo dicta, quasi *fouilla*

Faunus Saturni filius, qui primus hominibus in Latio sine religione viuentib' Deorum cultum metúmq; iniecit, lucos sacrauit, templa constituit, ius sacrificiorum ordinauit, & à quo fana suum accepisse nomẽ antea est dictum, à fando, sicut & Fauna, originem suam deriuat. Nã Faunus viris, Fauna mulieribus fata dicebat. Seruius trahit ἀπὸ τῆς φωνῆς, quod voce non signis res futuras ostenderet. Duos autem fuisse Faunos Aboriginũ reges, testes sunt Dionysius

& Ma

& Manethon Ægyptius. Priscus vixit circa annum mundi 2520. Iunior anno 2724. regnare cœpit. Hic Pici filius fuit, & homines ritu ferarum viuẽtes vitam docuit mitiorem. Habuit hic Romæ tẽplum in monte Cælio, forma circulari, & ædem in insula Tyberina, eidémque litabatur agna & hœdo in Faunalibus ineunte vere & nonis Decembris pro cœli salubritate & temperie ad pecoris sanitatem. Plures etiam Faunos eosque Syluestres Deastros habuerunt Ethnici, iracundos quidem illos natura, & quos Satyros esse quidam existimarunt. Mille eos annos viuere persuasum habebant.

Fauonius ventus, de quo plura in Zephyro, videtur nonnullis dictus à fauore, nonnullis à feruore.

Fauor, à fando. Nam fauere, *aiunt*, est bona fari. Hinc *ore fauere* apud Poetam, & linguis fauere.

Febris, à feruore. Quin τὸ πῦρ Hippocrates pro vehemẽtissima febri vsurpat. Latinis, vt Grecè πυρετὸς ἀπὸ τοῦ πυρὸς id est, igni. Febrẽ non sentire dicũtur Corui. At sæpe in ea laborat Leo, cui simia viua deuorata est pro remedio.

Februa dicta sunt Romanis defunctorum piamina, quod Sabinorum lingua februum purgamentum significaret. Pompeius inquit: *Quæcunque purgamenti caussa in quibusque sacrificiis adhibebantur, februa appellantur: Id vero, quod purgatur, dicitur februatum*, Nam februare est purgare.

Februarius mens dictus Romanis, vel à *februis*, id est, mortuorum sacrificiis, quod isto mense populus februaretur, id est, purgaretur, idque à nudis Lupercis iuxta Varronem, vel à Iunone Februata, cuius feriæ Lupercalia fuerunt, quo etiam die februabantur mulieres à Lupercis amiculo Iunonis, id est, pelle caprina: Qua de caussa is quoque dies februatus nominabatur, vel à Februo lustrationum Deo, cui Numa hunc mensem à Romulo prætẽritum dicauit. *teste Macrobio 1. Saturn. cap. 14* Rectè ergo nominat hunc mensem Plutarchus in Romulo καϑάρσιον, id est, expiatorium. Idem apud Priscos vltimus anni mensis fuit, vt docet Ouidius, ita vt præcederet Ianuarium. Sed à Decemuiris institutum, vt post Ianuarium collocaretur. Habuit quoque à prima Numæ constitutione viginti & octo dies, quod ideo factum arbitrantur non pauci, quod infero Deo, cui sacer erat hic mensis, par numerus & diminutio conueniret. Quare & Iulius Cæsar, cùm adiectis aliquot diebus aliter annum digereret, nullum addidit huic mensi diem. Tandem & intercalationi est destinatus, inque Neptuni tutela fuit. Errant ergo (*vt fidem faciam*) qui deriuant hunc mensem à Febre, id est, ægritudine, vt monet Isidorus: Quin imò à februis, vel februo Deo, id est, Plutone, cui cum Diis manibus consecratus erat, aut denique à februata Iunone, deducenda potius origo, vt in principio monebam.

Feciales, qui seligi solebant ex præstantissimis familiis, & quorum collegio septima legum sacrarum pars erat dicata, sacerdotes instituti à Numa, quòd fidei publicæ præessent inter populos, nomen sibi datum agnoscunt. Alij sic dictos volunt, quòd belli pacisque ferẽdę apud eos ius erat (εἰρηνοδίκας, ideo appellãt Græci) vel à faciẽdo. De his Dionysi⁹ *Longum esset omnia Fecialium officia recensere, sed in summa sunt hæc: Dare operam, ne Romani vlli fœderata ciuitati iniustum bellum inferant: Quod si qua prior contra fœderis conditiones quid commiserit Legatos agere, & verbis primò suum ius repetere: quod si dedignetur facere postulata, tum bellum indicere. Itidem si qui illatam sibi contra fœdus querantur iniuriam, caussam eorum cognoscere, & comperto crimine sontes comprehensos læsis dedere: indicare item de legatorum iniuriis, & dare operam, vt seruentur conditiones fœderum: Pacem quoque conficere, aut si parum legitimè facta videatur, irritam reddere: præ-*

terea si quid Imperatores cõtra iusiurandum peccauerint cognoscere & expiare. Plutarchus in Numa vocat eos *pacis custodes*, vnusque eorum, qui & Maximus erat dicebatur *Paterpatratus*, cui & pater & filij erant. Cùm hic fœdus aliquod facturus erat, aut bellum indicturus, coronari solebat, vt & fœciales alij herba, quam Romani verbenam, & herbam sacram appellant, ἱεροβοτάνην Græci. Festus scribit Romanos etiam sagmina dixisse, vel à sanciendo, id est, cõfirmãdo, vel quia ex loco sacro arcerentur legatis proficiscentibus ad fœdus faciẽdum bellumque indicendum. Si tamen Plinium audias, non erunt eadem sagmina cum verbenis. *Sagmina*, inquit, *gramen significant ex arce cum sua terra euulsum, quo semper legati, cum ad hostes clarigatumque, id est, res raptas clarè repetitum mitterentur, sunt vsi. Verbenaca enim, quæ Græcis est ἱερὰ βοτάνη, ramulos emittit cubitales, aut maiusculos, atque eos angulosos, in quibus ex interuallis folia quercus, sed minora angustioráque, eisdem in ambitu diuisuris, colore aliquatenus cæsio: Radix eius longa & tenuis: flores purpurei ac graciles, vt ex Dioscoride didicimus.* Sed non inutile erit feriendi fœderis ritum subiicere ex 1. Liuij. *Fœdera*, inquit in historia Tulli Hostilij, *alia aliis legibus, ceterùm eodem modo omnia fiunt. Tum ita factum accepimus, nec vllius vetustior fœderis memoria est. Fecialis regem Tullum rogauit: Iubésne me rex cum Patrepatrato populi Albani fœdus ferire. Iubẽte rege: Sagmina,* inquit, *te rex posco. Rex ait, pura tollito: Fecialis ex arce herbam puram attulit: postea regem ita rogauit: Rex, facísne me tu Regium nuncium Popul. Rom. Quiritium? Vasa comitesque meos? Rex respondit: Quod sine fraude mea populique Romani Quiritium fiat, facio. Fecialis erat M. Valerius is Patrem patratum Sp. Fusium fecit, verbena capit capillosque tangens, & quæ ibidem de legibus recitatis sequuntur, & de porco, quem silice feriebat post Iouem inuocatum & compellatum, vt, si falleret dolo malo, sic Iupiter feriret Pop. Rom.* (quemadmodum *feriebat porcum.* vel secundum Festum *vt Diespiter non aliter salua vrbe arceque bonis se eiiceret, atque ille tum lapidem eiiciebat.*

Fel appellatum dicit Isidorus, quòd sit folliculus gestans humorem, qui dicitur bilis.

Felsina vrbs Romanulæ regionis Italiæ, quæ iam audit Bononia, deriuat nomen à duce Felsino, Catone Semproniòque testibus.

Femur à ferendo: quod ea parte præcipuè sustineatur animal.

Fenestra in ædibus ἀπὸ τοῦ φαίνειν, id est, *Lucendo* nomen trahit. His assentitur Marcellus hoc modo: *Fenestra vocabulum à Græco conuersum est in Latinum, ἀπὸ τοῦ φαίνειν.* Isidorus vult appellatam fenestram, *quod foueret lucem, vel quod per eas intus positus homo foras videat.* Addit: *Alij dictam putant fenestram, quod domui lucem ministret, composito nomine ex Græco, Latinoque sermone.* φῶς enim Græcè Lux est:

Fera dicta est Isidoro, quòd naturali sua feritate feratur. Sunt, qui etiam (nec quidem absurdè) dictionem esse volunt originis Græcę, quod Æoles φηρὸς dixerint pro communi θηρὸς, vt φύρια pro θήρια.

Feralis cœna, quæ mortuis dabatur, & cuius mentionem fecit Apuleius Florid. 4. his verbis: *Exclamauit viuere hominem, procul ergo faces abigerent, procul ignes amolirentur, rogum demolirentur, cœnam feralem à tumulo ad mensam referrent*, à ferẽdo est dicta, vel (si ita mauis) à fera, qua voce veteres mortem significabãt. Hinc *feralem pompam* dixit idem, id est, exequialem 8. de asino aureo. Et quoniam epulas inferre solebant sepulcris, pro parentibus seu maioribus exstinctis, nominarunt hos dies *parentales* non solùm aut parentalia sacra, sed etiam sacra feralia, quibus parentabant, id est, pro mortuis sacra faciebant. Festus tradit *feralia* dici *Diis manibus sacrata festa* à ferendis epulis, vel à feriendis pecudi

dis pecudibus. Instituta hæc à Numa Pompilio scribit Macrobius *13.Saturnal.* etiamsi Ouidius ab Aenea originem deducat. Tum nubere religiosum erat, aut Diis Superis sacra facere. Habuerũt porrò cùm Romani, tum Græci lugubres siue ferales epulas, quæ post feram, id est, mortem amicorum vnà cum funeribus celebrare solebant, Græci communi nomine *περίδειπνον* dicebant. Ait enim Pollux: *περίδειπνον, ὁ ἐπὶ τοῖς ἀποθανοῦσιν ἑστίασις*, item *ὁ ἐπὶ τῷ πένθει σύνοδος*. Appellatur & *δαὶς ἐπιτάφιος*, id est, *epulum sepulchrale*, quod, quia sub vesperam fieri solebat, dicitur & *δόρπος*. Ait enim Poeta: *δορπήσομεν ἔνθαδε πάντες*. Nomina verò, quibus in vniuersum totam parentationis festinitatem, tum speciatim sacrificia atque conuiuia funebria appellant, sunt hæc apud Pollucem, *ἐναγίσματα, κτερίσματα, ἔννατα, τριακοντάδες, γενέσια, νεκύσια.*

Ferculum etiam à ferendo dictum opinor. Vt id putem, facit quoque Fulgentius *lib. de prisco sermone* cùm ait: *ferculum missus carnium*, Petron. Arbiter: *Postquam ferculum allatum*. Mittere enim ex parte *τὸ φέρειν* spectat, & prolato exemplo, cùm allatum esse inquit ferculum, ex Petronio, ad etymon alludit. Vt autem fercula significant varia ciborum genera, ita quandoque ea, quæ feruntur in pompa triumphorum, ludis, & sacris. Vnde Cicero in Officiis: *Cauendum est, ne tarditatibus vtamur in gressu mollioribus, vt similes pomparum ferculis esse videamur.* Tranqnillus in Cæsare: *Pontico triumpho inter pompæ fercula trium verborum prætulit titulum, veni, vidi, vici.*

Ferentarij leuis armaturæ milites in bello, à ferendo auxilio sunt dicti, vel quia fundis & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur, inquit Festus.

Feretrius an dictus Iupiter, quòd iurantes per eius sceptrum ac filicem Romani pacem referre sint soliti, *vt est apud Alexandrum ab Alexandr.* an ab hoste feriendo, *vt quidem Plutarchus habet*, quasi cum dux ducem ferirer, & spolia opima referret, ipso iuuante & propitio effectum sit, an verò à ferẽdo simpliciter, quod pacem ferre puretur? Reiicienda hæc omnino non sunt. Sed quid si referas ad feretrum, quo suspendi solebant opima spolia, quod nominis originem deduci à *φέρω*? Meminit eius Liuius, cuius en verba tibi: *spolia ducis suspensa, fabricato ad id apto pheretro gerens in Capitolium ascendit: ibique cum ad quercum pastoribus sacram deposuisset, templum designauit & addidit cognomen, Iupiter Feretrius.* Turpiter deprauant hunc locum, qui ferculo legi malunt quàm feretro, vel *(vt alij)* pheretro. Consecratus hic est à Romulo, *testibus Liuio, Dionysio, Plutarcho*, & aliis, erecto ipsi templo in monte Capitolino.

Feretrum, à ferendo Isidoro est dictum. Rectè. Sed paucis addam aliquid ab ipsa antiquitate petitum. Proinde sciendum tenuis fortunæ homines capulis seu feretris efferri solitos, *vt Seruius notat*, cùm ditiores lectis efferre cõsueuerint. Vnde Cornelium Syllam sex millia lectorum habuisse in funere proditum est. Cùm verò efferebatur, præferri solebant arma, dona militaria, *corona, vexilla, hostium spolia, cera expressi vultus, simulacra familiæ, serui manumissi & libertate donati.* Sequebantur liberi, propinqui, affines, atque alij amici, lugentium habitu, *capillo demisso, & veste* pulla. Sed hæc *συντομικῶς*, alias plura.

Feriæ sunt appellatæ nonnullis ab *epulis ferendis*, quòd his diebus epulæ fierẽt ex frugum pecorumque prouentu: Alij à *feriendis victimis* deducunt, vt & Festus Grammaticus bonus. Sunt autem feriarum aliæ publicæ, aliæ Priuatæ. Publicarum aliæ Statiuæ vel Statæ, quòd certo statutoque die obseruarentur, vt ait Festus vt *Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, Carmentalia*: Aliæ Conceptiuæ, quippe in diem certum à Pontifice vel Magistratu conceptæ quotannis, vt *Latinæ*

Semen-

Sementina, Paganalia, Compitalia. Quædam Imperatiuæ, quas Consul aut Prætor pro arbitrio indicebat: & quædam Paganorum, quas nundinas vocabant, quibus propriis negotiis prospiciebant. Priuatæ feriæ quarundam erant familiarum priuatarum, vt *Claudiæ familiæ, Aemyliæ, Iuliæ, Corneliæ.* Huiusmodi sacra perpetua manere voluerunt XII. Tab. Ad ferias publicas quod attinet, sciendũ porro in vsu fuisse apud Romanos, vt singulis mensibus à rege sacrorum & à prætore proclamarentur. Si quid his fieri deberet scire velis, audi Ciceronem de legibus 2. *Feriis,* inquit, *iurgia amouento, easque in famulis operibus patratis habẽto. Itaque vt ita cadat in annuis anfractibus, descriptum esto, certásque buccas sacerdotes publicè libanto, idque certis sacrificiis & diebus. Itemque alios ad dies vbertatem lactis, fœtúsque seruanto: idque ne committi possit, ad eam rem ratione cursus annuos finiunto, quæque cuique diuo decora grataque sint hostia, prouidento.* Prodit & Macrobius 1. *Saturn. cap. 16.* sacerdotes affirmasse pollui ferias, quoties iis indictis conceptisque opus aliquod fieret. Neque etiam licebat sacrorum regem & flamines videre opus aliquod in feriis fieri. Ideoque tale quid agens mulctari solebat, si post denunriationem non destitisset. Præter mulctam affirmabant quoque eum, qui imprudẽs hisce diebus aliquid egisset, porco piaculum dare debere: At prudentem expiare non posse Scæuola Põtifex affirmare solebat. Etiãsi Varro pollui neget eum qui quid actitasset ad vitæ necessitatem respiciẽs, aut sacra spectans. Atque hęc ita carptim ab aliis bonis auctoribus sumta in hunc locũ coniicere placuit, cùm haud ingrata ea fore Philologis pręsagiat animus.

* *feria,* nomen generale est. Nam feriæ non statum diem festum constituebant, sed à laboribus etiam aliquando solum: vt nundinæ feriæ sunt quæ festum tamen non dabant. Alias feriæ cum die festo celebrabantur, vt Lupercalia, Agonalia, Patilia, &c. Hodie promiscuè sumitur dies festus, feriatus, sacer, sanctus, à laboribus liber. Hebræi מועד *Mohed* vocant tempus certum rei agendæ idoneum, ac festum interdum significat. חג *Chagh* Solennitas est celebrata cum epulis & gaudio. שבת *Schabbath*, quies, dies quietis, multiplex, nempe hebdomadarius, septimus, & Iubileus: præter hos dies quietis sacræ erãt dies paschatis, pentecostes, clangoris, expiationis, Tabernaculorum, Mensium. Vide *festidies.* Græci ἑορτὴν dixerunt, vel ab ἐρῶ, quod est, ἐπιθύμω, quia natura otium amamus: aut fortasse, quia nemo est adeo barbarus, quin aliquam numinis rationẽ habeat: aut quòd Numini dies consecrata curæ sit, eámque violari ab homine nolit, imò violatores tanquam rei dilectæ profanatores grauiter puniat. Eustathij tamen sententia est, dici ἑορτὴν, ὅτι δίδως τὰ ἐὰ; hoc est, τὰ ἀγαθὰ ἑρνυται τοῖς ἀνθρώποις: cõciliato enim Numine bona nos impetraturos piè credimus. Dicunt Græci ἑορτὴν esse χρόνον ἱερὸν κατὰ νόμους. quo indicant festa legibus decerni, ideoque nullum per se tempus religioni deputatur. Sic dies omnes per se pares sunt: discrimen tandem inductum est per leges, quæ alios fastos, alios nefastos produnt. Cæterùm Sacræ literæ discrimen hoc non à legibus ciuilibus pẽdere ostendũt: sed Deo auctore distincta esse tempora laboris & religionis. Apud Græcos τελέτη dicitur festum splendidius & quod magna impensa celebratur. Hinc πολυτελὴς sumptuosus, εὐτελὴς, parcus, & similia. Nonnulli τελέτην vertunt cæremoniam.

Fermentum à feruore dici placet Grãmaticis. Quippe feruẽdo crescit, ipsumque φύραμα vel massam, cui inspergitur, turgidam reddit. Vnde *in fermento iacere* dixit vxorẽ Plautus in Mercat. cùm iratam significare vellet. Græcorum etiam ζύμη & ζύμωμα, id est, *fermentum & fermentatio*, quandam ζέσιν innuere videntur

uentur. Imo à ζῆν, id est, *feruendo* deriuatur ζύμη, estque elegans prouerbium, ζῆ χύτρα. ζῆ φιλία. *feruet olla, viuit amicitia.* Apostolus ad Galat. 5. dicit *modicum fermenti totam massam fermentare*, quod de falsa & perniciosa doctrina intelligi debet. Hac enim significatione accipi solet in literis sacris, vt cum Christus etiam cauendum monet à fermento Pharisæorum.

Feronia. Scribit Dionysius Halicarnass. olim ob duras Lycurgi leges excessisse Lacedæmone quosdam Lacedæmonios, & quoniam multū & diu fluctibus marinis agitati Diis votum nuncuparant, in quamcumq; regionem incidissent, in ea sese fixuros sedes, cùm primum circa Pomentinos constitissent, locum eum Feroneā ab æquorea latione nominasse, atq; adeo fanum Deæ Feroniæ detracta litera, quam quidam eandem cum Iunone faciunt, construxisse.

Ferrum, quod symbolum sapientiæ est apud Hebræos, vel à ferendo vel feriendo deducit nomen. Fertur enim in agro colendi gratia, aliaque eo feriūtur. Prius autem æs erutum fuisse terra, quàm ferrum, locuples testis Hesiodus est. Post ferrum prodiisse aurum longè eo nocentius canit Ouidius, etiamsi alii diuersum prodant. Maxima huic metallo durities inest cum frigore. Rubiginis eius vsus est in ligando, siccando, restringēdo, *vt Plinius docet lib. 34.* Et quoniam multæ eius differentiæ, notandum id, quod molle est & plumbo vicinum, rotarum & clauorum vsibus accommodari, quod fragile est, conuenire terræ culturæ. In acuendo ferro oleo maximè splendescit acies. Cum magnete, à quo attrahitur, concordiam habet. Citissimè etiam rubiginem contrahere dicitur, si contingat sanguinem humanum instituente eo velut vltionem quandam. Eadem rubigo ferri vitium, non solum corrodit, ipsum sed etiam segetes, quasi rodiginem dixeris, vna litera mutata, *vt est apud Isidorum.* Eadem & ærugo ab erodendo est dicta, non ab ætramento, vt quidam volunt. Munitur tamen aduersus rubiginem, si cerussa & gypso & liquida pice perūgatur. Purgamentum eius est scoria, quā dictam vult Isidorus, quod de ferro excutiatur. Spurcitiā nominat Plinius recrementum Celsus. A ferro dictum est seculum ferreum, quod vltimum, faciunt Poëtæ & sceleratissimum, quo scilicet erupit omne nefas, fraudes, doli, Insidiæque, & vis, & amor sceleratus habendi.

Ferula à feriendo dicta, quòd hac pueri vapulent & feriantur, nullo propemodum refragante.

Fescenini versus, qui canebantur in nuptiis, ex vrbe *Fescenina* dicuntur allati: Vel ideo dicti, quia fascinum putabantur arcere. *Hæc Festus.*

* *Fessa*, teste Postello de linguarum originibus, regnū est in Occidua Mauritaniæ parte, quæ à Tingir, hodie Altangir appellata, nomen habet. Ioannes Leo in descriptione Africæ, fessam, inquit dictam opinantur ex eo, quòd, quum prima eius jacerentur fundamenta, eo loci cumulus auri, quod Arabibus fes appellatur, fuerit inuētus. Aurum Hebræis פז *Phaz* dicitur, & cum מ *Mu*, syllaba redundāte, Muphaz מופז: Chaldæis פזוזא *Pizuzya*, per reduplicationem. Græci verò interpretātur κίῤῥον, i. aurum rutilans seu igneum; & Arabes sua lingua (quæ post Chaldaicam cæteris est Hebraicæ propinquior) פז *Phez*, siue *fez*, nomine à *Phaz* ducto.

Fessonia Dea, fessis iuuandis est dedicata.

Feudum, beneuola rei immobilis concessio aut beneficium, quo dominium rei vtile transfertur in eum, qui accipit, manente apud dantē proprietate, vt interea cliens pro tali liberalite sua præster obsequia fida cùm domi, tum in exilio. nomen inuenit à fide siue fidelitate, aut potius iuxta nonnullos à fœdere. Vtrumque sanè ferri potest. Haloander admonet *Nouellarum præfatione*, feudo-

rum consuetudines veteres appellasse Iura militaria, quæ στρατιώτας nominat Iustinianus. Existimant etiam multi eruditi viri initium suum cepisse ex patronorum & clientum apud Romanos necessitudine, laboret, quantum velit, Zasius *de Feudorum origine*.

Fiber, animal nomen habet à fibris i. extremitatibus amnium, quas colit. Vide *Castorem*.

Fibræ extremitates rerum, vt & iecinoris, cordis, & cuiuscunque visceris, deducere possunt iuxta aliquos nomen ab eo animali, cui nomen est Fiber, quodque versatur circa amnium oras, *vt modo est dictum*. Quanquam ego malim hinc dictas, quòd fibrum dixerint antiqui, quidquid est extremum, *vt ait M. Varro*. Pulmonis fibram dixit Lucanus. Iecur in quatuor fibras diuidi scribit Cornelius Celsus. Murium iecusculis fibras ad numerum Lunæ dierum in mense congruere legimus apud Plinium. Tullio etiam dicuntur hoc nomine arborum radices, quòd sint earum extremitates.

Fibula iuxta Isidorum, nominis originem arcessit à Græcorum φίβλη.

Ficedula auis parua à ficis edendis nomen accepit, iuxta veterem versiculum,
Cùm me ficus alat, cùm pascar dulcibus vuis.
Cur potius nomen non dedit vua mihi. Propterea opinor, συκαλίδα nominauit Aristoteles *8. de Animal*. Eadem sed diuerso tempore, dicitur μελαγκόρυφος, id est, *atri capilli*. Mutat enim colorem & formam per Autumnum, *auctore Plinio*. Agellius scribit *lib. 14.* fuisse, qui negarent vllam auem, præter ficedulam, totam comesse oportere.

Ficus Latinè à fœcunditate appellationem habet. Est enim ceteris arboribus feracior, cùm quater aliquando in singulos annos fructum deponat. Hinc & caricæ à copia nominatæ, *inquit Isidorus*. De natura eius videndus Plinius, Theophrastus, Dioscorides. Syluester ficus, dicitur caprificus ad imitationem Græcorum, quibus est τράγος. Lignum eius adeo inutile & imbecillum, vt nulla ex eo fieri possint opera. Imo ficulnæ dicūtur rationes, quæ sunt inutiles & contemnendæ. Itaq; despicabilis etiā habita nauis Mandronis, quā fuisse ferunt ficulnam. Et veteres Græci nullius frugis hominē ἄνδρα σύκινον dixerūt, id quod sæpe apud Aristophanem occurrit.

Fidelia, vas fictile, nomen illud est sortita, quòd fideliter recondita seruet.

Fides Ciceroni *Offic. 2.* fidelitatem in pactis atque promissis significans, quia fiat, quod dictum est, appellata videtur. Idem vult *de Republic. 4. & libro decimosexto, Epistol. familiar. Epistol. 2.* nempe ad imitationem Stoicorum, qui vocabulorum origines admodum studiosè inquisiuerūt, *vt idem 3. & 4. de finibus* affirmat. Sed etymon illud reprehendit Laurentius Valla *Eleg. libro sexto, capit. 31.* Et aliis quibusdam deriuari potius videtur à verbo *fido*, quod ego non vellico aut reprehendo. Ex ea Deam fecerunt Romani. Ædem itaque habuit in Capitolio, *auctore Plinio 35. Natur. Histor.* Vicinam eam esse Ioui in Capitolio ait Cicero *Offic. 3. & 2. de Natur. Deor.* Ab Attilio Calatino consecratam ait Festus. Plutarchus verò & Dionysius primum à Numa Pompilio ipsi templū erectum volunt, quibus ego me lubenter adiunxerim. Huic aliquando ollam auro plenam commissam & creditam ab Euclione legitur in Aulularia Plauti. Velamen, quo fidei simulacrum obtegi solebat, album fuisse constat. Vnde canam fidem appellasse videtur nonnullis Maro. Album, *inquam*, id fuit sinceritatis indicio. Abesse enim ab ea debet fucus atque fallacia. Neque vlla ratione candor eius obliterandus. Symbolum eius semper fere, & vbique fuit manus dextra, quam ad rem confirmandam multæ faciunt auctoritates. Inde namque illud Maronis: *En dextra, fidesque.* Item: *Dat dextram, atque animum præsenti pignore firmat.* Tacitus: *Iurauere amici, dextram morientis contingentes.*

tes. Gemistius Pleton *libro secundo, de rebus Græcia: Persarum rex Mentorem, quòd dexteram dedisset (maxima enim hæc apud Persas fides) conseruauit.* Colebant & Arabes adeo fidem in manibus, vt fœdus nunquam facerent, nisi sanguine eliso lapide quodam ex vola dextræ manus iuxta maiores digitos eorum, qui fœdus inirent. Statius *Theb lib. 1. Coeant animorum in pignora dextra*, Aristophanis Scholiastes: *ἔθος δ' ἐπὶ πίςει καὶ συνθήκας βεβαίας τὰς δεξίας διδόναι ἀλλήλοις.* Atque hunc morẽ etiamnum obseruari quis omniũ nescit? Est porro & fides citharę genus, quę, Festo auctore inde nomen habet, quod fides vel potius chordæ eius tantùm inter se inuicem concordent, quantum inter homines fides.

* *Fides* Latinis dicitur à fio, quòd id fiat ab aliquo quod dictum aut promissum est: & tum actiuè, tum passiuè sumitur, vt in promittente dare & seruare fidem, in credente habere fidẽ. Apud Hebræos à firmitate & constantia dictorũ & promissionum dicitur אמן *Omen*; אמון *Emũ*; אמנה, *Amna*, אמנה, *Amnama*; אמונה, *Emuna*, à verbo אמן *Aman*, verax & fidelis fuit, rutatus est fideliter, enutriuit bona fide, præfuit fideliter, sustentauit. Et in 3. Coniugatione האמין *heemin.* fidem habuit, credidit. vnde *Amen*, dictio omnibus nota; verum esto, seu, firmum & ratum sit. Græca vox *πίςις* à verbo *πείθω*, doceo. suadeo, fluit, & à tertia præteriti passiui persona, *πέπεισαι* formatur. eoque vim ac indolem verbi *πείθομαι*, doceor, persuadeor, assentior, planè credo, referre videtur. Idem verbum *πείθω* cum Hebræo פתה *Patha*, id est, suasit, persuasit, induxit suadendo ad credendum aliquid, sono, sensu & significatione conuenit: atque etiam per se se significat tum doceo, tum suadeo. Et certè docendo, de alicuius rei veritate vel falsitate homines persuadentur: vnde etiam Hebræi hominem stolidum, imperitum, qui facilè decipitur, פתא *Patha* appellant. Sicut igitur *πείθων* dicitur is qui falsa & vera suadet, *πίςις* dicitur ea persuasio qua homines verùm, & etiam falsum amplectuntur. quamuis malim de persuasione veritatis *πίςιν* accipi. Huc refer quod appositè scribit Simplicius in 3. lib de anima, *διότι τέλος μὲν πίςις, ἡ δ' ὁδὸς ἐπὶ ταύτην τὸ πείθεσθαι: finis quidem aut scopus est fides, via autem eo tendens est suaderi aut doceri.* Docendo enim & suadẽdo in cordibus hominum fidem excitare conamur.

Fidius Deus, quem pro Iouis filio accepit Festus Pompeius, quique Ouidio *Fastorum 6.* semipater est, à fide nomen accepit: Et ab eo natum iusiurandum medius fidius. Sed ipsamet Pompeii verba adduco. *Mediusfidius compositum videtur, & significare Iouis filium, id est, Herculem, quòd Iouem Græci Δία ac nos Iouem vocemus (id enim verbum desideratur) ac fidium accipiant pro filio quod sæpe literam. L. cum D. litera commutarent, etiamsi syllabæ quantitas reclamet.* Hic Sabinorum fuit Deus, dictus inquam Sanctus Fidius Semipater, re quidem vnus, etiamsi diuersa sint nomina. Ferunt eum à Sabinis in Quirinalem collem esse translatum, vbi & ædem habuit, in qua Nonis Iulii coli solebat. Magnam quoque vim habere credebant iusiurandum per eius nomen cõceptũ. Plautus Asinar: *Per Deum Fidium quæris? Iurato mihi video necesse esse eloqui, quidquid roges.* Quod semipater sit dictus, eius reddi solet hæc ratio: Herculem quippe Deorum vnum, quos Apuleius medioximos vocat, studuisse hominum commodis atque tutelæ, & non rogatum etiam laborantibus subuenire consuesse. Ab aliis ea adfertur ratio, quòd Hercules sol sit, *teste Macrobio*, à quo simul & homine constat hominem gigni, *vt Aristoteles scribit.* Simulachrum fidei, qui *πίςιος* esse potest Græcis, (nam *πίςιος Διὸς* meminit Dionysius) marmor erat fenestræ in modum formatum, in quo tres imagines erant efficta. Dextra virilis erat, habitu pacifi-

co: Sinistra muliebris, eodem habitu, coronam in caput ex lauro gestans, quæ dextrâ dextræ iungebat cum priore imagine. In medio harum duarũ cernebatur ingenui pueruli effigies, ad cuius caput legebantur hæc verba: *simulachrum Fidii.*

Filius ἀπὸ τῆς φιλίας id est, amore, ita censentibus Iurisconsultis. Quod mihi magis placet, quàm quod Isidorus refert, à familia tractum hoc nomen, quòd filius & filia primi in ordine nascẽtium existant. Quod idem tamen filios ideo appellari liberos in legibus dicit, vt isto vocabulo secernantur à seruis, notatu dignum. Sed paulò diligentius versor in etymo, vt, qualis esse debeant erga parentes, discant filii. Deductum ergo eorum nomen ἀπὸ τῆς φιλίας, non tantùm, quod eos parentes ament, sed quòd etiã liberorum erga parentes arctissima debeat esse coniunctio & amicitia, & proinde omni eos officiorum genere prosequi debeant, debitumque honorem & subsidium præstare. Quo referendum, quod Græci quoque videantur υἱὸς appellasse ἐκ τοῦ ὕειν, quod *irrigare & reficere* significat, quod filiis recreationi vel potiùs refectioni esse debeant parẽtib⁹, ita iubente natura. Alii deriuant ἀπὸ τοῦ φύειν. Hinc φύτευμα, id est, *soboles* vel *plãta*, ex qua fructus ad parentes redire debet. Hebræi nominant, *Ben*, à *Bana*, *ædificauit*, vt esse debeat filius velut ædificiũ patris, in quo morari tutò & ab omni iniuria defendi queat: Chaldęi *Bar*, vt & Syri, à verbo *Bara*, creauit, quod filius sit veluti sui patris creatura, vel à *Burja*, id est, Scipione, quo quis infirmus & ægrè incedẽs nititur. Monstra ergo naturæ sunt, qui vitę auctoribus auxiliũ & vitæ subsidium negant, tantum abest, vt Christianus, imò vir bonus illis θρεπτήρια neget.

* *Filius*, natus, gnatus, puer ילד *valad*, à radice ילד *Ialad*, peperit. nam iod & vau sunt Literæ commutabiles. Hinc facilè fluxit apud Græcos θηλυία, θήλεια, fœmina, tandẽ Latin. filia θηλάζω, lacto, θηλή papilla, θηλέω pario. Item δελφὺς vterus, matrix, ἀδελφός, ἀδελφεὸς frater vterinus, ἀδελφή, soror. Et ולד *veled*, natus, filius, q.d. feled, vnde filius, puer & iuuenis. Inde nõnullorũ iudicio deriuatur is quem francoceltæ *valet* vel *valed* appellant: quemadmodum παῖς Græcè pro filio & seruo sumitur.

Filũ dictũ quasi *pilus*, quod ex pilis animaliũ fiat. Filum quoque dicitur ducta res quæque ad tenuitatem, teste Nonio.

Fimus dictus Isidoro quasi *imus*. Est enim stercus, quod vulgo dicitur lætamen, nutrimento suo arua læta & fœcũda reddens, ipsique terræ miscetur, quo pinguiorem eum efficiat.

Finis, Latina vox absolutionem ac generationem, non abolitionem significãs ex mente Grammaticorum meliorum, videtur cum illis, tum Iulio Cæsari Scaligero 2. de Plantis à Fio deduci. Itaque vulgo illi, qui Metallicis præsunt, vbi aurum argentumue fuerit excoctũ, quasi finẽ, id est, perfectionem sit cõsecutũ, à fine denominant tam Itali, quam Galli, Hispani, Germani & Belgæ. Qua ratione τέλη quoq; dicũtur vectigalia, quòd essent regnorum rerumque publicarum perfectiones & anima quasi quædam. Existimo & veteres hac intẽtione Martyrum Natalitia dixisse diem, quo martyrio erant affecti, eo quod tum primum verè & perfectè viuere inciperent, cùm hic finem viuendi fecissent.

Fiscus, principis ærariũ nomen trahit à fiscis, id est, saccis, quibus publicæ pecuniæ olĩ asportari solebãt. In hac significatione accipitur à Plinio, cum *libr. 12.* de Balsamo loquitur hoc modo: *Serit nũc eũ fiscus Romanus.* In altera significatione, qua nummorum receptaculũ est, accipitur apud Iuuenalem Satyra 14. cũ ait: *erata multus in arca fiscus.* Traianus Imperator dicere solebat similem esse fiscum hominis lieni. Nam vt corpus eo magis macrescit aut gracilescit, quo is grandior & maior euadit, ita quo locupletius fit principis ærarium & subdito

diorum bonis distenditur, eo magis reip. corpus acciditur & velut tabescit. Primum aduocatum fisci institutum ab Adriano testis est Aelius Spartianns in eius vita. Ab hoc nomiue autem est verbum *confiscare*, id est, in fiscum redigere aut ei quidquam applicare.

Fistula quia propriè est, quæ aquam emittit, à fundendo vel ferendo deducit nomen, sicut *tubi* à tumore, & *canales* à cannis. Quatenus verò instrumentum est musicum, quod vocem edit inflãdo, malim deductum à Græco *φωνᾷν*. Et vereor ne subsit mendum, cum apud Isidorum legitur hoc modo: *Fistula autem dicta quod vocem emittat* Quod si ita suppleamus hiatum? *Fistula autem dicta ἀπὸ τοῦ φωνᾷν, quòd inflata vocem emittat*. Eius inuẽtor dicitur Virgilio Pan his verbis: *Pan primus calamos cera coniungere plures Instituit*. Et Lucretius: *Pan unco sæpe labro calamos percurrit hiantes*. Nonnulli tamen à Mercurio inuentam putant: Alij iterum ab Idi pastore Agrigentino ex Sicilia, *vt refert Isidorus*.

Flacci sunt dicti Romanis, à flaccidis & mobilibus auribus. *Alexander ab Alex. lib. 4. cap. 9.*

Flaces, quo nomine fecem expressam ex oleis vocarunt veteres, quasi fraces, à verbo fracesco, quod frangi & vetustate putrefieri significat.

Flagellum, quo equi excitantur ad cursum, diminutiuum est à flagro. Isidorus scribit *summitates vitium & fruticum nuncupari flagella*, quod flatu agitentur.

Flamen. Flamines à Numa Pompilio constituti sunt, dicti quasi *Filamines*, vel potius à pileis *Pileamines*. Quanquam nonnulli à Flammeo, quod capitis est tegumentum, sic dictos arbitrentur. Sed priori sententię fauent optimi auctores. Docet enim Turnebus in apice lanam geri solitam, quam *στέμμα*, hoc est, *velamentum* & *filamentum* dicebant. Vnde & eo loco Tibulli, *Ipse ego velatus filo, tunicisque solutis Tota nouem Veneri nocte silente dedi*. colligit idem in votis suscipiendis & sacris filo homines fuisse velatos. Ipsa autem fila vittas & infulas interpretatur, quod Flamines ab apicibus & pileis quasi filamines sint appellati, ex Plutarcho & Dionysio sub his verbis: *ὃς ἐπὶ τῆς φορήσεως τῶν πιλωτῶν καὶ στεμμάτων, ἃ καὶ ἔτι νῦν φορῦσι φλαμίνα καλῦντες ὅτω προσαγορεύονσι*. Erat autem huic pileæ oleagina virgula inserta modicum habens lanæ in summitate ad instar fungi. Ceterum cum per æstum ferre non possent, demto pileo filo tantùm caput cingebant: Quando nudo incedere capite nequaquam fas erat. Testes huiusce rei Varro *1. de ling. Lat.* Fenest. *lib. 5* Pompon. Læt. *cap 7.* Gellius *lib. 10. cap. 15.* Flamen Martialis nomen suum deducit à Marte, Dialis *ἀπὸ τοῦ Διὸς*, id est, Ioue: Qualis fuit Iulius Cæsar adhuc adolescens. Huic magistratum petere non licuit, lictore & sella curuli vti permissum fuit. Equo illum vehi religio erat, vt & exercitum videre armatum circa pomeria ciuitatis. Annulo, nisi pernio cassóque, non vtebatur, nec ius erat ignem ex Flaminis Dialis domo nisi in sacrum efferri. Nemini nisi libero capillum eius detondere licebat. Capram is carnemque incoctam, & hederam, imo fabam non attingebat, nec nominabat: Vitium altius prætentarum propagines non succidebat, vt alia illa silentio premam, quæ in Diali antea sunt dicta. Vnum id addo: Flamines omnes, inter quos erat locus & Carmentali, qui Carmentę matris Euandri sacra curabat, & *Quirinali* à Quirino, id est, Romulo sic appellato, *tum Vulcanali, Volturnali, Palatuali, Eurinali, Florali, Falacri, Virbiali, Pomonali, Laurētiali Lucarali & Lauinali*, singulis sum arcessentibus nomen à proprio Deo, Pontifici Maxim. subiectos olim fuisse, vnũquẽque sua habuisse sacra, eorundẽ ministros à nomine ipsorum dictos Flaminios, ministras verò Flaminicas, vt & vxores, & ad quindecim auctum eorum

numerum, cum primum tres modo instituisset Numa Pompilius, denique tātam eorum auctoritatem fuisse; vt post regem sacrificulum in conuiuiis proximus his locus decerneretur.

Flaminia via nomen habuit à Cn. Flaminio M Lepidi collega, deuictis Liguribus, qui viam Flaminiam, Placentiam, Naruiam, Fuligneum, Nuceriam, Callium, Pisaurum, & ad Fortunæ fanum ducentem strauit. *Testis Strabo lib.5.* Sic viam Appiam, quæ & Claudia audit, à porta Capena ad vrbem vsque Capuam muniendam curauit Anno 20. post initium Samnitici belli, Appius Claudius Censor, *auctore Frontino, & Liuio libro 9. ab.V.C.* Statius: *Appiá longarum teritur regina viarum.* Et Martialis: *Quisquis Flaminiam teris viator, Noli nobile præterire marmor.*

Flamma videtur Scaligero *Exercitat. 325.* descēdere à Græco φλάζειν, aut verbo παφλάζειν apud Pindarum. Est autem φλάζειν, *strepere feruere.* Malim equidem illud, quàm quod est apud Isidorum, dictam illam, quod excitetur follium flatu. Respiciunt eodem, qui ἀπὸ τοῦ φλέγματος, id est, *inflammatione* deflectunt: Etenim παρὰ τὸ φλέγειν, accēdendo, descendit τὸ φλέγμα.

Flauus color dictus eidem Scaligero *Exercit. 325.* à flamma, cuius colorem imitatur.

Fleo, ἀπὸ τοῦ κλαίω.

Floralia, ludi mense Aprili instituti, hoc est, 4. Cal. Maij. Anno ab V. C. 516. idque ex Sibyllæ oraculis, vt omnia deflorescerent bene, in quorum iocis Aediles, teste Porphyrione, spargebant populo cicer & fabam, & eodem spectante nudabantur mulieres, trahunt nomen à Flora muliere, quæ cum magnas opes meretricio quæstu acquisiuisset, populum Romanum hæredem reliquit, cum magna pecunię vi, ex cuius fœnore suus dies natalis celebraretur editione ludorum, quos Floralia dixerunt. Sed quod Senatui flagitiosū id videbatur, vt scribit Lactantius, ab ipso nomine argumētum sumi placuit, vt pudendæ rei quædam dignitas adderetur, Deamque esse finxerunt, quæ floribus præesset, eamq; oportere placari, vt fruges cum arboribus aut vitibus bene florerent. Eum colorem secutus Ouidius in Fastis, non ignobilem nympham fuisse canit, cui nomen fuerit Chloris, quæ Zephyro collocata in matrimonium dotis loco id muneris à marito acceperit, vt omnium florum potestatem haberet. Digna quoque Poëtæ verba, quæ subtexantur:

Chloris eram (inquit) *quæ Flora vocor, corrupta Latino*
Nominis est nostri littera Græca sono.
Chloris eram Nymphe cāpi felicis, vbi audis
Rem fortunatis ante fuisse viris.

Et postea:

Est mihi fecundus dotalibus hortus in agris:
Aura fouet, liquidæ fonte rigatur aquæ.
Hunc meus impleuit generoso flore maritus,
Atque ait: Arbitrium tu Dea floris habe.

Errant, nec satis tempora perpendūt, qui hanc eam fuisse existimant Floram, quam dilexit Pompeius Magnus, scortū vsque, adeo celebre, vt, *teste Plutarcho*, in Castoris & Pollucis æde simulacrum meruerit.

Florentia Thusciæ ciuitas omnes Italiæ ciuitates exsuperans pulchritudine, iuxta Chalcondylam scriptorem Græcum, patria Angeli Politiani, dicta videtur nonnullis à populis Florentiæ vicinis: Aliis à repentina felicitate, qua flori similis videtur caput efferre suum, in Hetruriæ medio. Aliqui dictam existimant olim Arminam, & eandem Iani fuisse coloniam. Nonnulli *Fluentiam* olim dictam, quòd ad Arni fluenta exstructa sit, affirmant: Et *Fluentini* illic *populi* Catoni & Plinio, qui nunc *Florentini* auspicato magis nomine vocantur. Alij contra negant Fluentiam vnquam dictam, sed esse antiquum Florentiæ nomen, idque ex antiquis Frontini de coloniis fragmentis probare nituntur.

Tacit

Tacitus ſanè Florentiam nominat *lib. 1.* Ex Pheſularum ruinis eſt aucta, vt ex Albæ Longæ ruinis Roma. A Longobardorum tyrannide eſt aſſerta à Carolo Magno. Tandem eam occupatam & victam conceſſit Carolus V. in gratiam Clementis VII. cognato eius Alexandro Medices, atque inde Medicæis ducibus patet.

* *Florentiam* elegantiſſimis verſibus nobil. Scaliger nobilitauit, quos adſcribere non pudet.

Parna fluentiſonis aggeſta fluentia ripis
Mollia de nitido nomina flore capit.
Feſula regnabat: verùm meliora ſequutus
Martius antiquas detulit amnis opes.
Diuitias hera: Mercuri⁹ diſcrimina linguæ,
Mercurius varias ire, redire vias:
Ambitioſa, ferox, bellacia, flāmea, Mauors
Pectora: magnificam docta Minerua manum:
Iuppiter oſtendit cœleſtes mentibus aulas:
Sirenum tribuit dulcis Apollo ſonum.
Vera vetus Romæ Soboles, aliena requiris,
Mutua quæ propriis vertis ad arma manu.

At tandem, inteſtinis diſſidiis olim penè diſcerpta, pace & alto otio hodie gaudet.

* *Fluctus*, à fluo Hebr. גמא *Guimmé* verbum ſignificat inundauit, exundauit, alluit fluctuauit. Cognationem habet cū אגם *Agam*, id eſt, ſtagnum, copia aquarum. Metaphorice etiam ſignific. impetiit, incuſſit, vt vnda alluendo atterit ripas & littora. Hinc κυμάτω, inundo, fluctuo, κυματίζω fluctibus agitor, κῦμα vnda, fluctus. Item γέμω abundo, nempe aquis; γεμέω & γεμίζω, impleo, haurio, & decumani fluctus, nempe ingentes, atq; ripas ſuas longè ſuperātes. fluctus quos mare ad ripas eiicit מגרשת *Migreſchoth* appellantur, q. d. eiectiones, à גרש *Garaſch*, id eſt, eiecit per impetum. repudiauit, profligauit.

* *Fluentum*, decurſus aquæ נזל *Nazel*, à נזל *Nazal*, ſtillauit, fluxit, defluxit. vel à זלל *Zalal* diſtillauit. Vnde ςηλέω, ςηλάζω, & Lat. ſtillo. זוב *Zob* ſignificat etiā fluxit lentè, fluitauit: quod ſeptuaginta reddiderunt per ῥέω & ῥυέω, vnde riuus. & fluentum ῥεῖθρον Græ. eſt quamuis *Zob*, nonnullorum iudicio, de materia denſiore dicatur, hoc eſt de liquore qui effuſus ſolet coagulari, vt ſanguis: ſed aliquoties etiā de aquis dicitur, vt Pſal. 78.20. & alibi. *Zob*, Leuitic. 15.2.13.15.25. &c. eſt fluxus ſanguinis quem mulieres, & viri patiuntur.

Flumē Varroni *4. de ling. La.* quod fluat, eſt dictum, vt & Iſidoro fluuius, qui diſtinctione vtens flumen aquam ipſam eſſe dicit, at fluuium aquæ curſum. Eſt & apud Iuriſconſultos flumen aliud priuatum, curſus verò vel fluxus aquæ, qui ſtillicidio opponitur: Aliud perenne ſeu perennibus vndis ſcatutiens, ἀέναος, ἀπὸ τοῦ νάειν, quod eſt ῥεῖν. Nam qui hyeme tantum fluit, eſt ὁ χειμάῤῥους.

* *Fluuius*, אובל, *Vbal*, productio aquarū, à verbo אבל *Abal*, fleuit, luxit: lugentes enim producunt & faciunt fluere lachrymas: vel potius יבל *Iabal*, id eſt, fluxit vlterius, profluxit: & metaphoricè, proceſſit, peruenit ſicut aqua fluēs progreditur vlterius. Dicitur etiam fluuius יאר *Ieor*, & cognationem habet hæc vox cum אור *Or*, illuxit, item cū נהר *Nahar* fluxit, & רוה *Raua* irrigauit. Hinc βλύω, φλύω, & Lat. fluo, pluo, bullio. נהר etiā eſt fluuius à verbo *Nahar*, fluxit celeriter, decurrit inſtar aquæ ruentis de mōte, qui הר *Har*, dicitur. Hinc per conuerſionem ῥαίνω, rigo: item ἐῤῥωέω, ῥέω ῥυέω, ῥώομαι, fluo, ῥεῦμα fluxus. Rhenus & Rhodanus, fluuij nominatiſſimi, in genere, & κατ' ἐξοχὴν, ita nominati exiſtimantur à nonnullis: vt olim Euphratis alueus quidā, *Nahar malca*, id eſt, fluuius regius cognominatus eſt. Sed viderit lector. Ποταμὸς, fluuios, flumen παρὰ τὸ ποτὸς ſeu πότιμος εἶναι, quòd potabilis ſit, hoc eſt, potabilem aquam habeat, non ſalſam, vt mare.

Focus à fouendo. Ait enim Ouidius: *At focus à flammis, & quod fouet omnia dictus.* Huic etymo aſtipulantur Marcellus & Feſtus Pompeius.

Fodinæ,

ctum est solemne. Et ברת *bathar*, dissecuit. Nam fœdera, vt fida magis fierent rataque planè haberentur, mactatione pecudum cum solemni imprecatione feriebantur. Διαθήκη Gr. à ceremoniis & solénibus verbis quæ in fœderibus obseruabantur & ordine constituebantur.

Peculiariter porro obseruandum in fœdere, quod *post Meridiem fœdus percutere non licuerit Romanis*: Item, *quòd ab vrbis principio in pactionibus pacis pro verbena sumta fuerit myrtus*. Apud Græcos hi fœderum percussores, quasi interpretes & arbitri pacis dicti sunt σπονδοφόροι. Eidē icta fœdera nonnunquam in Isthmiis aut Pythiis ludi consecrabant erectis titulis perpetuo tempore duraturis, aut Æneis tabulis incisa in Iouis Olympii templo aut Athenarū arce deponebant: Romani verò in perpetuam memoriam in Iouis Capitolini templo æneis tabulis aut columnæ insculpebant, aut in Annales Fastosque referebant.

Fœmina, à fœminina mollitie creditur habere nomen, quam partem nudam instituto Lycurgi, & translucentem per vestes habere solebant mulieres Spartanæ: Aliis à fœtu, quod prioti etymo non posthabuerim, etsi prius literarum similitudine vincat. A fœmina dictæ *fœminæ Calendæ, Martiæ* videlicet, in memoriam belli cum Sabinis gesti, ceterum tandem compositi intercessione mulierum, quibus ipsis & munera ab amicis mitti solebant, sicut viris mense Decembri, quo tempore Saturnalia celebrabant. De his Martialem vide *lib. 5. ad Gallam*.

Fœmoralia Festus ait appellata, quod *femora tegant*.

Fœnus Græce τόκος, id est, *fœtus* vel *partus*, sumta à parturientibus metaphora item ... Hebraice נשך *nesec* à verbo נשך *nasac lit*, *arrosit*, quasi sit morsus, cùm soluenrem affligat & pungat, *vt etiam ex Aristophanis Strepsiade animaduerti potest*, nomen habet, *auctore Gellio*, à fœtu, iuxta alios à fundo, qui fructus fundit. Inde translata vocis significatio est ad vsuram, quasi instar telluris fructum suum proferat vsura, quod cōtra naturam esse docuit Aristoteles, post Aristotelem Cicero *Officiorum 3*. Distinguitur vsura in simplicem, quæ sorti non solet adiici, sed vsu absumi, velut cùm quinque de centum soluuntur annuatim, & eam, quam vocant vsurarum vsuram, cùm scilicet non soluitur vsura, sed ad sortem accedens nouam parturit vsuram, quam Græci ἀνατοκισμὸν dicunt. Simplex iterum est gemina: Terrestris, cùm elocatur pecunia in negotiationem terrestrem, eaque erat menstrua, & singulis proinde Calendis aut neomeniis solui solebat: Altera Nautica, quæ mercatoribus marinis concedebatur, idque vel solum ad enauigationem, vnde ἑτερόπλους dicta est Græcis: aut etiam ad reditum & dicebatur ἀμφοτερόπλους, *sicut Budæus, Aretius, & alii censent*. Sitne licita, disputandum relinquo Theologis & Iurisconsultis, cùm præsentis instituti non sit. Breuiter dico damnatam à Cicerone, sæpe restrictam à Romanis, ab Agide & Lycurgo planè reiectam, non agnitam olim Germanis: Repugnare diuinum ius, & Imperatorem non tam iussisse, quam inseruiisse necessitati, atque adeo Fœneratorum improbitatem restrinxisse, cùm vsuræ modum imponeret.

Fœtus, à ferendo dictus videtur Ouidio Fastor. 4 ex aliorum sententia. Verba eius sunt:

Forda ferens bos est, fœcundáque dicta ferendo,
Hinc etiam fœtus nomen habere putant.

Fons, auctore Varrone, appellatus, quod fundat aquam, quam Vlpianus *viuam* vocat, *scaturientem* videlicet ex caussa perpetua. A cisterna itaque differt, in eo, quod hæc imbribus collectā aquam contineat. Approbat τὸ ἔτυμον Isidorus, Festi vestigiis insistens aut potius Varronis *4. de ling. Latin.* A fonte Fontinalia, fontium videlicet sacra, sunt appellata,

quibus coronas deiiciebant in fontes, & puteos coronabant Scaliger in Varronem vult eius fontis fuisse ferias, cuius delubrum exstiterit iuxta portam Capenam, à quo & eadem *Fõtanalis* est dicta. Caballinus fons apud Poëtas *ἱπποκρήνη* Græcis, à caballo, id est, equo, cui Pegasi nomen erat appellationem trahit Nam eius vngula fabulantur fontem illum apertum. Huius aquam cùm Ascræus ille senex affatim bibisset, repente Poeticũ accepisse spiritum creditur, cum antea patris oues pauisset in monte Parnasso. Hinc Ouidius in Fastis:

Ecce duas vidi, non quas Preceptor arãdi
Viderat, Ascreas cum sequeretur oues.

Et de arte amandi:

Non mihi sunt visa Clio Cliusque sorores,
Seruanti pecudes vallibus Ascra tuis.

Forculus Deus, cuius *4. de Ciuitate Dei cap. 8.* Augustinus mentionem fecit, à foribus, quibus præficiebatur, nomen accepit, vt à cardinibus Cardea, à limine *Limeminus.*

Forda bos prægnans, dicta videtur Ouidio à ferendo Fastor. 4.

Ford i, inquit, ferens bos est, fœcundaque
dicta ferendo.

Ab aliis appellatur *horda*, literarum quadam cognatione, vt *hœdus, fœdus.*

Fori tabulata nauium, à ferendo deducti, quòd scilicet onus aut incessus ferãt. De his Virgilius 6. Æneid.

Inde alias animas, quæ per iuga longa sedebant,
Deturbat, laxatque foros, simul accipit alueo
Ingentem Æneam.

Forica, id est, latrinæ, in quas deiiciuntur excrementa vẽtris, videntur à foriis deriuata. Etenim veteres foria dixisse stercora liquidiora, testis est Nonius.

Forma, quæ Poëtæ bonum est fragile, & cui cum pudicitia magna lis est, à Græcorum *μορφὴ* descendit, facta literarum metathesi.

Formica inde dicta, quòd ferat micas farris, *vt prodit Isidorus Orig. lib. 12.* Mira equidem animalculi istius solertia. Prouidet enim in futurum, & præparat æstate, quod comedat hyeme. In messe eligit triticum, nec hordeũ tangit. Cum pluit super frumentum, totum eiicit. Hæc, *inquam*, Isidorus,

Fornax. Deç nomẽ est, cuius Ouidius, Lactantius & Festus meminerunt, nomenque illi inditum existimant, quòd ante triticum & eius vsum far fornacibus torrebatur. Ab ipsa rursus Dea *sacra* eius *fornacalia* sunt dicta, quæ codẽ cum Quirinalibus die agitari solebant.

Fornix appellatus est, vbi prostitutæ pudicitiæ mulieres erant, à locis arcuatis, *inquit Isidorus.* Vnde & *fornicariæ mulieres* in auctoribus Ecclesiasticis. Alii volunt Fornicem locum in arcum ædificatum dictum à furuo, quòd hic subobscurus sit sole excluso. Vt enim Princeps tenebrarum lucifugus est, ita qui ministri sunt eius, & lucem fugiunt & latebras quærunt. Iuuenalis lenonum pueros canit in Fornice natos. Et alibi: *Nudum olido stans Fornice mancipium.* Per Fornicem ergo intelligi potest lupanar, quòd in eo habitauerint lupæ, sic appellatum, vel etiã Fornicatus locus, qualia solebant esse scortorum domicilia. Vnde rectè etiam *Fabianus fornix* dicitur à Cicerone, qui à Victore *arcus Fabianus* nominatur.

Forticidia vel *Fordicidia*, quæ celebrari solebant 17. Kal Maii à Fordeis bobus nomen habent, *ait Varro*, quòd eo die complures prægnantes boues immolarentur in curiis. Festus Pompeius: Forticidiis (legendum *fordicidiis*) boues fordæ, id est, grauidæ immolantur, dictæ à fœtu. Idem paulò post. *Hordicidia* eundem diem dici scribit, quod horda sit prægnans. Cædebantur autem boues hordæ seu fordæ telluri, ipsa similitudine placituræ, vt annus esset fœcundior. Terra n. hoc tempore quasi grauida est. Institutum hoc sacrificium ferunt à Numa, in maxima agrorum & pecorum sterilitate, Fauno per quietem monito,

& Ege

& Egeria somnium interpretante. Terdenas vaccas pro numero curiarum cæsas docet Ouidius Fastorum 4. his verbis: *Pars cadit arce Iouis: Terdenas curia vaccas.*

Accipit, & largo sparsa cruore madet.

Fortuna, quæ Platoni est σύμπτωμα φύσεως ἢ προαιρέσεως, caussa per accidens Aristoteli, quãque Pindarus, Homerus, Orpheus, & Iuuenalis celebrarunt vt Deam, existimatur à *ferendo* consecuta nomen, vt sors à *serendo*. Varia sortita est cognomina, quorum ratio & origo ex bonis auctoribus petenda est, nec etiam à nobis, vbicumque dabitur occasio, prætermittetur. Sed hic omnino aliud subiiciendum est etymon eorum, qui à volubilitate nomen illi inditum volunt. Nam quæ prius *Vortuna* à vorto, mox mutatione *V*, in F, affinem literam, sicut in plerisque aliis factum est locutionibus, in *Fortunam* abiit, cuius præcipuum arbitrabantur munus ima summis & summa imis miscere, rerumque omnium vicissitudinem inferre: cuius vertiginis ergò φερέπολις τύχη Pindaro est nuncupata. Imo sphæræ eam insistere finxit Cebes, nonnulli pilæ.

Forum à ferendo dictum, quòd eo ferantur, quæcunq; proponuntur venum, volunt Grãmatici, quorũ sententiæ astipulatur & Varro *lib. 4.* Nã & in forũ iudiciale deferũtur cõtrouersiæ. Alii à *foras* deriuant, quòd sit foras, vel potius sub dio. Isidorus nomẽ vult accepisse à fando, vel à Phoronæo Achiuorum rege, quod mihi tamẽ parũ probatur, cũ inter eruditos Alciatum cum Francisco Polleto meritò reiicere id videam. *Romanũ forum*, quod appellatum est, vetus incipiebat à Capitolii radicibus, & inde ad S. Mariam nouam seu arcũ Titi protendebatur, sicut secundum latitudinem à Palatini radicibus ad viam vsq; sacrã & ædem Saturni. Idem *Latinum* & *Palladium* ab æde Palladis, quæ exstitit quondam in eo, est appellatum. Fuit & alterũ Forum Romæ, quod Iulius Cæsar constituit, & magno constitit ipsi, si Plinio credimus *lib. 16. cap. 15.* Tertium forum adiecit Octauius: Quartum inchoauit Domitianus: absolutum tandem fuit à Nerua, cui propterea quoque adscribitur. Quintum & celeberrimum adiecit præcedentibus Imperator Traianus, ex manubiis distractorum spoliorum refectis, quod idcirco Traianum est dictum, & Vlpium Capitolino in M. Philosopho. Præter hæc fora porro fuit *Boarium*, item *Suarium*, *Cupediarium*, *Piscarium*, *Olitorium*, *Pistorium*, quæ omnia vnde nomen arcessant suum, cuius est exploratum.

Forum Iulii, Italiæ regio. Nominis originẽ fluxisse putant à Iulio Cæsare, qui legiones per hanc viam duxerat trans Alpes. Alii contendunt appellatam hãc regionem eo nomine, vel ante natum Cæsarem, hoc argumento, quòd Plinius *lib 3. cap. 18.* Foroiulienses Transpadanos memorat. Ceterum crassè hallucinantur, cum Cæsar multis annis Pliniũ præcedat, qui tempore Vespasiani in viuis fuit. Scribit etiam Leander literas quasdam ibidem repertas, quæ, quòd iam proditum de Cæsare, manifestè testãtur. Blondus tamen inditum scribit huic vrbi nomen à *Foroiulio* ciuitate, quam Bauarorum Rex funditus deleuerit, quam eius sententiam à nonnullis non improbari video.

Fouea, à fodiendo nonnullis dicta. Vnde Ecclesiastici nonnulli scriptores similẽ huic faciunt luxuriam & voluptatẽ. Accipi solet etiam in literis sacris pro quolibet exitio. Hinc *descendere in foueam*, est mori. Contra *eruere ex fouea*, est liberare à morte, vel à quibusuis aliis periculis siue calamitatibus. Est & *fodere foueam* in eisdem literis nihil aliud, quam struere insidias, quod est impiorum.

Fracescere tantundẽ ac fracibus resolui ac corrũpi, vel putrescere vetustate. Vocant fraces nonnulli fecẽ oleo expressã. Plinius vult canes oliuarũ esse, atq; inde expressas feces. Cato: *Oleum quandiu in*

amurca & fracibus erit, deterrimum erit.

Fragor, à fractione Seruio, vel potius frangendo, quem secutus est Isidorus 13. Etymologicon. Verbū ipsum *frago* factitium esse putant à sono, quem res fracta reddere consueuit, sicut & *frendo*, quod à dentium sono est tractum.

Franci, populi à tributorum immunitate & libertate nōnullis sunt dicti. Nostra enim lingua qui est liber, *Fry* & *Fräck* dicitur. Itaq; Francos dixeris in casu nominatiuo, quasi *Fry on cy*, nimirum à censu & vectigalibus immunes, cùm nihil aliud *cy* lingua nostra sonet atq; signifi cet. Aliis videntur appellati Franci, quasi *Fryansi*. Vocabulum autem *ansi* Gothici idiomatis propriū, denotat eos, qui ceteros mortales fortuna & opibus ante cellunt. Heroum & semideorum conditioni proximi. Vnde corrupta vox vernacula Ansos & additione aspiratæ *Hansos* nominat proceres communi fortuna maiores, *vt & Adrianus Iunius notauit.* Falluntur, qui à fabuloso & ementito Hectoris filio, quem *Francionem* vocant, nomen deducunt, inter quos Petrus Ronsardus Poëta Gallus, & Sabinus eius vanitatem secutus. Fallitur quoque Bodinus, vir equidem apprimè doctus, cùm vocabulum istud purè Gallicum esse affirmat, quando nostra lingua non minus, quam Galli sua, liberos vocemus *Francos*. Errat porro & Isidorus, cum à proprio quodā duce sic vocatos existimat. Ineptiores adhuc eo sunt, qui à feritate deducunt nomen, propter mores inconditos & naturalem ferocitatem, *vt idem refert.* Multa de his Sulpitius Alexander, Gregorius Turonensis & alii. Ab his porro Francis (*ne id omittam*) dictam nonnulli volunt *Franequeram* Frisiæ occidentalis vrbem, iam Academia ibi erecta celebrem, quòd illi eam quondam tenuerint, sicut & pagi Deinū appellationem arcessunt à Danis, qui ibi quondam statiua sua habuerint. Rhenanus vult, cum Nuenario, tandem Sicambris hoc nomen tributum, *vt suo dicetur loco.* Marcellinus est auctor *libro* 17. Francos etiam Salios nuncupatos, & hos Salios hodie *Oldeseel* dici, apparet ex tabula Frisiæ antiquæ. Vide Francica Ioannis Goropii. Sunt qui tenuisse eos olim existimant Sicambrorum sedes, qui se postea in Germaniam receperūt. Addunt alii regiones, quæ hodie insidētur ab *Hollandis*, *Selandis*, *Traiectensibus* & *Frisiis*. Et quoniam paludes quamplurimæ in hisce regionibus, ideo rectè Flauius Vopiscus in M. Aurelio probo: *Testes Franci inuiis strati paludibus.* Hæc ergo vniuersa regio ab illis inhabitata *Francia* dicta, sed Orientalis, ad discrimē *Franciæ Occiduæ*, quæ veterū est Gallia, Francorum historiam studiosè & diligenter cōscripsit post multos alios Abbas Tritemius, & nuper exactius Beatus Rhenanus, qui originem eorum deducit ex Chaucis. Illum videant, qui plura volunt.

Frater secundum P. Nigidiū quasi fere alter, *teste Agellio.* Salustius in Iugurtha: *Quis autē amicior, quā frater fratri? Aut quē alienum fidum inuenies, si tuis hostis fueris.* Complectitur hoc nomen etiam sororē Iurisconsultis. *l. Lucius & Titia. ff. famil. ercisc.* Quā verò nominis originem adduxi, approbatum etiam video ab optimo Grammatico *Festo Pompeio*: Quo explodendus rursus videatur hîc Isidorus, qui Fratres scribit dictos, quòd ex eodē fructu, id est, eodem ex semine sint nati. Haud etiam negligenda originatio eruditis quibusdam probata, cùm deflecti id nomen volunt à Græco φράτηρ vel φράτωρ, quasi qui sit *ex contubernio eodem vel tribu.* *Fratrare* verbum vetus est, & ad puerorum mammas refertur, *vt est apud eundem.* Cum enim primum tumescunt, Fratrare dicuntur, quod velut Fratres pariter oriantur, id quod etiam spica facere dicitur in frumento.

Fratria Fratris est vxor, Isidoro *Fratrissa*, quod nomen tamen minus receptum. Græcis ea est ἀνάτηρ.

Fraus haud rectè à ferendo deducitur,

tur, *vt quibusdã visum.* Itaq; alij, qui dolũ in faciendo consistere volunt, fraudem in verbis, deriuant ἀπὸ τοῦ φράζειν, id est, *loquendo.* Fraudem legi facere dicitur in iure, qui saluis legis verbis sententiam eius peruertit. Vlpianus ita: *Fraus legi fit, vbi id fit, quod fieri noluit, fieri autem non vetuit.*

Fraxinus arbor appellationem habet à confragosis, id est, asperis atque præruptis locis, in quibus nascitur. Isidorus hoc modo: *Fraxinus vocari fertur, quod magis in asperis locis montanisque fragis nascatur.* Hinc per deriuationem Fraxineus, sicut à monte *montanus.* Nam hasta dicitur Fraxinea, μελιὸν δόρυ, qualis Achilli vsui fuisse legitur. De arbore plura lege apud Plinium *lib. 16. cap. 13.*

Fremo, quod est sonitum edo, descendit ἀπὸ τοῦ βρέμειν.

Frendeo Festo est frango. Hinc ergo *faba fressa* κύαμος ἀλεςὸς nomen accepit.

Frenum vel *Frænum*, quidam à frangendo trahunt, quod equorum ora frangat, Isidorus, quòd equos fremere cogat, vel equi hoc frendat, id est, imprimant dentibus. Vnde *Nefrendes*, lactantes porci.

Fretum. Operæpretium erit producere hic ipsamet Isidori verba, quæ mihi summopere probantur. Ait enim appellatum Fretum, quòd semper mare ferueat. Nam fretum est angustum & quasi feruens mare ab vndarum feruore nominatum, vt Gaditanum vel Siculum. Itaque freta Varro dicta ait, quasi *feruida*, id est, *feruentia, & motum feruoris habentia.* Hæc ille. Quapropter & Poëtæ commota ventis ac tempestatibus maria descripturi Freta appellant. Veteres etiam Fretu dixerunt auferendi casu, *vt ex 1. Lucretij constat.* Nolui id præterire, vt inde occasionem arripere mouendi studiosos, veteres Latinos, maxime Vmbros & Thuscos, non agnouisse vocalem *O*, quam idcirco in *V*, vt *D*, in *L* sæpissimè commutabant, *vt & 1. de Grãmatica testatur Plinius.* Idem ostẽdit Gellius *lib. 12.* & Cicero *Act. 2. in Verrem*, cùm manifesto *peccatu* dixit pro *peccato.* Contra Osci *O* vtebantur primitus, non *V.* Vnde *colpa* non *culpam* dicebant.

Frigilla auis sic dicta, quòd frigore cantet & vigeat. Vnde & *Friguttire.* Hæc Festus, apud quem tamen malè hactenus legitur *Fringilla.*

Frigo tertiæ syzygiæ verbum, & idem quod *torreo*, τηγανίζω Græcis, malè nonnulli à frango trahunt, quòd tam calor quàm horror immodicus frangat, id est, debilitet animalium corpora. Nam & τὸ φρύγειν agnoscit Græcorum lingua, estque eiusdem energiç. Est & aliud verbum, nempe τὸ φρύγειν, illi affine. Isidorus frixum aliquid à sono vult dici, quẽ edit, cum ardet in oleo. Ita equidem in vtraque lingua non solùm, verùm etiam in Hebræa, atque adeo apud Barbaros multa sunt innecta & excogitata vocabula, ab ipso rerum aut animalium sono deducta. Exempli gratia: σφαραγίζειν est gutturis vocem edere, sicut *omnes gutture coruos* dixit Virgilius φλίειν accipitrum fictitius est sonus, item earum auiũ, quç falcatos & aduncos habent vngues. Κελαρύζειν significat, *auctore Eustathio*, ἦχον ὑγροῦ ἠρέμα ῥοιζοῦντες ἐν τῷ καταῤῥεῖν, id est, sonitum humidæ materiæ interea, dum delabitur, strepentis. Gallinæ ouis incubituræ glociunt, κακκαβίζουσι, Galli cucurriunt, κοκκύζουσι, & quæ alia sunt eiusmodi sexcenta.

Frisia. Huius incolç Frisij Dictam volunt terram nonnulli à frigore. Frigere enim est nobis *Friesen.* Sed falluntur amphibologia vocabuli. Alij deriuant nomen à libertate, cuius studiosi imprimis fuerunt, *vt constat ex historiis.* Abbas Spãheimius à Friso Clodionis Criniti Frãcorum regis filio nomen deducit, sed fabulosè. Petrus Suffridi Frisius gentilis meus, à Frisone gentis conditore trahit, quod itidẽ multis improbatur, eo quod certa fide demonstrari non queat ex hi-

ftoriis.Malim à libertatis ftudio arceffere, quam gens ifta fummopere affectaffe legitur, fæpe excuffo iugo, ficut Annales produnt. Nam Tacitus Annalium XI. Frifiorum nationem per rebellioné clade L. Apronij cœptam infenfam aut malè fidam fuiffe fcribit. Vocat & *lib. 4.* rebelles,nomine velut cópofito ad gentis huius ingenium & mores. Sed & milites Romani ab ipfis patibulo fuffixi, cum nimia premerentur feruitute. Iam etiam iactate fe folent libertatis nomine,cuius iamdudum tamen eft facta iactura Neque obftat,quod & alij populi propter ingenitá omnibus hominibus libertatis affectionem fimili modo appellari poffint Frifij, *vt afferit fuffridus*, quando & pleræque aliæ nationes fæpe nomina ab iis rebus acceperunt,quę tamen ipfis communes erant cum aliis. Græci enim leues funt dicti, & inanes à Lucretio, *Cretes* mendaces, *Afri* bilingues, *Afiatici* lafciui, *Scythæ* immanes & truculenti, *Galli* inquieti apud Vopifcú, Galatæ *ἀνόητοι* apud Apoftolum Paulum , omnes Ponti accolæ apud Lucianum in Pfeudomante *δεινοὶ δαίμονες, ἢ ἠλίθιοι, καὶ ἀπαίδευτοι*, *Bœoti ftupidi*, *Carthaginenfes fraudulenti* : *Campani in Italia fuperbi* , cum nihilominus & aliæ nationes hifce vitiis obnoxiæ fuerint.

Frons, vt Ifidoro placet, ab oculorum foraminibus eft appellata. Alij à ferendo dictum exiftimant, quòd præ fe ferat,quid infit animo. Plinius *Natur. hiftor.lib.11.* Ea præ fe fert in homine affectus & mores animi, triftitiæ, hilaritatis,clementiæ, feueritatis index. Apud eundem Trogus: *Frons, vbi eft magna,fegnem animum fubeffe fignificat: Quibus parua,mobilem: quibus rotunda,iracundum,velut hoc veftigio tumoris apparente.* Legimus & Frontem confecratam Genio, ficut auris Memoriæ,dextra Fidei,genua Mifericordiæ facra. Hinc Maro. *En dextra fidefque.* Item *Dixerat,& genua amplexus, genibufque volutus Hærebat.* Et: *Cynthius aurem Vellit, & admonuit.* Pari modo ex partibus humani corporis caput delatú & confecratum eft Ioni, pectus Neptuno:cingulum Ioui, fupercilia Iunoni, oculi Cupidini iuxta Philoftratum, aut Mineruæ iuxta Fulgentium,renes & inguina Veneri, dorfum & partes pofticæ Plutoni ex fententia Artemidori, pedes Mercurio,vtpote nuntio Deorum,Thetidi tali & plantæ pedum, digiti rurfus Mineruæ,tefte Seruio, vt qui pone dextram aurem eft locus, Nemefi eft attributus. Spectant huc illa Homeri in Agamemnone defcribendo:

ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος Διὶ τερπικεραύνῳ,
Ἄρει δὲ ζώνην, στέρνον δὲ Ποσειδάωνι.

Hæc paulò fufius, fed non abfque fructu,& quod fpero,dabit veniam,quicúque in legendo non fuerit iniquus.

Frontones dicti nonnulli Romanis à fronte, ficut Capitones à capite, Nafones à nafo, Labeones à labiis, *vt auctor eft Cicero l.de natur. Deor.* Frótonis cuiufdam meminit Martialis, & Iuuenalis *Satyra 1.* Sed & à corporis partibus *Cilones* dicti, qui capita habebant oblonga, *Tuditani*, qui capita mallei inftar repræfentabant. Silones eminentibus erant fuperciliis. *Lufcus* Anniorum, *Lufcinus* Fabriciorum cognomé fuit, *Blafio* Corneliorum. A lingua *Balbi* & *Blafi* funt dicti. *Barbatus* Horatiorum & Scipionum cognomen erat, & cum dentibus nati dicebantur *Dentati*, ficut de Curiis & Siciniis tradit Plinius *lib. 7. cap. 16.* *Ænobarbus* etiá nominatus legitur, qui æneam habebat barbam, & à colore *Rutilus*, *Eburnus*, *Aquilinus*, vt ait Feftus. Eadem ratione *Albus*, *Niger*, *Rufus* & *Flauus* funt appellati, item *Scæua*, *Scæuola*, & *Læuinus*, quod læua manu vteretur pro dextra. Itidem *Plautus* plaris erat pedibus & nullam in medio concauitatem habens: Panfa, cui pedes erant lati & panfi: *Plancus*, cui pedes plani: *Scaurus*, qui talos pedum tumentes & porrectos habebat. Porro à corporis habitu proceffert *Craffi*, *Macri*, *Galbæ*, *Gracchi*,

Pulcri

Pulcri, Glabrionis, Cossi & Aruinæ cognomina, vt diligentissime à Carolo Sigonio est annotatum.

Fructus, à fruendo nomen habet. Isidorus à *frumine* deducit, id est, eminente gutturis parte, qua vescimur. Ab eadem origine deriuat Fruges secutus procul dubio Festum, Seruium, atque Donatũ. Idem fructus propriè vult dici agrorum & arborum κατα χρηστικῶς καὶ μεταφορικῶς animalium. Priscianus, Frugum vocabulo generaliter omne id accipit, quod ex terrę fructu vertimus in alimoniam, siue id ex frumentis & leguminibus proueniat, siue ex vino, syluis cæduis, cretæ fodinis, & lapidicinis, Iurisconsultorum aliud est etymon, quando à *ferendo* deducunt fructus, quòd eos fundus, vel quælibet res ferat, quod ipsum quidem in eorum regno consulendum æqui bonique existimo, cum apud illos appellatione fructuum generaliter contineatur omnis corporalis & incorporalis rei prouentus. Vnde & merces rei locatæ & commoda alia dicuntur fructus, *l. videamus. ff. de vsur. l. fin. ff. eod. tit.* Vnde ait Iurisconsultus: *Fructus rei est, vel pignori dare licere.* Huc spectat, quod & interesse hoc nomine complectantur, *l. loci corpus. §. in confessoria. ff. si seruit. vendic.* Diuidunt eos communiter in Naturales, quòd vi & beneficio naturæ potissimùm proueniant sic dictos, & Industriales, qui percipi non possunt, nisi etiam cultura hominis & industria interueniat.

Frugalis à fruge nominatus, id est, à fructu vel parsimonia, quæ quantum vectigal sit nesciunt homines. Hinc *vir frugi* appellationem trahit, cui opponitur prodigus, nepos, & fruges consumere natus.

Fruges. Vide *Fructus.* A fruendo tamẽ descendere nomen non ignorabis, secundum Seruium à frumine, quæ pars est eminens gutturis sub mento, *Aen. lib. 4.* Ceterum Iosephus Scaliger deflectit παρὰ τὸ φρύγειν, id est, *torrendo* & *siccãdo.*

Frui. Verbum illud, quod alias ad delectationem cibi & potus referri solet, vult Donatus *in explicatione Eunuchi à frumine*, id est, gulæ parte summa, quæ Græcis est φάρυγξ, deduci.

Frumentum à fruẽdo (sic enim legendum apud Isidorum) est dictum.* Hebr. דגן *daghan*, quod nomen generale est comprehendens omnes fruges quæ tribulis excutiuntur. Cognationem hæc vox habet cum verbo דגה *Dagha*, fœcundus fuit. Nam frumentum seminatum cum magna copia & fecunditate redit ad agricolam.

Frustum vocatum, quod capiatur à frumine. Isidorus.

Fucus insecti genus, similitudine apis, sed maiori corporis mole, nullam præstans in mellificando operam, sed inertia sua alimenta ab apibus congesta absumens, secundum aliquos sic dictus, quasi sit fur, eo quod furtim mella deuoret. Isidorus dictum fucum affirmat, quòd alienos labores edat, quasi sit *ficus.* Sunt qui etiam à verbo φάγεμαι, id est, *comedo* deductum putant: Alij, quod fucum apibus faciat, dum prætextu calefaciendi aluei depascitur mellificia: Quod ipsum tamen non admodum placet, cùm laboriosum hoc insecti genus desides & otiosos non ferat, imò à præsepibus arceat iuxta illud: *Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent.* Plinius est auctor ex bobus apes, ex equis crabones, ex mulis fucos, & ex asinis procreari vespas. Est præterea fruticis genus, quo albidæ mulieres ementiuntur genarum colorem. Vnde fucum alicui facere dicebat Comicus. Eodem tingi solebant in Creta vestes. Plinium vide *lib. 32. cap. 6.*

Fugia, Dea apud Gentiles, cui inditum nomen ab hostium fugatorum lætitia existimat Ludouicus Viues apud Augustinum *lib. 2. cap. 6.*

Fulgur & Flumen à feriendo dicuntur Isidoro, quòd sit iaculi cœlestis ictus: Aliis à *fulgendo*: Constat enim vtrumque

trumque esse ignem, etiamsi Seneca *Natural. quæst. 2.* alterum ab altero ita distinguere videatur, vt sit fulmen, cum ignis emittitur: Fulgur, cùm tantùm ostenditur. Vnde *domum fulmine accensam* dicimus, non fulgure. Romani diurna fulmina tribuerũt Ioui, nocturna Summano, id est, Plutoni. Felicia censebãt, quæ apparuerant à cœli parte sinistra, adque eandem redibant. Sicut Anchises more Romano bonum omen interpretatus fuit læuum fulmen apud Poetam, cum inquit: *Subitoque fragore Intonuit læuum.* Quin Cicero tradit *de Diuinat. 2.* in omnibus bonum haberi auspicium, siquidem fuerit sinistrum. Etsi Græci barbariq; dextra auspicatoria iudicauerint. Distinguebant Romani fulmina ita, vt quædam bruta vanaque dicerent, quæ nulla ratione naturæ constabant, alia fatidica, quæ ex alto statisque de causis, & ex suis sideribus credebantur venire. Alia item publica censebant, quæ non supra trigesimum annum, nisi in oppidorum deductione habebant auspicata: Alia priuata, quæ non vltra decimum felicia portendebant, nisi in sponsalibus, aut die natali. Rursus quædam appellata sunt *Postularia*, quod postularent emendationem sacrorum: quædam *Pestifera*, quòd mortem denuntiarent: quædã *Monitoria* quod latentia aperirent monendo. Nonnulla etiam *Auxiliaria* sunt dicta, nonnulla *Regalia* seu *Hospitalia*, & quædam *Parentalia*, nomine accepto, quod perimere crederentur fata, præcedentibus fulgetris designata. Præter hæc quædam *Consiliaria* dicta, quæ consiliis & negotiis cogitatis superueniebant: quædam *Auctoritaris*, quæ decretis ac susceptis eisdem apparuerunt: quædam denique *Statiua*, quæ nec opinantibus corruscassent. Eliciendorum fulminum rationem primus inuenit Numa Pompilius. Materiam eorundem eruditè Virgilius his versibus complexus esse videtur.

Tres imbris torti radios, tres nubis aquosæ
Addiderant, rutili tres ignis & alitis austri
Fulgores nunc terrificos, sonitúmque, metũque
Miscebãt operi, flammisque sequacibus iras.

Dicere voluit materiam fulminis esse vaporem siccum, qui viscosum humorẽ habeat coniunctum: Vnde etiam vapor compositus appellatur, quem radium *torti imbris* nominat Virgilius. Et quoniã materia hæc in nube formatur percoquitúrque, adiiciuntur tres radij nubis aquosę. Velocissima esse eadem quis etiam nescit? Merito ergo Dominus ictui fulminis comparauit aduentum suum, & eiusdem discursus celeritatem in curuli certamine Hesiodus, cum inquit Herculis scuto:

ἐπὶ δ᾽ἱππεὺς θορε δίφρου.
ἴκελος ἀστεροπῇ πατρὸς διὸς αἰγιόχοιο.

Stultus ergo fuerit Salmoneus ille Vergilianus adusque stuporem cùm equis inuectus & lampada quassans sonitus Olymp. & flammas Iouis imitaretur. Quæritur hîc, *cur alta potissimum petat fulmen?* An quod agens omne fortius agit in id, quod est proximum? Sic puto, modo id quod proximum est, suę actionis fuerit capax. Sed *cur icta fulmine faciem vertunt versus ictum?* Reddit caussam Albertus Magnus: Nempe quod impetus ictus percussa aduersus impetum conuertat. Effectus eius sunt, vt gladium confringat atque dissoluat illæsa vagina, aurum liquefaciat in crumena, pedẽ demoliatur in calceo, Arbores dissipet non aliter ac si cuneo essent diffissæ, absque tamen adustione, animalia vero velut morsu serpentis veneneт, vinaria vasa eaq; lignea, teste Seneca, adurat nõ diffluente vino, venenosum animal purget & liberet à veneno, si percusserit, dormientis oculos aperiat ictu, vigilantis claudat, fœtum in vtero lædat ac enecet illęsa quãdoq; matre, serpens percussus vermiculet, quodque diu intuentes cœlũ fulgurans, elato contra coruscationem vultu, vel excœcentur, vel intumescant facie, vel reddantur leprosi: Itẽ quod tacta fulmine sulphureũ odorem

em ſpirent, citius ſolida corpora quàm mollia comburat, veſtes quandoque & annulos moniliaque diſſoluat corpore illæſo, vt de virgine Romana Eutropius, quòd nullum animal niſi exanimatum fulmine accendatur, denique non vltra quinq; pedes deſcendat in terrã cuneus. Pro remediis aduerſus fulmẽ, habentur ſubterranea loca, pelles vituli marini, ex quibus propterea tendebantur tentoria imperatorum. Quocirca legimus apud Suetonium, tonante cœlo, Auguſtum paulò infirmius expauescentem circumtuliſſe pro remedio vituli eiuſcemodi pellem, & ad omnem maioris tẽpeſtatis ſuſpicionem in locum concameratum ſe recepiſſe. Solebant etiam lauream geſtare coronam, quod laurus haudquaquam fulmine lædatur.

Fũda, retis genus, quod Seruius Georg. 1. interpretatur *βόλον*, quo vocabulo etiam vſus eſt Plautus *Rudente* quamquã ibi aleæ ictum ſignificet. Romani quoque *iaculum* vocant. Accepiſſe videtur nomen, quòd fundatur, vel potius iaciatur in amnem. Vnde *iactum retis emere* in iure ciuili, *βόλον ἀγοράζειν*. Funda verò, à qua funditoribus inditum eſt nomen, & quæ Poetæ à *Balearibus inſulis*, Balearis eſt dicta, quòd lapides fundat, Iſidoro dicta videtur. Quod autem inuentionem eius Plinius *libro 7. Naturalis hiſtoriæ cap. 58.* Phœnicibus tribuat, facit contra communem opinionem, Vegetii *inquam*, Flori, Virgilii, Ouidii & Statii. Quin Liuius Baleares funditores celebrat. Diodorus Siculus ſcribit *lib. 6.* eoſdem in prælio lapides reliquis maiores valide iactare, dictoſque exiſtimat alibi *ἀπὸ τοῦ βάλλειν ταῖς σφενδόναις*. Sunt & Straboni *σφενδονῆται ἄριστοι*. Balearibus ergo tribuenda fundæ inuentio contra Plinium: Niſi quis venerabilem virum excuſandum putet, eo quod olim has inſulas inhabitauerint Phœnices à quibus ars illata ſit ex Strabonis mente, qui *lib. 3.* præcedentibus hæc ſubiicit: *καὶ τοῦτ' ἤσκησαν, ὥς φασι, διαφερόντως, ἐξ ὅτου Φοίνικες κατέσχον τὰς νήσους*. Quantum ad modum torquendi attinet, ſcribit Virgilius *libro 4.* ter circum caput ſolitam rotari fundam, priuſquam emitteretur. Vegetius vult *lib. 3* rotatam tantummodo ſemel, credo propter celeritatem maiorem.

Fundus appellatus eſt ager, quòd ſit planus ad fundi vaſorũ ſimilitudinem, *vt placet Feſto*: Varroni autem, quòd plurima quotannis fundat. *de ling. Lat. lib. 4.* *Iſidoro*, quòd in eo fundetur & ſtabiliatur patrimonium.

Fungus videtur multis à funere deſcẽdere, quod ex genere fungorum nõnulli temere comeſti perimãt, vel *Plinio teſte*. Venenati agnoſcuntur inde, quòd dilutus in iis rubor appareat, rancidus aſpectus, liuidus intus color, rimoſa ſtria, pallidum per ambitum labrum. Tutiſſimi, qui rubẽt callo, minus diluto, quam *Rubetis*, colore, & qui è rubis & carduis verè ſunt nati. Innaſcuntur etiam innocentiores fungi arborum ramis: Item pratis & montibus, de quibus Horatius *Præſentibus optima fungis Conditio eſt: reliquis malè creditur.* Sed bonos intellige reſpectu peiorum, quibus minus ſunt noxii, quales inprimis ſunt, qui enaſcũtur ex arboribus natura venenoſis, nempe taxo, aut iis, qui quidquid continent mali, in eos transfundunt, cuiuſmodi ſunt *olea & punica malus*. Nam alioqui, *teſte Galeno*, fungi omnes ſunt frigidi & humidi, & propterea veneni participes, quique pituitoſum ac mali ſucci alimẽtum immoderatè veſcentibus præbent. Quòd ſi quis comederit admodum maleficos, exulcerant inteſtina, ſingultum & morſus excitant, totum corporis colorem in luteum mutant, vrinam cohibent. Hinc frigus, tremor, ſudor frigidus, languidus pulſus, & denique mors. Præſentaneum aduerſus hoc malum remedium traditur vomitus è potu ſucci raphani & foliorum rutæ tritorum, addito melle. Poſt vomitum vtendum theriaca, aut Mithridatis antidoto cum for-

tiſſimo aceto, oxymelle ſcyllitico, aut aqua mellis ex Medicorum cõſilio. Medentur iis & raphanus rutaque, item cinis clematidis, nitrum, naſturtium, ſinapi, vini fæces combuſtæ, ſtercus gallinaceum in puluerem redactum, ſi ſingula ex aceto mulſo hauriantur. Oua quoque gallinacea proſunt cum ariſtolochiæ drachma. In eorum defectu con ſultum erit decoquere piper in vino maximè meraco, quoad eius fieri poteſt, atque ita ſumere in potu, & allium deinde deuorare. Hiſtoriæ produnt Claudium Imperatorem, cùm eius palato gratiſſimi eſſent boleti, per hanc occaſionem, dato ab Agrippina vxore veneno, eſſe necatum.

Funus, à funibus accenſis dici vult Iſidorus. Qui enim funus proſequebantur, geſtabant manibus candelas, funalia, faces. Donatus irrepſiſſe hũc morẽ exiſtimat, quòd noctu efferrent cadauera, ob diurnã ſacrorum celebrationẽ. Cũ quibus quadrat & Veſpillonũ nomen, qui erãt cadauerũ funetatores, ſic dicti, quod veſpertino tempore mortuos efferrent ac conderenr ſepulcris. Feſtus Pompeius appellat Veſpas. *Veſpæ*, inquit *dicuntur, qui funerandis corporibus officium gerunt, non è minutis illis volucribus, ſed quia veſpertino eos tempore efferunt, qui funebri pompa propter inopiam duci nequeunt.* Idem prodit *Deſignatores* dictos, qui deſignandæ funebri pompæ præerant, cùm vnicuique incedendi locum & ordinem præſcriberent. Funes autem funalium, quorum modo mentionem feci, circundatos fuiſſe papyro, *ait Iſidorus*, id quod habere videtur ex Plinio, qui *lib. 16. capit. 38.* non obſcure idem innere eſt viſus, cùm corticem fragilibus ſcirpis detractum candelæ luminibus ſeruire ſcribit, vt & decus æui noſtri Lipſius *in ſuis ad Tacitum commentariis* animaduertit. Lota etiam cadauera aqua ſeptem dierum ſpatio ſeruabant conclamantes per interualla: Inde vngebant pollinctorum opera, qui mortuos curabant, & denique candida veſte ornabant, priuſquam efferrent, eratque illa in funere tacito aut vulgati toga vulgata, in magiſtratibus toga prætexta, in Cenſoribus tota purpurea. Efferebant etiam mortuos ad tibiam, vt ex Statio conſtat de Archemoro, & apud Plinium ex funere eius corui, qui Tiberium, inde Germanicum & Druſum nominatim Cæſares ſalutabat. Pluribus proſecutus eſt materiam hanc Lilius Gyraldus, ad quem relego, ſi quis plura requirat. Subiicio tãtùm etymõ vocabuli à præcedẽti diuerſũ, cùm dictum aliqui funus exiſtimant, quoniã φονος λέγεται καὶ φεῦνος ἰωνικῶς. φονέω autem καὶ φενέυω, ἔστι τὸ ἀναιρέω.

Fur à ferendo. vel à Græco φὼρ deduci poteſt, vel à furuo *iuxta Varronem*, de quo latiùs in furto.

Furcifer appellatus ſeruus, qui ob delictum aliquod cogebatur à Domino ignominiæ magis, quàm ſupplicii gratia furcam in collo ferre, ſubligatis ad illam manibus, atque ita reliquis, ne quid ſimile admitterent, ſuum peccatum annuntiare. Meminit eius ſupplicii Plutarchus in Coriolano, vbi dicit, *Plauſtri lignum fuiſſe, cui affigebatur temo, & eum, qui erat inſidui, à domeſticis & vicinis appellatum furciferum.*

Furia à furore, vel τῆς φονίας, quod τὸ φονᾷν etiã furere ſignificet. Tres *illæ* numero iuxta Poëtas, *Alecto, Tiſiphone, Megæra.* Alecto ab α priuatiua, καὶ λήγομαι deſcendit, Tiſiphone ἀπὸ τῆς τίσεως καὶ φόνου, id eſt, vindicta & cęde, Megæra ἀπὸ τοῦ μεγαίρειν, quod *odiſſe* & *inuidere* ſignificat. Οφιοπλόκαμοι ſunt dicti Orpheo, à ſerpentibus, quos capillorũ loco habebant. Græci etiam σεμνὰς θεὰς vocabãt, quas maximè colebant Athenienſes auctore Pauſania, & præter Pauſaniã Arpocratione. Nam earum ibi templũ exſtitit. Has impiis immitti fingunt eidem Poëtę. Sic quippe loquitur Oreſtes apud Euripidem: ὦ μᾶτερ, ἱκετεύω σε. μὴ ἐπίσειε μοὶ τὰς αἱματωποὺς καὶ δρακοντώδεις κόρας. Αὗται γὰρ, αὗται πλησίον θρώσκουσί μου. Et

μs. Et Horatius de eodem:

Non Pyladem ferro violare aususue sororem Electrā, tantum maledicit vtrique, vocando Hanc Furiam, hunc alind, iussit quod splendida bilis.

Visus enī ille est sibi videre occisæ matris imaginem, & Furias in se facibus simulatque serpentibus ruentes, exitiūq; minantes, vt & apud Sophoclem est videre. Cicero in oratione pro Roscio Amerino & in Pisonem, explicans illud figmentum, ait, reuera sua quęque fraude & suo terrore maximè vexari, & à suis malis cogitationibus cōscientiaque animi terreri: Has esse impiis assiduas domesticasque Furias, quæ dies noctesque parentum pœnas ab impiis filiis repetunt. Alii mētis humanæ affectus prauos, vnde multæ perturbationes nascūtur, his adumbratos volunt, Iram dico, quæ cupit vindictam, Cupiditatem, quæ desiderat opes, & *Libidinem*, quæ appetit voluptates, eosque affectus idcirco Furias dici, quòd stimulis suis mentem feriant, & nunquam quietam esse permittant.

Furnus, in quo panis coquitur, dicitur à furuo, id est, colore nigro, vel propter fuliginem, vel propter obscuritatem.

Furrinalia, inquit Varro lib. 5. de ling. Lat. à Furina Dea. Isti enim sacra instituta sunt annua, & flamē attributus. Peragi solebant *ix*. Kal. Sextil. Sequētibus diebus ludi edebantur in circo.

Furtum M. Varro à furuo, id est, atro dici volunt, quòd fures nocte commodius rebus nostris insidientur. An eadem origine furis etiam nomen descendere videtur eidem Varroni, etiamsi Agellius etymologiā hanc reprehēdat, cùm dicit descendere à Græco φώρ, qui in ista lingua ἀπὸ τοῦ φέρειν trahitur, quod est ferre vel auferre. Etsi verò hîc nolim cū Agellio pugnare, repudiata ipsius sententia, quæ equidem tolerari potest, tamē si ex Latio quærimus τὸ etymō, non verebor in Varronis ire sententiam: Cum & Homerus dicat, κλέπτης δ' ἐπὶ νυκτὸς ἀμείνων. Sed interim nec illi sunt contemnendi, qui simul & furis & furti vocabulum in vtraque literatura à ferendo deriuant. Notum enim est illud: ἄγουσι καὶ φέρουσι. Quin proximè accedunt ad Iulii Pauli definitionem, in qua dicit, Furtum esse fraudulentam inuito Domino rei alienæ contrectationem, lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam vsus, vel possessionis, quod lege naturali prohibitum est. Atqui illud non solùm noctu fieri consueuit, verùm & alio tempore. Decemuirorum ætate lata lex est & in 12. Tabul. relata, vt qui noctu furtum fecisset, aut interdiu telo se defendisset, eum Domino cum clamore testificanti occidere ius esset. Fuerunt etiam tria furtorum genera. Manifestum quod deprehenditur cum fit, *iuxta Masurium Sabinum apud Agellium*: Nec Manifestum, quod post factum & commissum furtum deprehenditur aliquo modo: & Conceptum, nempe per lancem & licium. Solebant quippe fures admodum sagaces expilandi gratia ędes alienas ingressi licium ferre, quo alligarent furta, & lancem præ oculis, ne innotescerent, *vt affirmat & explicat Oldendorpius ex Alexandri ab Alexandro genial. dier. lib. 6. cap. 10.* In eisdem legibus legebantur & illa: *Si adorat furtum, quod nec manifestum erit, duplionem luito.* Hic adorare idem quod agere, *vt docet Festus.* Itaque qui agit furtum, quod etiam manifestum non est, duplo mulctabitur. Sunt qui legunt: *si aderit furto.* Sed eam lectionem mendosam esse, docuerunt veteres libri, quibus vsus est Antonius Augustinus. Nec ipse Ræuardus reiicit tale eius viri iudicium, Minutii Felicis auctoritatem adducens, qui in Octauio scribit hoc modo: *At nos exsequias adoramus eadem tranquillitate, qua viuimus.* Vbi adorare, est facere aut celebrare.

Fustis. Isidorus *Origin. lib. 5. cap. 27.* existimat fustes, quibus pro criminibus feriuntur iuuenes, ex eo dictos, quod prę-

fixi in fossis stare solerent, quos rustici palos vocant. Constat autem, baculos fuisse ligneos, cùm inter arma & tela numerentur. Einscemodi fustes primum excogitatos a Tarquinio Superbo meminit Eutropius 2. de gestis Roman. & Suidas in dictione σούπερβος. Solitos & milites in castris fuste cædi, idque ignominiæ caussa, vt & negligentes custodes in militia, ex Polybio didicimus. Is enim de ea re *libro sexto* ad hunc modum: *Accepto fuste Tribunus vix attingebat damnatum, quod vbi factum erat, omnes, qui in castris erant, cædentes fustibus, lapidibusque, plerósque in ipsis castris conficiebant: At si qui euasissent, nec sic quidem seruari poterant. Quippe quibus neque in patriam redire liceret, neque à propinquis recipi in ædes poterant. Hæc pœna infligebatur custodibus, siue vigilibus in militia, qui tesseras non reddidissent, aut dormiuissent: Item tergi ductoribus, & aliis præfectis, qui negligenter vigilias curassent, aut tesseras non propagassent. Fuste etiam cædebatur, qui furto sustulisset quippiam è castris, necnon qui falsum testimonium dedisset, & si quis flore ætatis abutens deprehensus esset*, & quæ ibidem sequuntur. Pœna autem ipsa fustigatio est dicta, & fustuarium, Græce ξυλοκοπία.

Futile, vasis genus, *auctore Donato*, latissimi oris, ex altera parte arctum, sic dictum, quòd statim ea, quæ accepit, effundat. Ab eadem origine trahitur etymologia hominis futilis, qui rimarum plenus hac illac perfluit, nec retinet quidquam.

G.

* GAbaa, siue Gibha, itemqu *Gebah* & *Gabe* Geographis dicta, apud Hebræos & Syros collem significat vel locum editum. Hoc nomine locus olim donabatur in populo Dei, qui habendis conuentibus Ecclesiasticis vel Scholasticis destinatus esset. In caussa fuit huius appellationis mos ille antiquissimus, quòd plurimùm ad hos conuentus eminens sedes in editioribus quibusque locis eligeretur. Hîc autē summum locum templa siue Ἐκκλησιαστήρια proximum scholæ obtinebant. Atque hæc non tarò fuit Prophetarum docentium sedes, vt ex Saülis historia, 1. Sam. 10. colligitur: ideóque *domus* vel *locus* Prophetarum dicebatur vulgo. Atque hinc profecta est vetus (vt in transcursu moneamus) illa *Gabiorum* apud Volscos in finibus Latii appellatio, quos alii dura compositione à Galacto & Bio Siculis fratribus duxerunt nuncupatos. Dionys. Halicarnass. lib. 1. de Romulo & Remo loquens scribit, postquam infantes à lacte depulsi sunt & cibo lacteo, ab altoribus fuisse traditos, vt deducerentur *Gabios*, ciuitatem non procul à Pallantio sitam, in qua disciplinam Græcam ediscerent. fuit enim Gabiis Latinorum schola volscorumque, quam Phœnices Cadmæi, & prognati eorum Tyrrheni Osci, siue Ethrusci statuerunt, nomine imposito de sermone suo.

Gabriel, quo nomine appellatus est Angelus ad Mariam missus, *Dei fortitudinem* significans, descendit à גבר *fortitudine præualuit*, & אל *Deo*, qui illud etiam nomen inter alia obtinuit per antonomasiam, eo quod sit אל, i *fortis*.

Gabinia lex, qua cautum fuit, vt Comitiis, in quibus magistratus creabantur, populus non voce, sed per tabellam, suffragium ferret. ab A. Gabinio Tribuno plebis sic appellata, qui eā tulit Cn. Calpurnio Pisone & M. Popilio Lænate Coss. Anno M C X I I I I. Ab eodē alia est lata L. Cœcilio Metello & Q Marcio Rege Coss. de Senatu habendo, vt ex Cal. Februarii ad Cal. Martias quotidie senatus cogeretur. Tulit & aliam de mādando ipsi Pompeio bello aduersus piratas, item de Maiestate, *ne quis clandestinas coitiones conflaret: qui fecisset, capitali supplicio afficeretur*.

Gabinsa porta legitur fuisse Romæ, inter quam & Collinam Quirinalis exstabat, sic appellata, quòd recta duceret ad Gabios. Eam de cœlo tactā fuisse commemorat Liuius.

Gad

Gad filius Iacobi Patriarchę, natus ex Zelpha ancilla Leæ, *Genes. 30.* excursoré ad prælium significat, deducto nomine à גדד, quod est *turmatim excursionem* vel *incursionem* facere. Hinc & Gen. 49. Gad. *turmatũ* excurret ipse, & ipse excurret retrorsũ. Hieronymus interpretatur *felicẽ.*

Gades. Ipsamet Isidori verba subiiciã. *Gades*, inquit, *insula in fine Betica sita, qua dirimit Europam ab Africa, in qua Herculis columna visuntur, & inde Tyrrheni maris faucibus Oceani æstus immittitur. Est autem à continenti terra centum viginti passibus diuisa, quam Tyrij à rubro profecti mare occupantes lingua sua Gades, id est, septam nominauerunt, eo quod circumsepta sit mari.* De ea ipsa accipienda sunt Iuuenalis verba Satyra 10. cum ait:

Omnibus in terris, quæ sunt à Gadibus vsque
Auroram & Gangẽ, pauci dignoscere possunt
Vera bona, atque illis multũ diuersa, remota
Erroris nebula.

Gagates lapis, primùm inuentus in Sicilia, sed Gagatis fluminis fluore reiectus nomen suum inuenit. Est autem niger, planus, leuis (forte legendum *leuis* apud Isidorum) & ardens igni admotus.

Galata, Populi Galatiæ, qui post ingentes illas Alexandri victorias & auctas per Asiam Macedonum vires vnà cùm Gręcis, tempore tamen illis prioribus, regionem hanc insederunt, Gallogræci propterea dicti, nõ à Galata Herculis filio (*vt nonnulli fabulantur*) nomen trahunt, quantumuis id Diodorus commemoret; verum potius à lactis candore, quod τὸ γάλα est Græcis, sicut Lactãtius credit, & Hieronymus affirmat *Prologo 2. Commentariorum ad Galatas.* Ab eodem lactis candore Galatea nympha Nerei ac Doridis filia appellationem trahit, vt & Gallia Europę Isidoro. Hanc (*vt ille scribit*) ab oriente Alpium iuga tuentur, ab occasu Oceanus includit, à Meridie prærupta Pyrenæi: à Septẽtrione Rheni fluenta atque Germania: cuius initium Belgica, finis est Aquitania: regio gleba vberi ac pabulosa ad vsum animantium apta, fluminibus quoque & fontibus irrigua, duobus magnis fluuiis Rhodano & Rheno perfusa. Si Plinio credimus, à Pyrenæo iugo adusque Garumnã fluuiũ, aut ad Ligerim, si Ptolemæo, protenditur Aquitania. Inde à Ligeri ad Sequanam vsque amnem, qui Lutetiam perlabitur, Lugdunensis sese extendit. Atque hinc rursus latissimè patentibus terris ad Rhenum vsque Belgica appellata est Gallia. Huius incolas Belgas plærosque oriundos esse à Germanis testatur Cæsar *Commentariorum belli Gallici lib. 2.* Iamque Germanicè, non multum discrepante eorum dialecto à Germanis, loquuntur maxima ex parte. Quo factum, vt Plinius, qui sub Vespasiano vixit, Belgicam ab ortu non iam Rheno, sed Schalde fluuio terminare voluerit *libro naturalis historia quarto.*

Galatea apud Homerum *Iliad. 6.* Nereidum vna, nempe Nerei & Doridis filia, inuenisse videtur nomen à spumæ æquoreæ candore nec quidem lacti cedente. Est & rusticæ puellæ nomen Polyphemo dilectæ apud Theocritum *Idyl. 6.* Hæc itidem à lactis colore, quod Græcis est γάλα, deflecti potest.

Galbanum, genus pigmenti albi & sublucidi nomen habet à Galbano arbore, quam Plinius scribit *libr. 12.* crescere in Amano Syriæ monte ferulæ similem, eamque resinam producere puram & translucidam. Colorem hunc molles & & delicatos affectasse, testatur cùm Iuuenalis, tum Martialis, cum muliebri vestitu ornatum hominem galbanatum appellat, mores etiam galbinos, qui sunt effœminati & molles. Tunicæ galbinæ meminit Vopiscus *in suo Aureliano.* Et apud Græcos χαλβάνη, Phrygia vero toga Galbino colore fulgens, quæ & χαλσάνη audit.

Galba. Romani veteres à colore Galbulæ auis dixerunt Galbas, *teste Alexandro ab Alex. libr. 1. cap. 9.* Est ea passeris genus luteis pennis. Alij à Galbeo indu-

mento dictos volunt. De Galbula aue minimè illud prætereundum, alio nomine eam Icterum dici, quæ ipsa quidem appellatio etiam in illud genus morbi est deriuata, qui dicitur & *icterus*, & *morbus regius*, auriginosus, vel Aurigo, morbus arquatus, quod ægri eius nominis auri colore sint similes. Alij dicunt eo malo correptos eius inspectione sanari. Nonnulli referunt ad quadrupedis speciem è mustelarũ syluestrium genere, quas Græci ἰκτίδας vocant, Latini *Viuerras*, quæ oculos aurei coloris habent. Ictinus etiam à Galeno dictus est miluus, à quo fortasse & hæc appellatio manauit. At verba Plinij subiicio *ex cap.3.lib.30.* Auis icterus vocatur à colore, quæ si spectetur, sanari id malum tradunt, & auem mori. Hanc puto Latinè vocari *Galbulam*. Etsi alij *Galgulum* & *Galgulam* legant. Regium porro appellari eundem, cuius iam facta mentio, vult Celsus, quòd regio cubiculi apparatu curetur, vel (*vt Seruius inquit*) molliter excelsa quoniam curandus in aula est, vel denique, quòd ex mente Varronis curetur mulsa.

Galea à galero dicta Varroni, quippe quo multi olim sunt vsi. Isidori verba nequaquam hic omittẽda. *Cassis*, inquit, *de lamina est, galea de corio. Nam galeros corium dicitur.* Extrema auctoris verba dubiæ sunt fidei. Nam galerus vel galerum propriè pilei est genus, qui quoniã ex pelle fieri solebat, pellitem quoque dixerunt. Apuleius *Apol.1.* Veruntamen hoc Diogeni & Antistheni baculus, quod regibus diadema, quod Imperatoribus paludamentum, quod Pontificibus galerum, quod lituum Auguribus. Hinc Gellius de Flamine Diali: *Is solum galerum habet album.* Legitur & apud Tranquillum de Nerone, solitum eum galero post crepusculum arrepto popinas inire, & circum vicos vagari. Et Virgilius: *Nec arcadij bene protegit vmbra galeri.* Quamquam alij contra à galea deriuent galerum, vtpote cuius similitudinem refert. Retineo tamen Isidori priora, cum dicit de corio esse galeam, cùm sciam tegmina veteres petiisse à feris. Vnde in Homero, ἰκτιδέη, κυνέη ταυρέη, αἰγείη, *mustellina, canina, caprina, taurina.* Et Suidas: ἀλωπεκία (sic enim Lipsius) ἡ περικεφαλαία, vulpina, ipsa galea. Propertius quoque *Eleg.1.lib.4. Et galea hirsuta compta Lupina iuba.* Itaque audent nonnulli deducere nominis eiusdem etymõ ἀπὸ τῆς γαλέης, id est, *fele* vel *mustellæ.* Tandem verò in vsu fuerunt æneæ galeę, quales Liuius & Dionysius agnoscunt, & ex quauis alia materia conflatę. Plutarch⁹ in Camillo: ἐχαλκεύσατο κράνη τοῖς πλείστοις ὁλοσίδηρα καὶ λεῖα ταῖς περιφερείαις, ὡς ἀπολισθαίνειν ἢ κατάγνυσθαι τὰς μαχαίρας, *Fabricatus est galeas plerisque ferreas & leues in ambitu, vt gladij aut laberentur in iis, aut frangerentur.* At enim propter veterem vsum retentum nihilominus vetus nomen vt indicat Eustathius Iliad.γ. his verbis: τὸ δ' ὄνομα οὐκ ἐξέλιπεν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξ ἄλλης ὕλης ἔρυμα τῆς κεφαλῆς, κυνέη καλεῖται διὰ τὴν παλαιὰν χρῆσιν καθ' ἣν τὰ ἐν σιδήρῳ ὅπλα χάλκεα φαμὲν, διὰ τὸ ἀρχαῖον, *nomen nondum defecit: sed & ex quauis alia materia factum capitis munimentum ob veterem vsum vocatur* κυνέη, *iuxta quem pariter cusa ex ferro arma dicimus ænea.*

Galerita auis, à galero est appellata. Eadem dicta Alauda Gallico vocabulo, *vt scribit Plinius lib.11.cap.37.* Addit etiam legioni nomen dedisse. Hinc Cicero ad Atticum: *Antonius cum legione Alaudarum ad vrbem pergit.* Varro eadem derinatione galericum appellat, quod apicem habeat in capite, Græci κορυδαλὸν & κορυδαλλὸν, Gellius *Cassitam.* Mira eius auis est commendatio aduersus colicum morbum apud Plinium *lib.30. cap.7.* Ait enim *efficacissime sanari, si assa in cibo sumatur*, id quod sępe se expertum testatur Ætius, qui eam dabat in simplici iure decoctam, vt & Paulus ex Ægina Medicus, cuius verba sunt hæc: Κόρυδος ἢ κορυδαλ-

ἢ κορυδαλλὸν, τὸ ὄρνεον ἑψόμενον συν λιπῷ ζώμῳ τὰς κωλικὰς ὠφελεῖ. Idem affirmat Galenus *simpl.medicam.libr. 11.* Dioscorides *libr. 2. capit. 59.* vbi in textu reponendum κωλικὰς, cùm antea legerent κοιλιακὰς, idque ex Galeno, Ætio, Plinio, qui hæc vnanimi consensu tradiderunt.

Galilea fertilissima regio ad Tyberiadem & stagnum Genezareth, in tribu Zabulon, quam mediam ferè fluuius Iordanis è Libani radicibus delapsus findit, vicis iuxta & claris oppidis frequens, & cuius crebra fit mentio in Euangelio, appellata eo nomine videtur quasi גליל circulus à גלל voluit in gyrum. Partem eius occiduam Phœnicia excipit. Ab ortu terminatur Syria illa, quam ob demissam à montium decliuitate planitiem Cœlosyriam vocát. Versus meridiem Samaria & arenosis Arabiæ locis terminatur. Et quoniam veteres regionem totam diuiserunt in superiorem & inferiorem, sciendum superiorem, quæ fontes Iordanis habet, Galilæam gentium dici, quoniam extima sit Palestinæ, etiam ipsis Syris contermina.

Galli, Cybeles sacerdotes, à Gallo fluuio nomen arcessunt, apud quem Deę istius Orgia agitare solebant, *vt etiam Festus docet*, Semiuiri dicti, quòd, qui ex eo Phrygię fluuio bibisset, adeo is furere inciperet, vt seipsum castraret, virilibus seu testiculis Samia testa exsectis, *vt scribit Plinius*, neque aliter citra perniciem. Idem auctor approbat adductum à nobis etymon, vt & Ouidius cum Martiano. Poëtæ verba, si quis forte desideret, sunt hæc:

Cur igitur Gallos, qui se excidere, vocamus?
Cum tantum à Phrygia Gallica distet humus?
Inter, ait, viridem Cybelen altasque Celœnas
Amnis it insania nomine Gallus aqua.
Qui bibit inde, furit: Procul hinc discedite, queis est
Cura bona mentis: Qui bibit inde, furit.

Obscœna & turpia in sacris ab illis iactari solita testatur Herodianus *in Commodi historia.* Sunt & Galli incolæ Galliæ nomen trahentes, teste Mãtuano, à corporis candore lac referente, quod dicitur γάλα. Ait enim:

Ignea mens Gallis, & lactea corpora, nomen
A candore datum.

Gambriuij Germaniæ populi, quorum Tacitus meminit in sua Germania, à Gomer creduntur orti & dicti, suntque eidem cum Cimbris, Danis & Holsatiis.

Gandauum vrbs omnium ciuitatum Flandriæ amplissima, ante Cæsaris aduentum (quod plerique existimant) Oduæum vel Clarina, deinceps Gaida, ab ædificio aut castro ibidem exstructo, tandem à Vandalis creditur sortita nomen *Bant.* Id postea in *Gand* & *Gena* est demutatum.

Ganges fluuius, omnium toto orbe maximus creditus quibusdam, ab Imao delapsus, inde decem & nouē magna ex parte nauigabilibus in se fluminibus receptis, alicubi lacus verius, quã fluuius, latitudine quippe centum stadiorum patescens, nusquam angustior VIII. millibus passuum, nec altitudine vsquã minore, quam passuum XX. auctore Plinio, suum nomen trahere videtur Isidoro à Gangaro Indiæ rege, fide tamen admodum incerta. Nec minus incertũ, an cũ eo idē sit Physon, quē literæ meliores profluere produnt ex Paradiso, etiamsi hactenus id creditum sit. Sunt ex Græcis, qui Danubiũ esse existimant, crassissimo errore. Ex Hebręis nonnulli assignant Ægypto, quos inter Aben Ezra. Sed enim quòd Physon Ganges non sit, argumento videtur esse, quòd scriptura prodat eum terram Chauilam penetrare. At hęc ea, quæ ab Historicis dicitur Cabalia in Mesopotamię confinio hętēs, quã proinde vnus ex fluuiis Heden permeat. Scribit & Procopius esse Mesopotamię vrbē, cui nomen est Physon, quæ forte ab eo fluuio sortita est nomen. Adeo incerta sunt omnia.

Gargana

Gangræna, quæ *teste Galeno libro de tumoribus* præter naturam, inflammationibus succedit, & mortificatio quædam est partis affectæ & nisi curetur celerrimè, vsque adeo extabescere facit membrum, quod occupauit, vt etiam alias partes continuas inuadat hominemque perimat, παρὰ τὸ γραίνω, quod *comedere* significat, deducit nomē. Est autem Gāgræna non perfecta νέκρωσις, sed fit adhuc, sic tamen, vt nisi opportunè succurratur, non modo pars affecta, sed & aliæ vicinæ partes totusque homo denique intereat. Cùm verò partes affectæ penitus sensu sunt destitutæ, non iam γάγγραινα, sed σφάκελος appellatur.

Ganymedes, quem raptum fabulantur à Ioue per aquilam, non quidem volucrē, sed bellicam prædam, *vt scribit Fulgentius* à verbo γάνυμαι vel γάνυμι, quod lætari significat, originem ducit. Rapto enim eo lætatus est Iupiter, qui perditè eum amabat. Factum autem hoc volunt ad Priapeni & Cizyceni agri fines in loco, quem ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, id est, rapiendo, Harpagiam nominarunt, *teste Strabone*. Quamuis alij existiment, eodem auctore, iuxta Dardanium promontorium id cōtigisse. Sed in quem finem hic raptus? Vt (quia pulcherrimus erat) Ioui esset à poculis, & loco Hebes nectar ministraret, inuita etiam Iunone. Itaq; Eustathius ad eū Homeri locū in quo rapti Ganymedis mentionem facit, scribit hoc modo: ᾠνοχόουν παρὰ τοῖς παλαιοῖς εὐγενεῖς ἔσχατοι παῖδες, ὡς ὁ τοῦ Μενελάου υἱός. σαφῶς δὲ ἡ καλὴ τὸν ἐρωὴν οἰνοχοεῖν φησὶ θεοῖς, ἐμφαίνουσα τῷ μύθῳ ἐλλόγως χρῆναι προβαίνειν τὰ συμπόσια. Et paulo post: ἡ δ' αὐτὴ σαφῶς ἐπαινεῖ καὶ τὸν λάριχον ἀδελφὸν αὐτῆς ὡς οἰνοχοοῦντα ἐν τῷ πρυτανείῳ τῆς Μιτυλήνης. καὶ Εὐριπίδης δὲ, ὃν κατάχρυσον δίφιλος εἶπε, λέγεται οἰνοχοεῖν Ἀθήνησι τοῖς καλουμένοις ὀρχησταῖς. Versus Homeri de Ganymede sunt tales:

ὃς δὴ κάλλιστος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων,
τὸν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν,
κάλλεος εἵνεκα οἷο, ἵν' ἀθανάτοισι μετείη.

Alij aliter accipientes hanc fabulam & ad diuinam referentes naturam, intelligunt per Ganymedē virum prudentem, eumque à Deo amari, & proinde dictū ab ἀγαῖος & μῆδος, quod valde consilio polleat. Ad quā sententiā accedit Xenophon in Sympofio. Neq; hinc abludūt, qui ἀπὸ γανυρῶν μηδέων, id est, *latis consilijs* trahūt. At qui Iouē παιδεραστίας insimulāt, illi per μήδεα intelligunt pudēda. Verum hic manum de tabula.

Gargaros Græcè, Latinè *Gargarus*, & numero plurali *Gargara* Idæ montis cacumen, *teste Macrobio*, item *Strabone*, & *Plutarcho libro de montibus* Stephanus φαλάκρας appellat) à copia aquarum arcessere videtur, vt & eiusdem nominis vrbs ad Idæ mōtis radicem sita, quē fœminino genere lyrici carminis scriptor Alcmā enūtiauit Nam γαργαρίζειν Græcis & Medicis est humectare. Quomodo iubēt gargarizare, id est, guttur aqua colluere, *vt est apud Aetium, Oribazium, Celsum, Plinium*. Conuenit cum hac coniectura nostra Homerus, cùm totū hunc montem multis fontibus irriguum πολυπίδακα vocat.

Garum, quod est liquamen ex piscibus sale maceratis, ita dictum, quod confectum primum fuerit ex pisce, quem γάρον vocant. Et quamquam iam ex infinito genere piscium fiat, nomen tamen pristinum retinet, à quo initium sumsit. Isidorus ex Plinio hoc habet, qui vidēdus *ca.7.lib.31.* Dioscorides nominat γάρον, Arabes Muri, siue Almuri.

Gaudium ἀπὸ τοῦ γαυριᾶν dictum, ait Festus, eaq; vox *gestire* & *exsultare* significat. Est quippe animi affectus ex præsentis alicuius boni opinione procedēs, qui spiritus vitales adeo resoluit, vt extrinsecus etiam sui quasdam non obscuras exhibeat notas. Sūt, qui idē nomē cū verbo *gaudeo* deflectunt, παρὰ τὸ χαίρειν, quod irridere & insultare significat. Sintne illi anteponendi an postponendi Festo, aliorum hîc iudicare.

Gaza

* *Gaza*, primùm locus est siue repositorium pecuniæ, auri, argenti, vestium & aliarum rerum preciosarum, Hebr. גנז *Ganaz*, in regimine plurali, tãtùm vsurpatur, & ter reperitur in V.T nempe Est. 3.9.& 4.7. Ezech.27.24. à verbo *Ganaz*, id est, thesaurizauit, reposuit in gazam cui affine est verbum כנס *Canas*, id est, collegit & verbum גנב *Ganab*, furatus est, clam subtraxit. Gaza nonnullis Persica vox est, & Pomp. Mela, *Gazam* (inquit) *Persæ ærarium vocant*: vnde גנזכים *Ganzekim*, gazæ custodes dicti sunt, qui thesaurarii vulgo dicuntur. Secundo, pecuniam ipsam in thesauro vel ærario positam significat gaza metonymicè, inprimis regiam, teste Curtio, lib. 3. *Ante Solis ortum pecuniam regiam* (*Gazam Persæ vocant*) *cum preciosissimis rerum efferri iubet*. A quo sensu γαζοφυλάκιον oritur, παρὰ τὸ φυλάττειν τὴν γάζαν, pro arca, in qua, præter alias res preciosas, potissimùm pecunia reponitur, asseruatur, & custoditur. Tertiò, diuitias vox גנז *Ganaz*, vel γάζα denotat, teste Hieronymo in Esai.39 his verbis: *Gaza*, *Persarum linguâ diuitiæ nuncupantur: nec est Hebræus sermo, sed barbarus*. Et Pagninus, *Gaza* (inquit) *quicquid possidemus significat*. Hoc sensu *gaza* à Poëtis & Oratoribus Latinis passim vsurpatur. Vnde Horatius Arabum gazas. Dixit pro diuitiis vel opibus cumulatissimis, prout Arabum esse solent, non sine prouerbii specie: & Cicero 2. Offic. de Macedonum gaza locutus, diuitias vel opes eorũ intellexit. Denique Gazæ nomine apud Chaldæos & Syros Tabulæ publicæ significantur, vt docetur Esdr. 5.17. & 6.1. vbi per גנזים *Genazim*, siue גנזיא *Ginzaia*, non vestes, pecuniæ vel opes, sed tabulæ publicæ, γράμματα δημόσια, siue γραμματεῖον vna voce Græcis; intelliguntur. Hinc Vatablus, rationum libros, qui tabularum istarum velut species sunt, interpretatur: & Tremellius ביתגנזימלכא *béth-ginzé-malca*, id est, donum gazarum regis, reddit *tabularium regis*; ac si bibliothecã dicas. Duplices olim bibliothecę fuerũt: aliæ, in quibus seruabantur libri ad eruditionem spectantes: aliæ, in quibus reponebantur libri pertinentes ad rem numariam, qui rationum Libri vulgo, Ciceroni codices accepti & expẽsi, siue rationarii vocantur.

Gazaron Philistæorum ciuitas, iuxta quam fortiter pugnans occubuit Iudas Machabæus, nomẽ habet à גזר, quæ vox *discindere* & *dissecare* significat.

Gazophylacium. Vide Corbona.

Gedaliah, vir illustris, quem Nebucadnezar ciuitatibus Iudææ præfecerat, nomen habet à גדל *euexit*, *magnum fecit*.

Gedanum hodie *Dantiscum*, à Gethis seu Gothis dici affirmat Conradus Celtes Poëta non contemnendus, atq; adeo Codanum vult appellatum sinum, quasi Gothinum.

Gederoth ciuitas prope castellum Emmaus duorum miliatium spatio dissita Hierosolymis, & sepimento cincta, desceni[illegible] videtur à גדר *circumsepiuit*, vel *materia circumdedit*. Nam גדר vel גדרה est *sepes*, aut *sepimentum*.

Gehenna Hebraice גיהנם, apud Rabinos גהנם vocis etymologiam accepit à valle *Hinnom*, quod nomen procul dubio olim eius fuit, ad quem eius vallis possessio pertinebat. Et quoniam in ea idolo Moloch filios suos offerre solebant Iudæi, magno cum tympanorum strepitu, ne flagrantium puerorum querulas voces exaudirent parentes, dicta eadem est & vallis Tophet. Sed locum istum postea contaminauit & detestabilem reddidit rex Iosias, proiectis eo & congestis ossibus & cadaueribus. Hinc vsurpari cœpit Iudæis pro loco damnatorum seu inferno, qui & alia diuersa nomina habet apud Hebræos. Christus ipsemet eo retulit nominis significationem *Matth. 5. 10. 18. 23. Marc. 9. Luca. 11.* & post Christum Rabbini, qui Gehinnam vocant locum, vbi impii puniũtur post mortem. Addit tamen Elias Leuita locum illũ propriè olim significasse lo-

cum immundum seu vallem Ben-Hinnom, in qua filios exurebant Molocho. Prophani huius ritus aut sacrificii fit mentio 2. *Paralip. cap. 28.* quem digito tantùm monstrare volui.

Gelasinus dictus Democritus, *teste Suida*, idque ἀπὸ τοῦ γελᾷν, id est, *ridendo*. Vt enim Heraclitus hominū miserias deflere, ita Democritus eorūdē ineptias deridere solebat. *Seneca de tranquill. vita.* Democritum potius imitemur, quam Heraclitum. Hic enim, quoties in publicū processerat, flebat, at ille ridebat. Gelasini etiam dicti dentes anteriores, quos ridendo ostendimus.

Gelu dictum existimant ἀπὸ τοῦ λύειν τὴν γῆν, *quod terrā soluat*. Sed enim stringitur eo terra, vtque caloris est soluere, ita est frigoris contrahere. Nihil ergo dicere videntur, nisi antiphrasin etymo subesse velint.

Gemma. Gemmæ vocatæ, *inquit Isidorus*, quòd instar gummi transluceant.

Gemoniæ scalæ, locus scilicet in vrbe Roma, ad quem damnati vnco trahi solebant, à gemendo sunt dictæ. Tranquillus: *Nemo punitorum non in gemonias abiectus, vncoq; tractus.*

Gena, γένειον Græce, à gignendo nomen arcessit, quòd barbam gignat.

* *Genealogia*, Hebr. יחש *Iachas*, prosapia, series, & supputatio ab origine generationis, Nehem. 7. 5. à verbo יחש *Iachas*, recensuit se per genealogiam, cēsuit familiā suam, numerauit se per originem generationis &, prosapiæ. γενεαλογία, Græcis, id est, λόγος περὶ γένους, sermo de genere seu maioribus. Aliis γενέσεως λόγος, generationis consideratio & descriptio. Originem stirpis & prosapiam Latini appellant.

Genesareth lacus seu mare Galilæum descendit a גן & שר, id est, *horto & principe*. Ista enim regionis pars admodum erat amœna & instar loci Thessalici, quē Tempe vocant Poetæ. Dicitur & alio nomine mare Tiberiadis à Tiberiade oppido, quod Herodes tetrarcha exstructum nomine Tiberii donauit. Habet in latitudine 40. in longitudine stadia 100. Nihil circa eum effœtum aut sterile, at vndique vites, nuces, oleæ & palmæ, propter singularem loci fertilitatem. Influit in eum Iordanis, inde longo tractu in locum Asphaltitem, vbi aquas laudatas perdit.

Genesis, siue hac voce librum intelligas, in quo continentur creationes & rerum principia, siue qua aliquid condimus & efficimus legibus præceptisq; Dialecticæ conueniens, ἀπὸ τοῦ γίγνεσθαι, quod est fieri seu nasci, arcessit nomen. Quipe nouum opus procudit arti. Ita in syllogismorum structura tria necessaria esse monent Dialectici, nempe τῶν συλλογισμῶν γένεσιν, τῶν προτάσεων εὐπορίαν, καὶ ἀνάλυσιν, quod scire oporteat, ex quibus & quomodo syllogismi fiant, tum copiam habere earum rerum, ex quibus fiunt, & denique, cum facti fuerint, tenere rationē; quomodo id, quod est conclusum, dissoluatur in suos fontes. Ita vt Genesis, quæ nihil aliud, quam syllogismorum compositio est, resolutioni contraria sit.

Genius inter Deos selectos vnus, *vt quidam volunt*, à generando nomen suū obtinere videtur. Sed non omnes idem de eo. Sunt enim, qui cuique loco suum asscribunt; sunt qui cuique homini suū asserunt. Augustinus Deū esse dicit, qui omnium rerum gignendarum vim habeat iuxta prophanam veterū opinionē, quamquam Varronem astimare dicat, genium esse vniuscuiusque rationalem animum. Festus Pompeius cum Augustino facit, vterque verò à gignendo deriuat. Quare & Censorinus, qui hunc nobis assiduum velut obseruatorem appositum dicit, vt & Plutarchus Menandrum dixisse refert ἅπαντι ἀνδρὶ δαίμονα συμπαραστατεῖν εὐθὺς γενομένῳ μυσταγωγὸν τοῦ βίου, appellatum dicit, siue quod vt generemur curet, siue quod vna gignatur nobiscum, siue quod genitos suspiciat ac tueatur. Quin veteres vnicuiq;

cuiq; homini duos tribuebant genios, sicut angelos nonnulli ex nostris Theologi, Basilius inprimis aduersus Eunomium. Vnum ex his bonum, alterum affirmabant malum, quem Empedoclem Terrestrem appellasse crediderim apud eundem Plutarchum his verbis: διττοί τινες ἡμῶν ἕκαστον παραλαμβάνουσι καὶ κατάρχοντα μοῖραι καὶ δαίμονες, ἔνθα χθονίη. Idem vult Seruius ad illud Virgilii: *Quisque suos patimur manes*, quando ait: *Cum nascimur, duos Genios sortimur; vnus, qui hortatur ad bona, alter qui deprauat ad mala, nec incongruè dicuntur Genii, quòd cum vnusquisque genitus fuerit, ei statim obseruatores deputantur*. Celebrarũt & illud Menãdri: δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται εὐθὺς γινομένῳ. Arianus in Epictetum etsi non statuat duos vnum tamen cuique proprium Dæmonem peruigilem & incorruptum assignatũ docet hoc modo: καὶ ἐπίτροπον ἑκάστῳ προέστησε τὸν ἑκάστου δαίμονα, καὶ παρέδωκε φυλάττειν αὐτὸν αὐτῷ, καὶ τοῦτον ἀκοίμητον καὶ ἀπαράλογιστον. Simulacrum Genii (ne & illud omitrã) interdum serpentis imagine effingebatur, interdum puerili, iuuenili, senili forma. Coronabatur Platani foliis, resque illi sacra fiebat floribus & mero, cuius rei caussam explicant Censorinus & Varro. Geniales lecti, qui puellis nubentibus sterni solebant, vel à Genio, vel à liberis generandis traxerunt nomen. Ab eadem origine genitalia corporis, partes verẽdæ & genitores, vocabulum deducunt. Tandẽ nota tanta superstitione veteres coluisse principum genios, vt & templa illis erigerent, & per eosdem sanctissimum iusiurandum conciperent. Vlpianus *l.14.§.5. de iureiur. Si quis iurauerit in re pecuniaria per genium principis, & peierauerit, Imperator noster cum patre rescripsit, fustibus eum castigatum dimitti.*

Gentiana herba nomen suum habet à Gentio rege Illyrico, qui eam innenit, *teste Dioscoride lib.3.cap.3.* Agnoscit & Isidorus nomen ei datum ab inuentore, sicut Centaurio à Chirone Centauro, Artemisiæ ab eiusdem nominis regina, & pluribus aliis herbis.

Genu. quod nihil aliud est, quam cõmissura femoris & cruris, absque dubio à Græco γόνυ est. Hoc autem Apollonii interpres & etymologici magni auctor dictum volũt, quasi κλίνυ, ἀπὸ τοῦ κεκλιῶν, id est, ἐπεργᾶν: Alii, quod γωνίαν, id est, *angulum flectẽdo* faciat, vel ἀπὸ τοῦ εἰς τὴν γῆν νεύειν, *quod in terram inclinet*. Isidorus genu vult dictum, quod in vtero genis oppositũ sit lõgè nimis quæsita origine.

Genua γένυα Ptolemæo, quam Strabo λιγύων ἐμπόριον, id est, *Ligurũ emporium* appellat, & quam olim etiam ςαλίαν nominatam apud Stephanum est legere, non à Genuo fabuloso Saturni filio, quem aliqui imaginantur, etymon deriuat, at potius (si quid rectè coniicere licet in re obscura) à Iano Genuo Prisco, qui eam ædificauit.

Genubath filius Hadad ex sorore coniugis Ægyptiaci nomen habet à גנב *clam subtraxit.*

Genutia lex dicta est, quam tulit L. Genutius Trib. pleb. C. Marcio Rutilo IV. & Q. Seruilio Coss. Anno CDXI. vt liceret ambos cõsules ex plebe creari. Fuit & alia Genutia lex clauo pangendo, quã tulerunt ex Senatusconsulto Cn. Genutius Auentinensis, & Æmilius Mametinus Coss. vt, qui prætor maximus esset, Idibus Septembr. clauũ pangeret. De re ista in nomine Claui plura sunt dicta: Quin & L. Genutium Trib. Pleb. cuius iam nunc facta est mentio, tulisse legem Genutiam, ne quis eundem magistratũ intra decẽ annos caperet, nec duos magistratus eodẽ anno gereret, idq; eisdem Coss. testatur Liuius *libr.7.* Et eam legem repetiit & cõfirmauit inde L Cornelius Sylla Felix, Dictator & Consul II. cum Q. Cæcilio Metello Pio. Eodem libro meminit historiographus Genutiæ legis, *ne cui fœnerare liceret.*

Genuini dentes vocari solẽt, quod à genis depẽdeant, *vt scribit Festus.* Gignuntur isti in homine anno 20. multis & 80. si-

quidam nati non fuerint in iuuentute, *vt ex Plinio didicimus* κραντῆρες dicuntur à Græcis, Aristoteli σωφρονιστῆρες. Quia vero dẽtes postremi sunt & nati postremò ideo Nicãdri interpres in Theriacis: κραντῆρες, οἱ ὕστερον ἀναβλύοντες ὀδόντες παρὰ τὸ κραίνειν καὶ ἀναπληροῦν τὴν ἡλικίαν. Iura qui velit in vniuersum de dẽtibus Pliniũ legat *libr. 7. cap. 16.* Vnũ hoc quin tamen addam, non committam, quippe Molares dentes proximos esse genuinis, esse & dentes caninos, qui κυνόδοντες sunt Græcis, esse & brochos, dentes prominulos, quos *alchos* appellat Plautus.

Geomantia. Cùm Varro scriptũ reliquerit, diuinationis quatuor esse genera, terram, aquam, aërem & ignẽ, facile est huius vocabuli originem expiscari. Nam γῆ est *terra*, μαντεία *diuinatio*.

Geographia, quam ex Astronomia & Geometria cõpositam affirmat Strabo, imò ad eam requiri πολυμαθίαν, id est, *multiplicem rerum cognitionem*, nominis etymon trahit ἀπὸ τῆς γῆς, id est, *terra*, καὶ τοῦ γράφειν scribendo.

Geometria Græca vox planè, vt & geomantia. Nam γεωμετρεῖν est *terram metiri*. Huius inuentionem tribuũt multi Mercurio, vt & Musicæ, palæstræ, literarum, & mercaturæ. Græcis equidem pro sua libidine ignota rerum aut artium principia deferentibus suis, aut iis, qui gentilium Deorum numero asscripti sunt.

Georgiani Asiatici populi, alio nomine *Iberi* & *Albani*, forte ἀπὸ τῆς γεωργίας, id est, *agricultura* auspiciũ vocabuli deducunt. Hi vt Christianam professionem sunt amplexi eodem tempore, ita perpetuò deinde & ad nostra vsque tempora cum quibusdam Asiaticis gentibus soli eam retinuerunt. Vnde & infestissimos habent Turcas, qui de nomine ipsorum (*est hoc hodie Georgiã*) Christianos omnes per contumeliam vocant *Graur*. Regio ipsorum est Ἰβηρία, quam Ptolemæus etiam Caucasum appellat. Vt rectè moneat Strabo *lib. 11.* Albanos & Iberos Caucasios posse dici. Stephanus videtur Ἰλεραυγάτας nominare. A Plinio & Mela dicuntur *Georgi*. Auctor de fluminib. & montibus scribit hanc regionẽ quõdam πᾶνα vocatã à Pano huic regioniã Dionysio præfecto: Postea iuniores σπανίαν dixerunt, *vt idem affirmat*. Quæ si vera sunt, non erit inutilis & ficulnea Doctorum quorundam coniectura, Hispanos trahere suam originem ex Iberia vel ab hac Spania potius, quam ab Hispalo, vt quamplurimi existimant. Neq; enim ipsimet Hispani suam regionem Hispaliam, sed Espaniam patria lingua vocant quasi Spaniam. Solet enim Hispanicum vulgus, vt & Gallicum, verbis, quorum initialis litera est *S*, vocalem, *E* præponere, *vt est manifestum ex Schola, Scala, Scamno, Scuto, Scribere, Studere, & similibus dictionibus.* Eulogius etiam, qui scripsit ante annos septingentos, eandẽ Spaniam vocat. Quin & Arias Montanus Hispanus natione in Biblico apparatu suo Asiaticam hanc Iberiam in sacris literis sub nomine Thubal descriptã eos dedisse aduenas existimat, qui hinc profecti vltimam hanc Europæ partem occuparunt ad occidentem. Tantum abest vt Iberos ex Hispania in hãc regionem migrasse somniare quis possit cum Prisciano. Hæc ita ab aliis accepta in præsentem locum coniicere volui, ita tamen, vt de iis lubenter aliorum iudicia feram.

Gerariæ naues apud Plautum à gerendis & deuehẽdis mercibus dictas si quis neget, non bene sibi cõstabit. Gesoretas, quas vocant naues, easdem cum illis esse volunt, nonnulli. Onerariæ sanè & mercatoriæ quin fuerint, dubitandum non est, quales etiam fuerunt Gerariæ.

Germana appellata est soror, quasi eadem genitrice manans.

Germania. De Germania Europæ regione latissima, quam Tacitus à Gallis Rhætiisq; & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus: à Sarmatis Dacisque mutuo metu aut fluminibus separatam

scri

ſcribit, olim in vniuerſum aut ſyluis horridam, aut paludibus fœdam, nunc verò Solino virorum diuitem, & populis innumeris frequentem, variæ ſunt eruditorum quoad nomenclationis originem opiniones. Recēs eſſe vocabulum Germaniæ & nuper additum, ſcribit Tacitus. Quoniam qui primi Rhenum tranſgreſſi Gallos expulerunt, nūc Tungri, nunc Germani vocati ſunt, atque ita nationis nomen, non gentis in tantum eualuit paulatim, vt omnes primùm à victore ob metum, mox à ſeipſis inuento nomine Germani vocarentur. Straboni videtur eſſe nomen Romanū. Sic enim à Romanis vult appellatos, quòd Gallorum eſſent veluti fratres, id eſt, moribus corporibuſque ſimiles. Conradus Celtes à fraterna dilectione dictos exiſtimauit. Nam tale eius eſt carmen:

Germanos vocitant Itali, Graij ſed ἀδελφοὺς
Quod fratrum ſoleant inter ſe viuere more.

Alij inde trahunt, quòd Teutones ſe inuicem olim, vt & noſtro hoc tempore, *Lieben Brudern*, id eſt, *caros fratres vel germanos* nominauerūt. Eſſe autem Teutones Germanos arguit vocabulū *Teutſchland* ab eo nomine deductum. Rurſus alij deducunt à martio & virili virtutis robore, quaſi *Garman*. Eraſmus in ſcholiis ſuis ad Hieronymum τὸ Germanum eſſe exponens, quod Græci γνήσιον appellant, id eſt, *genuinum*, cui contrarium ſit νόθον, id eſt, *adulterinum*: Nec, inquit, abſurdum ſit, Germanorum gentem hinc appellatam videri. quos ſi cum reliquis conferas nationibus, minimum fuci plurimum antiquæ ſinceritatis ac fidei. & ruſticanæ, vt dici ſolet, veritatis obtinent. Sunt, qui etiam à certa obſtinataque fide eorum nomen deriuant: Alij (inter quos Iunius) ab honorata militia, quaſi *Geerman*, cōtracta vocis mole in *German*. Aeneas Sylius à germinando vult nominatos; Adeo, inquit, germinauit veſtra natio, vt nomen veſtrum verius à germinando tractum putemus. Ioānes Goropius, felix alioqui in etymis, imo aliquando ridiculus, à cogendo milite deducit, quod *Geren* ſit tandem Germanis. Hæ coniecturæ quāuis non ſint planè abſurdæ, verę tamen non ſunt. abſurda eſt originatio eorum, qui inde à Carmanis Aſiæ populis violenter trahūt, vt eorum, qui ad Gerram referūt, vel Italorum guerram, bellicoſos ſignificaturi. Parum ab his abſunt, qui ab Hebræis vocabulis גרים & עני *gerim ani*, quę inopes aduenas ſignificāt, originem ducunt. Peucerus quaſi *Hermenner*, id eſt, militares viros appellatos exiſtimat. Ioannes Teutonicus Decretorum interpres *Diſtinct.* 34. ſcribit hoc modo: *Quorundam Germania à germine dicitur: Eſt enim verum germen nobilitatis.* Adrianus Iunius ipſemet, refert originem longius tractam ad Gomer, qui eſt prognatus Iapeto filio Noachi ſiue Saturni; Ab hoc autem dicti Cimmerij & Cimbri, qui cum principio tenuiſſent interiora Aſiæ loca, pulſi à Scythis, in Scandiam primùm, inde in Cymbricam Cherſoneſum traiecerunt. Sed & eiuſdem triplex propago, nempe, *Aſcknaz, Riphat, Thogarma*. Ab Aſcknaz prodiiſſe vult Scandianos: Ab Riphat Riphæos, id eſt, Sarmatas & Henetos, qui Nomadum ritu vitam degebant in plauſtris: A Thogarma Germanos, vnde & nomen ipſum depēdere videtur. Docto homini vereor tamen aſtipulari, ſicut & illis, qui nomen Germanię natum volūt à Manno primo Tuiſconis regis Germaniæ filio. Quod illa nomina, *Aleman, German, Landſman, Edelman, Buerman, Hoffman*, in regis honorem excogitata dicunt, commentitium eſt, & eandem abſurditatem ſapit. Iunius tamen pro ſe habet Chaldaicam Paraphraſin Ezechielis 38. Vbi enim textus Hebraicus habet ביתתוגרמה domus Thogarma; ibi Paraphaſtes reddidit verbis diſertis גרממיא מדינת, id eſt, *prouinciam Germaniæ*. Ego equidem me illis adiungere malim, qui purum putumque vocabu-

lum Germanicum esse affirmant, cùm & Tacitus ab ipsis Germanis inuentum atque excogitatum innuat. Vt conflatum videatur ex *Ger.* & *Man. Ger* veteribus Germanis erat, quod iam est *Gar*, id est, *prorsus*. Itaque Germanus fuerit dictus, quasi *Gar-man*, id est, *prorsus vel totus vir*. Inde *Gerardus* totus durus, *Gerbrechtus* totus celebris, *Gerbaldus totus celer*. Regio ergo ipsa à Germano Germania. Cum hac coniectura conuenit Alemaniæ nomen, quod ipsi inditum primum sub Proculo, ac proinde recentius esse vocabulo Germaniæ scribit Flauius Vopiscus, cum tamen Ael. Spartianus tradat Caracallam Imperat. Alemannici cognomen sibi ab Alemannis deuictis assumsisse. Conuenit, inquam, Alemanniæ nomen. Nam *Alman* significat totum virum, aut omnes viros, aut denique colluuiem virorum, id est, collectitios viros, *allerley Man*, quasi hinc inde collectos ex gentibus diuersis: Quod & Agathius de bello Gothorum *lib.* 1. indicare videtur his verbis: *Alemannis, si Quadrato viro Italico fides præstanda est, qui res Germanorum fideliter perscripsit, aduentitij sunt, & ex varia hominum colluuione conflati, quod sanè eorum cognomento præfertur.* Sintne Germani indigenæ an aduenæ, in controuersiam vocare non volo? Hoc scio, desipere Aben Ezram cum magnis illis viris, ex quorum ore se accepisse id scribit, Alemannos esse *Chananæos, qui fugerint à facie filiorum Israël.*

Gerra, id est, nugæ dicuntur, à gero. Hinc nugigerulus. Alij trahunt ἀπὸ τῆς γέῤῥας, id est, *crate viminea*. Quamquam Suidas neutro genere γέῤῥα refert vt Persicam vocem. Festus scribit, cùm Athenienses Syracusas obsiderent, & crebro gerras poscerent, credo vimineas crates, irridentes Siculos gerras clamitasse. Vnde factum, vt gerræ pro nugis & contemtu dicantur. Sed & *gerra Sicula* in prouerbium abierunt. Forsan ab his congerrones dicti familiares, qui inter se nugas confabulando communicant.

Geruli, οἱ μισθοῦ φέροντες, *vt vocat Appianus*, quosque περιδίνους nominant Attici, Latini *baiulos*, Cicero in quadam epistola ad Atticum *Gerones*, à gerendo arcessunt nomen.

Gesur regio iuxta Cæsaream Philippi in terra Basan trans Iordanem & vallem bouis significans, deducitur à גיא *valle*, & שור *boue*.

Gibea vel Gibeon ciuitas regia in tribu Beniamin sita fuit in colle nomini suo respondens. Nam גבעון *collem* significat *gibbosum*.

Gigantes dicti quasi γηγενεῖς, id est, ex terra nati. Approbat id Orpheus his versibus:

Οὓς καλέουσι γίγαντας ἐπώνυμον ἐν μακάρεσσιν,
Οὕνεκα γῆς ἐγένοντο καὶ αἵματος οὐρανίοιο.

Et Ouidius Fastor. 5.

Terra feros partus, immania monstra, gigãtes
Edidit, ausuros in Iouis ire domum.

Post Saturnum enim regno eiectum fabulantur eos natos Poëtæ, & propter insignem malitiam eisdem tribuunt anguineos pedes, quod eo ipso loco nec Ouidius silentio premit. Sed & Diodorus per serpentem voluminibus implicatum malum interpretantur, præcipuè verò Gigantum genus, quod olim terrarum orbem oppressit, imo in cœlites bellum parasse legitur. Obtorta itaque hoc modo crura & deluxata quodammodo iniquorum operum indicia sunt, rectèque illis attribuuntur propter iniquitatem, sicut econtrario recti dicũtur pedes iustorum. Quia verò eidem fortissimi erant viri, atque ita protererent robore suo, vel potius conficerẽt, quidquid dabatur obuiam, vocant eos Hebræi נפלים, *Nephilim*, quòd cor eorum, qui viderent Gigantes, concideret præ terrore. Chaldaica translatio interpretatur גבורא *Gibbora*, id est, *fortes atque robustos*, vt & Symmachus vertit. Ad horum sententiam accommodat se etiam Ioannes Damascenus sic scribens: γίγαντας ἐνταῦθα τοὺς ἰσχυροὺς τὸ σῶμα οἶμαι λέγειν τὴν θείαν

τὴν θείαν γραφὴν. Atque hinc legimus, *Gigantem minime saluatum iri in robore suo, vel potius in multitudine virtutis suæ.* Et Chrysostomus: γίγαντας καλεῖ ἡ γραφὴ, οὐ ξένην πλάσιν, οὐδὲ ξένην μορφὴν, ἀλλὰ τοὺς ἥρωας τοὺς πολεμικοὺς, τοὺς ἰσχυρούς. Theodoretus etiam exponens, quale id genus esset hominum, intelligit τοὺς ἔτη πολλὰ βεβιωκότας, θεομισεῖς καὶ ἀντιθέους ἀνθρώπους ex quorundam sententia, quos tamen in eo reprendit, quod non celsiore eos statura reliquo hominum genere fuisse existiment. Idcirco addit: ἡγοῦμαι δὲ ἐγὼ γεγενῆσθαι τινὰς παμμεγέθεις ἀνθρώπους. Ex quibus omnibus apparet, gigantes illos non fuisse, quod aliqui volunt, spiritus prauos, sed homines potius vastę magnitudinis & roboris immensi, dictosque נפלים à נפל, id est, *cecidit*, non quod cœlitus ceciderint, sed quia omnes, qui incidebant in illos de insperato, vastitatem corporis mirati, ac proinde correpti formidine corruerent, *vt Aben Ezra est commentatus.* Vt recte quidem ab hoc terrore & alio nomine אימים, *Emim.* id est, *terribiles* sint appellati, *Deuter.2.*

Gilgal tantúdem ac reuolutio acerui, à גלל volutauit. Iuxta Gilgal autem inter Iericho & Iordanem Iosuæ castra fixa fuisse legimus.

Gilo oppidum tribus Iudæ, in quo natus est pessimus ille Consiliarius Architophel, nomen habet à גלה *transmigrauit.* Hinc in secunda coniugatione גלה *reuelauit.*

Gingiua à gignendis dẽtibus sunt nominatæ, *ait Isidorus.* Factæ autem sunt ad decorem dentium, ne hi nudi horrori potius, quàm ornamento existerent.

Gladius Varroni dictus à clade, quasi *cladius.* Hinc gladiatores, qui, quoniam creditum fuit animas defunctorum sanguine humano placari, ad necem vsque depugnare solebant ad mortuorum sepulcra, primum captiuis ad id destinatis & inter sese commissis, vt penes eosdem esset & facinus & supplicium, inde etiam seruis malo ingenio, ad id comparatis ac institutis. Creuitque tandem eo impietas vt talia gladiatorum spectacula ederentur populo voluptatis gratia. Quinimo tandem munus est nuncupatum, id est, officium, quod se mortuis eo modo præstare arbitrabantur veteres. Ne autem id absque teste proferre videar, Valerij Maximi verba subiiciam ex *cap.4.lib.2. Gladiatorum,* inquit, *munus primum datum est in foro boario, Ap. Claudio & M. Fuluio Coss. Dederunt M. & D. Bruti, funebri Pompa patris cineres honorãdo.* Ad Valerium accedit Tertullianus, qui & ipse *libro singulari de spectaculis* ex hac immani & belluina consuetudine munus appellat. Tanta sane eius rei immanitas fuit, vt ab eo horrore matronæ publico edicto submouerentur. Cl. Cæsar ipsemęt, licet antea probasset tãdem tamen pertæsus effusionis sanguinis fieri eam prohibuit. Et quoniam funebriũ ludorum vel spectaculorum, in quibus ad vltimum vsque vitæ halitum decertabant, exhibitione, redactos legimus primum quamplurimos ad paupertatem extremam nimia sua profusione, sub Tiberio Senatuscõsultum est factũ, vt nemini id liceret, qui minus quadringentis millibus in censu haberet. Post aliquot vero ætates Theodoricus Gothorum Rex adeo exosos habuit gladiatores, vt, quantumuis optarent Romani, ludos tamen illos non solum denegauerit, verum etiam prorsus sustulerit. De quorum sublatione inspiciendus etiam Nicephorus *lib.7. cap.46.* & lex vn. *C. de gladiator. lib.11.* Atque hæc ita paucis referre placuit ad communem literaturæ politioris vtilitatem ex *Liuio, Tacito, Dione, Alexandro Neapolitano & aliis,* sumpta occasione à gladio, quo pugnare solebant, & à quo nomen suum arcesserant gladiatores. Quamquam enim prima pugnæ tudimenta baculo gladiatorio, cui nomen erat rudi, meditarentur, aliquando etiam certaminis initio inter se rudibus batuerent, præcipuum

tamen

tamen certamen ferro transigebant, idque gladiis, & populo spectante. Quapropter Quintilianus definit gladiatorem *Declam.302.* eum esse, qui in arena, populo spectante pugnauit.

Glauce nympha Nereidũ vna, à glauco maris colore est appellata. Idem nomen fuit & filiæ Creontis, quam Iason repudiata Medea ducere voluit, *vt est apud Diodorum libro 4.* Forsan & eius nomen cum re conuenit, vt & Glauci, quã Scyllam amasse fabulantur Poëtæ.

Gleba Isidoro est dicta, quod quasi sit globus. Pulueris enim collectione compingitur, & in vno glomere coadunatur.

Glicia lex, videtur Cuiacio *Obseruat. lib. 14. cap. 14.* arcessere nomen à M. Claudio Glicia dictatore, quod & idem auctor innuit eiusdem operis *lib. 2. cap. 21.*

Glos mariti soror, à Græco γάλως. Vnde Ausonius in monosyllabis Polyxena ad tumulum Achillis mactata περιφραστικῶς dicta fuit *glos Andromacha*, quod soror esset Hectoris, cui nupserat Andromacha.

Glossa, quæ vox est admodum familiaris & trita studiosis iuris, & propter Accursij glossas, & interpretationem significans, appellationem à lingua habet, quæ Græcis est γλῶσσα. Baldus Iurisconsultus tantum tribuit Glossis *l. hereditas. C. de acquir. poss.* vt comuni opinione putet præferendam: Rectè quidem, si legibus & ratione confirmetur.

* *Gluttire.* In hæc verba Persij, *glutto sorbere*, id est, auidè gluttire, ita Casaubonus erudiit. Gluttus est pars colli, qua cibi transmittuntur. ficta vox per onomatopeiam: nam *glut* est imitatio soni, quem edit liquor per angustũ tramitem meãs. Vetus poeta de rustico ebrio:

Percutit & frangit vas: vinum defluit: ansa
Stricta fluit: glut murmurat vnda sonans.

Glossæ Gluttus, βρόγχος. Theocrito βρόχθος. inde gluttire, quod de saliua solet dici. Augustin. de ciuitate Dei lib. 7. *Propter solas saliuas colitur Ianus Deus, quibus partim gluttiendis, partim exponendis sub cœlo palati vtraque panditur ianua.* Glossę, Gluttit, ἐγκάπτει glutto. ὁ λίμβος, gulosus: gall. *glouton.* & deriuata *gloutonnie, englontir.* Vide *Gula.*

Glycerium Chremetis filia ab eo, quod Græcis est γλυκὺ id est, *dulce*, nomen accepit. Sic Gnatho Parasitus ἀπὸ τῶν γνάθων, id est, *buccis.*

Gnatus, id est, *filius*, quasi generatus.

Gnostici heretici, qui de Deo & rerum natura fabulosa, & à veritate aliena multa tradiderunt, dum triplicem filiũ summi Aeonis constituerent, vnum qui sit numen incorruptibile, alterum ἔννοιαν, qui ex Bythi lumine secundum hominẽ sit natus, sitque homo alienus ab omni interitu, & tertium ex primo homine productũ, sanctoq; spiritu, quẽ fœminã vocant ἀπὸ τῆς γνώσεως, id est, *præstanti cognitione* nomen suum deriuant, quam illi sibi prę aliis vendicabant, cum tamẽ superioribus hæreticis vaniores ac turpiores illos affirmet Augustinus. Nec vlla fuit hæresis vnquam, quæ tam diuersis nominibus se venditarit, aut quæ in plures sectas aut particulas abierit. Ab aliis enim *Barbeliota* à *Barbelo*, quem colebant, sunt appellati: A quibusdam *Borborita*, nempe à cœno. Est enim *βόρβορος cœnum.* Epiphanius testatur in Aegypto eos dictos *Stratioticos* & *Phibionitas*, Theodoretus *Naasinos.* Alibi appellantur *Secundiniani, Socratitæ, Zachei, Leuitici*, & *Coddiani.* Hæc fere Danæus, qui addit Eusebium scriptũ reliquisse, nullum vnquam hominum genus fuisse nomen Christianum profitentium, vnde maiora & plura infidelibus ac gentibus offendicula præberentur, quàm ab istis.

Gog, apud Prophetas, censentibus ita plerisque doctissimis viris, Turcarum est nomen, & à tentoriis, sub quibus viuunt, originem sumsit. Tectum enim Hebræis est גג, vel *potius pars domus superior*, quæ planitiem habebat, vt & hoc tempore in Italia & aliis plerisque orientalibus locis:

Golgoth

Golgotha referuatum in textu Latino vocabulum *Matth.27.*& caluariæ locum significans, dictum videtur Origeni tractatu *in Matth 35.* à primi parentis Adæ caluaria ibi sepulta, quod tamen fabulosum videtur. Quare & Hieronymus cótra Theophylactum, Ambrosium ac Athanasium hanc amplectentes traditionem reiicit *lib.in Matth.4.*Dixerim itaq; nomen datum huic loco, in quo & Dominus Christus in crucem est actus pro totius humani generis salute, ab aliorum hominum caluariis, de quibus hic sumi solebat supplicium. Apud Hebræos enim caluaria dicitur גלגלת *Gulgoleth*, à rotunditate nato vocabulo, quod proinde rectè deducitur à גלל *Galal voluntauit* in rotundum, prouoluit, eúoluit. Hinc κυλίω voluo. Hinc Syriacè גלגלתא *Golgotha caluariæ locus.*

Goliath gigas, quem Dauid confecit, peregrinum significat, deriuato nomine à גלה *gala, transmigrauit.* Bernardus per Goliath intelligit *superbiam*, applicans eam historiam ad mores, sermone de Goliath, Dauide, & quinque lapidibus:

Gomer consummatorem significans dedicat nominis originem verbo גמר, id est, *consummauit.*

Gomor Hebraica mensura (sic enim LXX. reddunt. cum in sua tamen lingua sit חמר *Chamer*) decem Epha seu modios continens, quibusdam descendit à חמר *imumauit* vel *tumulum fecit.* Cum enim Deus iustam & plenam mensuram populo in verbo suo præcipiat ac mandet, exigit nonnullas ad Gomor Ezechielis 44. vbi Græcus textus hoc modo se habet: ζυγὸς δίκαιος, καὶ μέτρον δίκαιον, καὶ χοῖνιξ δίκαια ἔςαι ὑμῖν. τὸ μέτρον καὶ χοῖνιξ ὁμοίως ἔςαι. τοῦ λαμβάνειν τὸ δέκατον τοῦ γομὸρ χοίνικα καὶ τὸ δέκατον τοῦ γομὸρ τὸ μέτρον. πρὸς τὸ γομὸρ ἔςαι ἴσον. Paulò post legitur *decem cotylas efficere Gomor.* Existimant multi eandem hanc esse mensuram cum Coro, atq; hac ipsa voce omnes interpretes reddidisse חמר, exceptis septuaginta, affirmat Hieronymus *primo Commentariorum in Oseam.* Quæ sententia siquidem amplectenda est nobis. Errant profectò, qui decem tantummodo modios eam complecti volunt. Ait enim Hieronymus in Ezechielem 14. *Corum ex triginta constare modiis, & in vtraque mensura rerum tam aridarum, quàm liquidarum principatum tenere.* Astipulatur doctissimus Epiphanius his verbis: ἀλλὰ καὶ τοίνυν ὁ κόρος ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς διαλέκτου, οὗ καλεῖται χὸρ: εἰσὶ δὲ μόδιοι λ. id est, *Corus igitur sumtus est ab Hebraica loquendi proprietate, vbi vocatur chor: Sunt vero modii triginta.*

Gomorrha ciuitas insignis, vt & Sodoma, quippe quæ regem suum, *teste scriptura sacra*, habuit, condita olim in omnium fertilissima valle, quam Salinarum vallem dictam fuisse tradit Hieronymus, etiamsi Moses *Genes.14.* nominet עמק השדים *vallem Siddim*, videtur arcessere nomé à verbo גמר quod etiam ad finem deducere significat. Periit enim vnà cum Sodoma, Adama & Seboim, euersa propter peccata, idque sulphure & igne per pluuiam cadentibus cœlo. Conspicitur hoc loco iam lacus Asphaltites seu mortuum mare, quod mare salis est Mosi. Descripsit & lacum istú Tacitus *Annalium 21.* dignus qui consulatur & attentè legatur.

Gonorrhœa, siue seminis per insomnia profluuium notet, quæ etiam ὀνειρογμὸς appellari consueuit, siue ex phlegmatis salsi aut etiam crudi copia oriatur, cùm ex cerebro per spinam dorsi, lumbos ac renes, item ex hepate per venas ad vterum & penem defertur, siue præ retentricis facultatis imbecillitate, vel potius resolutione, aut ex parastatarum inflammatione contingat, siue denique sit defluxus ex fœda illa & virolenta lue Venerea, generaliter nomen trahit ἀπὸ τῆς γονῆς ἢ ἀπὸ τοῦ ῥέω, id est, à *genitura* vel *semine*, cuius quidem crebra admodum excretio fit citra tensionem pudédi, quæ in priapismo & satyriasi contingit.

V

Gorgon. Gorgones tantum tres fuisse. scribunt Ouidius & Hyginus. Easdem vnum habuisse oculum fingitur ab aliis. Ex his vna nomine Medusa, cum esset à Neptuno violata in templo Palladis, irata Dea capillitium eius in angues mutauit. post mutationem quicunque eam aspiciebant, diriguisse dicuntur in lapides, id quod ob admirādæ pulcritudinis stuporem fictum notauit Seruius. Nomen inditum ἀπὸ τῆς γοργότητος id est, *truculento aspectu*, non quia γοργὸς agilem etiam significat Græcis *vt quidam notarunt.* Hinc *Gorgoneus vultus, Gorgonei oculi, Gorgoneus anguis* apud Poetas, & apud Græcos γοργόνειον larua. Quia vero à Perseo tandem victa fuit Medusa, finguntur γοργόνειοι ἀσπίδες in Persei summa sinistra manu, quarum meminit Pollux *lib.4.*

Gothi, quos Stephanus γότθους appellat, & quos cum Getis eosdē vult esse Spartianus in vita Caracallæ, reclamantibus non paucis Plinius autem Dacis adiungit, vnde suum nomen deducant, adhuc lis est inter eruditos. Alii quippe Gothos nominatos quasi *Guthos* (*die Gueten*) id est, eximios volunt: Alii, inter quos nostro tempore fuit Adrianus Iunius, lætam Scandiæ propaginem appellans in sua Batauia, & eosdem (credo) cum Getis esse existimās, quos Ptolemæus collocat in Scandia, à cultus diuini studio (quod est *Godt thienem*) nomen id natum scribunt, sicut Alemannos quasi *allerley Man* dictos nonnulli asserunt, vt meminimus in Germaniæ vocabulo. Ab his ingens olim clades est illata Italiæ.

Gouda Batauiæ vrbs ad Iselam sita, quæ intermedia intercipit quidquid Hollandia, Brabantia, Zelādiaq; mutuis necessitatibus submittit, refert vocis originem ad Cymbricam vocē *Cvvo* quæ & aggerem fossę aquagio obductum, & quoque aquæ ductus alueum denotat, *teste Adriano Iunio.*

Graculus auis, nō quod gregatim volet, verum à garrulitate potius nomen deducit, vel ipso Isidoro teste.

Gradiuus Mars, à gradiēdo in bello, vel ab hastæ vibratione, quam Græci efferunt verbo κραδαίνειν, est dictus, vel inde, quòd quasi grandem hunc Diuum suspicabantur, vel denique (nisi fabulas in rebus fabulosis explicādis reiicimus) quia ortus sit gramine, tacto flore in cāpis Oleniis à Iunone. Vnde forte corona graminea in re militari præcipuo loco habebatur, quod etiam attingit Festus Pompeius. Templum huius elegans & magnum extra vrbem fuit in Appia via, quod à L. Cornelio Sulla restitutū & ampliatum ac supra centum columnas erectum ferunt. Iuxta hoc templum erat Manalis lapis, de quo loco suo.

Græcia Europæ nobilissima regio, totiusque eruditionis fons & mater, alio nomine Ἑλλὰς, apud Euripidem, Sophoclem, Xenophōtem, Diodorum, Aristotelem, Platonē, generalius accepta voce, quę Ciceroni pro L. Flacco fama, gloria, doctrina, artibus, imperio & bellica laude floruit, Straboni σύμπασα κατοικία βαρβάρων τὸ παλαιὸν, deducere videtur quibusdam nomē à rege Græco, fide tamen incerta. Prouinciæ eius numerantur septem, *Dalmatia* à Delmi maxima eiusdem ciuitate noto nomine, *Epirus* à Pyrrho Achillis filio, *Hellas* à rege Hellene Deucalionis & Pyrrhæ filio *Thessalia* à Thessalo rege, *Macedonia* à Macedone Deucalionis nepote, *Achaia* à rege Achæo, & duæ in mari, *Creta* videl. & *Cyclades*. Regionis huius totius Chorographus primus fuit Homerus. Montes eius celebriores feruntur, *Taygetum, Lycæum, Parnassus, Olympus, Pelius & Ossa.* Compedes eius dicuntur *Chalcis, Corinthus & Demetrias vrbes.* Alia eius loca si percensere vellem omnia, nimius forem. Vnum id addo, Philippum Macedonem olim totius Græciæ dominium adeptum, prælio ad Chæroneam commisso:

Gramen à situ dictum, quod sit plurimorum

morum agrorum: Vnde illud Græci ἄγρωσιν vocarunt, ait Isidorus. Malim eius pace à gradiendo deflexum, pro quo Dioscorides scribit illud ἕρπειν, id est, *serpere*, quod internodiis genicularis mirifice progredi soleat.

* *Gramen*, γράσις, vel κράσις; quæ vox non solum gramen significat, verum alia quoque pabula iumentorum, maximè farraginem, quæ inter species tritici numeratur. Græca vox Syriaca est purissima גרס siue גרש *garas* cōtūdere: & גרש *gheres* triticum contusum. Casaubonus in 5. sat. Persii. גרם *Garam* Hebr. in frusta & partes minutas comminuit; Gherem frustulum, pars cuiuslibet rei quomodocunq; diuisæ. גרן *Goren*, area vbi grana excutiuntur, horreum quo fruges triturandæ contrahuntur. Hinc Gr. γρανάριον Lat. granarium, Gall. *grenier*. & granum, quod non tantum tritici sed cuiusuis farraginis minutas partes significat.

Grallatores. Festus Pōpeius ita: *Grallatores appellabātur Pantomimi, qui vt in saltatione imitarentur Ægipanas adiectis perticis furculas habentibus, atque in his superstantes ad similitudinem crurum eius generis gradiebantur, vtique propter difficultatem consistendi*. Plautus: *Vinceretis ceruas cursu, & grallatorem gradu*.

Grammatica apud nos, *Fabio teste*, literatura dicitur: Grammatici *literatores* aut *literati*. Nam quod γράμμα est Græcis, id litera est nostris. Vt ab illis primis artis initiis nomen hæc habeat suum.

Grando à granorum similitudine appellatur nonnullis. Sed aliud etymon innuit Festus his verbis: *Grando Gutta aqua concreta solito grandiores*. Hāc imbre conglaciato gigni scribit Plinius *lib. 2*.

* *Granum*. vide *Gramen*.

Graphium γράφειν, stylus erat, quo scribi solebat in pugillaribus. Hinc *Graphiarium*, id est repositorium & theca stylorum (Græci γραφιοθήκην vocant) quibus ante vsum penicillorum scribere & pingere solebant antiqui. ἀπὸ τοῦ γράφειν origo vocabuli. Nam hoc & *pingere* & *scribere* significat Græcis.

Grassari verbum tota propemodum Grammaticorum schola ab impetu gradiendi deducit. Nam qui ex insidiis eos adoriuntur, qui aliquo arripiunt iter, illos, inquiunt grassatores vocamus. *Callistratus l. capitalium. ff. de pœnis*, tales proximos habet latronibus.

* *Gratia* Latinis dicitur fauor & beneuolentia, qua alium amplectimur, mori aliqua causa, siue in nobis, siue extra nos posita. Hebręis חנן *Chanan* verbum in 1. cōiugatione significat; Gratia affecit, in gratiam recepit, gratificatus est, ex gratia & benignitate donauit, misertus est, benefecit vel contulit beneficia gratis, seu ex gratia. Cùm defectu mediæ radicatis חן *Chan*, gratis effecit, benignè tractauit. Inde חן *Chen*, gratia, fauor, clementia. Græci mutantes ח in γ dicunt γανάω, γανίω, γανόω, dulcifico, lætifico aliquem per gratiam præstitam: γάνυμι & γάνυμαι, Lætor de gratia exhibita: γάνος, voluptas, lætitia gratiosa. Græcis Gratia χάρις dicitur à χαρίζομαι, quod est gratificari alicui.

* *Gratitudo*, virtus qua quis benefactori se gratum prębet, idque varia ratione, Hebr. חסד *Chesedh*, & *Chasidh* beneficus. Ciconia item *Chasidha*, i. benefica dicitur, quòd parentes senio confectos foueat & nutriat, vnde gratiam referre latinis *Reciconiare*, & Græcis ἀντπελαργεῖν dicitur. Græci gratitudinem non bene exprimunt vna voce, χάρισμα enim donum potius acceptum, quā agnitum & redditum, si de hominibus loquimur (Dei enim Charismata non constituunt erga nōs gratitudinem ex debito, sed ex gratia) significat, χάρις de beneuolentia & promerendi studio potius quàm de gratitudine dicitur, & verè est gratia & beneuolus affectus. εὐχαριστία gratiarum actionem sonat, & eam quæ in verbis, non autem in reipsa consistit. Sed dicunt χάριν ἀποδίδοναι, χάριν vel χάριτας ἐκτίνειν, τὴν μυδῶν σωτηρίας ἀποδίδοναι

vt gratitudinis vim exprimant suauissima apud eosdem est compellatio *χάριτος*, vnde *εὐχάρεις* etiam dicuntur *εὐχαριστοί*. Nam priorem gratiam referendo nouam excitant. Hinc illud *χάρις χάριν τίκτει*: ideoque in vera gratitudine spes reposita est maioris boni consequendi. Deinde commendat ipsa qualitas virtutem, quæ *παρὰ τῆς χαρᾶς* originem ducit: quo significarunt veram gratitudinem singulari cum animi lætitia esse coniunctam: idcoque sine molestia & ægritudine animi præstat officium.

Greichgoia. De hac scripsit orationem Dauid Chytræus, cuius iudicium quoniam quamplurimi facio, & iam nuper admodum senex suas illas eruditionis plenas literas ad me dedit, quo vel propter solam literarum communionẽ cũ ignoto homine amicitiam colerer, dabo in medium eius verba, quod huic proposito nostro multum inseruiant. *Nomen Greichgoiæ*, inquit, *à gente Græcorũ ortum esse, similitudo literarum indicio est.* Consedisse autem olim colonos Græcos in Germania, nõ mirabitur qui cogitabit proximis annis in Caroli Quinti exercitu Græcos equites Epirotas in Belgico militasse, quorum ducem & vidi ipse, & de statu Ecclesiarum in Græcia & studiorum doctrinæ, ac gubernationis politicæ multa ex illo sciscitatus sum. Est & vrbis Spiræ nomen Græcum. Nam *σπεῖρα* significat cohortem. Fuit enim locus castrorum & sedes Prætorii, seu aula Constantii Imperatoris, cùm aduersus Alemannos bella iis in locis gereret. Inde Colonia Græcorum militum de Imperatoris cohorte deducta putatur in feracissimum illum Greichgoiæ agrum Neccaro & Rheno & iugis Herciniis conclusum, qui à nouis colonis Græcis *γραιῶν γαῖα* seu *Greichgoia* nomen acceperit. Probat quoque Andreas Althamerus in Tacitum scribens, *Germanos olim, sicut & Gallos, non ignaros fuisse linguæ Græcæ, quod populare ipsorum idioma eiuscemodi vocabulis etiamnum redundet, exempli gratia, Thier θὴρ, fera: Thuer θύρα, ianua: Vber ὑπὲρ. super: Rack ῥάκος, vestis: Frevven εὐφραίνειν, gaudere: Mule μύλη, mola: Faul φαῦλος, vitiosus: βρῶτος, Brot panis: σχίζα, Scheidt fissura ligni, & cetera id genus alia.* His suffragatur Vvillichius *in commentariis suis ad Tacitum*, cum annotat Græcas literas Germanis fuisse familiares, eosque circa tempora Caroli Magni Anno 800. Post Christum natum Græcis scripsisse literis Germanicas voces, adeo vt omnes rationes & acta Græcè vsque tempora Cæsaris Rodolphi Habspurgensis exararent hac ipsa lingua, cùm demum cœperunt vti elementis Latinis. Addit & prope Prussiam gentem quandam, quam vocant *die Bockheyligen* vsam fuisse hac ipsa lingua, verum corrupta.

Gruningha Frisiæ oppidum, quod Ptolemæo *Phileum* dici putatur, à Gruno conditore aut Grunibus populis nomen deriuare credunt nonnulli.

Grunlandia, vel, *vt Olaus scribit*, *Gruntlandia* ab eminente arena est nominata eodem censore, vel, *vt aliis placet*, ab agrorum viriditate.

* *Gula*, propriè fistula colli interior constans ex carne & neruo, per quam cibus & potus in ventriculum definit: *οἰσοφάγος*. Plinius eam describit lib. 11. cap. 37. figuratè, pro voracitate, & nimio delicatorum ciborum appetitu: *λαιμαργία*. Hebr. לוע *loha*, à verbo *laha*, vel *loha*. id est, degulauit, per gulam consumsit, liguriuit, abliguriuit, liguriendo absumpsit. Idem quod עלע *Illeha*, deglutiuit frequẽter. Cognationem habet cum בלע *balah* absorpit, ad quas voces *Gula* per metathesin euidenter alludere & referri videtur. Hinc *λιχνεύω*, *λιχνεύομαι* ligurio, *καταλιχνεύω* abligurio, *λιχνεία* ingluuies, *λιχνὸς* gulosus, liguritor. זלל *Zolel*, comessator, gulosus, vilis, sordidus, impurus, gastrimargiæ deditus, qui tantùm delectatur crapula & intemperanti

vota-

voracitate. Ponitur in plurali זוללות *Zoleth*, per auxesin pro hominibus sordidis & nihili Psal. 12. 9.

Gutturnium vas aquam guttatim fundens ad abluendum & abstergendum manus Hebraicè כבכב, à *gutta* dictum nemo non videt.

Guttus etiam à gutta. Est enim vas oleum guttatim fundens. Apuleius *olea-riam ampulam* vocat. Nobiliores eum ex cornu Rhinocerotis habebāt, vt innuit Iuuenalis, cum alioqui ex bubulo cornu fieri soleret. Sed Varro inter vasa vinaria sacris adhibita & Depestam numerat, & guttum, quo vinum minutatim vel potius guttatim fundebant, quod propter viri auctoritatem recipiendum omnino puto, vt & illud, quod sequitur, quia minutatim fusum vinum sumebatur, à sumendo vas simpulum dictum.

Gymnasium Græcè γυμνάσιον (*Paulus vocat γυμνασίαν*) Latinè *exercitatio*, locum hîc significans, vbi athletæ exercebantur vnguendo, fricando, luctando, discum iaciendo, aut simile quippiam agendo, *teste Galeno lib. 2. de sanitate tuē-da*, ἀπὸ τοῦ γυμνάζειν, id est, *exercendo* vocabuli auspicium trahit. Hinc ars γυμναστικὴ dicta, in qua ex instituto Solonis non solùm εὐεξίας gratia, verùm etiam vt essent aptiores ad rem militarem, exerceri solebant adolescentes Grecorum, quam propterea valde commendat Plato *7. de legibus*. Meminit huius artis & Aristoteles in Politicis, tum Aelianus *lib. 4. varia. histor. ca. 15* cum Stratonem Corragi filium recuperandæ valetudini præsidium atque remedium ab arte gymnastica petiisse scribit, in qua cùm longius esset progressus, & se accuratius exercuisset, in Olympico certamine eodem die lucta simul & Pancratio victor est declaratus. Corporeæ istius exercitationis (neq: enim eam hîc tracto, quæ pertinet ad εὐσέβειαν) hæc fere genera censentur, vt primo loco ponatur πάλη, id est, lucta, in qua licebat colluctatorem ἄγχειν, στρέφειν, καταστρέφειν, ἀνατρέπειν, ὑποσκελίζειν, λακτίζειν, ἐγκεφαλίζειν, capitibus inter luctandum collatis: hanc sequatur, παγκράτιον, quod erat σύνθετον ἐκ πάλης καὶ πυγμῆς, sicuti Nicephorus Gregoras apud Synesium notat, id est, compositum quid ex lucta & pugillatu, imò certaminis genus, in quo magna contentione & omnibus (quod aiunt) neruis decertabatur. Licebat enim eo τὰς χεῖρας ἀνατείνεσθαι, quod etiam luctatorum est: Licebat pariter παίειν ἀλλήλους ἐξέσεισθαι, quod vtique proprium est pugillum. Pancratium subsequitur pugillatus πυγμὴ Græcis, in quo cestibus pugnabant, pugillatum δρόμος, id est, *cursu*, cui adde ἅλμα *saltum*, δίσκευμα *disci iactum*, ἀκόντιον *iaculum*, στάδιον *stadium*, δίαυλον *cursum reciprocum seu duplicatum* obeundi scil. stadium, & mox redeundi, δόλιχον *curriculū spatij cōtinentis stadia duodecim*, ἐνόπλιον *armatam saltationem* (sic enim nominat Scholiastes Aristophanis) intelligo Pyrrhicham ὄρχησιν, de qua multa apud auctores probatos. Solebant ἀκροβατεῖν, id est, *summis pedibus ingredi, manibus in sublime tensis & retro agitatis*, item ἐκπλεθρίζειν *prorsum & retrorsum currere in plethro*, σκιομαχεῖν, id est, *vmbratili armorum pugna exerceri*, ἀκροχειρίζεσθαι *summis manibus concertare*. Vt nihil interim dicam de equitatione, venatione, ambulatione, chorea, vocis modulatione, frictione & lectione. Iam autem ab his exercitiorum locis, quæ occludi solebant in publico luctu, scholæ dicuntur gymnasia, quod in iis exerceantur ingenia: Qualia tria fuisse accepimus Athenis, Lyceum, Academiam, κυνόσαργες. In Lyceo disputauit Aristoteles, post Aristotelem Peripatetici, in Academia Platonici, apud Κυνόσαργες exercebantur pueri, quos vocabant nothos.

Gymnici ludi, qui exhibiti primum fuerūt Romę in ędilitate Aemilij, Scauri, *teste Valerio Maximo lib. 2. c. 8.* videntur aliquibus appellati à nuditate (γυμνὸς enim significat nudum) eo quod ludentes

corpora nudarent, aut saltem vestes exsuerét, vt ita ad certamina expeditiores forent: Aliis ab exercitatione corporis, quod τὸ γυμνάζειν significat. Istorum agonum distinctio apud nonnullos est talis, vt quidam βαρεῖς, id est, graues dicantur, alij κοῦφοι seu leues: In his cursum & saltum, in illis luctam, pancratium, & pugilatum numerant. Locus, in quo dabantur, apud Isidorum gymnasium est, de quo paulò ante non pauca nec contemnenda.

Gymnosophistæ Indiç Philosophi nudi vagantes per opacas solitudines, atque ita tolerantiam exercentes, in maximo olim honore apud suos, ἀπὸ τοῦ γυμνοῦσθαι appellationem habent. Præclaram & satis prolixam de eorum institutis, moribus, studiis exegesin vide apud Strabonem *lib. 15.* Consulendus pariter Plutarchus in vita Alexandri Magni, vbi exstat Calani gymnosophistæ historia, qui se super lignorum struem reclinans de more gentis istius, vbi iam ignis appropinquaret, ne semel quidem commouit, sed habitu illo, quo recubuerat, seruato seipsum sacrificauit: Quale spectaculum & alius Indus tempore Cæsaris, *eodem Plutarcho teste*, de se Athenis exhibuit.

Gynæcium vel Gynęceum, *vt malunt alij*, Græce γυναικεῖον, locus, in quo mulieres versantur, dum se amiciunt, comunt, fucant, ἀπὸ τῆς γυνῆς obtinuit nomen.

H.

H*Abakuk* amplexatorem significans deriuatur à חבק *amplexus est.*

Habenæ, inquit Isidorus, ab habendo dictæ, quod iis equos habeamus, id est, teneamus. Vnde & equi habiles dicti.

Hadad inimicus Salomonis *1. Reg. 11.* & dilectum significans cognationem habet cum דוד *Dodh*, id est, *amico*,

Hadrianus vel *Adrianus* ab Hadria vrbe suum obtinuit nomen. Nam hinc maiores suos esse oriundos ipsemet, *teste Ælio spartiano*, prodidit in sylvis vitæ suæ. Huius Cæsaris Natalitij ludi celebrari solebant ad IV. Kal. Nouembris, vt Titi Cæsaris ad IX. Kalēd. Ianuarij, Neruæ IV. Kal Decemb. Antonini ipsis Kal. Aprilis, Constantini Magni ad IV. Kal. Ianuarij.

Hadrianopolis, Ἀδριανόπολις Ptolemęo, quæ prius *Vscudama* est dicta, *vt prodit Ammianus*, & *Orestia*, vt Lampridius, Thraciæ vrbs est, *& teste Tzetza Chil. 8. nu. 47.* ab Hadriano Imperatore nomen accepit, quamquam & Aelia audiuerit ab eiusdem prænomine.

Hæmatites quia rubore sanguini respondet, qui Gręcis est αἷμα, hoc est nomine donatus. Est autem gemma, & inuenitur in Aethiopia, tum in Africa & Arabia. Promittebant de ea Magi abstrusum quid ad coercendas Barbarorū insidias. Facit etiā insita quadam vi sua ad restinguendum sanguinem.

Hæmorrhagia generaliter *quilibet sanguinis fluor*, sed si per se ponatur non adiecta particula, vnde effluit, sanguinis è naribus profluuium, cùm ille confertim fluit, à verbo ῥαγῆναι, quod apud Hippocratem cum impetu prodire significat, nomen arcessit.

Hæmorrhois vel *Hæmorrhous*, cùm Gręcè dicatur αἱμοῤῥοὶς & αἱμόῤῥοος per synæresin αἱμόῤῥους, serpentis est genus, ex eo dictum, quod quicunque ab eo percussus fuerit, ex eius corpore, dissolutis venarum commerciis, quidquid est animæ per corporis meatus, effluente sanguine, eliciatur. *vt & Solinus refert.* Aelianus habitare eum affirmat in cauernis petrosis & longitudine æquare pedem instar Cerastæ. Color illi splendidus, quandoque cinereus & arenosus ab Aetio & Auicenna tribuitur. Addit hic Arabs habere dorsum variegatum quamplurimis albis & nigris maculis, collum eius esse constrictum, & caudam vmbilico tenui incipere. Ibi enim ita sese cōtrahit in arctum, vt reliquam corporis molem velut præcidisse videatur sibi. Sed vt his missis ad institutum reuertar, agnoscere licet ex duobus nominibus compo

compositũ esse huius serpentis vocabulum, si quis resoluere velit, quorum vnum est τὸ αἷμα sanguis, alterum ὁ ῥόος ῥοῦς, id est fluxus, quem ille excitat vulnere illato. Rectè itaque docet Galenus *libro de Theriaca* Hæmorrhoum ex illis serpentibus vnum esse, qui suis ipsorum nominibus similem hominibus perniciem adferunt. Vnde Lucanus:

At non stare suum miseris passura cruorem,
Squamiferos ingẽs hæmorrhois explicat orbes.

Sed & Tulli ab eodem serpente demorsi historiam quidem idem Lucanus elegantissimis numeris exprimit? Verba eius sunt hæc:

Impressit dentes Hæmorrhois aspera Tullo
Magnanimo iuueni, miratorique Catonis.
Vtque solet pariter totis se effundere signis
Coricij pressura croci, sic omnia membra
Emisere simul rutilum pro sanguine virus,
Sanguis erant lacrymæ, quæcumque foramina nouit
Humor, ab iis largus manat cruor, ora redũdant,
Et patulæ nares, sudor rubet: Omnia plenis
Membra fluunt venis: Totum est pro vulnere corpus.

Ab hoc porro serpente, vel morsus eius effectu, vel ab eisdem potius dictionibus duabus, quarum superius facta est mentio, nomen habet hæmorrhois genus morbi, quod Gaza interpretatur sanguinis profluuium, & mariscam propter ficus (credo) id est, maricæ similitudinem. Significatur enim hic morbus, qui circa sedem oritur, cum venarum confluentium ad anum orificia tument & sæpe sanguinem profundunt.

Hæmus mons Thessaliam à Tracia diuidens iuxta Suidam vel potius Thracię mons, vt placere video Melæ, Plinio, Straboni, queq; Pinetus scribit ab Italis vocans, *Catenam mũdi, & mõte argentara,* Turcis *Balkan.* à Slauis *Cumouizam*, fabulosè ab Hæmo Boreæ & Orithyiæ filio mutuatur appellationẽ. Partem eius esse Scomium apud Thucydidem inde apparet, quod scribit Strimonem & Hebrum flumina ex Scomio mõte defluere, cùm alij auctores eadem ex Hæmo deriuent: Nec est, quod quis existimet appellari hunc montem ab illo Scomiũ, cùm nec Hæmus illi incognitus sit.

Hæres. Hæredis nomen inquit Isidorus, imposuit census æris. Alij *heredem* dictum volunt, quasi *herum.* Veteres enim heredes pro Dominis appellabant, & pro herede gerere, est pro domino gerere, *Instit. de hered. qual. & differ. ad fin.* Quid mirum, cùm idem successor iuris & vniuersorum bonorum sit, qui deinceps eiusdem iuris & potestatis est, cuius defunctus fuit, *l. heredem. ff. de reg. iur.*

Hæresis. Vocabulum istud olim laudabile apud Philosophos fuisse testantur eorum studia & sectæ, in quas diuisi hãc aut illam sententiam separatim amplectebantur. Vsus est & eo Cicero Paradoxorum proœmio. Apud Christianos tandem abiit in dedecus, cùm errorem & falsæ alicuius sententiæ pertinacem electionem ad que animarum pernitiem significare cœpit, siue illa sit inuenta à nobis, siue iam vetus, sed à nobis arrepta & mordicus defensa contra rationem & veritatem in verbo Dei expressam. Nomẽ illa habet ab αἱρέομαι, id est, *eligo*, *teste Hieronymo in Epistolam ad Galatas.* Et ab ea dicta προαίρεσις, nempe *animi electio de re aliqua persequenda aut fugienda.* Ab hæresi autem dictus hæreticus, quæ vox æquiuoca est, vtque aliquis talis dicatur, requiritur præter alia error in mente, pertinacia in voluntate. Distinguendum quoque inter ipsas hæreses, tum hæresiarchas, & eos qui ab antesignanis hęreseon sunt decepti, imo inter hæreticos ipsos. Neque enim potest negari, aliam esse rationem hæreseon, quæ fundamentum impugnant, & definitionibus synodicis ab vniuersali Ecclesia receptis refragantur apertè, aliam errorum, qui fundamento superstruuntur, & in his aliam eorum, qui vnionem Ecclesiæ abrumpunt, aliam eorum

rum, qui cum Ecclesia concordiam alere cupiunt, & se erudiri patiuntur. In primitiua Ecclesia non animaduersum fuisse in huiusmodi generis homines non ignorandum. Diuinæ enim vltioni relinquebantur, vt hodie de periurio scriptum, *l. iurisiurandi. C. de reb. credit.* Imperatorum constitutionibus pœna fuit arbitraria *l. cunctos populos in fin. C. de summ. Trinit.* Quamquam interdum etiam *gladio* vltore puniantur, sicut de Arrianis legimus *l. Arriani. C. de haret.*

Hagar ancilla Saræ & Ecclesiæ imago nomen habet à גור *peregrinatus est.*

Hala. Halæ Romanis dictā à suauido oris halitu, *Alexander ab Alexand.* Est & Hala vrbs Saxonum ἀπὸ τοῦ ἁλὸς núcupata. Solent quippe Germani eas vrbes, vbi sal conficitur, communiter vocare *Halas*, vt est Hala Sueuica ad Cocchetum fluuium, Hala Norica ad Oenum, Halioli ad Iuuanū, id est, Salzam, Richalij vel diues Hala ad Alpes, *vt Althamerus notat.* Eiusdem originis est fluuius Halus. Ἅλς enim Græcis est sal. Ptolemæo dicitur ἅλυς.

Halcyon ἀλκυὼν, Latine *Alcedo*, cuius & ante memini, παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν, quod impregnetur in mari, nomen obtinuit. Agit enim auis illa in maris littoribus inque mari nidificat, & quindecim, vel (*vt alij volunt*) quatuordecim dierum spatio ouis incubans fœtum excludit. Interea verò serenum est cœlum, tranquillum mare, & nullis ventorum turbinibus agitatum. Vnde dies illi sereni Græcis ἀλκυονίδες & ἀλκυονίτιδες. Latinis Halcyonia dicuntur. Placet hic addere interpretis Apollonij verba *lib. 1.* quòd huc egregiè faciant. Sic ille: τὸ ὄρνεον θαλάσσιον καὶ ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς βιοῦν λέγεται δὲ ὅτι ζεὺς ἐφεξῆς πέντε καὶ δέκα ἡμέρας, ἢ ὥς τινες δεκατέσσαρας εὐδιεινὰς ποιεῖν, ἵνα ἀποκυήσῃ παρὰ τοῖς αἰγιαλοῖς, καὶ ἀλκυονίδες ἡμέρας καλοῦνται, ἑπτὰ πρὸ τοῦ τόκου, καὶ ἑπτὰ μετὰ τὸν τόκον. Et Aristoteles 5. Historiarum animal. ἡ δὲ ἀλκυὼν τίκτει περὶ τροπὰς χειμερινὰς, διὸ καλοῦνται, ὅταν εὐδιειναὶ γένωνται αἱ τροπαὶ, ἀλκυονειοι ἡμέραι, ἑπτὰ μὲν πρὸ τροπῶν, ἑπτὰ δὲ μετὰ τροπάς. Plinius scribit, auem hanc esse paulò ampliorem passere, colore cyaneo ex parte maiore, purpureis tantùm & candidis admixtis pennis, collo gracili atque procero. Halcyonem videre rarissimum est, *vt idem ait*, nec nisi Vergiliarum casu, & circa solstitia brumámue. Nidus eius admirationem habet, quòd sit non tantùm pilæ figura paulum eminenti, ore perquam angusto, grandium spongiarum similitudine, sed etiam ferro intercidi non queat: frangitur autem ictu valido. Tradūt Medici, & inter hos Plinius, lepras, lichenas, & lentigines eo tolli cum lupino & sulphuris obolis duobus. Nec est qui dicere possit, vnde fingantur. Creditur autem ex aculeatis spinis formari, cum piscibus viuat.

Halicarnassus ἁλικαρνασσὸς, Asiæ minoris vrbs Ptolemæo, patria Herodoti historiarum patris, & Dionysij Halicarnassæi serui quondam Varronis Romani, quam etiam Zephyriam dictam scribunt Strabo & Stephanus, ἀπὸ τοῦ ἁλὸς videtur nuncupata, id est, *à sale.* Conspicua fuit illa nobilissimo opere regis Mausoli, quod inter septem mundi miracula hactenus numeratur, & à quo præclara monumēta siue sepulcra Mausolea dicta inuenias.

Hallus, Pollex pedis ex Festi sentētia, quia scandit supra proximum, à saliendo dictus est Isidoro, cui verbo respondet τὸ ἅλλεσθαι Græcorum.

Halteres, Gymnastici exercitij instrumenta sunt, non plumbeæ massulæ iuxta Budæum in pandectas, sed massæ lapideæ vel metallicæ, ansa vel manubrio addito, quo commodè leuari possint ab Athletis, vnde & ἀρτῆρες dicuntur ab ἀρτάομαι, quod pendere significat, inde ρ in λ mutata ἁλτῆρες. Errant sanè, qui ἀπὸ τοῦ ἅλλεσθαι, id est, *saliendo* deducunt, *vt & Budæus*, cùm ad saltum sint ineptissimi. Satis id etiam euinci potest ex eruditis nec

ditis nec minimè proletariis scriptoribus. Alexander ab Alexand *genial. dier. lib. 3. cap. 21.* circuli figura fuisse scribit, non sphærica tamen comparatosque illos eum in modū, vt digiti possent inseri atque ita brachiis rotari. Galenus *de sanit. tuenda lib. 2.* dicit. etiam nonnullos halteribus se exercere, at quo pacto? ἐν μέσῳ ἱςάντες αὐτῶν ἀναιρῦνται προκύπτοντες, τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ τὸν ἐν τοῖς ἀριςεροῖς: τῇ δὲ ἀριςερᾷ τὸν ἐν τοῖς δεξιοῖς, καὶ αὖθις ἑκάτερον εἰς τὴν οἰκείαν κατὰ τίθενται χώραν, καὶ τοῦτο ποιοῦσιν ἐφεξῆς πολλάκις ἀτρεμίζοντες τῇ βάσει. Nulla hìc saltus mētio. Idem *lib. 5. de sanit. tuēd,* refert Halteres inter exercitia, quibus exercentur partes supernę. Nec multùm ab eo diuersus Epigrammatographus in Apophoretis, cum ita canit:

Quid pereunt stulto fortes haltere lacerti?
Exercet melius vinea fossa viros.

Innuit enim brachia iis exerceri præcipuè, cum saliendo totum corpus & inprimis pedes in opere versentur.

Halyzones Scythiæ Europææ populi Herodoro, Græcè etiam ἀλίζονες apud Herodotum & Strabonem, qui & apud Homerum eos esse dicit *Chalybes*, nomē trahunt ἀπὸ τοῦ ὑποζῶσθ' ἁλὶ quod vndique cingantur mari.

Haman hominem significans *superbum & tumultuantem*, nominis originem dedicat verbo המה *tumultuatus est*.

Hamaxobii vel *Hamaxobitæ*, quos inter Scythas numerat Plinius (putant nonnulli esse Agathyrsos & Sauromatas) appellationem habent ἀπὸ τῶν ἁμαξῶν, id est, *plaustris*. quibus res suas de vno loco in alium circumferūt. Horatius inquit: *Quorum plaustra vaga ritè trahunt domos.* Alii Nomades esse volunt, qui etiam mapalia sua & papiliones circumferentes ibi sedes figebant, vbi nox eos oppresserat. Silius lib. 3. *Nulla domus, plaustris habitant, migrare per arua Mos, atque errantes circumuectare penates.* Aliqui Moscouitas intelligunt. Ego crediderim olim non in vna, sed in multis Scitharum gentibus illud fuisse frequens, cum incertis adhuc vagarentur sedibus.

Hamburgum Stormarsiæ metropolis sub Holsatiæ duce, à Ione Hammone nomen habere creditur, quod is ibi cultus fuerit antiquitus, quippe cuius statuam Carolus Magnus deiecit. Etymon hoc eius approbatum etiā video à Conrado Celte, cum scribit: *Cymbricam nominatam quondam, nunc vero dictam nomine Hammonis πόλιν.*

Hammodytes serpens, quem indiscretum arenis dicit esse Lucanus, deriuatur ab *arena*, quæ Græcis est ἄμμος, & δύω *ingredior*, non à διορύττω, vt videtur Sulpitio Grammatico alioqui non malo.

Hammon Iupiter, de quo multa Curtius *libr. 4.* Diodorus *17.* Arrianus *libr. 3.* videtur Pausaniæ in Messeniacis à nomine Pastoris appellationem trahere. Ægyptium nomen esse volunt aliqui, cùm in Hebraica lingua isti affini Sol nō solum dicatur שמש, *Schemes*, sed etiā *Hamma*. Atqui Iupiter idem cum Sole, *teste Arnobio 3. aduersus gentes, & Platone in Phœdro*, vbi Iupiter ipsi est μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ, eoque modo Macrobius interpretatur. Malim tamē ab arena deducere, quæ Græcis est ἄμμος. Et quamquam nonnihil obstare videtur, quod eo modo Ammon potius sine spiritu dicendus esset, quam Hammon, *vt legitur apud Festum Pompeium*, quodque Plinius de Ammoniaco scribens *12. Natur. historia*, Æthiopiæ subiectam Africam Ammoniaci lachrymam stillare dicit in suis arenis, & inde nomen Ammonis oraculo datum, iuxta quod gignitur arbor, eaque ratione eandē necessariò in Ammoniaco & Ammone syllabam esse primam, & ab eadem origine, tamen receptam in scribēdo multis consuetudinē retinendam hoc loco duxi, cum & ἄμμος (*vnde Hammon*) cum spiritus asperitate apud Festum & alios nonnullos extet. Sunt qui tradunt Hammonem habuisse in vtraque temporum regione

cornua parua. Qua de caussa κεϱατοφόϱος est appellatus. Corniger Lucano. Multi auctores nominis huius rationem ab ouibus trahunt. Cum enim Liber pater per Lybiæ deserta duceret exercitum vniuersa iam Asia deuicta, & siti admodum laboraret, implorasse à patre auxilium dicitur, & mox apparuisse arietem, quem dum fugientem sequitur, eo duce ad fontem amœnissimum peruenit. Cumque desiderio suo potitus esset, existimasse fertur arietem illum fuisse Iouem, cui idcirco templum miræ altitudinis in arena constituit, Deumque nominauit Ammonem, id est, Iouem Arenarium (Ἄμμον enim Græci vocant arenam) cornibus etiam ipsi affictis. Ad huius oraculum profectum magno & difficili itinere Alexandrum Magnum, idque ea de caussa, vt, num esset ipsius filius, consuleret, refert Diodorus. Cùm verò introductus esset in templum à sacerdotibus, & Dei numen obseruasset vates, accessit ad eum natu aliquis præ reliquis maior, & salue, inquit, ô fili, atque hanc à Deo salutationem accepit. Tum Alexander: δέχομαι ὦ πάτερ, καὶ τὸ λοιπὸν κεκλήσομαι σός. Nec omittendum, prope eius templum inuentum fontem, qui medio die frigidus, sub noctem mediam calidissimis manabat aquis, & mane tepidus sub vesperam incalescebat, sicuti Pomponius Mela, Diodorus, Arrianus, Plinius, Curtius, Plutarchus & Augustinus tradiderunt.

* *Hammon*. Paulò post diluuium, posteri Cham Libyæ partes, vt & alios circūiacentes occuparunt. Temporis progressu cultus diuini ratio immutata, & sensim superstitio aucta est, in aliis locis plus, in aliis minus, prout plus minúsve sequaces, atq; idoneos, vel aduersātes Spiritus erroris adeptus est: donec tandem cumulata caligine, extinctáq; ac sopita luce veræ doctrinæ, & euulsa prorsus ex animis omni memoria veri, sua organa in plus quā Cimmerias tenebras demersit. Chananæorū cæcitas horrēdasq́ passim in historiis sacris occurrit. Qui longius à sanctorum patriarcharum familiis, nēpe Hebræis, recesserunt, in profundiores inciderunt tenebras. Interdū cōseruata est quibusdam in locis certa religionis formula, quæ posteros vtcunque contineret: Sed tandem Lux euanuit, & horrendæ superuenerūt tenebræ. Nec dubiū est, eo loco in quo postea cultum est Iouis Hammonis oraculū, vel ipsius Chā, filii Nohæ, vel posterorū eius præcipuā scholā fuisse, vt & in loco oraculi Dodonæi sedem familiæ & Ecclesiæ Dodanim nepotis Nohæ ex filio Iauan. Non enim appellatio Hammon alia est à חם *Cham* i. Calidus, vel Calor, aut Niger. Is fuit filius Nohæ, Genes. 5. 32. Hebræi literā ח aspiratione paulò duriore efferūt. Hanc Græci emolliunt, & Chammonis loco Hammon pronuntiant. Commentitia autem illa est etymologia, quæ Hāmonem ab arenis deducit: Nam potius fluit à verbo חמם *Chamam*, i. incaluit, æstuauit vnde Græcis κυμαίνω, æstuo, κάμινος caminus. Sol etiam חמה *Chamma*, à calore & æstu, nominatur quater in veteri testamento. חמן *Chamman*. nonnulli interpretantur Solarium, & Simulachrū Hammonis exstructū in aprico loco calorem solis excipiente: item templum Hammonis, quod alii Heliocaminum, id est Solis tabernaculum vocant. Vsurpatur autem tantùm pluraliter, Isai. 17. 8. & 27. 9. vbi nomen חמנים *Chammanim* occurrit, vt & aliis locis. Certè ardēti calore vicini & verticibus assiduè imminentes Solis, loca illa Libyæ perpetuò deurūtur. Abolita doctrina de Deo, cùm vagarētur animis posteri, & ductu naturæ quærerent aliquod numen, nec quæ sequerentur vestigia inuenirent, ex reliquis adhuc veteris historiæ vmbris, pro arbitrio finxerunt Deum, cui geminum nomen, nempe Iehouæ, & Cham patriarchæ sui, Iouis Hammonis titulo imposuerūt. Oraculum illud in extimo sinu Libyæ, apud Garamantes, vltra Cyrenem

renem, in Solitudinibus vastis, tortidis, ac siccitate sterilibus, situm fuit, quò propter intensos & exurentes Solis æstus, vastamque planiciem, ardoribus Solis & ariditate infestam, non cuiuis facilè accessus patuit. Circa ipsam oraculi Sedem densum nemus proceris, diffusisque, & confertis arboribus, quadraginta stadiorum spatio, gratissima vmbra leniit feruores diurnos, & passim ex stillantibus fontibus rigauit solum, sua natura exuccum & sterile. Medium Syluæ templum obtinuit, in quo idolum Hammonis hircina pelle amictum, & hircino capite colebatur. Sacerdotes responsa petituri idolum aurato nauigio impositum circumuectabāt, accinebantque carmen patrium. His deliuisum ritibus, non voce, sed solo nutu, signisq; sub obscuris quæ vellet proferebat: signa Antistites iis qui consultum accesserant, referebant ac declarabant Diaboli monitu & indicio.

Hananias seu *Chananias* Propheta gratiam Dei significās, nominatus à חנן *in gratiam recepit*, & יה *Deo.*

Hannonia vel *Hanonia* Belgii regio, quibusdam *Haginoia*, verùm corrupto, Germanis *Hangau*, Gallis *Henaut*, vnde Latinè, & rectè quidem, *Hanauiam* dixerunt, postea præualente inscitia *Hanoniam*, adepta est nomen ab Hania flumine, quod prope oppidum Condatum influit in Scaldem. Fabulantur, qui ad Troianos vel ducem Hannonem originem referunt.

* *Harmonia*, *ἁρμονία*, ab Hebræo verbo ערך *haram* oriri videtur, quod concinnè composuit & decenter disposuit significat. nihil enim aliud sunt dissonæ voces quæ consonantiam dulcissimam efficiant, quàm concinnæ compositiones tonorum Ἁρμόζω, ἁρμόττω, coapto, compono congruenter: ἐναρμόζω applico, ὁρμάομαι, ὁρμῶ, paro: quæ omnia harmoniæ vocum & rerum conueniunt.

Harpago, Pertica filo adunco præpilata, qua nauis tenebatur, ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, quod est *rapere*, rectè descendit, vt & harpax Isidoro.

Harpyæ, quas Virgilius 3. *Æneid ita* describit: *Tristius haud illis monstrum, nec seuior vlla Pestis & ira Deum Stygiis sese extulit vndis: Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris Proluuies, vncæque manus, & pallida semper Ora fame*, quasque duas esse Aello & Ocypeten, Thaumante & Electra natas scribit Hesiodus in Theogonia, tertiam Celęno addente Marone, quartam verò Thyellam Homero, ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν arcessunt nomen. Singula earum nomina itidem ex Græcis fontibus promanarunt. Nam *Aello* deriuari potest ἀπὸ τῆς ἀέλλης, *procella*, vel (vt aliis placet) ἀπὸ τοῦ ἑλεῖν quod est *vertere & conuoluere*, eo quod fœdo volatu omnia peruertat, *Ocypete* à celeri volatu, quod ὠκὺς sit celer aut velox, πέταμαι volo. *Celæno* verò à nigredine, quæ Græcis est κελαινότης, *Thyella* deniq; ἀπὸ τοῦ θύειν, quod etiam impetum facere & festinare significat, & ἑλῶ, quòd (*vt diximus*) tantundem est, atque *verto conuoluo.*

Haruga, id est, victima, cuius adhærentia exsta inspiciebantur (Iosephus Scaliger appellat *Aringā*, alii, sed minus rectè, *Harugam*) ab *hara*, id est, *stabulo* nominis etymon obtinuit.

Haruspex. Haruspices, qui à Romulo primùm sunt instituti, *teste Dionysio lib. 2.* etiamsi ante exstiterint in Hetruria, vbi eorum disciplina summoperè viguit, à victimis in ara inspiciendis id vocabuli sunt mutuati. Illi enim, *vt meminit Vitruuius*, immolatis pecoribus inspiciebant exta ab exstando dicta seu eminendo, qualia sunt iecur, pulmo, lien, cor, præcordia, renes. Quòd si hæc liuida erant aut vitiosa, mox immolabant alia, quod dubitatēt, morbóne an pabuli vitio sic illa sese haberent. Cum iam iterum atque iterū experti essent solidam & integram naturam, rite litatum existimabant: Sin minus, minimè litari posse dicebant. Vnde Cicero de diuinatio-

ne 1. *Quid enim habet Haruspex, cur pulmo incisus etiam in bonis extis dirimat tempus, & proferat diem?* Præcipuum tamen in extis erat iecur. Id si grata & natiua purpura ruberet, nullaque esset contaminatum labe, si auctum eius caput aut duplicatum, aut iecur geminum reperiretur, si essent replicatæ extremæ fibræ versus interiora, designari volebant potentiæ amplificationē, finium prolationē, & summa dignitatū fastigia. Quòd si iecur non esset inuētum, nihil tristius accidere posse putabant. Si alterum eius caput corrugatum emarcuisset, vel habitum suum colorémve mutasset, aduersa omnia portendi existimabāt. Reliqua prosequi instituti nostri non est. Addam id tamen, Hetruscos vniuersæ Aruspicinę auctorem celebrare puerum quendam nomine Tagem, Dæmonem *inquam*, qui, cum terra proscinderetur aratro, & sulcus altius esset impressus, repentè exstitit specie quidem puerili, at prudentia senili. Locutus hic fuit multa audientibus illis, qui vndequaque in eum locum ex Hetruria confluxerant, eiusque verba literis mandata disciplinę huius rationem omnem complectebantur.

Hasta, quam veteres Sabini *quirim*, vel vt alii, *curim* nominabant, olim auctionis signum, cum esset posita in foro, vnde & pro ipsamet auctione accipi videas apud Ciceronem, Iuuenalem & alios, ab asto deducit nomen. Itaque *hastæ subiicere*, est vendere in auctione apposita hasta. Genus id venditionis Tertullianus nominat Hastiarium. Notandū hic, solitos fuisse veteres Romanos nubentium comas hastæ cuspide discriminare, *vt asserunt Plutarchus & Festus.* quæ vt celibatis dici consueuit, ita stetisse eam oportebat in corpore gladiatoris occisi. Significare volebant, vxorem sic coniunctam esse debere viro, cui sese astrinxerat, vt fuerat quondam cum corpore gladiatoris. Plutarchus docet in Romulo, ex quorundam sententia factum id ea de caussa, vt signum esset, primas nuptias bello & pugna contractas, vel vt monerentur nuptiæ, cum bellicosis iunguntur maritis, debere eas vti simplici ornatu, sicut Lycurgus iubens fabricari cum fores, tum ædium fastigia securi tantùm & serra, omnem luxum & operam superuacaneam præcidere voluit. Alii idcirco id factum existimant, vt fortium virorum gignendorum hoc omen esset: vel quòd nuptiali iure subiiciatur imperio viri: vel quia matronæ sunt in tutela Iunonis. quæ ab hasta ferenda dicta est *Curis* vel potius *Quiris*, cùm ad eam pleraque referantur pertinentia ad nuptias. Ab hasta dicti *Hastati*, qui primi hastis pugnabant, *iuxta Varronem.* Hasta donati solebant apud Romanos viri fortes, quæ propterea *donatica* dicitur Catoni; & *pura*, quòd ferro careret, vt animaduertit Turnebus. Hasta amentata ab amento vel habena est appellata, facta quidem ad eum modum, vt fortius torqueri posset. *Hasta ansata* ab ansa appellationem trahit: Hasta velitaris à velitibus, qua illi eminus iaculabantur. Eam à Polybio γρόσφον nominatam existimat Turnebus.

Hebe pubertatis Dea χρυσοστέφανος Hesiodo, καλλίσφυρος Homero, quod *pulcros talos*, id est, pedes haberet, quæ Herculi nuptui est data (fabulosa fabulis illustramus) vbi post Oetæ incendium relatus esset in numerū Deorum ἀπὸ τοῦ ἥδειν, quod est, *exhilarare*, etymō nonnullis habet. Verba Eustathii Il. λ. sunt hæc: κατὰ τὸν ὅμηρον χαριεστάτη ἡ ἥβη καὶ ἡδεῖα, ὡς τὸ τῆς λέξεως δηλοῖ ἔτυμον, ἀπὸ τοῦ ἥδω γὰρ ἥβη κατὰ τοὺς παλαιούς. Bene dicit κατὰ τοὺς παλαιοὺς, cum in omnibus veteres sequi non sit necesse, maxime si minus probabilia dixerint. Malim itaq; trahere παρὰ τὸ ἡβᾶν, quod est *pubescere* vel *iuuenescere*, vel ἀπὸ τῆς ἥβης ætatis flore & pubertate, cuius illa existimatur Dea. Ad illud etymō respicere videtur idē Eustathius Il. δ. cùm rationem

nem reddit, cur Diis pocula ministrare fingatur fundendo nectar. ἥβη, inquit, οἰνοχοεῖν λέγεται, νέκταρ τοῖς ἄνω, διὰ τὸ ἀγήρω καὶ ἀεὶ νεάζοντα εἶναι τὰ θεῖα καὶ οἷον ἡβάσκοντα. Celebratur & Hebo Deus, cuius Pontanus meminit 1. suæ Vraniæ, qui & idem agnoscit etymon cum Hebe.

* *Hebé*, Hebr. אב *Eb*, pubes, pubertas, à rad. אביב *Abib*, puber, maturus, tempestiuus, tendens ad maturitatem: item subst. pubes, pubertas. & vsurpatur tantùm de nascentibus ex terra, quæ verno tempore progerminant: vnde Virgil. *Hinc omnis largo pubescit vinea fœtu.* Vnde & κατ᾽ ἐξοχὴν pro spica virente & maturescente. Mensis אביב *Abib*. id est, spicæ, pubertatis, quo è terra nascentia in orientis tractu pubescunt, partim Martio, partim Aprili nostro respondens: propriè Hebręis ניסן *Nisan*. Gręci omissa altera duplicatarũ dicunt ἡβάω ἡβάσκω item ἔφηβος & ἐφηβεῖα; Latini pubeo pubesco, ephebus, qui extra pubertatem est, adolescens, pubes. Pubertas igitur est veluti Ver vitæ humanæ, cuius, adolescens, virilis, & Senilis ætas, meritò æstati, autumno, & hyemi comparatur. & verum etymon Hebes ab בב & אביב Hebr. est necessariò deducẽdum. Hebes mythologiam attingit Cicero lib. 1. Tusculan. disp. his verbis. *Non ambrosia deos, aut nectare, aut Iuuentute pocula ministrante Lætari arbitror: nec Homerum audio, &c.* Quo pacto Hebe Iunonis filia dicitur? quoniam è felicissima aëris temperie omnia herbarum arborumq; genera pullulant & pubescant. Nam quomodo imparante Ioue vel nasci vel Iunonis filia esse poterit? Nulla est aëris temperies quam non efficiat ætheris calor ex motu, cùm omnis inferiorum corporum actio ex superiorũ agitatione proueniat. Quî enim potest aër aliquid ad ortum euocare, nisi solis æthereæque regionis calore concitatus istud ipsum efficiat? Quippe cùm lis & amicitia non solùm principia sint ortus & interitus rerum, verum etiam nata omnia conseruent; quibus suas vires æquè impertiuerint.

Heber. Vide *Eber.*

Hebræi vnde nomen habeant, apud eruditos in controuersia est. Alij enim exsculpunt etymon à verbo עבר, id est, *transiit*, alij ab Heber. Prius etymon amplectitur Hieronymus, & alij nonnulli cum septuaginta, eo quod Euphratem diuino iussu, patris sui domo relicta, transierit. Quapropter aiunt, appellatus est initio עִבְרִי à Cananæis, quasi dixeris Transeuphrateũ, sicut dicimus *Transiordanum & Transalpinum.* Trans Euphratem enim in Mesopotamia habitauerat, priusquam traiecto fluuio sedes suas fixas apud eos haberet. Atque ita totam posteritatem ab eo postea nomen hoc obtinuisse decernunt, *vt Hebræus tantundem sit, atque περάτης*, id est, *transiens*; quo nomine reddunt eo loco nomen Abram septuaginta. Hos sequitur Theodoretus. cum ita scribit: ἐγὼ οἶμαι ἑβραίους ὀνομασθῆναι ἐκ τοῦ τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ ἀπὸ τῆς τῶν χαλδαίων χώρας εἰς τὴν παλαιστίνην ἐλθεῖν τὸν εὐφράτην ποταμὸν διαβάντα. ἕβρα γὰρ τῇ σύρων φωνῇ ὁ περάτης ὀνομάζεται· εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἕβερ ἑβραῖοι καλοῦνται, οὐ μόνους τούτους ἐχρῆν οὕτως προσαγορεύεσθαι. πολλὰ γὰρ τὰ ἔθνη ἐκ τοῦ ἕβερ κατάγει τὸ γένος, καὶ ἵνα τοὺς ἄλλους πάντας παρῶ, ἐν τούτων εἰσὶν ἰσμαηλῖται, καὶ οἱ ἀπὸ τῆς χεττούρας, καὶ ἰδουμαῖοι, καὶ ἀμαλακῆται. Adducitur etiam ad huius sententiæ confirmationem, quod legitur Iosu. 24. hoc modo: *Ego tuli patrem vestrum Abraham trans flumen, & duxi illum per vniuersam terram Canaan.* Alij contra, qui hoc nomẽ deducunt ab עבר *viro*, cuius Geneseos 10. fit mentio, non pauci sunt, aut triuialis actoritatis viri. Inter hos primus sit locus Augustino, qui *16. de Ciuit. Dei* Ab Heber vult nominatos Hebræos. Alioqui enim appellandi essent *Abrahamæi.* Cum eo facit Acacius, qui dicit esse ἐθνικὸν ὄνομα & impositum ἀπὸ τοῦ προπάτορος τοῦ

ἄβραν δηλαδὴ ἔβερ. Addunt probabilius hoc ipsum videri, eo quod nomina gentilia apud Hebræos vltimo loco iod habeant vt יהודי *Iudæus*, ישראלי *Israelita*, עמלקי *Hamalechita*, atque ea forma etiam proferri עברי, id est, *Hebræum* à Heber deducto nomine, sicut ישראלי deducitur ab Israele. At si ab עבר deriues עברי, ita vt traiectorem significet, potius dicẽdum esset, עבר, & עברים in numero multitudinis. Quinimo Chaldaica editio gentile id nomen interpretatur עבריא. Putant & Heber, qui post diluuium vixit, expertem consilij ædificandæ turris, vbi linguarum exorta fuit confusio, puram putamque linguam in sua familia retinuisse, teste Eucherio in septimum Geneseos, ac proinde ab illo, qui caput erat familiæ, simul & linguam & gentem nomen suum obtinuisse. Habet ergo vtraque sententia grauissimos assertores, nec est facile litem dirimere, nisi quod ad priores inclinare videatur sese, cum locus ille scripturæ *Iosue 24.* tum quod aliis in locis legitur de eodem Abrahamo. *Gen. 14.* Et venit, qui euaserat, & indicauit Abram Hebræo Et cap. 39. *Ecce introduxit ad nos virum Hebræum, vt illuderet nobis.* Et paulò post: *Venit ad nos seruus ille Hebræus.*

Hecate vetus Dea *χθονίων καὶ νερτέρων πρύτανις* terrestrium ac inferorum præses, vnde & *χθόνια* est dicta, cui à Ioue *μοῖραν* seu partem omnium terrestrium, cœlestium, & marinorum datam canit Hesiodus, dictam volunt nonnulli, quasi *κάδην*, quod *singulorum curam ac prouidentiam gerat.* Eam equidem esse dicunt in cœlo Lunam, in nemoribus Dianam, apud inferos Proserpinam. Quapropter tria ipsi ora affingebant. Et Poëta canit *tergeminam Hecaten, tria virginis ora Dianæ*. quin Diana, quæ cum Hecate censetur eadem *Triuia* dicta, & *triuiis præesse* dicitur, in quibus rustici vlulare & flebile carmen in honorem eius personare solebãt ad reddendam Ceretis imitationem, quæ raptam Proserpinam in triuiis clamore requirebat. Nõnullis à tribus potissimum phasibus eius diuersis Triformis audit, quia cum Luna est eadem. Est enim *μηνοειδὴς*, est *διχότομος*, est *πανσέληνος*. Idipsum videtur etiam amplecti Eusebius, cum Lunam *Hecaten* dictam refert ob varias illas corporis figuras, quas accepit à Sole recedẽs. Quid quod nonnunquam luceat plena, obscura sit aliquando, nunc in cœlo conspicua, nũc autem apud inferos prematur, interdum circa montes vagetur. Sed alij rursus nomen suum habere volunt Hecaten, quia centum annos vagari pateretur mortuorum vmbras, quorum corpora non fuissent sepulta: Alij, quod *centum (ἑκατὸν)* id est, infinitas habeat potestates, vel quod centum victimis Proserpina placetur, *vt Menelaus constituit.* Plerique, cùm eandem faciant cum Proserpina & Luna, vt iam sæpe dictum, nominatam volunt *ἑκάτην*, quod sit *ἑκὰς* id est, longe à nobis distet. Vnde non abs re huic & Apollini, id est, Soli inditum est nomen, vt dicantur *ἑκατηβόλοι*, quòd eminus radios ad nos mittant iuxta Phurnutum. Dicitur eadem Poëtis *βριμὼ*, id est, *terrifica*, quòd terrorem & spectra, quæ ab ipsa dicuntur *ἑκαταῖα*, hominibus immittat: Item *δάειρα* & per synæresin *δαῖρα ἀπὸ τῶν δαδῶν*, *vt placet Grammaticis*, quòd eius sacra peragerentur facibus. Refertur ad eam inuentio veneficiorum & incantationum, quæ Ouidio propterea sunt Hecateia carmina *Metamorphos. decimo quarto*, Quapropter meminit Æschylus solitum huius Deæ simulacrum coronatum quercu, cuius manus apprehẽdebat hastam, humeris multis draconum spiris implicatis, vt incantationum amuletum ante ianuam dedicari.

Hecatombe, à victimarum sacrificio, quæ numero erant centum deduxit nomen. Etenim *ἑκατὸν centum βοῦς bos*, Latinis. Quo pacto peractum fuerit sacrificium istud, ostendit in Maximo & Balbino

bino Iulius Capitolinus. Scribit enim *Balbinum profligato Maximino, quem instar Cyclopis habebat, & eius capite allato, tanta perfusam fuisse Romam lætitia, vt mox Hecatomben faceret, quam tale sacrificium esse dicit, vt centum aris cespititiis vno in loco exstructis, ad eas centum oues & centum sues mactarent.* Quòd si Imperatorium sacrificium esset, tum centum leones, centum aquilæ, & cetera huiusmodi animalia centena feriebantur. Quod quidem Græci etiam quondam fecisse dicuntur, cum pestilentia laborarent, vt & multi Imperatores Romani. Strabo affirmat *primùm à Laconibus institutum hoc sacrificium, qui cum olim centum vrbibus præessent, centenos quotannis boues pro centum ciuitatibus immolabant.* Scribit idem libro 3. *& Lusitanos victimarum centurias ritu Græco instituisse quotannis.* Nec obstat, quod nó tantùm boues, sed etiam oues & sues mactauerint, *vt ex Capitolino monuimus,* cum Eustathius nunquam satis laudatus Homeri commẽtator Il. ι. ad hunc scribat modum. ἑκατόμβη ἡ θυσία οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἡ πολυτελὴς, ἡ ἐξ ἑκατὸν δηλονότι κυρίως βοῶν. ἣ δὴ καὶ βουτανφόνον κατὰ τὴν τραγῳδίαν ὀρθῶς εἴποι τις ἄν. καταχρηστικῶς μέντοι καὶ ἡ ἐξ ἑκατὸν ζώων, ἢ κυριώτερον ἀπὸ τῶν βοσκημάτων, ὡς καὶ Πίνδαρος φησὶ, πάντα θύειν ἑκατόν. Ibidem meminit Eustathius nonnullos Hecatomben existimasse, quæ ex viginti & quinque quadrupedibus constabat, quæ centum efficiunt *βάσεις* vel *πόδας*: Alios verò centum accipere *ἀορίστως ἀντὶ πολλῶν ἁπλῶς ζώων*, quo modo sæpe vsurpatur hic numerus. Sed prius etymon verius & probabilius. Eo respexit Persius, cum dicit: *Centum paria ob res egregiè gestas induco,* id est, duplicatam Hecatomben. Et Statius in Genethliaco Lucani:

Centum Thespiacis odora lucis
Stent altaria, victimæque centum.

Hectica Febris solutu difficilis in partibus corporis solidis stabulans, nomen habet ab habitu, quem Græci vocant ἕξιν, quod vt ἕξις ægrè separatur ab subiecto, dicta propterea Aristoteli *δυσκίνητος*, ita Hectica etiam curatu difficilis sit: Vel quia in habitu corporis consistit, quem ἕξιν vocant. Porro geminam Hectica febris significationem habet. Vno enim modo febrem significat solutu difficilem oppositam τῇ σχετικῇ, hoc est, *febri solutu facili.* Altero modo significat febrem, quæ & putridæ & diariæ opposita est. Retinet tamen eandem nominis rationem. Sicut enim ἕξις ægrè separatur à subiecto, sic ἑκτικὴ curatu difficilis est. Vel ἑκτικὴ est, quod in habitu corporis, quem ἕξιν appellant, tanquam in subiecto consistat. Sequitur ea vt plurimum febres ardentes, biliosas, æstiuas, quin etiam hybernas & pituitosas. Interdum nascitur in homine calido & sicco à calidis & siccis caussis, ira, mœrore, cura, vigiliis, æstu: Interdũ à Phthisi, dysenteria, lienteria, aliisque principum viscerum affectibus, quorum alimentum vel non retentum vel malè coctum, vel vitiatum, partes solidas non humectat, quæ propterea alimento destitutę caloremque febrilem & acriorem concipientes resiccantur & incalescunt. Has tamen febres non propriè hecticas, sed potius symptomaticas esse censent.

Hector Priami filius & Troianorum fortissimus ἀπὸ τοῦ ἔχειν, *tenendo & defendendo.*

Hedera Dionysio sacra, & ab eius sacerdotibus propterea vsurpata in sacris, ab hærendo appellata nonnullis. Miræ enim tenacitatis est arbor, quæ vincit & tenet, ad quamcunque rem se applicuerit. Idque tenacitatis nomen adhæsit, vt olim Flamini Diali non modò tangere ominosum fuerit, verum & nominare, ne inde illigatus aliquo modo videri posset, cùm libera vellent omnia illis, qui operabantur sacris. Alij dictam ex eo volunt, quòd edita petat. Rectissimè senserunt, qui hederam quasi ederam ab edendo nominatam existimarunt, eo

quod

quod parietes exedat atque consumat. Persuadere id etiã videtur syllabę quantitas breuis vtrobique. Coronari ea solebant Poëtæ. Qua de caussa Maro:

Pastores hedera crescentem ornate Poetam.

Et Flaccus:

Me doctarum hedera præmia frontium
Diis miscent superis.

Quinimo hederaceis coronis insigniri & coronari solebant Poëtarum imagines: Innuit Persius, cùm ait:

Heliconiadasque, pallidamque Pyrenen
Illis relinque, quorum imagines lambunt
Hederæ sequaces.

At quid mirum? Baccho sacrata arbor, in cuius etiam tutela Poëtæ, ferturque idem, cùm ex India subacta victor rediret, contextas ex ea gessisse coronas. Eadem suspendi solet vendibili vino iuxta prouerbium, cuius idem est Deus, quodque Poetæ plerique appetunt auidiùs. Factum ex eius ligno poculum (cyssibium vocant.) aquam vino permixtam prodit, transmisso aqueo liquore. Hedera omnis acris est, & astringens, neruosque tentat. Flos eius facit ad dysentericos in vino bis die potus. Folia recentia ex aceto cocta sanant lienes. Foliorum & corymborum succus cum melle nitroque infunditur naribus, & contra veteres capitis dolores vtiliter eo perfunditur caput. Lacryma eius psilotrum est, & illitu pediculos necat.

Hegio senex Terentianus, ἀπὸ τοῦ ἡγεῖσθαι, quod est *ducere* & *præesse*, Latinis nomen inuenit.

Heidelberga metropolis & principum Palatinorum sedes, Ptolemæo Budoris, quibusdam Panoria, ad montium radices sita. Neccaro alluitur, nomenque obtinuit ab *Heydelbeern*, id est, *myrtis crescentibus in monte*. Cui opinioni videtur facere P. Melissus, qui montem myrtorum vel vrbem *myrtileti* vocat. Alij sunt, qui vrbis vocabulum à gentibus deducunt, quas Germani nominant, *Heyden*. Nonnullis etiam placet *Heydelberg*, dici quasi *Adelberg*, leuiter immutato vocabulo.

Helena sortita nomen, παρὰ τὸ ἑλῶ, quod nobis est *traho*, eo quod sua pulcritudine velut ilex pertraheret homines ad se. Vel παρὰ τὸ ἑλλάς, quod esset oriunda ex Græcia. Vel παρὰ τὸ ἐν ἕλει γεγεννῆσθαι quod in palude sit nata. Aut denique quòd sit proiecta in locum palustrem. Hæc omnia ex Etymologico Magno. Fax hæc fuit belli Troiani, cum raptum eius à Menelao peractum veluti Græci ad Troiam nauigarent cum nauibus mille centum & septuaginta quinque, sicut meminit Thucydides *libro Histor. 1.* Nomen ab ea inuenit *Helenopolis*, quo nomine appellatam quondam Germaniæ vrbem, quam nunc nominant *Franckfurt*, scribit Musterus, vt etiam Althamerus in Tacitum.

Helepolis bellica machina, cuius opera Demetrius Antigoni filius Rhodo & aliis vrbibus potitus fuit, inde *Poliorcetes* dictus, quamque fabricatam ferunt à Dioclide Abderita, παρὰ ἑλεῖν τὰς πόλεις, quòd ciuitates tollat, nomen adepta. Meminit eius Vitruuius *libro 10.* Heliodorus *lib. 9.* Plutarchus in Demetrio. Describit eandem Ammianus *lib. 23.* Vide Godeschalcum *in 4.* Vegetij *de re militari.*

Heliades solis filiæ, Phaetontis sorores, iuxta fabulas in alnos conuersæ, cùm iuxta Eridanum fratris interitum deplorarent, ἀπὸ τοῦ ἡλίου id est, *sole* arcessunt nomen. At Virgilius innuere videtur mutatas eas in populos, Æneid. 10. Excusandus ob nominis Græci ὁμωνυμίαν. Nam αἴγειρος *populum* simul & *alnum* significat.

Helice vna nutricum Iouis in Ida monte, & ob id beneficium relata in cœlum, Astrologis *Vrsa maior*, vt *Cynosura* altera nutrix eiusdem *Vrsa minor* multùm obseruata nautis Sidoniis, nomen accepit iuxta Theodem διὰ τὰς ἕλικας καὶ συστροφὰς αὐτῆς, ob volumina & vortices, quos facit maiores, quã Cynosura. Alii ab ἑλίσσειν trahunt, quod est tan

est tantundem, ac περιςρέφην *circumuolutæ*. Audiamus etiam Scholiastem Arati: ἑκάλει, inquit, τὴν μὲν μικρὰν κυνόσουραν ἀπὸ τῆς οὐρᾶς ἰσομέτρητα, τὴν δὲ ἑτέραν ἑλίκην, διὰ τὸ ἑλίσσεσθαι, καὶ ἑλικώδη τῶν τὴν οὐρὰν ἔχειν ἢ καὶ διὰ τὸ ἑλκεσθαι ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ κατ' ἐξοχὴν πάντων ὠνομάσθη, ὡς ὁ λέων θὴρ κατ' ἐξοχὴν ἐρητα.

Heliconiades dictæ sunt Musæ, ab Helicone Bœotiæ monte, quem inhabitare dicuntur, quam fabulā Hesiodi Scholiastes ad eius Theogoniā explicat hoc modo: αἱ μοῦσαι, δηλαδὴ ὁ λόγος καὶ ἡ σοφία, ἑλικῶνος ἔχουσιν ὄρος, ἀντὶ τοῦ, ἀύξον τὸν ἑλικῶνα εἰκὸσι περιφραςικῶς, δηλονότι τὴν κεφαλὴν περιπολεύουσι, καὶ ὡς τὸν νοῦν τὸν καθαρὸν καὶ ἄρρυτον ὑποπλέουσι. Falluntur itaq; qui ab instrumento musico deriuant hoc nomen Nōne & Maro canit: *Pandite nunc Helicona Deæ, cantusque mouete*: Nonne & Virgineum mōtem appellat Ouidius *in Metamorph. libris*, rursus Virgilius vetricem eius Aonium? Est ille συνεχὴ τῇ φωκίδι ἐκ τῶν πρὸς Ἄρκτον αὐτῆς μερῶν, id est, Phocidi contiguus, quibus ex partibus septentrionem spectat, *vt scribit Strabo*. Parnasso monti æmulus est & altitudine & circuitu. Mons Helicon, inquit erud. Casaubonus, ab הלך *Halac*, (id est, ambulauit, mouit se de loco ad alium locum) videtur appellatus, quòd eo loci conuenirent. Habuerunt enim veteres illi conuentus certos in quibus de rebus seriis, præsertim de rerum naturalium & diuinarum cognitione agerent. Temporum progressu Musis loca studiosis olim familiaria tributa sunt, donec tandem veri Dei notitia sublata est. Vide *Academia*.

Hellespontus ἑλλήσποντος, angustia maris inter *Sestum* & *Abydum*, Castaldo *Stretto di Gallipoli*, Volaterrano *Brachium S. Georgij*, nomen habet ab Helle Athamantis regis & Nepheles filia quæ cùm fugeret nouercam Ino vnà cum Phryxo aurei velleris arieti insidens, decidit in istud mare, quod tamen & alia cognomina habet. Vbi enim primùm sese coarctat, *Hellespontum* vocant, hoc est, *Pontum Helles*: Vbi se expandit, *Propontis* dicitur. Vbi iterum se premit, *Thracius Bosphorus*: Cùm se iterum effundit, *Pontus Euxinus*: Qua parte paludi committitur, *Cimmerius Bosphorus*. Palus ipsa Mæotis à Mæotis populis est appellata, qui per eam oram ad Tanaim vsque sedes suas extendunt. Hasce Hellesponti angustias, quæ septem stadiorum interuallo Europam dirimunt ab Asia, traiecit cū exercitu Xerxes facto ex nauibus ponte bellum Græciæ illaturus, & *Hellespontiacus* dictus ab Hellespōto Priapus, & *Hellespontiaca Sybilla* in agro Troiano nata, vico Marpesso circa oppidum *Gergithium*, quam Heraclides Ponticus scripsit Cyri floruisse temporibus.

Heliocaminus vaporarium est solare & locus apricus, ad quem sol hybernus accedens ipsum calefacit & euaporat, dictione conflata ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ καμίνου, id est, *sole & vaporario* seu *æstuario*.

Heliogabalus, Romanorum Imperator, à sacerdotio Dei Heliogabali est dictus, *teste Lampridio*. Idem Antonini nomen sibi asciuerat, cùm accepisset imperium, vel in argumentū generis, vel quia nomen istud adeo carum cognouerat gentibus, vt etiam parricida Bassianus caussa nominis amaretur.

Heliopolis, ἡλίου μητρόπολις Ptolemæo, *Solis oppidum* Plinio *lib. 5. cap. 9*. Hebræis און, *teste Hieronymo*, Arabice *Beth-Semes*, vt quidam volunt, (mihi enim ab Hebræis mutuatum videtur, quibus שמש est sol, בית *in constructione domus*) nomen suum adhuc integrè in Ægypto tuetur, nec obscurum esse potest leuiter tincto Græcanica literatura, vnde compositio sit facta, si dictionem resoluat. Est & alia Heliopolis, Ptolemæo ἡλίου πόλις, vrbs quidē Cœlosyriæ, quæ hodie est *Falbec* iuxta Postellum. Prioris ciuitatis mētio fit Ieremi 43. & verbis disertis nominatur בית שמש.

Heliotropion, ἀπὸ τῆς τοῦ ἡλίου τροπῆς,

id eſt, *ſolis conuerſione*, nomē habet. Cum eo enim circum agitur, vt *Tragopogō*, *Ornithogalum*, *Lupinum*, *Doronicum*. Solſtitio tantùm florere hanc herbam affirmat Theophraſtus, & experimentum tempori ſuffragatur.

Hemina, menſuræ genus & pars ſextarii dimidia, ex Græco ἥμισυ appellationem trahit ſecundum Feſtum Pompeiū. Fannius: At corylas, quas ſi placeat dixiſſe licebit *Heminas*, recipit geminas ſextarius vnus. Voluſius item Metianus Iuriſcōſultus duos capere quartarios ſcripſit. Quod ſit liquoris menſura, præter alios auctores innumeros, docet Plautus in milite his verbis: *Neque equidem heminas octo exprompſi in vrceum.*

Hemiolius ſeſquialter, compoſita eſt dictio à ὅλος *totus* & ἥμι, quod in compoſitione ſemper *dimidium* ſignificat, teſte Polluce.

Heniochus, id eſt, auriga, ὁ τὰ ἥνια ἔχων habenas tenens, & eſt ſignum cœleſte, cuius pedem vna ſtella cōiungit cū cornu Tauri. Duas ille in manu ſtellas habet nomine hœdos. Ob magnitudinem multis oritur diebus, *teſte Seruio*, eiuſque ſignum aut præcedit aut ſequitur tempeſtas, aut vna cum eo infeſtat.

Heraclea ἡράκλεια ab Hercule nomen habere videtur Melæ. qui Græcis eſt ἡράκλης. Eius nominis ciuitates 22. exſtitiſſe prodit Stephanus. Collocatur enim ab auctoribus, Ptolemæo inprimis, Plinio, Strabone, Liuio, Appiano, Apollodoro, in Magna Græcia, in Sicilia, Gallia, Macedonia, Caria, Media, Phthio, Pōto, Lydia, Taurica, Cherſoneſo, Pieria, Creta, Myſia & aliis pluribus locis.

* Heracleum, ἡράκλειον, alii ab Hercule Libyco dictum volunt, alii à ſtatua Herculis, quæ ante gymnaſia poni ſolebat, vt fortes eſſe docerentur quicunque ad literarum ſtudia accedebant. Nam Hercules apud veteres dictus eſt μουσαγητής. Sed Hercules vnde? Phœnicia eſt & Punica appellatio, virum peregrinationibus variis cultum ſignificans & verſutum, qui orbem terrarum pedibus obierit, multiplicemque ſibi peritiam rerum & doctrinam δι' ἐμπειρίας comparauerit. Nam ex eo quod Hebræi virum peditem & vias pedibus explorantem *Ragli* appellant, Phœnices & Pœni duxerunt nomē commune virorum omnium *Regal* vel *Regla*, quia ſolus πρὸς ἐμπειρίαν aptus eſt, & τὸν ἔμπειρον nuncupauerunt *Elragli*: inde ἡρακλῆς. Atque hinc multæ Heracleæ & heracleópoles in Aſia tota, Ægypto, Græcia, & aliis regionibus, vbi ſcholæ ac literarum ſtudia floruerunt.

Heraclius lapis alio nomine Magnes ab Heraclea ciuitate Lydiæ appellationē habet, quòd ibi plurimus reperiatur. Errauit ergo Politianus, cùm in *Ambra* Poëmatio Herculeum appellat, quaſi ab Hercule nomen arceſſat.

Herba declinatur ſecundum Iſidorum ab *aruis*, ſicut & arbor. Vtraq; enim terris adhæret ſuis innixa radicibus.

Hercæus dictus eſt Iupiter, Græcè ἑρκεῖος, quòd aræ eius intus in ſepto ædiū, præſertim optimatum, erigerentur. Meminit eius Seruius *Æneid. 2.* ad locum iſtum: *Ingens ara fuit, iuxtàque veterrima laurus Incumbens aræ.* Et talem arā à Græcis Poetis ἑρκίαν nominatam animaduerterunt eruditi. Quòd aūt Calaber ſcribit, *Priamum non ad Iouis Hercæi ſed ad Mercurij* (ἑρμαίου) *aram oppreſſum & interfectum à Pyrrho*, macula non caret. Imò dixerim cum Turnebo facilè hic committi potuiſſe errorem aliquem, pro ἑρκείου reponendo ἑρμαίου cum & Arrianus *lib. 1. de Alexandro* ſcribat hoc modo: θῦσαι δὲ αὐτὸν καὶ πριάμῳ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ διὸς ἑρκείου λόγος κατέχει, μῆνιν πριάμου παραιτούμενον τῷ νεοπτολέμου γένει, ὃ δὴ ἐς αὐτὸν καθῆκεν. Scripſit & Porphyrius veteres ædium partes Diis conſecraſſe, interiorem verò partem Ioui Hercæo, in cuius medio aram erigebant, Hercęūque nominabant, ἀπὸ τοῦ ἕρκους, id eſt, ſepiendo, Iouem.

Hercinia, ſylua Germaniæ ampliſſima, ab optimis quibuſque ſcriptoribus cele

celebrata, & (quod mirum) Eratostheni non ignota, cuius latitudinem nouem dierum iter expedito patere scripsit Cæsar lib. 6. Pomponius Mela sexaginta dierum spatio extendi tradit, quamque oriri volunt ab Heluetiorum, Nemetũ & Rauracorum finibus, rectáque fluuii Danubii regionibus effusam, Dacorum etiam limites attingere, hinc se flectere sinistrorsum diuersis à flumine regionibus & multarum gentium fines attingere, *vt idem Cæsar memoriæ prodidit*, ex barbarie nominis originem habet, quod Germani vernacula sua lingua *Hanvvaldt* eam vocarint, nec dubitat de eo Vadianus in Melam. Eadem Ptolemæo ὀρκύνιος est, *Hercinius saltus & Hercinium iugum* Plinio. Rhellicanus in Cæsarem existimat cum Hercinia sylua eandem esse *Bacenim*. Nominant etiam Latini & Græci aliquando *Gabritam*, aliquando *Semanam*, & *Martianam syluam*, Germani iuxta Friburgũ *Schvvartzvvaldt* prope Heldelbergam *Odenuvvaldt* prope Herbipolim & Babenbergam *Steygervvaldt* à Mæno vsque ad Loniam amnem prope Confluentiã *Besteruvaldt* prope Moguntiam & Frankfordiam *Spesshart* in Saxoniæ faucibus ad dictionem Mansfeldensem *auffden* Hark à Thuringis *Thuringer Baldt* à Bohemis *Bohemervvaldt*. Quibusdam quoque in locis dicitur *sylua nigra*, à pinuum frequentia. A Coldulis eam inhabitatam scribit Strabo *libro Geographiæ* 7. libro 4. Istri fontes prope eandem collocat Plinius *libro 16 capit. 3*. In eadem septentrionali plaga Hercyniæ syluæ roborum vastitas intacta & congenita mundo, prope immortali sorte miracula excedit, vt alia omittantur fide caritura. Strabo totsus multis eisque proceris arboribus frequentem dicit, inque medio sitam oram ad habitandum accommodam. Ad finem moneo Græce apud Strabonem scribi ἐρκύνιον δρυμὸν apud Ptolemæum ὀρκύνιον consimiliter ο obtinente syllabam secundam. Retinui tamen receptam admodum Latinis *Herciniam syluam*, ἰῶτα succedente in locum ὑψιλόν, quod propterea æquos lectores boni consulturos cõfido.

Hercules Poëtis cognomine παραστάτης, id est, *adiutor*, καλλίνικος θεὸς *pulcer victor Deus*, πρόμαχος *propugnator*, ἀδάμαστος, αἰολόμορφος, χαλκεοκάρδιος, ταυροφόνος, παντοδυνάστης, λεοντοφόνος, μόνοικος, δίζυγος, πολύφαγος μουσαγέτης ἀλεξίκακος, &c. tanquam ἥρας κλέος, id est, *Iunonis gloria* appellationem habet. Hanc enim ille parabat sibi conficiendo monstra, quæ immittebat Iuno. Vel licet inde deriues ὅτι κλείζει τοὺς ἥρωας, *Heroes gloria afficiat*. Deus hic habitus est lucri, cui propterea sæpe omnium bonorum decimas vouerunt postea fortunatiores facti, quippe bonis auctis ad millia talentorum quatuor. Exstitisse olim legitur templum eius Tybure cum bibliotheca variis monumentis instructa, vnde *Tybur Herculeum*, vocat Martialis. Meminit bibliothecæ Agellius *lib. 18. cap. 5.* Erexit & ipsi Domitianus templum in vrbe Roma magnis impensis, vbi se coli voluit. Ædem Herculis & Musarum erexit Mart. Philip. Augusti vitricus, *auctore Tranquillo*. Factum id volunt Mythologi quoniam ab vtraque parte mutua opus est opera. Musarum quies Herculis defensionem requirit, & Herculis virtus vocem Musarum, *vt est auctor Nazarius in Panegyrico Constãtini*. Quanquam aliam causam Plutarchus in suis problematibus assignet. Herculis Magni templum ædificasse dicitur L. Cornel. Sylla. Herculis defensoris templum etiam exstitit, in quo non secus, atq; in Iouis propugnatoris templo, milites honesta missione dimissi & emeriti gladiatores clypeos & arma suspendebant. Herculis Victoris templa fuerunt duo: Vnum ad portam trigeminam, alterum in foro boario rotundum, *vt Liuius scribit*, vbi & ara eius maxima (*vt vocant*) fuit exstructa quam illi ab Euandro dicatam nonnulli tradi-

derunt, antequam vllum esset erectum templum, *vt & Seruius affirmat ad istum. Virgilii locum* Hanc aram luco statuit. Et alio loco aræ huius sacerdotē nominat Poëta, quam Solinus manifestè & distinctè etiam separat à septo, quod sibi Hercules instituit, & in quo ritus sacrorum potitios docuit diuinitus, canibus simul & muscis ab eius accessu prohibitis. Quo se maximo errori inuoluunt, qui tradunt Herculem sibi templū ædificasse in foro Boario, idque aram maximam appellasse. De hac ara porro & antiquissimo Potitiorum & Pinariorū sacerdotio tradit hęc fere Halicarnassęus lib 1. *Postquam condita Herculi ara ab Euandro fuisset, & sacrificium factum, ferunt incolas regionis ab Hercule rogatos, vt quādo se vltro inter Deos recepissent, seruarent honores ipsius perpetuos, quotannis iuuencum indomitum mactantes & ritu Greco peragentes hoc sacrificium. Et vt semper libens adesset sacris, præficit illis edoctas prius ritum duas nobiles familias.* Hi *fuere Potitii atque Pinarii, penes quas gentes multis seculis durauit cura sacrorum, ita, vti ille iuxta Græcorum disciplinam instituerat* Hæc ille Seruius scribit in 8. Æneidos, *cùm Hercules de suo armento ad sua sacrificia Boues dedisset, inuentos esse duos senes, Pinarium & Potitium, quibus ille, quomodo coli vellet, ostenderit, scilicet vt mane & vesperi sacrificaretur, at perfecto matutino sacrificio cùm sacra essent repetenda sub solis occasum, & prior venisset Potitius, Pinarius postea, iratum Herculem, vt Pinariorum familia tantum ministra esset epulantibus Potitiis, constituisse.* Vnde etiam Pinarii ἀπὸ τῆς πείνης, id est, *fame* sunt dicti. Ara hæc, cum vicino aliquando flagraret incendio, liberata fertur à *Pinariis*, apud quam nec lectisternium fiebat, neque sacrificabatur, nisi aperto capite, quem morem Varro Gręcum fuisse dicit. C. Bassus eam ob caussam solitum id fieri prodidit memorię, quod ara maxima erecta & constituta fuerit ante Æneæ in Italiam aduentum, qui velādi capitis ritum inuenit, *teste Macrobio.* Qui autem ibi operabantur sacris, coronabantur lauro, consuetudine ista diu post conditam Romam illata, cum Euandrū ante vrbē conditā populo Herculi gratissima vsum fuisse constet. Sed nec mulieribus interesse licebat huius Dei sacris in Italia. Atque hæc de sacrificiis & templis Herculis ex media antiquitate petita. Hercules porro fuisse tres placuisse videtur Diodoro. Alii volunt sex fuisse numero, quorū gesta assignentur vni isti Alcmenæ & Iouis filio: Varro tres & quadraginta, & in his Ægyptiū, qua lingua Hercol significare volūt, totum pellitum aliquem. Annius in Berosum Hercules vult dictos à *fortitudine*, quod omnibus fortiter aliquid gerentibus id nomen sit tributum, sicut Macrobius in Saturnalibus scribit. *Herculeus nodus*, vt fertur prouerbio, ab Hercule est dictus, estque nodus indissolubilis. Festus scribit *nouam nuptam laneo cingulo præcingi solitam vincto Herculis nodo*, quem vir ominis gratia soluebat in lecto, vt & ipse felix esset liberis suscipiędis. Hercules enim 70. filios reliquit.

Heri à Græco χθὲς. Ita monebat Glossarium vetus.

* *Hermæum*, Ἑρμαῖον, eruditionis locus, Mercurio (vt Græci putauerunt) sacer, dicebatur illis tam priuatus quàm publicus: nam hoc quoque nomine in Augustali fine prætorio Cæsaris dictum fuisse legimus apud Tranquillum in Claudio Cæsare. Est autē Hermes Phœnicia origine propriè ἀνὴρ πολυπλαγχθης (vt Homeri vtamur voce) varia & multa peregrinatione excultus, peritus, versutus, doctus: attributum Kadmi illius Tyrii, de quo abundè dictum in Academia. Ex eo igitur fonte deriuatum est *hermæum*, doctorum virorum peritorumque locus, gymnasium literatorum hominum, vbi res abditæ peruestigantur, ignoræ docentur, obscuræ declarantur, iter denique, instrumenta, artes, scientię, omnia ad

nia ad sapientiam veram pertinentia proponuntur. Quapropter etiam Hermes siue Mercurius commune fuit omnium Academiarum & gymnasiorum signum: vnde prouerbium, *κοινὸς Ἑρμῆς*. Cicero Attico, li. 1. epist. 4. Quod ad me de Hermathena scribis, per mihi gratum est ornamētum Academiæ proprium meæ: quod & Hermes commune omnium & Minerua singulare est insigne eius gymnasij. Hinc autem profectę sunt plurimæ locorum appellationes, simplices & compositæ in Asia minore, Aegypto, Libya, Græciáque: vt *Hermæa*, *Hermæum*, *Hermopolis*, *Hermopolites* nomos, & compositum *Hermounthis*, indéque *Hermounthites* nomos, forma Ægyptia, pro eo quod vaniores Græci dicturi fuissent *Hermathenaida*, & *Hermathenaiten* Nomen, ex patria sua *ἑρμαθῆνας* appellatione.

Hermaphroditus ἀπὸ τοῦ ἑρμοῦ καὶ ἀφροδίτης, id est, *Mercurio & Venere*. Idem Androgynus Latinis & Græcis. Generantur tales, cum vis in homine διαπλαστικὴ præter naturæ præscriptum membra plura non necessaria format, tantum abest, vt cum Astrologis horum caussam in Mercurij & Veneris coniunctiones referre debeat. Vtrumque in eo membrum genitale, quamuis alterum plerunque inualidum. Elegans de eo carmen apud Ausonium. Eodem nomine etiam accipitur αἰσχρεπαὶς καὶ παῖτικὸς apud Græcos.

Hermes ἀπὸ τοῦ ἔρειν, id est, *dicendo*, ἢ παρὰ τὸ εἴρειν nuntiando (*nuntius* enim fingitur Deorum) aut διὰ τὸ ἔρυμα ἡμῶν εἶναι, quod præsidium sit nostrum, καὶ ἔρμα τοῦ βίου *firmamētum vitæ*. Quid enim homo absque sermone? Atque ea de caussa sacrata ipsi est lingua, vt splen Saturno, Ioui hepar, Marti pectus, cor & cerebrum Soli, Veneri renes, stomachus Lunæ, Genio frons, Misericordiæ genua, & fidei manus dextra. Quia vero sermo latentes cogitationes exprimit, idcirco ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν *interpretando* deducunt nonnulli nomen, vt Isidorus ἀπὸ τῆς ἑρμηνεί. Facundum itaque Atlātis nepotem nominat eum Horatius, qui feros hominum cultus formarit voce, & ab eodem statuas Mercurij vocabant Hermas, forma quidem quadratas & capite solo insignitas, vt primo Saturnal. docet Macrobius. Meminit earum Plutarchus in Nicia & Alcibiade, magnamque dicit istarum copiam fuisse Athenis, at ex omnibus ciuitatis locis vna nocte deiectas capitibus perfractis, quod & apud Thucydidem 6. legas. Ἑρμῆς Τρισμέγιστος Trismegistus, id est, *ter maximus dictus*, quod summus Philosophus, rex & sacerdos exstiterit Mos quippe erat Ægyptiis, quibus ille præfuit, ex numero Philosophorum sacerdotes, rursus ex sacerdotibus deligere reges, teste Platone.

Hermiones Germaniæ populi secundum Plinium *lib. 4. cap. 14. Natur. Histor.* Partem eorum esse dicit *Chattos*, *Sueues*, *Hermunduros*, *Cheruscos*. Hariolatur Iunius, vt & alij, dum reuocat etymon ad linguam Germanicam nominatos quasi *thermid ... eners*, quod mediterraneam Germaniæ plagam inter occidentalem & orientalem habitauerint. Nam & Plinius *mediterraneos* eos nominat. Facile autem fuit Romanis vocis etymologiam ignorantibus deflectere & per errorem mutare nomen, non obscuris tamen apparentibus in eo vetustatis vestigiis. Putant nunc eos esse *Behemos*, *Silesios*, *Misnenses*, *Turingos*, *Saxones*. Mela tamen *libro* 3. vltimos Germaniæ populos vocat Hermiones, quod faceret contra prius adductum etymon. Sed enim duorum auctorum eorumque probatorum auctoritas præualere hic debet.

Hermodactylus. Quantum ex etymo vocabuli cōiicere licet, nil aliud vox ista significat, quā *digiti Hermetis*. Sed quænam illa sit radix, nondum satis constat Matthiolo & aliis quibusdam medicis, nisi quod maximæ parti apud Actua-

rium & Nicolaum repræſentare videatur *behen album & rubrum*.

Hermon(*vt ſcribi nunc ſolet*) mons trãs Iordanem Phœnicibus Sircon, Amorrhæis Sanir, forſan ἀλσαδαμος Ptolemæo: quique Hieronymo deſtructio eſt, cum Hebraicè legatur חרמון, arceſſere videtur nomen à חרם anathemate *percuſſit*.

Hernia. Celſus Medicus inſignis ad hunc modum: *Has ſpecies noſtri vocant Hernias à pellis duritie, quæ fit ob inteſtinorum deſcenſum. Hernium enim lingua Sabinorum, quidquid eſt aſperum & durum, vtpote qui Hernium nominabant ſaxum.* Ad eandem originem refert Hernicorum nomen bonus Grammaticus Feſtus Põpeius his verbis: *Hernici dicti à ſaxis, quæ Marſi Hernia dicunt.* Dicitur & *Ramex* Latinis, Barbaris *Ruptura* ſeu *crepatura*, at Græcis κήλη, à quo nomine ſpecierum Herniæ appellationes manant. Nã ἐντεροκήλη vel etiam ὀσχεοκήλη dicitur, cum inteſtini pars rupto peritonæo vel eodem hiante & relaxato delabitur in ſcrotum, id eſt, ſacculum, quem ὄσχεον vocant, quique teſticulos ambit: At ἐπιπλοκήλη, ſi deſcendat omentum: ἐπιπλοεντεροκήλη, ſi inteſtina ſimul cum omento ſint delapſa. Quòd ſi aquoſus humor in teſtium tunicis collectus fuerit, eſt ὑδροκήλη: Si teſtes ob carneam quandam ſubſtantiam indurati fuerint eſt σαρκοκήλη: Si varices circa eoſdem intumuerint nominatur κιρσοκήλη, id eſt, *varicoſus ramex*. Vbi autem ob ruptum aut dilatum in inguine peritonæum, aut ipſum inteſtinum, aut epiploum, aut denique flatus per eum meatum deſcendens, quo feruntur vaſa ſpermatica, tumorem excitat, dicitur βουβωνοκήλη. Hæc eſt mulieribus ſimul & viris cõmunis, at ὀσχεοκήλη virorum tantum. Sic vmbilici ramex dicitur ὀμφαλοκήλη, & *gutturis hernia* ſeu *tumor* in aſpera arteria ex potu aquæ niuoſæ Alpinis populis familiaris, βρογχοκήλη.

Hernici, Campaniæ populi, quorum nobiliſſima ciuitas *auctore Strabone*, Anagnia, *Iulio Hygino de vrbibus libro ſecundo*, ſic referente Macrobio *Saturnal. 5.* ſunt dicti ab Hernico Pelaſgorum duce, à quibus illi ſunt oriundi. Ceterùm Seruio, quòd montes ſaxoſos habitent, ita nominati videntur. Hernias enim vel Hernia veteres dixerunt ſaxa.

Heros, Michalo ſcriptori Græco ἀνὴρ θεῖος, ἡμίθεος, γενναῖος, *vir diuinus, ſemideus, generoſus*, ad imitationẽ Heſiodi, qui Heroes ἡμιθέους appellat, videtur idẽ trahere appellationem ἀπὸ τοῦ ἔρωτος τῆς ἀρετῆς, *ab amore virtutis*: Aliis ἀπὸ τῆς ἥρας Iunone, quod & Auguſtinus attingit 10. de Ciuitate Dei: Rurſus aliis ἀπὸ τοῦ ἀέρος aëre, quod poſt mortem nubibus inuoluti à Ioue hominibus præpoſiti dicãtur, vel ἀπὸ τοῦ ἔρας, id eſt, terra quam Heram dixerũt veteres, *teſte Martiano Capella 2. de nuptiis Philologiæ & Mercurij*. Nam & Homeri interpres ait: ἔρα ἡ γῆ, κατὰ διάλεκτον. ἐκ δὲ τῆς γῆς ἐπλάσθη τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Plato in Cratylo deducit ἀπὸ τοῦ εἴρειν, id eſt, dicendo, quòd ſapientes & eloquentes fuerint. Philo de mundo ἥρωας καὶ δαίμονας à Græcis vult dictos, quos Moſes appoſito nomine ἀγγέλους vocat, Zenon apud Laërtium ſolutas corporibus ſapientum animas, alij præſtantes in quauis arte atque ſcientia viros. Vnde Cicero ad Atticum I.C. *Heros ille noſter Cato*. Et quia cõmuni hominum ſorte crediti maiores, hinc etiam rectè Virgilius, *Tum maximus Heros Maternas agnoſcit aues*. Euſtathius in 1. Iliad. Pleraſque etymologias in vnam cõferens ſcribit hoc modo: ἥρωας δὲ ἡ παλαιὰ σοφία, γίνεταί τι θεῖον δοξάζει μέσον θεῶν εἶναι καὶ ἀνθρώπων. διὸ καὶ ἡσίοδος ἡμιθέους αὐτοὺς λέγει, ἢ ἐκ θεῶν ὄντας καὶ θνητοῦ ἀνδρὸς ἢ ἀνάπαλιν, καὶ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς βούλονται καλεῖσθαι τοὺς ἥρωας. οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ἔρωτος, τροπῇ τοῦ ε εἰς η, παράγοντες τοὺς ἥρωας, ὡς τούτου ἤγουν ἐπιτείνοντος καὶ τις κάλλος θεῖον ἐρῶντος, ἢ καὶ ἄλλως, ἐκ μυθικοῦ

ἱερὸς

ἐρωτες καὶ ἐμπαθεῖς. ἄλλοι δὲ ἀπὸ τῆς ἔρας τοὺς ἥρωας ἔπειν καλεῖσθαι, γῆ δ᾽ ἐν γὰρ ἔραν. τὶ δὲ ἀπὸ τοῦ ἀέρος, &c. Hesiodi interpres detiuare potissimum videtur ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, tum quia nominat Heroes τοὺς ζῶντας καὶ ἀρετῆς τινὸς ὄντας μετόχους, tum quia paulò post hoc etymon inter alia proponit adiecto Orphei carmine: Μητέρα δ᾽ ἡρώων ἀρετὴν, ἀπαντεςθε κλύοντες. Addit nonnullos etiam fabulosè trahere ἀπὸ τῆς ἐράσεως καὶ μίξεως τῶν θεῶν, quod cùm Dij sese mulierib. permiscuissent, ex his prodierint Heroes. Quanquam verisimilius est, hoc commentum à mulieribus excogitatum ad prætexendam adulteriorum turpitudinem, vt salsè admodum ludit Lucianus *in Alexandro*. Breue illis æui spatium solet à Poetis assignari. τὸ γὰρ καλὸν οὐκ ἐν μήκει χρόνου θετέον, ἀλλ᾽ ἐν ἀρετῇ καιρίῳ συμμετρία, ait Plutarchus. Sed famam illorum factis celebrem Poetæ extenderunt & illustriorem reddiderunt carminibus, quæ ab ipsorum nomine Heroica sunt dicta. Vnde Flaccus:

Res gestæ regumque ducũque, & tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstrauit Homerus.

Herpes, ἕρπης, cùm flaua bilis syncera, & impermixta in aliquam partem decumbit, &, si crassior & acrior exstiterit materia, serpẽdo totam cutem ad subiectam vsque carnem exulcerat. hinc ἕρπης ἐσθιόμενος dictus, παρὰ τὸ ἕρπειν, quod est serpere, arcessit nomen. Huius est alia species, Miliaris Herpes, à milii similitudine sic dictus, κεγχρίας ἕρπης Græcis, cùm minus acris & tenuior substantia, calida tamen, exiguas pustulas excitat per superficiem cutis. Sacrum ignem nominat Lucretius simul ad nominis originem alludens, cum inquit:

Exurit sacer ignis, & vrit corpora serpens,

vbi Lambinus pro exurit, legit exsistit.

Hesbon (*vt scribi iam solet*) metropolis Sihon regis Amorrhæorum, quo occiso cessit in sortem tribus Ruben & Leuitarum Hebraico חשבון nominis originem habet à חשב *excogitauit*. Singulari enim artificio erat exstructa.

Hesperia dicitur interdum Italia, sed minor, nonnunquam Hispania, sed maior, ab Hespero stella, quam Plautus Vesperuginem vocat, & cuius naturam primus omnium deprehendisse dicitur Pythagoras. Præcipuè hoc nomen obtinet, quando occidentem solem subsequitur. Cùm enim præcedit, Lucifer audit, φωσφόρος Græcis, *teste Cicerone 2. de Natur. deor.* Huius natura & vi cuncta generari in terris vult Plinius. Maximam etiam omnium stellam credit Hyginus. Astrologi Veneris stellam appellant etiamsi alii Iunonis sidus, alij Isidis & rursus aliqui matris Deũ esse velint.

Hesperides Plinio & Melæ Atlantici maris insulæ, Poetis Hesperi fratris Atlantis filiæ, à quo nomen ipsis est inditum. Habuisse dicuntur hortos aureis pomis insignes, sed quæ peruigil draco seruabat. Quapropter auferri non poterant nisi ab Hercule, interfecto dracone, qui his seruãdis erat appositus. Marcus Varro Hesperidum mala interpretatur capras & oues, quas Hercules secum ex Aphrica adduxit in Græciam. Euincere id etiam aliquo modo videtur nominis hononymia: cum μῆλα sint Græcis tam oues, quàm mala, *vt & Diodorus lib. 5. affirmat.* Custodiam autem Draconis referunt Solinus & Plinius ad flexuosum maris meatum, qui procul spectantibus Draconis effigiem exhibebat, alij ad pastorem, qui ob feritatem etiam Draco sit appellatus. Sed de his fortasse satis.

Hetruria ὅρος ὁ ἕτερος *alter terminus*: Qua parte enim Romanos fines alluit Tyberis, Hetruriæ terminus olim fuit, eiusdemque alteram ripam Romani, alteram tenebant Hetrusci. Quondam etiam est dicta τυῤῥηνία, Strabone teste, item Pelasgia & ῥασένα, vt scribit Halicarnasseus, θουσκία quoque etiamsi vocabulum istud per θ, olim scribi solitum idem Dionysius prodat. Hodie ducatus est Flo-

est Florentinus. Regionis huius incolæ sunt Thusci, qui vi ἀπὸ τοῦ θύειν, id est, sacrificando habere dicuntur nomen. ita originem ducunt a Lydiis. Scribit enim Valerius Max. de histrione hoc modo: *Eáq; res Ludi ii ex Hetruria accersendi caus sam prabuit, cuius decora pernicitas vetusto ex more Curetum Lydorumque, à quibus Hetrusci originem traxerunt, nouitate grata Romanorum oculos permulsit.* Hetrusci fuerunt Franciscus Pettarcha, Petrus Crinitus, & alij complures.

Hexametrum carmen à numero senario, vel sena pednm dimensione est dictum, Nam ἓξ sex, μέτρον *mensura.*

Hibernia quæ est Cæsari, Iuuerna Pomponio & Iunenali, *Satyra.2.* Item Solino in exemplari Aldino, Ἰουερνία *Ptolameo,* ἰέρνη *Straboni,* Stephano, & Apuleio, *Ierna* Claudiano *4.Consul,* quibusdam Græcis ἰούερνον si Hermolao fidem habemus, Eustathio οὐερνία, insula quidem contermina Britanniæ, sitaque inter septentrionem occidentem, dimidio quoque Britannia minor auctoritate Cæsatis, ab hyeme, quæ in ea est vehemens, quibusdam est appellata. Quapropter etiã Hyberniam & Hybernam vocant, modò nullis vitiis aut mendis codices fuerint aspersi. Displicet hoc aliis, & quia Britannis vocantur incolæ *Hvverdhon*, fluxisse hinc volunt Iuerniæ vel Iuuerinæ nomen. Non pauci inde trahunt, quod Germani *Irlandt*, quasi regione illorum dixetis, nominauerint. Quod imitati Hispani, Itali, Galli *Irlandam* appellarunt. Robertus Constantinus in suo linguæ Latinæ complemento vult eam Cernen à Lycophrone dici, quod mihi tamen probari non potest. Verisimilius quid adferunt, etsi obscurum, qui hanc insulam fabulosè sub nomine Ogygiæ describi volunt in opusculo de facie in ore Lunæ. Incolę regionis sunt feri adhuc, etiamsi recesserint multum à pristina feritate, Scribit .n. de illis Strabo ἀγριώτεροι τῶν βρεττανῶν ὑπάρχουσιν οἱ κατοικοῦντες αὐτὴν ἀνθρωποφάγοι τε ὄντες καὶ πολύφαγοι, τούς τε πατέρας τελευτήσαντας κατεσθίειν ἐν καλῷ τιθέμενοι, καὶ φανερῶς μίσγεσθαι ταῖς ἄλλαις γυναιξί, καὶ μητράσι, καὶ ἀδελφαῖς,

Hiera picra, ἱερὰ πικρά. De hac medici: Ita nominarũt Græci, quasi *sacram,* ab operibus & facultatibus suis diuinis & mirabilibus: aut certè quasi *magnam.* Solẽne .n. est Grȩcis ἱερὸν appellare *magnũ* Porro picra, id est, *amara* dicitur ob aloen. Germani inferiores totam cõpositionem nominant *heilich bitter.* Valet ad succos vitiosos, qui in ventriculi tunicis hærent. Est & *Hiera Galeni. Hiera Logadij, Hiera Pachij*, quæ inuentoribus acceptam ferunt appellationem. Apud Strabonem & Plinium ἱεραπύτνα vrbs Cretæ, est reuera ἱερὰ πέτρα Ptolemęo. Dion scribit *Hierapydna* per γ. & D Stephanus scribit eandem πύτναν dictam, & κύρβαν, & κάμιρον. Hierapolis vrbis Phœniciæ quid aliud, quam ἱερὰ πόλις.

Hieronica lex, quam Hiero Siciliæ tyrannus tulit vna constituens, quantum frumenti, quo pretio, quoue tempore aratot frumentum decumano, id est, publicano, qui decimas redemerat, datet. Propter æquitatem nihil in ea mutatũt Romani Sicilia potiti. Meminit autem eius Cicero *4 in Verrem.*

Hieronicæ dicti veteribus, qui vel in vno quatuor sacrorum certaminũ Grȩcię vicissent, ἀπὸ τοῦ νικᾶν *vincẽdo* & ἱεροῦ *sacro* nominis trahunt auspicium. Meminit eorum in Nerone Suetonius his verbis: *Ac ne cuius alterius Hieronicarum memoria aut vestigium exstaret usquam, subuerti & vnco trahi, abiicique in latrinas omnium statuas & imagines imperauit.* Maximis hi afficiebantur honoribus in Græcia, vtque Lucianus scribit, ὡς ἰσόθεοι tanquam Diis æquales. Prima quippe illis in spectaculis sedes concessa, positæque sunt statuæ perpetuandæ memoriæ caussa, quæ cum aliis magni pretij donariis reponebantur in templis Deorum. Eiusdem quoque cum intimis amicis exhibebantur τὰ νικητήρια vel ἐπι-

vel *ἐπινίκια carmina* scilicet *victricia* cũ victricibus cœnis. In publicis conuentibus demonstrabantur digito, quod est *δακτυλοδεικτεῖσθαι* apud Dionysium. Acclamatum ipsis, & in media theatri corona renuntiatam victoriam, legimus apud Lucianum & Gregorium Nazianzenum. Transuectio ipsorum in vrbem Patriam planè triumphalis erat, quod curru inueherentur supra disiecta mœnia, non sine facularum & lampadum prælatione, adhibito quoque cum tibicine præcone, & capite corona insignito, cum qua simul concedebatur immunitatis priuilegium. Quæ omnia vt in Hieronicis sunt obseruanda, ita silentio non premenda existimaui.

Hieronymus scriptor Ecclesiasticus, & quoad linguas omnium fere patrum doctissimus, imò pius & politioris illius literaturæ imperitus haudquaquã, *ἱερὸν ὄνομα sacrum nomen*, videri queat, conueniente ita nomine cum re subiecta. Licet enim nomina constent *θέσει*, sæpe tamen ipsis inest quædam *ὀρθότης*, quæ valet *φύσει* non *κατὰ συνθήκην*, ex ipso videlicet naturæ penu deprompta. Sic Dominus Iesus *verè saluator*, Ioãnes Baptista *gratia Doctor*, Chrysostomus *χρυσὸν στόμα os aureum*, ob eloquentiam, Abraham *Pater multitudinis*, Eua *viuentium mater*, Iacob *supplãtator*, Ioseph *augmentum*, Esther *occulta*, Pascha *transitus*, & alia sexcenta.

Hierephanta sacrorum antistes. inde dictus, quòd sacra ostenderet vel eorum ceremonias doceret, *φᾶναι* enim est *docere*, *ἱερὰ sacra*. Eidem *ἱεροφύλακες* dicuntur *καὶ μυσταγωγοί*.

Hierosolyma Iudææ metropolis, Plinio non solùm Iudææ, sed etiam totius Orientis vrbs longè clarissima, prius etiã Solyma dicta, *vt refert Egesippus*, Poëtis *Solyma*, item *Salem* & *Iebus* in literis sacris, apud Dionem Cassium *Ælia Capitolina* ab Ælio Hadriano Imperatore eius restauratore præcipuum hoc nomen suum obtinere videtur Eusebio *de preparat. Euãgelica lib. 9.* quod sit *ἱερὸν* id est, *templũ*, Salomonis videlicet. Aliis videtur composita dictio ex Iebus & Salem. Cum enim prius diceretur *Salem*, deinde *Iebus*: tandem ex duabus his vocibus conflatam volunt vnam. Sed obstat literarum situs, atq; adeo Hieronymi sententiam amplecti præstat, qui tradit vrbem, cuius rex fuit Melchisedec, nomine *Salem*, non esse Hierosolymam nostram, sed oppidum iuxta Scythopolim, cui & nomen Salem tempore suo saluũ ac immutatum manebat, eoque in loco Melchisedec palatiũ aut certè reliquias eius fuisse demonstratas. *Sic illi.* Atqui alii rursus ex Iebusalem, facta literarum mutatione, dictam volunt Ierusalem. Quid si ab *ἱερὸς*, id est, *facer*, & *Salem*, deriues, quasi sit sacra ciuitas Salẽ, vt partim Græca, partim Hebraica sit dictio? Mihi equidem longè id magis arridet, quam quod Georgius Cedrenus habet in historiæ suæ compendio, cuius verba sunt hæc: *Antiquitus ea Iebus appellata fuit à Iebusæis ea loca habitantibus. David autem ei nomen* Hierosolyma *imposuit ab eventu. Est enim in altissimo monte exstructa, in quo Dominus Dauidi apparuit ad aream Ornæ Iebusæi, cùm ob imprudenter factam populi enumerationem peste populus affligeretur. Dicitur autem hic mons* Hebraicè *Ap, ciuitas Salem. David ergo cùm nouam sibi condidisset regiam, Arsalem nuncupauit, quod significat locum pacis. In Græcum postea sermonem vox ea translata ob soni concinnitatem* Hierosolyma *est nominata.* Vt finem faciam, complexam hanc vrbem in ambitu stadia *43.* tradit Iosephus: Quod si recipimus, equidem à magnitudine Romæ nõ procul abfuerit.* Hebr. ירושלים *Ieruschalaim*, & ירושלם *Ieruschalaim* ac *Ieruschalem*, i. visio pacis, à ראה *Raa*, vidit, & שלם *Schalem*, iniit pacem, pacificatus est Olim Ierusalem bifariam diuisa est: in superiorem scilicet & inferiorem. Superior in vertice Sionis. vna cũm templo in eiusdem montis latere sita erat: quę à conditore interdum ci-

uitas Dauidis nominabatur. Templo autem adhærebat inferior ciuitatis pars. 1. Chron. 3. cap. Post reditum ex captiuitate instaurata est à Nehemia, & qualis fuerit, paulò ante euersionem sub Vespasiano Luculenter ostendit Iosephus, hist. de bello Iudaico. Postremo Ælia dicta, tempore Adriani Cæsaris, & tandem Turcarum imperio subiecta etiamnum conspicitur.

Hilaria lætitiæ celebritas VIII. Kal. April. Horum meminerunt Macrobius & Vopiscus, in Aureliano. Nam ἱλαρὸς nobis est Hilaris, vnde ἱλαρία & *Hilaria*. Turnebus Matris Deûm ferias fuisse credit. Astipulatur & Maximus Dionysii interpres, qui ἱλαρίαν appellat istam festiuitatem. Verba eius sunt: ἦν δὲ ἱλαρία ἑορτὴ ἰδικὴ ῥωμαίων εἰς τιμὴν τῆς μητρὸς αὐτῶν, μᾶλλον δὲ δαιμόνων, ὡς φησὶ Δημόφιλος ἐν τῷ παρ' ἀρχαίοις θυσιῶν.

Hippocrene, fons Heliconis pulcerrimus, nomen habet ἀπὸ τοῦ ἵππου *equo*, καὶ τῆς κρήνης *fonte*. Caballinus propterea dictus. Pegasus enim equus alatus, vt fabulantur, saxum ibi vngula feriens hunc fontem aperuit. Meminit huius & Strabo, vt & Hesiodi Paraphrastes, & inter nostros Persius in proœmio. *Non fonte*, inquit, *labra prolui Caballino. Nec in bicipiti somniasse Parnasso Memini*. Equum illum nominat Ouidius 4. *de Ponto* Gorgoneum, eo quod natum fabulentur ex sanguine Medusæ, quæ & Gorgonis appellationem habuit: Porro ab hoc fonte *Hippocrenides* sunt dictæ *Musæ*, vt à Castalio fonte *Castalides*.

Hippodromus τῶν ἵππων δρόμος *locus equorum cursui destinatus*. Ibi enim procurrentes cum equis non imaginario prælio certabant, vt in catadromo, sed in ampla planitie tantùm de sua pernicitate contendebant currendo. Hinc Bæotis mensis ille *Hippodromius*, qui Athenienfibus est *Hecatombæon*, cuius die quinto duabus præclarissimis victoriis eos potitos tradit Plutarchus *in Camillo*.

Hippolitus, ἀπὸ τοῦ ἵππου, id est, *equo* dictus, καὶ τοῦ λύειν, quod dissoluere significat. Fictum nomen cum fabula, vt alia quàmplurima, *teste Platone in Cratylo*.

Hippomanes ἀπὸ τῆς τῶν ἵππων μανίας, id est, *equorum furore* arcessit nomẽ. Quid autem illud sit, multum disputatur. Seruius enim vult esse virus defluens ex equarum inguinibus, quo tempore ferũtur amoris furore. Virgil. Georg. 3. *Hinc demum lentum destillat ab inguine virus Hippomanes, quod sæpe malæ legere nouercæ*. Alii carunculam esse volunt ad caricæ formam latam & nigram, & in fronte pulli recens nati prostantem, veneficis appetitam inprimis. Atque illis astipulatur Lucanus *libro 6.* imo Aristoteles *de Histor. animal. lib. ζ.* vbi inquit: ὅταν δὲ τίκῃ ἡ ἵππος, τότε χόριον εὐθὺς κατεσθίει καὶ ἀπεσθίει τοῦ πώλου, ὃ ἐπιφύεται ἐπὶ τοῦ μετώπου τούτων τῶν πώλων, ὃ καλεῖται ἱππομανές. ἐστὶ δὲ τὸ μέγεθος ἔλαττον μικρὸν ἰσχάδος, τὴν δὲ ἰδέαν, πλατὺ περιφερὲς, μέλαν. τοῦ τὸ ἐάν τις φθῇ λαβὼν, καὶ ὀσφραίνεται ἡ ἵππος, ἐξίσταται καὶ μαίνεται πρὸς τὴν ὀσμήν, διὸ καὶ αἱ φαρμακίδες ζητοῦσι καὶ συλλέγουσι. Idem affirmat 8. *de Natur. Animal.* etiamsi eodem libro etiam concedat vocari ab aliis Hippomanes, ὃ ἐκρεῖ ἐκ τοῦ αἰδοίου ὅμοιον γονῇ, λεπτότερον δὲ πολὺ ἢ τὸ τοῦ ἄρρενος. Theocritus εἰδ. β vult esse φυτὸν, cum ita canit:

ἱππομανὲς φυτὸν ἐστὶ παρ' ἀρκάσι, τῷ δ' ἐπὶ πᾶσαι
καὶ πῶλοι μαίνονται ἀν' ὤρεα, καὶ θοαὶ ἵπποι.

Plinius scribit *tantas in veneficio vires habere, vt vel olfactu solo id genus in rabiem agat*, in quo sequitur Aristotelem, cuius verba antea adduximus.

Hippius ἵππιος, videtur Pausaniæ in Archaicis dictus *Neptunus*, quod τῆς ἱππικῆς, id est, *equitationis* fuerit inuentor.

Hippona equorum Dea, cùm ἵππος sit *equus*. Meminit eius Apuleius *3. de asino aureo*, Plutarchus *in Parallelis*, Fulgentius *de obscuris vocibus*, Tertullianus *in Apologetico*.

Hircia lex ab eo A. Hircio lata, qui postea cecidit in pugna ad Mutinam, de

Pompe

Pompeianis non admittendis ad dignitates. Meminit eius Cicero *Philip.13.*

Hipposelinon apii genus, nomen trahit ἀπὸ τοῦ ἵππου *equo*, καὶ τοῦ σελίνου *apio*. Vt rectè equinum apium nominari queat, & eadem de caussà Theodorus Gaza equapium transtulerit, ficto nouo & barbato ad Græcorum imitationem vocabulo Marcellus in Dioscoridem putat eum rectius fuisse redditurum *grande apium*, forte quia tam ἵππος quam βοῦς in compositione significationem intendit, veluti cū dicunt Græci ἱππόπορνον *impudicissimum*, ἱππογνώμονα *excelso aliquem animo*, Sophocles Aiacem ἱππομανῆ i. *admodum furiosum* Homerus nominat hanc herbam Iliad.2 ἐλεόθρεπτον, id est, *apium palustre*. Verba eius sunt: ἵπποι δὲ παρ᾽ ἅρμασιν οἷσιν ἕκαστος λωτὸν ἐρεπτόμενοι ἐλεόθρεπτόν τε σέλινον. Admodū sanè salubris est equis hæc herba maximè si otientur, *vt docet Plutarchus 5.Sympos. cap.4.* Apud Nemeam verò victoribus cum quadam virtutū præfatione donari solebat hæc herba.

Hippopotamus ὁ τοῦ ποταμοῦ ἵππος, *fluuialis equus*, qui cùm nulla genitorē reuerētia prosequatur, & ad aliena bona diripiēda promtissim⁹ sit, significare solebāt ei⁹ pictura improbitatē apud Ægyptios.

Hirpini Italiæ populi, quos Plinius collocat in regione secunda cum Beneuento, & quorum meminit Appianus *3.Historiarum*, Silius *lib 11.* Strabo 5. nomē acceperunt à lupo coloniæ ductore, quē Hirpum Samnites vocant, *teste eodem Strabone*. Verius existimo id, quàm quod Seruius refert *11.Æneid.* his verbis: *Soracles*, inquit, *mons est Hirpinorum in via Flaminia collocatus*. In hoc autem monte cùm aliquando Diti patri factum persolueretur, subitò venientes lupi exta rapuerunt: quos cùm diu sequerentur, delati sunt ad quandam speluncam halitum ex se pestiferum emittentem, adeo vt iuxta stantes necaret. Et inde orta pestilent ia est, quia fuerant lupos secuti, de qua responsum fuit, *posse sedari si lupos imitarentur, hoc est, si ex rapto viuerent*. Quod posteaquam factū est, dicti sunt populi *Hirpini*, *Sorani*; Nam lupi Sabinorum lingua *Hirpi* vocantur, Sorani verò à Dite. Nam Dis pater eadem lingua Soranus dicitur. Hi sunt qui Iulio Cæsare & L. Martio Philippo Coss. 65. anno ab V.C. cum prope omnia alia bella cessarent, vnà cum Marsis, Malinis, Picentibus, Ferentanis, Samnitibus, Lucanis, & aliis, grauissimum bellum in Italia mouerunt. L. Florum lege *lib. 3.* Appianum *lib. 1.* & Eutropium *de gestis Roman. libr. 5.* Porro Hirpinum Hirpinorum esse oppidum in Italia, tradit Biondus. Hodie id *Harpaiam* dici, scribit Leander.

Hispalis vulgo Siuilia, videtur Isidoro Hispalensi Episcopo nominis originem trahere, quòd in palustri loco locata sit suffixis palis, ne lubrico & instabili fundamento caderet. At ea sententia displicet Vasæo & aliis, quorū aliqui ab Hercule, aliqui ab Hispalo conditam affirmant. Benedictus Arrias Montanus, qui ortu suo Hispalim illustrauit, de Patriæ suæ appellatione scriptis ad Abrahamū Ortelium literis hæc fere prodit: *Hispalis nomen est Phœnicum ex Spula vel Spala deflexum, quod planitiem seu virentem regionem significat, quale eius territorium conspicitur. A Græcis verò addita est aspiratio. Arabes autem, quia P literam non habēt, ob idque pronuntiare nequeunt fere ad natiuam vocem referentes Sibilla dixerunt: Deinde Christianorum vulgus Seuilla, vt nunc appellauit.* Hæc ille.

Hispania, quondam Iberi a ἰβηρία, & *Hesperia* ἑσπερία *auctoribus Strabone & Plinio*, ἰσπανία sine aspiratione Ptolemæo & Stephano, item *Celtiberia* quondam dicta teste Appiano Alexandrino, Hebræis ספרד *sepharad*, *teste Postello*, & præter Postellum Aria Montano in Abdiam, vbi & Spaniā Chaldæis dici scribit, à rege Hispano nomen habere creditur, *vt meminit Tregus*. Equidem regem istum nominat & Berosus, quem Hispa-

li filium & Libyci Herculis nepotem fuisse scribit Tarapha. Meminit idem regis Iberi ex Beroso, quem vult non solum amni Ibero, sed & vniuersę regioni Iberiæ, dedisse nomen contra eos, qui Iberiæ nomen deflectunt à fluuio Ibero. Terrarum hanc plagam nulli posthabendam, siue frugum copiam, siue soli vbertatem & vinearum prouentus spectes, scribit Solinus. Eius incolæ Silio *prodiga gens animæ & properare facillima mortem*, dicuntur Iosepho θεβῆλοι *thobeli*. Diuiditur omnis Hispania in Citeriorem & Vlteriorem. Citerior, quę & *Tarraconensis* dicitur, complectitur regnum Nauarræ, Cathalonię & Arragonię, quę Munstero nomen obtinere videtur à boum possessione, quasi sit *Charakinia*. Vlterior diuiditur in Bethicam, quæ est hodie *Granata*, & Lusitaniam, quæ *Portugallia* est nostris. In regione Corduba nobis dedit Lucanum Poëtam & Senecam Philosophum, Hispalis Isidorum Episcopum & nostro tempore doctissimum virum Ariam Mōtanum. Oriundus & hinc Quintilianus, & Ludouicus Viues, cuius exstant doctissimi commentarii *in libros August. de ciuitate Dei.*

* *Hispaniam* nomen traxisse ab Iberia Asiæ regione, & inde veteres Hispanos oriundos esse quidam affirmant, hac coniectura freti. Iberiam hanc quōdam πᾶνα Panam, à Pano huius regionis præfecto, postea à iunioribus σπανίαν, spaniam vocatam scribunt. quos si sequamur, ego dixeri (inquit Ortelius in thesauro Geographico) hispanos. quos ex hac Iberia originem habere, classicorum ferè omnium testimonio, cōstat; ab hac Spania potius, quàm ab Hispaso (vt quā plurimi affirmant) nomen sortitos. Neq; enim ipsi suam regionem Hispaliam, sed Espaniam, quasi spaniam, patria lingua vocāt. Nam E literam, vocabulis Latinis ab S incipiētibus preponere, Hispanicū vulgus solet, & cū Gallico habet cōmune sicut apparet in dictionibus schola, scala, scutū, stella, scribere, studere, aliisq; innumeris, quibus E proposito, suis dialectis familiares reddūt. Nā & D. Eulogius, qui ante 700. annos scripsit, eā non Hispaniā, sed Spaniā vocat: quod monuit (qui huius vitā edidit) Amb. Moralis. D. Paulus etiā, cap. 15. epist ad Rom. v. 24. & 28. Σπανίαν pro *Hispania* nominat. Arias Mōtanus hanc Iberiā Asiaticam in sacris literis sub nomine Thubal (תּוּבַל Iosepho) describi, atque hinc profectos Hispanos, qui Europæ vltimam partem versus Occidentem occupant, testatur in suo Apparatu Biblico.

Historia, quam Cicero *de Oratore* nominat testem temporum veritatis lucem, vitam memoriæ, magistram vitæ quamque apud Græcos primus omnium Cadmus Milesius scripsisse fertur, non solum dicta videtur ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν quod est *inquirere*, sed etiam iuxta Platonis Cratylum ὅτι ἵστησι τὸν ῥοῦν, quod sistat fluxum, quippe temporum, tum synchronismo, tum epocha, *vt vocant*, cum certa annorum serie res omnes coercet atque distinguit. Vel potius quod labilis ac fluxæ nostræ memoriæ infirmitatem confirmet, sintque æterna illa, quæ monumentis historiæ sunt conseruata. Hæc non solum necessaria est oratori, *vt vult Aristoteles*, verum etiā Iuriscōsultis, adeo vt multi haud satis constituere possint, plusne lucis historia ex iurisprudentiæ libris, an iurisprudentia ex historicis monumentis accipiat. Quin ad multa sacræ scripturæ loca ritè intelligenda & explicanda summopere facit. Vtque agricolatione corpora, sic historicis monumentis fouētur & recreantur animi. Quantum ad etyma prius allata, spero imò confido neutrum à prudentibus reiectum iri. Attamen Francisci Patritii verba ad calcem adiiciam, vt etiam varia hominum iudicia rem ipsam magis trutinandi occasionem exhibeant. Exstant illa de histor. *Dialog.* 2. in hunc ferè modum: *Quidam lingua Græca insigniter peritus formauit historiā ab ἰδω, quod video*

video significat, quoniam soli rerum euentus sub sensus cadant. Videre autem hic, idem quod *sentire* significant. Quidam aliter interpretantur. Aiunt ij ὁράω, ὁρῶ, Græcorum lingua esse, *video*: eis deinde idem quod in quibus compositis oritur εἰσορέω, & paucis hinc immutatis ἱστορέω, quod idem est, *ac rem ipsam oculis intueor*, & hinc tandem deriuari *historiam*. Ego etsi magnum virum esse Patricium sciã, tamen in nimis lõgè petito etymo astipulari non possum. Neq; ἱστορέω, sed ἱστορέω, vsitatum verbum est Græcis, modo non mendum deformarit hunc eius locum. Rectius Isidorus: *Historia est narratio rei gestæ, &c.* Dicta autẽ Græce historia ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν, quod est *videre*, vel *cognoscere*. Sic enim legendum arbitror.

Histrio. Histriones dicti, *inquit Festus*, quod primùm ex Histria venerint, quæ Italiæ est regio post flexum Adriatici maris Illyrio contermina. Vt hinc appareat mollitet eos vixisse. Sed Festo aduersatur cum Valerius *libro 2.* tum Liuius *libro 7. Decadis primæ*, qui histrionibus inditum hoc nomẽ volunt, eo quod ludio verbo Thusco diceretur *Hister*, atque adeo ex Hetruria volunt eos primũ accitos. Ceterùm Liuii verba adscribã: *Ludiones*, inquit, *ex Hetruria acciti, ad tibicinis modos saltantes haud indecoros motus more Thusco dabant.* Imitari deinde eos iuuentus simul inconditis inter se iocularia fundẽtes versibus cœpere, nec absoni à voce motus erant. Accepta itaq; res sæpiúsque vsurpando excitata vernaculis artificibus: quia Hister Thusco verbo ludio vocabatur, nomen Histrionibus inditum, qui nõ, sicut ante, Fescẽnio versui similẽ incompositum temere ac rudem alternis iaciebãt, sed impletas modis satyras, descripto iam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant. Ab hac sententia non abhorrere videtur etiam Plutarchus *Problemate 106.* Alia autem appellatione nominati sunt Mimi ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι, id est, *imitando*, de quibus suo loco tandem. Leue hoc hominum genus & impudens, nõnunquam etiam flagitiosum. Quo minus mirum videri debeat, à Tiberio primùm, inde à Nerone pulsos & eiectos eos fuisse ob scelera sua Italia tota, etiãsi ante illos Augustus summo eos studio prosequens coercitionem in Histriones Magistratibus inhibuerit. Paulatim .n. vitia latius se pãdunt & serpunt. Atq; tũ refrænãdi ea est tempus ne totum Reip. corpus labefactẽt. Infamia eos apud Romanos notatos, appatet ex *l. 2. ff. de his, qui notãtur infam.* Theodosius viles & inhonestos nominat *de spectaculis.* Demosthenes quoque oratione περὶ παραπρεσβ. nominat Aeschinem probrose τριταγωνιστὴν, id est, *Histrionem tertiarũ partiũ.* Sed nec mirũ, homines eos habitos minimè ingenuos, cũ omnes ferè improbis sint moribus, id quod accedere vult Aristoteles, eo quod actus imitentur turpes, qua imitatione tãdem habitus conflatur, qui mores repræsentatos histrionibus conciliat.

Hodie, hoc die.

Hollandia alio nomine Batauia, nonnullis dicta à fœno, cuius maximus in ea prouentus, quasi *Heylandia.* Ceterum à vero discedũt. Toto quoq; cęlo aberrãt, qui ab illo *Olennio* apud Tacitum nominis auspicium trahunt, qui regendis Frisiis impositus ob iugum & exactionem intolerabilem eos ad rebellionem commouit receptus castello, cui nomen Flenum. Propius accedunt, qui à cauitate, quæ ipsa & Batauiæ nomen dedit (*vt in Batauia est dictum*) deriuant. Sunt qui etiam primum Olandiã nominatam volunt, tãdem verò aspirationis notam in calami ius vsurpatione transisse, *vt Adrianus Iunius vir apprimè doctus non leuibus argumentis in sua Batauia confirmat.* Huius incolas Cattorũ progeniem esse existimant nõ pauci. Germaniæ is populus natali solo exactus ob intestinam seditionẽ & discordiã, cùm Rheno superato nouas sibi quæreret sedes, tandẽ insulam hanc prædicto amne circũfluam

& vacuam colonis in extrema Belgij ora occupauit, id quod docere videntur Taciti verba libro, quem de Germanorum moribus edidit, hoc modo: *Omnium harum gentium præcipui Bataui, non multum ex ripa, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & seditione domestica in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani imperij fierent. Manet honos & antiqua societatis insigne.*

Holocaustum aut Holocautoma *τὸ ὅλον καυςὸν totum combustum aut igni absumtum sacrificium.* Quo respexit Virgilius his verbis: *Et solida imponit taurorum viscera flammis, Pingue superque oleum fundens ardentibus extis.* Meminit huius & & Iosephus 3. *Antiquit.* In aliis sacrificiis, vt in Pacificis, pars tantùm incendebatur, vt adeps & exsta. Pectus & armi cum libaminibus ad sacerdotē pertinebant. Reliquæ carnes cedebant priuatis. Grecè vocantur illa *εἰρηνικὰ* & *θυσία εἰρηνική*. Vnde apparet oblatum esse hoc sacrificium, cùm Deum aut pro pace aut salute orarent, aut ea impetrata Deum laudarent aut gratias agerent.

Holoporphyra, vestis *ὅλη πορφυρὴ tota purpurea, vel ex purpura.* Est autem purpura de genere concharum, ex cuius faucibus iuxta Plinium elicitur liquor aptus ad vestes tingendas, eumque florem (*sic enim nominat*) in mediis faucibus hærere dicit. Minimum liquoris esse vult in candida vena. Addam & ea, quæ sequuntur apud eundem. Viuas capere contendunt, quia cum vita sua succum illum euomunt. Vnde pretiosus ille bibitur nigrantis rosæ colore sublucens. Reliquum corpus sterile. Hinc fasces securésque Romanæ viam faciunt: Idemque pro maiestate in pueritia est. Distinguit ab equite curiam: Diis aduocatur placandis, omnemque vestem illuminat. In triumphali miscetur auro. Quapropter excusata & purpuræ sit insania. Anatomici, qui diligentius purpuras inspexerunt, animaduerterunt in canaliculo, per quem linguam exerit, duo foramina in diuersas corporis partes de lata primùm, vt inde ad branchiarum locum pertinerent, & paulò infra stomachum amplum cor, erui fere magnitudine subrotundum, ad latera brāchiarum situm. Hepar verò viscidum, tenaci quodam lentore præditum, vt pene viscum esse appareat. Hoc Aristoteles appellat *μήκωνα*, & ad eius latus residet mucus ille purpureus, quo olim tingebātur panni. Hinc quiuis colligat quàm pretiosæ olim fuerint vestes purpureæ. Quo minus mirum videatur peculiares eas fuisse regibus, Imperatoribus, Consulibus. Audi Ouidium ad Consulem Græcinum: *Spectarem*, inquit, *qualis purpura te tegeret.* Plutarchus in Paulo: *Aemilius ipse sequebatur ornatissimo currui, inuictus, purpuram auro contextam indutus.* Vsum & Romulum purpura in trabea sua scribit Plinius. Quid, quod ceteris etiam magistratibus tandem licuerit, vti purpura, exceptis tamen tribunis, *eodem Plutarcho teste?* Præstitit purpurarum piscatu olim Phœnicia, *vt scribit Strabo.* Quocirca & Tyria purpura optima est habita, quæ à Tyro Phœniciæ vrbe appellationem trahit, maxime si dibapha esset, id est, bis tincta, magnifico sane impendio. Purpuram *Stlatariam* existimat Turnebus dictam apud Iuuenalem à *stlata*, quæ erat *πειρατικοῦ σκάφους εἶδος*.

Holoserica vestis, quæ est *ὅλη*, id est, *tota ex serico.* Est autem sericum arborum lanugo apud Scythiæ populos Seres: Hanc veluti quandam frondium canitiem perfusa aquam depectunt.

Homeritæ, *Ὁμηρῖται* Ptolemæo *μέγα ἔθνος* & Arabiæ Felicis populi, quos numerosissimos appellat Plinius, Automatæ Procopio *1. de bello Persico*, à debili visu iuxta nonnullos tulerunt nomen. Nam *ὅμηρος* Græcis est is, qui nobis est cœcus.

Homerus Poëtarum princeps, qui iuxta Democritum diuinum sortitus ingenium *ἐπέων κόσμον ἐτεκτήνατο παντοίων*,

omnium

omnium Poëtarum & Pilosophorum, imò Socratis, *Auctore Dione Chrysostomo, Praeceptor, Archesilao amasius*, Platoni *vitæ Magister*, Aristoteli *præcipuus omniũ partium Poetices excultor*, Straboni ἀρχηγέτης τῆς γεωγραφικῆς ἐμπειρίας & *Philosophus*, Alexandro Magno Poëta βασιλικὸς, cuius etiam Thersites esse malebat, quàm Chærili Achilles, Hippodromo *vox Sophistarum, quemque in hospitalitiis* vna cum Apolline inuocatum ab Argiuis scribit Aelianus, & cuius Poëmati idem Alexander Magnus aureum scrinium gemmis distinctum & in præda Darij repertum destinauit, nomen suum adeptus est à corporis vitio. Cæcus enim fuisse fertur, qui Græcis est ὅμηρος. Qua ratione nomen illud cum prius & à prima natiuitate nominatus fuerit *Melesigenes*, ipsi obtigerit, prolixè admodum declaratur ab Herodoto in ipsius vita. Heliodorus tamen Æthiopicus scriptor ita appellatum existimat, quòd prolixam pilorum syluulam inde à primo ortu in altero femore enatam habuerit. Vnde conscij istius notæ nouum hoc tribuere maluerunt, quasi prolato digito femur designantes, cùm dicerent ὅμηρος. Ceterum prior orginatio, longè est probabilior, & à pluribus probatis auctoribus recepta. Quinimo tota vetustas cæcum eum fuisse credit. Quantum ad eius scripta, qua non illa ætate in magno sunt habita pretio? Quis sanæ mentis non admiratus fuit, excepto Zoilo Homeromastige, homine aut peruersi, aut nullius sane iudicij? Bene Tullius alludens ad celeberrimum illud Græci Poëtæ Epigramma de septem ciuitatibus, eum tanquam ciuem sibi vendicantibus: *Homerum*, inquit, *Colophonij ciuem suum esse dicunt, Chij suum vendicãt, Salaminij repetunt, Smyrnæi verò suum esse confirmant. Itaque etiam delubrum eius in oppido dedicarunt.* Porrò sciendum & illud, singulos ipsius versus prognomis & prouerbiis habitos à veteribus, id quod de Euripide in Epistolis dixit Cicero. Quanquam iustius affirmari queat de hoc nostro, si ad examen reuocemus testimoniorum propemodum plaustra, quæ illi in sua monimenta transtulerũt. Quo minus iam excusari possit Caligula, quòd eius Poëmata abolere cogitauerit, *vt in eius vita scribit Suetonius, & inde Adrianus*, qui pro illo Antimachum inducere voluit in scholas, *teste Dione Nicæo*. Quanti opus eius fecerint, docet etiam intestinum Draconis CXX. pedum, in quo poëma totum aureis literis signatum fuit, quodque vniuersum tãta subtilitate olim in membranis fuerit descriptum, vt nucis putamini posset includi, quod denique eius codex in Persico Narthecio pro gaza repositus fuerit, *vt meminit Strabo libro 13.* & paulò ante est dictum. Nimis essem, si omnia referre vellem, quæ spectant ad ipsius commendationem. Alias fortè latius de eo ex professo dicendi dabitur occasio.

* *Homilia*, המלה *hamulla*, id est, Strepitus loquelæ copiosæ, sonitus sermonis prolixi, rumor. Cognationem habet cum המון *hamon*, id est, copia: nam Lamed & Nun sunt literæ eiusdem instrumenti. Affinitate quoque alludit ad מלל *Millel*, loquutus est præcisa voce. Hinc ὁμιλέω, loquor in magno cœtu hominum, concionem habeo; ὁμιλία sermo ad populum, homilia, ὅμιλος cœtus, ὁμιλαδὸν, simul, turmatim, &c. Homilia frequẽter etiam apud Græcos auctores sumitur pro priuato colloquio, & pro ipsa actione versandi in hominum cœtu. Quoniam verò ipsæ conuersationes non sunt mutæ, homilia, ὁμιλία, de colloquiis priuatis & de sermonibus ad cœtum rectè vsurpatur. Eustath. in 1. lib. Odyss. annotat ὅμιλος esse nomen γενικὸν, deriuatum ἀπὸ τῆς ἴλης. Alij, παρὰ τὸ ὁμοῦ εἰλέσθαι.

Homo, quem θεόπλαστον nominauit Sibylla, ἰκελὸν μακάρεσσι γενέθλην Oppianus, μίμημα δαιμόνιον Plutarchus, σκιᾶς ὄναρ Pindarus, εἴδωλον, καὶ κενὴν σκιὰν

σκιὰν Sophocles; Aristoteles verò ἀσθενείας ὑπόδειγμα, καιροῦ λάφυρον, τύχης παίγνιον, μεταπτώσεως εἰκόνα, φθόνου καὶ συμφορᾶς πλάστιγγα, τὸ δὲ λοιπὸν φλέγμα καὶ χολὴν id est, *imbecillitatis exemplũ, temporis spoliũ fortuna lusum, inconstãtia imaginem, inuidia & calamitatis trutinam, at cetera phlegma & bilem.* Ab humo optime est dictus Lactantio & plurimis aliis, quantumuis rideat Quintilianus. Est enim ex terræ gleba vel rubri coloris massa factus, vt docent literæ meliores. Quid enim aliud אדמה, quàm *terra rubra*, ex qua primus homo Adam formatus fuit, qualis esse solet in multis orientalibus locis propter solis adustionem? Vt specialius videatur id esse nomen, quam ארץ, *arets*, totam vniuersaliter terram significans. Quicunque ergo cum Rhetore etymon huius nominis trahũt à vitæ concordia vel consortio (Græcè enim ὁμόνος est *concors*, ὁμόνοια *concordia*) eos explodendos & reiiciendos hoc loco censeo: vt & eos, qui ab humanitate notationem deducunt. Nostrum equidẽ etymon amplexus etiam est Varro Romanorum facilè doctissimus. Monet idẽ nos conditionis atque miseriæ nostræ. Quippe omnes vna manet nox: *Imo mortem in pedibus circumferimus.* Manet immutabile diuinæ vocis decretum: *Puluis es, & in puluerem resolueris.* Græci verò ἄνθρωπον nominant, ὡς ἡ ἀναθρῶν ἃ ὄπωπε *quod contempletur ea, quæ vidit*, vt in Cratylo Platonis docet Socrates.

Homæoptoton, quod Thucydidis Scholiastes γόργιον nominat, forte à Gorgia Sophista. Terentij interpres ὅμοιον τῷ γένει, cum simili sono casuum desinunt commata & cola, vt nunquam fruetur sapientia, cui inuisa est industria, iuxta Sallustium, nomen inde sibi vendicat, quod habeat, ὁμοίως πτωτὰ *similiter cadentia.*

Homæoteleuton similiter desinens, cùm verba aut aliæ voces, quã quæ casus habent, simili sono desinũt iuxta commata aut cola, vt melius est à sapiente corripi, quam stultorum adulatione decipi, ἀπὸ τῆς ὁμοίας τελευτῆς, id est, *simili exitu* nomen arcessit.

Homonyma siue Aequiuoca vocabula res varias sub nomine vno complectentia dicta videntur, quod habeant ὁμὸν ὄνομα, id est, *simile & commune nomen.* Quale pes est. Nam & hominis pedem dicimus, & montis, lecti, veli, carminis. Sic canis est terrestre animal, est & marinum, est etiam sidus. Sunt itaque ὁμώνυμα, τὰ πλεοναχῶς λεγόμενα. Hinc ὁμωνυμίας ἢ ἀμφιβολίας στάσις, id est, *status ambigui* apud Rhetores, cum verbum aliquod generale aut ambiguum dissensionem parit.

Honorarium vinum, inquit Isidorus, quod regibus & potentibus honoris gratia offertur. Cato de innocentia sua: *Cum essem in prouincia legatus, quamplurimi ad pretores & consules vinum honorariũ dabant: nunquam accepi, nec priuatus quidem.* Fuisse etiam quoddam honorarium frumentum Romæ, apparet ex Cicerone in Pisonem. *Qui modus*, inquit, *fuit tibi frumenti æstimati, qui Honorarii? siquidẽ potest vi & metu extortum honorarium nominari.* Ius honorarium apud I Ctos ius Prætorium, quippe eorum edicta complectens nomen hinc habet, quòd qui honores gerunt, id est, *magistratus*, auctoritatem huic iuri dederint. Ab eadẽ origine pendent actiones honorariæ, quæ à prætoribus in edictis propositæ sunt, vt legi deficienti opem ferrent.

Hora ὥρα, Græcolatina dictio, vel potius à Græcis accepta & tradita Latinis. Trecentis enim annis iam inde ab V.C. ignorasse hoc nomen Romanos euincere conatur *libro de die natali* Censotinus, tum Plinius *lib.7.ca.60.* quod in XII. Tab. mentio tantum fiat occasus & ortus. Sunt enim: *Occasus solis suprema tempestas* (ὥρα) *esto, id est, nouissimum tempus.* Argumento quoque huic rei sunt Priscæ locutiones, ex quibus liquet dies veteres non partibus distinxisse, sed actionibus quotidianis. Vesperam enim

ἑσπερὶν

βουλυτὸν dicebant tempus autem antemeridianum πληθούσης ἀγορᾶς, conuenientibus scilicet eo tempore in comitiũ viris, *vt Scaliger notauit.* Sic Homerus meridiem designat, ὅ τ' ἦμος δρυτόμος ἀνὴρ δόρπον ὁπλίσσατο Sic & Hebræis veteribus ignotæ fuerũt horę, nec aliquas norant diei partes, nisi mane, meridiem & vesperã, *sicut Psalmo 55 diuiditur.* Etenim in partes quatuor dirimebant totum νυχθήμερον, quas nominabant vigilias, quarum primam ordiebantur à vespera, secundam à media nocte, tertiam à tempore matutino, quartam à meridie. Quid, quod שעה nũc horam designans, olim ipsis prorsus incognita fuerit vox. Et vt ὥρα Græcis quondam temporis momentum significauit, sic etiam Chaldæis שעתא originem suam trahens à שעה, id est, *respexit.* Exstat quoque nomen שעה Danielis 4. vbi tamen certum & definitum aliquod tempus significat. Hinc apparet tandem cum Græcis etiam Hebræos hanc horarum distinctionem recepisse. Siue ergo nomen hoc latius accipias, vt veteres, siue contractius, vt posteriores, rectè deduxeris ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν, quod temporis spatia definiat, vel ab Horo, qui (*vt Macrobius scribit*) Ægyptiis est Sol. Quia autem ὥρας fabulatur Homerus cœli præesse portis, curamque habere, vt modò sit nubilum, modò serenum, eædemque anni tempora significant iuxta Flacci illud, *de Ioue; variisque mundum temperat horis*, ideirco Hesiodi, ni fallor, Scholiastes ἀπὸ τοῦ ὡρεύειν, quod est *custodire*, deriuat. Plato cùm in Cratylo ὥρας tempora interpretatur, addit appellandas esse ὅρας, non ὥρας, alludens etiam ad etymon τοῦ ὁρίζειν. Hippocrates *lib. 3. Aphor. 1,* αἱ μεταβολαὶ τῶν ὡρέων μάλιστα τίκτουσι νοσήματα καὶ ἐν τῇσιν ὥρῃσι μεγάλαι μεταλλαγαὶ ἢ ψύξιος ἢ θάλψιος, καὶ τ' ἄλλα κατὰ λόγον οὕτως. *Mutationes defectionesque temporum maximè pariunt morbos, & quæ in singula anni tempora incidunt, insignes mutationes frigoris aut æstus cunctaque alia sic pro sua natura.* παχυμερέστερον certe totius anni aut diei partem aliquam hoc vocabulum designat, vt apud Plinium, cum inquit, *hora rigandi, matutina & vespera*, & apud Græcos ὥρα ὄρθρου, & ὥρα δείπνου. Accipitur & latius cũ inquit Dominus Matthei cap. 11 *Dabitur vobis in hora illa, quid loquamini.** Horas in vsum ciuilem sero venisse constat; quia forte horologia ante Achazi Regis Iudæ tempus nulla fuerunt. Sine horologiis autẽ horæ non possunt obseruari. Sed tamen in computis vsurpatæ sunt, vt ex antiquitate computi Hebræi, & ex horologio Achazi cuius 2. Reg. 20. & Isai. 38. fit mentio, colligi potest. In horologio illo horæ nominãtur מעלות *Mahaloth*, i. *Ascensiones*, propter solis & vmbræ ascensum. Graduum enim (quos alii per hoc nomen intelligunt) in computo veteri nullus est vsus: & scrupula horarum tam exilia sunt, vt huic tam notabili signo regi Ezechiæ diuinitus dato non possint tribui.] Ceterùm quæri iam possit, qua ratione horæ primum fuerint inuẽtæ? Aiunt Mercurium Trismegistũ, cùm in Ægypto animal quoddam Serapidi dicatum toto die duodecies vrinam reddere obseruasset, in hæc temporis interualla, seu horas, diuidendum esse diem coniecisse: Vt quidem ab illo tempore in horas 12. primò dissectus fuerit dies, sed inæquales apud Hebræos, Græcos, Romanos. Atque harum cum in sacris tum in prophanis historiis vt plurimum mentio fit. Erant illæ alias longiores, alias contractiores. Quippe dies & noctes omnes, siue illæ longiores, siue breuiores essent, & hyeme & æstate in duodecim horas dispescebant: vt quidem mane oriente sole inciperet audiri prima, ipso meridie sexta, sub solis occasum duodecima. Iam autem post duodecimam, mox primam noctis horam auspicabantur: In mediam itaque noctem incidebat sexta, duodecima in solis ortum, eoque mo-

do duplo erant longiores horæ diei, quam noctis tempore solstitii æstiui, & contra horæ noctis æstiui solstitii dimidio breuiores hybernis. Neque vnquam in illa temporis vel potius diei distinctione nobiscum illis conuenit, nisi tempore vtriusq; æquinoctii: Cum ergo legitur Matthæi 20. *Patrem familias exiisse ad conducendum operarios diluculo, antequam audita esset prima* id est, ante solis ortum, *deinde etiam aliis horis, imo tandem vndecima, cum tantum vna superesset hora ante solis occasum.* facile est earum distributionem hoc loco, & in passione Domini, & 2. Actorum iuxta hunc veterum modum ac rationẽ intelligere.

Horatius videtur quibusdam dictus παρὰ τὸ ὁρᾶσθαι, quasi ὁρατὸς, *aspectabilis*, vel *dignus spectatu*.

Hordeum, Græcis κριθὴ, Gallis *orge*, Chymicis *lutum Vulcani*, dictum est Isidoro, quòd præ ceteris generibus frumenti aridum fiat, vel quòd spica eius ordines habeat. Hebræis est שערה, quasi dixeris *hirsutum*. Est eius species Achilleis Hippocrati dicta, quæ spicam gerit erectam. Quod autumno est satũ, est maiori & firmiori culmo, eiusque spica pluribus versibus disposita, & maturescit citius. Trimestre teneriori est culmo & paucioribus spicis. In vniuersum autem vi quadam refrigerandi pollet, siue ex eo panes feceris, siue in ptisana, aut polenta coxeris, *vt docet Galenus.*

Hordicidia dicta sunt sacra, *auctore Festo*, in quibus hordæ, id est, hostiæ grauidæ immolabantur.

Horizon circulus terminans visum & hemisphærium cœli, ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν, id est, *finiendo*, est dictus.

Horologium ὡρολόγιον. τὸ τῆς ὥρας λόγιον, *hora velut ratio*. Rectius enim scribitur ὡρ λόγιον, cuius index aut gnomon conuersione horas demonstrans Græcis dicitur πόλος ἀπὸ τοῦ πολεῖν, id est, *vertendo*. Plinius tradit *lib. 2. cap. 76* primùm Lacedæmone id inuenisse Anaximenem Milesium, qui id ipsum σκιοθηρικὸν appellauit ἀπὸ τῆς σκιᾶς, i. *umbra*. Multò tertius eius vsus innotuit Romæ quando Varro scriptu reliquit bello primo Punico primũ horologiũ in publico secũdũ rostra in columna à M. Valerio Consule statutum fuisse, Catina in Sicilia capta. Nec omittendum, quòd Pomponius Lætus annotat *in suis antiquitatibus*, fuisse in campo Martio insigne Horologiũ, quod in circuitu habuerit septem gradus, & lineas inaurato metallo distinctas, solo etiam campi strato lapide amplo quadrato. Meminit eius & Plinius *libr. 36 cap. 10.* qui eius auctorẽ vult fuisse Cæsarem Augustum. Horologium porrò primum ex aqua reperisse Ctesibium Alexandrinum, meminit Vitruuius libro 9. post quem Scipio Nasica Anno vrbis 595. idem Romæ dicauit sub tecto. Meminit eius Cicero *Tusculan. 2.* his verbis: *Cras ergo ad clepsydram.* Vsum ea quoque Demosthenem apparet ex Demadis dicto, qui ridens ὑδροποσίαν Demosthenis καὶ λογογραφίαν, τοὺς μὲν ἄλλους, dixit, λέγειν, τὸν δὲ Δημοσθένην γράφειν πρὸς ὕδωρ. De horologio Achazi, vide 2. Reg 20. & Isai. 38. cap.

Horoscopus παρὰ τὸ σκοπεῖν τὰς ὥρας *à speculandis horis natiuitatis* nomen inuenit. Significat enim id temporis momentũ, quo quisque nascitur. Hinc verbum *Horoscopare* Manlio, & *signa horoscopantia* Iulio Firmico. Quo pacto Horoscopus sit deprehendendus, ex Regiomontano discendum.

Horreum scribit Festus ab antiquis dictum fuisse farreum à farre. Alii tamen postea ab hordeo deflectere maluerunt, vt Græcè à tritici promptuario dicitur πυροταμεῖον quasi πυροῦ ταμιεῖον. Quo accedunt, qui à voce ὡραῖα ducunt, significante, quidquid fructus reconditur tempore suo.

Horta Dea, cùm viueret, Hersilia nũcupata, nomẽ traxit ab hortando & incitãdo, *vt voluit Labeo* recẽsente Plutarcho, qui & ædem eius nunquam claudi soli

solitam affirmat.idq; ea de caussa, quod nunquam non hortaretur, vt quid præclari fieret. Vtitur ille ad declarandum etymon in lingua sua verbo παρορμᾷν, quod etiam *incitare* significat. Hinc forte aliqui eam quoq; *Stimulam* nominatam crediderunt. Horam tamen nominari ab aliis indicat idem, qui hoc nomen ἀπὸ τοῦ ὁρᾷν, id est, *videndo* deriuent; eo quod res omnes inspiciat. In quanam vrbis regione templum habuerit, non constat. At iuuentutis Deam fuisse scribit Agellius *libr.13.cap.21.*

Hortensii ab hortis colendis trahunt appellationem, *vt fabii à fabis, Pisones à pisis, Cicerones à cicere, Lentuli à lente serenda.* Atque ita scribendum existimo, non (*vt aliqui censent*) Hortesios ὁρτησίας, eo quod ita semel, atque iterum in veterum monumentis & quidem corruptè, scriptum inuenerint. Hortensius est dictus Quintus ille dictator, qui plebem Romanam, cùm secessisset à patribus in Ianiculum, reuocauit, Plinio & Liuio id affirmantibus. Fuit & acutissimus orator Hortensius, qui cibi gratiâ primus omnium Romæ pauonem intulit in mensam, quem M. Aufidius lurco primus saginare instituerat. Dictus fuit ille Hortensius rex caussarum, imò à quibusdam prælatus Ciceroni. In caussis agendis vtebatur plerumque diuisione: In perorãdo cautus, vt motus & gestus eius plus artis haberet, quàm satis erat Oratori, atque ita plus studii in elaborando corporis motu, quàm in ipsa eloquentia affectanda consumeret. Quo pacto nescires, vtrum cupidius ad audiendum eum an ad spectandum concurrerent. Verbis enim oratoris aspectus, & rursus aspectui seruiebant verba. Itaque constat Æsopum & Roscium Histrionicæ artis peritos in coronas frequenter astitisse, vt foro petitos gestus in scenam deferrent.

Hortus, vt refert Festus, apud veteres quælibet dicebatur villa, quòd ibi, qui arma capere possent, orirentur. Alioqui hortus seu κῆπος apud Græcos τῶν δένδρων ἐστὶ ἡμερῶν καὶ τῶν λαχάνων, id est, *qui domesticas arbores & olera complectitur.* Nam ἄλσος est τῶν ἀγρίων δένδρων. Et ab huiuscemodi hortis Hortensiorum nomen. Hac occasione oblata non possum, non etiam hoc loco monere, veterum studium in hortis plantandis & colẽdis singulare fuisse, *vt & Plinius monet.* Nã, quis ignorat Hesperidum, (*de quibus paulo ante*) Adonis, & Alcinoi hortos, item Pensiles, siue illos Semiramis, siue Assyriæ Rex Cyrus fecerit? Meminit & Cicero directos à Cyro minore rege Persarum in quincuncẽ ordines arborum, quarum quasdam sua seuerat manu, in Catone maiore. Coluit & hortum Tarquinius Superbus, vt constat ex ipsius historia, vt & Epicurus in eo solitus philosophari, *vt alii Philosophi in Scholis, Porticibus, & Academiis.* Scimus & hortos fuisse Sallustianos.

Horus vel *Orus*, Græce ὧρος, dictus est Sol, *teste Macrobio.* Ægyptiorum lingua. Non dubito, quin agnoscat originem Hebraicæ vocis אור, quæ significat *lucẽ.* Quinimo Iobi.31. ponitur pro sole, *vt notatum ab interpretibus Hebræis.*

Hoschiana, vulgo *Hosanna*, & Græce ὡσαννά vel ὠσαννά, Hebraice scribitur הושיעה-נא, i. *serua obsecro*, per syncopem inde הושענא. Erat hæc solẽnis acclamatio, qua vtebantur Iudæi in tabernaculorum festo, cùm ramos gestarẽt ex Domini mãdato, *Leuitic.23.* Quare & Christo Domino ipso Palmarum festo Hierosolymam pompa regali ingredienti eadẽ acclamatione sunt gratulati, sumtaque vox illa & tota pene acclamatio ex Psalmo 118.

Hoseas idem significans, quod *Iesus*, Saluatorem videlicet, deriuatur à ישע *saluauit*, Hinc in tertia syzygia הושיע *saluum fecit*, Matth. 2.

Hostia. Seruius censet hostias dici sacrificia, quæ ab his fiunt, qui in hostem pergunt: Victimas, quæ post victoriam, quamuis licenter auctoritate confundã-

tur. Contrà legitur apud Agelliũ hostiã immolari à quouis sacerdote post cæsos hostes, victimã cadere eius, qui vicerit, manibus. Adstipulatur Ouidius Fastorum 1 h.is verbis:

Victima, quæ cecidit dextra victrice, vocatur:

Hostibus à victis hostia nomen habet.

Festus putat hostiam ex eo dictam, quòd hostire tantundem veteribus fuerit, atque nobis ferire. Atque hæc de etymo. Restat, vt, si non omnes, aliquas tamen species hoc loco subiiciam plenius pertractaturus eas, cùm de victimis erit dicendum. Nam earum quædam erant Eximiæ, quod sacrificiis destinatæ eximerentur de grege, vel quod eximia specie esse oporteret, quæ Diis offerebantur: Quædam præcidaneæ, quę mactabantur ante sacrificia solemnia, quasi quę cæderentur præ aliis. Erãt & *Succidanea*, quæ, si primis hostiis litatum non erat, cædebantur post illas. Quia vero prioribus subdebantur & quasi succedebant, piaculi tuendi gratia, ideo *Succidaneæ* sunt appellatæ. Præter has, *Amburbales* sunt dictæ, quæ duci solebant circum terminos vrbis: *Ambaruales*, quæ circum arua rei diuinæ gratia, vel pro aruis (*vt quidã volunt*) mactabant à XII. fratribus, qui sunt dicti *Aruales*. At *Ininges* nominarunt, quæ nunquam fuerant domitæ aut subditæ iugo, ex Trebatii mente *apud Macrobium Saturnal. 3. cap. 5.* Refero ad easdem cum *Bidentes*, oues scilicet duos habentes prominulos dentes, tum *Ambegnas* vel *Ambiegnas*, oues, circum quas statuebantur & aliæ hostiæ, *teste Varrone*. Sic per Ambegnos veruecem bouemq; intelligimus, à quorum vtroque latere agni ad sacrificium agebantur. Erant & *Cauiares* hostię, sic dictę, quod Cauiaria, id est, hostię pars duceretur cauda tenus, atque adeo in sacrificio collocaretur in Pontificũ collegio quinto quoq; anno: *Prodigiæ* vero, quæcumque prodigebantur, id est, consumebãtur. Vnde lurcones & decoctores *prodigos* vocamus. Porro *Aringam hostiã* intelligit Scaliger, cuius adhærentia inspiciebantur exsta. Donatus scribit appellasse veteres hostias maiores *Harugas* ab hara, cui includi solebant. Addo, quod apud Solinum legas, obseruatum fuisse, ne qua hostia Palilib. cæderetur, opinor, vt purus ille dies à sanguine foret. Celebrabantur enim Palilia die natali vrbis Romæ, quippe XII. Cal. Maii, quo tempore Romulus capto augurio vrbẽ designauerat aratro. Itaq; Varro: *Id moris instituitq; maiores tenuerũt, ne die, qua ipsi lucem accepissent, aliis demerent.* Quapropter nec in aliis natalibus diebus hostiam mactatam legimus.

Hostimentum, est æquamentũ, ait Nonius: Vnde & hostes dicti, qui ex æqua caussa pugnam ineunt. Plautus Asin. *Par pari datum hostimentũ est, opera pro pecunia.* Item, *Quin promitto, inquam, hostire cõtra, vt merueris, id est, æqua reddere.*

Hostis. Nominis huius origo pendet ab antiquo verbo *hostire*, quod veteribus erat ferire, *auctore Festo*. Quamquã Nonio cõprimere & recedere significet. Alii idẽ esse volunt, quod ęquare vel æquum beneficium rependere, eo quòd ad bellum procedatur ex caussa æquali, vel potius quòd legibus suis viuẽs hostis, sicut nos nostris, par nobis videatur. Olim eo nomine peregrinum notabant: At durius tandem id effecit vetustas, *vt Officior. 4. habet Cicero*, & propriè in eo, qui contra ferret arma, remansit. In XII. Tab. pro aduersario accipitur his verbis: *Sistatus dies cum hoste sit, venito.*

Humare, est humum miscere Isidorus.

Humilis, quasi humo accliuis iuxta Grammaticos. Atque hinc humilitas dicta, Græcis ταπεινοφροσυνὴ Et si eam alii ab humo deriuẽr. Prima hæc secundum Hieronymum Christianorum virtus, imò reliquarũ condimentũ ac fundamentum. Eadem Chrysostomo nutrix dilectionis, vt contra mater odii superbia: Inque Christo eiusque membris præcipuè sempere luxit. Vt quidem prudenter hæc protulerit Menander:

ὦ τρι

ἢ τρισάθλιοι ἅπαντες οἱ φυσιῶντες ἐφ' ἑαυτοῖς μέγα: Αὐτοὶ γὰρ οὐκ ἴσασιν ἀνθρώπου φύσιν, *O ter miseri omnes inflati, qui de sese magnificè sentiunt: Ignorant enim illi hominis naturam.* Plura & infinita de ea proferri possent, sed cõsultò supersedemus.

* *Humilitas.* Hebr. שפל *Scheppel*, à verbo *Schappel*, humilis fuit, humiliatus est, quod cognationem habet cum פלש *Palasch*, volutatus est in luto, vt deiectis & humo affixis accidit, nempe humilibus. Christus, Matt. 11. vocat se ταπεινὸν τῇ καρδίᾳ, humilem corde, id est, modestè de se suóque officio sentientem. & 1. Petr. 5. dicitur Deus dare gratiam τοῖς ταπεινοῖς, i. modestè de se suísque donis iudicantibus. Quibus locis ταπεινότης idem est quod ταπεινοφροσύνη. Spiritus humilis (inquiunt Hebræi) coram omnibus, i. animus modestè de suis donis sentiens. Est autem ταπεινοφροσύνη, φρονεῖν τὰ ταπεινὰ, humilia sapere, cui opponitur ὑψηλοφρονεῖν, altum sapere, efferri animo, Superbè agere. & ταπεινὸν Græci eleganter verterunt per hyperthesin, quasi ταπεινὰ, vt annotauit Eustathius. Sunt autem ταπεινὰ, protrita, humi strata, pedibus calcata, à verbo ταπεῖσθαι. Hinc ταπεινὸς idem quod περινέζιος, humi repens. Alij deducunt à verbo τάπτω sepelio, quòd humilis videatur iamiam sepeliendus. Vide *Mansuetus.*

Humus ab humore, Honorio appellata.

Hyacinthus, flos purpureus regum nominibus inscriptus, *vt Virgilius & Ouidius canunt*, à nobili puero Hyacintho nomen arcessit secundum Isidorum. Eũ enim in hunc nominis sui florem mutatum ferunt. Theocritus in Bione: ὑάκινθε λάλει τὰ σὰ γράμματα. καὶ πλέον αἲ αἲ. Item: καὶ τὸ ἴον μέλαν ἐστὶ, καὶ ἁ γραπτὰ ὑάκινθος. Turnebus & Cordus volunt esse *Vaccinium nigrum*, Brunfelsius in Onomastico suo Dioscoridis *Delphinion*. Qui cùm dicat etiam habere, κόμην ἐπικειμένην κυρτὴν ἄνθους πλήρη πορφυροῦς, rectè Virgilius *molles, languentes, & suauè rubentes* Hyacinthos vocat. Fulgentius interpretatur Hyacinthum *solum florem*, quòd flos Atticis dicatur *cynthos*. Sanè Ouidius Metamorph. 1.

Flosq. nouus scripto gemitus imitabere nostros.

Item:

Ipse suos gemitus foliis inscribit, & aì aì
Flos habet inscriptum, funestaque littera dicta est.

Hyades. Scribit Hyginus Atlantem ex Oceanitide filias habuisse duodecim, & filium Hyantem, quem ab apro vel leone occisum dum lugent sorores, sunt eo luctu consumtæ. Ex his quinque primæ inter sidera relatæ locum habent inter cornua Tauri, quippe *Phæsyla, Ambrosia, Coronis, Eudora, Pelyxo, quæ Hyades* dicũtur à nomine fratris. Latini *Suculas* vocant. Quidam volunt Y literæ in modũ positas, atque inde *Hyadas* dici: Nõnulli à pluuia, quam, cum oriuntur, efficiunt. Est enim τὸ ὕειν *pluere* Latinis. Etymo ex fabulis petito fauet Ouidius Fastor. 5. his verbis:

Mater Hyan, & Hyan mœsta flevere sorores,
Ceruicemque polo suppositurus Atlas.
Victus vterque parens tamen est pietate sororum,
Illa dedit cœlum, nomina fecit Hyas.

Posterius etymon amplectitur Cicero, cum scribit Tauri caput frequentibus stellis esse conspersum, quas Græci Hyadas à pluendo nominarunt *2. de natur. Deor.* Sunt prętereà alij, qui nomen hoc illis tributum putãt, eo quod Hyadis & Bœotiæ fuerint filiæ. Liberi nutrices fuisse, proditum à Pherecyde Atheniẽsi. Quæ omnia licet fabulosa tamen ex vsu esse poterunt iis, qui in fabulis explicandis aut Poëtis versantur. Sciẽdum quoque Latinos eas nominasse *suculas* quasi à suibus, non ab imbribus accessérent nomen, non satis apte, *& Plinius docet lib. 18. c. 26.* paulò ante finem. Nec sat eruditè ab hyeme etymon deductum à Prisciano. Stellas has esse quinque numero volunt Hesiodus, sex Proclus, septem

Hyginus. Vide Agellium *lib. 13.cap.9.* de hoc Palilicio ſidere. Sic enim veteres vocaſſe apud Plinium inuenio *lib.18.c.16.*

Hybla, ὕβλα, vrbs Siciliæ mediterranea Ptolemæo, quam Dorienſes condidere, *auctore Strabone*, nomen ſuum deducit ab Hiblone Siculo rege, qui eum inhabitauit, *iuxta Thucydidem lib.6.* Quia verò agri eius in circuitu floribus erant referti, & proinde mellis ibi maximus eſſet prouentus, idcirco *Hyblæas apes* dixit Virgilius in Bucolicis, & Silius *audacem fauis Hyblam* lib. 14. Fuit & eadem ciuitas dicta *Megara*. Sed Stephanus tradit tres in Sicilia fuiſſe Hyblas, *Maiorem, Minorem, & Paruam*: Atque vnam quidem τέλλαν dictam, *paruam* ἥραν: Incolas verò Maioris ὑβλαίες, Paruæ γαλεῶτας καὶ μεγαρεῖς. Pauſanias meminit duarum, quarum vnam Maiorem, alteram γαρεάτιν appellat. Hybla Virgilij vulgo iam dicitur *Auola*, vt ſcribit Erythræus.

Hydromantia, ἡ ἐκ τοῦ ὕδατος μαντεία, *ex aqua diuinatio*, eſtque Magiæ ſpecies, ad quam accedit πυρομαντεία, *Aeromantia* & *Necromantia*. Nam in has quatuor ſpecies Magiam diuiſit Varro *7. rerum diuinarum.*

Hydrops, Græcis item ὕδρωψ, ὑδρώπισις, ὕδερος, καὶ παρέγχυσις. *Abſyrtho*, Latinis alio nomine aqua intercus, genus morbi, in quo totum corpus, aut ſolus venter iam ab humore tumet, iam à flatu, nonnunquam ab vtroque, nomen inuenit à ſymptomate, quod ſcil. aqua ſiue aquoſus atque ſeroſus humor hunc affectum comitetur. Imò in omni eius ſpecie colligitur aqua. Nam licet in *Tympanite* multi flatus diſtendant ac premãt peritonæum, tandem tamen aqua per ἀνάδοσιν effluit ex venis in viſceris ſpatium ac cauitatem. Habet autem τυμπανίτης vel τυμπανίας nomen, quòd flatu plurimo collecto & intercluſo non vſque adeo magna humoris copia accedente, ſi pulſetur venter, tympani ſonitum reddat. Altera eius ſpecies eſt *Anaſarca*, quæ dicitur & ὑποσάρκα, κατασάρκα, λευκοφλεγματία, σαρκίτης, ὑποσαρκίτης, ἢ ὑποσαρκίδιος, cùm per totum corpus effuſus eſt humor, etiamſi nonnulli accuratius diſtinguentes eſſe velint *Anaſarcam*, cùm ſpõgiæ modo multa pituita imbuta eſt caro: *Hypoſarcam*, cùm humor ſub carne latitat: *Cataſarcã*, cùm per carnem diffunditur: *Leucophlegmatiam*, cùm liuida pituita conſtat, ſui quidem ratione alba, ſed tamen immutante colorem propter mixturam aliorum quorundam humorum. Porro *Aſcites* tertia Hydropis ſpecies nomen ex eo traxit, quòd aqua colligatur in abdomine, tanquam in vtre, qui Græcis eſt ἀσκός. Opponitur autem Tympaniti, eo quod plus habeat humoris, ſpiritus minus. Communis huius morbi cauſſa eſt imbecillitas iecoris eaque primigenia, aut per conſenſum, vnde αἱμάτωσις impeditur. Oritur & ſæpe ex nimia mẽſtrui ſanguinis vacuatione, aut hæmorrhoidum, item ex retentione menſtruorum, aquæ frigidæ potu. calore & exercitio, à malo corporis habitu, Lienteria, Dyſenteria, Diarrhœa, Cœliaco morbo. Interdum etiam pulmonis aut thoracis ſuppurationes ſequitur, aut podagram coxendicumque dolores. Q Serenus in hunc modum de eo morbo ſcribit:

Corrupti iecoris vitio vel ſplenis acerbus
Creſcit hydrops, aut cũ ſiccata febre medullæ
Atque auidæ fauces gelidum traxere cruorẽ,
Tum lympha interius vitio gliſcente tumeſcit
Secernens miſeram proprio de viſcere pellem.

Hydrus, aquarum ſerpens, vt & hydra in fœminino genere, ἀπὸ τοῦ ὕδατος, id eſt, *aqua*, vocis originem trahit. Vnde *Cherſydros terra muique viuens* apud Lucanum libro 9. Gazæ autem in Ariſtotele hydrus eſt natrix, quem tamen alij eundem cum Cherſydro faciunt, dictúque volunt à natando, quaſi *natatricem*: Sed facilè conciliari poteſt iſta diſſenſio. Quia enim tota hyeme & vere in ſtagnis ac paludibus latet, idcirco Græci hydrum vocant. Rurſus quoniam idem

calorem

calorem sentiens, qui paludes & stagna exsiccat, terram incipit incolere (est quippe ἀμφίβιον animal) hinc & natrix appellatur terrestris. Scribit Aelianus *lib. 8. Animalium* ex Apollodoro, Chersydri venenum adeo esse perniciosum, vt etiam eum, qui mortuum tãtum attigerit, statim interimat. De hydris quoque Plinius *lib. 29. c. 4.* In orbe terrarum pulcherrimum anguium genus est, quod in aqua viuit, *hydri* vocantur, nulli serpentum inferiores veneno, quo Euridice vxor Orphei mortua est, *vt legitur sub finem 4. Georgic.*

Hyems videtur etiam ἀπὸ τοῦ ὕειν, id est, *pluendo* deducta, quod tum frequentes sint pluuiæ, non ab imbribus, *vt voluit Varro.* Isidorus dicit etiam brumam dici, quasi βραχεῖαν ἡμέραν.

Hymenæus nuptiarum Deus, Bacchi & Veneris filius ἀπὸ τοῦ ὑμένος, id est, *membrana*, quæ primo congressu rumpitur à viro nominatus fertur. Aliis hoc nomẽ tulisse videtur ἀπὸ τοῦ ὁμοῦ ναίειν, quod simul habitent vir & vxor, vel ἀπὸ τοῦ ὁμοῦ ἰέναι τοὺς νυμφίους, quod simul vadãt spõsus & sponsa. Hunc inuocare solebant in nuptiis, sicut in epithalamio Catullus: *Hymen ô Hymenæe, Hymen, Hymen Hymenæe.* Eidẽ & Græci canebant hymnos, cùm celebrarẽtur nuptiæ. Pro ipsomet autem epithalamio aut carmine nuptiali, vt & pro Thalassio apud Martialem, accipiunt etiam nonnulli.

Quid si me iubeas, inquit, *Thalassionem*
Verbis dicere non Thalassionis?

Hymnus ἀπὸ τοῦ ὑμνεῖν, id est, *laudando & celebrando* nomen inuenit. Deorum enim vel Dei vnius eiusque veri laudẽ continet Tales Homeri, Callimachi, & apud nos Prudentij sunt hymni. Eustathius & Menander Rhetor volunt hymnorum aliquos esse κλητικούς, quibus inuocatur Dei alicuius auxilium, quales plerique Sapphus & Anacreontis fuerunt; aliquos ἀποπεμπτικούς, id est, *remissiuos*, si liceat dicere; alios φυσικούς *naturales*, quales nonnullos fecit Empedocles, alios μυθικούς, id est, *fabulosos*, & in se complectentes allegorias; alios γενεαλογικοὺς qui theogonias referunt; alios πεπλασμένους fictos, in quib. corpora affingunt Diis; alios εὐκτικοὺς, id est, *votiuos & precatorios.* Sunt qui addunt ἀπορητικούς, id est, *dubitatiuos*, vt si dubitemus sitne Amor Chaus & Veneris filius. Nõnulli quoque mixti ex duorum, trium, aut omnium genere. Peculiariter autem offerebant & componebant in Bacchi honorem Dithyrambos & Parthenia. Iuli dicebantur cantica matris Deûm, quamquam alij Cereri attribuãt, *Vpsingi* vel *Vpingi* Dianæ, ab Vpi ipsius Dianæ patre, cuius libro *de Deorum natura* meminit Cicero; Pæanes Apollinis, Erotica Veneris.

Hymettia mella dicuntur ab Hymetto Atticæ regionis mõte, qui floribus semper vestitur, & (*vt Strabo scribit*) mel optimum gignit. Scribit siquidem & Plinius mellis Attici in toto orbe summam laudem existimari. Mellis autem vsum asscribit Aristæo Diodorus.

Hypallage Poëtica figura, in qua ordine rerum inuerso effertur oratio ἀπὸ τοῦ ὑπαλλάττειν descendit, quod variare & ex ordine submouere significat. Tale illud Virgilii: *Tergo sceleratam interserit hastã*, id est, *ipsemet sceleratus.* Sophocles in Antigone: πῶς δῆτ' ἐκείνῳ δυσσεβῆ τιμᾷς χάριν, cur illi impio tribuis honorem. Scholiastis Græcis hoc est ἀντιστρόφως εἰπεῖν, præpostere loqui. Pertinet & huc ὑστερολογία, τὸ ὕστερον πρότερον πρωθύστερον.

Hyperborei Scythiæ populi supra quos, id est, vltra quos, sicut interpretatur Seruius, spirat Boreas ventus Septentrionalis. Festus tamẽ adfert aliam notationem vocis, ὅτι ὑπερβαίνουσι τὸν τοῦ αἰῶνος ὅρον, *quod terminum vitæ humanæ transcendebant.*

Hypocrisis, quæ est *simulatio*, vt Hypocrita *simulator*, dici videtur nonnullis, quasi ἀποκρίσις, quod præsenti negotio aptè respõdeat, veluti cum Histrio personam

sonam alicuius in scena repræsentat quoad vocem, mores, habitum & gestus. Vnde definiunt, quod sit διαθέσις ὑποκρίνεσθαι φωνῆς καὶ σχήματος πρέπουσα τῷ ὑποκειμένῳ προσώπῳ ἢ πράγματι. Alij dicunt hypocrisin esse simulationem eorum quæ non insunt, & dissimulationem eorum quæ insunt, quali vitio Scribæ & Pharisæi fuerut obnoxij. Sed missa faciamus ista. Quantum ad etymon, malim simpliciter dictam ab ὑπὸ sub, & κρίσις, quæ vox *iudicium* significat, quasi in hypocrita iudicij quædā sit occultatio, aliudque promtum in lingua aliud clausum habeat in pectore, aliumque se prodat & venditet hominibus, quàm est intus & in cute, quod aiūt, per se fallax, dolosus Vt non immerito חנף *Chaneph*, Hebræis, à verbo Chaneph, velatus est, nubilus & obscurus fuit. Hinc νέφος nubes, νεφώδης nebulosus, νεφέλιον nebula. Lat. nebulo, hypocrita sanè est insignis nebulo. Et solēt hypocritę tetrici obscurare & obnubere facies suas, vt facilius sibi aliisque imponant.

Hypostasis Latine sedimentum iuxta Theophilum de vrinis cap. 8. ἀπὸ τοῦ ὑφίστασθαι, id est, *subsistendo* vel potius *subsidendo* videtur dici. Refertur hæc vox etiam in Ecclesia ad Deitatem, in qua est vna quidem οὐσία, ipsa scilicet θεότης, at tres ὑποστάσεις, id est, tres personæ per se in vna diuinitate subsistentes, quippe τὸ μὲν ἀγέννητον, τὸ δὲ γεννητὸν, καὶ τὸ ἐκπορευόμενον, id est, *Pater, Filius, & Spiritus Sanctus*. In Philosophia generaliter vtimur τῆς οὐσίας, id est, *essentiæ nomine* pro re per se considerata, siue sit in prædicamento substantiæ, siue sit accidēs: At ὑπόστασις significat rem subsistentem, quæ opponitur accidentibus.

Hypotheca Latine suppositio Græca origine ab ὑποτίθημι, quod *suppono* vel *pignore oppono* significat, deflectitur. Quin supponere aliquando in iure oppignerare significat, & res suppositæ intelliguntur, quæ pignori sunt obligatæ. Euidens hoc est ex rubrica *de reb. cor. qui sub tutel. vel cura. sunt sine dec. non alie. vel supponendis*, id est, pignori obligandis. Distinguunt multi hypothecam à pignore hoc aut illo modo, sed Martianus tantum nominis sono differre dicit, *l. 5. in fi. ff. de pignor.*

Hypothesis, Latinè & propriè suppositio, alias thema, controuersiam & fundamentum significans, etiam ab ὑποτίθημι descendit, eoque nomine Prisci Iurisconsulti speciem appellant recentiores legis casum. Vnde valde propria & vsitata est illa locutio: Ponamus casum, quamtumuis displiceat illis, qui originem non satis animaduertunt. Apud Rhetores est hypothesis caussa vel controuersia circumstantiis definita, quam monent transferendam esse ad θέσιν, id est, locum communem.

Hypothetica propositio à conditione, quę Græcis ὑπόθεσις est, nominis rationem deducit, atque hæc diuiditur in *Conditionalem*, *Copulatiuam & Disiunctiuam*, à Dialecticis.

Hyrcania ὑρκανία, Ptolemæo Asiæ regio, Hebræis Hadoram, *vt censet Montanus in apparatu Biblico*, hodie *Diargumenti* Mercatori, *Casson* Girauæ, *Hyrach* Erythræo, *Strana* Mariæ Angiolello, Barbaris *Corcan* vt scribit Niger, quoad nomen primo loco positum cognationem quandam habere videtur cum הרג occidit. Alij ab Hyrcana sylua natum existimant nomen Hyrcanas equidem syluas dixit libro nono. Lucanus Fertur hæc regio mari Caspio iuxta Mediam contermina, tam felix, vt vna vitis vini metretam ferat, & mella defluant ex arboribus. Prodidit hæc Strabo memoriæ *libro Geographiæ 2.* Reperitur in ea tigris animal natura ferocissimum. Vnde Virgilius: *Hyrcanaque admorunt vbera Tigres.* Ab hac porro regione dicitur mare Hyrcanum, quod Caspium est aliis auctoribus. Atque hæc duo eius nomina præcipua recipit & Plinius, quamquam fateatur ab accolis diuersis aliis nominibus

nibus

nib. appellari. A Rhutenis hodie *Chualenska Morie*, à Mauris *Bohar Corsun*, aliis *Bachu*, *Sala*, *Cunsar*, *Giorgian*, *Terbestan*, *Cursum*, pro variis idiomatibus aut adiacentibus regionibus indigitatur, vt iã-dudum est obseruatum ex tabulis & scriptis peregrinationibus.

Hyssopus, ὕσσωπος, אזוב *Ezob*, species herbæ fragrantissimæ, quæ apud multas gentes primæuam appellationẽ ferè retinuit. Apud Euangelistam D. Ioannem nõ vsurpatur vulgari illa significatione quã habet apud profanos scriptores, sed ex consuetudine scriptorum sacrorum, apud quos Hebrea vox propter affinitatem vocũ à Græcis reddita est ὕσσωπος: vt inter alia loca videre est Exod. 12. 22. & 1.Reg.4.33. Psal.51.9. Nomine autem *Ezob* non significari herbam illam quã vulgo nominamus hyssopum intelligi potest ex loco illo 1.Reg.4.33. vbi *Ezob* inter arbores seu arbusta nominari videtur. Sunt qui muscum interpretantur. Sed videtur esse libanotis arborescens, qui vulgo *rosmarinus* dicitur. Primũ, quia Iudæi eo vsi sunt, ad aspergendum sanguinem victimarum, Exod, 12.22. Leuitic.14.6.7. item ad aspergendam aquam, Nũ.19.18. Ad hunc autẽ vsum imprimis idoneus est rosmarinus propter foliorũ densitatẽ, paruitatẽ & copiam. Deinde, quia opponitur cedro tanquam arborũ minima: Libanotidem autẽ nõnullis locis arborescere notũ est. Tũ dicitur nasci in pariete: libanotis autẽ locis saxosis gaudere traditur. Postremò, quia quod à D. Ioãne ca. 19.29 v. nominatur ὕσσωπος: id à D. Matthæo, c.27.5.48. vocatur κάλαμος: quo nomine ipsa stirps libanotidis significari videtur ramusculis vndiquaque refectis. Tametsi (inquit Dodonæus lib. 4. Pẽptadis 2. de Stirpiũ historia, cap. 18.) hyssopum, veluti omnibus cognitam, multis notis Dioscorides exposuerit, extant tamen quædam de eius forma alibi, quę vulgari hyssopo nequaquam respóderit. Origanum Heracleoticum folium habet hyssopi similitudine. Chrysocome comam habet corymboidem, similem hyssopo. Plinius lib. 27. cap. 12. Stæchadem, ait, odoratam herbam, coma hyssopi. Concludit ille, non esse Legitimam, quæ vulgo pro hyssopo habetur.

I

IAcob Patriarcha supplantatorẽ significans nomen habet ab עקב *planta*. Cùm enim nasceretur, plantam fratris manu tenuit, *Genes. 25*.

Iacchus nomen Bacchi ab ἰαχχέω, id est, *clamo*: Sed aliis, qui minus probabiliter ἐτυμολογοῦσι, ab Hebræo יין *iain*, descendit, quòd Chaldaicus paraphrastes semper fere חמר, i. *vinum rubrum transtulit*. Priori etymo multo maxima pars eruditorum astipulatur. tum Eustathius ad finem Iliad 1. ἰαχεῖν, inquit, τὸ ἠχεῖν, καὶ ἰάχην λέγεται κατὰ ὀνοματοποιίαν, ἀφ' οὗ καὶ ἴακχος οὐ μόνον ὁ ἐπὶ Διονύσῳ ἦχος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος. Vini effectum hac voce veteres illi depinxerunt. In vino enim luxus & clamor.

Iaculum, à iaciendo est dictum.

Iair, octauus iudex in Israël nomen habet ab יאר illuxit.

Iambicum carmen deriuatur ἀπὸ τοῦ ἰαμβίζειν, id est, *maledicendo*. Eo debacchatus est Archilochus in Lycamben, cùm ei filiam collocare non vellet, cuius tandem Poëmata Lacedæmonii publico edicto submouerũt, *vt meminit Valerius*, Hinc ille: *Archilochum proprio rabies armauit iambo*. Et Velleius Paterculus: *Neque quemquam alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo perfectissimum, præter Homerum & Archilochum reperiemus*. A Iambe puella dici scripsit Hephæstio, à qua *Hipponax* versus eiuscemodi vsum sibi assumpsit eiusdemque nomine vocauit. *vt refert Iulius Scaliger Poetices lib. 1. cap. 45*. Sunt qui etiam à Iambis deriuãt, ex quibus solis constare solebat hoc carminis genus. Mox autem spondæum omnibus in locis recepit, præterquam secũdo & quarto, *vt in arte poetica docuit Horatius*. Clatuit in hoc genere apud

Græcos *Hipponax*, apud Latinos *Lucilius*, *Catullus*, *Horatius*, *Bibaculus*. *Choliambus* vel *Scazon* dicitur, cum carmen Iambicum in vltimo pede habet spondęum, quasi χωλὸς ἴαμβος.

Ianiculus, collis inclusus Romæ, nominatus videtur Festo, quòd per eum populus Romanus tanquam per ianuam primitus transierit in agrum Hetruscũ. Alii tributum hoc nomen volunt à vetustissimo oppido, quod Ianus condidit in Italia: Macrobius, quod Ianus ibi aut sit sepultus, aut habitauerit. Cum quo Ouidius facit *Fastorum 1.* docens Saturnum cis Tybrim, Ianum trans Tybrim habitasse. Ipsamet Poetæ verba quidni producam? Sic ait:

Ipse solum colui, cuius placidissima læuum
Radit arenosi Tybridis vnda latus.
Hic vbi nunc Roma est, tunc ardua sylua virebat,
Tantaque res paucis pascua bobus erat.
Ara mea est colli quem vulgus nomine nostro
Nuncupat, hæc ætas Ianiculumque vocat.

Hodie à flauis arenis aureus audit, & corrupto vocabulo Montorius, illustris Diui *(vt vocant)* Onophrii templo, tum Numæ Romanorum regis *(si Dionysio & Liuio credimus)* & Statii Poetæ sepulcris. Propter aeris grauitatẽ est hic collis ceteris infrequentior, inque eum secessit aliquãdo Romana plebs à Q. Hortensio tandem reuocata. Habuit & in eo castra Porsena Thuscorum rex, de quo vide, si placet, Liuium.

Ianthina vestis est quæ colore imbuta est violaceo. Viola enim Græcis est ἴον, ἄνθος, flos. Artifices huiusmodi vestium nominantur à Plauto Violarii.

Ianua ex Isidori mente dicitur à Iano, cui gentiles introitum omnem & exitũ consecrarunt. Vnde Lucanus: *Ferrea belligeri cõpescat limina Iani.* Est autem primus domus ingressus, cùm cetera intra ianuam ostia vocentur.

* *Ianua*, Suidę αἰβάλη, Hesychio αἰβάνη, θύρα. Si Suidam audimus, originem ducere videtur ab Hebr. אובל *Vbal* quæ vox à D. Hieronymo, *porta* interpretaseu ianuæ limen. Pergamus ad alias votur Dan cap. 8. v. 2. βηλὸς etiam est ostices Hebr. שער *Schahar* ianua seu porta, à verbo eiusdem soni, quod significat, Obseruauit ceu ianitor: & cognationem habet cum רעש *Rahasch*, commotus est cum strepitu. nam porta, ianua, ostium aperiendo & claudendo solet crepare. Hinc ϑύρω, aperio ianuam, & θύρα, ianua, q. d. ϑύρα. Vnde sera, Lat. obsero, & resero, i. claudo, & aperio ianuam. פתח *Pethach*, ianua aperta & patula, à verbo *Pathach*, aperuit, patere fecit. Hinc πετάω, extendo, aperio. & Lat. pateo, patefacio. Vnde *Porta* & *Valua*.

Ianuarius dicitur à Iano, cui introitus rerũ sacrarũ, nõ secus ac per ianuam patet ingressus in ædes. Ouidius Fastorũ 2.

Primus enim Iani mensis, quòd ianua prima est:

Hic est ille mensis, quem Numa Pompilius cum Februario anno Romuli adiecit, totum sui anni curriculum dirigens ad Lunæ cursum, & in XII. menses distinguens, *auctore Liuio*. At quòd Luna singulis mensibus non explet dies triginta, desintque dies anno solido, qui solstitiali circumagitur orbe, ita quidem dispẽsauit dies quosdam mensibus intercalando, vt anno vigesimo ad metam eandem solis, vnde orsi fuerant, plenis omnium annorum spatiis dies congruerent. Cur autem primum mensem voluerit esse Ianuarium rationes proferuntur diuersæ. Plutarchus ideo hoc factum tradit, quòd in omnibus placeret rem vrbanam bellicæ præferri, contra Romuli institutum, qui homo bellicosus & Martis filius Martium pręposuerat reliquis anni mensibus, quando Ianus vitæ ciuilis & terræ colendæ auctor fuisset, quem propterea Numa inprimis venerabatur: Vel quod Numa ad naturæ potius ordinem respexerit. Cum enim Sol post brumam, fine progrediendi facto ad nos, cursum reflectens, quasi de nouo suum cursum instituat, optimũ iudicauit idem anni, quod Solis, esse principium. Alii primũ huic

mensi locum assignatum volunt, quòd exactis regibus ipsis Kal. Ianuarii primi consules creati fuerint. Eundem in Iunonis tutela fuisse, colligitur ex veterum fastis. Celebrabantur diuersis in eo diebus *Agonalia*, *Carmentalia*, & *feriæ Sementinæ* apud Romanos, vt apud Græcos *Ambrosia*. Quia etiam per id tempus Athenienses vina inferebant in ciuitatem, appelarunt *mensem Leneum*.

Ianus, qui primus Italos vinum & far docuit ad religionem, primus valuas, seras, & claues ad domorũ sanctimoniam excogitauit, Deus Deorum Saliorum carminibus dictus, belli & pacis index, *iuxta Ciceronem & Macrobium* ab eundo nominatus, quasi dixeris *Eanum*, quòd cœlum & tempus semper eant, vel quod ianuis præsit, *vt docet Ouidius in Fastis*. Festus cum Chaos ex Hesiodo describit: *Chaos*, inquit, *ex eo, quod χαίνειν Græci, nos hiare dicimus. Unde Ianus detracta aspiratione nominatur ideo, quòd fuerit omnium primus, cui primo supplicabant velut parenti, & à quo rerum omnium factum putabant initium.* Hactenus Festus. Peucerus & alii deducunt nomen à Iauan, qui pater fuit vtriusque gẽtis Græcæ & Latinæ. Goropius Becanus *lib. 4. antiquitat. Antuerpianarum* eundem esse dicit Ianum cum eo, qui dicitur Iaphet in literis sacris. Berosus, Fabius Pictor, & Cato, volunt Ogygem, qui & Noah audit, appellatum fuisse Ianum. Latii sanè Rex antiquissimus fuit, qui primus Italos aras, pomœria & sacra docuit, proinde primus omniũ nominatus in sacrificiis. Quidam, *vt scribit Arnobius*, eum mundum esse voluerunt, annum alii, solem nonnulli. Cognomina Iani fuerunt permulta. Sed nec eorum originem omittendam existimo, facto tamen eorum delectu, quæ præcipua sunt, ne aut limites mihi positos transgrediar, aut parum hìc diligens fuisse videar. Dictus est ergo *Bifrons*, & *Quadrifrons*, quòd duplici fronte à quibusdam simulacrum eius est factum, à nõnullis quadruplici, vel quia prudentissimus fuerit, videritque procul ventura & respexerit præterita: Vel, *vt Ouidius & Augustinus*, quòd Ianus sit mundus gemina facie, hac ortum spectãte, illa occasum. Sed erãt ipsius simulacra sine manibus & pedibus, ex lapide quadrato ab exili basi in latum exsurgẽte: Quo ipso quidem significare volebãt Dei vim, qui pedibus & manibus opus non habet ad ea, quæ iusserit efficienda. Quadrifrõs porrò effictus fuit, quòd ei rerum principia, finesque, introitus exitusque fuerint dedicati, atque hic ipse etiã *Geminus* est dictus. Iunonius porro est nominatus, Macrobio id affirmãte, eo quòd omniũ mensium ingressus teneat non minus, quã Kalendæ omnium mensium sunt in tutela Iunonis. A conserenda etiã propagine generis humani dicitur *Cõsiuius, eodem Macrobio auctore*: Quirinus ab hasta, quam Sabini *quirin* vocabant, vel *Curin*, vnde aliquibus Curitis audit: Itẽ *Clusius* vel *Clausius* à claudẽdo, & *Patulcius* à patẽdo. Valuæ enim eius bello patebant, occludebantur tempore pacis. Hinc Ouidius Fastor. 1.

Nomina ridebis, modo nãq; Patulcius idẽ,
Et modò sacrifico Clusius ore vocor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
Nomine diuersas significare vices.

Primum huic templum condidit Romulus, atque in eo erat Iani Bifrõtis signũ, duos populos in vnũ coiisse significans. Id autẽ vt clauderetur tẽpore pacis, & cõtrà ingruẽte bello recluderetur, & patulas haberet fores, instituit Numa, quod ipsum ter tantũ cõrigisse legitur, si tẽpora à Numa vsq; ad Augustũ reuoluãtur. *Septimianus* quoq; est dictus propter tẽplum ipsi à Septimio Seuero exstructum, & *Clauiger*, quòd cum claue & virga formaretur. In eius templo Trapezitas & fœneratores cõuenire solitos apparet ex eo Horatii: *Hæc Ianus summus ab imo perdocet.* Quamquam Lambinus intelligete id velit de via eiusdẽ nominis, quæ ducebat ad Iani templũ. Ait enim Cicero *Offic. 2. Sed toto hoc de genere,*

de quærenda de collocanda pecunia, etiam de vtenda, commodius à quibusdam optimis viris ad medium Ianum sedentibus, quam ab vllis Philosophis in vlla schola disputatur.

* *Ianus*, quem Græci & Latini Bacchum & Oenotrium vocant, eundem illũ Syri & Aramęi omnes (qui lingua Hebręa vel illi cognata vtuntur) appellant Ianum, à voce *Iain*, quæ vinum significat, qui est vitis à Noacho post Diluuium satæ fructus, & eiusdẽ in homines beneficium. Ex quo apparet. Noachum dictum esse Iainum, & postea Ianum: proinde eundẽ esse qui & Noachus & Ianus ille vetustissimus sit. Nam *Iani* quoq; seculis sequẽtibus plures fuere, & recẽtiores omnes antiquo, qui tamen illius inuentũ & nomen ambitiosè sibi vendicarunt. De hoc antiquissimo Iano ac proinde Noacho, vetustissimi scriptores Ethnici, pręsertim Latini, meminerunt. Hic & *Iane* quoq; in libris ritualibus Saliorum dictus est, teste Tertulliano, cap. 11. Apologet. qui ante vranum, Saturnum, Iouem, Græcos, extitisse conceditur: cuiq; propterea prius quàm alii cuiquam Deo sacrificabatur. De quo multa cõficta sunt, quę D. Augustinus exsibilat lib. 7. de Ciuit Dei, cap. 7. & 8. Etymologias à Cicerone & Ouidio propositas reiiciunt eruditi. Ianus enim antiquissimus, à *Iain*, i. vino deriuatur; estque nomẽ antiquissimum & Aramæum, ante Grecos, & Latinos, nedum Romanos, natũ. Cuius nominis vsus vel nullus, vel ratus semper fuit apud Græcos vetustatis cõtẽptores: multus autẽ apud Latinos, quorũ testimonia citare tædiosũ foret. Ouid. lib. 1. Fastor. *Quem tamẽ esse Deum te dicã, Iane biformis? Nam tibi par nullum Gracia numẽ habet.* Athenæus lib. 15. ex Dracone Corcyreo refert, Ianum, vt fama ferebat, bifrontẽ fuisse; altera facie posteriore, altera anteriore. Coronas illum reperisse, nauigia, rates: numum æreum ab eo primùm signatum: qua ratione ciuitates in Græcia multæ, Italia & Sicilia, monetã cudunt impressã bifronti facie & bicipiti: ex altera parte vel rate, vel nauigio vel corona. Ergo bifrons antiquissimus ille Ianus, vt vtrumq; Mundũ, nẽpe primũ (qui per diluuium à Deo deletus est.) & hunc secũdũ, in quo post diluuiũ viuimus, vidit, teste Arnobio, lib. 6. cõtra Gẽtes. Nã quod Ouidius duas illas Iano facies ideo datas interpretatur, quòd *Omnis habet geminas hinc atque hinc ianua frontes, E quibus hac populum spectat, at illa larem*: puerile est: sed quòd duplicem illũ mundum viderit, bifrons est depictus: Ratis tributa, in diluuii & arcæ memoriam qualemcunque, quæ tamen inter Ethnicos vt & Noachi, seu vetustissimi Iani, nomen in fumum abiit.

Iapetus Poetarum, cœli, & terræ filius *vt fabulatur Hesiodus*, cum Hebræo Iaphet est idem. Nã & Berosus Chaldæus vocat *Iapetum*. Vtque ex Ioseph Græci fecerũt Iosephum, sic ex Iaphet Iapetum. Est autem Iaphet tantundẽ ac latitudo, quod ex eo multi populi longè latéque sunt propagati. Vanum ergo & commẽtitium est, quod Proclus in Platonem nomen istud deducit ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι. καὶ πέτεσθαι, quodq; Eustathius 1. Iliad. hoc modo, ἐτυμολογεῖ: ἐκ τοῦ ἰάπτω γίνεται ἄιστα τὸ ἀγὰν βλάπτω, καὶ κατὰ μετάθεσιν δὲ εὐφωνίαν ἰάπτω. ὅθεν ἰαπετός. Huius posteritas totum occasum & septentrionem repleuit. *Gomer* nomen dedit Cimbris, *Magog* Scythis, *Madai* Medis, *Iauan* Ionibus *Elissa* Æolibus. *Tharsis* Cilicibus, quorum metropolis etiam est *Tharsus*, *Cethim* Macedonibus, *Dodanim* Dodonæis in Epiro, *Mosoch* Moscis *Thiras* Thracibus.

* *Iapetus* antiquissimus, nempe Noachi filius, in prouerbiũ abiit inter Græcos, τοῦ Ἰαπέτου ἀρχαιότερος, *Iapeto antiquior*. Quid enim Græcis vltra Noachi tempora potuit esse cognitum? Cui Iapeto Prometheum filiũ tribuit Ouidius, Metamorph. lib. 1. nescio. hũc enim Adami creatorem fingit, nam de tellure quã putat cognati tunc retinuisse semina cæli,

&de

& de qua primus homo formatus est, subiicit, *Quam satus Iapeto mistam fluuialibus vndis, finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.* Mirum Spiritus mendacis, veritatem, à Mose propositam, euertentis, artificium!

Iberia dicta Hispania à fluuio Ibero Cantabricis iugis orto, qui primùm in ortum solis elatus tandem deflexo alueo in meridiem mediam Tarraconensem irrigat, & in Mediterraneum mare effunditur. In hac regione sita est vrbs Toletum, à qua nomen concilio Toletano. A regione dicti populi Iberi, vel potius à Tibarenis, qui metallicas venas olim scrutari in Hispaniá traiecisse dicuntur. Qua ratione haud insulsè accómodari poterit notio vocabuli באר, quæ vox Hebræis *puteum* & *cysternam* significat. Quoniam verò regionem hanc tandem & Celtæ propriis relictis sedibus inhabitarunt, dicti quoque fuerunt *Celtiberi*, composito ex gente vtraque nomine.

* *Iberia*, Ἰβηρία, Asiæ regio, quam Ptolemæus etiam Caucasum appellat; Strabo, Albanos & Iberos, Caucasios posse dici scribit. Iberi Asiatici à Plinio & Mela Georgi nominati, hodie Georgiani dicũtur. Gargania apud Æthicum Iberia illa nuncupatur. Iberiam Eoam vocat Eustathius ad Dionysium. Quo ad Occidentalem, vide *Hispania*.

Icarium mare inter Samum & Myconem situm vult Isidorus dici ab insula *Icaria* vna Cycladum, alij ab Icaro Cretensi, qui ibi naufragio periérit. Ouidius refert ad Icari fabulam, qui cera liquata radiis solis, atque ita defluentibus alis, est in hoc mare delapsus. *Icarus*, inquit, *Icarias nomine fecit aquas.* Totam fabulam iucundè & patheticè descripsit idẽ 2. de arte amandi mox in principio, & 8. *Metamorphos.* Est autem Icarium mare pars maris Aegæi Ptolemæo & aliis: Icaria verò est Ἴκαρος Stephano, cui etiá δολίχη, μάκρις, & ἰχθυόεσσα dicitur. Pergamum vocatam, antequam Icarus in eá se præcipitem dedisset, scribit Camerarius *in suis commentariis Homericis.*

Ichneumon, alio nomine mus Pharaonis & mus Indicus, animal specie muris, rostro tamen oblongo, & magnitudine felis, caudaque prælonga ad similitudinem serpentum, *vt asserit Oppianus*, victitans vt plurimùm in arundinetis & Nili paludibus, quia Aspidis & Crocodili oua diligenter indagat, eaque, vbi inuenerit, disperdit & frangit, ἀπὸ τοῦ ἰχνεύειν, id est, *inuestigando* nomen accepit. Et quoniam nocentissimorum animalium istorum fœcunditas hac ratione in Aegypto prohibetur, diuinis olim honoribus Aegiptij hoc animal sunt prosecuti. Mirabilis est eius pugnã inituri cum Crocodilo solertia; quam quia elegantissimè carminibus suis expressit Oppianus κυνηγετικῶν 3. in gratiam eorum, qui fortasse exemplari Græco destituentur, subiiciam:

ἰχνεύμων βαιὸς μὲν, ἀτὰρ μεγάλοισιν ἀέθλοις
μελπέσθαι θήρεσσι, πανύστατος οὕνεκα βουλῆς,
ἀλκῆς τε κρατερῆς ὑπὸ κνωδάλοισι μέλουσι.
ἢ γάρ τοι κερδίστοισι κατίκταται διπλόα φῦλα,
ἑρπυστῆρας, ὄφεις, τοὶ καὶ ἐργαλέους κροκοδείλους,
κείνους τ' ἀλάδυς, φόνιος γάρ. ὁππότε γάρ τις
θηρῶν λευγαλίων ἠδ' ἡ τρίστοιχα πετάσσας
χείλεα, καὶ χάος εὐρὺ, καὶ ἄσπετον ἐκλελυθὸς,
δὴ ῥα τότ' ἰχνεύμων δολίην ἐπὶ μῆτιν ὑφαίνων,
λέξοις ὀφθαλμοῖσιν ἀπείρονα θῆρα δοκεύει,
αὐτὰρ ὁ δὴ βαθὺν ὕπνον ἐπὶ φρεσὶ πεπτάμενον,
ἄψα δ' ἄρ' ἐν ψαμάθοισι, καὶ ἐν πηλοῖσιν ἑλισθεὶς
ῥίμφ' ἴθος εὐπυλέωνα διαπτάμενος θανάτοιο
τολμηρῇ κραδίῃ, σὺ δ' εὐρὺς ἤλυθε λαιμοῦ.
αὐτὰρ ὅ γ' ἐξ ὕπνου βαρυάεος ἔγρετο δειλὸς,
καὶ κακὸν ἐν λαγόνεσσι φέρων τόσον ἀσπετίλαπτον,
πάντῃ μαινόμενος, καὶ ἀμήχανος ἀμφαλάληται,
ἄλλοτε μὲν ποτὶ τέρματ' ἰὼν μυχάτου ποταμοῖο.
ἄλλοτε δ' οὖ ψαμάθοισι κυλινδόμενος περὶ χέρσον
ἄγριον ἀσθμαίνων, σπαιρόμενος ἀμφ' ὀδύνῃσιν,
αὐτὰρ ὅ γ' οὐκ ὀλίγον, γλυκερῇ δ' ἐπιτέρπετ' ἐδωδῇ,
ἧπατι καὶ ἄγχι μάλιστα παρήμενος ἐλαπινάζει.
ὀψὲ δέ τοι λιπαρὸν κενεὸν δέμας ἔκθορε θηρὸς
ἰχνεύμων, μέγα θαῦμα, μεγασθενέος λοίγου,
ὅς πέρ τοι κραδίῃ τόλμαν χάδεν, ὅς τ' ἐνὶ μήτις,
ἀγχίμολον θανάτοιο πολὺν δέμας ἀμφὶς ἔρεισεν.

Ichneumõ breuis est, verũ æquiparãda honore
Et magna virtute feris atrocibus vnus,
Corpore quam latens solertia tanta pusillo:
Quippe dolis vafris cristatos enecat angues,
Et crocodilos immanes septemplice Nilo

Progenitos audax miranda fraude trucidat.
Dū mulcet recubās crocodilus mēbra sopore,
Faucesque immēsas referās, & labra trisulca
In vacuas auras ingenti pandit hiatu:
Callidus Ichneumon versutas instruit artes,
Obliquis oculis obseruat, donec anhela
Bellua tranquillo somno perfuderit artus,
Et compertū habeat dormire sopore profundo
Tum demum è cœno squallenti turbidus exit,
Lataque peruadens temerarius inuolat ora.
Hinc miser à somno tandē expergiscitur alto
Saucius, imo ferens diram per viscera pestē,
Bacchaturq; amēs animi, fluuiosq; pererrat.
Nūc limosa petēs, ruit in vada gurgitis alti;
Littora nunc repetit, corpusq; volutat arena,
Tetro feruentes exspirans ore vapores.
Sic agitur furiis accensa feruidus ira,
Talia contemnit latus, talesque furores
Negligit Ichneumō, dum fibras tabe fluentes
Lancinat, & iecori accūbens epulatur opimo,
Optatis dapibus plusquā satiatus Ichneumō,
Exsilit ex adyto linquens exangue cadauer.
O magne Ichneumō, magna virtute stupēde,
Hui quantum facinus? quā audaci corde per actum?
Qui ambiguā obiicias in tāta pericula vitā.

Ichthyocolla, ἡ τοῦ ἰχθύος κόλλα, *gluten piscis.*

Ichthiotrophium τὸ τῦ ἰχθύος τροφεῖον, locus, in quo pisces asseruantur & aluntur, Latinis alio nomine *piscina* & *viuarium.*

Icilia lex à L. Icilio Trib. pleb est lata, M. Valerio Maximo & Sp. Verginio Tricosto Coss. Anno ab V.C. 317. vt Auentinus mons plebi ad ædificia condederetur. Meminit eius Dionysius *libr.* 10. Fuit & alia lex Icilia, quam tulit Sp. Icilius Trib pleb. Anno 261. T. Geganio Macerino & P. Minutio Augurino Cos. ne quis tribuno ad populum dicenti cōtradiceret aut interpellaret.

Icterius morbus, qui nihil aliud est, quàm biliosi humoris per corpus effusio, χολῆς ἀνάχυσις εἰς τὸ δέρμα. *aut Galenus*, interdum etiam nigræ bilis effusio, idque sine putredine, *iuxta Auicennam*, quæ alioqui putrescente cholera tertiana committeret, ab ictero seu Galbula aue concolore, cuius Oppianus & Plinius meminerunt, trahere dicitur appellationem. Alij malunt ab ictide deriuare, quòd animalculum alio nomine dicitur viuerra, & cuniculos suis caueis excludit: Iterum alij à miluis, quos ἰκτίνους nominant Græci, *vt & in Galba meminimus.* Sed de prima originatione constātior auctorum sententia est. Caussa huius morbi (*vt nonnihil de ea addam*) potest esse inflāmatio hepatis, eiusdem schirrhus, intēperies, obstructio, felleæ quoque vesicæ imbecillitas, obstructio pororum, per quos flaua bilis ad ieiunum descendit, vel concretio in ea lapide aut lapidibus pluribus, aut adnato tuberculo. Tum enim bilis non patentibus meatibus regurgitat in hepar & venas, sanguinique permixta effunditur in totum corpus. Fit idem & vitio lienis, cùm non attrahit ratione frigiditatis, vel non suscipit propter obstructionem vel potius tumorem: Item ex calida & sicca intemperie totius corporis, quę sanguinem alimentitiū in bilis naturam mutat. Aliquando etiam oritur exsumtis venenis, aut pharmacis non redditis per aluum, aut ex viperæ morsu ita sanguinem afficiente, vt vertatur in bilem excrementitiam veneficam, quæ à iecore expellitur ad cutem, aut deniq; ex biliosorum morborum crisi, cùm flaua bilis secernitur & amandatur ad corporis superficiē.

Ida mons Phrygiæ, Paridis iudicio celebris, cuius cacumen *Gargarum* vocari Macrobius & Strabo tradunt, Stephanus φαλάκρας (*quamquam & alia montiū iuga sic appellari scribat*) nomen accepit ab Ida regionis regina, vel ab Ida Cretensi, *vt canit Virgilius*, vel etiam ab altitudine. Vt enim Didymus ait, ἴδη πᾶν ὄρος, ἐξ οὗ κυκλόθεν ἐστὶν ἰδεῖν. Theocritus vocat πολύδενδρον in encomio Ptolemæi. Homerus πολυπίδακα à fontium multitudine. Quare ad imitationé eius Ouidius ait Metamorph. 2.

Et tum sicca prius celeberrima fontibus Ida.

Ab hoc

Ab hoc monte nominati Idæi *Dactyli* seu *Corybantes*, qui Iouem aluisse feruntur, vel à monte Cretæ nominis eiusdē. Hesychius: *ἰδαῖοι δάκτυλοι: οἱ μὲν ἀπὸ τῆς φρυγίας. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς κρητικῆς αὐτοὺς ὀνομασθῆ φασὶν ἴδης.*

Idiota (Nonius Marcellus habet *idiotas*) trahitur à Græcō *ἰδιώτης*, vt idem censet, inutilemque hominem significare existimat, quasi sibi tantùm, non plurimis vtilem: *Lucilius lib. 26.* Quidni & tu idem illiteratum me atque idiotam diceres?

Idololatria, τῶν εἰδώλων λατρεία simulacrorum aut imaginum cultus, diuina lege quidem prohibitus, at in totum terrarū orbem iampridem inuectus à Diabolo, imò in populum Dei. Scribit Augustinus *triginta idolorum millia à gentibus adorata fuisse.* Trecentos exstitisse prodidit Terentius Varro. Habebat & quæque natio peculiarem Deum, quem in hac aut illa imagine sibi adorandum proponebat, vtpote Babylon *Belum*, *Isidem & Osirin* Aegyptus, Africa *Neptunum*, Mauritania *Iubam*, Rhodus *Solem*, Samos *Iunonem*, Lemnos *Vulcanum*, Paphos *Venerem*, Delphos *Apollinem*, Roma *Quirinum*, Latini *Faunum*, Athenæ *Mineruam*, *Atergatin* Syria, Arcadia *Panem*, Ammonitæ *Molochum*, Persia *Cœlum & Iouem*, Arabia *Iouem & Bacchum*, Gallia præter *Mercurium*, *Theutatem & Hesum*. Et vt Sibylla canit de Græcis, *ἔργα δὲ χειροποίητα γεραίρεμεν ἄφρονι μύθῳ.*

Idolum, εἴδωλον, ἀπὸ τοῦ εἴδειν deducunt Grammatici, quòd numinis forma oculis repræsentetur. Hac significatione comprehenduntur simulacra gentiliū, ex quibus sæpe Dæmones, sępe sacerdotes sua dederunt oracula siue responsa, *vt Lactantius & alij testantur.* Variis illa nominibus depinguntur in literis sacris. Aliquando enim dicuntur אחרים אלהים, *Acarim Eloim, Dy alieni*; qui Leuit. 19. sunt אלילים, *Elilim*, id est, *idola*, aliquando תרפים, *Teraphim*, deducta origine vocis à רפא, *Rapha sanauit*, quod in rebus asperis, & afflictis præsidium exspectarent. אימים, *Emim*, terricula, ad quorum aspectum idololatræ terrentur, ac si formidandum quid eis occurreret. Accommodatur eiusdem nomen פסל, *Pesel*, quo sculptile & dedolatum vel ex ligno vel lapide idolum significatur. Itē גלולים: *Ghillulim*, à verbo *Galal*, voluit, vnde גלל *Gelel*, stercus, volutabrū à volubilitate. Et cognationem habet verbū illud *Galal*, cum געל *Guha*, abominatus est: vt etiam idola sunt abominationes: & cum לעג *Lahag*, subsannauit. Nam idola sunt veræ religionis subsannationes horrendæ. *Ghilulim*, verū idē est ac stercora & sordes, quibus homo contaminatur, & hoc nomen per contemtum idolis applicatur, vt constet, quàm stramineo & obscęno fundamento nitantur, qui Deo vero relicto ad ea sese prouoluunt. Tribuuntur eis & nomina *Vanitatis, Mendacii, Similitudinis, Abominationis, Fornicationis, Figuræ, Figmenti, & Nefas*, quod est conflatile idolum ex argēto aut auro, aut imago lapidea vel potius ligna eadē materia exornata. Huiuscemodi sanè Idolum fuit illud Priapi, quod esse volunt *Miplezet* i. terriculamētum, *1. Reg. 15.* & Tamuz *Ezechiel 8.* & Bel *Ierem. 50.* Sicuth *Amos 5.* Dagon *Iud. 16. Samuel. 5.* Astaroth *Iud. 2. Deuteron. 7.* Meleketh (cœli Machina) *Ierem. 7.* ne quid amplius de Moabitarum idolo & Moloch adiiciam. Cum etymo prius adducto facit & Isidorus aliquo modo, cum *ἀπὸ τοῦ εἴδεος, externa scilicet forma*, deducit originem vocis. Ea enim in oculos incurrit nostros, & refricat memoriam eorum, qui sunt vel absentes, aut vitam cum morte commutarūt, ex quo vnico fonte prodierunt primùm simulacra, vt eiuscemodi qualicumque præsentia aut præsentatione regum & amicorum defunctorum desiderium leuaretur. Ceterum tandem stulta mortalitas (*vt cum Plinio loquar*) siue nimium credula & excæcata, seu à Dæmonibus sese insinua-

insinuantibus istis idolis decepta, diuinos instituit honores, non solùm thura adolescendo, sed etiam bestias mactando, & à veri Dei cultu longissimè recessit, cùm oculos ea habuerint, nec viderint tamen: aures, & tamen destituta fuerint earum vsu, *vt canit David* Psal. 115 & 135.

Idumæa, regio inter Iudæam & Arabiam ab occidua Iordanis parte, inque occasum vergens, etiã γοβολῖτις & ἀμαληκῖτις vocata, *teste Iosepho*, trahere dicitur appellationem à ciuitate Idume. Strabo scribit incolas huius regionis esse origine Nabathæos, sed eiectos ab eis seditione cum Iudæis in amicitiam & fœdus coaluisse, legibus etiam receptis. Tertius Regum in Arabia quidem fuisse, sed ad mare rubrũ submotos prodit. Passim ab Hebræis dicũtur Edom. Hinc parum deflexa voce Idumæos deducere potuerunt Græci, trahũtque Originem ab Esau Isaaci filio, qui inter coætaneos *Edom*, id est, ruffus est dictus, quod & Augustino placet. Atque ita forte non malè ab Idumæis dicetur *Idumæa*.

Idus, quę singulis mensibus sunt octo, & Ioui sacræ fuisse leguntur, semper tũ flamine Diali cædente & immolante bouem, tulisse nomen videntur nonnullis origine Thusca, quòd apud Thusos eadem profectò dies *Idis* fuerit dicta. Iouis fiduciam significans, qui, *vt auctor est lucis*, ita Lucetius & *Diespiter* est nominatus. Alij arbitrantur *iduare*, quod est *diuidere*, vocem esse *Hetruscam*, datumque nomen Idibus idcirco, quòd velut in duas partes diuidant mensem, cum vt plurimum medium attingant. Plutarchus refert originem ad εἶδος, quod circa illum diem plena facie coruscet Luna, alij τὸ ἰδεῖν, quod est videre, eodem planè sensu. Nonnulli trahunt ab oue Iduli, quam singulis Idibus oblatam volunt. Præcipuas ferias Idibus dicatas & obseruatas fuisse apud Romanos indubitatæ fidei. Si quis id amplius confirmatum velit, Alexandrum ab Alexand. legat *Genial. dier. libro tertio capite. 18.*

Iecur nomẽ habet Isidoro, quod ignis ibi habeat sedem, qui in cerebrum subuolat, inde ad oculos cæterosque sensus & membra diffunditur. Quod etymon etiamsi mihi displiceat, nolui tamen omittere, ne de eo hic viscere nihil omnino legi malè aliquem habeat Hippocrati dicitur ῥίζωσις τῶν φλεβῶν, *quod ex eo tanquam radice pullulent venæ.* Ab eodem peragitur αἱμάτωσις, id est, *sanguificatio.* Sitam etiam esse ibidem appetitoriam animæ facultatem existimat Galenus *3. de placitis Hippocr. & Platonis*, innuitque idem Homerus, cùm apud inferos Titii iecur corrodi & exedi fingit à vulneribus, eo quod Latonam constuprare voluisset, cùm partem illam plecterent, quæ contumeliæ illatæ fuerat veluti origo & radix. Vocatur eadem facultas & naturalis, Græcis nunc θρεπτικὴ, nunc ἐπιθυμητικὴ, fertúrque ea in voluptates Varias eius distinctiones relinquo Medicis, in primis Galeno, à quo eas petere vnicuique licebit.

Iehoiacim vel *Ioacim* יהויקים Iehouæ resurrectionem denotans, vt אליקים *Dei resurrectionem*, nomen habet à קום *surrexit.*

Iehoua יהוה quod nomen recentiores Iudæi, crescente inter eos superstitione, ἀνεκφώνητον iudicarunt, eius loco pronuntiantes אדני, cum tamen ad mortem vsque Simeonis Iusti solitos fuisse Iudæos illud effari Doctores eorum testentur in Babylonico Thalmud, *tractatu Ionia, cap. 4.* substantiam Dei vel subsistentem Deum potius significat. Vnde sibi illud tanquam proprium & conueniens assumsit *Exod. 3. & 6.* cum ait: ושמי יהוה *& nomen meum Iehoua* Addit לא נודעתי להם *non reuelaui illis* quippe Abrahamo, Isaaco, Iacobo. Descendit autem à verbo היה *fuit*, vt יהיה *sit* ὁ ὤν, *existens, qui est, qui existit*, Deus scilicet æternus, nulli mutationi obnoxius. Itaque docuit & Rabi Mo-

bi Moses Ægyptius *in libro More* cetera Creatoris nomina ab affectibus esse deriuata, solū verò nomen τετραγράμματον, id est, *literarum quatuor*, quod etiam שם המפורש *Schem hammephoras* nominant, peculiare esse & propriū soli ipsius substātiæ. Imo Rabbi Haceados probare nititur in גלי רזיא, id est, *arcanorum reuelatore*, comprehendi in eo diuæ Trinitatis mysterium. Vt haud absque ratione asserat Philo Iudæus, meritò & iustè tribui Deo: Maximè cùm Mosi sciscitanti ipsius nomen responderit: אהיה אשר אהיה. Sūt qui existimāt ex hoc loco natum nomen Iehouæ, cum היה verbum substantiuum (vnde יהוה) in tertia persona futuri fit יהיה, erit, atque adeo primitus iis literis fuisse expressum, tandem vero facilem fuisse transitum à י in ו propter literarum affinitatem. Quod ipsum quamquam affirmare nolim proponere tamen volui, vt vnusquisque de ea re cogitet magis. Et quāquam futuri temporis sit אהיה, *Ehie*, ero; tamen cùm in lingua Hebræa pro præsentibus sæpe vsurpentur futura, non existimandum est malè reddidisse Hieronymum cum septuaginta, ἐγώ εἰμι ὁ ὤν, vt ita efficacius & euidentius subsistentem per se essentiam diuinam exprimerent, inque eo viuere & ab eo proficisci omnia & pendere significarent. An non Platonicis Deus ὁ ὤν, καὶ τὸ ὄν? An non & olim in Ægyptiorum templis de Deo scriptum, ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονός, καὶ ὄν, καὶ ἐσόμενον· τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδείς πω θνητὸς ἀπεκάλυψε? Nūquid & princeps Philosophorum redditurus animā dixisse fertur; *Ens entium, miserere mei*? Scribit de eodem Dionysius Areopagita hoc modo: οὐ ποιὸν ἐστὶν ὤν, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ ἀπεριορίστως ὅλον ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν τὸ εἶναι, καὶ προειληφώς, *Appellauit*, inquit, *seipsum, qui est, non quod secundum quantitatem aliquam aut dimensionem subsistat, sed simpliciter & infinitè totum esse in sese comprehendens*. Pertinent & huc illa Gregorii Theologi verba: Θεὸς ἦν μὲν ἀεὶ καὶ ἐστὶ, καὶ ἔσται, τὸ δ' ἦν καὶ ἔσται, τῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου τμήματα, καὶ τῆς ῥευστῆς φύσεως· ὁ δ' ὢν ἀεί. καὶ τοῦτο αὐτὸς ἑαυτὸν ὀνομάζει τῷ Μωυσῇ χρηματίζων ἐπὶ τὸ ὄρος. ὅλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸ εἶναι. &c. i. *Deus & erat semper, & est, & erit: vel* (vt rectius loquar) *semper est. Nam Erat, & Erit, nostri temporis, fluxaque naturæ segmenta sunt. Ille autem semper est, atque hoc modo seipsum nominat, cum in monte Mosi oraculum edit. Vniuersum enim id, quod est in se complectitur*, &c. Orat. 38. * Literæ nominis יהוה sunt quatuor, vnde dicitur ὄνομα τετραγράμματον, sed non apices quibus propriè insigniri debet. Nam illi apices sunt nominis אדני *Adonai*. Quomodo enim efferendum erat, nomini licebat id concipere, præterquā Pōtifici Maximo, idq; decima die mensis Tisri, & quidem ἐν ἁγίοις. Itaque Hebræi יהוה legunt *Adonai* & Septuaginta semper Κύριος interpretantur. quod nomen non legitur in primo capite Geneseos, sed *Elohim*, Θεός. At in secundo יהוה Κύριος: hinc argutati sunt Tertullianus, & quidam veterum, Deum non prius Dominum fuisse, quàm Adam factus esset. Atqui אלהים *Elohim* commune nomen etiam Diis Gentium. Sed יהוה quod Κύριος Græcis interpretibus, est proprium vnius Dei viui. ὄνομα τοῦ ὄντος, inquit Philo, de vita Mosis, & quidem rectè. Hodie quoque nomen Dei in Synagogis ex more exprimitur, cum summa demissione. In libro liturgiarum hæc verba leguntur במקדש &c. hoc est, *In Sanctuario pronunciant nomen* (יהוה) *per scripturam eius: in vrbe autem per cognomen eius* (אדני & אלהים). *Adonai & Elohim*, Κύριος & Θεός. Phœnices pro יהוה Ἰευω dixerunt, Samaritæ *Iaβai*, quasi יהוה *Iehouè*, ὁ ὤν. Ergo nomen τετραγράμματον illis notum. quod quidem alii Ἰάω, vt Orpheus, & Diodorus lib. 11. alii aliter enunciabant. Phœnices igitur non solùm sermone populari, sed & arcanis quibusdam nominibus religionis cum Hebræis consenserunt, Sic עליון *El-ion*, ὕψιστος Deus ipsis di-

cebatur: etiam quidam eorum deorum μημερῦμ, id est, ὑψουράνιος, מרומים *Mummeromim* est ἀνέκαθεν, Supernè. Philo Bybliensis, Phœnicius, fingit huius *Memrumi* fratrem fuisse Οὔσωον, manifestò deprauans historiam Esau, quē subiicit toto corpore hirsutum fuisse. Præterea & ἐλωὰμ quosdam recenset inter illos Phænicum Deos Addit idem quendam etiā Deum Phænicum ἀγρὸν, siue ἀγρότην vocatum. Totidem sanè iisdemque literis scribitur nomen Dei, quot & quibus ager: sed puncto tantùm & vocali alterum ab altero distinguitur. שדי *Schaddai* enim Deus est, aut Dei epitheton. At שדי *Sadai* est ἀγρὸς quod dictum *Sadeh*, vt Threnorum 4. & Psal. 96. Itaque hunc *Schaddai*, quem ipse perperam ἀγρὸν, aut ἀγρότην vocat, dicit vnum esse ex Diis, quos præcipuè colerēt Byblienses populares sui. Quòd autem in fano portatili circumferretur, adumbratum est ex arca testamenti, quam malo suo experti sunt ipsi Phœnices, & Gazæi. Manifesta enim apparent vestigia veritatis obscuratæ in historia 1. Sam. 6. cap. Itaque Iosephus τὸν σκηνὴν συμπεριφερόντα καὶ μεταφερόμενον ναὸν vocat. Idem ergo & de arca dici potest. ferculo quoque τὸν Δία ἡλιοπολίτην vehi, auctor Macrobius, qui est idem Deus cum hoc Phœnices etiam vocabant Βετυλ, vel Βαίτυλ (Hebræis בית אל Beth-el, id est, domus Dei) deos quos specie lapidis adorabant. Philo Bybliensis, Ἔτι δὲ ἐπενόησε θεὸς Οὐρανὸς Βαιτύλια, λίθους ἐμψύχους μηχανησάμενος. quæ omnia apertè deprauata sunt ex historia lapidis, quem Iacob vnxit, & posuit in loco, qui dictus Bethel: Genes. 28 18. 19. Hinc nugaces Poetæ βαίτυλον vocant lapidem, quem fasciis obuolutum pro filio Saturnus deuorauerit. Sed & summum omnium Deorum Ἄδωδ vocabant, qui Macrobio est *Adad*. Philo Bybliensis; Ἀστάρτη δὲ ἡ μεγίστη, καὶ Ζεὺς Δημαροῦς, καὶ Ἄδωδος βασιλεὺς θεῶν ἐβασίλευον τῆς χώρας Macrobius: *Deo enim, quem summum maximùmque venerātur, Adad nomen dederunt. Eius nominis interpretatio significat VNVS. Hūc ergo vt potentissimum adorant deum.* Id quoque adumbratum ex veritate: quum toties totiesque Deus dicat se esse VNVM, quod Hebraicè est *Ahad*. Hæc clarissimus Scaliger.

Iehu rex Israeliticus virum significans constantem in seipso, deriuatur ab הוא *exstitit*, idem cum Statio vel Eustatio Fuit & eius nominis Propheta filius *Hanani*.

Ieiunium, dictum ab intestino, quod vulgo ieiunū dicitur, eo quod plurimū reperiatur vacuū propter meatus bilis, quæ cito leuat excrementis suo influxu, dum acrimonia sua ad ea, quæ cōtinentur, velocius propellenda instimulat. In idem intestinū disseminatur quam plurimæ venæ Mesaraicæ, quæ celeriter succum exsugunt & deferunt ad Hepar, cui id adiacet, aut certe reliquis propinquius est.

* *Ieiunium* docti nonnulli deducunt à verbo Hebræo יגה *Iana*, id est, afflixit, ieiunium enim illis erat non modò corporis, sed & animi afflictio, nec enim per horas, sed per dies totas à cibo, potu & ludicris planè abstinebant, saccis operti in cinere prostrati iacebant: vt ex historiis colligere licet. צום *Tsom* etiam illis ieiunium dicitur, inedia, à verbo *Tsom*, ieiunus fuit, abstinuit se à cibo & potu. Cognationem habet verbum illud cum מצץ *Mots*, emulsit; eo quod ieiunium venas emulgeat, exhauriatque vires corporis. Gr. νηστεύω, ieiuno; νηστεία, ieiunium.

Ientaculum, ἀκράτισμα siue ἀκρατισμὸς, πρωϊνὸν ἔμβρωμα, id est, *cibus matutinus* Athenæo, quem sumere solebant, antequam alia aggrederentur opera, nomen inuenit ὅτι δεῖ ἰεν, vel (*vt Dores loquuntur*) ἰᾶν. Alii (*quod probo*) à ieiunio deriuant, quod eo vterentur ieiuni, ad quam originem respicere adhuc videntur

tur Galli verbo *desiuner*, quod illis est sumere ientaculum. Sed cur est Græcis ἀκρατισμὸς? ἀπὸ τοῦ ἀκράτου à vino mero, καὶ διὰ τὸ ἐν ἀκράτῳ βρέχειν καὶ προσίεσθαι τοὺς ψωμοὺς, *quod panis buccellas vel offulas tingerent & imbuerent meraco & matutino tempore comederent*. Etiamsi Plutarchus in conuiualibus διὰ τὴν ἀκρασίαν, id est, ob intemperantiam dictum ἀκράτισμα velit, quod probro olim daretur mane cibum sumere. Addit testimonium Theonis, qui affirmabat veteres ἐργατικοὺς καὶ σώφρονας, id est, *Laboris & sobrietatis studiosos solitos fuisse pane tantum vino macerato vesci*, & nulla alia re, ideoque ἀκράτισμα appellasse διὰ τὸν ἄκρατον vinum non dilutum. Festus *prandicolum* ponit pro *ientaculo*, nonnulli *prandiolum*, quasi paruum sit prandium. Quin & *Silatū* sumit idem pro *ientaculo*. Verba eius sūt: *Silatum antiqui pro eo, quod nunc ientaculum dicimus, appellabant, quia ieiuni vinum sibi conditum ante meridiem absorbebant*. Est autem Sili herba, quam alio nomine Seselin vocant, cuius vel semine vel radice vinum condiebant.

* *Ientaculum*, διανηστισμὸν Athenæus lib. 1. cap. 9. τὸ ἀκράτισμα, id est, ientaculum appellat, cui respondet Francocelticum *Desiuner*, id est ieiunii solutio. Eruditissimus Casaubonus, ieiunare Græci, νηστεύειν; inquit, & νηστίζεσθαι: frangere ieiunium ἀπονηστίζεσθαι. Ex analogia igitur ἀπονηστισμὸς, Ientaculum, Ieiunii fractio. De eo qui nondum in die comedit, dicitur, ieiunus est: & ientaculo sumpto, deieiunus est, si ita loqui licet; id est, ieiunus esse desiit. Ἄριστον similiter idem Athenæus lib. 1. definit esse πρωϊνὸν ἔμβρωμα, epulum matutinum. Vnde Eumæum scribit Homerus (Odyss. lib. 2.) ἄριστον parasse, ἅμ' ἠοῖ φαινομένῃ, sub auroræ ortum. Et ex illis Palamedis versibus apud Aeschylum, Ἄριστα, δεῖπνα, δόρπα θ' αἱρεῖσθαι τρίτα. Ientaculum prius fuisse, summo mane, deinde circa meridiem prandium, & ad vesperam conuiuium vltimum colligitur: ita vt ἄριστον fuerit ientaculum, quod à multis pro prandio sumitur, vel cum eo confunditur. Alii vero δεῖπνον ad conuiuium vespertinum referūt. Plutarchus in Symposiacis ἄριστον (quod idem vult esse quod ἀκράτισμα) dictum putat quasi ἄοριστον διὰ τὴν ἑωθινὴν ὥραν, id est, propter matutinā horam, in qua fuit adornatum. Ἄριστον, inquit Athenæus sumitur auroræ exortu, δεῖπνον ad meridiē, δόρπον vesperi dicitur etiā ἄριστον, quasi ῥᾷστον, facile. Quidā ita dictum volunt, quasi ἀοριστόν τι ὄν, indefinitum; quod nullo certo definitóque tempore agitaretur. Quidam enim prima, alii secunda, multi tertia, id est, septima, vel octaua, vel nona hora matutina ientaculum sumebant. Suidas ientaculi horā ordinariam tertiam apud veteres fuisse asserit, & παρὰ τὸ ἐς ἄριστον προέρχεσθαι dictū. Quid si vt tempus matutinū à bonitate (nam manum idem est veteribus quod bonum: vnde mane, teste Seruio) dictum est quia illud quibusuis actionibus est accommodatissimum: sic epulum illud matutinum (siue ientaculum, siue prandium) à veteribus ἄριστον esse dictum obseruamus, quasi omnium optimum & iucundissimum? At de his plus satis.

Iephte aperiens, à פתח *aperuit*.

Ieremias Propheta, excelsum Domini significans, recto filo deducitur ab יה quod inter nomina diuina est vnum, & רום *exaltauit*. Dictum enim est illi: *Constituam te super gentes & regna*.

Iericho ciuitas in tribu Beniamin à ריח *olfecit*. Magna enim ibi balsami & palmarum fragrantia fuit.

Ierobeam, Rex Israeliticus & iudicem populi significans, descendit à ריב *litigauit verbis*, & עם *populo*.

Ierusalem Sic ea voce vtuntur Hebræi ירושלם. Septuaginta Ἱερουσαλήμ Ego hîc cum Hebræis principium vocis, cum septuaginta eiusdem retinui finem, iuxta receptum scribendi atque loquēdi modum, nomenque suum arcessere vide-

tur à pacis possessione. Nam ירש est *possidere aut fieri heredem*, vnde יורש *possessor & heres*: At שלום *pax*: Hieronymus *visionem pacis* interpretatur. Sane Iebusæum inquilinum ciuitatis Ierusalem exstirpari non potuisse à filiis Iudæ, cumque his diu communes & quietas habuisse sedes, legere est *ad finem capitis 15. Iosue*. Appellata fuit hæc vrbs primum *Salem*, vt in Hierosolyma est dictum, deinde *Iebus*. Atque hinc conflatam tandem volunt nonnulli *Iebusalem*, factaque tandem studio literarum mutatione dictam ciuitatem *Ierusalem*. Alii Græcohebraicam dictionem esse contendunt, quam videlicet componant ἱερὸς *sacer*, & *Salem*. Ad hos accedunt & illi, qui prius *Salem* dictam agnoscunt, *vt ex 14. Genes. constat*, sed nominatam Ierusalem, cum Abraham ei loco nomen dedisset. Legimus enim Abrahamum, cum oblaturus esset Isaacum in monte Moria, & arrepto gladio angeli voce præpediretur, nominasse locum יהוה יראה *dominus videbit*, *Genes. 22.* Vt quidē ex שלם & יראה composita sit dictio ירשלם. Cetera in Hierosolyma.

Iesse Dauidis pater (*vt scribi iam solet*) si exsistentem significat, vt Hieronymus docet, deriuandum eius nomen à יש verbo substantiuo tam pluralis numeri, quam singularis. Si à beneficentia, referendum ad vocem שי, quæ munus & compensationem beneficii designat. Atque ita Iesse idem erit Hebræis, qui nobis *Bonifacius*.

Iesus, ἰησοῦς, generis humani Saluator vnicus, originem suam, quoad nomen, refert ad τὸ ישוע, quod à ישע *descendit*, id est, *saluauit*, vnde & יהושע, quo nomine appellatus fuit *filius Nun*, qui Moysi successit, & sacerdos quidam, cuius mentio fit *Zachariæ 3.* Vtroque verò nomine Iesum appellare poteris, cùm eadem vtrique sit energia, eadem origo, & proinde Christo rectè accommodetur. Itaque & Angelus *Matthæi 1. Et vocabis nomen eius Iesum: Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Non absque caussa ergo delitias suas agit in illo nomine *mellifluus Bernardus*. Est ipsi mel in ore, in aure melos, in corde iubilus, in morte myrrha, botrus in resurrectione: Est illi lux, cibus, & medecina. *Cum nomine Iesum, inquit hominem mihi propono mitem & humilem corde, benignum, sobrium, castum, misericordem, & omni denique honestate & sanctitate conspicuum, eundemque ipsum Deum omnipotentem, qui suo me exemplo sanet, & roboret adiutorio. Hæc omnia simul mihi sonāt, cum insonuerit Iesus. Sumo itaque mihi exēpla de homine, & auxilium à potente: Illa tanquam pigmentarias voces, hoc vnde acuam eas, & facio inde confectionem, cui similem nemo medicorū facere possit. Hoc tibi electuarium habes, ô anima mea, reconditum in vasculo vocabuli huius, quod est Iesus, salutiferum certè & nulli tua pesti inefficax. Semper tibi in sinu sit, semper in manu, quo tui omnes in Iesum & Iesus dirigantur & actus.* Hactenus Bernardus. Beda *libro primo Commentariorum in Lucam* non tantū nominis huius etymon, sed etiam literarum numerum perpetuæ nostræ salutis mysterium præ se ferre ostendit his verbis: *Huius sacrosancti nominis Iesu nō tantum etymologia, sed & ipse, qui literis comprehenditur, numerus perpetuæ salutis nostræ mysteria redolet.* Sex quippe literis apud Græcos scribitur Ι, Η, Σ, Ο, Υ, Σ, quarum numeri sunt, X, VIII, CC, LXX, CCCC, & CC q simul efficiunt DCCCLXXXVIII, qui profectò numerus figuræ resurrectionis respondet. Octauus enim numerus in sacris literis resurrectionis gloriæ conuenit, quia Dominus octaua die, hoc est, post septimam Sabbath. resurrexit, & ipsi post sex huius seculi ætates, & septimam Sabbathi animarum, quæ nunc interim in alia vita geritur, quasi octauo tēpore surgemus. fertur & simile quid inter oracula Sibillæ Cumanæ de nomine Iesu, sed quia suspectum mihi illud est, & parum probatum, haudquaquam adiiciendum putaui

taui. Hoc addo, verum hunc eſſe Ieſum, conueniente nomine ipſius officio, at alios hoc nomine inſignitos in veteri fœdere huius eſſe tantummodo typos.

Ignis dictus, *auctore Varrone*, à naſcendo: Quo in etymo quamquam nulla ἀσφάλεια ſit, vt in pleriſq; Varronis, cùm ignis potius abſumat, quia naturalis calor ſolaris, & elementaris, fouet, generat, producit, concedi velim huic ab literarum Triumuiris tantummodo locum inter etyma retruſiorem in Ceritum (ſi placet) tabulis. Nam quid naſcitur abſque calore? An non idem propterea nuptiis adhibitus? An non Liuius tradit inſtitutum à Numa Pompilio, vt à virginibus Veſtæ dicatis ſeruaretur perpetua vigilia, quaſi omniũ principiũ eſſet, viuifico motu & generatione ſua? An non extinctus concipiebatur iterũ ex radiis ſolis? Res per ſe manifeſta ad confirmandum, quod dixi, pluribus opus non habet. Qui ergo à nihil gignendo ducunt, noſtrum hunc ignem ſolum reſpiciunt.

* *Ignis* Sacer, in dictione Veſta, prolixè deſcriptus eſt. Sed hîc libet ex doctiſſ. Lipſio addere vbi locorum præcipuè cultus etiam Ignis. Dei iuſſu conſeruatus iugiter apud Iudæos in tabernaculo. Leuitic. 6. *Ignis in altari ſemper ardebit, quem nutriet Sacerdos, ſubiiciens ligna manè per ſingulos dies.* Et mox. *Ignis iſte eſt perpetuus, qui nunquam deficiet in altari.* Habuerunt & Aegyptij. ac Diodorus vult ſeruandi ignem perpetuum, cœleſti ſimilem, morem ab illis natum, & ad alias gentes propagatum. Item Afri: & Plutarchus auctor in Iouis Hammonis Lucernam inexſtinctam arſiſſe. Apud Indos, Ammianus, lib. 23. *Brachmanes ferunt, ſi iuſtum eſt credi, ignem cœlitus lapſum, apud ſe ſempiternis foculis cuſtodiri.* In Perſis ſimile. & verba Procopij, lib. 2. de bello Perſ. *Magnum hic Pyreum eſt* (πυρεῖον, focus, ſiue Vas igniarium) *quod Perſæ inter omnes Deos maximè venerantur, vbi ignem perpetuum cuſtodiunt Magi, Hic eſt Ignis, quem Veſtam olim Romani vocabant.* Atque alij plures de hoc igne. Idem apud Cappadoces. *Sunt pirathéa*, inquit Strabo, lib. 15. *ſacella quædam modica, & in iis mediis Ara, in qua cinis multus, & Ignem inextinctum Magi ſeruant.* Iam in Græciæ prytanæis Pauſanias ſæpe commemorat ipſam hanc *Veſtam & æternum focum*: itemque Athenæus & alij. iterumque diſtinctè Mantineę in templo Cereris, Athenis in Mineruę, Delphis in Apollinis. Imò & Virgines ipſas aliquot locis habuere, Tertulliano teſte, cap. vlt. exhort. ad Caſtitatem; Perſæ virgines ſacrarunt Soli, de quibus Iuſtinus ait lib. 10. *Artaxerxem regem, ne Aſpaſiam pellicem filio daret, & honeſtè negaret quod temere promiſerat, Solis ſacerdotio præfeciſſe, quo perpetua illi ab omnibus viris pudicitia imperabatur.* Simillimum nuper, priuſquam Hiſpani totum Peruanum tractum ſubegiſſent, *ibi crebra & magna templa dicata Soli, & in iis virgines ſæpe ducentas fuiſſe* tradunt P. Cieca & Auguſtinus Carata, qui viderunt: *è quibus ſi qua corpus polluiſſet, morte luebat, niſi tamen è Sole concepiſſe* (vide & ride credulitatem ſuperſtitioſam) *ſanctè adiuraſſet.* Sed de igne plura vide in dictione *Veſta & Veſtales.*

Ignis, Hebr. אש *Eſch*, ſecundum nonnullos ab אנש *Anaſch*, quòd res inſanabiliter infirmet & conſumat; vnde & ei verbum deuorandi אכל *Achal* tribuitur. vel ab אשש *Aſchaſch*, quòd fundamenti more rebus inſit. Gr. πῦρ, *Ignis à naſcendo*, Varrone teſte, *quòd hinc naſcitur omne, & quod naſcitur Ignis indit.* Alij ab *in* priuatiuo, & *gigno* dicitur, quod in eo nihil generatur, ſed omnia deſtruantur: quod de igne artificiali intelligendum, non autem de igne naturali & viuificante cuncta animantia, de quo Varronis verba.

Ileus Græce εἰλεὸς, ἴλεος, tenuioris inteſtini morbus *iuxta Celſum*, quòd εἰλεῖν dicitur Græcis, à quo & illi nomen: Vel forte à ſymptomate, quòd in eo ma-

lo videatur intestinum conuolui, quod est Græcis εἰλεῖσθαι, vnde & *voluulus* dicitur Latinis. Nominãt eundẽ χορδαψὸν ἀπὸ τοῦ χορδεύειν quod est *implicare & irretire*, aut *inuoluere ad chordæ similitudinẽ*, vel potius ἀπὸ τοῦ τῆς χορδῆς ἅπτεσθαι, quod qui manũ loco admouerit, chordam attingere videatur propter partis affectæ tensionem, modò apparente dolore supra vmbilici regionem, modò infra. Cõtingere solet is morbus profectò acutissimus à cruditate ciborum & eorũdem corruptione, maxime si pingues fuerint carnes, quæ retentæ in tenui intestino obstructionem efficiunt: Item à scirrho, abscessu, inflammatione, obstructione stercoris sicci, à frigido tumore, vel à frigida pituita, frigidæ potione, plagis, ictibus, potione veneni, multa bile coacceruata, fungis comestis, aut si delabatur intestinum in scrotum, mox violenter retrudatur, & inde inflammatio exsistat. Intestinum à quo huic verbo nomen, dicitur & λεπτὸν, & ἴλεον, & ἴλεος.

* *Ileus*, & Iliacus dolor, Hebr. חיל & חילה *Chil* & *Chila*, à verbo הול & חיל *Chol* & *Chil*, id est, doluit, sensit cruciatus vehementes in intestinis. Si ח pronunciatur molliter vt ה, habes verum Ilei & Iliaci doloris etymon, vt etiam Græci tum ad euphoniam, tum pro more suo, aspirantem & duriorem pronuntiationem respuunt. Plærunque accipitur verbum illud Hebræum de dolore parturientis, qui est intentissimus, vt est tumor euincens in tenuium intestinorum parte, mouens tormina nec non vehementissimos dolores. Cognationem habet cum חלה *Chalac* ægrotauit, חלל *Chalal* saucius fuit, perforatus est multis ictibus, & cum יחל *Iachal* expectauit anxiè & cum dolore. Hinc est igitur εἰλεὸς, εἰλεῖν & ἰλεῖν, *Ileus*, morbus intestinorum, inflatio torsio ilium, ileosus qui hoc morbo laborat, εἴλω in angustum cogo, in arctum redigo; εἴλη cohors, turma, chorus item, si durius pronuntiatur, κῶλον, Laxius intestinum, & κοιλία venter, in quo sunt ilia & intestina suo ordine disposita.

Ilicet quasi *ire licet*. Nã & sacris olim peractis succlamabat sacerdos *I, Licet*, qua voce illos, qui interfuerant, missos faciebat. Ita apud Græcos, sacerdos functus sacris renuntiare solebat populo, λαοῖς ἄφεσις, vt in sua metamorphosi ostendit Apuleius.

Ilico quasi *in eo loco*. Cassius Hemina apud Nonium: *Et quia quo irent, nesciebant, ilico manserunt* Idem: *His persuadet, vt ilico manerent.*

Ilithyia, parturientium Præses, vnica Poëtis *Iunonis filia*, Platoni *Diana*, deflectitur παρὰ τὸ ἐλεύθω *à veniendo*.

Ilium ἴλιον, vrbs Phrygiæ, Poëtis *Troia*, decennali quondam obsidione clara, condita primum fuit à Dardano, sed ampliata ab Ilo, à quo nomen tandem obtinuit. Nunc autem, *cinis & flebile solũ* Sabino, cùm antea esset ἀγλαὸν ἄστυ παλαιγενέων, ἡρώων, *vt scribit Dionysius Afer*. Non exstitit tempore Strabonis, & Stephanus notat à Troianis dictam fuisse ἀκτήν.

Ilatebra dictæ sunt Plauto apud Macrobium à non latendo *Cuius*, inquit, *ego Latus illatebras reddam meis dentibus & manibus.*

Imber, ὄμβρος.

Imbecillus senex, quod ingredi sine bacillo non possit, *iuxta Sphingis anigma*. Motiua enim virtute senes destituti & in humum vergentes bacillorum adminiculo sustentantur, *vt Alexander in Problematibus ait.*

Impedimenta, si eo nomine accipias militum arma, vestes, & similia, rectè ab impediendo nomen arcessunt. Celeriorem enim eorum profectionem impediunt. Sic C. Pompilium obsessum à Gallis, cum effugere non posset, collocutum fuisse cum ducibus scribit Cicero *ad Herenn. 1.* & ita discessisse, vt impedimenta relinqueret, exercitum deduceret.

Impostor,

Impostor, homo suis præstigiis fallens, ab *imponendo*, id est, decipiendo nomen inuenit Iuuenalis: *Facite est barbato imponere regi.* Martialis: *Callidus imposuit nuper mihi caupo Rauennæ.* Ab eadem origine est impostura, de qua Ambrosius: *Omnis impostura tenebras petit, & falsa pro veris ostendit.*

Inarime, insula in sinu Puteolano non procul à Neapoli sita, ἄριμοι Homero, πιθηκοῦσαι Stephano, *Aenaria* Plinio, & *Prochyta* olim ab aquarum effusione, dictionis primariæ originem apud Virgilium trahit ex duabus apud Homerum vocibus, quarum vna est εἰν Ionum præpositio, altera ἀρίμοις, quas ambas artificiosè Virgilius in vnam conflauit, numero & declinatione mutatis. Erythræus in indice suo Virgiliano euincere conatur, contra Plinium & Hermolaum castigatorem eius, aliosque eius sententiæ scriptores, apud Homerum insulã hanc *Arimen*, non *Inarimen* vocatam. Sed Eusthathius legit εἰν ἀρίμοις, qui etiam addit: Ἄριμος δέ τις ἀγρὸς λέγεται βασιλέως. Crediderim ex duabus vnam dictionem factam, vt modo est dictum à Virgilio, quem imitatus Lucanus est his verbis lib. 5.

Campana fremens ceu saxa vaporat.
Conditus Inarimes æterna mole Typhœus.

Pithecusæ vel Pithecusarum nomen inditum fuit non à fabulosa illa Canduli & Atlantis historia, quam Suidas refert, sed à figlinis doliariorum potius, *vt meminit Plinius lib. 3. 6.* qui & Prochytam ibidem vult appellatam, quòd ab Aenaria fuerit profusa. Ischiam denique nonnulli appellatam eam à coxendicis forma volunt.

Inauris, Græcis ἐνώτιον, Polluci ἐλλόβιον, ab auribus, quarum est *ornamentum*, appellationem recepit. Plinius *lib. 4. cap. 15.* Antonia Drusi Murænæ, quam diligebat, *inaures* addidit. Plautus in Menech. *Inaures da mihi faciendas pōdo duum nummum.* Meminit & earum Vlp. *l. argumento. ff. de aur. & arg. legato.*

Incestus, qui, *Isidoro auctore*, cum virginibus sacris committitur, aut cum sanguine coniunctis, deducit vocabuli auspicium à cingulo Veneris, quod Græci κεστὸν vocant. Peccatum istud est eisdem Græcis ἄγεμος μοιχεία. Seneca *in declamationibus* non longè recedens à Domini Christi decretis, dicit *incestam esse mulierem etiam sine stupro, quæ cupit stuprum.*

Incilia, quæ Festus esse dicit in viis facta ad deducendum aquam, quia ab incidendo sint dicta nemo ignorat. Vlpianus tamen dicit esse locum depressum ad fluminis latus *l. 1. ff. de riuis.*

Incubus, ἐφιάλτης Græcis ἀπὸ τοῦ ἐφάλλεσθαι insiliendo, & inuadendo (πνιγαλίωνα à suffocando nominauit Themison) Latinis ab incubando est dictus. Qui hoc malo tentantur opprimi sibi videntur prægrandi mole & suffocari propemodum.

India regio orientalis est Asiæ terminus, quibusdam extrema orientis regio (neque enim de nouis insulis vltra oceanum hic nobis sermo) ἔθνος μέγιστον καὶ εὐδαιμονέστατον Straboni. Ctesiæ οὐκ ἐλάττων τῆς ἄλλης Ἀσίας, cum quinque oppidorum millia habuisse dicatur, nomen habet ab Indo fluuio, quem Arrianus in Periplo maris Erythræi & Cicero *2. de Natur. Deor.* fluuiorum omniũ maximum appellant. Quanquam his consensum non præbeat Strabo *15. Geographiæ*, cum Gangem esse dicit fluminum maximum, secundum Indum, tertium Istrum, quartum Nilum. Diodorus Siculus *lib. 5.* maximum esse Indum prodit, verùm post Nilum. Ceterùm in ea auctorum diuersitate nolo curiosè contendere. Hoc constat magnum illum aquarum vim in mare euomere, *teste Arriano*, qui cum Ptolemæo septem illi ostia asscribit, & Crocodilos alere affirmat animal amphibion. Elephantes Indicos commendat Strabo à mansuetudine & singulari solertia. Dicit & perdices χηνομεγέθεις esse, id est *anseribus pares, si magnitudinem spectes*, Dionysius ca-

nit eam

nit eam *ἀενάοις ποταμοῖσι κατάῤῥυτον ἔνθα καὶ ἔνθα*. Mela eiusdem maximam fertilitatem, hominumque & animaliū magnitudinem agnoſcit. Nec tantum ebur mittit ex Virgilij teſtimonio ſed etiam gemmam *Chryſolithum, Sapphirum, radicem coſti*, atque adeo aurum, modò ſunt vera, quæ aliqui produnt, formicas illud eruere & aſſeruare, magno cum attingentium periculo. Diuidit eam Ptolemæus in partes duas, nempe Indiam intra & extra Gangem: illi, qui nauigant ex Aegypto, in tres partes, Inferiorem quippe mediam, ſuperiorem, ſicut notauit Niger, & Paulus Venetus confirmat. Indi ſapientes habuerunt Gymnoſophiſtas, de quibus antea: Coluerunt arbores. Res geſtas complectebantur memoria, non ſcriptis. Infanti nato curatorem & vitæ magiſtrum adhibebant, vt ſub legibus & Magiſtratibus bonis diſciplinis formatus, ſalutaribus exemplis erudiretur. Horum tandem partem bonam ſubiecit ſibi Alexander, vt apud Iuſtinum, Q. Curtium & alios eſt proditum memoriæ.

Indigenæ, id eſt, inde geniti, nec aliunde venientes, quos Græci *αὐτόχθονας* vocant. Tales iactarunt ſe eſſe Athenienſes, quos Thucydides *τεττιγοφόρους* appellat, eo quod pro capitis ornamento cicadas ex auro geſtarent, indigenas ſe eſſe non aduenas ſignificantes. In ea ſiquidem regione viuunt & moriuntur, in qua ſunt genitæ cicadæ, cùm reliqua animalia pleraque alio migrēt, nec certam habeant ſedem.

Indigetes. Feſtus Indigetes Deos eſſe putat, quos indigetari, id eſt, vocari & nuncupari ſit nefas. Seruius in 2. Aeneid. duplici ratione *Indigetes* dici aſſeuerat, vel quia nullius rei egeant iuxta Lucretium: vel certè, ait, indigetes Dei ſunt ex hominibus facti; & dicti indigetes. Tales apud Romanos fuerunt Cæſares poſt funera immortali memoria conſecrati, quòd ſua virtute & opera Romani imperij fines propagaſſent, ſed mutatis plerunque nominibus & nouis cooptatis. Siquidem Romulus *Quirinus* eſt dictus, Iuno, *Matuta*, Melicerta, *Palæmon* & *Portumnus*: Leda, *Nemeſis*: Circe, *Marica*: Rhea, *Deorum mater*. Alij dictos volunt indigetes, quaſi in Diis agentes, qui ex hominibus ad honores diuinos perueniſſent. Sic gloſſarium vetus, *teſtante Scaligero*: Indigetes, *ἡμίθεοι κουρῆτες*. Sūt iterum aliqui, qui putant nominari indigetes, quaſi in loco genitos vel degētes, & magis Patriæ, loco & ciuibus propitios. Indigetem Deum factum legimus Aeneam, erecto ipſi ſacello, cùm poſt prælium cum Rutulis & Mezentio geſtū nō amplius apparuiſſet. Liuius ſcribit, *eum dictum fuiſſe Iouem indigetem*. Euripides appellat tales Deos in Rheſo *ἐγγενεῖς καὶ ἐπιχωρίους*, Aeſchylus, *θεοὺς πολίτας*, *καὶ ἀγχωνύμους δαίμονας*, alij *ἀνθρωποδαίμονας*. Hinc verbum indigitare, quod eſt Græcis *ἀποθεοῦν*, id eſt, *inter Deos referre*, vnde *ἀποθέωσις*, de qua Herodianus principio *lib.4.* Inde etiam *Indigitamenta*, libri Pōtificiales, quibus deſcribebatur Deorum ſeries & cultus.

Induciæ dictę, quòd in diem ducantur, id eſt, differantur, cum bello ſuperſederi ſolet, vel quod ab vtraque parte dentur in certum diem. *Has auctore Plinio*, Lycaon primus inuenit. De harum definitione vide Agellium *lib.1.cap.25.*

* *Indulgere*, propriè eſt contrarium *τοῦ* vrgere. ea enim origo vocis *indulgere* pro inurgere (non vrgere) dixerunt inſerto d, vt *indoleſcere* pro *inoleſcere*; vnde eſt indoles: deinde l pro r poſito. ſunt enim in omnibus linguis eæ literæ facilè inuicem permutabiles. *vrgere* eſt ſeueri *ἐργοδιώκτου*, qui penſum moroſè exegit. *indulgere* eſt eius qui de ſummo iure aliquid remittit, vt ferè parentes liberis. ſic dicitur princeps debitorum reliqua indulgere, quorum exigendi ius habuit. Dicitur & de aliis, vt ferè Græcorum *ἐπιτρέπειν*. Gloſſarum magiſter exponit *ἀπολαύεσθαι*, i. genio indulgere aut epu

aut epulis:nõ simpliciter indulgere.hinc etiam.obtinuit vt dicerẽt indulgere,pro multum studere alicui rei : vt *indulgere campo*,hoc est,multus est in campo,& eo oblectatur.ineptè faciunt qui cum venia indulgentiam confundunt è contrario enim vbi est indulgẽtia,ibi venię nullus locus: quippe nullũ peccatũ eius cui indulgetur. Hæc eruditiss. Casaubonus in 5.Satyram Persii.

Iners qui sine arte est, *ait Lucilius*. Ciceto itaq; mox in principio libri *de senectute* rectè scribit, sumta metaphora à comœdiis & Tragœdiis, extremum actum ab inerti Poeta neglectum.

Inferiæ,quæ χοαὶ dicebantur Gręcis,ab inferendo, eo quòd mortuorum sepulcris inferebantur, nominis trahunt originẽ.Quippe lac, mel, aquã,vinũ,oliuas infundebant, & floribus cõspargebant. Huc pertinent illa Virgilii Aeneid.2.

Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
Sanguinis & sacri pateras, animamque sepulcro,
Condimus, & magna supremum voce ciemus.

Item:

Hic duo ritè mero libans carchesia Baccho,
Fundit humi duo lacte nouo,duo sanguine sacro,
Purpureosque iacit flores.

Notandum & inferre funebre esse vocabulum,sicut etiam efferre,quod à veteri consuetudine mortuos extra vrbem sepeliendi manasse crediderim.

* *Inferi*,prolixè descripti sũt à mythologicis.De his Theologi differunt ad sobrietatem. Veteres Ethnici de conscientiæ malæ gehenna, cruciatibus variis varia notarunt. Herebus illis, tenebrosus locus ab ערב *hereb* vespera dictus. Acheron, ab עכר *hachar*, id est, turbauit, corrupit. Doloris summi fluuius, vt Ethnici volunt. Lethe à לוט *Lut*, inuoluit, operuit: vnde Gr. λήθω & Lat. Lateo, obliuiscor, & λήθη obliuio, quæ sanè est in Sepulchro & domo silentii. Styx à צוק *Tsuk*, angustiauit, coarctauit, pressit. Charon חרון *Charon*, id est, ira, furor, excandescentia, animas indignabũndas & vi quadam ex corporibus ereptas traiiciens.חרבה *Carba* desolatio, à verbo חרב *Carab*. Inde Cerberus. Mors impios allatrans desolationis summæ initium. Paucis multa, de quibus cogitet Lector.

Inficiari est infectum, vel non factum aliquid testari, pro quo inficias ire dicunt elegantiores.

Ingenones Germaniæ populi secundum Plinum, ab *inwonen* dicti videntur eidem esse, qui sunt Græcis αὐτόχθονες,Latinis *Indigenæ*, quales se esse iactabant Athenienses, & quales nõnulli existimarunt esse Frisios,refragante Suffrido Petri suo illo de Frisiorum origine commentario.

Ingolstadium siue *Angelestadium* ad Danubium, ab Angelis Sueuis, qui ciuitatem hanc occuparunt cum aliis,nomen accepit. Olim pagus fuit pertinens ad monasterium *Attach*, qui deinde à Ludouico Bauaro eiusque successoribus auctus, nomen & formam ciuitatis adeptus est. Malè faciunt, qui eam *Chrysopolin* vocant. Celebris iam est academia, quæ à Viennensi sumsit initium. Anno 1410.

Ingratitudo,nomen compositum ex *in* particula, quæ in compositione στέρησιν significat,& gratia, quod velut à Gratiis sit aliena.Huic vitio respõdet apud Gręcos ἀχαριστία, quæ nihil est aliud, quàm ἀποστέρησις τῆς χάριτος.

Iniuges boues Festo, qui sub iugo non fuerunt.

Iniuria ex eo dicta est,quod non iure fiat,*iuxta Vlpiani sententiam*.Cicero *iniustitiam* vocat.eamque committere maximum omnium malorum esse.voluit Socrates *in Gorgia apud Platonẽ*.Fit illa multis modis, modò ambitione & habendi cupiditate, iuxta Ciceronẽ:modò nimis callida & malitiosa iuris interpretatione,ex quo illud; *Summum ius summa iniuria*. Nempe eo modo peccant tabulæ,

populi (semper bonos exceptos velim) ærufcatores, qui quamuis emulgendi pecuniam & lites protelandi occasioné studiosè captant. Aliquando iniuria accipitur pro ea contumelia, quam ὕβριν vocant Græci, quando peccatur in corpus, vtpote stupro, verberibus, vel extra corpus conuitiis famosisue libellis. Aliquando pro damno iniuria dato, vt in lege Aquilia. Etymon nostrum confirmat Imperator §. *iniuria. Instit de leg. Aquil. Vide & l. 1. ff. de iniur.*

* *Inops*, q. d. sine terra, quæ Ops Ethuicis dicta est, pauper, egens, tenuis, miser. Gr. πένης, quæ vox ferè eadem cum Latina, per metathesin. & ἄπορος, eiusdem significationis ac Inops, significat enim hominé qui nescit quo se vertat, aut per quam viam transire possit, & figuratè ad hominé inopiæ laqueis, inextricabilibus irretitum. Hebr. אביון *Ebiõ*, à verbo אבה *Aba* voluit, appetiuit. Inops enim semper appetit, quum nihil obtineat. Vide *Egenus, Miser, pauper.*

Intempesta nox Virgilio *Geor. 1.* quo tépore nil agitur. Conticiniũ noctis vocauit Plautus, *vt Varro scribit.* Alii silentiũ noctis, Græci ἀωρονυχίαν & ἀμαλγόν.

Intentio dicta, quòd in aliud aliquid més tendat. Est enim actus métis nostræ, diuiditúrque in formalem & obiectiuam, vt vocant. Formalis est ipse actus: Obiectiua, res ipsa, in quam fertur actus huiuscemodi.

Interdicta ab interdicendo nomen habent, idq; propriè est prohibere ne aliquid fiat. Atqui natura interdictorũ prohibitoria est. Vnde nonnulli prohibitoria verè interdicta vocari volũr, etiamsi Iustinianus etiam *Restitutoria* & *Exhibitoria* eorum nomine complectatur.

Inuidia, Inuidus. Hæc coniugata volũt Grammatici deriuari à *videndo*, & *in* priuatiua particula. Probo: Cum & Cicero inuidos liuescere ex nimia videndi cura *3. Tuscul.* scribat. Hinc illud: *Inuidus alterius macrescit rebus opimis.*

Iobas, gloriæ cupidum designans, deriuari potest à יאב auidè *desiderauit.*

Ioacha Israeliticus rex descédit ab אחז *apprehendit*, Dominum videlicet, Deum, qui dicitur & יה apud Hebræos.

Ioannes, Hebraice יוחנן, id est, *gratiosus*, quo nomine Zacharias sacerdos filium sibi in senectute natũ appellari voluit, quòd spiritu cognosceret ipsum futurum gratiæ præconé, quæ Iudæis simul & gentibus contingeret, si Christum fide amplecterentur.

Ioas rex Israeliticus 1. *Reg. 13. & 14.* Hebraice יהואש, id est, *Dominus ignis*, nomé habet ab אש *igne* vel אשה *oblatione. ignita*, & יהוה *Domino.*

Iob Propheta, quem recutiti Iudæi in libris Thalmudicis nunquam in viuis fuisse mentiuntur, contra sacratum literarum auctoritatem, quippe, *Hieronymo teste*, dolentem significat, nomé accepit ab אבב *pipauit* & *eiulauit*, quasi dixeris *Pipinum.* Fallitur Ambrosius, cùm eũ regem fuisse in Edom putat, quod in Genesi legatur, reges olim regnasse in Edõ, quorum primus fuit Balach filius Beor, cui successit Iobab vnus & idem ipsi cũ Iobo, cum tamen initiales literæ & finales in vtraque dictione plurimùm distent. Iobab enim Hebræis est יובב, altero vero איוב. Exstat illa Ambrosii sententia in commentariis Epistolæ ad Romanos.

Ionas, à יונה columba. Typus enim est Propheta hic Spiritus sancti, qui in huius auiculæ specie se cœlitus demisit, rũ Iesu Christi, qui instar mansuetę columbæ absq; felle & ira suam erga nos beneuolentiam declarauit.

Ionia Asiæ minoris regio Straboni & Ptolemæo, *Iauan*, Hebræis Montani iudicio, *Turcis* Quiscon. Græcis ἰωνία, ab ortu Lycaones & Lydos habés, à septétrione *Æoles*, à meridie *Cares*: à Ionibus appellationem deducit, quippe qui præter Phœnices, Aegyptios, Phryges, Pelasgos, olim in ea consederunt. Peucerus & alii cùm regionem ipsam tum incolas regionis deriuant à *Iauan*, quem volunt

volunt huic regioni nomen dediſſe. Iones ſe iactitarunt & appellarunt Athenienſes, cum ſe etiam *αὐτόχθονας* aſſererent, at ceteros Græcos *ἀποίκους*. *Teſtis Strabo li.14.* cum ait: *τὸ παλαιὸν οἱ αὐτοὶ ἰάονες καὶ ἀθηναῖοι.* Credo & hanc ob cauſſam *Atticam* dictam Ioniam, quod idem tradit *lib.9.* Quid mirum? Pulſi olim à Peloponneſo Megaridem & Atticam occuparunt; *teſte eodem 3. Geographia.* Vt quidem Ionica Dialectus cum Attica antiqua ſit eadem, *quemadmodum ſeptimo Geographiæ docet.*

Ioppe, *ἰόππη* Ptolemæo, vrbs Paleſtinæ & portus, Italis *Iaffo*, dicta videtur quibuſdam à *Iaphet* conditore filio Noæ; vel à יפה *formoſus fuit.* Strabo vocat *τῶν λῃστῶν λῃστήριον latronum receptaculum*, locumque adeo editum tradit, vt inde conſpici poſſit Hieroſolyma Iudæorum metropolis. Andromedam hic balenæ expoſitam fabulantur Poetæ.

Ioram rex Iſrael Hebræis יהורם *deſcendit*, à רום *exaltatus eſt*, cum quo congruit verbum הרם ſua ſignificatione.

Iordanis fluuius piſcoſus & pariter amœnus, Hebraice ירדן *Iarden*, nomẽ inuenit à ירד *defluxit*, vel à duobus fontib. *Ieor* & *Dan.* Duos hic efficit lacus, Samochidẽ, & mare Galilææ, ſeu mare Tybeiadis. Tandem effundit ſe in mortuum mare, vbi laudatas aquas cum peſtilentibus miſcet.

* *Iordanis* fluuius, Euangelica etiam hiſtoria nobilis, in Libani radicibus oritur, & quidem, vt pleriſque ſcriptoribus placet, fonte gemino; dextro *Dan*, ſiniſtro *Ior.* vt ita ex iunctis iſtorum nominibus, ſicut & confluentibus aquis fiat Iordanis. Sed Hebræi recentiores aliam eius nominis tradunt rationem, quaſi ירדן *Iarden* ſignificat יורד-מדן *Iored-middan*, ac ſi dicas, deſcendens è Dan. Nam oppidum Dan, quod antiquitus Lais & Leſem dicebatur, apud Paniũ exſtabat, hoc eſt præcipuum Iordanis fontem, vt Plinius eſt opinatus. quanquam Ioſephus ex ipſa vſque Trachonitide primam Iordanis originem repetat, è lacu quodam rotundo, quem Phialam vocant, à figura. Inde enim terrâ conditas aquas ad Panium antrum, prope Dan, hoc eſt, Philippi Cæſaream ferri, atque illic per ſcatebras erumpere in lucem. Cui certè rei argumento eſſe videtur ipſa etiam illius Lacus appellatio, quam ab illis, qui loca ea perluſtrarunt, accepimus: aiunt enim vulgo vocari *Maiedan*, id eſt, aquas Dan. Porrò vbi ex Paneade ad millia paſſ. circiter xv. profluxit Iordanis ad Auſtrum verſus, diffunditur in locum paluſtrem, quem Samechonitin vocant. Ibique ita reſtagnat, præſertim quo tempore niues in vicinis montibus ſoluuntur, vt paludem putes. ſed hoc ſtagnum, creſcente æſtatis calore, prope vniuerſum ſiccatur; & denſa fruticum materiæ obſitum feras nutrit atque occultat. ab hoc deinde loco longius etiam emenſus ſpatium, excipitur à lacu Geneſara. Haud longè progreſſus recipit venientem à ſiniſtris Galaaditidis montibus torrentem Iaboc, hiſtoriâ Iacobi nobilitatam. Tandem verò in mare mortuum, ſiue lacum Aſphaltitẽ, receptus, laudatas ſuas aquas cum bituminatis & peſtilentibus (vt ait Plinius) miſcet: atque ab his ita impeditur, vt fluere deſinat. Vide de hoc fluuio Plinium lib.5.cap.15. & Ioſeph. de bello Iudaico, lib.3.cap.18.

Ioſephus augmentum ſignificans, nominis auſpicium dedicat verbo יסף *auxit*, ad quod verbum alludere videtur *τὸ ἄρξαι*. Tulit hoc nomen Patriarcha Ioſephus, cui deſponſa legitur virgo Maria: *vt interim de Iacobi filio Ægypti procuratore taceam*, vt & de hiſtorico Ioſepho templi ſacerdote, cuius de Chriſto elogium etſi eraſum minime iam comperiatur in exemplaribus Hebræis, Græce tamen ſanum ac integrum habetur libro *ἀρχαιολογίας σ*, vbi *σοφὸν ἄνδρα* vocat, *εἴγε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρή*: Item *διδάσκαλον ἀνθρώπων, παραδόξων ἔργων*

ποιητήρ.

Iosua. Eusebius existimat *4. Demonstrat. Euangelic. cap. vlt.* nomen Iosuæ Hebraicè compositum ex יהוה & ישע. Dominum erga saluatorem interpretatur Hieronymus.

Iotham rex Iudæ & consummatum significans, *descendit* à תמם *perfecit.*

* *Ira*, si verbi Latini etymologiam spectes, teste Donato, à verbo Eo, cuius infinitum est Ire, deducitur. Inde vocatur Ira ab effectu, quòd qui irascitur extra se eat. Vnde & qui Iram deposuit dicitur ad se redire. Hebræis אף *Aph*, חרון *Karon*, כעס *Chahas*, זעף *zahaph* dicitur. *Aph* est nasus, & ira, quòd in naso & naribus iræ signum appareat, & hoc nomine indicatur ira feruens vt videmus furore correptos fumum è naribus emittere, signum flammę latentis, & nónunquam ex ore & lingua erumpentis. *Karon* à verbo חרה *Kara*, id est, excandescere, furore succendi. *Chahas*, id est, ad indignationem commoueri, Irritari. *Zahaph*, est irasci, turbari, dolore aut macie confici. Hæ voces, originem, sedem, affectum & effecta iræ demonstrant. Quidam inde definiunt iram esse Sanguinis circa cor accensionem. Græca vox ὀργὴ, ἀπὸ τȣ̃ ὀρέγειν, quod appetere significat, ducitur: quod iratus vindictam appetat, & pessimè sit affectus erga eum cui irascitur, & à quo conqueritur se fuisse iniuria affectum. Ideo Posidonius dixit, Ira esse cupiditatem puniendi eius, à quo te iniquè putes læsum. Hæc quidem, de Ira hominis. At quando Ira deo tribuitur, tria nobis spectanda significata proponit. 1. Significat certam eamque iustissimam Dei voluntatem, atque decretum vlciscendi seu puniendi iniurias sibi suisque illatas. 2. Ipsas pœnarum comminationes denotat. 3. Effecta ipsa, seu pœnas, & iniuriarum iustas vltiones. Sæpius autem in homine *ira furor breuis est*: quamuis Aristoteles iram (qua impetum ad fortia iustè exequenda intellexit) colum virtutis esse censet. Sanè Veritas edicit, *Irascimini, & nolite peccare.*

Iris, secundum Seruium quasi ἔρις id est, *contentio* est appellata. Proclus eàdictã existimat, *vt & Plato in Cratylo*, παρὰ τὸ ἔρειν, *quod est loqui.* Fingitur enim ἄγγελος, id est, *nuntia Deorum*, verùm ad lites, sicut ad pacem Mercurius, qui inde εἰρηνοποιὸς est dictus. Præcipuè tamen illa apud Poetas Iunonis ministra. quippe pluuiæ nuntia, quæ generatur ex vaporibus in aere Iunoni sacrato. Huc refer illa Nasonis Metamorph. 4.

Læta redit Iuno, quam cœlum intrare parantem
Roratis lustrauit aquis Thaumantias iris.

Irus apud Homerum *Odyss. Σ. in principio*, alias etiam ἀρναῖος dictus, homo sanè extremę paupertatis, cómodè sortitus id nomen, quod ἶρος cum aspiratione apud Atticos pauperem significet. Sic ἰχθὺς ἶρος *piscis pauper.*

Isachar filius Patriarchę Iacobi ex Lea, nominatus videtur à שכר *mercede conduxit*, Vnde forsan *Iudas Ischariotes.*

Isaac Patriarcha à risu, quem γέλωτα nominant Græci, nomen arcessit. Testis sufficiens vel vnus Iosephus *Orig. Iudaic. 1. cap. 12.* cum ait. γίνεται δὲ Ἀβράμῳ μετ' ȣ̓ πολὺ καὶ παῖς ἐκ Σάῤῥας. ὡς αὐτῷ ὑπὸ τοῦ θεȣ̃ προείρηται, ὃν ἴσακον ὠνόμασε. τοῦ τὸ γέλωτα σημαίνει. Etenim nomen ipsi inditum à risu matris Saræ, cum צחק *ridere* significet, hinc צחק *risus*, & יצחק *Isaac*,

* *Isis* veterum Ægyptiorum dea, peculiari tractatu variè est à Plutarcho descripta, ex quo sequentia excerpsimus. Isis nomen obtinet ab eo quòd scienter proficiscatur atque procedat, quum sit motus animatus ac prudens. Non enim barbaricum est nomen sed sicut omnibus Diis ἀπὸ τȣ̃ θεατοῦ καὶ τοῦ θέοντος, i. *visibili & currente*, commune nomen θεὸς inditum est: Sic istã deã à sciẽtia simul & motu cùm Aegyptii tũ nos Isidem appellamus. Et Plato veteres Isiã appellãdo ὁσίαν, sanctam, dicere voluisse

affi

affirmat, q.d. *νόησιν καὶ φρόνησιν*, mentis & iudicij motū. Hę voces autē ab *ἰέναι* (quod est ire) deductæ. Hinc *συνιέναι*, intelligere. Tractatus eiusdem paulò initium, Plutarchus, ait, Quòd Sai est Mineruæ (quam eādem cum Iside Aegyptii arbitrantur) fanum, hāc habebat inscriptionem, *Ego sum omne quod exstitit, est, & erit: meúmque peplum nemo adhuc mortalium detexit.* Quæ de Iside à Plutarcho dicuntur, partim ad Aegyptiorum metaphisicen, partim ad physicen, referuntur. Qui metaphysicen seu sapientiam aut Theologiam Aegyptiacam interpretantur, existimant Aegyptios vetustissimos à posteris Iacobi Patriarchæ quædam de sacrosāctæ triadis mysterio hausisse, quæ temporum progressu in multiplicem idolomaniam à Plutarcho depictam transformarunt. Isis igitur illis est ὁ λόγος, seu sermo ille, ea ratione cōsideratus qua Deus est de Deo, verum Vnum de vero Vno: verum Ens de vero Ente: quod quid aliud est quam summi Opificis Sapientia, per quam ex patre omnia creantur, quæ pręter cætera quāplurima nomina, propter quæ Myrionyma quoque vocatur, hoc etiam nomē habet quòd sit, & de ea verè dicatur *Erat*, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος; quam compellantes, meritò clamamus, ἦς ἦς; & ἦ: id est, *Tu eras, tu eris, tu es*. N. de Comitibus nonnulla profert de Iside, lib. 8. mytholog. cap. 18. quę ad Physicen pertinent. D. Peucerus tract. de diuinatione extispicum, Isidem (ait) Aegyptij superstitiosè admodum coluerunt. Institutum hunc cultum ratiocinor ex tenui, vt ita dicam, aura famæ, quæ fuit reliqua, de virgine paritura filium generis humani redemptorem. Significat enim Isis seu *Isscha* אשה viram, virginem, fœminam.

Islandia vltima septentrionalis regio Solino, & vltra Thulen sita, quamque sex dierum nauigatione à Britannia distare scribit Plinius, à glacie deductum habet nominis auspiciū. Perpetua enim glacie concreto mari alluitur, exceptis tribus mensibus ęstiuis. A Nouembri ad Februarium noctes ibi perpetuæ, sicut continui dies à Iunio ad Augustum.

Israel non paucis sonat virum videntem Deum, vt quidē Hieronymus monet: id quod factum similitudine vocum איש ראש אל. Alij à ישר *recte* & אל *Deo* deriuant, vt significet Rectum Dei, vel à שר *principe*, & אל *Deo* Etymologiā hanc amplectēs idem Hieronymus libro Hebraicarum quæstionum taxat Eusebiū, Hilariū, Philonem, qui non illud virum vidētem Deū significare notauerāt. Sed an nō deduci queat à שרה *dominatus est*, vnde שר *princeps*, cuius verbi futuro si addatur אל, reddet vocem Israel Vnusquisque deputet tecum.

Ister nomen Danubij, quod *teste Tortellio*, perperam à quibusdam enuntiatur *Hister*, adeptus est nomen (*vt aliqui censent*) ab Histris, quos Colchorum fuisse colonos tradit Iustinus, neque discernūt nomen hoc fluuij à Germanico *Oster*, quasi orientales seu ab oriēte profectos dixeris. Atqui versus ortum fluit Danubius. Ostia eius, quibus in mare effunditur, *iuxta Strabonem, sunt septem*, eiusque fontes collocat in sylua Hercynia. Dicunt nonnulli per eum subuectum Iasonem in mare Adriaticum cum Argonaui: qui in eo secuti Hipparchum grauissimo errori se implicant, cum hic fluuius, *eodem Strabone teste*, in Pontum Euxinum sese exoneret, Germaniam linquens ad læuam, ad dextram verò Thraciam, Macedoniam, & reliquam Græciam.

Isteuones Germaniæ populi secundum Plinium, dicti videntur quasi *Istvvones*, ac deinde *Eestvvoners* ab orientali plaga, quam respectu aliorum habitarunt in Germania. Consimili planè ratione nomina sua obtinuerunt Orientalis & occidentalis Frisia.

Isthmus vel Isthmiacus ludus, à Sisypho institutus, pro cadauere Melicertæ reperto, vt est legere apud Scholiasten Pindari & Pausaniam in Corinthiacis,

vel à Theſeo ſecundum Plutarchum in eius vita, nomen inuenit à Græciæ Iſthmo, qui ita dictus. Euſtathiò ſub finem Odyſſ. 6. πλεωνάσμῳ τοῦ σ, ὡς ἴθμος, διὰ τοῦ ἰέναι τὰ σιτία, id eſt, Pleonaſmo literæ σ, tanquam Ithmus, qua tranſmittitur commeatus & res frumentaria. Vnde mataphoricè in corpore humano παρίσθμια dicuntur *tonſilla*, pars illa ſcilicet, quæ os & gulam interiacet. Eſt autem Iſthmus propriè terra anguſta excurrens inter maria duo.

Iſtria Italiæ regio & terminus verſus Dalmatiam, quondam (teſte Plinio) dicta Iapidia, ab Iſtro fluuio denominata videtur quibuſdam. Aliis, inter quos Cato, à duce quem miſerat Ianus, ideoque priorem ſententiam prorſus explodit, cùm nullus Iſter aut Iſtri ramus eam regionem perſtringat aut perlabatur. Quocirca & Annius Catoni aſtipulatur, quem equidem non ita deridiculum haberi velim in multis, atq; haberi ſolet à quibuſdam rei literariæ cenſoribus nimis ſuperciliofis, & nil magis admirantibus, quàm quæ ipſi pepererunt aut ediderunt.

Italia, Plinio regio omnium pulcerrima, olim *terrarum domina*, *forma ſimilis Peninſula* iuxta Strabonem, auctoribus Timæo & M. Varrone, Græco vocabulo eſt appellata, quòd veteri lingua Græca ἰταλοὶ dicti ſint boues. Atqui gens Romana origine eſt Græca, vt prodidit memoriæ Dionyſius Halicarnaſſeus, *Romanarum antiquitatum accuratiſſimus ſcriptor.* Scribit Latinos ex Aboriginibus oriundos, qui profugi ex Peloponneſo in Italia ſedes fixerunt, quibus poſtea ſeſe & aliæ nationes Græcæ coniūxerūt, ex Theſſalia Pelaſgi, ex Arcadia comites Euandri, ex Peloponneſo Pheneates & Epij. Affirmat etiam ipſos incolas & cōditores vrbis Romæ fuiſſe Græcos. Certumque adeo Serui Tullij leges literis Græcis ad ſuam vſque memoriam exaratas fuiſſe. Quo mirum videri non debeat ex Græca origine deductum eſſe Italiæ vocabulum. Helleboro opus habere videntur, qui traxiſſe nomen ſuum volūt ab Italo boue videlicet vno ex Geryonis armētis. Alij ſunt rurſus, qui vocem huius regionis non dicernunt ab ἀπωλία. mutantque ω, in α, & ad imitationem Dialecti Aeolicæ, vel κατ' ἀφαίρεσιν, initialem literam abiiciunt. Romani enim qui Latinæ gentis fuere caput, lingua ſunt olim vſi, quæ ad Aeolicam proprietatem quam proximè accedit, *teſte eodem*, cuius paulo ante facta eſt mentio, Dionyſio Halicarnaſſæo, cui Priſcianus Grammaticus ſuffragatur, & ante Priſcianum Quintilianus *lib. 1. ca. 9.* Huc accedit, quod ad Aeolum imitatio nem ex ἐλία fecerint Veliam, ex Henetis Venetos, ex ἑςία Veſtam. Eſſe autem Aeoles Aetolorum ſobolē notauit Strabo *lib. 4.* Et Theocriti Scholiaſtes: Αἰολεῖς, οἱ Αἰτωλοί. Sic illi. His diuerſis de etymo Italiæ ſententiis ſubiungo Strabonis verba mox in principio libri quinti de Italis, cùm ait. Εικάσαι δ' ἄντις ἐυτυχήσαντας τοὺς πρώτους ὀνομασθέντας, ἰταλοὺς, μεταδοῦναι καὶ τοῖς πλησιοχώροις, *probabile eſt eos, qui primùm Itali ſunt appellati, ob res ſecundas, nomen cum finitimis communicaſſe.* Obſcurè loquitur de prima vocis Italorum origine. At notandum quòd ſero demum appellatam dicit regionem iſtam Italiam, opinor ab Italis inquilinis. Priſci enim, *vt indicat ibidem*, vocarunt Oenotriam, quidquid terræ è Siculo freto vſque ad ſinum Tarentinum & Poſidoniatem patet, ab Oenotrio Lycaonis filio, quem tamen quidam Ianum eſſe Affirmant, quod is *oiνον*, id eſt: vinum cum farre inuenerit. Sic & *Cameſenam* à Cameſe nominatam volunt, *Ianiculum* à Iano, *Saturniam* à Saturno, *vt ſcribit Cato*, & ab Heſpero *Heſperiam.* Virgilius. *Eſt locus, Heſperiam Graij cognomine dicūt.* Auſoniā quoq; ab Auſone dictam declarat Seruius in iſtud eiuſdem Poëtæ: *Ecce tibi Auſonia tellus, hanc accipe velis.* Confirmare videtur idē & Beroſus. Canterus admonet etiam

Chonιam

Choniam vel *Chonen* dictam Hesychio. *Tyrseniam* à Tyrseno Telephi filio vocatã meminit Isacius βρεττίαν Stephanus. Tandem & verba subiicere placet interpretis Lycophronis de nomine Italiæ, quæ sunt eiusmodi: αἰνείας ἀπὸ μακεδονίας ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν ἣ πρὶν ἄργεσσα ἐκαλεῖτο, εἶτα σατουρνία ἀπὸ τοῦ κρόνου, σατοῦρνος γὰρ ὁ κρόνος παρὰ ῥωμαίοις, εἶτα ἀπὸ τινος αὔσονος αὐσονία, εἶτα τυρσηνία, εἶτα ἀπὸ Ἰταλοῦ, ἢ ἀφ' ἑνὸς ταύρου τῶν γηρυόνου ἀγομένων, παρὰ ἡρακλέους, καὶ ἀπὸ ῥηγίου διανηξαμένου εἰς σικελίαν, &c.

* *Iter*, præsertim longum, semita protẽsa viatorũ, ארח *Orach*, à verbo ארח *Arach* iter longum fecit, ingressus est iter protensum, venit tardius ex longinquo. Cognationem habet cum אחר *Achar*, tardauit, & רוח *Rauach*, respiratio seu spacium fuit, & cum ארך *Arach*, prolõgatus est. Hinc ἔρχομαι, venio. ארחה *Orcha* etiam dicitur non tantùm de itinere, verumetiam de comitatu & turba viatorum itinerãtiũ: quorum cõmeatus & viaticum ארחה *Arucha* nominatur.

Iter ab eundo nominatum: Quippe ius est hominis eundi. Sic actus ab agendo: Vnde ius agendi iumentum dicitur. Et via (*vt hæc omnia coniungam*) à vehendo: Vnde etiam continet in se ius ducendi vehiculum. At Semita est *semis via*.

Itidem, quasi *iterum idem*.

Iubilum, gaudij scilicet per vocem significatio, cùm tamen verbis non exprimitur; item *iubilo* verbum, & *annus Iubileus*, vt vocant, quinquagesimus quisque, quo remissio concedebatur seruis à ministerio seruili, & ager alienatus ad veterem possessorem redibat, simul originem nominis trahunt à יובל *clangore tubæ* vel *cornu*. Cùm hæc vox absolutè scribitur, nẽpe יובל tum pro ipso anno quinquagesimo accipitur, qui Chaldęis dicitur יובילא. Vnde quidam nominant *Iobileum* non *Iubilæum*. Septuaginta transtulerunt ἄφεσιν, id est, *remissionem*, non satis exprimentes vocabuli vim. Primus Iubilæus annus fuit primus annus ingressionis in terram Chanaan, quintus Iosuæ ducis, & mundi annus 2493.

* *Iubilæus annus*, Hebr. יובל *Iobel*, remissionem nonnullis significat, quòd eo anno, qui Iubilæus vocatur, remissio debitæ seruitutis dari seruis solebat. Alij existimant *Iobel* aditum siue accessum dici, à verbo יבל *Iabal*, fluxit, profluxit, & metaphoricè, processit, peruenit, progressus est; annumque Iubilæum inde esse nominatum, quòd eo ad suam cuique hæreditatem, quam ante vendidisset, reditus pateret & accessus, vt seruis quoque ad suam libertatem. Quidam tradunt apud Arabes arietem vocari *Iobel*: & in historia Iosue cap. 6. in arietinis buccinis mysterium quærunt. Hoc enim cornuum genus læto & fausto illo anno quinquagesimo vsurpari solere aiunt, vt & memoriam liberati Isaaci per suppositum arietem referret; & simul spe libertatis eo exemplo adumbratæ, quam libertatem olim Israeliticus populus per cornua arietina sit recepturus, animos omnium recrearet. Hæc non incommodè, sed per anagogen & mysticè dicuntur, si de eo ariete siue agno qui coram tondente se nihil mutiuit, & qui tollit peccatum mundi, dicta intelliguntur. Sed aliis vox יובל *Iobel* prisca videtur, atque inde à primo musicorum deducta inuentore Iubal, sicut etiam Latinorum vocabula *Iubilo* & *Iubilum*. Ac voces quasque canoras illas quidem & grandes, sed rusticas, duras & agrestes, quasique vlulantes significari putant; quales inchoata illa, sed non perfecta primi artificis instrumenta edebant, hoc est, quales sunt tubarum & buccinarum rauci clangores; quanquam apud Varronem *Iubilum* sit rustica quiritatio. Annum autem remissionis ideo Iubilæum esse vocatum autumant, quod eum vt festum solemnem istius modi clangoribus longè latéque diffusis indicere sacra lex iusserat. Leuitic. 25.9.

Iudæa

Iudæa, quæ *Palæstina* est Ptolomæo, *terra Chanaan* olim dicta, item *promissionis terra*, & *terra sancta*, Syriæ pars principalior, sedes olim & domicilium Ecclesiæ, nunc infrugifera & maledicta, sicut testantur eorum Itineraria, qui eam perlustrarunt, appellationem accepit à Iuda Patriarchę Iacobi filio. Olim sedes eorum, qui Iudæi (i. laudantes & confitentes) dicti sunt: in qua sancta religio, veri dei cultus, templum, arca, & tot messiæ typi; regio miraculis innumeris, eximiis Dei seruis, benedictionis immensis, pacis, belli artibus clarissima. De qua tot præclara dicta leguntur in prophetis, quorum summa est Deum Iudeæ esse Regem, notum in Iudea Deum Iudæos populum esse Dei fœderatum. Dei statuta, leges audientem, &c. Quanta, bone Deus, hæc metamorphosis? Nonne terra fuit iuxta promissionem Dei lacte & melle fluens? Moses *Deuteronomij 8.* agnoscit in ea torrentes aquæ, hordei & tritici abundantiam, vites etiam, ficus, punica mala, oleum, & lapides pretiosos. Quibus suffragatur Aristoteles, *citante Cedreno*, cùm dicit τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας παντοίοις καρποῖς εὐφυεῖν ἀμπέλωντε καὶ ἀκροδρύων καὶ φοινίκων πλῆθος ἄπλετον εἶναι, καὶ κτήνη πάμπολλα καὶ διάφορα. Sic Iosephus fœcundissimam regionem fuisse scribit δι' εὔκρατον ἀέρα καὶ πολλὴν πιότητα. *Disce Deum colere & reuereri, quicũque bene tibi hic esse vis & imposterum.* Sicut enim gratiam & benedictionem eius omnia bonorum genera sponte sequũtur, ita iram & maledictionem comitantur mala diuersa & tandem πανολεθρία.

Iudæi vnde sint dicti, aut vnde trahant originem, variè disceptatum à gentilibus parum hic oculatis, aut certe iniquis genti Iudieæ. Ac primum quidem Dion solus dubitare se ait, quod nominis Iudæorum principiũ fuerit. Quintilianus videtur eorum origini aspergere labem: *Parentes*, inquit, *malos odimus, & est conditoribus vrbium infame, contraxisse aliquã perniciosam ceteris gentem, qualis est primus Iudaicæ superstitionis auctor.* Strabo vult: *Aegyptios eorum esse progenitores.* Ductorem Mosem comparat Diuinatoribus ac vatibus, quales fuerunt *Amphiaraus, Trophonius, Orpheus, Musæus, Zamolxis Pythagoræus* apud Indos *Gymnosophistæ*, apud Persas *Magi*, apud Assyrios *Chaldæi*, apud Romanos *Aruspices*. His graui blasphemia addit *Necyomanticos, Lecanomanticos*, & *Hydromanticos*. Scribit & Iustinus Mosen, *teste Artabano*, Musęũ nũcupatum à Græcis, quem magũ fuisse Possidonius, Lysimachus & Appolloni⁹ Molon tradiderunt. Ab Aegypto verò pulsum abstulisse furto Aegyptiorũ sacra. Tacitus *Annalium 21.* è Creta profugos nouissima Libyæ insedisse commemorat, qua tempestate Saturnus vi Iouis regno est pulsus. *Argumentum*, inquit, *à nomine petitur*, additq; *ab Ida mõte Iudæos nominare, quasi Idæos.* Plerique Æthiopum sobolẽ faciunt, quos rege Cepheo metus ac odium sedes mutare cõpulerunt. Sunt qui Assyriis deferant natales *vt refert Tacit⁹*. Plurimi auctores cõsentiũt orta per Aegyptũ tabe, quæ corpora fœdaret, regem Bocchorim adito Hammonis oraculo remediũ petẽtem, purgare regnũ & id genus hominum, vt inuisum Diis, alias in terras auehere iussum. Sic conquisitũ vulgus postquã vastis locis relictũ sit, cæteris per lacrymas torpẽtibus, Mosen vnũ exsulũ monuisse ne quã Deorũ hominũue opẽ exspectarẽt ab vtrisq; deserti: sed sibimet vt duci cœlesti crederẽt. Assensere atque omniũ ignari fortuitũ iter accipiũt Sed nihil ęque atq; inopia aquæ fatigabat. Iamque haud procul exitio totis cãpis procubuerãt, cùm grex asinorũ agrestiũ è pastu in rupẽ nemore opacã cõcessit. Secut⁹ Moses, cõiectura herbidi soli largas aquarũ venas aperit. Id leuamẽ, & cõtinuum sex dierum iter emẽsi, septimo pulsis cultoribus, obtinuere terras, in quib⁹ vrbs & tẽplũ dicata sunt. Moses quo sibi in posterũ gentẽ firmarẽt, nouos ritus cõtrariosque

riosque ceteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta. Effigiem animalis, quo monstrãre errorem sitimq; depulerant, penetrali sacrauere, cæso ariete velut per cõtumeliã Hammonis. Bos quoque immolatur, quem Aegyptii *Apim* colunt. Sue abstinent memoria cladis, qua ipsos scabies quondam turpauerat, cui id animal obnoxium. Hæc omnia Tacitus, quæ idcirco prolixius referre & in hunc locum conicere, vt cuiuis constet, quomodo Ethnici inuerterint & deprauauerint, quæcunque fama ad eos detulit aut lectione perceperunt de hac gente, vtque impulsore Diabolo in populum Dei & veram religionem conspirauerint omnes. Neque est opus vt hæc tam splendida mendacia confutentur, cùm ex literis melioribus constet ab Hebero & Chaldæis descendere. Nam Arphaxad auus Heberi & Chaldæus erat. Postea ab Israele dicti sunt *Israelitæ*, & tandem à filio eius Iuda *Iudæi* יהודים *Iehudim*, laudantes siue confitentes; nempe verum Deum, à verbo הודה hoda, fecit manare, id est, promulgauit Dei gloriam, celebrauit Deum emissione vocis. Nam Iudæi, præ ceteris gentibus habẽtes veram religionem, soli erant, qui verum Deum celebrabant & confitebantur. Reliqui populi colebant idola & sine Deo miserè peribant. Sed vt ad Iudæos reuertar, iam quidem *(vt cum Tertulliano ex Apologetico loquar)* dispersi palabundi, cœli & soli sui extorres, vagantes per orbem, sine homine, sine Deo rege, quibus nec aduenarum iure terram patriam saltem vestigio salutare conceditur. Quo consilio forte Hadrianus Aeliã, id est, Hierosolymam instaurans in frõte eius portæ, quæ in Betheleem tendebat suem in marmore formatum proposuit, *vt in Chronico scribit Cassiodorus.*

Iudas quartus filius Patriarchæ Iacobi & Leæ, à *confitendo*, & *laudando* nomẽ habet. Confessionem enim Hebræi nominant תודה *Toda*, *confessionem*, à radice ידה *iada*. Hinc in Hiphil הודה *Hoda*, *confessus fuit*. יהודה *Iehuda*. celebrans deũ.

Iudex ex eo quod ius dicat nomen adeptus. Dicit autem ius, qui inter partes discernit, & cuique quod suum est, tribuit. Iudicem porro, quia antistes iustitiæ est, grauem, sanctũ, sincerũ, incorruptum & æquitate terrificũ esse oportet, vt ex Iustitiæ imagine apparet apud Gellium *lib. 13. cap. 4.*

Iudith, confessionem diuini nominis significans emanauit à ידה, quod in Hiphil accipitur pro *celebrare* & *confiteri*.

Iugalis dicta est Iuno, quòd noua nupta & sponsus pariter iugũ subeant. Vnde & *coniuges*, quasi iuncti sub vno iugo. Seruius scribit 4. *En, iugum imponi solitũ matrimonio iungẽdis.* Ab aliis verò dicitur Iuno *Iuga* & ab eius ara vicus Romæ dictus *Iugarius*: Græci ζυγίαν appellant eique *Iugatinus Deus* quod coniuges cõiungeret, merito subiungi potest.

Iugerum dictum, quod vno boum iugo exarari queat per diem. *Plinius lib. 18.* cap. 3. Mensura eius complecti dicitur in longitudine ducentos & quadraginta pedes, in latitudine, dimidium. Verum id esse liquet *ex sexto libro Columellæ*, vbi docet actum quadratum vndique finiri pedibus 120. duplicatũ vero numerum hunc iugerum dare & ab eo, quod erat iunctum, iugeri fluxisse nomen.

Iuglans quasi Iouis glans, *vt censet Caius Iurisconsultus*. Negant alii, quod διὸς βαλάνους esse dicant castaneas ex descriptione Theophrasti, atque ita iuglandem dici volunt, quasi *iustam glandem*. Ego me Caio adiungo, quòd sciam in tutela Iouis fuisse iuglandes, & sparsas eas à nouo marito, vt Iouis omine celebraretur matrimonium, *teste Varrone apud Seruium*, vel vt puerilibus imposterum renuntiandum esse significarent.

Iugum, vel à Græco ζυγὸς, vel à iungendo, si de pari duorum animalium intelligas. Est & iugũ seruitutis, sub quod

E e

mittere solebant Romani hostes, qui traditis armis deditionem fecerant, *ut meminit Dionysius lib.3.* Fiebat id *teste Festo* ex hastis duabus terræ infixis, super quas ligabatur tertia. & sub his distinctos eos transire oportebat.

Iulius Cæsar ferebat se esse de sanguine Iuli Phrygii filii Aeneæ, cui nomine respondet. Vnde Maro: *Iulius à magno demissum nomen Iulo.* Hac de caussa ei spolia hostibus detracta dedicauit, vt thoracē de margaritis Britannicis, & ante pugnā Pharsalicam vouit templum *Veneris Genitricis*, quod etiam potitus victoria in suo foro erexit. Post mortem verò collocauit in eo Octauius Augustus statuā æneam Cæsari Diuo, cum stella supra caput eius fulgēte: cuiusmodi post mortem est visa, quam stulta hominum superstitio persuadebat sibi animam esse Cæsaris. Ab eius nomine non solùm datum est nomen mensi *Quintili*, qui ante à Romulo sic nominatus fuerat, sed etiā multis legibus, qualis est (*neque enim decretum nobis in latis legibus ordinem temporis hic obseruare*) Iulia de Repetundis pecuniis, quam Consul ipse cum M. Bibulo collega tulit, cuius Cicero sua in Vatinium oratione meminit. Cumque & ante Iulium L. Calphurnius, Cæcilius, Seruilius, L. Cornelius Sylla, & Acylius eadem de caussa leges scripserit ad Magistratuum auaritiam coercendā, satis equidē colligi & animaduerti potest paulatim Romanos degenerasse in peius. *Iuli*ꝛ de annona iis infligebat pœnam, qui frumenta & alia, quæ pertinēt ad hominum victum, vel inita societate vel quacumque fraude cariora redderent, quales sunt, qui nundinationes frumentorum exercent, vt ipsi carius diuendant. Quod ne fieret, Cereales ædiles crearunt duos, *vt Iuuenalis Satyra 10. Fenestella, & Dionysius 7. Antiquit. meminerunt.* Iulia de Residuis scripta fuit in eos, qui publicam pecuniam in alium vsum delegatam, aut ex quacunque caussa (*vt scribit Martianus*) retinentem in suam conuertebant vtilitatē cuius etiam in Digestis mentio fit. *Iulia de adulteriis* concessisse legitur patri filiam in adulterio deprehensam vnà cū adultero trucidare, quam legem Augustus retractauit, *teste Suetonio. Iulia de peculatu* cauebat, ne quis ex religiosa publicáve pecunia auferat aut intercipiat, néve in rem suam vertat, nisi cui lege licebit: Ne quis in aurum, argentum, æs publicū, aliquid indat, neue immisceat, neue quo quid indatur immisceatúrue sciēs dolo malo faciat, quo id peius fiat. *Iulia de vi & Maiestate* scripta erat in eos, qui aut vim facerent, aut amplitudinem Magistratus & Reipub. minuerent, nec talibus concedebatur prouocatio. Promulgarunt quidem contraria huic legi Antonius & Lepidus, etiamsi non tulerant planè contra hanc legem, vt de vi ac maiestate damnati possent prouocare ad populum, quo nihil erat futurū perniciosius sperata scelerum impunitate. *Iulia de iudiciis* in eum finem lata fuit ab eo, vt ista Senatorib solis equitibusq; mandaret, quo rectè fierent, cùm ante illis in iure dicendo adfuissent nonnulli plebeii, *teste Dione.* Cauebatur eadem ne inuito denuntietur, vt testimoniū litis dicat aduersus socerum, generum, vitricum, priuignum, sobrinum, sobrinam, eosue, qui priore sint gradu. *Iulia de re dotali non alienāda* prohibebat alienationē fundi dotalis inuita muliere. *l. si fundum, ff. de fund. dotal.* quā postea Iustinianus latius extendens, valere etiā voluit in rebus extra solum Italicum sitis, idq; etiamsi mulier prębuisset consensum, ne sexus muliebris fragilitas in perniciem substantiæ earum conuertatur. *Iulia legis de modo credendi & possidēdi* meminit Dio *lib. 61.* his verbis: ἐπειδή τε συχνοὶ πολλὰ χρήματα ἔχειν καὶ πάντα αὐτὰ ἀποκρύπτειν ἐλέγοντο, ἀπηγόρευσε μηδένα πλέον πεντακισχιλίων, καὶ μυρίων δραχμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ κεκτῆσθαι, *quoniam complures pecuniam multam habere & possidere dicebantur, edixit, ne quis in argento auróve*

ampli

amplius possideret, quam LX. sestertia. Iulia de ciuitate, lata tum temporis fuit, cùm motum esset bellum Italicum seu sociale. Nam cùm in eo aliquot clades essent acceptæ, cæso etiam Lupo consule, iãq; Hetrusci & Vmbri, & alii populi finitimi molirentur defectionem, est hæc lex lata à Iulio Cęsare Cōsule, vt qui populi ad eam vsque diem in fide mansissent, ciues essent Romani. Meminit eius Appianus I. ciuilium bellorum, & Cicero pro Balbo. Memoratur & *Iulia de Cessione bonorum*, vt qui sine dolo suo malo æri alieno satisfacere non posset, bonis suis cedēdo liberaretur. *l.4.C. qui bon. ced. poss. Iulia Miscella* permisit, vt coniugi superstiti legatum sibi à demortuo ea lege, ne iterum nuberet, ita capere ius esset, si intra annum iuraret, se liberorum quærendorum caussa velle nubere. Miscellam volunt dictam, quod legis Iuliæ caput tam ad virum quam fœminam pertineret. *Iulia de prouinciis* cauebat, ne quis Pretor diutius anno aut Cōsul amplius biennio à suo magistratu prouinciam obtineret. Meminit eius Dio *libro 43.* Cicero *Philipp.1. & 8.* Iulia de *Multitudine liberorum* proposuit iis pręmia, qui multos procreasset liberos. πολυπαιδίας, inquit Dio, ἆθλα ἐπέθηκεν. *Iulia de vigesima* inter alia hoc caput habebat, vt, quæ hereditates, legata, donationesue caussa mortis ad alienos aut locupletes peruenirent, earum pars vigesima pertineret ad fiscū. In *Iulia de sacerdotiis* etiã absentis habebatur ratio, *vt meminit Cicero libro Epistolarum ad Brutum*, in ea videlicet epistola, cuius initium: *Noli expectare*. Fuerunt & aliæ ipsius leges quãplurimæ, quibus tamen recensendis supersedendum arbitror cum Dione propter multitudinem. Pręclaras eas omnes fuisse testatur Cicero *Philippica 1.* & satis etiam apparet ex iis, quarum hîc mentio facta.

Iulebus vel *Iulepus* (*Zulapiū* Actuario) qui ex stillatitio liquore fit, vel rectius ex succis cū saccharo coctis, trahit forsã appellationē à viola, quæ ἴον est Græcis, καὶ τοῦ λάβειν infundendo, quod violam infuderint in eum. Hinc ἰόλαβον primū, & deprauata voce *Iulcibon*, cum & *Iu* barbaris succum significet. Denique *Iulebum* inde procuderunt Latini.

Iumentum veteres à iungendo, vel à iugo dixerunt, quasi *iugimentum*. Nec placent, qui velut iuuamentum, quòd iuuet homines, appellatum credunt, cùm Grę. cè sit ὑποζύγιον.

Iunius. De hoc mense ita Macrobius: *Iunius Maium sequitur*, aut ex parte populi (vt diximus) nominatus, aut (*vt Cincius arbitratur*) quòd Iunonius apud Latinos ante sit vocitatus & diu apud Aricinos Prænestinosq; hac appellatione in Fastos relatus sit. Adeo vt apud maiores quoq; nostros hæc appellatio mēsis diu manserit. Sed post detritis quibusdam literis ex Iunonio Iunius est dictus. Nã & ædes Iunoni Monetæ Cal. Iuniis est dedicata. Nōnulli putauerunt eū à Iunio Bruto, qui primus Romæ Consul est factus, nominatū quod hoc mense, id est, *Calen. Iuniis*, pulso Tarquinio, sacrū Carnæ Deæ in Cœlio monte voti reus fecerit: Festus etiam à Iunone vult nomen traxisse. Ouidius non solùm à Iunone verum etiam à iuuenibus Fastorum 1. Verba eius sunt.

Martis erat primus mensis, Venerisque secundus,

Hac generis princeps, ipsius ille pater:

Tertius à senibus, iuuenū de nomine quartus:

Quæ sequitur, numero turba vocata fuit.

Retulit & Vectius Pretextatus in Theodosii Saturnalibus, Fuluiū Nobiliorem in Fastis, quos in Herculis & Musarum æde deposuerat, scriptum reliquisse, Romulum, postquam populum in maiores & minores deuisisset, vt altera pars cōsilio, altera armis tuerentur Rempublicam. in honorem vtriusque partis tertium mensem Maium, sequentem Iuniū vocasse. Rursus Ouidius *Fastorum 6.* triplicem huius nominis rationem & caussã adducit. Aut enim à Iunone vult di-

ctum, aut ab Hebe Herculis vxore, quæ perpetua floret iuuenta, idque propter iuuenes: aut denique à Romanorum & Sabinorum concordia, vt dictus sit *Iunius*, quasi *vnius*. Atque hæc de nominis origine. *Calendas* autem eius quoq; *Fabarias* dictas, quòd hoc mése fabæ adultæ rebus adhibeŕetur diuinis, nemo velim ignoret. Sed ad Iunonem ipsam.

Iuno, à iuuando appellationem deduxit, *teste Cicerone de Natura Deor. 2.* Alii à ianua deductum nomen volunt, quod nascituris ianuam pandat. Nomen Ἥρας, id est, Iunonis apud Græcos, haud scio an non sit idem cum vsitata Latinis voce *Hera*, id est, domina. Hebr. גבירה *Guebira*, domina, regina. Vt enim Ethnicis Iupiter dominus & rex cæli, ita Iuno domina & regina cæli dicta est. Eadem dicta *Lucina*, quòd nascentibus credetetur lucem dare, quo nomine etiam à parięntibus inuocari solebat. Glycerium apud Terentium: *Iuno Lucina, fer opem.* Plinius tamen nominatam eam existimat, à luco, in quo ipsi ædes erecta fuit, quā sententiam Ouidius quoque recitat in Fastis. Fuit & *Sospita* dicta à sospitando, id est, seruando, quā Lauinii inprimis cultam restatur Liuius: Item *Moneta*, à monēdo, quòd ante captam à Gallis vrbem vox in eius templo audita fuerit, vt de sue plena fieret procuratio: *Caprotina* à caprifico, ex qua signum Romanis est datum, aduersus hostes, vt in Romulo docet Plutarchus: *Vnxia*, quòd postes mariti nouæ nuptæ vngerent axungia, quod ipsum ad mala arcenda facere putabant: *Cinxia*, quod puellæ cingulū ponentis in thalamis, à Iunone protegerentur: *Fluonia*, quod fluoribus mensium adesset: *Calendaris*, quod omnium mēsium calendæ in eius essent tutela. Hæc regnorum pręses est habita, qua de caussa malum punicum dicatum est ipsi, quod Mycenis spectabatur in eius manu, cùm sceptrum altera teneret, vt est apud Pausaniam. Sed insidebat huic sceptro, cuculus tempus ducendæ vxoris significans. Eadem soror & vxor Iouis cuius pedibus canit Homerus Iouem appēdisse duas incudes, cùm prius ipsam aureo funiculo suspendisset. Hic Iuno est aër: Funiculus aureus, æther stellarum globis conspicuus: Incudes terra & aqua, inter quas Iuno fingitur suspensa. Fuit illi hasta sacta, vnde & *Quiris* vel *Curis* dicta. Fuerunt eidem & anseres sacri, qui Romæ seruari & nutriri solebant in eius sacello, *vt ibidem in arca lapidea libri Sibyllini.* Institutum quoque legitur Iunoni Lucinæ à Seruio Tullio ærarium, in quod pro singulis nascentibus parentes certi pretii nummos inferrent, testis Dionysius. Nec mirum, cùm Iunonem lucem tribuere putarent. Qua de caussa fuerunt & in eius tutela supercilia, quòd iis protegantur oculi, quorum beneficio fruimur luce, *vt notat Sextus Pompeius.* Iunonis aues specialiter apud ethnicos habebantur pauones. Peculiaris ipsius flos, lilium, quippe ex Deæ lacte *(vt fabulabantur)* progenitum. Culta maximè olim fuit à Phaliscis, vnde eos *Iunonicolas* appellauit Naso, *Fastorum. 6.* Idem tertio Amorum: *Ille suos docuit Iunonia sacra Phaliscos.* Halesum intelligit Græcum natione. Atqui apud Græcos maximè colebatur Iuno, vt & in insula Samo, vbi celebre fuit ipsius templum, de quo Apuleium consule *Floridorum* 1. Sacra eius qui ferebant, illos tardissimè incedere solitos indicat. Cicero *Offic. 1.* his verbis: *Cauendum est, ne aut tarditatibus vtamur in ingressu mollioribus, vt similes pomparum ferculis esse videamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates.* Vnde *Iunonium ingredi*, est fastuoso & lento vti incessu. Martiis autem Calendis solebant matronæ Romanæ huic Deæ sacrificare, & cur id factum, multis rationibus docet Ouidius in Fastis. Festus dicit *eo die ædem Iunonis cæptam celebrari*, & sacra dicta fuisse *Matronalia*. Tum mitti solebant ad amicos munera. Vnde Martialis:

Scis

Scis certè, puto, iam venire
Saturnalia, Martias Calendas,
Tum reddam tibi, Galla quod dedisti.

Sed *Februata* vel *Februali* dictę à Februario Iunoni eo ipso mense sacra fiebant secundum eundem Pompeium. Apud Romanos *agna* ipsi litari solebat, sicut Cereti *lacte*, *vino, fauis*, & postea *porca*: Pani atque Mineruæ *capra*: Veneri *colūba*, Cybelæ itidem *porca*, Dianæ *cerua*, Fauno *agna* vel *hœdo*: Libero *melle, vino, lacte*: Ioui *Prodigiali thure & mola salsa*: Neptuno Apollini & Marti, *tauro, verre, ariete*, Heroibus *tauro, capro ariete*, Laribus *Gallo*; Soli & Marti *Equo*, Æsculapio *gallinis & capris*. Sed Aegyptij olim huic Deæ immolarunt hostias humanas, sicut Romani olim Ioui Latiali, Carthaginēses Saturno, & apud Tauricos Dianæ. Tandem moneo Iunonios versus in Saliorum collegio dictos fuisse, qui cōpositi erant vel canebantur in laudem Iunonis, vt Ianualij & Mineruij, qui in laudem Iani aut Mineruæ erant scripti, atque ita de aliis iudicandum.

Iupiter Poëtis Diuûm pater atque hominum rex, quasi *iuuans pater* dictus Ciceroni *de Natur. Deor. 2.* Hyginus etiam *Iouis* dixit in casu recto, vt non sit dubium, quin à iuuando deducant Iouem, cùm id præcipuum Dei sit munus. Inde Plinius: *Deus est mortali iuuare mortalem.* Et notum illud: *Homo homini Deus. Estque studiosè notandum, Iouem Optimum & Maximum esse dictum* & *cultum, inque his nominibus optimi nomen præcessisse.* Maius enim est & certè gratius, *vt inquit Cicero*, prodesse omnibus, quàm opes habere magnas. Iam verò dum alij altius in etymo nominis explicando collimant, video ipsos deducere Iouem ex Hebræorum יהוה *Iehoua*, quasi dixeris *Iouam*. Conseruatam enim volunt vocis Iehouæ memoriam. Simili modo eidem Isidis Ægyptiacæ nomen trahunt ex אשה, id est, *viragine* vel *muliere*, quòd tenuis rumor superesset adhuc de muliere humani generis redemtorem paritura. Sed reuertor ad Iouem. Neque enim prætereundum, quod & Marcus Marinus Ethnicus existimet à יהוה suum denominasse Iouem, cùm priscis omnibus vna fuerit de rebus diuinis theologia, quæ à Græcis postea est ad fabulas traducta. Sed nec planè dissentaneum videtur, q̄ exstat apud Diodorum *libro primo*, vbi auctor ille refert Deum Mosis nominari Ἰαὼ, Obseruatúmque ab Irenæo *Iahot* vel potius *Iaho* Hebraicum esse Dei nomen. Et Origenes *6. contra Celsum* tradit idipsum tum de Ἰαὼ, tum de Ἰαώια, duobus fortè nominibus ex יהוה & יה in vnam conflatis. Ego verò vt non planè cōfirmo, ita nec me etiam oppono dulcissimis his cōiecturis, quorundam hominum eruditorum, & ad singularia nōnulla nomina siue epitheta Iouis nō silentio premenda venio. Dictus quippe fuit *Elicius* ab eliciendo, *teste Varrone*, cui aram exstruxit & dicauit Numa Pōpilius in Auentino: *Capitolinus* à monte Capitolino quod vouerat primùm Tarquinius Priscus bello Sabino iactis fundamentis, sed exstructum fuit postea à Seruio Tullio, & planè perfectū à Tarquinio Superbo, capta Suessa Pometia, & ex hostium spoliis sumtu suppeditato. Nominatus est etiam *Latialis* à Latio, quòd Latini populi eum simul colerent cum Romanis: *Imperator* ab imperando, cuius simulacrum T. Quintus Præneste Romam deuexit. *Pistor* à pinsendo: *Victor*, quòd vinceret omnia, cui Q. Fabius ædem struxit in monte Palatino, *teste Liuio*, & P. Victore. *Lucetius* Oscorum lingua à luce, vnde nobis *Diespiter*, id est, diei pater: *Vltor* ab vlciscendo sceleratorum facta, cui Agrippa ædē sacrauit, quam *Pantheon*, quasi πάντων τῶν θεῶν dixit, eaque hodie sanctis omnibus dicata fertur. Quinimo *Lapis* dictus à lapide silice, quem in fanciendis fęderibus iuraturi tenebant: idē *Feretrius*, cui non iuuandi potestas sed vis nocendi tribuebatur, eiusq; ædes, *teste Agellio*, exstitit inter arcem & Capitolium. Sex-

centa alia ipsius cognomina vide apud Gyraldum *Syntagmate 2*. Iouis cerebrum (ne id ignores) vocatus est piscis *Scarus*: Iouis pullus dictus Q. Fabius *Eburnus*, & Iouij milites quidam sub Diocletiano. Insuper & illud habe, tribus Saturni filiis nomen Iouis aliquando esse commune apud Poëtas. De cœlesti Ioue nusquam non obuia exempla: De Plutone Homerus *Il. α.* Ζεύς τε καταχθόνιος, καὶ ἐπαινὴ Περσεφόνεια. At tridentiferum Iouem nominat Sidonius Neptunum in Burgo.

Ius deducit Vlpianus *l. 1. ff. de Iustit. & iur.* à iustitia. Valla notationem istam Iurisconsulti reprehendens putat contra iustitiam à iure dici. Quod verum quidem, si Grammatica deriuatio spectetur. Sed Vlpianus rem ipsam spectans voce significatam, explicare voluit caussam iuris. Alij à iubendo natam hâc vocem volunt, quibus Rodolphus Agricola *lib. de Inuent. 1. cap. 5.* astipulari videtur, eo quod iubeat id fieri, quod dictitat iustitia.

Iustitia ordine vocum Grammatico dicitur à iusto. Nec audio Alciatum, cum *1. Paradox.* dictam vult eam, quòd vim sistat per literarum metathesin. Si iustitiæ sacerdos scire velit quid sui sit muneris, diligenter expendat imaginem eius, quam Agellius ex Chrysippo lib. 14. proponit.

* *Iustitia* Hebræis est *Tsedaka*, à verbo *Tsadak*, quod est Iustificare, i. culpa absoluere, & iustum aliquem pronuntiare: id quod maximè fit in iudiciis. Propriũ autem Dei est Iustificare: huic igitur propriè attribuitur etiã iustitiæ nomen, vnde & ab Apostolo Rom. 3. Iustus & Iustificans appellatur. Quum enim gratis nos iustificat, officium facit optimi, clementissimi & summa misericordia præditi, Dei. Hanc omnino perfectam, & numeris omnibus absolutam in Deo bonitatem, Scriptura appellat Iustitiam, & Deum *Tsadik*, i. Iustum, id est, summè bonum, clementem, beneficum. Ab hac voce *Tsadik*, iustus, quidam volunt deduci δίκαιον iustum, abiecta prima syllaba, seu prima litera: vt à *Dik* deducatur δίκαιος: Sed coacta est etymologia. Aristoteles melius lib. 5. Ethic. cap. 7. deducit à δίχα bipertito: quòd in duas suo modo æquales partes rem diuidat iustus & æquus homo ac iudex, neutri parti aut personæ plus minúsue iusta & rata portione tribuens: vt δίκαιος sit quasi δίχαιος. Atque hæc etymologia optimè conuenit Iustitiæ quam distributiuam vocant: qua vnicuique tribuitur quod suum est. Ideo Cicero lib. 5. de finibus, *Iustitia* (inquit) *est animi affectio suum cuique tribuens*. Cui autem hoc melius congruit quàm Deo? Is enim verè tanquam iustus iudex citra personarum respectũ, vnicuique tribuit quod suum est: bonis quidem gloriam & honorem, malis autem iram & confusionem. Latini à iure *iustitiam* deducunt, & iustum eum esse affirmant qui præcepta iuris seruat. *Ius* autem à iubendo. Nam Ius id est, quod legibus iubetur atque sancitur. Vnde & quidam sic definiunt; Ius est quod vel natura, vel ciuitas, aut populus, vel gẽs, vel cõsuetudo iubet. Quare non solum qui iuris præcepta seruat; sed etiam qui illa tradit & iubet, vtpote iusta & recta, iustus appellatur. Quanquam diuersa ratione. Ille enim ideo iustus dicitur, quia iustis legibus obtemperat: iste verò iustus Iudex & legislator, quia iusta imperat. Quis autem aut ius in nos maius habet, autoritatémq; iubẽdi, aut iustiora, æquiora, meliora, rectiora iubere potest, quàm Deus? *Quatuor* sunt autem præcipua huiusce vocis significata, quæ etiam apud prophanos scriptores vsurpantur. 1. Iustitia significat bonitatem numeris omnibus absolutam atque perfectam, seu (vt alij loquuntur) virtutum omnium Chorum. Iustitia illa generalis est virtus, qua simpliciter aliquis, non solùm in se, omni ex parte bonus, probus & perfectus est, verum etiã erga alios. At talis virtus, virtutum omnium

Chorum

Chorum in se complectēs, in solo Deo reperiri potest. Est enim perfectè bonus, & in seipso, & erga omnes. 2. Iustitia speciatim significat eam virtutem & probitatem, qua aliquis bonus, sincerus, rectus, & integer est, non simpliciter, sed secundum statum & conditionem, seu personam quam gerit: atque ita bonus est & sincerus in suo statu & officio, vt in eo sit irreprehensibilis, tametsi aliis in rebus peccet. Atque nullus inter homines deprehendetur, ita bene & perfectè in suo officio statu & conditione se gerens, atque Deus ipse in suo: idque iuxta varia & realia quæ ei tribuuntur nomina. Etenim est Dominus, Iudex, Pater, Doctor, sponsus. In omnibus autem iis & aliis quibuscunque, quæ de eo prædicantur officiis, talem se præstat, qualem se nemo alius præstare potest; sincerissimū, optimum, integerrimum: ita vt nihil in eo desiderari possit, neque quatenus est Deus, neque quatenus est liberrimus Dominus, neque quatenus est Iudex, neque quatenus Pater & Sponsus est. Meritò igitur appellatur non solùm iustus Deus; sed etiam iustus Dominus, iustus Iudex, iustus Pater, Iustus Rex & Seruator. 3. Tertia Iustitiæ significatio ad specialem virtutem, quæ iustitia vocatur particularis restringetur: eaque diuiditur in distributiuam & correctiuam. Est enim hæc iustitia virtus, qua partim in distributione honoris, pecuniæ, aliarúmue rerum, & in contractibus atque commerciis debita seruatur æqualitas: partim in iudiciis citra προσωποληψίαν, ius dicitur, vitia corriguntur, sontes dānantur, innocentes absoluuntur. Denique virtus est, ius suum vnicuique tribuens. Proinde hanc iustitiam Aristoteles, dicit lib. 5. cap. 7. Ethic. à Græcis vocari τὸ δίκαιον; ὅτι δίχα ἐστὶ, quòd sit in duo æqualia diuisum. Et Iudex δικαστὴς, quasi διχαστὴς, quòd rem in duas partes æquales secet. Et hæc iustitiæ species Deo apprimè modísque cōuenit omnibus, cuius proprium est vnicuique reddere secundum opera sua; ita in hac etiam vita atrocibus pœnis atrocia punire scelera, & innocētes tueri. 4: Veritas ipsa seu fides, quæ in dictis ac promissis seruatur, significatur nomine iustitiæ: & ille iustus dicitur, qui quantum promittit tantum etiam præstat, nam hoc iustum est vt stetur promissis. Id autem Deo maximè competit, qui verax, fidelis & iustus est & frequenter nominatur in S. Scripturis.

Iusiurandum subtiliter Apuleius *libro de Deo* Socratis vult dictum, quasi Iouis iurādum. Per summum enim Deum concipiendum est illud: *Atqui is Iupiter apud gentiles.* Exstat apud Ciceronē conueniens huic proposito versus Ennij talis: *Fides alma apta pennis, iusiurandum Iouis.* De Iuramento alij ita: *Iuramentum à iuro, iuro autem à iure.* Quid enim aliud iurare quam promittere adhibitis testibus nos ita seruaturos, ac si ius esset? Iusiurandum aphrodisium seu amatorium pro nullius momenti iureiurando accipitur apud scriptores.

Iuturna Turni soror à iuuando dicta Varroni, cuius fons & lacus fuisse creditur in campo Martio, vel (*vt Seruius vult*) iuxta Numicum flumen. Aqua eius ægrotis opem ferre credebatur, imo ex hoc fonte peti solebat aqua & Romam deferri ad sacrificia. Ædem eius exstitisse in campo Martio iuxta Virginem aquā, testatur Ouidius in Fastis his verbis:

Te quoque lux eadem Turni soror æde recepit
Hic vbi virginea campus obitur aqua.

Iuuenalia, seu ludi Iuuenales à iuuentute vel à iuuenibus sunt dicti. Vt enim tyrocinij die pueros exuebant, vt id dicam, sic barba rasa iuuentutem, quo pacto trāsibant ad viros. Institutos autem hos ludos per caussam positæ à Nerone primæ barbæ, notauit Xiphilinus. Ludebant hoc ludo turmæ puerorum primo ætatis flore & iuuenes generosi spiritu, vt equis instratis, composito agmine, in iustæ modum pugnæ cursitarent, speciemque prælij, modò in occursum eūdo, mo

do, modo à tergo & in gyrum occursando præberent, & campestrem incursionem facerent, speciemque magnæ indolis præ se ferrent, *vt scribit Alex. ab Alex. Iuuenis.* Varro Romanorum Doctissimus, cum hominum vitam in partes 4. diuideret, & pueros statueret ad annum vsque 15. adolescentes ad annum 30. iuuenes ad 45. Seniores ad exitum vitæ, existimauit dictos iuuenes, quòd Rempubl. domi & foris egregiè iuuare possent. Sunt enim ἐργα νέων, βουλαὶ δὲ γερόντων, vt vetus habet dictum vnde apud Homerum Nestor: βουλῇ, καὶ μύθοισι, τὸ καὶ γέρας ἐστὶ γερόντων.

K

KArthago. vide *Carthago*, & *Carchedon.*

L

* *LAbratha* vel *Lebrathan*, Aegyptiis, Afris, & Armenis (quos Hebræi & vicini Hebrçorum Phœnices literas suas docuerunt) est decliuis vel accliuis locus, ab eo quod descenditur in profundum dictus. Nam illis verbum *Labara* est descendere & inde *Lubar*, τόπος ἀποβατήριος; *Labra*, tota παροικία in decliuitate posita & subiecta synagogæ suæ: *Labratha*, Synagoga: *Labrathenum*, οἱ πρὸς μίαν συναγωγὴν προσήκοντες? *Labarum* siue *Labôrum*, vexillum sacrum siue principale, λάβηρες, fossa, profunditas: & coniugata pleraque alia, quæ omnia κατὰ πρόθεσιν Literę L, ex Hebręo deriuata sunt. Sed istam exteratum vocum συζυγίαν exponamus latius. A verbo igitur *Labara*, quod est descendere, dicitur mons Armeniæ Λουβὰρ, *Lubar*, de quo Epiphanius in Scythismo, sub Panarij sui principium, & Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 4. Ex hoc nomine formatum est alterū illud λαβρα, *Labra*, i. tota paræcia atque vicinitas, quæ vno quasi colle aut cliuo disterminata est, & ad conuentum Ecclesiæ vnius pertinet. *Quæcunque Ecclesiæ* (inquit Epiphanius contra Ariomanitas) *Alexandriæ ad Catholicam Ecclesiam pertinent, vni subsunt Archiepiscopo: speciatim verò presbyteri siue Seniores illis præfecti sunt, propter necessitates Ecclesiasticas habitatorum suam Ecclesiam accolentium, regionumque circunstantium vel paræciarum, quæ voce Patria dicuntur* Labræ *ab iis qui Alexandriam colunt.* Ex his intelligitur, qui fuerit olim Ecclesiarū ordo in amplioribus opidis: nā opida in *Labras* (paræcias hodie vocāt) fuisse distributa liquidò constat; singulis *Labris* suum presbyterium, omnibus autem simul Archiepiscopum & Antistitem præfuisse. Tum plerunque in summo Labræ istius editissimóque loco fuit *Labratha*, siue *Lebrathan*, de qua hîc agitur: id est, Synagoga, Ecclesia, locus cōuentui Ecclesiastico & scholastico dictus: Atque hunc in locum siue conuentum familiæ contributæ (πάροικοι, parochi vulgo) appellabantur Lebrathenún, id est, Lebratheni, qui corruptè (vt fit in migratione exterarum vocum & trāsplantationibus plurimùm à) Græcis dicti sunt λιβερτῖνοι, de quibus Lucas, *Exorti sunt autem quidam è synagoga, quæ dicitur Libertinorum tum Cyreneorum, tum Alexandrinorum, & eorum qui sunt ex Cilicia & Asia, altercantes cum Stephano,* &c. Act. 6. 9. Nõnulli *Synagogæ* nomine gymnasium, Scholam, collegium; & *Libertinos* homines olim seruos, tandem libertate donatos, & liberalibus artibus operam dantes intelligunt.

Labeo. Labeones & Chilones sunt dicti veteribus à labiis crassis & prominulis, *iuxta Plinium, Festum, Carisium.* Sic *Capitones* à capitibus: *Cilones*, quorum capita oblonga erant & compressa, *vt ait Carisius*, vel quorum frons eminentior erat, ita vt dextra sinistraque recisa videatur, *vt censet Festus.* Et Tuditani erāt, qui caput habebāt simile malleo, quod *tudites* sint mallei à *tundendo* dicti. A capillis appellati fuerunt *Cincinnati* & *Crispi*, à fronte *Frontones*, à naso *Nasones*, *Simi* & *Sili*, quorum postremi naso erant sursum versus tepando, idque pergiorum cognomen fuisse testatur Festus.

Ab oculis.

Ab oculis *Strabones, Pati, Coclites, Lusci, Luscini, Caudia, Ocella, Caeci.* Anniorum cognomen fuit *Luscus*, Fabriciorũ *Luscinus*, Cassii Longini *Ravilia* quòd oculis esset rauis, Appii Claudii Coecus, cùm plane captus esset luminibus. Ab eminentibus superciliis tulerunt nomen *Silones, Balbi & Blesi*, quorum illud Aciliorum, hoc Semproniorum cognomen, à vitio linguæ. A flaccidis auribus Flacci, cùm homini tantum immobiles sint aures *iuxta Plinium*. Qui nati erant cum dentibus dicebantur *Dentati*. Sed à barba *Barbati, Horatii & Scipiones*, vt & Æmilii Barbulæ; Et Aenobarbus qui ænea erat barba: A colore. *Rutili, Eburni, Aquilini, Albi, Nigri, Rufi, Flaui*. Scæua porro & Scæuola & Læuinus, nominati nõnulli, quod manu læua, quæ Græcis est σκαιὰ, vterẽtur pro dextra, atq; hæc Brutorum, Muciorum, & Valeriorum fuerunt cognomina, sicut Mẽto Iuliorum, Dorso Fabiorum, Scapula Corneliorũ, Axilla & Ahala Seruiliorum. A cruribus verò prodierũt nomina *Vari, Vatia, & Atta*. Nam Varis crura erant incurua, suntq; contrarii valgis. At Vatiis flectebantur in partem exteriorem. Attæ autẽ propter vitium pedum aut crurum insistunt plantis, & attingere magis terram, quàm ambulare videntur. Primo nomine appellati *Licinij*, secundo *Seruilij*, tertio *Quinctius Poeta*. Plautus eisdem fuit qui planos habebat pedes, & nullam cauitatem in medio: *Pansa*, qui pedes latos & pansos: *Plautus*, qui planos: *Scaurus* qui talos pedum tumentes & porrectos. Hæc ex Sigonio. Labeonis nomẽ *(vt redeam, vnde digressus sum)* indidit sibi habuit magni nominis Iurisconsultus, cuius multa in Digestis mentio, quique ita annum diuiserat, vt Romæ sex menses ageret cum studiosis, sex iterum eodem anno menses abesset, quibus libris scribendis operã nauabat. Asscribit illi quidẽ Gellius singularem iuris scientiã, sed nimiam & vecordem in eo libertatẽ reprehẽdit, vt qui D. Augusto iã Principe, ratum nihilominus pensumq; nihil haberet, nisi quod iustum sanctũq; esse in Romanis antiquitatibus legisset. Meminit eius etiam Suetonius.

Labium, à lambendo nominatum rectè monuit Isidorus. Subiicit: *quod autem superius est, labium dicimus: quod inferius labrum*. Alii virorum labra, mulierum labia dicunt. Labrum cũ vas significat, inde appellationem arcessit, quòd solita sit in eo fieri lauatio, Virgil. Aeneid. 12. *Hoc fusum labris splendentibus amnem Infecit*.

Labrusca, ἄμπελος ἀγρία viris syluestris dicta hoc nomine, quòd in labris, id est, extremitatibus agrorum nascatur, cuius flos dicitur *Oenanthe*.

Labyrinthus locus multarum viarum ambagibus inflexus, vnde σκολιὸν λαβύρινθον dixit Callimachus in Delo, irremeabilem eius errorẽ Virgilius, nomen habet παρὰ τὸ μὴ θύραν λαβεῖν, *quod ianuã habeat nullã*. Hinc λαβυρινθώδης ἐρώτησις, id est, *tortuosa interrogatio* apud Græcos. fuisse dicuntur talia opera quatuor. Vnus enim Labyrinthus in Aegypto fuit, ad cuius imitationem Dædalus alterum fecit in Creta, centesimam tantum eius partem imitatus. Tertius in Lemno. Quartus in Italia.

Lacedæmon. Vide *Sparta*.

Lacerna fimbriatum vestimẽti genus, quo olim soli vtebantur milites, vt bene dicat Propertius, *Texitur hæc castris quarta lacerna tuis*, quæque tandem in vrbem irrupit Senatoribus & vulgo vsurpata, à lacerando dicitur arcessere nomen Lacerum enim dicimus, quidquid corpore minutum est, & indui potest vtrinque.

Lacertus serpentis genus donatum, hoc nomine, quod habere videatur lacertos. Existimant non pauci esse lacertum vel potius lacertam genus illud serpentis, cui nomen est σὴψ, cuius ictu membra tacta illico putrescunt. Vt meritò Nicander canat: ὄχον ἀνάκων Ανδράσι δῆγμα πέλει μεταμώνιον ἀλλὰ κα-

κηθέν. Chalcidica tamen omnium perhibitiosissima est.

Laches senex apud Terentium ἀπὸ τῆς λήξεως, id est *hæreditate* nomen inuenit.

Lacrymæ. Huius vocis origo est Græca. Vocat enim ea lingua δάκρυον. De lacrymis soli homini inter animalia datis sciendum illud, quòd quo diutiùs premuntur, eò copiosius erumpunt, quasi per moram collectis viribus.

Lactea via in cœlo, appellata, quòd sit lacti similis candore, notatione sumta à comparatis. Sic Græcis Galaxia est ἀπὸ τοῦ γάλακτος. Per Geminos & Sagittarium incedit, *vt explicat Ptolemæus Dict. 8. cap. 2.* Candor eius nonnullis prouenire videtur ex nimia stellarum exiguarum multitudine, quæ in ipso continentur, & visum tamen nostrum effugiunt. Aliis placet esse partem firmamenti continuã & densiorem aliis cœli partibus, ita vt lumẽ solis recipere possit, quidquid fabulentur Poetæ de lacte Iunonis, & combustione, quam Sol effecit. Nec audiendus est Aristoteles, qui in aeris regione eam collocauit. A Manilio perquã bellè descriptus hic est *libro 1. Visus*, inquit, *incurrit in ipsos, Sponte sua, seque ipse docet, cogitque notari.* Vult idem sedem esse Heroum post vitã Ouidius iter vocat, quo Superi accedebant ad Iouem, *Metamorphos.* Dextra leuaque dicit esse atria nobilium Deorum, quos Macrobius *Maiorum gentium Deos appellat.* Hi sunt *Iupiter, Mars, Mercurius, Neptunus, Vulcanus, Apollo, Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus.* Sunt qui etiam hanc esse viam volunt animarum migrantium in cœlum & orcum illum cœlestem penetrantium, *vt refert Ioannes Grammaticus ex Damascio.* Verba eius sunt φησὶ γὰρ ἐκεῖνος ὁδὸν εἶναι ψυχῶν τὸ γάλα τὸν ἀέρα τῶν ἐν οὐρανῷ διαπερευομένων. Atq; hic ille locus, vbi Cicero fingit Scipionem Aemilianum colloquentem cum Africano maiore, quòd (*vt ante dixi*) hanc sedem Heroibus destinatã crederent gentiles, soluto naturæ debito.

Lactes intestina, auctore Marcello, nomen habent ἀπὸ τοῦ γάλακτος, id est, lacte, *vt scribit Priscianus.* Huius singulare lactis, quo vocabulo Titinius, Pomponius, & multi alii sunt vsi. Plautus in Curcul. *Ita vacuitate cibi venio laxus lactibus.* Idem in Pseudolo dicit *fugitiuũ vinciendum agninis lactibus, quasi escaria vincula ceteris valentiora sint.* Plinius videtur lib. xi. tantùm hominibus tribuere lactes. At Spartanus *murenarum* quoque *lactes* nominat, Titinium etiam *agninas.* Quoad etymon, sunt qui à licio nomen deriuant, quòd alliciant cibum quod ipsum non ausim prorsus repudiare, etiamsi illud prius Priscianum propugnatorem habeat.

Lactuca herba refrigeratrix, & proinde somnum concilians, semineque epoto libidinum imaginationes in somno compescens, aluum tamen emolliens & stomacho grata *iuxta Dioscoridem*, Plinio & Varroni à lacte est nominata. Nam cum exierit in caulem, vim quandam nanciscitur succo aut lacti syluestris lactucæ persimilem: *vt tradit idem Dioscorides.* Eadem propter vim φυσικὴν καὶ ἐρεθιστικὴν τῆς πρὸς τὰ ἀφροδίσια ὁρμῆς vt est apud Athenæum, à Pythagoricis appellata est εὔνουχος. Et Callimachus finxit admodum sciitè, Venerẽ Adonin inter lactucas abscõdisse, significãs hac fabula, ὅτι ἀσθενεῖς εἰσὶ πρὸς τὰ ἀφροδίσια οἱ συνεχῶς χρώμενοι θρίδαξι. Forsan idcirco Aristoxenus homo gulosus irrigauit suas lactucas mulso mane & vesperi, quas virides appellabat placẽtas natas è terra. Veteres eius esu claudere solebãt mẽsam, quòd vim quandã ipsi tribuerent ventrem cohibendi & roborandi, quales cibi reliquis præmittendi non sunt, ne descensum prohibeant aliorum ciborum. At Plutarchi tempore in primas illa mensas fuit inuecta. Vnde Martialis:

> *Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,*
> *Dic mihi cur nostras incipit illa dapes?*

Galenus

Galenus equidem nō agnoſcit in ea vllā aſtrictionem, neque laxationem, ſed facilè dici euinci à natura, ac proinde primis menſis præcipit eam apponi, quæ cauſſa eſſe poteſt, quòd tandem admiſceant hâc περὶ τὰς θριδακας διαλλαγὴν καὶ τῆς τάξεως διαφοράν. Etymon noſtrū video etiam confirmatum ab Iſidoro, cùm ita ſcribit: *Lactuca dicta eſt, quòd abundātia lactis exuberet, ſeu quia lacte nutrientes fœminas implet*. A ſtudio lactucæ *Lactucini* ſunt dicti Valerii. Quare qui Conſ. Anno 297. M. Valerius Max. dicitur, is Diodoro eſt Μάρκος Οὐαλέριος Λακτουκῖνος. Sic Iunii dicti Bubulci, *quod optimè vterentur bobus*: Cicerones, Lentuli, Fabii, à *ciceris, lentis, & fabæ ſatione*: Pilumnus, quod pilum inuenerit Piſtrinis. Eadem ratione forte Piſo Calpurniorū cognomen, Stolo gentis Liciniæ, Fullo Apuſtiorum, Cornicen Oppiorum, dictuſq; Pictor Q. Fabius, quod primus Romæ Salutis ædem pinxiſſet, L. Aelius Stilo Præconinus, quòd præco fuiſſet, *teſte Plinio lib. 33. cap. 1.* Serranus Attilius, quod ipſum inueniſſent ſerentem; & à piſcium ſtudio Licinius Murena, & Sergius Orata.

Lactucina Dea veteribus erat, quæ præerat ſegetibus & lacteſcētibus frumētis.

Lacuna aquæ collectio à lacu deriuatur *ſecundum Feſtum*, quam alii *Lamam* appellant.

* *Ladanum*. Vide *Ledon*.

Læna veſtimenti militaris genus, quod aliis veſtimentis iniicitur, dicta videtur Varroni à lana. Ego autem non abſurdè deflecti poſſe putaueri à Græco χλαῖνα, prima litera detracta, quæ ſic ἀπὸ τοῦ χλιαίνειν, id eſt, *calefaciendo*, quod efficit villorum craſſitie, eſt appellata *iuxta Heſychium*: Cui & Feſtus Grammaticus bonus aſtipulatur. Strabo vocem Gallicam eſſe docet, *Geographiæ 4.* vbi eius de Galliæ populis verba: ἀφ' ἧς τοὺς δασεῖς σάγους ἐξυφαίνουσιν, οὓς λαίνας καλοῦσιν. At Græcā eſſe veriſimilius eſt. Quid quod nec pauca à Græcis acceperit Galli? Sed de iis alio loco commodius. Meminit huius veſtis non ſolùm Virgilius, ſed etiam Lucilius, & apud Græcos Homerus *Il. 2. vt & lib. 10.* cum ait: ἀμφὶ δ' ἄρα χλαῖναν πορφυρέην.

Lætus. Hæc vox reſpondet Græcè λαιτὸς, quæ Heſychio eſt ἀκήρατος, *incolumis, integer, & hilaris*. Quanquam Grammatici deflectant à latitudine mentis, quæ diffundi videtur, cum afficitur gaudio.

Laici, qui illis qui initiati ſunt ſacris literarumq; myſtis opponi ſolēt, ἀπὸ τοῦ λαοῦ, id eſt, *populo* appellationem trahūt. His Martianus prohibuit publicè de fide catholica diſſerere. Secutus eum Alexander eius nominis quartus & Pōtifex Romanus decretum fecit, In quo prohibebat omnino cum publicè tum priuatim verba facere de re tanti momenti, *capit. 2. de hæret. in ſexto.* Credo anſam præbuiſſe Conſtitutioni principis Pontificiſque decreto inſulſas & imperitas indoctorum quorundam de rebus arduis diſputationes, quibus tum tēporis Chriſtianam fidem labefactarūt magis, quam promouerunt.

Lallo, verbum vſurpatum à Perſio *Satyra 3.* natum videtur quibuſdam à Lallo Deo, qui balbis iſtis næniis præerat, quas pueris occinunt nutrices, eóſque viciſſim reddere cogunt. Nullam enim literam faciliùs ſonāt pueri, quam λ lambda. Vnde malim factitium eſſe nomen deriuatum à ſono vel nutricum vel matrum, vt pueris ſomnum inducant. Auſonius Epiſtola 17 de filio Probino: *Nutricis inter lemmata lallique ſomniferos modos*.

Lama, quæ nihil aliud eſt, quàm lacuna vel aquarum collectio, deflecti videtur à lacu. Non deſunt tamen qui definiunt χλιδὸν καὶ πηλώδη τόπον cænoſum locum παρὰ τὸν λαιμὸν à gula tropicōs.

Lamia à laniando Iſidoro, ſed quàm inſulſè? Aliis ab Hebræo לילית, *Lilith*, qua voce noctua vel nycticorax, aut deniq; lamia ſignificari ſolet. Sed diuerſitas

vocalium & consonantium id negat, neque tale etymon ὀρθότητα habet in sese, quæ constet sibi, quamque aliquis affirmet de naturæ penu depromtam. Lamiarum genus apud Romanos traxerunt à Lamo, qui, *vt apud Homerum est in Odyssea*, regnauit Caietæ. Hinc Silius: *Et cognata Lamo Caieta.* Hinc & Aelius Lamia vel ipso Horatio auctore oriundus. *Æli*, inquit, *vetusto Nobilis à Lamo.*

Lampsacenus dictus Priapus, *vt Valerius Flaccus docet*, quod oriundus fuerit ex Lampsaco Mysiæ ciuitate ad Hellespõtum, quę olim *Pityusa* est nominata. Stephanus scribit ab Homero πιτύειαν vocatam, ab Epaphrodito λαομέδοντίαν. Concilium hic habitum tempore Valẽtis scribit Cedrenus: Sed is omnia eius acta rescidit, & Episcopos, qui eo cõuenetant, in exilium egit.

Lamyrus, Ptolemæi cognomen à scommate ortum, vt solent nonnulla. Est autem λάμυρος is, qui nobis dicitur *facetus*. Ita dictus Antigonus δώσων, quòd promittendo quidem liberalis esset, sed parum præstaret, tantùm pollicitis diues: Et Scropha Tremellius à ioco, eo quod nullam esse dixisset in villa scropham, nisi illam quæ in centonibus iaceret, lectum digito extenso monstrans. Nominatus & Cornelius Asina, quòd, cùm empto fundo, vel (*vt aliis placet*) elocata filia sponsores ab eo solemniter postularentur, asinam produxerit pecunia onustam, certum videlicet pignus sponsorum loco.

Lana, à laniando *iuxta Grammaticos*, vt vellus à vellendo. Antequam enim inuenta esset tonsura, vellebantur ex ouib. lanæ. Lana succida quæ succisa ex oue nondum est lota, à sudore est appellata Varroni, qui *de re rustica lib.2.* scribit hoc modo: *Tonsura tempus inter æquinoctium vernum & solstitium, cùm sudare inceperint oues, à quo sudore recens lana tonsa succida est appellata.* Apulam lanam laudatissimam esse indicat Plinius his verbis: *Lana autem laudatissima Apula, & quæ in Italia Græci pecoris vocatur, alibi Italica.* Rutilam fuisse lanam legimus in pecoribus Bethicis, id est, *Hispanis*, ex quibus texere solebant vestes nullo alio adhibito colore: Vnde Bethica lacerna apud Martialem: *Non est lana mihi mendax, nec mutor aleno: Sic placeant Tyria: me mea tinxit ouis.* Et ad finem libri XII. *Betbis oliuifera crinem redimite corona, Aurea qui nitidis vellere tingis aquis.* Idẽ alibi breuibus docet, quænam lanæ commẽdabiles potissimùm sint, quæ secũdum, quæ tertiũ locum obtinent, hoc modo:

Velleribus primis Apulia, Parma secundis.
Nobilis, Altinum tertia laudat ouis.

Virgilius Georg.2. dicit *Aethiopum nemora molli canentia lana & Seres vellera foliis depectere.* Vbi Seruius. Apud Indos & Seres sunt quidã in arboribus vermes, qui *bombyces* appellabantur, & in morem aranearum tenuissima fila deducunt: Vnde est *sericum*. Nam lanam arboream accipere nõ possumus, quæ vbiq; procreatur. Etiamsi alii auctores ex arboribus, non ex vermib᷑ lanas fieri prodiderint. A lana lanificium est dictum, quod apud veteres etiam principum vxores & filiæ tractabant. Lanugo tenuis pilorum eruptio est ad lanæ similitudinẽ, vt in adolescentum genis, & pomis, quæ dicuntur *Cydonia*. Hinc idem Virgilius in Bucolicis: *Ipse ego cana legam tenera lanugine mala.* Ad finẽ addo, quod notatu est dignum ex Festo, laneas effigies Compitalibus noctu solitas in compita dari, quòd lares, quorum is dies erat festus, animæ putarentur esse hominum, redactæ in numerum Deorum post mortem.

Lanerum, vestimenti genus ex lana succida Festus.

Lancea, à Græca voce λόγχη vocabuli originem habet, *secundum Festum*.

Lanio vel Lanius, qui carnes in macello proponit vęnum, à pecoribus laniandis nomen inuenit.

Lanista, qui gladiatorum familias secum habere solebat, vt eos publica edenti

dentibus munera locaret, à laniandis viris, cum dimicarent inter sese, habere videtur nomen. Committi enim solebant aliquot eorum paria, & in arenam spectante populo produci. Ludos eiusmodi edebant aliquando Magistratus cum certaminibus & fabulis, vt aliàs est dictum. Tandem à Theodorico Gothorum rege vniuersus huius immanitatis vsus sublatus fuit. Quanquam & ante eum Claudius princeps Rosce. ludos, quos ex arbitrariis fecerat statos, iam semel sustulisset.

Lanx, à latitudine.

Laodicea vrbs Asię ad flumen Lycum, olim *teste Plinio Diospolis* dicta, *deinde Rhoas*, & nobilis Hierone ciue qui populo hæreditatem diuisit supra duo talentorum millia, item Apollinari Episcopo, qui plerosque biblicos libros reddidit carmine Græco heroico, à Laodice Priami filia appellationem trahit, *vt quidam volunt*. Vnde id habeant, adhuc dum satis explorare non potui. Cedrenus scribit conditam ab Antiochi patre Seleuco cum Apamęa, Edessa, Berrhœa, Seleucia. Si id verum, à Priami filia, quo pacto nominabitur? Nisi restauratam ab eo dixeris, instar Antiochiæ, cui antea nomen erat Antigoniæ, *vt idem prodit?* Sic Byzantij & multarum aliarum ciuitatum rudera mutata & innouata legimus, & quoniā alia planè facies sic reddita fuit restauratione, non secus habitum fuit, quàm si ab ipsis restauratoribus essent conditæ. Est & Laodicea apud Plinium vrbs Mesopotamiæ, & apud Ptolomæum vrbs Cælæsyriæ, quæ prius & λευκὴ ἀκτὴ est dicta, seu album littus, iuxta Stephanum, apud quem etiam audit *Ramitha*.

Lapathum, τὸ λάπαθον, deflectitur (*quantum liquet ex Dioscoride & Suida*) παρὰ τὸ λαπάττειν ἢ λαπάσσειν, ὅ τι μὲν ἑψηθὲν ἀπολλύνει καὶ μαλάσσει τὴν κοιλίαν, quod *decoctum emolliat aluum, sicut & malua facit*, vt suo dicetur loco.

Lapis dictus nonnullis, quòd pedem lædat. Falsa notatio: nam vis & nomen non aptè rei conueniunt. Scaliger exercitatione 108. censet Doricam esse vocem, quippe deductam à λᾶας. Contra: saxum vetustissimam Thuscorum vocem: quod non nisi sacrificiis adhiberetur, sicut eadem origine *Sagmina, Saga & Sacer*. Monendi sumus, Romanos milliaria lapidibus distinxisse. Itaq; ad primū lapidem tātundem ipsis erat, atq; ad primū miliare, *vt est apud Liuiū*. A lapide fit lapidare, solēne apud Iudæos supplicium in eos, qui conuitium protulissent in Deum. Est hac pęna affectus Stephanus protomartyr.

Lapithæ λαπίθαι, iuxta Eustathium Il. μ. Γένος ἡρωϊκὸν ἐν Θετταλίᾳ κενταύροις πολέμιον, ἀπό τινος λαπίθου υἱοῦ ἀπόλλωνος, καὶ Στίλβης νύμφης, ἔχοντες τὴν τοῦ γένους ἀρχήν. Ιστέον δὲ ὅτι, λαπίθης ἔοικε γίνεσθαι παρὰ τὸ λα ἐπιτατικὸν, καὶ τὸ ἐπιθὸν χρόνου δευτέρου ἀορίστου: ὧπαν γὰρ οἱ λαοὶ πείθονται, οὐκ ἐᾶ τὸ μέτρον οἷα συστέλλον τὴν τῆς λέξεως ἀρχοῦσαν. Vel potius, παρὰ τὸ τοὺς λαοὺς εἰς ὄπιν ἄγειν; ἢ in curam adducant populos. Hi enim in Pirithoi nuptiis magnam excitauerunt pugnam, cum vim inferre pararent nouæ nuptæ & aliis matronis Venere simul & vino incalescentes: Ita vt magna vtrimque ederetur strages. Multa de hac mutua Centaurorum & Lapitharum laniena Ouidius *Metamorph. 12.* Pindari *interpretes*, Hesiodi *Aspis*, & alij boni auctores. Plutarchus scribit in Thesei templo olim fuisse depictam Et Horat.

At ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cū Lapithis rixa super mero
Debellata.

Laponia vel *Lappia*, à polo septentrionali tantùm quinque gradibus distans, quasi inepta prouincia sit, nomen est consecuta. Quippe cuius incolæ sunt homines inepti *Lappen*. Descripsit hanc Damianus à *Goes*, meminitque multis in locis Olaus Magnus.

Lar. Lares dictos à Lara Nympha & Latium matre fabulantur Poëtæ. Im-

prægnatam enim eamque à Mercurio, cũ duceret eã ad Inferos iussu Iouis, eo quod prodidisset Iunoni Iouem deperire Iuturnam peperitq; ex duce Deo Lares, qui compita seruant, *vide Fastor. cant. Ovid.* At à vitio loquacitatis: postea dicta est *Lala*. Tandem & Muta ob linguam ipsi excissam. Sũt qui etiam *Maniam* appellant, item *Larundam*. Atque huius sacrificiũ rectè feralibus iuncta inuenio, quòd ei cum mortuis commune sit silentium. Cumque ei sacrum fieret, persuasum erat, compesci linguas inimicorũ, sicut hostes arceri putabant, cum hostiã offerrent Laribus, vt intelligere licet ex Festo, qui etiam scribit: *Compitalibus ipsis suspendi solitas effigies viriles & muliebres ex lana, imò tot pilas, quot erant seruorum capita, tot effigies, quot erant liberi, vt ita parcerent viuis, & essent iis simulachris contenti.* Macrobius scribit obseruatum aliquãdiu, vt his simul & Deæ Maniæ mactarẽtur pueri pro incolumitate familiarum, quod sacrificij genus pulso Tarquinio sustulit Brutus, constituens vt alij atque papaueris capitibus supplicaretur, quo ita satisfieret Apollinis responso de nomine capitum. Callo etiam iis litatum legimus, *vt alias est dictum.* Quòd verò domi coli cœperint, inde natum vult Seruius, quod apud antiquos mortui domi sepelirentur, quos itaque venerabantur, vt Deos domesticos. Hinc Lar familiaris *Apuleio authore*, qui posteriorum suorum curam sortitus, pacato & quieto numine domum possidet. Hic ab antiquis canis figura efformabatur, eiusque filium creditum est fuisse Seruium Tullum Romanorum regem, qui ideo primum ludos his instituerit, quibus postea, (*vt scribit Macrobius*) vndecimo Cal. Ianuarij feriæ sunt dedicatæ. Bello autem Antiochi vota est ædes ab Æmilio Regillo prætore in campo Martio, Laribus (*vt vocat*) permarinis, quos ita nominauit, quod mari sibi adfuerant. Eidem, quòd omnia oculis suis tuta præstarent, etiam *Præstites* sunt dicti, & alio nomine Hostilij, quod crederentur hostes arcere. Festus præstitem ab antiquis dictum scribit significatione eadem, qua nũc *antistitem* dicimus. Alij idcirco præstites nominatos volunt, quòd non solum priuatarum ædium & compitorum, sed & vrbis custodiæ viderentur præesse. His legimus etiam Augusti genium adnumeratum, quem scribit Porphyrio libertinos eis sacerdotes attribuisse. Lactantius autem & Diomedes Grammatici Idæos Dactylos siue Curetes Lares fuisse putant, eosque tres numero. Ornari solebant coronis & floribus. Vnde in Augusto Suetonius: *Compitales Lares ornare in anno bis instituit vernis floribus & æstiuis.* Tibullus:

Rure puer verno primum de flore coronam
Fecit, & antiquis imposuit Laribus.

Iuuenalis:

O parui nostrique Lares, quos thure minuto,
Aut farre, aut tenui, soleo exornare corona.

Sed hæ coronæ euaserunt aliquando ad amplitudinem tantum, vt cum Donaticis, quibus donabantur in ludis certare possẽt, *teste Festo Pompeio.* Dicti sunt porro lares *Grundiles*, quos *Diomede Grammatico authore*, Romulus constituit in honorem Scrophæ, quę triginta porcos pepererat. *Grũdire* enim veteribus idem erat, quod nobis *grunnire.* De simulachris eorum, quos præstites vocamus, scribit Plutarchus, solitos eos vestiri pelle canina, assistẽre etiam ad latus canē, quòd rerum domesticarum custodiam & curam sibi commissam haberent & proinde canum instar esse deberent mansueti domesticis alienis terrori. A laribus denique dicitur *Lararium* locus domesticus & sacer, in quo Dij domestici coli & adorari solebant. Refert Lampridius Seuerum Imperatorem in larario suo inter alia habuisse effigies Abrahami & Christi, ad quas matutinis horis sacris operabatur.

Lardum vel *laridum*, caro suilla, quasi largè aridum, Macrobio, Isidorus sic appellatum

pellatum existimat, quòd domi repositum conseruaretur. Veteres enim doctos dicebant lares.

Laruæ noxiæ Inferorum vmbræ, Græcè μορμολυκεῖα, à laribus, iuxta Grammaticos.

Laterani Dei focorum crediti, nomineque illud adepti, vt prodit Arnobius; quòd ex laterculis crudis, aut ex quacunque materia focos fabricarent apud antiquos.

Lateinus Λατεῖνος. Nomen id Antichristi fore censet Irenæus, quod numerum 666. in se contineat, vt *Apocalypsi prodatur*..., idem efficiet, inquit, ... nisi quis habeat aut characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis eius. Sciendum autem Græcos ex alphabeti literis numeros conficere suos. Quæcumque ergo vox numerum hunc literis suis includet, eadem continebit in se & numerum Antichristi. Quales autem sint istæ literæ, & quod inde resultet nomen, constare hactenus absolutè non potuit. Veteres multum sese in eo exercuerunt, & simul plerasque eorum diuinationes adscribam. Nomen ergo Antichristi iuxta Hippolytum est ΤΕΙΤΑΝ, id est, *gigas*, quod eius literæ numerum hunc reddant. Nam T denotat 300. E 5. I 10. T 300. A 1. N 50. quorũ omnium summa redit ad 666. Ticonius quidam aliud effinxit nomen, quod est ΑΜΝΟΥΣ *illustris*...: nã & huius vocis literæ exprimunt hunc numerum, quippe Α 30. Α 1. Μ 40. Π 80. Ε 5. Τ 300. Ι 10. Σ 200. Primasio eiusdem nomen est ΑΝΤΕΜΟΣ, cuius elementa sunt Α 1. Ν 50. Τ 300. Ε 5. Μ 40. Ο 70. Σ 200. Sed iuxta Aretham & Irenæum nomen eius ΛΑΤΕΙΝΟΣ, cuius literæ itidem Bestiæ numerum exprimunt, Siquidem Λ denotat 30. Α 1. Τ 300. Ε 5. Ι 10. Ν 50. Ο 70. Σ 200. Atque ita iam habes, ex quibus literis originalibus nonnullis placeat compositum esse Antichristi vocabulum. Ego verò suspenso iudicio nihil hic affirmo vel statuo, aliis dedans ... eius de hac re iudicium.

Latium à Latino rege appellationem traxisse... iuxta Varronem. Hinc *feriæ latialis* & *latiaris*, & *Iupiter latialis*, quod coleretur in Latio. Alij accepisse id nomen malunt volunt quod Saturnus à Iano exceptus hospitio, cum regno pulsus Iouis iram fugeret, ibi latuerit. Astipulatur Virgilius 8. Æneid. his verbis: *Is genus indocile ac dispersum montibus altis Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.* Et Ouidius Fastor. 1. Dicta quoque est Latium terra, latente Deo. Quanquam Varro tribuit ... quod ... Apennini. At melior pars quæ priorem arripit sententiam.

Latro Festo authore appellari solebat, qui militabat conductus, quasi λατρεύων seruiens. Est enim λατρεία seruitus. At nunc mutata significatione vocabuli, viarum obsessores appellantur *latrones*, quòd à latere adorientur, vel latenter insidientur, aut denique lateant, vt opprimant alios de improuiso. Prioris significationis vestigia supersunt apud bonos authores. Dixit enim Plautinus miles: *Latrones, quos conduxi*. Et in Pœnulo *latrocinari* ... pro *stipendio præsente militare*. In Trinummo *latrocinatum ire dixit* pro eo, quod Terentius *militiam*. Tanta vis est vsus in mutanda vocabulorum significatione, quibusdam etiam obliterandis penitus & aliis substituendis. Nam, vt inquit Horatius: ... *Hunc penes arbitrium est & ius & norma loquendi*.

Latus à latendo inclinari videtur, quòd sub axilla vel brachio lateat, præsertim in iacentibus.

Lauerniones dicti à veteribus fures, quòd essent sub tutela Deæ Lauernæ, quam precabantur, vt consilia sua in furando & mentiendo fortunaret. Ab eadem dicta est, & porta Lauernalis. Meminit eius Horatius Epistola ad Quinctiũ, & Plautus in

tus in Aulul. *Ita me bene amet Lauerna, te iã, nisi reddi mihi iubes vasa, pipulo hîc differam ante ædes.* Festus scribit: *Solitos fures in huius luco admodũ obscuro furta prædãque inter se luere*, i. *diuidere*. Nomen autem eam habere volunt à *latendo*.

Laurentalia Festa, solita celebrari 10. Cal. Ianuarij, ab Acca Laurentia inuento nomine, quam Romuli ferunt fuisse nutricem. Sacrum illi fieri solebat in Velabro, qua itur in viam nouam ad sepulchrum Accæ. Macrobius dicit eadẽ hæc esse cum Iouis feriis. *Saturnal. c. 10.* cũ inquit: *Decimo Cal. Ianuarij feriæ sunt Iouis, quæ appellantur Laurentalia.* Et paulò post: *Solenne sacrificium eidem constitutum, quo Diis manibus eius per Flaminem sacrificaretur, Iouique feriæ sunt consecratæ, quia existimarũt antiqui animas à Ioue dari, & rursus post mortem reddi.* Quæ verò præcedunt in Macrobio, pertinent ad alteram Accam cognomento Tarutiam vel Taruntiam vulgare scortum, cuius feriæ mense Aprili celebrabantur litante Martis sacerdoti, estque institutũ hoc illi sacrificium, quod, cum opulentissima esset, populum Romanum instituisset hæredem.

Laurentina via, quæ ducebat Laurentum, vbi ancillæ Augusti Cæsaris, quæ in agro Laurenti quinque pueros pepererat, monumentum eius principis iussu erectum fuit.

Laurus μαντικὸν φυτὸν Græcis, spectatissima arbor in monte Parnasso Plinio, & grata Apollini, secundum Isidorum à *laude* vocabulum est mutuata. Ea enim cum laude coronãtur capita victorum. Quapropter apud Virgilium legas de victore: *Viridique aduelat tempora lauro.* Notumque est illud, Imperatores Romanos re bene gesta solitos fuisse mittere literas lauro reuinctas, victoriarum & lætitiæ nuncios, quæ erant & dicebãtur laureatæ, *vt in epistolis ad Atticum habetur.* Hinc triumphis dicata, vel gratissima domibus ianitrix Cæsarum Pontificumque, sola & domos exornat, & ante limina excubat, *vt scribit Plin.* Et paulò post: *Fasces imperatorum decorat.* Ex his in gremio Iouis optimi maximi deponitur, quoties lætitiam victoria noua attulit. Victores quoque in Pythiis certaminibus peculiariter coronabantur lauro. Quin illud abundè constat, imperatorum capita passim laureata conspici in nummis, eosque triumphaturos laureas sibi ex laureto decerpere solitos boni ominis gratia, & pangere confestim eodem loco alias, quodque dignum admiratione, sub obitum cuiusque imperatoris arborem ab ipso instituta clanguisse. Quid quod nouissimo Neronis anno, in quo Cæsarum progenies defecit, totum lauretum exaruerit, & eodem porrò antiqua & ingens laurus, subitò fuerit collapsa in palatio cuiusdam ciuitatis, vnde Alexander Seuerus profecturus erat ad bellum quod parauerat cõtra Germanos. Propter antiquitatem nec illud omittendum, qui vicerant olim in Capitoliñis agonibus, eos donari solitos corona & ramo lemniscatis, aut torque inuolutis. Nam qui secundi erant, eorum coronę & palmę sine lemniscis erant, isque mos obtinuit Romæ à tempore Domitiani. qui instituit tales agones, ad tempora vsque Censorini, vt ibi Poëtæ, Rhetores, aliique Professores artium ab Imperatore laurea insignirẽtur corona, & proinde *Laureati* dicerentur. Quinimo pro insigni poëticę facultatis est habita, ipsisque vaticiniis dicata. Qua de causa δαφνηφάγοι dicuntur vates. Et Lycophron: Δάφνην φαγὼν φοίβαζεν ἐκ χειμῶν στομάτων. Tradidit etiam Serapio Ascalonita, lauro ad dormientium caput apposita vera videri somnia. Atque huc referẽdum etymon Daphnes apud Eustathium, quam ille ferre vult nomen ab intensionis particula δα, & φάναι, quod dicere aliquid & affirmare significat.

Laus, quæ est λόγος ἐμφανίζων, τὴν ἀρετὴν, *sermo illustrans virtutem*, videtur nõnullis deflecti ab antiquo verbo Aeolico

lico λάυω.cuius composita remanserunt adhuc ἀπολάυω, παραπολάυω, συναπολάυω, *fruor, obiter fructũ capio,vna fruor.* Alij deducunt ἀπὸ τ̃ λαȣ̃, quòd laus sit populi consensus & prędicatio de alicuius virtute.

Lazarus, Dei adiutorium, siue Dei atrium. Nomen viri, Luc. 16. & Ioann. 11. *Eleazar*, Hebr.

Lebes, λέβης, vas, & receptaculum liquoris. *vt Pollux censet*, τῇ λαβῇ, id est, *ansæ*, respondere videtur secundum veteres, vel potius ὅτι λάβεται ὕδωρ εἰς αὐτὸν Gutturnio enim effunditur aqua in manus conuiuarum ad lauandum, inque lebetem siue malluuium decidit, quod læua manu tenet minister. Accipitur eo modo apud Homerum, cùm dicit ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος νίψασθαι. Nã Pollux affirmat *gutturnium*, quod Plinio est guttus, esse πρόχοον, Homero, quippe τὸ ὑδροφόρον ἀγγῆον, ad lebetem, τὸ ὑποδεχόμενον ἀγγῆον, vas illud, quod suscipit guttatim effusam in manus aquam, additque etiam λεβήτιον posse dici: vtrumque verò, quod effundit & recipit, χερόνιπ]ρον. Aqua ipsa, quæ ante cœnam vel prandium suppeditabatur ad abluendum manus, ὕδωρ κατὰ χειρὸς, vel κατὰ χειρῶν appellabatur, *teste Athenæo, libro 9.* At post cœnam vel prandium dicebant νίψασθαι, vel ἀπονίψασθαι, *teste apud eundem Aristophane Grammatico.* Quamquam Pollux, τὸ νίψασθαι, intelligat πρὸ τῆς τροφῆς, ἀπονίψασθαι δὲ μετὰ τὴν τροφήν.

Lectus & *Lectica* à legendis, id est colligendis stramentis & herbis, ex quibus fieri solebant, appellantur Perotto. De Lecto nolim ipsi litem mouere, de lectica omnino. Erat enim in ea Lectulus stratus, seu puluinar, cui incumbens homo locuples à sex seruis (ἑξαφόρον hinc vocant) aut octo (eam ὀκταφόρον nominabant) extra vel intra vrbem, hac illac ferebatur, qui quidem serui lecticarij propterea sunt dicti. A lecto itaq; nomen erit Lecticæ. Notandum autem magis ea gestari solitas matronas, quàm viros primarios, & aulæis circumseptam fuisse vt plurimùm, quibus inerãt fenestræ. Scribit quippe Plutarchus in Eumene, cùm in citatis lecticariis cursu esset delatus, submouisse illum ex vtraque lecticæ parte aulæum, & magna lætitia manum protendisse. Sunt tamen (*vt prosequar, quæ pertinent ad etymon*) qui ἀπὸ τ̃ λέκ]ρȣ, voce Græca lectum deducunt: Alij à pannis collectis ad cubandum. Varro, cuius vestigia premit Perottus, à colligendis stramentis. Porro à lectis sternendis dicta sunt lectisternia, sacra scilicet conuiuia ex victimis Deorum. Horum crebra apud Liuium mentio, *vt est lib. 9. Decad. 3.* fiebant illa Ioui, Iunoni & Mineruæ Romæ in Capitolio hoc modo. *Iouis simulachrum statuebatur in lecto recubans: Iunonis & Mineruæ imagines in sellis considebant. Deinde multa nocte epulis appositis introducebantur epulones septẽ, qui cibos sacratos comedebant, fierique solebant impendente aut premente aliquo malo periculi pleno.* Arnobius meminit Lectisternij Cereris. Habent enim Dij lectos, atque vt stratis incubare possint mollioribus puluinorũ, *inquit*, tollitur & excitatur impressio. Hinc & huiusmodi epulæ appellantur puluinaria Deorũ à Cicerone *4. Tuscul.* Seruius in Virgilium dicit fuisse lectos, qui sterni consueuerint in templis in honorem Deorum, dictaque *puluinaria*, quasi *pulminaria*, quod replerentur plumis. Ius & potestatem indicendi huiusmodi epulas Ioui & cæteris Diis habuerunt primum Triumuiri Epulones, *vt testis est Liuius 3. belli Macedonici.* His additi fuerunt postea duo: Tandem Circensium ludorum ambitione sunt redacti ad septem. Ab his autem epulis vsque adeo abhorruerunt Christiani, vt mortem oppetere, quàm illa sacra celebrare maluerint, sicut Marcelli Pontificis & aliorum testantur historiæ. Nec tantum vno die, sed per triduum continuum ea nonnunquam habita, licet

intelligere ex his Liuij verbis: *Curatum lectisternium, & per triduum habitum Decemuiris sacrorum curantibus, & puluinaria in conspectu fuere Ioui & Iunoni: Alterum Neptuno & Mineruæ: tertium Marti & Veneri, quartũ Apollini & Dianæ, quintum Vulcano ac Vestæ, sextum Mercurio ac Cereri.* Sed primum Lectisternium factũ Romæ, testatur idem Liuius lib. ab V. C. 4. quando tribus, amplissimè tum apparatis & stratis lectis placauerunt Deos immortales. Obseruatum & illud ab antiquis, vt, quoties supplicationes aut lectisternia indicerentur, à iurgiis & litibus abstinerent, & vinctis vincula adimerent, atque ita solummodo rebus occupati diuinis & actionibus bonis, sacratiores redderent dies. Post lectisternia addo lectorum apud veteres quasdam species. Archaicos enim dicebant *humiles, paruos, inelegantes, non sumptuosos*, ab Archia artifice notatos, *vt Seneca*, Sothericos de artificis nomine rudes & impolitos. *Punicanos* lectos nominat Isidorus paruos & humiles, Carthagine primũ à Pœnis aduectos. Quoad materiam lecti citrei erant ex citro, eborei ex ebore, ærati ex ære, testudinei ex testudine. Græci ἀνακλιντήρια, vocant item κλίνας, κλινίδια, κλιντῆρας, σιβάδας & σιβάδια.

Lectorum citreorum meminit Persius Satyra 1. At illi erant discubitorij, non in quibus noctu somnum capiebant.

* *Ledon*, paruus frutex, Cisto assimilis, sed foliis longioribus, nigrioribus & tactu glutinosis, flores paruos albicantes habet, exiguis rosis persimiles. Contrahunt folia pingue quoddam resinosum & odoratum, quod collectum teritur, colatur, & in massas formatum in medicinæ vsus reconditur. λῆδον & λάδον ipse frutex dicitur, & cisti species est. Pingue verò quod ex foliis colligitur, λάδανον, & λήδανον. Maximè probatur Dioscoridi odoratum, ὑπόχλωρον, siue sub viride, facilè mollescens pingue, non arenosum, nec cito fragile, sed resinosum. Ladani vis varia vt medici testãtur. Huius mentio occurrit Genes. 37. 25. ex Arabia felice à Medanæis seu Ismaelitis in Aegyptum asportati. Quod Hebræi לט Lot, paraphrastes Chaldæus *Letum* (id est, *Ledon*) Arabes *Laten*, vel *Laden* nominant.

Legatum, quod Iustiniano: Donatio quædam est à defuncto relicta, sed ab hærede pręstanda, à lege dici vult Vlpianus *in fragmentis*, quod modo legis imperatiuè relinquatur. Alii à legendo deducunt, quòd de *leg. 1. l. 116.* delibatio dicatur. Quæ autem delibantur & decerpuntur, ea leguntur. Sed præstat prius etymon amplecti, quãdo eruditiores etiam ipsum legandi verbum à lege deriuant, vt legare nihil sit aliud, quam statuere, decernere, disponere de legatis aut donationibus in testamento. Itaque valde bene in 12. tab. *Pater familias vti legasset super pecunia tutelâue suæ rei, ita ius esto.*

Legio à legendo, eo quòd milites legãtur in delectu, inquit Varro *quarto de lingua Latina.* Vox enim planè Romana, cui respondentem vocem Gręci non habent. Ideo Plutarchus: ἐκλήθη λεγεών τῷ λογάδας εἶναι τοὺς μαχίμους, *vocata est legio, quod lecti essent ex omnibus militares.* Gaza quidem in Catone Maiore transtulit τάγμα, verum impropriè, cum Græci eo vocabulo ordinem significent. Sciendum autem legiones olim nomina fuisse sortitas à numero, sicut & milites, qui sunt dicti ab illis *Primani, Secundani, Quintani, Decimani, Vigesimani.* Nonnunquam ab armis. Sũt nãq; dictæ *Pilata*, & *milites Pilati*, à pilis, *peltati* à peltis, *Scutati* à scutis, *funditores* à fundis, *Tragularii* à tragulis, *Sagittary* à sagittis, *Cataphracti* à cataphractis. Legimus & illis inditum nomen ab aliquo euentu, sicut in Gallia dictam legionem *Alaudam* constat à nominis istius aue, quoniam huius legionis milites galeas cristatas gererent. Huius & Cicero ad Attic. meminit. *Fulminatricem legionem* legimus apud Dionem in M. Antonino & alibi

& alibi. Quantum ad numerum, non is semper vnus & idem fuit. Regnante Romulo conflatam quidam volunt ex peditum millibus tribus, equitibus verò trecentis. Carolus Sigonius & hunc secutus Onuphrius Panuinius post Sabinos victos, & in vrbē receptos, auctam eam produnt ad millia quatuor, vnde & dicta fuit *Quadrata*. Liuius scribit *libro 6.* Anno ab V. C. 376. scriptas fuisse quatuor legiones milliū quaternûm, & *lib. 7.* in maxima Senatus anxietate auctum earum numerum supra quatuor millia peditum vsque ad ducentos, equites tantùm fuisse trecentos, *& lib. 8. singulis 4.* legionibus quina peditum millia assignat. Polybus *libro 6.* suo tempore eas cōscriptas tradit ex quinis peditum millibus, & equitibus trecentis. Festus testatur C. Marium primū omnium sex millia in eam assumpsisse, quem quoq; numerum tempore suo vnicuique legioni tribuit Vegetius, additis equitibus septingentis & triginta duobus. Vt facilè quiuis conijcere hinc possit, incertū aut rectè non semper eundem numerū militum, cuique legioni tributum fuisse à veteribus. Dux legionis primipilus dictus, de quo suo loco.

Legitima, in iure est portio hæreditatis iure naturali liberis debita, nomen adepta suum, quòd secundum naturæ leges relinquatur. Iure Codicis olim pars bonorum 4. in legitimam est computata, deducto ære alieno & funeris impensa, *l. Papinian. ff. de inoff. test. & l. cum quæritur. C. eodem.* Hodie autē, cùm quatuor sunt filij aut pauciores, Tertia pars est: cùm plures, dimidia, facta inter eos, qui sunt capaces, ex æquo diuisione, *auth. nouissima. C. de inoff. test.*

Legumen, cuius semen non erumpit in spicam, sed continetur in siliquis, & ex quo panis non fit, cuiusmodi sunt *faba, pisa, phaseoli, orobi, lathyri, cicer, lentes, & eruum.* Varroni à *legēdo* vidētur dicta quòd vellātur à terra, non vt fruges secentur. Planè hic nobiscū facit Seruius Grāmaticus summus *Georgic. 1.* cum dicit, quod manu legatur, dictum *legumen.* Hebræi vocant זרועים à זרע *seminauit.*

Leimera dicta olim Epidaurus, ὡς λειμῶνας ἔχουσα, quòd habeat prata, *teste Eustathio Il. 2.*

Leipothymia, quæ animi defectio est absq; sudore tamen, frigescētibus tātùm extremis corporis partibus, vnà cū præcipiti virium lapsu, facultate vitali non omnino dissoluta. ἀπὸ τοῦ τὸν θυμὸν λείπειν inuenit nomen.

Lelegia, vetustissimum est nomen Laconiæ, noménque hoc inditum ei scribunt auctores à *Lelege* indigena, qui princeps ibi imperauit. Ita enim Pausanias Messenicorum initio: ἀποθανόντος Λέλεγος, ὃς ἐβασίλευσεν ἐν τῇ Λακωνικῇ, τότε δὲ ἀπ' ἐκείνου Λελεγία καλουμένη, Μύλης πρεσβύτερος ὢν τῶν παίδων ἔσχε τὴν ἀρχήν.

Lemanus lacus, Melę & Plinio, Ptolomæo λιμένη, ex quo locum Strabonis *lib. 4.* emendo (καὶ ἡ λεμένη λίμνη prius enim ibi, καὶ ἡ πελαμένα λίμνη) nominatus videtur Alberto ab Alemannis, quasi *Lemannus*, quòd hi prope ipsum habitauerint. Pertinet is locus ad Allobroges Galliæ Narbonensis populos, qui nunc *Sabaudienses* dicuntur, inque eum Rhodanus ingreditur, & rursus egreditur, *teste Cæsare belli Gallici, lib. 1. & Plutarcho in vita Annibalis.* Ammianus 15. fatetur etiā Rhodanum sese ingurgitare paludi nomine Lemano, sed intermeantem nunquam se aquis externis permiscere. Nūc audit hic lacus *Lausonius*, vt in Antonini Hodæporico, vel potius Losanensis & Genuensis, ab adiacentibus *Lausanna* & *Genua*, aut *Gebennæ lacus*, à ciuitate *Gebenna.*

Lemnisci, id est, *fasciolæ*, inquit Festus, dependentes ex coronis, propterea dicūtur, quòd antiquissimum fuit genus coronarum lancarum. Hæc ille.

Lemonia tribus à Pago Lemonio appellata est, qui est à porta Capena, via Latina, *vt est apud Festum.* Meminit eius

Cicero, *Philip. 9. & in orat. pro Planc.*

Lemuria sacrificia à Romanis Diis Inferis instituta qua Remuria appellata voluit Porphyrio, cùm ad placandos inprimis Remi manes sint inducta. Scripsit idem consueuisse ea celebrari per triduum ante additum anno mensem Februarium. Lemures autem vagari, & vmbras esse hominum ante diem mortuorum, dictosque eosdem quasi Remures à Remo, cuius occisi manes Romulus frater placare volebat. Quidam nominant ea Lemuralia, iamque noctu iactabant fabam, lemures ea ratione extra ianuam domo se eiicere existimantes. Hinc Festus: *Fabam nec tangere nec nominare flamini Diali licet, quod ea putatur ad Inferos pertinere. Nam & lemuralibus iacitur laruis, & parentalibus sacrificiis adhibetur.*

Leno, conciliator stupri, *inquit Isidorus*, eo quòd mentes miserorum deliniẽdo seducat. Festus etiam inde trahit appellationem, quòd alliciant adolescentes. Talem se describit Sannio *Adelph. Act. 2. scen. 1. Leno sum, fateor, communis adolescentum pernities.*

Lens Isidoro vocata, quòd sit humida & lenta, Græce φακὸς ἢ φακή. Nascitur tenuibus cauliculis, & foliis angustis vni pediculo adnascentibus quam plurimis, Aracho aut viciæ similibus, sed longè minoribus. Fert etiam flores exiguos, & solum amat tenue, siccumque cœlum. Si in cibum sumatur perturbat mentem. Sed nec in aluum secedit, nec ipsam sistit. Iis duntaxat, *authore Galeno*, vtiliter in cibo præbetur, quibus aquea in carne hæret καχεξία. Si frequẽter sumatur, stomachum non solùm cum intestinis inflat, vt idem cum Dioscoride affirmat, sed etiam aciem oculorum obtundit.

Lenæus nominatus Bacchus, ἀπὸ τῆ ληνῆ, id est, *torculari* quo vinũ exprimitur. Vnde ληνοβάτης *vuarum calcator*. Et λήναιον, Festum Bacchi, quod quia mense Ianuario agebatur, dictus fuit & hic ληναιών.

Lentiscus arbor, cuius cuspis est lentus & mollis. *Isidorus.*

Leo. Inditum huic nomen Etymologici volunt, παρὰ τὸ λάειν ὃ ἔστι θεωρεῖν, quod est *videre*. Sanè somni parcissimi esse dicitur hoc animal, & oculos habere inter dormiendum quodammodo patefactos. Vnde multi insomnes crediderũt leones, *vt Manethon Ægyptius, in iis quæ scripsit ad Herodotũ tradit.* Atqui falluntur omnes, cùm leo palpebras habens perexiguas, quæ oculum penitus obtegere non possunt, etiamsi dormiat, splendorẽ tamen oculorum intuentibus offerat, qui plurimus emicat ab eius pupilla. Et credimus Aristoteli, esse impossibile vllum animal somni expers perpetua vti vigilia. Est etiam leo terrifico aspectu, vsque adeo vt licet nihil moliatur hostile aut ferum, intuentes tamen terreat oculorum vi & maiestate. Sed enim sunt, qui etymon prius reiiciunt, quòd haud se legisse meminerint, τὸν λέοντα βλέπειν λυγκικὸν, ἀλλὰ ῥινηλατῆσαι δεινὸν ἄγαν cernere acutissimè, sed odorari sagacissimè, *vt scribit Ælianus lib. 17. cap. 16.* Atqui ab illa oculorum inter dormiendum apertorum persuasione oriri potuit talis nomenclatura. Retinebo eam itaque, donec meliora edoctus fuero.

* *Leo*, Hebr. à prædando, occidendo, & disperdẽdo nomẽ ארי *Ari* habet. ab ארה *Ara*, i. anulsit, discerpsit, abstulit prædã אריה *Arié*, leo qui sẽper oculis intentus. est ad prædã. Nomen compositũ ex ארי *Ari* leo, & ראה *Raa* vidit; atque per crasin contrahuntur literæ eadẽ breuitatis gratia. fortis & vegetior leo nõnullis dicitur אריאל *Ariel*, leo potens: & hoc nomen figuratè tribuitur homini potentia præualẽti, item ciuitati & altari in tẽplo Ierusalem. Ab ארה *Ara* fit Græcis αἱρέω, aufero, destruo, interficio: item αἴρω tollo: item ἄρης Mars, bellum, homines per cædem discerpens & de medio tollens.

Leodium. De nomẽclatura huius vrbis erudi

eruditorum coniecturas adscribam, in primis Huberti Thomę Leodiēsis.cuius hæc sunt verba. *Dico igitur,quod est, Leodiū oppidū à Gallis Legiā à legione,ibi casa & hybernāte ab initio appellatū fuisse,à Germanis vero nō valentib Romanā siueGallicā exprimere vocē, in* Lugich,*deinde* Ludich *id nominis detortum. Dictiones autē huiusmodi incipientes à* Lud, *quando Latinas facimus in* Leo *conuertimus,vt* Ludger, *Leodegari*, Ludpolt,*Leopoldus.Hinc* Ludich, *Leodium appellatum,non video cur reformidem asserere. Qui vero appellationes, deriuāt ex Homero à Leode Ithacensi procorum Penelopes vno, in eos ἄσπετον γέλωτα mouendum reor ex eodem Poeta,vt desinant delirare.*Quid hæc sola? Audiamus & Lipsium in poliorceticis.Totus enim in eo est,vt *Leodicum* dicendum sit,non *Leodium* : id quod alludere videtur ad *Ludich*. Negat aliter appellatam vrbem ante annos trecentos. Ita scriptum in Sigeberti Gemblacensis manuscriptis chronicis, & proinde Leodicēses audire ciues, neque aliud præ se ferre plumbeam tabulam, non ita pridem erutam,in qua hæc:*Nithardus Leodicēsis Episcopus*, qui fuit *Anno MXLII.* Addit & aliam vetustiorē, tum ista ex Caroli Magni vita : *Celebrauit Pascha in Leodico,vico publico.* Compositam deniq; affirmat vocem ex *Leode-dijck*,vnde compendio *Leodedijck*,& magis vulgare *Luyck*, quod significat populi aggerem aut limitem. Vrbs autē ea inferioris Germanię est maxima propemodum,valde amœna, suóque ambitu altissimos montes vitibus consitos amplectēs,adde latissimam in valle planiciem , trium fluminum confluxum in Mosam,ædificia magnifica, templorum structuras admodum superbas, vndique agrum omnium rerum vbertate pręstātem,adiacentem etiam Arduennam syluam ,.ex qua præter feras ligna quoque immensæ (*quod ait Strabo*) longitudinis comportantur. Nobilis & ampla ciuitas, olim celebris academia tam insigni, vt aliquando simul ibi literis operam dederint octo Regum diuersorum filij.

Leouardia , Frisiæ Occidentalis vrbs primaria, solum mihi natale, quibusdā nomen habere videtur à proprio viri nomine,quod est Leo , qui hîc fundum habuerit suū,aut potius ædes suas , prope editiorem terræ locum , qui lingua nostra dicitur *een vber*. Aliis à portu admodum grato,nobis *een lieue vbeer*. Alluebatur enim hic locus ante aliquot annorum centurias mari, inque eo portu satis erat prospectum nautis à ponti ferocia. Vt minimè dici hîc possit,quod Philoctetes apud Sophoclem de Lemno , esse videlicet eam , *οὐκ εὔορμον , οὔτ' οἰκουμένην*. Et paulò post ad Neoptolemum.

ταύτῃ πελάζει ναυβάτης οὐδεὶς ἑκών.
οὐ γάρ τις ὅρμος ἐστιν, οὐδ' ὅποι πλέων
Ἐξεμπολήσει κέρδος, ἢ ξενώσεται.
Οὐκ ἐνθάδ' οἱ πλοῖ τοῖσι σώφροσι βροτῶν.
Τάχ' οὖν τις ἄκων ἔσχε.

Amœno & plano loco , & velut in meditullio Frisiæ est sita.Campi circumiacent commendabiles earum rerum vbertate , quæ vitæ sunt necessariæ Magna enim illic lactis, butyri, casei, & auium diuersarum copia.Ouiū,vitulorū, boum, vaccarum & porcorum abundātia non solùm exteris , verùm etiam indigenis est admirabilis. Non parua quoque hîc cuniculorum & leporum abundantia. Horni arborum fructus longè præstantiores exoticis.Maximus ibidem tritici,siliginis,auenæ , hordei , & leguminum prouentus. Quinimo multi & varij generis pisces , cùm ex lacubus dulci aqua plenis , tum ex pelago huc importantur. Vndique hortos videas visu delectabiles, at senticosa,aspera, vliginosa loca nulla. Plateæ sunt amplæ; magnifica satis ædificia. Saluberrimus aër.Quo fit , vt rarò hîc grassetur pestis ex aëris corruptione initium trahens,at multo magis ex aliquo contagio, eaque haud ita exitialis atque alijs plerisque in locis.Ciuium humanitas ea,vt in me-

dia Hellade natos & educatos credas, non arctois pruinis & frigori adeo vicinos. Nec mirũ Scytha erat Anacharsis, at studiis humanitatis imbutus. Erat & Epictetus Phryx, Carthaginensis Clitomachus, Cyrenaicus Aristippus, Democritus Abderita. Neque enim homines tãtùm emollit cœli clemẽtia (etiam si non parum illa valeat) sed etiam studia, mores, commercia, quæ huic genti nostrę iamdudum vltro citroque agitata fuerunt cum aliis nationibus.

Lepidus. Lepidum deflectere videtur Donatus παρὰ τὴν λεπίδα à lamina polita, vnde detractus est omnis cortex & scabrities, asperitásue.

Lepus Græce λαγὼς, non δασύπους, *vt ex Plinio constat*, qui Dasipodem à lepore distinguit, *lib. 10. cap. 63.* animal formidolosum natura & vigilantissimum, quippe quod Xenophon scribit *clausis palbebris vigilare, adapertis dormire*, ἀπὸ τοῦ λάειν, quod est *aspicere*, dicitur nonnullis. Ego non absurdum crediderim, vt quasi *leuipes* dictus sit *lepus*, quantumuis in eo Quintilianus reprehendat Varronem, qui id se dixerat audiuisse à præceptore suo.

Lessus. In 12. tab. sic legas: *Neue lessum funeris ergo habento.* Quid hic esset lessus, non satis intellexit Atilius, cùm suspicaretur funeris vestimenti genus fuisse. Sextus autem Ælius *lessum*, quasi *lugubrẽ eiulationem* dici voluit, vt vox ipsa significat: Eamque Ælij sententiam probare se veram iudicare profitetur Cicero *2. de legibus.*

Lestrigones, quorum sedes antiqui existimarunt fuisse prope Caietam, quæ nunc Phormiæ oppidum est in Italia, *teste Plinio*, ἀπὸ τῆν λῃστρείας, id est, *latrocinio*, sortiti sunt nomen. Eorum rex fuit Antiphates, & vesci solebant carnibus humanis. Vnde littus cruenti Antiphatæ dixit Papinius *Syluar. 1.* Etiamsi Thucydides *6. Historiarum*, vbi de Sicilia loquitur, *Lestrigones fabulosos* arbitretur.

Lethargus seu veternus, quẽ inertem seu otiosam obliuionem interpretari possis si quidem nomen resoluas, à symptomate nomen inuenit, quòd qui eo laborant, iis marcor & inexpugnabilis dormiendi cupiditas, tantaque rerum obliuio contingat, vt matulam postulantes obliniscantur meiere, & confestim in soporem relabantur, pituitosa materia in cerebri ventriculis, vel in ambiẽtibus membranis, aut denique in cerebro ipso putrescente, atque inde etiam generata febri. Etenim λήθη *obliuio* est, ἀργὸς *otiosus*.

Lethe, fluuius Aphricæ apud Strabonem, Lucanum, Plinium, item alter Inferni apud Poëtas, etiam ab *obliuione*, quæ mortem sequitur, & Græcis est λήθη, nomen arcessit. Semel hîc monẽdi sumus, flumina illa, quæ finxerunt apud Inferos Poëtæ, Mythicos constituere in nobis. Siquidem Lethen nihil esse volunt præter errorem animę obliuiscentis maiestatem vitæ prioris, qua fruebatur, antequam demitteretur in corpus. Similiter per Phlegetontem intelligunt irarum cupiditatúmque ardores: per Acherontem, quidquid fecisse aut dixisse, vsque ad tristitiam, humanę varietatis more pœniteat: per Cocytum, quidquid homines in luctum & lacrymas compellit: Per Stygem, quidquid humanos animos in gurgitem odiorum demergit. *Author Macrobius.*

Lethum, bona pars eruditorum ab eadem origine Græca deducit, à qua deducuntur Lethargus & Lethe, ab obliuione videlicet, *vt est apud Verrium.* Alij trahunt à verbo antiquo *Leo*, id est, *deleo*, quòd mors omnia antiquet & deleat. Nonnulli per antiphrasin, quasi *minimè latum* dictũ estiximant, sicut lucus, quòd *minimè luceat*: Parcæ, quòd *nemini parcãt*, sunt dictæ: Et Acacius, qui haud quaquam est simplex, & purus: In quibus natiua nomina vim suam amittunt. Postremum tamen hoc etymon non creta, sed carbone notandum iudico, cùm hic diphthon

diphthongus,illic appareat vocalis simplex. Atqui primam sententiam approbat etiam Festus Grammaticus bonus, cui *(quantum in me est)* astipulari non vereor.

Leuana credita Dea, quæ de terra leuat infantes.

Leucas, Epiri promontorium Ptolemæo, oppidum Melæ & Eustathio, qui & νήριτον appellat, Acarnaniç oppidum Stephano, Leucadia & pariter peninsula Plinio, contra sinum Ambracium sita, & accolarum opera à continente abscissa, nomen tulit à Leucade albicante petra, de qua Sappho sese dedit præcipitem, stimulante ipsam cupidine, sicut cecinit Menander; non à Leucadio Icari filio, *vt quidam fingunt*. Iuxta hunc locum, Actiaco bello, victus fuit cum Cleopatra Antonius prælio nauali ab Augusto, qui postea illic Apollini Leucadio nobile templum erexit. Longo post tempore mos ibi obtinuit, vt in Apollinis sacrificio fontem aliquem è specula deiicerent, auertendæ iræ numinis diuini gratia, sed additis pennis: at cadentem multis nauiculis conabantur excipere, vt ita seruatum & incolumen extra fines patrios amandarent.

Leucothea λευκὴ θεὰ, id est, *alba Dea*, si exprimas Latinè, quod cùm se cursu proriperet per campum albicantem, amentia & furore affecta cum filio *Melicerta*, qui deinde mutato nomine dictus *Palæmon*, in mare sese deiecerit. Exstat in eam Orphęi hymnus, & aliâs audit cùm Matuta, tum Ino. Vtrumque nomen cõiunxit Homerus, Odyss. ε. his verbis: Τὸν δ' ἴδεν Κάδμου θυγάτηρ καλλίσφυρος Ἰνὼ Λευκοθέη.

Leui tertius filius patriarchæ Iacobi nomen habet à לוה adiunxit, eo quod Iacob adiunctus fuerit vxori Leæ, & ex illa coniunctione filius sit natus.

Leuita. Magnus & eruditus scriptor Plutarchus, at in hoc nomine quàm turpiter lapsus, cùm Græcum etymon nomini affingens, à Lysio & Euio Bacchi nominibus deducit. Addit Hebræos in primis veneratos hunc Deum, inq; eius honorem abstinuisse à carne suilla, cuius & sacerdotes fuerunt Leuitæ. Falsa omnia. Docet enim Scriptura sacra à tribu *Leui* dictos *Leuitas*. Nõ possum non hîc etiam ridere Porphyrium, quòd à porcina carne abstinere scripserit Hebręos, quòd id animal in eorum regione non reperiatur. Sic enim se habent eius verba: φοίνικες, καὶ Ἰουδαῖοι, τῶν χοίρων ἀπέσχοντο, ὅτι οὐδὲ ὅλως ἐν τόποις ἐκείνοις εὑρίσκονται.

* *Leuis*, intelligentia carens, ἀβαρὴς, à verbo אבר *Abar*, volauit, elatus est in altum. Nã leui ingenio præditi nescio quid magnum & altum spirant, quasi supra nubes elati, vnde cæteros homines despiciunt nec propterea cessant sibi plausus facere, ac si essent omnium mortalium grauissimi & validissimi. Nã etiam ab eadem radice אבר *Abar*, βάρυς grauis, fortis originem ducere videtur.

* *Leuis*, expeditus, celer, cui grauis corpore opponitur; קל *Kal*, à verbo קלל *Kalal*, leuis fuit. Hinc κέλλω celero, ὀκέλλω Leuiter curro. & Lat. celer, celero, accelero. celeres equi.

Lex, quæ, *auctore Cicerone 1. de legibus*, summa ratio est insita naturæ, iubens ea quæ facienda sunt, & prohibens contraria: Iuxta Papinianum commune præceptum, *iuxta Demosthenem*: εὕρημα καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων. Stoico vero Chrysippo: πάντων βασιλεὺς θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ ἄρχων, καὶ ἡγέμων, καὶ κάνων δικαίων, καὶ ἀδίκων. Aristoteli: ὁμολόγημα πόλεως κοινὸν διὰ γραμμάτων προστάττων πῶς χρὴ πράττειν ἕκαστα. In Rhetor. ad Alexand. Platon. ἀγαθὸν μέγιστον ἐν τῇ πόλει. Pindaro Poetæ: πάντων βασιλεὺς, vt testatur Herodotus *3. rerum Græcar.* à legendo deriuatur Ciceroni, vt & Varroni, quòd ex pluribus statuendis sit lecta, vnaque & sola obseruetur. Solita est etiam publicè legi, vt omnibus foret nota, & ita seruari possit ab omnibus. At

bus. Atque ita omnium oculis expositas fuisse duodecim tabul. leges vel potius Decemuirales (*vt quidam nominant*) ex veterum scriptis accepimus, easque æri incisas ad Atheniensium exemplum, qui itidem Solonis leges tabulis æneis, quas ἄξονας vocabant, *Demosthene & Plutarcho testibus*, inductas habuerunt. Sunt tamen alij, qui à ligando, sed infelicius, deriuant, & eo spectare videtur Ouidius his verbis: *Nec verba minantia fixo Aere ligabantur*: Nisi forte, *Legebantur*, substituendum existimes. Leges enim publicè legi consueuerant. Ego autem video id multis hactenus placuisse.

* *Legem* Hebræi vocant תורה *Thora*, q. d. Doctrinam atque institutionem, aptissimo sanè vocabulo. Siquidem lex est viuendi ratio præceptis tradita, quibus iubentur ea quæ facienda sunt, prohibentúrque contraria: quæ profectò minus plenè aut Græcorum νόμος, aut Latinorum Lex, significant. Nam νόμος, vocabulum dictum à distribuendo cuique quod suum est, & lex à delectu, solum naturâ omnibus insitam æquitatis rationem, quæ scriptis legibus adiuuatur, complecti videntur at Hebræorum *Thora*, in genere, & quatenus etiam totam Dei præcipientis doctrinam in lege & Euangelio comprehensam amplectitur, Mosis & Christi institutionibus plenius respondet. Descendit à verbo ירה *Iara*. i. docuit. Nam si speciatim legis nomen consideres, docet in Dei verbo scripto viam salutis per Christum, & vitæ præsentis rectam rationem in decalogi præceptis breuiter inclusam.

Libamina à Libero vult dicta Ouidius *Fastor*.3. cùm inquit: *Nomine ab authoris ducunt libamina nomen*. A Libero autem *festa Liberalia* dicta, quòd per totum oppidum eo die sacerdotes Liberi, hoc est, Bacchi, sederent hedera coronati, libis etiam & foculo sacrificarent. Constabant autem ea ex farre & melle apta sacris, *vt ait Seruius*. Ouidius eadem à Libero patre, vt & *Libamina* deduci, etiamsi Varro à *libando* trahat. Ipsamet Poëtæ verba subiicio rursus:

Nomine, inquit, *ab auctoris ducunt libamina nomen,*

Libáq; quod sanctis pars datur inde focis.

Nisi hic Ouidij auctoritas, quid obster, à *libando* deriuare mallem, secutus Varronem, quod propriè leuiter aliquid degustare significat, dictum (*vt quidam putant*) à labiis, quasi *labiare*. Virgilius: *Purpureosque metunt flores, & flumina libant*. Proditum est memoriæ Romulū in sacris nūquam vino, sed lacte libasse. Hebraice verò talis libatio est נסך.

Libanus mons Syriæ, quibusdam dictus videtur quasi לבן, id est, *albus* quod in eo excelsa quædam cacumina sint media quoque æstate refulgentia nimium albedine. Alij à thuriferis arbusculis in eo nascentibus dictum volunt. Nam. לבנון *Libanon* thus est, Græcis λίβανος. Excurrit ab oppido, quod dicitur Sidon, stadiorum centum & quinquaginta longitudine ad Simonam vrbem Syriæ. Atque idem cum Antilibano efficit τὴν κοίλην καλουμένην Συρίαν, id est, *Cœlisyriam*, vt scribit Strabo. Inter hos duos autem labitur fluuius Orontes. Vide Plinium, lib.5. c.20.

Liber, vide *Liberalia*.

Liberalia, Liberi festa, inquit Festus, quæ Διονύσια dicuntur Græcis. Nonnullis placet instituta esse hæc primùm ab Atheniensibus, & solita celebrari ab antiquissimis agricolis, in quibus Hymni canebantur Baccho. apud Græcos græca, apud Latinos lingua latina; *teste Seruio*, cùm Hymni matris Deûm Græcam vbique linguam requirerent: erant & eius sacra non tacita, vt pleráque alia, sed aperta, sicut & sacra matris Deûm. Nam omnium generum instrumenta orgiis eius adhibebantur. In eisdem libera quiduis loquendi potestas erat vnicuique. Vnde Mæuius: *Libera lingua loquemur ludis Liberalibus*. Tū libera toga adolescentibus dabatur relicta pueritia, cuius rei causas quatuor commemorat

morat Ouidius *Fastorum 3.* Quippe sumebant eam in Liberi patris festo, vel quòd ea ætas cum ipsius semper iuuenis ætate conueniret: vel vt commendarentur à parentibus Libero, quem Romani patrem vocant, vt, qui pædagogi cura carebant, eos numinis tutela susciperet: vel quòd ita liberioris vitæ iter ingrederentur: vel denique vt adolescentum frequentia non deesset ludis Liberalibus, cùm ad eos multi non religione, sed togæ sumendæ studio conuenirent. Varro scribit *veteres togam ad calceos vsque & talos demisisse.* Iusta autem eius mensura circumscribebatur sex vlnis, *teste Porphyrione.* Virgilius, *authore Seruio*, induit eã, cùm esset annorum sedecim. Alioqui etiam 24. anno sumi solebat. Augustus Cæsar Senatorum liberis protenus induere permisit, vt ita celerius assuescerent Reipub. Sed antequam togam sumerent virilem, vtebantur puerorum alij tantùm prætexta, quæ olim Regum fuerat & Magistratuũ, *vt scripsit Diomedes Grammaticus*; alij, nempe patricij, tũ quorum patres gesserant curulem magistratum, toga prætexta, i. cui purpura prætexebatur, vt ex eius rubore pueri ingenuitatis pudore regerentur, dictáq; fuit *virilis toga*, quam tãdem sumebant. Libera multiplices ob causas, *vt paulo ante declaratum est ex Ouidio*, cuius etiã doctissimos versus quidni subiiciam?

Restat, vt inueniam, quare toga libera detur,
Luciferis pueris candide Bacche tuis:
Siue quòd ipse puer semper iuuenisq; videris,
Et media est ætas inter vtrumque tibi.
Seu quia tu pater es, patres sua pignora natos
Commendant curæ numinibusque tuis.
Siue quod es Liber, vestis quoque libera per te
Sumitur, & vitæ liberioris iter.

Tres causas hîc habes. Quartam verò declarant decẽ versus sequentes, quos inspiciẽdos bono, & diligenti lectori hac vice relinquo. Interim nec illud prætermittẽdum, *Liberalia* simul & *Bacchanalia*, haud eodem tempore agitata fuisse. Illa enim cùm fierent X V I. Calend. April. togæ procurabantur pueris. At hæc singulis agebantur mensibus, quæ tandem tamẽ propter dedecus sublata fuerunt à Consule Posthumio. Ab eruditis quoque notatum, *Dionysia* apud Græcos celebrata fuisse tripliciter: si temporis rationem habeas. Prima quidem per agros mense Posideone. Altera eo mense, qui inde ληναίων est dictus. Tertia mense Elaphebolione. Atque hæc de Liberalibus. Sed vnde Bacchus Liber? Augustinus dicit, appellatum hoc nomine, quòd mares in coeundo per eius beneficium liberentur seminibus emissis, quòd etiam agere dicunt in fœminis Liberã. Forsan ideo Græcus Poeta vinum appellauit, γάλα τῆς ἀφροδίτης. Apuleius *Veneris hortatorem & armigerum.* Alii appellatum volunt Liberum, quod Bœotiæ vrbes liberas reddiderit. Vnde Diodorus: *In Bœotia iussit in gratiam patriæ omnes vrbes liberas esse, ciuitate sui nominis condita, quam & liberam pronuntiauit.* Festus ita vult dictum, quòd vino vsi omnia liberè loquantur, quos ebrietas petulantiores reddit. Alii à libatione nominis auspicium trahunt. Alij à liberando, quod eius sacra, *vt Seruius ait*, ad animæ purgationem pertinerent. Nonnulli, quòd liber & vagus sit. Secũdum Aristotelem enim sunt Apollo & Liber vnus & idem Deus. Atq; hinc rectè obseruat Macrobius, ex veterum sacrificiis, Solem in supero Hemisphærio Apollinem vocari, in infero Dionysium. Plutarchus autem *Problem. 104.* quærit hoc modo: *Cur Dionysium Liberum patrem vocant? An quod bibentibus libertatis sit causa? Fiunt enim plerique ebrietate petulantiores. An quod libationem præbuit? An sicut Alexãder dicitur, quod pro Bœotia libertate pugnauit, Dionysium Liberum dictum esse putandum est?* Seneca: *Liber non à licentia linguæ dictus est inuentor vini, sed quia liberum seruitio curarum animum asserit vegetatque, & audaciorem in omnes conatus facit.* Idque voluere esse nonnulli illud Nepẽthes, quod Homerica Helena Telemacho propinauit.

Liberi dicuntur homines à libertate, & sunt seruis oppositi. Indicat illud Iustiniani diuisio, qua omnes homines diuidit in *liberos* & *seruos*. Cicero pro Cluëtio ait *eum liberum dici, in cuius potestate sit arbitrio suo viuere eatenus tamē, quatenus lege & instituto fuerit permissum.* Si per liberos sobolem ipsam intelligas, erunt liberi, qui ex libero orti sunt matrimonio *secundum Isidorum.* Nam qui ex libero & ancilla sunt nati, sunt seruilis conditionis.

Libertus, cùm in iure intelligatur is, qui iusta ex seruitute per patronum est manumissus, à libertate etiam arcessit nomen, quam Cicero in paradoxis dicit *esse potestatem viuendi vt velis. Florentinus facultatem eius, quod cuique facere libet, nisi vi aut iure prohibeatur.* Cæterùm ciuilis hìc intelligitur libertas, non illa naturalis, aut philosophica, qua liber est animus à vitiis & prauis cupiditatibus. Itaque Vlpianus: *Libertum eum definit, quem quis ex seruitute ad ciuitatem Romanam perduxit.* Isidoro libertus, quasi *liberatus appellatus videtur. Prius enim seruitutis iugo erat subiectus. Huius vero filius est Libertinus.* Sic ille: Cum tamen Iustinianus prodat libertinos esse, qui ex iusta seruitute sunt manumissi. Antonius Vacca Iurisconsultus scribit: *Libertinorum appellationem olim in infinitum eos continuisse, qui descendissent ex manumissis.* Sanè alio atq; alio modo Libertini vocabulum à veteribus acceptum. Siquidem antiquissimis temporibus dictum apparet libertinum, qui erat natus ex duobus libertis, sicút libertus appellabatur, qui iustam seruierat seruitutem. Aliquando autem post Appij Cæci censuram Liberti & Libertini pro eisdem fuerunt accepti. Sed liberti dicebantur respectu patronorū, Libertini respectu Ingenuorum. Iam & illud notandum, prioribus temporibus ciuem quidem fuisse, Libertum, sed publico nullo nisi apparitoris aut coactoris munere fuisse functum. Apparitores autem erant *Scribæ, Præcones, Interpretes, Accensi, Lictores, Viatores, Statores*. Tulerunt etiam suffragium in quatuor tribubus vrbanis. Atque hæc vt adiicerem operæpretium duxi.

Libitina cum sit, in cuius fano instrumenta sepulturæ venum proposita fuisse narrat Plutarchus, haud alienum fuerit, *vt quibusdā videtur*, deriuare eius nomen à libis, quæ & ipsa ad sepulturas fuerunt vsurpata. Sed primæ syllabæ quantitas repugnare videtur. Quia autē Libitina sepulchris præeerat, hinc ἐπιτύμβια dicta est Delphis, vt *Libitinarij*, qui curabant ea, quæ pertinebant ad mortuos, & Romæ Libitinensis porta ab eadem Dea, *cuius in Commodo meminit Lampridius.* Apud Iuuenalem *Satyra 6.* accipitur libitina pro ipsa morte & funesta valetudine, sicut & apud *Flaccum*, cùm de carminum suorum gloria loquēs ait: *Non omnis moriar, multaque pars mei vitabit Libitinam.* Dionysius Halicarnass. scribit: *Libitinæ nomen apud Romanos etiā Veneri tributum.* Et quoniam senes decrepiti alterum pedem in sepulchro habere videntur morti proximi, idcirco Plautus (quod haud omittendum hìc duxi) vocat eos *Libitinarios. In Bacchid.* his verbis: *Blandulæ, facetæ, pulchræ, incuruos, libitinarios, veternosos senes illorum traherent patres.*

Libra dicta Isidoro, quòd sit libera & cuncta in se pondera concludat. Ab hac nominatus est *Libripens*, quin mancipationibus liberam siue stateram tenebat pendendo, hoc est, ponderando. Veteres enim primū ære graui non signato sunt vsi, neque in emptione & venditione pretium numerabant, sed appendebant. Meminerunt Libri pendis 12. tab. cum agunt de *legatis & heredibus*.

Libya Varroni, quasi λήπια Cœlo quippe terráque aquarum penuria est, *vt ait Salustius.* Vasta hæc regio, deserta & arenosa, sita sub tropico æstiuo, ac proinde æstu intolerabili laborans. Quapropter *sitientem nominat* Lucanus.

Et ta

Et tamen (quod mirum) in tanta locorũ vastitate roscidę sunt noctes, vt ros huic terræ datus videatur imbriũ loco. Nulla etiam regio prodigiosorum animalium tam ferax. Vnde natæ & hæ parœmiæ: *Libica fera*, in hominem versipellem, moribus variis & ingenio ancipiti: Itẽ. *Semper affert Libya mali quippiam*: *Semper Africa aliquid noui apportat*. Significatur autem hoc nomine à scriptoribus ea ferè regio, quæ ab occasu imminet Aegypto. Neque enim semper totam Africam designat, sed eam potius regionem, quæ media est inter Carthaginem & Aegyptum. Leo Africanus tertiam facit Africæ partem, quæ lingua Arabica dicitur *Sarra*, id est, *desertum*, cuius principium orientem versus trahatur à Nilo, ad oceanum verò sese extendat in occidentem versus meridiem Nigritarum regioni contermina sit, versus Septentrionem terminetur Numidia. Græcè dicitur Λιβύη, Stephano & aliis ὀλυμπία, ὠκεανία, ἐσχατία, κορυφὴ, ἑσπερία, ὀρτυγία, ἀμμωνὶς, αἰθιοπία, κυρηνὴ, ὀφίουσα, κηφηνία, ἀερία: Hebræis לודים *Lud lim*, *teste Aria Montano*. Primarium vocis etymon dedicant & aliqui Libyæ Epaphi filiæ. Alij à vento, qui dicitur *Libs*, & inde spirat, nomenclaturam trahunt. Vtriusque originis meminit Isidorus, qui simul diuersas eius partes ac partium origines ordine recenset. Dignum notatu, quod apud Herodotum *libr.* 4. inuenias, esse quosdam Libyæ populos, qui omnibus pueris quadrimis ceruicem consueuerunt inurere, atque hac ratione liberati eos à morbis pituitosis. Quod si inter vrendum tentati essent spasmo, solitos eos curari scribit, *aspersione vrinæ hirci*. Mos iste inurendi pueros in quibusdam Italiæ locis seruari solet, vbicumque epilepsia correpti fuerint, vt esse solet familiaris is morbus tenellæ ætati, dictus propterea puerorum mater.

Libycus cãpus *iuxta Festũ* appellatus in campo Argeo, quod in eum primùm fruges ex Libya fuerint allatæ, Quam ob causam etiam Ceres ab Argeis *Libyssa* vocata est.

Licia, Quibus stamina ligantur, quasi L*igia*, dicta sunt Isidoro. Hæc in veneficarum carminibus magnã habere vim credebant veteres, quòd ita hominum mentes implicari posse existimarent, vt ab illis implicatur stamen. Innuere videtur hoc etiã Virgilius, cùm ita canit: *Terna tibi hæc primùm triplici diuersa colore Licia circundo.*

Licnites dictus est Bacchus, ἀπὸ τῶν λίκνων, id est, *à cunis* in quibus infantes recubãt, *vt ait Hesychius*. In eũ est Hymnus apud Orpheum cum suffimento mannæ thuris.

Lictori à ligando datum nomen *iuxta Fenestellam*. Cùm enim magistratus populi Romani quẽpiã verberari iussisset, tum manus eius cruraq; solebant ab eo, cui mandatum erat officium, talo vinciri. Approbatum hoc etymon Valerio Ruffo. Cicero in Orat. pro Rabirio, *Lictor colliga manus*. Festus tamen à colligatis virgarum fascibus, quos præferebat magistratibus, vult dictum. Græcè dicitur: ῥαβδοῦχος καὶ δήμιος, καὶ λειτουργὸς, ἀπὸ τοῦ λειτουργεῖν, quod nobis est *ministrare*. Vnde & publicus minister *10. de asino aureo* dictus ab Apuleio. Solebant enim & delinquentibus plagas inferre, virgis cædere, ferire securi. Sunt vsi lictoribus Consules, Prætores, Interreges, Dictatores, & si qui alij magistratus non potestatem solùm habebant, sed etiam imperium. Singuli ex his aderant etiam curiatis comitiis, singulis curiis officij causa, non autem vt ferrent suffragia, *vt ex Diodoro, Liuio, & aliis colligi potest*, Ad finem adijcio, dictum etiam lictorem, qui flamini Diali sacrorũ causa præsto erat, *teste Festo*, qui farta cũ sale auctiora certis ex locis ad rem diuinam petere consueuit.

Lienteria, ἡ τῶν ἐντέρων λειότης i *Leuitas intestinorũ*. λεῖον enim læue quid, hoc

est, *continuum & nulla parte diuulsum*, significat, estque læuis & æquabilis intestinorum superficies in eo morbo.

Ligo, à terra liganda & constringenda, δικέλλα Græcis, παρὰ τὸ κέλλειν, ὅ ἐςι τέμνειν, id est, à secando.

Lignum Varroni *15. de lingua Latina* à legendo dictum, quòd in agro caducum legatur, & in focum feratur.

Ligula mẽsuræ genus apud Romanos, nonnunquã idem cũ cochleario, sed nõ semper, *vt monet Agricola*, in se vero cõplectens cyathi partem quartam, id est, semunciã demptis scrupulis duobus, (nã ligula cumulata apud Columellam, *lib. 13. cap. 21.* notat semunciam bene plenã) nomen traxit à linguæ similitudine, in cauum intra dentes palatum versus cõtractæ. Vnde Plinius, & pro mensurę, & pro linguæ vtitur vocabulo. Sunt enim eius verba *lib. 20. cap. 23.* Sunt qui comitialibus morbis dandum putant (loquitur de grano ferulæ) Luna quarta, sexta, septima, linguæ mensura. Atque hæc etiam Agricola animaduertit.

Liguria regio Italiæ, nominata videtur Catoni, Sempronio, Beroso Chaldæo à Ligure Phaetontis Aegypti filio, qui hîc sedes suas habuerit. Alij à legumine nominis auspicium deducunt. Nonnulli fabulosè ab vno ex ducibus Iapeti, vt & illi, qui à Ligye gigante arcessunt, quibus propterea abroganda est fides. Græcis ea regio est λιγυρία & λιγυςικὴ. At incola ab hac ora dictus est *Ligur*, Græcè λίγυς, vt *scribit Stephanus*. Antiquissimis temporibus capillatus esse consueuit, at tandem tonsus, ex quo illud Lucani: *Et nunc tonse Ligur.* Sed & ab eadem regione *Ligustica & Ligustina Alpes* sunt dictæ, quarum meminerunt Ptolemeus, Dio, Liuius & Tacitus, quasque descripsit orationis penicillo Simlerus. Item *mare Ligusticum*, vt Plinius vocat, quo alluitur Liguria. Quid quod ab hac ora Italiæ appellationem habeat *Ligusticum* herba, quam alij mendosè nominant *Leuisticum*, eo quod ibi laudatissimum crescat. Idcirco Plinius *lib. 19. Ligusticum syluestre est: In Liguria suis montibus seritur.*

Lilium, Sunt qui hanc vocem manasse putant vnius literæ mutatione à Græco λείριον.

Limaces cochleæ, à limo appellatæ, *vt scribit Festus.*

Lymenarchæ portuum custodes, quos Aristoteles in Politicis appellat λιμενοφύλακας, nõ à liminibus, sed ἀπὸ τοῦ λίμενος, id est, portu, sunt nominati. Sic intelligi volunt hanc vocem *in l. Limenarcha. de seru. fugit. & l. munerum. ff. de muner. & honor.* Limitanei tamen milites à limitibus sunt dicti.

Limentinus Deus limini præfectus, vt Forculus Foribus, & Cardea Cardini.

Limes dicitur nonnullis à limine, Hyginio à verbo antiquo limo, quod transuersum & obliquũ significat. Vnde Festus ait: *Limites nunc terminos, nunc vias transuersas designare.* Aggenus Vrbicus auctor est *limitis nomine intelligi, quidquid ad obseruationem finiũ in agro opera manuũ est factum*, neque illud negligendum, *limitum quosdam Decumanos fuisse dictos, nõnullos Cardines, Prorsos, Transuersos.* Decumani erant ab oriente versus occidentem, Cardines à meridie in septentrionem, Prorsi ab Occidente ad Orientem, & à Septentrione ad Meridiem Transuersi. Præter hos erãt *Actuarij & Linearij*, seu *Subruncini*. Si quis scire velit veterum ritũ in figendis limitibus seu terminis, Petrum Pitheum videat Aduersatior. *lib. 2. cap. 4.*

Lingua secundum Varronem à ligando cibo nomen obtinuit, quem illa sanè conglobat, deprimit, inq; ventrẽ demittit: vel quia dentium septis quasi muro vallatur, ac proinde ligata existimetur. *A lingendo* deducunt alij, vel ex eo, quòd verba sonis articulatis liget. Sunt, qui scribunt & notant eruditè, linguam primùm Latinis à verbo dico appellatam Dinguam; inde litera D. in L. mutata Æolum more factam *Linguam*, sicut

& sel

& sellam nominant, quæ antea dicebatur *Sedda*. Aiunt & veteres Grammatici Pompeium Magnum *Dinguam* semper scribere solitum. In rebus diuinis, *teste Cicerone de Diuinatione*, imperari solebat, vt linguis fauerent, hoc est, vt taciturnitatem præstarent.! Sicut enim fauor in ludis, ita in sacris necessaria taciturnitas, quo ritè peragantur sacra, nulla obstrepente voce mala. Proinde Horatius, velut antistitis Musarum personam gerens, ait Carm. lib. 3. Ode 1. *fauete linguis. Carmina non prius Audita, Musarum sacerdos, virginibus puerisque canto.* Seneca lib. de vita beata: *Quando* (inquit) *mentio sacrarum literarum interuenerit, fauete linguis. Hoc verbum, non vt plerique existimãt, à fauore trahitur, sed imperatur silentium, vt ritè peragi possit sacrum, nulla mala voce obstrepente*; &c. In Gentilium & Paganorum templis religioni fuisse exspuere, aut nasum emungere, Arrian. lib. 4. dissert. Epicteti, cap. 11. scribit. Ouid. lib. 1. Fast. *Prospera lux oritur; linguis animisque fauete: Nunc dicenda bono sunt bona, verba die.*) Hinc Tibullus: *Quisquis ades, lingua vir mulierque faue.* Idque est Græcis εὐφημεῖν. Euripides in Iphigenia: ϛὰς δ' ἐν μέσῳ Ταλθύβιος, ᾧ τόδ' ἦν μέλον, εὐφημίαν ἀνεῖπε, καὶ σιγὴν στρατῷ Idcirco fauere tantundem Festo, ac *verba fari bona*, id quod absque strepitu & inutili garritu fieri oportebat, quippe vt possent nihilominus celebrari sacra. Hanc ob causam habuisse crediderim Harpocratem effigiem presso obsignatóque ore, tum vt ritus & ceremonias vulgo non esse propalandas significarẽt: Proinde Flaccus Carminum 3. Od. 1. *Odi profanũ vulgus, & arceo: fauete linguis.*

Idemque est apud Homerum: τὸ τὰς γλώσσας τέμνειν, incidere linguas, quod nobis *capessere silentium*, sicut interpretes exponunt.

* *Lingua*, Hebr. dicitur לשון *Laschon*, & est aggregatio omnium vocum Hebraicarum humanarum ad placitum aliquid significantium, vt dicimus, Is est peritus linguæ Hebreæ, Græcæ, Gallicæ, &c. *Il est docte en langue Hebraique*, &c. Id est nouit Hebraicè, Græcè, Gallicè loqui, &c. Appellatur autẽ idiotismus & sermo cuiusuis populi *Lingua* (quanquam sunt sermonis qui pronuntiatur, & literis ac syllabis coniunctis constat, instrumenta quinque) quòd nullum ad sermonis pronuntiationem instrumentum sit aptius lingua. Proinde & eruditorum linguæ meminit Isaias, cap. 50. v. 4. Dominus Deus dedit mihi לשון לִמּוּדִים *Leschon Limmudim*, linguam eruditorum. Appellatur & שפה *Saphah*, Labium, Genes. 11. 1. *Erat omnis terra labij vnius*, id est, sermone vno & iisdem verbis omnes Nohæ posteri vtebantur, quòd labium primum & apparens sit sermonis instrumentum, & veluti ianua per quã sermo egreditur. Vocatur & פה *Peh*, Os, iuxta illud Exod. 4. 11. *Quis posuit* פה *Peh*, os, *homini?* id est, quis dedit homini loquendi facultatem? Dicitur & גרון *garon*, guttur: Iesai. 58. 1. *Clama in gutture.* quòd in gutture ad aërem (qui est medium in locutione) quædam fit dispositio: quippe citra aëris attractionem & respirationem ad arteriam vocalem loqui potest nemo. Nomine verò palati aut dentium non appellatur, quòd in locutione cooperari ita apparenter & sensibiliter hæc non videantur instrumenta. Quoniam verò vt plurimùm plerique ferè omnes homines, donec Spiritu Sancto veritatis ducãtur, potius garrite, nugari, delirare, vel sibiipsis vel aliis obloqui, potius quàm rectè, ornatè, sapienter recta, loqui videntur; & sæpissimè ex eadẽ lingua, vt ex medicatis fontibus calidum & frigidum quid fluere sentimus: Hebræi de maledico agentes dicunt, לשן, iisdem literis, sono parum diuerso, *Laschan*, Linguax fuit, obloquutus est, obtrectauit, detulit aliquem lingua sua, detraxit falsa accusatione. Cognationẽ habet cum verbo. שנן *Schanan*, acuit, & נשל *Naschal* eiecit: obtrectatores enim acuunt linguas suas, sicuti gladium, vt

proximos exterminent; teste propheta, Psal. 64. Hinc λεσχηνίτης calumniator, obtrectator; λεσχηνεία, contumelia, obtrectatio; λέσχη lingua.

Litare veteres, quasi *luiare*, id est, *luere* & *soluere* dicebant. Varro apud Nonium in verbo Lutaui: *Habes, qui & cuius causa fecerim Hecatöben, in quo ego (vt puto) quia luere est soluere:* Itaq; vt maxum° & maximus dicitur, ita lutaui & litaui dici existimauit. Alij tamē litare rātundē dicūt, ac ritè sacrificare & impetrare. Vnde Suetonius in Cæsare: *Deum pluribus hostiis cæsis cùm litare non posset, intrauit curiā spreta religione.* Et Martialis *Non quacunque cadit hostia cæsa, litat.* Cicero de Diuinatione 2. *Quid, cum pluribus Diis immolatur, qui tandem euenit, vt litetur, aliis, aliis non litetur?* Et Macrobius ad illud Virgilij: *Animaque litandum Argolica, litare* inquit, *est sacrificio facto placare numen.* Denique Plautus in Pœnulo: *Si Hercule istud vnquam factum est, tum me Iupiter faciat, vt semper sacrificem, nunquam litem:* Et fortè (ne id negligam) deductum verbum à precibus, quas Græci nominant λίτας.

.. *Litera*, secundum multos quasi *legitera*, quòd iter præbeat legenti. Melanchton: *Dictæ sunt literæ, siue quòd legendo iterentur quasi legituræ, siue etiam à lituris*, vt ait Priscianus *eo quod in tabulis ceratis antiqui scribere consueuerint, & postea delere.* Per compendia literarum scribēdi mos olim apud Romanos magnoperè in vsu fuit, *auctore potissimùm Mecœnate*, quem scribit Dio inuenisse primùm quasdam literarum notas, quibus celerrimè aliquid scripto mandari poterat, easque publicasse per Acilium Libertum. Iustiniani temporibus vocabant has notas *siglas.* Plutarchus in Catone vocat σημεῖα ἐν μικροῖς, καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχοντα. His aliquando testamenta conscripta, in primis verò valere testamentum militis iis notatum, didicimus ex *l. Lucius. ff. de testament. milit.* Ab his etiam notis dicti *Notarij*, qui compēdiaria scriptura excipere poterant integras orationes, ea ipsa temporis periodo vel potius spatio, quo habebantur ab Oratore. Inseruiebant etiā in describēdis auctorum exemplaribus, quod alioqui improbi laboris fuisset opus. Quo minimè sit mirum apud Galenum 7. *de compositione medicamentorum* mentionem fieri libri ἐλεγεῖα γραμμάτων Medici cuiusdam Menecratis, quod integris literis esset descriptus. Sed cùm harum intelligentia obsoleuisset paulatim, nec tamen minus difficultatis legētibus exhiberent, quàm res ipsæ notis descriptę, prohibuit tandem Iustinianus graui comminatione, ne quis impostorum in describendis iuris ciuilis libris siglis aut notis vteretur. Mirè dextros in illis effingendis fuisse Mirmecidem Milesium & Callicratidem Lacedæmoniū, apud Ælianum legas. Fama enim est eos in sesamo minutissimo seminis genere, quod milio panicoque simillimum est, distichon aureis literis exarasse.

* *Litera*. De litera acturi, veram eiusce nominis rationem ex figura emergere comperiemus, quum literas certis lineis contineri videbimus. Exemplis namque ex prisca nominis origine aliquot elemētis, quum primùm dictę essent *lineaturę*, literæ postea factæ sunt: sicut apud Græcos γράμματα, παρὰ τὴν γραμμήν. Euenit deinde, vt quoniam album nigredine aspergeretur, atque ei quasi officeretur, vt ea significatio latius fusa sit, & *litura* inde etiam macula diceretur. Obliterare autem verbum non à literis, vt dixêre, sed à lituris deductum est, versa scilicet vocali. Quemadmodum à fœnus fœneror, & à pignus pigneror, & à tempus tempero: sic à lineando linere, vnde lineaturæ, & literæ, & lituræ; ex eodem fonte æque omnia. Neque enim à lituris literæ, quia delerentur: prius enim factæ, quàm deletæ sunt. At formæ potius atque οὐσίας rationem, quàm interitûs habemus. Ex his constat veteres non rectè literam quasi legiteram commentos

mentos esse; vt extrema pars vocis ab itinere fingatur. Atque id quoque non geminata consonante, vt consueuere, scribendum esse: sub suæ namque originis forma produxit primam natura. Si igitur à lineis dicta est, & linea minima corporis dimensio est, erit profectò litera minima pars dictionis, accedit enim dictioni cuipiam, vnica vt litera contineatur: ibi enim est & pars & totum idē. Sed sicuti ex elemētis cōstant mista naturalia, sic ex literis dictiones: vnde elementorum quoque nomen meritò sortitæ sunt. Hæc eruditiss. Scaliger Lib. de causis linguæ Latinæ:

Littus appellatum creditur, quod ad ipsum aqua alluat, vel allidatur: Sic volunt Grammatici, *θῖνα*, dictum, *παρὰ τὸ τίνεσθαι ὑπὲρ ἐστι τύπτεσθαι τῇ προσαγῇ τῶν κυμάτων, quod feriatur collisione fluctuum.*

Lituus, medium quiddā inter tubā & cornu, quia nec prorsus est rectus, vt tuba, ne totus incuruus vt cornu, quod litis sit testis, appellatus videtur Festo, qui & genus esse prodit buccinæ incuruæ, quo qui cecinerit, *Liticen* appellatur. Eius vsus in bello fuit cū Tuba & Cornu, sonitumque ipsi acutum tribuit Ennius apud eundem Festum, *vt & Statius libro sexto*: Stridulum Seneca in Oedipo. Signa tamen hæc bellica sæpe apud auctores confundi, non ignorandum facit id Ammianus, annotante doctissimo Lipsio, his verbis: *Vocum lituorumque intonante fragore cohorrui.* Sed nec tantum instrumentum bellicum, verùm etiam baculus fuit incuruus, quo sedentes Augures templa auibus designabant. Eiuscemodi baculum Romulus vaticinij peritus manu gerere consueuit, *vt Liuius scribit*, quo Rex idem vrbem conditurus regionem descripsit, eaque de causa Quirinalis dicitur Virgilio. dum inquit:

Ipse Quirinali lituo paruáque sedebat
Succinctus Galea. ----

Hunc Romuli lituum amissum fuisse, cùm seruaretur in Palatio, auctor Plutarchus, nempe quo tempore occupata vrbs fuit à Gallis; cæterùm barbaris eiectis integrum illum & illæsum in alto cincre inuentum, cùm ignis cætera consumpsisset. Existimant nonnulli hanc ipsam virgam auguralem, qua parte robustior est, à lituo, id est, buccinæ incuruæ similitudine lituum dictam maioribus, *affirmante id A. Gellio cum Macrobio.* Vox sanè pura puta Latina. Vt obnoxij sint inexcusabili errori: qui à sonitu ex versu illo Homeri, *λίγξε βιός insonuit neruus*, deducendam nominis originem putant.

Lix, iuxta Nonium humor cineri permixtus. *Lixam* enim veteres dixerunt aquam. Vnde *elixum*, quod aqua coctum. Et lixa in re militari, qui aquam militibus ad castra, vel ad tentoria ferre solet, eidem origini dedicat nomen. Nullus est, qui à Licho Herculis socio, deriuat, eo quod illum fuerit secutus. Nec audiendus, qui appellatus eo nomine credit, quod abliguriat quæstum. Porro ab eadem origine traho *lixiuium*. Neque enim Scythica vox est, vt *opinatur Spiegelius*, verum Latina. Meminit eius Columella diuersis locis in etymo plane nobiscum faciens, cum trahit à cinere aquę permixto, in qua ille decoquitur aut maceratur, ideoque *κονία*, est Græcis, cum *κόνις* eisdem sit *cinis.*

Loculus, ad aliquid ponendum in terra factus locus, seu ad vestes, seu ad custodiendam pecuniam. Vnde & per diminutionem dicitur. *Isidorus.*

Locupletem dici vult Plinius, quasi loci, id est, agri plenum, quod etymon approbatum video calculo eiusdem Isidori. Alij tamen à plenis loculis deflectunt, sicut Græci, *τὸν πλούσιον, ἀπὸ πολλῆς οὐσίας*, à substantia, id est, opibus multis.

Logica, siue sub hoc nominę Dialecticam, Grammaticam & Rhetoricam generaliter complectaris, siue specialiter artem & rationem disserendi, cuius partes sunt duæ, vna *τοπικὴ* inuentrix, altera

tera κριτικὴ iudicatrix, ſicut Boethius tradit ἀπὸ τοῦ λόγου, vocabuli originem trahit, quæ vox & rationem & orationem ſignificat: Neque enim vllum animal brutum oratione & ratione deſtitutum has artes tractare aut percipere poteſt.

* *Logica*, ἀπὸ τοῦ λόγου, id eſt ab intellectu ſeu ratione (nam hęc æquipollent) dicta, quia dirigit illam excellentiſſimam hominis operationem, & bene ordinat ne aberret; non ſecus atque ars fabrilis manum regit in efficiẽdo opere. Plato poſt Zenonem Eleatem primus διαλεκτικὴν vocauit, teſte Laertio, lib. 3. ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι, quod in primo Alcibiade interpretatur per τῷ λόγῳ χρῆσθαι, id eſt, intellectus ac rationis vſum, quem hæc diſciplina dirigit. Idem facit in Cratylo, Sophiſta, Parmenide, Philebo: imprimis autem lib. 6. & 7. de Repub. vbi ait, *ſolam dialecticã eſſe viam & rationem quæ in omnibus rerũ generibus rei vniuscuiuſque propriam definitamque naturam certo ordine eruere poſſit*: in Theætero vocat item τέχνην λόγου, id eſt, artem intellectus & rationis. Ariſtoteles μεθοδικὴν, inſcripſit hanc diſciplinam, teſtibus Laërtio & Simplicio, quod Philoponus interpretaturus, dicit ἐξιν ἀποδεικτικήν. Vocat eãdem Ariſtoteles τρόπον ἐπιστήμης, *modum* ſiue *directorium ſcientiæ*, 2. Metaph. 3. ὄργανον ὀργάνων *inſtrumentum inſtrumentorum*, & χεῖρα τῆς φιλοσοφίας *manum philoſophiæ* vocãt ex Ariſtotele interpretes. Alibi ab Ariſtotele vocatur παιδεία, & τρόπος παιδείας *eruditio*, & *eruditionis modus*. Διαλεκτικῆς vocem Ariſtoteles infinitis locis pro certa tantum parte huius diſciplinæ vſurpat; ea nimirum quæ præcepta tradit ſyllogiſmorum cõmunium & contingentium, quam & τοπικὴν vocat: ſicut contrà huic oppoſitam ἀναλυτικὴν & ἀποδεικτικήν. Rarius hac voce vtitur pro tota diſciplina, frequenter autem pro eadem illa certa huius diſciplinæ parte maximè vſurpat. Interim tamen certum eſt à Peripateticis primùm appellationem Logicæ toti diſciplinæ impoſitam vt teſtatur Plutarch. lib. 1. de placitis philoſoph. Alexander Aphrodiſ. præfat. in priora Analyt. & in cap. 9. lib. 1. Topic. & Boethius comm. in Topic. Ciceronis, ac L. Valla lib. 3. Dial. ca. 44. nec verbum λογίζεσθαι aliud indicat; quod tam latè patere ac λόγῳ χρῆσθαι, teſtis eſt Porphyrius, cap. 8. Iſagoges, quinimo Latini omnes hãc vocem generaliter vſurparunt, vt videre eſt apud Ciceronem, 4. Academ. & 1. de Orat. & 1. de finibus & 4. Tuſcul. quæſt. vbi tamen à Stoicis dicit *Logicam* appellari. Logicæ vox igitur pro tota diſciplina verè diſſerendi ſumitur, homonymiis explicatis. 1. Significat facultatem intelligendi & ratiocinandi omnibus hominibus naturaliter inſitam, fluentem ab eſſentia hominis, quæ & Logica naturalis ſolet vocari, de qua Ariſtoteles 1. Soph. Elench. 10. cap. 2. Syſtema pręceptorum Logicorum ab Ariſtotele vel alio autore cõſcriptum. quod Syſtema etiam Ars dici poteſt, metonymiã cauſæ pro effectu; id eſt, non ſumẽdo artem pro habitu in mente iam acquiſito ex præceptis & vſu; ſed pro collectione præceptorum vniuerſalium ad operandum in certa finis latitudine, vt ex Luciano in Paraſito doctè definit Lud. Viues lib. de tradendis diſcipl. 3. Significat, ſpecialiter Ariſtoteli certam huius integri Syſtematis partem, eam videlicet quæ eſt de *Syllogiſmo communi* aut *contingenti*. 4 Sumitur pro habitu, & arte propriè dicta in mente artificis, ex præceptis & vſu acquiſita. vt cùm dicimus, hic *eſt bonus Logicus*, &c. Eo ſenſu Logica eſt ars humani intellectus operationes, ſiue hominis cogitationes, ordinandi & dirigendi in rerum cognitione. Hebræi Logicem *Higaion* appellant, id eſt *Meditationem* ſeu ſermocinationem, quam alij diſcurſum & conſiderationem dicunt. Quæ vox occurrit Pſal. 9. 17. Alibi *Hegion, Haguth, Hagig*. Meditatio autem & λόγος eiuſdem ſunt ſignifi-

significationis. Vt λογίζειν Graecis, ita Hebraeis *Kasab*, Cogitare, considerare, arbitrari, ratiocinari, est πολεμιῶν. Quod item Isaias 53. 12. dicit Messiam cum praeuaricatoribus annumeratum esse, Lucas, cap. 22. v. 37. interpretatur, καὶ μετ' ἀνόμων ἐλογίσθη.

Lombardia Italię regio dicta olim *Bianora, Doria, Felsina, Gallia Togata, Gallia Cisapennina, Cispadana, Aurelia, Aemilia*, tandem hoc nomē suum adepta à Longobardorum diuturno imperio: Vt sit *Lombardia*, quasi *Longobardia*. Gens haec ex Scandinauia Germanici oceani insula profecta, *teste Paulo Diacono*, tandem & in Italiam effusa fuit, primùm quidē aduersus Totilam à Narsete Iustiniani legato cōducta, inde iterū ob iniuriam, qua erat affectus, euocata ibi consedit. Quippe eam possederunt vsque ad Carolum Magnū, qui sustulit & Exarchatū & regnum Longobardicum. Continet autem Ducatū Mediolanensem & Principatum Insubriae, qui vocari nunc solet *Pedemontanus*.

Longanimis, longus, id est, *Patiens animo*. Proprie id epitheton tribuitur Deo in literis sacris, cum dicitur ארך אפים *Erech-apaiim*, i. longis naribus pręditus, id est, *tardus ad iram*.

Longimanus appellatus est Artaxerxes, à manu sinistra longiore dextra, vt apud Graecos μακρόχειρ. Filium fuisse Darij & Esterae tradunt Iudaei.

Longobardi nomen traxerunt à barbis promissis, cùm proprie dicantur *Vinnuli*. Alii praebuisse volunt nomen *Alabardas*, id est, longas secures, quibus in bello sunt vsi. Nonnulli longum tractum, quem *borrd* nominant Germani.

Lorica munimentum corporis, quale videmus in antiquis Imperatorum statuis, nomen habet à loris. Quanquam enim nobis tantum ex ferro constet, olim tamen ex loris fieri solebat. Auctor etymi Varro, qui addit Gallos tandem ex ferro fecundisse. Legimus antiquis etiam lineas fuisse loricas, quales Iphicratem Atheniensibus pro aeneis dedisse testatur Diodorus, inque eius vita Probus. Talem & Alexandrum induere solitum legimus in eius vita apud Plutarchum, vt & Graecorum heroes *Iliad. β.* Fuisse etiā in vsu Hispanis testatur Liuius *libro 31.* Apud Dionē pariter in Caracalla, & apud Suetonium in Galba eiusce modi loricarum fit mētio. Apud Polybium *& 1. Reg. cap. 4.* lego θώρακας ἁλυσιδωτοὺς loricas cathenatas seu Ramatas, forte eo collimat Statius *libro 12.* his verbis,

Multiplicem tenues iterant thoraca cathenae.

Apud Dionem Cassium in Macrino habemus θώρακας τοὺς λεπιδωτοὺς, *loricas squameas*; apud Plutarchum in Lucullo θώρακα σιδηροῦν *loricam ferream*; apud summum Poetam *auro trilicem*, quod cum esset hamis & squameis ferreis cōferta, esset praeterea tribus liciis per eā currētibus ornata. *Segmentata & lanea* meminerunt alii auctores. In castris dicuntur *lorica* illae aggetis, siue etiam murorū eminentiae, quę pectus defendūt. Fiebant illae plerūque ex cratibus & viminibus, interdum ex pluteis, id est, crassis asseribus & tabulis. Caesar *belli Gallici Comm. si turres contabulantur, pinnae loricaeque ex cratibus attexuntur.*

* *Lotus*, nomen arboris proferentis baccam pipere maiorem, dulcem, graui odore, Stomacho facilem, cuius cibus adeo dulcis, & palato gratus, vt aduenis incutiat patriae obliuionem: vnde cùm Vlyssis Socii delati fuissent in Africam, & lotum gustassent, vix inde abducti sunt, vt refert Homerus, Odyss. lib. 9. Gr. λωτὸς, Lotus: λωτοφάγοι populi Loto victitantes. Quidam deducunt à voce Hebraea לט *Lot*, quae occurrit semel & iterum apud Mosem, Genes. 37. 25. & 43. 11. Chaldaeus paraphrastes vertit לטום *Letom*. Graeca & vulgata interpretatio legit stacten, στακτὴν, alii Ladanum. Vide *Ledon*.

Loxias nominatus Apollo, *ἀπὸ τοῦ λόξου obliquo*, propter respŏsa tortuosa, quæ per vates suos reddebat. Tale illud: *Aio te Æacida Romanos vincere posse.* Item, *Athenienses salui erunt in muris ligneis*, id est, *nauibus* sicut interpretatum legimus Themistoclem. Et de Crœso: *Crœsus Halym penetrans magnam perdet opum vim.* Et ad Philippum Alexandri patrem: *ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα νικήσεις.* Denique illud: *Doriacum veniat λιμῷ comitante duellum*, in quo respŏso dubium erat, nominarétne λιμὸν, id est, *famem*, an λοιμὸν *pestem*. Infinita alia apud auctores partim Apollinis & partim etiam aliorum Deorum responsa admodum flexuosa, dubia, intricata & inuoluta lubens omitto, quòd proprio ad id comparato libello ea reseruem. Sed antequam finem facio, non iguorandum Apollinem quoque λοξίαν dictum videri nonnullis, *παρὰ τὸ λόξως ἰέναι τὸν ἥλιον διὰ τοῦ ζῳδιακοῦ, quod sol oblique Zodiacum permeet.* Idem enim cum Sole creditus Apollo veteribus, vt dictum alias, nec præstit silentio Macrobius.

Lubentina dicta est Venus Augustino, à *lubidine.* Vt enim lubet & libet, ita *lubidinem* & *libidinem* agnoscebăt veteres. *Lubentiam* nominat Plautus, estque alia à *Libitina.*

Lyca ciuitas Hetruriæ nomen ferre videtur quibusdam à scutis inauratis, quæ turribus imposita, & solis splendore illustrata valde lucebant. Aliis (inter quos Cato) à *Lucumone.* Prius enim Lucumonia est appellata, inde euphoniæ gratia *Luca.* Iterum aliis placet in illa ora olim oppidum fuisse *Lucum*, eiusque colonos Lucenses huc profectos, vrbem, quam condideraut, à se dixisse *Lucam.* Morbosam eam reddi, siue *ἐπίνοσον* à fluuio, qui se diffundit in proximas paludes, testatur Strabo *lib.* 5. Eius muri quondam restaurari à Desiderio Lŏgobardorŭ rege. Libertatem sibi tandem comparauit ab Imperatore Rudolpho duodecim ducatorum millibus. Sita est autem in planitie ad montes Lunæ, magnificis ædificiis spectabilis. Gens lauta, prudens, ingeniosa.

Lucania Italiæ regio, quæ nunt audit Basilicata, *teste Leandro*, & statim initium à flumine Silaro trahit, qui Straboni est Siler, iuxta nonnullos nomen arcessit à stella quadam lucente & è diametro illi opposita. Falsa originatio. Strabo enim incolas Lucaniæ ortos affirmat à Samnitibus, qui Possidoniates eorumque socios memorabili pugna debellarunt, ductore Lucio, à quo nomen inditum huic regioni, id quod à Festo quoque referri video inter alia, quæ minus placent, in voce *Lucani.* Ab hac autem regione Lucæ boues appellati sunt elephanti, quippe visi primum illic Anno ab V.C. 472. *teste Plin. lib.* 8. *c.* 6.

Lucaria appellarunt Romani festa, quę celebrabant in luco, qui permagnus inter mare & Tyberim fuit, quod victi à Gallis Romani illic se occultauerint.

Lucerenses & Luceres, quæ pars tertia populi Romani est distributa à Tatio & Romulo, à Lucero Ardeæ rege sunt appellati, qui Romulo aduersus Tatium bellanti auxilio fuit. Festus.

Lucerna à lucendo nomen. Maximum huius vsum fuisse veteribus in dispellĕdis noctis tenebris, tum etiam in cœnis, candelabrorum verò paruum aut nullŭ ferè, docent quædam auctorŭ loca. Ait quippe Virgilius Aeneid. 1. *Pendĕt lychni laquearibus aureis Incensi.* Petronius: *Lucerna bilychnis de camera pendebat.* Iuuenalis Satyra 6.

Cùm bibitur concha, cùm iă vertigine tectŭ
Ambulat, & geminis exsurgit mensa lucernis.

Flaccus Carmin. 3.

Sume Mecœnas cyathos amici
Sospitis tantùm, & vigiles lucernas
Perfer in lucem.

Lucetius Iupiter, quod lucis eum crederent auctorem, auctore Festo.

Lucii fuerunt Romanis ipsa lucę nati, sicut Manii, qui mane, *teste Varrone*, aut ominis

ominis caussa, quod esset bonus. Manū enim antiqui dicebant bonum. Quanquam Zosimus auctor Græcus tradidezit Manium in gentem Valeriam profectum esse, qui primus sacra Diis manibus fecit. Sed quia hæc prænomina sunt vsitata Romanis, videamus & alia hoc tandem loco, vnde suam originem trahanr multorum consensu appellata, eo tamen præsupposito, vt prænomen sit, quod præponitur nomini. Cognomen, quod postponitur: agnomen, quod vltimo subiicitur. Exempli gratia. Prænomē est *Publius*, nomen *Cornelius*, cognomen *Scipio*, agnomē *Africanus*. Est vero prænomen Græcis *προώνυμον*, vt scribit Diomedes. Plutarchus modò primum nomen, modò propriū nominat, Diomedes nomen commune. Sed ad rem præuio duce Sigonio. Nam Agrippa vocatus (*vt recte ille ex Festo*) qui cum labore est natus, exēpli caussa in pedes, non in caput, i. ab ægro partu. *Auli* dicti, qui Diis alentibus nascerētur: *Caii* à gaudio patrum: *Cnei* ob næuū insignem in aliqua corporis parte. At *Faustum* à fauore nominatum scribit Valerius. *Quintus*, *Sextus*, *Decimus*, à numero & loco, quo sunt nati post alios, appellationem habent, *teste Varrone*. Iuxta Macrobiū *Saturn. 1.* vocatus est hostis, qui erat procreatus in hostico, eoq; nomine appellat Liuius Lucretium Tricipitinum. Gentis Aemiliæ prænomen fuit *Mamercus*, de quo Plutarchus in Numa hoc modo: *Mamercus fuit Pythagoræ filius, à quo Numa Pompilius filium Mamercum nominauit.* Marcum dictum volunt, qui natus erat Martio mense. De Numerio Festus. *Numerius* prænomen nunquam antea fuisse dicitur in patria familia, quam Q. Fabius, qui vnus post sex & trecentos ab Hetruscis interfectos superfuit, inductus magnitudine diuitiarum vxorem duxit Otacilii Maleuētani (vt tum dicebatur) filiam ea conditione, vt qui primus natus esset, prænomine aui materni *Numerius* appellaretur. *Opiter* dictus, cuius pater auo viuo mortuus erat, quasi qui post obitū patris sit genitus, quòd prænomen Virginio Tricosto cōsuli fuit. *Posthumus*, qui post humatū patrem. *Proculus*, qui patre procul peregrinante, *Publii*, qui prius erāt facti pupilli, quā prænomina haberēt. *Seruius* item is primum nominatus, quā seruiēs mulier primum pepererat, vt de rege Tullio scripsit Dionysius. *Spurius*, qui sine patre. Antiqui enim iisdem literis S. P. Spurium & sine patre scripserunt. At *Tiberii* nomen adepti, qui nascebātur ad Tybrim. *Tullius* ominis caussa quasi tollēdus creditur dictus. *Vopiscus*, qui duobus conceptis, & vno abortu excluso ad legitimum partum erat deductus, quo prænomine vsa præcipuè est gens Iulia Prænomē *Lartis, vt tradit Valerius*, à Laribus est sumtum, inditum quondā consuli Herminio. Fuit & Lar Tolumnius Veientium rex, & Lar Porsena, de quo Dionysius *libro 5. βασιλεὺς ἦν κλουσιανῶν Λάρ ὄνομα, πορσίνας ἐπίκλησιν.*

Lucina, appellata est Iuno, à luce, quòd partum in lucem prodat iuxta illud: *Iuno Lucina fer opem*: vel quod oculis & luci crederetur præesse, *vt censet Plinius.* Vtrumque etymon confirmat nonnihil, quòd oculi superioris integumentum Iunonis tutelæ veteres commiserint. Etenim eo teguntur oculi, per quos luce fruimur, quā à Iunone tribui putabant. Macrobius scribit *Saturnal. vltimo Lunā humidam aperire & relaxare.* Subdit autem: *Hinc est, quod Diana, quæ Luna est, ἄρτεμις dicatur, quasi ἀερότομις id est, aerem secans.* Lucina à parturientibus inuocatur, quia proprium eius munus est distendere rimas corporis, & meatibus viam dare, quod accelerando partui est salutare. Subiicio quoque Ouidii verba ex Fastis. Ait enim:

Gratia Lucinæ dedit hæc tibi nomina lucus:
Aut quia principiū tu Dea lucis habes.
Parce, precor, grauidis facilis Lucina puellis,
Maturumque vtero molliter aufer onus.

Quibus ille verbis, partim à luco nomē

deriuant, vbi ædem habuit, & lotos exstitit mirandæ vetustatis, partim à luce, de quo etymo dictum loco priore. Græcis eadē est *Ilithia*. Vnde timidis parientibus eam propositā canit Ouidius *Metamorph.9* Et Flaccus in carmine seculari: *Lenis Ilithya tuere matres.* Catullus Epigram.23. *Tu Lucina dolentibus, Iuno dicta puerperis.* Atqui Iuno Lucina, est Diana.

Lucrum, à luendo appellatum Varroni.

* Luctus, אבל *Ebel*, ab אבל *Abal*, contristatus est, fleuit, luxit. Cognationē habet cum הבל *Habal*, viluit, & אפל *Apel* caliginosus: Nam testabantur Iudæi luctum vestibus atris & velata facie. Hinc per metathesin λυπέω & λεπέομαι, cōtristor; λύπη tristicia. Dicitur etiam מספד *Misspadh*, à ספד *Saphadh*, planxit, luxit, animo mœsto fuit. Hinc σφαδάζω malè habeo, discrucior; σφαδασμός cruciatus. Itē קין *Kin* & קינה *Kina*, lamentatio, à verbo קון *Kon*, lamentatus est, conquestus est. Hinc κινέω, moueo, turbo, & κινύρομαι lamentor, κινυρός, querulus κινυρίζομαι ploro cum singultu; κναίω, κνίζω, tristor, afficior mœrore.

Lucus, per antiphrasin dictus videtur Grammaticis, quòd minimè luceat propter arborū vmbras, *vt & Accursius notat. l. id quod. § fin ff. de peric. & cōmod. &c.* Et Seruius Aeneid.1. cum ait Poeta; *Lucus in vrbe fuit media lætissimus vmbra.* Sylua enim erat non cædua, & proinde Deo alicui sacrata. Talis Martis lucus in Ponto, & Albæ. Horatius quoque in arte Poetica coniungit lucum & arā Dianæ. Sed enim aliud ab aliis proditum inuenio etymon, qui dictum volunt lucum, quòd sacrificiorū luminibus, quæ ibi per noctem haberi solebant, quoque versus luceret. Quis enim nescit Lucaria festa in lucis celebrari solita, præcipuè in eo luco, qui inter Tyberim & Salariā exstitit, eo quod victi a Gallis ibi securè latuissent? Etsi aliqui ea à luce nominata velint, quòd propter amissam lucē cultus ille sit institutus, *auctore potissimum Festo.* Id notandum, consecratos vtplurimum fuisse lucos circa templa Deorum, nonnunquam etiam licuisse succidere, facto tamen prius sacrificio, cuius formulā tradidit Cato *de re rustica* hoc fere modo: *Porco piaculo facito, sic verba concipito: Si Deus, si Dea es, cuius sacrum est, vt tibi ius siet porco piaculo facere, illiusce sacri coercendi ergo, harumque rerum ergo, siue ego siue quis iussu meo fecerit, vt id rectè factum siet: Eius rei ergo te hoc porco piaculo immolādo bonas preces precor, vti sies volens propitius mihi, domo familiæque meæ, liberisq; meis. Harum rerum ergo macte hoc porco piaculo immolando esto.*

Ludiones dicti Histriones, vel à *Lidis*, id est, Hetruscis, vel à *ludo*, vt obseruant Grammatici.

Ludi vt originem, ita etymon vocabuli trahere videntur nonnulli à Lydis, qui traiecisse dicuntur ex Asia in Italiā, & in Hetruria consedisse duce Tyrrheno, qui fratri suo successerat in regno. Nam inter alios superstitionum suarum ritus instituerunt etiam spectacula nomine religionis, quæ postea Romani sunt imitati, cum ludos Gymnicos, Circenses, Gladiatorios, & Liberalia celebrarent, etiamsi modos & ritus omnes non acceperint ab illis, sed pleraque mutuati fuerint à Græcis. Sed cur non à ludendo deriues, quam equidem originem agnoscit literarum ludus, qualē Isocrates erexisse legitur Athenis, Romæ primus omnium Carbilius, tum saltatorius ludus Persis olim & Lacedæmoniis celebris, quippe qui ad bellum etiam necessariam duxerint saltationē. Quanquam nominis significatio nonnihil variet, cùm loco posteriore exercitationis locū significet, priore publicas celebritates Deū iræ placādæ destinatas, vel pro salute populi editas, vel ob gratiā populi demerendā institutas. Primus apud Romanos ludorū institutor legitur fuisse Romulus Cōsualibus celebratis, *sicut constat ex historiis.* Inde eos alii reges exhibuerunt, post reges exactos Cōsules. Tandē id munus creatorū Aedilium

dilium fuit, ita vt plebeii plebeios, Curules verò magnos potissimùm exhiberent. Sacri autem ludi dicti Romanis, qui fiebant in Deorum honorem, quales *Florales,Cereales, Apollinares, Megalenses,Capitolini,Martiales, Compitality & Seculares*,Sed de illis suis in locis

* Ludus metonimycè Latinis dicitur pro loco ludi literarũ; nã *omnem scholã*, inquit Asconius, *ludum dixere Romani*, quia liberali ingenio ludus est,quum literas,artes,historias,scientiasque discit. Quamobrem eleganter *ludum dicendi, non lusionis*, Tullius ad Q. fratrem appellauit.

* *Ludus* dicitur in factis, inquit Valla, iocus in verbis: sed nonnumquam hæc distinctio, apud poëtas præsertim, confunditur.Spectacula publica ludi dicuntur:&ludus pro exercitiorum variorum loco accipitur. Græci ἀπὸ τοῦ γυμνάζειν,id est, ab exercendo, gymnasium dicunt. Inde ludus literarius, gladiatorius,&c. Ludi magister,ludum aperire, &c.Ludi,spectacula publica,& certamina, ἀγῶνες. Horum multa nomina & varia exercitia apud Orientis & Occidẽtis populos.præsertim Græcos & Romanos.Ludus, pro ioco,risu, cachinno, irrisione,illusione(vt etiam latini Ludere, ludos facere quod Galli dicunt *se mocquer, se rire & iouer de quelqu'vn*, v surpant) Hebræis שחוק *Sechok* habent,à verbo שחק *Sachak* risit, derisit, lusit, cachinnatus est.Græcis σιγχάζομαι,σιγχαίνομαι,& σιγχάζομαι,derideo:& per radicis Hebreæ inuersionem (vt sæpissimè in linguarum mutatione factitatum esse constat) καγχάζω, ἀνακαγχάζω, cachinnor:& generali verbo παίζειν, illudere, ludere, ludos facere, ἐντρυφᾶν, καταμωκᾶν. Et nomen παιδιά. A verbo etiam צחק *tsachak*, quod in bonam & malam partem sumitur(significat etiam simpliciter lusit,risit, & quidem ex sincero affectu: nonnumquam etiam subsannauit)deriuatur *Tsechok* risus, subsannatio. Genes. 21. 6. Ezech. 23.32. Docti obseruant verbum illud signif. ridere me, lætari,iocari, ludere,& subsannare Præterea Hebræi ludicra. puerilia exercitia, lusiones, vocant *Tahalulim*, id est,infantias, quod Galli dicunt *ieux d'enfans,enfantillages*; & per auxesin infantes nominant hac voce Iesai. 3. 4. תעלולים *Tahalulim,infantes imperitabunt eis*.à verbo עלל *halal*, Infantiliter locutus est. Hinc Gr. λαλέω loquor, garrio Quid autem fuerunt & sunt ludi plerique fere omnes,tum in dictis, tum in factis consistentes, aliud quàm nugæ canoræ, infantiç,ludicra & sæpius exercitia noxia?

Lugdunum Galliæ vrbs, Ptolemæo λούγδουνον, Stephano λούγδουνα, in marmoribus antiquis Lugdunum, ad Rhodani & Araris confluxum sita, nomen accessit à monte Lucij Veteres enim Galli *dunum* vocabant collem, atque adeo hodie quibusdam in locis significat aggerem,*teste Adriano Turnebo.* Sunt etiam, qui produnt, olim sitam fuisse in monte, postea vero incendio consumtam, & in planitiem fuisse deductam. Quamquam Strabo conditam scribat ὑπὸ λόφῳ, sub colle, qui itidem nomini huic occasionem dare potuit.Paradinus in sua Lugdunensi historia, vocatam eam à veteribus scribit *Sequanorum ciuitatem.* Rhodanusiam appellauit Sidonius, *Insulam* Plutarchus & Liuius. Dictam quoq; *Nobilissimam* tradit Gregorius Turonensis, eo quod vrbs esset Martyrum sanguine illustrata. Episcopus eius quondam fuit Irenæus, cuius adhuc exstant *libri 5. aduersus monstrosas veterũ hæreticorum opiniones.* Seneca scribit, illustrasse eam suo tempore tot pulcerrima opera, vt singula illustrare res singulas possint. Edidit & hic Caligula, *vt testatur historia*,ludos Miscellos Latinæ quoque & Græcæ facundiæ certamen, in quo victi cogebantur in victores præmia conferre & eorundem laudes celebrare. Qui vero displicuerant, eorum scripta incumbebant spongiæ, nisi maluissent ferulis vapulare, aut in

proximum flumen demergi. Secundum Narbonem Gallicarum eam vrbium celeberrimam olim fuisse hominum frequentia, & præfectis Romanis emporii vice fuisse, cusa quoque ibidem aurea & argẽtea moneta, apud Strabonem legas, *lib.4*. Vbi & aræ meminit sexaginta gentium inscriptionibus & imaginibus nobilitatæ, vt & alterius, quæ ipsi *βωμὸς μέγας*. Ad harum alteram proculdubio institutum certamen illud à Caligula, maximè cum Iuuenalis canat: Et sic

Palleat, vt nu lis pressit qui calcibus anguem,
Aut Lugdunẽsem Rhetor dicturus ad aram.

Est & Batauorum Lugdunum, quod Ptolemæo est λγόδεινον τῶν βαταβῶν, nomenque suum tulisse videtur eruditis à collium humilitate, quasi dixeris *lege duynen*. Ab huiusmodi collibus descendit & appellatio ciuitatis Flãdriæ, quam *dufnterken* nominant, celebrem imprimis tempore hoc nostro nauibus Harpyatum modo inuolantibus ac rapientibus, quæcunque inuenerint in mari hoc nostro, magno cum Reipub. dispendio. Vide *Lycaum*.

Lumbus, cui adhæret ren, *à lubidine*, id est, *libidine* dictus videtur nonnullis, Veneri eandem ob caussam dedicatus.

Luna, sidus nouissimum terrisque familiarissimum Plinio, & cùm proxima sit cardini, minimo ambitu 12. Zodiaci signa percurrens, cuius cursum idem prodit deprehẽdisse primum Endymionem, cuius sepulcrum *auctore Strabone* ostenditur ad Latmium montem Cariæ in antro quodam, vbi mons pediculorum est, *vt scripsit Hecatæus*, non quidem appellata, quasi lux sit aliena, quam fœnerat à Sole, at à lucendo potius, quòd luceat noctu dicta propterea *Noctiluca*. Eadem enim illa cum Lucina & Diana. Itaque vt apud Græcos Dianam eamque Luciferam, ita apud nostros Iunonem Lucinam inuocant in pariendo, quæ ipsi & Diana omniuaga dici consueuit. Hebr. לבנה *Lebana*, i. Alba, seu Albedo, à verbo לבן *Laban*, quod intransitiuè exponitur albuit, dealbatus est. Hinc λευκαίνω dealbo, λευκὸς albus. Est enim admodum alba Luna, quæ etiam argentea cognominatur. *Lebana* igitur, q. d. Albana. Deriuatur etiã à לין *Lun*, id est, pernoctauit: noctu enim lucet & apparet, ex Creatoris mandato. Inde Luna. Iouianus Pontanus *in fragmento libelli de Luna*, primum eam dictam putat Lucenam ab illuminatione nocturna, post verò litera subtracta (vt in compluribus dictionibus vsu venit Lunam in ore hominum percrebuisse, nomẽque integrũ, siue Iunoni, siue Dianæ vna tantùm cõmutata litera permansisse. Adhibetur ea superstitione gentilium ad partus, quod illi maturescant iam septem, iam nouẽ ipsius cursu periodico. Præcipuum illa apud gentes æternitatis Hieroglyphicum. Cum enim defecisse videtur, fit interim noua & velut reiuuenescit. Cumque vitæ nostræ partes præcipuè sint duæ, τὸ αἰσθητικὸν καὶ φυτικὸν, *vis sentiendi atque crescendi*, priorem quidem potentiam consequi nos voluerunt à Sole alteram à Luna. Et quoniam præest dominaturque humoribus, qui ad fœcunditatem non solum, sed etiam ad generationem productionemque rerũ sunt necessarij, ausi quoque nonnulli sunt masculino genere, dicere Lunum, quasi qui virilem etiam operam subministraret in excitandis feminibus, & rerum speciebus conseruandis, nequid intereat, vel haud satis maturatũ marscescat. A Luna dicti *Lunati calcei*, quales Arcades antiquitatem suam iactantes, gestare solebant, fibula illa, qua calceamenta connectebantur, Lunæ in speciem facta, quæ cornua porrigebat. Hos & apud Romanos gestarunt generis nobilitate præstantes, sicut tradit Plutarchus. Vnde & Martialis *libro 2. Lunatam* nominat *pellem*. Et Statius ad Crispinum:

Primaque patricia clausit vestigia Luna,

Rationem gestaminis huius ostendit Plutarchus *in Problematibus*, prolixa disputatio

putatione. Ceterùm inter omnes rationes, ea in primis placet, quæ ab Arcadibus est sumta, qui cum Euandro traiecerunt in Italiam, & eo calceorum genere sunt vsi. Errant etiam, qui caussam commenti sunt eam, vt calceis his admonerentur, considerandam esse rerum vicissitudinem, quæ præcipuè in Luna spectabilis est, ne solo nobilitatis nomine nimium turgidi cristas erigerent. Sût tamen, qui à Numa Pompilio institutum affirmant, vt Senatorum calceis C. litera inscriberetur, quæ centum significat, vt per eam se, è numero centum patrum esse admonerentur: Atque eam à figuræ similitudine postea Lunæ effigiem esse dictam *calceatosque Lunatos.* Legimus porro & *acies Lunatas* apud Poëtas, id est, in cornua duo diuisas, ad modum Lunæ: Ait enim Lucanus libro tertio. *Lunari fronte recedunt.* Et Propertius lib. 4.

Tandem acies geminas Nereus lunarat in arcus.

Non tacendus hic etiam puerilis veterum error existimantium magico carmine Lunam deuocari cœlo. Quare ne veneficarum audiret verba, æris tinnitu obstrepebant. De qua re, omissis Poetarum scriptis, ex Plutarchi tantum Æmilio locum adduco, *αἰφνίδιον*, inquit, *ἡ σελήνη πλήρης οὖσα καὶ μετέωρος ἐμελαίνετο, καὶ τοῦ φωτὸς ἀπολιπόντος αὐτὴν, χρόας ἀμείψασα παντοδαπὰς, ἠφανίσθη. Τῶν δὲ ῥωμαίων (ὥσπερ ἐστι νενομισμένον) χαλκοῦ τε καὶ πατάγοις ἀνακαλουμένων τὸ φῶς αὐτῆς, καὶ πυρὰ πολλὰ δαλοῖς καὶ δᾳσὶν ἀνεχόντων πρὸς τὸν οὐρανὸν, οὐδὲν ὅμοιον ἔπραττον οἱ μακεδόνες, ἀλλὰ φρίκη καὶ θάμβος τὸ στρατόπεδον κατεῖχεν.* Dicta autem *σελήνη* Gręcis, quod *σέλας*, id est, *lucem habeat*, *ἄνω* id est, *superne*, quippe à Sole, cui semper sua obuertit cornua. Lunę & Soli, primus ædes sacrauit Romæ, T. Tatius Sabinorum rex, *Varrone & Dionysio auctoribus.* Eidem erectum templum magnum in Auentino, item in Capitolio & monte Palatino, tauroque litatum constat.

Lupanaria à lupis, id est, meretricibus, ob meretriciam improbitatem rapacitatemque appellationem deducunt, Cicero pro Milone; *Clodius semper secum scorta, semper lupas ducebat.* Plautus in Epidico, *Diuertunt mores virginis longè ac lupæ.* Est alias idem conuitium Comicum in mulieres & virgines improbas. Hac de caussa delectabatur Messalina mentiri nomen Lyciscæ. Ait enim Satyricus,

Tunc nuda papillis
Constitit auratis nomen mentita Lyciscæ.

Etymon nostrum porro approbat Isidorus, addens instituta à paganis lupanaria, vt pudor infelicium mulierum ibi publicaretur, & tam illi haberentur ludibrio, qui facerent, quam quæ paterentur.

Lupata frena asperrima à luporum dentibus dicta sunt Isidoro, quæ, quoniam sunt inæqualia, obest etiam vehementer eorum morsus. Erant ergo aspera & inæqualia lupinorum dentium in morem, vel frena dicta lupata, quod *lupos* haberent. Est autem lupus ferreum instrumentum, vncum, dentium lupinorum simile. *Liuius lib. 28.* In alios lupi supernè ferri iniecti, vt in periculo essent, ne suspensi in murum extraherentur. Ita & Græcis *λύκος* ferrum est freni ad os equi, quantumuis ferocis; temperãdum domandumque aptissimi, quod notat *Turnebus Aduersariorum lib. 11. cap. 28.* vbi pariter tradit, eodem modo currus dici *falcatos*, quod falces haberent: secures dolabratas, quę habent dolabram, falces vericulatas, quæ vericulũ. Serrata quoq; & pectinatim inter se coëuntia, dentiũ instar rectè dixeris eiusmodi fræna. *καρχαρόδοντας* nominant Græci ab iis animalibus, quæ dentes habent serratos, quales *Leones, Panthere, Canes, Lupi, & Pisces creobori.* Itaque *κύνα καρχαρόδοντα* nominat Hesiodus. *Κάρχαρον* enim Gręcis est id, quod *asperrum* simul *acutumque* dicimus. Hinc Oppianus de piscibus 1.

καὶ ἐν

καὶ ἐνδεῆ χάρχαρον ἔργῳ. Meminit autem huiusmodi fræni Virgilius *Georgic. 3.* Ouidius *de tristib. 4.* vbi lupum nominat, & Xenoph. *lib. de re equestri*, eoque tractos equos λυκοσπάδας dictos inuenias apud Plutarchum *Sympos. 2. cap. 8.*

Lupercalia placuit Varroni inde arcessere nomen, quod Luperci sacra facerent in Lupercali. Est enim Lupercal, *teste Seruio*, spelunca sub monte Palatino, in qua capro luebatur, id est, sacrificabatur De origine tamē Lupercalium, varia traduntur ab auctorib. Sunt namque qui ab Euandro ex Arcadia in Italiam translata affirmant, Dionysius, Liuius, Plutarchus, & multi alij. Nonnulli instituta & celebrata primum à Romulo & Rhemo tradunt propter factam sibi ab auo Numitore vrbis in monte Palatino condendæ potestatem, quā caussam explicat Valerius Maximus, *libro 2.* his verbis: *Lupercalium mos à Romulo & Remo est inchoatus, cum lætitia exsultantes, quòd his Numitor auus Rex Albanorum eo loco, vbi educati erant, vrbem condere permiserat sub monte Palatino, hortatu Faustuli educatoris sui, quem Euander Arginus consecrauerat sacrificio facto, cæsisque capris, epularum hilaritate ac vino largiore prouecti, diuisa pastorali turba, cincti pellibus immolatarum hostiarum, iocantes, cuius hilaritatis memoria annua circuitu feriarum repetitur.* Plutarchus quoque alias scribit, lustrationis caussa instituta videri posse, eo quòd fiant diebus fastis mensis Februarij, qui nomen ab expiationibus habet. Ouidius *in fastis* eo refert, quòd Romani beneficij memores præstiti à lupa, in educandis infantibus, Romulo & Remo, templum illi exstruxerint ad ficum *Ruminalem*, quod est appellatum *Lupercal.* Sic enim ait:

Illa loco nomen fecit, locus ipse Lupercal,
Magna dati nutrix premia lactis habet.

Templi huius sacerdotes, *auctore Varrone*, dicebantur *Luperci*, qui nudi rem diuinam agebant, perque vicos vrbis, & compita discursantes pellibus in scuticas dissectis obuias quasque fœminas verberabant, ita eas fœcūdas fieri existimantes. Vnde & *Crepos* appellat Festus à crepitu pelliculaū. Sed enim aliqui rursus (*ne id negligam*) dicta voluerūt *Lupercalia* à lupis arcendis, quòd celebrato sacrificio tali in Panis honorem, qui est dictus Lycæus, lupi arcerentur à pecoribus & stabulis. Scribūt enim Plutarchus & Liuius, cùm Euander solemne hoc sacrificiū intulisset in Italiam ex Arcadia, benignè illi Faunum montem & agros assignasse, inque illius radicibus constitutū Lycæo tēplum, vbi nudum conspiciebatur Dei simulacrum, pelle amictū caprina, quo habitu currebant Romę in Lupercalibus. Proprium erat eius celebritatis, vt Luperci immolarent canem, vel expiationis gratia, quòd Græci canes adhiberent ad expiandum, vel in gratiam Lupę, quę Romulum ac Remū creditur enutrisse, vel deniq; quòd sacrificiū fieret Pani, cui propter greges amicus est canis. Sciēdū insuper agitata fuisse Lupercalia 15. Calen. Martij, (Lycęa nominăt Gręci) eorumque diem veteres februatā dixisse. Nec tantum Luperci ea celebrabant, verum & alij quandoq; viri, virisque permixtę mulieres. Quapropter scribit Plutarchus *Antonium nudum in Lupercalibus fuisse vectū per vrbem.* Diu durasse Romæ hanc superstitionem cōstat, quamquam abolitam, tandem restituit Augustus, suscepto Pontificatu maximo, *vt scribit Suetonius*, vetuitque currere imberbes. Ferias etiam has fuisse statiuas, vt Agonalia & Carmentalia, annotat Macrobius.

Lupinus, amarissimum leguminis genus, quòd sui circumactu agricolis horas etiam nubilo die ostēdit, dictus quibusdam videtur ἀπὸ τῆς λύπης *tristitia* vel *molestia*, quā, si quis edat, afficiet edētem ob amaritiem insignem. Vnde tristem dixit Virgilius, & λυπηρὸν Gręci. Etsi alij originationem deducāt à lupo, quòd non minus ac ille terram appetat, & illius sit vorax, id quod min^9 arridet.

Sumsit

Sumpsit ab eo Zeno Philosophus, quod in conuiuio scitè admodum respondit. Quippe rogatus, *cur, cùm esset natura seuerus, in conuiuio tamen hilaresceret*, respondit, *Lupinum suapte natura amarum, tamen aqua maceratum dulcescere*. Farina eius cutem liuoresque corrigit, inflammationes cum polenta & aqua mitigat, tubercula & coxendicum dolores ex aceto lenit, sicut & strumas dissipat, & carbunculos rumpit, *teste Dioscoride*.

Lupus animal ouibus infestum, τῷ λύκῳ respondere videtur nonnullis. Proditum ab Aristotele, & deprehensum cupedinariorum experimento laceratas lupinis dentibus carnes esse & dulciores, & ad pediculos procreandos aptiores, idque tactum ab Horatio volunt, vbi inter ea, quæ regiis deliciis iucundiora enumerat, hœdum etiam lupo ereptũ recenset. Rapax idem & furax animal, & visu tã acuto, vt, etiamsi Luna fileat, clarissimè tamen intueatur vel intempesta nocte, inque prædis inuadendis, post nocturnam famem antelucanum tempus obseruet. Vnde fingit Claudianus, prædones post hanc vitam à Rhadamanto lupis obiici solitos. Audax tamen hoc animal, & tã bellicosum, quàm noctiuagum, scuticæ ictum, aut lapidis sonitum timere dicitur. Ab hoc sanè vulnus inflictum putrescit, carne vermes generante, nec vnquam coalescente. Cùm maiorem sibi incumbere vim animaduertit, quàm sustinere queat, remulcere caudam dicitur conscius audacis facti, eumque pauitantem vtero subiicere, vt canit Poeta, atq; deinde se abdere in montes & syluas. Creditur quoque hactenus, imo à Platone & Virgilio proditum, hominem à lupo præuisum subitò consternari, & voce destitui. Naturale inter eum & equum odium, vsq; adeo, vt multi quoq; crediderint abortire equam, si tantum presserit eius vestigium. Idem tam est famis impatiens, vt si non inuenerit prædam, tandem rictu deducto ingerat terram. Plura de eius natura vide apud Plinium.

Luscus, luce carens. Is enim, est qui hebeti est visu; & qui altero oculo caret. Eleganter itaque Martialis, *Oculo Philenis semper altero plorat. Quo fit istud modo quaris? Lusca est. Hinc Lusciosus, qui parum cernit interdiu.*

Lutetia ad Sequanam sita, Galliæ totius caput, sedes regia, & vna ex maximis ciuitatibus totius Europæ, fertur nomẽ habere à luto. Meminit eius Ammianus *libr.15.* Parisiorum castellum nominans. Vnde verisimile fit, olim eam vrbis amplitudinem non fuisse, quæ nunc apparet, aut potius (*vt vult Rhenanus*) oppidum tum temporis fuisse exiguum. A Iulio Cæsare magnoperè est aucta, & proinde Iulia vocata, id quod suspicionem iniecit Ioanni Baptistæ, conditam eam ab eodem Iulio. Iulianus Apostata scriptum reliquit in ea oratione, cui titulus μισοπώγων, à Gallis, quos ille Celtas appellat, vocatam eam φίλην λυτετίαν Architremius Poëta Anglus nominauit *alteram Phœbi regiã, mundi Rosam, & orbis balsamum*, diuitem agris, fœcundam mero, mansuetam colonis. Vide *Lyceum*.

Lux videtur dici quibusdam ab antiqua Græcorum voce λύκη, quæ primam illam lucem solis ortum præcedentem significabat, *teste Macrobio Saturnal.1.cap.17.* Etenim Homerus nominat eam lucem ἀμφιλύκην νύκτα, qua cernere incipit lupus, inque viam se dare. Quinimo Apollo idem cum Sole λυκηγενέτης eidem dictus, non ea quidem caussa, quod in Lycia genitus credatur, verùm potius, quod λύκην generet, & matutini splendoris sit auctor, aut quod λυκάβαντα, id est, *annum suo cursu designet*.

* Lux Hebr. אור *Or*, & אורה *Ora*, lumen, luminare, & in plurali ארת *Oreth* luminaria. אורים *Vrim* dicti sunt duodecim lapides preciosi in pectorali summi sacerdotis fulgentes & lucentes sicut flã-

&c. forte etiam Latinorũ lucus. Atq; ex hac significatione λυκάιου, vel λογένου, aut etiam (si ita placet) συλλογῆς, hæc opidorum nomina profecta sunt; *Lucotecia* Parisiorum, quæ per syncopen *Lutecia* post dicta: & Lucodunum, in priscis lapidibus Lugodunum vel Lugudunum, vulgo Lucdunum sine *Lugdunum*, olim etiam *Lugodunium* corrupta voce (nam dunum apud veteres significabat molem, vt doctissimus Turnebus doctè monet in Aduersariis) quasi dicas molem conuentui hominum recipiendo & continendo accommodam. Hoc autem nomine appellantur, primum quidem emporium illud celebre quod nomen dedit Galliæ Lugdunensi, tum alterum Germaniæ magnæ non procul à fluuio qui Albis dicitur: itemque nobile illud hoc tempore Batauorum *Lyceum* quod *Leydam* vocant, prætereaque illud Aquitanicum ad Pyrenæos saltus, cuius in conuentu fuerunt populi *Conuenæ*, ex causa illa, quam modò diximus, appellati, & in opidum contributi, vt Plinius autor est lib. 4. natur. hist. cap. 19. Quod de Lygdo vel Lugdo autores prædicant quidam, id fabulosum censetur. Quòd verò à L. Munatio Planco alii princeps illud Galliæ Lugdunensis opidum dictum volũt, Strabonis narratione conuellitur. fuit autem *Lyceum* vel Lycium Athenis quidem gymnasium Aristotelis & Peripateticorum, ex quo discesserunt ab Academia. Sed propriè tamen atque vniuersè (vt iusta vocis notatio postulat) gymnasiũ significat habendo cætui & colendis studiis accommodum. Ac propterea non ineptè Tullius gymnasium à se in Tusculano suo constitutũ donauit Lycei nomine, lib. 1. de diuinatione: & constitutæ ad hanc rem scholæ eleganter eodem nomine ornari possunt.

Lycius appellatus Apollo, censente ita Antipatro Stoico, παρὰ τὸ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντες τῷ ἡλίῳ, *quòd omnia albescunt illucescente aut illustrante Sole.* Ceterùm Cleanthes deduxit ἀπὸ τοῦ λύκου lupo, quòd veluti lupi pecora rapiũt, ita ille radiis rapiat humorem. Alii ἀπὸ τῆς λύκης, de qua actũ in luce, & vnde λυκηγένης audit. Diuersus ab his omnib9 Festus, cum inquit, *Lycii Apollinis oraculum in Lycio maxima claritatis fuit ob luporum interfectionem.* λύκος enim est lupus.

Lydia Asiæ minoris regio, μαιονία Ptolemæo, Herodoto, Plinio, cuius mulieres omnes meretrices fuisse scribit Herodotus, *referente Strabone*, & vnde oriũda fuit Omphale Herculis amica, nominis initium habere creditur à Lydo, quẽ Athyos regis filium fuisse idem Strabo memoriæ prodidit. Alii tamen ἐτυμολογισταὶ trahunt, cùm regionis, tũ incolarũ nomẽ à Lud, filio Sem, cuius & Arias Mõtanus meminit in biblico apparatu. Ab hac regione antẽ dictus est Lydius lapis, quem Græci βάσανον dicunt. Incolç eius molles & voluptatibus dediti, dicti sunt Lydi, (inde Ludi & vana omnia Ludicraque nec nõ turpia exercitia quę humanum genus perfundant) à quibus Tyrrheni traxerunt originẽ, quippe qui Tyrrheno duce in Italiam venerũt, *teste Herodoto.* Qua de caussa Lydiũ amnem nominauit Virgilius Tibrim Primi illi ferũtur percussisse aureum & argenteũ nummum ad vtendũ, caupones & institores exstitisse pilæ aleæ, & tesserarũ ludum excogitasse. Eidem Mæonii appellati, sicut constat ex fonte omniũ ingeniorum Homero, qui *Mæones* appellat.

Lymphæ nomen suum Nymphis acceptũ ferunt, secundũ Festũ. *Vulgo* inquit, *memoria proditum est; quicũque speciem aliquam è fonte, id est, effigiẽ Nymphæ viderint, non fecisse finem furendi, quos Græci νυμφολήπτους vocant, nostri lymphatos.* Græcam vocem vsurpauit Plato in Phædro, hominemque accipit *ea furiosum, & mente abalienatum.* Sic Plinius cũ de Helleboro loquitur, mederi dicit cu morbis comitialibus, vertiginosis melancholicis, insanientibus, lymphaticis, elephantiæ albæ, vbi nympharum nomine correptos

lius & Fuluius statuerunt, vt in domo eius obsonia venderentur. Alij à macerando deducunt, quòd pecora in eo macerentur. Isidorus vult dictum, quòd ibi pecora mactentur. Vnde Hebręis appellari solet בי המטבח *Domus mactatorum*.

Machanaim, vrbs Leuitarum in tribu Gad, vbi Iacob Patriarcha Angelorum castra conspexit, nomen sibi vendicat à חנה *metatus est castra*.

Machaonia ars dicta est Medicina Poëtis, à medico Machaone Æsculapij filio, vt medici ipsi Machaones. Ouidius 1. de Ponto:

Vtque Machaoniis Pœantius artibus Heros
Lenito medicam vulnere sensit opem:
Sic ego mente iacens, & acerbo saucius ictu,
Admonitu cœpi fortior esse tuo.

Martialis:

Quid tibi cum medicis? Demitte Machaonis artes, sed & succos Machaonios nominat. Ouidius *2. de arte amandi*, medicinales succos herbarum, ab eodem Podalirij fratre. Meminit eius Homerus *Ili.4.* vbi Eustathius ita: δύο ὄντων ἐπιφανῶν ἑλλησιν ἰατρῶν, ποδαλείριος μὲν περὶ δίαιταν ἐπονεῖτο. Μαχάων δὲ περὶ τραύματα ἦχε. ἦν δὲ στρατιωτικώτερος ὁ μαχάων, ὡς καὶ ἡ κλῆσις ὑποδηλοῖ.

Machina Græcè μηχανὴ, *vt auctor Etymologici vult*, παρὰ τὸ μῆδειν, id est, *inueniendo*, aut *sapiendo*, deriuatur. Eustathius dictam vult παρὰ τὸ χαίνειν, quod hiscere aliquem non sinat, ψεκτικῶς reprehēdendi caussa. Sunt qui etiam παρὰ τὸ μηχανᾶν, id est, *moliendo siue excogitando* deflectunt, quòd displicere non potest. Interim non omittendum, Græcos machinas etiam μάγγανα dixisse. Hesychius μάγγανα, μηχανήματα, quod & doctissimus Lipsius in Poliorceticis notauit. Est autem alia bellica machina, qualis *aries, catapulta, scorpio, testudo*, alia naualis, vt pote qua naues, vel subducuntur ad littus & nauale, vel inde deducuntur, quales *phalanges & trabes rotundæ*. Is qui naues in portum, & hinc aridam subducit, *Helciarius* est dictus, quo nomine Martialis est vsus. Huic etiam Eustathius *Il. 2.* prædicta instrumenta ascribit his verbis, σκεύη τῶν ἑλκεῶν φάλαγγες, φαλάγγια, ὁλκεῖα, καὶ ἕρματα μακρὰ, *instrumenta Helciarij, phalanges, lora & fulcra*. Machinam in genere ita distinguit Vitruuius ab organo, vt hoc vnius opere perficiatur atque versetur. Illa pluribus operibus, aut vi maiore, *10. de architectura cap.1.* Tandem hoc nomen ad fraudes & dolos ab auctoribus translatum.

Macrobij apud Indos, quos Crates Pergamenus forsan Gymnetas esse voluit, quique vulgo viuere sunt crediti annos 120. ἀπὸ τοῦ μακροῦ βίου, inditum nomen agnoscunt. Pluris apud eos æs fieri solebat, quàm aurum: siquidem historiis non abrogamus fidem, quæ testantur visos esse reos illorum à Cambysis legatis in carcerem duci vinctos aureis catenis.

Macrones, quos Plinius habitare dicit ad Apsarum flumen, *Herodotus lib.2.* Syris illis conterminos facit, qui Parthenium & Thermodontem accolunt, & quibus Apollon. *lib.4.* Bechiras & Sapiros cōiungit, iuxta interpretē eius sunt Euboensium coloni, quod Eubœa olim *Macris* sit dicta, nomēnque eos tulisse existimat, vel *teste Dionysio*, seu μακρῶνες, id est, *lōginquos*. Alij appellatos hoc modo volunt, quod multi apud eos gignantur μακροκέφαλοι, sicut apud Persas γρυποί.

Mæander, teste Nonio, picturæ genus, Labyrinthorum in morē flexuosis ambagibus implexū ad oras chlamydum, nominis originem acceptam fert Phrygiæ fluuio Mæandro admodum sinuoso & tortuoso. Vnde etiam omnia obliqua eo ipso nomine appellare solemus, vel ipso *Strabone teste*, cuius verba sunt, σκολιὸς ὢν εἰς ὑπερβολὴν ὥστε ἐξ ἐκείνου σκολιότητας ἁπάσας μαιάνδρους καλεῖσθαι. Prudent. in hymno, *O tortuose serpens, qui mille per mæandros, fraudēsque flexuosas agitas quieta corda*. Ptolemæo hic fluuius dicitur μαίανδρος. Libellus *de fluminibus*

qui tribuitur Plutarcho, tradit olim eũdem dictum *ἀναβαίνον*. Neque hîc fabulari verentur nonnulli, cum fluuij istius nomen deriuant à Mæandro Carum duce, in furorem verso, cùm se in eum demersisset, siue quòd ob stultum votum Diis filium immolasset, siue quòd matri Deûm Pessinunte consecrata dona militibus diuisisset. Sunt qui ecõtrario nomen ab hoc picturæ genere deducunt, quam ego cum Festo à flumine potius deriuatam opinor. Meminit huius Virgilius lib. 5. his verbis,

Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
Purpura maandro duplici Melibæa *cucurrit.*

Varro *ἐρ τῇ ταφῇ μενίππου* faciem dixit mæandratam atque vermiculatam, vt refert *Nonius Marcellus*.

Macia tribus iuxta Festum est dicta à quodam castro, Mæcio scilicet, quæ non procul à Lanuuio fuit, *teste Liuio lib. 6.* Meminit huius tribus Cic. ad Attic. & pro Planc. & Liuius *lib. 29.*

Mænades dicũtur Bacchicæ mulieres, *ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι*, quod est *furere*. Vnde Hesychius *μαινάδες, αἱ βαχχαί*. Ab eadem origine est Mænoles Bacchus, græcè *μαινόλης*, quasi *totus furens*, cuius idẽ Hesychius meminit, & Eusebius *de præpar. Euang.* Vnde illi & Orgia sacra, quæ vult *παρὰ τῆς ὀργῆς* id est, *furore* deducta. Eadem de caussa, Deus ipse (Bacchum intelligo) apud Orpheum *μαινικὸς* audit.

Mænalus mons Arcadiæ, *ἀπὸ τῶν μήλων*, id est, *ouibus* est nuncupatus.

Mænia, dicta quasi *munia*, à muniẽdo.

Mæniana ædificia à Mænio sunt appellata. Is enim primus vltra columnas extendit tigna, quo ampliarentur superiora. *Festus.*

Mænalius canis, id est *Arcadicus* seu *venaticus*, qui in Mænalo monte feras insequitur. Meminit eius Ouidius *de arte amandi.*

Mæotis palus, ponti Euxini principium esse proditur à Cyllio & Scaligero, qui *αὐτόπται* fuerunt. Idem inuenias & apud Herodotum. Itaque rectè vult Eustathius dictam eam, quasi *μαῖαν*, id est, *ponti nutricem*. Quin Scythæ, *Plinio teste*, Temerindam, id est, *manem ponti*, vocarunt; Quanquam Ioan. Tzeza scribat nominari ab illis *καργαλὸκ* vel *κάρμπαλὸκ*, vt alij legunt. Sed & Dionysius Alexandrinus eam antea nominauit *μητέρα πόντου*, id est, *ponti matrem*. Ptolemeo dicitur *μαιῶτις*, accolis hodie *Zabach*, Italis *mar della tana*, vel, vt Bellonius scribit, *mar biancho*. Cum etymo nostro non male quadrare videtur; quod Aristoteles *libro de mundo* (si modò eius est) *μυχαίτατον*, id est, *intimum põti recessum* appellat, tum quòd veteres mare mediterraneum, per fretum Gaditanum ab Hercule intromissum fabulentur, quod tamen in Mæotide palude finiri omnibus est manifestum. Quin etiã constat inter scriptores plerosque, duos extremos maris Euxini terminos, esse paludem hanc & mare Aegeũ. Et licet nõnulli Aegeum mare statuãt eius principium, probabilior tamen sententia est caput eius & fontẽ esse Mæotim, siquidẽ audimus veteres non modò auctores, sed etiam neotericos *αὐτόπτας*, *vt paulo ante est dictum*. Exonerant sese in eam, *teste Herodoto*, quatuor ingentes amnes, Lycus, Hoarus, Syrgos, & Tanais. Ostiũ eius distat directo cursu ab ostio Tanais 375. mill. passuum. Accolæ sunt *Sindi, Dandary, Toreatæ, Agri, Arrichi, Tarpetes. Ouidiaceni, Sittaceni, Desci, Apugitani*, & alij complures. Ambitum eius octo stadiorum millibus circumscribunt Polybius & Strabo, quanquam Plinius, & alij discrepent in numero. Mirum, quod idem Strabo *libro secundo* refert, in faucibus Mæotidis huiusmodi coactam fuisse glaciem, vt quo loco Mithridatis legatus barbaros in glacie superauerat, equestri prælio, eodem eos deinde æstate soluta glacie deuicerit nauali pugna.

Magala vel mapale, villa agrestis Afrorum

frorum lingua, *vt Seruius exponit*, qui tamen magaria dici debere existimat. Alij vocem esse volunt Syriacam. Syri enim ex Hebræo מגר fecerunt *magar*. Vnde eorum coloni Afri eadem vtentes lingua casas suas magaria vel magalia dixerunt. Vtroque enim modo appellari possunt, cùm facilis sit harum literarum alterna migratio, vt ostendunt *Zynziber* & *Zangebil*, *piper* & *pilpel*. Et his etiam Isidorus astipulatur.

Magistratus à magistro, id est, rego, sicut & Festus docet. Verba eius digna relatu. *Magistrare* inquit, *regere & téperare est, magistrare, moderari*. Vnde Magistri non solùm Doctores artium, sed etiam pagorum, societatum, vicorum, collegiorum, equitum dicuntur: quia hi omnes magis ceteris possunt. Vnde & magistratus, per imperia potentiores sunt quam priuati. Isidorus vult dictos magistrat⁹, quòd *sint maiores reliquis officiis*. Omnium tamen vna ratio non fuit, cùm alij vrbani fuerint intra vrbem, alij extra vrbem prouinciales. Rursus vrbanorum, alij maiores, alij minores: Vtrorumque verò alij fuere ordinarij, alij verò extraordinarij. Magistratus maiores ordinarii, *Rex, Præfectus, vel Trib. Celerum, Consules, Prætores, Imperatores, Cæsares Augusti, donati Tribunitia potestate, nobilissimi Cæsares vel Principes iuuentutis, Præfectus vrbis*: Magistratus maiores extraordinem, *Præfectus vrbis absente ordinario magistratu, Interrex, Dictator, Magister Equitum, Decemuiri, Tribuni militum consulari potestate, Triumuiri Reipubl. constituendæ*. Magistratus minores ordinarii, *Quæstores vrbani vel ærarij, Tribuni plebis, Ædiles plebis, Ædiles curules, Curatores omnium tribuum, Aediles cereales, Triumuiri capitales, Triumuiri nocturni. Triumuiri valetudinis, Triumuiri monetales, Quatuor-viri viarum curandarum, Quinque viri cis & vltra Tyberim, Decemuiri litibus iudicadis, Centumuiri litibus iudicandis, præfecti ærarii, curatores operum publicorum, Curatores alucí Tiberis & cloacarum, Præfectus prætorio, Præfectus frumenti populo diuidendi, Præfectus vigilium, Curatores regionum, Denunciatores regionum, Magistri vicorum 12. regionum vrbis, Aduocatus fisci*. Magistratus minores extra ordinem, *Duumuiri perduellionis, Quæstores parricidij, vel rerum capitalium, Præfectus annonæ. Quinqueuiri mensarij, Duumuiri nauales, Triumuiri, qui conquirerét iuuenes idoneos ad arma feréda, Quinqueuiri turribus & muris reficiendis, Triumuiri legendi Senatus, Triumuiri recognoscendi turmas equitum Romæ*. Magistratus populi Romani extra vrbem, vel prouinciales, *Proconsules, Proprætores, Legati Proconsulum, Legati Proprætorum. Quæstores, Prouinciales, Proquæstores, Præfectus Ægypti, Præfecti præfecturarum, Consulares quatuor, qui per Italiam ius dicerent, Triumuiri vel Quinqueuiri, vel Septemuiri, vel Decemuiri coloniæ deducendæ, Quinqueuiri, vel Septemuiri, vel Vigintiuiri, agris dandis attribuendis, Quinqueviri vel Quindecimuiri agrorum metiendorum diuidédorumque, Triumuiri vel quinqueuiri ad inspiciendos fines & lites dirimendas*. Qui de singulis plura desiderat, Dionem legat, Polybiũ, Dionysium, Plutarchum, Liuium, Fenestellam & alios complures. Quæ tamen consulto prætermitti non debent, subiiciam quædam. Certum enim est, nemini magistratum licuisse Comitiis magistratuum creandorum caussa institutis, de cœlo seruare, & ita ea comitia impedire, Centuriatis comitiis creari, fuerunt magistratus maiores. Comitiis tributis creatos à Consulibus Quæstores. testatur Cicero *oratione in Vatinium*. Quantum ad extraordinarios magistratus attinet, eos creandis Consulibus, Prætoribus, & Tribunis plebis ius fuit. Lege Valeria lata à P. Valerio Publicola cautum fuit, vt aduersus omnes magistratus ad populum prouocatio esset, ne quis magistratus ciuem Romanũ aduersus prouocationem verberare, aut necare, aut pecunia mulctare vellet. De ætate magistratuum, id est, quænam ætas cuique

Magistra

magistratui capiendo esset definita, locuta fuit olim lex Villia, cuius tenorem Cicero & Liuius scriptis consignarunt. Magistratuum ministri fuerunt *Scribæ, Apparitores, Accensi, Interpretes, Præcones, Lictores, Viatores, Carnifices*, de quibus omnibus suis in locis. Sit illud colophonis loco, existimasse, veteres reges & magistratus esse in Iouis tutela. Cecinit enim Callimachus Ἐκ δὲ διὸς βασιλῆες, ἐπεὶ διὸς οὐδὲν ἀνάκτων θειότερον. Inde & διοτρεφέας Homero, meminitque Flaccus magni Cæsaris curam fatis Ioui commissam.

Magistri à monendo vel monstrando dicti, *vt monet Paulus ad l. quibus, de verbor. significat.* Si obloqui fas est, deriuandam potius vocem hanc dixerim ab epirrhemate magis, quasi appellandi sint potius magistri, qui rebus, quibus præsunt, magis diligentiam adhibuerint. Quid, quòd Festo, vox hæc eum significet, qui magis aliquid ceteris possit. Itaque & aliqui τὸ *magis* inclinatum volunt à Græco μᾶλλον.

Magmata propriè quidem vnguenti fæces, quæ relinquuntur expressa reliqua liquidiori materia, & ab hac similitudine pastilli & massæ, ipsumue etiam vnguentum & spissamētum omne, pauco liquore subactum, ne diffluat, nomē arcessunt παρὰ τὸ μάττειν, quod est *terrere, miscere, inque massam redigere.* Tale μάγμα ἡδύχροον ab Andromacho primum confectum.

Magnes lapis, alio nomine Sideritis, eo quod ferrum trahat ad se, inuentori nomen hoc suum dicare dicitur, cum esset repertus in Ida, id quod Menandrū tradidisse auctor est Plinius. Alii nomen sortitum volunt à regione Magnesia, cum Lucretio, qui ita canit,

Quem magneta vocant patrio de nomine Graij,
Magnetū quia sit patriis de finibus ortus.

Est ea Plinio Macedoniæ regio Thessaliæ contigua, quæ apud Ptolemæum complectitur Pieriam cum Pelasgia. Sed & hac de caussa dicitur *Magnetis.* Audit autem Heraclios ab Hercule, vel ab vrbe Heraclea. Sicut enim Hercules tetras & immanes orbis beluas viribus suis oppressit atque subegit, ita magnes subigit ferrum, materiam rerum omniū victricem. Sed & ferri impoliti speciem præ se fert, inque ferrariis metallis inueniri solet. Notæ fuerunt lapidis huius vires Arabibus cum (*vt perhibēt quidam*) indito laqueari magnete in templo Mechæ ferreum pheretrum, ad tractum eius lapidis in aëre pendens fabricarūt, posito in eo cadauere Mahometici Pseudoprophetæ. Aethiopico magneti tantā vim prodit inesse Plinius, vt & alium magnetem trahat ad se. Id tamen sciendum in vniuersum, nullum omnino genus ad se ferrum allicere, si id rubiginosum, aut impurum fuerit, aut oblitum allii cæparumue succo, aut iuxta ferrum positus sit adamas, qui eius viribus resistit. Huius porro & nauticæ pyxidis beneficio ad vltimos terrarum, & Oceani tractus est itum, demonstrata à Columbo & Vespucio nauigandi ratione. Quo quid maius vnquam exstiterit, inter hominum inuenta & opera, dixerim haud facile, etiamsi septem illa mundi miracula prætexas, aut quidquid apud Indos, & alibi rerum nouarum exstat. Sed quāquam recens inuenta est hæc nautica pyxis, haud tamen ideo putandum lapidem hunc incognitum fuisse veteribus. Meminerunt equidem eius vetustissimi scriptores, Hippocrates, Plato, Euripides, Nicander, Theophrastus, Dioscorides, Plinius, Solinus, Ptolemæus, Galenus, Manetho, Sotacus & Orpheus, sed Theophrasto dicitur ἡρακλεῖος & μαγνῆτις, Euripidi μάγνης, Orpheo μαγνῆσσα & σιδηρίτης, à vittute nimirum, qua allicit ferrum. Sed & Thales eum nouit, sicut ex his Aristotel. *1. de anima* verbis apparet, εἴπερ τὸν λίθον ἔφη ψυχὴν ἔχειν, ὅτι τὸν σίδηρον κινεῖ. Repert⁹ ille tādē in omnibus fere regionibus, Germania, Dania, Noruegia, Suecia, Polonia, Hungaria,

Húgaria, Italia, Hispania, Anglia, Aegypto, Æthiopia, Troade, Macedonia, Bœotia, Arabia, China: Persia, & insulis maris Erythr. sicut proditũ ab illis, qui de eo diligẽtius scripserũt patrũ memoria.

* *Magnificus*, elatus, Grauitatẽ præ se ferens, Ἄβρος, à verbo אבר *Abar*, volauit, extulit se in altum. *βαρὺς* grauis, *βριάω* extollo. Magnificus enĩ magnũ se facit, supra omnes apparet pro virili, quasi in altum & supra nubes euectus. אדיר *Addir* etiam dicitur, ab אדר, illustris & clarus fuit instar ætheris splendidi. Nã omnia lucent & splendent circum magnificos, nempe cultus externus, sermones, ædes, totus denique vitę apparatus. גדול *Gadhol* à גדל *Gadal*, magnus fuit, magnificatus est, succreuit in magnam Staturam. Cognationem habet cum דלג *dalagh*, exiliit in sublime. Hinc *μεγάλος*.

Magog idem quod *habitans sub tecto vel tentorio*. Nam גג est *tectum*. Turcas autem esse imprimis *Gog & Magog* existimant eruditi, estque nomen secundi filii Iaphet, *Genes.10.* qui sedes habuit ad Taurum vel Caucasum montem & in Asia minore. Ezechiel gentes Gog & Magog prodituras esse dicit, ab aquilonis lateribus, vbi eruditi quamplurimi quoque Scythas intelligunt, hoc est, Istri, Borysthenis, Bosphori Cymmerii, Mæotidis, Tanais, Caucasi, & Caspii maris accolas, totius mundi hostes fatales, & Dei flagella, qui vtique sub tentoriis viuere sunt soliti, nullibi fixas habentes sedes, sed in plaustris domos secum ferẽtes, dicti propterea *Hamaxobii & Mosinœci*.

Magus. Sicut Tyrannus & hæresis, ita apud Latinos & Græcos tandem & nomen magi non nisi in vitio poni cœpit. Olim enim Theologiæ & Philosophiæ studiis vacabant, tantamque auctoritatẽ conciliauerant sibi apud Persas, vt lectos quandoque reges ex numero eorum testetur Herodotus. Quod ipsum confirmat Strabo *Geographus* cùm scribit *sacerdotibus Ægyptiorum, Chaldais, Magisque, qui aliis sapientia præstabant honores & imperia fuisse delata.* Ælianus testatur *libro 2. variæ Historiæ* calluisse eos artem vaticinandi & Ochi sæuitiam aduersus subditos certis ex signis prædixisse. Vnde Tiberium Thrasyllum Chaldæum de futuris maximè cõsuluisse legimus. Sanè quidquid pertinuit ad eorum professionem, quos Græci appellauerunt *Philosophos* & *Sapientes*, Indi *Gymnosophistas*, Galli *Druydas*, Aegyptii *Sacerdotes*, ritus quippe sacrorum, rerum diuinarum peritia, Physices, Matheseos, ac præcipuè Astrologiæ cognitio, Rempublicam & imperia administrandi ratio, omne id iure ipsis tribui posse videtur. Hinc Plato in Alcibiade primo: Persarum σοφώτατος μαγείαν διδάσκει. ἔστι δὲ τοῦτο θεῶν θεραπεία, διδάσκει καὶ τὰ βασιλικά. Atqui hæc omnia ad nominis etymon spectant. Videntur enim eruditis nuncupati Magi ab הגה *meditatus est*, quasi *meditatores & artium* dixeris *magistros*. Vnde forte Logica in ratiocinatione & theoria consistens ab eisdem dicitur הגיון. Peucerus refert originem ad Hebræam vocem מכשף, quæ & *magum* & *incantatorem* significat. Sunt enim artes cognatæ Magia & Incantatio, imò pars eius γοητεία ἐπίκλησις δαιμόνων κακοποιῶν ad lædendum alios, nomenque trahens ἀπὸ τῶν γόων καὶ θρήνων περὶ τοὺς τάφους: Item *Necromanteia*, qua euocantur defunctorum manes, vt de certis rebus respondeant, & ἐπῳδὴ carminibus & verbis vtens, quibus addenda *Pharmaceia*, quæ medicamentis vtitur, item *Crystallomanteia*, *Hydromanteia*, *Catoptromanteia*, *Lecanomanteia*, *Aeromanteia*, *Onychomãteia*: & si quid aliud est maleficarum artium, quarum inane studium vanitatemque etiam Plinius *libro 30.* conuellit. Inuentor Magiæ ab eodem & plurimis aliis statuitur Zoroastres Bactrianorum rex, qui solus omnium mortalium, mox vbi iam natus esset, risisse legitur. Peritissimus eius fuisse legitur Simon ille

cognomento Magus de quo multa mētio in literis melioribus, *vt & apud Clementem.* Eandem vanitatem publicè etiam profiteri non dubitauit Carpocrates. Sed hæc magia Diabolica, quippe Diabolo auctore ad mancipandum sibi homines mundo inuecta, omnium scelerum panægyris seu Hydra potius Lernæa. Deo exosa, bonis & piis omnibus terribilis, legibusque & verbo Dei interdicta. Diuersa ab ea Naturalis Magia exculta Philosophis, vsitata Medicis, non neglecta Astrologis & aliis sapientibus viris, quales *Salomon, Daniel, Thales, Democritus, Plato, Aristoteles, inter nostros Scaliger, Hieronymus Cardanus, Leuinus Leminus*, & alii complures. Ea vt infamis non est, ita nec illicitam eandem esse Christianis haud ignorandum.

Maia Atlantis filia à Pleione Nympha, & mater Mercurii à Ione, secundum Eustathium παρὰ τὸ μαιεῦσαι dicta, id est, *quærendo* παθητικῶς καὶ ἐνεργητικῶς. Nam id est obstetricis, nutricis, & auiæ, pro quibus sumitur hæc vox apud auctores.

Maiestas, à magnitudine dicta, ait Pompeius. Est enim ipsa amplitudo dignitatis, maiestas clarorum virorum, *inquit Valerius*, siue tribunalium fastigio, siue apparitorum ministerio, potens in amplitudine sua obtinenda. Magna enim erat Catonis maiestas, etiam sine dignitate aliqua Est & maiestas populi Romani, cuius meminit Cicero *ad Herennium* 1. Quicunq; enim cōmisisset aliquid aduersus populum Romanū, dignitatem eius lædendo, aut amplitudinem, denique securitatem, is crimini Maiestatis erat obnoxius, de hoc crimine intelligunt interpretes quidam legē illam XII. Tab, *Vt, si quis hostem concitasset, ciuemue hosti tradidisset, capite pœnas lueret*, cuius Martianus meminit *ad leg. 3. ff. ad leg. Iul. Maiestat.* Franciscus Balduinus tradit *in capitis eius explicatione* maiestatem populi Romani tribus modis minui: Primo, *si quis iniussu populi, vel Principis bellum gereret, delectum haberet exercitumue compararet, cum populi esset ex Romuli lege hostibus bellum decernere aut indicere*, idque dicit significari per verba *hostem concitare*: Secundo, *si quis exercitum populi Romani hostibus traderet:* Tertio, *si quis imbellis cederet, hostemque arcere nollet, aut in castra concederet, aut exercitum desereret, aut ad hostes profugeret.* De hoc crimine variæ deinde leges, post XII. Tab. sunt latæ, quarum prima Gabinia, ne quis coitiones clandestinas conflaret; qui fecisset, capitali afficeretur supplicio. Tulit & Apuleiā L. Apuleius Saturninus Tribunus plebis per vim creatus, occiso competitore, quem Florus Annium nominat, Valerius *libro 9. capite 7.* Mumium, Orosius Munum, Plutarchus τὸν ὄνιον, Appianus *libro primo* Nonium eaque lege C. Norbanus postulatus fuisse legitur *2. de oratore*, quem defendit M. Antonius censor. Post Apuleiam lata lex Varia à Q. Vario Trib. Pleb. qui *Hybrida* alias est nominatus, propter obscurum ciuitatis ius, vt quæreretur de iis, quorum opera consilióve socii contra populum Romanum arma sumsisset. Existimatum est etiam pertinere ad Maiestatis iudicium, si quis iniuisset tyrannidis aut regni occupandi consilium, si cōiurasset aduersus Rēpub. si hostes concitasset ad bellum, si ciues Romanos indicta caussā compegisset in carcerem, aut vltimo affecisset supplicio, plebisue commodis esset aduersatus, vel eidem maledixisset, aut denique sua culpa malè pugnasset. Atque huius criminis accusati Coriolanus, Sp. Cassianus, T. Menenius, Sp. Seruilius, M. Posthumius, Ser. Galba, L. Opimius, M. Scaurus, & alii plures, prout docent historiæ.

Maiuma, festiuitas quędā, *auctore Suida*, quæ mense Maio Romæ celebrari solebat. Tandem ea ab Anastasio sublata.

Maius mēsis, Atheniēsib. σκιροφοριών, Macedonib. ἀρτεμίσιος, Hebræis *3. Regum 6.* זו, & cuius Calendis Lares Præstite

ſtites coli ſolebant Romæ, *teſte Ouidio in Faſtis*, à maioribus nomen inuenit, vt à iunioribus Iunius. Idem Ouidius Faſtorum 1.

Tertius à ſenibus, iuuenũ de nomine quartus,
Quæ ſequitur, numero turba vocata ſuit.

Et:

Hinc ſua Maiores tribuere vocabula Maio,
Iunius à iuuenum nomine dictus adeſt.

Quæ omnia aduerſus Plutarchum faciunt, aut eos certè, quorũ mentionem facit in Numa, qui Maio nomen inditũ volebant à Maia Mercurii matre, quòd hoc menſe mercatores omnes Maiæ pariter & Mercurio ſacrificarent. Quanquam alii Maiam, quæ colebatur hoc menſe, Terram eſſe voluerint, à magnitudine ſic dictam, cui Cornelius Labeo ſcripſit, referente Macrobio, ipſis Maii Calendis dedicatam fuiſſe ædem, eandemque *Bonam* Deam, Faunã, Opẽ, & Fatuam dici: *Bonam*, quod omnium ad victum bonorũ, nobis ſit cauſſa: *Faunam*, quòd vſui animantium faueat: *Opẽ*, quod eius ope conſtet hęc vita, & *Fatuã* denique à fando. Iunctus ipſi autẽ Mercurius, quòd vox homini naſcenti ter rę contactu communicetur. Cincius vel Cingius ſcriptor antiquus Maiam hanc eſſe voluit vxorem Vulcani, cui flamen Vulcanalis Calendis Maii, rem diuinam faciebat. Etſi Piſo eam Maieſtam, non Maiam appellari voluerit. Cæterùm Ouidio maximam eruditorum partem aſtipulari video. Vt nec illi audiendi ſint hîc, qui menſem hunc à Tuſculanis ad Faſtos noſtros tranſiiſſe commemorant. apud quos Deus Maius (is erat Iupiter) cultus ſit à magnitudine & maieſtate ſic dictus, quaſi inde tractum ſit nominis auſpiciũ. Ridicula quoq; Goropii Becani viri alioqui doctiſſimi, in Croniis ſẽtentia, qua menſis huius appellationem deducit à veteri Cymbrica voce *Mai*, ſiue *Mei*, qua omnis viror plantarũ, quæ hoc menſe virent, ſignificatur. Vt rem omnem paucis abſoluam, ſciendũ olim hunc mẽſem in Apollinis fuiſſe tutela, ſemper etiam conſtitiſſe ex diebus 31. iuxta Romul. Numæ & Cæſaris conſtitutionem. Idem nuptiis habitus inauſpicatus, *teſte Plutarcho Quæſt. Roman q.86.* & Ouidio *libro Faſtorum 5.* Hæc de Maio.

Malabathrum folinm Indicum, quod in India gigni dicitur in paludibus, lentis paluſtris modo innatans aquis ſine radice, dictum à regione Indica *Malaber*, & *Bathrum*, quod eſt ipſum.

Malachias legatum aut angelum, ſiue nuntium ſignificans deducit nomen à לאך inuſitato verbo. Hinc מלאך *angelus* vel *nũtius*, cui *Malachiæ* nomẽ reſpõdet.

Malagma propriè dictũ παρὰ τὸ μαλλάττειν, quod *emollire* ſignificat. Eſt enim compoſitio cõflata ἐκ τῶν μαλακτικῶν, ἃ τὰς σκληρότητας μαλλάττουσι, id eſt, *quæ durities ſeu partes præter naturam induratas emolliunt.* Medicamentnm eiuſcemodi, nec admodum calidum eſſe oportet, nec valde ſiccum, *teſte Galeno.* Et quia multiplicibus affectibus accommodari ſolet, ſciendum aliud digerere materiã, aliud extrahere, quod ἐπισπαστικὸν dicunt, & aliud aperire, quod idcirco στομωτικὸν dicunt. Eſt & alia pro materiæ diuerſitate, tũ corporis partib. differentia. Nã aliud ex radicibus, herbis & ſeminibus, aliud ex metallicis aut ex ſuccis, ſęno & lacrymis confici ſolet. Rurſus aliud lieni applicatur, aliud iecori, ventriculo & articulis. Eſt præterea quod ad aquã intercutem eſt comparatum. Sed de omnibus generibus prolixius Galenus, & alii.

Maleficus qui malè facit. Nomen illud olim generale Iam verò complectitur magos illos pernicioſos, Lamias, Veneficas, Incantatores fœminas ſagas, ſortilegos viros.

Malleolus quidam appendicum oſſiũ proceſſus, quæ tibiam conſtituunt, nomen tuliſſe creditur, quod mallei ſpeciem quodammodo repræſentet. Ab eadem ſimilitudine nomen quoque habere creditur Malleolus nouellus palmes in vite, vel potius, quòd ea in parte prodiẽs, quæ deciditur ex veteri ſarmẽ-

lo vtrinque Malleoli speciem ostendat. Nec excludendi ista origine spartei manipuli, qui pice tecti & incensi in muros aut testudines iaciebantur, dicti etiam malleoli.

Malua, Græce μαλάχη, παρὰ τὸ μαλάττειν, quod nobis est emollire, appellationem deducit. Meminit eius non solùm Dioscorides, Galenus, & alij, verùm etiam Hesiodus vtilitatem eius, vt & Asphodeli, summopere commendans.

* *Malum*, sumitur nonnunquam pro infirmitate, lãguore, ægritudine, vt dicimus, malè se habet Petrus, i. ęgrotat. hoc sensu, malus seu æger, languidus valde, viribus exhaustus אמלל *vmelal* dicitur Psal. 6. 3. à verbo אמל *Amal*, infirmatus, debilitatus est, languit. Hinc ἀμαλός, infirmus, & ἀμαλάπτω destruo: ἀμάλλως infirmiter, ἀμαλῶς teneriter, עמל *Hamal* etiam sumitur pro Labore cum molestia dolore & defatigatione atque virium prostratione. Cui etiam respondet malum pœnæ seu afflictionis, vt de miseris dicimus grauissimis malis pessundatus est, multa perpessus est mala à verbo *Hamal*, quod propriè significat exerceri duro labore, qui corpus & animam defatigare solet, vt olim in pistrinis molam trudere: deinde transfertur ad alios duros labores. Hinc μόλος labor, μύλων molendinum, pistrinum. De malo culpæ, *vide Peccatum.*

* *Malus*, Improbus, scelestus, κακὸς, πονηρὸς, μοχθηρὸς φαῦλος, φλαῦρος, ab עמל *humal* etiã deriuari potest, qđ significat exerceri Labore animam fatigãte, vt malis & prauis accidit. עקש *Hikkesch* Peruersus, prauus, à verbo passiuo primę cõiugationis נעקש *Nebekasch*, deprauatus est Actiuum autem עקש, *Hakasch* deprauauit, peruertit, cognationem habet cum עשק *Haschak* defraudauit, & עשק *Hissek*, calumniatus est, litigauit. Hæc enim fiunt à prauo & peruerso homine, qui κακὸς Græcis dictus originem trahere videtur ab Hebræis vocibus.

Malum, cùm pomum significat, à Gręco μῆλον deductum puta. Sunt autem genera malorum plurima, *Matiana, Gestiana, Manliana, Appiana, Sextiana, Pelusiana, Amerina, Scantiana.* Alia quoque sunt à pattio solo nomẽ habentia, *Gracula, Persica Medica, & Camerica.* Aut à colore *Serica & Rosea:* aut à figura orbis *Orbiculata*, quæ Græci, *Epirotica* vocant. Item à recta mammarum effigie *Orthomastica* dicta. Sunt & *Pannicea,* quæ stolidè tument: *Spadonia* à castrati hominis conditione nuncupata. His adde *Cydonia*, quorum tria genera commemorat Columella *lib. 5. ca. 10. Struthia, Mustea, & Chrysomeliana.* Constantinus memorat γεωπονικῶν 10. δωρακινὰ μῆλα de Persicorum genere, & ad Cydonia refert τὰ μῆλα κάλλιστα, quę Atheniẽses nominabant μελίμηλα. Martialis præcoqua mala *Armoniaca* vocat. De reliquis generibus vide Athenæum *lib. 3.*

Mamertini incolæ Messanæ in Sicilia an ita dicti, quòd sint Martij, eo quod Oscorũ lingua *Mars* vocetur *Mamers*, An potius nomen gentile, vt Camers, & inde factum Mamertinorum nomen? Nam Italicos illos aduenas fuisse & in Sicilia consedisse pro indubitato habetur. Vnde Strabo: ἐπῴκησαν δ' ὕστερον Μαμερτῖνοι καμπανῶν τι φῦλον. Addit, inualuisse tandem apud Messanenses vsque adeo Mamertinos, vt in suam potestatem redegerint vrbem, ciuesque ab illis Mamertini sint dicti potius, quam Messanii.

Mamilia lex, quam tulit C. Mamilius Tribunus plebis bello Iugurthino, *vt proditum à Sallustio*, in finibus agrorum quinq; aut sex pedum latitudinem præscribens, quos vsucapi vetabat Aggenus Vrbicus. Eadem lege singulos arbitros datos regendis finibus, ostendit Cicero, qui eius *1. de legibus & in Bruto mentionem fecit.*

Mamilia turris intra regionem Saburæ à Mamilio nomen adepta. Festus.

Mamillæ, quia rotundæ, quasi paruæ malæ per diminutionem dictæ.

* *Mam*

* *Mamon*, est vox qua rem numariam censent veteres Orientales, Chaldæi præsertim ac Syri, ממון, & cum articulo ממונא *Mamona*, qua voce Christus, Syriacè loquens, vsus est, Matth. 6. 24. & Luc. 16. 13. quam vocem Syriacã Euangelistæ καινοπρεπείας, vt multa in Euangeliis, hoc est ἐνεργείας causâ, quàm Græca illi nulla responderet, retinuerunt. Vtraque vox cum simplici & duplici μ. scribitur. At scriptura simplex, Népe *Mamon* & *Mamona* viris eruditis videtur rectior. Hæc dictio Opes vel diuitias significat. *Mamonâ* (inquit Hieronymus in Matth.) *sermone Syriaco diuitiæ nuncupantur.* & Suidas his verbis, Μαμωνᾶς γήϊνος πλοῦτος, *Mamonas* (Græcâ Scilicet declinatione) *terrenæ diuitiæ.* Duo paraphrastæ Chaldæi, Onkelos & Ionathan, ita etiam interpretãtur, cùm alibi passim, tum Genes. 13. 13. vbi Sodomitæ dicuntur in Deum peccasse *bemamonéhõ*, diuitiis vel opibus suis, iis videlicet ad luxum & voluptates abusi. Quo ex abusu Ionathan eas vocat ממון דקשר *Mamõ dikschar*, opes vanitatis, id est, diuitias fallaces, & Christus μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, hoc est, diuitias iniquas, iniustas: vel quòd esse soleant hominum vitio illecebræ ad peccandum, siue irritamenta malorum: vel habita propositæ hypotheseos ratione, quibus aliquis sit contra Dei patris familias voluntatem abusus. 2. Eadem vox *Mamon* metonymicè lucrum etiam significat: multum siquidem lucrando locupletamur: & lucrum quidem significat cùm honestum atque licitum, tum inhonestum, illicitum ac sordidum, quod בצע *Béiҫha* Hebræi eleganter appellant à *Batҫha*, id est, vulnerauit: metaphoricè autem, terræ auaritię fuit deditus, sordido lucro seu quæstui inhiauit. Augustinus Serm 35. de verbis Domini testatur lucrum linguâ Pœnicâ, quæ Syriacę fuit affinis, *Mamon* appellari. 3. Porrò, vt ἐμπόρευμα, siue lucrũ maius nullũ fieri potest, quàm ex pecunia, & potior pars substantiæ siue diuitiarum hominis ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον in pecunia, specialiter intellecta, consistit, ideo pecunia ipsa hac voce signatur. Hunc Onkelos locũ Exod. 21. 30. vbi de pretio redemptionis pecuniâ persoluendo mentio fit, exponit. Si *Mamon* (pecunię) *certam summam imposuerint ei, tum dato*, &c. 4. Nec verò tantùm pecuniam, siue Numum, sed & Numen, quod pecuniæ siue numo præesse veteres crediderunt, appellatum fuisse *Mamon* vel *Mamona*, siue etiam *Mamonam* Tertullianus asserit, qualis Numi præses ac Deus apud Ægyptios quidem creditus atque cultus fuit Serapis, siue Osiris, ideo dictus δωτὴρ ἐάων, dator bonorum propriorum & peculiarium: apud Græcos verò πλοῦτον, siue πλοῦτος, sic dictus quasi πολυούσιος, & cõtractè πλούσιος, hoc est multa re & facultate abundans. Hunc aduẽtantem claudum fingebant, in recessu alatum: innuentes serius opes contrahi: partas autem, nisi frugaliter dispenses, velociter dilabi. Quin etiam cæcum cũ faciebant & iudicii expertem: propterea quòd indignissimum quemque opibus affluere videas; probos autem atq; meliori sorte dignos in re tenuissima versari. Latinis generali vocabulo *Dis* dicebatur: vnde ditior, ditissimus, diues. diuitiæ, &c. speciatim verò *Aesculanus* siue *Aerinus* deus, *Argentinus* itẽ & *Aurinus*, & dea *Moneta*. Cæterùm, siue Mamona, siue Osirin, siue alium, quouis tandem nomine, pro Deo vel Dea Pecunię Prisci habuerint: id nõ ἁπλῶς, sed illa ratione eos fecisse credẽdũ est, quia pecuniæ tanta esset magnitudo atque potẽtia, vt ad Deorum Numẽ proximè accederet, aut certè instar Numinis vnicè coleretur. Vnde ממון *Mamõ* ab אמן *Aman*, firmititudine scilicet, deriuari posse putãt eruditi siquidem, vt scite admodũm veréque dixit Salomon, Prouer. 10. 15. *substantia diuitis tanquam vrbs munita eius*, i. præsidium est & quasi propugnaculũ, quo se tuetur ac defẽdit. Hebraice equidẽ & Chaldaicè opes omnes in hoc sẽ-

חיל *Chail* חסן *Chosen*, à robore itidem ac fortitudine, sunt dictæ: vt facultates ac copiæ Latinè, quia quiduis efficiendi facultatem & copiam suppeditant, iísq; homines se solent confirmare. Prouerb. 15.6.& 27.24 Ezech 22.25.& alibi. Vnde *Dominator Seculi* Numus à Tertulliano dictus est. Et vetus hæc est sententia, Salomonis verbis & Græcorum ac Latinorum consensu confirmata; *Omnia Pecuniæ obediunt*. Quam horatius paraphrasi elegantissima illustrauit;

Scilicet vxorē cum dote, fidémque & amicos,
Et genus, & formam, regina pecunia donat.
Omnis enim res,
Virt⁹, fama, dec⁹, diuina humanáq; pulchris
Diuitiis parent: quas qui construxerit, ille
Clar⁹ erit, fortis, iustus: Sapiēs ne etiā & Rex,
Et quicquid volet.

Alius Poëta aliquanto succinctius dixit,

----Quicquid numis præsentibus opta
Et veniet: clausum possidet arca Iouem.

Et hæc quidem ad Etymologiam Syriacæ vocis *Mamon* ab *Aman*, firmitudine scilicet atque potentia, confirmandam faciunt.

Mammon. De hac voce magna contētio. Sunt qui Syriacam esse existimant. Augustinus scribit Pœnorum lingua, quæ est affinis Hebraicæ, *lucrum* significare, quod & Priscianus notauit. Alij descendere volunt ab חמן, quod est *ditescere*, secūdum Kimhi. Hinc ממון Psalmo 37 significare videtur *diuitias*, vt & & Eccles. 5. Non mirum מ hemanticam addi initio, cum id frequens sit linguæ Hebrææ. Sed cur *Mammon iniquitatis* dicitur à Christo? Quod opes parentur, vt plurimùm iniustè, vel eisdem iniustè vtantur possessores. Quo sapienter dixerit Hieronymus: *Omnis diues aut iniustus, aut iniusti heres*.

Mana Dea cognomine *Geneta* videtur Plutarcho *in q. Rom. q. 52.* animando appellata, magnoque in honore habita, quod & partui & ortui præesse crederetur, non aliter atque Hecate apud Græcos, cui canis immolari solebat. Vtque alias simul Deas parturientibus præfectas subiiciam, sciendum Menam menstruis fluoribus præfuisse, *affirmante id Augustino*. Quippe μήνη Græcis est Luna Colebatur & Partunda, sicut Latona, Iuno, Lucina & Egeria, quam in partu egerendo opitulari credebant. Ob pariēdi discrimina etiam Prosæ, Prorsæ, & Postuertæ aras & sacra constituta legimus. Sed quid commemoro Deas? An nōn & Nixios habuerunt Deos ab enitendo in partu dictos. Tres etiam Deos adhibuerunt custodes mulieri fœtæ *sicut refert Augustinus ex Varrone*, id ne Syluanus ingrediens per noctē eas vexaret.

Manalis lapis, quod aquis manet, dictus. Cùm enim hæc petra extra portam Capenam ob nimiam siccitatem protracta esset in vrbem, insecuta fuit statim pluuia, *vt scribit Festus*. Vnde & Varro apud Nonium: *Manalis lapis in pontificalibus sacris, qui tunc mouetur, cum pluuiæ exoptantur.* Putabant eundem esse & ostium orci.

Manasses obliuiscentem significans, originem vocis trahit à נשה *oblitus fuit*.

Mancipium, quod manu caperetur, dictum Iurisconsultis, vt à *seruando seruus*. Isidorus generalius accipit hoc nomen complexus eo, quidquid manu capi subdiq; potest, hominem videlicet, equum & onem.

Mancus, manu carens.

Mando, quasi manundo, quòd in dādis accipiendisque mandatis manus sibi innicem dari mos erat, vt *Oldendorpius scitè notauit*.

Mane appellatum vult Varro, quod manum veteres vocarent bonum. Ita Euripides in Iphigenia. τὸ φῶς τοῖς ἀνθρώποισιν ἡδυςον βλέπειν. Alij à manibus deductum volunt, quòd ab his, id est, inferioribus locis exordium lucis emergat. Nonius scribit, *manum idem esse, quod clarum*. Vnde fortasse Persius dixit, *clarum mane intrat fenestras*.

Manes superos, & inferos Deos nuncupatos volebant Augures, quòd per omnia

omnia ætherea terrenaque manarent. Alij à manando, quòd *manium (animas* intelligunt*)*omnia sint plena. Sapiétioribus dicti videntur eo nomine, quasi boni & prosperi sint, quòd illis magis mors,quam vita probetur. Vnde *immanes* dicimus non bonos.Sunt etiam, qui à manando deriuant, eo quòd inter lunarem circulum & Lunam omnia animis sint plena. Seruius ait, manes esse animas eo tempore, quo discedentes à corporibus nondum transierunt in alia, quæ cum noxiæ sint,per antiphrasin dicuntur manes. Idem enim manum erat veteribus,vt ante monuimus, quod bonum. Solebant pro illis fieri sacrificia expiatoria mense Februario, quod nisi fecissent, existimabant eos errare circa sepulcra,& inde aëris intéperiem, tempestates ac pestem oriri. Manes autem omnes tam bonos, quàm malos & truces,eos esse,quos Græci vocant ἀγαθὸς καὶ κακὸς δαίμονας, refert Martianus Capella, *in nuptiis Philologiæ libro 2.*Plura de iis qui velit, Apuleium videat in Socratis dæmonio, & Augustinum *8. de ciuitate Dei.*

Mango proculdubio dictus, quòd manu agat, quippe qui pueros exspoliat, quo pluris veneant.Martialis: *Millia pro puero centum me mango poposcit.*Suetonius in Domitiano,*Castrari mares vetuit*: *Spadonum, qui residui apud mangones erant, pretia moderatus est.* Mancipiorum illum negotiatorem esse,& puerorum formæ certis pharmacis lenocinari, ostendit etiam Quintilianus *cap.12.lib.5.*Quapropter sunt,qui id nominis deriuant παρὰ τὸ μάγγανον,quod inter cætera Pharmacum,præstigias & fallacias sonat, eaque notatio in hoc veriloquio minime repudianda. A mangonibus verbum *mangonizare*, quod ornare & polire significat, quo facilius emtores ad emendum alliciantur. Quanquam & Græcis verbum est μαγγανεύω. Nouo illo quondã Latino verbo vsus est Plinius *lib. 22. cap.1.& lib.3.cap.10.*De mangonibus ipsis ita Seneca ad Lucilium: *Mangones quidquid est,quod displiceat aliquo lenocinio abscondunt.* Plinius quoque *lib.21.ca.26.Radix Hyacinthi bulbucca est, mangonicis venalitiis pulcrè nota.* Sed quibus in rebus consistebat mangonum lenociniũ? Galenus scribit *solitos eos abluere facies puerorum succo ptissanæ aut farina fabacea, aliquando nitro,vt fierent nitidiores,macilentorum nates caciasse virgis,& easdem picasse, vt habitiores euaderent,costas puellarum cõstrinxisse fasciis, vt pectora fierent ampliora, latiores & altiores coxæ ad ipsarum decorem, maribus etiam depilasse genas, quo apparerent formosiores.* Vide & Vitruuium *lib.2.cap.8.*

Mania Larium mater dicta Varroni *libro de Analogia 2.* vt ex eo repetiit Arnobius *libro aduersus gentes*: ἀπὸ τῆς μανίας insania. Vnde factum reor,vt vecordes & insani Laribus porco mactato mactarent,quòd eisdem cum matre potestatis essent participes. Alij à manibus eius nomen deducunt. Mactari ipsi solebãt pueri pro incolumitate familiarum ex Apollinis responso,quo erat præceptum, vt capitibus supplicaretur. At Iunius Brutus pulso Tarquinio sacrificij id genus aliter celebrandum constituit, alii videlicet & papaueris capitibus, dictaq; sunt ea sacra Compitalia ex compitorum viis, in quibus celebrabantur. Atqui de illis plura alias, cùm ageretur de laribus.

Manicæ à manibus sunt appellatæ, siue arma intelligas conseruandis manibus destinata inter pugnandum, siue vincula,quę manibus iniicimur,seu denique tegumenta, quibus aduersus vim frigoris muniri solent.

Manilia lex,quam tulit Manilius Trib. plebis,vt Cn.Pompeio mandaretur belli Mithridatici administratio. Eiusdem nominis alia de suffragiis fuit, vt libera ea essent libertinis in omnibus tribubus.

Manipulus in re militari minor centuria *vel Ammiano teste libro 17.* vbi eũ post centurias

centurias constituit, etiamsi olim amplior eius numerus centuria fuerit, *teste Cincio apud Aegllium libro 16.cap.4.* auspicium nominis sui deducit inde, quòd pariter iunctis manibus dimicarent, *auctore Vegetio libro de re militari secundo.* Et ab hoc nomine descendit *miles manipularis* si modò fœni fasciculū intelligas. Ouidius Fastorum 3.

Pertica suspensos portabat longa maniplos:
Inde maniplaris nomina miles habet.

Manius Festo Pompeio dictus, quòd mane sit natus, vt *Lucius*, qui luce. Ceterum hæc inter prænomina referuntur, cuiusmodi sunt, notante Probo, & hæc sequentia, etiamsi postea abierint in cognomina. *Opiter* enim erat, qui mortuo patre, & auo adhuc viuēte, prodierat in lucem: *Opiscus*, qui in vtero matris geminis conceptis, altero ab ortu eiecto, editus erat incolumis: *Hospes*, qui peregre apud hospitem erat natus, quale prænomen habuit *Lucretius Tricipitius collega Lucij.* & *Volero*, qui nascebatur nolentibus parentibus liberis. *Laertis* Prænomen sumtum à Laribus, *Statij* à stabilitate, *Fausti* à fauore. *Tullius* ominis gratia nominatus, quasi tollendus. *Anci* prænomen à Sabinis translatum putat Varro, scribitque *Valerius* cubitum eum habuisse viriosum, qui Græci est ἀγκων. *Auli* porro dicti, qui Diis alentibus nascuntur: *Marci*, qui Martio mense geniti: *Publij*, qui prius pupilli erant facti, quam *Pranomina* haberent: *Tiberij*, qui nascebantur ad fluuium Tyberim. *Cæsones* etiam sunt appellati, qui mortuis matribus erant exsecti: *Serui*, qui mortua matre erant seruati in vtero. Vtque redeam eo, vnde iam sum dilapsus, omnino sciendum Manium quendam, *vt ex integris Festi codicibus colligere licet*, Dianæ Aricinæ lucum Aricinum consecrasse, quem Suetonius *in Cæsare* Nemorēsem appellat, & contra prius etymon Sozymus 5. *Historia* deriuasse Maniū à manib. etsi Festo malim astipulari. Manius etiā Papirius prim⁹ rex sacrorū est institutus.

Manliana imperia, quæ sunt aspera & immitia, à T. Manlio, qui bello Latino cum Consul esset, filium suum, quòd contra imperium pugnasset, securi percussit. Idem, quia Gallis aduersus Romanos apud Anienem pugnantibus quendam ex hostibus torque & armillis insignem & ex Romanis aliquem ad singulare certamen prouocantem interfecit, torquem eius adeptus, *Torquati* nomen est consecutus.

Manna vel *Man*, Ros Syriacus Celso, *mel aereum* siue ἀερόμελι Galeno, Arabibus *Manna*, mutuato nomine ab Hebræis (quanquam altera eius species, quę liquida in vasis fictilibus asseruatur, Arabice nominetur *Terentabin*) Hippocrati *mel cedrinum* καὶ μελιτώδης χυλὸς ἐκ τοῦ ἀέρος, quem succum quercubus insidere dixit Theophrastus ex Hesiodi auctoritate, aliis *ros Libani*, *panis angelorum* Dauidi, & *frumentum cœleste Psalmô 78.* Paulo verò *cibus spiritualis.1.* Corinth. 10. idque ea de caussa, quod non Physicè, verum miraculosè, cumque Dei singulari beneficio Israëlitis contigerit, vt hoc ipso capite docet Ambrosius. Panē cœlestem nominat Christus *Ioannis 16.* quod de cœlo, id est, aëre ceciderit, non ex terra prodierit, verè cœlestem panē Christum dico, adumbrans, cuius quidem merito & solida viuificatione essemus in cœlo perpetuò victuri. Sed vnde nomen? Quibusdam descendere videtur à מנה *destinauit*, quòd rorem hunc cœlestem Deus in cibum destinauerit Israëlitis in eremo, aliis à מנה, quæ vox sortem & portionem significat. Vnde Chaldæus vertit מנא quem in translatione secutus est Hieronymus. Quin ea quoque Hebræorum quorundam sententia est, cum quisque sibi suam inde partem colligeret, *vt apparet ex textu Exod. 16.* Mihi tamen perplacet ortam hanc vocem ex Hebræorum interrogantium admiratione. *Mane*, inquit, *iacuit ros in circuitu* castrorum id est, iuxta versionem septuaginta interpretum:

τὰ πρωὶ

τὸ πρωὶ δὲ ἐγένετο καταπαυομένης τῆς δρόσου κύκλῳ τῆς παρεμβολῆς. *mane fuit quiescente rore in circuitu castrorum*, quæ translatio minime equidem Latinæ translationi, si rationem habeas textus Hebraici, æquipollere potest. Seqtur: *Cumque terræ superficiem operuisset, apparuit in solitudine minutum, & quasi pilo tusum*, Nõ Recte, cum Hebreæ reddi possint hoc modo: *Et cum tolleretur stratum roris, ecce in superficie deserti erat tenue quiddam rotundũ, quasi pruina super terra.* Rabbi Salomon exponit à verbo *collectum quid*, aut *congregatum*, cui simile non inueniri dicit in sacra scriptura aliud verbum. Chaldæus reddit כרגיר *sicut lapillum*. Septuaginta ita: λεπτὸν ὡσεὶ κόριον λευκὸν, ὡσεὶ πάγος ἐπὶ γῆς *tenue quiddam velut coriandrum, candidum, sicut glacies supra terram.* Inde habes: *Cum vidissent id filij Israel, dixerunt alter ad alterum* מן-הוא *mãhu quid hoc? Non enim nouerant* מה הוא *quid hoc esset.* Harum duarum vocum energiam expresserunt & septuaginta cũ ita verterent: εἶπεν ἕτερος πρὸς ἕτερον, τί ἐστι τοῦτο: At vocem Mannæ ex ea intertogatione conflatam non adnotarũt, id quod præstitit postea Theodoretus his verbis: διὰ τί μάννα ἐκλήθη· εὐθὺς δὲ αὐτὸ θεασάμενοι ἀλλήλους ἠρώτων, τί τοῦτο, ἐπίστευσαν δὲ αὐτῷ προσηγορίαν τί τοῦτο. τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύει τὸ μάννα, οὐ γὰρ ᾔδεισαν τί ἦν, ἐγένετο δὲ ἡ ἐρώτησις ὄνομα, quæ ita reddi poterunt Latine: *Quare dictum est manna? Cum mox conspexissent, interrogabãt se inuicem, quid esset? Itaque hanc ei appellationem indiderant: Hoc ipsum enim significat manna. Neque enim sciebant quid esset. Proinde factum, vt interrogatio vicem nominis haberet.* Etiamsi enim interrogationis verba ita iaceant מה הוא, tamen tandem vt sonus esset facilior, addiderunt literam *nun*, vt dicerent מן-הוא. Dixit autẽ Moses ad illos: *Hic est panis, quem dedit vobis Iehoua in cibum.* Et postea eodem capite: *Appellauit domus Israel nomen eius Man, & erat instar seminis coriandri albi, & gustus eius quasi placenta cum melle.* Si ea plura velis, Exodi 16. *cap.* percurre. itẽ *Num. 11. Ios. 5. & Psal. 78.*

● *Mannus*, paruulus equus inter delitias Principum haberi solitus, Gallice *Chevalin*, quem Porphyrio in Horatiũ vulgo *Barrichum* appellari scribit; deflectitur à manu, quod mansueta porrectione manus duci possit.

Mano verbum inclinatur Festo παρὰ τὸ μανὸν, τὸ ἀραιὸν, ab eo, quod est *rarum, laxum, & parum solidum*, ideóque facile diffluens.

* *Mansuetus*, humilis modestus, ענו *hanau*, à verbo ענה *hana*, id est, animo seu mente considerauit & percepit. hinc νοέω, ἐννοέω, διανοέω, cogito intelligo cõsidero. μετανοέω, expendo, redeo ad animum, & ad cogitandum quid fecerim. νοῦς mẽs, ἔννοια. διάνοιαι ἐπινόημα, σύννοια, conceptio sensus, notitia cogitatio. עני *hani* miser, pauper, mansuetus dicitur, qui multis ærumnis confectus, & miseriis exercitatus, considerat & nouit seipsum. Hinc ἐννηής, ἤπιος, πρᾳηνής, mãsuetus, lenis. ἔννεια, mansuetudo. ענוה *hanaua*, mansuetudo, animi deiectio, humilitas, Mansuetus, q. d. manu assuetus assuefactus ad obsequium, vt solent equisones caballos efferos manu demulcere & assuefacere ad sessorẽ recipiẽdũ.

Mantilia vult Seruius *Æneid 7.* à manibus ante lotis deflexa.

Mantua Cenomanorũ in Italia vrbs, Stephano etiam μάντυα per υ, alias μάντουα, à Manto Tiresiæ filia creditur habere nomen, quæ post Thebanorum interitum in Italiam delata hanc vrbem condiderit. Galateam vocat eam Virgilius allegoricè, *vt notat Seruius*, alioque loco nomen matris fatidicæ Mãtus vrbi tributum canit his verbis: *Ille etiam patris agmen ciet Ocnus ab oris Fatidicæ Mantus, & Tusci filius amnis, Qui muros matrisque dedit tibi Mantua nomen.* Gloriatur & eodem Virgilio alumno. Vnde illud: *Mantua me genuit, Parthenope sepelit.*

Manturna Dea culta apud gentiles, vt

noua nupta cũ viro maneret, ficut Domitius, vt effet in domo, Domiducus quod effet ducenda domum, & *Viriplaca Dea*, vt virum placaret.

Manubiæ, quòd manibus detrahantur, funt dictæ, vt exfuuiæ, quod exfuantur. Sic vifum nonnullis.

Manubrium quòd manu teneatur, dictum Varroni *lib. 5. de lingua Latina.*

Manumiffio, datio libertatis. *l. manumiffiones ff. de Iuftit. & iur.* quafi de manu, id eft, de poteftate miffio, Dominus enim ferui illius caput tenens, quem in libertatem afferere volebat, pronuntiabat hæc verba, *liber efto*, aut, *Hunc hominem liberum effe volo*, atque ita è manu fua mittebat. Qui teftamento manumiffi erant, aut vindicta aut cenfu, vel ante confulẽ aut Prætorem, ciues dicebãtur *Romani*: qui per Epiftolam, aut inter amicos, aut conuiuii exhibitione, aut lege Iunia Norbana; dicebantur *Latini*: qui deniq; ex iufta feruitute & lege Aelia Sentia, *Dedititij*. Vtque manumiffio feruorum, ita emancipatio erat liberorum.

Maranatha. Meminit huius vocis Paulus ad finem prioris ad Corinthios: *Si quis*, inquit, *nõ amat Dominum Iefum, fit anathema Maranatha*, id eft, *extremo anathemate percuffus, fit maxime exfecrabilis, fit ab omnium diuinarum atque facrarũ rerum communione exclufus*. Talem hominem aut rem Hebræi nominãt חרם *Cherem*. Itaque Hierichuntini cum tota ciuitate & omnibus bonis fuiffe leguntur חרם, fcilic. indigni hac vita, atque adeo digniffimi, qui ad vnum omnes perirẽt. Græci huiufmodi etiam ἐπαράτους καὶ ἀκοινωνήτους appellãt, Apoftolus 1. *Corinth.* 4. καθάρματα καὶ περιψήματα. Sed quænam hæc vox, & vnde eius origo? Variãt eruditorum fententiæ (vt paucis multa complectar) & nunc in hanc, nunc in illam partem inclinant. Adiiciam tamẽ quæ alii notarunt, nec interponere fententiam meam verebor emũctioris naris iudicium fecutus. Sit primus Hieronymus, qui in quadam Epiftola ad Marcellam fcribit hoc modo: *Maranatha magis Syrum eft, quam Hebraum: Tametfi ex confinio vtrarumque linguarum aliquid & Hebraum fonat, & interpretatur, Dominus nofter venit. Vt fit fenfus. Si quis non amat Dominum Iefum, anathema fit, & illo completo deinceps inferatur, Dominus nofter venit, quod fuperfluum fit odiis aduerfus eum velle contendere, quem veniffe iam conftet.* Hactenus Hieronymus. Quanquam & hæc ipfa habeantur in Ambrofii Commentariis. Erafmus ita: *Hac voce folet Paulus extremum exitium fignificare, quod Hebræi vocant* ברנבאתא *Maranatha. Ceterum Maranatha Ambrofius putat vocem Syram effe potius, quam Hebraicam: licet inter has linguas nonnulla fuerit affinitas. Sonare autem apud illos, Dominus nofter venit. Quanquam inter Hebraica vocabula, qua nullo certo auctore feruntur, reperio maranatha expofitum. In aduentu Domini noftri, veluti referat finem Malachia: Ne forte veniam, & percutiam terram anathemate. Theophylactus ad Ambrofii fentẽtiam interpretatur, Dominus venit, vultque videri ceu iufiurandum, quo confirmet Dominum aduenturum.* Hęc ex Erafmo omnia. Multa etiam cõiecit in hunc ad Corinthios locum eximius Theologus quæ arctius contraham, ne in immenfum huius vocabuli tractatus excurrat. Quofdam dicit fcribere μάραν ἀθὰ, quofdã μαραναθὰ, vt fit dictio vna, id quod eruditis nõnullis placet, qui eam idem Syris fignificare volunt, quod fignificat Hebræis חרם, Qui duas dictiones effe contendũt, illis מרן eft *dominus*, אתה *venit*. Quanquam alii turfus in tres dictiones diri-mant, quippe מרן *Dominus*, א *nofter*, אתה *venit*. Quomodocunque autem legas, fignificationem vocabuli non fat aptè confiderari exiftimat, cum eo extremi anathematis fpecies defignetur, quam Thalmudiftæ vocant שמתא. Nam alioqui cauffa non erat, cur Corinthios alloqueretur Chaldaicè, nifi vocabulum hoc Ecclefiis fuiffet familiare, vt *Amen, Alleluia*. Quod fi vera potius eft eorum opinio,

opinio, qui vnicum vocabulum esse volunt, idem declarans, quod Hebræorum חרם, miror sanè, cur non posteriore loco posuerit ἀνάθημα, Syriaci videlicet vocabuli explicationem, vt in *Abba pater*. Quid si vel Librarii mutarunt ordinem, vel ἀνάθημα ad marginem pro Syriaci vocabuli interpretatione annotatum postea in textum irrepsit? Sed de his hactenus, inquit. Nihil enim hîc ausim aut velim affirmare. Ego autem in eo sum planè, vt significet hæc vox idē, quod *Dominus noster venit*.

Marasmus, qui nihil est aliud, quam interitus rei viuētis ex siccitate, aliquādo cum Hectica concurrens, quæ tum torrida tabes dici consueuit, ἀπὸ τοῦ μαραίνειν descendit, quod *colliquescere & tabescere* significat.

Marchia Taruisina, sedes olim Euganeorum, qui tandem pulsi cesserunt Venetis, à quibus ea regio etiam Venetia dicitur, obtinuit nomen hoc suum nouum post euersum à Carolo Magno Longobardorum imperium, capto rege Desiderio, quod Marchionum constitutorum à Longobardis sedes ac domicilium tum temporis esset in vrbe Taruisio, sicut Blōdus & Volaterranus memoriæ prodiderunt. Alioqui in vniuersum appellare solent Marchiam eruditiores prouinciam bello partam, & vnius ditionis aut villicationis limitem, qui Germanis dicitur *ein Mark*. Hinc nomen *Danomarchia*, *Styromarchia*, *Feld-Marchia & Marchioni Marchia Principi*, imo Marcomanis genti vndique confluenti in vnam ditionem.

Marcia lex à Marcio Censorino est lata, ne cui bis censuram gerere liceret, *teste Plutarcho in Coriolano*, vt & alia Marcia Atinia à Q. Marcio & C. Atinio Tribunis plebis, vellent iuberéntne cum rege Philippo pacem esse, *vt libro 35. testatur Liuius*. Tulit & Marciam legem Agrariam L. Marcius Philippus Trib. Pleb. *vt in Officiis Cicero ostendit*.

Marcipor, Marci puer, id est, famulus, vt Lucipor, Publipor.

Mardochæus, cuius meminit historia Estheræ amarum & contritum significans, appellationem trahit à מרר *amarus fuit*, & דוך *contudit, destrusit*, vel potius רבא, quod congruit significatione cum דוך.

Mare, quòd sit amarum, vult dici Honorius; alii à מים *Maiim* id est *aquis*. Quid enim aliud quam aquarum collectio. Propriè ergo eo nomine significari videtur mare magnum siue Oceanus, quod dixerit Deus *Genes. 1.* congregentur aquæ in locum vnum: at καταχρηστικῶς de quauis alia congregatione aquarum, siue sint salsæ, siue sint dulces, iuxta illud: *Et cōgregationes aquarum vocauit maria*. Sic mare dicimus *Mediterraneum*, *Italicum*, *Hispanicum*, *Septētrionale*, *Adriaticum*, *Ægæum*, *Ionium*, *Creticum*, *Ægyptiacum*, & *Rubrum* appellatum hoc nomine, quod arena, *teste Plinio*, ei substrata rubeat. In sacris literis etiā stagna, præsertim maiora, idem agnoscunt nomen, vt mare Tyberiadis, mare Genesareth, aut mare Galileæ, item illud, quod *mortuum* vocant, eo quod nullis aut ventis aut fluctibus agitetur, alio nomine *Asphaltites* lacus, de quo alias plura.

* *Mare magnum* Hebræis dicitur mare mediterraneum, quod vbi Aegyptum alluit, Nilūmque, Aegyptiacum appellatur. Vnde sursum, versus Aquilonem porrectum, sed molliter tamen in Orientem se sinuans, vniuersam Chananæam ambit ab Occidente; & Syricum, mox etiam Phœnicium dicitur tandem que in Issico sinu apud Ciliciā desinit.

* *Mare Rubrū* vocāt Hebræi ים סוף *Iam Suph*. mare Suph, à cuiusdā herbę genere, qua litera illius abundāt. Mare algosum, & Iunceū, seu iunceorū à nonnullis dicitur. Stephanus, qui de vrbibus scripsit, citat Vranium, scriptorē Punicum, dicētem ideo Rubrū illud mare vocari, quòd montium quibus cingitur, præcipuum ruborem, quem radiorum solis obiectu reciprocatum vndæ excipiunt,

repræſentare videatur: atq; inſuper defluentem cũ pluuia mótes eos abluente colorem, re quoque ipſa bibat, indéque rubeſcat. Neque ab Vranio longè diſſentire videntur noſtri homines, qui per illa loca vagati referũt, per interualla rubram ex litore arenam maris conſpici, iiſque ferè locis Corallium reperiri Et certè Corallium in eo ſinu gigni auctor eſt Plinius. Græcis ἐρυθρὰ θάλασσα, ab Erithra rege, Perſei & Andromedes filio qui ea in ora imperauit, vbi etiam ſepulchrum eius oſtendi ſolet; teſte Strabone lib. 16. Latini rati Erythræum à Græcis dictũ, quòd ἐρυθρὸν, hoc eſt, rubrum eſſet, ipſi quoque Rubrum mare appellaſſe nonnullis videntur. Orrelius in Theſauro Geographico, Rubrum mare in duos ſinus diuidi putat, Arabicum nempe & Perſicum; prolatis in eã teſtimoniis & argumẽtis. Iſraelitas autem ſinum Arabicum, non Perſicũ, miraculosè traieciſſe poſt liberationem ex Aegypto, apud omnes pios in confeſſo eſt.

Mareſcha ciuitas Iudæ à ירש *poſſedit* nomen adepta.

Margarita à mari nominata, quòd in cõchis marinis reperiatur ex rore cœleſti certo anni tẽpore hauſto producta, vel potius nata Maris pomum nominat Tertullianus. Species huius eſt vnio inuẽto nomine (*vt quidam volunt*) quòd tãtũ vnus, non plures reperiãtur. Etſi Aelianus *lib. 13. cap. 26.* refragetur, vbi tradit, *interdũ margaritas tot inueniri in vna cõcha, vt nõnulli prodiderint viginti quãdoq; in vna deprehẽſas.* Quid verò ſit vnio vel margarita, cõchæ ne pars, an excrementũ & morbus quidã, plenius, volente Deo ad vnionis locũ expedietur. Meliores autẽ ſunt Margaritæ candidæ, quam quæ flaueſcunt. Nomina earum ſunt; *Aſterites*, cui incluſa lux eſt inſtar ſtellæ: *Galactites*, quę margarita, ſi atteratur, ſuccũ reddit album ad inſtar lactis: *Chalaya* grandinis colorem præ ſe ferens & inuicta duritie, ſicut Adamas: *Selenites* candido colore trãſlucens, & continens imaginẽ Lunæ. Plura de iis, qui velit, Pliniũ legat *libri 9. cap. 35.* vbi de ea re agit prolixè. Verba tamẽ illa nõ poſſũ nõ adiicere, q̃ de more margaritas auribus ſuſpẽdẽdi ſcribit hoc modo: *Has digitis ſuſpendere, & binos ac ternos auribus fœminarũ, gloria eſt. Cleopatra quoq; auribus gerebat vnionẽ illũ ſingulare naturæ opus, quẽ ſpectante Antonio liquefactum aceto abſorbuit.* Ecce etiã occurrit Margarita Seruiliæ matris M. Bruti, quam illi Iulius Prodigus largitor ſexagies H-S mercatus eſt, id eſt, aureis Vngaricis (*vt cenſent docti*) C X L V. CCCCLIIII. ſemíciali vno, duodenariis ſeptẽ, duplis trib⁹, ſimplo vno. Scribit & Zonaras 3. *Annaliũ* Perozẽ Perſarum regẽ in expeditione aduerſus albos Hũnos in extremo periculo detractũ auri dextræ vnionẽ abieciſſe, quem poſtea repertũ Iuſtinianus Magnus centũ libris auri à barbaris redimere voluit. Magna quoq; Margaritarum copia in China, quarũ annua pẽſio excurrit ad vicies ſexies cẽtena millia nũmũ, *teſte Ioãne Gonzale Hiſpano in China deſcriptione.*

Maria ſoror Moſis, quo nomine cõſtat & virginẽ θεότοκον appellatã, Hebraice מרים *Miriã*, nominata videtur à מרה vel מור *amarum fuit*, quod ipſa nata preſſi fuerint Hebræi amaro Aegyptorũ iugo & imperio. Etſi enim antea ſeruirent, nondũ tamen tantis opprimebãtur malis, *teſte Cabala*. Ea, cùm penes Iſraelitas ſtetiſſet victoria, obrutiſque fluctib. iacerent Aegyptii, arripuit tympanũ, quod cùm pulſaret, gratias Deo victori dixit. Habuit illa ſpiritũ Propheticũ in veteri leget; ſicut & Domini mater prima noui teſtamenti Prophetiſſa, vt eſt ab Ambroſio notatũ & prioris Marię typũ per omnia explens. Vnde Tympaniſtriã nominat eã Auguſtinus. De origine nominis variæ ſunt coniecturæ, Quidã n. referunt ad מרה vel מור *fuit amarũ* & ים *mare*: Quidam ad מור id eſt *myrrham* & ים *mare*. Nonnulli quoque referunt ad מר & ים *guttam* videlicet *maris*, illi ad

רם ים

רם ים *excelsum & eleuatum mare*, facta literarum metathesi. Stellam maris nominant Bernardus & Beda, quodque de stella ex Iacobo oritura legitur, accommodat idem Bernardus ad hanc Domini matrem. Quanquam conuenientius fortasse vaticinium illud de Christo intelligi possit, qui solus gratiæ suæ radiis illuminauit omnem hominem venientem in hunc modum, *Ioan.1.* Memorabile Gregorii Nazianzeni carmen de hac incorrupta virgine & Domini matre:

χαῖρ' ὦ κόρη παγχάρτε, μῆτερ πάρθενε,
καλλίςη, πασῶν παρθένων ὑπερτάτη,
ὀρανιώνων παγμάτων ὑπερτέρα,
θεόπνοια, ταντανάασα, χάρμα τοῦ γένους.

Maria Porcia, lex à L. Mario & M. Portio Catone Tribunis plebis est promulgata, D. Iunio & L. Iunio Murena Coss. vt illi afficerentur pœna, qui aut hostium occisorum in prælio, aut falsum ciuium amissorum numerum per literas retulissent Senatui: Vtque iurarent apud Quæstores vrbanos, cum primum vrbem intrassent, de numero vtroque verè ab ipsis esse perscriptum. *Valerius Max.lib.2.cap 8.*

Maritus coniugem significans, à mare descendit, cuius rectus est mas. Nuces à nouis maritis spargi solitas, vt raperent eas pueri indicat Catullus in nuptiis Iuliæ & Manlii, vt & illud Poëtæ. *Sparge marite nuces.* Factum id existimat Seruius, nixus auctoritate Varronis, vt Iouis omine celebraretur matrimoniũ. Erant enim nuces in Iouis tutela, dictæque *iuglandes*, quasi Iouis glãdes. Id porro noto, etiam de brutis dici maritum, apud Poëtas, vt πόσις αἰγῶν in Epigrammate.

Marmor ex nobilissimis venis erui solitum, quale *Porphyrites*, *Serpentinum* siue *Orphites*, & omnium candidissimum *Parium*, à Paro insula dictum, nomẽ suum in vniuersum deflectit παρὰ τὸ μαρμαίρειν, quod *splendescere*, & *quasi scintillare* significat. Quãquam Paulus *l.quæsitum.de legat. 3.* rudem tantum eius materiam, non elaboratam, ea appellatione cõtineri scribat. Sectio marmoris fieri solet Romæ ad Petri basilicam arena. Qui id faciunt, eos *marmorarios* appellant.

Maroneum vinum inuenio dictum, cui vicies tantum aquæ ob vim eius indomitam vigoremque misceri poterat, quale fere Mutiani ter Consulis tempore durabat, qui eius sextarios singulos octonis aquæ miscebat. Nomẽ id suum obtinuit à Maronea Thraciæ mõte, qui alio nomine *Ismarus* est dictus. Tibullus ad Messalam: *Victa Maronæo fœdatus lumina Baccho*, quem locum ita quidam exponunt, vt vini istius epitheton à Marone deducant, id est, à Virgilio, quod *3. Æneid.* Polyphemum vino sopitum scribat, cùm potius istius vini mentionem faciat, quod Vlysses secum aduexerat ex Thracia.

Marrubij populi Italiæ, nempe Marsi, quos Seruius *Æneid.7.* sub finem ingẽtem lacum circa Fucinum habitasse scribit, nomen arcessunt inde, quòd quasi circa mare habitarent. Poëtæ versus est hic; *Quin & Marrubia venit de gente sacerdos.*

Mars per syncopen dictus à Mauors, vel (*vt aliis placet*) ab ἄρης, προσθέσει τοῦ μ, & expuncta vocali *a* Varro à *maribus* dictũ existimat, quibus in bello præest, aut quòd acceptus fuerit à Sabinis, Mamertinis obtinens nomen. Cum etymo nostro facit & Isidorus: Etsi nonnulli a morte deriuent. Vnde apud Homerum dicitur μιαφόνος καὶ βροτολοιγός. Vide. num ἄρης Græcè dictus sit ab Hebræo ערר *Harar*, id est, destruxit, diruit, depopulatus est: quod cognationem habet cum ערה *Harah*, nudauit, euacuauit. Ab *Harar* etiam ἄρω, tollo, destruo. Mars igitur, nempe ἄρης, populator, destructor, Speculator, cuncta redigens ad nihilum. Belli horrenda effecta. Conuenit etiam cum verbo ערץ *Arats*, id est, cõcussit cum terrore, & in voce passiua.

Naarats, formidabilis fuit. Inde nomen *Hariths*, formidabilis, tyrannus. Martis perpetua epithera. De fabulosa eius natiuitate nihil in medium adduco. Epitheta tantùm & quę ipsi cognomina afficti sunt quædam apponam, tum primâ eorundem originem. Dictus itaque *Gradiuus*, à gradiendo in bello, siue ab hastæ vibratione, quam exprimunt Græci vocabulo κραδαίνειν, *vt alias est explicatum.* Est & *Quirinus* appellatus Sabinis quòd his *quiris* dicta sit hasta, qua vti existimabatur, vt *Enyalius* ab Enyo, id est, Bellona vel vxore Martis, vel sorore, & *Vltor* ab vlciscendo, cui templum in foro suo maximum ac sumtuosissimum cùm opere tum artificio exstruxit Augustus Philippico bello, quòd patris sui vlciscendi caussa susceperat. Græcis etiã αἱμοχαρὴς id est *sanguinarius* sanguine gaudens, est dictus, Pindaro χαλκάσπις ab æreo scuto, χρυσοπήληξ ab aurea galea Homero, οὖλος *perniciosus* Hesychio, βροτόκτονος *homicida* Orpheo, iterum θοῦρος *impetuosus* Homero βρισάρματος, quod perstrepat curru, vt βριήπυος, *quod latè sonet*, Apollonio. Idem ὀβριμόθυμος Homero, quod sit *magnanimus.* τειχεσιπλήτης, ἀδάμαστος, μεγασθενὴς, δορυσθενὴς, ὑπερμεγέθης, denique Hesiodo ῥινότορος pellitus, *vt & Gyraldus notauit.* A Marte porro *Martialis* est dictus pars collis *Quirinalis, & Flamen Martialis*, vt & ludi Martiales, qui in Martis honorem 4. *Id. Maij*, peragebantur in Circo cum equorum decursu. Meminit eorum Dio *libro 56* qui & ipsis Calend. Augusti Martis ludos celebratos meminit *libro 60.* Ab eiusdem nomine dictus quoque Martius campus extra vrbẽ prope portam Flumentanam, alio nomine *Tiberinus*, in quo primum conditum est lustrum, habitáque Centuriata Comitia, *teste Dionysio.* Apud Lacedæmonios offerri illi solebat sacrificio canis propter audaciam & promptitudinẽ, quam inuadendo præstat, ab ephœbis inter se certaturis. Equum eidem sacrum fuisse vel inde constat, quòd equus illi, qui à dextra victor fuisset Idibus Decemb. immolaretur. Martis lucum, cuius Iuuenalis mentionem facit *Satyra 1.* locum intelligit eius interpres, in quo Romæ conuenire solebant Poëtæ sua recitaturi Poëmata, quod placuit adiicere propter loci obscuritatem.

Marsi Tacito Germaniæ populi, aliis Italiæ, gens ferocissima, alioqui & arctis finibus inclusa, iuxta Plinium referunt suam originem ad Marsum Vlyssis & Circes filium huius gentis auctorem; iuxta Siliũ ad istum Marsiam Phrygem, quẽ victũ ab Apolline Musico commigrasse in hęc loca ferũt. Verba eius sunt:

Sed populis posuit nomen metuentior hospes,
Cum fugeret Phrygios trans aquora Marsia Trenos
Mygdoniã Phœbi superatus pectine Loton.

Alii à Marsia duce Lydorũ nominis auspicium trahunt, nõnulli à Psyllis Africæ, populis Nasamaniorũ armis pulsos ex Africa, qui se partim in Cyprum, partim huc receperunt. Memoriam horum celebrarunt, Plinius, Florus, Ptolemęus, Strabo, ac Vibius Sequester, omnium verò sæpissimè Liuius. Ab illis Marsicum appellatum est bellum, quod extiterint eius auctores, *Picentibus, Vestinis, Pelignis, Marucinis, Lucanis & Samnitibus ad defectionem concitatis.* Celebria apud illos incantamenta fuisse apud Silium inuenias, *lib. 8.* A Capitolino traditum olim eos carminibus serpentes cõstrinxisse. Et Virgilius 7. *Aeneid* quæsitas canit à Marsis in montibus herbas, quibus videlicet vtebantur ad veneficia. Atque hanc artem accepisse creduntur ab Agnitia sorore Circes. Vnde & *Agnitij* dicti, si credimus Landino. Plura de iis in *Psyllis.*

Marsicum bellum, de quo modo facta mentio, Iulio Cæsare & P. Rutilio Coll. commotum, inde nomen traxit, quod primũ à Marsis sit excitatũ, *vt scribit Strabo, Geographia 5.* Nominatur hoc modo à Cicerone *Oratione secũda, in Rul*

lum,

lum,quanquam pro Fonteio bellum sociale dicatur à Diodoro, Plutarcho & Appianno *μαρσικὸς καὶ συμμαχικὸς πόλεμος*.

Marspiter, Mars pater, *vt explicat Agellius*.

Marsupium nummorum sacculus est Isidoro, quem Græci *μαρσύπιον* vocant. Apud Trallianum legitur *μαρσιππος*. Eidem *μαρσίπιοι* non solùm *σάκκοι* sunt, sed etiã *γαστρίμαργοι*. quoniã forsitã *τῶν γαστριμαργῶν* ventres æquè capaces suut sunt atque amplissimi sacci Et *μαρσιπος* medicis accipitur pro Saeculo, quo pars dolens fouetur. Plura de Marsupio vide in voce *Crumena*.

Marsyas Fulgentio Placiadi quasi *μωρὸς εἰς* *solus stultus*. Plinius scribit tibiam obliquam inuentam in Phrygia à Mida, at geminas tibias *Marsiam*, Lydios modos Amphionem excogitasse. Idem prodit non longè ab Apamia platanum ostensam, ex qua hic victus ab Apolline & excoriatus pependisse dicebatur. Ibidem lacum fuisse calamos ad tibiarum linguas idoneum gignentẽ, libro duodecimo auctor est Strabo. Hinc figmentum contendisse eum tibiarum cantu cum Apolline.

Martius, mensis in anno primus ex Romuli præscripto, qui decem exmensibus constituerat annum, vel à Marte, quòd is Romuli crederetur pater, vel ab illius gentis in re militari alacritate nomen inuenit. Primum etymon approbát Macrobius & Varro. Certè Ouidius:

A te principium Romano ducimus anno,
Primus de patrio munere mensis erit.
Vox rata sit, patrioque vocat de nomine mensem,
Dicitur hæc pietas grata fuisse Deo.

In carminibus his nõ solum continetur etymi ratio, verũ etiã cur Romulus primũ hũc mẽsem in anno cõstituerit. Primũ mensem, inquit Macrobius, à patre suo Marte, secundum ab Aeneæ matre Venere nominauit, vt principia anni seruarent, à quibus esse Romani nominis origo. Alii, *eodem teste*, Romulum altiore prudentia primos hos menses ordinasse arbitrãtur, vt cum præcedens Marti esset dicatus, secũdus Veneri dicaretur, quæ vim eius quasi beneficio leniret. Fateor quidem Martii mensis nomen etiã ante conditam Romã habuisse quosdã Italiæ populos; at nemini eum fuisse primum ex Ouidio probo, qui testatur tertium fuisse *Albanis*, quintum *Phaliscis*, *Hernicis* sextum, iterum quintum *Laurentibus*, decimum *Aequicolis*. Rursus primum eũ fuisse Romanis, euincunt Solinus & Macrobius his rationibus, quod publicè & priuatim hoc mẽse sacrificaturum abierint ad Annam Perennam, quòd Comitia auspicarentur, mercedes soluerint magistris, vectigalia locauerint, matronæ seruis cœnas apposuerint, sicut Domini in Saturnalibus. De festis huius mensis diebus nihil attinet hic dicere, nisi quòd Athenis in eo celebrata fuisse *παναθήναια* testetur Dionysius Halycarnass. *ἀρχαιολογίας lib. 2.* Hebræi nominarunt אדר, Macedones *δύστρον*, Aegypti *φαμενώθ*.

Marzandini gens Pontica nomen deriuant, à Thynis, à quibus etiã *Bithynos* & *Oethynos* propagant. Hi Thyni acerbitatem fortunæ tandem experti ab Heracliensibus sunt oppressi, inque tãtam redacti seruitutem, vt nomẽ postea contẽptus esset. *Hæc Suidas in suis miscellaneis*.

Masloth ciuitas in tribu Nephtali accessit originem nominis a משל *dominatus est*.

Massilia, *μασαλία* Ptolemæo, *μασσαλία* Eustathio, *Phocais Lucano Narbonensis prouinciæ vrbs*, à Phocensibus condita, Sedechia regnum obtinẽt, apud Hebræos, apud Macedones Astyage, cũ Harpagus Phoceã ciuitatẽ Ionicam obsideret, fert nomen *ἀπὸ τῆς ἁλίας* piscatoria naui & *μάσαι* quod est *alligare & quærere*. Strabo scribit sitam eam loco petroso, portumque habere theatri forma, cauato saxo, & austro obuersum, solũ tamen oleis & vitibus fuisse consitum, Ionicis vti solitos institutis ac legibus, republica

per optimates administrata. quos ab honore, quem per totam gerebant vitam, nominabant τιμεύχους. Floruit illa diu legum optimarum, imò modestiæ, frugalitatis, aliarumq; virtutum memorabilibus exemplis, vt disciplinam eius maximè commendet Cicero *in Oratione pro L. Flacco*, atque adeo Romani studio discendi pro Atheniensi peregrinatione Massiliensem amplecterentur, *vt scribit Strabo.* Verba etiam eius notatu digna ex propria asscribam lingua. ἡ μασσαλία, inquit, πόλις ἑλληνικὴ τοσοῦτον ἦν σώφρων καὶ μετρία, ὥστε καὶ νόμον ἔχειν, τὴν μεγίστην προῖκα χρυσίων. ρ. τὴν δὲ ἐσθῆτα χρυσίων ε. καὶ τῶν γυναικῶν κόσμον ὁμοίως χρυσίων ε. τοσοῦτον δὲ τοὺς λόγους, καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἔργῳ ἐξήσκησαν, ὥστε τοὺς φιλομαθεῖς ἐχομένους ῥωμαίους μὴ εἰς ἀθήνας ἀλλ᾽ εἰς μασσαλίαν πορεύεσθαι. Vnde Valerius Maximus *libro 2. ca. de institutis antiquis* multa scribit de Massiliensis disciplinæ grauitate, prisci moris obseruantia, tum seueritate, quòd mimos in scenam admiserint nullos, ne turpia spectãdo imitandi licentiam præberent, quòd suos ad sepulturę locũ deueherent plaustro sine lamẽtatione, nulli quoque oppidum eorum intrare licuerit cum telo, sed mox illud aliquis custodię gratia acceperit, qui exituro reddebat, vt aduenientibus hospitia sua non solùm humana redderent, sed etiam tuta. Quo minimum haudquaquam fit, Plautum in Casin. Massilienses mores pro optimis & probatissimis dixisse. Ob plurium quoq; linguarum cognitionem eos à Varrone *trilingues* dictos commemorat Isidorus, quod Græcè, Latinè & Gallicè loquerẽtur. Eamque vrbem studiorum magistrã habuit Taciti socer Agricola. Ceterùm bello ciuili inter Pompeium & Cæsarẽ, cum se victæ parti adiunxissent, magnã suæ felicitatis partem admiserunt, *vt scripsit Strabo*, etiamsi Cæsar, & qui eum secuti sunt Principes, recordatione veteris amicitiæ mediocres se in vindicãdis eorum delictis exhibuerint, libertatemque pristinam conseruauerint. In eo enim honore dignitatéque fuerũt apud Romanos Massilienses, *teste Liuio*, ac si mediæ Græciæ vmbilicum incolerent. De laudibus vrbis & ciuiũ prolixè egit Cælius *lib. 9. c. 8. Lect. antiq. Cicero oratione pro Flacco, Iustinus lib. 43. Strabo 14. Ammianus 15.*

Mater, à materia est Isidoro, quod inde aliquid efficiatur. Nam pater est caussa. Hinc Nonius: *Mater est, quæ quoduis animal partu edit.* Ex matre porro & familia compositum nomẽ *materfamilias.* Et *matertera* matri est soror, quasi *mater altera*, inquit Festus.

Materia videtur nonnullis habere deriuationem suam à matre.

Mathaeus tantundem ac donatus Hieronymo, Isidoro & aliis. Est enim מתו *donum*, vt & מתת.

Mathatias Iudę Maccabæi pater, idem significans quod *Dorotheus* seu *donum Dei*, dictus est à מתת, quam vocem *donum* exprimere Hebræis iam nunc monuimus, & יה, id est *Deo*.

Mathematica, quę scrutatur certis demõstrationibꝰ discrimina, ꝓprietates, cognationes, principia & seriem numerorũ, & magnitudines figurarũ, quæ omnia mẽs cogitatione abstrahit à corporibus, ἀπὸ τοῦ μανθάνειν, i. *discẽdo* vel *docẽdo* traxit nomẽ. In ceteris. n. disciplinis, *auctore Anatolio*, esse quis potest αὐτοδίδακτος i. *suus præceptor*, in his verò minimè, tãquã illæ essent ἐξωτερικαί, quæ citra vlliꝰ doctoris adminiculũ percipi queãt, hæ autem ἀκροαματικαί in quibꝰ auscultatione esset opus, cũ sint recõditę & abstrusę. Itaque sunt, ait Vvillichius, qui Augustinũ insimulãt, quasi is suapte Minerua vniuersas imbibisset. Obiectũ mathematicarum artium est duplex, νοητὸν ἢ φανταστικὸν vnũ, αἰσθητὸν alterum: Atque illud cogitatione vel imaginatione & intellectu concipitur, hoc vero cõprehendit magnitudines & quãtitates cõcretas, quę sunt in Physico subiecto. Huius disciplinæ peritus dicitur Mathematicus, quod

nomen

quod nomen vsus tandē restrinxit ad Genethliacos, etiāsi minus bene. Hinc enim Agellius: *Mathematicos vulgus appellat, qui & Chaldaei nominantur: Eidem etiā genethliaci. Hominum enim natiuitates & horoscopum contemplantur.*

Matralia, matris Matutæ Festa, *auctore Festo*. Celebrari solebant 4. Id. Iunii appellata hoc nomine, quòd constet Matutam ob bonitatem à maioribus appellatam fuisse matrem, quòd bona sit ac talis, qualia sunt natura, *vt Verrius scripsit*. Huic matronæ testaceum librum faciebant, sic dictum, quod coqueretur in calida testa Ouidius:

Nunc quoque liba iuuant Festis Matralibus illam,
Rusticæ sedulitas gratior ante fuit.

Instituebatur cursus in eius sacrificiis, *vt ait Plutarchus in Camillo*. Templi etiam aditu prohibebantur seruæ, ex quibus vnam tantùm introducebant matronæ, cuius genis infringebant colaphos quod etiam ex æmulatione huius Deæ aduersus maritum factum idem Plutarchus arbitratur. Cùm enim suspicata esset maritum suam deperire ancillam, in insaniam prolapsa perdidit filiū. Ouidius scribit *Metamoph. 4.* Athamantem furore correptū post horribiles angues in ipsius & coniugis sinus coniectos a Tisiphone Eumenidum vna, interfecisse filium Learchum quasi in venatione pro fera, atque tum eam similiter percitam furore vna cum filio Melicerta dedisse se in profundū æquor præcipitem, vbi Deorū commiseratione in marinū numen conuersa fuit, quod Græci *Leucotheam*, id est, Deam albam, nostri vero *Matutam* vocant, alio nomine *Auroram*. At Melicerta *Palæmon* est dictus, quem Latini *Portunum* appellant, quòd portubus præsit, vel quia Deus portarum habebatur, *vt vult Festus*: Vnde clauem in eius manu fingebant. Aedes eius Romæ fuit in foro boario, quam dedicatam à Seruio Tullio, atque inde refectam Camillus se consecraturum vouit, & tandem consecrauit, *vt Liuius tradit*. Apud hanc deam porro bona, non filiis, verùm sororum liberis, pro suis in vlnas acceptis, optabantur: vel quia, *eodem Plutarcho teste*, Ino (quæ cum Matuta est eadem) miti ingenio sororis filio mammam præbuerit: vel quia ista consuetudo pulcerrima est visa ad conciliandum inter necessarios beneuolentiam.

Matricula catalogus seu index militum, diminutiuum est nomē à matrice. Sed optimi auctores pro ea voce Vegetii lib. 1. dixerunt fere Album, posteriores pittacium, Græci λεύκωμα, teste Polluce. Nomen pittacii habet etiam Glossarium vetus, inque Iustiniani codice nō in vno loco reperias, Græce πιττάκιον.

Matrimonium dictum à matre, vel quasi matrem monens. Nubere enim debet mulier, vt fiat mater.

Matrix descendit à μήτρα vocabulo Græco, Appellant eo nomine vulgo *fœmina genitalia*, quibus concipitur fœtus.

Matrona dicta, quæ matrimonio viro est iuncta, etsi liberi nondum sint nati. Ita eruditi nonnulli Isidorus ait: *Matrona est mater primi pueri, quasi mater nati*. Idem fere affirmat *libri 10. cap. vltimo*, cum ita scribit: *Matrona est, quæ iam nupsit, & dicta matrona quasi mater nati, vel quia iam mater fieri potest*: Vnde & matrimonium dictum. Distinguitur tamen inter matronam, matrem & matrem familias. Nam dictæ matronæ, quoniam conuenerunt in matrimonium: Matres, quia genuerūt: matres familias, quia per quādam iuris solemnitatem in familiam mariti transierunt. Festus Grammaticus tradit appellatas matronas, quibus stolas habendi ius erat, Apud eundem legas matronas à magistratibus non submoueri solitas, ne pulsari aut contrectari viderentur, & ne grauidæ concuterētur. Sed nec viri earum sedentes cum vxoribus in vehiculo descendere cogebantur. Quod vittatæ incesserint castissimæ matronæ, instita etiam, hoc est,

nuissima fasciola stolam ambiente, indicat illud Ouidii 1. de arte amandi:

Este procul vittæ tenues, insigne pudoris,
Quæque tegis medios instita longa pedes.

Et alibi:

Ecquid ab hac amne srigida submonim' arte,
Quas stola contingi sumtaque vitta vetat.

Tibullus:

Sit modo casta doce, quãuis non vitta ligatos
Impediat crines, nec stola longa pedes.

Sic & Virgilius *Aeneidos 7.* Amatæ reginæ eidemque vxori Latini tribuit Vittã eo videlicet loco, vbi fingit Furiam Alecto serpentem in illam coniicere, qui omnes illius sinus omnemq; vestitum pererrarer. A matronis *Matronalia* sunt dicta festa, quæ celebrari solebant Calẽdis Martiis à matronis tributa eis (*vt scribit Plutarchus*) in belli compositi monumentum, eo quod Romulo aduersus T. Tatium pugnãte & fugientibus Romanis, vbi iã ille Ioui Statori vouisset ędẽ, repẽte substiterit exercitus raptæq; mulieres in mediũ procedentes pacem conciliauerint. Atq; hinc est, quòd Mecœnatẽ mirari scripserit Horatius quid Martias Cal. celebrarer, cum matronã, id est, vxorem non haberet.

Mauors, Mars magna vortens.

Mauritania Atticæ regio Ptolemæo, qui in Tingitanam & Cæsariensem diuidit. Hebræis Phut, *teste Aria Montano*, cuius incolas Strabo nominat μασαισυλίους, Plinius *Massæsylos*, gentem *Massylã* Virgilius, *Massylos* Stephanus à nigredine populorum arcessit nomen, cùm nigrum Græcis sit μαυρὸν, sicut Gallia à populi candore.

Medaba, ciuitas in tribu Ruben sortita nomen à מים *aquis*, & דבא *tepore*. Thermas rectè dixeris aut *calidas aquas*. Trãs Iordanem sita fuit, fecitque eius mẽtionem Esaias *cap. 16.* & Iosephus *Antiq. Iudaic. lib. 17. cap. 9.*

Media, μηδία Ptolemæo, quam Ariam olim vocatam scribit Pausanias, vt & *Arios* incolas eius appellat Herodotus, *Madæos* Iosephus, videtur Isidoro trahere nominis originẽ à rege Medo, qui eã regionẽ bello fuit aggressus, etiamsi antea in gentium vocabulis à *Maday* filio Iaphet originationẽ traxerit Medorũ, à quibus & ipsũ Mediæ nomẽ deduci queat. Cedrenus nominat celeberrimã hãc Asiæ regionem *Aspracan*, & eius partem superiorem βασπρακὰν, nominisq; etymon deriuat à fabuloso Medusæ scypho. Sextus Rufus suo tempore *Medenam* dictam tradit. Nũc vulgo dici *Cordini* scribit Haithon', *Seruã* Castald'.

Mediastini serui. Vide Atrienses.

Medica arbor, alio nomine Citrus, aut certè altera eius species lauri folio perpetuo virens, oris graueolentiam emẽdans, & vestes à tineis præseruans, Græce ἡ μηλέα περσικὴ, vel μηδικὴ, vel ἡ κεδρόμηλος, clara etiam Mantuani carminibus, à *Media* nomen habet, vnde primùm est asportata. Poma eius Dioscorides etiam κεδρόμηλα vocat, quod cedri odorem referant. Sunt eadem venenis inimica: Atque hoc esse vult Isidorus, quod tradat Mantuanus animam ex illis foueri. Addit Dioscorides *esse oblonga, rugosa, odore grauia, & aurũ colore imitari: Arborem etiam omnibus anni temporibus esse pomiferam, aliis deciduis, aliis rursus subnascentibus, quorum quædam tamẽ acerba, quædam matura, quædam adhuc in flore posita videas, quòd in ceteris arboribus est rarum.* Hæc ipsa ne putrefiant, sepeliri solent in hordei aceruo, inquit Ruellius, qui item affirmat Limones & Aurantia poma cadere in Medicorũ malorũ genus. Multa de iis præclara habet Pontanus *duobus libris de hortis Hesperidum*, vbi doctissimè præscribit, quænam loca serẽdis Citriis sint apta, quæ loca sint euitanda, quod tempus sationi conueniat, quę regiones producant & alant, altitudo scrobium quæ requiratur, quo pacto palis fulcienda sit arbor, coercẽda luxuries, procurandę propagines, instituẽda putatio & pariter dispositio, quomodo etiã topiariũ opus ex ea fieri queat, vt sit peragenda insitio, vnde in Italiã sit apportata

portata

portata, quippe ex Media, vt in etymo est dictum. Sic enim canit intermixtis fabulis:

Nãque ferunt ob primitias quãdoq; negatas
Innanem indignantem animo, grauiterque dolentem
Immisse & stragẽ arboribus, Citriisq; ruinã,
Hesperij generis malorum stirpe peremta.
Binec eam Venus è Medorum diuite sylua
Relliquias relegens per Aphrorum pinguia culta,
Rursus in Italiam genti transmisit habẽdam
Æneadum, quo priscus honos, & cura nepotum
In syluis veteres renouaret Alonidis ignes,
Æternum & maneant monimenta insignia auorum.

Mediolanum, Insubrium in Italia metropolis, dicta primitus à conditore Olanum, *teste Catone in Originibus*, Ptolemæo μεδιολάνιον & μεδιόλανα, Straboni μεδιολάνιον, qui olim pagum fuisse scribit, nunc autem πόλιν ἀξιόλογον συνάπτουσαν ταῖς ἄλπεσι, id est, *vrbẽ præclaram, Alpibus aliquo modo contiguam*: nomen tulisse non pauci volunt, quod inter duos amnes, quos *Lames* vocant, sit situm. Cato vult eam ab Insubrium duce Medo adauctam consecutam fuisse hoc nomen. Sunt qui etiam ex Celtarum lingua originem trahunt, quæ virginem vocabat *Medel*, agrum seu regionem *Lart* vnde Mediolanum tanquam virginis terra nomen deducit suum. Ferũt enim Mineruã hoc loco cultã, *vt & Polybius prodit*. Meminit huius etymi & Alciatus in Emblematibus suis. Zacharias Lilius *in suo orbis breuiario* credit à Maximiano Herculio Imperat. *Herculeã* quandoq; appellatam. Vrbem Melanam legit Gotf. Viterbiensis pro *Mediolano*. Ad eius formam & sitũ produnt historiæ conditum *Monasterium* vrbem Anabaptistarũ rebellione celebrem. Varias eiusdẽ nominis ciuitates, præsertim in Gallia, nominat Ortelius in thesauro geographico, nempe nunc Nouiomagũ ad Eburones, Magdunũ ad Ligerim, & Santonũ metropolim. Est item Mediolaniũ, hodie Lancastria, Angliæ oppidũ. Episcopus huius ciuitatis fuit Ambrosius, cuius opera exstãt adhuc multa, etsi non omnia. Hic (ne illud omittam) a sue Heduorum insigni media parte lanata appellatum Mediolanũ putauit, cui sententiæ subscripsit etiam Sidonius Apollinaris, quanquam ego eũ Volaterrano & aliis priori etymo malim astipulari.

* *Meditatoriũ*. μελετητήριον, meditationis & exercitationis animi locus, Ludus Literarius. Meditatoriũ dicitur, vt Ascecterium, phrontisteriũ, & similia. Hebr. Meditatio *hegeh, Haguth, Higgaion*, dicitur, à verbo הגה *hagah*, i. Mouit in corde, mouit in ore, meditatus est, medio in corde versauit, mussauit tam ore quàm animo. Ab hac primigeniã originẽ traxerũt. ἡγέομαι, ἀφηγέομαι, διηγέομαι, i. meditor, narro, computo; ἐξηγέομαι, enarro, ἐξήγησις, enarratio.

Meditrinalia. Festi verba: *Meditrinalia, inquit, dicta hac de caussa. Mos erat Latinis populis, quo die quis primũ gustaret mustum, diceret ominis gratia: Vetus nouũ vinũ bibo, veteri nouo morbo medeor. A quibus verbis etiam* Meditrinæ *Deę nomen cœptum, eiusque sacra* Meditrinalia *sunt dicta*.

Medium, an non recte ἀπὸ τοῦ μέσου vocabulo Græco?

Medius fidius. Et hic Festum audire necesse est. Verba eius sunt: *Medius fidius cõpositum videtur, & significare Iouis filiũ, id est, Herculem, quod Iouem Græci* Δία *appellent, nos Iouem, ac fidium pro filio vsurpent, quod sæpe antea pro L. litera D. vtebantur. Quidam existimant iusiurandum esse per Diui fidem, quidam per diurni temporis, id est, diei fidem*. Festo astipulatur Seruius.

Medulla Grammaticis inde pendet, quòd in ossium medio sit sita, vel quod eadem madefaciat. Græcis μυελὸς est, & quidem duplex, ἐγκεφαλίτης καὶ ῥαχίτης, *cerebralis & spinalis*, pręter eam, quę continetur in ossibus.

Megalensia vel *Megalesia*, vel *ludi Megalenses* qui fuerint, non satis conuenit in-

ter auctores. Is, qui Terentii vitam conscripsit, Diis illis magnis cõsecratos fuisse vult Megalenses, quos Græci μεγαλησίους appellant. Cum eo facit Goueanus Iuriscõsultus, qui vt tueri facilius possit sententiam suã *Megalesia* à *Megalensibus* distinguit. Sed eum refutat Antonius Muretus. Neq; enim ludi isti in honorẽ magnorũ Deorũ, sed magnæ Deorum matris τῆς μεγάλης τῶν θεῶν μητρὸς sunt instituti, dictiq; sunt primùm *Megalẽsia*, inde *Megalesia* detrita litera N. Hinc *Megalesia, ludos Matris magnæ appellabant*. Idem cõfirmat Liuius, cum eos primum Iuniũ Brutũ dicasse scribit, postea etiam æde erecta in Palatio. Nec dissidet Ouidius Fastorũ 4. cùm quęrit, *cur fuerint primi Megalesia ludi. Illa Deos peperit*, inquit, *cessere parẽti, Principiumque dati mater honoris habet*. Paulò ante eodem libro Pessinunte Phrygię oppido aduectã scribit. Vexante enim Italiam Annibale, cũ Sibyllinis libris inspectis carmen esset inuentum, quandocũq; hostis alienigena infestaret Italiã posse eum pelli, si mater Deum Pessinũte Romam esset aduecta, miserunt eo nomine legatos ad Attalũ Asiæ regẽ M. Valeriũ, qui bis fuerat Cõsul, & Cæcilium Galbam, cum Cn. Tremellio Flacco, & M. Valerio Falcone. Accepti ab eo humaniter & in Phrygiã Pessinũtem deducti sunt, vbi lapis erat, quem incolæ *matrem Deum* dicebãt. Deportarunt itaq; hanc Romam, sed præmisso Falcone, qui ex Delphico oraculo moneret eam ab optimo viro excipiẽdã esse hospitio. Quid multis? Habita fuerunt Comitia, in quibus P. Scipio Nasica, necdum Quæstorius, imo adolescẽs adhuc, vir optimus à Senatu est iudicatus. Is cũ omnibus matronis Hostiã ire est iussus obuiam Deæ, atq; eam de naui accipere, & in terram delatã tradere matronis deferendam in vrbem. Acceperũt itaque matronę, inq; ædẽ Victoriæ, quę est in Palatio pertulerũt pridie Id. Aprilis, tota ciuitate obuiam effusa, & positis ante ianuas thuribulis, adeoq; precãtibus singulis, vt volens propitiaque vrbẽ ingrederetur. Isq; dies vt festus fuit, ita populus frequens dona Deæ in palatiũ tulit, Lectisterniumq; & ludi fuere, quos *Megalesia* dixerunt. Hæc fere Liuius, ex quibus equidem apparet institutos esse hos ludos nõ in Deorũ, sed in magnæ matris honorẽ, & ab eadem accessere nomen. His accedit auctoritas Herodiani lib. 1. & Ciceronis *in oratione de Aruspicũ responsis*. Hæret tamen scrupulus, quando potissimũ celebrati fuerint, hi ludi. Ex veterum Fastis demonstratur per sex dies celebratos fuisse, quippe ab eo die, q̃ dicitur *Pridie Non. April. vsque ad V. Id.* Etsi enim pridie Id. April. in ædẽ Victoriæ Palatinæ delatã Deã & proinde festũ eũ diẽ fuisse cum lectisternio & ludis Liuius dicat, postea tamen reiectos fuisse ludos in eum, qui pridie Nonas est, diem, nõ est alienum a vero, præsertim cùm Spartiani testimonium accedat, qui cum narrat *IIX. Id. Aprilis ipsis Megalensibus Caracallam interemptum*, satis indicat Megalensium primum diem pridie Id. April. non fuisse, nisi forte quis mẽdosum locum Liuii affirmet, & *Pridie Nonas* non *Pridie Idus* in eo legendum arbitretur. Suspicionem facit, quòd in vetustissimo marmore festum hoc Nonis April. notatum fuerit. Deinde quod Ouidius ostendat ex Fastis Pontificum, in Nonas Apriles incidisse, quicum carmine scripserit, deprauari tam facile non potuit. Sed restat vt paucis etiam subiiciamus, quid hisce Megalensibus fieri consueuerit. Herodianus scribit *preferri solitum fuisse solemni Pompa ante Deam, quidquid erat diuitiarum, præcipuè supellectilis, ludendi licentiam omnibus fuisse permissam vsque adeo, vt etiam personas, quascunque vellent, induerent*. Alexander ab Alex. scribit *ante simulacrum Deæ solitas fuisse ludere & psallere spectata pudicitia matronas: Tum consuetudinem fuisse agere conuiuia & commessari, victu tamen frugali ac modesto, idque interdiu simul & noctu*. Nec accedere ad ludos

per

permissum erat seruis, quòd plerique Prætores & Magistratus purpurati in toga ac prætexta hos celebrarēt. Cogebant & stipem hisce diebus famuli Ideæ matris, *vt ex XII. Tabul. legibus constat*, & aliàs à nobis est annotatum. Quæ de Gallis sacerdotibus Deæ & eorum mori bus erant dicenda, in suum quoque locum coniecimus.

Mel, Græcè μέλι * Hebr. דבש *Debasch*, & metaphoricè sumitur hęc vox pro omni dape dulci, pro cibo sapido & Dapsili. Cognationem habet cũ טפש *Tapasch*, adiposus fuit. Hinc daps dapis, δαψιλής, dapsilis, largus, δαψίλεια largitas, liberalitas. Nam dapes sunt magnifici & opipari apparatus melle cōditi seu dulcorati. Multiplex est illud, quippe *Aerium*, de quo in Manna, *Melarundinum*, quod saccharum appellant, *Atticum* bonitate aliis prælatum, & inter artificiosa Mel *Rosarum*, *Violaceum*, *Anacardinum*, *Passulatum*, & *Emblicorum*. Optimum habetur, quod adeo purum, vt totum pelluceat, flauum, odorum, dulce gustāti & iucundum, cohærens sibi, haud nimis crassum aut liquidum, & quod coquendo paucam emittat spumam. Vsum mellis ab Aristęo repertum affirmat Diodorus. Multis seculis ante Aristęum natum mellis copia & vsu multiplici Iudea fruebatur, vt ex libris sacris colligere licet. Sed nimis faciles Græci in rerum omnium principiis & inuentionibus referendis ad suos. Plurimum melle vsos Pythagoricos tradidit Aristoxenus. Nec tantum calidi panis suffitu Democritus in amicorum obsequium vitam produxit, verum etiam vapore mellis naribus admoto. Quo nemo mirari debeat, quod vulgo creditur, *mellis vsum frequentiorem vitam producere diutius, contra breuioris esse vitæ homines, qui acidis cibis delectentur*, maximè cum Cyrnios populos longæuos tradat Athenæus ob mellis vsum assiduum. Iam melle asseruari posse cadauera, sicut de corpore Alexandri in Aegypto proditum à Papinio *Syl. 3.* non duxi premendum. Magisque adeo mirater, nisi apud Plinium legissem *lib. 22. cap. 24. Mellis quidem ipsius*, inquit, *natura talis est, vt putrescere corpora non sinat, iucundo sapore atque non aspero, alia quam salis natura.*

Melampus. Medicus cuius mentionem fecit Ouidius *Metamorphos. 15.* cũ Amythaone natum vocat, quique Præti regis Argiuorum filias furore correptas liberauit, nomen inuenit à pedibus nigris. μέλας enim niger, πȣ̃ς pes. Ab hoc autem dictum est *Melampodion*, nēpe *Veratrum nigrum*, quo ille multum est vsus ad purgādum melancholicum humorē. Quòd ea herba iam non vtamur tam feliciter, atque veteres, ratio est, quòd rationem præparandi & exhibēdi ignoremus. Neque enim *de parando Helleboro* scripta supersunt, vt nec Philonidis Siculi tecmarsis, cuius meminit Dioscorides *libro quarto*, & libellus Hippocratis, cuius tantum initium exstat. Castigatur tamē eius noxa ab Hippocrate de morbis acutis *libro 2.* rebus suaueolentibus. Plura de eo qui velit, Ioannem Heurnium inspiciat *libro 2. methodi ad Praxin*. *Melampus* canum Actæonis vnus, tracto nomine ab eodem origine.

Melancholia μελαίνα χολὴ *atra bilis*. Hęc à medicis numeratur inter quatuor humores corporis humani, terramq; imitatur, vt cholera ignē sanguis aërē; phlegma aquam. Triplex illa censetur à medicis: *Alimentaria* & *supernacanea*, quæ aut naturalis est, aut præter naturam. *Alimentaria* ad nutriendum apta pars sanguinis est quarta, acerba, frigida, sicca, & crassa. *Supernacanea*, quæ naturalis dicitur, est crassior fex sanguinis, quæ prolectatur à liene, & confert ventriculo ad retentionem, tum ad excitandam famem. Alia præter naturam corpus & terram radit instar aceti & ebullitione fermentat, estque triplex nempe ex *bile vitellina*, vel *ex sanguine*, vel *ex melancholico succo*. Negat quidē Fernelius ex sanguine fieri, verùm Galenus admittit, at-

que adeo mitiorem statuit, quàm quæ fit ex succo melancholico. Itaque tractatum Galeni de atra bile in primis legendum existimo, si quis velit melancholici humoris naturam rectè exploratam habere.

Melas fluuius Siciliæ, & alii plures eiusdem nominis in aliis regionibus ab aquarum nigredine traxerunt nomen. Celebris imprimis Melas Bœotiæ, qui epotus, *teste Plinio*, oues reddit nigras. Dictus & Nilus Melas, mox etiam Melon Ennio & Ausonio, à limo scilicet, quo mare denigrat & inficit ad longa spatia.

Melchisedech, מלכי צדק, rex Iustitię, cuius mentio Genes. 14. & mysterium Psal. 110. atque in epistola ad Hebræos explicatur.

Melibœa dicta est purpura, inquit Festus, ab insulæ nomine, in qua nascitur.

Melicæ gallinæ, quòd in Media id genus auium corpore amplissimo inueniatur, L. litera pro D. substituta. Idem.

Melicratum, potio ex melle & aqua, alio nomine *mulsum* vel *aqua mulsa*, nomen accepit ἀπὸ τοῦ μέλιτος, id est, *melle*, & verbo κεράω vel κεράννυμι, quod est *tempero* vel *misceo*. Diuersum ab hoc *Oenomeli*, quippe quod ex melle & vino austero conficitur.

Melimela dulcia poma, quæque à celeritate maturescendi mustea dicuntur, *vt annotat Perottus*, nomen hoc suum habent à mellis sapore. Est enim μέλι *mel*, & μῆλον *malum*.

Melitæi canes admodum parui, qui delicatis & ditioribus matronis sunt in delitiis, à Melita insula arcessunt nomen.

Melius, dictus Hercules aut à pomis, aut ab ouibus. Vtrumque enim μῆλον est Græcis.

Mellona, mellificationis Dea, cuius meminit Arnobius.

Memmia lex de reis postulandis cauit, vt eorum, qui Reip. causa abessent, nomina non inter reos reciperentur. Huius meminit Cicero *in Vatinium*. Valerius *lib. 3. cap. 7.* Lata fuit & alia calumniatoribus, vt iis videlicet constituto iudicio pœna imponeretur. Eius meminit Cicero pro S. Roscio. Imprimebatur hac lege fronti calumniatoris litera, quæ eum calumniatum esse significabat.

Memphis μέμφις, Aegypti ad Nilum vrbs hodie *Cairo* vel *Alcairo*, vt Sabellicus & alii nonnulli putant, etiamsi certum sit exstitisse ab altera fluminis parte è regione Cairi, videtur aliquibus ferre nomen à Memphi filia regis *Ogdoi*, qui eam restaurauit. Malim ab Hebræo מף *moph* deducere, quo nomine appellatur Oseæ 9. vt נף Esaiæ *cap. 19.* vel potius à מופת *prodigia*. Portentosæ enim magnitudinis pyramides ibi sunt visæ. Ipsamet vrbs quoque quinquies maior fuisse fertur Lutetia, in circuitu complexa 14. aut 15. miliaria Germanica. Strabo nominat βασίλειον τῶν Αἰγυπτίων, ipsasque pyramides è regione vrbis vltra Nilum fuisse non obscurè significat, quas turres nominat Plinius, nihil aliud fuisse credens, quàm stultam ostentationem pecuniæ regum. Addit Strabo Apidis ibi visum & ostentatum templum, vbi alebatur bos sacer, frontem & alias quasdam, easq; paruas corporis partes albus, at cetera niger. Huius templo adhæsisse scribit Vulcani templum sumtuosissime adornatum. Celebrat & Veneris fanum cum Serapio in loco valde arenoso exstructo, adeo vt arenæ colles à ventis exaggerentur. Tandem ait, πόλις δ' ἐστὶ μεγάλη τὲ καὶ εὔανδρος, δευτέρα μετὰ Ἀλεξάνδρειαν. Qua parte Arabiæ obuertitur, præceps est & abrupta, versus meridiem variorum fluminum occursu perfunditur, à Septentrione autem clauditur Nilo. Vocatur alio nomine *Babylon Aegyptia*, Arabice *Mazar* aut *Mizir*, Armenice *Massar*, Chaldaice *Alchabyr*.

Mendacium à menda, id est, *errore*,* vel vt pleríque volunt, à mēte & dico: quòd mendaces aliud in corde aliud in lingua gerant. Ementiri, contra mentem ire, seu

ſeu dicere, ſignificat. Hebræi mendaciū כזב *Caſab* appellant, à verbo *Caſab*, mentitus eſt, defraudauit: quod cognationē habet cum *Caſaph* faſcinauit mendaces enim verborum miris præſtigiis illudūt & nimium credulos faſcinant. Hinc per metatheſin radicalium oritur κοπίζω, mentior, & per inuerſionem ψεύγω, mendaciis inuoluo, ψεύδω, fallo, & ψεῦδος mendacium. Dicitur item כחש *Cakaſch*, à verbo Cakaſch, negauit, promiſſis non ſtetit, mentitus eſt: cui reſpondet שכח *Schacak*, oblitus eſt, & חשך *Kaſchac*, obtenebratus eſt. Mendaces enim ſunt immemores, aiunt & negant, promiſſa differunt vel faciunt irrita. Inde κάκος, malus improbus quis enim mendace homine peior & iniquior? שקר *Scheker*, etiā appellatur, è *Schakar*, ſcurrilis fuit, perfide ſe geſsit, doloſè egit, & cognatio nem habet cum שרק *Scharak*, ſibi lauit, Sarcaſticè deriſit, & cum קשר *Kaſchar*, conſpirauit. hæc omnia mendacii naturam graphicè depingunt, & veritatis amorem nobis commendant.

Mendicus dictus eſt Verrio *à mente eius quem feſellerit fortuna, vel quod precetur quemque, vt vitæ ſua medeatur cibo.* Feſtus hęc omnia. At Iſidorus hoc modo: *Mendicus dictus, qui à minus habet, vnde vitam degat, ſiue quia mos erat apud antiquos os claudere egeno, & manum extendere, quaſi manu dicere.*

* *Mendicus*, vide Egenus. Hebræis רש *Raſch*, à verbo רוש *Roſch*, eguit, egenus fuit, ad mendicitatem redactus eſt. Opponitur verbo ירש *Iaraſch* (vnde *riche* Gall.) poſſedit, diues fuit. nam is eſt pauperrimus qui nihil poſſidet. Hinc ἶρος, ἄιρος, ἀραῖος, pauper, inops, mēdicus, miſer.

Menedemus apud Terentium τοῦ δήμου μένος, robur populi ἢ μένων παρὰ τῷ δήμῳ, *apud populum manens.*

Menelaus τοῦ λαοῦ μένος, *populi robur.*

Meniana, à C. Menio Romano Craſſi collega ſunt appellata, qui primus vltra columnas tigna extendit, quo ampliarentur partes ſuperiores, abſumptiſque bonis paternis locum ſibi ſeruauit, vnde ludos ſpectaret, non à mœnibus, *vt ſomniauit Accurſius.* Vide *l. pen. & l. Græcam. C. de ædif. priuat. l. malum n. mis. ff. de verb. ſignificat.*

Mens quibuſdam dici videtur à verbo memini, aliis ἀπὸ τῆς μήνης, id eſt, *luna*, quod vt hæc creſcit atque decreſcit, ſic hominum mentes variis modis hebeſcant ac augeantur. Auctor eſt Auguſtinus. Porro ſicut *Fidem*, *Pietatem*, *Spem*, *Pudicitiam*, *Concordiam*, *Pacem*, *Libertatem*, *Felicitatem*, *Salutem*, *Honorem*, *Virtutem*, ita etiam Mentem ſciendum eſt conſecratam fuiſſe, *vt ex Varrone*, *Lactantio*, *Auguſtino & Cicerone 2. de Natur. Deor. conſtat*, cultamque adeo, vt bonam mentem concederet. *Menſa*, cui accumbimus ſumturi cibum, dicta Varroni, quaſi μέσα, *quod inter duos poneretur.* Approbat hoc etymō Plutarchus Sympoſ. 8. cum ait, μηνσάρ μὲν τὴν τράπεζαν τῆς ἐν μέσῳ θέσεως, menſam dici, *quod in medio ponatur.* Quo alludere videtur Virgilius his verbis. *Mediiſque parant conuiuia tectis.* Et 3. Aeneid. *Aulai in medio libabant pocula Bacchi.* Hebr. שלחן *Schulchan*, à verbo שלח *Schalach*, miſit, dimiſit. Nam etiam ad menſam cibi mittuntur, & in ea dimittuntur. Et cibi ipſi, *Miſſus* (Gall. *Mets*) Dicuntur. Tres aut quatuor *Miſſus* i. Variorum ferculorum & ciborum genera in diuitum menſis ordine apponuntur.] Menſam & ſellam primum feciſſe Dædalum auctores ſunt Græci, ſed falſi omnino, vt & Iſidorus eos ſecutus. Idem ab eſu id vocabulum deriuat. In primis illis vrbis Romæ cunabulis, cum non pane, ſed pulte victitarent Romani, non habuiſſe eos menſas notarunt eruditi. Inde vero deſerto agreſti cultu ex acere primum aut fraxino quadratas, paulo poſt orbiculatas fecerunt. Dehinc iterum elapſis aliquot annis, & rebus omnibus labentibus in peius, abaci & monopodia ſunt facta, imo citreæ menſe ab Athlante Mauritaniæ monte allatæ,

quarum

quatum ſumtus fœminæ *(vt 13. lib. docet Plinius)* exprobrabãt viris, cũ ipſis margaritarum luxus exprobraretur à viris. Erant autem eæ in pretio pręcipuè, quæ caudas pauonum vndatim imitarent. Vnde Seneca de tranquillitate: *Placet menſa non varietate macularum conſpicua.* Suſtinebantur quoque elephantinis pedibus; Pretium verò auro appẽdebatur: Tandem argenteas menſas primus habuiſſe dicitur Heliogabalus. Aureas habuerunt reges noui orbis, vt teſtantur Hiſpanorum Hiſtoriæ.

* *Menſarius* dicitur Latinis à menſa, cui aſſidet, pecuñiæ publicæ curandę intentus; Græcis τραπεζίτης, ἀπὸ τῆς τραπέζης, id eſt, menſâ, quæ ad numos recipiendos, numerandos, comparata eſt. Hunc Syri corruptæ appellant טרפיז *Trapiz*, & *Trapezibis.* An à trapezita verò & trapeza deriuẽtur voces Gallicæ *trape & atraper*, vt quidam autumant, iudicet lector. Qui rem numariam curat priuatã (*argentarius* Plauto, *Nundinarius* Quintiliano, Gręcis ἀργυραμοιβὸς, καταλλακτής, ἀργυρογνώμων, δοκιμαστής, κερμοδότης, κερματιστής, χρυσαμοιβὸς, ἀργυροπράτης, κολλυβιστής, à κόλλυβος, vnde קלבון *Kalbon* Syris, & *Collybus* Ciceroni, Græca voce retenta, hoc eſt, cũni pecuniæ permutatio, Italis *Cambio*, Gallis *Change*, Germanis *Uveachel*, ab incremento ſeu multiplicatione; tum merces ob permutationem: hunc iidem Syri nominant מהרפנא Maharphana, *ab Harphana*, numi Specie, cuius mentio occurrit in voce Pecuniæ Tales *Maharphane*, ſiue argentarij, monetarii, menſarii, ac collybiſtæ fuerunt, qui Matth. 21.12. & Iohann. 2.14. ſcamnis in templo aſſeduiſſe, & quæſtum fœnerandis permutãdiſue pecuniis feciſſe perhibẽtur: quos proinde Dominus noſter, ceu peſtes perniciosiſsimas Eccleſię & generis humani, facto flagello, inde eiecit iuſtiſſimo zelo gloriæ Patris ſui cœleſtis aſſerendæ incenſus. Conſueuerant quidem Iudæi, durante adhuc templo, ex antiquiſſima Patrum traditione, vigeſima quinta die menſis duodecim menſas collocare in templo, & numularios mẽſis præficere, vt quibus dimidius ſiclus non eſſet ex lege Dei Exod. 30. 13. in promptu ibi inuenirent pecuniam apud numularios ſiue permutatione alterius monetæ, ſiue dato pignore, & ita nulla eſſet in cenſus penſione mora, quin totus Iſrael commemorato die vſque ad Paſcha, impoſitum ſibi à Deo cenſum penderet: ex qua pecunia comparabantur animalia ad ordinarias & publicas victimas & earum libamina, itémque neceſſaria ad panes propoſitionũ & ligna pro ſacrificiis, & pro continuo igne alendo. Sed quia hæc conſuetudo poſtremis temporibus in maximum & intolerãdum abuſum degenerauit, ideo à Chriſto fuit abolita.

Menſis ἀπὸ τῆς μήνης id eſt, Luna arceſsit nomen, eſtque ſpatium illud, quo luna ſigniferum percurrit, & eodem, vnde inſtituit curſum, reuertitur. Varro: *Menſis à Luna motu dictus, dum à Sole profecta rurſus redit ad eum.* Luna, quæ Græcis dicitur μήνη. Hinc μηναῖον tempus triginta dierum. Diuiduntur menſes in Aſtronomicos & Politicos. Aſtronomici duplices *Solares* & *Lunares.* Solaris menſis medius duodecima pars eſt anni, quippe dierum triginta, horarum decem, minutorum 30. Menſis ſolaris verus eſt ſpatium temporis, quo ſol vnum dodecatemorion ſecundum verum motum percurrit. Menſis *Lunaris* aut eſt *Periodicus*, cum Luna redit ad illud ſigniferi punctum, vnde digreſſa eſt in prima coniunctione: aut *Synodicus*, quo Luna non ſolum ad punctum redit, ſed etiam Solem ipſum aſſequitur: aut eſt *Illuminationis*, quippe ſpatium aut interuallum, à primo conſpectu naſcentis Lunæ vſque ad vltimum euaneſcentis.

* *Mercator*, Hebr. סוחר *Socher*, à radice סחר *Sachar*, id eſt, cucurrit, circumgyrauit, vt ſolent mercatores perpetuis animi & corporis paſsib⁹ huc illuc curſitare

cursitare, vel circa ædes suas & aliorum propinquorum, vel perambulare multas regiones ad emendum, vendendum, importandum, exportandum suas merces. vox gallica, *marchant*, tum à mercibus, tum à discursationibus deduci posse videtur. Est aliud verbum, nempe מכר *Machar*, id est, vendidit merces, mercatus est, venumdedit, cui affine est מחיר *Michir*, id est, commutatio. Nam venditio aut emptio mercium, nihil aliud est, quàm commutatio pro pecunia aut aliis mercimoniis. Hinc Latinis per metathesin literarum mercor, mercator, id est, permutator, & mercatura, permutatio. Præterea mercator Hebr. dicitur כנען *Canaan*, à verbo כנע *Canaha*, id est, submissus fuit. Istius modi enim homines blandis verbis alios compellant, vt captent lucrum קנה *Kana* significat, acquisiuit emendo, vnde *Kanaan* nonnullis. Sed *Canaan* alii dictum volunt per synecdochē speciei pro genere, hoc est gentilis nominis pro communi: perinde vt Arabs pro grassatore sumitur, Ierem. 3. 2. Aethiops pro improbo, Psal. 120. 5. Chaldæus pro Astrologo passim apud sacros & profanos authores: quia vt Arabes latrociniis, Æthiopes improbitate, Chaldæi astrologiæ scientiâ insignes, ita Cananæi mercaturæ dediti fuerunt. Vide Iob. 40. 25. Esai. 23. 8. Hos. 12. 8. Sophon. 1. 11. Aliquando mercator nominatur תר *Thar*, explorator, indagator, scrutator, à תור *Tar*, indagauit, explorauit circumeundo, considerauit, intuitus est tanquam è specula. Cognationem habet cum שור *Tor*, id est, ordo, vnde טירה *Tira*, ædificiū circulariter exstructum, à quo τύρις, muri circuitus, τύρεω & τυρεύω cogo in ordinem circularem. Inde *Turris* Latinorum. Solet enim illud genus hominum procul dissitas regiones studiosissimè explorare, perlustrare, peruestigare, negotia circumstantia diligenter intueri, adeoque perpetuo vigilare & in speculis esse, vt rarissima quæque aut illic cō-quirendi, aut eo inuehendi per institores suos ansam aucupentur. Tales fuerunt, à quibus Salomoni quotannis ingens auri vis obueniebat, רכלים *Rochelim*, & סוחרים *Socharim* dicti, 1. Reg. 10. 15. & 2. Chron. 9. 14. רכל *Rachal*, significat Negotiatus est, miscuit & comportauit merces, mercatus est. Inde *Rochel*, & *Rochelim*. Quoniam verò inter mercaturam exercentes non pauci reperiūtur, qui subdolis verbis & malis artibus ex alienis incommodis sua captant cōmoda, רכיל *Rachil* metaphoricè pro delatore, fraudulento, mendace, & impostore, (vt propriè pro mercatore) sumitur. A *Rachal* deriuatur etiam מרכלת *Marcoleth*, id est, mercatus, negotiatio, hinc mercor Latinis, & reliqua inde nata: item Mercurius mercaturę inter Ethnicos Deus; propterea venditor & negotiator cognominatus: & si à מכר *Macar*, id est, vendidit, etiam denominari possit. *Sochar* vero is videtur quibusdam eruditis viris, qui vestes aliasque merces distrahendas vicatim vel oppidatim circumfert; ἔμπορος Græcis, & παλιγκάπηλος siue παλίμπελος & ἀναπράτης: Vlpiano verò *Circitor* siue *Circuitor*, à *Sachar* שחר, id est, circuiuit, vt iam dictum est. Sed inde vtraque vox postea ad quemlibet mercatorem trāsfertur, qui variarum mercium comparandarum aut distrahēdarum causâ terras mariáque peragrat, & impiger extremos currit ad Indos. Hebræis præterea mercator aut negotiator vocatur נוטל כסף *Notél-keseph*, onustus argento seu pecunia, Sophon. 1. 11. Solent enim mercatores saccis, pecuniarum plenis, quasi onusti incedere, quibus merces suas soluant. Alii mensarios aut argentarios significari putant, qui permutandis duntaxat pecuniis occupantur, quos à mensis vel scamnis quibus assident *banquiers* appellamus; vnde *banqueroute*, id est, mensa vel sedes rupta, vox nota vulgo, de iis qui foro cedunt, & mensæ pecuniariæ deserunt exercitium. Πέρος

Græcis est transitus, traiectus, à περάω, transeo, traiicio: & ita deriuatur sicut σπορος ex σπείρω, &c. Est etiã Πόρος via, meatus, alueus, ora maritima. Et metaphoricè ratio excogitata aliquid efficiendi, πόρος χρημάτων ratio comparandæ pecuniæ: πόρον ποιεῖσθαι, quæstum facere. Est item πόρος reditus, Prouentus, vectigal. πορισμὸς quæstus, πορισὴς quæstor: ἔμπορος vector, mercator, Negotiator, id præsertim (quorundam iudicio) qui mare traiicit & mercimonia inde aduehit, aut empta, aut permutata suis quæ exportauit. Plato, lib. 2. de Repub. dicit ἐμπόρους esse τοὺς πλανήτας ἐπὶ τὰς πόλεις, qui modò in hanc, modò in illam vrbem, mercium importandarum exportandarúmve causa discurrũt. Discrimen porrò constituunt inter καπήλους & ἐμπόρους. Nam ἔμποροι iidem ferè sũt qui αὐτοπῶλαι, inferiores autem ὡς κάπηλοι, quippe qui ab ipsis merces emãt quas reuendant, Ε'μπορία est mercatura, negotiatio. ἐμπόριον forum nundinariũ, vt Plinius loquitur; ἐμπορεύω, negotior, mercaturam facio. negotiator Latinis nomen generalissimum, mercator generale, in species varias diuisum, de quibus consulendi grammatici.

Merces, à merco.

Mercurius quasi medicurius, *quod refert ex aliis 3. aduersus gentes Arnobius.* Inter duos enim loquentes media currit atque reciprocatur oratio, cui hunc Deum præficiebant. Ceterum Festus à mercibus nomen habere dicit, quod idem negotiorum sit Deus Fulgentius eundem Mercurium dici ait, quasi *mercium curam*. Cicero enumerat Mercurios quinque *3. de Natur. Deor.* quorum quartus *Trismegistus* fuerit, *quintus* is, qui Argum occidit, quemque Ægyptii *Theuth* appellarunt. Inuenisse dicitur pondera, mensuras, palestram, Musicam, literas, Geometriam. Simulacris eius simul ad pedes & caput affinxerunt alas, tum tãlaria; vt volucrem ferri per aera sermonem significarẽt. Idcirco Orpheus πτηνοπέδιλον vocat Horatius prædicat eum magni Iouis & deorum nuncium curuæque Lyræ parẽtem, quam Eratosthenes scrispetat, *teste Hyginio*, ex testudine eum fecisse & Orpheo tradidisse. Iam & itinerum viarumque Deus haberi solebat, vnde *Mercuriales statuæ* passim in viis exstructas ad demonstrandum viam facientibus iter diuersi auctores produnt. Græcè dicitur ἑρμῆς ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν, quod est interpretari. Hinc ἕρμαι τ,σωρὸς λίθων, ait Hesychius, & ἑρμῆ ἐξόδιος. Itinerum enim estDeus, vt modò dictum. Denique audit λόγιος, ἀγώνιος κήρυξ, διάκτωρ, *manium ductor*, Cyllenius à Cyllene monte Arcadię *Camillus* apud Hetruscos, quod esset Deorũ minister. Romani huic Deo lacte, non vino sacrificabant.

Merenda, quam veteres, teste Festo, accipiebant pro prandio, ab hora mediæ diei, qua istum cibum capere solebant, est appellata. Pro prandio enim veteres dicebant *merendam*. Postea elapsis aliquot annis pro eo cibo est sumta, qui sumitur post meridiem, quia fit à *merendo*, siue *mercede*, quod operariorum ac mercenatiorum sit propria. *Anticœnium* est Athenæo, quasi πρόδορπον cœnæ *lib. 2*. Isidorus cibum esse dicit, qui declinante die sumitur, quasi post meridiem edenda & proxima cœnæ. Veteres Græci, *vt apparet ex Athenai libro 1*, δείλινον appellauerunt, Hebræi מערדה בנוים *cibum inter medium*.

Mereo, παρὰ τὸ μείρειν, à *distribuendo*.

* *Meretrix*, Hebræis זונה *Zona*, a verbo זנה *Zana*, fornicatus est, scortatus est, meretricatus est זנות *Zenuth* fornicatio, dicitur tam de masculo quàm de fæmina; item de fornicatione tum Spirituali, tum corporali. Cognationem habet cum זנן *Zanan*, quod significat etiã epulatus est, cœnauit. Nam sine Cerere & Libero friget Venus, Hinc Sannæ, Subsannare, sanniones sanno verbum Lat. Scortatores enim & meretrices solent post epulas & pocula subsannare & ludibrio

dibrio habere comminationes diuinas. Quoniam verò *Zana* cognationem habet cum זון *Zon*, quod est, diuertit in publicum diuersorium, vbi venduntur esca, & cibi pro viatoribus exponuntur: nonnulli *zona* tum meretricem, tum hospitem seu mulierem cauponariam interpretati sunt: & locum Iosu. 2. 1. vbi de Rahab agitur quam historiam nominat זונה *Zona*, & Apostolus πόρνην Hebr. 11. 31. ita vertunt, *Et venerunt exploratores in domum mulieris cauponariæ*: vt etiã Chaldæus interpres habet פונדקיתא *Panddekitha*, id est, mulieris habentis πανδοχεῖον, quasi πανδοχεῖαν aut πανδοκεύτριαν dixisset: vtuntur enim sæpe Chaldæi vocibus ad Græcas accedentibus. Sed paraphrastes vt meretricis nomen vitaret, pudicisque parceret auribus, hanc vocem vsurpauit, non vt rem ipsam dissimularet, atque pro muliere meretrice tabernariam induceret Nam plerisque aliis locis idem ab illo, verecundiæ gratia factum esse constat. Vt enim hîc hospitem, ita alibi prostãtem, procacem & quæ se intra ædes continere nequit, sed ad fores assidet alibi vagam & oberrantem, interdum fallacem solet pro Hebræa voce זונה *Zona*, dicere. At זניתא *Zanita*, hoc est meretricem, vix semel iterumque. Rahab meretrix clementissimi Dei gratiam omnibus seculis tanto illustriorem reddidit, atque etiam ipsos sanctorum Angelorum cælestes choros eo maiore gaudio exhilarauit, quanto vitia impuriora cum virtutibus maioribus commutauit. Præterea Hebræi scortatorem קדש *kadesch*, id est sanctum, & meretricem קדשה *Kadescha*, id est, sanctam sæpe nominant, præsertim Deuteron. 23. 17. vbi vtraque vox, eo sensu accepta legitur, *Ne esto meretrix* קדשה *è filiabus Israelis, neque esto cynædus* (scortator) קדש *à filiis Israelis*. Sũt autem hæ voces deductæ à verbo קדש *Kadasch*. id est, Sacer fuit, consecratus est sanctus fuit, & metaphoricè, præparatus est, mundatus est, in vsum sacrum deputatus est. Nam qui alieni sunt à sãctimonia & castitate dicuntur imparati. Per antiphrasin verò & contraria significatione accipitur hoc verbum קדש *Kadasch*, pro eo quod est immundum & impurum esse: quia ab impuri & immũdi consortio abstinendum est, sicut à sãctarum sacrarumque rerum contactu & aditu arcentur profani, tanquam polluti & indigni qui ad ea accedant aut ea cõtrectent, Sic sancti ac Deo consecrati homines, ab omni consortio & vsu rerum profanarum & pollutarum abstinere debent, tanquã à munere suo prorsus indignis, & quas sine labe ne quidẽ attingere possunt, vt pote quæ solo suo contactu polluant accedentes & contrectantes. Huc accedit quòd plerunq; per χαριεντισμὸν & εὐφημισμὸν verbis acceptis aut aspera molliuntur, aut malè ominata, & à quorum commemoratione abhorret animus, aliâ sermonis figura leniũtur. Hãc ob causam sæpius verbum benedicere pro maledicere & conuiciari in S. scripturis sumitur. Apostolus quum à Scortatione & immũditia Ephesios deterrere studet, simul Christianos omnes tantopere ab his vitiis alienos esse hortatur, vt ad solã vitiorum mentionem exhorrescere eos iubeat, & ab ipso etiam nomine abhorrere. Ergo Hebræa lingua, quum sit omnium sanctissima scortatores atque meretrices sanctos & sanctas nominat, id est impuros & pollutos; quo simul admoneat ab his abstinendum esse quasi à quodam anathemate, horumque fugiẽda esse cõsortia, haud secus atque præsentissimas pestes & dira portenta: tum iisdem tantam adhærere turpitudinem & obscœnitatem, ac tam indignam populo Dei, vt omnibus vel sola nominis expressio horrorẽ incutere debeat Hoc sensu Latini homines diris deuotos, & apud Græcos anathemata, sacros appellant, & mysterium iniquitatis ac meretricis magnæ in nouo Testamento legitur. Auaritiam item auri sacram famem

Virgilius appellauit Græcis, in hunc ferè sensum meretrix Ἑταίρα dicta est Na hæc vox sociam, sodalem, amicam, vt ἑταῖρος sodalis, socius, amicus, adiutor, administer, significat. Ἑταιρίζω sodalis fio: &, meretriciam factito. Ἑταιρίζομαι, Socium mihi adiungo: &, meretricor. Huius autem appellationis Athenienses autores traduntur, rei odiosæ speciosum dare nomen volentes. Ita enim ἑταίρα dixerunt pro πόρνη; vt σύνταξις pro φόρος, & οἴκημα pro δεσμωτήριον: Solonem imitati, qui χρεῶν ἀποκοπὴν appellauerat σεισάχθειαν. Itidem certè mutarunt Itali quidē primùm, deinde verò & Galli odiosum nomē, quod πόρνη illis significabat. Vnde sunt speciosa illa vocabula, quæ vulgo nota sunt: nec tamen propterea meretricis, scorti, prostibuli nomina aboliuerunt. Græcis autem Περνάω & Πέρνημι, significat vendo, vnde Πόρνη fæmina quæ corpus suum prostituit & veluti vendit, quæ quæstum corpore facit. Vno verbo, meretrix, scortum, prostibulum. Cui multa cognomina à Comicis ficta sunt, vt etiam vernaculis linguis audiuntur, quæ castis oculis obiicere haud decet. Græcis etiam σκῦτος est corium, à quo *Scortum*, meretrix; apud Latinos dicitur; prostat enim & teritur vile prostibulum, vt calcei solea. Et Festus pellem testium arietinorum Scortum dici scribit: & meretricem Scortum appellatam quod tāquam pellicula subigatur.

Meretrix à merendo dicta est Nonio, alio nomine *scortum meritorium*. Huic etymo astipulatur & Varro. Primus Solō in Græcia (audi hominis sapientiā) meretriculas coemtas prostituit Athenis, obuiasque in Venerē esse voluit, ne iuuentus matronarū cōiugio pollueretur. Romæ Ludis Floralibus denudari solebant non obuelatis partibus obscœnis, atque ita per luxum & luxuriam discurrere. Plautus eas *Prosedas* appellauit, quòd ante stabula sederēt, inquit Festus, vnde & *prostibula* sūt dicta, quippe quod pro stabulis, hoc est, ante diuersoria posito omni pudore prostent. Differunt à meretricibus, quòd hæ honestius quæstum quærant, noctu tantum sui facientes copiā, prostibula verò ante stabula steterint quæstus diurni ac nocturni gratia. Vnde Plautus: *Intro ad bonā meretricem.* Hoc etiam notandum, meretrices olim purpurisso genas inficere solitas. Plautus Truculento: *Quidque adeo istas buccas tā bellè purpurissatas habes.* Mostellaria: *Tum tu igitur cedo purpurissum. Sca. Non do: Scita tu es equidem, Noua pictura interpolare vis opus lepidissimum.*

Mergus, auis Græcis αἴθυια, quod assiduè se in aquam mergat, dum cibum captat dicta Varroni.

Meridianus, circulus maior, immobilis, & cuique loco proprius, transiens per loci sui verticem & polos mundi, ad quem cum sol accedit interdiu meridiem, noctu verò mediam noctem efficit, satis etymi sui originem declarat. Nisi forte inde traxeris, quòd à plaga meridionali versus septētrionalē ducatur, vnde & Græci μεσημβρινὸν κύκλον διὰ τῶν πολῶν τοῦ ὁρίζοντος vocant. Quęnam huius circuli vtilitates sint, docent astrologi.

Meridies quasi *merus*, id est, *plenus atq; syncerus dies*, etiamsi veteres etiam de nocte hoc nomen vsurpauerint, significando eam partem noctis, quæ totius diei esset dimidium.

Meros, Prima Saulis filia nomen habet à רוב *litigauit*.

Merula auis dicta putatur à mero, id est, solo, eo quod sola aut solitaria incedat aut volet, vt contra graculus, quod gregatim, *teste Varrone*. Isidorus scribit, nullo tamē auctore merulam olim medulam dictam à modulando, etiamsi & prius etymon subiiciat. Fabius tamen vellicat & prius Varronis etymon *lib. 1. cap. 10.* Et nigra hāc ruffescere scribit Plinius, *æstate canere, hyeme balbutire, at mutā esse circa solstitiū.* Græcis dicitur κόττυφος traditurque ab eruditis au emhanc vbi male

male habere cœperit purgare annuum fastidium lauri folio, vt & perdices, graculi & palumbes.

Messaraica vel *Mesenteriaca vena*, quæ sparsæ in media intestina ex hepate præparant nutrimentum, vt postea concoquatur facilius in hepate, nomen habent à sua exilitate. Nam ἀραιὸν quiddam tenue significat, μέσον medium. Triplex harum officium est. Primum, vt optimam chyli partem attrahant ex intestinis, & ad hepar transmittant: *Secundum*, vt sanguinem ex hepate perferant ad intestina, vt eo nutriantur: *Tertium*, vt quædam excrementa hepatis deferant ad intestina. Sunt his venis coniunctæ arteriæ, quæ ab aorta suam originem trahunt, vt eisdem intestinis spiritum vitalem & calorem impertiant. Imo & nerui orti à sexto pari neruorum cerebri his coniunguntur, qui sensum tactus, iterum dico, his intestinis communicant.

Mesenterium, quod Cicero *medianum intestinum* vertit, Gaza *lactes*, sed malè, pessimè autem inter formas intestinorum numerauit Macrobius, inde nomen trahit, quod in intestinorum medio sit situm plenum venarum, arteriarum & neruorum, & vndiquaque constans ex duabus sibi inuicem incumbentibus membranis, quæ obsitæ pinguedine oriuntur à peritonæo. Etenim μέσον est *medium*, ἔντερα sunt *intestina*. Vsus huius est, vt intestina connectat & dorso alliget, ne motu violento rumpantur, [illegible] vt venas mesaraicas, arterias & [illegible] excipiat, quo numerosa sob[illegible] gentur in intestina. Vo[illegible] Galenus 6. ἀνατομ[illegible] tenui substantia. Tenuis [illegible] lus est, angustarum venar[illegible] congeries.

Mesopotamia μεσοποταμία Ptolemæo, Stephano ἀδιαβηνὴ, in sacris literis Arã, *teste Moletio*, recentiores vocabulo *Interamna*, *Azamia*, *Helapia*, Mercatori *Diarbecb*, eademque Asiæ regio, nomen suũ hoc primatium inuenit, quòd sit μεταξὺ ποταμῶν μέση, *media inter flumina*, Tigrim dico, & Euphratem. Regio hæc tam vbere & pingui est solo, vt à pastu repelli pecora dicantur, ne satietas perimat. Caussa fertilitatis est humor, qui ex vtroque amne manat, toto ferè solo per venas aquarum redundante. *Hæc Curtius.*

Mespilus arbor spinosa, cuius fructus instar pomorum aut pilæ rotundus, vnde nomen illi donatum vult Isidorus.

Messalarum familia florentissima olim apud Romanos denominata à Cornelio Coruino, qui in Sicilia occupauit Messanã à qua Messala est dictus, *vt habet Seneca ad Pauli*. Inde Ouidiᵘˢ in Fastis: *Hic Numidæ faciunt, illum Messana superbum.*

Messias Hebraicum nomẽ (audit enim משיח) Caldaicè משיחא, Græcè χριστὸς, hoc est, *vnctus*, descendit à verbo משח *vnxit*. Ioannes Damascenus explicat hoc nomẽ libro *de Orthodoxa fidei traditione* elegãtissimis his verbis suis τὸ χριστὸς ὄνομα τῆς ὑποστάσεως λέγομεν, οὐ μονοτρόπως μὲν, ἀλλὰ τῶν δύο φύσεων ὑπάρχον σημαντικόν. αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ἔχρισεν χρίων μὲν ὡς θεὸς ὃς ἔχρισε τὸ σῶμα τῇ θεότητι αὐτοῦ, χριόμενος δὲ ὡς ἄνθρωπος. αὐτὸς γάρ ἐστι τοῦτο κἀκεῖνο, χρίσις δὲ ἡ θεότης τῆς ἀνθρωπότητος. Hic ea est stella, quæ oritura erat ex stirpe Iacobi *Numer. 24.* Chaldaicus interpres ibidem disertis verbis [illegible]ominat Messiam. Sic enim ait; *Cor[illegible] ex ex Iacob, & pullulabit Mes[illegible] & interficiet principes Moab, & [illegible]bitur omnibus filiis hominis.* Quicunq[illegible] enim in veteri fœdere sacer[illegible] & reges dicti fuerint Messiæ, quod vngerentur oleo, cùm inaugurarentur, sicut de Aarone & eius filiis legitur *Exodi 29. Leuit. 6. 7. 8. Iudic. 9. & 1. Samuel 10. & 15.* tamen proprium eorum nomen non fuit, sicut fuit nostri saluatoris Christi, cui attributum per ἐξοχὴν ad designandũ eius munᵘˢ, quòd sit verus Messias, vnctᵘˢ oleo lætitiæ, & cuius veteres illi tantùm typi & figuræ fuerũt, quem venisse iam con-

ſtat, cùm receſſerit ſceptrum de Iuda tẽpore Herodis Aſcalonitæ, ſub quo natus eſt Chriſtus. Pertinet enim huc vaticinium, de quo legis *Geneſ.49.* hoc modo *Nõ auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat* שילה *ille ſcilicet, qui eſt mittendus, & ipſe erit exſpectatio gẽtium.* Chaldaicus textus, habet pro *Silo* משיחא qui alioqui in ſenticoſis & obſcurioribus locis inſtar *aſyli* eſſe ſolet Iudæis. Et Rabbi. Salomon locum iſtum exponens ait, *donec veniat rex Meſſias, quia regnum eius.*

Meſſis, à metendo, id eſt, recidendo dicta. Iſidorus.

Meta à metendo eſt dicta, vel quòd poſita ſit in ſpatio dimenſo vel quia illam metiantur quadrigę, aut naues circumcurrant. Per tranſlationem ponitur proquolibet termino. Feſtus hinc deriuat *metari caſtra.* Metis enim diriguntur, inquit.

Meta in ſtadio nominata Grammaticis inde, quòd qui in ſtadio currũt, eam metiri videantur, dum ſeptuplici quadrigarum circumactu celerrimè eam luſtrant. Vnde curricula Circenſium ludorum ſeptem eſſe dicuntur. Ode tamen Olympiorum Pindari 2. meta videtur dici τέρμα δωδεκάγναμπτον, quod duodecies currus deberet circumagi. At rurſus Auſonius *Epitaphio 35.* curſum ſeptenario definit. Græcè rectè dici poterit καμπτὴρ, quod ibi circumflectantur currus.

Metallũ dura materia ex terræ viſceribus erui ſolita, ἀπὸ τοῦ μεταλλᾶν ſeu μεταλλεύειν, id eſt, *perſcrutando* nomen inuenit, aut *vt aliis placet*, ἀπὸ τοῦ μετ' ἄλλα εὑρίσκεσθαι. Alludit Plinius *capit.6.lib.33. Vbicumque, inquit, vna inuenta vena eſt, non procul inuenitur alia.* Hoc quidem & in omni materia. Vnde Metalla videntur Græci dixiſſe. Non malè, Cum & 1. Iliad. Euſtathius ſcribat: μέταλλα λέγονται, διὰ τὸ μετὰ τὰ ἄλλα πάντα ἐπινοηθῆναι.

* *Metallum*, Hebr. מטיל *Metil.* Cognationem habet cũ נטל *Natal* id eſt, tulit pódus aliquod, portauit. Item cum מלט *Malat*, id eſt eruit. Nam metalla eruuntur ex terræ fodinis. Hinc μέταλλον, metallum, μεταλλικός, metallicus, μεταλλεύς, qui metallis effodiendis operam dat, μεταλλάω, ſcrutor metalla μεταλλέω. μεταλλεύω effodio matalla. Legitur tantùm ſemel hæc vox Metil מטיל, in veteri teſtamento, nempe Iob. capit. 40. verſic. 13.

Metaphora, tropus dictionis, Ariſtot. tamen *genus non ſpecies tropi*, in qua propter ſimilitudinem, vocabulum transfertur à propria ſignificatione, ἀπὸ τοῦ μεταφέρειν deſcendit, quod eſt Latinis transferre, vt ſcrupulum alicui mouere, aut animo euellere. Theognis dixit, ῥωρηχθεὶς οἴνῳ, Plato βεβαπτισμένος, Lucianus ὑποδεδρεγμένος. Breuem ſimilitudinem nominat eam Cicero. Quatuor autem modis fieri notauit Iſidorus. Non debet illa nimis eſſe remota, ſed admouebitur ad ſenſum. Spectanda etiam in ea non ſolum ſignificatio cum propria, tum aliena, verum etiam ὁμοιότης, vel potius ἀναλογία.

Metaplaſmus, Latinè transformatio, ἀπὸ τοῦ μεταπλάττειν, quod eſt *transformare*, nomen deriuat.

Metelli dicuntur in re militari, quaſi *mercenarij*, ait Feſtus. Obiter hoc loco monitum id velim, apud Romanos ex Metellis vnum dictũ fuiſſe cognomento Vittatũ, quòd cùm vlcus haberet in fronte, vittam geſtauerit, ad occultandam deformitatem.

Meteora dicuntur, quæ velut ſublimia ſunt, aut in ſublimi generantur loco, hoc eſt, in aëre, de quibus Philoſophus ſcripſit. Nam μετέωρον eſt Græcis *ſuſpenſum, elatum, ſublime.* Hinc μετεωρολογία, μετεωρολογεῖν, μετεωρολογικός. Cauſſæ Meteororum adferuntur à Philoſopho duæ, vna efficiens ac mouens, corpus nimirum cœleſte. Altera cauſſa, velut materia, ex qua fiunt. Suntque hęc corpora mixta & imperfecta.

Methymnæus vocari solit⁹ est Bacchus, *testante id Athenæo lib.8.* Verba eius sunt: ἐυοχίας vocabant nō ἀπὸ τῆς ὀχῆς, quod est *nutrimentum*, sed ab eo, quod est τὸ ἔχειν, id est, *bene habere*. Celebrantes enim has, & simul venerantes diuinitatem, potum quidem μέθην, id est, *ebrietatem*, Deum verò hæc ipsa largientem *Methymnæum*, & *Lyæum*, & ἴδιον appellabant. Eustathius tamen vult appellatum *Methymnæum*, παρὰ τὸ μεθιστᾶν εἰς τρυφὴν καὶ ἄνεσιν διὰ αὐτοῦ τοὺς ἀνθρώπους: Ita *Methymnæum palmitem* dixit Virgil. Georg.2.

Metilia lex est, quam tulit M. Metellus siue Metilius, tribunus plebis Cn. Seruilio Geminio, & C. Flaminio II. Coss. vt magistri equitū & Dictatoris ius æquaretur, *teste Liuio libr.22.* diciturque lata in gratiam M. Minutij Rufi, qui equitum magister contra edictum Dictatoris sui Q. Fabij Maximi temerariè pugnauerat, cùm Annibal ipsum dolo & insidiis circumuenerat non solùm, sed etiam ad internecionem delesset, nisi Fabij opera postea ab imminente periculo liberatus fuisset, vt diserte cùm Liuius, tum quoque Plutarchus meminit.

Metior, verbum à Græcorum μετρῶ, quidni defluxisse videatur?

Metoposcopus, qui ex frontis inspectione iudicat de hominis natura, ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν τὸ μέτωπον, id est, *fronte considerands* nomen habet. Est illud Agellio etiam φυσιογνωμεῖν *lib.1.* cum de Pythagora scribit hoc modo: *Iam a principio adolescentes, qui se ad discendum obtulerant* ἐφυσιογνωμόνει, *id est, mores eorum, naturamque ex lineamentis cū vultus, tum corporis considerabat.* Vt bene dixerit Cleanthes ex sententia Zenonis, *hominis mores ex specie deprehendi posse.*

Metropolis, vrbs, quæ ceu parens alias ex se vrbes genuit (*maior* vrbs Augustino) quales fuerunt Athenæ, *Miletus, Lacedæmon, Tyrus, Roma*. ἀπὸ τῆς μητρὸς καὶ πόλεως, id est, matre & vrbe nominata. Ex illis enim Coloniæ fuerunt deductæ in diuersas Prouincias, habétque se metropolis ad Coloniam non secus ac mater ad filiam. Idem ferè sentit & scribit Suidas. Est & Metropolis Sarmatiæ Europææ vrbs Ptolomæo, quam Plinii *Miletopolim* esse affirmat Villanouanus. Porro à Metropoli dicti sunt Metropolitani Episcopi, qui iuxta Canonem 9. *Concilij Antiocheni*, adeo reliquis singularum prouinciarum Episcopis, honore præstabant, imò auctoritate, vt sine illis nihil hi gerere possent. Dicebantur etiam vnà cum Patriarchis πρῶτοι, πρωτεύοντες, προεστῶτες apud Græcos, eorumque sedes πρῶται καθέδραι, nonnumquam etiam μείζονες πόλεις, quæ omnia notatu digna subiicere placuit hoc loco.

Michael tantundem nobis ac si dicas: *Quis sicut Deus?* Affirmat id Hieronymus. & ex Hieronymo Isidorus, qui etiā subdit: *Quando enim aliquid in mundo miræ virtutis fit, hic mittitur archangelus, & ex ipso opere, eius est nomen: quia nemo valet facere, quod facere praualet Deus.* Hæc ille: Hebraica scribi possunt hoc modo: מיכאל. Ecclesiæ dei Michael, Christus, verus deus, & sicut Deus, id est, ęqualis Patri æterno.

Michol altera Saulis filia. Significare volunt hoc nomen, *quis omnia?* Non repugno. At origo pendet à verbo יכל *potens fuit.*

Midas vel Mida rex, Fulgētio Placiadi dictus quasi μηδὲν ἰδών, *nihil videns aut sciens.* Innuit hoc etiam optio illi à Baccho ob redditum famulum Silenum data, qua quidem petiit atque optauit, vt aurum fierent quæcunque attrectaret. Vnde factum, vt etiam cibus & potus verterentur in aurum, vt nihilo amplius vesci posset. Quid, quod eius aures Apollo ob nimiam stoliditatem converteret in asininas, vt est in fabulis? Rex Phrygum fuit, & Gordij bubulci filius. Reliquos autem omnes pecuniæ vi antecessit. Hinc forte initium fabulæ.

Midian vrbs sita ad rubrum mare, regum

gum Edomitarum olim arx & velut palatium, sic nuncupata à Midian Abrahami filio, qui natus erat illi ex Ketura. Alioqui deriuari poterit à מדד *mensus est*. Est & eiusdem nominis vrbs Medianitarũ Metropolis, vbi Iethro socer Mosis habitasse legitur *Exod. 3.*

Miles, vide militiam.

Miletus multarum vrbium colonia, & inter alias oppidi Tii in Paphlagonia, quod condidit Tius Milesius sacerdos, testãtibus id Philone & Stephano, creditur habere nomen, (sed fabulosè) à Mileto Apollinis, vel Solis filio, referẽte id etiam Herodoto. Vrbem hanc pretiosissima lana nobilitauit, vnde stragula Milesia ob insignem molliciem cõmendata fieri solebant. Quin imò ciues eius luxu & delitiis diffluere soliti vsq; adeo, vt inoleuerit prouerbium, οἴκοι τὰ μιλήσια, μὴ γὰρ ἐνθάδε, & de eorum luxuria composuerit libros Aristides, dictos Milesios, *vt Plutarchus & Appianus tradiderunt*. Meminit eius Ouidius *Tristium 3. Elegia 9.* Iuuenalis *Satyra 6.* Arrianus in *Periplo Ponti Euxini*, fuitque patria Philosophi Thaletis, qui etiam inter septem sapientes Græciæ numeratur. Eadem ciuitas alio nomine Anactoria est dicta, ab Anacte quodam Cœli & Terræ filio, item πιδυοῦσα, & λελεγῆς, Plinio, Stephano, & Eustathio testibus.

Militia, à Militibus dicta. Hucusque rectè in Originibus Isidorus. Quod verò sequitur, si quid aliud, ineptum sane. Ait enim *Aut a multis, quasi multicia.* Tria huius apud Romanos fuisse genera, quippe Sacramentum, cùm singuli iurarent se facturos esse pro Republica, nec discessuros, nisi confectis stipendiis. Coniurationem, cum propter exercitatum tumultum, id est, Gallicum bellum aut Italicum, prolato ex Capitolio à duce exercitus cùm roseo, tum cœruleo vexillo, sequebantur, qui rempublicam volebant saluam. Et Euocationem, cùm ad diuersa loca cogendi exercitus gratia mittebantur diuersi, scribit Seruius *Æneid. 8.* At quia à militibus rectè deducta est origo nominis, dicamus porro de illis hoc loco, adiectis etiam iis pro more nostro, quæ aliquo modo literatum hominem afficere queant. Quibusdam ergo à mollitie per antiphrasin videtur dictus miles, cum minimè sit *mollis*: aliis, quasi *millesimus*. Quapropter cũ 1. Aenei. *Penthesilaa mediis in millibus ardet*, tantundem apparet hoc illis, atque inter medios pugnare milites. Fauet huic sententiæ Eutropius, quòd cùm Romulus initio mille ex populo delectos armasset, à numero appellauerit milites. Obseruandum hoc loco inprimis, apud Romanos nullos ante decimum septimum annum, & post quadragesimũ sextum in militiam legi solitos, nisi summa cogente necessitate. Quinimo lata lex à Sempronio Graccho Tribuno plebis, *teste Plutarcho*, ne quis ante annum decimum septimum ad militiam cogeretur. Nec habebatur prius numero militum, quàm adacti iuramento, & cincti, & in matriculam essent relati. Quòd soliti fuerunt cingi, patet ex *l. Titius. leg. quod dicitur. ff. de milit. testament.* Hinc *in procinctu stare* dicunt *Latini*, & *in procinctu facta testamenta*, leguntur apud Iurisconsultos. Militum autem alij erant Hastati, alij Pilani, principes & Triarij, quippe, qui constituebantur in acie ordine tertio ad extremorum subsidium. Itaque *ad Triarios rediisse* res dicebatur, cùm extrema necessitas imminens eorum quoque auxilium requireret. *Ferentarios* ab auxilio ferendo dictos vult Festus, vel quia fundis & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur. *Funditores* erant, qui fundis magnis dimicabãt, *Tesserarij* qui tesseram per contubernia militum nuntiabant. *Limitanei*, qui in castellis & munimentis, seu ciuitatibus, ad tuendos imperij limites disponebantur. A Liuio vna dictione appellantur præsidia: à Græcis φρούρια. Hinc & *ciuitates limitaneæ*, & *exercitus limitanei*. In expeditione porro fer

ro ferre secum cogebantur dimidiati mẽsis cibaria, item vallum, scutum, gladium, galeam, quæ omnia non plus numerabant in onere, quàm humeros, lacertos, manus, *vt scribit Cicero Tuscul. 2.* Scribit & Ammianus *libro 17.* decem & septem dierum annonam, ceruicibus suis vexisse, milites in expeditione. Positis castris, statim suum quisque locum agnoscebat, idque vsu longo metationis castrorũ. Priuato autẽ sumtu se milites aluisse ad id vsq; tempus, quo Roma capta fuit à Gallis, auctor est Festus in *priuato.* Etiamsi Liuius *lib. 4.* memoriæ prodat Anxure occupato, anno ante vrbem captam 17. decreuisse Senatum, vt stipendium miles de publico acciperet. Cui verò stipendiũ propter ignominiam non soluebatur, hic ære dirutus erat, *teste Varron.* Sæpe illud auctum fuisse testantur boni auctores, quippe sub Cæsare Iulio, sub Augusto, Tiberio, & denique Domitiano, qui amplissimum hoc reddens, auxit ad aureum vsque quartum, *teste Suetonio.* Quicumque laudem aliquam virtutis & fortitudinis promeruerant, illos ciuitate donari solitos Calpurnia lege, *testatur Nonius ex 4. historiarum Sisennæ.* Eiusdem virtutis ergo donabantur coronæ *Ciuicæ, Murales, Obsidionales, Castrenses, aureæ, rostratæ,* item *torques, armillæ, phaleræ, hastæ puræ, cornicula,* & id genus alia. Sed & pecuniã ipsis distributam ante triumphum colligi potest ex 28. Liuii, vbi eius verba sunt hæc: *pecuniam in ærarium tulerunt sestertium tricies octoginta millia æris: M. Liuius militibus quinquagenos senos asses diuisit. Tantundem C. Claudius absentibus militibus suis est pollicitus, cùm ad exercitum rediisset. Siquidem deliquissent, animaduertebat in eos nonnunquam leniter, grauius aliquando, cùm postularet ita necessitas.* Animaduersio lenis tantum ignominiam inurebat, vt cùm spoliarentur legitimo stipendio, cùm hastas darent, cùm foderent solutis interioribus tunicis, cibum stando caperent, hordeo pascerentur, cumque sanguinem mitterẽt iis, qui cũ gloria fundere pro patria noluissent. Grauius plectebantur, cùm vite cæderet eos centurio, aut cum cęderentur fustibus aut virgis, cum percuterentur securi, cùm decimarentur, in crucem tollerentur, rotę imponerentur brachiis & cruribus diffractis, vel equis in diuersa nitentibus (*vt de Suffetio legimus*) distraherentur. Qui etiam Sacramentum non obseruabant, eos indicta caussa à ducibus occisos scribit Dionys. Halicarn. *lib. 11.* Militare etiam apud Romanos nemini licebat, nisi ciuibus & ingenuis, nec nisi extremo vrgente periculo armabãtur seruitia. Missio eorundem fiebat suo tempore, eaque dicebatur *Honesta & Iusta*, cùm quis legitima iam confecisset stipendia, aut maior esset annis 50. & proinde vacare liceret: aut caussaria vel necessaria, cum sontico morbo & infirma valetudine impediti non possent esse in castris,

Milium, κέγχρος, ex vna radice numerosos caules fundere geniculatos & arũdinaceos, dici videtur ab eo, quod dixerunt *mille*. Eius grana ac paleæ siccant, ventremq; sistunt, & cum ficubus conferunt magnis doloribus.

* *Mille*, Hebr. אלף *Eleph*, vsurpatur adiectiuè, & in regimine substantiuè. Obseruandum præterea, quòd numeris denariis & centenariis iungitur singulariter: at numeris monadicis iunctum scribitur pluraliter. A verbo אלף *Alaph*, didicit in magna frequentia hominum vel inter mille ferè studiosos versatus est. In 2. coniugatione *Illeph*, docuit, instruxit, assuefecit in tertia, *heeliph*, produxit millia *Allaph*, doctor, antecessor, dux, qui multis aliis solet præire. *Aleph* prima litera, reliquas omnes præcedẽs: & bos, qui præcedit gregem. *Alaphim*, boues qui magno numero, instar milliũ pascuntur. *Alaphim* etiam pro multis millibus ad finem v. 9 cap. 2. Numer. legitur Græcis χίλιοι, adiect. Mille, & χιλιάς, numerus millenarius, seu simplici-

ter mille, seu mile, vt Quadrigarius apud Gellium lib. 1. cap. 16. ibi occiditur mile hominum, &c. Hìc mile hominum non pro eo ponitur quod Græcè χίλιοι dicitur, sed quod χιλίας & sicuti vna χιλίας, & duæ χιλιάδες, ita vnum mile, & duo milia certa atque dicerta ratione dicitur. Hæc Gellius:

* *Millenarii* χιλιαςαὶ, hæretici olim dicti, qui post mille annos Ecclesiam in terris triumphantem, non militantem, & Christi regnum quoddam florentissimum somniabant. De his Augustin. lib. 20. de ciuit. Dei, cap 7. & Hieronym. Comm. in vlt. cap. Ierem. Philastrius itẽ Epiphanius & Irenæus.

* *Milliare*, siue *Miliare*. Hebr. מיל *Mil*, & כברה *Chibra*, est itineris spacium, continens circiter bis mille & quingentos passus geometricos, hoc est, quantum itineris homo pedes horæ spacio conficiat, vsitato progressu, quanquam est, vbi pro mille passibus positum hoc verbum ab Hebręis inuenias. Gręcis μίλιον, quòd nonnulli dicunt esse mensuram seu spatium viæ continens septem stadia. Alii verò octo stadia ei tribuũt: quẽadmodum Suidas quoque scribit decem milia conficere stadia octoginta. Vocãt idipsum etiam Μιλιάριον, miliarium seu miliare, à mille passibus: nec non lapidem, quòd lapidibus miliaria essent distincta.

Miluius ex eo videtur dici, quod molliter & suspense in aere, tanquam suspẽsus in molli lecto volet, aut, *vt alii volunt*, quòd vitam degat millenariam. Vnde à Gallis vocatur *le milan*, estque è genere accipitrum, Gręcè dictus ὁ ἰκτῖν, quòd veris aduẽtum nuntiet, de quo vide Aristophanis Scholiasten *in Auibus*.

Mimallones Bacchi sacerdotes dicti sunt Suidæ, ἀπὸ τῆς μιμήσεως, id est, *imitatione*, quò Bacchum imitentur. De his Ouid. in arte ad hunc modum: *Ecce Mimallonides sparsis in terga capillis, Ecce leues Satyri praua turba Dei*, & quæ ibidem ordine sequuntur.

Mimus seu histrio, qui mores, gestus, naturam hominum imitatur cum quadam lasciuia, ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι, *Diomede auctore*, nomen accepit. Donatus trahit à diururna imitatione vilium rerum, & leuium personarum. Hinc Pantomomi *rerum omnium imitatores*, & Archimimi dicti *principes mimorũ*. Ab imitatione autem ista Prouerbii vice dixit Theophilus, μῖμος ὁ βίος, *similis mimo seu acta fabula est vita nostra*. Apollonius Tyanæus affirmabat, *tyrannos similes esse mimorum regibus, qui modò sunt summi, modo imi*. Solebant enim inter fabularũ actus introduci. Tandem verò, cùm valde placuissent populo, suis auspiciis laudem venati sunt. At quia nudis & planis agebant pedibus, quemadmodum Comœdi *socco*, Tragœdi *cothurno*, nominati fuerũt *Plani pedes*, & fabula eorum *Planipedia*. Actores appellabantur δεικηλισαὶ, quod verbum figulos & imitatores significat. Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis scripsit idem. Sane δείκηλον dictum à Lacedæmoniis simulacrũ prodit Eudemus. Addendum porro & illud *non personatos egisse mimos, sed oblitos fuligine amictosque pellibus agninis*. Tegumenta manuũ ex floribus erant cõfecta. Tunicæ ad medium vsque albo distinctæ à cinctura ad talos imos erant demissæ. A Publio verò & Laberio præcipuè originem trahunt.

Mina vel Mna, commune vocabulum Græcis, Latinis, Hebræis, descendit ab Hebraico מנה *numerauit*. Sæpe illa vox deprehenditur in textu Græco, imo in Hebræo testamenti veteris, nempe *Ezech. 45. Esdra 2. Gen. 31.* vbi habes עשרת מנים *10. minas*. Apud Septuaginta legas τὸν μισθὸν τῶν δέκα ἀμνῶν, 10. agnarum mercedem. Planè corruptus locus librariorum incuria. Nam cùm illi vertissent μνῶν, ab imperitis ἄλφα adiectum fuit ad caput, vt vox ista commutaretur in ἀμνὰς. Qua ratione Laban & Iacob non de decem agnis, sed assibus decem pactum iniuerunt. Quantum verò va-

lue

luerit, controuertitur apud auctores. Dauid Kimhi dicit continere sexaginta siclos, Rabbi Sal *Exo.38. 25.* At Siclus continet obolos 20. sicut asserit Propheta, à quo discedere nō licet. Atq; hęc eadem mina nominatur Hebr. ליטרא, id est, *libra*, sumpto vocabulo à Græcis, qui etiam λίτραν scribunt. At Rabbi Salomon Græcam libram significare voluit, Rabbi Kimhi Hebraicam. Ita pro regionum diuersitate variat eius valor. Exactius illud cognosci poterit, si & reliquas addamus. Mina enim vel libra Romana nonaginta sex pendebat drachmas, Attica verò μνᾶ pentum, *vt & Fannius apud Priscian. testatur.* etiamsi illa antiquitus drachmarum tantum septuaginta quinque fuerit, vtpote tempore Solonis. Græci Medici cum mentionem faciunt τῆς μνᾶς, Atticam intelligunt, vt & Philoxenus medicus, cuius emplastrum est apud Asclepiad. *vt scribit Gal. 4. de cōpositione medicamentorum secundum genera recipiens*: κηροῦ δραχμὰς ρ. ὃ μνᾶν ἐπιγράφει, στέατος ταυρείου δραχμὰς ρ. ῥητίνης τερμινθίνης δραχμὰς οε, ὃ τρία τέταρτα ἐπιγράφει, *cera drachmas centū, quod minam scribit: Seui taurini drachmas centum: resinæ terebinthinæ drachmas septuaginta quinque, quod tres quartas scribit.* Idem Galen. tradit Alexandrinam Minam, iuxta nonnullos vnciarum fuisse viginti. Budæus æstimauit eam ad Gallicæ monetæ æstimationem reductam coronatis decem. Verum plus, quam satis de ea impræsentiarum. Plura qui volet, doctissimum Georgii Agricolæ librum *de pōderibus* legat, vbi facilè inueniet, quod sitim expleat, & scrupulum eximat, si quis modo diuidat amplius, & distrahat in partes diuersas animum.

Minerua, quæ belli inuentrix non solùm fertur, sed & artium respectu, primò à minādo dicta est Cornificio, dum modò Bellona audit, modò Pallas, ab Hastæ vibratione: altero autem à monendo, quod & Festus affirmat.* Græci, pręcipuè Athenienses Mineruam, Ἀθηνᾶν & Παλλάδα vocarunt atque coluerunt. Ita dictam volunt, quasi ἀθρήναν τινὰ οὖσαν, παρὰ τὸ τὸν νοῦν ἀθρεῖν, quòd mentem ad certum fixúmque & euidentem contuitum rerum dirigat: vel ἀπὸ τοῦ θῶ, quod est θηλάζω, vnde ὄνομα ῥηματικὸν ἡ θηλάζουσα, & si præponatur τὸ στερητικὸν α, ἀθηνᾶ, quòd sine matre è cerebro Iouis nata sit. Ridiculæ sunt deriuationes istæ. Appellatio Ἀθηνᾶς cognata est vocabulo *Adonai*, quod nomen est veri Dei: ita vt pæne non dubitem originē inde esse vocabulo, post agnitionem veri Dei amissam, translato in aliud numen commentitium. Vel est à *Thanim*, quæ vox Draconem significat, vt alludat ad historiam seductorū à serpente primorum parentum, cuius memoria vt propagaretur ad posteros, consentaneum est certa sacrificia à Patribus instituta fuisse, quibus agerentur gratiæ Deo de promisso Mediatore, qui conculcaturus esset serpentis caput. Cōstat autem Athenienses coluisse idolum effigie draconis, vel Mineruam cui draco subiiciebatur. Et de his dictum est, quòd exhiberent cultus diuinos, atque obsequia præstarent tribus pessimis rebus, draconi, noctuæ, populo. vide *Pallas.*] Arnobius *3. aduersus gentes* vult nominatam Mineruam, quasi *Meminerua*, quòd veteres eam dixerint *memoriam.* Cum quo congruit illud Afranii apud Agellium: *Vsus me genuit, mater me peperit memoria.* Si cum Cicerone & aliis à *minuendo* deducas, quòd *minuat* ventorum vim (sic enim quibusdam placet) conueniet cum eo, quod Græcorū quidam nominauerint ἀνεμῶτιν. Scribit de ea Isidorus hoc modo: *Mineruam gentiles multis ingeniis prædicant. Hanc enim primam Lanificii vsum monstrasse, hanc etiam telam orsam esse, & colorasse lanas perhibent. Oliuæ quoque hanc dicunt inuentricem & fabricæ, multarumque artium repertricem. Ideoque illi vulgo opifices supplicant. Sed & hæc Poetice fingitur. Non enim Minerua istarum artium princeps est, sed quia sapien-*

tia in capite esse dicitur hominis, & Minerua de capite Iouis nata fingitur, id est, ingenium, ideoq; sensus sapientis, qui inuenit omnia, in capite est, &c. Cicero etiam belli inuentricem statuit. *3. de natura deorum.* Vnde Virgilius: *Armipotens belli, præses Tritonia virgo.* Quin clypeum ipsi affingunt Poetæ mirabilem, cuius descriptio Aeneid. 8. est talis:

Ægidaque horrificã turbatæ Palladis arma
Certatim squamis serpentum auroq; polibãt,
Cõnexosque angues, ipsamq; in pectore Diuæ
Gorgona desecto vertentem lumina collo.

Quotiescunque autẽ cõcuteret hoc scutum, incutiebat in bello terrorem velut minitabũda parti aduersæ. Vt à minãdo rectè quibusdã appellata videri queat. Interim nõ satis tribui illi artium liberalium inuentionẽ, belli porro pacisq;, & lanificii rationem deferri, quando & viam ædificandi ab ea traditam testatur Lucianus in Hermotimo his verbis: φησὶ γὰρ ὁ μῦθος ἐρίσαι Ἀθηνᾶν, καὶ ποσειδῶνα, καὶ ἥφαιστον ἐντεχνίας πέρι, καὶ τὴν μὲν ποσειδῶ ταῦρόν τινα ἀναπλάσαι, τὴν ἀθηνᾶν δὲ οἰκίαν ἐπινοῆσαι. Sed nomina eius quædam & cognomina subiicio. Nam Aegyptiis illa *Sais* est dicta. Strabo *lib. 13.* καὶ ἡ σεβεννυτικὴ δὲ πόλις, καὶ ἡ σάϊς μητρόπολις τῆς κάτω χώρας, ἐν ᾗ τιμῶσι τὴν ἀθηνᾶν. Dicta eadem ταυροπόλα, & apud Andrios ταυροπόλος. Nã cùm Anthropius Agamẽnoni & Menelao donasset taurũ, iussit vt vbicũq; taurus prosiliisset è naui, ibi simulacrũ erigerẽt Mineruæ, quòd ita numine conciliato prospera iis nauigatio esset futura. Accidit autẽ vt is exsiliret in insulam Andrum. Apud Homerum Iliad. α. dicitur γλαυκῶπις ἀθήνη. Vbi Eustathius: γλαυκῶπις ἀθήνα, οὐ μόνον γραφικῶς, ὡς ἁπλῶς γλαυκοὺς ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄν τινι δεινὴν τὴν ὄψιν καὶ ἐκπληκτικὴν κατὰ τὰ γλαυκῶπα τῶν θηρίων. γλαυκοὶ γὰρ οἱ λέοντες οἱ βασιλικοὶ, καὶ ἰδεῖν δεινοί. Paulò post deducit idem τῆς ἀθήνης nomen ἀπὸ τοῦ ἀθρεῖν, id est, *videndo*, ὡς προαθροῦσα τὰ ἐν σκότει καὶ μέλλοντα. Eadem *Tritonia* & *Tritogeneia* nominata à Tritone palude, vel quòd edita credatur ex capite Iouis, cum Bæotica lingua caput sit τριτὼ vel τριτώ. Hesiodus in sua Theogonia:

αὐτὸς δ' ἐκ κεφαλῆς γλαυκώπιδα τριτογένειαν,
δεινὴν, ἐγρεκύδοιμον, ἀγέστρατον, ἀτρυτώνην,
πότνιαν, ᾗ κέλαδοί τ' ἅδον, πόλεμοί τε, μάχαι τε.

Vel dicta Tritonia, quòd eadem cũ Luna sit, tertio à coitu die apparens, vel quòd nihil ab aere differat, qui tertium est elementum. Quãquam Democritus tradiderit ideo nominatam *Tritonida*, quod tria hæc elargita fuerit mortalib⁹, βουλεύειν καλῶς, κρίνειν ὀρθῶς, καὶ πράττειν δικαίως. Seruius scribit 11. Aeneidos hoc modo: *Tritonia, quasi terribilis* ἀπὸ τοῦ τρεῖν, *quod est timere.* Alalcomenia etiam nominata ab Alalcomenio oppido Bœotiæ, *Nedusia* à loco vel vrbe Laconiæ, *Lyndia* ab vrbe Lyndo in Insula Rhodo. Arnobius meminit Mineruæ, quã Messenii *Corifasiam* nuncupabant. Gyraldus *Coresiam* legit Sunt etiam, qui (*Polyphe*) legerunt pro *Cor phe*, quæ tamen lectio dudum est antiquata. *Corifasia* certè erat legendum. Etsi interim non neget Gyraldus legi posse *Coresiam*, cùm etiã Stephanus *templi Coresiæ Mineruæ* mentionem faciat. Parrhasius apud Claudianũ *de raptu lib. 2.* videtur eorum lectioni astipulari, qui *Polyphen* legunt, nec sine auctoritate. Citat enim Mnaseã & Harpocrationem. Addit eam bigas (Cicero habet *quadrigas*) inuenisse, atque inde *Hippiam* dictam, id quod tueri conatur his Suidæ verbis: ἱππεία ἀθηνᾶ. ταύτην ποσειδῶνός φασι θυγατέρα καὶ πολύφης τοῦ ὠκεανοῦ. Noctuas illi sacras volebant veteres. Vnde & Palladis ãuẽ nominat Ouid. ipsaq; noctuæ imago conspici solebat in nomismatis Atheniẽsiũ, *teste commẽtatore Aristophanis*, vbi inprimis colebatur Minerua. Sed & Gallũ Operatrici Mineruæ sacrũ fuisse testatur Pausanias.

Vnde

Vnde in arce Eleorũ olim ſimulacrũ Palladis, quod Phidiæ erat opus, exſtitiſſe crediderim cum Gallo in galea erecto, quod pugnacitatis ſymbolum eſſe arbitratur idem Pauſanias. Præter noctuam & Gallum draconem propter vigilantiam viſuſque acumen conſecratum ei inuenio. Quapropter Demoſthenem legimus cum è carcere elapſus fugeret, reſpectantem ſubinde ſublatis manibus dixiſſe *O Pallas vrbium Domina, cur trib. infauſtiſſimis beluis delectaris, Noctua, Dracone, Populo?* Aegyptij eidem tertium cuiuſque menſis diem dedicarunt. Decimo tertio autem Cal. Aprilis celebrari ſolebant feſta eiuſdem Deæ, quæ dicebatur *Quinquatria* vel potius *Quinquatrus*, ſecundum Feſtum, vt *triatrus, ſexatrus*, & ſimilia. Primus eorum dies expers erat ſanguinis: Reliquis vero gladiatores nudis enſibus in arena pugnabant. Nomen inditum nonnulli volunt à *quinque & atro die*, qui inuenitur poſt Idus. Sed refragatur Gellij auctoritas, qui hoc nomine appellari docet, quòd ab Idibus quinque dierum numerus ſit, ſyllabaſque duas extremas nihil planè ſignificare. Quam ſententiam amplecti videtur Naſo his verbis:

Vna dies media eſt, & fiũt cum ſacra Mineruæ,
Nomina quæ à iunctis quinque dieb⁹ habẽt.
Sãguine prima vacat, nec fas cõcurrere ferro,
Cauſſa, quod eſt illa nata Minerua die.
Altera treſq; ſuper ſtrata celebrãtur arena,
Enſibus exſertis bellica læta Dea eſt.

Octo eius ad minimum templa fuiſſe Romæ apparet ex Liuio, Plinio, Dione, Ouidio, Plutarcho & aliis. Inter ea imprimis commemorandũ Mineruæ ſiue Palladis Auentinæ delubrum antiquiſſimum *in Auentino monte*, & Liuij Andronici donariis celebre, quibus ipſe ab aliis Poetis & Hiſtoricis donatus fuerat immo tandem grata pietate eadem ad Mineruam præſidem ingeniorum detulerat. Mineruam cuſtodem domi cultam à Cicer. eamq; poſtea, cum abiturus eſſet in exſiliũ, ab eodem in Capitolium delatam ac conſeruatã refert Dio lib. 38.

Minotaurus, qui ex Paſiphae Minois regis vxore natus fingitur, cum taurus eam iniuiſſe (nomen id fuit adultero) ad humeros vſq; referebat taurum, cetera hominem. Itaque ſemibouem virũ nominat Ouid. *Triſt. 9.* Ex reſolutione nominis facile apparet eius origo. Fuit & ſignum militare apud Romnos, ſicut aquila & porci effigies, quo indicarent non minus occulta eſſe debere Ducum conſilia, quàm abditus fuiſſe creditur Minotaurus in Labyrintho. Vnde ſolitus eſt dicere Q. Cæcil. Metellus, *nec tunicam conſiliorum conſciam eſſe debere.*

Minucia porta appellata eſt Romæ, q. eſſet proxima ſacello Minuci, vel ab ara Minuci, quem Deum putabãt. *Feſtus.*

Minyæ ab Orpheo dicti ſunt Argonautæ, tum etiã ab Apollonio, Pindaro, Valerio Flacco. Ouidio, à Minya Theſſalo, qui Orchomenum cõdidit Homero Πολύμηλον, Pindaro καλλίπωλον, vel quod plerique eorum orti erant ex Minyæ filiis *vt cenſet Feſtus.*

Miracula, quę ſimpliciter dicũtur opera Dei, alias θαύματα, *quod ſuperent captũ ingenii & homini incutiãt ſtupore*, alias τέρατα, i. *portenta vel prodigia*, quòd limites naturę trãſgrediãtur, nõnũquã σημεῖα ὅτι τὰ μέλλοντα σημαίνουσι, quòd *ſignificẽt futura*, à mirãdo ſuã trahũt appellationẽ. Quædã ex illis pertinent ad artẽ, ad naturam alia, nõnulli ad Deum. Artificioſum miraculũ fuit ſepulcrum Mauſoli. Naturæ miracula Cometæ, ſanguinolẽtæ pluuię, & alia ſimilia. At Dei miracula ſunt multiplicia, & omnia vera eaque aut externa, aut interna, vtpote facta prædicatione Euãgelii, qualis cõſciẽtiæ tranquillitas & Demonum expulſio. At falſa & mala, ſunt Diabolica, quæque ab eius miniſtris, vt pote Antichriſtis & Magis Aegyptiis permiſſione Dei fiãt. Quo pertinent omnes præſtigiæ à Cacodæmone & eius organis oculis hominum exhibitæ.

* *Miſceo*, à Gr. μίσγω, & vtrũq; ab Hebr.

מסך *Masac*, Miscuit, admiscuit, commiscuit, infundendo liquorem immiscuit, & sæpe pro infundere accipitur: nam in calidis regionibus, Palæstina nempe & aliis, vino nō vtebantur homines, nisi misto, & aqua multa temperato. Cognationem arctissimam habet cum מזג *Mezeg*, id est, mixtio, temperatura, & cum נסך *Nasac*, Libauit. מסך *Mesech*, etiam est mistio, infusio, quam Græci vocāt *μίξιν*. Quemadmodum verò Gallis *Mesler*, Germanis *Mischen*, ita Hebræis *Masac*, & Græcis *μίσγω*, varias habet significationes metaphoricas.

* *Miser* variè designatur ab Hebręis, 1. דל *Dal* nominatur, id est, exhaustus facultatibus & viribus, à verbo דלל *Dalal*, extenuatus, exhaustus, euacuatus, consumptus est. Hinc Gr. *ἀθλεύω* miser sum, *ἄτλιος* miser: item *τάλας* miser, calamitosus; & *δείλαιος*, *δειλὸς*, miser. 2. חלכה *Chelca*, voce composita ex כיל *Cil*, facultas & כהה *Caha*, obscurus fuit; ac si dicas hominem ob miseriam aliis ignotum, contemptum, qui veluti in tenebris degat, tanquam vilis & ignobilis: cui illustres viri ob diuitias & splendidum ac prosperum vitę statum opponuntur. Hinc Latinis *Calcatus*, nempe miser qui Diuitum pedibus superbè cōteritur. 3. Quoniam verò miser homo crebris afflictionibus, quas videt & pręuidet, torquetur, nec inopię tela longius præuisa potest auertere, עני *Hani*, dictus est, id est, afflictus, miser crebris ærumnis in animo primum deinde in corpore concussus & fatigatus; à verbo ענה *Hana*, id est, animo seu mente considerauit & percepit, cogitauit, vnde Gall. *ahanner*) & in secunda coniugatione, afflictus est: nam per afflictiones reducimur ad mentem, vt vias nostras videamus, deseramus, vt Dei vias antè derelictas ingrediamur ac sequamur. 4. Miser dicitur שומם *Schomem*, id est, desolatus, & veluti desolatio ipsa, à verbo שמם *Schamem*, desolatus est, quod cognationem habet cum אשם *Ascham*, ignominiosè deuastatus est, & cum נשם *Naschan*, anhelauit. De misero enim hæc vt plurimum prædicantur. Græcis *Δύστηνος*, *παρὰ τὸ στένειν*, vt sit grauiter gemens: secundum alios *παρὰ τὸ στῆναι*, vt sit qui vix locum inuenire potest vbi consistat; quod etymon verisimilius est & synonymo *ἄστηνος* conuenientibus. *Δυστηνία*, miseria, calamitas ab Hesychio exponitur *μοχθηρία*, Improbitas: vt *δύστηνον* idem exponit non solùm *ταλαίπωρον*, seu etiam *μοχθηρόν*. Sed ex aliorum hypothesi: nam plærique ferè omnes de miseris & afflictis miserè iudicant, eosque (amicorum Iobi exemplo) improbos esse opinantur. *Ἄθλιος*, miser, ærumnosus, malis exercitus, ab *ἄθλος*, quod certamen & laborem significat. Conflictatur enim miser cum ærumnis quibus arctè premitur. *τάλας*, *ανος*, *ὁ ταλαὸς*, *οὗ* idem cum *ταλαίπωρος* & *ταλαίμοχθος*, id est, cui multæ ærumnæ subeundæ ac tolerandæ sunt, miser; à verbo *ταλάω*, suffero perpetior. Hesychio *ταλαὸς* idem quòd *ὑποστατικὸς*, *ἰσχυρὸς*, *βίαιος*, & idē ac *ταλακάρδιος*, *ταλάφρων* seu *ταλασίφρων*, inuictus, robustus, Patiens ærumnarum & laborum, Qui forti & inuicto animo labores ac ærumnas subit atque sustinet. De quo dicitur, *Fortiter ille facit, qui miser esse potest.* Vnde Egenus, Inops, Pauper.

* *Misericordia* à Cicerone ita definitur, Dolor est animi & ægritudo, ex miseria alterius iniuria laborantis conceptus. Sed etymon vocis hanc definitionem impugnat. Sæpius enim cordatis hominibus aliorū miseria cordi est, cui opem ferre hilariter festinant, & iubet Paulus, Rom. 12. 8. vt qui miseretur, id est, qui *ἐλεημοσύνην* largitur misero, in hilaritate faciat. Non significat igitur tristitiam cordis, sed opus benignitatis & clementiæ ex amore ortum, cum hilaritate cordis, ipsi misero præstitum. Cæterùm, neque Hebraica vox רחם *Racham*, 1. Misereri, amare, diligere, vnde רחום *Rachum*, misericors, & Gręca *ἐλεεῖν*, vllam

vllam animi ægritudinem sua notatione significant: sed tantùm aut amorem, & cordis propensionem erga miserum, aut ipsum amoris effectum. Sunt qui à visceribus verbum illud *Racham* factū existimant, quasi *Inuiscerare* dicas, hoc est, intimo affectu, qui visceribus inditus est, tāgi, & commoueri erga aliquē, intimo commiserationis effectu quempiam prosequi, quo scilicet Matrix, quæ רחם *Rechem* dicitur, fœtum complectitur, tuendo & fouendo. Ac opponitur verbo חרם *Charam*, quod est deuouere, ab vsu communi, & è medio, sine commiseratione, tollere. In Cal semel inuenitur *Racham*, Psal. 18.2. vbi significat diligere: at in Pihel est misereri, & passim occurrit apud Prophetas, item intimis visceribus amplecti, commiserari. Matth. 9.36. redditur, misericordia affici, commiseratione intima commoueri Syrus interpres ait *Ieschua ethrecham*, & Græcus contextus, ἐσπλαγχνίσθη. Idem repetit Marcus, cap. 6. v. 36. Σπλάγχνα non intestina dicuntur, sed præcipua interanea & vitaliora: vt cor, pulmo, iecur, & similia, quæ in cæsis victimis aruspices considerabant, siquid portenderent. Sumptum enim est ab aruspicinis id vocabulum, deinde ad omnes animalium partes intrinsecas trāslatum. Celsus Viscera, Latinè vocat, & ab intestinis distinguit. Σπλάγχνος masc. & Σπλαγχνὶς, ἴδος, ἡ, Cor. καρδία etiam dicitur. Viscera misericordiæ Dei, σπλάγχνα ἐλέους Θεοῦ videntur, Luc. 2.78. & Christiani vocantur εὐσπλαγχνοι, misericordes, Ephes. 4.32. 1. Petr. 3.8.

Mispa vrbs trans Iordanem in terra Gilead, & speculam significans, apud quem Iephthe propriam mactauit filiam. *Iudic. 11.* nomen habere videtur à צפה *speculatus est*. Hîc Samuel obtulit agnum lactentem, & Philistæos fulmine percussos in fugam vertit 1. *Sam. 7.*

Missa, quam aiunt esse sacrificium, idem cum sacrificio crucis, in qua obtulit seipsum Christus, vt quidem nobis hîc applicetur, quod Christus perfecit pendens in cruce, idque panis & vini conuersione in corpus & sanguinem Christi Saluatoris, vnde originem nominis arcessat, nondum conuenit inter eruditos. An ergo à veterum moribus & institutis desumtum vocabulum, quod affirmare videtur de *inuent. rer. lib. 5. cap. 12.* Polydorus, eo quod in Isidis sacris vnus ex sacerdotibus quem *Grammatea* vocabant, solitus fuerit renunciare præ foribus ritu & sermone Græco, λαοῖς ἄφεσις, *populis missio*? Solebant enim vsurpare hæc verba post celebrata mysteria, vt omnes se demitti aut abire fas esse intelligerent. An à Deo Mahussa, vt voluerunt hoc tempore non pauci? An verò potius à מסה *munere siue oblatione*, quæ manu offertur, id quod Reuchlinus existimat *libr. de rudimentis Hebraicis*, deducto nomine à מס tribuit? Vt me paucis absoluam, sciendum hæc etyma, quantumuis probabilia, permultis displicere, sicut etiam illorum sententia, qui sufficientiam audēt interpretari, nimirum vt daretur, quod esset satis, eo quod Dominus *Deuter. 15.* præceperit Israelitis, vt manum suam aperiant pauperi, eique mutuent, quod sufficit, id quod Chaldæus reddidit *Missath*. Placet potissimæ eruditorum parti vocabulum esse Latinum, & à mittendo deriuatum. Tradit quippe Plutarchus in primis solitos suo tempore Romanos peractis votis venerari Deos, inque templis sedere ac permanere consuesse, at re diuina peracta sacerdotem, I *Licet* pronunciasse, vel potius proclamasse, quasi innueret iis iam abire licere, qui sacris interfuissent. Apuleius quoque ostendit *in Metamorphosi sua* Aegyptiis simul ac Græcis verba illa Græca accini solita, quorum modò mentionem feci. Sic Rhenanus *in suum Tertullian.* vbi aduersus Marcionem, & de militis corona scripsit, euincere conatur ex Isidoro, traxisse originem suam hanc vocē ex Catechumenorum, Energumenorum & Pœnitentium demissione an

ne, antequam sacerdos consecrationis mysterium, cui interesse haudquaquam licebat illis, auspicaretur. Sonora n. voce clamabat: *Catechumeni exeunto*. Itaq; ab ea demissione tandem vulgus cœnæ Dominicæ attribuit appellationẽ missæ. Testari volunt id quoque Dionysiũ iuxta Scoti translationẽ his verbis: *Soli v. sacris expelluntur choris Catechumeni.* *Addamus ex Brissonio, ad *L. Dominico, de spectac. in C. Th.* quæ sequuntur. Ab altari penitus exclusos, & dum sacris operarentur Ecclesiæ ministri, procul ire eos Leuitarum voce iussos, indeque *Missæ* vocabulum fluxisse, Isidorus lib. 6. etymologiarum tradit, cap. 19. *Missa*, inquiens, *tempore sacrificij est quando catechumeni foras mittuntur clamante leuita*, siquis Catechumenus remansit, exeat foras: & inde missa, quia sacramentis altaris interesse non possunt, qui nondum regenerati noscuntur. Quod & Dionysius lib. de Ecclesiast. Hierarch. testatur, qui post psalmorum cantus, & sacræ scripturæ lectionẽ ἐξωγίγνεσθαι τῆς ἱερᾶς περιοχῆς τοὺς κατηχουμένους scribit, vt & arreptitios ac Pœnitentes: remansisseque duntaxat τοὺς τῆς τῶν θείων ἐποψίας καὶ κοινωνίας ἀξίους.] Hugo de sancto Victore *lib. de sacram. II.* vult dictã Missam, quasi *transmissam*, quo populus per sacerdotis ministeriũ, qui vice mediatoris fingitur inter Deum & homines, preces, vota, oblationesque Deo transmittat. Alii variata paulum sententia vsos volunt Latinos voce *Missa*, vel quod significet hostiã in cœlũ missam, tãquã *holocaustum* à Deo sumi, vel quia Christiani singuli ad altare panem suũ consecrandum per manus ministrorum mittebãt. Quibus ex omnibus cõsequitur vocẽ potius esse Latinã, quam exotericã, hoc est, ex fontibus linguæ Hæbraicæ, aut aliunde deductam: Maximè cum etiam Cyprianus remissam dixerit peccatorum *lib. de bono patientiæ* pro remissione, *vt & Tertull. contra Marcionem 4.* Quomodo & alii pro *missione* dixerũt *missam*. Græce dici poterit λειτουργία, nempe *publicum ministerium*, quod vocabulũ Domini cœnæ alioqui tributum cõplectitur totam actionẽ, *concionem* dico, *distributionẽ, inuocationẽ & gratiarũ actionẽ.* Nec ignorandũ, quod aliqui nomẽ hoc ortũ velint à cõtributione Eleemosynarũ, quæ olim fieri solebat in celebratione cœnæ Dominicę. Iis quippe collectis dici solitum: *Ite missa est, i. collecta eleemosyna* Alii hoc modo intelligunt: *Ite missa est, i. remissio peccatorum certò vobis annũtiata est.* Melanthõ vult ab hac collectione, vel missione nominatam, *Agapen.* Quod enim ἀγάπας nominauerint eleemosynas, colligi potest, inquit, ex epistola Iudæ, cuius hæc sunt verba: οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες, συνευωχούμενοι, ἀφόβως ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες. Sed fallitur vir magnus. Quamquã enim negari non potest, collatas fuisse à piis donationes in pauperum vsum, cũ haberentur ἀγάπαι, atque adeo fuisse mutuæ caritatis signa, tamen cœnã propriè hoc nomine nunquam appellatam constat. Erant sanè ἀγάπαι, *fraterna ecclesiastici cœtus conuiuia*, quæ pulcrè admodum in Apologetico cap. 30 descripsit Tertul. In his quidam versabantur epulis vescentes, vt videri possent vera ecclesiæ membra, cùm tamen essent σπιλάδες, id est, *maculæ & labes*, vt scripsit Iudas. Plura de his suo loco.

Missilia, à mittẽdo dicimus variarum rerum donaria, quæ in perpetuam memoriam & liberalitatis gratia spargere solebãt olim colligẽda à populo Cõsules, & tandẽ Imperatores. Suetonius Domitiano: *Dieque proximo omne genus rerũ missilia sparsit.* Id Caligula: *Sparsit & missilia variarum rerum, & panaria cum obsonio viritim diuisit.* Et in Nerone: *Sparsa & populo missilia, omniũ rerum, per omnes dies singula quotidie millia, auium cuiusque generis multiplex penus, tesseræ frumẽtaria, vestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumẽta, atque etiã mansuetæ feræ, nouissime naues, insulæ, agri.* Xiphilinus

philinus etiã Nerone: σφαίρια χρ μικρὰ γεγραμμένα, ὡς ἕκαστα αὐτῶν ἔχοντα εἰς τὸν ὅμιλον ἔῤῥιπτεν, καὶ ἐδίδετο ὅτι τις δι ἐκείνων ἥρπασεν. Meminit quoq; eorum l. 9. §. pen. ff. de acquir. rer. domin l. 8. ff. de cõtrah. emt. & §. pen. Instit. de rer. diuis.

Missus cibi, *teste Nonio*, inde est appellatus, quod mittatur seu inferatur mensæ. Vnde Lãprid. *in vita Heliogabali. Sybariticum missum semper exhibuit ex oleo & garo*. Est & ex Suetonio notãdum, quod is in Domitiano *centũ missus Circenses* dixerit, quos Seruius *cētum currus, qui mittebantur*, interpretatur.

Mithridatium vel antidotũ Mithridatis, nomen inuenit à Mithridate Bithyniæ & Ponti rege, qui primus inuenit, *test. Gal. lib. 2. de antidotis*, Ab illo solo, inquit Plin. *lib. 17.* excogitatum quotidie sumere venenũ præsũptis remediis, vt consuetudine ipsa innoxium fieret. Ab illo primo antidoti genera inuenta, ex quibus vnum, & iã nomen retinet *Mithridatium* appellatum. Ipsum verò nomen מתרדת decretorum exploratorem significans, appellationem quibusdã habere videtur à תור *explor. iuit*, & דת *mandato*. Vsus est ille aduersus Romanos curribus falcatis: Armorũ fabricas oppidatim instituit, suumque exercitum patientia laboris duraturum inuictum & inexpugnabilem propemodum reddidit, *teste Iustino lib. 37.*

Mitio in Adelphis Terentii dictus, videtur plerisque ἀπὸ τοῦ μικροῦ *exiguo*, vnde & μίκυλος, *quòd omnia in eo exigua humilia ac depressa fuerint*. Nimis longè petita originatio Equidẽ Poeta diuersam exprimere voluit naturã in Mitione & Demea. Nam vt hunc seuerum durum & tetricum, ita illum placidum & mitem finxit, vnde *Mitioni* nomen.

Moab, quòd ex patre sit, etymon eius designat. Cõcepit enim eum primogenita filia de patre. Hinc *Moab* ta:.

Modestia dicta à modo *M. Tullio auctore de Officiis 4. vt & Nonius affirmat*. Idẽ cap. 12. *Modestia, moderatio, modus, modicum, mediocre, hunc habet ordinẽ, quod modestia fundamentũ, soliditas, basis ipsa virtutis est, è qua gignitur: Moderatio, qua temperat, aurigatque modos, qui ex supra memoratis disciplinis, in factis, & in dictis, & in ceteris talibus que agẽdi officia sunt, iũgũtur.*

Modicum vult dictũ Scaliger *in Theophrast. de caussis plant.* quasi mediũ. Quid si à modo deductum dicas, cum (*vt Nonius Marcellus scribit*) Modicum veteribus fuerit, quod alias est moderatum, quodq; fit cum modo quodam, Plautus Persa: *Modicè & modestè est melius vitam viuere*: Et Milit. *Modicè sapis*. Varro περὶ τύχης: *Sapiens & bonum ferre potest modicè, & malum fortiter ac leniter*. Salustius bello Iugurth: *Animus belli ingens, domi modicus, libidinis & diuitiarum victor.* Porro idem Nonius non obscurè approbare videtur idem etymon capit. 12. quo modicum à moderato distinguit his verbis: *Modicum verò moderatum est: Mediocre, quod medium.*

Modius Latinorum, si non descendit ab Hebræorum מדה quæ illis mensuram quantitatis continuæ significat, sicut משורה mensuram quantitatis discretæ, sed omnino vox est latina, vt ego reor, rectè deriuari poterit à modo. Continebat hic, quoad res aridas duos semodios, semodius sextarios octo, sextarius heminas duas, hemina acetabula 4. acetabulum sesquicyathũ, cyathus ligulas quatuor. Exactius distingui poterũt mẽsuræ hoc modo: *Modius cẽtinet libras viginti sex, vncias octo; Semodius libras tredecim, vncias quatuor: Sextarius vncias viginti: Hemina decẽ: Acetabulũ duas & dimediã: Cyathus sescunciam, drachmã, & scrupulũ Ligula drachmas tres & scrupulum vnum.* A modio dicitur vas modiale. Plautus in Captiuis: *Aulas calicesq; omnes cõfregi, nisi quæ modiales erãt.* Et sesquimodius legitur apud Varronẽ *lib. de re rustica 1.* & trimodium apud Plinium *lib. 33. c. 1. Neque enim aliter*, inquit, *potuissent trimodia illa annulorum Carthaginem ab Annibale mitti.* Falluntur autem

qui à medimno vocabulo Græco tractũ putant. Atticus enim medimnus capiebat octo & quadraginta Chœnicas, at modius Romanus octo quo medimnus sex caperet modios. Fannii in hoc auctoritas nonnihil valebit. Sic enim ille in amphora:

Huius dimidium fert vrna, vt & illa medimni
Amphora, terque capit modium: Sextarius istum
Sexdecies haurit, quot soluitur in digitos pes.

Loquitur de Italico medimno, quem etiam Suidas octo chœnicas capere scripsit hoc modo: ὁ δὲ μέδιμνος ὁ ἰταλικὸς ἔχει χοίνικας η. Siculus autem medimnus complectebatur sex modios, *vt ex Ausonii gripho de numero ternario intelligi potest.*

Modius videtur Grammaticis quibusdam dici παρὰ τὸ μέδειν *curando* vel *regendo*, fieriq; à preterito medio μέμεδα *sum moderatus.*

Mœchus Græce μοιχὸς dictus Eustathio παρὰ τὸ μὴ οἰκὸς· τόδε οἰκὸς καθ' Ηρόδοτον ἐοικὸς, δι' ὃν οὐκ ἔοικε τὰ γένη, id est, *ab eo quod minimè deceat*: οἰκὸς autem ex Herodoti sententia conflatur συναιρητικῶς ab ἐοικὸς. Mœchi autem caussa dissimiles sunt liberi. Minus placet, quod aliqui dictum putent ἀπὸ τῶν μυχῶν, id est, *recessibus & abditis locis.*

Mœnia, Hebr חומה *Choma*; munus propriè qui ex coctis seu adustis lateribus conficitur; deinde vsurpatur quoque de omni muro ciuitatis, quem Latini *Mœnia* vocant, à munienda vrbe. Nam veteres mœnire pro munire dixisse videtur: & mœri mœrorum pro muris חומות *Chomoth*, Virgil. Aeneid. lib. 10. *Quin intra portas atque ipsa prælia miscent Aggeribus mœrorũ* Græc. τεῖχη, & τεῖχος murus.

Moguntia Germaniæ superioris ciuitas Episcopalis Metropolitana Typographiæ inuentione celebris (*etsi reclamet Junius, vt alias dictum*) multis etiam antiquitatibus clara & sita ad Rhenum, exstructa dicitur, sed incerto auctore, à Trebata Nini Assyriorum regis filio, vel à Mogũtio quodam Troiano, vnde illi videlicet nomen. Primi eius Episcopi fuisse dicuntur *Crescens* & *Crescentius*, primus Archiepiscopus *Bonifacius*, primus Academię erector Episcopus *Theodoricus*.

Mola mulieris, quæ est inanima, rudis, & indigesta moles, addita vtero ex cruditate & seminis corruptione (neque enim virgines eam egessisse vnquam cõpertum) vnde corporis partiumque eius discretio & accretio est impedita, imo quæ est velut μύλητικώσις quædam, in qua vis gignendi & discernendi à semine exoleuit, nomen suum adepta videtur, quod referat characterem lapidis molendinarii, cui & tardo motu suo respõdet. Aristoteles scripsit ex solo mẽstruo sanguine compingi molam, *4. de gene animal. 7.* eo quod sola mulier ex animantibus, & menstruis tentetur, & mola laboret. Verum contradicit Hippocrates originem eius semini deferens, interdum sanguini crasso, in corpore redundanti. Demonstrat etiam Galenus nunquam eam deprehensam in virginibus, id quod haudquaquam ita futurũ, si solo ex sanguine turgere aut combinati posset. Solam illam in se vitam hęc habet, quæ satis arboribusq; contingit, *teste Plinio lib. 10 cap. 64.*

Mola, siue illæ vento circumagantur, seu fluuio quodam, simpliciter à *molendo* deduci possunt, vel quod his mole velut quadam res minutatim confringantur. Alii à Græca voce μύλος vel μύλη deducunt. Sunt autem illę multiplices, vtpote *manuaria, asinarię, vel Trusatiles, Frumentariæ, Olearia, Aquariæ*, & quatum alæ ventorum flatibus in gyrum agitantur. Iabolenus *l. dolia. ff. de fund. instr.* refert manuariàs ad supellectilem, iumentarias ad instrumentum. Offilius tradit Aquarias, quantum lectione percipere potuit, ante Iustiniani tempora non fuisse in vsu. Trusatiles, quas & Versatiles dicunt, Volsiniis

niis

niis inuentas tradit Plinius *libr. 36. cap. 18.* At apud Priscos nullum omnino earum fuisse vsum scribit Seruius nobilis Grammaticus. Nam pistrinum tum dicebatur locus, in quo molebatur farina, à *pinsendo*, id est, *contundendo* inueuto nomine, quod ante molarum vsum frumenta contunderentur in pila. Hinc nomen Pilumni, *vt suo dicetur loco.* Priusquam tamen facio finem, quidni referam absurdum hic Isidori etymon, cùm ait, *appellatam molam à sui rotunditate, vt mala pomorum?* Festus scribit molam quoque vocari far tostum & sale sparsum, quòd hostiæ eo molito aspergantur. Denique à mola dictus, *Lapis molaris.* Ad antiquitatem pertinet quod ipsis Vestalibus, cum virgines Vestales Vestæ sacrificabant, soliti fuerint ornare molas floribus & sertis, feriantes etiam hoc die à labore.

Moles, à mouendo.

Molestia, à mole. Grauis enim est is, qui est molestus.

Molucrum. Totum hoc Festi, cuius sũt verba: *Molucrum non solùm quo mola vertuntur dicitur, id quod Græci μύλικρον appellant, sed etiam tumor ventris, qui etiam virginibus solet euenire, cuius meminit Afranius in virgine.* Cetera idem Festus suppeditabit.

Monachium, vulgo *Meunchen* ad Isaram profluentem in Danubium situm, & exstructum ab Henrico Bauariæ duce, Anno 962. nomen traxisse creditur à *monacho*, quod dum iacerentur fundamenta, caput inuentum sit monachi.

Monachus, ἀπὸ τοῦ μονάζειν, quòd *solus agat*, vel quòd *solus tristitiam habeat.* μόνος *solus*, ἄχος *luctus* vel *tristitia*, qua contabescit cum mundo repudium misit, & ab omnibus voluptatibus se abdicauit. Id enim à multis veterum monachis factum quis nescit? Hieronymus ad Riparium: *Monachus non docentis, sed plangentis habet officium, qui vel se, vel mundum lugeat, & Domini pauidus præstoletur aduentum.* Et Bernardus super Cantica sermone 64. *Scimus monachi officium esse non docere, sed lugere.* Idem Epistol. 42. paulo ante finem: *Labor & latebra, & voluntaria paupertas, hæc sunt monachorum insignia. Hæc vitam solent nobilitare monasticam.* Tales quondam (de optimis loquor) esse solebant, aut certè esse debebant. Vt non sine ratione Theodosius Imperator apud Cedrenum beatos hos prædicet, quòd essent ἀμέριμνοι τοῦ κόσμου *curis huius mundi vacui.* Summopere etiam eos commendat Nicephorus ex vita & institutis, cùm nondum rerum omnium copia affluerent, nondum sese in voluptatum cœno polluerent, momẽtaneis magis addicti, quàm rebus æternis, pietati, religioni & cultui Dei. sæpe in superstitionem & horrenda alia peccata prolapsi, vt solent omnia degenerare paulatim in peius, struente insidias & peruertente omnia, Diabolo.

Monarchia Reipublic. forma, in qua μόνος ἄρχων, *solus & vnus princeps*, commendata à multis sapientibus præ populari vel Optimatum est imperio. Nã in Cyro instituendo visus est eam probare Xenophon. Approbat & multis in locis Plato: Multis rationibus confirmat Isocrates, vt apud Herodotum Darius, atque adeo laudat Homerus hoc dicto; οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω. Vt taceam de multorum populorum consensu in quatuor monarchiis & aliis regnis, deque naturæ instinctu, vno Deo & sole, de vno apum rege, vno armenti duce, & vno Dictatore, si quid periculi Reipub. imminebat apud Romanos.

Monasterium μοναστήριον. Qui in monasteriis olim versabantur, olim dicti fuerunt non solùm monachi, sed etiam ἀσκηταὶ ab operum exercitatione, ipsaque monasteria dicebantur etiam σεμνεῖα à grauitate vitam ibi degentiũ. * vt pietatem, semoti à reliquo mundo cõmodius exercerent, séq; in contempla-

tione rerum sacrarum occuparent, donec legitime ad sacras functiones & ministeria apta vocarentur. כמר *Camar*, Hebr. est exardescere, aduri; Contrahi, ab effectu, quia adusta contrahuntur. Vnde Syris est claudere & contrahere. Hinc monachos Elias in Tisvite כומרים *Cumarim* dici putat, quòd in claustris degant.]Multa de iis Philo Iudæus,qui ipsa Apostolorum ætate vixit, cuius etiam verba, vbi de monachiis Ægypti agit, quoad etymon nominis adiiciam: ἐν ἑκάστῃ, inquit, δὲ οἰκίᾳ ἐστιν οἴκημα ἱερὸν, ὃ καλεῖται σεμνεῖον ᾗ μοναστήριον, ἐν ᾧ μονούμενοι τὰ τοῦ βίου σεμνοῦ μυστήρια τελοῦνται. Nominauit & eadem σεμνεῖα Eusebius, *vt meminit Cedrenus*. Laudes eorum etiamsi in illis nonnulli, vt & Athanasius, nimium fuerint prouecti, vt idē Cedrenus refert, in controuersiam vocare nequaquam hoc loco constituimus, ne quid extra oleas, cùm maxime in etyma intenti simus, & qualemcunque originem attulisse delectet, iis porrò adiectis, quæ ex philologia & ipsa antiquitate petita illustrare queant propositum nostrum. Neque ægre laturum existimamus Lectorem pium, si positis affectibus neque excurramus, aut ea adiiciamus, quæ videntur facere οὐδὲν πρὸς ἔπος.

* *Moneta*, qua res numaria significatur, ab Hebræis, Chaldæis atque Syris, dicitur מטבע *Matbéha*, quæ & si specialiter aliquando idem est quod *Bikkha* id est dimidium sicli, generaliter tamen & plurimum sumitur pro pecunia siue moneta, eáque notis suis affabrè expressa atque percussa. Hanc Rabbini צורר *Tsarur*, quasi figuratam, à *Tsur*, vel *Tsaiar*, figurauit, formauit; Græci verò ἔρτοπον, παράσημον, ἐπίσημον, παρατετυπωμένην, aliisque nominibus appellant. Vnde à radice טבע *Tabha* deducitur, quæ præter propriam immersionis siue demersionis significationem, metaphoricè figere seu infigere, imprimere item & exprimere significat: propterea quòd, vt reliquæ gentes numis suis impressas habuerunt varias inscriptiones & imagines, vel personarum (vnde numisma, quasi nomisma, à nominibus scilicet & effigiebus Principum, quæ ei imprimebantur, Isidorus dici putat) vel locorum, vel fluminum, vel ædificiorum, vel virtutum, vel nummum, vel instrumentorum, vel armorum, vel vestimentorum, &c. ita apud Hebræos & veteres Orientales signa certa inscriptionesque numis impressæ spectantur, vt vel vnica sicli Hebræi imago inscriptióque testatur, quibus partim Imperii Israelitici vim atque robur, partim sacerdotii sui dignitatem significabant: perinde vt veteres illi Aegyptii per notas suas hieroglyphicas, quæ in tota rerum vniuersitate comprehenduntur, designabant atque explicabant: & Romani sui imperii molem numis illis à se signatis variis inscriptionibus & imaginibus, toti orbi notam ac testatam esse voluerunt. Nec verò tantùm monetam hæc vox siue ἄσημον, quam סומא *Suma*, id est, cæcam, Chaldæi appellant, siue ἐπίσημον, id est, effigiebus expressam, significat: sed ampliori ambitu complectitur rem siue personam adprobatæ vel improbæ notæ? prout moneta alia proba est, alia verò improba seu adulterina. Proba, quæ νόμῳ, id est, ritè & iuxta leges (vnde νόμισμα dictum vult Aristoteles) cusa atque percussa: improba verò, quæ vitiata & adulterata est, quam Syri peregrino vocabulo פרדיגמא *Paradigma*, i. exemplum seu notam, monetæ scilicet reprobatæ; Græci verò κίβδηλον, ἀδόκιμον παράτυπον, ὑπόχαλκον, & παραχάραγμα conuenienter appellant.

Moneta, scilicet nummi nota, quòd moneat, est appellata. Tributum & idem nomen Iunoni, quod (*vt Tullius scribit libro de Diuinatione*) ex arce templi commonuerit populum Rom. vt propter terræ motum, qui acciderat, plena fuerem procurarent. Potest & nominis etymon

etymon eo referri, quod in æde Monetæ seruari olim fuerint libri, in quibus continebantur fata pop. Romani, vtpote monentes de rebus futuris. Quamquam verò Plutarchus & Val. Max. referant ad imaginem Iunonis Monetæ, quam eo tempore colebant Veii, cùm Camillus suis auspiciis ciuitatem occupasset, tamen nihil obstat, quo minus vocem ab eadem origine trahas: Maximè cum captis Veiis milites per otium eam rogassent, velletne vna Romam abire, & ipsa annuens se velle respōdisse dicatur. Ecce Diaboli præstigias. Ita Veterator semper conatus est offusis tenebris & caligine obducta veritate, à vera maiestatis Dei notitia genus humanum auocare, ne adipiscatur beatam immortalitatem, qua ipse excidit. Inde est, quòd ab augure lapis incisus fuerit nouacula, quòd fortuna muliebris periculum denuntiarit, quòd Claudiæ manum nauis secuta sit, quod serpēs vrbem Romam peste liberauerit accitus Epidauro, *vt eleganter à Lactantio relatum vide cā 17. lib. 2. de origine erroris.*

Monile deriuat Isidorus à munere, additq; ornamentum esse ex gemmis quod ex fœminarū soleat pendere collo, quale Eriphylen habuisse ferunt. Sed & ad illud ornamentum referri solet, quod ex equorum collo propēdet, *vt docet Festus.*

Monychus centaurus, à *μόνος solus*, & *ὄνυξ vnguis* est dictus Iuuenali *Satyra 1.* Pedes enim equinos habuisse feruntur Centauri. Sed & *μώνυχες* dicuntur *ἵπποι* Græcis.

Mons videtur nonnullis ab *eminendo* dictus: Quare omne, quod eminet, mōs dici potest. Virgilius: *Præruptus aquæ mons.* Bartolus Iurisconsultus à mouendo deducit per antiphrasin, *quasi qui minimè moueri queat*, quod salua tanti viri auctoritate probare non possum. In scripturis appellantur hoc nomine regna per metaphoram, & regnum Christi *Esai. 2. Psal. 68.* & Ecclesia *Esaia 56.* imò ipsemet Christus, qui alias dicitur *Panis, vitis, flos, via, ostium petra, lapis angularis, lapis offensionis, fundamentum, agnus, aries, hædus, vitulus, leo, vermis, aquila, vt constat eruditis.* Montes seu colles præcipuos habuit antiqua Roma septem, *Capitolinum, Palatinum qui quadrangulum 1200. passuum constituebat, Cœlium primum à Romulo munitum & à Cœlio Vibenno Thuscorum Duce nominatum, Auentinum templo Dianæ olim insignem, Equilinum ab excubiis Romuli aduersus Titum Tatium sic appellatum viminalem & Quirinalem*, de quibus loco suo.

Monstra à monendo vocarunt nonnulli, à monstrando Cicero, ex effectis ducta notatione, cū aliquid mōstrēt. Astipulatur ipsi Nonius, cum inquit: *Monstra & ostenta similiter intelliguntur, quod imminentia monstrent & ostendant.* Huic sententię aggregare me malim, quam priori etiamsi Isidorus quoque à monitu descendere velit, prout habent libri impressi, nisi forte macula adhæreat, & proinde legendum sit à monstrando. Sequitur enim: *Quod aliquid significandū demonstrent, siue quod statim monstrent, quid appareat.* Ad quid enim monstrandi verbum, si monstra à monitu sunt dicta? Fateor quidem: Aelius Stilo dicta voluit mōstra, quasi monestra, à monēdo videlicet, nec paruā esse eius Grāmatici auctoritatem, at maior apud me Ciceronis, Nonii, & aliorum cōsensus. Quid? quod Poëtarū Princeps monstrationem quādā innuat *Æneid. 2* his verbis: *Monstra Deum refero.* Sunt autē illa, iuxta Physicas duntaxat caussas, naturæ *ἁμαρτήματα*, id est, *peccata*, cū à fine suo aberrat. Caussa ipsa est debilitas & deprauatio naturæ id est, *τῆς διαπλαστικῆς δυνάμεως* vel *materiæ seminalis vitium*, quę peccat iuxta Medicos aut quantitate, quippe excessu vel defectu, aut qualitate tum calida nimis, tum nimis frigida, aut deniq; motu & mixtione, id est, inordinata seminum cōfusione. Astrologi proferūt cœlestes caussas, cū infausto siderū positu inferior materia fermētatur

aut cum illa aliter agunt in materiam impediram atque corruptam, quàm in integram.

Monumentum dicitur, quidquid est scriptum aut factum memoriæ caussa, *ait Varro 5.de lingua Latin.* deriuatúrque à monendo. Quod etymon non minus placet, imò magis, quàm illa Seruij notatio *ad finem 12. Æneid.* vt dictum sit ab eo, quod mentem moueat. Græce nominatur μνημεῖον καὶ μνημόσυνον, atque adeo γνώρισμα.

Mora à Græco μονὰ, quæ vox *mansionem* significat, deflecti videtur, ν litera in ρ mutata.

Morbus quasi μοῖρα τοῦ βίου, *fatum vitæ.* Morborum hîc species varias & infinitas referre, eorundemque naturam inutile foret, vnde tamen diuersa nomina descendant & suam originem trahant, si hic paucis ex *2. Methodi Galeni* perstrinxero, non omnino extra propositum fore existimo. *Morborum nomina, inquit, fuerunt indita partim à læsa particula, vt Pleuritis, Peripneumonia, Ischias, Podagra, Nephritis, Arthritis, Ophthalmia, Cephalalgia, Dysenteria. partim ab ipso symptomate, vt Ileos, Tenesmus, Spasmus, Palpos, id est, Palpitatio, Tromos, Paralysis, Apepsia, id est, cruditas, Dyspnœa, Apnœa, Agrypnia, Paraphrosyne, Coma, id est, sopor. Sæpe ab ambobus, vt Cephalalgia, Otalgia, Cardialgia, Odontalgia, Hysteralgia. Sæpenumero à caussa, vt* Melancholia. *Subinde à similitudine alicuius exterius positi, vt Elephas, Cancer, Polypus, Staphyle, id est, vua, Leuce seu alba vitiligo,* Myrmecia, *id est, formica, Atheroma nempe tuber, cui pulticulæ quid simile inest, Steatoma cui quid inest simile sebo, Staphyloma oculi morbus, cum quid eminet in tunica summa acino simile, Meliceris, id est, capitis vlcus, Anthrax carbo, Alopecia, Ophiasis vitium formam serpentis referens, Sycosis, Satyriasmus, Priapismus. Eorum verò morborum, qui neque locum affectum, neque caussam nomine repræsentant, sunt Phlegmone, Gangrana, Sirrhus, Erysipelas, Apostema, Oedema, Empyema, Vlcus, Exanthema, Statagma, Rhegma, Colobema, id est, mutilatio, Dothien, id est, furunculus, Ionthos, Phyma.* A morbo porro dicitur morbosus homo & animal morbosum. *Morbus sonticus* apud Iurisconsultos, perpetuus scilicet, & qui est cuique rei impedimento, à *sontibus*, id est, nocentibus, quasi perpetuò nocens, & propterea hominem absentiâ excusans nomen accepit. Plinius pro *epilepsia* accepit. Alcæus dixit νόσημα ταλαντιαῖον, quasi *magni momenti.*

Morea hodie Peloponnesus, dubium ad quam linguam referat originem. Nõ pauci ad Henetam inclinant. Infusos enim posterioribus in Græciam Henetos est certum. Est illa regio hodie Venetiarum horreum, vt olim Sicilia & Ægyptus Romanorum.

Moretũ, quo intelligitur omne intritũ, in veteri glossario exponitur τρίμμα. Etymi ratio à Græcis petenda est. Apud eos enim μυσσωτὸν & Attice μυττωτόν. Inde Moscium υ in ο conuersa, vt φύλλον *folium*, μύλη *mola*. Deinde pro *mosetũ moretum*, vt pro *Papisio Papirius*, pro *Valesio Valerius. Herbosum moretum* apponi solitum conuiuiis in magnæ matris sodalitatibus, constans ex multarum rerum mixtura, didicimus ex 4. Fastorum, vbi ait Poëta:

Non puteat herbosum, dixi, posuisse moretũ.
In domina mensis, an sua caussa subest?

Dioscorides docere videtur quid sit *lib. 2. cap. 182.* cum dicit esse τὸ ἐν σκορόδου καὶ τῆς μελαίνης ἐλαίας γινόμενον τρίμμα, quod ex allio & oliua nigra sit intritum. Ruris pulmentarium nominat Plinius, voluntque hoc παρὰ τὸ μυσάττεσθαι dici, quod Eustathio est oculos præ fastidio claudere.

Morio, qui aspectu, moribus, & gestu se fatuum declarat, Græcam agnoscit originem. In ea quippe lingua μωρὸς hominem eiuscemodi significat, alio nomine μαμμάκυθος. Vnde apud Tranquillum *morari* prima longa pro *insanire.* Latini alio nomine *Sannionem* dicunt Cicero

2. de

2. de Oratore: *Quid porro tam ridiculum, quàm Sannio est? qui ore, vultu, imitandis moribus, voce, denique corpore ridetur ipso?*

* Morio, μωρὸς, ὡς μώρων, inquit Eustatius ab Hebr. מהר, *Mahar*, id est, accelerauit, festinauit, instar aquæ fluentis de monte præcipiti, originem trahere videtur, vel quod moriones, id est, homines stulti, motosi, vani, fine clauo animo, præcipites in consiliis, dictis & factis, eodem fere momento supra nubes euecti & dein animo deiecti, vecordes, & instabiles. A *mahar*, igitur μωραίνω, μωρία, μωρευτής. Vnde Gallis *marotte*, id est, sceptrum ligneum stulti, vel stultitiam simulantis. Per antiphrasin Latini moror, id est, tardo, verbo morari, i. insanire, prima lõga, opposuerũt, & his verbis eleganter ludunt variis locis. אליל *Elil*, ab *Alal*, significat id quod vanum, nihilum, & nullius momenti est. De idolo sæpius dicitur, quasi אל-אל *Al-El*, non deus. Syrus interpres, Matth. 5. 22. vocẽ Græcam μωρὸς exponit *Lele*, ab Hebr. *Elil*, ac si Dicas hominem nihili, idolum, vanum, morionem. הלל *Halal*, & in prima coniugatione הל *Hal*, id est, gloriatus est, laudauit seipsum. הולל *Holel*, vanus, morio, insanus qui sese effert. הוללים *Holelim*, insanientes, stulti. *Holel*, Gall. *fol*. Græc. ἀλαιὸς, ἠλὸς, stultus, ἀλεύσσω ineprio, ἠλαίνειν insanire. Hominum enim sunt ineptissimi, morisophi isti qui in Ecclesia, aula, curia, superbiunt, alióſque nihili faciunt, & φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωράνθησαν. Vide *Stultus*.

M*ors* omnibus hominibus communis, vltimaque rerum linea, formidanda malis non bonis, cum nõ vna cum corpore anima iuxta Epicurum intereat, ac proinde ærumnosam hanc vitam bonis cum meliore commutet soluto naturæ debito, dicta videtur Isidoro, quod sit amara, vel à Marte, qui est mortis effector, vel à morsu primi hominis, quo mortem meruit. Alij trahunt à mora, nonnulli ἀπὸ τῆς μοίρας fato, quod & Scaligero placet. Addam & hic cũ Græcum tum Hebraicum mortis vocabulum ἐτυμολογικῶς. Græci enim θάνατον appellant quasi ἄνω εἰς θεὸν φερόμενον, vt θανεῖν nihil sit aliud, quam ἄνω θεῖν, quod nos mors reducat ad Deum. Dicitur eadem τελευτὴ quasi τελετὴ, *initiatio*. Hebræi nominant מות *Moth* à מות *Moth mortuus est*. * Inde *Methim*, mortales, à מתה *Matha*, mortalis fuit. *Mutus* Latinis, & Gall. *Mot*. qui enim mortuus est, nihil amplius dicit vel effert, *il ne dit plus mot*. Et sepulchrum domus vel locus silentij dicitur. Silentium mortis species. Hæc Hebrææ vocis proprietas nobis suppeditat. *Mauth*. etiã Hebr. מות dicitur mors ab eodem verbo *Moth*, cui affine est תמם *Taman*, morte cõsumptus est. Inde Græcis θάνω morior, & θάνατος, mors.] Inuerte vocem transpositis literis, & habes תום, id est, *perfectionem* siue *integritatẽ*, quod imperfectionem tollat mors, & ex ea transferat ad vitam meliorem. Hic enim obnoxij viuimus peccatis, illic absque peccatis & næuis: Hic ex parte cognoscimus, illic de facie ad faciem: Hic conflictamur cũ malis, illic nihil in nos valebit quoduis fortunæ ludibriũ siue paupertatem, siue famem aut gladium, aut rupes denique, & æquoris tumentes fluctus, appelles. Triplex autem est mors: *Corporalis* vna: altera *animæ*, cũ vitiis immersa diabolo se addicit à Deo discedens: tertia piorum, qui mundo se crucifigunt. Hæc quorundam diuisio, sed imperfecta, cùm mortis æternæ nullam mentionem faciat. Ad corporalem & naturalem redeo, quæ cùm fati necessitatem in sese habeat, æquo animo ferendam arbitror, & proinde obnitendum non esse Dei vocantis imperio, si quando ea est oppetenda. Semper cogitandum, quod ait Plutarchus aduersus Colotem Epicureum: μεταβολὴ τῆς ψυχῆς ὁ φθορὰ ὁ θάνατος. Methodius Tyri Episcopus apud Epiphanium dixit esse eam, φαρμακευτικὴν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος,

σώματος, quæ purgatio cuilibet bono est expetenda. De mortuorum cura, funeribus, sepulcris non est quod multa adiiciam, cum id ante me Doctissimi viri abunde & eleganter præstiterint, neque longè vltra etymi fines excurrere debeam aut velim, & ad alia quoque sit properandum.

Mortarium, in quo aliquid teritur, suspicatur Turnebus quasi *moretarium* dictum, quòd in eo *moreta* fierent. Itaque *inquit*, in nonnullis auctorum libris vetustate corruptis moterarium scriptum reperimus nonnunquam: Vnde contractum in *mortarium* vocabulum tandem est ipso vsu.

Morus arbor, cuius fructus stomacho inutilis aluum sistit & egregiè facit ad fluxiones, nomas, & tonsillaru inflammationes, an à mora seu tarditate deriuat nomen, eo quod omnium postrema & non nisi frigore peracto germen emittat? An quod μαυρὸν Græcis est, *nigrum*? Longè melior sententia prior. Quapropter & sapientissima arbor audit apud nonnullos, per antiphrasin, φ minimè μῶρος, sed sapiēs sit & frugifera.

Mos, qui dicitur institutum patrium non lege, sed iudicio & opinione maiorum comprobatum, per ἀφαίρεσιν videtur à νόμος deflecti. Et certe quanquam νόμος παρὰ τὸ νέμειν *distribuendo* vel *tribuendo* dicatur, reperitur tamen pro more & consuetudine. Herodotus in Clio: αἰνέω μὲν νῦν τοῦτον νόμον, nunc equidem probo hunc morē. Oppianus lib. 3. οὐ γάρ ἐστι γέρας τι νόμος, nō est mos feris.

Moschus. Moschi, quos lib. 4 senos appellat Lucanus, incolæ Mosconiç, dicti videntur nōnullis à casis ligneis, vt scribit Apollonius in carmine Argonautico, quæ vernacula eorum lingua olim μοσσύνοι dicebantur, quamquam alij μοσύνας scribant. Orpheus etiam ipsos Moschos μοσύνους vocat, Apollonius μοσσυνοίκους, id est turricolas. Rursus alij, quod pariter haud quaquam est improbandum, deriuari volunt à Mesech, quasi dicas *hominem extendentem arcum*. Attribuunt enim Scriptores illis crudelitatem, & morum feritatem. Inque ea sentētia versari video Mōtanū in apparatu biblico. Etsi Vadianus scribat, Moscouitas corrupta voce dictos, quos vteres *Hamaxobitas* dixere. Terra quadringentorum milliarium spatio patet, argēti diues & valido vbique præsidio septa, nō mōtosa quidē, at nemorū plena, & paludosa. Moscua totius regionis metropolis duplo maior est Praga, tribus amplissimis curiis insignis, & Ducis palatio, tū arce sita in vrbis medilullio.

Moses vnde appellationem trahat obseruari potest ex Philone Iudæo, qui de eo scribit: ὄνομα θέμενοι μωσῆν ἐτύμως, διὰ τὸ ἐκ τοῦ ὕδατος αὐτὸν ἀνελέσθαι, τὸ γὰρ ὕδωρ μῶς ὀνομάζουσιν αἰγύπτιοι, nomenq; illi indidit Mosen, eo quod ex aqua eū extraxisset. Nam Aegyptii *Mos* aquam appellant. Testantur equidem literæ sacræ coiectum fuisse eum admodum adhuc puerum aut depositum in aquam, regij edicti metu, & in cistula diuina prouidentia seruatum, inde vero exemtum à filia Pharaonis & tandem educatum. Sunt autem alij, qui à verbo משה deducere malunt, quod attrectando attrahere significat. Legitur enim Exodi 2. *& vocauit nomen eius Mosem, quia ex aqua attraxi eum*. Aben Esdra tamen in priori etymo conuenire videtur cum Philone, translatum est ex lingua Ægyptiaca in linguam sanctam. Nomen autem eis Ægyptiacè est *Monios*.

Mulciber à mulcendo dictus Festo *Vulcanus*, quòd mulceat, hoc est, molliat ferrum. Ignis enim existimatur, vt latius suo loco dicetur. Egnatius de rerum natura lib. 1.

Denique Mulciber ipse ferens altissima cœli
Contigit.

Ideo & Aetnam incolere fingitur apud Virgilium, vbi fabricæ ferrariæ præest, & Ioui fulmina cudit. Plautus Amphit. *Quo ambulas tu, qui Volcanum in cornu conclusum geris.*

Mulcta

Mulcta, vt M. Varro lib. 1. quæstionum epistol. scriptum reliquit, Oscum vocabulum est, pœnamque pecuniariam significat. Differt à pœna, quod ea qualibet sit coercitio, mulcta verò pecuniæ solius, quodque pœna à quolibet iudice possit infligi, cui criminis exsecutio sit demandata, mulcta tantùm ab ordinariis & iis qui sedēt pro tribunali. Mulcta etiam nō irrogat infamiam, quemadmodum pœna quandoque.

Mulctrum, quod in eo mulgeatur lac, *secundum Isidorum.*

Mulier iuxta Grāmaticos à mollitie est appellata. * Gr. γυνὴ, quasi γονὴ, pariens, si Platoni credimus. Et certè primæ mulieri alias omnes repræsentanti dictum est, *In dolore paries.* Hebr. אשה *Isscha*, Vira, nēpe à viro (Adamo) desumta, viro adiumentum futura, & quæ animū minimè mollem, sed virilem in familia regēda exerceret. Quod etiā mulier data sit viro vt ex ea prolem susciplat, dicitur נקבה *Nekeba*, à verbo *Nakab*, excauauit. In vtero enim mulier, veluti in loco concauo, qui deinde aperitur, proles latet ad tempus constitutum: & inde in lucem exit. Quondam mulieribus vsum vini interdictum fuisse Romæ, ne in dedecus aliquod prolaberentur, quia proximus à Libero patre ad Venerem est gradus, docet Valerius Maximus *lib. 2. cap. 1.* Itaque Egnatii vxorem interfectam à marito, quòd vinum bibisset è dolio, cædisque illum absolutum legimus apud Plinium. In 12. Tab. de eisdem exstat huiuscemodi lex: *Mulieres genas ne radunto, neue lessum funeris ergo habento.* Omnium verò rerum, spei præcipue frugū aduersabatur, mulieres per itinera ambulātes torquere fusos, aut omnino detectos ferre, *vt refert Plinius libr. 18. cap. 2.* Multa de earum impudentia, lasciuia, impudicitia, improbitate, garrulitate, audacia, sumptu, superbia, legas apud Philosophos, Poetas, & alios mulierum osores, quæ tamen vitia in viros non minus cadunt. Velim his opponi exempla virtutum, quæ in fœmineo genere exstant quamplurima, tum de laudibus earum quas legimus apud eruditos, gnomas siue sententias, imo viuas eicones, vt his edoceantur, quonam demētiæ progressi sint in exaggerandis imbecilli generis erroribus, seque ipsos intueantur potius, nec indiuiduorum peccata transferant in totum genus sine discrimine amplius aut vllo iudicio sano. A muliere porro mulierositas est dicta, cupiditas scilicet voluptatis fœmineę quam Græci, vt auctor est Cicero in Tuscul. vocant φιλογυνείαν. Varro etiam in γνῶθι σεαυτὸν mulierauit dixit pro *effœminauit*, ἀρχαϊκῶς.

Mulsum Græcè οἰνόμελι, quippe quod potio sit constans ex melle & vino, à *mulcendo*, id est, *molliendo* est appellata, vt & *aqua mulsa* ὑδρόμελι Græcis. Non solum enim recreat vires, sed & stomachum mulcet. Optimum mulsum fieri solebat, *vt docet Dioscorides*, ex melle & vino austero. Commendabatur & illud, quod ex Massico vino & Attico melle fiebat, sicuti Martialis affirmat, cùm ita canit:

Tā bene rara suo miscentur cinnama nardo,
Massica Theseis tam bene vina fauis.

Quo mirari iam queas, quid Vlpianus scribat vini appellatione mulsum non contineri, *œnomeli* contineri, quod idem interpretatur *dulcissimum vinum.* Antiqui in conuiuiis primam sitim mulso sedabant, quod ipsum principio cœnæ vel confectum apponi solebat, vel eius loco separatum vinum & mel, vt quilibet conuiua id pro arbitrio temperans mulsum sibi conficeret, id quod haud duxi prætermittendum. Antecœnā quoque nominabant *promulsidem*, quod ante mulsum exhiberetur.

Mundus, quem Aristoteles definit σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων, vnde & veteres τὸ πᾶν nominarunt, id est, *vniuersum*, imò sub Panis Dei symbolo, qui capripes e-

rat, intellexerunt, humana lænitate & mollitie superius tranquillum & defæcatum æthera, infestius hispida & hirta eius parte terram significante, ex Augustodunensis Honorii mente, quasi vndique motus nomen suum adeptus. Nõ probo. Nam cur à munditie & ornatu non potius cum Varrone & Plinio deducas, cùm & ideo *κόσμος* sit Græcis? Errant & illi, qui à muniendo deducunt. Creatum autem illum à Deo, vt & solem, cũ reliquis corporibus sensit Trismegistus Mercurius post Trismegistum Plato, qui & corruptibilem sensit, potestate tamen opificis haudquaquam interiturum, id quod extrema parte cum sacrarum literarum auctoritate pugnat. Pugnat cum eisdem tum Aristoteles æternum eum censens, tum Simplicius interpres, qui Mosaicam Theologiam de Luce & Sole creato non intellexit potius, quàm contemsit. Sed Aristotelis rationes de motus æternitate doctissimè refutauit Ioannes Philoponus, Melanchthon, & alii, ad quos Lectorem remitto.

Murcia desidiæ Dea existimata, quòd redderet hominem *murcidum*, id est, nimis desidiosum. Huius sacellum fuit sub monte Auentino, qui antea *Murcus* est dictus.

Murex, alio nomine buccinum videtur Petro Bellonio Cenomano *de aquatilibus lib. 2.* prodiisse à Græco nomine *κήρυξ*, *κ* litera mutata in *m*, *η* vero in *u*, & *υ* in *e*. *Buccinum*, inquam, *nominant alii, vel quod buccis admotum sonos musicos edat, vel quod buccas inflare tibicines cogat.* Concha enim eius antiquis tibicinibus fuit idonea, deque eadem Ouidius:

Caua buccina sumitur illi
Tortilis, in latum quæ turbine surgit ab imo.

Muria, salsamentorum aqua, à mari nomen habere creditur.

Murmur, obscurus sonitus turbæ populi aut syluæ, vnde & irrepsit fictitium nomen. Virgil. *Georg. 1.* dicit, *idcirco freta ponti agitata tumescere, altis montibus audiri fragorem, resonantia littora longè misceri, & nemorum increbrescere murmur.*

Murus erat olim, qui muniendi gratia manu struebatur, & quo sepiebant oppidum, *aut Varro 4. de ling. Lat.* vt facilè videas à muniendo deductum. Paulatim tractum id nomen per metaphoram ad exercitus instructionem. Quare nõ malè accommodari huc potest illud Lucani: *Parthoque sequenti Murus erit, quodcũque potest obstare sagittæ.* Pro muris vrbiũ passim vsurpant boni auctores coronam, quòd muri sint instar coronæ. Hinc Anacreon: *Νῦν δ' ἀπὸ μὲν πόλεως ςέφανος ὄλωλεν.*

Musa, quæ nouem sunt numero, & quibus Herodotus suos libros inscripsit, dictæ sunt iuxta Phurnutum *ἀπὸ τῆς μώσεως* inquisitione: Alii *ἀπὸ τοῦ μυεῖν* deriuant, quod quidem verbum *initiare* vel *honesta disciplina instituere* significat, atque horum in numero etiam Eusebius est. Religionem enim eas hominibus mõstrasse Orpheus & Proclus in hymnis tradiderũt. Eustathius initio Iliad. deducit *παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ*. Ioannes Tzetzes in Hesiodum scribit hoc modo: *καὶ περὶ μὲν τῶν λοιπῶν μουσῶν, ὥνπερ φασὶν, ἰδίᾳ γυναῖκας ταύτας εὑρετικὰς γενέσθαι τεχνῶν, καὶ β[illegible]φελεςάτων τινῶν: καὶ διὰ τοῦτο μούσας κληθῆναι ἀπὸ τῆς ὡς ἀληθῶς μούσης, τῆς γνώσεως.* Et paulò post: *μοῦσα μὲν ἐστιν ἡ διὰ παιδεύσεως γνῶσις, οὐχ ἡ [illegible]οφυὴς καὶ ἀδίδακτος φρόνησις.* Rursus Orpheus in hymnis dictas vult *μούσας*, quasi *μελούσας*, vt nihil sint, nisi *μέλος ἁρμονικὸν*, alii quasi *ὁμοιούσας*, quod omnes disciplinæ vno teneantur nexu, atque ita fiat *ἐγκυκλοπαιδεία*. Sunt & quidam, qui trahunt hoc nomen *ἀπὸ τοῦ μέμαα, τὸ προθυμοῦμαι καὶ ἐφίεμαι. ζητητικὴ γὰρ ἡ μοῦσα καὶ ἡ γνῶσις, καὶ ἀπὸ τῆς ζητήσεως, καὶ προθυμίας γίνεται.* * Hîc addamus nobiliss. *Scaligeri* Sententiam, *lib. 1.* poetic. *cap. 2.* Nullũ sane momentũ vocis est, inquit, quod non habeat qualitatis nodum & quãtitatis. Est in eo sita qualitas, quòd acutum & grauem sonum

num appellamus. Est in temporis tractu quantitas: Tempus, mẽsura motus. Vox autem, aer motus. Infans quoque prius canit, quã loquatur. videmus enim plerosq; haud aliter somnum captare. Postea quum maiore spiritu res nouas veteribus inuentis addidissent: illi, qui hac gloria inferiores numerosè meditarentur simplices narrationes, versificatores tantùm dicti sunt: hi autẽ Poetæ quare soli sibi musarum tutelam vindicant atque patrocinium, quarum spiritu quæ alios lateant, ab ipsis inueniãtur. Nam musæ *παρὰ τὸ μαιῶσθαι* à Platone deductæ sunt: quibus scilicet inuentio attribuatur. Alii *ἀπὸ τοῦ μυεῖσθαι*. vnde Mystæ & Mysteria: quo verbo iudicium designetur. Arcana enim selecta sunt: electio autem ab iudicio, nempe omnia quæ in opere posita sunt, ab intellectione, aut ab inuentione, aut ab iudicio proficiscuntur.] Sed de numero Musarum lis est. Ex eorum enim numero, qui tantum tres prodiderunt, *Cephiona, Apollonida, & Eurysthenida*, fuit Eumilus Corinthius, qui etiam fabulatus est Apollinis fuisse filias. Aratus *5. de astris* quatuor enumerat, *Argẽ, Meleteam, Toelyonem, Aeten*. Qui quinque numerant, nomina indiderunt à quinque sẽsibus. Epicharmus in nuptiis Hebes septem posuir, quarum nomina sint, *Nilus, Tritone, Asopus, Heptoporta, Achelois, Titoplus, & Rhodia*. In Hesiodi Theogonia sunt nouẽ, vbi Tzetzes: *καὶ ἐννέα μὲν εἶναι μυθεύονται, ὡς τρὶς τρεῖς. ἤγουν πολλάκις πολλαί. ὁ γὰρ τρὶς ἀριθμὸς, πλήθους ἀρχή. κἂν γὰρ ἡ καθόλου γνῶσις μονοειδὴς ἐστὶ, καὶ ἁπλῆ, ἀλλ' οὖν ταῖς κατὰ μέρος περιγνώσεσί τε καὶ ἐφευρέσεσιν ὡς ἄπειρον παρεκτείνεται. αἱ γὰρ ἐν ἀνθρώποις γνώσεις, ἀμυδραί τε καὶ μετρικώτεραι καὶ οὐχ οἷα παρὰ τῷ θεῷ, ἑνιαία τε καὶ ὁλόκληρος. γεννῶνται δὲ αἱ παρ' ἡμῖν αὗται γνώσεις αἱ μοῦσαι ἐν τῇ πιερίᾳ, τῷ τοῦ διὸς, ἤγουν τοῦ νοὸς οἰκητηρίῳ τῷ περὶ τὴν κεφαλὴν ἡμῶν τόπῳ. ἔνθα τὰ πίονα, καὶ πιμελῆ, καὶ ἀγχινούστατα ῥέουσι, τοῦ διὸς ἐννέα ἡμέρας μιγέντος τῇ μνημοσύνῃ, τουτέστι τοῦ νοὸς πολλάκις ἀναπολήσαντος καὶ μνημονεύσαντος, ἃ ἀνέγνωκε. γεννηθεῖσαι δ' αἱ γνώσεις ἐν τῇ τοιαύτῃ πιερίᾳ, οὐκ ἐν τῷ ὄρει χορεύουσιν ἐν τῷ ἑλικῶνι τὸν αὐτῶν πατέρα δία, τουτέστιν ἐγγραφεῖσαι ταῖς βίβλοις ἑλίσσονται καὶ περιφέρονται πανταχοῦ, δίκην χορείας κηρύττουσαι τὸν αὐτὰς γεννησάμενον νοῦν.* Idem auctor paulò ante etiam *παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ* cum Eustathio deriuauit nomen. Musarum enim *αἱ πάντα ζητοῦσαι καὶ ἀνευρίσκουσαι τῇ ἑαυτῶν ἀγχινοίᾳ*. Harum autem nouem Musarum feruntur toni tres, *ἁδρὸς, μέσος, ἰσχνὸς, plenus, medius, tenuis*, vt & totidem accẽtus, *acutus, grauis, circumflexus*, & tempora tria, *præsens, præteritum, & futurum*. Nec desunt, qui nouenarium numerum pro pluralitate positum contendant, eo argumento, quòd scientiæ plutimæ sinr, non nouem tantùm, at vnicuique sciẽtiæ suam præsidem esse oporteat Musã. Sic Nicander de Scorpii cauda *σφονδύλοις ἐννεάδεσμους* dixit, *quasi nouem spondylis esset compacta*, quæ tantum septem nodis est insignis. Quin idem *ἐννεάκεντρον* dixit de eo, qui duos tantum haberet aculeos, *vt obseruauit Apollodorus*. Ita apud Maronem nouies Styx interfusa, & porrectum nouem per iugera corpus. Item *ἐννεαγήρα κορώνη*, nõ quòd nouem ætates viuat, sed sit longæua, *vt Theon in Arati carmine obseruat*, & apud Alcæũ Hydra *ἐννεακέφαλος*, quæ *πεντηκοντακέφαλος* est apud Simonidẽ, quem imitatus est Maro. Nouenarius certe numerus ex iis est, qui multa significãt, sicut & quinquagenarius, *vt & ex eo Maronis liquet*: Quinquaginta intus famulę. Quo etiam haud malè referas, quod Hesiodus scribit, nouem noctes Iouem iacuisse cum Mnemosyne. vnde *prolem Musarum* susceperit. Vnde enim memorabile doctrinæ testimonium, partusque ingenii, nisi ex memoria? Quapropter scitè & eleganter nonnulli ex nouem literis *μνημοσύνην* cõflatam, atq; has totidẽ Musas, quippe sobolẽ eius, significare tra-

diderunt. At nomina earum quoque referenda videntur mihi subiecta earum origine. Clio itaque ἀπὸ τοῦ κλεῖειν laudando, scil. & celebrando nomē inuenit. Euterpe ab εὖ & τέρπειν bene delectando, Thalia ἀπὸ τοῦ θάλλειν, quod eruditorū laus in multū tēpus virescat, Melpomene ἀπὸ τοῦ μέλπεσθαι canendo, Terpsichòre ἀπὸ τοῦ τέρπειν τοὺς χόρους, quòd delectet choros, Erato ἀπὸ τοῦ ἐρᾶν amando, quod docti amentur ab omnibus, Polymnia à πολὺ multū & ὑμνῶ canto. Vrania, quòd eruditos ad cœlū tollat, quod οὐρανὸν vocant, vel quasi τὰ ἄνω ὁρῶσα, quæ scilicet superna videat ac cōtēpletur. Clios inuentum esse volunt historiam, Thaliæ plantandi rationem. Vraniæ astrologiam, Calliopes poeticam, coniugalia & saltationem Euterpes, agriculturam Polymniæ, & ita deinceps, etsi Virgilius *in Epigrammatibus* paululū diuersus abeat, cum ea carmine cōplectitur, quæ à singulis Musis feruntur inuenta. Atq; hæc de nouem Musis quas (*vt ante dixi*) tres esse voluerunt nōnulli, idq; ob ternarii numeri perfectionem, alii quatuor ob totidem olim instrumētorum sonos; imò nonnulli duas, ob vitam contemplatiuam & actiuam.

* *Musæū*, vel Museū, vel Musiū vt Spartian⁹ vocat, gymnasiū est, & Musarū locus priuatus publicúsve, à Musis dictus, vt vana Græcia credidit. At Musæ ipsæ, vnde hîc aqua hæret. μῶσαι, μυῶσαι, μελῳδοῦσαι, ὁμοῦ οὖσαι, inquiunt illi. & quid non? Sed frustra. Phœnicium est verbū *Masar* מסר Hebr. Sermone tradidit. Inde Phœnicium verbum מס *Mus*, quod perscrutari & inuestigare significat, Grecorum & Latinorū Musas produxit. Nos meditari & muginari, *Muser* dicimus. Literarum studia, atq; studiorum duces eiusmodi nomina apud veteres obtinuerunt, quæ autores suos prædicant. Quòd autem appellationis origo ignota esset, simplex vetustas in deas ignotas stollidè transformauit. Sic Dei nomine luditur, quod alicuius viri nomine facere vix quisquā impunè audeat.

Musculus, bellica machina Isidoro *lib. Etymolog. 18.* Verba eius sunt: *Musculus cuniculo similis est, quo murus perfoditur, ex quo & appellatur quasi muris sculus.* Lipsius æui præsentis decus in *Poliorceticis* legēdum putat *sub quo*, apud Isidorū. Addit *exiguum fuisse, & muris quasi facie oblongiorem, sed lignis validis structum, ne desuper perfringi posset.* Itaq; credidit dictum musculum, quod instar eius animalculi foderent sub eo terram, aut quod milites, vt mures, cauum subirent. Ideo Vegetius: *Musculos dicunt machinas minores, quibus protecti bellatores, si lutum obfuerit, ciuitatis fossam etiam apportatis lapidibus, lignis, ac terra non solùm complent, sed etiam solidant, vt turres ambulatoriæ sine impedimento iungātur ad murum. Vocantur autem à marinis beluis musculi.* Hæc Vegetius. Quænam autem illa marina belua? μυοκήτον appellant Græci. Cùm enim Balæna non tantum sit lusciosa, sed prope cœca, est hic pisciculus præuius illi dux in vasto mari, necubi in scopulos impingat, dum leui motu & flexu caudæ vastam illam molem hac illac ducit atque reducit. Meminit eiusce rei Claudianus *libro 2.* & Plinius *libri 9. cap. 52.* Descriptionem bellicæ huius machinæ vide apud Cæsarem *lib. 2. de bello ciuili.*

Mustaceus libi genus ex musto, farina siliginea, aniso, fœniculo, adipe.

Mustela cōposita videtur Isidoro ex mure & τηλὸν, quod lōgè significat, quasi *longum* dixeris *murem*. Aues illa omnes tam altiles, quā sub tecto nidū faciētes, capitali odio prosequitur. Dimicare dicitur cū basilisco, & osseo genitali esse predita, quod singulare strāguriæ remedium est, si rasum tritumq; detur, *vt Aristoteles in historia animalium tradit.*

Muta Dea, Alcinonis fluuij filia, vt fabulantur, quæ etiam ex linguæ vitio *Lalara* est dicta. Cùm enim Iupiter Iuturnam Nympham arderet, hæc autem Iuturnam moneret, vt sibi caueret à Ioue, indignatus Iupiter abstulit illi

lin

linguam, iubens, vt Mercurius eam duceret ad inferos. Arqui hic inter eundum etiam eius amore captus grauidam reddidit, tandemque pepetit lares, qui compita ſeruare credebantur, à quibus Compitalibus datum eſt nomen, quo iis in compitis hæc ſacra fierent. Fabuloſa omnia, non omittenda tamen, cùm in ea incidimus.

Mutia Lex, quam tulerunt L. Licinius Craſſus & Q. Mutius Scæuola Pontifex Maximus, vt in ſuæ quiſque ciuitatis ius redigeretur, cùm multi ex aliis Italiæ locis oriundi ſe gererent pro ciuibus Romanis. Ea lege autem adeo ſunt alienati Principum animi, vt triennio poſt exortum fuerit Italicum bellum.

* *Mutus*, cuius lingua ligata eſt, vt loqui non poſſit אלם. *Ellem*, ab אלם *Alam*, Ligauit in manipulos, colligauit ſtrictim. Et ſæpe accipitur de forti colligatione linguæ, qua quis languidior & impotens redditur ad proferendum vllum verbum. Cognationem habet cum אמל *Amal*, languit, impotens fuit. דומה *Duma*, & דומם *Dumam*, Silentium, Sepulchrum, vbi omnia ſilent, à verbo דום *Dom* aut *Dum*. Per inuerſionem radicalium occurrit מוד *Mud*, vnde μύδος. μύνδος. μυτ]ὸς, μύτης, mutus, qui perpetuò tacet, nec fari poteſt מת *Meth* Mortuus, moriens; מות *Muth*, mors: quoniã verò mutus, ſermonis reſpectu, veluti mortuus eſt inter viuentes, idcirco à verbo מות *Moth*, id eſt, mortuus eſt, deriuatus non incommodè videtur. Iudicet Lector. Alias etymologias Latini Grammatici comminiſcuntur. *Mutus*, à mugiendo: nam quamuis mutus loqui non poſſit, prorumpit in vocem, quæ mugitus potius quàm ſermo dicenda eſt. Vel *Mutus*, quaſi minutus, quòd eo ſenſu minutus ſit. Vel à muſſando, quòd neſcio quid inconditum, nempe, *Mu, mu, mu*, ferè ſemper proferat. Α᾿φανος, quòd ſonum confuſum edat, & κωφὸς, qui & ſurdus; quoniam & τὸ ἄλαλον conſequens τȣ͂ κωφοῦ. Α῎λαλος item, quòd loqui non poſſit.

Mutuum appellatum ex eo, *teſte Iuſtiniano*, quòd ex meo fiat tuum, inque iis conſiſtit rebus, quæ genere ſuo functionem recipiunt, vt non eædem, ſed aliæ eiuſdem naturæ in pondere, numero, menſura, ad mutuantem reuertantur. Etymon nominis accepit Imperator à Paulo Iuriſconſulto: Non placet Cuiacio coniectura Varronis, qui deflexit à Siculo verbo μοῖτον, cum potius *Siculi*, quòd Roma ſint orti, hinc nomen acceperint, quàm illinc *Latini*. Exiſtimat autem à mutatione potius habere nomen quòd mutetur hoc genere pecunia, dum par quantitas accipitur & redditur, quodque in his rebus conſiſtat, quæ facilè mutationem recipiunt. Quam eius ſententiam haud quaquam reiiciendam arbitror.

Mycenæ vrbs Peloponneſi (*Inachias* appellat Papinius, quod ſitę fuerint iuxta Inachum fluuium, *Plethõ* πελύσηγγον iuxta Pauſaniam) ἀπὸ τȣ͂ μύκητ☉, id eſt, *capulo gladij*, qui Perſeo eo loco exciderit, nomen adeptæ. Nam & Heſychio μύκυς ἡ τȣ͂ ξίφȣς λάβη. Vrbis iſtius incrementa & decrementa ſiquidem ſcire quis velit, Strabonem legat *Libro 1*. qui originationem trahit à μυκάομαι, quod Bos ibi locum vrbi determinans dederit mugitum, vel, (*quod alij volunt*) Bos Io ibidem ſtabulata ſonum reddiderit formæ ſuæ conuenientem. Atqui miſſis his omnibus, quod ſint fabuloſa, placet nonnullis notio Hebræa, quaſi compoſita ſit dictio à מים *aquis*, & קנה *arundine* quod ſuffragio meo tamen confirmatum haudquaquam velim. Euſtathius *Iliad. 2.* deducit à Nympha Mycena, aut à Mycone filio Sparconis.

Myrmidones, ἀπὸ τῶν μυρμήκων formicis dicti, quòd in Ægina inſula incolis omnibus morbo abſumptis Æacus optauerit tot ſibi ſocios, quot erant formicæ in arbore fico, vel (*vt Ouidius*) quercu; & mox illa, exauditis à Ioue precibus, in homines eſſe mutatas: Quam-

quam Eratosthenes à rege Myrmidone appellatos voluerit, vt *Seruius scriptum reliquit*.

Myrrha arbuscula, caudice duro & intorto, cubitorum quinque altitudine, cui solum natale est Arabia, ab Hebraico מר *mor*, (*quod eius in ista lingua nomen*) descendit. מר autem deducitur à מרר *marar* fuit *amarus*.

Murrina potionis genus, quæ Græcè dicitur nectar, *vt scribit Festus*. Mulieres vocabant eam *murriolam*, quidam *murratum* vinum, deriuato nomine ab vua nomine *murrina*. An hæc illa murrata potio, quam Ædiles per supplicationes Deorum puluinaribus addebant, quamque Tabulæ 12. cauent, ne mortuo indatur? Eandem esse existimant non pauci. Sed an artificialis? Censet Hieronymus Mercurialis, quem vide *variar. Lect. lib. 5. cap. 1.* vbi simul vinum hanc non fuisse demonstrat.

Myrtoū mare dicitur à Myrtilo Mercurij filio nomen habere, qui in istud fertur proiectus, siue (*vt Plinius tradit, lib. 4. cap. 11.*) ab exigua insula non procul à Caristo Eubœæ oppido. Sic indita sibi nomina habent maria diuersa quandoque ratione, vt *Icarium*. quod Icarus in illud deciderit, vt fabulantur, *Asiaticum* & *Phœnicium* à Prouinciis, *Carpathium*, *Ægeum*, *Cyprium*, *Balearicum* ab insulis à gentibus *Ausonium*, *Dalmaticum*, *Ligusticum* & *Thuscum*: ab oppidis *Adriaticū Argolicum*, *Tyrium*, *Corinthium*: à memoria regis *Ionium*, à fabuloso bouis transitu *Bosphorus*, ab incolarum moribus *Pontus Euxinus*, antea *Axenus* dictus: ab ordine denique fluenti *Propontis*.

Myrtetum locus consitus myrtis, sicut *rosetum*, *buxetum*, *quercetum*, *coryletum*, loca eiusmodi arboribus consita. Veneri consecrata est Myrtus, dictaque ea propterea *Myrtea*, *Murtia*, Plinio atq; Plutarcho testibus. Candet illa littoribus multis insuper mulierum necessitatibus accommodata, inque Paridis iudicio astitisse eam myrtea corona ornatam. Nec apud Maronem incassum legas.

Quos durus amor crudeli tabe peredit
Secreti celant valles, & myrtea circum
Sylua tegit.

Imò pudēdi mulieris significatum eam habere volūt, sicut perforata folia apud Trœzenios vulnerum amoris tristitieq; qua vt plurimùm ex desiderio conficiūtur amantes. Per eandem porro designari potest oratio, quod, *teste Gellio*, Imperatores myrtea vterentur corona, cum vrbem intrarent, eo quod incruenta obtigisset victoria: Cui felicitati aptam esse Veneris frondem crediderunt, quod non *Martius*, sed quasi *Venereum* ouantiū triumphus foret. Coronam hanc myrteam aspernatus est insolenter M. Crassus fugitiuorum bello, cùm ouans rediret. Quamquam Papirius ea vti non recusauit, cum Sardos in campis myrteis superasset, *vt meminit Festus*. Ferunt Romanos Sabinosque, cum propter raptas virgines dimicare voluissent, myrto, armis interim depositis, pacem firmasse, eoque adeo in loco, qui postea habuit Veneris Cluacinæ signa. Cluere enim antiquitus erat pugnare, *teste Plinio*, qui ideo dicit electam tum temporis myrtum, quod coniunctioni & myrto præesset Venus. Notandum porro arboris huius ramum non solitum inferri sacris Bonæ Deæ, quod ea maxima puritate peragerent, aut peragenda censerent. Itaque myrtum non solum vt Veneri sacram, sed omne etiam genus vitile ædibus exterminabant. Solebant & Poëtæ, qui amatoria scribebant, ea coronari. Frigoris impatiens arbor & littora amans. Vlcera nata in mēbris extremis sanat seminis eius decoctum, & oculorum inflammationes lenit, illitum cum polline, *ait Dioscorid.* Græcis dicitur μυρσίνη, Hebræis הדס, Arabibus *Alas*.

Mysia nomen vrbis & regionis Asiæ, quæ olim *Æolia* & *Aeolis* est dicta, *teste Plinio*, ἀβρεττίνη Stephano, Hebræis, *Mes*, vt

Mes, vt *scribit in apparatu suo* Montanus, primum hoc nomen creditur adepta παρὰ τὸ μυσιᾶς, quod *respirare*, aliquibus *satiare* significat. In maiorem & minorem distinguit Ptolemæus. Incolæ sunt Mysi, quos καπτοβᾶτας nominauit Prosidonius. Strabo tradit *libro* 7. Olympienos dici ab Herodoto, scilicet à monte Olympo. Hi olim venisse leguntur in tantum contemptum apud omnes, vt quoties nullius pretij hominem significare vellent, eum dicerent vltimum Mysorum.

Mysterium, μυςήριον, Græcis Latinisq; vox vsitata, & rem significans, sub qua latet aliquid arcani, quæ etiam paucis communicanda sit, vel quam efferre sit nefas: Vnde Paulus *Ephes.* 1. γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυςήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, nomen habet παρὰ τὸ μύειν, quod est docere, aut honesta aliqua disciplina imbuere, vel ὅτι δεῖ μύσαντας τηρεῖν ἔνδον, *quod occludere oporteat intus*, vel ἀπὸ τοῦ μύειν τὸ ςόμα, *ab obsignando ore* vt vult commentator *in Ran. Aristophanis*, vel denique à נסתר *abscondit*: Hine נסתר *absconditus est*, & verbale מסתר *absconsio*, nempe in qua retrusum & abscōditum, quid latet. A qua quidem origine nonnulli etiam trahunt nomen Saturni, *vt suo dicetur loco*. Quod nonnulli sumptam mutuo hanc vocem putant à 70. qui vt plurimum reddunt hac voce nomen סוד, alienum à vero existimauerim Vsus enim ea est Cicero, tum Plutarchus, Aristophanes in Ranis, & Apuleius. Latinus bibliorum interpres vertit plerumque Sacramentum, *Ephesior.* 5. *Colossens.* 1. & 1. *Timoth.* 3. forte, quod Græci Theologi nonnunquam μυςήρια dixerint ea, quæ Latinis dicuntur *Sacramenta*, cum tamen sæpe res arcana & tantum cognita initiatis hoc nomine significetur. Quin imo Antichristi occulta origo & incrementum notatur hoc vocabulo à Paulo 2. *Thessal* 2. & Babylonicæ meretricis mysterium dicitur *Apocalyps.* 17. Rem istam ergo acutius venticulandam Theologis relinquo.

* *Mythologia*, μυθολογία, à quibusdam affabulatio, id est, fabulæ explicatio, dicitur. Mythologiæ etiam sunt sermones fabulosi, & à variis ingeniis confícti, vt sibi aliisque illudant. Heb בדא *Bada*, fabulas confinxit. Inde Galli *badiner*, μυθολέγες fabulator. בטא *beti*, effutiit temere, quod nugigerulis accidit. Hinc Græci, pro ב vsurpat, literam eiusdem instrumenti, & dicunt, μυθεύω, fingo; μυθέω, fabulor, conficta loquor, μῦθος fabula, μυθώδης fabulosus, μυθολογέω fabulas propono.

N

N*Aaman* Syrus, qui profectus fuisse legitur ad Elisæum Prophetam, vt mundaretur à lepra, & iucundum significans, nomen habet à נעם *iucundum fuit*.

Nabathæa regio Arabiæ, & Syriæ cōterminata ναβαθαία Dionysio. ναβαθαίη Stephano, cuius incolas ἀχαρνεῖς vocatos scribit Eustathius, nomen habet à נבא *vaticinatus est*, quod Arabes olim fuerint insignes Astrologi. Dicitur & alio nomine *Petræa* ab eius metropoli Petra. Sita est ad auroram vel orientem iuxta illud Poëtę: *Eurus ad auroram Nabathæaque regna recessit*. Sunt tamen (ne id omittam) qui nomen regionis arcessunt à Nabath, quem inter Ismaelis filios numerat Iosephus, & cum vndecim fratribus suis omnem terram ab Euphrate ad mare Erythræum, vsque tenuisse scribit.

Naboth Israelita vir honestus & bonus, qui regi Achab vineam vēdere noluit, ideoq; impetitus Iezabelis calūniis obrutus fuit lapidibus, 1. *Reg.* 21. significat Prophetam, deducto nomine à *prædixit* נבא *futura*.

Nabuchodonosor vel *Nebucadnezar* nomen adeptus à נבא, *Dan iudicauit*, צור *in angustias redegit*.

* *Nabuchodonosor* Græcis & Latinis, *Nebucadnesar* & *Nebucadretzar* Hebr.

Ex

Ex clariſſimo Scaligero, lib.6.de emendatione temporum quæ ſequuntur, obſeruatu digna, hîc ſubiicimus. Omnia Aſſyria & Chaldæa nomina compoſita ſunt ex ſimplicibus: quæ quidem fere omnia ſunt deorum Babyloniorum nomina. Vt Mero, Nebo, Bel. Iſai. cap. 46. Scheſchach (Latino interpreti Seſac) nomen Deæ apud Ieremiam ca. 51. Neque enim Scheſchach Babylon eſt per modum, quem *Atbaſch*, ineptiſſimi Rabini vocant. (Ac ſi Propheta vt בבל *Babel* indicaret, pro literis Alphabeti Hebraici in ordine ſecundo directo, retrogradum ordinem notaſſet duplici שש & arithmeticum vel grammaticum ænigma proponere voluiſſet.) Aut igitur ex duobus componuntur, & *Nebo-Naſſar*, vel *Nebu-leſſar*, quod & ipſum ex tribus compoſitum dicitur, *Nebo-pul-letzar*, Ναβοπολάσαρος Euſebio & Ptolemæo: & *Nebu-cad-netſar*, Ναβουχοδονόσορος Beroſo, & *Nebu-cad-retſar* Ieremiæ. Vides etiam literas inter ſe commutare, *Letzar*, *Retzar*, *Netzar*. Sic Nabu & Labu: vt qui Labunitus vocatur Herodoto, is ſit Nabunidus Beroſo. Hæc omnia nomina ſimplicia ferè ſunt Deorum propria. Sic *Bel* & *Belti* ſunt nomina deorum vtriuſque ſexus. Megaſthenes: ὅτε Βῆλος ἐμὸς πρόγονος, ὅυτε βασίλεια Βῆλτις. Tamen apud Danielem Βῆλτις eſt Deus non Dea, cap.4. *Daniel, cuius nomen Belti-ſchatzar, iuxta nomen Dei mei.*

Naca dictus eſt fullo, quaſi *nauci homo*, qua dictione vſus eſt Perſius, cum inquit: *Non pudet ad morem diſcincti viuere Nacca?* Gallicè homo nauci, *naquet* dicitur.

Nænia, lugubre carmen, quod, *vel ipſo Pompeio teſte*, in funere laudãdi gratia ad tibiam cani ſolebat, originem trahit à dictione νέατον, quæ vltimum & poſtremum ſignificat, vel quod voci ſimilior flentium querimonia ſit, vel quòd νήτη chorearum vltima, & ima acutiſſimi ſit ſoni. Nænia quoque funerum Dea, meminitque eius ex Varrone Auguſtinus, cuius ſacellum extra vrbem fuiſſe non longe à Viminali porta, tradunt auctores. Næniam verò canere, inſtitutũ dicitur primùm à Simonide Lyrico Poëta. Vnde *næniam Ceam* dixit Horatius *in carminibus* ab inſula, in qua natus fuit Simonides, & Catullus, *Lachrymas Simonideas*. Sed auſpicari querulum illud & inconditum carmen ſolebat *mulier Præfica* dicta, maximè in iis funeribus, in quibus deſiderabãtur propinqui. Egregiè Scaliger ex Plauti Truculentum locum profert conuenientem etymis feſti. *Næniam dixit* pro *ſupremum dixit vale*, & *abire iuſſit.* Idem ſecundum etymon magis probare videtur, quod proximè accedat ad vocem Hebræam נהי *nehi* lamentum, à qua voce non abludit τὸ νύννιον *Heſych.*

Naiades fontium Nymphæ nomen ſuum acceptum ferunt, à τῷ νάειν, quod eſt *fluere*, vnde & πηγαῖαι & κρηναῖαι ſunt dictæ. Homero etiam ſunt κοῦραι διὸς. Porphyrius, ἀπὸ τȣ̃ ναμάτων, id eſt, *aquis & fontibus* nomen arceſſit, quod veteres exiſtimarent animas aſſidere aquis diuinitus afflatis, vt *inquit Numenius*. Neſcio itaque quid venerit Iſidoro in mentem, quod eas campis præfecerit.

Nanus, homo paruæ ſtaturæ, alio nomine *pumilio*, Græcis eſt νάνος, vel νάννος. Suidæ tales ſunt οἱ κολοβοὶ, τῶν ἀνθρώπων.

Napææ, Nymphæ, quæ ſaltus & ſyluas credebuntur incolere, nomẽ trahũt, ἀπὸ τῶν ναπῶν, id eſt, *locis*, quæ *ſunt conſita arboribus*, *vbi flores optime proueniant.* Quapropter eædem herbarum & florum Deæ ſunt dictæ. Faciles ea vocat Virgilius, hoc eſt, συγγνωμονικάς.

Narbonenſis Prouincia Galliæ, olim dicta *Braccata*, *teſte Plinio*, κελτογαλλατία ναρβωνησία Ptolemæo, hodie *Languedoc*, nomen accepit à Narbone olim nobiliſſimo Galliæ Braccatæ emporio, *teſte Strabone lib. 4.* iam verò tutiſſimo aduerſus Hiſpanos propugnaculo. Eius

incolas nominat Lycophron Bebryces, vt refert *Tzetzes ex Cotciano.*

Narcissus flos dictus videtur peritioribus non à fabuloso adolescente, cuius in metamorphoseωn libris meminit Ouidius, sed ἀπὸ τῆς νάρκης torpore. q odor eius mirum in modum aggrauat caput. Planè cum his nostris facit Plinius, *libro 21.cap.19* Grauecolentiam eius, exprimit etiam Dioscorides his verbis: *Probatissimus nascitur in montibus suaui odore: Cæteri porrum imitantur, atque herbaceum vi-u: olent.* Plinius refert duo eius genera, atque addit inimicum esse neruis. Atqui νάρκη vel νάρκημα, talem quoque neruorum seu membrorũ torporem significat. Ab aliis dicitur λείριον.

Nathan Propheta donatum significans rectà descendit à נתן *dedit.*

Natio genus hominũ, qui non aliunde venerunt, sed ibi nati sunt, *ait Festus.* Vt latius eius significatio pateat, quàm gentis. Quid, quòd bonus quoque fœturæ prouentus in pecoribus, bona dicatur natio, *eodem teste.*

Natura mater rerum omnium, vt *in Georg. ait Seruius*, quòd ex ea nascantur omnia, est appellata, teste vel ipso Thoma Aquinate præter infinitos alios, sicut παρὰ τὸ φύειν, ἡ φύσις. Nominis huius significatio multiplex. Doctissimi quique definiant esse causam primam, quæ nos efformauit & conseruat, perpetuò insidens operi suo, & omnes facultates conciat ad actiones auctor earum existens. Nonnulli Medici dicunt esse calorem parti innatum, influente spiritu à partibus solidis perfusum; à quo ad energiam vocetur. Aliquando (*vt ex Seneca apparet*) naturæ nomine Deus ipse vniuersi architectus intelligitur, nonnunquam instrumentum quoddã istius Demiurgi, quo omnia scitè summóque consilio & prudentia εἰς τὸ εἶναι producit, fouet atque adeo vegetat. Ac non nascitur Deus, sed nascendi potius legem rebus vniuersis impertiuit. Quò maxima dementia sit Deum naturæ auctorem & dominum subiicere naturæ. Quid, quòd aliqui grauiore errore Deũ ipsum dixerint esse naturam, vt modò memini, vt videre est apud Lactantium; modò non ita accipias, vt est declaratum paulò ante, quod legem nascendi rebus omnibus præscripserit & imperiiuerit. Apud Philosophum per naturam intelligitur *principiũ motus eius, in quo est: Idẽ ordo & connexio causarum cum effectibus in mundo.* Qua ratione docet nos diuinus Hippocrates esse naturam ordinariam Dei potestatem Ait enim *libro de aere & aquis:* Οὐδὲν ἄνευ φύσιος γίνεται, ἅπαντα δὲ πάρη θεῖα. Et *1. de ratione victus:* φύσιν πάντες θεοὶ διεκόσμησαν. Atqui de ea satis.

* *Natura* consideratio quum sit maximi momenti, superioribus sequentia subiicere visũ est. φύσιν, ἀπὸ τοῦ φύειν, i. plantare, producere, gignere, creare, ortum dare, deduxit Aristoteles: sicut *Naturam* à nascendo Latini deriuarunt. Ita multi Deum vocãt *Naturam* actinè, quòd ipse omnia nasci faciat, & omnis creatæ naturę sit autor. duplicem enim Naturam esse dixerunt Philosophi: vnam factam; alteram non factam, imò rerum omniũ effectricẽ, quæ est Deus, Quo sanè modo Plato Deũ appellat φύσιν δημιουργόν: & Plinius passiuè Naturam, opificẽ rerũ vocat; Deum scilicet intelligens. Hanc distinctionem sequitur etiam D. Augustinus, Tom. 7. de anima & eius origine, lib. 2. cap. 3. Nam ex eius verbis colligitur Naturæ nomẽ præstãtissimũ Theologum attribuisse primùm κατ' ἐξοχὴν ipsi patri, à quo filius genitus est, & Spiritus Sãctus (vt & à filio) procedit. Deinde ipsi etiam filio & Spiritui Sancto: quòd hi tres vna sint Natura, id est, Essentia. Postremò verò, rebus etiã creatis, quatenus principiũ in se habent à Deo, sui actus, suæque quietis, atq; omnium naturalium facultatum. Tria porrò significata huius vocis posuit Aristoteles 1. Nomine Naturæ significatur nonnũquã rei cuiusq; generatio, seu natiuitas.

Eo sensu, qui aliquam habēt qualitatem ab ipsa sui conceptione, & generatione, dicuntur tales esse Naturâ. Et filii iræ naturâ dicimur, quia tales nascimur. Ac iuxta hanc significationem, Cicero pudenda fœminę vnde prodimus in lucē, & per quæ fit generatio vocat Naturā. 2. Sumitur Natura pro intrinsecis Principiis cuiusque rei: tā pro materia, quàm pro forma, ex quibus & constant res naturales, & cuiusq; rei fit generatio maximè verò pro forma, per quam vnumquodque est quod est: cum vnaquæque res habeat esse per formam. Hinc fit, vt cuiusque rei essentia nomine Naturæ significet ur. Quid enim aliud est humana Natura, quam ipsa hominitas φύσις ἀνθρωπ ἡ idē quod ἀνθρωπότης. Et Natura diuina quid aliud quàm ipsa Deitas essentiaque diuina? 3. Quia cuiusque rei essentia principium est & causa omnis in ea re motus, & naturaliū qualitatum: idcirco nomine etiam Naturæ significātur sæpenumero qualitates naturales, quibus vnaquæque res naturaliter esse dicitur. Etenim quia frigiditas & humiditas in aqua qualitates sunt propriæ & naturales ipsius aquæ, ideo dicimus aquam naturâ frigidam esse & humidam. Hoc etiam sensu quodammodo tribuitur nomē Naturæ ipsi Deo: dum dicimus Deum esse naturâ bonū, clementem, misericordem &c. dicimus quodammodo: quia nullæ sunt, si propriè loquamur, qualitates in Deo, quibus talis esse dicatur. Est enim bonus & misericors, & quicquid est denique, sua essentia. Interim tamen ad captum nostrum sese accommodans S. Theologia solita est tanquam certas & proprias qualitates hæc attribuere Deo: quia iis qualis sit illa Dei essentia declaratur. Hinc fit, vt hęc à Theologis verius proprietates, & attributa Dei, quàm qualitates appellentur. Ita etiam fit, vt iuxta hanc significationem, qua significatur qualis sit Deus? vnam tantum esse dicamus Dei Naturam, non autem multas: tametsi videantur diuersæ esse qualitates, misericordia, bonitas, sapientia & reliqua attributa. Ratio est; quia Deus vnica sua essentia est misericors, sapiēs, potēs, & omnia. Hebræi duobus verbis, nempe *Harar* & *Ialad* vim Naturæ in fœminis ad concipiendum & pariendū exprimūt. Qui autem vim illam tribuit Deus, Naturæ (vt ita dicam) naturantis instar, Naturam naturatam seu creatam fouet, vegetat, iuuat, & promouet pro sua benignitate.

Nauis descendit, vel ἀπὸ τοῦ νάειν, quod est *fluere*, vel à no, quod est tantūdem ac *nato*, aut denique à ναῦς, quæ Græcis significat nauem. Isidorus testatur aliquos existimare nomen inde arcessere, quod gnauum quærat rectorē, id est, peritum, sapientem, strenuū, qui continere & gubernare nouit propter casus & pericula marina. Vnde illud Salomonis: *Intelligēs gubernacula possidebit.* Subdit Lydios primos (credo inter gentes) nauim fabricasse, & peruium mare vsibus humanis reddidisse. Etiamsi alij primam nauē haud minori errore existimēt fuisse Argo, à qua nomen est *Argonautis*, qui ad aureum vellus rapiēdum profecti sūt Colchos. Atqui ea in Thessalia fabricata legitur, sic dicta ab Argo inuētore, vel à celeritate, vt *Hyginus & Diodorus* docent. Alii credunt primum Danaum ex Ægypto in Græciam naui aduectum, cùm antea dudum nauigatū fuisset in Erythræo mari Erythræ regis inuento, cuius rei meminit & Plinius 7. *Natur. Histor.* Sunt etiam, qui primum excogitatas naues, affirmant à Troianis & Mysis aduersus Thraceas. De locis illis, vbi hæc contigerūt, intelligi possūt, quæ sunt allata. Alioqui eius rei inuentum Noæ deferendum esse apparet ex literis sacris. Fieri illam solitam primū in Nilo ex papyro, scyrpo, & arundine, testatur idem Plinius *lib. 7. cap. 51.* Quid quod proditum sit à Solino, Diodoro, Mela, & aliis, inueniri in India tantæ proceritatis arundines, vt ex singulis interno

ternodiis nauiculæ fiant,quæ alueo nauigabili ternos interdum homines ferant. Quantum ad partes nauis, pars infima eius dicitur carina à facili cursu, quasi *currina*: *Statumina*, quæ latera nauis suppingunt,ligna videlicet arrectoria in aluo interiore,à stando: *Prora*,pars anterior, quasi cuius sit reliquam nauē præire,nomen adepta, *Rostra*,quibus intelligitur pars nauis in prora exporrectior,à rostris auium, ad quorum similitudinem fiebant,sunt nominata. *Puppis* nauis pars posterior. *Acroteria* Plutei nauales vel tigna comparata ad proræ ornatum: *Oculus*, locus ille, cui nomen nauis inscribebatur. *Fori* autem spatia illa, quæ iter nauem perambulantibus præbent,à ferendo onere sunt appellati. *Sentina* pars inferior, quod ibi teter odor sentiatur defluentibus eò sordibus. *Antlia* machina haustoria ἀπὸ τοῦ ἀντλεῖν,id est,hauriēdo. *Malus* arbor nauis, quod instar mali se habeat in summitate. *Remi*, qui & palmæ dicuntur Poetis,quod veluti in palmam desinant ἀπὸ τ̃ ῥεῖν,vel à remouendis ac discutiēdis fluctibus sunt appellati,vt *tonsæ* à tōdendo. *Bolis*, linea cum massa plumbea, qua exploratur fundus & altitudo maris, παρὰ τὸ βάλλειν,id est, *iaciendo*,nacta est nomen. *Ancora*, quasi ἀγκύλη à sua incuruitate. *Velum* ad celeritatem nauiū repertum,quasi ala est nauis. *Aplustria*, nauium ornamenta,quæ quia erant amplius,quam essent necessaria, *amplustria* quoque sunt nominata. Multa & varia earum genera apud auctores, *vt apud Agellium libro 10.cap.25* quarum quędam maximè vsitata subiiciam. Quādo *Hippagines* fuerunt,quæ agebantur, ἀπὸ τῶν ἵππων, *Celoces* à celeritate nomen habuerint,vt & *Oxiæ*, & ab agendo *Actuaria*. *Pontones* Gallici nauigii genus nominarunt, quod in omnibus traiiciendis vice pontium fuerint. *Paro*, nauigium pyratarum,& ex his ita vocatum, *vt meminit Isidorus*. Eidem *myoparo* minor est paro, in quo fallitur vir diligens, cum Græce dicatur μυοπάρων, nō μυοπάρων. Naues ad bellum paratæ *galeam*,pro insigni habebant:ad celeritatem, *Mercurij* petasum: *Pacificatoriæ* caduceum. Ναῦς quoque vocabulum Græcum naumachiæ,id est,nauali prælio originem dedit, quod ante primum bellum Punicū non commiserunt Romani. Tum enim coacti fuerunt comparare classem, & belli naualis periculum facere, cùm plurimùm mari valerent Carthaginenses. Instituta fuit & naumachia in ludis Circensibus, cùm nauale certamen repræsentabatur in mari, fluuio aliquo, stagno aut lacu. Si quis in naumachia primus omnium vi armata transiliisset in hostium nauem, is nauali corona propterea donabatur. Quod si deuictis hostibus omnino feliciter res esset gesta,concedi solebat triumphus naualis, quem primus omnium egit C. Duilius. Anno vrbis 593. *teste Valerio lib.3. cap.6.* Sed nec illud silendum in nauali prælio signum pugnæ dari solitum, vexillo ex prætoria naui in sublimi elato. Nonnunquam concussu veli aut chlamydis designabatur aduentus, excussu discessus, sicut noctu lumen, de die fumus insidias aduentumque hostium & occulta consilia indicabat. Naualia porrò dicuntur loca, in quibus naues & remi,nauticaque instrumenta fiunt,& vbi naues senescentes iamque multis itineribus confectæ reponuntur & requiescere dicuntur. Vnde Naso:

In caua ducuntur quassæ naualia puppes.

Naupegus Græcolatina dictio, neo tantùm Nicolai olim Rectoris Groningani & Medici cognomen, sed etiam vsurpatum à Firmico *lib.4.* componitur, ἐκ τῆς ναὸς naui, cuius rectus est ναῦς, & πήγνυμι compingo. Quanquam alioqui & Græci idem nomen agnoscant.

Nautij. Horum familiā scribit Festus à Troianis esse oriundam, quòd eorum princeps fuerit *Nautes*,qui Romam detulit æneum simulachrum Mineruæ,cui postea *Nautij* sacrificare sunt soliti.

Naxos insula maris Ægæi, ex Cycladibus vna apud Ptolemæum, quæ & olim *Strongile, Dia, Dionysia, Calipolis & Sicilia minor est dicta*, vt Plinius testatur, & apud Diodorum *Syme*, trahere dicitur appellationem ἀπὸ τ͂ ναξαι, *sacrificando*, vel ἀπὸ τ͂ νάξε cognomine Bacchi, (vel quod nonnulli comminiscuntur) a Naxo Endymionis filio.

Nausea nomen omnino Græcũ. Nam ναυτία καὶ ναυτιάω communiter, & ναυσία καὶ ναυσιάω Ionicè dicuntur propriè de nauigantibus correptis affectu excernendi, quæ sunt stomacho molesta, vel potius inani quodam vomendi conatu, vbi ventriculus vel copia grauatur vel qualitate mordacis cuiusdam rei offenditur, & eorum excretionem natura molitur.

Nazareth ciuitatis appellatio originem habere videtur à voce Hebræa נצר quæ *germen* vel *surculum* significat. Sita quippe erat in loco floribus & arboribus consito: vel potius quia surculus Isai *Esaiæ 9*, & germen Domini, *Ieremiæ 23, Ezech. 34*. verbum, *inquam*, incarnatum Dominus Iesus Christus in hoc loco est natus, qui & angelica salutatione, tum Iosephi nutritii memoria inclaruit. Hinc & Nazarenus dictus est Christus, & Christiani Nazareni per contumeliam, sicut apostata Iulianus Galilæos, nominabat, ipsumque Saluatorem Galilæum etiam in ipsa vitæ cum morte lucta, cùm iaculo ictus in pugna, & ex vulnere lethali sanguinem in cœlum eiiciens, *vicisti*, inquit, *Galilæe*. Nazaræi autem, de quibus multa in sacris literis & apud Iosephum *Antiquitat. 4. cap. 3* qui se voto aliquandiu obstringebant abstinentes à vino, sicera, carne, aliisque delitiis, qualis Samson fuisse legitur *Iudic. 13.* nomen habent à verbo נזר *separauit, amouit*, vnde נזיר, In hisce Nazaræis, & illud notandum, quòd soliti fuerint comã nutrire, vt vna cum ea virtutes augendas esse intelligerent, vel (*vt Cyrillus tradit*) vt ea ratione Deo consecrati ab iis disiungerentur, qui apud Ethnicos Dæmonijs, aut Oreadibus aut fluuio alicui non solùm consecrabant comam sed etiam offerebant.

Neapolis Campaniæ ciuitas pulcherrimo situ ad mare mediterraneum exporrecta, Stephano & aliis παρθενόπη dicta, sicut & in Epitaphio Virgilij, Græcã agnoscit originem, videlicet nouã vrbem τὴν νέαν πόλιν. Nathã Chytræus *nutricem eam* vocat *magnorum virorum, diuitẽ agris, iucundum loco positu, aëre, cælo*. Nouum campum Herculis eam ab Oppiano vocari in venationibus scribit Ilacius. Ex Stephano videtur nominatam quoque fuisse quondam φάληρον.

Neapolin nobili epigrammate illustrauit Iul. Cæs. Scaliger quod adscribimus:

Parthenope Varii statum discrimina nudi:
Quæ tria diuerso tempore secla dedit.
Aurea Pythagoras communis cõmoda vitæ,
Et docuit Sophiæ Græcia magna procos.
Altera succedens studiorum mollior ætas
Admisit Musas debiliore sono.
Tertia vulnifici quæsiuit præmia ferri,
Atque equitum potuit sola tenere decus.
Sic ex priuata, & serua, regina superstem.
Roma, quod es, fueram: quæ modo sum, quod eras.

Nebo Moabitatum vrbs in tribu Ruben, item nomen idoli & Deum vaticinij designans deriuatur à נבא *vaticinatus est.*

Nebula, inquit Isidorus, ab *obnubendo*, id est, *operiendo* dicta, quòd terram operiat, siue quod nubes volans faciat. Alii descendere volunt à Græco νεφέλη.

Nebulo appellatus videbatur Aelio Stiloni, quòd non pluris esset quam nebula, aut quòd non facilè perspici possit, qualis sit, *nequam, nugator, vt est apud Festum*. Nonius scribit: *Nebulones & tenebriones dictos, qui mendaciis & astutiis suis nebulam quandam, & tenebras obiiciunt, aut quibus ad fugam fugitiuis & furta hæc erãt accommodata & vtilia*. Lucilius in Satyris nominauit *Publium Pauium lucifugum nebulonem*.

Nebu

* *Nebulonē* à נבל *Nabal* Hebræo verbo deriuamus. Id significat floccifecit contumeliis affecit. Inde nomē substantiuū Nabal. homo flocci, vilis abiectus. Nebulo, inquit Festus, qui non pluris est quàm nebula, q.d. nabala. Ab eadem radice per inuersionem βλέννος, βλεννός, blennos, blenus, sordidus, fatuus, stultus, vilis: & Gall. *vilain*. Alia nomine Hebr. nebulonem designāt, nempe ענן *Honan*, qui idem est ac præstigiator, hominum oculos obnubens, *hanan*, nubes, a verbo *hinnem*, Obnubilauit, præstigiis vsus est vt obnubilaret oculos adstantiū Magni equidem nebulones, qui sensibus nostris imponunt, & nebula illusionum suarum tecti quidlibet ex quolibet faciunt.

Necem deducit Festus à Græco νέκρον.

Necromātia, vel (*quod rectius*) necyomātia, Græce νεκυομαντεία, quid aliud, quā ἡ τῶν νεκυῶν μαντεία *vaticiniū elicitum ex mortuis euocatis ex orco, idque sacrificiis solēni ritu institutis & peractis additis diris execrationib⁹*: Hinc sanè νεκυομάντεις sūt etiā dicti ψυχαγωγοὶ & ψυχοπομπαῖοι *animarum euocatores*, seu νεκροπέμποι, quod epitheton etiam Mercurio tributum cōstat apud Poetas, vt & Pitho ψυχαγωγοῦ sed diuersa ratione, eo quod ducat & flectat animas, dictaque propterea *Flexanima* Poëtæ. Ipsum verò mortuorum oraculum νεκυομαντεῖον est dictum. Huiuscemodi multa fuisse apud ethnicos discere licet ex veterum monumentis. Nam Homerus Cimmericum celebrat ad Auernum Campaniæ lacum. Habuit & Roma aliud iuxta ripas Tyberis. *Thesprotium* notum ex Orphæo, *Heracleam* ex Pausania Spartiacæ historia, *Lipare* tumulus inter Æolias iuxta Italiam ex Aristotele.

Nectar. Eustathius scribit *Iliad. α.* nectar & ambrosiam esse nomina τροφῆς θείας, *alimenti diuini*. Nectar quidem alimentum est humidum, vino respondēs, sic dictum à νη priuatiua particula, & κτῶ possideo, tanquam ἄκτητον, *quod nullius mortalis esset κτῆμα*, id est, *possessio*. Alij sic dictum malunt, quasi νεοκτίας, quòd *iuuenum velut possessio sit, quòd qui inde bibunt, iuuenes euadant*. Mythici arcanam vbertatis vim intelligunt, quam Fauonius satis arboribusque infundit. Sunt qui etiam Nectar, quasi neocttar, ἀπὸ τοῦ νέον ἔχειν, quòd iuuentutem contineat, appellatum existimant. Vnde & Heben iuuentutis Deam id ministrare produnt Poëtæ.

Nefarius, quasi *farre*, id est, victu & alimento indignus.

Negligens, qui in rebus suis diligens non est, nonnullis, & Isidoro, *quasi non eligens* dictus.

Nehemias, id est Dei consolatio, à נחם quod est *consolari*, nomen arcessit.

Nemæus Leo interfectus ab Hercule appellationem est nactus à sylua *Nemæa* in qua etiam in illius honorem celebrari solebant ludi seu certamina quædam ab eadem sylua Nemæa dicta, instituta que primùm ab ipso Hercule, *vt quidam censent*. Nonnulli enim referūt ad alios. Coronabantur in istis victores apio, *vel ipso Luciano teste*, qui Dialogo de Gymnasiis hæc scribit Ὀλυμπίασι μὲν στέφανος ἐκ κοτίνου, Ἰσθμοῖ δὲ ἐκ πίτυος, ἐν Νεμέᾳ δὲ σελίνων πεπλεγμένος, Πυθοῖ δὲ μῆλα τῶν ἱερῶν τοῦ θεοῦ, *in Olympicis quidē ex oleastro, in Isthmiis è pinu, in Nemæis ex apio corona connexa, at in Pithiis mala Deo consecrata victoribus erant proposita*. De omnibus vel potius quatuor certaminū generibus elegantissimum illud Archię Epigramma dignum relatu.

Τέσσαρες εἰσὶν ἀγῶνες ἀν' Ἑλλάδα, τέσσαρες ἱροί.
Οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων.
Ζηνὸς, Λητοΐδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο.
Ἆθλα δὲ τῶν κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

Nemæorum agones etiam Argis exhibitos singulis quadriennijs quaternos, ex veterum didicimus monumētis. Sed & armatorum hominum cursu decer-

tantium agonem in iis propositum, docet Pausanias in Corinthiacis scribens hoc modo: φύουσι δὲ ἀγρῶσι, τῷ δ᾽ ἱ καὶ ἐν τῇ Νεμέᾳ, καὶ νεμέου διὸς ἱερέα αἱρῦνται, καὶ δὴ καὶ δρόμου προτιθέασιν ἀγῶνα ἀνδράσιν ὡπλισμένοις νεμείων πανηγύρει τῶν χειμερινῶν.

Nemesis Noctis & Oceani filia, *vt ait Pausanias in Achaicis*, vltrix scelerum, quæque honores & præmia dignis rependit, rerum arbitra, causarum regina, imò Iustitiæ filia iuxta nonnullos, sicut & Ammianus ex Orpheo notat, nomen inuenit, ἀπὸ τῆς διανεμήσεως, à *distributione*, quæ fit vnicuique. Pomponij Læti verba de ea sunt hæc: *Romani profecturi ad bellum* Nemesi *sacrificabant & munus gladiatorium edebant, quod non sine ratione factum arbitramur. Virgo & victrix* Nemesis *numen fuit, quo quis ex malefactis delinquebant puniebantur. Vnde victores* Nemesin *non frustra inuocabāt. Romani enim semper iusta mouere arma: Cæteræ nationes odio & maleuolentia, liuoreque, quod imperium tantæ vrbis iustitia augeretur, tela in populū Romanum capiebant.* Nemesis, *quam plerique existimauere esse vim fortunæ, alij filiam Iustitiæ, alij vim quandam inter cœlestes discurrētem, prima rerum fœmina, quæ fatorum & fortium vires temperat atque emendat, rebus humanis trutinam adhibens, éque cœlo terrena dispectans, nocentes punit, bonis præmia largitur: & cùm sit velocissima, quia diu non permittit impios præesse atque grassari alata fingitur à veteribus, & eius pedibus supponitur rota, cùm citissimè discurrat. Sed tā dem multitudine scelerum indignata, oculos iam diu à rebus humanis auertit, & cum genitrice in remotiore parte cœli, vltra terrarum regiones non reditura renascentem orbē exspectat. teste Plin. lib. 11. & 28.* vbi & templum habuit. Superborum eandem nominatam vltricem, vel ex eo prouerbio apud Suidā constat: Νέμεσις παρὰ πόδας βαίνει Nemesis iuxta pedes graditur, quo significatur sontes celeriter puniri à Dea Nemesi, quam ἀλαζόνων τιμωρὸν vocant. Alio nomine Rhamnusia est à pago Rhamnunte, vbi templum eius celebrat Pausanias in Atticis. Ait enim: Μικρὸν δὲ ἀπὸ θαλάσσης ἄνω νεμέσεως ἐστιν ἱερόν, ἢ θεῶν μάλιστα ἀνθρώποις ὑβρισταῖς ἐστιν ἀπαραίτητος. Itaque nō desunt, qui etiam proprium ipsius nomen ἀπὸ τοῦ νεμεσᾶσθαι, quod Græcis est *indignari* deducant. Scilicet insolentibus atque superbis credita est illa *indignari spémque eorum immoderatam punire ac prohibere*. Quin & Adrastea est nominata ἀπὸ τοῦ δρασμοῦ, id est, *fuga*, & litera priuatiua, eo quòd nemo malus vindictam Dei possit effugere. Antimachus Poëta dictam voluit ab Adrasto, qui primus omnium ad fluuium Aesopum aram ipsi erexit. Verba eius sunt.

Ἔστι δέ τις Νέμεσις μεγάλη θεός, ἣ τάδε πάντα
Πρὸς μακάρων ἔλαχεν βωμὸν δέ οἱ εἵσατο πρῶτος
Ἄδρηστος ποταμοῖο παραὶ ῥόον Αἰσήποιο.
Ἔνθα τετίμηταί τε καὶ Ἀδρήστεια καλεῖται.

Quod Nemesin à Ioue in Cignum mutato compressam fabulatur Hyginus, relinquendum ipsi non autem huc transferendum existimo.

Nemo, idem quibusdam, quod ne homo quidem. Composita namque videtur dictio.

Nemus plane cecidit è fonte Græco παρὰ τὸ νέμειν, quādo *pascere* significat. Græci enim inde τὸ νέμος deflectunt & definiunt τόπον δενδρῶδες καὶ νομὴν ἔχοντα locum arboribus consitum & pascuum, quo vtitur Homer. Il. λ. *fere in libri medio.* Atque hinc est, quod syluam amœnam definiat Festus: Falsa ergo Isidori notatio, qua id nominis à numine deflectit.

Neocæsarea νεοκαισαρεία, Cappadociæ in Ponto vrbs Ptolemæo, quam Lycus amnis præterfluit, patria Gregorij Neocæsariensis, qui ob excellentiam doctrinæ τρισμέγιστος est dictus, compositionem dictionis est nacta, ἐκ τοῦ νέου noua, & Cæsarea.

Neoptolemus Achillis ex Deidamia filius,

lius, cuius, multa mentio in Sophoclis Philoctete, alio nomine *Pyrrhus*, quid aliud, quam nouus aut iuuenis bellator in armis, Quippe νέος, iuuenis, πόλεμος. Poeticè πτόλεμος, *bellum*, & πόλεμῶ *bellum gero*.

Nepenthes herba, cuius succus vino permixtus tristitiam discutit, *vt tradit Galenus*, omniumque malorum obliuionē inducit, ab νη priuatiua & πένθεος luctu nominis trahit originem quasi ἄλυπον vel ἀπενθὴς dicas. Sunt qui contēdunt esse *buglossum*, alij *Helenium* esse volunt, cui & easdem vires tribui testatur Plinius *lib. 21. cap. 21.* Sed priores Galenum habent sibi fauentem, qui in ipsius historia adiicit hæc ipsa verba: καὶ τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνης αἴτιον γίνεται. Subiungo etiam Homeri descriptionem ex 4. Odysseæ, vbi Helenæ mentionem facit his verbis:

Ἔνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησ' Ἑλένη Διὸς ἐκγεγαυῖα.
Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον ἔνθεν ἔπινον,
Νηπενθές τ', ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων,
Ὃς τὸ καταβρόξειεν ἐπὴν κρητῆρι μιγείη
Οὔ κεν ἐφημέριός γε βάλοι κατὰ δάκρυ παρειῶν,
Οὐδ' εἴ οἱ κατατεθναίη μήτηρ τε πατήρ τε.
Οὐδ' εἴ οἱ προπάροιθεν ἀδελφεὸν, ἢ φίλον υἱὸν.
Χαλκῷ δηϊόῳεν, ὁ δ' ὀφθαλμοῖσιν ὁρῷτο,

quæ reddi poterunt Latine hoc modo:

Hic iterum diuersa Helenæ Ioue nata reuoluens.
Pharmacon iniecit vino mox: vnde bibebant,
Expers Nepenthes luctus, mala cuncta refrenans
Vsque adeo, vt possit superesse memoria nulla
Quisquis crateri immixtū hoc assumserat ore
Non lachrymis maduere genæ huic, licet inuida fata
Abripiant matremq; patrē, licet impia ferro
Germani gnatiue manus abrumpere vitæ
Fila paret, videatq; oculis hæc omnia mœstis.

Nepos videtur deflecti posse à Græco νέπους. id est, ἄπους, *pedibus carens*, Deinde sumitur metaphoricè pro eo, qui non est *generis pes*, id est basis seu fundamentum, sed ἔμφυας τὶς, appendix quædam, vel ἀπόγονος. Eius me sanè monuit Gualterus Chabotius ad Horatium.

* *Nepotem* non sine caussa Romani prodigum, & quē Græci vocant asotū, dixerunt. Nam vt docet philosophus in 4. Nicomach. rarò sunt obnoxij ei vitio qui suo sibi labore pararunt opes: sunt enim experti paupertatis incommoda: præterea, vt scribit idem, natura ita est comparatum, vt opera sua ament omnes artifices, sicut patres videmus liberos ac poetas carmina sua. Eandem ob caussam sæpe & filij, qui prioris paupertatis parentum fuere conscii, & sudoris participes, sunt frugi. at horum nepotes, qui neque sudarūt ipsi in quærendis opibus quibus, abundant, neque inopiam sunt experti, proni sunt ad luxuriam, & alia asotorum vitia, quæ propterea Romani *Nepotatum* nuncuparūt, & *nepotes* qui sic viuerent. Hæc erudiss. Casaubon. cōmentar. ad Persii satyrā 6.

Neptunus Saturni & Rheæ filius, Deus maris dictus Ciceroni, *Caruleus* frater Ouidio; quibusdam à *nando* arcessere videtur nomen, Varroni à *nubendo*, quod nubat, id est, cooperiat terras, quod etymon refert etiam Arnobius *3. aduersus gentes*. Ex quo illud: *Caput obnubito*.* Sed vt à verto Vertunus, à portu Portunus, sic à Νίπτω, id est, lauo, alluo, abluo, *Neptunus*, à quo etiam nitor.] Græcis dictus ποσειδῶν, quod pedibus terram quatiat. ποὺς enim *pes* est, σείω *quatio*, & δᾶ pro γῆ *terra*. Huc pertinent illa epitheta, ἐνοσίχθων, ἐννοσίγαιος, σεισίχθων, τιναξογαῖος. Est enim Nuptunus: ἡ ἀπεργαστικὴ ἐν τῇ γῇ καὶ περὶ τὴν γῆν ὑγροῦ δύναμις, *vt scribit Phurnutus*, & *Marcellinus agnoscit*. Socrati apud Platonem in Cratylo appellatus eo nomine videtur, quasi ποσίδεσμος *pedibus vinculum*, quia cum mare pedibus iter instituere prohibeat, vinculum illis iniicere videtur: vel quasi πολλὰ εἰδών, *multa vidēs*: vel ab eo, quod

dicitur

dicitur σείειν quatere. σείων enim, id est, *quatiens* est nominatus, cui π. ac δ. fuit adiectum. Aliis deductum videtur nomen à potione, quæ Græcis est πόσις. Fulgentius nominatum eum vult, quasi τὸ ἄντα εἴδων faciétem imaginem, quòd sola ex quatuor elementis aqua spectãtium in se formet imagines. Ex eodem etiam fontes promanat, quòd vt hastam & clypeum, in quo erat Gorgonis caput, tribuerint Palladi, sceptrum Ioui, arcum Appolini, ita Neptuno fuscinam siue tridentem detulerint. Nempe triplex aquæ natura, liquida, fœcunda potabilis. Hinc & ὀρσοτρίαιναν & ἀγλαοτρίαιναν nominat eum Pindarus, & Amphitriten sibi habet copulatam cõiugio apud Poetas Hippius vel ἵππιος dictus Neptunus, *auctore Pausania in Achaicis*, quòd τῆς ἱππικῆς, id est, *equitationis fuerit inuentor*, cui & Diodorus astipulatur. Quidam Salaciam eius vxoré faciunt à *salo ciendo*, id est, mari mouendo sic nominatam, *authore Festo*. Iungebant & ipsi Veniliam, quam Augustinus ex Varrone vndam intelligit, quæ venit ad litus, Scaliger apud Varronem accessum maris siue exæstuationem interpretatur, sicut eius recessum per *Salaciam* intelligit. Haud inepte dixeris incrementum & decrementum maris. Sed & idem Neptunus nuncupatus est cùm ταύρειος. tum μυκητὰς à mugitu. Etenim mugitus pelagi taurino non est absimilis, ideoque tauros immolabant in eius sacrificiis, atq; eos quidem nigros, vt ita pelagi colorem exhiberent. Alij tamen ταύρειον dictum malunt, quòd Neptunus taurina induebatur Galea, vel quia ita eum Bœotii vocabãt à tauri sacrificio, quod illi erat institutum iuxta illud Maronis: *Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo*. At piscatores passim ipsi thunnum sacrificasse spe rapturæ inuenio, vt Phaselitæ Lyciæ populi Cilabræ Heroi salsamenta offerre solebant Sacrum ipsi quoque Delphinum fuisse apparet ex celebri Corinthiorum signo, apud quos æneus erat Neptunus, sub cuius pedibus Delphinus fontis aquam effundebat. Et in nummo Agrippæ læua Neptunus innitebatur tridenti, at dextera Delphinum expotrigebat. Templum huius Romæ cũ æde extitisse scribit Victor vrbis regione nona. Antiquum Neptuni templum fuisse etiã legitur in arce Byzantina, similiter Græcos ipsi aram erexisse, vt σωτῆρι, quòd existimarent eum Græciam à Persarum seruitute liberasse.

Nequitia, quæ nihil aliud est quàm libidinosa inertia, *vt scribit Donatus*, dicta quòd nihil queat, nullique rei sit apta. Intelligitur illa etiam de impudica nimis procacitate, amore & voluptate, quali flagrauit Heliogabalus, brutum potius quã homo, qui profligato prorsus pudore nullum nequitiæ genus intactum reliquit, *vt historiæ testantur*.

Nereus, omnium liberorum Ponti maximus, quique nymphas genuisse fingitur ex Doride Oceani filia, nominatus videtur à verbo νέω, quod tantundem ac vrinare. Phurnutus autem ἀπὸ τοῦ νέοθαι, id est, *natando* deducit quod per ipsum mare natemus. Alii deducunt παρὰ τὸ νῦν κ' ῥῖν, οἱονεὶ νηχόμενον θεὸν, *Deum natantem*. Meminit eius Hesiodus in Theogonia his verbis: Νηρέα δ' ἀψευδέα κ' ἀληθέα γείνατο πόντος. Fingitur hic grãdæuus, Quocirca ἅλιον γέροντα, id est, *marinum senem*, nominant Græci. Hymnum cecinit huic Orpheus, cum myrrhæ thymiamate, inque mari Ægeo præcipuè sedes habuisse suas apud Apollonium legas. Delectari quoque eum solitum puellarũ choreis numero quinquaginta & mari præesse apud eundem Orphea inuenias. Quod in varias formas transmutare sese potuerit, testantur Poëtæ alij. Trahunt verò ab ipso nomen Nereides, quippe Nerei & Doridis natæ, inter quas *Halia*, *Spio*, *Pasithea*, *Ligea*, multæque aliæ, quarum *Ilid. 6.* mentionem fecit Homerus, deductis earum nominibus à paludibus, insulis, specubus, flu

bus, fluctibus, glauco maris colore, cursu, aspectu, & aliis rebus similibus. Plura adhuc earũ nomina pertexit Hesiodus in Theogonia, quæ inde velim petat Lector curiosus. Fabulosa quidem hæc sunt, attamen visas aliquando Nereides testantur monumenta veterum. Vidit enim Theodorus Gaza eiectam Nereidem ad littus Peloponnesi, vidit Georgius Trapezuntius *referente id 3. Genialium dierum Alexand. ab Alexandro.* Sic conspectos olim Tritones & homines marinos proditum à Plinio, inque Hadriæ annalibus, ne quid amplius addam de isto marino homine, quem in Frisia eiectum prius ad littus, inde attractũ viuentemque multos annos patrum memoria hominum aliorum vtentem consuetudine, attamẽ expertem loquelæ, magna cum admiratione fouerunt ac aluerunt.

Nero, Sabina lingua fortis & strenuus, *iuxta Suetonium*. Verus enim lingua Sabina à Græca diuersa non fuit. Atqui Græci bonis lacertis hominem vel nervosum nominãt νευρώδη. Νεῦρον autem est neruus. Hinc itaque Neronis nomẽ. Quinimo vetus Glossarium. Nero, ἀνδρεῖος. Innuere videtur & illud Agellius lib. 13. cap. 21. cùm inquit: *Nerio Sabinũ verbum est, eoque significatur virtus & fortitudo.* Itaque ex Claudiis, quos à Sabinis oriundos accepimus, qui erant egregia atque præstanti fortitudine, *Nero* est appellatus. Id nominis postea datum gratulantium blanditiis Saluio Othoni testatur idem Suetonius. A suo nomine quoque certamen quinquẽnale & more Græco triplex, *Musicum*, *Gymnicum*, *equestre*, Neronia appellauit hic ipse Nero, *vt idem prodidit Tranquillus*. Quin cãtica *Neroniana* legimus, cùm Musicæ esset peritissimus, & *Mensem Neronaum*, Romamq; à se dici voluisse *Neropolim*.

Neruus νεῦρον. Sciendum de neruis, præstare eos motum & sensum corpori vniuerso, ideoque per totũ corpus disseminari. Eidem ex cerebro producti musculis suum largiuntur motum, & sunt habenis similes, quemadmodum equis musculi, affirmante idipsum Galeno, *libro de causis respirationis*. Subditi sunt etiam arteriis & venis, cùmque vulnerati fuerint, nihil tum frigidum admouendum esse existimant Medici. Septem eorum paria oriuntur à cerebro. Qui vero originem trahunt à spinæ dorsi medulla vertebris conclusa, triginta complectuntur *Zyzygias* siue *coniugia*, quorum septem ceruicis dedicantur vertebris, duodecim thoraci, quinque lumbis, sacro ossi sex, nullo tamen neruo à coccyge osse prosiliente. Recurrentes neruos à Galeno inuentos testatur ipsemet *de locis affectis, lib. 1.* Quænam sint eorum pathemata, quæue medicamenta sint adhibenda, cæsim aut punctim inflicto vulnere, ab aliis copiosè est adnotatum.

Nerytius dictus Vlysses à Nerito, siue is Ithacæ mons est, *vt ex 1. Odyss. apparet*, vbi Homerus εἰνοσίφυλλον ὄρος καὶ ἀριπρεπὲς vocat, siue per se est insula, vt innuere videtur Virgilius, cum inquit: *Et Neritos ardua saxis.*

Neustria, regnum olim ex Burgundia, Prouincia & tractu transiurano conflatum, quasi *Neuu-rich* dici videtur. Eadẽ & *Vuestrasia*, id est, *Mestenrich* audit. Lazius in Austria sua comprehẽdere eam Gallicam regionem à Rhodano & Sequana fluminibus ad Oceanum & mare Britannicum vsque existimat.

Nicena Synodus à ducentis & quinquaginta Episcopis in Imperatoris Cõstantini palatio celebrata, Anno Domini 328. qui omnes Dei filium ὁμοούσιον, id est, *eiusdem cum patre substantiæ* cõfessi fuerunt aduersus Arrium sex tantùm Episcopis pertinaciter hæresiarchæ astipulantibus, nominis originem ducit, ac Niceæ Bithyniæ metropoli, ne quis putet à Nicæa Plinio & Ptolomæo Liguriæ oppido deriuari. Meminit eius Imperator *in l. nullus. C. de summa trinit. & fide Cathol.* Sozomenus scribit interfuisse

isti Concilio Macarium Hierosolymæ antistitem, Eustathium Antiochiæ Episcopum, & Alexandrum Alexandriæ propter lacum Maream sitæ, additque duo, quæ ibi contigerunt, insignia miracula, quippe Philosophum vnum arrogantia dicendi, inaniter sese iactantem, à simplici quodam sene & confessore vi veritatis propositæ conuictũ repente, & ad Christianam fidem conuersum: Item alium Philosophum disputaturum cum Alexandro Episcopo subitò obmutuisse, eum Episcopus ipsi in nomine Iesu Christi præcepisset, *ne loqueretur.* Porro Nicæni Concilij decreta strenuè propugnata fuisse à Basilio Magno & Grægorio Theologo, proditum ab eodem Sozomeno, etiamsi eius assertatores variè fuerint vexati tempore Valentis, ipséque Eusebius tãdem & Theognis post Cõstantini mortem ausi fuerint id vellicare, vt confirmarent Arrij oppinionem. Quam quidem rem facilè perfectam iri arbitrabãtur, si modò Athanasium in exilium eiectum reditu intercluderẽt. At ille nihilominus reuersus Aegypti Ecclesias denuo administrauit, id quod Arrianos malè habebat.

Nicolaitæ Hæretici, quorum *Apocalyps.2.* fit mentio, nomen arcessunt à Nicolao vno ex Diaconis, qui ab Apostolis cum Stephano administrandum egenis erant ordinati. Refert de eo Alexandrinus Clemens 3. *Stromateon* hæc fere: *Hic cum vxorem haberet formosã, post assumtionem Saluatoris reprehensus ob vitium Zelotypię, producta in mediũ vxore, si quis ei nubere vellet, permisit. Arripuerunt hoc eius factum sine vllo iudicio & pudore alii, vt liberè possent scortari, etiamsi quam plurimi velint hoc modo vitium obiectum ipsum reiicere voluisse, vt continentia à voluptatibus refrænandam esse carnem doceret.* Idẽ vult Augustinus in Epistola ad Quoduultdeum, quamquam Epiphanius aliam tam furiosæ impietatis & turpitudinis adferat causam. Reponit hanc hæresin Platina sub Cleto Romano Episcopo. Cæterùm nõ diu durauit mox cum ipso nomine extincta.

Nicomedia Bithyniæ ciuitas, Ptolemæo ἄςακος olim dicta, *auctoribus Pausania, Ammiano, Cedreno, & Trebellio Pollione,* item ὀλβία secundum Stephanum, etiamsi Strabo *lib. 12* diuersam faciat Astacum à Nicomedia. eodem hoc teste irrefragabili & certo, nomen habet à cõditore suo aliquo Bithyniæ rege. Sũt enim eius verba: ἐγῷ ἡ νικομήδεια ἐκτίςαι ἐπώνυμος ἑνὸς τῶν Βιτυνῶν βασιλέων τȣ̃ κτίσαντος αὐτήν. In vrbis huius vico legimus mortem obiisse Constantinum Magnum, cùm in Iordane Saluatoris instar baptizari voluisset. Floruit Nicomediensis Ecclesia sub Traiano præcipuè, cui summa cum laude præfuit, cùm Eusebius Episcopus Iuliani apostatæ Præceptor dogmatisque Arriani suspicione nonnihil infamis, tum Anthimus doctrina simul & pietate summo iure antepouendus Eusebio, qui sub Diocletiano pro Christo fortissimè mortem oppetiit. Quanta verò tyrannide ea Ecclesia afflicta fuerit, apud Eusebium *lib. 8. cap. 6.* & Ruffinũ *lib. 1. cap. 5.* legas. Nunquam interim defuerunt viri Pij & nostræ religionis athletæ fortissimi. Cum enim tẽpore Diocletiani persecutio esset mota à Veturio aduersus milites Christianos, ausus fuit nobilis aliquis zelo Dei impulsus propositum Cæsaris edictum multis spectãtibus lacerare. Postea multi aulici martyrio affecti, *teste eodem Eusebio Eccl. histor. libro octauo, capite sexto.*

Nilus huic nomen à limo factum aiũt Etymologici, quo mare in longa inficit spatia. Nam ἰλὺς Græcis est *limus*. Cumque sit aqua eius colore nigra, dictus est etiam *Melas*, & mox *Melon* Ennio, Ausonio, & multis aliis; idque etymon Festus & Seruius agnouerunt. Aethiopum lingua dictus est *Siris & Triton*, vt scribit Plinius. Sunt qui volunt hunc omnium fluuiorum esse maximum, qui exeunt

exeunt in mare nostrum, quod Gellius *τὴν ἔσω θάλασσαν* nominat. Tametsi parem ipsi Istrum faciat Salustius. Singulari hic Dei prouidentia rigat singulis annis aliquot oras & partes Aegypti cùm raró propter calorem nimium, qui & mediam aeris partem inuadit, pluuiæ de cœlo cadant. Oriri dicitur in lunæ montibus apud Aethiopes: vndè Philostratus *lib. 1. Iconum suarum*: Νεῖλε μὲν αἰγύπτιοι ἔχουσι τὰς ἐκβολὰς, Αἰθίοπες δὲ τὰς πηγάς. De fluuij augmento habes & Plinij verba *ex libro 18. Nilus*, inquit, *coloni vice fungens euagari incipit à solstitio, aut noua luna, ac primò lentè, deinde vehementius, quamdiu in Leone sol est: Mox pigrescit, vbi virginem trangressus residet in libra.* Sic enim restituendam lectionem arbitror. Hinc forsan est, quod in hæc vsque tempora obtineat consuetudo, vt ostiorum clausuræ, claues, annulique foribus affixi, leoninis rictibus ornentur, id quod factitari solitum apud Aegyptios prodidit Theon *in commentariis Arati.* Centum dies durare exundationem eius, apud Ammianum inuenias. Quod imbribus Aethiopicis augeatur, Asiæque & Africæ sit terminus, imò ex maximis fluminibus totius orbis terrarum ordine sit quartus, prodidit Strabo diligens scriptor. Nolo prolixior esse in iis omnibus commemorandis, quæ à diuersis authoribus de eo prolixè sunt adnotata, cùm à nullo fere nobilitatus sit. Tantùm hinc inde varia subscribam eiusdem nomina in veterum scriptis inuenta, adiectis etiam ostiis, quæ reuera numero sunt septem. Nam olim etiam nominatus fuit *Ægyptus*, item *Oceanus, Siris, Triton*, ἀςαπ[illegible] & ἀςαβόρας, *auctore Plinio.* Inditum & ipsi nomen ἀέτε, id est, aquilæ, *vt quidam volunt*, etiamsi alij malint Hieroglyphicum eius signum fuisse aquilam apud Aegyptios, propter cursum eius pernicem. Quoniam enim maxima cum profunditate insurgere obseruatum primum fuit tempore Promethæi, existimauerunt nonnulli eam esse aquilam, quæ discerpserit Promethei cor. Quando enim incrementi causas peruestigare non poterat, demum ab Hercule cohibita fuit aquila, qui impetum fluminis partim aggeribus, partim fossarum deriuatione coercuit, & Promethea omnes inundationis causas docuit. Ego tamen tributum hoc illi nomen inuenio apud Lycophronem & Diodorum. Vitruuius appellauit *Dyrim*, Cedrenus & Epiphanius *Chrysorrhoam*, nempe auri fluum. Iosepho idem est γεών, in literis sacris *Phison* & *Sihor*, si Ariæ Montano credimus. Silius Italicus videtur, *libro tertio*, in Libyæ descriptione, appellasse Lageum, *vt & Lucanus libro primo, à Ptolemæo Lago primo Ægyptiorum rege post mortem Alexandri.* Ioannes Barrius scribit ab Abyssinis nominari *Tacui.* Vbi verò in duo se brachia findit Meroen insulam efficiens, ibi *Astapi* & *Astabora* nomina, quorum ante meminimus, sortitur, *auctore Ptolemæo.* Ostia eius septem commemorat *Herodotus, Diodorus, Strabo, Pomponius, & Poetæ*, qui propterea septemplicem dicunt, etiamsi nouem numeret Ptolemæus, Plinius vndecim ex quibus quatuor sunt falsa.

Nomina eorum sunt, *Heracleoticum, Pelusiacum, Sembeniticum, Thaniticum, Phatniticum* (Ptolemæo παθμητικὸν, Straboni & Diodoro φατμικὸν) *Mendesium, Bolbitinum, Naucraticum, Diolcos, Pineptimi, Phagneticum*, quod tamen falsum esse affirmat Diodorus. Atqui idem ab Herodoto appellari videtur βυκολικὸν. Sciendum & Heracleoticum nominari à Pomponio *Canopicum. Taniticum, Strabone teste*, aliquibus nominatur, *Saiticum. Tanicum*, habet Mela. Hæc sunt fere, quæ impræsentiarum de hoc fluuio nobis erant annotanda.

Nimbus, densitas vaporum conglobata & aquæ fœcunda Aristoteli, deducitur παρὰ τὸ νέφος, quæ vox & Græ-

cis *nimbum* significat.

Nimrod nepos Cham filiæ Noæ, amarum imperatorem significat. Etenim מרה *amarus fuit*, רדה idem quod *imperauit*.

Ninive vel Nineue, ciuitas perampla, quã & *Ninium* appellat Ammianus sita in Asia, Hebræis *Rahaboth*, & נינוה Ninue. νινύη, à Nino Semiramidis filio; Ptolemæo Νινευὴ & Νῖνος, Straboni Νίνον Iosepho Νινὺς βασιλεία, Tacito Nynos, p Y, hoc tẽpore *Mussula*, quibusdã *Mosse*, & ad quã missum prophetã Ionã testãtur literæ meliores, composita videtur ex *Nin* & *Naue*. Ex Nin autem fit Νῖνος, Et Naue est *domicilium* seu *habitaculum*. Cõdidit enim eam Ninus Assyriorũ & Babyloniorũ Monarcha, qui Rex maximus dicitur Orosio & Plutarcho, paulò post Abrahæ natiuitatem, floruitq; annos circiter mille quingentos πόλιν μάζων τῆς Βαβυλῶνος, *iuxta Strabonem*, primæque monarchiæ Assyriorum metropolis, aut potius regia sedes. Condidit, *inquam*, eam defunctus bello Ninus, aduersus Zoroastrem Bactrianorum regem, & eo in aliud tempus delato. In circuitu complexa dicitur turres mille quingentas. Alta fuerunt mœnia pedes centenos & latitudine tanta, vt fastigia eorum ternis plaustris essent peruia, deducta huc etiam ex Assyriorum primoribus colonia. Cætera multitudo innumerabilis propemodum fuit, quæ huc vberrimi agri partitione proposita spõte confluxit. Etymon nostrum confirmat Ammianus his verbis: *In hac Adiabena Ninus est ciuitas, quæ olim Persidis regna possederat, nomen Nini potentissimi regis quondam Semiramidis mariti declarãs.* Alia ab ea est ciuitas Ninoe in Caria sita, iuxta Suidam & Stephanum, quippe à Pelasgis Lelegitibus ædificata, vnde & Λελέγων πόλις est dicta, inde μεγαλόπολις: Tantùm abest, vt illi auctores Niniuen significare voluerint, quod aliqui censent. Scribitur hæc vrbs etiam Hebraice נינוה. Tandem deam Cyaxares diruit & solo æquauit. Excidium illud prædixit Propheta Naum, additque causas, *idololatriam* καὶ ὕβριν ἀκόσμον, καὶ νόμων, καὶ δίκης αἰσχρῶς καταφρόνησιν, in quę vitia hæc ciuitas post tempora Ionę iterum fuerat prolapsa.

Ninus Beli filius, Assyriorum & Babyloniæ Rex, pulchram significat prolem, respondens voci נין. Niniues hic conditor fuit, *vt dictum*. Etiam natus sub eo Abraham, *teste Eusebio*.

Niphates Armeniæ mons, in quo ἡ τίγριδος πηγαί, id est, Tigridis fontes, *vt scribit Strabo*, nomen habet iuxta Arcadium ἀπὸ τοῦ νίφειν, nempe niuium perpetuo casu.

Nix, quæ nihil aliud est, quam humidus vapor in mediam aeris regionem subuectus, vbi in nubem condensatus & congelatus descendit, videtur Isidoro nominata à nube. Festus niuem interpretatur nouum ex Græco, quod illi dicunt νέον. Terram illa fœcundat & turbidum reddit aerem. Nutrit oues & alia animalia, augmentat segetes, imò calefacit terram, quam tegit, idque per antiperistasin, seminumque germina, ne adurantur, præseruat.

Nixi Dij appellabantur, quos parientium nixibus præsidere putabant. *Festus.*

* *No*, נא, proprium nomen vrbis celeberrimæ in Aegypto, non procul à Nili ostio, quæ ob commoditatem maximã fuit totius vrbis emporium. Hanc bello vastatam à Chaldæis instaurauit Alexãder Macedo, eamque à suo nomine Alexandriam vocauit. Hinc paraphrastes Chaldæus, pro נא No, vertit vbique Alexandriam. Septuaginta plærũque reddunt per μεμφις, aut *No* relinquũt. Huius meminit Ieremias propheta, cap. 46. 25. Ezechiel itẽ, cap. 30. v. 14. & 15. Apud Nahum, cap. 3. v. 8. vocatur *No-Amõ*, ab Ammone Ioue, vt putat Ortelius. Et teste Diodoro Amoni Ioui templum aureum fuit erectum in Thebaide. Alicubi Septuaginta verterunt diospolin, Iouis vrbem, fuit Thebæ Aegypti.

* *Nod*,

* *Nod*, Caini post Abelis parricidium sedes & habitatio, tametsi hoc tempore ex scriptis Geographorum non ita commodè ostendi potest, tamen ita definitur à doctis viris. Cùm in illo tractu qui Babyloniæ Assyriæ subest, gentes feræ sint in teguriis & mapalibus habitantes, tum in Arabia deserta, tum in extrema Babylonia ad sinum Persicum, tum in Susianæ comermina, quæ gentes Nomades appellantur, totum illum tractum appellari terram Nod, quã Caini posteri plerique incoluerunt, eruditi iudicant. Sed quia latè patebat ille Nomadum tractus, distinctionis ergo Moses Genes.4. Subiicit, Cainum se in eam terram Nod, recepisse, quæ ex aduerso Hedenis orientẽ versus sita est: ac proinde concludũt sedem Caini fuisse in vna Susiane, vbi Characeni & Eulei à Geographis habitasse dicuntur. נוד Nod, cõmotio ad fugã, demigratio, profugiũ. נידה Nidh, motio, commotio, iactatio. נידה Nidha, (vt & מנוד *Manodh*) illusio, quę fit cõmotione capitis, Radix נוד *Nodh*, Motus est, nutauit, vagatus est, fugit. Quę significationes sceleri istius parricidæ, vt & habitationi, maximè conueniunt.

Noe Patriarcha obtinuit nomen suum à verbo נוח *quieuit*. Cedrenus appellatum eum scribit à Chaldæis. ξίσυθρος. Vide *Noachus*.

Nomades Asiæ populi vel potius Africæ, si cum Numidis confundas, *ἀπὸ τοῦ νέμειν*, id est, *pascendo* adepti nomen quod vxores, liberos & animalia veherent secum, quæ vbi vno in loco herbas essent depasti, inde degressi currus papilionesque vna cum suis transferebant in alium locum, & inde rursus in alium pabuli plenum. Strabo scribit regionem vniuersam inter Borysthenem & Istrum maxima ex parte Nomades incolere, eosque vti tentoriis centonum instar, pilo contextis, plaustris vitam degere, circum tentoria pecora, à quibus victũ capiant, comitari, ideoque pascua sectactari permutãdo loca herbosa cum aliis, in quibus quoad alimoniam nihil iam amplius restat. Quo fit, vt multi eos inter Scythas ponant, qui galeis vtebantur in bello ex crudis coriis, sagittas autem sanie viperina tingebant & sanguine humano immedicabili veneno quippe quod leui tactu mortem infert, *teste Plinio, lib.11.* Vnde Lucanus: *Tinxere sagittas Errant es Scythæ populi.* Et libro 9. *Noxia serpentum est admixto sanguine pestis.* Vbi nomine pestis intelligit venenum, sanguinem verò humanum.

Nomen dictum quasi notamen, quòd vocabulo suo nobis efficiat notas, *vt est apud Isidorum.* Festus vult dictum, quasi *nouimen*, quod notitiam faciat. Apud auctores nonnunquam significat propriũ singulorum vocabulum, vt apud Virgiliũ nomen aui referens *Priamus*, nonnũquã decus aut dignitatem, *vt apud eundẽ auulsumque humeris caput, & sine nomine corpus*, aliquando debitum, *vt notauit Marcellus diligens Grammaticus.*

* *Nomen*, ὄνομα, ab Hebræo נאם *Naam*, id est, dixit, certò asseuerauit ait: nam in nomine quouis efferendo, nisi sit multiplicis significationis quæ ex circunstantiis discernitur, oportet inesse certitudinem immotam. שם *Schem*, nomen, frequentissimè occurrit in lectione veteris Testamenti. Quum de Deo dicitur, nonnunquam eius essentiam, vt plurimùm attributa, nempe quicquid de Deo dici dignè potest & debet, significat. De creaturis, vel est proprium, vel appellatiuum: de quo prolixè Grammatici. Propriè *Nomen* dicitur, teste Nonio, proprium vocabulum singulorum, hoc est, quo singulæ res appellantur.

Nomenclator à nomine *calando*, id est, vocando. Tales enim esse solebant, qui nomina trãseuntium ac saltantium Domino suggerebant *l.7.§.dabitur, ff. de operis Libertorum.* Apud Senecam, *libr.1. Epistola 16.* Etiam is est, qui litigantes in foro nominatim vocabat. Quin & eum dictum nomenclatorem inuenio, qui Candidatis seu magistratuum petitori-

bus solebant esse ad manum. Voluntatis enim populi conciliatio quatuor habebat partes, *nomenclationem, blanditiam, assiduitatem, benignitatem*. Nomēclatio verò eam habebat vim, vt petitor suo quēque ciuem nomine salutaret & appellaret. Fuit ergo illi cum primis elaborandum, vt singulorū ciuium nomina teneret. At quia fieri non poterat, vt tāto in populo tantisque occupationibus omnes cognitas haberet, minister est comparatus, qui singulorum nomina suggereret, & auribus insusurraret, eumque Nomenclatorem vocabant. Cicero pro Muræna monitorem appellat. Idem ad Atticum: *Ad vrbem*, inquit, *ita veni, vt nemo vllius ordinis homo* Nomenclatori *notus fuerit, qui mihi obuiam non venerit. Cato iunior persuasit Senatui, vti ipsos, qui Consulatum peterent, per se Romanum populum appellare iuberet, non opera* Nomēclatorum. *Lex ergo lata, qua Nomenclatores candidatis adesse vetabat: Eaque lege Cato non exiguam laudem est cōsecutus, etsi primùm multos offendisset*. Primus omnium nomenclator haberi potest Adam, quem agri bestiis & auibus cœli nomina propria imposuisse legimus, eámque ὀνοματοθεσίαν, ratam habuisse sapientissimum Deum, quòd rebus conuenirent suis, quarum naturam & energiā explicabāt.

Nomius νόμιος dictus Apollo, non ex officio pastorali, quo fingitur cœlo extorris Admeti pecora pauisse, sed quia sol, cum quo idem habetur Phœbus, pascit omnia, quæ terra progenerat. Vnde non boum tantùm, sed & equorum pastor audit *Iliad. 2. & 21*. Idem est etiam Græcis ἀγυιεύς, id est, *agrestis*, eandem ob causam. Poëtæ fabulantur cum Homero boues illi à Mercurio fuisse surreptos quorum restitutionē cùm vrgeret vultu minaci, simul & pharetram furto sublatam animaduertens, ridere fuit coactus. Dedit hæc fabula occasionem, vt haberetur pastorū Deus cum ipsa Pale. Ait enim Maro: *Te quoque magna Pales, & te memorande canemus Pastor ab Amphryso*.

Nonæ non, *vt Isidorus existimat*, à nundinis trahunt appellationem, sed à noua potius Luna, quòd principium Lunæ in eas concurreret, *vt censet bonus Grammaticus Festus Pompeius*.

Nonaria Meretrix dicta est Persio *Satyr. 1.* ex quorumdam sententia ab hora nona, qua se venditabat, & aphrodisia exercebat. Alij (*quod verius*) deducunt nomēclationem à *Nonis*, quæ inter dies atros à veterib. numerari solebāt: Vt illis *Nonaria* sit infausta & infelix, damnosa quippe iuuenum Charybdis. Diobolare scortum ab obolis duob. arcessit nomē.

Norimberga vrbs ad amnem Pegnitiū, eidem videtur nonnullis, quod *Noricus mons*: à Noricis, qui ibi sedem fixerunt, ducto vocabulo. Castrum Noricum olim ibi constructum à Claudio Tiberio Imperatore: Vnde & *Neronis Castrum* est dictum. Sub Carolo IV. aucta est fossis profundioribus & amplioribus muris, ita vt hodie ciuitas sit omnium fere amplissima totius Germaniæ.

Nosco deductū à Græco γινώσκειν: Ab eo vero ex parte τὸ γνῶθι σεαυτὸν Deo olim tributum Egregiè Cicero *Tuscul. 1.* Est illud quidem vel maximum, animo ipso animum videre, & nimirum hanc habet vim præceptum Apollinis, quo monet, vt quisque se noscat. Non enim, credo, id præcipit, vt membra nostra, aut staturam figurāmue noscamus. Neque nos corpora sumus, neque ego tibi dicens hoc, corpori tuo dico. Cum igitur (Apollo) *nosce te*, dicit: Hoc dicit, *nosce animum tuum*. Nam corpus quasi vas est, aut aliquod animi receptaculum. Iuuenalis quoque eidem dicto diuinam tribuens originem, è cœlo descendisse canit. Quāquam Plato in Protagora prodat, septem sapientes communi consilio aureis literis consecrasse Delphis, τὸ γνῶθι σεαυτὸν, *Nosce te ipsum*, καὶ μηδὲν ἄγαν, *ne quid nimis*.

Nosocomium ἀπὸ τοῦ νόσου morbo, καὶ τῆς κόμης.

Notarius dictus à nota vel notis, quibus

bus olim scitè & celeriter excipiebant dictata non solùm, sed etiam testamenta scribebant, imo ad alios perscribebant, quæ celari volebant. De his Martialis:

Currant verba licet, manus est velocior illis,
Nondum lingua suũ, dextra peregit opus.

Meminit & harum Suetonius in Octauio. Cicero quoque *in Oratione pro Murana* scribit: *cùm promulgata esset a Cn. Flauio dierum ratio, veritos Iurisconsultos, ne sine opera sua lege possit agi, notas quasdam composuisse, vt omnibus ipsi in rebus interessent.* Itaque formulas actionum scribebant notis, id est, singulis aut binis literis integrum aliquod verbum significantibus, ne à populo possent intelligi, atque ideo semper earum interpretatio peteretur à Iurisconsultis. Hanc scribẽdi formulas rationem ad Constantini vsque tempora seruatam colligunt nonnulli ex isto Constantini rescripto: *Iuris formulæ aucupatione syllabarum insidiantes cunctorum actibus radicitus amputentur. C. de form. & Impetrat. act. sublat.* Rursus earundem meminit Cicero *ad Atticum li. 13. Et quod*, inquit, *ad te de decem legatis scripsi, parum intellexi: credo, quia διὰ σημείων scripseram.* Inde etiam haud dubiè Iurisconsulti ab eodem *primo de Oratore* aucupes syllabarum dicuntur, quod ipsi Leguleij interdum ob variam & incertam vnius literæ aut syllabæ interpretationem hallucinẽtur. Cuiacius *12. Obseruat. cap. 40.* profert nonnullas ex antiquissimo libro notas, dicitque inuentum esse Notariorum, quod signo *ff.* notauerint *Pandectas*: Vt inanis sit labor alias rationes quærere. Militare autẽ testamẽtum potuisse notis scribi, patet *ex l. Lucius ff. de testament. milit.* Facit & Abbas Tritemius mentionem sexto Polygraphiæ notarum, quibus integrum librum à M. Tullio scriptum iamque situ & puluere squallentem in Bibliotheca quadã inuenit. Quid de Valerij probi notis dicam: & Pauli Diaconi? Eruit & hoc nostro tempore in lucem multas iuridicas notas Mango quidam, industria & labore singulari. Plutarchus in Catone nominat: σημεῖα ἐν μικροῖς καὶ βράχεσι τύποις πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχοντα. Quamquam nec Romani solùm, verum etiam & aliæ gentes hominésque concisum hunc scribẽdi modum in vsu habuerint. Cui enim Ægyptiorum Hieroglyphicæ literæ non sunt notæ ex Horo Apolline & Ammiano Marcellino? Quod vero quidam extiterit, referente id Marc. Tullio, qui vniuersum Homeri poema in membranis descriptum leui nucis putamini includere potuerit, ꝗque Æliano teste Mirmecides Milesius & Callicratides Lacedæmonius distichon elegiacum aureis literis inscripserint sesamo, de notis intelligẽdum reor, quibus vtebantur veteres more adeo recepto, *vt apud Gelenum 7. de Compositione medicamentorum* mentio fiat Menecratis cuiusdam, qui scripserit ὁλογραμμάτων libellum, hoc est, non compendiosè literarum quibusdam signis, sed literis integris conscriptum & exaratum. Iustiniani tempore dictæ fuerunt hæ notę siglæ, traditq; Dion *in Augusto* primum earum apud Romanos inuctorem fuisse Mecœnatem, qui eas publici iuris fecit per Acilium libertum.

Notatio, quæ est rei notatæ ex origine nominis significatio, Ramo nominis interpretatio, alio nomine etymologia, à notãdo deducit nominis auspicium vel inde, quod (*vt Boëtius scribit*) rem, de qua prædicatur, notam faciat.

Nothus, quid sit, nondum sat conuenit inter Iurisconsultos. Ioannes Andreæ, *ex adulterio natum* intelligit: Isidorus *ex matre ignobili, patre tamen illustri:* Hostiensis *ex incestu*: Alciatus *ex ancillis & meretricibus*: Ripa eum, qui vulgo expositus est, quique nullam parentum habet notitiam. At Cuiacius *libro quinto Obseruationum. capite sexto*, docet naturales filios seu nothos non esse spurios aut vulgo quæsitos, sed eos, qui progeniti sunt ex cõcubina domi sine nuptiis

rales filios seu nothos, non esse spurios, vxoris loco retenta, quam Græci παλλακὴν vocant. Porro spurios dici, qui & σκότιοι, alias & *terræ filij* dicuntur, patre quippe incerto genitos, quasi σποράδην & scortatione, stupro, adulterio, incestu, quæ vitia in concubinam non cadunt. Hæc præmittere placuit. Quoad etymō: videtur quibusdam per ἀντίφρασιν dictus, *quasi minimè sit notus*. Aliis à νω & θεός, quasi *minime diuinus*: θεῖον γάρ τι γνήσιον ἐν τοῖς κατ' ἀνθρώπων τόκοις. At Nothus est ἐστερημένος τοῦ θείου, vt ait Suidas. Itaque per oppositionem definire solet, ὁ μὴ γνήσιος, ἢ μὴ νομίμης γυναικὸς γεννηθεὶς, ἀλλ' ἐν παλλακίδος, *qui non est genuinus, aut è legitima muliere, sed è pellice procreatus.*

* *Nothus*, Hebt. ממזר *Mamzer*, spurius, natus ex aliena muliere, à verbo מזר *Mazar*, illegitimè natus est. ex alieno fluxu seminis prognatus, dicitur. Cognationem habet verbum illud cum alio, nempe ורם *Zaram*, fluctuauit, à quo נרמה *Zirma*, fluxus seminalis. Affinitate respicit etiam ad זור *Zor*, alienus fuit.

Notus ventus alio nomine auster, ab humiditate, quæ Græcis est νότις, appellatus videtur, vnde *vdus* dicitur Flacco, Græcis ἔφυδρος, ὑγρὸς, καὶ διερός. Sunt tamen alij, qui deflectunt nominis auspicium, παρὰ τὸ νεῖν, ἤγουν βλάπτειν. ὅτι ἄνεμος βλαπτικὸς ἐστι τῶν καρπῶν καὶ σωμάτων, *quod sit ventus, qui facile fructus & corpora lædat*, id est, *putrefaciat.*

Nonacula culter rasorius à verbo nouandi deriuat nomen: Isidorus inde. *quod innouet faciem.* Nimis audacter hoc vltimum addit vir alioqui diligens, & multæ lectionis.

Nouem'er mensis, Suidæ vel potius Macedonibus Δῖος, nōnullis ἀνθεστηρίων, modò non errent, Hebræis מרחשון, quod nonus à Martio fit, nomen inuenit. Dicitur Hebræis quoque בול quasi מבול inundatio à crebris pluuiis *3. Reg. 6.* vt bene dixerit Virgilius *Æneid. 7.*

Saeuus vbi Orion Hybernis conditur vndis.

Primo enim die dextrum eius genu mane occidit, octauo sinister: humerus decimoquarto: nebulosa in eiusdem capite stella. Nunquam hic mensis nomen mutauit suum apud Romanos, nisi quod sub Commodo Exuperatorius sit dictus, *vt in eius vita testatur Lampridius.* Celebrabantur hoc mense ludi plebæi in circo, equorum probatio, Mercurialia & epulum Iouis; Athenis ἀνθεστήρια; modò hic mensis cum Anthesterione sit idem.

Nouerca, cùm sit ea, quam maritus defuncta vxore de integro nouam ducit arcendæ familiæ gratia, facile est videre, vnde Originem ducat. μητρυιά, quibusdam nouerca, quasi νέα ἀρχὴ, id est, noua domina vel princeps.

Nox, νύξ. Dirarum hanc matrem facit Hesiodus, vt & Virgilius Æneid. 15. *Aeternam noctem* idem nominat mortem. Græcè etiam dicitur εὐφρόνη, παρὰ τὸ εὐφρονεῖν, *à bene sapiendo.* Hinc illud: *De nocte consilium, quod animus tum sit liber, & vacuus à curis.* Sunt qui à nocendo deriuant, quod oculis noceat.

Nubes, quæ nihil aliud est, quàm crassior vapor in media aëris regione suspensus, qui tandem vi solis in aquam resoluitur, ab *obnubendo*, id est, operiendo, quod cœlum operiat, suam appellationem habet. Hinc & *noua nupta*, quæ vultum nubent, imò Neptunus quod nubat, id est, nube & mari terram cōtegat, est dictus. Sed de noua nupta propter antiquitatē paulò plura adiicere operæpretium existimauerim. Caper libro de Orthographia: *Vir ducit, mulier nubit, qui pallio obnubit caput suum genasque.* Velum autē, quo caput operiebatur, flammeum erat lutei coloris, quod ea assiduè vteretur flaminica, cui diuortium facere non licebat. Institutum tamen illud pudoris gratia, sentit Ambrosius, *libro primo, de Abrahe coniugio.* Comam porro nouarum nuptarum discriminare solebant hastæ cuspide, vel quòd monerentur bellicosis iunctæ maritis simplici

vti or

vti ornatu, & à mollitie alieno, vel quia pleraque ad nuptias pertinentia ad Iunonem referentur, cui sacra habebatur hasta, vt *docet Plutarchus quæst. Romanarum, quæstione 87*. Eædem redimiri solebant corona, *teste Tertulliano, libro de corona* militis recta etiam indui tunica, qualem prima texuit Caia Cæcilia. Cingebantur quoque cingulo ex ouis lana facto, quod maritus in lecto soluebat. Hoc modo ornatæ ducebantur ad maritorum ædes sub vesperam à patrimis pueris tribus iisque prætextatis, quorum vnus facem præferebat ex spina alba, vel in honorem Cereris, vt *tradit Festus*, vel quia non nisi in tenebris solita fuerit deduci sponsa ad domum mariti. Dum verò deducebatur, colus fuso & flamineo compta comitabatur. Adde & vtensilia mulieris à puero impubere in vase operto gestari solita. Postes verò ianuæ istarum ædium, in quibus mariti agebant, attingebātur à nubentibus lana, adipe etiam lupino oblinebantur aduersus veneficia. Quapropter vxores, quasi *vnxores nominatas* volunt. Peracta vnxione transiliebant limen, eoq; modo ædes intrabant. Quippe religioni habebant in transcendendo contingere limen, ne sacrilegium committerent, si virginitatem depositura limen Vestæ castissimo numini consecratum calcarent. Statim quoque solebant nouæ nuptæ in pelle lanata propter vetustum hominum morem, & aqua aspergi, vt puræ castæque accederent ad viros. Adhibebantur & his ceremoniis singuli Dij, nempe *Iugatinus*, vt iungerentur mas & fœmina: *Domiducus*, vt nouæ nuptæ ducerentur domum: *Domitius*, vt essent in domo: *Manturna*, vt cum viro manerent, vtque postes vngerent, *Vnxia Iuno*. Solebant pariter ad aram Iunonis Iugæ vinculis iungi nubentes veteri ritu in omen futuræ concordiæ. Sed nec illud ignorandum, non solitas fieri nuptias, nisi captatis auspiciis, sicut docet Valerius, *lib. 2. cap. 1.* vbi antiqua instituta persequitur. Nec nisi Diis testibus coibat coniugii fides. Quos autem Deos inuocauerint, docet Plutarchus *in problematibus* his verbis: *πέντε δεῖσθαι θεῶν τοὺς γαμοῦντας οἴονται, διὸς τελείου, καὶ ἥρας τελείας, καὶ ἀφροδίτης, καὶ πειθοῦς, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀρτέμιδος, ἣν ταῖς λοχείαις καὶ ταῖς ὠδῖσιν αἱ γυναῖκες ἐπικαλοῦνται.* Mense verò Maio nubere religiosum dicebant, vel quòd Maius inter Aprilem & Iuniū esset interiectus, quorum alter Veneri, alter Iunoni Deabus nuptiarum præsidibus erat dicatus, ideoque paulò ante esset ducēda vxor, aut expectandum paulisper: Vel quod hoc mense hominum effigies maximo piaculo iacerentur de Ponte: Vel quia Maiores, à quibus Maio datum est nomen, infensam haberent Venerem: Vel quod hoc mense pleriq; Latinorum mortuis parentarent. Sed nolo esse prolixior etiamsi me illa hîc subiecisse nemo sanus vitio dederit.

Nugæ à non agendo, vel quòd nihil agant, *aiunt Grammatici*. Quanquā Hieronymus Sophoniæ 3. aduersum illum, *nugas quæ à lege recesserunt, congregabo*, Hebræum esse moneat vocabulum cum illic scriptum sit נוגי Kimhi dicit esse passiuum & significare *afflictos* à radice יגה *afflixit*. Ab hac voce *Nugigeruli* & *Nuginendi* sunt dicti veteribus.

Numen Festo quasi *nutus* Dei, à verbo *nuo*, quod erat veteribus *volo*. Apud Poetas pro ipsomet accipitur Deo, qui etiā quædam numina faciunt propitia, quædam aduersa, placanda nihilominus & adoranda, *vt ex Apollonio didicimus*, qui induit Phineum monentem Iasonem, vt Venerem propitiet, sicut Homerus Tiresiam inducit adhortātem Vlyssem, vt sacrificet Neptuno ad expiādam Polyphemi excœcationem. In quam sententiam dictum est quoq; à Xenophōte Παιδείας 3. *ἐπεὶ δὲ τάχιστα διέβη τὰ ὅρια, ἐκεῖ αὖ καὶ γῆν ἱλάσκετο χοαῖς, καὶ θεοὺς θυσίαις, καὶ ἥρωας ἀσσυρίας οἰκήτορας εὐμενίζετο.* Sic Helenus monet Hectorē apud

Homerũ, vt sit auctor matti, Palladem votis & sacrificiis vt placer. Sacra autem propitiatotia Apollonius vocat λωφήϊα, hoc est, ἐξιλαστήρια. Neque hîc omittam propter antiquitatem, quòd à diuersis auctoribus proditum, non licuisse istius numinis nomen, quod vrbi Romæ præesset propalare, quòd in eo eliminando perierit Valerius Soranus, vel quia elicitum illud iri ab hostibus sibi persuadebant, *vt tradit Plutarchus ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς*, atque ita mutādo suas sedes, ad hostes simul transire posset vrbis fortuna. Marcellus notat apud Virgilium numē accipi pro ornatu, in eo versu, *vadimus immixti Danais, haud numine nostro*. Propter politiores & criticos adiicere hoc volui, etiamsi alii non ita intelligant, & Brodæus desumtum velit ex eo Euripidis: ἐγὼ γὰρ δαίμονος τοὐμοῦ μετὰ στρατηλατήσω κλεινὸς ἐν κλεινῷ δορί.

Numidia à pascuorum fertilitate deducit nomē Νομὸς enim cū pascuū agrū, tum pabulum significat. Plinius scribit *lib. 5.* incolas regionis Nomades dici à permutandis pabulis, eo quod mapalia *domos plaustris circumferrent*. At O, in V. mutata facilis fit declinatio ad Numidas. Equidem ante Masinissā pecuariam eos tantùm exercuisse, consentiunt omnes. Vnde & Athenæus eos *Libyæ Nomades* vocat ad septentrionalium Scythatū differentiam, quorum mores etiā hodie referūt incolæ Tartariæ. Regio hæc recens ante bellum ciuile debellata facta est Romanorum prouincia, *teste Dione*. Solet eadem & *Metagonitis* vocari, *teste Plinio*.

Numus à numismate dicitur, ꝙ Græcis est νόμισμα, idq; ἀπὸ τοῦ νόμου id est, lege, eo quod cùm antea homines vterentur permutatione, tandē numi vsus scripta lege sit introductus. Equidē prima hominum ætate pecuniam vel numum signatum non exstitisse, tradit Plin. *lib. 33. c.1. & c.3.* Budæus *l.1.ff. de Contrah. emp. Tiraq. de retract. ligna. §.1.l.20.n.20.* Eutropius *li.1.* Forcatulus *Dialog. 48.* A Seruio primū æs signatum est Romæ, cùm ante vterētur rudi: signatum, *inquam*, pecudū nota, vnde & pecuniæ nomen. Argentum verò signatum Anno vrbis CDXXCV. Q. Ogulnio & C. Fabio Coss. quinque annis ante primū bellum Punicū. Notæ argenti fuere, *bigæ, quadrigæ*, vnde & *Bigati* numi, & *Quadrigati* sūt dicti. Aureus deniq; percussus, elapsis 62. annis post signationem argentei. Si quis eum rasisset, tinxisset aut vitii quid indidisset, adde si quis argenteum numum adulterinum conflasset, stanneum quoque, & plumbeum dolo malo emisset aut vendidisset, illi lege Cornelia damnato aqua & igni interdici solebat, *vt ex Digestis, Suetonii Augusto, & 3. Ciceronis de natura Deorum apparet*. An verò hæc dictio duplici M. scribi debeat, disputatur à Tiraquello de *Retract.* à *Zasio Consilio 16.*

Nucetum, locus nucibus consitus, à nuce, vt *Lauretum* à lauro. *Rosetum* à rosis, *Quercetum* à quercubus. Meminit huius vocis Statius Syluarum *l.1.* Tertullianus *aduersus Valentinianos*.

Nuntius. Huius vocis ratio pēdet Varroni παρὰ τὸ νέον, *à rebus nouis ferendis*.

Nundina Dea, à nono nascentium infantium die est dicta. Nundinæ item à nono die, quasi *nouendinæ*: quipqe eum in finem institutę, vt rustici octo diebus essent in agris, nono vrbem repeterent legum accipiendarum gratia. Quod ipsum vt à quouis intelligatur, necessarium omnino, vt quædam hîc de legum rogatione annotentur. Legem laturus magistratus primùm eam scribebat domi, cumque iuris peritis consultabat, ne quid contra populi rē aut voluntatem sanciret, aut ea, quæ à se inuicem dissiderent, scriberet: ne sua lege aliquod sibi suisque commodū videretur quærere, id quod *Licinia & Æbutia* leges fieri vetuerant: ne vna rogatione res plures simul complecteretur cōtra Cæciliam & Didiam: addita exceptione, *si quid ius non esset rogari, ne esset rogatum*:

Item

Item *si quid latum esset contra alias leges, vt hoc esset ei impune, qui eam legem rogasset.* Scripta lege referebat eam Legislator ad Senatum, vt ex illius sententia ferens maiorem suę legi conciliaret auctoritatem. Inde verò publicabatur, vt cuiuis eam inspiciendi esset potestas, tum vt intercedi posset ante quam ferretur, & cuiuis ante statuere liceret, antiquanda suffragiis an accipienda lex esset. Spatium promulgationis cuiuscumq; legis erat trinundinum, id est, *trium nundinarum tempus*, vel dies viginti septē. Cùm enim nundinarum caussa ex agris conuenirent in vrbem, *vt antea dictum*, ad tantùm vsque tempus patere voluerunt leges, vt ter à rustica plebe cognosci & legi possent. Nundinarum originē quidam iuxta Macrobiū Romulo assignāt, quem communicato regno cum T. Tatio, institutis sodalitatibus & sacrificiis, nundinas quoque adiecisse affirmant. At alii Seruium Tullium eas instituisse existimant. Geminius verò prodidit nūdinarum diem cœptum celebrari regibus exactis, quod plerique de plebe, repetita Seruii Tullii memoria, ei in nūndinis parentarent, cui sententiæ etiam Varro astipulatur.

Nuptiæ. Vide Nubes.

Nux nomen Latinis generale, atq; ita omnia duro operimento tecta, quippe *castaneas, amygdala, pistacia, pineasque nuces* complectens, specialiter *inglandes & auellanas*, à nocendo habere videtur nomen. Grauis enim est, *vt tradit Plinius*, capiti humano iuglandium vmbra, omnibusq; iuxta satis, vt & taxi, & inter flores narcissi. Quin Græci ab hac capitis grauedine *iuglandes* κάρυα, & auellanas λεπτοκάρυα vocāt. Optimè ergo Plutarchus de hac arbore in nostrā sentētiam *Sympos. 3. cap. 1.* πνεῦμα, inquit, βαρὺ κ' καρωτικὸν ἀφίησι λυπεῖ τοὺς ὑπ' αὐτὴν παρακεκλιμένους. Et Ouidius in Elegia de nuce: *Me, sata ne ladam, quoniā sata ladere dicor, Imus in extremo margine fundus habet.* Minus ergo rectè sentiunt, qui ideo à nocendo dictam volūt, quòd noceat, dum frangitur dentibus. Præseruat aduersus pestem electuarium de nucibus comparatum ex iuglādibus, foliis rutæ, ficubus, & salis pauxillo, vel croci. Recentes commendabilis sunt saporis & minus noxiæ: Vetustiores autem non planè innocentes. Tenerescunt tamen, si quis nucleos putamini exēptos in aquā frigidam coniecerit, & per noctem vnā macerari permiserit. Arbor ipsa frigidū amat solū, & perticis percussa fructum dicitur reddere copiosiorem in annum futurum. Apud Persium relinquere nuces, tantundem ac pueritiam relinquere. Ludunt enim pueri nucibus, quas & olim gratas illis in ludendo fuisse, testis est Seneca *1. de ira.*

Nymphæ an sint iuxta Phurnutū fontes aquarum dulciū sic dictæ ἀπὸ τοῦ ἀεὶ νέας φαίνεσθαι, *quod sēper iuuenes appareāt*, an verò nomen habeant, cùm virgines sint, à pudendi muliebri parte (sit dictis venia) quæ ad virilis interdum membri similitudinem excrescit & arrigitur, *vt Pollux scripsit*, bonis & eruditis diiudicādum relinquo. Ego iam porro earū genera nominumq; originem persequor. Quædā itaq; illarum sunt dictæ οὐρανίαι, ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, id est *cœlo*, aliæ ἐπιγειαι *terrestres*, ἀπὸ τῆς γῆς, quarū quædā versātur in montibus dictæ propterea ὀρεάδες, ὀρεστιάδες, & ὀροδεμνιάδες, ἀπὸ τῶν ὀρεοδάμνων, id est, *ramis & stirpium germinibus*: quædam in pratis & lacubus, dictæ propterea λειμωνιάδες in Sophoclis Philoctetα, & λιμνάδες, vel λιμνακίδες. Aliæ rursus ποτάμιαι, ἀπὸ τῶν ποταμῶν, id est, *fluuiis*, θαλάσσιαι, ἀπὸ τῆς θαλάσσης, id est, *mari*: Δρυάδες & ἁμαδρυάδες, ἀπὸ τῶν δρυῶν, à quercubus; Napeæ, ἀπὸ τῶν ναπῶν, id est, *saltibus & locis*, quæ sunt consita arboribus: *Naiades fontiū Nymphæ*, παρὰ τὸ νάω, quod est fluo: Aliàs etiam πηγαῖαι & κρηναῖαι appellatæ. Sophocles in Philoctete in vniuersū nominat ἐνύδρους. Addi his possunt *Nereides*, de quib. suo loco? *Ephydryades*, quæ versantur in

aquis πηγαῖαι λίδες, ἀπὸ τῶν πυρσῶν, id est, *facibus*. Quæ præterea earum nomina cũ generalia, tũ propria quãplurima recensentur ab auctoribus, relinquo Gyraldo, Natali & aliis cùm hæc nostra sint illa, quorum vt plurimum meminerũt boni auctores. Hoc addendũ, Nymphas quãdoque dictas non solùm Musas, sed etiã sponsas, *vt est videre apud Ouidium in epistola Penelopes ad Vlyssem.*

Nymphæa, siue eo nomine cum Zonara Monacho publica intelligas palatia, in quibus celebrari solebant nuptiæ ab iis, qui habitabãt angustius, siue loca publica delectationis & voluptatis gratia ędificata, certè à Nymphis ipsis, aut earũ statuis appellationẽ trahunt. Mirũ quid de Nymphæo iuxta Apolloniam inuenias apud Dionem *lib. 41.* Est & Nymphæa Ptolemæo insulæ nomen *iuxta Sardiniã.*

Nysæus dictus est Bacchus, quòd ad furorem sit stimulus. quo nomine vini immoderatè sumpti effectũ veteres demonstrarunt. Etenim νύσσω est *pungo*. Ita nonnulli. At alii malunt deriuare nomẽ ab antro inter Phœniciam & Nilũ, vbi, auctore Diodoro, à Nymphis educatus est Bacchus, cum eo missus esset à Ioue per Mercurium. Vnde ab *Ioue Nysaque Dionysium* dixerunt.

O.

Obadia Propheta dictus ab עבד *seruiuit*, & יה *Domino*.

Obed Ædom agricolam significans terræ inseruientem, deriuat nomen ab עבד *seruiuit & אדמה terra.* Huc refer & nomen Obed filii *Ruth & Boos.*

Obeliscus, saxum ingens & aspetũ, specie quadrata, in excelsum consurgẽs, sed gracilescens paulatim, læuigatum tamen artificis manu, multasq; notas Hieroglyphicas vndique ei incisas repræsentans, nempe volucrũ & ferarũ, à veru similitudine, quod ὀβελὸν nominãt Græci, est nuncupatus. Ammianus Marcellinus meminit *libro 17.* obelisci ex Hermapione quodam cum sua inscriptione in circo maximo, constitutum quidem ab Octauio Augusto, sed excisum à rege Semneserteo, quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit. Altus ille erat cẽtum viginti quinque pedes & dodrantẽ præter basim, *vt refert Plinius lib. 36. c. 9.* Vbi etiam alterius obelisci mentionem facit in campo Martio, vt & aliorum regum Aegypti opera excisorum & erectorum. Soli eos dicatos constat ex eodem Plinio, primumque eorum auctorem Mitrem vel potius Mestrem sõmno monitum, qui olim in Solis vrbe regnauit. Sunt autẽ ab illis erecti, qui vel sibi ipsis, vel aliis nomẽ æternũ & gloriam comparare volebant, vt Græci ἄξιον ὀβελίσκου dixerint eũ, cui maximi quique debebãtur honores. Meminit & Isidorus primi obelisci erectoris, quem male nominat Mesprem, aliamque etiã caussam adfert, quam Plinius, *Origin. lib. 18. cap. 31.* Ἐκ παρέργου addendum, obeliscum fuisse incussum veteri Atheniensium numo.

Obesus ab obedo, quod est circũrodo ἀνέδομαι καὶ κατ' ἀντίφρασιν. Nobis enim *pinguem & torosum* significat, cũ alioqui iuxta notationem *macilentum* & *gracilem* significare deberet.

* *Obesus*, ab Obeso, i. Sagino, pinguefacio; vnde Columel. obesare auem, i. obescare seu cibo farcire, dixit, et obesitas apud probatos authores Latinos, i. Pinguedo, vel ipse obesotũ status siue habitus אבס *Abas* i. Saginauit. obesus & pastus fuit tantum dicitur de aminalibus ad præsepe ligatis quæ vel stertẽdo & subsistẽdo vel pedibus stramẽta cõculcando, pascuntur & obesãtur. Cognationem habet cũ בוס *Bos*, calcauit pedibus. hinc βόσκω & βόσκομαι, pasco & pascor: item βοῦς βος, altile. Obesus igitur, id est nimio cibo distẽtus, & cui vẽter Deus est, non homo, sed pecus dicatur. Festus, habitior, pinguior, ab eodem verbo אבס *Abas*. א ברא בר *Bari* etiã dicitur obesus à *bar*, i. far. Vnde *barah* cib. sapidus & lautior,

nor, farteum, *βορὰ*, vnde deuoro, *βρῶμα*, *βρῶσις*. Et ברה *barah* verbum, id est, comedit cibos delicatos, delegit cibos lautiores. רשן, *Daschen*, densus fuit & obesus; inde *δασυς*, *δασύτης*, densus, densitas, denso, condenso, & רשן *Deschen*, densitas, obesitas. Alio nomine designatur obesus, nempe שמן *Schamen*, & שמנא *Schemana*, in fæm. genere, à *Schamen*, id est, pinguis & obesus fuit, pinguefactus est. Cognationem habet cum נשם *Nascham*, exhalauit: nam pinguia corpora multum solent exhalare & suspirare; præsertim si peregrinantur aut laborāt. Hinc. Lat. sumē & suminale, id est, pinguedo infra vmbilicum. Gr. obesus *λιπαρὸς*, *πιμελώδης*, *πίων*. Neutro genere *τὸ πῖον*, & *τὸ λιπαρὸν* (à *λίπος*, id est, pinguedo, substātiuè effertur, sicut pingue Lat. pro eo quod pingue est) dicitur vnum ab altero differre, & *πῖον* vocari in quo plus est solidi quam humidi, vt in adipe animantium; *λιπαρον* verò, in quo magis dominatur humidum, vt in oleis, &c.

Oblatio ab offerendo deducitur, sicut vox Græca *προσφορὰ ἀπὸ τῦ προσφέρειν*, Hebræi nominant קרבן *Corban*, omne donū seu munus Deo, siue de frugibus, seu de pecoribus aliisue rebus oblatum eo nomine comprehendentes. Est enim nomen generalius quam מנחה. Vnde & donaria in gazophylacium templi illata, appellauit hac voce Dominus Christus apud Marcum. Etiamsi & ipsummet ærarium sacrum patria Iudæorum lingua appellauerit Corbonam, *teste tripartita historia, libro. 3. cap.* 6. Descēdit autem à קרב *appropinquauit* vel *adduxit*.

Obolus, numi genus minutum nomen hoc tulit, quòd Atheniensium nummis *ὀβολὸς* obeliscum incussum ostētauerit.

Obrizum aurum, quod Plinius *lib. 33. c. 3.* simili colore cum igni rubere dicit, quodq; quo sæpius arsit, eo magis proficit ad bonitatē, vt Hieronymus in Hieremiā, sic appellatum quasi *Ophirizum*, quod ex Insula Ophir laudatissimum adueheretur aurum. Isidorus vult accepisse nomen, quod obradi atq; ita splēdescere sit solitum. Hermolaus Barbarus trahit à Græco *ὄβριζον*, quod est *sincerum*. Turnebus quoque notat ex veteri Onomastico: *Obrison, splendor auri*. Cum etiam apud Danielem legis: *Et ecce vir vnus vestitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo, annotat* interpres aurum obrizum dici *mundissimum*, quale & purum putum aurum dicimus, Græci *ἄπεφθον χρύσιον*, vel quod multipliciter sit coctū atque purgatum. Qua ratione & pustulatum *argentum* dicitur Suetonio.

* *Obrizum*, aurum præstantissimum, ob auri Ophirini bonitatem, Græci *ὀφιρυζον*, & contractè *ὄβρυζον*, hoc est *Ophirysum*, & Latini Græca voce retentâ *Obrizum* dixerunt, teste Hieronymo, comment. in Ieremiam. Fluit dictio Græca & Latina ab Hebræa אופיר. *Ophir*, cuius frequens mentio in scripturis. Alij dicūt *ὄβρυζον*, quasi *ἄβρυζον*, Græca origine ab *ἁβρὸς*, pulchrum significante. Siquidem aurum metallum est lōgè pulcherrimum: & vnde cùm aurum ipsum *τὸν πρὸς ὄψιν ὑπερήδιστον*, *aspectu iucundissimum*, & *ἀξίωμα κάλλιστον βροτοῖς* vocatur; tum quæ pulchra venustáve sunt, dicentur aurea, vt aurea Phœbe, Venus aurea, id est, pulchra, venusta. Obrizum dici putat Isidorus, *quod obradiet splendore, siue luciditate, ignis nimirum in colorem*. Et Plinius, lib. 33. cap. 3. *Auri experimento*, inquit, *ignis est, vt simili colore rubeat quo ignis: atque ipsum obrizum vacant*.

Obscænum (vt Varroni placet) dictum à scena, quod ibi omnia turpia fierent & dicerentur, sicut præcipuè constat ex ludis floralibus. Vel *secūdum Pompeium* ab Oscis, quibus spurcarum libidinum frequens fuit vsus, quod essent *αἰσχροποιοί*. Hinc & verba impudentia nominantur *obscæna*, interposita dictioni litera B. ob euphoniam. Scribit & Nonius *obscænum* esse *immundum*. Dixit enim Virgilius, *obscœnas pelagi ferro fœdare volucres*.

... *Obses* quia dicitur, qui à patria prin-

cipibus fidei seruandæ gratia cum honore custodiendus traditur, vult Festus dictum obsidem quasi ob fidem, quod detur ob fidem patriæ præstandam.

Obsidio ciuitatis aut propugnaculi alicuius ab obsidendo. Hinc & obsidionalis corona, quæ (*vt de verbo ad verbum ex Festo repetam*) datur Imperatori, ei, qui obsidione liberauit ab hostibus obsessos. Ea fieri est solita ex gramine viridi ferè ex eo loco decerpto, in quo erant inclusi. Herbam autem victoriæ signum fuisse apud antiquos, ideoque victos herbam porrigere solitos, quasi qui terra & altrice etiam humo cederet, idem breuibus attingit. Dixit *eiusmodi duas P. Decio datas: Unam quidem ab vniuerso exercitu, alteram ab iis, qui fuerãt in præsidio obsessi.* Accepit & eam L. Sicinius Dentatus, qui Achilles Romę fuit existimatus, quòd cẽties & vicies pro Repub. depugnasset, coronis donatus viginti sex, & in iis aureis octo, ciuicis quatuordecim, muralibus tribus, obsidionali vnâ. Meruit & hanc coronam Qu. Fabius Maximus, præfertque eam Plinius *lib. 22. ca. 3. & 4.* omnibus aliis: quod reliquas Imperatores militibus dent, aut ipsi milites militibus; Hanc verò miles det Imperatori. Spectatissimum itaque virtutis illa fuit insigne, primúsque omnium ea fuit donatus à Minutio & toto exercitu Cincinnanus, quòd essent ab obsidione liberati ipsius opera.

Obsonium Latinis, vt Græcis ὄψον, propriè est omne id, quo vescimur præter panem, vel quod vna cum pane comedimus. Cum vero obsonia sint multa, obtinuit tamen piscis, *teste Plutarcho 4 Sympos. Problem. 4* vt vel solus, pel præcipuè obsonium (*opsonium* alij) appellaretur per antonomasiam, cum reliquis omnibus antecellat virtute. Neq; enim ὀψοφάγυς vocamus, qui bubulis delectãtur carnibus, *vt Hercules*, nec qui ficubus vescuntur, *vt Plato*; aut vuis, *sicut Arcesilaus*; sed potius eos, qui multũ versantur in foro piscario, vnde & ὀψοφάγοι sunt dicti. Etiamsi veteres etiam obsonia vocauerint militum cibaria, quæ antiquiores nominabant τροφὰς, Latini *stipendia*, cum numeraretur pecunia ad victum. Atque hinc ὀψωνιάζειν *stipendia præbere* Diodoro *lib. 16.* Dicunt etiam Latini *obsonare* vel *obsonari* deducta voce à Græcis: Hinc porro *obsonium*, Apud Hebræos viri potius quam mulieres obsonare solebant, quas domo exire inhonestum habebatur. Ideoque vxores sæpius in publicum prodeuntes per contumeliam nominarunt יריאות *exeuntes & vagas.* Notandum & illud ex Athenæo, Domino conuiuij apud veteres, simul ac decubuisset, schedulam offerri solitã, quæ descripta ordine obsonia omnia haberet, vt sciri posset, quid primo & quid postremo esset missurus coquus. Sed de his satis.

Obstetrix, quæ fœminæ parturienti est præsto, dicta ex eo, quod opem ferat, vel (*vt Ambrosius interpretatur*) quod obsistat, ne recens editus fœtus defluat in terram. Plinius & Aristoteles sæpe obstetricum testimonia citant, vtpote eiusmodi rerum peritissimarum. Quid, quod sæpe contingat, diutino vsu exercitatas callere eas nonnulla, quoad mulierum affectus, melius quibusdam medicis.

Oceanus, cuius nomine magnum illud mare, quod terram ambit, & in quod sese exonerant maria mediterranea, intelligitur, à celeri fluxu vendicat nomen. Etenim ὠκὺς est *celer*, τὸ νάειν est *fluere* vel *natare.* Patrem eum appellarunt rerum omnium, qui cuncta ex humiditate constare & ali suspicabantur. Id quod etiam Metaphys. 1. annotatum ab Aristotele, & Thaletis sententiam respicit, qui principium rerum fecit aquã. Hinc fortè & Orphei illud, Νηρέα μὲν πρώτιστα καλὸν πρέσβυσεν ἁπάντων: tũ quod de prima illa rerum confusione (Hesiodus nominat *Chaos*) est adnotatum suo loco. Homerus equidem disertis verbis *Iliad. 4.* canit ὠκεανόντε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα

μητέρα τηθὺν. Et 21. *Iliad.* ad nominis etymō veluti alludens, ait: Ἐξ οὗ περ πάντες ποταμοὶ, καὶ πᾶσα θάλασσα, καὶ πᾶσαι κρῆναι, καὶ φρέατα μακρὰ νάουσι. Eadem ratione & ποσειδῶνα γενέθλιον vocat Apollonius. In Euripidis Oreste audit ταυρόκρανος, quòd *taurino sit capite*, dicitur & βαθυδίνης *quod è profundo moueatur.* Obseruatu dignum hoc loco, maris Atlantici nomen olim multò latius acceptum quàm nunc accipi solet, pro Oceano videlicet. Legimus enim in somno Scipionis omnem terram, quæ colitur à nobis, Atlantico mari circumfundi. Scribit & Strabo, Indiam desinere in mare Orientale, & in Austrinum, Atlantici partem, qui etiam auctor, & alio in loco in se coire testatur Atlanticum mare. Et Aristoteles *libro de mundo*, si modò est eius, τὸ δὲ πέλαγος τὸ ἔξω τῆς οἰκουμένης ἀτλαντικὸν καλεῖσθαι, καὶ ὠκεανὸς περιῤῥέων ἡμᾶς. Herodotus quoque tantùm duo vniuersi maris nomina nouit, cum *Atlanticum* mare & *Rubrum*, tum quod Græci nauigant, dictum postea *Mediterraneum*, vnum esse, & idem scribit, Caspium verò esse alterum. Quo sensu forte Zosimus Rhenum se in Atlanticum mare exonerare tradit.

October mensis ὁ ὀκτώβριος Græcis, Macedonibus ὑπερβερεταῖος Atheniēsibus πυανεψιὼν, Ægyptiis Ἀθὺρ, Hebræis תשרי & האנים 3. *Reg.* 8. Bœotis quoque Δαμάτριος, *teste Plutarcho, libro de Iside*, quasi *septimus imber*, appellatus, videtur Latinis, vel quod à Martio esset *octauus*. Nominauit & eum Domitianū à suo nomine Domitianus, *teste in eius vita Suetonio.* Quin & Faustinum dictum in honorem Faustinæ vxoris, M. Antonini Imperat. & à Commodo Inuictū, ex Iulio Capitolino, & Ælio Lampridio didicimus. Celebrari solebant hoc mēse Meditrinalia, à medendo dicta iuxta Varronem, quod tum nouum ac vetus vinum medicamenti caussa libarent & degustarent, sicut Athenis θεσμοφόρια, *vt testatur Plutarchus in Iside* his verbis, Καὶ γὰρ Ἀθήνησι νηστεύουσιν αἱ γυναῖκες ἐν θεσμοφορίοις, χαμαὶ καθήμεναι, ἐςὶ δὲ μὴν οὗτος περὶ πλειάδα σπόριμος, ὃν Ἀθὺρ Αἰγύπτιοι πυανεψιῶνα δὲ Ἀθηναῖοι, Βοιωτοὶ Δαμάτριον καλοῦσι. Varinus eodem mense testatur acta Athenis Ἀπατούρια per tres continuas dies, quarum primā, δορπεῖαν nominabant, alteram ἀνάῤῥυσιν, tertiam, κουρεῶτιν. Ipsis Idibus Octobris immolabatur Romæ equus Marti, in campo Martio, de cuius capite nō leuis esse solebat contentio inter Suburanos & Sacrauienses, *teste Festo.* Agebatur & armilustrium, in quo rem diuinā faciebant armati, & inter sacrificandum canebant tubis. Tum quoque iaciebant coronas in fontes, & puteos coronabāt, ludosque victoriæ celebrabant, à P. Cornelio Silla primùm bello ciuili institutos. Coniicit & Dio in hunc mensem Augustalia propter reditum Augusti, compositis rebus in *Græcia*, *Asia*, *Syria*, *Parthia*, & *Sicilia*, olim celebrata. Sed & Iudæi, diuino mandato in hoc mense celebrabant festum Tubarum, septimo videlicet die. Recentiores primum eiusdem diem nominant ראש השנה *anni caput vel initium*, & primos decem dies, עשר הימי תשובה id est, decem pœnitentiæ dies, Itaque in illis multas dant eleemosynas, quibus se Dei iram placaturos existimant; vt & *Eberus notauit.*

Oculus ab occulendo Grammaticis dictus, Græcis ὀφθαλμὸς παρὰ τὴν τοῦ ὀπτεῖσθαι δύναμιν, *à videndi facultate.*

Ocymum, quod conuitiis lacessitum vberius & celerius nasci tradidit Theophrastus, vt per autumnum durare, & tonsum tegerminare, nomen suum deriuat à nascendi celeritate, *teste etiam Festo Grammatico*, vel potius, quod aluum celeriter cieat, *vt Varro & Plinius testātur.* Nam τὸ ὠκὺ celeritatem significat Græcis. In vinea illud seri iubebant veteres, quòd pabuli instar esset, & vmbræ patiens, celeriter tamen prouenirет. Chrysippus censuit stomacho esse inutile. si-

cut vrinæ, & oculorum claritati

Ode modulatus sermo, nomen est deductum ab ἀοιδὴ voce in ᾠδὴ contracta. Etymologicon magnum deflectit ab εἴδω τὸ γινώσκω, cui addita intensiua particula fit ἀείδω. Hinc autem nomen ἀοιδὴ,& facta crasi ἀοι in ω.ᾠδὴ.

Odullam, oppidum in tribu Iuda, nomen inuenit ab עד *testimonio*, & דלים *pauperibus*

Oeconomus οἰκονόμος, pecuniæ frugum, imo omnium, quæ dominus possidet, dispensator, ἀπὸ τοῦ οἰκονομεῖν, quod est, *domestica rei curam habere*, nomen arcessit. Alias latius significationem extendit. Nam œconomi dicuntur, quibus Ecclesiasticarum rerum gubernatio, & dispẽsatio cõceditur Episcopi consensu, *l.iubemus, in princ. C. de sacrosanct.eccles.* Capite vltimo Epistolæ ad Romanos fit mentio οἰκονόμου, τῆς πόλεως quem Hieronymus transtulit *ciuitatis arcarių.* Quanquam Scæuola I C. *procuratorem vel curatorem vrbis* exponat Nazianz. dixit τὸν τῆς ψυχῆς οἰκονόμον, id est, *animæ dispensatorem.* Item τοῦ μυστηρίου οἰκονόμον, *mysterii dispensatorem.*

Oenophorum, vas ferens vinum, vnde & illi nomen. Nam οἶνος est *vinum*, φέρω fero. Vtitur ea voce, cùm Persius, tum Iuuenalis. Plautus ad eundem modum, formato vocabulo, pro *vinaria cella*, dixit Oenopolium, Lãpridius, *Oenophylaces*, cellæ vinariæ custodes, *Oenophorus* autem, non tam vas vinarium est, quàm minister vinum ferens, qualem inter reliqua Praxitelis opera commemorat Plinius.

Oecumenicum Concilium ex vniuerso terrarum orbe collectis hominibus celebratum nomen habet ἀπὸ τῆς οἰκουμένης, *terrarum orbe.* Tantundem ergo æque vniuersale Concilium. Discrimen huius à quolibet particulari, quia Cedrenus in Historiarum compendio disertè & eleganter exposuit, placet & eius subiicere verba: *Sciendum est*, inquit, *etiam alia certis in locis fuisse synodos, quarum decreta habemus, tametsi eæ, in numero sex istorum conciliorum (œcumenicorum) non exstent. Tale fuit, quod Ancyræ est actum: Item Neocæsareæ, Gangris, Antiochiæ, Laodiceæ, Sardicæ, Carthagine. Hæc enim coacta sunt ob quæstiones certis locis obortas, neque iussu Imperatorum, neque iis præsentibus. Quin etiã horum quædam habita sunt, priusquam Christiani exsisterent Imperatores. Cæterum illa œcumenica fuerunt dicta, quia iussu imperatorum sacerdotum principes, qui per imperium Romanum diffusi habitabant, conuocarentur, & quia in quouis horum, præcipuè sex istis, de fide fuit quæsitum, & actum suffragiis, editumque decretum, seu dogmatica definitio, quã nominat, ὅρον δογματικόν.* In vltimis his verbis, quibus auctor explicare conatur nominis originem sciẽdum illum, non tamptoposuisse τὸ ἔτυμον, cum nullam τῆς οἰκουμένης fecerit mentionem, quàm rem ipsam.

Oedipus Laij Thebanorũ regis & Iocastæ filius, ἀπὸ τοῦ οἰδήματος τῶν ποδῶν, id est, *tumore pedum*, nomen arcessit, vt & Euripides vult. Et Seneca, *forata ferro gesseras vestigia, tumore nactus nomen, ac vitio pedum.* Quod ipsum quidem, quo pacto se habeat, vt à quouis intelligi possit, necessarium omnino, vt ab initio rẽ totã repetamus. Laius ergo sumta vxore Iocasta Creontis filia, cùm diu caruisset liberis, oraculum consulit, essétne filios habiturus. Tulit responsum, *non cõducere sibi prolem habere, quòd qui ex eo filius proditurus esset, patrem esset neci daturus, aduersaque fortuna domum funestaturus.* Accepto responso, cùm tandem natum sibi infantem cognouisset, præcepit primum exponi, ferro traiectis pedibus. Vnde cùm pedes intumuissent, Oedipus est nominatus. Verùm cùm domestici nequaquam exponerent, tradiderunt eum seruilis conditionis mulieri, Polybi vxori, quæ filios hactenus habere non potuerat. Cùm iam adoleuisset, de infante exposito rursus Deum consulere constituit

tuit Laius. Quo tempore Oedipus quoque tertio factus ftatus fui forte ad Pythiam ibat, de fuis parentibus inquifiturus. Hìc contingebat apud Phocidem incidere Oedipum in patrem Laium, qui eum de via eum cedere fuperbius cùm imperaffet. Oedipus ira commotus interemit patrem, ignorans tamen effe patrem, idque accidit, quo tempore Sphinx in agrum Thebanum erat immiffa ab irata Iunone. Eius celebre eft ænigma, *Primum Bipes, inde quadrupes, cum fola ipfi vox eft:* Deinde *tripes, mutans folummodo vocem ex omnibus animalibus iftis, quæ vel reptant per terram, vel errant in fluctibus, aut denique per æthera volant. Verum vbi greffum accelerat, tum illi vires deficiunt & fegni languore torpent membra.* Proponere folebat ænigma illud prætereuntibus, refidens in colle Phyceo, & fi quis foluere non potuiffet, eũ Sphinx vnguibus dilacerabat. Sed has ambages foluit Oedipus, vnde Terentii illud: *Dauus fum, non Oedipus.* Meminit & eius Plautus in Penulo. Dictum verò Sphinga Grammatici putãt, παρὰ τὸ σφίγγειν, qđ hominũ mores fuis ænigmatib. conftringeret. Hominem autẽ illa ænigmate fuo fignificare voluit, qui primũ infans manibus fimul & pedibus, inftar quadrupedis repit, firmior hinc factus, eft bipes. Demum fenex & imbecillis, tanquam tripes baculo innixus progreditur. Adieciffe me etiam illud propter celebritatem, quanquam fabulofum fit, nemo (opinor) bonus & eruditus vitio dabit, quando hifce etymologicis femper aliquid adiicere placuit ex perenni Mufarum fonte, quod bene doctos, nõ nafutulos & femipaganos, oblectet, quales inuenias hoc tẽpore quàm plurimos, fibi tamen in fua ignorantia mirificè placentes, propter huius aut illius loci in quopiam auctore, aut legis cognitionem.

Oenotria dicta Italia non à vino, quod Græcis eft οἶνος, *vt vifum Seruio*, fed ab Oenotro Arcade Lycaonis filio, qui primus traiecto finu Ionio Italiam incoluit, vt *fcribit Halycarnaffeus*, cui Paufanias in Arcadicis fubfcribit. Verba Dionyfii funt hæc: πρῶτοι γὰρ ἑλλήνων οὗτοι περαιωθέντες τὸν Ἰόνιον κόλπον ᾤκησαν Ἰταλίαν, ἄγοντος αὐτοὺς οἰνώτρου, τοῦ λυκάονος.

Oeftrus infecti genus horrifono ftrepitu circumfonans, & bobus infeftum (*Tabanum* vocat Plinius) ἀπὸ τοῦ οἰστρεῖν, quod infanire fignificat, deducit nomen, quod armenta in furorem agat. Meminit eiufce rei Virgilius *Georgic. 3.* his verbis:

Eft lucos Silari circa, ilicibufque virentem
Plurimus Alburnũ volitãs, cui nomẽ Afylo
Romanũ eft (œftron Graii vertere vocantes)
Afper, acerba fonãs, quo tota exterrita fyluis
Diffugiunt armenta: furit mugitibus æther
Concuffus, fyluæque, & ficci ripa Tanagri.

Seneca ad Lucilium: *Hunc quoque Græci œftron vocant pecora totis faltibus diffipantem, afilũ noftri vocabant.* Meminit eiufdẽ Apollonius *libr.*1. cùm taurum dicit aliquando percuffum ab œftro edere mugitum erecta ceruice. Verba eius funt: ἄλλοτε δ' ἱστάμενος καὶ ἀνὰ πλατὺν αὐχέν' ἀείρων ἵησιν μύκημα κακῷ βεβολημένος οἴστρῳ. Et Homerus Odyff. x. οἱ δ' ἐφέβοντο κατὰ μέγαρον βόες ὡς ἀγελαῖαι, τὰς μέν τ' αἰόλος οἶστρος ἐφορμηθεὶς ἐδόνησεν ὥρῃ ἐν εἰαρινῇ.

Officium quin ab officiendo, quod veteribus erat efficere, fit deriuatum, non eft quod dubitet aliquis. De officiis itaque libros infcripfit Cicero, quibus quid in tota vita cuique agendum fit pro ætate, conditione, vitæ genere, pro temporum, locorum, perfonarum diuerfitate, vnumquemque docere nititur. Atque hoc opus primum omnium aliorum (quod forte maxime ita neceffarium arbitrarentur) inuenta typographia, æneis characteribus impreffum fuiffe Moguntiæ à Petro Gernshemio, Ioannis Fuftei puero accepimus. Græce dicitur *officium* τὸ καθῆκον vel κατόρθωμα, quod definiunt effe πρᾶξιν ἀ-

κόλλυβον ὀρθῷ λόγῳ, ἢ νέμει πρᾶγμα, quæ vox etiam ad bella se extendit. *Καθῆκον* autem dicitur à κατὰ & ἥκω *venio*, vsitatè magis quam commodè vsurpata voce, cuius tamen auctorem faciunt Zenonem, Laertius & Suidas, etiamsi apud Demosthenem & Xenophontem quoque legatur. Cicero duo officiorum genera statuit, ex Stoicorum sententia. *Vnum*, quod perfectum vocant, Græce κατόρθωμα, coniunctum cum fine boni, *Alterum* medium seu incoatum, Græcè καθῆκον μέσον, quod per se nec sit bonum, nec malum. Isidorus multa officiorum genera enumerat in rebus diuinis, nomenque deriuat nobiscum ab efficiendo. Nec refert, primam siue initialem literam esse diuersam, cùm veteribus idem fuerit officere, quod nobis efficere. Quapropter rectè & Festo ab efficiendo dictus *officiosus*. Sunt tamē multi, qui per antiphrasin dictum volunt officium, quòd prosit multis, officiat nemini. Minus tamen probata grauioribus Criticis eorum sententia. Singulare illud, nec omittendum, officium apud bonos auctores quandoque accipi pro nuptiis, vt *ad officium venire*, tantundem sit, atque *ad nuptiarum celebritatem venire*. Scribit enim Tranquillus in Caligula, eum imperasse ad se deduci Liuiam Horestillam C. Pisoni nubentem, cùm & ipse ad officium venisset. Vnde & Iuuenalis *Satyr. 2.* loquens de nuptiis, ait, *Officium cras primo sole mihi peragendum in valle Quirini. Quæ caussa officii, quid quæris? nubit amicus.*

Ogygia dicta est olim Attica, quam Stephanus ab Ogyge rege fabulosè deriuat, cùm præstet Aegyptiacam esse notionem. Etenim inter Aegypti cognomenta memoratur *Ogygia*, certúq; adeo est, Atticā tenuisse Aegyptios. Celebrat & eiusdem nominis Insulam Homerus cōtra Africam sitā, alio nomine *Ææā*, quam inhabitauerit Calypso filia Atlantis. Fuit & ὠγυγία vrbs maximum Hæmi spatium complexa, alio nomine iuxta Niceiam *Peristhlaba*. Forte ab eisdem Ogygiis siue Aegyptiis colonis aut conditoribus hęc nomina, vt & *mænium Ogygiorum seu Thebanorum*, quæ Festus alios secutus etiam ab Ogyge conditore dicta existimat. Audiendus & hîc Pausanias, qui in Bœoticis scriptum reliquit, τὴν Θηβαΐδα ὁ κήσας πρῶτον Ἐκτῆνας, βασιλέα δὲ εἶναι Ἐκτήνων ἄνδρα αὐτόχθονα Ὠγυγον· καὶ ἀπὸ τούτου δὲ τοῖς πολλοῖς τῶν ποιητῶν ἐπίκλησις ἐς τὰς Θήβας ἐστὶν Ὠγυγίαι.

Olitor ab oleribus id est, hortensibus herbis nomē inuenit. Commendant ea in cibo Christianorū, præcipuè Paulus Apostolus & Hieronymus, cùm ille infirmos olus vult manducare, hic verò languentium cibos vocat olera. Suadet idē Hieronymus in Epist. *esse ea moderatè edenda, quòd noceant sumta immodicè*. Numerantur inter ea, *Lactuca, Intubum, Beta, Sonchus, Malua, Brassica, Atriplex, Spinachia, Blitū, Portulaca, Rumex, Apium, Buglossa, Eruca, Nasturtium, Scandix, Ocymum, Anetum, Anisum, Fœniculum, Vrtica, Hyssopus, Origanum, Satureia, Maiorana, Pulegium, & alia sexcenta.*

Olor vox creditur Latina, vt cygnus origine græca descēdens ἀπὸ τοῦ κύκνου. Haud desunt tamen, qui eam inclinent παρὰ τὸ ὅλον καὶ ὡραῖον, quasi *totus sit pulcer*. Quo mirum non sit, fingere Poetas Veneris currū ab oloribus trahi. Aquilā hic, si prouocatus fuerit ad pugnā (vt solet) robore alarum vincit. Multa huius auis copia in Frisia est, vbi & in mari, & in fossis mediterraneis viuit, maximè ferox & sæua in alios cygnos cùm nidificat, & ouis incubat. Crebras itaq; tum videas pugnas ac dimicationes, interdū ad necem vsque, nisi dirimatur conflictus, aut alter confligentium in fugam abeat. Solebāt & in Phrygia reperiri ad fluuium Scamādrum, *teste Homero*. Strabo etiam Hispaniæ tribuit. De agro Engolismensi in Gallia cui non constat? Quippe educatos ibi quamplurimos opera regis Francisci, vt & quondā multos

tos

tos legimus coniectos in piscinā, quam Geloni Tyranno Agrigentini struxerant longè magnificentissimam fontibus & fluuiis in eam deductis? Et Ouidius, *Ad vada Mæandri concinit albus olor.* Sed & aliis in locis agunt. Hoc autem mirum, quòd veteres fere omnes, maximè apud Platonem Socrates affirmet, *dulci eos modulo canere quasi lætantes, vbi se breui morituros præsentiunt*, etiamsi nōnulli id negent, vt aliàs à nobis est adnotatum. Vtcunq;. Hanc equidem ob caussā Phœbo consecratos & dedicatos arbitror, quòd velut exsultātes lætitia & diuinatione præditi cātu & voluptate alterius vitæ bona præsagiant, nec quidquam mali in morte esse præuideant.

Olympici ludi, qui celebrari solebant quinto quoque anno redeunte, vt *docet Censorinus*, magna hominum frequētia, & in quibus oleagina corona donabantur victores, ab Olympio Ioue, in cuius honorem erant instituti, nomen arcessunt. Fuit Olympia iuxta Strabonem lucus oleastro vestitus, flumini Alpheo adhærens in agro Pisano, ab Elide distans stadiis plus minus trecentis, vbi & templum Iouis Olympii fuit celebre scriptorum monumentis, ante quod agebantur hi ludi, tota prope Græcia, ad spectaculum confluente. Primus ex iis Hercules palmam reportauit eorundem institutor. Post Herculem, qui victoriam obtinuerunt quāplurimi, tanto in pretio apud suos sunt habiti, vt velut triumphantes quadrigis inueherentur in ciuitates suas. Eo spectant illa Vitruuii libro 9. *Nobilibus Athletis, qui Olympia, Pythia, Isthmia vicissent, Græcorum maiores adeo magnos honores constituerunt, vt non modo in conuentu stantes cum palma & corona ferant laudes, sed etiam cum reuertuntur in suas ciuitates cum victoria, triumphantes quadrigis inuehantur, è reque publica, perpetua vita, constitutis vectigalibus fruantur.* Hinc & à Solone institutū scribit Plutarchus, vt drachmæ quingentæ darentur ei, qui Olympia vicisset. Quòd si Herodoto etiam & Diodoro credimus, fuerunt Olympici ludi, simul & gymnici & equestres. Cùm enim Xerxes ex perfugis paucis, qui ex Arcadia venerant, quæsiuisset, *quid rerum agerent Græci*, respondit, *eos agere Olympia, & spectare certamē equestre ac gymnicum.* Equidem si primæ institutionis eorum habeatur ratio, nihil in iis agitatum, meritò quis dicat, præter certamē equorum & palestræ. At si posteriora respicias tempora, etiam carmina ibi à Poëtis recitata inuenias. Scribit enim ex Dicæarcho Athenæus Cleomenem Rhapsodum Olympicis ludis memoriter reddidisse Empedoclis expiationes. Quin Neronem agona Musicum præter consuetudinem apud ipsam Olympiam commisisse, tradit Philostratus *lib. 5. de Apollonio Tyaneo.* Vetus etiam Horatii interpres, *Oda 2 lib. quarto*, Poetas olim in decantandis Heroum laudibus, accepto themate, eisdem in ludis certasse, & coronatos fuisse tradit. Ibidē legimus, & Herodotū senē suas recitasse historias, præsente cū patre suo Thucydide, admodum puero, qui cum diuinitus commotus illacrymasset, gratulatus est patri Herodotus nomine sobolis his verbis: *μακαρίζω σε τῆς εὐτεκνίας* ἔλεγε, *beatum te prædico Olore ob sobolis felicitatē*, fuitque auctor ei, vt erudiendum diligenter curaret filium, quod iam gliscere inciperet in animo eius bonarum artiū cupiditas ac amor. Præterea sciendum & illud, *in Iouis Olympici templo fuisse eius Dei simulacrum solidum ex auro, picturasq; plurimas & mirabiles, vt docet Strabo.* Item simulacrum Iouis ex ebore, Phidiæ Atheniensis opus, cuius Plinius meminit *libro 34 Strabo 8. Fabius 6.* quod transferri nō potuisse in ciuitatem Romanam, scribit Iosephus, dicentibus architectis, *si moueretur simulacrum, posse malū aliquod accidere.* Iouis enim simulacrum erat imo collocatum in tēplo Olympici Iouis, vbi ludi Olympici in Iouis Olympici honorem, ab Hercule instituti, non

ab Iphito,vt vult Paterculus, agebatur. Fuit enim is intermissi agonis potius restaurator, quàm institutor. & auctor. Sit illud hoc loco auctarium,interdictũ fuisse fœminis Olympicum agonem. Pausanias Eliacis κατὰ δὲ τὴν ἐς Ὀλυμπίαν ὁδὸν, πρὶν ἢ διαβῆναι τὸν Ἀλφειὸν, ἔστιν ὄρος ἐκ Σκιλλοῦντος ἐρχομένῳ πέτραις ὑψηλαῖς ἀπότομον. ὀνομάζεται δὲ τυπαῖον τὸ ὄρος. κατὰ τούτου τὰς γυναῖκας Ἠλείοις ἐστὶν ὠθεῖν νόμος, ἢν πειρατῶσιν ἐς τὸν ἀγῶνα ἐλθοῦσαι τὸν ὀλυμπιακὸν. ἢ καὶ ὅλως ἐν ταῖς ἀπειρημέναις σφίσιν ἡμέραις διαβᾶσαι τὸν Ἀλφειόν.

Olympus iuxta Herodotum, Thessaliæ mõs altissimus,(quãquã & alii eiusdem nominis montes numerentur in *Arcadia, Elide, Cilicia, Cypro, Mysia, Macedonia*)ipsasque nubes vertice excedens,ita vt non feriatur à ventis & pluuiis, id quod indicat cinis intactus integro anni spatio, *referente Solino, Claudiano in Stilicone, Lucano Pharsalia 2.* dictus est iuxta Hesiodi interpretem, quasi ὁλόλαμπος *totus splendens*, cui Eustathius astipulatur *Iliad. 8.* Idem & Deorum habitaculum vocatum dicit, & allegoricè accipi pro ipsomet cœlo, quod etiam est ὁλόλαμπον, vt & Hesiodi interpres agnoscit. Sed quod addit de capite eodem nomine donato, vt elegans inprimis, omittere nequaquã possum. Verba eius sũt: ὁμοίως δὲ τῷ οὐρανῷ καὶ ἡ σφαιροειδὴς ἡμῶν κεφαλὴ, ἐν ᾗ τὸ ὁλολαμπὲς λογιστικὸν ἵδρυται, ὄλυμπος λέγεται. Sunt qui in hoc monte nostro tibicinẽ habitasse tradunt, nomine Olympum, & ab eo tãdem tulisse nomen, cuius equidem meminit in Minoe, *& 3. de legibus* Plato. Inter hunc & Ossam ab eo diuulsam(quod fabulosè aliqui tribuunt Herculi) labitur impetu vasto fluuius Peneus.

Omen ab ore deductum Varroni, quasi *orimen*. Et Festus: *Omen quasi oremen, quod fit ore* Quidquid enim ore dicitur, vel egreditur, est omen, vt quidem Donato placet. Itaque veteres, eodẽ teste, aggressuri aliquid, quod felix faustumque sit, dicebant, vt *omen* ita dicendo susciperent. Etiamsi Nonius omen esse non solùm oris, sed etiam mentis existimet. Vnde à sacrificantibus solitum dici, *Bona habete omina.* Nullam his adhibẽdam esse fidem docet Christiana religio, at quantum tribuerint Ethnici, vel vnus Valerius Maximus euicerit, *lib. 1. cap. 5.* quod ominibus prorsus est dedicatum. Et Ouidius *Amorum elegia 12. Omina sunt aliquid, modo cùm discedere vellet, Ad limen digitos restitit icta Nape.*

Omophagia festa, de quibus post Græcos Arnobius *lib. 5.* mẽtionem fecit, *crudiuora*, latinè rectè appelles. Crudũ enim est ὠμὸν, *vocare* vel *comedere*, τὸ φαγεῖν.

Onager quasi ὄνος ἄγριος, *syluestris asinus.* Est & tormentum bellicũ, *sæpe Ammiano Marcellino libro 23.* vbi post copiosam eius descriptionem, tandem hæc subiicit verba, *Et tormentum quidem appellatur, quod ex eo omnis explicatio torquetur.* Scorpio autem, quoniam aculeum desuper habet erectum, cui etiam Onagri vocabulum indidit ætas nouella, ea re, quod asini feri, cùm venatibus agũtur, ita eminus lapides post terga calcitrando emittunt, vt perforent pectora sequentium, aut perfractis ossibus capita ipsa displodant.

Opalia inquit Varro, *libro de lingua latina quarto*, die tertio post Saturnalia feriæ Opis. Et Festus: *Opalia dies festi, quibus supplicatur Opi, appellantur.* Celebrabantur ea, (*vt scribit Macrobius*) mense Decembri, quemadmodum & Saturnalia, omni iam fœtu arborum coacto: quoniam Saturnum & Opem, repertores frugum ac fructuum crediderunt. quos & nonnulli cœlum esse & terram sunt arbitrati, Saturnumque à satu dictum, cuius caussa de cœlo est, & terram *Opem*, cuius ope humanæ vitæ alimenta quæruntur, vel ab opere, per quod fructus frugesque nascuntur Huic Deæ sedẽtes cõcipiebant vota & de industria terram tangebant, vt innuerent quidem ipsam matrem terram appetendam

dam esse mortalibus. Primum omnium Cecropē statuisse in Attica aram Saturno & Opi tradidit Philochorus, *referente eodem Macrobio.* Eandem autem esse Opem cum Cybele, de qua antea est actum, ostendit alibi Ouid cum ita canit,

Ipse quoque Ausonias Caesar Matresque nurusque.

Carmina turrigera dicere iussit Opi.

Opes creduntur nomen trahere ab Ope Saturni vxore, qua terra significatur, *vt scribit Pompeius.* Rectè itaque Ouidius, *Effodiuntur opes irritamenta malorum.*

Ophir אופיר cinis. vel est propriū nomē filij Iectan, qui fuit nepos ipsius Sem, fratremque habuit Hauilam, cum quo Indiae regiones incoluit, ad fluuium Gangem de nomine ipsorum dictas, antique & lapidum pretiosorum ditissimas. Hauilae mentio fit, *Genes. 2.* auri Ophir. *1. Reg. 9.* nempe illa Indiae regio est, ex qua Salamonis classis Ophirizum aurum, iam corrupto vocabulo *obrizum,* olim aduexit. Quid, quod nec desint qui Peru eandem regionem esse velint cum Ophir, eo quod vtraque dictio eisdem literis radicalibus constet, quarum in Peru facta metathesis est. Sic & Postello videtur, cui suffragatur Goropius in sua Hispania, item Arias Montanus. At Caspar Lusitanus, qui de hac regione Ophir peculiare edidit opusculum, persuadere conatur, Ophyrā sacrae scripturae esse auream Chersonesum, aut potius omnem eam, oram quae *Pegusiis, Malaca & Samotra* continetur. Tzezes legit ὄφαρ. Iosephus *auream terram* vocatam scribit tempore suo. Eupolemus apud Eusebium appellat Οὐφρῆ *lib. 9. capit. 4. praeparat Euangelic.* additque insulam esse maris Erythraei. Alij sub hoc nomine intelligunt Aethiopicam regionem Cephalam. Scribit enim Thomas Lopesius (*vt & ab aliis est annotatum*) in sua Indica nauigatione. Cephalenses habere libros scriptos Indica linguā in quibus legitur etiamnum, tertio quoque anno Salomonem regem hinc aurum tulisse, atque hodie etiam eam regionem habere multas aurifodinas.

* *Ophir*, à Iosepho Iud. Antiq. lib 8. cap. 6. perhibetur fuisse Aurea Chersonesus, in India sita supra Gangem, Ortum versus, iuxta situm quem Magnum appellat Ptolomaeus, quae regio, quod à Iudaea remotissima, diues & auri ferax existimata, à rebus & moribus Iudaeorum aliena, Orphiro, Chauilae fratri obuenisse, & ad Persiae Orientalis fines circa Susianos fuisse putatur Iob. 22. cap. v 24. legimus, *Pones super puluerem* בצר *bezer,* lectissimum aurum, *& in Petris ad torrētes* אופיר *Ophir*, id est Ophirinum aurum, ex Ophir allatū. Ortelius in Theatro Geographico ad Lopesij sententiam accedit, nempe *Ophir* esse *Cephalam*, vel (vt alij pronunciant) *Sofalam.* Ex *Ophir* etiam ebur habuisse Salomonem sacrae referunt literae. At hoc non ex Peruuiana regione, vbi nullus vnquam Elephas. Iosephus à Costa, lib. 1. cap. 14. de natura noui Orbis, *Ophir* Indiam Orientalem interpretatur. Scribit praeterea Ortelius Ioannem de Barros in decadibus suis testari Sofalam esse admodum auriferā, adeo vt etiamnum nihil praeter aurum mercatoribus exteris communicet, vt testantur Lusitanorum peregrinationes. Chersonesum auream prouerbio de montibus aureis locum fecisse nonnulli scribunt. Et vt sit, Ophir regionem auri feracissimam & quidem auri praestantissimi fuisse constat ex Salomonis historia & Iobi loco. de regionis situ & recentiori nomine cogitet lector studiosus Vide *Obrizum*, & *Uphaz.*

Ophitae haeretici ἀπὸ τοῦ ὄφεως, id est, *serpente*, quem colebant, appellationem trahunt. Colebant enim serpentē, quem dicebant induxisse in paradisum cognitionem virtutis.

Ophiuchus dictus Aesculapius Astrologis, quòd anguem teneat, ὄφις enim est *serpens*, ἔχω *habeo* vel *teneo.* Signum equidem coeleste designare & describere volunt. Fertur enim Aesculapius (*ne & fa-*

bulas suo loco negligamus.) Apollinis caussa inter sydera relatus à Ioue cùm Hippolytum antea in quitate nouercæ, & in sania patentis interfectum, in lucem reuocasset, *vt ex Eratosthene refert Hyginus*. Alij tamen volunt, hunc Ophiuchum esse Phorbantem Triopæ filium, quidã Glaucum Minois filium, sanitati restitutum ab Æsculapio. A quibusdam dicitur *Ophiulcus*, παρὰ τὸ ἕλκειν τὸν ὄφιν, quod anguem trahat. In capite stellam habet vnam: Singulas etiam in humero vtroque: In manu sinistra tres, in dextra quatuor, totus constat stellis 23.

Opiconsiua dies, sic dicta à Dea *Opicōsiua*, cuius in regia erat sacrarium, quod ideo actum, vt eo præter virgines Vestales, & sacerdotem publicum introeat nemo. Varro.

Opimum dixerunt veteres, quidquid magnificum erat & amplum, ab Ope Saturni coniuge, quæ terra credebatur, *vt antea dictum*. Sic opima spolia dicta, quæ *dux* duci detrahebat, vt *Romulus Acroni, Cossus Tolumnio, Marcellus Viridomacroro*. Prima legũtur suspẽsa *Feretrio Ioui*, secunda *Marti*, tertia *Quirino*.

Opiter vt inquit *Valerius*, dictus, qui est natus auo viuo, patre mortuo, & quasi obito patre, vt Iupiter à *iuuando*, quasi iuuans pater.

Opium liquor ex inciso papauere nigro profluens, originem refert ad ὀπὸν vocem græcam, quæ significat liquorẽ. Et quanquam multi & varij sint ὀποὶ, id est, *liquores*, vt opobalsamum, quod Simeon Sethi vocari scribit, βαλσαμέλαιον, Opopanax ex Panacis Heracleij radice incisa emanans liquor, & alij plures: tamen solus nigri papaueris ὀπὸς obtinuit apud Græcos, vt peculiariter neutro genere ὄπιον diceretur, quod optimum censetur, si sit *graue, densum, gustu amarum, leue, non asperum, neque grumosum*, quodque intercolandum, non vt cętera coeat, aut diffundatur in sole, admotúmque lucernis, non atra luceat flamma, extinctũ denique vim sui odoris seruet. Est illud validissimum inter ea, quę sensum stupefaciunt, & soporem conciliant. Itaque Opiata medicamenta, quod opium recipiant, dicta, in hunc finem aut propinari, aut applicari solẽt, quale Philonium est, cuius Galenus *9. de compos. medicam. secundum loca* meminit, Tryphera quoque Athanasia, Micleta, Andromachi. Theriaca, Mithridatis antidotus. Esdra, Diacodion, Nicolai requies, & similia. Cautè his est vtendum, vt & Galenus monet *de arte curandi ad Glauconem, lib. 2.* Statim enim post compositionem iis vtendum non esse suadet, verum potius post tempus compositionis annuum, aut omnino semestre. Quid, quod id genus medicamenta dolorem quidem tollant, dispositionem tamen relinquant, imo sopitus aliquandiu dolor cum graui iactura nonnunquam redeat.

Oppia lex de matronarũ cultu est lata à C. Oppio Tribuno Plebis, Q. Fabio Max. & T. Sempronio Graccho II. Coss. anno V. C. I ɔ X L. in medio ardore secundi belli Punici, ne videlicet, *qua mulier plus semunciam auri haberet, ne vestimento vteretur versicolore, &c.* Lex tamen ista aliquot annis post est antiquata, M. Fundano; & L. Valerio tribunis plebis. Quinimo abolita fuisset euestigiò, nisi acerrimè restitisset Porcius Cato vrbanę luxuriæ & superbiæ grauissimus hostis, testis Liuius *lib. 4. decad. 4. Sabel. lib. 5. Ennead. 6.* Pomponius Lætus *par. 22. de legib.* Aymarus *lib. 2.* & Plinius cum de Catone scribit hoc fere modo: *Matronis ornamenta excepta Oppia lege repetentibus restitit.*

Oppidum, ab ope dictum existimant, quod *opis caussa fossa muroque cingatur.* Oppidorum condendorum ac describẽdorum veterem morem habet Plutarchus in Romulo, quæ quia sunt prolixa nimium relatu, & ferè eadem sunt cum iis, quę scripsit Varro *4. de lingua lat.* tantùm huius verba subiiciam, *Oppidum*, inquit *condebant in Latio, Hetrusco ritu multa*, i.

ta, i. iunctis bobus tauro & vacca interiore a- araro circumagebant sulcũ: Hoc faciebant religionis caussa, die auspicato, vt fossa & muro essent munita. Terram vnde exsculpserant, fossam vocabant, & introrsum factum, murum postea quod fiebat orbis, vrbs. Principiũ quod erat post murum, pomerium dictum, eiusque ambitu auspicia vrbana finiuntur. Non tamen omnia oppida mox à principio muris erant cincta apud veteres, sed iis carebant, *vt in proœmio suo scriptũ reliquit Thucydid. vrbium Græcarum mentionem faciens. Spartam* quoque nullis septam fuisse mœnibus, testatur Plutarchus *in Lysandro*, & Plato *dialog. 6. de legib.* Vnde & *immunitã* vocat Ouidius *10. Metamorphos.* Imo octingẽtos stetisse annos, absque mœnibus prodidit Liuius *lib. 9. decad. 4.* At tandem clauserunt muris, cum viribus suis & armis diffidere inciperent Spartani, *vt docet Iustinus lib. 14.* Oppida condere habitum olim inter ingentia facta obseruasse mihi videor. Nam ideo etiam Liber pater & cum Castore Pollux Deorum in templa recipi meruerunt, *vt est apud Horat.* Et Dido, cùm apud Virgil. mortem voluntariam excusaret, quasi ea omnia absoluisset officia, quæ à se exigi potuissent, atque ideo nihil vlterius ad apotheoseos gloriam requiri queat, inter alia dicit, *Vrbem præclaram statui, mea mœnia vidi.* Sic in magnifica & vasta ciuitate sua gloriatus fuisse legitur Nabuchodonosor. In ducendo autem primogenio illo sulco, quando condituri vrbem primum designabant totum ambitum aratro, obseruatum est, boni ominis caussa, id est, fertilitatis ergò iunctum fuisse vaccæ bouem non castratum. Mos etiam fuit primum editis ea ponere locis non tam metu diluuij quod diu hominũ animis inhæsit, quàm vt difficilis esset hostibus accessus. Rectè Varro, *Natura dedit agros ars humana ædificauit vrbes.* Sunt qui existimant, primos mortalium Ægyptios condidisse oppidum nomine *Diospolim*, quanquam alii istam prærogatiuam tribuunt Niniuæ. Apud Græcos volunt primum Cecropem conditum à se oppidum *Cecropiam* appellasse. At alij Argos, Phoronei regis opus præcessisse volunt, nonnulli *Sicyonem.* Mox enim à mundi exordio, nondum vsque adeo inualescente malitia, oppidis non erat opus. Vnde Ouid. *Nondum præcipites cingebant oppida fossæ.*

Opiter, qui patre mortuo, auo viuo gignebatur.

Opsonium vide *Obsonium.*

Oraculum Græce χρησμός, χρησμῳδία, μάντευμα, θέσπισμα θέσφατον, quod reddi solebat apud Ethnicos sciscitantibus ab iis, quos δαιμονολήπτους dicimus, vel ab ipsis dęmonibus, idque per somnum, vocem, gestum, sonitum, aut aliquem nutum ad diuinorum oraculorum imitationem, vt semper solitus est veterator ille, & diuinæ maiestatis simia, obscurare eius laudes diuersis & infinitis modis. Ab ore nomen accepit, vel (*vt Cicero*) quod ei insit Deorũ oratio. In hoc tamen differebant eius responsa à diuinis responsis, quòd hæc intelligerentur ab iis, quibus detecta & patefacta erant, illa nequaquam. Hæc diuinam voluntatem aperirẽt, illa ab eius norma discreparent. Hæc idololatriã statuerent nullam, aut deflecterẽt à veritate, illa econtrario inueherent & confirmarẽt prohibitum à Deo cultũ. Hæc denique integra essent, immota, certa, indubitata, illa incerta, subdola, flexuosa, multis erroribus & obscuris Labyrinthis vbique plena, sæpe conficta in gratiam eorum, qui dæmonem consultum venerãt. Vnde Demosthenes *Pythiam*, φιλιππίζειν conquestus fuit. Primã illis occasionem dedit consensu multorum eruditorum in superstitionem, falsamq; religionem, prona hominum natura, ita vt facilius Diabolo fuerit, mox obscurare veram de Deo doctrinam, inque mũdum suos furores inuehere, vt ita secum periret genus humanum, inuolutum & implicatum suę impietati. Celeberrima ipsius oracula

oracula fuerūt Iouis Hammonis in *Lybia*, de quo multa Lucanus *libro nono*: Iouis Dodonæi in *Epiro*; Panis in *Arcadia*; Pythij Apollinis *Delphis*, cui sceleton æneum dedicauit Hippocrates, adde Dyndimæi Apollinis oraculum Sebennyticum in *Ægypto*; Amphiarai *Atticæ*. Serapidis ad *Canopum*; Trophonij in *Bœotia*, Martis apud Mysos & Thraces in *Asia*; aliaq; innumera, quæ in præsentem paginam nō cadunt. Obscuritates autem & fraudes inextricabiles facile erit vnicuique deprehendere ex nonnullis eorum exemplis. Moliente in Græciam, maximè in Athenienses, expeditionem Xerxe, responsum tulerunt illi, salua n fore ciuitatem Atticam in muris ligneis, quod Themistocles vir prudens & ingenio acuto interpretatus est de nauibus, & quidem feliciter, quēadmodum euentus postea ostendit. Philippo Alexandri patri consulenti, de futuro belli euentu redditum fuit & adytis, ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα νικήσεις. Notum & illud: *Crœsus Halim penetrās magnam perdet opum vim:* Item illud Seleuci de morte sua percontantis: Ἄργος ἀλευόμενος τὸ πεπρωμένον εἰς ἔτος ἥξεις: Εἰ δ' ἄγρει πελάσαις, τότε κεν παρὰ μοῖραν ὄλοιο. Multa alia einsdem notæ recensent Pausanias, Plutarchus, Herodotus, Liuius, Strabo, Suidas, Lactantius, Eusebius, & alij: at maxima eorum pars conticuit circa aduentum filij Dei, vt constat non tantùm ex eo, quod tum temporis nuntiatum fuerit magnum Pana esse defunctum, sed etiam ex eo, quòd Augusto Pythiam interroganti de successore est datum his verbis:

παῖς ἑβραῖος κέλεται μ' θεοῖς μακάρεσσιν ἀνάσσων
τόνδε δόμον προλιπεῖν καὶ ἀΐδην αὖθις ἱκέσθαι,
λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετεράων.
Me puer Hebræus Diuos Deus ipse gubernās,
Cedere sede iubet, tristemque redire sub orcū:
Aris dehinc ideo tacitus discedito nostris.

Orata dictus est Sergius, vir quidam nobilis, quòd duobus annulis aureis & grandibus vteretur Vulgus enim aurum enunciabat orum. Sic Festus scribit genus piscis *oratam* appellatum ab auri colore, quod rusticiores dicebant, vt *auriculas, oriculas*.

Oratio appellata quibusdam, quasi *oris ratio*, alijs παρὰ τὸ ὀαρίζειν loquendo.

Oratores iuxta Festum, quasi ἀρατῆρες sunt dicti, quòd missi ad reges nationesque Deos solerent ἀρᾶσθαι, id est, testari. Hi modò appellantur legati. Nunc autem oratores, qui iuxta artis oratoriæ præcepta orationem habent, in eo diuersi à Rhetoribus, quòd hi Rhetoricam doceant, & artis præcepta in scholis tradant. Fabius vult *Oratorem esse virum bonum, dicendi peritum*, ex sententia Catonis. Idem Æschini ἀνὴρ εὐγνώμων, δυνατὸς εἰπεῖν.

Oratorium dici aliquando inuenias templum, ab orando deducto nomine, Augustinus In oratorio nihil fuit, nisi hoc ipsum, à quo nomen habet.

Orbona Dea, ne orbos faceret, coli solebat. Scribit itaque Arnobius *lib.4.* in eius tutela fuisse *orbatos liberis parentes*. Ara eius conspiciebatur ad Larium ædem, *teste Plinio cap.7. lib.2.* Vbi licet vocabulum Orbonæ non exstet, restituit tamen Adrianus Iunius. *3. Animaduers. cap.1.*

Orcades Cyclades vide.

Orchestra, locus in theatro, vel scena, vbi honoratiores, vt apud Romanos Senatores, sedebant, ab ὀρχεῖσθαι nomen habet, quod nobis est *gesticulari & saltare*. Solebant enim scenici artifices per orchestram suas exhibere actiones, estque propria chorisi, sicut histrionum scena, *teste Polluce*. Vitruuij verba de Orchestra sunt hæc: *In Orchestra autem Senatorum sedibus loca designata, & eius pulpiti altitudo sit, ne plus pedum quinque, vt qui in Orchestra sederint, spectare possint omnium agentium gestus*. Pulpitum istud, cuius Vitruuius mentionem facit, Græci vocant

ci vocant θυμέλην, vnde dicti *Thymelici* id est, *citharœdi*, *aulœdi*, *symphoniaci*, & similes artifices, quotquot personam ex fabula non agebant, actioni autem subseruiebant abditis in scena histrionibus, vt interim populum detinerent præstando suas actiones. Ibidem versari solitus tragœdiarũ atque comœdiarum chorus, quamdiu chorum habuerunt comœdiæ. Concessisse olim Claudium Germanorum legatis, vt hîc sederent, prodit in eius vita Suetonius, cùm esset eorum simplicitate atque fiducia motus. At Augustus idem liberatum sociarumq; gentiũ legatis ante vetuerat. Dio scribit *lib.5.4.* eundem prohibuisse, ne non modò patritiorum liberi, sed etiã nepotes eorũ, quique equestris essent ordinis, amplius in orchestra saltarét, cùm antea id factitare consuessent. Iuuenalis posuit hoc nomen pro sessione Senatus & primorum, cùm ait; *Similémque videbis Orchestram & populum.*

Orchia lex sumtuariarum lege prima, à C. Orchio Tribuno plebis de sentẽtia Senatus est lata, quæ numerũ conuiuarũ præscribebat. Meminit eius Macrobius. *3.Saturn.cap.17.* Hanc secuta lex Fannia, inde Didia, Licinia, Cornelia, Aemilia, Iulia Cæcilia, de quibus suo loco.

Orcinus seruus est dictus, qui patrono vel Domino in Orci familiam adscripto eius testamẽto est manumissus, vel quẽ testator libertum esse iussit post obitum suum, *iuxta Alexandrum ab Alexandro*, ita vt heres patronatus ius haberet, non Dominus. De hoc vide *l. ergo ff. de fideicom. l. si is. ff. de fideicom. libert. l. tutela. §. plane. ff de legitim. tutor. l. directis. C. de Testam. libert.* Directè hic manumittebatur *teste Vlpiano*, alioque nomine dicebatur *Charonita*, quasi *Charontis libertum* dixeris, vt à Cuiacio in notis ad Vlpianum est demonstratum. Theophilus. *§. qui autem. Instit. de rebus singul. per fideicõm. relict.* nominat χαρωνίτην ἀπελεύθερον. Nullius nãq; viuẽtis est libertus, *l.4. ff. de bonis libert.* Denique & illud de Orcino notandum, appellatum quoque eum familiæ libertum, *leg. si socius. ff. de manum. testam.* Vide & Beroaldum *3. Apuleii*, & Cœlium Rhodig. *c.18. lib.10.*

Orcus inferorum locus, non paucis ἀπὸ τοῦ ὅρκου, id est, *iuramento*, trahere videtur nomen. Deos enim per Stygiam paludem iurasse fabulantur Poetæ. Alii ab vrgendo deducunt, quòd vrgeat ad mortem. *Statutum est enim omnibus hominibus semel mori. Omnes vna manet nox, & calcanda semel via lethi*, Item *Serius aut citius, sedem properamus ad vnam.* Accipitur & hoc nomen pro Plutone ipso, cui, quare veteres inferorum imperium tribuerint, docet Diodorus *libro 6.* his verbis *Plutonem sepulcrorum, funerum, atque honorum qui mortuis impẽduntur, vsum introduxisse ferunt, cùm antea nulla earum rerum apud homines esset cõsuetudo. Idẽ Deus ab antiquis Quietalis est dictus, quòd quiescant huius vitæ munere defuncti.*

Oreades. Vide *Nymphæ.*

Orestea Dea culta quoq; legitur inter reliqua plus quam delita Deorum figmenta, quippe soror Orestis. Ait enim Ouidius 1. de Ponto: *Cultaque Orestea Taurica terra Dea.*

Orestes filius Agamemnonis & Clytemnestræ, qui in vltionem paternæ necis procuratæ, cum à matre, tũ ab Ægystho, rursus illam occidit, mox autẽ scelere patrato furore correptus, cùm semper ipsi videretur irruẽs imago matris, eademque facibus & colubris armata exitium minitari, *teste etiam Virgilio Æneid. 4.* ἀπὸ τοῦ ὄρους, id est, *mõte* est ita dictus, vel vt ita magna & monstrosa corporis ipsius magnitudo significetur, quod septẽ cubitos longitudine æquasse Herodotus & Solinus prodiderunt, vel vt immanes ac feros eius mores exprimerent, id quod Eusebius vult *de preparat. Euangelica lib. 4. & ante Eusebium Pl uto.* De furore Orestis multa Sophocles *in Electra*, Euripides *in Oreste*, Valerius *Flaccus, lib.7. & alii auctores.* Probus

scribit diu illum hoc furore vexatū didicisse tandem ex responso, non prius se liberatum iri quàm flumine esset ablutus, quod septem fluminibus cōfunderetur, atque ita tandē in Rhegini agri flumine purgatum ad pristinam mētem redisse, cuius & Varro meminit *rerum humanarum 10.* Neronē etiam de Oreste Tragœdiam cantasse, idque in scena, apud Tranquillum inuenias.

Orestiades. Vide *Nymphæ.*

Orexis, quę medicis nihil est aliud, quā *comedendi appetitus*, qui, *censente Galeno*, ortum habet a sensu penuriæ, cùm venę ex ipso ventriculo trahunt, veluti mulgentes sugentesque, quoad originem ab ὀρέγομαι descendit. quod est *appetere* Latinis. Hæc, eodem teste, aboletur nonnunquam, cum ventriculus suctionis sensum, qui tenera est fames amisit, vel quia acidus succus non incidit in os vētriculi, obstructis viis à liene ad ventriculum tendentibus, vel quia resolutus est neruus, qui attingit œsophagum. Aliquando diminuitur nō perdito omnino suctionis sensu, sed fere iā pereunte, aut corrumpitur vel qualitate, vt in mulierum κίττα, qua res appetūt absurdas, vel quantitate, vt in βȣλιμία aut canina appetentia, quæ oritur contrahente & mordente acido succo ventriculū, vel corpore immodicè exhausto aut refrigerato ore ventriculi, vt fieri solet in peregrinationibus per niuem factis, atque adeo Bruto mouenti exercitū Dyrrachio Appolloniam versus per niues cōtigisse refert Plutarchus. Deiicit orexin in senibus nimia frigiditas, eo quod oris ventriculi sensificam vim sopiat ac fere prosternat. Vt certè affirmet Galenus *3. de Symptom. caussis cap. 1.* omnem intemperiem deiicere vires, si vehemēs & immodica fuerit. Nouum illud & inauditum fere, pro vomitu accipi, quandoque *orexeos* vocabulum. Dabo exemplum, ne quid desit studiosis, & eruditis, dum hanc ego tenui filo leuidensam, vt vocant, contexo. Plinius ad Priscum de Fannia ægrotante. *Hoc discrimine implicata est insidens febris, tussis, orexis, summa macies, summa defectio. Miror summopere.* Id hîc reponendum existimaui.

Orgia Bacchi sacra, alio nomine *Bacchanalia Dionysiaca, Trieterica*, de nocte celebrari solita omni posthabito pudore, *vt meminit Liuius*, & in Thracia primùm ab Orpheo instituta, à quo etiam Orphica fuerūt dicta, affirmāte id Diodoro, aut traxerunt nomen ἀπὸ τῆς ὀργῆς id est *furore vel ira, vt censet Eusebius de preparat. Euangel.* Phurnutus & alii, vel ἀπὸ τῶν ἔρων i. e mōtibus iuxta Maronis illud, nocturnusq; vocat clamore Cytheron, quòd in hunc montem sacra illa ex Thracia primum transtulerit Orpheus, apud quem etiam hymnos inuenias Trietericos, vel ἀπὸ τῶν ὀργάδων cōsecratis alicui Deo locis, aut denique ἀπὸ τȣ͂ εἴργειν, id est, *arcendo*, quòd prophani arceantur à sacris, id quod Apollonii interpres *libro primo*, etiam affirmat his verbis: ὄργια μυςήρια, παρὰ τὸ εἴργειν τȣ̀ς ἀμυήτȣς αὐτῶν. Addit κ τὰ ἐν ὀργάσι γινόμενα, ὀργάδας δὲ συμφύτȣς τόπȣς καλȣ͂σι, καὶ ὑγρȣ̀ς. Est & verbum ὀργᾷ, idem Græcis quod ἐφίεσθαι *appetere*, qua in significatione vsus quandoq; est Aristoteles, *vt problem.* ... si quis forte & inde auspicium nominis deducere velit, cùm constet omne eos turpitudinis genus exercuisse in iis sacris. Vt quidem nec flamini Diali ingredi ea licitum fuerit, sicut nec hederam tāgere, arborem non solùm sterilem, sed ad quā etiam Bacchicæ mulieres furoribus deditæ ferantur. Ab iis sacris descendit verbum ὀργιάζειν, quod idem est cum θύειν id est, *rem facere diuinam, siue sacrificare*, teste Suida, & ὀργεῶνες Bacchi *sacerdotes* in specie & eorum ... ὀργεωνικά, Athenæo. Nam alias etiam aliorum sacrorum antistites ὀργεῶνας dictos inuenio, nomenque Orgiorum indultum aliis sacris, quippe genetalius acceptum. Scribit enim Seruius omnia apud Græcos sacra significasse, sicut cerimo

ermoniæ apud Latinos, additque propriè dicta *Orgia* caussa turpitudinis à populo Romano fuisse antiquata. Facit quoque nobiscum Strabo in hac generali Orgiorum significatione *libro 10*. Cũ ita scribit: *Plurimi Græcorum totum ceremoniale negotium, quod Orgia vocant, tum Bacchanale & Choricum, & sacrorum mysteria Libero patri attribuerunt.* Ceterùm Orgia pro omnibus ceremoniis capiũtur. Vnde idem Strabo: *Cybelem præcipuo venerantur honore, eius Orgia frequentantes.* Legimus & ὄργια μυσῶν Apud Aristophanem & ὄργια πόθων id est *amorum sacra* in Epigrammate Dixit quoque. Plato in Phædone generaliter, ὀργιάζω τὸν θεὸν, *sacrificiis placo Deum.*

Orichalcum ὀρείχαλκον, præstantissimum æris fossilis genus, quod ob præcipuam bonitatem diu admirationẽ obtinuit, vocatum videtur παρὰ τὸ ἐν ὄρεσι μεταλλευθῆ, quod in montibus eruatur ex terra. Vt admodum imperitè nonnulli aurichalcum scribant, quasi ex auro & ære, quod Græcis est χαλκὸς, cõflatum illud sit, cùm auri potius speciẽ, siue colorem referat, vt erudite nono fossiliũ docet Agricola his verbis: *Natura tingit metalla alieno colore, cum enim æs suo modo rubet, id, etsi raro, interdum gignitur saluum, quod Græci ὀρείχαλκον appellãt, interdum candidũ, quod ψευδάργυρον. Hoc argenti speciẽ exprimit, illud auri.* Aes fuluũ bonitatem admirationẽq; diu obtinuisse scribit Plinius, & candidũ factũ fuisse in Teuthrania circa Anderam, & in Lydia iuxta Timolũ mõtẽ Strabo. Naturã ars imitatur, & æs vtroq; colore tingit. Etenim Cadmiam fossilem combibens fit Orichalcum. Quondã æs Liuianũ, *vt autor est Plinius*, maximè sorbebat Cadmiã, & post ipsum Marianũ, &c. Valde fulgidum fuisse apparet ex Hesiodo, qui in Herculis scuto φαεινὸν vocat id, quod Daniel. 10. & Exechelis 7. dicitur קלל, id est, *refulgens*. Tribuit & idem illi cum Hesiodo epitheton Apollonius *lib. 4.* Quod autem interpres eius dictum parar ἀπὸ ὀρέως τινὸς, id est, Orio quodam inuentore, planè ridiculum.

Origeniani hæretici, qui nuptias & cõiugia damnabant, semen humanũ inter cocundum deiiciebãt in terram, vt Onã ille maledictus à Deo fecisse legitur, à quodam origine sunt appellati, non ab illo omnibus noto, à quo *Origenistæ & Adamantii* originẽ trahunt. Multi ipsius errores recẽsentur, de quib. Ecclesiastica vidẽda est historia, præcipuè Epiphanius. & Augustinus ad Quoduultdeum.

Orion nymbosus dictus poetæ, Manilio cœli pars maxima propter insignẽ magnitudinẽ cùm 138. cõstet stellis, ex Iouis & Mercurii Vrina in ædibus hospitis Hyrei natus proditur in fabulis. Est quippe οὖρον *vrina*. Dictus itaque Vriõ, & postea facta cõmutatione diphtongi ου in ο. vocalẽ Orion. Ouidius Fastorũ 4.

Hũc Hyreus, quia sic genitus, vocat Oriona
Perdidit antiquum litera prima sonum.

Quanquam Strabo appellatum eum velit Oriona, quòd esset educatus in Oræo oppido Eubœæ. Vtcumque. A scorpio tandem ictus, quem terra immiserat, commiseratione Deorũ in cœlũ est translatus Fabulæ vel ictus scorpii ratio est, quòd eo occidẽte oriatur scorpius. Occidit autem sub hyemis principiũ, sicut Pleiades & Hyades, *teste Hesiodo 2. operũ & dierum*. Vis eius nimbosa & procellosa. Vnde quibusdam dici παρὰ τὸ ὀρίνειν, id est, *concitandis tempestatibus, & imbribus diffundendis.* Alii denique deflectere malũt, παρὰ τὴν ὥραν, id est, *decore.*

Orizon terminator in sphæra. aut globo aut ipso etiam cœlo circulus descẽdit à Græco verbo ὁρίζειν, quod est terminare. Neque enim vltra prospiciunt oculi. Vt. h. Arati Scholiastes, ὁρίζων μὲν γάρ ἐστι, μεθ' ὃν οὐδ' ... ὄψις. Diuiditur ab Astronomis in rectũ & obliquũ pro rectæ & obliquæ sphæræ differentiis item in sensibilẽ & rationalem, de quibus differemus forte alias.

Orifmata Persicum idolum, & ignem significans sanctum, ex Orim hesed des-

cendit Teucero. Græci ἑςίαν vocant, *Vestam Romani*. Hinc illud: *Nec tu aliud Vestā, quam viuā credito flammam*. Eādem significare voluit. *Lucan. lib. 9. Et quorum lucet in aris Ignis adhuc Phrygius.*

Ortygia. Vide Metum.

Orthographia Grammaticæ pars ab ὀρθῶς *recte* & γράφω *scribo*, nominis habet originem.

Orithyia Erechthei Athenarum regis filia ob miram formæ elegantiam à Borea non solùm adamata, sed etiam rapta cū flores colligeret iuxta Chærilū Poetam, inque Thraciam asportata, ex qua postea filios suscepit (sic fabulantur) Zethē & Calaim, Argonauticæ profectionis socios, nomen habet ἀπὸ τοῦ ὄρεος monte, & θύω *concitor*. Quidam tradunt eam raptam à Borea Strymonis filio, inter quos Hesagoras, idq; Poetas ab homine transtulisse ad vētum. At Hermias Platonicus scripsit aquilonis impetu eā ex alto præcipitatam, atq; inde datā fabulæ occasionem. Eleganter descripsit hunc raptū Apollonius Argonaut. primo, quam potissimum 6. *Metamorph.* imitatur Ouidius. Meminit & Plato *in Phædro*, vbi Socrates quoque fabulam refert ad ventum borealem, qui ipsam cum Pharmacea ludentem de proximis petris deiecerit.

* *Oryza*, genus leguminis notum, Hebræis ערוכה *horisa*. Iudæi hanc vocem sumunt pro pasta seu farina cum aqua strata vel cōspersa. D. Hieronymus vertit pulmentum, item cibum, &c. Oryza est ex qua fit pulmentum & cibus instar pastæ. Hinc Græcis & Latinis ὄρυζα oryzare & per aphæresin ryza; Germanis *Reis*, Gall. *Riz*.

Oscilla. Audiamus Gyraldum: *Oscilla ab ore cillendo, id est, mouendo dicta, si Seruio stamus Alii ab osculo diminutiuum volunt, vt à baculo bacillum.* Sanctra tamen vetus scriptor: *Oscilla, ait, quod oscillant, id est, inclināt, præcipitesque in os ferantur.* Suspēdi hæc solebāt ex alta pinu, *teste Virgilio Georg. 2.* eratque id genus purgationis, qua vtebatur idcirco, quòd Latinus Rex prælio, quod ei fuit aduersus Mezentium Ceritum regem, nusquam apparuerit, iudicatusque sit Iupiter factus Latialis, *teste Festo*. Itaq; per sex eos dies feriatos liberos seruosque requirere eū non solum in terris, sed etiam, qua videretur cœlum posse adiri per oscillationem, velut imaginem quandā vitæ humanæ, in qua altissima interdū ad infimum, infima ad summum efferuntur.

Oscines aues dictæ Grammaticis, quòd ore cantuque auspicium facerent, vt *coruus, cornix, picus*. Quæ verò futura tantū volatu portendebāt, vt *Buteones, Saqualia, Aquilæ, Vultures*, si felices fuissēt, præpetes vocabant. Sin aduersa ac ominosa, *Inebras*, quod aliquid fieri inhiberēt. Vel *Prapetes* dicebantur, *auctore Agellio*, cum superiora tenebant; cum inferiora, *Inferæ*. Aut rursus præpetes cū Seruio, quòd omnes aues priora petant volantes,

Oschophoria celebritas, cuius crebra apud Plutarchum mētio, ἀπὸ τῶν ὀσχῶν, id est, *ramis & palmitibus*, qui Athenis in templum Mineruæ Sciriados à pueris ingenuis pubescentibus deferebantur, appellationem accepērūt. Hinc oschophorica carmina Hesychio & interpreti Nicandri *in Alexipharmacis*.

Osculū deflectitur ab ore per diminutionem. Apud veteres autē oscula non solùm imprimebantur ori, sed etiā oculis. Nec solum in reditu, sed etiā in discessu, *teste Suetonio in Tiberio, & Nerone.* Paulus Apostolus sancti osculi mentionem facit. Cōtrarium illud hypocritico Ioabi & proditorio Iudæ. Mos osculādi amicos in congressu & digressu etiam apud Persas in vsu fuit, *vt testis est Xenophon 1. Pædia*. Solebant & milites re feliciter gesta osculari manus & genua Imperatorum. Donatus in Eunuchum ita distinguit à basiis & suauiis, vt hæc quidem esse dicat officiorū, altera pudicorum affectuum, postrema libidinum & amorum. Seruius Aeneid 1. tribuit *oscula* religioni, *suauia* voluptati

Osiris,

Osiris,cuius nomine nõ ſolùm Sol intelligebatur apud Aegyptios, verum etiam Dionyſius ſeu Bacchus. Iupiter quoque,pater,iuſtus,& dux,quique vnà cum Anubi Gigantes Italia expuliſſe legitur, quibuſdam vitum beatum ſignificare videtur,& proinde rectiſſimè deriuari ab אשר *Aſchre* quæ vox *beatum*,& איש *Iſch*, quæ *virum* ſignificat. Aliis Aegyptiacum placet etymon. Scribit enim Plutarchus *os* apud Aegyptios deſignare *multum*, *ἶριν oculum*, *libro de Iſide & Oſiride*, quod etiam approbat Euſebius,cui propterea,vt Dionyſio, dicitur *πολυόφθαλμος*,id eſt,*multos habens oculos.* Idque cum Solis ſignificato congruit. Quapropter ſacerdotes olim ita eius effingere ſolebant ſceptrum,vt complicaret ramuſculos ſic in cõplexum coeuntes, vt oculi ſpeciem in medio ſpectandam exhiberent,quaſi *multoculum* dicere volentes Oſyrin. Imaginem quoque eiuſdem fulgenti admodum amiculo ornabant ad declarandam vim Solis. Vt quidem ſapienter canat Homerus: *ἠέλιος δ' ὃς πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει.* Eadem ratione iuſtum eſſe dixerunt. Quid ita? An non Orpheus affirmat Solem eſſe *δικαιοσύνης ὄμμα*? An nõ Theologi veteres iuſtitiam prodiderint è medio Solis throno per cuncta propagari, omniaque dirigere? Simul ergo & Sol & iuſtus eſt Oſiris. Porro Solem per eũ ſignificatum indicant & eius tæniæ,hoc eſt lanea capitis ornamenta, quæ vndecunque nitidiſſimum ſplendorem pręſe ferebant. Cum Baccho coniunxit cum Tibullus, cùm de Meſſala canit. Et Eumolpus: *ἀστροφαῆ διόνυσον ἐν ἀκτίνεσσι πυρωπόν.* Ex Plutarchi libro colligitur etiã, Oſirin Nilum vocatum, & nigro fuiſſe corporis colore: Hellanico teſte *ὕσιριν*, appellatum à ſacerdotibus, proprio vero nomine *Arſaphem* dictum, quod Plutarchus tamen parum probat, qui & eum nomen accepiſſe ait *ἐκ τοῦ ὁσίου ἱεροῦ* ex ſacroſancto. Hinc Suidas: *Deum hunc alij Iouem eſſe dixerunt, alij Nilum, propter modium, quod in capite habet, & cubitum, menſuram aquæ ſcilicet.* Sed & *Pluto* dictus,& *Pax*, & *Serapis*,& *Ammon.* Cultus tandem & Romæ fuit, pluresque ei ædes & templa exſtructa fuiſſe ex P. Victoris & Onuphrij Panuinij deſcriptionibus XIV. regionum Vrbis apparet. Columnæ eius, *teste Diodoro*, huiuſmodi fuit inſcriptio: *Mihi pater Saturnus, Deorum omnium Iunior: Sum verò Oſiris Rex, qui vniuerſum peragraui orbem vſque ad deſertos Indorum fines: Ad eos quoque profectus ſum, qui Septemtrioni ſubiacent, vſque ad Iſtri fontes. Item alias orbis partes adij, vſque ad mare Oceanum: Sum Saturni filius antiquior, germine ex pulcro & generoſo ortus, cui non ſemen genus fuit, neque vllus eſt in orbe ad quem non acceſſerim, locus, omnes docens, quorum ipſe inuentor fui.* Apud Thebęos per hunc Deum iurare ſolebant; vt per Iſidẽ ſoli inter Gręcos Athenienſes.

Oſtentum ab oſtendendo, ſicut & Iſidorus agnoſcit. Veteres Grammatici fatentur monſtra & oſtenta Deorum eſſe monita, ſicut prodigia Deorum minas & iras. Aliquando pro portento vſurpari ſolere id nominis oſtendit Feſtus ex Pacuuio & Attio Poetis. Prodigiis eſſe agnatum ſcribit Sabellicus, *Exemplorum 9.* Tale contigit Flaminio Conſuli Aretij, cum is indignè ferens per mediam iam Italiam vagari Pœnum,atque obſiſtente nullo omnia vaſtare,imò ad mœnia Romana oppugnãda proficiſci,cùm primum in equum inſiliit, is repentè corruens Conſulem ſuper caput effudit inauſpicato admodum ſigno,cùm paulò poſt ipſe cum toto exercitu fœdiſſima clade ad Cannas victus perierit. Quòd ſi cœlitus apparuiſſẽt oſtenta, ad placandas iras piacularia inſtituebant ſacrificia,aut indicebant ferias aut Lectiſternia Ioui,Vulcano,Mineruę,aut denique ludorum celebritatem Pontificum decreto procurabant Romani.

Oſtia,Latij vrbs ab exitu Tiberis Feſto eſt appellata, quæ Anco regnante eſt cõdita, vſque ad mare imperio prolato.

Oſtium qui dictum volunt ab oſſe, errant ſummopere: Malim ab *arcendo* nominis deduci originem, quod ab eo arceamur ingreſſu.

Oſtraciſmus ὀστρακισμὸς, *quindecennale* aut *decennale* apud Athenienſes exſilium in nouarum rerum molitores, vel temporaria relegatio in certum locum, ciuitate adempta, non bonis, nomen inuenit ἀπὸ τοῦ ὀστράκου, id eſt, *teſtula*, per quã ſuffragia ferebant. Cùm enim potẽtiam & opes ciuis alicuius formidare inciperent, teſtulis inſcribebant eius nomen & inferebant comitiis. Tum cuius plures teſtæ in vrnam erant coniectæ, is de cõcilij ſententia ab aris atque focis proiectus quindecim aut decem annorum ſpatio vertere ſolum compellebatur. Irrita tamen erant & nulla comitia iſta, niſi ſupra ſex ciuium millia concilio interfuiſſet. Hinc ὀστρακίζεσθαι verbum apud Thucydidem de *extorribus* & *exſilibus*. Abibant autem tales exſulatum Argiuam, vbi quia bos æneus erat viſendæ magnitudinis, per iocum dicebantur ſeruare bouem. Tãdem hoc more damnãdi adeo abuſus eſt populus multorum capitum hydra, vt etiam optimos ac bene meritos ciues ſæpe eiiceret, qualis Theſeus, quem exegerunt in Scyrum, Solon legiſlator, Ariſtides quo iuſtior nemo, Miltiades clarus victoriis, grauis orator Pericles, liberalis Cimon, qui agrorum ſuorum ſepes ſuſtulit, vt hoſpites & ex ciuibus quicumque opus haberent fructibus, impunè poſſent frui.

Oſtreum & oſtrea Fœminino genere, Græce, ὀστρεῖον καὶ ὄστρεον, piſcis tectus ὀστράκῳ, id eſt, *teſta* loco cutis, quam Plinius *operimentum teſtaceum* vocat, exprimens ὀστρακόδερμα Græcorum. Oſtrum vero illud conchyle, ex cuius plaga purpurea ſanies manat olim ad veſtes tingendas comparata. Omnia autem ἀπὸ τῶν ὀστῶν, id eſt, *oſſibus* dicuntur, interiecta ρ litera.

Otium Græce σχολὴ, ῥαστώνη, ἀπραγμοσύνη, ἀμέλεια, ἀργία, Heſiodo ἀεργὴ & pariter, ὄκνος, ἀπὸ τῆς ὀκνίας arceſſere videtur quibuſdam nomen eiuſdem ſignificationis vocabulo, vel ἀπὸ τοῦ ὄκνου *homine tardo & pigro*. Suaue malum, ſed deteſtabile & noxium inprimis Reipub. Itaq; Heſiodus Diis ſimul & hominibus inuiſum canit eſſe hominẽ deſidioſum, imò indiuiduum eius comitem eſſe famem. Et Draco capite plectendos cenſuit ignauos: Mulctabant & Areopagitę, Maſſilienſes in ciuitatem non admittebant, aut admiſſos non ferebãt. Damnarunt & alij ſapientes cùm re tum exemplo. Plato dicit *dormientem nulla re dignũ*, καὶ ἐμύλην φεύγων, ἄλφιτα φεύγει. *Otio corpus corrumpi* canit Ouidius *mentem eneruari* Boetius. Damnant Chriſtus, Paulus, Salomõ & Sirach, poſt hos Auguſtinus, Hyeronimus, Gregorius. Quid ergo Socrates appellat ἀργίαν τῆς ἐλευθερίας ἀδελφήν. & Seneca ſolos otioſos ſapiẽtes dixit? Audi. Eſt otiũ honeſtũ & bonũ, eſt otiũ turpe & malũ. *Bonũ* otiũ Scholaſticũ & Philoſophicũ appellarũt. Vnde & Schola Gręco eſt dicta nomine, *Iuſta laboriferis tribuãtur vt otia Muſis*. Feriamur quidem in eo à manuũ labore, ſed habet tamen ſuas occupationes ingeniũ, dum rebus inquirendis dat operam. Vt rectè Cato aſſeruerit, *non minus etiã quam negotij rationem viris claris eſſe reddendam*. At inhoneſtum & turpe otium eſt illud, de quo loco primo eſtque malarum cogitationum ſentina, diaboli puluinar, ſordium cloaca, & ſine literis viui hominis ſepultura. Sed de eo plus quam ſatis.

Ouatio, triũphus minor, quid ſit & vnde nomẽ habeat ex aliorũ ſcriptis, quãtum lectione colligere potui, huc trãsferam. Ouãtes ſcribit Feſtus eſſe *lætãtes, ab eo clamore, quem milites redeũtes è pugna victores milites, geminata litera O. quod & Dyonyſio Halicarnaſſæo placet, quaſi Romani* εὐασμὸν *Græcorũ vocẽ, quæ clamorẽ ſignificat, ouationis interpretari voluerint*. At Plutarchus in Marcello ab oue deductũ nomen putat, quam in hoc genere triumphi ſacrificabant

bant. Caussæ ouationis hæ fere traduntur: *Si non penitus debellati essent hostes, at pericula tantum depulsa, si fusi essent, fugati, perculsi, consternati, non tamen magnis cladibus affecti. Si eleuata esset accepta clades ignominia, si in aliena prouincia res gessissent, si bellorum superessent reliquiæ, bella non iuste essent indicta, vel cum hoste non legitimo gesta: Si incruento prælio pugnatum esset.* Pompa vero ouantis eadem fere, quæ triumphantis, sed tamen minor. Quippe qui myrtea insignis corona nō aurea, purpura non aurata & triumphali veste decorus, pedibus aut equo vrbem ingrederetur, non curru quadriiugo, nec tubis concinnentibus sed modulantibus tibiis, vt Dionysius, Plutarchus, Plinius, Festus, Agellius, Blondus, Sabellicus, & Alexander ab Alexandro meminerunt. Myrteam illam coronam M. Crassus bello fugitiuorum est aspernatus, factumque Senatusconsultum, vt lauro, non myrto coronaretur. Notandum quoque in ouatione turmas equitum non lauro, sed olea ornatas cum militaribus iocis & inconditis versibus præcedere solitas ouantem, non subsequi, vt in triumphis solebant, illum etiā oues coronatas mactasse, non candidos tauros aut boues instar triumphantis. Vt vel eam ob caussam Plutarchi etymon maximè probare cogar.

Ouicula dictus Fabius Max. qui Annibalem mora fregit, ex morum clementia, quod nihil eo esset placidius. Dictus idem *Cunctator*. Ennius: *Vnus homo nobis cunctando restituit rem*: Item *Verrucosus* à verruca premente labia.

Ouinij Romę sunt dicti à studio & cura ouium, vt alij *Suilli, Bubulci, Bupecij, Caprarij, Porcii, Caprilij, Equitij*, & *Tauri*. *Ouis*, à Græco ὄϊς.

Ouum, quod aut rotundum fœminam edit, aut oblongum marem, *testibus Columella & Plinio*, quamquam Aristoteles (malè hic tamē) ex acuminatis fœminas prodire censuerit, si credimus (*vt par est*) Isidoro, Grecam nominis originem habet. Appellant enim illi sua lingua ὠόν, vnde deflexum est ouum. Prius enim etymon non æque probari video, cùm dicit: *Oua dicta ab eo, quod sint vuida*. Vnde & vua, quod intrinsecus humore sit plena. Nam *humidum* est, quod exterius humorem habet: *Vuidum*, quod interius. Omnibus ouis animaduersum est velut sanguineam quādam guttam inesse in medio vitelli, quam cor animāntis esse existimant. Gallinarum oua maxime inter omnia sunt esculenta, etiamsi in Frisia diuersa, nempe à syluestribus auibus exclusa, ante Paschatis festum mensis inferri soleant ad voluptatem & delectationem. Sunt & omnium præstantissima gallinarum oua. Generosæ minus fœcundæ. *Hadrianæ* paruo quidem sunt corpore, sed pariunt quotidie, nōnullæ ex cortalibus bis de die. *Subuentanea* autem, quæ ὑπηνέμια sunt Græcis, nobis etiam *irrita* & citra coitum edita, quippe mutua fœminarū Venereà imaginatione, quæque nondum absoluto putamine sunt deiecta, minus iucundi sunt saporis oua, ἀπὸ τοῦ ἀνέμου, id est, *vento* accepto nomine. Vnde & *Zephiria* sunt nominata. Quoad cocturam, corū alia dicuntur ἑφθὰ id est, *assatim cocta*, alia τρομητὰ, id est, *tremula*, καὶ ἁπαλὰ *tenera*, quædam ῥοφητὰ *sorbilia* ἀπὸ τοῦ ῥοφεῖν accepto nomine, nonnulla quoque ταγηνιστὰ *frixa*, sic dicta, quod inspissentur ἐπὶ τῶν ταγήνων in *sartaginibus*, quæ pessimum dant nutrimentum & tardè transeunt. Sunt & πνικτὰ, quasi dixeris *suffocata*, quæ rupto putamine in patinā, quæ butyrum liquatum continet, conticiuntur atque coquūtur subiectis prunis, in medio coeuntibus vitellis, in ambitu putaminibus. Ea volunt nonnulla assis & elixis esse viliora. *Decumana oua* omnium maxima dicebant, vt & *Decumanus fluctus* maximus. Chæremō scripsit Ægyptios olim diuino cultui deditos rarò panem esitasse, nisi permixto hyssopo, & ouorum esum idcirco vitasse, quòd sanguinem alterum esse dicerent,

colore tantùm mutato. Inauſpicatarum auium oua, vt *cornicum*, *bubonum* & *coruorum* infelicia credebant veteres. Vt prouerbio ſit ſparſum: *Mali corui malum ouum*. Neque prætereundum ab eiuſdem expiationibus fuiſſe adhibita. Apuleius libro vndecimo de aſino aureo: *Summus ſacerdos tæda lucida, & ouo & ſulphure, ſolemniſſimas preces de caſto præfatus ore quã puriſſimè purificatam Deæ nũcupauit*. Et Ouidius: *Et veniat, quæ luſtret, anus, lectumque locumque, Præferat & tremula ſulphur & oua manu*. Eam vero luſtrationem Græci κυβάριστον vocabant.

Oxybaphum intinctus aceti. Etenim τὸ ὄξος *acetum*, *tingere* βάπτειν. Quanquam alias vas quoque acetum continens ſignificet, *vt docet Suidas*. Meminerunt oxybaphi *Ariſtophanes* & *Pollux*. Ab eadem origine Oxypora dicuntur condimenta quibus ineſt acetum, quæque diluuntur *aceto*. Ex quo genere oxygarum eſt. Sic enim vocant liquamen gari aceti mixtura conditum. Meminit eius Epigrammatariſta *lib. 17. cap. 95.*

Oxymel Græcanica vox ſed communicata Latinis, ab aceto, quod Græcis eſt ὄξος, & melle, quod eiuſdem eſt μέλι, nomen deriuat. Fieri ſolebat ex mellis libris decem, aceti verò Heminis quinque. Feruefcebant decies illa ad ignem, atque ita inueterare ſinebant. Scio Themiſonem olim damnaſſe oxymel, & hydromel, at Medici tamen commendant nobis ſummopere cũ ſimplex oxymel, tum compoſitum, ad incidendos humores craſſos, lentos, & pituitoſos, atque adeo obſtructiones tollendas. His addũt oxymel ſcylliticum, compeſcendæ oris putredini, dentibuſque firmandis idoneum. Veteres quoque celebrarunt *omphacomel*, quod ex vuæ acerbæ, quæ ὄμφαξ eſt Græcis, & melle validius trito, conficiebant.

Ozenitis, quæ eſt nardus Gangetica, dicta videtur cum Dioſcoride tum Plinio à graui odore, nempe ἀπὸ τοῦ ὄζειν,

Ozias fortitudo Domini. Etenim עז *fortitudo*, יה *Deus* vel *Dominus*.

P.

P*Abulum*, à paſco.

Pachynus promontorium Siciliæ Ptolomæo, ad ortum vergens & Græciam ſpectans, vt Lilybæum Africam, Petorum Italiam (*eſt enim eius regionis forma triquetra*, atque ideo Latinis *Trinacria* dicta, Græcis τρινακρίη, Lycophroni τρίσκελος) nomen habet ab aeris craſſitudine, *vt placet non ſolùm Seruio, ſed etiam Iſidoro*. Nam Græci παχὺ appellãt, quod nos pingue. In eo tamẽ iuxta nonnullos aberrat Iſidorus quòd auſtrum ſpectare dicat, cùm ortum ſpectet, vt modò dictum, & Polybius confirmat, bonus hiſtoriographus. Etſi Ouidium ſibi fauentem habeat *13. Metamorphoſ.* Tradũt nõnulli Vlyſſem hoc loco exagitatum nocturnis terriculamentis Hecubę cẽotaphium erexiſſe. Fuit & dimicatum illic à Sexto Pompeij filio prælio nauali, ſed victus fugit in Aſiam ad hoſtium arbitrium ſub percuſſore moriturus, quod fortibus viris miſerrimum eſt, *vt ait Florus*.

Pactum à pactione deriuat Vlpianus *l. 1. ff. de pactis*. Iſidorus vult dictum quaſi *ex pace factum*, ab eo quod eſt *pango*, vnde & *pangere fœdus*. Quo ſpectat, quod paulò ante dicit. *Pactum eſſe inter partes ex pace conuenientem ſcripturam legibus ac moribus comprobatam*. Scio etymon eius acerbè reprehendi à Forcatulo, ſed quãtum mihi appatet, præter rationem aliquo modo, cùm nihil aliud ſit pactum, quàm duorum vel plurium conſenſus in re, quæ parti vtrique placet, *dict. l. 1. ff. de pactis*, vel iuxta Ciceronem, quod inter aliquos conuenit, quod iam ita iuſtum putatur, vt iure præſtari dicatur. Id autem quo pacto fiet, niſi placidè atque pacificè inter ſeſe conueniant partes?

Padus fluuius aurifer Italiæ (etiamſi Strabonis tempore aurum ferre deſierit) ſicut *Tagus* Hiſpaniæ, *Hebrus* Thraciæ, *Pactolus* Aſiæ, *Ganges* Indiæ, *vt lib. 33.* docet

docet Plinius, alio nomine *Eridanus* ἠγίδανος, olim Liguribus *Bodincus*, auctore Scepsio, Polybio βόδεγκος, *Botigum* Catoni, ex imis radicibus montis Vesuuii ortus, & triginta in se fluminibus aliis breui spatio receptis, *teste Solino*, in Adriaticum mare excurrens, omnium etiam (si credimus Straboni) fluminum Europæ circa ostia longè maximus, excepto Istro, nomen accepit iuxta Catonem & Plinium, qui id habet ex Metrodoro, ab arbore iuxta fontem picea, quę Gallicè vocatur *Pades*. Isidorus vult eũ Alpium iugis effusum ex tribus fontibus oriri, ex quibus vnus dictus fuerit *Padus*, qui fluuio quoque nomen indiderit. Multa de eo fabulati sunt Poetæ non digna tamen quæ huc transferantur. Collocatur & inter sidera à sinistro Orionis pede proficiscens, & ad Pistricem perueniens, vbi rursum diffunditur ad Leporis pedes, atque hinc ad circulũ antarcticum, cuius copiosa descriptio exstat in Arati φαινομένοις. Omnium copiosissimè agit de eo Leander in Lombardia sua Cispadana ex *Plinio, Solino, Mela, Polybio, Ptolemæo, & aliis.* Ego tantum ex Strabone illud adiecero, quòd duos agnoscat fontes, ex quorum vno Druentia fluuius Rhodanum versus defluat per confragosa loca, ex altero Padus copiosus & rapidus, progressu verò μείζων καὶ πραότερος *maior atque placidior* Nam hæc verba videntur nonnihil Isidori de nominis origine sententiam confirmare.

Padusa, Palus Italiæ prope Rauennam, cuius & Virgilius meminit, à Pado vicino iuxta Vibium Sequestrum obtinuit nomen, quippe in quem sese exonerat. Olim illa tractum omnem inter Padum & Aemiliæ viæ finitima loca occupabat, flumina & torrentes plurimosq́ ex Apennino demissos in se recipiens. At insequentibus seculis adeo fuit exsiccata, vt exiguum eius spatium fuerit relictum. Quo factum, vt ne modica quidem nauigia è Pado sine magna difficultate per eam duci, & subuehi potuerint. *Leander in Romanula.*

Paan, dictus Apollo ἀπὸ τοῦ παίειν, i. *feriendo*, quòd sagittarum ictu nocere crederetur, *vt scribit Festus Pompeius*, vel ἀπὸ τοῦ παίειν, id est, *sanando*, quod in Festi Codice corrupto suspicor desiderari. Eam enim significationem huius quoque vocis esse non obscurè exprimit Eustathius Iliad. α. his verbis: ἐστὶ δὲ καὶ παιήων ὄνομα ἰατροῦ τοῦ παρὰ θεοῖς, ἀπὸ τοῦ παίω τὸ θεραπεύω. τινὲς τὸν αὐτὸν εἶναι νομίζουσι τῷ ἀπόλλωνι. Hinc παιωνία χεὶρ, ἡ θεραπευτική. Item *ars Pæonia, Medica. Sic opem Pæoniam* dixit Ouidius. Eandem ob caussam idem Appollo ἀλεξίκακος est dictus Atheniensibus, Eleis *Acesius*, παρὰ τὸ ἀκέσασθαι, id est, *medendo*, sicut Lindiis λοίμιος peste sedata, οὔλιος Milesiis, & ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι *sanando*, quod ipsum nomen tamen aliquando in contrariam partem sumitur, vocabuli origine ἀπὸ τοῦ ἱέναι, i. *immittendo sagittas* deducta. Est enim Mythicis idem cum sole Apollo, cuius & effectus maximi sunt duo. Vnus, quod temperato calore vitam iuuet: alter, quòd radiorum iactu pestem interdum immittat, ἑκηβόλος inde dictus Homero. Proinde sagittis ferire creditus Apollo & arcum sonantem ferre. Vtrumque effectum & vim significasse videntur etiam Vestales, cùm ita eum inuocarent in sacris: *Apollo Medice, Apollo Pæan.* Obtinuit etiam vsus, vt, cùm sanitatem sibi dari precarentur apud gentes, ἰὴ παιὰν, per η enuntiarẽt, quasi dicerent *medere Paan:* Cum verò ἳε Pæan aspirando dicerent, quasi *vt immitteret aut feriret*, econtrario exoptarent. In vtramque partem deflectitur etiam Apollinis nomen, cùm iam deducitur ἀπὸ τοῦ ἀπολύειν, id est, *soluendo*, quod soluat & liberet à morbis, iam ἀπὸ τοῦ πάλλειν, id est, *vibrando* apud Platonem. Hinc & Hesychius ἵηιον cum afflatu dictum affirmat ἀπὸ τῆς ἀφέσεως, id est, *missione sagittarum*, cum tenui spiritu ἀπὸ τῆς ἰάσεως, id est, *medela*. Quo

nó inepte Thucydidis scholiastes τὸ Πεᾶ ἀπὸ τοῦ παύειν, id est, *sedando* deflectat.

Pædia lex, quam Q. Pædius cum C. Octauio Consule tulit nominatim de Cæsaris interfectoribus. Meminit eius Velleius *lib.2*.

Paon percussorem significat, ἀπὸ τοῦ παίειν, id est, *percutiendo* tracto vocabulo, vt sit idem quorundam iudicio, qui Hebræis est *Cethim*.

Pæstanæ rosæ, quæ apud Pæstum Lucaniæ oppidum nasci solebant. Vnde Virgilius cecinit *biferique rosaria Pæsti* De rosarũ generibus multa Plinius *libro 21.* à ciuitate Pæsto dictus & *sinus Pæstanus* Straboni *libro quinto*. Possidonia appellata fuit à Græcis, condita primùm à Doriensibus .*vt docet Plinius idem*.

Patelia lex de ambitu fuit à C. Pætelio Tribuno plebis, auctoribus patribus, & *teste Liuio*, ad populum lata, vt nouorum maximè hominum ambitio, qui nundinas & conciliabula soliti erant obire, comprimeretur. Sed eam tacito cõsensu post abrogatam existimant non pauci, eo quod cõstet magistratuum petitores etiam in prouincias solitos abire ad captandam coloniarum & municipiorum gratiam.

Pagana lex in plerisq; Italiæ locis viguit, qua cauebatur, *ne mulieres in pagis per itinera ambulantes fusos torquerent, aut omnino detectos ferrent, quod id frugibus aduersum aut noxium haberetur.* Plinius *lib.28.cap.2.*

Paganalia Festa agriculturæ caussa sunt instituta in pagis, à quibus & illis nomen. Solebant tum temporis, vt & in Sementinis festis, solemni pompa circumire atque lustrare pagum, & liba quotannis Deorum aris inferre, id quod haud obscurè etiam Ouidius indicat Fastor.1. cùm ita canit:

Pagus agat festum, pagum lustrate coloni,
Et date paganis annua liba focis:
Placetur matres frugum, Tellusque, Ceresq;,
Farre suo grauida, visceribusque suis.

Regem Tullium horum auctorem esse, proditum video non tantum à doctissimo Varrone, sed etiam eius seruo Dionysio Halicarnassæo *lib. 4.* conscriptis sacrorum ritibus ac ceremoniis, singulisq; paganis eius iussu certũ numismatis genus conferentibus ad tabem conuentum. Celebrabantur autem mense Ianuario, & quidem post Sementinas. Iosephus Scaliger notat *in Collectaneis suis* Varroni adiectis, moris fuisse in his sacris Cereri offerre *potionem Burranicã*, sic dictam à colore burro, id est, rufo, quem mulsum lacte dilutum reddit. Festus Pompeius etiam nominat *Burranicam* potionem lacti cõmixtã sapa, quod *teste Nonio*, Mellaceũ est, seu mustum ad mediam partem decoctum. Neutraliter vtitur hoc nomine vterq; Grãmaticus, etiamsi Varro *lib.1. de vita populi Romani* dixerit sapam, mustum ad mediam partem decoctum intelligens. Eandem potionem significare voluit Ouidius Fastorum 4. his verbis:

Tunc licet apposita, veluti cratere, camella,
Lac niueum potes, purpureamq; sapam.

Camellam esse dicit Scaliger, quã pollux vocat σκαμίλλαν. At Petronius docet esse vas ligneum, cùm inquit: *Et Camellam etiam vetustate ruptam pice temperata refecit. Tum clauum, qui detrahentẽ secutus cum camella lignea fuerat, fumoso parieti reddidit.* Quo minus placeat vas illud esse vimineum, vt aliqui arbitrãtur.

Paganus à pago nomen inuenit, eum significare solitus, qui sacramento militiæ nó erat addictus. Inscriptus enim militiæ dicebatur miles. Vide *l. si dum ff. ad leg. Falcid.* Alioqui *paganus* in vniuersum quilibet rusticus dici poterit, à pago deducta voce.

Pagasa, locus in ora Magnesiæ 20. stadiorum spatio ab Iolco dissitus, vbi prima Græcorum nauis creditur cõpacta, à re ipsa accepisse videtur nomen Straboni & Callimacho, nempe παρὰ τὸ πήγνυμι, quod est *figo*, vel *compingo*. Aliis à *fontium propinquitate*, quos πηγὰς nominãt Græci. Priori etymo astipulatur interpres

pres Apollonii Argonaut. 1. his verbis: παγχασαί, ἀκρωτήριον μαγνησίας, ὠνομάσθη δὲ ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ πεπήχθαι τὴν ἀργώ. Subdit inde: ὁ δὲ σκήψεως ἀπὸ τοῦ πηγαῖς περιῤῥεῖσθαι τοὺς τόπους, quibus verbis stabilitur etymon posterius. Neq; enim ista sunt referenda ad Pegasæum Apollinem aut cognominis eius originationem, vt perperam doctissimus Gyraldus refert *syntagmate septimo historiæ Deorum.* Imò Paulò post idem interpres scribit distinctè: ἔστι δὲ καὶ παγασαῖς ἀπόλλωνος ἱερόν. Vt quidem Apollo tulerit hoc nomen à loco, qui templum eius habebat, non à fontibus, quibus irrigabatur. Ab eodē loco dictus & *Pegasæus Iason* præcipuus auctor huius nauis cōdēdæ apud Ouidium *3. de arte amandi*, & *Pegasæa ratis* Lucano. Sunt qui pegasa scribunt, sed minus rectè.

Pagina, à pangendo, quòd in eo versus pangantur. Ab eadem origine plantæ. Vnde Plinius: *Nascenti & depacto surculo natura incuriosius semen dedit.*

Pagus, ἀπὸ τῶν πηγῶν, *fontibus.*

Palestra genus exercitii, in quo vnctis corporibus colluctabantur, vel etiā locus huiusmodi exercitio destinatus, videtur nōnullis arcessere nomen ἀπὸ παλαίειν, quod nihil aliud est nobis, quam *luctari*, vel ἀπὸ τῆς πάλης *lucta*, quā produnt auctores fuisse duplicem: *Unam* e rectam, in qua ὀρθοστάδην pugnatū monet Lucianus: *Alteram* super pauimento volutatoriā, qualis ferè fuit Romanorū pugna cum Iazygibus apud Xiphilinū in Adriano. Rectā in sua Republica tantum retinendam censuit Plato 7. *de legibus*, eiusq; effectus exprimit his verbis: τὰ δ' ἀπ' ὀρθῆς πάλης ἀπ' αὐχένων καὶ χειρῶν καὶ πλευρῶν ἐξειλήσεως μετὰ φιλονεικίας τε, καὶ καταστάσεως διαπονούμενα μετ' εὐσχήμονος ῥώμης τε, καὶ ὑγιείας ἕνεκα ταῦτ' εἰς πάντα ὄντα χρήσιμα οὐ παρετέον. Alii detinant nomē à Palæstra, quā filiam Mercurii fingunt, qui præses non solum, sed etiā auctor luctæ vel palæstræ prædicatur cū à Flacco, tum à Philostrato 2. εἰκόνων in Antæo. Seruius Grammaticus deducit ἀπὸ τοῦ πάλλειν *vibrando*, quod qui luctaturi erant, soliti fuerint sortiri vrna cōmota, & inde educta sorte conserere manus. Sic Heroes apud Homerū sortiūtur demissis in galeā sortibus, quis esset cum Hectore cōgressurus. Et apud Virgil. *Æneid. 5.* duces in nauali certamine loca sorte legūt. Sed primū etymō magis arridet, vbi nota & illud, quod Plautus artem Palæstricā nominauerit *Palem* Græca voce, ad Simonidis imitationem. *Apalastros* vocat Cicero cum Græcis *ignaros palæstræ* in Oratore. Palæstrita Apuleio *4 Metamorph.* luctationis magister, vel qui eius luctationis est gnarus. Huiusmodi homines ceromate inunctos fuisse discere licet *ex 2. Sympos. quæst. q. 2. apud Plutarchum.*

* *Palamedes*, παλαμήδης tēpore Troiani belli floruisse & Vlyssis artibus periisse dicitur vulgo. fertur prętęrea quatuor literas Græcas inuenisse, θ, ξ, χ, φ: calculorum ludum, mensuratum & ponderum rationem excogitasse, Astrologiæ peritus fuisse, annumq; ad Solis, & menses ad Lunæ cursum accommodasse, primúsque in castris visam atque reformidatam solis eclipsin naturalem miniméque timendam esse docuisse affirmatur. præterea aciei ordinem, tesseras militares & vigilias inuenisse dicitur. Hebræi doctores & professores publicos מורים *Morim* & מלמדים *Melammedim*, vnde natum nomen Palamedis, appellant. למד *Lamad*, i. didicit, & in secunda coniugatione *Limmad*, docuit. Inde *Lamad* doctus, eruditus, & למודים *Limmudim*, eruditi, discipuli. Phænicii, quorum lingua Hebraicæ fuit affinis, hæc nomina Græcis tradiderūt, qui suo idiomati accommodarunt ea, & de rerum inuentoribus suo more sunt gloriati. Vide *Academia.*

Palatinus mons Romæ, inhabitatus longo tempore ante conditam vrbem à Valentia Itali filia, inde ab Euandro, qui & arcem in eo constituit, idem inter so-

priem colles præcipuus, ideoq; celebris præ reliquis, varias sui nominis caussas habet apud auctores bonos. Nã & palatium dictum constat, quod Arcades cũ Euandro palantes, id est, nullo ordine vagantes in illum venerint locum, *teste Varrone*. Quamquã alii nomẽ trahant à Palatinis, id est, *Aboriginibus*, quod hi venientes ex agro Rheatino, qui appellatur Palatium, ibi consederint. Addit Varro, existimare nonnullos inditũ hoc illi nomen à Palatia Latini vxore. Sũt, qui à Palante Euandri proauo deducũt. Alii a Palatho Hyperborei filia, quæ ex Hercule Latinũ susceperit, nonnulli à sepulto Palante quẽ a Turno occisum canit Virgilius. Linos primum vocatum censet *Palantium* a Palanteo Arcadiæ, vrbe inde *Palatiũ*. Præter hos omnes sũt, qui à pecorũ *balatu*, quæ ibi solebãt pasci, antequã incoleretur, nomẽ eius deriuant. Quapropter *Balantiũ* nominauit Poeta Næuius, cui & Festus astipulari videtur his verbis: *Palatium mons, Romæ est appellatus, quòd ibi pecus pascens balare cõsueuerit.* Solinus scribit quosdã auctores esse datum ei nomen à Pale pastorali Dea. In tanta diuersitate originationis quidnam potissimùm sequaris, incertum. Producere tamen volui omnium sententias, vt quilibet eam amplecti posset, quæ præcipuè arrideat.

* *Palatiũ, φαλάντιον.* Ita vocabãt summa iuga veteres Latini & Græci. vnde falę & falantũ Hetruscis erat cælũ. Scaliger in Varronẽ *Palatiũ*, domus regia. ἀρχεῖον, Hebr. בירה *Bira*, Arx. Locus munitus. Hinc βᾶρις, turris, validũ propugnaculũ. Dicitur etiam היכל *Heical*, cui affine est verbũ כלה *Cala*, perfectũ & absolutũ est, vt in palatiis regũ nihil ad ædificiũ & ornatum requiritur.] Restat vt, quæ hîc notatu sunt digna, pauca adiiciam. Collocatã primũ in hoc monte inuenio statuam Romuli, vnde Romuleum vocauit Tremellius: Et si alii hanc eius appellationem eo referant, quod ille hunc montem muro cinxerit, inque ipso Romam quadratam condiderit. Cuius rei caussas duas adfert Dionysius: *Primam* quidem, loci fortunam, quæ fratribus expositis incolumitatem & educationem præbuerat: *Alterã*. quod in eo XII. vultures visi Romulo addixerint imperium. Habitauit etiam in eo Romulus, inde Tullus Hostilius, deniq; Augustus & Imperatores alii, vt inde cuiusuis splendidi hominis aut Principis domũ Palatium dicant *Latini*. Templa habuit Victoriæ post res multas feliciter gestas, *Cereris, Iuuenis Sospitæ, Matris Deum, Iouis Statoris, Libertatis, Fidei, Apollinis Palatini. Deæ Viriplacæ, Vilupiæ, Latonę vero & Mineruæ delubrũ, itẽ Vestæ, Orci, Rhãnusiæ, Dijouis, Consi, Lunæ, Fortunæ Viciuæ, Augusti, Quirini cũ Latiũ sacello in Velia.* Hodie subterraneis specub' totus quasi est pensilis, & aut ruinis deformis aut hortis occupatus. Ab eodẽ quoq; mõte tulit nomen tribus Palatina secundum Varronem *4. de lingua Lat.* Hanc enim cum foro & Capitolio obtinebat. Meminit eius Cicero *4. in Verrem.*

Palea, ἀπὸ τοῦ πάλλειν, id est, *vibrando*, quod & Scaliger approbat *Exercitat. 325* Cum autem legitur in Pontificum Decretis *Palea*, sciendum insigne ibi erratum committi, cùm sit legendum *Palæa*. Nam παλαίος Græcis est vetus. Itaque passim, vbi occurrit hoc nomen, vetus habetur canon, vt quilibet facile obseruare poterit diligenti lectione.

Palilia, vel, *vt alii*, Parilia, sed minus recte, sacra fuerunt nominata à Pale Pastorum Dea, cui pro partu pecoris rem sacram facere solebant: Ad quam sententiam accedit etiam Dionysius. Fuisse autem illi sacrificatum libo ex milio, lacte, & sapa confecto, additis etiam aliis ceremoniis & precibus, est annotatum in Fastis ab Ouidio. Eusebius prodit, diem illum, quo celebrabantur *Palilia*, fuisse Romæ natalem. Vnde Propertius Elegiar. 4.

Vrbi festus erat, dixere Palilia *patres,*
Hic primus cœpit mœnibus esse dies.

Soli

Solinus dissentit à nobis in etymo, cum ab Iliæ partu inuentum existimat hoc nomen, quod etiamsi non probem, tamen haud omittendum, quod inde notat, obseruatum hoc die, ne qua victima cæderetur, vt ille dies purus esset à sanguine. Festiuitatis autem ritus erat, vt tum ignem transilirent accensis stramentitiis fascibus, vtque lac biberent, pecoris videlicet fructum.

Palinodia ἐκ τὸ πάλιν καὶ ἀείδειν compositum nomen, quod iterum canat. Talem cecinisse legitur Stesichorus.

Palladium à Pallade, cuius effigies fuit, nomen accessit. Vnde in Epigrammatibus dicitur τριτογενοῦς εἴκελον εἰδανίης. Ferunt illud regnante Ilo, à quo conditum ferunt Ilium, cùm in arce summa ædificarent templum, delapsum fuisse cœlo, mouens oculos & hastam. Consultus Apollo ea de re, futurum ciuitatis eius exitium respondit, *si Palladium extra mœnia ferretur*. Seruarunt itaque diligentissimè illud Laomedõ & Ilus. Regnante autem Priamo, cùm Helenus apud Arisbam captus Græcis indicasset fata Troiana, Vlysses & Diomedes per subterraneas cloacas subrepserunt in arcem, & occisis custodibus Palladium abstulerũt. Diruta postea Troia, cùm illud teneret, Diomedes & multis casibus iactatus minimè sibi conuenire crederet, transeunti Æneæ offerre conatus est. Quem cùm velato capite sacrificantem offenderet, ne ordinem sacrificij turbaret, obtulit cuidam ex Troianis nomine Nauti. Tandem illud Romam fuit delatum, inuentum tamen prius à Fimbria quodam bello Mithridatico, & indicatum Romanis, consultóque oraculo responsum, illic imperium, vbi & Palladium, fore. Plura itaque similia sunt facta. Sed cœleste illud ex hastæ & oculorum mobilitate cognosci poterat, & ab vna tantum sacerdote asseruari in æde Vestæ, Troianam soli cui fas vidisse Mineruam, *vt ait Lucanus*. De eo ipso intelligit Seruius ea verba Virgilij: *Corripuere sacram effigiem, manibusque cruentis Virgineas ausi Diuæ contingere vittas.* Sunt tamen, qui ab Ænea verum Palladium cum magnis Diis in Italiam aduectum scribunt, & ex Alba longa, siue *(vt Varro putat)* ex Lauinio Romam esse translatum & collocatum in æde Vestæ.

Pallas. Eadem hæc cum Minerua de qua antea. Ceterum dictáne Pallas, quod ab ea *Pallas* sit interemtus, an παρὰ τὸ ἀναπεπάλχθαι ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ διός, *quod ex cerebro Iouis sit formata*: Anne etiã quod orta feratur ex Pallante palude iuxta Festum? Quid, quod aliqui datum velint nomen ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὸ δόρυ, id est, *à vibranda & concutienda hasta*: Alij à saliendo siue saltando in bello? Sed longè elegãtissime Eustathius Iliad. 1. παλλάδα τὴν ἀθηνᾶν λέγει κατὰ ἀλληγορίαν, διὰ τὸ τῆς προνοίας ἢ φρονήσεως ἐξυκίνητον, ὡς ἀπὸ τοῦ πάλλω τοῦ δηλοῦντος τὸ κινῶ. οἱ δὲ παλαιοὶ καὶ τὰς μείρακας παλλάδας ὠνόμαζον, ὅθεν καὶ ἡ παλλακὶς παρωνόμασαι. καὶ πάλλαντες δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οἱ νέοι, ὡς φησὶ φιλιστίδης ἐν συγγενικοῖς. τὸ δὲ λέγειν οὕτω καλεῖσθαι αὐτὴν, ἐπειδὴ ἐν τῇ γιγαντομαχίᾳ πάλλαντά τινα πεφόνευκε γίγαντα, ἢ ὅτι ἐκ τῆς τοῦ διὸς συνέπαλτο κεφαλῆς, ἢ ὅτι κεραυνωθείσης σεμέλης βληθείσης, καὶ τοῦ διονύσου διεκπεσόντος ἐμβρύου, παλλομένην τὴν τοῦ ἀμβλώματος καρδίαν κηνηκε τῷ διί, μῦθος ἐστὶ παραπλήρωμα, ἠθικῶς δὲ φρόνησις ἐστὶν ἡ ἀθηνᾶ, δι᾽ ἣ καὶ διὸς μήτιδος εἶναι λέγεται, ἤτοι νοὸς καὶ βουλῆς. φησὶ γὰρ ὁ μῦθος, ὅτι ἔγκυος οὖσα τὴν ἀθηνᾶν ἡ μῆτις κατεπίθη ὑπὸ τοῦ διός. ἐν δὲ τῷ ὡρισμένῳ ταῖς κυούσαις καιρῷ ἐξέθορεν τῆς τοῦ διὸς κεφαλῆς ἡ ἀθηνᾶ. Omnes tamen etymologiæ istæ reuera sunt fabulosæ & ex parte ridiculæ. Nimis etiam longè petitum etymon eorum, qui fingunt dictionem esse Græco-Hebraicam, & proinde compositam ex *Pale*, quę vox Hebręis admirabile quiddam significat, & *διὸς*, id est, *Ioue*, cui sententiæ tamen astipulatur Peucerus vir alioqui prudens & doctus. Digna &

hic relatu Ioannis Tzetzis verba in Hesiodi Opera & Dies de Palladis etymo- seu fabula rota, propter doctrinam & elegantiam: Quippe ait: παλλας, ἡ παλλομένη καὶ ἐυκίνητος ἡ ἐν τῷ ἐκ τῆς διὸς νόῳ κεφαλῆς γεννῆσθαι, παλλουσα τὰ ὅπλα. ὁπλιζομένη γὰρ ἡ φρόνησις λέγεται διὰ τὸ καταπληκτικὸν καὶ ἐπανδρον. καὶ τὸ γαθηρόν. τὰ γὰρ γλαυκὰ τῶν ζώων καταπληκτικὰ καὶ θυμοδέστερα. Cùm autem hanc Deam armatam prodiisse fingant ex cerebro Iouis, *vt antea dictum*, simul ecce armorum bellique præsidem prodiderunt. Vnde & Deam armiferam nominauit Ouidius, item impauidam, Homerus ἀτρυτώνην, hoc est, indefatigabilem indomitamque, id quod tali Deæ maximè est conueniens. Quin Cicero belli inuentricem & principem fuisse scribit *libro de Natura Deorum*. Phurnutus δορυκέντορα dictam notat, quasi dixeris *hastapungentem*. Pindarus ab hastæ concussione ἐγχέβρομον nominat. Valerius Flaccus tribuit eidem pectus ægisonum *lib.3*. Nam ęgidos eam cum Ioue participem esse docuit Phurnutus. Quæ omnia eundem in finem spectant, bello quippe præsidere hanc Deam. Quid? quod eadem artibus ingeniisque præficiatur *teste etiam Ouidio 3. Fastorum*, vbi ait:

Ipse vides manibus peragi fera bella Mineruæ,
Non minus ingenuis artibus illa vacat.

Forsan & ideo oleæ inuentum ipsi delatum, quòd vt hæc arbor symbolum est pacis, ita ferueant artiū studia, cum horridus ille Mars abest & quidquid secum fert mali agminis. Etsi alij dedicatam hanc arborem velint propter pudicitiā, quòd innupta & virgo permaneat. Itaque Græci, *vt scripsit Rutilius Taurus*, iubent oliuam, cùm plantatur aut legitur, à mundis pueris atque virginibus esse tractandam. Sic Florentinus *libro de re rustica* puros eam collectores amare tradit. Vnde & *Anazarbi*, quæ Ciciliæ ciuitas est, felicissimas esse oleas, dum colantur à castis tantummodò pueris, proditum inuenio. Atque hęc de Pallade.

* *Pallas*. Quæ de Pallade prudēs & doctus Peucerus protulit, tract. de diuinatione extispicum, quum sint obseruatu digna, repetemus. Græci, inquit, Palladis nomen deriuant, vel παρὰ τὸ ἀναπεπλάχθαι ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ διὸς, quòd ex cerebro Iouis prognata sit & formata: vel παρὰ τὸ ἀεὶ πάλλειν κραδαίνειν τὸ δόρυ, quòd hastam indesinenter vibret. Ridiculę deriuationes. Nam dubium nō est appellationes peregrinas esse, & ex Patrum religione acceptas ac conseruatas. Palladis appellatio est à *Palè*, quæ vox Hebręis significat admirabile quiddam, seu miraculosum. Et Διὸς Græcis, Iouis apud Latinos, nomen idem est cū Hebræorum Iehoua, [פלא & פלה, *Pala*, id est, velatus fuit, absconditus fuit, miraculum fuit in oculis hominum arduus & excellēs fuit supra captum hominis.] Cùm autē in fabulis Græcorum sit Mineruam progenitam esse ex cerebro Iouis, moueor & appellationibus, & fabuloso ænigmate, vt existimem huic occasionem dedisse obscuram memoriam doctrinæ sanctorum Patrum de Dei essentia & tribus personis in Deo, sed non intellectæ ab Ethnicis. Videtur omnino alludere ad æternam & verè cum stupore admirandam generationem filij diuinitus patefactam Patriarchis. [At sistamus gradum, & magnum pietatis mysterium silentio colamus. Palladis mythologiam prolixè persequitur Natalis de Comitibus, libro 4. cap. 5. Ad sapientiam & sapientem omnia, quæ Poëtę de Pallade finxerunt, reuocans]

Pallium, sicut & palla, nomen inuenit, quòd sit *palam & foris*, cùm sub eo sit tunica. Philosophorum propria hæc vestis fuit, *vt apparet ex dicto Herodis Attici apud Gellium libro nono. Video*, inquit, *barbam & pallium, Philosophum non video*. Apud Græcos etiam in vsu præcipuè fuit. Hinc palliati sumuntur pro Gręcis, sicut

ſicut pro Romanis togati, quòd vterentur toga quam tandem cum victu Romanorum Galli ſimul atque Hiſpani receperunt, *teſte Strabone.* Dictæ propterea & fabulæ Palliatæ, in quibus inducebátur Græci, ſicut Togatæ, in quibus Romani. Scribit Tranquillus in Auguſto diſtribuiſſe eum inter varia munuſcula togas & pallia, propoſita lege, vt Romani Græco, Græci Romano vterentur habitu. Ita paulatim mutantur omnia, cùm Scipioni obiectum ſit, *teſte Liuio*, quòd cum pallio crepidiſq; inambulaſſet in gymnaſio, probroque ſit datum Rabirio, quòd Alexandriæ palliatus fuiſſet viſus, *auctore Cicerone in orat. pro Rabirio.* Fuiſſe quoque in vſu pallia cœnatoria, indicat Martialis *libro XI.* iterum *in ſuis Apophoretis.* Communem vero vtrique ſexui fuiſſe veſtem, colligi poteſt ex Vlpiano, tum *Cornelio Tacito*, qui *promiſcua* appellat *pallia.* Martialis: *Hanc volo, quæ facilis, quæ palliolata vagatur.* Scripſit quoque Lampridius, *matronas regias contentas eſſe debere vnico pallio, auro ſparſo.* Sed & in lecto vſos fuiſſe veteres, ſignificare videtur Ouidius. *1. Amorum Elegia 2* his his verbis: *Nec in lecto pallia noſtra ſedent.* Quoniam verò tunicis imponebantur, inoleuit prouerbium: *Tunica pallio propior*, de quo vide Eraſmum in Chiliadibus. In etymo diuerſus eſt à nobis & multis aliis grauiſſimis viris Iſidorus, cuius tamen verba ſubiiciam. *Dictũ.* inquit, *pallium à pellibus, quia prius ſuper indumenta pellicea veteres induebantur, quaſi pellea, ſiue à palla, per deriuationem.* Non poſſum à noſtro etymo diſcedere, fultus magnorum virorum auctoritate. Pallium piloſum dicitur fuiſſe veſtitus Prophetarum *ex Zacharie ca.13.* Hos videntur imitari voluiſſe pſeudoprophetæ eodem veſtitu, vt ita ſimplicioribus imponerent.

Palma arbor, qua Pauſania & Plutarcho auctorib⁹ ex Theſei è Creta Delum reuerſi inſtituto victores in multis certaminibus coronari ſolebant, quæque perpetuò viret nunquam depoſitis foliis, ἀείφυλλος καὶ ἐμπεδόφυλλος appellata propterea, & in contrarium fornicata etiam ponderibus reſiſtit, ſi Varroni credimus, nomen inuenit, *quòd ex vtraque parte natura vincta puria habeat folia.* Sed aliter Iſidorus: *Palma*, inquit *dicta, quia manus victricis ornatus eſt, vel quod expaſſis eſt ramis in modum palmæ hominis,* Eſt enim arbor inſigne victoriæ, proceroque ac decoro virgulto diuturniſque frondibus veſtita, & folia ſua ſine vlla ſucceſſione conſeruans, * φοίνιξ Græcis dicta ab Hebræo verbo פנק *Pinnek*, id eſt, delicatè pauit, tenerè & ſuauiter cibauit, vt dactylis aliiſque fructibus exquiſitis. Nam dactyli recentes admodũ placent palato, & ſuccum delicatiſſimũ continent. Maximè huius eſt ferax Iudæa, etiamſi creuerit in aliis regionibus. Eadem, ne quid elegans diſſimilem, in fœminam & marem diſtinguitur. Quòd ſi hæ duæ palmæ ſpecies propter ſe inuicem ponantur, deprehenditur mas attrahere ad ſe fœminã, fœmina verò non auerſari eius complexum, ſed ramis exporrectis ad eius quodammodo oſculũ ſe explicare: Vt ideo nonnulli coniugalis amoris & nuptiarum eſſe voluerint ſignum: *Innocentiam* ea ſignificari voluit Ambroſius alii *iuſtitiam.* Iuſtus enim vt palma florebit. Sunt qui etiam ea piorum vitam adumbrari intelligunt; quòd vt corticum ſcabritie tum perplexitate caudex eius minime iucundus eſt viſu, pars vero ſuperior ramorum amplitudine amœnam quandam pulchritudinem oſtendit: ita prima facie contemptibilis videatur piorum conditio, ſed demum in mirabilem exeat morum virtutúmq; pulcritudinem ac venuſtatem, maximè cùm in tertio cœlo gloriæ immortalis erunt participes. Huc accedit, tanto meliorem eſſe fructum palmæ, quanto illa annoſior eſt: quo modo etiã iuſti poſt diuturnitatem laboris ad fructum conſolationis perueniunt. Græcè dicitur φοίνιξ, quo nomine appellatur &

a. is

auis, nempe à palmæ quodam genere, *auctore Plinio*, quæ moritur, iterumque renascitur, *vt de hac aue Plinius idem, Lactantius, & alij prodiderunt*, cui propterea Christum Dominum resurgentē à mortuis compararunt. Notandum denique arboris huius non solùm fructum sed etiam *medullam*, quam Græci ἐγκέφαλον vocāt, hominum inseruire vsibus, etiāsi hæc Plutarcho capitis inducat dolorē. Meminit & eius Theophrastus 2. περὶ φυτῶν, vbi de palmarū generib. agit hoc modo: καὶ γὰρ ἐξαιρεθέντας τοῦ ἐγκεφάλου ζῶσι, καὶ κοπέντες ἀπο τῶν ῥιζῶν παραβλαστάνουσι. Galenus 2. *de alimentis* etiā verticē eius vescū esse affirmat. Præter hæc prorsus dignum memoratu, quòd nuper ex eo accepi, qui ex Guinea non ita pridem redierat rei totius αὐτόπτης. Affirmabat *incolas regionis ex palmis suis admodum succulētis habere oleum, vinum, panem, & vestes.* Fit autem oleum ex fructu (*botrum specie refert*) tanta quandoque magnitudine, vt vix duo viri alioqui robusti sint ferundo. Quanquam alij fructus minores sæpe ferri queant ab vno. Ratio comparandi hæc est: *Diuellunt & auellunt primum particulas, inque mortarium coniiciunt: Inde pistillis ligneis contundunt, donec cortices abscedant ab interiore fructu, seu nuce illis inclusa, quæ tanta duritie est, vt nullis cedat malleorum ictibus: Igni tamen exposita sponte fatiscit. Vbi iam cortices sunt satis contusæ, conduntur Samia olla, & addita aqua ad ignem bullire permittunt, donec ebulliens oleum in superficie natet, quod despumantium excauatis cucurbitæ fructibus includunt.* Vinum ex ea admodum dulce & inebrians comparant illato arboris caudici foramine, cortice videlicet cultro aliquo discissa vel aperta. Huic inserunt eiusdem arboris folium cōtortum & conglobatum. Tum paulatim solis calore tractum & elicitū defluit in ollam infra pendentem, quam vocant *Calabassem*. Tales ollas aliquando 8. aut 9. appendunt, destillantibus sæpe ex vna arbore 36. aut 40. libris. Panem conficiunt ex interioribus fructuum nucleis, quos attritos cum aqua redigunt in massam, quam manibus subactam oleaginorum librorum instar coquunt in feruente palmarum oleo. Vestes denique parant ex foliis siccatis & ita præparatis ad texturam.

Palpebræ Isidoro à *palpitatione*, quia semper mouentur, sunt dictæ. Reficiunt enim visum assiduo motu. Sunt quoque capillorum vallo munitæ, vt & apertis oculis si quid inciderit, repellatur, & somno conniuentibus tanquam inuoluti quiescant latentes. Exstant autem in superiore simul & inferiore oculorum parte iuxta Aristotelem, qui βλέφαρα vocat. Dici volunt nonnulli βλέφαρον, quasi φᾶρος τοῦ βλέπους, id est, *indumentum oculi*. Substātiam eius cartilagineam esse fatentur medici. Atque hanc cartilaginem Galenus nominat θάρσον, cui pinguedinis nonnihil adnatum est propter humectationem oculorum quæ cum absumitur in ægrotis, exsiccari eas necesse est. Inde verò ægri interitum præsagit Hippocrates, nominatq; βλέφαρα, alibi περιτετραμμένα, alibi κάμπυλα, id est, *retorta*. Cernuntur in eisdem, quæ Græcis dicuntur ἕλιγγες.

Palpo, quasi à palpando dictus Nonio. Est autem palpare *contrectare*, aut *manu mulcere* iuxta Porphyrium, quasi hoc adulatoribus peculiare & proprium sit. Certè nonnunquam idem, quod *blandiri & mitigare*. Nam *palpare iram* dixit Apuleius, & *palpo percutere* pro *adulari* Plautus. Et Flaccus: *Qui malè si palpere, recalcitrat, vndique tutus.* Eodem modo vsus Lucilius.

Paludamentum, insigne Imperatorum pallium *iuxta Isidorum*, cocco, purpuraque, & auro distinctum. Nonius vult *eā fuisse vestem, quæ nunc chlamys dicitur*, Festus ait: *omnia ornamenta militaria paludamenta vocari*. Varro quoque insignia & ornamenta militaria appellat *6. de lingua Latina*. Ideo, inquit, *ad bellum cùm exit Imperator, ac lictores vestem mutant, signáque*

que incinuerunt, paludatus dicitur proficisci. qua propterea quod conspiciuntur, qui ea habent, ac fiunt palam paludamenta sunt dicta. Propriè tamen, vestis hæc erat Imperatorum, *vt & Isidorus animaduertit.* Vt rectè scriptum reliquerit Apuleius *Apologia* 1. Veruntamen hoc Diogeni & Antistheni pera & baculus, quod regibus diadema, quod Imperatoribus paludamentum, quod pōtificibus Galerum. Tranquillus quoque in Cæsare paludamentum eum mordicus traxisse meminit, ne spolio potiretur hostis. Plutarchus scribit in Cæsare eodem, *Pompeium in prælio Pharsalico, cùm videret perterritum & pulsum equitatum, cui maxime fidebat, recepisse se in Prætorium, equumque nactum aufugisse detracto prius paludamento.* Græcus textus habet: ἀπεδύσατο ἐναγώνιον καὶ στρατηγικὴν ἐσθῆτα. Idē auctor in Lucullo ἐφεστρίδα posuisse videtur Baysio pro hac veste, in Crasso φοινικίδα, cùm lugubri & infelici die collaturus signa cum Persis processisset ad milites non purpureo paludamento, sed pallio nigro. Bene is etiam animaduertit (id quod cum Nonio conuenit) Macedones paludamenti loco Chlamyde fuisse vsos, cùm Plutarchus scribat Alexandrum, vbi vidisset Darium interfectum à suis, iniecisse ipsius corpori τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα. Denique notandum hoc loco Liuium in historia Horatii paludamentum accepisse pro eius veste, qui Imperator nō esset, ipsasque etiam Augustas paludamento fuisse vsas, *vt constat ex aureo Agrippina paludamēto.* Placuit sanè & his floribus exornare etymon nostrum, vt simul habeat solidus lector, quod grauius dictum animum eius delectet & pascat, cúmque aliqua saltem vtilitate hæc nostra inspiciat & legat.

* *Palus*, paludis, aquæ statiuæ receptaculū, אבל *Vbal*, per metathesin, mutata litera o in p. *balu*, palus. Et אגם *Agā*, copia aquarum stantium. Vide *Stagnū*. Gr. Ἕλος, id est, iuxta Hesych. τέλμα τῶδης καὶ σύμφυτος τόπος, & ποταμοῦ χεῖλος.

Pāphilus apud Terentiū dictus ὡς πᾶσι φίλος τις ὤν, ἢ πάντας φιλῶν, id est, *omnibus amicus exsistens*, aut *omnes amans.*

Pan Arcadiæ Deus, quem aliqui *Mercurii & Penelopes filium* fabulātur, alii *ex promiscuo procorum cum Penelope concubitu natū* ineptiunt quique ἄγριος θεὸς, id est, *agrestis Deus* dictus fuit veterib⁹, ἐφιάλτης, id est, *incubus* Artemidoro, ὅτι τῆς ὕλης κύριος, id est, *vniuersæ substantiæ materialis dominator*, olim Arcadib⁹, *teste Macrobio*, Pindaro ὀπαδὸς μεγάλης ματρὸς *comes magnæ matris*, nomen accepit Phurnuto, quod vniuersi (τὸ πᾶν nominant Græci) existimaretur Deus. Itaque fingunt *ipsius pedes esse caprinos* (inde *semicaper* dictus Ouidio) quo terræ ostendatur soliditas, eosdem pariter hirsutos, siue pilosos, id quod conuenit eiusdem terrę asperitati. At superiorem huius partem hominem repræsentare volūt, quòd in æthere versetur, τὸ ἡγεμονικὸν mundi, id est, *pars rationalis.* Quocirca & pectus radiabat sideribus. Facies autem rubebat ad ætheris imitationem. Cornua erant hirta, inque radiorum Solis & cornuum Lunæ similitudinem facta. Ascribebant & illi fistulam septē vocum discriminibus distinctam, ob cœli harmoniā: Atque inde συριγκτὴς est nuncupatus, sicut Phurnutus prodit. Porrò libidinosum finxerunt hunc ipsum Deum, propter spermaticarum rationum copiam, ideoque Nymphas non solùm insequi, sed etiam pueros formosos. Macrobius quoniam etiā Solem intelligi vult per Panem, scribit *ideo fingi in capra pedes eum desinere, quod materia, quæ dispensante sole in omnem substantiam porrigitur diuinis de se corporibus effectis in terra finiatur elementum.* Ad huius ergo extremitatis signum pedes huius animalis electi sunt, capræ *inquam*, quòd & terrenum esset, & tamen semper alta peteret pascēdo, sicut sol, vel cū radios supernè demittit in terras, vel cū se recolligit, in montibus visitur. Huius amor & delitiæ ἠχὼ creditur, nullius oculis obnoxia, quod significat harmoniā

cœli, quæ Soli amica est, quasi sphæratũ omnium, de quibus nascitur, moderatori: Nectamen potest nostris vnquam sensibus deprehẽdi. Fuisse hunc Deũ in comitatu Dionysii *libro de responsis* tradidit Porphyrius, quẽ cũ in bonorũ dæmonum numero collocat, agricolis tamen quibusdam apparuisse confirmat, qui repẽtè postea sunt mortui. Alii Magnæ matris famulum faciunt, & quasi quẽdam πάρεδρον illius. Nam Pindarus vocat ὀπαδὸν μεγάλης ματρὸς. Idem dictus *Lycaus* ab Arcadiæ monte Lycæo, quẽ creditus fuit incolere: Quapropter & illic templũ eius extitisse refert Pausanias *in Arcadicis*, adiecto hippodromo eius numini dicato. Habuit & templum Romæ in Palatini montis radicibus, sacraque dicta sunt *Lupercalia*, sicut Græcis Lycæa, quod λύκος Romanis sit lupus. Canit de eo Virgilius Ecloga 2.

Pan primus calamos cera coniungere plures
Instituit, Pan curat oues, oviũq; magistros.

Admonet Nannius respicere Poetam μόναυλον καὶ πάναυλον, vtrumque Panis inuentum. Composuisse fabulãtur fistulam primùm ex arundine, in quam apud Ladonem fluuium commutata fuisse dicitur nympha Syrinx, cùm eam seruandæ virginitatis gratia fugientem prosequeretur. Sed nolo nimius esse in fabulis. Redeo autem ad etymon, in quo planè etiam nobiscum facere videtur Orpheus vniuersam sub eius nomine naturam intelligens. Verba eius sunt:

πᾶνα καλῶ κρατερόνγε θεὸν, κόσμοιο τὸ σύμπαν,
οὐρανὸν, ἠδὲ θάλασσαν, ἰδὲ χθόνα παμβασίλειαν,
καὶ πῦρ ἀθάνατον. τάδε γὰρ μέλη ἐστὶ τὰ πανός.

At Homerus in Hymnis: πᾶνα δέ μιν καλέεσκον, ὅτι φρένα πᾶσιν ἔτερψε, quibus verbis *Deorum omnium mentes eum delectasse* intelligit, cùm citharam pulsaret. Mirabilem illam historiã de Pane, quòd Thamo cuidam Ægyptio nauis gubernatori ab incerta voce mandatum sit, vbi ad Palodes fuisset delatus, vt tũ nuntiaret magnũ Pana obiisse, id quod circa tempora veri Panis, & omnium mortalium Pastoris Domini Iesu Christi à Iudæis in crucem acti contigit, leges apud Plutarchũ ἐν τῷ περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων.

* *Pan*, dictus videtur à verbo Hebr. פון *Pon*, Attonitus est, ita vt dubius sit animi ne planè pereat, vel à פעם *Paham*, obstupuit, turbatus est. Hinc Panicus terror, qualis est Lymphaticis metus. פן *Pen*, aduerbium dubitantis; fugiendum (inquit) ne forte hoc vel illud mihi accidat, quod panico terrore perculsis accidit, vel a פנה *Pana*, respexit, vt fit in trepida fuga. Dicitur amasse Syringã nympham Hæc autẽ Græcis σύριγξ ab Hebr. שרק *Scharak* i. sibilauit, fistula cecinit, fistula à פצל *Patsal*. decorticauit, detraxit corticem ex ligno viridi Inde פצלה *Pitsala*, i. fistula cuius adeo frequens mẽtio apud Poetas, de Pane fistulãrum seu calamorum repertore canentes. Ab eo hirsuto fauni & Satyri שעירים Schirim, pilosi dicti ab Hebræis: Syluani item & eiusmodi mõstra profanæ antiquitatis, quæ à vera religione Hebræis familiari recedens sermonis proprietatem & res ipsas amisit: atque innumeris idolis exhibuit nefarium cultum. Vide faunus.

Panacea, πανάκεια, herba scilicet, quæ & πανάκες dicitur, & Panax (vnde *succus opopanax*) ipso nomine omniũ morborũ remedia promittit, *vt scribit Plinius*. Etenim πᾶν est *omne* Latinis. ἄκος *remedium*. Potentem eam vocat Lucanus *libro 9.* Virgilius *odoriferam 12. Æneid.* forte Lucretii insistens vestigiis, qui ait libro 4. *Odorem.*

Exspirant acrem panaces, absinthia terra.

Traduntur apud auctores tria ipsius genera. *Heraclium*, ex quo manat opopanax; alterum *Asclepium*; tertium *Chironium*, quod descriptum est eleganter à Poeta Nicandro. Meminit & eius Callimachus in hymno Apollinis. Omnium vero trium generũ distinctè meminit Galenus simplicium medicamẽtorum

torum 8. adiectis eorundem facultatibus. Nam *Heraclio* Panaci calorem in tertio ordine asscribit, siccitatem in secundo, adde aliquam abstergendi facultatem, & singulares ad vlcera contumacia vires. *Asclepium* verò prodit minus esse calidum priore attamen egregiè facere ad vlcera, phymata, & phagedænas, cui porro postremum facultate vult respondere. Facit & trium horum generum mentionem Dioscorides *libro 3. capit. 46. 47. 48.* Heraclium valere dicit ad scabiem vesicæ, stillicidium vrinæ, tormina, ciendos menses, dolores dentium, Ischiadicos & vuluæ strangulationes: *Asclepium* ad tubercula & phagedænas: at Chironium serpentum veneno resistere radice in potu assumta. Inde *capite 49.* etiam λιγυστικὸν à quibusdam hoc nomine donatum affirmat, quod plurimum nascitur in Apēnino Liguriæ mōte, qui est Alpibus coterminus, vnde & illi nomen, *eodem Dioscoride teste.* Mentionem denique & Hippocrates fecit τῆς πανακείας in iuramento suo, siue herbam hanc, siue rem aliquam sacram diuinámque significet, quod potissimùm reor, cùm addat καὶ θεοὺς πάντας καὶ πάσας.

Panathenea Athenarum & Mineruæ inprimis festa, singulis quinque annis celebrari solita & ab Erichtonio Vulcani filio instituta. nomen etiam arcessunt à Minerua, quæ Græcis dicitur ἀθήνη. Meminerunt eorum Isocrates, Pausanias, Plutarchus, & alii. Fiebat in illis lāpadum cursus (λαμπαδοφορίην nominat Herodotus *in Vrania*) sicut etiam in Prometheis & ipsis Vulcani festis, ita vt cuius fax esset exstincta, cum infamia discederet. victus ab insequente lege certaminis lampadem suam sequenti traderet.

Panda Dea culta legitur stulta gentilium superstitione apud Arnobium, quod T. Tatio, Capitolinum vt caperet collem, viam pandere atq; aperire permissum fuerit.

Pandecta sunt nuncupatæ à πᾶν καὶ δέχομαι, quòd *omnia comprehendant, quæ pertinent promiscuè ad veteris prudentiæ ius vniuersum.* Vnde Gellius scribit *noctium Attic. XII.* Tullium Tyronem Ciceronis libertum *libros de variis & promiscuis quæstionibus* composuisse, quos Græco vocabulo inscripsit Pandectas tanquam omne rerum ac doctrinarum genus cōtinentes. Quo vix satis ridere queant eruditi, cum legunt Accursium in procœmio Digestorum ita ἐτυμολογοῦντα: *Pādecta dicitur à Pan, quod est totum, & decten, quod est doctrina.* Vide lector, in quā turpem lapsum impellat acutissimum virum & de iuris scientia optimè meritum imperitia linguarum, quamq; difficulter sæpenumero se extricent à difficultatibus, qui cognitionis Græcæ linguę expertes in salebris & crassa versantur barbarie. Alienū ergo dedecus cautiorem te reddat, imò studiosum magis eius literaturæ, sine qua nullus vnquam in facultate aliqua magna cum laude versatus fuit. Est enim ea Latinæ linguę veluti matrix, vt nec hāc absolutè quisquā didicerit, nisi Græcorum pedamētis suffultus animū ad professionem aut studium adiiciat, sicut præstantissimorū virorum exemplis satis euinci potest.

Pandora quasi πάντων τῶν θεῶν δῶρον *Deorum omnium donum.* Hesiodus fabulatur, mulierem hanc à Vulcano factam missam fuisse à Ioue cum omnibus malis vasculo inclusis ad Epimetheum, qui dēto operculo, cū euolare sentiret omne malorum genus, vix in imo residentem spē occlusit, vnde fit vt sperent homines vel ad vltimū vitę halitum. Sunt, qui *Euam* sub huius fabulæ velo nobis expressam putant.

Panicum Græcis ἔλυμος, Diocli medico *mel frugum*, exsiccante natura & facultate præditum *iuxta Galenum*, parū quoque nutrimenti reddens, & ventris fluxum nonnihil sistens, ceu milium, cui etiam Plinius vult conuenire ipsius effectus, à paniculis nomē accepit, in qui-

lus continetur semen. Isidoro dictum videtur, quòd in multis regionibus eo vtamur homines vice panis.

Panis à pascendo nonnullis cum Varrone videtur dictus, vt aliam non posse dari putent nominis originem. Sed enim nec illos dixerim malè iudicasse, qui nominis proprietatem habere censuerunt ab eo, quod Graeci dicunt πᾶν id est, *omne*, eo quod *omnibus obsoniis adhiberi queat*, vel *omne animal appetat eũ*, vt etiã traditũ ab Isidoro Atheneus innuere videtur nomẽ panis esse deflexũ, cũ à satietate quã Messapii dixere πανίαν tũ repletione, φ πανια eidẽ nominauerint τὰ πλησμάτα. Idẽ tradit *panem repertum a Cerere frumentaria dicta & Simalide Syracusiorum Dea*. Cereris enim fertur inuentum frumenta molere & inde panes conficere, cùm antea glandibus vescerentur mortales. Qua re quidem nihil vtilius vnquã praestari potuit vitae humanae, cùm maximè roboret panis, nec sine eo pulmẽta aut alia edulia summopere prosint, eiusque beneficio ferae gẽtes in India vt plurimùm destituantur, simul alienae ab omni humanitate. Sed eius genera, quae partim nobis, partim veteribus fuerunt in vsu, operaepretium erit referre. Est ergo *Gregarius* vel *Cibarius*, qui haudquaquam delicatus seruis in cibũ solebat dari; *Fermẽtarius*, fermẽto confectus; cui contrarius est ἄζυμος *fermento carens*. Furnaceus Graece κλιβανίτης à clibano & furno, in quo coquitur, nomen inuenit. Ex eius genere ἰπνίτης *in minoribus furnis coctus*. Est & panis *subcineritius*, hoc est, coctus sub cineribus, qui in vsu fuisse legitur Hebraeis. Graecis ille est ἄρτος σποδίτης, cuius Athenaeus meminit *lib. 3*. Ibidem fit mẽtio panis, qui dicitur ἀποπυρίας, & coquitur supra carbones, Porro δίπυρος siue διπυρίτης, quem pro pane delicato accipit Athenaeus, Latinè *bis coctus* & *panis nauticus*, est Spartiano *buccellatum*. Graeci interpretantur ξηρὸν ἄρτον, quo videntur vsi Christiani in suis Xerophagiis, *vt nominat Tertullianus*. Dicitur & παξιμὰς & παξυμάδιον nostratib. *tvvichael*. Suidas δίπυρος ἄρτος, ὁ παρὰ ῥωμαίοις λεγόμενος παξαμᾶς. αὐτόπυρος panis qui Athenaeo dicitur αὐτοπυρίτης, ξηροπυρίτης & πύρινος, nõ ab igni nomẽ accepit, sed à tritico, qd Graecis est πυρός. Idem συγκομιστὸς audit apud Deipnosophistã quasi *confusaneũ* dixeris, quod partes oẽs tritici recipiat minime castratus, ἀλευρίτης aliis, φ ex farina fiat, additq; Athenaeus: οὗτοι πολύτροφώτεροι εἶναι δοκοῦσι. Brabãtini nominant vulgo *grofsternen broo*, *Frisii bolle*. Similagineus est, qui fit ex simila, Graeci dicũt σεμιδαλίτην. Athenęus: φιλιστίων δ' ὁ λοκρὸς τῶν χονδριτῶν τοὺς σεμιδαλίτας πρὸς ἰσχὺν φησι μᾶλλον πεφυκέναι. μεθ' οὓς τοὺς χονδρίτας τίθησιν, εἶτα τοὺς ἀλευρίτας. Siligineus σιλιγνίτης nõ Graeco nomine, *vt* inquit *Galenus*, Gręcis dictus, ex purissima farinae parte paratur furfurib. & recrementis caret, nomenq; arcessit non à siligine infirmiore tritici genere, sed à tenuissima farinae parte, quam *florẽ & siliginem* appellant Eadem quippe siligo veterib. est dicta. Ex Celso euinci id potest, qui siliginẽ, similã, & pollinẽ inter se cõfert, quod ille quidẽ nõ faceret bene nisi triticeae farinę pars quędã esset tã ea (*siliginẽ* dico,) quàm aliae duae, atq; ita similitudinẽ quãdã & cognationem inter se inuicẽ obtinerent. Locus exstat apud auctorẽ *lib. 2. cap. 18*. Sed & Plinius *li. 18. Siliginẽ propriè dixerim tritici delitias*. Et Seneca, ni fallor, idcirco optimum hinc panem confici innuit his verbis: *Malum panem exspecta, Bonus fiet, etiã illũ tene tibi, & siliginem fames reddet*. Verba haec legas in Epistolis ad Lucilium. *Collyrae* generis panis mentio fit apud Plautum in Persa. Grammaticorum senatus interpretatur *paruulos panes*, item *genus fictorum farinaceorum*, quae vt lagana interdum frigũtur in sartagine, interdum cocta per se eduntur, interdũ comedũtur ex iure. Meminit eius generis & *Athenaeus lib. 3*. Grãmatici Graeci volunt esse εἶδος πλακοῦντος, & κολλυρίζειν explicant

cant τὰ λάχανα τηγανίζειν, id eſt, *lagana in ſartagine frigere.* Meminit ei⁹ liber *Reg. 2.cap.6.* ἑκάςῳ, inquit, διεμέρισε κολλυρίδα ἄρτου. Sunt qui tortum panem interpretantur. Alibi pro pulte accipitur. Panem prӕterea ex hordeo confectum vſitatum fuiſſe veteribus, etiamſi imbecilliorẽ & nutrimenti minoris, ex Chriſti Domini conſtat hiſtoria, qui quinq; panibus hordeaceis & paucis piſcibus ingentem hominum multitudinem pauit. Canibus cum dandum voluit Varro *de re ru⸱ic⸱ lib. 2.* Panem ex nullo confectum, antequam refrigeſcat, ſine faſtidio poſſe abſumi, traditum à Columella *ca.9.lib.2. Speuſticium* panem ἀπὸ τοῦ σπεύδειν, id eſt, *accelerando* dictum, quomodo facias docet Cato. *Speuſticium panem*, inquit, *ſic facito: Manus mortariumque bene lauato: farinam in mortarium indito, aquam paulatim addito, ſubigitoque pulcrè, vbi bene ſubegeris, defingito coquitoque ſub teſta.* In caritate annonӕ inuenio & panes tentatos ex oryza, fabis & piſis. Quinimo in Friſia noſtra atro & ſecundario pani ex ſecale addere video ruſticos tertiam, aliquãdo etiam dimidiam farinӕ fabarum partem, quem exhibent in paſtum robuſtioribus illis operariis polyphagis, propter grauem & aſſiduum laborẽ. Heſiodus ſeruo aranti tribuendum eſſe monet ἄρτον τετράτρυφον καὶ ὀκτάβλωμον. Ex Panico, Zea, & alica olim factos fuiſſe panes tradit apud Athenӕũ Tryphon Alexandrinus *Obeliam* panem vel quia vendebatur obolo vel quia aſſabatur in obeliſcis ſic dictum nominauit Ariſtophanes *in Agricolis*, referente id Atheneo, recẽſet & alia genera, de quibus ipſemet reconſulendus eſt auctor. Denique notandum etiã, *papaueris ſemen ad panificiũ fuiſſe veteribus in vſu.* Eſt enim inter genera papauerum hortẽſe quoddam (θυλακῖτιν nominant) accommodatiſſimum panificiis ἀπὸ τοῦ θυλάκου deducto nomine, quo vas pani ferendo deſtinatum ſignificatur. Atq; ea de cauſſa appellauit Virgilius *veſcum*, id eſt, *edule* ſiue ἐδώδιμον, & cereale *Georgicorum 1.* Quapropter non ſolùm Cereris ſimulacra manu id geſtare ſolebant, ſed etiã Cereris antiſtites, cùm ſacrum offerrent Deӕ, ſicut ex Callimacho notauit Turnebus, cuius ea ſunt verba: γεῖτο δὲ χερὶ ςέμματα καὶ μήκωνα. Quantum ad bonitatem, plurimùm alimenti prӕſtare ſiligineum, *inde* ſimilaceum, *tertio* loco medium, *quarto* ſordidum *poſtremo* furfuraceum, affirmat Galenus. Optimi quoque ſunt *Clibanitӕ*, proximi ἰπνῖται in minori furno aſſati. At qui ſuper craticulam in calidos cineres aut foci pauimentum aſſantur, omnes ſunt praui ſicut & illi quos vocant ſubcineritios. Lauri autem panificij curam fuiſſe veteribus Romanis, indicant Varronis verba, quę leguntur in ipſius ſaty ra περὶ ἐδεσμάτων. *Si quantum opera ſumſiſti*, inquit, *vt vnus piſtor bonum faceret panem, eius duodecimam Philoſophiӕ dediſſes, ipſe bonus iampridem eſſes factus. Nunc illum qui norunt, volunt emere millibus centum. Te qui norit, nemo centuſſi.* Perſuaſit hodie apud vulgi animos, animam iis grauiter infici, qui pane abſtinent in cibis. Mirũ illud, ad Perſicum vſque bellum in vrbe Roma non fuiſſe piſtores, elapſis fere ab V. C. annis ſuper quingentos octoginta, quod ipſimet Quirites panes facerẽt, tum Quiritum mulieres, etiamſi ex veteri cum Sabinis fœdere nec molere eas nec coquere permitterent, *teſte Plutarcho in Problematibus.* Atteius Capito ſcriptum reliquit piſtores tantum eos dictos qui far pinſebant, etſi illud munus nec à ſua dignitate alienum exiſtimauerit vxor Catonis, *teſte eodem Plutarcho.* Vtque latius & profundius demittam falcem meam in meſſem antiquitatis, ſciendum quoque panem inſigne fœderis ac amicitię ſymbolũ fuiſſe veteribus. Apud Macedones enim ſi quod fœdus ritu patrio ſanctiſſimum vellent haberi, inibant illud libato pane, qui gladio vtrimque erat diuiſus. Noti & myſtici veteris teſtamenti Propoſitionis panes,

Christi proculdubio & fœderis istius symbola, quod inter Deum & homines est contractum. Notum quoque Pythagoræ symbolum, *panem ne frangito*, quo admonebat, non esse dirimendam amicitiam, quæ antiquitus pane conciliabatur. Quid? An non Christus distributo pane perpetuam inter suos amicitiam consecrabat? An non Paulus docet symbolum esse Christianæ φιλαδελφίας? An non in primitiua quoque ecclesia Catechumenis, antea quam admitterentur ad eucharistiæ communionem, sacratũ quendam panem communicabãt Christianæ caritatis symbolum, quem Græci ἀντίδωρον & εὐλογίαν vocabant, Augustinus *Epist. 36. buccellatum fraternitatis?* Morem porro apud Orientales fuisse frangendi panes, non scindendi, non solum constat ex literis sacris, quæ monent *esurienti frangẽdum esse panem*. Christumque in vltima cœna panem fregisse, sed etiam ex modo & ratione conficiendi panes nõ equidẽ eleuatos, sicut à nobis parari solent, verum latos in modum placentæ atque subtiles, & proinde ad frangendum idoneos. Inde frangere idem quod *distribuere*. Vtramque verò significationem habet τὸ שבר apud Hebræos; Inde Sceber *frumentum*, quòd frangatur molendo, postea verò *vendendo* distribuatur. Marcus sanè Euangelista vsus est verbo μερίζειν, quod est *partiri* vel *diuidere*, cap. 8. pro verbo κλᾶν, quod est *frangere*, Matth. 14. Chaldæus Paraphrastes vsus est pro verbo *benedicendi* his verbis: הואפריס, *ipse frangebat*. In sacra scriptura quoque panis & aqua per synecdochen pro quouis cibo & potu accipi solent eo quod præcipuus, maximè parabilis, communis & necessarius hic cibus sit, vt & potus ille tam brutis quam hominibus à natura concessus. Legimus itaque Genes. 43. *Non poterant Ægyptij cum Hebræis comedere panem*, id est, cibum capere. Et 2. Reg. 6. *Pone panẽ & aquam coram eis, vt comedant*, id est, *cibum & potum*. Hebræis ergo rectissimè dicitur לחם *lechem* à לחם *lachã*, quod *comedere* & *consumere* significat. Taceo porro de pane cœlesti, & angelorum, de pane doloris, afflictionis, de pane abscõdito, mendaciorum, pigritiæ, lacrymarum, de pane filiorũ *Matth. 11. & Marci 7.* ne actũ agã: Tantum illud addendũ particulas panis Græcis dici τὰ τῶν ἄρτων θραύσματα. Minores particulas nominat Homerus ψίχια & ἀκόλους, id est, σμικροτάτους ψωμοὺς, *interprete Eustathio.* Alij minores illas particulas nominant πύρνα, mendicos verò, qui eos colligũt, ἀγύρτας quasi ἀγείροντες, id est, *colligentes.* Chaldæus Paraphrastes appellat דרלחמא פתא, id est *buccellã panis.* Panaria legimus apud Papinium *1. Syluarũ* vasa, quibus panis inferri solebat in mensam, & apud Varronem *Panarium capsulam*, in quo recondebatur panis, *& panariam ebrietatem* apud Plinium, quæ Græcis est ἄοινος μέθη, cum mens dulci fortuna ebria nimia morum licentia vitæque superbia, imò temeraria & pertinaci garrulitate insolescit, ea peragens & loquẽs sæpenumero, quę vellet se nec cogitasse quidem, aut per iugulum posse redire, aut certè obliterari obliuionis spongia, quod dici solet Atque hæc de pane.

Pannonia, Παννονία Ptolemæo. Europæ regio, duobus satis vehementibus torridisque fluuiis vallata, Drauo videlicet & Sauo, cuiusque initium mons Cœcius est ab Alpibus rectà in septentrionem porrectus, atque adeo excelsis iugis ad Danubium vsque pertingens, ab Alpibus Appenninis iuxta Isidorum nominis auspicium deducit. His enim ab Italia secernitur. Alij à rege Pannone cuius apud Methodium fit mentio: Nõnulli à Pæonia (*sic n. primum est dicta ab incolis Pæonibus.*) vocem arbitrantur esse deflexam. Diuiditur in Pannoniã superiorem & inferiorem. Superior hodie complectitur *Austriam, Carinthiam, & Carniolam.* Vrbium, quas habet cultissima & ornatissima est *Vienna.* Inferior, quam alteram Pannoniã nominat Pto-

emæus

lemæus *lib.2.* ab occasu fluuio Arrabone terminatus, ab ortu Danubio, versus meridiem Drauum excipiens, nostro tempore tota est sub Hungaria. Variæ huius pro diuersis partibus appellationes. Est enim Sirmiensis Pannonia à Sirmio oppido nomen arcessens, in quo Constantinus cōcilium habuit, quamquam Gothorum sedem nominat Cassiodorus *3. Variarum*. At quia in Sauiensi tractu situm est oppidum illud, forte Pannonia hæc eadem cum Sauia vel Sauiēsi, quòd in Saunm fluuium porrigatur, sic dicta. Quamquam & *Valeria* appelletur, qua parte a Danubio recedens ad Draui ripam procurrit. Lazius Amantinam nominat *Pannoniam*. Hanc nomen accepisse reor ab Amantinis, quibus Sextus Rufus locum facit inter Drauum & Sauum. Supra Sirmium versus occasum & iuxta Saui fluenta pars quoque Pannoniarum est, quam *Croaciam* vocant, Illyrico & Lyburnis imminens. *Pannonia Bubalia* item *Sabariæ* meminit Aurelius Victor *in vita Decij & Didij Iuliani Impp.* Sed posteriorem quidam eandem faciut cum Sauia. Ptolemæus quoque ponit in parte inferiore Cibaliensem Panoniā à Cibali vrbe vocatam. Tota verò regio veteribus Græcis dicta Pæonia, cuius pars versus Thraciam, vbi Rhodope est sita, nunc κλεκενίτζα nominatur, sicut Eustathius scribit. Hinc & incolæ eius Pæones sunt Græcis, quorum in Illyrico meminit Appianus Alexandrinus. Ait idem, *nullas suo tempore ab illis vrbes, ast agros tantum & villas inhabitatas fuisse.* Regionem totam suam sub potestatem redegit Augustus per Vibium, *vt tradit Florus*, vt autem Liuius per Tiberium Neronem Drusi fratrem: Bellumque istud iuxta Suetonium grauissimum omnium externorum postea, quæ cum Pœnis sunt gesta, per quindecim legiones paremque auxiliorum copiam triēnij spatio confectum fuit. Ab eodem Augusto in prpuinciam redacta legitur apud Eutropium *libro 7.* & apud Velleiū *in posteriori volumine Romanæ historiæ ad M. Vinicium Coss.* A Vitellio postea defecisse scribit Suetonius in eius vita. Occupauerunt & eam postea Marcomanni, Sarmatæ, Vandali & Quadi, sed ab eorum seruitio vindicauit M. Antoninus Philosophus, *teste Iulio Capitolino.* Partem eius superiorem Gallieno in dotem datam à Marcomanorum rege, cum Pipam eius filiam sub specie matrimonij suscepisset, pro concubina tamen habens, apud Sextum Aurelium Victorem legas.

Pannus appellatus videtur nonnullis à *Pano*, hoc est, inuolucro tramę, quo panni texuntur. Inde *Pannosus* Iuuenali, crassioribus indutus vestibus, vt *Pannucia* Persio vilioribus vestibus induta. Apuleius: *Nummularius, pannosus alioqui & sordidus, aureos folles incubabat.*

Pansis, Plancis, Plotis & Plautis nomen fuit apud Romanos à pedibus planis.

Panomphaus dictus est Iupiter ἀπὸ τῆς ὀμφῆς *fama*, quę nihil vani nuntiat. Quicunque enim vaticinabantur siue Dij, siue mortales, à Ioue quænam essent futura, discebant, & quidem ex fide. Vel *Panomphaus*, παρὰ τὸ πᾶν καὶ ὀμφή, quòd omnium voce & lingua colatur, & omnes voces exaudiat: vel *iuxta Phauorinum*, quòd omnis in eum feratur vox. Meminit Panomphæi Iouis & Ouidius *in Metamorph.* & Orpheus *in Argonauticis.*

Pantheon vel Pantheum, templum ab Agrippa Ioui Vetori scelerarorum dicatum, quasi πάντων τῶν θεῶν, id est, *omnium Deorum nomen accepit.* Aliam rationem etymi adfert Dio *lib.53.* vbi porticū Neptuni ab Agrippa exstructam prodit Argonautarum picturis exornatam, vnà cum sudatorio Laconico & hoc templo, quod Pātheon vocant. Verba eius sunt: τότε πάνθειον ὠνομασμένον ἐξετέλεσε. προσαγορεύεται δὲ οὕτω, τάχα μὲν ὅτι πολλῶν θεῶν εἰκόνας ἐκ τοῖς ἀγάλμασι, τῶ τε τοῦ ἄρεως καὶ τῶ τῆς ἀφροδίτης, ἔλαβεν ὡς δὲ ἐγὼ νομίζω, ὅτι θολοειδὲς ὂν, τῷ

οὐρανῷ

ἀγαθῷ προσάγειν, Pantheum quoque perfecit Agrippa: id sic dicitur fortassis, quòd in simulacris Martis & Veneris multas Deorum imagines acciperet: Vt verò mihi videtur, inde id nominis habet quod forma conuexa fastigiatum cœli similitudinem acciperet. Meminit & eius Plinius, cùm scribit *Diogenem Atheniensem & Caryatidem id exornasse columnis*. Fabricius in sua Roma *altum fuisse* dicit *pedes* 144. *& totidem latum: Valuas fuisse ingentes, trabes ex ære Corinthio & inauratas, aras duas marmoreas, interstitia sex columnarum spatio distantia, testudinem templi laqueatam vacuis circumquaque spatiis relictis, fenestram penitus nullam, tantum in medio sphæricum foramen æreis trabibus fultum, quod lumen præbeat, eique in pauimento subiectum impluuium ad imbres excipiendos*. Marcellinus lib. 16. nominat Pantheum *regionem teretem speciosa celsitudine fornicatam*: Laminis nunc plumbeis est tectum, olim argenteis, quas Constãs iunioris Constantini filius detraxit. Parietes nunc lateritij, olim marmoribus incrustati. Gradus etiam ænei sublati sunt & permutati cum saxeis. Duodecim quoque gradibus ad illud ascendebant. Inter omnia sanè vrbis opera nullum eo admirabilius fuit, nec Gothi plane iniectis ignib' corrumpere & abolere potuerunt. A Bonifacio postea Mariæ Rotundę & omnibus sanctis dicatum fuit, promouente conatus eius Imperatore Phoca. Fere cum Panthei nomine conuenit nomen Drusillę, quæ M. Lepido nupsisse legitur. Cum enim ipsi mortuæ fanum esset erectum, πάνθεα est dicta & per vrbes omnes diuinis honoribus culta. Quo factum vt in foro Veneris imago eius statuę æqualis collocaretur, iisdemque honoribus coleretur, eam mulieres iurarent, quoties sacramento aliquid confirmarent, die quoque eius natali ludi fierent Megalensium similes, epulúmque Senatui exhiberetur, *teste Dione Roman. Hist. l.* 59.

Panthera, qua nullum aliud animal varietate villorum speciosius est, cuiusque odore mirè sollicitari & allici dicuntur quadrupedes omnes etiamsi terreantur toruitate capitis, quod ipsa id docente natura occultat in venando, ob omnifaria feritate, adde etiam venatione deducit nomen, vel inde potius, quòd omnium pene ferarum coloribus varicgata spectetur. Siquidem πᾶν *omne* est, θὴρ *fera*, Græcúmque omnino vocabulum agnoscit Varro. Admodum dicitur appetere vinum, sicut & elephantus: Vnde ebria plerunque capitur à venatoribus, fontibus illis, ad quos potatum abit, veteri & suaui potẽtique vino medicatis. Notandum quoque apud Latinos pro Pantheris receptum nomen Variarum, quarum in Africa ingens multitudo. Eas in spectaculis exhibuit Claudius Cæsar *apud tranquillum*, tandem eas Prætorianorum equitum turba conficiente.

Pantolabus, ὁ πάντα λαβὼν, *omnia ad se rapiẽs*. Tales scurrę voraces. Quãquam & eo nomine appellatus est Manlius, quòd ab omnibus ineptis sermonibus aucuparetur pecuniam.

Pantomimus, qualis ille Paris, quem *teste Tranquillo*, perditè amauit vxor Domitiani Domitia ob id ab Imperatore tandem repudiata, παρὰ τὸ πάντας μιμᾶσθαι quòd *omnes imitetur*, nomẽ inuenit. Ob eandem caussam existimandum, omnes ab illo Pantomimos fuisse sublatos, mox à Nerua restitutos, demum à Traiano eiectos. Lucianus à varietate imitationis nomen deducit. Omnium enim aliarum personarũ mores gestusq; imitabantur & effingebant. Meminit horum *l. 3. §. Neratius, ff. de condict. causs. dat. Iulianus l. si libertus artem, ff. de Oper. libert. Paulus l. Titius in fin. de actio. emt.* Nobilitati ea arte Mnester, Pylades, Batylus & Paris.

Papa summi iam Pontificis nomen, vnde descendat, ambigi solet. Nam aliqui tractum volunt ab interiectione Papæ, quæ admirationẽ significat. Aliqui à πάππα, quæ vox filiorum est patribus blandi

blandientium Eustathius enim de blandioribus agens vocibus Ilia. 2. scribit hoc modo: ἐςὶ δὲ τὸ μὲν τετ̃α, φίλε. τὸ δὲ ἄττα, τρεφέως. τὸ δὲ πάππα, πατρὸς. τὸ δὲ ἠθᾶς ἀδελφοῦ. vt Papa dictus videatur, quasi Christianorum πάππα, id est, *Pater*. Apud Syracusios quoque, eodem auctore, παπᾶς ὁ πατὴρ per anadiplasiasmũ πάππας, προσφώνησις τιμητικὴ υἱῶν πρὸς πατέρα. Hinc verbum παππάζειν, quo vtitur Homerus Iliad. ε. cum inquit: οὐδέ τι μὶν παῖδες ποτὶ γούνασι παππάζουσιν. Pappare dixit Persius. Sed & παππίζειν ἀντὶ τοῦ πατέρα καλεῖν vsurpari solet, πατρίζειν, est Aristophani. Affine priori nomen πάππος auus siue paternus siue maternus. Leguntur & in Ignatii Epist. ad Mariam hæc verba, παρὰ τῷ μακαρίῳ πάπα Λινλῶ, modò non sit proprium nomen vt esse reor. apud Iustinum *Epist. ad Zenam & Serenũ in principio.* Sunt porro, qui ab Arabum *baba* nominis auspicium trahunt. Nonnulli quasi patrem patriæ, ex prioribus syllabis conflato nomine vocatum arbitrantur. At nimium hi à regia via deflectunt, dum nimis longè originationem quærũt. Apud Birhynos Iupiter olim dictus est pappa, *vt notat Genial. 2. Alexander ab Alexandro*, id quod duxi adiiciendum ad calcem, vt nec diuinatio forte aliqua desit eruditis.

Papæ βαβαί.

Papauerata vestis, à candido papaueris albi colore.

Paphia Venus à Papho Cypri vrbe in littore orientali, quæ vetus Paphos est dicta, propter multò recentiorem aliam mari proximam & conditam ab Agapenore, vbi & celebre fanum Veneri dicatum fuit, quòd acolæ crederent τὴν ἀναδυομένην ibi egressam mari fuisse atque sepultam, *vt tradit Pomponius Mela.* Inde Virgilius:

Ipsa Paphum sublimis adit, sedesque reuisit
Læta suas, vbi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisq; recentibus halant.

Salamina postea dicta à Constantia, hodie *Famagusta*. Diuersa itaque hæc ab altera Cypri vrbe, quæ Ptolemæo est πάφος νέα. Hæc enim postea Erythræa est dicta, *vt Stephanus scribit.* Dio prodit *libro 54.* nominatam Paphum ab Augusto Augustam, veterem an nouam, non discernit. Strabo priorẽ Palæpaphũ vocat. Veneris Paphiæ meminit & Tacitus *libro 18.* quem leget, qui plura volet.

Paphlagonia Asiæ minoris regio, Homero incognita, olim *Palæmenia* dicta, quæ vrbem habet Sinopen Cynici Diogenis patriam, nomen tulisse creditur à Paphlagone Phinei filio. Hinc & Cappadoces nonnulli deducunt, quibus tamen Plinius fluuium Cappadocem nomen dedisse existimat, id quod in medio relinquo, cùm constet ex Iosepho antea *Meschino s* dictos à *Mesech* à quo & Mazacæ vrbis appellatio fluxit, quæ tandem nominata Cæsarea, Episcopum habuit Basilium Magnum. Straboni appellantur lib. 4 ἐνετοί & ἑνετοί, Stephano sine aspiratione ἐνετοί.

Papia ciuitas Lombardiæ Transpadanæ Straboni & Plinio, Cornelio Tacito verò & Ptolemæo dicta *Ticinum*, Academiâ in primis nobilis, & memorabilis Gallorum strage, conditaque à Gallis Boiis & Cenomanis, Ticini amnis accolis, vt quidam volunt, *iuxta Plinium* à Læuis atque Maricis Ligustica gente, cui & Iunius astipulatur: videtur Luitprando Historico nomen traxisse à papæ significationis admirandi copula, quòd vrbs sit mirabili rerum omniũ copia abundans. Alii ex patre & pia vocem conflatam conantur demonstrare, quos suo sane iudicio relinquere præstat. Iam & à Papyrio regis Francorum nepote qui circa 704. annum à C.N. appulerit in Italiam, eiusque vrbis imperium sibi pepererit, nonnulli deriuant nomẽ. Equidem hoc tẽpore fere tenuisse Longobardos Galliæ Transpadanæ regnum, testatur Paulus Diaconus, aliique scriptores plures, atque adeo sedem in hac vrbe habuisse suam. Idem cum Platina

BB

prodidit memoriæ, direptam fuisse eam ab Attila Hunnorum rege. Erexit & hic quondam θηροτροφεῖον Ioannes Galeatius primus Mediolanensiū dux, circunducto muro, qui in circuitu viginti miliaria Italica complectebatur. Sed de hac vrbe satis.

Papia Lex de peregrinis vrbe expellendis à C. Papio Tribuno plebis est lata, L. Aurelio Cotta & L. Manlio Torquato Coss. Meminit eius Cicero *Offic.* 3. pro Archia, pro Balbo, *vt & Dio libro* 37. Eadem cauebatur, vt socii Latini redigerentur in ciuitates suas, vt iudicium sociis & ciuitatibus exteris statueretur repetēdi eius gratia, qui in ciuitatis Romanæ censum irrepsisset. Item cautum Papia lege, vt, qui coniuges non haberent filios, quod alter alteri legasset, decima parte fisco applicaretur. Id tamen postea abrogauerunt Arcadius & Honorius Imperatores, *titu. de infirmandis pœnis cœlibatus.* Eadem porro lege non licuisse senatū haberi comitialibus diebus aut tetris atque nefastis, aut cùm tonuisset, ventorumque procellæ & tēpestates essent exortæ, apud Alexan. ab Alexand. *Genial. 4. cap. 11.* legas. Prohibebatur & Senatoris filius, aut nepos, pronepos ue ex filio vel filia natus, libertinā vxorem ducere. *l. si quis senatorio. de ritu nuptiar.* nisi tamen essent confecta matrimonialia munimenta, aut dignitas senatoria esset amissa. Lege Papia de caducis, si quid relictum erat aut legatum, deficiente conditione viuo aut mortuo testatore, ad ærarium deuoluebatur. Cui quidē legi bella ciuilia dedere caussam, quibus plurima legata fiebant caduca, pereūtibus testatoribus, quibus relictū, legatumue quid fuerat. Emēdata postea lex est, vt non ad ærarium aut fiscū perueniret, sed ad eos, qui proximo gradu attingerent. Abolita posttremò penitus, sicut constat ex Codicis *tit. de cad. toll.* A. gellius refert *lib. 1. cap. 12.* legem Papiā se inuenisse, qua cauebatur, vt Pontificis Maximi arbitratu virgines è populo legerentur viginti, sortitioque fieret in concione ex isto numero. Loquitur autem de capienda Vestali virgine, inque atrium Vestæ deducenda & Pontifici tradenda, quæ mox eo tempore, etiam sine emancipatione, exibat è patris potestate, atq; ita adipiscebatur condendi testamenti ius quod alias cōpetere ipsi non potuisset.

Papiliones in castris tentoria, testibus *Virgilio, Plinio, Tertulliano*, nomen habent secundum Isidorum à paruuli animalis volantis similitudine, quod ex erucis brassicæ foliis insidentibus generari volūt, & maximè abundare florentibus maluis.

Papyria lex, iuxta Hotomannum, à C. Papyrio Carbone Tribuno pleb. lata, L. Cornelio Scipione & C. Lælio Nepote Coss. vt asses, qui erant vnciales, fierent semunciales. Aliam tulit L. Papyrius prætor A. Cornelio Cosso Aruina 2. & Cn. Domicio Caluino Coss. de ciuitate Acerranis sine suffragio danda. Vt eundem tribunū plebis, quoties quidem vellet creari liceret, ab eodem C. Papyrio Carbone, cuius primo loco facta est mentio, promulgatum legitur *apud Fiorum & Cicero. in Lælio.* Eidem asscribit Cicero 3. *de legibus* aliam Papyriam P. Popilio Lænate & P. Rupilio Coss. latam, *vt in iubendis legibus aut vetandis, populus tabellā suffragium ferret.* Tales etiam leges fuerunt *Gabinia, Cassia Papyria, Cœlia, Maria, Valeria, Manilia, Sempronia, Fusia, Antonia*, dictæ propterea *Tabellariæ.* Papyria tribus, vt & *Pupinia* & *Pupilla*, à suis progenitoribus est appellata. Papyrianum ius ab isto Papyrio nomen accepit, qui leges Curiatas à Romulo & aliis regibus latas, maxime tamen à Seruio Tullio, primus omnium in vnum collegit.

Pappia Poppea lex, lata à M. Pappio Mutilo & Q. Poppæo Coss. suffragante Augusto Imperatore, cuius mentio fit apud Tacitum *libro tertio*, item in iure *titu. de ritu. nupt. de vulg. substit, de iure Patron.*

tron. Habuit tum eadem illa, quæ lex Iulia de connubiis, tum verò hæc: *Vt ne quinquaginta annis minor nuberet sexagenario, aut vir hac ætate iunior quinquagenariam fœminam duceret in vxorem. Vt Patronis, qui ius trium liberorum haberent, contra Tab. testamenti liberti, aut ab intestato contra suos hæredes non naturales bonorum possessio daretur. Vt Patronæ ingenuæ duobus liberis honoratæ, libertinæ tribus, idem concederetur ius, quod patronis ex edicto. Vt liberis ingenuæ iure trium liberorum honoratæ idem ius, quod ipsi patronæ, tribueretur. Vt omnibus ingenuis præter Senatores eorumque liberos, vxores libertinas habere liceret.* Lata fuit hęc lex Anno ab V.C.762. à prædictis Coss. quamuis vterque neque vxorem neque liberos haberet. Vnde animaduerti potest, quàm necessaria lex ista fuerit. Quin imò per Senatum est lata, sene iam Augusto, quem legimus apud Dionē asperam orationem habuisse in cœlibes, in qua cum maximis quoq; flagitiis cōferebat cœlibatū, molestias cōiugii extenuabat, Romuli studium in prole suscipienda cōmendabat. Quanquam postea perpetuam virginitatem seruātibus eadem, quę matribus, pręmia largitus fuerit Refert & Dio inter alia id legis caput, vt *quicumque coniuges essent ἄτεκνοι, quod alter alteri legasset, decima parte applicaretur fisco*, id quod postea Honorii & Theodosii rescripto est antiquatū, *l. fin. C. de infir. Pœn. cœlib.* Tiberius Cæsar illud adiecit: *Sexagenarius vxorē ne ducito, quod ætas ista generandis filiis penitus inutilis fit visa.* Sed & hoc legis caput primū abrogauit Claud. Cæs. *auctore Tranquillo*, inde Iustinianus. *l. sancimus. C. de Nuptiis.* Nam alioqui Masinissa Numidiæ rex procreauit filium 80 annos natus, vt & Cato Censorinus, cum 80. explesset, M. Catonem Salonianum genuisse legitur. Singula legis huius capita siquis velit accuratius digesta, ex Lipsii illa commentario in Tacitum *Pagina* 152. *& seq.* decerpet.

Papyrus appellatur nobis charta ab arbuscula vel frutice quodam eiusdem nominis, qui nasci solet in palustribus Ægypti locis decem cubitorum ad summum altitudine, inque philyras tenuissimas diuidi, vt eum tum temporis præstaret vsum, quem nobis nunc charta præstat ex contusis linteolis & glutine comparata. Optimum erit hic asscribi Plinii verba ex *libro* 13. *cap.* 13. *Prius tamē*, inquit, *quàm digrediamur ab Ægypto & papyri natura dicetur, cū charta vsu humanitas vitæ constet & memoria.* Nō lōgè distat ab his verbis τὸ ἔτυμον τοῦ βίβλου, id est, *papyri*, quod exstat in etymologico magno hoc modo βίβλος, διὰ τὸ τοὺς βίους βάλλεσθαι αὐτῇ. Pergit Plinius: *Et hanc Alexandri Magni victoria repertā, auctor est M. Varro, condita in Ægypto Alexandria, ante non fuisse chartarū vsum: Palmarū foliis primo scriptitatum, inde quarundā arborum libris, postea publica monumenta plūbeis voluminibus, mox & priuata linteis cōfici cœpta aut schedis. Pugillarium enim vsum fuisse ante Troiana tempora inuenimus apud Homerum.* Hæc illę. Sed & pellibus caprinis ouillisque præ penuria biblorum siue scirporum veteres vsos indicat Herodotus *libro* 5. Vndę Iones interdum βίβλους vocant διφθέρας, id est, *pelles*. Persas item membranis vsos. argumēto est, quod res ab illis gestę, quę literis cōsueuerunt mandari, redigerentur in mēbranas, qualibus regiorum Annalium codicibus se vsum in Persicis rebus describendis ipsemet Ctesias professus est, *teste Diodoro lib.* 2. Vt minimè mirum sit cum papyri tum chartarum vsum olim ipsis fuisse incognitū. Sed Pliniū porro audiamus. *Papyrum*, inquit *naturaliter nascitur in palustribus Ægypti aut quiescētibus Nili aquis, vbi euagatæ stagnant duo cubita, nō excedente altitudine gurgitū, brachiali radicis obliquæ crassitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine in gracilitatem fastigiatū thyrsi modo cacumen includens, semine nullo, aut vsu eius alio quā floris ad Deos coronādos.* Radicibus incolę pro ligno vtūtur, nec ignis

tantum grátia, sed ad alia quoque vtensilia vasorum. Ex ipso quidem papyro nauigia texunt, & è libro vela tegetesq; necnon & vestem, atque stragula ac funes Nuper & in Euphrate nascens circa Babylonem papyrū intellectum est eundem vsum habere, quem chartæ diuisæ acu in prætenues sed quàm latissimas philyras. Dicuntur autē incolæ fruticē hunc crudū & assum manducare deuorato tantummodo succo, cùm tamē mādūcamentū exspuerent. Eodem victitabant illi, qui omnibus aliis curis & negotiis posthabitis, rerum naturam siderumq; rationes & caussas scrutabantur in templo. Solebāt & sacerdotes Aegyptiorum papyraceis calceis, non ex alia materia contextis, insigniri. His enim puritatem affectabant, vt & lineis vestibus, & corporis totius polita rasione. Eidem papyri flore coronasse leguntur Deos, sicut Thraces hedera, Hermionenses hyacintho

Parabola, cuius multus in nouo testamento & apud Homerū est vsus, quæq; sententiam significat aut doctrinam similitudine aliqua aliarum rerū vestitam & propositā, nomen accepit ἀπὸ τοῦ παραβάλλειν, quod est cōferre. Quapropter Cicero *collationem* transtulit τὴν παραβολὴν. Hebraicū quoq; משל præter dictū & ἀξίωμα etiam significat similitudinē, ideoq; Salomoni prouerbia propter similitudinem aut dissimilitudinem adiuctā dicūtur משלי. Etymō nostrū approbatur ab Hieronymo *quæstione 6. ad Algasiam*, nec pugnat cum ista definitione: *Parabola est comparatio rerum genere differentium*. Optimæ sunt parabolæ, quæ ex re præsenti & ὑπεκκειμένῃ sumūtur *iuxta Eustathium Iliad. 15.* Nulla autem rerum caducarum similitudine ad increatarum rerum excellentiam demonstrandā esse vtendum, ostendit Gregorius *lib. 10. cap. vlt.* Iustinus autem Martyr in *quæstionibus & Responsionibus suis* dicit παραβολὴν εἶναι λόγον περιέχοντα ὁμοιότητα τοῦ γενομένου πράγματος πρὸς τὸ ἰσόμετρον, *orationem rei factæ complectētem simi litudinem ad eā, quæ est futura*. Qua descriptione probare nititur de Lazaro & diuite institutam narrationē in Euangelio nō esse parabolam. Denique obseruandum ab vno Ioanne vbique dici παροιμίαν, quod à ceteris Euangelistis dicitur παραβολή. Caput eius decimum vide, paulò post principium.

Paracentesis, hoc est pūctura ventris in aqua intercute, qua aliqui sanati feruntur, quamq; exercere non licet, nisi vbi alia remedia non profuerint, nomē habet à παρὰ *inter vel trans* & κεντεῖν quod est *pungere* Latinis. Cum illa instituitur, fit primum in abdomine scissura: Parum autem supra hanc fit sectio peritonæi, vt abdomen eius sectionem operiat. Omnis autem operatio illa iuxta nonnullos quatuor digitorum spatio sub vmbilico fieri debet, vel sus eam visceris partem, ex quo malum originem traxit, iuxta Asclepiadem 4. digitorum spatio supra talum. Aetius tribuit Archigeni *Serm. 10. cap. 30.* vt in hydrope supera internum cruris oedemate turgentis malleolum quatuor digitorum spatio paulò altius, quam in phlebotomia, scalpellum adigas, idq; sæpius & in orbem cucurbitulæ, tum vt vulnuscula confricentur sale, ne sanguis concrescat, ea quippe ratione omnem aquam intercutem in aluo sub peritonæo, vel in testiculorum osse reconditam, sensim educi & elici posse, quod Langius verum esse comperit aliquoties. Quia tamen illa ventris paracentesi pauci liberantur, nec parum periculi sibi coniunctum habet, haud desunt qui prorsus eam reiiciunt ac damnant.

Paracletus παράκλητος, idē quod *aduocatus*, nomē arcessit παρὰ τὸ παρακαλεῖν, quod est *accersere & vocare aliū, qui tibi in iudicio assistens patrocinetur*. Quia verò officia aduocati sunt, *clientē instruere, consolari, animare, exhortari, & pro eo apud iudicem intercedere*, spiritusque sanctus nos consolatur, τὰς πάντων παρακλήσεις

σας δέχεται, id est, *omnium supplicationes suscipit*, imò docet, etiam παράκλητος audit Ioann.14.15.16. ait enim Dominus: ὁ δὲ παράκλητος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑμᾶς διδάξει πάντα. Ducit equidem & dirigit gressus nostros in omnem veritatem. Quin consolatur, præbétque testimonium conscientiæ, quòd Dei simus filij, cumque nobis habeamus propitium, & proinde in studio pietatis minime torpendum sit, at potius promouendus alacriter gradus. Intercedit etiam pro nobis inenarrabilibus gemitibus, clamans assiduè *Abba pater*. Vnde & idē nomen Domino Christo, qui vt Aduocatus est noster, ita perpetuò pro nobis intercedit 1. *Ioan*.2. apud Euangelistam Ioannem *cap*.14. tributum legimus, sicut facilè ex his verbis cuncti potest: καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν.

Paradisus, quem Dominum Deum in Heden plantasse meminit Moses his verbis: גן בעדן ויטע יהוהאלהים *Gan. behéden vajittah Iehoua Elohī*, transferentibus id septuaginta, ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ, vt non tam voluptatem, quàm nomen proprium istius loci accepisse videantur; origine Persica vox est, sicut Xenophon non solùm testatur hortos à Persis Paradisos appellari dicens, verùm etiam Plutarchus *in Demetrio*, & Philostratus *in vita Apollonij Tyanei*, cùm ita scribit: μέλλων ὁ βασιλεὺς πρὸς θήραν γίνεσθαι τῶν ἐν τοῖς παραδείσοις χωρίων εἰς οὓς λέοντες τε ἀπόκεινται τοῖς βαρβάροις, καὶ ἄρκτοι, καὶ παρδάλεις, cum rex venaturus esset in Paradisorum locis, quibus leones, vrsos, & pantheras includere barbari solent. Et Pollux: οἱ δὲ παράδεισοι, βαρβαρικὸν ὄνομα δοκοῦν τοὔνομα, ἤκει καὶ κατὰ συνήθειαν εἰς χρῆσιν, ἑλληνικὴν, ὥσπερ ἄλλα πολλὰ τῶν περσικῶν. Etenim Persæ nominabāt Paradisos ampliores hortos δένδρα ἔχοντας ἥμερα, interdum etiam viuaria, vt quibusdam placere video. Quocirca Vandalorum regum paradisum in Africa pulcerrimū & amœnissimum fontibus non tantùm irriguum, sed etiam, arboribus pomis onustis plenum fuisse scribit Procopius. Tandem illam vocem receperunt & literæ sacræ Ait enim Salomō Ecclesiast. 2. *feci mihi hortos & paradisos*, (ganoth veparddessim) *& plātaui in eis omne lignū fructiferum*. Canticorum quoque 2. & *Nehemiæ* 2. eandem reperias vocem. In nouo testamento.est translata à Luca & Paulo ad æternam illam & beatam Dei, angelorum & animarum felicium sedē, vt cùm Christus inquit latroni: *Hodie mecum eris in Paradiso*. Eadem significatione accipitur *Apocalypsis*. 2. vbi *vincenti lignum vitæ* promittitur, *quod est in Paradiso*. Vnde forte Seleuciani negarūt fuisse olim Paradisum terrenum, vt & Origenes 4. περὶ ἀρχῶν, vbi pueriliter ratiocinatur, haud fore aliquem vsque adeo stupidum, vt Deum putet agricolam fuisse & arbores plantasse in Paradiso. Sed eum confutat Epiphanius. Quin ipsa creatio verbo Dei facta redarguit ineptias tales, nec esse in Paradisi historia semper quærendas allegorias monet Hieronymus. Fuit itaq; Paradisus aliquis terrenus, sed vbi fuerit, disputatur ab eruditis. Sunt qui sub æquinoctiali circulo constituunt & nomine gladij torridam accipiunt zonam. Alij in altissimis montibus ponunt, vt ad lunarem vsque circulum pertingat, aquarum diluuij expers. Nonnulli extra orbem nostrum locum illi faciunt, mysticè intelligentes omnia illa, quæ de eo commemorantur. Philo quoque Iudæus cœlum intelligit. Sed hanc eius opinionem improbat & reiicit Theodoretus multis modis, tum pariter his verbis: Ἐδὲμ οἱ μὲν τὸν παράδεισον αὐτὸν λέγεσθαι φασὶν, οἱ δὲ τὸν τόπον πάντα, ἐν ᾧ καὶ ὁ παράδεισος ἦν, ἔστιν καὶ ὁ Ἀδὰμ ἐπλάσθη. καὶ ὁ ἀδὰμ ἀπὸ τῆς γῆς ἐν ἐδὲν γεγεννῆσθαι προσηγορεύθη, ἐδὼμ γὰρ τὸ πύῤῥον, quāquam posteriora hæc minimè sint vera, eo quod Adamus nomen tulerit à terra, quæ Hebræis dicitur אדמה *Adama*. In qua ergo regione plantatus est hortus hic voluptatis

Probabiliter loqui & scribere videntur, qui locum eius designant in Mesopotamia inter Iudæam & Arabiam, maximè circa Babylonem & Seleuciam, vbi Tigris & Euphrates quatuor flumina cóstituunt suo concursu, supra Babylonem autem vno recipiuntur alueo, & infra rursus diuiduntur in flumina duo, aut potius in Chaldæa vel Assyria. Sed & hanc sentétiam euertere conantur nonnulli, non satis animaduertentes vbi primi isti homines vixerint, vbi turrim códiderint, vbi Niniuen prius conditam ab Assur, à quo circumiacens regio Assuria vel (quod idem est) Assyria est dicta. Suspicionis etiam nonnihil iniicit, quod inter Magorum pręcepta, quorum in Chaldęa & proximis regionibus magna fuit auctoritas, Paradisi quoque mentio fiat his verbis: ζήτησον τὸν παράδεισον. Quamquam mysticè eos de Paradiso loqui intelligat Psellus, qui disertis verbis χαλδαικὸν παράδεισον, vocat, & alio loco ἱερὸν παράδεισον κατὰ χαλδαίους, quasi fuerit indubitatum tum temporis esse aliquem Paradisum Chaldaicum. At quia perierat aquis diluuij vastatus, atque ideo digito móstrari non poterat, mysticè intelligendum existimarunt, sicut & nonnulli Christianorum Theologi. Adde quòd versus orientem habitauerint, Adam, Cain & Abel, & ab eodem tractu coloniæ fuerint deductæ in alias regiones. Post cataclysmũ enim venit in Ægyptum Mizraim, id est, Ægyptus, *vt Chus in Æthiopiam.* Atqui orientalis regio est Chaldæa, cuius incolæ quoque non falsò, Arcadum instar, sed magno iure se omnium hominum antiquissimos iactare solent. Iam & ipse hortus voluptatis plantatus fuisse legitur à Deo *Genes.2.*מקדם, *Mikedem*, Quam vocem licet Onkelos *à principio* vertat, Hieronymus *ab exordio*, Aquila ἀπ᾽ ἀρχῆς, Theodoretus ἐν τοῖς πρώτοις, Symmachus ἐκ πρώτης, quasi ante conditum mundum exstiterit Paradisus, tamen horum sententię omnino standum non est, cum eadem vox ab oriente quoque significet, *teste Aben Ezra & aliis.* Atque hac adeo de caussa Septuaginta verterunt κατὰ τὰς ἀνατολάς, id est, *ad orientem.* respicientes ad locum non ad tempus. Hoc certum, ante hominem formatum exstitisse Paradisum. Ante mundum verò creatum non exstitisse, vel inde probari queat, quòd terrestris fuerit, arbores in se fructiferas habens, fluuiorumque & regionum Oriétalium mentio fiat in eius descriptione. Quin ipsa Noæ arca requieuit in montibus Armeniæ, non procul scilicet ab Eden, id est, prima hominum habitatione, vbi & Noah sedes habuit fixas. Credibile quoque est, temperatissimam fuisse regionem hanc, atq; ideo priscos illos homines vitam in plures, quam nos, annos produxisse, cùm nondum immanis illa ventris ingluuies verè Hydra Lernæa irrepsisset in mundum, quæ iam & morbos complures generat, & manes anticipat. Ceterum periit Paradisus euersus aquis diluuij, horridus iam & incultus, aut certè pristina amœnitate destitutus. Quo stultè faciant prorsus, quicunque eum inquirunt, eo quod ab aliis locis quoad splendorem culturámque dignosci haudquaquam possit. Fallũtur etiam Iudęi, qui in terreno paradiso etiamnum versari putant Thesbiten Eliá & Enoch, cùm in cœlestem reuera translati sint, de quo Saluator locutus est pendens in cruce, & Paulus *2.Corinth. 12.* vbi se raptum esse affirmat in Paradisum tertium adusque cœlum atque ibidem multa audiuisse verba arcana, quæ homini aperire non licet.

Paradoxon, inopinatũ, vel τὸ παρὰ τὴν προσδοκίαν, τέρας, *Sophocli in Trachin.* Æschini ἀπροσδόκητον, ex duabus dictionibus, παρὰ & δόξα conflatum, complectitur in se θαυμαστὸν admirationem, τὸ ἀδύνατον, impossibile, καὶ τὸ ὀξύμωρον dictum acutum, si latius accipias.

Paralysis Latinis *Resolutio*, quæ & πάρεσις quasi *remissio* seu *actionis defectia* nomina

nominatur, aliquando latius sumta ἀποπληξίαν complectens quæ totius corporis motus & sensus, adeoque mentis est læsio, aliquando proprio nomine dimidiæ partis corporis resolutionem, sensu motuque interceptis, significans, alio nomine παραπληγία siue παραπληξία & ἡμιπληγία, aut etiam priuatim alicuius partis, vt linguæ, brachij, vesicæ, nomen habet ἀπὸ τοῦ παραλύειν, quod resoluere significat nobis, eo quod neruosum genus resolutum facultate animali defluere prohibita, sensu motuque destituatur. Imperfecta ea est cùm motus perit seruato sensu, multò imperfectior, cùm sensu aboletur motu incolumi, idcoque hæc à nonnullis ἀναισθησία potius censetur, quàm Paralysis.

Paranymphus, παράνυμφος, qui iuxta sponsam sedebat, Latinis auspex, à παρὰ iuxta καὶ τῆς νύμφης *sponsa* deducit nomen.

Parapherna bona, quæ propter dotem dari solent sponsæ, nomen agnoscunt à παρὰ propter, καὶ τῆς φερνῆς *dote*. Harmenopulus nominat ἐξώπροικα, & quidem rectè. Nam vt Pollux scribit, λέγεις δ᾽ ἂν, προῖκα καὶ φερνὴν, τὴν παρὰ τῆς γυναικὸς δόσιν. Addit: αἱ δὲ πρὸς τὴν προῖκα ὑποθῆκαι ἀποτιμήματα ἐκαλοῦντο. τὰ δὲ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς διδόμενα δῶρα, ἕδνα, ὀπτήρια, καὶ ἀνακαλυπτήρια. Fit Paraphernorum mentio *l. pen. ff. ad leg. Falcid. l. si ego Seia §. dotis autem caussa. ff. de iure dotium.*

Parasitus. Vocabulum illud olim venerandum & sanctum, imo ἱερόν τι χρῆμα, *teste Athenæo lib. 6.* & quo nomine significare solebant τὸν αἱρούμενον ἐπὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ σίτου ἐκλογήν, id est, *cui sacrarum epularum eligendarum cura mandata erat*, cuiusmodi apud Romanos Epulonū erat collegiū, iam verò amicū ollarem siue adulatorē significans, nomen suum trahit, quod παρὰ σιτον, i. cibū versetur, vocabulo longo vsu in ignominiosam appellationem degenerantes sicut idem Athenæus docet. Plautus omnes in vniuersum *molossos* appellat, ab edacitate eorum canina. Pollux vult Epicharmum primò, deinde Alexim vsurpasse hoc nomen pro homine guloso vel adulatore. Veteres sane Poëtæ κόλακας eos nominabant, *vt probat Athen.* dictos vel ἀπὸ τοῦ κόλου, quod τροφὴν, id est, *cibum* significabat. Vnde ψωμοκόλαξ, ψωμοκόλαφος, vel ἀπὸ τῆς κόλλης, siue ἀπὸ τοῦ προσκολλᾶσθαι ταῖς ἐπιλείαις *vt volebat Androcides medicus*, vel quasi κόλους, id est, *mutilos*, vel ἀπὸ τῆς κόλης *ventre*, cuius mancipia sunt, vel denique ἀπὸ τοῦ κολάζειν, id est, *puniendo & cruciando*, quod sint pestes & pernicies principū & rerum publicarū. Tandem ergo post honestam eamque longam vsurpationem huius vocabuli altera illa paulatim se dans in medium, ita irrepsit, vt iam prior exsoleta, imò ignota sit multis etiam eruditis. Posteriori autem nos inhæremus. Atque eius generis Parasitos iam passim versari & primas obtinere non ignorandum, pro mundi & horum temporum corruptela. Quo pertinent isti Menandri vers.

ὁ βίος μάλιστα τοῖς πονηροῖς ἥδεται
πράττει δ᾽ ὁ κόλαξ ἄριστα πάντων δεύτερος.
ὁ συκοφάντης, ὁ δὲ κακοήθης τρίτατος.

Bene quoque dixit Philosophus, melius esse incidere εἰς κόρακας, ἢ εἰς κόλακας, corui enim mortuos tantum deuorant: at hi quoq; viuos. Socrates rogatus, *quæ omnium pessima essent animalia*, respōdisse legitur, *si de feris sentis, tyranni: si de cicuribus, adulatores.* Diphilus: κόλαξ στρατηγὸν, καὶ δυνάστην καὶ φίλους, καὶ τὰς πόλεις ἀνατρέπει λόγῳ κακούργῳ. Anaxillas: οἱ κόλακες ὡς σκώληκες τῶν ἐχόντων οὐσίας. Optimè sane Suidæ κόλαξ videtur ἀπατεὼν deceptor, κολακεία ἀπάτη deceptio. Appellati quoque sunt hi homines δειπνολόχοι, τραπεζεῖς, ἐπιτραπεζίδιοι, κνισολοχοί, κνισοφύλακες, *quod nidore delectentur*, item τραπεζορήτορες, γελοιασταὶ, γελωτοποιοὶ *à studio captandi risum.* Itaque multis regibus gratos illos fuisse legimus, quippe Philipp. Macedoni, Alexandro

eius

eius filio, Dionysio Siculo, Hieroni, Demetrio, Dario Persarū regi, Syllæ Crasso, Neroni, Herodi. Non pauci tamen properè ex hac vita discesserunt, iuxta illud Alexidis apud Athen. κόλακος βίος μικρὸν χρόνον ἀνθεῖ. οὐδεὶς γὰρ χαίρει πολιοκροτάφῳ παρασίτῳ. Cui tragicus quorūdam exitus quadrat. Legimus enim Thurinum adulatorem fumo necatum ab Alexandro Seuero, proclamante præcone: *Fumo punitur, qui vendidit fumum.* Timagoras capite mulctatus, quod Darium adorasset Persico more. Euagoras occisus Atheniensium decreto, quod Alexandrum adorasset. At Demagoras 10. talentis mulctatus, quod eundem Alexandrum appellasset *Deum*. Sed Philippi regnum euertit Proclides, Alexandrum dementarunt adulatores adeo, vt se etiam Deum crederet, Xerxem aduersus Græcos magno cum damno incitarunt, Canopi regnum euerterunt, Augustum prodiderunt, Crassum in manus Parthorum tradiderunt. O tetram & omnibus vitandam luem. Monendi principes, monendi boni, probi, docti, ab hoc malo vt sibi caueant, quàm possunt maximè.

Parca, Lycophron γηραιὰς κόρας appellat, Orpheus μοίρας καὶ νυκτὸς φίλα τέκνα, Homerus βαρείας, per antiphrasin dictæ sunt Seruio, quòd *nemini parcant*, [* Nos, inquit Magnus Scaliger, Poetices lib. 3. cap. 90. *Parcas* dicimus, quia parcant. Vna enim tantùm dicitur filum incidere, duæ verò, altera vitam dare, altera vitę tractum continuare. A pluribus igitur fit nominatio quin illa quoque parcit: sustinet enim aliarum opus, quoad factorum iussibus pareat.] vt lucus quod *minimè luceat*, id quod approbare videtur Isidorus, etiamsi Varro vna commutata litera à partu nominatas putet. Nascentibus enim hominibus bonum, malumque conferre censentur, Porro quia partus nono decimoq; mense est tempestiuus, idcirco Nonā Decimamq; Parcā nominauit vetustas. Vindex Cesellius adiicit *Maram* (sic enim legendum reor, non, *vt apud Agellium est, Morta*) quanquam hoc commune trium Parcarum nomen, non vnius, vt ille existimat. Nam μοῖρα Græcis est fatum, *vt inquit Apuleius.* Tres parcæ tria sunt fata numerum cum tēporis ratione facientia. Quod enim in fuso perfectū est, præteriti temporis habet speciem, & quod torquetur in digitis, momēti præsentis habet spatia, & quod nondum ex colo tractum est subactumque digitorum cura, id futuri & consequentis seculi posteriora videtur ostendere. Hæc illis conditio ex nominum proprietate contingit. Nam ἄτροπος ἀπὸ τοῦ ἄτρεπτον ἄναι, *quod immutabile sit quidquid præteriit, nomen accepit:* Lachesis futurum significans tēpus, ἀπὸ τοῦ λαγχάνειν, id est, *sortiēdo* τὸ πεπρωμένον iuxta Chrysippū, *eo quod nendo filum ducat, rebusque futuris finē dederit Deus.* Clotho, quæ fusum torquendo filū tradit & in ipso fuso colligit, ἀπὸ τοῦ κλώθειν, quod *est torquere & circumagere vel circumuoluere Latinis*: Vt vna earum vitam ordiatur, altera contexat, tertia abrūpat. Incipimus enim, cum nascimur: Sumus, cum viuimus: Definimus, cum morimur. Totum earum opus nominat Lycophron Poëticæ λιπεργὴν κλῶσιν. Parcas ipsas ab hoc opere, *lanificas sorores* Ouidius. Martianus Capella fingit eas *Deorum scribas*. Aristoteles refert totā fabulam ad seriem rerum necessariam & prouidentiam *lib. de mundo.* Herodotus arbitratus est etiam Diis ipsis dominari fata, cum inquit: τὴν πεπρωμένην μοίρην ἀδυνατόν ἐστι ἀποφυγέειν καὶ θεῷ. Et Æschylus de eius necessitate. τὴν πεπρωμένην χρὴ αἶσαν φέρειν.

Parcus, inquit Phauorinus apud Gelliū, *lib. 3. c. 9.* neq; ab arca neq; ab arcēdo, sed ab eo ꝙ est parū & paruū, est nominat⁹.* Alij à parcēdo dictū volūt, ꝙ parcat numis & facultatib⁹ suis, vt qui præ nimia tenacitate nihil ausit attingere; sed tāquā captiuis & miseris supplicib⁹, ipse miserrim⁹ hominū parcat. Vel ἀντιφραστικῶς,

φραςικῶς, quod proximorũ reb⁹ minimè par cat: sed rapaces manus in quæuis, si non reipsa, saltem voluntate iniiciat. Hebr. כילי *Cilai*, vel *Celai*, auarus, qui aliquid totũ appetit. Semel occurrit hæc vox in scripturis, nẽpe Isai. 32. v. 5. & 5. *Parcus*, vel tenax, (inquit Propheta) *non dicetur Liberalis*. Item: Tenacis instrumenta mala sunt, qui scelerata consilia init ad perdendum humiles sermonibus falsitatis, etiam quum egens eloquitur ius. à verbo כלה *Calah*, consumptus est totus. Nã ardet amore habendi: & *quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ*: neque sedari potest affectus ille. Lat. Celo, celare, quod parco homini proprium est, deriuatum videtur. alii deriuant à verbo כלא *Calu*, conclusit ex toto, prohibuit omnino: quod tenacitatis effectum vel potius defectum demonstrat. Et Hebræi carcerẽ כלא *Cele*, vel כלוא *Celua* vocant, quæ voces ab eodem verbo fluunt. Parcus enim pecunias in arca velut captiuas in arctissimo carcere cõclusas retinet, graui cum solicitudine & pauore. Græcis φάδαλ☉, & φειδαλφιτ☉, farinæ parcẽs. Alii legunt φάδυλ☉ & φειδωλὸς, & φειδὸς apud poëtas, à verbo φάδομαι, Parcẽ vtor, sum parcus, abstineo, id est, attingere nõ audeo. Inde φειδωλία tenacitas, cui μετάδοσις, erogatio; φιλανθρωπία, charitas; ἀφειδωλία profusio & munificentia, opponitur.

Pareas Serpẽs, Græcè παρέας, nomen accepit ἀπὸ τῶν παρειῶν, id est, maxillis, quod sit grandi ore, vel malis plenioribus. Parcæ, (παρῶαι) inquit Suidas, quidam serpentes nominantur, quòd buccas vel genas maiusculas habeant. Hyperides in oratione contra Demadem dicit, rhetores similes esse serpentibus: serpentes enim omnes quidem odio dignos esse: ex ipsis verò viperas nocere hominibus: παρῶας autem deuorare viperas. Ait rabulas forenses omnes malos esse, sed ex ipsis alios aliis nocentiores hominibus: non impunè tamen, quoniã hi quoque ab aliis vincantur aut deuorentur rhetoribus. frequens hoc serpẽtis genus in Syria & Africa, caudáque ambulans sulcum facere videtur, oculis velox, ore prælargo, colore fuluo, vt prodit Volaterranus, quanquam altera eius species nigricat, morsu etiam non enecat, sicut nec amphisbæna, nec scytala, sed demorsam partem solùm inflãmat, vt docet Aëtius. Meminit eius Lucanus poëta lib. vlt. Et *contentus iter cauda sulcare Pareias*. Aristophanes item in Pluto, vbi Scholiastes eius pareiam dictum vult ab eo quòd erigat maxillas, & addit, hunc serpentem non mordere: vel si mordet non obesse.

Parenchyma, παρέγχυμα, in hepate, liene, ac pulmone crassior circumfusio, ex sanguine, siue fibris neruorum, contexta coagmentatio, componitur ex παρὰ, extra vel trans, ἐν in, & χύμα, quòd scilicet sit χύσις τῦ αἵματος παρὰ τὰς φλέβας ἔνδον σώματος. Et si Galenus sanguinis è venis effusionem & circum vasa concretionem exponat, 11. Simplic. medic. vt περιέγχυμα legisse videatur, Erasistrati opinionem supraallatam negligens, & hepatis, renum, splenis propriam substantiam, non παρέγχυμα, sed carnem sæpè appellans. De his autem Medicorum filii viderint.

Parens, à pariendo. quo nomine quamuis propriè parens vterque, nempe pater & mater, significentur, apud Iurisconsultos tamen, teste Festo, etiam auus & proauus, aliique superiores vtriusque sexus, vsque ad tritauos & tritauias intelliguntur. vltra hos qui non habent certum ac proprium nomen, maiores appellantur. Gr. ὁ γεννήσας, ἡ γεννήσασα, genitor & genitrix, & γεννάω genero. Hebr. *Ioledh*, à verbo ילד *Ialadh*, id est, peperit, genuit: propriè dictum de mulieribus, & de viris procreauit, generauit. Cui vtcunque cõuenire putatur Gr. θηλέω, pario, gigno. tributum terræ nascentibus significat germinauit. *Ieledh*, natus, gnatus, infans: *Ialedda*, Iuuencula; *Toledoth*, generationes, geniture. Non

licet iure ciuili (multo minus Diuino) parentem in ius vocare. Id leges humanæ concesserunt, prius impetrata à prętore seu iudice venia, quæ tantùm grauissimas ob causas concedebatur. Huic edicto causā dedit naturalis pietas, qua vnus quisque parentes suos, & eos qui parentū sunt loco, prosequi debet: *Leg. Parentes, ff. de in ius vocando*, mulctaque addita quinquaginta aureorum: quos qui non haberet in ære, tanquam inofficiosus, persolueret ex præfecti vrbis sententia: *l. inj. eum. l. final. ff. de in ius vocand.* Digna relatu hoc loco illa Hesiodi ἐν ἔργοις:

Ὅς τε γονῆα γέροντα κακῷ ἐπὶ γήραος οὐδῷ
Νεικείῃ, χαλεποῖσι καθαπτόμενος ἐπέεσσιν,
Τῷ δ' ἤτοι Ζεὺς αὐτὸς ἀγαίεται, ἐς δὲ τελευτὴν
Ἔργων ἀντ' ἀδίκων χαλεπὴν ἐπέθηκεν ἀμοιβήν. hoc est,

Quique parentem senem misero in senecta limine
Probris affecerit grauibus incessens verbis;
H*uic certè Iupiter irascitur: ad extremum verò*
Pro operibus iniquis grauem exhibet talionē.

Exstat & Senarius; ἱκανῶς βιώσεις γηροβοσκῶν τοὺς γονεῖς. Notum quoque τὸ ἀντιπελαργεῖν ex Erasmo, sicut & illud Isocratis, ad Dæmonicum, τοιοῦτος γίγνου περὶ τοὺς γονεῖς, οἵους ἂν εὔξαιο περὶ σεαυτὸν γενέσθαι τοὺς σ' αὐτοῦ παῖδας, id est, *Sic te gere erga parentes tuos, quemadmodum optares vt liberi tui erga te se gererent.* Ex quibus omnibus satis apparet, etiam Ethnicos, naturæ tacito instinctu edoctos, ostendisse quales nos erga parentes pręstare debeamus. A parēte & cæde dictus est *parricida.* quanquam Festus qualemcunque homicidam hoc nomine accipi scribat, id quod conuenit cum veterum legibus de parricidio scriptis, hoc est de cuiuscunque hominis cæde in genere. Sic enim accipiebant parricidium, quòd neminem arbitrarentur prisci Romani & Græci tam nefarium fore, vt parentibus necem inferre vellet. At Lex Dei, disertis verbis longe antea edixit, *Qui maledixerit Patri suo, vel matri, aut percusserit eos, moriendo moritor. Sanguis eius in eū esto.* Exod. 21. 15. 17. Leuitic. 20. 9. Deuteron. 27. 16. Vide etiam Duteron. 21. 18. de supplicio in parricidas apud Romanos Cicero præclarè disserit Orat. pro Roscio Amerino. Et Iustinian. §. 6. Instit. de public. Iudic. *Parricida* (inquit) *neque gladio, neque ignibus, neque vlli alii pœnæ subiicitur, sed insutus culeo, cum cane, & gallo gallinaceo, & viperá, & simiá, & inter eas ferales angustias comprehensus (secūdum quod regionis qualitas tulerit) vel in vicinū mare, vel in amnem proiiciatur, vt omnium elementorum vsu viuus carere incipiat, & ei cœlum superstiti, & terra mortuo auferatur.* l. 9. ff. de Lege Pompeia de parricidiis, parricidam, prius quàm culeo insuatur, sanguineis virgis verberari iubet. Alia lex damnato os folliculo lupino obuoluebat, & ligneas soleas pedibus inducebat, inque carcerem detrudebat, vt ibi tantisper moram traheret, dū culeus pararetur. Iudæi parentum contemptores & cōtumaces filios lapidibus obruebant. Bestiis parricidæ obiiciebantur, constitutione D. Hadriani. Vide Platonē lib. 9. & 11. de Legibus de variis parricidarum & liberorum rebellium pœnis. Item L. 1. in princip. ff. de obsequiis, &c. & l. 3. C. de patria potestate.

Parentationes & Parentalia, Gr. περίδειπνα, ἐναγίσματα, κτερίσματα, ἔννατα, νεκύσματα, sacrificia vel epulæ funebres, iuxta Pollucem, qui περίδειπνον (inquit) ὁ ἐπὶ τοῖς ἀποθανοῦσιν θυσίαις. Nomen inuenerunt inter Ethnicos, doctrinę de resurrectione carnis & vita æterna, nec nō de vera animarum immortalitate ignaros, à parentando, quòd parentibus *iusta celebrare* significat: licet etiam transferatur ad alios. In his fieri solebant προκλήσεις τῶν νεκρῶν, euocationes mortuorum. Aderant propinqui, qui parentes ob defunctum consolabātur. Coquebant in iis lentem, nonnullis fabam, sicut in peruigiliis cicer. Latini etiam

etiam feralia nominarunt, à ferendis epulis, vel à feriendis pecudibus. *feralia* (inquit Varro, lib. 5. de Lingua Latina) *ab inferis & ferendo*, quod ferunt tunc epulas ad sepulchrum, quibus ius ibi parentare. Ouid. in fastis originem aperit, Latinorum respectu

Hũc morem Æneas, pietatis idoneus autor,
Attulit in terras, iuste Latine, tuas.
Ille patris Genio solennia dona ferebat.
Hinc populi ritus edidicere nouos.

Numæ hæc sacra tribuuntur apud Liuium lib. 1. & Ausonius in præfat. Parētal. *Antiqua appellationis* (inquit) *hic dies & iam inde ab Numa cognatorum inferiis institutus: nec quicquam sanctius* habet reuerentia superstitum, quàm vt amissos venerabiliter recordetur. Erat autem solẽnis ac status harum publicatum feriarum mensis Februarius: vnde eũ *κατάρσιον* appellat Plutarch. in Numa. Dies autem eiusdem mensis decimus nonus, hoc est XI. ante Kal. Martii, teste veteri Kalendario Rom. & Ouid. lib. II. fastorum, his verb.

Non tamen hoc vltra, quàm quum de mense supersunt
Luci fieri quot habẽt carmina nostra pedes.
Hanc quia Iusta ferũt dixere feralia Lucẽ,
Vltima placandis Manibus illa dies.

Atqui Elegiacos versus constare vndecim pedibus, vel pueris notum est. *Iusta* etiam dicebantur, quòd iure fierent iis, qui (cùm viuerent) bene meriti erant de nobis. Notãdum verò ad tumulum ferri solitam feralem cœnam. Apul. 4. Florid. *Exclamauit viuere hominem, procul ignes amolirentur, rogum demolirentur, cenam feralem à tumulo ad mensam referrent.* feram enim veteres appellarunt mortem. Hinc feralis pompa Apul. Metamorph. 8. id est, exsequialis, quæ cadaueri ferendo & defuncto funerando exhibebatur. Quia autem mortuorum sepulchris inferebatur aqua, lac, vinum, sanguis, & vnguentum; inde ortum nomẽ Inferiarum, quæ Festo teste, erant sacrificia diis Manibus oblata. dictæ *inferiæ*, ab inferis, vt Seruius in 10. Aeneid. vel ab inferendo, quòd mortuorum vmbris hæc sacra inferantur, vt vult Turneb. lib. 4. aduers. cap. 22. Constabant autem liquoribus pręcipuè ac victimis. Inferię, quę liquoribus constabant, à Græcis propriè *χοαὶ* vocabantur, à fundendo. Aristot. de mũdo, *Θεῶν τε θυσίαι, καὶ ἡρώων θεραπεῖαι, καὶ χοαὶ κεκμηκότων.* Quod Apuleius ita vertit, *Diis sacrificatur, Geniis ministratur, Obitis libatione perfunditur.* Sed parentationum ritus persequi non fert huius etymologici ratio. Id abundè post varios nuper abũdè pręstitit libris 4. Io. Kirchmannus, de funeribus Roman. quibus multa inseruit de Græcorum ceremoniis. Hebræorum ritus non attigit, qui cum variis scripturæ S. locis occurrant, diligentię lectorum meditandos in pręsentia relinquimus.

Parenthesis, *παρένθεσις*, *παρεμβολὴ* Plutarcho, Scholiastis *τὸ διὰ μέσου*, nomen traxit à *παρατίθημι*, i. in medium adduco, vel interpono. Itaque interpositionem & interclusionẽ nominat Fabius lib. 9. cap. 3. alii interiectionem. Capella vertit digressionem lib. 5. verùm impropriè. Talis illa Virgilii:

Aeneas (neque enim patrius consistere mentẽ
Passus amor) rapidum ad naues præmisit
Achaten.

Cauendũ in ea, iuxta Rhetores, ne plus æquo extendatur: quòd talis sit *δυσπαρακολούθητος*. Vitanda quoque minuta subtilitas & anxia intersecandi affectatio, vt ita oratio sit *εὐκρινής*. *Parenthesis (inquit Valla) est interiectio orationis in sermone, qua remota sermo manet integer. Ea cùm semper venusta est, tum plurimùm venustatis habet, quando fit per qui, aut per is, aut per vt, quod tamen neque à poetis, neque ab oratoribus semper est obseruatum: sicuti ex Virgilii & Ciceronis lectione constat.

Parma, ciuitas peruetusta in ipsa via Aemilia, quinque ab Apenino passuum millibus, iuxta nonnullos nomen suum deducit à fluuio Parma præterlabente.

ex aliorum mente à Parma, id est, scuto, verùm contra rationem, cùm exstructa sit ab Hetruscis, nondum ibi incolis vtentibus lingua Latina. Quapropter malunt deducere à voce Hetrusca, quæ quid principale significat. Ager circumiacens est amœnus, pascua vndique lætissima, obtinetque summum commendationis gradum caseus Parmensis cum Placentino & Laudensi. * Ptolemæo Galliæ Togatæ vrbs. In Goltzii thesauro est Colonia Iulia Aug. Parma. Chrysopolin appellatam Parmam scribit apud Leandrum Albertuzzius, ex quadã inscriptione Lapidea antiqua. Parmam nobili epigrammate nobilitauit nobilissimus Scaliger:

Inuentum me Aiis præclarũ nomen in armis,
Prædita quo sit gens ignea Marte docet.
Ingenium rapidum facili flammatur ab ira,
Sed viget in patulo pectore purus amor.
Magnanimo, precium est, non displicuisse pudori.
Hæc satis. Officiis cedere turpe putat.

Parnassus Græciæ mons, Musis, Apollini, Baccho sacer, cuius iugum aut verticem ab Herodoto τιθορέα appellari scribit Pausanias: quanquam alii (inter quos Ouidius, Metamorph. lib. 1.) duo ipsi iuga tribuant, Cirrham & Nisam. Eidem Pausaniæ sic nominatus videtur à Parnasso Cleodoræ Nymphæ filio, auguriorum inuentore, Peucero ab Hebræo *Har*, & *Nahas*, litera p loco h adscripta in compositione. *Har* autem est mons. *Nahas* augurium & diuinatio; ac si dicatur mõs diuinationis; vel tectius, hiatus diuinationum. Nam oraculum Delphicum sedẽ habuit ad radices Parnassi, vbi templum condiderant incolæ inter Græcos famosissimum. Etymologicon magnum dicit prius nominatum λαρνασσόν: inde per enallagẽ literæ λ in π παρνασσόν. Iuxta alios nomen illud ab arca fictitii Deucalionis (quæ Gr. λάρναξ) sumptum est. Hæc autem arca post inundationem orbis terrarum appulisse putatur ad eum montem, vbi Themidis oraculum à Deucalione consultum, de generis humani reparatione admodum solicito. * Sed hæc conficta sunt à Græcis & Ouidio Metam. 1. Nec enim Deucalionis fuit Thessalicum diluuium, & si fuit, Larnacem non habuit in montibus, nec orbem terrarum inuasit. Erroris Spiritus diluuii sub Noacho & Noachi arca historiam abolere studuit eiusmodi commentis. Nec mons Parnassus in Græcia cum montibus Ararat in Asia fuit confundẽdus. Cùm è priscis narrationibus Græci accepissent, Arcam siue Larnacẽ Paropaniso appulisse, pro eo Parnassum dicere maluerunt. Nec verò ob nominis conuenientiam solùm sic crediderunt, sed propterea etiã quod quæ de Deucalione falsò ferebantur, Græciæ mendaciorum parenti adscriberent. Non igitur mirum fuit, si nihil de Paropaniso Asiæ cogitarint, ridiculã diluuii Thessalici fabulã præoccupati. Adeo verò constans opinio fuit ad Parnassum arcam appulisse, vt Andrõ apud Phauorinum, & Stephanus in Compẽdio de vrbibus, auctores sint, Parnassum dictum esse quasi Larnassum, vt antea ex etymologico. Sed ex similitudine nominum Paropanisi, & (per Syncopen) Patnisi, ac Parnassi fabula sumpsit initium. Addo quæ eruditissimus Casaubonus scripsit in Persium de Parnasso. Græcos variè scribere hoc nomẽ obseruamus: Παρνασός, Παρνασσός, Παρνησός, Παρνησσός, & Παρνηθός quoque, sit fides Hesychio, nec vicinitate duorum nominum deceptus, Parnethem Atthidis montem cum hoc Phocidis confundit. Nugantur Græci Grãmatici Parnassum quasi Larnassum fuisse dictum: quòd in eo mõte diluuii λάρναξ, hoc est arca, constitisset. Nos alibi dicebamus & Bœotiæ & vicinæ Phocidis pleraque loca à Cadmo & aliis Phœnicibus aut Syris fuisse condita. Cuius rei etiam si Plutarchus atque alii historici siluissent, appellationes tamen ipsorum manifestam fidem facerent, ab ea origine

origine est huic monti nomen. פרנס *Parnes* Syris est νέμειν: & פרנסין *Parnasin*, Pastores.inde Parnassus ἀπὸ νομοῖ.Sic mōtem dixerunt, vbi greges suos pascebāt. Similiter à verbo פרנק *Parnak* siue *Pharnak* fuit in Asia vsitatum nomen Pharnaces:cui respondent Græca Hedycharis & Hedyllus. Nam Syrum verbum significat ἡδυπαθεῖν. Mons quoque Helicon ab הלך *Halac* videtur appellatus, quòd eo loci conuenirent: Citheron à קתר *Kathar* rupes. Omitto similia nomina in eodem tractu multa, quæ ad eandem originem facilè fuerit reuocare. Hæc Casaubonus.

Parochi, πάροχοι dicti veteribus, quorum munus erat peregrinis, qui publicè mittebantur, ligna, sal, & similia præbere, ἀπὸ τῦ παρέχειν, id est, præbendo, arcessunt nomen. Horum meminit Horatius Satyr. 5. lib. 1. vbi Lambinus Parochum vult poni per translationem pro eo qui cœnam præbet: Turnebus in aduersariis, παρόχυς etiam dici vult equos qui cursus publici gratia præbentur. ξενοπαρόχυς nominat Arcadius qui peregrinis res ad victum necessarias præbebant. Eodem quoque nomine Paranymphus est appellatus. Scribit enim Pausanias moris fuisse in Græcia, vt in nuptiali curru, quo sponsa vehebatur, tres duntaxat sederent, media sponsa, à lateribus sponsus, & quem vocabant πάροχον, qui amicitia & sanguine esset illi coniunctus, cuique plurimùm deferret, sicut Suidas tradit. Pollux ita; ὁ δὲ καλόμενος παρανύμφιος, νυμφευτὴς ὀνομάζεται καὶ πάροχος. Nec omittendum, nonnullos velle Ecclesiæ antistitem Parochum dictum à Sacramenti exhibitione, & Parochias certas vrbis partes. quibus singuli ministri destinati sunt, sicut Romani suos & Curiones & Curias habebant. Quanquam primùm Parœcias dictas censeat Budæus, non Parochias.* πάροικοι enim sunt accolæ, quare qui fanum aliquod accolunt parœci dicti sunt, eiusdem scilicet fani consortes: & parœcia, accolarum conuentus & accolatus, sacráque vicinia. ná πάροικοι dicuntur etiam οἱ πρόσοικοι, id est, vicini. Hæc ille. Ὄχος autem, à quo πάροχος est currus, vehiculum: Παρεχέω, præteruehο, transueho, iuxta alterum veho, à latere alterius veho. Pass. παρεχέομαι, vehor a latere, ad latus in vehiculo seu curru sedeo. πάροχος, qui à latere alterius vehitur. Hebr, רכב, רכבה, & רכוב, & מרכב, & מרכבה, & מרכבת, *Rechéb*, & *Richbba*, & *Rechub*, & *Mercab*, & *Mercabbah*, & *Mercchebeth*, Currus, carpentum, vehiculum, à verbo רכב *Rachab*, equitauit, vectus est curru, equo, &c.

Parœmia, celebre dictum aliqua nouitate insigne, à παρὰ & οἶμος, id est, ὁδός, quasi tritum & passim per ora hominū vagans. Latinè etiam adagium quasi circumagium. Sunt huic vicinæ γνῶμαι & apophthegmata. Multa aliàs prouerbia sunt congesta in prouerbiorum farraginem à nobis, & luce donata, præter ea quæ apud Erasmum, Iunium, Polydorū, Gilbertum, Vlpium, & alios inuenias. Nunc de iis plura dicendi non est locus. * Hebr. משל *Maschal* est Prouerbium, parabola, parœmia, sentētia præpollens & habens dominiū inter reliquas à verbo משל *Maschal*, Imperauit, dominatus est. Nomen in plurali *Meschalim*, & in regimine, *Mischlej*, parœmiæ, prouerbia.

Paropsis, genus patinæ parùm concauæ, in qua apponuntur obsonia, nomēclaturam suam arripuit à præpositione παρὰ, & τῦ ὄψυ. In veteribus exemplaribus semper fere parapsis legitur: & Hesychius non tantùm paropsidem appellari, sed etiam parapsidem obseruat, vt annotauit Turnebus. Baptista Pius, in commētariis suis in Sidonium, *Paropsis*, legit: cuius sententia propius ad verum accedere videtur, si etymon spectes. Et Iuuenalis, *Quàm multa magnáque paropside cœnat.* Apud Athenæum non modò vas significat, sed etiam παρόψημα, id est, pulmentum. Pollux lib. 10. scribit

iuſculi quoddam genus eſſe, vel mazæ, vel vilis obſonij, quod παροψηματιον dici poſſit: fit & huius vaſis mentio *leg. 21.ff. de aur. & arg.* * Hebræi frixorium, paropſidem, ſeu ſcutellam aut vas in quo carnes commodè coquuntur vocant צלחית *Tſelochith*, & צלחת *Tſallochath* à verbo *Tſalach*, quod eſt commodè aliquid agere. Metaphoricè ſumitur nomen illud pro ſinu, vel axilla.quum Prouerb.19 24. piger dicitur abſcondere manum in ſinu; nam quidam exponunt ſub axilla:alij in ſcutella, vt pigritiem cum voracitate coniunctam ſapiés voce æquiuoca indicaſſe videatur.

Paroxyſmus, Latinè irritatio,exacerbatio, medicis acceſſio febris, ἀπὸ τοῦ παροξύνειν, id eſt, exacerbando vel concitando deſcendit. In paroxyſmo Hippocrates abſtinendum monet à cibo, quòd is naturam occupatam circa morbi materiam diſtrahat, humoréſq; morbum efficientes adaugeat. Galenus docet hoc nomine intelligendam eſſe deterius totius circuitus tempus,quippe à prima acceſſione ad vſque vigorem, vt remiſſio ſeu ἄνεσις, quæ & διαλεῖμμα dicitur nequaquam eo referri poſſit, vt pote tempus quod ſequitur acceſſioné, Idem aliis locis nominat ἐπισημασίαν, προσβολὴν,εἰσβολὴν. Vt autem paroxyſmus fiat in morbis non continuis, opus eſt non ſolum materiæ congeſtione, verum etiam putredine & motu. * Habet autem & illa ſua quatuor tempora;principium, incrementum, ſummum vigorem,& declinationem,tum caloris motu, tum ſymptomatum vehementia diſtincta, quemadmodum & totus ipſe morbus caloris quidem motu. Principium acceſſionis fit calore omni toto ex corpore ad cor thoracémque concurrente: incrementum, cùm ille ad extremas corporis partes ſeſe expandit: ſtatus, quando ex æquo totum corpus occupat:declinatio verò,perſpirante caliditate, atque medium corporis relinquente, ſymptomatum verò vehementia fit, quando mala quæ principio inuadunt, incremento augentur, in vigore vehementer excruciant, in declinatione autem paulatim mitiora redduntur & euaneſcunt. Hæc Gorræus *in definit medic.*

Parrhaſij, vetuſtiſſimi Arcadiæ populi,cum Azanibus, teſte Strabone, nomẽ ſuum tuliſſe feruntur a Parrhaſia vrbe Arcadiæ, quàm Stephanus quoque παρρασίαν vocatam aſſerit.* Regio Parrhaſia vocatur apud Euripidem in Oreſte. Parrhaſium nemus ibidem, & Parrhaſius mons, & Parrhaſius Apollo, cui quotannis Arcades agnum in foro mactabant. Parrhaſios populos Curtius collocat in India vltra Gangem: & Plinius Parrhaſinos circa Sogdianam.

Parthenius Poëta Chius, ita videtur appellatus à moribus pudicis & planè modeſtis ac virgineis: παρθένος enim virgo dicitur. Hoc cognomen Virgilio viri doctiſſimi tribuerunt; quòd præ aliis Latinis purioribus Poëtis ſit puriſſimus & eximia quadam temperantia in deſcriptione rerum excellat. Parthemius apud Græcos primus omnium iuſto Poëmate trãsformationes rerũ tractaſſe legitur.Vt in metamorphoſεων libris illius veſtigiis inſtitiſſe videatur Ouidius,ſicut Virgilius Homeri,Heſiodi, & Theocriti,Horatius Pindari,Valerius Apollonij.Nonnulli Nicæum fuiſſe volunt, eiuſdem nominis Poëtam. Libri metamorphoſεων meminerunt Plutarchus & Euſtathius.Artemidorus meminit Parthemi, vt elegiaci poetæ, lib. 4. Eius Herculem citat Stephanus. Extat quoque libellus Græcus ἐρωτικὰ inſcriptus, oratione ſoluta, ad Cornelium Gallum, quo varias amantium hiſtorias fuerat complexus. * Iuno παρθένος primùm vocata eſt,dein cùm Ioui nupta fuiſſet, τέλεια, id eſt,adulta & perfecta. Demum, quum à Ioue diſſideret, χήρα, vidua fuit appellata. Stephanus apud Hermionem Iunonis παρθένου, celebre fuiſſe templum affirmat. fabularum in-

uolucris

uolucris multa naturæ & metaphysices arcana veteres Græci poetæ & alij scriptores populo præposuerunt, vt N. de Comitibus ostendit in sua Mythologia. Idem cognomen Dianæ tributum est.

Parthenope, potentissima Italiæ ciuitas appellationem habet ab vna Syrenum, quæ ibi præ dolore in mare se præcipitasse dicitur, tandem sepulta; quòd Vlyssem eiusque socios delinire cantu non potuisset. Indicat id Silius his verbis.

Sirenum dedit vna suum memorabile nomen
Parthenope, muris Acheleias, æquora cuius
Regnauere diu cantus, cùm dulce per vndas,
Exitium miseris caneret nõ prospera nautis.

Eandem primùm ab Augusto appellatam *Neapolim*, cùm eam refecisset prodit Solinus, cui nescio an fides habenda sit, cùm vetustissimi scriptores huius nominis meminerint: inter quos Lycophron, qui Ptolemæi Philadelphi ætate clarùit. Neapolitanorum meminit Liuius, nempe lib. 8. & 20. vbi ea referuntur, quæ dudum gesta sunt, ante natum Augustum. * Regia & maritima vrbs Neapolis, caput totius Campaniæ, & illius regni metropolis, olim Parthenope à Syrenæ tumulo atque etiam Palæpolis dicta à Græcis Chalcidensibus qui ex Eubæa venerant, condita, trianguli forma, laterum inæqualium, ea qua mari alluitur parte curuatur in modum dimidiatæ Lunæ. Hãc elegãti epigrammate celebrauit Nobilissimus Scaliger.

Parthenope varij statuit discrimina mundi:
Quæ tria diuerso tempore secla dedit.
Aurea Pythagoras communis cõmoda vitæ,
Et docuit Sophiæ Græcia magna procos.
Altera succedens studiorum mollior ætas,
Admisit Musas debiliore sono.
Tertia vulnifici quæsiuit præmia ferri:
Atque equitum potuit sola tenere decus.
Sic ex priuata, & serua, Regina superstum.
Roma, quod es, fueram: quæ modo sum, quod eras.

Parthi, à Scythis dicuntur trahere originem, à quibus fuerunt eiecti & solum excedere coacti, Scythico enim sermone exsules parthi dicuntur. Ab his tandem inditum generaliter nomen ab Indiæ finibus ad vsque Mesopotamiam. Propter inuictam enim virtutem Parthorum, & Assyria, & reliquæ proximę regiones transierunt in eius nomen, vt Arachosia quoque & Media. Sita est in Asia, teste Ptolemæo, éstque Arach Mercatori, Corasan Nigro. Eustathio incolæ sunt, Παρθυαῖοι, quo nomine etiam eos Strabo appellat. Genti huic admodum bellicosæ vsitatum fuit in bello simulare fugam, & tam dextra manu sagittas à tergo mittere, vt fugientes non minorem calamitatem hostibus inferrent, quàm consistentes. Quapropter dixit Virgilius *fidentémque fuga Parthũ versísque sagittis*. Ab Arsace Scytha, qui Parthium inuasit, omnes eorum reges *Arsacidæ* dicti sunt, vt Ægyptiorum Ptolemæi. Hisce D. Thomam & Hircanis Christum prædicasse scriptum reliquit Sophronius.

Partunda, Romanis parturientium Dea. His enim idola præfuisse quamplurima docent veteres. Talis namque *Mena* menstruis fluoribus præfecta, vt & Iuno *Fluonia*. Sic *Egeria* egerendo præfuit partui, Iuno *Lucina* luci, *Prorsa* & *Postuerta* rectè aut prępostere edito partui propter infirmitatem. Ita Dii *Nixij* ab enitẽdo, id est, patiendo nomen sunt consequuti. Sed & *Latonia* inuocabatur, quod parientibus crederetur opem pręstare. * His technis mendax spiritus vnius veri Dei prouidentiam & omnipotentiam lacerauit, gloriámque diuinam conscidit, cuius postea partes, idolorum nominibus relatas, sibi blasphemè tribueret.

Pascha impropriè significans agnum Paschalem, dies festos, totamque illam celebritatem & obseruationẽ, imò apud Paulum ipsummet Christum per agnũ Paschalem adumbratum, propriè verò transitum, nõ trahit originem nominis à verbo πάσχω, quod Latinis est patior; affirmante id inter alios Lactantio, verùm

rùm à פסח *Pasach*, transiliuit, vel transiuit (per interualla de loco ad locum, vel de latere ad latus, vnde *Pisseach* id-est, Claudus, qui ad latus alterum saltat & declinat, qui ex vno pede in alterũ transilit.) Inde *Pasach* transiens, & *Pasach* transitus, Græcis πασχα, Latinis Pascha, nempe Festus dies Iudæorum in memoriam, quòd transiit seu præteriit Dominus ædes filiorum Israël, & non percussit primogenita eorum. Agnus qui die illo festo mactabatur & comedebatur per familias vocatur metonymia sacramentali *Pasach*, transitus, quòd Israelitis esset symbolum sacrum tam eximiæ liberationis. Institutio festi prolixe exstat Exod. 12. cap. Nazianzenus ora. de Paschate, *cùm quidam* (inquit) *Pascha nomen esse putarent salutaris passionis Domini, conuertentes vocem Hebræam Græcè Pascha, hunc Diem nominarunt. Quòd cùm vsus recepisset, vsitatiorẽ quoque reddidit hanc vocem, vel ut sanctiori nomini assentientibus auribus*. Philo Iudæus existimat significari eo nomine διαβατήρια, id est, sacrificia, quę transituri libamus: sed fallitur. Melius Symmachus vertit ὑπέρβασιν, id est transgressum, seu transitum. Theodotion φάσεκ reliquit ad פסח *Pasach* omnino alludens Drusius, vir diligẽs & doctus existimat lib. quæst. & Resp. 4. vocabulum istud concinnatũ à Græcis, ita vt pro Hebraico ה. scriberent χ. sicut in aliis multis; ad finem verò adiicerent א a, vt solent Chaldæi & Syri in nominibus propriis, ipsámque aspiratam פ mutarẽt in tenuem P. Sunt alij, qui in etymo nominis reddendo compendium quærunt, atque à verbo פסח, seu errore, seu imperitia, trãsposita vocali, deriuatum putant, dum pro nomine verbali ipsum verbum obtruderent, confirmante errorem consuetudine, festus hic dies appellatur Luc. 22. 1. *Appropinquabat* (inquit) *festum azymorũ, quod dicitur* Pascha. Cogebatur enim lege Iudęi tum temporis comedere panes ἀζύμους, id est, infermentatos, vnde illis septem diebus nomen. Metonymicè autẽ accipitur Pascha pro agno Paschali, quem Christus comedit pridie eius diei quo comedere solebant Iudæi, vt nonnulli colligunt, nempe quinto die hebdomadę, qui nobis est dies Iouis. Marcus sequentem, qui nobis est dies Veneris, nominat παρασκευὴν, ὅ ἐστι προσάββατον. parasceuen, id est, diem quæ sabbatum præcedit & antegreditur: ca. 15. v. 42. De Paschatis festo prolixè Theologi, quos consulat studiosus lector.

Patauium, Venetæ regionis & ditionis oppidum, Ptolemæo & Aeliano. Padua nunc, academia celebre. Ptolemęi interpretes Poetouium legunt; & idem ipse Ptolemæus lib. 8. pro eodem Bætobium habet. Liuio clarissimo scriptore clarũ, & ab ipso Antenore conditum, Virgilio teste. Alio nomine *Padua*, quasi Padauium, à Padi vicinitate nomen accepit: vel à Græco πέταζειν, quod est volare, quia capto ex auium volatu augurio condita creditur.

----doctiloquis sedes aptissima Musis,
Magna loco, spatiosa foro, placidissima cœli
Temperie, muroque triplex, latissima fossis,
Et magnis celebrata viris.

In ea enim nati sunt, & docuerunt eruditissimi viri quamplurimi, per totum orbem fama celebres. Patauium à veteribus Troianis conditum celebrat nobili epigrammate nobilissimus Scaliger: quod adscribimus.

Huc antiqua Deũ dom⁹ Iliũ, & inclyta bello
Robora, Dardanios exposuere Lares.
Decepti patrias, non victi, amisimus oras.
Perpetuis res est Graca valere dolis.
Qui vicere, suos ideo amisere Penates:
Ast noua sunt profugis regna parata viris.
Arma decẽt Teucros, vafros sapiẽtia Graios
Victis Euganeis pectus vtrumque dedi.
Regna vides Veneto Phrygiis maiora ruinis:
Atticáque à Patauo pectore terra sapit.

Patellary Dij dicti videntur à Pateris, vel patellis, quibus veteres Ethnici diis suis sacra faciebant. Ouid. in fast. *fert missos Vesta*

sos Vesta parua patella cibos. Apud Plautū in Cistellaria *Patellarij Dii* appellantur Dii minuti, vt Lares & Penates: vel quòd in patellis epulæ apponerentur, & eisdem colerentur Deastri, vel à piscibus minutis, qui in patellis apponebantur non in pateris, quemadmodum cibi tenuiores & viliores, vt olufcula & terra nata in patellis apponebātur. Vnde Horatius. *Nec modica cœnare times olus omne patellâ*. Citatur & illud ex Varrone; *oportet bonum ciuem legibus parere, & Deos colere, inque patellam dare, μικρὸν κρέας. Patinas à patulo dixerunt, vt pusillas, quòd his libarent cænis patellas. Pateræ eo quòd pateant, Latinis ita dictæ*, A πατανὴ patina, Scaligero. Est autem πατανὴ sartago.

Pater, ὁ πατὴρ, παρὰ τὸ πατεῖν ἐν τῇ συνουσίᾳ quòd in congressu calcet, iuxta etymologicon magnum, hinc πατὴρ, q. d. calcator. Sed inepta & parum honesta etymologia. At potius pater, quòd per eum pateat semen. Ideo nonnullis pater παρὰ τὸ σπέρμα. q. d. σπατὴρ. seminator deinde sublato σ πατὴρ. vel παρὰ τὸν ἦχον τὸν γινόμενον ἐν τῷ καταφιλεῖν τὰ παιδία, à sonitu, qui fit in filiolis deosculādis. Aliis dictus videtur quasi πατὴρ, id est, παῖδας τηρῶν, id est, filios seruans, si de homine intelligas. Si de Deo, ὡς τὸ πᾶν τηρῶν, quicquid est seruans, cui sentētiæ astipulatur Eustathius Homeri interpres. Etymologicon magnum autem Deum patrem dictum existimat, παρὰ τὸ πάντα ὁρᾷν, quod omnia cernat & speculetur, * Hebræis Pater אב *Ab* dicitur. vnde *auus*, proauus, abauus, atauus, tritauus & omnes maiores qui longo tempore nos antecesserunt. Est item nomen honoris, atque de omnibus dignioribus vsurpatur. Hinc *Abbas*. אב autem à voluntate & multo affectu erga liberos. Nam verbū אבה *Aba*, significat voluit, consensit, acquieuit, affectū & propensionem habuit erga aliquem. Cognationem habet cum verbo אהב *Ahab* dilexit, item cum אב & תאב *Taab* & *Tahab*, appetiuit. Hæc enim omnia generali significatione non longè inter se differunt. Hinc ἠπάω mitis sum, mitigo, ἤπιος, beneuolus, benignus; ἔφεσις, desiderium, appetitus. Latinū item *aueo* cupio. Gr. etiā ἀβέαζω, volo, percupio.

Patres appellantur, inquit Festus, ii ex quibus Senatus constat, quos initio vrbis conditæ Romulus centum delegit & sic appellauit, quorum consilio atque prudentia Respub. administraretur atque gubernaretur, quique agrorum partes attribuerēt tenuioribus perinde ac liberis, pecuniasq; diuiderent. Etenim solebant iam inde à Romulo, numis auri atque argenti signati vltramarinis vti, id quod publicæ & priuatæ Commentariorum rationes docent. Alii testantur appellatos Patres ob venerationem, vel ætatis, vel sapientiæ, & ex eis natos patricios, familias quoque eorum patricias dixerunt. Qui verò post illos centum sunt adscripti senatui, *Patres conscripti* nominati sunt. Erant item multitudinis patroni seu defensores, quos peregrini nominabant Principes in ciuitate, teste Pomponio Læto, Fenestella in tres ordines distinguit. Horum primos *Patricios* fuisse dicit, eos nempe qui ex centum illis Patribus à Romulo lectis sunt geniti: *Conscriptios*, qui Regum, Consulum, Cæsarúmve decreto asscripti erant Senatui: *Pedarios*, qui pedibus in aliorum sententias ibāt, vel potius, qui pedibus iter faciebant. Quis fuerit in iis rogandis mos obseruatus, apud eundem inuenias. Illud autem, quod aliquatenus ex Fenestellæ quoque verbis collegeris, inprimis notandum, plus fuisse tādem apud Romanos inter Patricios censeri, quàm inter Senatores. Testis mihi Cornelius Tacitus lib. 7. his verbis: *Iisdem diebus in numerum Patriciorum asciuit Cæsar vetustissimum quemque ex Senatu, aut quibus clari parentes fuerant*. Sueton. in Aug. *Ea gens à Tarquinio Prisco rege inter Romanas gentes allecta in Senatum, mox à Seruio Tullo in*

Patricias traducta, procedente tempore ad *plebem se cōtulit*. Iustinianus dicit quoque Instit. lib. 1. *Senatorem non liberari à patria potestate, patricium penitus solui*: ex quo apparet digniores fuisse patricios Senatoribus, nec eosdem, verum diuersos. Longe etiam aliter accipiuntur in constitutionibus Imperatorum, quàm ante eorum tempora, quippe pro Consiliariis, quòd essent eorū veluti Patres. Vide, *l.fin.* Cod. *de Consul.* Suidas: πατρίκιος· πατὴρ τοῦ κοινοῦ. Luitprand. lib. 3. c. 8. nominat πατέρα τοῦ βασιλέως. Patriciorū liberi insignes erant aureâ bullâ, cui purpura prætexebatur, ex instituto Tarquinii, qui filium suum impuberem, ob fortitudinem in bello cum Sabinis gesto præstitam, his præmiis insigniuerat.

Pater patratus, fecialium vnus apud Romanos erat is, cui pater & filii erant, & maximus habebatur, teste Plutarcho, qui appellationis causas inquirens has adfert, vel quod & liberos revereatur suos, & timeat genitores; vel quod sit perfectus, vt nomen sonat. Patratum enim esse dicit, quasi perfectum & absolutum: perfectionem autem esse in eo, quòd viuo patre factus esset pater: vel quod iurisiurandi & pacis præsidem oporteat simul prorsum & retrorsum videre: Id verò maximè eum præstare posse, qui & filium habeat, de quo consultet, & patrem qui cum deliberet. Alii à iureiurando patrando, id est, sanciendo, nomen habere volunt. Hic ipse, cùm bellum erat decretum, proficisci solebat ad hostium fines, inde præfati quædam solemnia verba, hastamque mittere seu torquere in hostilem terram. Erat autem hoc belli indicti signum. Idem fœderibus præerat, in quibus feriendis effati solebat hæc verba: *Vter prior populus ab illis Legibus defecerit, illum Diespiter sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam; tantòque magis ferito, quanto magis polles potésque*. His dictis, porcum silice percutiebat.

Patera, à patendo dicta Varroni.* Poculi genus latum ac patens, vnde & nomen accepisse videtur, quasi patula. Gr. κρατὴρ à κεράω, misceo. Hebr. גביע *Ghabiba*, à *Ghebaha*, & *Ghibbha*, id est, collis, colliculus: nam Scyphus seu patera est instar parui colliculi. Tribuitur quoque hoc nomen candelabro habenti partes extantes instar calicis. Hinc κύφος vas concauum ad formam nauis. Galeri etiam, seu pilei latiores instar petasorum habentium in medio colliculum dicuntur *Ghibbahoth*.

Patria, à patre deducit nomen, vel quod pater in ea habitauerit, vel quòd patris sit loco, quòd nos edat, alat, foueat ac tueatur. De ea Cicero, Offic. 1. Homerus, Euripides, poëtæ ferè omnes & gnomologi præclara multa. Græci idem etymon cum Latinis agnoscunt, nempe ἀπὸ τοῦ πατρὸς deducta voce, quod & Hierocles affirmare videtur apud Stobæum, serm. de patria. Est enim illi πρῶτος καὶ μείζων γονεύς. Sunt tamen qui τῆς πατρίδος, vel patriæ vocabulum inde deriuant, quòd πάντα τηρεῖ omnia seruat. Id, licet longius petitum conuenire videtur cum Ciceronis sententia, Cari sunt (inquit) parentes, cari liberi, propinqui, familiares; sed omnes omnium caritates patria vna complexa est, pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus. * Hebræi per circunlocutionem patriam, id est quemuis locum in quo nati sumus, cōmunem omnium parentem ארץ מולדת, *Eréts molèdheth*, terram generationis, id est, natale solum, appellant.

Patriarcha, propriè stirpis alicuius & gentis primū parentem significat, quales præcipuè tres commemorant Iudæi, Abrahamum, Isaacum, Iacobum. * Sed Adamus est generis humani patriarcha, quem multi ante & post Noachi diluuium propter longæuam vitam sequuti hoc nomine cohonestati sunt. Sub Mose in deserto populus Israeliticus in XII. tribus diuisus est, singulæ tribus in multas familias. Atque vt totus populus nomen

men accepit ab Israele,& singulę tribus à filiis Israelis, sic singulæ familiæ à nepotibus eius. Has familias Græci & Latini interpretes variis nominib. expresserunt, quemadmodum ex primo capite Numerorum colligi potest. Item ex 7.& 19. Iosu. item. ex 1. Sam. cap. 10. & prioribus capitibus 1. libri Chronicorum. Perierunt autem omnes fermè ex decem tribubus in Assyriaco exilio. Conseruatæ sunt autem reliquæ in Babylonico, vnde domum regressæ populum Iudęorum restituerunt. Quemadmodum verò aliqui fuere principes tribuum, sic quidam etiam principes familiarum extiterũt, variis appellationibus, & vno nomine Patriarchæ insigniti. Horum mẽtio frequens, Numer. 1. Iosu. 14. 21. 1. Chron. 8. 24. Officium eorum fuit, vt familias quibus præerant, conuocarent, ad easque referrent quæ ad Rempub. pertinerent, & duces earum in bello essent. præterea à regibus ad consilia & iudicia peragenda adhibiti sunt. De relatione liquet ex eo, quòd soli ex omnibus magistratibus in exilio Babylonico principatum suum aliqua ex parte retinuerunt, vt cum familiis suis agerent, quæ ad Reipub. commodum facere viderentur. Quare cùm populus fuit à Babylone reducendus, soli principes familiarum appellati, atque exciti per tribus dicuntur. quæ tres tantùm erant, nempe Iuda, Beniamin, Leui, sicut ex Nehemia colligimus. De militia constat ex eo quod in exercitu, familiarum principes fuerunt tribuni militum. In consilio regũ fuisse adhibitos elicitur ex 2. Chron. cap. 5. & 19.

Patriarchæ quatuor, in Ecclesiis, longè post seculum Apostolorum constituti sunt, qui archiepiscopis pręessent, & patres patrum dicerentur. Initio, ordinis conseruandi gratia instituti sunt, non vt violentum dominatum in conseruos exercerent. Quid autem postea acciderit. non est huius operis, in quo controuersias tractare haud decet, neque patriarcharum sedes, incrementa, decrementa pingere.

Patriciani Hæretici dicti sunt Isidoro, à quodam Patricio, qui carnis humanæ substantiam à diabolo conditam dicebat, sicut de ipso & sectatoribus eius etiam Augustinus affirmauit. Cœnosũ Marcionitarum & Manichæorum riuulum esse hanc hæresin putant nonnulli. Propugnatoribus eiusdem adscribitur impia illa ac Ethnicis multũ probata sententia, esse non solùm gloriosum, sed etiam licitum homini Christiano sibi ipsi mortem consciscere. Mutilasse quoque & truncasse vetus testamentum dicuntur.

Patripassiani veteres hæretici dixerũt cum Praxea & Sabellio, sicut vna est essentia diuina, sic etiam vnam tantùm esse personam, quæ vocetur Pater, filius & Spiritus Sanctus. simul etiam prædicarunt, qui sumsit formam serui fuisse ipsummet Patrem, qui in forma assumpta etiam passus sit, vnde dicti sunt Patripassiani, innumeris scripturæ Canonicæ testimoniis, de trib. distinctis personis, & de Christo θεανθρώπῳ pro nobis in carne passo, conuicti.

Patulcius vel Parucius, Clausius item vel Clusius, Romanis Ianus dicebatur, quòd durante bello valuæ eius paterẽt, pace clauderentur, vel ab aperiendi & claudendi secundum anni partes, præsertim veris & hyemis, vicissitudine. Ouidius lib. 1. fast.

Inde vocor Ianus, cui cum Cereale Sacerdos
Imponit libum, farráque mista sale,
Nomina ridebis, modò námque Patulcius idem,
Et modo sacrifico Clusius ore vocor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
Nomine diuersas significare vices.

Pauentia Dea Rom. Auertere credebatur ab infantibus pauorẽ, vt refert Augustinus, Lib 4 de Ciuit. Dei, cap. 11. * Cùm commisso prælio inter Romanos & Veientes, Tullio Hostilio regi nunciatũ esset Albanos desciscere, pauesc-

que & pallere Romanos ob eam rē videret, ipse in re trepida templum vouit Pauori & pallori. D. Augustinus etiam, Hostilius certè rex (inquit) deos & ipse nouos Pauorem atque Pallorem propitiandos non introduceret, si felicitatē deam nosceret ac coleret, &c. Apud Lacedæmonios nō Pauori tantùm seu Timori, sed Morti etiam & Risui, aliísque huiusinodi affectibus templa dicata fuerunt. Timorem verò non sicut alios dæmonas, quos tāquam noxios abesse procul à ciuitate volebant, colucrunt: sed huius intercessione & interuentu Rempublicam maximè contineri & cōseruari arbitrati sunt. Vide Plutarch. in Cleomene.

Pauimentum domorum, à pauiendo, id est, feriendo deflexum est: quòd dū fieret pluribus simul diebus feriretur, siue percuteretur, vt quidem redderetur solidius, nec ageret rimas. Verbum illud antiquum παρὰ τὸ παίειν percutere deriuatum videtur. Hinc depuuere, i. cædere, dixit Lucillius. *Palmisque misellam depuuit me.* Et Afranius opuuia dixit verbera, ab oppuuiendo. *Opuuiis pueri coercentur.* Isidorus deriuat hinc vocabulum Pauoris, quippe sic dictum quod pauiat, id est, percutiat & feriat cor. Multa de pauimentis Plinius, Vitruuius, Palladius τὸ ἔδαφος etiam dicitur Pauimentum, vt ἐδαφίζω pauio. Hebr. קרקע *karkaha*, Pauimentum, firmamentum inferius ædificiorum. Compositum enim nonnullis videtur ex קיר *Kir*, id est, paries, & רקע *Rakaha*, expandit; nam pauimentum est instar parietis expansi. Cicero lib. 2. de diuinat. *Sed quia quum pascunt, necesse est aliquid ex ore cadere, & terram pauire, terripauium primo, post terripudium dictum est. hoc quidem nunc tripudium dicitur.* Cato, cap. 18. *Ibi de testa arida pauimentum struito: vbi structum est, pauito, fricatoque, oleo perungito, vti pauimentum bonum fiet.* Columel. lib. 1. c. 6. *Sed vtrumque more piscinarum deuexum leni cliuo & extructum pauitumque solū habeat.*

Paulus Apostolus, mirificum quoddam præ cæteris vocationis Gentium organon, à modico seu pusillo, dictus videtur nonnullis. παῦλος. Latinè modicus seu pusillus Primasius ait, *Paulus*, id est, *pusillus & vltimus*: *ex Saulo Paulus, sicut ex Abram Abraham.* Idem alii. * Ex. 13. cap. Act. Saulum & Paulum vocatum fuisse constat. Quo ex loco colligi potest, aut duplici hoc nomine fuisse à parentibus appellatum, priori Iudaico, quia Iudæus erat natione; posteriore Latino, quia ciuis erat Romanus, sicut & eius parentes, Romanorum priuilegio: aut vnum tantùm fuisse illius nomen, nempe Sauli; Sed cùm venisset ad Gentes, nomen illud mutatione tantùm vnius literæ facta, ad consuetudinem pronuntiationemque Romanorum accommodatum fuisse; vt plerunque fieri solet. Alii ita sentiunt. Quemadmodum si quis inter Hebræos *Iochannam*, inter Græcos & Latinos *Iohannes*, apud Gallos *Iean*, in Germania *Hans* nominetur, nemo tamen totidem hæc esse diuersa nomina dixerit, sed idem potius, pro idiomatum ratione variatum: Sic quem Hebræi & Syri שאול *Schaul* vocant, eundem à Græcis, qui eo tempore Romanis nominibus magis assueuerant, Paulum fuisse dictum, propter summam horum nominum affinitatem. Quum igitur ab historia certaminis cum Elyma Act. 13. incipiat Paulus suo inter Gentes Apostolatu defungi (prius enim nonnisi inter Syros & Iudæos erat versatus) meritò incipit ab hac historia Lucas illud nomen ei tribuere, quod ipsi perpetuum postea fuit inter Gentes, quibus videlicet nunquam postea destitit Euangelium prædicare ac facilè nobis quidem persuademus, primùm à proconsulis Romani Sergii Pauli, cuius præclara mentio fit eodem capite, familia hoc nomine vocari cœpisse.] Cùm Primasio consentit Isidorus. *Paulus*, inquit, *minimus omnium*

nium Apostolorum quando enim Saulus, superbus, elatus: quando Paulus, humilis ac modicus. Ideo sic loquimur, Paulo post videbo te, id est, post modicum. Quid, quod ipsemet modicus iam factus ita loquatur; Ego sum nouissimus Apostolorum, & alio loco se minimum Apostolorum nominet. Hactenus Isidorus. Sed & affine nomen παῦρος *paucus*, & παυρίδιον *pauculus*. Qui verò ἀπὸ τῆς παύλης, id est, *cessatione* deriuant non probantur, etsi hic sibi placeant, ratione prorsus nulla. Tandem addit & Isidorus, Cephæ Paulóque immutata fuisse nomina, vt ipso quoque nomine essent noui. Rectène porro deflectatur hoc nomen à Pauli proconsulis conuersione, quo tamen inclinare videntur Hieronymus & Augustinus, diiudicandum relinquo aliis. Hieronymum vide *Actor.13.* Augustinum confess. *lib. 8. cap. 4.*

* Pauo, ταὼς, τάῶς, Æolicè. Pauo, t in p, vt στάχυς spica: & τὶς, Oscè, pis. τί pit. & pitpit quicquid. τετάρες, πίσυρες, πέτορες, Oscè Petora, vnde petoritum, quatuor rotarum. Latini p, in q, aut c. pit, quid. pitpit, quicquid. petora, quatuor. πέμπε, pro πέντε, quinque. πόσος, quotus. ἕπομαι, sequor. ἵππος, equus. λίπω, liquo, vnde linquo, & contra; vt λύκος, lupus.

Pauper à paruo lare dictus videtur Terentio Varroni Grammatico veteri. Communiter is est, cui non suppetit, vnde viuat. Iure ciuili autem censetur hoc nomine, qui quinquaginta aureos non habet in ære, iuxta hæc Harmenopuli verba: πένης δὲ ἐστιν ὁ μὴ ἔχων πεντήκοντα εἰς περιουσίαν, *qui quinquaginta aureos non habet in bonis*, id quod & Bartolus tuetur *l. qui accusare. ff. de Accusator.* Alias etiam pauper, qui pro qualitate rei non habet satis.

* *Pauper*, à παῦρος, prima reduplicata vt populos à πολὺς, susurrus à σύρος, vnde σύριγξ; Cacula à cala ligno Lucill. *Scinde puer calam, vt caleas.* Propero à περῶ. nisi sit προπερῶ, aut προπερεύομαι, quæ reduplicatio notat celeritatem sic à curruus cucurbita, à *tor* Syriaco & Pœnico, turtur, à far furfur. Mars Mamers. Hæc Scaliger in etymologico.

Pausa cessatio Latinè, à Græco παύομαι deflexum nomen. Vtitur ea dictione Lucretius *lib. 3.* cùm inquit: *Inter enim iecta est vitai pausa.* Item: *Frigida, quem semel est vitai pausa secuta.* Et libro 2. dixit, *Nec dare pausam*

Conciliis & dissidiis exercita crebris.

Nonius fatetur eãdem dictionem quietem alicuius rei significare. Accius Amphilocho: *Sed tam Amphilochum huc vadere cerno, & nobis datur bona pausa loquẽdi.* Luc. Satyrarum. lib. 1. *Hæc vbi dicta dedit, pausam dedit illa loquendi.*

Pax, Euripidi in Bacchis ὀλβοδοτείρα, κουροτρόφος, προσφιλεστάτη ταῖς μούσαις, à pactione dicta est Isidoro. De ea elegans Silii encomium etiam in triuio notum. Non minus præclarè Diodorus *lib. 3.* μηδὲν ἐστὶ μᾶλλον δυνάμενον ἐνδείκνυσθαι βίον παρασκευάσαι τῆς εὐνομίας, καὶ δικαιοσύνης, καὶ εἰρήνης. Eandem laudant Herodotus, Euripides & Bacchilides, vt missos faciam reliquos. Sed consulendum suadet Cicero quę nihil sit habitura insidiarum. Præstat enim hostem habere manifestum, quàm fraudulentum amicum, qui quo arctius se nobis iungit, eo magis nocere potest, obruens & obterẽs de improuiso. Etymon nostrum probatur Iurisconsulti suffragio, *leg. 1. ff. de pactis. in princip.* Etenim fœderibus & pactis pangitur illa, id est, figitur siue firmatur. Græcis dicitur εἰρήνη παρὰ τὸ εἴρειν, ὅ ἐστι συμπλέκειν, id est, *à connectendo*, quod sit intermediis fœderibus, quibus homines inter sese iunguntur. Si verò εἴρω idem fuerit quod λέγω, rectè pariter id etymon paci conueniet, quòd ius tempore pacis dicatur, at tempore belli opprimatur.

Pectenatum tectum Pompeio dictum à pectinis similitudine in duas partes deuexum, sicut *testudinatum* in quatuor.

Pectus quod sit pexum inter partes

mammatum eminentes, dictum est Isidoro. Vnde & *pectinem* dixerunt, quòd pexos faciat capillos.

Peculatus publicæ pecuniæ furtum si propriè accipias: Si impropriè, quoduis furtum, nomen suum deflectit secundũ Festum à pecore, vt pecunia quoque ipsa. Itaque noxij, cum præter pecus veteres haberent nihil, mulctabantur pecore, pœnáque tum temporis grauissima erat ouium triginta, boum duorum. Vbi auté populus Romanus vti cœpit ęre signato, cautum fuit lege Tarpeia, vt bos centussibus, ouis decussibus æstimaretur. Primis temporibus non habuit peculatus, vt & ceteræ quæstiones, certum Prætorem aut Quæsitorem, sed lege, prout incidebat, mandabatur Prætoribus aut Consulibus inquisitio. Tandem verò vbi quæstio Repetundarum proprium Prætorem est nacta, simul de peculatu quæstio præcipuo Prætori est demandata, *iuxta Carolum Sigonium*. Hotomannus citat legem Petiliam de peculatu ex Liuij 38. à Q. Petilio Tribuno plebis latam, M. Æmilio Lepido, & C. Flaminio Nepote Coss. Proposita & promulgata tandem à C. Cæsare lex Iulia, quæ peculatus & sacrilegij pœnas complectebatur. Eius fit mentio *leg. vnica, C. ad legem Iuliam peculatus, & leg. 1. ff. eod. titul.* Pœna autem peculatus in Iudice eiusue ministro delinquente est supplicium capitis, *leg. peculatus. ff. ad legem Iuliam peculatus.*

Peculium. Nomen illud complectitur, quidquid seruus aut filiusfamilias domini aut patris permissu sibi pepererit, separatum tamen à domesticis & paternis rationibus, noménque suum inuenit à pecore, *vt Festo, Isidoro*, & aliis videtur, quòd vniuersa veterum substantia in eo consisteret. Confirmabit & illud Plautus in Asinaria, vbi inquit: *Etiam opilio qui pascit, mater, alienas oues, Aliquã peculiarem habet, qua spem soletur suam.* Fieri hoc posse existimauerũt veteres legum latores, vt ita, qui sunt aliis subiecti, non solùm alacriores essent ad rem faciendã, verùm etiam specimen ederẽt industriæ suæ, quales tandem futuri essent facti maiores, quamque vtiles Reipub. negotiis administrãdis. Alij peculium volunt dictum, quasi pusillam pecuniam, siue pusillum matrimonium, *leg. depositi. §. fin. leg. quam Tuberonis. leg. peculium. ff. de pecul.* Quantum ad liberos attinet, quadruplex hoc est Iurisconsultis: *Profectitium, Aduentitium, Castrense, & quasi castrense.* Profectitium, *quod est profectum ex bonis paternis*: Aduentitium, *quod aliunde, puta à matre, auo, vel cognatorum testamentis aduenit, competẽte dominio eius filio, vsufructu patri*: Castrense, *quod occasione militiæ filiusfamilias in castris comparauit. leg. Castrense. ff. de Castrens. peculio.* Quasi castrense, *quod acquisiuit ex forensi militia, vel bonarum artium professione, leg. fori. Codic. de aduocat. diuers. iudic.* in quibus bonis parentes nullum ius habent, tantum abest, vt in communem & paternam hęreditatem cum reliquis fratribus cõferre id debeant. *leg. fin. Codic. de collat. bon. leg. certum. Codic. famil. ercisc und.* Peculiatus seruus dicitur. *leg. 33. ff. de action. empt.* is, qui peculio est instructus, vt peculiatus libertus Apuleio, cui contrarius expeculiatus apud Plautum.

* *Peculium*, Hebr סגולה *Seghulah*, in genere ac propriè omnem hominis substantiam, opes, fortunas, & quicquid is peculiare habet, significat, vt Genes. 13. 6. & 14. 16. & 36. 7. in specie ac synecdochicè numos notat ac pecuniam. Priori ac propria significatione quadrat in Latinorum Peculij vocẽ, quæ apud Virgilium occurrit, *Nec spes libertatis erat, nec cura peculi.* Et apud Ciceronem in paradoxis, *An eorum seruitus dubia est qui cupiditate peculij nullam conditionem recusant durissimæ seruitutis?* Significat ergo, vt Hebræi ipsum explicant, Quicquid labore, molestia, defatigationéque nostra partum est. Posteriori significatione respondet ei voci quę pecunia dicitur, pro numis scilicet, auro & argento, item pro

numi

κειμηλίῳ in quo aurum, argentum in numis, vasis, gemmæ, lapilli preciosi, & aliæ eximiæ opes. Interdum à rebus ad personas restringitur. Hinc etenim in Scripturis Seghulah, 1. *Peculium*, de Dei populo vsurpatur: vt Exod. 19. 5. Deuter. 7. 6. Psal. 135. 4. Malach. 3. 17. quibus omnibus locis significatur λαὸς περιούσιος, & peculiaris Deo populus præ omnibus populis, genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus quem sibi Deus vt proprium vendicat: vt Apostoli loquũtur: quo sensu Latinis etiam *Peculiare* dicitur, pro proprio & præcipuo, non cum aliis communi, sed speciali. Denique peculiaris conditio hominis hac voce signatur vt, ea conditio iusti, qua perseuerare debet in bono, dicitur *Segulah*. Similiter quoduis proprium ac peculiare rerum personarúmve attributum tam brutorum quàm hominum: vt שם סגולה *Schem Segulah*, nomen proprium bouis est mugire, canis latrare, &c. id ei peculiare & proprium est. Hebræis etiam quicquid inuenitur in omni indiuiduo speciei semper, nec cõstituit speciem ipsam, vocatur *Segulah*, id est, proprium & peculiare. Peculium item, seu substantiam & opum facultatem רכש *Rechusch*, appellant à רכש *Rachasch*, id est, comparauit opes, collegit facultates. Vide Genes. 31. 18. vbi de Iacobo dicitur, quod abduxit vniuersum pecus suum, omnesque facultates suas, quas comparauerat, pecus acquisitionis suæ. Hic facultates רכש *Rechusch*, vocantur Pecus, vnde Latinis Peculium. In multitudine enim pecorum & armentorum facultates, diuitiæ veterum vt plurimùm consistebant. Postea, moribus immutatis, & vt res humanæ vicissitudine feruntur varia factum estvt peculii nomine comprehenderetur illud præcipuè quod seruus aut filiusfamilias, dum adhuc in potestate Domini esset, vel patris, industria sua vel labore lucrifecisset. Græcis Peculium τὸ ἴδιον, proprium, τὸ ἰδιόκτητον, quod quis iure suo possidet, τὸ κτῆμα, lucrum, emolumentum, bona (vt vocant) mobilia & immobilia dicunt.

Pecunia à pecore nomen inuenit, quòd * omnis veterum substãtia in pecuaria. Sic Græci πρόβατα à prouentu. πρόβασις Homero, prouentus: quòd eorum copia in pecu. Pecudes, πεκάδες, quòd tonderentur: vnde πόκος apud Græcos, vellus apud nos remansit. Latini verò pecudes potius quàm pocudes dixerunt, more suo. cùm & Apellinem pro Apolline dicerent: item temperis, pigneris, & clera pro olera. Sic etiam hemonem pro homine. Hæc Scaliger. Pecuniæ nota primùm signata fuit à Seruio, *teste Plinio.* Quãquam primam significationem Iano tribuat Macrobius. Appellatione autem eius non solùm æs, argentum, aurúmue signatum, sed & omnia corpora continẽtur, quorum æstimationem metimur nummo. Hinc est, quod Varro scribit in pecore pecuniam tunc constitisse, quòd Festus testetur apud veteres factum fuisse pecunia sacrificium, quod ex his rebus constabat (*fruges & fructus intellige*) quam nunc dicimus pecuniam. Sic enim purior textus se habet. Plutarchus quoque cùm scribit in Publicola, *mulctam eum constituisse quinque boum & ouium duarum*, addit: *Nõdum enim eo tempore infrequenti vsu apud Romanos erat pecunia, sed pecoris & iumenti copia diuites cẽsebantur.* Itaque adhuc facultates *peculia* nominantur, & antiquissimo nomismati *bos* erat insculptus, aut *ouis*, aut *sus*. Nomina quoq; suis filiis inde imposuerunt *Suillorum*, *Bubulcorum*, *Capratiorum*, & *Porciorũ*. Appellationem eius iam latius accipi, quàm olim, resque omnes tam soli, quàm mobiles, & tam corpora, quã iura complecti, docet etiam Vlpianus *in lege pecuniæ verbũ. ff. de verb. significat*: Notandum hoc loco, primam pecuniam & monetã fuisse æream. Vnde Naso: *Æra dabant olim.* Ab ære itaque ærarium est dictum, *teste Varrone*, quod populus Romanus in æde Saturni habuit, quòd eo regnante

regnáte nullum fuerit commissum furtum, aut sub eo nihil fuerit alicuius priuatũ, *iuxta Macrobiũ*, vel quia hic Deus fructibus & agriculturæ creditus fuerit pręesse, ex quorũ vẽditione nascitur pecuniæ copia, aut denique, quòd hic locus munitus, cõspicuus, & ab insidiis fuerit tutus, *iuxta Plutarchum*. Iam & ab ære dicuntur obęrati, qui multũ pecunię debẽt, & auari, ęris auidi, *iuxta Nigidiũ*. Nota sunt & militũ æra, cũ tribunis ærarij, auctoribus Festo & Plinio, tũ verbũ *aruscare*, id est, æra siue pecuniã vndiq: colligere. Sed operę pretium erat hîc asscribere propter singularẽ vtilitatẽ integrũ Plinij locũ ex *ca.3.lib.33.* vbi ita scriptum inuenio: *Populus Romanus ne argẽto quidẽ signato ante* P*yrrhũ regem deuictum vsus est. Libralis, vnde etiã nũc libella dicitur, & dipondius appẽdebatur assis. Quare æris grauis pœna dicta. Et adhuc expensa in orationibus dicũtur item impendia põdera. Quin & militum stipendiorũ, hoc est, stipis põderandæ pẽsatores libripendes dicũtur. Qua cõsuetudine in his emtionibus, quæ mancupi sunt, etiam nunc libra interponitur. Seruius rex primus signauit æs. Antea rudi vsus* R*omæ Timæus tradit. Signatũ est nota pecudũ, vnde & pecunia appellata. Maximus census C.X.M. assiũ fuit illo rege. Et ideo hæc prima classis. Argẽtũ signatũ est Anno vrbis CDXXCV. Q. Ogulnio & C. Fabio Coss. quinque annis ante primum bellũ Punicum. Et placuit Denarius pro decẽ libris æris, quinarius pro quinque, sestertiũ pro dupõdio ac semisse. Libræ autem põdus æris imminutum bello* P*unico primo, cũ impensis* R*espublica non sufficeret, cõstitutumque vt asses sextantario pondere ferirentur. Ita quinque pars facta lucri, dissolutumque æs alienum. Nota æris fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altera rostrũ nauis. In triẽte vero & quadrante, rates. Quadrãs antea Triuncis vocatus à tribus vnciis. Postea Annibale vrgente Q. Fabio Maximo Dictatore asses vnciales facti, placuitque denarium XVI. assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis. Ita* R*espublic. dimidium lucrata est. In militari tamen stipẽdio semper denarius pro decem assibus datus. Nota argenti fuere bigæ atque quadrigæ, atque inde bigati quadrigatique dicti. Mox lege* P*apyriana semũciales asses facti. Liuius Drusus in tribunatu plebis octauam partem æris argento miscuit. Qui nunc victoriatus appellatur, lege Clodia percussus est. Antea enim hic nũmus ex Illyrico aduectus mercis loco habebatur, est autẽ signatus victoria, & inde nomẽ. Aureus nũmus post annũ LXII. percussus est quã argẽteus, ita vt scrupulũ valeret sestertiis vicenis, quod efficit in libras ratione sestertiorũ, qui tũc erãt, sestertios nõgentos.* P*ost hæc placuit quadragesima millia, sed signari ex auri libris, paulatimque* P*rincipes imminuere põdus, minutissimus vero ad quadragesima quinq, millia.* Hactenus Plinius. Apud Atheniẽses inuenio boũ effigie signatos fuisse nũmos: Vnde prouerbiũ apud Pollucem: βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν, *bos per linguã inãbulauit*: De iis, qui accepta ab aduersariis pecunia, mox pręuaricati susceptas caussas deseruerũt. Habuerunt & Græci Cistophoros & Philippeos, in quibus mulæ cum curru videbantur effictæ. Postea noctua cum Mineruæ facie Athenis incudi cœpta. Trœzenii, cùm Neptunum præcipuè colerent, repræsentarunt nummis suis tridentem. Persicus sagittarium pro nota habuit Germanicus *serram*, vnde *serratus* dictus. Dardani duos insculptos habuerunt *gallos*, Rhegini *leporem & currum*, Cephalenes *equum*, Thasij *Persen*, Argiui *murem*, Mithylenei Sapphus *imaginem*, Aspendii *palæstras*, Peloponnesii *testudinem*, Tenedii *securim*, Corinthiaci, qui poli dicebantur, *Pegasum*. Troianorum temporibus vsi videntur Græci, neque pecunia, neque ære signato, sed merces cum mercibus permutasse, vt etiam videre licet Il.7. vbi ita canit Poëta:

ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοὶ,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὲ ῥίνοις, ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βόεσσιν,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσιν,

Ex quo loco Sabinus & Cassius malè

emtio

tionem, venditionémque probare conabantur, cùm veram permutationem significet, *teste Paulo leg. 1. ff. de cōtrab. emt.* Herodotus scribit inter externos omnium primos aureum nummum signasse Lydos, etsi Plinius hoc penitus latere dicat. Pecuniam porro ab Imperatoribus in populum fuisse sparsam, neminem ignorare existimo, modò pedem tulerit intra limen antiquitatis, aut iuris ciuilis. Inter omnes Nero non solùm aurum argentúmque, sed etiam gemmas & margaritas effudit: Heliogabalus aurea & argentea pocula, & vestes magno comparatas pretio. Ad finem id addo, funestam & exitialem multis fuisse pecuniam, *vt meritò dicat Plinius*, aurum esse repertum ad vitæ perniciem. At sapienter Sallustius: *Auaritia studium habet pecuniæ, quam nemo sapiens concupiuit, ea quasi venenis malis imbuta corpus animumque virilem effœminat, semper infinita atque insatiabilis est, neque copia, neque inopia minuitur.*

* *Pecuniæ* mentio varia apud Hebræos, vt & totius rei numariæ, prout in voc. Argentum, Aurum, Æs, Ophir, Siclus, Talentum, Vphax multa occurrunt dicta. Hac sectione verò non pauca collegimus ex D. Vvaseri lib. 1. de Numis antiquis Hebræorum cap. 15. & 16. quæ cordato lectori gratissima fore confidimus. אגורה *Agorah* & si propriè species est minutæ monetæ argēteæ, cuius meminit hist. 1. Sam. 2. 36 tamen generatim accipi posse pro monetâ siue pecuniâ docet duplex eius etymon: Hebræum quidem ab אגר *Agar*, collegit, corrasit: Syrum verò vel Chaldæum, quatenus significat mercatus est, siue mercede cōduxit: idem videlicet quòd תגר *Thegar* Chaldæorum & *Sachar* Hebræorum Et certè illa inprimis ratione à colligendo videtur dicta, quòd collectionis pecuniæ in toto vitæ commercio cum sacro & profano, tum publico & priuato vsus est maximus. Quo ex vsu nata illa apud Hebræos, Syros & Chaldæos nomina, quæ rem præsentem luculenter illustrant, videlicet Hebr. מס *Mas*, בלו *belló*, פקודה *Pekudah*, מדה *Middah*, & similia, quibus collectio pecuniæ, à qua *Agoráh* dicta, manifeste insinuatur. Nam מנדה *Mindáh* (vt ὕστερον πρότερον progrediar) cuius mentio Esr. 4. ca. pecuniā significat collectam & oblatā Regibus vel Principibus Reipublicæ nomine, & honoris causa, non tanquam debitum (vnde Syri eam appellant יקר *Iekar*; Græci πρεσβεῖον, γερούσιον, γέρας, τίμιον, φιλοτίμημα; Latini *honorarium*, quod vel consulibus olim in prouincias venientibus, vel patronis à cliētibus dabatur:) פקודה *Pekudáh* verò eam, quæ Regum vel Principum ministris, præfecturas obeuntibus, colligitur & offertur: בלו *beló*, quæ viritim siue per capita colligitur (nonnullis *Ceseph gilgoleth*, id est, pecunia cranii seu capitis, Latinis dicta *Capitalis*, seu *Capitatio*:) מס *Mas* denique eam quæ non tantùm olim à singulis tributim (vnde *tributum* Latinis) nunc autem per singula territoria colligitur, (vnde *Ceseph Hammedinoth*, prouincialis pecunia, siue prouinciis imposita:) sed etiam quæ colligitur in itinere (vnde Hebræis הלך *halách*, ab eundo, Syris & Chaldęis פים *Paiiés*, à פס *pas*, id est, passu vel gressu; à quo *peage*, *payer*, & similia Gallorum, & *vectigal* Latinorum à vehendo, dicta:) vel portu, vnde portoriū, quod pro importatis vel exportatis mercibus præstatur. Quam postremam collectionem Hebræi voce מדהבה *Madhebah* exprimūt: Esai. 14. 4. origine ducta à Chaldeorum דהב *dehab*, auro, hoc est pecunia, tanquam si dicas *auream pēsionem*, vt Pagninus vertit: nisi malis simpliciter interpretari *auream*, siue *inauratam*, scilicet Babylonem, quæ auro, id est, diuitiis, abundabat. Apud Chaldæos deinde vel Syros sunt ista: מגביתא *Magbeta*, munus vel officium colligendi tributi, siue tributum ipsum collectum, 2. Reg. 23. idem quod גב *Gab* simplex (vnde *gab*, munus, donum Germanorum;

& *gabelle* Gall.)& גביא *Gabbia* collecta, seu collectæ, collectio, stips collatitia, quam proximo egenti ex misericordia damus: ideo חסד *Chesed* Hebræis, ipso scilicet misericordiæ vocabulo, appellant metonymicè: vnde *Chesed hassa*, misericordiam facere, est stipem vel eleemosynam dare Matth.6.1. quod Syri vna voce זכא *zaca* exprimunt. Sed hæc περιέργως Græci collectionem istã varie reddunt: modò ἐλλιμένιον, vt Aristoteles: modò ἀγυρμὸν, vt Plutarchus: modò τέλος, vt alii passim: & τέλος quidem à τελλειν, quod inter alia est *mandare*, tanquam si mandatam, hoc est, imperatam, vt Vlpianus vocat, pecuniã dicas. Inde qui pecuniam istam sui quęstus causa redimit, conducit, exigit, τελώνης siue τελώνης, & generali voce *Publicanus* Latinis, aliísque nominibus est dictus. Ab אגר *Agar* igitur, *Agorah*, Hebræa quidem significatione, tanquam pecunia collatitia, siue collectiua, conuenientissimè sanè est appellata. 2. Chaldæa deinde origine, ab eodẽ verbo *Agar* vox illa duci potest, quatenus hoc verbum Chaldæis mercari, & mercede conducere, siue locare significat, vnde natæ voces, apud Syros & Chaldæos vulgatæ, *Thegurta*, quæstus præcipuè ex mercibus, & *iggereth* vel *iggartha*, literæ vel epistolæ, quibus similiter merces præcipuè, inter hásque pecunia (vnde literæ Collybi, *lettres de chãge*, Gall.) curantur ad eos, qui locorum distantiã sunt dissiti. Et certè in genere omnis pecunia ob id inuenta est, Plinio teste & iureconsultis, vt pro mercibus traderetur, quum videlicet prisci mortales rerũ permutatione, vt hodie barbari, nouarum insularũ habitatores, negotiationem exercerent; quam Salomon *Mischar Cèseph*, negotiationẽ argẽti, id est, pecuniæ, nuncupauit, Prouerb.3.14. Moses autem Genes. 23.16. *Cèseph hober lassocheb*, pecuniã trãseuntẽ ad mercatorẽ, id est, quæ inter mercatores transit, & in cursu est, recipíq; solet ab omnib' mercaturam passim exercentibus. Græci eodem respicientes, non tam quod in genere omnis pecuniæ, quàm in specie numuli Hebraici *Agorah* súmus ad mercimonia vsus esset, suam etiã monetæ speciem, ἀγορὰν dictam, & mercaturæ: peculiariter addictam, ab eodem illo deduxerunt. Hinc metonymicè postea dicta ἀγορὰ *forum*, mercatus, platea; locus scilicet, in quo pecunia exercebatur; & ἀγορὰ πλήθουσα, tẽpus siue hora, qua forum frequentabatur ad pecuniam illam tractandam & numerãdam, quæ tunc erat ὥρα τρίτη, vt inquit Suidas: item ἀγοράζω *mercor* emo, negotior: ἀγόραιος, *dies* in quo forum agebatur, qui nonus fuit apud Romanos, vnde *Nundinæ*, quasi *Nouendinæ*: ἀγοραῖος τέχνη, emendi & vendendi ars: ἀγόρασμα, merces, res venalis: ἀγορασμὸς, emptio: ἀγοραστὴς, obsonator, emptor, forensib. negotiis intentus, idem quod ἀγοραῖος: quanquam hoc non tam emptorẽ nobilem & authoritate fidéque pollentẽ quam vilem & tenuem, quem circumforaneum Erasmus vertit, & aliter iidẽ Græci ab Hebræo vel Chaldæo אגר *Agar* ἀγύρτην & Latini *Agyrtam* appellãt, qui præter alias merces Lararia circum pagos circumuehit, præstigiísque verborum vulgi aures onerat. Quæ omnia à nostra hac pecuniæ voce אגורה *Agorah* orta esse nemo negare potest: quanquã sua origine Gręci ἀγορὰν ab ἀγείρειν id est, cõgregãdo, ducant. Ἀγείρειν autẽ ab ἄγαν & αἴρειν, quod inter alia significat cõtrahere & colligère: quia ibi homines, vbi congregantur, arctè consistunt. Verùm & ipsum ἀγείρειν ab אגר *Agar* deduci, extra dubium est. Denique à *præmio* etiam siue *mercede* hæc pecuniæ vox *Agorah* eleganter denominatur: quia quod pro variis vitæ operis vel beneficiis dari solet præmium, id moneta plurimùm, siue pecunia, penditur: è qua significatione natæ quoque sunt voces אגר *Agar*, & אגרא *Agra* pręmium; & אגירה *agirah*, mercenarius, qui agit

agit(vnde *agere* Latinorum)opera mercenaria, opifex, & qui operas mercede locat, quem Græci μισθωτὸν appellant Atque ab hac ipsa cõsuetudine præmia constitutâ plurimùm pecuniâ soluẽdi, illæ tum Hebræorum, Syrorũ & Chaldæorum tum Græcorum & Latinorum voces sunt natæ, rei præsenti accõmodatissimæ: vt præmium obstetricis, Hebr. שכר מילדת *Secar Meialédeth*, Græcè μαίωτρον: nutricis, Hebr. *Secar menéketh*, Gr. τροφεῖον, θρέπτρον, Θρεπτήριον. Lat. *Nutritia*: Præceptoris, Hebr. *Secar metammed*, Gr. εἰσαγωγικὸν, διδακτρα, siue διδασκάλια, Lat. *Minerual*. à Minerua artiũ præside: Medici, Hebr. ברכה *Beracah*, quasi *benedictio*, id est, præmium ob recuperatam valetudinem dei beneficio, Gr. σῶστρον, σωτήριον, ἰατρεῖον: Læta nũtiantis, בשורה *beschorah*, Gr. & Lat. εὐαγγέλιον, Euangelium; meretricis, Hebr. נדה *Nedáh*, à נדה *Nadáh*, id est, vt profanum & indignũ ex cœtu sacro amouit, siue ἀποσυνάγωγον fecit, quũ sit detestabile præmiũ: baiuli pro diurna opera, Hebr. vel potius Persicè, רונגר *rungar*, Gr. κόμιστρον: nautæ pro vectura & traiectu, Gr. ναῦλον vel ναῦλος, & πορθμίον, item ἐπίβαθρον, quod Hesychius exponit μισθὸν τῆς εἰς τὴν ναῦν: cuiusmodi præmium Ionas propheta generali mercedis voce שכר *Secar* expressit, cap. 1. v. 3 Hæc igitur & alia præmia, quum maximam partem pecuniâ soluantur, ideo אגורה *Agorah*, ab אגר *Agar* mercede scilicet seu præmio, rectè dicta sũt. Præter commemoratas voces, quibus Hebræi, Chaldæi atque Syri vtuntur ad rem numariam, his trita etiam est vox מבא *Macá*. quam exponunt מטבע *Matbeha*, id est, monetam. Hæc etsi in hac forma Hebræis inusitata est, videtur tamen eius origo manare ab eorum verbo כסס *Casas*, quod idem est ac מנא *Mana*, id est, supputauit. Numerauit: quæ quia rei monetariæ siue pecuniariæ præcipua actio est, ideo non male *Maca* pro *Moneta* vsurpari consueuit: sicut econtrario apud Latinos numero *Numus* à sui frequentatione nomẽ indidit, teste Isidoro. Sed & trita vox est עורפנא *hurphana*, qua Syrus interpres vtitur, Marc. 12. 41. & alibi quæ etsi proprie significat minutorũ numorum genus, quo denarii aliiue numi grauiores à collybistis in ipso templo permutabantur, Iohan. 2. 15. tamen pecunia generatim exponitur à Munstero, Guidone Fabricio & aliis: credibiléque est hanc vocem natam esse ab ערב *harab*, id est, miscuit, commiscuit. *Miscetur* enim alterius pecunia cum nostra, maximè quæ permutatione exercetur. Pecuniæ species alias suis locis, quantum opus fuit, repetiet lector. Addo tantùm Hebræos recentiores vsos fuisse vocibus מונטון *Moneton* & מוניאה *Moneah*, quas fortasse à Latinis mutuati sunt quibus *Moneta*, & Gallis *monnoye*, in ore manibus, crumenis & cistis.

Pecus à pascendo. Sic pascua loca, in quibus pascuntur pecudes. De iis Virgilius Georg 3.

At verò Zephyris cum læta vocãtibus æstas,
In saltus vtrumque gregem, atque in pascua mittes.

Pedarii senatores dicti, vel *quod non haberent sententiæ dictionem in Senatu, sed pedibus irent in aliorum sentẽtias.* Vel *quòd pedibus iter facerent, cùm alii in Senatum veherentur sella curuli, vti legas apud Fenestellam.* Agellius tradit reiectis hisce prioribus explicationibus, *libr. 3. cap. 18.* equites quosdam *pedarios Senatores* appellatos, qui nondum à Censoribus in Senatum erant allecti, atque ita proprie nõ fuerint Senatores, populi tamẽ honoribus sint vsi, & propterea in Senatum venerint, & sentẽtiæ ius habuerint, & quia in postremis habebantur, non rogati fuerint sententiam, sed in alienam iuerint sententiam. Festus tamẽ priori etymo assensum præbens intelligit *pedarium Senatorem*, qui tacitus trãseundo ad eum, cuius sententiam probet, quid sentiat, iudicet.

Pedica à pede deriuatum vocabulum. Est enim vinculum, quo vinciuntur & constringuntur pedes, vt manica, qua manus, *iuxta Nonium.*

Pegasianum Senatusconsultum factum (vnde & illi nomen) *Pegaso* & *Pusione Coss.* quo hęredes rogati hęreditatem restituere, perinde quartam partem retinere poterant, atque ex lege Falcidia. Huius vim totam in Trebellianum esse transfusam, apparet ex *leg. 2. §. solum. Codic. de vet. iur. enucl.*

Pegasus equus alatus & prognatus ex sanguine Medusæ, cui Perseum caput abstulisse legimus apud Poëtas, nomen tulisse fertur ἀπὸ τῆς πηγῆς, id est, *fonte Hippocrene* (Caballinum fontem appellat Persius) quem ille forte consistens in monte Helicone, cum eo veheretur & vteretur Bellerophon ad conficiendum Chimeram, vngula excitauerit sua: Vel quod sit genitus παρὰ τὰς πηγὰς, *apud fontes*, quippe Oceani, *vt in Theogonia scripsit Ouidius.* Neptuni & Medusæ Gorgonis hunc filium fuisse scribit Aratus. Sunt qui nauem per eum intelligant ἀπὸ τοῦ πηγνυῦν, id est, *compingendo* dictam, qua vectus fuerit Bellerophon, qui *Chimeram Lyciorum ducem* crudelem, admodum hac insecutus tandem sustulit è medio, cùm diu piraticam exercuisset. Plinius ait *equos pennatos & cornibus armatos pegasos vocari*, de quibus videntur intelligenda quoque hęc Ciceronis verba pro Quintio: *O hominem fortunatum, qui einsmodi nuncios seu pegasos habeat.* Ad extremum omnino sciendum, è fonte eo, quem vngula sua excitasse Pegasum fabulantur, quemque proprie appellatum κρήνην annotat interpres Arati, dictas fuisse Musas Pegasides, *sicut Festus affirmat.*

Pegma moles, cui imponitur, vel potius infigitur colossus aut statua, descendit à verbo πήγω vel πηγνύω, quod *compingere* vel *infigere* significat,

Pelagiani appellationem habent à Pelagio monacho. Hi sine diuina gratia hominem credebant facere & præstare posse omnia diuina mandata, quo pacto abolebant planè gratuitam Dei misericordiam, nimium freti suis operibus: Id quod ab Ethnicis potissimùm Philosophis traxisse videntur, qui docent, hominem ἀντεξουσίως bonū esse posse aut malum. Sparserūt & alios errores, quippe Adami peccatum ipsi soli nocuisse: bonum esse, hoc est, rem bonam concupiscentiam illam, quæ nobis inest natura, omnesque homines etiamnunc post peccatum li brum habere arbitriū. Sed de illis consulendus Augustinus.

Pelagus mare profundum per antiphrasin est dictum à πέλας *propè*, & γῆς *terra*, qua *prope terram* fit. Alii etymon deducunt à τῆλε τῆς γῆς, *quod sit procul a terra.*

Pelamys, cuius inprimis admirabilis copia est in Propontide & Bosphoro Thracio, *testibus Gyllio & Bellono*, nomen inuenit à luto, quod Gręcis est πηλὸς, in quo ille plurimùm moratur, *sicuti Festus affirmat.* Hinc & *limosus* audit. Tradunt auctores primum hoc genus piscis dici *Cordillam*, cùm autumno redeuntes in mare fœtas comitantur: Pelamydem vero, cùm verno tempore traiicit è mari in pontum Euxinum, vbi etiam Plinius testatur *libr. 9.* omne genus piscium adolescere præcipua celeritate. In caussa creditur esse amnium multitudo, qui dulces inferunt aquas. Pisces enim, qui etiam alia incolunt maria, non aqua salsa, sed dulci potissimū ali à Theophrasto, Aristotele & Æliano proditum inuenio.

Pelasgi ab Arcadibus oriundi, *vt docet Strabo*, & per vniuersam Græciam celebres, quique, *vt Herodotus scribit*, habitauerunt permixti Atheniensibus, dicti videntur quibusdam quasi πέλαργοι, *quòd ritu & more ciconiarum vagati sint.* Vnde Eustath. Il. β. φῦλα πελασγῶν, μέγα δὲ ἔθνος, inquit, οἱ πελασγοὶ κατὰ τὴν γεωγράφον. πλανῆται δὲ ὥσπερ

καὶ

καὶ σποράδες πανταχοῦ τῆς γῆς, πολύπλανον γὰρ ἔθνος, καὶ ἕτοιμον εἰς ἀπανάστασιν. Peucerus existimat Hebræam esse originem, vocémque deriuatam à פלח *Palah, dirupit, auulsit*, vt gentem significet coloniarum deductionibus auulsam à reliquis, & hinc inde dispersam ac riuulorum instar distributam. Quo prorsus idem significet Pelasgos, quod ἄποικος *colonus*. Vel denique deductum id nomē ἀπὸ τοῦ πέλας ἄγεσθαι, *quod prope feratur & adducatur*: Dionysius nominat eos Dodonæorum cognatos. Quò spectat, quod Strabo Epiroticas gentes Pelasgicas vocatas scribit. In quam sententiam citat illud Homeri Iliad. π. Ζεῦ ἄνα Δωδωναῖε Πελασγικέ. Alibi Dodonæum oraculum conditum asserit ab his Pelasgis. Quin Pelasgi oriundi censentur à Dodanim filio Iauan, à quo retinuere nomen vrbs & regio Dodona, vt mirum non sit eum illis gentibus confundi. Quid? An his solum immixti? Imò Pelasgiæ nomē tributum Achaiæ, Pelasgorum Achæis. *teste Herodoto in Polymnia*: Arcadiā quoque hoc nomine vocatam testatur Plinius. Æoliæ incolas dictos Pelasgos idē tradit Herodotus. Delon quondam non tantùm Asteriam, sed etiam Pelasgiam dictam iterum confirmat Plinius. Vniuersis Græciæ habitatoribus Pelasgorū nomen olim indultum quis nescit, modo à limine salutauerit Homerum & veteres scriptores alios? De Lesbo, Magnesia, Issa, Peloponneso, Thessalia quid dicam? Nonne à Thessalis omnes quondā tulerunt nomen? Quod autem deductæ per colonias gentis in varias regiones manifestius signum? Atque hac ergo ratione etymo nostro aliquid confirmationis accedit. Ad extremum notandum ex Varrone, Pelasgos olim, vbi post lōgos errores in Italiam venissent, homines Diti & Saturno sacrificasse, idque monitu huius oraculi: καὶ κεφαλὰς Ἅιδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα. At victimas humanas repurgator terrarum Hercules in oscilla mutauit.

Pelasgia. Nomine eo variæ regiones sunt appellatæ, *vt ex præcedentibus apparet*, deducta appellatione à Pelasgis. Præter ea verò, quæ dicta sunt, inuenimus & Thusciæ nomen id fuisse antiquitùs, Peloponnesi etiam, teste Peucero.

Pellex, à pellicio, quod est blandiendo decipio, vel (*vt Festus*) in fraudem induco, virum enim blandimentis abducit ab vxoris amore. Ita nonnulli: etsi non absurde à pellendo quoque deducatur, quòd legitimam coniugem thoro pellat.* Hebr. פילגש *Pilegesch*, propriè ancilla viro in cōcubitum absque scripto, subarrhatione, & legitimis cæremoniis addicta: vnde proles ex tali nata coniugio non succedit patri in hæreditatem, sed muneribus dotari potest. Est enim compositum ex פלג *Palagh* diuisit, & איש *Isch*, vir: quòd videlicet concubina diuidat maritum ab vxore, diuisa etiam sit ab vtroque: nec proles eius quicquā de familiæ facultatibus, præter donatiuū quid ex cōsuetudine auferat & obtineat. Hinc πάλλαξ, παλλακή, παλλακίς, & Lat. pellex. Quia autem non licet marito, duas vxores simul habere, quocumq; nomine illegitimam retinere velit, factum est, idque iure diuino & naturali, vt nomē pellex, de scortis & illegitimis vxoribus accipiatur. Alludere videtur Clytemnestra apud Senecam sub finem Agamemnonis, cùm Cassandram post interfectum Agamemnonem etiam è medio vult tolli. Ait: *At ista pœnas capite persoluit suo captiua coniux, Regū pellex thori.* Gellius vult *lib. 4. cap. 3.* deriuari ἀπὸ τῆς παλλακῆς, *vt & Caius titul. de verbor. signification.* quamquam sint, qui Pallacē eam esse dicant, quæ cum cœlibe consueuit: Pellicem eam, quæ cum eo, qui habet vxorem. Etymologicum magnū interpretatur παλλακίδα *puellam*. Παλλακὶς, inquit, ἡ παῖς. In istud genus mulierum pœna constituta legitur Numæ Pompilij lege, quæ erat talis: *Pellex aram Iunonis ne tangito. Si tanget, Iunoni crinibus demissis, agnum fœminam cædito.* Iacobus

Ræuardus interpretatur priora quinq; legis verba ita, vt iis vetetur, ne pellex viro vxorem habenti nubat, & cædere illi, idem quod mactare.

Pellicanus, auis Ægyptiaca, inde Isidoro nomen accessere videtur, quòd agat in Nili fluminis solitudine: Nam *Canopus* dicitur Ægyptus. Quo in etymo nescio, quo pacto ritè quis illi astipuletur, cùm Canopus Aegypti vrbs sit Ptolemæo ad Heracleoticum Nili ostium, quod ab hac vrbe Canopicum nominat Mela. Rectius tamen scribitur Pelecanus, cùm Græcis dicatur πελεκάς. Huius pictura significasse Ægyptios ἄνουν καὶ ἄφρενα, id est, *amentem & imprudentem*, scribit Orus Apollo. Cùm enim possit de more ceterarum auiũ reponere oua in locis editioribus, non facit id tamen. Quin potius terra defossa pullos collocat illic. Quod vbi deprehenderunt homines, locum istum arido bouis stercore circumlinunt: cui & ignem subiiciũt. Pelecanus autem conspecto fumo dum pennis ignem exstinguere vult, econtrario eatum agitatione accendit. Quo cũ alæ conflagrent, facilè capitur ab aucupibus. Vt quidẽ singularis in filios pietas appareat, quã verus Pelecanus Christus pro genere humano mortem oppetens euidentissimè declarauit. Dicitur eadem auis rostri percussu interficere pullos, inde per triduum grauiter lugere, denique prę pœnitentia vulnerare se ipsam, suumque sanguinem super filios effundere, quo illi perfusi reuiuiscunt. Tale Symbolum Alphonsus Hispaniæ Rex præ se tulit & vsurpauit, addito picturæ hoc Epigrammate: *Pro lege & pro Grege*, significans Principem omnia pericula subire debere ornandæ religionis caussa, & pro populi salute, sicut & alij animaduertunt.

Pellonia, Dea vim & potestatem ad hostes pellẽdos habere credebatur. Meminerũt huius Arnobius & Augustinus.

Peloponnesus, peninsula inter Ionium & Aegæum mare, cuius vmbilicum fere Arcades habitare solebant, πελοπόννησος Ptolemæo, olim etiam Ἀπία dicta, καὶ πελασγία *Apollodoro & Plinio testibus*, Eustathio ἄργος, Stephano ἰναχία, *Morea* Turcis, à Pelopidis nomen deflectit, vel potius à Pelope, quasi τὴν τοῦ πέλοπος νῆσον, id est, Insulam Pelopis dixeris. Stephani verba pertinẽtia ad etymon sunt hæc: πελοπόννησος τρεῖς ἐπωνυμίας ἔχει· ἐπὶ μὲν γὰρ ἄπιδος τοῦ φορωνέως ἐκαλεῖτο ἀπία, ἐπὶ δὲ πελασγοῦ πελασγία, ἐπὶ δὲ τῶν πελοπιδῶν πελοπόννησος. Eustathius à Pelope deducit Iliad. β. sed fabulosè, hoc modo: ἀπὸ δὲ πέλοπος ὕστερον ὠνομάσθη πελοπόννησος, ὅν ἡ ἥρα ἐπιστῆσαι λέγεται φύλακα τῆς ἰοῦς. Mela diuidit peninsulam hanc, Platani folio similem ob angulares recessus, neque vlli terræ nobilitate postferendam, in sex regiones, *Argolin, Laconicen, Messeniam, Achaiam, Elidem, & Arcadiam:* Quarum singulæ eximias olim habuere gentes & oppida præclara, vt ad Isthmũ celeberrimam vrbem Corinthum, quã Græciæ totius lumen appellauit Cicero pro Pompeio. Habuit & illa arcem Acrocorinthum nomine, & in ea fontem Pyrenen diuersa duo maria prospectantem. Exstat vetustum iuxta ac venustum de ea adagium οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς, id est, *vt Flaccus reddit*, non cuiuis homini contingit adire Corinthum, Sed alias de ea plura.

Pelorus Siciliæ promontorium Italiam obtuens, cui subiecta Charybdis, & ex aduerso Scylla, propior litori Italico, nomen accepisse dicitur à Peloro nauis Annibalis gubernatore illic sepulto, distatq; à Messana septem miliarium spatio. Sunt & alia duo eiusdem regionis promontoria, Pachynus austrum spectans, & Lilybæum Solis occasum. De his tribus canit Ouidius Metamorphoseon 3. hoc modo.

--- Tribus hæc excurrit in æquora linguis.
E quibus imbriferos versa est Pachynos ad austros,
Mollib' expositũ Zephyris Lilybæũ, ab arctos

Æquoris

Æquoris expertes spectat Boreâq; Peloros.

Peluis iuxta Nonium sinus aquarius, in quo varia perluuntur, vnde & illi nomen. Laberius Virgine: *Amore cecidi, tanquam blatta in peluim.*

Pelusium πηλούσιον, Ptolemæo vrbs Aegypti *Æliopolis* olim dicta iuxta Sabellicum ab Aelio principe, qui eam triplici muro cinxerat, vel ab Aelio Pertinace iuxta *Platinam*, clauis Aegypti Suidę, in sacris literis *Libna* & *Sin*, *teste Aria Montano*, primum hoc nomē suum tulisse dicitur à Pelio Achillis patre, qui eam condidit. Et ab hac vrbe vnum ex septem Nili ostiis *Pelusiacum* dictum, extremum omnium cũ Canopico, cui vicina est Alexandria. Vltra Pelusium, quam vrbem hodie *Damiatam* vocant, mós est Casius, iuxta quem trucidatus, & in quo sepultus tandem Pompeius, *iuxta Strabonē & Plinium*. Cyllius tamē euincere conatur veterum Damiatam non esse Pelusium, sed Tymiatin, cuius Stephanus mentionem fecit.

Penates, quorum nomine omnes eos Deos intelligit Seruius, qui domi colũtur; quasi penes nos nati, vel etiam, quasi *penites* videntur dicti nonnullis, quòd *penitissimi Dy sint & proprij*, inque ædib. & penetralibus colantur, quæ Festus scribit, *Penatum esse sacraria*. Cicero deriuat à penu. *2. de Natura Deorum*, eoque alludere videtur Maro Aeneid. 1. his verbis:

Quinquaginta intus famulæ, quibus ordine longo
Cura penũ struere, & flãmis adolere penates.

Ceterũ hæc etyma duo priuatos Penates, seu Deos penetrales, *vt eos nominat Catullus*, respiciunt, non cœli, terræ, regionum, ac vrbium Penates, quos post Liuium animaduertit & agnoscit Martianus Capella. Inter illos Pallada summum ætheris cacumen dixerunt veteres, medium Iouem, infimum cum terra Iunonem. Atque his potissimùm conuenit etymon eorum, qui dictos penates volunt, quòd penitus per eos spiremus, per eosdem habeamus corpus animique rationēq; possideamus, *vt & apud Macrobium legãs*. Sed hīc rursus aliqui Palladem reiiciunt, quod præcipuũ sit munus Iouis atque Iunonis iuuare mortales, vnde vtrique nomen. Troianorum penates detulisse creditur secũ Aeneas ex Troia in Italiã, & collocasse Lauinij. Inde traduxit Ascanius in suã Albã. Verum sequente nocte, nullo interim ferente, redierunt Lauinium, quo ille miraculo motũs sexcentos eo curatores misit, qui sacra custodirent: & illis antistitē præfecit nomine Egestũ. Denique eos in vrbis & imperij custodes admiserunt Romani, & ne per vim dolũmue auferri possent, posuerunt eos in subterraneo specu, rēplo ibi dicato, in quo id præcipuè religionis obseruabatur, ne quis exspueret. Sed qui nã hi Troianorum Penates fuerint ex incendio Troiano in Italiã allati ab Aenea, cuius propterea comites nominat Ouidius ad finem Metamorphoseon, in cõtrouersia positũ inuenio. Nõnulli quippe Neptunum & Apollinem fuisse existimãt, quòd exstruxerint muros Troianos, quorum opinionem secuti, non solum Labeo & Nigidius, quod in Apolline calor ariditásque, in Neptuno humor & frigus principia compositionis nostræ intelligantur, sed etiam Maro eo in loco:

Sic fatus, meritos aris mactauit honores,
Taurum Neptuno, taurũ tibi pulcer Apollo.

Alij verò intelligunt Vestam: Vnde illud eiusdem Poëtæ:

Sic ait, & manibus vittas Vestãque potētem,
Aeternũque adytis effert penetralibus ignem.

Etsi Ludouicus Viues arbitretur nõ fuisse Vestam, ex Deorum Penatum numero, verùm additum his focum. In quo etsi nolim cum ipso pugnare, tamē sentētiam eorum haud planè improbarim, qui Vestam penaribus addunt, cum nũquã sacra fieri sint solita penatibus absq; Vesta. Et Sinon apud Virgilium, vbi se Penatum offensam vereri simulat, si patriæ

triæ secreta hostibus prodat, cuius cura illis erat commissa: *Vos æterni ignes, & non violabile vestrum Testor numen*, ait. Dionysius Halicarnassæus refert *libr. 1.* se vidisse Romæ in obscuro & humili loco Troianorum Deorum simulacra cum hac inscriptione, *Denates*: quo vocabulo ille *Penates* intelligit, quod verisimile sit veteres ante inuentam *P.* pro ea *D.* literam vsurpasse. Eos autē duos hastatos, vel potius pila tenentes iuuēnes fuisse sedentium habitu expressos, & opere admodum antiquo. Idem Vires Castorem & Pollucē interpretatur, sed dubia planè fide. Manet itaque incertum, quales fuerint Troianorum penates, etsi maxima bonorum auctorum pars in priorem sententiam descendat, & de Vesta minimè forte sit dubitandū. Quo pacto porro vocentur Græcè, non satis constat, cum alii πατρώυς nominēt (*patrios* dicit Hygin⁹) alii γενεθλίυς, ἐτησίυς, μειλιχίυς, ἑρκέυς ἐφεςίυς. Ex Macrobio eos θεὺς μεγάλυς, θεὺς χρηςὺς, καὶ θεὺς δυνατὺς dictos didicimus. Et eò spectat illud Maronianum: *Cum sociis, natoque, Penatibus & Magnis Diis*, vbi eruditiores particulam *&* expositionis gratia positam volunt. Atque hæc de penatibus.

Penis, à pendēdo nomen accepit. Caudam enim hoc nomine appellabant veteres, *Auctore Festo*. Verba eius sunt: *Penem caudam vocabant.* Vnde & offam porcinam cum cauda, *offam penitam* dicebant. Hinc & *peniculos* dicimus quibus calciamenta terguntur. qui de caudarū extremitate fiunt.

Pentheus, Echionis & Agaues filius, qui propter contemtum Bacchi, cùm eius sacra in Cytherone spectaret, à matre ceterisque Bacchidibus aptum eum esse putantibus dilaceratus fuit, ἀπὸ τοῦ πένθε⁹ id est, *luctu* arcessit nomen. Fabula refertur ab Euripide *in Bacchis*, Æschylo in *Pentheo*, Ouidio 3. Metamorphos. vbi inter alia inquit:

Prima suum misso violauit Penthea thyrso
Mater, & ò geminæ clamauit adeste sorores.

Ab his tamē diuersus Porphyrio *2. Odarum* Horatij, vbi eum fulmine tactum periisse scribit, non ob Orgiorum contemtum, sed quòd Liberum patrem in custodia clausum teneret Locus ille (*vt ad priorem sentētiam redeā*) vbi discerptus fuisse creditur, *Scolus* dicebatur, eratque pagus tristis, asper & incultus sub Citherone, in ora Asopiæ. Vnde Prouerbium: *Ad Scolum ipsemet non eas, nec alium comiteris*, quoties significare volumus abstinēdum esse à conuictu cuiuspiam, aut à loco, vbi nihil sperandum sit, quod vel ad voluptatem faciat, vel ad emolumentum quoque, at potius aduersa & mala omnia.

Percontor à conte deflexum, & consequenter παρὰ τὸ κεντᾶν, id est, pungendo vel stimulando.

Perduellis idem veteribus, qui nobis hostis, *teste Caio, de verb. significat*, præter Caium Varrone *6. de lingua latina*, vbi scribit reum perduellionis dici, qui se quoquo modo in Rempublic. hostili esse animo declarasset, nominis originem refert ad duellum olim tantundem significans ac nobis bellum. Spectant huc ea Ciceronis *Offic. 1.* Equidem illud etiā animaduerto, quod qui proprio nomine perduellis esset, is hostis vocaretur. Festus dicit perduellem dici eum, qui pertinaciter bellum retineat. At melior altera sententia. Est itaque perduellis publicus hostis, qui arma aduersus rempublic. principemue mouet, & erga eum est hostiliter affectus, *leg. fin. ff. ad leg. Iul. Maiestat.* Tractat hoc crimen Vlpianus, *leg. is, qui ff. eod.* Vide *& leg. liberorum, ff. de his qui not. infam.* Iudicatum etiam de eo inuenio Comitiis centuriatis. Scribit enim Valerius Maximus *libro 6. capit. 5.* M. Pompilium Tribun. pleb. Tiberio Graccho, & C. Claudio censoribus, cùm ob nimis seuerè gestam cēsuram maiorem partem ciuitatis exasperassent, diē perduellionis ad populum dixisse, quo in iudicio primæ classis permultæ centuriæ

turiæ Claudium apertè damnarũt. Docet & Cicero pro Seſtio & alibi, *ſanciũ eſſe duodecim tabul. legibus, ne de capite ciuis, niſi comitiis centuriatis rogaretur.* Quin idem manifeſtum ex Liuio de iudicio M. Manlii Capitolini loquente. Nomen autem perduellionis & crimen & pœnam ſignificat: *Si crimen, quod erat grauiſſimum inter crimina, imminutæ maieſtatis: Si pœnã, quæ erat acerbiſſima, mortis, vt in P. Horatio & C. Rabirio, quibus crux: In Sp. Caſſio & M. Manlio, quibus ſaxum erat propoſitum.* Maieſtatem porro in hoc crimine non accipere tantummodo debemus principis aut regis, ſed etiam populi Romani, *ſicut Cicero docet libro de Inuentione 2.* Ipſam verò nihil aliud eſſe, quàm amplitudinem ciuitatis & dignitatẽ, nemo neſcit, opinor. Quare quicunq; maieſtatem imminuit, is detrahit aliquid eius amplitudini poteſtati, vel dignitati.

* *Perfectus* propriè opponitur imperfecto, id eſt, inchoato, ſed nondũ ad finẽ perducto. affectũ Latini vocant. Proinde illud dicitur eſſe perfectũ; quod ſemel inchoatũ & affectũ, tãdẽ abſolutũ, & ad finem perductũ eſt. Cæli & terra poſtquã vltimũ cõplementũ accepiſſet, dicuntur à Moſe perfecti, Geneſ. 2. 1. Eadẽ eſt ſignificatio vocis Græcę τέλειος. dicitur enim τέλειον, quod πρὸς τὸ τέλος, i. ad finem, perductum eſt. Hac ſignificatione Deus nõ dicitur perfectus, cùm nunquam cœperit fieri. Aliquãdo *perfectum* dicitur id, cui nihil ad ſuæ naturæ complementum & perfectionem deeſt: etiam ſi hoc nunquam fuerit inchoatum atque affectum: veluti fuit prima lux; de qua ſimul ac Deus dixit, *Eſto lux*, ſtatim creata fuit perfecta: ita vt nunquam ei quidquam defuerit, quod ad naturæ lucis perfectionem pertineret. Tametſi igitur Deus non fuerit factus, ac proinde impropriè illi conueniat hæc vox Perfecti, eo ſenſu accepta; quia tamen illud dicitur perfectum cui nihil deeſt, & quod maximè eſt actum, vt vocant: Deo verò nihil deeſt. & is actus eſt purus: idcirco, ad rem ipſam quod attinet dicunt Theologiæ profeſſores Perfecti nomen, maximè & veriſſimè competere in Deum. Hebræa vox *Chelil*, quæ ab vniuerſitate deducitur, à radice *Chul* procedit, vnde verbum *Chalal*, & nomen *Chelila*, perfectio; magis quadrat in Deũ, quàm Latina perfectus, aut Græca, τέλειος. voce enim Hebræa ſignificatur id in quo vniuerſa ſunt bona, ac proinde in quo nihil deſideratur eorum, quæ ad eius naturam & perfectionem pertinẽt. Huc facit & alia vox Hebræa, *Tamir*, i. perfectus ſincerus, & ſine vllo defectu, cui opponitur per inuerſionem literarũ quarundã, is qui μάταιος, vanus futilis Gallis *mat* appellatur. Græcis dicitur Αὐτάρκης propriè, qui ita ſeipſo, ſua ſorte, & iis quæ habet contentus eſt, vt non ſolum nihil prætere a ipſe deſideret (ſic enim omnes pii ſunt αὐτάρκης) ſed etiam vt nihil in eo poſſit deſiderari; quippe cui omnium bonorum copia ſuppetat. Α᾽υτάρκεια enim perfectionem omnẽ amplectitur, omnémque prorſus indigentiam & imperfectum ſtatum excludit. Talis autem eſt ſolus Deus. Vnde & Ariſtoteles τῶ αὐταρκεία attribuit ἐυδαιμονίαν: ſummam ſcilicet perfectámque felicitatem. At Deus ſolus verè beatus eſt; eóque ſolus etiam verè αὐτάρκης & perfectus. Pii omnes, qui in volũtate Dei acquieſcunt, ſunt αὐτάρκεις & perfecti, nempe ſua ſorte ita contenti, vt nihil præterea deſiderent. Interim tamen multa deſiderare poſſunt: ſicut etiam non pauca in eis meritò deſiderantur. Ideo nemo perfectè & propriè αὐτάρκης eſt & perfectus, niſi Deus, qui etiam ſolus ab Hebræis *Schadai* vocatur, id eſt, qui ſibi & aliis planè plenéque ſufficit, propter ſummam bonorum, quæ in ipſo eſt, copiam & perfectionem. Nam ita ſibi & aliis omnibus ita ſufficit, adeoque perfectus eſt, vt & ad ſuam beati-

FF

tudinem nulla re opus habeat extra se posita, & aliis omnibus de suarum perfectionum & bonorum copia abundè suppeditet.

Peremtalia fulgura Gracchus ait vocari, *auctore Festo*, quæ superiora fulgura, portenta vi sua perimãt duobus modis, prioribus tollendis, aut maiore manubia, vt tertia secundæ, secunda primæ cedat.

Pergamena, cui inscribi solet, mẽbrana tandem vsu Latinis recepta, à Pergamo vrbe vocis originem habet. Cœperunt enim ea primum, cum Eumenes amplificandæ Pergamenæ bibliothecæ incũberet & Ptolemæus Aegypti inuidia nescio an odio chartas supprimeret. Habuisse eã accepimus voluminũ millia ducenta, quam totam tandem donauit Antonius Cleopatræ & Alexandriam transtulit, *vt narrat Plutarchus*.

Peripatetici ἀπὸ τοῦ περιπατεῖν, id est, *ambulando sunt* dicti; Eo enim corporis gestu disputare solebant. Vel ab Aristotele, quem cum in Lycæo περίπατον elegisset, illic deambulando philosophari solitum cum suis discipulis prodiderunt, & proinde dictum *peripateticum*.

* *Peripatus* περίπατος, Lycei locus ἐγκύκλιος, vt ab Aristotele sæpenumero appellatur, in quo ambulantes solebant agere de rebus Philosophicis Peripatetici. Hæc enim ambulatio à rotunda ipsius forma dicta est illis περίπατος, aut etiam κύκλος, & ἐγκύκλιον nimirum τέμενος. Latini circum vel circulum dicunt.

Peritonæum membrana, quæ græcis περιτόναιον, περιτόνειον, & περιτόναιος ὑμὴν & χιτὼν à substantia dicitur, quasi περιτεταμένον *obductum & circumtensum omnibus partibus* infimi ventris, à τείνω, quod nobis est *tendo*, nomen inuenit, dicitur περιτόναιος σκέπασμα ab vsu, *inuolucrum circumtensum*. Nullis id fibris intertextum, sicut arteriarum, & venarum tunicæ, sua quoque amplitudine reliquas omnes membranas vincens. Oritur idem ex ligamentis, quæ *vertebras lumborum* connectunt, & os sacrum ossibus ilium committunt, sensim eo magis gracilescens, quo longius abscedit à suo principio. Instar oui quoque oblongi totum infimum ventrem à Diaphragmate & costis mendosis ad ossa vsque ilium, coccygis & pubis succingit. Extrinsecus est hirtum & asperum, vt musculis facilius adhæreat, intus vero leue & glabrum, supra verò & infra multis foraminibus peruium, solidum fere in media. Arabes nominãt communi nomine *membranarũ Ziphac*, peculiari *charnel*.

Perna, à pede nomen mutuatur vel à Græco πτέρνη.

Perperam, ἐπίῤῥημα, malè aut stultè significans, deriuatur à perperis, id est, stultis antiquo vocabulo. Accius: Describere eũ miror perperos populares.

* Hebr. פרר Parar, labefactauit, irritum fecit: & in 2. coniugatione פרפר Pirper, perperam reddidit, fregit, attriuit. Hinc πέρπερος temerarius, περπερεύω perperam ago, Lat. perpero, perperam.

Persepolis περσέπολις Ptolemæo, vrbs autem Persidis, quam demoliri iussit Alexander temeto plenus, quibusdam videtur dicta, sed falsò, à Perseo conditore, aliis & quidem rectius, quasi ἡ τῶν περσῶν πόλις, Strabo qui eius meminit *libro 15*. regiam eius combustam scribit ab Alexandro in vltionem Græcorum quorum illi sacra & vrbes ferro vastauerant, sitamque fuisse cõstat ad fluuiũ Araxen. In libris Maccabæorũ dicitur Elymais, idque vocabulum redditum à Græcis & expressum voce *Persepolis* existimat Reinerus Reineckius, quod Elemitarum pars ferantur Persæ, Ait enim Iosephus: *Elymi ab Elyma orti & nominati condidere Persas*.

Persis, vel Persia Asiæ regio, post Carmaniam versus septentrionem sita, fertilis iam & culta, regno quondam, potentissimo nobilitata, quippe eo in

Syriam,

Syriã, Ægyptum, Æthiopiam, Asiam, Pontum, Armeniam, imò ad Indiam vsque propagaro, perculsa etiam Europa, iam verò Sophis regibus subiecta, iuxta Eratosthenem octo millium stadiorum longitudinem habens, & pro partiũ diuersitate triplici natura ac aeris temperie prædita, *auctore Strabone*, videtur à Perseo tulisse nomẽ, sicut & incolæ affirmante Eustathio Iliad. 1. cum inquit, πέρσεὺς παρονομάζε τὸς πέρσας, à Perseo dicti sunt Persæ. Sed & illud etymõ à Curtio approbatũ inuenio. Octodecim prouinciis eã definiuit Ammianus. Incolas eius recenset Strabo preter Patischores Achæmenidas, Magnos, Cyrtios, Maraos, Chorsoros, nominatos eos olim testantur Solinus & Plinius. A Græcis quoq; sunt dicti κηφῆνες, à se ipsis ἀρταῖοι, *vt Herodotus libro 7. docet*, ἀχαιμένιοι à Persidis regione Achæmenia, *secundum Stephanum*. Suidas & Cedrenus nominãt μαγουσαίους. Vrbs enim regionis fuit Cyropolis, vbi Episcopũ egit Theodoretus, *Historiæ Ecclesiasticæ* scriptor, & fidei Christianæ *aduersus gẽtes* propugnator acerrimus. Fuit & in Perside ab Antiocho condita Laodicea, & Passagarda Magorũ castellũ, in quo Cyri sepulchrum exstitit Plinio. Porro à Persia sinus Persicus est dictus, & Persicũ malũ, etsi alii à Perseo deriuẽt, qui primus omniũ arborẽ istã plãtauerit in Aegypto. Galenus sane testatur, *7. de simplic. medicam.* κατὰ τόπους, nullibi eã arborẽ à se visam præterquã in Alexandria. Persicum pottum cùm dicit Plautus, videtur Festo significare Euboicum, quòd ibi non procul à Thebis stetisse dicatur Persarum classis.

* *Pertinax*, perrenax, valde tenax, à pertinendo, vel pertenẽdo, plerũq; in malã partẽ sumitur, quãuis in simplici laudetur. Nã Horatius Iustũ & tenacẽ propositi virũ cõmendat Plautus; *Quid ais? tenáxne eius pater?* Ph. *Imò epol pertinax.* Pulchrè quid inter pertinaciam esset & peruicaciã docet Attius poëta in Mirmidonibus, elegãtissimis versibus, quorũ acumen meruit, vt hîc ascriberẽtur.

Tu pertinaciam esse, Antioche, hanc prædicas:
Ego peruicaciam aio, & me hac vti volo.
Nam peruicacem dici me esse, & vincere
Perfectè patior: pertinacem nihil moror.
Hæc fortes sequitur: illam indocti possident.
Tu addis quod vitio est, demis quod probro datur.

Hæc eruditiss. Scaliger coniectan. in Varr. עז *haz* pertinax, obsirmatus; sed media vox est, vt quæ etiã in bonã partẽ sumatur, à verbo עזז *hazaz*, Obfirmauit, corroborauit, fortis fuit, obfirmatus est. קשה *Kascher*, pertinax difficilis, durus, à קשה *Kascha*, difficilis & inuolutus fuit ac durus. Cognationem habet cũ קשח *Kaschach* crudelis fuit, vt solẽt esse pertinaces. Hinc σκληρὸς durus. Græcas voces quæ pertinacem indicant, lubens omitto, quippe quæ rei potius quam nominis vim amplectantur.

Petoritum vehiculum Gallicum, noménque eius dictum existimant à quatuor rotarum numero: Alii *Osce*, quod Osci, petora quatuor vocent.

Petra, quòd pedibus teratur, nonnullis. Falsa notatio Goclenio, quòd vis & nomen non apte conueniant rei. Festus tradit duo esse petrarum genera, quorũ alterum naturale sit saxum prominens in mare, alterum manu factum *vt docet Ælius Gallus*.

Petrus. Ascribam hoc loco verba Isidori, prout se habent. Petrus à Petra nomen accepit, hoc est, à Christo super quem fundata est Ecclesia. Non enim à Petro Petra, sed Petrus à Petra nomẽ sortitus est, sicut non Christus à Christiano, sed Christianus à Christo. Ideoque ait Dominus. *Tu es Petrus, & super hanc Petram, & cetera*: Quia dixerat: *Tu es Christus filius Dei viui*: ait inde Dominus: *Super hanc Petram, quam confessus es, ædificabo ecclesiam meam*: Petra enim erat Christus, supra quod fundamentum etiam ipse ædificatus est Petrus. Hinc &

Ambrosius: *Petrus pro soliditate deuotionis Ecclesiarum Petra dicitur, sicut ait Dominus: Tu es Petrus. Petrus autem dicitur, eo quod primus in nationibus fundamenta posuerit.* Idē explicans homil. 47. *consortiū,* inquit, *meretur nemini, qui cōsortium meretur operis. Rursus homil. 48. Recte igitur quia Petra Christus, Simon nuncupatus est Petrus vt qui cum Domino fidei societatem habebat, cū Domino haberet Dominici nominis vnitatem, vt, sicut à Christo Christianus dicitur, ita à Petra Christo petra Apostolus vocaretur.* Et Augustin. 1. Retractat. cap. 21. *Non dictum est illi, tu es Petra, sed tu es Petrus. Petra autem erat Christus, quem confessus est Simon.* Ex quibus omnibus liquidò apparet, quomodo à petra nomen suum arcessāt Petrus.

Phaeton Solis filius ἀπὸ τοῦ φαίθων, id est, lucendo, adeptus nomē. Est enim solis splendere: Quapropter & ille ἥλιος φαέθων audit apud Homerū. Eustathius: φαέθων ἤτοι λαμπρὸς. ἐντεῦθεν δὲ καὶ φαέθων ὁ πλάσας ἡλίου υἱός. Fabulantur Poetæ iuuenili hunc calore incensum regere voluisse Solis currum, nec paruisse dehortanti patri: Itaque flammis propemodum omnibus datis, ipsum tādem præcipitem fuisse actum in fluuiū Padum, sororibus in populos versis: Epitaphium eius *secundo Metamorph. apud Ouidium inuenias.*

Phagedena affectus Galeno *Libro de tumoribus præter naturam,* ex vlcere & tumore circumambiente cōstans, in quo cutis non solum exulceratur, verum etiam partes cuti subiectę vsque ad ossa, ἀπὸ τοῦ φάγειν, id est, edēdo appellationem trahunt. Talia vlcera omnia sunt κακοήθη, id est, *maligna.* Huius & cancri exulcerati curationem tradit Galenus 14. *de methodo medendi.*

Phalanx Macedonum agmen octo armatorum millibus constans, Græciæ & Asiæ victrix, nomen habet ἀπὸ τοῦ πελάσαι ἄχρι *quod propius accedat,* quasi πέλαγξ. Astipulatur τὸ μέγα ἐτυμολογικὸν, his verbis, φάλαγγες, στίχες, οἷον πέλαγγές τινες οὖσαι. παρὰ τὸ πέλας καὶ ἐγγὺς ἀλλήλων εἶναι. Sunt qui etiam ἀπὸ τοῦ φαλοῦ, id est, *claro* deriuant, *vt etiam Perotus notat.* Quod Phalanx inuentum simul & nomen Macedonicū sit, probari potest ex tertio Liuii de bello Macedonico, *vbi inquit, Et cohortes inuicē sub signis, quæ cuneū Macedonicū (phalangē ipsi vocant) si possent vi perrūpere, emittebat.* Et Curtius: *Macedones phalangē vocāt peditū stabile agmē, cum vir viro, arma armis conserta sunt.* In ea enim ita se pedites instruere solebant, vt partes omnes connexis scutis impetū in hostes facerent. Modo verò cuneatā, modò quadratam fuisse, testatur Vegeti⁹. Sæpe etiā Cęsarem eam fecisse, *legitur in commentariis.*

Phalarica, hasta, vel telum ingens, *iuxta Isidorum,* torno factum, cubitale ferrum habēs præfixum, & in ipsa summitate rotunditatem de plumbo in modū sphæræ, inter tubum verò & hastile sulphur, resinam, bitumen & stuppas, infuso etiam oleo; nomē accepit à phalis, id est, turribus, è quibus pugnare solebant hoc telo. Docet id Festus *libro sexto,* his verbis. *Fale dictæ ab altitudine, à falādo, quod apud Hetruscos significat cœlū.* Falarica genus teli missile, quo vtuntur ex falis, id est, locis exstructis & excelsis dimicantes. Vibrare solebāt eā aut Balistæ impetu, sicut Lucanus libro sexto, significare videtur, aut etiam manu, *velut 9. Æneid.* in Turni persona Virgilius affirmat. Vegetius testatur sępe turritas machinas hoc telo fuisse incēsas. Meminit eius & Moro his verbis.

Sed magnū stridens cōtorta Phalarica venit.
Fulminis acta modo, quā nec duo taurea terga
Nec duplici squama lorica fidelis & auro
Sustinuit, collapsa ruunt immania membra:

Phaleræ, equorum ornamenta, τὰ φάλαρα Græcis, Latinis α in ε mutantib⁹, vt in talento, quod eidem Gręcis est, τάλαντον. nomen habet ἀπὸ τοῦ φαλοῦ ὅ ἐστι λαμπρὸν, id est, *splendidū.* vel etiā à φανερόω, quod significat illustro. Est & φαλὸς sicut magnū illud etymologicō habet

κόσμος

κόσμος τῆς περικεφαλαίας, παρὰ τὸ φάος φῶ φάσω, ὄνομα φαλὸς καὶ φαλὰ, διὰ τὸ λαμπρότατον. Et paulò post monet φάλαρα nominari τοὺς προμετωπιδίους, ἀσπιδίσκους, τὴν κόσμησιν τὴν κατὰ τὸ μέτωπον τῶν ἵππων, ἢ τὰ τῶν γνάθων σκεπάσματα. Iam autem ἀπὸ τοῦ φάος φαλὸς καὶ φάλαρος. Vt rectè quoque Virgilius canat, *primus equum phaleris insignem victor habeto.* Iuuenalis: *vt Phaleris gauderet equus.* Et Apuleius Apolog. 1. *Peram & baculum tu Philosophis exprobrares. Igitur & equitibus Phaleras, & peditibus clypeos, & signiferis vexilla.* Valerius lib. 9. cap. de ira & odio. *Offensi annulos aureos sibimet ipsis & phaleras equis suis detractas abiecerũt.* Quippe indignè ferebãt Cn. Flauium humilime sortis hominem præturam adeptum, cuius rei & Liuius *libro septimo* meminit. Haud mirum ergo inter militaria dona eas numerari à Plinio. A phaleris porro *Phalerata* dicuntur *verba*, id est, ornata, vt apud Terentium exponit Donatus.

Phalereus dictus Demetrius, præclaræ Alexandrinæ bibliothecæ præfectus, Græcè φαλήρεος, ἀπὸ φαλήρου Atticæ portu. Huic ab Atheniensium populo trecentas statuas fuisse decretas scribit Æmilius Probus. Cicero in medio dicendi genere eum omnibus præfert, *vt & Quintilianus repetit lib. 10.* Laertius eũ Philosophis annumerat, dicitque *honoratum æreis statuis trecentis & sexaginta*, quæ tamen postea (vt est bellua multorum capitum populus, non modò ingratus, sed etiam quouis Euripo mutabilior) partim ærugine ex industria fœdatæ, partim venditæ, submersæ, & in frustra concisæ. Theophrasti fuit auditor, de quo suo loco plura.

Pharao. Vox illa regem significabat Aegyptiis, *teste Iosepho Antiquit. 8.* eoque nomine omnes illos propterea appellatos, qui numero trecẽti, & triginta post Mineum, Memphis conditorem, longa serie regnarũt in Ægypto, cùm regium attigissent culmen, idem existimat, etsi primum aliis appellarentur nominibus. Itaque suppressa sunt eorum nomina ab Herodoto, Aegyptiacæ antiquitatis diligentissimo scriptore, quod absurdum sit arbitratus vnum nomen referre perpetuo. Sic Alexandriæ reges, etsi ab infantia alia ferrent nomina, tamẽ rerum potiti dicti sunt Ptolemæi, Atheniensiũ reges Cecropidæ, Romanorũ Imperatores Cęsares Hebr. פרעה *Parho*, à verbo פרע *Parha* liber factus est, feriatus est, liberè & ociosè vixit. Alij existimant vocem esse Aegytiam, sed quæ in libris Mosis & Prophetarũ frequenter occurrit. Etymon Græcum sequimur quod ad Barones tandẽ peruenisse nonnulli scribunt. Hodie liber *Baro* in Germania & alibi nominatur; Regulus nempe, priuilegiatus, & iure communi exemptus.

Pharetra. Nomen hoc Suidas declinat παρὰ τὸ φάρος, τοῦτ' ἔστι περιβόλιον, id est, *operimentum & munimentum*, & hoc ἀπὸ τοῦ φέρεσθαι gestando.

Pharisei dicti videntur quibusdam à פרש *discidit, diuisit*, quasi *separatos* dixeris, vt ex Capnione obseruauit Martinus Bucerus, imò etiam Thisbites affirmat. Ait enim פרושים dictos, *quòd separati fuerint à seculi huius moribus sanctimonia vitæ*, quales olim Nazareos fuisse legimus. Alij deriuant à verbo פרש quod est interpretari, vnde פרשה *in statu regiminis expositio & declaratio* & פרושי *Pharisæus*, id est, *expositor vel interpres*. Exponendæ enim legis munus sumserunt sibi. Idem ferè sentire videtur Iosephus *lib. de bello Iudaico 1. ca. 4.* cum scribit, *eos creditos fuisse colere pietatem præ aliis, ipsamque legem exponere peritius.* Vtriusque etymi sentẽtia magnos & multos habet fautores. Ego verò lubenter me adiũxerim priori. Quis enim nescit singulari eos pietate reliquo hominum generi prælucere voluisse, & proinde ab iis se suaque segregasse, vt solent iam monachi moribus & institutis diuersi ab aliis omnibus hominibus? Hinc est, quòd prolixas instituerint orationes, faciem obscuraue-

rint vt ieiunare viderētur, eleemoſynas in vicis & ſynagogis largiri fuerint ad tubæ clangorem, fimbrias deduxerint, Phylacteria, quæ in Hebraico Matthæi Euãgelio טוטפות apud Rabbinos תפילין dicuntur, dilatauerint. Nominat ea φυλακτήρια Hieronymus Pictariola, id eſt, albas tabellas breuiſſimis ſententiis inſcribendis accommodatas, quam eorum hypocriſin ambitionemque ſummopere taxat Dominus, cum malè acciperent ac intelligerent, quod illis præcipitur Deuteronomii 11. de mandatis Dei frõti & manibus appendendis, ne in eorum ſcilicet inciderent obliuionem, ac potius aſſiduè meditarentur in lege eiuſq; mandata adimplerent, quantum permittebat humana imbecillitas. Hieronymus ſcribit in Matthæum, *morem hunc geſtandi Tephilin etiam apud Perſas* Babylonios & Indos ſuo tempore fuiſſe in vſu. Quantum ad dogmata Phariſæorum, affirmabant fata non omnia gubernare, ſed aliqua, *teſte Ioſepho 13. Antiquit. cap. 8.* Interim non adimebant homini liberũ arbitrium, *teſte eodem libro, Antiq. 18. cap. 2.* Docebant immortalitatem animorum, futurum Dei iudicium, in eo mortales omnes præmia pro meritis recepturos, in inferno eſſe congrua cuique habitacula deſtinata, & ex Prophetis ſolum recipiebant Moſen. In lege tantùm externam quandam diſciplinam requiri fingebant: peccata tantum externa ſcelera eſſe dicebant. Tollebant quoque peccatum originale, auerſabantur Chriſtum, propriis operibus ac viribus ſatisfacere poſſe hominem legi Dei arbitrabantur. Multa etiam commenti erant de lotionibus, ieiuniis, offerendis in templo donariis, *vt eſt videre Matth. 3. 12. 16. Marc. 2. 7. 10. Luce 5, Ioann. 3. & Act. 15.* Syriaca verſio habet. דבטילאית *dabbethilaith*, quod diligenter ſoliti fuerint lauare manus, ne cibum attingerent χερσὶν ἀνίπτοις. Itaq; cùm inuitatus eſſet Chriſtus à Phariſæo & accũberet πρὶν ἐβαπτίσθη πρὸ τοῦ ἀρίστου, priuſquam ablutus fuiſſet ante prandium, grauiſſimè eius hypocriſin eo nomine reprehendiſſe legitur.

Pharmacum, vox media, *teſte Gellio lib. 12. cap. 9. & Paulo Icto, titul. de verborum ſignificat. Cum aliquando in bonam partem, aliquando in non bonam accipiatur, iuxta Euſtathium quart. Iliad.* quippe iam medicamentum, iam venenum ſignificans, deducit nomen à φέρω & ἄκος, *quod ferat medelam*, vel à φέρω & ἄχος, *quod ferat triſtitiam.* Vtramque ſignificationem expreſſit Homerus hoc vnico verſu: φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά. Theocritus in Heraclisco poſteriore tantũ modo accipit his verbis: δραξάμενος φάρυγος. τίθι φάρμακα λυγρὰ τέτυκται Οὐλομένοις ἐφέτοισι.

Pharnaces. In hoc vocabulo notãdum nomina ipſa ſæpenumero enuntiatione variari & corrumpi. Ex Hebræo enim Arphaxad Græci fecere *Arbaces*, quod rurſus ita eſt immutatum, vt aliis *Arbactus*, aliis *Abraces*, aliis *Pharnaces*, aliis *Arbatus* dicatur. Hęc Reinerus Reineccius. Alij ab Hebr. פרח *Parak*, deriuant quod ſignificat floruit, virens fuit, germinauit. quòd principes illi, vt Pharnaces & alij orientales floruerint & illuſtres fuerint. Quidam à nomine פרך *Perec*, id eſt, ferocia implacabilis, quòd iſti fuerint admodum feroces.

Pharus vel pharos, inſula oblonga ex aduerſo Alexandriæ ſita, & continenti adiacens, portumque faciens ἀμφίστομον, id eſt, bicipitem, *vt 17. Geographia meminit Strabo.* Habere videtur quibuſdam nomen à Paro gubernatore, quem Helena, cum Alexander Cariam præternauigaret, inſtigabat & hortabatur, vt ſeruando ipſam reueheret Spartam, qui nihilominus ad Aegyptum applicuit, vbi cum ictus eſſet à ſerpente, & ab ea ſepultus tandem, nominauit inſulam Pharon. Fuit & eiuſdem nominis ciuitas forſan ab inſula dicta. Inter vtramque obſeruant Græci diſcrimen tale. φάρος ὅπ, inquit Etymologicon magnum, ὁ μὲν

μὲν ἀρσενικῶς, σημαίνει τὸν τύπον. εἰ δὲ θηλικῶς, τὴν πόλιν. Sed idem auctor aliam nominis originem exprimit his verbis: φάρος δὲ ἡ πρὸ τῆς Αἰγύπτου παρὰ τὸ φῶ τὸ φαίνω φάρος. παρὰ τὸ φαίνεσθαι αὐτὴν πρὸ τῆς αἰγύπτου, quibus verbis, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι, id est, apparendo deducit, eo quod appareat è regione Aegypti. Addit inde, ἔχει δὲ καὶ ἄλλον λόγον καὶ ἐπὶ τοῦ προφαινομένου τοῖς πλέουσι πύργου. Habet & aliam etymi rationem, quod sc. nauigantibus à longè appareat turris, eodem dicta nomine. Vnde ignes ostendebant nauibus noctu ad vada prænuntiãda, *teste Plinio*, quæ proinde nomen accepit à Pharo Alexandriæ portu, *teste eodem Plinio*, aut (*vt idem Etymologicon vult*) παρὰ τὸ φῶς ἀνάπτειν τοῖς πλέουσιν, id quod Egesippo arridere videtur, cum ab ipsa re, quod luceat, nomen deriuat. Aedificauit hanc turrim Sostratus Gnidius Dexiphanis filius, regum Aegypti amicus, *Diis Seruatoribus* ex albo lapide supra quatuor cancros vitreos, magna cum admiratione spectantium tempore Philadelphi. Et ab ea in vniuersum turres omnes, quæ nauigantibus exhibent lumen, in tempestate dicuntur Phari. fortasse à Pharaone, pharos dict. quasi insula & turris regia.

Phaselus velox & oblongum nauigiũ. Suspicãtur eruditi ortum nomen ab vrbe Dorum, quæ φάσηλις est dicta, quòd ibi fortasse sit huiusmodi nauigium primum inuentum, & in alias regiones aduectum.

Phasis Colchorum fluuius, *vt plerique tradũt*, olim dictus ἀργυρὸς *auctore Plutarcho, libro de fluminibus*, & Boas circa fontem, *teste Procopio lib. 2. de bello Persico*, Plinio oriens in Moschis, Plutarcho ex Caucaso manãs, à limpida claritate videtur dictus, quasi διαφανὴς sit, vel à mutabilitate coloris, q sint variæ ipsi⁹ φάσεις, Chamæleontis instar. Est & Phasis vrbs in Colchide Mediæ regione vicina, ex auctoritate Strabonis & Plinij, quã Villanouan⁹ hodie *Polistoniã* vocari scribit.

Pheræus dictus Iason, non Argonauta ille, sed qui ante Philippum Macedonẽ rerum potitus fuit in Thessalia, & inter callidos Imperatores collocatur cũ Annibale, Fabio Maximo, Themistocle, & aliis, nomen id habet à Thessalorum oppido φέραις, cuius & Liuius cum Ptolomæo meminit. Fit huius mentio apud Plutarchum in *Apophthegm.* & apud Valerium *libr. 1.*

Phiala ἀπὸ τοῦ πίειν, id est, *bibendo*, & ἅλις id est, *satis*, arcessit nomen, vnde φιαλίζειν *genialiter viuere, vel compotare.* Illud notandum ex Xenophontis *1. de institutione Cyri*, qui olim Persarum regibus à poculis erant, hos tribus digitis solitos fuisse phialam porrigere, vt commodissimè recipere posset, qui erat bibiturus.

Philaretus proprium viri nomen tantundem significans, ac amatorem virtutis. Grεcæ voces, ex quibus componitur, sunt φίλος καὶ ἀρετή.

Philumena, quid aliud, quàm ἡ φιλουμένη *amabilis*?

Phlegethon fluuius inferni globos flãmarum vomens & voluens ἀπὸ τοῦ φλέγειν deflectitur, quod est *vrere*. Hinc Maro, *Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis Tartareus* Phlegeton.

Phlegma seu pituita humor in corpore humano, non arcessit nomen à verbo πεφλέχθαι, *quod vstum & supra modum coctum* significat, id quod Prodicus ausus fuit asserere in opere de natura humana. Videtur enim ignorasse φλέγμα duo significare, *auctoribus Græcis*, nempe φλέγμα, id est, *vstionem*, & insuper *humorem frigidum ac humidum*, quem Latini *pituitam* appellant.

Phlyus dictus Dionysius apud Apollonium Rhodium, 1. ἀπὸ τοῦ φλύειν τὸν οἶνον, ὅ ἐστι εὐθύνειν, quod vinum lætificet. Hinc Ouidius:

Vina parãt animos, faciũtque coloribus aptos,
Cura fugit multo diluiturque mero.
Tunc veniũt risus, tunc pauper cornua sumit,
Tunc dolor & cura, rugaque frontis abit.

Phœbus

Phœbus dictus Apollo iuxta Cornificium ἀπὸ τοῦ φοιτᾷν βίᾳ, quod vi feratur, *vt & Macrobius refert Saturnal. 1. cap. 17.* plerique nominatum putant à specie & nitore, nonnulli à sordibus, à quibus is purgat. Nam φοιβεῖν est *purgare*, & φοιβὸν τὸ καθαρὸν, & φοιβοῖκός τις ὢν, ὁ φοιβησίοις χρώμενος, ὅ ἐστι καθαρεὺς. Alii Phœbum, quasi φῶς ἐν appellant, ἀπὸ τοῦ φωτὸς καὶ βίου, id est, *luce & vita*, vel potius quasi φαόβιον Didymus ex Hesiodo, ἀπὸ τῆς φοίβης *puritate & luce.*

Phasianus auis pulcerrima & delicatissima, qua regio Colchica abundat, nomen suum refert ad Phasidem, regionis istius fluuium, huiuscemodi auium optimum alumnum. Testis Eustathius in Dionysium, sicut & Statius, cui *Syl. 4.* Phasidis est ales: Vnde etiam ab Argonautis deportata creditur in Græciam, ex Græcia ad alias regiones. Hippocrates scribit *lib. de aquis & aëre*, fluuium hunc esse στασιμώτατον καὶ ἀπιώτατον, quod equidem mirari quis possit, cùm admirabilis non solùm eius profunditas sit, vnde Theocrito est βαθὺς, deinde latitudo insignis, *teste Xenophonte 4. Anabas.* sed etiam celer & rapidus, iuxta Procopium, *lib. 2.* Quo accedit & illud Apollonij *lib. 2.* φᾶσις δινήεις εὐρὺν ῥόον εἰς ἅλα βάλλει.

Phœnices dictos nonnulli volunt ἀπὸ τοῦ φονεύειν, hoc est, *interficiendo*, quod initio cuiuscunque generis homines, qui accedebant ad eos pro victimis cæderent. Hinc φοινίσσειν *cæde commaculare*, vel *cruentare*. A Phœnicibus porrò Phœnicia est dicta regio fermè maritima & Galilææ contigua, donec ad Libanum montem accedit, qui Syriam à Cæle & Galilæa gentium celsissimis iugis disterminas, demissior iam & minus arduus Phœniciam, & oram eam, quæ Tyriis adiacet, ingreditur. Trans Lybanum, vbi eam Syria circumfundit, propter terrarum confinia, vocantur incolę *Syrophœnices*, sicut Celtiberi in Hispania, Gallograeci in Asia, Libyæthiopes in Africa. Prima vrbium celebriorum Ptolemais ingis montium clausa, & Belo amne celebris propter arenas, quas tot retro seculis vitrariis officinis exhibuit. Habuit & vrbem Tyrum, multarũ vrbium matricem, inprimis Leptis, Vticę, Carthaginis Gadium, *vt docet Plinius.* Habuit Sidonem hodie Saiton, ducentis stadiis à Tyro remotam, ad cuius fines & Christus Dominus applicuisse legitur, vt & Sareptam, ad cuius viduam Eliam venisse meminit Christus. *Luc. 4.* vt taceam Beryton, Byblon, Tripolim, totamque Decapolim, cui à decem vrbibus nomen est datum. Phœnix fuit Heliodorus, cuius libri Aethiopicæ historiæ decem, erepti Bibliothecæ Budensis incendio, cùm Solymannus vrbem incendio daret, sunt Basileæ excusi, Latine redditi à Stanislao Polono, & iterum editi Antuerpiæ. Tyri Episcopus fuit Methodius, qui apud Epiphanium mortem definiuit hoc modo: θάνατος ἐστὶ διάστασις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Fuit autem patria apostatæ Porphyrii, qui Iamblichi præceptor fuit, Vlpiani Iurisconsulti, & Maximi Tyrii Philosophi, cuius exstant sermones Græci. Homericam exponentes Philosophiam.

Phœnix auis, quam separatam ab omnium hominum commercio orientales solitudines colere tradunt auctores, & vbi quingentis elapsis annis (*sic enim produnt*) finem senserit instare vitæ, nidum struere in palmæ alicuius vertice, ex casia, nardo, cinnamomo & myrrha, inque eo seipsam reseminare, concepta ex radiis solaribus flamma, tandemque alterum Phœnicem subnasci, qui, vbi oneri ferendo sufficiat, nidũ è ramis auulsum *Heliopolim* deferat, iuxta Plinium nomẽ inuenit à palmæ genere, (dicitur enim & illa φοῖνιξ) moriente & renascente. Meminit eius Horus Apollo *in suis Hieroglyphicis*, meminit & Manilius Senator, inde Plinius, Ouidius, Lactantius, inter nostros Tertullianus & alij, sed dubia omnia, incerta & fabulosa. Vt mirum sit

ex re

ex re licentiosius cōficta,masci quoque, potuisse hæc ptouerbia: *Phœnice rarior Phœnice viuacior.*

Phormio ἀπὸ τῶν φορμῶν id est, *farmētis*,vel(*vt vult Donatus*) à sparteis fiscis, & stramentis nauticis.

Phosphorus quasi *lucem ferens*.Est enim φῶς *lumen*, φέρω *fero*.Stellæ nomen proprium est,quę aliàs dicitur,& *Lucifer*,& *Veneris stella*.Mane enim præcedit exortum Solis,vesperi sequitur,vnde & *Vespergo* nominatur ab Ennio, vt monui suo loco.

* Phrontisterium, φροντιστήριον, Schola, cogitationum & curarum locus,nota satis origine vel notatione vocis, à Soctate primùm nomen habuisse dicitur, cuius discipuli appellabantur φροντισταὶ,quòd alii officiosè curarent alios, ex Socratis instituto, cuius schola ψυχῶν σοφῶν φροντιστήριον appellatur. Aptissima sanè gymnasiorum,vt vocant, collegiatorum denominatio.

Phrenitis φρενῖτις,propriè cum febre acuta,demētia ex cerebri,vel membranarum eius inflāmmatione,nomen habet à mente læsa, quam Græci vocant φρένας.Alii,at minus rectè, desumpram volunt appellationem ab inflammatione τῶν φρενῶν,id est,*septi transuersi*,cuius vitio delirium excitatur,parum distans ab eo,quod in vera phrenitide apparet.

Phrygia Asiæ minoris regio,Q. Curtio pluribus villis, quàm vrbibus frequens, fertur sortita nomen à Phrygio Macedoniæ oppido siue Brygio,vt nominari solet Gentili Macedonū lingua. sunt enim auctores,*ait Plinius*,qui transisse dicunt ex Europa Mysos,Phrygias & Thynos. Vnde mox terris data fuerint nomina *Mysiæ*,*Phrygiæ*,*Bithyniæ*. Atque hinc forte est,quod veteres eos appellasse Bruges,scribat Cic. *in Oratore*, quodq; in Polymnia prodiderit Herodotus βρύγες eos dictos,priusquā transmigrassent in Asiā.Strabo habet βρίγες & βέργες. Brigantes eosdem nominari ab Herodiano tradit Stephanus, quod nomen alludit ad βρίγες. *Inde postea varii populi propter suas migrationes nomen illud retinuerunt,& etiamnum apud historicos leguntur. vt Latobriges,Nitiobriges,Augustobriges, Iuliobriges, flauiobriges, & q. d. Coloniæ Augusti, Iulii, &c. Briga enim & Burgus idem & Eburobriga Eburonum burgus dicitur.Sic de cæteris.Burgi verò pagi & distinctæ aliorum ab aliis habitationes.]Sunt tamen qui appellationem deducūt ab amne Phrygio, qui eam discernit à Caria. Auctores plerique faciunt etiam duplicem, *maiorem* inter Galatiam & Lydiam, longo flexu incedentem,donec ad Pamphylios,Lycios, & Cares, pertingat. *Minorem* vero ad Galatas vsque progredientem, ab Austro Mysia maiori, à Botea Bythinia finitam. Strabo vocat hanc ἐπίκτητον, & *Hellespontiacam*. Liuius quoque ad Hellespontum ponit, & ante Liuium Xenophon, vt malè Diodorus *lib. 18.* ibidem collocet maiorem.Troas autem dicitur Ptolemæo, partémque eiusdē nominat Strabo παρωρίαν. *Phrygia Salutaris* meminit P. Diaconus, *Phrygia Pacatiana* fit mentio in nouellis.Vrbs eius regionis fuit Troia diruta à Græcis post decennalem obsidionem ob raptum Helenæ.Natione Phryx fuit Simplicius, celebris Aristotelis interpres, vt & Epictetus Stoicus Philosophus, & Aesopus, modo sint vera,quæ de illo sparguntur apud auctores.*Phrygiones* dicuntur acupictores, & *Phrygia vestis* acupicta à Phrygiis eius artis peritis aut inuentoribus.

Phtheiriasis Græca origine dictio, sed vsurpata Latinis, alio nomine, *morbus pedicularis*, ex humorum putrefactione nascens, nomen habet suum ἀπὸ τῶν φθειρῶν,id est,*pediculis*, vel ἀπὸ τοῦ φθάρειν,id est,*corrumpendo*, quod oriatur ex humorū corruptione, vt euinci potest ex Galeni libro de *Theriaca ad Pisonem*. Periisse legitur hoc morbi genere apud Romanos *Sylla*, apud Græcos *Alcman*

Poeta, inter Philosophos *Plotinus*, & eo antiquior *Pherecydes Syrus*, deniq; Herodes, *vt est in Actis Apostolorum*.

Phthisis φθίσις propriè pulmonum exulceratio, cũ febre, impropriè corporis consumtio seu ἀτροφία, nomen trahit παρὰ τὸ φθίνειν quod est *consumere*. Idem morbus Athieniensibus dicebatur φθόη. Apud Hippocratem tres eius species traduntur. Prima *pulmonis*, ex defluente pituita, secunda *renalis*, ex labore proueniens, & tertia *dorsalis*, quæ recentes sponsos corripit, ob seminis consumtionem.

Picenum Italiæ regio, πικηνὸν Ptolemęo, hodie *Marchia Anconitana*. Huius incolas Picenos, ex Sabinorum olim agro profectos volũt, nactos id nominis, quod ductu auspiciisque pici auis, Marti sacratæ, iter illud fuerint ingressi. Alii deriuant nomen à Pico Saturni filio, & gentis duce, nonnulli ab vrbe Piceno, quæ in hoc agro olim exstitit. Complectitur is tractus Italiæ ducatus octo. Fines eius statuit Plinius, Aternũ amnem & Anconem, Ptolemæus flumen Matrinũ cũ Ancone, Strabo Æsin, nauigabilem amnem atq; Leastrũ: Alii ab amne Truento, qui Aprutium claudit ad vsque Isaurum, qui alluit muros vrbis Pisauri, & à monte Apennino vsque ad Adriaticum mare, eosdem designant, sicut diligenter à Leandro notatum video.

Pietas à verbo pio suam habet originem, Plautus: *vbi piem pietatem. si isto more morata tibi postulem placere*.

Pignus secundum Paulum Iurisconsultum, à pugno deductum, quòd res, quæ pignori dantur, manu soleant tradi. Vnde fortè verum, quod dicunt nõnulli, propriè rei mobilis pignus cõstitui. *leg. plebs*, *§. pignus. ff. de verbo. significat. l. si rem alienam. ff. de pignor. act.* Itaque pignus habetur, cuius possessio transfertur ad creditorem. Hipotheca si mãserit penes debitorem, *d. l. si rem*, *§. proprie*, Pignus prætorium est, quod magistratus auctoritate constituitur. Legitimum, quod legibus. Publicũ, quod publicè. Pignoratitia actio est, quæ debitori datur, soluto debito, ad pignus repetendum.

Pila dicta, quòd pilis plena. Hac ludebant puellæ innuptæ, sicut & Nausicaa ludere legitur apud Homerum. *At nuptura mox pilas cum pupis & strophiolis suspendebant Veneri*.

Pilani, pilis pugnantes, *vt ait Festus*, quod & Varroni placet.

Pileus vel pileum, Plutarcho in Catone πῖλιον Demostheni πιλίδιον, tegumentũ capitis ex floccis cõfectum, quod ex pilis fieri soleret, nomen accepit, vel quòd capitis pilos tegeret, manumissionis & libertatis apud Romanos signũ. Vnde *ad pileum vocare*, apud Suetoniũ in Tiberio, est libertatẽ donare. Quid? quod hoc eius significatũ cuiuci queat ex Tiberii & Antonini numis. Nobilitatem Hippocratis designare voluerũt Græci, cũ ipsi *pileatas* passim erigerent imagines. Sed nec illud alienũ prorsus ab eius significato, quando serui habebantur ignobiles veterum instituto.

Pilumni dicti apud veteres Romanos, quod pilum conterẽdo frumento idoneum commenti sunt. Fingitur & Deus Pilumnus, *teste Seruio 6. Æneid.* pilendi seu pinsendi frumenti inuentor, cultus propterea à pistoribus.

Pilus, à pelle nominatus, ex qua prodiit.

Pimpleides Musæ, à fonte Macedoniæ dictæ, *auctore Festo*, Meminit eius fontis Strabo *libr. 9.* Alii deriuant παρὰ τὸ πιμπλᾶν, id est, *implendo*,

Pinarii & Potitii sacerdotes ab Hercule instituti, *teste Dionys. libro 1.* Liuio *lib. 1.* Seruio *in 8. Æneid.* Pinarii autem dicti ἀπὸ τῆς πείνης, id est, *fame*. Cùm enim Herculis sacra sub occasum essent repetẽda, & Potitius prior venisset, postea Pinarius, iratus Hercules statuit, vt Pinariorum familia epulantibus Potitiis & complentibus sacra ministraret.

Sunt

Sũt nimirum hi ἀπὸ τοῦ ποτίζειν, id eſt, *potando* nominati. Indulgebãt enim poculis inter ſacrificandum, Pinariis, id eſt, *famelicis*, interim miniſterio ſuo fũgentibus ex Herculis inſtituto.

Pincerna poculorum miniſtrator, οἰνοχόος Græcis, vnde οἰνοχόημα, id quod à pincerna infũditur, Herodoto ὁ πρὸς τῇ κύλικι, οἰνόπτης. Atheniẽſibus, apud Ephesios in feſto Neptuni ταῦρος, apud Helleſponticos ἐπεγχύτης, apud Chaldæos חתיר שתא id eſt *præbens potũ*, apud Hebræos משקה nomen habet ἀπὸ τοῦ κιρνᾶν, id eſt, *miſcendo. vel infundendo vino.* Etenim miſcere non ſolum Latinis, ſed etiã Hebræis & Græcis eſt *infundere* quandoque. Vnde Suidas: οἰνοχόος ὁ ἐπικέρνης. Prouerb. 9. *Miſcuit vinum, atq; propoſuit.* Rurſus eodẽ capite: *Bibite vinum, quod miſcui*, id eſt, *infudi vel propinaui.* Euſtathius ſcribit, *Heroum pincernas ſedulò dediſſe operam, vt decenter vinũ infunderent crateri.* Coronare craterem eſt μέχρι τοῦ χείλους ἐμπιμπλᾶν *ad oras vſque ſummas implere*, cui apud Pauſaniam opponitur τὸ ἐκστέψαι id eſt, ἐκκενῶσαι *euacuare.* At ἐπιστέψαι eſt *potu implere.* Implebant autem boni ominis ergô, vt alias fortè dicetur latius.

Pirata, prædo marinus ἀπὸ τοῦ περᾶν id eſt, *traiiciẽdo* dictus, quod mare traiiciat. Piratica hinc bella, quæ exercebantur à piratis myoparonibus, leuibus & fugacibus, quibus inſulas & prouincias vaſtabant.

Pirithous vxoris Ixionis filius, Theſei amicus. dictus à περὶ & θέειν, quaſi περίθοος fuerit, εἰς τὸ θέειν, *vt Etymologici exponunt.* ad currendum admodum facilis & expeditus.

Piſcina à piſcibus dicta. At illa κολυμβήθρα, Chaldaicè בת חסדה *beth-chesda, domus benignitatis*, Ioan. 5. à natando (vel à lauando, ſicut Grammatici dicunt κόλυμβος ὁ τοῦ λουτροῦ) nomen accepit, ideoque Syriaca verſio habet מעמודיתא *ablutionis* ſcil. vocabulum, id quod locũ iſtum interpretatur.

Piſcinæ huius vſum vox κολυμβήθρα oſtendit; vt ſcilicet pecudes, quæ ibi ad ſacrificia aſſeruabantur, in ea vel potarentur, vel mergendo abluerentur, vel (quod veriſimilis eſt) vt victimæ mactatæ ibi à Nathinæis abluerẽtur. Nec fuerũt ibi thermæ ſeu aquæ medicatæ, quæ ſua naturà haberent virtutem ſanandi morbos: ſed ex alio vulgari loco per canales aqua eò deducebatur Angelus verò ſanctus & à Deo immiſſus certo tempore in piſcinam illam deſcẽdebat, & à fundo ad ſuperficiẽ aquas cõturbabat: quo ſigno dato qui primus piſcinã ingrediebatur æger, ſanus indè exibat.

Piſones, à pinſendo dicti Plinio, *lib. 18. cap. 3.* Alii à piſis deriuant, vt *Fabios à fabis.* Illuſtres tãdem fuerunt Romæ, ſuũque genus referebãt ad Numam Pompilium. Vnde in arte Poëtica Horatius: *Vos ô pompilius ſanguis.*

Piſtrinum, item nomen inuenit à *pinſendo*, id eſt, *contundendo*, quod ibi ante inuentum molarũ vſum cõminueretur frumentũ, in pila, quæ concauũ vas erat iſti rei & operi deſtinatum. Et quoniã improbus propemodũ labor erat immiſſa in pilã frumenta pinſere, dari nõnunquã in illud ſolebãt ſerui loco pœnæ, ſi cõmiſiſſent flagitiũ aliquod, vt & poſtea inuẽtis molis, vt eas circumagerent, quam ſortem etiam Plauto ſeruilis conditionis homini obtigiſſe tradũt. tam verò poſt rem mutatam manſit nihilominus nomen.

Pitho perſuadendi Dea, quam Eupolis ſeſſitare dixit in labiis Periclis Philoſophi & oratoris, imo Anaxagoræ diſcipuli, ἀπὸ τοῦ πείθειν deducit nomẽ, id eſt, à *perſuadendo*, vt & *Suada*, vel *Suadela*, iuxta Priſcianũ, excogitato hoc nomine, ab Ennio Poeta, vt haud obſcurè ſignificat Tullius in Bruto his verbis: πειθὼ, *quã vocãt Græci, cuius effector eſt orator, hanc ſuadam appellauit Ennius.* Eãdem hominum reginam dixit Euripides in Hecuba, quòd vis illa perſuadẽdi hominũ inſita linguis & animis, nihil

non valeat. Quocirca & Themistocles apud Herodotum, *lib. 8* magnos esse dicit Deos, τὴν πειθὼ καὶ τὴν ἀναγκαίην, id est, *suadeam*, & eam, quam dicunt Latini necessitatem, iisque fretos Athenienses deposcere ab Andriis pecuniam.

* *Pitho*, deriuatur à verbo Hebræo פתה *Patha*, suasit, persuasit, decepit persuadēdo, induxit suadendo ad aliquid credendū, illexit. In voce passiua primę coniugationis *Niphtha* persuasus est, deceptus est persuadendo In 2. cōiug. Pitta, persuasit, illexit, decepit. Inde *Pitho*, suada, suadela, vox media: nā decipiuntur insipiētes vi orationis in ore impiorū: vt sapientes à cordatis & vere eloquentibus hominibus instituūtur. Quocirca fatuus, qui facilè deceptus, subitò persuasus vt quodlibet credat, vocatur פתא *Patha* & פתי *Pethi*, vnde fatuus, qui vt ineptè credulus, etiā ineptè fatur; εὐήθης simplex, qui se blādis verbis persuaderi sinit, qui credēs omnib. facilè persuadetur & ad quæuis verba flectitur.

Pituita, humor in corpore humano frigidus & humidus, bili obsistēs, quominus omnia incendio suo consumat, dicta (vt scripsit Ælius) quòd vitam petat, minimè tamē assentiēre Quintiliano huic etymo. Propriè per eā, (etsi varia sit) multi intelligūt humorē destillātē ex capite in nares faucesq;, interdū etiam in pulmonē. Si in nares destillat, tenuis per has pituita defluit, *ait Celsus*. Alii distinguunt in alimentariam toti sanguinis massæ permixtā, & superuacaneam, quæ est, aut *naturalis*, aut præter *naturam*, estque naturā humida & frigida. Quò Prodicus ignoranter, græcum eius nomen φλέγμα deriuauerit ἀπὸ τοῦ φλέγεσθαι, quod *vstum & supra modum coctum* significat.

Pityusa dicebatur olim Miletus, vt & *Lampsacus*, *Phaselus Salamis*, ἀπὸ τῆς πίτυος id est, *pinu*, quæ ibi plurima conspiciebatur.

Pix Græcæ originis vocabulum est. Dicitur enim hac lingua πίσσα.

Plaga id est *percussio*, Græce πληγὴ, ἀπὸ τοῦ πλήττειν, *percutiendo*.

Plagiarius in iure, qui liberum hominem in seruitutem trahit, quiq; hominem emit, quē scit esse liberum. & qui liberum esse sciens vendit, aut eo vtitur quasi seruo, vel etiam iuxta Etymologicon magnū, qui seruos abducit à suis dominis, ὁ τοὺς δούλους ἀπὸ τῶν δεσποτῶν ἀποσπῶν, an secundum quosdam rectè à plaga, id est, *dolore*, dictus, quo is afficitur, qui est surreptus: An quod afficiēdus sit plagis, sicut ferunt Accursiani, accedente ad illos Laurentio Valla: Vel denique quòd liberos homines vēdat, seruosq; faciat, qui vapulare solent à dominis, & confici plagis, vt aliqui existimāt: Crediderim potius ἀπὸ τοῦ πλαγίου, id est, *obliquo* dici, quòd strophis suis obliquis trahat, inque seruitutem abducat liberum hominem. Vnde πλάγιος simpliciter aliquādo significat dolosè. Crimē verò ipsum ab eadem origine plagii accepit nomen, in quod lex Fabia, modò vltimum capitis supplicium, modò coercitionē corporis, modò condemnationem in metallum irrogat, *lege finali, ff. de plagiariis*.

Planci Romanis dicti, qui planis erant pedibus,

Planeta latinè erro, ἀπὸ τοῦ πλανᾶσθαι id est, *errando*, nomen habet. Nomen illud obtinuit vnaquæque ex septem illis Stellis, astris, seu corporibus igneis & cælestibus, suis orbibus, ordine conuenientissimo, terræ proximis. Hæ stellæ errantes dictæ, quòd præter motum primi mobilis, quo ab Oriente ad Occidentē rapiuntur, peculiarē quendam, illique contrarium cursum tenēt, variis & vtilissimis cōuersionibus, quas Astronomia demonstrat. Planetarum septem nomina & situm rudiores non ignorant.

* *Planus*, πλάνος, erro, sycophanta, impostor, quales sunt agyrtæ, & huiusmodi errones, qui variis artibus, mulierculis & stolidis illudunt.

Hora

Horatius insignem planũ describit libro 1. Epist. 17. epist. ad finem. Cicero item, orat. pro Cluentio.

* *Planus*, ὁμαλὸς, æqualis, in quo nihil emineat fortasse ab Hebreo פלס *Pilles*, id est, ponderauit, in statera trutinauit, librauit. Nam quæ plana sunt ad libram & æquale pondus directa videntur. Planus vt de loco recto, æquali, qui tumido, anfractuoso inæquali opponitur, ita etiam de homine, quem rectũ, æquum, iustum, opponimus versipelli, iniquo iniusto, dicitur. Hunc æquum, & rectum Hebræi ישר *Iaschar* appellant, à verbo *Iaschar*, id est, directus, rectus, æquus, planus fuit: & metaphoricè placuit. Recta enim & plana præ obliquis & inæqualibus placent.

Plataæ vel *(vt Poeta)* Platæa singulariter, Græcè πλάταια, Bœotiæ vrbs, à latitudine est dicta, *vt & Betuleio videtur*, siue quod ibi latis vsi sint remis, siue quod procul à lacubus sit sita, & Thebis septuaginta stadiis ad fluuium Asopum, & ea via, quæ ducit Athenas. Ab ea celeberrima illa Pausaniæ victoria dicta, quam de Mardonio reportauit. Gymnicum ibi postea certamen constitutum in honorẽ eorũ, qui ceciderãt in bello, & pro Græcia vniuersa erecta simul trophæa contra Persas & Asiæ totius vires.

Platanus πλάτανος, arbor sterilis, voluptatis tamen & vmbræ caussa expetita. Est enim πλατύφυλλος per Ionium mare in Diomedis insulam primùm inuecta, inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiæ, ἀπὸ τοῦ πλατύνειν, id est, *dilatãdo*, appellationẽ traxit. Plura de ea vide apud Plinium, *lib. 12. c. 1.*

Platea latior in vrbe via, πλατεῖα Græcis, qua voce Philemon olim est vsus, *teste Polluce*. Nam τὸ πλατὺ significat latum.

Plato Philosophus, Numenio dictus μωσῆς ἀττικίζων *apud Theodoretum*, Plutarcho ex versu Homeri οὐ τοῦ ἀνθρώπου παῖς ἀλλὰ θεοῖο, Ciceroni diuinus intelligendi & dicendi grauissimus auctor, Panætio Philosophorũ Homerus, Quintiliano acumine ingenij & eloquendi diuina quadam facundia præditus, Labeoni apud Gentiles semideus, Apuleio superior Heroibus, & Diis æqualis; canorus Socrati Cygnus, vir cui vix multis seculis reperiri quis possit æqualis, Aristoteli, ὁ πρωτος τῶν φιλοσόφων, Princeps Philosophorum Iustino. Primum appellatus legitur hoc nomine, ab Aristone Palæstrita, apud quem se exercuit in palæstra, idque ob latitudinem humerorum (etenim ὁ πλατὺς latus) cùm antea ex aui paterni nomine appellaretur Aristocles. In ipsius admodũ adhuc pueri os dicuntur apes mella congessisse in certum futuræ eloquentiæ signum, quod ipsum & Pindaro accidisse tradit Pausanias, inter nostros verò Ambrosio contigisse nonnulli prodiderunt. Homerum eiecit Republica sua, quod an rectè fecerit, eruditè disputatur a Maximo Tyrio, *Sermone 7.* Non procul enim abesse à Christianorum dogmatis, testãtur Iustinus, Porphyrius & Augustinus. Malè ab eo tamen intellectum Mosen, multis locis ostendit idem Iustinus.

Plauti & *Ploti* dicti Romanis, qui planis erant supra modum pedibus. Sed & Plancis Pancisque pariter id nominis fuit à vola pedum. Planipedes in agendo erant mimi.

Plautia Lex de vi à Plautio Tribuno Plebis est lata, cuius capita collegit Sigonius ex iudiciis, quæ hac lege sunt facta, & quorum mentio fit apud Suetonium, Dionem, Ciceronem & alios.

Plebs dicta videtur nonnullis ἀπὸ τῶν πλειόνων, id est, à pluribus, *quòd sint plures plebeij, quàm patricij.* Plebem à populo diceebat Atteius Capito differre in eo, quod *in populo omnis ciuitatis pars, omnesque eius ordines continentur, plebi vero non insint patritij.* Agellium vide *libr. 10. cap. 20.* Sic per plebem intelliguntur ceteri ciues, exceptis Senatoribus, *leg. 237. ff. de verbor. significat.* A plebe dicta fuerunt plebiscita (*tribunitias leges* appellat Cicero) quæ si-

bi plebs, sine patrum auctoritate, per tribunos constituerat. *l. 2. ff. de orig. iur.* quibus tamen patritij ante non tenebātur, quàm Hortensius rogata lege eandem ipsis, quàm legibus, auctoritatem esse voluit. Iustinianus plebiscitū etiam definit, quòd *plebs plebeio magistratu rogāte constituebat*. Vbi sciscere secundū Festū est sententiam *dicere, vel ferre suffragium*. Ferebantur autem omnia plebiscita Tributis Comitiis, eáque Aediles in æde Cereris asseruate solebant. Plebeius porrò magistratus sunt Tribuni, *iuxta Pomponium, d. l. 2.* De his suo loco. Ciues etiā Romani, iuxta primam populi diuisionem à Romulo factam, *teste Dionysio libro secundo*, si egenos, humiles, obscuros, & omnino tenuioris conditionis homines respicias, sunt appellati plebeii, à plebe deducta voce, Græcè δημοτικοί. Nam ab his diuersi erant patritij, genere, opibus, aut etiam rebus gestis, tum temporis celebres. Officiū eorum erat, agros colere, pecora alere, opificia exercere. Quoties cōuocari oportebat, cornibus eos bubulis contrahebant in cōcionem, non per præconem, suo quemque nomine appellantes, vt fieri solebat in conuocandis patritiis. Post impetrato à patrib⁹ Tribunitio magistratu, plurima tamen, & dignitatum ornamenta, & curationem sacrorum quorundam communionémque honoris sunt consecuti, etsi in spectandis ludis separatas nihilominus patriciis haberent sedes, ex quibus patronum legere poterant, quēcunque vellent. Erant plebeij ludi, quos regibus exactis pro libertate plebis aut pro reconciliatione eiusdem post secessionem in montem Auētinum celebrarunt, *teste Pediano actione in Verrem 1.*

Plectrum instrumentum, quo cithara percutitur, Græcè πλῆκτρον, ἀπὸ τοῦ πλήττειν, quod nobis est *ferire, percutere*, nominis trahit originē. Martialis, *Exornent docilem garrula plectra lyram.* Inuentum fertur Sapphus, poetriæ admodum lasciuæ, cuius propterea scripta legenda monet Ouidius *3. de arte amandi.* Accipitur nonnūquam pro tota *cithara*, & per Metaphoram pro *hominis lingua*.

Pleiades signum, *auctore Plinio*, ante genua Tauri, stellis septem relucēs, quas *Vergilias* appellauere, *ipso quoque Hygino teste*, nihil aliud, quàm stellarum quędam conuolutio, quo intellectu Pleiadū *globos* dixit, Valerius Flaccus, *sidus glomerabile* Manilius, iuxta eruditos sunt appellatæ ἀπὸ τοῦ πλεῖν, id est, *nauigando*, quòd *primum nauigationis tempus ortu suo Gracis ostenderent*. Oriuntur autem secūdum Plinium Sole Tauri partem vigesimam quintam obtinente sex diebus ante Idus Maij, quo tempore scribit Columella omnes Vergilias apparere. Vtque earū ortus æstatem, ita earum occasus ante Idus Nouēbris inchoabat hyemem, *teste eodem Plinio*. Vnde vestium institorem vocat, *lib. 18. ca. 25.* At *Vergiliæ* dictæ, quòd earum ortu ver finem acciperet, *auctore Festo*. Vnde Propertius;

O vtinam hybernæ duplicentur tēpora brumæ
Et sit iners tardis nauita Vergiliis.

Sed redeo ad etymon, in quo nonnulli non eidem nobiscum. Siquidem alij πληϊάδας vel πλειάδας dictas volunt, quasi πλείονας, plures. Sunt enim septem numero, etsi tantùm sex appareant, cùm septima obscurior sit. Ait Ouidius fastorum 4.

Pleiades incipiēt humeros releuare paternos,
Quæ septem dici, sex tamen esse solent.

Idē affirmat Arati interpres his verbis: ἑπτὰ δὲ οὖσαι φησὶν, ἐξ δοξάζονται παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, διὰ τὸ ἀμυδρῶς τὴν ἑβδόμην ὁρᾶσθαι. Ipsemet etiam Aratus:

Ἑπτάποροι δὴ ταίγε μετ' ἀνθρώποις ὑδέονται
Ἓξ οἶαι περ ἐοῦσαι ἐπόψιοι ὀφθαλμοῖσιν.

Atqui alij à Pleione matre nominatas affirmant, quòd sint filiæ Atlantis & Pleiones, quod vt fabulosum, etiā reiiciēdum opinor. Interpres Arati subiicit & hæc: ἀπὸ τοῦ εἰς πολλὰ χρησιμεύειν, quòd ad multa sint vtiles, eo quod æstatem & segetem significent. πλη-

οἷον ἀλλήλων ἥπτεται, quod *prope se inuicem sint sitæ*, ἢ ὅτι χρήσιμοι εἰσὶ τοῖς πλέουσιν, quod *sint vtiles nauigantibus.* Deniq; addit καλοῖντο δ' ἂν ἔτι πλειάδες καὶ ἀπὸ τοῦ πολλὴν ἐκ περιόδου καὶ συμπληροῦν τὸν ἐνιαυτὸν, *dici præterea possint Pleiades ab eo, quòd in circuitu vertantur & compleant annum, qui rectè Græcis* ἐνιαυτὸς *est, quod sit* ἐν ἑαυτῷ. Nempe, (vt cum Marone dicam) *in se sua per vestigia voluitur annus.* Qua de caussa fortè Aegyptij significaturi tempus, solebant pingere serpentem occultantē caudam sub guttur attractam. Nomina Pleiadum sunt Hesiodo, *Alcyone, Merope, Celæno, Electra, Sterope, Taygeta & Maia*, quam vocat πότνιαν, id est, *venerandam.*

Plenum, vacuo contrarium, significās etiā illud, quod est *perfectum & integrum*, descendere quibusdam videtur ab eo, quod Græcis est πλῆρες.

Pleonasmus πλεονασμὸς, *superfluitas* Plinio, *redūdātia* Ciceroni, Quintiliano *abundans supra necessitatem oratio*, ἀπὸ τοῦ πλεονάζειν, hoc est, *redundando* descēdit.

Pleuritis exquisita & propriè dicta, quippe *inflammatio membranæ intrinsecus costas & latera succingentis*, nomen habet à parte affecta, hoc est, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς, quæ vox latus & costam significat, quāquam ipsæmet costæ nullo hic vitio laborent. Itaque *lateralis dolor* dicitur Plinio, *lateris dolor* Horatio. Semper adest huic morbo febris acuta, quam *acrem ignem* nominat Aretæus, vna cum tussi, punctorio dolore, difficili spiratione, serratili pulsu. Caussam habet *fluxionem sanguinis calidi & copiosi, quæ simpliciter dicitur phlegmone.* Huic si copiosa bilis fuerit permixta, febris erit acutior, & facultatis offensio quædam, sin pituita, leuior erit febris, & ad soporem procliuior, *teste Galeno 4. de caussis pulsuum.* Crudæ pleuritidis signum, nihil spuere, *teste eodem 1. de crisibus.* Propter vtilitatem id addo, pleuriticis è directo laborantis lateris, venam semper esse secandam, quòd clarissimum sæpe emolumentum attulerit, cùm in opposito brachio instituta sectio, aut obscuram præstiterit vtilitatē, aut certè post temporis interuallum, *sicut idem Galenus docet, lib. de vena sectione.*

Pluma, quasi piluma, *inquit Isidorus.* Quod enim pilus in quadrupedibus, id pluma in auibus.

Pluto inferorū Deus, quorum imperiū ipsi sortitò obtigisse fabulantur Poetæ, ἀπὸ τοῦ πλούτου *diuitiis*, nomen accessit. Docet id Cicero de *natur. Deor.* his verbis: *Terrena res omnis atque natura Diti patri est dedicata*, qui Diues, vt apud Græcos, πλοῦτων, quod *recidant omnia in terras, & oriantur è terris.*

* *Pluto*, à verbo פלט *Palat*, eripuit, prædatus est, custodiuit. Hinc raptor cognominatur. Nam in terra tutò latent & reconduntur omnia. Cur Proserpinam rapuisse dicitur inferorum ille Deus, vide in Proserpina. Dicitur πλούτωρ, diuitiarum dominus, nam in terra opes, metalla latent, vnde effodiuntur. Item *Orcus* ab הרכוש *Harcus*, siue רכוש *Recush* facultas, opes, diuitiæ. Inde *Richesses*, Gallis. Dux item *Herebi*, ו ערב *Hereb.* vespera, quod sub terra omnia tenebrosa & sine luce sint.

Plumbago, cuius tres species sunt Græcis, vtpote λίθος μολιβδοειδὴς *lapis plumbi obtinens imaginem*, μολιβδῖτις ἄμμος *arena plumbaria*, tertia generali nomine μολύβδαινα, id est, *plumbago*, nomen traxit à plumbo, sicut apud Græcos ἀπὸ τοῦ μολίβδου μολύβδαινα. Estque non rarò similis plumbo colore. Plinius eandem nominat galenam & tradit Agricola quondam ad Sebastiam ex Ciliciæ metallis effossam.

Pocillator (Græcis hic οἰνοχόος) dicitur Apuleio à pocillo, qua dictione deriuata à poculo vtuntur Liuius & Plinius. Ad cyathos dicitur Propertio. Talis fertur in fabulis Ganymedes fuisse Ioui. Hinc Ausonius,

Stat Iouis ad cyathum, generat quem Dardanius Tros.

Atque

Atq; inde Plauto *cyathissare in Menach.* id est, *in cyatho vina ministrare.*

Podagra nomen habet ἀπὸ τοῦ ποδὸς, *pede*, καὶ τῆς ἄγρας, atrocitate doloris. Caussa huius morbi magna ex parte est copia humoris pituitosi, qui temporis tractu crassescit & indurescit circumstā-tis caloris virtute, aut medicamentis, vnde *tophi calculine* naturam inducit, dicitúrque podagra nodosa, quam *incurabilem* esse canit Ouidius. Sin hoc malū reliquos artus occupauerit, dicitur *arthritis*, id est, *morbus articularis*, qui interdum repente irruit, æqualiter diffusus per singulas partes, plurimis clā & sensim nunc magni digiti pedis articulum, nunc calcanei extremum aut cauum pedis inuadens. varias proinde appellationes ab iis, quos occupat, articulis nanciscens. Cùm enim malleolos pedum, maximè pollicis articulum infestat, audit *podagra*: cum genu, *Gonagra*: cùm manum, eiusque carpum aut partem extremam, vel digitorum articulos *Chiragra*: cum plures simul articulos vel omnes *arthritis*: si coxendicem denique, *Ischias*: quam Barbari *Sciaticam* vocant. Ad dolores prodeuntes ex morbo hoc præscribit Galenus *acopa*, dicta *medicamenta vltimo de compositione medicamen. secundum genera*, vnde illi transferri possunt.

Pœna, si Vartoni & eius vestigia legenti Isidoro fidem habemus, à *puniendo* nomen inuenit. Varro addit, *vel à pœnitendo, quòd pœnitentia peccati comes sit.* Sed norunt eruditi, quantum illi in etymis quibusdam sit tribuēdum. Minimè quoque satisfaciunt mihi, qui à *ponendo* deriuant, quòd certa sit posita pœna; vt nec illi, qui à *pendendo* trahunt, hoc est soluendo, eo quod luat & soluat peccata. Dixerim ergo Græcam esse origine vocem. Nam in ea lingua planè idem est, ποινὴ, quam Eustathius vult dici ἀπὸ τοῦ πόνου, ὅπερ ἐστὶ ἐπαινετῆς ἐνεργείας, *à labore, quòd sit actionis honesta*, Græci dicunt esse ἐκδίκησιν τοῦ ἁμαρτήματος, *vindictam peccati*, item ἀντισήκωμα, id est, *compensationem*; faciuntque Philosophi, talem eius partitionem, vt aut sit νουθεσία, id est, *amica correctio*, quæ fit verbis; aut τιμωρία, quæ damnum habet adiunctum; aut παράδειγμα, cui annexa est ignominia. Alij quoad gradus ita distinguunt, vt sint pœnæ aut παιδεύσεις, *nudæ* quippe *correctiones*, quomodo adulterium Dauidis, & homicidium plectebatur, *seditione, peste exsilio*: aut μαρτύρια cō-fessionis testimonia, vnde *Martyribus* nomen: aut παραδείγματα, id est, *exempla* qualia Sodomitarum, Sauli & Iudę fuerunt, diuinæ seueritatis certissima iudicia: immò etiam piorum calamitates, demonstrantes quid nobis in confessione sit sequendum. Volui hæc ex Theologis in medium adferre, quòd essent relatu digna, nec ingrata bonis, ac eruditis futura arbitrarer.

* *Pœnitentia*, à pœna dicta est, quia in iis quæ nobis pudori aut tædio sunt, inest quædam pœnę ratio. Itaque si etymon vocabuli Latini spectatur, magis congruit ad contritionem seu dolores, qui ex agnitione peccatorum in animis existunt, quàm ad conuersionē ad Deū. Hebr. dicitur תשובה *Teschuba*, & שובה *Schuba*, à verbo שוב *Schob*, reuersus est, conuersus est, auersus est, rediit. In 1. cōiugatione שב *Schab.* Inde *Schuba* conuersio, reuersio, & *Teschuba*, pœnitentia: metaphora sumpta ab iis qui de via aberrarunt, & post longos errores admoniti, ad primum & regium iter redeunt: Gręcis dicitur primùm μετάνοια, propriè *Resipiscentia*, à μετανοεῖν, quod est post factum sapere, mentem & consilium in melius mutare, ad sanam mentem redire, & de peccato atque errore admisso ita dolere, vt corrigas, vnde placet quibusdā dici ab ἀνοίᾳ, Demētia & stultitia, & μετὰ post: quasi sit dementiæ correctio, ita vt ex Epimetheis deinceps Promethei fiamus, semper enim cum μετανοίᾳ cohæret ὁ σωφρονισμός. Nec vtrique etymologiæ res ipsa malè respondet,

cuius

cuius summa est, vt à nobis demigrãtes, ad Deum conuertamur, & deposita delinquendi stultitia, mentem nouam induamus, & sapientiores simus. Altera voce Græca dicitur μεταμέλεια, Latinè *pænitentia*, à μεταμέλεσθαι, post rem aliquam factam anxium & sollicitum esse; pro quo Latini propriè dicunt, Pœnitere. Nonnunquam pro μετάνοια sumitur. Aliquoties etiam vsurpatur pro contritione anxia, quæ spem veniæ & misericordiæ diuinæ respuit; vt de Iuda proditore scribitur, quòd μεταμεληθεὶς (non μετανοήσας) ἀπήγξατο. Matth. 27 3. tristitiam significans à qua est absorptus. Nec enim is semper resipiscit, quem sui sceleris pudet ac pœnitet: imò sæpè in peius ruit: Cùm ex aduerso μετάνοια in sacris literis semper in bonam partem sumatur, & salutarem emendationem significet.

Poeta, qui in Apollinis tutela ferebatur ab Ethnicis, Platoni pater & dux sapientiæ in Lyside, aliàs deorum filius, Græcè ποιητὴς, & more Bœotico ποιητὰ, is qui ἐμμέτρως canit aut scribit, nominis sui auspicium trahit à verbo ποιεῖν, quod non solum facere, seu *creare*, vt *hodie Theologi loquuntur*, significat, sed etiam *scribere ποιητικῶς*, quod proprium quidem eius munus, sicut oratorum τὸ λέγειν. Dicitur idem Græcis ἀοιδὸς ἀπὸ τοῦ ἀείδειν vel ἄγειν, *canendo*, quod ipsum ab a, epithaseos particula & ἥδειν, id est, *scire* deducitur. Et quanquam Poëtę vocabulũ etiam accipi possit generalius, & proinde omnibus artificibus cõmune videri queat, tamen κατ' ἐξοχὴν soli Poëmata scribẽti tribuitur, idque structura metrica voluptatis vtilitatisque gratia accedente figmento. Nã si illud abfuerit, ἐποποιΐα dicetur, vnde ἐποποιοὶ Poetæ, ex quorũ numero Lucanus, & apud Græcos Empedocles ex Aristotelis indicio. Diminutiuũ Poëmatis est ποιημάτιον, quales eclogæ Virgilii, εἰδύλλια Theocriti, ἠρεσιώνη Homeri, Nux Ouidii. Poetarũ omniũ genera aliis relinquo, ne actũ agã, vbi tantùm optima & necessaria proferenda sunt. Quod autẽ Democritus dixerit, *oportere insanum esse Poetam*, id ita diluendum (appendicis loco vt hoc apponerem operæpretium duxi) quòd intellexerit agi illum oportere mentis quodam calore ad carmen pangendum, diuinũ quendam furorem innuens, quem ἐνθουσιασμὸν vocant Græci. Vnde Ouidius:

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo,
Sedibus æthereis spiritus ille venit.

Et Socrates apud Platonem: *Omnes itaque carminum Poëtæ insignes non arte, sed diuino afflatu, omnia illa diuina Poemata canunt. Et vt Corybantes non sana mente saltant, ita neque cantilenarum modulatores egregii sana mente hos cantus effingunt Sed vbi in harmoniam & rythmum insurgunt, & occupati bacchantur, quemadmodum bacchantes fœminæ mente non sana, mel & lac ex fluminibus hauriunt. Sana autem mente haurire nequeunt, idque efficit illorum animus, qui cantus effingunt, quod ipsi referunt.*

Polenta è polline nonnullis dicta. Plurimis hanc modis fieri docet Plinius, laudatissimũ tamen confici ex hordeo mediocriter frixo, docet Galenus *1. de alimentis*. Cibus iste antiquitus peculiaris fuit Gręcię, *vt ait Plinius lib. 17.* imo Persis, *auctore Theophrasto*. A polenta polentarum crepitum, dixit Plautus. Græcè dicitur ἡ ἀθήρα.

Pollex, quod polleat præcipuè, vel digitis præpolleat, nomen accepit, Dominatur enim in manu, nec cessat in sinistra, quamuis ea tota ignaua. Hunc cùm fauemus, premere prouerbio iubemur, *vt scribit Plinius*, si animo forẽt auerso, vertere dicebantur eundem. Iuuenalis Satyr. 3. *Munera nunc edunt, & verso pollice vulgi Quemlibet occidunt populariter.*

Pollinctores, qui olim funera morientium curabant, ipsaque corpora abluebant, vngebant, candida veste induebant, sepeliebantque, vt apparet ex 1. *Floridorum Apuleii*, Satyra *Iuuenalis 3.*

Plutarchi *quæstionibus Romanis*, videntur Fulgentio dicti, quasi *pollutorum vnctores*. Vnde Apuleius in Hermagora: *Pollinctor eius funeri, dum vnctionem parat.* Plautus etiam in Pœnulo, *Quia mihi pollinctor dixerat, qui eum pollinxerat.* Quæ tamen verba magis approbare videntur etymon deductum à *pollincendo*, quod funus curare significat Latinis. Sunt alii interim, qui originem nominis trahere malunt à panibus ex polline factis in funebri epulo, quod omnino non probo. *Pollinctura* verò, siue *pollinctus*, tota funeris curatio est, etsi eodem quoque nomine funeralis cœna intelligatur, quæ & silicernium solebat dici. Omnia autem quæ pertinebant ad Pollincturam, vendebantur in templo Libitinæ ab ipsis Libitinariis. Vlpianus scriptum reliquit, si libitinarius seruum Pollinctorem habuerit, isque mortuum spoliauerit, dandam in eum institoriam actionem. Cúmque lucrum facerent ex re tali, optabant illi multorum mortem. Proinde Seneca de beneficiis: *An tu Arruntium & Ateium, & ceteros, qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putes eadem habere, quæ designatores & Libitinarii, vota?*

Polynices, Oedipi filius, Eteoclis frater, qui cū etiam bellum gessit propter regnum Thebanum, quòd ex pacto, vt vicibus regnarent alternis, cedere noluit anno exacto, vnde sit dictus, indicat Euripides in Phœnissis hoc modo: *ἀληθῶς δ' ὄνομα πολυνείκην πάτηρ ἔθετό σοι θέᾳ προνοίᾳ νεικέων ἐπώνυμον*, *Rectè sibi pater Polynicis nomen indidit diuino nutu, tracto à litibus nomine.*

Polonia, magna Sarmatiæ pars, à planitie, quam ipsi vernacula lingua nominant *Pole*, est appellata, *teste Vadiano cùm in doctissimis commentariis suis in Melam, tum in topographica epitome, totius orbis.*

Polus. Duo sunt poli totius mūdi, quos Arati interpres *τὰ τοῦ ἄξονος πέρατα*, id est, *axis* seu *diametri mundi* extremitates appellat dictique *ἀπὸ τοῦ πολεῖν* *vertendo*. Circa polos enim vertitur mūdus. Hi, vt dixi, duo sunt, vnus conspicuus Boream versus & *Arcticus* dictus, *ἀπὸ τῶν ἄρκτων*, vrsis: alter *Antarcticus* oppositus priori & *ἀφανής*. Vnde Poeta:

Mundus vt ad Scythiam, Ripheasque arduus arces
Consurgit, premitur Libyæ deuexus in Austros:
Hic vertex nobis semper sublimis, at illum
Sub pedibus Styx atra videt, manesque profundi.

Et Aratus in Phœnomenis:

περὶ δ' οὐρανὸς αὐτὸν ἄγινεῖ
καὶ μὶν πειραίνουσι δύω πόλοι ἀμφοτέρωθεν,
ἀλλ' ὁ μὲν οὐκ ἐπίοπτος, ὁ δ' ἀντίος ἐκ βορέαο,
ὑψόθεν ὠκεανοῖο,

Interpres ibidem: πόλοι δὲ εἴρηνται, διὰ τὸ περὶ αὐτοὺς τὸν οὐρανὸν στρέφεσθαι. γραμμὴ δὲ ἐστιν εὐθεῖα, ἀρξαμένη ἀπὸ σημείου, καὶ εἰς σημεῖον λήγουσα. ἀπὸ γάρ τινος ἀρχῆς ποιησάμενοι τὴν ἀρχὴν τῆς γραμμῆς, εἰς τι τέλος ἐλήξαμεν. ἡ οὖν εὐθεῖα γραμμὴ τοῦ ἄξονος τοὺς δύο πόλους ἔχει, τοὺς ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον. *Poli sunt dicti, quod circa eos vertatur cœlum. Hoc enim τὸ πολεῖν. Recta autem est linea ab vno puncto incipiens & desinens in alterum. Cum enim initium lineæ ab aliquo principio sumserimus, in finem quoque aliquem desinamus necesse est. Recta itaque linea diametri mundi duos habet polos, quippe ab vno signo ad aliud.*

Polydamas proprium nomen, παρὰ τὸ πολὺ δαμάζειν, quòd *multum domet*, aut *multorum sit domitor*.

Polyhymnia, Musarum vna, non deflectenda ἐκ πολλῆς μνείας, id est, *multarum rerum memoria*, iuxta Fulgentium, sed à copia cantilenarum in laudē Deorum, quas hymnos vocant, vt *multum* eisdem Græcis est πολύ.

Polypus, piscis voracitate infamis, quòd famis impatiens, si non suggeratur alius cibus, seipsum comedat, *teste Hesiodo ἐν ἔργοις & Oppiano in Halieuticis*, à multis pedibus, πολλῶν quippe ποδῶν,

ὄων, appellationẽ habere dicitur. Nam & Heledonẽ speciem eius faciunt etymologici Grammatici dictam ἀπὸ τοῦ ἑαυτὴν ἐσθίειν quod seipsam edat, inserta per Pleonasmũ l, litera. Saxis hic adhæreſcens alium atque alium, imò semper similem iis, quib. appropinquauerit, colorem exprimit, vt *omnium horarum homo*, qui accõmodare se nouit variis hominum moribus, Polypi mentem obtinere fertur. Quare etiam, adulatorem vocat Polypũ Magnus Basilius *libro de gentiliũ lectione*. Quod ille pariter colorem, hoc est, mores ad audientium voluptatẽ demutet. Ab hoc pisce *Polypus* dictus est, *tumor præter naturam genitus in naribus*, quod eius carni, colore & consistentia, tum reliquis accidentibus similis sit, multas habens radices, vt ille pedes. Quin vt ille venantes vlciscitur suis acetabulis apprehendẽs illorũ manus, ita hoc vitio laborantium obstruit nares, vt spirẽt difficulter & loqui ægrè possint. Color quidem eius est varius, aliis albidus, aliis subflauus, aliis subruber. Substantia pariter aliis mollis, & quodámodo fluida, aliis durior & magis contracta. Meminit & Pollux huius affectus his verbis: νόσημα δὲ ῥινὸς, τὸ μὲν ἐκ ψύξεως, κέρυζα κὴ κατάῤῥους. τὸ δὲ δυσίατον, πολύπους. Generatur autem iuxta Galenum *ex crassis & lentis humoribus.* Alii tradunt recẽtibus vlceribus neglectis carnem excreſcere, quæ nũcupatur σάρκωμα. Ea cum longitudine ita excreuit, vt iam è naribus propendeat foras, aut in fauces relabatur, polypus est. *Hæc ita Medici.*

Pomarium, hortus consitus pomiferis arboribus. Naso in transmutationibus. *Id metuens solidis pomaria clauserat Atlas Montibus.* Et Flaccus carminum 1. *Uda* dixit *mobilibus pomaria riuis*. Sed & locum significat, in quo reponuntur poma. De eius situ & quo pacto seruentur poma, vide Vitruuium, *lib. 1. cap. 4.* Plinium *lib. 15. c. 16.*

Pomarium quasi *post murũ*, vt *Auctor est Varro, adstipulãte Liuio decad. prima, libro primo, vel, vt Festus*, quasi *promurũ*, est dictum, id est, *proximũ muro*. Agellius definit ex auspiciorum libris esse *locũ intra agrum effatum per totius vrbis circuitũ, pone muros, regionibus certis determinatum, qui faciat finẽ Urbani auspicii*, Varronis etymon approbat Plutarchus in Romulo his verbis: Τῇ μὲν οὖν γραμμῇ τὸ τεῖχος ἀφορίζουσι, κὴ καλεῖται κτῇ συγκοπὴν πωμήριον, οἷον ὄπισθεν τείχους ἢ μετὰ τεῖχος, *hac linea describitur murus, vocaturque ea pomerium, syllaba vna abscissa, quasi à tergo muri, vel post murum sit.* Proferre pomerium erat veteribus, *vrbis mœnia ampliare.* In eo autem Romani nullum patiebantur ædificium fieri.

Pomona, auctoribus Varrone & Festo, pomis præerat, à quibus & illi nomen proprium illa habebat flaminẽ, qui *Pomonalis* dicebatur. Seruius scribit ex Fabulis deam hanc Picũ regẽ amasse eiusque sortitam esse coniugiũ. Meminit & eius Ouidi⁹ *Metamorphos. 14* his verbis: *Rege sub hoc Pomona fuit, qua nulla Latinas Inter Hamadriadas coluit solertius hortos, Nec fuit arborei studiosior altera fœtus. Vnde tenet nomen.* Sic *Bubona*, boum Dea, *Mellona*, mellis.

Pompa rerũ progredientium ordo, vel etiã solennis apparatus & ostentatio, in triumpho, origine Græca est dictio. Nã πομπὴ est *deductio*, ἐδηγία qualis fieri solet in triũpho, aut publicis supplicationibus. Hinc Etymologicon magnum: λέγεται δὲ πομπὴ κὴ ἡ μετὰ γαυρῶς λιτὴ. Cicero in Pisonem: *Quid tandem habet iste currus? Quid legati in equis & tribuni? Quid clamor militum? Quid tota illa Põpa?* Virgilius in Georgicis, *Ad delubra iuuat solennes ducere Põpas* Transfertur etiam ad res alias, vt cùm Cicero inquit Offic. 1. *Cauendum est, ne aut tarditatibus vtamur in ingressu mollioribus, vt similes Pomparum ferculis esse videamur, aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates.* Idem, *Sediã e Pompa in veram aciẽ descẽdemus.* Plautus in Curcul. *Quo te hoc noctis dicã proff-*

cisci cū istohoc ornatu,cum hac Pompa Phædrome. Dicimus & funebrem Pompā & sacrificiorum, quæ Diis fiebant, qualis *Megalesiaca* fuit, in qua simulacrū Cybeles deferebatur in circum cum aliis quibusdam nominibus,vt & in Cereris Pompa,& Veneris, cui potissimum assurgebant amantes,id quod docet Ouidius his potissimùm versibus:

Sed iā Pōpa venit, linguis animisq; fauete,
Tempus adest Plausus, aurea pōpa venit,
Prima loco fertur sparsis Victoria pennis?
Huc ades, & me⁹ hic fac Dea vincat amor.

Pompeia porticus exstitit Romæ,structa scilicet à Pompeio,vt solebant olim erigere eiusce modi structuras,quo ambularēt in iis homines.Talis inter ceteras maxima admirationis porticus Corinthia fuit ad circum Flaminiū erecta à Cneio Octauio,atq; ita appellata propter Corinthiū æs,quod in colūnis cōspiciebatur, celebris insuper Antiphili pictura, quem in ea Cadmum ac Europen pinxisse scribit Plinius,

Pomponii. Quatuor filios genuisse legitur Numa Pompilius,qui omnes honestis familiis nomina dederint:*Calphū*, à quo Calphurnii sint dicti:*Pinū*,à quo Pinarii:*Mamercum*,à quo Mamerci : & *Pomponem*,à quo Pomponii:Fuit id nominis Pomponio Attico Equiti Romano & Ciceronis in primis amico, item Pomponio Læto Romanarum antiquitatum admodum sua ætate perito.

Pomum dictum est Isidoro ab opimo, id est, à copiæ vbertate Varroni , quod *poscat potum.* Generale hoc esse vocabulum omnium fructuum , qui esui apti nascuntur ex arboribus, siue molli sint corrice,siue duriore,volūt nōnulli. Nā & nuces, & ficus, & vuas cū duracinas, tum quas τρωξίμους vocant,eius appellatione cōplectitur Iurisconsultus. Videtur idipsum innuere Ouidius *Metamorph.14.*cum de Pomona loquitur, his verbis:*Non syluas illa,nec amnes , Rus amat,& ramis felicia poma ferentes.*Quanquā Macrobius & Seruius distinguētes poma appellent ea , quæ molli tegūtur cortice:nuces,quæ duriore. *Melimela* à mellis sapore sunt dicta, quod μέλι sit *mel*,μῆλα *mala. Mattiana*,quæ se Romę demiratum narrat Athenæus, à Mattio inuentore Plinius nominata putat. *Gestiana* itē & *Manliana* à Gestio & Manlio sunt appellata , quòd isti talibus in ferendis pomis fuerint insignes.Similiter *Appiana* ab Appio è *Claudia* gente sunt nominata , *Claudiana* à Claudio, *Sceptiana* à Sceptio, *Quirinia* à Quirio. A patria Persicis malis est nomē. Item Camerinis,Græculis,Sentinis, vt à colore Roseis,ab Appiorum similitudine Melapiis, à figura orbis in rotūditatem circumacti Orbiculatis, quæ Græci à patria Epirotica vocant, ab effigie mămarū Orthomasticis , vt taceam de reliquis generibus , quæ fere sunt innumera. In Historiis proditur Philippum & filium eius Alexandrum fuisse φιλομήλους.Apud auctores, maximè Poëtas, amoris signum est pomum. Vnde apud Virgilium Menalcas : *Malo mē Galatea petit.* Tribuit eidē *malorū iactum* Theocritus. Malo etiam venatur Acontius *Cidippen*, eundemque fructum cōsecrāt Veneri,quæ sanè hoc visa insignis, erecta statua apud Sycionios , sed altera manu gerens papauer. Eo vero amorē, at papauere vim prolificam & feminis copiam isti significabant.

Pontia Venus cognominata legitur apud Pausaniam *libro 2.* scilicet à Ponto. *vt eadem sit*,quam marinā appellat Flaccus *Od.36.libro tertio.*dū ait , *Laeuum marinæ qui Veneris latus custodit.*Ex mari enim orta & nata creditur. Hinc Græcè eam vocāt ἀφροδίτην.ab ἀφροῦ scilicet, quod spumam significat.Fabulantur enim eam è spuma maris natam Poetæ.

Ponticum Absinthium in scholis medicorū celeberrimū, nomen sortitum à Pōto regione,vbi velut in Cappadocia & mōte Tauro optimum nascitur, *teste Dioscoride,libro 3.c.23.*Pliniū quoq; vide *lib.27.cap.7,*Theophrastum,*lib.9.cap.28,*

Ponti

Pontifex, veteribus Romanis vſurpatũ & valde vſitatum nomen, Gręcis *ἀρχιερεὺς, ἱεροδιδάσκαλος, ἱερονόμος, ἱεροφάντης, ἱεροφύλαξ* iuxta Dionyſiũ appellationem arceſſit ab vno ſuorum operum Ponte videlicet, faciendo, quod etymon Varro 4 *de lingua Latina*, confirmat his verbis: *Pontifices ego arbitror à Ponte dictos. Nam ab iis ſublicius eſt fact⁹ primum, & reſtitutus ſæpe, cùm ideo ſacra & trans & cis Tyberim non mediocri ritu fiant.* Idem tamen annotat Q. Scæuolam Põtificem Maximum voluiſſe dictum Pontificem *à poſſe & facere*, id eſt, *offerre ſiue ſacrificare*, idque malo amplecti, cùm Numæ temporibus in vſu fuerit id nomen, vtpote quibus Pontifices aduſque annum fere Vrbis 1ↃC1. à collegio Pontificum eiuſdem Numæ inſtituto ſoliti fuerint cooptari. Non enim creabantur à populo comitiis ante tribunatum Cn Domitij & Aenobarbi, cùm pons Sublicius poſtea ab Anco Martio ædificari ſit cęptus. Hoc animaduertit Sabellicus *libro 3. Æneid. 2.* & eius veſtigia legens Viglius Zvvichemus, Friſiæ decus, Quò mirer doctiſſimum Camerarium contrarium tueri maluiſſe. Hinc forte *Pontificium* apud veteres, pro iure & poteſtate faciendi accipi ſolitum, *vt colligit Alciatus ex Conſtantini ſanctione*, quæ exſtat in Codice Theodoſiano, vbi de *maternis bonis* loquitur. Ad numerum Pontificum quod attinet, quatuor tantùm inſtituti traduntur à Numa, qui omnes erant Patricij, nec diu creati licuit, niſi à patribus, *vt ſcribit Feneſtella.* Tandem quatuor etiam alios ex plebe Pontifices creari placuit, M. Valerio & Q. Apuleio Conſulibus, vbi plebs tribunitiis rogationibus maximorum quorumcumque honorum partem obtinuiſſet. Vnus tamen omnibus præfectus fuerat à Numa, iſq; *Põtifex Maxi.* appellabatur. Habebat idẽ ſacra omnia exſcripta, *quibus hoſtiis, quibus diebus, ad quæ templa ſacra fieri deberẽt, vnde ſimul erogandæ pecuniæ ſumptus oporteret fieri.* Orta quæſtione de religione & ſacris, conſulebat eum populus. Vnde & Dionyſius *libro 2. Pontifices de omnibus cauſis ad ſacra pertinentibus iudicant, tam inter magiſtratus ſacrificos, quàm inter priuatos homines, nouaſque leges de ſacris arbitratu ſuo condunt, ſicubi deſtituuntur ſcriptis legibus: Magiſtratus, penes quos ſunt ceremonia, ac ſacrificia, ſacerdoteſque omnes examinant: Miniſtros quoque ſacrorum in officio continent, ne quid præter ſolennes ritus faciant. A profano etiam & imperito vulgo conſuluntur de cultu Deorum ac geniorum, aliiſque religionibus. Quod ſi quem animaduertant præſcripta ſua contemnere, eum mulctant pro magnitudine delicti. Ipſi nullius poteſtati ſunt obnoxij, nec tenentur ad reddẽdam rationem vel Senatui, vel populo. Id genus ſacerdotes, ſiue ſacri Doctores, ſiue ſacrarum legum cõſulti ſiue ſacrorum cuſtodes rectè dicendi. Ego Hierophantas noſtris appellari dixerim. In defuncti locum alius ſolet ſubrogari, non populi ſuffragiis, ſed qui collegio maximè videatur idoneus ex omni numero, nec niſi inauguratus ad ſacerdotium admittitur.* Hæc ille, quibus conſimilia ferè refert Cicero in Oratione *pro Domo ſua* ad Pontifices. Aſtipulantur Canonici Scriptores, cùm eandem poteſtatem ipſi tribuunt in omnes Eccleſiaſticos ordines, ritus ac cæremonias, qui *Maximus* habetur *Pontifex* inter Chriſtianos. Conſtituitur enim Papa ſupra omne concilium & ſtatuta, *cap ſignificaſti, de Electión.* ſolus ſupra ius diſpenſar, *cap. propoſuit, de cõceſ. præbend.* principem ſecularem deponit, *cap. ad abolendam. de hæredi.* Ipſius ſententiæ ab omnibus ſeruãdæ *XCIII. diſt ſi inimicus*: Nõ licet alicui diſputare de ipſius iudicio CXVII. *q. VI. ſi quis ſuadente.* Noua religio omnis ab illo eſt cõfirmãda *XII. Diſt. præceptis.* Dicitur quoq; apud Max. Romanũ Põtificẽ olim extitiſſe tabula, in qua Solis & Lunæ defectus, anni pariter mẽſium, Faſtorũq; ratio perſpiciebatur. Eſtq; notãdũ (nã in eo ab hodierno põtifice differre videtur) quòd peractis ſacris licitũ fuerit eum in ius vocare, ſicut Vlpianus

prodit, *l. 2. ff. de in ius vocando.* Primum Maxim. Pontificem legit Numa, *teste Liuio.* Numam Marcium M. F. Ex plebe autem primus creatus est Pontifex Maxim. T. Coruncanus, postquam in multos, tam patritios, quam plebeios, vsque ad C. Iulium Cæsarem, dignitas ista fuit collata. Eo mortuo vi pontificatum inuasit Lepidus, post Lepidum suscepit Augustus, etsi Lepido viuo nunquam, multis interim vrgentibus, recipere voluerit, *teste Tranquillo.* Post Augustum omnes Romani principes seu Imperatores supremam hanc diuinarum rerum auctoritatem & susceperunt, & Maxim. Pontifices se appellari sunt passi, inter Christianos Constantinus, Valentinianus, Valens, & Gratianus, quorum vltimus tamen se Maxim. Pontificem appellari vetuit, *vt Zosimus refert.* Perstitit autem Romæ Pontificum collegium, vsq; ad Theodosij senioris tempora. Inde inualescente indies religione Christiana reditus eorum omnes applicati sunt fisco. A Pontifice porro nomen est cœnæ Pontificali, omni lautitiarum genere instructæ, cuius descriptio exstat *libro 3. apud Macrobium.*

Pontina tribus, à Pontia vrbe est dicta. *Festus.*

Pontus, πόντος, ἀπὸ τοῦ πνέω, quod est *spiro.* Sunt enim in eo αἱ πνοαὶ καὶ οἱ ἄνεμοι. Videri possit quoque à πνέω descendere πνόντος, per metathesin πόντος, cuius Etymologicon monet. Vel pontus, ἀπὸ τοῦ ποντίζειν, quod *mergere* significat. Alij deducunt, ἀπὸ τοῦ πόνου, id est, *labore & molestia*, quam illi exantlare coguntur, qui nauigant mare. Vnde Homerus de Vlysse: πολλὰ δ' ὅγ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα ὃν κατὰ θυμόν. Etymologicon addit: ἢ παρὰ τὸ πίνω, ὁ πίνων τοὺς κινδυνεύοντας, quod *pontus periclitantes bibat*, hoc est, *absorbeat.*

Popina locus desidiæ, luxuriæ & comessationi destinatus, in qua qui versantur, *Popiones* dicuntur. appellationem trahit à popa, quæ vox Persio pinguedinē aut hominē pinguē significat, alias sacrorū ministrū, qui victimas immolat. Propertius: *Succinctique calent ad noua sacra popæ.* Spartianus in vita Getæ: *Percussit hostiam nomine Antonius.* Hinc & vncta dicitur popina Horatio *infamis, fœda & turpis* Manilio. Etymo autem nostro cedent, velint, nolint, qui ineptè deriuant ἀπὸ τῆς πείνης, id est, *fame*, ne planè habeātur insipidi, aut expertes rationis.

Poples pars pedis opposita genu, quod post plicetur, nomen inuenit.

Populus. Qui hoc nomen deriuant ἀπὸ πολλῶ πλειόνων, *multo pluribus, eo quod omnes ordines complectatur.* non sunt omnino vani. Differt enim à plebe, sicut genus à specie, patritijs ei cum Senatoribus adnumeratis, qui plebis nomine alioqui excluduntur. Isidorus, dictum putat, quasi πολιτῶν ἀθροισμὸν, *ciuium cœtum.* Exactis regibus distributus fuit populus Romanus, in tres omnino ordines, Senatorium, Equestrem & Plebeium, *vt ex 26. Liuij apparet*, cùm ante in Patritios & Plebeios tantum esset diuisus. Pactiones effecerunt postea, vt quidam *Optimates*, nonnulli *Populares* appellarentur, rursus à iure imaginum *Nobiles, Noui, Ignobiles.* Erat enim imaginum iusnihil aliud, quàm ius nobilitatis, quo carebant, vt & maioribus, homines noui ex telonio (vt ita dicam) oriundi. Ideo Polybius definit *imaginem, esse viri alicuius insignis simulachrum oris similitudinem referens coloribus pigmentisque artificiosè adumbratam, quod ligneo armario in parte domus celebriori includebatur.* Porro diuisus populus fuit in curias triginta, tribus triginta quinque, & classes quinque. Conuentum populi, cum suffragiorum aliqua de re ferēdorum gratia, non vt ludos spectaret, conueniebat, soliti fuerunt appellare comitia, *de quibus suo loco fit mentio.* A populo Iuno *Populona* seu *Populonea* cognominata, quippe quam populus precabatur, *vt innuit Martianus*: *Populifugia* dixerunt diem, quo populus repentè fugit. Multa in hāc

tem

tē Plutarch' in Camillo simul & Romulo, vt & Ouidius Fastorū 2. cū ita canit:

Est locus, antiqui capreæ dixere paludem:
Forte tuis illic Romule iura dabas.
Sol fugit, & remouent subeūtia nubila cœlū,
Et grauis effusis decidit imber aquis.
Hinc tenat, hinc missis abrumpitur ignibus æther:
Fit fuga rex patriis astra petebat equis.

Popularia sacra sunt, *vt ait Labeo*, quę omnes ciues faciunt, nec certis familiis sunt attributa, qualia *fornacalia, parilia, laralia*. Sed hæc apud Festum:

Porcia lex à M. Porcio Trib. plebis lata cauebat, *ne quis magistratus ciuem Romanum virgis cæderet necarétue, sed damnato permitteret exilium, cum antea ceruix insereretur furcæ, corpusque virgis cæderetur ad necem.* faciunt eius mentionem Dio, *libro 45.* Cicero *pro Rabirio*, Liuius *libro decimo*, fuitq; lata Anno ab V. C. DLIV. post Porciam legem tulit aliam C. Sempronius Gracchus, ne quis ciuis Romanus iniussu populi morte mulctaretur. Item, *vt de eo magistratu constitueretur quæstio, qui indicta causa animaduertisset in ciuem Romanum.* Tanta itaque libertas vel potius dignitas cùm esset concessa ciuibus; haud mirum, si ad ius ciuitatis adipiscendæ summo studio aspirauerint exteri *Latini, Itali, Hispani, Germani*, nec temere aut desolutoriè impartire voluerint, imò lege Claudia peregrini, qui clam irrepserant eiecti fuerint ciuitate, *vt Cicero testatur pro Balbo.*

Porcus, quasi *spurcus*, Porca *spurca.* ingurgitat enim se cœno, & luto emergit, vt *loquitur Isidorus.* Vnde Horatius: *Et amica luto sus.* Ob hanc eius spurcitiem tantæ abominationis animal fuit Ægyptiis, vt, si quis eum vel incuria tetigisset, statim se fluuio ablueret, imò tēplis prohiberentur subulci. Apud Romanos quoque sine piaculo porcum tāgere non poterat Flamen Dialis, idemque Scythis erat contemptui. Et in lege Dei esu eius interdictum Iudæis, vt abstinendum sibi esse ab omnibus voluptatum fæcibus admonerentur, aut potius euitandas esse cauillosas Sophistarum nugas, atque argutias iuxta Philonem, qui inhærentes luto ita fere in eo volutantur & computrescūt, vt quidem ægrè aut nunquam auelli possint turbidam illam exosi disputationē, quæ nihil in se limpidi aut veri habet. Inter populos olim fœdus iniri, & pax firmari solebat cæsa, *quod ait Virgilius*, porca, cui *Ouidius 2. de Ponto*, & Tranquillus *in vita Claudij* astipulantur, tametsi Liuius *porcum* nominet. Mactabatur & Cereri, quòd magnam pastu suo segetibus inferret cladem. Hinc Ouid. Fastor. 1.

Prima Ceres auidæ gauisa est sanguine porcæ
Vlta suas merita cæde nocentis opes.

Propudianus porcus dictus est, *vt asserit Capito*, qui Claudiæ gentis velut pulpamentum, & exolutio omnis recontractę religionis est: *Præcidanea porca*, quam immolare solebant antequam nouam frugem inciderent. Pridie enim eius diei, quo mactabantur solennia sacrificia, cędebantur hostiæ, quas *Præcidaneas* vocabant, *vt est author Pompeius*: Vt à præcidendo nomen acceperint suum. Eligebantur autē ad sacrificia porci maiores, qui dicebantur eximij, *teste Donato*, sicut *boues tales egregios, oues* dicebant *lectas.* Solebat quoque initio nuptiarum à noua nupta & nouo marito immolari porcus in Hetruria, id quod Prisci Latini fecisse pariter leguntur cum Græcis in Italia. Romani inter militaria signa habuerunt quoque animalis huius effigiē, quinto videlicet loco, eo quod cōfecto bello cæsa porca fœdus firmare solerēt, vt antea dictum. Apud Aristophanem, sicut & alij animaduerterunt, inuenias *χοῖρον*, id est, *porcum*, pro *muliebri* accipi *natura*, hoc est, pro ea parte, qua sunt mulieres. Vnde *subare* nequitiæ verbum quo est vsus Horatius Epodis. *Porcas, quæ in agris fiunt*, ait Varro dici, *quòd porrigant frumentum.* Fiunt autem inter duos sulcos. Appellantur etiam hoc nomine rari sulci aquæ deriuandæ causa facti, eo

quod

quod *porcant*, id est, prohibeant, ne aqua noceat frumentis.

Porricio quasi porro iacio. Verbum olim solenne sacrificantibus. Virgilius: *Extaque salsos porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.* De hoc verbo & carmine Virgilij eruditè differit Macrobius *Saturnal. 3. cap. 2.* quem qui plura volet, leget attentè.

* *Porta*, Hebr. פתח *Pethach*, à verbo *Pathach*, id est, aperuit, patere fecit, patefecit, id quod clausum erat reclusit vt pateret ingressus. Cognationem habet cũ מתח *Mathach* aperuit expandendo, explicuit. Hinc πετάω, πετάννυμι, πετάζω, περιπετάζω, extendo; ἀναπετάω, ἀναπετάννυμι, ἐκπετάζω, &c. extendo, aperio. Lat. pateo, patefacio, patens, patulus. Et clauis, ab aperiendo dicitur מפתח *Maptteach.* A verbo שער *Schahar*, Obseruauit & custodiuit portam, quod in secunda coniugatione habet *Schohar*, id est, exasperatus est, deriuatur nomen *Schahar*, Porta, nam olim in portis ciuitatum exercebãtur iudicia summo iure, & sententiæ capitales in reos pronunciabantur, quod non sine asperitate iudicum & adstantium horrore fiebat. Græcis οἴγω, aperio. inde θύρα ianua, porta quæ aperitur & clauditur. Latina *Sera*, obsero item ac refero.

Porta Isidoro dicta: *quòd possit aliquid per eam importari, vel exportari*, estq; propriè vrbis vel castrorum. Harum autem quatuor potissimùm fuisse apud Romanos, indicat Liuius Historiæ suæ 40. his verbis: *Ad quatuor portas exercitum instruxit.* Inter eas prima dicebatur, *Prætoria*, vel *Quæstoria* à prætorio vel quæstorio ducis, prout prætor aut quæstor castris aut legionibus præerat, eaque vel solem orientem spectare, vel è conspectu hostium dirigi consueuit. Ammianus *libro vigesimo quinto: Ausi inter hæc equitum cunei, porta perrupta Prætoria, prope ipsum tabernaculum aduenire.* Ea verò exercitum educi solitum in prælium, notauit Festus. Sed & Liuius: *Q. Fuluius Flaccus legatus cùm dextra ala ad Quæstoriam portam positus.* Disco hinc hostibus oppositam & obuersam fuisse, quo expeditior esset eruptio. Contrà Decumanam auersam inuenio. De ea Tacitus *Annalium primo: Vt cuncti ruerẽt ad portas, quarum Decumana maximè petebatur, auersa hosti, & fugientibus tutior.* Dicta Decumana nonnullis, eo quod esset maxima, sicut *fluctus Decumanus & oua Decumana*, vel potius à cohortibus decimis. Per hanc partam secundam educebantur facinorosi & desertores, vt pœnis militaribus coerciti exemplo essent aliis. Eadem ex diametro prætoriæ erat opposita, *vt ad Tacitum doctissimus vir Lipsius animaduertit.* Estque Liuio Extraordinaria, *libro vndecimo, vt idem notat in Militia Romana, lib. 5. Dialogo 5.* Tertia autẽ *Principalis* dicta. Sed vnde? Lipsio à *Principiis*, quibus respondebat, quasi *Principalis*, non quod esset principalis, id est, primaria, cũ de ea haudquaquam rectè hoc affirmetur. Aliis vero à principibus & summis ducibus, qui per eam velut per posticum educebãt ordines suos ad opem illis ferendam, qui laborabant redacti in angustias. Quapropter volunt & viam, quæ ferebat ad illã, dictam principalem. Quarta tandẽ *Quintana*, cui Lipsius (qui cũ Turnebo principales statuit duas, vnam ad leuã, alterã ad dextram, nominãs easdem *Laterales*) etiã nomen *Principalis* attribuit. Per istã solitus est conuehi cõmeatus in castra, rerumque vtensilium copia, quæq; bello forẽt vsui, *teste Alex. ab Alexandr.* Leo tamen Imperator, *libro de bellico apparatu*, præter has quatuor maiores & publicas portas (*vt nominat*) scribit paruas portas fuisse cõplures. Intelligo, quãdoque pro re nata, & circũstantiarũ diuersitate fieri id potuisse, at nõ semper id factum. Vel si factum, multoties habitam præcipuè rationem insigniorum portarum quatuor, reliquarum verò minorũ nullam mẽtionem factã ab auctoribus, quòd præ eximiis illis magnitudine vi-

sendis.

ſendis portis quatuor, ſemper in caſtris erigi ſolitis, exigente ita neceſſitate, habitę non fuerint portarum inſigniorum numero, vel quia nulla extiterunt earum nomina, quibus prodere eas, vt cæteras illas, potuerũt auctores. Quantum ad oppidorum portas, vult Vitruuius earum itinera non eſſe directa, ſed σκαιὰ, *libro primo, de architectura, capite quinto.* Facit enim hoc ad oppidorum tuitionem. Vrbs Roma in ſuis cunabulis tres tantùm portas agnouit, Carmentalem ſeu Sceleratam, Pandanam, & Mugoniam. Inde cùm ſæpius prolatum eſſet Pomœrium, extiterunt per omnem ambitum numero triginta quatuor, prout auctores prodiderunt. Tandem adiicio portas ciuitatis ab aliquibus non habitas *ſanctas*, quòd per eas efferentur mortuorum cadauera. Olim enim efferre ſolebant mortuos, & ſepelire extra ciuitatem. Vnde intra Delon non licitum fuiſſe cremare aut humare defunctos, ſcriptum reliquit Strabo *Geograph. 10.* Et Plutarchus ſcribit in *Arato*, intra Sycionis mœnia neminem *veteri* lege potuiſſe humari, cõditum tamen ſepulchro Arati cadauer ex Apollinis reſponſo.

Portentum, quod propriè res eſt, mirabilis ſupra & contra communem naturæ curſum, rem non præſentem, ſed futurum reſpiciens tempus, nomen habet, quòd ea, quæ porro ſunt, quaſi intentet, vel quòd porro tendat, hoc eſt, portendat. Cicero *2. de natura: Prædictiones & preſenſiones, quid aliud declarant hominibus, niſi ea, quæ ſunt, oſtendi, monſtrari, portendi prædici? Ex quo oſtenta, monſtra, portenta & prodigia dicantur?* Pandem nominis originationem apud eundem inuenias *lib. 1. de diuinatione.* Veteres Grammatici dictũ volunt non ſolùm quòd portẽdat, ſed etiam quòd iam apportet aliquid. Portenta rerum fieri dicuntur ex Pauli apud Feſtum auctoritate, cùm ſolita corpora rarò ſe oſtendunt: vt cometæ, turbines, barathra, ſereno cœlo facta tonitrua. In hanc rem videndus & Iſidorus *libro vndecimo, capite tertio.*

Porticus dicta Iſidoro, quòd ſit quaſi porta, vel quòd ſit aperta, aliis *à portu*, vt infra dicetur. Ad inambulationes enim & vmbras, talia ædificia à veteribus cum Græcis, tum Romanis erecta tradunt auctores. Inter cæteras maximæ admirationis fuit Romæ *Porticus Corinthia*, à Cneio Octauio ad circũ flaminium erecta, & ab ære Corinthio, quod inductum erat columnis, ſic appellata. Viſa eſt & porticus cognomento Perſica Lacedæmone, quam Pauſanias Ageſipolidis filius Platæenſi prælio eſt conſecutus, cùm parua manu ingentes hoſtium copias profligaſſet, in cuius præclari facinoris memoriam ſtatuas habitu Perſico pro columnis huic ædificio ſubiecerunt. Athenis viſa fuit porticus pœcile, æneo Mercurio & aliis picturis celebris, vbi & Marathonia pugna erat depicta. Generaliter appellabant Græci στοὰν: Vnde Stoici Philoſophi, vel οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς φιλόσοφοι Philoni, *libro de mundo.* Illi quippe in ea Philoſophi ſolebant, & ad Zenonem confluere, *vt tradit in eius vita Diogenes.* Sed hæc ipſemet ποικίλη, quę alio nomine ποιστιανάκτιες audit. Olympiæ dicitur, alia fuiſſe *Heptaphonos* dicta à voce, quæ cõclamata per ſeptem orbes ruptis ſpatiis eandem multiplicato ſono referebat. Inuenio quoque *Porticus centenarias & miliarias* dictas à paſſuum multitudine vel longitudine, vt *quidam volunt.* Etſi Pomponius Lætus *Romanarum antiquitatum vir peritiſſimus in hiſtoriæ Roman. compendio* ſcribat hoc fere modo: *Theatrum Pompeii arſit, & ei propinquũ Hecatonſtylõ centũ columnarum in campo Martio opus. Centenariam porticum* appellabant.

Portitor, qualem apud Inferos Charontẽ fuiſſe fabulantur Poetæ, idẽ qui Gręcis πορθμεὺς, quo ipſe nomine Cha-

ron quoque dici consueuit Luciano. Quod huic soluitur vectigal, est *portorium*, nempe merces pro traiectu, quam & *naulum* [illegible]cebant indi solitum in os defuncti, ne pertingentes ad cymbam Charontis animæ relinquerentur in littore. O stultam superstitionem. Nomen vtrumque bene coniunxit Plautus in Trinum. *Solutum est, portitor, iam portorium.* Meminit eius rei Apuleius, *6. de asino aureo.*

Portunus vel *Portumnus*, Deus Ethnicorum, à portu appellationis originem habet, *teste Cicerone, 2. de Natura Deorum.* Quamquam non desint, qui legant à *Porta.* Etenim quidam pro portarum Deo habebant, clauē in manu eius propterea fingentes. Alij à portando deducunt. At verius etymon prius, quod portubus esset præfectus hic Deus, alio nomine Palæmon. Nam in hunc versum esse Melicertam, voluntate numinum, sicut Ino in matrem *Matutam* siue *Leucotheam* versa fuit, legimus in fabulis, maximè *4. Metamorphoseon.* Idem Fastorum 6.

Leucothee Graijs Matuta vocabere nostris:
In portus nato ius erit omne tuo.

Ædes eius Romæ fuerunt duę, vtræque in vndecima vrbis regione, vna rotunda ad pontem Æmilium, altera apud Apollinem Cœlispicem & Herculem Oliuarum. Ad pontem Aemiliū res quoq; diuina ipsi fieri consueuit, eidemque portumnalia instituta, de quibus Varronem vide *4. de lingua Latine.* Certum quoque ipsi facta esse vota à nautis pro incolumi nauigatione.

Portus, locus conclusus, per quem importantur aut exportantur merces. Hinc auspicium nominis. Veteres etiā domos vocabant partim insulas, partim portus. Hinc angiportui nomen, quasi per quem propter angustias nihil agi possit in portus. Aliqui etiam *Porticus* nomen ab eadem portus significatione deriuant.

Positiones, articuli apud Practicos iuris, consuetudine magis, quam iure inductæ, *iuxta Bartolum, l. 2. ff. de iure calum.* cùm quidem interrogationes tantummodo instituendi iudicij, non litis decidendæ gratia admittantur, arcessere videntur nomen à *ponendo*, id est, *proponendo.* Quo modo ponere casum, id est, proponere, tritus est loquendi modus. Vtcumque: Quando proponuntur interrogando, videntur etiam originem trahere ex istis, quas modo dixi, interrogationibus. Græcè rectè dixeris theses, ἀπὸ τοῦ τιθέναι, vel θέσεις.

Possessio, ex mente Pauli, vel potius Labeonis, est appellata à pedibus, quasi positio, quia naturaliter tenetur ab eo qui ei insistit, quam Græci κατοχὴν dicunt, *l. 1. ff. de acquir. vel amit. possess.* Haloander & alij legunt à *sedibus*: vt sanè ea [illegible]tione deriuari queat à *posse* & *sedere.* Vnde mutare sedes, item capere & occupare sedes dicimus etiamnum. Nihil illi commune habere existimant, cum pedibus τὴν κατοχὴν, ideoque reprobant & damnant etymon iuxta scriptionem priorem deriuatam à pedibus. Sed enim hæc verba, *quasi positio*, ad pedes alludunt, qui propriè dicuntur poni. Cicero *Philippens. 3. Hodierno die P. C. longo interuallo in possessionem libertatis pedem ponimus.* Hæc Ciceronis auctoritas facit, vt primam sententiam illam & lectionem haudquaquam repudiem. Loquitur autem de naturali possessione, quæ dicitur & corporis possessio, *l. 25. §. fin. ff. de acquir. vel amitt. possess.* Differt ab ea ciuilis, quæ in iure consistit, *l. si quis ante conduxit, eodem titulo.* Dominique affectu & animo tenetur. Aelius Gallus apud Festū definit *vsum esse fundi aut ædificij*, quæ verba Festus paulo inferius declarans possessiones dicit appellari *agros late patentes, publicos priuatósque*, qui non mancipatione, sed vsu tenebantur, & vt quisque occupauerat, possidebat. Vt inde probetur possessionem *fundum* dici, qui nobis per vsucapionem est aquisitus, & cuius proprie-

tatem

tatem non habemus, cùm vsucapione non vera proprietas, sed adiectio quædam dominij trānsferatur. Propriè possidentur res corporales. Hinc Basilicæ definiunt, *νομὴν σωματικοῦ πράγματος κατοχήν.* Sed aliud est possidere, aliud esse in possessione, nec duo eiusdem rei possessores in solidum esse possunt.

Posthumus, qui post humatum patrem in lucem est editus, *l. 3 §. 1. ff. de iniust. rup. & irr. fac. testam.* Talis eius vocabuli vsus in Plauti Aulularia. Etsi Cesellius vindex eum esse voluerit, qui est natus loco posteriori, sententia sua confirmata hoc carmine Virgiliano:

Primus ad auras
Æthereas Italo cōmixtus sanguine surget
Syluius Albanum nomen, tua posthuma proles,
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem, regumque parentem.

Hanc Cesellii sententiam vult Turnebus approbari & stabiliri ab Ausonio Poeta, qui illam prolem nominat supremam, quam Virgilius posthumam vocat adiectiuè, *Aeneid. 6.* Quamquam inter cætera hoc quoque erratum Cesellij notare voluerit Apollinaris Sulpitius, vt *eruditè explicat Agellius libro 2. capite 16.* tacitè tamen perstringens & limitans dicta Apollinaris, cùm aliud esse dicit longum æuum, aliud perpetuum, nec Deos dici longæuos, sed immortales. At enim Cesellium tuetur rursus legis Velleiæ caput cùm primū, tum secundum. Ibi enim posthumus nō solùm est is, qui nascitur post testamentum patre viuo, sed etiam qui ante testamentum est natus, si postea viuo patre in sui hæredis locum succedat. Retinui hic veterem scribendi rationem cum aspiratione in medio, eam potissimum ob causam, vt conueniret etymo. Nam nec ipse Cuiacius diffitetur *Obseruat. lib. 3. cap. 4.* vbi de hoc vocabulo prolixè agit, eum quoque posthumum dici, qui est natus post mortem parentis, *auctore præsertim* Plutarcho, qui *πόσθυμον* appellari ait *ἐὰν τεθνηκότος πατρὸς γένηται*, in Coriolano & Sylla quod ipsum pariter Vlpianus, Caius, S. Pompeius, & Varro tradunt. Sed auctor ille in Sylla aliis vtitur verbis. Definit enim & nominat, *τὸν ὕστερον τῶν πατέρων τελευτῆς γενόμενον*, tametsi sensum exprimat eundem cum illa descriptione priori. Eandem amplectitur sententiam Festus. post Festum Isidorus. Cicero etiam pro A. Cecinna filium posthumum appellat, qui natus erat defuncto patre, dictusque posthumus C. Rabirius natura Curij filius, adoptione Rabirij, qui & repetundarum est accusatus. His, *inquam*, omnibus confirmatus perstiti, cum multis literatis in scriptura priore. At Cuiacius & alij nonnulli malunt scribere, *Postumus*, reiecta aut extrita aspiratione. Quippe ita nuperrime scriptum inuenit Sigonius in antiquissimis exemplaribus Tit. Liuij, & in lapidibus. Græcis quoque *πόστουμος*, nō *πόσθουμος*, est idem. Multū quoque blandiri videtur illis, quòd Iurisconsult. non solum eum posthumum vocent, qui mortuo patre est natus, verum illum etiam, qui post testamentum patris est natus *τηλυγέτην*, hoc est, vltimo vel in senectute genitum designās. Itaque posthumum deducunt à *post*, vt *postremum*, sicut *extimum* & *extumum* ab extra, *intimum* & *intumum* ab *intra*, probantque verbi notionem, qua *postumus* dicatur quasi *posterior*. Quin Vlpianus postumos appellat posteriores, *l. 3. ex his. ff. de iniust. rupt. testament.* Ego vero quamquam Doctissimis hominibus fidem habeam, nec parum eorundem auctoritatem faciam, imò lubenter acquiescam, maximè si ratione sit fulta, auctor tamen cuilibet esse non ausim Cuiacij instar incomparabilis alioqui ingenij viri, vt in posterum planè hunc modum arripiat. Fac ostenderint hanc scripturæ rationem lapidum monimēta, libri veteres, denique Græci fidem

eorum ex parte secuti, at quid illud ad obtinendum & euincendum scriptionem istam posthac absque contradictione vlla manet inconcussum & firmum vtique vocem hanc esse putam putam Latinam. Deinde propriè eo nomine istum intelligi, qui post humatum patrem est natus, impropriè autem & largo modo illum, qui post factum testamentum est natus, *vt etiam Alciatus asserit titul. de verb. significat.* Is namque apud omnes veteres, imò in 12. tabul. intellectus fuit dictionis istius. Et Viglius noster *tit. de exheredat. liber. Postquam de liberis iam natis dictum est, sequitur vt de nondum natis, id est, posthumis tractemus.* Post mortem scilicet parentis editos intelligit. Atqui huic significationi & etymo maximè congruit & fauet scriptura nostra propterea non minus probanda, quàm altera illa violenta quodam modo, neque ita nominis originationi primæ conueniens. Fateor aspirationis notam quandoque omissam à veteribus, cùm dicerent *ominis* pro *hominis*, *vmanus* pro *humanus*. At quam rectè hoc iam esset futurum contra vsum, penes quem est arbitrium loquendi & norma, cogitent eruditi. Atque hæc paucis, non vt detraherem viris magnis, aut scripta eorum conuellerem, cum laruis dimicans, sed vt confirmarem hæc nostra aliquo modo, imo eruditis probarem. Quæ si propterea nō displicuerint, vt spero, per omnia satis mihi factum existimabo, quantumuis garriant & strepant alij minus bono ingenio homines, & à Musis alieni.

Posticum, Varroni postica, ostium in posteriori parte ædium *l. si cui. §. cum ædium. ff. de vsufr. leg.* astipulante Festo, dictum existimant à *post* & *stando*.

Postliminium, quod ius est rei recuperandæ ab extraneo inque pristinum statum restituendæ moribus simul & legibus constitutum. *postliminium. ff. de capt. & postlim. reu.* à limine & post dictū ait Iustianus, *§. si ab hostibus. Instit. quibus modis ius pat. potest. solu.* quod etymō deponere ausim approbatum Sceuola magno viro: cùm ex duabus antea dictis vocibus conflatum hoc nomen diceret, contra ineptam Sulpitij Iurisconsulti opinionem, qui quidem existimabat simplex esse nomen, nō coniunctum: Liminium vero nil aliud esse, quam vocis productionem. Ciues ergo Romani si capti ab hostibus ciuitatem vnà cum iure ciuiū amisissent, si redijssent postea in vrbem, recipiebant postliminij iure ciuitatem cum libertate, modò non transfugissent ad hostes *l. 19. §. transfuge. ff. de capt. & postlim.* nec deditus esset hostibus à patre patrato, nec vēditus à patre, aut populo. Oportebat quoque hominem liberum, quo postliminium obtineret, corpore pariter & animo rediisse. in quo differebat à seruo, qui etsi solo rediisset corpore, nō ea mente vt permaneret tamē recipiebatur hoc iure. Aelius Gallus adiicit apud Festū, *equi, muli, & nauis eandē esse rationem, quæ est serui.* Porro parum intererat, quo pacto quis euasisset ex hostium manibus, dolóne & astu, an spōtanea demissione, modò eo animo esset elapsus, vt sanè nollet reuerti, idq; in eo bello, quod vel per populū, vel per alios Romano populo esset indictum, ipso captiuo extra præsidia populi Romani abducto. Quapropter si intra eius pręsidia māsisset à latrunculis captus, aut à ciuitate aliqua priuata, aut castro priuato, vt non fiebat seruus, ita nec postliminio opus habebat, sed restituebatur læsus, *leg. postliminium. leg. hostes. leg. latrones ff. de captiu. & postlimin. redempt. ab hostibus, lege succurritur, ff. quibus ex caussis manumittatur.*

Postuerta, *prosa* vel *prorsa*, celebratæ Romanis Deæ, erectis illis aris, & constitutis sacrificiis, ob discrimina, videlicet in pariendo, nomina etiam inde tulerunt sua. Etenim dicta *Postuerta* à præpostere edito partu, vel potius *peruerse*,

uerse, prodeuntes primùm pedibus (tales etiam Agrippas dicebant) & brachiis plerunque diductis, vnde ægrius enitebantur mulieres. Prosa verò illis existimabatur præesse, quæ rectum & legitimum edebant partum. Sed *Postuerta* siue *Postuorta* & *Anteuerta*, diuinitatis aptissimæ comites (*ut ait Macrobius*) alia ratione ab eodem explicatur. Refert enim illam vim habuisse nascendi præterita, hanc futura. Nonnulli autem comites fuisse volunt, aut sorores Carmentæ, vel (*ut alij scribunt*) Carmentis, quæ & *Nicostrata* est dicta, adeoque mater credita Euandri. Huic quotannis sacrificium fiebat sub Capitolio ad portam Carmētalē XVIII. Cal. Febr. sicut & illis comitibus, in quibus aliquid scorteum aut sua morte peremptum attulisse piaculum erat.

Potina & *Edusa*, Deæ præsides existimatæ eduliorum & potionum, quæ ministrati solebant infantibus. Donatus in Phormione Terentij nominat *Edulicam* & *Poticam*, Augustinus *Edulicam* & *Potinam*, *lib. 6. de ciuit. Dei*. Arnobius *Victuam & Potuam*, *lib. 3. aduersus gentes*.

Potitij. vide Pinari.

Præcordia, quo nomine vocat Gaza in Aristotele *septum transuersum* seu *diaphragma*, id quod in trāsuersa parte thoracis naturalia membra à vitalibus separat, atque intersepit, ne hæc fumido illorum halitu & crasso perturbarentur, cum cibum recipiant omnem, imò concoquant & alterent, quod cordi prætendātur iuxta Plinium sunt appellata. Verba enim eius sunt: *Exta homini ab inferiore viscerum parte separantur membranis, quæ præcordia appellant, quòd cordi prætendantur.* Græci appellant φρένας maximè veteres, ὡς μετεχόντας τῆς φρονῶν, *quòd prudentiæ sint participia*, partem verò iis è regione oppositam μετάφρενον. Vnde factum, vt etiam animum ipsum mētemque hominis, & prudentiam hoc nomine donarent. Vtrumque indicauit Homerus *Iliad. 1.* vbi φρένας primùm nominat ἀμφιμελαίνας, nempe τὰς δίκην κυπτοῦ, τῷ θυμῷ μελαινομένας: paulò post iis significant, non partem corporis, sed ipsam φρόνησιν, cum inquit: ἐπεὶ οὔ ἑ ἔτ' ἐστι χερείων, οὐ δέμας, οὐδὲ φυήν, οὔτ' ἄρ φρένας, οὔτε τι ἔργα.

Præda. Varro 4. *de ling. Latin.* scribit, dici hanc vocem, quòd hostibus victis sit parta, quasi *parida*. Quod etymon nō multum abludit, ab etymo vocis Græcæ idem sonantis: Nam τὸ ἑλώριον dictum παρὰ τὸ ἑλεῖν *capiendo*, vel παρὰ τὸ ἑλκειν, *trahendo*. Prædes. Vide Publicani.

Prædium à præstando nominatum vult Varro. De eodem ita Isidorus: *Prædium, quod ex omnibus patrifamilias maximè prævidetur, id est, apparet, quasi prævidium, vel quod antiqui agros, quos bello ceperant, vt prædæ nomine habebant.*

Præfica mulier olim planctuum & lamentationum in funere princeps, conducta scilicet mercede, vt dum cremabatur cadauer, circumfusa turbæ corona, in lugendo simul & laudando mortuum reliquos velut præiret, auspicando sua voce eiulatum, à præficiendo nomen inuenit. Durabat ista cùm præficæ, tum circumstantis turbæ suo fletu respōdentis lamentatio, donec consumpto cadauere & collectis cineribus diceretur nouissimum verbum, *licet*, hoc est, ire licet, *authore Seruio Aeneid. 6.* Plautus in Truculento: *Sine virtute argutum ciui, mihi habeam pro præfica, Quæ alios collaudat, eapse se vero non potest.* Lucilius *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere præficæ, Multos & capillos scindunt, & clamant magis.* Næuius: *Hæc quidem me hercule præfica est, quæ sic mortuum collaudat.* Videri possit lugubris hęc lamētio θρῆνος, atque adeo fuisse tales θρηνῳδὰς apud Alexandrinos, existimant quidam. Seruius (ne hoc etiam omittam) distinguit præficam à Funera, *Æneid. 9.* quod Funera mulier sit ea, ad quam funus pertinet: præfica verò planctuum princeps.

Prælium vult dictum Isidorus à premendo, quòd hostis hostem premat, id

quod displicet non paucis, etsi res ipsa conueniat cum nomine. Prima prælia dixit Virgilius *Georgic. 4.* Pugnæ præludium, quod Græcis est ἀκροβολισμός. A prælio dicti sunt dies præliares, *teste Festo*, quibus fas erat hostem lacessere, & res suas repetere. Ab illis diebus segregat Iustos Macrobius, qui erant triginta dies continui, quibus vexillum rufi coloris positum erat in arce. Differt & *prælium* à bello in eo, quòd prælium belli sit pars, hoc est, congressus in bello. Rectè itaque Lucilius dixit: *Popul. Rom. victum & superatum fuisse permultis præliis, bello vero nunquam, in quo sunt omnia.*

Præneste, vrbs Latij mediterranea, ducentis fermè stadiis dissita ab vrbe Roma, Ptolemæo πραίνεςος, quamquam Strabo scribit olim dictam πολυςέφανον, Plinius etiam *Stephanen*, nomen habet à quodam Præneste Vlyssis nepote & filio Latini, qui primus eius fuerit conditor, sicut *asserit Solinus ex Zenodoro.* Cæterùm Seruius descendere vult id nominis, ἀπὸ τῶν πρίνων, id est, *ilicibus*, quarũ ibi copia permagna: Festo à verbo *præstare*, quod is locus, in quo est condita, montibus præstet: Alij denique παρὰ τὸ πρηνὲς *præcipitio*, quòd edito loco sit sita. Græcanicam esse hanc vrbem originem, sicut & Tybur aliquando vicinius Romæ, affirmat idem Geographus, *libro 5.* Vtramque rursus vrbem loci natura munitam prædicat, etsi Præneste excellat, cui arcis loco mons imminet excelsus, idemque aulsus angusto quodam transitu, & quasi collo à reliquis montanis locis ipsi contiguis. Accedit ad hãc munitionem naturalem, quòd vrbs vndique occultis cuniculis perforata fuerit, in quorum vno Marius iunior obsessus periit. Cæterùm vt aliis vrbibus in parte felicitatis rerum copia ponitur, ita contrà Prænestinis calamitosa fuit sua opulẽtia propter Romanorum seditiones. Hi enim, cùm molirẽtur res nouas, confugiebant eò. Quapropter expugnata ciuitate aliquoties, cùm alia damna vrbi inferrent, tum agro adempto culpã in innoxios transferebant. Cùm huc multa proscriptorum millia confugissent salutis gratia, omnes extra vrbem educto ferro cõficiendos militibus Sylla obiecit. Quinque eorum millia fuisse, scribunt Valerius & Appianus. Celebre hic etiam fuit *Fortunæ fanum* Lithostrato, id est, *opere composito ex paruulis crustis artificiose tinctis in varios colores conspicuum* Meminit eius Lucanus *libro 2.* Plinius *lib. 36. cap. 25.* Quamquam & Iouem Imperatorem ibi cultum inueniã, quippe cuius simulachrum T. Quintius Præneste in deditionem accepto, Romam deuexit in Capitolium, idemque dedicauit inter Iouis & Mineruæ cellam, tabula affixa, quæ erat monumentum rerum gestarum.

Prænomen. Prænomina vnde trahant originem tradit eruditè Alexander ab Alex. *genial. dierum, lib. 5. cap. 4.* Et *Cneos* quidem à generando dictos ait, *Titos* à tuendo, vt & *Tullos*, quod patriam tuerentur vel ea capitis insignia ferrent, quibus tituli fecere nomen. Sic *Spurios* dictos vult eos, qui sine patre sunt geniti, etsi alij quasi σποράδην, id est, *sparsim concepto*, vel à satione, quam nominant τὴν σπόραν Græci, nuncupatos malint, *vt suo loco dicetur latius.* Lucios verò & *Manios* dicit luce & mane editos, *Posthumos*, post patris obitum; *Sextos, Quintos, Decimos, Nonios, Septimos & Octauilios*, à numero genituræ. *Plerique* inquit, *à Tullo Hostilio, Quintios, Seruilios, Tullios Geganios, Curiatios & Cleolios ab Albanis Romam vocatos ferunt. Mamercos*, quod nomen est Oscum, à Marte genitos aiunt, sicut & *Martios*, quod Æmiliorum prænomen fuit. Caius & Caio prænomina infælix faustumque augurium vsurpata fuerunt ęque viris ac fœminis in nuptiis. Quamquam & eadem frequentia ferantur fuisse Tarentinis, cùm Brutum ac terrenum significarent hominem. Siquidem γῆ terra est, vnde γαῖος & γάϊος. Et quamquam in veteribus.

bus monumentis c. licet a *Caium* designaret, ea tamen inuersa, hac scilicet figura ɔ, designauit *Caiam*. Porro seruis nulla apud veteres fuisse prænomina aut cognomina sciendum, cùm solis appellarētur nominibus, verùm tum demū arrogata & assumpta fuisse ab illis, cū patroni eos manumisissent. Nā huic *Marcipores, Lucipores, Publipores*, quasi Marei, *Lucij, & Publij pueri*. Quippe his appellabantur nominibus, cùm essent exempti seruitute. Sed nec illud omittēdum, sæpe Ciceronem & veteres posuisse nominum loco prænomina, vt cum dicit 1. Familiarium, *Appius in sermonibus dictitabat*, id est, *Ap. Claudius Pulcher*, & tamen Appius est prænomen. Sic quem Caiū dicit Plinius, fere semper *C. Caligulam* significat. Iterum sæpius dixit Cicero *Cneum*, quàm *Pompeium*. Et in Oratione pro Domo, cùm *Decimos* dicit, vtitur prænomine. Denique in Verrinis & Epistolis ad Atticum *L. fratrem*, cum dicit *L. Tullium Ciceronem* significat, in libris verò de Legibus seipsum, & *Quintum Tullium Ciceronem fratrem* Marci & Quinti prænominibus. Festus notat fœminas quoque appellatas prænominibus, idq; probat Cæciliç & Tarratiæ exēplis, quæ solitæ sunt appellari *Caia*. Atque his pariter adiicit *Luciam* & *Titiam*.

Prapes dici solet auis. Sed differentiam auium subiicio ex veterum scriptis. Harum aliæ sunt Oscines, *quæ ore canentes faciebant auspicium, vt noctua, coruus & cornix*. Aliæ præpetes: *quæ secundo volatu ante eum qui auspicabatur, volabant & auspicium faciebant*. Atque hæ quidem aut superiora tenebant, dictæ *Prapetes*; aut inferiora, quas Inferas dicebant. Imò *prapetes* dictæ, *quia omnes aues priora petunt volantes*. Agellius *lib. 6. ca. 6.* eas intelligit, qui aut prçuolarent opportunè, id est, feliciter, aut sedes idoneas caperent, Sic Hyginus *prapetes* intelligit *aues* in augurijs, quæ priora petunt. Qua ratione Ouidius nominat Cupidinē *prapetem Deum*. Eius enim est pernicitate alarum præuolare. Poëtis sæpe præpetes aues, quæ sunt Græcis οἰωνοὶ, id est, *aues rapaces*, quales accipiter & aquila. Maro Æneid. 5. *Quem prapes ab Ida Sublimem rapuit pedibus Iouis armiger vncis*. Ouidius Fastorum 6. *Tunc oritur magni prapes adunca Iouis*. Valent illæ volatu. Itaque Turnebo nomen habere videntur, ἀπὸ τοῦ προπέτεσθαι, id est, *à præuolādo*, qui simul notat easdem *magnas aues* dici Latinis. Plautus in Rudente: *Teque ambustulatum obiiciam magnis auibus pabulum*. Vt non absque causa Apollinaris Sulpitius apud Agellium dixerit, *Prapetes aues sibi videri, quas Homerus τανυπτέρυγας nominauit, quòd istas potissimum spectarent* Augures, quæ ingentibus alis patulæ atque porrectæ prouolarent. Iam & *Prepetia loca* sunt Ennio, ad quæ facilis allapsus. Est enim προπετὴς Græcis, quod ad labendum est facile & pronum. Atqui à locis editis & celsis maioribus illis auibus expeditus & pronus volatus, si quādo prædam appetant, aut alioqui prouolent, *prapetibus pennis*, sicut de Dædalo canit Virgil.

Praputium, cuticula in summitate penis, vel caput virgæ vestiens glandem, Græcè πόσθη, item videtur nonnullis, *quod ante putidum*, id est, *ante id quod putet*. Hoc qui mutilantur, sicut olim Iudçi ex Dei instituto, iam Turcæ καποζηλία, dicuntur non solùm *circumcisi*, sed & *recutiti*, à cute post circumcisionem restituta, Horatio *Apella*, id est, *sine pelle*.

Prester tempestuosus & repentinus ventus amburens & velut turbine quodam obiercens contacta, ἀπὸ τοῦ πρήθειν, id est, *comburendo*, obtinet nomen. Innuunt & illud Aristotelis verba 3. μετεωρολογικῶν, ὅταν, inquit, κατασπώμενον ἐκπυρωθῇ (τοῦτο δ᾽ ἐστίν, ἂν λεπτότερον τὸ πνεῦμα γένηται) καλεῖται πρηστήρ. συνεκπίμπρησι γὰρ τὸν ἀέρα τῇ πυρώσει χρωματίζων, cū vero diuulsum cōcipit ardorem, (fit autem illud, si lenior existat ventus) vocatur *Prester*. Simul enim aëra accendit ignea vi sua colorans. Vulgo dicitur

igniis

ignis cœlestis, non aliter differens à fulmine, quàm flamma ab igni. Materialis eius causa exhalatio est calida & sicca, efficiens Solis æstus, *vt Physici tradunt.* Talis ille ventus, qui Anno 1574. in Frisia, Batauia, & circumiacentibus locis, passim herbis & arboribus ambustis, turribus & molis disturbatis, disiecto patibulo, rusticorum casis dissipatis cùm aggerum mole maris iniuriis opposita, hominum pecorúmque stragem edidit. Quæ omnia tum temporis carmine elegiaco complexus aliis exhibui cum gemitu legenda & deploranda.

Præstites dicti sunt Lares, quòd omnia suis oculis præstarent tuta. Horum meminit Ouidius Fastorum quarto, hoc modo:

Præstitibus Maiæ Laribus videre Calendæ
Aram constitui, paruáque signa Deûm.

Plutarchus vocat eos præsides *in Quæstionibus.* Festus scribit præstitem antiquis in eadem significatione dictum, qua nunc dicimus *antistitem.* Vnde & alij ex Diis præstites sunt dicti. Quare & Macrobius tradit Deos præstites homini nascenti secundum Ægyptios adesse quatuor, *Dæmona, Tychen, Erota, Anangen.* Quoad etymon, volunt alij *præstites Lares*, quos esse credebant animas hominum, accepisse nomen, quòd præessent ædium, non solum priuatarum ac triuiorum, sed etiam vrbis custodię, eosque binos existimarunt nō pauci. Inde illud Nasonis:

Geminósque parit qui compita seruant;
Et vigilant nostra semper in vrbe Lares.

Item: *Bina Gemellorum quærebam signa Deorum.*

Et quoniam his tandem additus fuit Augusti genius, ideo legimus apud eundem: *Et vici numina terna colunt.* Plura qui de laribus requirunt, ad proprium illos locum amando, vbi de istis sat multa.

Præsul à præsiliendo, quòd in saltando teneret primas. Ducem enim agens comites habebat duos ex Saliis, quorum alterum dicebant *vatem*, alterum *Magistrum.*

Prætexta, id est, vestis oblonga seu talaris, ingenuis, patritiis atque nobilioribus nō plebeis vsurpata, cuius oræ purpura erant prętextę, vnde est περιπόρφυρος Plutarcho, & ab Hetruscis originē trahens, *teste Plinio*, à prętexendo, quod propriè est *extremitates vestiū operire limbo*, nomen suum deducit. Apud Romanos prętextati sunt dicti pueri, quòd vterentur prętexta ad annum vsque decimum septimum, quem ingressi togam sumebant virilem. Didicisse & obseruasse id videor mihi in Augusto Tranquilli, cùm ait, *Quadrimus patrem amisit: Duodecimum annum agēs auiam Iuliam defunctam laudauit, quadriennio post virili toga sumpta.* Quòd hęc puerorum fuerit vestis, indicant & illa Plutarchi in Sertorio: Οἱ δὲ πατέρες ἥδοντο θαυμάζοντες τοὺς παῖδας ἐν περιπορφύροις ἰδόντες. Hinc Cicero prętextatum dixit, qui est pupillari ætate, *2. in Antonium.* Tacitus simul puerilem habitum nominat libro XII. cùm *Britannicum in prætexta, Neronem in veste triumphali transuectum* scribit. Prętextati ergo, quos item περιπορφύρους nominat Plutarchus in *Publicola*, sunt ornati prętexta pueri ad 17. vsq; ætatis annum, *vt modo dictum.* Ab his sermo dictus prætextatus, in quo obscœni erat nihil. Nefas enim indicabant illos, qui id ętatis erant, verbis vti obscœnis, *sicut tradit Festus Pompeius.* Sed prętextati cognomē primum tamē Papirio inditum, *vt ex Macrobio & Gellio constat.* Ex regibus ante omnes alios hac veste vsum Tullum Hostilium deuictis Hetruscis, scribit Plinius. At Plutarchus etiam Romulo eandem defert, cui cum Bayfio maiorem habeo fidem. Pręter reges vsurpasse eam, & alios magistratus, diserta illa Valerij Tribuni plebis apud Liuium *libro 34.* verba satis euincunt, *Purpura*, inquit, *viri vtemur, prætextati in magistratibus, in sacerdotiis: Liberi nostri prætextis purpura togis vtentur.*

Magi

Magistratibus in coloniis municipiisque, hic Romæ infimo genere magistris vicorum toga prætexta habendæ ius permittemus: nec id vt viui solum habeant tantùm insigne, sed etiam vt cũ eo crementur. Fœminis duntaxat vsu purpuræ interdicemus. Quo porro Prætoribus permissa fuerit, inde apparet, quòd aliquem capitis damnaturi prius deposuerint prætextã, forte ne in veste lætitiam indicante tristem ferrẽt sententiam. Collegiorum magistros processisse ea indutos prodit Asconius *in Pisonem.* De Senatoribus idem affirmat Cicero, *Philippica secunda.* Sed & Ædilibus concessum fuisse eius ius *S. in Verrem* legas. *Non sum*, inquit, *designatus Ædilis: Habeo rationem, quid à populo Romano acceperim, mihi ludos sanctissim. maxima cum ceremonia Cereri, Libero, Liberæque faciundos.* Et paulo post: *Ob earũ rerum laborem & solicitudinem fructus illi dati, antiquior in Senatu sententiæ dicendæ locus, toga prætexta, sella Curulis, ius, imagines ad memoriam posteritatémque prodẽdam.* Loquitur de eadem Plinius libro nono, hoc modo: *Hinc fasces securesque Romanæ viam faciunt: pro maiestate est in pueritia, distinguitque ab equite curiam.* Plura si quis de prætextatis velit, Macrobium legat *Saturnal. 1. cap. 6.*

Prætor. Variæ de hoc authorum sententiæ. Sunt enim, qui hoc nomine primùm appellatos consules dicunt, atq; ita à præeundo deductum Prætoris nomen, quasi qui iure & exercitu præiret. Consules autem ius olim dixisse quis ignorat, modò leuiter triuerit Liuiũ & Dionysium? Sed enim distinguere hũc à Consulib. videntur 12. Tab. leges apud Ciceronem *3. de Legibus* his verbis: *Regio imperio duo sunto, iique præeũdo, iudi⸗ãdo, consulendo, Pretores, Iudices, Consules appellantor.* Quin prætores exercitus fuisse duces inq; bello præire solitos affirmant ex *Cicerone, Cæsare, Gellio, Macrobio, Asconio.* Quin sæpe gestum ab iis bellum. Etenim sub M. Termo prætore prima fecit stipendia Cæsar. Eiusdẽ dignitatis vir M. Acilius triumphauit de rege Antiocho & victis Ætolis. Missus in Hispaniam Scipio Africanus prætor anno ætatis 25. vt & Sẽpronius Gracchus prætor Galliam domuisse legitur. Græci quoque vt plurimum Prætorem interpretati sunt στρατηγὸν, id est, *belli ducem.* Licuit ergo illis auctoritatẽ exercere suam in castris. Sed an præsente Consule? Maior huius & auctoritas & potestas fuit. Itaq; id non ita liberum aut concessum fuit eo præsente, sicut nuper de inuentione, & rectè mihi colligere videbar, cum inquit: *Vt si quis eum accuset, qui, cùm esset prætor, in expeditione ad arma populum vocarit, cùm Consules adessent.* Vbi etiam à consulibus distinguitur Prætor. Alij volunt, *Veteres omnem Magistratum, cui pareret exercitus, appellasse prætorem.* Hinc *tabernaculum ducis* dici *prætorium, τὸ στρατήγιον,* Iosepho libro 3. Excid. hinc esse nomen portæ prætoriæ in castris, & *præfectum prætorio* constitutum sub principibus, *sicut Arcadius & Pomponius tradiderunt,* data illi pleniore licentia ad publicæ disciplinæ emendationem. Vtcumque: *A præeundo,* seu iure, seu exercitu, nomen eum arcessere volunt. Pomponius & Fenestella à *præessendo* deducunt. Primus verò Prætor legitur fuisse Sp. Furius Camillus M. filius, qui quoniam ius dicebat vrbanis, vt & cæteri eodem fungentes post eum munere, appellatus est *prætor vrbanus.* Penes hunc adeo erat omnis publici priuatique iuris potestas, vt & nouum ius condere posset, & abrogare vetus. Cùm enim Consules occuparentur finitimis bellis, & proinde qui ius diceret in ciuitate non esset, est creatus prætor, qui ius redderet, donec illi abessent bello distenti, *teste Liuio,* etsi Fenestella referat causam creationis in diuturna certamina patrum. Cùm enim alterum consulum ex plebe creari concessissent, simul obtinuerunt, vt & vnicus magistratus crearetur ex

patribus, qui, quòd populum præiret, Varroni dictus est prætor. Apud Ciceronem *3. de legibus*, audit hic *iuris disceptator*, & *iuris ciuilis custos*. Cui quoque tantum honoris est attributum, vt *ius* eius *Honorarium* appellaretur. ille motus naturali æquitate quadam, tum Reipubl. vtilitate, ius suum introduxit, partim vt iuuaret ius vetus, sicut in commodato, partim, vt aut suppleret, sicut in eo, qui metu perculsus aut circumuentus dolo malo se fecisset obnoxium, aut vt corrigeret, sicut in ipsis emancipatis factum, quos inter liberos ad bonorum possessionem vocat. Vnde haud immerito Iurisconsultus, nominat ius prætorium viuam iuris ciuilis vocem, *l. nam & ipsum. ff. de iustit. & iur.* Sed annis aliquot (*vt ad vnum prætorem redeam*) elapsis, propter peregrinorum turbam confluentium in vrbem, ad ius petendum, additus illi fuit & alter prætor, qui quod peregrinis ius diceret, dictus est *Peregrinus*, sicut prior *Vrbanus*, quòd is ciuibus in vrbe ius definiret, idque factum anno ab V. C. fere XII. supra quingentesimum. Vtriusque autem potestas adeo par erat, vt alter alterius decreto intercederet, si quis appellasset, *teste Asconio in 3. Verrinam.* Quamquam dignitas Vrbani fuerat maior, qui & propterea dictus est *Maior*, vt peregrinus *Minor*.

Statuunt autem alij tres differentias inter Vrbanam præturam & peregrinam; quarum prima, *quòd soli ciues apud Vrbanum agere potuerint, apud peregrinum non item.* Altera, *quòd apud Vrbanum ageretur lege, apud Peregrinum nequaquam.* Tertia, *quod Vrbanus proponeret in albo, hoc est, in tabula dealbata, edicta de quibus rebus eo anno ius esset dicturus, cũ alter nusquam legatur proposuisse, sed potius ius suum reddiderit ex Vrbani edictis, quæ ab edicendo, id est, ante denunciando ac prædicendo appellata proponebantur magistratu inito, & habita concione, cum iam esset in leges iuratus prætor, omnisque iuris dicundi munus tribus his verbis continebatur*: *Do*, *Dico*, *Addico.* Do *potestatem citandi, vel in iudicium vocandi aliquem*: Dico ius, *& sententiam pronuncio.* Addico, *cùm quis cederet in iure.* Cessio fere fiebat hoc modo: Is, cui res cedebatur in iure, ita rem tenens vindicabat: *Hunc ego hominem siue hanc rem ex iure Quiritium meam esse dico.* Deinde interrogabat Prætor cedentem, *an contra vindicaret?* Quo negante, aut etiam tacente, addicebat illi, qui vindicauerat prius. Sane, *Festo auctore*, addicere est, *idem dicere*, vel potius *approbare* dicendo. Inde *addicti* apud veteres, qui pronuntiatione & iussu prætoris: cùm soluendo non essent, creditoribus addicebantur. Atque hæc de duobus prætoribus. Aucto tandem magis ac magis imperio, auctus simul fuit eorum numerus vsque ad octodecim, *vt etiam notatum* à *Fenestella.* Nam quatuor adiecit Cornelius Sylla: Inde sedecim esse voluit Augustus. Atque his Claudius adiecit duos: Tiberius vnum detraxit, quem Nerua iterum adiecit. Imò capta & occupata tandem Sardinia, mox Sicilia, item Hispania, & Narbonensi prouincia totidem sunt creati prætores, quot prouinciæ in ditionem peruenerant. Atque hi partim vrbanis rebus præerant, partim prouincialibus, *teste Pomponio Læto.* Qui prouincialibus ius dicebant, præficiebantur prouinciis in certum tempus, quo elapsi si prorogatum ipsis esset imperium, atque ita remansissent in prouinciis, *Propratores* appellabantur, quod obseruatum vltra annũ vrbis sexcentesimum. Quamquam & aliæ significationes sint huius dictionis. Insignia & ornamenta prætorum fuerunt, *sex lictores*, cum totidem securibus (quamuis Paulus Æmilius 12. habuisse dicatur) *prætexta*, *Sella curulis*, *hasta iurisdictionis signum*, *gladius quæstionum*, denique *albi equi niuéique ad fræna*

Quirites

Quirites, *vt ait Iuuenalis.* Magistratus tamē eius tantum annuus erat, vt & edicta ab eo proposita. A prætore porro nomen prætorio, tabernaculo scilicet in castris, & portæ prætoriæ, *de qua antea*, item cohorti prætoriæ, quæ, *vt S. Pompeius ait*, à Consule vel Prætore non discedit. Prætoria familia vero est dicta, ex qua aliqui Prætores exstiterunt, nullus Consul, qualis L. Murenæ familia fuit, antequam is consul fuisset. Etenim auus & proauus fuerant *Pretores*, & pater ex prætura egerat triumphum, *vt in eius defensione auctor est Cicero.* Prætoria comitia dicta etiam inuenio, quæ haberi solebant à consulibus creandorum prætorum causa, *vt constat non modo ex Liuio*, *sed etiam ex tertio Epistolarum Ciceronis ad Atticum*, *Epistola octaua.* Denique prætorij dicebantur, qui gesserant præturam, vt *Consulares*, qui consulatum, *Ædilitij*, qui ædilitatem, *Quæstorij*, qui quæsturam.

Præuaricator, qui iuxta Marcianum vera crimina abscondit, vel potius iuxta Vlpianum *l. prima. ff. de procurato.* diuersam partem adiuuat, & caussam sibi commissam prodit, colludens ita cum reo, propriasque rationes dissimulans, falsas verò rei excusationes admittens, quasi varicator obtinuit nomen, deflexa à varicibus voce, qui bus quicumque laborant, cum recta incedere nequeant, eunt obliquè, quod alias est varicari, *vt etiam notatum ab Alciato.* Vel dictus præuaricator, quòd sit varius. & in partem aduersam transeat, vel à varia certatione, *secundum Labeonem.* Causam enim suscipit defendendam, sed simulatè, iuuans interea & promouens aduersarium, quod est prodere suam causam, vt *dixit Vlpinus.* Idcirco Critici, *Preuaricor*, νεοφλ-ξομαλοι, id est, *Parco & alludo tibi*: *Præuaricor reo*, καταχαρίζομαι τοῦ ὑπευθύνου, id est, *submitto me reo.* Differunt ergo à patrono vel aduocato, qui ea tantum dicit, quæ commissæ sibi causæ conducunt, eamque tuetur omni ratione & modo, pro viribus suis. Suntq; reo absoluto duo olim instituta in accusatorem iudicia, vnum calumniæ, alterum præuaricationis: *Calumniæ*, *si falsum intulisse crimen constaret*: Præuaricationis, *si collusisset cum defensore*, *vera crimina occultans.* Calumniæ pœnam, frontis inustionem fuisse & notam, significat Plinius in Panegyrico. At præuaricationis pœna fuit infamia, *quemadmodum constat ex Asconio.* Quis vero dicendus præuaricator sit, ostendit Vlpianus his verbis: *Is autem propriè præuaricator dicitur*, *qui publico iudicio accusauerit.* Cæterum aduocatus non propriè præuaricator dicitur. Addit, suo tempore illum extra ordinem solitum puniri, *l. 1. l. 2. ff. de præuaricatoribus.* Inspicienda & lex prima ad Senatusconsult. Turpilianum, vbi Marianus proprias vocum significationes breuibus distinguens ait: *Calumniari*, *est falsa crimina intendere*: *Præuaricari*, *vera crimina abscondere*: *Tergiuersari*, *vt vniuersum ab accusatione desistere.*

Pragmaticus. Pragmatici apud Græcos iuris interpretes, qui mercedula adducti ministros se in iudiciis Oratoribus præbebant, *teste Cicerone 1. de Oratore*, *Fabio libro duodecimo*, *capite tertio*, & *libro tertio*, *capite octauo*: lege autem nona. *ff de pœnis illi*, qui cōcipiebant libellos & scriptis consignabant testiones, ἀπὸ τοῦ πράγματος, id est, *negotio*, deriuant nomen. Plautus in Casina: πράγματά μοι παρέχεις. Intelligunt alii hoc nomine *caussarum actores*, & *Leguleios*, qui licet iuris ignari sunt, tamen callent vafritiem praxis, & multos pecunia emungunt.

Prandium. Cùm de origine prandii dicturus sum, vtile erit subiicere pauca de veterum mensis & cibum sumendi more, quo ad reliqua facilior sternatur via. Itaque sciendum, astipulante quoque Mureto in variis lectioni-

bus, *solitos fuisse veteres sese reficere cibo quater de die*. Et primum quidem diluculo, idque vocabant ἀκρατισμὸν, vel ἀκράτισμα, quod tum merum haberent, non dilutum, *vt vult Asconius*. Quidam διανηστισμὸν dicebant, ἀπὸ τοῦ νηστεύειν *ieiunando*, quòd sumeretur corpore ieiuno, vel ἀπὸ τοῦ ἀνίςημι, quòd simul ac surrexissent è lecto, hoc ipso fruerentur. Athenæus nominat πρωϊνὸν ἔμβρωμα *cibum matutinum*, nos ientaculum, estque illi & Plutarcho idem quod ἄριςον, id est, *prandium*, cùm probat Homerum ita accipere, qui quandoque etiam δεῖπνον vocat, quod nobis est ἄριςον. Sed quamquam hoc aliquãdo fiat, tamen non ignorandum distinctum esse alias, maximè apud recentiores, τοῦ ἀρίςου, id est, *prandij tempus*, ab Acratismo, atque adeo Hippocratem vsurpare pro prandio vel conuiuio meridiano, tum alias, quorum auctoritates in hunc locum coniicere omnes, infiniti operis res esset futura. Post ἄριςον sumebãt veteres ἑσπέρισμα, cùm inciperet noctescere, quod δειλινὸν est Athenæo. Est enim *crepusculum* Græcis δείλη. Huic epulo vespertino respondebat apud Latinos *Vespertina*, apud recentiores, *teste Nonio*, *Merenda*. Antecœnium appellat Apuleius, Hebræi סעודה בנוכיה *cibum intermediũ*. Festus indicat veteribus Latinis *merendam* nihil aliud fuisse, quàm *prandium*, etsi post prandium collocetur à Nonio. Inde nouissimo diei tempore post Solis occasum parabatur δεῖπνον, id est, *cœna*, quã alio nomine dicunt δόρπον, Suidas δορπηςὴν. Veteres Latini nominarunt *Vespernam*, vt & Plautus *secundum Festum*, qui ipsi etiam appellabant *cœnam*, quod nos prandium dicimus. Has epuli species adfert quoq; ex Philemone Poëta Athenæus, etsi pro temporum & locorum diuersitate alias atque alias rationes vsurpatas negari non queat. Apud Æschylum enim tres tantum priscis epularum species vsitatas refert Palamedes, ἄριςον, δεῖπνον, δόρπον, vbi Athenæus ἄριςον interpretatur, *epulum matutinum*, δεῖπνον, *meridianum*, δόρπον *vespertinum*. Variam non certam eius rei consuetudinem obseruatam existimat Mercurialis, cuius sententiam approbat, quod monet Hippocrates, *libro de aere, aquis & loc.* considerandum esse Medico rationem viuendi, sintne homines φιλοποταί, καὶ ἀριςηταί, καὶ ἀταλαίπωροι, vbi *ientatores*, siue *pransores*, inter eos collocat, qui prauam viuendi normam sequuntur. Sic veteres Latini prandium, quod breuissimum & parcissimum erat, cum ientaculo confuderunt, imò pro eo acceperunt, etsi postea distinxerint, *vt constat ex probatis auctoribus*. De nominis huius origine, vt tandem dicamus, postulat locus. Prandium ergo, quod apud veteres aliquando sumitur pro cibo epulóue matutino, siue ientaculo, *vt Plutarchus docet Symposiacῶn octauo*, aliquãdo pro cibõ, quo homines fruuntur circa meridiẽ, nonnullis ab edendo videtur dictum, quasi *peredium*: Pollioni Trebellio, quod milites ad bellũ paret à cinctis initũ, cùm cœnarẽt discincti. Isidorus vult esse dictum *ab apparatu edendi*, propriè autem veteres prandium vocasse omnium militum cibum ante pugnam. Inde illud ducum ad milites: *Prandeamus tanquam apud Inferos cœnaturi*. Scaliger vult dictum, *quia iteram ad opus parati essent illico*, qua ratione Græcis δεῖπνον, ὅτι δεῖ πονεῖν, est nominatum. Alii nomen habere volunt, ἀπὸ τοῦ ἐνδίου, id est, *meridie*, quod sumatur, πρὸ ἐνδίου, *ante meridiẽ*, vel πρὸ τῆς ἐνδείας, *pro indigentia*. His astipulatur Plutarchus in Symposiacis, cuius appono verba: Τὸ δὲ ἄριςον ἐκλήθη ἀπὸ τῆς ὥρας, ἔνδιον γὰρ τὸ δείλινον, καὶ τὴν μετ' ἄριςον ἀνάπαυσιν ἐνδιάζειν, ἢ πρωϊνήν τινα σημαίνοντες ἐδωδὴν, ἢ τροφὴν, ἢ χρῶνται, πρὶν

πρὶν ἐνδεᾶς γενέσθαι.Etymon illud videtur & Festus innuisse, cũ inquit: *Prãdiũ ex Græco ....est dictũ.* In hiatu enim isto legendũ est ἔνδιον, quod primus omniũ feliciter olfecit & restituit Gulielmus Câterus vir omni humanitate excultus, & summus olim mihi amicus, *variarum lectionum libro 4. cap. 18.* Huius diminutiuum *prandiculum*, quod antiquioribus erat ientaculum, *teste eodem Grammatico Festo*, qui & Silati meminit eiusdem significationis vocabuli, quod originem trahit ab herba *Sili*, quę & σίλι & *siler*, apud Hippocratem σέσελι dicitur. Vinũ enim herbæ huius radice vel semine cõditum sorbebant ieiuni. Pollionis etymo, quod ille de prandio obtrudit, conuenit prorsus, quod dictum aliqui volunt ἄριςον, quod πρὸς τὸν ἄρεα, id est, in bellum pergentibus apparari consueuerit. Nolo prolixior esse, cum vlterius pergendum sit, & tandem in portum applicandum.

Pratum. Vlpianus, *titulo de verborum significatione* dictam hanc vocem scribit, quòd ad fructum ipsius percipiendum se paret per se, nec ad id illi sit opus alia re, nisi falce. Græcè dicitur λειμὼν, quæ vox definitur ab Eustathio τόπος εἰς ὃν ὕδωρ λείβεται, locus in quem aqua diffunditur & destillatur.

Priamus, ἀπὸ τοῦ πρίασθαι emendo, *vt & Etymologicon agnoscit.* Antea Podarces erat dictus, *teste Lycophrone.* A secundo hoc nomine sunt dictæ πριαμικαὶ τέχναι. Habuit idem quinquaginta natus & generos *12. vt tradit in Iliade Homerus.*

Priapus, Veneris & Liberi patris filius, *iuxta Theocriti Scholiasten Eidyl.* Nymphę Naidis vel Chiones & Dionysij, hortorum & vinearum custos, Theocrito *in Epigrammate*, ξόανον τριοπελλὲς *simulachrum sculptum tricrurium* (vt verbum de verbo reddam) & cuius simulachrum ficulneum rubrúmque statui solebat, erecto (sit honos auribus) pene, nomẽ arcessit παρὰ τὸ προϊέναι τὸ σπέρμα, *à semine profundendo.* Theocriti Scholiastes πρίηπον dictum putat, quasi βρίηπον διὰ τὰς ἐν βακχείαις ἐκβοήσεις, id est, *valde sonantem propter exclamationes in bacchanalibus.* Volunt enim nonnulli eundem esse Deum cum *Dionysio.* Quare & *Phallus*, id est, *simulacrum Priapi* in Bacchanalibus gestari solebat.

Primicerius πριμικήριος, alio nomine πρωτοκήριος, Suidæ πρῶτος τῆς τάξεως, nomen habet, quod primus notaretur in tabula cerata. Est enim κηρὸς *cera.* Alij dictum existimant, quod primum vel priorem obtineret locum, at τὸ, *Cerius*, tantùm verbi esse productionem. Quo modo notat Ammianus *libro 18.* Secundicerios quoque recenseri inter dignitates. Quin omnium dignitatum antesignanos & primos fuisse inuenio *Primicerios.* Martianus enim in descriptione Reipubl. Theodosij, Arcadij & Honorij nominat *primicerium Notariorum*, quem Socrates appellat *libro 7. capit. 23.* πρωτεςάτην τῶν βασιλικῶν ὑπογραφέων, Item enumerat *primicerios sacri cubiculi*, & *primicerios castrenses.* Sic *primicerij fabricæ* fit mentio *l. 2. C. de fabric.* Primicerij domesticorum, protectorum & equitum *leg. 2. & fin. Cod. de domest.* & protector sicut & apud Ammianum tum Eusebium in Chronicis. Sic Zonaras Monachus: μεγάλου πριμικηρίου σκιάδιον, ἐςι μέσον λευκοῦ καὶ μέλανος. Primicerij mensorum meminit, *l. vnic. de mensoribus. lib. 12.* primicerij adiutoris, *l. fin. C. de officio præfecti vrbi*, Primicerij Exceptorum Augustalium, Scriniorum, deputatorum, sacri cubiculi *leg. vnica. qui a Prebit. tit. C. Theodos.* Apud Luitprandum, *libr. 6. de rebus per Europ. gestis* legitur, *de primicerio defensorum, de primicerio scholæ Cantorum*: Item *de primicerio in officio præfectorum prætorio*, apud Vegetium, *lib. 2. capit. 21.* Cassiodorus *in Epistola regis Gothorum ad Senatores vrbis Romæ*: *Illustri viro atque magnifico Maximo primiceriatus, qui & domesticatus dicitur gerendam duximus dignitatem.* Idem describit *Epistol. 7. lib. 6.* Primiceriatus magistra-

tum summo loco in Augustali comitatu, cuius & formulam prodit, *libro ad Comitem sacrarum largitionum*. Erāt porro & Primicerij *Decanorum, vtriusque ærarij, Palatinorum, Aduocatorum, Collegiorū, Scholarum, Scrinij canonum, scrinij tabulariorum, scrinij numerariorum, aureæ massæ, auri ad responsum, argenti, scriniorum sacri vestiarij*, quorum vltimos sex recenset Marianus, *libro præfecturarum inclinātis imperij*. Augustinus vocat *Sanctum Stephanum Primicerium martyrum*, quem alij *protomartyrem* vocant. Ex quibus omnibus liquet esse generale *primicerij* nomen. Cuiacius testatur *ad l.3.C.de apparitoribus præfecto prætor.* etiam primiscrinios hoc nomine dictos, vt *primiscrinius* sit idē, qui ante *primiceri⁹ scrinij*.

Primipilus. Apud Romanos, qui *primus Triariorum centurio manipulo triariorum in prima cohorte præerat*, reliquos centuriones omnes dignitate antecedens, *Primipilus* siue *primipilarius*, id est, *primipili* centurio aut ductor erat, *vt ex Codice Iustiniani, multis locis apparet, tum ex 23.l.ff. de adim. leg.* Qui verò præerat Triariorum ordini secundi cohortis, *secundi Triarii Centurio* dicebatur: qui tertiæ cohortis triariis, *tertii triarii Centurio*: atque ita deinceps, vsque ad decimæ cohortis triarios. Quamquam Sigonio placet reliquos Triariorum centuriones post primipilum, *secundi, tertii, quarti, &c pili centuriones* fuisse dictos. Dionysius Halicarnassæus scribit *libro nono*, inter sexaginta centuriones vnius legionis præcipuum eum fuisse, κεκοσμημένον τῇ λαμπροτάτῃ ἀρχῇ, ἣ τὰς ἑξήκοντα ἑκατονταρχίας ἔπεσθαι τε καὶ τὸ κελευόμενον ὑπηρετεῖν κελεύει νόμος. Præerat is Aquilæ, quæ præcipuum erat legionis totius signum. Quo rectius hîc intelligi queant ista Valerij *lib.1.ca.6.* Aquilarum altera vix conuelli à primipilo potuit. Ad maximam hanc dignitatē gradatim ascendebant centuriones ab ordine decimo incipientes, donec peruenissent per reliquos ordines interiectos ad hunc primipili centurionatum. Prouectum ad ordinem istum Publium Salonium à coniutatis postulatum docet Liuius *7. Historiæ libro*, idem Sp. Ligustinum *libro supra quinquagesimum 2.* Quanta verò commoda idem perceperit ex omni legione, optimè cognosci poterit, *ex leg.1.C. de Primipil. lib.12.* item *ex l. pater. ff. de adim. legatis.* Notandum quoque Primipilum alias Primipilariū dici Suidæ πριμιπιλάριον, primipilarem, qui iam gessit primipili honorem, *l.33.§. Iulius. ff. de aur. & arg.* Liuius nominauit eum primū Centurionem, *lib. 7.* Dionysio est ἡγεμὼν τοῦ τάγματος, *dux legionis*, aliquando στρατοπεδάρχης τοῦ τάγματος *præfectus legionis*, ipseque primipilatus στρατοπεδαρχία. Quid mirum? Caput ille erat centurionum omnium & ductor, Aquilam regens. Quocirca reliquæ centuriæ ipsi quoque parebant. Huc refer illa Suidę πριμιπιλάριος, τὸ μεῖζον ἀξιωμάτων στρατιωτῶν ἔχων παρὰ ῥωμαίοις.

Primitiæ sunt Isidoro, quæ de fructibus præcerpuntur. Sunt enim fructus primi, quos Græci dicunt ἀπαρχάς. Illa dictio Græca resoluta eleganter & ipsum Isidorum tuetur, & etymon Latinum, quo primi intelliguntur fructus siue ex animalibus orti apud Hebræos, siue ex hominibus, siue denique ex terræ semine, etiam Diis consecrari ab Ethnicis. Cedebant illæ sacerdotum vsibus, siue ex lege, siue ex voto oblatæ. Vide Exodi *Exodi 22. Numer. 2.* De die autem primitiarum *23. Leuitici*, de ratione offerēdi casdem *Leuit. 2.* quamquam & ipse Iosephus diligenter idipsum prodiderit *Antiq. 3.* si quis eum inspicere velit.

Princeps ὑπηρέτης τῶν νόμων, *Minister legum* Platoni, ἔμψυχος νόμος & νομοφύλαξ, Aristoteli, *Dei simulachrum*, Plutarcho *in libello*, πρὸς ἀπαίδευτον, à capiendi significatione dictus est Isidoro, ꝙ primum capiat, sicut *municeps*, quod *munia capiat*. Etsi alij dictum eum velint,

quasi

quasi *primum caput*. Nec tantùm refertur ad dignitatem, ſed etiam ad ordinẽ. *Principem* enim *Senatus* legimus, cuius nomen primo loco recitari ſolebat, & *principem ordinis equeſtris*; quem primo loco ſcripſerant Cenſores in Equitum tabulis. *Princeps* etiam *iuuentutis* eſt apud Tacitum, qui ex Imperatoris alicuius filiis vel nepotibus, aut aliis ſanguine iũctis deligebatur propter indolem præclaram, vt in eum poſtea præ aliis transferretur imperium. Vnde Neronẽ principem iuuentutis à Claudio dictum cõſtat, imò Auguſtum, ſicut oſtẽdunt numiſmata Huberti Goltzij. *Principes* quoque *milites* ſunt appellati, qui à principio vtebantur gladiis. Et apud Virgiliũ; *Princeps ardentem coniecit Lampada Turnus*, id eſt, primus. Propriè tamen dicitur princeps, qui in ditione aut regno ſummam poteſtatem aut auctoritatem obtinet. Vulgo hic *legibus* dicitur *ſolutus*. Id an verum ex Vlpiani reſponſo: Certè vox digna maieſtate principis legibus ſe alligatum fateri. Eſt ergo ſubiectus legi, quæ regina eſt mortalium & immortalium, vt *ait Pindarus iuxta Chryſippum*: *Πάντων βασιλεὺς θνάτων καὶ ἀνθρωπείων*. cui *iuxta Demoſthenem*, *Πάντας προσήκει πείθεσθαι, ὅτι πᾶς νόμος ἐστὶν εὕρημα, καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων*. Hinc Mandane Cyri mater apud Xenophontem: *Regibus non libido, ſed leges dominãtur*. Et Pacatius ad Theodoſium: *Tantum tibi licet, quantum per leges licebit*, monétque Anaſtaſius iudices *leg. vltim. Cod. ſi contra inſtit. nullam ſanctionem, nullúmque reſcriptum, recipiendum, quod iuri vtilitatique publicæ plenè aduerſetur*. Falſus ergo Vlpianus, ſi communes iuſtitiæ ac honeſtatis leges ſpectes, quibus ille non ſecus, atque aliquis priuatus, aſtringitur. Non falſus, quantum ad ſolennium formularum leges attinet, quibus ille ſolutus poterit dici, tantum abeſt, vt eius libido aut voluntas ſit pro lege, ſicut dixiſſe legitur Iulia Caracallæ nouerca. Quid, quod plus eſſet futurum in concluſione, quàm fuit in præmiſſis, ſi quis inde, *quod legibus ſolutus dicatur princeps*, ratiocinari velit, *quiduis illi extra leges licere*. Etenim ſolutum eſſe legibus, non eſt *quiduis licitum habere*, ſed legibus præeſſe, & publica exigente neceſſitate eas poſſe reſtringere, & relaxare, cùm tamen ipſemet illis obedientiam præſtare debeat. Quemadmodum autem prætorum edicta, prudentum reſponſa, plebis ſcita, Senatus conſulta, ita principum dicuntur Conſtitutiones, Reſcripta & placita, quibus à placendo factum eſt nomen. Vt rectè ſcribat Iuſtinianus: *Quod principi placuit, legis habet vigorem*. Hinc & principum edictis publicandis noſtra lingua ſubiici ſolet ad finem: *Ʒbant ons alſo gelieſt*.

Principium à Principe deflexum videtur, ſicut princeps à primo capite.

Priuignus nomen obtinet, quòd prius quàm nouerca nubat, & in nouam familiam eat, progenitus ſit. *Pri* enim loco *præ* vſurpabant veteres, *authore Feſto*.

Priuilegium. Nomen habent priuilegia ſuum, quòd ſint leges priuæ, id eſt, priuatæ. Ita enim apud Ciceronem legi oportebat pro Domo, *& tertio de legibus*. Itaque vt priui homines dicebantur veteribus homines ſinguli, ſic priuilegia nihil ſunt aliud, quã ius ſingulare in certæ alicuius perſonæ vel cauſæ fauorem ac gratiam, propter aliquam naturalis æquitatis rationem inductum. Vnde apparet, ſiquidem contra naturæ ius vel publicam vtilitatem introducantur priuilegia, non eſſe magis priuilegia, quàm tyrannis eſt lex, *vt egregie probat Cicero, 3. de legibus*. Agellius docet *Noctium, libro 10. capite 20*. Veras leges non eſſe, quod non cadãt in definitionem, quam propoſuit Atteius Capito, cui lex erat generale populi, vel plebis iuſſum, rogante magiſtratu. Quin ratio ęquitatis poſtulat, vt omnes homines ſummi

cum

cum infimis pari teneantur iure, non vt ferantur leges in singulas personas. Qua de causa 12. Tabul. quoque vetuerunt ea irrogari, id est introduci his verbis: *Priuilegia ne irroganto.* Accursius voluit ea priuare legem, forte alludens ad falsum nominis etymon, vt solet præ imperitia linguæ cum Græcæ, tum Latinæ vir magnus alioqui. Quid, quòd potius suppleant legem ea parte, ad quam communis regula porrigi non potest, salua iustitia & æquitate, quæ est recta & vera quorundam sententia.

Problema multa significans vocabulum: primò, quidquid obiicitur defensionis causa dico *propugnaculum, munimentum, vallum, aggerem, scutum, præsidium.* item γέννημα *progeniem, aut fructum, aut quid emissum, quo pacto* S. sanctus est πρόβλημα Theologis Græcis. tertiò generaliter *quæstionem* seu *propositum*, vnde *Rhetoricum* vel *Logicum* πρόβλημα & προβλημάτιον, quod in quæstione seu disceptatione est positum, nomen arcessit à προβάλλω, quod est, *obiicio* vel *affero quæstionem in medium*, vt eleganter quoque notatum à Goclenio.

Probus appellatur à Festo, qui se prohibet à malefaciendo, quasi *prohibitum* dicas. Alij probum dictum volunt, quasi *probatum*, sumpto nomine à re metallica, quæ igni est bene excocta & explorata, sicut Græci dicunt ἀργύριον δόκιμον καὶ νόμισμα, καὶ χρυσὸν ἀκίβδηλον, δοκιμαζόμενον ἐν τῷ πυρί.

Procella, quid sit, docet Plinius *libro 2. cap. 48.* incliuatur à verbo *procello*, id est, *prosterno.*

Proconsul, siue eum accipias, cui vltra legitimum & annuum tempus prorogatus est Magistratus, siue eum, qui ex priuato in prouinciam ad bellum gerendum est missus, aut eum, qui ex magistratu in prouinciam abiit, aut eum denique, qui constituta Monarchia à Senatu in eas prouincias est missus, quæ populi fuerunt (his enim quatuor modis accipi solet hoc nomen) dictus videtur Fenestellæ, quod pro consule mitteretur, eiusque vice fungeretur. Sũt hoc quo viri nõ triuialiter instituti, qui contendunt duo esse distincta vocabula, alterum *præpositionem*, alterum *nomen.* Alij vnum nomen compositum esse volunt, & regulariter inflecti per omnes casus, sicut *pronepos* & *proauus*, cui sententiæ se adiunxit Aldus Manutius iunior, *de Orthographia libro.* Ego etsi inueniri non diffitear apud Ciceronem, Gellium dici *Proconsule* ἀκλίτως & veteri modo, tamen istum loquendi modum dixerim nunc obsoletum, antiquatum, imò planè mutatum, neque aliter iam scribere & loqui eruditos, quam esse loquendum censuit Aldus. Pomponius scribit Posthumio Albo & Sex. Fusco Coss. bello infeliciter cum Æquis gesto proconsulem primum T. Quintium fuisse creatum. Sex eum lictores præcedebant. Cætera omnia habebat vti Consules, & inde statutum, vt qui Consules vno anno fuissent, sequenti Proconsules essent. Deinde Proconsules mittebantur ad prouincias, & singuli singulos habebant legatos, qui administrationi præstarent auxilium. Aderant illis & *militum tribuni, Centuriones, Præfecti, Decuriones, Scribæ, Accensi, Præcones, Lictores, Interpretes, Tabellarij, Aruspices, Cubicularii, Medici*, & qui quotidianæ vitæ propè socij fuerunt, quæ *Cohors prætoria*, & *quasi prætoria* est dicta, Instruebantur quoque viatico, quo pertinebat aureus annulus, qui *teste Zonara*, magistratibus peregrè proficiscẽtibus de publico dabatur, item *vestes, vasa, vehicula, muli, tabernacula*, quæ instrumenta locata fuisse indicat Ventidius, qui *vt Agellius refert libro decimoquinto, capite quarto*, victũ quæsiuit comparandis mulis, & vehicula Magistratibus, qui sortiti prouincias forent, præbenda publicè condu-

conduxit. Ita Alexandrum Seuerum instruxisse necessariis rebus Magistratus, quos in prouinciam mittebat, tradit Capitolinus, idque veterum exemplo, ita vt præsides prouinciarum acciperent *argenti pondo vicena, phialas senas, mulos binos, equos binos, vestes forenses binas, domesticas singulas, aureos centenos, coquos singulos*, vt & alij notarunt. Horum potestas extra prouinciam nulla erat, vt & in vrbe Roma, maximè Consule præsente. Vbi enim aberant Consules, licebat eorum vices supplere, vrbi præesse, habere Senatum, comitia indicere futuris consulibus, & si in prouincia sibi decreta dignum quid gessersant triumpho, de victis hostibus triumphare. Nam P. Philo Proconsul de Palepolitanis & Græcis triũphum egit, Seruilius de Cilicibus & Isauris.

Procus à procando & nimium lasciuè poscendo dictus est Vertio. Perottus à *prociendo*, id est, petendo deriuat. Inde & *procaces meretrices*, quòd assidue petant.

Procyon canicula, quod ante maiorem canem oriatur, nomen tulit. Est enim *κύων canis*, apud Græcos. Hæc (*vt scribit Columella lib. 12.*) oritur Idibus Iuliis, ardentissimo, *vt Plinius refert*, æstatis tempore, quippe sole ingrediente primam Leonis partem. Cum feruent maria, fluctuant in cellis vina, mouētur stagna. Vnde Flaccus: *Iam Procyon furit.* Est eidem stellæ & nomen Syrio, quem Virgilius *steriles* dixit *agros exurere.* Sub eo molestus purgantium vsus Hippocrati.

Prodigium Festo & Ciceroni, *de diuinatione libro*, à prædicendo est dictum, cæteris etymologicis, quod diuinitus propagetur futuris & consecuturis rebus, hoc est, ante illas propellatur. De prodigiis scripsit Obsequens, & inter nostros Fredericus Nauseas *in mirabiliũ libris*, multa obseruatu digna. Vide & titulũ *de prodigiis Valerij, lib. 4.* vbi prodigia ante Pharsalicam pugnam oblata Pompeio & territo admodum exercitui insolitis signis diserte recenset.

Profanus, *βέβηλος*, dictus videtur, quasi *procul* à *fano*, i. e. *religione*.

Proletarij Ciues à munere officióque prolis edendæ sunt appellati, quòd cùm re familiari minus possent Rempubl. iuuare, sobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarent, *vt docet Iulius Paulus apud Agellium.*

Prologus *πρόλογος* comediæ pars (diuiditur enim in quatuor partes *Prologũ, Protasin, Epitasin & Catastrophen*) nec quidquam aliud quam antecedens veram fabulæ compositionem elocutio siue narratio, in qua Poëta rem suam agit, à *πρὸ* & *λέγειν*, accessit nomen. Is autem non vniusmodi vbique. Alias enim *συςατικὸς cõmendatitius*, quo fabulæ, vel Poëta commendatur, alias *ἀναφορικὸς*, id est, *relatiuus*, quo aut gratiæ referantur populo, aut refelluntur aduersariorum obiectiones, vt in Andria Terentij. Alius argumentum narrat, aut Poetæ cõsilia, & dicitur *ὑποθετικὸς*. Alius denique *μικτὸς*, id est, *mixtus*, cõtinens in se omnia prædicta.

Prometheus frater Epimethei, & filius Iapeti, qui Iouem decepisse legitur in fabulis, artes inuenisse, cœlitus detulisse ignem ad homines, & Caucaso alligatus fuisse à Ioue, quod Parcarum sortem de Thetidis filio, qui patre maior & clarior esset futurus, patefecisset, atque ita Iouem ab eius congressu deterruisset. nomen inuenit à *πρὸ καὶ τῆς μήτιος*, quæ vox consilium significat, quòd ille captabat, antequã factum aliquod aggrederetur, id quod verè hominis est sapientis. Vel dictus Prometheus, quasi *προμήδης* cõsilia prænidẽs, *δ* in *θ* mutata, aut deniq; à *πρὸ* & *μήδειν*, quod erat antiquis, *ταυτὸν τῷ μανθάνειν*. Primus hic fertur annulo ferreo circũdedisse digitum, gemma etiam palæ inclusa, vnde annulos gerendi consuetudo irrepsit.

Promontorium, à prominendo dictum

Salustius de Sardinia. *In oriẽte latior prominet, quam in occidente.* Tale *pachynum,* Siciliæ, & alterum *Lilybæum*, tertium *Pelorum, Maleum* Græciæ, *Sigæum* Asiæ.

Promus vnde, nisi à promendo? Etenim promendis cibariis ex penuria cella præest. Ita *Condus* à condendo. Auctor Fulgentius Placiades. Horatius 2. Satyr. 2. *Ni liberis diluta, foris est promus.* Apuleius in Apologia dixit, *librorum promum, qui præest promendis libris, & quasi Bibliothecarius est.* Propriè tamen dicitur de eo, qui cibos promit. Sicut verò apud Germanos tempore hodierno, ita apud Grẹcos olim mulierũ id munus fuisse, ex Homero constare potest, apud quem legis Odyss. 1.

Σῖτον δ' αἰδοίη ταμίη παρέθηκε φέρουσα
Εἴδατα πόλλ' ἐπιθεῖσα, χαριζομένη παρεόντων.

Vbi Eustathius annotat ancillam promentem & condentem ad victum necessaria, rectè αἰδοίην nominari ab Homero, quod famulas in his ministrantes σώφρονας, id est, *modestas ac temperãtes* esse oporteat, ne exhauriantur Domini. Adde & illa Aristophanis in ἐκκλησιαζ.

Ταῖς γὰρ γυναιξὶ φημὶ χρῆναι τὴν πόλιν
Ἡμᾶς παραδοῦναι, καὶ γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις
Ταύταις ἐπιτρόποις καὶ ταμίαις χρώμεθα.

Vnde colligitur Athenienses quoque vsos fuisse mulierum ministerio ad domestici victus dispensationem. Sed & Hector Il. 2. cùm rediens è prælio Andromachen vxorem quæreret, nec eam domi inueniret, fingit enim Poeta allocutum famulas, inter quas ὀτρηρὴ ταμίη, id est, *famula* rebus condendis & promendis destinata, πρὸς μῦθον ἔειπε.

Promulsis dicta est cœna veteribus, *sicut Turnebus in Aduersariis, & Iustus Lipsius 3 antiquit. lectionum notarunt*, quòd ante mulsum daretur. Nam antiqui in conuiuiis primum haustum sumebant ex mulso ad profligandum sitim, quod vacuis & inanibus venis initio dulcem potionem infundendam putarent. Itaque ex austero vino mulsum conditum reprehenditur. Aristippus, *inquit Horatius*, forti miscebat mella falerno. Hinc intelligitur, cur scripserit Varro *3. de re rustica: Fanus venit ad altaria, & mel ad principia conuiuij, & in secundam mensam administratur.* Alij promulsidem interpretantur: quod mulsi vice dabatur conuiuis ad prouocandam appetentiam. Sed Senecæ huc quoque adducere placet testimonium, ex *lib. 20. epist. 12.* de Spanio quodam è genere Lucifugarum. *Circa lucem,* inquit, *discurritur: Pueri vocãtur cellarij, coqui tumultuantur. Quæro, quid sit? Dicitur, mulsum & alicam poposcisse, à balneo exisse.* Et Plinius Iunior *libro Epist. primo. Paratæ erant lactucæ singulæ, cochleæ ternæ, oua bina, alica cum mulso & niue.* Nec ineptè, etsi Satyricè Horatius, paulò etiam apertius, quàm ante:

Vacuis committere venis
Nil nisi lene decet: Leni præcordia mulso
Proluerit melius.

Interim notandum, cùm cœnæ lautiores in diuersos ferculorum missus distinguerentur apud veteres, ad primos missus vel primam mensam, quam & *Antecœnam* vocabant, referendam esse promulsidem siue gustationem, vt nominat Petronius in hunc modum scribens: *Iussi ergo discubuimus, & gustatione mirifica initiati, vino etiam Falerno inundabamur. Gustatio,* inquit Turnebus, *prima pars cœnæ, gustus aliis.* Quid quòd pro hac cœnæ parte Horatio etiam prandium sit dictum? Athenæus *libro quarto* nominat προοίμιον, τοῦ δείπνου, Hebræi פרפאאות שלפני המזון. vt quidam volunt, quorum hîc fidem sectari admodũ procliue, donec didicerim meliora.

Proœmium προοίμιον, alias ἡ ἀρχὴ, vel εἰσβολὴ τοῦ λόγου, descendere videtur ἀπὸ τῆς οἴμης, id est, *cantu*, vocabulo sumpto à citharœdis, qui pauca quædam ante legitimum carmen modulari solent, quod Platoni in Philebo est ἀναχρούεσθαι, idque promerendi fauoris gratia. Vel potius descendit ab οἴμου

via,

via, quia ante ingressum rei ponitur. Quocirca Cicero vestibulum & aditum ad causam vocat. Duplex id esse cõstat ex Rhetorum præceptis: *Rectum*, quo *statim & apertis rationibus idoneum reddimus animum hominis ad audiendum*: Et obliquum, *quod fit* πλαγίως καὶ κρυπτικῶς *obliquè & latenter circuitione, scilicet & dissimulatione quadam, ideoque dicitur* ἔφοδος, *quasi incantatio*, in Fauorini Lexico ἡ γοητεία, in Politico Platonis, ἐν κύκλῳ περίοδος, Latinis *Insinuatio*. Causam enim habet αἰσχρὰν ἢ παράδοξον, *turpem aut admirabilem*, quæ animos auditorum alienat à nobis. Vnde necesse obliquè & clã irrepere ne sentiant turpitudinem, & proinde alieniores euadant. Probat Fabius magis hoc nomen quàm exordium, quod sit quasi quædam præcentio orationis. Vt rectè dixerit Aristoteles in Rhetoricis: Τὸ μὲν οὖν προοίμιον ἐστὶν ἀρχὴ λόγου, ὥσπερ ἐν ποιήσει πρόλογος, καὶ ἐν αὐλήσει προαύλιον. Atque hæc cum etymo præcedenti bellè conueniunt.

Propheta, vox in sacris literis virum significans, qui Deo peculiariter familiaris, cum eo per certas visiones sua habet colloquia, qualis Abraham *Genes. 20.* item Doctorem immediatè & diuinitus vocatum, qui non tantùm sacras literas nouit & exponit, sed etiam de Messia, de venturis pœnis & liberationibus futura quædam præuidit atq; prædixit, rursus interpretem alterius, *vt Exod. 7.* de Aarone Mosis Propheta & interpretem arcanorum, qualis in Babylone Daniel, in Aegypto Ioseph: nomen inuenit, vel παρὰ τὸ φάναι, quod *res illi manifestentur per visiones*, vel παρὰ τὸ φωνεῖν, *quod oracula, obscuriora, eloquendo interpretetur*, vel simpliciter à προφημι, *quod futura prædicat*, vel denique παρὰ τὸ φαίνειν, id est, *ostendendo & declarando, quod rerum euentus populo denunciet*. Apud prophanos auctores passim eo nomine appellatur idolorum minister, quales in Creta Prophetæ Iouis. Talis apud Euripidẽ in Ioue φοίβου προφῆτις, *Phœbi prophetissa*, Apostolus ad Titum vtitur ea voce pro Poëta, cum Epimenidem Cretensem citat contra Cretenses. Alias eius significationes varias omitto lubens, cùm hæ præcipuè sint & dignę notatu. Notandum tamen Hebræos olim prophetas omnes nominasse Vidẽtes, *vt est videre lib. 1. Reg. cap. 9.*

Propilia tribus à nomine progenitricis traxit vocabulum. Consueuerunt enim non à viris solum, sed etiam à fœminis nominare tribus, *vt scripsit Festus*.

Propitiatorium, quod nihil aliud erat, quam arcæ fœderis operculum, duobus Cherubin alas superextendentibus insignitum, alias appellatum Oraculum, quod ad illud Deum in primo templo cõsulerent ex ipsius mãdato *Exo. 27.* sic nominatum videtur Isidoro, quasi propitiationis oratorium. Propitiatio enim placatio est. Fit & eius mentio *Nume. 8.*

Proprætor. Duo potissimùm ordinarij prouinciarum rectores fuisse leguntur apud Romanos, Prętores, qui in prætura, & Consules, qui vrgente grauiore bello, in consulatu prouinciis præfuerunt. Horũ verò prætorum eadem fuerunt insignia, quę Prętorum vrbanorũ, *Lictores* videlicet sex, *totidem fasces atque secures*, vnde ἑξαπέλεκυς dixerunt. id est, *sex securium*, quemadmodum scribunt Ammianus & Dio. Ordinariũ tempus quo præerant prouinciis, erat annus. Quòd si prorogato post annum imperio in prouinciis mansissent, Proprętores appellabantur. Quamquam & illis postea datũ id nominis fuit, qui ex priuatis ad bellum gerendum, non ad gubernãdam prouinciam sunt missi, qualis fuit, C. Octauius: Item illis, qui gesta in vrbe prætura sub finem anni in prouincias profecti his ipsis præfuerunt, suntque dicti *ordinarij Magistratus prouinciales*, eadem illis concessa potestate, quę concedi solebat Cõsulibus: Deniq; & illis quos C. Octa. August. & post eũ Imperatores reliqui in eas prouincias,

miserunt, quas sibi reseruabant, maiorē eisdem obtinentibus potestatem, quàm proconsules habebant, qui præficiebantur prouinciis populi. Additi fuerunt illis non secus, ac Proconsulibus inter Comites *legati*, dicti à legendo Varroni, qui operam suam in prouinciis nauabant, eosq; tres ad minimum numero fuisse inuenio. Adsciscebātur autem permissu Senatus ab ipsis Præsidibus, aut à Senatu concedebantur, aut extra ordinem aliqua lege deligebantur.

Proquæstor appellatus fuit Romanis, qui mortuo Quæstore Præsidi cœpit esse loco quæstoris, item qui *Quæstore* decedente interim successore non exspectato, prouinciæ ipsius fuit præfectus, non quidem à Senatu aut populo instar Quæstoris, verum à *Proprætore* vel *Proconsule*, prout & alij obseruarunt.

Prora πρῷρα, frons nauis Virgilio, παρὰ τὸ προεῖναι, id est, à *præeundo*, quibusdam nominatā videtur, aliis ἀπὸ τοῦ προορᾶν, i. e. *prospiciendo*. Vergit enim prorsum in nauigando. Huic qui præest, dicitur *Proreta*, Græce πρωρεύς.

Proscriptio, quæ nihil aliud quam relegatio est, in ciues olim Romanos exercita, aut in exilium damnatio, bonis in fiscum redactis, à scribendi ceremonia arcessit nomen, Sylla tulit legem, vt publici essent proscriptorum agri, quod maximè de iis agris intelligendum, qui in Thuscia circa Volaterras ac Fesulas erant, quos militibus suis Sylla diuisit, *teste Cicerone*, & Sallustio in Catilinæ coniuratione. Facta est & denuo à Triumuiris proscriptio, quam conferri Dio cum Syllana, *libro quadragesimo septimo*. Dicit & eorum amicos fuisse proscriptos, quòd qui vnum ex Triumuiris vel studio, vel facto suo iuuisset, statim inimici loco haberetur reliquis. Incertitudinē vitæ humanæ demōstrauit. L. Philuscius, qui ante à Sylla proscriptus, cū periculum euasisset, iam iterū proscriptionis iniuriæ subiectus fuit, & tādem occisus. Multi perierunt διά τε ἔχθραν καὶ διὰ χρήματα, *inquit Dio*. Multi etiam euaserunt, postea in patriam reuersi & asciti in magistratus pro volubili rerū humanarum conditione. Quæ postea M. Lepido, & L. Planco Coss propositæ fuerunt tabulæ, nemini quidem intulerunt necem, sed facultates ademerunt. Cùm enim opus haberēt pecuniis, multum debentes militibus, coegerunt eas hac ratione. Sic in proscriptione Syllanā spargi solebat, hunc ædium splendidarum causa iugulari, illum horti, aliū thermarum, *teste Plutarcho*. Itaq; Q. Arbelius nullius sibi criminis conscius, cùm fortè in forū progressus tabulam proscriptiōis legisset, in quíe ea reperisset & suum nomen, *eheu me miserum*, inquit, *prædium in Albano meum me persequitur*, & paululum progressus ab insequente est trucidatus.

Proseda appellantur à Plauto meretrices, quod ante stabula sederent, corpore vulgato, sicut & Festus notat. Reponēdum hoc nomen putat Brissonius apud Petronium in Satyrico, vbi legis. Iam pro sella meretrix assem exegerat, cum potius scribēdum sit, proseda meretrix.

Proselini nūcupati sunt Arcades, à Luna, quæ est σελήνη, quod à diluuio Deucalionis dicerēt se primos inspexisse nascētē lunā. Quo nomine calceos nectebāt fibulis Lunę in speciē factis: quę falcatā sua cornua protendit, sicut & apud Romanos nobiliores lunulas gestasse scribit Plutarchus. Persuasionis huius Arcadum meminit & Apollonius *libro quarto*, vbi interpres hoc modo: Ἀριστοτέλης ἐν τῇ τεγεατῶν πολιτείᾳ φησὶν, ὅτι βάρβαροι τὴν ἀρκαδίαν ᾤκησαν, οἵτινες ἐξεβλήθησαν ὑπὸ τῶν ἐπιθεμένων αὐτοῖς, πρὸ τοῦ ἐπιτεῖλαι τὴν σελήνην, διὸ καὶ κατωνομάσθησαν προσέληνοι, τινὲς δὲ φασὶν ἐνδυμίωνα εὑρηκέναι τὰς περιόδους, καὶ τοὺς ἀριθμοὺς τῆς σελήνης, ὅθεν καὶ προσελήνους τοὺς ἀρκάδας κληθῆναι: Ἀρκὰς γὰρ ὁ ἐνδυμίων. Et Maro: Arcades ipsū credūt scvidisse Iouē, cū sæpe nigrantē Aegida concuteret dextra, nimbosq; cieret. De calceamen

ceamẽtis autem illis commaticũ fertur Herodis dictum Bradeam vxoris fratrẽ, qui cum generis sui nobilitatem æquo verbosius apud Romanos ostentaret, *Ne tu*, inquit, *generis tui nobilitatem in astragalis gellæ*. Vnde lucem accipere, videtur Iuuenalis istud: Et nobilis & generosus Appositam nigræ Lunam subtexit alutæ.

Proserpina, Cereris filia, vox origine Latina, non Græca, *vt censet Cicero*, à serpendo videtur dicta. Serpunt enim per terram, & ex terra, *id est*, Cerere, nascuntur fruges, quibus ea significatur. Quia verò eædem latent ad tempus, donec exiliant solis calore elicitæ, atque eductæ in auras, fingitur hæc Dea rapta ab Inferorum diuitiarúmque Deo Plutone. Inde Phurnutus explicãs μυτολογίαν: ἁρπάσαι δ' ὁ ἅδη τὴν θυγατέρα τῆς δημήτερος ἐμυθεύθη, διὰ τὸν γινόμενον ἐπὶ χρόνον τινὰ τῶν σπερμάτων κατὰ γῆς ἀφανισμόν. Græcè dicitur περσεφόνη, quasi φέρουσα τὸ ἄφενος, diuitias ferens, *authore Hesychio*, id quod de terræ fructibus tandem prorumpentibus, & suã consecutis maturitatem rectè etiam intelligi potest. Quinimo terram ipsam quoque dictam Proserpinam, quòd ex ea proserpant fruges notat Augustinus *ex Varrone*. Profundam Cererem nominat Claudianus, Virgilius *infernam Iunonem*. Varro eodem nomine *Lunam* repræsentari censuit, vnde flammeum oris honorem ipsi attribuit idem Claudianus. Sicut verò Cereris mysteria re & cognomento maiora celebrabantur Eleusine, ita minora Proserpinæ, inque gratiam Herculis instituta, cùm is initiari efflagitaret, agris celebrata legimus. In fabulis quoque narratur, cuiusque capitis crines abscindere Proserpinam, vt orco damnetur. Quo spectant illa Virgil. Æneid. 4.

Nondũ illi flauum Proserpina vertice crinẽ
Abstulerat, Stygióq; caput dãnauerat Orco.

Proserpina, περσεφόνη. Hebræam habet originem, nempe à פרי *Peri*, fructus, & צפון *Saphun*, tectus, opertus; vel צפון *tsephum* absconditus. Persephona, περσεφόνη, fructus absconditus, latens in terra. A plutone (quo nomine vis & natura terræ intelligitur, à verbo פלט *Palat*, eripuit, vnde raptor dictus Poëtis) raptã ad inferos dicitur. Quæ omnia mendaces Græcos, idololatriæ fascino dementatos suis mythologiis vulgo illusisse, sibique ipsis horrendum in modum imposuisse demonstrant.

Prosodia pars Grammaticæ, quę docet accentus, hoc est, rationem attollendi syllabas pronuntiãdo, tùm quantitem earundem; nomen trahit ἀπὸ τῆς ᾠδῆς id est, *cantu*, vel παρὰ τὸ ᾄδειν, id est, *canendo*. Quippe poëmata veteres nominabãt ᾠδὰς, *teste etymologico magno*: ἡ παρὰ τὸ προσᾄδειν, καὶ ἁρμόζειν, τῇ ὑποκειμένῃ λέξει, ἢ ἐκ τῆς προσθέσεως, καὶ τῆς ᾠδῆς.

Prostibulum vel *Prostibula*, alio nomine scortum vel meretrix, à prostãdo nomen accepit, etsi Isidorus deriuare videatur à posternendo, *libro 18.* vel quòd staret ante stabulum quæstus gratia, *vt Nonius notat*. Qua ratione eiusce modi meretrices etiã *Prosedas* appellatas fuisse à Plauto vult Sex. Pompeius, *libro 14.* Locus Poëtæ extat in *Pœnulo Act. 1. Scen. 2.* Notandum est illud, *Consueuisse meretrices nudo corpore prostare, sicut in Heliogabalo traditum à Xiphilino*. Itaque Iuuenalis Poëta loquẽs de Messalina prodigiosæ libidinis fœmina, quæ se noctu in lupanar contulerat, ait, *Tunc nuda papillis Constitit auratis titulum mentita Lycisca.* Inter meretricem porro & prostibulum eam differentiam fecerunt veteres, *notante Nonio*, quòd meretrix copiã sui faceret tantummodo noctu, prostibulum autem ante stabulum staret quęstus nocturni & diurni causa.

Protelo verbum videtur Steucho, fieri ex πρὸ & τέλος, quæ vox *finem* significat, quasi idem sit, quod *in longum fines ac metas temporis proferre*.

Protropum, vinum sponte defluens,

antequam calcentur vuæ, quod *πρόχυμα* est Florentio apud Constantinum *γεωπ. 6. cap. 16. παρὰ τὸ πρὸ τοῦ τραπᾶν* deducit originem. Notationem istam confirmare videtur Plinius *lib. 14. capite 9.* his verbis: *Sed inter genera potuum ponere debeo & protropum*, Ita appellatur à quibusdam mustum sponte defluens, antequam calcentur vuæ. Rectè ergo & Pollux: *Οἶνος πρότροπον, ὃ πρὶν ἀποθλίβεσθαι ἐκρυεὶς.* Athenæus *πρόδρομον ἢ πρότροπον* à Mitylenæis dictum tradit. Sed & Plinius agnoscit *Protropum, Gnidium*, quippe ex Gnido solitum deuehi Romam, vbi in maximo pretio habitum non modò pro varijs medicamêtorum compositionibus, verùm etiam pro diuitum & nobilium mensis, cuius etiam Vitruuius meminit, *lib 8. cap. 3.* vbi loco *Protyri* legendum *Protropi*.

P*rouerbium*, quod est celebre dictum scita quapiam nouitate insigne, sæpe in se metaphoram aut hyperbolen, aut etiam ironiam sententiámue, aut qualemcunque descriptionem continens, quale est: *Dolium pertusum*, item *ad Cornos, ad Calendas græcas, Euripo mutabilior*, quasi *probatum* verbum dictum interpretantur nonnulli. Græcè dicitur *παροιμία*, à *παρὰ οἶμος*, id est, *ὁδὸς*, quasi *passim sparsum per ora hominum*, adagium quoque Latinis, vt alias admonitum. Hebræi nominant משל, Chaldæi מתלא & מתל. Et illi non tantùm eo complectuntur prouerbium, sed etiam figuratam orationem, sententiam egregiam, dicterium, metaphoram, doctrinam. Quo fit vt multa quoque prouerbia apud Latinos & Græcos sententiæ sint vel potius *γνῶμαι*, quale est illud, *spartã, quam nactus es, orna*: Item *τὰν ἀρετὰν καὶ τὰν σοφίαν νικῶνται χελῶναι.* Etiamsi nõ omnes sententię & apophthegmata (nã & hæc indicant Rhetores illis affinia) prouerbiorum albo sint inferendæ. Est enim *γνώμη* dictum breue continens præceptum de moribus, aut aliquam de præmiis & pœnis commonefactionem.

Ar prouerbium valde celebre est dictũ, plerúmque figura aliqua côditum. Magnam illorum farraginem in Chiliades suas congessit Erasmus, post Erasmum Gilbertus Cognatus, Adrianus Iunius Polydorus, Vlpius Franekerensis, vt & ego nonnulla partim edita, partim adhuc conflictantia cum blattis, dum Mecœnatem in hac Philomusorum penuria (quæ temporis infelicitas?) nondum inuenimus.

P*rouideo*. Varro *5. de lingua Latina* affirmat quædam in Græca lingua nonnullos existimare Latina. Ego autem cum ipso potius à Græcis deriuauerim. Vocabula ab eo prolata sunt, *scalpere σκαλεύειν, sternere στορεννύειν, lingere λείχειν, ferre φέρειν, prouidere προϊδεῖν, errare ἔρρειν.* Item *γίγνομαι* à *gigno*, & ab eo quod dicunt *στραγγαλίζειν, strangulare, tingere τιγγάνειν.* Præterea ab eo, quod nos *malaxare*, illi *μαλακίζειν, potare ποτίζειν, domare δομᾶν, mulgere* ab *ἀμέλγειν*, vt *runcinare* à runcina, cuius origo Grę ca *ῥυκάνη*. Ita illa omnia ideo Varrone, qui ab Ausonio *Popma* Frisio castigatior est editus, quam vnquam antea, adiectis coniectaneis & notis. Rectè addideris *propino* verbum, cui respondet *τὸ προπίνω*, apud Græcos. Quin eadem origo doti, arrhaboni, domui, *Dono*, & aliis innumeris, de quibus loco suo.

* P*rouidentia*. Vox Prouidentiæ, tam Hebræa, quàm Græca & Latina, prima sua significatione, cognitionem significat, & ad intellectum refertur. Secundâ, curam habere & prospicere, atque ad voluntatem & actionem refertur. Abrahamus dicit filio. Deus prouidebit (*jirhé*, à *raah*. cernere, intueri, videre) sibi pecus. Hebræi aliud verbum habent, *Schakadh*, quod prouidere, & diligenter curare significat, & prima sua significatione cognoscere. *Πρόνοια* Græcis, Latinis P*rouidentia* dicitur, quæ viris peritis rerum tribuitur frequenter. Latinam vocem explicat Cicero lib. de Inuentione his verbis; P*rouidentia est, per quam*

futurum

futurum aliquid videtur, antequam fiat. En primam partem, quæ ad intellectum refertur, πρὸς τὸν. Idem de natura Deorum, lib. 2. *Prouidentia, quæ πρόνοια à Græcè dicitur potissimum prouidet* (non tantùm procul sed prope videt, id est, maximè longè antequam res eueniant, & quum adsunt, attentè curat) *& in iis maximè est occupata.* En actionem prospiciendi & curandi. Dubium non est igitur, quin Prouidentiæ nomen tria in sua significatione includat; Præcognitionem rerum & necessitatem: voluntarem & curam prospiciendi: actionem ipsam qua res curantur & reguntur. Ad præcognitionem quod attinet, in ea certè & memoria præteritorum, & cognitio præsentium necessariò comprehenditur. Qui enim Præcognoscit futura, quomodo non meminit preteritorum, & cognitionem non tenet præsentium? Idcirco Greci Poëtæ πρόνοιαν vocarunt ἀδράστειαν, à verbo διδράσκω, id est, fugio, & ab a priuatiua particula: eo quòd Prouidentiam (diuinam) nihil effugiat. Item appellarūt πεπρωμένην; quam vocem Theodoretus lib. de affect. Græcorum interpretatur quasi πεπερασμένην, id est, perfectam transactámque rerum gubernationem. Alij, quòd per omnia transeat, à verbo περαιόω, transeo. Neque omittendum est, quod scribit Augustinus lib. 33. Quest. 31. q. prudentiam à qua est prouidentia, diuidi à Philosophis in memoriam preteritorum, intelligentiam presentium, & prouidentiam futurorum: & prudentem, seu prouidētem & prouidum illum dici, qui ex preteritis quę meminit, & ex presentibus quæ intelligit, quid porro futurum sit constituere potest.

Prouincia dicta aliquibus, quòd procul ab Italia armis esset deuicta. vel, *iuxta Festum,* quòd populus Romanus eam prouicit, id est, anteuicit. Redigebantur autem in formam prouincię integrę regiones, & à populo Romano missis in eas presidibus gubernabātur. Nomē autem accipitur tribus, apud auctores modis. *Primum* pro regione armis, aut alio quocumque modo in potestatem redacta, & à populo Romano Magistratui suo subiecta. *Secundò*, pro quacumque regione, in qua Imperator Romanus bellum abministrabat. *Tertiò*, pro quacumque publici muneris procuratione. Diuiduntur à nonnullis prouincię in *Continentes* & *Transmarinas.* Continentes dicunt *Galliam, Illyricum, Rhetiam, Vindeliciam, Pannoniam, Germaniam:* *Transmarinas, Asiam, Aphricam, Syriam, Cyprum, Achaiam.* De Sicilia dubitatū, *vt indicat Vlpianus l. nationem de verbor. significationibus.* Fuerunt & quędam Consulares, quę ab iis, qui consulatum gesserant in vrbe, sequenti anno consulari imperio obtinebantur. Quędam pretorię, quas obtinebant, qui proximo anno in vrbe functi fuerant pretura. His si quando prorogaretur imperium post preturam aut consulatum, atque ita remanerent in prouinciis, nominabantur Proconsules & Propretores, vt aliàs dictum. Post annum à C. V. sexcentesimū, institutum est, vt Pretores ex pretura, & Consules ex consulatu mitterentur in prouincias, qui & ipsi Propretores & Proconsules dicebantur, sibique adiunctos habebant questores, & alios magistratus. Quod ipsum, quia dignum est obseruatu, silentio haudquaquam premendum duxi. Sub Imperatoribus tandem ea est facta Prouinciarum diuisio, vt alię dicerentur esse populi, alię Imperatorum. Priores illas administrabant Proconsules à populo missi, vel potius à Senatu, posteriores Propretores designati ab illis, quibus summa in Republica erat potestas. Requirit Cicero pro Qu. Ligario in prouinciæ prefecto non tantùm integritatem & continentiam, vt conseruet non predetur prouinciam, sed etiam fidem, qua fit vt seruet iusiurandum, suumque ritè administret officium. Seuerus Imperator & Antoninus Xenia, quę accipere solebat Proconsul

in Pro

in Prouinciis, hoc veteri prouerbio sunt moderati: Οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων, quod *esset inhumanum à nemine accipere, passim, vilissimum, per omnia, auarissimum*, prout ab Vlpiano explicatum inuenio.

Prudentia, à prouidendo descendit, tracta notatione à caussa. Huius virtutis, est *dare consilium, discernere bonum à malo, verum à falso, ritè versari cum aliis, perspicere occasiones, verbis solerter, rebus prudenter vti, ad omnem consultationem & tempus & diligentiam adhibere.* Pugnant cum ea curiositas & stultitia, suntque eius actus quinque, *deliberare*, quod est τῆς εὐβουλίας: *cito inuenire medium*, si sit opus, quod est τῆς εὐστοχίας: *rectè indicare de mediis inuentis*, quod est τῆς συνέσεως, id est, sagacitatis: *absoluere iudicium*, vnde sententia, quæ dicitur γνώμη: & denique *præscribere circumstantias actionis*, vnde proprium prudentiæ nomen descendit. Illa viam præscribit in omni conatu naturæ, inque omni studio & actione virtutis modum. Sine ea nulla planè est virtus, nec tamen omnis virtus prudentia, quod Socrates voluit. Quippe licet omnes plantę partes vniãtur in radice, tamen quælibet pars radix ipsa non est. Raò aut nunquã plena ea aut perfecta reperitur in homine, cuius est errare & labi. Itaque rectè Boetius, *Doctos quidem multos vidisse se dicit, prudentes autem perpaucos.*

Pruina, vapor humidus debili solis calore ad infimam vsque regionem aëris elatus, in qua noctis frigiditate congelatur & descendens herbis adhæret, quasi *perurina*, quòd arbores & flores vrat, est appellata Grammaticis, quorum sententiæ hîc stare decretum. Nam quod alij pruinam, quasi *purinam* dictam volũt, ἀπὸ τοῦ πυρὸς igni, in idem recidit, si non tam ius vocabuli, quam sensum spectes.

Prytaneum. Placet adscribere Etymologici magni verba, quæ sunt: Τόπος ἦν παρ' Ἀθηναίοις, ἐν ᾧ ἐκεῖνοι σιτήσεις τοῖς δημοσίοις εὐεργέταις ἐδίδοντο, ὅθεν καὶ πρυτανεῖον ἐκαλεῖτο, διονεὶ πυροταμιεῖον· πυρὸς γὰρ ὁ σῖτος, τουτέστι τοῦ σίτου δημοσίου ταμεῖον. Locus erat apud Athenienses, in quo cuilibet ex populo bene de Republica merito alimenta præberi solebant. Vnde & *prytaneum* appellabatur, *quasi frumenti horreum.* Est enim πυρὸς *frumentum*, vel potius σῖτος, id est, *publici frumenti penus.* Origo itaque vocabuli trahi videtur à tritico, quod πυρὸν nominant Græci, Celso quoque ipso non refragante. Est & πρυτανεῦσαι nihil aliud, quam ταμιεῦσαι, & πρύτανις ὁ σιτοφύλαξ. In hoc ipso loco, vt sibi imposterum alimenta suppeditarentur, quoad viueret, dixit se meritũ Socrates moritur⁹ propediẽ. Vt bene scriptũ reliquerit Suidas: πρυτανεῖον παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις οἶκος ὢν δημόσιος, ἔνθα ἐσιτοῦντο δημοσίᾳ τῆς τοιαύτης τιμῆς, παρ' αὐτοῖς τυχόντες. περισπούδαστον δὲ ἦν τῆς τοιαύτης δωρεᾶς τυχεῖν, ἐπὶ γὰρ μεγάλοις κατορθώμασι τὴν τοιαύτην ἀπεδίδοντο χάριν. Nec mirum, quod Scholiastes in Aristophanis pace prodiderit; ὅτι Χρησμόλογοι μετεῖχον τῆς ἐν πρυτανείῳ σιτήσεως. Atque hinc facilius intellexerit quilibet, cur scripserit Plutarchus *Sympos.* 4. *Problem.* 4. Cimonem Atheniensem liberalissimum virum præstitisse domum suam πρυτανεῖον κοινὸν, id est, *publicum Prytaneum.*

Psalmus ἀπὸ τοῦ ψάλλειν vel à *psallendo*, quod est *citharam pulsando excitare melodiã*, nomẽ arcessit. Quia verò Israelitæ ad cytharam, vt olim *Poetæ Lyrici* ad *Lyram*, pia quoque carmina canebãt, cùm in templo, tum priuatim, factum inde, vt cantilenæ piæ, quas Hebræi תהלים *Tehilim* dicunt, Psalmorum tulerint nomen. Quocirca in Psalmis locis quam plurimis, verbum *psallere*, aut *Psalmum dicere*, idem est quod *Deum celebrare*. Sæpe etiam legitur, *Psallere Domino in Cithara.* Aliis dicitur Hebræis מזמור *Mizmor* quo nomine idcirco multi Psalmi leguntur inscripti, aliquando præ

do præcedente nomine שיר, *vt Psalmo 48.* aliquando sequente, *vt Psalmo 30.67. & 92.* deducta origine à זמר, *Zamar*, quod in secunda coniugatione refertur ad vocem siue incisionem musicam, & significat *incidere verba & syllabas, canere carmen, ac modulari.* Itaque carmina & modulationes sunt זמירות, *Zimaroth. 2. Samuel 23.* Meminit & huius vocis Paulus *ad Coloss. cap. 3.* vt & Odarum hymnorúmque, quæ quidem voces ita sunt distinguendæ, vt Psalmi dicantur cantiones variæ, vtpote variis argumentis compositæ, cum etiam querelas, narrationes & postulationes complectantur, hymni vero solas contineant laudes תהלים *Tehilim* Hebræis, ad odæ. 1. שירים *Schirim*, peculiares & artificiosæ quędam cantiones sint angustiore constātes forma, quam Psalmi aut Hymni. Sic enim video magnis placere viris.

Psylli. Psyllorum gens Aphricæ indigena vim habens ingenitam corporibus serpentibus exitialem, à Psyllo rege orta creditur & dicta. Non procul illa dissitos habebat Garamantas, tandem à Nasamonibus ad internecionem vsque deleta. Ælianus prodit tam ipsis familiares fuisse Cerastas, vt morsus eorum sentirent nunquam, quin potius mederentur percussis. Imò ius idem in omnia serpentum genera ipsos obtinuisse scribit Plutarchus *in Catone.* Cùm enim hic iter faceret per Lybiæ deserta, inque summo periculo ob crebros serpentum ictus, & militum necem se constitutum videret, ab illis auxilium petiit, qui etiam ita fascinarunt suis incantamentis, vt nullum deinde morsum inferre possent. Proinde Lucanus:

Gens vnica terras
Incolit à sæuo serpentum innoxia morsu
Marmarida psylli.

Ait & Plinius: *Quorundam hominum tota corpora prosunt, vt ex his familiis, quæ sunt terrori serpentibus, Tactu leuant ipso percussos suctuue Medico, quorum è genere sunt Psylli Marsique, & qui Ophiogenes vocantur in insula Cypro.* Ex qua familia legatus Hexagon nomine à Coss. Romæ in dolium serpentum coniectus experimenti causa, circummulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ erat vernis temporibus odoris virus, & sudor, quo non solum medicamen præsens adferebant; verùm etiam saliua. Inoleuerat etiam mos apud illos, vt liberos sæuissimis serpentibus obiicerent ad experiēdum pudicitiam vxorum. Et quod maximè mireris, non fugiebant eos adulterino sanguine prognati. Hinc Silius:

Nec non serpentes diro exarmare veneno
Doctus Atyr, tactuque graues sopire Chelydros,
Ac dubiā admoto sobolē explorare Cerastē.

Tradit idem & Ælianus. Sed hæc de Psyllis, quibus similes facit Marsos Plinius noster, dictos & ortos à Marso filio Circes. Italiæ populi dicuntur, etsi nulli tales hodie reperiantur præter, nescio, quos impostores, qui ex Pauli Apostoli progenie se ortos fingunt & iactant.

Ptisana. Sic hodie scribi solet, sed malè, cùm potius *Ptissana* scribi legique debeat, ad imitationem Gręcorum, qui nominant πτισάνην, ἀπὸ τοῦ πτίσσειν, quod est *purgare, pinsere, decorticare.* Vox ea est multis rebus communis. Nam primò omnia frumentacea deglubata, & decorticata pistillis, eo nomine comprehensa inuenio. Hinc Zeæ granum purgatum nominatur χονδροπτισάνη. Est enim chondrus granum zeæ repurgatum à glumis, istius, inquam, zeę quā δίκοκκον vocant, quòd grana habeat duo. Legimus quoque πτισάνην πυρίνην, nempe *ptisanam factam ex tritico.* Ptissanę ex oryza apud Italos confectæ meminit Plinius. Deinde non solùm pro deglubatis & crudis, sed etiam aqua coctis sumi id nominis, *libro decimooctauo, capite 17. naturalis historia* Plinij proditum leges. Sunt & alię eiusdem significationes, quas ab Hieronymo Mercuriali notatas, *libro quarto, variarum lectio-*

num, capite 18. loco mouere nolo. Videbis de ea Alexandrum Trallianum, *libro octauo*, Galenum 7. *Method. cap. 7.* Æginetam, *libro primo*, *capite 79.* Addo id vnum Cornelium Celsum cremorem Prisanæ ferè accipere pro succo.

Ptolemais, πτολεμαΐς vrbs Aethiopię ad sinum Arabicum, vel potius in margine rubri maris, à Ptolemæo rege occupata & instaurata habet hoc nomen, aliis παρὰ τὸ πολεμίζειν, quod est *belligerare*, sed minus rectè. Nullam autem aliam ob causam instaurasse dicitur hanc Philadelphus cognomine Ptolemæus, quàm vt elephantos venari posset. Vnde *Epitheras* est dicta Plinio Cæterùm Ptolemæo & Arriano appellatur θηρῶν. Simlerus putat ab Antonio dici *Peme*, coniectura non satis firma. Est & Ptolemais vrbs Phœnicię, alio nomine ἄκη, Plinio, *Claudij colonia.* Nam Pentapoleos Libyæ regionis, *Ptolemais* olim nominata est *Βάρκη, teste Strabone.*

Pubes à Græco deducitur, & dicitur, quasi ἐπ' ἥβης *in pubertate*: A pube verò puberes dicti, id est, à pudendis, *vt censet Isidorus*, quòd hęc loca tum primum lanuginem ferant. Inde etiam pubertati nomen, quam certo annorum numero definierunt Iurisconsulti, quippe vt fœminæ anno ætatis 12. existimarentur puberes, hoc est, attigisse pubertatem, masculi 14. *l. fin. Cod. quando tutor. esse desin. & Institut. quibus modis tutel. finiat.* In causa tamen alimentorum laxiora tempora præscribi video, vt quidem fœminæ anno 14. masculi 18. puberes habeantur, *leg. 14. C. de aliment. leg.* Hebr. אב *Ab* & אביב *Abib.* Inde Gr. ἡβάω, ἡβάσκω, item ἔφηβος & ἐφηβεία, item βούβων pubes, ἥβη Hebe, Ethnicis dea iuuentutis, & Iouis pocillatrix.

Publicanus à publico est appellatus. Publica enim conducit & redimit vectigalia. Romani id genus homines Decumanos dixerunt à decuma frumenti, quam quisque arator in prouinciis dare cogebatur haud soluto pretio. Ea autem Romæ à Censoribus, aut in prouincia vendebatur publicanis à Magistratu Romano, vt certam pecuniæ summam pro ea populo Romano repræsentarent. Tria sanè frumentorum genera extrahebantur ex prouinciis, *Decumanum*, id est, decuma, de qua iam dictum: *Emptum*, quod aratores vendere cogebantur accepto ex SCto pretio, mittique solebat Romam ad populum alendum: *Æstimatum*, quod ęstimabat magistratus in vsum familię suę, cùm interdum pro frumento acciperet pecuniam.

* *Publicanus*, Græcis τέλων, siue τελώνης, παρὰ τὸ ὠνεῖσθαι τὰ τέλη, à redimendis & exigendis vectigalibus ac tributis publicis, Hebr. נוגש *Nogésch*, exactor, à *Nagasch*, id est, exegit, & ad Soluendum adegit: Syris verò atque Chaldæis מוכס *Mucas*, à כסס *Casas*, id est, supputauit, numerauit, quasi in supputando vel numerando, pecuniam scilicet, in primis publicam, subinde occupatum, valdeque exercitatum. Tales vectigalium redemptores, exploratores & mercatores dicuntur ij qui vectigalia regis Salomonis certo pretio redimebant, 1. Reg. 10. *vs.* 28. Tales etiam fuere publicani, quorum mentio toties apud Euangelistas. Hodie equidem tales sunt Iudæi, qui in numeratione pecuniarum à primis annis ita se exercent, vt eius artis euadant perfectissimi magistri.

* *Publicani* à Iureconsultis Romanis dicti sunt qui publica vectigalia & alios Populi R. reditus, exteris nationib. imperatos, nec non vltrò tributa, quæstus sui causa, constituto pretio exigenda redimebãt, vel à fisco conducebant. Horum ordinem Romæ & numero amplissimum, & personarum dignitate potentissimum fuisse, adeo vt non nisi equitibus Romanis conferri soleret, inter profanos scriptores Cicero luculenter testatur variis locis. Ex his publicanis alij *Mancipes* erant, alij *Prædes*,

alij

alij *Socij*: vt ex Polybio ostendit Sigonius lib. 2. de iure ciuium Rom. cap. 4. *Mancipes* quidem ex Festo dicit fuisse quotquot aliquid à populo emerant conduxerántve: ita nominatos, quia sublata manu significabant se emptionis auctores esse, quos Pædianus principes publicanorum fuisse ait, qui quæstus sui causa exigenda à sociis suo periculo exigerent, & Reipublicæ repræsentarent. *Prædes* populo se obligabant, promittentes, si quid incommodi accideret, plenè se satisfacturos. Ita dicti, à præstando; quia tam debent præstare quod promiserunt, quàm is aut ij, pro quo vel pro quibus prædes facti sunt: taléſque hodie sunt omnes, inquit Budæus, qui sponsores Reipublicæ vel Principi facti sunt pro iis, qui pecuniã publicam dispensant, quos receptores vocant. Præs igitur est Satisdator in lite numaria: vnde differt à Vade, quòd is vadimonium promittit in re capitali. *Socij* denique erant, qui pro Publicanis partim conducebant, partim societatem cum iis inibant, partim pro his bona fortunásque suas Reipublicæ obligabant. Horum frequens mentio apud Ciceronem, & quidem honorifica. Omnes autem publicani, mancipes, Prædes, Socij, in conducendis & exigendis prouinciarum vectigalibus, nec non vltrò tributis, erant occupati: & vectigalibus quidẽ vel ex agris, vel ex portubus publicis. In agris enim publicis homines quidam colendi causa collocati erant, qui aratores atque agricolæ dicti decumam frumenti populo Romano dabant: in pascuis alij, qui pastores appellari certum stipendium soluebant, quod *Scripturam* dicebãt: vnde *Scripturarius* ager Festo, in quo vt pecora pascantur certum est æs: à scribendo, quòd Publicanus scribendo conficeret rationem cum pastore. Publicani verò qui decumas redimebant, decumani; qui pascua, Pecuarij; qui portus, Portitores, & vectigalia ipsa decumæ, scriptura ac portorium vocabantur, teste Asc. Pædiano. Aratores autem & pastores ferè ciues Romani erant, qui & ipsi quæstum sequuti agros publicos colebant, aut pecora alebant. In vltrò tributis autẽ occupabantur, quum conducerent & exigerẽt sumptus operum publicorum, quorum locationẽ quinto quoq; anno à Censorib. factũ Polybius & Varro scripserunt. Porrò quũ etiam Iudęa ab Romanis in prouinciam redacta fuisset, sub Pompeio magno, publicani quoq; in ipsam missi & profecti sunt, vt Romanis ad collectionem vectigalium & tributorum quotannis pendendorũ (quod aurum Iudaicũ Cicero appellat) operã locarẽt, illa videlicet statã pecuniæ summã redimentes, ac proinde à soluentibus, adpellentibus, prætereuntibus aut nauigantibus recipientes. Quo quidem munere non tantùm, qui exteri & Romã eò venerant fungebantur, sed etiam alios in Iudæa natos, qui idem facerent, eligebant: in quorum numero fuēre Matthæus & Zachæus, post conuersionem ad Christum celebres, Math. 9. 9. Luc 19. 2. Zachæus vocatur *ἀρχιτελώνης*, Syriacè ריש מכסא *Resch gabbé*, Caput siue magister Publicanorum, princeps videlicet eius societatis, quæ apud Hierichuntem coierat. Erant enim Publicani in societates distributi, quæ suos magistros habebant. Quod autem eiusmodi homines pessimè audierint apud Iudæos, ex eorum rapinis & violentis exactionibus ortum est. Telonium porrò siue locus, in quo Publicani Iudææ sedebant, vnde exactores sui hac illac emittebantur, obseruantes quid in commodum priuatum & publicum imperij Romani faciendum esset, Iudæis frustra obnitentibus, & sub iugum redactis, Hebr. בית אסופים *Beth Asyppim* domus colligentium, vel *Beth Asyppoth*, domus collectionum, in primis celebris fuit ad Mare Galilææ, iuxta Capernaum, cuius men-

tio crebra in Euangelio: quod telonium Iansenius & Adrichomius testantur etiamnum iuxta Capernaum, ad mare conspici. A voce Syra *Gabbé*, *gabelle*, gallis dicta est; & Resch gabbé, *le maistre Gabellier*.

Publicola dictus Valerius quod populum coleret. Leges enim aliquot edidit, quæ populi authoritatem potestatémque summopere confirmabant. Ex his maximam vim multitudini adiecit, qua reo à consulibus prouocationem ad populum concessit. *Altera*, quæ eos, qui iniussu populi magistratum accepissent, morte mulctari iubebat. *Tertia*, qua opitulatus est pauperibus, vectigalibus ciuium sublatis. Lex verò lata contra eos, qui Consulibus dicto audientes non fuissent, ipsa quoque popularis, & non minus in rem populi quàm potentium, scripta videbatur. Sanxit & lege, vt, *qui tyrannidem affectaret, cum cuilibet indicta causa occidere liceret, occisore cædis absoluto, si demonstrasset occisi delictum. Vtque magistratum de terribili redderet gratum atque mansuetum*, populo sustulit secures à fascibus, ipsósque fasces, si quando in concionem prodiret, populo submisit & inclinauit, indicans eo, *omne in populi manu esse imperium*. Cùm domum nimis magnificam ædificasset sub Velia, de qua ob altitudinem vsquequaque patebat prospectus, id verò amicos eius malè haberet, non contendit cũ iis, neq; est stomachatus, sed conductis euestigio, eadem ipsa nocte, quã plurimis fabris, demolitus est eam.

Publiliæ lex à Q. Publio Philone Dictatore est lata de Censoribus ex plebe quoque creandis, cum primum ea dignitas solis patritiis pateret. Tulit idem legem de Centuriatis legibus, vt legum, quæ comitiis centuriatis ferrentur, ante initum suffragium, patres authores fierent.

Pudicitia à pudore est appellata. De ea Ouidius: *Lis est cum forma magna pudicitiæ*. Eadem vt Dea culta Romanis, sed duobus nominibus. Alia quippe *patricia* dicta, alia *plebeia*. Patriciæ ædes ab Æmilio consecrata in foro fuit Boario, ad ædem Herculis rotundam. Plebeiæ ædicula in vico longo extructa legitur à Virginia, quæ familia orta patricia, cum postea nupsisset Plebeio, à sorore *sacris arcebatur* patriciæ. Cuius rei meminit & Liuius.

Puer, à puritate est dictus, proprieque intelligitur impubes, qui nondum 14. annos expleuit. Hic edicto prætoris prohibetur defendere & accusare *lib. 1. §. pueritiam. ff. de postul.* Comici & veteres etiam seruos appellarunt pueros, *vt ex Terentio & Planto cuilibet constat*. * Hebr. בחור *Bachur*, vel *Bahur*, molliore pronuntiatione, iuuenis, electæ ætatis. Et בר *Bar*, purus, clarus. Inde puer Latinis, qui Gr. παῖς, remotior à primigenia voce.

Puerpera, quæ puerum peperit, & ex puerperio decumbit. Simplex hoc & ex analysi vocis resultans etymon summopere placet, cum puer marem vna cum fœmina complectatur. Non autem à puera rectè deduxeris, cum Spigelio, nisi forte mendosus locus. Id hic amplius monendum, solita & olim, edito in lucem infante, *puerperalia* celebrari conniuia, sicut *iam apud nos, apud Turcas, Fessanos, Æthiopes & multos alios*. Natalia ea vocabant, *teste Cicerone*. Nec tantùm semel celebrabant edito, videlicet infante, at sæpius per omnem vitam, missis quoque muneribus. Vnde legimus apud Plutarchum *singulis annis Augustum in natalitiis accepisse phialam à Mecœnate*. Et Martialis: *Certent muneribus beatiores, Agrippa tumidus negotiator, Cadmi municipes ferat lacernas*. Religiosè etiam Persas natalem coluisse diem testatur Herodotus, morísque fuit Atheniensibus δεκάτην ἑστιᾶν, id est, *decimum diem nominum impositioni consecratum conuiuio celebrare*, *teste*

re, teste Suida & Celio lib. 22. cap. 12. Meminit & Aristophanis Scholiastes in *Auibus*. Nec dubitandum de Romanis & Christianis veteribus. Infestum fuisse puerperis Syluanum Deum, id est, diabolum, commemorat Augustinus *libro 6. de Ciuit. Dei, cap. 15.* Sic albatatum mulierum forma easdem infestauit in Frisia patrũ memoria. Pium humilis puerperæ exemplum vberibus suis alendis matrẽ carceri supplicij causa inclusam, vide apud Valerium, *lib. 5. cap. 4.* apud Plinium *lib. 7. cap. 36.*

Pugil, non tam à pugna, quam à pugno nomen inuenit. Vnde Homerus πὺξ ἀγαθὸν, id est, *pugno præstantem*, dixit *Pollucem*. Pugiles olim nudi certare solebant, non tamen omni ex parte. Certabant & ἀγωνιστικῶς ceromate non delibuti. Exercebantur non in luto, sed in arena, ipseq; pugilatus haud quaquam comprehensus penthathlo in grauibus numerabatur agonibus.

Pugillares, id est, tabulæ ceratæ de ligno aut alia materia etiã à pugno, quo contineri poterant, nomen obtinuerũt. Horũ vsum vult Plinius etiam ante tempora Troiana fuisse, ductus Homeri auctoritate, qui scribit *Bellerophontem à Præto in Lyciam cum pugillaribus, quos poëta σήματα appellat, fuisse missum*. Tabellas videtur nominare Ouidius *Amorum 1.* Hieronymus *in Epistola ad Niciam*, apud veteres multis eos nominibus fuisse distinctos scribit, atque alios quintuplices, alios duplices, quosdam triplices fuisse dictos, quorum extremos rebus amatoriis dicabãt, *ipso quoque Martiale teste*, cum ait:

Tunc triplices nostros nõ vilia dona putabis,
Cum se venturam scribet amica tibi.

Pugnus & *pugna* iuxta nonnullos à se inuicem dicuntur, vel vtraque vox à pungendo, vel ἀπὸ τοῦ πυκνοῦ, denso.

Pulmentaria, id est, lauta obsonia nomen inuenerunt à pulte, *vt præter Varronem docet Plinius, lib. 18.* Coquuntur ea cacabis & patinis, cibumque etiam solidiorem significant, siue is ex aquatilibus siue ex terrestribus fiat.

Puls, cibus ex farre in farinam comminuto, quo veteres Romani diu pro pane sunt vsi, quique olim tam ignotus Græciæ videtur fuisse, quàm Italiæ polenta, iuxta nonnullos descendit à פול, quòd Hebræis id leguminis est genus, quod alij *fabam*, alij *pisum* esse volunt. Malim tamen deriuare à puluere, cum fiat è farre in puluerem, hoc est, farinam redacto. Legimus enim ex diuersis eam farinis, nempe Zeæ aliçe, & tritici, à veteribus confectam, imo, *vt scribit Columella, lib. 18. ca. 17. ex* quolibet frumẽto. Cato meminit *Punicæ pultis*, quæ cõstabat ex *farina, rarius teniiore, addito sale & aqua*. Simili verò cibo Heluetios olim vsos indicant Cæsaris commentaria, *belli Gallici lib. 1.* Puls auenacea, vt olim, ita & hodie est vsitata Germanis. *Pultiphagos* (vtitur ea voce Plautus in Mostellaria) fuisse quoque Romanos, tam certum, quàm quod maximè. Equidem Lambinus & Turnebus *Aduersar. lib. 19. ca. 12.* vocem istam de Romano siue Latino interpretantur. Olim non pane, sed pulte viuebant Itali.

Puluinaria, propriè lectuli secundum Seruium, qui in templis Deorum sterni solebant, à pluma, qua farciebantur, traxerunt nomen, quasi *pluminaria* dicas. In his collocabantur simulachra Deorum. Atque inde *lectisterniis* nomen. Liuius: *Curatum Lectisternium, & per triduũ habitum Decemuiris sacrorum curantibus, & puluinaria in conspectu fuere Ioui & Iunoni: Alterum Neptuno & Mineruæ: Tertium Marti & Veneri: Quartum Apollini & Dianæ: Quintum Vulcano & Vestæ: Sextum Mercurio & Cereri.* Quia verò tũ epulari solebant, idcirco Flaccus odæ 37 *libro primo*: *Nunc saliaribus ornare puluinar Deorũ Tempus erat dapibus, sodales.* Adhibebant & fides imitati, *vt opinor, inquit Turnebus*, veterem poëtam, apud quem Ioui epulanti Apollo fidibus canit. Primum autem Lectisternium in-

ſtitutum Romæ ad propulſandam peſtem docet Liuius *libro ab V.C.S.* quando tribus ſtratis quam ampliſſimè lectis placauerunt Deos immortales.

* *Puluis* tenuis, אבק *Abac*, vnde ἄβαξ, ἀβάκιον, abacus deriuari poſſe putatur, quòd eiuſmodi abacus ſit tabula in qua numeros, lineas, aut quaſuis figuras mathematici ducunt; quorum nos olim vt Plutarchus in Dione de Platonis geometrica inſtitutione apud Dionyſium tyrannum Siciliæ refert, in puluere aſperſo diagrammata fingere, & (vt Perſius ait) ſecto in puluere metas. אבק *Abac* etiam, verbum à quo nomen fluit, ſignif. pugnauit, deſcendit in arenam, in puluerem, vt certaminum, pugnarũ, præliorum ratio exigit, in quibus locis puluis pugnantium ſtrepitu excitatur. עפר *Haphar* etiam puluis tenuis eſt, à verbo עפר *Happar*, ſparſit puluerem, friauit in puluerem. Cognationem habet cum אפר *Epher*, cinis. Hinc φύρω miſceo puluerem, contamino puluere; ferio; τεφρόω, redigo in cinerem. Gr. κόνις, puluis, cinis, & κονιορτὸς, puluis excitatus, & quaſi in aërem eleuatus.

Pupilla, quaſi parua pupa, id eſt, *puer paruus*, cuius in ea effigies apparet euaneſcens tamen, ſi credimus Phyſicis, ante triduum in morituris. Conſiſtit in ea vis videndi omnis, videtúrque nigra, quòd in abdito ſit, & tunicæ nigræ eam circumueſtiant.

Pupillarij, qui curam agebant pullorum, è quorum paſtu Augures captabãt *auguria*, quæ, quoties offa pullis obiecta aliquo modo in ſolum cadebat, tripudia ſoliſtima dicebantur. Quòd ſi pulli ad eſcam oblatam mox è cauea nõ proſiliiſſent, aut ſeriùs eſſent egreſſi, vel nõ attigiſſent, aut alarum planctu diſſipaſſent, aut eſca relicta oberraſſent, aut prorſus nihil ediſſent, aut denique auolaſſent, magni terroris omen præ ſe ferebant. Etymon noſtrum confirmat *1. de Diuinat. Cicero*, cum ita ſcribit: *Attulit in cauea pullos, qui ex eo nominatur Pullarius.*

Pupillus paruus pupus, is ſcilicet, qui parentibus eſt orbus, ſiue id morte contigerit, ſiue emancipatione, quem ſimul impuberem eſſe oportet. Vt ſapienter quidem ab Vlpiano ſit ſcriptum: *Pupillum accipere eum debemus, qui doli capax non eſt.* Ait & Paulus, *pupillum eſſe, qui per ætatem non magis, quàm furioſus aliquis decernere aut ſcire quid poteſt.* Itaque licet Dominus ſuarum ſit rerum, nihil tamẽ alteri vendere aut alienare, aut etiam donare poteſt ſine tutore. Quid quod nec debitum tutò ſoluat. Vide *l. non omnis, §. ſi pupillus. ff. ſi certum pet.* Quãquam econtrario pupillo pupillæue dari vtiliter quid poteſt, cùm rem ſuam meliorem facere poſſit, deteriorem non poſſit. Interim debitum minus ei tutò ſoluitur, niſi interuenerit authoritas tutoris. Si namque illa ſolutionis pecunia ſalua non habeatur apud pupillum, ſed vel malè dilapidata, vel vi furtóve fuerit amiſſa, necdum liberatus eſt debitor, ſed iterum ſoluere cogitur, quia contẽptis legibus non habuit rationem ætatis minoris, *l. pupillo. ff. de ſolut.* A pupillo pupillaris dicitur ſubſtitutio, quæ fit liberis impuberibus in poteſtate poſitis, ſi deceſſerint ante pubertatis annos.

Pupinia tribus, vt ſcribit Pompeius, dicta fuit ab agro pupino, qui in Latio cis Tyberim ad mare vergens, haud longè erat ab vrbe, *vt eſt apud Liuium videre, libro 26.* Meminit eius Valerius *libro 4. cap. 4.*

Pupus à puero. Inde Varro dicebat, *mammam lactis ingentem poſcere pupum.*

Purpura ex genere concharum muricatis aculeis in orbem circumuallata & horrẽs, cornua limacum more attollẽs & eundem in modum ſerpens, cornibuſque ſibi iter prætendens, mucum olim vel liquorem purpureum exprimẽtibus reddens ad tingendas veſtes idoneum, à Græca voce πόρφυρα originem trahit. Ex eius genere ſunt oſtrea, quibus Plato genus humanum ſimile eſſe dixit, eleganter exprimens noſtræ imbecilli

becillitatis naturam, quæ docet *animam nostram in corpus velut in carcerem & tenebras esse coniectam*. Purpuræ paruæ vt plurimum sunt littorales, locis tamen scopulosis natæ, *Bellonio teste*, in quarum testis totidem reperiuntur orbes, quot eas annos vixisse credas. Genera corũ quoque creduntur plura, ipso tantùm pabulo ac solo discreta. Est enim *Lutensis* putri limo: *Algensis* vili alga enutrita: Item *Teniensis* in Tenei maris ora collecta: Quædam *calculosa* & alia *Dialutensis*. Caro omnium, sicut cæterorum testaceorum, est dura. Ad Crateram inueniri traduntur purpuræ & buccinæ *δεκακότυλοι*, id est, *quarum testa decem rotularum capaces sunt, eodem Bellonio authore*. Quod genus pelagium esse consueuit, carnémque iuxta Xenocratem cæteris duriorem habet. Huius ergo conchæ liquore imbutus pannus quondam adeo in vsu fuit, & regibus & magistratibus Romanis, vt purpura à Martiali pro ipso Magistratu ponatur, sicut à Plinio, *libro decimo*, cùm loquitur de Gallis. Hinc pariter factum, vt perfidi Iudæi Christũ se asserentem Iudæorum regem per ludibrium veste ornarent purpurea. Quãquam & sanguinis eius iam effundendi signum illam fuisse haud ineptè interpreteris. Solebat ea futuri prælij esse signum apud Romanos, *teste Plutarcho in Fabio*. Sed Christus dimicaturus tunc erat cũ Diabolo, morte, peccato. Quin eadem vestis triumphalis erat, *vt probat Baysius ex Plutarcho*. Fuit ergo & symbolum triumphi Christi, quem is erat adeptus morte deuicta. Torquet nonnullos hic scrupulus, quòd Apostolus Ioãnes *ἱμάτιον πορφυροῦν*, Marcus *πορφύραν*, Matthæus vero *κοκκίνην*, id est, *coccineam vestem*. Videtur enim Euangelistæ à se inuicem dissidere. Atque adeo affirmat Brodæus in Miscellaneis, *a coccinea differre purpuream*. Vlpianum forte secutus, qui *purpuræ appellatione coccum non contineri* scribit. Et sanè coccus, surculosus & paruus est frutex, cui grana ceu lentes adiacent, *teste Dioscoride*. At purpura ex concharum est genere, sicut omnes fatẽtur. Quid ergo? Matthæus expressisse videtur colorem, qui fere est idem cum purpureo, reliqui duo materiam. Est huiusmodi vestis purpureæ vsus nobis ignotus. Foret etiam immensum eius pretium. Vt sit haudquaquam mirum peculiarem illam fuisse regibus, vsque hominibus priuatis interdictum ab Imperatore. Purpurati à purpura solent dici, qui præcellebant dignitate in principum aulis, quod his concederetur purpurea vestis. *Purpurarij* autem sunt mercatores *πραγματευόμενοι τὴν πορφύραν*. Purpura Tyria laudatissima: Veteribus nomen inuenit ab insula Tyro, de qua vide Plinium *19. libro 8*. Vitruuium *13. lib. 7*. Iustinianum §. *si quis. Instit. de action.* Hinc Tyria vestis, id est, purpurea. Et quoniam insula ista conchylio nobilis quondam etiam dicta est *Sarra*, (ab Hebr. צר *tsor*, id est, Tyro vrbe, vbi purpura eximia reperiebatur) audit eadem vestis *Sarrana* apud Satyricum. Et Virgil. Georg. lib. 2. vt gemma bibat, & Sarrano (Tyrio) dormiat ostro. Sarranæ violæ, apud Columel, id est, purpureæ: & Sarrana purpura. צר *Tsor* petra acuta est instar gladij pũctim ferientis. *Tsor* Tyrus, Phœniciæ vrbe celeberrima dicta est, quod super locũ petrosum sita esset. Vide *Tyrus*. Græci ad Tyrum alludentes *πορφύραν* q. *πορθυραν*, Tyri purpuram dixerunt; ex quorundam coniectura. Neque hic ignorãdum, dictam & *purpuram Megalensem*, quod ludi Megalenses Diis magnis cõsecrati olim celebrati sint Romæ à Magistratibus purpuratis, in toga atque prætexta cum spectantium fauore magno. De his alias plura.

Puteal. De hoc loco vrbis Romæ apud Horatium Satyr. *6 lib. 2.* ita interpretes: *Puteal locus erat puteali opertus, in quo erat tribunal prætoris: vel (quod magis probo) ædificium aliquod, in quo ius dicebat Prætor, à Scribonio Libone ædificatum: à puteo, qui ibi erat,*

Ad subitas Thracũ volucres nubẽque sonorã
Pygmaeus paruis currit bellator in armis:
Mox impar hosti, raptusque per aera curuis
Vnguib°, à saeua fertur graue. Si videas hoc:
Gentibus in nostris, risu quallere: sed illic
Quãquã eadẽ assiduè spectetur praelia, ridet
Nemo, vbi tota cohors pede nõ est altior vno.

Plinius addit: *Gentem eam armatam insidere arietum caprarumque dorsis, armatis sagittis veris tempore vniuerso agmine ad mare descendere, & oua pullosque earum alitum consumere, ternis expeditionem eam mensibus confici, aliter futuris gregibus non resisti. Casas eorum luto pennisque, & eorum putaminibus construi. Aristoteles in cauernis viuere pygmaeos tradit. Caetera de his vt reliqui.* Plinius quoque *libro 4. cap. 11.* in Thracia Pygmaeos fuisse scribit, vrbemque Genaream tenuisse, donec à gruibus fugati, nouas sibi sedes quaerere fuerint coacti: Ad quod etiam spectare videtur illud quod supra ex Iuuenali diximus. Pygmaeorum mentio & apud Ezechielem, *cap. 27.* vbi Hieronymus: *Sine Pygmaei sunt*, id est, *bellatores, & ad bella promptissimi, ἀπὸ τῆς πυγμῆς, quae Graeco sermone in certamen vertitur.*

* *Pygmalion*, Beli Tyriorum regis filius dicitur, frater Elissae seu Didonis, qui quum ardentissima auri cupiditate flagraret ad Sichaei patruelis sui & sororis suae viri opes animum adiecit: illumque ante aras dolo interemit, vt refert Virgilius, Aeneid. 1. Πυγμαλίων, aliis Φυγμαλίων. Nomen (inquit eruditissimus Scaliger not. in fragmenta Berosi) ita Scribitur פתגם-עליון *Pithgam-Eljon*, λόγος ὑψίςου, *Sermo Excelsi.* Nam Ἐλιοῦν Phoenicibus Deus vocabatur, vt docet Philo Bybliẽsis. Omnino quemvis Coelitum suorum ita vocabãt Phaenices ab Hebraeis oriundi, quorum religionum desciuerunt. In Plauti Poenulo, *Tibalonim, Vualonuth*, hoc est את-עליונים ועליונות *Eth-Heljonim vaheljonoth*, i. *Superos Superasque*, Deos Deasque. Et Sisenna ad illum locum notauerat, *Alon*, linguâ Poenicâ, esse Deum. Sic Rex Tyri, quem expugnauit Alexander, vocabatur *Abdalonim* עבד-עליונים *Abde-heljonim*, i. *Seruus Excelsi*, id est, Dei. Hunc Arrianus Azemilkum vocat.

Pylorus, portae propriè custos seu Ianitor, ἀπὸ τῆς πύλης, id est, *porta, ianua, ostium*, & verbo ὡρέω (vnde fores) significante *custodio*, φυλάσσω. A Medicis etiam Pylorus appellatur meatus ventriculi inferior, per quem excrementa è ventriculo in intestinum ieiunum emittuntur. Hinc Celsus eum nominat *portam ventriculi*, cùm de coeliaco morbo loquens ait, in *porta ventriculi consistit.* Et sanè Pylorus optimi ianitoris officio fungitur, quòd nihil emittat, nisi probè cõcoctum. Vnde etiã meatus ille à natura factus est angustissimus.

Pyrausta, Bestiola, quae candelam circumuolans, vt ignem attingat, aduritur. Vnde nisi à πῦρ, quod est ignis, & αὔαν, *siccitas, ariditas*, siue quòd ignis ipsam exsiccando & comburendo consumat, siue quòd ipse ab eo exstinguatur, & aridus quasi fiat, siue quod materies satis arida sit accendendo igni: αὔω enim Graecis idem significat, quod ξηραίνω: Hinc αὔονον ξύλον Hesychio est ξύλον ξηρὸν, *lignum aridum*. Animal alias est pennatum, magnitudine muscae, in igne & nascens & viuens: à quo si paulò longius euolarit, statim emoritur. Vnde prouerb. πυραύςου μόρος, *Pyraustae interitus.* In eos dicebatur, qui sibi ipsi exitium & mortem accersunt. Alio nomine *Pyralis* dicitur, teste Plinio, *lib. 11. cap. 36.* Alias pyrausta apud Aristotelem est, vermiculus, quem & *cleron* vocant, aranei specie, nocens fucis. Zenodotus quoq; Pyrausten infectũ esse ait, quod lucernis aduolet, atque ita exustis alis concidat pereatque. Citat autem hunc ex Aeschylo senarium:

Δέδοικα μωρὸν κάρτα πυραύςου μόρον.

Tradit eadẽ de Pyrausta Aelianus quoque *de natur. anim. lib. 11.* eundem ex Aeschylo locum citãs. Item aliud prouerb.

χαρὰν πυραύστου χαίρεις, de momentanea fluxaque voluptate. Plura apud Erasmum videnda. *In Cypri ærarijs fornacibus,* inquit Plinius *lib. 11. cap. 36. ex medio igni maioris muscæ magnitudinis, volat pennatum quadrupes.* Refert eadem Aristoteles *Historia animal. libro quinto, capite 19. circa finem,* sed insecti nomen non adiicit. Idem Aristoteles *Histor. animal. lib. 8. cap. 27.* κλῆρον & πυραύστην nominare scribit: τὸ ἐν τοῖς σμήνεσιν ἐγγινόμενον θηρίον καὶ λυμαινόμενον τὰ κηρία. Quibus paulò post subiungit: καὶ ἄλλο θηρίον ἄνευ, οἷον ὁ ἠπίολος ὁ περὶ τὸν λύχνον πετόμενος. Videntur ergo Pyrausta & Epiolus, pro diuersis animalibus ab eo accipi, quæ tamen Zenodotus & Aelianus eadem esse putant. Plinius huius insecti nō meminit inter cæteras apum pestes, *libro vndecimo, capite decimonono,* vbi inter alia dicit: *Papilionem quoque luminibus accensis aduolitantem pestiferū esse.* In summa hoc notandum, quòd Pyraustæ nomine omnes intelligere videntur volucrem bestiolam, quæ vltro aduolat lucernis, & igni crematur. Vnde Aeschylus admodum scitè μωρὸν πυραύστου, id est, *stultam Pyraustæ* mortem dixit, quæ quidem vltronea & præceps est, & sine ratione. Zenodotus & alij minutulum quoddam papilionum genus intelligere videntur, quod æstiuis temporibus circa vespertinum crepusculum volare incipit, cui apud Apuleium *Flammidi* est nomen. Græci *lampyridem* vocant, multi *Nitedulam.* Verum hæc longè est alia.

Pyrenæi montes, qui ad ortum Hispaniam ab Aquitania & Gallia Narbonensi dirimunt, quosque Alpes appellant scriptores multi, incolas vero *Alpinos Hispanos*, à Pyrene Bebrycis filia tulisse feruntur nomen, admodum tamen obscurè & fabulosè. Dicitur enim Bebryx illic rerum potitus, eum illac iter faceret Hercules aduersus Geryonem. Accidit autē tum casu, vt hic vitiaret filiam eius Pyrenem, quæ cum patris sæuitiam metueret, latuit aliquādiu in syluis, vbi à feris fuit discerpta. Adiiciam Silij in hanc rem versus notatu dignos:

Nomen Bebrycia duxere à virgine colles,
Hospitis Alcidæ crimen, qui forte laborum
Geryonis peteret cùm longa tricorporis arua,
Possessus Baccho sæua Bebrycis in aula,
Lugendam formæ sine virginitate reliquit
Pyrenen, lethique Deus (si credere fas est)
Caussa fuit lethi miseræ, &c.

Sunt qui etiam existimant iugis his nomen factum à crebro fulminis casu, nempe ἀπὸ τοῦ πυρὸς, cui sententiæ astipulari video Strabonem. Diodorus de eisdem hoc modo: *Ferunt priscis temporibus igne à pastoribus iniecto, montanas omnes regiones fuisse combustas, quæ ex re montes aiunt cognominatos Pyrenæos.* Adhuc notādum Pyrenæi vocabulum esse æquiuocum, eoque nomine appellari non tantùm montes, qui Galliam separant ab Hispania, sed etiam montem Germaniæ propè syluam Hercyniam nomine *Pyrenen*, ex quo fluere Danubium scribit Aristoteles *in Meteoris.* Hinc & Plinius in Panegyrico: *Germaniam quamplurimæ gentes, ac prope infinita vastitas interiacentis soli, tum Pyrenæus, Alpes, immensique alij montes, nisi his comparētur, muniūt dirimūntq;.* Mōs ille Germaniæ, cuius & Beatus Rhenanus meminit, hodie dicitur Germanis *Brenner.*

Pyrites lapis argenteo colore præditus, imò ex quo excoqui potest argentum, *teste Germanorū Plinio Georgio Agricola* (alterum eius genus intelligit in argentariis fodinis, non ærariis inuētum, quod æris similitudinem habere videtur) ἀπὸ τοῦ πυρὸς, id est, *igne* arcessit nomen. Vnde Plinius: *Pyriten vocant, quòd sit plurimus illi ignis. Quippe iste sæpe ex eo excutitur.* Quamquam & igneus, qui ipsi nonnunquam inest, color etiam id nominis dedisse videri queat. Est sine dubio hic Arabum Marchasita. Quæcunq; enim apud Græcos de pyrite leguntur, ea Marchasitę tribuuntur ab Arabibus.

Pyropus

Pyropus gemma, ἀπὸ τοῦ πυρὸς *igni*, hoc est, ignis aspectu deriuat nomen. Ardere enim videtur. Itali à colore appellant *rubinum*. Sic Agricola. Alij eundem esse volunt cum carbunculo, quòd & hic imitetur flammas, sicut de Pyropo scribit Ouidius *initio 2. Metamorph.*

Pyrricha, propriè pugnæ equestris vmbra & simulacrum, quæ & Troia dicitur, πρύλις & ἱππασία Dioni, *vt & Seruius cū Donato ex Suetonij libro de lusibus puerorum scribit*, decursus Agellio, Græcis etiam διελασία & ἀνθιππασία, nomen habet à Pyrrho Cydonæo, qui primus Cretenses sub armis saltare ad Pyrrhij pedis sonum instituit. Alij volunt dictā à Pyrrho Achillis filio, quem primum in tumulo patris sui armatum honoris gratia saltasse dicunt. Aristoteles tamen dicit Achillem huius lusus inuentorem fuisse. Sed quod prius de Pyrrho Cydonæo est dictum, approbat Nicolaus apud Stobæum his verbis: οἱ δὲ κρητῶν παῖδες ἀγελάζονται κοινῇ, καὶ τὴν ἐνόπλιον πυῤῥίχην ἐκπονοῦντες, ἥντινα πρῶτος εὗρε πυῤῥίχος κυδωνιάτης κρῆς τὸ γένος. Fatetur etiam Eustathius esse ἐνόπλιον ὄρχησιν καὶ κρητικήν. Prius ergo etymon amplector.

Pyrrhius. Marius Plotius *libro de metris*: *Pyrrhius pes à Pyrrhica lusus genere nomen accepit, quia hoc sono milites vsi sub armis, vt ait ille, per ludum cient simulacra pugnæ. Quibusdam placet ab ardore, id est, velocitate sui soni habere nomen. Cognatus enim sensus ardoris & velocitatis est. Unde instant ardentes Tirij, id est, festinantes. Et ardet abire fuga, id est, festinat*: Hæc Plotius, licet nondum typis excusus. Verum cum bona fide referat ex illo Cuiacius, apponenda & recensenda duxi.

Pyrum à pyramidis figura dictum videtur Medicis & Grāmaticis quibusdā.

Pythagoras ex Samo Philosophus, idem magus & pictor, olim Semnesertæo regnante in Aegypto versatus, inuentor nominum, rerum amplificator, μετεμψυχώσεως institutor, quique φιλόσοφος primus non σοφὸς appellari voluit, apud discipulos tantę auctoritatis, vt in controuersiis subortis sufficeret ipsis, τὸ αὐτὸς ἔφα, habitus etiam Apollo, Dei & Iouis filius, Crotoniatis θεὸς, qui denique in magna Græcia vocata Italiæ regione diu philosophatus omnia sua symbolis inuoluit, extra vrbanos strepitus in remotissimis locis vitā finiens, nomen id suum habet *iuxta Iamblichum ab Apolline Pythio, & prædicendo*. Verba eius sunt: ἀν δὲ σιδόνι τῆς φοινίκης ἀποτεκούσης αὐτῆς, τὸν γενόμενον υἱὸν πυθαγόραν προσηγόρευσαν, ὅτι ὑπὸ τοῦ Πυθίου προηγορεύθη αὐτῷ, quæ sunt ita reddenda: *Cum autem ipsa Sidone Phœniciæ partū esset enixa natū filiū nominauerunt Pythagoram, quodà Pythio ipsi esset prædictus*. Suidas tñ vult eo nomine appellari παρὰ τὸ τὴν ἀλήθειαν ἀγορεύειν οὐχ ἧττον τοῦ πυθίου quod *non minus verum diceret, quàm Pythius Apollo*. Discipuli eius (ne rem negligam omnibus prope auctoribus celebrem) probari solebant quinquennali silentio. Quo spectāt illa Laertij: πεντάετίαν δὲ ἡσύχαζον μόνον τὸν λόγον κατακούοντες, καὶ οὐδέπω πυθαγόραν ὁρῶντες, ἐς ὃ δοκιμασθεῖεν, τουντεῦθεν δὲ τῆς οἰκίας αὐτοῦ καὶ τῆς ὄψεως μετεῖχον. Atque hinc dicti ἀκουσματικοί. Et numeris omnia constare dixit. Putant autē eum locutū non de mercatorio aut Arithmetico numero, sed de eo, quē Græci λογικὸν ἢ ἀναλογικὸν dicunt, qui nihil est aliud, quam εὐταξία καὶ συμφωνία τοῦ παντὸς, i. certus ordo & vniuersitatis consensus: qua de re copiose Plato *li. de vniuersitate*. Imò animā hominis dixit numerū esse, seu cōstare numeris. A carnibus animaliū abstinere homines voluit, vt faciliorē victū quærerent cōtenti naturalibus elementis. Octagesimum vitæ annū dixit esse fatalē, quatuor vitæ ætates vicenario numero discernēs, Animas hominū ex aliis corporibus in alia μετεμψυχώσει quadā migrare voluit, satis id quidē ineptè. Per literam Palamedis, à gruibus primum monstratam duas hominū vias

propositas cēsuit, quarū dextra ad virtutē traheret, læua pateret vitiis. Tandē mortuus Metaponti, quod est oppidum Italiæ, tanta cum omnium admiratione, vt domum eius in templum verterent, eūmque pro Deo colerent. Obiit autem anno, quo Volsci Coriolum perdiderunt, *vt vult Eusebius.*

Pithia ludi in honorem Apollinis instituti, Vide Pitho.

Pythias ancilla apud Terentium, nomen trahit ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι i. *interrogãdo.*

Pytho, πυθὼ, Phocidis vrbs, quam Eustathius vult ab Homero πετρήεσσαν dici, ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι, qđ *extabescere* significet appellationem suam trahere videtur, quòd Python serpēs illic corruptus inque saniem solutus fuerit, *vt sentit inter alios Raphael Regius.* Distribuūt quoque Delphos in partes tres, quarum prior dicatur ὑπάτη, altera μέση, tertia νάτη, quæ sit etiam nominata Pytho. Gerbelius addit ex Scholiaste Homeri: *Pythonem prius Parnasiam Napen dictam, inde Pythonē, postea Delphos.* Apud Pausaniam legitur *Delphos à finitimis nuncupari Pytho.* At monendi sumus errasse Gerbelium, imo Rhodiginum Cęlium, cum πετρήεσσαν epitheton pro nomine proprio vrbis acciperet. Eustathius refert rationem nominis tum *Il.2.* tum apud Dionysium etiam ad hominem tyrannum ibi debellatum atque sepultum. Apud hanc vrbem celebrati sunt ludi, quos Pythia dixerunt, ab Apolline Pythio instituti, in memoriam serpentis Pythonis, sagittis ab eo confixæ ac interemptæ, vel ipso Ouidio auctore Metamorphos. 1. Ait enim:

Hanc Deus arcitenēs, & nunquam talibus armis
Ante, nisi in Damis capreisq; fugacibus vsus
Mille grauem telis exhausta pene pharetra
Perdidit, effuso per vulnera nigra veneno.
Néve operis famam posset delere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos
Pythia, perdomiti serpentis nomine dictos.

Videtur & idem innuere Statius Thebaid. 6 vbi hæc eius verba:

Proxima vipereo celebrauit libera nexum
Phocis Apollinea bellum puerile Pharetræ.

Primum eos Apollini dicasse Diomedē, docet *in Corinthiacis* Pausanias: ϗ τὸν ἀγῶνα, inquit, τῶν πυθίων διομήδη πρῶτον θεῖναι Ἀπόλλωνι. Musicum ibi ab initio fuisse certamen, nēpe citharœdū Pęana canētium in laudem Apollinis testātur auctores, sub Eurylocho verò Amphictyonas equestre & gymnicum id, proposita præmij loco corona constituisse Pythiumque nominasse, adiectis ad citharœdos tibicinibus reddentibus cantū, qui modus seu *nomos Pythius* appellaretur. Tēpore Orestis curule certamē celebrari cœptū, auctor Sophocles *in Electra.* Sed & picturæ certamine superatus est Pythiis à Timagora Penæus Phidiæ frater omniū primus, *teste Plinio cap. 9. lib. 35.* Animaduertēdum deniq; & notandū Philologis, primum agonem hūc Apollini exhibitū apud Cyrrhæos, inde apud Pythonem vel Delphos instauratū, vt alios me docuisse, in primis vero Fabrum, ingenuè fateor. Qui verò hîc obtinuissent victoriam, coronari solebāt lauro, vt oleastro in Olympiis, pinu in Isthmiis, apio in Nemeæis.

Pythius Apollo (fabulosus vocabulis, attamē vsitatis bonis auctoribus sua ex fabulis reddēda originatio) secūdū Homerum in eius hymno est appellatus, quia Typhonē interemerit sagittis, qui solis calore postea corruptus Pythio Apollini dederit nomē. Nā πύθεσθαι *putrescere* est nobis. Hunc antiqui crediderūt esse serpētem, nec procul à flumine Cephiso cęsum, qui ad montis Parnassi radices fluit, *vt scribit libro de situ orbis Dionysius.* Ephorus prodidit Apollinē, postquā in terras deuenit, mox profectū ad vrbē Panopęā interemisse crudelē & violentū tyrānū Tityū, è Parnasiis verò hominibus aliū tyrānum nō minus hominib9 infestū nomine *Pythonē*, cognomine *Draconē*, quem & ipsū sagittis suis cōfecit: Cumq; inter pugnādū clamitaretur

retur

retur *Io pæan*, i *mitte Apollo*, obtinuit in posterum mos, vt in Pæanibus & epiniciis *Io pæan* conclamaretur. Hinc ab Orpheo dictus in Hymnis πυθοκτόνος. Sed enim totá rem istam Physicè interpretari video Macrobium atque Plutarchum *in Problematibus*, quos moneo cõsulendos, si quis eam explicationem requirat. Redeo ad etymon, in quo Phurnutum video diuersum, quippe qui nomen Pythij ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι, id est, *interrogando* deriuet, propter oracula quæ consuli & reddi ab eo solebant. Obstat verò Macrobius & ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι, id est, *putrescendo* deducit. Alij ab vrbe Phocidos Pythone, cuius & paulò ante mentio est facta: Nulla non autem sententia suos habet fautores, eosque graues. Cuique ergo liberum, quidnam velit amplecti. A Pythio verò dicta & fœmina Pythia, quæ tripodi vel ὅλμῳ insidens, genitalibus partibus excipiebat subeũtem per inferna intermedio halitu spiritum, inde repleta furore resolutisque crinibus debacchabatur spumas emittens ore. Vocabant tales ἐγγαστριμύθους, id est, *ventriloquos*. Vocabant & *Pythonissas* à Pythone vatidico spiritu, qui corpora diuinantiũ ingressus de rebus cum futuris tum dubiis respondebat.

Python Phocidos vrbs, cuius Dionysius meminit *in Periegesi*, iuxta Scholiastem eius etymon trahit παρὰ τὸ πύθω, Hæc enim eius verba: ὅτι δὲ ἡ πυθὼν παρὰ τὸ πύθω, τὸ σήπω λέγεται, ὡς ἐν αὐτῇ σηπέντος τοῦ ῥηθέντος δράκοντος, ἢ παρὰ τὸ πύθεσθαι, τὸ μαθεῖν, ὡς τῶν χρηστηριαζομένων ἐκεῖθεν μανθανόντων τὰ μέλλοντα, ἱκανῶς τετρύλλεται, id est, *quod vrbs Python à putrefaciendo dicatur, cùm in ipsa dictus Draco putrefactus sit, à sciscitando, hoc est, discendo, vt, qui consulerent oraculum, inde cognoscerent futura, satis est sermone tritum.*

* *Python*, aspis, genus serpentis venenatissimi, nomen arcessit à voce Hebræa פתן *Pethen*, quæ cognationem habet cũ verbo פתה *Patha*, persuasit, illexit, decepit. Hæc significatio graphicè depingit Pythonicum spiritum Delphicum, qui persuasione sua olim Euam illexit & decepit, vt & miseros Adami posteros suis responsis & oraculis. Mali tanti labes φθόνος draconis seu Pythonis, nempe Satanæ inuidia. Per antiphrasin verò aspis Python dicitur, quòd sit minimè persuasibilis, & aures ad incantatoris carmina obturet, Psal. 58. 5.

Q

QVadrans, quarta pars assis. Tres enim vncias habet. Vnde & *triuncis* est dictus. Apud Romanos, si rem nummariam spectes, nota quadrantis fuerũt rates. vt & trietis. Hunc Balneatori dare mos fuit Romę. Vnde Seneca Balneũ *rem quadrantariam* appellauit. *Cur*, inquit, *exornaretur res quadrantaria, & in vsum, non oblectamentum reperta.* Cicero: *Nisi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat Balneatori.* Et Horatius Cynicum pauperem irridens, *dum tu*, inquit, *quadrante lauatum Rex ibis.* Plutarchus in vita Ciceronis appellat κουαδράντην, deprauato nomine Latino, sicut Matthæi 5. κοδράντην, qui Marci 12. explicatur per δύο λεπτά.

Quadrantal vocabant antiqui, Paulo apud Festum auctore, quam Græci ἀμφορέα dicunt, quod vas pedis quadrati octo & quadraginta capit sextarios. Plautus in Curculione: *Anus hac sitit: quantillum sitit? Modica est, capit quadrantal.* A figura quadrata dictum monent & ista Fannij:

Pes longo spatio latéque notetur in anglo
Angelus vt par sit, quẽ claudit linea triplex
Quatuor ex quadris, mediũ cingatur inane,
Amphora fit cubus.

Quadrifrons appellatus est Ianus, quod vniuersa climata maiestate sua complecteretur. Eius amplissimum templum dedicatum legitur in foro Romano ab Augusto, quatuor exornatum portis. Eius autem imago ex Thuscia eo translata fuit.

Quadriga currus, à quatuor equis, quibus trahebatur, nominis ducit auspiciū. Isidorus audiendus. *Quadrigæ*, inquit, *& bigæ, trigæ, seiugæ, ab equorum numero & iugo dictæ*. Ex quibus quadrigas Soli, bigas Lunæ, trigas inferis, seiugas Ioui, desultores Lucifero & hespero consecrauerunt. Quadrigas ideo soli iungunt, quia per quatuor tempora annus vertitur, ver scilicet, æstatem, autumnum & hyemem. Legimus Persas olim falcatas in aciem produxisse quadrigas apud Curtium *lib*.4. In ludis Circensibus quadrigarum bigarumque certamen olim institutum fuisse Romæ, alias à nobis est dictum. Inuentricem volunt nonnulli eam esse Mineruam, quæ dicitur nata Ioue & Coriphe Oceani filia, quam Arcades *Coryphasiam* nominabant. Fabulosum hoc, at scire refert, dum fit mentio fabulosorum nominum. Sunt & *quadrigati nummi* dicti Romanis à forma quadrigæ illis impressa.

Quadriuium spatium, vnde quatuor deflectūtur viæ, sicut *triuium*, vnde tres.

Quadruplatores dicebātur, qui eo quæstu se tuebantur, vt eas res persequerentur, quarum ex legibus quadrupli erat actio: Item illi, qui de proscriptorū bonis, quos detulerant, quartam cōsequebantur partem, nonnunquam etiam trucidatis potentioribus, quorum bona ita intercipiebant. Vt meritò 2. ad Herennium dicat Cicero: *Quadruplator, vt breuiter describam, capitalis est.*

Quadrupedes, quatuor pedū animalia.

Quæsitores, qui & Quæstores parricidij vel rerum capitalium sunt dicti, extraordinario non ordinario exsistente eorum magistratu, à quærendo sunt appellati, quòd de publico crimine quærerent. Cùm enim Consules de capite ciuis Romani iniussu populi ius dicere non possent, idcirco, quoties postulabat hoc vsus, vel Dictator, vel Consulum alter ambóue, vel Prætorum aliquis de crimine publico quærere iubebatur ex Senatusconsulto. Qui iussus erat, dicebatur Quæsitor, *teste Pomponio. ff. De Orig. iur.* addítque eos, qui populi iussu capitalibus rebus præessent, et am parricidij Quæstores dictos, *vt & Festus confirmat*, apud quem parricidi non parici vel parci legendum admoneo, cum Iosepho Scaligero. Olim tamen reges exercuisse iudicium publicum (quæstionem vocabant) auctor est Dionysius *libr*.2. cùm Romulum de maximis delictis cognouisse, at Senatoribus minora permisisse scribit. Tradit & Liuius, capitalium rerum cognitiones per se solum exercuisse Tarquinium Superbum, vt ita populo incuteret metum. De Cōsulibus sunt qui idem affirmant, quod Brutus Consul primus vltimo supplicio affecerit cōiuratos. Quamquam imminutum fuerit ius illud lata eodē anno lege Valeria *de prouocatione*, cautumque impofterum, ne Consul iniussū populi quæreret de capite ciuis Romani, sed ij demum, quos publicis quæstionibus præfecisset populus, qui inde Quæsitores parricidij sunt dicti, *vt paulo ante est dictum*. Eorum ergo iudicio inditum quæstionis nomen. Sed de hac voce in sequentibus plura.

* *Quæstor*, vel tribunus ærarius, Latinis, Græcis *ταμίας*, & *ἀποδέκτης*, vulgò *Thesaurarius* dicitur, qui pecunias publicas aut conquirit ærario inferendas, aut cōquisitas inde erogat, & distribuit. Hunc appellant Hebræi כסן *Cósen* à כסן *Casan*, id est adiuuit, quasi *adiutorem*, in publicis scilicet necessitatibus, dum à penuria, famis vel belli tempore, liberat. Quidem à verbo כס *Cas*, id est, appendit, numerauit, quod semel legitur Exod. 12. 4. *Cósen* legitur Esai. 22. 15. & interpretatur à Chaldæo פרנסא *Parnasa*, id est, thesauro præfectum. Inde מסכנות *Miscenoth* varia thesaurorum loca dicta sunt, vt armamentaria, horrea, propugnacula & arces ad limites prouinciarum, & similia, quorum mentio fit Exod. 1. 10. & 1. Reg. 9. 19. &c. Aliquando periphrasticè & per excellentiam

tiam eiusmodi virũ vocant עשהמלאכה *Hosseh melacáh*, id est, facientem opus, videlicet procurandæ gazę seu pecuniæ publicæ, vt fit, quum Principis aut Reipub. nomine pecunia colligitur: quo officio qui fungitur coactor Ciceroni, collectarius Augustino, & arcarius interpreti veteri dicitur. Est. 3.9. Chaldæi thesauris præfectum eiusmodi appellãt גזבר *Gizbar*, Esr. 1. v. 8. Huic affinis est גזא *Gaza*, vox Persica, quæ Græcis mãsit, γάζα, & γαζοφύλακιον, arca, vbi pecunia, vel alia res preciosa seruatur. Huius vocis *Gizbar* plurale est גזבריא *Gizabraja*, Esr. 7. 21. qui Danielis cap. 3. v 2. Gedabraja dicuntur. Paguinus vertit Ghedabraæos, id est, quæstores, thesauris præfectos, vt alij vocem Chaldaicam interpretantur. Græcis à verbo τίθημι, id est, pono, colloco, repono, deriuatur θήκη, repositorium, locus in quo aliquid reponitur; θησαυρὸς & locus seu auri repositorium, & opes quæ in eo reconduntur, qualescunque eæ sint aut imaginentur: metaphoricè etiam, thesauri librorum, argumentorum, armorum, granorum, ventorum, &c. θησαυρίζω, thesauros exstruo; θησαυροφύλαξ, thesauri custos, thesaurarius & θησαυριστὴς idẽ. ταμεῖον est cella penuaria, loc⁹ in quo promus condus reponere solet suos quos vocat thesauros, nempe frumenta, poma, cibaria. &c. Accommodata est hæc vox ad ærarium particulare, deinde ad publicum, in quo pecuniarũ aceruí reponuntur à Quæstore, Herodian. lib. 1. ταμεῖα χρημάτων βασιλικῶν nominat, quæ Politianus vertit ærariũ principalis pecuniæ, seu loca vel arcæ in quibus Principum pecuniæ reconduntur. Δέχομαι, signific. capio, recipio. Inde ἀποδέκτης, id est, Receptor, qui recipit, nempe pecunias, quas in commodum publicum cõseruet. Gall. *Receueur*. Ἀποδέκτῆρες, inquit Budæus, sunt coactores tributorum & vectigalium. Vide *Thesaurus*.

Quæstio à quærendo, proprio rerum capitalium vocabulo, appellationem trahit in iure. Vt enim alias quæstio inquirit & inuestigat, quid nam res sit & quænam eius natura, ita in rebus criminalibus & capitalibus criminis istius, cuius informatio vel inquisitio vrgetur, forma & ratio ab illis exploratur, qui iuxta leges illud vindicaturi sunt. Hinc quæstio pro iudicio publico accipitur. Vnde & iudex quæstionis dicebatur Prætor, & Quæstor, qui præerat publicis iudiciis, estque adeo quærere iudicum & Magistratuum, vt inquirere aliorum. Hinc & M. Ciceroni pro Milone quærere legibus dicuntur, qui criminum quæstiones exercẽt. Quæstionem constituere est decernere, vt scelus vindicetur *l. 1. ad leg. Corn. de sicar.* Quęstionẽ ferre, est præbere & mandare facinus vindicandum iudicibus, vel potius ad Senatum referre, vt de vindicando scelere extra ordinem in iudicium res deducatur, aut Senatusconsultum fiat. Publicas quęstiones instituisse Cornelium Syllam, testatur *l. 2. §. deinde. ff. de Orig. iur.* Quin ipsamet tormenta seruis aut aliis adhibita ad extorquendum veritatem quæstiones dici quis nescit? Ceterũ contra Dominos serui torqueri nõ poterant, excepta caussa incestus & coniurationis, *teste Cicerone pro Deiotaro & in Partitionibus*. Ratio quærẽdi qualis fuerit, ostendit Cicero *pro Cluentio & pro Milone*, vbi etiam dicit, solitas obsignari tabulas, cùm quæstio esset habita & in tabulas relata. Complectebantur autem tabularum nomine omne scripturæ genus, quo suam confirmare caussam possent. In primis erant tabulæ dati & expensi, quas accusator postulabat à reo in certis caussis, quippe repetundarum & peculatus.

Quæstor. Scribit Pomponius Lætus: *Quæstores ab inquirenda & seruanda pecunia sunt dicti*. Capitalibus rebus pręerãt, & ciues Romanos his capite punire licebat. Varro sic ait: *Quæstores à quærendo, quòd conquirerent publicas pecunias & malefica*

lefica

leficia, quæ Triumuiri capitales nunc cōquirunt. Quo facit *l.2. §.deinde ærarium.ff.de orig.iur.* Antiquiſſimam eorum eſſe originem extra dubitationem eſt, quòd nihil prius apud homines cœperit, quã quærendæ & conſeruandæ pecuniæ cura. Pædianus ſcribit, *Senatoris primam adminiſtrationem fuiſſe, fieri Quæſtorem, gerere curam prouinciæ, erogare publicam pecuniam in varios vſus.* Quinimo adoleſcentibus committi ſolebat quæſtura apud Romanos, non tamen ante annum 27. Latius tãdem propagatum hoc munus, vt omnium prope Magiſtratuum. Vnde & legatos venientes Romam honorificè excipiebant: Sortiebantur prouincias, *teſte Pōponio Læto*, creatis primũ patriciis, inde indifferenter Patriciis atque plebeiis. Omnino tria eorum genera apud auctores inuenio. Alij enim erant Quęſtores vrbani vel ærarij, cuius expenſas vel acceptas pecunias referebant in publicas tabulas, quales nunc ſunt redituum magiſtri. Alij erãt Quæſtores parricidij vel rerum capitalium, de quibus paulò ante eſt dictum, ſuntq; Italis *maleficiorum iudices*, *Inquiſitores* Pontificiis, vnde *Quæſitor Minos* apud Poëtam. Alij deniq; Prouinciales, quorum ante ex Pædiano mentio eſt facta. Quęſtores ęrarij duos habuiſſe Romulũ & Numam Pompilium teſtatus eſt Iunius Gracchanus, eoſque populi ſuffragiis creatos. Et quamquam dubitent nonnulli, fuerintne regnantibus Romulo & Numa Pompilio, tamen nemo, qui dubitet, omnium eſt, an ſub Tullo Hoſtilio inducti fuerint in Rempublicam. Certũ eſt enim tum temporis eos fuiſſe, *vt ex Iunio refert Vlpianus l.vnic. ff. de Officio quæſtor.* Diſcrepat interim nonnihil ab illis in ſuis Annalibus Cornelius, qui repetita lege Curiata poſt reges exactos, duos Quæſtores creatos ſcribit, qui rem militarem comitarentur, Valerium & Æmilium Mamercum, additoſque deinde duos, qui res curarẽt vrbanas. Mox vbi ſtipendiariæ factæ eſſent prouincię, duplicatus eſt numerus, & poſt legem Syllanam creati numero viginti. Quamquam autem illi ſortirẽtur prouincias, vt paulò ante eſt dictum ex Pomponio, tamẽ id licitum nõ fuiſſe Candidatis Principis, Quæſtoribus, *inquam*, Imperatoriorũ librorum ac literarũ lectioni vacantibus & candida veſte integritatis inſigni conſpicuis, quorum Suetonius meminit in vita Auguſti, docet Vlpianus eadem *l.vn. ff. de Off. quæſt.* Horum munere funguntur nunc Cancellarij, emiſſitij Principum oculi. Vrbanorum quæſtorum officia præter ea, quę ſunt ante relata, conſtabant quoque in exigendis vectigalibus pop. Romani, in depromendis militaribus ſignis ex ęrario, eiſdémque mittendis ad Conſules in expeditionem ituros, in prębendis militi ſtipendiis, in exhibendo exterarum gentium legatis, cõmeatu, veſtimentis, muneribus in procurãdo, vbi primùm veniſſent, hoſpitio, &, ſi mortui eſſent, funere curando, in vẽdenda ab hoſtibus accepta pręda, & redigenda in ęrarium pecunia, in exigendis mulctis tam Romę, quàm alibi, ſicut etiam legi poteſt apud Alexand. ab Alex. *Genial. dier. lib.2. cap. 2.* Licebat & his comitia habere, ſi Cõſules abeſſent. Apud eoſdem cogebantur Imperatores, ſi adepti victoriam triumphum peterent, iuramento confirmare, editum eſſe occiſorum hoſtium & ciuium amiſſorum numerum ſine fraude, quod is alioqui abnueretur. A quolibet tamen priuato vocari poterãt in ius apud Pręt[o]rem, cui etiam illos coercere licebat, ſicut ex bonis auctoribus didicimus. Notandum porro & illud, Pręt[o]res fuiſſe quęſtoribus loco parentum, quęſtores contra Pręt[o]ribus loco liberorum, ſicut ex multis Ciceronis locis cognoſci poteſt. A quęſtore nomen quęſturę, quę magiſtratus quidem erat & honor, ſed non curulis, & nullius fere imperij. Neque enim vocationem au prehẽſionem habebat in vrbe, ergo nec lictorẽ,

nec via

nec viatorē, *vt scribit ex Varrone Gellius.* quod tamen verum non est, cùm ex oratione pro Plancio fasces & lictores habuisse perspicuum sit. Credo Ciceronem *2. accusat.* primum honoris gradum idcirco appellasse, non honorem.

Qualitas secundum quam dicimur quales, aiunt Dialectici, καθ' ἣν ποιοί τινες εἶναι λέγονται, ait Philosophus. Stat à nobis Isidorus.

Qualus, à colando appellatus videtur eidem Isidoro.

Quartarius mensuræ genus apud Romanos inde nomen accepit, quod sextarij pars sit quarta. Liquoris mēsuram fuisse indicant hæc Plinij verba libro 5. ab V. C. *Manlius primum ob virtutem laudatus, donatúsque non ab Tribunis solum militum, sed consensu etiam militari, cui vniuersi selibras farris & quartarios vini ad ædes eius, quæ in arce erant, contulerunt.* Facit & Columella mentionem quartarij mellis *lib.12.cap.5.*

Quatuoruiri, quatuor viri. Hi creati leguntur, vt viis muniendo & sternendo præessent. Cum namque Censores pro officio aliis rebus districti sarciendis illis aut reparandis ac complanandis vacare non possent, creatus fuit magistratus ex Senatusconsulto, vt operam darer huic rei. Vide Barnabam Brissonium *4. Antiq. cap. 12.*

Quercus, à quærendo nomen adepta, siue quod prima mundi ætate homines glandes quærerēr ad victum, siue quod ex huiuscemodi arboribus quærentibus redderentur respōsa à Dæmonibus. Quinimo in sacris legitur de quercu Mamre *Deuteron.11.* de via quercus ariolorum *1. Samuel. 19. Iosue 24.* erigitur lapis magnus sub ilice, quia erat in sanctuario Iehouæ. Iudicum 6. venit angelus Iehouæ, seditque sub ilice, quæ erat in Ophra. Festus Pompeius autem vult dici quercum, quod id genus arboris sit graue & durum tum in ingentem euadit amplitudinem. Querquera enim grauem & magnam dici putant nonnulli. Inde Lucretius: *Querquera consequitur febris, capitisq; dolores.* Diuturnitatis eadem arbor & fortitudinis symbolum fuit veteribus. Quapropter Herculea claua valido vt plurimùm de robore fieri solebat, etsi aliquādo conflata fuerit ex oleastro, dicimúsque præstantes viros à robore robustos. Forte & ideo in disciplina aruspicum ostēdit principatum, inque Iouis tutela fuit. Neque sum nescius ex ea connecti solitam ciuicam coronam, etsi postea ex esculo fieri placuerit.* *Quercus*, Hebr. אלה *Alla*, à radice איל *Eil*, quæ significat Nihilum, rem nihili, & nullius momenti, quoniam ex illa arbore idola, quæ sunt res nihili, & Elilin dicūtur, vt plurimū fiebant. אלון *Allon*, etiā nominatur Alnus seu Quercus, vel Robur, quo nomine Hebræi intelligunt arborem duram, quæ aquis obruta non facilè corrumpitur. Hinc Gr. ὕλη hyle, Sylua, in qua Quercus, Robora, duræque eiusmodi arbores Quercus Gr. δρῦς, Robur, cui respondet Lat. Durus, ac si dicas Dura arbor.

* *Querquedula*, auis aquatilis, quæ Virgilio Ardea dici videtur. Varro de ea pronuntiat hos versus, aut frigidos nimbos aquæ caduciter ruentis præinnere aquatiles querquedulę natantes, βόσκας, Gesnero, κερκιθαλὶς Scaligero quem sequimur: *Cercelle* Gall.

Querquera febris, cuius iam modò ex Lucretio mentio est facta, à durnie dicta vel grauitate: * nempe à quercu, quòd id genus arboris cùm graue sit ac durum, tum in ingentem euadat amplitudinem, tremorem febrilem Græci κάρκαρον vocant, παρὰ τὸ καρκαίρειν, id est, cum strepitu pulsare & tremefacere. Hinc Carcer. Plautus: *Is erat mihi bilis querquera, tussis.* Lucill. *Querquera cōsequitur febris capitisq; dolores.* Hęc Festus.

Querquetulanæ, dictæ sunt nymphæ, virescenti querqueto præsidentes.

Querquetulanus dictus quoque mons Cælius, si Tacito credimus, quod talis

sylua frequens ibi fuerit & fœcunda. Designat autem *querquetum*, pro quo iam dicimus quercetum.

Querquetularia porta Romæ est dicta, quod querquetum intra muros vrbis iuxta se habuerit. *Festus.*

Quincunx à quinario descendit numero. Tot enim continet vncias. In quincuncem dicuntur & arbores disponi, sicut Cyrum suis eas manibus dispofuisse aut direxisse prodit Cicero in Catone maiore, *admirante istud summopere Lysandro Lacedæmonio summæ virtutis viro.* Est enim illa quincuncialis dispositio, *teste Plinio*, non solum vtilis in digerendis arboribus, verum etiam a spectu grata, quocũque modo intueare in ordinem se porrigente versu.

Quindecimuiri, quindecim viri. Sacerdotum hoc genus erat creatum aliquando populi suffragiis, idque lege Domitia. Nam quod à collegiis cooptati fuerint ante legem Domitiam latam passim in Liuij historia legas. Præcipuũ eorum munus erat libros Sybillinos seruare, cum essent adeundi ex Senatusconsulto, adire, quę legissent, renuntiare Senatui, procurare eadem, Seculares ludos celebrare, denique peragere, quæ Sibyllinorum carminum iussu erant peragenda, *sicut Dionysius, Liuius, Suetonius, Tacitus & alij docent.* Et ne rei originem primam prorsus relinquamus intactam, sciendum Tarquinium Priscum, *testibus Lactantio & Seruio Grãmatico,* (malè hoc alij tribuunt Tarquinio Superbo) cum forte incidisset in hos libros, à muliere quadam propositos vænum, combustisque prioribus, quòd Rex soluere negaret indicatum pretium, tandem reliquos emisset, *sicut ex Varrone Dionysius refert,* Duumuiros cum ex numero nobilium creasse, & his publicos addidisse ministros duos, vt custodirẽt hos libros: Duumuirorũ alterum fuisse M. Attilium, qui cum videretur non bona fide rem gerere, ab vno ministrorum delatum parricidij & culeo insitum proiecit in mare. Regibus inde expulsis peruenit horũ librorum cura ad populum, qui nobilissimos viros creauit eorum custodes, vt liberi ab omnibus cum militaribus tũ ciuilibus officiis toto vitæ suæ tempore hoc munere fungerentur. Nec sine his cuiquam licebat eos inspicere. Inspiciebant autem frequenter, idque Senatusconsulto, si quando turbaretur seditione Reipub. status, aut clades aliqua insignis bello esset accepta, aut nuntiata quædam prodigia, manseruntque ad bellum Marsicum vsque incolumes in subterranea templi Capitolini cella arcæ inclusi lapideæ, & à Decemuiris asseruati. At exacta centesima quinquagesima tertia Olympiade, cum Capitolium absumtũ esset incendio, vna quoque hi libri feruntur absumti. Qui verò nunc exstant, partim ex vrbibus Italicis, partim ex Erythris Italiæ, Legatis illic ad transcribendum missis, sunt cõportati. Quædam etiam videntur in illis suppositisia, qualia sunt, quæ initialibus literis coniunctis nomen Christi Iesu Saluatoris reddũt, quorum & Augustinus meminit *libro de ciuitate Dei.* Ad duumuiros redeo. Dixi antea Sibyllinorum librorum custodiæ destinatos fuisse illos. Nunc sciendum creatos eosdem fuisse ad annum vsq; 388. inde auctum eorum numerum & substitutos Decemuiros parte quidem ex plebe, altera ex patribus delecta, id quod obseruatum legitur adusq; tempora Syllę Felicis: Hinc autem Quindecimuirorum mentionem fieri. Vt verisimile sit numerum horum sacerdotum ipsum auxisse. Atqui hic numerus vel potius sacerdotium hoc numero constans perstitit adusq; Theodosium, qui id cum cæteris superstitiosis sacris abrogauit. Dicti fuerunt *Sibyllini* libri à Sibyllis, de quibus suo loco expediam plura.

Quinquatria & *Quinquatrus*. Festi verba de illis apponã, *Quinquatrus*, inquit, *appellari quidã putãt à numero dierum, qui*

fere

fere his celebrantur, qui ſcilicet errant, tam Hercule, quã quatriduo Saturnalia, & totidem diebus Compitalia. Nam omnibus his ſingulis diebus fiũt ſacra. Forma autem vocabuli eius, exemplo multorum populorum Italicorum enũtiata eſt, quòd poſt diem quintum Iduum is dies eſt feſtus, vt apud Tuſculanos *Triatrus*, & *Sexatrus*, & *Septimatrus*, & apud Faliſcos *Decimatrus.* Mineruæ autem dicatum eum diem exiſtimant, quòd eo die ędes eius in Auentino conſecrata ſit. Vltimo quinquatrium die, qui eſt dies Martij 23. Tubiluſtrium erat. Nam primus ſacer erat Mineruæ, quòd eo crederetur nata, ſanguinis idem expers, cùm reliquis gladiatores nudis enſibus in arena pugnarent. Poëta itaque Ouidius 3. *Faſtorũ* quinquatria feſta vult dici à quinque diebus iunctis, quibus illa ſacrificia fiebãt. Operæpretiũ erit ipſamet verba, prout iacẽt, audire, vt ita quilibet tantò euidentius mentem eius intelligat. Ait:

Vna dies media eſt, fiunt caſacra Mineruæ,
Nomina quæ à iũctis quinq; diebus habẽt.
Sãguine prima vacat, nec fas cõcurrere ferro:
Cauſſa, quod eſt illa nata Minerua die.
Altera treſq; ſuper ſtrata celebrantur arena,
Enſibus exſertis bellica læta Dea eſt.

Gellius affirmat à quinque dierum numero ab Idibus elapſo dici & nomina ri *quinquatrus*, nihil autem ſignificare ad finem *atrus*, ſed eſſe potius ſupplementum nominis, id quod facit contra eos, qui à quinque & atro nomen iis inditum voluerunt, eo quod primum ex iis Mineruæ feſtis ſit quintus dies ab atro die, qui ſequitur Idus. Sed erãt hę quinquatrus minores Idibus Iuniis celebrari ſolitæ. Vnde Feſtus: *Minuſculæ Quinquatrus appellantur Idus Iuniæ, quod is dies feſtus erat tibicinum, qui Mineruam celebant.* Ouidius:

Et iã quinquatrus iubeor narrare minores,
Nunc ades ô cœptis flaua Minerua meis.
Addit:
Cur vagus incedit tota tibicen in vrbe,
Quid ſibi perſonæ, quid toga longa volunt?
Temporibus veterum tibicinis vſus auorum
Magnus, & in magno ſemper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat mœſtis tibia funeribus.
Dulcis erat mercede labor, tẽpuſq; ſecutũ eſt,
Quod ſubitò gratæ frangeret artis opes.
Adde quod Ædilis, põpa qui funeris irent,
Artifices ſolos iuſſerat eſſe decem.
Exſilio mutant vrbem, Tybúrque recedunt,
(Exſilium quodam tempore Tybur erat)
Quæritur in ſcena caua tibia, quæritur aris:
Ducit ſupremos nænia nulla choros.
Seruus erat quidã quantolibet ordine dignus
Tybure, ſed longo tempore liber erat.
Rure dapes parat ille ſuo, turbãque canoram
Conuocat, ad feſtas conuenit illa Dapes.
Nox erat, & vinis oculiq; animiq; nutabãt,
Cum præcompoſito nuntius ore venit.
Atq; ita: quid ceſſas cõuiuia ſoluere? dixit,
Auctor vindictæ iam venit ille tuæ.
Nec mora, conuiuæ valido titubantia vino
Mẽbra mouẽt, dubij ſtántq; lab ántq; pedes.
At dominus, diſcedite, ait: plauſtróq; morãtes
Suſtulit, in plauſto ſcirpea lata fuit.
Alliciunt ſomnos tẽpus, motuſque, merũque,
Totaque ſe Tybur turba redire putat.
Iãq; per Exquilias Romanã intrauerat vrbẽ,
Et mane in medio plauſtra fuere foro.
Claudius vt poſſet ſpecie numeróq; ſenatum
Fallere, perſonis imperat ora tegi.
Admiſcetque alios: & vt hunc tibicina cœtũ
Augeat, in longis veſtibus ire iubet.
Sic reduces bene poſſe tegi, ne forte notentur
Contra collegæ iuſſa rediſſe ſui.
Res placuit, cultuque nouo licet Idibus vti,
Et canere ad veteres verba iocoſa modos.

Volui hæc paulò prolixius referre, quo ex Poëta ritus huius & originis peritiſſimo conſtet vnicuique *cur ſit Quinquatrus illa vocata dies.* Quamquam & his conſimilia fere referant cum Valerius *de Inſtitutis antiq. libro 2.* tum Liuius *lib. ab V. C. 9.* & Plutarchus *in Problematibus.*

Quinquertium vocant Græci ſecundum Feſtum πένταθλον, quo die quinque genera artium ludo exercebantur. Ipſos quoque athletas Liuius *quinquer-*

tiones appellat.

Quinsai Indiæ ciuitas omniumq; ciuitatum totius orbis terrarum amplissima (si historicis habenda fides) vt pote triplo maior Gombalechia regia vrbe magni istius Chami, quod 25. Germanica miliaria complectatur in ambitu suo, inque multas ciuitates alias obtineat imperium; trahit nominis originem à *Quin* & *Say*, quę voces idiomate nostro significare dicūtur ciuitatē cœli. Pontes lapideos habere fertur duodecies mille, eósque tam altos, vt naues ingentes erecto malo transire possint. Lacus est intra vrbis mœnia, qui triginta miliaria Italica complectitur in circuitu In medio lacus insulæ sūt duæ: Plateæ omnes lapidibus constratę. Tria quoque habet thermarū millia. In quolibet ponte excubant noctu & interdiu decem custodes, ne motus oriatur alicunde. Palatium eius magnificum ac amplum in ambitu continet Italica miliaria decem. Intra murum multa viridaria, viuaria, fontesq; innumeri prope. Quę omnia licet Bodinus fabulosa existimet, tamen vera esse affirmat Paulus Venetus & alij non pauci.

Quintia prata trás Tyberim à Quintio Cincinnato, cuius fuerant, sunt dicta. *Festus.*

Quintiper seruile nomen frequens apud antiquos à prænomine Domini dictum, vt *Marcipor*, scilicet à Quinto & Marco. Quamuis sint, qui à numero natorum ex ancilla quinto loco dictum putent. *Festus.*

Quirina tribus à Consulibus Sabinis appellationem videtur traxisse.

Quirinalia, vt scribit Festus, mense Februario dies, quo Quirini fiunt sacra. Varro: *Quirinalia à Quirino, quod ei Deo feriæ, & eorum hominum qui fornacalibus suis non sunt feriati.* Quirinalia igitur Quirino, id est, Romulo celebrabātur, cujus flamē inde *Quirinalis* est dictus Eodē die erāt stultorū feriæ. Vnde & hoc nomine ipsa *Quirinalia* sunt appellata, idq; cū vel maximè ob caussam, quod, cū quisq; in sua curia Fornacalibus quæ indictiriæ feriæ erāt, feriaretur & sacra faceret, stulta populi pars, quæ sua curia esset, ignorans, rem diuinam Fornacalibus omissam Quirinalibus faceret, quod & ab Ouidio approbatum video in Fastis.

Quirinalis collis est dictus secundum Paulū, quòd in eū commigrauerint Sabini Curibus veniētes: Quāuis alij à tēplo *Quirini* sic appellatū putēt. Sic dicta Quirinalis porta, siue quòd ea itur in collē Quirinalē, siue quòd proximè eā est *Quirini* sacellū. In Quirinalis collis etymo idē planè vult Varro, cū à Curetibus deriuat, qui cū T. Tatio Curibus venerūt, & ibi sua metati sūt castra. Nā antequā eo se cōtulissent Sabini, nomē ipsi erat *Agonius* secundū Festū, vel potius Agō, *vt alij malunt*, ipsaq; adeo porta *Collina Agonensis* est dicta, sicut & à Dionysio *li. 2.* est cōfirmatū. Sub Imperatoribus nominatū hunc montē Caballū à duabus statuis Alexandri Magni domātis equum Bucephalum, quas Constantinus Romam transtulerat, ab Onophrio notatum inuenio.

Quirinus dictus Romulus an à Quirino patre, i. Marte: Romani enim Martem dum sæuiret, *Gradiuum*, dum tranquillus esset, nominabāt *Quirinum*? An ἀπὸ τοῦ κυρίου Domino? Postremum hoc innuere videtur subobscurè Ouidius Fastorum 2. cum ait: *Siue suo regi nomen posuere Quirites.* Quid? An non ab hasta, quam ille gessit, quęque Sabinis *Quiris* est dicta, deduci poterit? Festo sanè & multis aliis ita placere video. At hîc aliò declinat Varro, cùm à Curibus Sabinorum municipio deriuat. Auctor non contemnēdus, imo bonus doctus, elegans. Adhærendum huic ergo: Cuicumque sententiæ addixeris te, parum intererit. Video enim nullam suis auctoribus, iisque grauibus destitui. Hoc tamē intellige, post apotheosin præcipuè Quirinū dictū fuisse Romulū, *teste*

Pli

Plinio 2. de viris illustr. Post cõsecrationẽ enim immutare solebãt eorum, qui recepti erant in cœlum, nomina, ne quis homines fuisse existimaret. Sic *Leda Nemesis* est dicta, *Circe Marica, Ino Leucothea*, consulendusque ea de re est Cœlius *lib.11. cap.9.* tum Lactantius *diuinar. institut. cap. 21. lib.1.* De Apotheosi ipsius eleganter scripsit Plutarchus *in eius vita.* Cùm enim populus tumultuaretur & Romulum è medio sublatum à patribus vociferaretur, eisque ideo minaretur extrema, Iulius Proculus vir inter patres genere, virtute, auctoritate primus, & Romulo fidus in primis, cùm processisset in forum, iurauit sibi, dum iter faceret, obuiam ipsum factum specie & forma magis, quàm vnquam antea, insigni, ornatumque fulgentibus armis, se verò priorem allocutum eum fuisse hoc modo: *Qua iniuria & qua mente impulsus, ô Rex, nos iniquis & improbis circumuentos criminibus, vrbem vero in luctu ac gemitu, in squalore & sordibus reliquisti?* At regem respondisse: *Ita Diis visum, ô Procule, nos autem cœlo demissi condita vrbe, imperium permaximum & gloriam habituram, reuertimur in cœlum. Proinde bono animo sis, & nuntia Romanis, vti prudentiam & fortitudinem colant, quòd his artibus futurum sit, vt amplissimam inter homines potentiam consequantur. Ego vobis Quirinus facilis propitiusque ero Deus.* His verbis & viri auctoritate & iureiurãdo fide adhibita, veluti diuino quodam furore afflatis mentibus, nemo contradicere, nemo aduersari, sed reiecta omni suspicione & calumnia inuocare Romulum votis Deumque appellare.

Quirites dicti Romani à Quirino, id est, Romulo, de quo antea. *Quiritum fossæ* dictæ, quòd eas Ancus Martius, cùm vrbem circumdedit, Quiritum opera fecit, *teste Paulo Festi abbreuiatore.* Sæpe inuenias in Ciceronis orationibus, *Romanum populum* appellari Quirites, honoris gratia, descendente quippe nomine ab hoc Quirino, i. *Romulo.* Vnde & Ouidius in fastis dictos hoc modo canit:

Siue quòd hasta quiris priscis est dicta Latinis
Bellicus à telo venit in astra Deus,
Siue suo regi nomen posuere Quirites:
Seu quod Romanis iunxerat ille Cures.

Vtcunque enim illi nomen contigerit, hoc certum, à Quirino nomẽ esse Quiritibus. Neque hic negligẽdum, Romanis domi & in militia hastæ vsum fuisse familiarem, vtpote sub qua iudicia & auctiones fiebant aliaque permulta, *vt copiosè est annotatum à Zasio l. 2. ff. de origin. iur.* Hebr. hasta seu securis, qua aliquid cõcutitur & quassatur קרדם *Quardom*, ab obsoleto verbo קרד *Quarach*, hasta seu securi aliquid euertit. Inde Quiris & Quirinus. Nõnulli Romulus Quirinum, q.d. κύριον, dominum dictum existimant. Quirites autem S.P.Q.R. appellari, eodem sensu quo Athenienses ἄνδρες ἀθηναῖοι nominantur passim apud Demosthenem: vt hodie Galli Oratores populum in Comitiis, voce, domini mei, *Messieurs*, compellant & honorificè attentum ac beneuolũ reddũt.

* *Quisquiliæ*, leues festucæ, quas quisquis legere potest. Cæcilius poëta, *Quisquilias volantis vẽti spolia memoras.* id est, *modo.* Ita solent in Comœdiis. Quando sermonem alicuius non curat quis, dicit ei, logos, quisquilias, floccos loqueris; abi. Plautus in Truculento; Campas dicis: abi, abi. Consultaui istuc. Næuius; Abi, abi, deturbate saxo, homo non, quisquiliæ. Alij Quisquilias appellant quicquid est deciduum, nulliúsque pretij. Inde nihili homines, quisquiliæ dicti à Cicerone & aliis. περιψήματα Hebræis מוץ *Mots*, gluma, quę facile decerpitur & in ventum abit, vt leues paleæ & festucæ de frumenti spicis excussæ, quę suopte metu dissipantur nec eodem loco consistere possunt.

R.

RAbula patronum vel aduocatum significat nimis maledicũ, & velut rabie exagitatum. Quãquam enim hæc canum sit morbus, trãsfertur tamen ad

homines. Alij cum Festo dictum id nominis volunt, quòd ad radẽdum vel auferendum paratus sit, vel quòd radat, id est, offendat aures, & (*vt ait Quintilian.*) nimia verbositate feriat. Clamosos eiuscemodi pecuniæ æruscatores multos gentium vbiuis videas. Habet Gallia, habet Belgium. Frons omnibus perfricta, intolerabilis audacia, garrulitas improba, quodque mireris & doleas, à literis bonis & literatis summa abalienatio. Quisquiliis interim in suis agunt delitias, & reliquos præ se fumos & vmbras putant. Huccine tandem redactæ res? Ceterùm Festus referre videtur etymon ad vocem raucam, cùm ita scribit: *Raua vox, rauca & parum liquida, proximè canum latratum sonans.* Vnde etiam caussidicus pugnaciter loquens *Rabula*, qui cùm lites protelat, sæpe summum ius summam facit iniuriam. Sed hęc in malos & improbos sæpe, non autem bonos, proinde descriptioni huic nostræ eximendos.

* *Rabulas* forenses historico penicillo viuísque mirum in modum coloribus depictos intueri licet apud Ammianum Marcellinum lib. 30. sect. 6 & 7. Hoc tãtum ex Cicerone, quem Ammianus citat, addere libet. Quum nihil (inquit) tam incorruptum esse debeat in Republica, quàm suffragium, quàm sentẽtia; non intelligo cur qui ea pecuniis corruperit, pœna dignus sit; qui eloquentiâ laudem etiam ferat. Mihi quidem hoc plus mali facere videtur qui oratione, quàm qui pretio iudicem corrũpit, quòd pecuniâ corrumpere prudentem nemo potest; dicendo potest.

Raca, ῥακά, vel *Racha* cum Latinus interpres reseruauerit in textu *Matth. 5.* vbi legis: *Qui dixerit fratri suo Racha, obnoxius erit concilio*, aliter atque aliter accipi solet apud diuersos. Deducunt enim nonnulli à themate רע quod malum significat; Aliqui à רק *vacuo, inani, aut nihili homine.* Nam ריקים vel רקים vtique dicuntur Hebræis homines *vani, leues, inconstantes, inanes, improbi*, atque adeo *vacui operibus bonis.* Erasmo videtur esse vox indignantis velut interiectio quædam. *Alioqui*, inquit, *quid interesset inter Racha & fatuum.* Consentaneum est enim Christum gradus quosdam ostẽdere, quorum primus sit *irasci*: secundus, *sono aliquo incerto motum significare*: tertius, *prorumpere in manifestum conuitium.* Eandem sententiam video arreptam ab Augustino, qui addit *habere se à quodam Iudæo, Racha Hebrais nihil significare certi, sed animi indignationem tantum.* Fortè vulgaris ea vox fuit & omnibus nota temporibus Christi, commoti & intra se frementis animi signũ. Vt *Matthæi 5.* damnentur omnia qualiacumque rancoris & maleuolentiæ humanæ iudicia, quæ quis exhibet de se, siue id murmurando fiat, siue frendendo, oculos distorquendo, exspuendo, tussiendo, crispando nasum, ridendo, aut frontem corrugando, aut denique faciem auertendo. Proditur enim huiusmodi signis commotus animus. Chrysostomus ait Syriaca lingua tantundem valere Racha, atque *σύ*, sicut irati quibusdam prolatis verbis, quæ satis declarant pronum ad conuitia animum, premere solent grauiora, quæ alioqui subsecutura quiuis facilè peculiaribus quibusdã ex notis animaduertat. Emanuel Tremellius quondam virum doctum admonuit, sæpe in Thalmud legi ריקא, pro quo Syri dicunt רקא *hominemque cerebro vacuum* significare.
* Hebr. רק & ריק *Rek* & *Reik*, vacuus, inanis, homo nihili, leuis, à verbo ריק *Rik*, vacuus, inanis fuit. Forte Græci χαυνὸν dixerint, id est, *fungosum, inanem & propemodum delirum hominem.* ἀργὸν etiam hominem desidiosum, sibi aliisq; inutilem, capite minutum appellãt; quæ vox ab Hebræa deriuata videtur. Raca, ῥακά, ריקא Rika vel *Reka*, videtur nonnullis respondere voci Græcæ *ματαιὸς*, Stultus. Sic enim Reg. 1. 21. verbum ἐματαιώθησαν redditũ est verbo אסרתה

estará

ἐφαλάκη,inanes facti sunt. Prudenter vnusquisque discernat,quod potissimum arripiat. In tanto enim dissidio grauatim me præstitero proxenetam. Vide *Stultus*.

Ralla vestis,à raritate est dicta. Plautus Epidico,*Tunicā rallā,tunicam spissam*.

Rama ciuitas ab Hierosolymis 2. tantum miliaribus distans Esaiæ 10.deriuatur à רום *altus fuit*.

Ramnensis tribus.Post confectum Sabinum bellum, & Titum Tatium receptum in vrbem & regni societatem, fuerunt Romæ tres tribus, *Ramnensis* à Romulo vrbis conditore, *Tatiensis* à Tatio Sabinorum rege,& *Luceres* à Lucumone, vel à luco asyli, quod placet Plutarcho,nomen arcessens.Ab ea dicti *Ramnenses*, qui cum Romulo primo vrbem condiderunt, pastores scilicet Albani & aliquot generis Græcanici, qui ante conditam vrbem ea loca tenuerāt. Atque hi omnes habitarunt Palatium & Cœlium mōtes, Tatienses verò Capitolium & Quirinalem,ceteri aduētitij loca plana inter Palatiū &Capitoliū.

Ramoth in Gilead Leuitarum vrbs ab Hierosolyma 12.miliatibus distās,quęque à rege Syrorū est occupata,regnante Achabo,ab eodem verbo רום *eleuatus est*,nominis habet auspicium.

Ramus qui de trunco manat, Isidoro. Ramorum gestationes Musis olim & Cereri consecratas fuisse testatur *Strabo 10.Geographia*.

Rana animal amphibion & nusquam non notum, arcessere videtur quibusdā nomē à voce Hebraica רנן *Ranan*,quod est *præ lætitia exclamare*.* Melius cēsent, qui vocem Aegyptiam in exodo,cap.8. v.2. 3. &c. item Psal. 78.45.& 105.30. occurrētem nempe צפרדע *Tsephardeah* vsurpant, quæ vox ex duabus aliis tum huius aquatilis excrementi stridorem seu coxationem, tum pluuij & sereni cœli mutationum sensum atque prognosticon denotat. Prius etymon vt coactum & ineptum repudiamus. Varro existimat ranas à proprio vocis sono rauco nomen accepisse.] Græci videntur illi à vocis asperitate dedisse nomen *βατράχε*, quasi *βεάτραχεϱ* dicas. In literis sacris existimant nonnulli expressam per ranas nunc Sophistarum garrulitatem, nunc hæreticos aut Dæmones; Adamantius Poëtas, in quo ille tamen reprehenditur à viris cordatis propter iniuriam bonis ita Poëtis factam, inter quos rectè ponas Hieremiam, Esaiam,Mosem,& plerósque alios Prophetas, qui vaticinia sua carminū quodam genere prodiderunt. Tradit sanè Iosephus Mosen reducto per mare Erythræum populo diuino numine afflatum in gratiarum actionem edidisse Hexametrum carmē. Dauid etiam Optimi & Maximi Dei laudes mundique totius operosam molē Harmonico tinnitu decantauit. Propria earum vox est *coaxare* Latinis, suntque *aquaticæ* nonnullę,quædam *palustres*,quædam *rubetæ*, quod in rubis degant sic dictæ. Negant aliqui canes latrare, quibus in offa viua rana fuerit obiecta.Fertur & illud,quòd in fontes frigidiores coniectę obmutescant, in tepidiorem translatæ paludem fiant vocales. Purum commentum est vetustatis de silentio ranis nimium vociferātibus indicto ab Augusto admodum adhuc infante in suburbano prędio vt ex eo ibi obstrepuisse negentur.

Randusculana porta Romę,nomen habuit, quòd ære esset munita. Siquidem æs dicebatur veterib⁹ rādus,vel raudus.

Rapax,*ἅρπαξ*.

Raptus,vt habetur causs.36. quęst. 1.à corrumpendo est dictus. Quid omniū insulsius? Nec desinit esse insulsus glossator, cum ait: *Et ita simplex dicetur à composito,sicut alias exponit lex simplex per compositum. Quis enim nescit à rapiendo deductum raptum? Pueri id norunt in scholis.* Celebris est in historiis virginum Sabinarum raptus in Romę cunabulis. Atque is quia feliciter cessit, institutū arbitratur à Romulo Iacobus Reuardus,vt

dus, vt simulato quodam raptu, omnis legitimi connubij ritus perageretur. Ex gremio enim matris rapi solebat virgo, aut, si ea non esset in viuis, ex eius gremio, qui proxima necessitudine cōtingebat, *sicut & Festus tradit.*

Rapum quasi ruapum, quod rueret è rure, dictum vult Varro, à *rapiendo*, id est, *comprehendendo*. Isidorus Corpus rapi solidum referebat Ægyptiis immutabilem Solis effigiem, veluti cepæ multiplices tunicæ Lunam. Itaque memorant auctores nonnulli in Delphici Apollinis templo, qui cum Sole est idem Macrobio, rapum olim è plumbo Phœbei corporis soliditatem ostendēs fuisse dicatum. Torruisse legitur rapas in foco & esitasse M. Curius Dētatus, cùm Samnitum legati magnum illi auri pōdus offerrent, vt auro vincerent, quem ferro vincere nequiuerant. At ille: *Malo hæc in meis fictilibus esse, & aurum habentibus imperare.* Alij dixisse scribunt, *non egere se auro, quàm diu frænum posset iniicere cupiditatibus.*

Rastrum vnde, nisi à terra radenda, vel à dentium raritate? Legimus *apud Phrygas capite luisse furtum, qui rastrum aut vomerem subtraxisset.* Cauit de huiuscemodi furto quoque Iustinianus *in legibus Georgicis:* οἱ κλέπτοντες, inquit, ἄροτρον, ἢ ὕννην, ἢ ζυγοὺς, ζημιούσθωσαν κατὰ τὴν ποσότητα τῶν ἡμερῶν, ἀφ' ἧς τὸ κλέμμα ἐγένετο, καθ' ἑκάστην ἡμέραν. ιϛ. φόλλας.

Ratumena porta. Totum accipe locum ex Festo: *Ratumena porta*, inquit, *à nomine eius est appellata, qui ludicro certamine quadrigis victor, Hetrusci generis iuuenis, Veiis consternatis, equis excussus perit: qui equi feruntur non ante constitisse, quam peruenirent in Capitolium, conspectamque fictilium quadrigarum* (lego, *conspicerentque fictiles quadrigas*) *quæ erant in fastigio Iouis templi, quas faciendas locauerant Romani Vienti cuidam artis figulinæ prudenti, quæ bello sunt recuperatæ: Quia in fornace adeo creuerant, vt eximi nequirent: Idque prodigium portendere videbatur, in qua ciuitate eæ fuissent, omnium eam futuram potentissimam.* Paulus idem explicans appellatam dicit portam à nomine cuiusdam aurigæ.

Reapse, re ipsa. Vsurparunt Pacuuius, Lucretius & Apuleius. Imo Tullius *1. de Diuinatione*: *Firma reapse nulla sunt: speciem tamen animis offerunt.* Idem in Lælio: *Securitas specie quidem blāda, sed reapse multis locis repudianda.*

Receptator, qui latrones, eorumque furta occultat ac recipit, imò nocentes. Huius generis hominum meminit Martianus *l. 1. de receptat.* præcipitque perinde puniri atque latrones.

Rechab qui Isboseth Sauli filium occiderat, cùm equitem significet, descendit à רכב *equitauit.*

Recidipna, vestes cœnatoriæ (*tricliniaria* nominat Plinius) composito ex vtraq; lingua vocabulo. Recinium enim est vestis antiquissima quadrata, *vt refert Varro.* At δεῖπνον cœna. Meminit huius vocis Iuuenalis *in satyris.*

Recidiua, quæ Cornelio Celso reuersio est *lib. 3. cap. 4.* Hippocrati ὑποστροφὴ, quæque fieri solet, cum vel humor ex priori morbo relictus est, vel morbosus character, id est, qualitas mala, dum ipsa materia ad expulsionem minus idonea fuit, vel imbecillior natura pte morbo vniuersos humores noxios expellere non potuit, à re & cado accessit nomen, eo quod rursus cadant in morbum ægroti. Significare id voluit senex his verbis τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα ἐν τῇσι νόσοισι μετὰ κρίσιν, ὑποστροφὰς ποιεῖν εἴωθεν. Iudicationem enim intelligit, quæ est ἐλλειπὴς. Rectè ergo Turnebus *recidiua* accepit pro iis quæ redeunt & renettuntur, sicut Tertullianus *annum redeuntem, recidiuum* appellat.

Reciprocum à recipiendo deriuatum Varroni.

Reconuentio est reciproca & mutua actoris in eodem iudicio in quo actionē ille aduersus reum antea instituit, conuentio.

uentio. Mutuam actionem appellat Gaius *l. si cum idem.* §. *sed & si mutua. ff. de iurisdict.*

Recuperatores dicti fuerunt, qui de priuatis rebus recuperandis reddendisque cognoscebant. Hinc *recuperatorium iudicium*, cuius exemplum est oratio pro Cæcinna. Per iudices autem datos solitum fuisse id exerceri, ostêdit idem *de Inuent. 2.* & Plinius *Epistol. 3. epist. pen.* Mandabátque iurisdictionem prætor.

Redemtor, qui conducit opus faciendum, à *redimendo*. Sed quare? Quid enim redimit operarius? Dicam ex aliorum & quidem vera sententia. Veteres promiscuè omnem contractum appellarunt emtionem. Qua prisca similitudine factum, vt redimere pro conducere dicatur in parandis operibus. Emit quippe sibi, inque se totum suscipit operarius id, quod parare seu facere debet, *l. item si pretio. ff. locat. l. ea lege. ff. eodem.* Vtitur eo vocabulo aliquoties Liuius, & refertur etiam ad eos, qui sarcinas conuehendas aut onera quæuis tum publicè tum priuatim suis humeris, aut mulis, aut denique rheda conducunt. Redemtor verus Christus est Dominus, qui nos sanguine redemit suo, in que libertatem asseruit, persoluens λύτρον, id est, *pretium redemtionis*, qui sit benedictus in secula. *Amen.*

Redhibitio Græcis ἀναγωγὴ, à redhibendo arcessit nomen. Est autem redhibere propriè reddere, cùm is, qui dedit rursus cogitur habere, quod habuerat, *secundum Festum.* Vnde redhibitoria actio, quæ in hoc instituitur, vt venditor propter vitium recipiat quod vendiderat, *l. 2. ff. de ædil. edict.* Etymon quoque nostrum confirmat omnino *l. redhibere. ff. de ædil. edict.* Notanda & illa Vlpiani verba: *Redhibitio venditionis est resolutio.* Præcipuè autem Ædilium Curulium fuit *redhibitionum caussas & lites dirimere:* Ideoque vbi iniissent magistratum Kalendis Ianuarij, non aliter atque Prætores proponebant edictum, quo præmonebant, quemadmodum de singulis cõtrouersiis ius essent dicturi.

Rediculus Deus cultus Romanis à redeuntibus hostibus est dictus. Fanum eius extra portam Capenam fuit exstructum.

Regifugium sacrum sic dictum, *auctore Festo*, quòd Tarquinius Rex eo die Roma fugerit, celebrari solebat septimo Cal. Martias, maximóque in honore est habitum ob eiectos Tyrannos. Eodem die positæ sunt publicè statuæ ab Atheniensibus Harmodio & Aristogitoni Tyrannicides. Sed & serpentem id temporis edidisse latratum auctor est Plinius.

Regillus. Imperator hic fuit. Trebellio Pollioni Regillianus est, quem si malis imitari, per me licebit. Etymon nominis ad regem paruum vel ad regnum iuxta militum iocum referri poterit, *vt est apud eundem Trebellium.* Dabo integrum locum ex auctore. *Cum milites*, inquit, *cum eo quidam cœnarent, astitit Valerianus Tribunus, qui diceret: Regilliani nomen vnde credimus dictum? Alius continuò, credimus quòd à regno. Cùm is, qui aderat, Scholasticus cœpit quasi Grammaticaliter declinare & dicere*, Rex, *regis*, *regi*, Regillianus, *Milites (vt est hominum genus pronum ad ea, quæ cogitant) dixerunt: Ergo potest* Rex *esse. Item alius: Ergo potest nos regere. Et alius, Deus tibi regis nomen imposuit. Quid multa? His dictis cum alia die mane processisset, à principibus Imperator est salutatus.* Homo ille ergo ex humili loco ad Imperiũ prosiluit, vt præter Trebellium scriptum reliquit Flauius Vopiscus, lusitque eodem modo Fortuna in Proculo, vt præter Vopiscum testatus fuit Onesimus, nõ Rhetor quidem ille oriundus ex Cyro aut Sparta, verum scriptor Historicus, cuius complures auctores mentionem faciunt.

Regillum dicit Isidorus esse amiculum prælatum reginis, vnde & illi nomen.

Regia dicitur à rego, quòd priusquã

aut numen non agnoscet, non tantum ratione caret,sed etiam sensu. Si namque terræ viscera & penetralia rimari libet ac ambitum maris,si percurrere cœlorum orbes & corporum reuolutiones, humani quoque corporis compagem mirabilem,cumque eo animæ gluten,vbique diuinæ sapientiæ certissimà animaduertas iudicia. Vt sapientum virorum apud Ethnicos gnomas in re certa cumulare minimè sit opus, cùm possem alioqui. Hoc tamen sciendum, ad superstitionem nonnunquam adeo traduci, vt etiam pro superstitione accipi soleat id nomen, vt cum Plinius de arboribus *lib.16.* scribit: *Infelices autem existimantur damnataque religione,quæ neque seruntur vnquam, nec fructum ferunt.* Ita *religiosus* dici consueuit, qui nimia vel superstitiosa religione se alligarit. Massilienses legimus sacrificulos, qui quæstus gratia circumferebant sacra, oppido exegisse suo,ne religionis prætextu otium sectarentur & luxum. R*eligiosus locus* dicitur fieri in iure, in quem illatum est cadauer, aut cineres defuncti, cui astipulatur & Festus. R*eligiosos dies* appellauit Nigidius infames vel infaustos. R*eligiosa vestis* dicta, qua vteban tur in sacris diebus festis,quippe adDei cultum,id est,religionem.

* R*eligio.* Neque à relinquendo, neque à relegendo Religionem verè dictam existimamus, sed potius & prorsus à religando,vel à relegando.Si à religando, qui à Deo per peccatum naturâ nostrâ disiuncti atque separati sumus eidem per Christi beneficium religa mur.Tunc relegamus & procul à nobis remouemus atheismum,superstitionē, profanam mentē, vt tanquā electi Dei, ad eius cultum exercendum delecti,non tantum quæ nobis edixit legamus, & relegamus sed ei vinculo beati fœderis adherentes & in ęternum religati,nunquam diuellamur.Hebræi pietatem illā in Deum, qui nos sibi misericordiæ summæ in Christo vinculis religauit עבודה *Habodha*, cultum quem עבד *Heben dh*,seruus seu puer ad ministrandum electus, domino suo præstat,appellant. Hic cultus δυλέια & λατρέια Græcis. Vocatur etiā Religio ab effectu in animis piorum, (qui à Satana, mundo,carne,quos procul relegarunt, liberati, se religatos Patri cœlesti per Christum sentiunt) יראת יהוה, *Iireath Iehoua*, Timor Domini,seu veneratio,reuerentia, summa cum mentis humilitate coniuncta:vnde promptum obsequium,fiducia,spes,incredibilis lætitia.Gr. ἐυσέβεια,probatus & legitimus Dei cultus, ἐυλάβεια,πρὸς τον θέον, pietas, deuotio, reuerentia erga Deum.

R*emora* piscis à remorando dictus, quòd naui adhærens remoretur eam,& stare cogat, quantumuis fremant venti & sæuiant procellæ. Inferiorem partem hic habet planam, dorsum repandum & in gibbum conuexum. Vnde fortè vulgus Græcorum partum Delphini vocat. In Corcyra frequenter è verriculis extrahitur, sed est minimè edulis, totus etiam exossis & mollis. Plura de ea in *Echeneide.*

R*emuria* sacra ad Lemures,id est,laruas nocturnas & terrificationes placandas instituta,à Remo, quem interfecit Celer Romuli comes. feruntur habere nomen,qua postea asperiore litera *r* in leniorem mutata Lemuria sunt dicta. Porphyrio Horatij interpres vult *Lemures* nominatos, quasi R*emures*,à Remo, cuius occisi vmbram cùm frater Romulus placare vellet, *Lemuria* instistituit, id est, Parentalia, quæ mense Maio per triduum celebrari solebant ante additum anno mensem Februarium. Quam ob rem nubere mense Maio religio fuit.

R*emurinus ager*,qui est possessus à Remo,& habitatio Remi R*emona.* Sed & locus in summo Auentino R*emoria* dicitur,vbi Remus de vrbe cōdenda,fuerat auspicatus secundū Festum.Sed aues irritas habens, superatus ibidem à Ro-

auctore Pediano. Caussam earum multiplicem esse tradit Quintilianus: Quantum ad leges, tulit in reum repetundarum legem Acilius Glabrio, vt ne comperendinatio ei permitteretur. Coercuit & M. Porci⁹ Cato lege Porcia prouincialium sumtus in Prætores, cùm ex pretura obtineret Sardiniam, *sicut ex Liuio constat*. Lege Iulia tandem æstimata lis est in quadruplum eius, quod erat ablatum, cum nota infamiæ, *l. ff. ad leg. Iul. repet. l. infamis. C. titul. eod.* Adeo verò sciendum obseruatas fuisse has leges, vt etiam Proconsules, si se in socios aut auarè aut superbè crudeliterque & iniustè gessissent, hisce forent obnoxij. Idcirco postulati hoc iudicio plurimi, dānati multi, absoluti nonnulli. Sæpe etiā aduersus vnum atque eundem potuisse hanc caussam institui, ex multis Ciceronis in Verrem actionibus colligimus. Omnino enim seruare socios incolumes volebant, nec expilari prouincias ab illis, quorum erat earum salutem procurare.

Repotia apud Romanos, *teste Festo*, dicebatur dies postremus à nuptiis, quo cœnabatur apud nouum maritum, quādo quasi reficiebatur, hoc est, renouabatur potatio. Dicebantur illa Græcis ποδοσγεοφία, quasi dixeris repedationē, *sicut in Obseruationibus suis annotauit doctissimus Cuiacius*. Ad huiusmodi conuiuij genus alludit Horatius in Satyris cum inquit: *Ille repotia, natales, aliosue dierum Festos albatus celebret*.

Repudium Verrius ait dictum, quòd fiat ob rem pudendam. Dicitur autem repudium remitti sponsæ, diuortium fieri cum vxore, sicut placuit Paulo & Modestino Iuriscōsultis. Itaque formula repudij fuit: *Conditione tua non vtor*: Diuortij: *Res tuas tibi habeto*.

Resina dicta, vel ἀπὸ τῆς ῥητίνης vocabulo Græco, vel ἀπὸ τοῦ ῥέειν, id est, *manando*. Est enim lacryma, id est, *humor sponte sua defluens ex stirpe & gummi modo concrescens*. Optima omnium Terebinthina, quæ defluit ex terebintho, alba nonnunquam, alias cœrulea vel colore vitri, pellucida & odorata. Est & *Colophonia* ex Colophone ciuitate Asiæ maximè adferri solita, & *Lentiscina* ignis quodam fulgore splendens, friabilis, odorata, officinatum videlicet mastix.

Restis habere videtur nomē, vel quòd contineat rates, vel quòd ad retia tendēda faciat, *vt est apud Isidorum*. Hinc restiarius, qui restes facit: restio, qui vēdit.

Rete volunt dictum à raritate, à retinendis piscibus, siue à restibus, quibus tenduntur, Isidorus. Huius species sunt *funda, nassa, cassis & conopeū*. Habēt etiam ab eo nomen restiarij gladiatorum genus. Scribit Festus: *Retiario pugnanti aduersus Mirmillonem cantatur: Non te peto, piscē peto: Quid me fugis, Galle?* Quia Mirmillonicum genus armaturæ Gallicum est, ipsique Mirmillones ante Galli appellabantur, in quorum galeis piscis effigies inerat. Hoc autem genus pugnæ institutum videtur à Pittaco, vno ex septem sapientibus, qui aduersus Phrynonen dimicaturus propter controuersias finium, quæ erant inter Atticos & Mytilenæos, rete occulto lato impediuit Phrynonen. Hinc Ausonius: *Quis Myrmilloni cōtenditur æquimanus? Thrax*. Erant enim Thraces gladiatores, sicut etiam Andabatæ, qui clausis oculis depugnabant.

Reticulum tegmen capitis muliebre, vel *(quod alij malunt)* fascia quædam linea retis ad formam facta, quæ mulierum admouebatur faciei, ne possent agnosci. Duplicem enim in vsum comparatum legitur, cùm vt capillos contineret, tum vt faciem tegeret. A reti ergo reticulo nomen. Etsi alij nonnulli à raritudine deriuent. Sed priori sententiæ astipulatur ex parte Isidorus, cùm dictum esse scribit ab eo, quod retineat crines, ne effundantur.

Reus nuncupatus à re quæ petitur in iudicio, etiam si nullius sceleris sibi sit conscius, *secundum Isidorum*. Idem

etymō colligi poteſt ex verbis Ciceronis *2. de Oratore*, cum inquit, *Reos autem appello non eos modo, qui arguuntur, ſed omnes, quorū de re diſceptatur.* Qui verò propter crimen aliquod in iudicium erat vocatus, mutata veſte ſordidatus, promiſſaque barba apparere ſolebat apud Romanos, ipſumque populum prenſando per Deos orare, vt ab eo periculo liberaretur. Quòd ſi per præconem ex roſtris citatus ab accuſatore non adfuiſſet, per cornicinem ante fores euocari mos erat. Dum autem reus accuſabatur abiectus ſub roſtris ſtabat expoſitus adoleſcentum cōuitiis, *teſte Liuio.* Et quia tribus accuſabatur vicibus, ſciendum, accuſatorem in ſingulis accuſationibus perorandis mulctam aut pœnam adiecisse pro arbitratu; id, quod Anquiſitionem dicebant. Sæpe interea euenit, vt, cùm de mulcta iudicaſſent in accuſationibus prioribus, in tertia capitis anquirerent, & contra cum capitis anquirerent in prioribus, in tertia tamen iudicarent de pecunia, ſicut apparet ex iudicio de Cn. Fuluio & T. Menenio apud Liuium.

Rex, qui regit, ad cuius exemplum totus componitur orbis, quod ait Poëta. Qualis enim rex, talis eſt populus. ὁποῖοι τίνες ἂν οἱ προστάται ὦσι, τοιοῦτοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς ἐπὶ τὸ πολὺ γίγνονται, *ait Xenophon.** Hebr. מלך *Melec*, qui regioni alicui imperat, item qui vnius vrbis ſeu ditionis habet dominiū. Nam olim is etiam rex dicebatur (vt ex libro Ioſuę cōſtat) qui vnius vrbis fuit dominus à מלך *Malac* regnauit. Cognationē habet cū halac & ialac, id eſt, iuit. oportet enim regem præire populo. Affine etiam alludit ad פלך *Pelec*, ſcipio, baculus, nam eo nituntur ſubditi idcirco Gr. *βασιλεὺς*, baſis & firmamentum populi. רועה *Rohé*, paſtor: à רעה *Raha*, pauit, qua voce complectitur ſcriptura S. omnia boni paſtoris officia. Hinc mutato ע in g Lat. dicunt rego, vnde Rex. & Gall. *Roy.* Hebr. plerique promunt à *Ragha.* Græcis rex ideo ποιμὴν λαῶν paſtor populorū. Addo Aſſyrios regem nominaſſe רך *Roc*, qui Chaldęis ריכא *Rica.* Plato ſcribit regis nomen eſſe iuſtitiæ nomen. Nullus ergo tyrannus eſt rex, cùm ius & iuſtitiam violet, tātummodo id agens quod imperat libido aut rabidus furor. An non & pueri ludentes, *Rex eris*, aiunt, *ſi rectè facies?* Quid Seneca? *Regem non faciunt opes, non veſtis Tyriæ color, non frontis nota regiæ. Non auro nitidæ trabes. Rex eſt, qui poſuit metus, Et diri mala pectoris. Quem non ambitio impotens, & nunquam ſtabilis furor vulgi præcipitis mouet.* Cæterum tyranni apud eundem quæ verba? *Fortuna noſtra cuncta permittit mihi. Inertis eſt neſcire quid liceat ſibi.* Quapropter fit, dum omnibus inniſus eſt, ſæuus, terribilis, vt ſępe faſtigio deiectus manu pereat plebeia. Nihil enim quod eſt violentum, ſimul eſt diuturnum. Imò fallax bonū eſt regnū quippe quod blāda frōte plurimum malorum tegit. Vtque alta iuga & arborum cacumina ſemper excipiūt ventos, ita fortunę caſibus quoad nos ſunt imperia ſubiecta. Magis regem tuetur fides aut pietas, quam ferrum. Magis commendat fauor & erga ſubditos ſuſcepta cura, quàm metus. Quocirca rectè Homerus nominat ποιμένα λαῶν, id eſt, *populorum paſtorem* item ἤπιον πατέρα, id eſt, *blandum patrem*, cuiuſmodi Codr⁹ dicitur fuiſſe, qui oraculis admonitus, à ſe vno hoſtium interitum pendere, caput vitamque ſuam deuouit. Et Xenophon, ἀγαθὸς βασιλεὺς οὐδὲν διαφέρει ἀγαθοῦ πατρός. Amplectitur naturæ leges: Religionem, iuſtitiam & fidem colit. Studia ſua omnia confert ad Reipub. ſalutem, facilis in condonādis ſibi illatis iniuriis, at in publicis vindicandis grauis atque ſeuerus. Vitam ſibi ſemper acerbam & inſuauem arbitratur, niſi optimum quemque ad ampliſſimos prouexerit honores. Bene meritis liberaliter rependit, nullius ſanguinem exſugit, nullius oſſa corrodit. Imò vitā profun-

profundere pro subditorum salute gloriosum putat, altissima quiete & animi tranquillitate securus. Tales reges verè in Iouis tutela, imo ἐκ Διὸς iuxta Callimachum, apud Homerum διοτρεφεῖς educati à Ioue. Certe omnis magistratus à Deo, *Et quisquis potestati resistit, ordinationi Dei resistit.* Romanorum reges, qui imperium obtinuerunt annos fere ducentos quadraginta tres (Dionysius enim, Liuius, Eutropius & Orosius vnũ adiiciunt annum) comitiis legitimis creati sunt omnes, excepto Tarquinio. Præter Celeres circum se habebãt duodecim lictores, cúmque exercerẽt iudicia, in sella curuli conspicua sedebant. Incedebant autem ornati purpura. Verũ Tarquinius Priscus vsus est quoque picta purpurea toga, eburnea sella, & aurea corona cum eburneo sceptro, quod in summitate habebat aquilam, permissu videlicet Senatus & populi Romani, cùm iis ab Hetruscis esset donatus. Tandem eiecti sunt reges, præcipuo auctore Iunio Bruto, *vt ex Dionysio & Liuio constat,* cùm à Superbi filio stuprata esset Lucretia. Interim quia multa & magna beneficia à regibus in rempublicam erant collata, voluerũt regium nomen in vrbe perpetuò seruari, sed detracta priori dignitate, & maiestate, ne quid libertati officeret. Itaque iusserunt vt Põtifices & Augures vnum aliquem ex senioribus designarent, qui præesset sacris, à militia immunis, diceréturque rex sacrificulus, primusq; adeo Manius Papyrius vir Patricius & amans quietis creat⁹ est rex sacrorũ Cẽturiatis. Comitijs. Nõ licebat huic ipsis feriis opus videre. Ideo per præconẽ denuntiabat, ne quid fieret tale. Si quis minus morem gessisset, mulctabatur ob negligentiam. Eidem nec magistratum gerere, nec cõcionem habere licebat, cuius quidem rei ratio redditur in *problematibus* Plutarchi Ouidius *Fastor. 1.*

Qui calido strictos tinctur⁹ sanguine cultros,
Semper agãne, rogat, nec nisi iussus agit.

Loquitur enim de rege sacrorum, qui mactaturus arietem rogabat populum seu Principem ciuitatis, *agõ ne?* A qua voce rogantis diem illũ dictum *Agnalia* vult Poëta, pro quo *Agonalia* posteriores dixerunt. Macrobius meminit Virgines Vestales certo die ad illum iuisse dicentes, *Vigilasne rex? Vigila.* Nec tacẽdum, adusque tempora senioris Theodosij sacerdotium illud mansisse, qui vnà cum reliquis sacris illud abrogauit. Atque hęc de rege sacrorum. In vniuersum de regibus, illud etiam monendi sumus, olim eos sacerdotum quoque munere functos, *vt rex Anius, rex idem hominum, Phœbique sacerdos.* Quam ob caussam Apollo (*vt est apud Statium 1. Thebaid.*) pollutus cæde Pythonis ad Crotopum regem se contulisse legitur. Apud Ægyptios quoque Sacerdotes fuerunt reges, qualis fuit *Mercurius Trismegistus*, id est, ter maximus, quòd esset ille rex summus, sacerdos atque Philosophus. A Catheis regnum deferri solebat pulcerrimo, à Medis fortissimo *sicut notauit Strabo.*

R*habarbarum*, barbarorum Rha. Optimum censetur, quod nondum expertum est cariem, nempe nouum, recens, vehementer amarum, ponderosum, & odoratum, nigricans foris, intus rubro flauescens. Si manducetur, croci colorem repræsentat. Caule paulò altiore est, quam palmus, foliis frequentibus, iuxta caudicem tenuibus, in circuitu non incisis, sed tantùm capillosis, interea dum crescũt viridibus, at quam primum maturuerint, & veterarint, luteo præditis colore. Nascitur in prouincia Chinarum aut potius in Troglodítica regione, *sicut Matthiolo placere video in Dioscoridem.* Inde importatur in Indiam Persiam & Europam. Purgat non modo bilem, sed etiam pituitam ipsam in puluerem redactum à scrupulo vsque ad drachmas duas: in diluto exhibetur ad drahmas duas, tres semunciam pro viribus ægroti, habetq; propriam quãdam

dam cum astringendi, tum etiam ventriculum & iecur roborãdi facultatem. Emendat sanguinem, aperit obstructiones, sanat regium morbum, crassitiem lienis & diuturnas febres. Quinimo sanguinis sputo & qualibet ex parte eruptionibus prodest, vt & ruptis, fractis, & ex alto delapsis ad drachmam vnam permixtum austero vino, adiecto etiam mumiæ veræ & erythrodani momento. Conducit denique singultientibus & dysentericis torrefactum igne, siquidem sumatur cum adstringente vino, atque plantaginis succo.

R*hagades*, ῥαγάδες, sedis vitium, quibusdam veteribus ῥήξεις, Latinis *rimæ*, *scissuræ*, & *fissuræ*, Plinio *fissa*, à verbo ῥήγνυμι, quod est rumpere Latinis, descendit. Sunt autem oblonga vlcuscula, quibus ani sphincter velut proscissus est, vel ipse circulus, seu extrema ani corona non aliter atque manus, vel labra scindi solent frigido Boreæ flatu. Caussam suam iuxta medicos habent aut ab acrium humorum defluxu, aut ab inflãmatione, aut condylomatum extẽsione.

R*hamnusia* dicta est Nemesis à pago Rhamnũte in Attica regione, vbi & tẽplum celeberrimum habuit. Capiti statuæ ipsius imposita erat corona, *sicut scribit Pausanias*, in qua & cerui & fortunæ parua insignia continebantur. In manu læua ramus conspiciebatur fraxineus, in dextera phiala, in qua Æthiopes erant effícti. Quodque magis est, contendebat cum magnitudine, tum pulcritudine cum Phidiæ operibus. Habuit & templum Romæ in capitolio, *teste Plinio lib. 11. cap. 45.* Plerique crediderunt hanc esse fortunæ vim, alij filiã *Iustitiæ*, nonnulli vim quãdam discutrẽtem inter cœlestes, prima rerum semina quæ fatorum & fortium, vires temperat, éque cœlo humana despectans bonis largitur præmia, nocentes punit. Quocirca nominat eam Appianus *reginam caussarum, & arbitram rerum.* Pomponius Lætus scribit, *Romanos profectu-ros ad bellum sacrificasse Nemesi & munus edidisse gladiatorium, factúmque illud ea ratione, quòd Virgo & Victrix Nemesis numen esset, à quo plecterentur, qui deliquissent*, Reliqua videbis in Nemesi.

Rhaponticum, quod ῥᾶ & ῥῆον est Dioscoridi, nulla deiectoria facultate pollens, *testibus Serapione & Auicenna*, ac proinde à Rhabarbaro diuetsum, nomẽ sibi asciuit à fluuio Rha, quo alluitur regio quædam contermina Ponto. A Ptolemæo Sarmatiæ ascribitur, inque mare Caspium dicitur sese exonerare. Armeni nominãt *Thamar*, Tartari, *Edel*, Rhuteni, *Volgha*. In huius ergo ripis maximus eius prouentus, *vt quoque proditũ ab Ammiano libro 12.* Vires eius præstantes in sanandis hepaticis, lienosis, conuulsis, ruptis, coxẽdicum doloribus, sanguinis excreationibus, dysenterilis, cœliacis, suspiriosis, & vuluæ malis.

R*hapsodi* ῥαψῳδοί, id est, *carminum alienorum recitatores videtur* quibusdam, sicut etiam Eustathius refert, appellationem trahere παρὰ τὴν ῥάβδον, id est, virga: vt sint ῥαψῳδοί, quasi, ῥαβδῳδοί. Hinc ῥαψῳδία quasi ῥαβδῳδία Cumque id nomen toti Homerico poemati tributum sit à veteribus, non defuerunt, qui ῥαψῳδοὺς dicerent omnes τοὺς αὐτὴν ᾄδοντας, hoc est, *qui cum modulatione & concentu recitabant in publicis conuentibus istud poema, aut certè partem aliquam.* Sed & hi lauri ramum vel baculum tenebãt in manu. Sic histriones & scenicos actores baculum incuruum, forsitan litui in modum habuisse significat Plutarchus initio τοῦ περὶ πα δαγων. Nominat enim καμπύλας τῶν ὑποκριτῶν βακτηρίας. Eustathius scribit eosdem nominatos ἀρνῳδοὺς, quòd qui contenderent huiusmodi carminis Homerici recitatione, inque eadem obtinerent victoriã, præmij loco acciperent ouem. Sed Pindaro placuit dici Rhapsodos non à virga, sed ἀπὸ τοῦ ῥάπτειν, id est, *farciendo vel consuendo.* περιφράζων γὰρ τοὺς ῥαψῳδοὺς, ῥαπτῶν ἐπέων ἀοιδοὺς αὐτοὺς λέγει, id est,

id est, *subtilium carminum cantores*. Approbatum id quoque video à Diomede Grãmatico *libro* 3. his verbis: ῥαψῳδία *dicitur* ποιήσεως *aliqua particula discreta atque diuulsa, dicta* παρὰ τὸ ῥάπτειν, *quod versus in vnum velut volumen consuantur & comprehedantur*. Dehinc addit: *Vel quòd olim partes Homerici carminis in theatralibus circulis cum baculis, id est, virga pronuntiabant, qui ab eodem dicti sunt Homeristæ*. Et hi sunt quos Plato Poetarum facit ministros. De eisdem videndus Athenæus *lib*. 14. & Lucianus Ioue Tragœdo, Ναὶ, inquit, ἀλλ' ἐποποιῶν, ὦ Ζεῦ, καὶ ῥαψῳδῶν τε. ἐγὼ δὲ ἥκιστα ποιητικός εἰμι.

Rhea, Saturni vxor & soror, alio nomine Ops, Mater Deû & Mater magna, de qua multa sunt dicta in Cybele, auspiciũ nominis habet, ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, quod affluat rebus omnibus terra. * Vel potius à verbo Hebr רעה *Raha*, pauit. Et in 2. coniugatione *Reha*, associauit sibi commensalem. Dicta est Rhea Saturni vxor, Deû mater, agriculturę & pascuorum inuentrix; quę omnia Euam Adami vxorem, & matrem omnium viuentium respiciunt. Vide *Sagaris*.] Ædem ipsi Romæ primus vouit & exstruxit T. Tatius Sabinorũ rex in regni societatem à Romulo receptus *testibus Varrone, Dionysio, & Augustino*. Vouit deinde eidem cum Saturno ædem Tul. Hostilius. Opem intelligo non diuersam à Rhea. Vnde & *Opalia* dixerunt festum. Rhea quoque est dicta Numitoris filia, quam Amulius frater regni, quod debebatur Numitori propter ætatem, occupator, Vestę sacerdotem consecrauit, ne videlicet oriretur aliquis eius iniuriæ vindex. Ad hæc à Marte (quod aliqui fingunt) aut certè à Martis sacerdote post deuotam virginitatem imprægnata peperit gemellos Romulum & Remum. Qua re cognita, inclusit eã carceri Amulius: Pueros verò iussit exponi. At illi à Faustulo regij pecoris magistro in ripa Tyberis reperti ab vxore ipsius Laurẽtia inter Pastores sunt educati. Cumque iam euasissent in viros fortè capto Remo, & Romulo ipsi ferente suppetias, obtruncarunt vnà Amulium, regnúmque auo Numitori restituerunt, *sicut apud Liuium & Dionysium legi potest*.

Rhegium, vrbs in littore Calabriæ è regione Messanæ, secundum alios in Brutiis sita, quibus ego adiungere me malim. Strabo nominat ῥήγιον ἰταλιον, vt & *Thucydides, Polybius, Plinius, Ptolemaus, Appianus & Mela*. Idem perhibet conditam à Chalcidensibus, cui suffragatur Solinus, additque Dionysium æquasse solo, eo quod obtulissent ipsi Rhegini filiam lictoris, cùm aliam sibi vxorem postulasset, sed instauratã eius partem à iuniore Dionysio. Caussas autem nominis refert duas: *Vnam*, quòd Samnites ob splendorem, Rhegiũ quasi regiam nominauerint: *Alteram*, quòd terræ motibus secundum Æschylum abrupta sit à continente Sicilia, ἀπορραγῆναι ἀπὸ τῆς ἠπείρου τὴν Σικελίαν ὑπὸ σεισμῶν, cuius rei auctores sunt etiam Sextus Pompeius & Trogus, aliíque permulti. Neque id mirum cuiquam videri debet, cùm similes casus sæpius acciderint, vt idem prodit. Quippe eodem modo Prochyta, Pithecusæ, Capreæ, Leucosia, Sirenes & Oenotrides sunt ab Italia diuulsæ. Sic Chalcis seiuncta legitur à Syria immisso pelago, Cyprus & Balbicus à Bithynia, vt olim septentrionalis Hollandiæ pars ab Occidentali Frisia, cui rei in perpetuam memoriam etiam num indicio sunt trabes Minoritarum (*vt vocant*) templo immissæ ad firmandum & roborandum contignationes, quarum arbores creuerant antea eo in loco, vbi iam altum pelagus est. Vtrum verò inde deductum etymon, an alterum sit amplectendum, diiudicandum relinquo aliis cũ Strabone. Fuit & φοιβία olim dicta, item *Aschenaz*, vt ex Iosepho docet Gabriel Barrius, addens ab

Antiocho appellatũ *Neptuniam*, incolas autem *Taurocinos*, à præterfluente fluuio. Rhegium Lepidi, quod Ptolemæus ῥήγιον λεπίδιον vocat, est oppidũ Galliæ togatæ, iuxta quod *Acerras*, Campos Macros, Claternam & forum Cornelium ponit Geographus, *lib. 5.*

R*henus*, fluuiorum maximus cum Danubio versus septentrionem, Herodiano; Gallorum & Germanorum limes Straboni, quemque idem oriri vult ex Adula monte, ex Lepontiis Cæsar, ex Alpibus Mela & Tacitus, vnde modico flexu tendit in occidentem, non ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, quod est *fluere* Latinis, nomen inuenit, etsi aliquibus verisimile id queat videri, nec à Rhodani societate, *secundum Isidorum*; verum à voce potius Germanica *Rein*, quę nitorem, puritatémq; significat, quòd claritatis quadam prærogatiua polleat, dum clarissimas perlabitur gẽtes, *Germanos, Belgas*, R*hætos*, R*auracos, Sequanos, Triboccos, Mediomatrices, Nemetes, Vangiones, Vbios & Batauos*, siue quod arbiter olim, & velut vindex fuerit puritatis coniugij. Quippe solebant Germani liberos recens natos, clypeo impositos, committere fluminis alueo, qui si fluitasset legitimi partus indicium dabat; sicut adulterini, cùm subsidebat, fundum petens, *teste quoque Galeno.* Et Claudianus: *Et quos nascentes explorat gurgite* R*henus.* Fluuius hic labitur quidem primum in occidẽtem, at iuxta Rauracos iterum se flectens, septentrionem versus ab Heluetiis diuidit Germanos, & propè Scaffhusium, propter montium fauces magno se fragore præcipitat, multísque inde & lõgis raptus anfractibus, secundum Cæsarem, plurimis capitibus delabitur in mare, secũdum alios ostiis duobus. Virgilius enim *bicornem* nominat *Æneid. 8.* Et Claudianus in Alarici victoria, *Te Cymbrica Thetis diuisum bifido consumit Rhene meatu.* Tacitus quoq; Augustæ historiæ, lib. 2. R*henus*, inquit, *vno alueo continuus, haud modicas insulas circumueniens apud principium agri Batauι, velut in duos amnes diuiditur, seruátque nomen & violentiam cursus, qua Germaniam præuehitur, donec Oceano misceatur, ad Gallicam ripam latior & placidior affluens, verso cognomento Vahalem accolæ dicunt. Mox id quoque vocabulum mutat Mosa flumine, eiúsque immẽso ore in Oceanum effunditur.* Tribuit eidem ostia duo Asinius apud Strabonem, reprehendens interim eos, qui plura tribuunt, est & ὀξὺς, id est, *celer*, Geographo, καὶ διὰ τοῦτο δυσγεφύρωτος, *qui difficulter iungatur ponte.* Sed & Mela in dextram & sinistram spargi scribit, ad dextram vocari *Flevo*, sicut & Plinius *lib. 41. cap. 15.* alterum ostiorum Rheni *Flenum* nominat, alterum *Helinum* Olim tamen illi tria cornua aut ostia fuisse, quorum tertiũ sit obstructũ, pro comperto habetur. Fuit autem illud *Medium cornu*, prout Ptolemæus nominat, Occidentale & Orientale adiiciens: Idq; animaduertit etiam dominus Suffridus *lib. 1. de orig. Frisiorum, c. 12.* Idẽ porro nomẽ Rheni fert alius fluuius in Marchia, qui Repinensem comitatum ab Auelborgensi comitatu diuidit. Est & Rhenus Italiæ ex Apennino profluens, qui Bononiam transit Boiorum quondam Coloniam, Paruum hunc Rhenum, non ineptè appellat Silius Ital. *lib. 8.* Plin. scribit calamos eius conuenire sagittis, *li. 37. cap. 16.*

R*hetor*, qui præcepta Rhetorices tradit in scholis, non vt orator in iudiciis & concionibus versatur, Græco hoc vocabulo, ab eloquendo, latinè *eloquens* est dictus, *vt scribit Cic. libro de orator.* A potissima ergo dicendi parte, id est, ab elocutione, inditum est ipsi nomen. Quippe Græcis τὸ ῥεῖν, *dicere*, simul & *fluere* significat, ipsaque adeo oratio artificiosè composita copiosè, & fluminis in modum fluit. Vnde in Phædro Platon. πάνυ μὲν οὖν, ὦ Σώκρατες, παρὰ τὸ εἰωθὸς εὔροιά τις σε εἴληφε, *profectò Socrates præter consuetudinem fluida quadam*

dam

dam dicendi vis te cepit. Et de Nestore ait Homerus Iliad. 1. τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. Dictionem hanc olim patuisse latius, indicat Suidas his verbis: ῥήτωρ τὸ παλαιὸν ἐκαλεῖτο ὁ δήμῳ συμβουλεύων, καὶ ὁ ἐν δήμῳ ἀγορεύων, εἴτε ἱκανὸς ἂν λέγῃ, εἴτε καὶ ἀδύνατος, εἴτε καὶ ἀπὸ τοῦ βελτίστου καὶ δικαιοτάτου συμβουλεύων, εἴτ᾽ ἐπ᾽ οἰκείοις λήμμασι: *Rhetor olim dicebatur is, qui populo cōsilium dabat, quique ad populū conciones habebat, siue aptè diceret, siue id facere non posset, siue ex optimo iure & æquissimo consilio tractaret, siue propriis captionibus niteretur.* Ex quibus satis etiam apparet, Græcos in Rhetore maximè dictionem spectasse. Propter antiquitatem minimè hic omittendum, in Capitolinis Agonibus à Domitiano Imperatore institutis, cum multis aliis artificibus simul Poëtas & Rhetores certasse, coronatos etiam, siquidem adepti essent victoriam, ab eodem Imperatore. Nec fortè aliunde irrepsit mos laureatorum Poetarum, qui magno olim in pretio apud Germanos & Italos sunt habiti, maximè si ingenio honoris id fuissent consecuti.

Rhetorica, sicut & Rhetor, vocabuli originem habet ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, quod *fluere* nobis & *dicere* significat. Est illa secundum Philosophū δύναμις περὶ ἕκαστον τοῦ θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν, *vis & facultas percipiēdi inueniendique, quid in quaque re sit persuasibile.* Commētator Aphthonij dicit esse δύναμιν τεχνικὴν πιθανοῦ λόγου ἐν πράγματι πολιτικῷ, τέλος ἔχουσαν τὸ εὖ λέγειν, *artificialem facultatem probabilis orationis in re politica, cuius finis sit aptè & eleganter dicere*, hoc est, pro re nata, & caussæ circūstātiis, dū res laudabiles amplificantur laudando, aut turpes affliguntur vituperādo. Quò Theon haud malè senserit ῥήτορος ἔργον εἶναι τὸ αὐξῆσαι τὰ ἀποδεδειγμένα. Imo Isocrates rogatus, *Plutarcho teste*, quidnam esset Rhetorica, respondit: τὰ μὲν μικρὰ μεγάλα, τὰ δὲ μεγάλα μικρὰ ποιεῖν. Vtque aliquis adipiscatur vim istam & facultatem, non est satis, imbutum eum esse Rhetoricæ præceptis, sed requiruntur συναίτια quædam, vel adiuuantes caussæ, quippe εὐφυΐα naturæ bonitas, & ad facultatem talem procliuis, τὰ παραγγέλματα ἢ θεωρήματα, id est, *artis præcepta*, ἀνάγνωσις καὶ πολυμάθεια, id est, *lectio præstantium auctorum, & rerum variarum doctrina*, πολυπειρία, id est, *experientia*, tum ἄσκησις, μελέτη, φιλοπονία, μίμησις, id est, *exercitatio diligens studium*, cùm in scribendo, tum in docendo, denique imitatio aliorum, ita Ciceronis inprimis, qui est fons eloquentiæ, & (quod dici solet) *Suadæ medulla*. Est siquidem eloquentia nil aliud, quam copiosè loquens sapientia. Vt haud absque ratione Gorgias apud Platon. referat, ἡ ῥητορικὴ ἁπάσας τὰς δυνάμεις συλλαβοῦσα ὑφ᾽ αὑτῇ ἔχει. Est eadem Dialecticæ cognata διὰ τὴν ὕλην ἢ τὸ ὑποκείμενον. Est autem materia res omnis, quę ad docendum, vel ad dicendum offertur. Itaque vt alias admonitum, docet Philosophus ἀντίστροφον εἶναι τῇ διαλεκτικῇ, id est, *ex altera parte Dialecticæ respondere*, quod Eustathio est ἀντίζυγον. Differt tamen ab ea τῇ ἐργασίᾳ. id est, *tractatione*, cum Dialectica, vnde & breuiter disserat de rebus hæc verò elocutionem, ipsaque orationis pigmēta addat, latè orationē extendēs.

Rhinoceros non vnum atque idem animal cum Monocerote, *vt plerique sunt arbitrati*, natura hostis elephanto, cui quidem longitudine par est, at cruribus multò breuioribus, & buxeo colore, *vt scribit Plinius*, nomē fert suū ἀπὸ τοῦ ῥινὸς καὶ κέρατος, quod vnum in nare cornu habeat. Etymō nostrū approbat Dio *lib. 51.* his verbis, ὁ δὲ ῥινόκερως τὰ μὲν ἄλλα ἐλέφαντι πῃ προσέοικε, κέρας δέ τι κατ᾽ αὐτὴν τὴν ῥῖνα προέχει, καὶ διὰ τοῦτο οὕτω κέκληται. Multus hic esse dicitur in *Cambaia, Bengala, Patane*, atque aliis Indiæ locis. Quem Strabo vidit, non

buxeo colore similis erat, sed elephanto, magnitudine respondens tauro, forma propemodum apro, maxime quantum ad rictum, præter nasum, qui est cornu quoddam recuruum omni osse ducius, quo etiam vtitur armorum loco, vt dentibus aper. Habet quoque duo cingula tanquam draconum volumina à dorso vsq; ad vterũ circumeuntia, alterum iubam versus, alterũ ad lũbum. Cum dimicaturus est cum elephante (*vt Artemidorus volebat*) de pastu, cornu ad saxa limato, pugnæ se præparat, maximè aluum in dimicatione petens, quam esse molliorem intelligit, nisi ab elephantis proboscide, vel dentibus præuertatur. Ceterum magna irritatione indigere dicitur priusquam irascatur, *vt ex Martialis epigrammate liquet*: Verum vbi excanduit, ferocissimus est. Minora animalia nisi excitatus ira contemnit. Primum hoc animal ostenderunt Romanis Magni Pompeij ludi, inde Augustus ad septa, post Augustum frequenter Domitianus, in cuius nummis eiusdem signum quoque conspectum fuit. Est & Rhinoceros nomen vasis apud Iuuenalem, *Satyr. 7*.

R*hodanus*, *ῥοδανὸς* Ptolemæo, celeberrimus idem Galliæ fluuius, nec longe à Rheni & Danubij fontibus oriens, inque mare mediterraneũ sese exonerans, videtur Isidoro ab oppido Rhodo traxisse nomẽ, Plinio à Rhoda, in illo tractatu Rhodiorũ colonia. Scribit de eo Marcellinus *lib. 15.* hoc modo: *A Pœninis Alpibus effusiore copia fontium Rhodanus fluẽs, & procliui impetu ad planiora digrediẽs, proprio agmine ripas occultat, & paludi se ingurgitat nomine Lemano, eamque intermeans nusquã aquis miscetur externis, sed altrinsecus summitates vndæ præterlabẽs segniores, quæritans exitus, viam sibi impetu veloci molitur. Vnde sine iactura rerum per densa paludum fertur, & Sequanos longéq; progressus Viẽnẽsem latere sinistro perstringit, dextro Lugdunẽsẽ: & emẽsus spatia flexuosa Ararim, quẽ Sauconam appellant, inter Germaniã primã fluentẽ, suum in nomẽ adsciscit, qui locus exordiũ est Galliarũ. Exinde non millenis passibus, sed Leucis itinera metiuntur, vbi auctus Rhodanus aquis aduenis locupletior vehit grandissimas naues, ventorũ flatu iactari sæpius assuetas, finitísque inter vall.u, quas & natura præscripsit spumeus Gallico mari concorporatur, per patulũ sinũ, quẽ vocant adgradus.* Hęc ille. Diuidit Sedunos, Veragros, Allobroges, & Galliam Narbonensem Romanorũ prouinciã à Celtis, & in Gallicum mare decurrit. Meminit huius Lucanus *lib. 1.* Silius 3. Mela 2. Atque hunc fluuium olim Seuerum transnatasse *loricatum*, proditum ab eodem Marcellino *lib. 24*.

R*hodia leges* ad commercia naualia pertinentes, ab insula Rhodo appellationem habent. Antiquitus enim ibi exercuerunt mercaturam. *Isidorus*.

R*hodos vel* R*hodus*, Carpatij maris insula, olim Apollini sacra, veteribus *ὀφίουσα σταδία*, postea *τελχίνις*, *auctore Strabone*, item *αἴθραια* Stephano, Plinio *Æthrea, Corymbia, Trinacria, Atabyria*, Hebræis רודנים, *vt asserit Montanus*, videtur quibusdam (at fabulosè) arcessere nomen hoc suum à Nympha Rhodo, quã Apollo amauit. Aliis à rosa, quã *ῥόδον* nominãt Græci, vel quòd hic locus pulcras ferat rosas, vel quod in vrbe ædificãda ibi inuẽta sit rosa. Ita rebus incertis cogimur nugari, quandoq; *ἐν τῷ ἐτυμολογεῖν*. Dices. At ita proditum ab aliis. Neq; ergo demutamus, quę illi hîc cõminisci voluerũt. Arripiat nusquisq; quod plurimùm arridebit. Ad rem. Legitur hęc insula fuisse clara solis statua, Colossi magnitudine, & inter septem mundi miracula celebrata. Vnde incolę Colossenses sunt appellati, siquidẽ fidẽ Eustathio & Zonaræ nõ abrogam⁹. Etsi nihilominus haudquaquam sint illi, ad quos Paulus Apostolus scripsit, *vt alias est demõstratũ*. Habuit & olim Gymnasiũ celebre mathematũ studiis. Quare cum Aristippus Philosophus naufragio esset eiectus

eiectus ad Rhodiensiũ littus, atque inibi deprehẽdisset schemata Geometrica, exclamasse legitur ad comites, *Bene speremus*: Hominum enim vestigia video, quod eos tantummodo veros crederet homines, qui his studiis excultũ haberent ingenium. Vix hæc ita absoluerã, quin me commodum moneret etymologici auctor. ῥόδον τὴν νῆσον λελεγμένην, παρὰ τὸ πολὺ ῥεῖν αὐτόθι δοκεῖσθαι πρὶν φανῆναι τὴν νῆσον, *dictam insulã Rhodon, quòd multus ibidem volueretur fluxus aquarũ, priusquam supereminens aquas appareret.* Quod ipsum etymon præ cæteris summopere placet. Conuenit n. cum eo Pindari, φαντὶ δ' ἀνθρώπων παλαιαὶ ῥήσιες, οὔπω, ὅτε χθόνα δατέοντο Ζεύς τε καὶ ἀθάνατοι, φανερὰν ἐν πελάγει ῥόδον ἔμμεν ποντίῳ, Ἁλμυροῖς δ' ἐν βένθεσι νᾶσον κεκρύφθαι. Nominat eandẽ τρίπολιν, quod tres in ea sint vrbes, *Lindum, Ialysum, Camirum.* Sed & Philo *lib. de mundo:* ῥόδος τε καὶ δῆλος, αὗται μὲν τὸ παλαιὸν ἠφανισμέναι κάτω τῆς θαλάττης ἐδεδύκεσαν ἐπικλυζόμεναι, χρόνῳ δὲ ὕστερον, ἐλαττουμένης, ἠρέμα κατ' ὀλίγον ἀνίσχουσαι διεφάνησαν, ὡς αἱ περὶ αὐτῶν γραφεῖσαι μηνύουσι ἱστορίαι. Denique sunt, qui dictam volunt hanc insulam à *Dodanim* qui eam inhabirauit, appellatũque eum à patre *Rhodanim* nõ *Dodanim*, & fieri potuisse facilè propter affinitatem, vt ד mutaretur in ר. Quid, quod huic etymo faueat Hieronymus, & septuaginta *Dodanim* vertãt ῥοδίους. Omnino hoc adiiciendum duxi ad finem.

Rhombus, exceptis aliis significationibus, ligneus turbo ex arbore aliqua solidiore tornatus, plana latáque superna basi, cono sensim in angustum abeũte, cuius apex clauo armatur ferreo. Huius cuspidem infernè versam allidunt pueri solo, dũ ab intorto loro se explicat, inque rapidissimam cõcitatur vertiginem. Atque ita volubiliter rotatus, curuatis fertur hac illac spatiis. Pueri instãtes flagello illum exagitant, acriq; intorta plaga impetum vehementiorẽ adiiciunt. Qua propter ἀπὸ τοῦ ῥέμβειν, id est, *voluendo*, videtur dictus. Vtebãtur & Rhombo veneficæ. Quocirca Theocritus in pharmaceutri. χ' ὡς δινεῖθ' ὅδε ῥόμβος ὁ χάλκεος ἐξ Ἀφροδίτας, ὡς κεῖνος δινοῖτο ποθ' ἁμετέρῃσι θύρῃσι. Vtebãtur, *inquam*, ad lunã deducendã, vt sibi persuadebat Thessalicæ mulieres. Martial. *Numerare pigri quis dãna posset somni, Dicere quot æra verberent manus vrbis, Cũ secta Colcho Luna vapulat Rhombo.* Moris autẽ erat, tũ æris tinnitu laboranti Lunę succurrere. Vnde Ouid. in elegia de medicam. faciei: *Et quamuis aliquis Temesæa remouerit æra, Nunquã Luna suis excutietur equis.* Est præterea Rhõbus ex pisciũ planorũ genere commendatus patinis, incredibili magnitudine, captus tẽpore Domitiani, vt *monet Iuuenalis*. Lectissimus olim dicitur fuisse Rauennæ.

Ricinium, à reiiciendo dictũ, quod dimidiam eius partem retrorsum iacerẽt. Omne quadratum vestimẽtum accipi hoc nomine volunt. Nonnulli interpretantur togam virilem, purpureo clauo pretextam.

Riggouia, Germaniæ regio infra Moguntiã ad dextrã Rheni ripam, saltu & dumis circuli in modũ cõclusa, vnde & illi nomẽ. Circulũ enim nominant *ein Ring. Augiam, locum pascuum.* Profert hic tractus laudatissimũ vinũ, cœnobio quoq; Erpachio celebris cuius idcirco mẽtionẽ facit Althamerus in Tacitũ, quod stupendæ magnitudinis habuerit cadũ, meritò inter septem orbis miracula referendum, vt pote capiẽtem, si Romanam mẽsuram spectes, octuaginta vini plastra. Nominat autem plaustrũ, mensuram continentem vrnas duodecim. Adiici pariter Vincentii Obsopœi carmẽ, quo ipsum ab eo scribit celebratũ:

Plurima cernuntur passim miracula rerum,
Cernimus humana condita multa manu,
Sic Rhodus aereos quondã est mirata Colossos.
Memphis pyramidas, Caria busta ducis.
Suspexere diu Babylonia mœnia Persæ,
Quæ regis coniux struxerat alta Nini,

Quid vetat Erpachium vas annumerare vetustis
Miraelis? Quo non vastius orbis habet.
Dixeris, hoc recte pelagus, vinique paludem,
Nectare quæ Bacchi nocte dieque fluit.
Fac Bernharde voces, quot habet Cistertia fratres,
Hisque tui omnigenos ordinis adde viros,
Annua præbebit cunctis hæc pocula trulla,
Nondum dimidio deficiente mero.
Securè Erpachij fratres sorbete, lagena
Hæc salua est vobis nulla timenda sitis.

Ripa, propriè amnium & fontium, dicta ex eo videtur, quòd ingenti aquarum motu rumpatur, cuiusmodi quoq; τῆς ῥήγμ τὸ etymon. Nisi tamen malis deflecti παρὰ τὴν ῥιπὴν, ab impetu venti, quo ripa tractatur. Vnde τὸ ὕδωρ ῥιπίζεσθαι λέγεται, *aqua flatu vetilari* dicitur.

Riparenses apud Vopiscum in Aureliano & *Riparij*, sunt Germani accolæ riparum Rheni. Ripuarij, & Ripuariæ leges.

Riphæi montes Scythiæ, ad quorum defectum Arimaspos iustos homines & placidos habitare scribit Ammianus *libro 26.* dicti videntur Grammaticis ἀπὸ τῆς ῥιπῆς, i. *impetu ventorum*, vel ἀπὸ τοῦ ῥιπίζειν, quod Græcis est *flare*, Conieci in hunc locum propter receptum scribendi modum, etsi cum Mela & Aristotele in Meteorologicis nō minus rectè, imo melius aspirationem addideris.

Riuales dicuntur, qui eundem riuum habent communem. *Agellius lib. 13.* Negotium quoque alicuius, quod ei fortè de aquæductu cum riualibus est. Meminit & *l. hoc iure, ff. de aqu. quot & æst.* Sed & riuales sunt, qui per eundem riuum aquam ducunt, *l. 1. ff. eod. titu.* Metaphoricè sunt illi, qui communem habēt amicam Iuuenalis, *Non vnus tibi riualis dictabitur hæres.* Terent. *Militem ego riualem recipiendum censeo.*

Riuus, aqua fluens, & à fonte vel flumine alio deducta, obtinuit nomen ἀπὸ τοῦ ῥεῖν id est, *fluendo*. Aliis videtur riuus, quasi *riguus*. Vide *fluuium*.

Rixa, huic vocabulo etymi occasionē dedit verbum ringo, *vt volunt Grammatici*, idque rostrum distorquere significat, vt faciunt canes latraturi: Vnde Metaphoricè accipi solet pro stomachando vel irascendo. Differt etiam rixa ab altercatione, quòd hæc in solis consistat verbis, illa verò fit ipsa pugna & cōcertatio. Iuuenalis: *Si rixa est, vbi tu pulsas, ego vapulo tantum.* Plerunque tamen confunduntur ab auctoribus.

Robigalia festa, à Robigo Deo, qui rubiginem à segetibus auertere credebatur, sunt appellata. Ex duodecim Diis, qui maxime agricolarum sunt Duces, colebatur hic Robigus. *teste Varrone*, nē vt prodesset, quemadmodum Ceres, Liber, Iupiter, bonus euentus, sed ne rubigine obesset, quam Plinius maximam segetum pestem, ac cœleste frugum vinearúmq; malum nominat. Hinc illud Columellæ:

Hinc mala rubigo virides ne torreat herbas,
Sanguine lactantis catuli placatur & extis.

Vnde autem oriatur hæc perimens & exedens culmos putredo, quam in viribus carbunculum vocant, docet Plinius *lib. natural. histor. 18.* Suntque hæc festa à Numa Pompilio instituta regni sui anno X I. & ad 7. Cal. Maij agitata, sole Tauri partem fere decimam obtinente, prout tempus illud determinauit Varro. Meminit horum etiam Ouidius *fastor. 4.* sacrumque peractum canit oblatis Deo extis cum thure & vino, ad placandum videlicet canem cœlestem.

Robigus, à rubigine dictus, vt ex præcedentibus quoque cōstare potest. Sed *Viues* Robigum, quasi Rodigum à *rodendo* arcessere vult nomen. Multa eius apud Varronem mētio *r. de lingua latina*. Meminit & Plinius *lib. 18. cap. 7.* Augustinus *4. de ciuitat. Dei, cap. 21.*

Roboam, vel רחבעם Rechabeham, *dilatator populi*, à רחב Rachab, *dilatatus est*, & עם ham, *populo*. Filius hic Salomonis fuit, eique in regno successit, non tam amplo tamen, omnibus ab eo tribubus diuulsis

diuulsis, exceptis duabus, quæ ipsum pro rege agnoscebant. Hoc scilicet est contemnere senum consilia, & acquiescere temerariis adolescentum votis.

Rogatio, vox plebiscitorum & legum generalis, imò legum fons & origo, à rogando est dicta, quòd, cùm leges promulgarentur, id est, ederetur in vulgus, populum ita rogaret, hoc est, interrogaret magistratus, *velitis iubeatisne Quirites hoc fieri?* Ex instituto autem priscorum promulgabantur trinis nundinis, vt inspiceret qui vellet, vt intercedi nō solùm posset, antequam ferretur, verùm etiam statui; antiquanda suffragiis, an accipienda lex esset, adeóque legislator moneri posset de corrigenda non ferēda prorsus lege. Spatium promulgationis erat trinundinum, hoc est, trinarum nundinarum, sicut *Priscianus interpretatur.* Hinc Cicero in oratione ad Pontifices: *Si quod in ceteris legibus trinundinum esse oportet, in adoptione satis est trium esse horarum, nihil reprehendo.* Tanto equidem temporis spatio cognosci oportebat à rustica plebe confluente in vrbem ex agris. Elapsis denique tribus his nundinis (*nam ipso nundinarum die ferre legem haud licitum erat, teste Macrobio,*) conueniebat magistratus, ipsumque populum eum in locum, vbi legem laturus erat, conuocabat, siue campus is Martius, siue esset forum. Ibi cum præco subiiciente scriba legem recitasset, primum is, qui promulgarat, suadebat populo, vt rogationem acciperet, suadebant inde & alij nonnúquam magistratus, pro sua quisque sententia, ex rostris in foro, ex suggestu in campo Martio, aut contra dissuadebant. Postquam suasissent aut dissuasissent, sitella vel vrna deferebatur. Coniiciebantur in eam tribuum nomina, si ferretur lex Comitiis Tributis; aut Centuriarum, si Centuriatis. Tum æquatis sortibus agitatione situlæ, fiebat sortitio, in qua, vt quælibet tribus, vel centuria prima, aut secunda, aut tertia vice prodiisset, ita ordinem ac locum obtinebat in suffragio ferēdo. Dum hæc agebantur, licebat, si quis vellet Tribunus, intercedere legi, eaque intercessio fiebat verbo *Veto*: At facta iam seu tribuum, siue Centuriarum sortitione, dicebat laturus legem, *discedite Quirites, si vobis videtur*, nempe in suam quisquis tribum aut centuriam, vbi suffragium ferat: facta discessione, quicūque laborabāt de lege, tabulas, ne quid committeretur fallaciæ, distribuebant, aut iis, qui distribuebant, præerant idq; *diribere* erat proprio vocabulo. Tabulæ v. quæ diribebantur, hoc est, *distribuebantur*, erant duæ. Harum vna signata erat literis V.R. *vti rogas.* Altera erat notata litera A. quæ exprimebat verbum *Antiquo*, id est, *antiqua probo, nec quicquā nouari volo.* Appositi erant & pōtes, pro centuriarum vel tribuum numero, vt singulæ per suum pontem suffragium ferrent. Atque his pontibus impositæ erant duæ cistæ oblongæ, quibus etiam seruandis præerāt homines certi. Cùm iam transituri erant per pontes, transibat primo loco ea vel tribus vel centuria, quæ prima omnium antea de sitella exierat, eaque dicebatur *prærogatiua*, quod prima rogaretur à magistratu. In ferendo suffragio mos erat ipsis tabellas tradi in prima pontium parte, quas reddebant in fine. Cùm iam omnes cuiusdē tribus aut centuriæ ciues transiissent, ex numero punctis notato, cognoscebatur quoque omnium volnutas, quæ à præcone renuntiabatur siue antiquarent, siue reciperent legem, idque erat dirimere suffragia Romanis. Quòd si recepissent, iureiurando confirmabantur à ciuibus. Post iusiurandum incidebatur tabulis æneis, interdum quoque columnis, nec tum amplius rescindere aut infirmare licebat legem. Sed tabulæ in ærarium delatæ, ibi imposterum asseruabantur. Ex his omnibus apparet, Atteiū Capitonem rectè equidem definiisse legem, generale iussum populi aut plebis, rogante magistratu. Et quanquam

rogatio

rogationes tribunitiæ ꝓpriè plebiscita sint, nō leges, quas ferri oportebat centuriatis Comitiis, referēte Patricio magistratu, tamen Cicero *rogationes* omnes appellat leges, credo quod plebiscita æquiualerent legibus iisque patritij nō secus tenerentur, ac plebs, lata præsertim Hortensia lege.

R*ogus*, lignorum strues vel cōgeries, quippe ad cremanda cadauera congesta, sed nondum ardens (tum enim dicitur *pyra*) nomen accepit à rogando, quòd rogari solerent in eo manes. Vbi iam combustum esset corpus, appellabatur bustum, quasi bene vstum. De rogo lex est 12. Tab. *Rogum ascia ne polito.* Sumtū & fastum restringit publicæ cōsulens vtilitati, cùm nec fascia quidem, qua fabri vtuntur ad aspera ligna poliēda ac læuiganda, poliri velit rogum, vt ita potius fiat ex rudibus & impolitis lignis. Quo ipso quidem Solonem Decemuiri sunt imitati, qui statuerat iam dudum ante, ne quis operosius aut sumtuosius faceret sepulcrum. Prohibuit & Plato hunc luxum, quem tamen Artemisia, Cariæ regina, maximè ætate veterum declarauit in erigēdo Mausoleo, & irrepsit velut antiquatis legibus paulatim magis ac magis. Creuerunt opes, creuit simul magnificentia, & non solū magni, sed etiam inutiles sumtus impēduntur funeribus. Ex veteri Romanorū more, post publicatas 12. Tab. leges, est, quod soliti fuerint inferre in rogos vestes triumphales, enses, baltheos & arma, in mulierum rogos armillas, zonas, mūdum muliebrem omnem, vittas virginalis comę, cincinnos etiam, torques, bullas, prætextas, in liberorum rogos, adde thura, odores & vnguēta diuersa, nonnunquam etiam equos dilectos, canes luscinias. Apud Græcos & Aethiopes præcipuè mos fuit, vt comas dissecarent ad rogum, corporique & igni imponerent. Apud Indos defuncto viro, simul cum eo, quæ carissima coniux in vita fuerat, igni absumebatur, quemadmodum apud Thraces eadem mactari solebat. Sed & apud Gallos olim vna cum patronis & dominis cremabantur clientes. Gerrhi Scythica gens, cum rex eorum fato esset abreptus, simul in tumulo, quod delibutum odoribus eius corpus habebat, præfocabant primariā concubinam, pincernam, agasonem, ministrum, equos numero 50. inde eodem tumulo condebant. Lysimachi & Hieronis canes leguntur accēsis Dominorum rogis se coniecisse in flammas & simul arsisse, *quemadmodum quoque refert Alexander ab Alexandro.*

Roma Athenæo οὐρανόπολις καὶ ἐπιτομὴ τῆς οἰκουμένης Ciceroni, *lux orbis, terrarum*, Modestino *cōmunis patria*, Ausonio *orbis, Deum sedes* Lucano, plerisq; nomē accersere videtur à Romulo conditore. Vnde Maro Æneid. 1.

Romulus excipiet gentē, & Mauortia condet
Mœnia, Romanos proprio de nomine dicet.

Etymon illud amplectitur quoque Eutropius *princip. historia.* Sicut Cedrenus *in historia compēdio.* Nominat eum & vrbis conditorem, Ouidius fastor. 1.

Tēpora digereret, cum conditor vrbis, in anno
Constituit menses quinque bis esse suo.

Callias scriptor rerum gestarum ab Agathocle prodidit, Romam Iliensem mulierem cum cæteris Troianis in Italiam delatam, nupsisse Latino Aborigenum regi, & illi peperisse Romulum & Remum, qui nomen matris, vrbi postea à se conditę, indiderunt. Xenagoras historicus scriptum reliquit, suscepisse Vlyssem ex Circe tres filios, Romum, Antium, & Ardeam, eosq; totidem à se conditis ciuitatibus sua imposuisse nomina. Aliis Itali filius Romanus ex Electra Latini filia, est conditor vrbis. Meminit & Dionysius inter alias Iliensis mulieris Romæ, quæ ante Ænçę in Italiam aduectum appulerit huc, & ab eius proinde nomine tractam nomenclaturam. Quot ergo capita, tot de nomine celeberrimę vrbis sententiæ Plutarchus addit in Romulo coniecturas nonnullas alias.

las alias. Quippe traditum ab aliquibus scribit, Pelasgos, cùm plerasque orbis terrarum partes peruagati, plurimos mortales subegissent, tandem hic consedisse, & vrbi nomen tribuisse, ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς ὅπλοις ῥώμης, id est, *à vi armorum*. Sed alios scriptis consignasse, cùm Troia capta effugissent quidam Troiani, & nacti naues iuxta Tyberim essent delati, vnam mulierem opinione prudentiæ reliquis præstantem, nomine Romam, reliquis mulieribus iactationis maritimæ pertæsis, dedisse nauium côburendarum consiliũ. Quod cum esset factum, stomachatos primùm fuisse viros, at cum vrbem propè Pallantium côdidissent, agriq; bonitatem & hospitalitatem vicinorum experti essent, vrbem quoq; præter alios exhibitos honores nomine ipsius insigniuisse. Quidam Romum Emathionis filium Troia missum à Diomede, eius auctorem perhibent. Nonnulli Romam Latinorum Tyrannum, Tyrrhenis qui ex Thessalia in Lydiã, inde in Italiã venissent, expulsis. Maxima tamẽ scriptorum pars à Romulo nomẽ vrbis deriuat, etsi de genere, tum porro natiuitate Romuli parũ côsentanea, & sibi inuicem conuenientia, chartis illeuerint. Alij enim Æneæ & Dexitheæ Phorbante genitæ filium adhuc infantem, cum fratre Remo in Italiã aduectum volunt, *sicut Plutarchus refert*. Alij Romam Troianæ istius filiã, matrimonio iunctam Telemachi filio Latino, peperisse Romulum scribunt. Alij matrem eius Æmiliam faciunt Aeneæ atque Lauiniæ filiam, at patrem Martem. Sũt qui de eius natalibus planè fabulosa narrant, nempe de Tarchetij Albanorum regis filia, nomine Tela, & membro virili è foco exserto per aliquot dies, cum quo illa coierit tãdem. Valentiam eam olim dictam scribit Festus à viribus regentis, atque istud nomen aduentu Euandri, tum Aeneæ in Italiam cum magna Græcè loquentium turba conuersum in Romam. Idem Cephalon dictam affirmat ex Gergithio ab homine quodam Aeneæ comite. Poëtæ per ἐξοχὴν, appellarunt vrbem, quod ita caput exsereret inter reliquas vrbes, vt lenta solent inter viburna cupressi. Quid? quod Ouidius hyperbolicè eã esse cecinerit, quanta nec est, nec erit, nec visa prioribus annis. Idem Poëta *Saturniam* quondam dictam tradit *fastorum 6.* sicut & Plin. *lib. 3. cap. 6.* etsi fortè hoc intelligendũ de alia sit vrbe, quę ante Romã exstiterit. Insuper, quod ab Erythræo, Politiano & aliis est annotatum, præter rationẽ omiserim hoc loco, quippe triplici eam nomine olim decoratã, vulgari quidẽ appellatã fuisse Romam, arcano *Amaryllida*, sacro vel rituali *Anthusam*, id est, *florentem*. Amaryllidis nomen detorsit Virgilius *in Bucolica*. Ceterum Nannius non ab amore illud deducit cũ Erythræo, sed ἀπὸ τῆς ἀμάρης, hoc est, *incili*, suspicatus inditum hoc nomen ab incilibus, quibus Argei campi palus siccata fuit. Rursus Seruius notat sub Amaryllidis nomine à Virgilio eã descriptã. Gothiam vocari rex Gothorũ Ataulphus voluit, *sicut Orosius prodit*. Hęc ergo vrbs imperij sedes, & mundi caput, Iouis, Iunonis, & Mineruæ tutelę cômendata, inq; Italię medio sita, cuius locũ Deos hominésq; nô sine caussã vrbi condendæ elegisse ait Camillus *apud Liuium*, septem in se colles (quidam nominant môtes) complexa, Capitolinũ siue Tarpeium, Auentinũ, Palatinũ, Cęliũ, Exquilinũ, Viminalem & Quirinalem, & à mari centum fere stadia distans, *auctore Appiano*, ad tantam sensim excreuit potestatem ac maiestatem, vt nulla vnquam fuerit maior. Fundamenta eius à Romulo iacta, *vt scribit Solinus*, cum duodeuiginti natus iam esset annos, Ioue in piscibus existente, Saturno, Venere, Marte, Mercurio, in Scorpione, Sole in Tauro, Luna in Libra, vel potius ipsis Palilibus, *vt docet Ouidius*. Sed non tanta eius amplitudo & capacitas fuit, quanta posterio-

ribus temporibus Romulus enim primum eam quadratam condidit in mõte Palatino, inde Capitolium addens. mox Quirinalem & Cœlium colles, fossà ac muro firmans. Paulò post Titus Tatius rex Sabinorũ, veteris vrbis pomerio adiunxit montem Tarpeium. Sublato Romulo Numa Pompilius Quirinalem collem vrbis circuitu clausit, ipsúmque Pomeriũ protulit. Inde Tullus Hostilius Alba longa diruta, & ciuibus eius in vrbem receptis, Cælium montem Pomerio adiecit, etsi ab Anco Martio id factum scribat Strabo, à Tarquinio Prisco Tacitus. Post Tullum cõcessit Ancus habitandum Auentinum Latinis diruta eorum vrbe. Eum secutus Tarquinius Priscus exstruxit vrbis muros prægrandibus saxis, quos post eũ Seruius Tullius perfecit, adiiciens quoque Pomerio Esquilias, Quirinalem & Viminalem montes. Tandem immenso aggere addito ab Oriẽte tutiorem reddidit vrbem Tarquinius ille superbus, postea cum suis exactus auctore Bruto. Post reges auxerunt quoque eam L. Cornelius Sulla, C. Iul. Cęsar, Augustus & Tiberius, *vt est prolixe annotatum ab Onuph. Panuinio & aliis.* Sed amplior nunquam fuit, quam sub Aureliano in tãtum muros diducẽte, vt 50. millia passuum in ambitu continerent, *teste Vopisco.* Quæ v. Roma à paruis initiis in tantam succreuit molem, & vim, multis sibi subiectis regnis, quot clades pertulit tamen? Quanta in ea strages edita à Sylla, quantopere à tyrannis exagitata, à Nerone, qui incendit, vt incendij Troiani speciem haberet, à Commodo, qui Commodianam dici voluit Coloniam, à Maximino, Caligula, Domitiano, à 30. Tyrannis, quorum meminit Trebellius? Quot millia ab Annibale cæsa? Quot etiam cæcidit Pyrrhus Epirota, qui primus Boues Lucas seu Elephantos inuexit in Italiam? Quot Mithridatis mandato interfecti per totam Asiam? An non etiam à Sabinis sunt fusi Romani, Coriolani virtute propemodum fracti, prope Caudinas furcas sub iugum missi? Quoties vrbs conflictata cũ fame? Olympiade nonagesima nona, regnante in Persia Artaxerxe Mnemone, à Gallis est capta, & flammis vltricibus data. Occupauit & eam Alaricus Gothorum rex, tempore Honorij; Gensericus Vandalus, tempore Martiani; Totila tempore Iustiniani. Sæpe arsit intercutaneis seditionibus. Tandem euersa pestifera morum lue. Atque hæc dicenda nobis fuerunt de vrbe ista, quæ famam extulit ad cœlum vsque. Antiquitates autem aliis relinquo, qui eas prolixè & eruditè tractarunt. Fuit Romanus Aelianus Sophista ereptus ex incendio Bibliothecæ Budensis. Vixit ibidem Aldus Manutius Typogr. obiit Hieronymus Alexander mirabili memoria prçditus.

Romulia tribus iuxta Sex. Pompeium est dicta, quòd censebatur ex eo agro, quem Romulus ceperat ex Veientibus.

Romulus auguriorum & Vaticinij peritus, lituum manu gerere solitus, hoc est, baculum sine nodo aduncum, *vt Liuius scribit,* quo idem rex vrbem conditurus, regionem descripsit, auctore Plutarcho, eo tempore amissum, quo vrbs est à Gallis capta, dictumque propterea Quirinalem Virgilio, videtur plerisque vna cum Remo suum hoc nomen accepisse à *Ruma*, id est, mamma, quam præbuit infantibus lupa, *sicut Plutarchus in Romulo docet, August. 10. de ciuita. Dei*: Vel quod sub arbore ruminali vbera præbuerit, *vt est videre apud Plin. lib. 15. c. 18. apud Tacit. Annal. 4. Victorem de region. vrbis, reg. 8.* Ouid. *fastor. 2.* non ἀπὸ τῆς ῥώμης, quæ vox Latinis est *robur.* Cùm vrbs ab eo esset condita, statim ortum inter ipsum & fratrem certamen, vter vrbi nouæ imponeret nomen. Res eò deuenit, vt rem omnem ad maternum auum referrent. Is auctor ambobus fuit, vt Deos consulerent, & templo suo vterque sedens auguria captaret:

ptaret: cui verò meliores apparuissent aues, is caperet locum, & nomen daret vrbi. Romulus ergo Palatiũ occupauit, at Remus Auentinum. Mox Remo vultures sex præpeti volatu se obtulerunt. Lætus ergo nuntiari iussit auguriũ fratri, eumq; ad se venire. Sed dũ res ad eũ perfertur, duodecim vultures occurrũt. Quo modo factũ, vt ab ipso potius inditum sit vrbi nomen. Huius mœnia, quoniam adeo erant humilia primum, vt trãsilierit Remus, arripuit inde fratrẽ obtruncandi occasionem, per Celerem quendã, qui interfecto Remo in Hetruriam secessit, etsi nescius non sim, à nõnullis aliam prætexi caussam. Ductus deinde cædis patratæ pœnitentia, imò redactus ad desperationem, sibi ipsi manum illaturus fuisset, nisi prohibitus Laurentiæ nutricis interuentu & aliorum amicorum. Attamen cædis suspicionẽ effugere nequaquã potuit. Erexit inde asylum *ἱερὸν τὸ τίμιον καὶ τηρῶν τοὺς ὀρκίας*, ait Suidas, veterem conditorum vrbium morem secutus, inter arcem & capitolium, inter duo querceta, seu lucos, ad quos Veioui, id est, paruo Ioui ædem esse dicatã legimus. Delapsi huc fuga serui, vt & illi, qui patriis iudiciis obnoxij erant, confluebant, velut in tutum libertatis portũ. Nullus enim hinc diripi poterat. Ex populis itaq; finitimis miscellanea confluxit turba rerũ nouarũ auida. Sic olim Herculis nepotes aperuisse asylũ monet Statius 7. *Thebaid.* Cẽtum etiam ab initio creauit Senatores, quos nominauit patres, vel quòd essent patroni aut velut reliquorũ patres, vel à virtute & præstantia nobilitatis, vt ea nominis mansuetudine omnis cũ arrogãtia, tum inuidia procul abesset. Qui deinde Senatui sũt adscripti, cõscriptorũ patrũ nomen tulerunt. Primus omnium interfecto Acrone, opima spolia dicauit Ioui, qui est *Feretrius* dictus. Post Romulum contigit idem Cornelio Cosso propter Tolumnium Hetruscum à se occisum: postremo Claudio Marcello ob Britomartum Gallorum regem deuictum. Vicit & Fidenates, Crustuminos, & Antemnates. Annum verò in menses decem digessit, itaque totidem menses coacta fuit vidua lugere. Ioui Statori templum consecrauit, in Palatij radice. Legem tulit, vt patricij sacra curarent, magistratus gererent, ius redderent, res vrbanas obirent, Rempublicam secum administrarent. Fertur & illa lex eius: *Sei parentem puer verberit ast Oloe plorassit: puer Diueis parentum sacer esto. Sei nurus, sacra Diueis parentum esto.* Sic enim Festi locum emendauit Iosephus Scaliger. Ascribitur illi & alia, quæ sic habet: *Quisquis demissam ad talos togam in vrbe habeto.* Tandem in Deos relatus, vt ante dictum, cum de Quirino agerem, quo & cupidum eius rei lectorem ablego.

Romphæa, *ῥομφαῖα*, Latinè *framea*, vel *iaculum longum*, *ἀπὸ τοῦ ῥέπειν*, quod *inclinare & prolabi* significat, nomen trahit. Etymologicõ magnum ita: *ῥομφαῖα, παρά τὸ ῥέπω, ῥοπὴ, ῥοπαῖα, καὶ ῥομφαῖα.*

Ros, quem Lunæ & aeris filium nominauit Alcmã, dictus, vt placet Isidoro, quia sit rarus, non ita spissus & crassus, vt pluuia aut alia humida impressio. Significat tamen antea idem esse, quod Græcum nomen *δρόσος*. Huius singularis species est *Manna*, mellis ad modum coagulatum, intrinsecus quasdam referens cõcauitates, vt fauus mellis, in Oriente foliis arborum adhærẽs. Ærea natura præditum est: auidius voratum obstruit hepar: sitim tollit: bilem & pituitam ex ventriculo educit. Laterum pulmonisque inflammationem, & tabem sanat. Medetur & iis, qui hectica ob ventriculi & intestinorum exsiccationem laborant.

Rosa, *παρὰ τὸ ῥόδον*, quod ita vult dictum Plutarchus, *ὅτι ῥεῦμα πολὺ τῆς ὀδμῆς ἀφίησι.* Etymologicon ita: *ῥόδον, παρὰ τὸ ὄζω, ὄδον καὶ κατὰ ἀντίφρασιν, τὸ μὴ ὄζον ἀλλ' εὔοσμον ὄν.* Dicitur hæc for-

didiffimum animal fcarabeum,cui cum fimo plurima res eft, enecare fuo odore. Magni fecerunt eam & Magi in cōciliãda hominum beneuolentia, eftque in eius laudem fcriptum Opufculum Virgilij. Nam etfi de auctore dubitarūt plerique, tamen tribuunt ipfi Critici quam plurimi, quibus Charifium non inuitus annumero. Sic de *Betonica* librum fcripfit Apuleius Madaurenfis, quem à Chyrone & Æfculapio dicitur accepiffe, Iuba rex de *Euphorbio*, Themifon de *Plantagine*, Pythagoras de *Scilla*, Chryfippus de *Braſſica*. Laudauit & Zeno capparim, Marchion Græcus *raphanum*, Hefiodus *maluam*, Archigenes *caſtoreum*, Ariftomachus *vites* & *vina*. Propter caducum & (vt ita dicam) momentaneum eius decorem ac vetuftatem clangueſcentem tam breui temporis fpatio, fignum eandem effe voluerunt imbecillitatis humanæ. Quapropter factum fortaffis, vt etiam fepulcris adhiberent nonnulli: Nifi tamen ornatus cauffa adhibitam dicas, tum propter fuaueolentiam & pulcritudinē. Iā nec filentio præterierim, multum olim in conuiuiis tofearum coronarū fuiffe vfum, eo quod rofa, *Athenæo teſte*, aliquantulum refrigerandi capitifque dolores mitigandi obtineat vires. Quãquam & filentij fymbolum eadem exftiterit. Quo quidem argumento fingunt Poëtæ voluiffe Cupidinem Veneris filium confecratam effe rofam Harpocrati filentij Deo. Quid, quòd apud Iudæos quoque rofarum conuiuiis floruerit vfus, ficut ex illis voluptuariorū hominum verbis *Sapient. 2.* colligi poteft: *Coronemus nos roſis, antequam marceſcant.* Ad coronas ex iis contextas alludit & Auguftinus, *Sermone de ſuperbia*, vbi cùm loquitur de fancta & venerabili humilitate, inter alia fubiicit hæc verba: *Tu eum coronaſti ſpinis, vt nos coronaret ſuis æternis roſis.* Odoratiorem eam nafci locis ficcis quam humidis, fcribit Plinius. Quæ ardentiffimi coloris eft, non excedens duodena folia, dicitur *Mileſia*: Proxima minus rubens, *Trachinia*: vilior albicantibus foliis, *Alabandica*: viliffima plurimis & minutiffimis *Sicyonia*. Ex rofa porro fit rofaceum oleum, quod à Troianis vfque temporibus in vfu fluiffe teftatur Homerus his verbis: ῥοδόεντι δὲ χρῖεν ἐλαίῳ.

Roſtra in foro Romano, ex quibus leges ferri, cauffæ agi, & conciones haberi folebant, funt fuum nomen fortita ab nauium Antiatium roftris, ex quibus illa funt condita L. Furio Camillo & C. Mœnio Cofs. *teſte Liuio li. ab* V.C. *octauo.* Erant autem duplicia: *Noua*, ad palatij radices: Et vetera iuxta curiam in Comitio. In his autem imprimis memoratu dignum, quòd occifi Ciceronis caput Antonius ad fe allatum pro roftris inter duas manus collocari curauerit, vnde vox diuina toties cū omniū admiratione intonuerat, *teſte Plutarcho in eius vita, & Dione lib. 47.* Iuxta illa curiam olim Hoftiliam exftitiffe crediderim. Ibidem, feretro Augufti pofito, Drufum recitaffe orationem de fcripto, apud Dionem legas, *libro 56.* Facit & mentionem Iuliorum roftrorum, pro quibus eodem tempore perorauit Tiberius. Roftra nauium à Prifco inuenta fcribit Plinius *libro ſeptimo, capite 56.* Ab his verò dictæ funt *naues roſtratæ, vt æratæ:* fiquidem illa facta effent ex ære. Vt plurimum conftratis tectis, & maioribus nauigiis leguntur impofita, imò minoribus etiam, *vt ex Hirtio probatur de bello Alexandrino.* Roftratam etiam coronam illis offerri folitam, qui hoftium in naues, in conflictu pugnę naualis, infiliiffent primi, omnium primus accepit bello piratico M. Varro donante Cn. Pompeio, inde Agrippa bello Siculo, donatione Augufti.

Rota, Ifidoro dicta, quòd ruat, & à rota rotundum. Figulinam rotam inueniffe fertur Anacharfis cognomine Scytha. Sunt & aquariæ rotæ, *Organa* Vitruuio,

Vitruuio, quibus hauritur aqua. Quapropter Isidorus inter eas quoque Machinas, quibus aqua extrahitur è flumine, enumerat, ca. 15. libro 20. Hinc aquilegas nominat rotas Tertullianus. Meminit & *l. 1. ff. Comm. præd. l. 20. §. vlt. ff. de contrah. emt.* Fuit & Rota apud Græcos supplicij genus, seu instrumentum, in quo homines noxij torquebantur corpore distento. Crebra eius mentio est in Maccabæis apud Iosephum. Meminit Aristop. his verbis: ἐπὶ τοῦ τροχοῦ γὰρ δεῖ σ' ἐκεῖ στρεβλούμενον εἰπεῖν ἃ πεπανούργηκας, vt & Turnebus annotat, Plutarchus in Nic. εἰς τὸν τροχὸν δὲ καταδεθεὶς ἐστρεβλοῦτο πολὺν χρόνον, ἕως ἐπῆλθον τὸ πᾶν κακὸν, ὡς εἶχεν, ἀπαγγέλλοντες. Idem, ἐν τῷ περὶ ἀδολεσχ. ἐκομίσθη τροχὸς, κατετάθη ὁ ἄνθρωπος. ἐν τούτῳ παρῆσαν οἱ τὴν συμφορὰν ἀπαγγέλλοντες, ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔργου διαπεφευγότες. ἐσκεδάσθησαν οὖν πάντες ἐπὶ τὰ οἰκεῖα πένθη, καταλιπόντες ἐν τῷ τροχῷ τὸν ἄθλιον ἐνδεδεμένον. Tali autem cruciatu affici, erat Græcis τροχίζεσθαι. *Aristot. Ethic. ad Nicomach. lib. 7.* οἱ δὲ τὸν τροχιζόμενον, καὶ τὸν δυστυχίαις μεγάλαις περιπίπτοντα εὐδαίμονα φάσκοντες εἶναι, ἐὰν ᾖ ἀγαθὸς, ἢ ἑκόντες ἢ ἄκοντες οὐδὲν λέγουσι. Radiata rota, quæ radios habet. Rotatum sermonem videtur accepisse Iuuenalis pro oratione conuersione conclusa, quod genus dicendi συνεστραμμένον appellat Aristoteles.

Roterodamum, vrbs Bataviæ, originis suæ materiam à Rotæ seu Roteræ fluēti in Mosam sese exonerantis emissario, quod lingua illis vernacula est *Dam* iuxta Iunium. Oriundus hinc Erasmus Belgij totius lumen, ob restitutum bonis literis nitorem, rubigine prius obductum à sciolis & imperitis, qui mortui manes etiamnum conuiciis impudenter proscindunt.

Ruben filius Patriarchæ Iacobi, qui cum Bilha Patris concubina incestum commisit *Genes. 35.* & filium visionis significans deriuatur à ראה *vidit*, & בן *filio.* Cùm enim pepetisset eum Lia, vocauit eius nomen *Ruben* dicens; *Quia vidit Deus humilitatem meam.*

Rubeta ranę genus prægrande, à rubis, in quibus viuit, nomen adepta. Id scilicet indicat Plinius *32. Natur. Histor. cap. 4.* his verbis: *Sunt quæ in vepribus tantùm viuunt, ob id rubetarum nomine, vt diximus, quas Græci Phrynos vocant, grauidissima cunctarum, &c.*

Rubia tinctorum, Græcis ἐρυθρόδανος, nobis *meer crappe*, nomen Isidoro obtinuit, quòd rubea sit eius radix, & lanam colorare dicatur. Valet ad Febres, maximè ad eos, qui ceciderunt ex alto partibus interioribus oblæsis.

Rubrica. Gręcis μίλτος, terræ species est à rubedine dicta. Plurimis illa nascitur in locis, sed optima paucis, vt Ponto, Sinope, Ægypto & Insulis Balearibus, *auctore Vitruuio.* Omnium optimam tamen scribit Strabo *lib. 12.* esse Sinopicam, quæ cum Iberica decertat, eóque appellatur nomine, quòd in quibusdam Cappadociæ speluncis effossa purgataque deferatur Sinopem vrbem Ponti, ac ibidem vendatur. Est quæ etiam dicitur τεκτονικὴ, Fabrilis Latinis, quòd multum ea vtantur fabri. Vnde Persius: *Non secus ac si oculo rubricam dirigat vno.* Solebat olim etiam ad picturam accómodari. Quapropter prælia rubrica picta aut carbone dicit Horatius *Serm. 2.* In iure ciuili accipitur pro titulo, quæ res eam habet originem, quòd olim capita & tituli librorum rubrica, id est, rubra terra, vel minio soliti fuerint notari. Sunt imitati idipsum veteres iuris scriptores, vt quidem notaris sinopide aut cinnabari capitibus & sanguineum quid minitantibus, accresceret sua legibus maiestas. *Ouidius de Tristibus*: *Nec titulus minio nec cedro charta notetur.* Iuuenalis Satyr. 5. *Excepto si quid Masuri rubrica notauit.*

Rubrum mare, quod Græci nominant *Erythræum*, Hebręi *Suph*, Arabiam à meridie alluens: ad occidentem Arabico,

ad ortum Persico sinu terminatum, an à Solis repercussione vel adiacētibus rubri coloris mōtibus, in quos sol ab ortu radios proiiciens repercussione rubrā efficit maris superficiem nominis trahit originem? An quod exuratur à Sole, aut ab arena, quam rubram esse affirmant ex scriptoribus nonnulli? An à fonte quodam, quem multam aquam immittere fingūt in mare? An potius ab aqua eius rubra, quod multi repudiāt, & quidem iure? An verò à rege quodam Erythra, seu Erythro Persei & Andromadæ filio, qui primus rates inuenit in hoc mari secundum Plinium? Quod de arena illi substrata allatum, à qua mare illud multis locis vadosum longe spectātibus eum colorem repræsentare videtur; præsertim cum perspicaces sint aquæ, inprimis doctis quibusdam probari video, quātumuis refragetur Curtius *lib.9.* cum Plinio ab Erythra deducens. Mare *Suph* Hebræis appellari volunt triplicē ob caussam, vel quia ab Oceano dilapsum nullū alibi exitū aut finē habeat, vel à iunco siue papyro in eo nascente, vnde & naues confici solebant, (quod est verum etymon) aut denique à procellis & tēpestatibus, quibus summopere infestatur. Hæc enim tria significat Hebręis *Suph*. Duos eius esse sinus, Persicum nempe & Arabicum, plerique tradunt Herodotus quoque *lib.4.* sinum Persicum rubrum mare vocans, *altera, inquit, ora à Persis incipiens porrigitur ad rubrum mare, quod & Persicum vocatur: Dein gradatim Assyria, atque inde Arabia, desinitque in sinu Arabico.* Eādem sententiam amplectuntur Pomponius & Plinius. At Arrianus in Periplo & veteres nonnulli paulò latius acceperunt hoc nomen complectentes eo Aethiopicum, Troglodyticum, Arabicum, Persicum & Indicum mare. De eodem & illud sciendum, quòd nullum æque multis miraculis scateat. Nam primò in eo mirādum, quòd exsiccatis vno quasi momento aquis transitum exhibuerit Israelitico populo, Pharaonem vero cū suis perdiderit. Deinde profundum est, multis cautibus asperum, beluis marinis infestum. Fatetur & Cicero maximas ibi beluas nasci, *vt Dionysius in sua periegesi, & Mela de situ orbis.* Nascuntur ibi cochleæ, *Oxyrynchi*, Pardales, & iuxta Plinium quaternum iugerum balenę, quaternorum cubitorū locustæ, pisces ducentorum cubitorum. His adde corallia, vniones seu margaritas, gemmas pretiosas, & id genus alia.

Rubus genus fruticis spinosum, & mora ferens, nomen habet, quod eius virgulta rubeant.

Rudentes, nauiū funes appellationem hanc habent, quod flantibus ventis rudere videantur Isidoro; ex nimio stridore sic dicti.

Rufuli appellantur Tribuni militum à Consule facti, nō à populo; de quorum iure, quod Rutilius Rufus legem tulerat, *Rufuli* atque inde *Rutuli* sunt appellati. *Festus.*

Rufus. Certum est quædam etiam nomina sumi ἀπὸ τῶν σωματικῶν διαθέσεων, sicut ergo à nigro colore *Nigri* & *Nigrini*, ab albo *Albini* & *Albi* ita à rufo *Rufi*, sunt dicti.

Rugij, Germaniæ populi Tacito, quos & mare Balthicum habitare vult Athamerus, non à dorso nomen acceperunt, *vt* Iunius vult, sed ab hirsutie corporū natiua, qualis cōspici solet in syluestribus hominibus, aut ab hirsutis ferarum pellibus, quibus amiciebantur.

Rumina credita Dea, quæ rumam, id est, mammam paruulo immulgebat. Huic lacte sacrificium fiebat, non vino. A ruma etiam dicuntur *agni subrumi*, & *vicus Ruminalis*, sub qua Romulo & Remo māmam præbuit lupa.

Ruremunda, Geldriæ ciuitas ad Ruræ fluuij ostium sita, vbi Mosæ miscetur. Atque inde eidem nomen.

Rusina Deę nomen fuit à rure, quia ipsi rura fuerunt commissa. Lilius Gyraldus scribit, ab aliis dici *Rurinam.*

Rus descendere volunt nonnulli à Græca voce ἀρ͂γα insistētes Seruij vestigiis. At Cato sic dictum putat, quòd rursum præstanda sint eadem singulis annis, vt rursus percipias fructus. Ab hoc verò nomine rustici appellati, qui sine aliqua nobilitatis prærogatiua agri cultutam exercent, siue sui, siue alieni sint iuris, & ruri habitant. Sed & inde nomen rusticis tribubus & rusticis mancipiis.

Rusor, vnum ex Ditis epithetis. Sic enim dictus, quod omnia rursus eodem reuoluantur.

Ruth, à sua sedulitate nomen inuenit, vt videntem & sedulam significet, deducto nomine à ראה.*vidit*.

Rutilia lex, de militum Tribunis à C. Rutilio Rufo est lata, cuius antea in Rufulis *ex Festo* meminimus.

Rutrum instrumentum rusticum, cuius & Lucilius acerrimus morum castigator, quippe satyrographus, mentionem fecit, *rutellum* vocans diminutiuè, à ruēdo nomen inuenit, vt ab arando *aratrū*. Nonius à radēdo deflectit. Memnit eius & Plinius, & Cato *de re rustica*, dum venatoris instrumenta recenset, & deniq, Pompeius Festus suo loco.

S.

SAba. שבא, non solùm Felicem Arabiam significans, sed etiam metropolim, quæ Ptolemæo est, σαβη, forsan μαριάβα Straboni, Artiano σαββάθα, deriuari videtur, à nomine Sebę filij *Cusch*. Etsi & alia eiusdem nominis vrbs sit in Arabia deserta, Ptolemæo, σαυὴ. Malūt nonnulli in denotatione huius cum regionis, tum vrbis Arabiæ Felicis scribere סבא cum *samech*, quòd *Scheba* siue *Schaba* cum *Schin* Aethiopiam significet, in qua regia ciuitas est Saba, *ex Iosephi auctoritate*, qui propterea inde reginam profectam etiam existimat ad Salomonem. Beroaldus in Chronico suo vtrumque nomen ita distinguit, vt per Saba *Psalmo 72*. Sabæos Arabici sinus accolas, per Schaba *Esaiæ. 60. Ieb. 1.* Sabæos alteri sinui, Persico nimirum, vicinos intelligat, quos idcirco *Scabæos* appellandos putat. Quam quidem opinionem suam, vel potius distinctionem confirmat testimoniis scripturæ. Reginam quippe illam non ex Aethiopia, sed potius ex Arabia Felice auro ac aromatibus referta *1. Reg. 10.* venisse, & proinde *Austri reginam* appellatam à Christo. Atqui in Austrum vergere Arabiam Felicem Iudaicæ regionis respectu & esse disiunctam ab ea longissimo locorum interstitio. Vnde quoque à terræ finibus venisse legitur, hoc est, ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς Propriè ergo huius regionis incolæ sunt dicti Sabæi ad differentiam Aethiopum & Indorum, quibus à scriptoribus nonnullis nomen impropriè tributum constat. Agatharcides appellauit ἔθνος μέγιςον τῶν κατὰ τὴν ἀραβίαν, καὶ παντείας κύριον εὐδαιμονίας. Dionysius Alexandrinus ἀφνειὸς, id est, *affluentes diuitiis*, quæ consistebant non solùm in auro, ebore, gemmis, verùm etiam in myrrha, cinnamomo & thure, quod idcirco *Sabæum* audit, sicut thurifera regio. Huic alius frutex persimilis ibidem crescit, sed venenatus & sæpe legentes fallens, vt apud nostrates cicuta nondum adulta ipsumque Petroselinum mentita. Inde Lucanus lib. 9.

Non tam veloci corrumpunt pocula letho,
Stipite quæ diro virgas mentita Sabæas,
Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi.

Incolarum studia sunt, mollities, superbia, & voluptates. Idcirco dictos eos haud pauci volunt à סבא, quod *inebriari & se voluptatibus ingurgitare* significat; vel à שבע, quod quidem *satietatem felicitatemque* designat, aut שבת, id est, *quiete*, quæ omnia eorum mores, atque naturam ob oculos ponunt. At Græci ἀπὸ τοῦ σέβειν deducunt *Sabā*, quòd thus mittat, quo vtebantur olim in sacrificiis. Vnde forsan nomen Arabum Deo *Sabin*, qui Iouem quoque Assabinum dixerunt, teste Plinio, & εὐσεβίςατοι existimati Sabæi. Etsi alij τὸ σέβειν tractum malint à *Saba*.

à *Saba*. Plerique tamen ex illis sunt Nomadæ. Continentissimi omnium Nabathæi. Viuunt carnibus & lacte. Vtuntur autem camelis. Negotiantur in Æthiopia, eoque nauigant nauibus corio contectis. Vrbes inhabitant non cinctas mœnibus. Has inter Mecha Mahumeti sepulcro celebris.

Sabasius σαβάσιος, quasi σαβάζιος, dictus est Bacchus à tripudiis & furiosis saltationibus, qui à bacchantibus fieri consueuerunt in eius Dei sacris. Nam barbari σαβάζειν vtuntur pro εὐάζειν & κορυβαντιᾶν. Quin Phryges καβασμὸν acceperũt ἀντὶ τοῦ εὐασμοῦ. Thraces verò βασοὺς dixerunt eos, qui operabantur Bacchi sacris. Cecinit huic Deo Orpheus hymnum adiectis in suffimẽtum aromatibus. Sic enim ait: κλῦθι πάτερ κρόνου υἱὲ σαβάζιε, κύδιμε δαῖμον. Cũ Valerius libro primo scribit Ioui Sabazio sacra aliquãdo Romæ cœpta nouo ritu & moribus Romanis aduerso, prohibẽte ea C. Cornelio Hispalo prætore peregrino, sunt qui illic etiam *Dionysium* intelligunt. Cicero, Macrobius & Apuleius eundem appellant *Sabadium* per d. Antiqui enim eas literas interdum commutabant, vt pro Mezentio dicerent Medentium.

Sabbatum à Deo institutum *Genes. 2.* ea occasione, quòd sex superioribus diebus creasset mundũ cum omnibus creaturis, septimo verò die quieuisset ab omni creationis opere, appellationem trahit à verbo שבת *quieuit*. Hinc illa dies ἀνάπαυσις dicitur Græcis, Theodoreto & Gregorio Nazianzeno κατάπαυσις, & σαββατίζειν est à *laboribus feriari*, σαββατισμὸς *quies*. Fallitur hic Sipontinus, nominis etymõ deducens à שבע *septem*. Fallitur grauissim⁹ scriptor Plutarchus, cum à σαβάζειν id est, *tripudiando & genio indulgendo* deflectit. Quid enim cõmune sabbatho cũ Bacchi Sabbis. Verba auctoris *Sympos. 4.* sunt hæc: οἶμαι δὲ καὶ τὴν τῶν σαββάτων ἑορτὴν μὴ παντάπασιν ἀπροσδιόνυσον εἶναι. σάββους γὰρ καὶ νῦν πολλοὶ τοὺς βάκχους καλοῦσι. Et paulo post: αὐτοὶ δὲ τῷ λόγῳ μαρτύρουσί, ὅτι σάββατον τιμῶσι μάλιστα μὲν πίνειν καὶ οἰνοῦσθαι παρακαλοῦντες ἀλλήλους. Priori itaque etymo acquiescimus lubenter, trahentes nobiscum ingentem eruditorum cateruam. Sed iterum hîc explodẽdi Ethnici nonnulli, qui quanquam in origine nominis quadantenus nobiscũ faciant, in re tamen ipsa & caussa quietis, quæ sabbato impertiuerit nomen, minimè conueniunt. Appion enim inde sic appellatum prodit, quòd Iudæi fessi labore eo die splenis dolore fuerint correpti, & proinde quietem capere coacti, nomine quidẽ à sabbo, id est, quiete deducto. Trogus scribit Mosen Iudæorum ducem, post occupatum Sinai montem, in quem penetrauerat per Arabiæ deserta, cùm maxima siti & fame laboraret, recreatum fuisse septimo die frumento simul & aqua, atque inde sabbatum dictum, id est, diem quietis, inque omnem æternitatem consecratum. Iudæi porro diem antecedentem sabbatum προσάββατον dixerunt, eundemque παρασκευὴν nominat Marcus. *cap. 14.* Latiori vocabuli emphasi etiam quoduis Festum nominabãt sabbatum, *teste Theophylacto Ioannis 20.* At σάββατον σαββάτων magnum erat sabbatum, vt Paschatis dies, quod sabbata tricesima dixit Horatius à numero anni incipientis. Atque huiusceemodi diebus nihil operis exercere licebat prout in Decalogo disertis verbis expressum legimus. Etsi postea superstitio accesserit, cùm nec tueri se aduersus hostes, nec etiam misericordiæ operibus vacare sanando ægros, vllo modo permissum existimarẽt. Christi quoq; discipulos carpebãt & traducebant vt sabbati violatores, quòd euellissent spicas ad profligãdã famẽ, sicut & paralyticũ humeris suis leuãtem lectũ ex Christi præcepto. Sed nec vltra millia passuum duo prodibant extra vrbẽ ex institutione Barachibæ Simeonis & Hellis Rabinorum, *vt docet Hieronymus ad.*

mus ad *Algaziam*. Atq; hoc erat iter sabbati, sicut interpretātur idē Hieronym⁹ & Erasmus. Ab hac autē obseruatione sabbati appellat Martialis Iudæos *Sabbatarios* per contemtum. Diuiditur autem in χρονικὸν, id est, *temporaneū*, quod & τυπικὸν dicunt, eo quod referatur ad aliud, & in πνευματικὸν spirituale, quod est ἀντίτυπον τῷ τυπικῷ idque partim in hac vita seruatur quiescēdo à corruptæ carnis operibus, partim seruabitur soluto naturæ debito in omnē æternitatem. Quam parum verū externum illud sabbatum in externis ceremoniis tantùm subsistens tandem Deo placuerit absque spiritualium rerum meditatione veraque pietate, vel inde quilibet animaduertat, quod expresse reiecerit his verbis: *Neomenias seu nouilunia vestra & sabbata odit anima mea: Et diem magnum ieiunij & otium non sustinebo. Neque enim cum veneritis, vt appareatis mihi, exaudiam vos. Plena sunt manus vestra sanguine.* Maximè quippe institutum est sabbatum à Deo, vt intelligeret populus cœli & terræ creatorem esse Deū verum, at falsos esse gentiliū Deos, se quidem electum & vocatum à Deo, vtq; in caritatis se exerceret operibus, ex sabbato verò legali siue vmbratili & pædagogico spiritualem quietem præfigurari. Itaque nec Maccabæi veriti eo die cum hostibus allophylis conserere manum, nec Iosue circumire cum arca Hierichuntem, vt septima circuitione facta ruerent muri, id quod euentus docuit suum habuisse effectum. Cùm autem septem continuos id egerint dies, vt hi sibi sabbati diem includant est necesse, quod ait Tertullianus *libro aduersus Iudæos*. Imò humana opera, id est, tua, & sex ante diebus acta non diuina esse prohibita concludit ex eadem historia *aduersus Martionem 2.* In locum sabbati est substitutus nobis dominicus dies, cùm in memoriam resurrectionis dominicæ, tum nē Christiani viderentur iudaizare, si vna cum Iudæis sabbatum prisco more seruassent.

Sabæi. Vide Saba.

Sabelliani, qui & Noëtiani sunt dicti, inde Monarchici, quòd Deum tāquam Monarcham mundi inducerent vnum, non autem tres personas. Parentes itaque Photinianorum à Sabellio sunt dicti, qui oriundus ex Lybia Africæ regionis, Lybicus propterea cognominatur. Cœpit eius hæresis innotescere sub Sixto Pontifice, cùm Decij persecutio adhuc duraret, circa annum à Christo passo 224. Tollebant illi tres in deitate personas, atque adeo Filium, Sanctumque Spiritum cum patre vnam atque eandem esse volebant hypostasin, quæ variis nominibus appellata, prout exigebat necessitas, sicut idem solis corpus lux, splendor & calor appellari solet pro diuersis effectis.

Sabini Italiæ populi quasi Seuim ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι videntur appellari nonnullis. Silius Italicus à gentis conditore Sabo Sabatij filio, cuius Caro & Sempronius meminerunt, deriuat. Verba Silij sunt:

Ibant & læti pars sanctum voce canebant
Auctorem gentis, Pars laudes ore ferebant
Sabe tuas, qui de patrio cognomine primus
Dixisti populos magna ditione Sabinos.

Atque eam de nominis origine sententiam potiorem iudicauerim priore. Plinium vide *lib. 3. cap. 12. & lib. 36. cap. 15. Valer. lib. 6. cap. 2. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 26. Cælium lib. 7. cap. 9.* De his & priscis Latinis triumphauit Tarquinius Priscus. Quomodo autem & quibus artibus subegerit eos, copiosè legitur apud Dionysium, Liuium, & Frontinum *lib. 2. cap. 8.* Tota eorum regio iuxta Strabonem angusta, montosa, olearum, vitium ac glandis ferax, opportuna pecoribus producendis. Addit incolas longè antiquissimos esse populorum omnium Italiæ. Ab his esse oriundos Picentinos, Samnites, Brutios, Lucanos. Ad finem libri quinti, eosdem filios infra anni spatium editos Marti dicasse scribit. Sa-

binorum filias raptas ludis Romanis, ortumque inde bellum prolixè descriptum leges apud Liuium.

Saccharum. Vide sal.

Sacculary fures, qui pecunias congerunt in saccos, dicuntur Græcis σακκίζειν. Atque hinc, ni fallor, ex equestri ordine permulti, qui cōtra Syllam steterant pro partibus Cinnanis, multamque pecuniæ vim abstulerant *Sacculary* sunt dicti. Saccülariorum meminit & Vlpianus.

Saccus σάκκος Græcis vel transpositis literis ἀσκὸς, Hebræis שק pluralis שקים Iosuæ 9. Ab Hebraica ergo lingua omnium matrice habent id nomen cū Latini tum Græci. Etsi Etymologicon magnum deducat παρὰ τὸ ἄσσω τὸ φορτῶ, id est, *onerando vel grauando*. Ab hoc nomine est τὸ σακκίζειν, quod *sacco transfundere vel eliquare vinum* significat. σακκελίζειν dicit Galenus, *castrare vinum* Plinius, & *sacco frangere vites*, id quod fieri solebat, vt liquor aliquis aut vinum excolendo per saccum fieret liquidius & purius. Hinc Theophrastus *de caussis Plantarum 6.* ἔχει γὰρ τοιοῦτον χυμὸν, ὃς ὑφίσταται τῷ οἴνῳ σακκιζομένῳ, *habet myrtus talem humorem, qui vino, cum sacco transmittitur, residet ac innatat*. Et Scribonius Largus Falernum non saccatum probat. Martialis libro secundo, *Cecuba saccentur*. Sic quippe legendum censet Turnebus, non *succentur*, vt antea publicatum. Hinc Polluci οἶνος σακκίας, nempe ἠθολισμένος, Eupolidi σακτὸς, *vinum saccatū*, cui opponitur οἶνος ἀδιΰλιστος, vinum cum suis fecibus, quod etiam dicitur, μὴ σεσακκισμένος οἶνος. Agnoscit & Isidorus *saccatum*, id est, sacco expressum aliquid. Fallitur tamē, cùm aquæ liquorem esse dicit fæci vini permixtum. Fallitur idem in etymo sacci, cùm à sago deflectit, quod eo consuto efficiatur quasi sagus. At quis non aliquando impingat quantumuis cautus, in tot & tam confusa rerum serie?

Sacerdos qui sacrum dat. Compositúmne hoc nomen ex Latina voce & Græca, quemadmodum est apud Isidorum? Nugæ. Quid enim hic Græcia vindicare sibi poterit in Latij meditullio? Multa de Sacerdotibus Fenestella & alij. Ego carptim nonnulla delibabo. Duodecim Tabulę diuidunt sacerdotes in genera duo, quorum alij solemnibus sacris præfecti ad Deos placandos sunt constituti, *vt ait Cicero*, alij ad vatum responsa interpretanda, & cœli fulgura certis regionibus temperanda. Putabāt enim significationes bonas vel malas iuxta cœli situm in auguriis ostēdi. Ad primum eorum genus pertinet lex ista: *Quæ cuique Diuo grata sunt hostiæ, sacerdotes prouidēto*. Omnium vetustissimi creduntur esse *Luperci*, quippe ab Euandro Arcadia translati & instituti in monte Palatino, vt sacra facerent pani Lycæo. Eadem tempestate procurare cœperunt Herculis sacra *Pinarij* & *Potitij*. Erant & *Flamines* sacerdotes, de quibus suo loco: Item *Salij* Marti dicati, *Fœciales*, *pater patratus*, *Pontifex Maximus*, *Rex sacrorum*, *fratres Aruales numero duodecim*, & *Virgines Vestales*. His adde *Gallos*, *Sodales Titios*, *Augures*, *Septemuiros Epulonum*, *Quindecimuiros*, & *Bonæ Deæ operantes sacris cum sacerdote Græca Cereris*, cuius sæpe mentionem fecit Liuius. Horum ministri erāt *Camilli* & *Camillæ* ex Romuli instituto, *Flaminij* & *Flaminiæ*, *Æditui*, *Papæ*, *Victimarij*, *Præciæ à Flaminibus præmissi*, *Præficæ*, *Tibicines* & *Tubicines*. In eodē collegio sacerdotes duo esse non poterant, ex eadem gente, neq; admittebantur ad sacerdotium, antequam sumsissent togam virilem. Ius eos creandi est à populo ad collegia trāslatum lege Cornelia, quæ tamen postea est abrogata. Quosdam à suis Collegiis cooptatos fuisse, constat ex *Gallis*, *Saliis*, *Lupercis*, *Fratribus Arualibus* & *Sodalibus Titiis*, qui omnes à suis collegiis cooptari leguntur. Ceterum Vestales à Pontifice Maximo creatæ, Rex sacrorum

rum Comitiis Centuriatis, Flamines & Curio Comitiis Curiatis, Pontifex solus ante legem Domitiã Tributis, *vti ex Liuio intelligi potest.* Omnes verò immunes erant à militia, & exemti ab vrbanis negotiis, etsi in totum immunis nõ esset à belli muneribus Flamen, imminente potissimum Gallico tumultu, qui summo terrori erat Romanis. Nam nec tunc immunitate sua gaudebãt, quibus leges alioqui propter trium liberorum ius vacationem concesserant. Flamini quoq; vnicã tantũ ducere licebat vxorem. Pontificis vxorem castam & innocentem esse oportebat. ipsum verò nullius sibi conscium cædis, suasque manus ab omni sanguine puras seruare. Certum est pariter, singulas curias sacerdotes habuisse binos. At summi Põtificis dignitas defecit tãdem in Imperatoribus, cùm Gratianus edicto proposito omnium primus *Pontificem Maximum* se appellari veruit, *vt Zosimus docet.* Petendi sacerdotia nullam olim ætatem fuisse definitam, sicut in Magistratibus petendis, monendum hîc etiã duxi. Ex Suetonio colligi id potest, cùm Cęsarem scribit septimo & decimo anno factum fuisse flaminem Dialẽ. Scribit & Cicero ad M. Brutum, se velle, vt filius suus Cicero iunior, admodũ adolescens adhuc, cooptaretur in Pontificũ collegium. Sed enim cuiusque sacerdotij candidatos oportebat esse inauguratos, præterea nominationem habere. Quin absentibus sacerdotium petere licebat, *vt optimi auctores docent.*

Sacra via Augusti foro vicina nomen habere videtur, quòd per eam ab arcę, id est à Capitolio ad Augures sacra ferrentur, *vt est auctor Varro.* Vel quia fœdus in ea est ictum inter Romulum & Tatium, quod placet Pompeio. Meminit eius Ouidius Tristium Elegia 1. his verbis:

Hæc sunt fora Cæsaris, inquit,
Hæc est à sacris quæ via nomen habet:
Hic locus est Vestæ, qui Pallada seruat & ignem
Hic fuit antiqui regia parua Numæ.

Idem de arte:

Rure suburbano poteris tibi dicere missa
Illa, vel in sacra sint licet emta via.

Meminit eiusdem Cicero pro Cn. Planco. Quæri solet, sitne sacra via vox vnica? Sic n. existimauit Charisius ex hoc Ciceronis *lib. 4 Epist. 5. ad Atticum, cum sacra via descenderem.* Probauerim magis diuulsas dictiones, *vt apud Flaccum in Epodis*, qui pariter *Satyra 9. libro 1.* inuerso modo dicit: *Ibam forte via sacra, &c.*

Sacramentum deductum à verbo sacro, quod est *effero, dedico & consecro*, vel à sacra mente, *vt quidem Varroni placet.* Non damno. Etenim per sacramenta offerimus & penitus addicimus nos Deo, mentemque nostram sacramus & alligamus ipsi. Neque inepta quoq; illa nominis est ratio, qua Latini olim, teste Festo, dixerunt sacramẽtum, quidquid iurisiurandi interposita sacratione geritur. Vt quidem à militari sacramento siue iureiurando, quo milites Reip. primùm, inde Cæsari, solemni quodam ritu astringebantur, deflexa videatur vox ista. Nam vt olim milites pręscriptis verbis iurare solebant in salutem Reipub. ita in primitiua Ecclesia videntur Catechumeni conceptis verbis in nomen Christi Domini iurasse. Hinc stipulationes: *Credis? Credo. Abrenuncias? Abrenuntio.* Referuntur eo hęc simul verba Tertulliani ad Martyres: *Vocati sumus ad militiam Dei viui iamtunc cum in sacramenti verba respondimus.* Et Hieronymus ad suum Heliodorum: *Recordare tyrocinij tui diem, quo Christo in baptismate consepultus in sacramenti verba iurasti.* Atque adeo videtur iusiurandum ideo vocatum sacramentum quòd sacris adhibitis ritibus milites se deuouerent & consecrarent. Nec mira cuiquam videbitur hæc vocis prophanæ ad res sacras trãslatio, quando etiam τῶν μυςηρίων καὶ τελετῶν vo-

ces olim turpissimis sacris accommodatas ex media Græcia transtulerint ad res sanctissimas significandas. Quid, quòd in sacramentis nostris duplex versetur iuramentum, vnum ex parte Dei, quo se nobis obligat in filio, quod propter eum sit futurus propitius nobis, *Ezechielis 18. Hebræorum 6.* Alterum ex parte nostri, cùm nos illum solum pro Deo vero habituros, solum ipsum imploraturos, Satanæ mundóque renuntiaturos pollicemur, misso omni impietati repudio. Reddidit hac voce vt plurimum in sacris literis vetus interpres τὸ μυστήριον, *vt ad Ephesios 5. 1. Corinth. 13. & 1. ad Coloss. capit. 1.* cum propriè tamen rem secretam & arcanam significet: Vt cum *ad Ephesios 1.* Paulus inquit: γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, reddi debet, *patefacto nobis mysterio voluntatis suæ.* Plura de eo vocabulo suo videbis loco.

Sacrarium, templi locus, in quo reponuntur sacra.

Sacrificium, θυσία Gr. à verbo θύω, macto, sacrifico, & θύος, εος, τὸ, victima זבחה *Zibchah*, Hebr. & קרבן *Korbán*, Oblatio quæ Deo fit, δῶρον Θεοῦ, *Zibchach*, oritur à verbo זבח *Zabach*, id est, Sacrificauit, iugulauit, mactauit ad sacrificandum victimam immolauit. Cognationem habet cum טבח *Tabach*, mactauit pecudes. זבח, *Zebach*, est Sacrificium ex pecude mactata, immolatio, victima. *Mizbbach*, Ara, altare. Latinis Sacrificium dicitur, à sacro & facio. Quippe sacrificium appellarunt, cùm sacerdotes in veteri lege rem non modò offerrent, sed etiam rem sacram facerent Deo, vt cùm victimam mactarunt sanguinémque fuderunt, frumentum triuerunt, similam oleo conspersam in sartagine frixerunt, aut thus adoleuerunt. * Describuntur autem in Leuitico sex genera sacrificiorum, diuina voce repetita, & ex ore Dei per Mosen excepta & constituta, quorum tria ἱλαστικὰ, *propitiatoria* erant, non quod mererentur veniam aut condonationem culpæ, & pœnæ æternæ, vel expiarent perpetrata scelera, & placarent iram Dei aduersus peccata generis humani: sed vocabantur propitiatoria, & fine, & vsu; quòd typi erant illius victimæ quæ Deo satisfactura erat pro genere humano: &, quādo fiducia eiusdem offerebantur, placebāt Deo, & impetrabant quæ petebantur. Cæterùm in illo populo ad hoc proderant, vt si ab illis exhiberentur, qui in se crimen aliquod admiserant, testarentur vere, eos pœnitere de cōmisso crimine. Propterea hoc consequebantur illi, ne à societate populi Dei excluderentur. Differebant autem finibus. 1. Holocaustū διαλλακτικὸν erat & fiebat ad placandum Deum: reliqua duo ἀπολυτρωτικὰ, redimebant enim pœnas certorum delictorum. Ὁλόκαυστον & ὁλοκαύτωμα, q. d. totum combustum, Hebræi *Olah*, & *Calil* à *Celil*, consumptum est. Tota enim victima, quam oportebat ex masculis vitulis, agnis hœdis, turturibus, vel pullis columbinis eligi, & integram esse, cremabatur, & velut in fumum versa efferebatur in sublime, atque euanescebat: quo significabatur oportere hanc corruptam, & fœda peccatorum illuuie contaminatam naturam destrui & renouari. Ad imitationem huius fiebat Ethnicorum τελετὴ, id est, perfecta sacrorum operatio. 2. Sacrificium pro peccato, θυσίαν περὶ ἁμαρτίας, Græci, Sacræ literæ חטאת *Chatath*, nominarunt, à verbo חטא *Chata*, quod in secunda coniugatione est חטא *Chitté*, id est oblationem fecit pro peccato, vel expurgauit à peccato. Expiabantur hoc genere sacrificij peccata ἀκουσίως, ex errore, vel ex ignorantia commissa. Victimæ quæ cædebantur, differebāt ratione personarum, delictorum, & ritu mactationis. Sacerdos, si hoc modo deliquisset, aut vniuersa multitudo, offerebat vitulum, cuius sanguine Sacerdos cōspergebat septies tum velum

præte

prætenſum ſanctuario, tum altare domini, quod ante adytum, ſeu ſanctum ſanctorum collocatum erat: reliquum, vt fiebat in holocauſtis, totum comburebatur. Nō enim licebat veſci cuiquā, ne quidem Sacerdoti, earum victimarū carnibus, quarum ſanguine altare Domini cōſpergebatur. Si dux populi peccaſſet, caprum: Si de plebe quiſpiam, caprum vel ouem mactandam Sacerdoti deferebat. Earum ſanguine Sacerdos cornua altaris, in quo holocauſta cremabātur, perfūdebat, reliquū omne proiiciebat ad baſim altaris. De cæſa victima pinguedinē, quę renibus adhęret, abdomini & omēto, cū renib⁹ ipſis incendebat: de reliquiis rata portio ipſi cedebat. Nō .n. pinguedine vel ſanguine licebat veſci illi populo. Delicti etiam qualitas variabat rē offerēdā vt ex quinto capite Leuitici cōſtat. 3. Sacrificiū pro delicto, θυσίαν περὶ πλημμελείας καὶ πλημμελήματος Septuaginta verterūt. Eſt enim πλημμελεῖν, inique quippiam & per iniuriam agere: hoc eſt, ἐξυβρίζειν. Hebręi אשם *Aſcham* nominarunt, quæ vox ſignificat atrox delictum culpam, reatū, à verbo אשם *Aſcham*, id eſt, deliquit ignominioſè, ſceleratè egit vt eum pudeat tædeatque facti, culpabilis fuit, vſus eſt ea voce Eſaias, de Chriſto loquens, cap. 53. *Ponet animam ſuā* אשם id eſt, *pro peccato*. Sequitur Prophetam Apoſtolus dicens, *Eum qui non nouit peccatum factum fuiſſe à Deo peccatum pro nobis. 2. Corinth. 5.* fiebat autem illud Sacrificium ad expiāda delicta ἑκούσια, quæ libera voluntate, re deliberata, ſine coactione & metu, committebantur, & mactabatur aries, cuius pretiū æſtimabatur ex delicti magnitudine. Reliqua tria ſacrificiorum genera Εὐχαριστικὰ dici poſſunt. Eorum vnum oblatio erat, duo ἀποπληστικὰ, ſiue τῆς τελειώσεως, quæ nonnulli expoſuerunt initiatoria, item conſecrationis ſacerdotum. 4. Oblationem, ſeu immolationem, ſeu libationem, Septuaginta interpretes δῶρον, θυσίαν, Hebræi מנחה *Mincha* nominant. Eſt autem *Mincha*, munus & omnis oblatio quæ offertur alicui honoris gratia. Erat genus εὐχαριστικὸν, quo offerebantur & adolebantur, vel pugillus ſimilæ oleo perſperſus tectúſque thure: vel panes azymi, vel lagana infermentata, cocta in clibano & oleo oblita, quę panes κλιβανῖται vocabantur: vel τηγανιστὰ, id eſt, frixa in ſartagine; vel ἐσχαρῖτα, id eſt in craticula toſta, oleóque perfuſa: aut ariſtæ ex primis & virentibus adhuc decerptæ frugibus, leniterque ad ignem vſtulatæ, & in farris morem confractæ, comminutæ, oleóque madefactæ, & thure deſuper coopertæ. Partem harum rerum capiebat Sacerdos, reliquum vniuerſo cum thure incenſum adolebat. fermenti verò melliſque nō licebat miſcere quicquam. Oblatio velut honorarium munus. De terra natis Deo exhibebat, eóq; teſtabatur à Deo eſſe vitam, fortunas, res vitæ neceſſaria, terræ fęcunditatem, ſalubritatem aëris, pacem; & gratias de tantis beneficiis deberi Deo pertinebāt etiam ad miniſterij conſeruationem, & ſuſtentationem ſacerdotum. 5. Hoſtiam pacificorum, θυσίαν σωτηρίου Septuaginta, Hebręi זבח שלמים *Zebach Schelamim* nomināt, id eſt, Sacrificiū pacificorum, à שלם *Schalom*, quæ vox pacem ſignificat. Celebrabantur enim ab iis, qui Deo pro acceptis beneficiis gratias agebant, aut gratitudinem hac obedientia declarabant. Beneficia enim pacis nomine Hebræi efferunt. Et fiebat hoſtia pacificorum cæſis vel bobus maſculis, aut fœmellis, ſine diſcrimine, vel ouibus, vel capris, quas integras & inculpatas eſſe oportebat. Incedebatur autem ſola pinguedo, abdomini, omento, renibus, & cæteris detracta, cum ipſis renibus: reliquum auferebant ij quorum erat victima: idque (ſi debitæ gratiæ teſtificandæ cauſa ſacrificium inſtituiſſent) vt ratum fieret & prodeſſet, eodem die vniuerſum abſumere oportebat: ſi ex voto vel ſponte mactaſſent, ante tertium: tertio,

si quid reliquissent, id irritam reddebat mactationem, & ipsos præuaricationis reos peragebat. 6. Sacrificium laudis θυσίαν αἰνέσεως Septuaginta, Hebræi *Toda* תודה, id est, confessionem, celebrationem quæ solet promanare in publicum & diuulgari, gratiarum actionem nominant, à verbo *Iada*, ידה, promulgauit quod in hiphil, significat, confessus est, confessione celebrauit & promulgauit. Differebat illud sacrificium ab hostia pacificorum, quòd simul fiebat in hoc sacrificio & pecudum mactatio, & oblatio seu immolatio libamentorum confessionis causa: quam qui offerebant testabantur se agnoscere & profiteri illum Deum esse æternum, verum & viuum Deum, distinctum ab omnibus commentitiis numinibus Ethnicorum, conditorem rerum & generis humani, dominum huius populi, & Ecclesiæ ex hoc populo propter Messiam collectæ, auctorem illorum beneficiorum quæ hic populus accepisset, & debere se ei obedientiam, gratitudinem, & celebrationem beneficiorum perpetuam. Oportebat autem omnia sacrificia condiri sale consecrato, qui *sal fœderis* vocabatur, eóque accendi igne, qui in tabernaculo Domini asseruabatur & fouebatur, quem ex igne immisso cœlitus sacrificiis Mosis & Aaronis susceptum fuisse coniicio. De sacrificio Consecrationis sacerdotalis meminit Moses Leuitic. 6. & mundationis puerperę, leprosi, seminiflui, menstruosæ, Leuitic. 12. Vide etiam ca. 26. de Expiationibus, & de quotidinana oblatione incensi in altari Thymiamaris, cap. 13. 4. lib C. Sygonij de Repub. Hebr. Tradidit autem & cōmēdauit initio hos ritus Deus ipse primis Patribus, ex quorum posteris, vt Nohe, Abraham, Isaac, Iacob, &c. retinuerunt eos cum doctrina ipsa constanter & sanctè. Cum iis fœdus iniit, cui⁹ summa fuit promissio benedictionis æternæ in Messia redemptore, sacrificiis depicto. Tandem cum Israelitas, patriarcharum filios, iugo Ægyptio solutos & deducēdos in terram, quam multò ante maioribus eorum promiserat legibus obligare vellet atque imperio, ne exleges viuerent, & Ecclesiam suam crescentem in officio contineret vsque ad Christi aduentum, de integro nec non prolixius quàm antea leges sacrificiorum politię Israeliticę quam exstruebat accommodatas, repetiit, distinxit, atq; describi, & imponi populo suo per Mosem curauit: tum vt scirent non humana conditas authoritate, sed diuinitus constitutas esse atque sancitas, ad easque obseruandas & exequendas se adstringi: nec licere cuiquam aut negligere, vel violare has temerè, aut diuersas ab his excogitare, & easdem inde vsque à mundi exordio Patribus in vsu fuisse: tū vt inde Sacerdotes sustentarētur, & cultu illo externo in spem & fidē Messiæ venturi continerentur Israelitę. At qui ex posteris Noachi ad idola paulatim conuersi sunt, tandem veri Dei cognitione & reuerentia posthabita, sacrificia quædam nónulla à patribus accepta retinuerūt, sed seculorum aliquot progressu Numina varia finxerunt: & quo tandem deuenerit Ægyptiorum, Chaldæorum, Græcorum, Latinorum, seu Romanorum idolomania historiæ demonstrant. Chaldæi & Persæ ignem finxerunt esse Deum ipsum, quia audierant incensas fuisse victimas igne cœlitus delapso. Ægyptij vim deitatis multiplicem in tot creaturis cernentes, relicto Creatore creaturas ipsas, & quidē vilissimas, religiosè coluerunt. Alij finxerunt ritus esse opera, quę peccata expiarent & placarent offensa Numina: & hac opinione ducti cumularunt ritus: tales nec tantùm ceremonias nouas, sed & noua Numina nouósque Deos excogitarunt. Alij petulantes naturâ & impij, quod de his reliquum fuit inuoluerunt fabellis & anilibus somniis. Alij arguti, versipelles, & irrisores, ritus ipsos & assutas his opiniones impias, alio

concin

concinniore prætextu oblitas, ita venditarunt imperitis, vt cum quadam sapientiæ specie, maiore cum applausu exciperentur, amarentur ac retinerentur. Visitatū est enim profanis ingeniis, prætextu sapientiæ, struere insidias, & offundere speciosas persuasiones, stabiliendæ impietati accommodatas. Ita factum, vt doctrina amissa, Ethnici retinuerint de Deo, de doctrina cælesti, de sigillis doctrinæ, de veris Dei cultibus, interno & externo, mera somnia, ritúsque vmbratiles sacrificiorum, atque eos ipsos multipliciter deprauatos, & nouorum excogitatione variatos, atque amplificatos in immensum, Idolorum, quę Ethnici coluerunt, nomina, fontem religionis à superstitione turbatum, & in riuulos lutulentos deductum demonstrant. Pauca quædam & nuda nomina peruenerunt ad Ethnicos ex doctrina & historiis Patrum, eáq; mutilata, fabellis obscurata, corrupta peregrinarū opinionū figmētis, & superstitione prorsus obruta: inde tamen manasse agnosci ac indicari potest. Auxerunt autem & commentitiorum numinum numerum, & religionum deprauationem, regnorum mutationes, gentiúmque translatarum commixtiones, aut sponte nouas sedes & noua regna quærentium migrationes. Tandē accessit horrendum illud Dei iudicium quod Apostolus describit Rom. 1 cap. Et hæc quidem prolixè satis, vt de sacrificiis locū illustraremus, & errorum origines apparerēt.] Præter hæc verò Leuitarum externa sacrificia sunt alia, quæ vocant spiritualia & interna mūdaque quouis loco per totum orbem offerenda à piis ex *Malachiæ testimonio.* Quibus iunge Sacrificium (*vt vocant*) laudis, quod nihil est aliud, quā gratiarum actio & celebratio nominis diuini. Meminit eius Dauid *Psalmo 107.* Oseas nominat *labiorum vitulos, 14. cap.* Vnicum verò plenumque & perpetuum pro totius mundi peccatis propitiatorium sacrificium est Dominus Christus in ara crucis oblatus, cui sit laus & gloria. Huius sacrificij, typi fuerunt & vmbræ holocausta & sacrificia legis ceremonialis. Quæ sacrificia legalia Ethnici variis modis & externis ritibus impiè sunt imitati. Quum enim luce verbi diuini, Christi cognitione, vera fide destituerētur, deo verò minimè sacrificarūt, sed Satanæ, qui mentes eorum excæcauit, ita vt relicto Creatore & redemtore vnico, innumeris idolis seruierint. Veterum nonnulli sacrificium appellarunt *cœnam Dominicam*, quippe λειτȣργίαν καὶ ἱερȣργίαν, translato tractoque παχυμερέστερον eo nomine ad publicas functiones. Ex eorum numero sunt Augustinus, Chrysostomus, Cyprianus & Irenæus. Rationes appellationis eius fuerunt, quòd in cœna Dominica celebretur memoria vnici sacrificij, quo sunt expiata nostra peccata, tum quod Christi beneficia ibidē recolātur, quod ipsimet pij se ibi totos offerant Deo, vt suo regantur spiritu, vt mortificet carnis affectus, vt renouet ipsorum corda, tueatur in aduersis, largiatur constantiam, in martyrio confirmet. Ad gentilium sacrificia Diaboli instinctu & æmulatione inuecta venio nunc tandem. Vbi ante omnia notandum, in Romæ cunabulis regis inter alia officium fuisse, vt sacra & sacrificia curaret, perq; eū gereretur, quidquid attineret ad Deos placandos. Eorundem rite peragendorū quatuor partes fuisse apud veteres inuenio, *Libationem, Immolationem, Redditionem, Litationem.* Etenim primo libabant, hoc est, primoribus labris Diis præbibebant. Vnde Maro: *Et pateras libate Ioui.* At vltimo litabant, id est, à Diis se impetrasse sacrificando, quod petierant, significabant. Vnde Martialis: *Non quacunque cadit hostia cæsa, litat.* Sed quo pacto peracta fuerint sacrificia, pretium operæ fuerit etiam ordine audire ex aliis, ne quid omissum videatur, dum diligentes videri volumus. Cùm itaque sacerdos adduxisset victimam ad

aram,

aram, stans manu apprehendebat aram, & preces suas fundebat à Vesta & Iano incipiens, præcipuis quippe sacrorum numinibus, inde Iouem Opt. Max. cum Diis ceteris aduocabant. Ne quid autē omitteretur verborū, de scripto precarionem illam recitare solebant, sedulo attendente vno, alio fauere linguis iubente, imò canente tibicine, ne quid infaustum exaudiretur. His peractis sacerdos properabat ad immolandum. Fruges vel molā salsam cum masculo thure deponebat in victimæ caput, quod sertis quoq; erat ornatum. Deinde asper gebatur vinū. Priusquam tamen id fieret, simpuuio ligneo vel fictili vase delibabat, aliisque astantibus gestandum offerebat, vt pariter libarent: qui ritus ergo libatio dicebatur. Post verò libationem euellebat sacerdos setas inter cornua, quas tanquam prima libamina coniiciebat in ignem, & conuersus ad ortum ducebat obliquum cultrū à fronte victimæ ad caudam. Tandem iugulari iubebat ante simulacra velut in Dei conspectu. Atq; si sacra fierent Superis nulla sanguinis habebatur ratio. Adhibebantur autem lumina, vocesque sacris & tibiis conuenientes. Victimarij porro ac popæ victimam nudabant corio, & dissecabant membratim, è singulis intestinis capientes ἀπαρχὰς, id est, primitias, *vt est apud Dionysium*. Quod si Dij essent aërei, adhibebant & cantilenas, quòd his illos delectari putarent. Deos aëreos vocabant dæmones, quorum triginta millia prodidit Hesiodus, at Iamblichus & Psellus incertum ac infinitum numerum, perque vniuersum aëra diffusum. Sed enim facta dissectione tandem & abluebant. Mox aruspex, flamen, aut sacerdos, singulatim rimabatur explorabátque, scilicet recténe esset litatum. Manu autem contrectare viscera non licebat. At inspectis & exquisitis singulis, decisas ex omni viscere & membro partes inuoluebāt ministri farinæ farris, inque calathis offere bant sacrificanti. Has aris impositas cōburebat sacerdos, (quod reddere erat & litare,) igni non comparato ex olea, lauro, aut crassioris corticis quercu, aut denique ex caudice aliquo fungoso & cauo, sed aliis ex lignis nō suspectis aut ominis mali. Vbi iam omnia Diis tributa essent combusta, cōuertebantur ad epulas. Inter vescendum canebant Diis laudes, complodentes pedibus circum aras ad numeros, pulsantes cymbala, & choreas agentes, quòd nullam veteres esse vellent corporis partem, quæ non sentiret religionem, *teste Seruio in 5. Virgilij Eclogam*. Peracto conuiuio agebant etiam Diis grates, quòd eos conuiuio excepissent, & denique victimarum linguas Mercurio sacratas in sacros ignes coniiciebant, super illas verò vini nonnihil, *vti Apollonius testatur libro 1.* Quin Homerus Iliad. 3. γλώσσας δ' ἐν πυρὶ βάλλον. Hinc gratiis actis læti vnusquisque domum abibant. Adhæc sciendum, singulis Diis suas deputatas fuisse victimas, vtpote superis impares & albas, inferis pares & nigras, Ioui soli candido boue litabant, Neptuno, Apollini, Marti tauro, verre, ariete, Heroibus tauro, capro, ariete: Cereri primum lacte, vino & fauis, postea porca: Cybeli itidem porca: Æsculapio gallinis & capris, Laribus gallo, Soli & Marti equo, Lunæ Tauro, Iunoni agna, Veneri columba, Pani atque Mineruæ capra, Dianæ cerua, Baccho melle, vino & lacte, interdum capro & hirco, Syluano porco, Fauno agna vel hædo, Saturno, quondam atque Dianæ homine, si quādo scilicet eo Greci eiecti naufragio essent delati: id quod tam diu est obseruatum, donec eo venisset Orestes cum Iphigenia mactanda, qui sublato Deæ simulacro simul in Atticam profugerunt. Lyndia Herculis sacra conuitiis & maledictis celebrabantur. Ritum libandi atque sacrificandi Oceano cum Nymphis marinis videtur expressisse Virgilius his verbis.

Oceano

Oceano libemus, ait, simul ipsa precatur
Oceanũque patrẽ rerũ, Nymphasq; sorores,
Centũ quæ syluas, centũ quæ flumina seruãt.
Ter liquido ardentẽ perfudit nectare Vestã:
Ter flãma ad summũ tecti subiecta reluxit.

Multũ enim ternario numero sunt vsi in sacrificiis propter perfectionem, quã etiam Aristoteles ipsi tribuit in corporum dimẽsionibus, tum quia omnium, quæ videntur & non videntur, Deus est moderator, non aliter atque paris & imparis rationem habet trias. Quinimo idem Poëta affirmat alias impari numero gaudere Deum. Plutonis sacrificiis pro vino adhibebatur oleum, cúmque ipsi & ceteris Diis inferis iugularentur pecudes nigræ, cogebantur caput deuergere in terram, noctuq; rem totam peragere. Post iugulationem effundebant vinum cum precibus in sanguinẽ. Caussa oblati Diis inferis sacrificij fuit hæc vna, quòd omniũ malorũ crederentur auctores. Itaque ab iis fiebat, qui ab aliquo morbo cõualuissent. Sola Eumenidum sacta à tacitis sacerdotibus sunt acta, qui idcirco sunt dicti *Hesychidæ*. Sed nec illud tacendum, frugalia fuisse veterum sacrificia, *vt & Seleucus indicat apud Athenæum lib. 2.* Corruptis moribus ex sacrificio tandem factum est epulum, ex epulo quidem potatio, ex potatione comus, ex como ὑανία, id est, ludus, ex ὑανίᾳ iudicium, ex iudicio condemnatio, ex condemnatione cõpedes, sphacelus & mulctatio, sicut apud eũdem differit Epicharmus. Hinc tandem adusque ἑκατόμβας legũtur progressi homines, quale sacrificiũ etiã Augustus obtulisse proditur Delphis, Apolline post natũ Christũ denegãte responsum. Porro sacrificiis interesse nõ licebat βεβήλοις, hoc est, *Profanis.* Vnde apud Callimachũ in hymnis legas: ἑκὰς ἑκὰς ὅς τις ἀλιτρὸς. Et Virgilius: *Procul hinc, procul este profani.* A quibusdam arcebantur etiam innuptę mulieres, seruitio pressi aut ære coempti. Itaque lictor præfari solebat in apparatu sacrorum: *Hostis victus, mulier virgo exesto.* At in Cheronea sacerdos locum tenens pro ædibus sacris Matutæ, clamitabat: *Seruum non ingredi, non seruam, non Ætolum, non Aetolam.* Quod tamen doctissimumGyraldũ præoccupasse fateor ingenuè. Adde grauissimam fuisse pœnam apud Druidas, interdicere sacrificio. Vtque finem faciam, moneo tandem è sacris alia fuisse publica, quæ pro populo fiebãt: alia priuata, quæ pro singulis familiis. Quorum ea dicebantur peregrina, *auctore Festo*, quæ ab aliis vrbibus Romam erant aduecta. Stata etiam dicebantur, quæ cum certis fierẽt diebus, stare videbãtur, non mutari. Sic *stati* dicuntur *dies* & *stata sidera* Plinio. *Forma* autem *stata*, est *modesta* & *modica*, quam Phauorinus nominat *vxoriam*.

Sacrilegus, qui sacta, id est, res Deo consecratas legit, id est, aufert. In hac enim significationeveteres quandoque vsurpasse legendi verbum, constare quoque poterit ex eo, quòd homini mortuo ossa legi dixerint, cùm eius cadaueri aliqua ossa adimuntur. Eoque sensu viuis ossa legere dixit *Seneca 2. de ira.* An ergo sacrilegus est, qui priuatam pecuniam in æde sacra depositã aufert? Definita res cõstitutione Seueri & Antonini *l. 5. ad leg. Iul. pec.* quæ furti non sacrilegij actione eum teneri ait. Talis Vatinius fuit, talis & Verres, qui templa etiam Deûm in Sicilia expilauit. Proditum in Æthiopia sacrilegos hac pœna solitos mulctari, vt Ophiusam herbam bibere cogantur, qua pota mox adeo agitentur terroribus & imaginibus falsis, vt sibi ipsis mortem consciscant. In legibus habetur quoque pro sacrilegio, violare constitutiones Imperiales, *l. vnic. C. de sacrileg.*

Sadai, Dei epitheton quibusdam deriuatur à שדד *vastauit*, vt ita exprimatur formidabilis Dei maiestas, aliis à שד, quæ dictio mammam significat, nonnullis à די sufficientia, quòd affluat omnibus bonis Deus, sicut & Homerus

bonorum omnium datores appellat Deos.

Sadducæi, certi alicuius viuendi instituti auctores apud Iudæos, magnificum hoc nomen vel à *Sadoc* hæretico, vel à *iustitia* sibi sumpserunt, quæ dicitur ipsis צדק. Scribit de illis Iosephus, quòd arbitrati fuerint *interire animas cum corporibus*. Vnde sequitur *nulla post hanc vitam hominem manere præmia vel supplicia, & animam ex illorum sententia nihil aliud esse, quàm temperaturam humorum*. Aiebant *& angelorum naturam esse nullam, sed nomina duntaxat*. Hæc illorum hæresis proditur apud Lucam Actis *cap.23*. Præterea volebant *nullum esse diuinæ deliberationis decretum, sed omnia ita esse in hominum potestate, vt tam felicitatis quàm infortunij sibi quisque sit auctor*. Præter libros Mosaicos & leges diuinas eisdem voluminibus comprehensas, nullam aliam scripturam recipiebant. Denique somniabát politicum regem fore Messiam. Merito illis æquipares nostri temporis Libertinos, qui vt animas mortales aut potius interituras credunt, ita resurrectionem negant, *vt & Auerroes in Epistola de resurrectione*.

Sarach Aethiopum rex aduersus Asam regem Iudæ profectus cum decies centum millium exercitu nomen habet à זרח *exortus est*, vel *se diffudit*. Vt Serach *illustrissimum & Serenissimum Dominum* significet.

Sæuus dici putatur à Græco σκαιὸς, quod *sinistrum* & *importunum* significat Virgil. *Cum sæuo à scopulo multa vix arte reuulsus*.

Saga, anus, quæ multa vult scire. Verbum enim *sagire* est, acutè sentire, quod in Diuinatione scribit Cicero. Inde sagaces dicti sunt canes. Qui ergo ante sagit, quàm res est oblata, dicitur *Præsagire*. Quo sensu *Præsagam mali mentem* dixit Poëta. Et quia futura præsétire est hominis acuti, ideo multos *sagaces* appellatos, qui solerti acumine præditi erant, inuenias apud Festum. Rectè quoq; Ouidius Metamorph. 5. *Aethiopque sagax quondam ventura videre*. Afranius in Brundisina: *Quis tam sagaci corde atque ingenio vnico*. Vsus est hac ipsa voce Lucilius Satyrarum 7. *Aetatem*, inquit, *& faciem, vt saga & bona cóciliatrix*. Refertur iam etiam ad maleficas mulieres, atque ita nomen deriuant ab eo, quod satis agant, inque pessimo suo officio nimis sint diligentes, quasi satagant rerum suarum. Flaccus Ode 27. lib. 1. *Quæ saga, quis te soluere Thessalis Magus venenis, quis poterit Deus?* Eodem vocabulo & idem designante vtitur etiam in Epistola ad Iulium Florum.

Sagaritis nympha à Phrygiæ fluuio, cuius Hesiodus meminit in Theogonia, Apollonius lib.2 nomen suum habet. Dicitur autem σαγγαρίας. * Nympham Sagariten, vel Sangariten ab Aty Rheæ amasio compressam fuisse narrant mythologi, qui Græcos sequuti fabulas nobis cudunt à L. Gyraldo prolixè descriptas Syntag.4. historiæ deorú, cap. de Rhea. Sed Græci, nugarum architecti, ad idola, nymphas, Ioues, & huiusmodi figmenta, quæ libuit accommodarunt; vt innumeras superstitiones cuderent, & miseris populis impudenter imponerent: id quod ex veri Dei, in scriptis Mosis & prophetarum patefacti, ignoratione ortum est. Deinde, quod à Phœnicibus de sermone Hebræorum veluti somniantes audierant, ad fabulas impiè detorserunt. Rhea enim est alma tellus, quæ vos alit & pascit, à רעה *Roha* pauit; Atys per metathesin תיש *Thaisch* (vnde etiam Thais, insigne scortum apud Græcos) præfixa litera א, אתיש, i. paruus hircus, Rheæ amasius dictus est. Dum ille exultat nec libidine corrumpitur, Rheæ gratus est. At Sangaride nympha compressa, in pinum vertitur. Sangaris autem est capra, dicta Hebræis שעירת *Schirath*, seu (vt alij fortius pronunciant) *Seinguirath*, quam Græci Sangariten postea nominarunt. Hircus ergo olidus factus,

ctus, Rheæ displicet, & castratur. Pinus hirsuta folia habet, & arbor cornifera cognominatur. Hinc hirci in pinum transformatio. En mythologicæ Græcæ, quæ nobis innumeras metamorphoses peperit, specimen, quod accuratius excutiat qui libris abundat & otio. Nam hæc animi gratia proponimus, vt studiosos iuuenes ad Hebreæ linguæ diligentem considerationem prouocemus: cuius eos sane nunquam pœnitebit. Ex illa etenim haurient Ægyptiæ, Chaldaicæ, Syriacę, Græcę, Latinæ linguæ multa scitu dignissima, ad quorum solidam cognitionem nunquam alioquin peruenire poterunt. Quid enim tot mythologiæ, immensis laboribus editæ, sunt aliud quàm ęgrorum somnia, si verborum & rerum origines non eruuntur? Sed hæc monuisse sufficiat.

Sagitta à sagaci, id est, veloci ictu vocata *secundum Isidorum*. Pennis enim fertur, vt auis. Alij dictam volunt, quòd satis longè agatur. Primi omnium Cretenses vsi fuerũt sagittis, quibus postea summopere valuerunt Scythæ. Vnde *Scythicam sagittam* pro velocissima dixit Ouidius *Metamorph. 10.* A sagitta nomen est sagittariis, quibus vna cum funditoribus priuilegij loco apud Romanos concessum fuit, vt si eo in campo, qui deputatus erat militum exercitationi, aliquem læsissent inopinatò prætereuntem, denegaretur læsis actio legis Aquiliæ. Vtque aliquid addatur ex literarum penitiore penu, sciendum insuper in sacris literis sæpe sagittas poni pro doloribus, qui cor stimulant & pungunt, conscientià rerum perperam actarum. Apollinis sagittæ in Græcos missæ nulli dubium quin pestem significauerint, Solis radiis ardentissimis, i. Phœbi telis, excitatam. Cor Plutonis sauciatum Herculea sagitta, nihil esse tam abditum designat in rerum natura, quo non penetrauerit Philosophia. Persæ nummum habuerunt Darici nomine, cui sagittarius erat cusus. Vnde Agesilaus dixit non infacetè, *triginta se sagittariorum millibus Asia pulsum*, cùm rex ea summa corruptis per Timocratem Atheniensibus effecisset, vt is ea prouincia decederet bello aduersus Lacedæmonios concitato. Cupidines sagittarios ideo à Poëtis fingi scribit Xenoph. ὅτι ϰαὶ πόῤῥωθεν οἱ καλοὶ τιτρώσκουσι.

Sagmarius, id est, *sarcinarius* Imperatori Leoni de bellico apparatu, nomen habet à sagma, nempe sella, super qua componuntur sarcinæ. *Clitellas* alij vocant. Hinc iuxta Isidorum *caballus sagmarius, & mula sagmaria.*

Sagmina, i. e. verbenæ *(Sic n. Festus interpretatur)* appellationem acceperunt, quod ex sancto loco carpebantur (ita n. apud Festum legere non pœnitet) à Consule prætoréue, Legatis proficiscẽtibus ad sanciendum fœdus bellumue indicendum: Vel potius à sanciendo, hoc est confirmando. Vnus autem ex iis legatis, qui clarigatum, hoc est, clarè res suas repetitum mittebantur, propter hanc herbam Verbenarius est dictus, quemadmodum imperitè Satureiam fuisse coniicit Accursius. Audiamus & Martianum de hac ipsa herba & publico more *ad l. sanctum. ff. de rer. Diuis. Sũt*, inquit, *sagmina quadam herbæ, quas legati populi Rom. ferre solebant, ne quis eos violaret, sicut Græcorum legati ea, qui κηρυκεῖα vocantur, ferunt.* Vbi mireris quorundam nescio dicam nugas an stuporem in explicandis τοῖς κηρυκείοις Sunt enim, qui *siliquas* interpretantur, quos inter Antonius Nebrissensis. Sunt qui reddunt *ornatum legatorum*, quibus Alexandrum ab Alexandr. adiungo. Cum potius *caducea* interpretari deberent, à quibus *Caduceatores* sunt dicti qui lites & bella componebant, suis ea gerẽtes manibus, sicut Feciales indicebant. Ideoque dicũtur illa Græcis συνθήματα τῆς φιλίας. Suidas scribit τὸ κηρύκειον, hoc est *caduceum*, fuisse lignum habens vtrimque,

duos circumplicatos ſerpentes, qui ſe inuicem aſpiciebant, ξύλον ἔχον ἑκατέρωθεν δύο ὄφεις περιπεπλεγμένους καὶ ἀντιπροσώπους ἀλλήλοις κειμένους. Alexāder lapſus videtur ambigua voce apud Pollucem, qui φέρημα τῶν πρέσβεων appellat. Neque enim φέρημα tantùm eſt veſtis aut ornatus, ſed etiam in genere geſtamen quoduis, licet id manibus feras. Attribuitur talis virga quoq; Mercurio in concordiæ paciſque ſignum. Sed aliàs de ea latius.

Sagulum diminutiuum ſagi, quod veſtimentum eſt militare, *iuxta Nonium Marcellum.* Vnde legimus Romanos in tumultu ſibi ſumſiſſe ſaga, quę deponebant metu finito, ſicut factum belli Italici initio & victis à Cæſare Samnitibus, *vt ſcribit Liuius lib. 72. & 73.* Apud Diodorum Siculum legas *libr. 6.* Gallos geſſiſſe ſagula virgata hyeme quidem craſſiora, æſtate ſubtiliora. De eiſdem Virgilius Æneid. 8 *Virgatis lucent ſagulis.* Virgata appellari dicit Seruius, quòd haberent virgarum in modum deductas vias. Sagis Luſitanos vſos teſtatur Strabo *lib. 3.* Idem de Germanis affirmat Tacitus *ſuo de moribus Germanorum libello.*

Saguntina fames in prouerbium abiit, quòd ciues oppidi Sagunti prope fluuium Iberum ſiti in Hiſpania, diuturna obſidione ſtricti à Pœnis, cùm nollent hoſti dedere ad eam tandem famem redacti ſint, vt exſtructo in foro igni ſe ſuaque omnia, imo liberos in eum cōiicerent, ne venirēt in hoſtium manus. Oppidū iſtud condidiſſe feruntur Græci ex Zacyntho in Hiſpaniam profecti. Quid, quod vrbem ipſam quondam Zacynthum dictam ſcribat Vaſæus? Stephanus videtur appellare σαμάνθαν. Pulcherrima olim fictilia vaſa inde Romam allata didiciſſe videor ex Martiali, cùm inquit: *Sume Saguntino pocula facta luto.* Sagunti muris tribuit Liuius cæmenta, quæ calce erant durata, ſed luto interlita, ſtructuræ antiquæ genere.

Sal, ἅλς ἁλὸς, & τὸ ἅλας ἅλατος. Expeditum ergo eſt etymon. Etſi quidam ab *exſiliendo* deriuent, alij à *ſalo* & *ſole*, quòd gignatur aqua maris in extremis littoribus aut in ſcopulis calore ſolis decocta. * Retinent Latinam vocem Hiſpani, Galli, Poloni, Germani, literis quibuſdam immutatis vel additis. Hebr. *Melach*, מלח, à verbo מלח *Malach*, quod cognationem habet cum verbo לחם *Lacham*, comedit: cibus enim inſipidus & ſale non conditus diſplicet. Hinc per inuerſionem radicis ἅλμη ἁλμυρὶς Salſugo, ἁλμυρὸς ſalſus, ἁλμυρίζω ſalis guſtum habeo. Et μ abiecto ἁλίζω ſalio, ἅλς ἁλὸς ſal, ἁλυκὸς ſalſus, amarus, ἁλία mare ſalſum, ἁλιεύω piſcor in mari ſalſo. Sal qui à corruptione præſeruat carnes, terram infertilem reddit. Arabes Salē hodie *Melch* appellant, *Serap. cap. 399.* Metaphoricè *Sal* pro acrimonia ingenij, ſapientia & vrbanitate vſurpatur, & in quibuſdam veteribus ceremoniis eo nomine adhibetur, in qua tamen ſignificatione maſculino tantùm genere proferri conſueuit. Terentius in Eunucho, *Qui habet Salem, qui in te eſt*, id eſt, acrimoniam eā ingenij, ſeu prudentiam. Catull. *Nulla in tam magno eſt corpore mica ſalis*, id eſt, nihil induſtriæ, nihil ſapientiæ. *Sale humanitatis ſparſa epiſtola*, Cicer. ad Atticum. *Sales* item pro facetiis, venuſtè & cum quadam ingenij acumine prolatis, quæ nimirum aliquid mordacitatis habent. Cicero de Clar. orar. *P. Scipio omnes ſale ſuperabat.* Hinc & *Salſa* dicta vocantur quæ cum venuſtate aculeata ſunt. *Sales* dentati, amari, proterui, apud probatos autores occurrunt. *Inſulſa* autem dicta, ſcripta, pronuntiata appellantur, quæ nihil habent ingenij, ſunt inepta, ſtolida, inutilia. *Inſulſus* homo eſt horridus, inſipiens, moroſus, moleſtus ſibi & aliis. *Salarium* ſtipendium dicitur, quia olim & ſal militibus dabatur,

vnde

vnde pro stipendio generaliter vsurpari cœpit vide 1. Esdr. 4. capit. v. 14. *Sal* auté est succus terrenus, aquæ mixtus, concretus vel naturali vel artificiali percoctione, acrimonia singulari prę ditus ad exsiccandũ, purgandũ & putredinẽ arcendã vtilis hominibus & brutis animalibus.] De virtute nuuc & symbolis eius. In sacris literis accipitur pro doctoribus & doctrina, dicente Domino: *Vos estis sal terræ*. Nec mirum. Siquidem vt sal nimias humiditates absumir à putredine conseruat, virtutem natiuã colligit atque constringit, ita solida veraque doctrina absumit prauos humanę carnis humores, tollit cupiditates & veteris Adami peruersos motus, conseruat in corde pietatem, suscitat hominem nouum, donisque spiritus armat & munit aduersus omnes iniurias, ac Diaboli insultus. Sicut sal mordet & arrodit, ita seuera piáque ex sacris literis institutio siue doctrina pungit veterem hominem & mordet. Quocirca sacrificiis adhiberi solebat ex præcepto Dei Leuit. 2. *Quidquid*, inquit, *obtuleris sacrificij, sale condies*. Itidem institutum à Numa Põpilio, vt Deos fruge & mola salsa colerent. Paulus Apostolus monet, vt sermo noster sit sale conditus, vt sciamus quomodo sit respondendum vnicuique. Vnde apparet intelligi ex eo sapientiæ condimentum. Græci olim apponebant hospitibus ante reliquas dapes in amicitiæ symbolum. Quare plerique ominósum habent, si profundatur in mensa. Ægyptios tamen summo studio sal reiecisse propter irritamenta nequitiæ legimus. Credebant enim excitare libibinem & vim seminalem expergefacere. Quin à sale salacitati, id est, *petulantiæ* nomen. Mures abroso sale prægnantes fieri tradit Aristoteles. Est & ἁλιγενὴς Venus, & illa Cœli virilia Saturni falce recisa sunt in mare prolapsa. Notum quoque experientia, in Frisia nostra agros alluuione adiectos salsisque fluctibus diu & multum obrutos, vbi aggere mari opposito coli cœperint (pertinet hoc enim ad fœcunditatem nonnihil) omnino vberem proferre fructum, atque adeo sæpe ditare suos colonos. Neque obstare hìc velim, quod Homerus passim mare ἀτρύγετον, id est, *infructuosum* nominet, cùm Poëta tribuisse videatur potius hoc ipsi epitheton, quod musto & eius careat vindemia. Est quippe mustum τρὺξ apud Græcos, qui simili vini fęcem eo vocabulo complectuntur, estque τὸ τρύγαν *vindemiare*. Quinimo littore maris oliuas gaudere prodit Cardanus. Quanta piscium simul præ animalibus terrestribus copia? Nimius essem, si hoc vellem pro re nata exaggerare. Inter salis genera non solùm recensetur sal *gemmæ, ammoniacum*, & *sal nitri*, quod colligitur aut ex materia, quam veteres muri, rupes & saxa exsudant, aut ex terra salsuginosa & putri, quæ in stabulis animalium vrinam ad multos annos excepit, verum etiam ἅλς ἰνδικὸς, id est, *sal Indicum*, quo nomine *saccharum* appellat Ægineta. Eius mentionem facit & Dioscorides his verbis libro secundo, καλεῖται δὲ τι καὶ σακχαρὸν εἶδος ὂν, μέλιτος ἐν ἰνδίᾳ πεπηγότος ἐν τῇ εὐδαίμονι ἀραβίᾳ, εὑρισκόμενον ἐπὶ τῶν καλάμων, ὅμοιον τῇ συστάσει ἀλσὶ, καὶ θραυόμενον ὑπὸ τοῖς ὀδοῦσι καθάπερ οἱ ἅλες. Quo loco hallucinantur grauiter, qui saccharũ Dioscoridis congelatum fuisse putant super arundines: Cum ἐπὶ τῶν καλάμων in arundinibus significet. Latius id confirmabit Galenus 7. *de simpl. Medicam. fac.* cum inquit: καὶ τὸ σάκχαρ δὲ καλούμενον, ὅπερ ἐξ ἰνδίας τε καὶ τῆς εὐδαίμονος ἀραβίας κομίζεται, πεπήγνυται μὲν ὥς φασι καλάμοις· ἔστι δέ τι καὶ αὐτὸ μέλιτος εἶδος. Fuit quidem id simile saccharo nostro, at non prorsus. Siquidem veteres non ita arte bis térne coctum habuerunt in istam scilicet duritiem, qua nunc simul rotundatum & conglobatum adfertur, at expressum ex arundinibus. Cui rei probandæ prætexun-

rur hæc carmina Varronis:
Indica nõ magna nimis arbore crescit arũdo;
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeunt succo contendere mella.
Prisci enim coquẽdi sacchari rationem ignorarunt. *Saccharinam bestiam* appellat Scaliger, quę pusilla & oblongo oritur in saccharo, pulicis colore, similis Gurgulioni, si rostrum illi adimas, aut huic addas. Pinguefacere saccharum euincit idem ex porcis saginatis his arũdinibus post redditum & expressum (facta tamen antea dissectione & molitura) omnem dulcorem. A sale nomen venit *salino* & *salinis*, tum *salsamentariis*, id est, salsorum eduliorum venditoribus, quos *Salarios* nominat Martialis, Laertius ταριχοπώλας. Salinas primus instituit Ancus Martius, in quarũ opus nõnullos olim, quasi in metallum damnatos fuisse discimus *ex l.aut damnum. §.in ministeriũ.ff.de Pœnis.* Varia de sale prouerbia linguis variis proferuntur, quæ curioso lectori colligenda & alio operi committenda reliquimus.

Salaciam dicebant Deam aquæ, quam putabant salum ciere, hoc est, mare mouere. Vnde Ouidius: *Nymphæque salaces.* Quo vocabulo Poëtæ pro aqua sunt vsi. Hæc Festus ad verbum. Iungunt eam scriptores profani cum Venilia Neptuno. Sunt qui eius vxorem putant. Fabularum interpretes *Veniliam* dicunt esse accessum & æstum maris: Salaciam recessum. Eodem recidunt, quę refert Augustinus ex Varrone *lib.7.ca.22. de Ciuitat.Dei.* Vetus glossarium paululum mutata voce, Salmacia, ἀμφιτρίτη. Inde: Salmacia aqua, ἁλμυρὸν ὕδωρ. Ad mare scilicet & aquam marinam refert.

Salaria via Romæ est appellata, quia per eam Sabini sal à mari deferebant. Fuit & Romæ Salaria porta, eadem cum Collina.

Salarij apud Martialem Epigrammate in Cæcilium illi, qui vendunt salsamenta, & à sale sunt dicti. Alio nomine audiũt *Salsamẽtarij*, Græcè ταριχοπώλαι.

Salarium à sale. Nam Plinius *lib. 31.ca. 1.* inquit: *Honoribus etiam militiæque interponitur, salariis inde dictis.* Salaria autem Tribunorum militarium & ducum erãt annonæ ipsorum. Proinde ἁλάριον Græci (sic enim recentiores æmulati hoc nomen sua effinxerunt lingua) interpretantur σιτηρέσιον. *Hæc Turnebus.* In veteri glossario habes etiam Salarium, ὀψώνιον, παροχή.

Salebra, secundum Nonium à saltu dictæ. Cicero de *finibus bon.& mal.* Hic si definite, si diu viuere potuisset, si loquendi vim, si denique consuetudinem verborum teneret, nunquam in tantas salebras incidisset. Vetus Glossariũ: *Salabre*, ἐν ταῖς ὁδοῖς ἀνωμαλίαι καὶ βόθυνοι.

Salentini Italiæ regio vel regionis populi, quæ Iapygia Messapiaque, dein & Calabria dicta ab Iapygibus incolis, à Messapo Gręcorũ ductore iuxta Solinũ & Virgiliũ, καὶ ἀπὸ τοῦ καλοῦ καὶ θέρειν à sua scilicet fertilitate, nomẽ id, de quo nũc agitur ex Festi sententia arcessunt à salo, quòd circumquaque ambiatur mari, Isthmo tantum modico continenti annexi. Alij dictos à fœdere volunt, quòd inter Idomenæos & Cretenses initum fuit in salo siue mari. Nam & Virgilius, inquit: *Et Salentinos obsedit milite campos Lytius Idomeneus.* Recẽs inditum regioni Apuliæ nomen. At antiquissimum Salentinorum, quo vtuntur Sempronius, Plinius & Mela, imò quod tum tẽporis in vsu fuisse apud Dionysium legas, cũ socij Aeneæ in Iapygiæ promõtorium essent egressi. Sunt horum cãpi Peninsulæ forma intra Tarentum & Adriatici maris fauces extensi. Per duplex L. scribi in tabulis Capitolinis docet Sigonius. Sic Stephanus habet σαλλεντίνους, & vrbem Sallentiam in Messapiis.

Sales, facetiarum genus, nomen habent, quod salitum ac sapidum condimentum præbeant nostris sermonibus. Hoc præter innumeros alios affirmat Franciscus Petrarcha *de viris illustr.cap.3.lib.2.*

Salgama

Salgamarius Columellæ, qui salgama & fructus muria conditos vendit, ἁλμαιοπώλης Græcis & ἁλμευτής. Dicuntur propriè salgama sale cōdita, ex herbarum, arborum, fruticúue genere. Libro XII. Codicis exstat *l. vnica, de salgamo hospitibus non dando*, vbi simul prohibetur eius nomine culcitras, ligna & oleum, ab hospitibus extorquere. Deploranda ibidem boni viri Accursij notatio præ imperitia linguæ, cùm Salgami dictionem compositam esse dicit ex *sale* & *gamos*, quod ipsum culcitram interpretatur. Ascribendus error temporis iniuriæ, & proinde in tanto ingenio ferendus aut excusandus.

Salij sacerdotes Martis à Numa Pompilio instituti, *testibus Liuio, Dionysio, & Plutarcho*, ex patricio ordine numero duodecim, vt scilicet eius sacra in Palatio curarent, vnde *Palatini* sunt appellati, non ab Arcade Salio, quem Aeneas à Mantinea deduxerit in Italiam, appellationem habent, etsi Polemoni id visum fuerit, sic referente Festo, verum à *saliendo* siue *saltando*, quod quotannis cogerentur saltare in Comitiis tunicis versicoloribus amicti, & ęneis baltheis succincti. Inde Ouidius *Fastor. 3. Iam dederat Saliis à saltu nomina dicta, Armáque & ad certos verba canenda modos.* Saltatores quoque eos & laudatores Deorū belli pręsidum appellat Dionysius. Quo minus quoque verear Critolai opinionem præsenti loco repudiare, cū à Saone, qui ex Samothracia cum Aenea veniens *Saliare genus saltandi* instituerit, eorum appellationem deriuat. Sed prosequor, quæ porro pertinent ad habitum horum sacerdotum & mores. Legimus enim togas nexisse fibulis, habuisse altiores pileos & desinentes in conū, accinctos fuisse gladiis, dextra lanceam virgámue, læua Thraciam gestasse peltam, quam nominabant ancyle. Ad militum quoque modum gesticulabantur canente tibia, iam quidem simul, nunc per vices interea canētes patrium Pæana. Armatam istam saltationem, quæ fiebat collisis ad scuta gladiis, à Curetibus inuentam tradiderunt nonnulli. Alij audent Saoni vel potius Salio acceptam ferre, sed minus rectè. In fine verò Pæanis appellabant *Mamurium*, id quod talem rationem habet. Cùm Numa Pompilius rex Saliorum collegium instituisset, vtque per vrbem irent carmina canentes cum tripudiis solemnique saltatu, *vt ait Plinius*, iussisset, erat forte tum Romæ inclytus faber nomine Mamurius, cui à Numa & aliis Quiritibus datum fuerat negotium, vt ad exemplar ancylis è cœlo lapsi effingeret alia plura. Quod cum absolutè præstitisset obtulit Numa artifici, vt aliquid arte dignum à se peteret. Aiunt artificem non mercedem, sed gloriam expetiuisse, vt in catastrophe singulorum carminum nomen suum appellaretur, quod quidem obtinuit & diu seruatum fuit. Innuit hoc ipsum Ouidius his verbis:

Tū sic Mamuri'; Merces mihi gloria detur,
Nominaque extremo carmine nostra sonent.

Ceterum Pæanes, qui canebantur à Saliis, Iunonij, Mineruij, Ianualij, atque ita deinceps dicebantur à nominibus Deorum, quorum laudes celebrabant. At in homines vniuersos scripti axamentorum habebant nomen à verbo *axare*, quod nobis est *nominare*, vel quia in axibus, id est, tabulis describebantur. Ferunt Tullum Hostilium duplicasse Saliorum numerum, cùm Romanis in aciem contra Fidenates eductis Albani defecissent, duce Metio Suffetio. Lege lata, liberi fuerunt omnes & indigenæ. quorū vterq; parens in viuis esset, cuiuscunque fortunæ. Qui illis præerat, *Saliorum* dicebatur *Magister*, nonnunquā *Præsul*. Virgilius hos sacerdotes Herculi dedit, cùm inquit:

Tum Salij ad cantus incensa altaria circum
Populeis adsunt euincti tempora ramis:

Et rectè quidem à Poeta hoc factū vult Macrobius, eo quod Hercules apud Pōtifices

tifices idem esset cum Marte, & Chaldæi *stellam Herculis* vocent, quam reliqui omnes *stellam Martis* appellant. Legimus & Appium Claudium Saliorum collegio insertum, & pro gloria obtinuisse, quòd inter collegas optimè saltaret, neque abhorruisse ab eodem sacerdorio Africanum & L.Furium Bibaculum, quorum posterior tulit ancylia, præcedentibus sex lictoribus, cùm esset prætor. Religio fuit, nubere ancylibus nondum conditis in templo Martis, vbi ea asseruari mos fuit, ne, dum arma mouebantur, quæ pugnæ adhiberi solent, nubentibus omen discordiæ fieret. Idem tempus nó neglectum in quibusdam ex maioribus, monet Tacitus hoc modo: *Fuere qui proficiscenti Otoni moras religionemque nondum conditorum ancylium afferrent.* A Saliis porro carmen dictum est Saliare, primumque & vetustissimum compositum fertur à Numa Pompilio. Ab eisdem nomen epulis *Saliaribus*, id est, *lautis, splendidis & exquisitis*: Item *virginibus Saliaribus*, quarum Festus Pompeius meminit his verbis: *Saliares virgines Cinsius ait esse conductitias, quæ ad Salios adhibebantur, cum apicibus paludatæ, quas Aelius Stylo scripsit sacrificium facere in Regia cum Pontifice paludatas cum apicibus in modum Saliorum.* Atque hactenus de Saliis Palatinis à Numa institutis; præter quos alij *Collini* dicti à Tullo Hostilio ex voto creati, *vt scribit Dionysius libro secundo.* Agonales, inquit, siue, *vt quidam appellare malunt, Collini Salij habent in Collino tumulo sacrarium, post Numam instituti à rege Hostilio, sicut bello Salino vouerat.* Meminit votum & Varro *5. de lingua Latina.* Seruius tamen, *vt à Scaligero citatur,* Collinos & Quirinales à Numa institutos scripsit, ab Hostilio Pauorios & Pallorios. Vtcumque: Quirinales intellige, qui alias *Agonenses* dicuntur. Nam & mons Quirinalis simul Agonalis est dictus. Ad finem addo, *Salios Francorum genus in historiis dictos videri Iunio, vel à Sala altero Rheni brachio, quod nunc Isala audit, cuius accolæ fuere; vel à saltu & pedum agilitate.*

Salinator dictus Liuius, à salinario vectigali, quod primum institutum ab Anco Martio rege, sed sublatũ regibus eiectis, in sua censura ab hoc Liuio est restitutum. Qua de re Liuius, *libro nono, Decad. 3.* Blondus *lib. 5. Rom. Triumph.* Alexand. *lib. 1. cap. 9.* Volaterr. *lib. 16.* Idem triumphum de Illyricis egit. Inde ex inuidia reus peculatus ab omnibus tribubus, excepta Metia, est condemnatus. Iterum cum Claudio Nerone inimico suo Consul, ne Respublic. discordia dãnum aliquod sentiret, amicitiam cum eo coniunxit, & de Hasdrubale triumphauit. In Onomastico Græcolatino opera Bonauenturæ Vulcanij edito cum glossario veteri est *ἁλιράτωρ.*

Salem, oppidum Sichimitarum ad ripam Iordanis in tribu Manassis, nomen habet à שלם *pacificus fuit.*

Salix, ἰτέα, non genus virgulti, sed arbor, cum citò magna ramorum congerie & densitate constipata crescat, an non rectè è saliendo appellata ex Aelij Stilonis sententia? Ridiculè id factum significat Festus. At ab Isidoro multisq; non Proletariis Grammaticis & Criticis approbatum hoc etymon. Incremẽtum enim eius arboris præmaturum quis nescit? Quam breui ea tempore adulta? Neque etiam reuera salire arborem dixit Aelius, sed videri salire. Quid hic dignum risu? Sed conuerto me ad alia obseruata ab eruditis non paucis: Quippe Homerum sapientissimũ Poetam *ὠλεσικάρπους* appellasse *salices*, id est, *Frugiperdas*, idque in illis eo referri, quòd semen potu acceptum efficiat, ne subsequatur conceptus. Tradit quoque *Amerinam salicem lectis instratam inducere castitatem*: Item, *folia contrita & pota refrenare libidinis æstum, sæpius sumta omnem intemperantiam auferre vi seminali labefactata.* Vnde salignam forte falcem adhibitam dixeris salacissimo Priapo, vt re-

secans

secandum esse omnem Veneris pruritum significarent. Alij tamen malunt ὠλεσίκαρπον dictam, quòd abiiciat semen prius, quàm maturescat, ne mireris quod inter infœcundas arbores retulerit Maro. A salicè porrò nomen habet *salictum* locus consitus salicibus, quo vocabulo vtitur Iuuenalis *satyra vndecima*. Simili modo dicunt Latini *rosetum*, *spinetum*, *ficetum*, *quercetum*, *olinetum & arboretum*.

Salmacis fons cuius aquam quicumque bibisset, effœminatus & mollis euadebat vitio impudicitiæ mollescés, *vti scribit Festus*, quòd angustus eius aditus largiretur occasionem petulantibus iuuenibus violandi pueros atque puellas, dum nullum pateret effugium, acceptum fert nomen eiusdem nominis nymphæ Cœli ac terræ filiæ, vt non desinit fabulari Festus. Fontis eius descriptionem habes *Metamorph. 4.* Et Ennius: *Salmaci da spolia sine sanguine & sudore.* Strabo refert vniuersam fabulam ad hominum eius regionis animos delitiis & voluptatibus elanguescentes *lib. 14.* Verba auctoris sunt: ἐνταῦθα ἐςὶν καὶ σαλμακὶς διαβεβλημένη κρήνη, οὐκ οἶδ' ὁπόθεν ὡς μαλακίζουσα τοὺς πίνοντας ἀπ' αὐτῆς· ἔοικε δὲ ἡ τρυφὴ τῶν ἀνθρώπων αἰτιᾶσθαι τοὺς ἀέρας ἢ τὰ ὕδατα· τρυφῆς δὲ αἴτια ἂν ταῦτα, ἀλλὰ πλοῦτος καὶ ἡ περὶ τὰς διαίτας ἀκολασία. Meminit eius quoque Vitruuius *lib. 2. cap. 8.*

Salomon Dauidis ex Bersabæa filius, Iudæorum rex, hominum sapiétissimus, & typus Domini nostri Iesu Christi, quippe pacificum & *Frederickum* significans, deducit nomen à שלום id est, *pace*. Primum is cóndidit templum, in quo Deus coli & adorari voluit, inque illud tabernaculum & arcam intulit classibus etiam sacerdotum descriptis. Disseruit de arboribus, à cedro Libani vsq; ad hyssopum, qui enascitur de pariete. Vt multi credant suffuratos plurima ex eius libris Græcorum medicos. Locutus idem fuit de pecudibus, reptilibus, piscibus & vario volucrũ genere. Quæ quidem sapientia eius adeo admirationi fuit hominibus tum temporis, vt regina Sabæ longo ad ipsum itinere fuerit profecta, periculum eius factura Arqui obstupefacta felices prędicauit eos, quibus coram sapientissimos eius sermones datum erat audire. Tãdem euasit adeo γυναικομανὴς aut φιλογύναιος, vt vxores principes duceret septingentas, præter has pellices treceutas, multasque alienigenas in his, Moabitidas, Syras, Chetteas, Amorręas & Idumęas, quæ adeo fascinarunt ipsius animum, vt ad falsum Deorum cultum se applicaret relicto Israëlitico Deo In gratiam enim earum templum struxit Chamo Moabitico idolo, item Ammonitarum Deastro, & Astarte Sidoniorum, quæ eadem fertur cum Venere. Quod cùm malè haberet omnipotentem & verum Deum, denuntiauit ei, regnum se eius seruo traditurum, non tamen se id facturum, quoad viueret, propter Dauidem patrem, seruum suum. Mortuus est tandem anno ætatis septuagesimo tertio, inque patris sepulchro positus. Nusquam legitur eum pœnitentiam egisse, inquit Beda, & tamen tomo septimo pœnitentiam eum egisse & veniam consecutum scribit: Quæ duo ex diametro sibi inuicem cõtraria sũt Posterioré sententiã cũ multis orthodoxis theologis sequimur. Floruerunt sub eo inter gentiles Homerus & Hesiodus. Etsi quidam Homerum Hesiodo priorem faciant. Libros eius nonnullos, dedisse flammis rex Ezechias creditur. Inter hos, modô editi ab illo sũt, quidam putant fuisse Exorcismorum librum ad eiiciendum dæmones scriptum & comparatum, cuius Iosephus meminit *lib. 8. Antiquitatum*, post Iosephum Origenes in Mathæum.

Salpicta appellatur in Onomastico *tubicen*. Vnde hoc nomen? Opinor ἀπὸ τῆς σάλπιγγος tuba. Vetus Glossarium: *Tubicines*, σαλπιγκταί. Legendum igi-

tur *Salpincta*, tubicen.

Salto. Huius verbi origo Græca à verbo ἅλλομαι. A ſaltando porro *ſaltatio* dicta, quam Cicero pro Murena intempeſtiui conuiuij, & ioci immoderati comitem vocat. Ibidem dicit *neminem ſobrium ſaltare, neque in ſolitudine, neque in moderato conuiuio.* In officiis inter ſordidos quæſtus enumerat etiam artem ſaltandi, velut illiberalem & turpem. Exprobrat Gabinio viro Conſulari eiuſdem peritiam. Sed & Salluſtius obiecit Semproniæ, quòd doctius cantaſſet atque ſaltaſſet, quàm probæ conueniret matronæ, item M. Cato L. Murenæ quod ſaltaſſet in Aſia, id quod Cicero ei patrocinatus factum pernegauit: tantùm abeſt, vt defendere auderet. Domitianus quoque in cenſura mouit Senatu ciuem Romanum, *quod plus æquo indulgeret choreis.* Et Scipio Æmilianus obiecit iuuentuti Romanæ, *quòd in ludum histrionum venirent ingenui pueri, cumque ſambuco canerent atque ſaltarent.* Ex quibus omnibus apparet vituperatam fuiſſe & reprobatam à Romanis ſaltationem, quamtumuis Macrobius ſcribat, neutiquam inhoneſtum & turpe fuiſſe ſaltandi ſtudium apud Romanos Ciceronis ætate. Nam quod de Appio Claudio triumphali viro adfertur, gloriæ ipſi & laudi datum, quòd optime ſaltauerit inter collegas, contra noſtram opinionem non facit; cùm is Saliorum fuerit vnus, qui vt nomen adepti ſunt à ſaltando, ita ſaltationem velut peculiare ſacerdotij iſtius munus adhibuerunt ſacris. Quo modo etiam Tyrrheni coluerunt Bacchum, Corybantes in Phrygia Cybelen, & Curetes in Creta In Delo quoque nulla peragebantur ſacra abſque eodem ritu. Sic mane & veſperi apud Indos venerati leguntur fuiſſe Solem orientem, occidẽtemque Brachmanni, vt alij μυσταγωγοὶ Deos ſuos apud Æthiopes, Thraces, Ægyptios, Scythas. Non tamẽ diffiteor Græcos magis probaſſe & admiſiſſe. Quando, certum edoctos à Caſtore & Polluce Lacedæmonios, omnia peregiſſe ſaltando, vſque adeo vt, cùm progreſſuri eſſent in hoſtes, ſimul prodirẽt compoſitis ad numeros certúmque motum pedibus. Socrates ipſe iam natu grãdior didicit ſaltationem, magniſque laudibus extollens collocauit eam in diſciplinarum numero, originem ad mundi quoque initium referens, vt quę cum Amore in lucem prodierit. Hinc duo ſoltationis honeſtæ genera ponit Plato *3. de legibus*, πυῤῥίχην, qua vtebantur in bello, καὶ ἐμμέλειαν, qua vtebantur in pace. Teſtatur & Athenæus *libro 14. cap. duodecimo*, ſaltationis genus in choris decorum habitum, fuiſſe apud Græcos, quod qui in armis fiunt motus exprimeret. Vnde ſcitè & dextrè tripudiãtes rebus bellicis maximè idoneos Socrates pronuntiauit. Quin etiam ἀμύμονος ὀρχηθμοῖο meminit Homerus *Iliad. 13.* Et omnes motus non improbandos eſſe, ſicuti nec ipſæ ſaltationes ſunt improbãdæ, in Poëticis legas apud Philoſophum. Sed quid mirum? An nõ ſemper leuiores Græci Romanis? Quæ non ſtupra, adulteria parricidia, aliaque nefanda ab illis ad Deos relata? Quę nõ idololatria inuẽta, diſperſa & approbata? Qui maximis ſceleribus conſenſum præbet, minora deteſtabitur ac prohibebit? Plutarchus ſcribit *Conuiual. quæſt.* ſaltationem omnem tres partes habuiſſe, *lationem, figuram, indicationem.* Lationem fuiſſe dicit motum repræſentantẽ effectum aliquem, potẽtiam, aut actionem: *Figuram* verò diſpoſitionẽ ac habitudinem, in quam motio ſeu latio terminatur, nempe cũ ſaltatores quieſcentes, & iuxta Apollinis, Panis, aut alterius alicuius Dei figuram diſpoſiti, in ſimilibus corporis formis aliquandiu perſiſtebant: *Indicationem* denique non imitationem fuiſſe, ſed alicuius rei declarationem. Eruditi nonnulli (*ne id etiam omittam*) ſummas ſaltationis differentias faciunt duas, ſtatuariam vnam,

alteram

alteram motoriam pro fabularum diuersitate, non quod vtraque destituatur motu, sed quod vna moueatur magis. Hinc variæ species & nomina deducta, & alia quidem à regionibus, vt ἰωνικὸν. Alia ab inuentoribus, vt πυῤῥίχη: Aut à corporis partibus, τραχηλισμός: vel à modo motionis, μηδοποδισμός: Vel ab imitatione, γέρανος: Vel ab instrumentis, πινακίδες: Aut denique ab habitu, ἐνέπλιον, γυμνικὴ, cum thyrso, calatho, hasta, aratro, abaco; olla. Summa genera ab vsu & loco sumta itidem constituunt duo: *Vulgare*, quod sacrificiis & conuiuiis adhiberi solebat, & *Theatrale*, cuius pro fabularum modo, numero, genere, tres faciunt species, ἐμμελέιαν, qua vtebantur in Tragœdiis, graui admodum & bene composita ratione: κόρδακα, cui locus erat cum maiore licentia in Comœdiis: Tertiam *lasciuam* & inconstantem, quæ à Saryris σικκινὶς est appellata, cuius etiam meminit Euripides. Plures eius species recenset Pollux, vt in Bacchi honorem ὄρχημα φαλικὸν, in Herculis honorem καλλίνικον. Thracum & Carum fuit κολαβρισμὸς, *vt idem refert*: βαυκισμὸς à Bauco saltatore inuetus. Paulò post: τὰ δὲ ἐκλακτίσματα, γυναικῶν ἦν ὀρχήματα. Rursus: ὁ δὲ λεὼν, ὀρχήσεως φοβερᾶς εἶδος. ἦν δὲ τινα καὶ λακωνικὰ ὀρχήματα διμαλέα, vt de aliis taceam generibus, quæ ibi recensentur plurima. Notatur quoque à doctis vetustissimam saltationem sine cātu fuisse, quòd hoc prior saltatio sit quoad tempus. Quis saltantium habitus fuerit, ab aliis prolixè est annotatum. Quo præstet non illa suis mouere sedibus.

Salzburgum vel *Salisburgum* ciuitas nomen suum à *Salbach*, fluuio creditur adepta. Olim illi *Iuuaniæ* vel *Iuanij* fuit nomen à iuuando, quod castrum ibi exstruxerit Iulius Cæsar, certnm iuuamen ac subsidium legionibus suis contra Germanos. Alij à Iuuanio fluuio obtinuisse id nominis volunt.. Anno Salutis 640. perducta est ad Christianorum fidem. Iam vero & metropolis est Bauariæ, & insignis Episcopatus.

Salum, id est, mare παρὰ τὸ σαλεύειν, hoc est, mouendo & fluctuando deducitur Grammaticorū auctoritate. Aliis deduci placet ἀπὸ τοῦ σάλος commotione, quam vocem aiunt deflexam ἀπὸ τοῦ ἁλὸς, spiritu denso in s. verso, sicut in sue & sylua factum suis locis est indicatum.

Salus. Vocabulum istud deriuant aliqui ab Hebraica voce שלום *Pace*. Deam ex ea fecerunt Ethnici, cui Romæ vna cum *Pace*, *Concordia & Iano*, cui prudentia tribuitur, sacrificabant *3. Calend. April.* Aedes itidem illi erecta, à qua portæ Salutari nomen, quæ ei adhærebat. Meminit huius Ouidius Fastorum 4. his verbis:

Ianus adorandus, cum quo Concordia mitis,
Et Romana Salus, araque Pacis erit.

Legimus & collem Salutarem, imò salutis, celebratum augurium, quod quale fuerit, solus Dio *libro 37.* hoc modo docet: *Anno spatio Romani bellis vacarunt, ita vt intermissum longo tempore augurium Salutis repeterent.* Erat autem id quoddam diuinationis genus, quo probabatur concederéntne ipsis, vt populo salutem postularent, quasi nefas esset eam prius, quam concedatur, petere. Ad id dies destinatur singulis annis, ad quam diem nullus exercitus in bellum profectus fuit, nullus hostis in aciem. Quam ob caussam in continentibus malis & maximè intestinis non celebrabatur. Alioquin etiam difficilimum erat Romanis, vt eam diem exactè ab his omnibus puram seruarent. Videbatur præterea absurdum, cùm ipsi sese mutuo in seditionibus infandis malis affligerent, seu vincerentur, seu vincerent, ita salutem flagitare velle à Deo. Variis pariter modis veteres salutem significare & adumbrare voluisse, vt est notatu dignum, ita nequaquam prætermittendum hoc loco duxi Nam pri-

mo. serpentem eam significasse constat, & quidem propter multifarias eius vtilitates siue remedia, quæ in genus humanum redundarunt. Ita ad ictum viperinum præsens admodum esse remedium viperam exustam & in cinerem redactam, *vt legitur apud Lactantium.* Ita qui à scorpiis sunt icti, ab eisdem remedium petunt. Traditur ab aliis, qui viperæ iecur conditum semel hauserit, eum nullum inde serpentis ictum pertimescere. Dioscorides scribit, *homines, qui viperis condiis vti consueuerunt in cibum, eos producere vitam in longiora spatia.* Nec ignotum medicamentum, quod vocant Medici Andromachi *theriacum*, quanta eius ad multiplices morbos maximè ad pestem sit efficacia. Huic enim indi solent pastilli ex vipera facti. Et serpentum esu suam esse ceruo viuacitatem, à Tertulliano affirmatum video. Spectant huc tot veterum numismata, quæ serpentem repræsentabant cum inscriptione Salutis, Antonini inquam, Augusti, M. Aurelij Seueri, Commodi, Crispinæ, & aliorum. Aduentu pariter Serpentis Epidauro aduecti sedatam Romæ pestem quis nescit à Liuio, Valerio & aliis proditum? Sed de serpente satis, quem *remora* siue *Echeneis* subsequetur. Voluerunt enim & hunc pisciculum salutis eiusdem indicium esse, quod nauem à Periandro Cnidum missam cum mandatis, vt pueri nobiles castrarentur, tantisper retardaret in medio mari, donec principem pœnituisset, & alia eam nauis præuenisset, quæ abrogaret mandata. Iam & caput pro salutis symbolo accipi dudum receptum. Quapropter legimus Tiberium Gracchum, cum salutem suam populo commendaret, manu capiti superimposita perrexisse in Capitolium. Itidem obseruatum peltæ quoque significatum ad salutem pertinere, interpretatione à Numa desumta. Is enim delapsam cœlo peltam immissam vrbi salutem interpretatus fuit. Athenis quoque nauis salutis indicium fuit, quod in Theseia memoriam coli consueuit & singulis annis Delon mitti Apollini cultum allatura. Eo enim tempore interim, quo dictæ nauis puppim coronauerat Appollinis sacerdos, pelagoque remenso rediisset in patriam, cautum erat Atheniensium lege, ne quemquam publicè interficerent.

Samaria pulcerrimo & vberrimo Palestinæ loco sita, *vt tradit Hieronymus*, quanquam nec Iudææ nec Galilææ conferenda magnitudine, *iuxta Iosephum 3. belli Iudaici*, incipiens à vico Genaniæ, & vsque ad Arrabitenam Toparchiam sese effundens, ab vrbe nominis eiusdem, quam rex Amri condidit, dici fere itinere distantem Hierosolymis, nomen arcessit. Vrbs autem ipsa appellationem trahit à Somer eius agri Domino, quem Amri emit duobus talentis ad vrbem hanc exstruendum *quemadmodum in Regum Historia lib. quarto, capite decimosexto, legimus.* Meminit eius & Esaias *capite septimo.* Vt prorsus eos errare constet, qui post translatum Israelem nomen hoc primum accepisse putant ab Assyriorum præsidiis, inter quos locum sibi asserit Eusebius, existimans Samaritas primùm dictos milites illos præsidiarios, quibus ex Assyria missis Salmanazar redactas in suam potestatem Samariæ ciuitates communiuit, quasi inde nomen postea sit exortum Samariæ. Etenim Hebræis שמר est *custos.* Vnde ergo sua sit appellatio & regioni & vrbi, constat: Nec minus, vnde sint dicti incolæ eius Samaritani, hominum primum genus mixtũ & militare, in vacuã regionem submissum, post Israelem de Babylone trãslatum, item de *Cutha, Aua, Emath*, & aliis locis. Nam cùm vrbem in tribu Ephraim nomine Samariam obtinuisset, Samaritani sunt dicti. Tandẽ cùm patriam tuẽtes superstitionem

nem passim dilaniarentur à leonibus, edocti id fieri, quòd Deum Iudæorum non colerent, nec legem eius tenerent, accito ex Assyria permissu regis sacerdote, receperunt legem Mosis, interim Diis suis cultum nihilominus exhibẽtes. Qua de caussa inuisi semper fuerũt Iudæis, & hi contra Samaritanis. Vtroque enim populo vindicante sibi legis possessionem, grauissimis sæpe contentionibus est laboratũ. Tradit Iosephus hoc eos ingenio fuisse, vt quoties Iudęa conflictaretur cũ rebus aduersis, se esse Iudæos negarent, contra rebus eorũ succedentibus ex voto Iudaismum profiterentur. Habuerunt illi & templum in monte Garizim conditum, quo tempore Dario ab Alexandro deuicto Syria Macedonum armis fuit petita, vbi Manasses frater Iaddi Pontificis, ad socerũ Sanabalath Darij regis præfectum deficiens, Pontifex summus primùm est constitutus transgressorum id templum appellarunt, frequentatum tamen summopere posterioribus annis, sacris ipsorum interea fœdo gẽtilium Deorum cultu conspurcatis. Specie tamen cultus elati semper molesti fuerũt Iudæis, partim calumniosis delationibus apud Syriæ præsides & Persarum Satrapas, partim contentionibus apertis vsque adeo, vt ausi quoque fuerint mortuo Alexãdro coram Ptolemæo Philometore de religione contendere, rege tamen pro Iudæis sententiam ferente, *vt legere est apud Iosephum libro decimotertio.* Atque hoc templum postea Antiochus Epiphanes Ioui Hospitali sacrauit, tandem rex Hyrcanus funditus euertit, populo hoc Iudæis subiecto. Hieronymus sæpe mentionem facit Samaritanorum Pentateuchi, qui quinque libros Mosis Hebraica lingua conscriptos, at literarum figuris & apicibus planè diuersis à nostris characteribus, quibus iam vtuntur Iudæi. Addit Hieronymus ex eo quędã irrepsisse in nostram vulgatam editionem: Quale est illud Genes. 4. *Egrediamur foras*, quod in Hebręo textu nequaquam inuenias.

Samiatoi ἀκονιτής Glossario veteri, forte à verbo samiare descendit, quod est nobis acuere. Nam ἀκόνη Græcis est cos, quæ ferrum acuit, ipsamet exsors secandi. Apud Vopiscum etiam præcipit Aurelianus militum Tribuno, vt arma sint tersa, ferramẽta samiata, calciamenta fortia. Leo imperator *de apparatu bellico cap. 3. Num. 50.* Samiatores, id est, qui omnes acies ferreas exacuunt. Vide & Nonium in *Samium* voce.

Samnites Italiæ populi, σαυνῖται Polybio, aliis Sabelli, obtinent nomẽ ab vrbe Samnio. Eidẽ Aprutij dicti videntur nonnullis ab à priuatiua & *Brutio*, qui Lucanorum lingua *seruus* est *fugitiuus*, sicut Leander refert. Gens bellicosa fuit & summè potens, vtpote cuius vires & opes creuerunt in tantum, vt 80. M. peditum, & 8. millia equitum armarent ad bellum. Sæpe grauissimis bellis fatigarunt Romanos, nonnunquam vicerũt, vt memorabilis illa ad Caudinas furcas parta victoria testatur, quam Liuius *lib. 9.* commemorat, addẽs quinquaginta annis eos plane subactos à Fabiis atque Papyriis Sylla eorum 4. millia, vel *(vt alij)* sex millia in circo maximo, vel (vt nonnulli) in campo Martio ad Ouilia, militibus ad cędem immissis, tradidit iugulanda per tres dies continuos, clamitans Romanum populum nunquã habiturum pacem, quam diu Samniticum superesset nomen. Equitibus sors belli pepercisset: sed eos proscriptione est insectatus. Scribit & Strabo plerasque eorum vrbes tempore Syllę funditus euersas, inque vicos redactas. Apud Liuium Papyrij Cursoris, de eisdem reportatam victoriam, easq; vrbium ruinas legas, vt sua ętate, *inquit Florus*, Samnium in ipso Samnio requirerent.

Samos trium Insularum nomen, quarum vna sita in mari Icario, è regione Ioniæ, & olim Iunoni sacra, alias etiam παρθενία à fluuio Parthenio dicta, ἀνθε-

μυσα à floribus, μελάμφυλλον, δρύουσα Aristoteli, Plinio *Cyparissia*, Stephano, nomen hoc suum iuxta Carræum arcessit ἀπὸ τῆς παρθενίας τῆς σάμυ γυναικὸς à virginitate mulieris Samæ. Sed Eustathius in Dionysium ἐτυμολογεῖ, quòd Samos dicatur, διενὰ σάος τις, ab incolumitate. Et sunt alij, qui ab altitudine deducunt, quod Thracum dialecto σάμοι sint τὰ ὕψη, id est, *altitudines*. Hinc Pythagoras oriundus, & hinc dicta Samia vasa fictilia tãtopere veteribus laudata. Altera Samos Thracia est in mari Ægæo Thraciæ opposita, quæ Samothracia & Samothrace est Ptolemæo, Plinio, Pomponio, Dardania Eustathio. Tertia Maris Ionij est Insula prope Zacynthum, quæ etiam κεφαλληνία est dicta, *testibus Strabone & Eustathio*, nostra ætate *Samandrachi* nomine nota.

Samuel Propheta atque idem Nazaræus, id est, voto consecratus Deo ea ratione, qua docetur *Num.9.* sicut & Sãson cum Iacobo Iusto, quid aliud, quam postulatus à Deo? Siquidem שאל tantũdem ac *postulauit*, אל per antomasiam *Deus*. Quis enim ignorat multis votis & precibus matrem petiisse fructum à Deo: Quo etymon istud magis arrideat, quam alterum illud Isidori: שמו-אל, *nomen eius Deus*. Prius quàm natus esset, vouit illum Anna mater *Reg.1.* Deo omnipotenti his verbis: *Dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascendet super caput eius.* Fuit idem iudex in populo Dei. Scripsisse dicitur ספר משפט המלוכה quod septuaginta trãstulerunt βίβλιον τοῦ δικαιώματος τῆς βασιλείας, Codicem Iuris *regni Iudaici*, in quo postquam Propheta primum regẽ constituisset Saulum, scripsit postea institutionem regiæ Politiæ, additis & legibus, iuxta quas regni gubernaculum tractari possit, ne aut rex tyrannidem exerceret, aut populus pro libidine sua refractarius regis imperium detrectaret. Fit & mentio libri Samuelis videntis. 1. *Paralip. cap. vlt.* in quo Dauidis res gestę continebantur. At n. librum hunc sub nomine *primi Reg.* à nobis haberi asserit Moses Kimhi. Imo libri Iudicum & Ruth eundem fuisse scriptorem persuasum habet.

Sanctum appellatum à sagminibus volunt nonnulli. Nomen id herbæ tributum, de qua egimus antea prolixius. Sed Isidorus ab hostiæ sanguine appellationem trahit. Etenim nil sanctum habebant veteres, nisi quod hostiæ sanguine conspersum & consecratum esset. Item *sanctum*, inquit, *quod constat (cur enim non ita legendum?) esse sancitum*. Est autem sancire nihil hîc aliud, quàm confirmare, & irrogatione pœnæ ab iniuria defendere, prout leges dicuntur *sanctæ*, & mores *sancti*. Aliquo modo cũ eo facit Glossarium vetus quod habet: *Sancio*, κυρῶ: Et *Sanctum*, ἁγνὸν, κεκυρωμένον, id est, *castum, confirmatum, seu constitutum, & aliqua auctoritate decretum*. Hinc sanctiones, id est, *leges, quibus additus est terror pœnæ*. Vlpianus: *In sanctionibus interdum adiicitur, vt, qui ibi aliquid commiserit, capite puniatur, leg. sacra loco. §. propriè dicimus ff. de diuis. rerum. leg. sanctio legum, ff. de pœnis.* Sanctum etiam veteres dixerũt oppidi murum *iuxta veteres Grammaticos.* Sancta sanctorum locum templi Iudæorum secretiorem, ad quem nulli præter summum sacerdotem erat accessus, monet Isidorus appellationem habuisse, quòd essent sanctiora exteriori oraculo, vel quia comparatione sunt sanctiora aliis, sicut Cantica cãticorum, quæ omnibus aliis præcellunt.

Sanguisuga glossæ veteri βδέλλα λιμναία, hirudo palustris, vnde λιμνᾶτις epitheton eius apud Theocritum, nomen obtinet, quòd sanguinem sugat. Reperitur in aquis marinis. Sed hac melior dulcium aquarum incola vermẽ aut muris caudam mirificè repræsentãs. Cuicumque hæc parti corporis adhæret, mox sanguinem exsugit, non missura cutem, nisi plena cruoris. Quare Theocritus in Pharmaceut. cum hirudine

dine confert amorem, quòd hic eius instar corpora curis & vigiliis attenuet, sanguinemque exsugat,

αἴ αἴ ἔρως ἀνιηρὲ, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα
Ἐμφὺς, ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας.

Hinc & Cicero plebem vocat ęrarij hirudinem *in Epistolis ad Atticum*. Plautus Epid. *Iam ego me vortam in hirudinem, atque horum exsugebo sanguinem, senati qui columen cluent.* Vtuntur ergo his medici inter vacuatoria præsidia, si quādo sanguinem prolicere est animus. Eū enim, qui carni adiacet, eliciūt, quem auidius trahent languescentes alioqui, si forcipe caudas præcidas. Quo pacto autem vtendum sit iis, ne virulentia noceant, quidque agēdum sit, vbi fuerint admotæ, tum qua ratione efficiendum, vt satutæ decidant, traditum, opinor, affatim à Medicis nostris, vt omnia ea ad nauseam vsque recoquere non sit opus.

Sannio Terentianus vnde sortitus nomen, si non à sannis? Est nempe sanna, *quemadmodum Probus ait*, os distortum cum vultu, sicut fieri consueuit, cùm aliquem deridemus: Vt quidem Sanniones aspectu simul gestibus & ridiculi sint, immo γελωτοποιοί. Cicero alibi: *Quid porro tam ridiculum, quam Sannio est, qui ore, vultu, imitandis moribus voce, denique corpore ridetur ipso.* Glossarium vetus: *Sannator, μυκτηριστής. Nam μυκτηρίζειν est naso suspēdere, vt ait Satyricus; μυκτηρισμὸς fraus & derisio, quæ omnia cadunt in Sanniones.* Rursus Glossarium: *Sanna, subsannator, μῶκος, Horatio derisor, alias σκώπτης, χλευαστής.* Nonius ita: *Sanniones dicuntur à sanniis (lego sannis) qui sunt in dictis fatui, & in moribus, & in scenis, quos μωροὺς vocant Græci.*

Sara vxor Abrahæ, nihil aliud est quam Domina, descendens à שר *Domino* vel *Principe*. Legimus enim שרות pluraliter *Iudic.8.*

Saraceni, Σαρακηνοὶ, olim etiam *Agareni* dicti & *Ismaelitæ* (sunt enim hæc synonyma *teste Sozomeno*) item *Arabes* & *Scenitæ*, Ammiano auctore, nomen hoc primum, de quo agimus habere plerisque visi à Sara Abrahæ vxore, vel (*vt alij*) à Saraia Arabiæ parte. Priori sententiæ fauent aliquo modo, quæ ex Euthymij Zigabeni Saracenicis Fridericus Sylburgius citat hoc modo: οἱ καλοῦνται Ἰσμαηλῖται μὲν, ὡς ἀπὸ τοῦ Ἰσμαὴλ καταγόμενοι (υἱὸς δὲ ἦν οὗτος τοῦ Ἀβραάμ, γεννηθεὶς αὐτῷ ἐξ Ἄγαρ τῆς παιδίσκης Σάῤῥας) Ἀγαρηνοὶ δὲ ἀπὸ Ἄγαρ τῆς μητρὸς Ἰσμαήλ· Σαρακηνοὶ δὲ ἀπὸ τοῦ τὴν Ἄγαρ εἰπεῖν πρὸς τὸν ἄγγελον, ὅτε ἀπελαθεῖσα παρὰ τῆς κυρίας αὐτῆς ὥδευε κατὰ τὴν ἔρημον ἐπιφερομένη τὸν Ἰσμαήλ, ὅτι Σάῤῥα κενήν με ἀπέλυσεν, ὡς ἐκεῖνοι λέγουσιν, Ismaelitæ dicuntur tanquam ab Ismaele deducti (filius erat hic Abrahæ, natus ex Agar ancilla Sarę) Agareni autem ab Agar Ismaelis matre: Saraceni, quod Agar dixerit ad angelum, cum ædibus à Domina expulsa incederet per eremum in vtero ferens Ismaëlem, quia Sara me vacuam (κενὴν) dimisit, *vt illi dicunt*: Alij nomen deducunt à שרה, id est, *Princeps* fuit. Quot enim bella gesserunt? Quoties victi, quoties victores? Tempore Heraclij stipari insigni Arabum multitudine magna clade affecerunt Romanos. Anno primo Imperij Constantini Pogonati Constantis filij, illato Africæ bello, octoginta hominum millia abduxerunt captiua. Occupauerunt Mysiam: In Persiam, Syriā, Phœniciam, & Mesopotamiam incursiones fecerunt. Contra cæsi leguntur à Theophilo, captis circiter viginti quinque millibus. A Leone Imperatore sunt etiam fusi, & à Nicephoro Caranteno, Turcisque ipsis, qui paulatim per incrementa ad eam potentiam, in qua hactenus à multis seculis illud imperium tenent, sunt progressi. Rursus profligarunt Phocæ ducem Manuelem multo aptiorem militis quàm ducis officio; at cladem acceperunt à Rhugusinis, à Nicephoro Patricio Naupli- præfecto,

fecto, & aliis diuersis. Quę tamen omnes aduersitates non ita fregerunt eorũ animos & vires, quo minus sibi vi & sanguine viam aperirent ad imperium multarum regionum, cum internecione Christiani populi. Quin ipsam quoque Dalmatiam & Italiam vastarũt, sed Calabria & Apulia expulit Otho primus. Originem eorum si velis, Ammianum vide *lib.14.* non longe à principio, vbi illos rapaci vitę miluorum similes facit, moresq; immanes egregiè depingit, cum inter alia viuere eos scribit, *sine lare, sine sedibus fixis, sine legibus*, nec idem diutius perferre cœlum.

Sarcina Latinorum deflecti videtur à *sarciendo* seu *consuendo*, sicut Græcorum *σάγμα, παρὰ τὸ σάττειν*, *onerando* atque *infarciendo*.

Sarcocolla, lacryma arboris in Perside nascentis, pollini thuris similis, rufa, emplastica, subamara, oculorum fluxiones inhibens, & corporis carnem exulceratam agglutinans, vnde nisi *ἀπὸ τῆς σαρκὸς* carne, *καὶ τοῦ κολλᾶν* glutinando, arcesset, nomen?

Sarcoma, superfluum carnis incremẽtum medicis tam foris, quàm intrinsecus, maximè in recentibus vlceribus, si negligantur, quale etiam nascitur in naribus diuersum tamen à Polypó, *ἀπὸ τῆς σαρκὸς*, *carne* nominis originem habet.

Sarcophagus peculiariter lapis hac dote insignis, quòd cadauerum carnes breui temporis spatio consumat, & exedat, dentibus exceptis, sicut ex Plinio didicimus, *ἀπὸ τῆς σαρκὸς καὶ φάγειν*, id est, *comedendo* appellationem traxit. Alio nomine est Assius, inque Lycia reperiri fertur. Isidorus scribit in Troade nasci fossilique vena scindi, & eiusdem generis in Oriente saxa etiam viuentibus alligatą erodere corpus. Iam pro sepulcro accipi solet. Modestinus ad *l. libertis. de alIment. & cibar. legat.* Ad sarcophagum meũ memoriã quotãnis celebrẽt.

Sarculum instrumentum rusticum Isidoro à sarriendo, vt & Varroni est dictum. Sarrire autem est segetes à noxiis herbis purgare, cum leuiter eas rastris scalpunt. Alias id dicitur *euerruncare*, estque veteri Glossario *βοτανίζειν*, quod probo.

Sardanapalus nomen arrogantiæ plenum. Etenim שר est princeps vel *dux*, דין *iudex*, & דון *iudicium*, at פלא *arduum & excelsum* significat. Sunt quoq; כפילים *Nephilim* gigantes sic dicti, quasi oppressores, cuius vocis radices etiam in Sardanapali voce animaduertas.

Sarepta Plinio vrbs Palestinæ nomen habet ab vstrinis & officinis metallicis, quibus metalla & vitrea opera excoquuntur. Siquidem צרף *Saraph*, tantundem Hebręis, atque *exussit*. Hinc צורף *vstor*, & מצרף *vstrina*. Ab eadem verò origine צרפת Sarepta, quam Iosephus Sidoniorum ciuitatem esse affirmat inter Tyrum & Sidonem, *lib.3. Antiquit. cap.13.* Hic vidua illa habitauit, in cuius hydria non defecit farina, nec oleum in lecytho, donec pluuiarum cataractas demisisset Deus cœlo, sic prędicente Elia Propheta *3. Reg. cap.17.*

Sarmatæ, qui & Sauromatę audiunt, videntur dicti nonnullis eruditis ab oculis lacertarum Nam *σαῦρος lacerta, ὄμμα oculus.* Gens ista multiplex & varia pro multiplici regionum diuersitate & situ. Quidam enim incertis vagantur sedibus, opesque suas circumferunt secum plaustris inde *ἁμαξόβιοι* dicti. Essedones lęti funera parentum victimis celebrare dicuntur, eorũdem corpora dilaniare (de pręteritis temporibus loquor) & cęsis pecorum visceribus permiscere, atque ita consumere, capitą verò expolita auro argentoque includere, *vt quidem ita poculorum vtantur loco.* Alij ora pingunt plus minus pro ratione imaginum & splendoris. Argentum & aurum in vniuersum ignorant. Nonnulli ob hyemem perpetuam specus & subterranea colunt toti braccati, solum ea parte excepta, qua vident. Aliqui etiam soliti

aduenas

aduenas mactare. Plerique omnia habuerunt communia. Bello tamen in primis sunt intenti, vt latius suo loco in Scythis dicturus sum. Mitto *Hippophagos, Galactophagos, Anthropophagos*, suas ibi habentes sedes, tum quos alij inter incolas recensent, *Iazabatas*, & *Iaxamatas*, apud Plinium *Cicimenos, Cheatras, Costobocros, Dandaros, Euazas, Gynecocratumenos, Messenianos, Thyssagetas, Turcas* & *Zigas*. Mitto mõstra dubia partim, partim nulla fide commemorata, & ad Sarmatiæ diuisionem descendo. Duplicem eam faciunt auctores, *Asiaticam* & *Europæam*. Asiatica, quæ trans Tanaim & Mæotida paludem in ortum excurrit, cardines suos habet à meridie Danubium, à Septentrione Oceanum, ab ortu Mæotida & Pôtum, ab occasu Germaniam: Tartariam hodie dici volunt eruditi, cuius incolæ etiamnum traduntur, quantumuis cadauerosos equos euiscerare in suo carnario, carnibusque partim assis, partim elixis, grandi in fornice focis circumsidentes hiantem exsaturare voluptatem. Asiaticos Tartaros *Mogores* in India vocari, ait Garcias *in suo de aromatibus libello*. Sarmatia verò Europæa secundum Ptolemæum *lib. 3. cap. 5.* terminatur Septentrionem versus Oceano Sarmatico, ab occasu Vistula amne, à meridie Iazygibus Metanastis, Dacia ac Mysia inferiore, ab ortu Sarmatia Asię, Tanai flumine Mæotideq; palude. Hęc pars Sarmatiæ complectitur in se *Poloniam, Russiam, Prussiam, Liuoniam, Lituaniam, Moscouiam, Podoliam, Albam Russiam, atque Vandaliam*. Vt nequeam illis astipulari, qui solam Russiam pro Europæa Tartaria nobis obtrudunt, inter quos Paulus Venetus & Sigismundus ab *Herberstein*. Illud tamẽ indubitatum, veteres omnes Sarmatas in vniuersum dixisse Scythas, de quibus suo loco plenius, gentémque fuisse omni tempore inquietam & bellicosam, multùmque adeo Romanos rerum Dominos exercuisse, sicut historiæ produnt. Mæsiam ab illis inuasam sub Tiberio legimus apud Suetonium, & apud Ammianum *lib. 16.* Cæsam ab illis Domitiani legionem testatur Eutropius *lib. 7.* sub finem. Instruebant autem aciem per turmas, quibus erant insuperabiles, etsi pedestri eorum pugna nihil sit ignauius. Itaque Domitianum lauream retulisse Ioui Capitolino de Sarmatis prodit Suetonius. Eosdem expugnauit Adrianus, Pupienus contudit, in triumpho duxit Aurelianus. Attriuit eos & Carus, *teste Flauio Vopisco*, sicut & Constantinus, qui eos admodum adhuc iuuenis profligauit. Quantum ad sacra eorundem, sciendum equos ad cibos & sacra ali ab illis solitos. Vnde Epigrammatarius:

Venit ab epoto Sarmata pastus equo.

Sed non illi soli hoc animal immolarunt, quando & Lacedæmonij in monte Taygeto, *teste Festo*, ventis obtulerint; Quamquam Soli oblatum ab ipsis scribat Pausanias. Apud Salentinos viuus coniiciebatur in ignem Ioui dicatus. Persas etiam Soli sacrificasse nemo ignorat. Simile quid in Heroicis Philostrati legas. Atque ita his expeditis rectà eò, quo ordo me ducit, pergo.

Sartago, à strepitu soni dicta videtur Isidoro.

* *Sartago*, Hebr. משרת *Masreth*, à *Sarath*, & semel occurrit, nempe 2. Sam. 13. 9. Alio nomine dicitur חבית *Chabith*, & מחבת *Machabath*, i. Sartago, patella, vas ferreum in quo olera, pulmenta & alia frigutur. Cognationem habet cum פתח *Pathac*, i. aperuit vt pateat: nã Sartago aperta est & patẽs. Hinc πατάχνιον, πατάνη, πατάνιον, πάτανον, patella. Item ἀπτω accendo ad frigendum seu coquendum. Septuaginta nomen *Machabath* verterunt τήγανον. Sartaginem, seu patellam frixoriam grammatici recentiores ἀπὸ τῶν σαρκῶν, i. à carnibus quæ in ea friguntur, deducunt. רחש *Rachasch*, i. eructauit, mouit, ebulliuit præ-

calore aut feruore, dictum de sermone ex abundantia cordis ardenter effuso. Inde metaphoricôs deriuatur מרחשת *Marchescheth*, Patella in qua ebulliuntur farinacea, aut alia ex oleo. Doctores discrimen ponunt inter nomen illud, & *Machabath*. Vtrumque habes Leuitic. 6.31. & 7.9. *Marchescheth* patella profundior est, ideo quæ in ea friguntur ebulliunt: colligitur enim eius oleum, nec flamma illud comburit. Sed *Machabath* craticula plana est in superficie, & indurātur quæ in ea fiunt, quia ignis illi dominatur. τήγανον est παρὰ τὸ τήκειν, quoniam in patella butyrum oleûue liquefieri solet ad frigendum pisces, carnes, oua, & quæ huiusmodi sunt. τήκω, liquefacio, à quo τήγανον, exponitur etiam mollio & attenuo: quod obseruamus ad discrimē illud nominis multiplicis Hebræi constituendum Persius satyra prima ridens sui seculi garrulos & nimium loquaces, *quærisne* (inquit) *vnde hæc Sartago loquendi venerit in linguas?* In eum locum eruditiss. Casaubonus: misturam probatarum & damnatarum dictionū in oratione Poëta vocat Sartaginem loquendi. Allusum videtur ad panes ταγηνίας, (nam τάγηνον, siue τήγανον, sartago est,) Athenæo atq; aliis descriptos; qui confiebant è variarum rerum miscella, farinæ adipis, mellis, sesami, casei & similium. An respicit ad stridorem ingratum rerum quæ in sartagine friguntur? Vt autem Persius sartaginem de oratione dixit, sic Eubulus comicus Græcus feruētium patinarū sonū appellauit λάλημα i. loquelam.

Satanas humani generis hostis à שטה declinauit.

Satura vel *Satyra* lex (vtrumque enim legitur y. in u. mutata, sicut pro Sylla *Sulla*, pro *Pyrrho Purrhus* apud Ennium) iuxta Glossarium vetus νόμος πολλὰ περιέχων, *lex multa simul complectens*, videtur quibusdam nomē habere à Satyris, qui gressum non figunt, sed vt sunt petulantes, incertis vestigiis feruntur: id quod haud obscurè colligere etiam is poterit, qui animum intenderit ad ea, quæ sunt *in leg. 1. in princip. Cod. de latin. libert. toll. & cap. Satyra vero. distinct. 2. & in proœm. Pandectarum. §. & primo quidem anno.* Vbi Bologninus vult esse legendum *Saturam*, quòd Imperator hoc opus ex multis bonis ad saturitatem vsque collectum commendauerit. Sed fallitur, cùm mens Imperatoris sit, necessariam esse iuris ciuilis repurgationem, quod antea primo quidem anno hoc opus iuris promiscuè, & velut per *Satyram* collectum, cùm inutilia adhuc quam plurima haberet, discētibus proponeretur. Glossarij etiā veteris sentētiā confirmat Festus, cuius verba subiicere pretiū erit operæ. *Satura*, inquit, *& cibi genus ex variis rebus cōditū, & lex multis aliis legibus confecta.* Itaq; in sanctione legum adscribitur: *Neue per Saturam abrogato* aut *derogato*. T. Annius Luscus in ea, quam dixit aduersus T. Gracchum: *Imperium quod plebes per Saturam dederat, id abrogatum est.* Et C. Lælius in ea, quam pro se dixit: *De in postero die, quasi per Saturam sententiis exquisitis in deditionem accipitur.* Meminit eius legis & Isidorus *lib. 4. c. 16.* Originum in etymo quoque, paulum discrepās à nobis. Verba eius sunt: *Satyra verò lex est, quæ de pluribus rebus simul loquitur, dicta à copia rerum, & quasi à satietate.* Vnde & *Satyram scribere*, est Poëmata varia condere.

Saturnus, Aboriginum olim rex iustus, agrorum culturæ præses, quo regnante nullum ferunt commissum fuisse furtum, Virgilio *Æneid. 7. Vitisator* dictus, quòd iis populis demonstrauerit rationem serendi vitem, veritatis parens veteribus, quod Κρόνος idem haberetur cum χρόνῳ, quod saturetur annis, accepisse nomen videtur nonnullis. Neq abhorret quod κρόνον quasi κόρον τοῦ νοῦ, id est, *mentis satietatem* nominis id accepisse affirmet Plato. Fulgentius vult etiam dictum à *saturando* propter

erogatio

erogarionem an nonæ qua Italos ad se pertraxit, vel etiam, quod deuoratis filiis(*vt fabulantur*) sit saturatus. Sunt porro alij, qui nomen eius deductum scribunt, ἀπὸ τῆς σάθης, virili quippe membro, propter abscissa quidem pudenda Cœli ipsius falce, inque mare deiecta, quod ita fictum, vt rerum semina cœlitus delapsa tempore quæq; suo coaluisse, & naturam ad propagandas istas Veneris vsũ significasse doceret. Phurnutus deducit nomen ἀπὸ τοῦ κεραίνειν, id est, à *commiscendo*. Alij satu, quòd præesset agriculturę. Vnde pingi solitus cum falce agricolationis totius signo, quam dederit ipsi Ianus à messe. Quinimo rationem inserendi & surculos faciendi posteritas illi tulit acceptam. Nonnulli Thuscum vocabulum esse volũt, & lingua Syriaca significare latentem. Vnde Latini latius interpretãtes vocabulum istud, Latium eum vocarunt. Ioannes Goropius eundem vult esse cum Noacho 4. *Orig. Antuerp.* propter inuenta & beneficia in genus humanum collata, tum quia Aborigenũ rex iustus fuit, tandem in numerum Deorum relatus est, inque sacris ipsius obseruatum, vt immolarent capite aperto, quippe veritatis Deo, cũ aliis Diuis, excepto honore, velato capite sacrificarẽt. Sed huius rei & moris rationes Plutarchus ita reddit *in quæst. Romanis*, vt propterea inductum id dicat, quod velare caput Æneæ sit institutum, Saturni autem sacrificium multo sit vetustius, vel quia veritati, cuius patrem censebãt esse Saturnum, nihil sit opertum aut occultũ. Quod autem in primis dignum notatu in immani gentilium barbarie, humanas hostias Saturno cęsas non ignorandum. Refert enim Diodorus Siculus Colossum exstitisse apud Carthaginem; cuius brachia porrecta erant in gyrum, & in ignis foueam incidisse adolescentes, quotcumque sacrificandi caussa cogebantur ad eum accedere. Atque ita proprios primum mactabant filios. Mox cùm aliquando abhorruissent à scelere, seruitia eum in vsum comparare studuerunt sibi. Subsecuta deinde est pestis, inde grauissima obsidio. Succensere itaque rati sibi Saturnum, trecentos illi impuberes sacrificarunt, eosque ingenuos. Morem hunc receperunt postea & Galli in sacrificiis Saturni, vt de Phœnicibus, Cretensibus, Iudæis, Taurica Diana, & ipso Heliogabalo taceam, imò de Iephtæ Galaaditarum principis detestabili(vt quidam putant) facinore. Sed & in Latio talem ipsi cultum institutum legimus, non quidem vt homo ad aram immolaretur, sed vt de ponte deiiceretur in Tyberim. Factum tamen id scribit Varro ambiguitate huius responsi: καὶ κεφαλὰς κρονίδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα. Ceterum abrogatum id tandem ab Hercule ex Hispania reuerso, inductumque, vt imagunculas siue oscilla ad humanam effigiem arte formata Diti offerrent, & aras Saturni colerent accensis luminibus. Atque ita Saturnalia instituta, in quibus præter sigillaria mos fuit etiam cereos missitare. Quãquam alias legatur & Gelon Siciliæ tyrannus coegisse Lacedæmonios, scripta in eam rem lege, vt ab infanticidio in posterum abstinerent Saturno regnante nullum furtum commissum fuisse dictum est ante. Hæc scilicet aurea illa ætas erat, quæ vindice nullo sponte sua sine lege fidem rectúmque colebat. Quocirca Romani etiam ædem eius ærarium fecerunt, in quo asseruabatur non solum pecunia, sed etiam tabulæ, & præter rationum libros etiam elephantini libri, in quibus continebantur 35. tribus Romanæ ciuitatis. At enim Plutarchus duas alias rationes destinati Saturni templo ærarij profert, quarum prima est, quod Saturnus creditus sit fructibus & agriculturæ præesse, vnde pecuniæ copia, atque ideo auctorem pecuniæ factum eius custodem: Altera, quod locus ille

munitus conspicuus, ab insidiis fuerit tutus. Cyprianus eam ob caussam hoc institutum scribit, quod primus in Italia signauerit nummos, quos postea ita percussit Ianus, vt vna in parte sui capitis effigies, in altera Saturni nauis, qua is appulerat in Italiam, esset expressa. Ad hanc ædem deducebantur exterarum regionum legati sua profitentes nomina apud ærarij præfectos, & quidem eum in finem, quod Saturnus, cum peregrinus fuerit, etiam hospitibus gauderet, vel quod hospites olim munera à Quæstoribus ærarij acceperint. Vtque addam nonnihil ex Theologia Poëtarum, qui genitalia Cœlo patri præsecta eum abiecisse fingunt in mare, atque inde natam Venerem, ita quidem interpretor, vt significare voluerint igneum semen humori permixtum generationis fuisse principium. Falcem illi tributam volunt, quòd à tempore omnia incidantur, prosternantur & labefactentur. Nam, vt Epigramma habet, ψύχει καὶ πέτρην ὁ πολὺς χρόνος, οὐδὲ σιδήρου φείδεται. Quod eadem in Sicilia occultata prædicetur, ob frumenti rerumque victui necessariarum in ea fertilitatem excogitatum. Vinculum istud laneum, quo ligatum eum per annum ferunt, at solui ad diem sibi festum, id est, mense Decembri; docet semen mense decimo in vtero in vitam grandescere, quod donec erumpat in lucem, mollibus naturæ vinculis detinetur. Missum eum in tartara tenebrosa canit Ouidius, *Metamorphoseön quarto*, idque ita haudquaquam accipiendum, quasi apud Inferos vinculis fuerit constrictus, cùm fati & mortis expertes sint Dij, sed potius de carcere, in quem coniectus fuit à Ioue; cùm Titanum præsidio fisus incassum eum regno deturbare conatus esset, intelligendum, idque ex mente Dionysij Halicarnassæi. Astrologis eius stella est frigida, *sicut & Cicero testatur 2. de natura Deorum*. Caussa est, quòd longissime recedat à Sole sursum, quo is penetrare nequit, sicut ad inferiores Planetas. Siccitatis eiusdem stellæ ratio est, quod longiori interuallo dissita sit à terra. In quacumque domo reperitur, maximè in sexta, octaua & duodecima, ærumnarum calamitúmque est auctor. Trigesimo anno ad breuissima suæ sedis principia regreditur. Ab ipso porro loca edita Saturnia vocati in Italia, præsertim & Sicilia, scribit Diodorus. Ab eadem origine Saturnia terra dicta Italia, & mons iste, vbi postea Capitolium fuit, & in quo habitasse creditur, cùm esset in viuis, Saturnius, vt & *ciuitas Saturnia*, imò *porta Saturnia* Romæ, quam Iunius *Pandanam* dixit. Descendunt & hinc Saturnalia Saturni feriæ, quæ celebrari solebant mense Decembri, qui inde Genialis dictus *Fastorum 4.* At vno tantum die antiquitus, hoc est, decimo quarto Calendar. Ianuarij. Nam cùm C. Cæsar duos dies adiecisset huic mensi, decimo sexto celebrari cœperunt. Qua de caussa cum vulgus ignoraret certum Saturnaliorum diem, aliquibus ea cum Cæsare celebrantibus *16. Calend.* aliis more veteri 14. Cal. cœpta sunt celebrari pluribus diebus, & primum quidem tribus, sicut Augustus iussit in legibus iudiciariis, inde septem diebus, è quibus, quinque tantum habebantur festi. Saturnalia autem hæc multis seculis præcessisse cunabula vrbis Romanæ, auctor est Macrobius. Probat enim Philochori testimonio Cecropem primum Saturno & Opi, ceu frugum ac fructuum repertoribus, aram in Attica statuisse, eos autem Deos pro Ioue & terra coluisse, atque adeo instituisse, vt frugibus ac fructibus coactis vescerentur patresfamilias vna cum seruis, cum quibus patientiam laboris in rure colendo tolerauerãt: Delectari enim Deũ

honore

honore seruorum, contemplatione laboris. Græci festos hos dies *κρόνια* dicebāt, quo vocabulo antiquissimus poëta L. Accius in suis poëmatibus est vsus. Hisce diebus iocorum atque lętitię plenis piaculum erat sumere bellum, aut pœnas à nocente exigere. Domini excipiebant seruos liberalibus conuiuiis, ipsimet seruilibus fungētes muneribus. Quinimmo mancipiis quiduis liberè loqui licebat. Athenæus eandem consuetudinem & morem prodit libro 14. his verbis: *ταῖς τῶν κρονίων ἡμέραις ἔθος ἐστὶν ῥωμαίων παισὶν ἑστιᾶν τοὺς οἰκέτας αὐτοὺς τὰς τῶν οἰκετῶν ἀναδεχομένους λειτουργίας.* Ad hunc Saturnaliorum morē & libertatem alludit etiam Horatius *lib. 2. Satyr. 2.* hoc modo:

Age, libertate Decembri
(Quādo ita maiores voluerūt) vtere, narra.

Lucianus *ἐν τοῖς πρὸς κρόνον* Saturnum sic loquentem inducit: *καὶ διὰ τοῦτο ἁπανταχοῦ κρότος καὶ ᾠδὴ, καὶ παιδιὰ, καὶ ἰσοτιμία πᾶσι καὶ δούλοις, καὶ ἐλευθέροις, οὐδεὶς γὰρ ἐπ' ἐμοῦ δοῦλος ἦν.* Quin eo tempore pileos libertatis signum gestabant serui, & calceis ingenuorum induebantur, *teste Porphyrio.* Quapropter rectè Catullus ad C. Licinium Caluum Saturnalia optimum diem appellat, vtpote repræsentantem imaginem aurei istius seculi, quod Saturno regnante fuisse dicitur. Nec omittendum, in Liberalibus cùm Poësis alia genera, tum inprimis veteres comœdias, in quibus perstringebant hominum vitia, fuisse adhibitas. Simili festiuitate fere sunt vsi Cretenses in Mercurialibus suis, in Peloriis Thessali, Athenienses in Anthisteriis. Existimant eruditi originem traxisse hoc festum ex Scenopegiis populi Iudaici, quæ agitabantur ab illis mense Thisri septem dierum spatio, collectis & reconditis in hortea fructibus, quo tempore tam seruis, quàm liberis, sub tentoriis feriari ac epulari cum lætitia fuit concessum, *vt constat ex 23. Leuit. & 16. cap. Deuteron.*

* *Saturnus* est sidus secretioris illius sapientiæ, quæ sempiterna constantiā, sui similis, quoniam nihil extra se habet, infinita scilicet, recurrit in seipsā. Quapropter ille suos vorasse liberos creditus est: vt vnde illi principium ducerent, eodem quoque, videlicet, ad suum finem reducerentur. *Rhea* perennis ille fluxus est (quod & nomen indicat) sui ipsius contemplationis: ex qua gignit id ille, quod reciprocat in eūdem. Nulla namque in Deo rectæ lineæ fit designatio, quia caret extremis. Ne verò circulari sola illa intima cognitione semper oblectaret sese, quin eam proferret atque produceret ad sui participationē; infinita bonitas oblata est ei, ab ipsa cōtemplatione, id est, à Rhea, Batylon. Hunc enim lapidem vocant illum suppostitium. Quocirca seruati sunt liberi tres, alius post alium. Primùm igitur est rebus communicata vita. Hoc sanè *Iupiter* agnoscitur, vitalis autor Spiritus (omnibus origo eadem, *ζεὺς ζῆν, ζῶν*) ac forma ipsa. Deinde *Neptunus*, qui esset materia. Nam quæ *ὕλη* Græcis dicitur, sapientibus Chaldæis priscis aquā significauit, cuius autor ille peculiari nomine nuncupatur. Ab illis nanque totius arcanę sapientiæ mysteria demanarunt. *Dis* autem Saturni tertia proles fuit, qui designat corruptibiliū rerum consumptionem. Igitur neque Iouem deuorauit Saturnus: id est, vitā concessit rebus ita extra se, vt ab illis non excludatur: in eas ita se inspirans, vt in illis non sit inclusus. Neque Neptunū: propterea quòd fluxis rebus opus erat reparatione, quæ humore subinde reposito succos instauraret. Vt & ad consistendum esset materia sub forma, id est, Neptunus sub Iouis imperio, & ad rerum iam constitutarum conseruationem deficienti priori materiæ supplementum. Neque Ditem; quòd is rerum est earum meta vltima, quæ termino finiuntur. At ille quo, quando, quoto finiatur: Hæc acutissimè, vt omnia, eru-

XX 3

ditissimus *Scaliger* Commentar. *in lib. 1. de Plantis*.

Satyra, quæ à paruis initiis progressa, quippe ab Atheniensium mere, qui per agros dispersi & dediti agriculturę, cum soluti ab opere rustico genio indulgerent, iocularia quædam spargere solebant conuitia, tandem etiam ex plaustris peruncti fęcibus ora inuehi in corruptam hominum vitam, nomen suum arcessere videtur à Satyris Liberi patris comitibus sub quorum ascititia forma, cùm Poëtæ primùm comœdiam dictis iocularibus respersissent, inde etiam Satyros *capri pedes* cornibus insignitos ad excitandum risum, & Silenos tunicis ornatos villosis & florum varietate distinctis induxissent. Tandem re à risu & ioco in artem versa ausus est primus Liuius Andronicus, arguméto fabulam inserere, & ridicula versibus intexere: Vnde exodia emanarunt, quæ conserta fabellis potissimum sunt Attellanis. Differebant tamen, quòd in Satyricis introduceretur aut *Satyrus canus*, *Satyrus barbatus*, *Satyrus imberbis*, aut si qua alia ridicula sunt & Satyris similia, vtpote Sileni & Fauni; in Attellanis autem intercedebant personæ turpes, quæ dictis liberioribus improbisque gestibus auditorum curas seueritatémque relaxabant. Atque hæ in Oscorum ciuitate Attella primum inuentæ. Sed enim cũ huic libertati & licentiæ in aliis etiam honestis personis carpendis ac traducẽdis nullus adhiberetur modus, lata Romæ lex est in eos, qui malum carmen in quempiam scripsissent. Qua quidem ratione factum, vt verterint tandem scribendi modum formidine fustis ad benedicendum delectandúmque redacti, *vt ait Flaccus*. Nouissimè tandem excogitauit hanc Satyram homo politi ingenij Lucilius, non solùm Q. Metellum & L. Albutium summates viros perstringens, idque nominatim, verum etiam vniuersum populum Romanum probrosis carminibus lacerans, neq; etiã mortuis parcens. Et quamquam Horatius dicat ipsum fluere lutulentum, tamen multorum iudicio magnam inde gloriam reportauit, vsque adeo vt nonnulli Horatio & Persio eum prætulerint. Edidit inde & Satyram carminibus variis refertam Ennius, præter Ennium Pacuuius, imò Romanorum doctissimus Varro diuersas, quas alij quidem Cynicas, ipsemet *Menippeas* appellat, in quibus emendatius edendis multum laboris posuit eruditus vir, ipsiúsque humanitatis exemplar, Ausonius Popma Frisius. Menippum Cynicum imitatus creditur in illis, cuius multa apud Lucianum mentio. Siquidem vt ille libros scripsit risu plenos ex Deorum persona ad Physicos, Grammaticos & Mathematicos, item testamenta & Epicuri fœtum, ita multa humanitate hilaritatéq; suas satyras cõspersit, admixtis plurimis ex media Philosophia. Quocirca volunt nonnulli dictam satyram à satyra lance, quę referta variis primitiis inferri solebat Deorum sacris, quasi à copia & rei saturitate nomen haberet: Cuius lancis etiam Virgilius meminit, cum ait: *Lances & liba feremus*. Alij deriuari putant à quodam farciminis genere, cuius Varro in Plautinis quæstionibus meminit his verbis: *Satyra est vbi passa, & polenta & nuclei pinei ex mulso conspersi: ad hæc alij addunt, & de malo punico grana*. Sunt alij, qui à Satyra lege multa simul complectente, & cuius in *Satura* mentio facta est, deducunt. Si quis plura de Satyra velit, Iulium Cæsarem Scaligerum videat, *lib. 1. Poetices cap. 12*.

Satyrus. Satyri pernicissimum animal (*quod Plin. scribit*) in subsolanis Indorum montibus tanquam quadrupes, attamẽ rectè currentes, & effigie humanæ caprinis pedibus corpore villoso, quique capi, eodem teste, non possunt propter velocitatem nisi senes aut ægri, nomen accepisse creduntur ἀπὸ τῆς σάθης membro virili, quod in libidinẽ sint propensi. In

si. Inde Ouid. *Me Satiri celeres (syluis ego tecta latebam) Quæsierant rapido turba proterua pede.* Hinc forte Bacchi finguntur comites, qui est Deus lætitiæ, inque veterem comœdiam, vt iocularia & lasciua iactarent inter se, sunt introducti, repræsentantibus eorum personas mimis. Apud Romanos primum id factum à Liuio Andronico. Inde eos à iuuentute fuisse remotos & aliquando post in Atellanas fabellas demigrasse indicare videtur Liuius *lib. 7. sicut refert ex ipso Manut.* Nudos eos in tragœdiã induxit Horat. vt quidem saltarent & acutè dicta proferrent, eo quod Tragœdia per se destituatur facetiis & risu. sed reiectos à Sophocle, vt suam illa tueretur grauitatem, prodit in arte Poetica Aristotel. Habitus eorum constabat ex tergoribus hircinis, horrentibus in vertice setis. Scribit Hieron. Antonio Eremitæ visum homunculum naribus adũcis, fronte cornibus aspera, cuique corporis extrema desinebant in pedes caprarum, eumque interrogatum *quis esset* respondisse: *Mortalis ego sum vnus ex accolis eremi, quos vano errore delusa gentilitas Faunos, Satyros & Incubos colit.* Dicitur & Satyrus (*referente id Plutarcho*) captus & ad Syllam deductus. Qui sæpe interrogatus, quisnam esset, vocem edidit tãdem asperam & mixtam ex equino hinnitu & hirci balatu. Denique nõ omittendum, quod Phurnutus Satyros nominatos velit ἀπὸ τῦ σεσηρέναι, quod ridendo ora distendant. Idem σκιρτὰς vocat, ἀπὸ τῦ σκαίρειν, id est, *saliendo* & σκινίδας ἀπὸ τῦ σκινῶν, id est, *furendo* vel *sæuiendo.* Strabo nominat Satyros montes prope Pyrenæos & Satyrum fluuium in Aquitania.

* *Satyri* dicti sunt (inquit Scaliger, poetic. lib. 1. cap. 12.) Bacchi comites, & Tityri, & Sileni. Ælianus Satyros deducit ἀπὸ τῦ σεσηρέναι, quia essent dicacissimi: sicuti σιλλοὺς, παρὰ τὸ σιλλαίνειν: σιλλὸν enim ψόγον interpretantur, μετὰ παιδιᾶς ὀνειδίζειν, contumeliam cum ioci acerbitate. Satyrorum id etymon alibi confutauimus. σάθη Salacitatem dixêre veteres. Nihil capra salacius. Capripedes Satyri: quos item Tityros dictos aiunt. Tityrus autem capellam significauit priscis Æolensibus. Idcirco in Liberi patris festis, quibus tragœdiæ recitatētur, nimirum illius socij ac ministri cæteris ludis adiungebantur. Idcirco falluntur qui putant Satyram esse Latinam totam. A Græcis enim inchoata & perfecta primùm. At Latinis deinde accepta, atque extra scenam exculta. Quamobrem non à Satyra, vel lege, vel lance dicta est, vt frustra ac temere satagunt Grammatici. Quin has à Satyris dictas puto cum lancibus enim prodibant, & canistellis pomorum omni genere plenis, quibus Nymphas allicerẽt. De Satyrica Græcorum Poësi, & Romanorum Satyra, libri duo extãt eruditissimi Casauboni, quæ continent multa in illud argumentum obseruatu digna. Ex lib. 1. sequentia dicta collegimus. σάταρ aut σάτηρ Dorum dialecto ludere significabat: vnde & διασάτηρ pro διαπαίζειν, Lacedemonij vsurparunt, teste Hesychio. Iuuat coniecturam, quòd Attici & Iones Satyros vocarunt φῆρας siue φηρέας, vt apud Hippocratem obseruat Galenus. Etiam Poetarum principi φῆρες sunt Centauri, quibus fuit cum Satyris commune genus. quàm bene Satyris hoc etymon conueniat, sciunt qui meminerunt φιλοπαίγμονας, à Poetis eos vocari, & semper ludibundos induci. Quoniam verò antiquissima quæque Græcorum verba Hebraicæ sunt originis, non absurdè aliquis putet σατύρους quasi שעירים *Saturim*, esse dictos, qui in speluncis atque montibus latere putabantur, vnde in hominum conspectum rarò venirent. Sic haud dubiè ab eadem radice μυστήριον vox deriuata Græcis; nõ vt nugacissimi eorum scribũt grammatici, παρὰ τὸ μύσαντας τηρεῖν. מסתור *Mistor*, siue *Mistur*, res aut locus absconditus. indue hoc verbum formatione Græcanica,

Græcanica, fiet μυςάριον siue μυςήριον Hæc ille.

Satyriasis morbus viris & mulieribus communis, in quo veretrum vel coles propter salsum & acrem effluentem humorem cum magno prutitu arrigitur, à lasciuis illis Satyris, de quibus modò est dictum, nomen inuenit.

Scææ portæ ciuitatis Troiæ, inde nomen arcessere dicuntur, quod in sinistra vrbis parte exstiterint (σκαιὸς enim *sinister*) vel ab opifice Scæo, vel quòd sinistræ fuerint Troianis, cum receptus per eas equus Dureius exitium intulerit. Per has Troes etiam exierunt in prælium: Vnde δαρδάνιαι πύλαι dictæ. Seruius enarrans illud Virgilij, *Scæaque amplector limina portæ*, ait: *Scææ porta dicta non à pugnis ante se factis sanis, id est, malis (nam & antea sic dicta est) nec ab itinere ingressis scæuo, id est, sinistro; sed à cadauere Laomedontis, id est, scæomate, quod in eius fuerat superliminio.*

Scæua, qui dextram agiliorem habet sinistra, qualem morbosum non esse scripsit Vlpianus; ἀπὸ τῆς σκαιᾶς χειρὸς, id est, *manu sinistra* nomē inuenit. Hinc Glossarium vetus: *Scæua*, ἀριςερὸχειρ. Nomen id inditum legimus fortissimo centurioni, qui Pompeianis irrumpentibus in castra Cæsaris, cùm reliqui fugæ se darent, solus pedem firmans, & statione sua persistens diu hostium impetum sustinuit, scuto 120 ictibus, vel (*vt ipsemet scribit*) ducentis & triginta perforato, vel (*vt Plutarchus*) centum & triginta, vel denique centum & viginti ex ipsius Tranquilli mente. Verba huius sunt. *Scæua excusso oculo, transfixus femore, & humero, centum & viginti ictibus scuto perforato, custodiam portæ commissi castelli retinuit.* Nec ingratè prosequutus hoc facinus est Imperator, qui fortissimum virum ducentis millibus æris donauit, & ab ordine octauo ad Primipilum traduxit.

Scæuola Mutius ex Porsenæ historia notus apud Liuium, qui, cùm manus in rege trucidando aberrasset, vt sumeret quasi vindictam, immoto & imperterrito vultu, spectantibus cum admiratione hostibus, dextram concremauit, ab eadem Græcæ vocis origine, quippe ἀπὸ τῆς σκαιᾶς χειρὸς, id est, *manu sinistra* nomenclationem deducit. Ab hoc Mutio traxit postea cognomen Mutiorum familia, quæ præstantissimos viros dedit cùm in Reip. administratione, tum in iuris ciuilis scientia, quam sibi quasi propriam vindicauit. Inter hos præcipuum dixerim P. Mutium Scæuolam, qui de iure ciuili scripsit libros decem, multum etiam memoria valens; sicut Cicero refert 1. *de Oratore*. Idem Iurisconsultum describens ait hoc modo: *Sin autem quæreretur, quisnam Iurisconsultus verè nominaretur, eum dicerem, qui legum & consuetudinis eius, qua priuati in ciuitate vterentur, & ad respondendum, & ad agendū, & ad cauendum peritus esset*: Et ex eo genere S. Ælium, M. Manilium, & P. Mutium nominarem. Consulem eum fuisse indicat Cicero in Oratione pro domo: *post consulatum factum Pontificem Maximum liquet ex 2. de Oratore* Habuit & locum inter Oratores, quòd dixisse eum scribat valde prudēter & acutè, & paulò etiam, quàm multi æquales, copiosius. Cum autem à grauioribus curis ac studiis respiraret, pila eum & alea lusisse ad fessas laboribus vires refocillandū testatur Valerius Maximus, & ex Valerio Petrarcha, dubia tamen mihi fide in viro tot occupationibus districto.

Scalæ. Rectè à scandendo dictas scalas ait Isidorus. Hærent enim parietibus apud Poëtam. Addit plurali numero dici, etiamsi sint vnæ. At numeri tantùm pluralis nomen esse, vt literæ, falsum, cùm & scalam agnoscant auctores boni. A scalis porro *Scaligerorum* familiæ appellatio.

Scamnum vox origine Græca, sed quæ tamen vt Latina vsus est Hieronymus ad Pammachium, & Ambrosius cap. 13. de Heliæ ieiunio, olim ὑπὸ τοῦ σκήμα-

τος,

τῷ, id est, *saltus terminus*, qui in Pentathlo præsertim τοῦ πηδήματος καὶ ἀλτικοῦ γένους fiebat, ducto sulco, vel longa linea, ἀπὸ τοῦ σκάπτειν, id est, *fodiendo* videtur deduci. Hinc ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν prouerbium. Eandem sanè rem in loco certaminis Lucianus, apud quẽ Anacharsis de agonibus agit, ὀρύγματος nomine designauit, & vetus glossarium reddidit *fossam*. Sunt proinde, qui theatri caueam exponunt. Etsi alij, inter quos Cœlius Aurelianus Medicus, *transcensum lignorum* intelligant, quòd tignis vel trabibus appositis intra certa spatia olim exercerentur.

Scamnum, à scandendo Varroni libro *de lingua Latina*, quòd scanderent eo in lectum. Hinc Glossarium vetus: *Scamnum βάθρον*. Est & scamnum vel scabellum idem Latinis, quòd ὑποπόδιον, cuius in sacris mentio.

Scandalum propriè lapsus & offensio pedis ἀπὸ τοῦ σκάζειν, quod idem esse volunt cum σχάζειν aut χωλαίνειν, quorum primum *abrumpere institutum*, alterum *claudicare* significat. Alij deducunt ab Hebræo כשל, quod est, *cadere præ offendiculo, in quod aliquis ambulando impingit*. In sacra scriptura sæpe refertur à corpore ad animum, vt cùm Paulus scribit Rom. 14. μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον, & cùm Petrus Christum nominat *cap.2.Epistol.2.* λίθον προσκόμματος, καὶ πέτραν σκανδάλου. Ita Dominus Christus Matthæi 18. *Necesse est*, inquit, *vt veniant scandala, veruntamẽ væ homini isti, per quem offendiculum euenerit*. Idẽ Saluator censum soluit. *Matth. 17.* ne scãdalum præbeat. Et Matthæi 26. πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, *omnes vos ista nocte offendemini in me*, id est, *discessuri estis à me, cruce mea, & calamitate offensi*. Est autem scandalum duplex, quippe acceptum & datum. Acceptum, cùm mali vera doctrina & moribus bonis offenduntur, sicut *Matth. 15.* præbet Iudæis offendiculum sententia Christi, *quod nihil externum reddat hominem immundum*. Item *Ioann. 6.* quòd se panem cœlestem vocet, *9. Matthæi*, quòd Paralyticum sanet, vt & Baptista Herodiadi, cùm eam reprehenderet, & Ieremias in populi corruptos mores inuectus. Datum est verò scandalum, quo improbi offendunt bonos & pios siue id moribus, siue doctrina fiat. Passim illud seueriter prohibitũ à Domino, *vt Luc. 17. Matth. 17. & 16.* Quam sit autem multiplex atque adeo, quot modis præberi queat, cum non sit huius loci, discutiendum aliis relinquo.

Scapha vnde, nisi ἀπὸ τοῦ σκάπτειν, id est, *effodiendo* commodè deduci queat? Est autem nauicula, quæ consequitur naues maiores. Scaphulas verò ex arundinibus Semiramidem fecisse, apud Diodorum legas *lib. 3.*

Scatinia lex, cuius Quintilianus meminit *lib. 4. cap 2. & libr. 7. capit. 4. Cicero 8. familiarium Epistolarum Epistola 12. & 3. Philippica. Iuuenalis Satyra 2* iuxta Paulum Manutium, à C. Scatinio Aricino Tribuno plebis est lata in eos, qui sollicitassent alienam pudicitiam, vel suam, vt paterentur muliebria, prostituissent, pœna decem M. numûm irrogata. Ciceronis verba Philippica 3. sunt hæc: *Quòd autem municipium non contemnit is, qui Aricium tantopere despicit vetustate antiquissimum?* Hinc *Scatinia*, hinc *Voconia leges*. Ausonius etiam in mollem: *Scatiniam metuens non metuit Titiam*. Atque eà lege quosdam ex vtroque genere condemnasse Domitianum, apud Tranquillum legas. Falluntur, qui latam eam existimant in pedicones, nomen adeo suum ab eo Scatinio accepisse, qui *auctore Valerio libr. 6.* ausus est de stupro appellare M. Claudij Marcelli Ædilis Curulis filium, & postea accusante patre est condemnatus. Etenim leges non à damnatis aut reis, sed à latoribus accipiunt nomen. Renouauit eam, cùm referret in suam Iuliam de adulterio & pudicitia, Augustus,

grauiori imposita pœna, *teste Iustiniano 4. Institutionum, titulo de publicis iudiciis.*

Scaptia Tribus, vti Festus habet ab vrbe Scaptia nomen accepit, quam Plinius cum aliis in Latio nominat. Meminit eius Suetonius *in Augusto.*

Scauri, sicut & *Vulgi*, *Varia*, *Vatinij*, nomen habent à variis suris & cruribus pedum intortis. Scaurorum familia in Scauro Mamerco maiestatis reo fertur exstincta.

Scazon, versus imperfectus seu numeris destitutus, quales χωλιαμβοι, ἀπὸ τοῦ σκάζειν, i. *claudicādo* deducit nomē. Talis iste Martialis: *Apollinarem cōueni meum.*

Scelus, σχέτλιος: vel ὡς σκέλετον σῶμα *aridum & proiectitium corpus.*

Scelerata porta, eadem, quæ *Carmentalis*, tandem hoc nomen est consecuta à scelere, quòd trecenti Fabij (*sex alios addit Festus cum quinque clientum millibus*) per eam egressi aduersus Hetruscos ad Cremeram amnem omnes sint interfecti. Qua de caussa factum, vt eā portā postea intrare aut egredi ominis sit habitum loco. Via, quæ ad hanc portam tendebat, proxima fuisse legitur Iano *Fastor.2.* ipsiq; Ouid. astipulatur Liuius. Fuit & Romæ *sceleratus vicus*, in quo Tullia Seruij filia natura ferox carpentum agi iussit per corpus interfecti patris, cùm auriga pauidus frenos inhiberet. Campus etiam *sceleratus* dictus, in quo proximè Collinam portam Vestales humari solebant viuæ propter incestum. Adde castra scelerata, in quibus Drusus Liuiæ Drusillæ filius post deuictos hostes diem obiit supremum anno ætatis 30. *vt tradit Paterculus*, inter Salam & Rhenum, *vt scribit Strabo libr. 7.* Dicitur & *Herba scelerata* Apuleio *Sardonia*, quam Latini *ranunculum* vocant. Ea in potu aut cibo sumta *iuxta Dioscoridem* mentis abalienationem facit, tandem cum labiorum contractione mortem inferens.

Scena, Theatri frons & ea pars, quę ab vno cornu ad alterum deducebatur cū quadā coopertura, ex frōdibus & ramis primis temporibus nempe ante theatri vsum, vt ita protegerentur ab aëris iniuria, ἀπὸ τῆς σκιᾶς, i. *vmbra* arcessit nomen, quod ipsemet Alciatus ad *l. equos. C. de Spectaculis, li. 11.* affirmat, nec reprobatur à Cassiodoro. Erat autē scena aut versatilis, cū verteretur machinis quibusdam, vt aliam picturę faciem ostenderet: Aut ductilis, cùm tabulatis tractis hac & illac nudaretur interior picturæ species, multis interim columnis & epistyliis fulta. Pollux cùm agit περὶ μερῶν θεάτρου, scribit hoc modo: μέρος θεάτρου, καὶ πυλὶς, καὶ ψαλὶς, καὶ κατατομὴ, κερκίδες, σκηνὴ, ὀρχήστρα, λογεῖον, προσκήνιον, παρασκήνια, ὑποσκήνια, *theatri pars est portula, lapides oblongi in fornicato portarum aditu, cuneus, scena, orchestra, pulpitum, scenæ vestibulum, locus capacior iuxta scenam, in quo instrumenta ad ludos necessaria reponebantur, & alius locus sub scena.* Alij quatuor tātùm theatri partes præcipuas numerant, *scenam, orchestram, proscenium & pulpitū.* Pergit Pollux καὶ σκηνὴ μὲν, ὑποκριτῶν ἴδιον, ἡ δὲ ὀρχήστρα, τοῦ χόρου. Scena erat histrionum propria, orchestra chori. Atque alia rursus Tragica scena est columnis & Deorum signis ornata, alia *Comica* ædificiorum præferens figuram, alia deniq; *Satyrica* syluis & mōtibus inumbrata, imò speluncis, viridariis, & aliis rebus agrestibus topiarij operis in modum. Plura de ornatu Scenarum apud Vitruuiū & alios inuenias. A scena porro dicti sunt scenici ludi, quòd in scena, id est, vmbra (nam hinc scenæ nomen, *vt antea dictū*) peragerentur. Libero vt plurimum erāt sacri, & ex edicto prętoris tibiis, cantuque celebrabantur, ductuniq; nefas ingruente bellorum tumultu eos omitti. Primum autem instituti leguntur Romę anno ab V.C. fere 390. cùm morborum vis ingens grassaretur per vicos & regiones omnes, nec vllum pateret effugium à tanta lue. Ludionibus enim accitis ex Hetruria celebrarunt eos apparatu

paratu magnifico, adhibita insuper saltatione, quòd vel eo modo Deos placatum iri sperarent. At alij ludi præter scenicos dudum ante, quippe regum tempore, & omnino magnificentius à Tarquinio Prisco, quàm ab aliis, qui eũ præcesserunt, sunt agitati. Is enim primum locum designauit ad faciendum circum, qui postea Maximus est dictus, sedesq; insuper equitibus & Senatui diuisit certas, vnde spectarent. Denique moneo scenicos auctores, *vt est mutabile vulgi iudicium*, habitos olim Romæ in pretio, concessis etiam præmiis, rursus hanc artem adeo probro eisdem versam, vt legibus Romanis omni excluderentur honore.

Scenopegia, tabernaculorum festum, cuius fit mentio *Leuit. 23.* vbi docetur eum in finem institutum atque mandatum, vt annuo ritu in memoriam reuocarẽt, 40. annos patres in Eremo sub tabernaculis vixisse, ducente & protegẽte eos mirabiliter Deo, nomen habet à tabernaculis figendis. Est quippe *πήγνυμι figo, σκηνὴ vmbraculum* vel *tabernaculum*. Fallitur Plutarchus *in Symposiacis*, cùm in Bacchi honorem celebratum putat hoc Festum apud Iudæos, eundemque esse *Adon* cum *Baccho*.

Sceptrum iuxta Etymologicum magnum *βασιλικὴ ῥάβδος*, *regia virga vel baculus*, vt satis ex Homero liquet, qui passim regibus à Ioue tributum canit, (est enim omnis potestas à Deo, atque adeo regnant per eum reges) nomen arcessit ἀπὸ τοῦ σκήπτεσθαι καὶ ἐπερείδεσθαι αὐτῷ, πλεονασμῷ τοῦ ρ. *quod nimirum ei innitere ntur*. Hinc σκηπτοῦχοι βασιλῆες Homero Odysseæ β. recteque monet Eustathius Il. σ. σκῆπτρον οὐ μόνων βασιλέας ἀλλὰ καὶ θέμιδος εἶναι σύμβολον. Inprimis vero Ioui attribuitur, quippe qui rex sit hominum Deorumque. Inde Ouid Metamorph. 1.

Ergo vbi marmoreo superi sedere recessu,
Celsior ipse loco, sceptroque innixus eburno,
Terrificam capitis concussit terque quaterque
Cæsariem, cũ qua terrã, mare, sidera, mouit.

Trogus existimat tẽpore belli Troiani sceptra regũ fuisse hastas, cũ inquit: *Per ea adhuc tempora reges hastas pro diademate habebant, quas Græci sceptra dixere.* Itaque apud Euripidem in Hecuba λαὸν εὐθύνων δορί, non in aliam sententiam accipit Turnebus, quam vt hastę nomine sceptrũ intelligatur. Addit Iustinus *lib. 43. Nam ab origine rerum pro Diis immortalibus veteres hastas coluere.* Quamquam verò tã impudens esse nolim, vt planè hic euertere coner sentẽtiam, vel potius suspicionem viri magni, tamẽ vt faciam cũ illo prorsus, efficiet nũquam. Nam vt credam hastam fuisse, qua Vlysses apud Homerum verberauerit Thersiten, induci non possum. Nec hastam fuisse persuaserit sceptrum illud, quod in fœdere firmãdo fortè manu gerebat rex Latinus *Æneid. 12.* Illud verum, tẽporibus priscis in caussis diiudicãdis & feriẽdis fœderibus reges adhibuisse sceptrum, tanquam iuris & veritatis insigne, solámque eius erectionem vim sacramenti obtinuisse, sicut Arist. *Polit. 7.* docet his verbis: καὶ πρὸς τούτοις τὰς δίκας ἔκρινον. τοῦτο δ' ἐποίουν οἱ μὲν οὐκ ὀμνύοντες, οἱ δ' ὀμνύοντες. ὁ δ' ὅρκος ἦν τοῦ σκήπτρου ἐπανάτασις. Ex Ægyptiorum monumentis illud notabile, quod regia sceptra parte superiori insignuerint ciconiarum capitibus, vngulis fluuialis equi, quẽ alio nomine *Hippopotamum* dicũt, inferiori parti appẽsis. Quo quidẽ Hieroglyphico innuere volebãt, colendã & suspiciendã pietatẽ esse cõtra deprimendam & pessundandam impietatem, quæ indicatur per Hippopotamum, qui ab ineunte ætate patri infestus sæpe eum ad pugnam prouocat. Quòd si acciderit eum superari, matris etiam coitum affectat. Si superare non potest, differt donec adolescat. Tum robustior factus adoritur eum, victumq; & neci datum impiè dilaniat.

Schisma nihil aliud, quam sectio, ἀπὸ τοῦ σχίζειν, id est, *secando*, quippe ligna,

quorum frusta decussa, dicuntur *σχίδακ αἱμηκραί*, nomen arcessit. Sunt & assulæ *σχινδαλμοὶ* Græcis. Hinc per metaphoram translata res ad diuersam animorum sententiam, diciturq; *schismaticus*, qui se abscindit ab vnitate Ecclesiæ, qualis olim Nouatus, veniam lapsis negans post acceptum baptisma. Ex schismate vt plurimum oritur hæresis, *vt docet Augustinus contra Donatistas*, etsi crimen sit hæresi leuius per se, *teste Tertulliano lib. de præscript. Hæreticorum.*

Schola nomen Græcum, at iam Latinum diuturna possessione, *ἀπὸ τοῦ σχελῆς*, id est, *otio nominis habet auspicium.* Inde Ausonius: *Græce schola nomine dicta est, Iusta labor. feriis tribuantur vt otia Musis.* Sed quodnam illud otium? Philosophicum, non turpe. Illud commendatum à Socrate legimus, cùm *ἀργίαν* vocaret *τῆς ἐλευθερίας ἀδελφήν*; & à Seneco, cùm *solos otiosos sapientiæ* vacare diceret; à Catone denique, cùm affirmaret *non minus otij quàm negotij clarorum virorum rationem esse reddendam.* Hoc verò iure dicas desidiam vitiorum magistrã, malorum omnium radicem & caussam, quippe quòd docet *ἀτάκτως περιπατεῖν*, & ab instituto diuinitus ordine seducit, lege de laboribus manuum euersa. De otij huius sectatoribus rectè Hesiodus:

τῷ δὲ θεοὶ νεμεσῶσι καὶ ἀνέρες, ὅςτις ἀεργὸς
ζώει κηφήνεσσι κοθούροις ἴκελος ὀργὴν,
οἵτε μελισσάων κάματον νήπινον ἔδουσι

Sit itaque dicta schola ab otio honesto & manuarij operis vacatione, cùm interim, qui in ea versantur scholastici, multis occupationibus districti mentem exerceant: quo apti esse possint aliis instituendis. Quo respicit Festus, cùm inquit *dictas scholas à Græco σχολάζειν, id est, vacando, quòd ceteris rebus omissis pueri vacare debeant liberalibus studiis*, id quod omnes viri magni fecerunt à teneris (vt aiunt) vnguiculis, Cicero, Hortensius, Seneca, Aristoteles, Plato & Demosthenes, cuius vt scripta lucernam olere dixit Pythius Apollo, ita ipsemet interrogatus, *quomodo ad eam dicendi gloriam peruenisset*, respondit: *Plus olei, quam vini consumendo.* Aut si omnino deriuatum hoc nomen à turpi otio velit pertinacior aliquis, per antiphrasin licet vt fiat, quale admissum est etymon à Grammaticis nostris in *luco, bello, Parcis & Eumenidibus*, sicut alias est annotatum. Ea ratione dixisse mihi videtur Scipio, si quid aliud, sapientissimè, *nunquam se minus esse otiosum, quam cùm esset otiosus.* Innuere volebat, cùm veluti feriaretur à corporis labore, tum vel maximè sensum omnium studio & meditatione occupatum fuisse animũ. Testor ipsus, qui iam dudum saxum hoc volui, sæpenumero adeo me redeuntibus illis in orbem, scholasticis, *inquam*, laboribus interdiu defatigatum, vt haud credam baiulum vllum aut restiarium grauiori labore perfunctum, aut ita confectum & labascentem sub onere suo, vbi serus aduenit vesper. Nesciunt cerdones, sutores, pistores, veteramẽtarij, capsarij, fullones, & alij id genus homines, quid sit versari in literis seriò. Imò plurimi docti ignorant, quid sit formare balbutiens puerios. Deus bone, quot inuoluimur difficultatibus! Quot curæ transuersum rapiunt animum? Quoties ingemiscendũ, cum res pro voto non succedit, aut vbi fallit exspectationẽ pullulãs frutex? Etsi perdius & pernox mediteris certissimas leges ad id promulgatas, vt simul in studiis & moribus pietateq; proficiant, sæpissimè tamẽ fraudem illis faciũt, & cõfictis technis elabuntur. Adeo prona in malũ hominis natura. Quod si conuincantur quandoq;, & proinde lustranda sint & plectenda eorũ peccata, sæpe negotium est bonis præceptoribus cũ parẽtib⁹ qui cęco ducti amore palliãt ista, eleuãt & excusant. Vtque alios plectas, aut mulctã irroges pro iure scholastico, tamen id suis haudquaquã debere fieri pręppostero quodam iudicio persuasum habent. Atq; ita vitiis ab ineunte ætate

frigi

frigidam suffundunt, & ad peccandum veluti fomenta quædam aut materiam suppeditant. Quod verò non minus dolendum, ipsimet adolescentes, vbi iam ad frugem aliquam peruenerunt in studiis, & grauioris alicuius ingenij cultus gratia abeundum, discedunt sæpe ἀχαρίστως & pro auro (quod solet dici) carbones rependunt illis, quibus vel ipso Philosopho teste, vna cum parentibus & Deo non redditur æquiualens. Improbi & peruersi nonnulli plumbeas gerũt iras ob datas iustissimè pœnas Sunt qui etiam clanculum obesse student, aut certè non prodesse, siue liuore, siue superbia impulsi, vbi iam adoleuerunt. Si publico munere funguntur, nihil minus quam scholas curant, quæ tamen seminaria Reipub. sunt, & in quibus ea traduntur, quæ in hac cœca mundi caligine ceteris bonis & nugis meritò sunt præponenda. Sunt enim illa alia caduca prorsus & momentanea. At eruditio diuinum quiddam, in quam etiam tantum iuris vindicare sibi non potest fortuna, quantum in fundos & facultates. Ne sit ergo animus in parinis, vt tantum ea venemur, quæ faciunt πρὸς τὰ ἄλφιτα. Nec quæso obliti melioris naturæ in hisce quisquiliis & ruderibus obbrutescamus. Potius applicãdus bonis & eruditis animus ad conseruationem rerum diuinarum, artium inquam, quibus gratam de se famam summus ille opifex inspersit, *teste Platone*. Vt non retũdendi sed erigendi sint Professores & Præceptores, non spe, sed re, non solum consilio, verum etiam auxilio, vbi opus erit aut necessitas postulabit. Alioqui migrabunt Musæ ad alias gentes, quę feliciter olim transuolarunt Alpes, inque Belgio, Germania, Gallia & aliis regionibus placide hactenus consederunt. Monendi & Ephori scholarum sedulò, vt perfungantur munere tanto, quippe vt aliquoties præsentes se sistant, bonas leges confirmẽt & inducant, malas pessundent & abrogent, scholasticam disciplinam stabiliant, qua velut altero tibicine nititur institutio, ipsamque Rectorum auctoritatem firment, si modò rem iustam & æquam vrgent, aduersus minora subsellia, quæ solent vt plurimum mussitare, conspirare & insurgere, audacter & imprudenter, imò sine ratione sæpe, aduersus eos, quibus examinis & inspectionis aliorum cura est commissa. Atque hæc ita monere placuit, si forte sit aliquis, qui eleganter doctus, & erga literas bene affectus zelo quodam & affectu omnino bono imprimat animo, tãdemque agat destinatus τῆς ἐφορίας officio; quod ex re futurum existimabit, idq; promtè alacriter & studiose. Nam quid exspectandum ab illis, qui rerum sunt imperiti, imò sæpe literas & scholas habent exosas? Sicut vilibus rebus sunt affixi, ita de iis disputant, & de eisdem tantummodo loquuntur, nec vlla de rebus eximiis cura, vtpote quas non intelligunt, nec intelligere cupiũt, cum ignoti nulla sit cupido, *vt ait Poëta*.

Scintilla quasi scindilla, à scindendo, quòd scindatur à re ignota. Obiter hic monendum, *scindulam* (sic enim scribẽdum reuera, non *scindilla*) etiam à scindendo dictam, tabellámque esse arborum assulatim scissarum. Huiusmodi verò tabellis contectas fuisse ædes Romanas annorum spatio 470. *testis Cornelius Nepos apud Plinium lib. 16. capit. 10.* Vide etiam de his Turnebum *Aduers. 22. cap. 18.*

Scipio Scipionum familia à Cornelio nomen traxit, qui patrem luminibus captum tanquam baculus regebat, *auth. Macrobio*; nam Græcis baculus sit σκίπων. Hinc ἀσκίπων Antiphilus senex qui sine baculo progreditur. Ex huius Scipionis familia prodiit ille Cornelius Scipio, qui postea *Africanus* est appellatus, & annos natus 29. cum consulari imperio extra ordinem in Hispaniam est missus, Carthaginem nouam expugnauit, Asdrubalem castris exuit, cun-

dem cum Magone Hiſpania expulit, eamque in poteſtatem populi Romani redegit. Atque ita rebus tandem feliciter geſtis in vrbem reuerſus argẽti magnum pondus intulit in ærarium. Item prodiit ex hac familia iſte Scipio Naſica, qui primus abſens Pont. Max. eſt factus. Cic. refert *in Bruto, & 3. de legibus*, hunc à Tribunatio Tribuno plebis in vincula coniectum. Tandem mortuus eſt Pergami, cùm libera ipſi legatio in Aſiam eſſet decreta.

Scironides Petræ, quas Strabo ſcribit *lib. 9.* poſt Cromionem Atticis imminere finibus, non reliquentes tranſitum iuxta mare, nominis etymon dedicant Scironi latroni, qui eas inſedit, tandem obtruncatus à Theſeo. At hoc loco flantem procellaſque cientem *Caurum* Athenienſes *Scironem* appellabant.

Scolia σκολιὰ, carmina cõniualia, quæ fortium virorum laudes complectebãtur, & tantùm ab eruditis cani ſolebant, ſic dicta, quòd à primo inceptum carmen, non à proximo porro, ſed ordine flexuoſo & obliquo, qui Græcis σκολιὸς eſt, vltro citroque exciperetur. Ariſtophanis interpres meminit huius moris in Veſpis hoc modo: ἀρχαῖον ἔθος ἐστιωμένους ᾄδειν, ἀκολούθως, τὸ πρῶτον ἐν ὑπάρξαιτο τῆς ᾠδῆς, καὶ γὰρ ὁ ἐξάρχης δάφνην καὶ μυρρίνην κατέχων, ᾖδε Σιμωνίδου ἢ Στησιχόρου μέλη ἄχρις οὗ ἤθελε. καὶ μετὰ ταῦτα ᾧ ἐβούλετο, ἐδίδου, οὐχ ὡς ἡ τάξις ἀπῄτει, καὶ ἔλεγεν ὁ δεξάμενος παρὰ τοῦ πρώτου τὰ ἑξῆς. κἀκεῖνος ἐπεδίδου πάλιν ᾧ ἐβούλετο. διὰ τὸ πάντας οὖν ἀπροσδοκήτως ᾄδειν, καὶ τὰ μέλη σκολιὰ εἴρηται διὰ τὴν δυσκολίαν: Vbi ſub finem à difficultate canendi deducere videtur etymon vocis, vel etiam (*nam ita ſubiicit*) διὰ τὰ σκολιὰ, ἅ εἰσι παροίνια ᾠδαί, *quòd vinolentæ cantiones ſint obliquæ & tortuoſæ.* Subiicit quoque *inter hæc carmina locum habuiſſe* ἀδυνάτου λόγον πρὸς μυρρίνην, καὶ ἁρμοδίου μέλος. Plutarchus *1. Sympoſ. Problem. 1.* Fatetur etiam *carminis quoddam fuiſſe genus in cõuiuiis cantari ſolitum.* Primùm enim omnes communi voce carmen Deo (Baccho) canebant: Inde quilibet propriam canebat cantilenam, myrteo ramo accepto, quem ἄσαρκον appellabant. Atque is ramus non ordine tradebatur, ſed à lectulo in lectulum tranſmittebatur. Vt σκολιὸν dictum videatur & ipſi διὰ τὸ ποικίλον, καὶ πολυκαμπὲς τῆς περιόδου, *ob varietatem & tortuoſos in circuitione flexus.* Alij exiſtimant σκολιὰ appellata τὰ παροίνια μέλη per antiphraſin. Nam illa oportebat eſſe ἁπλᾶ καὶ εὔκολα, *ſimplicia & facilia*, quippe quæ canerentur inter potandum, quod tamen mihi probari non poteſt. Præter hos iterum nonnulli nominata volunt ſcolia, quòd vinolenti σκολιῶς ἔχοντες τὰ αἰσθητήρια ᾄδουσι, id eſt, *tortuoſis atque retuſis ſenſibus ea decantent.* Celebrantur ab eruditis Meliti cuiuſdam ſcolia, Timocreontis de Pluto, id eſt, *diuitiis*, item Anacreontis, Alcæi, & Praxillæ, cuius facta mentio ab Athenæo *lib. 15.* vbi ſimul dicta exiſtimat σκολιὰ οὐ κατὰ τὸν τῆς μελοποιίας τρόπον, ὅστις σκολιὸς ἦν, *non ob carminis modum, quod is eſſet obliquus ac difficilis*, nec κατά τινα περιφορὰν ἐξ ὑποδοχῆς, *quod ambitu ſiue circuitu quodam omnes cantum acciperent*, verùm quod caneretur tantum à ſapientibus, ſecundum locum & ordinem, qui cuiq; ſorte obtigerat: Quod ipſum quia ἀταξίαν, id eſt, *ordinis confuſionem* inducebat, neque adeo canebatur ab omnibus, aut ordine, ſed prout contingebat, σκολιὸν eſt nuncupatum. Sed enim quoniam ad lyram carmina ſolebant cani in ſympoſiis, nõ ſolùm myrteum ramum, verùm & lyram in iis circumlatam, vt quiſque eius artis peritus concinnè modularetur, prodit idem Plutarchus *prædicto loco*, vt & Fabius *Inſtitution. prim.* Itaque cùm in epulis eam recuſaſſet Themiſtocles, habitus fuit indoctior, *vt Cicero prodit Tuſculanarum. 1.* Multa conferri huc poſſent de Muſica epulis adhibita apud Romanos, Græcos, Hebræos, ex optimis quibuſque auctoribus, tum quæ res decantatę

cantatæ fuerint ab illis, hymni quippe Deorum, heroum laudes & res gestæ. At quia longius ita abduceret à proposito, temperare mihi ab iis satius existimaui. Quinimo alij nonnulli tractarunt ea satis exactè. Videndus & Aristoteles *3. Politicorum*, Erasmus in Prouerbiis, *Admeti nenia, Carica, Musa, canere ad myrtum*, Gyraldus Dialogo *1. de Poetarum historia*.

Scolopendrion herba, alio nomine ἄσπληνον, item *Splenion*, in parietibus nascens, foliaque habens quam plurima, polypodij modo diuisa, subter flauescentia & hirsuta, viridia supernè, & præcipuè faciens aduersus vitia splenis, nomé inuenit, quòd folia proferat Scolopendræ animali similia, quod pedes habet multos, eosque pilosos. Mouetur corporis vtraque parte. Vnde cum aliqui duo existimarent habere capita, ausus etiam fuit Nicander appellare *bicipitem*, vel quasi *capitatum vtrimque*. Quid enim aliud τὸ ἀμφικαρὴς? Exitiosa ipsi est, vt & aliis serpentibus, humana saliua. Rumpi enim, si madefiat eo, proditum ab Æliano.

Scopulus, saxum eminens, ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν, id est, *speculando* nominis habet auspicium. Seruius ad illud Virgilij Æneidos 1. *Scopuloque infixit acuto*, *Scopulus*, inquit, *aut à speculando*, ἢ παρὰ τὸ σκεπάζειν τὰς νῆας. Certè Grammaticis σκόπελος est ὑψηλὸς τόπος ἀφ' οὗ περισκοπῆσαι καὶ ἀπιδεῖν ἔςι πάντα. *Geminos scopulos in cœlum minari* dixit Virgilius, hoc est, *videri in cœlum attolli*.

Scordiscarius, qui scordiscum facit, id est, *ephippium*. Vetus enim glossarium sic habet: *Scordiscus*, ἐφίππιον.

Scorpio, machina bellica, *teste Ammiano Marcellino lib. 23.* dedicat etymon nominis Scorpioni Serpéti, quòd instar ei⁹ aculeum haberet desuper erectũ. Hinc etiam, inquit: *Onagri vocabulum indidit ætas nouella, ea re, quod asini feri, cum venatibus aguntur, ita eminus lapides calcitrando post terga emittunt, vt perforent pectora sequentium*. Scorpionem tamen aliam ab Onagro machinam esse vult Vitruuius *10. de architectura capa*. Et Isidorus accipit pro telo *lib. 18.* non pro tormento, cum *sagittam* appellat *venenatam, virus, qua figit, mox infundentem*. Ego sic existimo, & bellicum tormentum, & eius ipsius tormenti telum, scorpionis voce significari. Præiuis in hac re mihi dux est Turnebus *Aduersariorum 18. cap. 1.* Catapultis & Scorpionibus mitti solitas sagittas, vt balistis lapides, ostendit Vitruuius *lib. 10. cap. 15. & 16.* Sic Maccab. lib. 1. c. 6. nominantur σκορπίδια εἰς τὸ βάλλειν βέλη. Vt mirum sit tradi ab Ammiano, *lib. 23. scorpione lapides mitti, balistis autem sagittas*. Nisi forte cum Caio Iurisc. consulto lapides & ligna teli siue sagittæ, vel τοῦ βέλους nomine accipias, quod ἀπὸ τοῦ βάλλειν, id est, *iaciendo*, vel *mittendo* appellationem habet. ✦ A Catapultis Scorpiones primũ Hirtius abiũgit, in bello Afric. *Cæsar in castris Scorpionum, Catapultarum, magnam vim habebat*. Ille idem a Ballistis: *Ballistis, Scorpionibusque crebris, ante frontem castrorum collocatis*. Seneca, quæst. natur. 11. capit. xvi. *Nam Ballistæ quoque & Scorpiones tela cum sono expellũt*. Describit Scorpionem Tertullianus initio libri, quem de hoc nomine inscripsit, *Bellicam machinam, & retractu tela vegetãtem, de Scorpio nominant. Id Spiculum & fistula est, patula tenuitate in vulnus & virus, qua figit, effundit*. Significat clarè, & mucronem, & ad eum canaliculum fuisse, qui infunderet venenum. Alij non dicũt. Sed Vegetius ita de eo: *Scorpiones dicebant, quas nunc Manuballistas: ideo sic vocati, quòd paruis subtilibusque spiculis mortem inferãt*. Parua tamen adeo fuisse spicula, præsertim in maioribus, haud dicam, cùm in Cæsare legam, *Quidam ante oppidi portã Gallus, scorpione ab latere dextro traiectus exanimatusque concidit*. In Hirtio; *Scorpione accuratius misso, Decurio percutitur, & ad portam Decumanam defigitur*. Cùm traijci ijs homines, cùm *Defigi* dicant, cert.

certè non minus ij pusilli. Ex Vitruuio tamen certum haud sic immanes fuisse, lib. 10. ca. 1. vt qui ab vno homine dirigebantur & emittebantur. Polybius in obsidione Syracusarum à Marcello facit Archimedem *canos palmares in muris disposuisse, ijsque Sagittarios & Scorpiunculos*, (τὰ σκορπίδια) id est, milites, sagittas & pusillos Scorpiones, σκορπίους βραχυτόνους breuis tensionis, vt Plutarchus in Marcello nominat. Omittentes. *apposuisse*. Nonius etiam ait, *Longius Scorpio catapultâ se concitat*. Hæc *Lipsius*, Poliorceticωn lib. 3. cap. 4. Scorpionis prolixam ex Vegetio descriptionē proponit Rosinus antiquitatum Rom. lib. 10. cap. 17. quam cum Onagro, vt Vitruuius eandem machinam, lapides emittentem, facit.

Scorpius σκόρπιος, animal ex genere eorum, quæ appellantur insecta, longo in cauda armatus aculeo, vtrimque brachia quinque extendens bisulcis forcipibus dentata, ἀπὸ τοῦ σκορπίζειν τὸν ἰὸν, id est, *spargendo venenum* nomē arcessit, vel παρὰ τὸ σκαιῶς ἕρπειν, quod repat oblique aut, vt Nicander loquitur, de octauo scorpionum genere loquens, διὰ τὸ--ῥαιβὰ φέρει φλογί ἴκελα γυῖα Ανδράσι: id est, *quia obliquo gressu corpus flammæ simile commouet*. Hesychius meminit Scorpij βλήςας, quod de χερσαίῳ σκορπίῳ interpreratur idem; & nomen habere potest vel à βάλλομαι verbo, vel à βλητὸς nomine, quod ictum significat, seu attonitum. Hebræis scorpius עקרב *Hakrab*, composit. ex עקר *Hakar*, extirpauit; & רב, multus fuit ac si dicas animal potens ad extirpandum & internecioni dandum. Arabes vocem Hebræā etiamnum retinent, autore Lacuna. Alij nominant, *Acrob*, *Achrab*, & Auicenna *Hacharab*. Ictus eius conficit hominem intra triduum, cum flatibus, sudore, pilorum erectione, colore pallido, inguinum tumore, articulorum duritie, ani procidentia, spuma ex ore erūpente, singultu, vomitionibus, conuulsione, & similibus aliis symptomatis, quæ exstant apud Nicandrum, Ælianū & Dioscoridem. Ceterum inter specialia remedium præclatum inprimis remedia ipsemet serpens contritus, & vulneri applicatus, sicut rabiosi canis pilus præstans remedium habetur vulgo aduersus eius morsum. Addunt nónulli althæam cum sale & semine lini. Contulit etiam, si quis binas Aristolochiæ drachmas cum vino per os assumsisset. Frequens hoc animal in Italia, sed minus venenosum atque in Thracia, vbi perniciem adfert non solum hominibus, verum etiam brutis animalibus ad porcos vsque. In agro Tridentino ictos ex Scorpiis nihil noxæ percipere, prodit Matthiolus in *Dioscoridem*. Eosdem nullā noxam inferre in Insula Pharo, affirmat Aristoteles *lib. 8. capit. 29. de animalium historia*. Quę sit olei Scorpionum præstantia, apud eūdem Matthiolum legas *lib. 2.* Genera eorum produntur nouem distincta solo colore. Sed & scorpios volátes inueniri, cùm ab aliis, tum à Scaligero proditum, *Exercit. 188.* Idem scribit quosdam etiam serpentes ab his necari. Quid, quod & scorpio marinus exsistat, vsque longo sit exploratum, scorpium nasci ex cancto terra obruto. Irrepserunt etiam prouerbia apud eruditos: *Scorpium pro perca: Scorpius sub omni lapide*: De quibus consulendus Erasmus. Verumne sit autem, quod Apuleius olim scripsisse proditur, si quis ictus à scorpio super asinum sederit, ad caudam conuersus, transire dolorem in asinum, cum pro comperto nō habeam, aliis cogitādum relinquo. Pro fabula habeo, quòd Democritus asseruit, si quis ictus à scorpio, insusurrauerit auribus asini verba quædam, transiturum in eum dolorē, qui mox emorietur pedendo, quod addit Zoroastres.

Scortū vocarunt Romani meretricē à scorteis pellibus, quibus vtebantur pro strato. Nō mirū. Nā & pelles pro meretrice positas inuenias *Leu. 15. Vestem & pellem*

pellem quam habuerit, lauabis aqua. vbi Hesychius sua interpretatione astipulatur. Festus etiam: *Scorta appellantur meretrices, quia vt pelliculæ subigũtur.* Omnia namque ex pellibus facta *scortea* appellantur. *Scortes*, id est, pelles testium arietinorũ ab eisdem pellibus dictę. Quinimo in Atellanis animaduertas, dicere rusticos, se adduxisse pro scorto pelliculam, *teste Varrone*. Hinc *scortum scorteum* Apuleio *Milesiacar. 1.* pro annosa meretrice, & instar pelliculæ, & corij rugosa, quę propterea & *Strictipella* nominari poterat, quòd cutem stringat, & rugas in facie extendat. Sunt qui eiusmodi meretricem *Scranctiam* siue *Scractiam* appellant. Nonius & Festus habẽt *Scraptas*, intelligẽtes *nugatorias mulieres.* Martialis de penula ex pellibus facta aduersus imbres: *Ad subitas nunquam scortea desit aquas.* In Carmentis sacra tẽplumque nihil quoque scorteũ inferre licebat apud Romanos, quod (reor) illa pollui existimarũt & funestari pellibus animalis, quòd sua periisset morte. Quare & flaminibus nefas fuit calceis vti ex pecudis mortuæ corio. An eandem ob caussam apud Cretẽses nemini nisi nudo patuerit ingressus ædis Dianæ, quam illi religiosè colebant, & *Britomarten* vocabant, cogitandum aliis relinquo. Verus Glossarium hæc omnia fere confirmans, scortum vocat χαμαιτύπην & χαμαιτύπειον, id est, *abiectum scortum*, quod Polluci est *vile stragulum humistratum.* Idem, *Scortea*, δερματοχίτινον. Item: *Scorteum*, σκύτινον, δερμάτινον. Auctarij loco fit, scortum etiam dictum *Ergastulum parasitum*, vt ipsemet fatetur, apud Plautum in Captiuis.

Scotia insulæ Britanniæ pars versus Septentrionem, à Latinis scriptoribus *Albania* dicta, vt nonnullis videtur, Tacito in vita agricolæ Caledonia, nomẽ traxit ab incolis Scotis, quorum primus inter Latinos mentionem fecit Ammianus. Hi ex Cantabria Hispaniæ oriundi in Hyberniam traiecerunt primùm, vnde migrarunt in Scotiam fixis ibi sedibus ad hunc vsque diem, neque nomen à tenebris adepti, sicut Scotus ille, qui scholasticę & Aristotelicę Philosophiæ magnas tenebras offudit, verum à iaculandi peritia, *vt quidam volunt.* Etsi Sabellicus 10. *Æneid. li. 5.* à pictura nominatos scribat. Ad Insulam redeo. Scribit de ea Georgius Buchananus in Scotia sua hoc modo: *Antiquissimum insulæ nomen creditur fuisse Albion, aut, vt Aristoteles vel potius Theophrastus libro de mundo recenset, Albium. Sed hoc nomen magis è libris eruitur, quam in communi sermone vsurpatur, præsertim apud Scotos, qui se Albinichi, regionem autem suam Albin adhuc vocant. Multi id nominis inde inditum putant, quòd appellentibus è Gallia albæ rupes primæ occurrant. Mihi verò absurdum imprimis videtur, Britannici nominis originem è Latino sermone repetere, tam raro tum inter feras gentes commercio. Sunt qui ab Albione Neptuni filio nomen id inditum putant, quem aliquando Britauniæ fuisse regem comminiscuntur, audaci prorsus mendacio, & nullo penitus antiquitatis testimonio nixi. Meminerunt etiam Albionis & Bergionis è Græcis quidem Diodorus Siculus, & Strabo, è Latinis Cato, Hyginus, & Mela, ex quibus id fere colligi potest, Albionem & Bergiona Neptuni filios Ligures ex agro Albicorum itinera, quæ in Italiam ferrent, latrociniis infesta habuisse. Ego non abnuerim ab albo & insulam, & latronem nomen accepisse. Verum album contendo plurimarum gentium commune fuisse vocabulum, & non modo coloris, sed etiam altitudinis significationem habuisse. Et Festus Pompeius, quæ Latinis alba dicuntur, ea Sabinis Alpa vocari asserit, & inde Alpibus nomẽ inditum, quòd perpetuis niuib. albescant.* Atque hîc quidem *subsisto.* Quæ sequuntur, in Alpibus nostris magna ex parte requires, vbi & illa referre operæpretium duxi, nixus eiusdem auctoritate, etsi afferenti

meliora se lubenter acquieturum profiteatur.

Scribæ, qui *(vt Festus docet)* fuerunt librarij rationesque publicas scribebant, imò leges quodammodo in manibus habebant, & magistratibus ius suggerebant, *sicut ostendit Cic. 3. de legibus*, inq; maiori pretio sunt habiti apud Græcos, quàm apud Romanos (tractauit enim eos Cato *Apparitorum* loco, cum alios fraudis, alios inscitiæ insimularet) nomen suum à scribendo deducũt. Quinimo mercenarium fuisse eorum officium, nec magnæ existimationis apud Romanos, suamque mercedem à quæstoribus accipere solitos, apud Cicer. inuenias. Ceterum minimæ dignitatis erat scriba naualis, *teste Pompeio*, quòd periculis quoque ministerium eius esset obiectum. Cũq; multi essent numero in ciuitate, in Decurias tandem multas translati sunt. Aditus tamen ad maiores honores non fuit his interclusus, ne quis forte existimet aliquam illos tulisse infamiæ notam. Porro fuisse & scribas ærarij; apud Ciceronem pro Cluentio legas. Apud Iudæos fuerunt Scribæ interpretes legis, à Dauide & Esdra constituti, inque synagogis & téplo docentes, verum interim æstu ambitionis flagrantes, & Domino Christo admodum infesti, *prout ex Euangelica historia constare potest.*

Scrupulus per diminutionem dictus à paruo lapillo, quem *scrupum* vocát Latini, qui ipse quoniá in calceos incidés pedes torquere solet, hinc *scrupulũ mouere*, id est, difficultatem metaphoricè est dictum. Scrupulum verò, vel *(vt alij)* scripulum ponderis species est apud Romanos, cui fere respondet Græcorũ *γράμμα*. Scio alios *scriptulum* dicere, at Flauij Sosipatri temporibus vulgus *scripulum* dicebat, sicut & postea docti, prout intelligi potest ex libello Capri *de Orthographia*: Etsi scriptulum tamen dixerint M. Varro & Volusius Metianus. Vtcumque. Pendit secundum Mauros & Græcos grana frumenti 24. Pharmacopolæ dissidentes ab his, statuunt esse 20. granorum, quo errore ducuntur Nicolaus & eum secuti Salernitæ. Pondere hoc (intelligo *γράμμα*) multum sũt vsi iuniores Græci, *Actius, Alexãder, Aretius, Moschio*. Veteres autem eius loco habent *διώβολον*, vel *ὀβολοὶ δύο*. Vt Soranus apud Galenum: *κισσήρεος, ὀβολοὶ δύο. pumicis oboli duo.*

Scurra, Glossario *ἔυσεμος*, *γελωτοποιὸς*, *εὐτράπελος*, *σκώπτης*, *ἡδυλόγος*, videtur quibusdam ab oleto, vel stercore dictus, quod Græcis est *σκῶρ*, eoq; vocabulo vsus est Aristophanes. Etenim id genus homines loquuntur vt plurimũ de rebus putidis, obscœnis & oscis, ad risum mouendum apud eos, qui delectantur eiuscemodi putore, ne dicam impietate. Si describere velis, dixeris eũ esse, qui potentiori, vel ditiori alicui assentatur gestu & verbis, vt risum excitet, idque ad suam vtilitatem, qualem quoque *βωμόλοχον* vocant. Vnde vel ipsa luce clarius amicum illum verum non esse, nec minus ab eo separandum, quàm ab Oratore faceto & vrbano ex mente Ciceronis *2. de Oratore*. Verrius tamen à sequendo dictum voluit, quod tenuioris fortunæ homines eos sequi sint soliti, quos prosequuntur honoris gratia.

Scultetus, germanice *Schulteis*, videtur Iunio Francicum nomen, respondens prætori vrbano, nomenque suum inde trahere, quòd noxas & debita exigat, imò etiam mulctas & pœnas ab iis, qui deliquerunt, exposcat.

Scutica, à Græca voce *σκύτος*, quæ significat pellem, nominis habet originem, sicut & vetus glossarium agnoscit, scribens hoc modo, *Scutica, σκύτος*.

Scutum appellatum, ait Isidorus, quod à se excutiat telorum ictum. Vt enim telis resistatur, clypeus antefertur, à secando deriuat Varro quasi secatum. Quid fabulamur? An non rectius *ἀπὸ*

τοῦ σκύτους, id est, *pelle vel corio*? Quis enim nescit scuta olim pellibus obducta? Quis ignorat Aiacis apud Homerum σάκος ἑπταβόειον ταύρων ζατρεφέων, ὅ μὲν οἱ Τύχιος κάμε τεύχων σκυτοτόμων ὄχ' ἄριστος: Hic notandum, *scutis olim albis vsos, qui nihil gesserant preclare, at eorum scuta multis imaginibus fuisse depicta, qui rebus gestis fuerant illustres*. Apud Romanos quoque scutis ducum militumque nomina fuisse inscripta, *in Domitiano suo* prodidit Dio. Ne corrumperentur, induta fuisse tegumentis aduersus pluuiam, testis est Cæsar, *belli Gallici 2*. Illidere autẽ genibus scuta indicasse prosperitatem apud Ammianum legas *lib. 15.* vt libro sequenti irę fuisse indicium, hastis clypeos percutere, eumque ritum obseruatum quoque ab Ægyptiis in ira declaranda, testatur Diodorus Siculus *libro secundo*. Quatere porro scutum atque rotare, ad numeros & gestus armaturę pertinuit, *vt innuit Vegetius libro primo, capite quarto*. Græcorum legibus nõ qui ensem aut hastam, sed qui clypeum amisisset, mulctabatur. Itaque Epaminondas moriens quæsiuit, *saluúsne esset clypeus*, & Lacedæmoniæ mulieres dementes filios in militiam addere solebant: ἢ σὺν τούτῳ, ἢ ἐπὶ τούτου, id est, *aut cum hoc, aut super hoc*, significantes aut referendum esse scutum, aut efferendos esse mortuos super scutum. Inter scutum denique & clypeum notandum discrimen: Quippe illud oblongum erat, hic autem rotundus. Virgilius: *Scutis protecti corpora longis*.

Scylla, prominens saxum in mare, *vt vult Salustius*, adeoque eminus imitans formam muliebrem, in quod illisi fluctus luporum eiulatum, canumque latratum imitantur, vnde pube tenus monstris eam succinctam fabulantur Poëtæ; videtur quibusdam vocabuli auspicium deducere à verbo σκυλεύειν, quod *spoliare* significat, vel quia naues raptas & pereuntes spoliare dicitur, vel quia ea parte piratæ vecti triremi sua miræ pernicitatis, cui tunc nomen erat Scyllæ, infestum reddiderunt Tyrrhenum ac Siculum mare, dum obuias quasque naues spoliarent. Multa de ea Poëtæ. Rapidis enim canibus inguina succinctam canit Ouidius. Et Virgilius Æneid. 3.

Prima hominis facies, & pulcro pectore virgo,
Pube tenus: postrema immani corpore pistrix,
Delphinũ caudas vtero commissa luporum.

Et paulò ante:

Dextrum Scylla latus, læuum implacata Charybdis
Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat vnda.

Homerus quoque Odyss. μ.

ἔνθεν μὲν γὰρ σκύλλ' ἑτέρωθι δὲ δῖα χάρυβδις
δεινὸν ἀνερρύβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.

Item:

ἔνθεν μὲν γὰρ πέτραι ἐπηρεφέες, προτὶ δ' αὐτὰς κῦμα μέγα ῥοχθεῖ.

Situm hunc Charybdis & Scyllæ nominat Apollonius *libro quarto* μεσοδίαν, nempe διὰ τὸ ἀντικρὺ εἶναι ἀλλήλαιν. Quoniam vero locum illum penetrare res erat periculi plena, quòd qui Charybdim vitare vellet, sæpe incideret in Scyllam, factus est prouerbio locus de iis, qui declinando periculum vnum, in alterum maius aut certè non minus agebantur præcipites: *Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim*. Vtriusque meminit & Plinius hoc modo: *In eo freto est scopulus Scylla, item Charybdis mare verticosum, ambo clara sæuitia*. Tradidit Acusilaus filiam hanc fuisse Phorci & Hecates: alij Phorci & Cratæidis Nymphæ, Plinius *Crateis* fluminis, alij *Phorbantis* & *Hecates*, vnde *Phorbantias* est dicta denique *Stesicorus Lamiæ*. Adamatam hanc fabulantur à Glauco Deo marino, &

propterea conuersam à Circe in monstrum marinum, *vt 14. Metamorph. docet Ouidius* Meminit & Homerus Odysseæ 12. sub persona Circes monentis Vlyssem, vt ab eo sibi caueret loco, quem simul cum specie immanis monstri breuibus illi describit.

Scyphus, poculi genus, quo Hercules vsus fuisse dicitur, vt canthаro Liber, accepisse videtur nomen à genere nauigij, quod etiam Scyphus dicebatur. Vnde natam hanc fabulam volũt, quòd Hercules poculo vectus immensa penetrauerit maria. Sic cymbia æque parua nauigia sunt, & pocula his similia. Cæterum alij ab eodem nomine Græco deriuant nonnulli etiam ab Hebræo גביע, id est, *scypho*, qui legitur primo, *Samuelis 26.* ad caput Sauli stetisse, non vini quidem, sed aquæ plenus. Sunt etiam qui volunt scyphum inclinari à σκύθ☉, θ. in φ. mutato. Vnde σκυθίζειν *more Scytharum bibere.* Athenæus *lib. 11.* de Cleomene rege: Σκύθαις ὁμιλήσας μαθεῖν ἀκρατοποτεῖν. Sed & vox Græca σκύφ☉, neutraliter flexa, qua vsus Homerus *Odyss. ξ.* Forte & illam mutuarũt Latini, Quisque arripiat quod maximè placebit.

Scythæ Septentrionales populi, imò septentrionalium populorum postremi, iuxta erroneam veterum opinionẽ, Turcarum πρόδρομοι, semper inuicti, etsi de iis perdomitis gloriatus fuerit Mithridates, quosque Persæ nominarunt Sagas, *vt habet Mela*, vel Sacas, *vt Plinius*, Solinus, & Eustathius scribunt; nomen suum obtinere creduntur, vt & regio à rege Scytha. Rheinerus Reineccius interpretatur *iaculatores*, i. *Scutten.* Sunt hi ferocissimi, inque bellum supra modum procliues, atque adeo Dei sæpe flagella, etsi mediterranei mansuetiores esse dicantur. In Africam hi penetrarunt, Hispanos subegerunt, Asiam infestarunt, neque intactam reliquerunt Europam, torrentis instar suis irruptionibus inundantes. Potentissima regna, Romanum quippe, Constantinopolitanum & Trapezuntium labefactarunt. Quo ritè Prophetico spiritu Ieremias dixerit cap. 1. *malum omne ab Aquilone venturum.* Ezechiel quoq; à lateribus Aquil. Gog & Magog proditurus dicitur, suntq; Gog & Magog, doctissimorum hominum iudicio, Scythæ, hoc est, Istri, Borysthenis, Bospori, Mæotidos paludis, Tanais, Caucasi, Caspij maris ac montis accolæ: fatales totius mũdi pestes & hostes. His etiam adiungũtur Cimmerij, qui posteà *Cimbri* sunt dicti, oriundi à Gomer Iapeti filio. Itaque latera Aquilonis dicuntur *Gomer & Togorma, Ezech. 11. 38.* Etsi Theodoretus per *Gomer* intelligat *Galatas*, alij per *Togormam* Gomeri filium Phrygas. Sic Homerus, teste Nicephoro, Scythas appellat *Cimmerios*, Plutarchus *Cimbros & Teutonas*: Melanchthon inter eos recenset *Sarmatas*, siue *Sauromatas*. Antiquitus eos Nomæos dictos tradit Stephanus, Iosephus *Magogæos* à *Magog.* Strabo omnes Borealium cardinum gentes communi vocabulo appellat *Scythas.* Ioannes Tzetzes *Chiliade 8. num. 224.* diuidit Scythas in Mæotas, Caucasios & Oxianos, Zonaras nominat eosdẽ πατζινάκας, Sachateos, Chalchondilas. Euagrius Scholasticus refert inter eos Hamaxobios, siue in plaustris viuentes. Herodotus prodit omnibus nomen esse σκολότοις. Hodie Tartaros dici vult Herberstenius. Mela quosdam eorum Nomades ponit. Multas eorum gentes recenset Plinius, inque iis describendis conqueritur de inconstãtia auctorum. Quãquã ego varia eorũ nomina ex tẽporũ vicissitudine & migrationibus ab iis factis orta crediderim. Leguntur & apud Ptolemæum *Grinæi, Aby, Agathyrsi, Azani, Aorsi, Ariaca, Aspisij, Hippophagi, Galactophagi, Coraxi, Orosbes, Susobeni*, & multi alij. Hos inter ἄβιοι sunt Homero *iustitiæ cultores.* Eisdem sapientiam tribuit Herodotus. Quinimo quosdam illorum sapientia esse

esse capaces, apud Curtium legas, aliisque Scythis esse ἡμερωτέρους καὶ πολιτικωτέρους, reique rusticæ & pastoritiæ deditos, affirmat Strabo. Atque isti sunt mediterranei. Contrà accolæ maris ferociores, vt qui nec latrociniis abstineant. Quò rectè dixerit Plato *de legibus* 4. improbitatis magistrum esse mare. Cupiditas enim lucri generat in animis hominum παλίμβολα καὶ ἄπιστα ἤθη, id est, *callidos atque infidos mores.* Referuntur porro plures Scytharum populi à Plinio, Ptolemeo, à Pollione in vita Claudij, vt & à Stephano, Suida & aliis: Verum ad suum quemque auctorem remittere placet. In vniuersum genus hominum est iracundum. Vnde etiam ἀπὸ τοῦ σκύζεσθαι id est, *irascendo* dictos volunt nonnulli. Frequens etiam ebrietas eisdē, vnde Scythizare, est apud eruditos inebriari. Inde Plato de legibus: Σκύθαι δὲ καὶ Θρᾶκες ἀκράτῳ παντάπασι χρώμενοι, γυναῖκές τε, καὶ αὐτοὶ κατὰ τῶν ἱματίων καταχεόμενοι, καλὸν, καὶ εὔδαιμον ἐπιτήδευμα νενομίκασι. Notum quoque τὸ σκυθοπιεῖν, siue σκυθιστὶ πιεῖν, pro ἀκρατοπιεῖν, vt *scribit Acheus in Æthone Satyrico.* Summatim quidquid barbarum, sæuum, crudele (nam & aduenas pro victimis mactatunt) *Scythicum* id appellare solemus, sicut *Scythicam orationem* barbaram, duram & inhumanā. Attamen ediderunt insignes aliquos Philosophos, qualis & Abaris fuit, & Anacharsis. Adeo nulla tam fera natio, ex qua non prodeat aliquando cultum & sagax ingenium. Deos coluisse dicūtur Scythę Vestam, Tellurem, Iouem & Apollinem. Vestam appellabant Thabem, Iouem *Papeum*, Tellurem *Apiem*, Apollinem Ethosirum. Iusiurādum fuit illis solenne per pugionem, ventum & conuictum, siue conuiuendi aut conuiuandi consuetudinem. Fœdus feriebant infuso in grandem calicem eamque fictilem vino, cui commiscebant sanguinem eorum, qui percussuri erāt fœdus. Inde tingebant in calice sagittas, & securim multisque verbis se deuouebant, & tandem vinum epotabant. Immanis quoque eorum mos fuit defodiendi vna cum demortuo rege pellicum vnam strangulatam, tum pincernam, & rerum omnium primitias. Sed alias de his plura.

Secretarium locus secretus à vulgo, in quo iudices sedebant & caussas examinabant. *libro tertio, C. de off. diuers. Iud.* Est enim secretarium iudicum, & principis consistorium. *Eusebius Eccles. histor. libro septimo, capite 31.* appellat σήκρητον, accipitque eodem modo Imperator Zeno iudicantis secretum. *leg. nullum. C. de testibus.* A secernendo ergo (quod forte factum in grauioribus caussis expassis velis) datum Secretario nomen. Atq; hinc lux legi primæ, *de Offic. rect. prouinc. Cod. Theodos.* Vbi ita scriptum: *Non sit venale iudicis velum, non ingressus redemti, non infame licitationibus secretarium.* Sic autem secretaria legas apud Apuleium, *3 florid.* & *terra secretaria*, de Mundo eadem nominis origine. Patet itaque vnde & hodie *Secretarij* dicantur. Res mira. Cùm hæc fortè chartis illinerem, accessit me *Aufidius Aysma*, collaturus mecum de morbo patris admodum senis *Doçenis ab Aysma*, viri honesti & probi, quod vt me percellebat, imò propter amicitiam vtriusque in locum hunc inferre volui. Ille autem, vt vt ominosum quid addā, sibi viuit suo contentus, à turba, à vulgo, siquis alius, maximè secretus.

Secta, à sectando. Sequuntur enim sectariorum doctrinam, qui sunt eis addicti. Approbat & etymon hoc Isidorus. Sunt qui à secando, quod est ipsis tenere propositum, secundum Seruium, deriuant sectas Philosophorum In hac significatione dixit Virgilius: *ille viam secat ad naues*, id est, *tenet.* Et Naso Metamorph. primo. *Adeunt Cephisidas vndas, Et nondum liquidas, sed iam vada nota secantes.*

Sectores, qui secant, & cmta persequuntur. *Festus.*

Secespitam, inquit Festus, alij *securim*, alij *dolabram aneam*, alij *cultellum* vocāt. Et mox: *Secespita cultrum ferreum oblongum, manubrio eburneo, rotundo, solido, vincto ad capulum auro, argentoque, fixo clauis aneis, are Cyprio, quo Flamines, Flaminica virgines, Pontificesque ad sacrificia vtebantur.* Dicta autem secespita est à secando. Etenim eo secabatur dulciarius panis sacrificiis aptus, quem *Cereale libum* in sacrificiis Iani appellat Ouidius *Fastorum primo.*

Seculum dictum vult Isidorus, quòd se sequatur. Abeuntibus enim aliis, alia succedunt. Varro autem à sene deducit, quod spatium annorum centum, id est, seculum longissimum sit spatium humanæ vitæ. Vbi animaduerte Varronis sententiam de tempore, quo ipse seculum vult definiri. Astipulatur Festus, cum seculares ludos à seculo dictos in centum annos extendi scribit, & fieri post centum annos. Iterum Varro *de scenicis originibus libro primo* scriptum reliquit, cùm multa fierent portenta, & tandem murus turrisq; inter portam Collinam & Gabiusam essent de cœlo tacta, atque ea de caussa Decemuiri inspexissent Sibyllinos libros renunciasse, vt Diti patri & Proserpinæ Tarentini ludi fierent in campo Martio tribus noctibus, & hostiæ immolarentur furuæ, & ludi centesimo quoq; anno celebrarentur. T. Liuius *libro 136.* Eodem anno ludos seculares, Cæsar ingenti apparatu fecit, quos centesimo quoque anno (is enim terminus seculi) fieri mos est. Sūt contra alij, qui seculum statuunt ambitum annorum cētum & decē, & proinde factos seculares ludos centesimo & decimo anno vertente, ineunte centesimo vndecimo, quo tempore annus in Solem, lustrum in annum, Periodus in lustrum conueniret, *vt Iosephus Scaliger scribit.* Istam sententiam confirmare videtur Horatius *in carmine suo*, quod seculare appellat, his verbis, *Certus vndenos decies per annos Orbis vt cātus, referatque ludos, Ter die claro, totiesque grata Nocte frequentes.* Interuallum hoc summa venetatione à veteribus Romanis obseruatum fuisse, cum eo cōfecto Quindecimuirorum commentarij instaurari præciperent, idem annotauit Iosephus, *libro 2. de emendatione temporum.* Ab illis enim ludis, quos libri Quindecimuirales primos celebratos prodiderunt anno 299 M. Valerio & Sp. Verginio Coss. ad alteros, qui anno 408. repetiti sunt, M. Valerio Corino, C. Petilio Coss. anni præcise interiecti sunt 110. Totidem anni ab istis ad tertios, P. Clodio Pulcro, & L. Iunio Pullo Coss. Anno ab V. C. quingentesimo decimooctauo. A tertiis ad quartos sub Coss. Aemilio Lepido & L. Aurelio Oreste, vt Quindecimuirûm libri annotarunt, *teste Censorino* A. V. C. sexcētesimo vigesimo nono, idem interuallū est annorum 110. Totidem anni ab his ad illos, quos Augustus Cæsar edidit anno Vrbis 737. C. Furnio & Pub. Iunio Silano Coss. Qui secuti sunt Principes, seculi modum libidine suâ finiuerunt. Refert enim Cornelius Tacitus Annalium 4. sexagesimo anno, postquam Augustus ediderat, Imperatore Claudio seculares ludos fuisse spectatos. Quocirca traditum à Suetonio, cùm is fecisset hos ludos quasi *anticipatos* ab Augusto, nec legitimo tempori reseruatos (etsi in Historiis prodat intermissos Augustum, subducta annorum ratione, in ordinem redegisse) irrisam preconis vocem, cùm more solemni inuitaret ad ludos, quos nec spectasset quisquā, nec spectaturus esset, cùm superessent adhuc qui spectauerant, & quidem Histriones producti olim tum quoque producerentur. Iterum narrat Suetonius *in suo Domitiano*, fecisse eum hos ludos, habita ratione temporis, & anni, non quo Claudius proximè, sed quo Augustus ediderat. Agitari autem solebāt, *vt refert Zosimus ex Sybillinis carminibus*, in cāpo Martio noctu simul & interdiu. Parcis agnæ immolabantur furuæ

furuæ cum pecore caprigeno, similiter Dianæ & Terræ scropha. Ioui autem candidi tauri, verùm interdiu, & Iunoni iuuenca. Apollini canebant Pæanas pueri Latini, patrimi & matrimi, tum patrimæ & marrimæ puellæ in eius tẽplo, commẽdato carminibus hisce Diis immortalibus imperio & populo Romano. Nobiles matronæ conueniebant in Capitolium, supplicabant ad aram Iunonis, canebant hymnos, & lectisternia frequentabant. Accipiebant februa viri & fœminę, ceterum fœminæ inprimis. Dehinc ferè in omnibus templis primitias Diis offerebant. Sic enim agendo toti Italiæ Romanos dominaturos scriptum erat in libris Sibyllinis. Tradit Grammaticus Acron, secularis carminis duplicem fuisse deuotionem, quippe cantati ac oblati pro sedanda peste, vel eadem vitanda, aut pro constituto annorum numero. Omnium generum ludi, celebrabantur omnibus theatris: Sacrificia in omnibus templis facta interdiu simul & noctu. Primus Publicola, postquam exacti essent reges, hosce ludos instituit, elapsis ab V. C. annis ducentis & nonaginta nouem iuxta Scaligerum, cui subscribere malim, quàm iis, qui tantum quinquaginta supra ducentos ponunt. Si quis plura de iis velit, Censorinum atque Onuphrium Panuinium legat.

Secũdani populi vel milites apud Melam, sunt Galliæ, vt & *Sextani & Septimani*, appellatique sunt iis nominibus à legionum ordine, illuc à Triumuiris, Cæsaris Dictatoris cura, deductarum. Sic Capitolinus ~~in~~ Clodio: *Tribunus equites Dalmatas egit, & legionem quartanorum.* Addam & alia militum nomina vsurpata Romanis. Ex his *Pilani*, quos etiam *Velites* dixerunt, à volando velut deducto nomine. His adultiores erant *Hastati*, ætate ac robore præstantiores Principes, natu maximi *Triarij*, qui tertio ordine in acie ad extremorum subsidium collocabantur. Erant & quidam *Adscriptitij* sic dicti, quòd supplendis legionibus adscriberentur. Alij *Accensi*, quòd additi essent ad cẽsum legionum. Nonnulli *Ferentarij*, à ferendo auxilio dicti. *Funditores* qui dimicabant fundis. *Volones*, qui post Cannensem cladem vsque ad octo millia, cùm essent serui, spontanea volũtate ad militiam se obtulerunt. *Duplicarij*, quibus duplicia cibaria præstabantur propter virtutem. *Tesserarij*, qui tesseram per contubernia militum denuntiabant. *Mercatores*, qui præcedentes atque metantes castris locum præeligebant. *Militum ministri & serui* erant *Calones & Lixæ*, de quibus suo loco.

Securis dicta videtur nonnullis, quasi *semicuris*, id est, *semiquiris*. Sabinorum enim lingua *quiris*, hastam significabat. At malim à secãdo deductam. Quapropter Demosthenes Phocionem *orationum suarum securim* appellabat. Et rectè Hieremias, sermones Domini ait esse *instar securis, quæ vel petras incidat*. His erant armatæ proficiscentes in bellum Amazones. Secures & virgas prælatas Romanorum regibus ideo volunt non pauci, vt, cùm vitiorum alia sanabilia sint, alia insanabilia, virgis corrigerentur, qui emendari possint, securibus autem plecterentur immedicabiles. Sed sciendum inter fasciculos virgarum ita obligatas fuisse secures, vt ferrum in summo exstaret fasce, id quod Magistratus iram in procliui, solutamque non esse debere significabat, *vt ostendit in problematibus Plutarchus.* Vel propterea sic institutum, vt solutio fascium, quæ fit paulatim, moram aliquam iniiceret iræ. Lydiæ Reges habuisse leguntur, securim loco sceptri, sicut Labradæus Iupiter in Caria, pro sceptro & fulmine securim ferebat. Quod Penthesilæam eius inuentricem dicunt, falsum omnino, nec opus habet sua ex profanis & sacris literis refutatione. Hoc certum animaduersionis & pœnæ indicium fuisse, non solùm apud Romanos, sed etiam

apud

apud Græcos, vt eſt cernere in numo Tenedio. Cùm enim rex Tenediorum legem tuliſſet, vt mas & fœmina deprehenſi in adulterio, eodem ſupplicio ſubiicerentur ſecuri, neque adeo filio peperciſſet ſuo, in perpetuam rei memoriam, numum Tenedium ita ſignari iuſſit, vt ab vna parte capita apparerent duo, ab altera vero ſecuris.

Sedigitus dictus Romanis, qui ſenis erat digitis.

Seditio, quaſi ſeorſim itio Iuriſconſultis. Imò Cicero de Republica *6. referente Nonio*; Eaque diſſenſione ciuium, quòd ſeorſum eant alij ad alios, *ſeditio* dicitur. Sunt qui etiam à *ſedendo* deriuant, cùm obfirmati animi ſententias inſidẽtes non dubitant armis, clamoribus, aut conſpiratione tueri. Quo pacto *ςάσις* Gręcorũ illi vocabulo quadrabit. Rectè Thucydides, *ἐν τῇ ςάσει πᾶσα ἰδέα κακοῦ.* Digna relatu Dionis ſententia, libro 38. *Κωφαὶ μὲν καὶ ἐφήμεροι καὶ ἄλλως αἱ τῶν ἀνθρώπων ἐυπραγίαι εἰσί. καὶ ὅσῳ ἂν μᾶλλον τις ἀπ᾽ αὐτῶν ἐπαύξῃ, ῥᾶον ὥσπερ πνεῦμα πίπτει. μάλιςα δὲ ἐν ταῖς ςάσεσιν.* Idem dicit in illis eſſe *οὐδὲν βέβαιον*, *libro 44*. Inſtar fluctuum eſſe, teſtantur prudentiſſimi Hiſtoriographi. Quin aliam ex alia ſeri teſtatur Dio. Graphicè etiam eam depinxit, præſtantiſſimus Poëta, cùm inquit,

Et veluti magno populo, cùm ſæpe coorta eſt
Seditio, ſæuitque animis ignobile vulgus,
Iamque faces & ſaxa volãt, furor arma miniſtrat.

Cauſſas eius nouem vide apud Philoſophum Politic. 5.

Segeſta Plinio, vel *Segetia* apud Auguſtinum, *4. de ciuitat. Dei, capit. 8.* & *Seia*, Deæ frumentis ſatis præpoſitæ, à ſegetibus inuenerunt nomen, eo tamen obſeruato diſcrimine, vt donec frumenta eſſent ſub terra, ſub tutela ſua haberet Seia, at vbi ſuper terram redderent ſegetem, præpoſitam iis fuiſſe Segetiam, vt Deam tutelarem. Conſecratas fuiſſe has Deas à Numa Pompilio, proditum quoque à Plinio, *lib. 18. cap. 2.* Qui autem eas nominaſſet, iſtum ferias obſeruare ſolitum, apud *Macrobium* inuenias, *1. Saturnalium cap. 16.* Eſt porro ſegeſta oppidum Siciliæ, quod videtur condidiſſe Æneas, præpoſito ibi Ægeſto, qui eam nominauit Egeſtam ex mente Pompeij Feſti. Sed præpoſita ei (S,) litera, ne obſcœno nómine appellaretur, vt factum in Maleuento, quod *Beneuentum* eſt dictum, & in Epidamnò, quod audiuit poſtea *Dyrrachium*.

Segnitia ſine nitendo: quòd videlicet non nitatur ad id, quòd eſt honeſtum & vtile. Seruius tamen alibi ſegnem vult dictum quòd *ſit ſine igni*, id eſt, *vi mouẽte*.

Sela, vocabulum ſępiſſimè in Pſalmis, ter tantùm in Abacuc occurrens, aliud his, aliud illis eſſe videtur. Deriuant tamen à כלל, vel שלה, quod eſt *iter complanare, & aggerem facere*. Chaldæi reddiderunt שלמין, quod pleriſque *ſemper* ſignificat, vt ita perpetuitatem deſignet. Quod ipſum placet & Auguſtino Steucho. Sed eam expoſitionem falſam arguit Paulus Epiſcopus Burgenſis, *additione 3. ſuper Pſal. 46.* Prima eius ratio eſt, quòd etiam in aliis ſcripturę locis oporteret poni, vbi ſignificatur perpetuitas, ſi hæc iſti voci tribuenda eſſet ſignificatio. Secunda, quia legatur in locis aliquot, vbi nullam omnino perpetuitatẽ ſignificare poteſt, *vt Pſalm. 32.* & *Habacuc. 3.* Tertia, quòd Hieronymus non omiſſurus fuiſſet, ſi quid hæc dictio ſignificaſſet. Porro Rabbi Abraham, Ben Ezra accepit pro אמת, id eſt, *veritate*, vt refert *R. D. Kimhi, Pſal. 3.* Etſi eam expoſitionem non recipiat, & potius deriuãdam putet à כלה vel סלל, vtpote qua nihil ſignificet, ſed indicet tantum eo loco, vbi ponitur, eleuandam eſſe vocẽ, vſque adeo, vt ex ipſius cenſura ad verſum illum, cui ſubiicitur, nõ pertineat. In Græca verſione non reperitur, niſi poſt multos Pſal. reddita per *διάψαλμα*, id eſt, requiem continuationis diſtinctæ, quæ tamẽ, vt *Caſſiodorus ſcribit*, ſemper fit

per fit

per sit quadam sonorum mutatione. Vnde crediderunt nonnulli, signum esse eleuandæ vocis, ad quam animus mora aliqua excitatus, intenderet cogitationes ad insignes illos affectus & motiones spiritus, quæ continẽtur isto versu, cui subdita fuisset. Amplectuntur sententiam istam plurimi docti hoc seculo nostro. Ceterum Forsterus magis inclinat in R. Abraham Ben-Ezræ sententiam, prout refertur à Burgensi loco prædicto, & quidem aliter, quam à R. D. Kimhi, quod dictio סלה non significatiuè ponatur, sed tantùm ad supplendum cantus modulamen, sicut copula *Vau*, & aliæ syllabæ, & copulæ, in Psalmis sæpenumero sunt otiosæ. Est igitur סלה enclitica dictio seu paragogica, familiaris tantùm Poëtis, quod ipsum significatio eius etiam innuere videtur. Nam סלה significat *stratam*, poniturque ab Hebræo Poëta, vt pes, aut cantus modulatio longius in ea progrediatur, adeoque numerus suppleatur.

Seleucus illustrem significat à σελάω, id est, *splendeo*, καὶ τῷ λευκῷ, id est, albo deducta voce. Nomen hoc fuit Nicanoris primi post obitum Alexandri regis Syriæ, Antiochi & Laodices filij, qui cognomento dictus fuit Nicanor, quem secutus legitur Seleucus Callinicus, id est *victor egregius*, & Seleucus *Ceraunus*. Quo pacto Antiochi Seleuci filij amorem erga Stratonicē nouercam deprehenderit Erasistratus medicus ex pulsu modò languidiore, modò vegetiore, illa intrante aut abeunte, dignum lectu apud Valerium *libro 5. capite 7.* A Seleuco dicta est vrbs Seleucia, quam Nicanor ille eo potissimum condidit consilio, vt vicinitate sua Babylonem exhauriret, & sui nominis celebritati consuleret. Plinius auctor est, eam appellatam & Babyloniam. Condita autem fuit in confluente Euphratis & Tigris. Fuerunt & aliæ eiusdem nominis ciuitates, in Pisidia, scilicet Syria, Cilicia, de quibus aliàs dicturus sum forte commodius.

Sella, à sedendo, quasi sedda. *Sella curulis* Prætorum (ne id taceam hoc loco) sella fuit eburnea, qua priuatim & publicè vtebantur sedendi caussa. Eam longis coronis ornari solitam, obseruatum ex Gulielmi Brassicani antiquitatibus, & Æneæ Vici Parmensis nummis. Quantum ad etymon, video etymologicon magnum non abludere, cum inquit: *Sella*, κάθισμα.

**Sella fœminarum parturientium*, quod duplici lapide constarent, numero duali אבנים *Abanym* dicãtur, ab אבן *Eben*, id est, lapis, vel à בנה *Bana*, ædificauit, produxit. Et filius בן *Ben* nominatur, ædificatus nempe seu extructus ex cohabitatione viri & mulieris: & plurali numero בנים *Banim*, filij.

* *Sella figuli*, figulares, idem nomen *Abnaym* obtinent, Ierem. 18. 3. Alii rotam duplicem figuli, intelligunt hac voce, quarum ope vasa sua format, quæ ab *Eben* deducta, originem tribuit nomini quod Græci Rotæ tribuunt, vocatur enim Ἄβα.

* *Sella*, מושב *Moschab*, psal. 1. id est, sedile, à verbo ישב *Iaschab*. sedit, habitauit sedendo, moratus est, sedendo mansit, ab hoc per apocopen fit ἵζω ἱζίω, ἵζομαι ἕζω sedeo, facio sedere, καθίζω, ἕδρα, καθέδρα, *Cathedra*.

Sementinæ feriæ, vt ait Varro, à semente sunt appellatæ, quòd sationis caussa susciperentur. Institutas eas vult Festus, quasi ex iis fruges grandescere possent. Sunt autem conceptiuæ feriæ, sicut Latinæ *Paganalia* & *Compitalia*, quæ quotannis concipiebantur à Magistratibus vel sacerdotibus in certos dies, vel etiam incertos, vt ait Macrobius. Affirmat & illud.

Ouidius, his verbis Fastorum 1.

Ter quater euolui signantes tempora fastos
Nec Sementina est vlla reperta dies.
Tum mihi (sensit enim) lux hæc indicitur, inquit,

Mensa, quid à sacris non stata sacra petis?
Utque dies incerta sacris, sic tempore certo
Seminibus iactis est vbi fœtus ager.

Hisce feriis sacra in æde Telluris fiebant Telluri & Cereri.

Inde rursus Ouidius:

Placentur matres frugum, Tellusq; Ceresque,
Farre suo grauidæ visceribusque suis.
Officium commune, Ceres & terra tuentur;
Hæc præbet caussam frugibus, illa locum.

Semidei, alio nomine Heroes, hominibus maiores, at Diis minores, vnde obtineant nomen, ex resolutione nominis facile apparet.

Semis, Semodius, Semuncia, secundùm Festum à Græcis originem habent, sicut & alia nonnulla, quæ S. literam pro aspiratione habent ἑπτὰ septem, ὕλη sylua. Ita enim hæc tria ab eo deducta, quòd Græci ἥμισυ dicunt. Est autem *semis* Latinis assis dimidium, quippe sex continens vncias in se. Fuit & numus æreus nomine semis, vt *dupondius, triens, quadrans sextula.* Notandum hîc, Romanos ęreorum numûm vocabulis appellasse contemtos & abiectos homines, vt cùm P. Vatinius scribens Ciceroni, *Simium* dicit, non semissis hominem, Persis *Damam* tressis *agasonem*, Cæcilius *scortum Clytemnestram*, Cicero *Clodiam quadrãtariã*, Pacuuius *meretrices diobolarias*, Plautus in Pœnulo, *diobolaria scorta*. Veteres Iurisconsulti etiam tyrones & rudes, in sua professione *dupondios* dixerunt, quòd tandem inhibitum à Iustiniano nostro in Pandectarum præfatione. Addo *Semissios & Sarmentarios* appellatos Christianos à Romanis per contemtum, *vt refert Tertullianus*, quòd ad stipitem dimidij assis reuincti, sarmentis additis, concremarentur, cuius supplicij generis meminit quoque Eusebius, *vt est apud Crinitum.*

Semones, Dij, quos cœlo non asscribebant ob meriti paupertatem, *sicut scripsit Fulgentius Placiades*, quales erant *Vertumnus, Hippona, Priapus*, & similes alij, videtur dicti, quasi *Hemihomines*, quod & Lipsio placet. 2. *Antiq. lectionum, capite 18.*

Semperuiuum herba, alio nomine *sedũ maius*, Græcis ἀειζωον μέγα, à semper viuendo est appellatum. Galli vocant *Ionbarbe.* Refrigerat autem in tertio recessu, inque eodem plus ceteris essentia aquea abundat.

Sempronia lex, Sempronię leges à T. Sempronio Graccho, Trib. Pleb. P. Mutio Scæuola, & L. Calphurnio Pisone Frugi Coss. sunt latæ. Harum vna repetitio fuit Liciniæ, ne quis ex publico agro plus quam quingenta iugera possideret, quorum tamen dimidium filiis habere liceret. Vt si quis latius agrum patefaceret, Triumuiri quotannis data opera creati indicarent, qua publicus esset ager, qua priuatus. Testis Appianus *bell. Ciuil. 1.* Plutarchus *in Gracchis*, Velleius *libro secundo*, Aurelius Victor *de viris illustribus*, Cicero pro *Sextio*, & *de Aruspicum responsis*, Florus *Epitoma 58.* Altera cauebat, vt pecunia Regis Attali, qui populum Romanum fecerat heredem, iis ciuibus, qui lege Sempronia agrum erant sortiti, darent ad comparationem instrumentorum, & agriculturæ apparatum, vtque agri regij locarentur, à Censoribus, vnde vectigal populo péderetur, *teste Cicerone, Verrina 5.* Atque hæc res tenuium egestatem multum subleuauit. Quod verò præcipuum erat in lege Sempronia, ne videlicet tenuibus agros cõcessos cuiquam vendere, aut emere fas esset, per Magistratuum negligẽtiam est antiquatum, *teste Appiano libro primo.* Fuerunt & aliæ Sempronię leges à C. Sempronio Graccho Tribun. Plebis, Quinct. Cæcilio Metello, & T. Quinctio Flaminio Consulibus latæ, ne de capite Ciuis Romani iniussu populi iudicaretur. Vt qui Magistratus indicta caussa animaduertisset in ciuem Romanum, de eo populi quæstio constitueretur, id quod latum ab eo propter P. Popilium, à quo consule

sulę Tiberij fratris socij miserè fuerant diuexati, vt ita eum vlcisceretur & vrbe expelleret. Tulit idem & aliam legem Semproniam, vt *ex confusis quinque classibus forte euocarentur centuriæ.* Testis Salustius oratione ad Cæsarem. Item tulit, *vt Senatus quotannis ante comitia consularia, designandis Consulibus, arbitratu suo decerneret, quas deinde ipsi designati inter se fortirentur.* Sed & aliam tulit Q. Cęcilio Metello Balearico, & T. Quinctio Coss. *vt munirentur in Italia viæ, & sternerentur, vt lapidibus miliaria discernentibus notarentur, pontibusque instruerentur.* Aliam Semproniam tulit T. Sempronius Gracchus 2. Trib. Pleb. M. Fuluio Flacco, & M. Plautio Hypsæo Coss. *vt semisse & triente frumentum menstruum plebi, ex publico viritim daretur*, Appianus *lib. 1. de bell. Ciuil.* Cicero *pro Sextio*, Velleius *lib. 2.* Plutarchus *in vuis.* Hinc locus constitutus Romæ, in quo frumentum publicum vnà cum legibus frumentariis. Exstitit & alia Sempronia, iterum à C. Sempronio lata Q. Cæcilio Metello, & T. Quinctio Flaminio Coss. *ne minores 17 annis cogerentur ad militiam, & vt vestes gratuito darētur militibus præter stipendium, sicut in Gracchis tradit Plutarchus.* Sub eisdem Consulibus, & ab eodem lex lata, vt *cui Magistratus esset abrogatus, ei Magistratum iterum capere ius non esset*, prorsus fuit iniqua. Quare Corneliæ matris precibus ipse met post abrogauit, *teste Plutarcho in Gracchis.* Tribuitur ipsi lex etiam ista, vt *sociis Latinis sui suffragij ferendi perinde esset, ac ciuibus Romanis.* Appianus *lib. 1 primo, de bellis ciuilibus C. Gracchus multas leges promulgauit de iudiciis, de viis, de coloniis, & ad omnes Romanorum res Latinos aduocabat, quasi vero Senatus hominibus consanguineis honestè repugnare non posset.*

Sena, σῆνα, Thusciæ vrbis in Italia, inde videtur nonnullis dicta, quòd à Brenno Gallorum duce condita sit pro senibus valetudinariis. Nugæ, Polybius enim refert originem ad Gallos Senones deuictos à Populo Romano, cùm tradit alteram eos vrbem Senam ædificasse, præter illam quæ Adriatico mari apposita est. Sene dicitur hæc vrbs Silio Poëtæ, qui etiam in etymo nobis astipulatur. Ait enim: *Senonum de nomine Sene.* Etsi etiam Senam alias dixerit, iterum nobiscum faciens hoc modo: *Qua Sena relictum Gallorum à populis traxit per secula nomen, sicut & Pintianus notauit.* Confirmat denique Godifredus *libro memoriarum*, conditam scribens à Gallis Senonibus.

Senaculum, locum Senatorum, quod ait Festus, aut vbi Senatores consisterent, *iuxta Varronem*, sicut apud Græcos est *γερουσία*. Tradit iterum Festus, tria fuisse Romę senacula, in quibus solitus sit haberi Senatus: *Vnum, vbi nunc est*, inquit, *ædes Concordiæ, inter Capitolium & Forum, in quo solebant Magistratus, vt dicit Tuinnius, cum senioribus deliberare: Alterum ad portam Capenam: Tertium intra ædem Bellonæ, in qua exterarum nationum legatis, quos intra vrbem admittere nolebant, Senatus dabatur.* Lampridius in Heliogabalo *Senatulum* appellat. Eadem quoque apud P. Victorem inuenias.

Senator & Senatus, non à sinendo, id est, dando facultatem agendi, (*vt aliqui sunt rati*) nomen deriuant, verùm à senibus Isidorus: *Senatui nomen ætas dedit, quòd seniores essent.* Festus: *Senatores à senectute dici satis constat, quos initio Romulus elegit centum, quorum consilio Rempublicam administraret.* Itaque etiam patres sunt appellati. Et nunc, cùm Senatores adesse iubentur quibusque in Senatu sententiam dicere licet, quia ij qui post lustrum conditum ex iunioribus Magistratum ceperunt, & in Senatu sententiam dicunt, non vocantur Senatores ante quam in senioribus sint censi. Prodit & Plutarchus in vita Romuli, eum creasse ex Optimatibus Senatores centum, quorum Concilium ex ætate appellauerit *Senatum.* Neque

enim placet, quod Priscianus tradit, à vocabulo *(natus)* compositum esse nomen Senatus. Cicero etiam: *In agris tunc erant Senatores*, id est, *senes*. Item: *Quæ nisi essent in senibus, non summum consilium appellassent nostri Senatum*. Et Ouidius fastorum 4. *Nomen & ætatis mite Senatus habet*. Tale Hebræorum presbyterium, id est, *Seniorum* concilium fuit. Sunt enim ἔργα νέων, βουλαὶ δὲ γερόντων. Talis Nestor ille apud Homerum. Talis Cato Maior *Pop. Roman. iudicio appellatus prudens*. Vt bene quoque dixerit *Plato 3. de Republic.* πρεσβυτέρους τοὺς ἄρχοντας, δεῖ εἶναι, νεωτέρους δὲ τοὺς ἀρχομένους. Ad reliqua de Senatoribus dicenda venio. Dictum autem, cētum illos fuisse numero primis temporibus, maximè sub Romuli imperio, vel quia conditor vrbis eum numerum sufffecturum putaret, vel quia centum tantùm ex ista multitudine creari possent. At sequentibus temporibus numerus idem non mansit. Quippe auctus ille non multò post, confecto bello Sabino. Cùm enim vrbs valde creuisset Sabinorum, Hetruscorum, & aliorum aduentu, post erectum asylum, ad quod illi sese recipiebant, omnesque adeo Romulus suscepisset in ciuitatem Lucerum ac Tatiensium tribubus adiectos, placuit illi & Tatio quem paulò ante victum adsciuerat in regni societatem, vt patriciorum duplicato numero, simul augeretur numerus Senatorum, quos lectos suffragiis ex familiis illustrioribus in patres cooptarunt, & veteribus Senatoribus ascripserunt adusque ducentos. Neque hic numerus diu fuit. Mox enim vbi Tarquinius Priscus principatum accepit, alios adhuc centum spectatæ fortitudinis & prudentiæ viros, patrum numero adscripsit. Atque tum primum Roma trecentos Senatores habuit, cùm ante fuissent tantum ducenti, *teste Dionysio*. Inde Brutus Consul primus & Valerij Collega expleuit eum numerum imminutum cædibus & expulsionibus; tantùm abest vt auxerit, quod aliqui putant. Manserunt ergo trecenti numero Senatores regibus exactis ad multos annos, donec longo post tempore à C. Graccho Trib. Plebis, allectis ex ordine equestri trecentis, sexcenti numero sunt facti, *testibus Plutarcho & Floro*. Ceterùm legem, qua trecenti isti sunt lecti, aut antiquatam à populo, aut non ita multò post abrogatam suspicatur Sigonius, quòd eandem post à M. Liuio Druso Trib. Pleb. relatam inueniat apud Appianum. Inde duæ adhuc Senatus lectiones sunt factæ, vna Sulla & Rufo. Coss. altera Sulla Dictatore. Vtriusque autem idem Appianus meminit ita, vt sub Consule Sulla trecentos ex optimatibus lectos scribat in Senatum, propter infrequentiam contemnendam, at Dictatorem Sullam Senatum exhaustum trecentis Principibus equestris ordinis lectis, dato tribubus de singulis suffragio, suppleuisse. Vnde apparet, amplificatum ab eo numerum. Et quamquam certus numerus dari non queat, tamen supra quadringentos ab eo lectos, ex Epistola quadam Ciceronis ad Atticum elicitur, in qua scribit hoc modo: *Homines ad XV. Curioni, nullum S. C. facienti assenserunt: Facile ex altera parte quadringenti adfuerunt*. Auctum inde ad nongentos Senatum à Cæsare Dictatore, imò post necem eius à triumuiris indignissima turba refertum, Dionis & aliorum historiæ produnt. Tradit & Suetonius, *Augustum ordinem Senatorium affluentem incondita turba ad pristinum splendorem redegisse*. Erant enim super mille, & quidam indignissimi, vt idem scribit. Neque tacet Sigonius, qui in legendis Senatoribus, generis, ordinis, census, ætatis, & Magistratus rationem esse habitam notat. Generis quidem, vt ex iis familiis legerentur, quibus

Senatus

Senatus patebat. Patuit autem primùm patriciis, post etiam plebeiis. Romulus enim & Priscus, non nisi ex patriciis quemquam legisse produntur à Dionysio. At plebeio primum à Seruio Tullio inductos vult Zonaras, Festus à Iunio Bruto & Publio Valerio Publicola, primis Coss. Attamen istos antequam in Senatum allegerentur, patricios factos, manifeste traditum à Dionysio. Censum porro in Senatu legendo spectatum, declarat his verbis Seneca, *Declamat.2.* Senatorum gradum census ascendere facit. Census Romanum equitem à plebe discernit. Census in castris ordinem promouet. Census in foro iudex legitur. An verò institutum fuerit antiquum, in dubium vocant, citante eodem Sigonio, hæc Plinij verba, libro decimoquarto: *Posterius laxitas mũdi & rerum amplitudo damno fuit: Postquã Senator censu legi cœptus, pessum ire vitæ pretia.* Laudatur autem census in senatore, ne splendor amplissimi ordinis rei familiaris angustiis obscuretur. Ceterùm ante Augustum, censum senatoriũ sestertiũ octingenta millia fuisse, eúmq; ab Augusto ampliatum, docent Suetonius & Dio. Quin etiam ętatem certam obseruatam in senatore legendo, ex eo suspicari licet, quòd Agellius *libro decimoquarto* scribat, *Præfectum vrbis ea ætate factum, qua non esset senatoria, libro 14. capite 8.* Sed quænam ea fuerit incertum. Sigonius probat, ex Valerio & Ciceronis Philippicis, fuisse prope eandem cũ Quæstoria. Atqui fuit capiundæ quæsturæ annus vigesimus primus. Probat inde ex verbis Ciceronis, senatorem legi, nisi qui magistratum gessisset, non fuisse solitum. Quare congruenter sanxit Cicero in legibus suis, ex Magistratibus senatum esse oportere. Probat idẽ in Oratione post reditum in senatu. Animaduertendum tamen, etsi hæc omnia constarent in aliquo, non tamen idcirco necessariò eum senatorem fuisse. Opus enim fuit lectione Censoris, vsq; adeo, vt nec illi, qui Magistratus gessissent, senatores esse possent, nisi a Censoribus lecti. Quid, quòd mouere senatu potuerint, vt constat de eo, qui vxorem præsentibus liberis osculatus fuerat. Et quanquam ex equestri ordine maximè legerentur, *sicut Liuius ostendit lib.2.* cùm scribit, Senatum à Bruto suppletũ ex primoribus ordinis equestris, tamen simul Equites esse non poterãt, etsi equo merere liceret. Insigne senatorum fuit tunica lati claui, qua separati erant ab Equitibus, sicut *Suetonius & Plinius prodiũt, & Sigonius probat.* Quæstus in iis omnis etiam indecorus est habitus. Quo spectans Cicero 7. in Verrem ait: *Noli metuere, Hortensi, ne quæram, qui licuerit nauem ædificare Senatori. Antiquæ sunt istæ leges & mortuæ, quemadmodum tu soles dicere, quæ vetant: Fuit ista Respublica quondam.* Denique in honoribus petendis leguntur occupati fuisse: Vnde multa ornamenta domi sibi & foris pepererunt. Necessariò & his subiiciendum discrimen eorum, qui dicebantur *Patricij gentium Maiorum & Minorum* quiq; *patres* fuerint *conscripti*, qui *Princeps Senatus*, qui *Senatores pedarij*. Maiorum enim gentium patricios dictos fuisse volunt, ducentos illos senatores, lectos à Romulo, atque eorundem progeniem. At eos, qui à Tarquinio Prisco primùm lecti ex plebeiis, fuerunt in ordinem patriciorum, inde patrum numero adscripti, *Minorum gentium patricios* appellatos, vtquoq; Liuius *libro primo* testatur. Ceterùm *Patres conscripti* sunt dicti, qui in Senatum allecti sunt à Iunio Bruto, & Publio Valerio Publicola Coss. post pulsos reges, sicut *Liuius, Plutarchus, & Tacitus docent.* Princeps senatus dictus is fuit, qui in lectione senatus, quæ per Censores fiebat censu peracto, primo loco recitabatur. Qui honor fere nemini, nisi Consulari aut Censorio viro tribuebatur, nec nisi eo mortuo alius *Princeps Senatus* declarabatur. Pedarij senatores qui fuerint, docet Agellius ex Var

ronis Menippæa: nempe, quòd Equites quidem pedarij *Senatores* ſint appellati, quod nondum à Cenſoribus lecti fuerint in ſenatum, ideoque non propriè ſenatores exſtiterint, at vſi tamen ſint honoribus populi, & propterea in ſenatum venerint, ſententiæque ius obtinuerint, & quia in poſtremos erãt relati, idcirco non rogati fuerint ſententias, ſed in eas quas Principes dixiſſent, diſceſſerint. Sigonius dicit Pedarios fuiſſe eos, qui Magiſtratibus functi in ſenatũ venire, & ſententiam dicere poterant, quanquam à ſenatoribus lecti non eſſent. Quidam, inter quos C. Baſſus, dictos volunt Pedarios, qui, cum Curulẽ Magiſtratum non geſſiſſent, pedibus iuerint in Curiam. Atqui horum ſentẽtiam reiicit Agellius *lib. 3. cap. 18.* Feſtus ſcribit, *Pedarium Senatorem* appellatum, qui tacitus tranſeũdo ad eum, cuius ſententiam probabat, quid ſentiret, indicabat. Fuiſſe autem Tribunos plebis, Senatores ſine lectione Cenſoria poſt Atinium plebiſcitũ, exiſtimat Sigonius. Iam verò nec omittendum, qui numerus Senatorum neceſſarius fuerit ad faciendum Senatuſconſult. quia non omnes aderant ſemper. Liuius innuere videtur *lib. 39.* potuiſſe Senatuſconſultum fieri, ſi centum, non minus ſenatores adeſſent. Poſterioribus temporibus oportuit adeſſe 400. *teſte Dione lib. 54.* cum de Auguſto ſcribit. Qui verò non erãt pręſentes, aut ſe legitimè excuſabant, aut erant in culpa. Siquidem in culpa erant, mulcta illis indicebatur, quæ dum ſolueretur, capiebatur pignus, quod ſi non redimeretur, vendebatur ab ærarij quæſtore, pecunia in ærarium redacta. Meminit huius moris & Cicero *3. de Oratore*, apud quem cædere vel concidere pignora, idẽ eſt, quòd capi, vt diſtrahãtur & conſumãtur. Sed pergamus. Cùm iam diſcederent ſententiis exquiſitis, perſcribebatur ſenatuſcõſultum. in quo rogatæ ſententiæ ſumma exprimebatur hoc modo: *Quod M. Marcellus Conſul verba fecit de prouincijs, D. E. R. I. C. id eſt, de ea re ita cenſuerunt.* Et quia licitum erat Tribunis plebis intercedere Senatuſconſultis, ideo moris erat, vt etiam adderetur clauſula hæc: *Si quis huic Senatuſconſulto interceſſerit, Senatui placere, auctoritatem perſcribi, & de ea re ad Senatum populumque referri.* Si v. quis interceſſiſſet, addebantur eorum nomina qui interceſſerant, & tum quidem non ſenatuſconſultum, ſed auctoritas præſcripta dicebatur. Quòd ſi tam multi non conueniſſent ac opus erat, ſenatus quidem habebatur, decretumque perſcribebatur, non tamen quaſi ratum effectum habebat, ſed erat auctoritas, vt ita nota eſſet ſenatus ſententia. Sed nec ita ſenatuſconſultum fieri poterat, ſi coactus eſſet ſenatus loco non legitimo, die nõ idoneo, aut non legitimo edicto. Quid tamen placuiſſet, teſtabantur reliqui. Cùm ſenator rogatus dicere vellet ſententiam, aſſurgebat, ſtanſque dicebat, & nõ modò ea de re, de qua relatum erat, verum etiam quacunque de re vellet, dicendi poteſtatem habebat, *teſte Agellio lib. 4. cap. 10. Tacito 3. & 13. Annalium, & Plutarcho in Catone.* Addo ex eodem Agellio *lib. 14. cap. 7.* duobus modis ſolita fieri Senatuſconſulta, nempe aut diſceſſione, ſi conſentiretur, aut ſi res dubia eſſet, ſingulorum ſententiis exquiſitis. In iſto moris erat, vt magiſtratus is, qui de aliqua re ad ſenatum retulerat, diceret: *Qui hoc cenſetis, illuc tranſite; qui alia omnia in hanc partem.* In hoc autem ordine procedebatur. Totum porro ſenatorum collegiũ, *Senatus* eſt dictus, cuius quæ fuerit poteſtas, item per quos, quo loco, & quo tempore habitus fuerit paucis expediam Sigonij & aliorũ veſtigiis inſiſtens. Et primum quidem poteſtatem obtinuit in negotiis ad Rempublicam pertinentibus, excepta Magiſtratuum creatione, legum latione, belli pacíſque arbitrio, *teſte Dionyſio lib. 6.* Polybius etiam *lib. 6.* affirmat ærarij poteſtatem habuiſſe. In eius arbitrio reditus

& ſum

& ſumtus fuiſſe, ſimiliter publicata flagitia, vtpote proditionis, coniurationis, veneficij & cædis requiſiuiſſe, legationes extra Italiam mittendas procuraſſe, atque adeo, quomodo exteri legati eſſent tractandi, quid etiam eſſet reſpondendum, cõſtituiſſe. Per quos porro more maiorũ haberi, & conſuli conſueuerit, ex Varrone docet Agellius, quippe à Dictatore, Conſulibus, Prætoribus, Tribunis Plebis, Interregẽ & vrbis Præfecto. Neque alijs præter hos ius fuit Senatuſconſultum inſtituere. Quòd ſi fortè omnes hi Magiſtratus ſimul præſentes fuiſſent Romæ, tum quo ordine modo propoſiti ſunt, qui alijs fuiſſet prior, ius cõſulẽdi habebat. Docet porro ſenatũ, niſi in loco per Augures conſecrato, haberi non licuiſſe. Memorabile tamen, quod Plinius ſcribit, *Cum eſſet nuntiatum bouem locutum, ſub Dio ſolitum fuiſſe haberi.* Quantum ad tempus, ſciendum legitimum dictum ſenatum, qui vel lege, vel more, certis ſemper diebus habebatur, quippe Calend. Nonis & Idib. Suetonius ſcribit, ſanxiſſe Auguſtum, ne plus, quàm bis in menſe, haberetur legitimus ſenatus, ſcilicet Calend. & Idibus neue Septembri mẽſe, aut Octobri, vlli alij, quàm ſorte ducti, adeſſent. Cùm verò alijs diebus menſis, modò Comitiales non eſſent, cogebatur à Magiſtratibus, Indictus dicebatur ſenatus. Quòd his diebus non cogeretur, factum refert, ne ſenatores à ſuffragio ferendo auocarẽtur. Atque hic eſt ille ſenatus, qui Cineæ oratori viſus eſt regũ eſſe conſeſſus, quem ſuſpiciebat & colebat olim totus terrarum orbis, quo auguſtior tum temporis non exſtitit alius, eximius prudentia, ſingularis experientia, ſeu rerum praxi.

Senatuſconſultum, Senatus conſultum. Scio quædam de hoc nomine antea inſerta, de ſenatu & ſenatoribus inſtitutæ materiæ, attamen inutile non erit hìc etiam peculiariter quædam referri, explicatis ſenatuſconſultorum quorundã nominibus. Itaque hoc inprimis ſciendum partim ea à Conſule rogante nomen traxiſſe, vt Velleianum mulierum imbecillitati in fideiubendo conſulens. Trebellianum adire hereditatem, & alijs reſtituẽdam reſtituere compellere; partim vero ab iis, quorum cauſſa ſunt conſtituta, quale Macedonianum, parẽtibus proſpiciens aduerſus eos creditores, qui fœneratoriis technis filiisfamilias mutuo dabant pecuniam, improbo fœneratore Macedone occaſionẽ præbente. *Orphitianum Senatuſconſultum*, Orphitio & Ruffo Coſſ. factum, quo inteſtatæ mulieris hereditas ad filium, filiãque deuoluebatur, ſiue legitimi eſſent, ſiue vulgo quæſiti, ſiue ſoli, ſiue etiam cum legitimis. Mitto alia in Iuriſcõſultorum voluminibus obuia, quæ quę nõ trita, quemadmodum ſoleo nonunquã, adiicio: Scilicet Heliogabalum matris ſuæ Symiamira, appellatione ſenatuſcõſulta feciſſe vt noua, ita ridicula, quã ille vnus Principum in Senatum ad Cõſulum ſubſellia vocare auſus fuit, eadẽque *Muliebria*, vel *Symiamirana* dixiſſe *teſte Lampridio in eius vita.* Continebant illa leges Matronales, quæ quo veſtitu incederent, quæ cui crederent, quæ ad cuius oſculum venirent, quæ Pilento, aut equo ſagmario, aut aſino veherentur, quæ carpento mulari, quæ ſella, quę aurum vel gemmas in calceamentis haberent. Dicta fuerunt & *tacita Senatuſconſulta* iuxta Capitolinum in Gordianis, cùm conuocatis ad interiora maioribus ea diſponerentur, quæ omnibus non erant publicanda, præſtito etiam iuramento, ne quis ante rem completã, quippiam audiret aut intelligeret. Nulli itaque ſcribæ, aut publici ſerui, propter metum proditionis illis intererant.

Seneca Senecam Caſſiodorus dici putat, quòd cui primùm inditum hoc nomen fuit, canus ſit natus, vt de Ergino Argonauta à Pindari ſcholiaſte traditur, de Tarcone Tyrheno, & Cygno Troiano ab Euſtathio & Cœlio *lib. 3. c.*

27. Re

27. Refert & Hesiodus Græcas Phorci filias, quas ex sorore susceperat, mox à partu fuisse canas, quòd & Hadrianus Iunius *commentario de coma cap.10.* annotauit. Quin Strabo memorat Tarquiniũ Priscum prudentissimum regem ab ineũte ætate fuisse canum. Idem scripsit de Numa Pompilio Seruius Honoratus, dubia tamen fide, cum Virgilius illi iam tum seni incanum mentum & crines tribuat. Seneca porro dictus Philosophus ille Neronis præceptor, cuius amœnum vocat ingenium Cornelius Tacitus *13. Historiarum*, cuius quoque doctrinam & præstans ingenium effert Columella *rerum rusticarum 3.* quem denique Hieronymus ob eruditionem eius castissimam in sanctorum scriptorũ numero reponere non dubitauit. Idem nomen vnicis illius inter Latinos Tragœdiographi, quem Petrarcha (malè) eundem cum Philosopho putauit, cùm verisimilius sit non, inquam, fratrem eius fuisse, vel iuxta alios filium, at ex fratre nepotem. Duos equidem Senecas Martialis agnoscit, notumque Sidonij carmen:

Vnus colit hispidum Platona,
Incassumque suum monet Neronem:
Orchestram quatit alter Euripidis
Pictum facibus Æschilum secutus,
Aut plaustris solitum sonare Thespin.

Qui locus Sidonij adeo apertus, vt in alium sensum detorqueri non possit.

Senes, ait Isidorus, dictos nonnulli putant à diminutione sensus, eo quòd delirare incipiant. De extremo senio intelligendum. Nam Galenus tres senectutis partes statuit *cap. vlt. 5. de sanitate tuenda*. Primam esse dicit eorum, qui ὠμογέροντες sunt, id est, *viridi senecta præditi*, quales ciuilia adhuc negotia obire possunt, cuius initium facit annũ quinquagesimum, sexagesimum finem. Secũda tribuitur illis, qui præ virium defectu inutiles sunt obeundis publicis negotiis, protenditurque ad septuagesimum annum à sexagesimo. Tertia verò illorum, qui extrema imbecillitate virium laborant, quales πεμπέλους dicunt Græci ἀπὸ τοῦ πεμπέσθαι εἰς τὴν ἄδου πομπὴν, quod ad pompam eam mittantur, quæ ducit ad infernum. Durare vult eam ab anno septuagesimo adusq; vitæ finem. Tum præcipuè fit acuminis ingenij iactura, infestat rerũ obliuio, cæcutiunt oculi, tremũt manus, titubat lingua, vacillant pedes: Vt merito, paucis exceptis, bis pueri videri queant. Tales non προβεβηκότας dixeris, sed vere γέροντας, quibus ingrauescente ætate multa accidunt incommoda, imò senectus ipsa est morbus. Capulares & silicernia sunt Latinis, Aristophani ῥυπῶντες, κυφοὶ, ἄθλιοι, ῥυσοὶ, μαδῶντες, νωδοὶ καὶ ψαλοί. Recte in ea ætate Euander apud Virgilium: *Sed mihi tarda gelu seclisque effœta senectus Inuidet imperium seraque ad fortia vires.* Et alibi: *Sed enim gelidus tardante senecta Sanguis hebet, frigentque effœta in corpore vires.*

Senonas, Gallos Verrius existimauit appellari, *referente Festo* quod noui venerint ex Transalpina regione. Est enim ξένος *hospes* & *homo* veluti nouus, vnde postea Seno: *quo modo forte hiatus ille suppleri possit.*

Sensus à sentiendo nomen adepti. Sunt autem corporales & externi quinque, *Visus*, *Auditus*, *Gustus*, *Olfactus*, & *Tactus*. Inter hos primas defert Plato visui, Euangelium auditui, ex quo fides. Interni sunt *Imaginatio*, *Cogitatio*, *Intellectus* & *Memoria*. Magis eos consistere in patiendo, quam agendo docet *Gal. 1 de causs. symptom.*

Sentia lex videtur Hotomanno lata à C. Sentio Coss. cum Q. Lucretio anno 734. imperante Augusto, vt in Patriciorum numerum, qui deessent Senatui alij sublegerentur. Meminit Tacitus *Annalium 2.* Corrupte ibi tamen hactenus Senia pro Sentia, *vt & alij notarunt.*

Sepes horti munimentum, aut agrorum, & proinde ab introitu prohibens, Græce φραγμὸς, nomen habet à *sepiendo*, id est,

id est, circumdando & occludendo.

Sepia piscis, quem Galli exsiccant, *vt Græci Polypum*, quique atrum cruorem instar atramenti per aquam effundit, cum se peti animaduertit. Piscatoribus iter velut præsepit, vnde & nomen inuenit. Hinc pro atramento id nominis vsurpant boni auctores, dicitq; Fulgentius *sepioticum scripturarium*: Persius:

Tum quæritur crassus calamo quod pendeat humor,
Nigra quod infusa vanescat sepia lympha.

Finxit hinc ingeniosè admodum Apollonius *Argon. 1.* quod se Thetis in sepiam commutauerit, cum vim Pelei vellet effugere: Ε᾽ δυνε, inquit δὲ σηπίας ἄκρη. Notandum quoque Piscatores, dum captant eas, hoc imprimis operam dare, ne atramentum temere diffluat. Bonum enim ius ex sepia fieri posse negant absque hoc atramento. Sed pretium operæ erit Oppiani versus in hanc rem adiicere:

Σήπιαι αὖ τοίῃσι δολοφροσύνῃσι μέλονται.
Ἔστι τις ἐν μήκωσι βολὴ κέντησι πεπηγὼς
Κυάνεος πίσσης ὀνοφερώτερος, ἀχλύος ὑγρῆς
φάρμακον ἀπρεπέταστον, ὅτε σφίσιν ἄλκαρ ὀλέθρου
Ἐγγίζηται: τὰς δ᾽ εὖτ᾽ ἂν ἕλῃ φόβον, αὐτίκα κεῖνο
Ὀφθαλμοὺς ῥαθάμιγγας ἀνήμυσαν ἀμφὶ δὲ πόντον
Πάντα περὶξ ἐμέλαινε καὶ ἠμάλδυνε κέλευθα
Ἰχὼρ ἀχλυόεις. ἄτα δ᾽ ἔδρακε πᾶσαν ὀπωπήν.

Meminit & Cœlius Apitius *lib. 9. de re Culinaria, cap. 4.* quo pacto sepiæ sint condiendæ. Aetius ægrè concoqui scribit, salsumque humorem ac modicum continere, qui si tamen concoquatur, copiosum quidem alimentum, sed crassum præbere succum. Testatur & Dioscorides coctam ægrè concoqui, sed aluum mollire. Quoad naturam, hebes quidem est, sed mollium astutissima. Cirrhos seu crura habet octona, sed breuia. Ex horum medio egrediuntur duo teretes & longiores, quibus tanquam promuscidibus vtitur, & admouet ori quicquid arripuit; prælongis his prætenturis etiam venatur pisces. Rostrum habet aduncum & inter cirrhos situm, quo conficit, vel dura quæque. Vulua in fœminis ita articulata, vt bifida conspiciatur, in qua vtrimque candicantia apparent oua & grandini similia. Atramentum infra ad aluū continetur, maximè qua parte intestinum superiora petit. Parit fœmina tempore verno, potissimùm inter arundines & algam. Vltra biennium tamen non viuit, *quemadmodum tradunt*, qui de piscibus accuratius scripserunt. Me verò hoc carptim huc cōiecisse sufficiet, quibus isti fruentur qui nouis & mirabilibus delectantur.

Seps serpens, ἀπὸ τοῦ σήπεσθαι accessit nomen, quòd morsu adurat ac putrefaciat affluentibus ex toto corpore pilis, quorum etiam radices venenum eius corrodit, sparsumque per totam cutem, subalbidam reddit, idque vitium Græcis est ἀλφός, *Vitiligo* Latinis. Hirsuti alicuius tapetis colore præditum eum scribit Nicander, quem *coccineum* vult esse Scholiastes. Nihil planè id conuenit cum Aetio, qui corpus illi tribuit multis albis notis respersum. Cæterùm Pausanias mortem describens Aegypti Arcadiæ regis à sepe læsi, cinericium illius colorem ponit maculis tamen ex interuallo distincti, cum lato capite, angusta ceruice, aluo maiori, cauda breui, incessu obliquo instar cancri. Parum abest, quin isti astipuler, cùm diligēs eius fuerit αὐτόπτης, nec minus diligenter suis eum coloribus depingat. Etymon nostrum approbat Poëta Lucanus, cùm eum rabificum appellat, *lib. 9.* Tabem enim & putrefactionem efficit morsu. Quò rectè Nicander canat: ὃ καὶ ἐκβάλλει Α᾽ ύδρασι ξύγμα πίλει μεταμώνιον, ἀλλὰ κακηθές.

Septem, ἑπτά. Numerus hic magnam

apud Medicos vim habet in crisibus. Itaque notandus aphorismus: ὁκόσοισιν ἑβδομάια κρίνεται, τούτοισι ἐπινέφελον ἴσχει τὸ οὖρον τῇ τετάρτῃ ἐρυθρὸν, καὶ τ' ἄλλα κατὰ λόγον: Philo de mundi officio, dicit φύσιν φιλέβδομον εἶναι, καὶ τῇ ἑβδομάδι χαίρειν, & τελεσφόρον, hoc est, *perfectam vocari.*

September mensis Varroni videtur dictus. lib. 5. *de lingua Latina*, quòd à Martio septimus sit. Alij quasi *septimum imbrem*, nominatum volunt *Septembrem*, non tantùm quòd septimus nominetur à Martio, verùm etiam ob imbrium frequentiam & aëris turbationem, quæ sub initium Autumni accidere solet. Senatus in Tiberij Augusti honorem Tiberium vocari voluit. Inde Antoniũ vocatum decreto eiusdem Senatus testatur Iulius Capitolinus *in vita Antonini Pij.* Commodus nominauit eum Herculem, *teste in eius vita Lampridio*, Imperator Tacitus à suo nomine Tacitum, quòd eo mense natus esset & factus Imperator, sicut Flauius Vopiscus scribit. Macedonibus dictus est περπιαῖος, Aegyptiis θώθ, Hebræis אלול Galenus scribit, 4. *de sanitate tuenda, & comment 3. Aphor.14.* Atheniẽsibus quoque τῶν μυστηρίων nomine appellatum ab eiusdem nominis festo. Idibus huius mensis clauus pangi solebat Romæ, de quo more alias plura. Postridie Iduum dies erat probandorum equorum, cuius Valerius mentionem fecit, *lib. 2. cap. 2.* Eodem mense, qui etiam in Vulcani tutela esse existimabatur, epulum Mineruæ habitum fuisse constat. Absolutis quoq; mœnibus sanctæ ciuitatis per Nehemiam festum egerunt 25. diem Iudei, anno regni Artaxerxis vigesimo, post solutam captiuitatem, hoc est, à primo anno Cyri, anno 92.

Septentriones, septem triones, id est, boues, quos ita appellatos quasi *teriones*, id est, terendæ, seu arandę colendæque terræ idoneos vult M. Varro, quo nomine sidus illud donatum, quod versus septentrionem figura posituraque simile videtur plaustri. Alij dici volunt *Triones* septem illas stellas, quòd ita sint sitæ, vt ternę proximè inter se trigonas, id est, triquetras faciant figuras. Arctico polo adhærent, & proinde occidunt nunquam. Quocirca Arctos dixit Virgilius *metuentes æquore tingi.* Et Iuno Metamorph. 2. ad Oceanum & Tethyn.

Gurgite cæruleo septem prohibete Triones,
Sideraque in cœlum stupri mercede recepta
Pellite, ne puro tingatur in æquore pellex.

Arcti siue vrsæ, quas nominat Poëta Virgilius, sunt duæ, *Helice* quippe & *Cynosura*, quarum illam à Græcis, hanc à Phœnicibus obseruatam inter nauigandum docent isti versus Ouidij:

Magna minorque feræ, quarum regis altera Graias,
Altera Sidonias, Vtraque sicca rates.

Septemuiri, septem viri. Fuerunt hi sacerdotes dictique Septemuiri Epulonum, prout etiam præsumitur à Fenestella, sed numero vario. Tres enim viros Epulones à veteribus Pontificibus institutos propter sacrificiorum multitudinem testis est Cicero 3. *de Oratore, & Liuius li. 33.* At posterioribus tẽporibus Septemuiros creatos, ex veterum scriptis intelligi potest. Vide Agellium *li. 1. c. 11.* Quis autem ita auxerit numerũ, vt pro Triumuiris crearentur Septẽuiri nemo tradit. Onuphrius à Cornelio Sylla id factum putat. Dio scribit *li. 43.* Cæsarem Dictatorẽ, adhuc aliis tribus ad Collegium Septemuirorũ adiectis, constituisse Decemuiros Epulonum, omnesq; adeo instar ceterorum sacerdotũ collegiis subrogabatur ante legẽ Domitiã, postquã honor is cœptus mãdari populi suffragiis, iure ad eũ trãslato. De epulis eorũ scribit Valerius mox *in principio li. 2.* & Augustinus *de ciuitate Dei.* Quæ verò fuerit eorũ auctoritas, euincere possunt Plinij verba, cùm esset habiturus orationem, & quasi timeret propter astantes. *Stabat*, inquit, *medio Consularis, modo Septemuir Epulonum.*

Septimon

Septimontium, Festus Romanorũ dies, plerisq; incertus, at quem Festus Agonalia vult dictum in Fastis, *iuxta Varronem 5. de lingua Latina*, à septem montibus, in quibus sita est Roma, nomen hoc traxit. Scribit Plut. *in quaest. Rom. quaest. 69.* ferias has institutas propter collem septimum Romae adiectum, eoque die abstinuisse veteres ab vsu vehiculorum, quae trahebantur iumentis. Sed & eo die narrat Suetonius lautissimum epulum datum à Principe Domitiano populo, Senatui, equirique, panariis sportulis, cũ obsonio distributis.

Sepulcrum, de quo omnino multa mihi dicenda ex media antiquitate, etsi doctè scripserit Lilius Gyraldus *de vario sepeliendi ritu*, ab eo ipso sepeliendi verbo appellationem deducit, quod humo condere significat. Nam quid aliud notat illa XII. Tab. lex. *In vrbe ne sepelito, neue vrito.* Vt ergo paulo hic plura ex bonis auctoribus adiiciam, inter benedictiones Dei apud veteres habitum fuisse, condi sepulcro, non ignorãdum. Commendantur enim viri labes, Samuelis 1. quod sepelierint cum Ionatha Saulum. Secundo Regum pollicetur Deus Iosiae, quando vestes disciderat, scelerumque populi ductus poenitentia fuerat, inferendum ipsum Patrũ suorum sepulchro. *Psal. 74.* conqueritur Dauid. quod infideles Tyranni seruorũ Dei cadauera proiecerint, velut escas terrae bestiis & auibus coeli. Nec illi rãtum, sed etiam Ethnici summam habuerunt rationem sepulturae. Siquidem egregiè Plinius ex consuetudine illa recepta: *Terram*, inquit, *tum maximè nos operire, vt matrem, quando sumus abdicati a reliqua natura, vt non solùm viuos sustentet, alimoniam suppeditans, verùm etiam defunctos prosequatur honore.* Apud Romanos habebantur miseri, quibus patrio sepulcro non contingebat humari, quasi qui velut extrema afficerentur ignominia, sicut ex orationis pro Cluentio epilogo colligi potest. Hos Graeci ἀκτεράϊϛ dicebant. Habuerunt eidem *hereditaria sepulcra*, in quę tamen heredi inuito patrefamilias non licebat inferre cadauer. Ipse pariter sepulcri locus religiosus erat, id est, remotus ab hominum commercio & reuerendus sanctitate, *l. in tantum. §. relig. et noph. ff. de rer. Diuis.* Quòd si diruerentur sepulcra, erant nihilominus religiosa loca, manẽte sanctitate in ipso solo. Grauissima porro poena est interdictum tã Solonis quam Romanorum legibus, ne quis violaret ea, deterritus religione, exceptis hostium sepulcris, quae vt violari sine piaculo, ira sublatis lapidibus in quem libet vsum conuerti poterant. Quòd si ossa vel cineres alicuius inferrentur alieno sepulcro, eruere eos & aliò transferre licebat loci Domino, etiam sine Pontificum decreto. Est & lege cautum, vt fulmine ictus locus ilico religiosus sit, inq; bonis nullius foret, quod videretur consecratus à Deo. Nec iuxta nouum sepulcrũ propiúsue sexaginta pedibus aedificare licebat inuito Domino. Iter quoque seruitutis instar debebatur sepulcro. Ad Graecos venio, quibus non minor cura hominum sepeliendorum fuit. Legimus namq; decẽ Praetores, quòd tempestatibus acti caesos in acie non sepelierant, Athenis vltimo supplicio affectos. Ibidẽ mos inoleuit, vt singulae Tribus singulas haberent arcas, in quibus reconderent seu cadauera, seu dispersas reliquias eorum qui ceciderant in bello. Tria fuerũt sepulcrorum genera Aegyptiis: *Vnũ sumptuosissimum*, quod aestimabatur argenti talento, *Medium* minarum viginti, & *Humile* ex leui minimaeque impensae materia. Apud Aethiopes ditiorum monumenta stabant ex auro, & argento tenuiorum, at inopum erant fictilia. Operosa fuerunt etiã Indorũ & Germanorũ sepulcra. Nec est alicui ignotum Mausolaeum Arthemisiae reginae. Etsi Cyrus, *vt scribit Xenophon*, non magnis sumtibus aut apparatu reddi corpus

terrę, vt matri voluerit. Quot labores) cutæ, sumtus facti in tumulādo Alexādro, *teste Diodoro?* Hectoris deuicti corpus apud Homerum nūquid mādatum terræ, cū redemisset pater. Ipsemet iam moribūdus & summopere sollicitus de sepultura ait Achilli: *μή με ἔα παρὰ νηυσὶ κύνας καταδάψαι ἀχαιῶν.* Apud eundē Patrocli cōbusti ossa in aurea Phiala, reposita tandē sepulcro condiderūt. Quin pecudum sepulcra & exsequias legimus. De Agrigentinis enim cōstās apud Auctores fama, sicut de Alexādru, qui Bucephalo suo exsequias duxit. Idē proditum memoriæ de Augusto & Adriano; de Commodo, qui tumulū fecit pratini coloris equo in Vaticano, vt quōdam Romani coruo, felibus Ægyptus tota. Adde, quod profusissimas impensas & moles prægrandes tādem legibus coactis fuerint coercere. Cautum enim, ne ampliori opere excitaretur sepulcrum, quam quod quinque diebus absolui possit, nec maior illi imponeretur lapis, quam qui laudes & titulos defuncti accipere possit. Statuit & rex Demetrius modū tantum vt columella erigeretur supra defuncti cineres, quæ nec supra tres digitos exstaret. Plato suis in legibus sanxit, ne quis operosius fieri curaret monumētum, quam quod per triduum decem homines possint erigere, ne quis in Ceramico apponeret Hermas, aut longe petito proœmio epigramma inscriberet. Magnificentiam eandem restrinxerunt & leges Decemuirales, cùm aiunt; *Rogum ascia ne polito.* Cum enim quidam nimium affectarēt splendorem, atque adeo prodigerent bona, ad publicam vtilitatem ne quidē ascia, dolatorio instrumento, poliri ac læuigari sepulcra voluerunt. Etsi tandem crescente luxu nihilominus creuerit sepulcrorū splendor. Quo spectat, pro patria mortuos & nobiles non priuatorū more sepultos, vt est apud Thucydidem. Etenim ossa eorū cyparissinis arcis efferebantur. Vt quidē meritò Lucanus: *Et non plebeios luctus testata cupressus.* Athenis autem publico inferebantur sepulcro iuxta Callisti monumentū, vbi & alij, quicumq; ceciderant in pugna, sepeliebantur, præter eos, qui occubuerant in Marathone. Sed hæc sufficiant ad euincendum gentilium hac in re curam. Progredior ad alteram legis partem positione tamen priorem. *In vrbe ne sepelito, neue vrito.* Ante has leges antiquitus cadauera intra vrbem sepulta liquet. Sit exemplo Timoleon, cuius corpus in foro Syracusarum terræ mandatum. Exstitit & Archimedis tumulus iuxta Agrigentinas portas intra vepres, quem se inuenisse gloriatur Cicero *in Tusculanis.* Plutarchus scribit Cæpionem Catonis Vticensis fratrem in foro Æni vrbis Thraciæ sepultum. Elatus quoque Dion Hipparini filius Syracusanus in vrbe celeberrimo loco. Et Maro Æneid. 11.

Innumeras struxere pyras, & corpora partim
Multa virū terræ infodiunt, auectaq; partim
Finitimos tollunt in agros, vrbiq; remittunt.

Quinimo moris fuit intra suas quemq; humari ædes. Vnde Lares in singulis ædibus colendi religio, & à *Laribus* dictū *lariū*, in quo nō solū Penatium Deorū, verū etiā præstantiū virorū, quos venerabātur, habere solebant imagines, sicut Seuerū Imperatorem certū est habuisse imagines Orphei, Apollonij, Christi Domini & Abrahami. Sed consuetudo hęc habēdi sepulcra & busta intra mœniū ambitum abolita iure Decemuirali, credo propter ignis periculum, *ait Cicero.* Ceterùm aliam rationem tradit Imperator Iustinianus, *l. mortuorum. C. de Relig. & sumt. funer.* scilicet ne mortui sāctum municipiorum ius aliquo modo contaminarent, vel ciuitatis sacra funestarent, *vt scribit Iulius Paulus sentent. 1. Tit. de sepulturis.* Et si Seneca facetius id scribat ne corpora defunctorū fœtore & fœditate sua nocerent, cùm sepultura sit reperta viuorum gratia, nō mortuorū. Quo pacto scribit & Augustinus

de

de Ciuit. Dei libr. 1. cap. 1. omnia ista curationem dico funeris, conditionem sepulturæ, exsequiarum pompam, magis esse viuorum solatia, quam mortuorum subsidia. Sũt alij rursus, qui factam putant translationem istam mutationeq; vt ciuiũ animi excitarentur ad propulsandam iniuriã & arcendos hostes muris, finibus & agris. Quapropter ab Adriano rescriptum, aureorum 40. pœnam inferẽdam fisco, exacta ab iis mulcta, qui aliquem humo texissent in ciuitate. Persuasum autem veteribus fuisse, polluere cadauera seu defunctorum reliquias, inde conieceris, quod (*vt refert Agellius lib. 16. cap. 15.*) nunquam solitus fuerit Flamen Dialis ingredi locum sepulcris destinatum, aut mortuum attingere, quod se pollui existimaret. Tale quid etiam legas *Numer. 19.* hoc modo: *Si quis tetigerit in agro cadauer hominis occisi aut per se mortui, siue os illius, siue sepulcrum, immundus erit septem diebus.* Quid, quòd nec reliqui homines secuti funus sacrificarent, auctore Seruio ad locum istum Virgilij: *Æneas quamquam sociis dare tempus humandis, &c.* Expiationis itaque gratiâ, *vt scriptum reliquit Festus,* supergressi ignem spargebantur aqua. Qua ratione *δύσφημον τάφον,* id est, infame sepulcrum dixit Hesiodus. Interim nonnullos velut exemtos iuri intra mœnia sepultos non ignorandum. Imperatoribus enim & Vestæ consecratis virginibus legibus solutis istud indultũ constat. Contigit idem Publicolæ iuxta Veliam, contigit Syllæ, & Iuliæ coniugi Pompeij in campo Marti sacro, item Arato, qui, licet intra Sycionis mœnia veteri lege prohibitũ esset humari quẽquam, tamen intra vrbem ex Apollinis responso tumulum est consecutus, *teste in eius vita Plutarcho.* Cõstat ergo (vt redeam, vnde iam sum delapsus) quando non fuerit concessum haberi in vrbe sepulcra, tũ quas ob caussas, exceptis paucis istis, quibus Laidem meretricem, Themistoclem, C. Fabricium, C. Publicium, Posthumium Tubertum & Claudiorum familiam adiicio. Reliqui priuatim aut condebantur in agris suis, aut extra portas in viis. Frequentius tamen Flaminio in via aut Latina gẽtilitia Romanorum sepulcro exstiterunt, vtterẽque adeo fuisse consuetudinem vel inde animaduertas, quòd Abrahamus, Sara, Debora, Rachel & alij sua habuerint in agris busta, imò Dominus Christus terræ mandatus fuerit in horto. Eâdem tamen edicto Antonini cognomento Philosophi rursus in vrbe datus est locus sepulturæ; id quod imitati sunt Christiani receptis Martyrum tumulis intra vrbes, quos à monẽndo dicebant monumenta, sicut Græci *μνημεῖα ἀπὸ τῆς μνήμης.* Quò rectè in memoriam fragilitatis humanæ strui cœpta affirmet Modestinus. Etsi alia Christianos impulerit caussa, ne scil. infideles incrudescente persecutione sub impuraris Tyrannis, in sepulcra & ossa defunctorum sæuirent, vtque se tutiùs ad Martyrum busta reciperent, preces funderent, Dei verbum audirẽt, se inuicem in fide ac patientia confirmarent. Huc accedit, quòd rem horrendam prophanamque existimauerint propter Hieremiæ Prophetæ minas aduersus reges Iudæ, principes & sacerdotes, quorum ossa dicit suo tempore erutum iri sepulcris, & ad Solem Lunamque expandẽda. Contingunt quippe res huiuscemodi in desolatione & ignominia extrema. Vt haud sine ratione Iurisc͠osultus Paulus humilioris fortunæ homines, siquidem corpora extraxissent violatis sepulcris, aut eruissent ossa, summo supplicio afficiendos iudicet, honestiores verò in insulam deportandos, aut relegandos, aut in metallum damnandos, *l. rei. ff. de sepul. viol.* Sed nec vno loco condi volebãt cum infidelibus propter spem anastaseωs. Atque hæc de Christianis. Redeo ad Ethnicos, quos obseruatum humo non condidisse inhumanos Tyrannos, & malè meritos de Republica, itẽ

BBb 3

supplicio affectos, eosque omnes, qui laqueo se præfocauerant, alioue modo manus violentas intulerāt, quos *βιοθανάτους* appellant Græci. Sed plus quam satis de sepultura. Restat, vt quidnam in comburendis corporibus actitauerint, iam quoque paucis perstringam. Solebant nempe lauari illa & vngi destinatis isti rei Libitinariis, sicut à bona fœmina corpus Tarquinij lotum & vnctū Ennius prodit. Inde albis induebantur vestibus defuncti, rogoque imponebātur, sæpe palliis operti, aut prætexta, si viui olim constituti fuerant in Magistratu. Si verò nobilitate illustribusque factis præstiterant, addebāt etiam cum aromatibus vnguenta; Nonnunquam arma, si miles fuisset aut belli Dux: Si Imperator, cōgerebant aromata & suffimenta omnis generis, fructus, herbas, succos, adequitāte equestri ordine certa quadam lege ac recursu, motuque Pyrrhichico, & curribus circumactis, quos insidebant purpurati rectores, præ se ferentes Romanorum ducum personas, subiiciente tandem facem erectæ pyræ successore. Tū aquila tabernaculo emittebatur summo vel extremo, quę ipsam Principis animam credebatur deferre in cœlum, & ex eo colebatur cum ceteris cœli numinibus. Scribit porro Valerius *lib. 5.* M. Antonium, cùm tradidisset liberto suo Bruti corpus humo condendum, quo honoratius cremaretur, suum iniici paludamentum iussisse. Annibal M. Marcelli corpus Punico sagulo & laurea corona donatum rogo dedit. Apud Plutarchum ornato corpore in armis elatus est Otho, Aratus Sycionius cum coronis alba veste, pæane, choris, subiecta gyra, quę cùm danda esset Vulcano Romæ, aperiebant oculos, quos ante clauserant amici. Testis Plinius his verbis: *Morientibus operire oculos, rursusque in rogo patefacere, Quiritium magno ritu sacrum est, ita more condito, vt neque ab homine supremum eos spectari fas sit, & cœlo non ostendi nefas.* Quam sententiam Turnebus Homeri quoque auctoritate cōfirmat, qui virga à Mercurio tantū somnos immitti & adimi canit. Locus verò Plinij cognationem habere videtur cū illo Varronis: *Lex nimis impia, ne filij patribus sigillent oculos.* Atque his ita factis, tādem facem vultu quidem auerso subiiciebant iuxta Maronis illud:

Fit gemitus, tum membra thoro deflecta reponunt.
Purpureásque super vestes velamina nota
Coniiciunt: pars ingenti subiere pheretro
Triste ministerium, & subiectā more parentū
Auersi tenuere facem.

Combusti iam corporis cineres & ossa ab amicis cado collecta condebant tumulo, prout etiam Plutarchus *ἐν βίῳ* prodit ex Pyrrhone Liperhæo. Proinde Homerus Il. *ω.*

ὀστέα λευκὰ λέγοντο κασίγνητοι ἑτάροι τε, καὶ τάγε χρυσείην ἐς λάρνακα θῆκαν ἑλόντες.

Calaber lib. 1.

ὀστέα δ' ἀλλέξαντες ἄδην ἐπέχευαν ἀλειφαρ ἡδύ, καὶ ἐς κοίλην χηλὸν θέσαν.

Tibullus: *Nō hic mihi mater, Quæ legat in mæstos ossa perusta sinus.* Hinc *ossilegium* Latinis, & *ossilegus*, & *ossuaria* apud Grecos *ὀστολογία, ὀστολόγος, ὀστοδόχεια*, Vlpianus appellat Ossaria siue ossuaria, locum, in quo reponebātur ossa defuncti, *l. 2. ff. de sepul. viol.* additq; non minus ad monumētum pertinere, affixam statuam, quàm ipsa ossuaria, ac proinde nostris bonis excludi. Solebāt enim statuam apponere bustis, lapidémue, aut tegulam, cespitem, sepulturæ indicio, vel aggerere cippum, arborémue plantare, quod Platoni in legibus placet, ne ita exciderent defuncti hominum memoria. Quin veteres, & quidem honestiores marmore sepiebāt sepulcra Testis Suetonius *Nerone cap. 5.* In eo monumento solium Porphyretici marmoris, superstanti Lunensi ara, circumseptū est lapide Thasio. Huc respexit Macer Iurisconsultus *l. 37. ff. de relig. & sumt. funer. Monumentum,* inquit, *sepulcri id esse*

Diuus

Diuus Adrianus rescripsit, quòd muniendi eius loci gratia sit factum, in quo corpus positum sit. Atque hæc etiam de bustis à cõburendo dictis, quòd combustorum cadauerum ossa & cineres his inferrẽtur, quæ tamen octauo die, aut certè nõ ante octauum diem cremata fuisse dignũ memoria, quòd interea per interualla corpus abluerent, si fortè reuerteretur spiritus vitalis, cùm rogo impositum quẽdam adhibitis ignibus erectum, nec tamen liberatum à flamma testetur Plinius. Desiisse quoque Romanos cremare corpora sub Antoninis, haud silentio premendum, vti nec illud, quòd integra cadauera non solùm cõdita fuerint sepulchris, aut eorum cineres bustis, verũ etiam inclusa fuerint sarcophago seu Asio lapidi, cuius vi citò redigi possint ad ossa, carnibus absumtis, *sicut testantur Seneca, Plinius, Celsus, Galenus & Dioscorides*. Pertinent huc illa Iurisconsulti *l. 37. ff. eod.* Funeris sumtus accipitur, quidquid corporis caussâ, veluti vnguentorum, est erogatum, & pretium loci, in quo defunctus humatus est, & si qua vectigalia sunt, vel sarcophagi. Sepulcrorum loco fuisse canes apud horridã incultamque gentem Hyrcaniæ, passim legas. Ceterum morem diuersarum gẽtium in humãdis corporibus seruatum quilibet videre poterit apud Gyraldum & Alexandrum ab Alex. *Genial. dier. lib. 3. cap. 2.* Illud adhuc ex more vetusto. in mandandis terræ corporibus eiulatum editum vix tolerandum, aliaque signa doloris & luctus. Neque enim tantùm capita raserunt, sicut Cupidines apud Theocritum propter Adonidis necem, Archelaus Euripide defuncto, Bacchus cum obiisset cõiunx, Iolus filiorum audita nece, Achilles apud Homerum Patroclo ab Hectore trucidato, sed etiam raserunt genas ad prolectandum cruorem, simul horrendum eiulantes. Quo tandem Decemuiri coacti fuerint inter alias etiam hanc legem ferre: *Mulieres genas ne radunto, neque lessum funeris ergò habento*: Vbi Ællus per *lessum* intellexit lugubrem eiulationem, quam eius sententiam probat Cicero de *legibus 2.* Iustus Lipsius monet *in Epistolicis quæstionibus suis* veteres *losum* & *lassum*, *lesum* & *lessum* vna & eadem significatione dixisse. Conueniunt autem cum hac lege Platonis ista de legibus: *Fleri mortuum iubere aut vetare, absurdum. Plangere vero & voces ac lamenta extra ædes emittere, vetandum*. Quantopere enim luctus aut eiulatus adhibitus olim fuerit funebri pompæ, vel inde constare poterit, quòd huic Mysos & Phrygas adhibuerint, ob barbaram & asperam vocem luctui ciẽdo idoneam. Æschylus Persis: καὶ γὴρ ἄραοι κἀπιβοᾶ τὸ μύσιον. Vbi scholiastes: οἱ γὰρ μύσοι καὶ οἱ φρύγες μάλιστα εἰσὶ θρηνητικοί. Denique moneo, dum totus sum in sepulcris, rem diuinã quoque ab Ethnicis ad ea factã sacro parẽtali. Quo nomine ponebãtur in iis mẽsæ Romano & Græco more, *sicut Cicero de legibus & alij plerique auctores produnt*. Tertullianus, *At ego magis ridebo, vulgus tunc quoque cum ipsos defunctos atrocissime exurit, quos postmodum gulosissime nutrit*, quæ verba exstant libro *de corporis resurrectione*. Christiani melius, qui optimo instituto pauperes vocãt ad funebrem cœnam, de qua plura in *silicernio*.

Sequester accipitur à Modestino *Tit. de verb. signif.* apud quem plures rem aliquam de qua controuersia est, deposuerunt, nomenque inde deducit, quòd vtraque pars eius fidem sequatur, re ipsi ita commissa, vt tandem restituatur victori. *l. sequester. ff. de verb. signific. l. licet. in princ. & l. proprie. ff. depos.* quod si is rem sequestratam perdiderit, aut fecerit deteriorem, conueniri eo nomine potest. *l. postquam. §. Imperator. ff. vt legat. nom. caueat.* Et quoniam sequester medius inter duos est altercantes, hinc apud Virgilium 12. Aeneid. interpretes *pacem sequestram* interpretantur inducias, quæ sunt mediæ inter bellum præteritum & futurum quod etsi minimè reprobandum,

dum, tamen quia constituenda ibi fuit inter altercantes Rutulos & Teucros, præstabit ex quorundam eruditorum sententia *pacem sequestram* simpliciter accipere *intermediam, intercedentem, προξενοῦσαν, μεσεγγυωμένην*, cuius interuentu vtraque pars innocuè vacare, & interesse rebus suis potuerit.

Seraphim dicti sunt angeli, id est, *fulgentes & coruscantes*, aut *comburentes*, Esaiæ 6. à שרף *combussit & concremauit*. Itaque Ezechiel cap. 28. vocat eos אבני אש *lapides ignitos*. Sic draco alatus, qui mordens homines lethali ardore inflāmat, & viridia afflatu suo adurit, ab eadem radice dicitur cuius fit mentio *Esaiæ 15. & 30. Deuteron. 8.* & שרפים *adustiones*, משרף *sartago*, aut id, *quod in sartagine est coctum & vstum*.

Serapis Ægypti Deus, olim Roma exactus Pisone & Gabinio Coss. cū Harpocrate & Iside, deiectis aris, quòd turpium religionum & nouarum superstitionum seminarium forent, etsi Athenienses olim in Gratiam Ptolemæi receperint in vrbem, videtur Plutarcho, sed nimis præcipiti coniectura, significare lætitiam, quod τὰ χαρμόσυνα, id est, *hilaria* festa Ægyptij appellent σαίρα. Cum vero veteres per Serapin vniuersam mundi molem & ipsa rerum principia intelligerēt certatim eum templis magnificentissimis honestarunt, cuiusmodi Memphi & in Alexandria celebratur. At nunquam ea Ægyptij intra oppida admiserunt cum Saturni templis, quod velut peruigiles excubitoresque Deos in suburbiis suas habere voluerint sedes, vt ita essent muniti validis illorum præsidiis aduersus hostium incursum, ipsimet autem pro aris, focis, templis, & patrio solo perpetuo excubarent. Statua eius in Ægypto proditur fuisse eiusce modi forma, vt Sol exoriens os & labra perstringeret suo fulgore. Effigies eius, quam ipsemet in Nicocreontis regis gratiam oraculo descripsit, rerum naturam omnem in se complectens, est huiuscemodi:

Εἰμὶ θεὸς τοῖος δὲ μαθεῖν, οἷον κἀγὼ εἴπω,
οὐράνιος κόσμος κεφαλή, γαστὴρ δὲ θάλασσα,
γαῖα δέ μοι πόδες εἰσί, τὰ δ' οὔατ' ἐν αἰθέρι κεῖται,
ὄμματα τηλαυγὲς λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

Idem significatum respexit vastum simulacrum eiusdem Dei in Alexandriæ templo, quod compositum ex omnibus lignorum & metallorū generibus, dextra vnum perstringebat parietem, alterum læua. Tricipitium quoque (*vt ita loquar*) id est, ex tribus diuersis capitibus conflatum vnum, in medio existente vasto Leonis capite, à dextra parte blādientis canis, à læua feri lupi, supernè insidente calatho, & vniuersa angui suo ambitu complectente, tempora significat omnia, & Solem eius habentem rationem, & Deum temporis auctorem, vitamque adeo rerum omnium à prima natura & Solis calore pendentem, vt ab eruditis explicatum inuenio. Aegyptij placare eum solebant non fuso victimarum sanguine, sed verbenis, coronis & panificiis.

Sericum à Seribus. A parte mea Isidorus, qui ait: *Sericum dictum, quod id Seres primi miserunt*. Vermiculi enim ibi nasci perhibentur, à quibus hæc circum arbores fila ducuntur. Vermes autem ipsi Βόμβυκας nominantur à Græcis. Aliter Pollux, qui *vermiculos σῆρας* appellat, cui malim astipulari. Alioqui enim, si bombyces dixeris, sericam vestem confuderis cum bombycina, quam tamen ab ea diuersam faciunt Iurisconsulti. *Vlpianus l. 23. ff. de auro & arg. leg.* Vestimētorum sunt omnia *lanea lineaque*, vel *serica*, vel *bombycina*. Conueniunt tamen Pollux & Isidorus in eo, quod sit sericū ex verme: Idque facit aduersus Ammianum, qui *lib. 23.* confici scribit ex arborū lanugine. Seneca etiā Hercule Oetæo: *Quæ Phœbeis subditus curis Legit Eois Ser arboribus*. Virgilius: *Velleraque vt foliis depectant tenuia Seres* Plinius etiam *lib. 6. cap. 17.*

cap. 17. Seres lanificio syluarum nobiles, perfusam aqua depectentes frondium canitiem. Ad quos omnes accedit Tertullianus de habitu muliebri. Sed prioribus me adiungere non dubito, quòd non solum iam ex vermiculis istis multis in locis comparetur sericum, sed etiam Zonaras *in vita Iustiniani* scriptum reliquerit, duos monachos attulisse ex India vermium oua, vnde toti fere Europæ copia facta, cœptumque esse sericum texi à Romanis, cum antea à Persicis mercatoribus tantum importaretur, quæ quidem omnia fere etiam produntur à Procopio *libro de bello Persico 1.* A serico serica vestis est dicta. Et Sericæ sagittæ ab Horatio dictæ sunt Parthicæ *lib. primo Ode 29.* à Serum gente, quæ partem orbis terrarum orienti subiectam tenent. Sericum tegmen, quod faciei prætenditur ad arcendum ac euitandum Solis calorem, apud Apuleium legas *4. Metamorph.* & in Panegyrico Pacati.

Serio, sine risu, vt nonnulli Grammatici volunt.

Sermo dictus, quia inter vtrumque seritur, *iuxta Isidorum.* Vnde Maro: *Multa inter se longo sermone serebant.* Varro à serie vult dici.

Serpens Græce ὄφις, vocabulum generale, quippe non ea tantùm complectés animalia, quæ terra repunt absque pedibus, vt colubros, sed etiam quæ vsum habent pedum, sed quia difficulter incedunt, repere potius, quam incedere videntur, veluti *lacerta*, vnde Plinius in numero serpentum collocat Salamandram, Celsus *phalangia* & *scorpiones*, à rependi verbo nomen arcessit. Poëtæ adhuc latius accipientes idem vocabulum, subiiciunt ei etiam reliqua omnia animalia, quę machinantur hominibus exitium, nempe *rubetas palustres* atque *bufones*, quòd repant potius, quàm rectis incedant pedibus. Factum reor ab hac eius proprietate, vt id genus modò serpens, modò reptile dicatur, maximè in literis sacris. Toto equidem corpore distenditur humi, quando repit aut lubricando se promouet, imitaturque pandos ac repandos vndarum flexus ambagibus illis suis sinuosis ac tortuosis. Quo mirum non sit, Euripum in hortis Hesperidum tutelarem appellatum draconem, & Hesiodum fingere Echidnam parte sui dimidia nympham, altera parte immanem anguem. Omnia serpentum genera referre, nostri instituti non est, at eorum proprietates nonnullas & symbola pertexere, à proposito minime alienum. Acutissimè videre, testantur omnes propemodum auctores, estque *basilisci* exemplo, qui solo visu necare dicitur animalia quæcumque. Draco simul ἀπὸ τοῦ δέρκειν, id est, *videndo*, & ὄφις ἀπὸ τοῦ ὄπτειν eiusdem significationis verbo appellationem deduxit. Sunt & natura frigidi serpétes omnes. Quapropter appropinquante hyeme in cauernis se recondunt, vbi etiam manent per spatium quadrimestre quo maxime sæuit & penetrat frigus, suntque interea velut semimortui, *sicut Plinius & alij prodiderunt.* Vbi Sol verò suum iterum calorem animantium generi impertire incipit reditu suo accelerato, vitam veluti ipsis restituit, id quod ranis pariter euenire admodum liquet incolis Frisiæ. Quoniam autem hyberno situ membranam contraxerunt toti corpori præcipuè oculis, ex qua caligant, dicuntur egressi cauernis tempore verno loco quodam angusto se affricare, & pellem quandam, vel potius sordes musci instar collectas (*venationem* appellat Plinius, alij *senectam*) deponere, & succo fœniculi, quod est μάραθρον Græcis, dispellere visus impedimentum, *sicut Plinius, Aelianus & alij tradiderunt.* Post depositas exuuias, vt nominat Virgilius, valde eos metuendos esse docent hi versus:

Ne mihi tum molles sub dio carpere somnos,
Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas,

Cũ positis nouus exsuuiis, nitidusque iuuẽta Voluitur.

Caudam suam apprehendens serpẽs & depascens variis interim maculis insignis totam mundi machinam significabat Ægyptiis. Vbi verò eandem sub guttur attractam occultaret, tempus, circuitum anni, ætatem. Ait enim Horatius; *Prudens futuri temporis exitum Caliginosa nocte premit Deus.* Omnibus porro quandam magicam inesse vim voluerunt Magi ad conciliãdum gratiam Magnatum, si quis vniuscuiusq; primũ haberet spondylum. Implacabilis eorũ furor, cùm linguis micant trisulcis. Attamen, quod mirari possis, puellarum eos amasios deprehensos apud Plutarchum legas. Sunt pariter callidi & prudentes, vel ipsius Saluatoris & Mosis testimonio. Quapropter effigiem istam repræsentans veterator ille, serpẽs circumuenit mendaciis & blandimentis primos humani generis parẽtes. At cõtritum eius caput ab assertore nostro. Nihilominus retinet sibi proprietates serpentum. Vt enim hi tacitè mordent & tortuosè incedunt, ita ille per obliquos insinuans anfractus, clam & cum silẽtio morsum infigit. Iterum terram comedunt, vel terræ humorem sugendo trahunt, secundum Plinium, ita ille quidquid videt terrenum, id est, vile vel abiectum, id & mordet, bona interea, si qua nouit, occultans. In vniuersum magis nocẽt æstate, quam hyeme, cùm eos frigus stringit & refrænat. Physici tradunt, ieiuni hominis sputo necari posse. Tanta inter humanum & serpentinũ genus inimicitia insita naturæ auctore Deo. Quinimo crasin corporis humani aiũt esse potissimum calidam ac humidam, contrà frigidam & siccam constitutionem serpentum, eamque contrarietatem efficere, vt exhorrescant tractu contrarij non minus, ac si feruentem in aquam incidissent. Nõ leue ipsis etiam dissidium cum ceruis. Quapropter adipem ceruinum ipsis illitum morsus impedire scribit Dioscorides. Serenus Poëta addit ab eorum morsibus immunem esse, quicumque in pelle ceruina quieuerit. Abiguntur Gagatis lapidis suffitu, item sulphure, bitumine, nigella, cornu Damæ, si idem vsus accedat. Formidant calaminthum substratam, *vt & viticem, polium, buglossam, origanũ, abrotonum, serpillũ, pulicariam,* &c, si Nicandro credimus, *solanum.* Nusquam maior nocentissimi animalis copia, quam in Libya Cùm enim sterilis sit & fructus producat nullos, veneni contra & serpentum est ferax, qui propagantur etiã aliorum animalium instar, vi quadam insitita & à Deo communicata. Tantũ abest, vt ex fabuloso Titanum sanguine prodierint, sicut Nicander in Theriacis canit, Hesiodi Theogoniam citans, sed falsò, cùm id nusquam apud istum Poëtam legas, ipse etiam Nicandri interprete teste his verbis: ἰςέον δὲ, ὅτι ψεύδεται ὁ Νίκανδρος ἐνταῦθα. οὐ γὰρ τοῦτο φησιν Ἡσίοδος ἐν τοῖς προειρημένοις. Eandem stultitiam resipit, quòd Acusilaus natos dixit sanguine *Typhonis*, Apollonius ex sanguineis *Gorgonis* stillis. Serpentes alatos inueniri docet Scaliger contra Cardanũ, itẽ non bene olerę eorum stercus cùm venena, *vel ipso Cardano teste*, sint tetro odore. At venenatorum venenata sunt excrementa. Insulæ Malabar serpentes octonum pedum, aspectu horribiles, innoxij tamen nisi irritentur ab aliquo, puerorum sunt amatores. Vnde idem auctor nouo vocabulo *Paderotas* appellat *exerc.* 183. Ibidem referuntur denum pedum serpentes in regno Senegæ, eiq; tanto hiatu, vt integram capram deglutiant. Qui in Galicut cõspiciuntur, capite & crassitudine sunt suilla, cauda longa, quadrupedes, glabri, sine veneno, malefici tamen, cũ homines dentibus conficiant. Atlãticos dracones solo contactu interficere affirmat. Longè magis miraculo dignum, quòd libro de piscibus refert Olaus Magnus, fuisse in Noruegia serpentem pedum

pedum

pedum ducentorum & amplius longitudine, viginti pedum spissitudine, penes Bergensium maris oras, qui lucido noctis tempore egressus cauernis suis, vitulos, agnos, porcos, polypos, locustas, & multa cancrorum genera deglutiebat. A collo habebat depēdentes cubitali lōgitudine pilos. Squamæ corporis erant acutæ, color ater, rutilantes oculi instar flammæ. Mare idem transmittens infestabat nauigia, homines inde rapiens ad se tristi admodum spectaculo. Sed portentorum satis. Adiiciendum hîc, Aesculapio sacros habitos serpentes à veteribus, propter acutum scilicet visum. Quapropter proculdubio custodiæ gratia finxerunt incubare thesauris. Quin missis legatis à Romanis ob pestilentiam, monente ita respōso, ad accersendum Epidauro Aesculapium, anguis ex eius sedibus elapsus per mediam vrbem cum admiratione omnium ad nauem Romanorum perrexit, cumq; aduerso Tyberi (ô Diaboli præstigias!) subueheretur, in proximam syluam desiliit, vbi templum ipsi constitutum, pestilentia mira celeritate sedata. Inter prodigia relatum à Romanis, lattasse serpentem, quo tempore Tarquinius regno est pulsus. Apud eosdem Marsicum bellum portendit, quòd ancilla serpentem esset enixa.

Serpyllum ἕρπυλλον, aspiratione in consonantem mutata.

Serra traxisse videtur nomen à sono, id est, *stridore*, quem edit in lignis discindēdis. Ab ea serrati nummi, quibus Germani incussisse legūtur *serram*. Serra præliari apud Festum, est assiduè accedere & recedere, neque vllo consistere tempore. Id fiebat, cum manipuli primæ aciei modò inuadebant, modò resiliebant, & ita reddebatur dentata quædam forma.

Serrani dicti veteribus Romanis, quòd agros sererent, vel quòd serentibus fuerit delatus honos. Vnde Serrana familia, cui proprium erat, fœminas nullo tempore lineis vestiri vestibus, sicut Cethegis *discincto vti amictu, exserto brachio*. Etymon confirmatum vide Plinio *lib. 18. cap. 3.* his verbis: *Ipsorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri: Serentem inuenerunt dati honores: Serranum inde cognomen.* Serranæ fistulæ sunt dictæ, quæ æquales habebant cauernas, sicut Phrygiæ, impares & inæquales.

Seruilia lex à C. Seruilio Glaucia lata, quo anno, incertum, vt, si quis Latinus Senatorem Romanum accusando condemnasset, is ciuis Romanus esset. Meminit eius Cicero pro Balbo, Asconius in orationem pro Scauro. Alia lex Seruilia est lata à Q. Seruilio Cæpione, cùm C. Attilo Serrano anno 647. vt iudicia, quæ lege Sempronia ad solos equites erant translata, ordini Senatorio communicarentur. Prioris à Glaucia latæ fragmenta hinc inde apud scriptores sparsa collegit Carolus Sigonius.

Seruilius lacus secundum Festum appellatus creditur à conditore, sic explicante Paulo, vbi effigies hydræ posita à M. Agrippa.

Seruus. Multa hîc etiam ex media antiquitate occurrunt. At priusquam huc infero & loco moueo, pro more etymō est explorandum. Serui ergo omnes siue nascantur ex ancillis nostris domi, seu extra ædes, quos *Vernas* nominant (loquor hic tanquam veterū vnus) siue fiant, idque iure gentium, id est, captiuitate, aut iure ciuili, cum homo liber maior 20 annis ad pretium participandum se venundari est passus (iure enim naturę liberi sumus & nascimur omnes) tracta origine à gentium iure, & consequenter à iure belli, à seruando sunt dicti, sicut mancipia, quòd caperentur manu. *l. pupillus. ff. de verb. significat.* Bodinus quoque *de Repub. libro primo, capite quinto* ab ἔρυω deriuat, quod est φυλάττω, id est, custodio. Vtque varias eorum species ordine subiiciam, sciendum quosdam *Ad-*

ſcriptitios fuiſſe, colonos ſcilicet, qui colendæ perpetuò terræ adſcribebantur, nunquam hinc receſſuri, annuoſque reditus domino glebæ ſoluebant, eidem modò *Originarij*, modò *Agricolæ* appellabantur, nec niſi cum fundo alienari poterant. Nonnulli erant *Ordinarij*, qui certum aliquod munus aut miniſterium exercebant in familia. Quorum laboribus ſi qui ſuffecti ac ſubrogati erant, aut potius iis parebant, *Vicarij* appellabantur, *Ordinariis* oppoſiti *l. 17. 18. 19. ff. de pecul.* Quos *Receptitios* dicebant, proprij erant vxoris. Nempe hos illa receperat cum aliqua pecunia, neque addiderat doti, ſed ſibi retinuerat, *auctore Gellio libro 17. capite ſexto.* Cùm enim mulier dotem marito daret, tum quæ ſuis ex bonis retinebat, nec tranſmittebat ad virum, ea recipere dicebatur, id eſt, excipere, ne in dominium mariti cum reliqua dote venirent. Quomodo ſeruus receptus dicebatur, id eſt, *exceptus.* Columella nominat & *Aratores*, ſic ab arando dictos, quos ſeparandos monet à *Vinitoribus*, vtroſque verò à Mediaſtinis, ſic à medio & ſtando, vel tenendo dictis, *vt refert Priſcianus*, quod medium tenerent ſtatum, atriis, focis, balneis, & id genus aliis operis proſpicientes. Apud eundem deſcriptos habes *libro primo, capite octauo*, ſeruos *Actores*, quod villicis rebus tanquam magis induſtrios præfectos legimus, ſicut *Villici* præficiebantur villis. Ab illis equidem diſtribui ſolebant aliis ſeruis cibaria, ſiue *Demenſum*, id eſt quaterni in menſem frumenti modij, *teſte Donato in Phormionem*, vel quini *iuxta Senecam Epiſtola 81.* Irenæus *Hereſ. 4. capit. 44.* Quis igitur erit Actor bonus & ſapiens, quem præponet Dominus familiæ ad danda eis cibaria in tempore? Græci demenſum vocant σιτομέτριον, quod ſingulis Calend. id eſt, primo menſium die ſolitum præſtari, fit multis veriſimile, maximè ex Sticho Plauti, *vt ſuo loco eſt dictum.* Præter hos erant ſerui *Curſores*, ſicut innuunt hæc Senecæ verba Epiſtola 123. *Omnes iam ſic peregrinantur, vt illos Numidarum procurrat equitatus, vt agmen Curſorum antecedat.* Nec defuerunt diuitibus, qui monerent per vias de lapidibus, ad quos offendere poſſent, ſicut hæc Luciani verba in Nigrino oſtendunt: προϊόντας γὰρ τίνας τὸν οἰκέτην δεῖ βοᾶν καὶ παραγγέλλειν προσέχειν τοῖν ποδοῖν, ἢν ὑψηλόν τι ἢ κοῖλον μέλλωσιν ἀποβαίνειν. *Capſarij* porrò ſerui ſunt Iuriſconſulto Paulo, qui veſtimenta in balneis ſeruanda ſuſcipiebant: Vlpiano, qui libros deferebant, & capſis fortaſſe includebant. *Saccularij* appellabantur, qui vetitas artes exercebant, in ſacculos reponentes aliis ablata: *Apolides*, qui nullo ciuitatis iure gaudebant, in opus publicum damnati, aut relegati ad inſulas, qui & *Inſularij* ſunt appellati. *Fornacarios* his adde, chalcariæ & ferrariæ fornaci inuigilantes. Erant & ſerui *publici*, tabulariam qui exercebant, *l. 18. ff. de Adoptionibus. l. 3. Cod. de Tabula. libro 10. l. ſi pupillus. ff. Rempubl. ſalu. fore:* Et *Pileati*, qui pileo tecti ſignificabant ſe venumdari. *Atrienſes* atriis ædium liminibuſque præponebantur, quos Apuleius *de aſino aureo libro ſecundo*, ſeruos ad limina vocat: *Oſtiarij* oſtiis, *Cubicularij* cubiculis, *Focarij* focis, *Scoparij* ſcopis, *Lecticarij* lecticis, *Textores* muneri texendi, *Topiarij* operi in hortis topiario, cum artificio mirabili ex fruticibus & arborum frondibus varias rerum ſpecies oculis ſpectandas exhibebant. Sed *Tabellarij* præfecti erant tabellis, quibus adde *Amanuenſes*: *Notarij* autem notis, quibus non ſolum (*vt dictum alias*) excipiebantur dictata, ſed etiam teſtamenta cum formulis actionum perſcribebantur. *Nomenclatores* tranſeuntium ac ſalutantium nomina ſuggerebant: *Diſpenſatores* æra diſpenſabant:

bant: *Calculatores* calculos & rationes curabant *Lectisterniatorem* appellat in Pseudolo Plautus, qui sternendis lectis mensisque præerat. *Peniculos* seruos dictos vult Lazius, qui penicillis abstergebant mensas. Alios fuisse, qui in conuiuiis præscindebant & epularum partes conuiuiis diuidebãt (*Diribitores* sunt Apuleio) ex *Saturnalitiis Luciani epistolis* cognoscere queas. Seneca quoque Epistola 47. ad Lucilium: *Alius pretiosas aues scindit, & per pectus & clunes certis ductibus circumferens eruditam manum, & in frusta excutit.* Sed hos præcedebant serui *Structores* à struenda mensa sic dicti. Vnde Virgilij istud: *Cura penum struere.* Meminit horum Iuuenalis *Satyra, 5. & 9.* meminit alibi & Martialis. Athenæus probat regis Iobæ testimonio eundem esse Romanorum structorem cum Græcorum τραπεζοκόμῳ. Idem Seneca *3. de Beneficiis* eleganter *Seruos ad pedes* vocat, qui accumbentibus Dominis ministrabant. Sunt eius verba: *Seruus, qui cœnanti ad pedes steterat, narrat quid inter cœnam ebrius dixisset.* Verum *Dapiferi* erant, qui ferebant dapes & imponebant mensæ, Athenæo διάκονοι τὰς παραθέσεις φέροντες *in descriptione Ptolemaici cõuiuij lib. 5.* Abiectissimi omnium erant, qui mancipati ergastulis & compedibus constricti durissimos perferebant labores. Omnes in vniuersum Dominorum mensis non accumbebant. Attamen illarum reliquias in seruiles vsus cessisse, testatur Plutarchus *in Symposiacis.* Sed nec Apud Coos, cùm Iunoni sacrificarent, admittebant id genus hominum ad epulare sacrificium, *sicut probatur ab Athenæo lib. 14. Macarei historici & Philarchi Poetæ testimoniis.* Tantum in Saturnalibus recreatio quędam ipsis indulta, quibus mos erat apud Romanos à Dominis eos accipi conuiuio, qui tum seruorum officio fungebantur. Tractam hanc à Græcis cõsuetudinem, exemplis quibusdam probat idem Deipnosophista. Nam in Creta Mercurialium festo conuiuãtibus seruis ministrauerũt Domini, sicut apud Trezœnios mense Geręstione per aliquot dies, quorum in vno serui etiam cũ ciuibus astragalis ludebant. Quinimo probat Ctesiæ ac Berosi auctoritate, apud Babylonios in Saceæ festo seruos cum Dominis non solum cõuiuatos quinque dierum spatio, sed etiam imperasse, & vnum ex numero omnium stola regiæ simili indutum, quam appellabant Zoganem, vniuersæ familię pręfuisse. Idem factum in Thessalorum Peloriis, & Hyacinthiorum die 3. apud Spartanos, quo omnis generis pariter spectacula & sacrificia fiebant. Huc refer Eleutheria apud Samios dedicata amori, quæ libertate donati serui celebrabant. Hinc Plautus Persa: *Basilicè agito Eleutheria.* Verum enimuero non diuturna hæc eorum felicitas fuit. Itaque ad alia, quæ seruorum calamitates magis ob oculos ponunt, explicanda progredior. Primum habuisse Dominos sciendum in eos vitæ necisque potestatẽ. Ascanius scribit *Fures & seruos nequam ad Maniam columnam puniri solitos.* Sæpe eos plaustri lignum, cui affigitur temo, ferre cogebant eo quasi iugo subactos, & reuinctis interim post terga manibus per hominum ora circũferri, vnde *furciferi* dicti, aut incedere vinctis manibus & pedibus. Nonnunquam candenti lamina vel literis (vnde & *Literati* sunt dicti) frõtem & ora inurebant. Diogenes Laertius *lib. 4.* de Bionis Philosophi patre ante seruo: ἔχων οὐ πρόσωπον, ἀλλὰ συγγραφὴν ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς τοῦ δεσπότου πικρίας σύμβολον. Aliquando compedibus & neruo coercebant, aut in pistrinum detrudebant molam versantes asinariam, quod de Plauto conditionis seruilis homine etiam affirmant. Post verbera sæpe & cruciatus vinculis, boiis, pedicis, numellis, fame, siti, & nuditate plectebant. Sũt & Callistrati verba digna notatu, *l. capitalium. §. final. ff. de pœnis. Certe maiores nostri in supplicio seuerius seruos quàm libe-*

ros homines puniuerunt. Quo minimè sit mirum, crucem habitam velut propriũ seruorum supplicium, non ciuium Romanorum. Hác autem ex infelici arbore fieri solitam, coniicere licet ex oratione Ciceronis pro Caio Rabirio. Ipsum quoque seniorem Catonem non bene audiuisse constat propter asperitatem in sua mácipia, quòd ea affecta malè aut senio debilitata, tanquã bruta exigeret domo. Quid? Apud Romanos solos inualuit crudelitas ista? Imò & apud Græcos, qui sacris passim prohibuerũt, comam nutrire non concesserunt, frõtes eorum vstularunt. Maiora dico: Ius eos necãdi Lycurgi leges Dominis dederunt. Quid tandem ex ista plus quam barbarica crudelitate? Coacti sæpe in fugam se proripere, vnde & *Fugitiui* sunt dicti, quòd inde per publicum præconẽ inuestigabant. Aliquoties ad arma prosilierunt. Testis Spartacus, qui stipatus seruili manu de improuiso Clodium adortus in fugam eum coniecit, inde Furium P. Vatinij legatum cum millibus duobus fudit, tertiò Cossinium cũ magno exercitu missum. Fudit & Lentuli legatos, impedimentis potitus. Quin Mummius Crassi legatus ab eo victus, cæsis quamplurimis, non paucis tamen post abiecta arma fuga elapsis. Adeo nihil necessitate pugnacius, quod ait Iosephus, factusque prouerbio locus, nos hostes totidem habere quot seruos. Ceterum, *vt Seneca ait*, non eos habemus hostes, sed facimus. *Alia*, inquit, *interim crudelia & inhumana prætereo, quòd nec tanquam hominibus, sed tanquam iumẽtis abutimur, qui cùm ad cœnãdum discumbimus, alius sputa detergit, alius reliquias temulentorum subditus colligit.* Atque hæc fuit fortasse caussa, quòd Cæsar seruo contra Dominum dicenti credere noluerit, *vt refert Dio libro 41.* quodque Augustus vetuerit *δοῦλον κατὰ δεσπότου βασανισθῆναι, vt idem prodit libro 55.* Dicant omnes ex Seneca abiurato errore quales & quo modo habendi sint serui. Verba eius Epistola 47. sunt hæc: *Lubẽter ex his, qui a te veniunt, cognoui, familiariter te cum seruis tuis viuere. Hoc prudentiam tuam, hoc eruditionẽ decet. Serui sunt? imo homines. Serui sunt? imo contubernales. Serui sunt? imo humiles amici. Serui sunt? imo conserui, si cogitaueris tantundẽ in vtrosque licere fortunæ. Itaque rideo istos, qui turpe existimant cum seruo suo cœnare. Quare? Nisi quia superbissima consuetudo cœnantẽ dominum stantium seruorum turba circumdedit. At infelicibus seruis mouere labra, ne in hoc quidem, vt loquãtur, licet. Virga murmur omne compescitur: & ne fortuita quidẽ verberibus excepta sunt, tussis sternutamenta, singultus. Vis tu cogitare istum, quem seruum tuum vocas, ex eisdem seminibus ortũ, eodem frui cælo, æque spirare, æque viuere, æque mori? Tu tam illum videre ingenuum potes, quàm ille te seruum. Nolo in ingentem me locum immittere, & de vsu seruorum disputare, in quo superbissimi, crudelissimi & contumeliosissimi sumus. Hæc præcepti mei summa est. Sic cum inferiore viuas, quẽadmodum tecum superiorem velis viuere. Quoties in mentem venerit, quantum tibi in seruum liceat, veniat in mentem, tantundẽ in te Domino tuo licere, At,* inquit, *nullum habeo dominum. Bona ætas est:* Forsitan habebis. *Nescis qua ætate Hecuba seruire cœperit, qua Crœsus, qua Darij mater, qua Plato, qua Diogenes? Viue cum seruo clementer. In iter quoque & in sermonem admitte, & in consilium, & in conuictum. Quid ergo? Omnes seruos admouebo mensæ? Non magis, quã omnes liberos. Erras, si existimas me quosdam quasi sordidioris operæ reiecturum, vt puta illum mulionem, & illum bubulcum. Non ministeriis illos æstimabo, sed moribus. Sibi quisque dat mores, ministeria casus assignat. Quemadmodum est stultus, qui equum empturus non ipsum inspicit, sed stratum eius ac frenos, sic stultissimus est, qui hominẽ aut ex veste, ex conditione, quæ vestis modo circũdata est, æstimat. Seruus est, sed fortasse liber animo. Seruus est, hoc illi non nocebit. Ostende quis non sit. Alius libidini seruit, alius auaritiæ, alius ambitioni, omnes timori. Dabo cõ-*

sularem

ſtilarem aniculæ ſeruientem: Dabo ancillulæ diuitem: Oſtendam nobiliſsimos iuuenes mãcipia Pantomimorum. Nulla ſeruitus turpior, quàm voluntaria. Quare non eſt, quòd faſtidioſi te deterreant, quo minus ſeruis tuis hilarem te præſtes, & non ſuperbè ſuperiorẽ. Colant potius te quam timeant. Totum húc Senecæ locum vt hunc inferrem, operæpretium duxi. Sed nec ille ſolus clementer cum ſeruis agẽdum eſſe cognouit, verùm & plures alij. Nam cùm multi ſeruos ægrotantes nulla dignarentur cura, ſed ædibus eiicerent, eſt à Claudio propoſitum edictum, vt, qui ita exturbati rediiſſent ad ſanitatẽ, liberi eſſent, *teſte Dione libro 60.* Cumque ante audiuerimus ſeruos notari ſolitos in fronte, dictos propterea *Stigmatias* iuxta Nonium, eiuſque rei meminerit Plautus & *in Caſina & in Rudente*, Apuleius *de aſino aureo lib. 9.* cùm inquit, *frontes literati, capillum ſemiraſi, & pedes annulati*, ſciendum tandem quoque prohibitum, ne cicatricibus quis ſeruum deformaret, *l. locum. ff. de vſufruct.* Antonini pariter reſcripto ad Martianum eſt conſtitutum, ne plus æquo ſæuire liceret Dominis. Quamquam virgis cędere aut emendare humanis modis, aut ergaſtulo compeſcere permittatur, *l. 1. Cod. de emendat. ſeru.* Quòd ſi quis ſeruũ occidiſſet, haud ſecus ille plectendus, quàm ſi alienum necaſſet. Et quoniam nonnunquam in eos ſæuiebãt fame, cauit idem hoc modo: *Sed & dominorum intereſt, ne auxilium contra ſæuitiam, vel famem, vel intolerabilem iniuriam denegetur iis, qui iuſte deprecantur.* Vetuit & Adrianus eos occidi, *ſicut in eius vita Spartianus ſcribit*, ſed ſi quid deliquiſſent, Prætoris iudicio afficiendos pœna decreuit. Qui capti bello ad Imperatorum & regum ſtatuas confugerant, ſoluebantur nexu erantq; immunes, nihil in eos valente manus iniectione. Ita qui Epheſi ſe receperant ad templum Dianæ, ſoluebãtur mancipio. Nec tantum facinoroſis ſed etiam profugis ſeruis immunitatem dederũt erecta paſſim aſyla, quippe Thebis, in littore Thetæo, in Sigæo, Romæ, apud Moloſſos, Samothraces, Meſſenios, Crotoniatas, tributumque ius idem aræ Iouis σωτῆρος ab Ithacenſibus, Theſei ſepulcro Athenis, Mineruæ tẽplo apud Spartanos, ad quod tamẽ fuga delapſus Pauſanias, obſtructo aditu & primo lapide à matre poſito, fame necatus fuit. Sed tandem ſuſtulit iſtam impunitatem Tiberius, ne impunita manerent crimina, reſeruato hoc iure ſolis Samiæ Iunonis & Aeſculapij delubris. Porro calamitatis ſeruorum pars etiam hæc eſt, *quòd brutorum animaliũ more vẽdiderint.* Quare in iis vendendis non ſecus atq; in brutis, vitia & mores indicare neceſſe erat, alioqui ędilitio edicto redhibẽdis, cuius verba ex Vlpiano *l. 1. ff. de ædil. edict.* ſunt hæc: *Aiunt Ædiles; Qui mãcipia vendũt, certiores faciunto emtores, quid morbi vitiiue cuique ſit, eaque omnia, cùm ea mãcipia veneunt, palam & rectè pronuntianto. Quòd ſi mancipium aduerſus ea veniſſet, ſiue aduerſus, quam dictum promiſſumve fuit, cùm veniret, quod eius præſtari oportere dicetur emtori omnibuſque, ad quos ea res pertinet, iudicium dabimus, vt id mãcipium redhibeatur.* Inde agir idem edictũ, quid emtor præſtare debeat. Eſt autem *redhibere*, facere, vt rurſus habeat venditor, quod habuerat, propter morbum aut vitium, vt ita ſuccurratur emtori. Sæpe etiam vendebant ſenio confectos, eo quod munera ſua amplius præſtare non poſſent. Hoc quàm ſit crudele, pulcrè expreſſit Plutarchus in vita Catonis hoc modo: *Ego ſic cenſeo, quòd repellere aut vendere famulos ſenio confectos, perinde vt iumenta, vbi illis eſt vſus, hominis ſit extremè rigidi, & perſuaſum habentis, quòd nulla ſit maior homini cum homine ſocietas, quàm qua æſtimetur perceptione commodorũ.* Et paulò poſt: *Neque enim animam habentibus vtendum, vt calceis & vaſis, quæ lõgo vſu detrita abiicimus. Ne bouem quidem aratorem propter ſenium à me repellerem, nedum hominem loci & victus ſocietate cõiunctum, & tam emptibus*

tibus inutilem, quàm vendenti à me propter quæstum leuem extruderem. Quantum ad pretia, ſcribit Plinius *libro 7.cap.39.* pretium hominis in ſeruitio geniti maximum ad ſua vſque tempora (quantum comperire potuit) fuiſſe Grammaticæ artis Daphnidis, Cn. Piſaurenſi vendẽte, & M. Scauro Principe ciuitatis H-S M D C C.licente:Ea efficiunt,ęſtimãte, *aureorũ Vngaricorũ XXXV CCCLXIII. ſemuncialem vnum,duodenarios decem,duplos quinque.* At vendidit ſeruum Calliodorus mille ducẽtis ſeſtertiis,*teſte Martiali Epigrammatum 5.* quorum pretium ſunt *aurei Vngarici XXIX,duodenarij tres, duplus vnus,ſimplus vnus.* Quãti vero Iuſtiniani tempore ſint æſtimati ſerui ad diuerſorum munerum officia,inſtructi, ipſemet explicat *6. Codicis. l.ſi duobus.§. ſancimus. Titul. communia de leg. & fideicom.* his verbis:*Ceteris æſtimationem præſtet contingentium pretium,id eſt,ſeruis quidẽ & ancillis maioribus decem annis,ſi ſine arte ſint , XX. ſolidis æſtimandis, minoribus decem annis non amplius, quam decem ſolidis computandis : Sin autem artifices, vſque ad XXX. ſolidos æſtimatione eorum procedente,ſiue maſculi ſiue fœmina ſint , exceptis Notariis & Medicis vtriuſque ſexus , cum Notarios 50. ſolidis æſtimari velimus, Medicos autem & obſtetrices ſexaginta ;) Eunuchis minoribus quidem decem annis vſque ad 30. ſolidos valentibus, maioribus verò vſque ad quinquaginta: Sin autẽ artifices ſint, vſque ad ſeptuaginta.* Peruetuſtum eſſe morem iſtum vendendi ſeruos, vtpote belli Troiani tẽpore etiam Græcis vſitatum,nuper in Homero notabam,Iliados θ,vbi hæc eius ſunt verba:

ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοί,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ,ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὲ ῥινοῖς,ἄλλοι αὐτοῖσι βόεσσιν,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι.

Sed proſequor alia ſpectãtia ignominiam , calamitatemque;ſeruorũ ex medio petita iure. Etenim ſeruus potius mortuus , quàm viuus, creditur, neque habere caput.Communiter fur eſt,*l.Iulianus.§.item qui furem.ff. de action.emt.& vendit.* affirmante id gloſſa. Iudicio intereſſe non poteſt. *l.ſeruus. Cod.de iudiciis.*Nec poteſt eſſe tabellio , *Cod.de Tabellion.l. generali.C.de Adopt.l.2.* Sed nec vllum eius arbitrium.Quod etiã ei non liceat in ius vocare Dominum, conſtat *ex l.vix. Cod. eod.titul.* Porro non poteſt acceptum ferre. Quod eidem promiſſum , non niſi Domino rectè ſoluetur, qui quoque legatum ipſi delatum repudiare poteſt. Certum & illud , amittere ius eligendi ſeruum pœnæ , & mortuo ſimilem iure haberi. Huc accedit, quòd nec nomẽ habuerint ſerui boum & canum inſtar,quippe qui ſæpe id obtinuerint à Dominis.Hinc *Marcipores,Publipores;, Lucipores,* teſte Plinio *libr. 33.cap.1.* Quintiliano *capit. 7. libro 1.* Sæpe etiam Stychi dicti Romanis *ἀπὸ τοῦ στίζειν* , id eſt, *pungendo,* quaſi *στικτοὶ,* id eſt, *puncti & vſtulati.*Deuictis prouinciis tandem à Syria *Syrus*, ab Antiochia *Antiochus*,à Dacis (qui antea *Dani*) appellatus eſt *Dauus.*Sed & *ἀπὸ δαμάζειν*,id eſt,*domando* nomen eſt Damæ Syris admodum receptum. Lacedæmonij nominabant ſeruos peculiari nomine *εἱλώτας*,Theſſali *πενέστας* , Cretenſes *κλαρώτας* & *μνώτας* , Maryandini *δορυφόρους* , Sicyonij *κορυνηφόρους*,Argiui *γυμνῆτας*, Syracuſani *ἐυσαφέρους*. Præ ceteris inter ſeruos nobilitati Iones.Callicratides ergo rogatus , *cuiuſmodi viderentur Iones* ? reſpondit,*Serui frugi,liberi vtique mali.*His abſolutis, non eſt premendum etiam ſilentio,quòd ad arma quandoque vocati fuerint,ſed vrgente neceſſitate, nonnunquam antea libertate donati.Florus *lib.2.capit.6.Arma non erant, detracta ſunt templis:Deerat iuuentus,in ſacramẽtum militia liberata ſeruitia.* Appianus de bellis Punicis : *Senatus eodẽ die bellum decreuit, & ſeruos per præconem pronuntiauit liberos.* Certum & illud , non niſi ciuibus Romanis ingenuis & quinque in claſſibus cenſis,& ludicræ artis expertibus,fuiſſe militiam in legione cõceſſam. Vnde ſequitur

quitur *seruos, pueros, seniores, capite censos & histriones, non nisi dubiis in rebus ad stipendia vocatos.* Ita armati à Pompeio pastores, *teste Cæsare de bello ciuili 1.* à Lentulo gladiatores, à M. Iunio Dictatore scelerati homines in vltimo desperatæ Reipubl auxilio, *vt loquitur Liuius lib. 3.* cum honesta vtilibus cedunt. Sed ita asserebantur prius in libertatem. At quia serui propriè dicuntur manumitti, extremo tandem loco de manumissione aliquid subiiciendum existimo. Nomen illa habet à manumittendo. Nam quamdiu aliquis hæret in seruitute, suppositus est manui, hoc est, potestati, à qua liberatur manumissus, vt apud Iustinianum legis *Titul. de libertinis.* Procedit manumissio, *vt idem monet, ex multis caussis*, vtcumque Cicero tres eius species ponat, nempe ex sacris Cõstitutionibus in sacrosanctis Ecclesiis, vbi in seruos à Dominis sub Antistite, inque plebis aspectu, interueniẽte qualicumq; scriptura, ob facti memoriam, confertur libertas, *l. 1. C. de iis qui in Eccl. manum.* Secundò fiebat manumissio per Vindictam, id est, virgam, qua Prætor caput serui percutiens solemnibus verbis dicebat; *Liberum te aio.* Tum circumactus in orbem per lictorem in signũ voluntatis & arbitrij liberi omnino ruptis videlicet seruitutis nodis, erat & habebatur liber. Vnde ad Lucilium Seneca Epist. 1. *Philosophiæ seruias oportet, vt tibi contingat vera libertas.* Non differtur in diem, qui se illi subiecit & tradidit; Statim enim circumagitur. Hoc enim ipsum Philosophiæ seruire, libertas est. Manumissionis huius meminit *l. ego. l. pater. ff. de manumiss. vindicta. l. etsi minor. C. si aduers. liber.* Et volunt aliqui habere vindictam nomen à Vindicio *iuxta Liuium* Aquiliorum, *iuxta Plutarchum in Publicola* Vitelliorum seruo, qui cum patefecisset cõiurationem de reducendo in vrbem Tarquinio, primus omniũ donatus est libertate, Bruto vindicias cõferẽte. Alij, quibus malim subscribere, à vindicando deriuant, quòd est adsciscere in libertatem. Manumitti porro solebant in templo Feroniæ Libertorum Deæ, vbi raso capite *(sicut & alias fieri solebat)* pileum accipiebant. Vnde ad pileum vocare prouerbialiter, est *ad libertatem vocare*, apud Suetonium, Plinium, Macrobium. In huius signum serui gestabant pileos in Saturnalibus, & calceos ingenuorum induebant, *teste Porphyrio.* Celebratur & Claudij numus sigillum habens, quod dextera sua tenebat pileum, læuam autem, quam late poterat, discapedinatam exporrigens cum inscriptione, *libertas augusta.* Plautus Amphitryone sub Sosiæ persona: *Quod ille faciat Iupiter, vt ego hodie raso capite caluus accipiam pileum.* Cornelium Cinnam ad pileum vocasse seruos scribit Plinius Secundus, & hostibus victis Octauium quoque ab eo interfectum. Pertinet huc, quòd Q. Terentius Culeo pileum gerens secutus fuerit Africani superioris & triumphantis currum, quòd captus à Pœnis ab ipso fuerat recuperatus libertatis suæ velut patrono, cui ita accepti beneficij confessionem reddebat. Legimus & apud sextum Aurelium totam Romam adeo Neronis interitu exsultasse, vt plebs tota manumissione, velut exemta sæuo Domino, pileos gestaret, quod ipsum Brutum etiam fecisse scribit Dio, cùm is significare vellet à se & Cassio patriam in libertatem assertam. De hoc more & consuetudine manumittendi consule, si placet, Agellium *li. 7. capit. 4.* Blondum *libr. 4.* Rhodiginum *libr. 7. cap. 21. & lib. 25. cap. 22.* & Bayfium *de re vestiaria cap. 20.* Sequitur inter amicos manumissio, idque testibus adhibitis quinque, & interposita scriptura, *l. vnica. §. sed & si. Cod. de Latin. lib. toll.* Sed & per Epistolam procurari poterat hoc beneficium à patrono & quinque testibus subscriptam, quo modo quasi ex vltima voluntate seruus consequebatur libertatem, *dicta l. vnica.*

§.*sancimus*. Item per testamẽtum etiam minus solemne, id est, per codicillos, aut per quamlibet aliam voluntatem, nec tantùm pro tribunali, *vt ait Caius*, sed etiam in transitu, cùm aut lauandi, aut gestandi, aut ludorum gratia prodierit Prætor, aut Proconsul, aut in balneum, aut in theatrum. Caussæ manumittendi fuerunt multiplices: Imprimis si quod beneficium præstitum esset à seruo, vtpote si in graui periculo seruasset, quale exemplum repetit ex Claudij Quadrigarij annalibus Seneca *libro tertio de Beneficiis cap. 23.* Item si diu fideliterque versatus fuisset in munere sibi iniuncto, si calleret artem propter quam dignus habebatur libertate. Si quis scire velit, quibus ex caussis manumittere non licuerit, videat peculiarem Institutionum titulum ea de re. Priusquam finem facio, etiam id moneo, seruum solitum in curru triũphanti assidere, qui supra verticem ipsius tenere solebat coronam primùm ex myrto, inde ex lauro, denique ex auro factam, ne triumphator (*sic enim plerique intelligunt*) seruum eodem in curru videns, humanæ fragilitatis oblitus, nimium superbiret. Sit appendicis loco, etsi οὐδὲν πρὸς ἔπος, quia tamen scire conuenit, ante omnes alios Gregorium Põtificem primum se appellasse *seruum seruorum Dei*, vt ita suam aliis probaret humilitatem.

Sestertius duo asses & semis, quasi *semis tertius* dictus. Pretium operæ erit ea de re totũ Agricolæ locum, qui de põderibus monetarum omnium eruditissimè scripsit hac ætate, apponere, quàm proprias coniecturas in re dubia adscribere. At Romanorum, *inquit*, argentei nummi sunt Denarius, & eius pars dimidia quinarius, siue victoriatus: quarta, sestertius: decima, libella: vicesima, sembella: quadragesima, teruncius. Denarius quidem primò valebat decem assibus, ex quo nomen inuenit: quinarius quinq;, vnde etiam ipse nomen hoc duxit: sestertius duobus & semisse, quasi semis tertius dictus. Romani enim imitati sunt Gręcos, quibus τρίτον ἡμιτάλαντον duo talẽta & dimidiũ significat. Quã sententiã confirmat Varro *li. 4* his verbis: *In argento dicti nummi denarij, quòd denos æris valebãt: quinarij, quod quinos: Sestertius, quod semis tertius: Dupondius enim & semis antiquus est sestertius. Erat veteris cõsuetudinis, vt retro æra dicerentur, ita vt semis tertius, semis quartus, pronuntiarent. Ab semis tertius igitur sestertius dictus.* Sic enim locum istum repurgandum existimo, præuio in emendatione duce Ausonio Popma Frisio, postrema Varronis sui editione. Scribit & in eandem sententiam Plinius *libro 33. cap. 3. Argentum signatum est Anno ab V.C. 484. Q. Fabio Consule, quinque annis ante primum bellum Punicum. Et placuit denarius pro decem libris, quinarius pro quinque, sestertius pro dupondio & semisse.* Deinde idem Agricola: *Sed quæritur, vtrum sestertium significet mille idgenus numos, quos Romani sestertios nominarunt, anne argenti libras duas & dimidiam: An nummum argenteum duarum librarum & dimidia: An denique eundem nummum argenteum, quem sestertius. Exsistit deinde quæstio non minus difficilis, an, cum dicimus decem sestertij, decem sestertium, decies sestertium, eundémne an alium atque alium designemus numerum. M. Antonio Sabellico sestertium visum est habuisse, vt ipse loquitur, mille numos.* Gulielmo Budæo placet ita singula sestertia valere duas argenti libras & selibram, vt sestertij singuli valent duos asses & semissem, qui itẽ pendunt duas libras & dimidiam, & ex eo vtrumque nominatum. Nec verò Budæus dissentit prorsus à Sabellico, sed æque ac ille censet sestertium significare mille numos. Philippo Beroaldo videtur sestertius esse numus argenteus duarum librarum. Sed Agricola vult sestertium non esse libras argenti duas & dimidiam, sed quartam denarij partem,

tem, atque ita nec viginti sestertia esse libras argenti quinquaginta, sed viginti tantum sestertios, idque elicit ex hisce Martialis verbis *libr. Epigrammatum 2.*

Mutua viginti sestertia forte rogabam,
Quæ vel donanti non graue munus erat.

Nam si magnum & graue munus non dat, qui donat alicui viginti sestertia, sed paruum & leue, quis non intelligit sestertium non esse libras argenti duas & dimidiam, sed quartam denarij partem. Atque hæc de quæstione prima Nunc de altera. *Cum dicimus, decem sestertij, nullum numerum extra hunc intelligimus: Cum vero decem. sestertium, his verbis decem millia sestertium designamus: At cum decies sestertium, maiorem etiam numerum, nimirum decies centena millia sestertium.* Inde monet, vbi scriptum reperitur apud auctores, *H-S deni*, designari sestertios denos: Cum *H-S dena. Sestertium dena millia.* Nota autem hæc H-S, non aliunde est, quàm quòd designauerit libras duas & dimidiam, vel duos asses & semissem. Nam as libram valebat. Sed non idem *sestertius* & *sestertium*. Sestertius enim pars est quarta denarij, qui continet 4. sestertios: Ita vt redactus ad Gallicę monetæ rationẽ, si sumatur quinquagies, aureum hodiernum scutatum efficiat. Atque ita denarius erit fere aurei nostri pars duodecima. At sestertium mille nummos sestertios valuit. Probatur id multis scriptorũ locis ab eruditis. Ex his pauca decerpam, vt inferam huc in gratiam studiosorum. Horatius in Epistola ad Iulium Florum *lib. 2.* scribens de quodam milite Luculli, qui castellum Mithridatis receperat, ait tandem:

Clarus ob id factum, donis ornatur honestis,
Accipit & bis dena super sestertia nũmum.

Ridicula fuisset hic Luculli munificentia, si viginti sestertios, ei donatos intelligamus. Quo pacto ergo excipiendus is locus? Dico, bis dena sestertia nummum significare bis dena seu viginti millia sestertium nummum. Atque ita locutus est Cicero in Verrem de iure dicundo: *Redeunt illi,* inquit, *Rhegio Syracusas: queri cum multis, ita vt fit, incipiunt, sese H-S LXXX. nummum frustra dedisse, id est, octoginta millia sestertium nummum.* Idem Epistola quinta ad Rufum: *Reliquum est de sestertium centum millibus, de quibus memini mihi à te Myrina literas esse allatas, non mei errati, sed tui, in quo peccatum videbatur esse, si modò erat, fratris tui & Tullij.* Eadem Epistola mox eandem summam iterat aliis verbis: *Quòd si mihi expensa ista sestertia centum tulisses, tamen, quæ tua est suauitas, quique in me amor, nolles hoc tempore à me æstimationem accipere.* Ex quo loco vtique apparet, quæ antea sestertium centum millia dixit, ea postea appellari sestertia centum, sicut etiam à Lambino notatum video.

Sex, ἕξ, aspiratione in s mutata, vt etiam euenit in ἑπτά.

Sextans, pars assis sexta, id est, vnciæ duæ.

Sextarius mensuræ genus apud Romanos, imò omnium mensurarum basis, inde nomen habet, quod sexies eum capiat Congius, vt indicat Volusius his verbis: *Quadrantal habet congios octo, sextarios octo & quadraginta. Nam octies sex reddunt octo & 40.* Vnde & Fannius: *A quo sextarij nomen fecere priores Crediderim, quod eos capiat sex congius vnus.*

Sextia lex, quæ & Sextia Licinia dicitur, à C. Licinio Stolone & L. Sextio Tribunis plebis lata L. Furio Camillo Dictatore, vt consulum alter crearetur ex plebe. Meminit eius Liuius *libro sexto.* Tulit & Sextiam Meneniam legem P. Sextius Capitolinus cum T. Menenio Lanato Consule, vt oues decussi, boues centussi æstimarentur. Meminit eius Festus Pompeius.

Sextilis dictus primum est mensis Augustus, quòd esset à Martio sextus, sicut Iulius *Quintilis*, quòd esset ab eodem quintus.

Sextula æris minima pars appellata ex eo, quòd eius nominis nummus *sexta* sit vnciæ pars. Cicero Oratione pro Cecinna: *Fecit heredem ex deuncia & semuncia Cecinnam, ex duabus sextulis M. Fulcinium libertum superioris viri. Æbutio sextulam aspergit.* De hac ita Priscianus in metrico libello: *Sextula quæ fertur, nam sex his vncia constat.* Idem ex his Georgij Agricolæ verbis apparet *libro quarto de ponderibus Romanis: Vncia secatur in semuncias duas, duellas tres, sicilices quatuor, sextulas sex, denarios septem, Victoriatos quatuordecim, scripula viginti quatuor.*

Sibylla generale nomen enthearum puellarum, hoc est, quæ numine afflatæ Deorum consilia apud Ethnicos enuntiabant, quasi σιὸς βȣλὴ, seu βȣλαῖα, id est, *Iouis consilium vel consiliaria*, dici videtur quibusdam. Laconum more σιὸς posito pro διός. Vt Sibylla quidem tanquam θεοβȣλη sit dicta. Alij ab Hebraica origine deducũt, cùm à Kabala, facta quarundam literarum mutatione, deriuant. Hæc enim vox à verbo *Kibel* formata doctrinam significat, non insitam animis natura aut à parentibus propagatam, aut vsu compertam, aut denique ex libris depromtam, sed promulgatam diuinitus, animisque hominum sanctorum à Deo infusam, vel potius ab eo acceptam. Significat quippe *Kibel* recepit, inde *Kabala* doctrina. Iam vero vatidicas huiusceemodi mulieres singulas propemodum gentes habuisse leguntur, inspirante ipsis Diabolo res futuras, ne præstigiis suis imò κακοζηλίᾳ cedere videretur Deo, qui per sanctos homines diuino spiritu afflatos, oracula voluntatemque suam toti patefecit mundo. Cæterùm Sibyllæ decem fuerunt numero, quarum prima ex Persia oriunda dicta *Sambethe*, cuius meminit Nicanor, qui res gestas Alexandri Magni descripsit. Huic tribuuntur vaticinia de Christo, de regnorum mutationibus. Secunda *Lybica*, cuius Euripides meminit *in Lamię Prologo*, eique asscribuntur vaticinia de Christi miraculis, quòd surdi auditum, cœci visum, claudi incessum receperint, mortui quoque fuerint reuocati in vitam. Tertia *Delphica*, cuius mentionem fecit Chrysippus *eo libro, quem de diuinatione in lucem dedit, & in Annalibus suis nominauit Piso.* Creditur vixisse ante bellum Troianum, adeoque Delphis nata. Alio nomine *Arthemis* audit. Nonnulli eandem esse volunt *Delphicam, Erythræam, Siculam, Samiam, Rhodiam*, quòd his in locis frequenter versata sit, sed proprium eius nomen fuisse *Erophilen*. Cum esset adolescentula adhuc, νεώκορον egit in templo Apollinis τȣ σμινθέως, *vt Pencerus not. t*, & somnia, quæ in Hecates templo excubantibus obiiciebantur, explanauit. Dicitur & Delphis saxum quoddam conscendisse, atque inde μαινομένην καὶ ἐκ τȣ̃ θεοῦ κάτοχον oracula proclamasse, cui quidem inde saxi Erophilæi appellatio inhæsit. In Troade tandem non procul ab Ida monte in nemore τȣ σμινθέως eam sepultam, ex Epitaphio columnæ lapideæ inciso obseruatum tandem, scribit Pausanias. Celebratur eius vaticinium de colaphis Christo Domino impingendis in Passione, de sputis, de felle & aceto in potum dando, crediturque Homerus plurimos ex eius versibus operi suo inseruisse. Quarta *Cumæa*, cuius meminit Næuius, *teste Varrone, in libris belli Punici, sicut & Piso in Annalibus:* Hanc refert Lactantius ex Varrone nouem oraculorum volumina obtulisse Tarquinio Prisco, & pro eis postulasse *Philippicos trecentos*, quos cùm Rex, pretij magnitudine deterritus, soluere recusasset, crematis tribus, reliqua eam retulisse ad regem postulato eodem pretio, at tum multo magis existimasse regem insanire mulierem, ideoque rursus alia tria volumina vltricibus dedisse flammis, & nihilominus in pretio perstitisse, tandem

verò

verò admiratione ductū Tarquinium, inspectos libros residuos solutis trecētis illis aureis sibi retinuisse, & arcæ lapideæ inclusisse in templo Iouis Capitolini sepositos & asseruatos ad Cornelium vsque Syllam, quo tempore Capitolium simul cum illis cōflagrauit. Suetonius vult adusque Augustum mansisse incolumes hos libros, & sub basi Palatini Apollinis cum Martiorum vatum & Bagoes Nymphæ carminibus conditos fuisse, eundemque monarcham Sibyllinorum librorum habuisse delectū, exustis illis, qui nothi videbantur, reseruatis genuinis. Meminit huius & Martyr Iustinus in gentium admonitorio, vbi dicit eam vaticinatam de Saluatoris aduentu & eius operibus. Quinta *Erythræa*, quam suam vocat ciuem Apollodorus Erythræus, Dionysius *nympham fatidicam libro 1.* Est autem Erythra Ioniæ vrbs maritima iuxta Ptolemæum, quæ Stephano dicitur etiam *κνωπόπολις*. Eam ferunt vaticinatam Græcis, esse perituram Troiam, & Homerum mendacia scripturum. Cōstantinus Magnus Aug. in oratione, quam Eusebius libris *de vita Constantini* à se editus adiunxit, recitat huius oraculū de aduētu Christi, sed dubia profectò fide, initialibus carminum literis præ se ferentibus hæc verba: ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΕΙΣΤΟΣ ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ ΣΩΤΗΡ, *Iesus Christus, Dei filius, Seruator*: Asseritque idem M. Tullium Ciceronem Sibyllinam hanc Acrostichidem carminibus Latinis inclusisse. Interim scribit & Augustinus *lib. 18. de ciuitate Dei cap. 23.* eandem se Acrostichidem legisse inter Græca Erythrææ carmina, quæ ipsi exhibuit Flaccianus Africæ Proconsul. Sexta Sibylla *Samia* fuit, de qua mentionem fecit Eratosthenes *in Annalibus*. Illi cognomen fuit *φυτώ*, diciturque vaticinata de Christo insidente asello & Hierosolymam ingresso. Septima *Cumana* proprio nomine *Amalthæa*, & *Erophyle*, & *Demophile*, quam aliqui cum Cumæa eandem faciūt. Celebrātur eius versus, quibus per numeros exprimitur nomē Iesu. Octaua *Hellespontiaca*, nata in agro Troiano, vico Marmissa, prope oppidū Gangeticum, quam scripsit Heraclides Cyri fuisse temporibus. Illi defertur vaticinium de Christi doctrina, quodq; legem cōpleturus esset, nō violaturus. Nona *Phrygia*, quæ Ancyræ vaticinata est cùm de aliis rebus, tum de morte Christi, scindendum esse tum templi velum, medio die suborituras tenebras, ipsumque adeo triduano somno fata mortalia peracturum. Decima *Tiburtina*, Tibure oriunda, quod est oppidum Italiæ. Nomine proprio *Albunea* est dicta, quam vt Deam coluerunt Tiburtini, iuxta Anienis ripas. Simulacro eiusdem inuento, quod librum manu apprehensum tenebat. Christi quidē resurrectionē assūptionēq; prędixisse legitur. Addit Lactātius omniū harū Sibyllarū carmina haberi, præterquam Cumeæ, cuius libri occulūtur à Romanis, nec nisi à Quindecimuiris inspici fas est. Et sunt singularum singuli libri: qui quia Sibyllę nomine inscribuntur, vnius esse creduntur, suntque confusi, nec discerni, ac suū cuiq; assignari potest, præter Erythrę, quæ & nomen suum carmini verum inseruit, & *Erythræam* se nominat. Trium Sibyllarum statuæ fuisse leguntur Romæ iuxta rostra: Vna, quam instituit Pacuuius Taurus Ædilis plebis: Duæ, quas M. Messala. Solinus eas nominat Cumanam, Delphicam, & Erythream. Plura si quis volet de iis, Lodouicū Viuem videat ad *caput 23. libr. 18. Augustini de Ciuitate Dei*. Ceterùm huiuscemodi fatidicarum mulierum oracula omnino sciēdum discernēda esse à Prophetarum oraculis, quòd hi diuino afflati spiritu sua ediderint & intellexerint; illæ verò maligno spiritu plenæ, nec intelligentes, quippe extra se raptæ, sua prodiderint multa inuoluta obscuritate. Vnde Maro:

Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla
Horrendas canit ambages, antroque remugit

Obſcuris vera inuoluens: Ea fræna furenti
Concutit, & ſtimulos ſub pectore vertit Apollo.

Ab hac obliqua obſcuritate λοξίας dictus hic Deus, & Sophocli in Tyranno, ποικιλῳδὸς σφίγξ. Idem in Tyranno de Tireſia: ἄγαν αἰνικτὰ καὶ ἀσαφῆ λέγεις. Et Æſchylus in Prometh. αἰολοστόμους χρησμοὺς dicit, ἀσήμως δυσκρίτως τ' εἰρημένους. Idem Caſſandræ in Agamemnone tribuit θέσφατα ἐξ αἰνιγμάτων. Quapropter bene monet Ariſtoteles *Rhetoricorum 3.* vitãdam eſſe Oratori ambiguitatem verborum, vt obſcuram, & vitium ἀμφιβολογίας familiare vatibus.

* *Sibyllarum* omnium primam & antiquiſſimam vno conſenſu omnes *Sambethen* vocatam, & ex Noacho patriarcha ortam tradunt. Hac voce notata eſt doctrina de Deo, de lapſu, de reſtitutione, de redemtione & gratuita receptione generis humani, de Meſſia, & cęteris articulis continua ſerie, à mundi initio vſque, quaſi per manus tradita Noacho, cuius deinde explicationem, curam, cuſtodiam, & cõſeruationem, ipſe duobus præcipuè filiis Sem & Iaphet commendauit. Eos enim gubernatores Eccleſię in ſua poſteritate, & Sacrorũ Antiſtites conſtituerat. Et fuiſſe his curæ propagationem doctrinæ, atque vt integra tranſmitteretur poſteris, monumenta eos præcipua columnis lapideis inſculpi curaſſe, Ioſephus author eſt. Miſcuerunt doctrinæ vaticinia de ſecuturis in genere humano mutationibus. Nam & ſanctâ ſapientiâ, creſcentibus hominum peccatis, metiebantur magnitudinem pœnarum ſecuturarum, & ductu Spiritus Sancti, quæ euentura eſſent poſteris, præuidebant. Hæc omnia coniuncta poſteri, vt primorum authorum memoriam grati retinerent ac celebrarent, compoſita voce *Sambethen*, id eſt, doctrinam à Sem & Iaphet propagatam vocarunt. Non ita multò poſt, cùm poſteritas horum diſtracta eſſet atque diſperſa, & plurimi diſceſſiſſent à veſtigiis maiorum, receptis atq; approbatis corruptelis, quæ in doctrinam irrepſerant, interciderunt monumenta Patrum, & nuda nomina retenta, Diaboliſque præſtigiis, quas ſtruxerat ad interuertendas vias Domini rectas, præfixa ſunt, vt à Sanctis Patribus manaſſe, & non temere cogitata eſſe crederentur, de indicio titulorum quibus venditabantur. Inde factum, vt ſingulæ pœnè gentes ſingulas habuiſſe Sibyllas legãtur, id eſt, ſuam ſapientiam ſuáſque religiones, quas ex vnica prima & vera religione deprauata, pro naturis ſuis atq; affectionibus, Diaboli adiumento & conſilio extruxerunt, & eo inſignierunt nomine, quod ſacra antiquitas cæleſti doctrinæ accommodarat. Celebrantur Chaldaica, Perſica, libyca, Italica, Græciæ plures. His ſingularum religiones notatæ ſunt. *Chaldæi* religionem cõuerterunt in ſapientiam philoſophicam. Neglecta enim doctrina cœleſti, totos ſeſe in cõſideratione, inquiſitione & explicatione naturæ collocarunt. Cõdiderũt artes, perueſtigarũt cęleſtiũ corporũ motus atq; affectiones, & ad quos vſus ſingula eſſent comparata, edocuerunt, captique pulchritudine operum naturæ atque artificio, ſoli illi cõtemplationi inhæſerunt. Iſta occaſione, doctrinæ cæleſtis vox & memoria paulatim labefactata, atq; attenuata initio, mox prorſus conticuit, tributúmque eſt Sibyllæ nomen illi ſapientiæ humanæ. Tandem eò res deuenit, vt animi deſtituti verbo monſtrante verum Deum, & perfectionis corporum cæleſtium viriúmque & effectionum capti admiratione, ex his ipſis corporibus numina arbitrio priuato fingerent ac deligerent. *Ægyptij*, naturâ arcanorũ ſcrutatores, mythologi, ſuperſtitioſi, ſemel dimoti à Patrũ Sanctorum per manus traditis ſententiis, & excluſi ab intellectu atque, vſu vero patefactionum diuinarum, religionem quandam conſuerunt, ex commentis aniliuim terriculamentorum, ſomniis ſacerdotum

cerdotum

cerdotum, retibus vulgi superstitione effictis & coaceruatis, quibus mox magicæ artes, & præstigiarum multiplicia ludibria, accesserunt. Nec fuit vlla gens amentior & stolidior, nulla in Deum cõtumeliosior tetriores idololatriæ superstitione, quàm Ægyptia: quæ eò dementię progressa est, vt non tantùm satanæ terriculamentis caperetur, & imposturis; sed & de terra nascentibus rebus numina assumeret cæco furore, alliaque & cæpas veneraretur, & fœdissimas bestias, simias, mures, canes, crocodilos, &c. in honore haberet & precio, tanquam peculiaria numina, has formidaret atque extimesceret, cõcepta ex occasionibus leuissimis inanissima trepidatione, cultuque prosequeretur diuino, & offendi vetaret: sique offenderentur placaret delinitas solennibus sacrificiorum ritibus. Tandem, cum Apostolorum prædicatione explicata ex his furoribus, liberataque fascino diaboli, & ad veritatis conspectum cognitionemque esset perducta; nõ ita multò post, eadem, qua antea, leuitate, Christianæ fidei professione abiecta, in pristinos furores sese reiecit, & velut canis ad vomitum reuersa est; atque his malis hæsit huc vsque & etiamnum hæret intricata. *Græci*, naturâ arguti, ingenio valentes, facundi, sed contentiosi, atque amantes, & studiosi, nouarum & argutarum inuentionum, religionem turbarunt disputationum subtilium acumine, & ænigmatum, allegoriarum scitè accommodatarum, venustarum imaginum ac picturarum ingeniosè excogitatis commentis puram doctrinam obruerunt. His enim figmentis, velut prætensis nebulis, lux doctrinæ circumfusa & hebetata sensim emarcuit initio, auidè arripientibus imperitis, quæ velut oculis cerni videbantur; paulò post extincta prorsus euanuit, relicto inanium fabularum fumo, quem solùm gens Græca, ante Apostolorum prædicationem, pro veræ doctrinæ luce amplexa est ac sectata. Post Apostolos, rursus constitutum ab his doctrinæ corpus Græci disputationum cõtrouersiis refersérunt & discerpserunt. fuit enim in primitiua Ecclesia perpetuus quasi conflictus disputationum; cùm petulantia ingenia, non contenta dogmatibus propagatis inde vsque ab Apostolis, alia certamina ex aliis subinde commouerent, quibus Ecclesia, ceu procellis impulsa, ruinam fecit tantam, vt plurimis gentibus, tandem Mahometico furore correptis & infectis, auulsísque à Christiana professione, reliquiæ ægrè in vera certáque sententia Dei adminiculo & ductu sese confirmarint. *Latini*, naturâ dominationis cupidi atque eminentię, ante & post Apostolorum tempora religiones suas Imperio politico conformarunt. Et hæ quidem fuerunt mundi Sibyllæ. Nec inficior fuisse mulieres aliquas eiusmodi, vt proditum est antea, (de quarum nominibus, sedibus, oraculis multa post veteres & recentiores *D. Peucerus*) & qua vi plęraque variis locis fuderint oracula, cũ ex furibundis gestibus plenis fœdissimarũ deformitatum, quos vsurpasse memorantur, tum ex ipsis miraculis, quibus annexuerunt semper aliqua pertinentia ad confirmationem idololatrię Ethnicę, cuiuis iudicare promptum est. Et de his hactenus.

Sicambri Cæsari Galliæ populi, quos Ptolemæus σουγάμβρους vocat, Strabo σουγάμβρους *lib. 4.* Plutarchus συγάμβρους. Dio σουκάμβρους, obtinuisse videntur nomẽ Iunio in sua Batauia ab hisce nominibus *Such*, aut *sich om her*, quibus circumspiciendum monetur. Marliano videntur olim ibi consedisse, vbi nunc est Geldriæ ducatus inter Mosam & Rhenum. Ptolemæus ab altera parte Rheni collocat. Certè proximos fuisse Rheno, apparet ex his Plinij verbis *lib. 4. cap. 14. Proximi Rheno Istæuones, quorũ pars Sicãbri.* Sic enim legendum, nõ *Cimbri*. Sidonius

nius etiam ad Maioranum Cæsarem: *Sic ripæ duplicis tumore fracto Detõsus Vachalim bibat Sicamber.* Est autem Vachalis ostium Rheni. Sunt, qui sedes eorum olim fuisse dicunt, quas nunc habent & insident Montenses, & Geldri. Alij tribuunt illis comitatum Zuphaniæ. Tandem illos Frãcos vocatos scribũt Rhenanus & Hermanus Nuenarius, seque in intimam Germaniæ regionem contulisse, vbi etiã hodie dicuntur *Franken.* Cõuenit hoc cum his Sigeberti verbis: *Valentinianus Imper. eorum virtute delectatus, eos, qui prius vocati erant Troiani, inde Antenoridæ, postea Sicambri, Francos Attica lingua vocauit,* id est, *feroces.* Atq; hæc de Sicambris.

Sicani, id est, Siculi dicuntur (sed fabulosè) trahere nomen à Sicano Itali fratre. Feruntur illi genere & origine Hispani, qui cùm Latium tenerẽt, pulsi à Liguribus, traiecerunt in Siciliam, eamque insulam à nomine suo dixerunt *Sicaniam*, cùm antea dicta esset *Trinacria,* à triquetra figura. In tria enim promontoria excurrit, *Pelorum, Pachynum & Lelybeum.* Vnde τριnάνρον appellat Lycophron, Pindarus τριλ εχῖνα. Postea à Siculis Italiæ accolis est occupata, *auctore Dionysio*, qui cum ab Oenotriis, mox à Pelasgis & Aboriginibus exturbati essent Latio, eaque Italiæ parte, quę *Magna Græcia* est dicta, traiecerunt in hanc celeberrimam mediterranei maris insulam, quam Homerus nominat *Cyclopum terram,* σικελίαν Græci nonnulli, θρινακίην Dionysius Alex. Suidas (modo non vitiosus est codex) θρινακίαν. Sed & Sicania (*vt quidam volunt*) est dicta à Sicanis, vel (*vt Eustathius*) ab Iberorum colonia à Sicano flumine in Siciliam deducta. Pars illa Siciliæ, quæ respicit Italiam, *Brutia* est dicta à Statio *Syluarum 1.* Tota regio Romanorum horreũ ob frumenti copiam, quod inde ad subleuãdum caritatem annonæ aduehi solebat. Est & Straboni ταμιεῖον τῆς ῥώμης καὶ ἰταλίας μεγάλη. Ciceroni *nutrix plebis Romanæ.* Elegantissima eius descriptio exstat apud Claudianum *de Raptu Proserpinæ 1. & 13. Metamorph. Ouidij.* Meminit & eius Lucretius *libr. 1. Silius Italicus 14. inter historicos Diodorus 6. & 16. Polybius libro 1.* Locorum verò Siciliæ frequens mentio apud Ciceronem in *Verrinis, & apud Thucydidem lib. 6.* Huius olim metropolis fuerunt Syracusæ celebres Archimede Mathematico & ciue. Oriundus & hinc Diodorus Siculus historicus insignis. Cumq; olim moris esset singulos quæstores in singulas prouincias mitti, tamen duos missos in Siciliam constat: Vnum: qui residebat *Lelybæi:* Alterũ, qui *Syracusis:* Quod duplex ex prouincia esset, vetus & noua.

Sicarij tit. ff. & C. ad leg. Cornel de sicariis, latam à Cornelio Sylla Anno ab V. C. 673. a sicis, ferreis cultris, vel potius gladiis recuruis, sic à *secando* dictis, nomen traxerunt suum. Scribit equidem Suidas esse σίκας ἐπικάμπη ξίφη, ὡς οἱ ῥωμαῖοι καλοῦσι. Iosephus quoque *Antiquitatum Iudaicarum libro 20.* tradit, eos esse latrones vtentes cultellis, qui magnitudine similes erant recuruis Persarum acinacibus. Itaque gladii etiã breues, & qui facilè occultari poterant sub vestis sinu, & proinde apti aliis præter opinionem confodiendis etiam media in turba. Quintilianus tamen testatur *libro Institutionum decimo* omnes homicidas, qui telo quocũque cædem commiserint, abusiuè sicarios dici: Quo referenda videtur *l. qui cædem. ff. ad leg. Cornel. de sicariis & Veneficiis.*

Sicel vel *Siclus* Græcis σίκλος & τετράδραχμον Romanis, *semuncia*, descendit ab Hebræo שקל *Schekel,* quę vox descẽdit à שקל *librauit.* Etsi veteres, si nominis sicli diligentem rationem habeas, legisse videantur potius שיקל. Erat ille modus & regula ponderum aliorum omnium, pendens viginti ὀβολοὺς, seu *geras, vel hordei grana trecenta octuaginta quatuor,* hoc est, *quatuor drachmas.* id est mediam vnciam argẽti, seu tetradrachmum,

rum,id est,quatuor drachmas atticas, vel staterem. Et hoc perspicuum ex his Iosephi verbis Antiquitat. Iudaicarum libro tertio, capite 10. τότε πλῆθος ἀθροίσας πάλιν εἰσφορὰν αὐτὸ προσέταξεν εἰσφέρειν σίκλου τὸ ἥμισυ καθ᾽ ἕκαστον. ὁ δὲ σίκλος νόμισμα ἑβραίων ὢν ἀττικὰς δέχεται δραχμὰς τέσσαρας. Eadem Hieronymi sementia 1. *Commentariorum in Ezechielem.* Neque ab his dissident Hebræorum Magistri. Quo minus Cuiacio astipuler, qui *XII. Obseru. ca. vltimo* duas illi drachmas adscribit. Cuiacij sententia siclum communem respiciens, vera est: nam ille geras decem tantum pendebat, id est, quartam partem vnciæ argenti. Siclus diuiditur in aureum & argenteum. Hic iterum duplex, *simplex* seu *Vulgaris*, *& Sacer* qui ipsis dicebatur שקל הקדש *siclus sanctuarij*, qui aliquanto erat iustior & grauior. Quod ad eius monetam attinet, habebat ab vna parte aram cum circumscriptione שקל ישראל, *Siclus Israelis*, ab altera *Aaronis virgam cum circumscriptione* קד ושירושלים *Ierusalem sancta*. His autem picturis siue monetis significare voluerunt regnum simul & sacerdotium. Pendebat autem siclus aureus duos aureos Hungaricos, qui vulgo ducati appellantur: & quidem siclus aureus communis. Sacer autem erat maioris ponderis, circiter nempe trium coronatorũ Gallicorum. Exempli gratia: aurum cxx. Siclorum, è quo constabant duodenæ acerræ suffitu plenæ, quas Principes tribuum Israeliticarum obtulerunt, facit Vngaricos aureos quadringentos octoginta. Vnde patet Acerram vnam decem auri siclis constantem, hoc est totidem semuncils, hodie facere quadraginta aureos Hungaricos. Idem statuendum de æris vel chalybis, vbi siclorum nomen adhibetur. Pōdus loricæ squammatæ Goliathi dicitur fuisse V.M. Siclorum. Sequitur totidem siclos æreos pendisse ad rationem æris. Hi constituunt mille ducentas quinquagenas vncias, hoc est centum quatuor libras Romanas & duas vncias; numularias verò centum quinquaginta sex & duas vncias, pondere communi siclis ad drachmas reductis. Idem iudicium est de sexcentis siclis ferri quos pendit hastile lanceæ eiusdem gigantis: vt nimirum intelligatur fuisse 150. vnciarum, hoc est librarum duodecim Romanarum cum dimidia, numulatiarum verò 18. cum sex vnciis. 1. Samuel. 17. 5. 7. Quum refert etiam historia sacra pondus mucronis Ischbi-benob gigantis fuisse ccc. siclorum æris, intelligendum est fuisse 75. vnciarum, id est, libras Romanas sex cum quarta libræ parte pendisse; numularias verò nouem & tres vncias, pendere scilicet communi, singulis siclis ad duas drachmas redactis.

Sicera, Hebraice שכר descendit à שכר inebriatus est, aut fuit *temulentus*, omnẽque potum inebriamẽ significat maximè ex fructibus cōfectum, sicut & hodie Orientales ex dactylis palmarum & aliis liquores exprimunt apprimè suaues & delicatos. Notari hoc nomine, quidquid extra vinum ebrietatẽ inducere potest, affirmat Hieronymus *lib. de nominibus Hebraicis*. Et Basilius libello κατὰ μεθυόντων eodẽ nomine intelligit πᾶν τὸ δυνάμενον μέθην ἐμποιῆσαι Itaque Leuitici 10. ait Dominus *Vinũ & sicerã non bibes tu, & filij tui tecũ, quãdo ingrediemini tabernaculum.* Esaiæ 24. *In cantico nõ bibent vinũ, amara erit sicera bibentibus eã.* Et capite 5. *Væ surgentibus mane, vt siceram sectentur.* Quibus omnibus in locis distinguitur à vino sicera, potio quippe ex fructibus facta ad æmulationem vini Orientalibus admodum vsitata. Factitiorum huiusmodi vinorũ (cur enim nō ita appellem?) apud Ægyptios vsum fuisse testatur Diodorus Siculus *lib. 1.* apud Babylonios Herodotus. De iisdem vide & Pliniũ *li. 14. ca. 16.* Illud adhuc notãdum, semel in sacris literis pōni hanc vocem pro vino mero & non diluto,

vt cùm legitur Numer.28. *In sanctuario fundes fundationem, siceram ipsi Iehoua.*

Sicilia videtur eruditis (vt mittam quæ in Sicanis sunt dicta) arcessere nomen à *fessiliendo*. Dicitur enim ante aliquot secula Italiæ fuisse contigua, tandem vi aquarum abrupta. Vnde & Straboni est ἀπόῤῥωξ ἀκτῆς. Ista de re in Rhegio plura. Propter fertilitatem cella hęc fuit Romanorum penuaria. Quo spectant illa Ouidij Fastorum 4.

Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor,
Trinacris à positu nomen adepta loci:
Grata domus Cereri, multas ea possidet vrbes,
In quibus est culto fertilis Enna solo.

Præcipuè hîc facere solebant sacrificia Proserpinæ & Matri Cereri frugum Deabus Proserpinæ quidem per decem dies, cùm essent maturæ messes: Cereri verò, cùm semen mitteretur in terram. Ferax vtplurimum fuit insula ista Tyrannorum, inter quo celebris Dionysius ille, qui derisa religione Ioui Olympio magni Ponderis amiculum aureum detraxit, quo eum Tyrannus Hiero ex Carthaginensium manubiis ornauerat, iniecto rursus laneo pallio, quod aptius esse dicebat ad tempus anni vtrumque, æstatem scilicet & hyemem, vt refert, additis aliis eiusdem locis, Valerius *libr.1.cap.2.* Siculi reges insigniri solebant diademate, veste purpurea, gemmis distincta, & baculum argenteum tenere manu. Incolæ genus hominum esse dicitur ingenio vafro. Plato miratus est eos & Italos bis in die impleri cibis, id quod ita intelligēdum esse vult Muretus, quòd essent rari in Græcia, qui bis in die cibum caperent adusque satietatem. Vnde vtitur Plato in nobili illa Epistola sua verbo ἐμπιμπλᾶσθαι, certumque adeo, apud veteres Græcos non solùm ientacula seu prandia in vsu fuisse, sed etiam cœnas. Palmis agrestibus, citris, arantiis, ficubus & vitibus abundat hæc regio. Virgilius *Musas Sicelides* dixit propter Theocritum *Ecloga 4. Sicula mensa* prouerbio locum dederunt proter lautitias. *Siculum naufragium* atrocem illum casum designat, quem sunt perpessi Romani decimo anno belli Punici, M. Æmilio & Fuluio Coss. qui inter Canis & Orionis signa importuosam Sicilię orā legentes subita tempestate 384. naues amiserunt. *Siculum mare*, quo alluitur Sicilia, idque olim infectum Pœnorum & Romanorum sanguine certantium de imperio. Primus autē de Pœnis prælio nauali victis Cn. Duilius triūphauit, quem redeuntem à cœna cereo funali & tibicine delectatum scribit Cicero *in Catone Maiore*. Postremus C. Luctatius memorabili apud Ægeates parta victoria. Vide Polybium *li. Hist. 4.*

Sicyon vrbs Peloponnensi Ptolemęo, Suidæ etiam Hellas, τελχινία & μήκων Stephano, antea αἰγιάλεια & ἰωνία dicta, *vt scribit Strabo lib.8.* nomen hoc suū deriuare dicitur à rege Sicyone, qui eam condiderit Abrahami tempore: Ita vt omnium Græciæ vrbium vetustissima dicatur.

Sidera, quæ insidunt, *iuxta Varronem*. Præter errones enim siue Planetas, sunt quas stellas dicimus fixas, quòd sint firmamento infixæ. Græcè dicuntur ἄστρα. Etymon siderum obliquè probat Etymologicon Magnū scribens hoc modo: ἀστὴρ· ἵστημι, στήσω, στὴρ, καὶ ἀστὴρ· ὁ μὴ ἱστάμενος παρὰ τὸ ἄστατον ἔχειν δρόμον. κυρίως ἐπὶ τῶν πλανητῶν λέγεται ὁ μὴ στάσιν ἔχων, ἀστάτης, καὶ ἀστήρ. καταχρηστικῶς δὲ ἐπὶ τῶν ἀπλανῶν ἀστὴρ, *qui non stat, quòd instabilem cursum habeat*. Propriè dicitur de Planetis, impropriè & abusiuè de nō errantibus seu fixis, quæ verè stant & firmamento insidunt. Vtque aliquid mutuemur ex astrologia, sciēdum sidus propriè esse signum ex multis compositū stellis, qualis aries, taurus, cygnus, Andromeda, corona. Atqui stella est singularis. Sic Græcis ἀστὴρ est *stella*, ἄστρον verò *signum coactum siue formatum ex multis stellis*. Nihilominus aliquando

pro stella

pro ſtella poni animaduertas, quo pacto poſuit hoc loco Varro, & Cicero, cùm ſiderum errores dicit. Quintilianus quoque: *Quid hac fulgentium ſiderum veneranda facies, qua velut infixa ac coharentia perpetua ſemel capta luce collucent, alia toto ſparſa cœlo vagos curſus certis emetiuntur erroribus.* Sed ea ſignificatione (vt nemo non videt) effertur pluraliter, vox iſta vt plurimùm.

Sideratio morbus partem aliquam corporis, homine adhuc viuente, percutiens & enecans, aliquando corpus totum corripiens, à ſidere deriuat nomen, quod homines tales ſint velut ſidere percuſſi. Vnde ἀςροβλῆτες dicuntur Grεcis, malum ipſum ἀςροβολισμὸς καὶ ἀςροβολησία, quo nomine vſus eſt Theophraſtus de cauſſ. *libro quinto, cap. 11.* ſicut verbo ἀςροβολεῖσθαι, id eſt, *siderari* vel *ſidere* percuti eiuſdem *lib. cap. 10.* Verùm ille, & propriè quidem, ad plantas areſcentes vitium hoc refert, quæ cum arboribus elangueſcunt ſεpenumero etiam εſtate media *vi* & calore ſolis in canicula verſãtis. Hinc ἀςρόβλητα δένδρα arbores areſcẽtes nimio canis ardore Ariſtoteli libro περὶ νεότητος καὶ γήρως, vbi inquit; τοῦ θέρους ἰσχυρὰ συμβαίνει καύματα, καὶ μὴ δύναται τὸ φυόμενον ἐκ τῆς γῆς ὑγρὸν καταψύχειν, φθείρεται μαραινόμενον τὸ θερμὸν, καὶ λέγεται σφακελίζειν, καὶ ἀςρόβλητα γίνεσθαι τὰ δένδρα. Quod autem & aſtri nomine ſol veniat, indicat illud Alcæi; θέρευς δὲ τέγγε πλεύμονας οἴνῳ τὸ γὰρ ἄςρον περιτέλλεται.

Siderites lapis aut Magnes, de quo alias, ἀπὸ τοῦ σιδήρου, id eſt, *ferro*, quod imitatur colore & ex cuius venis eruitur, nomen arceſſit. Terrε gleba, ad quã adhæreſcit particula ferri, γῆ σιδηρῖτις eſt Grεcis. Eodem modo dicitur γῆ χρυσῖτις, ἀργυρῖτις, χαλκῖτις, μολυβδῖτις.

Sidon vrbs Palæſtinæ maritima apud Ptolemæum & alios trans Libanũ metropolis quondam celeberrima, & ducentis ſtadiis à Tyro ſemota, in qua vitriariε officinε quondam plurimæ fuerunt, arenis Beli amnis eo tranſuectis, quibus fuſis tersiſſimum vitrum conflabatur, viginti etiam & duo ſtadia ferè in ambitu complectẽs, nomen ſuum deducere videtur à צוד *venatus eſt*: Vnde *Venatricem* interpretantur. Celebris enim nauigationibus fuit, magna inde potentia ac opibus paulatim comparatis. Sunt & ex ipſa multæ in alias orbis terrarum partes coloniε deductε & vrbes à ciuibus conditæ, *Tyrus* in *Syria*, *Vtica in* Africa, item *Hippone* & *Leptis*, *Thebæ* in Bœotia duce Cadmo, & Cades in extrema terrarum parte. Ex his oris profecta Dido & ad Africæ littus applicans condidit Carthadam, id eſt, vrbem nouam lingua Phœnicum, quam poſtea Carthaginem dixerunt æmulam tandem imperij Romani. Hác eius originem proditam quoque inuenies à Virgilio *Æneid. 1.* Iuſtinus tamen vrbẽ hác appellatam ſcribit à piſcium vbertate, quos eius conditores Phœnices nominant ſidones. Atq; illi ſuum præbet ſuffragium Iſidorus. In huius vrbis & Tyri fines veniſſe Dominum Chriſtum teſtatur Matthæus *cap. 14.* Iuxta Sidonem ſita fuit Sarepta, cuius incola & ciuis memoratur vidua illa, ad quam Heliam Prophetam veniſſe meminit Chriſtus *Luce 4.* Homerus prædicat *Iliad. 4.* Sidonios non ſolùm Aſtronomiæ & Arithmeticæ magiſtros, verùm etiam aliarum artium multarum. Imò, ſi Poſidonio credimus *(inquit Strabo)* antiquum de atomis dogma eſt *Moſchi* hominis Sidonij, qui ante Troiani belli tempora vixit. Pergit deinde: *Noſtra etate Sidon Philoſophos nobiles tulit: Boethũ quo nos in Ariſtotelea Philoſophia commentanda ſocio vſi ſumus, & Diodorum eius fratrem.*

* *Sidonis* pater Canaan, à quo Sidonij, à Sidoniis Tyrij & omnes Phœnices: Geneſ. 10. 15. At Iuſtinus ex Trogo Sidonẽ vocatã ſcribit, ab vbertate piſciũ, quod (vt ait) Phœnicibus *Sidon* piſcis

dicatur. Planè verum est, piscatum eo verbo designari: sed falsum, eam esse causam nominis Sidonis. Philo Bybliēsis dicit Canaan, quem vocat Κνᾶν primùm cognominatum fuisse Phœnicē; seu secundum censuales sidoniorum [illegible] *Pinchas* vel *Pinches*. A Sidone igitur Cenahanis filio, Nohæ pronepote, orti sūt Sidonij, & Sidonis vrbis etymō à Sidone conditore & gentis autore petendum videtur.

Sigaeū, σίγαιον, Ptolemæo Troadis promontorium, è regione insulæ, quam *Tenedon* dicunt, olim Achiuorū portus, tumulis quoque Achillis, Patrocli & Antilochi ibi constitutis, deriuat nomen παρὰ τὸ σιγᾶν, id est, *tacendo*.

Sigaleon Deus ἀπὸ τοῦ σιγᾶν, i.e. *tacendo* nomen deriuat καὶ λεὼς attice, i. *populo*. Symbolū fuit ergo silentij, sicut & *Angerona*, obligato & obsignato apud Romanos ore, vt silēdū innueret, in cuius numinis tutela vrbs esset Roma, ne fortè Tutelares Dij sacris quibusdā auocarentur. Quocirca neci datū cōstat Valeriū Serranū, quòd hoc arcanum ausus fuisset propalare, rectéque dixit Plinius de Roma loquēs: *Cuius nomen alterū dicere, arcanis ceremoniarū nefas habetur.* Talis & Harpocrates Ægypti Deus, quem Ouidius in Metamorphoseō libris circūscripsit hoc versu: *Quiq; premit vocem digitoq; silentia suadet.* Apuleius nominat eū puerū piceū ab Ægyptiorū colore. Auctor tamen Tertullianus in Apologetico, hūc cū Serapide & Iside eliminatū Italia L. Pisone & Gabinio Coss. Nō mirū, si cōmunis illi relegatio fuerit vel exsiliū cū his duobus cū in omnibus eorum templis semper exstiterit simulacrum digito labris impresso Harpocrati dicatum, quod multi ita interpretantur, vt innueret tacendum esse, mortales itidem illos fuisse. Sigaleonis nostri meminit Ausonius, cùm inquit: *Aut tua Sigaleon Aegyptias oscula signet.*

Silatū pro eo quod nūc *ientaculū* dicimus accipiebāt antiqui, quia ieiuni vinū sili conditum ante meridiem absorbebāt, *vt scribit Festus*. Est autem sili herba quæ alio nomine *seseli* vocant, cuius radice vel semine cōdiebāt; quod ante meridiem sumebāt, estq; σίλι τὸ σέσελι apud Hippocratē, *vt scribit Galenus*. Pandectarius ita: *Sili*, i. *siler*, *vel seseli & fiseli*.

Silenus Dionysij pedagogus ac institutor habetur, quiq; illi plurimū ad virtutē & rerū bellicarū gloriā profuit, *teste Dionysio li. 5.* Silenos vero prouectioris ætatis Satyros dici affirmat Pausanias, quos ebrios vt plurimum fingunt. Vnde *iacentē* fingit Virgilius *& venas inflatum hesterno vino.* Phurnutus, vult eos nomen habere ἀπὸ τοῦ σιλλαίνειν, quod est *proscindere conuitiis.* Quare Sillorum libri dicti, Timonis libri, quibus vt Scepticus, Dogmaticos omnes maledictis proscindebat. Sed Aristophanis interpres à voce σίνος, quæ *penem* significat deducit. Lucianus quoq; in Deorū cōcione cum his verbis describit: ὁ δὲ φαλακρὸς γέρων, σιμὸς τὴν ῥῖνα, ἐπὶ ὄνου κατὰ πολλὰ ὀχούμενος. Apud Platonē Alcibiadis Sileni nihil sunt, nisi sectiles imagunculæ ita cōcinnatæ, vt diduci & explicari possent: At clausæ ridiculam tibicinis speciem ostentabant: Apertæ venerabile numen exserebant. Itaq; his comparat Socratem Alcibiades, quod longè alius intrinsecus esset, quam extrinsecus videri queat.

Sileo, idem quod taceo, inuentum est verbū ab S. vel St. silentij nota. Hinc in ludis literariis sibilādo eā pronuntiant pueri, si quādo silentiū volunt indictū.

Silex lapidis genus, nomen suum inde creditur deducere, quòd ignē in se habeat silentem, vnde Pyrodes Cilicis filius fertur primis omniū ignē excussisse.

Silicernium, iuxta Donatū, cœna quę infertur Diis manibus, nomen habet, vel quòd silētes eā cernāt vmbrę, vel quòd, qui inferūt, cernant, sed nō degustent. Quisquis enim de iis edisset, quę Inferis libabantur, funestabatur. Nonius dicit fuisse cōuiuium, quod senibus exhiberi solebat,

solebat, quod cum silentio edētes cernerentur vel propter defuncti memoriam, vel quòd cogitarent se mox illum subsecuturos. Quapropter discedentes à conuiuio, veluti se amplius non visuri, mutuò se salutabant. Varro: *Funus exsecuti lautè ad sepulcrum antiquo more silicernium confecimus*, id est, *cōuiuium*, *in quo pransi discedentes dicimus alij aliis, Vale.* Festus scribit *Silicernium fuisse genus farciminis, quo familia in luctu purgabatur à fletu, sic dictum, quòd, cuius nomine instituebatur, is iam silicem cerneret.* Cæcilius: *Credidi me silicernium eius esse esurum.* Terentius vocat quoque silicernium *senem decrepitum, id est, dignum vel cui silicernium fiat, vel qui ad silicernium vocetur.* Donatus verò dicit *silicernium esse senem, qui iā iamque silentibus & vmbris sit cernendus:* Nec putat *silicernium dici senem, quasi qui silice cernendo sit incuruus.* At Placiades id probat deducens inde silicernij vocabulum, probatque hoc etymon Beroaldus *in suis ad Apuleium commentariis.* Græci vocabant talem funebrem cœnam περίδειπνον.

Silo ciuitas & domus Domini in tribu Ephraim nomē habet שלח *misit*, vel (quod mihi inprimis placet) à שלה *fortunatus fuit*; securè vixit. Sæpe eius fit mentio in literis sacris: Maxime vero *Iud. 21.* vbi describitur eius situs. Habuit olim arcam & tabernaculū Dei, sactificiis eodē loco omnipotēti Deo oblatis.

Silli σίλλοι, qui nihil aliud quàm scommata sunt, παρὰ τὸ τίλλειν originem trahit, quod *illudere*, aut *dicteria iacere* significat, mutata litera τ in σ. Dixit enim Anacreon τίλλοντες κυάμους ἀσπιδιώτης, id est, σκώπτει καὶ χλευάζει. Significatur eodē nomine cauillatoriū & irrisoriū poema, sic dictū παρὰ τὸ διασύρειν τοὺς ἴλλους καὶ διασύρειν τῷ σχήματι τῶν ὀφθαλμῶν. ἴλλοι γὰρ λέγονται οἱ ὀφθαλμοί. καὶ σιλλαίνειν, τὸ σφαβίζειν, id est, *à discutiendo oculos aut obtrectando certa quadam oculorum distractione.* Sunt enim ἴλλοι *oculi*, estque σιλλαίνειν *toruū* videre vel *irridendo oculos agitare.*

Silones dicti Romanis, qui eminentibus erant superciliis, à Sileno, qui hirsutis superciliis pingebatur. Ita Nonius qui vnā subiicit hęc Varronis ἐκ τοῦ γνῶθι σεαυτόν: Nonne non vitium scribunt esse grandibus superciliis silonem quadrarum, quod Silenus hirsutis superciliis fingeretur.

Siluij sunt appellati reges Albani, *vt scribit Festus*, à Lauiniæ filio, quem post excessum Æneæ grauida relicta timens periculum, & suæ vitæ, & eius quem vtero gerebat, in syluis enixa est, qui restitutus in regnum est post mortem Ascanij prælatus Iulo fratris filio, cùm inter eos de regno ambigeretur. Hæc Festus, vt in recens editis & castigatissimis eius exemplaribus legis. Malim tamen legere *Syluij* & *Syluis*, cum certum sit, ἀπὸ τῆς ὕλης syluæ originē esse, *vt suo dicetur loco.* Atqui in syluis nati, sunt *Syluij*.

Simalio Terentianus seruus ἀπὸ τοῦ σιμοῦ, id est, *presso naso* nominis etymon trahit, vt & senex *Simo*. Seruius exponit pressis naribus hominem, qui ἄχαρις dicitur Polluci, σιμοπρόσωπος Platoni.

Simei vel *Schimhi* filius Gerar, qui Dauidi maledixit infamemque significat, id est, *eum qui malè audit*, originationem nominis habet à שמע *audiuit*. Hinc שמע & שמעה, *rumor*.

Simia à simis & pressis naribus videtur Isidoro nomen habere, quod equidem malim, quàm a similitudine nomē deductum, qua hominem refert. Galenus scribit *de vsu partium lib. 1.* simiarum ridiculæ animę ridiculum corpus esse tributum, ridiculè hominē imitari quis nescit. Impudentem & turpem hominē per eam significare volebant veteres, cùm nates depilatas assiduè ostentando improbum exhibeat spectaculum. Vnde Lycophron Thersitem πιθηκόμορφον appellat. Sed & hominem nihili ac nequam *simiam* dicebāt. Quare Demosthenes Æschinem pessimum ciuem *tragicam* nominauit *simiā*. Proditū & illud,

si leo febri laborans deuoret simiam, liberari eũ à febri. Atq; hęc de illa paucis.

Simon & *Simeon audientem* significantes, deducuntur ab eadem radice שמע. Traditur hoc nomen gratum esse Delphinis sicut Hannonis elephantis. Scribit enim Plinius *Delphini rostrum simum esse: Qua de caussa*, inquit, *nomen Simonis miro modo agnoscunt, malúntque ita appellari.* Appellatus & eo nomine, Simõ Magus, qui spiritus sancti donum emere voluit, vt signorum venditione lucrum faceret, *vt est in Actis Apostolorum.* Hinc Simonia peccatum eiuscemodi, de quo multa in Canonico iure. Sitne ea licita iure ciuili, disputat Bartolus *l. 1. ff. ad leg. Iul. de ambitu, & l. iste autem. ff. de hered. instit.* Fuit & Maccabęus Simon frater Iudę Maccabęi, cuius ductu repulsi Tryphon & Antiochus Gryphus, omnibusque locis Syriacorum prędidiorum reliquię sunt eiectę, & liberata à peregrinis gentibus Iudęa. Cognatum Simoni est nomẽ Simonidis Lyrici Poëtę apud Gręcos, quem in commouenda miseratione οὐ μεγαλοπρεπῶς ἀλλὰ παθητικῶς etiam Pindaro pręfert Dionysius. Atque hanc virtutem ipsi quoque à Quintil. tributam video.

* *Simplex* propriè dicitur, quod compositum ex diuersis non est: & quo quid minus est compositum, eo etiam simplicius est & appellatur. Sic certè nullius planè rei essentia, atque natura, propriè simplex, pręter Deum, dici potest: cùm omnia constent ex actu saltem, & potentia; esse, & essentia. Comparatiuè tamen alię dicuntur simplices substantię, alię compositę. Angeli & animę nostrę simplices sunt substantię respectu elementorum: Elementa, comparatione eorum quę ex elementis sunt, composita. Hinc verò per metaphoram fit, vt tum rudes, & qui peritiá rerum, bonísque artibus sunt ornati, sicut infantes & pueri; tum etiam sinceri, qui neq; animum nec cor habẽt ex diuersis propositis, ceu variis coloribus, compositum, sed candidum, neque aliud in ore, & aliud in corde gerunt, sed sine hypocrisi, sua agunt omnia; ij simplices appellentur. Ita metaphorica simplicitas duplex est: Vna, quæ laudem non meretur, vti est fatuitas potius & imperitia multorũ. Altera, quæ virtus est magna, atque laude digna. Qui priore modo simplex est ab Hebræis *Pethi* (vnde fortasse Gallis *Petit*, & *hõme de petit sens*) plærumque vocatur, præsertim in Salomonis Prouerbiis. In plurali *Pethaim* vel *Pethajim*, id est, rudes, imperiti retũ, qui se decipi facilè sinunt, qui verborũ blanditiis inescati capiuntur. Nonnumquam tamen hæc vox in bonum accipitur, præsertim quum hæc vox mundi sapiẽtibus, hominibus duplicibus, quos vocant; opponitur. Et metaphora illa Simplicis & duplicis à vestibus ducta est admodum elegans. Qui posteriore modo, ij vocantur *Thamim*, qualis fuit iussus esse Abraham, & reuera fuit corã Deo. Græci simplicem Ἁπλόον, & per contractionem ἁπλοῦν (cui διπλοῦς opponitur) dixêre, duplici sensu, proprio & metaphorico, vt aliis populis & linguis ante & post euenit. Vestes enim, cortices, homines simplices & duplices, illa duplici, propria nempe & metaphorica significatione dicimus. Et Græcis ἁπλοῖ, non tantùm simplices, candidi, aperti, non inuoluti, non fucati; sed etiam aliquando mente carentes, stulti, fatui vt Hebræis *Pethajim*) dicuntur: vt Isocrat. ad Nicoclem, ἁπλοῦς δὲ ἡγοῦνται τοὺς νοῦν οὐκ ἔχοντας.

Simpulum siue simpuuium vas paruũ, nec cyatho dissimile, quo libabatur in sacrificiis vinum, *iuxta Varronem 4. de lingua Latina*, à sumendo est dictum. Ab eo *simpulatrices* dictæ mulieres, quæ deditæ erant sacrificiis. Scaliger vult esse diminutiuum à sympone descendente à Græco σίφων.

Simpulum, à Sumendo, id est bibẽdo, inquit magnus Scaliger, coniectaneis in varronem. *Vnde simi pote, puteus*, id est

vnde

vnde bibi potest. Cicero, *si sumpserit meraciusid* est, biberit. Apud eundem, *fluctus in simpulo* excitare, παροιμολογῶν, proverbiũ. Est autẽ Syriacũ. Nã vt ab *Abub, Ambub*, αὐλὸς, ambubaiarum collegia: à copher, Camphora: à Sadon, Sindon: à Sabeca (quod est apud Barielem) Sambuca: sic à Sephel (Hebr. ספל, Iudic. 5. 25.) sempel, & inde simpulum fecerunt. Scio ego me dicere hoc cum magno odio eorum qui non solùm literas Hebraicas & Syriacas ignorant, verum etiam oderunt. At tam mihi facile est eos cõtemnere, quàm ipsis procliue est eas odisse. Hæc ille.

Simri rex Israel 1. *Reg.* 16. significans cantorem deriuatur à זמר *cecinit*. Hinc מזמור *Mizmor, carmen aut Psalmus*, in Plurali מזמרים *Psalmi*.

Simulacrum, à similitudine dictũ vult Isidorus, eo quod manu artificis ex lapide aliáue materia factum eius vultum imitetur, in cuius honorem est fictum: Vel quod simulatum sit, hoc est, falsum. Vsum simulacrorum ex desiderio mortuorum ortum vult idem, cum iis effigies & imagines constituerent Iudæi dicunt primum Ismaelem simulacrum formasse ex luto, Ethnici Prometheum, Sed apud Græcos Cæcropem, sub quo Athenis oliua in arce est orta, & vrbs à Minerua appellationẽ sortita inductis simulacris aras erexisse & victimas immolasse iidem volunt. His se dæmon insinuans reddidit sua sæpe oracula. Sed ea auersati sunt Persæ, nec primis trecẽtis annis habuerũt in templis Romani.

Sina mons Arabiæ Petreæ, primum Mosis per angelum vocatione in flammeo rubi incendio, mox & legis diuinæ eodem in monte datæ stupenda reuelatione nobilitatus à spinis & dumis nomen accepit. Quippe סנה Hebræis *rubus*. Etymologicum magnum probabiliter quidem, sed falsò tamen deducit ab ἰς ἰνος, ὅτι ἐκεῖ ἐδόθη ἡ τοῦ νόμου δύναμις. Iuxta hunc mõtem est mons Choreb, quem Hieronymus eundem cum Sina facit, loco deserto & sicco. Nam חרב tantundem ac *exsiccatus*, & חרב *siccitas*, à verbo חרב. Sunt qui vnam montis huius summitatem *Choreb* appellant, alteram *Sinai*. Non procul ab hoc loco petra illa, qua percussa sitienti populo vndas elicuit Moses. Petra illa erat Christus, de cuius sanguine patres nobiscum fide, & nos hodie cũ patribus bibimus, certi per sanguinem ipsius redemtionem nobis & remissionem peccatorum omnium obtigisse.

Sinapi Græcè σίναπι dictum παρὰ τὸ σίνεσθαι τοὺς ὦπας, quòd noceat visui, sicut testantur medici. Imò σίνος, τὸ βλάβος. *Etymol.*

Sinapismus veteribus nihil erat aliud, *teste Aetio lib.* 3. *cap.* 191. quàm cataplasma ex sinapi formatum, cuius semen contritum caryearum diluto permiscebãt. *Rubificans* hodie emplastrum vocant, vtunturque nonnunquam cum fructu in capitis dolore, hemicrania, morbo comitiali, vertigine & insania. Thoraci admouetur in orthopnœa, asthmate, & tussi diuturna.

Sinopis vel Sinopica rubrica est appellata, q; in quibusdã Cappadociæ spelũcis, *teste Dioscoride*, effossa purgataque Sinopen Ponti vrbẽ feratur, ac ibi vendatur.

Sirius stella prægrandis & lucida in fronte canis, cuius exortu accenduntur vapores solis, fluctuant in cellis vina, mouentur stagna, canes in rabiem agũtur, corpora mortalium vt plurimum pestibus iactantur, secundum Aratum nomen trahit παρὰ τὸ σειρᾶν, quod nobis *arefacere & exsiccare* significat. Sic Pollux recẽset cum ἐν τοῖς καταψυχομένοις inter exsiccantia. Quidam deriuant παρὰ τὴν ζέσιν à feruore: Hinc ζάριος καὶ σείριος: Alij παρὰ τὸ σηρίζειν, τὸ ἐκκενοῦν, id est, euacuando: ἢ παρὰ τὸ σεσηρέναι, ὅτι τοὺς κύνας διασεσηρέναι καὶ χάσκειν ποιεῖ, quòd hiatus caussa sit canibus atque ita per æstum in rabiem agantur: Aut παρὰ τὸ σείεσθαι καὶ πάλλεσθαι, à vibrando. Oritur autem circa Cal. Iulij.

Sirenes, quas Acheloi fluminis Ætoliam ab Acarnania disterminantis filias & Terpsichores fingunt Poëtæ, suique adeo cantus dulcedine prętern auigantes demulcere, & allicitos ad se in profundissimum inducere somnum, inde sopitos deiicere in mare, necare & deuorare, trahere dicuntur appellationem ἀπὸ τοῦ σύρειν, dicendo, S. litera pręposita, in quo etymo acquiescere malim, quàm in altero ἀπὸ τοῦ εἴρειν, quod est *trahere*, deducto, agnita diphthongo ει, in σείρειν sicut in εἴρειν. Hinc σειρήνειον μέλος, Sirenum cantus. Et Homerus. Odyss. ν.

ἀλλά τε σειρῆνες λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῇ,
ἥμεναι ἐν λειμῶνι, πολὺς δ' ἀμφ' ὀστεόφιν θὶς
ἀνδρῶν πυθομένων, περὶ δὲ ῥινοὶ μινύθουσι.

Tribuit eisdem & Orpheus in Argonauticis λιγυρὴν ὄπα. Apollonio quoque *lib. 4.* dicuntur λίγειαι σειρῆνες θέλγουσαι μολπῆς· Confictum hoc, quòd per eas intelligerent voluptates illaqueantes & pertrahentes ad se homines, aut potius meretrices blanditiis suis & illecebris primum allicientes mortales, inde eos deturbantes in profundã perditionis voraginem. Horatius per eas accepit desidiam, cùm inquit: *Vitanda est improba Siren Desidia.* Sunt qui eas interpretãtur adulatorum voces, qua peste nulla suauior nec sceleratior. Abripit enim in pręceps, perdit, & excœcat ambitiosos seu principes, seu homines priuatos, quando pressi velut profundo somno discernere nequeunt vera à falsis. Pausanias in Atticis. poëmatum & orationum illecebram Sirenem appellari solere scribit his verbis: ᾄδουσι δὲ καὶ νῦν ἔτι ποιημάτων καὶ λόγων τὸ ἐπαγωγὸν Σειρῆνι εἰκάζειν. Et vt paululũ adhuc ex fabulis addam monstra hęc: (*sic enim appellat Naso*) tria numero, *Parthenope, Leucosia & Ligia*, quarum prima vtebatur voce, altera cithara, tertia tibiis, habuisse feruntur vultus virgineos, & vocem humanam: Reliquum verò corpus in volucrem desinebat. In comitũ Proserpinæ fuisse numero scribit Ouidius *Metamorph. 5.* vbi eisdem pennas tribuit à Diis concessas, vt etiam in aquis quęrere possent Proserpinam. Sed hæ euulsæ tandem sunt à Musis, cùm ausæ fuissent cantu contendere cum illis impulsu Iunonis. Qua ex re *Apteram* appellatam ciuitatem in Creta, apud Stephanum legas. Quo pacto Vlysses, ne caperetur illarum cãtibus, cera obstruxerit aures, ab Homero proditum inuenies. Xenophon existimat *Apomn. 2.* in ipsarum carminibus vim quandã fuisse retinendorum hominum, quòd scirent, quibus cantibus vnusquisque delectaretur. Quapropter hac eũ aggressi sunt cantilena: δεῦρ' ἄγε δὴ πολύαιν' ὀδυσεῦ. Quin imo Athenæus scribit *lib. 1.* cecinisse ea Vlyssi, quę ad eius ambitionem & rerum multarum studium erant accomodata. Verba eius sunt: καὶ αἱ Σειρῆνες δὲ ᾄδουσι τῷ Ὀδυσσεῖ τὰ μάλιστα αὐτὸν τέρψοντα, καὶ τὰ οἰκεῖα τῇ φιλοτιμίᾳ αὐτοῦ καὶ πολυμαθίᾳ λέγουσαι. Periculi itaque res erat plena patulas ad cantus earum aures habere. Quaproter scribit Apollonius *4. Argonaut.* Orphea citharę cantũ auertisse vocem Sirenum, ne audiretur ab Argonautis, Sed desino fabulari: Etsi hęc à me quoque illata nõ pudeat, cùm faciant ad intelligenda obscuriora quædam Poëtarum loca.

Sistrum instrumentum Ægyptium, παρὰ τὸ σείεσθαι, id est, *agitando & quatiẽdo* nomen accepit, *teste in Iside sua Plutarcho.* Cum illud concutiebatur, tinnitus reddebat prorsus argutos, parte sui superiore rotundum cœlatumque; in cuius summę apsidis vertice felis erat vultus. Tota eius species oualis fuit & in ora manubriata vndique tintinnabula habens. Lucanus meminit huius lib. 10. his verbis: *Terruit illa suo, si fas, capitolia sistro.* Vtebantur enim eo in Isidis sacris. *Multisonum* nominauit Papinius.

Sisyphus pater Vlyssis ex Autolyca Laertę desponsata, ipsemet filius Aeoli, & inter

& interfectus à Theseo propter latrocinia, quibus infestatur Isthmum, apud inferos perpetuo nixu saxum volutans & promouens ad montis cacumen, semper tamen ab eo delabens, nomen arcessere creditur ἀπὸ τοῦ σοῦ Laconicè, id est, *Deo*, καὶ τοῦ σοφοῦ *sapiente*. Inde fit σιόσοφος καὶ σίσυφος.

Siticines olim propriè appellatos, qui apud sitos canere soliti essent, hoc est, vita functos atque sepultos prodit Agellius, *libr.20. cap. 2.* eosque proprium habuisse genus tubæ, qua canerent, à ceterorum tubicinum proprietate diuersum. Hinc Nonius: *Siticines*: vt *liticines à lituo*, vt *tubicines à tuba*, ita *siticines*, qui *apud funeratos & sepultos*, hoc est, iam sitos canere soliti erant, honoris caussa, cantus lamentabiles.

Siticomia nomen Magistratus, qui annonam curabat, & cuius fit mentio, *l.munerum ff.de Muner.& honor.* appellationis originem trahit ἀπὸ τοῦ σίτου *frumēto*, & κομεῖν *curādo*. Hinc σιτωνία *munus emēdi frumēti*, σιτώνης *eiusdē curator*.

Situla dicta videtur Isidoro, quòd sitientibus sit apta ad bibendum. Addit κάδδον appellari à Græcis, vel potius κάδον, vnde diminutiuum καδίσκοι. Est autem propriè κάδος, σκεῦός τι ἢ ἀγγεῖον χωρητικὸν iuxta Etymologicum magnum, καὶ καδίσκοι ὑδρίαι χαλκαῖ, εἰς ἃς καθίεσαν αἱ ψῆφοι τῶν δικῶν. Ita Aristophanis interpres in Auibus dicit τοὺς κάδους esse ἀμφορικοὺς, εἰς οὓς τὰς ψήφους καθίασιν. Duplex erat hæc sitella vel vrna: Vna θανάτου siue καταδικαζομένων, quam κύριον appellabant: altera ἐλέου, siue ἀπολυόντων, quam ἄκυρον dicebāt. Budæus in *commentariis* καδίσκον exponit sitellam, eaque Nonno situla est, quæ demittitur in puteum.

Situs, squallor, à desinendo arcessit nomen, quòd negligentiā deserantur res & reddantur incultæ.

Smintheus Appellatus Apollo, ὅτι ζέων θέει quod *feruens currat*. Idem enim habetur cum sole, *vt adnotat Macrobius Saturn.1.cap.17.* Vel potius ab eius nominis loco in Troade, vbi exstitit huius Apollinis templum, cum simulacro murem premēte pedibus. Meminit τοῦ σμινθέως Hom. Il. α Vbi Eustathius etiam ἀπὸ τῶν σμινθῶν, deriuat, ὃ δηλοῖ τοὺς μύας, id est, *mures*, quorum maximus fuit apud eius templum prouentus.

Sobrini dicuntur, qui ex fratribus patruelibus aut consobrinis, aut amitinis propagantur, *l.3.ff.de gradibus.*

Sobrius dici videtur Grammaticis, & maximè Donato, *Andr. Act.4.Sc.4.vers. 39.* vbi ait Terentius: *Tu Pol homo non es sobrius*, id est, sanæ mentis, quasi *sebrius*, hoc est ab ebrio saparatus.

Soccus. Isidorus vult appellatos soccos, quòd soccum habeant, quem pars plantæ attingit. Calceorum autem species sunt Comicis vsitatæ, sicut tragicis cothurni. Allusit Apuleius *Metamorph. 10.* his verbis: *Iam ergo, lector optime, scito te tragœdiam non fabulam legere, & à socco ad cothurnum ascendere.* Græci hos calceos fere ἐμβάτας dixere, *teste Polluce*, *Clauatos soccos* appellat Isidorus inde, quòd minutis clauis, id est, acutis soleæ annectantur caligis. In comœdiis, inquam, vti hoc genere calceamenti mos fuit. Quapropter gestare vitio datum priuatis, & vna principi Caio in alienū cultum demigranti. Vnde Seneca *de Benef.2.c.12. Qui excusant eum, negant id insolentiæ caussa factum: Aiunt socculum auratum imo aureum margaritis distinctum ostendere eum voluisse.* Parum virile forte calceamentum fuit, quod scribat Suetonius in Vitellio, *petiisse ipsum à Messalina, vt pedes sibi praberet excalceādos, detractumque socculum dextrum inter togam tunicasque gestauit assiduè.*

Sodales sunt dicti Festo, quòd vna sederent, vel quòd ex suo dapibus vesci soliti sint, vel quòd inter se inuicem suaderēt, quod vtile esset. Gaius *l.4.ff.de Colleg.* appellat, sodales, *qui sunt eiusdem Collegij*, quam Græci ἑταιρίαν vocant. Eadem significatio tribuitur illis in Ta-

bul.XII.vbi lex potestatem facit ineundi inter se priuatas pactiones, modo nihil corrumperent ex publica lege. Neque enim violari potest ius publicum priuatorum pactis. *l.38.ff.de pactis.* Fuerunt & Titij Sodales collegæ, vt alias dictum. Itaque à collegiis suis etiam cooptabantur, *vt Salij, Luperci, fratres aruales, & sacerdotes Galli.* A sodalibus, sodalitio est nomen, idem sodalitati, quæ vox ad hilaritatem, siue eos, qui eã exercent in suo conuentu, referri solet, estque eiuscemodi illa nominis Iesu sodalitas ex plerisque ciuibus lautioris fortunæ passim cõflata, qui quotannis non solùm conuiuantur vnà, sed etiam eleemosynas diuidunt egenis.

Sol, fons cœlestis lucis, dux & princeps, luminum reliquorum moderator, mundi mens, cor cœli, temperatio mũdi, auctor fœcunditatis terrenæ, *iuxta Macrobium*, Iouis oculus antiquitati. Deo siue τῷ ἀγαθῷ apud Platonem simillimus, filius eiusdẽ & imago Mercurio, profanis gentibus Deus, Theologis trinitatis symbolum, imo Christi Domini, qui sol iustitiæ dicitur & in sole posuisse tabernaculum suum, nomen accepit, quòd sit solus & vnus in mundo. Vt sapienter Alexander Magnus responderit Dario amicitiam eius petenti, *mundum duos soles non ferre*, hoc est, *nõ capere terram duo summa regna aut summos reges*, id quod forte hauserat ex illa Homeri sententia: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Ea de caussa cum quibusdam aliis tum Persis imperij maiestatem indicabat. Pythagoram per eum veritatem intellexisse volunt eruditi, cum moneret neminem loqui debere πρὸς ἥλιον τετραμμένον, id est, *facie contra solem versa*, quod manifestè veris repugnandum non sit. Apud Aegyptios eum significauit Osyris, & Serapis triceps, item Phœnix, qui solis instar vnus erat in mundo toto. Inter fructus terrestres eidem Soli dicauerant *rapum*, quòd corpus eius solidum immutabilem Solis effigiem referat: Inter arbores palmam, non solùm quòd exprimat vicissitudines anni, & imitari videatur figuram corporis solaris, verum etiam, quod Apuleius scribat, *caput Isidis à sacerdotibus candidioris palmæ foliis redimitum fuisse ad imitationem radiorum solis.* Ortum eius per loton significabant, cuius folia, antequam emergit, sunt implicata, panduntur autem paulatim vti magis ac magis tollitur: Maximè verò panduntur, vbi medium iter emensus est: Implicantur & contrahuntur iterum eo descendente, maximè noctu post occasum. Ob prolificam porrò vim, cumque fœmina coniunctionem etiam accipiter symbolum fuit solis apud veteres. Dicitur enim viuacissimus, & firmiter ipsius radios intueri, & appetere consortium fœminæ tricesimo quoque die, vti sol circa id tempus coniungitur Lunæ. Eidem leonem dedicarunt, quod somni parcissimus sit, imò eius propemodum expers, propter splendescentes inter dormiendum oculos, & motam assiduè inter quiescendum caudam *(etsi Aristoteles nullum animal perpetua vti vigilia putat)* sicut sol terram intuetur perpetuo aspectu suo. Similiter gallum ei sacratum legimus apud Pausaniam in Eliacis, quòd solis reditum cantu nuntiet, vel potius canticis suis applaudat. Quantum ad nomina: Dictus primum est *Titan*, quòd esset *Titanis filius*. Homerus ἑκατόγχειρα, id est, *centimanum* vocat propter multa & innumerabilia eius officia in hac rerum natura. In oraculo Apollinis Ἰαω est dictus. Nam consultus, *quis Deorum habendus sit*, qui vocatur Ἰαω, respondit:

φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν Ἰαω
χείματι μέν τ' ἀΐδην, Δία δ' εἴαρος ἀρχομένοιο,
ἠέλιον δὲ θέρευς, μετοπώρου δ' ἁβρὸν Ἰαω.

Macrobius ostendit solem eundem esse cum Dionysio *Saturnal.1.cap.18.* huius epitheta etiam illi conuenire ostendẽs.

Quin

Quin ipsemet Orpheus: ἥλιος ὃν διδυμον ἐπίκλησιν καλέουσι. Rursus Homerus vocat eum μέγαν, id est, *magnum*. At magnus ille non tantùm corpore est, quippe cuius magnitudinem deprehēdi posse, voluit Eratosthenes, terræ mēsura septies & vicies multiplicata, verùm etiam effectu, cùm sit auctor spiritus, caloris & luminis, humanæ vitæ genitor & custos: Vt quidem prærogatiuam in iis, quę ad nutriendi rationem spectāt habeat. Nam & Hesiodus, postquam fluuiorum quorundam nomenclaturam absoluit, hos esse subiecit, qui mortale genus vnà cùm Sole enutrirent. Idem ille vices anni variat circuitu, accessu, recessuque diurno & annuo, pro sua ad terram habitudine, atque à punctis verticalibus distantia. Illius quotidiana vertigine ortu & occasu, & ad medium cœli delatione motuque, dum alias atque alias subinde stellas effert, aut sub occasum præcipitat, videmus aërem iam turbari, iam serenescere aut concalescere plus nimio, aut econtra perfrigerari, humectari, arefieri, aliterque atque aliter mutari. Idem accessu & vibratione radiorum reliqua stellarum corpora aut moderatur, aut exstimulat, aut obtundit, lunam sua luce imbuit. Summatim, cursus eius per circulum obliquum, quem *Zodiacum* vocant vertente post dies 365. & quadrantem anno, rediens orbem, temporúque vicissitudines rebus nascentibus gratas efficiens, illustre prouidentię diuinæ testimonium est. Omnia autem zodiaci signa, quo pacto ad solis referantur naturam, diligenter tradit Macrobius *Satur. 1. cap. 21.* Atque hæc eius officia, imò bonitas in caussa fuit, vt plurimæ olim gentes profanæ, atque adeo nunc in media Indorum barbarie pro Deo habeant ipsum, illum colant suo titu & adorent. Nam inter veteres Phœnices & Aegyptij censuerunt Deum, quibus adde Persas, Rhodios & Lindos. De Persis canit Ouidi⁹ in Fastis:

Placat equo Perses radiis Hyperiona cinctū
Ne detur celeri victima tarda Deo.

Vnde Curioni Xenophon equum donat, quem Soli sacrificet, cùm apud Persas Solis victimam esse non ignoraret. Eandem hostiam, vel potius victimam à Lacedæmoniis, illi mactatam in mōte Taygeto testatur Pausanias. A sole dictū *solstitium*, quasi *solis statio*, estque duplex: *Aestiuum*, quod fit sole existente in principio cancri, si de hemisphærio boreali loquamur, quādo nimirum est æstas; & *Hyemale*, quod contingit sole commorante in principio capricorni, cùm imminet hyems. Quia verò sol, cùm attigit prima cancri & capricorni puncta, aut auertit cursum à nobis, aut reuertitur ad nos, nominant ea Græci τροπικὰ ab hac solis conuersione, Latini *solstitia*, non quòd sol ad ea delatus subsistat, aut cursum intermittat, sed quod existente sole prope ista puncta, aliquot diebus vmbræ meridianæ non varientur, sed eiusdem sint lōgitudinis, quoad sensum, & ideo consistere quodammodo videatur in istis punctis. Scribit Columella *placuisse Hipparcho, incidere brumale vel hyemale vel solstitium in decimum sextum Calendas Ianuarij.* Plura de eo Plinius *libro decimo octauo*, Hyginus & alij. *Solarium* itidem à sole dictum est horologium, quòd ad solem horarum discrimina indicat, gnomone vmbram eiaculante, cuius inuentio à Romanis tribuitur L. Papyrio Cursori, à Græcis Anaximeni Milesio, à quo etiam ἀπὸ τῆς σκιᾶς, *sciotericum* est appellatum. Tria autem præcipuè in vsu sunt. *Verticale, Horizontale, & Aequinoctiale:* Quorum omnium rationem monstrauit nuper optimus artifex, & operarius longo iam vsu confirmatus, Vibrandus Vibrādi Snecanus.

Solea, quo nomine, *teste Agellio lib. 13. cap 10.* omnia illa intellexerunt veteres, quibus teguntur plantarum calces, à solo pedis, cui subiicitur, dicta est Festo. Pars eius superior vincebatur habenis.

Vnde facilè intelligas à calceis fuisse diuersam, qui totum tegebant pedem & astringebant. Quocirca apud Plutarchum legas, dixisse Paulum Aemilium: *Nonne pulcer hic calceus? At nescis, qua ex parte pedem meum torqueat.*

Solemne, à solito originem trahit. Hinc muneta solemnia, id est, annua, vt quæ singulis annis erant præstanda. Ouidius. Fastorum 2. *Ille patris genio solemnia dona ferebat.* Ita solemnes dapes dixit Virgilius hoc versu:

Solemnes tum forte dapes & tristia dona libabat Cereri.

Iterum Ouidius de festo eodem libro: *Forte Ioui Phœbus festum solemne parabat.* Sed aliud etymon adfert Festus, qui dicit dictionem esse compositam ex verbo Osco, *sollo*, quod significat totum, à Græco ὅλος descendens, & *annuo*. Vnde *solemne*, quod omnibus annis præstari debet.

Solitaurilia hostiarum trium diuersi generis immolationem significant, tauri, arietis, veris, quòd omnes hi solidi integrique sint corporis. Solum.n. lingua Oscorum, idem quòd *solidum & totum*. Vnde tela quædam *soliferrea* vocantur, id est, *tota ferrea*, & *homo bonarum artium solers*, & *quæ nulla parte laxata, cauaque, solida*, nominantur. Hæc Paulus apud Festum. Et *paulò* post: *Sollo Oscè dicitur id, quod nos totum vocamus.*

Solium quasi solidum dici vult Seruius *Aeneid.1.* Alij per Antistichon, quasi *Sodium*, à sedendo, sicut sella quasi *Sedda*, est appellata.

Solœcismus, receptum à recentioribus vocabulum (etenim solœcismum & barbarismum, apud idoneos Græcorum auctores se nō inuenisse scribit Agellius, negatque rectè dici etymologicum magnum) ἀπὸ τοῦ σολοικίζειν, id est, corruptè loquendo, originem trahit iuxta nonnullos. A vetustioribus Latinis dicebatur *striboligo*, quasi *stribiligo*, tracto nomine à tortuosæ orationis prauitate. Nam στρεβλόω apud Græcos est *torqueo* vel *deprauo*. Atque hinc *striblitæ* nomen, quæ nobis barbaro vocabulo dicitur torta, eo quod in circuitu torqueatur restis in modum. Martialis:

Circumlata diu mensis striblita secundis,
Vrebat nimio sæua calore manus.

Etymologicon asserit σολοικεῖν (nam ita reuera dicendum) in tono dictionum committi, in accentu, scriptura, declinatione, tempore, spiritu, & casu: Estq; σολοικίζειν ipsi, περὶ σύνταξιν, καὶ τὴν φράσιν ἁμαρτάνειν, τῆς γὰρ ἑκάστης λέξεως καθ' ἑαυτὴν κειμένης καλῶς ἐχούσης, ἐν δὲ τῇ συντάξει ἀτάκτως, καὶ ἀνακολούθως παραλαμβανομένης. Quapropter dictum vult solœcismum, quasi τοῦ σώου λόγου αἰκισμόν, integræ orationis defœdationem. Etsi Laertius à Solone deducat, qui, cùm in Cilicia vrbem condidisset à suo nomine dictam Soloen, pauci ex Athenienfibus, quos in ea reliquerat, non multo interiecto tempore, inconuenienti partium structura loqui cœperunt. Qui itaq; in vitium hoc incidebant, dicti sunt σολοικίζειν. Isidorus monet *Lucilium centum genera Solœcismorum dixisse*, quos omnes vitare potius, quam sequi debet, qui regulas obseruate studet rectè loquendi.

Solum à soliditate Ascensio. Est enim reliquorum sustentaculum. Rectè ergo naturæ parēs in medio mūdi collocauit immobilem terrā, quippe centrū, idq; sua natura graue, quo & reliqua grauia naturaliter impetu suo ferūtur, nisi q̄d obstet. Rectèq; probat Ptolemæus, *eā nō esse cauā.* Si n. caua *inquit*, existeret, citiꝰ orirētur stellæ regionib. occidētalibus quā oriētalibus, sicut in vallibus cōtingit, in quibus partes occidentales citius illustrātur à sole, quā partes orientales. Præterea, quo quis magis à septētrione procederet in austrum, eò plures stellæ ipsi iuxta polum arcticū apparerent, & plures ex parte opposita, nempe meridionali, occultarentur. Quæ omnia apertam in se continent absurditatem.

Somnus

Somnus iuxta Aristotelem facultatis animalis quies, quo restituuntur vires & spiritus vigiliis exhausti, quemq; efficit benigna sanguinis & spiritus vitalis anathymiasis in cerebrum delata, vbi vertitur ille in spiritum animalem, videtur quibusdã originẽ habere Græcam, atque ita dictus, quasi *sopnus*. Nam ὕπνος primam cum aspiratione mutat in so, π. vero in m. euphoniæ gratia: Vnde somnus. Alliciũt ac promouẽt somnum tenebræ, lassitudo, syluarum & arborum sonus perflante vẽto, lenis prætertabentis aquæ strepitus, qui tum vẽtriculi concoctionem firmat. Excluditur à metu, anxietate & curis, quæ sæpe conficiunt hominẽ. Insalubris somnus, qui capitur sub nuce arbore, perniciosus etiam sub luna, quod cõpertum sit pressos sub eo sõno ægrè excitari, & proximos fieri insanis pre humore, quẽ apertis & laxatis meatibus sua proprietate in eorũ corpora diffundit. Neq; probatur à medicis interdiu dormire, cum dixerit Hippocrates, *Interdiu vigilare, noctu dormire oportet.* Etenim nox sua & humiditate & trãquillitate cõciliãs somnũ, satis tẽporis largitur ad absolute perficiẽdum cõcoctionem, quę interrũpitur de die, nimia inde cerebro humiditate oppleto, & prauis generatis in corpore succis: Sed nec immodicus probatur somnus, eo quod ita iusto longius excrementa retineantur in corpore, quæ suo tempore debẽt expelli. Profundũ nimis somnum lædere sentiendi facultates & functiones affirmat Gal. *1. de Sympt. caussis.* Semper saluber, qui est naturalis. Nõ saluber. qui est præter naturam, qualis accidit in comatibus & lethargis, *teste eodem Galeno 3. de caussis pulsuũ.* Vbi is in aliquo morbo auxisse videtur malũ, est mortalis; quando leuauit, non mortalis. Est & lethalis profundus sopor cum debili pulsu, delirio, & frigescentibus extremis. Quid, quòd Medici insomnia (ἐνύπνια vocant Græci) nonnunquam curent. Nam si ea alia sunt, quàm diurna negotia, turbationem aliquã in corpore esse testãtur. Si visa fuerint incendia, flauabilis luxuriat si fumus aut densa caligo, atra bilis: si imbres, item nix, glacies aut grando, pituita. Quòd si in fœtidico loco versari se putet, putrem arguit humorem. Si rubra obuersentur oculis, vel gallinaceorum crista insignitum se credat, redundantiam sanguinis. Luna si appareat, eas potius affectiones notat, quæ versantur in cauis corporis spatiis. Si sol, quæ in medio: si astra, quæ in ambitu. Turbatum mare ventris affectum exprimit. Ex edito loco præcipitari, vertiginem vel morbũ comitialem vtique si tum caput multa humoris sit grauatum saburra. Notandus & aphorismus *lib. 4.* ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν οἱ ἐκ τῶν ὕπνων φόβοι ἢ σπασμοὶ, κακόν. Post hos mẽtis errores & nubila nolim etiam illud præterire silentio, quosdam somno vel insomniis admonitos atq; impulsos ad aliquid aggrediendũ. Scribit enim Homerus, qui τὸν ὄνειρον dicit, ἐκ Διός, id est, *ex Ioue*, Agamemnonem ita excitarum ad præliandum. Rem istã latissimè quoque prosequitur Virgilius *in suo Latino.* Rem, quę contigit patrum memoria, vt veram ita dignam relatu, & sæpenumero mihi assertam ab hominibus fide dignis apponam. Iuuenis quidam in Hollandia, Dordraci videlicet, rem & patrimonium omne prodegerat, conflatoq; ære alieno non erat soluendo. Apparuit illi quidam per somnium, monens vt se conferret Campos: Ibi in ponte indiciũ aliquem facturum quid sibi, vt explicare se posset illis difficultatibus, instituẽdum foret. Abiit eo, cumque totum fere diem tristis & meditabundus deambulationi supra predictũ pontẽ insumsisset, misertus eius publicus mendicus, qui forte stipẽ rogans illic sedebat, *quid tu, inquit, adeo tristis?* Aperuit illi somniator tristem & afflictam fortunam suam, & qua de caussa eo se contulisset: Quippe somni impulsu huc se profectum, & exspectare Deum velut à machina, qui

nodum hunc plus quam Gordiũ euoluat. At mendicus: *Adeone tu demens & excors, vt fretus somno, quo nihil inanius, hoc arriperes iter? Si huiuscemodi nugis esset habenda fides, possem & ego me conferre Dordracum ad eruendum thesaurum sub cynosbato defossum horti cuiusdam (fuerat autem hic hortus patris somniatoris istius) mihi itidem patefactum in somno.* Subticuit alter, & rem omnem sibi declaratam existimans rediit magno cum gaudio Dordracum, & sub arbore prædicta magnã pecuniæ vim inuenit, quæ ipsum liberauit *(vt ita dicam)* nexu, inque lautiore fortuna, dissoluto omni ære alieno, collocauit. Somniorum genera quinque vide apud Macrobium *3. ca. lib. 1.* in somnio Scipionis. De geminis somni portis, cornea vna, qua vera emittuntur somnia, altera elephantina, qua falsa, videndus Virgil. *ad finem. 6. Aeneid.* & Homerus, quem ille imitatus est, *Odyss. τ.* Plato *in Charmide*, & Macrob. *loco prædicto.* Sõni aulam ab Ouidio descriptã, vide *Metamorph. 11.* Ab Orpheo dictus idem est ἄναξ id est, rex: λυσιμέριμνος, *quod curas soluat*, κασίγνητος λήθης καὶ θανάτου, *frater obliuionis & mortis*, vt ab Ouid. *gelidæ mortis imago, deorum placidissimus, animi pax, curarum fuga.* Homero dicitur νήδυμος, id est, *dulcis.* Quid nãq; difficilius, quam fessa labore membra refocillari quiete, omniumque malorũ obliuionem induci. Quia verò pueros sæpe terreri videmus in somnis, idemq; de Netone aliisque nefariis hominibus proditum, sciendum somno territos Græcis dici ὀνειροπλήκτους. At ὀνειροκρίτης somniorum interpres est, alias ὀνειροπόλος & ὀνειρόμαντις, quam in rem exstant præter Cardani scripta, Artemidori lib. 5. ex quo tãdem somnij definitionem subiicio: ὄνειρος, inquit, ἐστὶ κίνησις ἢ πλάσις ψυχῆς πολυσχήμων, σημαντικὴ τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν ἢ κακῶν, *somnium est motus vel figmentum animæ multiplex, significans vel bona, vel mala futura.*

Sonticus morbus Aelio Stiloni pro noxio dici existimatus: Vnde *sontes homines* pro obnoxiis deperditisque accipimus: Et *sontire* verbum pro eo quod obesse in re aliqua & grauiter nocere. Alij acceperunt pro eo, qui sit grauis & vehemens, & qui rei gerendæ obsit, *leg. 2. §. si quis iudicio. ff. si quis caut.* Cassius & Venuleius intellexerunt morbum iustum atque perpetuum. Meminit eius lex 12. tabul. his verbis: *Si iudex alterue ex litigatoribus morbo sontico impediatur, iudicij dies diffusus esto.* Quo pacto accipiendus sit ea in lege, partim ex præcedentibus intelligi potest, partim ex *capit. prim. lib. vigesim. Noctium Agellij.* Apud Festum Paulus notat sonticum idem esse, quòd *iustum.* Nam ait Næuius: *Sonticam oportet esse caussam, quamobrem perdas mulierẽ.*

Sophista. Hunc à sapientia arcessere nomen, hoc est, ἀπὸ τῆς σοφίας, non vanè existimant eruditi. Innuit enim & confirmat etymon versiculus iste: μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ ἑαυτῷ σοφός. Apud Platonem enim explicaturus Protagoras, *quid sit sophista*, dicit eum, *qui sit peritus sapientiæ.* Vnde liquet nomen istud antiquitus accipi solitum in partem meliorem. Tandem verò inuisum solidè eruditis Philosophis & Rhetoribus, Platoni quippe, Aristoteli, Isocrati, & aliis, scriptis & disputationibus eorum vnà cum arte quam *Sophisticen* dicunt, exagitatum fuit. Vt enim ab Isocrate incipiam, primum ille arrogantiæ insimulat, quòd plura promittant, quàm præstare possunt aut solent. Inde dicit: ἐγὼ δὲ πρὸ πολλῶν ἂν χρημάτων ἐτιμησάμην, τηλικοῦτον δύνασθαι τὴν φιλοσοφίαν, ὅσον οὗτοι λέγουσιν. Plato *probrosum* asserit eorum nomen in Protagora. Alias tradit, eos profiteri virtutem mercede, sed non esse virtutis Doctores, at potius impostores, prestigiatores & pestes, magnamq; ipsis inesse cœcitatem & ignorantiam. Aristoteles referẽs eorum ineptias, scribit quinque sibi maximè habere proposita, ἔλεγχον, τὸ ψεῦδος, καὶ παράδοξον, καὶ σολοικισμὸν, καὶ πέμπτον,

τορ, κὴ ποιῆσαι ἀδολεσχῆσαι τὸν προσδιαλεγόμενον. Artē eotū Plato dicit *stolidam atq. ridiculā* esse, & tertiā adulationis speciē. Socrates fallacē demōstrauit, persecutus magistros & professores, tāquam linguæ nō pectoris formatores. Iterum Plato φαινομένην σοφίαν vocat, id est, *fucatam & apparentem*, at sophistam χρηματιστὴν ἀπὸ φαινομένης σοφίας ἀλλ' οὐκ οὔσης. Suum enim hic quæstum spectat, non communem vtilitatem.

Sophocles. Si etymon imagineris, compositum videri possit, ἀπὸ τοῦ σοφὸν καλεῖσθαι, quòd *sapiens* vocetur.

Soriculata toga, nempe variis confecta coloribus, à conferendo nomen inuenit. Nam & *Sorilla Istrica* vocantur nauigia, quòd lino spartoque conserantur ac condensentur, *teste Perotto*. Turnebus edidit *Aduers. libr. 24. capit. 19.* ex Plinio vestes soroticulatas, vultque adeo eum loqui non de materia vestis, sed de genere textutæ. Nā vt *vndulatæ vestes* sunt apud eum, quarum textura vndas imitatur, scutulatæ scutulas: Itidem rasæ & Phryxianæ, recteque de textura dicuntur: Sic & *sororiculatæ*, quæ perpetuis quibusdam suris & latioribus virgis regulatæ erant, & eo texendi genere confectæ: Vt sint tanquam *sororigulatæ*, à suro, cuius diminutiuum est *surculus*. Nisi quis tamē à sura deducere malit. Quod si à regula deriuari non placet, certè à *rica* & *ricula* deducatur. Hęc ad verbum fere Turnebus.

Sorites speciebus argumentationum adiungi solitus, & vsitatus admodum Chrysippo Appollonij Solensis filio, de quo Cicero quædam cū Valerio, multa Laertius, deriuatur ἀπὸ τοῦ σωροῦ, id est, *aceruo*, siue σωρεύειν, quod *coaceruare* significat. Ex pluribus enim propositionibus contexitur ita, vt attributum primi pronuntiati subiectum fiat alterius, atque ita deinceps, donec inferatur cōclusio, repetito initio. Hanc ob caussam appellatur à Cicerone *aceruali conclusio*, quòd vno posito quasi grano (*vt idem dicit*) aceruus propositionum nascatur. Et Persius ad finem Satyrarum:

Iam decies redit in rugam: Depinge vbi sistā Inuentus Chrysippe tui finitor aceruι.

Vituperat aliquoties Cicero hoc argumentandi genus, & vocat *captiosum*. Verum cùm sapientissimi viri vsi fuerint in grauissimis etiam negotiis, fastidire nostrum non erit, potestque reduci ad syllogismos. Affinis ipsi est *climax*. At quomodo differat ab eo, à Dialecticis petendum.

Soror Antistio Labeoni apud Agellium *lib. 13. ca. 10.* appellata videtur, quasi seorsum nata & separata ab ea domo, in qua nascitur. In aliam enim familiam nempe mariti traducitur. A sorore Horatij dicta *Sororia Iuno*, cui in expiationem cædis sororis suę atam consecrauit Horatius. *Sororiare* secūdum Festum dicūtur *puellarum mammæ*, cùm primum tumescunt, vt *fraterculare pueroium*. Ceterum in etymo diuersus abit Isidorus, cùm inquit: *Nam soror est ex eodem semine dicta, quod sola cum fratribus in sorte agnationis habeatur.* Non premendum silentio duxi, & nescio, an non potius illi suffragari debeamus, quàm Labeoni.

Sors à serie, non per antiphrasin est appellata, quasi minimè seruet ordinē, sed quòd in dubiis rebus seriem ac ordinem aperiat, *Actor. 1.* Differt autem à sortibus, quòd hæ velut tesselę quædam aut taleolæ lineæ fuerint inscriptæ, sors autem ipsa fuerit sortitio. Cicero: *Et sortes ipsas & cetera, quæ ad sortem erāt parata disturbauit.* Quæ verba habētur. *1. de Diuinatione*, ex quo libro pariter cognoscitur duo oraculorum genera fuisse veteribus, vnum quod à furētibus & numine velut afflatis profundebatur: alterū, quod æquatis & paribus sortibus è sitella, vel vrna deducebatur. Harum sortium, quàm frequens fuerit vsus, passim apud bonos auctores inuenias. Cùm enim *Iliad. 7.* inter nouem heroes lis esset, quis solus committendus esset cum Hectore, sorte litem diremerunt. Verba Poë-

ba Poëtæ inter alia Il. η. ſunt hæc:

πάλλεν δὲ γερήνιος ἱππότα Νέστωρ
ἐκ δ' ἔθορε κλῆρος κυνέης, ὃν ἄρ ἤθελον αὐτοὶ
Αἴαντος.

Interpretes addunt *ſortituros* ſignaſſe λιθίδιον, aut ξυληφίδιον per γράμματα, εἴδωλα, aut ἐκτυπώματα, inde ſortes conieciſſe in vrnam vel galeam, & ordine rurſus exemiſſe prius tamen concuſſas. Vnde apud Homerum τὸ πάλλειν κλῆρον *commouere ſortem*, & παλάσσειν κλήρῳ *ſortiri*, & θορῆν κλῆρον *exſilire ſortem*. Ex quib⁹ colligi poteſt pro re nata ſumtas ad ſortiẽdum teſſeras, vel talos, calculos, fabas: Interdum etiam ex argilla, vt patet ex fraude quam commiſit Temenus ſacerdos, diremturus cõtrouerſiam aut litem inter Creſphõtem & Ariſtodemi filios de Meſſeniaca poſſeſſione. Glebas enim Creſphõtis ex luto formatas is ad ignem durauit, alteras ad ſolẽ ſiccauit, quæ propterea colliqueſcebant ante alias in aqua Meſſenia Creſphonti adiudicata, quòd ipſius glebæ integræ manſiſſent. Athenis eligebantur quotannis ſortito οἱ πεντακόσιοι, qui de controuerſiis ciuilibus cognoſcebãt, nonnunquam arbitri οἱ διαιτηταὶ κατὰ κλῆρον, qui dirimendis priuatis cõtrouerſiis adhibebantur. Sic Romæ prætor iudiciorũ præſides ex decuriis per ſortẽ aſſciſcebat. Heliogabali ſortes poſt cœnam, dictæ propterea *conuiuales*, etiam ſunt notæ ex hominis deperditi vita, vt quidem alius decẽ camelos, alius muſcas, vel auri libras, aut decem oua, vrſos, glires, aut lactucas decem haberet. Celebrãtur & ſortes Prænestinæ à Numerio quodam Suffio Præneſti conſtitutæ, cùm ſæpe ſomniis præmonitus eſſet, vt ſaxum cæderet, quo perfracto robori inſculptæ ſortes eruperunt. Antiatinæ ſortes inſignes exſtiterunt morte Caligulæ. Tiberius Cæſar nobilitauit ſortes ad fontem Aponum. His adde *ſortes Lycias, Delias Vergilianas*, quarum poſtremas dicebant, ſi in oraculi omen aſſumſiſſent, quidquid aperto Vergilij Codice primum ſe obtuliſſet. Fuerunt & *ſortes diuinatoriæ* à diuinando nomen adeptæ, & ad res futuras explorandas, cum quadam diſſidentia de voluntate Dei, & cura noſtri cõparatæ. Tales fuerunt cum *Præneſtinæ*, tum *Geomanticæ*, ex figuris & punctis conflatæ, quarum affatim repreſſa & euicta vanitas eſt à Peucero: Item *Onomanticæ* & *Arithmanticæ* à Pythagoræis inuentæ, vt quidam volunt, quarum idem Peucerus mentionẽ fecit. Hæ omnes ſortes, quibus adiungi poteſt τεφρομαντεία, itẽ βοτανομαντεία, συκομαντεία, κηρομαντεία, στιχομαντεία, illicitæ & turpes ſunt omnes, diſſidentes ſcilicet à verbo Dei. Quæ autem ſunt licitæ & honeſtæ, aut ſunt Cõſultoriæ, quibus Deus à piis de euentu conſulitur in dubiis rebus; aut ſanè *Diſtributiuæ* quibus diſtribuuntur honores & præmia, conferuntur officia, immo diuiditur præda: Quo modo Saul euectus fuit ad regiam dignitatem, & Apoſtolus factus Matthias, *vt eſt in Actis Apoſtol.* Tales ſortes reguntur iuxta Hieronymi ſententiam à Deo, inque ſinum mittũtur iuxta Salomonem *Prouerb. 16.* Quinimo *Leuitic. 16.* manifeſtè approbantur à Domino, vbi inter arietes duos vnus eligitur ſorte, qui quidem Domino mactetur. Deprehenditur & ſeptimo Ioſuæ anathematis reus eodem modo, vt Ionathan legis paternæ tranſgreſſor *14. 1. Samuel.*

Soſia libertus Terẽtio ἀπὸ τοῦ σώζεσθαι id eſt, *conſeruando*. Ab eadẽ origine verbi Græci deſcendit ſoſpes, vox antiqua.

Soſpita Iuno, antiquis appellata *Siſpes*, *teſte Feſto*, inprimis Lanuuij culta, *vt docet Liuius*, facto eius ſimulacro cũ pelle caprina, haſta, ſcutulo, & calceolis repãdis, *vt ſcribit de natura Deorum Cicero*, ἀπὸ τοῦ σώζειν, id eſt, *ſeruando* pariter nomen inuenit. Delubri ipſi dicati meminit Ouid *Faſtor. 2.* Ædẽ ipſi votã à C. Cornelio, ſi eo die hoſtes fuſi eſſent atq; fugati, teſtatur & Liuius *lib. 32.* Huic cõſules magi

magistratum inenntes sacrificabant, vt pro Muræna testatur Cicero: Imò sæpe missos Lanuuium ad eam placandam sacrificiis apud auctores inuenias.

Sostrata, matrona apud Terētiū, σώζουσα τὸν στρατὸν, quasi *quæ exercitū seruaret*.

Sotadicum carmen, à Sotade vsurpatum. Constabat illud ex Ionico minore, id est, ex Pyrrichio & Spondæo.

Spadix, termes palmæ; quem Græci βάϊον vocant. Etymon nominis tractum ἀπὸ τῆς σπάθης, cuius sæpe mentionem facit Theophrastus, *vt cum 2. Histor.* dicit ἐκ φοινίκης σπάθης τόξα πεποιημένα, arcus factos ex palmarum spathis. Idem eodem loco: ἀποκόπτουσι τὸ ἄρρεν, ἀποτέμνοντες τὴν σπάθην, ἀφ᾽ ἧς τὸ ἄνθος, *dum floret masculā palma, spathā abscindentes, quā flores emergunt*. Plutarchus in Symposiacis deducit nominis etymon ἀπὸ τοῦ σπᾶν, quod *vellere* nobis & *trahere* significat. Vnde Magnum Etymologicon σπάθην ὀργανικὸν ἐργαλεῖον, id est, *instrumentum textoris*; cuius pulsu tela arctatur atque densatur, etiā παρὰ τὸ κατασπᾶν τὴν κρόκην deriuat. Valerius tamē in Hieroglyphicis Græcorum *spathas seu spathalas*, vt ipse vocat, à gladij forma vult dici. At quis ille gladius? Audio Plinium *lib. 13. cap. 4.* affirmantem, folio cultrato mucrone, lateribus in se se bifidatis, bellas primum demonstrasse gemmas.

Spado, Græcis σπάδων & εὐνοῦχος, quod testes ipsi excidantur, nomen etiā ἀπὸ τοῦ σπᾶν, id est *vellendo* trahit. Conuellitur enim in eo neruus, qui genitale attigerat. Scio, generaliter quandoq; accipi ur spadonis vocabulum, vt tam eos significet, quos *impotentes* nasci voluit natura, quàm quibus exsecta virilia sunt, *leg. spadonum ff. de verb. significat*, attamen propria significatione eum denotare, cui sunt euulsi testiculi, nemo, opinor, negabit. Alio nomine illi θλαδίας dici asserit Galen. *13. de vsu part. c. 5.* Vlpianus adnumerat spadonibus prædicta lege *Thlibias* & *Thlasias*. Illi ἀπὸ τοῦ θλίβειν atterendo dicti, vt attritos habeant testiculos contra Accursium, qui ferramenti genus per eos intelligit: hi verò ἀπὸ τοῦ θλᾶν, id est, *frangendo*. Et quia ita hominibus hominum potius fiebāt mōstra capitalis facta res hæc est, lege Cornelia tā excidentibus, quā iis, qui passi fuerint sibi testes excidi. Paulus quoq; *l. 2. ff. ad le. Corn.* eos capitali supplicio subiicit, qui *Thlibias* fecerint. Lōge magis repugnauit decreto naturæ Andramites rex Lydorum, qui etiā mulieres exscindere & eunuchas reddere instituit. Sed hæc de spadonibus ex iure potissimum nostro, etsi sūmus nomothetа Dominus Iesus Christus citra exceptionem eunuchorū nomen generale fecerit *Math. 19.* fateor, contradicere illi nō licet, cū veritas sit ipsa. At homines cū simus, hominūque sententiis & scriptis immoremur, & ad illa nostra hæc accōmodemus, nō vitio dabitur aut fraudi, si ex eisdem huc inferamus, quæ ab ipsis sunt probata & chartis illita. Ad spadones itaq; redeo, quibus affirmo, quòd olim forte generare potuerūt, indultā legibus filiorum adoptionem, *l. 2. § illud l. adrogato. §. spado, ff. de adoption.* quę alioqui euiratis natura nō erat permissa. Attamē delectari eos coitu, ideoq; valde appetere cōplexū, multū arrecto pene, proditū video ab eruditis, q̄ cēsēt idcirco procliues etiā in Venerē magnatū fœminas hos voluisse lecti custodes siue eunuchos. Cū n. sēper arrigāt incitati tērigine permolere (sit honos auribus) & subigere poterāt crebro salaces fœminas, & in turpē istā nequitiā procliues. Vt nec mirū sit, spadonē vxorē duxisse apud Iuuenalē *Satyr. 1.* omnesq; adeo mulierū amatores esse maximos, vt dixit meretricula Terētiana, sed *nihil posse*, q̄ de generatione & seminis emissione intelligo. Negat Hippoc. *aphor. 23. sect. 6.* calescere hoc hominū genus, aut podagra tētari. Addunt alij, neq; barbam subnasci. Vna caussa est, caloris diminutio. Est n pil' à

ſiccatione. Sed nec calui fiût. Quid cauſ ſę? Quia, non ſubducitur ſuccus, ſublato Veneris vſu. Eadem eſt ratio prodagræ. Coitu nãque debilitatur calor, laxatur corpus & exhauritur. Fit itaq; defluxio cerebro debilitato, inq; laxitates recipitur humor, qui propter caloris exiguitatẽ, & crudus eſt, & reſolui propter vtrãque cauſſam non poteſt. Sed *cur immutatur Spadonum vox?* Quod ſublatis teſtibus tentio quoq; meatuum laxetur, atque his laxatis ſimul laxatur principium, quod vocem mouet, *vt 5. de generat. animalium teſtatur Ariſtoteles.* Rurſus: *Cur vox eorundem acuta?* Reiicit idẽ Philoſophus cauſſam in humoris prolifici defectum, *Problematum ſect. 11. problem. 34.* tum etiam in imbecillitatem membri, quod aërem mouere ſolet. Ad æſtimationem ipſorum apud veteres etiam illud accedit, quod maximis muneribus fuerint propoſiti. Siquidem in actis mentio fit eunuchi, qui erat Dynaſtes Candaces Æthiopum reginæ. Fuit & Narſes hac corporis forma, primũ Iuſtiniani quæſtor, inde belli dux ſummus & Totilæ victor, totiuſq; Italię rector ſedecim annorum ſpatio, donec acceſſiuiſſet Longobardos, propter cõtumeliam ſibi factam ab vxore Iuſtini, cùm ad penſa & gynæceum redire iuberet, Longino ipſi ſubſtituto homine ſcelerato, & prorſus impuro. Erant & omnes ſpecioſæ puellæ Aſſuero cõquiſitæ hinc inde ſub manu Eunuchi. Rex quoq; Cyrus firmiſſimum eſt ratus corporis ſui præſidium eunuchos, quod exiſtimaret non capi voluptatum illecebris. Quin Epheſiæ Dianæ flaminem oportebat eſſe eunuchũ. Ceterum imminuta fuit paulatim exiſtimatio, deprehenſa eorum nequitia cautumque fuit à Theodoſio Imperatore, ne quis eunuchus ad dignitatem Patriciã euehi poſſit, *vt in ſuo compendio meminit Cedrenus.* Quis dubitet in cauſſa fuiſſe improbitatem, ſi modò verè de iis prodidit Ammianus *libr. 16.* paucos apud veteres fuiſſe fideles & frugi, imò vitiis multis pollutos, rapaces, feros, ad lædendum propenſos, & potentiæ faſtu ſuperbos.

Spara, minimi generis iacula, à *ſpargendo* dicta, annotat Feſtus.

Sparendamum, vicus Harlemo propinquus in Hollandia, nominis iudicium profert emiſſione ſparui riui, *ait Iunius.*

Spargo, an à σπάρω, *ſemino*: Cum etiam *ſpargere* dicamur *ſemen*?

Sparta Laconicæ vrbs primaria, atque ita appellata, antequam diceretur Lacedæmon, *teſte Pauſania*, hodie Miſithra ex Sophiani & Nigri mente, imo ἀτάχιστος olim, id eſt, *mœnibus non cincta*, & alter oculus Gręciæ, fertur nomen hoc ſuum trahere à Sparto Phoronei filio. Etſi Ephorus conditam ciuitatem ſcripſerit ab Euryſthene & Procle; Hellanici veſtigia promẽs, *vt meminit Strabo*, qui etiam ſcribit apud Homerum epitheton eius eſſe κητώεσσαν, vel (*vt alij malunt*) καιετάεσσαν, à cetis deducto nomine, vel potius à magnitudine, quod ipſi magis probatur. Sunt alij, qui calamitoſam interpretantur, nonnulli cauernoſam, ὅτι οἱ ἀπὸ τῶν σεισμῶν ῥωχμοὶ καιετοὶ λέγονται, quòd rupturę, quas terræ motus efficiunt, dicantur cæeti. Vnde & apud Lacedæmonios *Ceadas* antrum quoddam, quo pro carcere vtebantur. Lacedæmoniis autem appellatione & vrbem notari & regionem eodem *li. 8.* proditum à Strabone innenio, cuius etymon deriuant aliqui, ſed fabuloſè, à λαγχάνω, ὅτι ἐν αὐτῇ οἱ θεοὶ πρῶτοι ἔλαχον καὶ ἐκληρώσαντο τὰς πόλεις, quòd in ea Dij primi ſorte acceperint ciuitates. ἢ ὅτι μετὰ τὴν τῶν ἡρακλειδῶν, κάθοδον, συνθεμένων κλήρῳ διανέμασθαι τὴν χώραν, καὶ τὸν λάχοντα πρῶτον ταύτην λαβεῖν, καὶ λαχεδαίμονα κληθῆναι. Sed de etymologia Spartæ hoc modo Euſtat. Odyſ. 1. Σπάρτη, πόλις ἢ χωρίον λακωνικόν. ἐκλήθη δὲ οὕτω ἀπὸ τῶν μυθευομένων μετὰ τοῦ κάδμου σπαρτῶν ἀνδρῶν, οἱ κατὰ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν ἐκεῖ ἐκπεσόντες, σπάρτην ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν πόλιν ὠνόμασαν,

Sparta,

Sparta, ciuitas, aut regio Laconica. Vocata autem est à viris Spartis ibi cum Cadmo loquentibus, qui secundum veterem historiam illic explosi à suo nomine ciuitatem appellauerunt Spartam. Secundo autem Iliados prodit nonnullos à Sparto Amyclantis filio deducere nomen, ἢ διότι Λέλεγες οἱ πρῶτοι συνοικήσαντες τὴν πόλιν, διεσπαρμένοι τὸ πρὶν, ἔπειτα ἐκεῖ συνῆλθον καὶ ᾤκησαν εἰς ταυτὸ, *quod Leleges dispersi primum ibi conuenerunt & simul habitarunt.* Cumque iã essent elapsi anni plus minus octingenti à primis cunabulis vrbis, tum Spartanos armis diffisos eam clausisse murorũ præsidio, partim colligi potest *ex lib. nono Liuij Decadis quartæ*, partim *ex 14. Iustini.* Addit Liuius *lib. 4. eiusdem Decadis Tyrannos Spartę muros, cum nulli prius fuissent, planis apertisque locis construxisse, altiora vero ac difficiliora loca armatorum præsidiis fuisse firmata.* Hæc est illa vrbs celebris Lycurgi legibus & institutis, quamque Græcia tota, propter admirabilem seueritatem ac disciplinam tanquam pędagogum spectasse dicitur. Quapropter scriptum reliquit Simonides Poëta, *teste Plutar. in vita Agesilai*, domitricẽ iuuentutis fuisse Spartam. Et pro L. Flacco Cicero: *Adsunt Lacedæmonij, cuius ciuitatis spectata atque nobilitata virtus non solùm natura corroborata, sed etiam disciplina putatur.* Qui soli toto orbe terrarum septingentos iam annos, vnis moribus & nunquam mutatis legibus vtuntur. Leges ante hîc intelligit Lycurgi, quę à Lysandro tandem sunt antiquatę, qui diuitiarum studio repleuit Spartam. Quo factum, vt pristina Spartanorum virtus debilitata succubuerit Achęis, sicut alias in omnibus Rebuspubl. fieri solet inualescente auaritia. Vt rectè dixerit de Romana Republ Salustius: *Primò cupido pecuniæ, deinde imperij creuit: Ea quasi materies omnium malorum fuere.* Sanctiones illas suas appellabat Lycurgus ῥήτρας, *teste in eius vita Plutarcho* vbi & multa alia lectu admodum digna de institutis tanti viri inuenies, partim laudanda, partim quoque reprehendenda & explodenda nobis, qualia sunt *Laconum furta, virginum lucta, & in seruos inhumanitas crudelis & fera.* Reges habuerunt, sed Ephoris subiectos, quos eorum potestati opposuit Theopompus. Quid, quod maximam his potestatem tribuat Arist. *Polit. 2.* vt qui reges in vincula cõiicere, & morti adiicere potuerint, quẽadmodũ etiã ex Pausaniæ & Agidis historiis constat. Ceterũ regia dignitas à Lycurgo sublata, q senatũ viginti octo virorum creauit, quibus cõiunxit duos reges, Charilaum fratris filium & Archelaum genus suum ab Hercule ducentes, vt velut duces gerendi belli curam tantum haberent. Regnarunt autem primi reges, adusque Lycurgum annos circiter trecentos. At vbi Lycurgus Reipublicæ statum ad popularem potentiam redegit, mox in tyrannidem conuerti cœpit, *vt scribit Plutarchus.* Possem multo plura de Repub. eorum referre, de iure scripto, constantia, patientia, morum grauitate, rerum gerendarum stud.o, bellica virtute, disciplinæ seueritate, nisi præstaret sua relinquere historiis, *Sigonio & aliis*, qui hæc omnia pertractarunt adamussim. Hinc ergo, qui plura volunt, restinguere poterunt sitim & ardorem suum affatim, in tanta literarum luce.

Spasmus, qui distentio neruorum dicitur Celso, aliis conuulsio, ἀπὸ τοῦ σπᾶν nominis arcessit originem. Est n. musculi, ei pertua ad suam originem contractio præter voluntatem. Atque hæc interdum totum corpus, interdum partes infestat. Vnde alia *Uniuersalis*, alia *Particularis conuulsio* dici solet Quando corpus vna cum ceruice & capite in priora curuatur, nominatur ἔμπροσθότονος: cum in posteriora, ὀπισθότονος: cum in vtramq; distenditur partem, velut toto corpore rigente. τέτανος. Celso *rigor.* Atque hæ vniuersalis cõuulsionis species sũt. Particulares sunt, σπασμὸς

σπασμὸς τῆς ὀσφύος, τοῦ τραχήλου, κυνικὸς σπα-σμὸς etc. ... Reliquæ fere apud medicos propriis nominibus carent, quales sunt *conuulsiones radicis linguæ, cutis, frontis, brachij, manus, aut cruris.* Cû repente sanum hominem inuadit, sequitur repletionis caussas, vtiq; si necessariæ vacuationis facta suppressio est, si intermissa exercitatio. Vbi verò antecessit febris, superflua euacuatio, nimius labor, vigilia atq; inedia, ferè licet ab inanitione vitium hoc proficisci vix vlla medicinæ ope sanabile. Itaque rectè ab Hippocrate animaduersum, post acutas febres & effrenatas, itẽ post veratro tentatas purgationes, post grauissima vulnera aut aliam quamuis sanguinis profusionem, semper mortiferam esse neruorum distentionem. Semper etiam in pueris & nuper natis frequentior & curatu facilior esse consueuit. Lenis & illa, quæ oritur à flatibus, Græcis appellata σπασμὸς φυσώδης, vtpote non magis hora durabilis, & sola frictione mitescens. Medicamenta autem à Medicis petenda, non huc inferenda. Idcirco ad eos ablegandi, qui præter caussas & notas plura desiderât.

Species, nomen commune & proximũ indiuiduis apud Dialecticos, de quo genus prædicatur in quæstione *quid sit*, & quæ ipsa quidem de pluribus dicitur numero differentibus, *i.e.* indiuiduis *secundum Arist.* dictionis originem arcessere videtur inde, quod cõfusum & informe genus expoliat & velut conspiciendum oculis exhibeat. Sed enim cũ indiuiduum etiam id præstet, non desunt, qui illud speciem & quidem specialissimam dici posse existimant, cum Arist. *3. Metaph. cap. 1.* hominem vocet genus extremum, & Socratem vocet ἔσχατον εἶδος, vltimã speciem *4 de part. lib. cap. 1.* Sed sciendũ, *Socratem* esse speciem specialissimam & vltimam, at singularem: *Hominẽ* verò speciem specialissimã, sed vniuersalẽ. Quo pacto n. logica species posset esse indiuiduum cũ verè singularia in fine *2. poster.* è scientia excludat Philosophus. Sed nec talis species de numero differentibus prædicari potest. Atq; hęc quidẽ sẽtẽtia mea.

Speculatores à speculis habere nomẽ, in quibus excubias agunt, vult Cuiacius *Obseruat. c. 6. l. 33.* Posterior ętas *Schiltarores* vocauit, quasi *auscultatores.* Erat autẽ speculæ turris, aut mons, aut aliud quippiam in locis mediterraneis, vnde lõgẽ prospicere poterant. *Virgil. Aeneid. 4. Regina e speculis vt primum albescere lucem Vidit, & æquatis classem procedere velis.* Liuius lib. 31. *Multas & locis aliis positas turres habet Hispania, quibus & speculis & propugnaculis aduersus latrones vtuntur.* Cæterum Varro speculatorem ab antiquo verbo *specio* deriuat *5. de lingua Latina.* Idem naues exploratoriæ à speculando dictæ sunt *speculatoria.* Liuius *lib. 45. Ipse Philopœmenes in leui speculatoria naui fuit, nec ante fugæ finem, quam Patræ ventum sit, fecit.*

Sperchius fluuius Thessaliæ, ortum trahens ex monte Peho, inque sinum Maliacum labens, nomen deducit παρὰ τὸ σπέρχειν, quod *festinare* est nobis.

Spes, si Grammaticis credimus, à spõte: Quia tum sperat animus, cum quod putat, optat ac vult. Si n. nolit & aduersetur, *timor* dicitur *aut metus.* Alij Græcã sequẽtes originem à σπῶμαι quod est idem cũ ἕπομαι, *i. sequor*, deducunt. Hinc factũ ἐλπῶμαι spero, *quod spes futura sequatur bona.* Sunt qui etiã referũt ad ἕλκω, *traho*, verũ absurdè. Isidoro spes dicta videtur, quasi *pes* in procedẽdo. Differt ab exercitatione, *quod hæc certarũ sit rerũ, spes incertarum.* Rursus exspectatio rerũ propinquarũ, spes lõginquarũ. Veteres etiam in multitudinis numero dicebant speres, monitore Festo, apud quem Ennius: Et *semel effugit speres ita funditus nostras.* Idem lib. 16, *Spero, si speres, quidquam prodesse potis sunt.*

Sphæra, vt iam accipi solet pro corpore solido superficie curua eaq; conuexa, & vnica contento, in cuius medio est

pun

punctum, à quo omnes lineæ ad circũferentiam ductæ sunt æquales, nomen suum habere videtur *ἀπὸ τῆς σφαίρας*, id est, *pila vel globo*, à quibus solidis corporibus sicut etiã à corpore lẽticulari & ouali in eo differt, quod tale punctum in iis minimè dari queat. Istam sphæræ descriptionẽ eleganter expressit Cic. de mũdo loquens ex Timæo Platonis his verbis: *Ergo globosus est fabricatus, quod σφαιροειδὲς Græci vocãt, cuius omnis extremitas paribus à medio radiis attingitur.* Intelligimus autem sphęram materialem, cuius primus inuentor fertur Atlas. Sed transtulit inde in Gręciam Hercules auctore Plinio. Sũt alij, qui inuẽtorẽ eius prædicant Anaximandrum Milesium, Laertius Musæum, alij Architam Tarẽtinum, Cicero apud Gręcos Archimedẽ Syracusanũ Mathematicũ, qui fabricasse legitur vitreã & trãsparentẽ omnino sphęram tanto artificio, vt Planetarum in ea globi, pręcipuè Solis & Lunæ, ꝓpriis motibus in diuersas mundi plagas incederent, non secus, ac in ipso mouẽtur cœlo. De ista sphæra exstat elegans Claudiani carmen, quod subiicio:

Iupiter in paruo cùm cerneret æthera vitro,
Risit, & ad superos talia dicta dedit.
Huccine mortalis progressa potentia curæ?
Iam meus in fragili luditur orbe labor.
Iura poli, rerumque fidem, legesq́; Deorum,
Ecce Syracusius transtulit arte senex.
Inclusus variis famulatur spiritus astris,
Et viuum certis motibus vrget opus.
Percurrit proprium mentitus signifer orbem,
Et simulata nouo Cinthia mense redit.
Iamque suũ voluens audax industria mũdum
Gaudet, & humana sidera mente regit.

Sphæra autem, quatenus pilam significat (hinc suum sphæristerio nomen) deducitur *παρὰ τὸ σπαίρειν, καὶ ἐν τῇ κινήσει ἄγαν, μετάθεσει τοῦ π. εἰς φ. τὸ γὰρ σπαίρειν σκαίρειν ἐστί.* Xenophanes Philosophꝰ (ne hoc etiã omittã) mundũ illũ archetypũ nominauit *sphæram*. Dico tandẽ, figurarum omnium nullam mundo cõuenisse magis, quam sphæricã, propter volubilitatem capacitatemque, & ideo magna sapientia conditum hac forma a maximo Deo, cuius sapientiæ non est numerus, *vt ait Vates*.

Spica, à spe Varroni. Spicæ autem effigies in Iuliæ Piæ nummo Cererem, in Vespasiani nummo annonam, in L. Licinei Reguli nummo bonorum prouẽtum & fructuum copiam significabat. Per eandem quandoque inuenias æstatem designari, vt apud Maronem: *Stabat nuda æstas & spicea serta gerebat.* Spicas autem inuentas fertur ante omnes Isis capite suo circumtulisse.

Spiculum, id est, sagittam vel lanceam breuem à spicarum specie, nuncupari vult Isidorus.

Spira, vrbs superioris Germaniæ in Nemetum ditione, episcopali sede insignis, videtur Pentingero nomẽ hoc recens, quippe nondum vsitatum tempore Imperatoris Otthonis, trahere à molis. Vnde Sebastianus Brandt:

Inter Germanos quondã celeberrima Spira,
Quondã hæc a molis nomen habere studet.

Beatus Rhenanus scribit *lib. 1. rerum Germanicarum* Spiram à Romanis militibus ad Pyrum olim dictam, inde quasi deducto nomine *Spiræ*. Sunt qui *Neomagũ* ciuitatẽ à Ptolemæo in Nemetibus locatam Spiram arbitrantur, insuper regũ Germaniæ sepultura nobilitatam, Conradi, inquam, II. Henrici III. Henrici IV. & Rodolphi Haspurgij. * *σπεῖρα*, cohors, ita dicta hæc vrbs nemetum, quòd in ea milites Romani stationem & turmas ad custodiam haberent.

Spiritus à spirando, imo & *Spiritus sanctus* tertia in deitate hypostasis. Sic *πνεῦμα* Græcis, *ἀπὸ τοῦ πνεῖν*. Hoc acti fuisse legũtur sancti Dei homines *2. Petri 1.* Cum *10. Actor. 2.* mitteretur discipulis, exstitit repente sonitus, tanquã ruẽtis flatus violenti, qui totam repleuit domum, & repleti sunt omnes Spiritu sancto, de quo Theologi multa.

Splen viscus situm in homine ad sinistram ventriculi partem, receptaculum

τῆς μελαίνης χολῆς, quo dicimur ridere, ſicut iraſci felle, ſapere corde, iecore amare, à ſupplendo videtur nonnullis dictus, quòd ſuppleat regionem corporis hepati oppoſitam, ne vacua ſit. Idem ſanguine craſſo nutritur, eúmque languidè trahit. diſtribuitur ſanguis ille fæculentus per totum corpus, *teſte Gal. de Compoſ. medicam. ſec. loca. lib. 2.* Subſtantia tota ſanguinea eſt. Caro eius rata & ſpongiæ modo concreta, plurimis ac tenuiſſimis arteriarum ac venularum ramulis velut fibris ac filamẽtis implicita, quibus craſſum ex hepate ſanguinem attrahens extenuat, conficit, & ſuæ nutritioni cõmodum reddit, ſuperfluũ in ventriculum eructãs. Quia verò minimè neruoſus eſt, idcirco ſenſu eſt hebeti & ſine moleſtia remedia perfert. Connexus ipſi & copulatio quędam cũ corde per arterias, quæ ipſi inſeruntur ab aorta: per ſextum neruorũ par cum cerebro, qui tamen abſumuntur in tunica ſplenis, nec ipſam ſubſtantiam attingunt. Forma eius quadrangula non quadrata videtur Hippocrati referre ſimilitudinẽ veſtigij pedis humani. Pars obuerſa ventriculo, leniter eſt caua & ſima, auerſa gibba: Vtraque tamen inæqualis, tubera ſua & ſinus habens. Quãtitas toti corpori proportione reſpõdet. Temperamẽtum per ſe frigidum & ſiccum, propter humorem in eo redundãrem, collatione verò ad cutem humidũ & calidũ. Multis quoq; morbis obnoxiꝰ eſt, vtpote inflammationi, obſtructioni, tumori, ſcirrho. Sed qui laborãt ſcirrho, tumore duro ſine ſẽſu, Hippocrati propriè dicuntur σπληνώδεις. De remediis hîc nihil. Id tantum moneo ampliſſimo Medicorum Senatu aſtipulante, quale abſinthum eſt hepati, tale quid corticẽ capparis eſſe lieni: Item quale euparorium eſt hepati, tale quid ſcolopendriũ eſſe lieni. Ex hiſtoriis notandum, Pyrrhum Epirotarũ regem ſolius pollicis dextri pedis cõtactum ſplenicos ſanaſſe, cumque poſt mortem corpus cremaretur impoſitum rogo, ſolum hunc pollicem perſtitiſſe aduerſus iniuriam omnem reliquis membris flãma abſumtis.

Spondeus, pes duabus ſyllabis longis conſtans, videtur Grammaticis nomen adeptus, ὅτι ἐν ταῖς σπονδαῖς, ἃς ἐποιοῦντο πρὸς τοὺς θεούς, τοιούτῳ μέτρῳ ἐχρῶντο, quod in *libationibus*, quas Diis offerebant, huiuſcemodi vterentur metro, *teſte Hepheſt. ſcholiaſt.*

Spondeo verbum, quo veteres ſunt vſi pro *dico*, deduci volunt à ſponte. Nam qui ſpondet, propria voluntate dicit. Vnde *reſpondeo* factum, quod ſignificat dicere loco poſteriori. Poſtea *ſpondere* vſurpari cœptum pro *ſponte promittere*. Vnde qui puellam, *ſponſor*: quæ ſpondetur puella, *ſponſa*: cui ſpondetur, *ſponſus* appellari conſueuit. Cum enim olim in Italia vxorem quis erat ducturus, ſtipulari ſolebat ab eo, vnde erat ducenda, eam in matrimonium ductum iri, ſicut Seruius Sulpitius ſcriptum reliquit. Qui daturus erat, itidem ſpondebat. Is contractus ſponſaliorum nomine veniebat. Huius rei veſtigia apparere videntur in illis Plauti verbis, quibus fingit filiam ab Euclione ſtipulantem Megadorum: *M. Quid nunc etiam mihi deſpondes filiam. E. Illis legibus, cumque illa dote, quam tibi dixi. M. Spondenꝰ ergo. E. Spondeo.* Sic Lyſiteles ſtipulatur à Charmide in Trinummo: *Spondenꝰ ergo tuam gnatam vxorem mihi? Ch. Spondeo, & mille auri Philippum dotis.* Vt quidem ſponſalia nihil ſint aliud, quam futurarũ nuptiarum ſtipulatio atque promiſſio, eaque origo probatur Vlpiano, & Florẽtino *l. ff. 1. de Sponſalib.* Quo minus aſtipulari queam bono alioqui Grammatico Verrio apud Pompeium deriuanti ſpõſam, & ſpõſalia ἀπὸ τῶν σπονδῶν. Cõtrahendis ſponſalibus nullam certam ætatem fuiſſe definitam, ideoque à primordio ætatis fieri id potuiſſe, ſi modò intelligeretur ab vtraque perſona, nec eſſent 7. annis minores cognoſci poteſt ex Modeſtino, *l. in ſponſalibus ff. de ritu nupt.*

nupt. Ab his ſpõſalibus ſponſalitia quoque dicuntur conuiuia, quę Hebræi nominant קדושין à ſanctificate & caſtitate, & חפה à חפה, quod operire & tegere ſignificat, eo quòd ſponſæ eſſent velatæ, vnde & nuptæ à *nubendo*, h.e. *tegendo* ſunt dictæ. Tale fuit conuiuium habitũ in ędibus Bathuelis Rebecca filia ſua Iſaaco deſponſata. *Gen. 24.* Græci dixerũt προγάμια cùm dona, tum ſacrificia & conuiuia ante nuptias celebrari ſolita. Peculiariter tamen apud Pollucem & Pauſaniam ſacrificium tale dicitur προτέλεια, id eſt, *initiatio.*

* *Sponte* & ſpondeo, inquit nobiliſſ. Scaliger, à σπονδὴ. nam quod per ſacrificia firmaretur, erat σπονδὴ, ab ea mẽte ſpõte. Nam id non inuiti facere debemus. Vnde etiã Hebræis *Nedaba* oblatio ἑκούσιος. Sponte igitur à σπονδὴ, id eſt Libatio. & liber ab eadem cauſſa. nam λοιβὴ libatio: vnde olim *Loiber* vel *Loeber* dicebatur. Feſtus.

* *Spica*, ςάχυς. Aeolicè σπάχυς: vt ςάδιον, σπάδιον, ſpatium & contra σπονδὴ ſtudium. Idem.

Sporta & ſportula cùm pecuniæ tũ cibi receptacula (Græci ταργάνας vocant) nomen inditum agnoſcunt ab herba ſparto, ex qua confici ſolebant. Oldendorpius ab aſportãdo vult dictas: quod his modò pecunia, modò cibus aſportari ſoleret. Vtrunque aſſerit Iſidor. Metonymicè autem ſæpe vſurpantur pro cibis, vel publicè vel priuatim erogari ſolitis, tum pro pecuniis dari ſolitis loco cibariorum. Iuuenal. *Satyra 3. Nonne vides, quanto celebretur ſportula fumo? Centum conuiua, ſequitur ſua quemque culina.* Ad hæc carmina in Aduerſariis ſuis ita Turnebus: *Iam non intelligo centum, quadrantes, ſed cœnam, quæ, quod initio in ſportula dabatur, inde nomen meruit.* Vnde à Græcis dicitur δεῖπνον ἐν σπυρίδι, *cœna in calathis.* Apud Pollucem quoque ſunt κίςαι, ὁ ψοφόροι & σπυρίδες. Imò cùm diuites olim Romani, vt oſtenderent munificentiam ſuam, pauperes clientes admitterent *ad cœnas rectas*, id eſt, ſplẽdidas, & lautas, quod comitati eos fuiſſent, comperio adſportulas eas à Nerone redactas tandem, *teſte in eius vita Trãquillo.* quamquam poſtea Domitianus ſportulam reuocauerit ad cœnam rectã. Vnde Martialis: *Promiſſa eſt nobis ſportula, recta data eſt.* Tranquillus tamen in Domitiano hoc modo: *Atque inter ſpectacula muneris largiſſimum epulum, ſeptimõtiali ſacrorum quidem die, ſenatui equitique panariis, plebeiis ſportellis cum obſonio diſtributis.* Porro pro pecunia ſportulam accipi conſtat ex eo Martialis: *Dat Baiana mihi quadrantes ſportula centum. Inter delitias quid facit iſta fames?* Ceterùm non dabatur tantum ſportula, cum priuatim erogabatur, quantum ex publico vectigali clientibus & pauperibus. Adde etiã in nuptiis erogatam. Nam quid aliud illa Apuleij volunt, *Apologia 2. Quippe ita placuerat in ſuburbana villa, potius vt iungeremur, ne ciues denuo ad ſportulas conuolarent.* Atque has tandem quoque præ nimia auaritia ab alienis & diuitibus, raptas, inq, veſtibulo, h. e. ſportularum loco, diſtributas quis non intelligat ex Iuuenal. verbis Satyr. 1.

Nunc ſportula primo
Limini parua ſedet, turba rapienda togatæ.

id eſt, quem viliores & pauperes clientes capere deberent. Eiuſcemodi ſportularum captatores *ſportulare* dixit Tertullianus, id eſt, *ſportulis operari.* In iure ciuili accipiuntur quoque pro iudicum honorario ſiue ſalario ſub rubr. *de ſport. Iud. & l. 31. §. exſecutoribus C. de Epiſc. & Cler.* Apuleius ſportulam vocat *libr. 6.* ſtipem ſiue pecuniam, quam conferunt, qui in ſodalitij ſocietatem cooptantur. Apud Græcos contributa & depoſita pecunia ab actore & reo iudicij gratia, dictaq; Prytanea huic ſportulæ reſpondebat. Eidem ſportaculam definiebant διανομὴν κρέατος ἢ ἀργύρου. Summatim, ſportularũ nomine intellexerũt veteres quaſlibet erogationes ſiue cibarias, ſiue pecuniarias, ſiue publicas, ſiue priuatas.

Spurcas,

Spurcus, à spuendo, cùm ad id, quod fœdũ est, exspuere sit moris. Hinc *spurcum vinum*, quod cur reiectum à sacris sit apud gentiles, penitius inquirendũ. Constat cùm ex aliis, tum ex Suetonij Augusto *cap. 94. & Arnobij lib. 7.* merum olim infusum fuisse super altaria, imò supra thus antea incensum. Vnde Ouid. *13. Metamorph. Thure dato flammis, vinoque in thura profuso.* Atque hinc merum thuris socium scitè dixit Aruobius, multique alij auctores coniunxerunt in rebus diuinis. Ceterùm vinum nullũ dabant, nisi purum: Reiiciebant autẽ *spurcum*, quo nomine Labeo Antistius apud Festum id vnum appellatum affirmat, quod sacris adhiberi non licebat. Credebatur autem tale, cui aqua erat adiũcta, defrutumue, aut igni tactum, mustumue antequã deferuesceret. Sed nec illud prætereundum, vinum ex Græca & amputata vite, seu fulmine tacta, aut quæ vulneratis pedibus fuerat calcata, aut immũditie polluta, aut iuxta quam homo laqueo pependerat, quæque circumcisis vinaceis profluxerat, pariter repudiatum in sacrificiis, siue libationi-Deorum. Homerus Il. β σπονδὰς vocat ἀκράτυς, id est, meracas, vbi Eustath. ἀκράτυς cum dixisse scribit, διὰ τὸ τῆς γνώμης ἀμιγὲς ψεύδει καὶ ἄδολον. Idem Il. λ. hoc modo: πάντως (οἱ παλαιοὶ) ἀκράτῳ ἔσπενδον, κατὰ τὸ, σπονδαὶ ἄκρητοι. Pythagoræ quoque symbolũ illud tribuitur, *Ne diis libarent ex vitibus amputatis.*

Spurius, patre natus incerto, vtpote quem demonstrare non potest, idcirco etiam Græcis dictus ἀπάτωρ, an nomen habet secundum quosdam, *quòd sine patre sit filius*, originem trahente notatione ex similitudine notarum S. P. quibus alioqui etiam illi, quibus *Spuriorum* prænomen est, significari queunt? An iuxta Probum in epitome Valerij de prænominibus quod sit velut epopta ad omnium spectaculum conceptus, vt, quĩ aspicit, deterreatur exemplo tali ab illegitima libidine: vel potius, quod sit extra puritatem & prorsus immundus, q *spurium* & *spurcum* veteribus esset indifferẽs? An (quia matrem sequitur) à muliebri natura, quam veteres spurium dicebant indito velut nomine non à patre, sed ἀπὸ τοῦ σπόρου, id est, semine, vt inter alia notatur ab Isidoro? An quasi σποράδην, id est, sparsim cõceptus. § *si aduersus, Instit. de nupt. l. 25. ff. de ritu nuptiar.* Video quamplurimos eo inclinare, Etsi *in Instit.* quædam exemplaria habeant παρὰ τὴν σποράν id est, à satione. Apud Hebræos & Aramæos dictum hunc volũt aliqui ממזר *Mamzer*. Quod nomen Constãtinopolitana Synodus & alij in *Manserem* commutarunt, quem ipsum de scorto natũ Hostiẽsis intelligit. Vnde Abbas: *Manseribus scortum, sed mœcha nothis dedit ortũ.* Iure autẽ ciuili, quod iu stas requirit nuptias, excluditur spurius omni successione paterna. Quod magis negãtur alimẽta, *auth. ex cõplexu. C. de incest. nupt.* Itaq; nõ valet statutũ disponẽs spurios ex testamento, aut alia volũtatẽ posse patri succedere, ne detur peccandi occasio, *l. conuenire ff. de pact. dot. cap. quemadmodum. de Iureiur.* Qui quòd nanati hoc modo incapaces habeãtur hereditatis, & quidẽ nõ exstãtibus legitimis hæredibus. Apud Atheniẽses testatur Aristophanis interpres *in Auib.* de notho filio legẽ quoq; extitisse huiusmodi: νόμος ἦν Ἀθηναίοις, γνησίας μὲν οὔσης θυγατρὸς, νόθου δὲ υἱοῦ, μὴ κληρονομεῖν τὸν νόθον τὰ πατρῷα. Vt autẽ perueniat hereditas ad nõ legitimũ filiũ, remedio quodam succurri potest, nempe si pater spurij matrẽ eius instituat heredẽ, cui ille succedere potest. Est & aliud remediũ, nẽpe si pater instituat spuriũ in eo, q capere datũ, inq; residuo ex spurio natos aut nascituros, cũ nõ trãseat in filios macula paterna. *l. §. penult. ff. de bon. possess. cõtra tab. l. cognominus. & auth. de Nestor tamis. C. de heret. l. Diui §. ítẽq. ff. de in. patr.* Præter hęc remedia sciẽdũ Pontificio tamẽ iure in eo succedere posse, quod alimẽtorũ loco relinqui solet aut donari,

capit.

capit.cum haberet,de eo, qui duxit in matr. quam p. ll. per adult. Hæc raptim in Leguleiorum quorundam gratiam,qui, si forte quid videāt nullis legibus respersum,supercilio ingenti, & naso distorto euestigio contemnunt,interim alieni à Musis & omnibus literis humanioribus. Quamquam de eruditis dictum id nolim.

Squalina,piscis magnus,quippe quadraginta librarum pondus sæpe apud Veneros & Ligures pendens, cartilaginosus,viuiparus,quaternis alis ad latera communitus,capite concinnato,ore firmis dentibus circunuallato,in speciē raiæ marinæ,bis etiam pariens singulis annis,primò vere, inde autumno circa Vergiliarum occasum, at felicius,teste Arist.5.historiæ animalium, dici videtur nōnullis à squalore & cutis seu pellis asperitate, quā Itali totam prius deglubunt,quā piscē ipsum venum exponant. Est enim assulis distenta & exsiccata,vtilis fabris lignariis ad opera per polienda.Quin & serram conficere didicerunt ex huius piscis osse in mucronem crebro formato. Itaque Ægyptij fabrum lignarium per eam accipere & intelligere solebant.

Stabulum equorū,asinorū & aliorum iumētorū receptaculū,Græc.*ἱπποστάσιον* & *ὀνοστάσιον*, rectè à *stādo* deduxeris cū Ascensio *1.Georg Virgil.*Hinc *stabularius*, qui stabulū exercet & iumenta apud se stabulari permittit.*l.1.§ caupones.l.5.l.fin. ff.naut.caup.*Alias etiā significat diuersoriū hominū mansioni destinatum,vnde *πανδοχεῖον* vertit Theoph.*§.pen.Instit.de obligat.ex quasi del.*Eadem significatione vsus est Apul.*l.1.*Tertull. *in Apologetico, c.42.*Cyprian.Epist.*13.li.3.*& Augustin. *tract.41.in Ioannem*,cuius verba adiicio: *Vtere,inquit,mundo, non te capiat mundus. Quod intrasti iter, agis: Exiturus venisti, non remansurus. Iter agis, stabulum est hæc vita. Vtere numo, quomodo viator in stabulo vtitur mensa,calice, vrceo,lectulo,dimissurus, non permansurus.* Et Plautus: *Pallium stabulario dedi.* Iterum Apuleius: *Sume sarcinulam, & pretio mansionis stabulario persoluto capessamus viam.* August.vocat etiā *mulieres stabularias 8. de ciuit. Dei.* quæ exercent stabulum,& viatores mercede pascunt.

Stacte,cognomento myrrha,id est,stillatitia,nec quicquam aliud, quā recētis myrrhæ pinguitudo, *Ath.l.15.* ex ea stillās & exsudās Arabib.*Styrax*,vel potius *storax* liquidus, *παρὰ τὸ στάζειν* arcessit nomen.Ea per se facit vnguentū, quod nomināt Stacten.*teste Dioscoride l.1.c.75.* qui vocat *σμύρνης κεκομμένης τὸ λιπαρόν.* Theophrastus quoque *περὶ ὀσμῶν* etymon nostrum confirmans, *ἐκ σμύρνης κοπτομένης*,inquit. *ἔλαιον ζεῖ. στακτὴ δὲ καλεῖται, διὰ τὸ μικρὸν στάζειν.* Errat ergo manifestè Plin. cum *libr. 12.cap.15.* scribit Myrrham sponte,priusquam incidatur,sudare stacten.

Stadiū,Græcis quoq; *στάδιον* & *σταδιος*, Latinis *curriculū*,in quo equi hominesque currūt & cettāt athletę,deduci videtur plerisq; *ἀπὸ τῆς στάσεως*,i.e.*statione*,quòd Hercules,cū vno spiritu id decurrisset, substiterit.Fertur n. metatus pedib. stadiū illud quod erat Pisis apud Olympiū Iouem. Etymologicō magnū facit nobiscū,scribens hoc modo: *στάδιον, ὃ τοι διὰ τὴν στάσιν, ἑστῶτες γὰρ ἐθεῶντο.* Vides à *statione* vel *statu* deduci. Addit tamen *οἱ δὲ φασὶ περιττὸν εἶναι τὸ σ. εἶναι γὰρ τάδιον, παρὰ τὴν ἐν τῷ δρόμῳ τάσιν.* Varias stadio mensuras assignatas, vel inde constat, quod quidā 125. passus ipsi tribuerint, partem milliaris scil. 8.quod mille passibus terminabatur apud Romanos.Sex cētos pedes asscribit illi Herodot⁹,post Herodotū Suidas,cū ait: *στάδιον ἔχει πόδας χ.* Solebāt & Grçci eadē mēsura explicare locorum interualla,sicut Latini passu.Strabo *li.3. ἐφ' ὕστατον τι ἱερὸν ἀκρωτήριον διέχων τῶν γαδείρων ἔλαττον ἢ διοχιλίους σταδίους*,*vltimū sacrū promōtoriū distās à Gad bus minus duobus millibus stadiorū.* Ex Xenophon. 2. rer. Græc. *προκαλοῦντο δὲ τῶν μακρῶν τειχῶν ἐπὶ δεκα*

σαδίως καθ' ἑκάτερον. Quatenus autẽ accipitur pro genere mẽsurę metãdis agrorum limitibus comparato, terminatur vt plurimum centũ viginti quinque passibus, quæ summa octies sumta reddit mille, & proximè ad eam dimensionem accedit, quam ponit Herodotus *lib. 2.* vbi de labyrintho scribit hoc modo: αἱ δ' ἑκατὸν ὀργυιαὶ δίκαιαι εἰσὶ στάδιον ἑξάπλεθρον. *Olympicum* stadium dicitur quadringentis pedibus constitisse, *Pythicum* millenis. *Italicum* ducenis viginti quinque, prout scriptum reliquit Censorinus. Qui olim in stadio currebant, σταδιεῖς & σταδιοδρόμοι appellabantur à Pindaro, quales fuerunt Xenophon *Corinthius*, Asopichus *Orchomenius*, Thrasideas *Thebanus*, & Dinias *filius Mega*. Et à stadio stadialis ager Isidoro, apud Græcos σταδιαῖος. Id tamen eisdẽ statariũ significat: Vnde σταδιαία μάχη, *pugna Stataria*, Vitruuius *stadiatas porticus* nominat ex eadẽ stadij mẽsura, sicut & *milliarias* dicere solent auctores.

Stagnum, immensa aquarum congeries dici videtur Isidoro ab eo, quòd stet, non decurrat. Approbat Festus. Sed addit: *Alios dici velle stagnum, quòd locus, qui continet has aquas, sit συνεχὴς, id est, continuus.* Sic enim repurgari posse Festum arbitrantur, estq; συνέχειν continere Latinis vel coarctare. Puto nonnullos etiam legere στέγον à στέγω, quod est *tego* vel *operio*. Mihi placet στεγνὸς, id est, *strictus* vel *constrictus*. Quomodo suspicor quoque legendum in Varrone genere neutro pro σάμνον. Confirmat etymõ Seruius, cui pariter stagnum est *aqua stans*. Vnde stagnare aquam, est cõtineri. Quare apud Plin. legimus, marinos *fluctus effusos stagnare solere*, *& inde agros humidos & stagnantes* appellat. Vlpianus discernit à lacu ita quidem, vt lacus aquam habeat perpetuam, at stagnum temporalem.

* *Stagnum*, à Græco στεγνὸν, malè enim in editione Romana Varronis σάμνον. Aliud enim est σαμνὸς, vt sciunt qui legerunt saltem Aristophanem. στεγνὸν igitur, quòd contineat aquam, neq; manare possit, vt etiam scripsit Festus. Vnde statiuæ aquæ dicuntur, quæ contrariæ sunt manantibus & perennibus: cuiusmodi sunt fontes, riui, fluuij. Varro de admirandis, ad Fundanium socerum, *Secundo de statiuis aquis, vt sunt lacus, & Stagna, & putea, & maria.* Plin. lib 2. cap. 88. *In eadem & oppidum haustum profundo, alioque motu terra Statiuas emersisse.* Hæc Nobiliss. Scaliger, Coniecta. in Varronem. *Stagnum* Hebr ברכה *bercha*, id est, piscina dicitur, cuius aquæ pluuiarum benedictione augentur: à rad. ברך *barac*, benedixit. Hinc βρέχω, pluo. באר *Beer*, puteus purus, בור *bor*, cisterna ex aqua pluuiali & statiua. Nomen generale congregationis aquarum, quod mare dicimus, nempe ים *Iam*, & מים *Main*, aquæ, Hebræi stagnis id est, aquis statiuis tribuunt. Dicitur etiam Heb. stagnum אגם *Agam*, Statiuarum aquarum copia, & synecdochicè pro arundine seu iunco nascente in stagno גמא *Gomé*, Scirpus qui in locis humidis succrescit. Hinc ἰκμὰς humor, ἰκμαρία humiditas ἰκμάζω, ἰκμαίνω, humecto; ἀκμαῖος vigens, ἀκμὴ vigor, ἀκμάζω vigeo, nam in locis humidis & palustribus vigent arundines.

Statinia, Dea apud Tertullianum *libro de anima*, præposita primæ constitutioni pueri super terram. Varro Statanum Deum facit pueritiæ præsidem *lib. de lib. educat.* Sed siue sit Deus, siue Dea, siue vtrumque, quod numina dicantur *hermophraditica*, quòd incorporea sint, corpusque assumere possint, quodcumque volunt, certè nomen *(vt idem Varro 2. de vit. pop. Rom. scripsit)* inde deductum, quod puer natus, simul ac erat sublatus ab obstetrice, statueretur in terra, vt auspicaretur esse rectus. Quo forte illa Papinij referenda sunt Syluar. 2. *Tellure cadentem excepti fouiq; sinu.*

Statio. Vocabulum ductum à stando. Multiplex eius significatio. Secundum

Vlpia

Vlpianum locus is est, vbi naues tutæ stare possunt. Vnde Virgil. *Statio tutissima nautis.* Statio itē dicitur locus quilibet in vrbe, vbi cōsistunt homines frequenter audiendi, aut confabulandi gratia, qualis porticus, forum aut officina, Græce σύςασις. Ait enim Plinius *l. 1. epistola ad Senecam: Plerique in stationibus sedent, tempusque audiendo fabulas terunt.* Agel. lib. 13. c. 12. *Quæsitum esse memini in plerisque Romæ stationibus ius publicè docentium aut respondentium.* Item locus est statio, in quo castrametatur exercitus, vt cùm Curtius inquit *lib. 5. Cognitum id per exploratores, qui stationes hostium fuerant ingressi.* Liuius 7. primæ Decadis: *Nec Galli se statione tenuerunt.* Alludit & eo Naso de arte amandi, canens hoc modo:

Sed vitate cultum formamque professos,
Quique suas ponunt in statione comas.

Accipi etiam video idem vocabulum pro ipsis custodibus vt in Tiberio Träquilli: *Disposita statione per ripas Tyberis, quæ obuiam prodeuntes submoueret.* Item pro standi officio, quale istud apud Valerium: *Senatus assiduam stationem eo loci peragebat.* A statione dicti milites stationarij *l. 4. ff. de fugitiuis* & stationarij Tabelliones, qui cum ministris suis morabantur in stationibus: συμβολαιόγραφοι Iustiniano *Nouell. 44.*

Statiua dicta, quòd ibi starent milites, vt sedes, quòd ibi sederent. Vtriusque rei dabo auctoritatem. Liu. *lib. 1. Tentata res, si primo impetu capi Ardea posset.* Vbi id parum processit, obsidione & munitionibus cœpti premi hostes. In his statiuis (vt fit) longo magis quam acri bello satis liberi commeatus erant. Ex *l. 2. C. de præfecto Prætorio Aphrica*, adfero hæc: *Dux militum Tripolitanæ prouinciæ in Leptimagnensi ciuitate sedes interim habeat.* Ibidem. §. *quantos. Duces ac milites secundum nostram dispositionem in locis seu ciuitatibus, quibus iussimus, sedeant.*

Stator dictus est Iupiter, à stando, vel quòd stare faciat, aut potius stet omnia ipsius beneficio, *vt scribit Seneca 2. de beneficiis.* Vel quòd, cùm templum ipsi vouisset Romulus, exercitum post preces stare fecisset, *teste Dionysio, & Liuio lib. 1.* Huius Statoris Iouis meminit Cic. *3. de finib. 2. in Catilin. & Phil.* 2. Ouid. *Fastor. 6.* Plin *histor. natur. lib. 2. cap. 53.* Macrob. 3. *Saturnal. cap. 4.* Dionysius *lib. 2.* Plutarchus *in Romulo.* Seruius *Æneid. 8.* & Augustinus *3. de Ciuit. Dei.* Statores porro dicti sunt serui aut liberti, qui prope herum stant aut patronum, & si quem quærat, arcessunt ac sistunt. Item præsidum aut proconsulum ministri, carcerum aut ædium custodes, de quibus ita Manil. *lib. 5.*

Immitis veniet, pœnaque minister
Carceris & duri custos, quo stante superbæ
Prostratæ iaceāt miserorū in limine matres.

Statua, opus sculptile, aut fusile, *C. de stat. & imag.* Græcis ἀνδριας, id est, *virago*, quasi viri imago, à statuēdo vel stando Latinis nomen accepit. Sicut etiā Hebræis, quibus dicitur מצבה Græcorum vocabulo τοῦ ἀνδριάντος respōdet aliud Græcum vocabulum βρέτας, de quo Clemens Alexandrinus *in Protreptico* hoc modo: *Postquam statuæ cœperunt formari, ab hominibus βρέτας cœperunt nominari ἀπὸ τῶν βροτῶν, id est, mortalibus.* De principum statuis multa in iure ciuili. Confugientibus enim ad eas tutissimum erant refugium *l. vn. C. de his, qui ad stat. confug. §. sed & maior Institut. de his qui sunt sui. vel al. iur l. 17. §. & apud Labeonem. ff. de ædil. ed. &* Huc ergo recipiebant se non modò serui grauiter à Dominis pressi, verum etiam ære alieno grauati. Quocirca qui circa statuas & columnas se occultauerant in foro, vt creditorum occursum effugerent, probatur *l. Fulcinus. §. illud sciendum. ff. quib. ex caus. in possess. eat* Etsi pleraque exemplaria stationes habeant, non statuas, *vt Cuiacius monet. 1. Obseruat. 13.* Sciendum quoque viris olim magnis, & de Repub aut patria bene meritis statuas

erigi ſolitas vt *Beroſo, Alcibiadi, Pythagoræ, Demoſtheni, Ariſtogitoni Tyrãnicidæ, apud Patauinos Liuio, & apud Romanos Aemilio Bruto, Cæſari, Cocliti, Lucullo. Romulo. T. Quinctio, Catoni minori & infinitis aliis* tanta demum copia, vt ſtatuerit Imperator *C. de ſtat. & imagin.* ne iudices ſtatuas & imagines, nempe virtutũ præmia, ſine principis conſenſu erigerent. Ante illã cõſtitutionem tamen liberaliores ea in re fuiſſe eſt certũ, quẽadmodũ fuerunt & Rhodij, apud quos viſa quandoq; ſunt ſupra tria ſtatuarum millia. Nec pauciores & Delphis & Olympiæ extiterunt. Valerius Maximus ſcribit *li.2.c.1.* nec in vrbe nec in Italia viſam auream ſtatuam, antequam poneretur patri à M. Attilio Glabrione in æde pietatis. Res equidẽ notatu digna. Cui addo, *Antonio Muſa medico ſtatuam poſitam Aeſculapio proximam, ob ſeruatum à morbo Augustum.* Cuiuſcunq; n. veteres nomen immortalitati conſecratum volebant apud poſteros, iis ſtatuas ſolemniter decernebant, quarum aſpectu conſtaret perpetuo rei geſtæ memoria. Sic in Pontica regione, licet barbara, ſtatuas in vſu fuiſſe legimus Ibi nempe celebrata Pharnacis ſtatua, qui primus regnauit in Põto, nec non alia Mithridatis Eupatoris, quæ Romam Pompeij Magni triumpho fuerunt tranſlatæ, *teste Plin. li.34. c.12.* Etiam notandum Imperatorib⁹ Romanis in ſubiectis Imperio Romano, ſiue regnis ſiue prouinciis erectas fuiſſe ſtatuas. Nã Achęorũ ciuitates ex marmore Pario poſuiſſe Adriano conſtat Gręcos omnes Traiano, qui vltra Thraciam Getas ſubegit. Et ſimul teſte Cedreno Adrianum in vrbe Ælia ſtatuam ſuam poſuiſſe, vrbemque Gręcos habitare iuſſiſſe. Apud Romanos (quod omitti non debet) quædam erãt triumphales ſtatuæ triumphantis habitu ſculptæ, quædam equeſtres efficto aliquo cũ equo ad curſum incitato: Itẽ *Coronatæ* & *Laureatæ*, cũ aheneaſphęra, *Togatæ, Palmatæ, Peruiatæ, Loricatæ, Bigæ, Trigæ, Trepidaneæ, Coloſſeæ,* de quibus vide Plin. *l.39. c.4.5.6. Lazium l.9. c.19.* Damnatorum ſtatuas ad perpetuam familiæ ignominiam in carcere poſitas, colligi poteſt ex Cic. *in Vatiniũ.* Hominib⁹ miſerè necatis etiam erectas cõſtat, vel ad honeſtandam eorũ mortem, vel ad cõmouendã miſericordiam, aut deniq; ad excitandam multitudinem ad imitationẽ. Structilibus baſibus eaſdem affixas aut alligatas tabulis, aut affixas parietibus pariter eſt certũ. Solebant itẽ Dei alicuius ſtatuam in menſis ponere. Quò refero Martialis illud: *Hoc habuit nomẽ Pellæi mẽſa Tyrãni.* Pacuuius in Syluis: *Pellæum habebat Regnator lætis numen venerabile menſis.* Arnob. *l.2. Sacras facitis mẽſas ſalinorũ appoſitu & ſimulacris Deorũ.* Nimius eſſem, ſi vellem prodigalitatem omniũ in hanc rẽ referre prolixus, Græcorũ, *inquã,* Romanorũ, & Ægyptiorũ aliorũ. Vn⁹ apud Gręcos Ageſila⁹ omnẽ imaginẽ ſiue ſculptam, ſiue cõflatã repudiauit. Vnus etiam Romanus Porcius Cato multorum ſtatuas erigi conſpiciẽs, *malim,* inquit, *vt de me quærãt homines, quãobrẽ nõ ſit poſita Catoni ſtatua, quã quare ſit poſita, ſentiens* ſe malle res gerere præclaras, vt, cum ſcirent quondam ſtatuam cum promeritum, non poſitã eſſe admirarentur, *teste in eius vita Plutar.* ex quo idẽ repetiit Eraſmus *Apophteg. 5.* & Cælius *li.29. c.14.* A ſtatua dicti ſunt ſtatuarij *l.1. C. de excuſat. artif.* Gręce ἀνδριοπλάσαι. Fuiſſe autẽ ea ĩ arte inſignes dicuntur *Praxyteles, Pyrgoteles, Callicrates, Lyſippus, Phidias, Athenedorus, Myrõ & Polycletus, inter populos Athenienſes* ſicut reliquis Mitylenæ, præſtitiſſe dicuntur cithara, Thebani tibia, Alexãdrini Geometria, Crotoniatę Medicina. Ad finem ſtatuas pono Mercuriales in viis exſtructas, olim in iter facientiũ vtilitatẽ, ne aberrarẽt, quibus cõparat locos Dialecticos Rodolph⁹ Agricola, Friſiæ decus.

Statuliber, ſtatu liber, qui ſub conditione teſtamento liber eſſe eſt iuſſus, *vt Vlpianus Inſtit. tit. 2. ſcribit.* Sic veteres

teres glossæ: *Statuliber*, ἐλεύθερος χρόνῳ κατὰ διαθήκην ἀφεθείς. Vbi tamen pro χρόνῳ videtur legendum ὅρῳ Iosepho Scaligero. Sed & Festus audiendus hic est. *Statuliber est*: inquit, *qui testamento certa conditione proposita iubetur esse liber, etsi per heredem est, quo minus statuliber præstare possit, quod præstare debet.* Hinc rursus veteres glossæ statuliberum exponunt ἐπικεκαμμένην τὴν ἐλευθερίαν, cùm nondum statuliberorũ recta libertas sit, sed inflexa quodammodo, donec exstiterit conditio. Accipitur enim sæpe in iure ciuili status pro conditione, in qua viuunt homines, alius alio iure ac ordine. Hinc est, quod serui non habere dicantur statum, neque etiam videantur mutare statum, cùm perducuntur ad libertatem. *l.1.§.vlt.l.4.ff.de ca.minut.* At liberi omnes statum mutant, cùm amittunt, vel ius familiæ, vel ciuitatem, vel libertatem. *l.2.ff.de in integr.restitut.*

Status dies est Festo, qui iudicij caussa est constitutus cum peregrino. Eius .n. generis ab antiquis hostes appellabantur, quod erant pari iure cum populo Rom. Atq; *hostire* ponebatur pro *æquare*. Plautus in Curculione: *Si statuti conditus cum hoste intercedit dies, tamen est eundem, quo imperant, ingratis.*

Status Græce στάσις, Rhetoribus quæstio principalis, ad quam omnia argumenta referenda sunt, velut ad principalem conclusionem, ἀπὸ τοῦ ἵστασθαι, i. *stando* deducitur, quod vterque reus & actor ad dimicãdum ibi stare videatur. Refert & eò vocabulum Græcum Hermogenes in Prolegomenis his verbis: στάσις καλεῖται ἡ ἐν δικαστηρίοις ἀμφισβήτησις, ἢ παρὰ τὸ στασιάζειν πρὸς ἀλλήλους τοὺς ἀγωνιζομένους, ἢ παρὰ τὸ ἑκάτερον αὐτῶν ἵστασθαι περὶ ὃ νομίζει δίκαιον οἱ νύκται περὶ τῆς στάσεως πρὸς ἀλλήλους διαγωνίζονται. Sumtum ergo vocabulum à certantibus & luctantibus & ad Rhetorum cõstitutionem, *vt Cic. vocat*, trãslatum, sicut & his auctoritatibus euinci potest. Arthemidorus ὀνειροκριτικῶν 2.c.33. *Si ad res huius vitæ Philosophum animum adieceris, & gratiam capies*, ἴσθι ὅτι ἀπώλεσας τὴν στάσιν, *scito, quod statione tua deiectus sis.* Epictet. in Enchiridio. πεζικαὶ προβεβλημέναι δυνάμεις μάχης ἐξ ἀντιστάσεως ἤρξαντο, pedestres *copiæ pugnam auspicatæ sunt.* Apud Poll. περὶ τῆς στάσεως ἀγωνίζεσθαι est, *de statione & loco contendere.* Aristophanes in Pluto: κἀγὼ γὰρ εἶχον τὴν στάσιν ταύτην, hunc enim ordinem & locum obtinebam. Hinc & στάσιμα μέλη, *carmina quæ Chorus stando recitabat.* Idem Aristophanes in Vespis: στάντες δὲ τοῦ χοροῦ, τὸ στάσιμον ᾄδουσι μέλος. Tres autem ponuntur στάσεις seu status: στοχαστικὴ *coniecturalis*, ὁριστικὴ *definitiuus siue legitimus, qui oritur ex quæstione quid sit, & qualitatis siue* ποιότητος, *quæ quæritur qualis sit factum.*

Statutum idem quod lex municipalis, interpretationem recipiens, sicut Salomon affirmat, & Zasius probat, etsi alij male sentiant verbotenus intelligendũ à statuẽdo nomen deducit. Statuta scribendi consuetudo hinc irrepsisse videtur, quod commune ius Romanorum propter varias circumstãtias apud omnes populos ęqualiter obseruari nõ potuit. Ideo receptum fuit statutis generali legi aliquid addere vel detrahere, aliquando etiam contra legem statuere. *l.omnes populi.ff.de Iust.& iur.* vbi diligẽter legendus est Bartolus.

Stellæ videntur Grammaticis à stando dictę, quod semper stent velut cœlo infixæ, nec cadant Stellæ firmamenti peculiariter dicuntur fixæ, non quod moueantur, nisi ad motũ orbis, in quo sunt sed quod eundem inter se situm, ordinẽ atque distantiam seruent, id quod partim antiquorum Astronomorum obseruationes, puta Ptolemęi. Albaregnij, partim recentiorum manifestissimè docent. Quam ob caussam octaua hæc sphæra ἀπλανής, *quasi non vaga*, ab Astronomis est appellata. Addam nunc pro more meo quædam hîc alia notatu digna. Nam stellas omnes sphæ-

sphæricas esse affirmant propter Astronomos Philosophi, sicut ex luna probari potest, quæ circulariter lumen suum recipit à sole. Aristoteles euincit certis rationibus, *2. de cœlo*, stellas per se non moueri, verum potius (*vt inde sequitur*) ad motum cœli. Dico moueri generaliori vocabulo, cum (si propriè dicas) moueri dicantur Planetæ, ferri & volui stellæ, quas nominant fixas. Ibidem asserit Philosophus, constare stellas ex eo corpore, in quo habeant motum: Moueri autem vnamquamque in sua sphęra. Ait etiam aspectum nostrum, cũ longè intenditur, verti & vacillare propter infirmitatem, eamque fortasse causam esse, cur stellæ inhærentes micare, vagæ non micare videantur. Igneas eas non esse, docet *Meteorologic. 1.* Quod plures appareant in hyeme, quàm in æstate, maximè nocte serena & versus arcticũ polum, fit quia tunc aër purgatior est, & propterea minimè quoque stellæ sub visum cadant: Vel quod hallucinentur oculi putentque se plures visu percipere, quam reuera percipiunt, cum quædã stellarum sint phases seu apparẽtiæ generatæ ex vehementi illa scintillatione. Minimam stellarum nõ errantium etiã tota terra maiorem esse, sicut & solem, at eadem minorẽ lunam, certis & perpetuis demonstrationibus hactenus euicerũt Astrologi. Ortus & occasus stellarum apud Poëtas est triplex: nimirum Cosmicus, Chronicus, qui duo sumuntur ex Horizonte, & Heliacus, qui refertur ad solem. Horum exempla varia protulerunt, qui sua ediderunt commẽtaria in sphęram cœlestem, ad quos vnumquemque remitto. Sintne errantes stellæ causæ efficientes metallorum, sicut Astrologi volunt, incertum mihi profiteor. Eidem numerum stellarum inuestigarũt hac arte. Ex omnibus, quas noster visus, assequitur, animaduerterunt constellationes siue asterismos 48. constitui. Harum singularum stellas inde facilè habere potuerunt in numerato, & æquè facile computatis, & in generalem numerum redactis omnibus, scire quot sint, tum quæ sint earum differentiæ, quoad magnitudinem. In prima quippe differentia deprehenderunt 15. luce & magnitudine cæteris præstãtes. In secunda minores & minus lucidas 45. quas secundæ magnitudinis stellas dixerunt: In tertia numerarunt 208. etiam prioribus magnitudine cedentes: In quarta iterũ minores 474. In quinta 217. videlicet quintæ magnitudinis stellas: In sexta denique minimas omnium 49. Quibus tandem in vnum additione collectis, redduntur 1022. Hoc spicilegium de stellis adiicere etiam volui, ne nihil ex illa pariter arte dici posset aspersum. Dabunt veniam, qui erudita rerum varietate delectantur.

Stellio animal non absimile lacertæ secundũ Plinium, etsi ea sit minor (*tarantulæ* speciem esse opinatur Scaliger) stella, quia stellata ipsi est cauda, nomen habere creditur. Græcis vult dici *Ascalaboten:* Vasconius *blãdam* fortasse, quasi βλάπταρ. Horreorum enim pestem autumãt. Gręcis etiã γαλεώτην esse, scripsit Plinius. Isidorus de eo hoc modo: *Stellio à colore nomen habet inditum. Est enim tergore pictus lucentibus guttis in modum stellarum.* Vnde Ouidius, *Aptumque colori Nomen habet variis stellatus corpore guttis.* Traditur autem scorpionibus adeo cõtrarius, vt visis iis pauorem & torporem adferat. Aristoteles *libro de incess. anim.* inde τρωγλόδυτα annumerat. Plinius auctor est, generi humano valde noxium & inuidum esse animal, ideoque mulieres vti solere ad venefícia, quodq; pellem ad morbi comitialis depulsioné homini inprimis salutarem sibi detractam deuoret, ne suo beneficio fruatur. Apum ab eo examina infestari scribit Virgilius *Georgicorum 4. Nam sæpe fauos,* inquit, *ignotus adedit Stellio, lucifugis congesta cubilia blattis.* Porro à stellione deductus est stellionatus, *crimen secundum Vlpianum vnumquodque proprio nomine vacans,*

vacans, cuius extraordinariã executionem esse voluerunt Iurisconsulti. Vide *l.7.§.1.ff.ad Turpil.* Qui rem sanè alienam sciens obligat, vel alij oppignoratam, alij denuo obligat, vel pro auro æs subiicit in pignore dando, stellionatus crimen committit, *l.1.ff. stellionatus. l. 36. ff. de pign. act.*

Stemma Paulo cognationum pictura graduum cognationis descriptio, *l.9. de grad. & affinit.* deducitur à verbo στέφω *corono*, quod cõsueuerint Romani splẽdorem sanguinis ostentantes, in atriis maiorum suorum imagines cereas plærumque disponere in speciem coronæ, lineis quibusdam cognationum gradus significantibus Tranquillus in Nerone de eo hoc modo: *Obiectum est Cassio Lõgino, quod in vetere gentili stemmate C. Cassij percussoris Cæsaris imagines retinuisset.* Item in Galba: *Imperator verò etiam stẽma in atrio proposuit, quo paternam originẽ ad Iouem, maternam ad Pasiphaen Minois vxorem referret.* Seneca 3. de beneficiis: *Qui imagines in atrio exponunt, & nomina familiæ suæ longo ordine, ac multis illigata flexuris in parte prima ædium collocant, non noti magis, quàm nobiles sunt.*

Martialis:

Atria Pisonum stabant, cum stemmate toto,
Et docti Senecæ ter veneranda domus.

Quia autem nobilitatem sic ostentabant, idcirco sæpe etiam pro generositate accipi solet, vt cùm Persius inquit: *Stẽmate quod Thusco ramũ millesime ducis.*

Martialis:

Argenti furiosa sui cum stemmata narrat.

Stercus ab abstergendo vel extergendo. Hinc Sterculius Saturnus, quòd stercoris lætamine omnium primus fœcũditatem comparauerit agris. Festus scribit ex Æde Vestæ stercus deferri solitũ *17. Kalẽd. Iulias* in angiportum medium fere cliui Capitolini, qui locus claudebatur porta stercoraria.

Sterile, quod nullum fert fructum, vnde nisi ἀπὸ τοῦ στερεῖσθαι, id est, *priuando* deducas?

Sterno, στρωννύω, vnde στρωτὴ strata: Et lithostrota pauimẽta, de quibus ita Plinius *lib.36. cap.25.* Pauimenta originem apud Græcos habent, elaborata ortæ, picturæ ratione, donec *lithostrota*, expulere eam. Meminit istorum etiam aliquoties Varro *in libris de re rustica*. Græco nomine seruato: suntq; nobilia prorsus, vtpote facta exiguis lapillis incrustatione. Romani vti cœperunt hoc genere sub Sylla, inque fortunæ delubro fuisse memoratur tale apud Prænestinos, & hodie apud Venetos in Marci æde. Facit & Ioannes Euangelista mentionem *cap.19.* τοῦ λιθοστρώτου, qui *Gabbatha* dicebatur Hebraicè.

Stibium, alio nomine Seplasiarijs *antimonium*, Germanis *Spiesglass* Plinio spumæ candidæ & nitentis lapis, nihil nisi Græcorum στίμμι, facta literarũ cõmutatione. Colore nonnihil simile est lapidi plumbario, sed magis nitet. *Horridior*, inquit Plinius, *est mas scabriórque & minus ponderosus, minusque radians & arenosior.* Fœmina contra nitet, friabilis, fissurisque dehiscens. Inuentum fuit olim stibium in Bithynia ad Chalcedonem, vnde *Chalcedonium*, & in Italia, vnde *Italicum* est dictum. Quõdam fossile vendebatur, probatque Dioscorides id quod maximè radiat, quodque terra & sordibus caret. Tale vstum formabant in pastillos, quibus quia forte Hippocrat. tempore quadrata tesseratum erat figura, ipse *stibium* vocat τετράγωνον. Exsiccat autem & astringit. Quocirca addi solet oculorum collyriis. Nigro etiã tingit colore, ideoque ciliis id illinunt mulieres Græcis propterea dictũ γυναικεῖον, & ἐμότροφον. Et quoniam artificiosa tinctura dilatare videtur oculos, idcirco eidem Græci πλατυόφθαλμον vocarunt, quod & Agricola notauit. Sic Pollux notat valere τὸ στίμμι, πρὸς ὑπογράμματα γυναικῶν καὶ ἐντρίμματα, citatq; ex Ione Poëta versiculum, in quo nominat τὴν μέλαιναν, στίμμιν ὀμματογράφον. Et Hesych. ὑπογράμματα exponit στιμ

nit *ϛιμμισματὰ τῶν ὀφθαλμῶν*. De eodem differentem vide Galen. *lib. 9. de simp.med.fac.*

Stigma, nota vel punctum, quo quis signatur, vt solebant olim signari serui à Dominis, *ἀπὸ τοῦ ϛίγειν*, vel *ϛίζειν*, id est, *pungendo*, vel *notando*, nominis originem trahit. Hinc *ϛιγματίαι Serui*, id est, *notati*, siue *compuncti*, *cicatrice stigmosi*, Plinio *libro Epist.5*. Plauto *literati in Casina*. Comici *Verberones* & *Flagriones* appellãt. Vsus est stigmatis vocabulo Hesiodus, post Hesiodum Phocylides: cùm inquit: *ϛίγματα μὴ γράψῃς ἐπονειδίζων θεράποντα*. Inter cutis vitia numerat Dioscorides *ϛίγματα, libr.3.cap.209.*

Stilla, id est, gutta per diminutionem à stiria deducitur nõnullis, quæ propriè est aqua frigore concreta pendens & guttatim stillans. A stilla rursus stillicidio nomẽ, cuius auertẽdi in tectum, vel aream vicini, vel non auertẽdi seruitus in vrbanis prædiis est vsurpata. Vide *l. 2.l.seruitutes, quæ.§.si seruitus.ff. de seruitut. vrb.pred*, item, *l.si domus.l.si eo loco.ff. eodem.l.si stillicidij.ff.quemadmodum seruit.amitt.l.si à te emero.ff.de seruitut. vindic. §.1. Institut. de seruitut. §. aquæ. Institut. de actionibus.*

Stimulus ἀπὸ τοῦ ϛίζειν, id est, pungendo dictus. Stimulus peccandi, est illa secreti fiducia, vbi nobiscum dicimus: *Quis enim sciet? inquit Plinius in Epistolis, vnde aliquem virum bonum eligendum, & ante oculos semper habendũ, vt illo velut spectante viuamus, suadent sapientes.* Et Epicurus: *Sic fac omnia, tanquam te spectet aliquis, Omnia enim mala nobis solitudo persuadet.* Stimulos naturales accipit eleganter Paulus pro instinctu seu motu naturali, *l.amicissimos.ff.de excusat. tutor.*

Stipatores, olim *Latrones* & *σωματοφύλακες*, seu mercede conducti milites corporis custodiendi gratia, non tã nomen à stipatione, quàm à stipe tulerũt. Nam & stipendium militibus pendi solitum ab eadem origine est. Nisi forte dixeris *stipatos*, id est, densatos corpora regum & principum circumdare, quando ipsamet stips *à stipando*, id est, componendo, quoque nomen arcessat. Et inde *stipator*, qui in nauibus componit stupam.

Stipendium à stipe, sicut & Vlpianus scripsit *l.27.ff.de verb.sig.* quòd per stipes, id est, per modica æra colligatur. Ideo etiam tributum appellari, ait Pomponius, constatq; adeo ex Liuio, Cicerone, Gellio, Plinio & aliis, stipendium & tributum olim indifferenter vocatum, quicquid colligebatur in publicum, vt sustentaretur ex eo miles. Fuisse autem apud Romanos militum stipendium, denarium in singulos dies, id est, vnciæ argenti partem octauam animaduertitur *ex Annalium Taciti, lib 1.* prout citatur ab Alciato, *ad l.ager.ff. de verb.sign.* Hinc *stipendia merere* dicuntur, qui militant, *l.18.ff.de re iudic.* Sed notandum, stipendium, quatenus cum tributo est idem, primis Republ. temporibus non rerum, aut personarum onus, sed liberũ fuisse, quod quilibet ad sustinẽdam belli molem in medium conferebat. Aucta tandem & dilata Republica colonis & agris impositum fuit, *sicut apparet ex Liuij 7.de bello Punico secundo.* Stipendiarij milites inde sunt dicti, qui stipendia faciunt, sed minus proprie, cum potius ærarij milites aut mercenàrij essent dicendi, ad imitationem optimorum authorum. Nam & Cicero *in Verrem* stipẽdiarios vocat eosdem, quos vectigales nominamus, qui victori stipendia & vectigalia pendere coguntur. Et Cæsar Commentar. *1. stipẽdiarias ciuitates* dixit, id est, *tributarias*. Eadem ratione *stipendarij* dicuntur populi, qui stipem pendunt. Ennius: *Pœni stipendia pendunt.* Et *reditus stipendiarij*, prouentus earum rerum, quę pertinebant ad populum Romanũ. Aduocatis licebat olim pro stipendio ex Claudij edicto vsq; ad dena H-S accipere, quæ transgressi repetundarum tenebantur, *sicut memoria proditũ à Tacito Annalium 12.* Vespasianus autẽ

(vt scri

(*vt scribit Suetonius*) primus Latinis Græcisque Rhetoribus annua constituit centena. Roscius nobilis ille comœdus quingenta annua H-S meruit, *teste Plinio, libro septimo, capite 39.* Medicorum hodie nobilium in Italia stipendium sunt aurei sexcenti, Iurisconsultorum octingenti. Attamen Decio Pisis numerati fuerunt mille ducenti. Carolo Ruillio Bononiæ mille ducenti vnus. Atque hæc sufficiant. De militum verò stipendiis si plura velis, Lazium vide *lib.3.cap.13.*

Stips veteribus æs, *teste Varrone 4. de ling. Lat.* à stipando deducto vocabulo. Cùm enim asses libræ pondo essent, qui maiorem eorum numerum acceperant, non in arca ponebant, sed in aliqua sella stipabant, id est, componebant. Et *stipare* forsan descendit à verbo στέβειν. De stipe, quam ex thesauris dabant, sic Seneca in Epist. *Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis, vel auro, argentóque suspenso, nec in thesauro stipe infusa, sed pia & recta voluntate.* Sic stips pro pecunia aliquoties in iure. Suetonius in Caligula, *Stetique in vestibulo ædium Calendis Ianuariis, ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus omnis generis turba fundebat.* Item in Augusto: *Omnes ordines in lacum Curtij quotannis ex voto pro salute eius stipem iniiciebant.* Quin ex visu nocturno etiam stipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manum asses porrigentibus præbens.

Stipula culmus cum spica, non collectus, sed in metendo relictus, à stipa dici videtur plerisque, quod instar stipæ, hoc est stupe vri soleat in agris. Virgilius Georg. 1.

Sæpe etiam steriles incendere profuit agros,
Atque leuẽ stipulã crepitãtibus vrere flãmis.

Stipulatio, iuxta Pomponium, verborum conceptio, quibus is, qui interrogatur, dicturũ facturũue se, quod interrogatus est, respõderit, *l. 5. ff. de verb. oblig.* Videtur Triboniano dicta quod stipulum appellarẽt veteres firmum. A stipite enim factum est stipulum, quod Græcus interpres, ἀπὸ τοῦ στελέχους vertit. Varro à stipe, i.e. pecunia trahit. *Alciat. Parerg. 1. ca. 39.* deducit, ἀπὸ τοῦ στύφειν, quod adstringat. Id enim τὸ στύφειν significat, vnde τὸ στυπτικόν. Multi præponere audẽt etymon hęc absurdæ (*sic enim loquuntur*) Triboniani coniecturæ. Nam quid stipiti cum contractu commune? Alij cõtra damnant & reiiciunt etymon posterius à verbo στύφω, quod υ habet in medio, quæ tamen vocalis in stipulatione est nulla. Probant autem Triboniani sentẽtiam, vel hoc nomine: quod & Festus Pompeius à stipite deriuet, qui est fustis humi solitus defigi ac pagi in agrorũm confinio, ad certam firmamque finium tutelam. Vnde Ouidius Fastor. 2.

Termine, siue lapis, siue es defossus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoque nomen habes.

Porro cum stipulatio non modò pecuniæ, sed rerum omnium esse possit, quæ in hominũ cõmercium cadunt, fortasse maluit Tribonianus à stipite deducere, quàm à stipe. Hinc & verbum *Stipulari*, quod est assentire promittenti. Stipulationum aliæ *Iudiciales* proprie pertinẽtes ad nobile iudicis officiũ, quæ olim exigebantur etiã ab iis, qui suo nomine cõueniebãtur actione in rem, iam verò complectuntur cautionem de dolo, vel de persequendo seruo, qui est in fuga, aut pretio restituendo: Aliæ *Prætoriæ*, quas Prætor introduxit, veluti damni infecti, vel legatorum: Aliæ *Conuentionales*, nempe conceptæ ex conuentione vtriusque partis contrahentium, quarum totidem sunt genera, quot rerum contrahendarum. Aliæ denique *Communes*, veluti rem saluam fore pupillo, vel de rato stipulatio. *Prætoriarum* rursus genera sunt tria. Quædam enim Iudiciales non à iudice dato, sed à iudicio dictæ, quòd propter iudicium interponantur, quædam *Cautionales*, quædam *Communes*. Est & ista stipu-

lationum diuisio trita, vt aliæ dicantur *Diuiduæ*, aliæ *Indiuiduæ*, pro ratione rerum, quæ in stipulationem sunt deductę, quarum aliæ diuidi possunt, aliæ non possunt. Item Stipulationem, quædam in dando, quædam in faciendo consistunt, *l.2. in princ. ff. de verb. oblig.*

Steria, παρὰ τὸ στέρει, quod nobis est *sterile*, Quamquam & στεῖρα dicatur Græcis.

* *Stiria* regio, in superiorem & inferiorem distincta, Austriæ ducatus seu Archiducatus pars nobilis ad meridiē sita. Vide *Austria*.

Stiua, aratri manica siue manubrium, quod inter arandum manibus tenetur, à stando videtur nomē arcessere Grammaticis.

* *Stoa*, στοὰ, cognomento ποικίλη dicta, pœcile Spartiano, id est, varia, vbi depicti erant fortes illi & præstantes viri qui in pugna Marathonia pro patria occubuerant, gymnasium fuit Zenonis Stoicorúmque, situm ex aduerso ferme ipsius Academiæ ad Athenarum vrbem. Generatim verò porticum structurámque oblongam significat, qualia plærunque sunt basilicarum & magnificorū operū vestibula, à Stoę illius Atticę similitudine: vt Ioann. 5. 2 & 10. 23.

Stoici Philosophi, quorum princeps Zeno, à porticu, quæ Græcis est στοὰ, deriuant nomen. Testis Suidas his verbis: στοὰ ἡ ἐν ἀθήναις διατριβὴ διὰ τοῦ. ο. μικροῦ, στωικοὶ δὲ οἱ ἀπ' αὐτῆς διὰ τοῦ. ω. μεγάλου. Multa eorum paradoxa celebrantur apud auctores, maximè apud Ciceronem Philosophiam tripartitam esse dicebant, *Physicen* nimirum, *Ethicē* & *Logicen*. Ipsam iterum Philosophiam animanti similem, ossibus quidem & neruis Logicen, carnibus Ethicen, animæ Physicen. Eidem (quod mirum) ἐκπύρωσιν mundi crediderunt. Summum bonum in honesto coniuncto virtuti collocarunt. Sapientem voluerunt nullis minis ad turpitudinem posse cogi, aut illecebris ac lenociniis impelli. Plura de his, qui velit, Laertium & Ciceronem videat.

Stola, *secūdum Nonium Marcellum* vestis non solum honesta veteribus, sed etiam omnis illa, quæ corpus tegit, & proinde viris olim cū mulieribus communis, quam in rem Varronis & Ennij testimonia adducit, tandem tamen pro muliebri tantūmodo veste vsurpata, à voce στολὴ descendit, quæ Græcis à στέλλεσθαι, id est *induo* deducitur. Legitur enim apud Plutarchum in Strato: ὁ δὲ ἐργῖνος ἑπτὰ λαβὼν νεανίσκους ἐσταλμένους ὁδοιπορικῶς. *Erginus septem accipiens iuuenes viatoria indutos.* Quod autē propriè nunc mulierum fit vestis, apparet etiā ex his Terentij Varronis verbis *7. de ling. Lat. In vestitu cum dissimilima sit virilis toga tunica, mulieris toga pallio, tamen inæqualitatem hanc sequimur nihilominus:* Quibus verbis togam & tunicam tribuit viro, pallium & stolā mulieri Et quoniam honestiores matronæ ea vti solebāt, hinc stolatum accipi pro eo, quod est matronale & honestum, annotat Lazarus Bayfius. Fit & mentio stolarum *Marci 12* vbi quidem tribuūtur scribis: vt verum maneat, communem olim vtrique sexui fuisse vestem, tandē tamen solis vsurpatā mulieribus.

Stomachus Græcis ὀισοφάγος, figura instar intestini procerus, & per ceruicis interiora deuolutus, imò via esculentis & potulentis deuorandis ad ventriculū directa, qui commune eorum est receptaculum, & prima concoctionis officina, aliquando etiam partem superiorem tantùm significans in stomacho, cuius aditus in ipsis oris faucibus dicitur φάρυγξ. ἀπὸ τοῦ στόματος, ore καὶ τοῦ χεῖν fundendo, nomen deriuat: vel ὅτι ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς αὐτὸν χεῖται. *quod ab ore in ipsum fundatur.* Vel quia est στόμα τῶν χεομένων, *quod sit velut os eorum quæ funduntur*, vt habet Etymologicum magnū, aut deniq; ἀπὸ τοῦ στόματος, ore, καὶ τοῦ μήχου, *machina, siue remedio*. Itaq; apud Isidorum Orig. *11. ca. 1.* arbitror legen

gendum: *Stomachus Grece στόμα vocatur, eo quod ostiū vētris sit, & cibū excipiat, & in in testina transmittat.* Significat porro (ne id omittam) stomachus inferiorē partem stomachi, id est, orificium ventriculi, quod & καρδία improprie est dictum, vnde καρδιωγμὸς, *morsus stomachi*, id est oris ventriculi, quem Dioscorides alias nominat στομάχυ δηγμὸν, Plinius *Stomachi rosionem*. Quia enim ob propinquitatē cordis & stomachi mox acriorem materiam mordentem, atque monētem stomachum cor ipsum quoque percipit, adeoq; grauiter afficitur: voluerunt etiam veteres stomacho cōmunicare τὸ τῆς καρδίας ὄνομα *sicut docet Alexander Aphrodiseus Problem. 2.*

Storea, quod fit in terra strata, dicta videtur Isidoro: Fallitur. Nam ἀπὸ τοῦ στορέσαι, quod sternere significat, est deductum vocabulum. Conficiendarum storearum rationem disce, si lubet, ex 2. *Casaris de bello ciuil.*

Strabo, Græce στραβὼν & στραβὸς, deducitur παρὰ τὸ στρέφω, id est, *torqueo*, τρεπῆ τῷ ε εἰς α, ὁ διεστραμμένος τοὺς ὀφθαλμοὺς, *qui distortos habet oculos.* Et quia pætus est, qui patū obliquum habet aspectum, idcircò Strabonem appellat pætum pater, *ait Horatius.* Atque hinc vitium istud Græcis στραβισμὸς. Est & Strabo nomen celeberrimi Geographi Xylandro iam pridem redditus Latinè, quem Plutarchus, Suidas & Stephanus etiam philosophum nominant. Ælium Gallum comitatus legitur in Ægyptū, eo tempore videlicet, quo Dominus Christus nostræ salutis gratia versatus fuit in terris, *vt recte colligitur ab eodem Xylandro.*

Strages à sternendo, eidemque origini nominis auspicium dedicant stragulum & stramen. Ino Varro *4. de lingu. Latin. Quicquid insternebant, à sternendo stragulum appellabant, idque περίστρωμα Grece.*

Strangulo, deflexum videtur παρὰ τὸ στραγγίζειν ἢ στραγγαλᾶν, id est, *premendo, stringendo*, vel *torquendo*, quod etiam Græcis est πνίγειν.

Stratagema, στρατήγημα, imperatoria calliditas, aut consilium astutum, exemplumue summo studio imitandum ἀπὸ τοῦ στρατηγεῖν, quod est *bellicæ rei gubernatorem agere*, nominis originem arcessit. Cicero *3. De natur. Deorum. Consilium illud Imperium fuit, quod Græci στρατήγημα appellant.* Stratagematum librū scripsit Frontinus magno iudicio & prudentia, sicut & Polyænus natione Macedo, vir fortis & studio singulari, ex quibus, quicumque velit, colligere inque suum vsum transferre poterit. Quamquam interim plurima suppeditent etiam historiæ ab ipsis non tacta, aut prætermissa.

Strato, ἀπὸ τοῦ στρατοῦ, *exercitu.*

Strena, munus quod datur die religioso ominis boni gratia, à numero, quo significatur alterum tertiūmve venturum, quasi *trena* est dicta, præposita litera S. vt in *Stlite* & *Stloco*, factum à priscis, & in *idem* prolato apud Festum. Nonius à strenuitate vult dictā, quòd inferiores ditioribus eas mitterent, ceu strenuis viris. Dio vocat ἀργύριον, lata nimis appellatione, cùm Latinæ voci respondentē vocem non habeant Græci. Prima autem strenarum origo, quibus felicem ominamur annum, à Tatio rege manasse dicitur, qui primum Romuli hostis, inde collega in regno Romano fuit. *vt in Aduersariis suis annotat Turnebus & Symmachi auctoritate probat.* Est & Suetonius auctor Popul. Romanum Calend. Ianuariis, hoc est, anni noui principio ex ritu veteri, Augusto strenam dedisse etiam absenti. Tiberius Cæsar, *eodem teste*, oscula quotidiana prohibuit edicto, vt & strenarum commerciū, ne vltra Calend. Ianuarias exercerētur. Xenia enim mittebantur, & apophoreta remittebantur. Vnde Martialis *strenas Saturnalitias* duobus libris distrinxit, nempe Xeniorum & Apophoretorum nomine. Scribit iterum Suetonius consueuisse quadruplā stre-

nam,id eſt,quadruplo maiorem,quam accepiſſet,reddere de manu Tiberium, cúmque toto menſe interpellaretur, offenſus vltra non reddidit. Haud mirum, cum minimè comis Imperator fuerit,vt eum Plinius vocat. Iam nec morem iſtum prætermiſero: ſolitum populũ Cal. Ianuariis magiſtratum ineuntibus lauri folia dare cum iſchadibus boni ominis ergò, quòd laurus ſanitatem conciliare crederetur. Item ſtrenas veterum ſtipes fuiſſe æreas. Vnde Ouidius:

Tu tamẽ auſpicij cur ſit ſtipis vtile quæris.

In Gloſſario veteri legitur: *Strenua*, ἐναρχίσμὸς, θαλλὸς. Scribe *ſtrena*.

Strenua habita pro Dea, quòd impellere crederetur homines, vt ſtrenuè quid agerent. Eius ſacellum extitit in via ſacra, *teſte Varrone, libro quarto de ling. Latin.*

Strennus videtur quidem declinari à ſternendo,id eſt, in terram deiiciendo, inſtar militis robuſti. Non malè etiam deflexeris à ϛρηνὴς, quod nomen inter alia ſignificat hominem *aſperum & durum*. Ad cuius rationem dixit Liuius, *lib. 7. Sterne miles Gallorum cateruas.*

Strigæ ordines rerum inter ſe continuatè collocatarum à ſtrigando dictæ. Legendum enim eſt ita apud Feſtum. *Inde etiam equos ſtrigare*, dixit Turnebus, *dum in ſtrigam collocantur.*

Strigilis inſtrumentum dentatum & ferreum, quo equiſones expoliunt equos, vt ſordes ſiue ſtrigmenta abſtergant, à *ſtringendo*.

* *Strix*, ϛυγηὸν, auis nocturna, & importuna, nomen à ſtridendo habere dicitur. De his auibus Ouid. Faſt. 6. *Eſt illis ſtrigibus nomen: ſed nominis huius cauſa, quòd horrendum ſtridere nocte ſolent.* Inde ſtriges, faſcinatrices & maleficæ mulieres dictæ, ſtriges, olera vilia. Strix, frumenti ſpecies Hippocr.

Strophia & *Strophiola*, tenues coronæ Plinio, ἀπὸ τοῦ στρέφειν, id eſt, vertendo nomen habent, qui etiam ſcribit tardius vocabulum iſtud communicatum eſſe Latinis Alioqui vocantur & *Strophia*, ſecundum Monium faſciæ breues cómparatæ ad cohibendum virginalem pupillarum tumorem.

* *Stultus*, dicitur homo imprudens, improuidus, incautus, ineptus; & vt plurimum qui quum talis ſit, alios tamen deſipere, & ſe præ cunctis ſapere putat. Nam Grammatici leuius ſtultum eſſe quàm fatuum dicunt. Fatuus enim qui omnino deſipit. Vnde Afranius, *Ego ſtultum me exiſtimo fatuum eſſe non opinor.* Inſanus verò abiecta ratione cum furore & impetu omnia facit. Et Cicero ad Pætum, *Stultorum plena ſunt omnia.* Sed ad etymon multiplex accedamus 1. אויל *Euil*, qui inſipienter res ſuas gerit, leuiter & temerariè ſe obſtringit. Cognationem, habet cum יאל, *Iaal*, diſſolutus fuit, & cum אלה *Ala*, obſtrinxit ſe iuramento. Hinc ὐελᾶν delibrare, ὐλὸς, ἠλεὸς ſtultus, ἠλαίνω ſtulteſco. ἠλιθιάζω ſtultè ago & Lat. vilis, homo nihili, nullius pretij. 2. הולל *Holel*, à verbo הלל *Halal*, ſeipſum laudauit. Stultus enim ſuperbè ſe extollit, & laudat, quum à ſapientibus rideatur. Inde הוללה, *Holela*, ſtultitia; ad quas voces Gallicæ noſtræ, *fol & folie*, propè accedunt. Cum voce *Holela* cognationem habet תהלה *Tahala*, i. inſania, væſania, & vtraque cõuenit cum הלל *Halal*, gloriatus eſt inſanientiũ more. Inde ἀτάσθαλος, ſtolidus, ſtultus, & ἀτασθαλία, ſtoliditas, ſuperbia, peccatum ex Hebræorum idiotiſmo, qui peccatum ſtultitiæ nomine deſignant. 3. כסיל *Keſil*, à כסל *Caſal*, obliquus, tortuoſus, inconſtans fuit: ſtultus enim vt Luna mutatur, & inſtabilis ſemper apparet. Cognationem habet cum סכל *Sacal*, de qua voce infra agemus. 4. נבל *Nabal* vilis, iudicio deſtitutus, φαῦλος, *fol* Gall. *faul* Germ. à verbo נבל *Nabal*, quod propriè ſumptum ſignificat flauus fuit, emarcuit & intelligitur de foliis & floribus naturali humore deſtitutis,

tutis, & ideo flauescētibus, marcidis & decidentibus. Metaphoricè autem signif. palluit, viluit. Nam stultus ad omnia trepidat, pallet, flauescit vt folium emarcidum, caretque omni vigore rationis. Cognationem habet hæc vox cū נפל *Napal*, cecidit, אבל, *Abal*, fleuit, הבל *Habal*, euanuit, & בלה *bala* veterauit. Hinc per aphæresin φαυλίζω, vileo, palleo, φαῦλος marcidus, vilis נבלה *Nebala*, stulta & stultitia, à qua fortasse nebulo. *Nebla* etiam est cadauer, corpus flauum, exanime, siue hominis, siue animalis. Et quid est stultus aliud quàm cadauer, vera ratione & vita priuatū? 5. סכל *Sakal*, prauus, insanus: *Sekel* & *Sicluth*, stultitia, prauitas, fatuitas, à verbo *Sakal*, prauus, distortus, peruersus fuit, stultè egit, infatuatus est. cognationē habet cū כסל *Casal*, obliquus & incōstans fuit. Hinc σκολιὸς obliquus, itē σκαληνὸς obliquus, vt triāgulus habēs latera inæqualia. λοξὸς obliquus, λοξεύω obliquo, luscus sum. 6. עול *haual*, Iniustus, vanus, iniurius, qui cōtra leges & publicā honestatē peccat, à verbo עול *hauuel*, in 2. cōiug. *hiuuel*, iniustè egit, quod autē in stulti actionib⁹ obseruatur. Cognationē habet cū עלל *balal*, Infantiliter loquutus est, corruptè (vt stultus solet) protulit ea quæ in cor ascēderūt, ausus & conatus est aliquid infantiū more. Hinc apud Isaiā, cap. 3. dicit Dominus se daturū im piis populis תעלולים *Tahalulim*, i. pueros, (stultos) vt sint principes eorū: Hęc vox significat ludicra, puerilia exercitia, & per auxesin ponitur pro infātibus qui nugis & rebus nihili delectātur; quod stultorū est propriū. 7. פתי *Pethi*, fatuus, stultus, infās qui se blādis verbis persuaderi sinit, cui facilè imponitur; à verbo פתה *Phatha*, persuasus est, vt & in passiuo eiusdē primę cōiugationis. *Niphtha* deceptus est persuadēdo. פתא *Phatha* etiam stultus dicitur, & fatuus Lat. huic voci planè conuenit, quæ legitur frequenter in prouerbiis. & quidam volūt א esse superfluum, vt Gall. fatuum *phat*, appellamus, i. Lat. qui ineptè fatur. Et nomē adiectū *petit*, ad stultū accōmodam⁹, quē hominē exigui iudicij dicimus, *hōme de petit sens*. A verbo פתה *Phatha*, vnde fatuus, fit ἀπατάω, decipio blandis verbis 8. רק & ריק *Rek* & *Rik*, vanus, vacuus, homo nihili, leuis, vnde *Raka*, Matth. 5. 22. רקא, i. homo vacuus, nempe cerebro & ratione, de qua voce prolixè differunt interpretes Euangelistæ. Sed Hebræam originem, nempe a verbo ריק *Rik* ostendisse nobis sufficit. רק *Rok* sputum dicitur. Inde *Rek* stultus, vt pote qui propter stultitiam, qua delectatur & aliis illudere studet, fit ab omnibus conspuendus, & vt res fœda atque nihili in animo cuiusque conferendus. Stultus variè nominatur a Græcis: nempe ἄβουλος, consilio carens: ἀβέλτερος, stupidus: ἀνόητος demens: ἀσύνετος, ἄφρων, desipiens, insipiens: ἠλίθιος, stupidus. νωθὴς, fatuus: μωρὸς. vide Morio: φαῦλος bardus, stolidus. At de hac voce plus satis.

Stupa, linum impolitum, *iuxta Festum*, à Græcorum στύππη descendit, quæ vox alias etiam scribitur per simplex π. Iosephus πληρώσαντες τὴν στὰρ στυππης. πρὸς δὲ ἀσφάλτου καὶ πίσσης.

Stuprum dictū videtur plerisque, quasi *turpis stupor*, quod stupido bruto sit similis qui ruit in Venerem, & turpitudinem detestabiliorem vel brutis tractat, quicumq; virginis deflorationem, procurans, pudicitiam eius expugnat. Est quippe cōmunis nobis cum brutis fœda voluptas certissimū infirmitatis humanæ argumentum. Rectè ergo Magnus Alexāder duabus potissimùm rebus se intelligere dicebat mortalitatē, sopore & coitu. Alij deducunt id nominis à stupore pudoris, qui læditur hoc modo. In genere coitum omnem significat vetitum lege. Est autem is duplex: Vnus, qui committitur cum nupta (quomodo dicitur *Adulterium*) vel cum cognatis aut virginibus sa-

cris: Alter cum quauis persona, etiamsi fuerit ancilla, modò vis inferatur. Modestinus scriptum reliquit, putare nonnullis inter adulterium & stuprum hoc esse discrimen, vt adulterium committatur in nuptam, stuprum in viduā. Sed lex Iulia de adulteriis indifferenter vtitur hoc verbo, *l.101.ff.de verb.sig.* Quid quod etiam in his mulieribus intelligatur, quæ vulgo quæstum faciunt turpiter viuendo, etiamsi non palam, item in liberis mulieribus, quæ cupidinis non matrimonij causa habētur, excepta cōcubina, ait Modestinus, *in l. stuprum, ff. ad l. Iul. de adulter.* Sed in masculum auersa & vix nominãda libidine committi testatur, *l.2.ff.de seru.corr.cum l.1.§. remouet. ff.de postul.* Apud antiquissimos vox ista sumebatur pro turpitudine. Testis Næuius apud Festum his verbis: *Seseque ij perire mauolunt, ibidem, quam cum stupro redire ad suos familiares.* Item: *Sin illos deferant fortissimos viros, magnum stuprū populo fieri pergetis.* Et in Nelei carmine: *Foede stuproque castigor quotidie.*

Stylus, graphium siue instrumentum ferreum, anterius acutū, tetro verò quasi plātam habens, quo olim in albo siue in tabulis ceratis scribere solebant, an à columna comen inuenit, quę Græcis est στύλος, & cuius formam quādam videbatur referre, vndè & *epistyliū* est dictū? Extrema huius obtusitate delere solebant, si quid expūctum in scriptura volebant. Itaque tandem pro ipsa orationis structura acceperūt, in qua quia sępius delenda occurrunt, quæ postea displicere incipiunt, monet Horatius *Satyr.10.lib.1.* sæpe vertendum esse stylum, id est, emendanda esse scripta atque limanda. Cicero Verrina 4. *Vertit stylum in tabulis suis: Quo facto causam omnem euertit suam.*

Styx, fabulosa apud inferos palus, qualis sit, breuibus explicat Pato in Phędone his verbis δεύτερος ἐκπίπτει εἰς τόπον πρῶτον δεινόν τε καὶ ἄγριον, ὡς λέγεται, χρῶμα δὲ ἔχοντα ὅλον οἷον κυανός, ὃν δὴ ἐπονομάζουσι Στύγιον, καὶ τὴν λίμνην ποιεῖ ὁ ποταμὸς ἐμβάλλων Στύγα. Dictum volunt Stygem, quasi στυγερὸν, *odiosum*: Alij ἀπὸ τοῦ στυγεῖν, quod non solùm odisse, verùm etiam metuere & contristari significat. Quod ipsum, quia maximè contrarium est beatitudini & lætitiæ, in qua viuere creduntur Dij, fingunt eos Poëtæ, quasi metuentes tristitiam iurare per Stygiam paludem, Vnde Virgilius:

Dij, cuius iurare timent & fallere numen.

Homerus Odyss. 5.

Καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, ὅς τε μέγιστος
Ὅρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι.

Meminit eius iuramenti idem Homerus *Il.o.* Ouidius *Metamorph. 1.* Virgilius *Æneid. 2.* & alij Poëtæ suis locis: Neq; facturus mihi videor rem Musis indignam, si & ex ipso Aristotele iuramenti rationem subijciam, qui *Metaphys. 1.* excutiens Thaletis sententiam de aqua, tanquam principio, scribit hoc modo: Εἰσὶ δέ τινες, οἳ καὶ τοὺς παμπαλαίους, καὶ πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως, καὶ πρώτους θεολογήσαντας οὕτως οἴονται περὶ τῆς φύσεως διαλαβεῖν, ὠκεανόν τε καὶ τηθὺν ἐποίησαν τῆς γενέσεως πατέρας, καὶ τὸν ὅρκον τῶν θεῶν ὕδωρ τὴν καλουμένην ὑπ' αὐτῶν στύγα ποιητῶν, τιμιώτατον μὲν γὰρ τὸ πρεσβύτατον, ὅρκος δὲ τὸ τιμιώτατόν ἐστι. Et Lycophron nominat: στυγὸς κελαινῆς νασμὸν, ἔνθα τερμιοὺς ἐρκωμόσους ἔτευξεν ἀφθίτοις ἕδρας. A Styge etiam Stygialia sacra sunt dicta, quæ Sagæ faciebant ad pelliciendum in sui amorē, quoscunque vellēt. Talia sunt, quæ Dido prætexit facere se velle, vt intractabilem Æneæ animum in sui amorem trahat: Etsi Poëta innuere videatur inditum illis nomen à Stygio Ioue, cum inquit: *Sacra Ioui Stygio, quæ rite incepta parabit.* In iis autem sacris aut effigies ceræ ponebatur ei similis, quem deuouebant, aut laminæ in eiusdem similitudinem effictæ, quas aliqui, & inter eos

Scaliger

Scaliger, ipsullices putant dici a Festo. Sed *Ipsiplices* legendum. Nam in veteri glossario *Ipsiplices*, αὐτέπλυκτα φύλλα exponuntur. Fabulæ stygiæ paludis (ne id quoque prætercam) occasionem dedit Styx Arcadiæ fluuius, cuius aquâ Alexādrum necauit Antipater. Testis Pausanias *in Arcadicis*, qui etiam vim mortiferam eius aquæ adscribit.

Suada ab Ennio dicta Dea, Græcis πειθὼ *teste Cicerone in Bruto*, quam hominum reginā nominat Euripides in Hecuba, imo quā Themistocles apud Herodotum, *l. br. 8.* tum ἀνάγκην nominat μεγάλους θεοὺς, vtpote quibus freti Athenienses ab Andrus pecuniam deposcebant, à *suadendo* nomen deriuat.

Suauium à suauitate dictum, nempe voluptatis osculum, sicut basium pudicorum. Varro *de vita popul. Romani.* Ideoque hoc ab ore dicitur osculum, nō à suauitate, vnde *suauium*, quòd simile sit suauitati.

Subiugus habitus pro Deo apud Gētiles, eiusque simulachrum in nouæ nuptæ cubiculum solitum deferri, vt quidem ita iugo viri subiiceretur. Huic verò (nam pergo nuptiales ineptias referre) addebatur & *Virginēsis Dea*, quo virgini fœlicius solueretur zona: *Dea prema*, ne subacta se cōmoueret, & ita cōprimeretur: *Pertunda*, quæ concuteret & penetraret. Item *Venus cum Priapo*, super cuius fascinum, id est, ingens virile membrum, cogebatur sedere, eum in finem, vt prior Deus videretur pudicitiam delibasse.

Subsellium. Adde quæ habentur post duas sequentes voces.

Substantia, prædicamentum inter omnia primum, & reliquorum vel accidentium basis, per se quoq; subsistēs, Græcis οὐσία, à *substando*, vel *subsistendo* nomen inuenit, quod accidentibus veluti substet, diuiditurque in substātiam primam, & substantiam secundam. Prima complectitur indiuidua, secūda species & genera. De vtraque dicitur οὐσία, de secunda tātùm ὑπόστασις, quæ & personam in deitatis vna substantia significat. Sed notanda philosophi verba de substantiis primis: μὴ οὐσῶν, inquit, πρώτων οὐσιῶν, ἀδύνατον τῶν ἄλλων τι εἶναι. Itaque primæ substantiæ vocantur ab eo principaliter, & propriè, & maximè substantiæ, vtpote quæ neque de subiecto dicuntur, neq; insunt subiecto, sed substant omnibus aliis. Plura de ea apud Dialecticos.

Subucula, virorum vestis interior, cutem attingens, à subtus vel subsuendo deriuata, quod vult Varro *1. de lingua Latina.* Festus notat, fuisse quoque genus libi ex halica oleo & melle.

Subsellium, quod non planè esset sella, dictum vult Varro. Fuerunt autem propriè subsellia Romæ sedilia, in quibus ij Iudices, qui magistratum curulē non gerebant, cōsidebant & causas cognoscebāt, quales fuerūt Tribuni Pleb. Quæstores, Triumuiri, Ædiles plebis, & qui cum curulibus magistratibus iudicabant Centumuiri. Quin illi quoque, qui aut causas agebant ac defendebant, vel accusabant, in hisce considebant. Qua de re multa Aldus Manutius *2. de quæsitis per epistolam.*

Succidanea hostia, quæ cædebatur loco secundo, & proinde nominata à succedendo. *Festus.*

Succidia, verbum Catonianum appellati videtur ex eo, quòd inde quotidie aliquid queat succidi in vsum. Varro à suibus edendis nominatani putat. Meminit eius & Plinius multis in locis. Et Tullius *de senect. libro eo.* alludens: *Iam hortum ipsi Agricolæ succidiam alteram vocant.*

Succinum, à succo habere nomen censent quamplurimi. Isidorus *lib. 16. cap. 8.* *Succinum, quē appellāt Græci ἤλεκτρον, fului, cereique coloris, fertur arboris succum esse, & ob id succinū appellari. Electrum autē appellari fabulosa argumentatio dedit. Nam interempto fulminis ictu Phaetonte, sorores eius luctu mutatas in arbores populos, & lachrymis*

chrymis electrum fundere singulis annis iuxta Eridanum amnem, & electrum appellatum, quoniam sol vocitatus ad alectron plurimi Poetæ dixerunt. Constat autem succum esse non populi, sed arboris pini. Nam *accensus tedæ ardore flagrat. Nascitur autem in insulis Oceani septentrionalis, sicut gummi, densaturque vt crystallū rigore vel tempore.* Hactenus Isidorus. Fallūtur autem, qui in Liguria effodi tradūt cum Theophrasto, aut in insula Abalo reperiri hoc maris concreti purgamētum cum Timæo: Falluntur pariter, qui Græciæ vanitatē secuti in Electricibus insulis sextis Adriatico mari nasci prodiderūt, *teste Plinio, lib. 37. cap. 2.* Atq; hæc de loco. Quo ad rem ipsam, quid illa nimirum sit, nō minus video multos erroribus inuolutos. Nam Sophocles esse voluit concretas lachrymas Meleagridum auium deflentium Meleagrum, quod nemo tamen sanus vnquam credidit: Demostratus glaciatam Lyncis vrinam, vnde ipse *Lyncurium* appellat alij *langurium* quæ opinio pariter est falsa. Cumq; certum sit, arboris esse succum apud eruditiores, is autem triplex sit, *lachryma, gummi, & resina*, voluit sanè lachrymam esse Aristoteles, cui præbent assensum Æschylus, Philoxenus, Euripides & Nicander. At ex populo sudare volunt, cuius opinionis meminit & Dioscorides. Etsi populus ex eiusdem sententia non lachrymam, sed resinam fundat. Cęterū Georgius Agricola cum Nicia priores sentētias omnes reiiciens vult *succinum esse pinguem terræ succum siue sudorem, non quidem solis radiis elicitum ex terra, vt Nicias volebat, sed interno terræ calore expressum ex pinguibus terris atque concretum, quem quandoque madefactum aquæ secum efferunt ex venis terræ.* Nam qui sol ex locis frigidis, & ad septentrionem reiectis eliceret succum? Sed si succus, quęri possit, qualis sit succus. Certè, quia pingue succinum est & ardet, necesse est aut bitumen esse, aut sulphur. Bitumen autem esse potius, demonstrat Georgius Agricola.

* *Succinum* appellarunt hunc lapidem omnibus hodie notum, Romani, eò q ex errore veterum crediderūt esse succum quendam arborum. Nunc autem errore cognito, remanet nomen in cōmuni vsu, vt electum fortasse à fuluo colore dictum est. Sol apud Homerum, Iliad. ζ. ἠλέκτωρ appellatur. Arabiꝰ *Karabe* à verbo Hebr. כרך *Karac*, croceus fuit; est enim succino croceus color. fossile Succinum ex puteis eruitur, vt est gagates seu nigrū succinū. Haustile, vt ita dicam, est succinum illud marinum, quod in tēpestatibus ab imo fundo excitum, inter fluitandum capitur reticulis. In littus tamen etiam aliquid vi procellarum eructatur, quod arenis cōtectum à piscatoribus quæritur, eruitur, colligitur. Succinum Prussiacum est gēma, variæ formæ, in meatibus subterraneis Oceani Orientalis alluētis Prussię latus septētrionale, vbi Hudini habitant ex pingui bitumine nata, calorem in ipsis cauernis eam percoquente & maturāte, ita vt exudet fluātque in mare, & frigore atq; salsedine maris coagulata atq; indurata, pro materiæ mixtione colorem induat, ad varium hominum vsum conducens. Hæc explicare non fert Etymologici nostri scopus & ratio. In alijs Oceani partibus nascitur & legitur Succinum, vt ex veteribus & neotericis constat. Vide Pliu. lib. 37. cap. 3. Sed Prussiacum est abundantissimum. In mediterraneis Prussiæ locis succini glebas repertas esse scribit Ioa. Vvigandus αὐτόπτης in vera de Succicino Prussico historia.

Sudarium, qua voce etiam Euāgelistæ sunt vsi, Polluci καψιδρώτιον, à sudore faciei, quem detergit, nomen inuenit. Syri & Chaldæi nominant *sudar*, linteū quo tegitur facies.

* *Sudor*, qui ex labore nimio commouetur, Heb. זיע *Iezah*. cognationem habet cum זוע *zoha* motus est. Hinc σείω cieo, i. cōmoueo, σείω concito. Lat. cieo.

Sueuia

Sueuia, cuius incolę Ptolemęo σύηβοι, dicta videtur Nauclero in suo Chronographia à Sueuo monte, qui ab ortu solis Germaniæ initium facit. Idem tradit, solam hanc Alemanniam olim dictam, cui etiam ortum Danubij deberi scribit vetustissimorum scriptorum auctoritate. Et quia Rhetia eadem cum Sueuia, vt idem affirmat, rectè quidem *Rheticum* appellat *Danubium* Bartolinus

Suffragium, à *suffragando*. Vide de ratione ferendi suffragia apud Romanos Tabellarias leges.

Suggillare, quod est percussione cutem maculare, ad superficiem recipiente se sanguine, quibusdam nomen habet à sugo, quod succus deducatur ad cutem. Alijs à Gręco συγγελᾶν, i. *simul ridendo*. Solemus n. eos ridere, qui percussionis signa gerunt in facie. Cæterũ mihi perplacet etymõ prius A sugillãdo dicta sugillatio. Græcis ὑπόσφαγμα κὴ ὑπώπιον, maximè cũ oculum inuasit, fractis vasis aut contusis ictu aliquo, & sanguine eo modo intra tunicas collecto. Cum verò aliis in partibus corporis imò in facie, non in oculis, subter cutem sanguinis effusio fit, *ecchymosis* vel *ecchymonia* dici solet generaliori vocabulo.

Suilli ab isto pecore sunt dicti, cuius nomen referunt, vt & *Bubulci*, *Bupetij*, *Capra ij*, *Porcij*, *Ouinij*, *Equitij* & *Tauri*. *Alexander ab Alexandro*.

Sulmo Pelignorum metropolis Ptolemæo σελμῶν, veteribus *Solymum*, sicut constat ex 9. Silij à Solymo Ænee comite nomen suum accessit, *teste Ouidio*. 4. *Fastor.* his verbis:

Serus ab Iliacis & post Antenora flammis
Attulit Aeneas in loca nostra Deos:
Huius erat Solymus Phrygia comes vnus ab Ida,
A quo Sulmonis mania nomen habent.

Silius etiam fundatam & conditam ab eo vrbẽ affirmat, & paulatim attrito nomine dictam *Sulmonem*. Dudum etiam ante Romam conditam tradunt auctores. Eandem Ouidij Poëtæ patriam esse ex ipsomet Ouidio constat, qui 4. *Tristium*, *Elegia* 9. canit hoc modo:

Sulmo mihi patria est, gelidis vberrimus vndis,
Millia qui nouies distat ab vrbe decem.

Iterum Elegia 15. Amorum 3.

Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo,
Peligna gentis gloria dicar ego.

Sulpitia lex à C. Sulpitio Sauerrione & P. Sẽpronio Sopho Coss. Anno 1549. lata, ne quis tẽplum arámue iniussu Senatus, aut Tribunorum plebis maioris partis iniussu dedicaret, *teste Liuio, libro nono*. Alia Sulpitia lex lata legitur ad populum à Publio Sulpitio Galba II. Consule cum C. Aurelio Cotta, vellent iuberéntue Philippo regi Macidonibusque, qui sub regno eius essent, ob iniurias armaq; illata socijs populi Romani bellum indici, *eodem Liuio authore libro* 31. Accedit tertia nominis eiusdem lex. Sulpitiã à Seruio Sulpitio Tribuno plebis perlata L. Cornelio Sylla & Q. Pompeio Rufo. Coss. ne quis Senator supra duo millia drachmarum deberet, *sicut in Sylla meminit Plutarchus*.

Summanus dictus est Pluto, quasi *Manium summus, iuxta Martianum Capellam*, cui quoque (*vt Plinius scribit*) attribuebantur flumina nocturna. Huius simulachrum fictile fuit Romæ in Fastigio tẽpli Iouis Optim. Maxim. quod cùm ictũ esset de cœlo, nec caput eius inueniretur vsquam, Haruspices in Tiberim deiectũ esse dixerunt, inuentumque fuit eo in loco, qui demonstratus erat ab Haruspicibus, *teste Cicerone de Diuinatione*. Erectũ eidem legitur templum in Capitolio, cùm Pyrrhus, qui Tarentinorum causa bellum gesserat cum Romanis, in Ciliciam traiecisset. Meminit quoque Summani inter alios Deos Plautus in Bacchidibus his verbis: *Me Iupiter, Iuno, Ceres, Minerua, Latona, Spes, Ops, Virtus, Venus, Castor, Pollucis, Mars, Mercurius, Hercules, Summanus, Sol, Saturnus, Deique omnes ament.* Meminit eiusdem & Augustinus, *quarto de Ciuitate Dei*.

KKk

Super à Græco ὑπὲρ, teste Agellio, lib. 23. cap. 9.

Superbus. Nomen hoc adeptus est primum Tarquinius septimus Romanorum rex, quòd Seruium Tullium socerum suum insepultum abiecerit, nec tantùm Romanorum multitudinem, verùm etiam patritios omnes, leges vrbis, & omnem Reipub. ornatum, quo priores reges exornauerant vrbem, despexerit & ad nihilum redegerit, præterea controuersiarum omnium iudicia non ad leges, sed ad suos mores retulerit, sicut Dionysius, Liuius & Sabellicus testantur.

Supercilia Aristoteli ὀφρύες, sed ὀφρῦς, id est, formæ aut figuræ duplicis (sic enim vocem hanc intelligunt nonnulli) quasi supra cilia, quæ βλέφαρίδες sunt Græcis. In Iunonis tutela voluerunt hæc esse veteres, quod protegantur iis oculi, quibus luce fruimur, Iunoni sacra.

Superstitio, Græcè δεισιδαιμονία, de qua libellus integer extat Plutarchi, videtur Ciceroni de natur. Deorum 2. nomen accepisse à superstitibus filiis, pro quibus precabantur & immolabant. Verba eius sunt: Qui totos dies precabantur & immolabant, vt sui filij essent superstites, superstitiosi sunt appellati. Quod etymon probat etiam Fulgentius Placiades μυθολογικῶν 1. Alij dictam superstitionem volunt à superstantium rerum, id est, cœlestium & diuinarum, quæ super nos stant, inani & superfluo timore. Cui sententiæ fauet nonnihil Isidorus, maximè Lucretius, qui vtitur his verbis: Horribili super aspectu mortalibus instans. Seruius vult Aeneid. 8. esse timorem superfluum & delirum, quo quis forte affectus Deum ibi offendere metuit, vbi non offenditur. At Lactantius Institut. 4. Ciceronem reprehendens superstitiosos vocari scribit, non qui filios superstites optant, omnes enim optamus, quodque semel bonum, quippe orare, vt superstites sint filij, semper esse bonum, eoque melius, quo sæpius fiat, affirmat. Ast eos potius, qui superstitem memoriam defunctorum colunt, aut qui parentibus eorum superstitibus colebant eorum imagines domi, tanquam Deos Penates. Nam qui nouos sibi ritus assumebant, vt in vicem Deorum mortuos colerent & honorarent, quos persuasum habebant ex hominibus in cœlum receptos, eos superstitiosos vocabant: Qui vero publicos & antiquos Deos colebant, religiosos nominabant. Vnde Virgil. Aeneid. 8. Vana superstitio veterumque ignara Deorum. Alij ita à religione distinguunt, vt hæc quidem veri sit cultus, superstitio falsi. Et Lactant. Superstitio minimis etiam rebus Deos inserit. Liuius lib. 27. Eorum vafricie augetur, quibus quæstui sunt capti superstitione animi. Omnia hæc concurrunt ad stabiliẽdam Lactantij sententiam, tum eorum, qui plus æquo religioni alicui & vsu & ratione incognitæ dediti sunt. Et quoniam talem arbitrabantur Ethnici religionem Iudaicam ipsis certè incognitam & nouam, ausi fuerunt eam superstitionem vocare, Iudæos verò superstitiosos, vt ex Floridis Apuleij constat. Quare etiam ritus istos cum ritibus Aegyptiis abolitos à Tiberio, apud Tranquillum legas. Clemens Alexandrinus scribit in suo Protreptico, superstitionem templa condere persuasisse. Quæ enim prius hominum sepulchra fuerunt, magnificentius condita templa cœperunt appellari, id quod exemplis latius ibidem probat.

Supinus cùm idem sit, qui veteribus suppus, teste Festo, poterit origo, aut à suppo, aut simul à Græco ὕπτιος deduci, aspiratione in s. literam conuersa, sicut ὕλας dicunt Latini syluas, ἓξ sex, & ἑπτὰ septem, auctore eodem Festo. Lucilius: Si vero das, quod rogat, & si suggeris suppus.

Supparum olim non tam velum, quàm supplementum veli significás, partesq; summas, ideoque supra velum & antẽ-

nam

nam expassum, quod sursum pararetur nomen (*vt opinor*) inuenit. Lucanus: *Summaque pandens Suppara velorum, perituras colligit auras.* Fuit & supparus posterioribus temporibus apud Romanos fœminarum subucula. Ita enim Festus: *Supparus vestimentum puellarum lineum femorale, vsque ad talos pendens, dictum quod subtus appareat.*

Supplantare, è planta pedis deductum, & pede supposito in terram aliquem deiicere significat, quod est Græcis ὑποσκελίζειν. Vnde in Psalmo: *ἀνάστηθι, κύριε, πρόφθασον αὐτοὺς, καὶ ὑποσκέλισον αὐτοὺς, exurge Domine, præueni eos, & supplanta eos*, Vtitur hoc vocabulo Tullius *Offic.3.* citante Nonio: *Contendere debet*, inquit, *quàm maximè potest, vt vincat, supplantare eum, qui cum certet: at manu pellere nullo modo debet.*

Supplicatio, propriè veniæ petitio, quoad priorem errorem, deductum nomen à supplicando: quòd demissius orare significat, nõnunquam flexis genibus & manibus complicatis. Canonistæ nominant remissionem sententiæ, *c. ex literis de in integr. restit.* qua vtimur aduersus sentẽtiam eorũ, à quibus appellare non licet ob eminentiam. *l. 1. ff. de off præf. prætor. auth. quæ supplicatio. C. de prec. Imperat. offer.* Erat & apud Romanos supplicatio honor, qui vna cũ Imperatoris nomine decernebatur Victori, nempe cũ senatus populo Deûm tẽpla aperiri, ac gratias diis Imperatoris nomine agi iubebat. Erat n. moris, vt Cõsules vel Prætores, postquã à militibus appellati imperatores fuerant, lictores laureatos præferrent, literasque ad Senatum laureatas de re gesta mitterẽt, quibus Imperatoris nomen ac supplicationes à Senatu postularent. In hac supplicationis Pompa Senatus se solenniter conferebat ad Templa Deorum, ibi sacrificans. Omnis autem populus dies Festos agebat Diis gratias agens pro spe victoriæ, quæ effulgebat. Quamuis autem temporibus primis ægrè decernebatur, tamen postremo eo progressa res est, vt tandem in quinquaginta dies decreta sit, quod contigit Hirtio, Pansæ, & Cæsari Octauiano Mutina colonia liberata, cùm tandem in vnum diem esset decreta M. Valerio, & M. Horatio Coss. deuictis Sabinis, Camillo captis Veiis in quatriduum, Cn. Pompeio confecto Mithridatico bello in dies duodecim.

Supplicium dici volunt à *supplicando*, hoc est, precando, quòd supplices esse soleant homines in deprecãdis pœnis. Aut quia Prisca paupertas ex noxiorum bonis sacra facere consueuit in supplicationibus Deorum, delatis non in ærarium mulctis, sed in aras Deorum, tanquam anathematibus. Nonnulli à supplendo deductum malunt, quòd in suppliciis iniuriarum & fraudis quædam compensatio & quasi suppletio fiat. Alterum etymon nonnihil comprobat Isidorus, cùm inquit: *Supplicia dicuntur supplicationes, quæ fiebant de bonis passorum supplicium.* Et Festus: *Supplicia veteres quædam sacrificia à supplicando vocabant.* Item Nonius: *Supplicium dicebatur damnatio, vel pœna.* Virgil. 4. Aeneid. *Mediis (si quid pia numina possunt) Supplicia hausturum scopulis.* Supplicium rursum supplicatio. Salustius Catilinæ bello: *In suppliciis Deorum magnifici.* Et Epigonis: *Nunc pergamus suppliciis placans cœlitum aras expleam.* Africanus: *Nullam profectò accessi ad aram quin Deos suppliciis, sumptu vatis, donis, precibus, plorans, obsecrans nequicquam defatigarem.*

Sur desertum Arabiæ petrææ, Hebræis שור, ab eadem voce, quæ propugnaculum significat, rectè deduci potest.

Sura dicti olim Romanis à surarum neruositate. *Sura* dictus & P. Lentulus, postea strangulatus in carcere, à Cicerone ob Catilinariam coniurationem, quòd cùm Sylla ab eo pecuniæ publicæ rationem repeteret, quam

quæstor tractauerat, sed reddere non posse respondit, sed præbiturum furam, quæ in homine est κνέμα, puerorum instar, qui deliquerunt in sphæræ ludo. *Plutarchus in Cicerone.*

Sus unde, nisi ab ὗς, quæ quidem vox orta videtur Platoni, ἀπὸ τοῦ σεύειν, id est, *concitate currendo*? Vtitur ea voce Callimachus in Hymnis, cùm inquit: σῦας πελαργίαδες, quod ipsum & Camerarius animaduertit. Ventri & gulæ natum hoc animal. Ideoque refert Clemens Στρωματέων 2. sapientiæ quendam studiosum virum nominatum à Græcis ὗν quasi θῦν, quòd aptus tantum esset visceratonibus & epulis. Verba ipsius hæc sunt: λέγεται γ' ὗν τινα τῶν φιλοσοφούντων ἐτυμολογοῦντα τὴν ὗν θῦν εἶναι φάναι, ὡς εἰς θύσιν καὶ σφαγὴν μόνον ἐπιτήδειον. Sensus eidem bliteus & stupidus inest: voluratur semper in cœno, inque eo delitias agit. Quo mirum non sit veteres accepisse per eum hominem à moribus bonis & disciplina recta brutorum instar alienum & voluptatibus addictum, labefactata rationis vi & ingenio corrupto profanis cogitationibus. Quid mirum itaque, si abstinuerint ab esu carnis suillæ Iudæi: si Aegyptij eum etiam abominarentur, qui vel per incuriam attigisset, ideóque statim aqua fluuiali vestes cogeretur abluere, imò templi ingressu prohiberent subulcos? Quid illos memoro, cũ nec Scytæ in sua regione alere dignati fuerint, nec apud Romanos sine piaculo tangere potuerit flamen Dialis? Quin ob stuporem & tarditatem ingenij Arcades prouerbiali hoc scommate perstrinxerunt Bœotios, ὗς Βοιώτια, *vt Achæus, Eubulus & Alexis prodiderunt.* Neque ignotum illud, *Sus Mineruam*, quoties varia rerum cognitione aliquem instructum is docere conatur, qui eruditionis omnis ac disciplinæ prorsus est expers. Equidem suillam carnem ingenij aciem obtundere & hebetare creditur, qui verò lac biberint, lepra & putida scabie contaminari. Illud ridiculum, at referendum tamen, sues, si cephalalgia infestentur, eam cancrorum fluuialium esu (modo nancisci queat) curare, vt simiæ esu febri medetur leo, canes fellis vitio gramine comesto.

Susa Persidis metropolis, vel regionis Susianæ Ptolemæo μητρόπολις *Herodoto & Æliano*, à Suso fluuio deriuat nomen. Fuisse in ea templum Susianæ Dianæ, refert Solinus: *Et habet circa se fertile admodum solum.* Alij mollem hanc & delicatam Persarum vrbem, vbi regum erant hyberna propter amœnissimam cœli plagam, inde nominatam tradunt, quod Susa Persarum lingua lilium sit. Volentes itaque loci pulchritudinem exprimere, nomen illi a lilio fecerunt.

Susanna, Hebraicè שושנה, & *pulcherrimum* significans *florem*, cognationem habet cum שש bysso, & ששה sex. Sex enim folia lilium agnoscit.

Sycophanta, calumniator siue delator, ἀπὸ τοῦ φαίνειν ὅτι ἐγκαλῶν, id est, *ab accusando iuxta etymologicon magnum.* Vnde συκάζειν dicebant τοὺς φιλεγκλήμονας *libenter accusantes.* Idem in sycophantiæ nomine longè altius nominis originem arcessit. Cùm enim optimæ essent Atheniẽsium ficus, & proinde ne quis efferret prohibuissent, nihilominus furto auferentibus quibusdam quicumque hos detulissent atque significassent, eos tum *sycophantas* appellabant.

Sylla proprium Romanis nomen à Sibylla deducitur, vt quidam volunt. Cùm enim Romæ ludi primo Apollini ex vaticinio Martij vatis celebrarentur & repentino hostium aduentu plebs excitata esset ad arma, dicuntur *hostes fugisse & inde rediisse ad spectacula.* Et quia primùm instituri dicuntur bello Punico ex libris Sibyllinis, Cornelio Rufo Decemuiro, dictus fuit Sibylla, & postea corrupto nomine *Sylla.*

Syl

Syllaba, ἀπὸ τοῦ συλλαβεῖν, à *comprehendendo*. Hinc syllabica expositio scripturæ.

Syrtes loca arenosa, æstuosa ac vadosa, quales duas in Libyco mari fuisse cõmemorat Dionysius *in Periegesi*, eiusque Scholiastes Eustathius, *ut & Strabo lib. 17.* Lucanus *lib. 9.* Virgilius *5. Æneid.* Solinus & alij, videntur Sallustio *in bello Iugurthino* accessere nomen παρὰ τὸ σύρεσθαι, à *trahendo*, quòd fluctus vi ventorum trahant limum, arenam, & saxa ingentia, quo cùm abrepta nauis incidit, perit vadis illisa, aut aquarum vorticibus absorpta.

Syllogismus, quem Cicero interdum vocat *rationis conclusionem*, interdum *argumenti conclusionem*, nonnunquã verbo vno *argumẽtationem* παρὰ τὸ λογίζεσθαι, id est, *ratiocinando & colligendo*, deducit nomen sumpta ab Arithmeticis metaphora. Vt συλλογίζεσθαι hic sit, ex assumptis propositionibus, *quasi subductis calculis, summam argumentorum efficere.* Hominum autem eorum est ratiocinari, qui valét ingenio. Vnde prouerbium: Μάταιοι μάταια λογίζονται, ἔνεστι γὰρ φύσει. Vtitur τοῦ λογίζεσθαι, vocabulo Paulus *ad Roman. 3.* hoc modo: Λογιζόμεθα οὖν πίστει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου. Sed subiicio Græcam Aristotelis definitionẽ: ἔστι δὲ συλλογισμὸς, inquit, λόγος, ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν, ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἀνάγκης συμβαίνειν διὰ τῶν κειμένων. Addo instrumẽta, quibus idem copiosas ratiocinationes & syllogismos fieri posse docet his verbis: Τὰ δ' ὄργανα, δι' ὧν εὐπορήσομεν τῶν συλλογισμῶν, ἐστὶ τέτταρα, ἓν μὲν, τὸ προτάσεις λαβεῖν, δεύτερον δὲ τὸ ποσαχῶς ἕκαστον λέγεται δύνασθαι διελεῖν. τρίτον, τὰς διαφορὰς εὑρεῖν, τέταρτον δὲ, τοῦ ὁμοίου σκέψις, instrumẽta quibus ratiocinationibus & syllogismis abundabimus, sunt quatuor: *Vnum*, delectum habere propositionum: *alterum*, explicare posse verba, quæ multiplicem potestatem obtinent: *Tertium*, earum rerum, quarum verba notæ & signa sunt, distinctionem & differentiarum inuentionem nosse: postremum considerationem & animaduersionem similium exploratam habere.

Sylua descendere videtur Grammaticis à Græco ὕλη, estq; eorum nonnullis generale arbustorum omnium nomen, quia nemora dicuntur syluæ amœnæ, luci syluæ obscuriores. Nec tantùm de arboribus dici consueuit, verùm etiam de herbis. Virgilius *Subit aspera sylua Lappa tribulique* Accipitur & pro materia apud Poëtas, item pro eo, quod velocissimè & ex tempore scribi solet, qualis sylua meorum carminum reliquorum laborum omnium primitiæ. Quintilianus libro 10. *Diuersum est eorum vitium, qui primo decurrere per materiam stylo velocissimè volunt; & sequentes calorem atque impetum ex tempore scribunt hanc syluam vocant.*

Sylua ducis, vna ex 4. ciuitatibus Brabantiæ præcipuè nomen obtinet ab amœnissima sylua ducum Brabantiæ, sita prope riuulum *die Ese*. Distat Antuerpia spatio miliarium 12. à Mosa 2. miliaribus.

Syluanus, quia ὑλικὸς est Deus, videtur dictus prudentioribus, ἀπὸ τοῦ ὕλης, id est, *materia*, quàm vocant *omnium elementorum fecem*, id est, *ignem sordidiorem & aërem* item *aquam & terram sordidiorem*, vnde procreantur cuncta. Publica verò persuasio erat, *auctore Seruio*, esse eum agrorum & pecorum Deum. Eundem infestum fuisse puerperis, docet August. *6. de Ciuit. Dei cap. 15.* Litatũ illi porco, aliâs quoque meminimus,

Symbolum Apostolicũ, seu fidei Christianæ, appellationem accessere volunt tracta similitudine ab epulis collatitiis, quas συμβολὰς vocant, aut à συμβάλλειν, *in vnum conferendo*, quod Apostolorũ vnusquisq; contulerat illic in vnũ, ꝗ sentiebat de fide nõ secus ac singulis coniuiæ suas pecuniæ vel cibi, ac potus partes cõgerunt. Nonnulli singulis sin-

gulas partes attribuunt, incerto tamen auctore, quantumuis id affirmet Ruffinus. Quapropter probabilius putant nō pauci significare illud in Ecclesia breuē & summariā fidei Christianæ formam ac normā in primitiua Ecclesia propositam, vt conferretur, atque congrueret cū eo omnium aliorum fides, quicumque Christiani vel fideles vellent haberi, & ita Pseudochristiani à veris discerni possent. Idem *Apostolicum* est dictū, quod summam Apostolicæ Doctrinæ contineat, quam cogebantur profiteri *Catechumeni*, & absolutè callere, priusquam planè in gremium ecclesiæ, & ad sacram communionem reciperentur. *Catholicum* autem propterea nominatū, quòd Christianorum omnium per totum terrarum orbem vna sit fides. Celebratur & *Symbolum Nicanum*, *Athanasii*, *Ephesinum*, *Chalcedonense*, quæ tamen symbola non sunt alia ab Apostolico, sed eius velut repetitio & declaratio, *vt rectè censet Vrsinus.* Sunt & aliæ vocis symboli significationes, mihi tamen nō attingendæ, verum Grammaticis relinquendæ.

Symphonia, harmonia Musica, vt in Geometria symmetria, nempe vocis aut soni, aut vtriusque concentus, ἀπὸ τοῦ συμφωνεῖν, id est, *consonando* deriuat nomen. Plato nominat ὁμολογίαν, id est, *cōsensum*, at ὁμολογίαν ἐκ διαφερομένων, inquit, ἕως ἂν διαφέρωνται, ἀδύνατον εἶναι, id est, *consensum ex rebus discordibus, quādiu discordant*, fieri non posse.

Symplegades duæ insulæ, vel rectius, scopuli duo, alio nomine κυάνεαι, *de quibus est ante dictū*, quasi συμπλεκάδες, ἀπὸ τοῦ συμπλέκειν, quod est *congredi*, deducunt nomen. Traduntur enim in fabulis concurrisse, vnde & συνδρομάδες πέτραι: id est, *concurrentes* dicuntur *petræ*, & ab Eratosthene, vt *scribit Isacius in suo Lycophrone*, συνορμάδες. Eandem ob caussam *viuæ petræ* nominantur à Pindaro. Persuasionis huius origo non aliunde manauit, quàm quòd spectantibus eminus videantur concurrere, etsi nō concurrant reuera.

Symposiarcha, ὁ συμποσίου ἄρχων, *conuiuij princeps aut moderator, aut potius magister.* Multis aliis ille nominibus, & quidem elegantibus appellatur à Græcis. Polluci est ὁ συνιστὰς τὸ συμπόσιον, *qui constituit siue adornat conuiuium*: Item ἑστιάτωρ, ἑστιῶν, ἑστιοῦχος, secundum Aristophanē ξενίζων, συμποσιάρχος, ὁ τῆς συνουσίας ἡγεμών. rursus iuxta Pollucem προκλήτης, nempe ὁ τῆς ἑστιάσεως προστάτης, conuiuij præses. *iuxta Plutarchum*, ἄρχων, ἐπιστάτης ποσιάρχων, συμποσίου βασιλεύς, ἑστιάρχης: *iuxta Athenæum lib. 5.* οἰνεματοκλήτωρ, τῶν δείπνων ταξιάρχος, & *lib. 6.* τῶν δείπνων ταμίας. * quā vocem vsurpat Nonnus S. Ioannis Euangelistę paraphrastes, de ἀρχιτρικλίνῳ verba faciēs.] Idē Hesychia est θυσιάρης. Pollux vult etiam οἰνόπτην dictū, id est, *vini inspectorem*, & ὀφθαλμὸν, id est, *oculum*. Arbitrum vocat Horatius, & tali sorte à conuiuis eligi solitum ex veterum scriptis patet.* Idem vocatur, τραπεζοποιὸς, mensæ curator, ἐλέατρος, γαστρονόμος, Rex mensæ, cœnæ pater, conuiuij dominus, conuiuator, dictator strategus: huic conuiuio (inquit Plautus) te facio strategum. Hebr. שתי *Schethi* potus qui sitim sedat, משתה *Mischthé*, conuiuium, compotatio ad sitim honestè sedādam: à verbo שתה *Schatha*, bibit sitiens apponēdo poculum ori. Inde symposiarcha conuiuii moderator, curans ne quis sitim patiatur, & contra ne viuo obrutu: sitim periculosiorem excitet.

Synagoga, συναγωγὴ, *conuentus Ecclesiasticus*, seu πρεσβυτήριον, etiā olim ecclesia, *vt docet Hieronymus cap. 1. Prouerb.* Salomonis, à συνάγειν, id est, *congregan* deducit nomē, Matthæi 6. accipitur pr *loco in quem conuenire solebant Iudæi* *scripturam tractandam.* Peculiariter ta dem de solis Iudæis accipi cœpit, vt e rum sint συναγωγαὶ, sicut gentiū συν δρια. Græci inde ἀποσυνάγωγον faciu id est, *alienum à synagoga*, quod *Ioannis*

est v

est versum, extra synagogam fieri, & *Ioannis 16. absque synagogis facient vos, longe peius.* Cùm proprius sit sensus, *eos exclusum iri cœtu ac populo Dei, atque ita habendos pro Ethnicis & publicanis.*

Synagogam, quam Hebræi *Ceneseth* vocant, significare locum non solùm cœtibus Ecclesiasticis, verùm etiã Scholasticis habendis apud Iudæos olim destinatum, magis notum est, quàm vt res egeat explicatione: & ita non obscurè accepit Lucas Act. 6.9. Tẽplis enim cõcionalibus, id est, ἐκκλησιαςηρίοις scholæ plurimum erant iunctæ. Vide *Gabaa.*

Syndicus, communis velut patronus & aduocatus publico iuri caussisque communibus defensandis incumbens, qualẽ communem procuratorem societas aliqua aut collegiũ habere potest, à verbo συνδικεῖν, quod idem cum συνηγορεῖν id est, *patrocinando*, nomen accepit. Sic dicit Demosthenes pro Ctesiphonte, *Aristidem creatum Syndicum, vt cõmuni caussæ Atheniensium nomine patrocinaretur.* Iurisconsultus *in l. munerum. ff. de muneribus* non incommodè vocat *defensores.* Sic ἔκδικοι dicebantur Græcis, qui in Repub. agebant domi ac foris pleniore aliquanto potestate, quàm legati. Extat *& in C. tit. de defensoribus ciuit.* vbi simul docetur, quæ fuerint ipsorum munera, & quibus se rebus admiscere debuerint. Hæc videat, qui plura desiderat.

Synedrium, συνέδριον, collegium siue consessus politicus, ἀπὸ τοῦ συνεδρεύειν, id est, considendo arcessit nomen. Talia synedria apud Iudæos fuisse tria, testantur auctores multi. Nam erat synedrium maius, regni totius Senatus: Synedrium minus, vrbis Hierosolymæ Senatus: Triumuiratus. Hebræorum Rabini vocem hanc vsurpantes nominarunt סנהדרין. Fit & synedriorum mentio in quadam C. constitutione Cuiacium vide *libro septimo Obseruat. capitulo trigesimo.*

Synodus, cœtus siue conuentus, vel concilium (*vt iam vocant*) ecclesiasticũ, indictum & institutum, siue ad confirmandam, siue ad purgandam ab erroribus fidem, ἀπὸ τοῦ συνόδου Græco vocabulo descendit. Quatuor autem habentur synodi præcipuæ, quæ omnes fidei articulos complectuntur, quasi Euangelia quatuor, & totidem paradisi flumina. Prima synodus Nicæna 318. Episcoporum Imperatore Cõstantino coacta, in qua Arrij hæresis damnata de inæqualitate personarum in trinitate. Secunda centum & quinquaginta patrum sub Theodosio seniore Constantinopoli coacta Macedonium negantẽ Deitatem Spiritus sancti anathemate percussit, demonstrans eum Patri & Filio esse consubstantialem. Tertia Ephesina prima, ducentorum Episcoporum, cõgregata sub iuniore Theodosio, condemnauit Nestorium duas in Christo personas asserentem. *Quarta* denique Chalcedonensis, sexcentorum triginta sacerdotum sub Principe Martiano, dãnauit Eutychem Constantinopolitanũ abbatem Verbi Dei & carnis vnam affirmantem naturam, eiusque defensorem Dioscorum quondam Alexandriæ Episcopum, & ipsum rursus Nestorium cum reliquis hæreticis, Christum ita natum de virgine prædicans.

Synthesis videtur quibusdam, *vt & Turnebo*, vestis elegantior, qua certis diebus Festis, vt Saturnalibus, populo Romano extra ordinẽ vti licebat, quod & Beroaldo *in Suetonium* videtur, eidẽque nomen trahit, quod consuta contextaque esset compositione quadam versicolore. Sed Turnebus inde deducit, quod septenas aliquando aut octonas vestes syntheses in arcis aut prælis compositas haberent. Etenim componere Græci dicunt συντίθημι Hanc Turnebi & Beroaldi sententiam improbat Hotamannus, existimans synthesin cõseruationem vestium, non vestis genus significare, putatque plane istud ostẽdi Scæuolæ verbis *in l. 38. ff. de aur. & arg. leg.*

Syrm-

Syrma vestis fluxa & humum verrēs, qualis erat tibicinum & fidicinum, *vt apud Flaccum*, trahitq; vagus per pulpita vestem, ἀπὸ τοῦ σύρειν, id est, *trahendo, nomen deductum habet.*

Syrmaismus, cuius Hippocrates meminit, *de articul. 2.* quique leuem & mediocrem per alui deiectionem aut vomitum & euacuationem significat, *teste ibidem Galeno*, παρὰ τὸ συρμαΐζειν, quod est (*auctore Suida*) purgare per vomitum aut aluum, nomen inuenit.

Syria nomen atque Syrorum videntur mutuasse Græci ab Assyria & Assyriis, id quod docent *Herodotus, Strabo, Suidas, Iustinus.* Nam vtrosque gentem vnam eandemque crediderunt. Quo pertinet, quod scripsit Eustathius, Assyriorum & Syrorum nomen aliquibus ἀδιάφορον esse. Ita enim vsurpatum reperimus ab *Athenæo, Luciano, Egesippo & Cicerone*; Ex quibus Lucianus se etiam Assyrium vocat, cùm esset Syrus ex vrbe Samosatha. Quin Assyrium nominatum Heliogabalum, quòd vteretur veste Syri sacerdotis, testis est Dion. Hebræis dicta fuit hæc regio, *auctore Hieronymo*, Aram. Vnde rectè sensit Posidonius apud Strabonem in *calce lib. 16.* Syros ab Homero dici ἀριμοὺς, quos & ἀραμοὺς suo tēpore vocatos idem Strabo *lib. 13.* affirmat. Huc accedit, quod & *Aramæos* appellet Iosephus. Terrarum maximam appellat Syriam Plinius, & pluribus distinctam nominibus scribit, & vndecim regiones sub ea comprehendit: etsi ab aliis arctioribus limitibus constringatur. Vrbs Syriæ fuit Laodicea, clara vinetis & libera quondam: vnde oriundus fuit Pamphilus Presbyter, vir magna pietate & doctrina, tandem Cæsareæ coronatus martyrio. Eiusdē Episcopus fuit Apollinarius, cuius versibus Heroicis descripti Psalmi extant etiamnum. Sita in hac quoque regione Antiochia, vbi discipuli Christi primū *Christiani* sunt dicti. Cùm autem eam sua ætate terræ motu concussam Iustinianus Imperator restaurasset, θεόπολιν, quasi auspicatiore vocabulo dixit. Atque hæc de Syria.

Syrtes, Ptolemæo σύρτις, magna & parua, sinus scilicet maris vndosi & vorticosi circa Africam in mari mediterraneo, ἀπὸ τοῦ σύρειν, quod est *trahere & arenam congerere*, nomen arcessit. De his scripsit Strabo, *lib. 17.* cum alia multa, tum hæc inprimis ἡ χαλεπότης δὲ ταύτης τῆς Σύρτεως καὶ τῆς μικρᾶς, ὅτι πολλαχοῦ τεναγώδης ἐςὶν ὁ βυθὸς κατὰ τὰς ἀμπώτεις καὶ τὰς πλημμυρίδας, συμβαίνει δὲ τισι συμπίπτειν εἰς τὰ βραχέα, καὶ καθίζειν. σπάνιον δὲ εἶναι τὸ σωζόμενον σκάφος, διόπερ τὸν παράπλουν ποιοῦνται φυλαττόμενοι μὴ ἐμπέσοιεν εἰς τοὺς κόλπους ὑπ' ἀνέμων ἀφύλακτοι ληφθέντες. Salustiuus quoque in bello Iugurthino: *Nam duo sunt sinus prope in extrema Africa, impares magnitudine, pari natura, quorum proxima terræ prealta sunt. Cætera vti fors tulit, alias alta sunt, alias in tempestate vadosa, Nam vbi mare, magnum esse & sæuire cœpit ventis, limum, arenamque, & saxa ingentia fluctus trahunt. Ita facies locorum cum ventis simul mutatur: Syrtes à tractu nominatæ.*

Syrupi, quasi Syriæ ὀποὶ, *vt Hermolao videtur.* Græcis recentioribus σιράπιον dicitur, aliis ζουλάπιον.

T.

Taba vrbs Arabiæ, quæ Stephano est *Tabis*, forte deduci poterit à טוב quod *fuerit tutissimum perfugium nautis, exorta in mari tēpestate.* Meminit eius Arrianus *in periplo maris Erythræi.* Sed Stephanus tres eius nominis vrbes enumerat: Vnam *Lydiæ*, sic dictam, quod esset ædificata supra petram, quam Græci nominant τάβαν alteram *Cariæ*, tertiam *Peræam*.

Tabellariæ leges à tabellis nomē inditū agnoscunt, ad idlatæ, vt po[illegible]l. Rom. non voce, vt antea, sed tabella suffragium in comitiis ferret; quo ita liberū omnino iudicium haberet, in magistratibus creandis. Primum enim ferri solebant

bant suffragia in Curiatis & aliis Comitiis viua voce, donec lex Gabinia, eademque tabellaria lata fuit à Gabin. Trib. Pleb. Coss. Cn. Calphur. Pisone, & M. Popil. Lænate, Ann. ab V. C. DCXIV. qua cautum erat, *vt Comitiis, quibus Magistratus crearentur, populus non voce, sed tabella suffragium ferret. Et quo id liberius fieret, ne quis inspiceret tabellam, ne rogaret, ne appellaret.* De hac Tab. ita Cicero in Planciana: *Frontes aperit hominum, mentes tegit, eamque dat libertatem, vt, quod velint, faciant, promittant autem quod rogantur.* Idem existimat *3. de legibus* Tabellariam legem abstulisse omnē optimatium auctoritatem. Sed Gabiniam secuta fuit biennio post Cassia lex libera esse volens suffragia, non iudicum tātum in iudiciis, sed etiam populi in Comitiis, verum Tributis tantum quibus de mulctis iudicaretur. Meminit eius Cicero in *Lælio, in Bruto. 3. de legibus.* Asconius *Verrina 2.* Idem in legibus faciundum suasit Papyria, quam tulit C. Papyrius Carbo Trib Pl. homo seditiosus & improbus P. Popilio Lænate, & P. Rupilio Coss. anno 621. *vt inquā* in iubēdis aut vetādis legibus populus tabella suffragiū ferret. Papyriam porro secuta Cœlia quā tulit Cœcilius Trib. Pl. Q. Cælio Metello Balearico & T. Quinctio Flaminio Coss. Anno ab V. C. 630. vt etiam in perduellionis iudicio, quod Cassia lege Tabellaria exceptum erat, populus non voce, sed tabella sententiam ferret, *teste Cicerone 3. de legibus.* Talia suffragia per tabellam lata eleganter tacita appellat Plinius in Epistolis, qui etiam addit ex tacitis, suffragiis iocularia multa & fœda dictu emanare, & multos in suffragiorum tabellis scurriliter illudere. Sed pergo paulo exactius rationem suffragandi aperire. Olim cum Magistratuum erant Comitia, rogabantur singuli centuriatim, quem esse magistratum vellent. Tunc singuli nominatim, quem creari vellent, appellabant: Quod ipsum quoque fiebat in comitiis regis sacrorum. Sin legum essent Comitia, vti solebat populus his solennibus & velut conceptis verbis, *vti rogas*: quibus significabat, se velle hoc ita fieri, quemadmodum fieri vellet legis rogator. At si nollet accipere legem vtebantur solenni verbo *antiquo*, significans se, quod rogaretur: ne omnino fieret vetare. Eisdē vocibus vti solebant in iudiciorum Comitiis. At vbi populo data fuit tabella, oportuit eam munere vocis defungi. Ac in Comitiis quidem Magistratuum oportuit tabellæ nomina Cādidatorum inscribi, vt quidem illis Magistratus per tabellam daretur. Tot vero tabellæ vnicuique de populo dabantur, quot erant candidati, quorum rationem haberi oportere iudicatum esset. In legum Comitiis duæ dabantur tabellę: Vna, cui inscriptū erat, *vti rogas*, duobus tantum elementis primis V. R. Altera, in qua scriptum erat, *Antiquo*, vna etiam litera *A*. In Comitiis iudiciorum eædem tabulæ dabantur: Vna notata litera *A*. id est, *Antiquo*: Altera notata literis. V. R. id est, vti rogas. Atque illæ tabellæ non afferebantur domo, sed offerebantur populo suffragium inituro ab iis, quos appellabant *Diribitores.* Quo vero ordine factum id fuerit, colligitur ab aliis hoc modo: Sortitione inter tribus & centurias de prærogatiua facta, Magistratus in Tribunali, quod erat in campo Martio, sedens per præconem vocabat prærogatiuam cēturiam ad suffragium, quæ mox in septum quoddam prope tribunal, quod alio nomine dicebatur ouile, discedebat, eratque locus in campo Martio cancellis inclusus, in quo erant, qui suffragium dicebant. In illud autem ouile, seu septum discessura centuria per pontes ibat, id est, vias angustas, per quas populus in Ouile se conferebat. In pontis velut vestibulo stabant Diribitores, qui tabellas singulis ministrabāt. Ingredieti-

bus Ouile proponebant Rogatores cistam, in quam coniicerent eam, quam vellent, tabulam. Collectis iam tabellis Centuriæ totius, adhibebantur custodes educendis suffragiis, quorum munus erat describere suffragia, vt ea centuriæ sententia renuntiaretur. in quam plures inclinasse conspiceretur. Hoc vero erat describere suffragia, tot in tabella puncta notare, quot tabellæ reperirentur similes, vt inito tandem numero ea Centuriæ sētētia renūtiaretur, quæ plures habere similes tabellas ex numero pūctorum perspiceretur. In legibus quidem ferendis, si plures reperirentur tabellæ, in quibus scriptum esset *V.R.* pauciores, in quibus scriptum esset, *A.* ab ea Centuria legem iuberi renuntiabatur. Contra vero legem Cēturia non accipere pronuntiabatur, si plures scriptum haberent *A.* At si forte pares numero tabellæ deprehenderentur in partem vtramque, eius centuriæ nulla renuntiabatur sententia, nisi lex esset, quæ de perduellione ferretur. In Magistratuum creatione numerus inibatur tabellarum, quæ idem nomen continerent. Cuius enim Candidati nomen plures tabellæ comperiebantur continere, is ab ea Centuria Consul, Prætor, Censórue factus renuntiabatur. Sin paria omnes candidati suffragia tulerant, nullus renuntiabatur, exspectandaque erant reliquarum Centuriarum suffragia. Quod de Magistratuum Comitiis centuriatis dictum, idem de Comitiis regis sacrorum intelligi debet. Postquam vero prærogatiuæ Centuriæ suffragium renūtiatum esset, tum ea ex Ouili discedebat, & prima Equitum centuria, inde singulæ primæ classis Centuriæ ordine vocabantur ad suffragium ferendum eo modo, quo de prærogatiua est dictum. Vbi omnes primæ classis Centuriæ suffragium tulissent, tum ea iterum numerabatur. Et in legum quidem Comitiis, si omnes illæ cum prærogatiua consensissent, aut legem vetuissent, aut iussissent, perferebatur lex, neque opus erat reliquarum classium centurias ad suffragium vocare, cum prima classis reliquas omnes numero centuriarum vinceret. Si vero nō omnes primæ classis centuriæ cum prærogatiua consentirent, sed aliquæ tantum, & quidem maior pars, tum secundæ Classis cēturiæ ordine intro vocabantur, donec appareret tot iam centurias vel iussisse, vel antiquasse legem, vt numero reliquas omnes vincerent. Idem etiam in magistratuum Comitiis obseruabatur, hac ratione: Si primæ classis centuriæ cū prærogatiua de vno aliquo cādidato consensissent, reliquorum autem candidatorum suffragia paria essent, vnus ille, qui omnium suffragia habebat, Consul siue Prætor, siue Censor renuntiabatur. Quod si vno cōsule, item vno Prætore, vel pluribus renuntiatis, antequam ex reliquo candidatorum numero alter quoq; Consul, vel alij Prętores essēt renūtiati, aliquid de cœlo accidisset, eius interuentu Comitia dirimebantur. Sed tum Consul ille, vel Prætores illi renuntiati non quidem reddebantur vitiosi, sed etiam illorum collegæ eo die creari non poterant, verum postero die. Diuersum erat in Comitiis Censorum, in quibus, si creato vno Censore tempestas comitia dirimeret, tum etiam is, qui creatus iam erat Censor, vitiosus habebatur. In legum Comitiis Magistratus post dinumerata suffragia legem, aut acceptā, aut antiquatam pronuntiabat populumq; dimittebat. In Magistratuum vero Comitiis solebat is, qui Comitia habebat, priusquam populum dimitteret, eos renuntiare, quos iam sæpe à præconibus pronuntiatos populus creasset adiecta solemni precatione, id quod ex Ciceronis *oratione, pro Murena* constat, qui etiā solemnia quasi verba precationis recitat. *Quæ precatus sum*, inquit, *à Diis immortalibus, Iudices, more institutóque maiorum, illo die, quo auspicato Comitiis centuriatis*

riatis. L. Murenam Consulem renuntiaui, vt ea res mihi Magistratuique meo, populo, plebique Romanæ bene ac feliciter eueniret. Hæc ita de verbo ad verbũ fere ex Rosino, sicut ille ex Dionysio, Carolo Sigonio & aliis, vt de ratione ferendi suffragia certi aliquid hic etiam studiosus lector haberet.

Tabelliones publici cõtractuũ scriptores *l. contractus. C. de fid. instrum.* Suidæ οἱ τὰ τῆς πόλεως γράφοντες συμβόλαια, hodie *publici Notarij, protonotarij, Secretarij* & *Scribæ*, à tabellis dicuntur Festo, quæ eodem auctore accipiuntur pro chartis, quibus vltro citróue siue publice, siue priuatim opus erat, vt certiores facerent absentes. Instrumenta ab his cõfecta dicuntur in Nouellis ἀγοραῖα.

Taberna omne ædificium vtile ad habitandum complectitur, ex eo dicta, quod tabulis claudatur, vel rectius secundum Verrium, quod olim ex tabulis fieret. Alij per literarũ metathesin quasi trabenam à trabibus nominatam existimant Iam etiam accipitur pro œnopolio & cella vinaria, in qua vinum seruari & vendi solet, quam Xenophon nominat οἰνῶνα. Quinimo tabernam lanionis inuenias, item *tabernam argentariorum, cauponiam, casearíam, ferrariam, & meritoriam*, quæ Perotto stabulum est seu diuersorium: Tabernam negotiatoriam & purpurariam habemus *l. 43. ff. de rit. nupt.*

Tabernacula dicuntur, quod ait Verrius à similitudine tabernarum, quæ ipsæ, quod ex tabulis olim fierent, dictæ sunt non vt quidam putant, quod tabulis claudantur.

* *Tabula*, asser in eum vsum concinnatus, vt in eo pingamus vel scribamus, aut aliis iũctus, nauis, & varia ad vitam pertinentia instrumenta compingãtur. Hebr. טפל *Taphal*, id est, tabellas scripsit, tabulis notauit, tabulas construxit ad scribendum aptas, concinnauit & compegit tabulas ex quacunque materia. Hinc Lat. tabula, tabulo, contabulo, i. compingo, concinno, coniungo tabulas: & metaphoricè de prauis conatibus eorum qui aduersus bonos viros mendacia construunt. לוח *Luach*, etiam dicitur tabula læuigata, nec tantùm de asseribus læuigatis, sed & de omni materia polita, in qua aliquid scribi seu sculpi possit. Hinc λεαίνω, λειαίνω, λειῶ. Et Lat. læuo, læuigo, id est, complano, polio, λεῖος, læuis, id est, planus; λειότης Læuitas, læuor. קרש *Keresch*, etiam est asser, tabula, qua fit contabulatio & coniunctio. Cognationem habet cum קשר *Kaschar*, id est, ligauit, colligauit, coniunxit. Hinc per aphæresin ἴκριον, asser lignum, tabula, coniũctio asserum, seu tabularum. קרה, *Karah*, occurrit & in 2. coniugatione, *Kerah*, contignauit, fecit trabes seu tigna inuicem occurrere קורה *Kora*, lacunar, tabulatum. Inde vrbes, quod in iis, multa ædificia & tabulata sint קריות *Keriorh* dictæ. ἰκριόω, συνικριόω cõtigno, tabulas simul compingo. Tabulatio, & Tabulata, מקרה *Mekareh*, ab eodem verbo. Πίναξ, tabula, asser, item mensula, abacus: tabella scriptoria: & tabula, qua in publico loco suspensa, memoria rei alicuius conseruatur ac propagatur.

Tagus Hispaniæ fluuius aurifer, si credas veteribus, & diuidens Lusitaniam, vltra Vlyssiponam in oceanum prorumpens, videtur Isidoro à Carthagine trahere nomen, quod ex ea procedat.

Talentum, τάλαντον. Varium hoc apud veteres. Nam Atticum, affirmante Iulio Polluce, sexaginta fuit minarum. Aliud rursus Babyloniũ, aliud Syrium & Æginæum. Verba eius *lib. 9.* in vniuersũ sũt hæc: τέτογε μὴν οὐκ ἄκαιρον, ὅτι καὶ μὲν ἀττικὸν τάλαντον ἑξακισχιλίας ἐδύνατο δραχμὰς ἀττικάς. τὸ δὲ Βαβυλώνιον, ἑπτακισχιλίας. τὸ δὲ αἰγιναῖον, μυρίας. τῶν δὲ σύρων πεντακοσίας καὶ χιλίας, ὡς πρὸς τὸν ἀττικῆς δραχμῆς λογισμόν. Sed intelligenda hæc de talento nummario. Dixerit aliquis: *Quot ergo minarum erat*

ponderale talentum? Respondeo, totidem. Docet id Diodorus apud Suidam his verbis: τάλαντον ὥς φησι Διόδωρος ἐν τῷ περὶ σταθμῶν, μνῶν ἐστι ξ. ἡ δὲ μνᾶ, δραχμῶν ρ. ἡ δὲ δραχμὴ ὀβέλων ἕξ. ὁ δὲ ὀβελὸς, χαλκῶν ς. ὁ δὲ χαλκοῦς λεπτῶν ζ. * Quod Græci τάλαντον dixerunt, ἀπὸ τοῦ τλῆναι τὸ βάρος, à sustinendo onus vel pódus, quum videlicet pecuniæ certa summa appenditur, hoc Hebræi appellant ככר *Cicar*, quasi ponderis speciem planam & extensam placentæ instar, vt explicat Arias Montanus, quippe vox illa in rerum naturalium nominibus planitiem significat; quamquam alij, magnitudinis consideratione, *Cicar* dictum putant à כור *Cor*, vnde Corus, frumentorum mensura: quòd vt Corus maximæ capacitatis vas fuit in aridis, ita maxima mensura in re numaria fuerit *Cicar*, vt certè constat, ipsum non tam antiquissimum, quàm maximum fuisse apud omnes gentes, inprimis verò Hebræos ac Syros. Inde autem Hebraicum aliud *Cicar* fuit, aliud verò Syriacum, & hoc quidem Hebraici communis duntaxat quadrans. Hebraicum rursus fuit vel Sacrum, vel commune, prout sicli tales fuerunt. Talentum *sacrum* continebat Siclos Sacros ter mille, hodiernos vero Thaleros 1500. siue aureos Gallicos Solares 1000. reductis singulis ad duos florenos Germanicos, qui nunc ferè communis eorum valor. *Commune* continebat Siclos communes ter mille, siue drachmas Atticas Sexies mille, hodiernos verò Thaleros 750. aureos verò Gallicos 500. Porrò, ter mille siclos *Cicar* siue Talentum, sacrum quidem totidem sacros; commune verò totidem communes, continuisse ex 38. capit. Exod. v. 25. 26. colligitur. Illic enim dicitur collata summa 603550. siclorum didrachmorum à totidem Hebræis tunc numeratis. Hi Sicli didrachmi, si diuidantur per 2. prouenient Sicli sacri tetradrachmi 301775. duo siquidem didrachmi vnum tetradrachmum constituunt. Hæc porro summa dicitur in contextu fuisse 100. Cicarim siue Talentorum, & siclorum prætera 1775. Inde autem facilè reducitur ad liquidum omnium Talentorum, siue sacra, siue communia, siue in argento, siue in auro fuerint, pretium, quod in sacris literis occurrit. Centum igitur illa talenta sacra argenti quæ ab Israëlitis, per Mosem numeratis, collata fuère, constituunt tercenties mille siclos Sacros, siue Thaleros 150000. siue centum mille coronatos Gallicos, quibus additis mille septingentis septuaginta quinque siclis sacris, præter 100. talenta contributis, qui faciunt Thaleros octingentos octoginta cum semisse, erit tota summa in argento contributa, Thalerorum 150887. cum semisse. Talenta communia dimidiam summam tantùm constituunt, nẽpe circiter 800000. Thaleros. Quòd si talenta in auro ęstimentur, sacrũ quidem æstimatũ ter mille Siclis sacris, æquiualebit duodecies mille aureis hodiernis Hungaricis, siue centũ viginti auri libris: libra siquidem aureos centũ continet. Cõmune verò æstimatum ter mille Siclis communibus, æquiualebit sexies mille aureis Hũgaricis siue libris sexaginta. Hinc appatet summam Lychnuchi sacri & instrumentũ eius, quæ ex talento auri puri facta fuerunt fuisse aureorum Hungaricorum 12000. iuxta sacri talenti computum. Sexcenta verò talenta communia auri, quæ Salomon impendit in domum Sancti Sanctorum (2. Chron. 3. 8.) faciunt aureos Hungaricos. 3600000. hoc est, triginta sex auri tonnas. Decem illa milia Talenta, quorum mentio Matth. 18. 24. constituunt quinque milliones coronatorum Gallicorum. Budæus sex milliones computat. Misericordiæ summæ Dei erga nos peccatores illustre emblema.

Talio, similitudo vindictæ, vnde nomẽ deducit,

deducit, nisi quod talis aut eiusmodi sumatur pœna de aliquo, qualẽ ille exercuit in alios peccando? Siquidem natura & lege est institutum, vt lædẽtem similis sequatur vindicta. Probatum hoc pœnæ genus XII. Tab. cum damnum illatum simili pensabatur damno. Lex XII. Tab. cuius Agellius & Festus meminerunt, hoc quidem modo se habet: *Si membrum rupserit, (alij rupit) è pacto talio esto*, Quæ verba nil aliud volunt, quam de graui & atroci illata iniuria paciscì licere, sed è pacto, hoc est, sine pacto vel extra pactum talionem esse pœnam. Cõqueritur de legis istius iniquitate apud Agelliũ Phauorinus Philosophus. Etsi Cæcilius pro defensione legis dicat voluisse Decemuiros talione lædendi ac metu imminuere huiuscemodi pulsandi violentiam. Quinimo acerbitatem legis reuocatam, prætorij iuris clementia affirmat Gellius: Reum etiam paciscẽdi facultẽ habuisse, vt necesse non esset talionem pati, nisi hanc elegisset. Notandum porro non tantum iure ciuili pœnã istam cõstitutam fuisse, *Vt patet ex lege libellorum §. itẽ subscribere l. si cui, in princ. ff. de accusat. leg. 3. vbi Doctores. C. qui accus. non poss.* probatamq; talionem à Philosophis Pythagoræis dicere solitis, ius rectum fuerit, factis si perferat æqua, sed etiam iure diuino inductam, cum legatur *Exod. 21. & Deuteron. 19. de pœna sycophantæ & calumnia: Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dẽte, exiges.* Quanquam hodie aliud obtineat consuetudo, *teste Bartolo d. l. si cui in princ.* Aristoteles nominat talionem *τὸ ἀντιπεπονθὸς Ethicorum 5.* Inque delictis eleuat ius tale, in commerciis admittit ἀναλογικῶς, vel secũdum proportionem quandam. Quod in delictis damnum aut iniuria rependi non debeat, confirmat primum ab exemplo magistratus, qui si percusserit aliquem, parem illi gratiam referre non licebit: Quod si quis magistratũ violauerit, hic nõ solũ feriendus sit, verum etiam summo afficiendus supplicio. Inde probat à circumstantiis agendi, quia permultum interest, vtrum sponte nostra vel inuiti, vtrum ignorantes an præmeditati, vtrùm malitiosi an incauti quid faciamus. Denique à consuetudine multarũ ciuitatum, quæ Gratiarum delubra erigere & consecrare solebant in mediis vrbibus, significantes omnia ad iustitiam cum gratia, ad æqualitatem cum fauore referri debere. Etenim fauor nõ dentem pro dente, nec oculum pro oculo, sed talionem pœnæ ac præmij secundũ proportionem rationis tribuit.

Talus à tholo dictus est Isidoro, qui proprie est vmbilicus siue eminens totũditas testudinis in templis, vnde donaria suspendi solebant. Omittere non possum propter antiquitatem loco præsenti, solitos veteres iactu tali eligere symposiarcham, quem magistrum appellat *Iuuenalis Satyr. 3. Sidonius libr. 9.* regem conuiuij, *Horatius* cœnæ patrẽ *satyra 8. libro 2. Gellius libro 13. cap. 11.* conuiuij dominum, *Varro* modiperatorem, rerum humanarum *libro 20.* De electione ista *Plutarchus in apophtegmat.* hoc modo: *Agesilaus Magnus παρὰ ποτὸν ποτὲ λαχὼν συμποσίαρχος, in symbolo forte electus symposiarcha.* Apud *Plautũ in mostellaria*, cum Philomacium decumbere vellet, statim quærit: *Vide tali vbi sint? Vbi vnguenta.* Et *in Asinaria* Argus: *Iace pater talos, vt porro nos iaciam*. Erãt autem iactus talorum varij, Venus, Canis, Senio, Chius. Qui vero conuiuarũ primus Venerem iecerat, cõuiuiis erat magister. Testis *Horatius Od. 7. lib. 2. Quis* inquit, *vdo deproperare apio coronas Curatue myrto? Quem Venus arbitrum Dicet bibendi.* Veneris hunc iactum *à Plauto in Curculione* Basilicam dici censet *Iustus Lipsius.* Coniicit ita ille, sed probo cum Græci magistrũ nominẽt βασιλέα. Interim & alæ effigies, *teste Turnebo in aduersariis*, insculpi solebant talis, vt porte Herculis, vulturis & rerũ aliarũ. Hic

qui esset Herculis persfuctus laboribus, regio erat ornatus cultu, felix quoque fuit iactus ipsius, vt vulturis infelix. Hinc opinor, idem *Plautus in Cistellaria*, dixit, *Herculem iacto Basilicum*, id est regium factum, atque felicem. *Iulius Pollux scribit*. punctum in eo fuisse, quod octo significabat, idq; Stesichoriū dictum, quod Stesichori sepulcrum in Himera Siciliæ vrbe octo fuerit angulorum. Erat & aliud significans quadraginta nomine Euripidū, quod Euripides quadraginta præfectorum fuisset vnus post triginta tyrannos eiectos Athenis. Paulatim enim mutata legitur singularum notarum appellatio. Noto quoque tesseram talo inferiorem fuisse. *Martialis: Non mea magnanimo depugnat tessera talo*. Item: *Non sum talorum numero par tessera*. Lusus talorum Græcis est ἀστραγαλισμὸς. A talo porro dicta lex Talaria cuius Plautus *in milite glorioso* meminit his verbis:

Atque adeo vt ne legi fraudem faciam tabellariæ,

Ac curatore, vt sine talis domi agitans conuiuium.

Tanais fluuius Ptolemæo & aliis Europam dirimens ab Asia, *Silius* dictus Scythis, *vt Plinius tradit*: Item Amazonius, *teste auctore libri de montibus & fluminibus*, Moscouitis *Don*, id est, *sanctus* ob admirabilem piscium, herbarum, radicum, & arborum copiam, videtur plerisq; (*vt etiam Eustathius monet*) quasi ταναὸς dictus ob magnitudinem insignem, qua se lóge latéque extendit, tū ob rapidam eius celeritatem. Nam, *vt legitur apud Melam*, deiectus ex monte Riphæo ruit vsque adeo præceps, vt cū vicina flumina brumali rigore congelescant, semper idem sublimis incitatusque decurrat. Sunt alij rursus, qui à Tanao Scytharum rege in eo submersso nomen deriuant, *teste Boccatio*. Plutarchus deducit *libro de fluminibus* à Tanai Berossi & Lysippæ Amazonis filio, qui *continens* & *osor sexus muliebris Martisque cultor*, matrimonium dedecoris & ignominiæ loco ducebat. At tandem œstro Venereo percitus, cum nihilominus tenax esset propositi, semetipsum in hunc fluuium præcipitauit. Albertus Campensis duo illi ostia tribuit, quibus exonerat se in Mæotidem paludem iuxta Arrianum in Pontum Euxinum. Totidem illi ostia deferuntur ab Herodoto, Ptolemæo, Plinio, Strabone. Etsi Niger quinque ostiis in Mæotidē fluere dicat. affirmat & Marcellinus in stagnis cum Mæoticis delitescere. Et quanquam fontes Tanais incertos esse affirmet Strabo, tamen cum Herodotus *libro quarto*, profluere eum tradat ex vasta quadam palude, inque aliam vastiorem nomine Mæotidem diffundi, qua regij Scythæ à Sarmatis disclud ātur, idque ipsum se cognouisse ex quodam Veronensi scribat Æneas Syluius *in sua Geographia*, qui per Poloniam & Lituaniam ad fontes Tanais peruenerat, malim suffragari illis hac in parte, quā doctissimo alioqui & sagacissimo Straboni. Quo accedit, quod Albertus Campensis αὐτόπτης *in sua ad Clemētem* VII. *Pontificem epistola de Moscouia*, ortum suum habere dicat in ducatu Rezan, quæ primaria vrbs est Moscouiæ, sed distare ab ea vrbe septem dierum itinere, & supra principium Borysthenis versus orientem circiter septingenta milliaria Italica progredi. Hodie fluuius hic corrupto vocabulo dicitur *Tey* & *Tana*.

Tātalus quasi ταλάντατος *miserrimus*.

Tarentum vrbs Calabriæ, τάρας Straboni & Ptolemæo, *Oebaia* Virgilio, *teste Seruio*, hodie Taranto, sita in magna Græcia, patria Architæ, qui ligneā columbā volatilem fecit, an à Tara Neptuni filio nomen accessit, vt quidam volunt? Nugæ. An à voce Sabina tereno? Sic malim. Floruit hæc olim potētia & opibus adeo, vt frequentissime cum Lucanis certaret. Propter hanc traiecit in Italiam Pyrrhus Epirota, primus

primus Elephantorum ductor & ostētator, bellum gerēs cum Romanis grauissimū ac funestissimum. Exstitit ibi Iouis Colossus post Rhodum illum fama & pretio nobilis inprimis.

Tarraconia maxima Hispaniæ pars, vtpote quę continet hodie *Cataloniam*, *Castilliam*, *Nauarram*, atque *Galliciam*, quasi הירא קנינ, id est, *boum possessio*, nominata videtur nonnullis, quod vt *Tubal* Noæ nepos primus Beticæ rex omnesque maiores alij, ita qui hic olim vixerunt, pecoribus alendis, quæ victum & amictum homini suppeditant, operam dederint.

Tarsus Ciliciæ metropolis, olim dicta κρανία & ἴτεα, *sicut Stephanus testatur*, cui eidē tamē & θαρσὸς, & τιρσία, & τέρσος est, vbi etiam olim celebris fuit schola, *teste Strabone libr.14.* Pauli Apostoli patria, *vt & Hermegonis Sophistæ*, qui perfectissimam edidit Rhetoricam Marcellini commentariis illustratam. dicta videtur Historico Iosepho, *libro primo* à Tarso filio Iaphet, vel potius à parte manus quam ταρσὸν dicunt Græci. Ruffus medicus μετακάρπιον, Suidas τὸ ἄκρον τῆς χειρὸς, cui quidem parti subest vola, θέναρ Hippocrati. Itaque apud Danielē ταρσοὺς χειρῶν male verterunt, *manus articulos*, ταρσὸς in pede manus tarso respondet. Est autem post calcem vestigij pars anterior.

Tartan capitanei nomen regis Assyriorum, qui Azotum occupauit vrbem Syriæ *Esaiæ 20.* Itaque Assyrium quoque nomen esse prodit Hieronymus, turtimque designare. Certe apud Hebræos etiam תרן *malum nauis* significat.

Tartarus, in quo sceleratorum animæ à corporibus solutæ propter delicta, quibus se hic polluerunt, grauissime exagitātur post hanc vitā, locus ex mente Hesiodi τόσσον ἔνερθ' ὑπὸ γῆς ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης, quemq; Plato dialogo de Rhetorica, τὸ τῆς τίσεώς τε καὶ δίκης δεσμωτήριον, vocat, id est, *vindictæ & iusti supplicij carcerē*. Hebręi תגרוס a, שאול, תיפת ἀπὸ τοῦ ταράττειν, id est *perturbando*, quod ibi perturbata & confusa sint omnia, trahere plerisque videtur nomen. Eustathius Ill.θ. tradit nonnullos deducere, ἀπὸ τοῦ ταρταρίζειν ὅ ἐστι σφόδρα ῥιγοῦν, quod est *valde rigere*. Etenim aër ὑπόγαιος καὶ ἀνήλιος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ψυχρός. Vnde epitheton ἠερόεντος. id est, *obscuri*, tribuitur illi ab eodē Homero, & eius vestigiis inhærente Hesiodo. Nominat & βαθὺν, *profundum*. Æschylus vero in Prometheo νεκροδέγμονα, *mortuorum susceptorem*, καὶ ἀπείραντον *immensum*.

Tatiani hæretici, quos alio nomine *Encratitas* dicunt, ἀπὸ τῆς ἐγκρατείας, quod cœlibatum profiterentur, & à vino carnisque esu abstinentiam, (etsi Epiphanius *lib.2.tom.1.* tantum velit esse ἀπόσπασμα, id est, *defractum à Tatianorum stirpe surculum*) à Tatiano quodam nomen accessunt, quem Romam sub Antonino Pio ex Syria venisse cōstat, inque fidē & Christianorum ecclesia perstitisse, donec Iustinus Martyr eius præceptor in viuis esset. Mox enim vbi excessit, suam ille instituit sectam natura φιλόδοξος, id est, *cupidus gloriæ*, *vt Eccles. Histor. 4. scribit Eusebius.*

Taurus, ταῦρος, ἀπὸ τοῦ τείνειν τὴν οὐρὰν, id est, ab *extendenda cauda* deducit nomen. Toruum hoc animal fronte, cornibus, in procinctu dimicationem poscentibus. Ingens etiam in prioribus pedibus comminatio. Gliscente ira alternos replicat, spargensque in altum arenam eo stimulo mirifice ardescit, ait Plinius Promtum quoque ad semē hoc animal, & mira inguinis firmitate. Vnde plerumque veteres scriptores, viri pudenda *taurum* appellauerunt, vt muliebria βουβάλιον. A conceptu sponte velut diuortio facto secubat, & quod ait Aristoteles, ἀτιμαγελεῖ, id est, *seorsim pascitur à grege vaccarum*. A Poëtis finguntur & fluuij, ταυρόκρανοι, siue propter mugitum quem reddere videntur

flumina

flumina taurorum instar, siue quod illa nō secus ac cornua sint flexuosa. Equidem cum mugitus pelagi taurino nō sit absimilis, dictus quoque ταύριος Pelagi Deus *Neptunus*. Quanquam alij nominis id referant ad sacrificium tauri oblatione institutum Neptuno, cum apud alios, tum inprimis apud Bœotios. Athenienses numismatibus bouis effigiem induxerunt: Vnde prouerbium: βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκε *per linguam bos inambulat*, de iis, qui accepta ab aduersariis pecunia, mox præuaricati susceptas caussas deseruere, *vti Demosthenes fecisse fertur*. Inuenias quoque Dianam Apollodoro ταυρόπολον dictam, & à cornuum figura, ταυρωπὸν, apud Taurios, ταυρῶ. Eruditi ταυροπόλον dictam existimant ὅτι ὡς ταῦρος περίεισι πάντα. Alij nomen ex ea historia desumtum putant, quod Nicander ait, taurum à Diana loco Iphigeniæ suppositum, cū eam in Aulide Græci immolaturi essēt. Occurrit & apud Andrios ταυροπόλος Pallas, & Bacchus ταυροφάγος. & Alexandri equus nomine *Bucephalus*, quod nota capitis bouilli ipsi esset inusta, quales apud Thessalos fuisse legūtur quamplurimi. Non hic etiam omisero Taurum Asiæ montem, totius orbis terrarum maximum, qui vniuersam Asiam ab Eoo Oceano, vbi Thamos promontorium à Pomponio statuitur ad Ægeum vsque mare, aut (*vt nonnullis videtur*) Pamphyliam in duas partes, septentrionalem & meridionalem discriminat. Dionysius Alexandrinus dictum hunc putat, quod *instar tauri elato capite incedat*, Eustathius eius commentator, ob magnitudinem, quod omnia grandia atque robusta veteribus essent ταῦροι. Pro gentium & linguarum varietate, inquit Solinus, plurifariam nominatur, id quod Plinio est numerosis & nouis nominibus, eū esse insignem. Recte. Nam vltra sexaginta duo eius nomina deprehendas, quæ à suis auctoribus petenda sunt, Plinio, *inquam*, Solino, Strabone, Ammiano, Mela, & Ptolemæo. Q. Curtius sub duobus eū nominibus tantum designat, Caucaso & Tauro. In sacris literis appellatur *Ararath, Arria Montano & Becano testibus*. Taurus autem proprie dicitur pars ea, quæ Pamphyliā & Ciliciam ab Armenia minore, & Cappadocia distinguit.

Tegua, quod tegant ædes, vt imbrices, quod accipiant imbres, *ait Isidorus*.

Telegonus filius Vlyssis ex Penelope, dictus videtur, quasi τοῦ πατρὸς τῆλε ὄντος γεγονώς, *natus patre iam procul exsistente, seu peregrinante*.

Tellus, ipsa videlicet terra, apud Mythologos veteres & Poëtas Dea, quod *fructus tollat*, Honorio dicta. Varro per tellurem intelligit vim fœmininā, quæ semina recipit aut nutrit, vt alij vim masculinam per Tellumonem. Telluris cultum primum à Mellisseo institutum docet Lactātius ex Didymo, eiusque ædem exstructam in area ædiū Sp. Cassij, qui de regni affectatione suspectus capitis supplicium subiit, cōstat ex *Cicerone, Liuio, Dionysio, Plinio, Valerio*. A Publ. Victore collocatur in V. vrbis regione. Plura de ea alias in Ope & Rhea. Augustini tamen de ea verba ex *7. de ciuitate Dei, capit. decimoquarto* subiicio: *Tellurem inquit, putat esse Opem, quod opera fiat melior: Matrem, quod plurima pariat: Magnam, quod cibum pariat: Proserpinam, quod ex ea proserpant fruges: Vestam, quod vestiatur herbis*. Hæc ille.

Telonium, τελώνιον, locus, in quo colligitur vectigal, τελωνεῖον Suidæ, à vectigali, quod τέλος est Græcis, appellationem traxit. Ab eadem origine Telonarius est, cuius meminit *lege tertia, de indulgent. debit. in C. Theodos*. Græce τελώνης, ὁ τὰ τέλη ὠνούμενος, *ut Moschopulus libro περὶ σχεδῶν*.

Telum, iuxta Caium, *in lege si caluitur, ff. de verborum significat.* nomen generale, vtpote complectēs non solum, quod arcu mittitur, verum & lapidem, lignū, ferrum, & alia, quæ manu mittuntur, vide

videtur illi ἀπὸ τῦ τηλῦ appellatum, quod significat longe. Faciunt huc illa Sisennæ: *Manuales lapides dispartit, propterea quod is ager omnis eiusmodi telis indigebat.* Posuit & Virgilius telum pro gladio, cum ait:

At hoc nō telū, mea quod vi dextera versat, Effugies. Addit deinde: *Sic ait, & sublatum altè consurgit in ensem.* Exstat & apud Senecam in Hercule Octæo commodus ad id probandum locus. Vbi ait Hercules: *Haud mea telum necis saxum est, ne instar montis abrupti latus, Aut totus Othrys.* In eadem significatione vsurpant Græci βέλος. Quo spectant illa Xenophontis *d. l. si caluitur,* à doctissimo Alciato restituta hoc modo: τὰ βέλη ὁμῶς ἔχοντο λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλήγαις καὶ λίθοι. Itaque & ἀπὸ τοῦ βάλλειν, id est, *mittendo, vniuersaliter hoc nomen deriuant.* Pertinet & huc, quod scripsit Paulus Iurisconsultus, appellatione telorum accipi omnia, quibus singuli homines nocere possunt. Eodem modo accipitur priore capite legis, *de vi publica & vi priuata*, quem tulit Cæsar Augustus. Nec omittendus Agellij locus, *libr. 10. cap. 25.* vbi telorum, iaculorum, & gladiorum quædam vocabula recenset, hastam videlicet, *pilum, phalaricam, semiphalaricam, gesam, lanceam, sparos, rumices, trifaces*, (sic enim emendat Lipsius) *tragulas, frameas, mensaculas, catheias, rompheas, scorpium, scibones, silices, veruta, enses, sicas, macheras, spatas, lingulas, pugiones, climaculas.* Quod vero arcu mittitur, proprio nomine τόξευμα dici, monet Caius, *d. l. si caluitur.*

Temetum dictum vinum, quod mentem tentet. Ab eo vero nomen est *temulento.*

Templarij hæretici à templis. Quales hi fuerint, & quæ scelera commiserint, sub religionis prætextu, docet Petrus Crinitus, *Libro 24. de honest. disciplin. capite 13.* Fuerunt strenui milites beatæ Mariæ, & magnus ordo in Ecclesia, vt *scribit Alber.* destructus tempore Clementis Papæ eius nominis V.

Templum, ædes Deo consecrata, à contemplando etymon trahit. Liberum quippe oportuit esse ab omni impedimento, locum templi, inq; omniū oculis versari. Græci ναὸν ἀπὸ τοῦ ναίειν, id est, *inhabitando* vocant, quod Deos crediderint inhabitasse. Templum etiā de loco profano quandoque intelligitur, *teste Varrone 6. de lingua latina.* Ait enim: *Curia Hostilia templum est, & sanctum non est.* Vide Agellium *li. 14. c. 7.* At ędes etiam absolute ponitur pro ęde sacra, vt cū *Vlpianus scribit l. 1. §. si pecunia & §. sequ. oportere rem in æde aliqua deponi, donec de hereditate iudicetur.* Porro templum cœlum significare, notatum est à Varrone, item certa loca in aëre vel terra, quæ Augures captandorum auguriorum caussa definire solebant, quæ templa dicebantur, quod conspici possent ab omni parte, denique locum sub terra. In sacris literis per ἐξοχὴν significat *splendidum & admirabile illud ædificium, per totum terrarum orbem celebre, quod Hierosolymis conditum à Salomone, legimus 1. Reg. 6. & aliis capitibus,* diciturque Hebræis היכל, quæ vox etiam *palatium*, & *domum regiam significat.* Ob hoc templum magnos sibi sumebant spiritus Iudæi, vsque adeo, vt Ieremias *capite 7.* moneat his verbis: *Nolite confidere in verbis mendacibus, dicentes: Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini.* Significat & eadem vox per Metaphoram, cœleste Dei habitaculum, *Michea 1.* Templum etiam ipse Christus *suum corpus* appellat, Paulus Apostolus corpus nostrum *templum Spiritus sancti*, alias quoque *ipsum Dei cœlum.* Sed missis significationibus istis, ex bonis auctoribus pauca adhuc subiicere operæpretium erit. Nempe non omnibus Diis promiscuè omni loco ædificata fuisse templa, atque aliis quidem extra vrbem, aliis in vrbe, aliquibus in

montibus,nonnullis in foro,nec forma eadem: Cum aliis rotunda,aliis tecto perforato construerentur. A terra exstare volebant cœlitum & superorum templa Diis infeñis sub terra poni. Primum omnium Ioui Feretrio templum Romæ sacratum legitur apud Liuium & Dionysium *libro secundo*,& ex eo sceptrum sumebant Romani, per quod iurarent,& lapidem silicem,quo fœdus ferirent Templum Iani claudi solitum tempore pacis, aperiri tempore belli. Ter ianuum clausum constat à tempore Numæ vsque ad principatum Augusti. Si quis modum & rationem dedicandi templa quaque id verborum formula factum fuerit, exploratum habere velit, Georgium Fabricium videat *Antiquit.1.*

Temo à tenendo dictus, quod plaustrum teneat ac gubernet.

* *Tempus* est rerum mundanarum duratio extrinsecus obseruata. Genus durationem voco, quia nulla vox occurrit, quæ rei substantiam (vt ita dicam) verius describat.Numerus,mensura, & interuallum, quibus alij tempus definiunt,quantitatis sunt vocabula, & tēpori non magis accidunt, quàm rebus aliis,quæ multæ,longæ,aut magnæ dici possunt. Duratio autem quæ simul cum rebus ipsis nascitur,& interit cum iisdem, motum & tempus sub se complectitur. Motus hæret in substantia, tempus in accidentibus, quæ extrinsecus apparent. Quare differentiæ gratia illud,extrinsecus obseruata,adieci. Nā tempus naturâ quidem sua est ἀναίσθητος,& sensibus humanis non obiicitur: sed tamen in rebus singulis suos habet indices in quibus apparet: quales sunt flos iuuentutis,viriIe robur, ruga senilis,Sol dierum & annorum,Luna mensium,&c.Deinde propria subiecta temporis sunt res mundanæ. Nam tempus cum mūdo cœpit,& vnà desiturum est. Vt quæ ante mundū nulla tempora fuerunt,sic post finem mundi nulla futura sunt. Ethnici Saturno suo temporis nomen indiderunt, κρόνον seu χρόνον ipsum dicentes: & sane,si quisquam is fuit,in tempore fuit,in quo natus est & occubuit,vt homines alij. Deus autem Opt. Max creator rerum omnium in tempore est ἄχρονος, quod attributum de filio Dei etiam dicitur, cuius duratio æterna est. Longissimum tempus æuum dicitur, sed Dei duratio est æternitas,supra omne tempus,cuius nullum initium, & nullus est finis. Cætera omnia tempus suum habent. Tot igitur sunt temporis species, quot in rerum natura res existunt, & rerum accidentia. Commodè autem distribui possunt in tempus commune & proprium. Proprium est, sua rei cuiusque duratio, spatium illud complectens, quod inter ortum & interitum eius intercest.Hebræis חלד *Chéled*, Græcis καιρὸς. Latini variè appellant. Hominis aut animantis *tempus*, ętas dicitur; Regni aut Reipublicæ, periodus; generationis vnius,seculum;actionis, occasio aut oportunitas;calculus temporis cōmunis,æra;&c. Hoc tempus variè distinguitur, in principium, medium, & finem: in generationem, incrementa, decrementa,& corruptionem:in pueritiam,iuuentutem,virilem ętatem,senectam,&c. Commune tempus est proprium tempus cęlorum.Cùm enim cęli durationem omnium diutissimam habeant, in hac omnium aliorum temporum periodi & successiones commodè notari possunt.Ab Hebræis עת *Heth* & זמן *Zeman* dicitur; à Græcis χρόνος. Indices huius temporis, in quibus apparet,Sol & Luna sunt, diuinitus in signa & tempora data.Estque pulcherrimum illud cælestium syderum theatrū, quasi commune quoddam totius orbis terrarum horologium, vel (si mauis) chronologium aut hemerologium, in quo Deus inuisibile tempus oculis nostris contuendum subiicere voluit. Quod pulchrè sanè ars humana per terrena

nostra

noſtra horologia in horis notandis imitari ſtuduit. Cæterùm quòd hoc tẽpus vulgo definitur *μέτρον φορᾶς*, menſura motus: id ad effectum & vſum tẽporis Aſtrologicum pertinet. Per annos enim, dies, horas, horarûmque momenta, motus planetarum Aſtrologi metiuntur. Cæli tempus diſtinguitur in ſacrum, & profanum ſeu ciuile: Geneſ. 1. 14. Ibi luminaria duo creata dicuntur vt ſint in ſigna, & ſtata tempora: & in dies & annos, מועדים *Mohadim*, hîc ſunt ſacra tempora: dies & anni tẽporis ciuilis curſum denotant. Temporis partes explicant Chronologi.

Temulentus à temeto, quod vinum erat veteribus, à quo abſtinendum fuiſſe apud veteres Romanos mulieribus, vel inde conſtat, quod propinqui fœminas oſculari tum temporis cõſueuerint ex lege Romuli, quo experirentur ea ratione, temetúmne olerent, *vt ſcripſit Cato*. Ideoque relatum in Annalibus à Fabio Pictore, matronam, quod loculos, in quibus erant claues cellæ vinariæ, reſignaſſet, à ſuis inedia mori coactam. Appellauerunt autem veteres temetum vinum quod tentet mentem, primamque producit, *vt conſtat ex Horatij Epiſtolis*, cum inquit: *Pullos, oua, cadum temeti, nempe modo iſto*. Ita Terentius *in Andria*, longam fecit, & Plautus in *Aulularia*. Quinimo Iuuenalis, *De Corcyræa temetum duxerat vrna*. Nemo & hoc *ἐπεισόδιον* male ferat, cum omnibus hic qualicunque modo gratificari ſit deſtinatum.

Tenedos inſula extra Helleſpontum Sigæo littori aduerſa, *vt Plinius refert libro 6.* vel in Helleſponto ſita, *auctore Ptolemæo*, olim *καλύδνα*, dicta *iuxta Euſtathium*, & *λευκόφρυς*. iuxta *Homerum*, Diodoro & Pauſania ſuffragantibus. Imo Tennes ante bellum Troianum, *vt ſcripſit Heraclides*, nomen id noſtrum traxit à Teno Cycni filio, qui cum nonis incolis eam occupans, à ſeipſo denominauit, *vt eſt apud Strabonem circa calcem libri 3.* Camerarius tradit ab Ouidio Calymnam nominatam pro Calydna, eo verſu, *Fœcundaque melle Calymna*. Meminit & eius Maro *Æneid. 2.* his verbis:

Eſt in conſpectu Tenedos notiſſima fama,
Inſula, diues opũ, Priami dũ regna manebãt
Nunc tãtũ ſinus & ſtatio maleſida carinis.

Diſtat autem à continenti iuxta Strabonem ſtadia 40. habetque ambitũ ſtadiorum 50. Olim habuit vrbem Æolicam, portus duos, & Apollinis Sminthei delubrum. In eadem inſula, refert Plinius *lib. 2.* fontem fuiſſe, qui ſemper à tertia noctis hora in ſextam ab ęſtiuo ſolſtitio exundabat.

Teneſmus morbus, in quo æque ac in torminibus frequens deſidendi cupiditas eſt, conſimilis dolor, cum aliquid excernitur, idque mucoſum & pituitoſum, interdum etiam ſubcruentũ, nomen habet *ἀπὸ τοῦ τείνειν*, id eſt, *extendendo* vel *tendendo*, vnde & *τεινεσμὸς* vel *τηνεσμὸς* dicitur Græcis *η* pro *ει* vſurpata. Fit autem tenſio iſta circa inteſtinum rectum. Hic niſi quædam abraſio fiat vel vlceratio, dici teneſmus nõ poteſt, etiamſi dolorificus affectus à quauis alia cauſſa hoc inteſtinum occupauerit. Cauſſa hic eſt vel cum materia, vel ſine materia Materia dicitur, quidquid interiorem illam cauitatem irritare poteſt, ſiue ſit vlcus, ſiue ſit inflammatio œdematoſa ſiue abſceſſus, aut acris humor, vtpote bilioſus vel ſalſus in ſpincteris rugis collectus, item obſtructio à ſtercore coacto, ſeu fæx in inteſtino cœco retenta. Sine materia intelligitur, cum frigiditas partem illam conſtringit & mordicat. Sunt & alia, quæ inducere poſſunt teneſmum. Verum lubens ea medicis relinquo.

Tenerum corpus, id quod Plinio eſt *li. 2. cap. 3.* læuitate continua lubricũ, denominationem habet à Gręco *τέρεν*, quod *rem mollem & friabilem* ſignificat nobis.

Terentia lex. cognomine Caſſia à M. Terentio Varrone, & C. Caſſio Coſſ.

lata, Anno ab V.C.680. *vt frumēti altera decima à prouinciis cocmerentur, pretio in singulos modios H-S trium cōstituto.* Item, *vt ciuitatibus æqualiter imperaretur, pretio in singulos modios H-S. quatuor constituto.* Lata fuit & alia Terētia lex à C. Teren. Arsa Tribuno Pleb. L. Lucretio Tricipitino, & T. Veturio Gemino Cicurino Coss. vt *Quinqueuiri crearentur legibus de consulari imperio scribendis, ne ipsi libidinem ac licentiam suam pro lege haberent.*

Terentina tribus apud Romanos nomen accepisse putatur a Terento, qui locus erat in Campo Martio. Meminit eius Cic. pro Plancio. Meminit & Cælius *Epist. ad Cic. 4. Epistol. famil.*

Tergum & tergus à tero, quod vehendis oneribus terantur.

Terminalia à Termino Deo dicta, celebrari sunt solita Romanis aptissimo tempore, nempe in Februario vltimo anni mense. Nam ita annum quoq; terminare videbantur. Sacrificabant in hisce Termino, quod crederent in eius tutela esse fines agrorum. Sed instituta primum leguntur à Numa Pompilio apud Dionysium, Plutarchum & Plinium. Dionysius cum *lib. 2.* multa de Terminis verba fecisset, tandem concludit hoc modo: *Nam Deos putant Terminos, eisque sacra faciunt, non hostias cædentes, quod nefas sit cruentari hos lapides, sed liba cereali frugumque offerentes primitias.* Plutarchus in quæstionibus Romanis caussam inquirens, *cur Termino, quē Deum censerent, nullum animal immolaretur, tandē respondet. An quia Romulus terminos agro populi nullos posuit, vt liceret progredi, aliisque ademtum adiicere suo, & putare omnem ditionem ad se pertinere, quam hasta assequi possent.* Numa autem Pompilius, homo iustus, limitibus agrum suum à vicino distinxit, iisque terminum nuncupans, inspectorem atque custodem pacis & amicitiæ existimauit sanguinis putum nulla inquinari debere cæde? Ouid. tamen de Terminalibus Fastor. 2.

Est via, quę populū Laurētes ducit in agros,
Quondam Dardanio regna petita Duci,
Illic lanigeri pecoris tibi Termine fibris
Sacra videt fieri sextus ab vrbe lapis.

Item:

Nox vbi transierit, solito celebatur honore,
Separat indicio qui Deus arua suo.
Termine, siue lapis, siue es defossus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoque nomen habes.
Te duo diuersa domini de parte coronant,
Binaque serta tibi, binaque dona ferunt.
Ara fit, hic ignem curta fert rustica testa,
Sumtum de tepidis ipsa colona focis.
Ligna senex minuit, concisaq; construit arte,
Et solida ramos figere pugnat humo.
Tunc sicco primas irritat cortice flammas,
Stat puer, & manibus lata canistra tenet.
Inde vbi ter fruges medios immisit in ignes,
Porrigit incisos filia parua fauos.
Vina tenent alij, libantur singula flammis,
Spectant, & linguis candida turba fauet.
Spargitur & cæso cōmunis Terminus agno,
Nec queritur lactēs, cum sibi porca datur,
Conueniunt, celebratq; dapes vicinia supplex.
Et cantant laudes Termine sancte tuas.
Tu populos, vrbesque, & regna ingētia finis:
Omnis erit sine te litigiosus ager.
Nulla tibi ambitio est, nullo corrūperis auro,
Legitima seruas credita rura fide.

Cum etiam Capitolium ędificaturus esset Tarquinius Superbus, & quo libera à ceteris religionibus arx foret, exaugurare statuissent sacella, quę multa ibi erāt diuersorum numinum, solus terminus abscedere noluit, vnde Vates significare voluerūt ęternum vrbi cum religione imperium fore. Quare in Capitolio pars tecti patuit, terminum spectans, cui non nisi sub Dio sacrificabatur. Hinc *Capitolij immobile saxum,* Vergilio. Quid, quod etiam Iuuentas cedere noluerit, *teste Dionysio lib. 3.* & Augustino *de ciuit. Dei, libr. 6. cap. 1.* Tractum & illud in omen, quippe fore, vt vigor iuuenilis nunquam vrbi deesset, sicut antea de Termino dictum, ex cuius stabilitate præsagiebant terminos vrbis nunquam motum iri, id est, æter-

num

num fore imperium. Primum omnium consecratus est Terminus à Tito Tatio, secundum alios à Numa Pompilio, qui, ne Romani aliena concupiscerent, suis contenti, lege cauit de prædiis terminis, id est, lapidibus circumscribẽdis & finiendis, eosque Ioui Terminali sacros esse voluit. Quod, si quis ausus fuisset eos trãsferre, eius caput Diis lege terminali deuouit, interfectori eius tãquam sacrilegi impunitate promissa, *teste Dionysio lib 2.* Lex postea Mamilia est lata à C. Mamilio, qui propterea Limitanus est dictus. Præscribebat illa in finibus agrorum, quinque aut sex pedum latitudinem, quos vsu capi vetabat Aggenus Vrbicus. Fuerunt & limitum seu terminorum alij *Decumani*, alij *Cardines*, prorsi, transuersi. Decumanus tendebat ab oriente in occidentem. Cardo à meridie in septentrionẽ, prorsus ab occidente in orientem, trãsuersus à septentrione in meridiem. Et à situ regionum alij fuerunt *Maritimi*, alij *Montani*. Præter hos erant *actuarij* & *linearij*, quorum Hyginus meminit *libr. de limitib.* Defigendorum limitum seu terminorum ritum, à veteribus obseruatum, Siculus Flaccus his verbis describit: *Cum terminos disponerẽt, ipsos quidem lapides in solidam terram collocabant proxime ea loca, quibus fossis factis defixuri eos erant, & vnguento, velaminibusque & coronis eos coronabant. In fossis autem, quibus posituri eos erant, sacrificio facto, hostiaque immaculata cæsa, facibus ardentib⁹ in fossa coopertis, sanguinem instillabant, eoque fruges & thura iactabant. Fauos quoque & vinum, aliaque, quibus consuetudo erat Terminis sacrum fieri, in fossa adiiciebant, consumtisque omnibus dapibus igne super calẽtes reliquias lapides collocabant, atque ita diligenti curà confirmabant.*

Terra, q̃ pedibus teratur, dicta Grammaticis quibusdam. Huius hiatus Græcis est *χάσμα*, *motus & concussio σεισμὸς*. Eadem est centrum mundi, siue totius vniuersi, cumq; aqua vnum efficit globum. Sphærica eius figura, inque medio mundi, immobilis consistit propter grauitatem iuxta Astronomos & Philosophos. Omnia enim grauia naturaliter tendunt ad centrum & illud, *Sole minorem esse terram, Luna maiorem.* Qua vero id ratione demonstretur, alias forte cõmodiori loco dicetur. De ambitu terræ, quis aut quantus ille sit, variæ feruntur sententiæ. Nam Aristoteles continere voluit milliaria, 50000. Hippiarch⁹ 34625. Eratosthenes 31500. Ptolemæus 12500. Alphragan⁹ 20400. Pernellus 24514...¹⁹ recẽtiores 19080.

Territorium, quod Pomponio *leg. pupillus, §. territorium, ff. de verbor. signif.* est agrorũ vniuersitas intra fines cuiuscunque ciuitatis, à terrendo dictum videtur nonnullis, quod magistratus in eo terrendi potestatem habeant, id est, *ius submouendi.* Aliis quasi *teriborium*, id est, bobus atque aratro tritum *vt ait Seru. Aeneid. 5.* vbi Catonem in Originibus sequitur. Iam ad iudicem referri solet, *sicut ad Episcopum diœcesis.*

Tesqua vel *Tesca*, loca precipitia, petrosa & inaccessa, nonnulla à tuendo deflectunt, quasi dixeris *tuesca.* Alij deducunt *παρὰ τὸ δάσκιον*, quod est *opacum & vmbrosum.*

Testamentum dictum quasi mentis testatio. Est enim voluntatis nostræ de eo, quod quis post mortem suam fieri velit, *sententia iusta*, id est, plena, sole͂nis, & regulis iuris consentanea. Itaque sanum mente oportet esse, qui istud cõdet, *l. 2. ff. de testam.* Etymologiam hanc nostram reprehendit Agellius *lib. 6. cap. 12.* in Seruio Sulpitio, à quo primũ manauit. Reprehendit eãdem Laur. Valla in Imperatore, *§. 1. Instit. de testam* Ait enim: *Si à mente diceretur, diceremus Testamentia vt amentia, dementia.* Apage cum nugis. An non varias terminationes ab eodem verbo deducere potest magister verborum vsus, vt experientiam & experimentum; Sed & Alciatus negat *lib. 4. de verb. signif.* esse etymologiam no-

minis, verum potius allusionem nominandam affirmat. Atqui Theophilus *dict. §. etymologiam* nominat, & his adeo verbis confirmat, μαρτυρίαν ἔχει τῆς τοῦ τελευτήσαντος διανοίας. Quo accedit, quod Viglius noster, vir natis emunctę, acrisque iudicij, omnino etiam putet Iurisconsultos respexisse ad nominis deriuationem non ad similitudinē, aut allusionem quandam. Neque enim particula *(quasi)* magis hic similitudinē inducit, quam in aliis similibus nominum definitionibus vbi obscurius nomen notiori vocabulo interpretamur, vt si dicas *Solstitium quasi solis est statio, locuples, quasi locorum plenus.* Vtrobique enim definitio est, non allusio.

Testudo Varroni dicta, *quod testa tegatur.*

Tethys Oceani vxor secūdum Poëtas, dicta hoc nomine quibusdam velut τιθήνη, id est, *nutrix cum aliorū, tum Deorum.* Est enim humiditatis domina, qua omnia aluntur: humidum rerum principiū posuit Thales Philosophus. Quapropter dixit etiam Homerus ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μήτερα τηθύν. Aliud tamen etymō exsculpsit Plato in Cratylo: τὸ μὲν τῆς τηθύος οὐκ ἐννοῶ ὄνομα, τί βούλεται, Σω. ἀλλὰ μὴν τοῦτό γε ὀλίγου αὐτὸ λέγει, ὅτι πηγῆς ὄνομα ἐπικεκρυμμένον ἐστί. Τὸ γὰρ διαττόμενον καὶ τὸ ἠθούμενον πηγῆς ἀπείκασμά ἐστιν. ἐκ δὲ τούτων ἀμφοτέρων τῶν ὀνομάτων ἡ τηθὺς τὸ ὄνομα σύγκειται. *Tethis nomen non intelligo.* Socr. *Atqui hoc ipsum fere dicit, quod fontis nomē est obscuratum. Quod enim prosilit & percolatur, id fontis similitudinem habet. Ex his autem vtrisque nominibus, nēpe ex* διαττόμενον & ἠθούμενον*, nomen Tethys compositum est,*

Thais apud Terentium dicta διὰ τὸ πάντων ἢ θαυμαστὸν ἔχειν τὸ εἶδος, *quod ob admirandam & singularem speciem omnium in se converteret oculos.*

Thalamus ἀπὸ τοῦ θάλλειν quod maxime sponsus & sponsa in eo virescant. Notio hæc probatur à Pindari Scholiaste ...Olymp. Etsi Eustath. παρὰ τὸ θάλπεσθαι deflectat, quod illic coniuges velut calefiant & foueantur. Valeat ergo hic Isidorus, cū à duce Thelamone deflectit, quando hoc etymon non exprimat vim dictionis.

Thamar, nobilissima Siriæ metropolis nomen habet à תמר, quæ vox *palmā* significat Hebræis. Itaque *palmyram* cādem cum ea faciunt nonnulli. Syrorum lingua quoq; Thadamum dictam, tradit Baptista Egnatius. Quin & Hadrianopolin quandoque vocatam habet Stephanus.

Thara Abrahami pater, nomen adeptus à רוח *spiritu seu respiratione*, quod *respirauerit in semine mulieris*,

Tharsus vel Tarsus, τάρσος, Ptolemæo Ciliciæ vrbs, Pauli Apostoli patria, *sicut ipse indicat Actor. 21. & 22.* olim κρανία, dicta, & ἱερά, *vt refert Stephanus*, nomē hoc suum accepisse putatur à Tharsi filio Iauan, nepote Iaphet, filij Noah, *Genes. 10.* Dion scribit, Tharsenses etiam Iuliopolim appellasse hanc vrbem in gratiam Iulij Cæsaris *lib. 47.* Nunc Tharassam dici scribit *Theuetus*. Sed & antea dicta de ea nonnulla in Tarso.

Thaumantias Iris ἀπὸ τοῦ θαυμάζειν, *admirando.*

Theatrum, locus in quo festis diebus peragebantur scenici ludi, sicut in circo Circenses ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι, id est, *spectando*, nomen inuenit. Quod quia Cassiodorus probat simul originē tradens, verba auctoris adiiciam. *Cum agri*, inquit, *cultores, feriatis diebus sacra diuersis numinibus per lucos vicósque celebrarent, Athenienses primum agreste principium in vrbanum spectaculum collegerunt,* θέατρον, *græco nomine, visorium appellantes, quod eminus turba conueniens & astans, sine aliquo impedimento spectaret.* Hūc morem (vt pleraque alia) Romani postea in vrbem transtulerunt. Primum erat Hemicyclus, inde factum est ἀμφιθέατρον, ex duobus veluti theatris constās, quod ex quadrato lapide primus Pompeius magnus incoauit, Caligula perfecit,

fecit, ab Augusto destinatum, à Vespasiano ædificatum, a Tito consecratum, à Nerone insano sumtu deauratum, vt in illo Armeniorum regem exciperet. Celebratur & M. Scauri theatrum, de quo Plinius *lib.36.capit.15.* vbi & duorum theatrorum Curionis meminit. Legitur & L. Mummius deleta Corintho, erexisse theatrum, sed temporarium. Spectabantur in iis à populo histriones, pantomimi chironomi, thymelici, & mimicæ mulieres, quas scenicis ludis adhibebant.

Thebæ, vrbs Bœotiæ, ἑπτάπυλαι dictę à septem portis, Ogygia auctori Æinæ, siue is Virgilius, siue alius fuerit. Bacchi, Herculis, Amphionis, Lini & Pindari patria, nomen accepit, *Eustathio teste Iliad.2.* διὰ τὸ θεῦσαι τὴν βοῦν ἤτοι δραμεῖν μέχρις ἐκεῖ τὴν ὁδηγὸν τοῦ κάδμου, ἣν ἐκεῖνος θύσας τὴν πόλιν θήβην ἐκάλεσεν ἀπὸ τῆς θεύσεως ἤτοι δρόμου τῆς βοός, *quod bos Cadmi dux eo vsque cucurrerit, quem cum ille sacrificasset, ciuitatem vocauit Thebas*, ἀπὸ τῆς θεύσεως, id est, *cursu bouis*: Alij nominis etymon dedicant Syris, quibus θῆβα significat bouem. Nonnulli originem deducũt ex lingua Phœnicum, atque inde interpretantur arcam vel nauem comparatam ad arcæ formam, vt intelligere liceat colonos nauib⁹ aduectos. Nec desunt qui trahãt à טוב, quod Hebræis bonum quid, vtile & amabile significat. Fuit enim solũ Thebanum præpingue. Pausanias tamẽ refert, sed fabulose, nomen inuenisse à Thebe Asopi filia. Apud Plinium legas *lib.4.cap.7.* nec Athenis claritate cessisse. At Ioann. Tzetzes testatur πολυάνδριον suo tempore fuisse, hoc est, locũ refertum plurimis sepulcris, ἢ καὶ τόπον οἰκοπέδων, id est, *locum desertum*, qualem ἐρείπιον nominat Eustathius *Iliad. A.* Quid .. quod nec Strabonis ætate, vel vici alicuius celebrioris formam retulerit. Adeo lenta morte omnia tandem consumit inuidiosa vetustas, cum tamẽ Homerus θήβην ὑψίπυλον dicat Il. 2. ἀντὶ τοῦ μεγάλην, ὡς ἀπὸ μέρους ait Eustathius. Ab his autem Bœotię Thebis diuersæ Ægypti Thebæ, ἑκατόμπυλαι dictæ Homero à centum portis. Eadem vrbs nominata διόσπολις & βούσιρις, *secundum Diodorum.* Ab aliis *Heliopolis, Pelusium,* & *Stines*, secundum Stukium. Hieronymus scribit ad Galatas, vocatam suo tempore Thebestim. Metropolim Ægypti fuisse tradit Eustath. *Il.9.* ex Geographo additque templa habuisse permulta, quæ demolitus fuerit Cãbyses, atque inde vicatim incolas habitasse. Sed & idem Geographus Strabo. νῦν δὲ inquit, δείκνυται ἴχνη τοῦ μεγέθους αὐτῆς, *nunc ostenduntur magnitudinis eius vestigia.* Ex quibus verbis apparet contra Ioann. Leonem de tanta ciuitate ætate hac nostra nihil superesse amplius. Nam & Iuuenalis ait, *Atque vetus Thebe centum iacet obruta portis.*

Propertius lib.2.

Magni sæpe duces, magni cecidere tyranni,
Et Thebæ steterant, altaque Troia fuit.

Recte ergo Cicero epist. famil. 4. *Quæ oppida quondam tempore florentissima fuerunt, nũc prostrata & diruta ante oculos iacent.* Discant præpotentes, nihil esse tã stabile, firmum, & potens, quod nũ casus aliquis in rebus hominum præcipitet, nullamque ciuitatem vel optimis instructam legibus, tam munitam vnquam fuisse, quin ceciderit aliquando, vbi id visum esset fatali prouidentiæ. Porro ab his Thebis inditum nomen regioni Ægypti, quę dicitur *Thebais*, olim *Eremitarum habitaculum* & certa sedes. Præter has Thebas legim⁹, & Thebas vrbem Macedoniæ, sitam ad sinum Pelasgicum, alio nomine Philippopolim *iuxta Polyb.lib.5.* Item Thebas Corsicas, iuxta montem Heliconem in Corinthiaco sinu apud Plinium, & Thebas Lucanas à Plinio sic dictas, quod in Lucanis exstiterint, quas tamen interiisse scribit ex Catonis sententia.

Thema, positio, (vnde & *thema* verbi à Quintiliano dicitur prima positio) itẽ

positio

positio facti vel euentus, quam Vlpianus casum vocat) nomen arcessit ἀπὸ τοῦ θέσθαι ponendo.

Theodorus τοῦ θεοῦ δῶρον, *Dei donum* dicitur, & *Theodora*. Iustinianus: *Insuper adhibui vxorem meam Theodoram ob singularem prudentiam ad consilia Reipublicæ.*

Theophilus τῷ θεῷ φίλος, *Deo amicus.*

Theophrastus Philosophus Peripateticus, Aristotelis discipulus, cum antea Tyrtamus audiret, nomen hoc suum est consecutus à diuinitate dicendi, *vt scribit Cicero*, cui *Laertius* astipulatur his verbis: τοῦτον τύρταμον λεγόμενον, θεόφραστον διὰ τὸ τῆς φράσεως θεσπέσιον Ἀριστοτέλης μετωνόμασεν. Eiusdem suauitas indicata est ab eodẽ Aristotele inuolucro chriæ. Nam cum disceptaretur de successore, vnumque Lesbium primum, inde Rhodium gustasset, ἡδίων inquit, ὁ λέσβιος, *vt refert Agellius lib. 12. cap. 5.* Atque hic ille Theophrastus, qui moriens accusauit naturam, quod ceruis & coruis vitam diuturnam, homini exiguam concessisset. Floruit autem *Olympid. 114.*

Theriaca seu Theriace omnium antidotorum præstantissima, plerisque medicis dicta videtur, quod exitialibus venenis, & ferarum, id est, θηρῶν *virus eiaculantium ictibus aduersetur.* Componitur enim eum in finẽ vel maximè, etsi alia quoq; mala propemodum infinita profliget. Sũt alij rursus, qui appellatam *Theriacham* volũt à *Theriacis* pastillis, quos inprimis recipit. Nã viperã significari volũt κατ' ἐξοχὴν vocabulo τῆς θηρὸς. Ceterum priori sententię plures fauere video. Equidẽ Plinius *lib. 14.* vineam quandã propterea *Theriacã* vocat, φ vinũ eius faceret aduersus vulnera à serpẽtibus illata. Meminit idem & vuæ Theriacæ, *lib. 22. cap. 1.* ostenditque potionem sub nomine Theriacæ, quã nihil à feris venenatis sumtum ingreditur. Eadem ratione Nicãder remedia sua plane diuersa à compositione Theriacæ nostræ, quia tamen pręseruant à serpentum morsibus, aut aduersus eorum venena curationẽ suppeditant, appellauit Theriaca nẽpe φ eadẽ pręstẽt, quę alioqui Theriaca pręstat. Vnde Galenus *2. ad Glauconem*, ἐς. δὲ θηριακὴ οὖν οἴνῳ πο θὲ ποσα, id est, *hausta cum vino instar Theriacæ serpentũ venenis resistit.* Hinc & apud Dioscoridem *libro 2.* θηριακὰ καὶ περίχριστοὶ, *illitus qui contra venena cõparãtur.* Et θηριακὸς λόγος, *tractatus theriacus*, i. περὶ τῶν ἰοβόλων, *de animalibus relinquẽtibus ictu aut morsu venenũ.* De nostræ autẽ theriaces sic dictæ per ἐξοχὴν cõpositione agit Alexãder Aphrodisæ' *Problema. vltimo, lib. 1. Plinius libr. 20 cap. Galenus 2. ad Glauconem*, eiusque auctor Andromachus senior Neronis Archiatros, vnde Andromachi theriaca audit. Εὐδ.ον καὶ γαλήνην epitheta ipsi tribuit ab efficacia, qua præstat, non à Galeno medico, vt perperam, credere visus est Auicenna. Primus idem viperas indidit Theriacæ, vt *libro de Theriaca docet Galenus*, eadẽque versibus Gręcis descripsit, quos huic suo libello pariter attexuit. Si quis vires eius cognoscere velit, peculiarem de ea librum Galeni legat, vbi etiam docet conficiendæ & reponendæ Theriacæ rationem.

Therma ἀπὸ τοῦ θερμοῦ id est, *calido*, vel potius τοῦ θερμαίνειν, id est, *calefaciẽdo.* Sunt vero loca habentia aquas natura calidas, aut fornace calefactas, quas ingredimur sudãdi aut lauãdi gratia. Proprie tamẽ ita dici vidẽtur, quæ destinãtur sudori Vnde *sudatoria* appellat Seneca. Hęc ne quis ingrediatur post coitũ, canum medicorum legibus. Sciendum quoq; in nullis antiquorum operibus plus positum luxus, quã in thermis Imperatorum, vtpote quas prouinciarũ in modum exstructas fuisse, conqueritur Ammianus. Quędã ex illis fuerũt æstiuæ, quædã hyemales, quas Aurelianus trans Tyberim struxit. Et primũ quidẽ tantũmmodo priuatim Imperatoribus patebant. Inde & populo communicatæ. Adiũcta erãt illis castella, sicut & aquæ

quę ductibus, in quibus conseruabatur aqua. Horum autem castellorum parietes obliti erant adeo tenaci & dura materia, vt vix ferro cederet. Pauimenta interdum sternebantur vitro, *sicut de Agrippinis est proditum*, interdum lapide aut crustis marmoreis latis, aut tessulis quadratis varij coloris. Etnim nigræ erant tessulæ balnei Palatini, nigræ albæque Thermarum Commodi & Antonini. Additi etiam illis erant canales, per quos caduca & inutilis aqua effluebat. Plenum de iis tractatum, si quis velit, legat, quæ de iis scripsit Andr. Baccius Elpidianus medicus, *peculiari de thermis opere.*

Thermopylæ angustus viatoribus ex Thessalia, & è littore Locros petentibus transitus, qua parte Oetæ montis cacumen attollitur, & ad quem murus erat à Phocensibus Thessalorũ metu ædificatus, nõ à Pylade (quod aliqui putant) nomen traxerunt, eo quod is primus ibi iudicatus fuerit, sed à portis quas πύλας Græci vocant, & à calidis thermis. Sic enim Strabo *libro 9.* Τὴν μὲν δὲ πάροδον πύλας καλοῦσι, καὶ στενὰ, καὶ θερμοπύλας. ἔστι γὰρ καὶ θερμὰ πλησίον ὕδατα τιμώμενα ὡς Ἡρακλέους ἱερὰ, aditum eum vocarunt *pylas*, id est portas, & στενὰ *angustias* & *Thermopylas*. Adhærent enim illi in confinio calida lauacra Herculi consecrata. Vnde & alia loca angusta eodem nomine appellata, inuenias Quales *pylæ Ciliciæ*, & *pylæ Susidæ*, quarum Curtius & Plinius meminerunt. Isocrates *Thermopylas*, similis dicit Caudinis furcis. Sic enim dictus est locus, non sine Romanorum dedecore notus, quod ibi exercitus Romanus sub iugum fit missus. Angustias has occupauit Leonides Lacedæmoniorũ rex contra Xerxem innumero exercitu instructum, vbi etiam deficientibus sociis cum parua ciuium manu, facta deuotione, fortissime occubuit. Meminit eius Historiæ Herodotus *libro octauo*, Iustinus *2. Orosius libr. 2. cap. 9. Sabellicus Ennead. 3. lib. 1. Liuius lib. 6. Dec. 4. Plutarchus in Pelopida & Apophtegmatibus Laconicis, Isocrates in Panegyrico, Seneca libro Epistolarum 10. ad finem, Agellius libro tertio, capite septimo, Valer. lib. 3. cap. de fortitudine.* Nec tantum eo tempore non sunt defensæ Thermopylarum angustiæ à Græcis, sed etiam postea, cum vallo & muro eas communiuisset Antiochus & præsidiis armasset, atque ita obsistere conaretur M. Attilio Glabrioni. Nam industria M. Catonis tum temporis tribuni locus est expugnatus, *sicut testantur Plutarchus & Liuius prædictis locis.*

Thesaurus dictio composita ἐκ τῆς θέσεως *positione*, & *auro*, quod Grammatici deflectunt παρὰ τὸ ὡρεῖσθαι, *quod diligenter custodiatur.*

* *Thesaurus* nomen generalissimum obtinet apud Hebræos אוצר *Otsar*, vel אוצרא *Otsara*; ab אצר *Atsar*, id est, deposuit, reposuit, recondidit: tanquam si repositorium vel reconditorium dicas quæ prima & propria significatio est eius vocis, & quidem pro cuiusuis rei repositorio. Huic respondet Græcorum θήκη, ἀποθήκη, ταμεῖον; & Latinorum theca, apotheca, conclaue, penus, cella, horreum, &c. Sumitur etiam *Otsar*, thesaurus Synecdochicè, pro repositorio pecuniæ & argenti, vt Græcis ἀργυροθήκη, Lat. ærarium, fiscus, & similia. Item metonymicè pro pecuniis, cæterisque rebus pretiosis ipsis, adeóque opibus & fortunis generatim, quæ reponuntur, seu reconduntur, vt asseruentur εἰς αὔριον, in crastinum, hoc est, in tempus futurum, ad futuras scilicet necessitates. Quo modo θησαυρὸς siue thesauri voci aptè respondet, & periphrasticè Hebreis dicitur בית נכות *Bet-necoth*, domus seu locus rerum preciosarum. Sumitur etiam hæc vox pro omni re chara, rara, eximia, vt pecunia, aurum, argentum esse solent. Quo sensu idem est quod סגלה *Segulah*, κειμήλιον, peculium, pecunia, diuitiæ, opes. Hoc

ſenſu Græci prouerbialiter dixerunt *θησαυρὸς ἄ-θρακες* ſub. *πέφυκεν*; in eos qui exſpectatis rebus eximiis & magnificis, nil niſi fumum reperiunt. Porrò, quia res eiuſmodi pretioſæ non quouis in theſauro ſeu repoſitorio, ſed fere abdito & abſtruſo ſolent recondi; vt contra ignis vim, furum inſidias, & alia pericula ſint tutæ: ideo Synecdochice *Otſar* pro quouis loco abdito & abſtruſo accipitur. Vt quum Deus dicitur diſponere in theſauris abyſſos, & depromere è theſauris ſuis ventos, facit huc quòd, obſignatum in theſauris, prouerbialiter Hebręis dicatur, pro eo, quod abditè vel abſtrusè, hoc eſt, ſingulari conſideratione ac ſecretò eſt cōſtitutum. Deuteron. 32. 34. Ob quam abdēdi ſeu abſcondendi vim, theſaurus etiam מטמון *Mutmon* Hebræis dicitur, tanquam abditus vel abſconditus locus, à טמן *taman*, abdidit, abſcondit. Præterea, quoniam theſauri, ſeu repoſitoria, non rei vni in paruo, ſed multis in maximo numero vel copia recondendis, ac de die in diem accumulandis, extruuntur, vt plurium aliquando vtilitati, & ad plures annos ſeruiant: ideo *Otſar*, theſaurus, pro copia etiam ingenti accipitur. Hinc, quum Deus promittit Deuteron. 18. 12. ſe apertu-rum theſaurum ſuum bonum, omnis boni copiam innuit. Hinc factum, vt etiam verbum אצר *Atſar*, à quo nomen illud fit, aliquando pro congerere, accumulare, & in immēſum augere, vſurpetur: vt impij vocantur à Propheta Amos 3. 10. אוצרים *Otſerim*, recondentes, nempe violentiam & vaſtationem. Congerunt, inquit, accumulant, augent in immenſum opes, partas vi, & vaſtatione pauperum, &c. Cuiuſmodi opes proprio nomine הוה *Hauáh* dicuntur, id eſt, vaſtitas, ærumna, &c. Verbo *Atſar*, affine eſt Græcum *θησαυρίζειν*, quod ſignificat recondere. Nam *θησαυρὸς* eſt à verbo *τίθημι* vel *τίθεμαι εἰς αὔριον*, id eſt repono, recondo in craſtinum vel futurum. *θέμα* etiam ſignificat id ipſum quod poſitum, repoſitum & reconditum eſt: *θῦμα* Heſychio *θίνα*: *θῆμων* rerum ſimul poſitarum ſeu congeſtarum cumulus: *θησαυρὸς*, locus in quo congeſtæ opes reponuntur & conduntur, vt cellæ granariæ & ærariæ: item pecuniarum repoſitorium & conditorium: & pecuniæ ipſæ atque opes reconditæ. Vnde Latini, Theſauros tellure recludere, Obruere theſaurum alicubi, defodere theſaurum ſub tecto Agellius lib. 2. capite 10. *M. Varro 2. Valerium Soranum ſolitum dicere ait, quos theſauros Græco nomine appellaremus, priſcos Latinos flaviſſas dixiſſe, quod in eos non rude æs argentúmque, ſed flata ſignatáque pecunia conderetur.* Accipitur etiam theſaurus Latinis pro quibuſuis opibus & diuitiis repoſitis. Et metaphoricè pro quodam quaſi penu & promptuario quarumuis rerum repoſitarum. Inde illud Ciceronis, *Theſaurus rerum omnium memoria.*

Theſmophoria Cereris ſacra ſunt dicta, quia ipſamet *θεσμοφόρος* & *θεσμοθέτης*, id eſt, *legifera*, ſicut Maro reddit, eſt appellata, quod ante frumentum inuentum à Cerere vagarentur homines ſine lege. Ea feritas enim inuento frumenti vſu eſt interrupta, poſtquam ex agrorum diuiſione nata ſunt iura quemadmodum Seruius ſcribit. Hinc Ouidius:

Prima Ceres vnco terram diuiſit aratro,
Prima dedit fruges, alimētaque mitia terris,
Prima dedit leges. Cereris ſūt omnia munus.

Celebrabantur hæc ſacra Athenis noctu, inque iis (*vt alias meminit*) diſcurrebant ſacerdotes cum facibus, quos propterea *Daduchos* appellabant, & curſu prope Bacchico Deam colebant. Sed à ſacris eius impij & ſcelerati voce præconis ſubmouebantur. Mulieres more Aegyptiorum abſtinebant à cibis, *ſicut eſt traditum à Plutarcho, & humi iacebant.* Inde Ouidius Metamorph. 10.

Feſta

Festa pia Cereris celebrabant annua matres,
Illa quibus niuea velatę corpora veste,
Primitias frugum dant spicea serta suarum
Perque nomē noctes Venerē, tactusq; viriles
In vetitis numerant.

Romæ solis matronis licitum erat anniuersarium Cereris sacrum celebrare. quod propter Cannensem cladem intermissum legimus, cum nulla eo tempore matrona luctus esset expers; lugentibus autem, *vt inquit Liuius*, id sacrum facere non liceret, quod gratum esset, *vt scribit Plutarchus*, si à læris hominibus celebraretur. Sacerdotes autem, qui sacris operam dabant, dicti sunt *Bapte*, quod eos lauari oporteret, dum initiarentur: Sacrificia ipsa & festa, sacra Græca sunt appellata, quod è Græcia essent translata, *auctore Festo*, alias θαλύσια καὶ συγκομιςήρια.

Thimnath vrbs in montanis Ephraim, perfectam vrbem significans, nomen habet à defectiuo תמם, quod *perfici & consummari* significat.

Thirza ciuitas sita in amœnissimo monte & sex milliarium spatio ab Hierosolyma diremta, quia admodum pulcra fuit, nomen habet à תרזה *cedri specie*, cuius meminit Esaias *capite 41.*

Thlasiæ spadones, qui fractos habent testiculos, vt alias dictum, ἀπὸ τοῦ θλᾶν, id est, *frangendo* auspicium nominis deducunt, sicut Thlibiæ ἀπὸ τοῦ θλίβειν atterendo. Meminit horum Vlpianus *l. spadonum. ff. de verb. significat. & Paulus l. hi quoque ff. ad leg. Corn. de sic.*

Thoria lex quam tulit Sp. Thorius Tribunus plebis, ne quis vectigal vllum agrorum, quos possideret, solueret. Meminit eius Cicero *in Bruto.* Extat & duo eius fragmenta apud Sigonium *libro secundo de antiquo iure Italiæ, cap. 2.*

Thracia regio Europæ, finitima Macedoniæ, deflectitur quorundam auctoritate à Thrace filio Martis, ab aliis ἀπὸ τῆς τραχύτητος *asperitate*, quod posterius haudquaquam improbādum, propter scripturæ dissimilitudinem, cum natura regionis aspera sit & intractabilis, solo simul & cœlo. Topographiam eius vide apud Strabonem *libro septimo & de moribus Thracum, libro 13.*

Thraso miles Terentianus ἀπὸ θρασύτητος *audacia*, accepit nominis auspicium.

Threnus à θρηνεῖν, id est, lugēdo, nomen habet.

Thule, θύλη, Straboni, Plinio, & Ptolemæo septentrionalis Oceani Insula supra Orcades (*Island*) vltra quam non instituerunt nauigationem suam veteres Romani, male Tortelio ἀπὸ τῆλε deriuatur. Nam ita dicendum esset *Tele.* Isidorus *libro 15. cap. 6.* scribit hoc modo: *Thule vltima insula Oceani intra septentrionalem & Occidentalem plagam vltra Britanniam, à sole nomen habens, quia in ea æstiuum solstitium sol facit, nullus vltra eam dies est. Vnde & pigrum & concretum eius est mare.* Quæ eius sententia quoq; nescio quo pacto probari queat. At Suidas à Thule Ægyptio rege etymon trahit, qui imperium tenuerit adusque Oceanum. Quin & illud verum meranque somnium. Aliis ergo penitius illud rimandi locum cedo.

Thus ἀπὸ τοῦ θύειν, sacrificando dictū vult Iulius Modestus, tum alij Grāmatici. Atque hic ille Modestus, de quo Martialis: *Quæ vix intelligat ipse Modestus.* Male ergo thus sine aspiratione extulit, & à tundendo deriuauit Antipater. Illud obseruandum, quod pluribus contendit Arnobius thus non esse rem vetustam in sacris, sed rem nouellam, quod nec Heroicis temporibus cognitum fuerit, nec Romulum aut Numam illud nouisse ostendat.

Thuscia Italiæ regio primum Ianiculæ nomine appellata ab incola Iano. & Razenua apud Myrtilum, idque à Razenuo, velut proditum à Dionysio, & τυῤῥηνία teste *Strabone*, Pelasgia, *vt scripsit*

Halicarnassaeus, & Hetruria (sic enim cum aspiratione scribendum testatur Seruius) ἀπὸ τοῦ ἑτέρου ὅρου, ab altero fine seu termino, ad quem pertingit, nempe ad Tyberim, primum, hoc nomen, de quo agimus, est adepta (*siquidē Beroso & Festo Pompeio credimus*) a Thusco primo eius rege Herculis & Araxae filio. Alij à θύειν, id est, *sacrificando* deriuant, vel à Thure quod vti solebant in sacrificiis. Addictos enim Thuscos fuisse religioni prę omnibus Italis ex eo manifestum, quod semper eo ablegati fuerint Principum Romanorum filij ad perdiscendum Aruspicinam. Inde diuinarum rerum & auguriorum periti vates euocari solebant, primum tamen augurandi ars à Chaldaeis ad Graecos peruenit, apud quos Amphiaraus, Mopsus, Chalchas, & Apollonius Tyanaeus clarissimi augures floruerunt. A Graecis vero ad Hetruscos: Ab his ad Latinos: postremo ad Romanos perspecta artis vtilitate migrauit: Apud quos institutum & Augurum collegium, cui Ciceronem quoque ipsum insertum legimus.

Thyades sacrificulae Bacchi originem nominis trahunt ἀπὸ τοῦ θύειν, quod est *furere, impetum facere, sacrificare*. Ab eadem origine Bacchus ipse Thyonaeus est dictus, nempe ob Orgia vel mystica eius sacra, aut ἀπὸ τοῦ θύειν, id est, *impetendo*, propter Bacchicas mulieres.

Thymbraeus Apollo quasi θεὶς τοὺς ὄμβρους, ponens pluuias. Idem enim ille cum Sole.

Thymelici, citharoedi scilicet, tibicines symphoniaci, similésque artifices, qui suas per Orchestram actiones praestant, *vt loquitur Vitruuius*, nomen sortiti sunt à θυμέλη scenae parte, cuius Martialis meminit his verbis:

Qui Thymelem spectas derisorémque Latinum,
Illa fronte precor carmina nostra legas.

Suidas interpretatur τοὺς ἐν σκηνῇ ...τὴν τέχνην ἐπιδεικνυμένους, Isidorus musicos scenicos, qui citharis & organis praecinebant, qui inde sint dicti, *quod olim stantes in Orchestra supra pulpitum canerent, quod dicebatur θυμέλη*, idque magis probo quam quod attulit Suidas. Quin & Phrynichus in ἐκλογῇ ἀττικῶν ῥημάτων, θυμέλην ait dictum, τόπον ἐν τῷ θεάτρῳ, ἀφ' οὗ αὐληταὶ καὶ κιθαρῳδοὶ καὶ ἄλλοι τινὲς ἠγωνίζοντο.

Thymiama, vaporatio Plinio vel *suffimentum*, quod fit ex incensis in sacrificiis vel thure vaporante, dictum Etymologico (*eleganter sane*) quasi θυμοῦ ἴαμα, *animi medela*. Sed quae idem plura habet de re eadem, ordine adscribam. θυμίαμα παρὰ τὸ θύω, θυμιῶ, ἢ παρὰ τὸ θύον, ὅπερ ἐστὶν εἶδος ξύλου μυρεψικοῦ. θυμίαμα δὲ θυμοῦ ἴαμα. ἢ ἀπὸ τοῦ τυφόμενον καπνοῦ, ἀφ' οὗ καὶ θῦμα παρὰ τὸ θύω; ἢ ὅτι διὰ τῶν θυμάτων καιομένων ἐθυμίαζον οἱ παλαιοί.

Thyone mater Semeles matris Bacchi appellata hoc nomine ex eo; quod *fanatico furore concitaretur grauida*. Id enim etiam sonat τὸ θύειν ἢ θύνειν.

Tibareni Τιβαρηνοὶ, Plinio, Herodoto, & Melae, populi Chalybibus proximi, quibus in risu lusuque summum bonum positum fuisse dicitur, eosdem dicit Reinerus Reineccius cum Hiberis preposito tantum Germanico articulo. Quod ipsum factum docti censent in appellatione Tuisconum, quae ab Ascane defluxit. Orpheus eos nominat Stabarenos in Argonauticis, *vt monet Pintianus in Melam*. Fallitur. Nam συβαρηνοὶ apud eum legendum. Apollonius nominat πολυρρήνας à pastionibus, vt Chalybas ὀμφυγισωτέρους ἀνδρῶν ob patientiam laborum & duritiem.

Tiberij olim vocari coeperunt, quia nascebantur ad fluuium Tiberim, sicut notauit Valerius Probus.

Tiberis. Vide Tybris.

Tibia quasi tuba Isidoro, cui longitudine & specie est similis libro vndecimo, etsi ante *libro secundo*, appellatas tibias scripserit, quod primum de tibiis ceruinis & hinnulorum cruribus fieri consue

consueuerint. Obliquarum tibiarum inuentionẽ tribuit Plinius Midæ Phrygio, geminarum tibiarum Marsyiæ. Alij Apollinem inuentorem volunt, nonnulli Euterpen. His sacra Cybeles celebrata fuisse constat, easdemque diu funeribus adhibitas, tum adiuuando cantui chori. Nam huc pertinent illa Flacci de arte poetica:

Tibia nõ, vt nunc, orichalco iuncta, tubæque
Æmula, sed tenuis, simplexque foramine pauco
Aspirare & adesse choris erat vtilis, atque
Nondum spissa nimis complere sedilia flatu.

Sed & nuptiis adhibitam legimus, quæ puellaris propterea est dicta. Testis eius rei Ouidius in Epistola Medeę ad Iasonem. Tibiam apertam vocat Fabius, quæ apertis omnibus foraminibus sonat clarius. Præcentaria dicta, qua præcinebatur ad puluinaria, & Thuraria (eadem illa cũ Lydia) qua vtebatur, cũ thus imponerent arę nõ immolãtes hostias. Dicta & Serrana Latinis tibia acuta, opinor ab acuto serræ stridore, vt & Gingrina ab anserum voce. A tibia porro tibicini nomen, qui tibia ludit, & tibicinibus in ædificiis, quibus illa sustinẽtur. Vt vero cũ tibiis voce canerẽtur, instituisse tradunt Trezænũ Dardanũ.

Tibur quod oppidum conditum legitur in Sabinis à tribus Argiuis fratribus, Tiburto, Catillo & Cora, à natu maximo denominationem habet, sicut & Seruius docet ad hunc versum *Aeneid. 7. Tum gemini fratres* Tiburtia *mœnia linquunt.*

Tignum cuius appellatione omnem materiam contineri scribit Vlpianus, quæ ædificia constant, *l. tigni. de verbo. significat.* imo ea, quæ in vineis sunt necessaria, quales perticæ & pedamenta, *l. priore, ff. de tigno iniuncto*; à tegẽdo nomen inuenit. Vnde etiam *fabri tignarij* dicti, qui exstruunt ædificia.

Tigranocerta Ptolemeo Armenię maioris oppidum, quod occupatum quondã à Lucullo scribit Eutropius Romanæ Historiæ *lib. 6.* nomẽ accepit à Tigrane rege, & vrbe, quę vt Chaldæis dicitur קריתא ita Syriace קרתא Certa. Atque hinc T*igranocerta*, Græcis propterea *τιγρανόπολις* dicta.

Tigris tremendæ velocitatis animal, admodúmque efferatæ naturæ & celebre Hircanis, à tigri, quo nomine sagittam appellant Medi, est appellata. Nota Historia quemadmodum eius venator recens editos fœtus obseruat, quos cum matre pabulatum eunte abstulerit, in cursum se dat cum equo pernicissimo: reuersa tigris, vbi nidum reperit vacuum citatissimo cursu totam circumlustrat regionem, donec fugiẽtem deprehenderit venatorem. Tum mox ille vnum ex catulis proiicit, quẽ mordicus apprehensum refert ad nidum alacri mox cursu eadem repetens vestigia, idque toties, donec vix vnum ac alterum ex numerosa sobole reseruare sibi potest ante cõscensam nauem, atque adeo equo sæpe in littore relicto, in quem frendens desæuit totum eum discerpens. Poetæ cum hominis alicuius sæuitiam ac immanitatem significare volunt Hyrcanas Tigrides illis vbera admouisse prædicant. Bacchi currui iungunt propterea, quod velint indicare, moderatum vini vsum ferocientis animi sæuitiam demulcere. Ita emollitus vino Polyphemus apud Homerum adblanditur Vlyssi, & apud eundem Heroes sæpe deliniuerunt ęstuantis bile cordis acerbitatem: quo recte dixerit Ouidius, *Cura fugit multo diluiturque mero.* Tum *veniũt risus, &c.* Porro mirabiliter insanit Tigris audito tympani sono. Quippe eo furoris prouehitur, vt seipsam impetat & viscera sua misere dilaceret. Præter hoc animal est & eiusdem nominis fluuius rapidissimus ab eadẽ origine nominis auspicium trahens, quẽ propterea Dionysius appellat *ὀξὺ ῥέοντα*, oriturque fonte quodã in planitie maioris Armenię. Multa de eo vi-

de apud Plinium *naturalis historiæ lib. 6. c. 27.* Eustathius scribit, quondam eum *Sylacem* vocatum. Plutarchus *libello de fluminibus* habet σόλλαξ. Arrias Montanus vult enim Hebræis dici *Hidekel.* Tigil hodie nominari scribit Castald°, & *Sic Pinetus.* Iosephus vocat Διγλαθ. Dicitur & πασιτίγρις à Plinio & Arriano, quo loco bifidus factus & Insulā circumiens & denuo redit in se. Est & alius Tigris Paphlagoniæ fluuius, *vt ex Xenophonte notat Eustathius.*

Tinea vestimentorum vermis dici videtur Isidoro, quod teneat & eousq; insideat, donec erodat. Imo librorum vermem esse indicat Ouidius. *1. de Ponto Epist. 2.* his verbis:

Roditur vt scabra positum rubigine ferrum,
Conditus vt tineæ carpitur ore liber.
Sic mea perpetuos curarum pectora morsus,
Fine quibus nullo conficiantur, habent.

Tintinnabulum proprie à sono quem edit, dici videtur Isidoro, sicut manuū plausus & valuarum stridor. Hinc tinnitus sonus ipse Virgilio, Ouidio & aliis, vt Medicis aurium tinnitus simile quid referens æris percussi sono. Est & verbum fictitium tinnio, quo Persius & Plautus vtuntur. Calphurnius in Bucolicis: *Cum iam tinnire volucres Incipiet.* Neuius vetus Poeta dixit, *tintinnare* à tinnuli æris sonitu sūpto vocabulo *sicut à Festo Pomp. notatū.* Noni° tintinnire ex Afri Vopisco & Nigidio. Omnia ab eodem sono nata & facta vocabula. Tintinnabulum olim Athenis in sacrificiis Proserpinæ ab eius Hierophanta concussum nolim quemquam latere, quod ipsum tamen antea Mosaicus sacerdos Pontificio habitu iussus erat gestare, *Exod. 28.* Suidas monet excubitores olim secum tulisse tintinnabula in nocturnis vigiliis, atque eisdem pulsandis exploratos, tumultúne pugnæ percellerentur. Horum sonitu conuocatum quoque populum ad thermas, atque iterum dimissum innuit Martialis his verbis: *Redde Pilam, sonat æs thermarum: Ludere pergis? Virgine vis sola lotus abire domum?* Monet enim eū, qui est in gymnasio, siquidem velit lauari, vt properet tintinnabulo sonante: paulo post vero nō fore lauādi locum, nisi in aqua frigida, cui Virginis inscribit nomen. Sic Græci nolam pulsabant, sub cœnam in piscatorio foro, *teste Plutarcho 4. Sympos.*

Tisiphone Furiarum vna ἀπὸ τοῦ τίειν τοὺς φόνους, quod vindicet cædes, nomen inuenit.

Titanes filij ferūtur Titani fratris Saturni, qui eum regno expulit. Quapropter cū postea paternum regnū recuperare vellet, moto in Iouem patruelem bello, sunt ab eo superati atque fugati. Hinc nata γιγαντομαχία, id est, *pugna gigantū cælū expugnare conantium, ceterū victorum, fulmine deiectis ad inferos animis, at corporibus diuersis locis montibus impositis, ne possent eluctari.* Aliis Titanes videntur dicti ἀπὸ τῆς τίσεως, vltione, aliquibus ἀπὸ τοῦ τιταίνειν, quod est *trahere* vel *extendere.* Diodorus omnes cōmuni nomine à Titea matre vult appelatos, quæ quidē fabulosa omnia. Eustathius in Homerum & alij intelligūt per eos spiritus & ventos, qui ex cœlo, id est, ex aëre ad terram demissi occultantur in ea, atque ita terræ motus generant, qui sæpe multos homines opprimunt & conficiunt. Atque eo etiam (si Physicè fabulam enodes) referri possunt & verba Hesiodi in Theogonia, vbi simul etymon proditum ab eo, quod expressimus iam paulo ante. Sic ait:

τοὺς δὲ πατὴρ Τιτῆνας ἐπίκλησιν καλέεσκε,
φάσκε δὲ τιταίνοντας ἀτασθαλίῃ μέγα ῥέξαι
ἔργον, τοῖο δ' ἔπειτα τίσιν μετόπισθεν ἔσεσθαι.

Idem Poeta propterea *Terræ & Cæli filios facit.* Et quoniam homines fuisse traduntur aspectu terribiles, Τοιτιτανῶδες βλέπειν idem est doctis, quod toruū videre. Suidas Titanas exponit κάλαχθονίους δαίμονας. Sunt, qui etiam credūt Tita

Titanem Solis fuisse fratrem, eumque habitasse regionem ad Asopum, *ut refert Pausanias*, cui tamen magis probatur (si rem ipsam spectes) Titanem fuisse virum sagacem, temporúmque anni obseruatorem, quádo videlicet Sol rerum augeret semina & arborũ fructus percoqueret, atque ideo Solis eum habitum fratrem. Quam ob caussam credi potest & Maro *sexto Æneid.* astra dixisse *Titania*. Quin Sol ipsus Titan audit, quod Titanis credatur frater, vel à Titanibus suam trahere originem. Alij aliter fabulantur.

Tithonus Eustathio frater Priami *Iliad. λ.* Seruio Laomedontis *Æneid. 4.* vtq; in fabulis est, adamatus ab Aurora & in cœlum sublatus, inde in cicadam conuersus, nomen hoc suum sortitus *παρὰ τὸ τιταίνειν* ab extendẽdo, quod æuo vixerit extento, *ait Eustathius Iliad. α.*

Titulus à tuendo, quod tueatur & indicet nomen auctoris, vel id, quod liber comprehendit aut materiam, cui inscribitur. Vt rectè Naso mox in limine libri de remediis amoris canat hoc modo:

Legerat huius Amor titulũ nomẽque libelli,
Bella mihi, video, bella parantur, ait.

Quo vero magis idipsum præstarent, solebant olim titulos rubris literis depingere & exornare. Quare in iure ciuili rubricarum tandem nomen acceperũt. Dicimus & titulos magistratuũ, quibus eorum gradus, dignitates ac imperia designantur. Qua ratione aliqui *παρὰ τὸ τίειν* idem nomen deriuant, id quod nobis deriuare significat. In iure ciuili titulus caussam possessionis significat, *l. 3. §. final. de acquir. possess.* Gestabãt & titulum apud veteres fontes. Tituli etiam in ludis præfixi, quibus notari solebat, cui Deo vel Deę, vel cuius Imperatoris saluti, indulgentiæ ac victoriæ fierent, *teste Tertulliano de spectaculis 2.* Tituli etiam ædibus vendundis affixi, *l. vnica. C. de his, qui potentiorum nomine.* In triumphis populos, reges, & ciuitates deuictas indicabant, *teste Vopisco in Aureliani Triumpho.* Quid, quod & victimæ in Capitolium deducendæ titulum prætulerint, *Suetonius in Augusto, cap. 50.*

Titus Romanis itidem, vt titulus, à *tuendo* dictus, vel potius à Tito Tatio Sabinorum rege, qui cum Romulo diuisit Imperiũ, & à qua Curia ex tribus vna Titia & Titiensis est nominata.

Tityrus. Hic nomen peperit fistulæ cantus, cui vacabat. Aristophanes enim *καλαμίνην σύριγγα*, id est, *arundineam fistulam* dixit, quam Doritenses *Tityr. non.* Hinc Athenæus *libro 4.* *ὁ δὲ καλάμινος αὐλὸς τιτύρινος καλεῖται παρὰ τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ Δωριεῦσι.* Grammatici veteres docent, *notante Victorio*, hircum appellari Tityrum Afrorum lingua, eandemque eponymiam sortitum eorum custodẽ. At Seruius asserit, *arietem maiorem Tityrum* dici lingua Laconum. Vtcumque siue hircum siue arietem significet, ab animalis huius custodia, aut fistula pastoribus familiari, *ut ex prima Virgilij ecloga liquet, nomen accepit.*

Toga, propria Romanorum vestis, vt pallium Græcorum, vnde gentem togatam dixit Augustus pro concione ex Virgilio, quámque per dies quinque in Saturnalibus reponere solebãt synthesibus vtentes, *teste in Apophoretis Martiali*, imo quam à Pelasgis ad Lydos & à Lydis ad Romanos venisse tradit Septimius Florens, à tegendo nomen accepit. Græci *Τήβεννον* quendam Arcadẽ togæ Romanæ inuentorem prædicãt, qui primus gesserit id vestis genus, & sinum Ionicum ingressus in Italiã venerit, atque inde ab inuentoris nominẽ togam *τήβεννον* appellatã. Passim equidem appellat ita Plutarchus, *in Lucullo, Coriolano, Tiberio, Sympofiacis*, Athenæus vero *τήβεννον*. Verum an eius inuentio deferenda sit Græcis, dubitant nõ pauci. Ad materiam quod attinet, lanea ea fuit, sicut Martialis multis locis ostendit. Forma eius primum semicircularis

fuit,

fuit, *vti perspicue docent Dionysius, Quintilianus, & Isidorus*, quibus maior hic fides debetur, quam Athenæo, qui alibi quadratam eam fuisse scribit. Tunicæ eam iniectam, esse potest testimonio Agellius, cum scribit antiquitus Romanos sine tunicis sola toga fuisse amictos. Apertam eam fuisse cognoscitur ex Valerio de Nasica loquente libro 3. *Lævam, inquit, manum aperta toga circũdedit*. Verum cingeretur toga necne, in controuersiã venit apud eruditos. Cingi eam solitam affirmat Sigonius, triplicemque fuisse cincturam, laxiorem, astrictiorem, & cinctum Gabinum. Laxiorem ait fuisse, de qua Macrobius *lib. 2. Cæsar ita toga præcingebatur, vt trahendo laciniã velut mollis incederet, vt Sulla tanquam prouidus dixerit Pompeio: Caue illũ puerum male præcinctum*: Astrictiorem, qua sinus togæ in anteriore parte conficeretur, ne toga ad pedes deflueret. Cinctus autem Gabinus dicitur, cum ita imponitur toga, vt togę lacinia, quę reiicitur in tergum, attrahatur ad pectus, ita vt ex vtroque latere pendeat. Atqui Sigonio se opponit Aldus Manutius, locumq; Macrobij *lib. 2.* de mẽdo suspectum facit, cum Suetonius eadem de re loquẽs tunica non toga male cinctum Cæsarem fuisse dicat. Mensura togæ non eadem omnibus, sed pro opibus alia atque alia fuit, *vt docet Porphyrio vetus Horatij interpres*. Nã ampla & maior erat diuitibus, angustior egenis. Vtebantur eã ciues omnes. Vnde gens togata pro Romanis accipi solet, vt ante dictum. Ceterũ mutata Republ. & Imperio labente toga olim ciuibus necessaria apud paucos & nõ nisi honestiores remãsit. Vulgus ea spreta abiit ad penulas, lacernas aut tunicas solas, easque pulli coloris. Cœpit id statim sub Augusto, qui visa pro concione pullatorum turba, negotium dedit Ædilibus, ne quem paterentur in foro aut circo, nisi togatum consistere positis lacernis. Virilem hanc vestẽ inducre solebant Romanorum pueri annum ingressi post pubertatem decimum septimum, nonnulli etiam decimo quarto, aut decimosexto, aut denique (quod magis mireris) anno vigesimoquinto, relicta interim prætexta. Etsi sępe supra prætextam sumerent patricij. Cum vero filiifamilias sumturi essent, deduci solebant à patre & propinquis in forũ, *teste Tacito dialogo de Oratoribus, Cicerone in Epist. famil. Epistol. 10.* Idẽ scribit Plutarchus *in Bruto*, de Cassij filio, vbi togam virilem ἀνδρεῖον ἱμάτιον appellat, *vt & Dio libro 45.* ἐσθῆτα ἀνδρικήν. Aliquando tamen sumebatur in Iouis Capitolini templo, aut certe postquam sumsissent domi, in Capitolium ibant ad ædem Iouis, quod declarat Valerius Maximus *lib. 5. capit. 4.* his verbis: *Hanc pietatem æmulatus M. Cotta eo ipso die, quo togam sumsit virilem, protinus vt è Capitolio descẽdit, Cn. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat, postulauit. Quinimo Consules ibidem togam sumebant suam.* Dicta eadem pura seu candida ad togæ puerilis discrimen, cui purpura prætexebatur. Quare ἀπόρφυρον nominant Græci Admonitos ea volebant adolescẽtulos, valedicendum esse puerilibus nugis ac ineptiis, studendúmque virtę ac morum puritati. Constat ergo eandem esse togam virilem & puram, quã Plutarchus καταρἀκιοθῆτα vocat, eratq; ea quondã communis priuatorum toga. Hac etiã tyrones & nouas nuptas indui solitas, indicãt hæc Plinij verba lib. 8. *Tanaquil prima texuit rectam tunicã, qua simul cum toga pura induuntur tyrones nouæque nuptæ.* Toga enim *prætexta vtebãtur puellæ, donec nuberent.* Cicero Epist 9. ad Atticum: *Ego meo Ciceroni, quoniam Roma caremus, Arpini potissimũ togam puram dedi, idque municipibus nostris fuit gratum.* Purã hic intellige virilem. Tenuis texturæ togãs (ne id etiam prætermittam) appellare solebant Romani *vitreas*, quod instar vitri translucerent, sicut colligit Turnebus ex his Varronis apud Nonium

in Mo

in Modio: *Istorum vitreæ togæ ostentant tunicæ clauos.* Etsi quoque à ceruleo & glauceo colore videri possint obtinuisse id nomen: Cum ὕαλος Latinis non tantum vitrum significet, sed etiam herbam infectoribus non ignotam nec incommodam. Vnde Lucianus dixit ὑάλῳ περιχρίειν, id est, *obducere vitro.* Pullam togam legimus, quæ atri fuit coloris, quam induebant caussa luctus, vnde & *atrati* sunt dicti. Cicero in Vatinium: *Qua mente fecisti, vt in epulo Q. Arrij cum toga pulla procumberes.* Item, *Quis in funere familiari cenauit atratus, cum ipse epuli Dominus Q. Arrius albatus esset.* Dicebantur tales etiam pullati. Seneca appellat *coloratos lib. 2. de vita beata*, Lipsio ita locum restituente, sicut Candidati dicuntur ab eodem *Pexati*, quod pexis & recentibus vtetentur togis. Sordida porro toga legitur differens à pulla colore & vsu. Non enim erat atri coloris, vt nonnulli tradunt, sed albi: Veruntamen sordidior erat ac obsoleta, & longo vsu detrita. Sed nec vllus eius vsus erat in luctu, verum vulgi vestis vtplurimum. Præter has species recensetur & toga picta siue vestis Hetrusca purpurei coloris & auro distincta, & à triumphantibus geri solita, quam Florus ait subactis 12. Thusciæ populis Tarquinium Priscum transtulisse Romam, *vt & Dionysius confirmat.* Vsus huiuscemodi togæ concessus fuit Paulo Aemilio, Perse rege deuicto, *testibus Dione, Velleio, & Aurelio Victore.* Vtebantur quoque Consules & Prætores ludos prębentes in circo eadem toga. Nam ait Iuuenalis: *Similisque triumpho prædo caballorum Prætor sedet.* Ad pictas togas referuntur cum *Vndulatę, Sericulata, Phrygiana & Scutulata*, sic à vario genere picturæ dictæ, tum *Palmatæ*, quibus nomen id pepererunt depictæ in iis palmæ, prout cõtra Isidorum Manutius sentit. Ea vero toga, qua induebantur Magistratuum & honorum petitores, non picta aut atra, sed candida fuit: Quo Candidatis inde factum sit nomen, recteque Polybius dixerit λαμπρὰν. Nec omittendum tenuioris fortunæ homines solitos fuisse *(vt ita dicam)* incretare togulas suas sub dies ludorũ, vt ita essent nitidi. Huc enim pertinent illa Plauti in Aulularia: *Qui vestitu & creta se occultant, & sedent quasi sint frugi.* Martialis in vitæ beatioris notis meminit *togę rarę.* Optare videtur per eam, ne cogatur summo mane circumuolitare potentiorum limina salutationis defuncturus officio. Solebant quippe Romani togati potentiores comitari per vrbem, quibus eo nomine sportulã dabant, id est, centum quadrantes, quod permolestum Martiali fuisse ex eo carmine apparet, *vt recte vult Bayfius*, qui simul notat ex Coriolano Plutarchi, etiã in bellis vsos toga Romanos: Verba eius subiicio: ἦν δὲ τότε, inquit, τοῖς ῥωμαίοις ἔθος εἰς τάξιν καθισαμένοις, καὶ μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν καὶ περιζώννυσθαι, τὸν τήβεννον ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι τριῶν ἢ τεττάρων ἐπακουόντων ὀνομάζοντας. Præcipuè tamẽ tempore pacis vsurpata est toga, fuitq; pacis insigne, vt belli sagum. Quapropter legimus Romanos in tumultu posuisse togas, sicut magistratus prætextas. Ius eius olim Carthaginensibus cõcessum fuit, translata eo Romanorum colonia. Quicumque adeo iure ciuitatis donabantur, mox togati esse incipiebant. Per togam enim indicabatur ciuis Romanus. Quo pertinet Marciani illud *l.32.ff.de iur. Fisc.* cum scribit eos, qui vt ciues Romani agere volebant, vsum accepisse togæ. Et quoniam deportati, tum quibus interdictum erat aqua & igni, desinebant esse ciues Romani, simul ipsis togam ademtam colligitur *ex 4. Epistol. Plinij ad Cornelium Minutianũ*, vbi agit de Valerio Licinio exsule summo caussatum actore, qui in Sicilia pallio amictus incedebat. A toga porro dictæ sunt Comœdiæ togatæ, quales Afranius scripsit, cuius Flaccus memi-

nit *Epistol. 2.* Vnde Stephanionem actorem Togatarium dixit Suetonius *lib. 2.* Dicti & *serui Togati* Heliogabalo Senatores per contemtum.

Tollenon machina, quæ veteri Glossario dicitur *Tollene*, vel *Ciconia*, *κηλώνιον*, Isidoro, *Telo*, à tollendo nomen deduxit. Meminit eius Vegetius *libr. 4. de re militari.*

Tomacula farciminis genus *ἀπὸ τῆς τομῆς*, id est, *sectione* nomen inuenit.

Tomentum lana breuis & concisa, quæ à fullone poliendo vestibus detrahitur, complectens porro quidquid formamus ex re quacumque, siue id ex fœno, aut palea, siue ex pluma fuerit, qua culcitræ farciuntur, trahit originē vocabuli *ἀπὸ τῆς τομῆς*, id est, *concisione.*

Tomus vel *Tomos*, *τέμοι* Ptolemæo locus aut vrbs Ponti, vbi frater Absyrtus membratim discerptus est à Medea, nomen etiam habet *ἀπὸ τοῦ τέμνειν*, *secando* vel *concidendo*. Est hæc vrbs Ouidij exsilio clara. Relegatus enim eò fuit ab Augusto, eoq; profectus 4. Id. Decemb. annum agens quinquagesimum, menses septem, dies vero viginti & vnum, *vt ex Eleg. 3.1. Tristium apparet*, vixitque ibidem annos septem, carus inprimis ciuibus propter vitæ candorem, imo coronatus publicè, cum alij hospites à Tomitis neci darentur. Atq; vt ad priora redeam, quæ maximè ad etymon faciunt, sciendum Strabonem affirmare *libro 7.* dilaceratum eum in insulis, quas inde alij Absyrtidas dixerunt, quod & Plinius *libro 4.* affirmat. Orpheus tradit Medeam secuisse fratrem Absyrtum, anteaquam è Colchide soluisset, ipsasq; Nereidas proiectum illum in mare ad Absyrtidas insulas detulisse. De Tomo sane maximè communis opinio est, id quod sequentibus hisce auctoritatibus probo. Ouidius Tristium 3. Eleg. 9.

Vnde Tomos locus est dict⁹, quod fertur in illo
Membra soror fratris consecuisse sui.

Quibus verbis Poëta simul exprimit nominis etymon.

Item:

Hic quoque sunt vrbes Graiæ (quis credere possit)
Inter inhumana nomina Barbariæ.
Huc quoque Mileto missi venere coloni,
Inque Getis Graias constituere domos.
Sed vetus huic nomē positaq; antiquius vrbe
Constat & Absyrti cade fuisse loco.

Idem in Maniliana oratione affirmat Cicero, & Iustinus *libro 12.* Etsi id Arrianus iuxta Absarum fluuium contigisse scribat. Sunt porro & alij, qui nomen huic vbi contigisse existimant à Tomyri Massagetarum regina, quod illa hoc oppidum ędificauerit interemto Cyro, & suo de nomine nomen indiderit. Olim quoque *Miletida* appellarunt, quod Milesiorum eò colonia sit deducta. Spectant huc ista Ouidij: *A quibus aduenit Miletida sospes ad vrbem Offensi quo me contulit ira Dei.* Aelianus appellat *τόμιν* Hodie, *teste Nigro*, *Constantia* dicitur à Barbaris. Apud eruditos dicuntur quoque tomi sectiones voluminum. Olim quippe pellibus, quæ cōuolui poterant (hinc volumina) multos ordine libros inscribere solebant. Horum quemque *tomum* dicebant, quod dissecando alium ab alio separari oporteret.

Topiarium opus, quod ex arboribus, fruticibus aut herbis ad decorem est factum, quales camerę sunt, testudines, naues, auiculæ, columnæ, atque alia huiusmodi opera ex libanotide, hedera, buxo, & similibus, *ἀπὸ τῶν τόπων*, id est, locis, quæ in his varia constituuntur, nomen arcessit. Cicero: *Topiarium laudaui, ita omnia conuestiuit hedera.*

Toreumata, opera torno facta, *ἀπὸ τοῦ τορεύειν*, quod *tornare* & *sculpere* significat, deducuntur. Appellat eo nomine sagittam Euripides in Hercule furente, quippe *tornatam*.

Tormentum, cum sit omnis machina comparata ad aliquid torquendum, facile originem agnoscas. Etymi auctorem etiam Ammianum Marcellinum habere

habere possum *libro 23.* quo *Onagrum* bellicam machinam describit.

Torno, τορνεύω.

Torpedo piscis, quam tradunt auctores captam, insuperabili frigore suo eoque venenato torporem primum per lineam transmittere, inde in arũdinem manumque piscatoris, vt irrita fiat eius venatio, ipso vocabulo naturam & etymon suum declarat. Vnde & νάρκη dicitur Græcis. Quin & pisces alios cum ea verriculo è mari collectos simul torporem expertos constat. Nec tantum in pisces expedit hoc malum, sed etiam in aliud quoduis animal iuxta Platonem, cuius verba in Menone sunt hæc: καὶ γὰρ αὕτη τὸν αἰεὶ πλησιάζοντα καὶ ἁπτόμενον ναρκᾶν ποιεῖ. Visam interdum torpedinem proditur, quæ fœtus in se octoginta haberet. Rostrum hæc nullũ habet. Pars eius prona cinereo colore albicat. Supina magis canescit. Cauda ipsi breuior, quam Raiæ, & ad eius radices pinnulæ duæ, sub quibus duo vtrimque foramina in gyrum crenata. Os illi prona parte patulum in crescentis lunæ figuram, dentes obtusi, & multiplici ordine dispositi: Oculi exigui & parte supina collocati. Sũt & branchiæ duplices. Nam quinas habet vtrimque: Fel vero pro corporis magnitudine prægmagnum. Piscis hic Venetis dicitur *Scrampho*, Romanis hodie *Occhiatella*, Massilieusibus *Tremorise*, vt & alij notarunt.

Torquatus dictus Manlius Tribunus, quod militem Gallum, cum esset ab eo prouocatus ad pugnam, & occiderit, & torquem eidem detraxerit, *teste Liuio libro 7. Cicerone Offic. 3.* Meruit & idem nomen Nonius Asprenas, *vt est apud Suetonium in Octauio capite 43.* Sed à Manlio postea appellationem traxit nobilis Torquatorum familia. Idem imperiosus dictus à seuero imperio, quo in filium hostis victorem est vsus, *teste Liuio.*

Torus vel *Thorus*, à tortis herbis est dictus, qui accumbentium humero supponebatur, vt visum Isidoro & Seruio *Aeneid. 5.* vbi ait Poëta:

Proximus vt viridante toro cõsederat herbę.

Et

Inde thoro pater Aeneas sic orsus ab alto.

Ist est, secundum Seruium à loco summo, qui alias dicitur Pontificalis. Sic apud Indos, *auctore Philostrato lib. 2.* Rex accumbebat in lecto ex stramentis facto, & iuxta ipsum ex agnatis ad summum quinque, cæteri epulabantur sedentes in cellis. Hinc *Stibadia* tori siue cubilia ex herbis facta, quas στιβάδας nominant Græci. Multa Sribadij mentio apud Sidonium, Martialem, & Seruium. Sed & Plato *2. de Repub.* vbi agit de victu frugali, quem ciuibus suis pręscribit: ἐπὶ καλαμὸν τινα παραβαλλόμενοι, ἢ φύλλα καθαρὰ κατακλινέντες ἐπὶ στιβάδων ἐστρωμένων σμίλακί τε καὶ μυῤῥίναις εὐωχήσονται αὐτοί τε, καὶ τὰ παιδία. ἐπιπίνοντες τοῦ οἴνου ἐστεφανωμένοι, καὶ ὑμνοῦντες τοὺς θεούς.

Torus à terrendo quasi teruus. Hinc *toruum videre*, quod Homero est ὑπόδρα βλέπειν.

Toxicum. In etymo huius nominis eruendo errarunt plerique Grammatici, cum ab arbore taxo, cuius vmbra fertur cubantibus & dormientibus sub ea lethalis, deriuant. Certior inuestiganda nominis originatio. Dico itaq; ptimum, nondum satis constare, quid Toxicum in specie veteribus fuerit. Faciunt eius mentionem Galenus & Dioscorides, sed nemer eorum describit, vt nec Paulus ex Ægina medicus. Tãtum venenum esse docent, quod si quis bibisset consequebantur inflammationes labiorũ & linguæ, insania, & variæ mẽtis perturbarę imagines. Raro quoq; talis restituebatur pristinę valetudini. Etsi peculiariter contra hoc malum valeret quinquefolij radix, sanguis etiam hircinus & cortex quercinus. Adfert & Auicenna multa, verum ambigua. Quo factum, vt Manardus Ferrariensis insi-

guis Medicus exiſtimauerit toxicum eſſe Atabum Napellum, ſicut etiam doctiſſimus Scaliger *Exercit. 162.* contra eos, qui aconitum eſſe cenſebant. Sed enim nec furorem nec rabiem à Napello excitari, ſicut à toxico, prodiderunt cum veteres, tum neoterici. Nec quidquam tale proditum à Paulo ex Ægina Medico. Plinius vero aliò delatus deriuat toxicum à taxo, quod pariter pleno velo probari nequit, cum Nicander, cuius de venenis libellus exſtat, vbi toxici mentionem fecit, ſeparatim inde de taxo ſermonem inſtituat. Ego itaque ἀπὸ τῶν τοξῶν, id eſt, *ſagittis & telis*, quæ toxico infecta vulnera infligebant incurabilia, nomen illud deriuatum exiſtimauerim. Sic enim tradit cum Dioſcorides, tum Paulus Aegineta, qui *libro 5.* ſcribit hoc modo: τὸ δὲ τοξικὸν δοκεῖ μὲν ὀνομάζεσθαι, ἐκ τοῦ τὰ τοξεύματα ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐν αὐτῷ χρίεσθαι. Ouidius 4. de Ponto.

Aſpicis & mitti ſub adunco toxica ferro,
Et telum cauſſas mortis habere duas.

Præcipuè hoc tribuitur Scythiæ populis. Ait enim Lucanus: *Tinxere ſagittas Errantes Scythiæ populi.* Sunt qui præſens illud venenum conſtitiſſe volunt ex viperina ſanie & ſanguine humano. Vt haud abs re viperæ veneno compararet Nicander. Poëtæ ob inſignem nocendi vim quoduis lethale virus, κατ' ἐξοχὴν appellare ſolent hoc nomine. Nam quid aliud conficias ex his Plauti in Mercatore? *Certum eſt* (inquit Charinus) *ibo ad Medicum, atque me ibi toxico morti dabo.* Et Ouidius Amorum 2. Eleg. 2.

Non ſcelus aggredimur, non admiſcenda coimus
Toxica, non ſtricto fulminat enſe manus.

Trachin vrbs Theſſaliæ ſub Oeta monte ab Hercule ædificata, quæ & *Trachis* dicitur, ἀπὸ τῆς τραχύτητος aſperitate nomen obtinuit. Vnde in Hercule furente Seneca: *Reſonetque malis aſpera Trachin.*

Tragœdia, quæ quibuſdam videtur antiquior Comœdia, vnde appellationem deducat, non conuenit ſatis inter Grammaticos. Diomedes ἀπὸ τοῦ τράγου, id eſt, *hirco*, καὶ τῆς ᾠδῆς, id eſt, *cantu* deduxit, quod olim hircus præmium eſſet cantus, qui idcirco libero patri Liberalibus immolabatur, quod (*vt Varro ait*) vitē depaſcat. Vnde Ouidius:

Rode caper vitē, tamē hinc cū ſtabis ad aras,
In tua quod fundi cornua poſſit, erit.

Diomedis ſententiam innuere videtur Flaccus in arte Poëtica, cum ait: *Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum.* Alij contra putant nominatam à fæce, quam Græcorum quidam τρύγα appellant. Fabulas enim agere ſolebant fæcibus peruncti ora, nondum repertis à Theſpide perſonis, vt rurſus idem Horatius teſtatur eodem libro. Quidam à vino & vindemia deducunt, quæ Græcis eſt τρύγη & τρυγητὸς, cui ſententiæ fauere videtur Athenæus *libro 2.* vbi agit de inuentione Comœdiæ & Tragœdiæ. Verba eius ſunt: ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς κωμῳδίας καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας εὕρεσις. ἐν ἰκαρίῳ δὲ τῆς Ἀττικῆς εὑρέθη, καὶ κατ' αὐτὸν τῆς τρύγης καιρὸν, ἀφ' οὗ καὶ τραγῳδία τὸ πρῶτον ἐκλήθη. Quibus ille verbis ſignificat, ſub id tempus inuentam eſſe Tragœdiam, & proinde nomen ab anni tempore traxiſſe. Quāquam Ariſtoteles ab iis inuentam, qui Dithyrambum exercebant, ſcribat libro *de Poëtica.* Alij alias coniecturas proferunt. Haud tamen repudianda Iſaaci ſententia, qui Tragœdiam primum τραχῳδίαν dictam putat, quaſi *τραχεῖαν ᾠδὴν, quod eſſet aſpera cantilena,* vtpote quę complecteretur res aſperas, triſtes & difficiles. Res enim Heroum tractat, caſumque atroces euentus. Hinc τὸ τραγικὸν πνεῦμα eruditis dicitur, qui ſpiritus magnos habet, & de grauibus rebus verba facit. Etymologicon magnum addit: ἢ ὅτι τετράγωνον εἶχον οἱ χοροὶ σχῆμα, ἢ ὅτι τὰ πολλὰ οἱ χοροὶ ἐκ σατύρων συνίσταντο, οὓς ἐκάλουν

τράγους

τράγυς σκώπτοντες, ἢ διὰ τὴν τοῦ σώματος δασύτητα, ἢ διὰ τὴν περὶ τὰ ἀφροδίσια σπουδὴν· ἢ ἐπιχορευταὶ τὰς κόμας ἀνέπλεκον σχῆματα τράγων μιμούμενοι. Primus in Græcia Tragœdiam exhibuit Æſchylus, qui tamen victus à Sophocle haud multo poſt mœrore occubuit. Quia vero actores calceati prodibant cothurno, dixit Poëta.

Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno

Et Propertius:

Deſine & Aeſchyleo componere verba cothurno.

Latini denique acceperunt à Græcis Tragœdiam, quæ fuit prætextata, qualis etiam Senecę Nero. Sunt etiam eius ſpecies diuerſæ ab argumentorum generibus ſumtæ, de quibus alias plura.

Traiectum Antonino Germaniæ inferioribus vrbs eademque clauis Brabantiæ inter Ruræmondam atq; Leodium ad Moſam ſita, à traiiciendo nomen arceſſit. Beato Rhenano illa eſt *Maeſtricht.* Talis vrbs illa, quam poſitam ad Euphratem, eo quod fluniũ ibi ponte iunxiſſet & traieciſſet exercitũ, Alexãder Magnus nominauit Zeugma à *ζεύγνυμι*, quod nobis eſt *iungo.*

Trames via tranſuerſa vel anguſta, ſi Mãcinello *in 1. Georgic.* fidem habemus, à tranſmeando nomen accepit: *A tramite rurſus trama, quod recta via per telã transmittatur, vt placet Iſidoro.*

Trapezus τραπεζῦς, vrbs(*vt inquit Mela*) illuſtris, olim quoq; *teſte Stephano, οἴζηνις* dicta, hodie *Trapeſonda*, ſecundum Strabonem & Arrianum Sinopenſium colonia, in Ponto Euxino Colchorum regione ſita, à Ptolemæo Cappadociæ, à Iuſtiniano vero Ponto Polemoniaco annumerata, imo *Trapezuntum* imperij quondam ſedes atque metropolis nominis originem trahit *ἀπὸ τραπέζης*, id eſt, *menſa*, quam repræſentabat figura. Huius tãdem turpem deditionem fecit poſt miſſos ad Æneam Syluium legatos auxilium contra Turcas petendi gratia Rex Dauid in manus Mahumetis Turcarum Imperatoris Dei ſecuris ac flagelli horrẽdi. Ex illa oriũdus fuit Cardinalis Beſſario ab Eugenio quarto Patriarchæ Conſtãtinopolitani titulo ornatus, item Georgius Trapezuntinus ingenio & doctrina præſtans, ad extremam tamen ſenectutem omnium literarum Græcarum & Latinarũ oblitus. Meminit huius vrbis Xenophõ *ἀναβάσεως 6.* his verbis *καὶ ἦλθον ἐπὶ θάλατταν, εἰς τραπεζοῦντα πόλιν ἑλληνίδα, οἰκουμένην ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ, Σινωπέων ἀποικίαν, ἐν τῇ κόλχων χώρᾳ.* Imminent iſti ciuitati, *Teſte Strabone*, Tibareni, Chalybes, Heptacometæ, qui antiquitˢ Moſinœci ſunt dicti. Alia eiuſdẽ nominis vrbs fuit in Arcadia in Trapezeo Lycaonis filio nomen arceſſens, cuius Pauſanias meminit *lib. 8.* item alia, *teſte Stephano*, prope Arabicũ ſinũ, vt & mõs eodẽ nomine in montana regione Taurorum *auctore Strabone lib. 7.*

Treboniæ leges duæ ſunt latæ à L. Trebonio tribuno plebis, Cn. Põpeio Magno II. & M. Licinio Craſſo II. Coſſ. quarũ prior fuit, vt Cæſari Imperiũ in Gallia in aliud quinquenniũ, quã quod ei Vatinia lege conceſſum erat, prorogaretur, atq; ita Senatui ſucceſſoris mittẽdi poteſtatẽ adimebat: Poſterior vero, vt Pompeio Magno & Craſſo Coſſ. Syria & Hiſpania prouincię in quinquẽnium darẽtur, *teſte Plutarcho in Pompeio.*

Trepidus ἀπὸ τοῦ τρέπειν, quod mẽtem perturbatio vertat.

Treuiri, caput Archiepiſcopatus Germanię, exiſtimatur habere nomẽ à Trebeto Semiramis filio. Hic enim fugiens matrem peruenitſe huc dicitur, & condidiſſe de ſuo nomine dictam ciuitatẽ *Trebetam* retinentem nomen vno ac altero elemento mutato.

Triarij, milites apud Romanos, quod tertio ordine collocarentur dicti (*ſexto ordine ponit Vegetius*) poſt omnes alios collocari ſolebãt ſcutis & omni genere armorũ inſtructi, vt quieti & integri acri⁹ euaderẽt hoſtes. Si quid .n infelici-

accidiſſet in primis ordinibus, ab horũ viribus pendebat reparationis ſpes tota. Quo in prouerbiũ ceſſerit, ad Triarios rediiſſe rẽ, quoties ad extrema cõfugiendum conſilia vel auxilia innuimus. Subſidebant hi interea, dum primi ordines pugnabant: Vnde ſubſidium dictum Varroni, cuius verba pretium operæ erit ſubiicere ex *4. de ling. Latin. Haſtati*, inquit, *dicti, qui primi haſtis pugnabant: Pilati, qui pilis, Principes, qui à principio gladiis.* Dicti quoq; Pilani *Triarij*, quod in acie tertio ordine extremis ſubſidio deponebantur. Eo, quod hi ſubſiderent, inde dictum *ſubſidium*, de quo Plautus, Agite ſubſidite omnes, quaſi ſolent Triarij.

Tripades mulieres ἀπὸ τοῦ τρίβειν, quod eſt *terere* & *fricare*, qualis Sappho fuiſſe dicitur, aliæque mulieres Lesbiæ, in quibus ſcelus hoc primum inuentum ac inſtitutum. Vnde τριβακὴ ἀσέλγεια, de qua Lucianus in amoribus. Inuentrix tam perditæ libidinis memoratur fuiſſe Philæno, nec minus hoc turpe exiſtimatum, quam τὸ λεσβιάζειν ἢ τὸ φοινικίζειν. Tribadum inſtrumentum ὄλισβον dici ab Ariſtophane eſt obſeruatum. Frictrices vocat eas Tertullianus *lib. de Pallio*, Plaut⁹ in Perſa *ſubigatrices*.

Tribocci, populi iam inſidentes Holſatiam, Ptolemæo τριβοκκοί, Cæſari *Triboces*, videntur Iunio deriuaſſe nomen à gulæ ſtudio, quaſi dixeris *tren bouchen*. Oſualdo autem Molitori *tſum dreben buchen* vocantur. Pagus ille Alſatiæ eſt, nõ male ad Triboccos alludens.

Tribules, qui ex eadem ſunt tribu. Fuerunt autem ab vrbis initio tres tantum tribus, quæ à Tarquinio Priſco ad ſex ſunt auctę. Etſi Seruius Tullius ad quatuor redegerit poſtea, *vt eſt apud Dionyſium lib. 4.* nempe ad Palatinam, Suburanam, Collinam, & Eſquilinam.

Tribuni Græce δήμαρχοι, qui creari non poterant ante annum ætatis trigeſimum, dicti videntur Pomponio *l. 2. §. iiſdem temporibus. ff. de Orig. iur.* quod olim in tres partes populus fuerit diuiſus, & ex ſingulis crearẽtur ſinguli, vel quod crearentur tribuum ſuffragio. Peculiare hoc nomen Tribunorum plebis, quibus creandis initium fecit ſeceſſio plebis à patribus in montem ſacrũ. In pactione fœderis, initaque reconciliatione per Menenium Agrippam cõuenit, vti plebeios in vrbe Magiſtratus obtinerent. Duos ergo Tribunos tum habere plebs cœpit. Alia rurſus ſeceſſione tres additi, Appio Claudio, & C. Quintio Conſulibus. Mox item alij, Conſulibus M. Horatio Puluillo, & Q. Minutio. Vt tandem decem tribunis in plebem Romanam Iuriſdictio foret, creuitque adeo eorum auctoritas, vt, quidquid Senatus decreuiſſet, ita demũ ratum haberetur, ſi Tribuni approbaſſent. Stabant ergo in veſtibulo curiæ, vbi habebatur Senatus, vt quidquid ille decreuiſſet, ita demum ratum haberetur, ſi Tribuni approbaſſent. Approbabant autem, quæ pro Repub. fore videbantur. At cetera ad arbitrium reiiciebant, teſte Feneſtella, cui plane aſtipulatur Valerius *libri 2. cap. 2.* Scribit enim poſitis ante valuas ſubſelliis examinaſſe eos patrum decreta, vt, ſi qua ex iis improbaſſent, rata eſſe non finerent: Itaque veteribus Senatuſconſultis *T* literam ſubſcribi ſolitã, quippe qua notã eadem Tribunos plebis cenſuiſſe ſignificabant. Liuius auctor eſt. *lib. 3.* inſtitutum à Valerio Coſſ. vt Senatuſconſulta deferrentur in ædem Cereris ad Ædiles plebis, quę ante arbitrio Conſulum ſupprimebantur & vitiabantur. Poſtea tamen ad ærarium ea fuiſſe delata ſcribit Cicero *Philip. 5. vt & Suetonius in Auguſto, & Tacitus Annalium 3.* Atqui tum primum inſpici oportebat à Tribunis. Liquet etiam ex Epiſtola Atteij Capitonis apud Agellium, ipſoq; adeo Labeone, cuius ibidem fit mentio, etſi Tribunis magna olim poteſtas auctoritaſque in Republica fuerit, præhenſionem non vocationem in ius eos habuiſſe

buisse. De qua re videdus quoq; est Fenestella. Inter omnes autem Tribunos idem prodit id obseruatum, si ceteri omnes rem vnam probassent, vnus vero prohibuisset, facile reliquos omnes impediri potuisse. Porro notandum sacrosanctos eos fuisse, vt quidem esset capitale, si quis eos aut vi aut verbis violasset. Addo creatos primum ad impediēdum magis, quam ad agendum, hoc fine, vt, si quid vel de publico negotio, vel de priuato animaduerterent à patribus agi, quod fraudi possent esse plebi, suam illi interponerent auctoritatem, non autem alia noua molirentur. Ciceronis verba *3. de Legibus* sunt hæc: *Tribunum plebis maiores præsidem libertatis custodemque esse voluerunt.* Idem *2. de legibus* ideo institutos docet, vt esset, quos populus Consulibus posset opponere, ne denuo res Romanæ deuoluerētur ad reges. Alibi comparat eos cum Ephoris, *sicut etiam Valerius lib. 4. c. 1.* Effecit tamen hæc eorum potentia, vt tandem nimis elati ab officio suo discederent mouendo res nouas, subministrādo rixarum materiam, excitādo tumultus, ita vt plebs rebellis sæpe insurgeret aduersus patres. Eidem Consulum Senatusque auctoritatem imminuebāt, vere populi flabra ac ventilabra, nec raro Reipublicę pestis ac pernities, siquidem spectes, quæ produntur de ipsis in historiis. Tanta erat illorum insania & furor. Haud mirum ergo, abolitam eorum potestatem à Sylla, aut certe imminutam ac subneruatā, cum liberam tantum ipsis reliquerit intercessionem. Quo merito cōquestus fuerit apud milites Cæsar, infractam fuisse ab aduersariis Tribunitiam potestatem & præter fas intercessione nudatam, cum antiquitus creati non fuerint iuri dicundo, sed intercessionibus apud quosuis Magistratus faciendis, quæ propterea ipsis præripiendæ non erant. Atq; hinc est, quod restitutam illis potestatem legimus à Pompeio apud Plutarchum, quæ sub Constantino tandem in vniuersum cessauit. Gestabant eidem purpuram, *vt pro Cluentio affirmat Cicero*, refragrante Plutarcho Problemate 81. clausaque fuit nūquam Tribunitia domus, portus & certum asylum tam noctu quam interdiu omnibus illis, qui opem implorabant. Et quoniam potestas, eorū terminabatur mœnibus Romæ, sciendum, non licuisse Tribunis integrum diem ab vrbe abesse, imo nec noctem, *teste Dione libro 37.* Sed ab his ad militum tribunos venio, quos Centuriatis Comitiis creatos alias memini. Penes hos eadem, quæ penes Consules, fuit potestas, immutatis tantum nominibus ac habita plebis ratione, vt differrent ab iis, qui erant castrenses magistratus. Caussam iis creandis præbuerunt Tribuni plebis, qui auctore Liuio *principio lib. 4.* & Dionysio *lib. 11.* cum patribus & patritiis plurima priuilegia extorsissent, tandem & hoc ad populum tulerunt, vt alterum Consulem ex plebe fieri liceret. Cum autem Patricij hoc ægre ferrent, ac proinde se grauissimè Tribunis opponerent, qui tamen de feruore suo nil remittebant, factum est tandem Senatusconsultum suasu C. Claudij viri consularis, ne Cōsulatus communicaretur cum plebe, vtque in locum Consulum alij Magistratus, partim ex plebe, partim ex patribus crearentur, habentes Consularē potestatem, quorum imperium tum esset finitum, tum vt cum plebe conueniret Senatus, idémque cognosceret, vtrum Cōsules an præfectos imperium suscipere mallent, firmúmque adeo esset, quod omnibus suffragium ferentibus videretur. Cumque Tribuni plebis Senatuscōsultum istud summopere extulissent, imo plebs recepisset, creati sunt in annum sequentem, qui fuit ab V.C. 309. Tribuni militum tres, & quidem omnes Patricij, A. Sempronius Atratinus, T. Clœlius Siculus, & L. Atilius Longus. Post aliquot annos sunt

crea

creati rursus Tribuni, primũ tres, mox quatuor, tandem sex: Nec plures creatos fuisse vnquam, probare nititur Sigonius *in Fastis*, etsi diuersum reperiatur apud Liuiũ initio *libri 5*. vbi octo vno in loco creatos fuisse scribit, modo locus nõ sit corrupt⁹, quãdo nullus auctor alius eius rei mẽtionẽ faciat. Quo recte Onuphrius Panuuinus & Hubertus Goltzius notẽt tantum sex eo anno fuisse, quo Liui⁹ octo fuisse scribit. Fuerũt autẽ hi Tribuni nonnunquã omnes Patritij, nonnũquã ex patribus & plebe simul creati. Nulli interim legũtur post annũ 396. vt sane magistratus hic septuaginta septem inde ab initio exactis annis frequentari in Republica desierit. Discrimen inter eos illud agnosco, vt alij dicerentur angusticlauij, qui vtebantur clauo angusto, alij Laticlauij, qui latum vsurpabant, quod hi essent maioris dignitatis, illi minoris. Qua de re videndus Suetonius in *Augusto, Nerone, Othone, Domitiano*, & ibidem Læuinus Torrentinus. Sunt etiã Tribuni militares dicti, *auctore Varrone*, quod terni essent ab initio, cũ legio ex tribus constaret millibus, cuius tãtũ peditib⁹ præerãt, nõ item equitibus. Quapropter aucto peditũ numero in legione, auctus fuit & Tribunorũ militariũ numerus, ita vt tãdẽ ad quatuor, & ab his ad sex peruenerint. Quin vt numer⁹, sic & lectio subsequentibus tẽporibus est immutata. Etenim primis tẽporibus omnes ab Imperatoribus legebantur, terni scilicet in singulas legiones quaternas, vt ita essent duodecim. Inde anno vrbis 391. institutum, vt pars eorum populi suffragiis, pars Imperatorum arbitrio crearetur, idq; imposterum obseruatũ, nonnunquã tamen necessaria de caussa mutatum. Cumque Rutilius Rufus legem tulisset de iure Tribunorum qui à Coss. essent facti, accidit vt Tribuni ab Imperatoribus in exercitu lecti, Rufuli: à populo in Comitiis creati, Comitiati sint dicti, sicut præter Asconiũ Liuius & Festus prodiderunt. Etsi postea placuerit non comitiis, sed suffragiis ad legiones fieri, Q. Seruilio Ahala & L. Genutio secundũ consulibus, Anno ab V.C. 391. Tandem ad Imperatores cum tota re Romana hæc quoque potestas est deuoluta, legiturq; Hadrianum Cæsarem primum disciplinæ militaris restauratorem post Augustũ nõ nisi prouectæ ætatis viros doctosque ætate & vsu ad tribunatum euexisse, imo neminem prouexisse ad gradum istum, nisi plena barba, quemque nõ honor milirum, sed iustitia commendaret, teste in eius *vita Spartiano*. Fuit autẽ prisci moris, cum aliquẽ Princeps euecturus esset ad tribunatum, vt ei gladium imperij insigne in manum daret, dicens: En, accipe gladiũ. Quod si hic quidẽ Princi pe dign⁹ est, vtere, pro me. Erat & eorum insigne annulus aureus, quo secernebantur à reliqua militum turba, qui tantum ferreis annulis vtebantur, *vt libro de bello Punico proditum ab Appiano*. Munus eorum erat, dicto audientes in castris habere milites, ad exercitationes educere, in stationes mittere, claues portarum suscipere, stationes, vigilias, munitionesq; de die interdum, sæpius noctu circumire, milites paratos ac instructos singulis habere momentis, adesse militibus in frumento distribuendo, ne desint alimenta, arma, viri, equi, aut pecunia, præuidere, castris locum capere, valetudinarios inspicere, sauciorum curã agere, dare præterea operam, vt milites continẽtes haberẽt manus, ouẽ nemo contingeret, aut segetem desereret, oleum, sal, lignum exigeret, annona sua contentus esset. Scribit Vegetius primũ legionis cohortem Miliariam dictam, eique Tribunum præfuisse armorum sciẽtia, virtute corporis & morum honestate præcipuum. Porro sicut primipili, ita etiam Tribuni ex omni legione sua commoda percipiebant quæ Imperatores peculiari nomine stellaturas dixerũt, *l. septẽ. C. de erogat. militaris annona.*

Inde

pridius in Alexandro: *Annonas militum diligenter inspexit. Tribunos, qui per stellaturas militibus aliquid abstulissent, capitali pœna affecit.* Quin imo Piscennium præcepisse, vt duo Tribuni obruerentur lapidibus, quod stellaturas accepissent, apud Spartianum legas. Quare & iisdē à Iustiniano interdictum legimus, ne expilarent milites *l.2 § pro limitaneis.C. de officio præfecti pretorio Aphricæ.* Non licebat quoque Tribunis sua caussa milites à signis ablegare. Eodem, *auctore Vegetio libro primo*, deputabant milites ad pœnam. Sed an ipsimet capitalem pœnam infligebant? Dicam. Si fustuaria pœna exercenda erat, priores illi leuiter attingebāt militem: In graui supplicio tantum præpositi erant, sicut & centuriones, prout notatum à doctissimis huius seculi viris. Quanquam negari non possit, accidisse quandoque, vt ipsi Tribuni supplicium sumerent. Testis Cornelius Tacitus, apud quem decimo quinto Annalium caput amputatur Flauio à Vesanio Nigro Tribuno. Forte id obseruatum, si puniendus reliquis dignitate præstaret. Quoniam vero sacrosancti erant tribuni, vt antea dictum, noto porro etiam Augustos, vt sacrosancti pariter forēt, affectasse Tribunitiam potestatem, & recepisse ad se. Quo factum, vt, quicumque appellarent illos intra pomerium (quod ius tribuni habuerunt) & intra proximum miliare (quod nulli vnquam Tribuno ius fuit) his opem ferre possent. Hinc Tacitus: *Tiberius potestatem tribunitiam Druso petebat.* Id summi fastigij vocabulum Augustus reperit, ne Regis aut Dictatoris nomen adsumeret. Meminit eius rei & Dio libro 51. Suetonius scribit Augustum recepisse ad se perpetuā Tribunitiam potestatem, at Tiberio tātum in quinquēnium datam. Legimus & Celerum tribunum, hoc est, equitum, quorum præfectum Romulus eū constituit. Huc facta quædam peregisse testis est Dionys. Halicarnassæus *li.2.* Secundum eum locum obtinuisse à regibus scripsit Pompon. eoque in numero exstitit Iunius Brutus auctor eiiciendi regis Tarquinij. Quin Curiatis comitiis creatum constat ex Liu. & Dionysio. Denique tribunos ærarij inuenio apud Varr. *de ling. Lat. 4.* Hæc eius verba: *Tributum dictum à tribubus quod ea pecunia, quæ populo imperata erat, tributum à singulis proportione census exigebatur: Ab hoc ea quæ adsignata erat, attributum dictum: Ab eo quoque quibus attributa erat pecunia, vt militi redderet, tribuni ærarij dicti.*

Tribus à tributo dando nomen obtinent, vel quod ager Romanus primo diuisus in tres partes fuerit, & tres partes populi sint factæ: Vna *Tatiensium* sic dicta à Tatio Sabinorum duce iam in partem regni à Romulo suscepto: Altera, *Ramnensium* à Romulo: Tertia Lucerum à Lucumone. Erant autem hæ tribus populi Romani partes distinctæ locis in vrbe diuersis, & regionibus vndique circum vrbem per Italiam dispersis. Primus earum auctor fuit Romulus, *teste Dionys. lib. 2.* qui singulis præclarum aliquem virum ducem præposuit, deinde vnam quāque in decem partitus totidem fortissimos viros eis præfecit, has curias, illas tribus nominando. Fuerunt etiam tribus in vrbanas & rusticas diuisæ sumto discrimine à loco, quem insedebant. Nominare illas quondam voluit à suo nomine Tarquinius Priscus, sed ne illud faceret prohibitus fuit ab Augure Nauio. Sigonius notat *3. de Antiq. iur. ciu. Rom. capit. 3.* Seruium Tullium aucta mirum in modum aduentitia multitudine, quam in tertiam tribum, Lucerum scilicet, Romulus coniecerat, aucta etiā vrbe & inclusis pomœrio duobus collibus, Viminali & Esquilino, totam vrbanam multitudinem in quatuor partes secundum habitationum loca distribuisse, neglectis illis tribus tribubus generalibus à Romulo institutis, iisque

nomina à locis quæ habitabant, indidisse Suburanam, Palatinam, Esquilianam, & Collinam: Postea ipsum vniuersam rusticam multitudinē in quindecim tribus diuisisse, quarum nomina fuerint *Romulia* à Roma dicta, *Lemonia* à pago Lemonio, *Pupinia* ab agro Pupino cis Tyberim versus mare, *Galleria, Pollia, Voltinia, Claudia*, ab Appio Claudo, *Æmilia* à gente Aemilia, vt & Cornelia, *Fabia, Horatia, Menenia, Papiria, Sergia, Veturia*. Etsi enim Varro scriptum reliquerit imposita omnibus nomina à locis, tamen certum vindicata post in libertatem ciuitate, multas relicto veteri nomine asciuisse illustrium aliquot familiarum nomina. Addit Sigonius hunc tribuum numerum durasse ad annum vsque 258. cum additis ad 19. duabus, viginti & vna numero sunt factæ. Atque has duas tribus fuisse putat Crustuminam & Veientinam. Inde anno 366 ex nouis ciuibus quatuor additæ tribus, *Stellatina* dicta à campo Stellate, *Tromentina* à campo Tromento, *Sabatina* à lacu Sabate, & *Arniensis* ab Arno Thusciæ amne. His autem 25. rursus additæ sunt aliæ duæ anno 395. *Pomptina, Publiliaque*, & iterum Anno 421. *Metia* vel *Mæcia*, à Mæcio castro sic appellata, & *Scaptia*, à *Scaptia* vrbe, quam Plinius in Latio ponit. Adiectæ sunt deinde anno 435. *Vfentina* ac *Falerina*, vt anno 454. aliæ duæ, *Auiensis* & *Terētina*: Item anno 512. *Velina* & *Quirina*. Vt iam numerum 35. tribuum explerent, qui ad extrema vsque Reipub. tempora durauit. A tribubus dicta sunt Tributa Comitia, quibus omnes ciues Romani suam dicebant sententiam & minores Magistratus creabantur, imo Augures, feciales, Septemuiri Epulonum, & Quindecimuiri, vt alias quoq; notatum memini. Non vnum illis locū destinatum fuisse, quemadmodum Cēturiatis & Curiatis, constat ex veterum scriptis. Siquidem in campo Martio ea habita, *testis est Cicero Epist. 1. libro primo ad Atticum*, in Capitolio Appianus *libro primo bellorum ciuilium*, in circo Flaminio Liuius *libro 3.* in Capitolio idem *libro 25*. Sacerdotum comitia Tributa Consules habere solitos cognosci potest ex Ciceronis Epistola ad Brutum, vbi ait mortuis Hircio & Pansa Consulibus, necessario differenda esse sacerdotum comitia, donec res ad Interregnum rediisset, vt Consules auspicato à rege subrogarentur. At legum iudiciorumque Tributa comitia habere licebat iis magistratibus, quibus cum populo ius erat agendi, vtpote Consulibus, Prætoribus, Tribunis plebis. Oportebat & hisce comitiis adesse magistratuum candidatos, de quibus suo loco plura.

Tributum vnde nomen arcessat, notatum, cum de Tribunis ageretur, ad finem.

Triclinaria, vestes Senatoriæ, quibus vtebantur in tricliniis. *l. apud Aufidium ff. de Opt. leg.*

Triclinium. Ascribam hic verba Clarissimi viri Lipsij ex *3. antiq. lectionum*, vbi simul accumbendi modum veteribus vsitatum cum etymo triclinij prodit. *Accumbendi modum*, inquit, *qua ex libris, qua ex monumentis, hunc fere fuisse collegimus. In cœnaculo mensa collocabatur rotunda, humilis: Inferiorum quidem hominum tripes & ex simplici ligno: lautiorum citrea aut acerna, aut lamina argentea intecta, quam pes eburneus fabrefactus, puta in modum Pardi aut Leonis sustinebat. Circum mensam tres vt plurimum lecti erant, ex quo Triclinij nomen: Vel duo etiam, quod Plautus biclinium: Posterior ætas à Vespasianorum imperio Sigma vocare cœpit. Quod cum esset in formam hemicycli aut lunatæ testudinis exstructum, vocare placuit nomine literæ Græcæ: Quia, vt ex marmoribus liquet, ætas illa Sigma literam vt mediam Lunam scribebat C Sigma autem duobus tantum lectis constitisse, colligo ex numero conuiuarum apud Martialem, Lampridium & alios. Ij porro lecti sub-*

sterne

sternebantur aulæis, purpura, aut alia veste stragula, pro copia & inopia conuiuatoris. Id sub horam cœnæ fiebat. Priusquam autem accumberent, lauabantur & togas mutabant vestibus, quas à re Cœnatoria dixerunt. Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum conspurcarent. Ceterum aut terni aut quaterni vnum occupabant. Si plures, sordidum id & minime lautum habebatur. Ita fiebat, vt ex vna communi mensa vix supra XII. vescerentur. A quo numero illa Augusti famosa cœna apud Suetonium δωδεκάθεος *dicta. Apud Macrobium tamen cœnæ Pontificiæ descriptione in duobus triclinijs decem tantum conuiuæ nominantur, vt appareat in magnifico aliquo epulo vix binos lectum vnum occupasse. Iam vero modus accubitus hic erat. Accumbebant reclinata supera parte corporis in cubitum sinistrum, infera in longum porrecta ac iacente, capite leuiter erecto, dorso à puluillis modice suffulto. Quod si plures vno lecto decumberent, primus decumbebat ad caput lecti, cuius pedes porrigebantur pone dorsum secundi: secundus vero occiput obuertebat ad vmbilicum, primi puluillo interiecto pedes iacebant ad tergum tertij, & sic deinceps tertius, sic quartus. Iam qui primus & ad caput lecti decumbebat, Summus dicebatur: qui ad pedes, Imus: qui inter istos, Medius. Atque si tres in vno lecto conuiuæ, medius dignissimus: Proximus honore, summus: si quatuor, medium censeri arbitror proximum à summo: si duo tantum dignissimus summus fuit.* Hæc Lipsius, cum quibus faciunt, quæ scripsit Lambinus *in satyram quartam libri 2. Horatij*, imo Hieronymus Mercurialis. *1. artis gymnasticæ cap. 11.* Iam videndum, quot olim conuiuæ adhibiti fuerint mensis, aut adhibendos nonnulli iudicauerint. Varronis sententia fuit in Satyris Menippæis, referente Agellio, tres ad minimum esse debere conuiuas, ne sint Gratiis pauciores, nouenarium autem numerum excedere non debere, ne superent Musas. Multos enim interesse non conuenit ipsius iudicio, quod turba turbulenta vtplurimum fit. Homerus admittit *decem*, Plato etiam *plures*. Imperator Verus cum duodecim accubuit nouo exemplo, *sicut refert Capitolinus*. Apud Xenophontem octo conuiuas habuisse legitur Callias, quibus insuper alij sua sponte accedunt, Philippus γελωτοποιὸς, & Syracusius quidem puerum κιθαρίζοντα secum adducens. Apud Platonem Agathon habet 4. conuiuas, quibus vt vmbra additur Aristophanes. Quin Alcibiades irruit ebrius tibicinam secum adducens. Periandri conuiuium septem sapientes habuit. Ita alius atque alius numerus placuit diuersis. Ego dixerim ad arbitrium cuiusque posse institui. Varro tum denique absolutum esse voluit conuiuium, si ex quatuor rebus constaret, nempe si belli homunculi sint collecti, si lectus locus, si tempus lectum, si apparatus non neglectus. Addit, *nec loquaces, nec mutos omnino conuiuas legi oportere: Sermones tum esse habendos, non de rebus anxiis, sed iucundis.* Inprimis vero sobrietas seruanda, ne dicatur Timocreontis illud: πολλὰ πιὼν, καὶ πολλὰ φαγὼν, καὶ πολλὰ κακ' εἰπὼν ἀνθρώπους, κεῖμαι Τιμοκρέων Ῥόδιος. Manent sapientes sobrij in Plutarchi sympoßio. Recte. Stultos enim temulentia decet, ex qua quot mala redundent, discere licet ab Alexandro & toto Cyri exercitu. Sed quo abripior. Recolligo me tandem. Recte ergo à tribus lectis nomen inditum triclinio, monuit Lipsius meus. Est enim κλίνη *discubitorius lectus*, & κλίνειν *inclinare* vel *discumbere*. Hinc accumbere mensæ vsitatus loquendi modus. Facturus finem moneo tandem triclinium quoque dici conclaue. Vnde illud: Dicam. Quintilianus & Valerius Maximus, cum mentionem faciunt Simonidis, aiunt triclinium corruisse super cõuiuas. Quis autem nescit quamplurimos fuisse præsentes in eo conuiuio, tributamque Simonidi artificialis memoriæ inuentionem, quod (cum di-

gnoſci non poſſent conuiuæ domus caſu protriti; ipſe tamen cuiuſq; locum demonſtrare potuerit? Atqui *triclinium* proprie locus eſt tribus conſtratus lectis ad diſcumbendum. *l. foramen. ff. de ſeruit. vrb. præd.*

Triens quatuor continens vncias à numero ternario nomen inuenit. Diuiditur enim as in vncias duodecim quarum pars tertia eſt triens.

T*rierarchus* nauis, quam triremem vocant, princeps *Secundum Senecam 7. de beneficiis & Tacitum hiſtoriarum 2.* Siquidẽ ἀρχὸς *Princeps*, τριήρης, *triremis.*

T*rinacria* vel T*rinacris* dicta olim Sicilia, quod tria habeat ἄκρα ſeu promõtoria, quibus excurrit in mare, Pelorum, Lilybæum, Pachynum. Ouidius Faſt. 4. *Terra tribus ſcopulis vaſtum procurrit in æquor, Trinacris à poſitu nomen adepta loci.* Qui Trinaciam vocant, vt Dionyſius τρινακίην. Suidas θρινακίαν (niſi vitioſus eſt codex) à Trinaco rege nomen deriuant cum Apollonij enarratore. Cyclopum terram nominat eam Homerus, τριγλώχινα Lycophron. Sed & T*riquetra* dicta à figura triangulari. *Brutia* vocatur Statio *1. ſyluarum.*

T*riones* dicti in opere ruſtico bones, quaſi *terriones*, id eſt terrę arandę & colendæ idonei, *vt & Gellius docet li. 2. cap. 21.* Quare ſeptem illæ ſtellæ verſus Boream eo modo collocatæ, vt plauſtrum cum bobus repræſentare videantur, dicuntur ſeptentriones. Inde & Ouidius: *Scythiam ſeptemque triones Horrifer inuaſit Boreas.* Plauſtri auriga dicitur *Bootes* & *Arctophylax*, id eſt, *vrſæ cuſtos*, à qua nominatus & *Arcticus polus.* Quippe vrſa ἄρκτος eſt Græcis. *Arctophylacem*, eundem eſſe cũ Arcturo ſuo loco eſt dictũ.

T*ripudium* à veteri verbo *Pauire*, quod *ferire* ſignificabat, deductum. *Saltando* enim *terra* pauitur. In auguriis quoque *tripudium* quaſi *terripudium* eſt dictum. Cum enim offa cecidiſſet ex ore pulli, auſpicanti tripudium *Soliſtimum* nuntiabatur. Erat & tripudium *Sonium* quod ſonet, vt cum pullo excideret puls, aut quadrupedi aliquid alind ex ore. Quo pertinebat, ſi arbor ſponte caderet aut terra tremeret, antequam voce diuina reſponſa perciperent.

T*ripus*, τρίπους. Quid tripus fuerit Grammatici certant & adhuc ſub iudice lis eſt. Homerus Iliad. ψ. aſſerere videtur, vas fuiſſe, quod tribus fulciebatur pedibus, anſaſque vel potius aures, quibus arripiebatur, habuiſſe Callimachus ſellam fuiſſe ſcribit in lauacro Dianæ, eamque innixam pedibus tribus, cui inſidens *Pythia* oracula reddebat. Hellanicus vas eſſe dixit *pulueribus plenum*, Strabo *profundam quandam ſpeluncam*, Luctatius *lauri ſpeciem tres habentem radices & conſecratam Apollini propter triplicem diuinationis vim, cum & Sol præterita viderit, præſentia videat, & futura viſurus ſit.* Diuerſa ab his tradit Plutarchus in Solone, quando commemorat extractum eum à piſcatoribus Cois & miſſum ad ſeptem ſapientes, tandemque Apollini conſecratum quẽ conſulendum arbitror. Vtque ad etymon noſtrum propius accedam, aſſerere non dubito rem omnem, quæ tres pedes habet, ea voce ſignificari, quippe compoſitam ex τρὶ & πους. Notandumque ſolitos Græcos viros fortes *tripodibus* donare iuxta illud Flacci Carminum 2. *Donate tripodas præmia fortium Graiorum.* Nam inde illud Homeri Il. ψ. δῶκε δ' ἄγειν ἑτάροισιν ὑπερθύμοις γυναῖκα, καὶ τρίποδ' ὠτώεντα φέρειν. Et Heſiodus in Oper. & diebus: ἔνθα με φημὶ ὕμνῳ νικήσαντα φέρειν τρίποδ' ὠτώεντα

Triremis, cuius nauis inuentor fertur Amocles Corinthius, *auctore Thucydide* (nam biremem inuenerunt Erythræi, quadriremem Carthaginenſes, quinqueremem Neſichthon Salaminius, ſex ordinum Zenagoras Syracuſanus) nomen inuenit nõ à tribus remis, ſed tribus remorũ ordinibus, quibus impellebatur, ſicut & τριήρης ἀπὸ

τῶν

τῶν τριῶν ἐρετμῶν à tribus remis.

Triticum principem locum obtinens inter frumēta, Varroni, quod *sit tritum*, nomen inuenit, Isidoro à *triturā*. Purissima eius farina, repurgata à furfuribus dicitur Latinis *flos* & *pollen*, Græcis παιπάλη & γῦρις. Etsi Dioscoridis interpres malit pollinem tenuissimum esse puluerem, quam farinam, qualis circa molas parietibus adhæret, & Cornelio Celso pollen quoque impuriorē & furfuraceam farinam significet. Similago σεμίδαλις media quædam farinæ pars inter florem & farinam, fur furibus scilicet omnibus non excussis. Farina ἄλευρον *furfur admixtum habet*, cui etiam nihil floris aut pollinis decessit. Farinam sequuntur furfures inutile farinę recrementum, quod πίτυρον appellant Greci. Has eius partes referre operæpretium duxi.

Triton, quem Neptuni tubicinem faciunt, Poëtæ & biformem, quippe partim hominem, partim cete referentem (vnde & pro tuba seu concha longiore sumi id nominis solet) Phurnuto dicitur ἀπὸ τοῦ τρεῖν, quod nobis est tremere, per antiphrasin: Aliis ἀπὸ τῆς ῥύσεως fluxu quod minus probandum, etsi res ipsi conueniat. Haud omittendum, quamuis multa hic fabulentur Poetæ de tubicine Neptuni, esse tamē & inueniri Tritones ex fide dignis auctoribus. Scribit enim *libri 9. cap. 5.* Plinius Vlyssipponensium legationem ob id missam retulisse Tiberio principi, visum auditumque in quodam specu concha canentem Tritonem. Videndus & Alex. ab Alex. Genial. lib. 3. cap. 8. Quin Maro Æneid. 10. Hunc vehit immanis Triton, & cærula concha Exterrens freta.

Tritonia dicta Pallas à Tritone palude oriēre prope Alalcomenas in Bœotia, quod ibi sit nata aut educata: Vel ὅτι τρίτη μετὰ τὴν ἄρτεμιν καὶ ἀπόλλωνα ἐγεννήθη, *quod tertia sit genita, post Dianam & Apollinem.* vel quod (*vt placuit Callistheni*) τῇ τρίτῃ μηνὸς ἡμέρᾳ sit nata, id est, *tertio mensis die*, qui propterea apud Athenienses cōsecratus fuit Mineruæ, vt Romanis *Quinquatria*: Vel *quia nata creditur patris capite*, quod Bœotiorum lingua est τρίτων vel τριτώ. Triplicem sane vim obtinet caput, νοῦν, τὴν μνήμην, καὶ θέλησιν. Sunt & tres prudentię partes, memoria intelligentia, & prouidentia. Atqui sapientiæ Dea est Pallas. Democritus Philosophus prodidit ideo nominatam *Tritonida*, quod hæc tria sit clargita mortalibus, βουλεύειν καλῶς, κρίνειν ὀρθῶς, καὶ πράττειν δικαίως *bene consulere, iudicare recte, & iuste facere.* Alij eandem cum Luna faciunt, quæ tertio à coitu die apparere incipit, & nihil etiam ab aere differre dicunt, qui tertium est elementum.

Triuia appellata *Diana*, quod coleretur in triuiis, *ait Varro.* Qua ratione Grę ci τριοδῖτιν & τριοδίτην nominant. Eadem illa cum Luna, Diana & Hecate. Dixit ergo Virgilius *tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.*

Triumphus non à tripartito exercitus, Senatus & populi iudicio dictus, *vt quidam volunt*, sed Græca vox (*vt Varro putat*) ἀπὸ θριάμβου Liberi patris deductum, qui primus triumphasse creditur de Indis, *vt est apud Plinium.* Alij (*nec quidem male*) ἀπὸ τοῦ θρεῖν deducunt, quod est *accinere* vel *acclamare*, καὶ ἰαμβίζειν, id est, *maledicendo.* Solebant enim milites & abiectissimi quique triumphalē currum sequentes diuersis cōuitiis incessere triumphantes, ne prospera fortuna insolescerent. Hinc illud in Cæsarem: *Gallos Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem.* Item: *Roma si seruate vxores, mæcham caluum adducimus.* Quoniam vero semel hic placuit inseruire Philologis, adiiciam porro ex Romana historia, quæ multum hunc locum illustrabunt. In Græcia itaq; primum Bacchum auctorem habuit triumphus, *vt legere licet apud Plinium lib. 7. cap. 56. Diodorum lib. 5.* apud Romanos vero Romulum, qui

cæso sua manu Acrone cum arma eius ex voto dedicaturus esset Ioui, quercū in castris visam recidit & instar trophęi adornauit, armísque Acronis ex ea suspensis, cum veste ipsemet esset incincta & coma fluente, coronatusque lauro, & stipitem illum dextro gereret humero, vrbem fuit ingressus victoriale carmen exercitui sequenti percinens, & ciuibus cum gratulatione & laudibus eum excipientibus sese ostentans. Ab hoc exemplo sumsisse Romę initiū celebritatem triumphorum scribit Plutarchus. Addit postea currum Tarquinius Priscus, vt & alia, quæ ad maiorē magnificentiam erant comparata. Sed & posthuma ætas addit suum splendorem, vt constat ex triumphis, quos duxerunt L. Cæcilius Metellus, Marcellus, Scipio Africanus, Marius, Sylla, Mummius, Pōpeius, Iulius Cæsar, Augustus. Et quantum colligere licet ex veterum scriptis, sciendum honorem hunc non quibuslibet fuisse cōcessum. Quinq; enim hostium millia vna acie cæsa esse oportebat, nec multum sanguinis suorum effusum in parta victoria, auctumque esse imperium. Necesse erat præterea, ne contra seruos, fugitiuos piratas aut simile hominum genus debellatum foret: Itē vt suo ductu auspicioque Imperator hostes profligasset, nō in sua, sed aliena prouincia, eaq; pacata, & nullo manente bello, exercitumque victorem & opimum præda Romam reduxisset, inque ędem *Bellonæ* extra vrbem euocato senatu, quęnam à se magnificè essent gesta, expoiuisset, præsentibus legatis, centurionibus, militum Tribunis atq; militibus. De postremis autem temporibus loquor, quibus propagato imperio magnis hinc inde viribus agebātur bella. Tum enim exiles illæ triumphandi caussæ abrogatæ fuerunt. Qualis fuit Sabinis & Samnitibus non vi captis, sed in deditionē acceptis, vel auersos esse hostes quam ob caussam Q. Seruilio Halæ decretus est de Tiburtibus & Gallis triūphus, sicut Cornelio & Bebio Coss. q Ligures Apuanos non exspectātes bellum in deditionem accepissent, ac eorū duodecim millia in alias terras traduxissent. Quascunque autem ob caussas acti à quibuscunque, cum primis tū vltimis temporibus adusque Vespasianum & Titum leguntur triumphi, numerantur viginti supra trecentos, pluribus initis de Gallis, quam de reliquo terrarum orbe. Vltimis Cæsarū triumphasse traditur Probus, post quem obliterata militari virtute desierunt rebus præclare gestis aspirare ad tantum decus, etsi alij Bellisarium postremum omnium triumphasse affirment. Absentibus tamē quādoque ducibus, si de rebus eorum valde constaret, decretum fuisse à Senatu triumphum nō ignorādū. Imo sine senatus auctoritate a populo decretū legimus Valerio & Horatio Coss. victis Sabinis & Volscis. Cū enim negaretur triumphus, L. Icilius Trib. Pl. de illorum triumpho ad populum tulit, primique triumpharunt plebiscito nullo decernēte Senatu. vt post illos M. Rutilius Dictator. Sciēdum etiam proprium triūphandi locum fuisse vrbem Romam, & proinde magnæ inuidiæ fuisse M. Antonio, quod cum deberet Romæ, Alexandrię triumphasset de Parthis, & Domitio Ænobarbo, quod deuictis Aruernis elephanto (cū tamen non decreuisset Senatus) velut triumphans totam Italiam esset peruagatus. Huiuscemodi autem viris post actum triūphum tribui solebat triumphalis status & ornamenta consularia, vt laus eorū esset perpetua. Quo maiori admiratione sint digni qui eam laudem summa animi ?moderatione recusarunt. Qualis fuit M. Fabius, post Fabium Tiberius Cæsar parta de Illyriis victoria, cum abnueret triumphum tota ciuitate consternata ob cladem Varianam. Sed & Septimius Seuerus deuictis Parthis eidem honori cessisse legitur,

gitur,cum ex pedibus laboraret. Idem de Fuluio proditur, qui sola continentia animi modestiaq;(ratum exemplū) summum illud propemodum Romæ notum bonum est auersatus, sicut historiæ produnt. Nam quis eum honorem,etsi indignus non affectauit? Quā multi repulsam passi:Quoties & quam improbe,de eo laboratum? Nolo multus hic esse,& ad Pompam, apparatum ac ordinem triumphi describēdum accedo. Die itaque illo triumphali per totam vrbem dies agebatur festus, tēplis omnibus apertis. Nobiles omnes ita mensas instruebant, vt de cibo suo & potu militibus in publico gaudio suggererent.Omnes Magistratus ac tribus flaminésque purpura vt sacerdotes ac Pontifices apiculis velati, cum viris triumphalibus & Consularibus totaq; nobiltate & Senatu omnisque sexus ætate ad excipiendum cum gaudio occurrebant. Imperator ipse, *vt Zonaras refert*, triumphali ornatus habitu sumtis armillis & laurea redimitus,ramúq; dextra tenens populum conuocabat,& militibus ornamenta diuidebat, aliis armillas, aliis hastas, aliis coronas aureas aut argenteas, aliis pecuniam. Si quis murum primus omnium ascendisset, muri, si castellum expugnarat, castelli speciem gerebat corona.Si nauali prælio victor exstiterat,rostris exornabatur corona:si equestri, equestre aliquid præ se ferebat. Si quis ciuem etiā conseruasset in acie aut obsidione, donabatur quercna corona,quæ dignitate aureis & argenteis præstabat. Inuehebatur autem primum per portā Triumphalem præcedentibus tibicinibus,qui modos triumphales canebant,aut classicū *vt in Aemilij triumpho*.Præcedebant & boues mactandi in sacrificiis vittis sertisque redimiti,aliquando cornibus auratis. His succedebant spolia ac manubiæ, quæ partim plaustris vehebantur,partim gestabantur ab adolescentibus.Præferebantur longo ordine montium,fluminum & oppidorum species. Etenim Præneste in deditionē accepta T.Quintius Dictator triumphans ciuitatis istius signum præ se ferri curauit, M.Marcellus Syracusas, Scipio Asiaticus centum triginta oppidorum simulacra,C.Cæsar Massiliam,Nilum,Rhenum & Rhodanum ex auro.Quam pōpam & Sylla habuit dominis Asiæ & Græciæ vrbibus,exceptis Romanorum oppidis,aut ciuium imaginibus. Ferebantur & tituli victarum gentium,tum statuæ, tabulæque æneæ aut eburneæ. Succedebant inde, qui capti erant ex hostibus,duces vincti catenis,hostium spolia ac arma captiuis adempta,tū currus spoliis onusti,signaque militaria ex domitis gentibus non erecta,sed inuersa,Catapultæ,Ballistæ,aliáque tormēta & machinæ, rostraque nauium, imo naues rostratæ, quas decem vltra centum,in triumpho duxit Lucullus. His adde gemmas,purpuram,vestes pretiosas,donari quoque aurum puta, argentumque ab aliquot hominum millibus collatum.Pone legebant vestigia reges ipsi ac duces cum liberis,vxoribus,fratribus,& aliis cognatis item alij hostes capti,reuinctis post terga manibus. Ac tum demum Imperator seu Triumphator aureo insidens currui, veste triumphali conspicuus & laurea redimitus corona, dextraq; manu ramum ex lauro tenens, sinistra sceptrum eburneum quatuor candidis equis inuehebatur, antecedentibus lictoribus purpuratis cum fascibus & securibus.Quaqua versum suauiter canebant tibicines & citharœdi aureas in capite gestantes coronas & purpura vestiti, quorum in numero vnus veste aurea indutus ad talos vsq; demissa risum mouebat populo coniiciēdo scurriles iocos in hostes. Suspensum quoque erat eo loco, quo triumphator sedebat, fascini idolum,cui suffumigationes fiebant. Tradit Zonaras cum aliis publicum ministrum in eodem curru coronam aureā

gem-

gemmis distinctã sustinuisse pone triũphantem,& subiecisse subinde: *Respice Futura & hominem te esse cogita.* Atque adeo tintinnabulum cum flagello currui appensum legimus, vt eodem fragilitatis humanæ significato admoneretur, incidere eum posse in eam calamitatem,vt vel capite plecteretur, vel flagris cæderetur. Sedebant quãdoque filij,vt & fœmellę,in patris triumphali curru. Proximi cognati equis adhærebant,eosque interdum quasi triumphaturi conscendebant. Plinius auctor est *libro 33.cap.7.* triumphãtium ora minio illini solita,atque ita Camillum triumphasse, quod tamen exoleuit posterioribus temporibus.Currum inde sequebantur triumphantis ministri & scutiferi, totusque exercitus peditum ac equitum suo quisque ordine cum ducibus suis. Singuli vero ramum è lauro manu gerebant, capite lauream coronam.Si quis peculiares coronas,armillas,hastas, aut scuta obtinuerat, manu præ se ferebat Pæana canens in triumphantis laudem,& multa simul ridicula immiscens. Procedente pompa, in qua ante Triumphatorẽ non raro vehi solebat Herculis signum,tum si quid aliud memorabile atque æuo priore incognitum in deuicta prouincia fuisset, aperire solebant in honorem Deorum ædes sacræ suffitibusque repleri. Equidem capta Iudæa balsamum arborem ostendit Vespasianus in suo triumpho. Pompeius post victum Mithridatem ebenum, Aurelianus præter alia tigrides,alces & camelobardales, Furiꝰ Dẽtatus elephantos exturbato Italia Pyrrho. Vbi iam peruenisset in forum põpa,mancipabat triumphãs carceri quẽdam ex captiuis internecioni destinatum. Inde in Capitolium ascendebat comitãte Senatu & vniuerso magistratu.vbi laureum ramum,quem manu tenuerat, in gremium Iouis deponebat. Hinc Ouidius 4.*Tristiũ,de triumpho Germanici: Inde petes arcem & delubra fauentia votis, Et dabitur merito laurea vota Ioui.* Plinius Paneg.Traiani: *Allata erat ex Pannonia laurea,id agentibus Diis, vt inuicti Imperatoris exortum victoriæ insigne decoraret: Hanc Imperator Nerua in gremio Iouis collocarat.* Iamque adeo tauros sacrificabant, auream coronam & aliquot manubias Ioui suspendebãt,quod de hostibus victoriam reportare contigisset Deorum immortalium beneficio.Epulabantur exinde sub ipsis Capitolij porticibusdonec aduesperasceret. Distributa quoque viritim plebi pecunia. Cetera relata in publicũ ærarium. Celebratur hic Iulꝰ Cæsar, qui Aphricano triumpho præter obsonia exquisitissima vno die duobus & viginti millibus tricliniorum instructis paratisque mensis epulum exhibuit regali magnificentia, & Tiberius, qui mille mensis prandium apposuit. Interdum mensas ante domos exstructas,&in promiscuo rerum vsu victricibus legionibus epulas exhibitas,proditum historiis Imperatori ipsi dari solitum aurum (vt vocant)coronarium à prouinciis & victis bello gentibus ob vitam concessam. Si quis autem consecutus esset spolia opima,qualia dux hostium duci interfecto propria manu detrahebat, suspendebat ea in Iouis Feretrij templo. Post epulũ vero in noctem protractum comitabantur triumphantem domum cum tibiis & variis instrumentis musicis,atq; ita festiuæ isti solemnitati finem imponebant. Vtque in posterum conseruaretur triumphi memoria,non tantummodo honestissimus locus illis fuit cõcessus in publicis conuentibus, permissumque vt in spectaculis lauream gestarent coronam, verum etiam triũphales columnæ fuerunt erectæ, item statuę & arcus triumphales.Quin ędes circa limina, triumphalia ornamenta accipiebant. Durabat quandoque triũphus duos aut tres dies, amplis præsertim spoliis reportatis,id quod à T.Flaminio,L.Paulo,Cn.Pompeio & Augusto fa

sto fa

sto factum fuisse constat. Inter leges triumphales refertur à Plutarcho in vita Pompeij, quod nemini triumphare liceret, nisi qui Dictator, aut Consul, aut Prætor res gessisset. A qua lege tamen discessum fuit, quando L. Cornelio Lentulo Ouatio anno 553. & Cn. Pompeio Equiti tantum & nondum in ordinem Senatorium adscripto ac vix dum annum decimum quartum egresso primus triumphus decernebatur anno 672 Triumphus minor dicebatur Ouatio, de qua suo loco satis superque.

Triumuiri, tres viri Vnde & *Treuiri* & *Tresuiri* vnico dicti vocabulo. Varia autem fuisse Triumuirorum genera patebit ex diuersis eorum muneribus. Legimus enim primum eos institutos ad deducendam coloniam, posteaquam Aricini & Ardeates sæpe de ambiguo agro bello certassent, multis vtrinque cladibus fessi, Scaptiusque vnus de plebe tertium ac nonagesimum annum agens certo sibi constare clamasset campus olim Coriolanis, quo tempore militauerat, iure belli cessisse Romanis. ac proinde adiudicato Romanis agro prædicto multaque inuidia apud finitimas ciuitates contracta laborarent patres, vt delere prorsus possent infamem indicij notam ex animis hominum atque ideo ciuitate Ardeatum intestino tumultu ad paucos redacta plebem sibi T Triūuiros coloniæ eo deducēdæ gratia creari, Agrippa n Men mum, M. Cluilium necnlum, & M. Ebutium Helvā. Præter hos extiterunt Reipub. constituendæ Triumuiri, quales primi omniū fuerunt Cæsar Augustus, Antonius & Lepidus. Meminit triumuiratus huius Suetonius *cap. 27. libro 2 Plutarchus in vita Cicero* ..., *I in ... l bro 2 ... Florus cap. 7. libro 4. A. Gellius libri 7. c. 14.* Fuerunt & Triumuiri legendi Senatus, item recognoscendi turmas equitum, quoties eum pue opus esset, vt idem Suetonius meminit in Augusto. Punico autem bello secundo anno ab V. C. Q. Fulnio Flacco III. & Appio Claudio Pulcro Coss. creatos Triumuiros, qui conquirerent iuuenes idoneos ad arma ferenda, eosque milites facerent, tradit Liuius *libro 25*. Nec me latet post acceptam Cannensem cladem ob argenti penuriam Triumuiros Mensarios creatos, quorum munus erat numismata probi auri ac argenti iustique ponderis examinare. Testis Liuius *libro 23*. Dicti fuerunt isti etiam Triumuiri Monetales, & Triumuiri A A A. F F. id est, auro, argento, ære Flando, feriundo. Ab Onuphrio Panuinio referuntur in Magistratuum numerum Triumuiri valetudinis *libro 2. Commentariorum Reipub. Romanæ*. Hi nostris temporibus pestis caussa creari solent, additque Onuphrius veterem numum hæc verba habuisse: *M. Acilius III. Vir Valetu.* His adiungo Triumuiros Capitales, quorum mentionem fecit Pomponius *ff de Orig. iuris*, qui scilicet carceris custodiam habebant, vt, cum animaduerti oporteret, id fieret interuentu eorum. Eidem latomiarum custodiam habebant, & vt *Cicero docet*, cognoscebant ad Mæniam columnam de scelere eorum, qui cum ciues Romani non essent, in vrbe tamen habitabant, sicut etiam de vilibus & abiectę conditionis hominibus, furibus, inquam, & seruis nequam. Plautus Amphitruone sub persona Sosiæ.

Quid faciam nunc, si Tresuiri me in carcerem compegerint?

Inde cras è promptuaria cella depromar ad flagrum.

Nec caussam liceat mihi dicere, neque in hero quidquam auxilij siet?

Nec quidquam sit, quin me omnes esse dignum deputent.

Ita quasi incudem me miserum homines octo validi cædent.

Octo quippe lictorum opera vtebantur. Quin & Triumuiros nocturnos inuenias apud Liuium *libro 9* vbi scribit C. *Flauium Scribam prius tribunatum*

gessisse, inde duos Triumuiratus, vnum nocturnum, alterum coloniæ deducendæ. Præerant illi incendiis arcendis, & quia excubias agebant, etiam *Nocturni* sunt dicti. Meminit eorum Tacitus *Annalium 5.* cum scribit *à Tribuno plebis die dicta eos damnatos, quod ad incendium ortum in via sacra tardius accessissent.* Legimus & apud Liuium *Triumuiros reficiendis sacris destinatos, qui Tributis Comitiis creari solebant.* Lex Manlia, cuius alias facta est mentio, de Triumuiris Epulonum tulit, vt propter sacrificiorum multitudinem Treuiri Epulones crearentur, vtque esset eisdem ius togæ prætextæ, sicut Pontifici. Meminit eius Cicero *3. de Oratore, & Liuius libro 33.*

Trochæus pes dictus videtur Isidoro, quod celerem faciat conuersionem cātilenæ, & quasi rota, quæ τρόχος est Græcis, celeriter currat in metro. Constat enim ex syllaba longa & breui. Sed alij dictum volunt, διὰ τὸ τοὺς περιτρέχοντας τοὺς βωμοὺς τοιούτῳ μέτρῳ ᾄδειν, quod canant eiusmodi metro, qui circumcurrūt aras. Vnde τροχαῖον τὸ συμβεβηκὸς Suidę est τραχὺ ἢ περιτρέχον. Quare & Aristoteles recte eum Cordaci aptiorem tradit *Rhetoricorum 3.* quod aperte tetrametra declarant, in quibus numerus incitatus est & lubricus. Plura de eo Quintilianus *lib. 9. cap. 4.*

Trochiscus, medicamentum planum in rotulæ aut orbiculi pastillique formam redactum, feminique lupini persimile deriuationem habet ἀπὸ τοῦ τρόχου rota, cuius refert *figuram.* Alio nomine κυκλίσκος audit καὶ ἀρτίσκος. Tales ex *absynthio, myrrha, spodio, succino, Lemnia terra, & caphura* hodie in officinis vsitati.

Trochus τροχὸς, παρὰ τὸ τρέχειν, ὡς παρὰ τὸ δραμεῖν δρόμος. Instrumentum est, *vt scribit Acron*, quod pueri ludentes agitare & circumrotare solent. Martialis: *Inducenda rota est, das nobis vtile munus: Iste trochus pueris, at mihi cantus erit.* Horatius *trochum Græcum* nominat: forte quia Græca vox est, quia pueri in Græcia trocho se exercere solebant. Sed enim rotam propriè significat Græcis. Notum quippe prouerbium, πολλοὶ κυλίσουσι ἔτι τροχοὶ ἁμαξῶν ἵπποι, tum quod Pindarus Ixionis rotam τετράκναμον fuisse prodiderit. Plautus idcirco: *Versor in amoris rota.* Sunt interim, qui τροχὸν Græci fuisse existimant βέμβικα, quo probè lusorium instrumentum Græcorum puerorum nostrum fuisse trochum. Atqui βέμβηξ est *turbo.* Dixerim ego Græcos lusisse *rota*, ac *turbine* Romanos, translato tamen ad se iure vocabuli non solum, sed etiam significatione vsu mutata. Tibullus:

Namque agor vt per plana citus sola verbere turbo,
Quem celer assueta versat ab arte puer.
Et Virgil.
Seu quondā torto volitans sub verbere turbo,
Quē pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent.

Persius *buxum* nominat, eo quod fieri soleret ex buxo, vt & Virgilius *volubile buxum.*

Troia decennali Græcorum bello nobilitata ob Helenæ raptum, regionis autem Asiæ minoris & idem cum ferentis nomen metropolis, *à Seruio*, à Troe Erichthonij nepote deriuatæ creditur nomen, vnde & iidem Troianis nomen. Nominat hanc Poetarum princeps ἠνεμόεσσαν, διὰ τὸ ὑψηλῶς ἱδρῦσθαι *iuxta Eustathium.* Captam à Græcis & occupatam innuere videtur Virgilius *per amica silentia Lunæ*, id est cum Luna in coitu est, *iuxta mente Plinio.* Dicti quoque Troiani ludi ab Ascanio Troiano Æneæ filio, qui primus omnium eos in Italiam inuexit. Celebrabantur tum temporis turmatim à pueris minoribus & maioribus, quibus qui præerat, appellabatur *iuuentutis princeps.* Sueton. August. *Troiæ ludum edidit frequentissime, magnorum minorumque puerorum delectu, prisci decori*

moris existimans claræ stirpis indolem sic inclarescere. Idem Tiberio: *Præsedit Actiacis ludis & Troianis Circensibus ductor turmæ puerorum maiorum.* Dio li. 43. scribés de Cæsaris ludis: *Etiam Troiam antiquo more patriciorum filij luserunt.* Tacitus lib. 11. *Sedente Claudio Circensibus ludis cum pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, interque eos Britannicus Imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus. Fauor plebis acrior in Domitium loco præsagij acceptus est.* Ludicrum hoc exercitium argumētum quidem strenuæ virtutis esse solet: At sæpe ingenti periculo non caret. Testis inter veteres. C. Nonius Asprenas lapsu debilitatus & aureo propterea torque ab Augusto donatus, *Suetonio teste*, inter recentiores casus Henrici Galliæ regis, quem exacte descripsit Ambrosius Paræus Chirurgorum princeps, & Cardanus *libro de Insomniis.* Quo tandem Hastiludia illa & torneamenta (ita nominant Barbari) Pontifex ob animarum pericula prohibuerit. Fastuosum huiusmodi belli simulacrum atque concursum refert Nicetas *libro 3.* exhibuisse Manuelem Comnenum Antiochiæ Latinis. Errat tamen, cum ludicri huius certaminis eum auctorem faciat. Virgilium sequi hic malim, qui ad filium Aeneæ refert Aeneid. 5. his verbis:

At pater Æneas nondum certamine misso
Custodem ad sese comitemque impubis Iuli
Epitiden vocat, & fidam sic fatur ad aurem:
Vade age, & Ascanio si iam puerile paratū
Agmē habet secū, cursusq; instruxit equorū,
Ducat auo turmas, & sese ostēdat in armis:
Sic ait: Ipse omnem longo discedere circo
Infusum populū, & cāpos iubet esse patētes.
Incedūt pueri pariterque ante ora parentum
Frenatis lucent in equis, quos omnis euntes
Trinacriæ mirata fremit Troiæque iuuentus.
Omnibus in morē tonsa coma pressa corona:
Cornea bina ferunt præfixa hastilia ferro:
Pars leues humero pharetras. It pectore sūmo
Flexilis obtorti per collum circulus auri
Tres equitū turmæ numero, terniq; vagantur
Ductores pueri bisseni quemque secuti,
Agmine partito fulgent paribusq; magistris.
Vna acies iuuenū, ducit quā paruus ouātem
Nomen aui referens Priamus.

Et paulo post, cum nomina auctorum recensuisset:

Postquā omnē læti consessū, oculosque suorū
Lustrauere in equis, signum clamore paratis.
Epitides longe dedit, insonuitque flagello.
Olli discurrere pares, atque agmina terni,
Diductis soluere choris, rursusque vocati
Conuertere vias, infestaque tela tulere,
Inde alios ineunt cursus, aliosque recursus
Aduersis spatiis, alternosque orbibus orbes
Impediūt, pugnæq; ciēt simulacra sub armis.
Et nūc terga fuga nudāt, nūc spicula vertūt,
Infensi, facta pariter nunc pace feruntur.

Atque inde hunc morem ad Romanos venisse idem Poëta his versibus docet:

Hūc morē cursus atq; hæc certamina primus
Ascanius, longā muris cū cingeret Albam,
Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos.
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes
Albani docuere suos, hinc maxima porro
Accepit Roma, & patrium seruauit honorē:
Troia nunc pueri Troianum dicitur agmen.

Tropæum τρόπαιον, deuictorum hostiū monumentum, quod statuere & erigere solebant Græci eo loco, in quo hostes in fugam verterant, suspensis ex eo hostium exuuiis, ἀπὸ τοῦ τρέπειν, id est, *vertendo* nomen inuenit, tenui, ex eorum sententia, qui trophæum scripserunt, in aspiratam conuersa. Estque τροπὴ *conuersio* vel *fuga* Hinc Nonius: *Spolia hostium stipitibus affixa tropæa vocantur,* id quod mutuatus est ex Varronis Bimargo, vbi fragmentum illud Ausonius Popma Frisius & diligens Varronis restaurator hoc modo: *Fuga hostium Græce vocatur* τροπή. *Hinc spolia capta fixa in stipitibus appellantur tropæa.* Qua ratione Suidas τρόπαια reddit νικητήρια, Hesychius σύμβολα νίκης, id est, *signa victoriæ,* veterésque Martem simul & Iouem habebant τροπαῖον, qui & τροπαιοῦχος & ἐχυλεχής

propterea audit, apud Latinos Feretrius, imo Iunonem τρεπαῖαν. Celebrantur duo tropæa ex marmore erecta Romæ in lateritia mole inter duo templa Eusebij & Iuliani. Et Maro *Æneid. 11.* mox in principio.

Ingentem quercum decisis vndique ramis
Constituit tumulo, fulgentiaq; induit arma.
Mezenti ducis exuuias, tibi magne tropæum
Bellipotens: aptat rorantes sanguine cristas,
Telaque trunca viri, & bis sex thoraca petitũ
Perfossumque locis.

Lucius Florus scribit *libro 3. capit. 2.* Domitium Ænobarbum & Fabium Maximum illis, quibus dimicauerant, locis saxeas erexisse turres, & desuper exornata armis hostilibus tropæa fixisse, cum nunquam antea populus Romanus deuictis hostibus suam exprobasset victoriam. Vt illi quidẽ omniũ primi tropæa constituerint ex Flori sententia. Inualuit tandem mos & ab Italis Græcisq; etiam peruasit ad Christianos, cum hostium spolia sacris postibus & locis, tanquam ad numen referentes victoriam appenderent secuti in eo quoque Romanos, siquidem Liuium audimus, qui de æde Quirini, per Papyrij Consulis filium dicata, scribit libro 10. hoc modo: *Exornauit hostium spoliis, quorum tanta multitudo fuit, vt non templum modo forumque his ornaretur, sed sociis etiam coloniisque finitimis ad templorum locorumque publicorum ornatum diuideretur.*

Trophonius dictus Mercurius ἀπὸ τοῦ τρέπειν, *vertendo*, quod mercatorum sit *vertere se ad mores quarumcumque nationum, quas petunt.* Est & Iouis Trophonij dictum antrum, ex quo dæmon reddere solebat oracula. Versuum quorundam meminit Pausanias *in Messenicis libro 4.* Si tamen ritum consulendi Trophonium scire est animus, imo Trophonij Oraculi originem & antri descriptionem exactam, Peucerum vide *libro de diuinationum generibus, tractatu de Oraculis.*

Trossulus. Asscribam Scholiastę in Persium verba: *Trossuli auctoribus Plinio Festo Pompeio, dicuntur equites Romani eo quod oppidum Thuscorum nomine Trossulum sine vllo adiumento cepissent.* Trossuli item dicuntur *delicati, obesi, succulenti quorum Deus est venter, quasi torosuli à carne torosa.* Hinc Nonius: *Trossuli dicti sunt torosuli quasi habitiores à torosa pinguedine.* Addit idem ex Varronis Sequiulise: *Nunc emunt trossuli nardo nitidi.*

Trulla. Genus vasis aut proculi vinarij, sicut apparet ex his verbis Ciceronis *accusat. 4.* Erat etiam vas vinarium ex vna gemma prægrandi, trulla excauata cum manubrio aureo, à *trua* quasi *truola* per diminutionem dici videtur.

Tuba. Varro de ea. *Tuba à tubis, quos etiamnum ita appellant tubicines sacrorum.* Deducit scilicet à *tubo* siue *canali*, quem referebat. Aere illa directo apud Europæos fingitur canali ad exitum latiore. Discriminat itaque à cornibus Ouidius, cum inquit: *Non tuba directi non æris cornua flexi.* Vtuntur ea nostri, vt & veteres, in bello. Imo olim quoque in sacris. Ait enim Festus: *Armilustrum, festum quo armati res diuinas faciebant, ac dum sacrificant, tubis canebant.* Varro: *Tubilustrum appellatum, quod eo die sacrorum tuba lustrantur.* Suidas quoque: σάλπιγξ, ἱερατικὸν τοῦτο ὄργανον. ἱερεῖς γὰρ ἐχρῶντο τῇ σάλπιγγι. Imo populus Dei conuocari solebat tubis ad diuina & publica sacra. *Clangite*, inquit Ioel cap. 2. *tuba in Sion, inducite cœtum, id est, congregate populum.* Notus & festus dies tubarum annusque iubilæus nomen trahens à iubilo & clangore tubæ vel cornuum *Leu. 25.* Fuit & ille mos priscus, vt tubæ signo ludi omnes, etiam scenici, cõmitterentur. Plinius *li. 2. Epistolarum*: *Qui nunquam castra viderunt, nunquam tubarum sonum, nisi in spectaculis, audierunt.* Virgilius: *At tuba cõmissos medio canit aggere ludos.* Israeliticus populus conuocabatur ea quoq; ad cõsultandum de Republica, ita vt Senatus Principũ populi

coiret

coiret ad eius fignum. Imo gladiatores ea deductos apparet ex iis Quintiliani verbis in gladiatore: *sonabant clangore ferali tubæ.* Notatus & eius vfus in Nobilium funeribus, forte ad populū classico reuocandum. Quapropter maxime id seruatū in militibus colligi posse videtur ex Tertulliani libro *de militis corona,* cum inquit: *Et mortuus tuba inquietabitur aeneatoris.* Eustathius notat nouisse quidem Homerum tubam, at Heroibus non tribuisse, quia nondum tempore belli Troiani Græcis erat in vsu. Idem sex eius genera facit. Primam dicit inuentam à *Minerua,* quę propterea *Argiuis* est dicta σαλπιγξ ἀθηνᾶ: Alteram ab *Ægyptiis* vel potius apud Ægyptios dictam χνούνη, quam repererit *Osyris*: Tertiam *Gallicam* eandemq; conflatilem haud nimis magnam, quæ os deformatum in bestias & plumbeū canalem habeat: Quartam *Paphlagonicam,* cuius os referebat effigiem bouis, & sursū inflabatur graui mugitu: Quintam *Medicam* è calamo tubum habentem, graui sono: Sextam *Tyrrhenicam,* cuius inuentores Tyrrheni, quæ similis erat Phrygiæ tibiæ, orificium habens scissum aut fractum. Volunt eam esse hanc nostrā aut Romanā. Vnde Maro: *Ruere omnia visa repente, Tyrrhenusque tubæ mugire per æthera clamor.* Athenæus disertis verbis affirmat τὰ κέρατα καὶ σάλπιγγας ἄναι τῶν τυῤῥηνῶν εὕρημα. Hinc τυῤῥηνικῆς σάλπιγγος ἠχὴν dixit Euripides. Et Sophocles in Aiace mentionem facit χαλκοςόμου κώδωνος ὡς τυρσηνικῆς. Quāquam Hyginus ineptè Tyrrhenum quendam Herculis filium inuentorem faciat de more eorum, qui omnium rerum inuentionem ad Deos aut Deorum filios referunt. Poëtæ per caua æra designant tubas. Quo refero locum Virgilij, cum inquit: *Specula Misenus ab alta Ære cauo insonuit.* Vt rectè de eo ipso canat Propertius: *Qua iacet & Troia tubicen Misenus arena.* Perflexum vero æs cornu intelligunt, quo vtebantur in prœliis maiores. Quod autem ex ęre constiterit, docet Maro hoc versu: *Æreaque assensu conspirant cornua rauco.* Quo pertinet, quod Vegetius *de re militari libro secundo,* nominat *tubicines, cornicines, & buccinatores, qui tuba vel æreo cornu, vel buccina prælium committere solent.* Etsi Varro scribat cornua dicta, quod ea, quę nunc sunt ex ære, tunc fierent ex bubulo cornu. De antiquissimis scilicet temporibus loquitur. Vt nihil obstet, quo minus apud maiores tandē ex ęre sint facta. Præstabit tamen per ęs flexum *buccinam* intelligere, qua vigilias ostendebant. Scribit quippe Vegetius libro tertio, *tubam appellari, quæ sit directa: Buccinam, quæ in semetipsam æreo circulo flectitur: Cornu quod ex vris agrestibus argento nexum, temperato arte spiritu canentes flatu emittit auditum.* A tuba vero *tubicinibus* nomen, & à cornu *cornicinibus,* à buccina *buccinatoribus,* quos Suetonius sæpe *Aeneatores* vocat, dico *Aeneatores* ab ipsius instrumenti, quo canebant, materia, id est, *buccina area.* Quanquam alias etiam tubam æneatoribus tribuat. Ait enim: *Interque eos æneatores, rapta ab vno tuba prosiluit ad flumen, & ingenti spiritu classicum pertendit ad alteram ripam.* Glossarium vetus nominat σαλπιςάς. Testatur & Ammianus *aeneatores signum dedisse suo occentu ad pugnam,* vt Lipsius notat de militia Romana *lib. 4.* sicut alia quędam huc coniecta, ne quis nos plagij accuset.

* *Tubalcainus,* ex Caini posteris ærariæ & ferrariæ artis inuctor, vt Moses narrat, Genes. 4. 22. Hic postea ab Ethnicis, contractiore vocabulo ex vetere illa traditione, dictus est *Vulcanus*; ēstque ab iis faber & fabrorum, artisq; toritis fabrilis autor & parēs appellatus. Huius vxor *Noema,* id est, venusta vnde *Venus,* vt D. Augustin' refert lib. 15. de Ciui. Dei, cap. 20. Iosephus, Antiq. lib. 1. ca. 4. *Tubalcain, qui Lamecho ex altera vxore natus est, cunctos fortitudine excelluit.* Philo Iudæus *Tubal* & Tobal interpreta-

tur *Conuersus, seu aptus ad omnia*. Alij verò, quasi *orbis possessione dignus*, sic nempe cæteris mortalibus admirabile fuit istius artis inuentum, quod tamen Aristoteles lib. 1. Politic. inter sordidissimas artes recenset. Fortasse verò, quia cædis & homicidij, quod primus Cainus perpetrarat, Tubal primus fuit instrumentorum æris & ferri repertor, inter Caini posteros proaui cognomen obtinuit κατ᾽ ἐξοχὴν, quasi vir inter cęteros egregius, & stirpis auitæ dignus successor. Vide Vulcanus.

Tuditanus. Tudites, inquit, *S. Pompeius, mallei à tundendo dicti*: Vnde & cuidam cognomen Tuditano fuit, quod caput malleo simile habuerit. Valeri⁹ de quodam Tuditano: *Quam certa, quam etiam nota insania Tuditanus, vtpote qui populo nummos sparserit, togamque velut tragicam vestem in foro trahens maximo cum risu conspectus fuerit.*

Tugurium rustica casa à tegendo nomen accepit, quasi dixeris *tegurium*, a qua origine & tectum ipsum aduersus cœli iniuriam nos protegens arcessunt.

Tuitium, municipium è regione Coloniæ Agrippinæ trans Rhenum existimant nónulli nomen traxisse à Tuiscone Germanicę generis conditore, qui ibi sedem suam hubuerit. Non minoris hic facio Adriani Iunij eximij viri coniecturam, qui, cum pagis hic nominetur *Tuytsch*, seruare eum existimat vestigium etymi deriuati ab Vbiis, id est, Coloniensibus. Quasi olim sit dictum *Tevuisch* & courtacte *Tubisch* atque inde *Tuysch*.

Tullianum, de quo illud, est locus in carcere, quod *Tullianum* appellatur, à Seruio Tullio ædificatore deriuare suá appellationem videtur, quantum colligi potest ex Festo.

Tumba, τύμβος, quod nomen quia Grecis concauum locum significat, ἀπὸ τοῦ τύφεσθαι, i. est, *comburendo* nomen deducit. Vndè accipi pro sepulcro solet quo corpora combusta recondun-tur. Suidas ταῦτα ληρεῖς. ὡς ἀπὸ τῆς [...] πτοών. Quid multis? Falluntur, Græcam non agnoscentes origine[m] tumendo deriuant.

Tumultus. Nominis huius etym[...] prodidit Cicero *Philippica 8.* his ver[...] *Potest enim esse bellum sine tumultu, tu[...] tus esse sine bello nō potest*. Quid est e[...] tumultus, nisi perturbatio tanta, vt [...] ior timor oriatur? Vnde etiam no[...] ductum est tumultus. Itaque ma[...] nostri *tumultum Italicum*, qui erat [...] mesticus, *tumultum Gallicum*, qui [...] Italiæ finitimus, prætetea nullum [...] multum nominabát. Socij Antoni[...] cebant tumultum mitius esse no[...] quam bellum. Sed Cicero repugn[...] docens *plus esse tumultum, quam be[...]* Vt si quis dicat *hominem*, dicit eti[...] *nimal*, ita qui dicit *tumultum*, dicit [...] que bellum, quod sub eo conti[...] quasi species sub genere. Hinc *t[...] tuarij milites*, qui sunt lecti ob sub[...] timorem aut aliquod imminen[...] riculum.

Tumulus à tumore & mole terra[...] aggerebant, nomen accepit. Vir[...] libro 7. *Aggere composito tumuli*, id q[...] liis est exaggerare seu alti⁹ educer[...] cianus: καὶ τάφον ἐχωσάμην ἐν ἀμ[...] Est & tumulus editior pars terrę [...] gentis in collem à planitie, nom[...] etiam à tumore deducens. Allude[...] detur Lucanus, cum libro 8. ita [...] tur de Parthis: *Sed non vbi terra [...] Aspera consurgunt montis iuga.*

Tundo à sonitu, quem edunt tu[...] tes, deductum vocabulum.

Tunica dicta, quod tueatur co[r-] sentit Varro. Apud Romanos su[...] ca solebat togæ, eamq; maxime [...] gebat breuior tamen existens. A[...] mum quidem sine manicis erat [...] vero manicata & cinctura con[...] crescente videlicet ignauia & [...] Quapropter Romulus Troianis [...] bus *Aeneid. 9.* ignauiam & effœ[mina-] tionem obiiciens.

Vobis, inquit, *picta croco & fulgenti murice vestis*
Desidiæ cordi, iuuat indulgere choreis,
Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Vbi Seruius explicans versum extremum: *Tunicæ*, inquit, *vestra habent manicas*, quod etiam Varro vituperat dicẽs: *Manicatis & talaribus tunicis*: Nam colobiis vtebantur antiqui. Quippe illis flagitium erat. Græcis vocant χειρίδα, item ἐσθῆτα χειριδωτὴν, & μακρόχειρα. Lampridius: *Manicatas ex persona ad vsum suum reuocauit*. Quintilianus libro 2. modum tunicis præscribens: *Cui lati claui*, inquit, *ius non erit, ita cingatur, vt tunicæ prioribus oris infra genua paululum, posterioribus ad medios poplites vsque perueniant. Nam infra mulierum est: supra, centurionum.* Quæ vero demittebantur ad talos, semper probo sunt datæ. Quæ tamen vltra brachia vsque in primores manus ac prope in digitos porrigebãtur, proprie eas χειριδωτὸς appellatas vocabulo Græco haud premendum silentio duxi. Porro noto viros Romanos primo sine tunicis sola toga fuisse amictos, inde autem substrictas & breues citra humerum desinentes habuisse, quod genus Græce dicunt ἐξωμίδας, *teste Gellio*, & tali vsum Catonem Maiorem, cũ rusticaretur, auctor Plutarchus his verbis: ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὸ χωρίον, ἂν μὲν ᾖ χειμὼν, ἐξωμίδα λαβὼν, θέρους δὲ γυμνὸς ἐργασάμενος μετὰ τῶν οἰκετῶν. Tunicati quoque se exercebãt Romani, vt non obscure indicat Cicero pro M. Cœlio, in campestribus ludis. Solebãt enim veteres inhibere pueris, cum se exercerent ludendo, ne vestes exsuerent, vtpote ne detectis virilibus pudicitiam læderent. Quin infimos & abiectissimos ex populo fuisse tunicatos intelligere videor ex eo Horatij: *Vilia vendentem tunicato scruta popello*. Nulla enim de dignioribus controuersia, cum constet Senatores & Equites tunicam induisse clauatam, id est, clauis purpureis, qui erant velut flores panno intexti, distinctam, quam plebecula rectam & sine clauis habebat. Album fuisse colorem tunicatum liberorum hominum, constat ex Aureliano Vopisci. Mulieres autem vtebantur tunicis ad crura diffusis, quo ea tuerentur à spectantium oculis. At in illis carni erat *proxima* & *Ima* dicta, quæ apud nos (ni fallor) est linea. Ouidius Amorum 1. Elegia 5.

Diripui tunicã, nec multum rara nocebat,
Pugnabat tunica se tamen illa tegi.

Denique vtebantur veteres & tunica media, cuiusmodi rubea quæ nunc est in vsu, tempore brumali. Hæc nobis sufficient. Plura Bayfius *de re vestiaria libro.*

Turbith quorundam sententia nil nisi thapsiæ genus, cuius vis infrænanda mastiche, aut aniso, aut myristica nuce, videtur Montano perito Medico *libro de internis affectibus*, a turbando dici, eo quod turbet, non euacuet humores. Etsi à ventriculo, thorace & neruis trahere dicatur putrem lentamque pituitam copiose, nõ tarde, *sicut vult Mesue*, cuius alioqui turbith necesse est esse diuersum ab eo, quod vsitatum est officinis infrænantibus indigẽs, cum exhibetur, qualia sunt, quæ roborant vẽtriculum, & odorata, vtpote mastiche, anisi semẽ, nux moschata, & id genus alia. Hodie cum in finem *zynziber* permiscent certo tamen errore, cum id vim eius non frangat verum intendat.

Turbo flatus aut ventus repentinus ex depressa nubis specie erumpẽs, proxime terram aut mare, vbi rotatur in gyros, proxima quæque sternens & rapta secum verrens sursumque ferens, an nomen fert inde, quod turbet vel deturbet & demoliatur obiecta? Typhonem vocant Græci ἀπὸ τοῦ τύφειν, quod nobis est *ardere seu flammas eiicere*. Vehementi enim impulsione incenditur instar ardentis rotæ agitatæ in gyrum. Plinius *vorticem* vocat. Caussa

eius

eius est exhalatio sicca sublata solis calore, qui est caussa efficiens. Contigit talis flatus Anno 1550. Augusti 5. prope Laubinam.

Turcæ, Caucasiæ furiæ ac lemures, soboles Gog & Magog, populus, *inquã*, qui nostra potissimum ignauia creuit, ab exiguis initiis emerges, suntne quos Plinius Turcos appellat *lib. 5. c. 7.* Herodotus in Melpomene Ἰύρκας? an quos Strabo Curtios? An denique à Teucris deducendum nomen? Ad me quod attinet, haud alienos dixerim Herodoti Ἰύρκας, vel (*vt alij*) Ὕρκας à nomine Turcarum: Maxime cum inter feras illas septentrionales gentes hos quoque ponat, *vt & alij auctores*. Etenim Plinius & Mela remouent eos ad Caucasi septẽtrionale latus; qui velut in brachia diuisus continuis montium iugis & vallium interruptarum angustiis complectitur Iberiam, Colchidem, Albaniam, Chalybes, extensus vsque ad Pontum Euxinum & Mæotidem paludem ad occidentem, versus mare Caspium ad orientem: Vbi vero dehiscens, se aperit populis, diductis vallium hiatibus, fortitur portarum nomen, quæ alibi *Armeniæ*, alibi *Sarmaticæ* & *Caspiæ* dicuntur, vt etiam Melanchthon notat. Quo accedit, quod eruditorum iudicio Gog & Magog sint Scythę, hoc est, Istri, Borysthenis, Bospori, Cimmerij, Mæotidis paludis, Tanais, Caucasi, Caspij maris, ac montis accolæ versus septentrionem, inter quos Turcas ponunt. Quo recte in quadam epistola Scylacem historicũ citat Gaza, qui Turcas eas Caucasi partes habere asseruit, quæ ad Septentrionem vergunt. Probat & Chalcondylas coniecturis & argumẽtis quibusdam Tartarorum eos esse progeniẽ, quod idem sit victus, eadem vita, & vtrique νόμαδες sint, id est, *Pastores*, qui caussa pascuorum agminatim cum familiis pecoribusque vagentur. Tales enim fuisse Turcas, est manifestũ. Quinimo Turcarum nomen hominem denotat agrestem & durum, qui vitam agat vagam incertamque, *sicut solent Nomades*, quales iam multi ex Tartaris, & iis, quos *Moscouitas* appellant. Ioannes quoque Egnatius ad Caspium mare & Caucasum eos relegat, qua parte vergit in arctum. Sed oriundos vult ab Hunnis potentissima gente Cedreni forte vestigiis insistens, qui ab eadem eos gente deducit, & eiusdem montis accolas facit. Funccius rursus trahit originem a Magog filio Iaphet Tauri vel Caucasi montis in Asia minore aut Mæotidis paludis accola, à quo Tartari oriundi, vt ab his Turcæ, qui suis illis caulibus in Armeniam, Mediam & Persidem effusi Europam tandem ac Asiam longe lateque vastarunt latrocinantes initio magis, quam bellum gerentes. Processerant illis primum obuiam Sarraceni, qui tum rerum potiebantur in Syria, Aegypto, Iudæa, sed retundere eorum impetũ nequiuerunt, quin fide Mahometi ab ipsis recepta passi sunt secum in Perside regnare. Vt nescias vtra gens maiorem fecerit iacturam. Ex Scythia ergo & Magog omnes fere Turcas deducũt. Quo minime mirum sit Scythiam olim Magogam dictam, *teste Iosepho*. Septem ab initio fuisse Turcarum duces prodit Chalcõdylas, qui communi consensu bellum gerentes diuidebant inter se, quamcunque sibi regionem subiecissent, postea vero sorti committebant. Atque ita Caramano obtigit Phrygia mediterranea adusque Ciliciam & Philadelphiã, Sarchani maritima Ioniæ regio, quæ patet vsque ad Smyrnam: Calami & filio eius Carasi Lydia ad Mysiam vsq;, Otomanno Bithynia cum regionibus, quæ respiciunt Olympum; filiis Amurtæ Paphlagonia cum regionibus, quæ vergunt ad mare Euxinum. Ortis tandẽ inter hos duces bellis intestinis peruenit rerum summa ad Ottomannum Orthogalis filium ex familia Ogaziorum, quem qui subsecuti sunt, Imperatores sunt

sunt dicti, sępe creati acclamatione militum de more Romanorum. Immensus hic se cāpus offerret, si de militia ipsorum disserere vellem. Forem & nimius, si de falsa illorum religione singula percurrerem. Id dico, professionem religionémque ipsorum omnem his verbis niti: *Hillay haha billalach Mehemeth erezullach*, id est, *Deus est vnus & Mahomethes est Propheta eius maior*. Ad mores domesticos quod attinet, sciendū quotidie eos in aurora tympanis & fistulis canere exsultantes de futura victoria, habere sua gymnasia, in quibus docentur leges olim à regibus latæ, homicidas capitali plectere supplicio adulteros obruere lapidibus, fures prima vice deprehensos flagellare, sicut & altera vice, ac tertia manu truncare, quarta pede. Vxores illis ducere licet quatuor easque legitimas, & matribus sororibusq; exceptis quascumq; nulla habita sanguinis ratione: At illegitimas quotcumque visum fuerit, modo victum suppeditare queant. Duos tamen aut plures coniuges in vna domo aut ciuitate habere non licet. Viris libertas est etiam tertio eas repudiandi. Fœminis illicitum est vendere aliquid aut emere, aut in forum prodire. Magnates eunuchos habent earum custodiæ destinatos, donec absunt. Nec vinum bibūt, nec comedunt porcinam. Antequam cibum sumunt, præmittunt preces & lotionem, *sicut testatur Bartholomæus Georgeuix*. Celebris eorum lotio, quæ dicitur *Abdar* (*Aptam* vocant alij) quinque sensibus pernecessaria, cum manus & brachia ad cubitos vsque abluunt, dehinc os, nares, & totam faciem vsque ad aures. Infantibus suis nomina indunt die natali. Et quoniam iudaizant in multis, reseruarunt sibi circumcisionem, quam vocant *Tsunetb*, eamque magnō conuiuiorum celebritate peragunt, non tamen octauo die iuxta ritum Iudæorū à Deo præscriptū, sed anno sexto aut septimo propter confessionis verba, quę ante circūcisionē à circūcidēdis erecto pollice requirūtur. Vtūtur & aqua lustrali, cui maximā vim tribuūt. Luctus eorū in funeribus tertio plerūq; die finitur, nōnūquā octauo, vocatis ad epulas amicis. Superstites autē vxores sororesq; ac reliquę eiuscemodi mulieres frequētius adeūtes sepulcrū deflēt suam sortem nostratium luctum imitantes, *teste Gyraldo libro de sepulcris*.

Turma. Quidam in hac voce ὀνομα-τοποιΐαν agnoscunt à strepitu equorum terram pulsantium, aliis deriuantibus à Græco τόρμη vel τόρμος, vtroque modiolum rotæ, in quem axis inseri solet significante. Ad illud etymon (scio improbatum nonnullis) accedit Grammaticus Festus, cuius verba adscribo. *Turmam equitum dictam esse ait Curiatius, quasi terimam, quod terdeni equites ex tribus tribubus* Titiensium, Ramnium, *Lucerum fiebant. Itaque primi singularum decuriarum decuriones dicti, qui ex eo in singulis turmis sunt decem, nunc terni*.

Tusculanum Ciceronis prædium, in quo scripsit Tusculanas quæstiones, situm fuit in territorio Tusculano eo loco, vbi hodie iuxta Leandrum est monasterium *S. Maria de grotta ferrata*, vel *vt Fabricius ait*, vbi *Frascata* visitur.

Tutela. Etymon huius nominis docet nos Seru. l. 1. ff. de tutel. cum ita eam definit: Tutela est vis ac potestas in capite libero ad tuendum eum qui se per ætatem defendere nequit, iure ciuili data ac permissa. Itaque à tuendo dicta tutela, sicut & tutor. Quod autem Accursius (vt id obiter moneam) in hac definitione, *Vis ac potestas*, tantundem velit esse, atque potestas violenta, etiamsi nonnullis probetur, mihi tamen probari non potest, quod eiuscemodi interpretatio mere sit violenta. Equidem vis apud auctores etiam pro facultate & possibilitate solet vsurpari. Vt apud Poëtam: Non ea vis animo, nec tanta superbia victis. Et Flaccus: Quem penes arbitrium est, & ius & norma loquendi.

Sed ea facultas intelligitur, quam quis habet ex ingenuitate, vt ipsi munus tutelæ subire concedatur: per potestatem autem accipitur legibus data facultas ad tuẽdum eum, qui per ætatem se tueri non potest. Estque ea potestas non Dominica, non patria, sed tantum imago & quædam adumbratio patriæ potestatis ad tuendos pupillos introducta. Triplex ea proditur in legibus, Testamentaria, quam parentes liberis in potestate constitutis & impuberibus testamento constituunt, dato tutore, patref. vel filiofa. imo etiam seruo, & suo quidem pure, alieno non nisi sub manumissionis conditione: Legitima per quam deficiente testamentario tutore proximus agnatus lege vocari solet ad impuberis tutelam: Et Datiua, quæ competit Magistratui, qui dare potest tutorẽ legis, SC. aut principis permissu. Dat autem Magistratus tutorem, cum petitur: Petunt aut necessario, aut arbitrarie, & quidem dat subiectum suę Iurisdictioni Hæc de tutela.

Tyberis vel *Tybris* fluuius Thusciç Romam præterlabens, apud Stephanum *τίβερις*, nomen quibusdam accepit à Tybri Thuscorum rege ibi occiso, Terentio Varroni à Dehebri Veientum regulo. Sunt alij, qui *Thybrim* appellatum asserũt, quasi *τὴν ὕβριν*, id est, *iniuriam*, non à regis nomine. Alij *Siculos* aiunt *huc profectos, amnique nomen à Syracusana fossa, quam Africani cum Atheniensibus fecerant in oppidanorum contumeliam, indidisse.* Meliores recentissimũ nomen hoc deducunt à Tiberino Syluio Albanorum rege, qui anno ante Romam ducentesimo sexagesimo tertio in traiectu eius submersus fuit, *sicut refert Eusebius, Ouidium secutus*, qui 14. *Metamorph.* canit: *Ante fuit regnum Tiberinus ab illis Cœpit, & in Thusci demersus fluminis undas Nomina fecit aquæ.* Seruius tradit in Vergilium *in sacris eum nuncupatum Serram.* Annius Viterbiensis auctor est, eum quoq; *Volthurrenum* & per syncopen *Volthurnum* dictum idem *Albulam* appellatum affirmat à Liuio, Silio, Virgilio. Caussam nominis in diuersa auctores trahunt. Annius apud Catonẽ ab Alba Iani deductũ credit, motus his versibus Ouidij Fastor. 6.

Sic fatus Spinam, qua tristes pellere posset,
A foribus noxas (hæc erat Alba) dedit.

Addit Berosi auctoritatem, qui Ianum filiam suam Cranam Aborigenum reginam creauisse, sceptrumque illi cum Alba tradidisse scribit. *Alba* autem Iani fascis erat virgarum cum securi, flagello, sceptroque regio, quem Latini *fascẽ Imperij* vocabant, Aramæi *Albam*. Et quoniam fascibus vtentem Ianum his in locis habitasse contigit, propterea censet amnem hunc *Albam* vel *Albulã* dictum reprobatque eorum sententias, qui ab albis aquis nominatum putarũt, cum illæ albæ non sint, sed potius flauę, *teste Virgilio*, cum inquit: *Et multa flauus arena.* Quin Horatius: *Vidimus flauum Tyberim retortis Littore Hetrusco violenter vndis, Ire deiectum monimenta regis Templaque Vestæ.* Ouid. Metamorph. 9. *In mare cum flaua prorumpit Tybris arena,* Attamen sentẽtiæ huic opponit se Leãder Antonij Flaminij nixus auctoritate, qui *Albulæ* nomen ab albis fluuij aquis desumtum voluit, vt *legere licet in eius Thuscia.* Nomen autem illud esse antiquius nomine Tybris, indicat Virgilius Aeneid. 8. his versibus.

Tũ reges asperque immani corpore Tybris
A quo post Itali fluuiũ cognomine Tybrim
Diximus amisit verum vetus Albula nomẽ.

Tandẽ hic bis auctus dirimit Latiũ ab Hetruria & decimo quinto ab vrbe lapide duobus ostiis deuoluitur in mare.

Tygris fluuius Persiæ à Tygri, id est, Sagitta dictus putatur propter velocitatem. Vnde *rapidum* appellat Lucanus. Quia vero idem repente magno terræ hiatu absorbetur, & inde emensus aliquot spatia iterum apparet, ait idem:

At Tygrim subito tellus absorbet hiatu,
Occultosque tegit cursus, rursusque renatum

Forte nouo Flumen pelagi non abnegat undis. In Armenia hic ortus limpido fonte non interserat Taurū, sicut Euphrates, sed subter lapsus eo latere, vbi Assyria se explicat, emergit.

Tympanites hydropis genus omnino periculosum, in quo superuacuus flatus plurimus in ventre colligitur admodū distento, qui propterea concussus tympani sonitum edit, vnde etymon suum arcessat, facile intelligit quiuis.

Tympanum, instrumentum bellicum, vna parte membrana clausum, intus vacuum, quo vti solebant in sacrificiis matris Deûm ἀπὸ τοῦ τύπτειν, quod est *verberare* aut *pulsare*, nomen accepit. Nomen hoc apud Plinium quandoque accipitur pro vasis escatiis, apud Virgilium pro tectis vehiculorum, apud Vitruuium pro *machina tractoria*, quæ alio nomine est *rota*. Atque hinc verbum *tympanizare* & *tympanista*.

Typhon flatus vorticosus mira velocitate nubibus erumpens, sed sine igni, cum nomen sit Græcum, à verberando, quod est τύπτειν, appellationem habet. Olympiodorus in Meteora Aristotelis: Ἀριστοτέλης δὲ τύφωνα λέγει οἷον τυπῶνα διὰ τὸ τύπτειν σφοδρῶς καὶ ῥηγνύναι στερεώματα.

Typographia nouum inuentum, vtpote cuius primum exemplum editum Moguntiæ ex communi sententia anno 1488 a Petro Gernshemio puero Ioannis Fustei, vt constat ex Ciceronis officiis typis æneis ibi primum excusis, nomen traxit ἀπὸ τοῦ τύπος forma (in stylis enim chalybeis exarati characteres notæque inuersæ prominent) & γράφω scribo. Ex his stylis rursus imprimuntur figuræ & cælantur in ære, aut orichalco, inde in has formas fusa liquatáque materia conicitur, atque hinc exeunt literarum typi characteribus stylorum simillimi, qui oblinuntur fuliginis atramento, illisq; madida charta imponitur laqueato tympano conclusa, cui puluinatum munimentum superponitur præloq; subiicitur. Sitne audiendus Iunius, qui artis huius inuẽtionem in sua Bataiuia suis Herlemanis asserere nititur, literatis perpendendum relinquo, certè Ionium non ferendum censeo, cum eam antiquitati asserere molitur.

Tyrannus. Vide sequentem paginam, & huc transferto.

Tyrus, Phœnicæ vrbs celeberrima ob nauigationes & purpuræ tincturam, & propemodum inexpugnabilis olim, *vt expertus fuit Magnus Alexander*, *Hebrais* צר, id est, petra, & vulgari hodie vocabulo *Suri*, auctoribus Postello & Nigro, vel porta de *Sur*, à Græcis dicitur τυρὸς, nempe ἀπὸ τοῦ τυρεῖν, id est, *cogendo siue coagulando*. Ex lacte enim coagulato conficitur caseus. Patria hæc fuit Vlpiani Iurisconsulti, *vt meminit l. 1. ff. de Censibus*. Item Porphyrij Philosophi, acerrimi Christianorum hostis, & Maximi Platonici. Episcopus eius fuit Methodius. Propter fidelitatem impetrauit hæc vrbs ab Imperatore Seuero priuilegiū libertatis instar ciuitatū Italiæ.

Tyrannus violentus præter morem & leges Imperator, quem strictus tuetur ensis, ius in manibus & armis tenẽs, omnium linguas & manus obseruans, virtutes ac bonos odio prosequẽs, malos euehens, artesque bonas omnes in exilium agẽs, ad omnem suspicionem pauidus, tutus nusquam, homo breuis æui & regni, lutum sanguine maceratū, imo bellua immanis & regi (institiæ id nomen Platoni) contrarius, an (*vt quibusdam placet*) à Tyrrhenis, qui latrociniis insignes fuerunt, appellationem habet, an à Græcis, qui quemlibet dominantem in libera ciuitate τύραννον appellant, non regem? Trogus Pōpeius est auctor, reges olim, quos ad tantum fastigium non ambitio popularis, non vis, sed spectata inter bonos moderatio prouexerat, æquo iure omnia administrauerant, dictos fuisse *tyrannos*. Postea vero, cum vrbes & regna oppressā vi

magis gubernarentur, quam legibus, verti cœpisse nomen tyranni, eum quippe significans qui contra fas & leges in immeritos sæuiret. Vt plusquam vere dixerit Euripides; *Qui ad tyrannum se confert etsi liber est, fit seruus illius.* Splendidam illam & honestam nominis significationem agnoscas quoque in eo Virgilij Æneid. 7. *Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.* Et Lucanus: *Felices Arabes, Mediique Eoaque tellus, Quam sub perpetuis tenuerunt fata tyrannis.* Infamis tyrannis legitur Thracia. Fertur enim talis Lycurgus, quem atrum vocat Maro. Fertur etiã talis *Polymnestor*, qui innotuit cæde Polydori, & *Diamedes*, quẽ Bistonium tyrannum nominat Lucanus. Noti & Siciliæ tyranni, inter quos Dionysius iunior exturbatus regno & propter inopiam Corinthi ludimagistrum agens, sicut Plutarchus tradit libello, cui titulus περὶ τῆς ἀδολεσχίας. Ob hanc vero notam eius peculiarem, quod subditos vexet, sitque molestus iis, sunt qui etiam nomen eius deflectant, παρὰ τὸ τύρειν τὸς λαὸς καὶ ἀνίας ἐπιφέρειν à vaxando populo & molestia inferenda; ἀπὸ τῶ τυρβάζειν ἤγουν ταράττειν ἢ μηχανᾶσθαι à coturbando, & fraude struenda. Quæ autem à Grammaticis adferuntur etyma de Tyri & Tyrrhenorũ sæuitia, minus probãtur eruditis.

Tyrrheni alio nomine Thusci, Liguribus finitimi populi, in Italia, quos etiã πελαργὸς dictos scribit Halicarnasseus ex Myrsilo *li. 1.* tũ & Strabo *li. 5.* & Lydos Herodotus *in Clio*, dubium à Tyrrhenone Atys, an ab Herculis & Omphâles filio, an (*vt alij*) à Telephi filio nominis auspicium trahant. Cum hic in eam terram deduxerit colonos. Dionysius arbitratur à Tyrsibus ædificiorũ genere, quibus peculiariter vsi sunt Thusci nominatos, Lydij historiam secutus. Arripiat, (licet) quilibet, quod sibi videbitur. Notandum interim *Latinos, Vmbros*, verisimile, *Ausones*, à Græcis vno nomine dictos *Tyrrhenos*, atq; adeo iuxta eorum sententiam Romam ipsam quondam nominatam Tyrrhenam.

V

VAcuna Dea credita, quæ vacantibus & otiosis præest. Varro *rerum diuinarum.* 1. Victoriam sic dictam à Sabinis scribit, & ea maxime gaudere, qui sapientia vincunt. Porphyrio in Horatium *cultam eam à Sabinis & sub incerta specie formatam tradit*, vt alij *Mineruam*, alij *Dianam* putauerint, nonnulli etiam *Cererem*, sed Varro *Victoriam*. Sic ille.

Meminit eius Ouid. fastor. 6. his verbis: *Nũc quoq; cũ fiunt, antiquæ sacra Vacunæ,*
Ante Vacunales stantque sedentque focos.
Epulabantur enim splendide in Vacunalibus. Et Horatius: *Hæc ego dictabam post tempus putre Vacunæ*, ad quem locum illa Porphyrionis adnotata habemus.

Vadimonium, quod pro eà sponsione accipitur, quæ datur in caussa criminali à vadibus, id est, sponsoribus nomen habet quos qui dederit in iudicio vadere, id est, decedere potest, quocumq; fuerit visum. Auctores Acron & Porphyrio in illud Horatij Serm. *ille datis vadibus, qui rure extractus in vrbem.* Apud Ciceronem pro Quintio, Plinium *Epistol. 8.* & Suetonium in Caligula *Vadimonium obire, & ad Vadimonium occurrere* legimus, hoc est, *adesse iudicio ad eum diem, quo quis se iudicio sistere debebat*, vel *sponsionem alterius sistendi fecerat.* Est siquidem vas, *vt ait Valla libr. 6.* qui est sponsor alterius in capitis periculo, siue idem supplicium subiturus, siue pecuniam soluturus. Eadem fere Ausonij sentẽtia in Monosyllabis, cum ait: *Quis subit in pœnam capitali supplicio? Vas.* Apud Apuleium 9. asini. vadimonio sistere legimus, apud Varronem *5. de ling. lat.* promittere vadimonium.

Vado, βαδίζω.

Vafer quasi *valde Afer*. Eodem pertinet notatio vocis *astutus*, παρὰ τὸ ἄστυ ab

vrbe,

vrbe,quod qui vrbes incolunt,callidiores ſint aliis.

Vahalis Batauorum fluuius, aut potius pars Rheni apud Tacitum & Cæſarem Adriano Iunio in ſua Batauia dictus videtur, vel à Valio ſubruffo arenę colore, quo tingitur, vel à *vualis, vt ſcribunt nonnulli*, quod Rhenus eo loco nomen mutet, id quod lingua noſtra eſt *vualen*. Tacitus quoque fluminis Nabaliæ meminit. *Sed Vahalis ibi quoque legendum cenſet Rhenanus, in cuius ſententiā tranſire non vereor.*

Valeria lex anno ab V. C. 667. lata à L. Valerio Flacco 3. Conſule cum L. Cornelio Cinna in Marij mortui locū ſuffecto, vt creditoribus quadrans ſolueretur, hoc eſt, vt terni numi pro centenis in anno penderentur, *teſte Velleio Paterculo, lib. 2.* Eiuſdē nominis lex lata à M. Valerio Coruo Dictatore, ne cui militum ſeceſſio, quam metu ſupplicij fecerant, cum de Capua, quæ ipſorum præſidio erat commiſſa, occupanda cōſpiraſſent, & conſilium eorum eſſet detectum, fraudi foret. Dudum ante has duas tulit aliam Valeriam P. Valerius Poblicola Cōſul ſolus, vtpote mortuo collega Bruto, vt publicæ pecuniæ reconderētur in æde Saturni, & duo crearentur Quæſtores. Eamque alia ſecuta; qua conſtitutum fuit, vt præter duos vrbanos Quæſtores duo alij, qui Conſulibus præſto eſſent ad belli miniſteria, crearentur, & quidem promiſcue de plebe ac patribus, libero populi ſuffragio. Exſtitit & alia eiuſdem nominis ab eodem Valerio Publico lata, vt aduerſus omnes Magiſtratus ad populum eſſet prouocatio: *Ne quis magiſtratus ciuem Romanum aduerſus prouocationē verberare, aut necare, aut pecunia mulctare vellet.* Vt eſſet capitale, ſi quis iniuſſu populi magiſtratum adiiſſet, *teſte Liuio libro ſecundo, Dionyſio libro 4.* Valerio Maximo *libri quarti capite* 1. Eidem tribuitur Valeria tum temporis lata, cum vna conſul eſſet cum M. Horatio Barbato, *ne quis vllum magiſtratum ſine prouocatione crearet: qui creaſſet, eum iuſque faſque eſſet occidi, neue ea cædes capitalis noxa haberetur.* His Valeriam ſubiungo a M. Valerio Coruo V. Coſſ. cum Q. Apuleio Panſa latam, *ne quis qui prouocaſſet, virgis cæderetur ſecuriue necaretur: ſi quis aduerſus ea feciſſet, improbe eum factum.* Alterius generis eſt lex Valeria, quam tulit C. Valerius Tappo tribunus plebis, M. Valerio Meſſala, & C. Liuio Saluatore Coſſ. vt *Formianis, Fundanis, Arpinatibus*, latio eſſet ſuffragij. Antea enim ſine ſuffragio habuerant ciuitatem, *teſte Liuio li. 38.*

Valgi, Vari, Variæ, Varinij & Staiuri dicti videntur, *teſte etiam Alex. ab Alexandr.* quod varias haberent ſuras, aut crura pedum intorta, vel quod prominulis eſſent talis. Imo Varus, qui *obtortos & inflexos* habent pedes, quaſi *βαιρὸς* appellatus Grammaticis quibuſdā, quod tales inceſſu graues ſint. Varro *de re ruſtica* præcipit eſſe debere pedibus rectis ac potius varis, quam varis, qui ſunt contrarij varis.

Vallis, Planities duobus mōtium lateribus incluſa. Inde putant Grammaticis dici, quod vallis quibuſdam valletur vtrimque: A vallibus etiam *Vallonia* dicta, quod iis præſideret.

Vallum dictum Iſidoro à vallis, vtpote fuſtibus; quibus munitur aut vallū, eoſque iterum, quod figantur & euellātur, nominatos volunt. Eos quippe ferre ſecum ſolebant milites, & defigere in aggeris ſumma parte ad confirmandum aggerem & extruendas loricas. Elegans eorum deſcriptio exſtat apud Polybium *lib. 17.*

Valuæ, à voluendo, quod voluantur in cardinibus.

* *Valuæ*, ab אובל *Vbal*, iuxta quorundā, qui D. Hieronymi interpretationē ſequuntur, ſententiam. Illis enim *Vbal* eſt ianua. Gr. *βαλβὶς, ἡ θύρα τȣ͂ ἱππικȣ͂*, valuæ equilis, repagulum, carceres. דלת *Deleth*, numero ſingulari, ianua, tabula

valuarum, qua vel clauduntur vel aperiútur. Numero duali, quòd ianuę duas valuas habeant se mutuò excipientes, דלתים *Delathâum*. A figura literæ ד *daleth* ianua, porta, duabus valuis constâs, nomen sumpsisse tradunt Grammatici Hebræi. *Delathoth* etiam sunt paginæ seu folia librorum, valuis similes. Hinc δελτὸς, tabula, epistola quæ folio veluti valua describitur, & δελτάριον tabula. De valuis communis hæc latinorum sententia, quod fores sint partes geminas coeuntes in sese habentes: ita dictę, quod introrsum reuoluantur & coeât. δικλίδες. Cicero lib. 1. de diuin. *In Herculis templo valuæ clausæ repagulis, subitò se ipsæ aperuerunt.*

Vãdali quos Crãtzius vult esse *Bohemos, Polonos, Russos & Dalmatas*, q̃ eorũ regiones complectatur Vuãdalia. Melanchthon in Tacitum *Venedos, Fennos & Sclauos*, Althamerus in eundem, Vãdali fluuij accolas, in ducatu Tischnensi ortie Carpatho monte, qua in Iazyges & Marcomannos imminet, vnde & originationem nominis trahit Isidorus, dicti videntur nõnullis à *Bandeln*, id est, *Peregrinando*, quales ambulones nominãt Latini. Multi sunt tamen, qui *Venedos* affirmant à Vandalis lingua & moribus plane diuersos. Nec frigida coniectura. Cum Venedi Sclauonica lingua Sarmaticisque moribus sint vsi, vel Tacito teste, at Vandali Germanos habitu & lingua retulerint. Ptolemæus *lib. 3. cap. 5. Habitant Sarmatiam gẽtes maxima Venedæ*, ad totum Venedicum sinum. Putantque adeo haud pauci insedisse eos regionem prope Chonigspergum, & prope Lithuaniam. Alij Pomeranos ex illis faciunt & Prussię incolas. Nonnulli *Odderanos*, id est, *Oderæ accolas, qui fluuius elapsus Silesia Pomeraniam penetrat & sinum Vendicum petit.* Hi peruagati sunt olim totam fere Germaniã sedibus suis relictis; hærentque adhuc in Thuringia, Saxonia, Marchia, Morauia, Bohemia atque Lusatia, maxime ad Albis, ac Sueui fluminum ripas, sicut vicorum nomina istis in locis à Venedis (vulgo Vuẽdis) tracta satis euincũt, & à doctioribus Germanis passus sum mihi persuaderi.

Vannus, cereale cribrum, videtur Varroni appellationem habere à *volatu*, q̃ leuia, dum iactantur, indę volent.

Vas. Quamquam Isidorus vocẽ hanc à vescendo declinet, vt sit escarum δοχεῖον seu receptaculum, est tamen generale ad quiduis capiendum, *vt Græcis* ἄγγος & ἀγγεῖον.

* *Vasthi* ושתי, proprium nomen.

Vates quibusdam à fundo deriuantur, quasi dixeris *fates*, aliis (quod minus probo) à *vendis*, id est, *viciendis versibus.* Credebantur siquidẽ inspiratione quadam diuina denuntiare futura. Dicũtur tales à Græcis μάντεις, & quandoque προφῆται, maxime si velut ἐνθουσιασμῷ rapti in alium quodammodo mentis statum insolita futuraque loquantur; *vt Saul 1. Samuel. 18.* Ceterum alij vates diuini, alij quos eo nomine dignati sũt Ethnici. Hi quippe spiritus mendacij insultu, nec corporũ suorum nec mentis compotes nihil intelligebant eorũ, quæ argutè alioqui & concinne iam soluta Oratione, iã versibus efferebant: prolatum vero ab his vaticinium θεομαντείαν dicebant sancto & venerabili vocabulo, quasi Dei vox esset, cum veterator Diabolus ad circumueniendum homines, sua per obsessos effunderet, quos Græci ἐγγαστριμύθους, ἐγγαστριμάντεις & στερνομάντεις appellant, *ventriloquos* Latini. Nonnulli honorificè vocabant φοιβολήπτους (sicut alios νυμφολήπτους & βακχολήπτους) item ἐνθουσιαστικοὺς, καὶ ἐκ θεοῦ κατόχους, spiritus autem, πύθωνας ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι *sciscitando.* Hinc Pythiæ dictæ mulieres eo modo afflatæ, quales olim Delphis in tripode sedentes, subeũtibus ex partibus infernis intermedio vapore per partes genitales spiritibus malignis, complebantur furore, resolutisque crinibus & spumis

spumis ore emissis debacchari solebát. Voluit id in sua Sibylla significare Virgilius Æneid.6.his verbis:

At Phœbi nondũ patiens immanis in antro
Bacchatur vates, magnum si pectore possit
Excussisse Deum: Tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.

Et paulo post:

Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla,
Horrẽdas canit ambages, antroque remugit
Obscuris vera inuoluens: Ea frena furenti
Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo.

Hinc verbum apud Græcos σιβυλλιᾷν, vsusque mihi videtur recte Poëta bacchandi vocabulo, vtpote quod proprie ad fanaticos referri solet. Qua ratione Euripides Cassandram βακχὴν vocat, quasi ἔνθεον dicas, aut θεόπνευστον, vel μαινάδα. Vocant porro Græci simpliciter vaticinium μαντείαν. Atq; hinc (*vt varias diuinationum formas, id est, ludibria diaboli agnoscas*) ὑδρομαντεία, quę per aquam fiebat diuinatio, πηγομαντεία quæ per fontem, πυρομαντεία per ignem, ἀλευρομαντεία per farinam, κατοπτρομαντεία per speculum, γεωμαντεία per lineas terræ inscriptas, ἀστραγαλομαντεία per Astragalorum iactum, κοσκινομαντεία vel ἀξινομαντεία, per securim, rotundo palo infixam, κεφαλαιομαντεία per asini caput super prunas assatum, τυρομαντεία per dispositionẽ casei, ἀλεκτρομαντεία per gallum gallinaceum, καπνομαντεία per fumum, λεκανομαντεία per peluim, κρυσταλλομαντεία per Crystallum fabrefactum & expolitum. βοτανομαντεία per herbas, ἀερομαντεία per apparentia in aëre spectra, νεκυομαντεία per mortuorum manes, ὀιωνομαντεία per aues σκιομαντεία per vmbras, ἰχθυομαντεία per pisces, ἀριθμαντεία per numeros, quibus addo *aruspicinam & extispicium* ortum ex inspectione extorum.

Vaticana bibliotheca omnium totius orbis fera celeberrima, nomen adepta à monte Vaticano trans Tiberim sito atque olim non habitato. Atque hic, *vt auctor est Gellius lib.6.cap.17.* suam appellationem inuenit à vaticiniis, quæ eo in agro fieri solebant, *iuxta Pompeiũ*, quod eo potitus sit populus Romanus vatum respõsis, expulsis antea Hetruscis. Alij à *Vaticano* vel *Vagitano*, Deo sic appellatum ferunt. Nobilis fuit olim hic mons, Scipionis sepulcro & ilice, quam vetustiorem vrbe fuisse ex Plinio cognoscas.

Vbera dicta, vel quod scateant vbertate lactis, vel quod vuida, & vuarum in morem lactis humore sint plena.

Vecors, quasi sine corde, vel malo corde, vt vesanus, qui est male sanus, *vt notat Festus*. Alij paruum intelligunt siue minutum, vt cum dicimus *vegrande frumentum*, Plautus in Cistellaria: *Qui nisi iteret, nimium is vegrandi gradu.* & *Ita vegrandia farra canit* Ouid. fastor.

Vectigal portorium tributum ex importatione & exportatione rerum venalium, à vehendo dictum, alio nomine *Decima*, si agros spectes, ex quo frumenti partem aut rem aliam soluebant Reipub. Romanæ. Dicimus quippe *decumam* pro *decima*, vnde *decumanum frumentum*, *auctore Asconio in Ciceronis diuinationem*, sicut optumum, pessumum, maxumum, pro *optimo, pessimo, maximo.* Elocata autem vectigalia, fundosque publicanis à Censoribus in conspectu populi Romani, patet ex Ciceronis oratione *in Rullum*. Ceterum illa dicebãtur incerta, quod non semper certo, eodemque pretio locarentur, qualia erant vectigalia Asiæ lege Sempronia à Cẽsoribus Romę locata. Nam certa dicta, quæ *stipendiaria* vocabant, olim Hispanis, & plerisque Pœnorum imposita quasi *premia belli*. Notandum quoque non solum pecora, agros & portus, verum etiam homines, vrbes & prouincias vectigales fuisse. Cicero nominat vectigalia, pro lege Manilia, Reipubl. neruos, contra Rullum subsidia belli,

& ro

& ornamenta pacis, in M. Antonium, *lib.* 3. neruos belli. Quo recte scribat ad Brutum, maximum in Republ. nodum esse rei pecuniariæ inopiam. Vectigal imponere dixit idem pro M. Fonteio, & contra Rullum; vnde & *impositionis* illi nomen pro lege Manilia exercere vectigal, quod tantundem est ac conducere vectigal. In eadem oratione, redimere vectigalia dicuntur publicani, cum ex pacto certæ pecuniæ vectigalia, à Censoribus conducunt, quæ postea suo vel bono, vel incommodo sunt exacturi. Neque enim aliud est *redimere*, quam *conducere*.

Veientina tribus, Anno 258. cum Crustumia tribuum numero asscripta iuxta Sigonium, ab agri Veientini parte, vel ipsis Veiis, quo non migrandum esse ciuibus Romanis vox obiecta de improuiso quandoque monuit, nomen accepit.

Veiupiter qui & *Veiouis* audit, apud Ouidium Fastor. 3. & apud Martianum Vedius ita dictus, quasi *paruus Iupiter*, à *Ioue & Ve*, priuatiua particula, sicut in *vecorde* est dictum. Est enim *vegrande frumentum, paruum frumentū*: vel *Veiupiter* quasi *male iuuās pater*, vt *vesanus male sanus*. Quapropter Gellius eum Deū sic dictum scribit, qui non iuuandi potestatem, sed vim nocendi haberet. Ædes eius exstitit inter arcem & Capitolium cum simulacro, quod sagittas nocendi argumento in manu tenebat, astante capro, qui ipsi immolari solebat.

Velabrum, locus in vrbe, *iuxta mōtem Auentinum*, in quo vela obtendebantur, sub quibus vendebatur oleum & similia, *vt aliqui volunt*. Varro à vehendo deriuat, quod cum Auentinus olim discluderetur paludibus à montibus reliquis necesse esset eo nauibus aduehi. Vnde *velaturā facere*, dicebātur, qui operā suā collocantes mercede ex vectura viuebant. Duplex autem fuisse velabrū inuenio, maius & minus. Varro; *Palus fuit in minori velabro*. Vnde quod ibi vehebantur, lintribus velabrum, vt illud maius. Propertius:

Qua velabra suo stagnabāt, flumine, quáque
Nauta per humanas velificabat aquas.

Tibullus quoque:

At qua velabri regio patet, ire solebat
Exiguus pulla per vada linter aqua.

Porphyrio scriptum reliquit, Tiberim, quem Agrippa deriuauit, quia nunc labitur, per velabrum antea fluxisse, quæ vrbis regio fuit nō incelebris, *teste Macrobio*, vbi vnguentarij consistebant & olearij. Plautus in captiuis: *Omnes vno pacto rem agunt, quasi in velabro olearij.* Quid, quod ibidem epulæ ganeatæ præpositæ fuerint venum. Vnde Velabrensi fumo commendari solebat caseus. Martialis:

Non quemcūque focum, nec fumum caseus omnem,
Sed Velabrensem qui bibit, ille sapit.

Per eadem regionem, & pompæ in circum maximum ducebantur. Legimus enim apud Suetonium Cæsarem Gallici triomphi die prætereuectum velabrum, curru fuisse pene excussum, axe distracto. Meminit & huius loci Plutarchus in *Romulo*.

Velia montis Palatini pars intra mœnia Romæ, creditur habere nomen, q. olim ante ouium tōsuram, pastores ibi lanam vellere consueuerint. Ab ea vero Velina tribus dicta Varroni, aliis à Velia vrbe Lucaniæ, nonnullis à lacu Velino, qui fuit in Sabinis. Sane & ἐλαία Græcis est lacus. Meminit eius Cicero epistola ad Atticum, & in Bruto idem Horatius *lib.* 1. *epist.* 6. Persius *Satyr.* 5. Addita autem fuit cum Quirina reliquis triginta quatuor tribubus, Anno ab V. C. 511. Coss. A. Manlio III. & Q. Lutatio.

Velites milites expediti, quasi volites, id est, volantes dicti, qui (*vt Adianus scripsit*) omnium leuissime armantur. Alij tamen ἀπὸ τοῦ βάλλειν, quod est, iaculando deriuant. Dicuntur & *leuis armaturæ milites*. Cæsar 7 *belli Gallici*; *Ostendit inter e-*

quites

quites raros sagittarios, leuisque armaturæ interiecerant. De institutione eorum Valerius Maximus, *lib.2.cap. 3.* hoc modo: Velitum vsus eo bello primum inuentus est, quo Capuam Fuluius Flaccus Imperator obsedit. Nam cum equitatui Campanorum crebris excursationibus equites nostri, quia numero pauciores erant, resistere non possent, Q. Næuius Cẽturio è pedibus lectos expediri corporis, breuibus & incuruis septenis armatos hastis, paruo regmine munitos, veloci saltu iungere se equitibus, & rursus celeri motu dilabi instituit: quo facilius equestri prælio subiecti pedites viros pariter atque equos hostium telis incesserent. Eaque nouitas pugnæ vnicum perfidiæ Campanæ auxilium debilitauit. Liuius auctor est *libro 26.* parmas iis datas breuiores quam erant equestres & septena iacula quaternos longa pedes, præfixa ferro, quale hastis velitaribus inest. Meminit & velitum Frontinus *li.4.c.7.* Orosius *li.4.* Isidorus *lib.9.* Libetat eos Polybius, vt & Triarios, ab excubiis in metatione castrorũ apud Romanos, *lib.6.* Et ab his velitatiõ nomen inuenit, leuis scilicet illa vltro citroque excursio, & pugnæ iustæ præparatio, imo quam rectè publicæ pugnæ opposueris. In hac exerceri primũ solent milites, priusquam iusto prælio sese committant, sicut Scipionem factitasse scribit Appianus *de bello Hispanico libro*, cum is iustum prælium committere non auderet.

Vellus à vellendo, quod ante tonsuram velleretur lana. *auctore Varrone 4. de lingua lat.* Notum ex Poëtis aureum vellus, ad quod rapiendum Argonautas profectos fuisse Colchos ex Orpheo & Apollonio cognoscas. Fabulæ occasionem dedisse videntur auriferi fontes per Colchidem labentes, vbi accolæ pelles in ima vada demergere, & aurum velleribus implicitum legere solebant, *vt quidam voluere*. Alij per vellus illud librum ex pelle arietis accipient, qui, χρυσόμαλλον continuerit. Dionysius Mitylenæus censuit hominem fuisse, eumque Phryxi pędagogum, nomine arierem, qui captus à Colchis asseruabatur in custodia, & aurei cognomentum habebat propter doctrinæ præstantiam, & consiliorum integritatem. Vtcumque. Iasonem ad illud rapiendum cum 49. lectissimis viris esse profectum, quibus *Hercules, Castor, Pollux, Calais, Zetes, Augias, Meleager, Orpheus, Argus, Mopsus, & Amphiaraus interfuerunt*, atque adeo raptum tandem opera, ac auxilio veneficæ Medeæ, vnicuique notum, modo primoribus (*quod aiunt*) labris gustauerit Poëtarum felicia scripta, & Hippocrenen. In hac Argonautica expeditione multa notanda. Primum, fuisse hanc omnium celeberrimam nauigationem apud Grecos, neque eos ante eam vlterius fuisse progressos, quodque per Phasidem nauigarint, cum dicat Ouid. 4. de ponto. *Et quondam Graiis, Phasi petita viris.*

Idem Metamorph. 7.

Multaque perpessi claro sub Iasone, tandem
Contigerant rapidas limosi Phasidis vndas.

Hinc natum prouerbium, εἰς Φᾶσιν, ἔνθα ναυσὶν ἔσχατος δρόμος, ad Phasim, vbi cursus carinis vltimus. Appulerunt quoque ad locum, in quo erant stabulá boum, aulaque Amyci regis Bebricum. In vrbe Cyzico templum struxerunt Rheæ, quod postea imperante Zenone, nominatum est, templum sanctæ Dei genitricis, cuius ibi Ecclesiæ præfuit olim Eusebius, *imperante Iustiniano*. Vrbem quoque Herculi nomine respondentem condiderunt, quem otiosum apud se esse, dum nauigarent, minime sunt passi. Argonautarum nauis dicta est Argo, quam λαλήστραν, vtpote *loquacem*, appellat Lycophron, id quod suspicionem iniicit familiaris spiritus inclusi, à quo inter nauigandum sua petebant responsa.

Velox. Grammatici tradunt τὸ *velox*, à volando deductum, cum tamen ratio

SSf

primigenij, *volex*, postularet primam corripi.

Velum etiam contra naturam à volando deriuant. Sed Varroni à vellere flexum videtur.

Vena quod sanguis per eam veniat, *vt quidem Grammaticis placet* Græce dicitur φλέψ inde quantum videtur, comparato nomine, quod vehat *φλεγμὸν χυμοδέστερον, sanguinem humidissimum*. Venæ in corpore humano medico considerandæ sunt multæ. Has interpono loco primo interiorem cubiti dextri, quæ cū valide proliciat à iecore & vena caua in plenitudine biliosa, synocho simplici & putrida, in peste, febri ardente, tertiana, & continua quotidiana aperiri solet, sicut interior sinistri brachij in quartana. Interiorem seu iecorariam sequitur ea, quam *humerariam* vocant, quæ perspicue reuellit ex partibus illis, quæ sunt supra clauiculas, & quidem celerius in cubito, tardius in comanus ramo, qui inter pollicem indicemque excurrit. Ex vtrisque vero partibus *Media* dicta reuellit, quippe coagmentata ex communibus humerariæ, atque interioris ramis. Tres illas sequitur poplitis vena, quæ maiore impetu celeritateque subter renes in quacunque parte inhæreseat affectus, reuellit, lentius vero & infirmius secta in malleolo vena. Capitis affectus tum interiores, tum exteriores leuat secta cubiti humeraria, & dextros quidem dextra, sinistros sinistra. Dolores, qui obsederunt capitis priora, tolluntur sæpe aperta frōtis vena: qui occiput & posteriora, cucurbitulis ceruici, & humeris adhibitis, quibus etiam locis applicantur in paralysi. Ad gingiuarum, maxillarum, & dentium calidiores affectus primum inciditur humeraria, inde eæ, quæ sub labiis exstant, vt ad anginam, quæ cernuntur sub lingua. In pleuritide interior eiusdem lateris secta prodest. In iecore inflammato interior dextra, at in liene male affecto interior sinistra. Interim absurdus pr[...] sus, qui aut ventriculi cruditatem, [...] lienteriam, aut colicum dolorem, [...] lienis scirrhum aut choleram, aut h[...] dropem. aut his affines affectus, ve[...] secta curare instituerit, *iuxta Fernelij* [...] *rationis normam*: Vt mox in quouis m[...] bo non sit prorumpendum in secti[...] nem, nisi ægrotos in periculum vi[...] velimus adductos. Hæc paucis subi[...] re placuit, vt etiam, qui medici n[...] sunt, forte aliquid hauriant, quod è [...] sua futurum putent, si graui morbo a[...] quo laborent. Sed vnde venarum ort[...] Plato in Timæo facit, τὴν καρδίαν τ[...] φλεβῶν πηγήν. Scribit quoque Gale[...] de *fœtuum formatione*, visū fuisse Ch[...] sippo aliisque multis iam Stoicis, qu[...] Peripateticis, cor primum in vte[...] absolui, eoque necessario venarum [...] arteriarum esse originem. Atqui e[...] hactenus eam persuasionem imbibi, [...] arteriarum originem tribuendam ce[...] fuerim cordi, venarum hepati, neru[...] rum cerebri membranis. Ita doc[...] Galenus, ita Vesalius, ita ipsamet [...] *πειρία*.

Venia, quod optanti veniat, proc[...] dubio dicta.

Ventus exhalatio sicca, *teste in M*[...] *teoris Aristotele*, aut vapor terreus ca[...] dus & siccus aërem percurrendo i[...] pellens, quod veniat dictus est potiu[...] quam quod vehemens & violentus [...] Sunt autem venti duplices. Principal[...] & Collaterales. Principales sunt, qu[...] quatuor mundi cardinibus spirant: *E*[...] *rus*, *Zephirus*, *Auster & Aquilo*. M[...] nilius,

Asper ab axe ruit Boreas, furit Eurus [...]
ortu
Auster amat medium Solem, Zephyrusq[...]
cadentem.

Collaterales ad latera principalium e[...] surgunt. Horum enim quilibet collat[...] rales habet duos, vnum quidem ad l[...] tus dextrum, alterum ad læuum. Qu[...] faciunt versus,

Flan.

Flant, Subsolanus, Vulturnus, & Eurus ab ortu,
Circius occasũ, Zephyrusq; Fauonius afflãt,
Et qui de medio veniunt Nothus, Aphricus, Auster,
Cõueniunt Aquilo, Boreas & Corus ab ortu.

Subsolanus ἀπηλιώτης, flat ab oriente æquinoctiali, cuius collateralis est *Vulturnus, Euronotus Agellio*, & à brumali solstitio spirans, *Snydooste vuint*. Fauonius ab occidente æquinoctiali flans, & subsolano aduersus, *die Beste vuint*, cuius collateralis ventus est *Circinus*, qui flat ab æstiuali occidente, & *Zephyrus*, qui flat ab occidenre hyemali. Auster Vergilio, *Notus*, pluuiam plurimũ congregans, curui flatus ratione, qua partes nubiũ conuoluit, inque pluuiam condensat, à meridie spirat Aquilonem versus. Venti collaterales sunt, *Aphricus*, Agellio *Libs*, qui flat à solstitio hyberno versus Orientem. Et *Notus* qui flat ab altero latere versus Occidentem. Ouidius Metamorph. 1.

Madidis Notus euolat alis
Terribilem picea tectus caligine vultum,
Barba granis nimbis, canis fluit vnda capillis,
Frõte sedẽt nebulæ, rorãt pennæque sinusque.

Boreas, qui contra pluuias nebulasque dispellit, & aërem depurat poros terræ claudens, spirat ab ortu solstitiali, Cæciam appellat Aristoteles. *lib. de mundo*, parum sibi constans. Dicitur & Græcis, quia sudum inuehit cœlum, αἰθρηγενέτης, *vt & Homero* 5. *Odyss. sicut Gellius meminit lib. 2. cap. 22* Collaterales huius venti sunt *Aquilo*, sæpe apud bonos auctores positus pro Borea, & *Corus vel Caurus*, qui aliis dicitur *Argestes*, & *Iapyx*, ab occasu æstiuo spirans Diodoro. De eo Ouid Metamorph. 5. hoc modo:

Apta mihi vis est, qua tristia nubila pello,
Hac freta concutio, nodosaque robora verto,
Induroque niues, & terras grandine pulso.

Caussam omnium tum agentem mouentémque, tum materialem scire proposuit Põtanus in Meteoris his verbis:

Aridus ille autẽ, atque ima tellure remissus
Hos generat, viresque animi, roburque ministrat:
Sol pater educit, mater dedit vbera tellus.
A summo Boreas Notus imo spirat Olympo,
Occasum insedit Zephyrus, venit Eurus ab ortu.

Sunt & prouinciales quidam venti, vt indicar his versibus Pontanus:

Circiõ Hispanas fama est regnare per vrbes,
Et pecori strages meditantẽ, & prælia nautis.
Sentit vicinum solem Nabatheius Eurus,
Arentesque impellit equos comitante calore,
Diuersũ Zephyri spirãt Aquilone propinquo,
Et Solem fessum excipiunt.

Familiarius quoque apud Athenienses *Scyron* spirare legimus, in Gallia, *Circiũ*, cui & templum votum ab Augusto, cum moraretur in ea prouincia. Sic Thracibus familiatior Boreas. Quidam etiam venti à stato spirandi tempore nomen sumserunt, vt ὀρνιθίαι, siue Fauonij incipientes flare decimo septimo die post brumam, nomenq; ab auibus, quæ ὄρνιθες sunt Græcis, obtinentes. Ita Aquilones præcedentes octo dies ortum caniculæ, πρόδρομοι, seu præcursores vocantur. Oritur autem canicula 15. *Cal. Augusti*. His adde generalia quędam ventorum nomina à diuerso spirandi modo accepta, quales *Altani* sic dicti, quod ab altioribus terræ partibus spirent. *Tropæi*, qui ex conuallibus & locis humidis, nimirum è mari in terram sese conuertunt. *Apogæi*, qui è terra orti radunt superficiem terræ. *Antelucani*, qui ante lucem plerunque spirant. & quidem magis in vere. Finis & effectus ventorum omnium est, mouere & alterare aërem, ad sanitatem hominum & animantium, item nubes cogere, iam pluuias, iam serenitatem inducere, commouere aquas & mare, ne sua quiete putrescant, & proinde noceant animalibus, vtque arbores & herbæ agitatione conseruentur à putrefactione. Multa etiam vide apud Senecam *de ventorum vtilitate, libro* 5.

natural.quæst. Sunt autem venti, vt plurimum frigidi, propter longinquum aëris motum per frigida loca. Cessant quandoque spirare propter caloris aperientis terræ poros defectum, aut propter frigus, quod occludit terræ meatus,atque ita præcludit exhalationibus viam Etsi quoque calor intensus vel adurens tempore æstatis exhalationem absumat, eaque ratione ventos abigat. Cur obliquè ferantur nemo (quod sciam) elegantius & doctius vnquam carmine expressit Pontano in *Meteoris*. Qui ex diametro oppositi sunt,eos eodem tempore,& sub eodem Horizonte spirare non posse,censet Aristoteles. Possunt tamen oblique contrarij,hoc est,non ex diametro oppositi.Si porro plura de ventis problemata velis,Philosophum vide *sect. 26.*

Venus voluptatis & generationis Dea antiquis, & artis meretriciæ præcipua inuentrix, quod ad omnes res veniat, vel quod per eam cuncta proueniant, Mythologis dicta & Ciceroni,Varroni autem à *viendo*, id est, *ligando* vel *constringendo*, siue quod animos liget ac vinciat, siue alludat ad Veneris imagines,quæ dicta est *μόρφω:* Quales apud Lacedæmonios ostensa pedicis circa pedes obuoluta. Nam Tyndarum ferũt coniecisse Venerem in vincula, quo filiarum opprobria,quę impulsu eius acciderant vlcisceretur. Etsi Pausanias speciem istam ita interpretetur, vt ea significari tradat, permanendum esse mulieribus constanter erga viros,in sua fide. Quid si Varronis etymon ad illud castitatis præceptum referas: *Compedibus Venerem, vinculis constringe Lyæum?* Certè laqueus est amor, & vinculum quoddam, cui nos facile veterator ille innectit,proposita voluptate. Quocirca culta à Lacedæmoniis Venus cognomine *μόρφω*, Pedicis circa pedes obuolutis ostẽsa.Græcis dicta est *ἀφροδίτη καὶ ἀφρογένεια*, *quod ex spuma prodierit,quæ iisdem est ἀφρός*. Fabulantur enim abscidisse Saturnum Vrani siue Cœli pudenda,& ex iis in mare proiectis coaluisse Venerẽ,significantes ante Chaos nulla fuisse tempora. Atqui ex Cœlo natus *κρόνος*, sic dictus, quasi *χρόνος*. Eodem respectu Cœligena audit apud Varronem,Pelagia apud Artemidorũ, *de insomniis 2. ἐπιποντία* apud Hesychiũ, *ἁλιγενὴς* apud alios,cui idcirco Aruspices fanum,ad portum maris apud veteres poni iubebant.

De hac ei⁹ origine adiicio Hesiodi vers⁹:

τὴν ἀφροδίτην, inquit,

Ἀφρογενέα τε θεὰν, καὶ ἐϋστέφανον κυθέρειαν
Κικλήσκουσι θεοί τε καὶ ἀνέρες, οὕνεκ' ἐν ἀφρῷ
Θρέφθη.

Neptunus eodem sensu Æneid. 5.

Fas omne est Cytherea meis te fidere regnis.
Vnde genus ducis.

Ouidius Metamorph. 4.

Aliqua & mihi gratia Ponto est,
Si tamẽ in medio quondã cõcreta profundo,
Spuma fui,gratũq; manet mihi nomẽ ab illa.

Alij *ἀφροδίτης* nomen *ἀπὸ τοῦ ἀφραίνειν*. id est, *insaniendo*, deriuant. Quid enim stultius, quid deterius titillationibus Venereis,& effrenata libidine? Sed cur ex mari Venus,vt rei naturam explicemus? An quia secundum Aristotelem seminis natura est quiddam *ἀφρῶδες*,id est,*spumosum*, vt pariter Phurnutus docet, an quia sal calore suo irritat libidinem, & vim seminalem expergefacit acuitque,vnde *salacitas* petulantiæ nomẽ,Deique omnes marini fœcũdi atq; salaces? Posteriorẽ sentẽtiã arripit Plutarchus *Sympos. 2.* his verbis, *οἶμαι καὶ τὴν ἀφροδίτην ἁλιγενῆ τοὺς ποιητὰς προσαγορεύειν, καὶ μῦθον ἐπ' αὐτῇ πεπλασμένον ἐξενεγκεῖν, ὡς ἀπὸ θαλάσσης ἐχούσης τὴν γένεσιν εἰς τὸ τῶν ἁλῶν γόνιμον αἰνιττομένους ἀλλὰ καὶ ὅλως τοὺς πελαγικοὺς θεοὺς πολυτέκνους καὶ πολυγόνους ἀποφαίνουσιν, αὐτῶν δὲ τῶν ζώων οὐδὲν ἂν χερσαῖον ἢ πτηνὸν εἰπεῖν ἔχοις οὕτω γόνιμον, ὡς πάντα θαλάττια.* Credo & hinc Genitricem dictam,cultamque Romanis,cui templum dicauit Cæsar, *vt est*

vt est apud Dionem, Cæsarem, Appianum, Plinium, & Tranquillum. Exstitit in eo simulacrum Veneris, vt etiam in numo Iuliæ Piæ, quæ læua innitebatur hastæ dextram expansam ostendens cum inscriptione *Venus Genetrix.* Romani enim propter Æneam putatiuũ eius filiũ à Venere se genus ducere asseuerabant. Legimus & Cęsaris tesseram fuisse *Venus Genetrix,* per c. vt Syllæ, *Apollo Delphicus:* Marij, *Lar Deus.* Sed templum illud vna cum simulacro Veneris crematum, Claudij principatu, refert Plinius *libro 34.* Sed & *ἀναδυομένη* dicta, quasi *ascendens è mari,* quam dedicauit Augustus translatam à Cois in templo Cæsaris, *teste Plinio libro 35.* cuius pretium fuit remissio indicti Cois centum talẽtorum tributi. Pinxisse autem eam legitur Apelles ad Phrynes Atticę meretricis imaginem. Sunt enim verba Athenæi *libro 13.* τῇ τῶν ἐλευσινίων πανηγύρει καὶ τῇ τῶν ποσειδωνίων ἐν ὄψει τῶν πανελλάνων πάντων ἀποτιθεμένη θοἰμάτια καὶ λύσασα τὰς κόμας ἐνέβαινε τῇ θαλάττῃ, καὶ ἀπ' αὐτῆς τὴν ἀναδυομένην ἀπεγράψατο.

De hac Ouidius in arte:

Si Venerẽ Cous nũquam pinxisset Apelles,
Mersa sub æquoreis illa lateret aquis.

Ausonius:

Emersam pelagi nuper genialibus vndis
Cyprin Apellæi cerne laboris opus.
Vt complexa manu madidos salis equore crines
Humidulis spumas stringit vtraq; comis.
Iam tibi nos Cypria, Iuno inquit & innuba Pallas
Cedimus, & formæ præmia deferimus.

Quamprimum autem nata esset Venus è mari, deuecta dicitur concha ad insulam Cyther, quę in Laconico sinu est sita, antea Porphyris vocata, vnde & *Cythyrea* dicta, & cõchæ à Martiale *Cytheriacæ,* à ropertio *Erycine.* Etsi Erycinã peculiariter nominatam constet à mõte Siciliæ Erycino vbi *Erix* Veneris ex Bute filius matri magnificentissimum templum exstruxit donariis plurimis ornatum, vt scripsit Diodorus. Et Maro Æneid. 5.

Tunc vicina astris Erycino in vertice sedes,
Fundatur Veneri Idaliæ

Romæ prope portam Collinam, templum ipsi erectum legitur apud Strabonem *libr. 6.* & Ouidium *2. de amoris remedio,* sic inquit:

Est prope Collinam templum venerabile portam,
Imposuit templo nomina celsus Eryx.
Est illic Lethæus amor, qui pectora sanat,
Inque suas gelidam lãpadas addit aquã.
Illic & iuuenes votis obliuia poscunt,
Et si qua est duro capta puella viro.

Quanquam Poëta nõ tam ibi respicere videatur ad templum Veneris Erycinæ erectum in memoriam filij Erycis, quã ad significationem nominis Gręci, hoc est, *Assertricis,* quippe ab ἐρύκω δηλαδὴ τὸ ἐρύομαι *assero, defendo:* Vnde ἔρυμα, *munitio* aut *propugnaculum.* Quoniam verò amantes multum iocantur & rident, *ridentem Erycinam,* dixit Flaccus *Od. 3. lib. 4* Homerum imitatus, qui passim eam φιλομμειδέα vocat. Et quia viri militares omnes fere mulierum amoribus obnoxij sunt, *vt scribit Aristoteles polit. 2.* recte coniunctam Venerẽ Marti finxit idem Homerus. Eadem Cypris audit non solum, quia culta religiose fuit in Cypro, quod fabulati nonnulli sint, conceptam eam in concha margaritarum feraci, in qua nauigauit ad Cyprum applicans, verum etiam, censentibus ita mythologis, inprimis Homeri interprete *Iliad. ε.* ὅτι κύειν παρέχει, quod in vtero ferre concedat, quasi κυέπορις dicas. Pergo celebriora eius epitheta ordine percensere. Itaque Cerastia dicta ab insula, cuius incolæ adeo infestabãtur tumoribus, vt in capitibus habere viderẽtur, velut cornua quædam, quæ Græcis κέρατα sunt: Paphia & Palæpaphia ab vrbibus Cypr. Duplex enim vrbs Cypri, *Paphos* & *Palæpaphos,* id est, vetus Paphus, vtraque Veneri

ſacra. Ibi autem celebre ipſi templum fuiſſe dicatum, vel ex 1. *Aeneid.* diſcas, vbi Poeta.

Ipſa Paphum ſublimis abit, ſedeſque reuiſit
Læta ſuas, vbi tẽplum illi, centumque Sabæo
Thure calẽt aræ, ſertiſque recentibus halant.

Dicta & *Alma Venus* ab alendo, vt *alma Ceres, & almus ager*, cum per Venerem alantur & propagẽtur animalia. Et Soſpita, cui erectum eſſe templum ab Helena ſcribit Herodotus, cum ſoſpes veniſſet in Ægyptum. *Verticordia* autem appellata, ſimulacro cõſecrata Romæ, quo corda fœminarum ſine pudore in libidinem ruentium verterentur ad pudicitiam Quo tempore Sulpitia, *vt ſcribit lib.8. Valerius*, eademque iuxta Solinum Paterculi filia, & M. Fuluij Flacci vxor, cenſura omnium matronarum è centum probatiſſimis electa, quę ſimulacrum hoc dedicaret. Itaque rogabatur Venus, *teſte Lactantio Grammatico*, non modo, vt amores præſtaret, verum etiam vt auferret. Ædes huius exſtitit extra portam Collinam Salaria via, factaque tribus Veſtalibus vno tempore committentibus inceſtum. Verticordiã ſubſequitur *Cluacina*, à *cluendo*, id eſt, à pugnando nomen adepta, quam quidã cum *Cloacina* confundunt, quidam cũ Armata. Voluit ei ſtruxitque templum Titus Tarius rex, in ea fori parte, qua Romani & Sabini poſitis armis pacem iniuerunt, & facto ſacrificio ſeſe purgarunt. Celebrata præter hanc & Venus *Mychea*, cui ſacra in ſpecubus & abditiſſimis penetralibus celebrabãtur, (eſt enim μυχὸς *ſeceſſus*) eo ꝙ latebras quærat impura voluptas, quæ velut in ſcrobibus & hiatibus, in humanis quippe ſenſibus occultatur. Quo recte Plautinus adoleſcẽs Trinummo amorẽ laſciuum latebricolarum hominum corruptorem vocet. Mycheæ Veneri *Myrteã* ſubiicio, quod nomen alij in *Murtiã* transformant, ſic dictam à ſacra illi arbore *myrto*, quæ propterea odio habita in poſterum Iunoni & Palladi. Sed cur Veneri ſacra? An quia ſub ea, cum ſe lauaret, latuit cõſpecta à Satyris? An quia hæc arbor muliebris pudẽdi ſignificatum in ſe habet? Equidem Pollux *Myrtum* appellat carũculam intra muliebre pudendum, dum res agitur Venerea (*ſit auribus honos*) ſubſultantem. Quo forſitan ſpectat, monente Pierio, Ariſtophanicus iocus, vbi ſenum chorus Lyſiſtrato ait: *Enſem poſthac geſtabo in Myrti ramo.* Quid, quod apud Maronem legas:

Quod durus amor crudeli tabe peredit,
Secreti celant valles, & myrtea circum
Sylua tegit.

Legitur porro *Euphorion appellaſſe* Venerem θυμβρήν, id eſt, *ardentem*, ob feruorem libidinis, proprio ſane epitheto, perinde ac Callimachus τυμβρῆς κύπριδος ἁρμονίην id eſt, *ardentem Cypridis harmoniam* dixit. Venus calua ab euentu nomen accepit. Cum enim occupata à Gallis vrbe, Romani in Capitolio obſeſſi, ex mulierum capillis tormenta feciſſent, ædem huic conſecrarũt, cuius rei meminit Vegetius *lib.4.* Maluerunt quippe pudiciſſimæ fœminæ viuere, cũ maritis deformato capite, quam integro cũ hoſtibus. Fuit & *Venus Victrix*, à vincendo arceſſens nomen, cui ædem dedicauit Pompeius altero Conſulatu, editis celeberrimis & ſumtuoſiſſimis ludis, *teſte in eius vita Plutarcho.* Apud Dionyſium *libro quarto*, Libitinam Venerem inuenio, cuius ærarium Seruius Tullius inſtituit. In templo eius vendi ſolebant, quæ pertinebant ad funera, quo diſcerent homines, quidquid ſit natum, eſſe caducum, vna atque eadem Dea ortui & interitui præſidente. Eadẽ ἑλικῶπις *nigris oculis*, apud Pindarum in Pythiis, & ἑλικοβλέφαρος à pulcris & arcuatis ſuperciliis, *teſte Commentatore Heſiodi.* Ab Abydenis nominata eſt πόρνη id eſt, *meretrix* Cum enim ciuitas Abydenorum incidiſſet in ſeruitutem, liberata fuit arte meretricum, in cuius rei memoriam ciues fanum ſtruxerunt

τῆς αἰρὰς ἀφροδίτης, *vt extat apud Athenæum libro decimotertio*, qui 12. & meminit καλλιπύγου ἀφροδίτης, *a pulcris clunibus.* Iulius Firmicus dixit *Venerem biformem*, forte quia & *Mascula*, siue *Barbata Venus* apud veteres est celebrata, *teste Macrobio*, apud quem *Saturnaliorũ 1. cap. 21.* etiam legitur culta Venus Architis apud Assyrios, inde apud Phœnices, vna cum Adonide, quem quotãnis lugeri solitum, testis quoque est sacra Hebræorum historia. Cuius rei rationem reddens Macrobius, scribit hoc modo: *Nam Physici terræ superius Hemisphærium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerũt: Inferius vero Hemisphærium terræ, Proserpinam vocarunt.* Ergo apud Assyrios siue Phœnices lugens inducitur Dea, quod Sol annuo gressu per duodecim signorum ordinẽ pergens partem quoque hemisphærij inferioris ingreditur. Memini pariter apud Lucianũ in meretriciis Dialogis me legisse τὴν ἐν κήποις ἀφροδίτην, id est, *hortensem* Venerem. Quo accedit, quod prouentus significato, *vt proditũ a Varrone*, horti omnes esse consueuerint in Veneris tutela, quę totius generationis est Dea. Ad hæc *Nigræ Veneris* sacellũ, apud Meliastas iuxta Mantineam fuisse constat ad verecundiam indicandam, qua præditum esse debet genus humanum. Reliqua animantia enim in propatulo, at homines clam & plurimum noctu operam dare debẽt propagationi. *Profanatæ Veneris* templum erectum inuenio à Thessalis matronis, quæ cõcitatæ Zelotypia, testudinibus ligneis interemerant inclytam illam meretricem Luida in Veneris templo, magno populi conuentu. Vnde & ἀνοσία ἀφροδίτη καὶ ἀνδροφόνος est dicta Græcis. *Armatæ Veneris* simulacrum quoq; dedicatũ à Lacedæmoniis fortitudinis argumento, quæ ptænituit olim in mulieribus. Cum enim Lacedæmonij bello congressi cum Messeniis, impetum eorum sustinere non possent, pedemque referrent, repente eorum vxores conceptis armis impetum fecerũt in hostes, lapsamque maritorum aciem, non tantum restituerunt, sed etiam Messenios in fugam dederũt. Inde Lacedæmonij, prout erant armati, amplexi eas armatas promiscue concubuerunt, Venerẽq; armatam colere cœperunt. Huic Symmachiam, id est, *Auxiliatricem Venerem*, adiungo, quam Mantinenses coluerũt, *teste in Arcadicis Pausania*, imo ἔφιππον ἀφροδίτην, id est, *equestrem*. Helichius meminit ἑταίρας ἀφροδίτης, id est, *Veneris Amicæ*, ferentis id nomẽ, quod amicos & amicas coniungat. Atque hæc præcipua eius cognomina & eorum origo. Primum autem cultum instituisse Assyrios, scribit Pausanias *libro primo*, quos Paphij in Cypro sunt imitati, adeoque Phœnices, qui Ascalonem in Palæstina tenent. A Phœnicibus edocti Citherij susceperunt eadem sacra, quæ tandem Aegeus Atheniensibus communicauit. De Syria hac Venere, cuius & Cicero meminit *3. de natura Deorum*, nemo scripsit copiosius Luciano *in Saturnalibus epistolis*, estque eadem si credimus illi cum Astarte, quæ aliis est dicta Aratgete, Athara, & Ops Phurnuto. Fingitur etiam à Poetis semper ipsi adhærere Cupido. Rationem adfert Plato *in symposio*, cum scribit, *nata Venere Iouẽ prębuisse Diis natalitia, & isti conuiuio, cũ ceteros Deos, tum Porum interfuisse Metidis filiũ, qui largius potus & nectare ebrius hortos intrauit Iouis, atque ibi obdormiuit: Peniam vero, quæ mendicandi gratia accesrat ad istud conuiuium, egestate coactam struxisse insidias Poro, & iuxta eum cubuisse, vt ex eo conciperet, atque ita grauidam factam peperisse Cupidinem: Inde euenisse, vt potius Venerẽ sequatur, quã matrẽ illiq. ministret.* Et Flaccus Od. 2. libr. 1. *Siue tu mauis Ericina ridẽs, Quam Iocus circumuolat, & Cupido. Siue neglectum genus & nepotes respicis auctor.* Terentius dixit *Sine Cerere & Baccho frigere Venerem.* Recte. Nam & eo respectu idem Flac-

cus vo

cus vocauit *crateram Veneris sodalem*, Carm.lib.3.cap.18. Recte pariter Euripides: ἐν πλησμονῇ τοι κύπρις, ἐν πεινῶντι δ' οὔ, id quod ab Achæo sumsit, qui multo ante dixerat: πεινῶσι γὰρ ἡ κύπρις πικρὰ, *amara esurientibus Cypris*. Finguntur & Gratiæ semper adesse Veneri. Quid ita? scribit Plutarch. ἐν ἐρωτικῷ *gratiam* à veteribus appellatam concessionem mulieris, qua se submittit & accommodat viro, sicut Pindarus ait, natum è Iunone Vulcanũ sine Gratiis, quod nondum esset matura, cum à Ioue comprimeretur. Et Flaccus:

Iam Cytherea chores ducit Venus imminẽte Luna:
Iunctaque Nymphis Gratia decentes.

Dicitur eadem (ne quid notatu dignum omittam) cũ esset in adulterio, deprehẽsa cum Marte in insula Lemno, in operatione sacrorum spreta fuisse à Lemniacis mulieribus, quæ faciebant reliquis Diis, ac proinde immisisse illis *hircinum fœtorem*, quo spernerentur à viris. Addo illud, ingratã esse Veneri superbiam, & vix in eodem esse posse crudelitatem & Veneris munera. Sed plures esse Veneres, atque illas quidem ex diuersis parentibus ortas, scriptum reliquit Cicero *tertio de natura Deorum*. Prima illi nata *Cœlo & Die, cuius in Elide exstitit delubrum: altera spuma: Tertia Ioue & Dione quæ nupsit Vulcano: Quarta Syria, quæ Astarte vocata nupsit Adonidi.* * Ex Græcorum fabulis ista deprompsit Tullius. Vulcanus antiquissimus, fuit Tubalcainus. Solent Ethnici deos suos cœlo vel Ioue genitos fingere. Iouis filia Venus est *Nahama* Tubalcaini soror & coniux, quæ hoc nomen habuit à נעם *Naham*, id est, Amœnus & venustus, ac iucũdus & suauis fuit. Nahama ergo est amœnitas & venustas. Venus soror & coniux Vulcani, qui & Iouis atque Iunonis filius. Illis antiquissimis vt suffecti sunt in Græcia varii Vulcani, ita & Veneres, à prima origine, nempe mulieres quamplurimæ, quę ob venustatem, oris elegantiam, & habitus suauitatem Veneres dictæ sunt. Venus autem à veniendo dicta est, quemadmodum eruditiss. Scaliger annotauit: quoniam nulla inter populares mulier scortari sinebatur, quæ esset eius loci ciuis: sed duntaxat si quæ erat peregrina & aduena, vt constat ex Iudę historia, Genes. 38. & Prouerbiorum libro, vbi meretrices aduenæ & extraneæ vocantur: item ex Græcorum & Latinorum veteribus comœdiis.] Scripsit quoque Pausanias in Bœoticis *Veneres fuisse tres, Cœlestem vnam, popularem alteram, & tertiam Apostrophiam*. At Plato in conuiuio duas tantum agnoscit, *Cœlestem & popularem. Illa ad res magnas & diuinas inuitat: Hac ad res terrestres, turpes, impuras, quæque hominem à Deo sequestrant.* Simulacra eius fuerunt varia. Interdum enim finxerunt puellam exeuntem mari & nauigantem in cõcha, interdum mulierem cõcham manu tenentem, rosis item & floribus coronatam, præeuntibus vestigia Charitibus cum Cupidine & Anterote, qui ex ea & Marte fertur prognatus. Canachus Sicyonius ad exprimendum potentiam fecit eam ita ex ebore & auro, vt polũ gestaret capite, vna manu papauer, altera punicum malum, *vt scriptum ab Eratosthene*. Alii pro polo ponunt poculum in vertice summo tali significato quod maritum simul & amatorem Gręci nũcupent potionis nomine, πόσις enim vtriusque nomẽ, & πόθος Platoni amor. Romæ aliquando dicata ipsi statua cũ pectine, soluto videlicet voto, quod vouerant mulieres Romanæ, comis propter insuperabilem pruriginis ardorẽ abrasis: quo cruciatu liberatæ statuam erexerunt, quæ restitueret comas. Statuerunt alii Barbatam Venerem, quod sit prædita vtroque sexu. Alumbis enim ad superiora marem, ad inferiora fœminam esse dicebant. Phidias cum simulacrum Eleis ex auro & ebore conficeret, testitudinem altero eius pede pressam

pressam apposuit, innuens proculdubio asseruandas esse virgines, coniugatas vero domus curam gerere & taciturnas esse debere. Assculpebant eidem & polypum admonentes versutiam cum primis apprehendendam amanti, inque amatæ rei mores esse transmigrandum, vti quoque polypus in colorum mutationibus facit, prout vnicuique rei adhærescit. Fuit pariter apud Eleos in Veneris templo simulacrum eius insidens arieti, Scopæ, *vt ait Pausanias*, opus, cui cognomen erat *πανδήμιον*, *vt & alij notarunt*. Cumque eidem Deæ competant Blanditiæ & fraudes, tribuere ipsi voluerunt Baltheum seu discolorem cestum, in quo vt suauitas, & dulcia colloquia cum blanditiis, fraudibus vt veneficiis contingerentur, iuxta Homeri illud. Il. ξ.

ἦ καὶ ἀπὸ στήθεσφιν ἐλύσατο κεστὸν ἱμάντα
ποικίλον, ἔνθα δέ οἱ θελκτήρια πάντα τέτυκτο.
ἔνθ' ἔνι μὲν φιλότης ἐνδ' ἵμερος, ἐνδ' ὀαριστὺς,
πάρφασις, ἥ τ' ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων.

Concham vero, de qua etiam paulo ante dictum, nô aliam, equidem ob caussam dedicarunt, quam vt ostenderent hominem ab ineunte ætate libidinosũ, quando conchulæ in Pinna, quæ *concharum* est genus, prognatæ, antequam excludantur, inter se quamprimum coire dicuntur. Sed & stella eidem ascripta, quæ solis ortum præcedẽs Phosphorus, post Solis occasum apparens Hesperus dici consueuit. Primũ omniũ deprehendisse eius naturam Pythagoram *Olympiade 22.* aut circiter, scribit Plinius. Ad magnitudinem quod attinet, superat stellas omnes & Planetas, exceptis Sole & Luna, & quidem claritate tanta, vt eius vnius radiis vmbræ reddantur, si fides habenda est Plinio. Hinc magna de nomine contentio, cum aliqui Isidis, nonnulli Iunonis, aliqui Matris Deũm stellam vocarunt. Addunt Physici vi eius generari omnia in terris, quod alterutro exortu genitali rore omnia conspergat, non solum terræ conceptus implens, sed etiam animantium naturas exstimulans. Permeare creditur Zodiacum tricenis & duodequinquagenis diebus nunquam longius à Sole recedens, quam 46. partibus, *Auctore Timæo*. Frigida & humida est eius natura. Pro domiciliis habet libram & Taurum. Quantum ad consecrata eidem animalia sciendum, vt in Saturni tutela sunt dracones, aut si quid draconibus immanius, in Martis tutela Vulpes, Iouis aquilæ, Iunonis pauones, Solis equi, Mercurij galli, ita Veneris quadrigis accommodari columbas, non quod in Cypro primum repertæ sint, & inde ad alias gentes transmissæ, *vt censet Athenæus*, verum potius propter lasciuam earum salacitatem, vt ea de caussa *περιστερὰν*, Græce dictam *ἀπὸ τοῦ περισσῶς ἐρᾶν*, quod supra modum amori det operam, existimauerit Apollodorus. Et de Ænea Virgilius Aeneid. 6.

Vix ea fatus erat, geminæ cum forte columbæ
Ipsa sub ora viri cælo venêre volantes,
Et viridi sedere solo, tum maximus Heros
Maternas agnoscit aues.

Apuleius quoque vbi *Metamorph. 6.* Veneris currum descripsit, subiicit tandem: *Veneris currum præcedunt quatuor columbæ, & hilaris incessibus picta colla torquentes iugum gemmeum subeunt.* Etsi alij eiusdem lasciuiæ ergo à passeribus currum trahi confingant, alij cygnis, quod aues sint pulcerrimæ & cantus dulcedine præstent. Inde Flaccus Carmin. 3. *Quæ Gnidon fulgentesque tenet Cyclades, & Paphon Iunctis visit oloribus.* Papinius: *Amycleos ad fræna citauit olores.*

Ouidius Metamorph. 5.

Vecta leui curru medias Cytherea per auras,
Cypron olorinis nondum peruenerat alis.

Consecratur eidem piscis Phalaris, vt Bocas Mercurio, Triglis Hecatæ,

vitulus Marinus Neptuno, Mulus Dianæ. Sues contra & apri inuisi propter Adonidis necem. Vnde apud Græcos prouerbium *ἀφροδίτῃ ὗν τέθυκεν*, *Veneri suem sacrificauit*, in eos, qui rem alicui ingratam faciunt. Vnionem illum visendæ magnitudinis dependentem ab altera Cleopatræ aure, & post mortem eius ex Aegypto Romam delatum dissectumque, vt ex vna Margarita fierent duæ, impositumque simulacro Veneris in templo, quod *Pantheum* dicebát apud Macrobium legas *3. Saturnal. cap. decimo septimo.* Sacra eius tacenda esse, indicat Ouidius de arte his verbis: *Præcipue sua sacra iubet Cytherea taceri.* Venereos intelligit actus, in quibus vtrique præstandum silentium. Cal. autem Aprilis apud Romanos sacrificabant nuptæ Veneri, & apud templum Fortunę virilis, quod erat in ripa Tyberina, myrto coronatæ lauabantur, eo quod Venus latuisse sub ista arbore ferretur, cum à Satyris sibi caueret. Lucianus cum in meretriciis Dialogis aliam putat Venerem cœlestem, popularem aliam, quam Publicam etiam vocauit, & aliam Hortensem, significat publicæ candidam capram mactari solitam, Hortensi & Cœlesti iuuencam. Etsi incruentam eius aram fuisse in Papho, intelligi queat ex Virgilij versibus, in quibus antea cecinit calere ipsius aras Sabæo thure & sertis recentibus halare. Cui astipulatur Homerus, à quo in Hymnis tribuitur Paphiæ *τέμενος, βωμός τε θυώδης*. Catullus quoque in Coma Berenices:

Placabis festis luminibus Venerem
Sanguinis expertem.

Cui consimilia habet Tacitus *libro decimo octauo*, cum agit de Vespasiani profectione ad eam Veneris ædem, quæ erat in Papho. Denique notandum summopere arcuisse veteres a sacris inquinatos hesterna Venere. Hinc Tibullus:

Vos quoque abesse procul iubeo: Discedite ab aris,
Queis tulit hesterna gaudia nocte Venus.

Belle itaque Ouidius 3. Amor. Eleg. 6.

A tenera quisquam sic surgit mane puella,
Protinus vt castos possit adire deos?

Quapropter loto corpore accessisse tales ad sacra ex his Persij verbis Satyra 2. constare potest:

Hac sancte vt poscas, Tyberino in gurgite mergis
Mane caput bis terque, & noctem flumine purgas.

Ver primitiua origine descendit à Græco ἦρ vel ἔαρ. Solet enim aspiratio Græcorum quandoq; à Latinis verti in V. Sic ἑσπέρος nobis est vesper, ἑστία *Vesta*. Quo lubens eos reiiciam, qui à veniendo deriuant, vel à *viuendo*, quasi *viuer*, aut denique à *Vertendo*. Varro dictum putat, *quod omnia vincere eo tempore incipiant*. Ionibus ver fuit *βῆρ* fortasse *παρὰ τὸ βαίνω eundo*, vt & ἔαρ ab *ἰέναι eundo* deriuatum volunt nonnulli, quod tum omnia tellus edat: Id quod non dissimile foret etymo paulo ante reiecto. Vernum tempus adscribit Ouidius aureæ ætati, idque æternum. Et sane multi in æquinoctium vernum conferunt primordia mundi, non in Thisri, *vt quidam volunt*. Quorsum enim iussa esset germinare terra, vt statim primis autumni frigoribus exolesceret? Voluit equidem omnipotens creator lætissimam mundi faciem ostendere mortalibus, qualis fuit semper etiamnum apparet tempore veris, quod tanquam sęua tempestate & naufragio defunctos homines, hyeme discussa, sinu excipit. Tum colles virent: Agri, prata & nemora renident, humo afflante suauissimos odores, suauissima florum varietate cantillantes aues, purum, salubre & nitidum cœlum, læti homines cum bono præsenti, tum spe futuri. Primus eius dies Varroni in Aquario.

Veratrum, id est, elleborus, quod mentem vertat, dictum nonnulli volunt. De eo alias nonnulla. Nunc vt paulo exactius dicam, duplex illud ex Galeno propo

propono, *nigrum* & *album*. Album folia fert Plantagini aut betæ syluestri similia, sed breuiora, nigriora & rubescétia. Radicibus nititur multis, verum tenuibus, ab oblongo & exiguo capite exeuntibus, ceparum modo fibratis. Nascitur in montibus & asperis locis. Extrahit vomitione varios humores: Admiscetur collyriis: Excitat sternutamenta: pellit menses, interficit mures. Si vna coquatur, carnes absumit. *Nigrum*, alio nomine *Melampodium*, quod Melampus caprarum pastor furentes in se Prœtidas eo purgasse & sanasse feratur, folia habet platani foliis similia, verum minora, subaspera tamen & nigra & plurimis diuisuris incisa. Flores sunt purpurei & racematim cohærentes. Radicibus cohæret nigris & tenuibus, nasciturque in collibus asperis & silentibus locis. Optimum olim erat, quod petebatur ex *Anticipyra*. Quapropter relegantur eo à Poëta, qui male composita sunt mente. Purgat autem veratrum, nigrum ventrem, detrahit bilem pituitasque datum per se aut cum scammonia & tribus obolis, siue drachma salis. Prodest & morbis comitialibus, Melancholicis, articulorum doloribus & resolutis. Menses inditum trahit, partus necat, purgat fistulas impositum & tertia die detractum. Demittitur & in aurem contra grauitatem auditus. Sanat scabiem illitum cum thure aut cera, & pice. Vitiliginibus, lepris, & impetigini ex aceto medetur. Consitum proximè vitium radices, donat vinum facultate purgandi. Celeriter effodiatur oportet, quod halitu caput aggrauet. Quapropter fossuri ad id arcendum alium assumere & vinum bibere consueuerunt, *vt Dioscorides, monet*. Plinius scribit, *Elleborum quondam terribile, postea tam promiscuum effectum, vt plerique studiorum gratia sumerent, nempe ad acrius peruidendum, quæ præ manibus habebant*. Verum, *vt Oribasius monet*, accuratè Elleborum castigabant. Sine noxa appetitur à capris & coturnicibus, *vt monet Lucretius*, fortè quia comitiali morbo etiam laborant, *sicut de his Plinius, de illis Plutarchus prodit*.

Verbena, Græcis ἱερὰ βοτάνη Herba sacra, qua (*Plinio teste libro 22.*) legati sunt vsi, cum clarigatum, id est, res clare repetitum mitterentur ad hostes, vnde vnus eorum *Verbenarius* est dictus, an à verrendo nomen obtinuit? Plinius equidem *libro 25. capite nono*, scribit hoc modo: *Nulla Romanæ nobilitatis plus habet, quam Hierobotane, quam aliqui (sic enim legendum arbitror.) peristereon, nostri verbenam vocant. Hæc est quam legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis mensa verritur, domus purgantur lustranturque*. Et paulo post, cum ostendisset genera eius esse duo: *Vtraque sortiuntur Galli & præcinunt responsa: Sed magi vtique circa hanc insaniunt. Hac perunctis impetrare quæ velint, febres abigere, amicitias conciliare, nullique non morbo mederi*. De viribus eiusdem idem permulta sparsim *libro 26. vt & Dioscorides libro quarto, cap. 51*. Notandum porro etiam verbena aras decorari solitas apud gentiles. Vnde apud Terentium in Andria: *Ex ara hinc verbenas sume*. Ad quem locum, Seruius annotat hæc, *Verbenæ sunt omnes herbæ frondesque festæ ad aras coronandas, dictæ quasi herbenæ, mutata spiritus densi nota in consonantem V. sicut etiam Venetias & Vesperum dicimus* ἐκ τῶν Ἐνετίων καὶ ἑσπέρου. Quin verbenarum fasciculi puluinaribus dicati Deos significabant, quos *struppos* vocabant, *vt annotauit Pierius*. Itaque apud Tusculanos fasciculum vel coronam herbaceam impositam puluinari Castoris *struppum* dicebant. Vnde *struppearia festa* apud Faliscos, quibus ambulabant coronati. Sed & in patre patrato creando vtebantur ea herba Romani, cum caput capillosque verbenaceo fasciculo demulcerent, vel potius perstringerent.

Verbum ab aëre verberando arcesse-re videtur etymon. Sonat enim aëris percussione pronuntiatum, quali sonitu, non *inquam*, Herculis claua. Iactat Cicero *Phil p.13.* se cõtudisse audaciam Antonij. Minus placet à veritate deducta notatio, etiamsi Varronem auctorem habeat.

Veredi equi publici *lege 7. & 8. de Curs. public.* quorum Ausonius meminit in *Epistola ad Paulinum*; dicti sunt Festo à *vehendo*, id est, *ducendo* rhedas. Sunt autem Græcis ταχυδρόμοι.

Vergiliæ quarum ortu æstatem incipere, occasu hyemem, docet Plinius; ferre id nominis dicuntur, *quod oriantur in vere.* Eædem nominantur *Pleiades*, quemadmodum proprio loco est annotatum: Idem sidus Plinius vestium institorem vocat, *libro 18. capite 25.* Nihil illæ aliud reuera sunt, quam ἀστέρων συστροφή, quod in se conglobatæ paruum spatium occupent. Qua mente dixit Valerius Flaccus *libr. 5. Pleiadumque globos.* Et Aratus, αἱ δ' ὀ μάλα πολλαὶ ἀναστάς χῶρος ἔχει.

Vergilius Poëtarum inter Latinos Princeps, Alexandro Cæsari Poëtarum Plato, *vt scribit Lampridius*, aliis Poëtarum Deus, Ciceroni *spes altera Romæ*, quem Adrianus præpostero iudicio Ennio postposuit, Caligula fatuo fudicio, damnauit, cum Domitius Afer & Fabius Quintilianus propemodũ Homero eum æqualem statuerint, imo nonnulli, victorem quandoque declarauerint, vel ipso Macrobio ita censente nimis alioqui stante à factione Græcorum, modo nomen habere putatur à virgis, modo à Vergiliis stellis videlicet illis, quas alio nomine *Pleiades* dicunt. Ideoque alij Virgilium per i. alij Vergilium per e. dicendum arbitrantur. Sententiam priorem amplectitur Politianus, sicut etiam Donatus, quisquis ille fuit, qui vitam Virgilij copiosè descripsit, vt & Calui versiculus eruditis frequens:

Et vates, cui virga dedit memorabile nomen.

Sententiam posteriorem tuetur Ioannes Baptista Pius *primo Commentariorum Lucretij*, cum maximo literatorum choro & vnanimi applausu. Quo accedit, quod, cum Gallici milites Brixiam vrbem inuasissent, eamque depopularentur, inuenti sint nummi argentei quamplurimi, in quibus circa capitis figuram maiusculis & integris adhuc literis legebatur *Vergilius Maro.* Atque hic ille Poeta, quem admiratæ sunt omnes ætates, & nemo non solide vir doctus. Qui ita Hesiodum est imitatus in Georgicis, vt plurimis eum modis superauerit, ita Theocritum in Bucolicis, vt (modo Doricum illud idioma amoueas) nec Siculo cedat in exprimenda illa Pastorali ruditate aliisque figmentis Poeticis. Imitatus quoque ita est passim Nicandrum. Apollonium, Pisandrum, Euphorionem, Euripidem, Pindarum, & inter Latinos cum Ennium, tum Lucretium, vt palmam præripiat, etsi collatis cum Homero signis laboriosa ipsi sit futura victoria. Reperiuntur in eodem Pythagoricæ & Platonicæ Philosophiæ vestigia. Calluit Historias Romanas, ius ciuile, ius Pontificum Priscorum, res naturales & auguria. In perquirendis antiquitatibus rerum, multiplex idem & diligens, non ieiunus. Vbique illustris sententiarum admirabili grauitate. Incredibilis illi verborum copia & elegantia, quibus nec absunt sales. Sed & vitæ mores multum exprimit stylo, iam breuis & astrictus, iam fluens & copiosus: Nonnunquam humilis & siccus, nonnunquam per confragosa rapidus & torrens. A Vergilio dictæ sunt sortes Vergilianæ, cum aperto libri codice in oraculi omen assumebant mox occurrentes versus. Meminit harum Spartianus *in Adriani vita.*

Veritas dicta videtur quibusdam, à soliditate constantiaque, quòd verum dicatur,

catur.quidquid solidum & immutabile est;Ex quo vis veritatis intelligi potest. *Mordax* dicitur, quod mordeat ac lancinet male sibi conscios homines. Vt recte dixerit quidem Comicus, *Obsequium amicos, veritas odium parit.* Laudabilis de ea omni memoria digna Philosophi gnome: *Amicus Socrates, amicus Plato, & magis amica veritas* Plus .n. ea valere debet, quam vlla res alia, quãtumuis præstans. Quo iure Menander vocauerit δικαιότατον χρῆμα, Pindarus θυγατέρα διὸς, Epictetus ἀθάνατον χρῆμα. Simplex eius oratio est, vt multis verborum lenociniis & fucis non habeat opus. Contra palliatum tectorio verborum mendacium. In hanc sententiam Lactantius: *Veritatis hanc voluit esse Deus naturam, vt simplex & munda esset lucidentior, quia satis ornata per se est, ideoque ornamentis extrinsecus additis fucata corrumpitur. Mendacium vero specie placet aliena, quia per se vanescit & defluit, nisi aliunde ornatu quæsito circumlitum fuerit ac politum.*

* *Veritas* opponitur mendacio. Amans veritatis, & verus, sincerum simplicémque significat, & opponitur fucato atq; simulato: iniquo etiam & iniusto, quòd verum sit etiam æquum & iustum, vt Cicero multis locis demõstrat. Hebręis veritas *Emuna* dicitur, quæ vox significat etiam fidem & fiduciam. Veritatẽ colẽti fidem adhibemus, & in eũ confidimus. Fides enim dicitur, quòd fiat quicquid dictum. Et Deus *Emuna* dicitur propriissimè, quòd nemini sit propriẽ fidẽdũ quàm Deo. Cæterùm *Emuna* deriuatur à verbo *Aman*, (vnde *Amen*, id est, fiat, ita sit, confido & credo ita futurum) à quo fit verbũ ex Binján Hiphil *Emin*, Credidit, Confisus, est, dictis vel promissis acquieuit, Certus de re aliqua fuit, &c. Et in passiuo significat *Aman*, firmum stabilẽ, Permanentem, perseuerantem, fidelem, & fortem esse. Vel in neutro, stabile, Certum, ratum ac verum esse: & consistere in suo loco, vel statu, & in sua firmitate, si de re aut sermone dicatur. Ita Exod. 17. 12. de manibus Mosis dicitur quòd erant *Emana* firmitudo, id est, firmæ seu stabilitæ & bene firmatæ, vsque ad occasum Solis. Vnde & fides nostra in Deũ, *Emana* appellatur, eò quòd sit firma & certa persuasio de promissionibus Dei. Imò & fides Dei, quàm seruat, & qua fit id quod dictum est, vocatur *Emuna*: quoniam est certa & firma promissio. Est item alia vox Hebræa *Koschet*, quæ significat veritatem, Psal. 60. 6. & perfectionem, Prouerb. 22. 21. Quid autem sincerius, simplicius, æquius, fidelius, firmius, fortius, perfectius veritate: quę sincera, simplex, iusta, fidelis, fortis perfecta permanet in ęternũ, siue veritatẽ in Deo ipso qui Veritas est, siue in Dei cõsilio, verbo, operibus, cõsiderare velis. Græcis *Veritas* ἀλήθεια dicitur, ἀπὸ τοῦ ἀ (particula priuatiua) & τῆς λήθης *Lethes*, quæ vox obliuionem significat. Veritas enim non obliteratur; & proprium veritatis amãtium est non obliuisci: contrà mendacium non sibi constat & effluit: vnde prouerbium: Mendaces esse immemores, &, mendacem memorem esse oportet. Iis autem qui vera dicunt, sincereq; agunt & loquũtur, hac admonitione non opus est: cõstantes enim reperiuntur, non obliuiosi. Ideo Pindarus memores vocat veraces. Et Phauorinus, ἀληθεῖς (ait) οἱ μηδὲν ἐπιλανθανόμενοι: & ἀληθὴς ἐμνήμων κατὰ στέρησιν τῆς λήθης. De Deo propriè dicitur, quum sit ipsissima veritas, quòd nullius rei eum capiat obliuio: quippe cui ante oculos omnia, quæ sunt, fuerunt, & futura sunt, obuersantur præsentia: omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Ergo neq; falli potest, quia omnia nouit, neque vllius obliuiscitur: neque etiam fallere, quia iustus est, & mentiri non potest. vnde & ἀληθὴς, teste Phauorino dicitur ὁ δίκαιος. Nomẽ *Veritatis*, à *Verus* est. Verus autem à *Ver* originem trahere nonnulli arbitrãtur,

quòd veritas ceu in vere perpetuò floreat & vigeat, nec vt mendaciũ sit marcida hiememue temporis patiatur. Dei autem illud propriũ est, vt semper eodem statu florentis beatitudinis gaudeat & potiatur. Atque hæc quidem de etymo Veritatis.

Vernaculum dictum, quidquid domi nostræ, aut in patria est natum, idque à verna fetuo ex ancilla nostra nato in ædibus nostris. Hinc & *Gallinam vernaculam* dicimus, & *equum vernaculum*, & deniq; *linguam vernaculam*. Cic. 6. *Verrinarum crimen domesticum & vernaculũ* dixit, Cæsar 6. *Commentariorum* vernaculas Pompeij legiones in patria scil. & velut dominico lectas. Aliquando tamẽ *Vernaculum* pro *verno*, aut eo quod pertinet ad ver, accipi notandum. Nam eiusceemodi est vernacula putatio apud Plinium *lib. 17. cap. 23.* vt quæ tempore verno fieri consueuit.

Vrna, seruus domesticus ex seruo & ancilla domi, & quidem vere natus.

Verona Ausonio, Italię florentis ocellus, Onuphrij Panuini doctissimi patria, à Thuscis condita *secundum Catonẽ*, à Cenomanis *secundum Liuium*, dicta creditur primum Brennona à Brenno, inde mutatis literis *Verona*. Certum enim maximam vrbium Italiæ partem à Græcis trahere originem, *vt erudite docet Iustinus lib. 20.* Cato autem & Sempronius nomen habere volunt à Vera nobili Hetruscorum familia. Sed hic opponũt se Sabellicus & Volaterranus negantes ea de origine Italię fragmenta viris istis esse tribuenda, ac proinde inuehuntur in Annium vt impostorem ac turbatorem Geographię, vtpote, qui ea Catoni Semproniaque posterioris nostri etymi auctoribus non solum detulit, verum etiam commentariis ornauit. At stantem pro eo, vide Leandrũ in Marchia Taruisina, vbi præter scrupulum tribuenda ea censet viris, oisdẽ cum multis aliis præclaris ingeniis, cũ ob alias rationes, tum quod duodecim Hetruscorum colonias cis Apeninum, inter quas etiam Verona, indicent nobis. De situ eius ad Amnem Athesim, de amphitheatro amplissimo à flamine quodam suis sumtibus erecto, & nobilissimis, quas alit, familiis, agrorumque fertilitate, vide eundem Leandrum *loco prædicto*.

Verpus est digitus medius à *verenda parte*, quam taceri honestius est, quam exprimi verbis. Idem nomen inditum Iudæis à versa pellicula, quæ mutilatur in circumcisione. Vnde & *verpam* accipi videas pro mẽbro virili in Priapæis: *Tot verpas*, inquit, *tibi dedicat salignas* Martialis: *Incipit in medios meiere verpa pedes.* Sed & Apellæ dicti, *quasi sint sine pelle.* Horatius: *Credat Iudæus Apella.* Martialis nominat eosdem *recutitos*: Et Persius *recutita* dixit Iudæorũ *sabbatha*.

Versipellis. Sunt qui tractam volunt hanc dictionem ab his hominibus, qui in lupos verti, & formæ deinde pristinæ restitui credebantur: Virgilius: *His ego sæpe lupũ fieri, & se condere syluis Mœrin sæpe animas imis exire sepulchris, Atque satas alio vidi traducere messes.*

Vertagus canis acer, *vt Martialis vult*, appellatus putatur, quasi *verrtabus* vel potius *vertragus*, h. aspiratione in g. mutata *iuxta Turnebum*. Maxime cum Gratius Poeta vetus etiam dixerit vertraham his verbis: *Et picta macula vertraham dilige falsa.*

Vertumnus, pro quo Turnebus (*vertunnus*) dicendum putat, bene vertendarum rerum, seu vendendarum & emendarum Deus, cultus olim ab olitoribus & mercaturæ præsidens à vertẽdo promeruit nomen, quod in varias se verteret formas, vt ipsemet apud Propertium narrat his verbis.

Opportuna mea est cunctis natura figuris,
In quacumque voles verte, decorus ero.

Ouidius *Fastorum 2.* eum videtur dicere Vertumnum, quem alij esse volunt Tyberis Deum, vtpote, qui vertit alueum eius. Ait enim:

Nondum

Nondum conueniens diuersis iste figuris,
Nomen ab auerso ceperat amne Deus.
Et Propertius:
Hac quondam Tyberinus iter faciebat, & aiunt
Remorum auditos per vada pulsa sonos.
At postquam ille suis tandē concessit alūnis,
Vertumnus verso dicor ab amne Deus.
Seu quia vertentis fructū percepimus anni,
Vertumni rursus credidit esse sacrum.

Alij Deum esse voluerunt, qui cogitationes humanas verteret & immutaret. Vnde iniquo & irato Vertumno nati dicuntur, quorum mentes facile mouerētur, & quidem præter rationem Horatius *Satyr.7.lib.2.*

Iam mœchus Romæ, iam mallet doctus Athenis
Viuere, Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.

Sed mirum in modū placet, quod scribit Donatus, *Dii bene vertant*, dici solere, quod sæpe res eueniant aliter, atq; velimus, ideoque Vertumnum coli, qui præsit rebus in vtramque partem vertendis. Feriæ huius Dei celebrabantur mense Octo. dicebantúrque Vertumnalia, *teste Varrone*. Sacellum eius cum signo exstitit in vico Thusco ad Opis & Cereris aras, forte quod creditus sit rex vetustissimus Thuscorum, qui non solum vinearum ac arborum serendarum rationem tradiderit, sed etiam cū Lucumone Romulo suppetias tulerit.

Veruex castratus aries ab inuersis, id est, *ademptis* sibi testiculis nomē habere creditur. Nam, qui ad generandam sobolem integer seruatur, dicitur *aries*. *Sectarius veruex*, qui agnos sectando ac præcedendo ducit. Isidorus nomen illi tributum putat, à viribus quod ceteris ouibus sit fortior, vel quod vir sit, id est masculus, vel quod vermem (plane id friuolū) habeat in capite, cuius pruritu excitatus alios impetat ac concutiat. In porcis *verrem* dicunt, qui scrophas init, non qui est castratus: *Maialē* vero, cui exemti sunt testes: At in equis canterios, qui sunt castrati. Quāmquā Æpuleius *lib. 4. & 8. de asino aureo* etiam asinum canterium appellet. *Verum*. Vide, *Veritas*.

Vescus. Vtitur hoc concreto Lucretius *lib. 1.* cum vesco sale saxa dicit peresa, imo Virgil. cum vescas salicum frōdes canit *3. Georgic.* & vescum papauer *libr. 4.* Quid autem sit vescum, optime intelligemus, *iuxta Beroaldum*, si originem & etymologiam diligenter perscrutemur. Nam vescum ex *ve* particula & *esca* coactum vocabulum est, *Auctore Gellio Noctium decim. quint.* Vtque in eo *ve* particula iam intētionem, iam diminutionē significat, ita vescū significationes habet diuersas, aliter n. Lucret. vescū salē dicit ex intētione edendi, vel (*vt alij volunt*) ab excitādi & irritādi appetentiā facultate, aliter Lucilius, Vescum cum edendi fastidio: Vt nunc quidem intendat significationē, nunc imminuat. Quo spectat, quod Festus vescū scribat fastidiosum & edacem notare. Vlterius progredior. Obseruatum quippe & illud, priscos vescum pro pusillo dixisse, id quod Ouidius in Fastis his verbis declarat: *Vegrandia farra coloni Quæ male creuerunt, vescaque parua vocēt.* Hinc & *Vesculi* male curati & graciles homines. Etenim rei paruę *ve* syllabam præponebant antiqui. Quo pacto *vegrādes messes* pro paruis dixit Ausonius, scriptumque à Varrone *de re rustica*, oues fieri vegrandes & imbecilles. Ita *Veiouis* accipitur pro Ioue pusillo, & apud Poetam pro minuta faba vegrandis. Seruius autem *Georgic. quarto*, vescum intelligit edule, quod ἐδώδιμον est Græcis.

Vespæ & Vespiliones dicti secundum Festum, qui funerandis corporibus officium præstabant non à minutis volucribus illis, sed quia mortuos tempore vespertino efferebant, quādo præ inopia funebri pompa duci & efferri nequibant. Dicuntur eidem Vespiliones *iuxta Martialis illud: Qui fuerat Medicus*

stus:

nunc est vespillo Diaulus. Atque hæc Festus: *Quibus conuenit, quod funera à funalibus dicta velit Donatus, vt & suo dictum est loco. Opus enim his erat, cum efferrentur noctu.*

Vespera vel *Vesper*, quem diem componere dixit Maro, & de quo illud: *Nescis, quid serus vesper vehat*, nomen suum arcessit à stella, quæ oritur vesperi, quam Ennius *vesperuginem*, Catullus etiam *vesperum* & *Noctiferum* in Epithalamio, alij Veneris stellam appellãt, sanctiores Græcorum libri διὰ ἑσπέριον Idem Hesperus Virgilio in Eclogis, & *Lucifer* aliis, cum antegreditur Solem. Quo modo & φωσφόρον nominãt Græci. Plura hac stella hac inuenies apud Vitruuium *lib.9*. Plinium *lib.2.cap.7*. & Ciceronem *2. de Natur. Deor.* Dignum quoque notatu, etsi paulo altius petitum, quod Liuius scribit *septimo Decadis primæ*. C. Sulpitium Dictatorem, vbi illuxisset, cœpisse in radicibus mõtium extendere aciem aduersus Gallos, quippe post luciferi occasum. Tanta Romanorum erat vigilantia in bello gerendo.

Vespertilio auis lucifuga solaque ex volatilibus, lac habens & mammas, quę platani foliis suspensis ab ædibus arceri creditur; imo hedera suffumigata necari, etiam à vespera appellationem deducit, quando subito volatu elatus in altum ferri videtur. Mirum in hoc tam bruto genere, quod summa se inuicem complectantur humanitate, cum sæpe veluti catena quadam contexta, si vlli vis inferatur, nexu mutuo multę cohęreãt, vt ita imbecillitati communi opẽ ferant. Volat non tam pennis, quam membranulis immixus. Neque pluma vestitur, sed pilo, & eo quidem murino. Geminos infantes amplexa volitat & secum deportat. Varro Agathone referente Nonio: Quid multa? Factus sum vespertilio, neque in muribus plane, neque in volucribus sum. Res mira. Bipedem in ea volantem contemplari quis possit quadrupedem perreptãtem potius, quam incedentem: Et, quod subtilius est, cruribus volãtem, alis ambulantem.

Vesta Saturni iuxta Homerum filia, ædium fabricatrix Dionysio, Deorum prima Pindaro, quamque Strabo Rheę coniungit, Phurnutus eãdem cum terra facit. videtur Ouidio à *vi stando* nominis originem trahere, cum ait: *Stat vi terra sua, vi stando Vesta vocatur.* Quo & Plato respexit in Timæo, cũ magnũ in cœlo ducem, Iouem videlicet, velocissimum Iouis currum impellere scribit, & dum conuoluitur, sequi illum stellarum exercitum, hoc est, Deorum ac Dæmonum, ac solam quidem Vestã, permanere in atrio Deorum. Consistit enim terra mole sua immobilis in medio mundi. Accipit & eam pro terra Plutarchus *8. Sympos. Problem.* cum tradit *rotundas fuisse veterum mensas in modum terræ, quæ cum cibis illatis terræ instar victum præberent, vocatas fuisse etiam Vestas.* Recte quoque Phurnutus dictam vult ab antiquis ἑστίαν, διὰ τὸ ἑστάναι διὰ πάντων, quod per omnia constet, vel quod in ipsa tanquam in fundamento totus stet orbis. Euripides:

καὶ γαῖα μῆτερ ἑστίαν δέ σ' οἱ σοφοὶ
βροτῶν καλοῦσιν ἡμένην ἐν αἰθέρι,

Neque aliam ob caussam crediderim Numam Pompilium consecrasse Vestę ædem rotundam, quam quod eandem esse terram, qua hominum vita sustentaretur, existimaret. Sunt iterum alij, qui Vestæ etymon à vestiendo deducunt, quod terra vestiatur variis herbis & plantis. Phurnutus Vestam ad ipsam Terrã restringit & refert, *quod vis ignea*, inquit, *quæ in mundo est, hinc nutriatur, ac per hanc subsistat: aut, quod fœcunda terra animalium sit mater, quibus vis ignea vitæ est causa.* Dionys. Halicarnass. antiquit. lib. 11. Vestæ ideo sacrati Ignem tradit, *quod cum Vesta sit Terra, atque ea medium mundi locum sortita, accendat è se se superiores illos ignes.* Aliter Pythagorici & Plato,

Plato quorum sententias Plutarchus refert in Numa.] Cicero intentis in Græcam originem oculis, vult eam esse Vestam, quæ dicitur à Græcis ἑςία, eiusque nominis vim omnem ad focos & aras pertinere. Verba eius *2. de legibus* sunt hæc: *Vestam quasi focum urbis, vt Græco nomine est appellata, quod nos prope idem Græcum nomen interpretatum tenemus*: Ouidius quoque:

Nec tu aliud Vestã, quã viuã credito flãmã,
Nataque de flamma corpora nulla vides.
Iure igitur virgo est, quæ semina nulla remittit,
Nec capit, & comites virginitatis amat.

Eam ob caussam perpetuum ei ignem consecratum inque templo à Numa exstructo ab integris inuiolatisque custodibus conseruatum, prodirum cum à Plutarcho tum aliis. Etsi talem peruigilem ignem etiam Seruius asseruatum tradat in templis æthereatum potestatum, sicut in templo Iouis, qui est æther: Et Mineruæ, quæ supra ætherem est, vtpote procreata ex capite Iouis. * Sed Persæ etiam, Assyrij, Chaldęi, Medi, perennem ac peruigilem aluerũt, cui, ceu Deorum maximo, hostias mactare, & solemnia festa, statis diebus, regio apparatu, & sumtibus magnificis celebrare, atque ex illo euenta rerum ediscere atque interpretari, assuerant. Vnde Capnomantia & Pyromantia tandem, seu per fumum & ignem diuinatio, eaque multiplex, orta est. Persæ suum ignem, quem vel patria, vel potius Hebrea lingua אירם חסד *Vrim-hesed*, vel *Vrim-chasid*, q d. ignem sanctum, vel lucem diuinam, *Orimasea*, deprauata voce, vt fit in populorum & linguarum conuersionibus, vocarunt, annuatim certis diebus festis, candido impositum equo tanquam numen circumducebant. Cum pompa maxima se quebatur equum rex Persicus. Hunc regni proceres & maxima populi multitudo comitabantur, vt Xenophon & Curtius annotauerunt. Iis populis, vt & Græcis ac Romanis huic cultui vsurpando ac celebrando causam præbuit, memoria inflammatarum cœlitus victimarum. Saniores etiam & antiquissimos hoc existimo significare voluisse, quòd sit Deus æterna lux: vel hæc ipsa primigenia (de qua Moses Genes. 1. cap. *Et Deus dixit, esto Lux*) quæ fusa in totum Systema mundi supra constituit discrimina corporum τῶν ἐνεργείᾳ διαφανῶν, infra τὰ δυνάμει διαφανῆ traiicit ac complet, & τὰ ἀδιάφανα seu obscura subiens, aliquo splendore imbuit: vel alia quæpiam abdita atque inaccessa lux.] Quinimo Athenis in Prytanæo, & Delphis à mulieribus coniugio solutis seruatum legimus perpetuum ignem, qui siquando esset exstinctus, nouum & peregrinum, accensa à Sole flamma, eliciebant, *teste Plutarcho in Numa*, sicut & Romæ renouari solebat pura & syncera flamma à solis radiis accepta instrumentorum opera, quæ σκαφεῖα nominabant. Erant ea excauata in turbinis rectanguli modum, Solique opposita radios omnes solis à circumferentia ad centrum reuocabant, & materiam admotam inflammabant. Sed notandum siquidem Romæ exstinctus fuisset ignis, affectas fuisse virgines Vestales à Pontifice verberibus, quibus mos erat ex Festi testimonio verberare tamdiu felicis materiæ tabulam, donec exceptum ignem virginum vna retulisset in ædem. Porphyrio tradit focum olim aram fuisse Deorum Penatum, in quorum numero rectè quoque Vestam reponit Macrobius *libro 3*. Itaque nunquam sacra Penatibus sine Vesta fieri solita, sed vna colebantur cum Vesta. Quid autem ea foret, declarat Naso, cum viuam eam flammam nominat. Et Sinon apud Virgilium, vbi se Penatum offensam vereri simulat, si patriæ secreta hostibus prodat:

Vos æterni ignes, & non violabile vestrum
Testor numen, ait:

Hinc Euseb. *Virginale eius simulacrum,*

videlic. ignis, statuitur in foco. Quibus cõuenit in profugij significato vestam pro ara poni apud Xenophontem *rerum Græcarum lib. 2.* Ait enim: ἀκούσας ταῦτα Θηραμένης ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὴν ἑστίαν, *cum audisset hæc Theramenis, ad Vestam sibi profugium parauit.* At ara sacrificalis Vesta est Polluci, præcipuè vero, quæ fuit in Prytanæo, vbi inextinctus ignis asseruabatur. Et triginta curiarum Vesta collocata apud Dionysium Halicarnasseum *Antiquitatum libro 2.* Chaldaica quoque vox est אשתא & Vestæ respondens, suamque originem ab אש igni Hebraica voce, nec enim Vesta Latinè, aut Ε'στία Græce aliquid significat Hebræa est vtraque vox & quidem ex אש יה *Esch-Za* composita, quod ignem Dei significat. Ex quo satis apparet, à Patribus hanc consuetudinem defluxisse, & remansisse inter Ethnicos, cum tenui vmbra deprauatorum rituum lege Mosis institutorum. Videtur & Ascanij nomen nihil aliud significare, quam sacri ignis custodem & sacerdotem, *Esch-Kohen.*] Proditum est etiam à Beroso, Noam & tres eius filios habuisse vxores appellatas quatuor elementorum nominibus, *Esthbam dico, Maiam, Aretiam, Rubam*, Orpheus antiquissimus Poëta de eadem hoc modo: ἑστία ἐν δυνατοῖο κρόνου θύγατερ βασίλεια, ἣ μέσον οἶκον ἔχεις πυρὸς ἀενάοιο μεγίστου. Sacra eius adeo vetusta, vt multi tradiderint attulisse ea Aëneam secum Troia: Cum apud Virgilium legas Hectoris manes alloquentes Aenéã his verbis: *Sacra suosque tibi commendat Troia Penates.* Et mox; *Manibus vittas vestámque potentem, Æternumque adytis effert penetralibus ignem.* Hinc ignem Vestæ à Poëtis modo *Troianum*, modo *Laomedontaum* & *Troicum* appellatum inuenias. Quod Numæ Pompilio institutum illud colendi perpetuum ignẽ ascribatur, non Romulo secundum aliorum opinionem, fit eo lubentius, quod Liuius in eo astipuletur Plutarcho lectas à Numa virgines Vestæ & Alba oriundum sacerdotium scribens. * *Dicitur* (inquit Plutarchus) *Numa Vestæ ædem orbiculari forma igni perpetuo custodiam circumiecisse, non vt adsimilaret Terræ figuram, tanquam ea Vesta esset, sed vniuersi huius mundi, cuius medium Pythagorici ignem esse arbitrantur, atque id Vestam appellant, & vnitatem. Terram autem neque immobilem esse, neque in medio circumlationis sitam: sed in orbe circum ignem suspensam, neque inter eximias aut primas mundi partes censendam. Eadem Platonem volunt sensisse de Terra, tanquam in alio loco sita, mediam autem dignissimámque regionem alteri alicui præstantiori conuenire.*] Tradit & Seruius in omnibus sacrificiis inuocatam fuisse cũ Iano Vestam, quod nullum sacrificium absque igni constaret: Eidem olim non nisi de Numico fluuio libabant Romani, in quo repertum creditur Aeneæ cadauer. In sacris eius vtebantur sale tonso in pila, inque ollam fictilem coniecto, & in furno percocto. Interdum faciebant sacrum, quod iuxta Festum castam molam dicebant. Et quoniam piaculum erat aquã in sacris haustam in terram deponere, vtebantur vase, quod Seruio est futis, futile Donato. Erat id fundo acuto, ore patulo, ita vt stare non posset, deponebaturque non nisi à sacrorum ministro. Habebatur quoque sacrum eius in numero eorum, quæ *Municipalia* sunt dicta, propterea quod ante conditam vrbem celebrata fuissent, *auctore Festo*, qui pariter scribit *Vestæ sacerdotes olim constitutas fuisse sex, vt populus pro sua quisque parte sacrorum haberet ministrum, cum ciuitas Romana, tum temporis in partes sex esset distributa.* Dies quo sacra fiebant, *Vestalia* dictus Varroni. Agitabantur eo tempore passim conuiuia ante focos. A ciuibus libandi caussa mittebantur ad virgines cibi. Asini ducebantur per vrbem coronati floribus, & ex pane velut monilia gestantes. Matronæ nudis pedibus

bus procedebant ad templum, cuius rei caussam prætexit Ouidius, quod olim coactæ fuerint mulieres propter lacunas ea parte iacentes nudis accedere pedibus, seruatúmq; deinde morem nihilominus in vetustatis memoriam, cum essent exsiccatæ. Sunt & Vestales virgines dictæ à Vesta, quæ, *vt antea dictum*, destinatæ erant sacri ignis ministerio. Tantus olim illis redditus honos, vt etiam viuo patre testamentum condere, & cetera gerere sine curatore possent instar matrum trium filiorum. Cum prodibant, fascibus deducebantur, & si casu incidissent in quemquam, qui ad supplicium ducebatur, non licebat eum necati: Verum deierandum erat virgini, non vltro se aut dedita opera, sed fortuito obuiam venisse *teste Plutarcho in Numa*. Quid, quod non ad Deos solum, sed etiam ad homines placandos veteres adhibuerint Vestales: Vt *auctore Suetonio*, C. Cæsar Vestales ad impetrandam à L. Sylla veniam adhiberet Messalina quoque cum audiret Claudium maritum ab hostia redire festinantem ad pœnam ipsius, orauit Vibidiam Vestalem, vt à Claudio sibi veniam impetraret. Plinius scribit *libro 18. capite 4*. Vestales virgines retinere solitas seruos fugitiuos precationibus suis, ne vrbe exirent, crinemque ad loton arborem vetustissimam Romæ & capillatam cognomento detulisse. Fuerunt autem ab initio tantum quatuor, sequentibus temporibus ob multitudinem sacrorum ministeriorum numero sex. Vnde scriptum apud Tranquillum legas. *testamentum Augusti depositum fuisse apud sex virgines Vestales*, Triginta annos necesse erat eas manere innuptas & castas. Nam primis decem discebant, sequentibus decem sacra perficiebant, postremis decem alias edocebant. Quod si vittas temerassent amissa virginate, terra, id est, Vesta, quam violauerant, condi solebant, & quidem viuæ, sicut abunde refertur in Numa à Plutarcho. Sed & Ouidius Fastorum 6.

Nullaque dicetur vittas temerare sacerdos
Hac duce, nec viua defodietur humo.
Sic incesta perit: Quia quam violauit, in illa
Conditur, & Tellus Vestaque numen idem est.

Efferebatur autem incesti conuicta, quasi mortua, sandapila ad portam Collinam, & quidem loris reuincta cum luctu propinquorum, sequentibus cum mœsto silentio Pontificibus & sacerdotibus, & omnibus hominibus via cedentibus. Erat propè portam prædictam locus subterraneus cũ lecto strato, in quem scalis descendebatur. In eũ virginem solam solutis vinculis demittebant: Inde scalæ auferebãtur, & locus occludebatur. Ne vero fame videretur necari, apponebatur nonnihil panis, lactis & olei, atque vna ardens lucerna. Quibus peractis discedebant omnes, eratque eo die iustitium in vrbe & pauor non exiguus, quod magnum aliquod malum Vestalium supplicio portendi existimarẽt. Caussas propter quas Vestales eo afficerentur supplicio, tradit Plutarchus *in Quæst. Romanis*, vel quod mortuos tantum cremarent, iniustum autem esset eam cremare, quæ sacrum ignẽ neglexisset: Vel quod corpus summis consecratum ceremoniis interficere & manus sacræ mulieri adferre nefas censerent, ideoque vltro mori volentes in subterraneam domum demitterent. Strupratores earum virgis cædebantur in Comitio, Illic enim iubente Domitiano cæsus est Celer eques Romanus, cui Cornelia Maximilla obiiciebatur. Atque is, dum verberaretur, in hac voce perstitit: *Quid feci? Nihil feci*: Plane cũ tres vno tempore virgines Vestales incesti cum equitibus Romanis pœnas dedissent, Senatum, libris *Sibyllinis* per decemuiros inspectis, censuisse legimus, vt Veneris Verticordiæ simulacrum consecraretur, quo facilius virgi-

num mulierumque mẽs ad pudicitiam a libidine conuerterent. Testis Valerius *lib. 8. cap. vlt.* cum Iulio Obsequente *libro de prodigiis*. Vide plura ea de re apud Plutarchum in Numa, Plinium *in epistola ad Cornelium Minucianum*, & Dionysium *libro 2.* Quo ritu, & cuius ætatis virgo, immo ex qua familia solita fuerit capi à Pontifice, scribit Agellius *lib. 1. cap. 12.* vbi addit, negotium capi posse minorem annis sex, & maiorem decem, vt nec patrimam aut matrimam, linguaue debilem, aut aurium sensu diminutam, aliaue corporis labe insignem, ortámque parentibus, qui olim seruiuerant, capere licebat. Capi dicebatur, eo quod Pontifex Maximus manu prehensa ab eo parente, in cuius potestate erat, veluti bello capta abduceretur. Durasse denique hoc virginum Vestalium sacerdotium vsque ad senioris Theodosij Imperatoris tempora, neminem hic ignorare velim. Eo enim rogante vna cum aliis sacerdotiis fuit sublatum, reclamante nequicquam Senatu. *vt ex Symmachi epistolis & Ambrosij responsionibus constat.*

* *Vestales.* Præcipua fuit apud omnes gentes ignis ratio & reuerentia. Insederat enim in animis hominum illa, quæ inde vsque à Patribus manarat opinio, de inflammatis cœlitus victimis: quod ita intelligebant, vt Deum ipsum flammea specie, ex alto delapsum, victimas deuorasse crederent. Inde & numen flãmis illis condi regique; & cùm rapidissimo motu in cœlum tenderet, abripi eo ab aris victimas transferrique in cœlum, neque in vlla sacrificiorum parte clariora certioráque de numinis affectu testimonia conspici, statuebant firmiter. Quare nec quouis igne adoleturi sacrificia vtebantur, sed eo tantùm, quem ex fomite, à radiis solaribus incenso propagatum, lignis appositis, perpetuo, in peculiaribus templis magna religione fouebant & conseruabant, ita vt neque extingui eum sinerent, neque vsurpari aliò, nisi ad solas victimas, & vt pollutum expiarent. Romani custodiebant eum ignem, tanquam arcanum & cæleste depositum, per virgines Vestales seu ἑστιάδας, conditum in penetralibus sacris, & velut sanctiore recessu templi Vestæ cum Palladio & Diis Penatibus Troia aduectis: quo nulli hominum nisi Vestalibus, & Pontifici, vt sacrorum antistiti & custodi, adire fas erat. Templum ipsum hodie adhuc forma circulari rotundum, in valle, quæ Palatino & Capitolino interiacet, visitur Romæ, notum nomine S. Mariæ de Gratia. Id interdiu ingredi vetabatur nemo: sub noctem eo accedere, masculo non licebat, fœmellæ fas erat. Neque effigiem in eo aliquam, nec simulacrum collocabant vllum. Vestam enim diuinum ignem credebant esse, sicuti velut per somnium à maioribus acceperant, qualem in Dei tabernaculo nutriebant sacerdotes Israelitici. Vide ignis.

Vestibulum Ouidius à Vesta dici putat in Fastis, cum ait:

Hinc quoque vestibulum dici reor, vnde precamur
Quã famur Vestam, quæ loca prima tenet.

Ratio Poëtæ potissima est hæc, quod focus, qui consecrabatur Vestæ, esset in vestibulo. Atqui alij vestibulũ volũt esse partẽ domus priorẽ, quã vulgo atriũ vocant. Cœcilius *de verbor. significat.* nõ ędium partem esse dixit, sed locum ante domus ianuã vacuũ, per quẽ aditus accessusq; ad ædes est. Vnde Virgil. cum *Æneid. 6.* vestibulum nominat & orci fauces, loca duo demonstrat extra orcum, fores scil. & fauces. Vestibulũ ponit ante ipsam domum & Orci penetralia: Fauces iter angustum, per quod adiretur vestibulum. At enim alij dictũ volũt vestibulũ, ꝙ eo in loco stare solerẽt, qui venerãt ad salutãdũ dominos. Non damno. Malim tamẽ Ouidio astipulari.

Vestis dicta nonnullis à vellere, quod primus hominum vestitus ex vellere sit

sum

sumtus. Varro à *velando*, id est, tegendo nominatam existimat. Ita illi quidem, cum tamen pura putaque vox Græca sit ab ἐσθὴς deducta omneque *vestimentum* contineat virile iuxta, ac muliebre. De re vestiaria consulédus doctissimus Bayfij libellus. Ego tantum hæc pauca digna notatu adfero, vestem quippe à Romanis solitam mutari in luctu publicóque mœrore, & in tumultu, idque ex S. C. *vt sæpe apud Dionem legimus* lib. videl. *37. 39. & 40.* Etsi Consulares tum temporis vestitu à ceteris differrent, cũ togatos eos fuisse Cic. *Philip. 8.* doceat. Item obseruandum duplicem fuisse vestium mutationem: in luctu vnam, facta togæ coloris mutatione in atrum: & alteram in tumultu, cum togas commutarent cum sagis. Depulsis vero periculis iubebantur Senatores redire ad pristinum vestitum, *teste eod. Dione lib. 39.* Sic edixisse Consules, vt Senatores ad suum vestitum redirent post reditũ Ciceronis, refertur ab ipsomet Cicerone in oratione habita post reditum in Senatu. Naufragorum vestes, cum quibus euaserant ab ipsis suspendi solitos in tẽplo Neptuni aut alterius Dei Marini, notat vetus interpretes Horatij *lib. 1. carm. Ode 5.* Mancipiis in venditione vestes detrahi solitas, ne qua vitia corporis laterent, discimus ex Senecæ *epistola 81.* & ex *Epigrammate 28. lib. 6. Martialis.* Hieronicarum vestem pictam, palmatam ac floridã fuisse triũphantium more, colligitur non absurde ex Luciano *in vita Demonactis*, cum scribit, *derisum ab eo quendam athletam* ὅτι ἐσθῆτα ὤφθη ἀνθινὴν ἀμπεχόμενος ὀλυμπιονίκης ὤν. Vestem omnem iure legare licet in testamento. *l. pediculis. ff. de auro, argen.* interdum certas vestes, *leg. vxori. §. vlt. ff. eod.* Nec refert, *vestisne an vestimentum* legetur. Nun vero vestibus legatis, debeantur festis diebus paratæ, docet Bartolus *l. fin. ff. eod.*

Vesuali. Nominis huius etymon deducunt à *Vualis*, quos cum illis eosdem faciunt, nec à Vandalis diuersos, qui adusque Caroli Magni ætatem ad orientalem Visurgis ripã consederũt. Quod ipsum à Suffrido Petri *2. de Orig. Frys. capit. 14.* approbatum inuenio.

Vesuuius Campaniæ mons, Vibio Sequestri *Manius* (sic enim legit Simlerus) *Vesbius* Silio Italico, *Besbius* Cedreno, Βέσβιος Diodoro *lib. 4. Ætnæi ignis imitator* Lucio Floro, cuius flãmis periit olim naturalis historiæ scriptor Plinius, trahere creditur à quibusdam nominis etymon à conflagratione. Nam *vesura*, inquit Leander, *significant fauillas.* Hanc sententiam confirmare videtur Appianus Leandro, cum eum *Vesbium* appellat. Sic enim nominari posse, notauit Petr⁹ Marsus in hæc Silij Italici verba libr. 12. *Monstrantur Vesena iuga.* Rationem indicat Ambrosius Leo *lib. 1. de Nola*, quippe in vetustissimis se codicibus legisse Besbium sic dictum à Besbia Pelasgorum duce, qui olim eũm tenuerit, Græcos tamen idiomatis sui ratione dixisse *Vesbium.* Quod autem Seruius *2. Georgic. Virgilij* Veseum montem alium esse dicit ab hoc Vesuuio, inque Liguria situm, recte ab aliis confutatum inuenio. Cum & hoc nomine idem mons appelletur à Strabone, Plinio, Mela Suetonio, Floro, Eusebio, Vitruuio. Nunc Summanus audit ab oppido Summa, quod in eius radicibus est situm, vel potius *Mõte di Summa.* Hũnc montẽ primum omnium occupauit Spartacus dux belli seruilis, quo mox ad decem millia fugitiuorum confluxerũt. Quantam ille ediderit Romanorum stragem diuersis prœliis, plus quam satis est notum.

Veterina iumentum à vehendo dictũ, *vt Cato putauit*, referente id Festo Pompeio. Hinc *Veterinarius* veterinarum Medicus Græcis κτηνίατρος καὶ ἱππίατρος. At Opilius *Veterinam* dici voluit quasi *Vterinam*, quod onus gerat religatum ad ventrem.

Veturia tribus à gente Veturia, quæ

prius dicta fuit Vetusia, appelationem accepit. Meminit eius Liuius *lib.36.* Atque hæc inter nouẽdecim illas, in quas Seruius Tullius populum Romanum diuiserat, recenset Carolus Sigonius *li. 1. de antiquo iure Roman. cap. 3.*

* **V***exillum*, דגל *deghel*, à verbo דגל *daghal*, vexillum erexir. Cognationẽ habet cum גדל *Gadhol* magnus fuit, & cũ דלג *dalagh* transiliir. Nam vexillum est signum magnum militare, quod agitatum hinc inde transilire solet: & in pugna, pro varij euentns ratione, vexilli fer à loco ad locum singulis monentis cernitur. Hinc deligo & delectus militum sub signis seu vexillis in acie consistentium. σημεῖον, signum, nomen generale: speciale verò, στρατήγιον, vexillum militare. *Vexillum*, q. d. paruum velum, vt à palo paxillũ & talo taxillum, deriuatum dicunt grammatici.

V*fentina* tribus, alias *Oufentina*, anno CDXXXV. reliquis addita cum Falerina, à Censoribus L. Papirio Crasso, & C. Mænio iuxta Festum nomen adepta à fluuio Oufente, quod est in agro Priuernate inter mare & Terracinã. Meminit Lucretius simul & tribus & fluuij.

V*ia* à vehiculorum incursu dicta est Isidoro, eaque vel publica, vel priuata, strataque lapidibus, qualis Appia illa multum celebris apud Romanos (λιθόστρωτον dixeris) aut non strata lapidibus. Publicam viam definit Isidorus eã, quæ est in publico solo, per quam iter est populo, siue ad mare, siue ad vrbem tendat, alias Prætoria, Consularis, βασιλικὴ & militaris dicta. Priuata via etiã Agratia audit, eaq; vel est in agro trahens secum seruitutem impositam, vel ducit ad agros alterius consulari viæ contigua. Sunt & *Vicinales via*, quæ aut sunt in vicis, aut ducunt in vicos, quæ quandoque publicarum loco habentur. Theophili de illis verba sunt hæc: Vicinalis δὲ ἡ ἐπὶ κώμας ἄγουσα: Vicus γὰρ ἡ κώμη: διὰ ταύτης γὰρ βαδίζει πᾶς ἐπὶ τὴν κώμην ἀπιών. Via sacra dicta, per quam non solum augures proficisci solebãt, sed etiam Pseudosacra Romanorum omnia vehi, & currus triumphales agi. Metaphorice denotat hoc nomen rationem certam, & ordinem in docendo, quam μέθοδον vocant. Vnde & Græci eam definiunt ἕξιν ὁδοποιητικὴν μετὰ λόγου, id est, *habitum faciens viam certa ratione*. Ad eã pertinent quatuor illæ primariæ quæstiones, quas ἐπιδεικτικὰς dicunt, ὅ ἐστιν, τί ἐστιν, τὸ ὅτι, τὸ διότι. Explicatur autem methodo materia duplex, quippe simpliciũ quæstionum aut coniunctarum, estque aut συνθετικὴ aut ἀναλυτικὴ, quibus Galenus *de arte parua* ὁρισμὸν addit. Sed de his in Dialecticis plura. Redeo ad vias, in quibus complanandis & sarciendis tam intra, quam extra vrbem, quanta fuerit Senatus diligentia temporibus priscis, docent veterum monumenta. Earum vero curãdarũ munus primũ Censoribus à Senatu commissum. Sequentibus tẽporibus cum illi aliis occupationibus districti sternendis viis vacare non possent, quatuor viri sunt constituti, qui curam earum agerent. Lata fuit & lex Sempronia de viis Italiæ à C. Sempronio Graccho Tribuno plebis, Q. Cæcilio Metello Balearico & T. Quinctio Coss. vt quidem munirentur illæ, ac sternerentur, lapidibusq; milliaria discernerentur, adeoque pontibus instruerẽtur. Videndus de his inprimis Barnabas Brissonius *Antiquit. lib. 4. ca. 12.* Ex legibus 12. Tabul. sciendum, viæ latitudinem in porrectũ octo pedes, in anfractum, id est, vbi est flexus sedecim debuisse habere, *teste Gaio l. via. ff. de seruit. rust.* Constitui tamẽ poterat latior vel angustior octo pedibus si modo eam haberet latitudinem, qua ire posset vehiculum. Alioqui iter erat, non via, *l. via. ff de Seruit. rust. pred.* Quapropter Grammatici nonnulli viam, quasi veiam dictam à vehendo voluerunt, quod per eam vehantur fructus. Etsi aliis dicta via quasi ia ab eundo,

quod

quod per eam eatur. Quippe *viare* idē erat veterib⁹, quod iter facere. De iure ciuili continet in se & iter, & actū, estq; ius eundi, ambulandi, agendi. Obseruādum denique, quod veteres discedentibus ac peregre proficiscentibus male precātes viā illā perpetuā, vel iter illud perpetuum imprecari fuerint. Turpilius apud Nonium: in verbo *Itiner. Age, age, egredere, atque vtinam istuc perpetuum itiner sit tibi.* Nolui hoc praetermittere, quod dignum existimarē notatu, & ad imprecationes veterum pertineat, quas multifariam ab illis prolatas discimus ex Cicerone, Seneca, Ouidio, Terentio & Plauto. Inter vias ab vrbe & in vrbem ducētes celebres fuerunt, *Latina, Appia, Valeria, Aemilia, Flaminia.* In Latina & Flaminia sepeliebātur mortui sepulcris erectis ab latere vtroque. Vnde multa epigrammata ad viatores, in iis. Erat & Latina media inter Appiam Valeriamque. Eadem Appiae cōiungebatur ad oppidum Casinum, ibi à Capua distans nouēdecim stadijs: teste Strabone.

Viaticum, sumtus itineris, ἐφόδιον Graecis *auctore Gellio libr. 17. cap. 7.* à via nomē inuenit. Comprehenditur eo nomine quoduis impendium necessarium ad iter absoluendum *l. 7 ff. ad Trebell.* immo quęuis pecunia destinata eum in finem *l. 17. ff. si cert. pet.* Diminutiuum eius viaticulum est, quo Iurisconsult. *titul. de iudic.* & Apuleius *6. Metamorph.* sunt vsi. Ab eodem vetus & Plautinum verbum viaticari, id est, *instrui viatico.* Ceterum vt ex literis melioribus addam nōnihil, Prouerbium habe: *Suam artem cuique esse pro viatico.* Sumtum hoc ab aurea illa Biantis sententia, qua filio ad Aegyptios profecturo, rogantique patrem, *quidnam agendo maxime gratum patri esset facturus*, respondit: *Si ἐφόδιον πρὸς γῆρας viaticum ad senectutem comparabis*, virtutem intelligens, *teste Basilio libro de studiis liberalibus.* Nam *vt in Catone scribit Cicero*, aptissima sunt arma senectutis artes exercitationesque virtutum.

Viatores, quos Iurisconsulti aliquando ministeria, interdum officia & *Officiales* vocant, interdum exsecutores *l. 1. C. de filiis officialium*, saepissime apparitores *l. e. si pignora. ff. de euiction.* Nouellę τάξεις καὶ ταξιῶται, à via sunt dicti, vtpote in qua crebrior erat eorum opera, quam in vrbe, quod initio tribuum, cum agri in confinio haererent, assidue homines rusticarentur, *vt scribit Festus*, & proinde homines plerunq; ex agris vocarentur à magistratibus. Atque hi à lictoribus erant diuersi, si vtrorumque respiciamus originem. Nam viatoribus vtebantur Consules vocādi & nunciādi caussa, eorúmque, sicut etiam preconum, erant decuriae, quas consules legebant, vt & mercedem dabant, *teste antiqua tabula, quae exstat apud Carolum Sigonium.* Etiamsi Valgius apud Agellium existimet eosdem fere esse viatores cum lictoribus. *Lictorem* enim dicit à *ligando* appellatum, quod cum magistratus populi Romani virgis quempiā caedi iussissent, crura eius & manus à viatore consueuerint ligari, isque appellatus sit lictor, qui ex viatorum collegio vinciendi officium obtinebat. Etymon nostrum confirmatur à Tullio in Catone Maiore his verbis: *A villa in Senatū accersebātur Curius & ceteri senes: Ex quo qui eos accersebant, Viatores sunt nominati.* Ex iure noto, mercedem, quae his iudiciorum ministris & exsecutoribus dari solebat, sportulam tandem dictam, *sicut apparet ex Auth. sed hodie. C. de Episc. & Cleric. & ex §. sportularum. Authent. de sanctiss. Episc. Collat. 9.* Viatori in plus exigentium poena ex eodem iure est, vt triplum luant eius, quod damnū dederint, quadruplum vero eius, quod vltra id, quod debetur, extorserint. Sed & generaliter dictus Viator, qui aliquo tendit, de quo Satyrici illud: *Cantabit vacuus coram Latrone viator.* Inde Seneca ad Lucilium: *Nudum latro transmittit, etiam in obsessa via pauperi pax est.* De huiusmo

quod ait Poëta: *Et tempora ferro Summa notat pecudum.* Ducebantur porro victimæ, non trahebantur, vt patet ex modo loquendi passim vsurpato apud auctores: Verba Suetonij in Augusto sunt hæc, *Nonnulli patrimonium testamento cauerunt, vt ab heredibus suis, prælato titulo, victimæ in Capitolium ducerentur.* Vide Plin. *libro 28. cap. 2. Agellium libr. 4. cap. 6. Iulium Obsequentem lib. de prodigiis, Ouidium lib. 3. Amor. Eleg. 12. Papin. 4. Thebaid. Virgilium Georg. 2. Macrobium 3. Saturnal. cap. 5.* Vbi iam adductæ essent victimæ, admouebantur aris. Inde enim illud Maronis 12. Aeneid. *Admouetque pecus flagrantibus aris.* Et Lucanus lib. 1. *Sacris tunc admonet aris Erecta ceruice marem.* Admotæ autem aris stare dicebantur, interim dum vota conciperentur, eisq; vinum ac mola inspergerentur. Quo spectare nemo non animaduertit ea victimæ Ouidij 7. Metamorph.

Admoti quoties templis, dum vota sacerdos
Cõcipit, & fundit purum inter cornua vinũ,
Haud exspectato ciciderunt vulnere tauri.

Hinc Silius lib. 16. *Victimaque admota stabat subiecta bipenni.* Et Plinius lib. 28. cap. 2. *Si repente exstis adimi capita vel corda, aut geminari, victima stante, acciderit.* Conceptis autem votis feriebantur Ouidius Fastorum 1.

Colla rudes operum p ꝛebent ferienda iuuenci,
Quos aluit campis herba Falisca suis.

Idem 7. Metamorph.

Muneribusq; Deos impleт, feriuntq; secures
Colla torosa boum vinctorum cornua vittis.

Icta vel percussa iam bestia cadere dicebatur, sicut infinita auctorum testimonia docent. Vtq; stantem & cadentem victimam dicunt Latini, ita apud Dionysium *lib. 7.* ἑστῶτος καὶ πίπτοντος θύματος, legitur. Sed enim obseruasse veteres in cadendo, vti & in quam partem caderet, docet Festus in verbo, *Piacularia.* Mactari denique & immolari victimas aiebant: Nam quis nescit istud Virgilij: *Mactant lectas de more bidentes.* Plautus Pœnulo *Act. 2. Sc. 1.*

Dij illũ infelicitent omnes, qui post hunc diẽ
Leno vllã Veneri vnquam immolauit hostiã,
Quiue vllum iuris granum sacrificauerit.
Nam ego hodie infelix Diis meis iratissimis
Sex agnos immolaui.

Qui vero immolabant siue sacrificabant, facere dicebantur, sicut Græci τὸ θύειν non tantum ἔρδειν καὶ ῥέζειν, sed etiã δρᾶν dicebant. Notus enim Virgilij versus: *Cum faciam pro frugibus, ipse venito.* Varro 5. de lingua Latina: *Nam flamen Dialis auspicatur vindemiam, sed vt iussit vinum legere, agna Ioui facit.* Cæsarum autem victimarum exsta dicebantur *inspici, consuli, prosecari, dari, reddi, porrici, & aris imponi:* de quibus omnibus si vellẽ congerere, quæ exstant apud bonos auctores, nimius forem. Albas victimas mactatas ac deputatas superis tum nigras inferis, suo loco dictum à nobis, dignum tamẽ, quod repetatur. In Iouis Capitolini templo mactasse Romanos victimas gratulationis caussa, & Consules singulos boues singulos eo die, quo magistratũ inibãt, sacrumq; ab Imperatoribus post actum triumphũ ibidẽ Ioni oblatum, proditum memoriæ. Pariter notandũ alia atque alia singulis Diis mactata fuisse animalia victimarũ loco. Cædebatur enim taurus Apollini, Neptuno & Marti, Iunoni agna, Cereri porca, Soli equus, Baccho caper, Proserpinæ sterilis vacca, Plutoni taurus. At Ioui taurũ, Verrem & arietem immolare nõ licebat. Quod quia Virgilius fingit Aeneã suum in Thracia fecisse, statim horrendũ mõstrũ secutum scribit. Non autem subsecutum mõstrum, cum idem descensurus ad inferos Plutoni taurum mactaret, congruam videlicet victimã, fingit idem scitè & erudite. Victimas humanas Dianæ, Mercurio & Saturno oblatas iã alias dixi. Ceterũ nec illud præterierim absque piaculo, quod, cũ victima prima non esset litatum, eo quod aufugisset, & hostiæ succidaneæ immolarentur ad Deos placandos, meliores tũ victimas dari dixisse veteres,

At antiquissimum eius templum in Auentino fuit conditum ab Arcadibus, *teste Dionysio Halicarnasseo.* Ædiculam Victoriæ virginis vouit Mar. Porcius Cato Consul Hispanico bello,& biennio post dedicauit, *vt est apud Liuium li.22.* Tandem conualescente Christianismo sublatam huius aram à Senatu (id quod ægre gentes ferebant) ex his Symmachi verbis constare potest: *Quis est ita familiaris barbaris, vt aram Victoriæ non requirat.* Noto denique à palma dictam Victoriam Deam palmarem ab Apuleio *libro Metamorph. 2.* his verbis: *Atria longe pulcerrima, columnis quadrifariam per singulos angulos stantibus, attollebant statuas Palmaris Deæ, &c.*

Victoriatus numus Victoriæ nota insignis(à qua & illi nomen)lege Clodia vel Claudia Romæ percussus legitur apud Plinium *lib.33.ca.3.* Antea enim is numus ex Illyrico aduectus mercis habebatur loco. Olim idē dictus Quinatius. Hinc Volusius: *Victoriatus nunc tātundem valet, quātum quinarius olim.* Scribonius frequenter vtitur pro pondere. Celsus loco eius scribit denatij semissē *c.17.l.5.* Galenus reddit τριβώολον *de Antidotis li.2.* Quantum vero cōiicere licet ex Plinio, erat numus argenteus, cui æris pats octaua erat permixta.

Videlicet, videre licet.

Vidua proprie mulier viduata marito (etsi Labeo eam quoque accipiat, quæ virum non habuit) quod sine duitate sit, nomen accepisse videtur, vt vecors ille, qui est sine corde, Vesanus, qui sine sanitate. Grammatici nonnulli ab *iduādo*, id est, diuidendo deducunt: Vt vidua quidem quasi *idua* sit dicta. Decem mensium spatio (tot enim Romuli annus habebat) viros ab vxoribus viduis lugeri consueuisse, constat ex Plutarcho & Ouidij Fastis. Vtque nonnihil addam ex perēni Musarum fonte, quod soleo alioqui, semper in maximo honore fuisse sciendum est eas viduas, quæ defunctis maritis amorem mutuum perpetua castitate rependebant. In eam sententiam Dido Aeneidos 4.

Sed mihi vel tellus optē prius ima dehiscat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras,
Pallentes vmbras Erebi, noctēque profundā,
Ante pudor quam te violē, aut iura resoluā.
Ille meos primus qui me sibi iunxit amores
Abstulit, ille habeat secū, seruetque sepulcro.

Quibus respondet laudatissima viduæ vox, qua defuncti mariti manes cōpellat apud Quintilianum *Declamat. 322.* *Siquid inferi sentiunt, cognosce animum meum: Sicuti voluisti, tibi vixi, tibi moriturus fui: Nulli alij in hoc pectore locus fuit.* Iustinianus quoque Nouel. 2. *de non eligend. secund. nubent. §. cum igitur: Mulierē, quæ inuiolatum defuncti mariti thorum seruat, & miramur pariter, & laudamus, & non procul à virginitate ponimus.* Et Hieronymus Epist. 96. *Nesciat vidua bigamiæ indulgentiam.* Quæ omnia, quia digna notatu, signare volui hic, ne Philologis defuisse viderer.

Villia lex annalis, quam tulit L. Villius Annalis Tribunus plebis, L. Manlio Acidino Fuluiano & Q. Fulnio Flacco, fratribus Germanis Coss. de ætate cuique Magistratui capiendo definita, quę tamen à Liuio, qui legis huius meminit *libro 40.* non exprimitur. Sed Philipp. 5. loquitur Cicero hoc modo: *Tribunatui plebis definiunt annum ætatis 30. ædilitati 37. Preturæ 40. Consulatui 43.* Et quæsturam non licuisse capere ante annum ætatis 27. affirmant nonnulli adducti auctoritate Polybij, qui *lib.6.* scribit, *legem fuisse ne quis vrbanum magistratum gereret, nisi decem stipendia confecisset.* Annus autem legitimus ad militandum fuit decimusseptimus.

Villicus villæ, id est, rusticæ domus custos percipiendis simul fructibus destinatus à Domino. Itaque villam quasi *vehillam*, quod in eam cōuehantur fructus, dictam existimant. Est quoque villa alia Rustica, alia Vrbana. Sed Varronem adduco ad stabiliendum etymon.

Is 1. *de re rustica ca.2.* scribit hoc modo: *Villicus agri colendi caussa constitutus, atque appellatus à villa, quod ab eo in eam conuehuntur fructus, & euehuntur cum veneunt.* Ex quo rustici etiam nunc viam, veam appellant propter vecturas. Ex primo libro Columellæ *cap. 8.* noto, villicos vt plurimum institutos à Romanis fuisse seruos. Ait enim: *Igitur præmoneo, ne villicum ex eo genere seruorum, qui corpore placuerunt, instituamus, ne ex eo quidem ordine, qui vrbanas & delicatas artes exercuerit. Socors & somniculosum genus id mancipiorum: Otiis, campo, circo, theatris, alea, popinæ lupanaribus consuetum: Nunquam non easdē ineptias somniat, quas cum in agriculturam transtulit, non tantum in ipso seruo, quantum in vniuersa re detrimenti Dominus capit.*

Viminalis mons Romæ inclusus nomen accepit, teste Varrone a Ioue Vimineo, quod ibi eius aræ conspectæ fuerint. Vel quod ibi viminum sylua fuerit, sicut S. Pōpeius & Iuuenalis affirmant. Idem Fagutalis appellatus à fagina sylua, testibus eisdem. Porta, quæ eo spectabat, etiam Viminalis est dicta. Cum Esquiliis vero quintam hanc vrbis regionem fecit Cæsar Augustus, cū spatium eius in quatuordecim regiones diuideret. Dicitur & Viminalis salix à Columella, quod ad vineam ligandam vimina suppeditet *lib. 4. cap. 30.* Atqui hæc à viendo, id est, flectendo sunt dicta Grammaticis.

Vinculum à vinciendo. Itaq; lege Aelia Sentia, non videbatur vinctus seruus, licet compactus in carcerem, si corpori vincula non essent addita. *l. 216. ff. de verbor. signif.* Astipulatur in hoc etymo Isidorus. Sciendum quoque, vinctum esse, & in vinculis esse differre, *l. si tamen. §. ei qui seruum. ff. de ædil. edict.* Etiam notādum complexos hoc nomine Romanos compedes, pedicas, manicas, catenos, neruos, boiam & carcerē, *de quibus singulis suo loco.* Reorum. qui in vinculis habebātur, manus pedesq; catenis atque cōpedibus consueuisse vinciri, docet Arrianus Epicteti *lib. 1. ca. 18. 19. 29.* Itaque Herodis iussu coniectum in vincula Petrum, duplici catena vinctum fuisse legimus *Act. 12.* Ex his aliquando caussam dicebant *vt liquet ex l. lege Cornelia ff. de SC. Sillanian.* Vinculi genus fuit & Cyppus. quē ποδοκάκκην à Græcis appellari, intelligere videor ex his Suidæ verbis: ποδοκάκκη ξύλον, ὡς ὁ ἐν εἱρκτῇ τοὺς πόδας ἐμβάλλοντες συνέχουσιν, ὃ παρὰ ῥωμαίοις Κύπος καλεῖται. Multa eius mentio in Martyrologiis & Gregorio Turonensi *lib. 5. cap. 49.* estque species vinculi à Boiis diuersa. Nam vbi Festus ait: *Boiæ*, id est, *genus vinculorum, tam ligneæ, quam ferreæ dicuntur*, addit Scaliger ex antiquis glossis *Boiam proprie esse Collare.*

Vindemia à vino demendo appellata Grammaticis. Hinc vindemiare τὸ τρυγᾶν Græcis. Quę verba summopere notandum, etiam ad aliorum fructuum, quā vuæ collectionem pertinere, imo mel respicere, quod Græcis est βλίττειν τὸ μέλι, *apes castrare.* Vnde Plinius: *Prima mellis vindemia melior.* Et Columella: *Mox vere transacto sequitur mellis vindemia.* Et 4. Georgic. de apibus: *Bis grauidos fœtus cogunt, duo tempora messis.* Quin τὸ τρυγᾶν non tantum vites & segetes comprehendit, sed etiam ceteros fructus. Vnde τρυγᾶσθαι φοίνιξ, id est, *palma stringi & decerpi dicitur*, ipsaque τρύγη pro vindemia, & pro hordeo, tritico, & quolibet alio fructu accipi solet. Quēadmodum καλαμᾶσθαι non modo σταχυολογεῖν, id est, *spicilegium facere & metere*, sed & *racemare*, & ἐπιρρίζειν significat. Vnde Chrysostomus περὶ ἱερωσύνης, καλαμᾶσθαι, dixit, ὡς ἄμπελον τὰ κατάλοιπα τοῦ ἰσραὴλ, *racemare vt vineam reliquias Israel.*

Vindiciæ. Audi Festum Pompeium. Vindiciæ olim dicebantur illæ quæ ex fundo sumtę in ius allatæ erant. At Seruius Sulpitius nomine (sic enim supplendus locus) iā singulariter formato.

Vindiciam

Vindiciam esse ait, qua de re cōtrouersia est, ab eo quod vindicatur. Vindiciā ferre in 12. Tab. est sententia, decretoq; rem obtinere. Facit Vindiciarum mentionem Cicero pro Milone, cuius temporibus nihil aliud erant, quā lis vindicandæ possessionis apud Prætorem, in qua summa quædā pecuniæ solebat deponi, ea lege, vt, qui victoriam adeptus esset, pecuniæ partem auferret, at victi pecunia ad ærarium deferretur, tanquā res esset sacra. Inde alibi sacramentum dicitur, ex sponsione litigare & ex spōso agere. Sed pretiū operę erit & Asconij verba adducere ex Commēntariis in Verrem. *Lis*, inquit, *Vindiciarum est, cum litigatur de ea re apud pratorē, cuius incertū est quis debeat esse possessor: Et ideo qui eā tenet, satisdat aduersario suo pro præda litis vindiciarū aduersario suo, quo illi satisfiat nihil se deterius in possessione facturum, de qua iurgium esset. Rursus sponsione ipse prouocatus ab aduersario certa pecunia aut æstimationis, quā amittat, ni sua sit hereditas, de qua contendit.*

Vindicta iuxta Boethium in Topica Ciceronis in virgula, qua apud Prætorem rasum serui caput bis tērue percuti solebat à lictore, vt ab eodem circūactione facta in signum libertatis (vnde *circumagi* Senecæ idem quod liberari aut manumitti *1. ad Lucilium Epistola*) verbisque solēnibus (*liberum te aio*) pronuntiatis à Prætore, seruus velut ruptis seruitutis vinculis libertatem assequeretur, nempe iam manumissus, nōnullis deducitur à Vindicio Aquiliorum seruo astipulante Liuio *lib. 2.* aliis à Vindicio Virelliorum, qui de Tarquinio in vrbem reducendo initam coniurationē patefecit; idcirco primus omnium in libertatem vindicatus ipsomet Bruto Vindicias secundum libertatem dicente. Ceterum aliqui à *vindicando*, id est, asserendo in libertatem deriuant, quibus subscribere malim. Vtcūque *Pileus manumissi serui capiti imponebatur eiusdem libertatis indicio*: Quem morem etiā Appianus commemorat in Mithridatico suo. Et Plautus: *Vt ego hodie capite raso caluus capiam pileū*, ad hanc manumittēdi morem alludēs. Sane pileum fuisse libertatis insigne non solum hinc patet, verum & inde, quod in numis antiquis passim animaduertas pileum cum inscriptione libertatis. Nam & in Tit. Claudij numo simulacrum dextra gestabat pileum, læuam expassam habebat, cuius inscriptio erat, annotāte ... ierio, *libertas Augusta*. Sed & Castorum capita pileata sunt visa in picturis argumento Laconicæ libertatis. Porro noto hunc per Vindictam manumittendi modum vel potestatem primum penes Consulem tantum fuisse, inde ad Prætorem vrbanum translatam.

Vinalia, dies festus iuxta Pompeium, quo vinum Ioui libabant.

Vinea, vt Verrius præcipit, quod vini sint feraces. Eorundem verborum meminit & Festus. Multa de vineis apud rei rusticæ scriptores. Ego noto incolas ciuitatis Methonæ in agro Trœceniorum mactare solitos gallum pro incolumitate vitium, vt ita *Africi venti*, qui plurimum eas infestat, incursionem auerterent, aut saltem emollirent. Ideo benè Palladius *lib. primo, capit. sexto*, *Vbi vineas vulturnus exurit, aut flatus aliquis regionis inimicus, vitem tegamus straminibus vel aliunde quæsitis.*

* *Vinea* Hebr. dicitur כרם *Cerem*, id est, locus plenus cumulis terræ proferens vinum חמר *Chemer*, id est, meracum vel rubrum & generosum : à verbo כרם *Caram*, quod significat vineam coluit, laborauit in vinea plantanda congregando grumulos terræ, vel coaceruando in cliuulos, vt fieri solet in vinea. Cognationem habet cum גרם, *garam*, cliuulos vel grumulos fecit. Hinc καμαρόω, cumulo, congrego : & per radicis inuersionem Meracum. Vide *vinum*, Ἀμπελὼν vinea, vinetum, vitibus consitus Lo-

locus, multitudo vitium ordine consitarum. Virgil. 2. Georgic. *Hinc omnis lõgo pubescit vinea fœtu*, Ouid. 5. fast. *Si bene floruerit vinea, Bacchus erit*. De vinearũ generibus Plin. lib. 17. ca. 22. Vide *Vitis*.

Vinea militaris est machina tabulatis cratibusque constrata, quæ impelli solebat rotulis subiectis ad subruendum fundamenta murorum à viris armatis sub ea latentibus & bene munitis. Dictas putat has vineas Hotoman⁹, quod & plerisque locis vineæ sepibus vimineis, ita hæ tectis vimineis muniri soleant. Vsum vineæ describit Lucianus lib. 3. his versibus:

Tunc adoperta leui procedit vinea terra,
Sub cuius pluteis & tecta fronte latentes
Moliri nunc ima pauent, & vertere ferro
Mœnia, nunc aries suspenso fortior ictu
Incussus densi compagen soluere muri
Tentat, & impositis vnum subducere saxis.

Meminit & vinearum Ammianus *libro 20.* traditumque à Turnebo habuisse in vtramque partem tecti deuexitatem. Aduersariorum *lib. 11. cap. 24.*

* *Vineas* militares describit Vegetius lib. 4. cap. 15. his verbis: vineas dixerũt veteres, quas nunc barbaro militariq; vocabulo *Causias* vocant. Et lignis leuioribus machina colligatur, alta ped. octo, lata septem, longa sedecim. Huius tectum duplici munitione, tabulatis cratibúsque contexitur. Latera quoque vimine sepiũtur, ne saxorum telorúmq; impetu penetrentur. Extrinsecus autẽ, ne immisso concrementur incendio, crudis ac recentibus coriis vel centonibus operiũtur. Cùm plures factę fuerint, iunguntur in ordinem, sub quibus subsidentes tuti ad subruenda murorum penetrant fundamenta. Græcis γέῤῥα dicta sunt. In festo, *Gerra, crates viminea*. Athenienses cùm obsiderent Syracusas, & crebro gerras poscerent, irridentes Siculi gerras clamitabãt. inde gerræ Siculæ, & factum vt gerræ pro nugis & contemptu dicantur.

Vinum, quod Empedocles aquam in ligno coctam vocabat, Romani in sacris *Bona Dea lac*. Euripides γάλα τῆς ἀφροδίτης, cuiusque inuentionem Libero patri tribuebant veteres, qui inde *Vitisator* est dictus, etsi auctor variæ historiæ eundem eum faciat cum Noah, a vi deductum agnoscit nomẽ, eo quod facultate innata vim inferat animo. Vnde Poeta:

Vina parant animos, faciuntque coloribus aptos,
Cura fugit multo, diluitúrque mero.

Græcis dicitur οἶνος ἀπὸ τῆς οἴνης, quo nomine veteribus appellabatur *vitis*, vel ab ὀνήσεως vtilitate: Quo sensu dixit Homerus alludens ad etymon, ὀνήσεαι αἴκε πίνῃσθα, *si biberis, magnum referes, mihi crede, iuuamen*. Plato ἀπὸ τῆς οἰήσεως, id est, *opinatione* deriuat, quod variis opinionibus mentem imbuat, sępe πλάνης αἴτιος τοῖς ἀνθρώποις γενόμενος, *vt ait Aristophanes*. Idem affirmat Platonem secutus Plutarchus *Symposiacωn 7.* & Eustathius *Iliad. 2* Etsi non defuerint, qui denominatum putauerunt vinum ἀπὸ οἰνέως, id est, *Oeneo vini inuentore*, inter quos Nicanorem Colophonium & Melanipedem Milesium refert Athenæus *lib. 2.* Alioqui certũ, cognata esse hæc omnia vocabula. *Vuein, vinum*, οἶνος, יין *iain*. Veteres Latini *temetum* vocabant, quod mentem teneat seu labefactet. Vt bene is apud Plautũ culpam deprecetur his verbis: *Mihique ignoscas, quod animi impos vini vitio fecerim*. Arabes idem *Nebit* dicebãt, vt Cæhana *vinum album & debile*. Hebræi generaliter nominant יין *jain* vel ין *jen*, alias חמר *Chamar* idem quod יין טוב *Tob jain, vinum bonum* vel *vinum rubrum*, quo vocabulo semper ferè τὸ יין *jain* reddit Chaldaicus Paraphrastes, vt αἴθοπα οἶνον fere semper nominat Homerus. *Vinum* autem *nouum* seu *mustum* nominãt תירוש *Tirosch*, à ירש *tarasch*, possedit, ꝙ omnium optima possessio sit vinum. Chaldęi מארית siue מרת *Merit*, siue *Merat*. Lat. Merum. Sunt qui *Tirosch* deriuatum

uatum dicũt ab alia significatione verbi *Iarasch*, nempe pauper fuit. רש *Rosch* pauper dicitur, & רשש *Raschasch*, depauperatus & ad inopiam redactus est; & certè ebrietas quàplurimos ad paupertatem redegit. Iones, *teste Hesychio*, vocarunt πηλὸν ἀπὸ τοῦ πάλλειν καὶ σείειν τὰς φρένας, *quod mentes vibret atque commoueat*. Poëta Apollonius nominat μέθυ, ἀπὸ τοῦ μεθιέναι καὶ ἀμελεῖν τοὺς πίνοντας, *quod vinum bibentes negligãt multa & pratermittãt*. Vnde & Homerus Odyss. ξ. μέθυ γλυκὺ dicit, Euripides μέθυ εὔζωρον, *vinum merum, seu non dilutum*. * Eustathius in libr. 2. Iliad. οἶνον dictũ putat, παρὰ τὸ αἴτιον εἶναι οἰήσεως τοῖς πίνουσι, φρονηματίζειν γὰρ ἀλαζονικῶς ὁ οἶνος τοὺς ἀμέτρως φιλοῦντας αὐτόν: quòd causa sit vanæ opinionis & superbiæ illud bibentibus: gignit enim vinum in iis qui immoderato eius amore capiũtur, superbas & vanas opiniones. Scribit idem eodem loco nonnullos existimare, οἶνον dictum παρὰ τὸ οἴω τὸ νομίζω, καὶ τὸν νοῦν, quòd mẽtem adferat, iuxta verus dictum, mentem irrigari vino, vt dextri quid, seu opportuni proferat. Sed potius οἶνος à יין *Iain* Hebræo originem traxisse videtur. A μέθυ temetum fluere nonnulli putant. Et vinum volunt esse dictum à vi, quòd menti vinum vim inferat, siue quòd magna sit eius vis & ad bonum & ad malum, pro diuerso nempe eius vsu. Ab οἴνῳ seu vino, *vindemia*, q. d. vinidemia, aut vitis demia. A temeto (quod mentem tentet, vt quidam volunt) ebrij *temulenti* dicũtur, & ebrietas temulẽtia; abstemij autem, qui temeto carent: & iterum à temeto nonnullis *temerè*, id est, stulte, sine incõsideratè, quod temulentis accidit: & temerarius atque temeritas, temerare & contemerare, r in t mutata, deriuantur. Vinum enim immoderatè sumptum homines temerarios & audaces reddit, atque ad sacra pariter & profana temerandum, id est pollueñdum violandúmque impellit. Ab Hebr. מרא *Mara*, id est, pinguefactus est, vel Chalc. מרת *Morat*, vinum seu mustum, merũ Lat. dictum nonnulli autumant.] Maximũ aliud Dei donum esse, quis neget? Valet ad vlcera siccandum, glutinandum, sanandum ac nutriendum. Conseruat vitam hominis, si moderatè sumatur, vel ipso *Syracide teste*. Quo mirum non sit cultum à veteribus Bacchũ cognomento ὑγιάτην, id est, *sanatorem*: Idem sane humectat, & solidas partes quam celerrimè calore suo fouet ac refocillat, vires corporis cõfirmat, calorem meliorem reddit, concoctionem, vrinam & sudores promouet, corporis habitum calefacit, conciliat somnum, spiritus & sanguinem fouet, bilis acrimoniam mitigat, resistit putredini, sistit vomitionem, est optimum cicutę & veneni antidotum, excitat ingenium Poëtæ languens, hoc est, acuit illi mentem & neruos intendit. Quapropter dicit Chæremon apud Athenæum *lib. 2.* vinum rectè vtentibus conciliare σοφίαν, εὐμάθειαν, καὶ εὐβουλίαν, *sapientiam, docilitatem & prudentiam*, solitique sunt Persæ de rebus publicis deliberaturi vino se prius ingurgitare. Atque ideo Dionysium εὔβουλον, id est, *bonum consiliarium* dictum crediderim apud antiquos. Rite etiam Flaccus:

Nulla placere diu nec viuere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus.

Item:

Fœcundi calices quem non fecere disertum?

Quid, quod spem alat, inque mentem anxiam meliora reducet. Vnde Philosophus ἠθικ. *Nicom.* 7. εὐέλπιδες γίνονται οἱ μεθυσκόμενοι. Et Plato *de legibus* 1. ὁπόσῳ πλέον αὐτοῦ γίνηται, τοσούτῳ πλειόνων ἐλπίδων ἀγαθῶν πληροῦται καὶ δυνάμεως εἰς δόξαν. Huc accedit, quod tristitiæ sit antipharmacum reddens euestigio hominem seipso lætiorem. Quo pertinẽt epitheta, εὔφρονος, λαθικηδέος, λυσιμερίμνου, καὶ πανσιλύπου. Ideo & Mnesitheus apud Athenæum sumtum moderatè vinum

num & aqua temperatum εὐθυμίαν afferre dixit, Chæremon γέλωτα. Et noster ille:

Tunc veniũt risus, tũc pauper cornua sumit
Cura fugit multo diluiturque mero.

Horatius Ode 7. lib. 1.

O fortes peioraque passi
Mecum sæpe viri, nunc vino pellite curas.

Adde Plautum, qui vinum tristi & perturbato bibendum existimat, quo bilē diluat. Quam ob caussam lætitiæ datorem appellauit Bacchũ Virgilius. *Musica ipsa quæ ad hilaritatem tota est comparata, nõ alio magis stimulo concitatur, quam vini gustu.* Inde Ouidius:

Ille liquor docuit voces inflectere cantu,
Mouit & ad certos nescia mẽbra modos.

Itaque apud Xenophontem in Symposio *vinum lætitiam non aliter excitare* ait Socrates, *quam oleum inspersum igni flãmam adauget.* Sed hæc illa commoda, quæ vinum confert sumtum moderatè. Nam contra sumtum intemperantius quot generat incommoda? Eneruat ingenij vim omnem, memoriam proinde debilitans, & rationem ipsam vel potius sapientiam obumbrans. Homines impotes mentis vsque adeo facit, vt sæpe voces emittant per iugulũ mox redituras. Nihil enim secretum, vbi regnat ebrietas. Eaque de caussa Plato in Alcibiade finxit *filium vini veritatem.* Et Poëta: *Arcanum demens detegit ebrietas.* Quam quidem sententiam confirmat vetus illud: ἐν τῷ οἴνῳ ἡ ἀληθεία. Notum & illud, cuius libr. 10. meminit Athenæus, οἶνος οὐκ ἔχει πηδάλιον. Et Homerus Odyss. ξ.

οἶνος γὰρ ἄνωγε,
ἠλίος, ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά καίτοι ἀείσαι,
καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν,
καί τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ' ἄῤῥητον ἄμεινον.

Theognis:

ἐν πυρὶ μὲν χρυσόν τε καὶ ἄργυρον ἴδριες ἄνδρες
γινώσκουσ', ἀνδρὸς δ' οἶνος ἔδειξε νόον.

Euripides apud Athenæum: Κάθοπτρον γὰρ εἴδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ. Itaq; *lene tormẽtũ* appellat Horatius *carm. 3. Ode 21.* Quod rationē obũbrare dixerim vinũ immoderatius haustũ, nemo quoque mirabitur, cũ id experiētia doceat. Vetus etiam dictum: οἶνος καὶ φρονέοντας ἐς ἀφροσύνην ἀναβάλλει, recteque Anacharsis docuit ψευδεῖς εἶναι τῶν μεθυόντων δόξας. Sed & in Venerē trahit. Quippe *sine Cerere & Baccho friget Venus.* In quam sentētiam Euripides: οἴνου δὲ μὴ παρόντος οὐκ ἔστιν Κύπρις. Vnde alibi γάλα τῆς ἀφροδίτης nominat. Sed & pugnas prouocat: Ex quo illud Horatij: *At ne quis modicè transiliat munera Liberi, Cētaurea monet cum Lapithis rixa super mero Debellata.* Vt recte Antinous Vlyssem vina potu impulsum & mente capiũ his verbis moneat apud Homerũ: οἶνός σε τρώει μελιηδής; ὅς τε καὶ ἄλλους βλάπτει, ὃς ἄν μιν χανδὸν ἕλῃ, μηδ' αἴσιμα πίνῃ.

Atq; hinc est, q Diphilus dixerit Bacchum efficere τὸν δειλὸν θρασύν. Atqui *idē luctator dolosus pedes primũ captat,* ait Plautus. Ita Chremes Terētianus: *Atat data hercle verba mihi sunt: Vicit vinũ quod bibi. At dum accubabã, quam videbar mihi pulcre sobrius? Postquã surrexi, neque pes, neque mens satis suum officiũ facit.* Maiora audi. Cum largius vinum hausisset Arcesilas cognomento Cauillator, obiit *Hermippo teste,* anno Ætatis 75. id quod & Promacho contigit post promeritã ab Alexãdro Magno coronam auream ob obtentam bibendo victoriam. Propter ergo tantam vini efficaciam inuētũ est illud *aqua miscere.* Primũ omniũ id factũ à Staphylo Sitheni filio, scribit Plinius. Melãpus autē prædicatur inuētor ab Athenæo. Et (ne id silētio premã) tēperaturas vini præcipuas & cõmunes, veterib⁹ vsitatas, tãtũ fuisse tres nõ ignorãdũ. Scribit n. Plutarchus *Symposiacωn.* 3. eos, qui Dionysij harmonias callebãt, tres tantũ vsurpasse, videlicet hemioliã seu ses

seu sesquialteram, quæ tribus partibus aquę constabat, vini duabus: Diapason, quæ fiebat vnâ vini partē, duabus aquę miscēdo: Et Diatessaron, quæ tres aquę partes temperando cum vna vini persiciebatur. Vnde commune prouerbium, ἢ πέντε πίνειν, ἢ τρία, ἢ μὴ τέτ]αρα. Addit Plutarchus sesquitertiā proportionem tanquam sobriam vsitatam fuisse iis, qui Philosophiæ aut contemplationi vacabant. Apud Homerum animaduertas parum aquæ vino permixtum ab Achille, cum Vlysses & Phœnix essent bibituri, ambo senes & tota die in armis occupati, quod ætas senilis mero gaudēs natura auersetur mixtionem admodum aquosam. Ait enim: ζωρότερον δὲ κέραιε. Qua voce quoque Hippocrates vsus *libro de natura muliebri*. Alioqui mixtionem sæpe variatā cum pro vini bibentiumque natura, tum pro temporis diuersitate, ex generibus vinorum cognosci queat exactius. Neque enim *edentulum* dictum in genere *vinum* à Plauto in Penulo ad differentiam *vini dentati* vel *mordacis* multa opus habebat aqua. At *vinum Falernum* indomitum est Iuuenali, quod vix aqua multa edomari potuerit. *Austerū* fuisse scribit Athenæus, eiusque austeritatem melle mitigari solitam. Etsi & alterum eius genus dulce commemoret. Secundum ab eo locum tribuit Plinius *Rhetico vino*. Atque his ambobus contrarium rursus, quod ὀλιγόφορον Galenus & Medici vocant, *quod parū aquæ perferre queat*. Falerno autem iungit Galenus *vinum Marsicum* seu *Massicum*, quod & μάρσον nominat, *ad Glauconem 2.* destinatque medicamentis vlcera sine mordicatione exsiccantibus. Nasci solebat in monte Gaurano in prospectu Baiarum Puteolorumque. Crassum & turbidum id aliquo modo fuisse, colligi posse videtur ex his Horatij verbis:

Massica si cœlo supponas vina sereno,
Nocturna, si quid crassi est, tenuabitur aura,
Et decedet odor neruis inimicus. At illa
Integrum perdunt lino vitiata saporem.

Atque his omnibus potentius Maroneum, cui vicies tantum aquæ miscendum voluit Homerus. Addo Theriacum vinum vuæ Theriacæ expressum, cuius Plinius mentionem facit *libr. 23. cap. 1.* eoque vsi leguntur Thasij contra serpentum (τῶν θηρίων) ictus, *vt idem affirmat lib. 14 cap. 18.* Eius potionem Theriacam appellatam non insulse aliquis existimat, intellectamque eam fortasse à Varrone apud Nonium, cum ait: *Vel maxime illic didici & sitienti Theriacam mulsum, esurienti panem cibarium siligineum, & exercitato suauem somnum.* Pramnium vinum longè nobilissimum fuisse inuenio, eiusque meminit Athenęus, vt & Thasij, quod Chio & Lesbio coniungens apud eum Eubulus *Nectareum* vocat. Lesbium simul & Chium cum Mamertino appositum à Iulio Cęsare legimus in cœna triumphali. Haccus *Lesbium* appellat innocens, id est, innoxium, quod, qui eo vteretur, nihil intemperanter, furiosè, aut iracundè ageret, *lib. 1. Ode 7* Chium tamē vinum, si absit, non magnopere requirendum, lego apud Clementem *lib. 2. Pædag. c. 2.* Leucadium & Milesiū potui apta fuisse inuenio annotatum ab Athenæo sicut Rheginum Surrentino fuisse pinguius, Priuernum Rhegino magis tenue, sed nimium infestasse caput: Cui simile & *Phormianum* facit. Generosum insuper & robustum apud eundem *Cæcubum vinum*, multum nutriens *Fundanum*, potui aptum *Nomentanum*, dulce & aureo colore Spoletanum, leue & stomacho cōferens *Venafranum*, at *Massiliense* densum & corpulentum, suaue robustúmque Mamertinum *libri primi, capite 24.* Omissum ab illo *Vaticanum* pessimum omnium fuisse apud Romanos, asseritur à Martiale & aliis. Nec mirum: Cum Vaticanum, locum insaluberrimum fuisse, constet *ex Symmachi Consulis epistola quadam, & ex Cornelio Tacito*, qui idem memoriæ prodidit. Campanum

vinum,quod Calenum eſt,Iuuenali *Satyra 1.* optimum fuiſſe cenſetur, quod tota Campania optimi vini feraciſſima fuerit, *auctore Plinio* Huic annumerandum Setinum à Setia ciuitate Campaniæ nomen arceſſens,quod omnibus aliis prætulit Auguſtus. Dictum & vinum Biblynum à vite Biblyna,quæ & Tœnania eſt appellata.Plura vini genera eorundémque naturam apud Dioſcoridem vide *libro 5. capite 5.* Iam nec illud ſilentio premendum, *vinum Conſulare vetuſtiſſimum ac optimum fuiſſe veteribus*,quale *Opimianum Anitianúmque* fuit ex eorum Conſulatu ſic appellatum.Hinc ille apud Martialem iocus:

Potaui modo conſulare vinum.
Quæris,quam vetus,atque liberale?
Ipſo conſule conditum,ſed ipſe,
Qui ponebat,erat Seuere,Conſul.

Doliare vinum intelligunt omnes *l. 1. §. ſi doliare.ff.de pericul. & commodo rei vendit.* quod dolio eſt conditum, ad vini pendentis diſcrimen, quod vuas ipſas & vindemiam nondum collectam ſignificat. *Vinum de dolio* appellat Cicero in Bruto, *vinum de cupa oratione in Piſonem.* *Protropum* vero appellabant, quod antea, quam vuæ calcarentur, defluebat. *Vinum* item *Fæcatum* à fæce dictum. Nam cum olim à doliis nō multo poſt vindemiam transferretur in alia vaſa, reſidebat in doliorum fundo fæx, qua in fiſcinas fæcarias coniecta torquendo exprimebatur vinum fæcatum,aut ſine prælo ſponte fluebat. Circumſcriptum id à Catone *de re ruſtica cap. 147.* Vina ἀπὸ παράχυται ſeu οἴνυς ἀπαραχύτυς à Lesbiis vocatos ſcribit Galenus 12. *Methodi*, quibus non miſcebatur aqua marina, quale vinum fuiſſe intelligo Chium. Solebant enim apud Græcos *teſte Columella*, ſalſa aqua aut ipſomet ſale vina velut condire cum gratia ſuauitatis maioris, tum quod mare, vt cætera permulta,ita & vinum incorruptum ſeruaret. Qualia equidem vina tethalaſſomena vocabat Aſclepiades, *vt libro 2. prodit Cœlius Aurelianus.* Habebant & veteres vina fumo inueterata,de quibus Plinius *libro 23. capite primo.* Etſi etiam *μέτεωρ. 4.* ſcripſerit Ariſtoteles in Arcadiā vinum in vtribus à fumo ſic exſiccari ſolitum, vt bibatur abraſum ac deſectum. Spiſſum enim ac denſum efficitur fumo. Ceterum capitis dolorem ab eo induci teſtatur Galenus *de antidotis libro primo.* Atque hæc de vino.

Vir appellatus videtur quibuſdam *à virtute*,id eſt,*fortitudine*, vel à *viribus & vigore*, ſicut & apud Hebræos idem dicitur גבר *à radice* גבר *prævaluit*, vnde גבורה *virtus & fortitudo.*

Vir,איש *Iſch*, non ab אנוש *Enoſch*, id eſt,oblitus,miſer,deſperatus. Sed quēadmodum apud Latinos Vir à vi, ita apud Hebræos איש *Iſch*, ab אשיש *Aſſcich*,hoc eſt,à firmitate, ſiue fundamēto dici videtur. Ab *Iſch* deriuatum videtur Græcum ἰσχύω, valeo viribus, potens ſum:ἰσχὺς,vis,robur, fortitudo: ἰσχυρὸς,fortis,qui valet viribus.Vt autē vir apud Latinos variè ſumitur,nempe reſpectu ætatis,ſexus,coniugij,fortitudinis, ita Ἀνὴρ ſimpliciter pro ἄνθρωπος,vt vir pro homo. 2. pro ille,iſte 3. pro mare, maſculo, & pro virilitatem ſuam habente non caſtrato. 4. pro virilem ætatem aſſecuto. 5. pro ſtrenuo & forti. 6. pro marito, Ἀνδρὸς habet in ſecundo caſu ſingulari vnde innumera ferè compoſita. Ἀνέρος, ἀνέρι, ἀνέρα dicunt Poëtæ, & interdum etiam ἀνδρὸς,ἀνδρὶ, ἄνδρα.

Virago Feſto deriuata à vira,quæ vox ſignificat flammam,aliis à viro ad imitationem Hebræorum, quibus איש *vir*, *virago*, aut *mulier de viro ſumta* אשה, cuius cōſtructio אשת Sic ſentiendum, non obſcurè etiam ſignificauit Symmachus locum *Geneſeos* 2. his verbis reddens: ἄυτη κληθήσεται ἀνδρὶς, ὅτι ἐκ τῦ ἀνδρὸς ἐλήφθη ἄυτη.

Virbius dictus Hippolytus, quod bis in vita vir fuerit.

Virgiliæ.

Vergilia. Vide virgilias.

Virgilius. Ita scribendum hoc nomen persuadet cōtra eos, qui (*Vergilium*) scribunt (*vt antea dictum*) auctoritas imprimis Donati, qui à virga deflectit. Stephanus etiam *libro de vrbibus* & Christodorus Poëta Thebanus produnt inscriptum fuisse ipsius simulacro carmē in quo legebatur βιργίλιος. Scribat sequaturque vnusquisque, quod maxime persuadere aut dictare videbitur ratio.

Virginensis Dea adhibita legitur, cum soluenda esset virgini zona, cuius meminit Augustinus *libro 4. de ciuitate Dei, & libr. 6. cap. 9.* Scilicet in cubiculum deferebatur simulacrum, vt ope eius sine vlla difficultate auferretur virginitas, sicut & Subiugi simulacrum, vt viro subiiceretur: Prema, ne inter premendum & subigendum se commoueret.

Viriplaca Dea, quæ viros placabat. Quoties enim iurgij aliquid intercesserat inter vxorem & virum, veniebant in huius Deæ sacellum, vbi contentione deposita reuertebantur concordes, *teste Val. lib. 2. cap. 1.* Sacelli eius meminit P. Victor regione X. vrbis Romæ, & in eadem Onuphrius Panuinus.

Virginitas à virgine nomen inuenit, Thomæ Aquinati à virore, qui importat immunitatem à concupiscentiæ adustione circa delectationes venereas. Duplex autem illa: Vna mentis, altera carnis. Inde Ambrosius. *Tolerabilius est mentem virginem, quam carnem habere.* Vtrumque bonum est, si liceat. Et Augustinus ad Psalmum 29. *Quid prodest integra caro mente corrupta.* Virginitatem illam carnalem, multis olim laudibus extulerunt. Alium montem appellauit Gregorius. Hac homines angelis assimilari dixit Ambrosius, atqui maiorem virginum, quam angelorum esse victoriam. Et *Hieronymus* sermone de assumtione: *profectò in carne propter carnem viuere, non terrena vita est, sed cælestis.* Et quamquam multa coniugatis apud veteres Romanos, tum parentibus trium vel plurium liberorum præmia indulta legimus, *vt apud Suetonium in agrorum diuisione in vita Iulij, in petitione Magistratuum apud Tacitū Annalium II. in insignibus Magistratuum apud Agellium lib. II. cap. 15.* tamen aliquando pares patribus fuisse cœlibes, qui virginitatem illibatam seruassent, monet Dio libro 56. de Augusto loquens his verbis: *Et iis, quæ perpetuam virginitatem seruarent, eadem quæ matribus, præmia largitus est.* Interim verum & dignum memoratu hoc Augustini? *Melius humile coniugium, quam superba virginitas.*

Virgo à vigore ætatis, qui circa annos nubiles est, dicta Latinis: Aliis à viro. Nam *virago*, quæ à viro deducitur, per syncopen fit *virgo*. Festus à vira trahit, quæ vox fœminam significabat veteribus.

Virtus, quæ iuxta Poëtam est quiddam inter vtrumque redactum, id est, medium inter vitia duo, alterius secūdum excessum, alterius secundum defectum, *teste Aristotele Ethic. 2.* ex viro appellata videtur Ciceroni *in Tusculanis quæst.* Eius n. proprie est fortitudo. Alij à vi mentis deriuant. Eadem Græcis est ἀρετὴ quasi ἐρατὴ *desiderabilis, amabilis*, παρὰ τὸ ἐρῶ καὶ ἐπιθυμῶ vel ἐκ ἐρᾶσθαι ἢ ἣν αἱρεῖται πάντες, *quam diligunt & cupiunt*, vel *quā eligunt omnes.* Quatuor in se præcipuas partes complectitur, *iustitiam, prudentiā, temperantiam & fortitudinem.* Cicero, dū ex hominis natura inuestigat virtutum fontes distribuit eas iuxta Platonicam animæ partitionem ita, vt prudentiam tribuat τῷ ἡγεμονικῷ, fortitudinem τῷ θυμικῷ, temperantiam τῷ ἐπιθυμητικῷ, iustitiam vero definiat esse obedientiam virium animæ inferiorum erga rectam rationem. Aristoteles petit earum ordinem à proximis obiectis. Sunt enim aliæ moderatrices affectuum, vt fortitudo, mansuetudo, tem-

perantia: aliæ moderatrices rerum, vt liberalitas, iuſtitia: *aliæ gubernatrices ſermonis, vt veritas, bonitas, vrbanitas.* Diſtingui poſſunt & eo modo, vt aliæ ſint ἠθικώτεραι, id eſt, moratiores & leniores, quæ ad humanitatem & vitam pertinent priuatam, ſocietatique communi accommodatiores ſunt, quales comitas & iuſtitia: Aliç vero πολιτικώτεραι, quales ciuiles & bellicæ ſunt, quæ tantum congruunt, & quidem certo tempore, perſonis in imperio conſtitutis, quales ſunt *fortitudo militaris, rei militaris peritia, auctoritas.* Poſſunt quoque diuidi in Ethicas & Theologicas, quales, *fides, ſpes & charitas.* Item in maiores & minores. Proprietas omnium eſt, vt voluntariæ ſint, non coactæ aut violentæ, cum fiant ἐκ τῆς προαιρέσεως. Iuſtitia verſatur in ſuo cuique tribuendo, temperantia in prætermittendis voluptatibus, prudentia in intellectu bonorum & malorum, fortitudo in laboribus & periculis. Cauſſæ virtutum, ethicarum præcipuè, eſt *Primo* iudicium mentis ſeu ratio recta, aut lex naturæ: *Secundo* obtemperans illi voluntas: Inde doctrina, φυσικὴ δύναμις, diſciplina & aſſuefactio, exempla bona, & imitatio, quæ omnia ad cauſſas adiuuantes referri poſſunt. Tanta vero inter illas cõiunctio, tantus conſenſus, vt diuelli ac ſeparari à ſe inuicem non poſſint. Ideo Cicero *5. de finibus. Seruari,* inquit, *iuſtitia niſi à forti viro, niſi à ſapiente non poteſt.* Itaque qui vnam amittit, ſimul & alias propter coniunctionem amittit, non obſtante proprio cuiuſque munere, de quo modo pauca dicebam. Summatim; *Sine virtute nemo vir bonus, nemo beatus eſſe poteſt, nec vlla ſine ea efficax & vera politia.* Qua de cauſſa ſapienter ſcripſit Ariſtoteles Polyticorum tertio, *oportere optimam ciuitatem de virtute maxime eſſe ſolicitam.* Senſit vir ſapiens nullam peſtem eſſe maiorem in ciuitate, quam morum licentiam, nullam tetriorem in Republica luem quam improbitatem. Tantum abeſt, vt quiſquam monſtroſis Machiauelli theorematis ſe det, qui rectè adminiſtrari poſſe Rempub. dixit *ſine clementia, religione, ſine omni denique virtute.* Et quidem libros eiuſcemodi non ſecus, ac impiam religionem, exterminandos eſſe Republica, ne latius venenum ſerpat, mihi perſuaſum habeo. Ethnici ex ea Deam fecerunt, erectis illi ſimulacris iam matronali, iam virili, nonnunquam etiam habitu ſenili. Fanum ipſi primus poſuit Scipio Numantinus, inde Marcellus virtutis & Honoris, cuius meminerunt Valerius *libri primi, capite primo*, & Cicero *2. de Natura Deorum.* Submiſſiorem his ædem erexit eidem C. Marius deuictis Cymbris, ne, ſi forte officeret auſpiciis publicis, Augures eam demoliri cogerent.

Virus à vi deducit Seruius *Georgic. 1.* plura in veneno.

Vis deflectitur à Græco ἶς, quæ vox *neruum, vim, robur, potentiámque ſignificat.* Apud Homerum ἶς πριάμοιο, ἶς τηλεμάχοιο, ἶς ἀνέμοιο, & ἶς ἡρακλέïη legitur.

Vitiligo vitium cutis, aliis à vitio, aliis à vitulo propter mẽbranæ cãdorem videtur deduci. Duplex illa Medicis. Vna λευκὴ, quæ coloris eſt ad albidius mutatio, Arabibus dicta *Alboras*: Altera ἀλφὸς, à qua fluuio Alphæo nomen, *teſte Strabone* his verbis: φασὶ δὲ καὶ τὸν ἀλφειὸν ἀπὸ τῆς τῶν ἀλφῶν θεραπείας ὠνομάσθαι. Eſt autem huius generatio vnius modi cum Leuce. Non tamen in ea malum ad carnem penetrat, ſed cutis ſuperficiem, inſidentibus illi veluti ſquamulis quibuſdam, occupat tantum. Ceterum duplices ſunt illæ, albæ & nigræ, faciuntque duplicem Alphum, album & nigrum Auicenna &; Arabes *Morpheam* vocant eamque duplicem ſtatuunt, albam & nigram, *vt Fuchſius notat.* Contrahitur hoc malum à viſcoſo & glutinoſo ſanguine.

* *Vita,*

* *Vita*, quum dictio sit notissimæ significationis apud omnes viuẽtes,mẽteque præditos, non est cur de nomine ipso, verbóque viuendi, multa dicamus. Apud Hebræos maxima est affinitas, ad literas quod attinet, inter היה *haja*, Esse, & חיה *Chaja*, viuere & vita: vt nõ inepte quis dicere possit, hac vocum affinitate, significari affinitatem rerum à Deo creatarum. Omnes enim aut sunt simpliciter, aut etiam viuunt. Horum viuentium porrò multa sunt genera: sed constat viuentia in genere, vnó gradu duntaxat superiora esse iis quæ simpliciter sunt. Nam omne quod est, aut tãtùm est, aut etiam viuẽs est. Et quidem ordine naturæ prius aliquid simpliciter est, quàm sit viuens. Vtriusque gradus & generis autor est Deus, qui est primum Ens & primum Viuens, adeóque ipsa vita. Ergo vt Deus meritò dicitur Ens, ita etiam vita rectè vocandus est. Et quemadmodum quicquid viuit etiam est: sic, quod simpliciter, verè ac propriè est, illud etiam viuat oportet. Alioqui perfectum Esse non haberet, quia Esse viuentium careret, Deus autẽ is est, qui verè ac propriè perfectéque est. Vnde ὁ ὢν, καὶ τὸ ὂν & אהיה *Ehihe*, id est, qui Est, appellatur. Ergo etiam est חיה, *Chaia*, vita. Græci Deum ζῶντα vocant, à viuendo; quòd is verè viuat, omniáque viuificet: vt meritò, sicut vocatur ὁ ὢν; sic etiam appellari possit ac debeat, ὁ ζῶν: Et sicut Ens, ita etiam vita.

Vitis. Sunt multi, qui vites dictas existimant, quod se inuicem vitis innectant, vicinisque arboribus reptando alligentur. Est enim earum natura flexibilis, vt, quidquid apprehenderint, stringant. Varia earũ genera vide, apud Columellam, *lib.3.cap.2.*

* *Vitis*, גפן Guéphen, apud Hebræos vsurpatur in vtroque genere, cognationem habet cùm verbo כפן *Caphan*, reflexit. Nam vitis vario modo flectit & incuruat tam palmites quàm radices suas. שורק *Sorek*, etiam dicitur vitis optima, cuius vuæ non habent acinos. cognationem habet cum שרג *Sereg*, intricauit & שרך *Serec*, circumflexit. Nume. 6.4. Vitis vocatur גפן היין *Guephen haiin*, vitis vini, seu vinifera: Græc. ἄμπελος οἰνοφόρος, & ὁ νεμέτης, vini mater, Ἄμπελον autem dictam volunt, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἔχει τὸν πηλὸν, id est, quòd vinum (nam πηλὸς est vinum) in se contineat. Vitis, à vieo, flecto, ligo, quia vi flexa domatur seu teneatur. Varro Longius etymon petens; de re rustica lib. 1. cap. 15. *Vitis, eo quod inuitet ad vuam percipiendam, dicta primo videtur.* Vide vine. 1. & *Vinum*.

* *Vitta*, quę crinibus innecti solebat, ne diffluerent; à vinciendo dicta est Isidoro. Idem innuit Capella scribens hoc modo: *Vittæ sunt, quæ crinibus innectuntur, quibus fluentes religantur capilli, & vittæ dictæ, quòd vinciant.* Turnebus docet *alias nuptarum, alias virginum fuisse vittas, vtrasque ingenuarum*, partim ex Valerio Flacco, cum inquit: *vltima virgineis tunc flens dedit oscula vittis*, partim ex Propertio ducto exemplo ad copulam maritalem pertinenti, *vinxit & acceptas altera vitta comas.* Sumebant has matronę ipso nuptiarum die. Testis ipse Propertius *lib.4.* cum inquit:

Quæ mihi deductæ fax omen prætulit, illa
Traxit ab euerso lumina nigra rogo.
Et Stygio summersa lacu nec recta capillis
Vitta data est, nupsi non comitante Deo.

Quod his etiam pudicę discriminatæ fuerint à meretricibus, vel ex his Tulliani verbis libro de cultu mulierũ discere licebit: *Quid minus habes infelicissima illa publicarum libidinum victima quas si quæ leges à matronis & matronarum decoramentis coercebant, iam certe seculi improbitas honestissimis quibusque fœminis vsque ad errorem dignoscendi coæquauit. Cum decoramenta dixit vittam, stolam & institam* dicere voluit. Differebant quoque virginum vittæ à matronalibus, quod virgines simplices haberent du-

plices matronæ. Auctor idem Propertius *lib.14.* vbi ait:

Mox vbi iã facibus cessit prætexta maritis,
Vinxit & acceptas altera vitta comas.

Vittatæ tamẽ non fuerunt omnes, nec solæ. Non omnes, quod ius illud ingenuis non libertinis sit datum, *teste eod. Tibullo.* Non solæ, quod sacerdotes cum Poetis & vatibus pariter fuerint vittis insignes. Tacitus *Annalium 4. Sacerdos apud aram Vbiorum creatus ruperat vittas* Virgilius de Heleno. *Exorat pacem diuum, vittásque resoluit*, lib.3. Æneidos:

Rex Anius, rex idem hominum Phœbique sacerdos.
Vittis & sacra redimitus tempora lauro.

De Poetis Statius Epicedio in Glauciam:

Et nũc (heu) vittis & frontis honore soluto
Infaustus vates.

Fuerunt & Deorum statuæ vittatæ. Tẽstis Virgilius, vbi ait:

Corripuere sacram effigiem, manibusque cruentis
Virgineas ausæ Diuæ contingere vittas.

Ibidem:

Sic ait, & manibus vittas Vestáque potentẽ
Æternũque adytis effert penetralibus ignẽ.

Supplices eas prætulisse, vt religione mouerent. docent hæc Statii *lib.12.*

Ipsa manu ramosque oleæ, vittasq; precãtis
Tradit.

Spartianus Iuliano: *Hæc cũ Iulianus videret, Senatum rogauit, vt virgines vestales & ceteri sacerdotes cũ Senatu obuiã exercitui Seueri prodirent, & prætentis infulis rogarent.* Sũt enim scriptoribus sępe infulæ idẽ, quod vittæ. Seneca Agamemnone: *Sed cur sacratas deripis capiti infulas* Iam & templorum fores arasque vittis ornatas apud Virgiliũ, Statium & Propertium legas. Cũmque accessuri erant ad aras operaturi sacris, itidẽ eas sumebant. Quid, quod victimas hoc ornatu producebant. Sino apud Virgilium. *Vittæque Deum, quas victima gessi.* Ouidius 3. de Ponto, Elegia 3. de Oreste & Pylade immolandis Dianę:

Sparsit aqua castos lustrali Graia sacerdos,
Ambiat vt fuluas infula longa comas.

Nauem vittatam Platoni missam obuiã à Dionysio testatur Plinius. Faces nuptiales, vt postes ædium mariti vittatos legimus apud Statium atque Lucanum. Denique arbores quandoque vittatas aperit Prudentius cõtra Symmachum his verbis:

Et quæ fumificas arbor vittata lucernas
Sustineat, cadit vltrici succisa bipenni.

Vittati quoque nomen contigit vni ex Metellis, quod frontem vitta ligatus ambulauerit.

Vitulus à græca voce ἰταλὸς. Etenim taurum illa significat *notante Hesychio t.* secundum Gellium ac Varronem bouem.

Vlma ad Danubium sita ciuitas, vbi Hylerus & Blauus in illum se præcipites dant, nomen habere putatur ab vlmis, vel ab *vligine*, quod *vliginosum* eius sit territorium vlmis abundans.

Vlysses ὀδυσσεύς. nomen illud scriptores nonnulli ὅλως ξένον omnino hospitem interpretantur, eo quod πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω. Sed aliud etymon ab Eustathio relatũ Odyss. τ. his verbis: σιληνὸς μέντοι ὁ χῖος κατὰ τὴν ἱστορίαν ἐν δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν αὐτῶν μυθικῶν δασύνει παρὰ τὴν ὁδὸν λέγων ὡς ἀντικλείας ὁδευούσης παρὰ τὸν νήριτον ὗσεν ὁ ζεύς. τὴν δὲ ὑπὸ ἀγωνίας ἐκεῖ πεσοῦσαν τεκεῖν· καὶ τὸ γεννηθὲν κληθῆναι ὀδυσσέα παρὰ τὸ ἐν τῇ ὁδῷ ὗσαι, *Silenus Chius in historia sua libro* (inquã) *fabulosarum narrationum 2. aspirat id nominis, à via deducto vocabulo, dicens, quod cum Anticlea iter faceret circa Neritum Ithacæ montem, pluuiam Iupiter cœlo demiserit, Eam autem, cum esset lassa mœrore anxietateque, peperisse tandem, illumque natum ὀδυσσέα, quod tum in via pluisset appellatum.*

Vlyssibona vrbs omnium totius Hispaniæ maxima, metropolis Lusitanię, sedes regia, & ad Tagu sita, cuius mœnia ad

nia ad septem millia passuum dilatantur septuaginta septem turribus conspicua, ab Vlysse vel eius erroribus nomen suum traxisse creditur. Olim in ea numerarunt ædificiorum vicies millia. Iam vero in longe maiorem molem excreuit.

Vmbria, in sexta Italię regione colloca tà Plinio, & incolę eius Vmbri ab Hetruscis olim expulsi, sicut illi antea expulerant Præturianos, Arrianos & Palmenses, nomen suum (cum antiquissimi ferantur totius Italiæ) traxisse creduntur ab imbre, qui Græcis est ὄμβρος, quod inundatione terrarum facta imbribus superfuerint, Ptolemæo dicuntur ὄλομβροι & versus Orientem ὀλομβροι. *Onbros* & *Ombricos* nominat Stephanus. Aliqui putant veteres illos Gallos fuisse, quos ex vniuersali diluuio seruatos Xenophon refert in Æquiuocis. Iam vero dicuntur *Spoletani*. Strabo scribit Geographiæ 5. diu illos cum Tyrrhenis de principatu contēdisse, antequam aucta fuit Romanorum potentia. Eorum vero oppido trecenta à Thuscis debellata pariter in historiis inuenias.

Vncia pars assis duodecima ab vno est dicta, eaque aut μετρικὴ *Mensuralis*, aut σταθμικὴ *ponderalis*. Mensuralis semper fixa & immobilis manet, cum ponderalis pro rerum, quas metimur, varietate sępe mutetur. Græci οὐγγίαν dicunt, sumto mutuo à Græcis nomine. Quod vero duodecim constituerint libram apud veteres, docent hæc Dioscoridis verba ἡ δὲ λίτρα ἔχει οὐγγίας, ιβ. δραχμὰς δὲ, ϟς. *libra habet vncias duodecim, drachmas vero sex & nonaginta*: Idem ostendunt hæc Galeni 1. *de compositione medicamentorum secundum genera*: ἡ μὲν γὰρ λίτρα δραχμὰς ἔχει ἐξ πρὸς ταῖς ἐνενήκοντα, *libra Drachmas sex & nonaginta habet*, id est, *vncias duodecim. Octo enim drachmæ vnam efficiunt vnciam.* Astipulatur vetus hereditatis diuisio Iurisconsultis vsitata, quando totā heredi tatem appellant assem, quam ipsam in XII. vncias seu partes diuidunt. Idem si dupletur in 24. partes diduct⁹, id quod facere licet testatori, dupōdium à duobus pondo, vel quod duo appendantur asses, appellāt. Quod Alciatus vir summus vnciam octo denariis cōstare voluerit, idem pondus arbitratus denarij & drachmæ, refutari video, & merito quidem, à Georgio Agricola *lib. de Pond. Rom. 4.*

Vncus fustis ab vno latere sese retorquens ἀπὸ τοῦ ὄγκου, id est, *tumore nomen accepit*.

Vngari. Vox hæc composita videtur nonnullis ex *Hunnis* & *Iura*, quæ regio est vltra Mosconiam ab Auaribus infessa, qui Hunnib⁹ permixti Thraciam simul ac Pannoniam occuparunt. Itaq; *Vnnos*, *Hunnos & Auares* pro eisdem accepit Eginhartus, Hungaris adiūgēs, quos alias *Vgros* & *Magores* appellat. Hunnos autem *Chunos* dici apud Ptolemæum vult Peucerus.

Vnio ab vnitate dictus nōnullis, quod singulæ cōchæ singulos aliquoties pariant, sed maiores, *teste Ammiano Marcellino, sub fin. lib. 23.* cuius verba adiicio, *Apud Indos*, inquit, *& Persas margaritæ reperiuntur in testis marinis, robustis & candidis, permeatione roris anni tempore præstituto concepta. Cupientes enim velut coitum quēdā humoris, ex lunari aspergine capiunt densius oscitando: Exindéque grauida edunt minutos binos, vel ternos, vel vniones si cappellatos, quod eius terræ conchulæ singulos aliquoties pariant, sed maiores.* Humidi ergo beneficio generatur, & quidem ex ea cōcha, quam Indica lingua *Berberi* vocant, *vt scribit Athenæus.* Nostrates matrem perlarum nominā, id est, *Margaritarum*, quod meliores vniones deprehendantur in his, quàm in aliis conchis. Falsus ergo Solinus, qui vniones vocatos scribit, *quod nunquam duo simul in eadem concha nasci contingat.* Maximè cum Vespucius Americus, in India occidētali, centum atque triginta mar

ta margaritas in vna se concha reperisse prodat, Auglerius *decad. 3. libr. 10.* in insula Dite viginti supra centum. Digna quoque Athenęi verba, quę ex eodem lib. 3. loco hic asscribantur. Ait .n. ἡ δὲ λίθος γίνεται ἐν τῇ σαρκὶ τοῦ ὄστρεου, ὥσπερ ἐν τοῖς συείοις ἡ χάλαζα, καὶ ἔστιν ἡ μὲν χρυσοειδὴς σφόδρα, μὴ ῥᾳδίως διαγνῶναι, ὅταν παρατεθῇ παρὰ τὸ χρυσίον. ἡ δὲ ἀργυροειδής, ἡ δὲ τελέως λευκὴ ὁμοία τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἰχθύων, *lapillus in ipsa ostrei carne nascitur, non aliter atque in suilla grando, estque alius auro, vsque adeo similis, vt, si iuxta aurum ponatur, non dignoscatur facile, alius argenteus, & alius denique omnino albus, oculisque piscium persimilis.* Scaliger refert (miraculum naturæ) captam quādoque conchā in insula Borneo, cuius caro pēdebat septem & quadraginta pondo, vniones vero gallinacei oui magnitudinem æquabant. Fuerunt & insignes vniones penduli ex aure vtraque Cleopatræ, reginæ Ægypti. Magna olim eorum copia in Britannia fuit, vt est *apud Sueton.* qui Cæsarem scribit thoracem ex Britānicis margaritis cōfectum, genetrici Veneri dicasse. Sed iampridem natura munus istud ei regioni inuidit.

Vnxia Iuno. Vide Iunonem,

Volumen, quod iam dici solet ingens opus siue cōscriptum, siue impressum, à voluendo inuenit nomen. Sciendum n. veteres non scripsisse in foliis dissectis, & in quaterniones consertis, sed in altera tantum paginarū facie ppetuo ad extremum vsque folium ductu. In extrema pag. firmitudinis ergo paruus admodum bacillus ex cedro, aut buxo, cupressóue, aut ex ebeno vel ebore adglutinabatur. Hunc vmbilicum vocabant, eiusque capita complicata & conuoluta charta, hinc inde exstabāt, sæpe argento aut auro, sæpe gemmis ornatꝰ, caussa præmunita. Capita illa, quæ dixi, nominat Ouid. *in tristib. Elegia 1.* cornua, *sicut & Martialis libr. 11.* eum explicitum dicit vsque ad sua cornua librum. Eodē sensu canit *libr. 3.* ad vmbilicum se peruenisse, vt & *Horatius Epod. 14.*

Vomis, quod terram vomat, dictus Ascensio *Georgic. 1.*

Voluntas, apud probatos autores tria complectitur & significat. 1. Horum primum est, *facultas*, seu vis animæ qua volumus. Ita dicimus hominem constare intellectu & voluntate; hoc est, facultate intelligendi & volendi. 2. *Actus* huiusce facultatis, quem actum modò appetitum rationalem seu intellectualem, λογικὴν ὄρεξιν; modò electionem, προαίρεσιν, vocant. Sic quarto lib. Tuscul. Cicero ait, appetitionem, hoc est actum appetendi, quæ fit prudenter & constanter, βούλησιν Græcis, voluntatem Latinis appellari. 3. *Obiectum*, id est, res quam volumus, nomine voluntatis significatur. Sic dicimus, voluntatē esse Principis, id quod Princeps vult ac definit. Sic in voce θέλημα Phauorinus ait θέλημα esse, primò quidem, ἀντίξουσιον τῆς ψυχῆς δύναμιν, καὶ τὸ θελητικόν: deinde, τὴν οὐσίας λογικῆς λογικὴν ὄρεξιν: postremò τὸ θελητόν. Omissis autem duabus postremis significationibus, de prima, id est, de facultate volendi, qua nam sit natura, & de qua proprie prædicetur: Ex voce Gręca & Latina apparet, hanc non esse nisi substantiæ intelligentis facultatem. Nā βούλησις & Θέλημα, præter alia nomina, vocatur Græcis. Quid autem est βούλησις: Phauorinus ait; ἐστὶ καὶ λογικὴ ὄρεξις τινὸς πράγματος. Sed meliorem notationem nolumus eā quam adfert Cicero 4. lib. Tuscul. *Quamobrē* (inquit) *simul obiecta species cuiuspiam est quod bonum videatur, ad id adipiscendum impellit ipsa natura. Id cùm constanter prudenterq. fit, eiusmodi appetitionem Stoici βούλησιν appellant, nos appellamus voluntatem.* Hæc Cicero. Voces quibus Hebręi voluntatem designant, idem testantur. Vocatur enim sæpenumero *Nephesch*, ab anima, totum pro parte: vt Psal. 22. 12. Est enim voluntas facultas animæ. Etsi verò *Nephesch*,

phesch, vt significat animam, tã ad bruta, imò etiam & plátas, quàm ad homines refertur: quatenus tamen significat voluntatem, in S. scripturis non nisi ad homines refertur. Est ergo voluntas, eorum tantùm qui cognitione & iudicio præditi sunt. Atque hoc est propriũ voluntatis opus, nẽpe vt in iis quæ sibi ab intellectu, vt bona proponuntur, acquiescat. Hoc est enim propriè velle. Huic affinis est alia vox *Kesek*, Placitũ, desiderium, *1*. Reg. *9*. *19*. Et alibi. Item *Ratson*, beneplacitum, beneuolentia bona voluntas, complacitum, Isai. *49* 8. Græcis *εὐδοκία*. Est etiam hoc voluntatis proprium, vt eligat & velit quæ ex multis oblatis magis placent. Hoc autẽ fieri nequit, nisi ab iis qui præditi sunt iudicio & ratione. Vocatur & *Eb*, à verbo *Abah*, acquiescere, in aliquo autem nobis proposito acquiescere animalis ratione præditi est. Alia vox melius naturam voluntatis exprimit, nempe *Kephets*, 1. Sam. 1*5*. 22. quæ vox voluntatem cum approbatione, amore & delectatione significat. Aliam voluntatis proprietatẽ indicat alia vox, nẽpe *Nadbah*, ad verbum spontaneitas, seu spõs: cùm scilicet sponte, non coactè, sed voluntariè, & ex animi propensione aliquid facimus Exod. *5*. 2 *9*. Significatur hac voce id quod est proprium voluntatis, nempe naturalis libertas; qua quidquid vult, siue bonũ, siue malum, liberè volũtariè, sponte, sineque coactione vult.

Votum, quod Cicero eleganter dixit, *sponsionem esse, qua obligamur Deo*. Philo *petitionem boni alicuius à Deo*. cuius mentio fit *Deuteron. 23*. formula habetur *Iudic. 11*. appellationem à vouẽdo, deducit. Ad antiquitates venio Quippe in numis veterum, & in aris arcubusq; triũphalibus quæ legi solebant *Vot. X. Vot. XX. Vot. XXX.* intelligendo hoc modo, vt qui vouerent hæc vel illa se sacrificia laturos, aut celebraturos ludos, aut dedicaturos ædes, præstarent ea atque redimerẽt, si tot annorũ spatio Respub. in eodem statu permansisset. Sæpe apud Liuium legas facta huiusmodi vota, vt etiam apud Tacit. Dionem & similes alios. In arcu vel ara Constantini videas Romæ scriptum *vot. 20*. in numo Maximiniani Pœni *vot. 20*. alibi *vot. 30. vt monent eius rei diligentes obseruatores*. Christianorum vota si spectes, soli Deo vouenda esse, non ignorabis Eadem licita, vtilia & possibilia erunt. Non instituẽtur ventris aut commodi temporalis gratia, redderturq; Deo, integrè & incunctanter. Sed & volũtaria esse oportet, non coacta. Sequitur tamen ea concepta perficiendi necessitas. Requiret enim Deus de vouente, & si moram traxerit, in graue peccatum cedet.

Vox à Græco *βοᾷν*, id est, *clamando*.

* *Vphaz*, locus, inquit Ortelius (*1*. regio) vnde aurũ adfertur. Huius fit mẽtio Ierem. 10. 9. וזהב מאופז *Vezahab meVphaz*, & aurum de Vphaz. Item Dan. 10. 5. *Et femora eius succincta auro* אופז *Vphaz*. Mophaz legunt 70. interpretes. *Ophir* autem D. Hieronymus & paraphrastes Chaldæus. Aliis locis, vt Iob, 28. 17. Psal. 19. 11. & 21. 4. & 119. 127. Prouerb. 8. 19. Cantic. 5. 12. 16. Esai. 13. 12. Thren. 4. 2. פז *Phaz* simpliciter legitur, quibus locis interpretes Hebræi & Chaldæi aurum vocant obrizum. i. perfectissimum, & aurum fluuiorum siue fluuiatum, hoc est absolutissimũ quippe cursu ipso tritúq; perpolitum, quod Græci interpretantur *ἀλικρινὲς, καθαρὸν ἄχραντον, ἄπεφθον, γνήσιον, ἀκίβδηλον, ἀμιγὲς, ἀκέραιον, ἀκραιφνὲς, ἀκριβὲς, δόκιμον, ὄβρυζον*: & Latini præclarum, bonum, purum putum, depuratũ, purgatissimum, probatum, primum, obrizum, solidum, &c. Idem iudicium de מופז *Muphaz*, i. Reg. 10. 18 (nonnulli *Meuphaz*, i. de Vphaz, legendum putãt) quod quidam vertunt טוב bonum, alij candidum, lucidum, purum & nitidum vt sunt vniones, alij sordibus expurgatum, alij solidissimũ, quæ nomina speciatim auro ex *Vphaz*, seu *Ophir*, allato

conueniunt, & in genere de auro probato atque defecato commodè dicuntur. Solidum autem meritò vocatur, propterea quòd hoc genus metalli cæteris est solidius, ita vt igni expositus non minuatur, nec consumatur prorsus, igitur, quum *Vphaz* regio, ex qua aurum illud profectum affertur, tam eximij commodi ferax sit, metonymicè aurum optimum, solidissimum, perfectissimum Vphaz, & per ἀφαίρεσιν *Phaz* nominatum est. Radix autem videtur esse פזז *Pazaz*, deauratus est, obductus est auro optimo, Plærúmque coniungitur aurum cum topazio & margaritis. Et topazion τοπάζιον lapidem preciosum, Hebræis פז *Pas* dici nonnulli cōtendunt: sed de auro potius quam de lapide precioso *Phas* intelligi debet. V*phaz* ergo eodem tropo quo Arabia apud probatos autores accipatur. Illi enim pro odoribus seu thymiamatis optimis Arabiam dicunt, quia videlicet regio illa thure lectissimo, è quo odores, suffitus & thymiamata veterum fiebant, est ferax: vnde *Arabicè olere*, apud Festum, & Tertullianus de corona militis *Arabicè accendere*, pro thus in ignem cōiicere dixit. Statuimus igitur aurum, quod V*phaz* regio suppeditat, optimum & præstantissimum esse: sicut in Arabia olim thus odoratissimum fuit. Quid interpretes afferant reponere non conuenit, sed etymi rationes expendere.

V*pupa* nomen adepta à voce *ποῦ ποῦ, vbi, vbi*, quam edere videtur. Non verebor hic etiā ex fabulis aliquid adiicere, quoad explicationē. Fertur Tereus Thracum rex, qui Prognem vxorem duxit Pādionis Athiniens. regis filiam, suscepisse ex ea filium Ityn. Ea cum ageret in Thracia, magnoque sororis visendæ desiderio teneretur, exorauit maritum, vt Athenas profectus adduceret Philomelam Fecit id Tereus, cumque eius amore exarsisset, in via quantumuis reluctantem compressit, Progne re intellecta, & ad tempus dissimulato dolore, tandem velut furiis exagitata, paruum filium interfecit, & Tereo domum reuerso apposuit. Re comperta prosequitur furibundus Tereus vxorem, quæ mox in hirundinem fuit mutata. Tereus autem in vpupam, quę militarem christam in capite gerens, quasi quæreret filium, clamat ποῦ ποῦ. Sacræ literę submouent hanc auem mensis, vtpote querulam semper & luctuosam, & proinde significantem hominem improbum assidue mœstum admissorum scelerum conscientia. & inquietum admittendorum cupiditate, *vt est notatum à Theologis.*

* Vr *Chaldæorum*, אור כשדים, Vr *Chasdim*, ciuitas ex qua Abraham cum suis exiit, vt pergeret in terram Chenaham. Genes. 11. 31. Vr autem Hebræis & Chaldæis, lux est, lumen, & κατ' ἐξοχὴν pro Sole, lumine maximo, item pro aurora & ortu diei sumitur. A verbo אור *Or*, illuxit, lucebat sicut aurora. Hinc Græcis ὡραΐζω, ὡραΐομαι, luceo, niteo, ὡραῖος pulcher, matutinus, οὐρανός, cœlum, lucidum, ὄρθρος, diluculum, ὀρθρεύω, ad lucem surgo: & ἦρι mane. Latinis aura, aurora, orior, oriens, ortus, & aurum quòd fulgeat. Significat Vr etiam ignem, & focum in quo lucet & fouetur ignis aut flamma. Vnde græcis πῦρ ignis, vis ignea, calor, incendium, &c. Latinis, V*ro*. Chaldæorum vel Chasdim nomine (ex eruditissimi nobilissimique viri, cuius laboribus præclaris multum adiuti sumus) sententia, non nationem sed Chaldæos philosophos & sacerdotes, sacri ignis custodes & istorum arcanorum ad suos discipulos, ex quorum numero fuit Abrahamus, interpretes, intelligimus. Horum monitu Alexandrum multa gessisse docet Alexandri historia. Eusebius ex Eupolemo prisco scriptore docet vrbem illam, quam Moses Vr Chaldæorum vocat, dictam fuisse Camarinem, idque esse

Chal

Chaldæorum (nempe ſacerdotum aut Philoſophorum, qui dicebantur כמרים Camarim) vrbem, Χαλδαίων πόλιν. Et idem Eupolemus de Abrahamo: ὃν δὴ καὶ τὴν ἀςρολογίαν καὶ τὴν Χαλδαϊκὴν εὑρεῖν. Matheſin vocat Χαλδαϊκὴν, vt alij.

Vrania, quaſi τὰ ἄνω ὁρῶσα, quæ ſupra ſunt videns, vt apparet *Platoni in Cratylo.* Itaque illi ex Muſis ſoli, libros ſuos de ſtellis inſcripſit Iouianus Pontanus.

Urbs nominata creditur ab vruo, id eſt, *aratri curuatura*, quod antiqui Hetruſco ritu in vrbibus condendis, iunctis tauro & vacca, ſulcum aratro circumagerent, intra quem vrbem ædificarent. Vnde illud, *Optauitque locum regno, & concludere ſulco.* Alij dictum volunt ab orbe, quod ſulcus ille duceretur in orbem. Pertinent huc quæ ex Catone refert Iſidorus his verbis: *Qui vrbem nouam condit, tauro, & vacca aret: vbi arauerit, murum faciat. Vbi portam vult eſſe, aratrum ſuſtollat & portet, & portam vocet.* Sed cur diſpari iuuencorum ſexu arabant? propter familiarum commixtionem, & imaginem ferentis, fructúmque reddentis, *vt idem ait.* Vt vero vrbs condebatur aratro, ita eoeuerti ſolere iamdudum obſeruatum. * Vrbare & orbare, eſt circulo circunſcribere, περιγράφειν: vnde vrbs & orbis. Vrbare ſeu orbare Galli dicunt *cerner*, quaſi circinare. Ab eo Seneca in Oedipo circulos vocat orbes, vt Sophocles, quem ſequitur, κύκλους. Et qui eos amiſit dicitur orbus, niſi ſit antiquum ὀρφὸς, ex quo ὀρφανός. Hæc Scaliger.] Eſt etiam nihil aliud vrbs, quam oppidum, niſi quod inſigniora & maiora oppida vrbes ſoleamus dicere, ſicut *Roma vrbs* dicta Et de Carthagine Maro: *Vrbs antiqua fuit.*

* *Vrbs* עיר *Hir*, oppidum, ciuitas, quæ muris, turribus, & aliis amplis ædificiis extructa eſt, Cognationem habet cum verbo עור *Hor* excitauit, vnde ער *Her*, vigil ſeu vigilans, & ער *Har* excitans, vt aduerſarius & hoſtis ciuitati imminens ciues & oppidanos ſtertentes excitare ſolet. Ab *Hir* ὠρέω, ῥύω, cuſtodio, libero: nam in ciuitate munita cuſtodiuntur & libera manent, quæ in ea continentur. קריה *Kirja*, & קרת *Kareth*, ciuitas, vrbs, à קרות *Koroth*, id eſt, tignorum conſtructione, à verbo קרה *Kerah*, contignauit, fecit trabes ſeu tigna inuicem occurrere. Inde Phœnicibus & aliis Orientalibus *Kartha.* Vide Karthago. πόλις, vrbs, ἀπὸ τοῦ πολεῖν, vertere, quod muris ſit vndique cincta, vel quòd in ea homines verſentur. Vel (vt quidam volunt) ab עפל *Hopel*, id eſt, propugnaculum, munitus locus, ortum ducens ab *Hapal*, id eſt, extruxit munitionem altam, ædificauit munimentum ſeu turrim in loco edito intra fauces montium, per quas tranſire oportet. Ita enim veterum plærique ſuas vrbes extruebant, ſitu & locorum naturâ inexpugnabiles. Quæ autem prima vrbs in mundo condita fuerit, lectori ſtudioſo conſiderandum hac ſectione παρέργως addita relinquimus. Hanc Moſes ait, Geneſ. cap. 4. v. 17. à Caino primogenito Adami ædificatam, & Enochiam vocatam. Græci condendarum, & conſeruandarum rationem ab antiquiſſimo ſuo Ioue, Saturni filio, repertam & traditam fuiſſe ſcribunt. Iouem illum verò fuiſſe Cainum in voce Dij Gentium demonſtrauimus. Hyginus, lib. de Fab. cap. 275. primam ab antiquiſsimo Ioue ædificatam fuiſſe tradit, & quidem in India ac Oriente latiſsimam, quæ Thebæ, Thebaidæ, & Hecatompylæ dictæ fuerint. Eodem pertinet quod ille Iupiter ab Ethnicis πολιεὺς, vrbium fundator nuncupatus eſt, & ἑρκεῖος, ἀπὸ τοῦ ἕρκους, quod ſeptum & vallum ſignificat quippe qui rationem excogitauerit varia pericula arcendi ab vrbium incolis, vt Phurnutus lib. de Nat. Deor. & Pauſan. lib. 4. ſ. 10. Ante diluuium au-

ZZz 2

tem vrbes in mundo fuisse constructas docet Plato in Protagora & lib. 3. de legibus. Ait enim infinitum esse temporis spatium, quo vrbes inter homines esse cœperunt, vsumque habuisse etiam inter φθορὰν τὴν τῶ κατακλυσμῶ ποτὲ γενομένων, id est, ante eam humani generis cladem, quæ per celebre illud diluuium quondam contigit, nec aliud sentit Diodor. Sicul lib. 1. cap. 1. Dum ait homines paulò post quàm feras sibi infestas sensissent, habitacula tuta, & vrbes sibi comparasse. Hoc ipsum est quod dicit Plato, nullas quidem in mundo fuisse vrbes prima illius ætate, & ante hominum intemperiem: verùm postquam immorigeri & inobsequentes esse cœpissent, tunc vrbes & præsidia sibi excogitasse. Propter metum hostium & ferarum vrbes vallis & muris munitæ sunt: deinde vt alij aliorum commodis inseruirent suaque facilius procurarent negotia. Horatius hæc paucis indicat, lib. de arte Poët.

Fuit hæc sapientia quondam
Publica priuatis secernere, sacra profanis,
Concubitus prohibere vagos, dare iura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno.

Plinius lib. 6. cap. 16. prope Bactros in Oriente cõstituit Henochios, sic enim legendum, non Heniochios, atque idem eodem lib. 20. Collocat in India Orientali Nodumbas populos. Hæc autem planè cum Mosaicis Enoch & Nod conueniunt. Deinde quod & Plinius & Pomponius Mela distinguunt Heniochios populos ab Henochis seu Heniochiis. Nam Heniochij à Mela lib. 1. cap. 22. collocantur cis mare Caspium, vicini Colchis & Alanis populis. Idem occurrit apud Plinium, lib. 6. cap. 4. & 11. & Strab. lib. 2. & 11. Hi populi ex posteris Abrahami & & Cethuræ oriundi putantur. Genes. 25. 3. 4. At Henochi seu Henochæ (vt vocat Mela, lib. 1. cap. 2.) sunt in vlteriore Oriente trans mare Caspium. Hos verò fuisse vrbis illius Enochæ (vt etiam Ioseph. lib. 1. cap. 4. antiquit. & D. Augustinus lib. 15. ciuit. Dei, cap. 8. scrib.) verissimas reliquias & tanquam ex notissimo orbis terrarum naufragio tabulas in ipsis Ethnicorum scriptis fit verisimile. Enochiam verò nonnulli in ea regione Orientis sitam fuisse putant, in qua est vrbs Cambalu, quæ nunc vocatur, & Orientalis Scythia seu Tartaria. Porrò falluntur qui aliam vrbem primam omnium statuunt, velut Phœnices suam Byblida, vt ait Eusebius lib. 1. cap. 7. præpar. Euang. Athenienses & Græci Cecropiam, Plin. lib. 7. cap. 56. Latini Saturniam & Ianiculum, Virgil. lib. 8. Aeneid. Peloponesij Argos, Niniuem Assyrj, Babylonem Chaldæi, Thebas suas Aegyptij. Hæ enim sunt Enochia Caini longè recentiores, & aliquot seculis post diluuium ædificatæ: deinde non primæ omnium, sed in his demum populis quarum fuere metropoles, primæ conditæ. Nos autem de omnium prima quærimus.

Vrias illuminatus à Deo. Etenim אור *illuxit*, יה *Deus.*

Vrina, quæ nihil est aliud, quam serum humorum contentorum in venis hepatis, materiæ potulentæ permixtum, quæque nonnihil biliosi excrementi ex alimenti coctione in hepate est nacta, tandem vero per vrinarios meatus excreta, vt purior reddatur sanguis, quorundam iudicio appellata videtur, quod vrat exeundo. At verisimilius à Græco οὐρεῖν, quod nobis est *mingere* deduci. Plura de ea Medici.

Vrinator, quo vocabulo vtitur Firmicus, *libr. 8. capit. 6.* Mathes. *& l. 4. §. 1. ff. ad l. Rhod.* ab *vrinando*, quod est *se mergere in aquam, & rursus emergere*, appellationem arcessit. Describit eum Manilius Astronomicon 5. his verbis:

Corpo

Corpora qui mergunt vndis, ipsumque sub antris
Nerea,& aequoreas conātur visere nymphas,
Exportántque maris prædas & rupta profundo
Naufragia,atque imas auidi scrutantur arenas.

Talem fuisse Glaucum Polybi filium ex Eubœa piscatorē scribit Palæphatus, qui tudi illo seculo facile diuinitatis opinionem comparauit, quod aquis se condens, & per longa maris spatia secreto natatu ad insulam quādam cultoribus vacuam,penetrans,tandemque rediens ad suos, se apud maris Deos fuisse profiteretur.Fuit & talis Nereus, &eximius ille Phoceus apud Lucanū *sub fin. lib. 3.* Plurimi quoque tales Palmarum festo Venetiis desiliunt in mare,fundumque petentes, referunt tandem ad ducem annulos & alia Similia in mare conie&ta. Ita ranæ, phocæ, & mergi diu sub aqua vrinantur. Et quia vrnæ etiam in aqua haurienda vrinanr, videntur quoque Grammaticis ab eadem origine deducere nominis auspicium.

Vrtica ab vrendo. Græcis ἀκαλήφη, & κνίδη. Apud Theophrastum sæpe ἀκαλήφην legas. Folia eius trita adiecto sale canum morsibus medentur. Gangrenas & carcinomata sananr,& ad narium profluuia faciunt trita cum succo & illita naribus. Semen delinctum cum melle tum orthopnœæ, tum lateris &pulmonum inflammationi prodest, & thoracem expurgat, *vt Dioscorides scribit.*

Vsias rex Indæ in patris Amasiæ locū suffectus anno 138.post tertium mundi millenarium, & significans *robur Iehouæ*, compositum nomen habet עז *corroborauit*,& יה Deo.

Vsura ab vsu æris, id est, *pecunia*, deducta Latinis. Græci τόκον. vocant, id est, *partum*, Hebræi נשך *morsum*, quod mordeat atq; attodat hominis substantiam.Huius apud Romanos species fuerunt multæ. Nam cētesimæ dictæ vsuræ,cum fort s centesima pars ex singulis centenis nummis rediret in singulos menses, atque ita centum aurei præstarent in annum aureos duodecim. Quibus equidem astipulatur Harmenopulus, *Epitom.libr.2. tit.7.& l.vnica.C.de rei vxor.act.* Ab his diuersæ fuerunt, quas dicebant semisses, quasi dimidias centesimas,quę de singulis centum sex aureos dabāt quotannis. Vt quidem mēstrua eius vsura,pars sortis sit ducētesima.Plinius scribit *lib.14.cap.4* fiscum eiusmodi vsuras accepisse à suis debitoribus. Vnde & vsuræ fiscales solent dici. Docte de illis differit Hermolaus Barbarus *ex 4.Columellæ de re rustica,&* *dicto Plinij loco.* Erant & quincunces vsuræ,quæ de centum reddebant aureos quinque, *l.7.§. qua autem. ff. de administrat. tutor.* Has triemariæ, vel trientes sequuntur, cum 4. numi pendantur in sortem aureorum centum Capitolinus scribit *in Alexandro*, exercuisse cū triētarium fœnus, vt æquissimum leuissimumq; ad vsum Reipublic. Vsurarum talium facit mentionem Paulus, *l.si heres,ff. ad leg. Falcid.* Sed & quadrantes vsuræ in vsu fuerunt, quæ tres tantum aureos de centum vertente anno pendebant.Item septūces, cum septem nomine eiusdem summæ: Et besses, cum octo,*l pen.C.de vsur.* Denique dodrātes, cum nouem.Sintne licitæ vsuræ,quæri solet & disputari maxima contentione. Aristoteles damnat,vt repugnantes naturæ. Damnāt meliores literæ. Prohibent generaliter & Canones scripturis nixi. Contra permittunt leges. & quidem in mutuo,sed certo modo,nempe si stipulatione promissæ fuerint, *l. quamuis,C. de vsuris,* inque ea quantitate,quā præscripserunt leges. Quid? Lex ergo inferior derogabit superiori? Nequaquam. Id sciendum, prohiberi diuino iure vsuras in mutuo solo quod esse debet gratuitum. Ait enim Dominus Lucæ 6. *Mutuum date nihil inde sperantes*

tes.Et Dauid Psalmo.16.inter commendationes eius.qui sit inhabiturus tabernaculum Dei,montemq; sanctum, ponit id etiam, quod pecuniam suam ad vsuram non dederit.praeterea prohibentur eatenus, quatenus mordet proximum, hoc est, exhauriunt, spoliant, emungunt. Petuntur autem iure ciuili,vt interesse, maximè si contractus, ex quo res aliqua debetur, bonae fidei fuerit, aut si debeantur ex legato aut fideicommisso.In talibus enim vsuris petẽdis aequiparantur illa bonae fidei iudiciis,leg.minor. C.in quibus caus.restit.in integr.non est nec.Ceterum petendae illae damni vitandi,non lucri captandi caussa,iudicis sane officio,non actionis iure, l.socius,qui ff.pro socio.Quae pauca vt hic adiicerem, pretium operae futurum existimaui.

Vsusfructus qui seruitus est personalis,à re scilicet debita personae,& à proprietate separata,vnde nomẽ obtineat, facile is intellexerit,qui dictionem cõpositam resoluere in simplices non detractabit.Est autem ius rebus alienis vtendi ac fruendi, salua rerum substantia.Pendet enim ex corpore,quo sublato tolli & vsum fructum erit necesse.

Vua ab vuido dicta Grammaticis.

Vulcanus quasi volican9 dictus est Seruio,quod prae se ferat in volando canitiem.Siquidem is ignis,quo vtimur,& qui adhaerescit materiae, aeri tamẽ permixtus,est Vulcanus. Homerus nominat κλυτοτέχνην, artificem, διὰ τὰ περίκλυτα ἔργα, ἢ λυσιτελῆ πρὸς ἀπαρτισμὸν ὁ εἰς πῦρ ἐκλαμβανόμενος ἥφαιστος, inquit Eustathius. Vatto à maiore vi ignis & violentia nomen hoc eum accepisse tradit. Auctor hic artis fabrilis fertur, imo ignis iuxta Aegyptios, vt scribit Diodorus, quod sine igni nullum metalli genus, aut fundi, aut extendi queat.Ideo de eo Prudentius:

Ipse ignis, nostrum qui seruit ad vsum,
Vulcanus perhibetur, & in virtute suprema
Fingitur,ac delubra Deus & nomine,& ore,
Assimulatus habet: nec nõ regnare caminis
Fertur, & Aeolia summus faber esse, vel Etna.

Ciceto recenset quatuor Vulcanos 4. de natur.Deorum,vnum coelo natum,alterum Nilo, qui & Aegyptiacus est dictus,tertium Iunone & Ioue, qui praefuisse traditur fabricae Lemni, vnde Lemniacus audit,& quartum Moenalio, qui insulas Vulcanias prope Siciliã tenuit. Ex his omnibus celeberrimum, & ab antiquis tantopere cultum crediderim, qui Ioue & Iunone fertur natus. Eum quoque intelligunt Poëtae, quotiescũcunque mentionem Vulcani faciunt, tenuisse Lemnum, inque eam insulam, siue à Ioue,siue à Iunone deiectum coelo,eo ex lapsu claudicasse,fabricam ferratiam exercuisse Herculi, Achilli, Aeneae arma cudisse, deprehensam cum Matte Venerem in adulterio innexuisse catenis, & varia ipsi oblata fuisse sacrificia, euectaque templa. Ideo apud Homerum tam Iouem φίλον πατέρα nominat, quam Iunonem φίλην μητέρα. Iunonis filium esse canit quoque Hesiodus in Theogonia.* De aeris & ferri,nec non artis fabrilis inuẽtoribus varia inter Graecos&Latinos scriptores disceptatio.Sed illud constat inter omnes Ethnicos eum Vulcanum, quem in numero Deorum maiorum Gentium adscripserunt,fuisse vetustissimum,quẽ Iouis (id est, Caini,vt alibi dictum est) filium propterea vocant. Quoscunque enim fingunt antiquissimos, eosdẽ Iouis vel Coeli filios comminiscuntur. Ab huius primi Vulcani nomine alij Vulcani postea dicti sunt, iste multis seculis iuniores.Hic verò Vulcanus antiquissimus est,vt nomen ipsum ostendit. Tubalcainus Mosis. Ab hoc igitur Vulcano aerariam & ferrariam artem, atque adeo eiusmodi conficiendorum instrumentorum, quae sacra historia paucis attingit, rationem primùm repertam esse ipsimet Ethnici scribunt. Itaque ferreos & aereos opifices illi cõsecratos esse docet Plato,lib.11. de Legibus.

gibus. Quare sic pingebatur, vt refert Albericus lib. de Imaginibus Deorum, fabri similitudine, malleū manu tenēs, & ad latus officinam habēs ferrariam. Hunc ἥφαιστον Homerus appellat: & Iliad. libr. 18. mentio fit admirandorum tripodum à Vulcano fabrefactorum. Sed & arma ab eodem Diis facta scribit ex Ethnicis Lactātius lib. 1. cap. 17. quamquam Pausanias Lib. 9. ait nullū in tota Græcia egregium Vulcani opus extare, præter sceptrum Agamemnonis. Nos autem non de Græciæ Vulcanis, qui recentes sunt, sed de antiquissimo, quem fortasse respiciunt Homerus & Lactantius, loquimur. Ergo hic est Vulcan⁹, qui etiam ab Augustino Deus artium ex Ethnicorū mēte nominatur, lib. 4. de Ciuit. D. cap. 10. Quod & ante eum Plutarc. in Tr. de aquę & ignis cōparat. Dixit. Nam vsum ignis ad fundēdum & conflādum metalla, primus inuenit Vulcanus iste, vt ait Lactant. lib. 2. cap. 6. & lib. de ira Dei, capit. 13. Ignis item vsu reperto, facilè fuit artes ferrarias & ærarias inuenire, vti Plato, & Diodorus sicul. lib. 1. c. 1. demonstrant. Porrò quum Vulcanus ex Tubalcaino manifestè formatus sit, inepta est eorū etymologia, qui Vulcanum quasi βουλκάνιον dici putant, id est, hominem fumi fuliginisque cupidum. Phurnutus ἥφαιστον ab incendendo dictum arbitratur, nempe ἀπὸ τοῦ ἅπτειν, quod & spirare & inflammare significat. Melius Plato in Cratylo ἥφαιστον deducit à verbo φαίνειν, & φῶς, quod quum igni præsit Vulcanus, Luci quoque præfectus est. Est enim ignis naturæ lucidus & calid⁹. *Nahama*, Tubalcaini soror nominatur apud Mosen à verbo נעם *Nahā*, id est, amœnus, iucūdus, venustus, suauis & gratus fuit. Et *Naham*, est amœnitas, iucūditas, suauitas & *Nahamanin*, iucunditates, suauitates. *Nahama* igitur pulcra, formosa, venusta, & cuius consortio delectantur homines. Hæc autē soror & coniux Tubalcaini, postea Venus ab Ethnicis Vulcani vxor ficta est.] At cur præcipitatus cœlo ob singularem deformitatem exceptus fertur à Lēniis? Terra illa perpetuis fulgurationibus fulminibusque obnoxia, quæ cudere & fabricare creditus Vulcanus, calidaque insuper terræ natura, quam inde sigillatam, Medicisque ab ea, qua pollet aduersus venena, facultate summopere commēdatam ferunt. Cur autem claudicat vtroque pede apud Homerum? Scilicet ignis nunc in dexterā, nūc in læuam agitatur, dum aerem perrumpere contendit. Eundem Deum facem in nuptiis ferre dixit Euripides in Troadibus. Currentium quoque certamina facibus accēsis in honorem Vulcani celebrari solebant, quę dicebantur Lampadophoria, quorum mentionem in Vrania sua fecit Herodotus. Si cui in cursu isto ad metam propositam instituto sūmo studio extincta fuisset fax, cum infamia supersedebat cursu & sequenti lampada suum ex certaminis lege tradebat, id quod Lucretius innuit *libro 2.* scribēs: *Et quasi cursores vitai Lāpada tradunt.* Etsi in Prometheis & Panathenæis simili modo lampades ferre consueuerint. Templum ei Romæ vouisse Titium Tatium, scribit Varro & Dionysius Halycarnassæus seruus eius, *libro 2.* Plutarchus in *Quæstionibus q. 47.* prodit, Romulum eidem fanum extra vrbem erexisse, forte vt Deus ignis, à quo Romę primis illis temporibus maximum erat periculum, coleretur quidem, sed assignato extra vrbem loco: vel quod arbitraretur propter simultatem adulterij, nolle eum coli sub eodem cum Marte domicilio. Apud Festum legas quotannis mense Iunio trās Tiberim piscatorios ludos fieri solitos à Prætore vrbano pro piscatoribus Tiberinis, quorum quæstus non in marcellum peruenit, sed ferè in aream Volcani, quod id genus pisciculorum viuorum datur ei Deo pro animis hominum.

Vulpes

Vulpes deflectitur auctoritate Grammaticorum à volubili & tortuoso gressu. Sed Græci à fallendis oculis deducunt, nempe *παρὰ τὸ ἀλᾶν τὸ πλανᾶν τὰς ὦπας*. Ad quod etymõ alludit Flaccus ad Pisones, cum inquit, *Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes*,

Vulua videtur Isidoro dicta quasi *valua*, id est ianua, qua semen infertur, & fœtus in lucem effertur. Præcipue autem dici solet de bestiis, sicut *vterus* de mulieribus.

Vxor ab vngendo dicta, quasi vnxor, prout Polydorus Virgilius affirmat *de inuent. rer. lib. 1. cap. 4. Sponsa enim olim postes domus coniugalis vngebat adipe suillo, quod sic ab ea mala depulsum iri arbitrarentur* Ita ille. Ego autem ex Seruii *in 4. Aeneid.* commentariis percepi nubẽtes puellas, simul ac venissent ad limen mariti, laneis vittis postes ornasse, atq; adeo oleo vnxisse, & inde dictas vxores, quasi vnxores: A Massur. & Plin. proditum, *non axungia aut oleo, sed adipe lupino solitas nouas nuptas inungere postes, ne quid mali medicamenti inferretur.* Alexander ab Alexand. obseruatis his omnibus, inunctas scribit fuisse ianuas oleo & adipe suillo, vel lupino, ne pestis aliqua perniciosa ædibus irreperet. Huic vnctioni & vnxiam Deam præesse voluerunt. Quo merito Arnobius noster *3. aduersus gẽtes*, propter ineptias illas exclamet: *O egregie numinum & singularis interpretatio potestatum, nisi postes virorum adipali vnguine oblinerentur à sponsis, nisi virginalia vincula iam feruẽses dissoluerent, atque imminẽtes mariti, nisi potarent an manderent homines, Dy nomina non haberẽt?* Vide & Martianum Philol. 2. vbi *Herducam, Domiducam, Vnxiã, Cinxiã* Deas omnes à mortalibus puellis conuocari scribit, postesque inungi, quo faustum omen affigant. Sed quid tãdem vnctione peracta? Quoniam religioni habebant attingere limen, trãsgrediebatur noua nupta, atq; ita inducebatur in ædes. Sic enim Sabinas limẽ transgressas, aiunt, *vt præter alia Plutarchus docet, ἐν τοῖς αἰτίοις.* Tum claues illi tradebãtur in manus in signum custodiæ, & dispensationis omnium rerum domesticarũ, *vt explicat Sext. Pompeius*, vt è diuerso claues adimebantur, cum nũtius ipsi remitteretur. Indicat id Cicero *3. in Antonium oratione*, cum inquit. *Mimam exegit, claues ademit, res suas sibi habere iussit.* Ab hac vetusta consuetudine ducendi vxores domum, dicimur adhuc *ducere vxorem*, sicut ex compluribus Plauti locis probari possit. Dicebant ad eam esse *in manu*, id est, potestate mariti. Porro vxorum duo genera tradit Cicero *in Topicis*. Vnũ, quod propriè vxor dicebatur, Alterũ, quod materfamilias. Ad quem locũ notat Boetius, tribus modis vxorem haberi, *vsu, farre, coemtione*, de quibus alias dictum prolixius. Ipsa vero vxoris & viri perpetua coniunctio sobolis procreandæ & vitãdæ fornicationis gratia legitimè instituta, dicitur coniugiũ, de quo plura suo loco. *Vxoria forma* dicitur stata & mediocris: *Vxorius maritus*, qui se totũ ad vxoris arbitrium fingit & accõmodat. Virgilius, Æneid. 4. *Pulcrámque vxorius vrbem Exstruit*: Ita *vxorium amnẽ* dixit Horatius, ab eodem vxoris nomine *Vsurariam vxorem*, nominatam inuenio à Plauto in Amphitr. argumento, quam quis velut mutuatitiam accipit, sicut *vsuraria pecuniã*, quæ ad vsum accipitur mutuo.

X.

X*Enia*, hospitalia munera cum Græcis, tum Latinis. Est enim *ξένος* hospes. *Xeniola* appellat Apuleius diminutiuè. Apud Iurisconsultos accipiuntur pro muneribus, quæ offerri solebant prouinciarũ rectoribus. *l. 6. §. ff. de Off. c. Proconf.*

Xenochiũ, ξενοδοχεῖον, τῶν ξένων δοχεῖον hospitum receptaculum, quod hospitale iam vulgo vocant.

Xeria arida medicamenta, quæ pulueris in modum insperguntur, alio nomine.

idcirco καταπάσματα dicta. Nam ξηρὸν *aridum* appellant Græci. Hinc rursus ξηροκολλύριον, id est, *collirium ex aridis medicamentis constans, & ξηρόμυρον vnguentum siccum ex siccis constans aromatibus*; denique ξηροφθαλμία, *arida lippitudo*, in qua oculi subaridi neque tument nec fluunt, sed rubent tantum, cumque dolore quodam leui & prurigine grauescunt.

Xylobalsamum τὸ τοῦ βαλσάμου ξύλον; *balsami lignum.*

Xystici athlethæ qui in xystis, id est, porticibus per hyemem se exercebant. His quosdam fuisse præfectos, qui dicebantur ξυστάρχαι constat ex vetusta inscriptione marmorea Romæ, quam nobis communicauit apprime doctus Petrus Faber *Agnosticon 3. capit. 15. sub finem.*

Z

Zacharias hominem significans Dei tactum memoria, nomins sui auspicium deducit, à זכר *meminit*, & יה *Deo.*

Zareptha alias *Zarephat*, Sidoniorum ciuitas nomé obtinés ab vstrinis seu metalleiis officinis deducitur à צרף *exussit.* Sita fuit, *vt scribit Ioseph. libr. Antiqu. 2. cap. 13.* inter Tyrum atque Sidonem, celebris iam vidua, ad quam Heliam venisse meminit Christus *Luc. 4.* Vinú eius celebrat Sidonius his versibus:

Vina mihi non sunt Gazetica, Chia, Phalerna,
Quæque Sareptano palmite missa bibas.

Zedecias צדקיה, *iustus Dei.* Etenim צדק *iustum* aliquem esse significat: vnde הצדיק *iustificauit.* at יה vnum ex Dei nominibus.

Zelotypia dictio Græca, sed recepta Latinis compositionem agnoscit ἐκ τοῦ ζήλου *amulatione, vel* τύπος *forma.* Oritur ægritudo ista animi in iis, qui ita amát, vt non patiantur colortium in re amata, vel potius, *vt Cicero scribit Tuscul. 4.* inde initium trahens, quod alter quoque potiatur eo, quod ipse concupiuerit. Talis Hyarbas apud Iuuenalem *Satyr. 5.* Talis stolidus ille marit⁹, qui cóspicatus candidissimã ceruicẽ Iustinæ nobilissimę puellę à se in vxorẽ ductæ, & inclinãtis se ad calceũ soluẽdũ, furore corre ptus prę mera zelotypia tenerã cóiugẽ horribiliter trucidauit. Morbo eo animi laborasse etiã Hebręos cõstat ex literis sacris, qui suspectã habentes cóiugẽ adulterio, deducebant ad sacerdotẽ, vbi oblato iuraméto cogebatur pręsẽte viro aquã bibere criminis hui⁹ indicẽ. Si n. crimini erat obnoxia corripiebatur marcescente ventre, aqua intercutanea.

Zephyrus ventus ὁ ζωὴν φέρων quasi ζωοφόρος, *quod vitam ferat, vel alimentum necessarium ad vitam, vt sentit Eustathius.* Hinc vẽtũ húc δυτικὸν flantẽ ab æquinoctiali occasu appellat Plinius *genitalẽ mũdi spiritũ.* Dictus idẽ Latinis à fouendo Fauonius, quod sata & animaliũ corpora suo colore foueat. Sic iuxta Maronẽ:

Vere nouo gelidus canis cũ montibus humor
Liquitur & Zephyro putris se gleba resoluit

Sunt qui Argestem appellãt, *teste eodem Plinio:* At alij separant a fauonio, dicũtque eos finitimos esse. Ex qua sententia Plutarchus in Sertorio: *qui à mari perflant Argestæ Zephyri, raros & temperatos imbres ex pelago afferunt.*

Zeugma Syriæ oppidum ad Euphratẽ à ζεύγνυμι iũgo nomen inuenit, eo quod iuncto ibi catenis Euphra terra duxerit exercitũ suũ Alexáder. Stephani verba de eo sunt: ζεῦγμα πόλις Συρίας ἐπὶ τῷ Εὐφράτῃ, ἃ, Ἀλέξανδρος ζεύξας ἀλύσεσι διεβίβασε τὰ στρατεύματα. Pelleũ nominat Lucanus, quod à Pelleo, i. Alexádro cõditũ sit. Est & genus figuræ eiusdem nominis Grammaticis notum. De eo plus quam satis apud Iulium Firmianum & similes alios.

Zodiacus, circulus cœli obliquus Aristoteli, seu λοξὸς κύκλος, Lucano & Claudiano *signifer*, quippe duodecim in se signa complectens, quæ ζώδια δωδεκατημόρια nominant Græci non tam ἀπὸ τῆς ζωῆς, à *vita* nomen adeptus, quod

Planetarum & corporum cœlestium motus his inferioribus vitam impertiat quam, *ἀπὸ τῶν ζωδίων* animalibus quo nomine Proclus significauit *ἀστερισμὸν* seu *σχῆμα* Ptolemæi, hoc est, *astrum* aut potius configurationem ex pluribus vicinis stellis conflatam. Excogitatus hic circulus ab Astrologis maxime ob planetarum motum, quod esset omnium eorum via. Etsi Plinius prædicet primum eius inuentorẽ fuisse Anaximandrum Milesium. Signa eius sunt duodecim, quorum singula continent in se gradus triginta, atque ita totus in ambitu circulis complectetur ex Ptolemæi primi omnium inuentione gradus 360. Quod vero in duodecim partes æquales zodiacum diuiserint, sciendum quidem factum id esse duce & magistra Luna, *vt docet Plinius lib. 2. cap. 9.* quod hæc toties assequatur Solem, eique coniungatur, priusquam zodiacum percurrat. Quod etiam zodiaci signa animalium nomina ferãt in caussa est cõstellationum virtus & proprietas animalibus illis conueniens, à quibus denominationem habẽt. Ordinem eorum elegantissimis hisce versibus depinxit nobis Poëta Manilius:

Aurato Princeps Aries in vellere fulgens,
Respicit admirãs aduersum surgere Taurũ,
Summisso vultu Geminos, & fronte vocãtẽ:
Quos sequitur Cãcer: Cãcrũ Leo: Virgo leonẽ
Æquato cum Libra die cum tempore noctis
Attrahit ardenti fulgentem Scorpion astro,
In cuius caudam contentum dirigit arcum
Mixtus Equo, volucrẽ missurus iãq; sagittã.
Tũ venit angusto Capricornus sidere flexus.
Post hũc inflexã diffundit Aquarius vrnã,
Piscibus assuetas auide subeuntibus vndas,
Quod Aries claudit tangentes vltima signa.

Aries ergo zodiaci principium est secundum Astronomos, & quidem nobilius reliquis punctis Cardinalibus cum ob alias rationes, tum quia verisimile sit multis mundum à Deo creatum Sole tenente primum Arietis punctum, Deúsque adeo in lege Mosis pręceperit, vt sumerent Iudæi initium anni, cum Sol esset ingressus Arietis signum, & eo quoque tempore paschatis celebritatem peragerẽt, cum prius ad Ægyptiorum imitationem inchoassent annũ ab Autumno. Atque hæc præcipua sunt, quæ hic communicanda duxi Philologis. Reliqua ab astrologiæ scriptoribus petenda.

Zona. Inter muliebria ornamenta est zona Iurisconsulto *παρὰ τὸ ζωννύειν*, id est, *cingendo* accepto nomine. Hac se enim mulieres cingere ventrémque astringere solebant iuxta Martialis illud:

Longa satis nunc sum, dulci sed pẽdere vẽter
Si tumeat, fiam tunc tibi Zona breuis.

Et Ouidius Fastorum 2. de Omphase suas Herculem vestes induente:

Dũq; parãt epulas, potãdaq; vina ministri,
Cultibus Alciden induit illa suis.
Dat tenues tunicas Getulo murice tinctas,
Dat tenuem Zonam, qua modo cincta fuit.
Ventre minor Zona est: tunicarum vincla relaxat,
Ut posset magnas exseruisse manus.

Sed vt virorum fuit zona, quod in ea nummos secum deferre solerent. Vnde in *ἀχρηματοις* prouerbium vetus, perdidit zonam. Et quamquam Porphyrion vetus Horatij scribat à militum id consuetudine sumtum, qui quidquid habent, in zona secum portant, *vt monet Erasmus*, haud putandum tamen solos id milites fecisse. De Vitellio ait Suetonius: *Zona se aureorum plena circumdedit, quod etiam ex Æliano liquet*, cum inquit, *τὴν ζώνην τοῦ χρυσίου, ἣν ἐπεζώννυτο ὁ ξένος ὁ πανδοχεὺς ἐθεάσατο*, *caupo obseruauit, an hospes Zonam secum portaret auro grauem.* Vetnic & Christus *Marci 6.* suis duodecim in zonis æs gestare. A. Gellius quoque, *cap. 12. libr. 15.* ex oratione quadam Tiberij Gracchi ad populum: Itaque Quirites, cum Roma profectus sum, zonas, quas argenti plenas extuli, eas ex prouincia Sardinia inanes retuli. Sunt porro mundi zonę siue segmenta,

quæ

quas fascias, cingula, & plagas nominant alij, Cicero *in Somnio Scipionis* maculas, ab eadem Origine quoad nomen, deductas. De his canit Virgilius Georgicor. 1. hoc modo:

Quinque tenent cœlum Zonæ, quarum vna corusco
Sẽper sole rubens, & torrida semper ab igni.
Quam circum extremæ dextra lauaque trahuntur
Cæruleæ glacie cõcretæ atque imbribus atris.
Has inter, mediamque, duę mortalibus ægris
Munere concessæ diuum, & via secta per ambas,
Obliquus qua se signorum verteret ordo.

His quinque zonis totidẽm plagas directe in terra suppositas canit Ouidius *Metamorph.* 1. atque harum quidem has habitabiles, illas non habitabiles. Nam quæ zona duobus Tropicis interiacet, dicitur *inhabitabilis* propter intolerabilem Solis inter Tropicos discurrentis calorem. Similiter inhabitabilis terræ plaga illi subiecta. Et vt duæ illæ zonæ inhabitabiles sunt, quæ à circulo Arctico & Antarctio circa polos mundi circumscribuntur, propter nimiam frigiditatem, maximè ab illis remoto Sole, ita inhabitabiles sunt terrarum plagæ illis è directo supposita. Sed habitabiles sunt duæ iuxta Astronomos, quarum vna Tropico æstiuali & circulo Arctico: Altera Tropico hyemali & circulo Antarctico est interiecta, idque propter frigoris & caloris temperiem, quod & de plagis ambabus illis suppositis intelligendum.

Zutpheni sunt Adriano Iunio (*quidquid dicant alij*) eidem cum illis, quos alij vocant ὀυσιπετὰς, Latini *Vsipetes*, Tacitus & Martialis *Vsipios*, Strabo ὀυσίπους, remanentibus vocis vestigiis, sed temperato mollius literæ s. susurro & velut mansuefacto per duplicem ζ. Vt rectè eos Frisiis vicinos Marlianus scripserit. Nomen habere creduntur à paludibus, quas Geldri nominant *Venen.* Sed suo hic quemque relinquo iudicio.

FINIS.